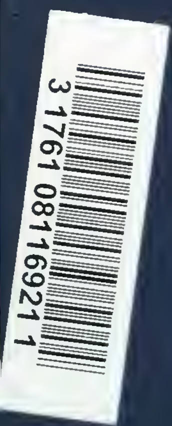

3 1761 08116921 1

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » – »

LUMÍR.

... dopisy, týkající se redakce či administrace ... adresovány ... Praha. ... jen ... dne 1., 10. ... měsíce vždy ... hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. ledna 1884. ČÍSLO 1.

Zpověď.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

Zle Břetislavu kněži se zachmuřila skráň,
když vzpomněl si, do Řezna že odvésti má daň.

Na přímluvu své choti on mír kdys uzavřel,
a ten ho v duši pálil a ten mu v srdci vřel.

Daň za tři dlouhá léta měl odvést císaři,
než starému rok nový pohledne do tváři.

A kníže jako naschvál to všecko odkládal,
a vánoce že tady, se věru nenadál.

Teď musil dostát slovu a dal hned rozkazy,
dne třetího jej cestou sto jezdců provázi.

V jich středu mezci vezli daň onu proklatou,
tož pytle plné stříbra, směs darů bohatou.

A kvapem ve dne v noci jel statečný ten sbor,
až náhle ve zrak šlehly jim rysy českých hor.

A lesy rostly stále po stranách obou výš,
a cítili již všichni, že hranicím jsou blíž.

Již zmizela vše města, jen sem tam chatek dým
jim ukazoval stezku ku lidským obydlím.

Leč kníže neměl stání a ve dne v noci dál
to truchlými šlo hvozdy a podél pustých skal.

A jednou mlha hustá zakryla nebesa,
že zůstali tu státi ve středu pralesa.

Děl vůdce toho sboru: Dost prostranný to hrob!
A jiný odpověděl: Tam v sněhu zbytky stop.

A kníže pravil: Možná, že tady chodí zvěř,
a možná, že i člověk, já pustím se v tu šeř.

Jej zapřisáhli darmo, již s koně dole jest,
a mečem cestu klestí si skrze zmrzlou klesť.

Po stopách dále kráčí, teď výš jdou a zas níž,
a hle, teď vstříc mu kyne kýs otvor jako v skrýš.

Dál směle kráčí kníže, zda v brloh medvěda,
se neptá — šero kolem, zrak ztěží prohledá.

Tu cos mu šlehne v zraky, to rudý ohně blesk,
hle po krunýři hraje mu v zlatých vlnách lesk.

A v středu skalní sluje Břetislav stojí již
a jemu vstříc na loži se svíjí divný muž.

Šat ze zvířecích koží, osmahlá sluncem pleť,
kol hlavy šedých vlasů a vousů divá změť.

Zrak z důlků těká plaše, jak dravec z brlohy,
od beder splývá provaz mu bosé na nohy.

A chvějící se ruka vous škubala i vlas,
a ve zlykotu, lkání hlas úpěl a se třás'.

I spatřil Břetislava, jenž v sluje vchodu stál;
v té chvíli oheň z klestí ve skále mocněj vzplál,

A v sykotu a jiskrách výš tryskly plameny,
nach jeskyně padl na strop i skalné na stěny.

A s nahým v ruce mečem stál kníže v záři té,
jak velký anděl vstoupal by v město dobyté.

Kmet vytřeštil své zraky a s lože skočil v kmit,
vlas začal škubat sobě a pěstí v hruď se bít.

A na kolenou smýkal se ku knížeti blíž,
a sepjal obě ruce, je vznášel k němu výš.

Z úst žalobných slov příval se štkaním trhán lil,
a úpění a prosby a zaklínání kvíl:

„Bůh vyslyšel mé nářky a v mojí beznaděj
slal tebe jako slunce, o smilování měj!

Jdeš pomoci mi v boji, dnů umírám již pět,
jsem ďábly štván a týrán, jsem zatracen a klet.

Jsem vyzáblý již postem a zdraný od hlože,
a příšery přec kloní se mému ku loži.

Na mojím těle místo nenajdeš bez rány,
přec Bůh mi nedal štítu a nedal ochrany.

Teď vyslyšel mne přece — jdeš pro mne, anděli,
s tím žhavým mečem často tě zraky viděly.

S tím zářným mečem v pěsti mé žití zdrtit jdeš,
já s jásotem tě vítám, neb muk mých koncem jseš.

Však vyslyš moji zpověď — já nechci, olovo
mé viny by v tůň pekla mne stáhlo na novo.

Dost vytrpěl jsem tady, chci v nebe vjíti čist,
ne s Jidášovou skvrnou na duši, zhouby jist."

— „Kdo jsi ty, divný starče — ty blouzníš," kníže děl.
„Své jméno tobě říci já bych se zastyděl.

Ty sotva bys je slyšel, prch' bysi do nebes
a mne by znova štvaly strach, beznaděj a děs."

A než moh' kníže k slovu, kmet na kolena pad',
bil čelem tvrdou půdu a jal se zpovídat.

„Červ nejbídnější, Bohem a lidmi prokletý,
já na práh této země jsem přišel před lety.

Vlast moje vyvrhla mne — zde v lesu ve hloubi
jsem doufal, že má duše se nebi zasnoubí.

Zde konečně jsem našel mír, oddech, ticho, klid,
a jako k svému otci, tak byl ke mně ten lid

Já zprvu nerozuměl jsem jeho hovoru,
však dobro síl a bráti jsem nebyl ve sporu.

Leč brzy ďábel zlata mou duši v sítě chyť
a zaslepil můj rozum a otupil můj cit.

Vtrh' císař přes hranice, vtrh' s vojskem v tuto zem,
já s vrchu kolmé skály v jich tábor patřil jsem.

Já krunýře zřel zlaté a šumné prapory,
po dlouhých letech slyšel jsem rodné hovory.

A opustil jsem skálu, a cestou ďábel v sluch
báj o zlatě mi šeptal, v tom opustil mne Bůh.

V mém srdci skrytá šelma se vzpjala k útoku
a v táboru již stál jsem císaři po boku.

A nabídl se vésti stržemi, průsmyky
a kol záseků českých voj jeho veliký.

Já zradil tuto zemi, jež úkryt dala mi,
a pozdě jsem to pykal pláčem a slzami."

„O běda! Ty jsi Vintíř!" — „Ó prosím, nemluv dál,
slyš celou zpověď moji! Já veď' je středem skal.

Však marně, jinak Bohu se v nebi zlíbilo,
a snažení mé hříšné se cíle chybilo.

Řež hrozná, zápas děsný zplál, každá rána hrom,
zem duněla a hřměla, a v pádu praskal strom.

Ze tří stran sřítily se tu valy zásek v pád,
my byli obklíčeni — a biti napořád.

Co kmeny rozdrceno tu bohatýrských těl,
zněl štítů třesk, švih mečů a sykot ostrých střel.

A v dáli ořů ržání v to tkání, skřek a jek,
a celý tábor bleskem se dal tu na útěk.

Já císaře a pány jsem v tuto sluji sveď,
na místo dveří balvan jsme přivalili hned.

Šest čekalo nás tady, až zhasnul slunce žar,
já, císař, Gebhard, Wolfram a Ditmar, Werinhar.

Ven vyjít odvážiti se nechtěl nikdo z nás,
a jen jsme poslouchali, jak bojem hvozd se třás'.

Jak praskalo to, znělo, třesk mečů, seker tep
ve brnění a krunýř, ve přilbici a leb.

Jak na útěku kolem to hřmělo, jelo dál,
a ohlas probuzený tím hučel v lůně skal.

Den minul — a noc horší, kdo vyjíti má ven?
Jít po dlouhé měl radě, kdo losem vyvolen.

Jen císař v bezpečnosti naposled zůstat měl;
los padl na Gebharda. I vyšel hvozd se tměl.

Noc prchla. — Gebhard nešel. — Na Wolframa los kles'
i vyšel — dlouhá chvíle, než zora šlehla v les.

A nevrátil se také — los Werinhara stih'
i zmizel v houšti keřů, jak tmou by blesk se mih'.

Den celý nejedli jsme, kořínků snopek jen
jsem císaři moh' podat — tak prchl druhý den.

A večer opět Ditmar — a ten byl poslední,
my sami nyní zbyli, nežli se rozední.

My mlčeli jsme. Císař, já zřel, bled ve tváři,
zde smrt — tam útěk, který se jistě nezdaří.

Co volit? — Čekat? — Vyjít? Tam nepřítel — zde hlad.
já do císaře mluvil, až oblékl můj šat.

Já oblékl zas jeho a noci ve stínu
jsme poslední dva vyšli ve hvozdů hlubinu.

Ta hrozná byla cesta — přes záseky a kleč
a s každým krokem v zhoubu a každým v nebezpeč.

My nevěděli, zdali kdo v stínu nečíhá
a prak anebo oštěp za námi nezdvihá.

Noc přešla, na hranici jsem s Bohem hosti dal
a mezi hvozdy cestu dál jemu ukázal.

On stisk' mi ruku plaše řka: Později nebo dřív
nás provedeš a Bůh dá, že líp do českých niv!

A zmizel — v skalách přes den jsem skryl se, v noci zas
v svou navrátil se sluji. A přešel mnohý čas.

Mně stále v mysli znělo: Ty později nebo dřív
nás provedeš a Bůh dá, že líp do českých niv.

A z těch slov vypěstil jsem si v hrudi ještěra,
v něm duše moje celá a touha veškerá.

Ten ještěr chrlil zášť a hněv a nenávist,
já stal se hrozným duchem všech v hvozdech strží, míst,

Všech průsmyků a roklin, všech úvalu a stezk
a čekal, v hvozd až blýskne zas cizích přilbic lesk.

A já se dočkal. Věru to povedlo se lip
a přičinil se o to můj důmysl a vtip.

Až k Praze vnikl císař a zem vzal v služebnost!“
Tu hněvem kníže zmožen trh' sebou a křik': „Dost!

Ty podlý, bídný zrádce, tvé štěstí, že jsi kmet,
žes bezbranný a chorý, ó budiž věčně klet!“

„To byl jsem,“ stařec vpadnul se plaze po zemi.
„a dlouho jsem to pykal a marně slzemi.

Slyš ještě malou chvíli a potom třeba suď.
Co vykonáno dílo, jal nepokoj mou hruď.

Já neměl klidné noci, já neměl klidný den,
já cítil, jak jsem proklet a na vždy zatracen

V den po hvozdech jsem bloudil a hledal pomoci,
však nejhorší ta muka vždy přišla za noci.

Tu divných hostů, příšer, má byla plná sluj,
stín jeden volal: Prchej! a druhý volal: Stuj!

Ten bez masa a krve jen kostra v brnění
mi házel samé kosti na lože do snění.

Plil na mou bradu, druhý mne z lože rval a táh',
a jizba moje měla krev samou po stěnách.

A slyšel jsem tu vřavu a bojovný ten jek
jak dupot velkých davů, jenž hnány na útěk,

A štítů třesk, švih mečů a sykot ostrých střel,
pád hroutících se kmenů a bohatýrských těl,

A úpění a nářek, třesk mlatů, seker tep
ve brnění a krunýř, ve přilbici a leb.

Tak šlo to v každé noci vždy víc a divěji
rej stínů nad mým ložem v snu hrozných závěji.

A pak jsem nerozeznal, co sen, co skutečnost,
co pekelný je přelud a lidský kdo je host.

V tom dvakrát přišli posli v mou tiši od Řezna,
jich měšec cinkal zlatem, řeč byla líbezná.

Co všecko nesli pro mne! V svém hříchu prokletém
já kláštera ve Fuldě měl býti opatem.

Já odřek' — císař myslil, že nejsem spokojen,
biskupskou berlu dával — a já chtěl klidný sen.

To nemoh' ovšem dáti! Tak dlouhý, dlouhý čas
jsem v mukách žil a hynul a zšedivěl můj vlas.

Má zdivočela duše, já propad' peklu již,
ba necítím víc ani své velké viny tíž.

A vítám tebe, vítám, ty smrti cherube,
dech jehož slední lístky z mé duše oškube.

Vem všecko, hoď mne rázem v pekelných potvor shluk
jen konec tomu žití, jen konec těchto muk!“

A zaúpěl a zaštkal, pad' k nohoum knížete
jak poraněná šelma, když leze z doupěte.

A zaúpěl a zaštkal a vytřeštěný hled
vhod' v křeči v jeho líce a zavyl naposled.

Stál dlouho kníže nad ním, stál v myšlénkách a něm.
„Jak žil jsi bídně,“ šeptal, „tak bídný konec vem.

Snih zasypej tě tady, tě zakryj' mech a keř,
tvé zatracené tělo si roznes lesní zvěř!

A duši, duši“ — umlk', zpět k svému lidu šel
a slovem nevyzradil, co zažil tu a zřel.

A druhého dne jeli, když mha se vznesla, dál,
a na knížete skráni trud jako mračno stál.

Sestra Paskalina.

Legenda. Napsal *Julius Zeyer.*

I.

Klášter sv. Sáry, v kterém sestra Paskalina vyrostla, stál v hlubokém údolí. Kolem byla zahrada, kvetoucí ráj v krátké době léta, ale krásnější ještě v zimě, neboť tu zdála se hájem křišťálovým, který se rozprostíral až k samému lesu, pokrývajícímu hory. Les ten byl měnivý a kouzelný jako sen, brzy stříbrný jiním, brzy modrý, když na jeho sněhy stíny oblaků padaly, pak zase růžový neb fialový, když ho rudé slunce, zmírajíc, svou záplavou světel polévalo.

Po celý rok panoval neporušený, téměř příšerný klid údolím. Hory stály kolem jako hradby, odlučující malý ten svět od světa velkého, plného ruchu a nepokoje. Avšak sebe odloučenější místo stýká se přece někde se světem. Taktéž klášter sv. Sáry. Třeba byly kolem staré stromy, za těmi vysoké zdě, přes které jen ptáci přelétati mohli, za těmi zas strmé skály — přece ústila chodba posvátné budovy do kostela, a ten otvíral denně v určitou hodinu dubová vrata na velkou louku, kterou bílá cesta běžela, končíc za pahrbkem u brány městečka. Kráčely-li sestry chodbou na kůr, a zabloudil-li zrak jejich po cestě oknem, arciže zamřížovaným, pak musily špičaté střechy, malebné lomenice města vidět, musily pozorovat, jak holubi nad štíty starých domů kroužili, jak modravý kouř k oblakům stoupal, a dokonce jak čápi v hnízdě na věži nad městskou branou s rodinou trůnili.

*

Sestru Paskalinu to rušilo, kdykoli oči od růžence neb miniatur svých modliteb po chodbě kráčejic pozvedla. Nechtěla vědět, že je kromě posvátných zdí ještě jiný svět. Ba, dělala Bohu téměř výčitku, že jej stvořil. K čemu to? Nebylo to jako pustý les, sloužící jen ďáblu, aby v něm duše honil jako zvěř?

Sestra Paskalina byla mladá, velmi mladá, a byla miláčkem celého kláštera, který ji považoval jaksi za své dítě. Byla dcerou rytíře, který padl v Palestině, když se sotva byla narodila. Matka její zemřela brzy nato žalem v klášteře, kam se byla před svými nepřátely utekla, a sice náhle mezi bohoslužbou v kostele. Umírajíc pozvedla své dítě k obrazu panny Marie, jenž nad oltářem visel, u kterého se byla modlila. Nemohla již mluviti, ale sestry rozuměly, že dítě své obětuje matce Spasitelově. Paskalina nevyšla více z kláštera. Byla krásná a čistá jako lilie, a říkalo se, že z ní září úsměv onoho obrazu matky boží, před kterým matka její zemřela. Ten obraz milovala Paskalina nade vše v širém světě. Celý den byla by před ním klečela v němém zbožňování, kdyby ji nebyly jiné povinnosti občas jinam volaly. Nejkrásnější květiny kladla každé ráno k nohám přesvaté panny, a vypravovalo se, že měla bohorodice vždy jasnější, blankytnější, sladší zrak, jakmile před ni vstoupila Paskalina. Hlásila-li se tato k ní jako k matce, zdálo se, že ona ji vyvolila za dceru. Sláva taková nemohla nepřekročit práh klášterní fortny — i v městě mluvilo se o tom krásném poměru, a lidé zvedali zvědavě oči ke mříži, za kterou v kostele sestra Paskalina klečela, a sladký její obraz se jim pak zjevoval ve snách.

Sestra Paskalina byla sakristiánkou, a to nebyl úřad nepatrný, neboť měla všechny posvátné poklady domu a kostela ve své péči a pod ochranou. Klášter pyšnil se nejen zázračným obrazem panny Marie, jenž vedle své božské krásy též rubíny a perlami zářil, ale choval také mezi poklady relikviáře zlaté i stříbrné, poseté nejkrásnějšími kameny, kalichy smaltované, mešní roucha z purpuru, vyšívané královnami, a jiné a jiné nejrozmanitější klenoty. Kobka, kde se všechny tyto vzácnosti ukrývaly, byla nejstarší části kláštera, a sama o sobě klenotem. Vyvedena byla slohem byzantinským, stěny její byly pokryty mosaikou, na jejíž zlaté půdě se nesčíslné postavy vznášejících se andělů pestřily, a vchod v její prostor zastíraly záclony z tkaniny egyptské. Uprostřed kobky stála skříň, vyřezaná z dubového dříví, okovaná těžce stříbrem, a v ní spočíval největší poklad kláštera: stříbrná poprsí svatých tří králů. To byla práce tak umělecká, tak zvláštní, tak nevídaná, že se všeobecně připisovala anděli Azaeli, který jak známo je desátý mezi nejpřednějšími anděly, a který první koval brnění a meče, který vynalezl tavení kovů, který první vyráběl šperky, je drahokamy a barvami zdobil, a velkému tomu umění lidi naučil — jak to vše v knize Ennochově čísti lze. Také klíč té skříně pocházel asi z nebeské jeho dílny: měl tvar jemné květiny a kdesi v lístech jejích byl skryt malilinký zvonek, který vydával jemný, ale určitý a nevýslovně sladký hlásek při každém kroku, jejž sakristiánka učinila; to zvyšovalo ještě více kouzlo jejího zjevu, když šedými korridory se nesla jako bílý paprsek.

Bylo asi měsíc před slavným dnem, kdy sestra Paskalina, posud novicka, konečný slib svůj skládati měla. Byl již hustý soumrak, kostel byl již uzavřen a Paskalina brala se ze zahrady, klín a náruč měla plny růží, které nesla jak obyčejně před obraz zázračné panny Marie. Chtěla do sakristie, a otevírala právě malé její dvéře, když se ulekla výkřiku. Ohledla se. Nedaleko dveří stála socha archanděla Michala, a tam uviděla sestru Benignu, svou spolunovicku. Byla celá bledá.

„Co se stalo?“ tázala se Paskalina.

„Odpusť, jestli jsem tě polekala,“ odpověděla Benigna. „Jsem tak rozčilena a lekla jsem se tebe jako ty mne.“

„A co tě tak rozčiluje?“

„Ach, to co jsem dnes slyšela.“

„Nerozumím věru!“

„Nuž, vypravování toho cizího kněze, toho poutníka z daleka —“

Sestra Paskalina se usmála napolo překvapeně, napolo pohrdlivě. Byla již úplně zapomněla, jak dnes od rána bylo v klášteře živo. Jakýsi putující mnich byl do blízkého města zavítal, kde vypravování jeho o báječných téměř zemích a národech, jež byl vlastníma očima kdesi za moři a horami uviděl, nesmírné rozechvění působilo. Vypravoval o králích, jejichž divoká vojska byla postrachem křesťanstvu, vypravoval divy o povaze jejich zemí, o lesku a bohatství jejich sídel, a budil v prsou posluchačů tu lakotu, tu úžas, všude podiv. Obzvláště zvěst o jakémsi „knězi Janu“, jenž mocný jako polobůh, skvělý jako římský císař, svatý jako archanděl v středu Asie trůní, dotekl se čarovně obrazotvornosti všech. Mluvilo se o něm jako o pomazanci Páně, který stojí s pozvednutýma žehnajícíma rukama co symbol naděje uprostřed pohanstva; přirovnávali jej zlaté neb démantové skále, kol které temné moře nevěry marně bouří. Jméno „kněze Jana“ neslo se ode rtu ke rtu jako čaromocné slovo, zatřásalo každým srdcem, vzrušovalo každou duši. Bylo to jakési nepochopitelné, mocné kouzlo, kterému každý slepě, bez rozmyšlení, okamžitě podlehal.

Tak vniklo jméno „kněze Jana“ i do kláštera s týmž účinkem. Putující onen mnich měl nejdříve rozmluvu s abatyší, pak četl v kostele klášterním mši svatou a posléze měl kázání, kterému celé téměř městečko přítomno bylo. Kdo se nedostal do kostela, stál venku na louce, a naslouchal nadšeným slovům poutníkovým o „knězi Janu“, o apokalyptickém jeho povolání, a o divech obklopujících jeho říš.

Jediná sestra Paskalina byla ruchu tomu daleka, byla si od abatyše vyprosila, aby nemusila být přítomna v kostele — příčilo se jí slyšeti o hluku a slávě světa. Ten jejich kněz Jan zdál se jí modlou, ona jediná byla tím všeobecným nadšením nedotknuta. Když jí teď sestra Benigna o svém rozčilení se zmínila, usmála se tedy povržlivě. Pak vnořila svůj bílý, luzný obličej hluboko do růžových květů, kterých měla plnou náruč, a chtěla odejít. Sestra Benigna ji zadržela.

„Paskalino,“ pravila, „jak ti závidím. Hleď, ani ty ani já neznáme ten život světa, kterého se za několik dní na věky odříkati chceme. Ale jaký rozdíl mezi námi! Já činím to ode dneška s nepokojem — a ty jsi tak klidna! Jak dobře jsi učinila, že jsi neposlouchala dnešní kázání. Kdybys byla uslyšela líčení těch divů, kdo ví, jestli by tě nebylo napadlo jako mě, neblahé, že bys přece ráda snad dříve to uviděla, čeho se odříci máš —“

„To bych nebyla!“ zvolala rozhorleně Paskalina,

„Ach, kdo ví!“ odpověděla Benigna. „Snad to mluvil dokonce ďábel ústy toho mnicha?“ Povzdychla si.

„Smála bych se pokušení ďábla!“ zvolala Paskalina.

„Nerouhej se!“ vzkřikla úzkostlivě Benigna, a ukázala bázlivě na ďábla z kamene, svíjejícího se pod nohou archanděla Michala.

„Kdyby přišel,“ horlila Paskalina, „odešel by zajisté s hanbou!“

„Mlč, mlč!“ prosila Benigna bledá strachem.

Sestra Paskalina se smála, ale pak pokropila se svěcenou vodou a vážná, klidná a hrdá kráčela dále.

Přišla do kostela. Bylo tam ticho, šero. Světlo věčné lampy padalo na tvář zázračné panny Marie. Sestra Paskalina poklekla před ní a pozvedla oči. Hledala blahý její úsměv. Obraz hleděl ale dnes vážně, a kolem rtů přečisté děvy hrál úsměv plný bolu a útrpnosti.

„Co to znamená?“ tázala se Paskalina sama sebe, a povstala. „Zanedbala jsem povinnosti svoje?“

Ohlížela se mimoděk kolem sebe. Otevřenými dveřmi sakristie viděla tam drahé mešní roucho na křesle ležet, které byla uložiti zapomněla.

„Jak nedbalá jsem!“ lekla se, a připisovala nespokojenost panny Marie té maličké události. Spěchala do kobky ku skříni tří svatých králů. Tato měla dvě přihrádky, v hořejší stála stříbrná poprsí a v dolejší byla roucha uschována. Když otevřela Paskalina skříň, vyšlehla z ní stříbrná zář, a naplnila šero kobky jakoby měsíčnými paprsky.

„Co to?“ divila se sestra. Pak ale zbledla, a mešní roucho padlo jí z rukou. Na místě tří králů, byli tam čtyři!

Sestra Paskalina mnula si oči, pak hleděla opět tam . . . Byli čtyři!

Poprsí stála na svých místech jako vždy, ale dole na purpurových rouších ležela stříbrná socha téže práce, ale z jemnějšího, bledšího stříbra, zvláštní záře. Na hlavě měl ten čtvrtý tříkrál korunu z perel a smaragdů nevídané krásy a velikosti, z polozavřených očí ale vycházelo světlo démantové a rozlévalo se po bledé jeho tváři, zastřené tajeplným, snivým smutkem. V prsou trčel soše malý šíp, opeřený, a třesoucí se jako vážka nad vodou.

Sestra Paskalina stála chvilku jako omráčena, cítila cos jako leknutí, úžas, ale též cos jako jásání a radost, a srdce její chvělo se jako onen opeřený šíp. Učinila krok ještě blíž, naklonila se nad bledou, stříbrnou tou tváří, ale pak skočila zpět, zavřela rychle skříň, a sama bledá jako přízrak, letěla po schodech vzhůru, chodbami, do velké síně, kde se jeptišky k důležitým poradám shromažďovaly. Tam zatáhla vší silou zvoncem, a hluboký jeho zvuk zahřměl tichým domem. Rychle blížily se kroky se všech stran, síň se plnila bílými postavami, pohledy upíraly se na sestru Paskalinu, a abatyše tázala se jí, proč bledne, proč se chvěje, proč je bouří a volá. Paskalina se vzpřímila, chtěla již ústa k odpovědi otevříti, ale v tom zakmitla se ona záhadně smutná, bledě stříbrná tvář sochy před jejím zrakem, zdálo se, že oči její se otevírají dokořán, proud bílých, démantových paprsků že zaplavuje celou síň, a tichý, tichý van že jí vychází ze rtů, které zašeptaly konečně slůvko: „Mlč!“

Jakési tušení, neurčité, nepopsatelné, že socha zmizí, jakmile se o ní zmíní, zmocnilo se náhle sestry Paskaliny. A ta myšlénka ji plnila úzkostí, a ta úzkost náhlým, nepochopitelným studem. Nach polil zbledlou její tvář, a místo očekávaného vysvětlení vydala ústa její hluboký vzdech. Pak schýlila hlavu, a z oka jí vytryskla slza.

II.

Sestry dívaly se udiveně na ni, ale neměly času, tázati se na vysvětlení, neboť za chvilku zabouřilo druhé, jakoby zděšené zvonění tichým domem, a sestra fortnýřka vběhla s výkřikem hrůzy a téměř zsinalá do síně.

„Velebná matko!“ vyrazila celá udýchaná ze sebe, „co počíti? Těžce raněný muž klesl na našem prahu. Myslím, že sebral umíraje všechny síly své, když tak křečovitě, zoufale zvoncem zatáhl —“

„Otevři rychle!“ zvolala abatyše a spěchala již chodbou, a ostatní sestry, šeptajíce tiše modlitby, hrnuly se za ní. Jediná Paskalina zůstala sama, s hlavou schýlenou uprostřed prázdné síně.

Když otevřely dvířka, ležel tam před nimi skutečně muž, bledý, skrvácený, bez pohnutí, zdánlivě mrtvý. Ve večerní mlze ztrácelo se v povzdálí několik temných, prchajících postav. Byli to asi jeho vrazi.

Abatyše a dvě mladé, silné novicky vtáhly raněného do chodby, a zavřely pak rychle opět dvířka a zatáhly těžkou závoru. Nyní čekaly sestry mlčky na další rozkaz velebné matky.

V zahradě stál malý dům pro poutníky určený a tou dobou úplně prázdný. Tam dala abatyše rozkaz, aby raněného odnesli. Dva dělníci, kteří byli po celý den vodu z hluboké studně klášterní vážili, a právě v kuchyni večeřeli, vykonali, co abatyše poroučela, mezitím co sestry rychle léky, obvazky a různé k pohodlí potřebné věci pro nemocného shledávaly. Abatyše konala sama první služby lékařské, pak sešly se sestry v kostele k modlitbě, a dělníci spěchali do města pro lékaře a kněze.

Oba dostavili se záhy. Kněz odporučil nové modlitby a lékař po dlouhém mlčení prohlásil, že poranění je sice těžké, ale že nemocného velkou péčí, s vůlí boží zachrániti lze. V klášterní lékárně připravil na to chladicí nápoje, růžový jakýsi balšám, pak prosil abatyši, aby vždy některá sestra u nemocného bděla a přísně dle jeho předpisu jednala; když mu tak slíbeno bylo, vrátil se domů. Kněz odjel s ním, odporučuje ještě zvláštní modlitby ve zvláštních hodinách, k určitým svatým. Nastalo opět ticho v domě.

První hodinu zůstala dobrá abatyše s jednou z novicek u lože nemocného, pak určila, aby vždy dvě sestry spolu u něho bděly.

Minuly tři, čtyři dni, lékař přicházel a ujišťoval, že nemocný se uzdravuje, ale ten ležel pořáde bledý a nehybný jako první den na svém lůžku. Pravda, občas zdálo se, jakoby se klidně usmíval, a dech jeho byl pravidelný, ale nebyl posud jediné slovo promluvil, ani oči otevřel.

Sestry byly se již všechny vystřídaly, jediná Paskalina ještě u něho nebyla ani bděla, ani vůbec do zahradního domu vkročila. Vyprosila si u abatyše úplný půst a horlivou, nevyrušenou modlitbu v nejhlubší osamělosti; pravila, že cosi tíží její srdce, co na ten okamžik zjeviti nemůže. Dobrá abatyše svolila, byla ť zvyklá svému miláčku ničeho neodpírati. Sestra Paskalina ležela tedy

ve dne v noci na kolenou a chtěla se modlit, ale nedovedla toho. Byla jako do hlubokého sna pohroužena, a chvěla se strachem dvojím: buď že stříbrný obraz posud v skříni svatých tří králů leží, anebo že odtamtud zmizel — a oboje ty představy jí byly nesnesitelnými. Neměla dosti odvahy promluviti o tom, co se s ní děje, a umírala strachem otevříti osudnou tu skříň. Byly myšlénky její vskutku hříšné? Zvedala ruce k obrazu, hledala blankytné zraky sladké světice, ale jako mlha ležela stříbrná zář té příšerné a přece luzné sochy mezi ní a ostatním viditelným světem! Duše sestry Paskaliny kvílela téměř zoufale.

Sebrala poslední síly své. Spěchala k abatyši, by jí vše pověděla. Jakmile ale tato na ni s úsměvem pohledla, a laskavě, sladce se jí tázala: „Co mi chceš říci, milé dítě" — klesla její odvaha. Spíše byla by zemřela než promluvila prostou pravdu.

„Chci pouze prosit," vynutila ze sebe, „abych směla jako ostatní sestry svou povinnost u našeho nemocného konat."

Abatyše ji políbila na čelo, ale Paskalina plakala trpké, palčivé slzy na cestě zpět do své komnaty: cítila, že byla poprvé ve svém žití nepravdu mluvila, a krušilo ji to k zemi. Netroufala si více před obraz panny Marie předstoupit.

Na večer přišla pro ni sestra Benigna, měly společně bdíti tuto noc u raněného v zahradním domě.

Benigna vešla první do pokoje. Bylo tam dusno, otevřela tedy okno a zatáhla záclony u lože. Pak poklekla stranou a začala tiše odříkávat růženec. V tu chvíli vešla sestra Paskalina. Aby nerušila Benignu, usedla do starého křesla, stojícího v hlubokém výklenku. Byla unavena a zdřímla.

Jak dlouho spala, nevěděla, ale náhle zdálo se jí ve snu, že slyší slabé volání. Vzpřímila se probuzena a ohlížela se v komnatě. Oknem svítil měsíc, a sem tam hořela bílá hvězda, stromy si šeptaly, a občas ozvaly se neurčité jakési zvuky, zanikající v dáli. Benigna polo sedíc polo klečíc byla nad svým růžencem tvrdě usnula. Vedle lože nemocného kmital modravě kahan. Když se zrak Paskalinin u lože zastavil, viděla, že se záclony slabě pohybují, a tichý, chvějící se hlas za nimi zvolal: „Pít! . . ."

Paskalina vyskočila. Uchopila rychle chladící nápoj, stojící na okně, a pospíšila si k loži. Rozhrnula záclony, zvedla číš — ale pak ucouvla polekaná o krok zpět. Krev se jí zarazila v žilách. Na loži, zdálo se jí, ležela stříbrná socha, kterou byla uviděla ve skříni svatých tří králů! Bylo to možná? Zavřela oči, postavila číš s nápojem na stůl. Pak chopila se chvějící se rukou kahanu, a odhodlaně přistoupila k nemocnému. Svítila mu na tvář. Víčka jeho se pomalu pozvedla, a onen dlouhý, démantový paprsek, který jí byl tak mocně v duši vnikl, vyšlehl mu ze zraků!

Hlava jí šla kolem. Zavřela opět oči, a kahan se tak v ruce její opřel, že jej udržet nemohla. Tu ozvalo se opět ode rtu nemocného ono slabé, téměř žalostivé volání: „Pít! . . ."

Paskalinu to píchlo u srdce jako výčitka. Oddávala se snum, a mezi tím trpěl ten, o kterého měla pečovat! Zastyděla se, postavila kahan a vzala číš. Pevně hleděla nyní v jeho tvář. Jak mohla podlehnouti takovému klamu obraznosti! Ležel před ní bledý muž, světlo měsíčné mu hrálo na tváři, ale kde byla ta vysněná podobnost s onou sochou?

Klidně přiblížila nyní číš k jeho rtům. Pil dychtivě, pak vzdychl zhluboka, otevřel oči dokořán, jakoby se teprve náležitě probouzel, a hleděl pak zvědavě na sestru Paskalinu. Tu zdálo se jí opět, že ty kouzelné démantové paprsky na ni linou, slabý ruměnec jí přelétl tvář a sklopila oči.

(Pokračování.)

Na českém dvorci v Texasu.

Upomínka z cest od *J. V. Sládka.*

Po čtrnáctidenní chůzi jednotvárnou, sluncem sežehnutou planinou, táhnoucí se asi na stopadesát angl. mil na sever od Mexického zálivu unavnými, sežloutlými, jen tu a tam od vyschlých bažin se černajícími lady, objevila se konečně v dáli první pahorkovitá vlna a na ní zeleň osamělých, porůznu stojících dubů. — Opět cesta několika dní, cesta písčitá, propadávající se těmito dubisky, v nichž sekerou dobrého člověka učiněné záseky udávají směr cesty tu tam nahoru k Santa Fé, tu blíže k Mexickému pomezí na Rio Grande. A nikde sledu lidské práce kromě těch kolejí, jimiž ubírala se poslední karavana, a kromě vyhaslých ohnisek, kde tábořeno přes noc. Jen krajina jest jiná než tam dole a zvěřena. Hejna sluk té nejrůznější velikosti, od slněek jako drobný konipas až k ptákům nosícím před sebou zobáky jako dobrá česká měchačka, roje čápů, volavek, divokých kachen a husí zmizely, a ve vzduchu kroužil jen veliký sup mexický, hnědý s bílým pruhem, nebo jeho bratr celý černý, ošklivý pták, snášející se v hejnech na mršinu padlého, neb od praerijních vlků napolo užraného dobytčete. Na každé oklice písčité cesty je vyplašíš a jsou krotci, uletí jen na nejbližší dub a dívají se na tebe. Nikdo po nich nestřelí; v pustině škoda náboje a pak mají tak protivný zápach. —

Supiště za supištěm, kostra za kostrou: — kostra již suchá, ohlodaná, vybělená, většinou bez hlavy. Neboť za supem přijde smíšek člověk a přibije lebku vola neb koně na nejbližší strom. Cení se jich tu na tebe na pravo a na levo a mezi čelistmi poskakují hedvábní ptáci, kolibříci, červení kardinálové za muškou. — V tom šust! a kolibřík třepá křídloma a otáčí se na jednom místě jako když přišpendlíš živého motýla. Z důlku lebky vrhl se naň jako blesk netvorný pavouk. Je černý, velký jako holubí vejce, nohy tlusté jako brky, černé, kosmaté, a na šíji plane mu rudá skvrna jako krůpěje čerstvé krve. Ty nohy jsou jako ocelové spruženy. Kde byl pták, je teď než jen chomáček zlatozeleného peří. Mimoděk srazil bys rád tu nestvůru dolů: ohlédneš se kolem: marně:

není kamene. Pavouku říkají zde Tarantella, věda ho nazývá Mygale. Hnízdí na zemi v derách jako polní myši. Podrážděn vyskakuje na dvě stopy vysoko. Běře za vděk hmyzem, ale je také smělý honec. Sléza stromy a může-li, chytne drobné ptáče a vyssaje mu krev jako mouše. V době dešťů je mu zle. Doupě se zatopí, pavouk vylézá ven a zdá se býti umdlen. Chceš-li jej pak mít, máš jej snadno. Hluboká láhev s širokým otvorem, trochu opatrnosti a pavouk přiklopen je v ní. Pak ucpeš láhev zátkou, na jejímž spodu nalézá se obvázané plátnem cyankali. Vzduch uvnitř je otráven; pavouk učiní několik zoufalých skoků a je po něm. Potom teprv si jej prohlédneš. Není ošklivý; je jako ze sametu a ta rudá, krvavá skvrna na týlu mu sluší. — Člověk a pavouk nemají si teď co vyčítat.

Opět jiný kraj: od moře již pásmo třetí. Mezi duby objevují se porůznu peřelisté křoviny; duby řídnou, keřů přibývá. Krajina je vlnitější a vlnitější, obzor do dálky znenáhla mizí. Nalézáš se v pásmu křoví mosquitového a vidíš jenom na několik kroků před sebe a za sebe, ale cítíš, že stoupáš. Za tebou k moři dole je kraj neobydlený. U samého mexického zálivu jest několik přístavních měst, dále do země jen tu a tam osamělý dvorec podle řek; výše v pásmu druhém bydlí pořídku lidé a s nimi zimnice. V pásmu mosquitovém jest již zdravěji, ale kráčíš den a zase den a na lidské obydlí nepřijdeš. Časem potká tě jezdec nebo nějaká osmahlá farmerka v sedle. Podívá se na tebe s vysoka, neboť jdeš pěšky, a zde chodí pěšky jen koně a brav. Pak jsi zase sám. — Dále tedy rozsochatým křovím a hustou travou, vždy dále za zapadajícím sluncem. Někam tě to dovede. Listí nad tebou ševeli v horkém dechu větru, tráva šustí a klouzá pod nohama. Samá zeleň, nikde květ. Leč tam, viz, vypíná se do výše zrostlého muže něco kostrbatého, neforemného, lopatka vyrůstající z lopatky: velký masitý kaktus plný ostnů a bobulí. A noha teď klopýtá přes samé kulovité výrůstky; samé kaktusy různého tvaru a odrůd. Mezi nimi tu a tam květ, porůznu, ale čarovné podoby. Zde v té sprahlině nalézti kosatec! — asi na píď vysoká to květina s velkým, žíhaným, modravým květem. Tam zase prapodivná bylina lilkovitá, zde vláčející se po zemi rostlina s plody jako okurčata. Máš žízeň, hrdlo vyprahlé, nikde vody; chutě tedy do nich. Neznáš je, ale jsou dobré. V tom vyskočí ti něco u nohou — couvneš, před zajícem. Zvláštní, veliký druh, říkají mu zde Mule-rabit, zajíc mulovitý, a vypadá tak. Uši, kdyby je složil na záda, sáhají mu do polovice těla, a kdyby postavil se vedle našeho zajíce, přesahoval by jej o dvě hlavy. Je hloupý; vyplašen odběhne na několik kroků, zadívá se na tebe a stříhá ušima. Vypadá jakoby ti říkal: Ale človíčče, co pak ty zde pohledáváš? — Důkladnějších známostí s broky patrně nemá; za to bývá tím častěji počtěn ostrými zuby šakalů. Jiných trampot tohoto světa je prost. Po celý rok nalezne obživu. Je to zde opravdový zaječí ráj.

Brouzdáš se travou dále. Hle, nová známost! Před tebou jakoby do trávy dlouhým bičem šlehl, ale šlehnutí jako vlna letí dál, klikatí se v dlouhých křivkách. Zdá se ti, že v rýze travou tvořené pozoruješ něco hnědošedého. Později ti někdo řekne, žes měl čest býti představenu chřestýši. Je jich tu dost, a bydlí od mexického zálivu až nahoru k jezeru Michiganskému. Na jihu jsou ti větší. Ale utíkají před člověkem. Člověk je rád a sejde zase hbitě na písčitou cestu. Ale zde to již pískem býti přestává. Koleje, které zůstavily vozy, jedouce v době dešťů stranou od bezedné cesty, zůstaly tu utvrdlé jako kost. Půda skládá se z černého jílu smíšeného s vápnem, malty lepkavé, neodbytné, zápasící s tebou na každém kroku o tvé boty. Vozy bývají v době dešťů až po samé nápravy pokryty učiněnou obmítkou, a jenom pět, šest párů trpělivých volů a soumarů stačí provléci je bořící se půdou dále.

V době, kdy my se ubíráme Mosquitovou praerií, je všude sucho. Studánky, prameně tu nenalezneš. Jen tu a tam objeví se nevyschlá, letnímu úparu vzdorující kaluž, z níž napájí se dobytek i člověk. Lidé zvyklí kraji píti se nerozpakují, ty, netrápí-li tě žízeň přílišná, uvaříš si černou kávu anebo vodu uvaříš, a když za studené noci vychladne, teprve ji piješ. — Jaká to hudba, uslyšeti pojednou zurčení potoka nebo šumot řeky! Nevidíš jich, až k nim samým přijdeš, leda otevře-li se náhle širší rozhled do kraje. Pak poznáš řeku podle vysokých, hustě ji vroubících stromů, klikatících se výrazně i celou ostatní křovinami porostlou krajinou. Řeka sama běží hlubokým, v měkké půdě vyrytým korytem, běží rychle, neboť praerie má zde ostrý spád než se kloní se v pomořskou pláň, kde se voda vleče líně. Zde, v tomto pásmu, řeka ani potok nevzniká. Přicházejí všechny z hor ještě vzdálených anebo vyvalí se nahoru z půdy, když byly mnoho mil tekly pod zemí. Vodu mají modrozelenou, čistou a jsou velmi hluboké. Ale když přivalí se valem z hor, když nastanou lijáky, tu je na ně podívání, jak v těch svých hlubokých průrvách kynou a kynou, barvíce se do žluta, jak odnášejí s sebou stromoví a jak podrývají kypré břehy. Neradno pak u nich stát na blízku. Jako cukr v kávě hroutí se pak do nich lány podemletých břehů.

Slunce chýlí se k západu. Jsme u potoka. Poohlédneme se kolem po místě příhodném k přenocování. Nasbíráme aneb ulámeme suchého dřeva a uděláme si hezkou hranici. Rozděláme oheň, přistavíme vodu na kávu a hledáme zatím roští. Z roští a pahýlů složí ruka dovedná plot kolem místa, které zvolils k odpočinku. Pak vezmeš z torby trochu kukuřičné mouky, uhněteš „tortii", prostě řečeno placku, učadíš ji v popeli a přikusuješ k tomu kousek na součku osmažené slaniny. Jsi celkem upokojen; žaludek docela. Pak nastane ukládání se na noc. Přiložíš na oheň, lehneš si k němu nohama, zabalíš se do plaidu a díváš se do uhlů. Jsou velké jako žhoucí kusy antracitu, červené jako rubíny, čisté, zrovna bys do nich chroupal. Dřevo mosquitové špatně chytá, ale dobře hoří a voní při tom fialkami. — Obloha je modrá, hluboká a hvězdy zdají se na tom jižním nebi dvakráte tak veliké jako doma: jsou jako velké chomáče prvního kyprého sněhu. Dole v křovinách míhají se svatojanské mušky, také veliké, a kudy letí, osvětlují zemi širokým pruhem. Nad tebou usedla si cikáda, — zanzara — jí říkají Španělé, zanechavše v této krajině již jenom jména řek a hor a jména některých zvířat. Zanzara zvučí až ti uši zaléhají pronikavě, bez ustání. Vše ostatní je ticho, a zdá se ti, jak vítr táhne, že cítíš jen hluboké velké, klidné oddychání přírody. V takový večer, jsi-li sám, na sta a sta mil od domova a máš-li na koho vzpomínat, zašeptáš mu tu nejupřímnější, nejvlídnější „Dobrou noc".

Usneš, ale záhy se probudíš. Je ti zima. Dny horké, k nesnešení, noci ledové, jako vůbec na jihu v přímoří. Přiložíš znova na oheň. Zanzara přestala, zato ozvalo se vytí šakalů. Jsou blízko, ale vybrávají ti jenom zastaveníčko. Mají patrně rádi lidskou společnost, ačkoliv do bližší známosti s ní neradi vcházejí. Jsou to šelmy zbahělé, potulující se kolem farem a kolem stád, hledajíce, koho by sežraly. Za oběť padá jim jen drobný dobytek. Nejraději jsou, když i zde jim někdo nehystá hody dříve. Spokojí se tím, co zůstane. Druhdy pracoval pro ně v těchto končinách pantr. Teď dopadneš ho už jenom v horách, nebo poblíže hranic mexických. Stěhuje se za španělským Mexikánem.

Ráno přichází svěží a celý kraj, každá travka, každý list jsou plny rosy. Kde se tu vzala, ví sám Bůh. Snad ji přinesl vítr od moře. A vesele jde se to dále tím krajem planoucím v zlaté záři prvního jitra. Kde se ta veselost v tobě vzala, ví také sám Bůh, ale zpíváš s ptáky o závod a jako jeden z nich, neboť víš, že jsi sám v té velkolepé, krásné pustině. Teď vystoupils na pahorek, odkud se možno rozhlednouti v širý kraj. Zeleň, všude zeleň, koruna stromu na koruně, mezi tím traviny a nade vším to modré, jasné, křišťálové nebe a v nem a ve všem ten nevýslovný, velký klid. Tolik žírné, úrodné půdy, tolik chleba v ní a ve světě jsou lidé, kteří se rvou o každou skývu, kteří se vlekou bídou a umírají hladem! To je k nepochopení!

I ubíráš se dále. Na cestě a podle cesty objevují se stopy dobytka. Tam vidíš již celé ohromné stádo, pasoucí se beze všeho dohledu. Jdeš kolem, každý kus je znamenán vypálenou písmenou neb znakem. To zde patří už lidem. Tu a tam přijdeš na osamělý dvorec, ale bydlí v něm lidé cizí. Nerozuměl bys jim a oni ne tobě. Jsou nedůvěřliví, ačkoliv nebojácní. Zde se člověk, odkázán na sebe a na svou vlastní sílu, bázlivosti odnaučí. Býval jen jeden tvor, který se zde bál, a to byl Indian. Jeho prach je dávno smíšen s tou prstí: — a ona není krvavá.

Byl opět večer; odpočineš si po celodenní chůzi. Ležíš v tom stavu, do jakého tě vrhá úplné, dokonalé unavení. Myšlénky přicházejí jedna po druhé, jako nepřetržité v sebe splývající pásmo, bez výraznosti, bez vzrušení, jedna jako druhá. Také cit je ku všemu kolem otupělý. Věčný pohled na tu samou krajinu unaví. Myslíš si jenom, zdali je to skutečně pravda, že nalézáš se v zemi mezi rostlinstvem a zvěřenou, které tvou obraznost tak rozohňovaly ve školních přírodopisech. Zde kvete velkými, alabastrovými, zarůžovělými květy hladkokorá větvitá Magnolie — dobrá, ať kvete. Zde, podle řeky rozpíná se svými ohromnými listy šťavnatý banan, ale plod ještě nedozrál: visí tu jenom krvavý, zvonkovitý květ velkosti sklenice; — hezké je to. Zde, dávej pozor, jak opatrně vine se po té větvi nahoru dlouhý, tenký, jako brčál zelený had, roztomilé, překrásné zvíře, ale neublíží nikomu, jen mouše a brouku. Tam opět v tom doupěti u kořene svinut jest jeho soudruh, had, jako napříč ovinutý, různobarevnými, na prst širokými stužkami, modrou, žlutou, červenou a černou, a hledí na tebe skoro dobrácky. A zde v té říční tůni, co kolísá, obrací a válí se tu želv malých jako pouzdérko, velikých jako mísa a plovou a plovou jen v té safírové vodě, že chtěl bys být jednou z nich. A tam ční z vody vejvrat šikmo vražen dole do písku a holými větvemi trčící nad vodu. Na něm podřimuje rozličná plazovitá havěť a vyhřívá se na posledních paprscích slunce. A hle tam, — to je roztomilý známý ze severu; malé medvídě, mýval; šelma sedí na písčině, vybírá oblázky, hladí je předníma tlapkama a pošilhává při tom na hloupou, hlavatou rybu, která mu jistě neujde. A zde, na několik stop od mých nohou, co to jest? Vypadá to na vodě jako hodný ulomený pahejl a pohybuje se to jako zelenohnědá plavuň. Hle, má to také oči a zoubky jako pila, a dívá se na mne tak roztomile a toužebně. — Ach, pan aligator! — Poroučím se!

Člověk nebyl konečně přece tak zabrán v myšlénky, aby jej nevyburcoval tento nikoliv vzácný obyvatel řek a potoků Texanských k několika, ne sice vážnosti dodávajícím, ale za to tím mistrnějším skokům. —

Kdyby mne byl z mého tupého pozorování mých nových a starých známých nevyrušil aligator, byla by tak zajisté učinila střelná rána, která teď zahoukla na několik kroků za mnou. Hned za výstřelem ozval se praskot větví a v mžik nato, vyraziv z houštiny, klesl mi téměř k nohám krásný, velký — řekl bych jelen, ale musím dáti pravdě svědectví, — krásný, velký vůl. —

V zápětí za smrtelně raněným zvířetem objevil se jezdec, — asi čtrnáctiletý klučina, bez klobouku, plavovlasý, červených, uřícených tváří, jiskrných očí a s bosýma nohama v mexikánských třmenech, jimiž pobodával vzpírajícího se koně. Levou rukou cuchal koně za hřívu, a v pravici držel kouřící se karabinu.

„Tady je, tatínku!“ zvolal obraceje se zpět.

„Pomalu, Frantíku!“ ozval se za ním hlas a hned na to vyjel z houštiny as padesátiletý muž se širokým plstěným kloboukem, s červenou vlněnou košilí, ale ostatním šatem docela podoben kterémukoliv českému sedláku. Postavy byl vyhublé, tváře, jakou mívají lidé tělesně upracovaní. Oko vlídné a měkké; také hlas měl ku podivu měkký zvuk.

„Střelil jsi dobře; zrovna do týlu. Nu, mnoho se netrápil.“

„Dobrý den,“ ozval jsem se teď, přistoupiv ke skupině. Muž se ohlednul, stál chvíli, jakoby nevěřil vlastnímu sluchu, a změřiv mne od hlavy až k patě opakoval zvolna: „Dobrý den.“

„Toho jsem se věru nenadál, že se zde setkám s krajanem.“

„A vy?“

„Chystal jsem se právě na noc.“

„Zde?“

„Kde jinde?“

„A jste vy opravdu Čech?“

„Předloni jsem odjel z domova, letos se vrátím.“

„A pro Bůh, co chcete zde v Texasu?“

„Podívat se na kraj a na lidi; potom sbírám květiny a zvířata a všechno, co se dá.“

„Divná choutka! Františku, jdi domů a řekni matce, že máme hosta.“

Frantík, který zatím hladil svého koně a s nádhernou, vpravdě texanskou grandezzou cizince si ani nepovšimnul, obrátil se mlčky a jel.

„Řekni také, aby sem přijel Jezísek, a ty se vrať s ním a spravte to tady,“ volal můj nový známý ještě za chlapcem.

„Ježíšek?“

„Mně říkají Horák a můj zeť se jmenuje Ježíšek. Žijeme pohromadě. Nestýská se nám na naší samotě a práce jde lépe od ruky, když je nás víc."

Netřeba dokládat, že jsme byli s Horákem za půl hodiny dosti důvěrni. Cizina a osamělost lidi ku podivu sbližuje. Doma bychom snad chodili do věčnosti cize kolem sebe, ale v cizině spřátelil nás již zvuk našeho jazyka. Lidi, kteří ho dlouho neslyšeli činí ku podivu měkkými. Je v té mluvě zázračné kouzlo a ještě větší pak v těch společných vzpomínkách na domov.

Horák byl v Americe již deset let a jak ubírali jsme se, nyní již soumrakem, k jeho domovu, on, veda koně za uzdu, vypravoval mi krátkou a prostou historii svého života.

Pocházel od hranic moravských. Vystěhoval se jako tisíce jiných našich krajanů a prošel všemi trampotami vystěhovalecké horečky. Do Unie přišel, když chystalo se již k válce. Na severu vázlo vše; nemohl se nikde zachytit. Tak prožil několik let v poměrech dosti nuzných. Domů vrátit se nechtěl. „Zde," pravil, „měl jsem aspoň obživu, doma býval bych byl žebrákem."

Po skončené válce, navzdor tomu, že mu to zrazováno, obrátil se na jih. Nalezl poměry snesitelnější než mu líčeny. Bavlnářské plantáže byly pusty; ohromné, druhdy velkopanské statky proměnily se v nevzdělaná lada. Otroci byli svobodni, ale svobodě ještě nezvykli. Říkalo se jim, že budou jako jejich pánové. Vídali své pány jenom projížděti se na koních s bičíkem v ruce, s cigarettou v ústech a potom hovící si pod verandami v hammocku. Černoši koupili si tedy bílé naškrobené límce, projížděli se na koních s bičíky v ruce, kouřili cigarett" a hověli si, pokud nepřišla nouze. Tu bylo ovšem po zpanštělosti a začali sáhat k práci. Mnohým plantážníkům bylo protivno platit svým bývalým otrokům velkou mzdu — také ji většinou sami neměli — anebo, jak se stalo zvykem, půdu jim pronajímati za dvě třetiny celé roční žně. Bílí přistěhovalci byli jim o mnoho vítanějšími. Pronajímali půdu jim, opatřili je bytem, stravou, potahem a ponechali jim za práci třetinu sebrané bavlny, cukrové třtiny a jiných plodin. To bylo tenkráte pro nuzného přistěhovalce bohatstvím. Cena bavlny byla následkem zpustnutí a zanedbání plantáží vysoká a tak uspořil si nájemník za krátký čas hezkou summu.

„Mým štěstím," pravil Horák, „bylo to, co doma dělalo mi nejvíce starostí: četná rodina. První práce s bavlníkem je ovšem nesnadná a namáhavá jako každá jiná práce polní. Ale když přišlo ku sbírání, tu mi na těch mých desíti akrech drobné ručky mých šesti capartů pomáhaly jako o závod. Každé z těch dětí dobylo si již svého chleba a kromě toho přispělo k jmění rodinnému."

Ale jižní bažinaté podnebí mu nesvědčilo. Celá rodina roznemohla se zimnicí; dvě dítky zemřely. Ze svých úspor zakoupil tedy Horák vlastní pozemek dále na sever a založil si tu svou farmu, kde nyní žije klidně a spokojeně. Půdy že zdělává jen tolik, na co stačí síly rodiny, bavlna že není sice už tak drahá, jako bývala, ale pěstování jí že je přece ještě velmi výnosné. Hlavní část jeho jmění že tvoří dobytek. Toho má teď na tisíc kusův a nestará se mu o pící po celý boží rok. „V zimě ovšem mnohý kus padne nedostatkem výživy, ale silnější přetrvají a tak mám vždy dobré plemeno," pokračoval český Darwinián. „O odbyt se nestarám. Bavlnu uložíme a přijedou si pro ni kupci, dobytek odeženou honáci a konečně, jaké pak zde mám potřeby? — Uvidíte sám. Strava den jako den ta samá, nekoupím jen ten kus šatu a trochu kávy. Z domova slyším málo. Příbuzní buď zapomněli, nebo pomřeli. Vím jen to, čeho se dočtu v Racinské „Slavii" a ta mne dochází teprve za tři neděle po vyjití, asi zrovna tak brzo, jako list z Evropy. Ale člověk zde vlastně celému světu odvyká. Jsme zapadlí, žijeme zde jako zapadlí a bráníme si své. Na ostatní nezbude ani času."

V dáli ozval se štěkot psa a za chvíli přiběhl velký pes „Sultán". S tím jsme se tak brzo seznámili jako s jeho pánem, později však poznal jsem v něm z gruntu dobrou duši navzdor ohromným, bílým tesákům, které měl následkem rány, utržené v boji s nějakou stepní obludou, ustavičně vyceněny.

Stromovím prokmitla červená záře.

„Jsme doma," řekl Horák, přivazuje koně ku plotu. Vešli jsme a uvítání bylo srdečné. Napřed podala mi ruku paní Horáková, dobrá, statečná, ale již na první pohled velmi obezřelá žena, potom nejstarší neženatý syn Horákův, člověk jak obr, s tigří tlapou, potom provdaná dcera, potom ještě dvě malá Horáčata, potom tři vnoučata a Bůh ví ještě kdo.

Residenci neměli Horákovic zrovna skvostnou, ale málokde v Texasu nalezneš i lidí zámožných lepší. Byla to dřevěná chalupa s třemi světnicemi. Nahoře byla místo stropu natažena plachta, k vůli letním vedrům. Nad plachtou bylo tu a tam vidět šindelovou střechu. Všechno bylo velmi učazeno od velkého krbu, jenž zaujímal skoro celou třetinu světnice rodinné, a v němž hořela polena jako malé kládky. Podlaha byla upěchovaná. Postele a jiný nábytek stály nohama v plechových nádobkách naplněných vodou, což jsem hned nechápal, ale ocenil druhého dne, když jsem spatřil zástupy výbojných mravenců, před kterými se musí člověk brániti všemožnými úklady. Na stěně visel jediný pozlátkový obrázek sv. Václava. Za to vyhraženo více místa palné zbrani různé velikosti a všemožných systémů, tak že jsem se nemohl domýšleti jiného, než že také nejmladší Horáče vychází ozbrojené až po zuby.

Rozmluva byla následkem zdrželivosti paní Horákové na začátku asi taková, jako bývá mezi dobrou českou selkou a slušným vandrovníkem. Všechna přívětivost, to je pravda, ale také všechna sebevědomá blahosklonnost. Rozhodně utěšený obrat nastal teprve potom, když jedno z mladých Horáčat-vnuků, zaměstnávajíc se velmi dlouho a velmi podezřele za zády hosta, poodešlo a náhlým trhnutím podrazilo vylomenou nohu jeho židle, což mělo arciť za následek nemilý sklon zrovna do náručí paní Horákové.

„I ty jedna nezbedo, co to tropíš!" zvolala.

Hospodář se jen usmál, vstal a zvednuv se země provázek začal jej svinovati kolem prstů: „Kluk hází špagátem po všem, co vidí, a na co nemůže kličkou, aspoň to přiváže a podtrhává. Uškrtil nám již dvě krůty, tři slepice, jednu perličku, dvě štěňata, kotě, a býval by byl málem uškrcen vepřem, jehož chtěl ‚lassovat'. Všechno se zde chytá lassem a to čtyřleté škvrně již se tomu učí."

Vzetí ubrečeného, umouněného Vašíčka na klín a ujišťování jej, že zejtra spolu uškrtíme ještě čtyry slepice, získalo mi přízeň nejen řečeného krvežíznivce, nýbrž i ostatních dětí a obou hospodyň, jichž tajemnému počínání si u krbu věnoval jsem zatím náležitou pozornost. Bylo to kuchaření podivné a nad míru napínající, co z toho všeho asi bude. Viděti nebylo ničeho než několik kotlíků, jimž do slova nasypáno řeřavé uhlí na hlavu. Bylyť pokryty zvláštními, nevídanými puklicemi, jež měly kraje vzhůru ohrnuty a na něž nasypáno žhavého uhlí, co se vešlo. Tajemný obsah kotlíků smažil se tak se spodu a se shora — geniální to náhrada za trouby v našich kamnech. Potom škvířily se na uhlech jakési provázky rozličné délky, scvrkaly se, natahovaly a byly pak řádně kladeny podle sebe na talíř. Potom připékaly se velké kukuřičné klasy a síní začala se rozhostovat vůně syrobu. Byl jsem velmi zvědav.

Večeře byla právě uchystána a stůl pokryt bezvadně čistým ubrusem, když se otevřely dvéře a do síně vstoupil Františk, doprovázen panem Ježíškem. Františka již známe, Ježíška netřeba široce popisovati. Byl to člověk prostřední postavy, vyhublý jako jeho tchán, vpadlých tváří, nehustých, nazpátek sčesaných vlasů, k nimž pojily se zrovna tak učesaně vypadající licousy, jediná to ozdoba na celém Ježíškovi. Bradu měl kostrbatou jako strniště a oči modré, dobrácké. Jaký měl hlas, nemohu říci teď, neboť po celý večer ani slova nepromluvil a také ne zejtra, ani pozejtří. On vůbec nemluvil. On se jenom z těch modrých očí usmíval a štípaje se levou rukou do tváře jen pokyvoval, jakoby říkal: „Tak, tak, to je hezké, že jste tady."

Konečně objevily se očekávané hody a byly následující: Na lupínky nařezaná a osmažená slanina se syrobem. — Míchané vejce se syrobem. — Kukuřičná placka, jako nadechlá a růžová se syrobem. — Syrob se sladkými zemčaty, zvanými „Patesy". — Kukuřičné klasy s novým máslem a k tomu trochu syrobu. — Konvice černé kávy docela nesladké a k pití dle libosti. — Rovněž již podotknuté provázky, které objevily se býti sušeným hovězím masem, loupajícím se jako sladké dřevo a velmi lahodné. Pak dostal každý ještě čišku něčeho . . .

„Ale pro všechno na světě, což jíte tady samý syrob, pane Horáku?"

„Domácí výrobek, příteli, domácí výrobek a pijeme a jíme jej každý den a jde nám k duhu. Za to pijeme kávu hořkou."

V tu noc spal jsem jako nikdy dříve, ne jako v bavlnce, ale na skutečné bavlně. Vedle chalupy měli kolnu a na ní nahoře polovic letos již sklizené žně. Tam mne uložili. Měl jsem divné sny. Všechna texanská zvěř táhla průvodem kolem mne, a každé zvíře odříkávalo své přírodovědecky správné jméno. Někteří ze zvláště dvorných živočichů podávali mi své tlapy, abych spočítal, kolik mají na nich prstů pravých a kolik zakrsalých, a vyžadovali si, abych je vycpal a roztřídil v náležitá vědecká skupení. Všechna pohlížela s patrným zalíbením na své portraity ve velkém příručním atlase, schváleném pro školy národní, a všechna říkala: „To jsme rády, že o nás těm dětem tak systematicky přednášejí. Vyřiďte naše poručení pánům professorům — ať se přijdou na nás také jednou podívat —"

Někde po půlnoci probudil jsem se ze svého bláznovského snu. Dole pod kolnou jakoby někdo vozy odstrkoval. Pak se ozval tichý mužský hlas:

Když tě srdce bolí,
zajdi si do polí,
najdeš tam růžičku,
anebo trn holý.

Neví srdce žádné,
co mu za los padne,
neví růže do večera
jestli neuvadne.

Kdo to zpíval? Starého Horáka přešly už dávno podobné hlouposti. Ježíšek vůbec nemluvil a pochyboval jsem, že zpívá. Byl to asi ten obr s těma tigříma tlapama.

Ráno provedl mne Horák po svém statku; nebyla to procházka daleká; přehledl celý svůj vzdělaný pozemek od prahu dveří. Farma stála na nejhořejší části volného svahu. Kol dokola táhl se čtverhranem vysoký, pevný plot. Uvnitř ohrady byla většina půdy poseta bavlnou, jež právě pukala a sněžila se v ranním slunci. Dole rostlo tu něco cukrové třtiny, druhu mnohem menšího a slabšího, než jakou vidíš v Louisianě. Vedle třtiny kukuřice a patesy, a to je vše. Obilí nepěstují; mouku si kupují ze Severu. Také stavení hospodářská jsou jednoduchá. Kůlna pro bavlnu, špejchar na kukuřici, lisovna na cukrovou šťávu, z níž připravuje se shora uvedený nezbytný syrob, a u větších farem „Gin" mlýn, v němž oddělují se bavlníková vlákna od jadérek. Tu a tam mají stáje pro koně, ohrady pro sehnaný dobytek a na tom dost. Stáda tráví celý rok pod širým nebem a jsou zdivočilá. Mléka mají v domácnosti poskrovnu, byť se jim páslo na stepi tisíc krav. Nechovají je k tomu, a kráva, jakmile se jí tele vezme, mléko nedává. Co potřebují masa v domácnosti, opatřují si zastřelením dobrého kusu a usušením velkých plástí masa na slunci. Šat, obuv, nádobí a jiné domácí nezbytnosti přivážejí buď po kraji jezdící obchodníci, nebo dojedou si pro ně sami do města. Pět, šest domů pohromadě s krámem, sudím atd. nazývá se městem. Někde mají také kostel, stačící pro celý kraj, a když jsme se tam v neděli vypravili s celou Horákovic rodinou, vše na koni, i ta selka i její nevěsta i ten čtyřletý klučina s Ježíškem v čele, a slunce hřálo, ptáci zpívali a hejna stepních slípek nám přebíhala přes cestu, tu byl bych přál mnohému z vás té radosti, býti jedním z té české kavalkady na texanské stepi.

Vraceli jsme se z kostela. Ježíšek nakoupil ve skladu, čeho bylo doma třeba, a nesl to ve velké brašně. Nad brašnou měl přivázaný bílý uzlíček. Pořád ještě nemluvil, ale ty modré oči se mu úsměvem jen jen svítily. — —

Nuže, co dál? — Jak jsme se s Františkem honili stepí, on na svém hnědouši jako vítr a já více dole než na koni, jak mi ten roztomilý František „lassoval" pro zábavu největšího býka, jak tentýž František přivlekl domu na lassu mladého aligatora a Václavíček přibatolil se s celým růžencem želv, jež vlekl za sebou na špagátu; jak paní Horáková našla jednou z rána pod poslamkou na zemi chřestýše a zabila ho pohrabáčem; jak paní Ježíšková dostala migrainu a její tichý manžel obvázal ji hlavu velkým šátkem, nasypav do něho celou opálku chřestýších chřestaček — nejosvědčenější to prostředek proti migraině! — jak chytali jsme v řece ryby, na-

vlékali je na šňůru a hadi Maccasini nám je snědli; jak sbírajíce bavlnu koulovali jsme se jako sněhem, a těch tisíc jiných, v upomínce tak roztomilých příhod, — nač je vypravovat. Mají cenu jen pro toho, kdo je zažil, a tvoří jedno, v oněch krajích všední pásmo denního života českého farmera.

Jen jak jsme se rozloučili, musím ještě říci, a to, jak Ježíšek promluvil.

Odcházel jsem od nich jako jeden z jejich. Paní máma nebyla ni daleko tak ceremoniosní, jako když jsem přišel. Děti se těšily, že se strýček zase brzo vrátí. Starý Horák jenom řekl: „Až se vrátíte, pozdravujte mi domov. Já už se tam nepodívám.“ Mladá Ježíšková mi podala děcko, abych mu udělal křížek. Obr mi div ruku nerozmačkal a Ježíšek — byl ten tam.

Odcházel jsem zvolna z těchto míst. Farma zmizela mi brzo s očí a opět tedy tou neutěšenou cestou dále.

V tom rozhrnuly se větve houštiny a přede mnou stál Ježíšek. Pod paždí měl bílý uzlík a jen se usmíval: jeho modré oči byly sklopeny k zemi, — očekáváte, že rozpačitostí? — ne; — on se díval na mé boty.

„Nu víte, moje žena je hodná — ale myslí jenom na své děti a před ní jsem nechtěl . . . nu, boty, snad mi nezazlíte — a Bůh vás opatruj.“

Byly to hezké, důkladné, nové boty s podkovami: každá pro dvě obyčejné nohy. Ale když jsem je obouval, tlačilo v nich něco přec. V každé byl mexický tolar.

Ježíšek se toho ovšem nedočkal.

On jenom promluvil a zmizel.

Jak motýli.

Jsme jako mouchy, jako motýl denní,
jenž na mžik zatřepotá křídly z nachu,
a vše, s co jsme, se skončí v hrstce prachu,
náš smích i vzlet, i naše utrpení —

Jest pravdou, jak to v písmě stojí psáno:
jsme mouchy, motýli, — snad ještě méně —
a i ten stesk náš dozní neslyšeně,
když nejlepší co v nás, — v prach zašlapáno.

Leč po křídlech když sahají ti dravě,
a otravují žití květnou číši, —
buď, příteli, motýlům ještě bližší,
— i aspoň ten svůj den prolétni smavě.

J. V. Sládek.

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

I.

Zbloudilý.

Slunce zapadalo. Po krátkém soumraku přišla tichá a tmavá noc, v jejíž černém klínu zmíraly ponenáhlu poslední hlasy dřímající země, a pocestný ubíral se dále svou cestou, zrychluje krok tou měrou, jak postupovala noc. Šel úzkou pěšinou, jednou z těch, kterou vyšlapává trávníkem ustavičná chůze lidí i bravu, i stoupal neunavně vzhůru po chlumci, na jehož vrcholu se zvedaly malebné skupiny višní, buků a dubů. — Čtenář již poznává, že se nalézáme ve Španělsku severním.

Byl to muž prostředních let, hřmotný, pěkně rostlý, širokých plecí, odhodlaného vzezření, pevný v kroku, poněkud tvrdě rysovaného obličeje, pohledu zmužilého a živého, mrštný navzdor své pravidelné tloušťce, a řekněme to hned — ačkoliv se to zdá býti předčasným — muž výborný hned na první podívání. Oblečen byl as tak, jako oblékají se zámožní pánové na svých jarních cestách; měl kulatý širák, jemuž pro jeho ošklivost dáno jméno hřib, cestovní skla visící na řemeni a hrubou hůl, která mu tu a tam sloužila k odhrnování ostružin, když rozpínaly trnité větve a chytaly jej za šaty.

Stanul a rozhlednuv se kruhem po celém obzoru, zdál se býti netrpěliv a znepokojen. Nebylo pochybnosti, že neměl velké důvěry v pravost směru své cesty i čekal, až půjde kolem nějaký venkovan, který by mu dal spolehlivých topografických zpráv, jež by ho záhy a přímo dovedly k cíli.

„Nemohu se mýliti,“ — mluvil do sebe. — „Řekli mi, že přejdu potok po kamenech — tam jsem přešel. — Potom abych šel ku předu, stále ku předu. V skutku, tam v zadu zůstalo to drahocenné město, které bych já nazval Villafangosa, město blátivé, pro tu dobrou várku špíny a bahna, jež se tam povaluje v ulicích a na cestách . . . tak že, půjdu-li odsud ku předu, stále ku předu. . . . (ta frase se mi líbí, a kdybych měl erbu, nedal bych si tam jiného hesla) musím se dostati k proslulým dolům Socartským.“

Když byl opět ušel velký lán, pokračoval:

„Zabloudil jsem, již není pochyby, že jsem zabloudil . . . Tu to máš, Teodore Golfíne, zde vidíš ten výsledek svého ku p ř e d u, s t á l e k u p ř e d u. Ti hlupáci neznají cenu slov. Buď si chtěli z tebe ztropit žert anebo nevědí sami, kde jsou doly Socartské. Velký závod hornický má se ohlašovat budovami, komíny, buchotem kladiv, hukotem výhní, ržaním koní, hlukem strojů, a já nevidím, necítím, neslyším ničeho . . . Zdá se, že jsem někde na poušti . . . jaká to samota! Kdybych věřil v čarodějnice, myslil bych, že mi osud vyhradil v tuto noc čest býti jim představenu . . . U všech ďáblů! což není v těchto

*

místech žádných lidí? . . . Ještě schází půl hodiny do východu měsíce. Ach, ty ničemná luno! Tys tím vinna, že jsem zabloudil . . . Kdybych aspoň mohl rozeznati, kde to jsem . . . Ale konečně — co na tom! — (I mávnul rukou jako člověk rázný, jenž pohrdá nebezpečím.) — Golfine, ty, který jsi zbrouzdal celý svět, budeš zbabělým teď? Ano, ti vesňáci měli pravdu: ku předu, stále ku předu. Všehomírový zákon o pohybu nemůže v tomto okamžiku klamati."

I vrhna se hned odhodlaně na provádění tohoto smělého zákona, uběhl kilometr, sleduje, jak se mu namanulo pěšiny, které objevovaly se nově na každém kroku a křižovaly se a lomily v tisícerých úhlech, zrovna jako by jej chtěly ještě více zavésti a splésti. Jakkoliv velká byla jeho odhodlanost a neohroženost, konečně musil se přece zastaviti. Pěšiny, které z počátku vystupovaly, začaly se nížit a proplétat, a konečně sklonily se tak srázně, že se náš pocestný ocitl na haldě, s kteréž by se byl mohl dostati dolů, jen kdyby se byl odhodlal skutáleti se.

„Rozkošná situace!" zvolal s úsměvem, hledaje v dobrém rozmaru utišující prostředek oprotiv mrzuté skutečnosti. „Kde to jsi, milený doktore Golfine? To se zdá býti jako propast. Vidíš něco tam dole? — Nic, naprosto nic . . . ale trávník zmizel, ornice je ta tam. Všechno jen samý kamínek a štěrk bez travičky, zbarvený kysličníkem železitým . . . Není pochyby, že jsem v dolech . . . ale nikde ani živé duše, ani kouřících komínů, ani hlomozu, ani vlaku, jenž by hučel z daleka, ba ani psa, který by zaštěkal . . . Co teď? Zde ta pěšina vede nahoru. Mám jít po ní? Zase nazpátek cestou, kterou jsem již přišel? — Couvat? — Jaká to hloupost! Buď zůstanu, kde jsem a čím jsem, nebo dorazím ještě této noci do proslulých dolů Socartských a obejmu svého drahého bratra. Ku předu, stále ku předu."

Učinil krok a zapadl do sypkého, svážejícího se štěrku.

„Ah, na té planetě jsme tedy, pane! — Vy mne chcete polknout? . . . Kdyby ten ničemný měsíc chtěl jen trochu zasvitit, podívali bysme se jeden druhému do tváře, vy mně, já vám . . . Na mou věru, ta cesta tam dolů nevedla by nás do žádného ráje. Zdá se to býti jako jícen vyhaslé sopky . . . Třeba jíti jen velmi zlehounka po svahu tak rozkošné propasti. Co to je zde? Ach, kámen! Nádherné sedátko, kde si člověk může uvinout doutník a čekat, až vyjde měsíc."

Výborný doktor Golfin usedl si tak klidně, jakoby byl jen mohl učiniti na nějaké lavici v parku; a již si chtěl zapálit, když zaslechl hlas . . . ano, není pochyby, byl to hlas lidský, znějící z daleka, tesklivý, dojemný, lépe řečeno melancholický nápěv, sestávající z jediné frase, jejíž poslední spád se prodlužoval, tichna a tichna způsobem toho, co hudebníci nazývají *morendo*, a splývaje konečně v jedno s pokojnou tichostí noční, aniž by sluch byl mohl zachytit jeho poslední záchvit.

„Aha," řekl doktor Golfin plu radosti, „už držíme člověčenstvo za cípek. To jest zpěv nějaké dívčiny; ano, jest to ženský hlas a hlásek skvostný. Mám rád tu hudbu lidu této země . . . Teď stichla . . . Poslechněm, jak brzo opět začne . . . Aj, už zpívá zas. Jak krásný to hlas, a ten dojemný nápěv! Člověk by myslil, že vychází z hlubin země a že señor de Golfin, nejopravdovější a nejméně pověrčivý člověk na světě, uvízne dnes ve společnosti lesních panen, rusalek, pidimužíků, víl a celé té roty, potloukající se na těchto místech . . . Ale, jestli mne neklame sluch, ten hlas se vzdaluje . . . Půvabná zpěvačka odchází. — Hej, divenko, počkej, postůj!"

Hlas, který byl na chvíli čarovnou svou hudbou upoutal sluch zbloudilého muže, ztrácel se v tmavé nesmírnosti a po volání Golfinově stichnul zpěv úplně. Bezpochyby, že se tajemná gnomová bytost, která si podzemní svou samotu krátila prozpěvováním smutných milostných písní, ulekla drsného vzrušení se strany člověka a utekla se do nejhlubších vnitřností země, kde žárlivy na svůj vlastní lesk skví se drahokamy.

„To je božská situace," zamručel Golfin, uvažuje, že nemůže učiniti nic lepšího, než zapáliti si doutník. „Není zla, které by trvalo sto let. Čekejme a kuřme. Posvítil jsem si, že jsem si chtěl vyjíti tak sám a pěšky k dolům Socartským. Má zavazadla jistě že dojela dříve, což dokazuje způsobem nezvratným výhody toho prožluklého: *ku předu, stále ku předu*."

Zatím zvedl se lehký větřík a Teodoru Golfinovi se zdálo, že dosléchá vzdálené kroky v hlubinách té neznámé nebo domnělé propasti, kterou měl před sebou. Napjav všechnu pozornost, nabyl záhy jistoty, že se někdo blíží. Zvedl se a zvolal:

„Dívčino, muži, nebo kdokoliv jsi, dojde se tady k dolům Socartským?"

Ještě nedovolal, když ozval se prudký štěkot psa a hned na to mužský hlas: „Čoto, Čoto, pojď sem!"

„Hej!" zvolal pocestný. „Přítelíčku, ďáblův chlapče, nebo kdokoliv jsi, zavolej si rychle toho psa, neboť jsem člověk mírumilovný."

„Čoto, Čoto!"

Golfin viděl, jak se mu blíží velký, černý pes; ale zvíře doběhnuvši až k němu zavrčelo a couvnouc volalo na svého pána. V té chvíli mohl pocestný rozeznati postavu muže, který stál bez pohnutí a bez výrazu, jako nějaká velká, kamenná loutka, dole ve vzdálenosti asi desíti metrů pod ním na pěšině, která se, jak se zdálo, táhla dole nepravidelně po celém úbočí haldy. Tato stezka a lidská postava stojící na ní upoutala živě celou pozornost doktora Golfina, jenž obrátiv se radostným pohledem k nebesům, zvolal: „Bohu díky! Konečně ten bláznivý měsíc vyšel! Již můžeme vědět, kde jsme. Neměl jsem tušení, že je tak blízko pode mnou pěšina . . . Ale jestli to cesta . . . Hej, přítelíčku, nemůžete mi říci, jsem-li v dolech Socartských?"

„Ano, pane, to zde jsou doly Socartské, ačkoliv jsme hodně daleko od hutí."

Hlas, který takto mluvil, byl mladistvý a příjemný i zněl oním sympathickým tonem, jenž naznačuje ochotu býti nám k službám z dobré vůle a zdvořilosti. Doktor byl velmi rád, když jej slyšel, a ještě více, když pozoroval líbeznou jasnost, kteráž rozlévajíc se prostorem dříve tmavým, oživila nebe a zemi, zrovna jakoby je vyvolávala z nicoty.

„Fiat lux, budiž světlo!" řekl, sestupuje dolů. „Zdá se mi, že jsem konečně vyšel z pravěkého chaosu. Již jsme ve světě skutečnosti . . . Dobrá, příteli, jsem vám vděčen za zprávy, které jste mi dal i za ty, které mi ještě dáte . . . Vyšel jsem z Villamojady při západu slunce. Řekli mi: ku předu, stále ku předu . . ."

„Jdete, pane, do hutí?" tázal se tajemný mladík, stoje nepohnut a ztrnulc, aniž by se díval na doktora, který byl již blízko něho.

„Ano, pane, bezpochyby jsem zbloudil s cesty."

„Tady se do báni nevchází. Příchod jest u Rabagones, kde jest cesta a staví se železnice. Tamtudy byl byste přišel do hutí za deset minut. Odtud bude to trvati déle, neboť jest dosti daleko a velmi špatná cesta. Nalézáme se na posledním pásmu kutacím a musíme projíti několika štolami a tunely, slézati po řebřících, přecházeti přes výkopy, vystupovati po haldách a svážeti se po šikmých plochách; konečně musíme projíti celými doly Socartskými od jednoho konce, který jest tento, až na druhý, kde jsou dílny, výhně, stroje, laboratoř a kanceláře."

„Na mou věru, to jsem tedy hloupě zabloudil," pousmál se doktor.

„Vyvedu vás velmi rád, pane, neboť se vyznám v těch místech dokonale."

Golfin, zapadaje nohama do štěrku, svážeje se zde, a potáceje se tam, dostal se konečně na dobrotivou, pevnou půdu pěšiny a jeho první prací bylo prohlednouti si úslužného mladíka. Na chvíli zůstal doktor udivením jako přimrazen:

„Vy jste . . ." řekl polohlasem.

„Jsem slepý, ano, pane," dodal mladík: „ale beze zraku dovedu projíti doly Socartskými od jednoho konce na druhý. Hůl, kterou mám, chrání mne před klopýtnutím a Čoto mne doprovází, když tak nečiní Nela, která jest mým vůdcem. Proto, pojďte za mnou, a dejte se vésti."

II.

Cestou štolami.

„Slepý od narození?" řekl Golfin s živým interessem, který nebyl vzbuzen pouhou soustrastí.

„Ano, pane, od narození," odvětil slepec prostě. „Neznám světa jinak, než myšlénkami, hmatem a sluchem. Mohl jsem pochopiti, že nejzázračnější část všehomíra jest ona, která mi jest zavřena. Vím, že oči ostatních lidí nejsou jako mé, protože jimi rozeznávají věci; ale tento dar se mi zdá tak nadobyčejným, že ani nechápu možnosti míti jej."

„Kdož ví . . ." řekl Teodor; „ale co to jest, co tamto vidím, příteli, jaký úžasný výjev jest to tam?"

Golfin, který byl ušel několik kroků za samým svým vůdcem, stanul jako omráčen fantastickým zjevením, které mu vystoupilo před očima. Nalézali se na místě hlubokém, podle zdání v jícnu nějaké sopky s kostrbatou, potrhanou půdou a s ještě potrhanějšími stěnami. Na pokrajích a ve středu ohromného kotle, jehož velikost ještě rostla v nočním pološeru, zvedaly se obrovské postavy, ohyzdní lidé, netvorové, stojící na hlavách a s tlapami vzhůru, nesmírné paže roztaženy, nohy zkomoleny a zpřeráženy, divoce rozsápané podoby jako ty, které tvoří rozmarné válení se oblaků po nebi; ale byly tiché, nepohnuté, ztrnulé. Jejich barva byla barva mumií, hlinitá, zabíhající do ruda; jich vzezření, jakoby v křečovitém chvění horečky bývaly zachváceny a přimrazeny smrtí. Zdálo se to býti zkamenělou orgií obrovských démonů; a ty jejich rozhánějící se ruce a pitvorné klácení nesouměrných hlav zůstaly nepohnuty jako nezměnitelné postavy děl sochařských. Ticho, naplňující prostor domnělého sopečného jícnu, jímalo hrůzou. Zdálo se, jakoby tisíc hlasů a výkřiků a kvílení bývalo tu také zkamenělo a zůstalo tak století a století.

„Kde to jsme, dobrý příteli?" — řekl Golfin. — „Toť jest učiněná můra."

„Tato část dolů se nazývá La Terrible, rokle hrůzy," — odvětil slepec, lhostejný k ustrnutí svého průvodčí. „Pracováno zde ještě před dvěma léty, dokud nebylo ložisko kalamitu vyčerpáno. Teď se kope v jiných pásmech, která se nalézají výše. To, co vás naplnilo takovým údivem, jsou balvany, skládající se, jak říkají, z vápence a z utvrdlé železité hlíny, kterou zde nechali, když byli dobyli kov. Povídají, že jest na to všechno úžasné podívání, zvláště při světle měsíčním. Já ničemu z toho nerozumím."

„Omračující podívání, ano" — řekl cizinec, zůstav státi a rozhlížeje se po všem ještě jednou, — „ale ve mně vzbuzuje spíše hrůzu než zálibu, neboť si při tom vzpomínám na své blouznění v horečce. Víte, co se mi zdá? Mně jest, jakobych procházel vnitrem mozku, zachváceného nejprudší bolestí. Ty postavy jsou jako ty, zrovna hmotné přeludy, které vyvolává prudká bolest hlavy ve spojení s hroznými maskami a příšerami, jež rodí horečka."

„Čoto, Čoto, pojď jsem!" — zvolal slepec. — „Pane, teď pozor, vejdeme do štoly."

Vskutku viděl Golfin, jak slepec zkouseje půdu holí, obrací se k těsnému otvoru, jenž byl vrouben a podepřen třemi hrubými trámy.

Pes vešel první, očmuchávaje černou chodbu. Za ním kráčel slepec s neohrožeností člověka, který žije ve věčných temnotách. Teodor následoval za ním, nikoliv bez jakéhosi instinktivního odporu k nepříjemnému výletu pod zem.

„Jest to zázrak" — pravil, — „že vstupujete sem a vycházíte, aniž byste upadl."

„Byl jsem v těch místech vychován a znám je jako náš vlastní dům. Je zde zima; oblecte na sebe něco, jestli co máte. Nebude to dlouho trvat a budeme venku."

Kráčel dále, ohmatávaje pravou rukou stěnu, sestávající z kolmých trámů. Potom řekl:

„Dejte pozor, abyste nepadl přes koleje, zasazené v zemi, neboť tady odváží se ruda do hořejších pater. Není vám zima?"

„Řekněte mi, příteli" — tázal se doktor vesele. — „jste si tím jist, že nás tady nepohltí země? Ta chodbička zde je k tomu jako stvořená. Jsme ubozí červíčkové, kteří upadli do žaludku velkého hmyzožrouta. A vy, mladíku, procházíte se často těmito rozkošnými klenbami?"

„Velmi často, a v každou hodinu a jest mi tu velice příjemno. Teď jsme už na místě nejsušším. To jest čistý písek . . . Teď přichází opět kámen . . . Zde prosakuje sirnatá voda; tam dále jest sloj, v němž se nalézají zkamenělé lastury. Jsou tu také sloje břidličné. Slyšíte, jak ta žába kuňká? Už jsme blízko východu. Tam dřečí ta ničema celé noci. Znám ji; má hlas chraplavý a kuňká tak odměřeně a pomalu."

„Kdo? Ta žába?"

„Ano, pane. Již jsme na konci."

„Vskutku; tam vidím něco jako oko, které se na nás dívá. Jest to ústí chodby.“

Vystoupili. První, co opět vyrušilo smysly doktorovy, byl onen teskllivý zpěv, který byl slyšel dříve. Zaslechl ho již také slepec, a obrátiv se náhle pravil s úsměvem, se zálibou a hrdostí:

„Slyšíte ji?“

„Již dříve slyšel jsem ten hlas a svrchovaně se mi líbil. Kdo to zpívá?“

Na místo odpovědi, zůstal slepec státi a zvolal tak hlasitě, co mu jen plíce stačily:

„Nelo! . . . Nelo!“

Zvučné ozvěny, jedny blízké, druhé vzdálené opětovaly toto jméno.

Slepý, přiloživ ruce k ústům jako hlásnou trubku, zvolal:

„Nemusíš sem chodit, přijdu sám. Čekej na mne v hamrech . . . v hamrech!“

Potom, obrátiv se k doktorovi, řekl:

„Nela jest dívka, která mne doprovází: jest mým vůdcem. Na večer vraceli jsme se spolu z velké louky . . . bylo trochu chladno. Poněvadž mi otec brání, abych nevycházel v noci bez teplého oděvu, zašel jsem do chalupy Romolinovic a Nela doběhla mi domů pro plášť. Za chvíli jsem si vzpomněl, že mne jistý přítel bude čekati doma; neměl jsem stání, nečekal jsem tedy, až se Nela vrátí a šel jsem sám s Čotem. Šel jsem přes la Terrible, když jsem se potkal s vámi . . . Brzo budeme v hamrech. Tam se rozloučíme, protože má otec vždycky starost, když nejdu pozdě domů a ona vás dovede až ku kancelářím.“

„Děkuji vám mnohokrát, příteli.“

Průkop je dovedl do jiného prostoru, podivnějšího než byl první. Byla to hluboká, v zemi zející rozsedlina, podobající se těm, které povstávají zemětřesením; ale nebyla otevřena ohnivými výbuchy planety, nýbrž pracným namáháním horníka. Zdálo se to býti nitrem velkého stroskotaného korábu, vraku, jenž ležel na břehu a jejž vlny rozlomily v půli, přeraživše jej v tupém úhlu. Ještě bylo vidět holá žebra, jichž konce, čnějíce do výše, tvořily nerovný obrys. V zející břišní dutině viděly se velké kameny jako zbytky nákladu a omleté vlnami; a taková byla malebná síla měsíčného polojasna, že se Golfinovi zdálo, jakoby mezi sterými zbytky námořnických věcí viděl tu mrtvoly na polo ožrané od ryb, mumie, kostry, všechno mrtvé, spící, polo setlelé a tak hluboce klidné, jako kdyby bylo již dlouho odpočívalo v nezměrném hrobě mořském.

Illuse byla úplná, když zaslechl loskot vody, splounání jako od tichých vln, když si pohrávají v skalních dutinách, nebo omývají kostru stroskotané lodě.

„Tady je voda,“ — děl ku svému průvodčímu.

„Ten loskot, který slyšíte,“ — odvětil slepec, zůstávaje státi, — „a který se zdá . . . jako . . . co bych řekl? Není-li pravda, že to jest jako klokot, který člověk dělá, když si vyplachuje hrdlo?“

„Právě tak. A kde jest hrdlo, jímž se ta voda proudí? Jest zde nějaký potok?“

„Není, pane. Tam na levo jest sráz. Za ním otevírá se prohlubeň, velký jícen, propast, jejíhož dna nikdo nezná. Říkají jí Traskava. Někdo povídá, že je ve spojení s mořem, tam dole u Ficóbrigy. Jiní říkají, že tam na dně proudí řeka, točící se stále kruhem a kruhem jako kolo a nikde nevychází z podzemí. Já si myslím, že to bude jako větrný vír. Někteří praví, že jest tam z dola slyšet svištění větru, jenž vychází z vnitrnosti země, a dělá jako když hvizdáme, a to svištění se dusí o nával vod i zápolí spolu, dorážejí na sebe, rvou se a kloktají pak, jak to teď slyšíme tam z hloubi.“

„A nikdo ještě nesestoupil do té propasti?“

„Nelze se tam dostat jen jedním způsobem.“

„Jak?“

„Vrhnout se do ní. Ti, kteří tam tak vešli, nevrátili se více, a je to škoda, neboť by nám byli řekli, co se tam dole děje. Ústí této propasti nalézá se dosti daleko od nás; ale když před dvěma lety na těchto místech kopáno, přišli horníci ve skále na otvor, kterým slyší se ten samý hukot vody jako v jícnu hlavním. Tento otvor jest zajisté ve spojení se slujemi dole, odkud vychází ten supot větru a to hluboké kloktání vod. Za dne můžete viděti propast docela dobře, neboť třeba jenom trochu slézti po kamenech, vystupujících po její levé straně, a dostanete se k ní. Možno se tam pohodlně posadit. Někdo se bojí tam přistoupit, ale Nela i já sedáváme tam často a posloucháme, jak ten hlas propasti hučí. A v skutku, pane, zdá se, jakoby to k nám mluvilo. Nela povídá, ano přísahá na to, že slyší slova a zřetelně je rozeznává. Já, abych pravdu děl, nikdy jsem neslyšel slov, ale bylo to jako šepot, jakoby někdo mluvil sám k sobě nebo se modlil; a někdy zní to teskně, někdy vesele, někdy hněvivě, a někdy se to chechtá.“

„Ale já neslyším ničeho více než kloktání v hrdle,“ zasmál se doktor.

„Tak se to zdá odsud . . . Ale nezdržujme se, jest pozdě. Připravte se, pane, teď přijdeme do jiné štoly.“

„Ještě jiné?“

„Ano, pane. A tato dělí se uprostřed ve dvě. Je potom ještě celé bludiště chodeb, neboť všude prorážely se štoly, které potom zůstaly opuštěny a s celým tím labyrintem se děje, co Bůh ráči. Čoto, dále!“

Čoto vklouzl do díry jako fretka, pronásledující králíka, a za ním následovali tam doktor a jeho vůdce, který zkoušel holí klikatou, úzkou a tmavou cestu. Bylo úžasno pozorovati, jakou jemnost a citlivost má slepcův hmat, jenž se od pokožky ruky šířil po kusu necitelné hmoty. Postupovali nejprve křivkou, potom úhlem a zase úhel za úhlem stále mezi dvěma stěnami vlhkých, napolo zpuchřelých sloupů.

„Víte, čemu se mi to zde podobá?“ tázal se doktor, seznav, že si slepec libuje v podobenstvích. „Mně se to zdá jako myšlénky prostopášného člověka. Zdá se mi, že jsme jako poznání zla, když proniká do jeho svědomí i ukazuje se tu v celé své ohyzdnosti.“

Golfin myslil, že se vyjádřil slovy, jimž slepec bude málo rozumět; ale přesvědčil se o opaku toho, když jeho průvodčí děl:

„Ten, komu přána jest ta nepoznaná ode mne říše světla, jsou tyto chodby zajisté smutny; ale já, který žiju v temnotách, nalézám tady jakousi srovnalost země se svou vlastní bytostí. Chodím tady, jako vy chodíte nejširší ulicí. Kdyby zde nebyl stuchlý vzduch a vůbec tak přílišné vlhko, dal bych těmto podzemním chodbám přednost přede všemi jinými místy, která znám.“

„Ano, tak se vám to zdá v přemýšlení.“

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Jitro.

H. Taylor.

Zasvitlo jitro v jarní luh,
v němž dřímalo už léto snem:
zbudil se pták a zvolal vzduch,
zbudil se květ a zvolal zem.

Oj vzhůru! — dělo, — vesel tak
je rosný kraj a pláň i les,
na každém stromu zpívá pták
a každý květ mi sladším dnes.

A zlehka pláni kráčí dál,
a lesům rosu stírá s řas
a lape ptáka, který spal
a nezbudil se, když byl čas.

Šlo lesem jen jak vánku let,
jen jako dech šlo pláni v dál,
a přec — zašláplo drobný květ,
jenž nikdy více nepovstal.

Pod zářícím smrčkem.

Črty od *Irmy Geisslovy.*

Úsměv.

Snivé chvění jarního vánku houpávalo jeho větvičky, na něž úkosem — loubím pučícího mlází, svítilo slunce. Tehdy bylo tak úsměvno, tak slastno v šeru lesním. Drozd tak dojemně zpívá v našich hvozdech! Listí šumí, ptactvo jásá. Někdy zatoulaly se tmavě růžoví motýlci až do smrči, jako rumněné děti, hledající borůvky, — děti s velkýma černýma očima. Toho všeho více není, smrček stojí na vkusném podstavci v pokoji, okna ojíněná jsou zavřena, vzduch parfumován, a na větvích září světélka.

Ubohý smrček. Odervân mateřské půdě lesní, unášen zavátou stezkou, prodán na trhu — snad matkou černookých dětí, jež nesbírají více a nenosí domů borůvek. Odsouzen ku předčasné smrti, ve vlažném parfumovaném pokoji. Obětován lidem — obětován pro dětskou radost — krásná smrt!

Tu stojí na vkusném podstavci, světélka na něm září, ozdůbky se třpytí a smrček voní, vzdychá po té drahé lesní půdě, — a zvolna schne a odumírá... Jen děti v jeho stínu radostně švitoří, a velkým, světélkujícím úsměvem září jejich černé oči.

Ubohý smrčku, lituju tvého mladého života. Avšak, právem-li? Tys rozmnožil lidskou radost — tu vzácnou, a umíráš za to. Jak krásná to smrt! Ano, spíše tě ti závidím. A život dětský je křehký, jako život květiny, snad za nedlouho — kdo ví... a tys je rozveselil, buď požehnán!

Šťasten byls ve snivém, zvučícím hvozdě, smrčku, a šťasten umíráš — za úsměv zářících černých dětských očí!

Ryby.

Děti se dychtivě na vše ptají. „A kdy budou ty vánoce?“ A matka odpovídá: „Až bude zima, až zavěje sníh cesty a údolí, i ty naše vlníté hory, až mráz bílé květy vdechne na naše okna, a bude studeno, a ledovitě, — pak zavítají k nám vánoce.“ „A co budeme dělati o vánocích?“ A matka odpovídá, buď: „zpívati koledy,“ nebo „strojiti štědrovečerní stůl“, a podobně. „Co všechno uvaříš, maminko? Buchty, maso?“ „Žádné maso.“ „Žádné maso, maminko? A co tedy?“ „Ryby.“ „A proč?“ „O vánocích požívají se ryby.“ „Ale proč pak se o vánocích požívají ryby, maminko?“ Matka se zamyslí, a pak odpovídá dětem i spolu sobě: „Vánoce, doba veselá, doba radostná. Jezulátko narozeno, aby vykoupilo svět! Nářek hynoucích zvířat probudil by dřímajícího v jeslích Ježíška, snícího o spasení lidstva... Stenání zabitých připomínalo by zoufalou obranu vražděných obětí... i krev by volala a křičela. Ryby se mlčky obětují, tiše slavíce svatvečer — dobu vykoupení; jsou němy a nevyruší Jezulátko. Proto smíme o vánocích požívati ryb“...

Od hvězdy k hvězdě.

Když slavný hvězdář anglický Dr. Huggins společně s Millerem uveřejnil první výsledky spektroskopického zkoumání hvězd, sotva se kdo nadál, že tato nová, velmi obtížná cesta povede k novým překvapujícím výsledkům, jež nám dovolí více nahlédnouti do tajemných hlubin hvězdních. Tím méně pak se kdo nadál, že nový tento způsob zkoumání za krátko se tak změní, že nebude závislým na osobních chybách pozorovatelů. Chtěl-li pozorovatel r. 1864 ustanoviti nějakou látku, nalézající se v ovzduší nějaké hvězdy, bylo mu porovnávat vidmo hvězdy s vidmem této látky a to tím, že nejprve nařídil spektroskop na hvězdu tak přesně, aby obraz její padl zrovna na úzkou skulinu nástroje a světlo její aby se rozkládalo v hranolech na vidmo, v němž viděti je tmavé čáry, místa to, kde schází světlo příslušné barvy, pak musil za stejných okolností pozorovati vidmo svítící látky, jež sestává z několika světlých čar barevných. Pakli světlé čáry, na př. hliníku, sodíku, vodíku atd., nalézaly se přesně na témž místě ve vidmu, jako tmavé čáry ve vidmu hvězdy, pak mohl souditi pozorovatel, že zvláštní ona látka, jejíž čáry se shodovaly s tmavými čarami ve světle hvězdy, v ovzduší oné hvězdy se nalézá ovšem ve stavu plynném. Tu však často byl v pochybnosti o tom, zdali se některé čáry přesně shodují, aneb neviděl dosti jasně některých čar, tak že byl nucen nechati elektrickou jiskru, kterou se ona látka rozžhavila a svítila, opět a opět přeskakovati, aby jistoty nabyl. A tím stráveny nejen minuty, hodiny, ale často několik nocí, a pak vystoupil jiný pozorovatel, jehož zrak měl snad některé zvláštnosti, aneb jenž vykonal stejné pozorování s nástroji mocnějšími aneb slabšími, se svými výsledky a uvedl výsledky prvního v pochybnost, jemuž pak nezbylo než pokusy své opětovati.

Nyní vše se změnilo. Učiní se fotografický obraz vidma (dosud ovšem jen části modré fialové a zafialové dají se fotografovati, není však pochybnosti, že se za krátko podaří fotografie celého viditelného i neviditelného vidma) a v stejném čase aneb později za stejných okolností fotografie vidma slunečního (k čemuž se nepoužívá přímého světla slunečního, nýbrž odraženého od Venuše, Jupitera atd.) a pak možno černé čáry obou videm porovnati. Jsou-li obě vidma stejných rozměrů, položí se prostě jedno nad druhé a shodné čáry se okamžitě poznají. Povstane-li nějaká pochybnost, možno porovnávání fotografií kdykoli opakovati, také tu nevadí osobní vady pozorovatelů. Čím dále tím citlivější desky fotografické se připravují, záleží pak na tom jedině, aby hodiny, pohybující dalekohled, šly po delší dobu úplně stejnoměrně, tak aby světlo hvězd slabých dosti dlouho mohlo na totéž místo působiti. Tím způsobem docíleny fotografie hvězd až i 10. velikosti již od Drapera, kdežto za našich dnů zaměstnávají se astrofysikové sestavením chemického katalogu hvězd, jenž obsahuje hvězdy přes dvanáctou velikost, které žádným dalekohledem viděti nelze.

Nebudeme však popisovati stroje a způsob, jakým je to možno, nýbrž omezíme se na zprávu o hlavních výsledcích, jež až dosud methodou spektroskopickou (rozborem spektrálním) ohledně stavu a velikosti hvězd docíleny. Hlavní výsledek jest, že lze roztříditi hvězdy v různé řády, jež liší se od sebe barvou, ta různost že pochází od různého nynějšího stavu hvězd, z něhož možno souditi na různé stáří jejich.

První takovou třídu tvoří hvězdy modravobílé, na př. Sirius, Vega, Atair a jiné. Jediná hvězda této třídy, jejíž vzdálenost od nás, ovšem jen velmi zhruba, byla ustanovena, jest Sirius. Dá se však snadno dokázati, že Sirius musí býti těleso daleko větší našeho slunce, je-li dovoleno souditi z množství světla (světlosti), jež takové slunce vysýlá, na jeho velikost. Sirius jest tak vzdálen, že pohybuje-li se země na své ohromné dráze (majíc 185 millionů mil v průměru), nemá tato změna místa skoro pražádného vlivu na zdánlivé místo této jasné hvězdy. Místo její změní se podle nejpřesnějších měření tak málo, že to obnáší jen [illegible] — [illegible] díl zdánlivého poloměru měsíce.

(Dokončení.)

— **Za dědictvím.** Povídka z venkova od Františka *Heritesa.* Matice lidu ročníku XVII. č. 6. (Běžné č. 102.) V Praze 1883. — Předmětem většiny povídkových skladeb Heritesových je náš venkov, hlavně menší naše městečka, jejichž idyllické i copařské ovzduší kresliti dovede Herites tak opravdově, nelíčeně a vtipně, že poznáváme v těch jeho maloměstských obrazích věrné otisky známých zjevův, s nimiž se každodenně setkáváme; věrnost líčení krajin a lidí, třeba tu i onde bičíkem satiry roztomile pošlehána, získala Heritesovi rázem všecky mysli českého čtenářstva. I tato povídka sem náleží. Obsah její není sic bohatý, ani zbytečně a násilně napínavý, děj každodenní, stále se opakující a přece zamilovaným vypravováním udržuje nás při chuti, pozornosti a požitku až do poslední tečky: Dobrý starý vlastenec, pan Souček, majitel hospodářství na blízku jednoho z našich městeček, muž více než zámožný, nemá již ani ženy ani dětí; z příbuzenstva jsou tu hlavně dvě tety, Lenorka v Čechách a Fany na Moravě; první usiluje o to, aby se jednou dědictví po starém Součkovi dostalo synovci jejímu, Robertu Zelenému, kandidátu práv, druhá, aby se ho účastna stala neť její Boženka. Ježto pan Souček s řečenými tetami po léta již nemluví aniž chce, posýlají aspoň za sebe synovce a neteř na návštěvu. Dobrý dědoušek přijímá oba vnuky se stejnou láskou a přítulností: Boženka upevňuje se v ní ovšem tím snáze, čím jest sama v chování a slově milejší, skromnější a líbeznější. Robert, který nečiní z toho tajnosti, že z příčin prospěchových, jež vůbec v životě nade vše pokládá, přibyl na dvorec dědečkův, olupuje se o své naděje tím více, čím idealnější jsou názory páně Součkovy. Nesrovnalost mezi povahami obou mužů za příčinou návštěvy farářovy vystoupila ostře a drsně. Kdo bude dědicem? Patrně Boženka. Zamiluje se tedy do ní, násilně a z důvodu prospěchového. Ale i tato cesta nevede k cíli: vyskytl se třetí praetendent dědictví, nemanželský syn ze syna Součkova, Karel Dubský-Souček, inženýr, který náhodou přišel vyměřovat pozemky v nejbližším sousedstvě statku. Za rozkošného lijavce ve žních vyklíčí mezi Dubským a Boženkou — láska. Jako rána hromu zabuší do všech plánů náhlá smrt páně Součkova, jenž ani neměl času napsati poslední vůli. Přicházejí tety a důmyslem Lenorky s jedné, resignací Dubského s druhé strany stane se, že za dědice prohlášen Robert. Sotva však ohromného jmění nabyl, zatouží po jiném, po lásce Boženčině, ale tenkráte ne z důvodu prospěchového, nýbrž z pravého citu. Ale Boženka již náleží šťastnějšímu bratranci. Nevěda, jak nepokoj svůj ukonejšiti, rozhoduje se podle rady farářovy pro „práci". Tím končí povídka a hned dodáváme, že nás právě toto poněkud nebotové zakončení neuspokojilo dokonale; bylo by si přáti, aby způsob té „práce" byl jasněji naznačen; také dědictví samo mohlo snad poměrněji rozvrženo býti; dvě, tři stránky byly by dostačily. Ale i přes to jest povídka Heritesova práce, zvláště v detailech znamenitá. Povahy jsou provedeny s jistotou a konsekvencí plnou: v čele vlastenecký, idealní Souček, jemuž po boku stojí vzor nadšeného kněze, farář, proti oběma Robert, zosobněná honba po prospěších hmotných, vychovanec doby své, „kandidát práv a — poručík v reservě"; ještě silnější protiva obou staroušků jest „obchodník" Vilém Moravec, prázdný jako sláma, bez citu a vzdělání, s pečlivým škrobem zevnějšku a žvanivým hovorem, německými frasemi propleteným. Pozoruhodná postava je kočí Matýsek, s drsnou skořápkou, ale dobrým jádrem, pečlivá Marta i obě tety; šťastný párek, Boženka i Dubský, doplňují zdařilý ensemble výtečných těch figurek. Z vypravování samého připomínáme některé roztomilé jednotlivosti: líčení domácnosti páně Součkovy hned na počátku, pak za jitra, za žní a jindy; znamenité je vypsání bouře v sobotu, výpravy do kostela v neděli, pobytu ve městečku, návštěvy farářovy, kdy idealní farář materialistu Roberta tak čiperně sesekal, konečně lijáku ve žních, kdy z krůpějí dešťových vysvitly první svity Boženčiny k Dubskému lásky. Výraz je přirozený jako ti mluvící Heritesovi lidé, kde potřebí citu plný a vlastenecky nadšený, jinde mírně kousavý a čile sem tam pošlehující. Matice lidu podala četným svým čtenářům knihu v každé příčině dobrou a zdravou.

Em. Miřiovský.

Divadlo. Repertoir Národního divadla nalézá se ve stavu výminečném. Na výběru her béře podílu více faktorů než obyčejně, a pořadí kusů proplétá se skalisky všelikých katarrhů, rheumatismů i jiných nahodilostí, které u divadla bývají pravidlem, a jichž ve zvětšeném aparátu divadelním také poměrně přibylo. Proto nechceme se diviti tomu, že repertoir — snad jen zdánlivě — neskví se velikou pestrostí, a že po čtyřech nedělích teprv došla řada na první českou tragédii, kterou po novince „Salomeně" v Národním divadle jsme spatřili. Dávánať dne 13. prosince nově studovaná tragédie *Vrchlického „Smrt Odyssea"* před plným domem, v němž abonenti přední místa zaujímali.

O díle samém promluvili jsme na tomto místě*) obšírně i musili bychom svůj úsudek jen opakovati, kdybychom poznovu rozepsati se měli. Neubírajíce ze svého loňského ocenění ani slova, musili bychom spíše barev a síly v líčení přidati, neboť „Smrt Odysseа" působila v novém domě z velké části také jako novinka. Ukázalo se opětně, že není lhostejno, v jakém rámci se obraz podává, že ku krásnému výtvoru náleží také skvostná i vhodná skřínka. Jmenovitě mnohé detaily vynikly značně zřetelněji než v neakustickém letním divadle, a bohatá i mocná řeč hereů zněla sálem v plné zvučnosti a úchvatnosti.

V obsazení nenastalo změn, úlohy byly tedy veskrz téměř v rukou nejlepších sil našeho divadla. Heroinu Penelope sehrála s obvyklou virtuosností paní Sklenářová-Malá. Paní Bittnerová podala pěkně se zvláštní svou něhou úlohu Nerey, již opět znamenitým otcem byl pan Pulda v úloze Eutycha. Verve i snaživost páně Slukova osvědčily se znova v titulní úloze a takže známé přednosti páně Seifertovy v úloze Telagona. Souhru dlužno nazvati uspokojivou, jmenovitě uváží-li se, že „Smrt Odysseа" byla dávána po dlouhé přestávce a na novém jevišti. Starým a velmi často přetřásaným na této nové scéně byla toliko mrtvost komparserie. Lid ithacký mohl by si počínati při nejúchvatnějších momentech živěji nežli četa Fellahů, kteří by s němou tupostí na osud svého vladaře pohlíželi, jako automati z kulis vystoupili a s týmže neporušeným klidem do nich se vrátili. Výprava družila se pěkně k ostatním novým scénickým výpravám, které novotou a bohatostí oslňují. Byla také v hlavních kusech správna, což s upřímným potěšením konstatujeme. Jeť to veliký pokrok u porovnání s bývalou, — řekněmež naivitou výprav, které oproti neznalému obecenstvu bývaly hříchem, oproti znaleckému urážkou, před očima cizince ostudou. Klademe při výpravách historických kusů na první místo — prostou správnost. A v tom není za nehet zázraků, proto netřeba putovati za Meiningenskými, vždyť dosažení této správnosti jest elementárně snadné a právě tak laciné či drahé jako pořizování bezcenného hamparátí. Běžiť toliko o svědomitost v napodobení vzorů daných, do všech podrobností známých, kteréžto vzory každému vzdělanci, jmenovitě odbornému vzdělanci jsou tak přístupny jako slabikář. Také režii jest přáti, aby setrvala v tvrdohlavosti ku příkladu vůči dámám, které se nepochybně domnívají, že bez moderní taille nebyl jak živ žádný kostum na světě.

J. L.

*) Č. 18. ze dne 20. června 1883.

„LUMÍR"

ročník XII.

vychází dne 1., 10. a 20. v měsíci v číslech o dvou tiskových arších kvartového formatu a každého 20. v měsíci v šestiarchových sešitech.

Na „LUMÍRA" předplácí se:

V Praze:		S pošt. zásylkou:	
Na celý rok	zl. 6·60	Na celý rok	zl. 7·—
„ půl roku	„ 3·30	„ půl roku	„ 3·50
„ čtvrt „	„ 1·65	„ čtvrt „	„ 1·75

Jednotlivé měsíční sešity stojí v Praze 55 kr. poštou 60 kr.

☞ Druhé číslo „Lumíra" 1884 vyjde pravidelným pořadem 10. ledna. — Při objednávání desek na ročník 1883 (cena 1 zl.) budiž laskavě udána barva.

Administrace „Lumíra"
v Praze, Karlovo náměstí č. 34 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zasylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí číslo 34. n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. ledna 1884 ČÍSLO 2.

Sestra Paskalina.

Legenda. Napsal *Julius Zeyer*.

(Pokračování.)

„Kde jsem?" tázal se nemocný slabým sice, ale již pevným hlasem.

Paskalina, nezvyklá mluviti s cizinci, snažila se místo odpovědi zbuditi sestru Benignu. Klepala ji na rameno, zatáhla ji za roucho, Benigna ale nehnula ani svalem.

Cizinec usedl na loži.

„Jsemť v klášteře!" zvolal. „To bylo tedy vše více nežli sen?"

Pak ohlížel se zase kolem, a zdálo se, že se paměť v něm probouzí. Výraz na jeho tváři se stal živým a měnivým. Náhle sebou trhl, jakoby se něčeho lekal. Ohlížel se opět, a vida vedle lože své krzno z temné, měkké látky, sáhl dychtivě po něm. Hbitě roztrhl podšivku krzna, vyňal složenou purpurovou, zlatem protkanou látku a z té zaobalený v ni pergamen; pak zvolal radostně, a docela silným hlasem: „Bohu díky, zachráněn ten list!"

Obrátil se k Paskalině a pravil:

„Pamatuji se nyní určitě na vše, na loupežníky, na své poranění, na svůj pád u samých dvířek kláštera. Vy jste mě přijaly milosrdně pod střechu posvátnou, vy zachránily jste mé žití. Bůh vám to odplať!"

Hlas jeho zněl tak vroucně a sladce, hleděl tak dobrosrdečně, tak vděčně na sestru Paskalinu, že rozpaky její zmizely. Mimoděk přiblížila se mu o krok.

Cizinec rozložil nyní pergamen a pravil s úsměvem: „Nejste, sestro, zvědavá? Nechtěla byste vědět, kým jsem, a co jsem hledal zde?"

Mluvil jako dítě, a Paskalina, docela klidná, odpověděla též s úsměvem: „Nejsem příliš zvědavá: později třeba můžete mi vypravovat, ale nyní jste ještě sláb. Zatáhnu záclony, snažte se opět usnout."

„Spal jsem dlouho dost!" zvolal vesele.

„Jen sedněte, sestro, a poslouchejte."

„Nuž buď si," usmála se Paskalina, „ale zbudím dříve sestru Benignu, aby poslouchala též."

Snažila se ale marně. Benigna zdála se být proměněna v kámen. Otevřela sice oči, když Paskalina ji zatřásla, ale usnula ihned zase tvrdě.

„Jen přisedněte," pravil cizinec, „zajisté že se sestra sama probudí mým vypravováním. Sedněte!"

Hlas jeho zněl tak dětsky důvěrně, tak prosebně. Mohla mu Paskalina odmlouvat? Přitáhla křeslo blíže k posteli a sedla, pak složila ruce v klín, na znamení, že se trpělivě podvoluje. Cizinec jal se takto mluviti:

„Ačkoli klášter váš leží takřka mimo svět, není přece možné, aby i sem nebyla zaletěla zvěst o hvězdě východu, o *„knězi Janu"*. Potomek mudrců, o kterých mluví svaté evangelium, sedí on na trůnu z ryzího zlata, třímá žezlo z jediného smaragdu, tvář jeho plá stříbrnou záři měsíce, a z očí jeho lijou se démantové paprsky neodolatelného kouzla. I sveřepý pohan, i divé šelmy pouště koří se před tím mocným zrakem."

Paskalina sebou hnula, něco jako mráz prochvělo jí tělem. Cizinec nedbal a pokračoval takto:

„Nazývá se prostotou evangelickou pouze ‚knězem', ačkoli sultáni a šachové před velikostí a mocí jeho klekají, a Asie se před ním chvěje. Žádný vladař není jemu rovným. V milosti své ale umínil si podati korunovaným západu svatou svoji ruku. Bratrský pozdrav jeho platí papeži a císaři, králi francouzskému a mocnému vládci v Cařihradě. Vyvolil posly své, by letěli jak holubice od východu s ratolestí olivovou. Nuž, jeden z těch poslů jsem já, rytíř jeho, Nikodem. Cíl můj byl Paříž, a poselství mé platilo osobě krále Ludvíka VII. Vyjel jsem se skvělým komonstvem, s mnohými soumary, dary nesčíslnými — ale jistý zázračný sen kázal mi, bych odbočil od dráhy své, a abych od svých druhů se odloučil. Dle pokynu svého vidění bral jsem se do těchto hor, hledaje klášter, naznačený mi snem. Nevím ještě, nalezl-li jsem ten pravý. V blízkém městečku roznítily klenoty na mém biretu a zářící moje prsteny lakotu lupičů. Zranili a oloupili mě na prahu vašeho domu."

Paskalině bylo pojednou, jakoby poznávala velkou pravdu: mezi *„knězem Janem"*, o jehož jsoucnosti před několika dny ještě ani tušení nebyla měla, a mezi její osobou bylo tajeplné jakési spojení; kmitlo jí duší, a bylo jí to jistotou, že ona stříbrná socha byla jeho obrazem. Co žádal od ní Bůh? Mlčela chvilku a pak pravila:

„Kněz Jan! Kněz Jan! Jak mocně dotýká se mě náhle to jméno. Pravíte, že je potomkem jednoho z tří králů, kteří putovali do Betléma? Který z nich jest předkem jeho, Kašpar, Baltasar či Melichar?"

Rytíř Nikodem jí odpověděl:

„Málo víte zde na západě o svatých těch mudrcích. Ba ani pravá jména jejich nejsou vám známa. Líbí se vám

nazývati je Kašparem, Melicharem. Baltasarem. Chyba! V Syrii je nazývají: Arufon, Hurmon, Taclišeš. Mýlka! Jinde zase: Gudforbus, Artachšašt a Labudo. Zmatek! Řekové jim říkají: Apellios, Ameros a Damaskos. Bájka! Hebrejci zas: Magaloth, Galgalath, Saracia. Omyl! Chaldejci: Kaghiba, Badadilma, Badada-Charida. Smyšlénka! Pravá jejich jména udržela se toliko v Persii: Amad, Zad-Amad, Drust-Amad! Byl to otec, syn a vnuk. Kněz Jan pochází od nich všech tří v přímé posloupnosti. Nubie, plná zlata, Godolia, v které obsažena Sába, plná vůně, a Tharsis s rajským ostrovem Erysculla, kde myrrha bují, kde sv. Tomáš nyní pohřben, byla jejich království, a tu posud drží pod smaragdovým žezlem svým vznešený jejich vnuk — kněz Jan."

„Ať jména jejich jakákoli," zvolala sestra Paskalina s hrdostí, „zde v tomto posvátném domě chováme věrné, ze stříbra ulité jejich podobizny, a nesmírné tyto klenoty jsou pod mojí ochranou a péčí! V tyto ruce jsou odevzdány!"

Pozvedla při těchto slovech obě ruce, bílé a jemné jako z nejvzácnějšího vosku. Světlo měsíce pronikalo dlouhé, tenké její prsty, a zdálo se, že jimi dvojnásobnou září proudilo. Rytíř Nikodem se zachvěl jako u velkém překvapení.

„Není více pochyby, že nalezl jsem místo knězem Janem nazuačené," zašeptal. „Ne pouze o vašem klášteře, ale i o vás mluvil mi v mém snu!"

„O mně? Kněz Jan!" odtušila sestra Paskalina bez dechu. „Ale vždyť vás posýlá přece ku králi francouzskému?"

„Mám dvojí poselství," odpověděl rytíř. „Slyšte dříve list platící králům západu."

Posadil se na lůžku a četl silným hlasem obsah pergamenu, který takto zněl:

„Johannes Presbyter, všemohoucností a silou pána našeho Ježíše Krista, král králů, pán pánů, přeje Tobě, králi francouzskému, příteli svému, všechen zdar a na dále milost Boží!

Došla nás zpráva, že vznešenost naši ctiš, a že jsi vědom slávy naší veliké. Kdybys ale vlastníma očima divy našich zemí viděť chtěl, zachvělo by se srdce naše radostí.

Přijď a odejdeš bohat nad míru, neboť jsme volni zasypat Tě dary ohromnými dle Tvé libosti!

Věz, já kněz Jan, pán pánů, předčím všechny pod nebem živoucí krále i ctnostmi, i mocí, i leskem a bohatstvím. Jsemť křesťan, a proudy mého zlata tekou bez přestání v ruce těch, již chudí, dlaně v prosbě povznášejí. Ne darmo třímám zářící žezlo všech tří Indií. Země moje rozprostírají se k východu až k pustinám Babylonu a zříceninám věže. Dvaasedmdesát králů slouží mi. Země naše hemží se slony a dromedáry, ve vodách našich žijou krokodilové, divokými pustinami bloudí u nás tygři a pardali, řvou tam bílí a plaví lvi, divocí osli těkají lesy, v skalách mají lamie a hyeny své brlohy, na žhavých horách sedí němý noh, a stáda koňů a turů pasou se na travnatých stepích. Vládnu krajinami, kde bydlí lidé rohonosní, lidé s jediným okem, jiní s očima na čele a na zádech, centauři, fauni, giganti. V těch krajinách hnízdí fénixové. Ano, věz, i nad lidem, jehož jméno Gog a Magog, Azenach a Agrimandr, vládnu s pomocí boží. Alexandr Veliký, onen starší, který byl vrstevníkem Abrahama, a který vyšel s Alhidhrem, aby hledal zřídlo věčného žití, uzavřel kletá tato plemena mezi vysoké hory. Je jich jako písku na dně mořském, a jsou stvořena, by někdy zničili Antikrista a pekelnou jeho moc. V onen čas vyhrnou se jako zhoubná záplava z mezí, v kterých je moc moje drží, i až úkol svůj vyplní, zničí je Bůh ohněm pro velkou jejich ohavnost.

Chápeš nyní velikost mé moci?

Ale nelekej se hrůz; i líbezná je naše země. Vlaží ji řeka tekoucí z ráje, a ta rozkládá ramena svá květoncími luhy. Na těch pestří se div nejrůznějších květin. Mezi nimi třpytí se smaragdy a safíry, topasy a chrysolithy, tak jak zázračné ony drahokamy, jménem „andiosy", které bystří zrak, když na ně hledíš.

U nás není chudoby, ani zlodějů, ani loupežníků, ani pochlebníků, ani nečistých. U nás není lhářů — neboť jakmile v zemi mojí někdo vyřkne lež — zemře jako morem.

Nuž přijď, ó bratře můj, a vejdi hostem v palác, kde Velikost moje bydlí. Jest podoben tomu, jejž vystavěl Tomáš apoštol králi Guadoforovi. Nad střechou jeho z ebenu a dříví sethym září dvě jablka z karfunkulů a zlata, zlata aby dnem, a karfunkulů aby nocí zářila. Ó pojď a zasedni za stolem mým z amethystů, u kterého denně třicet tisíc hostů zasedává, a nikdo z nich bez darů neodchází. V komnatě Tvé bude vonný balsám hořet a postel Tvoje jako má bude safírová, ku které nikdy sen nečistý nezabloudí. Kolem paláce teče vonný proud, a sýlá vůni svou, sladší než růže, do zářících síní. Naproti domu stojí zrcadlo, ku kterému vede pětadvacet stupňů z porfyru. Vše co se děje v zemích ostatních, vše co se kuje proti nám, lze jasně viděť v ploše zrcadla.

Ty ptáš se snad, proč vznešenost naše se pouze „knězem" nazývá, ačkoli moc a sláva naše slunci božímu se rovná?

Věz, že děje se tak na znamení pokory. Můžeš-li sčítat hvězdy na nebi a písek na dně mořském, pak lze Ti vyměřiti meze a hranice naší moci, naší slávy a obsah naší říše.

Co jest i to ale proti moci a slávě Nejvyššího? Stín a prach a popel!"

— — — — — — — — — —

Tak končil list; rytíř mlčel a sestra Paskalina seděla tiše, bez hnutí, bledá, se zrakem upřeným do prázdna. Byl to čaroplný jeho hlas, byl to obsah podivného toho listu, co ji tak okouzlilo? Duše její jakoby byla opustila tělo a zalétla tam daleko do těch bájí plných končin, o kterých mluvil list. Zdálo se jí, že viděla všechen ten lesk, všechny ty hrůzy a divy v skutečnosti před sebou, a z vlnícího moře těch neslýchaných snů vyčnívala velká postava proroka krále, kněze Jana, zářící majestátem vyvolence Páně.

„A to je vše pravda?" zašeptala konečně a mimoděk sepjala ruce. „Ale pak je kněz Jan více než člověkem!"

„A přece je pouze člověkem," odpověděl rytíř, „neboť podléhá smutku a bolesti. V takovém okamžiku, když jej zachvátí nevýslovná nepopsatelná touha po něčem, co určit nedovede, je neodolatelný jako anděl. Ó v takové chvilce, když lije se zář truchlivosti z démantových jeho očí, je dojímavý k pláči —"

„Ano, ano!“ zvolala se zápalem Paskalina. „pak chvěje se duše toho, jenž jej uhlídá, lítostí a hrůzou a obdivem!“ Vzpomněla na stříbrnou sochu v sakristii.

Cizinec se na ni podíval s jakýmsi úžasem.

„Co vy o tom víte?“ tázal se.

Paskalině bušily tepny v skráních. Cítila, že nyní musí mluvit o tom, co byla dosud jako tajemství chovala. Cítila, že to činí proti vůli své, ale vyšší moc ji k tomu nutila. Bylo jí jako někomu, jenž vidí hlubokou vodu, a jehož jakési šílenství k tomu má, by se do ní vrhl.

„Co o tom vím!“ zvolala. „Vždyť znám jej, kněze Jana! Je vězněm mým! Zsinalá jeho tvář se mi zjevila, démantové zraky jeho vbodaly se na věky v paměť mou! On neb obraz jeho, nebo jeho přízrak leží v skříni tří svatých králů od několika dnů, a zde klíč k jeho vězení!“

Tlačila klíč pevně, pevně k srdci jako drahou věc.

Cizinec ji pojal za ruku.

„Není tedy pochyby!“ zvolal nadšeně a třesa se radostí i žalem zároveň. Kněz Jan je mrtev — ale vy jej spasíte a vzkřísíte! Teď slyšte druhé moje poselství, platící vám!“

Sestra Paskalina klesla na kolena.

„Mrtev!“ zakvílela.

„Ale vy jej vzkřísíte!“ zvolal rytíř radostně.

Pozvedla tvář a usmála se slzami. Cizinec jal se mluviti:

„Když jsem se loučil s knězem Janem, pravil mi takto: Můj bratře, podivný měl jsem dnešní noci sen. Bylo mi jako bych ležel zavražděn v hloubi starého, šumícího hvozdu. Byl jsem mrtev, přece ale měl jsem o tom vědomí, jak se koruny stromů nade mnou kolíbaly, jak měsíc povlovně nad lesem kráčel, jak občas bledá jeho tvář se mezi větvemi na mne dívala. A já byl mrtev, leželo to tíhou skály na srdci mém a na všech údech. Ticho nesmírné táhlo lesem přes mrtvolu mou jako hluboká, hluboká voda . . . Tu vynořilo se cosi ze stínu lesa. Sladký, bílý, luzný přelud. Byla to dívka. V očích leskla se jí slza útrpnosti. Přicházela blíž a blíže. Stála přede mnou v záři měsíce na porosené trávě. Nad hlavou její dělily se koruny stromů jako zázrakem a záplava paprsků lunných proudila kolem ní. Pomalu, upírajíc zraky na mne, pozdvihla obě ruce k nebi. A všechen mírný lesk a všechna čarná bělost luny zdály se nyní temeniti z těch krásných průhledných rukou, splývati v dva dlouhé, čisté paprsky, vycházející z dlaní jejích . . . A ty paprsky padaly mi na čelo a na srdce. Tu cítil jsem, jak srdce moje opět bíti počíná, jak myšlénky se opět probouzejí pod čelem mým. Od srdce a od mozku začal život jako světlo, jako teplo, jako blaho, jako nadšení a hudba tělem mým kroužit, a pozvenáhla obživlo tělo mé, já vstal, já žil, já padl vděčně k jejím nohám!“

Cizinec si odpočinul chvilku unaven a pak pokračoval:

„To byl sen kněze Jana. A já zvolal dojat: ‚Ty mrtev, pane můj! Dříve než úkol tvůj dokonán! Než jaro tvého mužství pominulo?‘ Já zaplakal. On ale pravil mi: ‚Staň se vůle Páně! Zřel jsem před chvilkou do věstícího zrcadla před palácem, a viděl jsem jako v mlze opeřený šíp pohana. Snad dosáhne tedy tu mou hruď, v které srdce nadšením pro křesťanství plá. Pak ale byl i sen můj věstící. Pak žije někde ona děva s čarospasnýma rukama. A ty ji najdeš a přivedeš sem. Stín můj bude kroky tvoje řídit, padnu-li skutečně zrádnou smrtí.“

Sestra Paskalina vzpřímila se dojata.

„On padl tou zrádnou smrtí!“ zvolala. „V prsou stříbrné sochy chvěje se opeřený šíp, a hrot jeho pálí v srdci mém jak žhavá jiskra!“

„A duch jeho vedl kroky moje k vám!“ vzkřikl rytíř. „Cosi temného, nepochopitelného pudilo mne odloučit se od druhů mých, sen kázal mi hledat váš klášter, já padl na váš práh, a před chvilkou viděl jsem bílé, zázračné světlo z rukou vašich proudit! Vy stanete se spásou ohroženého křesťanství! K velkému úkolu vyvolil vás Pán!“

Paskalina sklonila hlavu v pokoře, a velký klid se zmocnil celé její bytosti.

„Dnes ještě promluvím o poslání svém s abatyší,“ pravila tiše.

„Toho se chraň, dívko vyvolená Bohem!“ vzkřikl rytíř. „Chceš posměch sklízet? Na základě snů a vidin je vše zbudováno, co veliké a svaté. Ale kromě vyvolených nechápe nikdo tu velkou mluvu božstva. Věřil kdo prorokům? Cesta k velkým činům je plna trnů a hloží. Chceš-li spasit, musíš trpět. A oni by se ti smáli! Veď je ku skříni, kde socha leží, a oni neuvidí než vzduch! Ne, ty musíš tajně z domu toho uprchnout, ty nesmíš dbáti hany a křivých výkladů. Chceš bez boje vítězit, a Bohu sloužit bez obětí?“

„Ne, toť nemožné!“ zvolala a slzy jí vytryskly z očí. „Jak mohla bych tak velkou bolest způsobit těm, již tak mne milují.“

„Ó jde ti o tvou pověst, dívko,“ zvolal trpce rytíř. „Je to pýcha, která z tebe mluví. Jdižiž, tys malá povahou i duší. Ty nespasíš kněze Jana! Ty nejsi, kterou hledám!“

Skryl líce do dlaní a vzdychl: „Ó ubohý můj pane!“

Nastalo ticho. Za chvilku ozvala se Paskalina.

„Nesuďte příliš náhle,“ pravila. „Dejte mi času, bych zkoumala sebe i sílu svou.“

„Ty vracíš mi život!“ zvolal. „Ó ty jsi silná, tys zvítězila již nad malichernou pýchou lidskou. Ty budeš zítra v noci v kostele a já přijdu pro tebe.“

„Budu v kostele,“ pravila bleda a se srdcem krvácejícím.

„Díky, díky!“ zvolal nadšeně.

„Neslibuji ještě, že s vámi půjdu!“ vzkřikla v úzkosti.

„Ale naleznu vás v kostele?“

„Ano, bych vám dala určitou odpověď.“ Sehýlila hlavu. V tom vnikl paprslek vycházejícího slunce v komnatu a zároveň nesl se pološerem zvuk klášterního zvonu zahradou. Sestra Benigna střásla při prvním udeření zvonu svou těžkou dřímotu.

„Co se zde děje?“ tázala se a mnula si oči.

„Jsem úplně zdráv!“ zvolal vesele rytíř. „Ohlaste mě u abatyše, přijdu jí poděkovat za ochranu a péči.“

Obě sestry odešly, by vyřídily jeho rozkaz. Za hodinu bral se k městečku, zanechav všelijaké malé dary, které byly loupežníkům unikly, sestrám na památku.

(Pokračování.)

Učitelka.

Povídka veršem od *Karla Legera.*

V údolíčku malém malá víska leží
a kdo o ní neví, nalezne ji stěží.
Zakryta je zcela ovocnými stromy,
kostelík jen bílý vížku nad ně zvedá. —
Sem se uteč každý, poklidu kdo hledá!
Sem nevnikne bouře, snítky nepřelomí,
v korunách jen šeptne tiše na přeletu, —
z jara shodí dolů trochu bílých květů,
a je-li to v podzim, jako deštík zlatý
příval rudých listí na dědinu sletí
a zasype zpola malé, bílé chaty.
Po kolena skoro baculaté děti
v lupení se brodí. — Slunéčko-li svitne,
na každou se větev babí léto chytne, —
vše je zapředeno jemnou pavučinou, —
celá víska v poutech ocití se maně, —
od chaty se k chatě zlaté nitky vinou,
od srdéčka k srdci, — od Jeníka k Haně. —
Ó v takové chvíli, nechť je zima blíže,
srdci veseleji, — v dálce jaro tuší! — — —

A ten zákmit slunka na práh jedné chýže
vyvábí dvé dobrých, bohumilých duší. —
Na lávku si sednou, staré údy hřejou, —
jim to věru dobře pohromadě sluší!
Za ruce se drží, hlavy se jim chvějou
a k sobě se kloní. — Šedivé dvě hlavy,
jak by pavučiny kolem opředly je. —
Pohled však je posud stále usměvavý
a pod vetchou hrudí mladé srdce bije. —
Manželé dva staří! — Na tom světě božím
pospolu šli dlouho, trním, též i hložím
razili si cestu zkrvácenou dlaní. —
Čas teď odpočinout po tak dlouhé pouti,
na útrapy prošlé sladko vzpomenouti. —
Sami jsou, ba, sami! Přece chvilku ani
se jim nezasteskne! Minutou se zdají
měsíce jim celé. — V zimě malé děti
k nim se na jesličky dívat chodívají —
(nejpěknější stavět starý Matouš umí), —
a hned časně z jara nad chatou se sletí
hejna vlaštoviček, křídélkoma šumí,
prohání se čile, štěbetá a hvízdá,
a pod střechou lepí útulná si hnízda.
Po hřebenu pyšně holubi se honí, —
hejno krotkých sýkor zpívá na jabloni,
která v okna tluče květnou ratolestí.
Smaragdová réva kolem nich se vine
a jdete-li kolem, mile vám z nich kyne
nerušený poklid, opravdové štěstí. — —

* *
*

Jednou v podjeseni, — v tichou chatu maně
k hospodářům dobrým ptáče přiletělo.
Snad se bálo zimy, ukrýti se chtělo? — —
Podivné to ptáče! Sotva hlédlo na ně
tmavomodrým okem a již rukou vlastní
útulné a teplé hnízdečko mu staví
staroušKové oba, nekonale šťastni,
že se mu zde líbí. — Snáší bez únavy,
čím by koutek pro ně mohli ozdobiti.
A to divné ptáče bledí na ně zticha,
mladou hlavu kloní, zádumčivě vzdychá, —
stařenku pak milou do náruče chytí,
líbá ji a pláče. — Hostitelé šedí
uleknuti práci odhodili všecku.
Co se stalo jenom ubohému děcku?
Hosta svého těší jak umí a vědí, —
ale host jich milý, bledé děvče, mladé,
mlčí a jen čelo v bílé dlaně klade, —
slzet neustává. — Co si počít mají?
StaroušKové oba do pláče se dají. —

* *
*

Komůrku jí malou upravili čistě,
však se u nich hostu bude líbit jistě!
Upravili všechno čistě tak a ladně, —
ještě okénečko vystlali jí mechem,
se zpěvákem klícku pověsili nad ně
a čekali potom s utajeným dechem,
jak se bude děcku hnízdečko to líbit?
Zasmála se dívka, zasmáli se staří:
„Ať se vám tu, slečno,“ děli, „dobře daří!“ —

Hněvala se dívka, — musili jí slíbit,
že ji budou svojí Anežkou jen zvati,
ona je pak vždycky otcem jen a máti. —
Po komůrce malé ohlíží se kolem,
kývne mladou hlavou, k okénečku skočí, —
staroušKové vidí, že jí vlhnou oči, —
ale proč to zase? Jakým trpí bolem?
Ve kleci v tom ptáče zahvízdalo zticha.
Dívka hlédla k němu: „Ubožátko!“ vzdychá.
„Hle, do mřížek marně křídélkoma buší,
pokukuje smutně k nebi blankytnému,
a zpěv jeho našel ozvěnu v mé duši.
StaroušKové hodní, přejte vězni svému,
nechať volně letí za cílem své touhy,
čistým volným vzduchem, zelenavou nivou!“ —
Sepjala své ručky s prosbou lichotivou,
ale dávno stačil její pohled pouhý!
Kmet nejistou rukou klícku otevírá
a stařenka ptáka z okénečka pouští,
za miláčkem prchlým lítostivě zírá. —
A pták nedaleko usedl si v houšti,
zatřepotal křídly, — jako v polosnění
zaštěbetal cosi, a hle, zpátky letí,
letí ve svou klícku, zpátky do vězení. —
Zasmáli se staří jako malé děti, —
ale bledé děvče znova skoro pláče:
„Ty jsi zvyklo poutu, — závidím ti, ptáče!“ —

* *
*

Staří lidé večer, ve své jizbě chudé,
sedli vedle krbu. — Kolem šero vládne,
v krbu jenom svítí ještě jiskry rudé! —

Do práce dnes věru nechce se jim žádné. —
Matoušova dýmka nějak špatně hoří,
nit a jehla padá z rukou jeho ženě. —
V doutnající popel hledí zamyšleně, —
někdy povzdechnou si, chvilku zahovoří.
„Divné je to dítě!“ Matouš v dumách praví —
„Nešťastná to dívka!“ žena odpovídá,
„poznala už dobře, co je strast i bída,
neštěstí se dotklo její mladé hlavy.
Bez otce i matky sama kráčí světem,
jaro její řídkým ozdobeno květem.
Život je tak těžký,— slabé její síly!
Ach, mne bolí srdce, hlavičku-li chýlí,
jako poupě vonné, které zvolna vadne!“ —
Matouš kývá hlavou: „Jaké hezké poupě!
Z modravých-li oček pohled na tě padne,
staré srdce mládne! — A ten osud hloupě
s lidmi zahrává si! — Má být učitelkou!
Ona, — sama dítě! — Sám náš kantor šedý
s drobnou chasou mívá zlost a práci velkou,
než do lebky vpraví všeliké jim vědy! —
Ó ten svět je nyní věru přeučený!
Nač že mají v knihách slídit také ženy?
a mladý svůj život v dusné ničit škole?
Pro takové děcko věru lépe sluší
vesele a bujně točiti se v kole. —
Sám bych provedl ji, — třeba starou duši
unaveným pustil! Dobře bych si věru
ještě uměl dupnout!“ — Při tom v pološeru
stranou pozoruje, jak se žena mračí.
Vyklepává dýmku a smích tajně dusí.

— „A jestliže přece ženy učit musí, —
zkušenější lépe také práci stačí, —
a já říci mohu, drahá moje ženo,
ty bys byla věru ještě nad kantory!“ —

Hněvala se trochu, — ale krátké vzdory,
ve chvíli zas bylo všechno zkonejšeno.
Svorně zavzdychali oba v zadumání:
„Ubohé to děcko! — kéž je Pán Bůh chrání!“ —

* *
*

Měsíc venku svítí. — V okénečku malém
spanilá se hlava roztomile kloní.
Ubohé to děvče! Rozpoutány valem
pod hebounkým čelem myšlénky se honí.

„Sama jsem, ba, sama na tom světě širém
a kolem mne život děsným hučí vírem.
Nemám pranikoho. A kdybych i měla,
co že bych mu řekla? Plakati bych chtěla, —
ale mému pláči kdo by porozuměl?
Druhdy mojí hlavou ohlas touhy šuměl:
‚Směle jenom k cíli, neunavně k předu, —
bolí cizí milost, váže dobrodiní, —
vybojuj si volnost!‘ — U cíle jsem nyní
a mé srdce plno bolesti a jedu. —
Vidím, byl to přelud, — pouta vleku s sebou.
Jakés touhy temné krev mi z ňader střebou.
U cíle jsem přece, — po čem mohu toužit?
Ó je krásný osud vlasti, lidu sloužit,
símě lásky k dobru klásti v srdce mladá. —
Z těchto srdcí jednou velký národ vzroste — —
Proč na moje ňadra teskno divné padá?
K mládeži chci mluvit: ‚Pod svou hrudí noste
pravdu jen a právo! Znáte předky svoje?
táhli pro svit pravdy v nekonečné boje, —
nesťlí jejich paměť pod mohylou věků!‘ —
Ó jaký to osud hodný závidění
vychovávat vnuky nesmrtelných reků. — —
Ne, teď není času k neplodnému snění, —
starý zápas počli vrazi v novém vzteku,
třeba aby každý dnes byl bojovníkem
a ta naše mládež aby plným šikem
vstoupila, kde řídne sporá naše řada.
Nemluvte, že slabé dívčí rámě k boji, —
nadšení své duše, sny a touhu svoji
pomalu chci, věrně vdechnout v srdce mladá. —
Sama pak? — Ať pouto na mých rukou chřestí, —
snad si najdu přece někde kvítek štěstí.
S osudem ať rvu se i o kousek chleba,
předtuchou ať divnou krev mi časem stydne, —
zdá se mi, že málo k mému blahu třeba:
jenom koutek klidný a pak — srdce klidné!“ — —

Svítí plná luna s tmavomodré výše. —
Celá víska dřímá klidně tak a tiše.
Kolem kostelíka malý hřbitov zříti,
sem tam na pomníku zlaté písmo svítí,
černé kříže stojí klidně tak a tiše. — —

* *
*

Stařenka když dobrá druhého dne z rána
do komůrky vešla, celá ulekána
zbožné pozdravení ani nedořekla,
chvěla se a bledla, vytřeštila oči,
žehnala se křížem proti moci pekla, —
div že nepoklesla. — Vše se kol ní točí. —
Vidí, nade knihou dumá děvče mladé,
do hebounkých dlaní bílé čelo klade, —
ale před ním lebka, lidská lebka leží, — —
ano, holá lebka! — Zvolna jen a stěží
nabyla zas vlády hospodyně šedá.
Zavolala muže, — za dívčinou stáli,
spínali jen ruce, promluvit se báli,
jeden u druhého marně rady hledá.
V tom se obrátilo podivné to dítě,
pozvedlo k nim zraky, usmálo se na ně —
a ti dobří lidé stáli rozpačitě,
na rtu však jim úsměv objevil se maně,
na rtu, který chvěl se strachem pověrčivým.
Stařenka pak děla: „Zlaté děcko moje,
co ta lebka značí? Nehodí se k živým!
proč má ještě bloudit světem bez pokoje?
Přej jí, prosím, klidu v posvěcené zemi,
tam je místo její, pokud neprobudí
Bůh ji k soudu svému!“

Starý Matouš němý
jenom hlavou kýval. — Bílé dlaně k hrudi
přitiskla si dívka. — „Ach, ta lebka,“ děla,
„dlouho jedinou mi byla přítelkyní —
a mou družkou věrnou zůstane i nyní.

Hle, z těch bílých kostí, v kterých kdysi vřela
myšlének snad bouře, mrtvý poklid hledí, —
na otázku mnohou je mi odpovědí.
A na svou tu družku pohlednu-li z rána:
‚Pracuj!‘ volá ke mně, ‚na sny času dosti
za hřbitovním prahem!‘“ — Dívka zadumána
sklonila se k lebce. — Novému však hosti,
pozvanému z hrobu, staroušskové zlatí
nepřivykli nijak. Tajnou hrůzou jatí
pohlíželi k lebce jaksi podezřivě,
a stařenka choti zašeptala snivě:
„Jak jsem nyní ráda, že jsem si tě vzala,
věru, že bych sama se teď bála tady.
Ach, kamkoli hlednu, vidím jenom všady
strašlivou tu lebku! Kde ji vypátrala?
A když jednou k soudu mrtvý z hrobu vstane,
kde svou hlavu najde? Smiluj se, ó Pane!“ —
Mlčí Matouš, jenom šedou hlavou kývá. —
Stařenka se často klíční dírkou dívá: —
nehne se ta lebka? Častokráte zřela
dívku nad ní dumat, hlavu na ni klásti, —
ó kterak se hrůzou při tom nezatřásti! — —
Prchly dny a týdny, — zima přeletěla. —
Jednou Matouš z rána, — dívka vyšla z domu. —
rozhodl se pracně, pomodlil se k Bohu,
křižoval se stále, pot mu proudil s čela,
lebku vzal a pohřbil v posvěcené zemi. —
Hrdě se pak vrátil spokojen a němý. —
A ubohá dívka nepoznala zcela
ztrátu družky svojí. — Aj, což zapomněla
každodenně zírat na vybledlé kosti,
slyšet od nich: „Pracuj, na sny času dosti
za hřbitovním prahem!“ —
Vzejdou v krušném žití
krásnější sny mnohdy, nežli možno sníti,
pod zelenou travou, pod vysokým rovem. —

Starý Matouš bál se vyrušit ji slovem.

* *
*

Pěšinou vždy stejnou učitelka mladá
vycházela z vísky každodenně z rána,
a nechť vítr řádí, mlha nechať padá,
ať je celá cesta sněhem zasypána,
nechať mráz je krutý, — cos ji v dálku pudí. —
v prostřed zimy jaro nosí ve své hrudi. —
Za dědinou blízko stejně potkávala
mladého vždy muže. — Dobře již ho znala,
třeba ani slova nemluvili spolu. —
Pozdravil ji mlčky, pohledl jí v oči,
ale ňadra její div se nerozskočí
něhou prvé lásky, která nezná bolu. —
Vracela se zpátky, — potkala jej znova. —
prošli vedle sebe, nemluvili slova,
oba dva se jenom lehce uzarděli,
pohledem si pouhým všechno pověděli. —
A ten pohled krátký, snů však dlouhá řada,
vystačila zcela pro dvě srdce mladá.
Zřela mnohdy smutek v bledé jeho líci,
neměla však síly: „Co tě rmoutí?“ říci. —
Divno, proč se bálo nevinné to dítě
chvíle, ve které jí řekne: „Miluji tě.“ —

A ta chvíle přišla. — Jednou bez pozdravu
za ruku ji pojal. Naklonila hlavu,
viděla však přece, jak mu oko září.
Ptal se: „Chceš jít, drahá, se mnou ku oltáři?
Hle, já vybojoval pro tu naši lásku
útulný si koutek, klidné hnízdo malé. —
Mám po čem jsem dlouho toužil neskonale.
Jenom pro tě, drahá, pro svou zlatovlásku,
pracoval jsem v potu. Dosáhl jsem cíle. —
Smím snad věřit, milá, že jsem dobře četl
ve tvém oku snivém a že pro mne zkvetl
kvítek tvojí lásky? Proč tvé ručky bílé
chvějí se a chladnou? Čekám odpovědi:
Miluješ mne vskutku, chceš mou ženou býti
a v mou rodnou zemi chceš-li se mnou jíti?“ —
A dívčina snivě v jedno místo hledí,
sličná tvář jí zvolna bledla, sinavěla,
aby rudou září zaplanula zase.
Ret její byl němý, hruď se bolem chvěla. —
Ó ta slova lásky, na něž těšila se, —
třeba se jich bála. — kterak divně zněla
v jazyku jí cizím, v řeči nepřítele,
jejímu jenž lidu vrahem po staletí. —
Zaťala v ret zoubky, by se přestal chvěti,
mladou hlavu znova pozvedla pak směle.
Zval ji v cizí kraje, v rodné kraje svoje.
„Půjdeš se mnou?“ ptal se plný nepokoje.
Před jejím však okem dlouhé táhly šiky, —
zástup malých dětí. — Rostly v bojovníky,
oči jejich plály, pozvedaly hlavy,
ku předu se braly směle, bez únavy. —
Znala jejich cíle, vždyť je sama vedla,
nepřátelské řady jako zhoubné mraky
čekaly je blízko. Rděla se i bledla, —
mezi nepřátely uviděla taky
líce svého druha. — Ze svého snad šiku
měla odejíti? uprchnouti z boje?
Ó vždyť zasvětila celé žití svoje
vychování nových statných zápasníků. —
A muž mladý lapil její ručku znova.
„Půjdeš se mnou?“ šeptal plný nepokoje.
Upřela naň ještě jeden pohled krátký.
„Nikdy!“ řekla tiše. Více ani slova
a prchala v dálku, — nepohledla zpátky.

Staroušskové dobří jak se polekali,
když se navrátila k smrti unavena. —
Vidí, cos ji bolí, — ale nezastená, —
jenom tvář jí bledne, jenom zrak se kalí.
Potichu jim praví, — že ji sotva slyší:
„Musím odtud brzo, — přišel rozkaz vyšší!“ —

* *
*

Brzo, příliš brzo též je opustila!
Na rtíku se jejím úsměv neukázal,
uhas' oheň v oku, ústa němá byla.
Stroušek se stokrát každodenně tázal:
„Co ti schází, děcko?“ — Nepohledla k němu.
Ale ponenáhlu porozuměl všemu. —
Obecní kdys posel dones' lístek bílý
z města mladé slečně. Nechtěla ho vzíti.
v třesoucích se rukou držela jej chvíli. —

pak jej upustila. — Slzu chtěla skrýti, —
prchla do komůrky, na klíč zavřela se. —

Nad lístečkem bílým vespolek se ptají
staroušskové oba, co s ním počít mají?
Prohledli jej stokrát, — odložili zase,
na dlani jej váží a jich ňadra svírá
jakás divná bázeň. — Dlouho stařík šedý
rozmýšlel se, — váhal, — přece naposledy
pomalu a vážně lístek otevírá, —
přes rameno jemu hospodyně zírá. —
Cizí řečí psán je! Ale Matouš jednou
na vojně byl dlouho! Sebral paměť svoji,
čte a vysvětluje co v tom psaní stojí. —
Zapotil se chudák! — Na sebe pak blednou
oba staří lidé. —
Toto asi stálo
v kratinkém tom listě:
„Dlouho se mi zdálo
cos o ráji nebes, — byl to přelud pouhý!
v dým se rozplynuly všechny moje touhy.
Tys mne nepoznala, — snad se ve mně mýlíš, —
odpověď však tvoje byla krutou příliš.
My se nesejdeme! Sny a touhy klamné
daleko mne svedly, — nemožno se vrátit
na drábu zas pustou. Pomodli se za mne!
Bez tebe co život? — Třeba cestu zkrátit.“ — —
Tomu všemu sice málo rozuměli,
na podpis však dlouho udiveně zřeli. —
„Hle, — z továrny, z města úředník jí píše, —
takový pán velký!“ šeptali si tiše.
Proč ho jenom nechce? To by bylo štěstí!
Ale učitelka jenom hlavu kloní. —
Zapomněli brzo na vše strachem o ni.
A když jarním květem vzplály ratolesti
na jabloni, která chránila jim chatu,
ulehlo to bledé roztomilé děcko. —
Snášeli mu léky v neunavném chvatu. —
zaříkávat dali, — ale což to všecko!
Vadne jejich růže, — žal jí oko kalí,
ale zastenat ji nikdo neuslyší. —
Odešla jim na vždy, — přišel rozkaz vyšší. —

A když staroušskové mrtvou pochovali,
objali se pevně, děli se slzami:
„Jak nám bude smutno! Jsme tak sami, sami!“

Pes a člověk.

Napsal *Jos. Havlík.*

Byl to praobyčejný pes; žádný z oněch titěrných, v jemných rukou vyhýčkaných mazlíčků, již mohou hověti si celé dny na měkkých kobercích nebo na klíně svých paní, jež vozívají se v ekypážích a k obsluze své mají aspoň jednu komornou.

Byl to praobyčejný, velký, rezavý, chundelatý hafan, kterýž ve dne v noci uvázán byl na řetěze u dřevěné, slamou vystlané budky své ve dvoře továrny, kterouž měl hlídat.

A přece stavím jej na první místo, před toho člověka, z jehož života tuto malý příběh podávám. Nemohu za to. Ti dva skutečně tak v životě proti sobě stáli

A kdo byl ten člověk?

Chuďas, který psal od osmé hodiny ranní do šesté večerní za dvacet zlatých měsíčního platu, z něhož živiti a šatiti měl sebe, manželku a dítě; ubožák, jemuž z bídy a hladu povadlo, sežloutlo a svraštělo se líce, pohasnul a zkalil se oka žár; z něhož stálé strádání a odříkání se v pětatřicátém roce učinily starce sešlého tělem i duchem; člověk ubožák, který dávno pohřbil veškerou naději v lepší budoucnost, veškerou víru v spravedlnost lidskou i božskou a vlekl se tím světem pod jařmem tísnících jej poměrů všecek znaven, všecek otupělý, nemaje, jak se zdálo, již ani smyslu pro tu svou neskonalou nicotnost ani závisti proti šťastnějšímu svému okolí.

Takovým byl pan Jonáš, jenž byl mi přikázán, když nastoupil jsem službu u továrníka pana z X., u kteréhož on již nejenom sloužil, ale také bydlel. Obýval totiž s rodinou svou těsný, vlhký byt v přízemí ve dvoře, kdež právě pod jeho okny měl budku onen pes, jemuž jedině záviděl a jehož jedině nenáviděl.

Nenávist byla původem svým mnohem starší. Vzplanula hned tenkrát, kdy poprvé do domu továrníkova vkročil. Pes obořil se totiž na ubožáka tak zuřivým štěkotem, že tento, k podobným věcem jinak zcela lhostejný a nevšímavý, zůstal státi ve dvoře všecek zaražen. Zalekl se jaksi tohoto přivítání, zachvěl se, nevěda vlastně ani proč, studem sám před sebou.

Což jsem tak velice sešlým, že i u toho psa zjev můj takový vzbuzuje odpor či ošklivost? — ta jediná myšlénka kmitla mu hlavou a zbouřila v něm pocit nevýslovné nenávisti naproti nemu.

„Obludo šeredná!“ — vyhrkl, pozvednuv hrozivě hůl. Pes rozzuřil se ještě více, a od toho okamžiku ti dva byli nepřátelé.

Je to věc podivná a zajisté patrnou známkou ducha chorého, že od téhož dne nebylo Jonášovi v celém světě nic tak protivného a odporného jako ten chundelatý pes pod jeho okny. Jeho přítomnost mu překážela, jej zlobila a rozčilovala. Během času pak přidružila se k prvotní nenávisti i závist. Mnohdy totiž zdál se sám sobě tak bídným, že i tomu psu jeho psovský život záviděl; a to přirozeně musilo roditi nenávist zase novou.

Takž z rána, když chvátal do písárny, neubránil se, aby nezamžoural po něm. Ten obyčejně hověl si ještě v budce, nedbale rozhlížeje se po dvoře. To věděl Jonáš napřed, ale on se musil po něm ohlednout; jakýsi vnitřní démonický hlas vybízel, ba téměř donutil jej k tomu a pak hned šeptal mu: hleď ten pes, jak si ještě hoví a ty — ty musíš již do práce! — —

A o polednách, když vracel se domů hladov a sláb, pes obyčejně z plné mísy již hltal svůj oběd, někdy byl s ním již hotov. Poškraboval se spokojeně prackou za

uchem, klátil si dlouhým racochatým ocasem, a Jonášovi zase šeptal týž hlas: hleď ten pes, jen se tu nečinně válí po celý čas a co nanesou mu za to jídla sem! On si může vybrat, on — ten pes nikdy ještě netrpěl hladu — — a ty? . . . Jak často musils po celodenní pilné práci za vděk vzíti kouskem suchého chleba, jestliže nechtěls, aby pláč hladového dítka tvého srdce ti rozdíral? . . .

A tohoto hlasu, který jej stále proti psu štval, který mu neustále namlouval, že bídnějším je jeho a tím mu jen život ztrpčoval, nezhostil se více. Proto zášť jeho rostla každým dnem. Ten pes byl mu pak protivným, ať ležel nebo stál, ať mlčel nebo štěkal, vůbec ať dělal cokoliv; byl mu protivným již tím, že tu byl.

On dráždil jej i v noci. Zaštěkal-li mu pod okny, vítaje některého z ostatních obyvatelů domu, opozdivšího se kdesi při zábavě, tu Jonáš převaluje se na chudém lůžku svém, nevzpomněl ani stýskati si na osud svůj, že mu podobného štěstí nedopřál, ale vždycky zlořečil hned tomu psu, že mu štěkotem svým tuto jeho bídu připomíná.

Bezměrná tato nenávist, sžírající celou bytost jeho, musila jednou zjevně vybuchnout. Příležitost naskytla se maně.

Jednoho dne Jonáš, vraceje se v poledne z kanceláře, napadl dítě své, tříletého to chlapečka, kterak sedí u budky psa a s tímto v nejlepší shodě dělí se o pozůstatky z jeho oběda.

Tenkrát jakoby bleskem omráčen zůstal státi, nemoha vydechnouti ani pokročiti ani promluviti.

Byl to zvláštní výjev! Pes protahoval se jaksi velkopansky po zažitém obědě, pohlížeje s vysoka na ubohé dítě, kterému z toho, co sám již zmoci nemohl, popřál se nasytiti. Tak se aspoň Jonášovi zdálo. Dítě sedělo podepřeno o budku a drobnými zoubky ohryzovalo hltavě jakousi kosť.

„Venouši“ — vydralo se násilně z prsou nešťastného otce — „Venouši — co to děláš?“

Dítě sotva že očka zvedlo a přendavši kost do druhé ruky, zkoušelo zoubky svoje na místě jiném. Pes ležel pohodlně dále a jen oblizoval se a jakoby výsměšně prohlížel si svého nepřítele.

Tohoto zmocnila se v témž okamžiku nepoznaná dosud zuřivost. Bledá, téměř popelavá jeho líc naběhla do ruda, zapadlým okem šlehl mu divoký, zlověstný blesk. Jediným skokem octnul se u dítěte, vytrhnul mu ze slabé ručky prudce kost a vší silou hněvu svého mrštil ji psu mezi oči. Ten rozehnal se hrozivě zavrčev po něm; leč řetěz, na němž byl uvázán, zadržel jeho skok strhnuv, jej zpátky.

Jonáš s dítětem v náručí řítil se do dveří bytu svého.

„Viděla s?“ — obořil se na manželku.

„No no — starý blázne“ — odvětila tato suše — „má hlad“ . . .

Dvě kratičká prostá slova, ale v této chvíli účinkovala na něho jako rána do hlavy.

„Má hlad“ — opakoval po ní, tiše, zdlouha, jako člověk, který náhle na něco bolestného, pozapomenutého se rozpomíná . . .

Postavil dítě na zem, posadil se k oknu a podepřev hlavu, nepromluvil více ani slova. Pak pojedl, ale sotva polovici toho co jindy; chtěl se přesvědčit, jestli ten trošek by mu dostačil i pro příště.

„Dítě mé nesmí trpěti hlad“ — sliboval si v duchu, „nesmí a nebude záviseti na milosti psa“ — odhodlával se dále; „ještě dnes požádám pána o přídavek!“

Odpoledne na to práce jeho v kanceláři nestála za nic. Seděl nečinně, pořádal v hlavě myšlénky, vymýšlel, vybíral a rovnal slova, jimiž by milostivého chlebodárce svého obměkčil, aby mu bylo přidáno.

V tom byl k němu zavolán. To popletlo jej docela. Nevěděl věru ani, jak prošel těch několik pokojů a jak tak náhle octnul se před ním v nádherném jeho salonč. Mžitky dělaly se mu před očima, se srdcem prudce tlukoucím zůstal státi pokorně hned u dveří.

„Pane Jonáši“ — oslovil jej z vysoka továrník — „můj pes na dvoře, zdá se, že vás velice zlobí, nu, budete ho co nevidět zbaven. Potřebuji totiž byt váš na rozšíření skladišť a protož vypovídám vám jej. Co pak se týče toho nedoplatku nájemného, doufám, že nebudete mít ničeho proti tomu, když na vyrovnání jeho dám si sraziti ze služného vašeho v tomto a příštím měsíci po pěti zlatých.“

Ubohý Jonáš! Jak krutá to rána pro něj ve chvíli, kdy snil o přilepšení, ve chvíli, od které tolik pěkného si sliboval! Chtěl odpovědít, poukázat na smutné poměry svoje, chtěl i prosit, avšak ono mu něco stahovalo hrdlo, on třásl se mu hlas — — sotva že vykoktal několik nesouvislých, nesrozumitelných slov.

Pan chef netrpělivě pokynul na rozloučenou, a on šel, vlastně potácel se ze dveří. Co v nitru jeho se dálo, kdož dovede to vylíčit! Hlavou vířil mu chaos těch nejpodivnějších myšlének těžkých a temných, ažaž před očima se mu tmělo a v uších hlučela mu celá bouře. Tak vracel se opět do písárny, aby dále pracoval — —

Sestoupiv do dvora, mimoděk poohledl se jako obyčejně po psu. Ten spokojeně podřimoval ve své boudě . . .

* *
*

Je-li člověk chud, neciti tíhu chudoby své nikdy tak jako v zimě. Onť nemá prostředků, aby ubránil se té drsné dotěrnosti její, s kterouž proniká chatrný jeho oblek, a proti té síle, s kterouž vtírá se za dlouhých trapných nocí do chudého jeho příbytku a ledovou rukou sáhá zde k srdcím jeho milých. Jemu mnohdy těžce nabytý peníz jeho sotva stačí, aby sebe a tyto poněkud aspoň nasytil, aby nezašli hladem. Hladu leká a brání se člověk nejvíce; domůže-li se groše, nejprve pamatuje na to, aby se najedl. Na vše ostatní pak se mu nedostane. Tak bylo i u Jonáše. V domácnosti jeho byl všestranný nedostatek stálým, nezbytným hostem. A k tomu ke všemu vetřel se k němu ještě jiný trpký host — nemoc dítěte.

To bylo přes příliš na slabá jeho bedra, na ubohou stýranou jeho hlavu. Chodil jakoby bez smyslů, dělal, aniž by věděl co a mluvíval hlasitě sám s sebou. Časem byl by si nevšimnul, kdyby snad prst mu od ruky řezali, jindy zas jediné slovo pobouřilo jej tak, že rozzuřil se jako zběsilý.

V písárně povídávali si o něm, že to není v hlavě jeho v pořádku. — —

Byla krásná zimní noc, tichá a jasná. Drobounký sníh sypal se pořídku a zlehounka kladl se po zmrzlé zemi, po střechách a římsách vysokých domů, ba sázel se do výše na každé i sebe tenčí větvičce holých

stromů; nebylo větříčku, který by ho byl střásl dolů. Matný lesk měsíce obrážel se v oknech našeho domu, do nichž mráz ryl podivné květy svoje.

Jenom dvě z nich byla dosud osvětlena. To u Jonášů dosud nespali.

Ona skláněla se nad lůžkem nemocného děcka, naslouchajíc s úzkostí těžkému jeho oddychování; on seděl za prostým stolem svým a ještě psal. Každou chvíli odložil péro a mnul si ruce, jež mu přestydaly, a nebo oči, které bezděčně se mhouřily.

Takž bylo předevčírem, tak včera, a tak opět dnes. Už síly je opouštěly oba. Avšak dítě potřebovalo obsluhy stálé, tu led na rozpálené čílko, tu léku neb občerstvení do vyprahlých úst; tu lépe podložit hlavičku, tu opět obrátit na druhou stranu, a mimo to na bolestné naříkání si slova útěchy a lásky.

Musíme se střídat — ujednali si spolu, posýlal přes tu chvíli jeden druhého spat, ale zatím zůstali sedět oba. Po zemi chudé smutné jizby plazil se jedovatý mráz, vinul se jim kolem nohou, tiskl se dále a výše a chvěl schřadlými znavenými údy, až chvílemi i zuby zacvakaly. A dítě leželo v horečce . . .

Kdes u souseda odtloukly hodiny dvanácton. Matka přinesla skleničku neplnou vody, dolila olejem a rozsvítila knůtek; lampu zhasla a položila se k dítěti na postel.

V jizbě bylo nyní šero.

„Cože řekl lékař?“ zašeptal Jonáš od stolu — „že dnes se to má rozhodnout?“

„Ano — jen klid aby měl, aby si řádně pospat mohl — je prý až příliš sesláblý“ — zaznělo rovněž šeptem v odpověď. A bylo ticho zas. Matka a dítě dřímaly. Otec ještě seděl za stolem, tisknul vyzáblé tváře do studených dlaní a díval se strnule a tupě do jednoho a téhož místa.

V tom pod oknem zaštěkal pes. To jej vyrušilo. Matný zrak jeho náhle oživnul hněvným vzplanutím. „Zase ten pes!“ — zašeptal.

Pes zaštěkl po druhé, po třetí. Jonáš prudce povstal, jeho nenávist proti němu bouřila mu krev. Dítě na posteli sebou škublo a probouzejíc se bolestně zastenalo.

Pes štěkal dále.

„Zlořečená bestie!“ — zasyčel Jonáš všecek rozčilen, ohlížeje se po dítěti. To dalo se nyní do pláče a vzlykalo hlasitě.

Přiskočil k němu, zabalil je pozorně do chatrné peřinky a začal procházeti se s ním po jizbě.

„Hajej — spinkej — můj synáčku, hajej spinkej —“ broukal mu slabounce, houpaje ho zlehka na rukou.

Pes hafal ustavičně.

Protivný ten zvuk, rozléhající se tichou nocí, Jonáše rozčiloval čím dál tím více, každé to štěknutí projelo mu jako bolestný řez celým tělem od hlavy až k patě — a ono to nebralo konce. Znenáhla úsečné ty zvuky začaly se protahovat. To nebyl již štěkot, nýbrž vytí, odporný jekot, příšerný lidský pláč, hrůzně pronikající až do kostí, jenž Jonáše hrozil připraviti o rozum. Hlava mu hořela, nebyl již ani žádné rozumné myšlénky schopen, nevzpomněl, aby děcku dal snad píti anebo vůbec po jeho přání pátral. Jemu v mysli utkvělo jen to, že má spát a mnoho spát — i běhal jako zuřivec jizbou kolem do kola, tisknul je prudce k sobě, pšikal, zpíval, broukal, a hned zas bzněl a zase zpíval — jen aby je uspal.

Leč nic naplat; dítě vedlo svou dále, a také pes na dvoře nepřestával.

„To někdo v domě umře“ — zašeptala probudivší se žena.

„Aby tak ten někdo byl můj syn“ — prolétlo Jonášovi rozpálenou hlavou a všecek udýchán, utýrán běhal s ním dále.

„Já se — bojím“ — zaštkal v tom tento, a oběma ručkama otci pověsil se na krk. „Ať mlčí ten pes — tatínku!“ —

„Ať mlčí — ano, ať mlčí“ — opakoval jako ve snách polohlasem Jonáš. Ale on mlčet nebude — posměšně odpovídal mu z rozbouřeného nitra dobře povědomý neumlčitelný hlas. On ten pes, který od prvního setkání se s tebou byl ti nepřítelem, kterýž je lépe na tom a více než ty, bídný žebráku, kterýž je příčinou tolika těžkých trampot a svízelů tvých, kterýž tě posupným štěkotem svým jako bídáka přivítal a jako bídáka tě zase co nejdříve z domu vyprovodí — — on mlčet nebude! —

V Jonášovi vzkypěla všecka ta nenávist a zášť nanovo a tak mocně, že pálila ho v hlavě, svírala mu pěstě a ze zraků sálala mu žárem příšerným. Chvěl se na celém těle, dech jeho klesal, nořil se v čirou tmu hrůzného zoufalství . . .

Pojednou položil dítko vedle matky a nepromluviv slova zašel do kuchyňky. Matka vzala je nyní na klín sama, polaskala je a ono se stišilo. Rozhledla se po jizbě, matným světlem knůtku jen velmi nedostatečně osvětlené, utkvěla posléz na dveřích, jimiž muž se vzdálil, sepjala ruce a modlila se. —

V tom vrzly dvéře venku.

Patrně vyšel na dvůr — pomyslila si, ale nepovšimla si toho valně.

Pes téměř zuřil, jakoby někoho roztrhati chtěl. Poznala to podle zachřestění řetězu, jak po oběti své se rozehnal a rozsápal. Trvalo to však jen okamžik. Najednou děsně zařval, zaskučel jakoby z největší bolesti, pak zachrochtal jaksi podivně, nezvykle — — a bylo ticho, ticho tím náhlým přechodem až nápadné. —

Zase vrzly dvéře u kuchyně, slyšela je zamykat, a hned na to objevil se ve dveřích jizby Jonáš.

Nohy obaleny sněhem, v ruce malou kuchyňskou širočinu, tak stanul na prahu se zrakem vytřeštěným a s obličejem jakoby zkamenělým při jakémsi ztrnutí všech čiv a svalů — —

A pohlednuv na ženu, kteráž s výrazem největší úzkosti, ústa k otázce polootevřená, tázavým pohledem svým na rtech jeho téměř visela, řekl slabě ale zkrátka, jakoby se to rozumělo samo sebou: „Já ho — zabil . . .“

* *
*

Tu noc u Jonášů už oka nezamhouřili. A hned z rána předvolán byl ubohý Jonáš k milostivému pánu svému.

„Mohl bych tu věc dát k soudu“ — řekl mu tento po delším úvodu — „ale což bych si na vás vzal? Z bytu jste již vypovězen, dnešním dnem tedy propouštím vás ještě také — ze služby . . .“

Lykofron k Fatum.

Báseň *Adama Asnyka.*

Již dohoříval svět řecký, minuly věky
mladosti nadšení mocných a vyschla tvůrčí už zřídla:
ve sporech sofistů zručných
již mřela krása:
utichly básníků loutny. Z posledních jeden.
Lykofron, žijící tehdá, jenž skrytě ctil Musy,
na prahu zpustlé a prázdné
svatyně bohů
na desce z mramoru skvoucí nápis ten vyryl:

„Ó Fatum! věčně jež sžíráš lidi a bohy,
pohřbivši v propasti temné rodů jich bezčetné řady.
jež hlucho na vše jsi nářky.
bez slitování!
Nevíme. máme-li ctít tě neb klnout;
nevíme, jakým ty řádem vládu svou nad námi třimáš,
nezřevše. ruka zdaž tvoje
vyrvala světy
z bezvládné chaosu tmy, jež počátku nemá.

Dřív před tvým trůnem rod stanul kvetoucí. světlý
zářících pravládců nebes, kteří též s ramene tvého
v postavě. přístupné lidem.
řídili vládu:
prostranství světů všech plnil duhový zástup.
jenž hrál kol na vzdušné vlně blesky vždy nesmrtelnosti
a zlatou Olympu zoří
smrtelných zraku
tvůj skrýval obličej. jehož uprosit nelze.

Leč křehcí byli to bozi. lidských vad plni!
dýšíce závistí. hněvem. s radostí slouchali jeku
přikutých na věčnost celou
k černému Hádu;
jen křehcí byli to bozi. slávy své chtiví.
stín ač jen prchavý panství drželi ve slabé ruce:
změnit cos nebyli schopni
v osudů běhu.
bez jejich vědomí hnaných kolejí věků!

A přece postavy jejich zářily světu
mladosti paprskem věčné. štěstí snem nesmrtelného.
žijíce v celé své kráse
člověku v srdci:
vždy dobře dlíti mu bylo v stínu jich lásky,
k nim se vždy modlitbou vracel v žádostech nezkojitelných.
osudů žádal si změny
v neštěstí každém.
věře. že pomohou jemu na vroucí prosby.

Leč náhle. ukrytý v stínu, vládče ty přísný,
jsi mlčky připravil trudný konec jich božskému žití.
pokojně patře. jak hynou
bohové věční;
zřel jsi, jak svrženi letí s nebeských výšin.
smrtelným odkryvše zrakům všecku svou slabost a bídu —
jak zvolna zmírají. hynou
ve hrudi lidstva.
až všecky pochovals klidně v bezedném prázdnu.

Tak zašly celé jich rody! Růžový Olymp
hvězd spadlých girlandou v tůň se rozsypal temnou a děsnou.
ohnivé také již Hádu
propasti shasly.
Nastala chmurná jen tiš — svět osamėl širý.
hle. všecko, všecky již srovnal záhuby povšechné zákon
a člověk samoten s tebou.
ó slepé Fatum!
jen zůstal. pod nohou maje nicoty bezdno!

Sám. před tvou všemocí. plnou tajemství hrozných.
zbyl jako nevolník moci kruté. jíž nechápal zcela,
zíraje v záhadu věčnou
bytnosti svojí:
na troskách snů všech a tužeb nadsvětných spatřil
v blankytu toliko stín tvůj beztvarý. obrovský. strašný.
jenž nikdy netresta mukou,
odměnou nectí,
leč sám všem určuje míru nutné jich strasti.

Však přec tvé zakony chmurné věčnými nejsou,
tvůj otrok v budoucnu vstane proti tvé moci a síle.
nicoty přelude klamný.
slepé ty Fatum!
I srazí násilí bleskem s věčnosti štítů
tvou neuprosnou pak masku. která. v tůň padajíc s nebe.
jasného odkryje Boha.
jenž s láskou vezdy
výš a výš po stupních proměn rodí vše světy!“

Přeložil *Fr. Krapil.*

Z pražských pamětí.

Napsal *Ant. Rezek.*

Když se mistr Jan Pašek z Vratu se svými přívrženci zmocnil vlády v Praze (1524). tu. jak obecně známo. neohlédaje se na autoritu *královskou* stal se svrchovaným despotou nad životem a jměním spoluobčanů svých. Pod pláštěm víry mstil se na svých nepřátelích osobních a politických. dávaje je zatýkati. věznití, z města vypovídati i jmění jejich zabavovati. — Všeobecná demoralisace ve správě zemské a králova mladost i vzdálenost podporovaly obmysly jeho. — Působením utraquistického administratora Havla Cahery. kdysi horlivého žáka Lutherova. sepsány jisté *artikule* o věcech víry, dle kterých každý občan musil se spravovati. sic život jeho vydán byl v šanc pomstě Paškově. Ovšem Pašek peněz potřebný měl *židorské agenty* a kdo u těch *penězi* se vyplatil. zůstával s pokojem. ať si věřil co věřil. Někteří sousedé a sousedky městské však v horlivosti pro své náboženské presvědčení zřejmě odpírali artikulům Paškovým a ti pak zle se měli: nebo primator spojených měst pražských neštítil se ani trestu nejhoršího: on jako svrchovaný strážce staroutraquistické

pravověrnosti dal i — *upalovati* ty, kteří zřejmě odepřeli poslušnost jeho náboženským výkladům. Takovýchto *autodafé* bylo za jeho vlády v Praze několik; nejznamenitější však jest případ s *Mikulášem vřetenářem a Klárou hospodyní jeho*, o němž s dojímavou naivností a jednoduchostí vypravuje *Bartoš Písař*. Líčení Bartošovo dosti obecně jest známo; než v novější době nalezly se o těchto událostech pražských „*Paměti*" nové, v nichž zejména „upálení Mikuláše vřetenáře a Kláry hospodyně jeho" *líčí* se od *očitého* svědka, z něhož potom Bartoš Písař, tehdáž v Praze nepřítomný, pro své vypravování vybral si co se mu právě hodilo.

Podle líčení svědka *očitého* chci v krátkosti vyprávěti událost tuto, při čemž skrátím vše to, co dle *Bartoše* již přes příliš známo jest, a podle možnosti zachovám způsob vypravování svědka očitého, bohužel neznámého.

V těch časích*) žila v Praze na Novém městě vdova dosti zámožná, jménem *Klára*, již padesátiletá, majetnice domu, řečeného *Zbiroh*, na konci Lipové ulice poblíž nynější nemocnice. U ní v podruží či v nájmu žil člověk starý, jménem Mikuláš, který na soustruhu *vřetena* dělal a tudy dle řemesla svého zván byl vřetenářem. Tito dva staři, zbožní lidé přidržovali se tak zvané Malé Stránky českobratrské, jejíž hlavou byl nožíř *Kalenec*, na Malé straně usedlý. Ten „známostí pána Krista" posloužil Mikuláši vřetenáři a Kláře, ba Mikuláš brzo tou měrou vynikl, že stal se i knězem v Malé Stránce, ovšem tak, že toliko „Krista Ježíše syna božího kázal a oznamoval", ale svátostmi posluhovati mu nedovoleno, poněvadž poškvrněn byl hříchem; nebo ve mládí svém sloužil „u kněze z roty papežské" a ten jest ho „zle užíval".

Času pak jednoho před hodem vánočním, když kněží podle obyčeje svého sousedy obcházeli přišli jsou i k nim a napomínali je podle úřadu svého, aby „zprávu" učinili, to jest, aby šli ke zpovědi. Ale Mikuláš a Klára jim „bezděčně něco odporného o té zprávě pověděli". Pro kteroužto věc obžalovali je ti kněží svému faráři Mikulášovi u sv. Štěpána. On oznámil věc Havlovi Cahrovi, administratorovi, a Mikuláš i Klára vzati jsou do těžké vazby. „Ten pak farář prodal je Pražanům, utrživ za ně jeden stříbrný z oněch třiciti stříbrných, za kteréž Jidáš byl prodal mistra svého, a potom je zase vrátil mistrům a zákonníkům a dáni jsou do šatlavy."

Potom dne třetího vedeni byli do rady v přítomnosti pana administratora s konsistoriany svými. Přitom jsou také byli starší obecní obojích měst, Staré i Nové Prahy, neb tehdáž jednota byla. Tam vyptáváno se jich, co drží o svátosti oltářní těla a krve Páně, zejména věří-li ve svátosti býti pravého Krista, majícího krev a duši? Potom co by drželi o Panně Marii, a o všech svatých, přimlouvají-li se za nás v nebi čili nic? Jak smýšlejí o svatém Pavlu? Z odpovědí, velmi překvapujících, povážíme-li, že Mikuláš byl pouhým řemeslníkem, seznal administrator s konsistoří, že obžalovaní náležejí k *jednotě bratrské*, a když tudy položena jim otázka, co by soudili o bratru *Lukášovi* Boleslavském, a Mikuláš sic jinak ho chválil, ale že přívržencem jeho není jasně označil, tu hned poznáno, že oba hlásí se k Malé Stránce čili k *odtržencům* bratrským, k čemuž Mikuláš přisvědčil, neboť na otázku, co by držel o *Kalencovi*, pověděl: „jest člověk, maje milost boží a jest mučedník pro pravdu boží a Kristovu; a on jest mi tímto vším posloužil poznáním, touto známostí zákona Pána Krista".

Po výslechu žádáno na Mikulášovi a Kláře, aby odvolali bludy své a dali se napraviti. Avšak oni jim jako „falešným prorokům" odpírali, a tudy odsoudili je za *kacíře upálení hodné*, což se dálo za purkmistrovství Martina *Smila*, řezníka.

Ve středu pak před vánoci v 21 hodin (podle našeho počtu o 12. hodině polední) vedeni jsou z vězení na smrt, aby spáleni byli. A přitom vedení toto se jest dálo.

Nejprve jakž ze šatlavy vyvedeni byli, počal Mikuláš sobě píseň o umučení Pána Krista zpívati a kterak prvnější mučedlníci vydáváni byli na smrt pro svědectví Krista Pána. Kteroužto jda zpíval od šatlavy až k domu u „Vopiců" (v Celetné ulici); když pak proti Templi, domu to v Celetné ulici, v němž bydlely bekyně (nynější číslo 589) přišli, napomenul jest je rychtář Jiří Komédka, aby klekli a Pánu Bohu se pomodlili, nebo na Templi namalováno bylo, kterak Pán Ježíš s lotry veden byl na smrt, a u obrazu toho všickni na popravu vedení obyčej měli se modlívati. Ale Mikuláš zpěčoval se kleknouti, mluvě, že pravé znamení kříže Pána Krista má na svém srdci, a že jemu není potřeba toho znamení namalovaného. Rychtář k tomu odpověděl: Pohleďte, kterak jest neustupný, aniž ještě, když ku smrti jde, nemůže zanechati řeči rouhavých. Mezi tím biřic jeden, jda při odsouzených, hlasitě oznamoval lidu kolem jdoucímu příčinu „ohavné" smrti Mikulášovy a Klářiny a to sice, že bludy své neustupně drží, kacířské a rouhavé řeči mluví o těle a krvi Kristově, a že každý, kdož by tímto způsobem se provinil, taktéž trestán bude. — To uslyšel také mládenec jeden stavu rytířského, Hynek *Perknovský*, kterýž náhodou kolem šel. I dav se do řeči s Mikulášem vřetenářem veřejně jal se proti biřicovi hlásati, že odsouzený nevinen jest, a každý spravedlivý člověk i on (Perknovský) sám taktéž věří jako Klára a Mikuláš. I řekl k odsouzeným: „Jdětež s Pánem Bohem, na té víře směl bych i já umříti a na hranici dnes s vámi jíti, neb já také tak věřím jako vy."

A když takto mluvil, lidé kolem stojící „jim trhali a naň se sápali", volajíce, „aby upálili lotra s nimi, protože kacířů potvrzuje ve bludu!" — Ale upáliti bez rozsudku osobu stavu rytířského nešlo tak lehko, protož rychtář dal Perknovského toliko zatknouti a odvésti do šatlavy, kdež on pak několik neděl si poseděl.

Po tomto intermezzu průvod s odsouzenými ubíral se dále k Horské (pozdější *Nové*) bráně, při čemž Mikuláš vždy vesele si zpíval. — Za Horskou branou „u božích muk" biřic posledně provolal vinu odsouzených a rychtář poručil jim, aby poklekli u malovaného ve sloupě „božího umučení" a s obličejem ku *východu* slunce obráceným posledně se pomodlili. Ale Mikuláš, jakož byl nepřítel obrazů, jal se odporovati slovy písma: neučiníš sobě obrazu rytého ani podobenství kterého"; a dokládal slovy proroka Jeremiáše: „Dílo rukou svých jsou ctili a padali jsou před tím, což jsou prstové jich učinili." — I neuposlechl ani on ani Klára, než obrátivše se obličejem ke slunci *západu* vykonali poslední modlitbu svou, při čemž Mikuláš dokládal: „Věřím já, žeť jest Pán můj *všudy*, nade mnou, pode mnou, za mnou i po stranách.

*) Bartoš Písař a očitý svědek nesrovnávají se co do roku, prvý klade upálení do l. 1526, druhý do l. 1527.

A tak všudyť mocnýť jest a veliký. všudyť chce panovati a panujeť bez konce." — V tom pak dítky jich k nim jsou přistoupili, dcera Mikulášova a dcera Klářina; k nimžto Klára řekla: „Nuže, milé děti, jižť vás poroučím milému Pánu Bohu, aby vás spravoval vedle své vůle." Přitom klidně dali jim mnohá dobrá napomenutí, a dcerky rodičův svých požehnavše do města jsou se s pláčem navrátily.

Když pak ke hranici přišli, kteráž k upálení jim byla strojena, Mikuláš a Klára s velkou stálostí modlili se a odříkávali místa z bible a písem svatých; když modlil se Mikuláš za nepřátely své, kteří jsou ho „na smrt omylně odsoudili", zvolal jeden z diváků: „Mám víru a také se domnívám, že dobře Pánu Bohu svému věřím, avšak kdybych měl pro ni na hranici jíti jako tento, zdáť mi se, žeť bych ji jistě zapřel." A jiní stojíce přitom přisvědčovali, že s nimi zrovna tak jest. — Ještě když vložen byl na hranici, modlil se latinsky, a popravcové hlavou pak dolů ho položili ke sloupu, a ruce a nohy „těžce" roztáhše přivázali. Mikuláš trpěl velikou bolest než stále hlasitě se modlil. Tu Klára naň volala: „Ale, milý Mikuláši, kéž se také za mne modlíš Pánu Bohu." Neboť ona slabá jsouc, když s rukama a nohama roztaženýma ke sloupu hlavou dolů byla přivázána, nemohla již pro bolest modliti se, nebo popravce provazy tak byl ji utáhl, že obě ruce jí se vylomily. I konejšil ji Mikuláš, pravě, že se za ni také modlí, a doložil: „nedbejž již milá Kláro nic, všaktě i mne tuze svázal, ale já s pomocí boží již nic necítím."

Popravce pak ještě *knihy* Mikulášovy na škarty roztrhané rozmetal po hranici a pak ji zapálil. Klára tiše se modlíc zahynula brzo. Mikuláš ještě hlasitě odříkával žalm: „Smiluj se nade mnou, Hospodine, podle velikého milosrdenství svého a podle množství slitování tvých shlaď nepravost naši." — A tak potom hlahol bylo slyšeti v ohni a beze křiku, úpění a trhání než v tichosti modle se co by usnul, dokonal život svůj.

Očitý svědek končí popsání své: „To až potud o kříži věrných a pravých křesťanův; ač mnohem více se jest těch ouzkostí dálo, však pro tesknost přestanu."

Paškovu řádění proti „kacířům" konec učinil král Ferdinand. Proto také Bartoš *Písař* s nadšením o něm mluví, jaký jest „milovník spravedlnosti a jak křivdu má v nenávisti. Nebo jsou mnozí byli tomu přivykli, aby měli pána takového, aby toliko měl slovo královské, bez moci a bez skutečnosti: ale tomuto králi a pánu (to jest: Ferdinandovi) dal Pán Bůh, aby nesl meč ku chvále dobrým a ku potupě lidem nepravým."

Původci všeho zlého a neštěstí, které tehdáž dolehlo na obce Pražské, Pašek a Cahera, bídně skončili. Jmenovitě *Cahera*, byv od krále Ferdinanda z Čech vypovězen, šel do Lipska a potom do Wittemberka a nikdež ho přijmouti nechtěli; až potom dostal se do Švabachu za Norimberk a tu počal děti učiti. A když zvěděli tam, co všecko v Čechách natropil, musil nepochybně odtud. Zdržoval se pak v *Anspachu*, kdež *se oženil* (ač dříve sám proti ženatým kněžím brojil) a živil se shotovováním *kostek* a *karet* až do své smrti r. 1545.

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování)

„Cítím ve svém mozku," pokračoval slepec, „jako chodbu, průkop jako ten, kterým jdu a po něm pobíhají mé představy, ku podivu krásně se rozvinujíce."

„Ó jaký to žel, neviděti nikdy lazurového klenutí nebes za bílého dne!" zvolal doktor náhle, s bezděčnou toužebností. „Řekněte mi, pane, nemá ta chodba, kde se vaše představy tak nádherně rozvinují, nikde konce?"

„Ano, ano, už budeme brzo venku... Vy jste pravil, že klenutí nebes... Ach, já si představuji, že jest to dutina oblá, dokonalá, o níž se zdá, že bychom ji mohli dosáhnouti rukama, aniž bychom to mohli učiniti skutečně."

Hned na to vystoupili ven; Golfin, oddychaje s rozkoší a plnou silou, jako by byl svalil se sebe velkou tíži, zvolal, dívaje se na nebe:

„Díky Bohu, že vás opět vidím, vy hvězdy nebeské! Nikdy jste se mi nezdály býti tak krásny, jako teď."

„Cestou," řekl slepec, vztahuje ruku, v níž držel nějaký kámen, „nalezl jsem tento kousek vápencového křišťálu; nezdá se vám, že tyto křišťálky, kteréž můj hmat shledává tak pěkně řezanými, tak jemné a tak bezvadně spojené jeden s druhým, — že nejsou věci překrásnou? Aspoň mně se tak zdá."

Řka to, začal křišťálky drobit.

„Milený příteli," pravil Golfin pohnut a roztesknĕn, „jest to skutečně smutné, že nemůžete poznati, jak tento kamínek nezasluhuje pozornosti člověka jako onen křišťál, pnoucí se nad našimi hlavami do nekonečna a obsypaný zázračnými světly, které naplňují klenutí nebeské."

Slepec pozvedl obličej nahoru a řekl s hlubokým smutkem:

„Jest to pravda, že jste, vy hvězdy?"

„Bůh jest svrchovaně veliký a milosrdný," řekl Golfin, klada ruku na rámě svého průvodčího, „kdož ví, kdož ví, můj příteli... Viděly se a vidí každodenně věci ještě neočekávanější..."

Mezi tím, co tak mluvil, díval se na mladíka blíže, pokoušeje se při slabém nočním světle nahlednouti do zornic jeho očí. Strnule a nevidomě obrátil slepec usmívající se tvář tou stranou, odkud zněl hlas doktorův.

„Nemám žádné naděje," zašeptal.

Vyšli na otevřené místo. Měsíc, co chvíli jasnější, osvětloval vlnící se lučiny a velké haldy, které se zdály býti baštami ohromných pevností. Po levici a v pravidelné výši spatřil doktor skupení bílých domů podle samé cesty.

„Tam na levo," řekl slepý, „jest můj domov. Tam nahoře... poznáváte ho? Ty tři budovy jsou vše, co zůstalo z dědiny Aldeocorba de Suso: ostatní byly prů-

během let vykoupeny na prospěch doluv; neboť půda pod námi jest samý kalamit. Naši otcové chodili tu po tisících milionů, aniž by o tom věděli.“

V tom okamžiku spatřil doktor, jak běží proti nim dívčina, děcko jako panenka, lehounkých nohou a zdrobnělé postavy.

„Nelo, Nelo,“ řekl slepec, „neseš mi plášť?“

„Zde jest,“ odvětila dívčina, dávajíc mu oděv přes ramena.

„To je ta zpěvačka?... Víš ty, že máš překrásný hlas?“

„Ó,“ zvolal slepý s opravdovým nadšením, „zpívá obdivuhodně! — A teď, Maruško, doprovodíš toho pána zde k dílnám. Já zůstanu už doma. Již slyším otce, jak mne hledá a volá. Jistě, že mi bude činit výčitky... Již jdu, již jdu!“

„Jen se nerozčilujte, příteli,“ řekl Golfin, podávaje mu ruku. — Je chladno, a mohlo by vám to ublížit. Děkuji mnohokráte za to, že jste mne doprovodil. Doufám, že budeme přáteli, neboť zde nějaký čas zůstanu. Jsem bratr Karla Golfina, inženýra na těchto horách.“

„Ach! — již jdu! — Don Carlos jest dobrý přítel mého otce i můj; čeká vás již ode včíra.“

„Přijel jsem dnes večer na stanici Villamojadu... řekli mi, že jest do Socartu blízko a že sem mohu dojíti pěšky. Protože rád vidím krajinu a rád se projdu a protože mi řekli, že jest potřebí jíti ku předu a stále jen ku předu, vydal jsem se pěšky a dal si svá zavazadla dovézti. Víte již, jak jsem zabloudil... ale není zla, aby nebylo v něm něco dobrého — poznal jsem vás, a budeme přátelé, snad velmi dobří přátelé... A teď s Bohem, rychle domů, neboť zářijový chlad není vám zdravý. Ta slečinka Nela bude tak dobrá a doprovodí mne.“

„Odsud k dílnám a kancelářím není více než čtvrt hodiny... budete tam hned... Dejte pozor, abyste nepadl přes koleje a pozor, až půjdete dolů. Nechávají někdy vozíky na cestě a při tom vlhku je země jako mýdlo... S Bohem, pane a příteli. Dobrou noc!“

Vystoupil nahoru po strmých schodech, vykopaných v zemi a vroubených trámy. Golfin šel dále, doprovázen Nelou. To co mluvili, zasluhuje snad zvláštní kapitolu. Tedy následuje.

III.

Rozmluva, která poslouží na objasnění.

„Počkej, dceruško, neutíkej tak,“ řekl Golfin, zastavuje se; „dovol, abych si zapálil doutník.“

Noc byla tak tichá, že nebylo zapotřebí uchýliti se k žádným z opatření, která obyčejně kuřáci činí proti větru. Zapáliv si doutník, přiblížil sirku k obličeji Nelinu a řekl vlídně:

„Dovol, ať přece vím, jak vypadáš.“

Děvče dívalo se naň ustrašeně a její černá očka zahořela rudým žárem jako jiskra, v tom krátkém okamžiku, co trvalo světlo zápalky. Vypadala jako dítě; aspoň náležela její postava k těm nejmenším a v poměru k ní bylo také útlounké tílko a slaboučce vyvinutá prsa. Bylo to nedospělé děvčátko, ale její oči neměly pohled věku dětinného a její tvář projevovala dospělost organismu, který už schopen byl, nebo aspoň měl býti schopen vlastního rozumu a soudnosti. Přes tuto nevyspělost byla ku podivu souměrně rostlá, a její drobounká hlava vyjímala se až s jakousi půvabností na tomto ubohém tílku. Někdo by byl řekl, že to jest dívka dospělá, dívano-li se na ni zmenšovacím sklem; a někdo opět, že jest to dítko s očima a výrazem dospělosti. Kdo ji neznal, byl v pochybnostech, má-li před sebou úžasnou vyvinutost, nebo žalostnou nevyspělost.

„Kolik je ti let?“ tázal se Golfin, odhazuje mrštně sirku, která ho již začala pálit.

„Říkají, že mi jest šestnáct roků,“ odvětila Nela zkoumajíc nyní opět se své strany doktora.

„Šestnácte roků! Tos málo rostla, dceruško. Tvému tělu jest nanejvýše deset let.“

„Matičko Boží! — vždyť to říkají, že jsem jako nějaký nedorostek,“ odpověděla hlasem smutným.

„Nedorostek!“ opakoval Golfin, položiv ruku na hlavu maličké. „Snad. — Pojďme a ty mne veď.“

Nela začala jíti bystře, ale nevzdalovala se mnoho a zdálo se spíše, že se chce stále držeti po boku cizincově, jakoby oceňovala celou tu velkou čest tak vzácné společnosti. Byla bosa: její nohy hbité a drobné projevovaly již jako ze zvyku znalost cesty, každého kamene, každé lužky a každého bodláku. Měla na sobě prostou sukniei, ne příliš velkou, a jevila ve svých primitivních ozdůbkách jakož i ve volnosti krátkých nespoutaných a od přírody se kadeřících vlasů jakousi neodvislost vlastní spíše divochovi, nežli žebráku. Její slova naproti tomu překvapovala Golfina umírněností a skromností, svědčící o povaze vážné a přemýšlivé. Její hlas zněl sympathickým přízvukem způsobnosti, která nemohla býti následkem vychování, a její pohled, když neupíral se k zemi nebo na oblohu, byl plachý a bleskovitý.

„Viď,“ tázal se Golfin, „ty zůstáváš tady v dolech? Jsi dcerkou něčí, kdo je tady v závodech zaměstnán?“

„Říkají, že nemám otce, ani matky.“

„Ubohá! Ty tedy sama pracuješ v dolech...“

„Nepracuji, pane. Nejsem k ničemu,“ odpověděla, nepozvedajíc oči od země.

„Skromná jsi, to je pravda.“

Golfin se naklonil, aby se jí podíval do tváře. Byla přihublá a celá jako pokropena drobnými pihami. Měla malé čelo, špičatý nikoliv nepůvabný nos, černé a živé oči; ale obyčejně zářily jen smutkem. Její zlatotmavé vlasy ztratily svou krásnou přirozenou barvu, jsouce zanedbávány a stále vydány povětří, slunci a prachu. Rty měla tak malé, že jich bylo sotva viděti, ale stále se usmívaly; ale tento úsměv podobal se sotva znatelnému úsměvu některých mrtvých, když opouštějíce tento život, myslili již na nebe. Ústa Nelina, estheticky řečeno, byla otevřená a nepěkná; avšak snad zasloužila oné chvály, kterou čteme ve verši Pola de Medina:

> Jsou její ústa proto krásná tak,
> že nežebrají — — —

Vpravdě, ani mluvíc, ani se dívajíc, ani se usmívajíc nejevila ubohá dívčina snižující zvyky pouličního žebráctví.

Golfin pohladil jí rukou tvář a vzal ten drobný obličej za bradu, tak že téměř celý zmizel mezi jeho velkými prsty.

„Ubožátko!“ zvolal, „Bůh nebyl k tobě příliš štědrým. U koho zůstáváš?“

„U pana Centena, dohlížitele na mezky v dolech.“

„Zdá se mi, že jsi se nenarodila v hojnosti. Kdo pak byli tvoji rodiče?“

„Povídají, že moje matka prodávala pepř na trhu ve Villamojadě. Byla svobodná. Mne měla jednou o Dušičkách a potom utekla na práci do Madridu.“

„Aj, ta hodná panička!“ zamručel Teodor ironicky. „Snad ani nevěděla, kdo jest tvůj otec?“

„Věděla, pane,“ odvětila Nela s jakousi hrdostí. „Můj otec byl první, který rozsvěcoval lucerny ve Villamojadě.“

„Ku podivu!“

„Chci říci, že, když městská správa ponejprv zařídila lucerny v ulicích,“ pravilo děvče, dodávajíc svému vypravování vážnosti historie, „uloženo mému otci je rozsvěcovat a čistit. Já jsem byla chována u sestry mé matky, která byla také svobodná, jak povídají. Můj otec byl živ u ní... Povídají, že byli živi pohromadě... všichni byli živi pohromadě... a když otec šel rozsvěcovat, bral mne s sebou do nůše se sklem, knoty a olejem... Jednou, povídají, když čidil lucernu na mostě, postavil nůši na zábradlí a já vypadla ven, zrovna do řeky.“

„A utopila jsi se?“

„Ne, pane, protože jsem padla na kameny. Matičko Boží! Říkají, že jsem před tím bývala velmi hezká.“

„Zajisté; není pochyby, že jsi byla velmi hezká,“ dopověděl cizinec s duší plnou dobroty. „A ještě jsi... Ale pověz mi ještě něco. Je tomu dlouho, co tu zůstáváš v dolech?“

„Povídají, že třináct let. Povídají, že si mne matka vzala k sobě po onom spadnutí do řeky. Otec se rozstonal a protože matka nechtěla u něho být, neboť byl zlý, dali ho do nemocnice, kde povídají, že zemřel. Potom šla matka pracovat sem do hor. Povídají, že ji jednou pustili z práce, protože pila mnoho kořalky...“

„A tvá matka utekla... Aj, ta dobrá paní mě začíná zajímat. Utekla...“

„Utekla k veliké propasti, která je tam nahoře,“ odpověděla Nella, stanouc před doktorem, hlasem velmi smutným, — „a skočila tam.“

„Ach! To je velmi smutný konec. Myslím, že se odtamtud již nevrátila.“

„Nevrátila, pane,“ řekla Nela prostě. „Je tam dole.“

„Od onoho neštěstí,“ pravil Golfin něžně, „zůstala jsi zde a pracuješ sama. Je to velmi těžká práce v těch dolech. Ty jsi celá pobarvená od rudy; jsi slabá, málo jíš. To živobytí zde podkopává zdraví i těch nejsilnějších lidí.“

„Ne, pane, já nepracuju. Říkají, že nejsem k ničemu a nemohu býti k ničemu.“

„Mlč, hloupá, ty jsi pravý skvost.“

„Nejsem, pane,“ řekla Nela energicky. „Ano, nemohu pracovat. Když jenom něco malého zvednu, upadnu s tím. Chci-li dělat něco těžšího, omdlím.“

„Všechno je u Boha... Mlč, kdybysi se jenom dostala do rukou lidí, kteří by to s tebou uměli, však bys dobře pracovala.“

„Nepracovala, pane,“ opakovala Nella s takovým důrazem, jakoby se chválila, „já nejsem k ničemu, jsem jenom na obtíž.“

„A tak tedy jsi jenom poběhlice.“

„Nejsem, pane, neboť vodím Pavla.“

„Kdo je ten Pavel?“

„Ten slepý, mladý pán, s kterým jste se setkal v la Terrible. Já jej vodím už půldruhého roku. Chodíme spolu všude; procházíme se v celém okolí.“

„Zdá se býti hodný hoch ten Pavel.“

Nela se zastavila podruhé a zadívala se na doktora. S obličejem zářícím nadšeností zvolala:

„Matko Boží! Jest ten nejlepší na světě. — Ubohý můj dobrý pán! Beze zraku umí více, nežli všichni ostatní, kteří vidí.“

„Tvůj pán se mi líbí. Jest odsud?“

„Ano, pane; jest jediný syn Dona Franciska Penaguilasa, tuze, tuze bohatého pána, který zůstává tam v Aldeacorbě.“

„Řekni mi, proč ti říkají Nela? Co to znamená?“

Dívka pokrčila rameny. Po chvíli řekla:

„Moje matka se jmenovala Marie Canela; ale říkali jí Nela. Povídají, že to jméno psí. Já se jmenuju Marie.“

„Maruška.“

„Říkají mi Maria Nela a také dcera Canelina. Jedni mne nazývají Marianela a jiní jenom Nela.“

„A tvůj pán tě má rád?“

„Ano, pane, jest tak dobrý. Říká, že vidí mýma očima, protože jej všude vodím a povídám mu, jak všecky věci vypadají.“

„Všecky věci, kterých nemůže vidět?“

Cizinci, jak se zdálo, se tato rozmluva velice líbila.

„Ano, pane, vypovím mu všechno. On se mne táže, co a jaká jest hvězda, a já mu ji vylíčím na vlásek tak, jakoby ji do opravdy viděl. Já mu vysvětluji všechno, jaké jsou květiny, oblaka, nebe, voda a blesky, větrníčky, motýli, kouř, hlemýždi, tělo a tvářnost lidí i zvířat. Já mu řeknu, co je ošklivé a co je krásné, a tak se doví o všem.“

„Vidím, že tvá práce není k zahození. Ošklivé a krásné! To je něco. — Ty o tom přemýšlíš?... Řekni mi, umíš čísti?“

„Neumím, pane: vždyť nejsem k ničemu.“

Řekla to hlasem naprosto přesvědčujícím a posuněk, jímž tento pevný výrok provázela, zdál se dokládati: „Jste hloupý, když myslíte, že k něčemu jsem!“

„Neviděla bys ráda, kdyby tvůj pán dostal od Boha daru zraku?“

Dívka neodpověděla ničeho. Po chvíli řekla:

„Božský Bože! To není možné.“

„Nemožné to není, ačkoliv nesnadné.“

„Inženýr, ředitel dolů, dal otci mého pána naději.“

„Don Carlos Golfin?“

„Ano, pane. Don Carlos má bratra lékaře, který hojí oči, a jak povídají, dává zrak slepým, vyléčí šilhavé a narovnává jim oči v důlcích.“

„Jaký to šikovný člověk!“

„Ano, pane, a protože teď lékař oznámil svému bratru, že ho přijde navštívit, psal mu bratr, aby vzal s sebou své nástroje a zkusil to, jestli by nemohl vrátit Pavlovi zrak.“

„A přišel už ten dobrý muž?“

„Nepřišel, pane; protože chodí stále po Americe a po Anglicku, zdá se, že tak brzo nepřijde. Ale Pavel se tomu směje a povídá, že mu ten člověk nedá to, čeho mu Nejsvětější Panna odepřela od narození.“

„Snad má pravdu… Ale řekni mi jsme už blízko?… vidím komíny, z nichž se valí kouř červenější než z pekla, a vidím také záplavu, která se zdá býti od výhní.“

„Ano, pane, už jsme doma. Tamto jsou vápenice, které hoří dnem i nocí. Tam před námi jsou stroje ku praní rudy, které pracují jenom ve dne; na pravo je slévárna a tam dole, poslední ze všech jsou kanceláře.“

V pravdě, místo zdálo se býti zrakům Goltinovým takové, jak je Marianella popisovala. Kouř padal z nedostatku vzduchu k zemi a zahaloval jako v tmavou roušku a učazoval všechny budovy, jichž černé obrysy odrážely se splývavě a fantasticky od nebes osvětlených měsícem.

„Jest to krásnější viděť to jednou než tady být živ,“ řekl Goltin, urychluje krok. „Mraky kouře to zahalují všechno a kolem světel jsou kalné kruhy jako kolem měsíce v dusných nocích. A kde jsou úřadovny?“

„Tam; už tam budeme.“

Prošed kolem výhní, jejichžto žár jej přiměl urychliti krok, spatřil doktor budovu tak černou a učazenou jako všechny ostatní. Spatřiti ji a zaslechnouti zvuky klavíru na nějž hráno s opravdovou hudebnickou šíleností, bylo jedno.

„Máme hudbu. Poznávám ruce své švakrové.“

„To hraje seňora Sofie,“ ujišťovala Marianela.

Světlo přívětivých pokojů zářilo do tmavého prostoru a hlavní balkon byl otevřen. Bylo tam viděť malý žhavý uhlík; hořící doutník. Dříve než se doktor přiblížil, uhlík spadl, popisuje kolmou čáru a roztříšťuje se v drobné sršící jiskérky; kuřák odhodil zbytek doutníku.

„Tam je ten věčný kuřák,“ zvolal doktor hlasem plným vroucnosti. „Karle! Karle!“

„Teodore!“ zvolal nazpět hlas s balkonu.

Klavír utichnul jako zpěvné ptáče vyplašené hlukem. V domě ozvaly se kroky. Doktor dal své vudkyni stříbrný peníz a běžel ku vchodu.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Pater kvardian.

Zarudlý v tváři, přitloustlý a smavý,
časem si šňupne, šátkem otře skráni;
jest sobota, přemýšlí o kázání
a přemýšlení vždy ho trochu znaví.

Jest mnich, jenž raduje se z květu, trávy,
a nikdy jiné víry nepohaní.
„Do Říma sto, však na nebeskou báni
cest vedou milliony.“ smavě praví.

Ba děl prý jednou — snad ho pomlouvali! —
„Světější Hus byl, věřte, bratři milí,
než papež Kostnický i s kardinály!“

Rád čišku vína; peklem nerad leká:
„Co má kněz z toho, peklu ublíží-li,
a potom — kdož ví, co nás ještě čeká!…“

Stan. Zima.

Od hvězdy k hvězdě.

(Dokončení.)

Z toho plyne vzdálenost hvězdy té od nás taková, že kdyby se nalézalo slunce v té vzdálenosti od nás, mělo by jen 200. díl jasnosti Siria. Jestli tedy čtvereční míle povrchu Siria vysýlá průměrně tolik světla, jako čtvereční míle na povrchu slunce, byl by povrch Siria 200krát větší povrchu slunce. Z toho dá se pak vypočísti průměr Siria a jeho obsah: průměr by byl čtrnáctkrát větší a obsah dvatisíceosmsetkrát.

O ostatních hvězdách toho řádu víme mnohem méně. Tolik však je jisto, že nejskvělejší z nich jsou větší než slunce, možná že i slabší. Vega a Atair jsou ještě vzdálenější od nás než Sirius, ač vzdálenost jejich nedá se ani přibližně stanoviti.

Dále sluší o hvězdách této třídy poznamenati, že podle výzkumů spektroskopických liší se nápadně od našeho slunce co do fysického složení. Čáry, jež označují přítomnost poměrně chladnějšího vodíku (kterýž pohlcuje paprsky, vycházející ze žhoucího jádra), jsou při těchto hvězdách vždy temnější a širší než při slunci. Z těchto širších čar vodíkových možno souditi, že obal vodíkový kolem těchto hvězd je mnohem hutnější a mocnější, než kolem našeho slunce. Zdali všechny hvězdy této třídy stejně povstaly aneb jsou-li různého stáří, těžko pověděti. Tolik však je jisto, kdyby dvě taková slunce stejně byla povstala, tedy by menší ve svém vývoji bylo dále za stejný čas než větší, poněvadž vývoj ten hlavně záleží na teplotě a ta se na hmotě větší méně mění než na hmotě menší.

Přejděme nyní ke druhé třídě hvězd, k nimž patří na př. Aldebaran, Capella a naše slunce, k hvězdám žlutavě bílým. Při těchto hvězdách jsou čáry vodíkové ve vidmu asi tak silné jako ve vidmu slunečním, pak jest zřejmě viděti trojici čar magnesiových. Položí-li se fotografie takového vidma pod fotografii vidma slunečního, souhlasí čáry v obou úplně a jen po dlouhém zkoumání nalezneme nepatrné rozdíly.

Jestli jsme se setkali s obtížemi při třídě první, hledíce stanoviti velikost hvězd a jich vzdálenost od nás, nejsou obtíže ty při této třídě menší. Co jsme však tam seznali jako velice pravděpodobné o jedné hvězdě, to můžeme tvrditi o dvou uvedených hvězdách skoro s úplnou jistotou. Neboť ač neznáme skutečné vzdálenosti ani Capelly ani Aldebarana, víme přece s úplnou jistotou, že kdyby slunce nalézalo se na místě některé z obou, svítilo by mnohem menší jasností. Kdyby nalézalo se slunce ve vzdálenosti α Centauri (hvězdy na jižní polokouli, jejíž vzdálenost od nás jest dosti přesně určena), mělo by asi třetinu jasnosti této hvězdy. Jasnost α Centauri jest však asi dvakrát větší nežli jasnost Capelly a má se k jasnosti Aldebarana asi jako 7:3. Tedy by jasnost našeho slunce ve vzdálenosti α Centauri měla se k jasnosti Capelly jako 2:3 a k jasnosti Aldebarana jako 7:9. Obě hvězdy jsou však nejméně pětkrát vzdálenější než α Centauri, a kdyby se nalézaly ve vzdálenosti této hvězdy, svítily by nejméně pětadvacetkrát jasněji než ona. Můžeme tedy směle tvrditi, že Capella vysýlá asi čtyřicetkrát více světla než naše slunce ve stejné vzdálenosti a Aldebaran asi třicetkrát. A poněvadž vidma jich jsou velmi podobna vidmu slunečnímu, můžeme za to míti, že stejné povrchy stejně mnoho světla vysýlají. Z toho by následovalo, že povrch Capelly je asi čtyřicetkrát, a povrch Aldebarana třicetkrát větší než povrch slunce. Průměr Capelly byl by tedy asi šestkrát a Aldebarana asi pětkrát větší průměru slunečního, obsah pak první hvězdy byl by více než dvěstěkrát větší a druhé více než stokrát větší obsahu slunce. Počet ten jest ovšem jen přibližný, ale čísla naše spíše menší než větší. Poněvadž jsou obě hvězdy větší našeho slunce, přicházíme k poznání, že vývoj jich musí trvati mnohem déle než vývoj našeho slunce poněvadž závisí hlavně na teplotě tělesa a té při povrchu šestatřicetkrát větším ubývá šestkrát pomaleji. Také každé stadium vývoje těchto hvězd jest pak šestkrát (pětkrát) delší než podobné stadium vývoje slunečního. Poznáváme z toho dále, že hvězdy jedné třídy nalézají se na různých stupních svého vývoje.

Třetí třída obsahuje hvězdy pomorančové. Charakteristickým příkladem hvězd této třídy jest Arcturus v Bootu. Vidmo jeho podobá se vidmu slunečnímu, má však některé zvláštnosti. Slavný hvězdář vlaský P. A. Secchi vyslovuje se o tom v ten smysl, že by podobné vidmo ukazovalo naše slunce, kdyby bylo pokryto četně skvrnami. Míní dále, že Arcturus jest slunce u vývoji svém starší než slunce naše. Podobným porovnáváním

jako bylo naznačeno při Capelle a Aldebaranu přichází se k závěrku, že průměr Arctura jest osmkrát větší průměru našeho slunce a obsah jeho asi pětsetkrát větší.

Mimochodem budiž poznamenáno, že domněnky naše tuto vyslovené a výpočty nabývají znamenité jistoty, považime-li, že paprsky světla mnoho na síle své ztrácejí, procházejíce tak ohromnými prostorami, a že tedy hvězdy ony daleko více světla vysýlají, než jsme předpokládali. Podle výpočtů dra. Siemense musilo by slunce dávno veškeré své světlo a teplo vyčerpati, než by mohlo paprsky svými dáti zprávu o své existenci do tak ohromné vzdálenosti, v jaké se nalézají jmenované hvězdy.

Ve starověku bylo toliko známo, že hvězdy liší se od sebe jasností a také co do barvy. Ale nikoho nenapadlo, že by mohly býti nestejné velikosti, tím méně, že se kdy vynajdou nástroje, jimiž se bude moci posouditi, které z hvězd jsou mladší a které starší. Vždyť jeden řecký filosof mínil, že lidé, kteří si lámou hlavu, aby vypátrali povahu měsíce, připadají mu jako jiní, kteří mluví o zřízení nějakého vzdáleného města, o němž sotva více vědí, než jak se jmenuje. Pravý filosof nechť zraky své obrátí do vnitř, nechť pozná sebe, z toho může prý jediné míti užitek. Kdyby tak onen mudřec mohl z hrobu povstati a mezi námi dlíti, podivil by se, jak se vše změnilo, a jak jsme zatím pokročili. Pohyby měsíce a jiných těles nebeských jsou dokonale známy, kdežto dosud neznáme zákonů o pohybu vlastního těla. Hory a doly na měsíci jsou zaznamenány na podrobných mapách, kdežto fysiologové teprve začínají seznamovati se blíže s různými částmi našeho mozku. Lučebné součástky stálic jsou prozkoumány, kdežto nad lučebními pochody v těle lidském a zvířecím dosud si lidé hlavu lámou. Jistě by onen mudřec přiznal, že jsme učinili pokrok a při tom jeho návodu nepoužili. Nemocný se uzdravil, ale učinil pravý opak toho, co mu lékař radil. Z výletů do prostor nebeských vrátilo se lidstvo moudřejší, výletů těch již asi nezanechá a tak ještě mnohými vzácnými zkušenostmi se obohatí.

Z angličiny přel. dr. *V. R.*

— **V bouři a klidu.** Básně Jaroslava *Tichého*. Nákladem českého knihkupectví J. Barviče. V Brně 1884. — Se jménem Jaroslava Tichého (F. Rypáčka, nyní prof. v Brně) setkávalo se čtenářstvo české nejčastěji, tušíme roku 1877, ve feuilletonu „Posla z Prahy"; přinášelť řečený list čas od času vlastenecky nadšené básně, věnované jednotlivým stavům a vrstvám národa našeho. Básně ty pro vzletnou dikci a ušlechtilou tendenci obecně se líbily a konaly zajisté v obecenstvě dobrou svou povinnost, nabádajíce a probouzejíce živým a zvonivým slovem, kde potřeba kázala. Takto povstala první část této sbírky „*Tužby vlastenecké*"; k oněm jmenovaným ovšem přičinil spisovatel ještě jiné, jež prodlením času později vznikly. Věnovány jsou tedy, úhrnem pověděno, vlasti: lásce k ní, k domácímu jazyku, našim ženám, mládeži, šlechtě, studentstvu, kněžím, volnosti, národní písni, venkovu atd. atd. Rozumí se ovšem samo sebou, že v takové rozměrné řadě apostrof podobných vyskytlo se také hojně podobných míst, rčení, slovem obrazův i obratů, zkrátka, že se skladatel nejednou opakuje, což ovšem se stanoviska uměleckého není místno; avšak připomínajíce sobě, že ty a takové skladby mají určité účely již svrchu vzpomenuté, rádi skutek ten při Tichém omlouváme. „*Tužby milostné*", jež tvoří sbírky část druhou, uspokojily nás měrou méně dokonalou; jsou sice básněny správně a ne bez citu, ale to na báseň milostnou ještě nestačí; i přes to poznamenáváme, že v nejedné dobře zachycen je tón národní, jenž lehoučkým těm veršíkům poměrně nejlépe sluší. Oddělení poslední zavírá „*Tužby různé*". Některé z nich věnovány jsou matce a zamlouvají se vřelostí výrazu; jiné jsou výrony subjektivní lyriky a jsou ceny nestejné: „Žaly nevěstiny", „Neberte mi moje ideály" „Jdu lučinou" jsou velmi pěkné věci, „Sen", „Byl veliký jsem věru král" a j. bohužel slabé; konečně básně tohoto oddílu jsou příležitostné a podobají se v osnovách i provedení básním oddílu prvního; je v nich upřímný vlastenecký cit, případným a nadšeným slovem projevený. Z té hlavně příčiny sbírka celá zasluhuje uznání našeho i přejeme si z té duše, aby hlavně na Moravě, kde kniha vyšla a kde buditi a buditi do nekonečna není nikdy zbytečno ale nejvýš potřebno, kniha ta čítána byla všude a aby se jednotlivých básní, zvláště jako deklamací, často užívalo a víme, že s výsledkem. Po stránce formalní je sbírka pěkně vybroušena, což je neposlední její předností. *Em. M.*

— **Divadlo.** („*Ludvík XI.*" — „*Syn člověka.*") Kdyby Delavigneův „Ludvík XI." neměl skutečně, jak někteří kritikové za to mají, jiné dobré vlastnosti, nežli že poskytuje herci titulní úlohy příležitost provésti „parádní" kousek, stál by zajisté již k vůli našemu Kolárovi za to, aby uveden byl na velké Národní divadlo. Zasloužilť si toho zajisté muž, který s pílí a láskou nevšední co regisseur i umělec dlouhá léta vydatně působil, aby dána mu byla jednou příležitost ukázati na divadle, pro které tak usilovně pracoval, celou šířku a stupnici své bohaté individuality umělecké. A že „Ludvík XI." jest figurou, na které se již veliký herec skutečně okázati může, nelze upírati. Přiznáváme rádi, že tento „Ludvík" tlačí silně v pozadí ostatní osoby dramatu, ale podotýkáme hned, že kde druhé úlohy jsou v rukou tak dobrých, jako u nás to bylo, celek přece jen působí malebně a harmonicky. Máme však ještě jiný důvod, proč jsme rádi viděli Delavigneova „Ludvíka XI.", důvod to, který ovšem nesnáší se nijak s naivností otázky, kdo je ten Kazimír Delavigne, důvod historicko-literarní. Máť správa divadelní na mysli při volbě cizích kusů sledovati též princip rozvoje té které literatury a předváděti nám pomalu vynikající ukázky jednotlivých fasí dramatického tvoření. Uvidíme brzy Hugovu „Marion Delorme" a snad i v novém studování Sardouovu „Vlasť" nebo „Zášti" — což bude zajisté pěknou ukázkou různých škol a směrů dramatických. K interessu čistě divadelnímu přidruží se tak interess historicko-literarní V ohledu tomto jest volba „Ludvíka XI." šťastnou, jeť Delavigne typem celé doby a byť i, jak Gautier praví, byl pouze homme de talent, et non de génie, jest vždy zjevem úctyhodným a myslíme, že by nebylo právě naší literatuře na škodu několik tak dobrých kusů, jakým jest „Ludvík XI." Konečně s něčím se začíti musilo a dala se vždy vysloviti námitka: Proč to a proč ne onen, a jelikož ředitelství vždy jest v té krásné situaci, že všem vyhověti nemůže, nedalo se másti a zůstalo při volbě kusu, který poskytl Kolárovi příležitost k znamenitému výkonu a obecenstvu večer vybraný a v mnohém památný. Že při tom se rozvinula veškerá bohatost dekorace a garderoby, nemusíme ani zvláště dokládati. Musili bychom znova opakovati všecku chválu, kterou vším právem zahrnuly denní listy výkon páně Kolárův. Hroznou tu směsici náboženské zotročilosti a ukrutenství, líčené umírněnosti s výbuchy demonické vášně, boj lásky otcovské s nedůvěrou a ctižádostí, a konečně i ten ryze pathologický rozklad a dlouhé umírání, vše nalezlo v panu Kolárovi mistrovského interpreta. Propracovanost detailu byla úžasná, maska znamenitá. Stejně výborní byli též pánové Šlukov (Nemours), Šmaha (Tristan), Pulda (Coitier), Bittner (Olivier) a z dám paní Bittnerová (Marie) a slečna Pospíšilová (Dauphin), jichž výstupy na počátku druhého jednání dýchaly skutečnou poesií. Prvnímu představení nebyla by škodila rychlejší souhra a ještě několik vydatných škrtů. Celé představení bedlivě nastudované a skvostně vypravené podávalo pěkný obraz, jak by asi mohla ve velkém divadle vždy dopadnouti každá dobrá historická hra většího stylu, a vzbudilo v nás oprávněnou touhu viděti co nejdříve za sebou v podobném hávu všecky dobré kusy historické, jež původní náš repertoire vykazuje.

Částečnou jaksi odpovědí na to bylo opětné uvedení Jeřábkova dramatu „Syn člověka". Drama toto, ve kterém vedle theatralní stránky též stránka kulturní silně vyznačena jest, zaujímá v dramatické literatuře naší zvláštní stanovisko. Myšlénkovou částí svou spíše k rázu „knihových dramat" tíhnoucí, má přece zosnování zvlášť v druhé polovici dramatické a effektní, čímž zase rozhodného úspěchu na jevišti se dodělává. Litujeme, že tato hluboce myšlená skladba Jeřábkova následkem mylného obsazení nedošla takové interpretace, jaké zasluhuje. Zdá se nám, že nynější obsazení kusu tohoto jest zcela pochybené a zvláště dvěma hlavním úlohám kusu osudné. Leč sluší vzdáti plnou chválu hercům, že přemohli aspoň částečně při malém počtu zkoušek nemalé ty obtíže, tak že výsledek celkový byl přece jen pro ně pěkný a pro autora i lichotivý. Bylť volán po třetím jednání. Výprava byla bohatá, návštěva při domě zcela vyprodaném. *Nemo.*

Listárna redakce: Na veškeré zásylky odpovíme příště.

OBSAH: Sestra Paskalina. Legenda. Napsal Julius Zeyer. (Pokračování.) — Učitelka. Povídka veršem od Karla Legera. — Pes a člověk. Napsal Josef Havlík. — Lykofron k Fatum. Báseň Adama Asnyka. Přeložil Fr. Kvapil. — Z pražských pamětí. Napsal Ant. Rezek. — Marianela. Napsal B. Perez Galdós. (Pokračování.) — Feuilleton: Pater kvardian. Báseň Stan. Zimy. Od hvězdy k hvězdě. Z angl. přel. dr. V. R. Literarní úvaha. Divadlo.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí číslo 34. n.

Listy přijímame jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. ledna 1884 ČÍSLO 3.

Cesty.

Báseň od *Jaroslava Vrchlického.*

Jak chtěl jsem cestovati v mládí době,
zem s mořem projít! Jaký luzný sen!
Teď v úřad jen a zpět jdou cesty moje,
kterými tiše chodím den co den.

Tu nad papíru šedivého stohy
zvlášť v zimních dnech, kdy mlha kol a sníh,
mdlá hlava klesá, co zjev divný, mnohý,
se vznáší z archů starých, sežloutlých.

I přivru oči. A ty cesty všecky
teď konám, ale jinak; obraznost
je parník můj a vlak, sen sladký, dětský
mi přes propasti klene vzdušný most.

Zřím divy všecky, o nichž mládí sniví,
jsem všady, kam jen touha pospíchá,
co v kamnech zatím tajemně to zpívá
a v péru inkoust zvolna vysýchá.

Však za to vlhne oko. — Škoda řeči!
Ač spoután, lítám v světa úhlech všech
a sotva žil kdys cestovatel větší
v úřadu svého čtyrech prázdných zdech.

Sestra Paskalina.

Legenda. Napsal *Julius Zeyer.*

(Pokračování.)

III.

Když vše v klášteře utichlo a usnulo, brala se sestra Paskalina tiše do kostela. Byla po celý den nerozhodnuta, teď ale zdálo se jí, že dráha její jasně naznačena,

S tlukoucím srdcem vyňala v sakristii klíč třikrálové skříně. Ruka její se chvěla. Nalezne ještě stříbrný obraz na místě, kde jej byla poprvé spatřila? Zírala tam se strachem a s nadějí. Obraz tam ještě ležel. Jaká bolest, jaká touha, jaký smutek v té bledé tváři! Ó, nebylo více pochybnosti, volal jí, a byla rozhodnuta uposlechnouti a pomoci.

Nechala skříň a dvéře vedoucí do kostela dokořán otevřeny a spěchala k obrazu Panny Marie. Chladila čelo své o kamenný stupeň oltáře. Vítr hučel velkým, hlubokým hlasem v prázdné prostoře chrámu, a ta hudba ji poněkud konejšila. Zůstala dlouho tak před obrazem na tváři ležet. Silnější zavanutí větru, vnikajícího někde snad roztlučeným oknem do vnitř kostela, zaklátilo pojednou věčnou lampou a shodilo cosi od římsy pod obrazem před samou tvář sestry Paskaliny. Vzhledla. Bylo to několik svadlých květů a malý škapulíř z temné látky, jejž nejspíše někdo svaté Panně byl obětoval. Pozvedla jej a cítila tenkou obálkou, že uvnitř zašita růže z Jericha. Ani určitě nevědouc co činí, pověsila si sestra Paskalina škapulíř kolem krku a vstala. Tu pojal ji velký div. Jaké zázraky se to dály? Kostel byl náhle přepodivně změněn. Světlo měsíce, zářící malovanými okny, lilo celou duhu barev na kamenné ornamenty, tvořící na klenbách a stropech, tu květiny, tu lupeny, tu ptáky. A nyní zdálo se sestře Paskalině, že ty růže a fialy a listy z pískovce se počaly chvěti, malované lilie že dýchaly sladkou vůni, že otvíraly široce své kalichy, aby z nich med a rosa pršeti mohly. Kamenní ptáci zatřepali teď křídloma, hlasy jejich se mísily v hučení větru, sloupy měnily se v kmeny, klenby v koruny mohutných buků, a celý kostel změnil se v stinný les, plný tajů, plný vůně, šumu a zpěvu! Sestra Paskalina zvedla ruce v němém obdivu k nebi. Tu cítila, jak z dlaní jejích vycházelo bílé světlo jako z průhledných drahokamů, a stříbrný ten proud nesl se jako lehká pára k obrazu kněze Jana. Hned otevřely se tu jeho oči široce, démantové paprsky šlehaly z nich, a obraz vstal. Nebyl to však více obraz! Byl to luzný přízrak,

nesoucí se jako lehký, letní oblak blíž a blíže k ní. Okamžik stál těsně vedle ní, pak ale stoupal do vzduchu, pomalu výš a výše, až s úsměvem do samých korun kývajících stromů se vnořil a tam zmizel. V tomtéž okamžiku ztratila se vidina čarovného hvozdu, a sestra viděla se opět v kostele. Hleděla nyní v sakristii — nebylo tam více stříbrné sochy.

„On volá mě!“ pravila nahlas, „a já půjdu!“

Tu zaklepal někdo na dvéře vedoucí ze sakristie do zahrady. Byl to rytíř Nikodem.

„Koně již čekají,“ pravil tiše a spěšně.

Neřekla ani slova, šla. Ještě jednou ale vracela se od prahu a spěchala zpět k obrazu Panny Marie. Poklekla.

„Bůh tomu chce!“ zvolala, zdvihajíc ruce k ní. „Hanba padne na jméno moje. Beru na sebe kříž. Jsem odhodlána. Ale že se s tebou loučím, ó paní moje, toť jediná moje bolest, a oběť nejtěžší!“

Zaplakala až jí srdce usedalo. Pak ale vzmužila se a položila klíče své k nohám bohorodičky.

„Do rukou tvých odevzdávám je tak jako svoji minulost,“ pravila, a pak teprve dala se se srdcem krvácejícím Nikodemem odvádět.

Pomalu kráčela s rytířem lunou osvětleným sadem. Vedl ji k dvířkám pouze přivřeným, neptala se, jak se mu bylo podařilo sem vniknout a je otevřít. Venku stáli dva koně, a rytíř přehodil jí dlouhý měkký plášť z kamelotu, aby zakryla klášterní své roucho. Pomáhal jí na koně a pak uháněli v hlubokou, modravou noc.

Z počátku nevěděla Paskalina co se vlastně s ní děje a trvalo to více než dva dni, než ta mha, do které všemi smysly jako ponořena byla, se rozstupovati počala. Kolem ní se jasnilo, vše nabývalo určitých tvarů, světla, barev. Paskalina vidouc krajiny, vesnice, města, začínala se zajímati světem, jeho ruchem, jeho žitím. Klášter a upomínka na něj ztrácely se aspoň chvílemi z její paměti, obzvláště když viděla, že jí nepronásledovali, jak se byla nejdříve domnívala. Stala se veselejší a důvěra k rytíři rostla denně, byl jí za krátko jako bratr.

Za tři neděle začala se krajina měnit. Vesnice a města stávala se řidšími, ale za to nabývaly lesy hloubky a temnosti, řeky byly bez mostů a jezera pokryta nesčíslnými ptáky vodními. Někdy brodili se bařinami, které jim hrozily pohlcením. Tato nebezpečnost přibližovala Paskalinu tím těsněji k rytířovi.

Jednoho dne pravil jí rytíř Nikodem, když přijeli do dřevěného, polo pustého města, ležícího u paty hor: „Toto místo jest poslední na pokraji ohromné samoty, která se táhne až na hranice říše, kterou vládne jasný kněz Jan.

Možno, že po celý měsíc neuvidíme člověka. Za to bude nám podstoupit tisícerých hrůz. Nechci vám o nich vypravovat, poděsil bych vás. Projedeme-li šťastně onou poušť, vejdeme do samoty druhé, která ale je kvetoucím rájem. Tam odpočineme a dáme se pak na cestu ku dvorci některého z mocných knížat, kteří jsou kněze Jana poddaní. Tam uhlídáte odlesk nádhery, obklopující mého pána, a dovíme se určitých o něm zpráv. Máte dosti sil, byste snášela hrůzy pouště? Ještě čas se vrátit mezi lidi.“

„Mám odhodlanost a sílu,“ odpověděla, „a s vámi nemám strachu.“

Pohledl vděčně a laskavě na ni, a ona sklopila zmateně oči.

Vjeli do města. Lidé byli tam suroví a zraky jejich plaché a neklidné připomínaly oči divých zvířat. Paskalina a její vůdce budili všeobecnou pozornost. Než přijeli před dům, v kterém pohostinství hledat chtěli, shlukly se davy kolem nich, a Paskalině bylo úzko, slyšíc pouhé jejich hlasy a nesrozumitelnou, drsnou jejich řeč.

Umdlena spěchala v malou komůrku pod samou střechou, kterou jí pán domu co jediný neobývaný pokoj za ložnici vykázal. Rytíř Nikodem odvedl koně za dům do jakési ohrady, vysoce travou porostlé.

Stmívalo se valně, a Paskalina odříkávala tiše, v koutku schoulena, svůj růženec. Z dolejška vnikal surový smích a zpěv polozpitých mužů do komůrky. Pojednou otevřely se dvéře, a velký cizí muž stál na prahu.

„Co zde hledáte?“ ptala se polekaně.

Místo odpovědi táhl ji k sobě. Vzkřikla slabě, v tom ale zjevil se již rytíř vedle ní. Nastal boj mezi oběma muži. Podařilo se sice rytířovi svého soupeře z komnaty vytlačit, ale na chodbě trval boj dále. Konečně vešel rytíř Nikodem.

„Prchněme!“ zvolal.

Viděla s úžasem, že krvácel.

„Jsme ztraceni!“ vzkřikla zoufale, a v tom okamžení rozléhal se divoký křik po celém domě.

Rytíř vzal ji za ruku a táhl za sebou. Zavřel komnatu na klíč a oba spěchali nyní úzkými schody někam do tmy. Slyšeli jak druhou stranou, druhými schody vedoucími z průjezdu vzhůru, davy se s pokřikem hnaly a na dvéře komnaty bouřily, v domnění, že cizinci se tam uzavřeli. Lest ta je spasila. Úzké schody vedly do prázdné kobky v přízemku a odtamtud vylezli oknem do ohrady, kde koně jejich se pásli. Dům stál na konci města a ohrada hraničila s lesíkem. Slyšeli za sebou, když lesem jeli, jak se na ulici celé město proti nim bouří, ale unikli šťastně v hory. Jeli celou noc a téměř celý den, pokud koním síly stačily; pak ukryli se v hluboké sluji, z které chladný a čistý zdroj horské vody temenil.

U kraje té vody klekl rytíř, bledý jako mrtvola, a nyní teprve vzpomněla Paskalina jeho v boji o ni utržených ran.

Nebyly sice těžké, ale byl vysílen ztrátou krve, a brzy jej zachvátila horečka, a začal divoce blouznit. Jal Paskalinu za obě ruce, držel je silou železnou a zraky hořely mu temně a žhavě z bledého obličeje.

„Paskalino,“ volal neustále, „já tě miluji! Od prvního okamžiku tě miluji silou vší! Láska žžírá srdce moje ohněm nehasnoucím. Snáším muka pekelná. Vdechni polibek na moje čelo a budu zdráv. Ty srdce kamenné, ty neznáš slitování!“

Paskalina žasla, vyrvala mu vší silou své ruce ze svírajících je prstů a prchala do hloubi sluje. Tam skryla obličej do dlaní, jakoby vidět a slyšet nechtěla, ale v srdci jejím ozýval se tichý hlas, a ten šeptal jí: „I ty jej miluješ!“

„Ne, ne, toť lež!“ vzkřikla zoufale a vzpřímila se. Hleděla v stranu, kde rytíř ležel, zsinalý a bez hnutí.

„Velký Bože, je mrtev!“ vzkřikla pak, „A já jej miluji!“

V okamžiku byla vedle něho. Shasínající světlo dne padalo na jeho tvář, na polo zavřené jeho oči, a v okamžiku tom zdál se jí Nikodem opět totožným s taje-

plným obrazem v skříni svatých Tří králů. Tu ozvalo se v srdci jejím jméno kněze Jana, jehožto spasení se jedině a výlučně obětovati slíbila, ozvalo se jako žárlivá výčitka, ale vše zmizelo náhle, vše uhaslo kolem a neviděla nic než umírajícího rytíře, a padla na kolena. Chýlila pomalu tvář svou nad jeho hlavou, níž a níže, až se rty její dotýkaly jeho čela.

„Já tě miluji!" zašeptala, a vtlačila mu dlouhý polibek na čelo.

Pohnul sebou.

„Děkuji!" odvětil tiše a zavřel oči úplně. Nevěděla, umírá-li, ale zdálo se jí, že její žití prchá. Smysly ji opustily na prosto.

Když nabývala vědomí, vycházelo již slunce. Viděla, že ji byl rytíř mezi její mdlobou a horečným spánkem na měkký drn položil. Cítila se velmi slabá. Rytíř Nikodem za to zdál se úplně zdráv. Stál na prahu sluje a volal na koně, nedaleko se pasoucí.

Když se k ní obrátil, zachvěla se mocně.

Věděl o tom polibku? Zaslechl její šepot? Nebo považoval to vše za pouhý sen? Neměla dosti odvahy pozvednout svých zraků.

Přistoupil k ní a pravil hlasem, chvějícím se něhou: „Paskalino, děkuji ti! Tys uzdravila mne!"

Krev se jí zarazila v žilách, a vypukla v pláč.

„Ty lituješ?" tázal se tak smutně, že ji pojala lítost.

„Ne, ne!" odvětila rychle a vzpřímila se. Vstoupila na práh sluje. Venku zpívali ptáci a les a louka hořely rosou. Cosi jásavého táhlo vzduchem.

„Nelituji!" opakovala tiše ale pevně.

Rytíř neznal se radostí a chtěl ji obejmout. Bránila se slabě, a když zvolal: „Jak tě miluji!" opakovala to snivě, tiše jako vzdálená ozvěna po něm.

Pak klekla jako k ranní modlitbě a štkajíc zvolala: „Jsem v jeho moci, Bože můj!"

Rytíř přistoupil k ní.

„Nejsi v moci mé, dívko," pravil vážně. „Ni slovem nepromluvím ti o lásce své, až mi sama řekneš, že chceš býti mou."

Oba byli náhle klidni.

„Kde jsou naše koně?" tázala se, a on je přivedl a jeli tiše lesem.

Cestovali po celý den, k večeru odpočívali pod ohromným osamělým dubem, o lásce své nemluvili, ale oči jejich prozrazovaly, jak o ní snili.

„Jsme nyní na pokraji pouště," řekl rytíř, „a zítra budeme v kraji hrůz."

„I peklem jela bych s tebou!" odpověděla pevně.

A peklem zdála se jí poušť, kterou po deset dní ve dne v noci jeli, odpočívajíce jen krátkou hodinu tu a tam v stínu nějaké skály, z které trochu vody spoře do žhavého písku kapalo. Všechen děs a všechna hrůza zdály se v těch končinách shromážděny. Brzy viděli před sebou jakési moře bez vody, v kterém se písek bez přestání vlnil, brzy přicházeli ke kamenným řekám, které s nesmírným rachotem se valily, brzy vystupovaly zase husté mlhy, v nichž jiskry litaly a fantomy se hemžily, šklebící děsné a zsinalé tváře na klesající poutníky. Nevídaná zvířata jevila se v samotách. Salamandři, sršící jiskry, hnala se pod nohami koní, děsní hadi stavěli se jim v cestu a stříkali jim jedy vstříc, plamenným vzduchem míhali se ptáci, obrovských postav, porostlí travou místo peřím, a z písku trčely kořeny stromů, které do vnitř země korunou rostly, a ty kořeny vztahovaly se jako ramena po všem živoucím, a kostry lidí a zvířat tlely v jejich motanicích. Pak projížděli kvapem kde na skalách jak vytesáni lidé seděli, pohrouženi jak v nejhlubší sen, který u nich trval měsíce, a dojem, který činili, byl dojem mrtvol. Při měsíci viděli zas někdy muže, podobající se psům, a ti pásli ohromná stáda vlků.

Stokráte myslili, že zahynou, a stokráte zachránila je vyšší jakási moc.

Paskalina byla dohnána všemi těmi dojmy na pokraj šílenství. Jen jedno ji sílilo — vědomí jeho přítomnosti, toho drahého, nevýslovně milovaného muže.

Když jí duší zableskla myšlénka, že on by zhynout mohl, a ona že by sama stála v tváři obklopující hrůzy, nemohla výkřiky zoufalství potlačiti, a rytíř Nikodem ji musil vzít na svého koně, a ona tulila se k němu jako dítě a ulehčila si na srdci jeho usedavým pláčem.

Konečně začal kraj býti méně divokým, a při východu slunce rýsovaly se jednoho rána obrysy palem na růžovém nebi.

Paskalina plakala nyní radostí a za několik hodin dorazili pod šumící stromy. Za nimi ležela poušť, a před nimi rozprostíral se ráj!

Řeka modravého lesku valila se pod klenoucím se hájem, v jehož stínu rozpadlý pohanský chrám se bělel.

„Paskalino," pravil rytíř, „vejdi do bývalé svatyně vypuzené z této krajiny bohyně. Stojí tam posud skříň plná závojů a šperků, a hle, roucho tvé je rozedráno."

„Chci tě uposlechnout," pravila, „dříve ale pookřeju v chladných vlnách řeky."

Rytíř bral se do houště lesa.

„Připravím ti střechu pro odpočinek," zvolal louče se s ní.

Paskalina vrhla se do modrých vln, které ji houpaly a hejčkaly jako děcko. Pak vešla v chrám. Ve skříni bez víka zdálo se, že cosi hořelo — byly to závoje a roucha tkaná z přediva salamandrů, byly měkké jako peří labutí, lehké jako mlha a zářivé jako hvězdy.

Zahalila se do nich a pak sedla na stupeň oltáře a podepřela hlavu o trosky ohromné modly z temného mramoru. Spánek vložil se jí na víčka a smysly její ponořily se v hluboký klid.

Když se probudila, viděla, že byl už pozdní večer. Polekána samotou spěchala z chrámu a volala rytíře. Spěchala na vrchol blízkého pahorku, tam zastavila se překvapeně. Ohromná pláň vlnila se před ní, luzná jako ráj, skupiny stromů stály ve vysoké trávě, a řeka leskla se světlem vycházejícího měsíce. Stádo bílých slonů táhlo podél břehu. Země duněla pod pádnými jejich kroky, a když se přiblížili k palmám, chvějícím se u vody, lámali mohutné větve, a mávali jimi proti měsíci, v obdivu a jako v modlitbě. Bylo cosi velkého, vznešeného v tom tichém holdu stepních velikánů.

Paskalina pozvedla oči k nebi a vláha třpytila se v nich.

Nikdy nebyla se tak vroucně modlila, jako tím jediným pohledem k nebesům.

Když se oči její k zemi vrátily, viděla dole u paty pahrbku zářící jakýsi stín. Byl to rytíř Nikodem. Byl v zříceninách chrámu nalezl zářící jakés roucho bývalých kněží bohyně. V rukou držel ratolest palmovou a věnec

z bílých květů, růžím podobných. Hlava jeho chýlila se pokorně k prsům.

„Můj Nikodeme!“ zvolala radostně.

A bylo jí, jakoby se k němu na křídlech dolů vznášet měla, by mu celou vroucnost své roztoužené duše do prsou vlévat mohla, tu vroucnost, která byla jedno se světlem těch zázračně třpytících se nebes. On otevřel náruč, jakoby uhodl její myšlénku.

„Postavil jsem ti střechu mezi tím, cos spala! Pojď a spočiň pod ní!“ zvolal s úsměvem a zamával ratolestí k řece.

Paskalina ohledla se směrem, kterým ukazoval, a uviděla loubí, spletené z palmových listů a bílých květů.

„Náš dům!“ vzkřikla s něhou a radostí: pak lekla se svých slov.

Duší její zakmitla její minulost. Viděla klášterní svou celu, úzkou, klidnou, chladnou. Na okně kvetla tam v hliněné nádobě lilie, kropenka visela u dveří, nad nízkým ložem visel svatý obraz. Malý ten prostor províval jakýsi šum andělských křídel... Zastavila se. Chvilku bylo jí k smrti úzko. Pak se ale rozhlížela. Samý třpyt, vůně, zář a velikost šířila se kolem do nekonečna, země dýchala i nebesa, zemí i nebesy kolovala jako žhavá, zlatá míza. Usmála se, cítila ten velký tlukot srdce všehomíra ohlasem ve vlastních prsou, jako země po polibku nebes toužila, tak prahly rty její po jeho rtech. Pudilo ji to k němu. Pomalu, pomalu sestupovala s pahorku, blíž a blíže k němu, až mu klesla v náruč. Pak pravila tiše: „Jsem tvou, můj Nikodeme! Kolem nás zapadlo vše, co bylo pro nás světem, jen my zbyli jeden pro druhého!“

Drželi se tiše za ruce.

Nejásal divoce, ale hlasem chvějícím se něhou zašeptal: „Ó moje nevěsto!“ A položil jí věnec na hlavu.

„Tvá, tvá!“ zašeptala blažena.

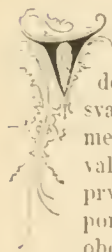
„Moje ženo!“ zvolal a vedl ji do domu z palem a vonných květů.

A nebe se třpytilo, a řeka hučela a země voněla. Tak byli muž a žena, a byli neskonale šťastni.

(Pokračování.)

Svatí tři králové v umění výtvarném.

Napsal dr. *Karel Chytil.*

V den 6. ledna slaví církev ode dávna památku svatých tří králů. Původně měl den ten ještě znamenitější význam, vedle příchodu mudrců oslavoval též památku narození Kristova, jeho křtu i jeho prvního zázraku v Káni, a svátek tento, který připomínal tolik událostí jevících lásku i moc boží, obdržel název Epiphania — den zjevení božího. Záhy však pozbyl den 6. ledna nejvyšší památky — papež Julius I. (337—352) stanovil den 25. prosince jakožto svátek narození Kristova; nicméně zůstal název „zjevení Páně“ dnu 6. ledna, a poněvadž v den ten památka svatých tří králů vždy více vystupovala v popředí, nazýván i příchod mudrců „Epiphanií“.

Svátek i postavy svatých tří králů náležejí zajisté, ať tak díme, k nejpopularnějším jak celého kalendáře, tak dějů a památek jím slavených. Legendy a písně, malby a řezby, divadla, hry, průvody, vše přispívalo k té rozšířené popularitě svatých tří králů. Vlastně nejsou ani svatými, a králi původně také nebyli. Co o jich příchodu vypravuje sv. Matouš — a ten jediný z evangelistů se o nich zmiňuje — jest velmi stručné. Mudrci od východu přijeli do Jerusalema, hledajíce právě narozeného krále židovského, uviděliť hvězdu jeho na východu slunce a nyní přišli jemu se klanět. Herodes se o tom dovídá, povolá tajně mudrců a žádá, najdou-li děťátko, by mu vše zvěstovali. Mudrci jedou dále, vedeni stále hvězdou, která zastaví se nad místem, kdež bylo děťátko. „I všedše do domu, nalezli děťátko s Marií matkou jeho a padše klaněli se jemu: a otevřevše poklady své obětovali jemu dary: zlato, kadidlo a mirru.“ Od Boha napomenuti ve snách, nevracejí se k Herodesovi, nýbrž jinou cestou ubírají se domů. Tolik vypravuje evangelium: pozdější doby rozpřádají jednoduchou osnovu události a vědí již mnohé podrobnosti: vypravovatelé příběhů svatých líčí celý děj postupem věků vždy šíře: v čemž podporováni jsou obrazným znázorněním umělců, kteří často některé jednotlivosti uvádějí dříve než sami spisovatelé.

Nejstarší umělecké výtvory představují událost s jednoduchostí přiměřenou stručnosti evangelia; z celého děje vyňat jest okamžik jediný a nejdůležitější: příchod mudrců. Způsob znázornění z počátku kolísá, ustaluje se však záhy ve výjev typický: náležíť příchod mudrců v úzký kruh oblíbených předmětů, jež stále se opakují v malbách katakomb a skulpturách sarkofágů. Jak se zdá nejstarší známé vyobrazení tohoto výjevu pochází z počátku třetího století a nalézá se v coemeteriu S. S. Pietro e Marcellino u Říma. Panna Maria, oděna těsně přiléhající bílou tunikou, sedí na vysokém křesle, držíc na klíně pachole, jemuž přináší po pravé i levé straně mudrc dary na míse: dítko s přímou a otevřenou tváří přijímá hold magů, kdežto matka, jejíž nepokrytá hlava zdobena jest jen volným účesem, klopí stoudně oči k zemi. V obraze tomto, jenž jeví ještě značné stopy antiky, vystupují jen dva magové; jinde naopak jest zvýšen počet jich na čtyři, jako na malbě katakomby S. Nereo ed Achilleo; nejčastěji přicházejí však tři mudrci. I spisovatelé současní nestejně udávají počet magů a ač již v století pátém souhlasně přijímají trojici mudrců, přece dokládají někteří pozdější, že neznámo, kolik jich bylo, ale že veškerá církev má za to, že jich bylo tré. Oblíbené toto číslo záhy se ustálilo, s ním i jména magů, a žádnému nenapadlo více pochybovat o pravosti tradice.

Výtvory IV. a V. století mají obyčejně stejné uspořádání. Na jedné straně sedí panna Maria s Ježíškem a s druhé strany blíží se tři mudrci, nesoucí své dary; jdou hezky jeden za druhým, často mají velmi na pilno a přicházejí kvapným klusem; jejich východní původ označen jest oděvem: na hlavě mají frygické čapky, a tělo jejich kryje krátká tunika, škorně a mnohdy nohavice. Tak vyobrazen výjev tento v některých katakom-

bách římských, jmenovitě S. Calisto, S. Agnese, i v coemeterin v Pětikosteli v Uhrách, jediném toho druhu před Alpami; také zde kráčejí magové rychle ku předu, obracejíce své mladistvé obličeje k diváku, šat jejich jsou šedé těsné kalhoty, šedá sukně a červený plášť. Podobně zobrazeni jsou v skulpturách sarkofágů, z nichž mnohé chová museo cristiano v Lateráně. Někde, jako na sarkofágu v kostele sv. Ambrože v Miláně, slouží třem mudrcům za pendant obrazy tří mládenců, kteří nechtí klaněti se bohům pohanským; počtem osob i vnitřním vztahem — na jedné straně dobrovolné klanění se pravému Bohu, na druhé odpor proti nucené úctě k falešným bůžkům — hodí se oba výjevy výborně k sobě: obyčejně však nepřicházejí v tomto spojení, nýbrž v pořadí s jinými často bez ladu a skladu seřaděnými výjevy.

Jak malby katakomb, tak i větším dílem sarkofágy byly umělecké výtvory, jež vlastně skryty byly pod povrchem zemským; když s volností víry i umění se mohly odvážiti na povrch, když usídlily se v prostorných budovách chrámových, nebyla to lehká stěnomalba, která zvolena byla k vyzdobení domu božího, nýbrž dána přednost slavnostnější technice mosaikové. Technika tato povahou svou téměř vylučuje dramatické znázornění dějů a sahá k tuhým representačním scénám; okres zobrazovaných předmětů stává se částečně jiným než dříve, a předvádění událostí staro- nebo novozákonních stává se vzácností. Řídkým zjevem jest tudíž cyklus mosaik v S. Maria Maggiore v Římě, cyklus to, jenž proveden za papeže Sixta III. (432—440), náleží době ještě poměrně raní. V cyklu tom setkáváme se s velezajímavým vyobrazením příchodu magů; zvláštní jest, že Kristus nesedí na klíně matky, nýbrž vedle ní na zvláštním sedadle, a že k nim s každé strany blíží se jen jeden mudrc: mosaika tato nachází se na jedné straně oblouku triumfálního, kdežto na straně protější spatřujeme tři mudrce před Herodem. V četných pozdějších mosaikách nenalezli magové již místa. Rovněž ještě století pátému přináleží zcela osamotnělý výtvor umění řezbářského, dvéře chrámu sv. Sabiny v Římě, na nichž mimo jiné výjevy vypodobněni jsou naši mudrci způsobem obvyklým.

Doba od VII. do XI. století byla pro pěstování umění ve velkých rozměrech nepříznivou; spokojovala se s menšími výtvory, s drobnými pracemi řezbářskými ze dřeva nebo slonové kosti s drahocennými děly umění metallurgických, s miniaturními malbami svých knih. V pracích těchto zachovávají se staré tradice předmětů i forem. Ještě v desátém století spatřujeme příchod magů vyobrazený tak, jako ve výtvorech starokřesťanských. Ze století toho pochází missal v bibliothece Rouenské, vystavený r. 1878 v Paříži na výstavě historické v Trocadéru; v missale tom vylíčen celý děj se vzácnou úplností na dvou listech: nejprve vyobrazen král Herodes na trůně, an se vyptává učitelů. mužů v dlouhých togách, z nichž jeden ukazuje na hvězdu; pod tímto vyobrazením jedou tři mudrci do Jerusalema, na sobě mají svůj obvyklý oděv, krátké tuniky, frygické čapky, v ruce pak drží oštěpy. Na druhém listu přinášejí své dary panně Marii a Ježíškovi: pod tím pak objevuje se jim ve snu anděl, jenž je nepochybně varuje, by se nevraceli k Herodovi; mudrci spí zcela pohodlně, neodloživše ani své čepice, v nichž rozkošně komicky vyhlížejí.

Z maleb missalu Rouenského vyznívají ještě reminiscence na antiku, zachované v tradici umělců starokřesťanských; místo nich počíná však v pracích původu německého vanouti již samostatnější duch, kterýž neváže se přísně na typické předlohy, nýbrž volněji zachází se zděděnými látkami. Proměnou tou získali značně naši magové, dočkavše se konečného povýšení na důstojenství královské.

Spisovatelé někteří již v IX. století prohlašují mudrce od východu za krále; vždyť proroctví Isaiášovo, jež četlo se při mši v den Epiphanie, tomu nasvědčovalo: „I budou choditi národové v světle tvém a králové v blesku, jenž vzejde nad tebou.“ Tak vedle názvu „magi“ zavádí se titul „reges“ a obojí pojmenování střídá se neb vyskytá se vedle sebe v spisech X. a XI. století; ano již se dokonce i ví, kde že kralovali: v Tharsu, Arabii a Sabě. Název „králů“ zobecněl pak v XII. a XIII. století, jmenovitě následkem přenesení tělesných jich pozůstatků do Kolína nad Rýnem, kamž je dal roku 1164 tehdejší arcibiskup Reinald převézti z Milána: těla králů totiž dostala se nejprve do Cařihradu, odtud do Milána, a teprve v Kolíně nalezla stálého klidu. Reliquie jich staly se palladiem rýnské metropole a staří mudrci od východu nazýváni pak obyčejně „třemi králi z Kolína“. Umění výtvarné již koncem X. století ochotně uznává jich důstojenství a sází jim od té doby na hlavy místo frygických čapek koruny královské.

Jen sporadicky objevuje se ještě starý způsob znázornění příchodu tří magů, jako ku př. v cyklu výjevů ze života Kristova na klenutí věže klášterního chrámu v Lambachu; ačkoliv cyklus ten pochází dle všeho z XII. století, přece výjev onen vypodobněn jako v památkách starokřesťanských, jichž se puvodce maleb přidržel jakožto předloh. Panna Maria sedí nehybně čelem k diváku obrácena a drží na klíně Ježíška, jenž podobně jako matka jeho nevšímá si přicházejících magů, kteří ve svém starožitném kroji, krátkých tunikách, pláštích a červených čapkách, kráčejí se svými dary v pořádku jeden za druhým.

Jiné práce, původem svým mnohem starší než tato, nejen že dávají králům již jiný modnější kroj, nýbrž rozvolňují též tuhost staré komposice, vytýkají vztah mezi novorozeným králem židovským a moudrými králi od východu, přivádějíce tyto ve rozmanitější pohyb. Živější toto pojetí objevuje se již koncem X. století v některých evangeliariích, kteréž vesměs přináležejí době Ottona II. a III., jako evangeliaria chovaná nyní v Paříži, Gotě, Mnichově a Trieru. Mudrci jsou ozdobeni obyčejně korunami, podržují však své krátké tuniky; celý děj odbývá se obyčejně pod nádhernou architekturou. K obvyklému výjevu tomuto přistupuje v Trierském rukopise vyobrazení králů ani pohlížejí ku hvězdě, a v Gothaickém jejich sen a jízda zpáteční. Kdežto ve výtvorech starokřesťanských vyobrazen jen příchod, jen přinášení darů, zachycen zde moment následující: klanění se králů a podávání darů. V souhlase se slovy evangelia vyobrazeni jsou magové, kterak padše klanějí se, a podobně jak dříve kráčeli všichni tři jeden za druhým, tak nyní často všichni tři klečí za sebou na kolenou; tak v evangeliariu Ottona III. v Mnichově, na tympanonu tak zvané zlaté brány ve Freibergu z polovice XIII. století pochodící i jinde. Častěji však stejnost posice jest opuštěna a králové, z nichž pak jen jeden neb dva se vrhají na kolena, srážejí se těsněji

v malebnou skupinu: vztaženýma rukama podávají své dary a Ježíšek udílí jim za ně požehnání. V antifonáři kláštera sv. Petra v Solnohradě (z konce XI. století) první z králů s jistou elegancí spouští se na koleno jakoby jednal i mluvil za druhé dva, kteří stojí vedle něho: podobně vyobrazen výjev tento na portále chrámu v Moissacu z XI. století, v psalteriu XII. století v dvorní bibliothece ve Vídni, v psalteriu sv. Ludvíka z XIII. století a v j. v. V Benedictionale Aethelwoldově z let 963—984, mistrovském díle školy Winchesterské, oba přední králové sklánějí se k pokleknutí. Jinde první král klečí již pevně na jednom koleně, jako ku př. na skulpturách chrámu sv. Zenona ve Veroně (z XII. století), milostné panny Marie v Triern (ze XIII. století), na emailovaném antependiu Mikuláše Verdunského v klášteře Klosterneuburgu (z roku 1181). Ježíšek sedící na klíně Mariině žehná zde králi, jenž jemu podává dar, král v uctivosti sňal s hlavy korunu svou, druhý následuje příkladu jeho právě smeká, třetí pak věnuje pozornost svou hvězdě, na niž rukou ukazuje.

Od počátku XI. století všímá si obyčejně jeden z králů velmi pilně hvězdy, která je vede a kteráž takto ve výtvorech oné doby hraje úlohu velmi činnou. Umělci nechtěli patrně vynechati žádný z důležitějších momentů, shrnutých v jediný obraz, jenž při vší své jednoduchosti by nejraději pověděl všechno najednou. Živým gestem pozdvižené ruky upozorňuje nejčastěji prostřední z králů následujícího soudruha na hvězdu a obrací se k němu, jakoby s ním náhledy své sděloval. Takto se chová prostřední král na některých výtvorech výše již uvedených, i na četných jiných, jako na spěžových dveřích domu Hildesheimského (z roku 1015), v miniaturách knihy zvané „Hortus deliciarum“ Herrady z Landsperga (z druhé polovice XII. století) a j. Prostřední král obrací se též často k zadnímu, aniž by ruky pozvedal, jako ku př. na tak zvaných Korsunských dveřích v Novgorodě (ze XII. století): zde i jinde chce rovněž i bez pohybu ruky upozorniti soudruha na hvězdu. Kde celý děj vyobrazen několika výjevy, všímají si králové hvězdy již na cestě do Jerusalema, kterouž obyčejně konají koňmo, jako ku př. na stěnomalbách domu v korutanském Kerku (Gurk) z konce XII. století.

Od počátku XI. století jeví se rozmanitost nejen v pohybech, ale i tvářích králů. Doba starokřesťanská nečinila rozdílu ve stáří mudrců; všichni tři vypodobnění obyčejně s bezvousou tváří anebo později s bradou po římském způsobu krátce střiženou. Mudrce bezvousé spatřujeme ještě v Benedictionale Aethelwoldově, na dveřích Hildesheimských, v malbách Lambašských; ale již jedenácté století činí rozdíly, předvádějíc obyčejně prvního krále jako starce s dlouhou bradou, prostředního jako muže s bradou kratší, a posledního jako bezvousého mladíka. Tyto tři rozdíly v stáří činí též umění byzantinské, řídící se předpisy, jež zachovány jsou malířskou knihou ze svaté hory Athos, a týmž způsobem jest různost ta provedena ve většině zmíněných již maleb a skulptur XI. a XII. století. V různění tom potvrzeni jsou umělci přenesením pozůstatků svatých tří králů do Kolína, kdež shledáno, že jeden z nich mohl čítati as patnácte, druhý třicet, třetí čtyřicet let. Ano, od pozdějších spisovatelů dovídáme se, že se králové i velikostí různili, že Melichar byl malé, Balthasar prostřední výšky, Kašpar pak postavy vysoké, kteréžto rozdíly i umění výtvarné vytýká, ustědřujíc nejmladšímu z králů postavu výškou vynikající.

Podobné motivy vyskytují se též v umění italském: průběhem XII. a XIII. století povstala celá řada reliefů, mezi nimiž se příchod sv. tří králů pravidelně nachází. Způsob klanění se, podoby králů jsou podány celkem tak, jak je též u současných výtvorů německých shledáváme, přece však komposicemi vlaskými vane jiný duch. Práce severní kladou důraz na božskou přirozenost Ježíška, kterýž vážně sedí na klíně matčině a vztyčenou rukou žehná králům. — Ježíšek umělců vlaských nezapírá povahu dítěte, shýbá se ku králi, vztahuje ručky po daru jemu podávaném a má z něho upřímnou dětinskou radost. Jediným rysem změněn tuhý obřad v prostomilou scénu, prodchnutou citem čistě lidským. Na pojetí tomto má zajisté alespoň částečný podíl studium antiky, jež zračí se též ve formách těla, i v šatě klassicky drapirovaném. Duch tento probouzí se již v reliefech dómu v Sieně, kde vyobrazen příjezd sv. tří králů a jich klanění se, dozrává pak v skvělém díle, kazatelně baptisteria v Pise, jíž vytvořil roku 1260 Nikola Pisano. Klanění se králů přináleží k nejkrásnějším ozdobám tohoto slavného díla. Panna Maria, junonická to postava, sedí na antickém křesle a drží oběma rukama roztomilé děcko, které se chápe daru věnovaného mu prvním z králů: jako tento, tak i následující klečí na jednom koleně, kdežto nejmladší stojí za nimi; v pozadí vidíme koně, s nichž králové byli sestoupili, pak uprostřed mezi skupinou králů a pannou Marií anděla, jenž, jak se zdá, zastává zde úkol hvězdy, na druhé pak straně vykukuje skromně za zády panny Marie sv. Josef, kterýž od této doby bývá obyčejně účastníkem výjevu. Tímtéž způsobem vyobrazeni svatí králové v skulpturách portálu kostela S. Martino v Lucce připisovaných Pisanovi: na kazatelně dómu v Sieně, jíž Pisano společně se svými žáky roku 1268 dokončil, a podobným způsobem koncipována jest scéna v pracech následníků Nicolových, na kazatelně v kostele S. Andrea v Pistoji, díle to syna jeho Giovanniho, na kazatelně v kostele sv. Jana tamtéž, na façadě dómu v Orvietu.

Brzo po této slavné době italské plastiky povzneslo se též umění malířské, v něž veliký Giotto vdechl nový život. V ustáleném již výboru scén ze života Kristova setkáváme se též u Giotta se svatými králi a sice v cyklu kaple dell' Arena v Padui, spadajícím do doby kol roku 1306, a ve freskách ve spodním chrámu v Assisi. Zde odbývá se děj před portikem rozsáhlého paláce; po obou stranách panny Marie objevují se andělé, z nichž jeden převzal dar z ruky nejstaršího krále, zatím co tento se před Ježíškem na kolena vrhá a jemu nožku líbá. Projev úcty líbáním nohy objevuje se již na kazatelně Pisanově v Sieně, i v reliefu Orvietském, a zakládaje se na názoru čistě vlaském, vyskytá se celkem jen u vlaských umělců. Motiv tento opakuje se též na malém deskovém obraze Giottově, pocházejícím spolu s jinými ze St. Croce a nyní v akademii ve Florenci chovaném. V malbě Giottově v Assisi spatřujeme po levé straně ještě druhé dva krále s četnou družinou; z nádherného průvodu vynikají zvláště dva velbloudi, kteří od té doby se stávají nevyhnutelnou staffáží výjevu. Doposud přijížděli svatí tři králové na koních, ač již záhy mezi spisovateli, jmenovitě v století XI. a XII. se šíří náhled, že králové užili k své jízdě velbloudů,

zvířat to velmi rychlých, čímž prý se vysvětluje ta okolnost, že tak záhy se dostavili do Jerusalema. Náhled ten nalezl potvrzení ve slovech Isaiáše proroka, z kteréhož vůbec čerpány podrobnosti k doplnění stručného evangelia: „Stádo velbloudu přikryje tě a dromedáři Madiánští a Efejští." V umění výtvarném nenjal se dromedár tak hned, nepochybně pro nedostatek modelu a názoru; jmenovitě v severní Evropě zřídka kdy se objevil a to obyčejně jen jako dar nějakému panovníku věnovaný. Tím se stalo, že na scénu uveden teprve počátkem XIV. století a to od umělců vlaských. Také umělci vlaští to byli, kteří nejdříve přidávali králům vůbec nějakou družinu; objevujíť se v památkách starších naši králové sami bez všelikého průvodu.

V komposicích vlaských mistrů XIII. a XIV. století stává se příchod svatých tří králů prostým historickým dějem, jehož hluboký význam není nikde způsobem v oči bijícím naznačen; zde neshledáváme žádného rušivého symbolisování; celý děj má již své jeviště, panna Maria nehraje ještě chladnou královnu nebes, dítě nerozdává s moudrou tváří své boží požehnání, králové odvažují se již blíže, hledí se dítku zalichotit, nevěnují ničemu svou pozornost než jemu, a okázalé upozorňování na vůdčí hvězdu odpadá. Podobné pojetí, způsobené s velkou část zajisté vlivem vlaským, jeví se i v malbách školy české z druhé polovice XIV. a počátku XV. století. Nejrozsáhlejší vyobrazení sv. králů nacházíme v cyklu Emauském; malba jest, bohužel, pozdějšími opravami pozměněna, valně porušena a místy neznatelná. Jeviště jest jednoduché: prostá chata, střecha na dřevěných sloupech a před ní sedí panna Maria s Ježíškem; starý král prokazuje jim nejhlubší úctu, leží v pravém slova smyslu na kolenou, drže své skloněné tělo nad zemí jen rukou o půdu opřenou, druhý král klečí opodál a ještě dále nachází se třetí; v pozadí spatřujeme jich koně, mezi nimiž objevuje se již také velbloud. Komposice opětující se zhusta v illuminovaných rukopisech doby Karlovy jsou za příčinou nedostatku místa i malých rozměrů ovšem jednodušší; ježto se musí často vtěsnati v iniciálku, jsou sraženější, obyčejně pak klečí jen nejstarší král a druzi dva stojí vedle něho.

Důležitější práce, v nichž se objevují sv. tři králové jsou: Liber viaticus Jana ze Středy, biskupa Litomyšlského, kdež na dolním okraji listu spatřujeme též průvod králů, dva zbrojnoše, z nichž jeden drží psíka, druhý koně; missale biskupa olomouckého v kapitolní bibliothece v Praze, kdež shledáváme na vyobrazení onen čistě vlaský motiv: klečící starý král líbá Ježíškovi nožku; evangeliarium Jana z Opavy z r. 1368 (ve dvorní bibliothece ve Vídni), missal Zbyňka z Hasenburka (tamtéž) z roku 1409, v němž mimo příchod králů vyobrazeny na téže stránce ostatní události, jež připadají v den Epiphanie: křest Krista v Jordáně a svatba v Káni Galilejské; hodinky o panně Marii v universitní bibliothece v Praze, kteréž přináležejí již k menším pracím doby Václavovy, a jiná menší díla.

Současné německé práce malířské i sochařské zachovávají více tradicionelní způsob znázornění Epiphanie, ovšem tu a tam pozměněný volnějším provedením. Matka sedí dosud na zvláštním trůně, dítko, které v českých malbách jest obyčejně nahé, bývá oděno a málokdy zapomene na svůj obvyklý žehnající gestus; z králů vždy nejstarší klečí, druzí stojí opodál, čekajíce až na ně přijde řada; někdy si vzpomene jeden z nich na hvězdu, vznášející se nad pannou Marií, a ukazuje na ni prstem; vedle hvězdy objevuje se často anděl, kterýž pozvedá ruce, spíná je k modlitbě, ano někdy i panně Marii korunu na hlavu klade; králové uctivě smekají, odkládají své koruny a nejpřednější z nich klade si korunu obyčejně na koleno. Tak vypodobněn bývá výjev ten v XIV. století v malbách oken, zdí chrámových, hlavně pak v reliefech portálů, jako ku př. u sv. Vavřince v Norimberku z počátku XIV. století, na dómu v Augšpurku, chrámu panny Marie v Esslingách a j.

Tyto a podobné práce XIV. a počátku XV. století pohybují se na bezpečném vodítku starých tradicí a nejeví nikde samostatnější rozběh sebevědomé individuality. Rozhodný krok učinili Hubert a Jan bratří van Eyck; první pokusné jich kroky zahaleny jsou mlhou, a když tato se rozstupuje, spatřujeme je státi již pevně u cíle. Cílem tím jest příroda, kterou přenášejí ve své malby. Krajiny neb místnosti přirozeně označeny jsou jevištěm a pozadím dějů, nenuceně podaných, a osoby v nich se účastnící jsou ve svém soudobném kostumu z nádherných a skvoucích látek hotová individua. Jak by byli Eyckové naložili s našim předmětem — s Epiphanií — lze jen tušiti z vyobrazení látky příbuzné — klanění se beránku na Gentském oltáři a z obrazů jich nástupců. Svatí tři králové patří k nejoblíbenějším látkám školy nizozemské; poskytovalť předmět ten nejvítanější příležitost k rozvinutí vloh koloristických a k virtuosnímu napodobení drahocenných látek oděvů a různých předmětů. Tu je nejprve Rogier van der Weyden († 1464), jehož obraz v pinakothece Mnichovské může platiti ne-li za vzor, tož alespoň za jeden z nejstarších příkladů zobrazování příchodu svatých tří králů ve škole nizozemské. Panna Maria sedí s děťátkem ne před palácem jako v malbách vlaských, nebo chudou chýží jako v pracích českých, ale před zříceninou nádherného římského chrámu, upraveného nuznou slaměnou střechou k úkrytu; v pozadí prostírá se širá krajina s výstavným městem, v němž proudí čilý pouliční život. V popředí klečí starý král, v jehož tváři chtějí někteří rozeznati tahy Filipa Dobrého, vévody Burgundského, a líbá ručku děcka; za ním vypíná se hrdá, ušlechtilá postava mladého krále mouřeninského; svatý Josef dívá se skromně na celý výjev a za ním klečí charakteristická postava donátora. Rozdíl mezi tímto obrazem a malbami XIV. věku jest ohromný; vše jest zde jiné: jeviště, osoby, jich kroj; veliká změna stala se obzvláště s nejmladším králem. Již dávno vypráměli si spisovatelé, že jeden z králů byl zajisté Aethiopem, vždyť svatí králové zastupovali veškeré pohanstvo, každý z nich jeden díl světa, a ostatně žalmista Páně jasně dí: „Před ním klaněti se budou Aethiopové . . ."

Koncem XIV. věku byla pře rozhodnuta: Kašpar byl černý Aethiopa, o tom nemohl nikdo pochybovati. Černá tvář Kašparova dodávala celému výjevu zvláštní zajímavosti, a ujala se nejen v obrazech, nýbrž také v průvodech a koledách. Německá píseň („Sternlied") ze XVI. století klade zpěvákům do úst slova:

„Herodes sprach aus grossem Tratz:
Ey warumb ist der Hinder so schwarz.
O lieber Herr, er ist uns wohl bekannt,
Er ist ein König in Morenland"

a souhlasně s písní tonto táže se v českém popěvku král Herodes:

„A co ty tam černý vzadu“ atd.,

načež „černý“ vysvětluje:

„Slunce jest toho příčina,
že jest má tvář opálena.“

Tato opálená tvář objevuje se od počátku XV. století na obrazech v rozličných nuancích, od temně hnědé barvy do černoty havrana; typ negerský jest větším dílem věrně podán, ano někdy označen jest Kašpar pouze tímto typem, aniž by pleť byla ztemněná.

Se svatými králi setkáváme se ještě na jednom skvělém díle mistra Rogiera: na oltáři založeném v chrámu Middelburském od P. Bladelina, pokladníka vévod Burgundských a chovaném nyní v obrazárně Berlínské. Hvězda objevuje se králům; tito klečí v popředí a zbožně pohlížejí na zjev nebeský, na Ježíška obklopeného zařící gloriolou; pozadí poskytuje opět rozhled v širý oživený kraj s bohatým městem na břehu řeky. Nádheru přímo oslňující, s jakou vystupují králové Rogerovi, omezuje svým jemným taktem Hans Memlinc, jenž byl nepochybně žákem předešlého. Memlinc podává hned celý drobný svět v oněch podivuhodných dvou obrazech, jež znázorňují sedm radostí a bolestí panny Marie. Hlavní scénou „sedmi radostí“ dokončených roku 1480 a chovaných nyní v pinakothece Mnichovské, jest právě klanění se králů. Jevištěm této drobné a podrobné epopeje jest rozsáhlá krajina, v níž uprostřed vypíná se svými věžemi město Jerusalém; na nejzazším vrcholu pozadí rozeznáváme malé postavy klečících králů, kteří u vytržení pohlížejí na objevivší se hvězdu, v popředí nachází se bethlemský chlév se svatou rodinou a klanějícími se králi, a po celé krajině rozsety jsou vedle jiných výjevů jich příhody, jich skvělý příchod, návštěva u Heroda, jich zpáteční cesta; četný jejich průvod ubírá se údolími, ztrácí se v horách, zakrývajících jej našim zrakům, mizí v dáli, opět objevuje se u moře. Všude se to jen hemží, ale nikdo nepřekáží druhému; celá ta malá Odyssea sv. tří králů, protkaná množstvím půvabných episod, jest vylíčena s úplným klidem, zračícím všude čistou mysl rozšafného a švitořivého vypravovatele — Memlinca.

V jiném díle svém, totiž na středním obraze skládacího oltáře v pinakothece Mnichovské, vypodobňuje Memlinc klanění se sv. tří králů způsobem v podstatě týmž jako mistr Rogier, a způsob ten zachovává i následník Memlincův, Gerard David († 1523), ve svém obraze tamže. Nádhernou zříceninu chrámovou v stáj proměněnou nahrazují jiní nizozemští umělci jako dva neznámí mistři v obrazárně Berlínské, chudobnou chýží; panna Maria sedí zde na loži, červeným kobercem pokrytém, a klečící král líbá děcku, podobně jako o Rogiera a Memlinca, ručku; motiv tento, jak se zdá, přináleží výhradně Nizozemcům, jako líbání nohy umělcům vlaským — u mistrů německých se alespoň z pravidla nevyskytá.

Také v umění německé působí směr bratří van Eycků. Již nejslavnější dílo starší školy Kolínské z počátku druhé čtvrti XV. věku, obraz mistra Štěpána, tak zvaný Dombild ve velechrámě Kolínském, jeví známky nové doby. Na prostřední části skládacího oltáře umístěno klanění se sv. tří králů; dva klečí po obou stranách panny Marie, na jejímž klíně sedí nahý Ježíšek požehnání udílející, po pravé straně v pozadí kloní se třetí král a po obou stranách stojí za králi četná družina s vlajícími korouhvemi. Pozadí jest dosud nevyvinuté, postavy odrážejí se od jednoduché zlaté půdy. Pozdější němečtí umělci prohlubují ovšem scénu, a poskytují vyhlídku v dálnou krajinu, kteráž jest však mnohem jednodušší než u Nizozemců. Nádhera, jakouž Nizozemci při sv. třech králích až plýtvali, jest zmírněna; vizme ku př. obraz Dürerův v Uffiziích ve Florenci: vše jest chudobnější a prostější, zříceniny, v nichž se panna Maria usídlila, oděv králův i jejich průvod. Králové Nizozemců pohybují se s jistotou dvořenínů, jakoby právě přicházeli od dvoru vévod Burgundských; králové Dürerovi a jiných německých mistrů si vedou více po měšťácku, srdečně, někdy trochu nesměle, ano na obraze Hanuše Kulmbašského v museu Berlínském počínají si průvodci jich, ba i králové sami dosti nemotorně.

Jen králové školy Kolínské vyvinují obvyklou nádheru a zachovávají dvorní manýry. Z počátku šestnáctého věku pochází úžasné množství „sv. tří králů“, roztroušených po všech galeriích, a největší část jich má zajisté za otčinu město sv. tří králů — Kolín. Velká část jich připisuje se neznámému Kolínskému mistru, původci „smrti panny Marie“, jemuž badatelé dosud nemohou přijíti na jméno, ztotožňujíce jej s Janem Jostem Calcarským při malé pravděpodobnosti, a při ještě menší s Janem Scoreelem. Hlavní rysy komposice Rogierovy dosud vynikají: skvělá zřícenina s mramorovými sloupy, bohatý kroj králů, kožešinou lemovaný, zlatem a perlami zdobený, individuelní tváře, jež činí často dojem podobizen; vůbec vše provedeno jest s největší péčí do nejmenších podrobností. Při veliké příbuznosti s mistry nizozemskými, jako jsou Q. Massis a Gossaert van Mabuse, nesnadno rozhodnouti, které z četných oněch obrazů tříkrálových pochodí od Nizozemců, které od mistra Kolínského a jeho dílny; tak ku př. nejskvělejší a největší „klonění se králů“ v galerii Drážďánské, jež někteří mu nyní připisují, neslo dosud jméno Gossaertovo. Do skupiny této přináležejí též dva obrazy s příchodem sv. králů v obrazárně přátel umění v Praze, které ovšem pocházejí od dvou různých mistrů, ať již původu Kolínského či nizozemského. K společnosti této druží se nizozemský mistr Hendrik Bles, jenž rovněž jako jiní se zálibou zobrazuje svaté tři krále; tak ku př. obraz pinakotheky Mnichovské, jediný to jménem jeho označený, představuje právě svaté tři krále, kteří předstupují s obvyklou nádherou před pannu Marii, usadivší se do rozsáhlé, velkolepé architektury.

Postupem XVI. století ztrácejí nizozemští malíři svou originalitu, a to tím rychleji, čím častěji putují přes Alpy do zaslíbené země umělců — Italie. Zde celé XIV. století těžilo z pokladu Giottova, komposice jeho ostávají vzorem, a co se týče příchodu sv. tří králů, následuje jej v hlavních rysech i sám andělský mistr Fiesole v obraze jedné celly v San Marco i v akademii ve Florencii, a spřízněný s ním duch Don Lorenzo Monaco v obraze svém v Uffiziích. Mnohé originelní nápady prozrazuje současník jich Gentile da Fabriano na svém obraze z roku 1423 v akademii Florencké. Hlavní skupina se starcem líbajícím nožku Ježíškovu jest jen nový variant starého thematu, ale za to družina králů jest plna nového života; v popředí pacholata drží koně, jeden z ořů jest nepokojný, citelně dotýká se krásného chrta, nevrle se obracejícího a okouší za to pádného karabáče; dále jest

celý zástup dvořanů pěších i jízdných, a neschází zde ani velbloud, na jehož hřbetě vesele poskakují opice; v pozadí v horské krajině umístěna ještě zpáteční jízda králů.

Nejrozsáhlejší průvod tří králů vymaloval okolo roku 1460 žák Fiesolův Benozzo Gozzoli na třech stěnách kaple v Palazzo Riccardi ve Florenci. Vysokými horami ubírají se tři králové a jich družina, vesměs elegantní postavy, větším dílem podobizny, v současném kostumu, pěší i jezdci se smečkami psů a rozličnou zvěří, levharty, papoušky a sokoly, tak že celé tažení spíše činí dojem skvělého zástupu lovců, projíždějících se horami toskánskými. Florentinští nobili účastní se průvodu královského v počtu hojném již v malbách Pesellina, mistra o něco staršího než Gozzoli, a rovněž Fra Filippo Lippi opatřuje krále skvělou družinou; syn jeho Filippino předvádí ve svém velkém obraze z roku 1496 v Uffiziích četné podobizny současných vynikajících mužů, a žák bratra Filippa, půvabný Sandro Botticelli dal svým králům podobu členů rodiny Medicejské, starého Kosmy, Giuliana a Giovanniho; obraz Sandrův byl tou měrou obliben, že vtipný mistr častěji jej musil opětovati, tak že vedle původního díla v Uffiziích vyskytují se ještě tři volné kopie. K skupině uvedených zde mistrů přináleží ušlechtilý Domenico Ghirlandajo, od něhož pochází klanění se králů z roku 1487 v Uffiziích; vlastní práci svou překonává Ghirlandajo následujícího roku 1488 mistrovským dílem v Santa Maria degli Innocenti ve Florenci; mezi krále a průvod jich, souměrně kolem panny Marie skupené, vmísili se zde sv. Jan Křtitel i Evangelista, oba odporoučejíce nevinná „mlaďátka“.

Ve škole umbrické a jmenovitě Peruginově oblíbeno jest vyobrazovati pannu Marii, ana, klečíc na kolenou, sama u vytržení zbožňuje dítě své na zemi ležící, k ní přidružují se andělé, pastýři a mnohdy, jako na obraze Giovanniho, zvaného Spagna, též svatí tři králové; andělé vznášejí se v oblacích a prozpěvují podle not, jež v ruce drží, „Gloria“. Toť poslední proměna, kterou zažil náš předmět ještě v XV. století. Následující cinquecento má již jiné názory a úkoly; z velikých mistrů pouze Rafael ve svém mládí zobrazuje příchod sv. králů a to způsobem v škole Peruginově obvyklým. Doby pozdější nedbají předmětu jindy tak oblíbeného a sáhají k němu jen z nouze a donucení.

Jediná škola benátská ujímá se ještě svatých tří králů a činí z příchodu jich velikou ceremonielní scénu. Paolo Veronese upravil výjev ten svým brillantním způsobem v jednom z největších a nejpřednějších svých obrazů, vystaveném v galerii Drážďanské. Svatá rodina jest plna podivení a radostných nesnází nad úctou, jaká se jí prokazuje; Ježíšek, jemuž nejstarší král dle svého dávného zvyku líbá nožku, jakoby zaleknut se tulí k matce; však není divu: co tu nádhery! co tu drahocenných, nachových, brokátových, zlatoskvoucích látek, co tu skvělých darů, co tu komoňů, co sluhů a dvořanů od panošíka úslužně držícího cíp vlekoucího se pláště královského, do černocha v malebném kroji s turbanem na hlavě. Toť jsou skuteční králové, kteří se zde koří, ne sice králové evangelia, ale králové pohádky.

O příchodu sv. králů promluvil Paolo Veronese poslední slovo. Stojíme u konce ikonografického vývinu; další krok není možný — perioda baroka se sice o něj pokouší, ale vymyká se z dráhy umění, stavíc v bethlemy a jesličky krále ze dřeva, lepenky a klihu. Co tu proměn, jež jednoduchý děj od počátků zažil, jež zažili sami magové; nejprve chvátají sami bez průvodu ve svém frygickém kroji, oblékají na se zbroj rytířskou, kterou u Pisana zaměňují s togou antickou a v periodě gothické s řasnatým kraznem a pláštěm, vystupují s dvorným průvodem jako vévodové Burgundští, s elegantními kavalíry jako šlechticové Florentinští a konečně s celou grandezzou dóžů a senatorů benátských, berouce takto na sebe vždy mravy a kroj doby i vlasti umělcovy. A jako oni mění se též jeviště, v němž vystupují, chování se matky i dítěte, celá komposice i duch její! Jaké to množství motivů, postav a skupin; doba za dobou přichází, jedna dědí po druhé děj i jeho zjev a mění, ubírá i přidává. Umělecký poklad střádá se, roste a zachovává se pro následující věky. I naše doba sahá k němu, a církevní malba při zobrazování sv. tří králů dosud opírá se o výtvory dob předchozích, o komposice mistrů periody gothické, umělců nizozemských a Praerafaelitů.

Ze sonetů Alberta Róndani-ho.

Sláva.

(Tu non devi...)

Ty nesmíš hledat štěstí záblesk zlatý
ni slávu v žití. Veliké a pravé
jsou úspěchy ty, jež jsou bez odplaty,
co myslíš, tvoříš doufáš. Všecky smavé

Tvé naděje jak vichr budou sváty,
vše touhy a vše vzdechy usedavé
se vykouří, jak páry poletavé,
jimž měsíc stříbrem protkal lehké šaty.

Znáš jména těch, jež ve zdech Colossea
sta tisíc hrdel volaly kdys vřavy
v čalounech, krvi, v prachu areny?

Víš dnes kdo Demetria Falerea,
nes' jméno a přec jemu v dnech své slávy
tři sta soch zasvětily Atheny!

Mrtvým.

(Torpido denso...)

Ten hustý, těžký, veliký mrak zrývá
jas nebe nesměrný a v závoj halí
vše z olova, dál terasou se valí,
a věží kupole do stínu skrývá.

A neuprosný déšť již krutě splývá
a myje střechy, v okapech se kalí,
štká na zdích zvětralých a v nudu halí
šer ulic, kam se chmurnou vlnou vlívá.

Dav tupý, všední na počasí kleje
na nudu, hodiny, které se vlekou
bez myšlénky, jež potěší a zmuží;

Sám nechám svět a cele duch můj spěje
za tebou, těká nad stygickou řekou,
ó smutná, svatá, mojich mrtvých druži!

V svitu luny.

(Chiarori di luna.)

Tvé shaslé vulkány, tvé strže šedé,
ó luno, brázdí stín a zářné svity;
však luhy, města, moře i hor štíty,
když čaruplná noc ku zemi sjede

A letní večer hvězdy v blankyt svede,
jsou v měkký závoj paprsků tvých skryty
a přeludů dav začne rej svůj hbitý
v tvých svitících mlh lehké druži bledé.

Tu vlnit zdají se hor vrcholе,
kdes bystřeň hovoří ve strži šeré,
mha chví se jako vzdušné kupole.

Vše mate se a v jedno moře hroutí,
zní v lese šum a duch se chvatem bere
dál svoji bludnou nekonečnem poutí.

Nuda podzimní.

(Tedio autunnale.)

Večery chmurné, jitra bez zory,
déšť s žlutým listím zvolna s větví padá,
mhy husté snášejí se na hory
je bláto v údolí, jež v šer se vkrádá.

Ach, modré kde jsou třpytné obzory,
co bude z pěšiny, jež v houšť se vkrádá?
sta zřídel poslouchajíc hovory
v rej motýlů, much zřela duše ráda.

V těch šerých hodinách co náhle hlásí
se vzpomínek a po mne volá jménem.
Jak rána otvírá se srdce prázné.

A já jdu za vámi, ó svaté hlasy!
Jak stárnu již — ó jak jsou, volám stenem,
dny dlouhé a jak při tom žití srázné!

Přel. *J. Vrchlický.*

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

IV.

Kamenná rodina.

Dajíc se do běhu a přeskakujíc, co se jí namanulo v cestu, obrátila se Nela k domu, jenž stojí za dílnami strojnickými u samých stájí, kde oddychovalo zvolna a rozvážně šedesát mezků hornického závodu. Obydlí páně Centenovo bylo moderního slohu a tedy ani vzhledné, ani pohodlné. Ačkoliv mělo střechu nízkou a bylo tak malé, že ve svých třech jizbách sotva pojalo manžely Centenovy, čtyři děti manželů Centenových, kočku manželů Centenových a dodatkem Nelu, figuroval přece tento dům na pergamenových plánech onoho velkého závodu s tak hrdou okázalostí jako mnohé jiné pod nápisem: „Obydlí dohlížitele na mezky."

Svým vnitřkem dotvrzovalo stavení praktický výrok, který již známe, jelikož jsme jej byli již slyšeli z úst Marianely, to jest, že ona, řečená Marianela není k ničemu, — kromě za obtíž. Vskutku bylo tam místa pro všechno: pro manžely Centenovy, pro dělnické nástroje jejich synů, pro tisíceré harampátí, o němž, k čemu bylo, máme jenom zmateného ponětí, pro kočku, pro misku, z které žrala kočka, pro guitaru Tanasiovu, pro suroviny, kterých týž Tanasio užíval ku shotovování košatek, pro půl tuctu starých mezčích chomoutů, pro klec s kosem, pro dva nepotřebné kastroly, pro oltářík, na němž Centenová obětovala božství květiny vystřihané ze sukna a věčnou lampičku osazenou mouchami; slovem pro všechno, kromě dcery Caneliny. Často se slýchalo:

„Že se není možná hnout, aby člověk nezakopnul o tu zatra—nou Nelu!"

A slýchalo se také:

„Klid se do svého kouta . . . Jaký to tvor! Nic nedělá a nedá dělat jiným."

V domě byly tři místnosti a jedna pod krovem. V prvním pokoji, jenž byl zároveň jídelnou, bydleli Centenové starší. V druhém spaly obě slečny, které byly již dospělé a jmenovaly se Mariuca a Pepina. Tanasio, prvorozený, se uvelebil v podkroví, a Celipín, nejmenší z rodu, asi dvanáctiletý měl svou ložnici v kuchyni, nejzastrčenější, nejodlehlejší, nejtmavší, nejzačazenější a nejnebytelnější jizbě ze tří, které tvořily obydlí Centenovců.

Nela obývala za dlouhá léta svého zde meškání různé kouty, stěhujíc se z jednoho do druhého, jak toho vyžadovalo umístění tisícerých předmětů, které nebyly než k ukrádání místa živým bytostem posledního kousku obyvatelného místa. Jednou (nevíme již určitě datum), uložil Tanasio, který byl tak sláb na nohy jako na rozum a věnoval se pletení velkých košatek z lískových prutů, asi půl tuctu těchto opálkových výrobků své přičinlivosti do kuchyně, nakupiv je tu jednu na druhou. Dcera Canelina obracela smutně oči kolem sebe, nenalézajíc místo, kde by hlavu složila; ale to samé protivenství zbudilo v ní náhlou a šťastnou myšlénku, kterou také hned provedla. Lehla si hezky do jedné košatky a strávila tam noc v klidném a blaženém spánku. Není pochyby, že to bylo dobré a pohodlné; když jí bylo zima, přikryla se druhou košatkou. Od těch dob, kdykoliv bylo velkých košatek, měla vždycky pouzdro, do kterého se zavřela. A tak říkali v domě: „Spí jako princezna."

Mezi obědem a hlukem živého hovoru o ranní práci ozval se drsný hlas: „Tu máš" — a Nela dostala misku z rukou každého z Centenovců, velkého i malého, a usadila se u truhly, kde se spokojeně najedla. Také slýchával se ku konci oběda hrubý a bečivý hlas pana Centena, pravícího ku své manželce tonem se přimlouvajícím: „Ženo, dej také něco ubohé Nele. Seňana (jméno to se vyvinulo ze seňora Anna) zvedla pak hlavu a hledala očima mezi těly svých dětí jako nějaký malounký a vzdálený předmět a řekla zároveň: „Jak, ona je zde? Myslila jsem, že zůstala také dnes v Aldeacorbě."

Večer, když byli pojedli, modlili se růženec. Klátíce sebou jako kněžky Bacchovy a mnouce si umdlenýma

rukama oči až do důlků odešly Mariuca a Pepina na lože, která byla pohodlná a vyzdobená pestrými polštáři. Za chvíli na to bylo slyšeti chrápavé dueto pevně spících kontra-altů, které trvalo až do rozednění.

Tanasio vylezl pod krov a Celipín schoulil se na hromadu různého starého šatstva, nedaleko od košatek, kde zmizela Nela.

Když se takto děti uložily, zůstali rodičové ještě chvíli v světnici, a mezi tím co Centeno usadiv se rozkročmo u stolku, vzal do ruky noviny a dělal tisíc posuňků a obličejů naznačujících, že se chce mermomoci rozesmát, vyndala Seňana z truhly punčochu plnou peněz a spočítavši je, dodavši tam a ubravši jinde několik mincí, uložila ji opět starostlivě na místo.

Potom vyňala několik papírků, v kterých byly zabaleny zlaťáky, a přeložila několik kousků z jednoho balíčku do druhého. Nato bylo ji slyšet mluvit:

„Vzala jsem si dvaatřicet reálů na sukni pro Mariucu ... Tanasiovi uložila jsem šest reálů, které mu zbyly . . . Schází nám už jenom jedenáct tolarů do pěti set.“

Pan Centeno zatím pilně četl:

„Páni poslanci, kteří řekli, že ... Včera odbývána konference . . .“ atd.

Prsty Seňaniny počítaly a Centeno sledoval mlhavé a mihotající se řádky, namáhaje se provésti svého ducha tímto bludištěm písmen. Věty rozplývaly se poznenáhla v jednotlivá slova, potom v slabiky; ozvalo se zívnutí, potom druhé a konečně nastalo ničím nerušené ticho a shaslo se světlo, při jehož záři byl obohatil své vědomosti dohlížitel na mezky.

Jednou v noci, kdy už všechno ztichlo, ozval se mezi košatkami v kuchyni praskot. Poněvadž tam bylo trochu světlo, — neboť malé okénko nikdy nezavírali, — spatřil Celipín Centeno, který ještě nespal, jak se dvě nejhořejší košatky, ležící jedna proti druhé, od sebe oddělují a rozvírají se jako skořápky mušle. V otvoru objevil se nosík a černé oči Neliny.

„Celipíne, Celipínku,“ zašeptala, tahajíc jej také za ruku. „Spíš?“

„Nespím. Nelo, vypadáš jako mušle. Co chceš?“

„Tu máš, vezmi si ten stříbrný peníz, který mi dal dnes večer jeden pán, bratr Dona Carlosa. Kolik už jsi nastřádal? To zde je pravý poklad. Nikdy jsem ti nedala více než čtyrák.“

„Dej sem; pěkně děkuji, Nelo,“ řekl chlapec, zvedaje se pro peníz. „Čtyrák ke čtyráku dala jsi mi již asi dvaatřicet reálů. Zde je mám za ňadry velmi dobře uschované v sáčku, který jsi mi dala. Tys kapitální holčina!“

„Já nepotřebuju peněz na nic. Dej si na ně dobrý pozor, neboť jestli o nich Seňana zví, bude si myslit, že si je kdo ví na co zlého schováváš, a ten výprask by ti nestál za to.“

„Ne, ne, na nic zlého, pranic zlého,“ ozval se chlapec rázně, tiskna jednu ruku k prsoum a druhou si podpíraje hlavu, „střádám proto, aby se ze mne stal člověk k něčemu, člověk, který něco umí jako tak mnozí, které znám. V neděli mne pošlou do Villamojady; koupím si tam slabikář a naučím se číst, když mne tady nechtějí dát učit. Tisíc rarášků! Naučím se sám! Tak, tak, Nelo! Povídají, že Don Carlos byl synem někoho, kdo zametal v Madridu ulice. A on sám, samotinký naučil se s pomocí Boží všemu, co umí.“

„Snad to nemyslíš udělat jako on, ty klouče?“

„Tisíc rarášků! Když mne rodiče nechtějí vytáhnout z těch proklatých dolů, vyhledám si jinou cestu; ba že, teprve uvidíš, kdo je Celipín. Já k tomu nejsem, Nelo. Jen až si dost nastřádám, pak se na to podíváš, podíváš se, jak se usadím v městě, nebo si vezmu vlak a odjedu do Madridu, nebo parník, který mne odveze tam na daleké ostrovy, nebo vstoupím do služby u lidí, kteří mne dají studovat.“

„Matičko Boží! Jak jsi mi to až do dneška mlčel o těch svých hloupostech!“ řekla Nela, pootvírajíc teď ještě více skořápky své mušle a vystrkujíc celou hlavu.

„A ty mne tedy máš za kloučka? — Aj, Nelino, jsem zuřivý. Nemohu zde žít; já umru v těch štolách. Tisíc rarášků! Celé noci propláču a kousám se do rukou a . . . nelekej se, Nelo, a nemysli si, že jsem zlý, když ti to řeknu; jen tobě to řeknu.“

„Co?“

„Že nemám rád ani matku ani otce, jak bych je měl míti rád.“

„Dobrá, když jsi tedy takový, nedám ti už ani haléře. Celipíne, pro lásku Boží, rozmysli si dobře, co povídáš.“

„Nemohu to napravit. Vždyť to vidíš, jak tady s námi zacházejí. Tisíc rarášků! Nejsme tady jako lidé, ale jako zvířata. Někdy mi vstoupí do hlavy, že jsme tu méně než ti mezci, a ptám se, liším-li se v něčem od osla. Nahrnovati rudu do košatky až do vršíta, vsejpati ji do vozíku; dostrkati vozík až k pecím: míchati holí rudou, která se pere. — Ano! (Při těch slovech začal vzlykot dusiti hlas nešťastného chlapce.) — Tisíc ra-rášků! Ten, kdo v práci té stráví několik let, musí se konečně rozstonat a jeho mozek musí se státi kalamitem . . . Ne, ne, Celipín není k tomu . . . Řeknu-li rodičům, aby mne odtamtud vzali a dali mne na studie, odpovědí mi, že jsou chudí a že mám fantaz v hlavě. Nejsme více než zvířata, vydělávající mzdu . . . Ale ty mi nic neříkáš?“

Nela neodpověděla . . . Snad porovnávala smutný život svého soudruha s životem vlastním a ten zdál se jí býti ještě nekonečně smutnější.

„Co chceš, abych ti řekla?“ odpověděla konečně. „Protože ze mne nikdy nemůže být nic, protože nejsem člověkem, nemohu ti říci ničeho . . . Ale jenom nemysli na takové zlé věci, a nemysli tak o svých rodičích.“

„Ty to říkáš, abys mne upokojila; ale víš dobře, že mám pravdu . . . a mně se zdá, že pláčeš?“

„Já nepláču.“

„Ano, pláčeš.“

„Každý má tak drobátko proč plakat,“ odpověděla Marie hlasem se dusícím. „Ale je už tuze pozdě, Celipíne, spi.“

„Ještě ne . . . Tisíc rarášků!“

„Spi, synáčku. Vyspi se a nemysli na ty ošklivé věci. Dobrou noc.“

Skořápky mušle se zavřely a všechno bylo ticho.

Deklamovalo se mnoho proti podlému materialismu velkých měst, proti moru, který se zažírá v nádherný šat a lesk vzdělanosti, a rozhlodává veškerý mravní tmel společenstva; ale jest mor hroznější: podlý materialismus vesnický, jenž proměňuje miliony bytostí v kameny, ubíjí

*

v nich každé šlechetnější dehnutí a ukovává je v kruh živobytí bezduchého, surového a plného temnoty. V našich společnostech nalézají se nepřátelé strašliví: spekulace, ažiotaže, obrůstání vzdělaného člověka kovovou korou, nezřízený obchod; ale nad ty všechny vypíná se netvor požírající v tichosti více než ostatní: vesnická lakota. — Pro venkovana posedlého lakotou není zákona mravního, ani náboženství ani jasného ponětí dobra; všechno otáčí se v jeho duši pověrami a hrubými výkvěty, tvoříc nevysvětlitelný celek. Pod licoměrným povrchem poctivosti ukrývá se šerá vypočítavost překonávající bystrostí a opatrností i samý ideal nejzkušenějších mathematiků. Vesničan, který přilne k mědi a sní jen o tom, jak by ji proměnil v stříbro a potom v mince zlaté, jest nejnešlechetnější šelma, kterou si možno představit, neboť má veškerou zlomyslnost a lstivost lidskou a vyprahlost citu, která budí ustrnutí. Jeho duše se scvrká, až zůstane z ní pouhá stupnice číslic. Nevědomost, surovost, bídné živobytí dovršují tento ošklivý kus hmoty, ponechávajíce jí všechny prostředky ku zakrývání masa i tuku zbaveného nitra. Počítaje na prsty jest takový člověk schopen převáděti na číslice veškerý mravní pořádek, svědomí a celou duši.

Seňana a pan Centeno nalezše konečně po tisícerých úzkostech svého kusa chleba v dolech Socartských, dostávali při práci svých čtyř dětí mzdu, která by se jim bývala zdála jměním knížecím v dobách, kdy chodili z trhu na trh, prodávajíce hliněné nádobí. Nutno dodati, vzhledem k duševním vlastnostem pana Centena, že jeho hlava po náhledu mnohých závodila tvrdostí s kovadlinou stojící v dílnách. Ne tak o Seňaně, která se zdála býti ženštinou náramně rozumnou a opatrnou a ovládala celý dům, jakoby nejmoudřejší kníže ovládal své státy. Ona sbírala dobrácky mzdu svého muže i svých dětí, což dělalo hezkou sumu, a pokaždé, když ji sbírala, zdálo se jí, že vstupuje do jejích dveří sama Nejsvětější svátost: taková byla slast, kterouž jí působil pohled na peníze.

Seňana připravovala svým dětem jen málo pohodlí výměnou za peníze, které jejich rukama shromažďovala; ale protože si nikdy na tu krutou a snižující bídu, v které žily, nestěžovaly, protože nejevily nikdy návaly k emancipaci ani touhu po živobytí lepším a rozumných bytostí důstojnějším, nechávala Seňana všechno běžet jak to šlo. Trvalo to dlouho, než její dcery spaly v postelích; trvalo to ještě déle, než dostaly slušný dívčí oděv. Jíst dávala jim málo a s velkou pravidelností řídíc se tak nejnovějšími pravidly zdravotnictví: ale ta strava v jejím domě byla smutná, zrovna jen, jakoby se dávalo pomyšlení na jídlo.

Co do potravy duševní byla Seňana pevně přesvědčena, že cvičenost jejího manžela, pana Centena, nabytá hojným čtením, stačí pro celou rodinu, tak aby zasloužila názvu „nejmoudřejší", pročež se také ani nepokusila podkopávati ducha svých dětí stuchlými naukami, které se poskytují ve škole. Jestliže jí starší v práci pomáhaly, vyrůstal nejmladší docela bez dohlídky, pohřben za živa dvanáct hodin denně v otupující práci v dolech, a tak plula celá ta rodina široce a pohodlně k nesmírnému moři hlbosti.

Obě dívky, Mariuca a Pepina, nebyly bez půvabů, z nichž prvními byla jejich mladost a síla. Jedna četla jakž takž, druhá pranic; co do znalosti světa snadno se pochopí, že nescházela aspoň v prvotních svých pravdách těm, které žily v hlučné družině ženštin rozličného věku a různé minulosti, kteréžto byly zaměstnány prací ruční a nespoutanými jazyky. Mariuca i Pepina byly velmi hřmotné, dobře rostlé, silné a energické jako amazonky. Šaty nosily krátké a chodily na boso: a jejich hrubě tesané hlavy bývaly by zajisté vynikly, podpírajíce nějaký architrav jako ženy Kárské. Kalamitový prach, jenž jim barvil nohy i hlavu jako ostatním dělníkům v dolech, dodával jim podoby obrovských soch z pálené hlíny.

Tanasio byl člověk apatický. Nedostatek povahy i ctižádosti zasahovaly u něho v hlupství. Zazděn mezi čtyři stěny od narození, nepoznav, co je dětská čilost, nezkusiv žádného protivenství, žádné radosti, žádného zármutku, proměnil se tento jinoch, náchylný od narození státi se strojem, pomalu a pomalu v nejhrubší samohyb. V den, kdyby podobná bytost měla jedinou vlastní myšlénku, byl by se proměnil obdivuhodný lad všech věcí, neboť žádný kámen nemůže mysliti.

Poměr tohoto pokolení k matce, která byla vládkyní celé rodiny, byl poměr naprosté poslušnosti se strany dětí a svrchovaného panování se strany Seňany. Jediný, kdo jevíval známky odboje, byl ten nejmenší klučina. Seňana při svém krátkém rozumu nechápala tuto ďábelskou snahu vybaviti se z bytosti kamene. Neboť zdaž mohlo býti šťastnějšího a příkladnějšího živobytí, než jakého mají kamenné balvany? Nikoliv; ona ani nepomyslila, že by se to mohlo změnit, ani ne v život balvanu se valícího. A Seňana milovala své děti; ale ono se miluje rozmanitým způsobem. Ona cenila si jich nade vše věci — tak dlouho, dokud se podvolovaly neustálé práci v dolech, dokud ukládaly všechen svůj výdělek do jedné truhly, dokud jí poslouchaly slepě a neměly bláznivých myšlének a přání, dokud se nechtěly pyšnit v hezkých šatech, dokud se nechtěly předčasně oženit a provdat, aniž učiti se ďábelstvím, aniž obtěžovati si hlavy mudrlantstvím; — neboť „chudí lidé," říkávala — „mají vždy zůstati chudými a chovati se jako chudí a nechtít štěbetat jako lidé bohatí a lidé z města, kteréžto bylo celé pohlcováno nepravostmi a prohnilé hříchem."

Vylíčili jsme způsob, jakým jednalo se v domě Centenově s dětmi, aby čtenář pochopil, jak se asi jednalo s Nelou, stvořením opuštěným, samotinkým, nepotřebným, neschopným vydělávati mzdu, bez minulosti, bez budoucna, bez naděje, bez osobnosti, bez práva na cokoliv na světě kromě kousku chleba. Seňana jí ho dávala, pevně jsouc přesvědčena, že její štědrost dosahuje až výše hrdinství. Často říkávala, když plnila misku Nelinu: „Ba že si chystám své místečko v nebesích!"

A věřila tomu jako evangeliu. Do její zabedněné lebky nevstupovalo a nemohlo vstoupiti jiné světlo o svatém konání dobročinnosti; nechápala, že jedno vlídné slovo, jedno pohlazení, jeden jemný a laskavý skutek, jenž by dal zapomenouti malému jeho maličkost, nešťastnému jeho neštěstí, jsou hrdinstvím vzácnějším, než zbytek žebrácké polévky od špatného oběda. Konečně, což nedávalo se to samé kočce? A tato aspoň slýchala nejněžnější slova. Nele se nikdy nestalo, aby jí řekli „malická", „kočičko", nikdy jí neřekli: „ty náš macku", ani jiného slůvka měkkého, vlídného, pohnutlivého, jakými zahrnována byla kočka. Nikdy se Nele nedalo na jevo, že se zrodila

z lidského stvoření, jako ostatní obyvatelé domu. Nikdy nebyla trestána: ale ona chápala, že se tato výsada zakládá na pohrdlivé soustrasti s jejím slaboučkým tělesným ústrojím a nikterak na nějaké snad vážnosti k její osobě. Nikdy se jí nedalo na srozuměnou, že má duši schopnou vydati bohaté ovoce, kdyby si jen byl kdo práci vzal ji pěstovat aniž že chová v sobě, jako ostatní smrtelníci onu vzácnou krůpěj věčné moudrosti, která nazývá se lidským duchem, lidským důvtipem, a že z této krůpěje může vyzářiti nekonečné světlo a blahodějný plamen. Nikdy se jí nedalo na srozuměnou, že ta její netvorná maličkost chová v sobě zárodek všech citů vznešených a jemných, a že ta drobná poupátka mohou se otevříti v nejkrásnější a nejpůvabnější květy beze všeho opatrování, kromě tu a tam toho prostého, vlídného pohledu. Nikdy se jí nedalo na srozuměnou, že má práva, jíž pro samou tu přísnou nevlídnost, s jakou ji příroda stvořila, že má práva na jisté pozornosti, bez kterých mohou se obejíti lidé silní, zdraví, ti kteří mají rodičův a vlastního bydla, ale které právem křesťanským náležejí churavým, chudým, osiřelým a vyděděným!

Naopak, všechno ji dokazovalo její podobnost s omletým kamenem, který nemá ani svou vlastní podobu, ale jen tu, kterou mu dají vody, které ho strhnou s sebou, a kopnutí člověka, který jím pohrdá. Všechno jí dokazovalo, že její postavení v domě jest nižší než kočky, která co nejněžněji hlazena, a než kosa, který skákal ve své kleci.

Těmto aspoň neříkalo se nikdy s tím krutým soucitem: „Ubožátko, lépe by ti bylo, kdybys byla umřela!“

V.

Práce. — Krajina. — Postavy.

Kouř z výhní, které po celou noc oddychovaly hlubokým, dutým hukotem, oblil se na nejvzdálenějších kotoučích stříbrným, bledým přísvitem; na vzdálených štítech hor a za nimi objevil se smavý jas a ponenáhla vystupovaly ze stínů, jedny po druhých, pahorky obklopující Socartes, ohromné haldy zarudlého štěrku a černé budovy. Hutní zvonek zařinčel pronikavě: „Do práce!“ a sta a sta ospalých lidí vycházelo z domů, chalup, chatrčí a děr. Stěžeje vrat zaskřípaly; ze stájů vycházeli zvolna mezci, obracejíce se sami k napajedlům, a celý ten velký hornický a hutnický závod, jenž se ještě před chvílí podobal městu mrtvých, osvětlenému pekelnou záplavou výhní, oživnul pohybuje svými tisícerými rameny.

Pára začala hučet v kotlích velkého stroje, který opatřoval hnací silou dílny i stroje čisticí. Voda, která měla tak důležitý úkol při této práci, začala téci vysokými potrubími, odkud se vrhala na válce. Řady mužů a žen sotva procitlých šly s hlukem a smíchem do díla, a konečně začala se točiti válcová řešeta s pekelným lomozem, voda proudila se z jednoho do druhého, tříštíc se v drobnou sprchu a špinavá zem kroužila závratným vírem, točíc se dopadajíc z jednoho dírkovaného válce do druhého, až zbyl toliko jemný, jako čokoláda hnědý prášek. Vydávalo to zvuk jako tisíc čelistí, chroupajících písek vykejklanými zuby; byl to jako mlýn podle závrať působícího pohybu; jako kaleidoskop hrou světla vody i rudy: ohromný lomoz nesčíslných střepů, naházených do otáčejícího se bubnu. Nebylo možno se na to podívat aniž by člověka nepojala závrať z toho neustálého letu nekonečných přaden a pruhů vody, tu čistých a průzorných, tu zbarvených do červena železitou hlínou: žádná lidská hlava nezvyklá tomuto podívání nebyla by vydržela toto divoké zápolení tisíce zubatých kol, kousajících bez ustání jedno druhé, a pak jež křižovaly se a dotýkaly, a os, které otáčejíce se, volaly žalostným skřípotem o olej.

Praní rudy dělo se pod širým nebem. Přenášecí řemeny vyjížděly se zukotem ze strojírny. Jiné řemeny daly se v pohyb a potom ozvaly se odměřené údery, dunivé buchání, jako od kroků obřích neb od prudkých nárazů v nitru matky země. Byl to velký buchar ve válcovně, který začal pracovat. Jeho hrozné rány stlonkaly železo jako povolné těsto, a ty podoby kol, os a kolejí, které se nám zdají býti pro věčnost, začaly se přetvořovat, skrucovat, svíjet jako obličeje mukou schvácené. Buchar svými jednotvárnými ranami tvořil formy nové, tak tvrdé jako útvary geologické, které jsou pracným dílem věků. Podobají se sobě velice díla síly a díla trpělivosti.

Učazení mužové, kteří se zdáli býti uhlem v lidské podobě, shlukovali se kolem žhavých předmětů, vycházejících zpod bucharů a válců, a chytnuvše je oním řeřavým prodloužením lidských prstů, kterému říkají kleště, začali je spracovávat. Podivná to sochařská práce, která má za genia oheň a za dláto — kladivo! Kola a osy tisícerých vozíků, pohmožděné části stroje pracího dostávaly tu své podoby a s nimi zároveň objevovaly se motyky, lopaty a radlice. V pozadí dílny začaly pily řezati dřevo, a to samé železo vycvičené ku práci ohněm, který živil se dřevem, ničilo teď štědrá vlákna stromu odervaného zemi.

Také venku byli mezkové zapřaženi k dlouhým vlakům vozíků. Vyvážely nepotřebný štěrk na haldy, nebo rudu do praní. Tito dlouzí plazové křižovali se jeden s druhým, aniž by se kdy srazili. Vstupovali do ústí štol, podobajíce se pak úplně slizkým obyvatelům vlhkých slují, a když v temnotách příkopu zařil nějaký jankovitý soumar, zdálo se to, jakoby tam spolu zápasili a řičeli předpotopní plazové. Tam konečně v nejodlehlejším nitru země rozvíralo sta a sta lidí nosáky její útroby, aby ji vyrvali kus po kusu poklady její. To byli ti sochaři oněch pitvorných a ohromných postav, které, jako v la Terribile zůstávaly tu státi s mlčelivou přísností po vniknutí člověka do tajemných geologických vrstev. Horníci trhali zde, vrtali tam, kopali dále, oškrabovali jinde, lámali vápencové sloje, vytrhávali překrásné desky slídy a lupku, odhazovali hlinitý vápenec, vybírali hematit a kýzy, drtili jemný, bílý mramor, stále dál, stále dál, až přišli na zinek, ono stříbro Evropy, které, poněvadž z něho nedělají pánve a hrnce, stává se velikolepým zdrojem blahobytu a civilisace. Nad ním povznesla Belgie prapor své velikosti mravné i politické. O také zinek má svou epopeji!

Obloha byla čistá; slunce vysýlalo své paprsky volně na všechny strany a celé širé okolí Socartské náhle se zaskvělo v rudé barvě. Červené byly prolámané skály, červená drahocenná ruda, červený štěrk na ohromných haldách podobajících se babylonským hradbám; červená prsť, červené káry a vozíky, červeny veškeré stroje, červená voda, červení mužové a ženy pracující po celém prostranství Socartském. Ten cihlový tón byl jednostejný až

na malé odstíny a pokrýval všechno: zemi i domy, kov i šaty. Ženy zaměstnané u strojů cídících zdály se býti sborem divokých nymf pokrytých rudou, železitou korou. Po strži dole směrem k řece tekl potok rudé vody. Vypadal, jakoby to byl pot oné velké práce lidské i strojové, pot železa a svalů.

Nela vyšla z domu. Také ona, ačkoliv nepracovala v dolech, měla lehký červený nádech, neboť kalamitový prach usazoval se na každém a na všem. V ruce měla kus chleba, který jí dala Seňana k snídani, a okusujíc jej šla rychle, zamyšlená, a nevšímajíc si ničeho na pravo ani na levo. Brzo minouc budovy a jdouc vzhůru po svahu, vystoupila po schodech udělaných v zemi, až došla k domům pozůstalým z osady Aldeacorby. První z nich byl krásný zemanský dům, prostranný, pevný, veselý, nedávno restaurovaný a obílený s kamennými hradbami, ozdobnými okapy a s velkým erbem ovinutým do půly vytesaným lupením. Ten erb by se tu byl spíše pohřešil než réva, jejíž úponky plné listí vypadaly jako licousy rostoucí po obou stranách obličeje: obě pak okna vypadala jako oči, erb jako nos a velký balkon jako stále se usmívající ústa. K doplnění této podoby vyčníval z balkonu trámec k upevňování provazu, jenž napínal nad ním plachtovou stříšku za horkých dnů, a tak zdálo se, jakoby onen obličej kouřil velký doutník. Střecha měla podobu domácí čepice a malé okénko v ní vypadalo jako střapec. Komíny nemohly býti nic jiného než uši. Nebylo třeba býti fysiognomikem, aby se poznalo, že tento obličej oddychoval mírem, blahobytem a pokojným svědomím.

V popředí byl malý dvorek ohražený nepálenými cihlami, a na pravo byla hezká zahrada. Když Nela vstoupila, vycházely krávy na pastvu. Promluvivši několik slov s pasákem, který byl ohromný velikán asi čtyři stopy vysoký a deset let starý, obrátila se přímo k přitloustlému vousatému, šedivému a kvetoucímu pánu sympatické tváře a laskavého pohledu a vzezření napolo vojenského, napolo venkovského, kterýžto stál tu bez kabátu a s vyhrnutými rukávy u košile, tak že bylo až po lokte vidět svalnaté, kosmaté ruce. Dříve ještě než jej dívka pozdravila, obrátil se do vnitř domu a zvolal:

„Synu, máš tady Nelu."

Z domu vystoupil mladík, socha z nejkrásnější lidské látky, vážný, vzpřímen, s hlavou nehybnou a s očima ztrnulýma v důlcích a upřenýma v prázdno, jako skleněné čočky, upevněné v panoramě. Jeho tvář zdála se býti z mramoru a vytesána s vybranou jemností: jeho pleť byla spíše jemnosti dívčí, kdežto celé vzezření bylo mužné a nebylo na něm ničeho, ba ani ne rysu, jenž by nejevil onu svrchovanou dokonalost, v které se před tisíci lety vyjadřovala myšlénka helenská. I samé ty oči, vypadající jako u sochy, poněvadž neměly zraku, byly překrásné, velké a skvoucí. Cizími činila je jich upřenost a vědomí, že za tonto upřeností jest noc. Přes nedostatek zraku, který tvoří podstatu výrazu lidské tváře měl tento obličej slepého Antinoa svěží jasnost mramoru, jejž nadání a dláto učinily sochou a životní síla osobou. Jeden dech, jeden paprsek světla, jeden záchvěv citu byly by stačily k oživení krásného toho kamene, jenž maje už všechnu dokonalost formy, postrádal jenom vědomí své vlastní krásy, která vyzařuje ze schopnosti poznati krásu zevnější.

Podle zdání bylo mu asi dvacet let, a jeho pevná, s obdivuhodnou souměrností složená postava byla ve všem hodna nevyrovnatelné krásné hlavy, kterou nesla. Nikdy se nevidělo smutnějšího poblouzení přírody, která stvořivši tento dokonalý typ lidské formy, nadala jej na jedné straně obdivuhodnými dary a na straně druhé upřela mu vlastnosti, kterou jest člověk nejvíce ve spojení s lidmi ostatními a s obdivuhodným souborem všeho tvorstva. Nedostatek ten byl takový, že všechno to ostatní neobyčejné nadání bylo jako nepotřebným zrovna jako kdyby byl Tvůrce, učiniv všechny věci, zanechal je v temnotách, aby se nemohly kochati ve svých vlastních půvabech. A Bůh sud! — aby tato nedokonalost byla ještě zřejmější, byl mladík nadán kromobyčejným světlem vnitřním, důvtipem prvního stupně. To jakož i neschopnost pojmouti představu světa viditelného, a býti při tom Bohem nadaný jako anděl, krásný jako člověk, slepý jako bylina, to byl zajisté osud přesmutný. Žel! my nechápeme tajemství těchto hrozných vad. Kdybychom je chápali, otevřely by se před námi brány, které skrývají prvotní tajemství zla, hříchu, a mohli bychom zažehnati onen věčný stín, který bez ustání jde v patách za lidským štěstím a celým životem.

Don Francisko Penáguilas, otec mladíkův, byl člověk více než dobrý, byl dobrý nad míru — ano nemohl býti lepší: nad to byl to muž svrchovaně rozvážný, dobrotivý, přívětivý, počestný, velkodušný a v pravdě se mu nedostávalo také vzdělání. Nikomu nebyl nikdy proti mysli, požíval úcty u všech bohatých statkářů v okolí, a více než jeden spor se urovnal vždycky spravedlivým a důvtipným prostřednictvím Seňora de Aldeacorba de Suso. Dům, v kterém jsme jej spatřili, byl jeho kolébkou. Mládí své prožil v Americe a vrátiv se do Španěl bez jmění, vstoupil do Národní gardy. Uchýliv se pak do svého rodiště začal se zabývati rolnictvím a sadařstvím, zdědil velký upravený statek a v době, o které naše povídka vypravuje, zdědil statek druhý, ještě rozsáhlejší.

Jeho žena, rodem Andaluska, zemřela v záhém veku, zanechavši mu jediného syna, který byl od narození naprosto oloupen o nejvzácnější ze všech smyslů. To byl hořký zármutek a ztrpčoval dny dobrého otce. Co mu bylo platno, že shromažďoval bohatství, že štěstí veškerým jeho podnikům přálo a usmívalo se na jeho dům? Pro koho to všechno bylo? Pro toho, jenž se nemohl podívati ani na pěkné krávy, ani na usmívavé lučiny, ani na plné špýchary, ani na ovocem přetížené sady. Don Francisko byl by dal rád vlastní oči synovi a byl rád zůstal slepým sám po celý ostatek svých dnů, kdyby se taková oddaná šlechetnost dala provésti v tomto nám známém světě: ale poněvadž to nemožno, mohl Don Francisko uskutečňovati toto vznešené hnutí svého srdce jenom tak, že opatřoval nešťastného mladíka vším, co mohlo mu učiniti příjemnou temnotu, v které žil. Jemu věnovala se veškerá péče a všechny ty nesčíslné malé něžnosti, jichž tajemství náleží matkám a někdy také otcům, když matky není. Nikdy neodpíral svému synovi ničeho, co jej mohlo potěšit a pobavit v mezích počestnosti. Rozptyloval jeho mysl vypravováním a čtením, bděl nad ním s nejvážnější péčí, dbaje o jeho zábavu, o poučení a vychování křesťanské: neboť seňor de Penáguilas, který byl přísně pravověrných zásad, říkával:

„Nechci, aby můj syn byl slepým dvakráte."

Vida nyní, jak vychází z domu a jak jej Nela odvádí, řekl laskavě:

„Nezajděte příliš daleko. Neuběhni se . . . S Bohem.“ Díval se za nimi ode dveří, až zabočili za hradbu zahradní. Potom vešel do domu, neboť měl různé věci na práci: psáti svému bratru Manuelovi, podívat se na podojení jedné krávy, oštěpovat jeden strom a přihlednout, zdali snesla kropenatá slepice.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Ze starého Egypta.

I.

Psaní bylo u starých Egypťanů pravou vášní. Kdyby se nám bylo zachovalo vše, co psali, znali bychom starý Egypt, někdy 5000 let př. Kr., právě tak dobře jako kteroukoli periodu moderní. Každý Egypťan byl povahou svojí konservatorem: každý písař, jakmile vzal do ruky třtinu a papyrus, přál si, aby jeho písmo se zachovalo pro všecky věky. A poněvadž za doby nejstarší byl papyrus dosti vzácným, psali na všecko: na střepy, prkénka, špaličky, na kusy plátna, i na lopatky skopčí a cokoliv jiného. Dopisy privatní bývaly psány na papyrusu, který pak svinuli, svázali stužkou, a na její konec zavěsili hliněnou pečeť. Zvláštní kurýři, jichž faraonové vydržovali veveliký počet, zastávali poštu. Kdo psaní obdržel, uložil je po přečtení do zvláštní dřevěné skřínky a tento archiv ještě s jinými spisy obřadními pohřben byl zároveň s jeho tělem. Z těchto spisů zachovalo se poměrně málo. První svitek papyrusu nalezen byl teprve v roce 1780. Byl to seznam dělníků, kteří prokopávali jakýsi průplav. Někdy bývame sklamáni, čtouce takovou starou památku; očekáváme bůh ví co, a zatím obsahuje papyrus věc docela všední. Písaři bývali velice hovorní a zaznamenávali všecko bez rozdílu a všecko pohromadě. Přechod od jednoho předmětu k druhému nečinil jim žádných obtíží: psali třeba něco o králi, pak nakreslili pouze slabiku *ki*, což znamená asi tolik, jako „teď něco jiného“, a vyprávěli o své domácnosti, o svém dobytku, a zase jedno *ki* a líčili život po smrti. Na štěstí psávali také na materiál pevnější, který přetrval věky: totiž na stěny svých hrobů a chrámů. Zde psána jest historie každé doby. Chrámy hlásají hlavně slávu králů, kteří je budovali: celé stěny, sloupy, temné schodby i chodiště, vše vypravuje o skutcích mocného faraona; jenom že zde musí býti badatelé co možná opatrní. Stávalo se totiž, že král na stěny chrámu, jejž dostavěl, napsati dal historii svého slavného předchůdce, anebo na pomnících nahradil jméno jeho svým vlastním, zvláště dynastie cizí nebývaly v té věci nikdy úzkostlivy. Nápisy v hrobech někdy nadsazují, ale v podstatě mluví pravdu. Mumie vypravuje svůj vlastní život, který žila, či spíše, který by žíti chtěla na onom světě, neboť Egypťan nemá jiného přání, nežli aby žil po smrti zrovna tak jako na březích Nilu. Malba na stěnách jednoho hrobu v Meyduně líčí způsobem ovšem naivním život za doby nejstarších králů. Jeden obraz představuje nebožtíka, kterak žije šťasten a spokojen ve svém domě, uprostřed své rodiny, na obraze druhém baví se honbou ptactva v bařinách, jinde zase počítá svůj dobytek, nebo dohlíží na svoje polnosti. Na stěnách hrobu vítá nás život; smrt za doby nejstarší v Egyptě není leč přechodem z jednoho života do druhého; život na onom světě bude snad šťastnější, lepší, ale v podstatě týž jako zde, nebožtík bude sít a sklízet. Kde onen svět jest, toho nevěděli; soudili, že asi hodně daleko, neboť kdyby byl na blízku, chodili by jistě živí na návštěvu k mrtvým, anebo by se vraceli někdy mrtví do Egypta aspoň na chvíli, aby potěšili ty, kteří pro ně truchlili.

Nebožtík ležící ve své rakvi očekává až bude vyzván, aby nastoupil tu osudnou cestu, která jej povede v onen svět. Kdy přijde to vyzvání, není nikomu povědomo; a proto pečují příbuzní o to, aby tělo zůstalo v prvé podobě své netknuto hnilobou; proto je balsamují, proto je ukládají do kamenných hrobů dobře uzavřených, aby mu ani zvěř ani zlí lidé nemohli ublížiti. Tělo tak konservované vzchopí se na první zavolání. Jak dlouhá bude ona cesta a co bude nebožtík po cestě jísti? Takové myšlénky asi soužily mysl truchlících přátel. A proto v den pohřbu dali mu do hrobu hojnost mouky a ovoce; každý rok, aspoň jednou i častěji, ba u boháče každý týden bývaly ony „zásoby mrtvých“ obnovovány. Každá rodina pokládala to za svatou svoji povinnost; také zbraně bývaly přidávány, cestovní vůz i loďka.

Rodinou krále je celý národ a proto musí se celý národ starati o jeho hrob. Vedle pyramidy, kterou král pro sebe stavěl, zřízen byl zvláštní dům, kde bydleti měli úředníci, kteří by přijímali oběti od lidu pro mrtvého faraona. Tito úředníci stali se časem kněžími, a sice tehdáž, když z oněch starých králů vyvinuli se bozi. Mezi nesčíslnými malbami a vypuklinami, které pokrývají stěny budov oné doby, nenajdeme ani jediného boha; se stanoviska archeologického jest tato zvláštnost znamením docela bezpečným.

V celém životě Egypťana nic nemělo takové důležitosti jako pohřeb. Obřad býval velice slavný; celý zástup žen naříkal a vychvaloval vlastnosti zemřelého: „Předobrý poutníče, který jdeš do země věčnosti, jak záhy byl jsi povolán z této země! Ty, který jsi měl četné přátely, ty jdeš do země, která miluje samotu! Ty, který jsi rád chodil, ležíš zde svázaný a zabalený v byssu! Ty, který jsi miloval jemné látky a šperky, jsi zde uložen v sarkofag! Ta, která tebe oplakává, jest jako sirotek; prsa majíc zabalená hlasitě naříká, nosí smutek a plazí se zoufale kolem tvého pohřebního lůžka.“ A dále zpívají: „Vzhůru, vzhůru do amenti! vzhůru na západ, do země dvojnásobné spravedlnosti! Ty dobrý nebožtíku, jdi v pokoji! Až přijde věčný den, my se shledáme, neboť jdeš do kraje, který shromáždí a vyrovná všecky lidi!“

Z počátku přál si každý Egypťan, aby pohřben byl v Abydu, kde byl hrob boha Osirise. Kdo bydlel v Egyptě dolním, pro toho bylo to skoro nemožností. Tu pak vymyslili se zbožní Egypťané zvláštní prostředek: mumii pohřbili někde v okolí nejbližším, do vzdáleného Abydu poslali pak nějakou oběť a sloup s podobou nebo jmenem zemřelého. A tak „cestovati do Abydu“ znamenalo tolik co zemříti. Brzy však neposýlali do Abydu ničeho, a tak frase, která zůstala, stala se pro pozdější dobu hádankou. I vznikl tento výklad: mrtvý skládá se ze dvou částí, z nichž jedna zůstane v rakvi, druhá však odejde do Abydu. Tato „druhá část“ odebéře se z Abydu do amenti, tedy na onen svět, tu je souzena, a žije pak nový život. Egypťané nazývali tuto druhou část „ka“, a soudili, že jest to rovněž tělo, snad jemnější nežli tělo pozemské, ale tělo skutečné, viditelné, jež lze nahmatati a jež příjemně voní. Tělo pozemské jest jakýmsi jeho obalem, jeho schránkou, kterou ovšem nutno zachovati. Odtud zase nový důvod k balsamování. Nicméně nezdála se jim ani mumie dosti trvanlivou a proto asi stavěli kolem sarkofágu v hrobce různé sošky nebožtíka pro ten případ, aby to druhé tělo, kdyby snad mumie se nezachovala, nalezlo novou schránku, ve které by se mohlo vydati na onen svět, až by bylo povoláno. Tento názor bude asi správný; neboť kterak jinak vysvětlili bychom sobě tu okolnost, že všecky ty drobné sošky z kamene, hlíny, bronzu, dřeva mají býti více méně věrnou podobiznou nebožtíka? V hrobech soukromých bývaly ctěny tyto sošky mrtvých přátel; v chrámech pak klaněli se sochám starých mythických králů, ať již sluli Osiris či Horus, či Cheops či Chefren.

Nějaké zásoby na tu cestu do amenti obětoval mrtvému každý: tak chudí obětovali trochu vína, kadidla nebo i vody; za to boháči celá zvířata. V době pozdější, kde sbory oněch strážců v hrobkách velice se rozmnožily, jinými slovy, kde z oněch darů obětních živily se celé zástupy kněží, stávaly se oběti vždy hojnějšími. Faraonové obětovali svým předkům, totiž bohům, vlastně kněžím, i celé houfy vězňů. „Naplnil jsem svatý dům tvůj vězni,“ praví král Ramses v jednom nápisu k bohu slunce; „vystavěl jsem ti chrám, který bude trvati miliony let; nabídl jsem ti celý svět, jehož jsem vydobyl; obětoval jsem před tebou třicet tisíc volů na hranicích z vonného dříví.“ Po každém vítězství dával král kněžím statky i otroky. Konečně bylo určeno, co se má obětovat a komu. Bohů přibývalo a s nimi také oběti.

Na zdech chrámu v Esneh čteme: „Chleba, víno, olej, voli, husy a kadidlo obětují se bohu Chnufisovi; bohyni Menhi husa; husa rovněž bohyni Neith, husy žádá také Osiris, Chem, Thot, Fré, Atmu i Thoré! Chnufis, pán v Esneh také obilí, květiny i klasy.“ Tak staly se zvolna oběti břemenem zrovna nesnesitelným.

Zprvu neměl Egypťan o mrtvého přítele svého jiné starosti, leda aby byl opatřen vším, čeho bude potřebovati na své cestě do onoho světa; neboť věřil, jakmile dorazí nebožtík žádoucího cíle, že bude žíti podobně jako zde na světě. Časem však vznikla víra, že v onom západním kraji, kam mrtví putují, vládne bůh Osiris a že soudí každou duši dle skutků jejich. Myšlénka hříchu, soudu a trestu zakalila ten starý, prostý názor jejich; smrt stávala se hroznou, jak nikdy dříve nebývala. Člověk hledal rádce a přítele, který něco o těch věcech věděl, a který mohl jej poučiti; rádcem tím byl ovšem kněz, který znal všecky bohy a jejich obřady; kněz řídil nejen pohřeb, nejen oběti za duši zemřelého, nýbrž nabyl velikého vlivu nad celým životem věřících Egypťanů.

(Z knihy „Les Égyptes“ napsal *M. Fontane.*)

— **Na stará kolena.** Větší idylla z učitelského života od Václava *Řezníčka.* V Praze 1883. Nákladem knihkupectví A. Reinwarta. Zase jednou po dlouhé, dlouhé době v české literatuře idylla, pro niž z příčin snadno pochopitelných není u nás půdy valně příznivé, vlastně idyllické vypravování, do jisté míry i povídka; skladatelem není stará, zkušená hlava, ale mladistvý spisovatel Václav Řezníček, velice nadějný a pilný, prázdný všeho pessimismu, s mládeží často tak srostlého, pln zdravého života a nebeského klidu, jenž proviívá tuto roztomilou skladbu. Je to spíše charakteristika učitelských typův, kterých druhdy na sta i tisíce po Čechách žilo a doufejme, že ještě žije a bude žíti: typů, jejichž skromná píle a snaha nesla se v nejtěžších dobách národního úpadku k tomu, aby ve mládeži i nejdrobnější dochovalo se české slovo i česká píseň, aby z upřímného a stálého styku s lidem vyklíčilo řídnoucí již sémě lásky k národnímu jazyku a těžce oddychající vlasti. Řezníček pochopil úkol svůj dobře a provedl jej dojemně. Pan kantor na Hořičkách, Antonín Černý, živě stojí před námi s veškerým svým usilováním i posláním učitelským; šťastně prožil, trpělivě i radostně dobro i zlo snášeje, s chotí Annou tři čtvrtiny století, pohlíží blažen na vykonanou cestu: několik generací ve škole odchovaných, některá generace hořičských sousedův, a což více zdárně vychované a kromě Adolfka zaopatřené děti vlastní. Čeho si více přáti? Rád a spokojen ukončí tuto pozemskou cestu, rád spočine v hrobě u kostelíka, v němž po celou tu dlouhou řadu let hrál ke cti a chvále Boží a radosti osadníkův i přespolních na varhany a o poutěch výbornou muziku provozoval. A takové dvě pouti líčí Řezníček ve své knize; jedna koná se bez úrazu s celou silou idylly, v níž i vzniká láska úpického felčara ku švarné dceree páně kantorově; druhá končí se smrtí kantorovou i choti jeho, tichou a sladkou, jako byly obou životy — všecky děti, šťastné a zaopatřené, s vnoučaty zatlačují staroušků oči... Obrázek je hotov, je nakreslen lehounce, skromně a přirozeně, jak se na idyllického básníka sluší, kde třeba vesele, jinde s troškem zármutí, ale dojemný je od prvního písmene do posledního. Ač zůstává líčení z převelké části omezeno na dům učitelův, školu a kostel, nicméně i staffáže ostatní dovedla celému obrazu dáti i zajímavost širší; jsou to hlavně postavy pana faráře, pana Františka Bartoše, nástupníka páně kantorova, a felčara úpického, kterými děj ten z líčení stává se povídkou. Není pochybnosti, že vykonal Řezníček tímto aktem piety k bývalému učiteli zároveň novou pěknou práci. *Em. Miřiovský.*

Divadlo. „Sen v noci Svatojanské.“ Zprvu divadelní vlaky a nyní pohostinské hry slečny Turolly, toť příčiny, že činohra nemůže se posud dostati do pravého proudu. Hry dávno slíbené, oznamované a již i nastudované objevují se v pausách dlouhých a hlemýždím krokem blíží se zvláště české novinky. „Sen v noci Svatojanské“ dostal se konečně těchto dnů na prkna, bylo to představení skvělé, oslňující výpravy, rázu slavnostního — jednoho pocitu však jsme se zbavit nemohli, zdálo se nám, že *básnické krásy* této hry jsme při chudičké výpravě v divadle prozatímním zažili plněji. Nejpoetičtější drama Shakespearovo stalo se nyní bohatou výpravou a přílišným skrácením dialogů pouhou féerií — viděli jsme mnoho, a slyšeli krásnou hudbu, *básnické slovo* však přišlo zkrátka při tom. Úlohy hereů přivedeny na minimum porozumění, tak že ani nemohli v nich příliš rozvinouti vzdušnou a přece sytou mluvu této básně. Nelze proto také — mimo výtečné naše síly komické — příliš mnoho říci o hercích, leda to, že slečna Pospíšilová v úloze Oberona okouzlovala půvabným zevnějškem. Nejvděčnějšího podílu celé hry dostalo se scénám komickým, které sebrány byly drasticky a rozesmály celý dům. Všickni ti bodří Athenčíci byli skutečnými typy a je těžko říci, zda p. Kolárovi či Mošnovi, Frankovskému, Puldovi či Šmahovi patří palma večera. *Nemo.*

* Redakce „Humoristických Listů“ začala od roku 1883 dávati ku svému časopisu hudební přílohy, kteréž nyní počtem *dvanácti* vydala souborně. Nalézáme tu práce našich nejpřednějších hudebních skladatelů: Smetany, Dvořáka, Bendla, Fibicha, Foerstera, Křížkovského, Procházky a j. a každý z nich zastoupen jest dílem, jeho směr a postavení v hudbě charakterisujícím. Jsou to vesměs skladby vybrané a co také při drahotě našich hudebnin na váhu padá, laciné. Vydavatelstvo „Humoristických Listů“ zavděčilo se zajisté všem svým hudebně vzdělaným čtenářům v míře nemalé. Pořadatelem sbírky jest Karel Bendl.

* Hledá-li kdo pro své známé v cizině sbírku kabinetních fotografických pohledů na Prahu, nelze mu při nejlepší vůli nalézti takových, které jsou opatřeny českými nápisy. Všude vévodí jenom p. „Friedrich, k. k. Preussischer Hofphotograph“, a jména německá. Přece jest v Praze dost českých fotografů, kteří by mohli vydati pohledy na Prahu s nápisy českofrancouzskými, českoruskými, českopolskými atd, aby cizinec aspoň věděl, že v Slovanské Praze jsou také Čechové.

* „Sborník historický“, redigovaný drem. Ant. Rezkem, nastupuje druhý svůj ročník. Jest to publikace v každém ohledu vzorná a doporučení hodná. Nic nemůže býti naší národní věci větší posilou než zahloubání se do našich dějin. „Sborník historický“ přinesl již celou řadu prací vědecky dokonalých a jak to předmět sám s sebou nese, i nejširšímu čtenářstvu přístupných. A přece nedostává se tomuto podniku od veřejnosti tolik podpory, mnoho-li jí zasluhuje, ba ani tolik ne, aby hmotně obstáti mohl. Konečně není také divu. Náš literární trh opanovala reklama nejsmělejšího, nejbezohlednějšího druhu. Všecbno je už teď vlastenecké, národní, věci se vnucují a vtírají tak kramářsky, že to až odpuzuje. Obecenstvo je unaveno, téměř uštváno, a věc, v níž jeví se skutečná práce a cena zůstává ležet, protože dobrému třeba sebe upřímnějších posudku o ní již nikdo nevěří. Někteří nakladatelé měli by to své bezmezné reklamářství trochu „seštemovat“, a povinností časopisů bylo by zavříti tomuto trhovému pokřiku sloupce. Jinak stane se doporučení i toho nejlepšího díla u nás zbytečným.

Listárna redakce.

„Flaubert“: Překlad je výborný, ale povídka sama odpuzuje svým ukončením. — „J. E. K.“: Nezdá se Vám to příliš osobním? „Odchod a návrat“: Jakmile se skončí delší překlad povídky Galdósovy, přijde na řadu Váš. — „A. Š.“: Po Sienkiewiczovu „Jeníku muzikantu“ nelze otisknout. — „Mary“: Odpovíme příště. — „A. K.“: Dobře vypravováno, ale trochu bonbonkové. — „F.“: „Nervosní“, jak pravíte, jsou, ale pravdy mají v sobě přece dost. Až budou trochu klidnější, pošlete zas. — Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi: „Dětské sny.“ — „V. Čech.“ — „C. L. 100.“

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy **„Votoček & Rassl“.**

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí číslo 34. n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. února 1884. ČÍSLO 4.

Savîtri.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

Z celého pralesa pad' lupen na mou skráň,
a z moře celého jsem chytnul krupěj v dlaň,
však v kapce vidím slunce a hvězdy nebes hrát
a z listu cítím svěžest a šumění a chlad.

Ve Madrasu byl živ král Asvapati,
byl ctností pln, byl spravedlivý, svatý,
byl v slibech stálý a veliký posty;
žebráky častoval jak nebes hosty
k všem vlídný pouze k smyslům svým byl krutý.
Květ čistoty své nesl nedotknutý,
jak vody křišťál nese lotos jasný.
Ten dobrý král moh' věru býti šťastný,
však jak to bývá, celé lidské štěstí
je nemožné, jeť napřaženou pěstí,
již smrtelník chce zvedat proti nebi.
Ať draci noci v nitru se nám šklebí,
ať svět je chrlí na nás, ať vždy časem
se ozve řev jich, výstražným tím hlasem
k nám bozi mluví, bychom nezpýchali.
Tak cítil rovněž král náš, že jest malý,
že něco klame, když se všecko daří;
on viděl neplodné své dlouhé stáří
a viděl, jak se kloní v propast stínů
bez úsměvu dcer, bez žvatlání synů.
Co platny posty a co svaté žáry,
co odříkání, že jak Bramatchari
žil spravedlivý a ve Vedách čtoucí,
co platny slzy a modlitby vroucí,
co oběti sta tisíce, jež stále
se kouřily k Savîtri velké chvále,
když k jeho prosbám blankyt krutý, němý
byl neustále. Král se chýlil k zemi
jak vadnoucí strom, který mízy nemá,
a jeho žena v komnatách svých němá
jak stín bloudila, který vyšel z těla,
a věrna jemu jak on hořem mřela.

* * *

Rok osmnáctý v krutém postu míjel,
co Asvapati v mukách svých se svíjel
před zapálenou, žhoucí obětnicí.
Tu sama Savîtri se s ženskou lící
mu zjevila radostí jásající.

Jak oblak ve obětním dýmu stála
a brzy lidské tělo na se vzala,
mu kynula a radostí se smála:
„Mám dosti slz tvých, dosti tvého pláče,
jsem spokojena s posty tvými, vládče,
tvá zbožnost otevřela ústa bohu,
co chceš si žádej, dám ti co jen mohu.“

Král sotva slova jednoho byl schopen,
tak v údivu a zkrušení byl ztopen
i ruce roztáh' a pak děl jak v snění:
„Mít děti, bohyně, je nad vše jmění,
tak Bramani dí dvakrát narození.“
I děla Savîtri: „Věř, má se státi,
hleď tajemství to králi zachovati,
jdu k tobě s touto zvěstí, Otec tvoru
tě vyslyšel, a potřel saň tvých sporů
a rozsvítil ti v tvoji duše šeru
zářící měsíc — budeš míti dceru.
Malâvi choť tvá, jež s tebou žal kruší,
již propůjčuje život mladé duši
a jak strom sama sotva že to tuší.“

A zmizela, král padl k zemi tváří,
a po bohyni jen pruh zlata září
na podlaze, kde obětnice shasla,
a mezi stromy jiskra jen se třásla
jak hvězdy slopa chvějná, když jde k jitru.

Malâvi plod — král cítil radost v nitru.

* * *

A brzy dcera se mu narodila,
jak Lakmi spanilá a luzná byla,
a měla modré, lotosové zraky,
v nich hvězdný svit hrál, vlasy jako mraky
se černaly a úsměv sídlil v líčku,
sen sládký bloudil ve přivřeném víčku,
a ruce dlouhé, tenké jako stvoly

u lilijí se skláněly, když v polí
je vítr přepadne a k zemi sklání.
A byla plna svatých smilování
a plna vděku, jak gazela v běhu,
a čistoty, jak úběl zářných sněhu
na Hymalaji, jenž se neroztaví.
Ó dítě tužby, plesu, lásky, slávy,
Savitri dáno a jí zaslíbeno:
též neslos její nesmrtelné jméno!

* * *

A rostla, v chuzi jako tanec páry;
a přece již se luzné těla tvary
ji sladkou vlnou klenuly a chvěly
a byla jako květ, když kalich celý
již otevře a nebes azur loká.
Král na ni zřel a posvátná Ved sloka
mu přišla v mysl: „Padniž v pohrdání
ten otec, který dceru vdavků strani,
buď kletý muž, jenž neblíží se k choti,
buď kletý syn, jenž když smrt otce zhroti,
ve stáří oddech duvěrný a sladký
se zdráhá býti ochráncem své matky."
I usmál se a pravil k dceři svojí:
„Jak hvězdy nebem, dcero má, se rojí,
tak vděky tvoje září, čas je tady
by nesly plodů též tvé všecky vnady,
bys nebyla jak studně v dálné poušti
kam léto prach a jeseň smetí spouští,
vem vozy mé, jdi hledat muže sobě."

A Savitri objala nohy obě
dobrému králi, mlčela a studem
jen rděla se a chvěla, tajným trudem,
jenž rozkoš byl a bolest v odříkání:
pak odešla, jak děl on, bez váhání.

* * *

Nárada anachoret bohům milý
u krále návštěvou byl, v této chvíli
se navrátila Savitri zas domů.
Král v paláci svém ze cedrových stromu
přivítal hosta nebeského, právě
jej po bok usadil na trůn svůj v slávě,
když vešla Savitri tak sladká, milá.
I vešla, hlavu dvakrát naklonila
až ku nohoum, na ňadrech, jež se chvěla,
své dlaně křížíc pak se zamlčela.

„Nu našlas chotě?" ptal se Asvapati.
Svit plesu přelit' líčka její zlatý
i zachvěla se od hlavy až v paty
a po chvíli tak spanilá v svém studu.
„Ó slyšte," děla, „co vyprávět budu!"

Savîtri.

Dyumatsena král žil v Salva zemi,
plu ctnosti byl a dobré vůle s všemi,
ten oslep' v stáří a byl ztoupen vlády,
jej chránit nemoh' synek jeho mladý.
Král prchl v les a stal se poustevníkem
a brzy proslul svatých postů cvikem,
a v středu eremitů svého syna
pak vychoval. Když slunce uhasíná,
vychází měsíc, kníže noci bledý.
Všech ctnosti otce u syna jsou sledy.
Zvou pravdomluvným jej a pravdu mají,
když Satyavânem jej nazývají.
Ten velký v postu je a velký v honě
má vycvičené jako vítr koně,
je miluje a poušti bleskem v nivu
a hlinou pestře maluje jim hřívu.
Je silný, dobrý, rozhodný a snivý!

Král.

Je slavný též, hrdinský, trpělivý?

Savîtri.

Je slávy plu jak slunce, jež vše živí!

Král.

Je učený, je opatrný, svatý?

Savîtri.

Zná knihy svaté jako Vrihaspati,
je rekovný jak Mahenda když v boji,
je trpělivý, jak zem v slunce znoji!

Král.

Je krasný, nádherný, je dobrý, štědrý?

Savîtri.

Je silný jak slon svatý, který bedry
svět celý třímá, zbožný je a milý,
jak měsíc sladký je a ušlechtilý,
jen k němu, k němu srdce moje pílí!

Král chtěl již říci: Buďiž tvým, ó dítě,
v tom Nârada, host nebeský, vstal hbitě,
tvář zakryl rukama a zaštkal prudce:
„Ó běda! běda! běda, v hořké muce
se celý chvím, neb patřím v dobu příští.
Stín bude, jenž se nyní sluncem blyští,
prach bude, jenž jest na vrcholu slávy,
rok jediný a v bezžití luh tmavý
tvuj ženich sejde, jak list v proud se řítí."

A děla Savitri — „Já chci ho míti!"

„Ó běda, běda, za rok umře jistě,
vím hodinu a vím, na kterém místě,
již slyším Yamy psy ve stínech výti."

A děla Savitry — „Já chci ho míti!"

„Ó běda, běda, sirou budeš vdovou
a za ním v smrt svou krásu lotosovou
ty musíš vrhnout, jak stín v noc s ním jíti."

A děla Savitri — „Já chci ho míti!"

Ó lásko ženy, čím ti smrt a žití?

* * *

Les Medhya se táh' až ku obzoru,
kryt jeho snětí stěží vpouštěl zóru
jen deštěm zlatých jisker pod banány.
Sta zvonců věšelo se na liany,
v nich tisíc much a včel, a pestrokřídlých
roj kolibříků, kapek krve stydlých
déšť mihavý to v pestré barev směsi.
Mech vonný obláčel kol skalin tesy,
tu ve smaragdu zaskvíval se čistém,
tam kropenatý tměl se amethystem,
tu korálků jak protkán žhavou třísní,
tam šedivou plál perletí jak plísní,
tu hnědý jak anachoreta tělo,
jež často tam u vytržení tlelo.
Sta zdrojů valilo se pod lotosy,
jež otvíraly kalich plný rosy
a rubíny se smály v úsměv jitra.
Na větvích opic skotačila chytrá
druž veselá, se pod kapradin řasy
jak vějířemi tajíc, za ocasy
se chytajíc na snětě v srázném shonu,
pak splítajíc se v řetěz; tisíc tónů
tu znělo z hrdla pyšných kardinalů
a z hrdla bengalisů, ve zápalu,
jenž chtěli překřičet se sladkou notou;
a opic nepřekonán frašnou rotou
nad cedrů vrcholy a chlebovníků
se kondor občas ozval, v drsném křiku
hýk skalní orel, velký tetřev kdákal,
gnu skuhralo a z daleka vyl šakal.
Hra světla, stínů pestrá byla v tiši
pod nachýlených snětí pustou skrýší,
kde ohromné a velkolepé z trávy
magnolie květ pozvedaly žhavý
a orchideí národ různobarvý
ve stínech hořel fosforem jak larvy.
Tma byla hrozná, světlo děsné bylo
a celé moře paprsků se lilo
na lupení, jež vějíře a trsy,
na kapradí tlum jak ohromné prsy
jež zvedalo se, chlupaté a slizké.
A vodopád se skály letěl blízké
a vrhal do tmy náruč drahokamů,
v to papouščí se křídla mihla v plamu
a poletavý safír velkých šídel.
A korunami zněl ryk sterých křídel
a tepot divý! — Náhlé ticho smrti,
žes cítil den jak noc v objetí škrtí,
jak zástup hvězd se v čistých vodách koupá
a lotos modrý na vlnách se houpá,
a myšlénky, motýly rajských květů,
jak mozkem létají anachoretů,
jenž rovni k zemi zaraženým kolům
odvykli vůli, citu, snahám, bolům,
ve prabytost se noříce a v snění
víc nevědí, zda noc je či svit denní.

V tom pralese žil Savîtrin choť, k stráním
když jitro lehlo, ona spěla za ním.

* * *

V královském lesku palankin ji zlatý
provázel, a v něm seděl Asvapati:
tak ve průvodu velkém, nevídaném
šli sedm dní a nocí, osmým ránem
před poustevnou se octli. Nízká stála
ve stínu skal a nad ní strom byl šála
a pod ním lavička se suchou travou
Na této seděl, se skloněnou hlavou
Dyumatsena, bývalý král slavný,
kmet velebný a slepý! Jak mrav dávný
to kázal, Asvapati kročil blíže,
dal dary svaté trávy, květin, rýže
a malou vásu posvěcené vody
a poklonil se slepci. Brzy shody
se domohli a král byl překvapený,
že jeho syn měl dostat ruku ženy,
jež nejkrásnější byla v kraji celém.
A přišel Satyavan s hrdým čelem
a Savîtri zval svou, jak chtěla tomu.
A byla radost v stínu velkých stromů,
a nežli západ šer banánů zlatil,
král Asvapati sám se domů vrátil.

* * *

Ó noci blaha, štěstí, lesku, světla,
jež Savîtri jsi jako zázrak zkvetla!
Ó dechy květin, třpyte hvězd, ó šero,
v němž poznala jsi lásku, lásky dcero,
ó samoto, ó míre, políbení
se řinoucí jak vodopádů vření,
ó zpívající plameny, z čív v čívy,
jak láva tekoucí, ó svatý, divý
ty záchvate, v němž láska k cíli vchází,
ó blaho těl a duší beze hrázi,
že nejste věčny!
Druhého dne z rána
Savîtri vstala, rosy hvězdná mana
se leskla v trávě, k horám táhly chmury.
Savîtri oděla šat prostý z kůry
a odhodila královské své šaty,
i náramky a řetěz, vínek zlatý,
a začla sloužit tiše svému choti.
A byla jako mléko, které kroti
žár zimnice, a jako olej byla,
jímž do těla se vrací vzduch a síla,
a byla skromná, vlídná, trpělivá,
jak skála tichá, jako ptáče snivá:
všem vyhověla, sebe ovládajíc,
jak růže v kalichu, jež vůni tajíc,
všem dává ji i tomu, kdo ji trhá.
A byla poklad tomu, jenž jej zmrhá,
jenž do rána zas dvojnásobně vzroste.
A sloužila všem v svojí něze prosté:
svou tchyni denně v svatých vodách myla
a tchána modlitbami oblažila,
a muži svému celým srdcem byla,
svou řečí milou, hlasu zvukem tklivým
svým stálým klidem a přec v účast živým,
svou písní na rtech, těkající včelou,
s tou celou láskou, oddaností celou,
s tou duší dětinnou a přec tak vřelou.

*

Tak blaženě jim plynul čas a kolem
jak v ráji žili. Savitri však bolem
se mučila a v noci dlouho štkala,
na věštbu Nârada si vzpomínala.

* * *

Ó čase, ptáku rychloletých křídel,
jenž odlétaje do věčnosti zřídel,
z nich zrozen, perlu neseš ve zobáku
to lidské žití, ó jak často zraku
se zdlouhavý zdá tvůj let stejnoměrný,
když jsi jak havran posupný a černý!
Tak bylo Savîtri — dny zvolna spěly
a přece jistě a, kov rozžhavělý,
jí v duši ryly hoře těžké stopy.
Ji netěšily více antilopy,
jež chodily pít denně z její ruky,
ji holoubků víc netěšily shluky,
jenž míhaly se vždy nad okny chaty,
jak z modré mlhy jitra svit vstal zlatý.
Savîtri stále jen čas počítala
a k smrti utýrána tak se bála,
jak děcko, které zabloudilo v lese,
jež listu bojí se, který se třese,
i snětí praskotu, i vichru dechu.
A čas ten blížil se u větším spěchu,
čím bližší cíl byl věštby Nâdarovy.
Den každý pro Savîtri byl hrob nový,
v němž zřela děsnou budoucnost se tyčit
a jisté símě zmaru svého klíčit.
Co mohla dělat? Rychle, bez váhání
se dala dlouhé těžké na pokání,
a trpěla vše s takou něhou milou
a s takým odříkáním, s takou silou,
že staletí se braminové chvěli,
když takto trpět slabé dítě zřeli.
Ji nevzrušilo nic co oko zhlídlo,
nevzala nápoj a nevzala jídlo,
kdo mluvil na ni — viděl státi sochu
bez hnutí, na rtech jitřní rosy trochu
jí stačilo pro celičký den dlouhý.
A v přemýšlení, v žalu, v moři touhy
se trápila a běda, běda zítra
již nastal den ten hrozný, jehož jitra
tak bála se. Svou oběť dokonala,
pak odhodlána před svým chotěm stála.

* * *

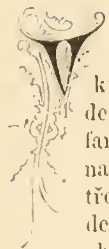
(Dokončení.)

Sestra Paskalina.

Legenda. Napsal *Julius Zeyer.*

(Pokračování.)

IV.

V kvetoucí samotě míjel jim teď život jako jarní den. Podobal se tak málo skutečnosti! Byl jako fantasie, kterou některý ze starých mistrů malby na zlatou půdu, štětcem vnořeným do paprsků jitřenky a modra vlažných nocí, vkouzlil. Každý den byl jim jako květem, otvírajícím při východu slunce kalich svůj, vylévajíci sladkou vůni, a každý den končil jim jako vyznívající píseň ptáka při šumu vod a ševelu hájů. Ovoce padalo jim do klína, když unaveni blouděním v šeru stromů u palmového domu na práh sedali, a ptáci spouštěli se k nim, a bílé srnky a gazelly přicházely a lehaly kolem, a dívaly se na ně klidně očima plnýma duše, plnýma snů. Občas objevili se i sem tam bloudící obyvatelé blízké pouště, a klekali z povzdálí před nimi jako před bohy, oslněni jejich krásou a blahem, zářícím z jejich zraků. Pak povstali zase a zmizeli tiše, beze stopy v stínu, jako když vlna lehne. Když minul rok, vzala však jednoho dne klidná jejich blaženost neočekávaného konce.

Probudivši se, viděla Paskalina, že je sama. Nikodem byl zmizel. V úzkosti čekala několik hodin jeho návratu. Když přišel, měl v ruce luk, shotovený z dlouhé větve, a s pasu visel mu zastřelený bílý pták; krev linula mu z prsou a třisnila lesklé, plynoucí roucho Nikodemovo.

Paskalina se zachvěla.

„Ty neseš smrt do našeho ráje!“ zvolala s výčitkou.

„Život můj jest příliš zženštilý,“ odpověděl zachmuřen. „Nemohu zapomenout, že jsem mužem! Snil jsem po několik již nocí o bojích a honech.“

„Toť návrat k minulosti,“ vzkřikla a celá její minulost jí náhle stála před zrakem. Viděla tichý klášter, dobré sestry a milovaný obraz Panny Marie, ku kterému po celý život byla tak zbožně, tak nadšeně vzhůru hleděla.

„Ó sladká moje paní!“ vzkřikla bolestně a proud palčivých slz vyhrnul se jí z očí. Celý ten její ráj zdál se jí náhle hříchem a hrozným zblouzněním.

„Ó co jsem to učinila!“ zabědovala a lomila rukama.

„Ty lituješ?“ tázal se nelaskavě.

„Jak mohu jinak?“ zněla odpověď udušená pláčem.

Chlácholil ji, ale štěstí jejich bylo to tam. Stali se nemluvnými, a on toulal se čím dál tím déle lesy. Výčitky její staly se trpčími a on odpovídal jí netrpělivě a vzdorně. Jednou zmizel a nevrátil se po dva dni. Ustrašena dala se na cestu, by jej hledala. Bylo již k večeru, na louce, pozlacené zapadajícím sluncem, pásla se srnka se svými mladými.

Paskalině bylo útěchou ji vidět. Byla to jedna z těch, které byly dříve k jejich domu přicházely, ale které zaplašeny prolitou Nikodemem krví, se nyní v lesích skrývaly. Paskalina volala ji k sobě. Věrné ty zraky, snivé a vlahé, připomínaly jí blahé dny jejího ráje lásky.

Srnka blížila se nedůvěřivě, ale sladký hlas Paskalinin ji vábil, přicházela blíž a blíže, a natahovala štíhlé hrdlo, by se k ní tulila — v tom zafičel šíp a ubohé

zvíře kleslo Paskalině umírajíc k nohám. V shasínajícím oku leskla se slza a zamihlo se cos jako výčitka.

Paskalina stála jako proměněna v sloup. Křoví zašustělo a Nikodem se objevil.

Tu zasršely blesky nevole v oku dívky, slepá zášť zalomcovala jejím tělem.

„Bídný, podlý vrahu!“ vzkřikla a pozvedla jako v hrozbě zaťaté pěstě.

Zasmál se hrubě, a pak pravil:

„Promíjím ti tu pošetilost, odpusť mi též. Chtěl jsem to zvíře pouze polekat. Honba stala se mi vášní. Je to asi tím, že jsem své povinnosti bojovníka a muže k vůli tobě na čas zapomněl. Měla bys sama pamatovat, že mám jiný úkol než nýti u tvých nohou.“

Tu bylo jí, jakoby jí srdce puklo, jakoby ji krvácelo z rány hluboké. Bledá a náhle až k smrti klidná pravila:

„I já měla úkol, povinnost. Trest můj je zasloužený. Cítím ruku Páně.“

Svěsila hlavu. Beze slov kráčeli nastávající tmou k palmovému domu. Na prahu ozvala se opět.

„Můj úkol zničen, můj život skončen, tebe ale volá ještě život. Nechci státi mezi tebou a povinností Vrátíme se mezi lidi.“

Na tváři jeho vyšlehla jásavá radost. Nohy její se třásly. Teď byla úplně zničena.

„Nemiluje mě více,“ zašeptala a v duši její bylo tma a pusto. Ležela po celou noc na tváři v prachu, a on spal klidně. Ráno přivedl koně a vyhledal zbraně své v sluji, kde je byl skryl. Jednal tak rychle, jakoby se byl obával odkladu. Beze slova dali se na cestu. Netázala se, kam ji vede.

Jeli dlouho zelenou stepí a pak krajinami plnými divů. Viděla města stavěná z křišťálů, kde obýval lid, skrývající zuby zlatými pouzdry. Ženy tam proplítaly své vlasy růžovými perlami a věšely dětem talismany z kamene, nalézajícího se v hlavách ropuch, kolem hrdla, by je chránily proti jedům. Přišli do krajin, kde svítilo tak podivné světlo, že bílé věci se zdály černými, kulaté hranatými, a nejkrásnější tváře škaredými. Viděli lidi mající dvojí jazyk, rozštěpený až do hrdla, čímž jim bylo možné rozmlouvati s dvěma osobami o dvojím předmětu zároveň.

To vše ale neprobudilo Paskalinu z těžké chmury; ale když jednoho dne přebrodili řeku, a Nikodem zvolal: „Nyní jsme v zemi kněze Jana!“ vzpřímila se a zvolala: „V zemi onoho kněze Jana, kterého já spasit měla, na kterého jsem k vůli tobě zapomněla! Krev jeho padniž na moji hlavu.“

„Co to mluvíš!“ zachvěl se Nikodem.

„Vzduch zde páchne krví,“ pravila velkým hlasem jako prorokyně. „My přijeli sem pro svůj trest.“

Rytíř se opět zachvěl a znamenal se křížem. Když les se rozstoupil, viděli před sebou velký dvorec, ohražený a chráněný mohutnými věžmi.

Několik oděnců na tmavých koních hnalo se jim vstříc, a jeden z nich ptal se Nikodema, kým je a kam jede.

„Jedu se svou ženou ku knězi Janu,“ odpověděl, „a jsem jeden z jeho vyslanců.“

„Pak, pane, budeš zde čestně uvítán,“ odpověděl oděnec. „Dvorec tento drží mocný man kněze Jana, kníže Korma, a mešká zde právě se svou ženou, krásnou Passuan. Oba jsou z karachitajského, císařského rodu.“

Poklonil se hluboce, vzal jejich koně za uzdu a vedl je ku branám dvorce.

Když prošli vysoko klenutým vchodem, viděli před sebou krásný mramorový palác na kvetoucí louce. Chodby, pokoje a síně, kterými je vedli, byly bohatě malovány a zlaceny, a sloupením a okny byla rozkošná vyhlídka do stinných zahrad, kterými se potoky hrnuly a kde vodotrysky šuměly.

Kníže Korma, stařec s bílým plynoucím vousem a zasmušilým čelem, seděl pod baldachinem a hrál s mužem v bohatém, zlatem se lesknoucím oděvu v šachy. Žena jeho spočívala na tygřích kůžích, zahalena v závoj, tenčí než tkanivo babího léta. Tři otrokyně mávaly nad ní vějíři z orlích per. Byla čarokrásná s okem sálajícím vášní, s úsměvem hrdým, ba krutým. Říkalo se, že když jednou neočekávaně z harému bez závoje vyšla mezi lid, celé davy padaly, krásou její omámeny, k zemi. Kníže Korma přijal cizince laskavě a poslouchal vypravování rytíře Nikodema zdvořile. Když rytíř sestru Paskalinu svou ženou nazýval, pozvedl muž, který s knížetem v šachy hrál, náhle svou posud k šachovnici skloněnou hlavu. Na snědé jeho tváři zahrál podivný úsměv, a z temného oka vyšlehl modravý, pronikavý blesk. Sestra Paskalina se chvěla při smělém tom pohledu, jakýsi strach se jí zmocnil a temný ruměnec přelítl její tvář. Sklopila hlavu, byla jista, že ten cizinec uhodl její tajemství a lež rytíře Nikodema. Myslila, že studem zajde. Kněžna Passuan, posud netečna, sebou pohnula též, jakoby pozorovala, co se mezi Paskalinou a mužem u šachovnice děje. Paskalina zahlídla, jak se po něm ohlédla a on jak jí lehce hlavou kynul.

Kněžna vstala.

„Odveďte cizince,“ pravila, „nechť sobě odpočinou, aby se zítra našeho honu súčastniti mohli.“

Paskalina byla šťastna, když v tichém útulku se o samotě octla. Druhý den byla nucena súčastnit se honu, kněžna ji nutila s neodolatelnou laskavostí. Paskalina nedbala ničeho, co se kolem ní děje. Ráno při červáncích, když se ubírali na hon, šeptal jí Nikodem, že se byl dověděl, že kněz Jan žije, že je zdráv, šťasten a na vrcholu slávy. Všechny vidiny o jeho smrti že byly klamem obraznosti. Projelo jí to bolestně srdcem. Byla sice ráda, že kněz Jan nepotřeboval její pomoci, její oběti, ale neubránila se slz při myšlénce, že prázdný sen bez podstaty ji byl vylákal z tichého, klidného, šťastného domova do údolí bídy, hanby a pokoření!

Co měla nyní počít, co bylo její povinností? Kam měla se odebrati, kde měla vzíti rady? Pozvedla tvář svou uslzenou a hledala zraky rytíře Nikodema — místo něho ale jel onen smělý cizinec po jejím boku na černém, ohnivém oři.

„Kde je rytíř Nikodem?“ ptala se téměř ulekaně.

„Tvůj manžel?“ tázal se s podivným úsměvem.

Zarděla se do temna.

„Není tvé lásky hoden,“ zašeptal cizinec a vzal jejího koně za uzdu a vedl na chlum malého pahrbku. Odtamtud byla rozkošná vyhlídka, ohromná louka táhla se do dálky, prostřed ní stál velký dům z pozlaceného rákosí, a kolem hnala se stáda tisíců bílých koní. U osamělého dubu stál rytíř Nikodem a vedle něho kněžna.

oslňující krásou a leskem oděvu a šperku, hleděla na rytíře plamennými zraky a položila mu hlavu na rameno. Okamžik tak stála, když jí vtiskl rty na čelo, zasmála se hlasitě, pak zvolala několik divoce znějících slov. Hned přihnalo se celé stádo bujných koní, vyšvihla se na jednoho z nich, rytíř sedl též na oře, a oba hnali též šílenou rychlostí po louce a zmizeli v dálce. To vše trvalo krátký okamžik.

„Bylas jeho milenkou a nyní bude on milencem kněžny, pánem této země,“ pravil cizinec.

„Pryč ode mne, smělče!“ vzkřikla pobouřeně sestra Paskalina. „Jak odvažuješ se takto se mnou mluvit?“

„Jak se odvažuji pravdu mluvit!“ odpověděl klidně cizinec. „Nuž, jak kněžna rytíře miluje, tak vzplanul já láskou k tobě za jediný okamžik. Buď má, tak jak nevěrný tvůj milenec tělem, duší náleží krásné kněžně Passuan.“

„Pryč ode mne!“ opakovala Paskalina a pozvedla hrozivě dýku.

Cizinec se usmál.

„Pojď se mnou odtud,“ mluvil klidně dál. „Jsemť mocnější než kníže Korma, a budeš téměř královnou. Nechci tvoji lásku, je mi lhostejné, miluješ-li mě či ne, jen když mi budeš náležet.“

Odvrátila se a uháněla vší rychlostí zpět k domu. Hynula studem. Tak směl s ní mluviti muž! Bylo to možné! A do toho bezedna bídy byl ji uvrhl Nikodem, a odhodil ji jako květinu, jejížto vůně se byl nasytil. A v okamžiku náležel zas jiné, a bez pomsty směl ji, zrazenou, nešťastnou, zavrženou, šlapat v prach? Zastavila se a ohledla se po cizinci. V okamžiku byl vedle ní a plamenné jeho oči na ni sálaly.

„Chci tě pomstít,“ zašeptal.

Mrazilo ji to v duši. Kdo byl ten muž, který myšlénky její uhodl, než je sama jasně myslila? Hrůza šla z něho, ale hrůza ta začala ji jaksi jemu podrobovati, cítila, že je v moci jeho, nedovede-li okamžitě se vymaniti z jeho podivné nad ní vlády.

„Chci ještě jednou mluvit s Nikodemem,“ šeptala.

„Staň se tvá vůle,“ pravil.

Lekla se smrtelně. Nebyla mu svými neprozřetelnými slovy naději, ba slib podala? S třesoucím srdcem hleděla na stranu, kde myslila, že stál — ale byl zmizel. Ulehčilo se jí, a spěchala nazpět v dům a v komnatu, kde byla strávila noc.

K večeru, když hvězdy vycházely, rozhrnula ruka cizince záslonu visící u dveří. Polekaně vyskočila Paskalina s lože, kde v bolestném rozjímání ležela.

„Chtělas mluvit s rytířem,“ řekl cizinec, „nuže pojď.“

Vedl ji dlouhou chodbou, pak otevřel úzké dvéře a pravil: „Najdeš jej v zahradě.“

Po těchto slovech vrátil se v chodbu, a Paskalina byla sama. Kolem bylo ticho, stromy jen šeptaly a vody šuměly, padajíce v mramorové fontány. Na vodách pestřili se ptáci nevídaných ohnivých barev, a větve stromů zdobily zlaté, drahokamy zdobené náramky. Paskalina vzdychla zhluboka. Připomínala si svatý klid klášterní zahrady. Tu zaslechla nedaleko šeptání dvou hlasů, a viděla, že stojí u kiosku, jehož hedbávné záslony skrývaly nějaké tajemství. Rychle přistoupila a odhrnula je smělou rukou. Na měkkých kobercích seděla tam kněžna a hlava rytíře Nikodema spočívala v jejím klíně. Polonahé otrokyně chytaly víno a med, tryskající ze stříbrných fontánů do číší z perel, a podávaly je milencům. Nikodem chtěl rychle vstáti, když viděl Paskalinu, rdící se studem a nevolí, ale kněžna ho zadržela. Byla úplně klidna a pravila pouze povržlivě: „Hle, bledá tvoje žena!“

„Nestoudná!“ zahřměla Paskalina a obrátivši se k rytíři pravila: „Zrádný muži, tak zapomněls povinnosti k té, kterous zničil —“

Nemohla dále mluvit, slzy dusily jí hlas.

„Odejdi,“ pravil rytíř. „Jaké právo máš mě špehovat? A co mi vyčítáš? Nemiluju tě více, tak jako ty nemiluješ mě, o jaké tedy mluvíš povinnosti, ženou mou jsi vpravdě nikdy nebyla, to přece dobře víš.“

Kněžna se smála a Paskalina padla na kolena. Zvedala ruce k nebi, ale pak je nechala těžce po bok k zemi klesnouti.

„Nemohu se modlit, ani k Bohu volat,“ pravila zmírajícím hlasem. „Bůh mě slyšet nemůže. Černý můj hřích stojí mezi ním a mnou.“

Hlava její klesala pomalu zpět a smysly ji opustily naprosto. Neděle minuly než se jasné její vědomí opět vrátilo.

„Já nezemřela!“ byla první její slova, a vzdychla zhluboka.

Vedle ní ozval se vzdech druhý. Byl to rytíř? Ruměnec přelítl jí tvář, naděje ozvala se v její duši — bohužel, nebyl to on, byl to opět onen cizinec.

Zakryla si líce dlaněmi, ale on jal se takto mluvit:

„Odháníš mě od sebe, a jsemť jediný přítel, kterého na širém světě máš. Nehleď tak divoce na mě, je to čirá pravda. Mezi tím, co jsi zde nemocna ležela a se smrtí zápasila, staly se velké věci. Passuan je šílená, neboť to není již prostá láska, co pro rytíře Nikodema cítí, toť vášeň zžírající tělo i duši. Kuje hrozné pikle. Tuto noc ještě padne kníže Korma pod nožem vraha, a Nikodem nastoupí jeho trůn a stane se manželem krásné Passuany. Co tebe čeká, povím ti též. Nikodem vydal tě v ruce žárlivé kněžny. Odvlekou tě odtud do pouště, bys tam zahynula. Pravda, Nikodem se dlouho vzpíral, ale konečně svolil k tvému vypuzení. Doufá, že budeš nějakou náhodou v poušti zachráněna. Snad myslí, že nějakým zázrakem, bylas prý miláčkem světice mocné —“

„Zadrž!“ vzkřikla Paskalina. „Nečisté tvoje rty, bídný pohane, nejsou hodny jméno její pronésti!“

„Již mlčím,“ ušklíbl se cizinec. „Řiď se dle toho, co jsi právě slyšela. Chceš, bych tě zachránil a pomstil?“

„Pomstím se sama na podlé té ženě, a jej, ač ho více nemiluji, zachráním. Dej mi důkaz, že vše, cos pravil, jest pravdou, a chci ti děkovat za velkou službu!“

„Počítám na tvou vděčnost,“ šeptal s planoucím okem. Pak pravil: „Jak chceš se pomstíti na kněžně?“

„Vyzradím vše jejímu muži!“

Cizinec se zamyslil a pak řekl: „To mohl jsem též, ale nezáleží mi na tom, padne-li či ne. Buďsi. Jednej dle vlastního rozumu.“

Paskalina kývla mu, by odešel, pak vstala s lože a vzala roucho, které vedle ní leželo — bylo černé a jakoby zlatými plameny protkané a při vší nádheře jako smuteční. Paskalina neubránila se myšlénky, že je tam ten cizí muž položil, a zachvěla se, když se v ně halila. Neměla ale příliš času k rozjímání. Spěchala z komnaty. Na chodbě čekal opět cizinec.

„Povedu tě," pravil, a bral se sloupořadím v část paláce, kde kníže obýval. Na prahu první komnaty nechal ji o samotě. Musila se podepříti o sloup, nohy jí klesaly a srdce jí mocně bušilo. Vydat kněžnu jeho pomstě, to zdálo se jí prosté, ale nevydá Nikodema s ní? Tu zajiskřilo se jí v očích a cítila v hlavě jako páru silného vína.

„Ať třeba padne i on," zašeptala temně, a vklouzla měkkými záslonami tiše v síň.

„Ne, ne!" šeptala zase sama k sobě. „Dokud mi kníže nedá slovo, že ho ušetří, nevydám mu celé své tajemství . . . A což lhal-li onen cizinec?"

Sotva domyslila, tu ozvaly se spěšné a tlumené kroky po kobercích a v protějších dveřích objevil se Nikodem a kněžna. Oba byli smrtelně bledí. Oči jejich upíraly se v temný kout komnaty, a Paskalina viděla teď teprve, že kníže tam klidně spal. Srdce se jí zastavilo úzkostí, co se to děje? Jakého činu bude tu svědkem? V tom kývla kněžna a Nikodem jako šílenec řítil se s lesklým nožem na spícího starce. Mžik, a nůž jeho ponořil se v prsa knížete.

„Vrahu, bídníku! Tys rytířem a mužem?" vzkřikla Paskalina, a hlas její se rozléhal hromem v komnatě. „Hanba a kletba tobě, podlý zrádče!"

Byla se vrhla mezi umírajícího a jeho vraha, který se chystal k novému útoku. Krev knížete se lila z hluboké rány a třísnila roucho a dlouhé plynoucí zlaté vlasy sestry Paskaliny. Zdála se jako Magdalena pod křížem.

Rytíř a kněžna stáli teď leknutím bez pohnutí. Tu ozývaly se kroky blížící se stráže, kterou křik Paskalinin byl vyburcoval.

„Rychle, zachraň se!" zvolala kněžna a zvedla clonu, zastírající tajné dvéře.

Rytíř uposlechl a kněžna dala se nyní do křiku o pomoc.

„Můj manžel! můj ubohý manžel!" bědovala a jala oběma rukama Paskalinu za rameno.

„Hleďte, bídní otroci," zvolala objevující se stráži vstříc, „hleďte, co nedbalost vaše zavinila! Vražednice vedrala se v komnatu, tam leží manžel můj v krvi, a tato šílená se raduje z dokonaného činu!"

Než se sestra Paskalina zpamatovala, než jediné slovo k svému ospravedlnění říci mohla, vedli ji již do žaláře, kde v temnu na slámu klesla. Zdálo se jí, že je v pekle. Nedbala tmy a bídy, ale zuby její cvakaly, vzpomněla-li na to, co právě byla viděla, a srdce její mřelo, když na to myslila, že ji povedou před soud. Bude-li mlčet, věděla, že zahyne nejhroznější smrtí, a promluví-li, řekne-li pravdu — ne, ne, a stokrát ne! Nemilovala jej více, ale jejím svědectvím neměl, nesměl zahynout. Kde byl ten podivný cizinec, zdál se jí všemohoucím, proč nepřicházel jí na pomoc? Toužila po jeho tváři, a chvěla se při tom hrůzou.

Z těch myšlének vyrušil ji velký hluk, vnikající i balvany jejího žaláře v temnost cely. Vzhledla vzhůru a viděla, že tam zamřížené okno, k němuž hrubé tesané schody vedly. Ploužila se vzhůru a hleděla mřížemi. Pod ní hemžil se divoce volající lid, naproti ní na pavlaně pod baldachinem z pštrosích per stála kněžna a rytíř Nikodem. Oba byli posud bledi, ale oči jejich hořely rozechvěním. Byli oděni v roucha blyštící se perlami a rubíny. Kněžna vztáhla ruku a lid se na okamžik utišil. Jala se mluvit. Prolévala slzy nad smrtí svého manžela a prohlásila, že pojme pro obecné dobro svého lidu nového chotě, jenž vzpouru potlačí a zmítající se koráb říše uchrání. Bylo hrobové ticho. Jala se dále vylíčovati svoje city nad ztrátou manžela, a líčila boj, který rytíř podnikl proti uprchlým vrahům.

„Žel bohům," zvolala, „že mezi tím, co rytíř bojoval, zrádná jeho žena, s vrahy spojena, v komnatu vnikla, a s ďábelskou krutostí hrozný dokonala čin."

(Dokončení.)

Ve fjeldech.

Cestopisný obraz z Norska. Napsal *Jos. Kořenský*.

Kom upp! Kom upp fraa den trange dal,
upp paa fjellet!
Her blaes en blaaester so frisk og sval,
upp paa fjellet!

Pojď sem, v tom údolí dychá se stěží,
na hory vzhůru!
Zde vítr vane tak chladný a svěží,
na hory vzhůru!

Christopher Janson.

Loučíme se s vábným Romsdalem a nastupujeme cestu strastiplnou do fjeldů, do norských hor. Šťastnými jsme byli hostmi pod osněženými velikány, ve hlubokém údolí s chlumnatými boky, kde Rauma, t. j. „spěšná", vylévá své vody do Isfjordu, spojivši se s Isterou, jejíž jméno opět „vodu" znamená, téhož jsouc původu jako české Jizera, litevské Isra (Inster), německé Isar, francouzské Isère, norské ar, aar, era (řeka). Tak alespoň etymologicky sbližují se kraje daleké, že duchem zalétáme v rodnou vlast.

Před zápražím řehce švarný koník a prostosrdečný „skydsgut" ukládá skrovná naše zavazadla do „stolkjaerry".

„Stolkjaerre" sluje norský dvoukolový povoz se sedadlem pro dvě osoby. Sedadlo upevněno jest na čtyřstěnném truhlíku s pružnými péry. Pro kočího sotva zbývá místo na zad za „pány". Však titul „kočí" jemu ani nepřísluší — jestiť pouhým naším průvodčím, slovem jest to „skydsgut". Nejednou dostalo se nám té cti, že dokonce bodrá dívka vyprovázela nás na nejbližší stanici, jindy hovorný klučina, nebo malé robě, nebo nám sa-

mým svěřen byl koník a uzda jeho k moudrému řízení. Té důvěry jsme sobě vážili, a také koník dobroty naší si získal, stále poklusem uháněje po cestách jako mlat. Pouhé mlasknutí stačí, a malá ryzka k rychlejšímu vzchopí se poskoku; bičíku netřeba k pobídce.

Upřímně tiskneme ruku svému hostiteli, jakož mezi Nory dávným jest obyčejem, a opouštíme roztomilou dědinu Veblungsnaes, kam nás parník z Molde plující zavezl před třemi dny.

Za vískou na krátko ještě upíráme zrak na Romsdalshorn, jenž jako gigant téměř své příkře pozvedá do výše 1556 metrů, a k němuž pojí se ještě vyšší Vengefjeldene (1841 m.) s vrcholky kostrbatými, v jejichž divokých brázdách a rozsedlinách sněhové spousty se bělají a odlesk sluneční záře ve klidný fjord vysýlají. Rozeznány jsou i protější Trolltinder, t. j. „hroty ďábelské“ (1795 m.), z nichž obraznost vybájila fantastické podoby zkamenělého průvodu svatebního, tam zase Sösterne, t. j. „sestry“ z mrazivého hávu ledového vznášejí se k samým oblakům, Kongen („král“) a Dronningen („králová“ 1648 metrů) koruny své smáčejí ve plujícím mraku, a Storhesten jako nestvůra koňská vztyčuje svůj hřbet ostrý, bouří a mrazem rozhlodaný.

Tam nahoře odvěký jest klid, bez života, bez blaha, bez žalosti. Tam ptáčete hlas nikdy se neozývá, kvítka vůně nevane, žádný puk se nerozvíjí, žádný chladem nevyrůstá, nevadne. Pusty jsou divokých skalisek stěny, příkry jak propasť hluboká, že ani sporý lišejník ústrojím svým zachytit se v nich nemůže. Jen prudké lijavce smývají těla jejich, mokří i jejich útroby, krutý mráz pak hravě roztrhává přepevné kamení svorové, jež v kusy se drolí, v kamennou pláň chaoticky se kupí, nebo rachotem řítí se až na úpatí velikána. Tam i posledně vodopád vznášející se v ovzduší jako závoj bělostný se tříští, v zimě pak zkázonosné laviny hrozným lomozem se valívají do údolí, pohřbívají opuštěné salaše nebo zachvacují statky se vším životem.

Tím hlubokým údolím proudí Rauma, a podél ní hospodářská stavení a statky, „gaard“, obklopeny jsou veselejší přírodou, křoviskem olšovým, bujnými lučinami a potulným dobytčetem nebo bravem ve mlází se pasoucím. Červené jeřabiny jako korálky rdí se v jasné zeleni listové, a trpká střemcha horská jest tu milým stromem ovocným a černé plody jeho pamlskem norských horalů.

Na povýšeném místě za statkem dozrává oves a ječmen, suší se již ve snopečkách nabodaných na tyčích, nebo větší snopy v mandele se vyrovnají. Brambory ze sporé prsti bujnou vyháněji nať světle zelenou, jaké u nás nevídáme. Severní klima a zářivé noci letní valně mění barvu lupení a bobulím všelikým, zvláště pak malinníku, líbezné vůně dodávají.

Divné bývá místem to horské bramboříště. Hospodář balvany sváží s pozemku svého, vyrovnává je ve hradby, malými oblázky a drobným štěrkem skuliny naplňuje a potom skrovnou prstí posypává. Do té sází očka bramborová a hojného požehnání si žádá, požívaje zemáků mnoho a často. I při velikých hostinách v nejlepších hôtelích norských nabízejí se zemčata k několika jídlům.

Ne bez významu má Norsko ve znaku kluěnici, již svatý Olaf drva káceti musil, chtěje zasívati símě v půdu úrodnější.

Pozemky horských údolí oplývají tu omletým kamením, oblázky a štěrkem, jež tu u veliké náspy a valy nakupily se z dávných věků geologických, kdy ledovce prostíraly se po všem kraji, a kdy bystřiny a vody ledovcové snášely kusy skalní po stráních horských a níže v údolích je usazovaly. Norské horstvo jest pouhou zříceninou, jež vytvořena byla ledem, sněhem a odvěkým vyplakováním někdejší půdy ledovcové, jež potom, když teplejší časy přišly do krajů skandinavských, nynější konfiguraci nabyla. Poutníku po kraji norském na mnohých místech ty paměti z doby ledové se zjevují a mysl jeho k sobě poutají. Geologie označuje ty kamenné náspy jménem morény, jež údolím se prostírají jak umělý násep železniční. Čas ovšem změnil místy jejich tvář, a kamenná hradba zazelenala se pažitem, pokryla se křovisky, jasanem a břízou smutkovou, vyzdobila se chaloupkou lidskou, a zastřen jest pohled do minulosti daleké. Jen důvtip zemězpytců otvírá nám tajemnou perspektivu zmizelých věků.

Ó země! každý tvůj pruh to je list,
kde možno sny tvé minulosti číst
i tvého citu plání
— — — — — — — —
My nyní v bázni čteme z kamenů,
co kdys v tvé hrudi vřelo,
co z prsou tvojich ssálo žití vzruch,
by pro věk příští spjato ve skal kruh
v nich jako v rakvích mřelo.

(Vrchlického: »Duch a svět«.)

Ještě s jiným památníkem geologické minulosti setkáváme se v Romsdalu několik set kroků za Veblungsnaesem, než přejedeme dřevěný most, pod nímž mořská zátoka s Raumou se spojuje. V dáli před námi, odkud údolím řeka spěchá do Isfjordu, setkávají se zdánlivě úbočí hor, a po levé i po pravé straně vzácný zjev na oči přichází. Z dola vyhlížejíce vidíme zelený kraj v paterých stupních výš a výše se zvedající. Od stupně ke stupni snadná jest cesta vzhůru. Jsouť boky jejich nakloněny v úhlu asi 30°, přecházejíce v rovinu širokou, na níž statky a dvory stojí, křoviska a stromy vyrůstají. A opět pozvedá se půda sypká do výše několika metrův a nově v rovnou pláň přechází jako obrovské stupně arény, z nichž vyhlíží drobná mládež osadníkova do fjordu a do údolí, kde brav a skot se pase za dne i za noci, kde hospodář sklízí bohatou úrodu polní. Tam obilí se seče, tráva se kosí a seno suší, by dobytče nezahynulo hlady za zimy dlouho trvající. Nejnižší boky těch stupňů nachylují se k řece, nejvyšší pak přiléhají ke skalním stěnám horským. Rauma brázdí si cestu mezi stupni nejdolejší, a rozvodňujíc se jarní dobou podrývá břehy sypké, unáší zelený drn a utápí mlází vrbové, odhalujíc tak geologické nitro gigantického amfiteatru, jehož diváky jsme my v tu chvíli jediní. Kamkoli tyčkou rýpneme do půdy, všudy se objevuje drobný písek a v písku ostatky vymřelého života mořského: drobné lasturky a úlomky skořápek vybledlých a křehkých. Maně připadá nám na mysl, že tu pochována moře minulost.

Co horou zde, to hromada je kostí,
co údolem, to šachta budoucnosti,
a čas v ni hází ve dnův běhu divokém
mrtvolu na mrtvolu.

(Nerudovy »Písně kosmické«.)

Obrovské ty stupně, z mořského i říčního náplavu složené a hospodářství horského údolí valně příznivé, známy jsou v zeměpytu jakožto „terrassy“. O útvar jejich dělí se příboj mořský s horskými bystřinami, jež drobný písek až do zátoky oceanu, do fjordu, unášejí a říční nános s náplavem mořským směšují. Zoolog hravě rozeznává v té směsi ostatky zvířeny pozemní a sladkovodní od zbytkův mořských organismů.

Teď vzdáleny jsou terrassy od hladiny mořské, mnohdy i několik kilometrů do údolí zasahují, a povýšeny jsou nad moře dvacet, padesát, sto až i tři sta metrů. Neboť nejen Romsdal, než i také mnohá jiná údolí norská vykázati se mohou terrassami, jež jsou pravdomluvnými svědky, že poměr břehu a moře valně se změnil. Kolik tu věků přelétlo jako mžik, než půda z oceanu se vynořila a nad hladinu se povznesla!

Zdá se proti mysli, že kontinent místy vynořuje se, a spíše mnohý prohodí, že hladina mořská se snížila, že voda spadla. Rozvažme, které by byly následky, kdyby moře se snížilo nebo zvýšilo.

Vyhloubíme-li v tůni dno, zdaž klesne voda jen v tom místě, kde bylo hloubáno? Zajisté neklesne jenom tam, ale opadne na všech stranách. Naházíme-li hromadu kamení do nádržky, zvýší se veškera hladina vodní. Tak jest i s mořem a pevninou, o čem experimentalní zemězpyt mnoho dokladů podává. Změna hladiny mořské jevila by se po všem kontinentu norském. Kleslo-li by moře o deset metrů, znamenalo by se toto klesání (nehledíc k některým odchylkám atmosférického tlaku) o tolikéž na ostatních březích, a terrassy podobné všudy by se objevovaly. Ale řečených terrass neshledáváme ve všech údolích norských při fjordech.

Jisto jest, že některé kraje norské (též jinde na pevnině) místy se vyzdvihují, místy se ponořují, utápějí. Tyto památné zjevy, které zmítají mysli naší, an člověk pouhým drobečkem vidí se na zemi, pozorovány byly ve Skandinavii před více než 150 lety. Různá geologická znamení, vyskytující se nad nynější hladinou mořskou, jsou odměřené čárky odvěkých hodin, jež se nikdy nezastaví, nynější pak záměna vody a pevniny jest jejich ručijí.

Jak žluté listí v podjeseni,
tak před Ním lidská pokolení
jdou bez cíle a zastavení
do věků tůně bezedné. (Vrchlický)

Přijde snad opět doba, kdy v Romsdalu poutník počítati bude o jednu terrassu více. Ta chvíle ovšem daleka, že snad více než sto věků lidských zajde do věčnosti.

Představme si v mysli, že by nynější hladina mořská octla se náhle o dvacet nebo čtyřicet metrů nížeji (že by totiž země o tolik se vyzdvihla). V tu chvíli objevila by se terrassa nová, z pouhého písku, drobných kaménků a skořápek složená. Řeka Rauma brzy vybrázdila by si v ní koryto hluboké se stěnami sypkými. Mnohá jsou místa v Norsku, kde téměř před očima přibývá náplavu říčního do fjordu, že tento ocituje se za několik let daleko od osady, kdysi u samé vody založené. Náplavy ty označují se tam jménem „öre“, též ve složených slovích, jako na př. Laerdalsören (při Sognefjordu), t. j. naplavenina z Laerdalu.

Romsdalské terrassy bezpečným dokladem jsou toho, že tu pevnina druhdy rychleji se pozvedává, jakoby poskokem náhlým nad moře se povznesla, by potom znenáhla moře se vzdalovala. Neboť kdyby pevnina stoupala rovnoměrně, tu by ovšem jenom jediný náplav zůstaven byl časům budoucím, ne pak terrassy několikery.

Zmizely s očí našich terrassy, my pak spěšněji ubírali jsme se podlesím ke Grövdalu, stále na pokraji Isfjordu, jenž v zimě zcela zamrzává. Tam, kde bělá se kostelík v podhorské osadě Ilen, zátoka se končí. Potom jen horstvo, zdobící se dole lesinami, uzavírá obzor.

Skydsgut náš pln jest ochoty. Z loubí lesa snáší všeho druhu ovoce k okoušení a seznamuje nás s domácími jmény norské květeny. Tu dovídáme se, že plavuň (Lycopodium annotinum), jež tam v hojnosti plazila se ve měkké půdě, nazývá se norsky „kraagfod“, vonná malina „bringbaer“, šťavnaté brusiny „tyttebaer“, červené jahody „jördbaer“. Z mechu vynesl náš „gode ven“ — dobrý přítel — libě páchnoucí ovoce chutné morušky (multer, Rubus chamaemorus L.), delikatní to dessert severní hostiny. V horských stanicích i při hostinách na lodi skoro denně viděli jsme jejich žlutavé ovoce morušovému podobné a se spravedlivou smetanou a cukrem smíšené. Jakožto cizinci vděčně přijali jsme naučení, že „multer“ pouze jazykem o patro se rozmačkávají, ne pak rozkusují, by chuti hořké, pocházející od jadérek, nepřivodily. Morušky, majíce u gourmandů severních nejlepší pověst, přivážejí se i do větších měst a draze se platívají. Na své cestě do syta mohli jsme si jich nasbírati v rašeliništi, kde mezi mechem pětilaločný jejich list k vlhkému koberci se tiskne, kde svítí bělavý jejich květ, a kde plod jejich se červená a žloutne. Jak dávno tomu již, co jsme morušek neviděli! Před desíti lety na rašeliníkové půdě krkonošské a letos ve vlasti svobodných Norů!

S moruškou na tisíce keříčků pokrývá tu rašeliniště, zelenajíce se jako zakrsalý jalovec. Větevky jejich těsně k sobě se pojí, jak by zahřívati se chtěly společně ve chladné půdě, a černé bobule jejich dozrávajíce jižjiž opadávají. Toť roztomilý keříček horských kraju „kraekeberlongen“, jejž slavný botanik Linné nazval Empetrum nigrum, po česku šicha černá. Kdož by tušil, že za nedlouho, snad rokem příštím, svěží zeleň čárkovitých jeho listů pomine, všecko tělo jeho v bařině se octne a ve hnedou mumii se promění! Šicha černá, odumírajíc na své rodné půdě, vrací jí opět ostatky své, a ukládajíc tam setlelé tělo své přispívá hlavně ke skladbě rašeliniště.

Cesta naše stále stoupá, a blízko pod horami vidíme Grövdal, cíl dnešní jízdy. V Grövdalu počíná teprve pouť na kýžené fjeldy, a tu třeba posilniti se někde ve statku k nastávající cestě. Několik chalup a mlýn u horské bystřiny — toť Grövdal. Hostince tam ovšem není, vždyť cizí noha sotva kdy vkročí do dědiny. My však, nechtějíce nastoupiti vychozenou cestu podle tištěných průvodčích, úmyslně zabočili jsme ve kraj odlehlý.

Před Grövdalem zastavil povoz náš u osamělé chalupy. Od paty do hlavy všecka je dřevěná, pravý vzor norského baráku. Na střeše sbité z prken trávník vyrůstá z drnu a v trávníku červená se přehojná vrbka (Epilobium), modrají se staré macešky, a celá střecha malá jest zahrádka. Z pokraje střechy vyčnívá kůra bře-

zová a na okapu trubkovitě se stáčí, jakoby žlábek měla nahraditi.

Tu bylo nám teprve jasno, proč břízy blízko osad norských tak zhusta zbaveny bývají bělostného obalu, na místě něhož hnědé pásy se ukazují. Baráčník norský nelítostně olupuje břízy a korou jejich dřevěnou střechu pokrývá, by vlhkost z drnu nepronikala stavením.

A což ubohé břízy? — Musí zahynouti, dáno nám bylo v odpověď. Skydsgut náš označil ovšem barák jakožto staromodní, ale takových jest v Norsku posavad dost a dost. Střecha drnová přežije nejeden věk, a v nitru stavení pokolení střídá se za pokolením než dojde na střechu novou. Zvláště je-li drn rašeliníkový nebo dokonce rašelina sama příkrovem norské chatrče, potom ovšem trvání chaloupky ještě na delší časy jest zabezpečeno. Tehdy krov spíše chráněn jest proti setlení a hnití, a dřevo jeho zachová se jako nějaká starožitnost z doby předhistorické, které rašeliníkové močály neporušeně dochovávají až na naše dny. Vykopaná tkaniva, sítě a mnohé jiné ostatky po našich předcích jenom v rašelině došly bezpečného uložení a jasný podávají obraz o životě praotců. Druhdy celá víska slozena bývá z kvetoucích střech drnových, a na té neb oné i křovisko nebo stromek zapouštějí kořeny své.

Slovo víska není tu vlastně dobře voleno. Vždyť pro slovo ves není v norštině ani pravého významu. Původně nebylo v Norsku žádných vsí. Dánské „thorprup“ jest totéž jako gotské „thaurp“, pole, norské pak slovo „graend“ znamená jenom sousedství několika hospodářství. Druhdy i rozdělený gaard tak se nazývá. Norské baráky nekupí se kolem nějakého kostelíka a neprostíraji se na úpatí nějakého zámku nebo hradu. Feudalním snahám nedařilo se v Norsku nikdy dobře a svobodný sedlák skandinavský nikdy neshýbal šíje před porobou hradních pánů. Hradův a zámků v Norsku nehledej, ty jen k poddanství a k neblahé minulosti lidu ukazují. Selská strana jest pánem v norském parlamentě.

Baráčník, jenž vyšel nám vstříc ze stavení, nabídl se, že vudcem bude spolehlivým přes horské pláně, po kterých přejíti jsme chtěli do vábného Eikisdalu. V loni prý touže cestou doprovázel dva Angličany k nejlepší jich spokojenosti.

Ač málomluvný, přece neopominul vyzvídati, jací jsme krajané, a vyjednávaje o požadavku za průvod přes divoké fjeldy, lakonicky prohodil:

„Engelskmand?“ (Angličan?)

„Nei,“ odvétím jemu.

„Tysker!“ (Němec!)

„Nei.“ opakuji zápornou odpověď.

A dověděv se, že z Čech přicházím, „fra Österrig“, z Rakouska, doložil s největší jistotou: „Ungarer.“

Rádi prominuli jsme prostému člověku, že není honěn v polyglottě rakouské říše. Však více bylo s podivením, když sam zkušený jurista z residence norské, s nímž sešli jsme se kdesi v horách na noclehu, upřímně se přiznal, že považuje český jazyk za příbuzný s řečí tureckou.

V Grövdalu samém očekávali jsme baráčníka, který zatím vypravoval se ve slušnějším oděvu na cestu, obouvaje „patnáctimílové“ boty. „Sedmimílové“, jimiž u nás se spokojujeme, zdají se norským pohádkám trochu malé, a pročež rozšířily se v báchorkách skandinavských o dobrou polovici.

Náš vůdce nebyl právě veliký, by mohl býti zván obrem, jakých v Norsku více vídati lze, než kdekoli jinde. Neboť spolehlivá měření ukázala, že Norové převyšují velikostí svou všecky ostatní Evropany. Po nich jsou na řadě Švédové, potom pobratimci Norů, Dánové.

V Grövdalu sedlák Steffensen přijal nás pod svou střechu. Soudili jsme tak z nápisu na staré almaře: Steffen Steffensen Grövdal 1852. Byla pěkně malovaná a stojí v koutě u okna již od mnoha let. Syn Steffena Grövdalského jest její majitelem.

Jeť zvláštním zvykem v Norsku, že ke jménu dává se ještě jméno dvora nebo statku, jakožto příjmení vedle jména zděděného po otci; na příklad: Na statku Haugen bydlí Thorsten, syn pak jmenuje se třebas Halvor. Jakmile však syn zdědí statek, přijímá jméno Halvor Thorstensen Haugen, a syn tohoto Thorsten Halvorsen Haugen a následovník opětně Halvor Thorstensen Haugen. Má-li nejstarší Thorsten dceru Signe, jmenuje se tato Signe Haugen, a vdá-li se, potom Signe Thorstendatter (datter = dcera) se nazývá.

Ve statku Steffensenově snášeli co kde nejlepšího měli, jen aby netili hostě „z tak daleka“. Nám ovšem nejmilejší byla mísa se spravedlivým mlékem, jemuž poutník v horách norských brzy uvyká, místy pak uvykati musí, nemaje kromě vody jiného nápoje. A horská voda nebyla příliš po chuti, přitékajíc ze sněhových závějí, s výšin blízkých fjeldů. Pročež vyprázdněna jest mísa až na dno. Jakožto zákusky předložila nám veselá dcerka hospodářova „fladbröd“ a „bogels“. Chuti nám dodávala upřímná slova: („Budte tak laskav — prosím,“) což stále se opakuje, kdykoli se hosti něco nabízí. „Fladbröd“ jest teničký chléb připravovaný z mouky žitné nebo ječné a z drobných konsků bramborových, jež vyrovnávají se na vyválené těsto (jak by nudle měly se připravovati) a válkem přetiskují. Těsto tak připravené se peče, vlastně suší se na železné plotně, zahřívané slabým plamenem, a zručně obrací se na ohřátém plechu, jejž jindy plotna kamenná nahrazovala. Takový chléb lze i nůžkami v kusy stříhati a skládati do čtyř rohů jako nějaký šátek kapesní. Chtějíce „fladbröd“ máslem mazati, rozevíráme jej a pomazaný opět skládáme. „Bogels“ jsou norské oplatky, ale bez chuti, ani sladké, ani slané.

Také nescházelo na stole několik druhů domácího sýra: mysost, pultost, gammelost a j. Mysost připravují tam ze sladké syrovátky (zvláště z mléka kozího) a pročež sladce chutná, maje v sobě mnoho cukru mléčného. Pro poutníka z našich krajů neobyčejná to událost. Na tabuli podává se ve hranatých kusích o váze 1—2 kilogramů, jsa barvy tmavohnědé.

Pultost koření se hodně kmínem a ukládá se v krabicích dřevěných.

Ostatně slovo „ost“ vypůjčili se již staří Normané od sousedů, které prodlením času zatlačili znenáhla daleko na sever a nyní ke skrovnému území odkázali: Laponci mnohou památku zanechali po sobě ve krajích dávno již od nich opuštěných, a minulost jejich vložena jest v etymologii míst, měst, hor, řek a j.

(Dokončení)

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

VI.

Hloupostí.

Pavel a Marianela vyšli do polí provázeni Čotem, který je předbíhal, vracel se a skákal, poděluje svou přítulností stejně i svého pána i jeho vůdkyni.

„Nelo," řekl Pavel, „dnes je překrásně. Vzduch se proudí lahodně a svěže a slunce hřeje a nepálí. Kam půjdeme?"

„Pojďme zrovna přes luka," odpověděla Nela, ohmatávajíc jednu kapsu mladíkova pláště. „Co pak jsi mi dnes přinesl?"

„Dobře hledej a něco najdeš." — usmál se Pavel.

„Ach, matičko boží! Čokoláda!... Jak ráda jím čokoládu!... oříšky... něco zabaleného do papíru. — Co to jest? — O matko boží! — cukrátko! — Můj Bože, jak je takové cukrátko dobré! Jak bohata jsem! U nás se nikdy nevídají takové pamlsky, Pavle! My nemáme v jídle pranic zvláštního. Je pravda, také ne v šatu. Slovem v ničem."

„Kam půjdeme dnes?" opakoval slepý.

„Kam chceš, dítě mého srdce," odvětila Nela, pojídajíc cukrátko a trhajíc papír, v kterém bylo zabaleno. „Poroučej, ty můj králi světa."

Černá očka Nelina zářila spokojeností a její tvář, podobající se výrazem půvabnému a živému ptáčeti, činila stále jiné posunky, pohybujíc se sem a tam. Podobalo se to kmitavému odlesku hravých paprsků, jaký vídáme, když se světlo odráží od pohyblivého povrchu vod. To slaboučké stvoření, u kterého se zdálo, že jest duše jako uvězněna a stísněna v ubohém těle, rozvinovalo se a rostlo zázračně, vidouc se býti samotno se svým pánem a přítelem. Jsouc u něho měla originelnost, bystrost, citlivost, půvab, jemnost a fantasii. Když od něho odešla, zdálo se, že se zavírají za ní černé brány vězení.

„Ale já ti povídám, že půjdeme, kam ty chceš," — řekl slepý mladík. „Já tě rád poslouchám. Jestli bys ráda, půjdeme do háje až tam u Saldeoro. To jest, jestli se ti líbí."

„Dobře, dobře, půjdeme do háje," zvolala Nela, tleskajíc rukama. „Ale protože nemáme naspěch, můžeme si někde sednout, až budeme unaveni."

„Jest velmi příjemné místečko tam u studánky, víš, Nelo? a je tam několik velkých pařezů, zrovna jako stvořených k tomu, abychom si tam odpočinuli, a slyší se tam zpívat tolik, tolik ptáků, že je to až rozkoš."

„A můžeme tam jíti kolem mlýnského splavu, o kterém povídáváš, že mluví skrze zuby jako člověk opilý. Ach, jak krásně je dnes, a jak spokojena jsem!"

„Svítí slunce mnoho, Nelo? Ačkoliv mi říkáš, že svítí, nerozumím tomu, poněvadž je nevidím."

„Svítí mnoho, ano, můj panáčku. Ale co ti na tom záleží? Slunce je velmi ošklivé. Nedá si podívat do tváře."

„Proč?"

„Protože to člověka bolí."

„Co bolí?"

„Zrak. Co cítíš, když jsi veselý?"

„Když jsem volný, s tebou, když jsme sami v polích?"

„Ano."

„Tu cítím, že mi v prsou vzniká něco svěžího, něco tak sladkého a líbezného..."

„Tady tě chci mít! Matičko boží! Tedy to už víš, jak svítí slunce."

„Svěže?"

„Ne, ne, pošetilý hochu."

„Jak tedy?"

„Tak."

„Co jest to tak?"

„Tak, jako je tobě, když jsi vesel a šťasten," tvrdila Nela znova s přízvukem nejpevnějšího přesvědčení.

„Již poznávám, že se tyto věci nedají vysvětlit. Druhdy jsem si činil ponětí o dnu a noci. A to tak: byl den, když lidé mluvili, byla noc, když ztichli a zpívali kohouti. Teď nečiním už ta samá porovnání. Jest den, když jsme spolu, ty a já, a jest noc, když se rozloučíme."

„Ach, matičko boží!" zvolala Nela, odhrnujíc nazpět kadeře, padající jí na čelo. „Mně, která mám oči, zdá se to samé."

„Chci poprosit otce, aby ti dovolil zůstávat u nás, abys byla vždycky u mne."

„Dobře, dobře!" zvolala Marie, tleskajíc opět rukama. A po těch slovech poodběhnuvši skokem na několik kroků, nadzvedla si s velkou půvabností suknici a dala se do tance.

„Co děláš, Nelo?"

„Ach, dítě moje, tančím! Mám tak velikou radost, že je mi do tance."

Ale bylo teď potřebí překročiti nízký plot, a Nela vzala slepce za ruku.

Když byli přestoupili tuto překážku, ubírali se dále cestou vroubenou po obou stranách samorostlým plotem břečťanovým a ostružinovým. Nela odstraňovala haluze, aby nepíchaly jejího přítele do tváře, a ušedše tak hodný kus cesty dolů, začali stoupati vzhůru po svahu mezi lupenatými kaštany a ořechy. Když byli až nahoře, děl Pavel ku své průvodkyni:

„Není-li ti to proti vůli, sedněme si zde. Slyším lidské kroky."

„To jsou lidé, kteří se vracejí z trhu v Homedes. Dnes je středa. Silnice jest tam dole pod námi. Sedněme si zde, než sejdeme dolů."

„To jest to nejlepší, co můžeme učinit. Čoto! pojď sem!"

Usedli a Čoto lehl si podle nich.

„Je zde plno květin..." řekla Nela. „Bože, jak jsou krásny!"

„Natrhej mi jich trochu. Ačkoliv jich nevidím, mám je rád v ruce. Zdá se mi, že je slyším."

„Zde ta jedna je překrásná!"

„Zdá se mi, že když je mám v rukou mi povídají, — nemohu ti říci jak, — že jsou sličny. Tady ve mně jest něco, — nemohu ti říci co, — nějaká věc, která jim od-

*

povídá. Ach, Nelo, mně se zdá, že ve svém nitru něco vidím."

„Ó ano, rozumím tomu, všechno jest ukryto jen v nás. Slunce, květiny, měsíc a velké modré nebe vždy plné hvězd, všechno to mám v sobě. Chci ti říci, že kromě těch božských věcí, které jsou mimo nás, máme jiné ve svém nitru. Ale co s tím… Zde máš jednu květinu, druhou, jinou, — šest, — každá je jiná. A co myslíš, že ty květiny jsou?"

„Květiny," — řekl mladík poněkud zaražen a pozvedaje kytici k tváři — jsou jako úsměv, kterým se usmívá země… Abych pravdu děl, nevím mnoho o rostlinách a květinách."

„Matičko boží! jak málo víš!" — zvolala Marie, hladíc ruce svého přítele. — „Květiny jsou hvězdy na zemi."

„Jaký to nápad! — A hvězdy, co pak jsou ty?"

„Hvězdy jsou oči těch, kteří odešli do nebe."

„A květiny jsou tedy…"

„Jsou oči těch, kteří umřeli a nejsou ještě v nebi," dokládala Nela s přesvědčením a vážností učeného doktora. „Mrtví jsou zakopáni do země. Protože tam nemohou míti pokoje, kdyby se nepodívali na zemi, dívají se na ni něčím, co vyroste nad zemí v podobě květiny. Když je na nějaké louce mnoho kytek, — to tam zajisté za starodávna pochovali mnoho mrtvých."

„Ne, ne," odvětil Pavel vesele. „Nevěř takovým nesmyslům. Naše náboženství nás učí, že se duše odděluje od těla a tím žití smrtelné přestává. To co se pochová, Nelo, jest už jenom nepotřebná nádoba, která nemůže ani myslit, ani cítit, tím méně pak vidět."

„To povídají ty knihy, které, jak Seňana praví, jsou plny lží."

„To povídá víra a rozum, drahá Nelo. Tvá obrazotvornost budí v tobě víru v tisíc pošetilostí. Poznenáhla tě jich zbavím a budeš míti správné pojmy o všech věcech tohoto světa i druhého."

„Aj, doktůrek s třemi a ještě jedním rozumkem! Ještě bys mi chtěl namluvit, že slunce stojí tiše a země se kolem něho točí. Jak pak můžeš znát, co nevidíš? Matko Páně! Ať umru na tom místě, jestliže země nestojí tak pevně jako skála a jestliže se slunce netočí kolem ní. Panečku můj, nejsem tak učenou, ale strávila jsem mnoho nocí a dnů díváním se na nebe, a vím jak celý ten stroj pracuje. Země je dole plna ostrovů velkých i malých. Slunce vychází tam a zachází onde. Ta nebesa jsou palác Boha všemohoucího."

„Jak pošetilá jsi!"

„A proč bych nebyla? Tys neviděl nebe za jasného dne: synáčku, to se zdá, jakoby s něho požehnání pršelo. Nevěřím, že by mohlo býti zlých lidí, — nemohlo by jich být, — kdyby obraceli tvář tam nahoru a pohleděli v to veliké oko, jež se na nás dívá."

„Tvá nábožnost, Nelo, jest plna pověrčivosti. Naučím tě lepším myšlénkám."

„Neučili mne ničemu," řekla Marie prostě, „ale já, věř tomu nebo nevěř, vybrala jsem si z vlastní hlavy mnoho věcí, které jsou mi útěchou, a když mě napadne něco dobrého, řeknu si: ‚To musí býti tak a ne jinak.' V noci, když jsem doma sama, myslívám na to, co bude z nás až umřeme, a na to, jak vroucně nás miluje všechny nejsvětější Panna."

„Ano, jest to naše milující matka."

„Podívám se k nebesům a cítím nad sebou, jako když se blížíme k někomu a cítíme teplý jeho dech. Ona se na nás dívá dnem i nocí skrze… nesměj se… skrze všechno, co je ve světě krásné."

„A to všechno krásné ve světě jest?…"

„Jsou to její oči, blázínku. Dobře bys to chápal, kdybys měl své. Kdo neviděl bílý oblak, strom, květinu, tekoucí vodu, rosu, jehňátka, nádherný měsíc plující oblohou, hvězdy, které jsou oči zesnulých dobrých lidí…"

„Jak pak se mohou dostat tam nahoru, když leží pod zemí a dávají ze sebe růsti květinám?"

„Podívejme se na mudrce! Tam dole zůstanou jen tak dlouho, dokud se neočistí z hříchů, a potom odletí tam do nebe. Matka boží je očekává. Věř, že je tomu tak. Což mohou býti hvězdy něčím jiným, než duše těch, kteří jsou již spaseni? A nevíš, že hvězdy padají? Já sama viděla je padat, tak — tak — a světlý pruh za nimi. Ano, pane, hvězdy padají, když nám chtějí něco říci."

„Aj, Nelo," zvolal Pavel živě. „Ty tvoje nesmysly, ať jsou sebe větší, mne poutají a mám je tak rád, neboť mi objevují čistotu tvé duše a sílu tvé obrazotvornosti. Všechno to jest zajisté známkou veliké ochoty ku poznání pravdy a tvého mohutného nadání, které by se rozvinulo úžasně, kdyby bylo podporováno rozumem a vychováním. Jest nutno, abys ty nabyla vzácného daru, kterého já postrádám, jest žádoucno, abys se naučila číst."

„Ach, čísti! — A kdo mne má učit?"

„Můj otec. Poprosím otce, aby tě tomu naučil. Ty víš, že mi neodepře ničeho. Jaká by to byla škoda, abys žila tak! Tvá duše jest plna skvostných pokladů. Jsi tak neskonale dobrá a tvá fantasie jest tak uchvacující. Ze všeho, co má Bůh ve své dokonalé podstatě, udělil ti tak velkou část. Vím to dobře; ač nevidím na zevnějšek, vidím to ve svém nitru, a všechny zázračné dary tvé duše se mi objevily od těch dob, co mne vodíš… Jest tomu půl druhého roku! Zdá se mi to jako včera, co jsme začali vycházeti spolu! Nikoliv, — já tě znám už tisíc let; neboť jest tak velká příbuznost mezi tím co cítíš ty a co cítím já! — Řeklas nyní na sta nesmyslů a já, který znám trochu pravdy o světě a náboženství, cítil jsem se dojata a nadšena, když jsem tě slyšel. Jest mi, jako bys byla hlasem mluvícím ve mně."

„Svatá Panno!" zvolala Nela, spínajíc ruce. — „Může snad vidět také něco z toho, co cítím já?"

„Co?"

„Že jsem na světě jen proto, abych ti byla vůdcem, a že by moje oči nebyly k ničemu, kdyby nesloužily k vodění tebe a k říkání ti, jak všechno na světě jest tak krásné!"

Slepec náhle a rychle napjal šíji a vztáhnuv obě ruce k slabému tílku své přítelkyně, zvolal úzkostlivě:

„A jaká ty jsi, Nelo?" — —

Nela neodpověděla ničeho. Bylo jí, jakoby jí dýka byla srdcem projela.

VII.

Ještě hlouposti.

Odpočinuli si a ubírali se dále, až došli na pokraj háje, jenž se rozkládá u Saldeora. Stanuli mezi skupením starých ořechů, jichž kmeny a kořeny tvořily v zemi

jako stupeň nad stupněm s mechem porostlými dutinami a opěrátky, kteréž tvořily sedadla, že by umění nebylo mohlo učiniti lepších. S výše háje tekl drobný proud vody, vrhaje se s kamene na kámen, až se zastavil unaven v malém vodojemu, odkud se odváděla voda do sousedních domů. V popředí se půda pomalu skláněla, poskytujíc velikolepého rozhledu na zelené pahorky, poseté háji a dvorci, a na rovné lučiny, kde se pásla a bloudila pokojně sta a sta dobytka. Docela v pozadí mezi dvěma vzdálenými a vysokými horami, jež hradily obzor, lesknul se nejčistší modrostí velký pruh moře.

Pavel usednul na ořechový kmen a opíraje se levou rukou o pokraj vodojemu, pohrával si pravicí větvemi, které visely dolů, až se dotýkaly jeho čela, na kterém utkvěl obchvíli paprsek sluneční, pronikaje pohybujícím se listím.

„Co děláš, Nelo?“ řekl mladík po chvíli, nedosléchaje ani kroku, ani hlasu, ani dechu své družky. — „Co děláš? Kde jsi?“

„Tady,“ odvětila Nela, kladouc mu ruku na rameno. „Dívala jsem se na moře.“

„Ach! jest tuze daleko?“

„Tam jest ho vidět za horami Ficóbrigskými.“

„Jest veliké, širé, tak širé, že by se na ně musil člověk dívati celý den a přece by je nepřehlednul: — není-li pravda?“

„Nikoliv; odsud jest vidět jenom kousíček, jen takový, co ti zbude v ústech, když kousneš do skyvy chleba.“

„Ano, již chápu. Všichni povídají, že se žádná krása nevyrovná kráse moře, protože jest tak velkolepě prosté. — Slyš, Nelo, co ti chci říci... Ale co děláš?“

Nela uchopivši se oběma rukama ořechové větve, zavěsila se na ni a houpala se půvabně.

„Zde jsem, můj panáčku. Myslila jsem si, proč nám Bůh nedal křídla, nám lidem, abychom lítali jako ptáci. Co může být krásnějšího, než udělat: — švist, vyletět a v minutince být tam na onom horském štítu, jenž stojí mezi Ficóbrigou a mořem!“

„Jestliže nám Bůh nedal křídel, dal nám za to myšlení, které vzlétá výše než všichni ptáci, protože se vznáší až k Bohu samému... Řekni mi, k čemu bych si přál míti ptačích křídel, kdyby mně byl Bůh odepřel myšlení?“

„Já bych chtěla míti obé. A kdybych měla křídel, vzala bych tě do zobáčku a odnesla bych tě nad tento svět a vzlétla bych s tebou až k nejvyšším oblakům.“

Pavel vztáhl ruku, aby pohladil hlavu Nelinu.

„Sedni si ke mně! Nejsi unavena?“

„Jen maloučko,“ — odvětila, usedajíc a opírajíc hlavu s dětinnou důvěrou o rámě svého pána.

„Oddychuješ tak prudce, Nelilo, jsi velmi unavena. To jest od toho lítání... Co jsem ti chtěl říci, jest to: Mluvíc o moři, vzpomněla jsi mi na jednu věc, kterou mi otec četl včera večer. Ty víš, že od té doby, co jsem dospěl k rozumu, mi otec předčítával každý večer z rozličných knih vědeckých, dějepisných, uměleckých a zábavných. Toto čtení a naše vycházky, mohu říci, jsou mým celým žitím. Bůh, aby mi nahradil mou slepotu, dal mi šťastnou paměť a díky jí měl jsem z toho čtení nějaký prospěch, i ačkoliv dělo se to bez pořádku, podařilo se mi konečně uvésti v jakýsi lad ty různé myšlénky, které vstoupily do mé duše. Jaká to rozkoš pro mne, když rozumím obdivuhodnému pořádku všehomíra, souladnému kolotání hvězd, víření drobounkých atomu a konečně ještě obdivuhodnějším zákonům, které ovládají naši duši! Rovněž velice mne bavily dějiny, které jsou věrným vypravováním všeho, co lidé činili před námi; i poznal jsem, dítě mé, že se dopouštěli vždy těch samých nepravostí a těch samých pošetilostí, ačkoliv nepřestali se zdokonalovati blížíce se, pokud možná, aniž však kdy jich dospěli, dokonalostem, jichž má jediný Bůh. Konečně mi otec předříkával věci jemnější a trochu hluboké, než aby se hned proniknouti daly: ale které poutají a baví, když o nich rozjímáme. Jest to čtení, v kterém ou sám nenalézá záliby, poněvadž mu nerozumí a které mne více než jednou unavovalo, jindy pak opět mne těšilo. Avšak není pochyby, že čte-li se tak spisovatel, jenž umí mluviti jasně, jsou to věci vzácné. Obsahují myšlénky o příčinách a účincích, o podstatě všeho, co myslíme, a způsobu, jak myslíme, a poučují nás o podstatě všech věcí.“

Nela patrně nerozuměla ani jedinému slovu ze všeho, co její přítel mluvil; ale poslouchala napnutě s otevřenými ústy. Aby se zmocnila těchto podstat a příčin, o kterých její pán mluvil, otvírala zobáček jako pták, pozorující let mušky, kterou chce lapit.

„Nuže tedy,“ — pokračoval Pavel. — „včera večer četl mi otec několik stránek o kráse. Spisovatel mluvil o ní a pravil, že jest krása odleskem dobroty a pravdy, dokládaje to tak mnohými důvtipnými poznámkami, tak dobře skládanými a myšlenými, že to bylo radost poslouchati.“

„Tato kniha,“ řekla Nela, chtějíc dokázati svou schopnost, „není asi jako ta, kterou má otec Centeno, a která se nazývá: ‚Tisíc a nevím již kolik nocí.‘“

„Zajisté ne, ty blázínku; mluví o kráse naprosté... ty tomu snad neporozumíš, — o kráse ideální... neboť věř, že jest krásy, která se nevidí, které se dotknouti nelze, která se nedá znamenati žádným smyslem.“

„Jako na příklad nejsvětější Panna,“ — přerušila jej Nela, — „kterou nevidíme, které se nedotýkáme, neboť obrazy nejsou ona sama, nýbrž jen její podobou.“

„Jsi na pravé cestě; tak tomu jest. Přemýšleje o tom můj otec zavřel knihu a řekl to a ono. Mluvili jsme o formě a otec mi děl: ‚Nešťastníku, ty jí nemůžeš pochopit!‘ Já odvětil, že ano; neboť řekl jsem, krása jest jenom jediná a tato jeví se při všem ve tvaru stejném.“

Nela, málo pozorna ku věcem tak subtilním, vzala květiny z ruky svého přítele a začala je skládati podle jich pestrých barev.

„Měl jsem myšlénku o tom všem,“ pokračoval Pavel ohnivě — „myšlénku, kterou se vroucně zabývám již po několik měsíců. Ano, jsem si tím jist, docela jist... K tomu mi nescházejí oči. Řekl jsem otci: ‚Chápu vzor krásy okouzlující, vzor, jenž obsahuje každou možnou krásu; — jest to Nela.‘ — Otec se dal do smíchu, a řekl, že ano.“

Nela se polila nachem jako pivoňka a neřekla ničeho. V té krátké chvíli hrůzy a úzkosti se jí zdálo, že se slepec na ni dívá.

„Ano, ty jsi krása nejdokonalejší, kterou si mohu představit,“ — pokračoval Pavel s vřelostí. — „Jak by to bylo možné, aby tvá dobrota, nevinnost, ryzost, tvůj půvab, tvá obrazotvornost, tvá nebeská, láskyplná duše,

která byla schopna obveselovati mé smutné dny, — jak by to bylo možno, aby vše to nebylo vtěleno v tu samou jednu, neskonalou krásu? — Nelo, Nelo," — a jeho hlas se třásl úzkostí. — „Není-li pravda, že jsi velmi krásná?"

Nela mlčela. Instinktivně pozvedla ruce k hlavě a začala si vplétati do vlasů polosvadlé květy, jež byla dříve natrhala na louce.

„Neodpovídáš? . . . Jsi skromná. Kdybys nebyla, nebyla bys tak drahocennou, jako jsi. V té kráse scházela by srovnalost a tak nelze býti. Neodpovídáš?"

„Já . . ." — šeptala bázlivě, vplétajíc si květiny do vlasů dále — „nevím . . . říkají, že jako děcko jsem byla velmi krásná . . . Teď . . ."

„A teď také."

Marie ve svém svrchovaném zmatku mohla jen říci: „Teď . . . vždyť víš, že lidé mluví mnoho pošetilosti . . . také se mýlí . . . často ten, kdo má oči, vidí nejméně."

„O jak dobře to řečeno! Pojď sem, obejmi mne."

Nela nemohla tak rychle přiběhnout, neboť vepletši si do vlasů něco jako vínek z květin, pocítila živé přání, podívati se na účinek této okrasy do křišťálové vody. Ponejprv, co živa byla, uchvátila ji marnivost. Opírajíc se o ruce sklonila se nad vodojem.

„Co děláš, Mariquillo?"

„Dívám se do vody, která jest jako zrcadlo," ododvětila, přiznávajíc se s největší prostotou ku své marnivosti.

„Tobě netřeba se dívat. Jsi krásná, jako andělé, kteří stojí kolem božího trůnu."

Duše slepcova plnila se nadšením a vroucností.

„Voda začala se chvěti," řekla Nela, — „a nevidím se dobře. Voda se chvěje jako já. Teď je klidnější: už se ani nepohne. Dívám se — teď."

„Jak sličná jsi! Pojď sem, mé dítě," zvolal slepec, vztahuje paže.

„Sličná — já!" — řekla ona, plna zmatku a úzkosti. „Když se dívám do té vody, nejsem tak ošklivá, jak říkají. Ano, jsou také někteří, kdož neumějí vidět."

„Ano, mnozí."

„Kdybych jen byla oblečena, jako se oblékají jiné!". . . zvolala Nela s hrdostí.

„Oblečeš se."

„A ta kniha povídá, že jsem krásná?" — tázala se Nela, dovolávajíc se vší možné podpory k tomuto přesvědčení.

„Říkám to já, který vždycky pravdu mluvím," — zvolal slepec, unešen rozohněnou obrazotvorností.

„Možná," — prohodila Nela, vzdalujíc se od svého zrcadla zamyšlena a nepříliš uspokojena; — „možná, že jsou lidé příliš surovi a nechápou věci, jak jsou."

„Člověčenstvo podléhá tisícerým klamům."

„Myslím to také," řekla Mariquilla, berouc velkou útěchu ze slov svého přítele. „Proč se mi mají co vysmívat?"

„O bídná lidskosti!" zvolal slepec, unešen až k nesmyslnosti svou šílící fantasií. — „Dar zraku může způsobiti velké poblouzení . . . člověku náleží znáti pravdu absolutní . . . a pravda absolutní říká, že jsi krásná, krásná bez poskvrny a beze stínu ošklivosti . . . Ať mi řeknou opak, a já jim dokážu, že lhou . . . Ať si jdou s těmi svými výklady o formě. Nikoliv, forma nemůže býti škraboškou satanovou, položenou přes boží líc! — Ach, ubožáci, k jakým poblouzením svádí vás vaše oči! Nelo, Nelo, pojď sem, chci tě míti u sebe, chci přitisknouti tvou drahou hlavu k sobě."

Marie se rozběhla a vrhla se do náručí svého přítele.

„Ty dobrá, drahá Nelo," zvolal Pavel, tiskna ji s šílenou náruživostí k prsoum. — „miluji tě z celé své duše!"

Nela neřekla ničeho. Její srdce plné nevinné něžnosti překypovalo city nejkrásnějšími.

Mladík, třesoucí se a zmaten, přivinul ji pevněji k sobě a zašeptal jí do ucha:

„Miluji tě více nežli svůj život! Anděli boží, miluj mne, nebo zemru!"

Marie se vyvinula z náručí Pavlova, a tento upadl v hlubokou zamyšlenost. Ji, tu nedotvořenou ženu, táhlo to velkou, neodolatelnou mocí, podívat se na sebe ve vodním zrcadle. — Přikradla se zlehka ku pokraji vody a spatřila tam na zeleném pozadí ten svůj drobounký obraz, s černýma očkama, pihovatou pletí, ostrým, ale nikoliv nepůvabným nosem, s vlasy rozcuchanými a s tím pohyblivým ptačím výrazem. Vypjala se nad vodu, aby mohla vidět celé své poprsí: bylo tak žalostně chudé a vychrtlé. Květiny, které měla ve vlasech, padaly do vody, rozechvívaly její hladinu a s hladinou obraz. Dcera Canelina cítila, jakoby jí trnový prut protáhl srdcem, a zavrávorala nazpět, šeptajíc:

„Matko boží! Jaká jsem to ohyzda!"

„Co říkáš, Nelo? Mně se zdálo, že slyším tvůj hlas."

„Neřekla jsem nic, mé dítě . . . Jenom jsem přemýšlela . . . ano, myslila jsem, že je čas se vrátit domů. Bude brzo oběd."

„Ano, pojďme, budeš obědvat se mnou a k večeru si ještě vyjdeme. Podej mi ruku; nechci, abys mne opustila."

Když se blížili k domovu, stál Don Francisco Penáguilas na dvorku a s ním ještě dva páni. Marianela poznala správce dolů a muže, který byl včera večer zabloudil v la Terrible.

„Tam jsou," řekla, „pan inženýr a jeho bratr, ten pán od včerejška."

Všichni tři mužové dívali se s očividným interessem na blížícího se slepce.

„Už hodnou chvíli na tebe čekáme, synu," řekl otec, bera jej za ruku, a představuje jej doktorovi.

„Vejděme," — řekl inženýr.

„Buďtež požehnáni, lidé učení a dobrosrdeční!" zvolal otec, dívaje se na Teodora. „Vejděte, pánové. Ať jest požehnán okamžik, v kterém vstupujete přes můj práh."

„Podíváme se na ten případ," řekl Golfín do sebe.

Když byli Pavel a oba bratři vešli, obrátil se Don Francisco k Mariquille, která zůstala státi uprostřed dvora bez pohnutí a jako omráčena, a řekl jí vlídně:

„Nelo, učiníš lépe, když půjdeš domů. Můj syn nemůže už dnes večer vyjít."

A potom, vida, že se nemá k odchodu, dodal:

„Můžeš jít do kuchyně, Dorotka ti tam dá něco k snědku."

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Večer v září.

Již slunce shaslo. Purpur nebes mizí,
a šero houstne krajem víc a více,
na čistém nebi blýská večernice,
jak stříbra krůpěj velká, třpytná, ryzí.

A na východě oblak ze směsice
teď vyplul měsíc v nachu svoji řízy,
v červeném světle jeho rdí se břízy,
jak před půlnocí nevěstiny líce.

Teď zavál vítr. Chladná noc, jak bývá,
kdy léto klesá v náruč podjeseni,
a v šumu hýbají se stromů sněti.

Z nich krokem mojím ptáci poplašení
se zdvihli hledat místa pro své snění
a v světle modravém jak body letí...

Sv. Machar.

— **Život Josefa Dobrovského.** Sepsal V. *Brandl.* (Zvláštní otisk ze sborníku Matice Moravské.) V Brně 1883. *Nákladem Matice Moravské.* 8°. str. IV., 296 a ukazatel. Život Dobrovského jest jedna z knih, o níž mnoho se bude psáti, jež zasluhuje, aby mnoho, velmi mnoho byla čtena; vydání života Dobrovského jest pro historii literatury české — velkou událostí. Učíme se z ní poznávati nejen Dobrovského, ale celou dobu, v níž on žil; opojené novými ideami století osmnácté, které v Čechách natolik mělo hlubokého významu, že *bohatá šlechta* nadchla se pro vědy a umění, že jala se s velikou horlivostí býti podporovatelem všech talentů, všech snah — idealních! Nám, kteří žijeme na konci století devatenáctého, připadá konec předešlého století býti v jistém směru *rájem* proti našim poměrům nynějším. Dobrovský byl prostý abbé, neměl ani vynikajícího postavení společenského ani řádů a hodností světských, byl *pouhým učencem,* základatelem *slavistiky,* a nejpřednější šlechticové a šlechtičny české ucházely se o jeho přízeň a *přátelství. Nosticové, Černínové, Šlikové, Šternberkové* a jiní zápolili o čest, aby Dobrovský byl u nich hostem. A nejenom on; poněkud i z knihy Brandlovy a pak z jiných spisů a biografií víme, že tak se dělo každému talentu, každému muži schopnému a pracovitému! Vždyť sám Palacký, jakožto mladík jedva 25letý, sotva přišel do Prahy, byl přízní těchto kavalírů udržen, ač tehdáž literarní činnost jeho byla pramalá a jen ti, kdož blíže poznali ho, viděli při něm velké schopnosti! — Jak v tom ohledu se poměry pozměnily k horšímu!

Na druhé straně ovšem viděti jest, jaké na vlastním poli *tvořivosti* a *plodnosti* učiněny velkolepé pokroky proti době tehdejší! — Jak jásali čeští vlastenci, když vydán byl překlad Gessnerových idyll na trochu slušnějším papíře! Jak i velcí kritičtí duchové jako Dobrovský, třeba že užíval hesla: „Vřeť každému srdce po jazyku svém," naprosto nedoufal ve vzkříšení českého národa, ba snahy toho druhu, poněvadž vycházely více z citu než z chladného rozumování zdály se mu býti planou, přemrštěnou deklamací! Než viděti jest z knihy Brandlovy, že Dobrovský při všech těchto pochybnostech vlastně pracoval k témuž cíli, jen že jinou cestou; neboť úcta a respekt učeného světa před Dobrovským byly příčinou že také slušněji pohlíženo na národ, jehož on se honosil býti synem! Znamenitá jsou v té příčině slova *Götheova*; a ještě znamenitější slova *Rumjancova,* dopisy *Kopitarovy,* vydávání *Slavína,* z něhož viděti, že Dobrovský při chladném kritickém, realistickém uvažování vlastně první položil základ ku *literarnímu sblížení* všeho Slovanstva, čímž ovšem propukající idea národnosti české velmi byla živena a podporována.

Co pak se týče života veřejného v Čechách: tuť vidíme, za jaký triumf považováno zřízení professury českého jazyka na universitě, jak *nedostižitelným* zdálo se býti přání, vyslovené v petici faráře Bystřického *Hentschla* ze Sternheima, aby *české* gymnasium se zřídilo. Dojímavé jest, co se vypravuje o šílenství Dobrovského, zvláště ukázky z listů z doby duševní pomatenosti jeho jsou pozoruhodny. Mnoho v tom šílenství, ale mnoho v těchto popletených lístcích také vzácné pravdy. Jak dojímají jeho slovanské mše u sv. Wolfganga čtené, jak působí blouznění jeho po zavedení slovanské liturgie! — A což slova evangelisty Lukáše, která cituje o obyvatelstvu vídeňském: „*Varujte se, aby snad nebyla obtížena srdce vaše obžerstvím a pečováním o tento život!*" V blouznění svém viděl, kterak *Lužice* brzo bude připojena k Čechám, kterak císař nakloněn jest Čechám, dá jim vlastní konstituci a na ochranu země také vlastního krále!

Zajímavé jest též místo o faráři *Vamberovi,* kteréhož Dobrovský dotazoval se, proč píše česky a on *27. června 1801* odvětil: „Proč česky píšu? *Zapřisáhl* jsem se silně, silně jsem se zapřisáhl, žádnému více nepsati a se žádným více jinak nemluviti, kdo česky zná, nežli česky. Jestliže se to nám Čechům od našich pronárodů posměšně vytýká, že toliko v cizích řečích sobě píšeme a mezi sebou mluvíme, proč bychom nemohli tomu odvyknouti? Jest tomu snad teď těžko odvykati? Já myslím, že ne, a proto jsem se *zapřisáhl!*" — Tak rozhodných Čechů bylo tehdáž ovšem velmi, velmi málo. Dobrovský chladně o všem soudil, byl prost jakékoliv deklamace citové, ale přec, když viděl bídu Čech, uklouzla mu někdy slova bolestná, jako když napsal: „Divno jen, že my Slované tak nešťastni jsme," anebo: „Věc našeho národu, nepomůže-li Bůh, jest téměř zoufalá a Vy (míní se Kopitar) byste se mohl přesvědčiti, že Vídeňáci nás podporovati budou?" A ještě častěji: „Ó my nesvorní Slované!"

Když Dobrovský na čas odstěhoval se do Vídně, aby tam dokončil tisk srovnavací mluvnice slovanské, psal mu 4. prosince *hrabě Robert z Nostic* slova, která při porovnání s nynějškem zamrazí: „Chcete na chudáky Čechy zcela zapomenouti? Tak mnozí, kteří peníze z Čech dostávají, promrhávají je v cizozemsku, jmenovitě v onom blyskavém ohništi, kam jste také Vy pospíšil; pravý Čech však těmi nevděčníky opovrhuje. Ale když horlivost národu se ztrácí, když i málo těch zbývajících světel, z nichž Čech v této tvrdé době těšiti se může, v oné velké pochodni zmizí, pak my opuštěni kráčíme tmavotě vstříc!" — Tak psal český kavalír r. 1819! — Anebo, když hrabě *František Šternberk* dověděl se, že Dobrovský, byv k tomu z Němec vyzván, bude vydávati *Jordanisovo* dílo: „De Getarum origine," psal mu: „Toť jest zase na újmu českých studií — a my potřebujeme Vás a neschvalujeme, že se novému zájmu věnovati chcete. O zaměstnání *in bohemicis* se postarám."

Než dosti těchto ukázek, které proto jsme podali, aby nám uvěřeno bylo, že ne nadarmo spis Brandlův doporučujeme. — Autor s velkou pílí snesl všecko, co jinde bylo tištěno, užil bohatého materialu, listů a korrespondencí dosud netištěných, a obsáhl úkol svůj, zvláště v kapitolách počátečních, kde se mluví o ideách XVIII. století a o illuminatismu a zednářství, způsobem dokonalým. K tomu ovšem i pěkný sloh páně autorův činí knihu půvabnou lekturou.

Než jedné věci nechceme opominouti; pan Brandl, kritik přísný a jazykové správnosti vždy dbalý, zajisté nebude nám za ni *nevděčen.* V knize jest mnoho *tiskových* chyb, nejen těch, které jsou vzadu opraveny, ale i jiných, velmi mrzutých. A pak, Brandl, jakožto právem velký ctitel purismu, měl tušíme stranou zanechati slov, jichž užívá se pouze dialekticky, kdežto v celém spisovném jazyku máme pro ně slov již *ustálených, správných, každému srozumitelných,* jež se po skromném náhledu našem nahražují novými, jimž mnohý čtenář ztěžka porozumí! Jak krásně autor sám na str. 61. praví v této příčině o *Dobrovském*: „Uznával důležitost dialektů v příčině jazykozpytu a považoval je též za studnici, z které se *lecjaké dobré slovo* pro spisovný jazyk vyvážiti může; *ale nikdy by nebyl trpěl, aby ustálené formy spisovní dialektickými formami se proplítaly a mátly.*" A to tušim platí také o slovech ustálených. Výtku tuto učinili jsme z lásky ku věci a ku předmětu; jsme ť přesvědčení, že Brandlův spis čítati se bude mnoho pro výborný obsah a zvláště pěknou charakteristiku Dobrovského; budiž tedy pro vydání příští aspoň uváženo to, co po našem skromném zdání dá se lehce odstraniti, a nyní knize, *pro všecky Čechy určené a čtení hodné* jest spíše závadou než prospěchem.

-*k.*

— **Vlaštovičky.** Selanka od Elišky *Krásnohorské.* Poetických besed číslo XII. V Praze 1883. Nakladatel Ed. Valečka — Poslední dvě čísla první serie Poetických besed, jimiž jaksi končí první ročník znamenité té sbírky, tvoří básně Svatopluka

Čecha a Elišky *Krásnohorské*. Oznámení o Čechově „Lešetinském kováři“ již uchystané musili jsme z příčin známých odložiti, zbývá tedy učiniti několik poznámek o básni druhé. Eliška Krásnohorská se poslední dobou poněkud odmlčela, ale jen zdánlivě; dokonalať právě minulého léta literarní čin dosahu nemalého, vzorně přeloživši Mickiewiczova „Pana Tadeusza“, napsala nový divadelní kus, který s úspěchem čestným provozován byl v divadle Švandově na Smíchově, vedle toho libretistická činnost její ač ne okázalá, přece značnou asi část prázdně její vyžadovala. Teprve počátkem letošního roku zas vyrojila se ve všech téměř prvních číslech časopisů belletristických celá řada drobnějších pěkných básní (zvláště „Na hrotu meče“ v Zlaté Praze); objemnější pak práci básnickou přináší XII. číslo Nerudových Poetických besed. Krásnohorská nazvala nejnovější báseň svoji selankou, jako ovšem jest až do str. 41., tedy do dvou třetin; avšak tam idyllické pásmo přeryto jest obsahově společenskou dissonancí tak děsnou, že netoliko selanka tato přestala býti selankou, ale i báseň jako báseň doznala citelného porušení harmonické ladnosti a ethického požadavku. Nechceme tvrditi, že by drsný ten akkord neměl zaznívati v básni; umění musí dostačovati každý prostředek, dovede-li mu forma básně zjednati náležité platnosti. Ašak jest i tu potřebí zachovati míru. Kdyby byla v básni toliko narážka na nešvarnou minulost Bohdanovu, byla by snad dostačila; selanka byla by zakončila okrouhlým závěrkem zachovaného hnízdečka vlašťovčího ve klenbě vrátek ženichova statku. Ale sáhnouti s realností až mrazivou na květ básně tak spanile vypučelý, zdá se nám býti uměleckým ukrutenstvím. Ovšem nás některá místa na neblahý závěrek připravují; tak naučení matky, jež Jitce na cestu dává s modlitebními knížkami, neméně úzkost, jež pojímá dívku, ana partii Markétčinu ve známé zpěvohře studuje, neobyčejný způsob, jakým ženich nevěstu do nového domova uvádí, zjev vlašťoviček již na cestě a pak na klenbě vrátkové — vše to věstí konečnou bouři. Cizí žena, svedená druhdy Bohdanem, stojí s plodem lásky své před ubohou Jitkou, a než se ona nadá, již mizí žena, jež tuší blízkou smrt svou, zanechávajíc dítko Jitce — obraz nešťastné ženy, ale matky pramálo citlivé; Bohdan se vrací, Jitka odchází se slovy trpkého sklamání, dítko mu v lokty odevzdavši. Bohdan je tiskne k sobě a líbá, ale pak šílen zůstavuje ubohé stvořeníčko, aby se do noci krajem toulal a Jitku hledal; vrátiv se za noci shledává, že pláčem dětským zpět přivábena přišla do domu jeho zavržená milenka. Báseň končí. A Jitka? Přední episoda básně dává nám klíč k odpovědi: věnovala se bezpochyby divadlu. Aspoň nás o tom poučuje překrásné lyrické místo (str. 47.—51.), plné vroucnosti citu, síly, myšlének a nasycené elegickým výrazem. Řečená episoda, kterou tu míníme, tvoří rozhovor Jitčin a Bohdanův (str. 11.—28.), z něhož dovídáme se, že jistý muž, na něhož Bohdan se také rozžárlil, o to usiloval, přiměti Jitku jakožto zpěvačku k umělecké dráze životní. Episoda ta je sic poněkud delší, ale má místa úchvatné ceny básnické, z nichž jmenujeme originální a znamenitou parafrasi divadla. Tolik o komposici této pozoruhodné básně, jejíž obsahu celistvého tuto nepodáváme, ježto by prostým vypravováním prosaickým setřen byl jemný pel libezné formy básnické. Povíme jenom, že jízda novomanželův, popis výslužby od matky Jitčiny a připojená napomenutí pro život, tolikéž líčení nového domova ústy Bohdanovými a později, když se ku statku již přiblížili, jsou půvabu neskonalého. Že má báseň název „Vlašťovičky“, je myšlénka původní; o zjev těchto milých ptáčků opírá se celá stavba básně, zvláště v posledním jejím oddíle. Setkáváme se s nimi poprvé, any v chomáči vzlétají k nebesům nad hlavami šťastných novomanželů, podruhé v klenbě vrátek, jimiž mají vejíti do statku. Kdyby otevřela se vrátka, vzalo by hnízdo vlašťoviček za své. Něžná Jitka prosí, aby ženich vrátek neotvíral, prosba ta se s psychologickou vzorností básnickou po čtyřikrát opětuje s příslušnou odpovědí Bohdanovou. Vítězství! Vlašťovičky jsou zachovány, za to štěstí Jitčino se bortí. Ještě jedno místo o vlašťovičkách vybízí nás, abychom na ně upozornili: je to parellela hnízda vlašťovčího s domovem Bohdanovým a opuštěnou jeho milenkou — v pravdě výtečná! Že je všecka báseň psána veršem plným libosti a lahody, češtinou sladkou a krásnou, je každému známo, kdo čte básnické věci Krásnohorské. A kdo by jich nečetl? *Em. M.*

— Vídeňská „Presse“ a z této pražská „Politik“ přinesla od slovutného našeho krajana prof. Alberta feuilleton o literarní činnosti Jar. Vrchlického. Jest to posouzení v každém ohledu pozoruhodné a tím cennější, ano pochází z péra, nikoliv belletristy, ale důkladného, opravdového učence. Tak hledí na poetickou a kulturní práci Vrchlického muž duchaplný, poctivý a vzdálený našeho literarního rejdiště. Vrchlickému může to býti tou nejúplnější satisfakcí.

Divadlo. *„Nudná společnost.“* — Malou bouři ve sklenici vody způsobilo rozdávání úloh této duchaplné komedie při Théâtre français. Prosím napřed, byste nemyslili, že snad líčím pod cizími jmény poměry naše, vypravuju faktum. Mad. Emilie Broisat nechtěla hráti úlohu Angličanky Lucy. Proč, poněvadž nosí tato brejle, a poněvadž nemá formy a konečně, poněvadž se jí druhá herečka na jevišti posmívá a ji paroduje. I vznikla v Théâtre français velká otázka „forem a brejlí“. Rozluštění bylo ovšem snadnější než u nás. M. Perrin engažoval ihned slečnu Alici Regnaultovu, jako stvořenou pro úlohy ladních Angličanek bez forem a s brejlemi. Z toho velké zděšení v ženském personale divadla. Všecky dámy shlukly se, aby přemluvily slečnu Broisatovu k převzetí úlohy, by ji vyložily, že onen posměch neplatí jí, Broisatové, znamenité representantce úlohy Kitty Bell, nýbrž Lucy, protivné té Angličance bez forem a s brejlemi. Nastalo dlouhé vyjednávání, konečně si dala slečna Broisatova říci a svolila, že bude hráti Lucy, ale za těchto podmínek: 1. Bude jí čtyřiadvacet let a ne pětadvacet, jak ve veselohře udáno; 2. brejle změní se v binokl, a tento nebude míti skel; 3. Lucy bude míti formy, aneb vévodkyně dá obecenstvu na srozuměnou, že je má, pročež se vsune do kusu tato věta: „Hleďme, ona jest plnější, než jsem si myslila; tyhle Angličanky umějí roztomile překvapovati!“ A takto rozřešena v Paříži otázka „brejlí a forem“. Slečna Broisatova hrála a s výsledkem tak znamenitým, že dala se pak fotografovati v úloze Lucy Watsonové, ovšem s formami, ale také — s brejlemi! To jen mimochodem. Kus je znamenitý. Více říci se nedá. Duchaplná jemná satira, prosta všednosti a banálnosti, pravý ohňostroj vtipů a neočekávaných obratů. A neříkejte, že kus je výlučně pařížský. U nás ovšem salonů takových není, ale co je takových jednotlivců! Důtky Paillerona i u nás zasáhly, viděl jsem to na tvářích skostnatělých pedantů i „učených“ ženských, jak kysele se tvářily při vtipech podprefekta Raymonda, jeho roztomilé ženušky a duchaplné vévodkyně. Tato je vskutku z celého kusu drahokam nejvzácnější. Ta upřímnost pod lehkou maskou zdánlivé frivolnosti, ten humor, ta pravá míra vzdělanosti a ženskosti jsou okouzlující. A ten Bellac, pravý typ platonického žvastala, jenž dovede mluviti o všem, hrdina frase, bohatýr květomluvy. A což onen učenec, který žije „ze slávy svého otce“, a onen dramatický poeta, v jehož balíku alexandrinů jest jediný dobrý — jaké to pravdivé účinné figury! A to pravé štěbetání husí kol Bellaca: „Božské, nevídané! zázračné! Jen titul vaší knihy!“ A vše tak svěží a při veškeré satiře tak dobromyslné. Vším právem pravil Paul de Saint-Victor: Co nejvíce se nám líbí v této duchaplnosti tak pikantní, jest roztomilost a humor. A dále praví trefně: V úloze Susanny chví se slza, a tato teče na místech skoro fraškovitých, zjemňujíc jejich výbuchy smíchu a přitemňujíc jejich veselost. — Hráno bylo pěkně a s porozuměním. Místy méně drastické komiky a ještě více noblesy by neškodilo, dokázaloť naše obecenstvo, že chápe dobře i věci tohoto zrna, že netřeba mu vždy k rozesmání prostředků makavých. Paní Pštrosová byla rozkošná, paní Sklenářová udělala z úlohy nesympathické úlohu vděčnou a působivou, pp. Slukov, Bittner, Seifert, Pulda a Šmaha byli na svých místech. Slečna Křepelová ukázala svědomitou snahu, za to ovšem slečna nemůže, že není ještě tak stará, jako vévodkyně, již hraje. Souhra byla na poprvé hladká, úprava skvělá, až na rozmary světla v sklenníku, které závodily s rozmary duchaplného básníka. *Nemo.*

Listárna redakce.

Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi a jmény: „Alois.“ — „J. T.“ — „Črta.“ — „1 a²“ — „J. J.“ — „V. Z.“ „J. V.“ (O Velký pátek.) — „L. B.“ — „V. V.“ (Ze života studentského.) — „B. H.“ (Pomsta.) — „M. J.“ — „N. Z. 1793.“

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl“

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí číslo 34. n.

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. února 1884. ČÍSLO 5.

Savitri.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

(Dokončení.)

Děl Satyavan: „Do lesa chci jíti
a zase jednou stromy v květu zříti
a bloudit zase klenbou jejich tmavou.“
A děla Savitri: „Tvou rukou pravou
jsem, choti můj, nechť, dovol, půjdem spolu.“
— „Ne, cesta neschůdná jest od výmolů,
jež nadělaly jarní divé deště.“
— „Ó nech mne, prosím tebe jednou ještě!“

A starý otec a též stará matka,
když zřeli, jak je oddaná a sladká,
jak slzami hned oči se jí plní
a zlatá ňadra povzdechem se vlní,
se usmáli a k synu svému děli:
„Rok z poustevny, hleď, nevyšli jste celý,
ó učiň jí to, dobrá je a milá!“
— „Nuž tedy pojď, však hleď, bys nezbloudila.“
I vyšli — s těžkým srdcem, dnes byl právě
den smrti jeho.

* * *

Rosa byla v trávě
a celý prales ve květu stál zrovna
a každá haluz křivá jako rovná
ve květech plála, storamenný svícen,
a lesní houšť ta byla květů jícen
tu modrých, jako velké dětské oči,
tu zlatých, jak sta hvězd, když do tmy skočí,
tu purpurných, jak sta papoušků peří,
by zůstavilo sled svůj v snětí šeři,
ba pro květy nebylo vidět listí.
Chumáče jejich, jako když se čistí
v azurném nebi hvězdy, tichým letem
se nesly dolů, mech byl pokryt květem,
jej na ňadrech svých nesla hrdá skála,
v něm smála se a v jeho vůni plála:
zdroj, který pádil pod haluzí sklonem,
pod květy mizel a stemnělým stonem
jen hučel jako z dálky dumně, málo.
Ba řek' bys, že to na cestu se dalo
snad kvítí z celé země, místo vlny
jsi viděl květ a každý včel byl plný,
jež braly zlatý pel a sladkou mízu.
Zem celá měla z květů pestrou řízu,
byl velký svátek v šeru starých snětí.

Savitri s chotěm svým šli jak dvě děti
tím jara zázrakem, žel, v smutku ona
se skláněla jak tmavá růže vonná
pod tíží květu.
— „Milá, pohleď kolem,
jak stromy kvetou!“
— „Ano,“ děla s bolem,
„jak pěkně kvetou!“ a na něho hledla
a lekla se a rděla se a bledla.
Jak statečný byl její muž a krásný,
jak spokojený, zářící a šťastný,
kdo mohl říci, než se večer skloní,
že smrť jej černým stínem pozacloní!
Hle, kterak pevně přitahľ větev k sobě,
jak trhal květy, kterak nohy obě
klaď pevně v zem, jak svalnaté měl ruce.
A Savitri se hořem chvěla v muce,
jak rozpoltěné měla srdce v těle.

Šli dále, až se octli v tiši stmělé,
kol nastlán stohy byl květ mahanelů
a chlad a vůně skláněly se k čelu,
jak motýli dva v letu zabloudili.
Zde na chvíli své kroky zastavili.

* * *

— „Ó Savitri, hleď, žhoucí jsou mé údy
a noha pálí, jak se dotknu půdy,
a jak se rozhlížím tu po vůkolí,
zrak přechází mne, hlava má mne bolí
a nevím proč, a vím chce se mi spáti,
víc nemám síly na svých nohou státi,
pojď sednem si — tam kmen, oň opři tělo
a pohlaď trochu spocené mé čelo!“

A stalo se. Savitri klesla k zemi,
kde stín byl pod květnými haluzemi,
on sedl vedle ní a hlavu svoji
na ňadra dal jí žhoucí v těžkém znoji
a zavřel oči.

Teď ta chvíle byla!
V tom, kde změt stínů s haluzí se lila,
se objevil jí zjev, jak přelud děsný,
na muže zhoust' a díval se ji ve sny,
měl kadeřavý vlas, tvář černou zpola,
zrak červený a pod ním velká kola,
šat nachový a v líci s jedné strany
byl černý, s druhé žlutě pruhovaný
a v ruce provaz měl, jímž duše chytal
a vázal je. Děs v tváři jeho kmital,
nechť život idyllou, on zvrh' ji v drama.
Jej poznala hned Savitri, toť Yama.
I vztyčila se, a sepjala dlaně
a děla v pláči pol, pol odhodlaně.

Savîtri.

Tak přece pravdou bylo věštby slovo,
jež těžší skal a těžší nad olovo
mne tížilo, ty jdeš pro mého chotě.
Jsi Yama, velký, hrozný, ve životě
mém byl jsi stínem, celý jsi mi halil,
tys zmaru krůpěj v jeho číš mi nalil.
Jdeš pro něho.

Yama.

On dokonal své žití;
já mohl' bych krátce v smečku svou ho vzíti
a odnést němě. Avšak zbožnost tvoje
mne nutí v odpověď. Nech slzí roje
a pusť jej, kvapí čas — mí psi jdou za mnou.

Savîtri.

Ó naději já těšila se klamnou!

Yama.

Že sám byl velký, trpělivý, ctnostný
a milý bohům v čistotě své skvostný,
sám pro něho jdu. — Duše vyjdi z těla!

A nežli Savitri se pozachvěla,
duch vyšel z muže jejího, jak kázal
mu Yama. Provazem jej pevně svázal
bůh velký a chtěl k horám jít a stráním.
Leč každý krok Savîtri byla za ním,
stín hor se skrádal zvolna do údolu,
co oba měli tento hovor spolu.

Yama.

Jdi, ženo, domů, ošklivé jsou cesty,
tvou nohu zraní kořeny a klesty,
zvěř lesní brloh svůj opustí brzy,
a šakalů řev zazní v skalách drzý,
tys činila vše, co v tvé bylo moci,
víc nemůžeš, on propad' stínům noci,
jdi, zapal oběť pohřební, jdi domů,
hle, netopýr již víří klenbou stromů.

Savîtri.

Kam jde můj choť, já za ním jíti musím
a beze mne jest jeho život kusým,
má povinnost je jíti stále za ním,
nechť stínu plášť se věsí v bedra stráním,
nechť hvězdy jsou, nechť v mračnech vítr kvílí.
Jen za láskou se moje kroky chýlí
a za věrnosti, jež je velkou ctností.
Nech, bože, jít mne za mou povinností,
ctnost největší je dobro v středu lidí
a jenom ona kroky moje řídí.

Yama.

Jdi, nech mne, sám chci být, jdi domů, ženo!
On propad' smrti, ta všech lidí věno.
Ty dobře mluvíš, pravdu mluvíš taky,
leč moje tím přec nezaslepíš zraky;
vol milost sobě, libo li ti jinou,
však s jeho oči roušku nedám stinnou.

Savîtri.

Můj tchán jest zbaven zraku, zbaven říše,
a v poustevníků obci žije tiše,
ó vrať mu zrak, ať zas jak slunce svítí
a pozná znova krásu všeho žití!

Yama.

Dle vůle tvojí, ženo, má se státi.
Však hleď již, ať tvůj krok se domů vrátí,
jsou cesty zlé a večerní je doba
a u výmolu sedí, čeká mdloba,
ta přiváže svůj kámen na tvé paty
a trním roztrhá tvé chudé šaty
a kývne na vlka, jenž čeká v houští.
Jdi, ženo, domů, noc své stíny spouští.

Savîtri.

Jak mohu zemdlít, když můj choť je se mnou?
jak mohu zbloudit, když v noc stínů temnou
jde po mém boku? Kam jej vedeš bože,
jde cesta má a mým jest jeho lože
Hleď, dovoli-li bůh se s dobrem stýkat,
ať nediví se, že mu chceme zvykat;
můj choť je dobro, musím vždy s ním býti
ó králi stínů, musím za ním jíti!

Yama.

Máš zase pravdu, rozumná jsi věru,
však domů jdi, je noc ve větví šeru;
chci milost povoliti tobě jinou,
jen s očí jeho nedám roušku stinnou.
Své přání vyslov — pak již obrať kroky
ku domovu, les, jícen přehluboký,
tě zachvátí, nedojdeš domů sama.

Savîtri.

S mým chotěm je mi každá cesta známa.
Ty ovšem krušíš duše v jejich mdlobě,
však poslyš slovo, které řeknu tobě.
Mám otce, a ten ubohý kmet k zhynu
se chýlí již, neb chudák nemá synů,
dej syny mu, ať může klidně spáti.

Yama.

Jdi, ženo, domů. Co chceš, má se státi!

Savîtri.

Být dobrým v citu, v myšlénce a skutku
jest vlastnost dobrých; když svět hyne v smutku
a násilím, jsou dobří lidé tady,
jenž uklízejí spory, nudy, vády,
a neustanou prosit, dokud hrdí
se neobměkčí v svatém milosrdí;
buď dobrým též, vždyť velkým jsi a bohem!

Yama.

Jsou dobrá slova tvá, po trudu mnohém
tak poutníkovi chladivý zdroj chutná,
však povinnost má, ženo, ta je smutná,
jdi domů, noc jde, sám chci jíti dále!

Savîtri.

Kdo dělá dobro ten ku dobra chvále
je dělá, je-li dobrý, pro nic více,
a z dobroty jak fenix z popelnice
se rodí důvěra ku dobrým zase!

Yama.

Je velká lahoda v tvém, ženo, hlase
a velká moudrost je v tvém každém slovu.
Tož třetí milost žádej sobě znovu,
vol milost sobě, chceš-li ještě jinou,
jen s jeho očí roušku nedám stínnou.

Savîtri.

Tvá dobrota, vím, ta mne neoklame,
dej ať s mým chotěm hojně synů máme!

Yama.

Má státi se, však obrať krok již domů!

Savîtri.

Ó nevíš, kterak jásám k slovu tomu,
neb máme-li mít spolu hojně synů,
on musí žíti znovu na mém klínu,
jen jeho žitím slib svůj můžeš splnit!
Ó cítím život v ňadrech se mu vlnit,
dík tobě, díky! V blaha tůň se ztrácím!

Yama.

Buď tedy, ženo, já ti chotě vracím,
tys překonala smrt, psů smečka černá
již pod tvou nohou úpí, ženo věrná,
tys zvítězila svojí oddaností
a milou něhou, silnou přítulností,
tvá duše v sobě drahokamy hostí!
Nuž spolu žijte blaženi a šťastni,
vám celý život velikou buď básní,
a její sloky přehojná žeň děti.
Ó jděte, sladký šer je v stínu snětí
a rosa sladká manou z nich se prýští!
Ó žijte šťastni velký život příští,
tak věrností a láskou posvěcený,
tou, kterou bůh stal otrokem se ženy!
Ó Savîtri, ó ženo, holubice,
ó zázraku, již není smrti více
pro věrné duše, v manželství jež svatém
jsou v jednom těle, jak v obalu spjatém
dva květy snící na lotosu v tiši!
Ó buďte šťastni, vracím se v svou říši
a moji psové čumák tupý k zemi
již sklonivše v stín věčný mizí němi.

* * *

A zmizel v temnu. Ze sna, jímž byl zdrcen
a jako Yamy provazem v šíj škrcen,
se zbudil Satyavan vesel, čilý.
„Pojď, drahá, domů, noc se k zemi chýlí
jak velký pták, jenž hvězdy má v svých křídlech.
Pojď, divá zvěř svou žízeň hasí v zřídlech,
je slyšet pod krokem jak jejím klesti
se shýbá praskajíc. Vše noc již věstí,
brouk, jenž se vrací v kalich květů plný
i unavené v zdrojích kalné vlny.
Pojď domů, listí pod nohou nám šustí
a s větví stínové se hrnou hustí,
já cestou povím sen svůj divný tobě.
Já doma byl, můj otec oči obě
měl otevřené a byl králem zase,
jsa roven slunci velkostí a v jase,
a otec tvůj měl četný zástup synů,
víc nežli s větví kolem padá stínů,
a já byl mrtvý a přec byl jsem živý!“

— „Vše vysvětlím ti, choti dobrotivý,
však pojďme.“ —
Po cestě mu řekla všecko.
On pad' jí k nohám, plakal jako děcko
a jásal zas.

* * *

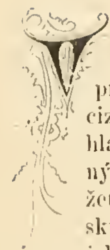
A spolu šli dál lesem,
snět každá chvěl se zdála tajným děsem;
však oni šťastni, veseli šli spolu,
kol čela svého lásky aureolu,
šli potmě, světlo duší bylo s nimi.
A časem haluzemi ztemnělými
pták splašen zašustil, však hudba snivá
to bylo jim; a pára mlčenlivá,
v níž velké stromy kolébaly hlavy,
jim byla mořem stříbra, odkud žhavý
měl den jim povstat štěstí, zoře, blaha!
Když příkře dolů klonila se dráha,
on chyť jí rychle kol štíhlého pasu
a ona opřela se a ve hlasu
jí samé perly rozsypané hrály.
Šli, z cesty ustoupily jim šedé skály,
zvěř jen se mihla plaše do tmy skokem.
Houšť plála gazel i antilop okem
a smaragdovým šperkem velkých brouků.
Teď na ohromnou, zkvetlou přišli louku,
již tisíc zřídel teklo ve rákose,
a jejíž tráva plála v hvězdné rose,
a nad banány, jimiž chvěl šum tajný,
se zvedl měsíc ohromný a bájný,
jak obrovský štít neznámého boha:
jim v hustém sítí žasem vázla noha.

a cedry stověké se svými stíny
ve ploše jeho zdály se být třtiny,
jak stoupal zvolna; z krvava jak v zlato
přecházel, v třpytnou výheň změnil bláto
a dlouhé jehly zabod' v bílou páru.
A stromy velké přepodivných tvarů
v šum rozkolébal, v jásot, praskot, bouři.
A mlhy sloupy, jako když se kouří
hrad zapálený, válely se stinnou
těch stromů klenbou, v dálce nad mýtinou
on stál pak velký v ryzí svojí kráse
a jako stříbro usmíval se v jase,
svět pod ním malý jako v chaos zvrácen.
Leč list i květ, krov ptačích křídel zlacen
byl jeho třísní, jak dvě lidské duše,
jež tulíce se k sobě v lásky tuše
ze rtů svých celou nesmrtelnost pily
a v chvíli této bohům rovny byly.

Sestra Paskalina.

Legenda. Napsal *Julius Zeyer.*

(Dokončení.)

V prostřed té nestoudné, lživé řeči vyskytl se náhle cizinec pod samým pavlanem. Pozvedl vysoko nad hlavu bledé, polekané dítě, a zvolal hlasem pevným a hřmícím jako zvon: „Hle, syn vašeho knížete! Hrál si v komnatě svého otce; nepozorován, skryt záslonou lože, byl svědkem vraždy. Ten, jehož kněžna vaše za chotě volila, je vrahem vašeho knížete. Sama zosnovala, planouc hříšnou láskou, žalostný jeho pád!“

Ohromný ryk povstal na tato slova. Lid jal se házet kamením na pavlan, a „smrt vrahovi, smrt kněžně!“ znělo to se všech stran. Na pavlán vyřítilo se několik mužů, byli to příbuzní zavražděného knížete. Divokými posuňky hrozili kněžně a Nikodemovi smrtí.

Tu vzpřímila se Passuan v úzkosti smrtelné, viděla, že vše ztraceno.

„Stůjte!“ vzkřikla tak hlasitě a zoufale, že nastalo ticho. Vzdychla zhluboka a pak zvolala: „Jest pravda, co syn můj svědčí! Jsemť ale nevinnou. Vrah nutil mne hrozbami k velké mojí lži. Můj lide, zachraň mě! Hle, sama mstím teď svého chotě!“

Tak zvolajíc tasila rychle dýku a vrazila jí svému milenci do prsou. Rytíř klesl k zemi s velkým výkřikem. Za okamžik byl mrtvolou.

Bídná žena musila se takto zachránit, ale podlý její čin byl marným. Za vlasy táhli ji k popravišti . . .

Sestra Paskalina neviděla jak skonala, neviděla, že nastal boj mezi přívrženci kněžninými a jejími odpůrci, pro ni končilo vše smrtí rytíře Nikodema. Noc zastřela jí zrak, neviděla ani plameny drancovaného paláce, neviděla ani ty sloupy dusivého dýmu, vnikající do žaláře. Teprve rachot řítících se zdí ji probudil. Viděla teď teprve plameny šlehat, smrt blížila se jí a šklebila na ni děsivou svou líc. Tu pojal ji nikdy před tím netušený strach. Veškeré síly života a mládí vzbouřily se v ní proti zejícímu hrobu.

„Pomoc, pomoc!“ křičela a snažila se těžkou mříž svého žaláře slabýma rukama porazit. „Pomoc! Ó kdo mi přispěje? Já nechci zemřít! Peklo čeká mě! Svou duši tomu, kdo mě zachrání!“

Tak křičela strachem šílená.

Tu zjevil se opět onen cizinec. Mříž padla před udeřením jeho meče a stál vedle ní v plamenech a v dýmu, valícím se jako potopa.

„Chceš býti mou?“ tázal se.

Mráz ji projel, ale smrt po ní sáhala, nebylo času k rozmýšlení.

„Zachraň mě!“ zvolala a vrhla se k němu.

Přitiskl ji tak pevně k sobě, že se v ní tajil dech. Zavřela oči, cítila, že ji nese z víru hrůz a smrti, a byla spokojena. Pak zdálo se jí, že letí prostorem. Pomalu pozvedla hlavu z řas jeho pláště a z toku plavých svých větrem letících vlasů . . . Viděla, že byla s ním na koni. Kolem byla noc, vítr hučel a měsíc letěl oblaky. Jakási dřímota jí tížila hlavu, byla to unavenost po všech prožitých dojmech. Cítila se tupou a nebránila se, když hlava její zase pomalu na prsa cizincova klesala. Zavřela opět oči a neotevřela je dříve, až když se náhle světlo do nich dralo. Zpamatovala se úplně. Nevěděla, jak dlouho se kůň s ní v noci hnal, ale bylo to as dlouho, neboť krajina byla všecka změněna. Ohromné skály trčely černě k nebi, mohutné stromy šuměly na jejich vrcholku a v klíně jejich dřímalo jezero. Ona zář, která ji zbudila, vycházela z jeho vod, svítila jako stříbro. Nad jezerem kupily se mraky, měsíc byl zmizel, a místo něho hořela divná jakási zora roztrhanými oblaky, děsivá jako odlesk požáru. Prostřed jezera stál zámek, ohromný, velkolepý, pošmurný. Byl z neotesaných balvanů vysekán, na terasách jeho rostly tisícileté cypřiše, a v hloubce temných, do černa se ztrácejících jeho oblouků a kobek skákaly bludičky. Po drsných, tmavých zdech ploužily se jako blesky velikánské ještěrky. Byl strašidelně krásný.

„Jsme u cíle, toť můj dům,“ pravil cizinec. „A bude domem tvým.“

Byli na mostě, vedoucím k domu. Cizinec zastavil koně a hleděl jaksi rozpačitě na ni. Oči její upřely se tázavě na jeho tvář.

„Co máš na černé stužce kolem hrdla?“ tázal se strojeně nedbale, a snažil se vynutit úsměv. „Nesluší ti ta hračka, odhoď ji.“

Paskalina se vzpřímila.

„Raděj zemru!“ zvolala.

Bylť to onen škapulíř, který od nohou madonny byl jí padl před skloněnou tvář, když v onu osudnou noc uprchla z kláštera. Přitiskla jej teď ke rtům. Cizinec se zasmál divoce, a bodl koně, až se bolestí vzpřímil. Za okamžik přelétli most, a octli se v zámeckém dvoře.

Cizinec vedl ji širokými schody vzhůru. Přišli do velké síně, skvoucí se zlatem, se stropu visela lampa z jediného safíru vyřezaná, a modré její blesky plnily prostor jako lunným světlem. V oknech byly místo skla tenké tabule z šedivého mramoru, bílé, žilkované, a děsivá zora noční vnikala krvavě jejich plochou v síň. U velkého stolu z černého kamene seděli tři muži, kteří vstali, když cizinec vešel.

„Moji manové," pravil hrdě.

První muž, bledý, s dlouhými, do modra černými kšticemi, šel jim naproti. Oči jeho zdály se Paskalině plné děsu, roucho jeho, temně purpurné, dodávalo mu ještě více bledosti a hrůzy.

„Buď vítána," pravil hlasem dutým.

Na to vstali oba ostatní a opakovali pronešená jejich druhem slova.

Paskalina chvěla se úzkostí, vše co viděla, zdálo se jí jako chmurným snem, to nebyli lidé, to byly stíny, ty hlasy podobaly se skuhrání větru ve zbořených kobkách, v puklých rakvích.

Cizinec jal se mluviti:

„Nuž, jsi mou nevěstou. Přítomni tři muži budou našimi svědky. Dříve ale odlož vše, co jsi sem přinesla. Vedle v síni najdeš šaty a šperky. Jdi a převleč se."

Dupl, a dvéře, které Paskalina nebyla posud viděla, rozlétly se; před zrakem jejím zjevilo se zázračné divadlo. Celá vedlejší komnata zdála se jediným plamenem, deštěm jisker všech barev, a všechen ten lesk vycházel z rouch a šperků, nakupených v zlatých skříních. Ale i z toho lesku, z té nádhery šla jakási hrůza. Zdály se jako lup z vydrancovaných hrobů.

„Já nechci tvých rouch!" zvolala Paskalina, „a nejsem tvou nevěstou!"

Tu šlehl z očí jeho blesk nadlidské nenávisti, při kterém se Paskalině srdce leknutím zastavilo. Krev mrzla jí v žilách.

„Jsemť v moci pekelné," zablesklo to nyní určitě její duší. Vzala svůj škapulíř a pozvedla jej do výšky.

Cizinec a jeho přátelé couvli o krok zpět.

Tu zmocnil se sestry Paskaliny náhlý, velký klid, byla to zmužilost čirého zoufalství.

Hlasem pevným zvolala: „V tomto škapulíři, který ležel u nohou přesvaté bohorodičky, zašit divotvorný květ růže z Jericha. Jeho moci přinucen každý nečistý duch pravdu odpověděti. Co tomu říkáte, druzi moji?"

Sotva domluvila, viděla, že cizinec a jeho přátelé k zemi jako pod těžkým břemenem se shýbali. Nebylo již pochyby, byla v moci samého ďábla! Hynula strachem, ale pozvedla škapulíř a zvolala vší silou svého smrtelnou úzkostí se chvějícího těla:

„Ve jménu ukřižovaného Boha, mluv, kým jsi!" A udělala při tom škapulířem kříž nad cizincem.

„Kým jsi?" zvolala podruhé.

„Barbatos, kníže v peklech," odpověděl cizinec, svíje se jako v agonii, a z očí jeho padaly jiskry místo slz. „Ve hvozdech mě lidé potkávají, čtyři králové, věčně zatraceni, chodí přede mnou, troubíce na zlaté rohy. Vyučuji ty, kteří se mi oddávají, prorokovat z bučení volů a štěkotu psů. Vím, kde který poklad v zemi leží, zakopán čarodějníky. Znám vše, co bylo a bude, a třicet legionů démonů mi slouží!"

Zdálo se, že tím vyznáním si jaksi ulevil. Vztyčil se hrdě a stal se temným jako mrak, kterým ale bývalá jeho nebeská krása svítila.

„A kdo jsou druzi tvoji?" tázala se Paskalina, zuby cvakajíc, a unešena strašidelnou jakousi zvědavostí.

„Nechť oni mluví!" odvětil temně a hrdě.

„Já jsem Haboryon, démon požárů," pravil muž v purpuru, který byl nejdříve Paskalinu uvítal. „V pekle nazývají mě vévodou. Nevidělas mě dnes dmychat plameny paláce?"

Ostatní dva muži pravili:

„A já jsem Balberith, jejž někdy ve Fenicii ctili! Mám archivy pekla v péči, a dychtím jméno tvoje vepsati v knihu zatracených."

„A já Balzefón: v Egyptě se mi klaněli a přinášeli mi bohaté oběry, neboť já zamezoval útěk jejich otroků. A mezi tím co Faraon se ke mně modlil, uprchli židé z jeho země rudým mořem. Za to nechal anděl zhubitel moji sochu stát, když všechny ostatní k zemi kácel a v prach rozdrtil. Kul jsem pro sebe řetěz."

Smál se až celý ten hrad z balvanů a jisker, mlh a bludiček se třásl v základech.

Paskalině ježily se vlasy

„Mocí, kterou jsem vás přinutila k mluvení, káži vám, byste odstoupili ode mne!"

Bylo hrobové ticho, ale nikdo sebou nehnul. Tu klesla Paskalině odvaha, a z chvějících se rukou vypadl jí škapulíř.

Ďábel zasmál se. Vichr tak silný, že Paskalině bránil učiniti krok, vál teď mezi ní a spasným škapulířem.

„Bláhová," zvolal Barbatos, „Ty jsi moje, a nikdo tě nevyrve teď z rukou mých! Tuto noc ještě měl osud tvůj se rozhodnout, a bude rozhodnut dle mého přání! Já vylákal tě z kláštera, já byl původcem klamných tvých snů, já vedl rytíře Nikodema k tobě, já způsobil tvoji zkázu. A ty sama dalas mi nad sebou moc. V pýše své myslilas, že nemůžeš klesnout, tys volala pokušení na sebe, hrdě, šíleně, ono přišlo, a tys podlehla! Pojď ke mně, nevěsto!"

Sáhl po ni, jal ji za ruku a táhl ji k sobě. Již padala do náručí jeho, polomrtvá, když ji náhle pustil. Síní šířila se vůně nebes: růže z Jericha vykvetala čarodplně z roztrženého škapulíře, bílá jako hvězda, a démantový balšám kapal z ní. Stěny síně pukaly a jasná noc svítila jimi plna míhajících se andělů. Vzduchem táhl zvuk tisíce zvonů. Byla noc vánoční, okamžik, v kterém se zrodil Spasitel, a jedině v tu chvíli rozkvétají růže z Jericha, v okamžiku tom nemá peklo moci. Nebe dýše polibkem posvátného míru na celý stvořený svět . . . Zámek zmizel jako sen a ďáblové s ním.

Paskalina ležela v písku v poušti pod oblohou prokvetlou stříbrem mléčné dráhy. Neměla síly děkovati Bohu, neměla síly učiniti jediného kroku. Položila tvář na písek a dala hvězdným paprskům vnikati v oči, do kterých pán temností byl nedávno zíral. Tak zůstala až do úsvitu, pak uslyšela dunění mnoha kroků a pozvedla hlavu. Byla to karavana, ubírající se pouští. Zvedli ji, dali jí vody, aby pookřála, položili ji na velblouda jako věc. V nejbližším městě prodali ji v otroctví, též jako nějakou věc.

V.

Nyní nastala pro sestru Paskalinu pouť bezdnem nové hanby, nového utrpení a nevýslovného opovržení samou sebou. Tři léta prodávali ji od místa k místu, přecházela z ruky jednoho kupce v ruku druhého, jako předmět, jejž každý odhodí, když se ho byl nabažil. Přála si smrt, ale neměla odvahy zemříti, věděla, že zeje peklo před ní. Zázrak byl ji sice zachránil, ale posud nebyla hodna milosti. Myšlila na smíření s Bohem a doufala proti svému přesvědčení. Ale to jen v jasných chvílích, celkem byla tupá bolem. Jednoho dne ale podařilo se jí konečně uprchnout. A nyní vyšla jí teprve zora naděje. Vrátila se v poušť, a tam žila v kajicnosti deset let v slzách, které palčivostí svou ji očišťovaly. Kámen byl její poduškou, hlad jejím druhem, a modlitba její mannou. Tak žila mrtvá pro svět, ale v srdci jejím neuhasla horoucí mocná jedna touha — jednou ještě uvidět klášter, v kterém byla žila, a onen svatý obraz, který se nikdy z duše její nebyl vytratil. Dlouho odolala svému předsevzetí vydati se na dalekou tu pouť, cítila, že milosti takové nebyla hodna. Avšak stalo se, že v samotu její se začali lidé utíkati, které zuřící válka z domu plašila, zanechala tedy kámen svůj v sluji, vzala kříž, který si byla svázala z rákosí, a hledala samotu druhou. Chodila dlouho, dlouho, až se octla v hlubokém lese. Vítala stromy jako přátele, šum jejich byl jí nevýslovně drahý. Bylo již na večer a měsíc stál nad vrcholky a sypal stříbro své do klína hvozdu. Sestra Paskalina zahleděla se v listnatý chvějící se strop nad svou hlavou, a sny se vynořovaly pomalu z její duše. Poznenáhla zdálo se jí, že les bral na se podivné vzezření, bylo jakoby pomalu tuhl jako při náhlém, velkém mrazu. Nehýbal se více, nekolíbal více koše svých cedrů a pinií, ale kouzelný jakýs ruch se ho teď zmocnil — větve počaly se splítat v oblouky, pně staly se sloupy, paprsky luny měnily se v zlaté hvězdy na divem povstalé klenbě, a celý hvozd byl dómem, kterým vítr sladce hučel. Byl to její kostel, ten drahý, svatý prostor, kde byla co dítě snila a se modlila! A hle, tam v zlaté mlze v dáli rozkvétaly náhle růže a lilie, a uprostřed nich zamodralo se to jako nebe, a jako blesk zamihl tam ten sladký, usmívavý obličej divotvorné panny Marie!

Sestra Paskalina zaplakala hlasitě, a vidina její zmizela. Ale v duši zněla sladká harmonie tonů a světel dál.

„To bylo znamení, já smím se vrátit, smím uzřít ji a zemřít u jejích nohou!“ zvolala Paskalina, a předsevzala si pevně, že se domů vrátí.

Když ráno svitalo, dala se na dlouhou svoji pouť. Šla bez ustání v stranu zapadajícího slunce. Jak dlouho chodila, nevěděla, nepočítala ani týdny, ani měsíce. Žebrala chléb svůj od domu k domu a klesala chorobou, bídou a vysíleností. A doplížila se přece k svému cíli. Již přicházela do krajin známých, již viděla městečko blíž kláštera z daleka jako bílý bod, a jednoho rána došla až tam, a stála konečně u samého prahu svého ráje. Musila rty svoje v studánce ovlažit, byly vyprahlé, nedovedla mluvit. Když se nahnula nad vodou, lekla se své tváře, jak bledě, svadle se vyjímala v proudu šedých již vlasů! Co tam bylo stop bídy, hříchů a slz! Paskalina se usmála trpce. Nemusila se aspoň obávat, že ji poznají v klášteře. V tom zazněl hlas zvonku, zvoucí sestry k modlitbě. Krutý bol pronikl tu její srdce.

„Jsemť vyloučena,“ šeptala, pak ale dodala: „Ne, onať mě zvala sem, již jdu!“

Plížila se ku dvířkám a zatáhla za zvon. Dvéře se otevřely a mlhou svých slz uviděla Paskalina sestru Benignu. I ona nebyla již mladá, ale jaký svatý klid, jaká čistota a důstojnost zářily z její tváře!

Paskalina padla na kolena, přemožena bolem, a nemohla promluvit.

„Ty ubohá!“ ozvala se sestra Benigna, ani netušíc, koho před sebou vidí. „Co mohu pro tě učinit?“

„Pusť mě do kostela, před zázračný obraz Bohorodice, bych tam žalem a hanbou zhynula!“ vyrazila Paskalina vášnivě ze sebe, a oči její vzplanuly jako v horečce.

Benigna byla všecka polekána.

„Ty chápat nedovedeš,“ zvolala Paskalina. „Jsemť velká hříšnice, nesmírná je moje vina!“ Mluvila divoce.

Benigna couvla o krok, pak ale se zpamatovala a pravila klidně:

„Jakkoli velký tvůj hřích, smilování boží větší jest.“

„Pusť mě do kostela, uvidím!“ zvolala Paskalina.

„Kostel je posud zavřen,“ odpověděla Benigna. „Měj strpení, vejdi sem a já zavolám sestru sakristianku!“

„Sestru sakristianku!“ vzkřikla Paskalina. „Ano, chtěla bych ji vidět. Před lety znala jsem též vaši tehdejší sakristianku, sestru Paskalinu. Mohla bych vám říci, co se s ní dělo.“

„Víme o všem, co se dělo se sestrou Paskalinou po celý její život,“ odvětila sestra.

„Vy víte, co se s ní dělo? Vy jí tedy zlořečíte?“ Klonila hlavu k podlaze.

„Co blaboliš?“ divila se Benigna. „Milujeme sestru Paskalinu nade všecko. Je naší pýchou, naší útěchou a naší radostí! Hle, zde přichází sama! Nese svěží růže a lilie, sluší jí to jako světici. Mne volá povinnost odtud, promluv sama s ní, je sladká a plná lásky.“

Odkvapila, a Paskalina zírala upřeně před sebe jako omámena. Bděla nebo byla hříčkou klamného snu?

Hle, dlouhým korridorem nesla se jako bílý paprslek postava v řeholním hávu. Klín měla plný růží, s pasu visel jí klíč od skříně tříkrálové, a zvonil sladce a jemně při každém jejím kroku. Tvář té postavy měla tahy sestry Paskaliny, viděla se tedy sama před sebou, ne však kleslá, se stopami bídy, hříchů a utrpení, ale plna důstojnosti a svatého klidu, tak asi, jak by byla vypadala, kdyby nebyla nikdy z kláštera vyšla, nýbrž tam po celý život svatý sen svého mládí o ráji, Bohu a jeho matce dále snila, až do toho okamžiku, beze skvrny a věrně slibům svým a povinnostem.

Sestra Paskalina otvírala oči dokořán a svatá hrůza ji pojala jako bystřice. Srdce její tlouklo divoce a vlasy se jí ježily. Krásný přelud ale nesl se blíž a blíže, vůně růží v jejím klíně a světlo jejích očí plnil celý prostor, a s úsměvem a hlasem tak sladkým, že při jeho zvuku se stěny bílými květy pokryly, podobnými těm, které mráz na listech tvoří, pravila:

„Zde opět tvoje klíče, Paskalino. Ty odevzdalas je při svém odchodu do rukou mých, a já tě věrně zastala. Nikdo netuší zde, že jsi odešla. Já vzala na se tvoji líc, a plnila tvé místo. Jsi opět doma, ty ubohá!“

Klíče zacinkaly na dlažbě a postava zmizela. Chodbou ale nesla se na zlatých oblacích Panna Maria, tak jak byla na zázračném obraze vymalována.

„Matko milosti!“ vzkřikla sestra Paskalina, radostí šílená. „Ty odpouštíš?“

Postava nahnula se s výše zlatých oblaků, a slza lesklá jako perla padla na čelo hříšnice.

Tu zkvetla svadlá její líc jako lilie, a z úst jejích stoupal jásavý a sladký zpěv, jejž ozvěna celého domu opakovala, až jako hymnus sta andělů zazněl, tak že se sestry udiveně sbíhaly, a úctou jaty kolem sestry Paskaliny poklekly.

Němy podivem vznášely ruce k svatému stínu, plovoucímu na zlatých oblacích. Když přelud zmizel, klonily se před Paskalinou jako před světicí. Ta ale povstala a zvala je do kostela. Pak prosila, by otevřely vrata dokořán a zvoněním svolaly lid. Když se tak stalo, vrhla se Paskalina před obrazem v prach, pak povstala a velkým hlasem objevila vše, vše, co se bylo s ní událo, svůj útěk, pád a hřích, svou bídu, svou kajícnost, a konečně velký ten div lásky a nesmírného slitování. A velký její hlas zmíral poznenáhla a měnil se v tichý, vřelý zpěv díků vzdání, a oko její nořilo se v blankyt nebes na obraze, a to modro hloubilo se vždy víc a více a měnilo se v planoucí bezedno empyrea, a v tom lesku, kde barva shasíná a doumírá zvuk, míhalo se cosi ještě skvělejšího než všechen jas, a duše sestry Paskaliny vznášela se za tím něčím, co svítilo a znělo, a co se konečně jak růže rozbřesklo v polibek míru a lásky! . . . A rty její umlkly na věky, a oko nehnulo sebou více, oslepené září věčnosti . . .

* * *

Toť celý děj života sestry Paskaliny, jak jsem jej spředl ze starých podání kronikářů, z fantastického líčení dávných cestovatelů a demonologů, a konečně z vlastních svých snů. Mnohým, chladně rozumujícím, bude to vypravování pohoršením — kéž je též některým aspoň k radosti! Amen.

Ve fjeldech.

Cestopisný obraz z Norska. Napsal *Jos. Kořenský.*

(Dokončení.)

Brzy dostavil se vůdce a s ním též několik rusovlasých dětí vstoupilo do světnice. Vyvalovaly modré oči a bázlivě tlačily se ke zdi. Kdo ví, jak dlouho neviděly cizince ve ztraceném koutě horském! Několik darovaných obrázků pěkně malovaných zvýšilo zvědavost jejich, zvláště svatý Mikuláš v osněženém hávu přijat byl od nich s úsměvem ve tváři jako starý známý ze studených končin. I přicházelo robě jedno za druhým, a všecky dětí zdvořile se děkovaly, ruku podávajíce, za dárek zřídka vídaný v opuštěném Grövdalu. Rozumí se, že každé dítě, tisknouc ruku naši, šeptalo uctivé: „Tak“ — děkuji. Za dveřmi v síni ústa jejich veseleji se rozvázala, když ukazovaly si vespolné, kdo při rozdávání lépe pochodil.

Též my zdviháme se k odchodu a překročujeme práh domu, čtouce na šťastnou cestu nápis, umístěný pod přibitými parohy sobími:

Naar vi gaa ind, naar vi gaa ud,
da taenk paa os, o milda Gud.
(Když vcházíme, když odcházíme, pamatuj na nás,
ó milý Bože!)

Drobný deštík skrápí močálovitou půdu, my pak pohlížíme vzhůru k vysokým fjeldům, z nichž divoká bystřina srázně se valí do Grövdalu. Následujeme poslušně vůdce svého. Statně vykračuje si s mým cestovním vakem, a ruka jeho ukazuje ku příkré stráni. Při tom smutně dívá se v naši tvář, jak by říci chtěl: Pomoz vám Pán Bůh! Tušili jsme cestu plnou svízelů, ale že bychom bráti se měli cestou takovou, na mysl nám nikdy nepřišlo. Můj mladý „rejsefaelle“ — soudruh — tvářil se vesele, maje těžké břímě naloženo na bedrách. Svěžest a mladickou sílu osvědčoval zprvu stále horlivě tím, že samého vůdce spěšným krokem předcházel a hrdinsky stékal příkré boky horské. Vůdce zatím sáhaje do kapsy po žvýkavém tabáku, připravoval si posilnění k cestě ještě namáhavější.

Cestou pozdravujeme hospodáře a čeleď, kteří vracejí se z Grövdalských salaší (saeter). Po celé léto nebyli v dolině, a snad jenom stařec se svým vnoučetem, snad zcela sám opatroval osiřelé stavení, snad chalupa opuštěna byla po všecken ten čas, a živá duše přes práh domku nevkročila, ač otevřen jest cizinci dokořán, nejsa uzamykán na závoru. Nejednou projdeš několika staveními, a v žádném lidská tvář tebe nepozdraví, a snad celá osada jest bez života, bez osadníků: všickni vytáhli na blízké saetry, kde traviny teplem slunečním bují a vůčihledě tlačí se z hroudy na světlo denní, kde křoviska odívají se spěšně lupením, pučíce rychle ve květy, by blízké chlady nemohly ukrátit života jejich. Letem zaměňuje se život dolanů za život salašnický. Každý sedlák nebo baráčník táhne se vší rodinou na své saetry, zámožnější pak pronajímají díle saetrů vlastních sousedům chudým.

Měsíc červen vzruší dolany k záměně dávno očekávané. Snad dříve vytáhnou již do horských salaší na saetry — snad o několik dní později, když již svatojanský týden minul. Počasí tu rozhoduje.

V tu dobu o svatém Janě bývá plno práce ve statcích: soudky, máselnice, dřevěné krajáče, hrnce, talíře a jiné věci všeho druhu a všech potřeb snášejí se se všech stran a nakládají se na vypaseného koníka. Nezapomíná se na potraviny, a soli, mouky, kávy, cukru, chleba, slaniny brává se s dostatek na výlet tak dlouhý. Dívky ukládají si vlnu, by v prázdné chvíli plésti mohly punčochy a teplé rukavice pro zimní čas, a do šátku zabalují modlitby a bible. Malá to výprava jako do zaslíbené země. Rozezvučí se trubky a rohy, a zástup lidí, stádo koz nebo bravu a několik hubených krav stoupá křovím a úzkými lesinami ke travnatým paloukům hor-

ským, přestupují ručeje a divoké bystřiny, krkolomným úskalím docházejí zelené pláně. Tam ve dřevěných salaších nové obydlí se upravuje, a za krátko všecky kouty plní se mlékem, nasoleným máslem a sýrem. Občas výrobky ty odvážejí se po obtížné cestě do údolí ku vzdálenému překupníku, jenž kupuje a prodává zboží druhu všelikého, sušené ryby, máslo, mouku, zboží sklenářské, zkrátka vše od nití až k porculánové konvici.

Cizinci i domácímu poutníku jsou saetry zároveň hostincem a noclehem, nastupují-li dlouhou cestu horským krajem a posily a oddechu vyhledávají.

V neděli odbývají se v saetrech návštěvy, a sousední salašníci dostavují se k táčkám. Dívky přicházejí s vonnou kytící za ňadry. Však neskví se v ní květy z růží, narcisků a něžných violek, leč uvité jsou to ratolesti z nízkého keříčku, jehož pryskyřičné žlázky libou vůni vydechují.

„Pors" jest jeho norské jméno. Presl nazval jej voskovník, Linné pokřtil jej Myrica gale, z keltického gal = balsám. Horská bahniska nejmilejší jsou půdou voskovníku, lístky pak jeho náhradu poskytují za kuřlavý tabák. Diletant v botanice lehce rozezná jej po vůni od nízkého křoví vrbového. Béřeme kytičku z upřímné ruky dívčiny na památku, a kdykoli v herbáři zadíváme se v severní voskovník, rádi vzpomínáme si na norské saetry.

Přešly již srpnové dny, a salašníci opět ubírají se v doliny, vracejíce se se saetrů obyčejně ve druhé polovici září, v hornatějších krajích již počátkem tohoto měsíce. Také my pronikáme mokré houští Grövdalských saetrů a přímo razíme si cestu vzhůru, marně ohlížejíce se po nějaké horské stezce. Vegetace zmírá víc a více, čím výše blížíme se ke fjeldům; opustilo nás již olšoví, zakrsalé vrbiny a zardělý jeřáb, a jen bříza nízká (Betula nana) s lístky jako nehet velikými tulí se k rodné sestře, proplétají se vespolně, a obrněny spojenými silami proti studeným větrům, vyrůstají v horské zahrádky, jichž tam nikdo nezalévá, nikdo neokopává. Procházíme tím hustým křoviskem, jež asi po pás člověka povznáší se nad zemí, prostírajíc se daleko na šíř i dél. V těch výšinách tulí se k sobě i pníčky zimozelu severního (Linnaea borealis), jenž stále se zelená za vánic sněhových i za teplého léta. Trsy kapradí rozkládají tam plazivé vějíře mezi omšenými balvany, staré listy jejich vysévají výtrusy kol a kol, a hebounké vějíře mladé rostlinky odívají se jasnější zelení.

Tam ve fjeldech odehrává se krutý boj o život. Doleji ještě tlačí se puky na slunce z větviček polární vrbky, nebo nachyluje se k zemi nový letorost z břízy nízké, ale výše mladá rostlinka tone ve chladné bařině, život její se dusí, až bílá plíseň zničí bytost její nadobro a černé bahnisko jak těsto měkké přikryje nejútlejším závojem. Běda chodci, spočine-li noha jeho na takovém kopečku! Hluboce proboří se v bahnu a novým pošinutím v nový močál zapadá. Se špatnou se potážeme, chtějíce rukama půdy se přidržeti: bezpečně zapadneme všemi čtyřmi. Útrpně pohlížel jsem na svého soudruha, an takové zkušenosti draze sbíral na Grövdalských fjeldech.

Cesta přes pusté fjeldy není ovšem procházkou. Napřed třeba prodírati se huštinou, bažinami, potom brodíš se šumnou bystřinou, přeskakuješ kluzké balvany v samých peřejích, jež jako divoká šelma skokem pádí a do hlubokého koryta se ženou, tam víří a pění se sykotem, že až úzko při odvážném skoku na blízké skalisko, odkud na novo odvážiti se jest skoku nebezpečného, chceš-li protějšího břehu dospěti.

Bez úrazu vyvázli jsme všickni z prudké bystřiny a veseleji pohlížíme na ozněžené pláně zádumčivých fjeldů. Však tíseň mžikem projela mysl naši, když zrak náš bloudil po všem vůkolí. Hrozná poušť, z níž jenom smrt vyzírala se všech stran, byla přesmutnou cestou, kámen na kameni příšerně se kupil, kostrbaté hřbety temene skalního vysoko povznášely se nad divokou kotlinu. Chmury mrakové přikrývaly děsnou krajinu, ztemňovaly zelenou hladinu horského jezera, vítr pak chvílemi opíral se o skaliska ostrá a truchlivou skučel píseň. Zmizel travnatý koberec, křoviska již dávno rozloučila se s tím nehostinným krajem, a jen sporý lišejník, hebounký a vlhký, jediným byl oděním chladné půdy, v níž prýštily se pramének vody sněhové, stékajíce se v kotlině jezerní. Přehojné deště napájejí fjeldy skoro bez přestání, a hutné kamení nerado propouští srážky vodní. Pročež norské pláně samá jsou rašeliniště a studená bahniska.

Zdá se, že tam vládne odvěký klid a ticho hrobové, kdyby občas ssutiny zvětralého skaliska nesypaly se v nížinu. I v nejtvrdší kámen vlhkost přece vniká, dotýká se i samých útrob pevného svoru, mráz pak roztrhává silou nezdolnou povrch i nitro křemencové horniny, v níž jehlice ledové jako tisícerá dlátka pracují o zničení horského velikána. V kusy již drolí se tělo jeho, a ke starým zříceninám valí se nové trosky. S jedné strany, obnažen jest šedý jeho trup, s druhé sněhové spousty zakrývají jeho bedra, a krvavé pásy ke stáří sněhu ukazují. „Gammel snö" — starý sníh, dí náš průvodčí, chtěje poučovati nás o rudých skvrnách na pláních sněhových.

„Gammel snö" to ovšem nebyl, leč červenaly se tam drobničké bytosti rostlinné, útlé řasy krvavé barvy, řečené Chlamidococcus (Haematococcus) nivalis. Na severu nebývá krvavý sníh zjevem vzácným, též na vysokých Alpách bývá vidán. Kapitán Ross pozoroval krvavý sníh v zálivu Baffinově. Když teplé paprsky rozhřejí místem sníh, a ten v kaluže se roztaje, tu řasy krvavé nejpříhodnější našly koutek pro své bytí a pro svůj vzrust, šířice se ve dlouhých pásích a pokrývajíce sníh do délky několika metrů.

Podobného rázu jsou i jiné fjeldy norské a s výšin jejich nové fjeldy ukazují se na obzoru, modrají se srázné jejich boky, purpurem se skvějí při slunci západu nebo v šedém tónu ztrácejí se v oblacích. Tklivý pohled do smutných těch krajů horských! Tři čtvrtiny Norska jsou pustinou hornatou, a skoro polovice země povznáší se nad čáru vegetační. Drahé výkupné za půvaby skandinavského severu! Nepatrná výška v norském pohoří rozhoduje již o osudu mnohých rostlin, a povýšení tisíc metrů nad mořskou hladinu předvádí botanikovi vegetační zjevy jako v Alpách horské výšiny o dvou tisících metrech. A octneš-li se na fjeldech, kteréž povznášejí se do výše jako česká Sněžka (1600 m.), tu shledáš se s květenou vysokých temen Alpských, tu kyne ti drobné zlaté kvítko Ranunculus glacialis, k samému sněhu tiskne se R. nivalis, a v ledové již půdě silenky sněžné čáry (Silene acaulis et quadrifolia) se rozvíjejí a zakončují květnatou říši. Tu rozpomínáme se na Ženevského přírodozkumce proslulého Saussura, jenž bezlodyžnou silenku poprvé před sto lety trhal na ledovcích Montblanckských ve výšinách skoro jedenácti tisíců stop.

Smutno bylo v Grövdalských fjeldech, teskno i v mysli naší. „Den Dag kjem aldri at eg deg glöimer" — nikdy nevzejde den, bych na tebe (kraji) zapomněl! Žal zavívá ze skladby „Norges Fjelde" (Norské fjeldy), v níž Ole Bull zpomínky na mládí své uložil, když jakožto hošík s nástrojem svým nejmilejším v horách se toulal a proti vůli rodičů v nejslavnějšího mistra vyrůstal. Tklivá jest i báseň Björnsonova, „Over Fjeldet", v níž duch pěvcův ve stesku svém do fjeldů se utíká.

Pro slovo „hora" Norové nemají významu. Jeť celá jejich země jedinou massou horskou, ve kterou hluboké zátoky mořské, fjordy, daleko vnikají, tvoříce údolí.

V písních opěvují se jenom fjeldy, horské pláně nordických krajů, kde vyšší život vegetační zaniká a hyne jistou smrtí. Sami dolané jaksi útrpně dívali se v naši tvář, když odpočinku vyhledávali jsme u nich po šťastné pouti horské, opakujíce po nás souc itně: „Z fjeldů?!"

Za léta ovšem svěží vzduch fouká po fjeldech, a poutník rád ssaje občerstvující jeho sílu. Za slunečních dnů letních jsou fjeldy kouzlem skandinavských cestovatelův i lidu domácího, a každý s nadšením vydává se na pouť obtížnou.

Dit Augn flyg yver Nut og Tind
det er, som flyg det i Himlen inn,
upp fraa Fjellet.

(Christ. Janson.)

(Tvé oko bloudí po temenech a vrcholcích horských, že zdá se, jak bys do samého nebe zíral s pohoří.)

Norská řeč má mnoho významů pro rozličné vyvýšeniny horské: tind, nut, horn, aas, kullen, meden, egg, hammen, bakke, houg a j.

Když pochmurná zima dostaví se do horských krajů skandinavských, a vánice sněhové pokryjí širé pláně tak, že i kupy nahromaděného kamení — varder — (kteréž cestu ukazují poutníku) pod sněhem se ocitnou: potom fjeldy postrachem jsou zbloudilému. Hrozná jsou ta „pole" (Fjeld, vysl. fjel, plur. fjellen) a krušno tam opuštěnému osadníku, jenž za sněhových vánic jen na svou pomoc jest odkázán, vzdálen od života lidského na několik hodin cesty.

V těch místech nehostinných, kde zvláště děsno a nebezpečno bývá, za doby zimní, zřizují se „fjeldstuer" — horské stanice, jejichž obyvatelé poskytují pomoci poutníkům těžce zkoušeným v útrapách bouří sněhových. Fjeldstue jest spasným útočištěm unaveného cestujícího, kdež dostane se mu noclehu i pohostění, tam přijmou nás obyvatelé strážného domku, když i za veselejších dnů letních ubíráme se kolem, a hostinu slavnou vystrojiti dovedou ve krátké chvíli.

V nitru domku, jenž osiřelý tam stojí, jako hruška v širém poli, všecko čistotou září, a lahoda jeví se v koutečku každém. Nádobí a náčiní leskne se na prostřené tabuli, a chutný rensdyrsteg (Rensdyr = sob) znamenitým bude posilněním k další cestě po melancholických fjeldech.

Fjeldstue bývá též útulným místečkem, kde nimrodové z dálného Albionu ke schůzkám se dostavují, podnikajíce odtamtud výpravy do výšin, střílejíce tam divoké soby a v lesnatých horách obrovské losy, kteří blízci jsou již svého vyhynutí.

Sama správa zemská péči vede o strážnice horské, podporujíc je penězi a zabezpečujíc tak cestování v neblahé době zimní. Mnohý poutník vyvázl šťastně ze smrtné záhuby jenom přispěním a milosrdenstvím obyvatelů strážné chýšky. Stát z vděčnosti odměňuje ty zastance lidských životů, udíleje jim medaille z drahého kovu „for Borgerdaad" — za občanský čin.

Povinností horských strážnic jest, starati se o úpravu zavátých cest, udržovati spojení povozné (v Norsku skyds vysl. šüs, řečené) a poskytovati pocestným všeho zaopatření, za něž platívá se velmi málo, ač docházeti jest daleko do osady pro zásoby potravní.

Fjeldstuer zakládaly se v Norsku již ve 12. století. Některé z nich leží téměř tisíc metrů nad mořskou hladinou: Nystuen ve Filleřjeldech 992 m., Fogstuen, Jerkin a Kongsvold v Dovrefjeldu 970, 957, 898 m.

Rádi věříme slovům Buchovým, své doby znamenitému přírodozpytci, jenž navštíviv ty severní končiny více než před sedmdesáti lety, oslavuje horské strážnice takto: „Velebím vroucně dobrého krále Eysteina, jenž v Dovrefjeldech již roku 1120 postavil čtyři strážné chyše, pro dobro a ke blahu putujících lidí.

Ve fjeldech norských ticho bývá, klidněji než na Alpách. Hvízdání sviště se tam nerozléhá, kamzík neposkakuje tam po skaliskách, hojný tetřev, tetřívek a pokrevná sněhulka (Lagopus subalpinus, „Dalripa") raději poletují v revírech lesnatých, kdež také medvěd potulný život vede. I opeřený dravec zřídka kroužívá nad skalnatým cimbuřím.

Dva jsou stálí hosté ve fjeldech: sob a lumík. Třetím, však vzácnějším hostem, jest rosomák. Prvnímu nástrahy všeliké se strojí, rod jeho zenenáhla zmírá, a náruživost cizáckých lovců příliš záhy uspíšila by zánik jeho jakož i příbuzného losa, kdyby sama země nebyla se postarala o zachování a šetření jejich rodu, chráníc je přísnými zákony honebními. Zato v rodě lumíků požehnání spočívá, že množí se v norských fjeldech jako písek v moři. Hned zdá se, jakoby lumíci na vždy zmizeli s povrchu zemského, by v zástupech sterých oživili výšiny novým potomstvem.

Sob nepředčí rychlonohou srnku ve švarných pohybech jejích, maje kratší a silnější krk, statnější plece a svalnatá bedra, jež ho činí výborným soumarem ve krajích laponských. Nohy jeho jsou kratší, ale mohutnější než jelení, kopyta nápadně se rozchlipují, široce půdy se dotýkají a pevněji opírají se o ztuhlý sníh. Praskot noh rozléhá se jako rány elektrické, když houfec divokých sobů vyplašil jsi s pastviska horského. Samotáře sotva uvidíš na fjeldech, a když, tu zajisté vyhostěn byl ze švarné tlupy, jsa nejspíše sestárlým mrzoutem. Sobové druží se ve společnost druhdy velmi četnou, a tlupy o 50 až 100 parohácích často vídati lze ve fjeldech — ovšem zdáli, leda že bys chytrým lovcem byl. Statné parohy pěknou jsou sobův ozdobou, jíž ani laně nepostrádají, konce jejich v lopatky přecházejí.

V zimě vniká zvíře v závěje sněhové, a domáhajíc se potravy nejmilejší — vlhkého lišejníku sobího — nejednou jen zadek z hluboké jámy vystrkuje.

Do lesnatých krajů sobové neradi sestupují a nejraději lesům se vyhýbají. Nejspíše ještě navštěvují nízké lesiny zakrsalé břízky, jejíž pupence rádi okusují, jsouce v potravě velmi vybíraví.

Před časy byl sob rozšířen po vší střední Evropě, teď však daleko zatlačen jest na sever. Hojnější než tlupy

sobů divokých jsou stáda krotkých, domácně chovaných u národa laponského. Pro soba má Lopař mnoho slov něžných i laskavých jako Arab pro svého koně nebo velblouda, všecko jednání Laponcovo jen ke zdaru sobů se nese, všecku mysl jeho jen raingi (sob) jímá a ovládá, jemu péči a všelikou starost věnuje s celou duší a z požehnání domácích sobů jako dítě se raduje. Ale o vykrmení jejich obyvatelé laponských fjeldů mívají nejmenší starost. Sob sám potravy si vyhledává ve fjeldech, jež oplývají lišejníky tou měrou, že druhdy celý kraj žloutne nebo bělá se tou nízkou vegetací.

Ve Skandinavii známo jest asi 30 různých druhů Cladonií. Cent lišejníku sobího vydá jako tři centy bramborů.

Též v Čechách nebývá Cladonia řídkým hostem, ale ukazuje potom zjevně k půdě vymořené.

V Norsku chová se domácně asi 80.000 sobů, ve Švédsku více než 200.000.

Ze severních fjeldů skandinavských hojně přiváží se na trh zvěřiny sobí, a uzená kýta sobí neschází skoro nikdy na prostřené tabuli, při níž stoje okoušíme umění norské nebo švédské kuchyně, nežli zasedneme k nastávající hostině.

Útrapnou cestou do Eikisdalu plémě čilých lumiků rozjařilo mysl naši na fjeldech. Drobné to stvoření poprvé uzřel jsem v přirozenosti jeho, a zadívati se v rozdurděnou jeho tvář bylo již dávno zbožným přáním mým. Jeť život lumika jako norská pohádka, již rozluštiti úplně posud nepodařilo se. Prosťáčkové noršti ovšem rychleji záhadu rozřešili než pátravý rozum přírodozkumců, a podnes slýchati lze ve Skandinavii, že lumíci s deštěm padají s oblak, a když nadobyčejnou žravostí žaludek si pokazí, že náhle hynou a do posledního vymrou ve fjeldech.

Biskup upsalský Olaus Magnus poprvé zapsal o lumících zprávu, připomínaje, že když roku 1518 lesem jel, tolik hranostajů (hermelinů) viděl, že zápachem jejich všecek les byl naplněn. Příčinou toho byla prý malá čtyřnohá zvířátka, lemar řečená, která občas za náhlé bouře a za velikého lijáku s nebe padávají, že však není známo, zdali zahnána tam byla z dalekých ostrovů, nebo či snad v oblacích se zrodila.

Ve knize sepsané před půltřetím stoletím vypravuje Olaus Wormius o lumíku, že skutečně se rodí v oblacích a s nich potom k zemi padá, nad to pak ještě tvrdí, že jest marné zaháněti lumíky zaříkáním. Teprv Linné vylíčil povahu lumiků ve švédských pojednáních z let 1740.

Na grövdalských fjeldech hemžili se lumíci v sušších bařinách téměř u samého sněhu, a každou chvilku zakvičel nějaký pod nohama. Tu byla nejlepší příležitost prohlédnouti si žlutotečný jeho kožíšek, rozježené vousy, černá jeho očka zlostí zářící a pitvornou jeho postavu, když ostré hlodavé zoubky vyceňoval, stavě se při tom na bobeček. Na útěk nepomýšlel, ale o zadeček se opíraje kňučel a kvičel, pronikavě chrochtal a funěl, jakby zahnati nás chtěl strachem. Z posice své se nehýbal, ale hrdinsky se hájil, když poškádlen byl na novo deštníkem. Zoubky své pevně v hůlku zaryl a v samé zlosti vléci se nechal až do chladné kaluže. Tam však procitl ze své zuřivosti, a studená lázeň ochladila i jeho vztek: pustil hůl, divoce vyrazil z kaluže, načež do boty se pustil, ač marně mstil se za náš žert.

Bláhový! Zuřivý boj nám vypověděl a statečně se potýkal, nijak nepomýšleje na útěk, ačkoli u samé díry šarvátku započal.

Saa dö da du — nuž zemři tedy! a mrtvolu jeho ukládám v cestovní torbu. Vzácným jest teď kouskem ve školním museu.

Ač lumík přehojným bývá na horách norských, přece zřídka bývá vídán u nás ve sbírkách, a draze platívá se vycpaný jeho kožíšek.

Tak skončil zlostný lumík. Teď tiše sedí na špalíčku, hotuje se k boji vytrvalému, ale života v něm dávno není. Vypadá jako mladinký skřeček nebo morčátko. Příbuzného skřečka zuřivostí snad i překonává a šíleně se vrhá malým skokem na nepřítele. Žádného zvířete nechce se báti a všemu živému i neživému se protiví, pln jsa neústupnosti. Na silnicích staví se lumíci vzdorovitě i proti koňům a vozům, a mnoho jich bývá takto přejeto a zamáčknuto.

Zarputilé hrdinství lumíkovo poznali jsme zvláště, když průvodčí ukazoval nám ta hezká zvířátka v samých děrách, které si dělají pod kameny nebo v drnu a pod mechem. Také však i ve sněhu chodby si vyhrabávají. Byl to povyk, když postavili jsme se jim před vyhlídku. Seděli jako strážný cerberus u vchodu, a pouhé naše zastaveníčko vyrušilo je ze sladkého zadumání: mumlali nevrle a pronikavě počali kvíleti, když holí jsme se blížili. Snadno bylo chytat je holí jako ryby na udici.

Kde lišejníky přestávají, tam také hospodářství lumíka zaniká. Jeť lišejník sobí hlavním pokrmem jeho, lahodnými pak zákusky bývají mu pupy březové a sporé rostlinky alpské. Škod tam ovšem nepůsobí. Na fjeldech pusto, ruka lidská půdy tam nekypří, rolník neklidí tam úrody zemské.

Boháčem lumík není a blahobytu jeho poskrovnu jest. Domov jeho však přece poskytuje mu všeho k vezdejšímu životu. Pouze za některých let zdá se, že nouze zuří v jejich domovině. A tu v zoufalství rozlučují se lumíci s horským krajem a táhnou ve šťastnější místa, leč daleká jest jejich pouť jako křižácké tažení, a ubozí vystěhovalci horští spějí v náruči zkázy své.

Tažení lumiků stala se vpravdě pověstnými. Vypravuje o nich Linné poprvé, však zdá se, že ne z vlastní zkušenosti: „Nejpodivnějším zjevem při lumících jest jejich stěhování. To opakuje se v desíti až ve dvanácti letech jednou, za to ale žasne rozum lidský, vida ty ohromné zástupy, valící se jako vlny. Ničemu se nevyhýbají. Přeplavují se přes jezera, a přijdou-li k nějakému člunu, přes člun dále se ubírají, vrhajíce se jednou stranou do něho a druhou ze člunku vyskakují. Ani proudu horské bystřiny nevyhnou se, ale zoufale vrhají se do něho, byť i všickni zahynouti měli. Dostanou-li se ke kupě sena, netáhnou kolem ní, ale kupou samou pronikají a senem se prožírají. Okolo velikých balvanů běhají kruhem a potom dále směrem rovným táhnou. Namane-li se jim člověk v cestu, proklouznou skrze nohy jeho, a překáží-li jim v tom, zakusují se mu do bot a do holí, kterou jim nastrkuje.“

Že lumíci, stěhujíce se s hor, nedbají žádných překážek, ale plovou přes řeky a jezera, přelézají skály a údolí, vnikajíce při tom do dědin i měst, zjištěno jest nade vši pochybnost. Sám se vyptávaje hodnověrných Norů na ten neobyčejný zjev, slyšel jsem ode všad souhlasné svědectví. Přátelé moji v Throndhjemu vypravovali mi,

že veselo bývá v městě, když tam lumíci táhnou. Mládež honí se po hbitých vystěhovalcích, a kočky a psi mnoho mají práce, zábavy i pochoutky, požírajíce do sytosti té nízké zvěřiny.

Dobrý náš soudruh z cest, norský setník Lorange, připomenul o tom svou zkušenost, již zažil, když se svými vojíny městem táhl: lumíci slavili právě vítězný příchod do města, valíce se proudem proti vojsku a prodírajíce se násilně řadami jeho.

Za těch pověstných tahů houfy nepřátel sprovázejí stěhující se lumíky: vlci, lišky, rosomakové, kuny, tchoři, hranostaji, psi, kočky, sovy, káně, vrány, straky a j. v patách následují tažení. Téměř všickni dravci skandinavští odkázáni jsou požírati lumíky jakožto nejhlavnější krmě. I sobové kopytem utloukají lumíky, chutě je polykajíce.

Na své pouti po fjeldech norských rosomaka nikdy jsem neviděl a marně toužil jsem po etymologickém vysvětlení německého jména jeho Vielfrass.

Norové jmenují rosomaka jaerv, Čudové kampi, Kamčadalé dimug; české jméno pochází z ruského rosomaka. V jazyku čudském (finském) značí fiälfrass obyvatele jeskyňového. V zoologii pokřtěn byl rosomak latinsky Gulo borealis. Rosomak jest pravým osadníkem fjeldu horské skály jsou jeho doupětem, nejpustší kraje brlohem nejmilejším. Stálého bydliště tam nemá, leč nově a nové bezpečného koutu vyhledává, přepadávaje soby a brav, jimž do týla skáče a potom roztrhává. Žravost jeho stala se pověstnou. Němci pak dokonce verše jí věnovali:

Vielfrass nennt man dieses Thier,
wegen seiner Fressbegier.

Zmizelo moře kamení, a hluboký Eikisdal, cíl dnešního putování, vidíme jako ve srázné propasti, v níž dlouhé jezero se černá. Blízko břehu jeho zelenají se lučiny, a uprostřed nich dvůr Overaas ukrývá se mezi košatými jabloněmi. Za krátko pozdravíme osadníky jeho, šepotajíce vážně „God Dag“ a budeme hostmi v novém neznámém kraji.

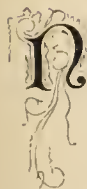
Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování)

VIII.

Pokračování hloupostí.

Následujícího dne vyšel Pavel se svou vůdkyní z domu v tu samou hodinu jako včera; ale poněvadž bylo nebe zataženo a vanul nepříjemný větřík, jenž hrozil proměniti se ve vichřici, odhodlali se tentokráte jenom na krátkou vycházku. Přešedše obecní draha Aldeacorbská, ubírali se dále podél velké haldy, která se vypínala na západě dolů, a chtěli odtud sestoupiti ku štolám.

„Nelo, musím ti říci něco, nad čím radostí poskočíš,“ řekl Pavel, když už byli daleko od domu. „Nelo, cítím, že mi srdce div nepukne štěstím. — Zdá se mi, že vesmír, všechny vědy, dějiny, filosofie, příroda a vše, čemu jsem se byl naučil, probudily se v mém nitru a kráčejí přede mnou . . . zrovna jako v nějakém průvodu. Viděla's včera ty pány, kteří na mne čekali . . .“

„Don Carlos a jeho bratr, kterého jsme předevčírem potkali —“

„To jest proslulý učenec, který sešel celou Ameriku a vyléčil zázračné věci. — Přišel na návštěvu ku svému bratru. Protože jest Don Carlos tak dobrý přítel mého otce, prosil ho, aby mne prohlednul. Jak laskavý a dobrý jest! Napřed se mnou mluvil, tázal se mne na rozličné věci a vypravoval mi jiné veselé a zábavné. Potom mi řekl, abych byl tiše i ohmatával mi víčka prsty . . . Za dlouhou chvíli řekl několik slov, kterým jsem nerozuměl, byla to slova medicinská. Na to popošel se mnou k oknu. Mezi tím co mne prohlížel nějakým nástrojem, bylo v pokoji ticho. Potom řekl doktor otci: Zkusíme to. — Mluvili jiné věci hlasem velmi tichým, abych nemohl slyšet, a myslím, že mluvili také posuňky. Když odešli, řekl mi otec: Synu mé duše, nemohu před tebou skrývati radost, která jest ve mně. Ten muž, ten anděl Bohem seslaný, mi dal naději, velmi malou naději: — ale chápeme se naděje nejvíce, když jest nejmenší. Snažím se vykořeniti ji ze sebe, říkaje si, že jest nemožná, ne, ne . . . skoro nemožná. — a ona se mne drží jako klíště . . . Tak mluvil ke mně otec. Podle hlasu jsem poznal, že pláče . . . Co děláš, Nelo? Netančíš?“

„Netančím, jsem u tebe.“

„Jindy jsi tančívala, když jsem ti řekl něco radostného . . . Ale kam pak jdeme dnes?“

„Dnes je ošklivě. Půjdeme ku Traskave, kde jest místo chráněné, a potom půjdeme dolů k Lodi a do la Terrible.“

„Dobře, čiň jak chceš . . . Aj, Nelo, družko má, kdyby to byla pravda, kdyby Bůh chtěl míti se mnou slitování a dopřál mi toho, abych tě spatřil! . . . Kdybych prohledl jenom na den a druhého dne hned zase oslepnul, jak neskonale vděčen byl bych mu za to!“

Nela neřekla slova. Na místo svrchované veselosti zadumala se a upírala oči do země.

„Ve světě se někdy stávají věci nejpodivnější.“ — pokračoval Pavel, — — „a milosrdenství boží má také své náhlé návaly, jako mívá je Jeho hněv. Přicházejí z nenadání po velkých útrapách a trestech, zrovna tak jako přicházívá boží hněv po mnohém štěstí, které se zdá býti bezpečným a věčným. Nezdá se ti také tak?“

„Ano, to, v co doufáš, bude!“ řekla Nela vážně.

„Jak to víš?“

„Srdce mi to povídá.“

„Tobě to povídá srdce? A proč by nemělo býti takových znamení.“ — pokračoval Pavel ohnivě. „Ano, duše vyvolené mohou v jistých případech tušiti budoucnost. Pozoroval jsem to v sobě, poněvadž, ano mne vidění nerozptyluje ve zkoumání sama sebe, znamenal jsem,

že mi duch šeptá věci nepochopitelné. Kdykoliv pak se něco stalo, řekl jsem si ustrnut: Já již něco o tom věděl.“

„Mně se děje také tak,“ odvětila Nela. „Včera jsi mi řekl, že mne máš velmi rád. Když jsem byla doma, řekla jsem si: Je to divná věc, ale já něco o tom věděla.“

„Jest to ku podivu, má drahá, jak stejně naladěny jsou naše duše. Jsou spojeny vůlí a neschází jim než jednoho svazku. Tohoto svazku dosáhnou, nabudu-li já vzácného smyslu, jenž mi schází. Myšlénka, že prohlednu, sotva že mi v duši probřeskne, již se pojí s myšlénkou jinou, — že budu tě milovat ještě více. Nabytí zraku neznamená pro mne nic jiného, než schopnost, obdivovati se novým způsobem tomu, co ve mně vzbudilo již tolik obdivu a lásky... Ale zdá se mi, že jsi dnes smutna?“

„Ano, jsem... a mám-li ti pravdu říci, nevím proč. Jsem velmi veselá a velmi smutná a obé zároveň. Dnes je tak ošklivý den. Bylo by lépe, aby nebylo dne, aby byla stále noc.“

„Ne, ne, ať to jest, jak jest, noc i den! Kdyby tomu Bůh chtěl, abych konečně poznal rozdílu mezi nimi, jak šťasten bych byl! Proč se zastavujeme?“

„Jsme na místě nebezpečném. Musíme trochu odbočit stranou, abychom se dostali na pěšinu.“

„Ach, Traskava! Tento skluzký trávník se kloní, až se ztratí v propasti. Co tam padne, nevrátí se více. Pojď, Nelo, mám nerad to místo.“

„Blázínku! odtud až k jícnu propasti jest ještě daleko. A jak krásná je dnes!“

Nela zastavivši se a držíc svého soudruha za paže, zadívala se k jícnu, který se otvíral v zemi jako trychtýř. Nejjemnější tráva pokrývala boky tohoto vydutého a hlubokého krateru. Nejhlouběji, kam bylo možno od pokraje dohlednout, leželo přes trávník obdélné skalisko, obrostlé ostružinami, řeniklem, sítím a nesmírným množstvím pestrobarevných květin. Zdálo se to jako velký jazyk. Hned za ním spíše se tušil než viděl otvor, jícen zakrytý rozličným bylím, jako to, jímž se musil prosekati Don Quijote, než se dostal do sluje Montesinské.

Nela se dívala jako přimrazena.

„Proč říkáš, že ta strašlivá Traskava jest krásná?“ ptal se její přítel.

„Protože jest v ní tak mnoho květin. Minulý týden byly všechny uschlé: i obživly znova, a jest to radost se na ně podívat. Matičko boží! Co ptáčat tam sedí a co motýlů ssajících med z květin... Čoto, Čoto! pojď sem a neplaš ta ubohá ptáčata.“

Pes, který byl seběhl dolů, vyběhl radostně na zavolání Nelino, a mírumilovná republika ptáčat vrátila se, uvazujíc se opět v držení svého panství.

„Mne u toho místa zde pojímá hrůza,“ řekl Pavel, bera dívku za ruku. — „Což nepůjdeme dnes do dolů? Ano již znám tu cestu. Jsem na své půdě. Tady dojdeme přímo k Lodi... Čoto, běž napřed: nepleť se mi do cesty.“

Scházeli dolů po stupňovité pěšině. Brzo dospěli k prohlubni, utvořené hornickými pracemi. Opustivše zelené pásmo rostlinné vstoupili náhle do pásma geologického, jakéhos ohromného zákopu, jehož stěny spracované nosákem a lopatou jevily zajímavou vrstvitost, kde různé sloje poskytovaly podívání nejrozmanitějších barevných odstínů a zemin. Bylo to ono místo, které se Teodoru Golfinovi zdálo jako nitrem velké, stroskotané lodi, ohlodávané vlnami, a jeho obecné jméno ospravedlňovalo tuto podobnost. Ale z ní dnes budily obdiv hlavně nad sebou se táhnoucí vrstvy se sirnatými a uhelnými žilami, černými ssedlinami, lignity, z nichž vystupoval černý gagat, s jílem železitým, jenž zdál se být promícháu ssedlou krví, s velkými a pravidelnými deskami břidlice, prolámanými na tisícerých místech rukou lidskou, rozbitými v třísky, průlomy a průryvy, jež podobaly se tkanivu otevřené rány, na než díváme se drobnohledem. Potůček vody zbarvené kysličníkem železitým a běžící prostředkem, zdál se býti proudem krve.

„Kde si odpočinem?“ tázal se mladý pán de Peñáguilas. „Pojďme tam. Budeme chráněni před větrem.“

Vystupovali vzhůru z prohlubně kostrbatou stezkou, která se vinula mezi roztříštěnými balvany, štěrkem a bejlím, a usedli ve stínu ohromného skaliska, kteréž bylo v prostředku rozpoltěno ve dví. Podobalo se to více dvěma nepravidelně otřískaným zubatým balvanům, čelícím proti sobě jako dvě sanice, chtějící se sevříti ku kousnutí.

„Jak hezky je zde!“ řekl Pavel. „Někdy bývá zde cítit ostrý průvan větru; dnes necítím ničeho. Jedině co slyšet jest, kloktání vody tam dole hluboko v útrobách Traskavy.“

„Dnes je velmi tichá,“ — prohodila Nela. „Nechceš si oddechnout?“

„Ano, máš dobrou myšlénku. Na dnešek jsem nespal; myslil jsem také na to, co mi říkal otec a ten lékař o mých očích... Po celou noc cítil jsem ruku, která se mi klade na oči a otevírá v nich zavřenou a omšenou bránu.“

Promluviv tak, usedl na kámen a položil hlavu do klína Nelina.

„Ta brána,“ pokračoval, „nalézající se v nejhlubším mém nitru, otevřela se, jak jsem ti řekl, a za ní objevila se komora, kde zavřena jest myšlénka mne pronásledující. Ach, Nelo, ty duše srdce mého, ty duše zbožňovaná, kéž by mi Bůh popřál daru, jenž mi schází! — Cítil bych se tím nejšťastnějším z lidí, já, který jím téměř již jsem, protože mám tebe za přítelkyni a družku svého života. Abychom my dva byli jednou bytostí, k tomu schází jen málo: jen to, abych tě spatřil, abych se potěšil tvou krásou, tou radostí vidění, kterou nemohu ještě chápat, kterou si však představuji způsobem neurčitým. Mám dychtivost ducha, ale skutečnost, již poskytuje zrak, mi schází. Zdá se mi to býti jen jako nový způsob lásky, který již v sobě chovám. Jsem pln krásy tvé: ale jest něco v ní, co mi ještě nenáleží.“

„Neslyšíš?“ — řekla Nela, pojednou naslouchajíc něčemu zřetelnějšímu, než co jí povídal přítel její.

„Co?“

„Tam dole... Traskava! — ona mluví!“

„Ty pověřečná! — Voda nemluví, Nelo milená. Jakou řečí má mluvit proud vody? Jsou jen dvě věci, které mluví, moje maličká, jazyk a svědomí.“

„A Traskava!“ řekla Nela, bledá jako sníh. — „Jest to jenom šepot... sem, sem, sem... mezi tím slyším hlas své matky, tak zřetelně: ‚Mé dítě, jak dobře je tady!‘“ —

„To se ti jen zdá. — Také obrazotvornost mluví; na tu jsem nevzpomněl. Moje fantasie rozmluví se někdy tak, že ji sotva utiším. Mluví hlasitě, neustále, nesne-

sitelně; zrovna tak, jako svědomí mluví vážně, klidně a plně přesvědčení: — na to, co praví, není odpovědi.“

„Teď se zdá, že pláče . . . Teď se ten hlas tak pomaloučku ztrácí,“ řekla Nela, poslouchajíc napnutě.

Tu projel hlubinou lehký průvan větru.

„Necítiš, jak zhluboka si to vzdychlo? . . . Teď se ten hlas vrací . . . mluví tiše, šeptá mi něco do ucha tak tiše, tichounce . . .“

„Co ti říká?“

„Nic.“ — odpověděla Nela náhle po chvíli mlčení. — „Ty říkáš, že to jsou hlouposti; snad máš pravdu.“

„Vymluvím ti z hlavy všechny takové pošetilé myšlénky,“ — řekl slepý, bera ji za ruku. — „Budeme žíti spolu, po celý život. Ó Bože můj! Jestliže nemám nabyti smyslu, který jsi mi vzal od narození, proč jsi mi dal naději? Já nešťastník! jestliže se nezrodím znova v rukou doktora Golfina. Neboť to bylo by znovuzrození. A jaké znovuzrození! jaký nový život! Má drahá duše, přísahám ti při obrazu božím, jejž chovám ve svém nitru jasný, určitý, nezměnitelný, že ty a já neodloučíme se nikdy od sebe vůlí mou. Nabudu zraku, Nelo, nabudu zraku, abych se mohl kochati ve tvé nebeské kráse, a potom si tě vezmu za ženu. Budeš mou milovanou chotí, životem mého žití, budeš radostí a pýchou duše mé. Neříkáš tomu nic?“

Nela přitiskla k sobě krásnou hlavu Pavlovu. Chtěla promluviti, ale pohnutí jí nedalo.

„A jestliže mi Bůh nechce dopřáti tohoto daru,“ mluvil slepec dále, „přece neodloučíš se ode mne, přece budeš mou ženou, leda by ti to bylo proti mysli podati ruku slepcovi. Ne, ne, moje drahá, nechci ti uložiti břímě tak trapné. Nalezneš jiného, dobrého muže, který tě bude milovat a bude moci tě učinit šťastnou. Tvá nezměrná dobrota, tvé vznešené smýšlení, tvá svůdná krása, která okouzlí srdce a roznítí nejčistší lásku v každém, kdo s nimi přijde ve styk, zabezpečují ti šťastnou budoucnost. Já ti přísahám, že tě budu milovati, dokud budu živ, slepý nebo vidoucí, a že jsem odhodlán, přísahati tobě před Bohem lásku velkou, nezměrnou, věčnou. Ty neříkáš ničeho?“

„Ano; — že tě miluji tuze, tak tuze,“ řekla Nela, blížíc se tváří k líci jeho. „Ale jenom nebuď tak dychtiv mne spatřit. Snad nejsem tak sličná, jak si mne představuješ.“

Řkouc tak hledala Nela v kapse a vyňala kousek postříbřeného skla, pohozený a začazený kousek lacinného zrcádka, které se minulého téhodne v domě Seňanině rozbilo. Podívala se do něho; protože bylo sklo malé, musila se dívati po částech, poznenáhla, postupně, napřed na oko, pak na čelo, až hledíc z dálky, mohla tam spatřiti polovičku svého obličeje. Ach, jak smutný byl výsledek jejího zkoumání! Schovala zrcádko a velké slzy vyhrkly jí z očí.

„Nelo, na čelo padla mi krupěj. Prší snad?“

„Ano, mé dítě, zdá se, že prší,“ řekla Nela se zdušeným povzdechem.

„Ne, ty pláčeš. Věz, že mi to něco v mém srdci říká. Ty jsi vtělená dobrota; duše tvá i moje jsou spojeny tajemnou, božskou páskou; nemohou se od sebe oddělit; není-li pravda? Jsou části jedné a té samé bytosti, není-li pravda?“

„Pravda.“

„Tvé slzy mi odpovídají zřetelněji, než by mohla tvá slova. Viď, že mne budeš milovati stejně, když mi vrátí zrak, nebo když zůstanu i nadále bez něho?“

„Vždy stejně, ano vždycky tak,“ řekla Nela.

„A budeš stále u mne?“

„Stále, stále.“

„Slyš,“ zvolal slepec v náruživém zanícení, — „kdyby mi dali voliti, abych zůstal slepým a ztratil tebe, raději bych . . .“

„Raději bys, neviděl . . . O matko boží, jak jsem blažená!“

„Raději bych nechtěl spatřiti očima tvou krásu, neboť ji vidím v sobě tak jasnou, jako pravdu, kterou vidím. Zde, v mém nitru jsi a okouzluješ mne a poutáš mne k sobě více než cokoliv na světě.“

„Ano, ano, ano!“ — zvolala Nela téměř beze smyslů. — „jsem krásná, jsem velmi krásná.“

„Slyš,“ zvolal slepec unešen, „mám tušení, ano, tušení . . . Zdá se mi, že Bůh ke mně mluví a praví mi, že prohlednu, že tě uvidím, že budeme šťastni . . . Necítíš to samé?“

„Já — srdce mi praví, že mne uvidíš . . . ono mi to praví a puká . . .“

„Spatřím tvou krásu . . . jak blažen jsem!“ zvolal slepec s náruživostí, která jej zachvacovala v okamžicích unešení. „Avšak já už ji vidím, vidím ji v nitru svém tak jasnou, jako pravdu, kterou hlásám, a která naplňuje celou mou duši . . .“

„Ano, ano, ano . . .“ opakovala Nela jako bez sebe s očima rozevřenýma a s třesoucími se rty. „Jsem krásná, jsem velmi krásná.“

„Bůh ti žehnej!“

„A ty?“ dodala, políbíc jej na čelo. „Nejsi ospalý?“

„Ano přichází na mne spaní. Nespal jsem celou noc. Zde je mi tak dobře . . .“

„Spi, dítě . . .“

Začala mu zpívat jako dětem, když usínají. Za chvíli potom Pavel spal. Nela naslouchala znova, jak to volá z Traskavy.

„Má dceruško . . . pojď sem, pojď sem . . .“

IX.

Golfinové.

Teodor Golfin se v Socartesu nenudil. Prvního dne po svém příchodu strávil dlouhé hodiny v laboratoři se svým bratrem a potom proběhl z jednoho konce do druhého všechny štoly, prohlížeje a obdivuje se různým věcem, které tam byly a uchvacovaly velikolepostí sil přírodních a mohutností a energií lidského ducha. Na večer, když všechno v dolném Socartesu utichlo, zanechávajíc v činnosti pouze odfukující si výhně, poslouchával dobrý doktor, jenž byl nadšeným hudebníkem, hře na klavír, kterouž bavila jej jeho švakrová Sofie, žena Karla Golfina a matka několika nemluvňátek, která zemřela.

Oba bratří milovali se upřímně. Zrozeni z nejnižší vrstvy lidu zápasili v mladých letech sami, aby se povznesli z nevědomosti a chudoby; několikráte stalo se, že by jižjiž byli podlehli; ale taková byla síla jich hrdinné vůle, že dospěli udýcháni žádoucího přístavu, zanechávajíce za sebou pohnuté vlny, na nichž potácejí se v ustavičném nebezpečí utonutí lidé nadání všedního.

Teodor, který byl starší, stal se lékařem dříve, než byl z Karla inženýr. Pomáhal mu ze všech sil, dokud toho mladík potřeboval, a když jej viděl konečně na pevné půdě, odhodlal se na cestu, po které toužilo jeho podnikavé srdce, i odplul do Ameriky. Tam pracoval zároveň s jinými proslulými lékaři evropskými i nabyl záhy slávy i peněz. Podíval se domů do Španěl, vrátil se do Nového světa, přijel zas a za krátko opět se tam vrátil. Na každé z těchto cest objel Evropu, aby si osvojil pokroky lékařství očního, kterým se hlavně zabýval.

Byl to muž nestrojeného chování, snědý, tváře tak duchaplné, jako smyslné, hrubých rtů, pleti černavé a zarostlé, pohledu bystrého, povahy neodolatelné, těla hřmotného, jakkoliv je americké podnebí poněkud sesláblo. Jeho velká okrouhlá tvář, vypouklé čelo, zbujné, ačkoliv krátké vlasy, ohnivý zrak a hrubé ruce daly podnět k tomu, že mu říkali: „Černý lev.“ Vskutku zdál se býti lvem a jako král zvířat projevoval co chvíli vysoké mínění, které sám o sobě měl. Ale ješitnost tohoto znamenitého člověka byla nejnevinnější ze všech ješitností, neboť záležela jenom v poukazování na dvojí nároky na slávu, to jest na jeho náruživou oddanost lékařskému povolání a na jeho prostý původ. Mluvil obyčejně nesprávně, neboť nebyl schopen sestrojiti větu s půvabností a eleganci. Jeho řeč byla rychlá a trhaná, nemohouc stačit jeho myšlénkám, které se podobaly ršení elektrických jisker. Sofie tážíc se ho v mnohých věcech na jeho mínění, říkávala často: „Zeptejme se, co myslí o tom naše telegrafická kancelář.“

„Z nás,“ říkával Teodor, „ačkoliv pocházíme z polního bejlí, které tvoří ten nejnižší rodokmen ve světě, z nás staly se objemné stromy . . . Ať žije práce! Ať žije lidská podnikavost! Já myslím, že my Goltinové, ačkoliv pocházíme patrně někde z koralské chalupy, máme ve svých žilách krev anglickou . . . Ba i naše jméno naznačuje, že jsme ze saxonského kmene. Já bych je vyložil takto: Gold, zlato . . . to find, nalézti; řekli bychom tedy, že Goltin znamená toho, kdo hledá zlato. A jest tomu tak: mezi tím, co je můj bratr hledá v útrobách země, hledám je já v zázračném nitru onoho zdrobnělého všehomíru, který se nazývá lidským okem.“

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Londynská neděle.

Od *J.*

Je to stará, dávno známá věc, že cizinec si může — je-li osamělý — v neděli v Londýně zoufati. V den ten žije Angličan jen sobě, své rodině, svému náboženství a zůstavuje cizinci, aby, libo-li mu, činil totéž. Uslyšev o osudném dni tomto tolik různých zpráv, přiznávám se, že byl jsem na prvý nedělní den v městě tomto nad míru zvědav. Přijel jsem do Londýna v pondělí ráno a měl jsem tudíž času dosti nejpotřebnější vědomosti si opatřiti, proto jsem si také vůči neděli dosti troufal.

Sobota končí ovšem fulminantně; kdo jen může bohaté večeři a popiji, což jsou jak známo obyčeje, ve které se cizinec ještě nejsnáze vpraví. Angličan sice v tom svém životě dosti ji, při nejmenším dvojnásob tolik co my skromní Pražané, avšak na sobotní svůj výkon může si zakládati, večer ten práci svou ve příčině této zdvojnásobňuje. Když jsem jel v dotčenou sobotu o půl noci omnibusem domů, tísnili se „gentlemenové“ všeho druhu v hostincích jako o překot a „hot“ i „cold“ whisky tekla v proudech. Při tom v hostincích slavnostní osvětlení. Tam celé bouquety elektrických, na způsob květů upravených lampiček, zde zase celé řetězy plynových plamenů. Slovem chystali jsme se na tu boží neděli řádně.

Položil jsem se do postele, veliké jako billard, s pevným přesvědčením, že zítra později vstanu než jindy. V Londýně je vůbec život poněkud přesmyknutý a v pěknějších ulicích nestojí ruch před desátou hodinou ranní za mnoho. Za to ovšem bdí se poněkud déle, a má-li člověk na příklad vůli, může se dáti ještě o jedenácté hodině večerní při magnesiovém světle vyfotografovati. Následkem toho se také poněkud později vstává, což mimochodem řečeno je opětně zvyk, ve který já jsem se bez všelikého sebezapření již druhý den vpravil. V osudnou neděli však jsem chtěl ještě později s lůžka svého vstáti (vycestovati by byl pro kolossální rozměry postele správnější výraz). — hodinu, která mi při tom tanula na mysli, ovšem nepovím, musiliť by se pražští přátelé moji za mne červenati. Avšak úmysl můj byl odůvodněný, věděltˇ jsem s více stran již, že v neděli jsou v Londýně krámy, hostince ba i trafiky zavřeny, drožkáři nevyjíždějí na ulici, omnibusů jezdí jen polovina, vlaků železničních ještě méně, škol není a do musei se nesmí. K tomu si přimyslete, že byl listopad s opelichalou přírodou a zcela úcty hodnými mlhami, a uznáte tušim již nyní, že proslulá neděle Londýnská skutečně není zábavna a že úmysl můj — pozdě vstáti, nebyl tak zcela pošetilý.

Avšak znáte lidský osud v té příčině zajisté sami. Máte-li odejeti o páté hodině ranní vlakem z domova, musíte použiti všech vymožeností nové doby, abyste se dostali v pravý čas na nádraží. Lehnete-li ale s úmyslem, že pozdě vstanete, mohli byste třeba v listopadu o čtvrté hodině ranní vyjíti poslechnout si slavíka. Tak bylo bohužel i se mnou. V sedm hodin ráno jsem byl již čilý jako mřen a v půl osmé četl jsem již po desáté v několika zábavných knihách, jež jsem s sebou vozil. Těšil jsem se však tou blahou nadějí, že při snídani dostanu jako jindy dopisy z domova a pražské časopisy, a již jsem se viděl, jak polooblečen přečtu české listy od titulu až do zodpovědného redaktora. Domácí paní přišla sice se snídaní v určitou chvíli jako hodinový stroj, avšak marně ohlížím se po listech a dopisech. „Noviny jsou snad ještě dole?“ oslovím miss. „Nikoliv — dnes listonoši neroznášejí ničeho! Je neděle!“ — „Vida,“ pomyslím si, „ta neděle začíná vskutku způsobem zajímavým,“ a počínám s resignací prohlížeti snídani. Thé, mléko, vejce na másle, smažená slanina, chleba s máslem (které ovšem, jak smutná zkušenost mne již dříve poučila, nebylo dítětem smetany, nýbrž továrny) — jak praveno, Angličané jedí o hodně více nežli my ubozí Pražané. Snídám pomalu a nad každým soustem přemítám. Co však naplat, v půl desáté snídaně až na osudný chléb s máslem nezří více světla božího. Vytahuji doutník a počínám k mravnímu zděšení své domácí paní drahý, ale špatný výrobek tento kouřiti v bed-roomu — v ložnici. Ať! — jsem cizinec — co mi je po zvycích anglických.

Je deset hodin a stojím s doutníkem před domem. Naše ulice není sice nikdy živá, ale dnes se teprve vydařila. Pro mlhu není viděť do protějších domů, plyn svítí, ale nedáte-li pozor, rozbijete si nos o lucernu. K tomu všemu drobounce poprchává — myslil jsem na základě mělkých svých vědomostí meteorologických, že mlha padá a že se později vyjasní. Konečně živá duše. Prodavač masa — tuším koňského — pro kočky, jenž každého rána ulicí naší probíhá, blíží se také dnes a provolává plačtivě lyrickým tonem svým obvyklé „cats meat“. Již se vynořil i se svou opálkou z mlhy a čtyři kočky, tři šedivé černě žíhané a jedna bílá provázejí jej, pohlížejíce s důvěrou na mnohoslibný košík jeho. Je čtvrt na jedenáct. Vycházím bez cíle po ulici. Po trotoiru, dík drobnému dešti, dosti bláta, než uplyne pět minut mám obuv zablácenou. Přicházím za roh, kde stává každodenně několik leštičů obuvi. Dnes je

lu jen jeden, všimnul jsem si ho již vícekráte, vybízeje mne každodenně, abych si od něho dal čistiti obuv svou. Dnes však ukázal pouze prstem na mou obuv a udělal k tomu posuněk, že mi bylo jakoby mi nůž do srdce vrážel. Automaticky kladu jednu nohu na jeho skřínku polepenou návěštím, že Friarovo leštidlo je nejlepší, a klidně pohlížim, jak mi stařec pečlivě každou skvrnu stírá. Dvě minuty a je hotov. Zaplatím dva pence a kráčím dále, abych věděl, že jsem vlastně vyvedl hloupost. Než dojdu na Oxford Street, mohu si dáti ještě klidně aspoň patnáctkráte operaci tuto opětovati a mohu býti jist, že tam dorazím zablácen.

Však cesta v drobném dešti i v blátě není valně příjemna, sedám proto do kolem uhánějícího omnibusu a jedu, aniž bych dbal kam. U Westminsterského mostu vystupuji, zrodilať se v mé hlavě myšlénka, že bych mohl navštíviti Battersea park. Přes most však musím pěšky, snad tam na pravém břehu najdu nějaký rozumný omnibus, který mne do parku odveze. Jdu pomalu a dívám se na ozdobnou věž parlamentu, která mlhou neurčitě prokmituje, a naslouchám, jak zvony na věži v akkordu vyzváněji každou čtvrt hodiny. Již jsem na mostě. Déšť stává se hustším a hustším a sdružuje se s příjemným větrem, jenž každou chvíli mi slibuje rozlámati deštník. Každý by byl blažen, kdo by se plahočil přes most, když nemusí. Obratím se, jdu na konec mostu a sedám do omnibusu, abych jel zpět. Je čtvrt na dvanáct a jsem zase u svého domova, předkládaje si otázku, co teď. Zapaluji s resignací nový doutník, avšak již musím šetřiti, doutníků mám na mále a krámy jsou zavřeny. Nová výtečná myšlénka. Navštívím krajana doktora M. Skorem se na sebe zlobím, že mě to nenapadlo dříve. Krajan bydlí nedaleko a v šesti minutách jsem u jeho dveří. Klepu — nikdo se neozývá. Ohlašuji své jméno a krajan otevírá. Šťastný ten člověk právě vstává a myje se, má však kromě toho láhev piva na stole a častuje mne. Mluvíme o anglické armádě, o Salvation-army, která u velikém processí před chvílí tudy táhla do některého kostela, o událostech v Sudanu a nešťastném konci Hicksa-paše, o koketnosti anglických dětí, o nestálosti anglických pun čoch a pak ještě o dvaceti pěti jiných neméně důležitých předmětech. Konečně jsou tři čtvrtě na jednu. Bohudíky můžeme jíti k obědu, neboť od jedné do tří hodin jsou hostince otevřeny. Jedl jsem sice ještě před chvílí, ale co na tom. Obědem zabijeme aspoň půl druhé hodiny. Cesta k „Podkově“ na Tottenham-court-road stojí čtvrt hodiny, zpátky také čtvrt hodiny, zdá se, že do tří hodin se ctí se protlučeme.

Po jedné sedím v restaurantu. Čtu jídelní lístek s takovou povážlivostí, jakoby to byl nějaký nově odkrytý kámen s hieroglyfy. Výběr je nesnadný. Anglická kuchyně vždy našemu jazyku nesvědčí. Nejlépe si člověk navykne na steak, ale ten jsem jedl všech šest dnů, jež jsem v Londýně až dosud strávil. Odkryl jsem v lístku sucking-pig — podsvinče. K tomu karfiol — zdá se, že kombinace nemůže býti lákavější. Avšak v Londýně je všecko v rozměrech obrovských. Postele jsou jako billardy, billardy jako u nás mlat ve stodole a tak i podsvinče, jež mi přinesli, mohlo míti rozměry za živa jako hroch. Pak omelette sucrée, což byla ale nová mýlka. Omelettou zde zovou sbalené vejce na másle — a ty jsem si objednal s cukrem. Zdá se, že ta neděle mne chce pronásledovati až do těch hrdel a statků. Po jídle jdeme do Smoking-roomu na kávu. Kávu zde nalévají v tak malých nádobkách, že při dost malé neopatrnosti jste nuceni vyndavati ji mezi zuby paráťkem. Hovoříme dále, chceme si dáti novou nádobku kávy, ale již zavírají hostinec a posýlají nás po svých. Ad vocem oněch nádobek, zdá se, že si Londyňané spletli svůj princip. Jsou tři hodiny a zase prší. Ubírám se domu. Sedám ke stolu a chci psáti dopisy. K nemalé své mrzutosti však pozoruji, že nemám, komu bych psal; neboť v posledních dnech jsem byl rozeslal celé spousty ruzných dopisů. Konečně si vzpomínám na dva známé, jimž jsem již asi patnáct roků nebyl psal. Ve tři čtvrtě na čtyři jsem však s oběma dopisy, jakož pochopitelno, hotov. Ke čtení nemám ničeho, svých několik knih jsem již dříve, jak podotknuto, asi desetkrát byl pročetl. Otvírám svá zavazadla a skládám všecko co nejpečlivěji znova. Jak živ jsem neměl cestovní svůj kufr v pořádku tak krásném. V tašce mám dále něco rakouských a německých drobných peněz. I ty uvádím do pořádku, avšak to vše bohužel netrvá dlouho. Nová výtečná myšlénka mi prolétla hlavou. Počnu přišívati všecky nespolehlivé knoflíky na prádle i na šatě. Bohužel však jsem pouze čtyři musil přišívati. Mám kolossální jehlu a nit jako lodní lano dvojnásobnou. Přes to ale šiju rychle. Proklínal jsem svou zručnost, za mých studijních dob tak pracně nabytou. Je půl páté a nemám opětně, co bych dělal. Přemítám, co mohli jiní lidé v mé situaci v Londýně dělati. Psáti testament? Nemám, co bych odkázal. O vyjití není ani řeči, déšť bubnuje do mých oken útočný pochod. Navštíviti doktora M. ještě jednou, bylo by pro nešťastníka tohoto přece jen příliš silné. Ale již to mám. Napíšu o svých dnešních příhodách článek, snad se najde později někdo, kdo by jej přijal. Bohudíky mám papíru i inkoustu dosti, nebýti toho, nevím, co bych si počal. A již píšu Aby neutíkal čas, píšu kalligraficky, jak živ nedostal sazeč z mého péra tak čitelný rukopis. Hle, jsem hotov. Sedm hodin! V protějším baru již rozsvěcují. Kavárny a hostince budou do jedenácti otevřeny. Půjdu k večeři, po tak pracném namáhání jsem si ji zasloužil. Přítel se dostaví také. Nešťastná neděle!

— **Ráj světa.** Od Aloisa *Jiráska*. Druhá, samostatná část románu „Na dvoře vévodském.“ Ottova Laciná knihovna národní: číslo spisu 57. V Praze 1885. Tiskem a nákladem J. Otty. — Tentokráte uvádí nás oblíbený vypravovatel do města novověkých Faiaků na Dunaji, do Vídně, a sice v dobu velice pohnutou a živou, kdy v řečeném městě zasedal pověstný kongres mocností evropských; veliký Napoleon nešťastnou bitvu u Lipska prohrav, zavezen na Elbu a spojení mocnáři, car ruský, králové bavorský, dánský, pruský a virtemberský, hostmi jsouce cís. Františka I., doufali že nadešla již chvíle „dělení“. Jirásek ovšem nečinil předmětem tohoto svého románu kongres sám, ač k tomu bohatství látky, uložené ve spisech Klüberově, Hormayerově a Weissově, přímo vybízelo; spisovatel spokojil se spíše tím, vybrati si idyllické zákoutí, obydlené několika jen osobami a položiti lesk, hluk a kongresovou atmosféru, do jaké se ode dne 22. září 1814 do 10. června 1815 zahalila Vídeň, jenom za staffáži tklivého a vroucně psaného příběhu. A právě tato dvojí stránka základní disposice veškeré skladby, hlučná společnost „kongresová“ s jedné a tichý dům se čtyřmi, pěti obyvateli, rozdělenými nad to do dvou skromničkých příbytků v patře druhém a čtvrtém, se strany druhé, tvoří milou protiváhu a udržuje celý obraz v náležité rozloze světla a stínu. Rekem vypravování jest francouzský malíř Kamill Chenier, mladý, sličný a ohnivý muž, který přišel do Vídně hledat štěstí; záhy seznámil se s mužem o něco starším, Čechem Kalinou, skromným varhaníkem při jednom z menších kostelů vídeňských: obývajíce společný byt jati byli oba poutem vroucího přátelství, které ani tehdá nebylo přetato, když nešvarná hra osudu do něho bušila. V témž domě, co přátelé, bydlil Polák Řehoř Feliński, vlastenec starého zrna, který bojoval s Kosciuszkem u Maciejowic, a nyní od kongresu doufal pro vlast svou lepšího příští, jehož se ovšem nedočkal; samotu jeho zpříjemňuje líbezný zjev dívčí, dcerka Zosia (Žofie) a roztomilý klučina Kornelek, sirotek po starší dceři zemřelé. Náhoda všecky tyto dobré lidi seznámila a za nedlouho dostavila se chvíle, že oba mladíci pojali ku krásné Zosii náklonnost: Chenier mocnou, vášnivou a nedočkavou, jíž v zápětí sledovalo vyznání a vzájemná láska Zosiina, Kalina tichou, hlubokou a tajnou, kterou dovedl skrývati v sobě ze šlechetného přátelství k malíři a skutečné oddanosti k dívce, až do okamžiku, kdy mohla vzplanouti z úkrytu v celé své nezištné líbeznosti a pravdě. Láska Chenierova k Žofii, jakkoli vroucí a upřímná, záhy byla zviklána, nad prostomilou idyllou stahuje se bouře: mladý malíř, nazývaje touhu svou po změně touhou po uměleckém zdokonalení, dostává se brzy do kruhů, jež odváději jej od skromné nevěsty. Chenier ocitl se v atmosféře kongresové společnosti, ze všech koncův a koutů sebrané z dobrodružných mužův a žen, která přišla do Vídně lovit peněz a zakoušet aventur. Hony v Laxenburku, opera, ballet, redonty, ohňostroje v Prateru, karoussel, to vše střídalo se v mihotavé směsici omamující i otravující; a když se panstvo všech barev a kruhův, od kavalíra do nejprohnanějšího agenta, od královen a kněžen do nejnestoudnější kuplířky, těmito věcmi unavilo, poslechlo zívajíc i Händlovo oratorium nebo kazatelský sermon exaltovaného básníka a kněze Zachariáše Wernera v kostele u Františkánů. Nejvíce pak navštěvováno bylo divadlo pro zvláštní a bohaté kruhy aranžované jistou madame Bé, v němž živé obrazy s „antickými“ postavami byly vrcholem vší surovosti; agenty řečené madame byli dobrodruzi všelikého rázu, bývalí herci jako Arnoldi-Torelli, ničemové jako Beck a j. A k těmto lidem dostal se Chenier jakožto navrhovatel a arangeur živých

obrazů. Klesal. A než doklesl, zanedbávaje nevěstu i přítele, jenž jej z kalu neustále zdvihal, upadl do nešťastné vášně k dobrodružné ženě, vévodkyni z Acerenza, která již byla hojně milovníků, jakými byli jmenovaný již zpěvák Arnoldi-Torelli, belgický rytíř Borell a jiní nepočítaní, odbyla a jejíž zrak na sličném umělci chtivě spočinul. Zosia jest zapomenuta nadobro, rodina Felińských i ubohá Zosia zví o záletech Chenierových, čehož následek je zápověď přístupu malířova do polské rodiny; ale i vévodkyně, která hledala po všech unavujících aventurách „lásku pravou", zvěděvši o nevěstě Chenierem opuštěné, od něho se odvrací. Chenier, sešlý tělem i duchem, vrací se k příteli, s nímž smířen a v duchu žehnaje nespravedlivě zavržené Zosii, opouští, ana pověst o Napoleonově příchodu do Francie a Paříže nabývá skutečné půdy, Vídeň, aby se postavil do řad velikého císaře; v památné bitvě u Waterloo, a sice u vesničky Mont-St.-Jean padá, prapor v ruce třímaje, pro vlast... Kalina, jehož vroucí, opravdová a nezištná oddanost k domu Felińských vůbec a k Zosii zvlášť zjevila se hlavně za té doby, kdy starý pán nebezpečně se roznemohl, vystěhoval se navždy do Čech, pojav krásnou Zosii za choť. Vypravování končí za zvuku děl na pláni Waterlooské a varhan v kostele N-ském, na něž praeluduje šlechetný Kalina. — Provedení je v dokonalém souhlase s komposicí, která je velmi napínavá a vhodně rozčlánkována. Činíme jenom poznámku, že snad není Jiráskovi potřebí, aby, docíliti chtěje napínavosti dějové, pásmo hovoru nebo vypravování náhle přetínal; ovšem děje se tak v případech dosti řídkých. O výtečném kontrastování tiché domácnosti Felińských a přátel i společnosti „kongresové" jsme již pověděli svrchu; kresba postav je ve všem všudy dokonalá, pevná a případná, psychologické studie, konané na figuře Chenierově a Kalinově, jsou jemně propracovány a šťastně dokonány. Výraz slovesný oceněn byl u Jiráska už mnohonásobně; dodáváme, že dialog vévodkyně z Acerenza s ryt. Borellem (str. 73. a násl.) je dramatický tak účinný, a tak delikatně osnovaný, že jej tuto zvláště vytýkáme. Tendence knihy jest, jako u Jiráska vždy, ušlechtilá. *Em. M.*

— **Z českých krajův.** Historické povídky a humoresky. Sepsal Pavel *Albieri.* V Praze 1883. Nakladatel: A. Reinwart. Knihkupectví A. Reinwartovo vydalo ve „Sbírce zábavných spisů" jakožto čísla II. a IV. „historické povídky a humoresky", jež sepsány jsou pořadatelem sbírky samým, Pavlem *Albierim*, o jehož vojenských novellách (1866, 1848—1866) jsme svého času na těchto místech oznámení učinili. Povídky přítomné v podstatě liší se od prvních jeho publikací novellistických hlavně tím, že jsou spíše jen črtami, lehce a tušme bez pretense nakreslenými; komponovány jsou z velké části beze všech hlubších zápletek (vyjímaje „starý příběh" „*Pro Boha a pro Ni*") a psány s případnou k takovýmto komposicím prostotou výrazu; někde ovšem bohužel tato stránka formalní byla by vyžadovala o některou trošku více péče. Co látek se týče, má dobrá polovice látky vojenské, jichž spracování jde Albierimu výborně k duhu; jsou všecky zdařilé. Zmíněná již práce „Pro Boha a pro Ni" je kousek v každé příčině umělecky zosnovaný a dojemně propracovaný; postavy Kristianova a Löwensteinova jsou figurky velice sympathické. Také „*Pro jmění a úřad*", základní myšlénkou zajímavá, provedena jest pěkně; „*Na Žabárně*" řeší v úzkém rámečku otázku žárlivosti každým způsobem vtipně, s přídatkem dojemného závěrku. I ostatní vojenské povídky pokládáme za práce dobré. Druhou skupinu tvoří skladby humoristické, jejichž cena jest nestejna. „*Až ku dřevu kříže*" překypuje místy pravým humorem, jenž však někde má zbytečný nadbytek na svou vlastní škodu; „*Živý sen otce Davida*" má komposici až příliš průhlednou, ač jinak vypravování živé jest a svěží. Při příležitosti té podotýkáme s důrazem, že skomolování jmen, zvláště cizích, německých, nikterak není humoru na prospěch; možná, že si některé vrstvy čtenářstva v takovýchto „obratech" libují a že se jim i snad s chutí zasmějí, ale umění těchto prostředkův odmítá. Albieri jich užívá zřídka, ale umělec Albieri zajisté i těch řídkých případů bude moci oželeti. Mezi oběma druhy jaksi stojí výtečná „*Opozděná kaše*", „zvláštní příhoda", jejímž rekem jest jihočeský středověký rytíř rakouský pan Feyrar z Malíkova, blízký soused pana Jáchyma Oldřicha, pána na Hradci Jindřichově, kamž dochází příčinou „lásky" k urozené slečně Lucii Otilii, sestře páně Oldřichově, neméně pak příčinou dobrých a plných sklepů Hradeckých. Známá „sladká kaše", kteráž Hradeckému obyvatelstvu o tučný čtvrtek v podobě různých darův od časů „bílé paní" (Perchty z Rožmberka) rozdávána bývala, je podkladem rozmarné té skladby, v níž ani ne tak komposice, jako časový a lokalní kolorit, věrný a případný, vyznačeny býti zasluhují s chválou bezvýminečnou. — Svazek čtvrtý „*Z Čech a pro Čechy*" má týž ráz jako svazek tento. *Em. M.*

Divadlo: „*Eliška Přemyslovna.*" — Reprisa Elišky Přemyslovny byla prvním slabým večerem v divadle Národním. Máme za to, že pan spisovatel sám sotva považuje hru tuto za svou nejlepší a divili jsme se, proč neuvedly se na jeviště divadla Národního „Lipany", které širším interessem a pestřejší souhrou vždy lépe se doporučují. Velmi nás překvapila netečnost obecenstva k domácímu kusu, i parterre byl prázdný, po aktech se tleskalo náramně ospale, asi tak jako bezvýznamně se hrálo na jevišti. Neradi konstatujeme slabý tento úspěch a nepřičítáme jej ani na vrub autorovi, ani hercům, nýbrž hlavně vzmáhající se libovládě opery, která činohru s jeviště zapuzuje a vkus obecenstva na dráhu vede, která sotva bude příznivá rozvoji domácí Musy dramatické. V neděli měli jsme to zvláštní překvapení, že dvě opery za den se hrály, což přece je trochu mnoho. Nevíme jaké okolnosti zaviňují toto zanedbávání činohry — jsou-li to cizí hosté, pak ovšem přisvědčíme ze srdce kollegovi jednoho velkého listu denního, který je „posílá k šipku", nebo pro ty jsme věru *Národní* divadlo nevystavěli. *Nemo.*

Drobnosti.

* Ne pouze v chudobě, ale v největší bídě zemřel dne 7. ledna v Petrohradě ruský básník, jehož nyní, když na vždy oněměl, kladou vedle nejslavnějších žijících ruských spisovatelův. J. Vasilivič Fedorow, známější pod pseudonymem Omulevsky, vynikal hlubokým citem, spontannosti výrazu, silou obrazů a uhlazeností formy. Literarní svou dráhu započal roku 1861 uveřejněním několika básní v časopisech. Několik let byl přispěvatelem do listu „Ruskoje Slovo". Novellu „Krok za krokem" považují za jeho dílo nejlepší. Později psal pouze veršem. Sbírka jeho básní původních i přeložených „Zpěvy ze života" vyšla teprve před třemi měsíci, ale nevynesla autoru ničeho. Zemřel, nikomu si nestýskaje, v zapadlé světnici pátého poschodí, nemaje ani podušky, kterou by jej byli přikryli. Zanechal ženu a dítko v největší bídě.

* Ve Francii dosahuje rozpočet ministerstva osvěty 65 milionů zlatých. Polovice této sumy vynakládá se na malé školy národní. Astronomické a meteorologické observatoře dostávají 100.000 zl. kromě zvláštních podpor, kterými vydržují své observatoře města Marseille, Toulouse, Bordeaux, Lyon a j. Národní knihovně věnováno 300.000 zl. a jiným veřejným knihovnám v hlavním městě 110.000 zl. Učencům dává se osobní odměny 80.000 zl.; na vědecké cesty vydává se 110.000 zl. „Collège de France" stojí 200.000 zl. Vyšší normalní škola 200.000 zl. Národní Institut 288.000 zlat. University 4,000.000 zlat. Lycea 319.000 zl. atd.

Listárna redakce.

Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi a jmény: „J. J." — „J. P." — „S. M." — „J. V." — „a" — „Mary": Pouhá obratnost formalní nedostačuje, — „? + !": Nepozvedá se nad obyčejnost. — „Poledne": Upřímný cit, ale forma je mdlá i myšlénky obyčejné. — „B. K.": Neurčité.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

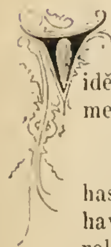
Listy přijímame jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. — 20. února 1884 — ČÍSLO 6.

Klárka z fary.

Vesnická povídka od *J. L. Hrdiny.*

iděli jste v posledním čase pana faráře z Kamenice?

Viďte, jak se změnil!

Na čele vrásky, po tvářích vrásky, oko vyhaslé a jaksi zčervenalé. A ty vlasy hezké, jak havran černé — všimnuli jste si, jak mu za ten rok zbělely?

Ba, že za rok!

A ta chůze! Loni ještě statně si vykračoval k oltáři; — letos už ho musí kostelník podpírat, loni o pouti ještě hřímal s kazatelny, letos už je to hlas strhaný, chorý. Však je vidět při pozdvihování, jak se mu ruce třesou, však je slyšet při modlitbě, jak se mu hlas chvěje, jak se mu dech krátí!

Uhohý! Ten by nám ledacos mohl říci, jak to bolný život, když člověk má ve světě jen trochu chudoby, a někdo přijde a vezme mu i tu, a v náhradu zanechá v srdci bol, v duši nespokojenost a v oku slzu. Ano, ukázal by nám četné obrázky křížové cesty svého života, ale neptejte se ho. Jak mu vzpomenete na Klárku, rozpláče se jako dítě. Neptejte se ho.

Co vím, povím sám.

I.

Fara v Kamenici patří mezi tak zvané fary „císařské“. Je bez polí a zahrad, a kněz má jen titul faráře — je ubožák. Když byla za dávných časů uprázdněna, musila konsistoř snad desetkrát vypisovat konkurs a přec se nikdo nechtěl přihlásiti. Není divu. Velebníčkové to znali. Lépe prý v „podlesí“ deset let kaplanovat, než rok fařářovat na „císařské“.

Konečně se o tom dočetl nynější farář. Ne, že bude farářem, nýbrž proto, že se tam nikomu nechtělo, podal svou žádost za udělení místa toho. Konsistoř ovšem nečekajíc dalších kompetentův, ihned laskavě vyřídila žádost jeho s tím doložením, aby se ihned na novou stanici svoji odebral.

Uposlechl.

Sebral svůj majetek, — mnoho toho nebylo, vešlo se to všecko na jeden vůz — a odstěhoval se do Kamenice.

„No, vždyť to zde tak zle nevypadá!“ pravil, prohlížeje si faru. „Chuďas má všude domov, všude musí být spokojen, ať se stěhuje kamkoliv, ničeho neztratí. Můj Bože! vždyť jsem se dal posvětit, abych hlásal evangelium a ne abych se tlačil tam, kde je o korec pole více. Ostatně nejsem tak velký chuďas: jsou lidé, kteří nemají ani, kam by hlavu položili, kde by mohli pokojně přemýšlet o své chudobě. Já mám přece pro obě hezkou světničku. Kdo ví, zdali má moje sestra jizbu takovou. Ubohá Marketka! od její svatby jsem ji neviděl. Žije posud? — kde? — —“

A zařídil si tu světničku, jak mohl. Na stěny pověsil obrázky, proti dveřím dal postel s dvěma malýma peřinkama, — víc mu nebožka matka dáti nemohla — k oknu postavil stolek a dvě židlice, vedle umístil malou knihovnu, u kamen umyvadlo a v koutku šatník. To bylo vše. Šatníku vlastně ani nepotřeboval. Měl jedny šaty a kleriku, a ty nosil; večer pak, když šel spat, položil obé na židli, dal ty dvě peřinky pod hlavu a starou klerikou se přikryl. Ale šatník měl přece. Což kdyby se někdy stalo a měl dvoje šaty! —

Jednoho podzimního večera Kamenický pan farář už spal, když bylo na dveře zaklepáno. Malý psík v síni vyskočil a dělal povyk takový, jakoby za dveřmi venku stálo nejméně tucet lupičů. Velebníček vstal a naslouchal. Opět se ozvalo klepání a neposedný psík ještě více zuřil.

„Kdo pak to je? — snad mám jít někoho zaopatřit? — Musím se podívat.“

A rozsvítiv malou lampu oblekl se a vyšel ven, a okřiknuv psíka otevřel dvéře.

Nějaká žena. Na zádech nůši s peřinami a za ruku držela malé a v huňatý šátek zabalené děvčátko.

„Kdo jste?“ ptal se farář, zvedaje lampu nad hlavou.

„My jsme to, bratře, my — já a tuhle — —“

„Cože? — moje sestra? — Tys to, Marketko? — a ta holčička — —“

„Moje dceruška Klárka.“

„Pro Pána Boha! spíš smrti bych se byl nadál, než že tě, Marketko, ještě jednou uvidím. Co jsem se naptal, napátral — od své svatby jako bys byla do vody padla. No, vítám tě, sestro, a ty maličká taky — jak že se jmenuješ? — Klárka, pojď Klárko, pojď, já zase zavru. Je tam ve světnici ovšem už taky zima, ale zatopím vám. Semhle do těch dveří, děti, sem! Počkej, Marketko, já ti pomohu sundat tu nůši — — tady ji po-

stav, tak! — a sem se posaď — — Mně se zdá, Marketko, že pláčeš? co je ti?"

Žena, která až dosud tajila slzy, vypukla v usedavý pláč.

„Co je mamince, Klárko?" ptal se farář děvčátka, hladě ji po studených tvářičkách.

„Když nám umřel tatínek!" řekla dívka, a vidouc matku v pláči rozplakala se taky, chudinka.

„Tatínek? — Václav ti umřel, Marketko?"

Marketka kývla hlavou.

„Kdy?"

„V létě. Zabila jej v lese borovice. Vždyť prý to bylo ve všech novinách."

„Noviny mi celý rok nepřijdou do ruky. A co dál?"

„Pracovala jsem ve dvoře až do nedávna. Před týdnem jsem byla z práce propuštěna. Šly jsme tě vyhledat, ale tam nám řekli, že jsi se odstěhoval na faru do Kamenice. Jdeme tedy s Klárkou za tebou. Jdeme k tobě prosit, milý bratře, ne za almužnu, — jen za laskavou radu, co si mám nyní počít, čeho se mám chopit, kam se mám obrátit. Jsme opuštěny, máme na světě jen tebe — poraď nám!"

A nové slzy porosily bledé, usoužené tváře.

Pan farář se zamyslil.

„No, jen neplačte, děti, vždyť není tak zle. Neporovnávejte život svůj s boháči, nýbrž s těmi, kteří se mají ještě hůře než vy, a upokojte se. Jen neplačte, já vás nevyženu. Zůstaňte zde, a dobrá! Mám sice jen „císařskou" faru, ale — však by mi Pán Bůh dal jinou, kdyby uznal, že na této nemohu být živ. Budu se starat jako bratr, a o tebe, Klárko, jako otec. Pojď sem ke mně — ty neznáš ještě strýčka? ty nevíš, že jsem tvým strýčkem? — pojď sem, tak. A rozvaž si ten šátek a utři si očička. Jak pak jsi stará?"

Marketka řekla, že jí bude z jara sedm let.

„Chodila už do školy?"

Chodila prý tam v té vesnici, kde byly dřív, ale jen krátký čas.

„Nu, tady máme také školu. Zítra ráno — ne, až v pondělí, abys si trochu odpočinula — v pondělí tě dovedu k panu učiteli. Máš knihy?"

„Nemám."

„Koupím ti je. Zdali pak máš na zimu teplý oděv? Nemáš. Tedy ti nějaké šatičky zjednám. Všecko ti koupím. A ty, Marketko, ať mi už nepláčeš. Kdo pláče pro ruku, ztratí i zrak. Budeš u mne, budeš opatrovat drůbež a kravičky a — — —"

„A co by dělaly služky?"

„Služky? které? — nemám žádných!"

„Kdo tedy nyní opatruje drůbež a — —"

„Totiž, — já teprv nějakou drůbež koupím a kravičku taky — abyste se měly čím obírat. — Marketko, zdá se mi, že tu trochu zima. Hleď, tady je dříví, rozdělej oheň v kamnech. Topil jsem z večera, ale kamna už budou studená."

Marketka uposlechla, otevřela dvířka kamen: — byl tam sice popel, ale ne od večera. Marketka to poznala. Bůh ví, kdy se tu naposledy topilo! snad před půl rokem — snad ještě déle.

„Zdali pak jste už večeřely, sestro?"

Zašly prý v blízké vesnici do hospody na večeři.

„Kdož by se nadál takové návštěvy! — a v noci! Byl bych vám něco uchystal, mně náhodou dnes od večeře nic nezbylo."

Chudák! To neřekl, že měl k večeři trochu ohřívané polévky od oběda a kousek chleba. Však si Kamenický farář snad poprvé dnes ve svém životě zalhal, když svým drahým líčil život zdejší jako skutečný ráj. Či se jim měl přiznat k své bídě? Však Marketka viděla, že z každého koutka se dívá chudoba! Měl si před nimi stěžovat? Vždyť ubožačky šly samy k němu pro útěchu! Bylo by to vypadalo, jakoby je chtěl vyháněť. Jen proto si zalhal, aby je u sebe udržel, aby se nemusily plahočit po širém světě pro kousek chleba, pro paprsek naděje. I lež může míti za matku šlechetnosť.

A když se ohřáli a vypovídali, povzdechnul tiše farář, drže maličkou Klárku na klíně.

„To ostatní si necháme na zítřek, Marketko!" povídal: „ten diblík už mi tu usnul v náruči. Uchystej postel a ulož ji — a sama taky si jdi odpočinout. Dnes budete spát s Klárkou v mé posteli."

„A kde ty, bratře?"

„Ve vedlejší světnici — jen se o mne nestarej. Je tu hezky teplo, budu ještě chvíli sedět a připravovat se zatím k nedělnímu kázání."

A vzal tlustou knihu, posadil se ku stolu a četl.

Klárka už spala a Marketka za chvíli také. Vždyť ušly dnes skoro čtyry míle cesty.

Pan farář zpřevracel ještě několik listů, pak stáhnul lampu, složil ruce na stůl, na ruce položil hlavu a usnul.

Vždyť říkal, že půjde do vedlejší světničky?

Ovšem, byla vedle světnička, ale snad byste nechtěli, aby šel ubožák do té komůrky, kde není ani oken, ani dveří, odkud je střechou vidět až do nebe!

S hlavou na stole vzepřenou spal jako v měkkých poduškách a snil o tak krásných věcech, jako málokterý kníže v paláci, až jej Marketka ráno zbudila.

„Ty jsi spal na stole?" divila se.

„I jen tak na chvíli jsem hlavu položil a nadobro usnul. Až mi ruce zdřevěněly!"

Potom jí ukázal kuchyni, kdež až posud sám si vařil, a malou špižírničku, pověděl, do kterého statku si posýlá pro mléko na snídani a šel do kostela. Po mši se odebral rovně k truhláři a nařídil, by do večera přinesl na faru ještě jednu postel. Když se blížil k domovu, běžela mu malá Klárka nesměle naproti. Při jeho odchodu spala ještě jako o půlnoci. Teprv teď při denním světle viděl, jak hezké to děvčátko. Vlásky hebké jak len, oči co dvě chrpy a tvářičky buclaté a červené jako ten Ježíšek na oltáři v kostele.

Blaženě se usmál a vzav ji za ručku, vyptával se, jak se jí to spalo na faře, co se jí zdálo, zdali tu chce zůstat.

Klárka přisvědčila.

I ten psík, co včera na ni tak dorážel, když viděl, že jeho pán je k dívence laskavým, lichotil se k ní taky.

K večeru přinesl truhlář postel a Marketka rozdělila peřiny, jež přinesla v nůši, na dva díly. Druhého dne — v neděli — byla malá Klárka poprvé v Kamenickém kostele a vesnická děvčátka se k ní hned důvěřila, vědouce, že velebný pán, jenž slouží mši, jest strýčkem jejím; třetí den — v pondělí — přišla Klárka poprvé do

Kamenické školy a žařky hned uzavíraly s ní přátelství. — vždyť velebný pán, jenž jim vykládá náboženství, je vlastním strýčkem jejím.

Po celé Kamenici se nemluvilo než o Kláree z fary. A když šla ze školy v poledne neb k večeru, ve tři, neb čtyry — hned celý zástup dětí ji doprovázel k faře. V zimě ovšem nebylo radno před vraty dlouho si povídat, ale na jaře, kdy večery bývaly delší a teplejší — až do soumraku tu bývalo živo a veselo. Děvčata i hoši našli nové působiště svých her a šprýmů. Byl to farský dvorek. Se zálibou se díval pan farář z okna na tu bujnou mládež. Ne v zaprášené škole, — v čistém vzduchu přírody, pod širým nebem omladne člověk mezi dětmi.

Marketka často Kláree bránila, aby sem nevodila tolik dětí, by nebyla tak nevázanou.

Ale farář jí vždy říkal:

„I jen ji nech, Marketko, kdybych viděl někde rozpustilost, napomenul bych ji sám. Ale radost těm mladým duším kazit nesmíme, byl by to břích. Jen ji nech! Však se třeba v životě napláče ještě dost a dost!“

A mnohá matka, hledajíc děti své a dověděvši se, že jsou mezi ostatní havětí na faře, vracela se pokojně domů.

„Tam jsou pod dobrým dohledem, tam se o ně nebojím.“

Když pak nastal večer, sešel farář mezi ty malé divochy.

„No, děti, je už čas, abyste šly k večeři. Zítra po škole sem přijďte zas. Bude brzy tma. Zvláště ty, Cyrile. Jsi přespolní, máš dobrou půl hodiny domů a nevzpomněl bys, že je už slunce dávno za horami, že pak musíš jít polem sám. Pak pospícháš, unavíš se a snadno můžeš onemocnět. Jdi, hochu, jdi, ať se vyspíš, ať můžeš přijít zítra dřív ministrovat.“

Cyril, hoch to s černými vlasy a zdravými tvářemi, vzal kabelu s knihami přes rameno, políbil panu faráři ruku a klusal k Toužetínu.

Byl to opuštěný sirotek, ten Cyril. Nikoho neměl mimo dědečka, jenž se živil roznášením psaní. Mnoho dětí chodilo z Toužetína do Kamenice do školy, ale Cyril s nimi nešel nikdy; ráno vyšel dřív — ministroval při mši panu faráři, a domů se vracel později — patřil do spolku dětí, jichž předsedkyní byla Klárka z fary.

Ano, jen k vůli Kláree opustil soudruhy Toužetínské a chodil raději sám večer domů. Snad proto, že byla sirotkem jako on, lnul s takovou dětinskou láskou k ní. V běhu jí byl stále po boku, při hrách jí dával ty nejlehčí hádanky, nejhezčí jména a snad by byl na domov ani nevzpomněl, kdyby pan farář nebýval nucen každý večer schůzi maličkých rozpustit.

A což když nastaly růže a jahody! Časně ráno už byl Cyril na faře s kytkou červených růží a uzlíčkem purpurových jahod, až se Marketka divila, jak pěkné ve zdejších lesích rostou.

Cyril měl Klárku rád jako sestru — a kdyby měl sestřičku, jen takto by ji mohl míti rád.

II.

„Můj Bože! kdo by to řekl, že už jsme na Kamenické faře pět let!“ povzdychla jednou Marketka. „Opravdu, i při chudobě utíká ten čas jako voda. Než se nadějeme, jsou z nás stařeny a starci.“

„Ba že! Také mi to připadá, jakoby to včera bylo!“ přisvědčoval pan farář. „Když člověk vidí tu mládež každý den, ani nepozoruje, že roste jak z vody. Jen se podívej na Klárku. Ještě jí není dvanáct let a už je veliká jak ty slunečnice v zahrádce. Právě si myslím, co si s ní počnem. Nerad bych ji vytrhnul ze školních lavic, dokud se bude chtít učit. A Klárka má vlohy. Pro zdejší školu však je už veliká. Podej mi sem, Marketko, tu knížku se stolku, — tu ne, tu menší — mám tam seznam školních dětí, podívám se, které mi ubudou. — Nu, ta zůstane už při hospodářství, — tahle prý půjde do Němec, — ten se bude učit zahradníkem, — toho chtějí dát do semináře. — a Cyril? v neděli jsem mluvil s mladým sedlákem Zámeckým z Toužetína, říkal, že si vezme Cyrila do služby. Dá prý mu zatím lehčí práci a když bude hodným, svěří mu později i koně. Chudák Cyril! plakal, když dostával vysvědčení na vystoupenou, ptal se starostlivě, kdo mi bude místo něho ministrovat, a tázal se dětinsky, kam Klárka půjde do služby. Řekl jsem, že sloužit nebude, že po prázdninách půjde do škol do Prahy. A to myslím, Marketko, bude nejlepší. Dáme ji do Prahy. Pokud jsem živ, budu ji podporovat, a kde nestačí peníze, pomůže dobrá přímluva. Mám v Praze několik zámožných kollegů — ti Kláree na moji prosbu také poskytnou nějaký oběd zdarma. Když jsem si ji vzal na starost, musím o ni pečovat. Jmění jí zanechat nemohu, to víš, Marketko, sama. A Klárka bude mít jen to za podíl, čemu se ve školách přiučí.“

A vskutku. Když uběhlo léto, došel pan farář do Toužetína a prosil Zámeckého, aby svými koňmi dovezl zítra Klárku a malou její výbavu na Perucké nádraží.

„Dovezu, velebnosti. Je po žních a na orání k setbě ještě není zmeškáno. Koně by zahálkou darmo zbujněli. A ty, Cyrile, nchystej ten pěkný vůz a sváteční řemení, pojedeme zítra na Peruc.“

„Na Peruc? — s kým?“

„S velebným pánem a s Klárkou — pojedou do Prahy.“

„Klárka do Prahy — —“

A Cyril smutně nasadil čepici a vyšel ven, aby se dal do práce. Jindy by s tím byl za chvíli hotov, ale dnes? — nic nemohl najít, hledal věc a chodil kolem ní. Jaký div! Zaslzené oko špatně vidí. Ba ani pana faráře nepozoroval, když ze statku odcházel. Chtěl něco vzkázat Kláree — — eh! však jí to poví zítra.

Z rána po snídani zapřáhl Zámecký mladé koně, usedl s Cyrilem na vozík a dal mu poprvé opratě do ruky.

Co se natěšil Cyril na ten okamžik, až poprvé sám bude řídit koně, ale — nyní mu to nebylo vzácné. A nebýt Zámeckého, byli by mu koně utekli do polí.

Za chvíli byli v Kamenici — za půl hodiny ujížděli k Peruci.

Napřed seděl Cyril se Zámeckým, vzadu Klárka se strýcem farářem. Koně klusali jak splašeni, jen několik slov vyměnil cestou sedlák s farářem, jen několikráte se ohledl Cyril na Klárku. Byl právě nejlepší čas, když dojeli na Peruc. Vlak už se blížil od Vrbna. Pan farář seskočil, za ním Klárka, a Cyril vzav malý kufřík její šel za nimi do nádraží.

Už tu byla syčící lokomotiva.

Klárka se strýcem honem vstoupili do vozu. Cyril jim podal kufřík — chtěl podat své družce školní ještě

*

ruku, ale nelítostný kondukter zavřel dvéře; chtěl jí dát aspoň „s Bohem“, ale stroj zapisknul a vlak se hnul.

Dlouho stál hoch na perroně, dívaje se za vlakem, ale ten brzy zmizel a jen pruh černého kouře značil směr jeho. Ano, tam v tu stranu zmizela také ta, s níž po dlouhá léta si hrával, již byl uvyknul jako sestře.

Zámecký musil hezkou chvíli čekat před nádražím, než se Cyril vrátil.

„Kde jsi tak dlouho?“

„Díval jsem se za vlakem.“

„Proč jsi tak smuten? — co ti je?“

„Nic — zastesklo se mi po Klárce.“

Mělo lhát to srdce dětinské? — — —

Z Peruce jeli volnou. Nač pospíchat! koně byli beztoho upoceni.

„Nu, Cyrile, kde pak jsi pojednou ztratil řeč?“

„Nevím, co mám říkat, pantáto. — Pojedem zítra zas pro velebného pána na nádraží?“

„Vidíš, na to bych byl zapomněl jako na smrt. Bodejť, že pojedem. Když jsme jej dovezli sem, musíme jej dovézti zase zpět. Jen že zítra pojedeš sám, já musím do Libochovic. Snad už ti mohu svěřit koně?“

„Ano, teď už vím, jak je mám držet, jak se mám vyhýbat.“

A jak se podivil Kamenický velebníček, když druhého dne sestoupil na Peruckém nádraží a viděl na silnici stát Cyrila s koňmi.

„Snad tu nečekáš od včíra, hochu?“

„Ne, před chvílí jsem přijel.“

„Pro mne?“

„Ano, velebnosti. Račte jen vstoupit do vozu.“

„Ale, ale! — ještě jsem se ani nezeptal Zámeckého, co jsem dlužen za jednu cestu, a už zas — —“

„Za první cestu nic, velebnosti, a druhá je přídavkem!“ smál se Cyril.

„To povídal Zámecký?“

„Ne, ale kdyby něco žádal od vás, řeknu mu, aby si to strhnul z mé služby.“

„Byl bys opravdu takovým? — z tebe by byl špatný hospodář.“

„Jiného bych nevezl zadarmo, ale Klárku — —“

Farář se spokojeně usmál, vstoupil do vozu, Cyril vzal opratě a bič do ruky a co kočárů a povozů jelo silnicí, všecky předhonil.

„Jen zvolna, hochu! Kdyby se stalo neštěstí, bude vina na moudřejším, na mně. Jen zvolna!“

Cyril uposlechl, ač koníci se cítili uraženými, že zas ty zadní povozy je předjíždějí. Ale musili poslechnout, Cyril poslouchal také.

„Ano, byl bych málem zapomněl — Klárka ti vzkazuje pozdrav a až ji budu psát, máš taky připojit nějaký řádeček, jsi-li zdráv.“

Cyril se blaženě usmál.

„Psát? a kdy, velebný pane?“

„Což nemáš v týdnu ani chvíle prázdné?“

„Jen v neděli a to jdu do kostela.“

„Tedy po kostele?“

„Vrátím se k poledni a pak krmím koně.“

„A odpůldne?“

„Ovšem; ale všecka chasa je doma, chtěli by vidět, co píšu, a smáli by se mi.“

„Přijď si to napsat ke mně.“

„Pravda. Ale co mám psát, velebnosti?“

„Budu ti diktovat.“

A také, jak se v neděli Cyril naobědval, už ho neviděli v Toužetíně až večer.

„Kdes byl celé odpůldne?“ ptával se Zámecký.

„V Kamenici.“

„Snad ne už v hospodě?“

„Ne, na faře.“

„Já se zeptám velebného pána.“

„Zeptejte.“

A když Zámecký se ptal pana faráře, zdali pravda, že Cyril každou neděli k němu chodí, dosvědčil to staříčký kněz.

„Sám jsem jej vybídnul, aby místo zahálky opakoval si něco z těch skrovných vědomostí, jež si odnesl ze školy. Cvičí se v počtech a psaní. Přijde odpůldne v neděli a k večeru jde domů.“

Od té doby se nikdy Zámecký neptal Cyrila, kde byl, nýbrž hned, co dělá velebný pán.

(Pokračování.)

Shakespeare.

Ukázka z díla: „Les deux masques“ III., jež napsal *Paul de Saint-Victor.*

I.

Shakespeare náleží do oné nerozdílné skupiny velikánů, jako jsou Homer, Aischyl, Job, Dante, Rabelais, ti prvorození ducha lidského, ti, kteří převyšují lidské rody, jako Saul pokolení israelské, „o celá ramena“. Jednou věcí však liší se od těchto sobě rovných a to jest všestrannost věru neobyčejná; Shakespeare je přírodě bližší a dovede vytvořiti člověka ještě dokonaleji a rozmanitěji. Mezi králi v říši ducha zaujímá Shakespeare místo zcela zvláštní, jaké asi míval Pan mezi bohy Olympskými, ten Pan, jehož starý věk zbožňoval více nežli samého Jova, byl to bůh oděný divou srstí, s nohama kozíma, ale v jeho azurových prsou zhlížela se celá země i všecky hvězdy nebeské. Také duch Shakespearův má do sebe něco nekonečného a universalního; až posud působí v literaturách evropských jako některý živel na zeměkouli: napájí národy svou moudrostí, ba zplodil sám celé literatury. Tak literatuře německé vtiskl zřetelně svůj obraz, básnická renaissance ve Francii vykvetla pod jeho dechem; jazyk anglický získal mu Ameriku, ba roznesl jej do nejzazších končin Asie. Dobře praví Emerson, že nyní celý svět jest shakespearisován — slovo barbarské, ale trefné!

Jistý kritik anglický nazval Shakespeara „hlasem přírody“. Toto slovo bude snad nejlepší jeho definicí. Díla Shakespearova nemají nic místního ani osobního, nedají se vázati žádnou poetikou, ani žádným systémem. V nich

stýkají se všichni národové a všechny věky, zde nalezneme život ve všech formách i zvláštnostech. Barbarství a nejvyšší civilisace podávají si zde ruce, jsouce representovány vynikajícími typy svými. Sakuntala vidouc Mirandu domnívala by se, že spatřuje v hladině krásného jezera svůj vlastní obraz: Kafr ucouvl by před Kalibanem jako divoch, jemuž se ukáže zrcadlo. S jedné strany širé scény srší vtipné průpovídky Beneše a Mercutia, a s druhé ozývá se hrubý smích Falstaffův. Také jednotlivá podnebí jsou zde zobrazena tím, co se v nich rodí a roste. Tak na jednom konci této nesmírné scény řve Othello jako tygr v kuse, který sálá vášní, jako horký pás úpalem slunce; na druhém konci pak bloudí zádumčivý Hamlet a v jeho duši chouli se mlhy zrovna jako u jeho nohou.

Celé dějiny táhnou zde před naším zrakem, od Coriolana až k Richardu III., od Julia Caesara až k Jindřichu VIII. Může-li kdo z lidí podati obraz posledního soudu, jak jej líčí Písmo, je to Shakespeare, když křísí minulost. Jaký to bystrozrak a jak hluboký důmysl! Jako orel vznáší se nad zástupy lidí a skokem lvím přeletí věky! On neměří čas hodinami: před jeho zrakem prchají léta jako před tváří věčnosti. Roky jsou jako den, měsíce jako hodina, dny jako minuta. Básník spěchá: ozbrojen bičem Furií, anebo kouzelným proutkem šlehá celé davy a křísí z mrtvých najednou celé zástupy. Do svého vozu vítězného zapřáhne najednou všecky svoje běhouny a pustí se s nimi do největší tlačenice; brzy popustí uzdu, brzy přitáhne a zase povolí, jak toho potřebuje. Je všude a všemu rozumí: slyší povzdech srdce v hlučném davu, zrovna jako válečný ryk; pozoruje tiché rozjímání svého hrdiny jako vřavu zástupů. On zkoumá ledví i srdce lidská. Všecky jeho osoby jsou rovny před ním jako tvorové před svým Stvořitelem; on je váží, soudí, odpouští jim nebo je odsuzuje, a jeho ruka se při tom nezachvěje, ani jeho hlas, ba ani jediný jeho nerv. Na místě veliké učenosti má vnuknutí s hůry. Archaeolog filtruje a váží prach minulosti; Shakespeare naň dychne a tento prach obživne. On si ledacos dovolí a zvláště v čase učiní nějaký skok, ale jako kusy ze života římského jsou tisíckráte správnější a jsou věrnějším obrazem doby, kterou líčí, nežli tak mnohá klassická tragédie, spracovaná přísně podle starých pramenů. On prohledne minulost až k samým počátkům: dobu předhistorickou ozáří duchem svým jako pochodní. Jeho Macbeth zanese nás jedním rázem v doby úplně barbarské, a jeho Kaliban mohl zcela dobře býti současníkem mammuthů a mastodontů.

Jako Shakespeare vzkřísil minulost, tak pronikl rovněž duši lidskou; ozářil nejtajnější její kouty, rozechvěl všecky struny její a ukázal nám ji se všech stran. Vylíčil všechny vášně, kreslil všecky povahy a vytvořil figury tak hotové, že samy znamenají cit, který jimi zmítá. Tragická maska benátského mouřenína znamená žárlivost. Balkon ve Veroně a na něm Romeo s Julií v ranních červáncích, toť oltář čisté lásky. Hamlet s lebkou v ruce, to je pochybnost, která tak často tísní moderního ducha. Shylockův nůž je symbolem všech lichvářů. Láska k starému otci krášlí postavu mladistvé Kordelie jako bělostná říza; a lady Macbethová bloudící v noci s lampou v ruce, toť jsou výčitky svědomí v plné svojí hrůze.

Za těmi velikými postavami, které stojí v popředí jeho kusů, hemží se nesmírné množství osob podružných, jež zahledne divák jen z profilu, kreslených jediným třeba rysem, ve kterých pozná nejrůznější stránky života a povahy lidské. Sluhové a žebráci, vojáci a námořníci, děti a kmotry, dvořané a kněží, kati a bandité: každý z nich hotová figura, nezdají se ani stvořeni býti cestou uměleckou, ale jaksi bezprostředně od přírody samé, jakoby byli z masa a kostí. Duch tak obrovský jako Shakespeare si nevybírá: u něho nalezneme nejpestřejší společnost. Největší ohyzdnost spojí s nejvyšší grácií: vdechne Ariele v oblaky a zároveň vytáhne Kalibana z bahna chaosu. Hrobníci kopají hrob, který čeká na mrtvolu Ofelie, a při tom baví se o pravšedních věcech, a kolem pohřebního lůžka krásné Julie žertují hudebníci pozvaní na její svatbu. Ironie, na hlavě čepici s rolničkami a na těle pestrý kabátec blázna, objeví se v jeho dramatech na nejrůznějších místech, ze slz tvoří smích, strhne masku světským marnostem, a budí svým kontrastem soucit nebo hrůzu v netušeném stupni.

Shakespeare je genius toho druhu, že upomíná na ony obludy, jež líčí Ezechiel: má veliké oči, drápy a křídla; je stejně veliký, když leze, jako když bloudí, když hněte bláto, jako když plyne azurem. Nic se mu v přírodě neošklivi: prohrabuje své hnojiště velikými vidlemi vítězně jako Herakles, když čistil Augiášův chlív. Hloupost, padoušství, nestřídmost, zhýralost budí v něm jakousi nadlidskou veselost. Opojí svoje figury, tak že ukazují celou svoji prázdnotu a nestoudnost. On učí nás pohrdati onou mrchou, kterou s sebou vlečeme, neboť nám ukazuje všecky její ohavnosti. Ba někdy přestávají neřesti jeho nejhorších postav býti hnusnými a zdají se na okamžik míti něco velikého. Tak Falstaff, který je huba a břicho, polyká láhve jednu za druhou, a při tom chrlí hrubé vtipy. Ten starý opilec byl básníkovým miláčkem a jest jednou z hlavních jeho figur. Král, jako Shakespeare, musí míti blázna tak velkolepého. Za tímto hrdým bohem, který jede na svém vítězném voze, taženém tragickými tygry, vidí člověk rád klusati tohoto nordického Satyra, ověnčeného celého chmelem, zrovna jako bývá kýta v bobkových listech.

Tento genius, který řve s šelmami, zpívá s vílami a pannami. Dívky a mladé ženy Shakespearovy tvoří mezi všemi díly lidskými zvláštní skupinu. Jsou štíhlé jako labutě, a jemné jako citlivky. Když si je představíme, mají těla průhledná. Jejich láska podobá se lásce květin, jejich ruměnec zardělé jitřence, jejich řeč zpěvu ptačímu. Tato řeč jest vzdušnou hudbou. Kdyby rosa, padajíc do kalichu růže, vydávala jakýsi zvuk, znělo by to tak sladce, tak nebesky. Když ty ženy jeho jdou, mají křídla, a jejich dech vane sladkou vůní. Rády milují, lehce umírají, neboť jsou bytosti tak jemné, že hynou při nejmenším dotknutí. Již jména, která jim básník dal, vyjadřují jejich povahu naskrze ideální: Desdemona, Ofelie, Kordelie, Perdita, Miranda, Jessika, Célie, Rosalinda.

Tím vyniká Shakespeare, že jeho gracie rovná se jeho síle: jeho subtilní a při tom mohutný duch upomíná na slona, který může svým rypákem utrhnouti květinu zrovna jako zardousiti lva. Jenom poslyšte, jak hovoří jeho mladí kavalíři se svými milenkami v jeho romantických komediích, které jsou pravými kouzelnými zámky v jeho básnické říši; jaká to oslňující elegance! jaký to vtip jen sršící! Každý z těch kavalírů jakoby nosil ten kabátec Buckinghamův, s něhož padaly perly.

II.

V jeho dramatech je samá příroda; provází je jako orkestr. Lehké vánky zde dýchají i řičí větry, a každou chvíli zavane vzduchem proud silné vůně. Effekty světelné, docela zvláštní, idealisují jednotlivé skupiny postav: stříbrná jitřenka ozařuje polibky Veronských milenců; veliký měsíc osvěcuje magickou svojí bledostí krásnou Jessiku, sedící pod košatými citrony. Šaty Célie a Rosalindy zachycují se o křoviny lesa Ardennského: moře smáčí růžovou pěnou svou nohy Desdemony, plující na Cypr; i kolem černé tvrze Macbethovy obletují vlaštovky. — Někdy jeho drama uneseno něhou krásného večera, anebo nádherou hvězdnatých nebes se na chvíli zastaví a dívá se kolem sebe. Na místě děje přijde nadšení, tragédie přechází v melodii. Jednotlivé osoby utiší najednou svoji vášeň a podléhají společně konzelnému míru, jakým dýše jejich okolí: spojí hlasy jako nástroje k nábožné serenadě a na místě hněvu stoupají k obloze hymny.

„Jak svit luny spočívá tiše na této lavičce! Klid noční podobá se akkordům jemné harmonie. Posaď se, Jessiko. Hleď, jak obloha nebeská jest plna zlatých hvězd! A každý z těch světů, na něž se díváš, i ten nejmenší, zpívá ve svém letu jako anděl, zároveň s cherubiny. Podobná harmonie jest také v nesmrtelných duších; ale dokud tato křehká hlína ji kryje svým hrubým rouchem, slyšeti ji nemůžeme.“

Jako má Shakespeare žezlo tohoto světa, tak rovněž má klíče světa onoho: propast jej poslouchá zrovna jako země; on vyvolává duchy jako tvoří lidi. Stín otce Hamletova a fantom Bankův trůní v této říši fantastické. Jeho kouzla jsou hrozná: Parky by ucouvly hrůzou před čarodějnicemi z Macbetha.

Shakespeare, který tak pevně vládne skutečností, jest zároveň velikým snílkem. Nad jeho říší pozemskou vznáší se svět jiný, kouzelný, vonné ostrovy, hluboké pralesy, širá moře, jichž bouře na místě trojzubce Neptunova dovede utišiti proutek čaroděje. V tomto světě, který jest jako krystal s tisícerými hranami, shlíží se celý život pozemský a roste v nadlidské rozměry. Mythologie mísí se s magií, víly baví se s pastýři a tančí s nimi; duchové milují se, kolíbajíce se mezi nebem a zemí v pavoučí síti, kterou stříbří měsíc; celá hejna drobounkých intrikánů hemží se ve stéblech trávy; Puck, který se mihne vždy jak bludička; Cupido, který zabloudil mezi Genie jako včela z Hymettu mezi kolibříky v savannách; královna Mab vyjíždí v ořechové skořepině, kterou vyhlodala veverka, aby přivodila sny lidem smrtelným; Titania ověnčí hlavu oslovu královským vínkem . . . toť celá Apokalypsa, roztomilá a zase beztvárná, groteskní a zase graciosní, pravý to sen boha, když opojil se nektarem.

Tento obr má oči trpaslíka, aby mohl pozorovati mikrokosmus legend: zná spory malých šotků zrovna tak dobře jako občanské války celých říší. Ruka, která zasáhne Macbetha a zardousí Desdomonu, sbírá elfy z kalíšků kouzelných květů tak lehce, že ani jim nesetře modravý pel s křídel. Při slabé záři světlušky vidí Shakespeare tak dobře jako na slunci. Jeho mocné rty, které dují tak hrozně v tragickou troubu, foukají s lehkostí zrovna idealní bubliny v barvách duhových.

Jeho stil shoduje se vždy s látkou tak rozdílnou. Řeči podivnější ústa lidská nemluvila; jsou v ní podivnosti, které zdají se docela přirozené. Vášně jednajících osob jsou tak mocné, jejich city tak silné, že ani nemohou nalézt slov dosti výrazných, aby je vyznačily. — Takové jsou také postavy Michelangelovy, jeho proroci a Sibylly, jimiž hýbe, jako démon, jejich vnitřní síla. Když obrací Sibylla list knihy, dělá to se silou athlety; když se jeho proroci ohlížejí nebo shýbají, podobá se jejich skrčené tělo Titanům, když slézali Olymp. Jejich kostra praská a jejich pevné svaly objímají kosti, jako hadi Laokoonta.

Dialog Shakespearův jest jako bystřina, která nese pohromadě bláto i zlato, sprostoty i věci nejskvělejší, bahno i pěnu. Obrovské hyperboly, bezuzdné metafory, celé proudy jemné lyriky, zuřivé výkřiky, a spousta obrazů těch nejsmělejších — to vše jest zde pohromadě, a vyznívá v zářící harmonii. Člověku se zdá, že byl přenesen do krajin tropických, kde všecko kypí a roste bujně pod paprsky horkého slunce. Květiny dýchají jako kaditelny, hmyzi roztahují svá dračí křídla, obyčejné křemeny září jako karbunkule; pardalové plují mezi lianami, obrovští hadi otáčejí svá šupinatá těla kolem stromů, na nichž hnízdí ptáci, drobní jako mouchy a zářící jako drahokamy. — Stil Shakespearův jest stejně graciosní jako energický. Ten, který tesá kolosy, umí také ciselovati drahokamy. Jemné jeho concetti jsou vtipnější nežli verše oněch italských básníků, kteří jako Cellini ciselovali svoje sonety. Fantasie, které vplítá do svých dramat, upomínají bohatstvím a spletitostí detailu na renaissanční arabesky, jichž festony vybíhají ve hlavy satirů a nymf, které jako frygické čapky mají na hlavách kalichy květin.

Kdo byla ona bytost skoro božská, která na věky bude vládnouti v říši duchů? Nevíme o Shakespearovi téměř ničeho. Prameny jeho života jsou zpola zahaleny v šer, jako prameny Nilu. Společnost Shakespearovská v Londýně, která platí zlatem každou novou zprávu o jeho životě, doví se málokdy čeho nového. Shakespeare prošel věkem svým a jeho genius zachoval svoje incognito jako majestát králů na cestách. Z jeho velikého obrazu zachovaly se nám pouze řídké rysy. Byltʼ on jednou z oněch „menších postav, které se jen mihnou“, jak říkal Montaigne.

Tento velekněz počal prý svou dráhu tím, že zabíjel telata a skopce na porážce svého otce. Později snad pytlačil v lesích strattfordských; ještě později hlídal koně těch, kteří se bavili v divadle. Ale ze žádného z těchto hrubých zaměstnání nezbylo na něm ani stínu. Jeho současníci nazývají jej „jemný Shakespeare“. Uznávají mlčky jeho genia, ale velebí hlasité jeho dobrotu. Jeho památka zůstává vždy milou a sympathickou. — „Sebrali jsme tyto drobnosti,“ — praví ve svém věnování hraběti Pembrokovi ti dva herci, kteří vydali poprvé jeho kusy, — „vedeni zbožnou úctou k nebožtíkovi, abychom zjednali ochrany jeho sirotkům, netoužíce ani po zisku, ani slávě, nýbrž jedině proto, abychom zachovali památku tak vzácného přítele a tak dobrého soudruha, jakým byl náš Shakespeare.“

Jsa hercem jako Molière, zdá se, že trpěl jako on touto divadelní maskou, která tehdáž snižovala každého, kdo ji nosil. Jako Molière, tak Shakespeare zkusil a znal život. — Pracoval, studoval, hospodařil, získal si divadlo, jemuž se dobře vedlo, koupil si dům v Strattfordě, svém rodišti, a zasadil si u něho moruši. Pak, když mu bylo padesát let, když jeho věk přestoupil poledne, vrátil se klidně do svého domu, usedl a zemřel ve stínu této moruše.

Takový byl soukromý život jeho. Pochodeň ozáří svět, ale ten, kdo ji nese, zůstává ve tmě. Tato tma uprostřed takové zářící slávy upomíná na ony hvězdy, jichž světlo přichází na zemi teprve věky po tom, když zmizely.

Byl-li si vědom svého genia? Sotva: neboť ani na to nemyslil, aby bohatou svoji žeň srovnal v snopy. Nikdy se na své kusy nepodepsal, ani je nesebral v jedno vydání. Svrchovaná lhostejnost, s jakou uvádí na jeviště nejrůznější jednání lidská, zdá se, že byla jemu vrozenou. Snad ani na slávu nevěřil: — „Ach nebesa!“ — volá Hamlet — „mrtev již dva měsíce a ještě není zapomenut! Člověk mohl by doufati, že památka velkého muže potrvá celých šest měsíců. Ale, na mou věru, to by byl musil stavěti kostely... Jinak na něho více nevzpomenou, na to může býti připraven!“

On miloval, bez pochyby, ale jako bozi, vždycky někoho, kdo byl pod ním. Pouze jedenkráte mluví o svém srdci ve svých „Znělkách“, jež házel jako perly nestoudným nevěstkám:

„Jak milou a rozkošnou činíš hanbu, která jako červ ve vonné růži poskvrňuje krásu tvého kvetoucího jména? V jakou sladkost halíš svoje neřesti? Závoj krásy zastírá veškeré tvoje skvrny. Ze svých vin činíš průvod gracií. Jazyk, který vypravuje historie tvé minulosti, a líčí tvůj veselý život, je plný chvály o tobě, a jak vysloví tvoje jméno, mění kletbu v požehnání.“

Trojnásobná pečeť uzavírá tuto knihu „Znělek“, knihu tajemnou, kde sotva tušíme pohlaví, kde přátelství mluví jazykem lásky a jejíž hymny upomínají někdy na sny Platonovy. Ale vášeň nezkalila nikdy jeho genia, opojení smyslné nevstoupilo nikdy až k jeho mozku. Shakespeare pohlíží na ženu ve svých dramatech a soudí ji okem pronikavým a klidným. Je mu pouhým nástrojem utrpení a rozkoše. On vidí v ní něco zvláštního, něco rozmarného, co nelze volati k zodpovědnosti. Jeho rozkošné hrdinky neřídí se rozumem, nýbrž přirozeným pudem svým jakoby nějaký fantastický měsíc na ně působil. Žádný básník od dob Šalamounových nemluvil častěji o nestálosti a slabosti ženské. „Ó křehkosti, tvé jméno žena jest!“ — „Věrolomná jako vlna!“ — „Když moje milenka přísahá, že její srdce jest čistou pravdou, věřím jí, ač vím, že lže!“ — „Přísahej při její nožce.“ — praví jedna z jeho osob k milujícímu, — „aby mohla co nejdříve zrušiti přísahu.“

Ne v polotemnu jeho života, nýbrž pouze ve světle jeho divadla nutno hledati Shakespeara, zde jej nalezneme. Ne v popředí, nýbrž v pozadí, mezi osobami podružnými. Vezměme poctivého Horatia v „Hamletu“, vtipného Merkutia v „Romeu a Julii“, počestného Antonia v „Kupci benátském“, zádumčivého Jakuba v kuse „Co se vám líbí“, a to vše dohromady bude snad jeho portrétem.

Ano, tak si ho představuju, smutného a vážného, jak je celý zabrán do své vnitřní práce, než aby se mohl věnovati životu všednímu; myslím si jej co velikého mudrce, který ve svém chování řídí se poněkud onou vzácnou filosofií, která byla plodem jeho myšlének; vidím jej zamyšleného, ale ne nevlídného: ironického, ale beze vší trpkosti, kterak se trochu shýbá, aby viděl na lidi, ale tak, aby necítili jeho převahu. Tuším, že mravy jeho byly uhlazené, chování dvorné, které docela vyhovovalo názorům jeho doby a jeho vlasti. Duch jeho připadá mi jako mocný oheň, který obyčejně klidně září; na věci malicherné a pohrdání hodné díval se s onou vlídnou shovívavostí, která bývá znamením bytostí souverenních. Shakespeare byl jistě gentlemanem v pravém toho slova smyslu. Na něho asi hodila by se ona skvělá chvála, s kterou v jeho „Juliu Caesaru“ se obrací Antonius k Brutovi: „Jeho život byl klidný a živly, z kterých se skládal, byly tak harmonicky složeny, že mohla příroda povznésti hrdé čelo a říci světu: „Hle, to byl muž!“ *B. F.*

Ballada o viole d'amour.

Od *Bohdana Kaminského.*

Noc tichá je a vlahá
a plna snů a blaha,
kdy člověk vzpomíná.
V měsíce záři divné,
ten nástroj na zdi živne:
ó píseň zoufalá,
slyš, oddech tajeplný
těch strun tam čeří vlny
na viole d'amour.

Ó kde ta ruka, která
tu vždycky za večera
ty struny budila,
že třásly se a chvěly
v ten sladký večer celý,
v tu krásnou jarní noc!
Kde ty, jenž jsi tu stával
a tak své milé hrával
na viole d'amour.

A ona — ona kde je!
v těch strunách se to chvěje
a je to zašlý pláč.
Ó dávno zašlé chvíle.
A hrdlo sněžně bílé
se chví, to labutí,
a chví se píseň snivá,
s níž jiná v souzvuk splývá
na viole d'amour.

A jednou chvěly jste se,
ó struny, v divém plese,
to bylo jako mráz
když táhne v lada holá,
a zní to, pláče, volá —
ó píseň zoufalá! —
tak zrazen, večer celý
kdos hrál tu osamělý
na viole d'amour.

A naproti ta záře,
jak přišli od oltáře,
a ples a šum a smích,
ten úsměv v mladé líci —
a tady klesající
kdos s čelem krvavým ..
pád... a pak ticho zase...
jen struna dochvěla se
na viole d'amour.

A pak jen na té stěně
kdos jiný zamyšleně
svým okem dlívá v snách.
A pak v té záři divné,
ten nástroj na zdi živne —
ó píseň zoufalá,
slyš, oddech tajeplný
těch strun tam čeří vlny
na viole d'amour.

Pan Šaroch a jeho rodina.

Od *Sofie Podlipské*

I.

O panu Šarochovi slýchávala jsem mluvit, ale nikdy jsem ho neviděla, ač jsme bydlili v jednom domě. Lhala bych, kdybych řekla, že jsem byla zvědava na seznámení s ním. Nicméně, když jednou přece snad po letech, kde jsem jej znala toliko dle jména, jsem měla příležitost jej viděti, podívala jsem se na něj dobře, a ona chvíle i jeho podoba u věrném kontrfeji utkvěla mi v paměti.

Budiž mi dovoleno, abych, seč jsem tuto podobiznu vylíčila, ale nejen ji, též rámec, který ji obkličoval a ve kterém posud visí v museu mé paměti časem trochu jen zašlý.

Tedy ten rámec. To byla dvě okna v temném zadním pokojíku, kde jsem část svého dětství rozkošně prožila ve společnosti pohádek, her, hraček, pro mne divotvorných koček, myší, ptáků a rozmarných bytostí mé obraznosti.

Ta dvě okna měla různou vyhlídku, z jednoho bylo viděti na schody, jež vedly zdola do prvního poschodí na pavlač, zaklíněnou mezi sousední bizarrně stavěné domy. Z druhého okna bylo viděti na jiné schody, jež zase vedly příkře jako do nebe, do poschodí druhého, jehož pavlač směle hozená do vzduchu nad střechy o genialnosti stavitele svého více svědectví dávala než o jeho znalosti nejprostších základu stavitelství.

Tyto druhé schody byly vedeny šikmo přes obě okna a nevím, zdali v celém světě podobné je stavby.

Z prvního okna byla tedy vyhlídka dosti volná na hlavy těch, kteří po schodech do prvního poschodí se ubírali, pak bylo možno je sledovati, jak šli dále po pavlači, a z druhého okna byla poskytnuta vyhlídka na vystupování těchže osob, jestliže jim bylo uloženo dosíci vrcholu poschodí druhého.

Jelikož byli obyvatelé onoho domu velmi čilí, přičinliví a také pohostinští, poskytovala vyhlídka z onoho pokoje vždy oživený obraz, pro který člověk rád zapomněl na hluboké stíny, do nichž ony schody jej ponořovaly.

Tato dvě okna byla tedy temným rámcem, ve kterém jsem viděla poprvé postavu hrdiny těchto črtů.

Stoupal po schodech do prvního patra a tudíž viděla jsem nejprve obnošenou čepici ve způsobu ploché misy. Pak přišel zardělý, špatně oholený obličej a posléze vynořila se celá postava v zeleném co tráva kalmuku a příliš krátkých šedých spodkách. Vystoupivši na schody obrátila se postava tváří ke mně. Byl to muž velmi ramenatý a malý. Dle jeho rozkročené, kolébavé chůze bylo by se hádalo, že jest ten člověk námořníkem, anebo že jím býval aspoň. Zatím nebyl nikdy na moři. Avšak zápasil po celý život s jiným živlem a s jeho vlnobitím často bouřlivým.

Byl sklepníkem v blízkém pivovaře u Ořechovských. Jeho úkolem bylo nositi po celý večer až do noci džbánky s pivem ze sklepa a jeho prsty byly od toho zkřiveny, jakoby to byla samá ucha od džbánků ulomená a na jeho ruce přilepená.

Zastavil se proti oknu, u něhož jsem stála, a kynul mi hlavou, jakoby mne dávno znal. Jeho velká ústa usmívala se tak vlídně, jeho pěkné černé oči byly tak dobrosrdečné, že jsem si jej proto asi tak dobře pamatovala.

„Ah, pan Šaroch," řekla babička, jež za mnou stála. „Chudák jde teprv teď domů." Kynula mu oknem rukou a ukazovala na mne.

On řehtal se a koktaje, podříkávaje se pravil o mně:

„Už je velká, už je velká." Zakašlal, kýval ještě mnohokráte hlavou a ubíral se dále.

Sledovala jsem jej druhým oknem, jak obratně, s úžasnou rychlostí na schody běžel, v čemžto se asi vycvičil, běhaje do sklepa a ze sklepa denně a každé noci bezpočtukráte. Pozoruhodné bylo, jak držel při tom ruce, právě jakoby měl na každém tom silně ohnutém prstu několik džbánků navěšených.

Bydlil v podkrovním bytu, který tvořil třetí patro domu. Tam zmizel.

„Teď půjde teprv spat," babička mi vykládala a vysvětlila mi také, od čeho měl prsty zkřiveny. „Ten se nadře, ten zkusí," řekla s povzdechem a zanotovala si svatou písničku.

Bylot tehdy šeré jitro únorové. Na střechách tál zaprášený sníh a z děravých okapů hrnuly se špinavé kaskady, šplouchajíce jednotvárně.

To byl tedy pan Šaroch, tak nehezký, zubožený, a ku podivu! Jeho krásná dcera Mančinka byla mu na vlas podobna. Jak mohlo to býti? Kde stýkala se ta krása s tou ošklivostí? Pan Šaroch nebyl sice žádným králem z pohádky, který mívá tři krásné dcery, mezi nimiž nejmladší je nejkrásnější; byl ubohým sklepníkem, ale jako král měl takové tři dcery.

Než se budeme obírati s těmito, slušno ohlednouti se na jejich matku, která zajisté té pozornosti zasluhovala.

Říkalo se jí paní Naninka, byla pradlenou a vyhlášena pro svou čistotu a rychlost v práci.

Též ona byla dlouholetou prací sedřena a chodila těžce trpíc velké bolesti v nohou. Ale nesl-li její muž života tíži s dobrosrdečným úsměvem a s vlídností, která u něho nikdy neselhala, klonil-li svou kulatou velkou hlavu trpělivě do jha práce, jevila paní Naninka důstojnost v každém slově, pohybu, v každém činu jako nějaká matrona z patricijského rodu. Měla pa rně velké sebevedomí a oprávněnou hrdost na své výtečné vlastnosti, ale ta nebyla nikomu na závadu, pokud jsem pozorovala. Naopak každý klonil se jejímu věhlasu, a co řekla paní Naninka, bylo oraklem.

Její vlídnost byla vážná, usmívala se málokdy, mluvila pomalu, odměřeně a hlubokým mužským hlasem. Byla posud velká, ačkoli již přihrbena. Jí byla podobna její prostřední dcera Naninka, která po ní byla také zdědila poněkud hrdou povahu, aniž ji mírnila tou měrou, jako matka její.

Spolehlivost paní Naninky v každém ohledu docházela všeobecného uznání. Jí bývaly svěřeny děti, ba celý dům, jestliže rodiče někam se vzdálili, ve všech rodinách, pro něž pracovala. Prala-li někde, bývalo jisto, že vyjde

prádlo z jejích rukou jako padlý sníh, tak že ani bělejší býti nemohlo, a že zůstane nepoškozeno, že nic se neztratí ani nezmaří.

Jak nebyla by bývala paní Naninka hrda na takovou vynikající povahu, vzácnou umělost v oboru, pro který každá dobrá česká hospodyně cítí fanatismus. Kdyby byla měla ta dobrá duše štěstí, jakého zasluhovala, kdyby byla zbohatla následkem své neunavné přičinlivosti, byla by dovedla představovati velmi skvěle dámu vyšších tříd. Jí nedostalo se toho štěstí, nebyla právě výminkou z velkého pravidla, dle něhož v našich socialních poměrech pracovník nemůže dále a kdyby poslední krůpěj krve nasadil, dle něhož mu nezbývá než dříti se až do hrobu.

Paní Naninka nebrala to však s tak trpké stránky. Bylať velmi zbožná.

Chodívala jsem co den do školy a ze školy skrze sv.-Anenský dvorec na Starém městě Pražském. V jednom rohu tohoto prostoru druhdy klášterního je do přístěnku zabražena malá kaple s dřevěnou sochou sv. Anny a malinké panny Marie křiklavými barvami natřené. Vnitřek kapličky jest ozdoben papírovými květinami a lampičkami a uzavřen širokým šalováním zeleně natřeným, s velkými a širokými okny. Zvenčí jsou četná klekátka a celek ten má rozhodně jižní, španělský ráz, pamatuje silně na dobu přísně katolickou po bělohorské porážce.

V tom snivém zákoutí pustého toho průchodu, pod stínem velkého ořechu, který přes blízkou zeď široké a vonné větve rozkládal, vídala jsem klečeti paní Naninku v modlitbu všecku zabloubenou. Její bledý vráskovitý obličej byl bez pohnutí obrácen ku sv. Anně skoro s tímtéž klidným výrazem, jaký zachovávala socha sv. Anny, a bylo viděti, že svou patronku neobtěžovala žádnými pošetilými tužbami a náruživými žádostmi. Zač se modlila, bylo asi k dosažení, měla snad za to, že jest už vymodleno. Hluboký svatý klid hostil se v tom obličeji poctivé dělnice.

Kdykoli zabloudím v onu končinu a na španělskou tu kapličku se ohlížím, vídám před ní posud v duchu tu starou paní Naninku s čistým, pracím šátkem na hlavě, čistě oblečenou, upravenou, s těma červenýma oteklýma rukama, kterými mne co dítě chovala.

Zcela nezapomnělo štěstí přece na paní Naninku. Přišla kdysi k dědictví, jež velmi oceňovala, a následkem kteréhož jí přibylo ještě trochu vážnosti.

To dědictví záleželo v nitařském stanu, hojně zásobeném důkladným zbožím.

Tento stan čili bouda i s výkladní skříní stál v témže domě, kde Šarochovic bydlili, dole v síni. Malá hrbatá nitařka, jeho majitelka, odkázala jej své přítelkyni, paní Nanince.

Nejstarší dcera Šarochovic, Rozárka, byla ustanovena seděti v té černé boudě celý den a věnovati se prodeji nití, kalounků, jehel atd.

Uvázala se s radostí v tento úkol, v němž výborně se vyznávala, jelikož nebožce nitařce bývala v tom výpomocná, a brzo stal se základem jejího skrovného, ale skutečného štěstí.

II.

Rozárka, nejstarší dcera pana Šarocha a paní Naninky, byla kvetoucí krása. Její tváře podobaly se červánkům, její čelo bylo bílé jako sníh, obkličené havraními vlasy, její krásné černé oči zářily vlídností právě jako její čerstvá, poněkud velká, plná ústa. Její postava byla, jak říkáme, k nakousnutí, spíše malá než velká, ale forem tak půvabně plných, pohybů tak bystrých, že byla radost dívati se na lidskou tu bytost opravdu dokonalou. Její krása přilákala jí kupce nejen z okolí, ale i z dálnějších ulic města, a brzo zasnoubila se s prvním tovaryšem vyhlášeného mužského krejčího, jenž si vzal do hlavy kupovati veškeré potřeby svoje u krásné nitařky. To byla vskutku partie pro Rozárku, a u Šarochů slavili svatbu. Rozárka byla co mladá žínka možná-li ještě růžovější, ještě veselejší, rozkvétala ještě rozkošněji.

Bydlila se svým mužem naproti v Poštovské ulici, kde stál a stojí onen starý a milý dům, odkud se vydala. Měliť najatý pokoj ve velkém domě pana Rocha.

Neměla jsem při této svatbě žádného účastenství, ale když novomanželům se narodila první dceruška Hanička, slavily se křtiny tak skvělé, že zasluhují, aby byly připomenuty v této málo romantické historii. Moje starší sestřička Johanka byla vyvolena za kmotru prvorozené dcerušky a při tom byla pozvána celá četná naše rodina k těmto křtinám.

Jelikož napadalo však tehdy neslýchaně mnoho sněhu, který právě roztával v ulicích Starého města nikdy nemetených, z nichž některé posud nebyly opatřeny kanály, tak že prostředkem se valivala bezedná strouha povážlivě kalných vln; stalo se nemožností aspoň pro děti jíti před dům. Tu nastala otázka, jak že se dostane paní babička se křtěňátkem až k Dominikánům skrze Betlemskou uličku ze všech nejděsnější? Dále, jak se tam probrodí malá kmotřinka a ostatní malí i velcí hosté? Můj dobrý otec, jehož hlava byla vždy úrodná na dobré nápady, osvědčil i tenkráte svůj důvtip a laskavost. Najal v hostinci „u Valšů“ vedle nás jakýsi omnibus, ve kterém bylo možno, aby celá společnost se stěsnala, a který měl podobu Noemovy archy, jak ji tradice zachovala na znamenitých dřevorytinách školních biblických dějeprav.

Již sedáme do milé archy všickni ale všickni. Na prvním místě trůní moje babička co zvláštní protektorka Šarochovy rodiny. Vedle ní jest umístěna paní bába s novorozeňátkem pod skvostným pláštíkem. Paní Naninka zůstala u své dcery doma, pan Šaroch jest jako obyčejně neviditelný, nemůže opustit pro křtiny Ořechovských sklep. Ale Naninka a Mančinka Šarochovic jedou s sebou, mladá kmotřinka a moje maličkost také. Pamatuji se ještě na dvě sousedky, jež přisedly, a posléze přišel mladý otec, pan Kuneš. Nebyl však sám. Jeho kollega, vytáhlý, bledý, velmi jemně ustrojený a pečlivě učesaný muž, přisedl také kyna blahosklonně hlavou celé společnosti.

Archa Noemova dala se do pohybu dosti těžce ovšem. Když zahnula kolem rohu do Betlemské ulice, jež byla všecka rozvodněna, naklonila se tak povážlivě na jednu stranu, že sledoval výkřik celé společnosti, ale to nebylo nic. Kočí ohledl se do vozu s úsměvem, který ji úplně upokojil, a povoz hnul se dále. Probrodil se šťastně Betlemskou uličkou, tehdy uzounkou, Betlemským náměstím, špatně dlážděným, ale u zeleného stromu kolísal se znova. Nicméně uznal kočí za dobré jeti Mičovou ulicí a tam byla společnost zcela blízka katastrofě. Již klonila se archa až příliš povážlivě. Muži vyskočili z ní a podpírajíce ji holemi, udrželi ji zase v rovnováze. Tu ukázalo se, že jsme zůstali v blátě docela vězeti. Naklonila jsem se z okna

povozu a viděla jsem, jak byl zahlouben po půl kola v blátě. Těžký řetěz, který visel pod povozem, vlekl se také blátem. Leč úsilím kočího a passažerů vyvázli jsme zas.

Pak octli jsme se ve starožitné, temné, klenuté sakristii Dominikánského kostela, mezi starými a temnými skříněmi, a tam bylo děťátko pokřtěno.

Cesta domů byla již lepší; kočí, který neznal než cestování po silnicích, dal se poučiti o lepší cestě domů.

Pak zasedli jsme všickni za stůl u Kunešů ve velké světlé, čisté světnici přízemní, kde byla hostina vystrojena. Domácí pán, pan Roch, poctil také mladé rodiče svou přítomností v modrém, dlouhém kabátě, s krásně oholenou bradou a s bílými kadeřemi na skráních svého velkopanského obličeje.

Co rok přibývalo vnoučátko paní Nanince a ona je pilně chovala. Ty děti přebíhaly po Poštovské ulici, jakoby byla bývala celá jejich.

Po provdání Rozárky došla řada prodávání v boudě na Naninku. Ale té se nelíbilo tam seděti v zimě s uhelníkem pod nohama, v létě za krásných dnů, kde ani paprsek sluneční chladnou domovní síň nezahřál.

Také nebylo Nanince třeba čekati, zdali ji tam nějaký ženich najde. Bylať již zaopatřena, měla už známost a sice s oním bledým, dlouhým, suchým a blahosklonným pánem v jemném obleku, který byl také při křtinách. Ten byl také krejčovským tovaryšem, jen že neměl takového postavení a platu co jeho přítel Kuneš. Za to měl zvláštní dobrý vkus v oblékání. Nosil nejbledší kabáty, nejkřiklavější vzorky a barvy na spodkách, na hlavě nebetyčný cylindr a nákrčníky jeho i vesty stály za podívanou.

Poštovská ulice jakživa nic podobného neviděla. Brzo přijala od něho Naninka, čili Anna, jak nyní chtěla býti nazývána, jeho vkus a eleganci. On zaopatřil jí místo v závodě, kde se vyráběly nákrčníky, a chodila tam šit.

Jednou v neděli objevila se, ó hrůza, v klobouku. To bylo nade všecko, čeho Poštovská ulice kdy se dočkala. Matka pradlena, otec sklepník v pivováře nejpodřízenější a dcera v klobouku!

„Jak že? A paní Naninka, ta moudrá žena, jí to trpí? Co tomu říká, prosím vás?“ sousedky se tázaly.

Zdrcující odpověď zněla, že prý paní Naninka řekla, že dceři nemůže bránit, aby si koupila za vlastní peníze, co ji těší.

Tak smýšlela tedy paní Naninka. Takový základ zpanštilosti měla v sobě! Kdo byl by si to pomyslil. „Ale co z toho bude?“ tázaly se dále sousedky o blaho bližního pečlivé, a paní Naninka musila spolknouti mnohou hořkou pilulku k vůli své dceři *Anně*, jak tato byla ovšem pokřtěna, ale dokonce neměla právo takto býti volána dle usnešení společenského, kde selská děvčata se nazývala Anče, nádennická Anda neb Anka, městské dívky nižší třídy Nany neb Naninka, vyšší třídy Nina neb Netty, a jenom hraběnky a mladá tehdáž císařovna byly nazývány Anna.

Anna Šarochova byla však jedna z prvních buřiček, jež tento kastovní rozdíl nohama šlapala. Rovněž tak odvážila se nositi klobouk. Byla by si také ráda koupila mantillu a na klobouk „šlajer“, ale v tom jí matka přece bránila. Odřekla se tedy prozatím těchto dalších odznaků vyššího postavení společenského a ponechala si je na další pokroky k výšinám elegance. Avšak slunečník, který byl darem pana Houžvičky, jejího ženicha, ten nosila přece a nedala si v tom brániti.

Bylať více matce podobna než její sestry. Měla světle kaštanové vlasy a hnědé oči, vysokou, štíhlou postavu a vážný výraz v obličeji. Při tom šití bledla a ona i ženich její vypadali špatně. Ale to prý bylo v modě tehdáž. Červené tváře byly sprosté. Mnohé slečny pily schválně ocet, aby byly bledé. Naninka nemusila ho píti, smály se sousedky; ale ona nechala je smáti a procházela se v neděli zavěšena v rámě Houžvičkovo po Praze. Tehdy přicházel vždy pro ni s hedbávným deštníkem přes rameno hozeným i tenkrát, nehrozil-li výminečně dokonce déšť na našem nebi. Tu bývala podívaná, jak obratně jeho dlouhé, pestře kostičkované nohy po schodech skákaly, a jak potom s Annou se vracel a oba byli vystrojeni jako ze žurnálu.

Nic nezbývalo, než aby Mančinka obchodu se ujala, jakkoli jí nebylo ještě patnáct let. Učinila to s nejlepší vůlí na světě.

III.

Bylať ne-li nejkrásnější ze tří těch sester, přece rozhodně nejzajímavější, nejrozmilejší a velice nadaná.

Její krámek stal se mi nejmilejším místem v domě. Kdykoli jsem dostala k tomu povolení, běžela jsem k ní a seděly jsme pak vedle sebe v její boudě, kterou si vylepila celou hezounkými obrázky. Bývala zaměstnána obdivuhodným pletením nejjemnějších karkulek s bordurami busovými. Ale pod pletením mívala vždy knihu, ve které rovněž pilně čítala. Bývala-li jsem u ní, vypravovala mi pohádky a povídky neunavně, při čemžto pletla a příležitostně prodávala. V boudě bývalo dosti teplo i tehdy, hnala-li se chumelenice skrze naši ulici a metala-li snih až do síně, a krásně se to poslouchalo v koutku té boudy.

Dívávala jsem se při tom stále na pěkný přibledlý obličej vypravovatelky, jemuž scházely sice skvělé barvy Rozárčiny, který však za to se vyznamenával ušlechtilými rysy a neobyčejně krásnýma očima, krom toho silou černých vlasů, jež jí přes kolena splývaly, rozpletla-li těžkou korunku, kterou z nich měla upletenu. Vypravovala-li mi, měl její bílý obličej nádech ruměnce a tak duchaplný výraz, že jsem se domnívala viděti některou tu jemňounkou ocelorytinu idealních ženských hlav, jimiž bývaly tehdejší elegantní almanahy hojně zdobeny.

Mančinka vyzvala mne jednou také, abych ji navštívila v neděli doma nahoře. Běžela jsem tam, jako bych tam měla najíti začarovaný nějaký zámek s princeznou, a moje očekávání nebylo sklamáno v těch podkrovních komůrkách tak čisťounkých a ozdobených malinkými obrázky, voskovými soškami a skleněnou skříňkou se starým nádobím, kde jsem z okének spatřila zelený vrchol Petřína nad střechami protějších domů.

Tam deklamovala mi Mančinka básně a svěřila mi, že by tak ráda šla k divadlu, rozpletla si své vlasy a zkoušela některé výjevy, nevím z jaké tragedie.

Byla jsem jejím zjevem okouzlena, ale byla jsem příliš malá ještě, abych jí mohla raditi. Nedovedla jsem ani tázati se jí, proč nečiní pokusy jíti k divadlu.

Zdá se, že jsem byla jedinou její důvěrnicí, a že se chránila sestrám neb dokonce matce říci něco o svých snech. Zůstala skromná ve svém zevnějšku. Neznala jsem ji jinak než v čisťounkých pracích šatech, s hlavou krásně

nčesanou bez klobouku. Bylať vtělenou vlídností a ochotou, chovala se prostě a rozmile ke kupcům, přítulně k mamince . . .

Jednoho dne slyšela jsem, že se roznemohla tyfem. Stonala těžce.

Přes zápověď vkradla jsem se k ní a viděla jsem ji naposled. Podobala se mramorové soše. Vlasy splývaly jí po okrouhlých ramenech. Její oči byly blouznivé, podobaly se hlubinám. Velký věčnosti stín, zdálo se, že z nich vstával. Nevím, zdali mne poznala.

Za tři dny ležela v rakvi, k níž mne naši více nepustili. Pamatuji pouze jeden věnec celý bílý z bezu a narcizek, na němž mé oči o pohřbu utkvěly a z něhož jsem je nespustila, a myslila jsem pořád při tom na její bílý krásný obličej, který míval pro mne tak dobrotivé úsměvy.

IV.

Krámek v síni byl prodán. Paní Naninka, jejíž obličej sežloutl jako vosk, chovala smutně svá vnoučata, anebo dřela se prádlem. Krom toho klečívala u svaté Anny a věřila tomu, že se svou Mančinkou, s tím nejmilejším dítětem opět se shledá.'

Pan Šaroch zůstal nadále nullou v domě, ale jeho žena ošetřovala ho něžněji než před tím, a on usmíval se ještě více než jindy, ale vrávoral také mnohem více.

Anna s Houžvičkou měli dlouhou známost. Nevím, co jim překáželo, že se nevzali. Snad nestačily jim prostředky na zřízení důstojné domácnosti.

Také vyskytl se nyní jediný syn Šarochovic Josef. Navrátil se z cest, kde zdálo se, že mnoho nezískal. Byl také krejčím, ale byl často bez práce a neznala jsem ho jinak než k smrti utrápeného.

Ten nesdílel se sestrami dar krásy, jímžto byly tak bohatě obdařeny, že by byly mohly býti dcerami královskými.

Josef byl suchý, sehnutý, byl také otci podoben, ale jak vypadal! Bylať to podoba Don Quixotova. Čím to bylo, že nevynikl a k lepšímu postavení nepřišel, nedověděla jsem se, ale měla jsem k němu stejnou sympathii, jako k celé té rodině, jakkoli jsem s ním nikdy nemluvila. Pozorovala jsem také, že byl matčiným miláčkem, a že se ho zastávala horoucně proti zlým jazykům, když se pokoušely obviňovati jej z jeho nehod. To hájívala mnohem méně Annu, která již měla mantillu, u šatů vlečku a na klobouku závoj.

V.

Ta domovní síň naše zbavená Mančinčina úhledného krámku, byla velmi neútulna. Stala se na čas skladištěm chmelových žoků, které kupec tam složil.

Jednou bylo v té síni shromážděno celé obyvatelstvo domu. Bylo to tehdy, když základy domů staroměstských se otřásaly pod dělovými ranami s Hradčan metanými pod velením knížete Windischgrätze v roce 1848 za červnových událostí.

Nebezpečí vzrůstalo Starému městu. Bombardovalo se nelítostně. Byloť 16. června, v sobotu. Celý den hřměla děla, lítaly kartáče do ulic, na střechy, do dvorů. Co chvíli vyšlehaly plameny a bylo třeba hasiti.

Obyvatelstvo nemohlo mysliti jinak, než že má býti Staré město v popel obráceno a prchalo houfně na venek. Částečně však setrvávalo na místě. Co mělo nějakou cenu ve příbytcích, bylo odstěhováno do sklepů. Též lidé schovávali se ve sklepích, my jsme byli shromážděni v domovní síni, naslouchali jsme dělům, dívali jsme se na rozprskávání kartáčů na dlažbě sluncem rozžhavené.

Co bylo dělat? Štěstí, kdo měl trochu humoru. Pan Šaroch stál u schodů s rukama složenýma. Byl také jednou doma. Přece dočkal se také prázdnin.

Můj otec pravil s humorem: „Pane Šarochu, kdybyste nám tak mohl přinésti džbánek piva. To bylo by něco."

Pan Šaroch vzal to do opravdy: „Již jdu, mnoho-li mám přinésti?"

„Jaký to nápad. Nikdo nemůže vykročiti na ulici. Hleďte, zas jeden."

Právě rozlítl se kartáč před samou síní a chrastil, jakoby pytel ořechů byl rozházen, jedna kulka vlétla k nám přes práh.

„Ah, to neškodí," mínil pan Šaroch chladnokrevně. „Co na tom, jen mi račte dát na pivo."

„Ale stane-li se vám něco?"

„Ba nestane. Nebojím se," řekl tak pevně, že bylo viděti, kterak má tu víru, že stačí nebáti se, aby se také nic nestalo člověku.

Nebyla-li to vrozená chrabrost, nevím jak jinak si ji mysliti.

Když tomu jinak nechtěl, dali mu největší džbán, který byl po ruce, a vyslali jej.

Pan Šaroch kolébal se s ním ven na ulici.

„Rychle, rychle, ať jste tu zas," volali za ním a litovali, že se dali přemluviti a že ho pustili.

Ulice byla liduprázdná, on šel prostředkem zcela chladnokrevně.

Tu náhle krak krak krak rrrrr. Kartáč spadl, zasvitl, rozletěl se. Ó hrůza! Zasáhl Šarocha. Jeden výkřik zavzněl ze všech úst. Ale Šaroch stál tam. Nebylo mu nic, ohlížel, smál se, ukazoval, že se mu nic nestalo.

Všickni křičeli: „Vraťte se! Probůh, nechoďte dál."

To zdálo se mu nesmyslem. Zavrtěl hlavou a houpal se dále. Za chvíli viděli jsme ho, kterak se vracel, nic rychleji, nežli jak jindy chodíval.

Ze vrat mu kývali, volali jej. Konečně tu byl a jen překročil práh, už zase sletěl kartáč a rozbil okna některého domu.

Pan Šaroch stal se tehdy hrdinou dne. Pánové nalévali jemu napřed a nejvíce, a on držel se statně i v tom.

„Inu," pravil kupec, velký bojka, „to vás lákalo to napiti, není-li pravda? K vůli tomu chtěl jste nasaditi život."

On nepopíral a pravda bylo, že by byla bývala jeho neohroženost hodna lepšího účelu. Ale což mívá voják, jenž se žene do boje, větší myšlénku? Obyčejně neví oč se jedná, a přece zná se zbaviti vrozené člověku bázně a vždycky to bývá povznášející úkaz.

Tehdy viděla jsem pana Šarocha naposled. Anna vdala se brzo potom za Houžvičku a manželé Šarochovi odstěhovali se k Rozárce.

Po několika letech slyšela jsem, že zemřel. Jednou byla jsem v divadle při představení některého z našich starých vlasteneckých dramat. Tehdáž nečinily se velké nároky na výbavu kusu, a komparserii odpouštěla se její směšnost.

Byl výjev, kde vojsko se hnalo proti vojsku, kde vlastenecké vojsko zvítězilo, a mezi tím rozháněl se suchýma rukama jeden z komparsů. Jeho obličej byl nadšen, on nebyl pouhou figurou, pouhým strašákem; hůře však než to — byl učiněným ubohým Don Quixotem. A to byl Josef Šaroch.

Sledovala jsem pak po mnohá léta jeho upřímnou a nepatrnou činnost na dráze divadelní.

Pak uplynulo mnoho, mnoho let a moře zkušeností je vyplnilo a oddělilo mne od břehů dětství a mládí. Tu potkala jsem jednou na ulici . . . snad přelud jakýsi? Či byla to ona, paní Naninka?

Ba opravdu, byla to ona, skoro osmdesátiletá, a opírala se o berli, ale krom toho byla to celá ona, vážná, sebevědomá, klidná, s chováním urozené dámy.

„Jsem přijata na Karlově“ (v chorobinci), pravila s takovým zadostučiněním, jako mluví francouzský spisovatel o svém přijetí do akademie.

Chválila si to velmi. Šla právě navštívit Rozárku, jejíž děti byly částečně už dospělé. Byly všecky velmi hodné.

Byla bych se jí vyptala více, ale pozorovala jsem, že neslyší, a nezbývalo než nechati mluviti ji.

Stiskla jsem jí ruku a rozešly jsme se zajisté už na věky.

Nuže, a co z toho všeho vyplývá?

Na to věru jsem nemyslila mezi psaním, ale ku podivu! Mně zdá se, že jsem našla bez hledání jádro našeho lidu v této skromné, chudé rodině.

M a r i a n e l a.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

Právě v té době, kdy děje se naše povídka, byl přijel z Ameriky přes New-York a Liverpool, a jak pravil, chtěl se již na dobro usaditi ve vlasti; ale nevěřili mu to, protože říkával to samé také jindy, a vždycky učinil opak toho.

Jeho bratr Karel byl dobrák, člověk velmi klidný, snaživý, otrok své povinnosti a náruživě oddán mineralogii a metalurgii tak, že dával těmto dvěma vědeckým družkám stokráte přednost před svou vlastní ženou. Nicméně žili oba manželé v dokonalé shodě, a jak říkal Teodor, v stavu isomorfickém, protože krystalisovali v té samé soustavě, kdežto on, kdykoliv se mluvilo, aby se oženil, říkával: „Sňatek byl by pro mne epigenesí, nebo hlatí pseudomorfickou; jinak řečeno, tento způsob krystalisace pro mne není.“

Sofie byla výborná paní krásy pravidelné, ale přicházející každým dnem méně k platnosti a to následkem žalostné náklonnosti k tloustnutí. Řekli jí, že vzduch přesycený uhelným prachem a výpary má účinek shubeňující, a proto usídlila se v dolech s úmyslem, stráviti tu celý rok. Ostatně jí byl tento vzduch plný kalamitového prachu a kouře velmi protivný. Dětí na živu neměla a její hlavní zaměstnání záleželo v hře na piano a v organisování dobročinných dámských společností ku podpoře domácí chudiny, nemocnic, opatroven a škol. V Madridu činila její podnikavost po mnoha let pravé zázraky, jsouc důstojným příkladem všem duším náchylným k dobročinnosti. Přispěním dvou neb tří dám vznešeného rodu, rovněž holdujících lásce k bližnímu, podařilo se jí uspořádati asi dvacet divadelních představení, zrovna tolik maškarních plesů, šestero zápasů s býky a dvou zápasů kohoutích a to vše na prospěch zubožené chudiny!

V počtu jejích náruživostí, které bývaly přechodnými, nalézala se jedna, která snad nebyla tak odporučení hodná, jako podporování chudiny, a záležela v obklopování se psy a kočkami a obíráním se těmito zvířátky s náklonností, která hraničila na lásku samu. Posléze oblíbila si za svého pobytu v Socartesu malinkého jezevčíka, kteréhož jí přivezl jednou z Anglie Ulisses Bull, první inženýr strojírny. Byl to pejsek jako z cukru, útlý, elegantní, hravý a rozmarný jako dítě. Říkali mu Lili a stál v Londýně dvě stě tolarů.

Za dnů krásných vycházeli Golfinové na procházku; když bylo ošklivě, hráli na klavír a zpívali, neboť Sofie měla drobný hlásek, jenž se mohl v Socartesu považovati za zpěv. Druhý inženýr zpíval hluboký bas, Teodor měl také bas a Karel hlas trochu vyšší, tak že tvořili dohromady něco, jako kněžský sbor, v kterém pronikal hlásek Sofiin, jako úpěnlivé volání kněžky, kterou odvlékají k oběti. Všechny kousky, které zpívali, byly nebo se zdály býti písněmi kněží obětujících a kněžky obětované.

Na svých procházkách svačívali pod širým nebem. Jednou večer (bylo to v posledních dnech měsíce září asi šest dní po příchodu Teodorové) vraceli se z výletu v následujícím pořádku: Lili, Sofie, Teodor, Karel. Pěšina byla úzká a nemohli jíti po dvou. Lili měl na sobě jasně modrý pláštík, nebo čabraku se začátečními písmenami své paní. Sofie nesla svůj slunečník na rameně jako pušku, a Teodor nesl zrovna tak svou hůl s kloboukem zavěšeným na konci. Chodíval rád pod širým nebem s odkrytou hlavou. Šli kolem Traskavy, když Lili odbočiv od pěšiny rozběhl se s elastickou hbitostí svých spružinám podobných tlapek dolů po trávníku, jenž pokrýval svah k jícnu. Napřed běžel, potom sklouzal dolů. Sofie vzkřikla zděšením. Její první hnutí velené láskou zrovna mateřskou bylo dolů za ohroženým psem, ale její muž ji zadržel, řka:

„Ženo! ať čert vezme Liliho; on se vrátí! Není možno sejíti za ním dolů, trávník je tak skluzký.“

„Lili! Lili! . . .“ úpěla Sofie, doufajíc, že její láskyplné vzkřiky zastaví zvíře na cestě k zatracení a přivedou je nazpět na dráhu ctnosti.

Nejněžnější volání nemělo účinku na odbojnou duši Liliho, který se jen svážel, jen svážel. Chvilkou pohledl na svou paní a zdál se jí těma výraznýma, malýma očkama říkati: „Seňoro, pro lásku boží, nebuďte tak hloupá.“

Lili se zastavil u velkého, bělavého, omšeného a zarostlého balvanu, který ležel nad samým ústím jicnu, jakoby jej pokrýval. Všichni upřeli tam oči a pozorovali, že se tam něco hýbe. Myslili zprvu, že to jest nějaké divoké zvíře, které se skrývá za balvanem; ale Sofie vykřikla znova, tenkráte více úžasem než hrůzou:

„To je Nela . . . Nelo, co tam děláš?“

Slyšíc své jméno objevilo se děvče celé zmatené a červené až po uši.

„Co tam děláš, ty šílená?“ opakovala dáma. „Vezmi Liliho a přines mi jej . . . Pane Bože! co to stvoření všechno natropí! Jen se podívejte, kam si to zalezla. Tys tím vinna, že se Lili tam dolů dostal. Jakým věcem to nčíš to ubohé zvířátko. Tys tím vinna, že je tak ničemný a nezvedený.“

„V tom děvčeti je zašit sám ďábel,“ řekl Karel k bratrovi. „Jen se podívej, kam se to dostala.“

Mezitím co tak mluvili na pokraji Traskavy, dala se Nela tam dole do stíhání Liliho, který nezvedenější a smělejší v tento den, než kdykoliv za svého jednotvárného života, rukoum dívčiny stále unikal. Jeho paní naň volala, napomínajíc ho, aby byl rozumný a choval se slušně; ale pes zapomenuv na nejobyčejnější pojmy o povinnosti, skákal dále a podíval se časem s největší nestoudností na svou paní, jakoby jí říkal: „Seňoro, nechtěla byste jíti dál svou procházkou a nechat mne na pokoji?“ Konečně se dostal Lili se svým elegantním tílkem zrovna do ostružin, pokrývajících jícen propasti, a tam přivedl ho pláštík, do kterého byl oděn, do hrozných rozpaků. Zvíře vidouc, že se mu nelze z trniny dostat, začalo výt, prosíc o pomoc.

„On se mi usmrtí, on se mi zabije!“ zakvílela Sofie. „Nelo, Nelo, jestli mi ho zachráníš, dám ti velikého psa; vytáhni jej . . . tak přece dej pozor . . . a chyť ho pevně.“

Nela si vedla statečně, stoupnouc jednou nohou na ostružiny a silné pahýly, které se skláněly nad propastí, a držíc se jednou rukou otřískaného balvanu natáhla druhou, až zachytila pláštík Liliův, za který jej pak vysvobodila z velké jeho tísně. Hladíc pak zvíře vystupovala vítězoslavně po svahu vzhůru.

„Ty, ty, ty, — tys tím vinna,“ — uvítala ji paní Sofie nevrle, a dodala k tomu tři malé štulce, — „neboť kdybys byla tam dole nekutila . . . Vždyť víš, že ten pes za tebou běží, kde tě jen vidí. — Ty jedno třeštidlo!“

Potom pocelovavši něžně zachráněné zvíře a davši mu dva lehounké poličky, prohledla si je bedlivě, zdali neutrpělo nikde škody na své vzácné osobě, upravila mu pláštík, který se mu byl svezl přes uši, a podala je Nele řkouc:

„Tu máš, vezmi jej hezky na ruku, protože bude asi unaven, a ta dlouhá cesta by mu mohla ublížit. Pozor . . . jdi před námi . . . Pozor, pravím . . . Vzpomeň si, že jdu za tebou a vidím všechno, co děláš.“

Rodina dala se opět na pochod: napřed šla Nela, Lili díval se přes rámě Nelino na svou paní, a zdálo se, že jí říká: „Aj, seňoro, jaká jste vy to nerozumná ženská!“

Teodor Golfín nehlesnul slovem po celou tu dobu srdcelomného nebezpečí, v kterém se byl nalézal sličný Lili; ale když se ubírali opět k domovu přes velkou lonku, kde mohli jít pohodlně vedle sebe, řekl doktor k ženě svého bratra:

„Myslím si, drahá Sofie, že ti ten pes až tuze přirostl k srdci. Jest pravda, že pes, který stojí dvě stě tolarů, není jako každý jiný pes. Tážu se sám sebe, jak jsi mohla vynaložiti tolik času a peněz na svrchník pro tohoto psího mladého pána, a že ti při tom ani nenapadlo koupiti Nele střevíce.“

„Střevíce . . . Nele!“ zvolala Sofie se smíchem. „A já se tážu, k čemu by jich potřebovala? Za dva dny bylo by po nich. Směj se mi, jak chceš . . . dobře, já pochopuji, že věnovati se tak přílišně Lilimu, jest výstřednost, ale nedostatek dobročinnosti mi vytýkat nemůžeš . . . To bych si přece jenom vyprosila. (To pravila tonem velice vážným a s patrným výrazem hrdosti . . .) A co se týče umění býti dobročinným s opatrností a rozvahou, tu myslím též, že si před nikým nezadám . . . Dobročinnost nezáleží v rozdávání napořád; naopak musí býti jistota, že se almužny dobře užije. Chceš-li mi dávati naučení . . . Můj milý Teodore, v těch věcech vím já právě tolik, jako ty víš v očním lékařství.“

„Ano, drahoušku, já to vím, žes vykonala pravé zázraky. Podruhé již mi nepovídej o divadelních představeních, plesech, zápasech s býky, které tvůj důvtip pořádal ku podpoře chudiny, ani o těch loteriích, které vynesly velké sumy, z nichž se napřed nakrmilo hejno uhlazených pobudů, z nichž ale pro nemocné a trpící zbylo jenom několik grošů. To vše mi jen připomíná obdivuhodné obyčeje společnosti, která umí býti dobročinnou pouze tančením, býčími zápasy a hraním v loterii . . . Nemluvme o tom, však znám tuto hrdinskou obětavost a obdivuji se jí: — leč také ona má své zásluhy a to ne malé. Avšak ty a tvoje přítelkyně málokdy se přiblížíte nuznému, abyste zvěděly z jeho vlastních úst příčinu jeho utrpení . . . aniž pak si všímáte toho, jaký druh bídy jej tísní, neboť bývají utrpení tak neobyčejná, že se nedají odbyti ledabylou almužnou několika měďáků, ba ani ne kusem chleba.“

„Vida našeho filosofa v plné zbroji,“ — řekla Sofie v nevalně dobrém rozmaru. — „Co víš ty o tom, co jsem udělala já, nebo čeho jsem opominula?“

„Nerozčiluj se, má drahá,“ odvětil Golfín; „všechno moje rozumování se soustřeďuje na jeden bod a ten jest, že jsi měla Nele koupiti střevíce.“

„Aj, tedy hned zejtra mám jí je koupit!“

„Nikoliv, protože jí je koupím ještě dnes já. Nemíchejte se do mých věcí, seňoro.“

„Slyš! . . . Nelo!“ zvolala Sofie, vidouc, že je děvče daleko před nimi. „Nepředbíhej nás; ať tě vidím, co děláš.“

„Ubohá!“ řekl Karel. „Kdo by řekl, že jest tomu stvoření šestnáct let!“

„Je zakrsalá. Jaké to neštěstí!“ zvolala Sofie. „A já se tážu, proč toho Bůh dopouští, aby takoví tvorové žili? . . . A také se tážu, jaká že to věc, která by se pro ni dala udělat? Nic, pranic, jen ji nakrmit a ošatit až do jisté míry . . . Vždyť to víme: roztrhá všechno, co se na ni dá . . . Pracovat nemůže, protože při tom omdlí: nemá síly k ničemu. Skákajíc s kamene na kámen, lezouc na stromy, toulajíc se celý den a zpívajíc jako ptáci, když něco na sebe dostane, rozedře to hned na cáry . . .“

„A přece,“ dodal Karel, „pozoroval jsem v Nele důvtip a bystrého ducha pod touto drsnou korou a divokou nespoutaností. Ne, ne, ta Nela není hloupá, ani dost málo. Kdyby si byl vzal někdo práci naučiti ji něčemu, byla by snad lépe chápala než většina dětí. Co byste si nemyslili? Nela má obrazotvornost a protože ji má a postrádá nejprvotnější nauky, jest citlivůstkářská a pověrečná.“

„Takovou jest; podobá se v tom civilisací netknutým národům,“ řekl Teodor. „Nyní právě jest v době kočovnické.“

„Zrovna včera,“ pokračoval Karel, „šel jsem kolem Traskavy a spatřil jsem ji na témže místě, kde jsme ji našli dnes. Zavolal jsem na ni; vyšla nahoru; i ptal jsem se jí, co tady dělá, i řekla mi s největší opravdovostí, že mluví se svou matkou... Ty nevíš, že její matka skočila do této propasti.“

„Lépe řečeno, spáchala samovraždu,“ řekla Sofie. „Byla to ženština nedobré pověsti a lehkomyslná, jak jsem slyšela vypravovat. Karel zde tenkráte ještě nebyl; ale řekli nám, že se opíjela jako chlap. A já se tážu: Zasluhují takoví sešlí tvorové, končící život plný zločinů zločinem ze všech největším, samovraždou, zasluhují-li útrpnosti lidského pokolení? Jsou věci, které naplňují hrůzou; jsou osoby, které se neměly narodit, a Teodor může si kázati, jak chce duchaplně, já se tážu...“

„Na nic se netaž, milená sestro,“ řekl Teodor živě. „Já ti odpovídám, že samovražda zasluhuje nejhlubší, nejsrdečnější soustrasti. Té hany nakup si na každého, co ji jen jest, ale zároveň... bude dobře, poukázati ku příčinám, které koho dohnaly k činu tak hroznému a zoufalému. Já pravím, že kdyby společnost, odvrhujíc takového člověka naprosto od sebe, sama neotvírala mu bránu této hrozné propasti, které říkají...“

„Společnost odvrhá takového člověka od sebe! Ano, jsou někteří takoví...“ přerušila jej Sofie impertinentně. „Společnost nemůže se ujímati každého. Nahledni do statistiky, Teodore, nahledni tam a uvidíš ten počet chudiny... Ale jestliže společnost odkopává někoho od sebe, k čemu pak jest náboženství?“

„Mluvím o zoufalém nešťastníku, u kterého se připojuje ke všem ostatním bědám běda největší — nevědomost... Člověk nevědomý, ubídnělý a pověrečný má jenom mlhavých a nesmyslných pojmů o božství... To „neznámé“, než aby jej zadrželo, spíše ho pudí ku spáchání zločinu... Málokdy prospěje náboženská idea tomu, kdo živoří v nevědomé otupělosti. K němu nepřiblíží se ani vzdělaný přítel, ani pán, ani kněz. Nepřistoupí k němu nikdo kromě soudce, který jej orteluje... Jest ku podivu ta příkrost, s jakou zatracujete své vlastní dílo,“ pokračoval Teodor Golfin, otáčeje mezi prsty hůl, na jejímž konci visel jeho klobouk. „Díváte se před sebe na samý práh svých pohodlných domů, na množství bytostí opuštěných, bytostí bez všeho, čeho potřebuje dětský věk, od těch rodičů, až k té hračce... díváte se na ně, ano... a nikdy vám nenapadne povznésti je o jednu píď, dáti jim na vědomí, že také oni jsou bytosti lidské, vzbuditi v nich jedinou myšlénku, které nemají; ani vám nenapadne zušlechtiti je a uvésti je od zvířecí práce tělesné ku práci ducha. Vidíte je žíti v jejich špinavých doupatech bídně živené, zdokonalující se co den jenom ve své divošské surovosti, a nenapadne vám podati jim drobty z toho všeho pohodlí, které vás obklopuje... Veškerou svou ráznost zachováváte si jen ku deklamování proti vraždám, loupežím a samovrajství, a nevzpomenete si, že jste to vy, kteří vydržují trvalou školu těchto tří zločinů!“

„Nevěděla bych, k čemu máme opatrovny a chudobince,“ řekla Sofie kysele. „Čti statistiku, Teodore, čti ji a uvidíš to množství nuzáků... čti statistiku...“

„Já nečtu statistiky, milená sestro, a také mi k ničemu není ta tvoje statistika. Dobré jsou ty opatrovny, ale nestačí k rozluštění velké úlohy, kterou lidstvu ukládá osiřelost. Ubohý sirotek, vyhnaný na ulici nebo do polí, nemající nikde osoby, která by jej milovala, vydaný jenom na dobrou vůli sborů a zastupitelstev, málokdy vyplní prázdnotu, kterou zanechává v jeho duši nedostatek lásky rodinné... ó té prázdnoty, kde by mělo býti, však málokdy jest ušlechtilosti, důstojnosti a vážnosti k samu sobě. V této věci mám myšlénku, jest to myšlénka moje a snad se ti bude zdáti nesmyslnou.“

„Pověz nám ji.“

„Otázka siročinství a dětské bídy nerozluští se nikdy naprosto právě tak, jako nerozluští se její družky, ostatní společenské problemy; ale bylo by úlevy tohoto tak velikého zla, kdyby se ujal zvyk, podporovaný zákonem... zákonem! ty vidíš, že mluvím velmi opravdově, — aby každý sirotek jakéhokoliv původu... nesměj se... měl právo na místo přijatého dítěte v rodině, která žije v dobrých poměrech a nemá dětí vlastních. Tak by se docílilo, že by nebylo rodičů bez dětí a dětí bez rodičů.“

„Podle tvé soustavy,“ řekla Sofie, „vypadla by věc tak, že bychom se stali my rodiči Nelinými.“

„Proč ne?“ odvětil Teodor. „Potom bychom nevyhodili dvě stě tolarů na koupení psa a nezbývalo by nám času dvořiti se celý boží den Lilimu.“

„Ale proč mají býti vyňati z tohoto vzácného zákona bohatí staří mládenci? Proč nemá také každý z nich míti svého sirotka, jako ženatý člověk?“

„Já se nevzpírám,“ řekl doktor, pohlednuv na zem. „Ale co to jest? Krev!“

Všichni se podívali dolů a spatřili tam krok za krokem malé krvavé skvrny.

„Kriste na nebi...“ zvolala Sofie, zakrývajíc si oči. „To je Nela. Jsou to její stopy.“

„Aha... již rozumím. Musila tam dolů do těch ostružin pro tvého vzácného Lili. Nelo, pojď sem.“

Nela, jejíž pravá noha byla celá zakrvácená, vrátila se, pokulhávajíc.

„Dej mi ubohého Lili,“ řekla Sofie, berouc psinu z rukou tulačky. „Ať mu nic neuděláš! Bolí tě to moc? Ubohá! Není to nic. Ale té krve!... Nemohu se na to dívat.“

Citlivá a nervosní seňora Sofie odvrátila se od Nely, hladíc svého psa.

„Podívejme se, co se stalo,“ řekl Teodor, vzav Nelu do náručí a posadiv ji na blízký kámen. Potom nasadiv si brejle jal se jí nohu prohlížet.

„Nu, je to maličkost; škrábnutí na dvou neb třech místech. Zdá se mi, že tam máš trn. Bolí tě?... Ano, tady je ten ničema... Měj chvilku strpení. Sofie, jdi napřed, jestliže se nemůžeš dívat na chirurgickou operaci.“

Zatím co Sofie poodešla několik kroků, aby uchránila svou vzácnou čivovou soustavu před každým otřesením, vyňal Teodor pouzdro, z pouzdra klíštky a za okamžik byl trn venku.

„Dobrá; jsi statečná dívčina!" řekl, pozoruje, jak Nela ani nemuká. „Teď nohu zavážem."

Obvázal ránu svým šátkem. Marianela pokusila se vykročit. Karel ji podal ruku.

„Ne, ne, pojď sem," — řekl Teodor a vzal Marianelu do náručí. Rychlým obratem vyzvedl ji do povětří a usadil si ji na pravé rámě.

„Kdybys myslila, že spadneš, chyť se mne za vlasy; ty něco vydrží. A hůl s kloboukem nes nyní ty."

„Jaký to pohled!..." zvolala Sofie, div neomdlévajíc smíchy, když je spatřila... „Teodor s Nelou na rameni a za nimi ta hůl s Gesslerovským kloboukem..."

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Ze starého Egypta.

II.

Kdo chce poznati staroegyptský život, ať učiní návštěvu hrobům; jejich dlouhé galerie, jejich stinné kobky jsou nejvěrnějším jeho obrazem. Život veřejný i domácí je zde nejen popsán, nýbrž vyobrazen; veškeré práce, ani zábavy Egypťana z dob faraonů nevyjímaje, můžeme zde stopovati až do nejmenších podrobností. Ba i národní povahu můžeme zde vyčísti. Obrázky bývají provázeny malými nápisy. „Pojď na vodu," volá plavec na starce, který kráčí k Nilu. „Vždyť jdu — nač spěchat?" odpovídá stařec, na němž lze viděti, že nepospíchá. Život v starém Egyptě byl pravidelný a klidný; pracovalo se neustále a na všech stranách, ale nikdy tak zimničně jako jinde; můžeme směle říci, že pouze tou neobyčejnou vytrvalostí a tím svým klidem vykonali Egypťané díla tak veliká.

Poměry nebyly tak jednoduché, jak by se zdálo: tak na př. správa statků dala dosti práce, neboť všechno se zapisovalo, vedly se tedy podrobné účty — a přece nebýval na statcích pánů žádný shon. Egypťan měl ke všemu čas a sice tím, že si dovedl čas dobře rozděliti a že uměl užíti každé chvíle. Život jeho byl velice pestrý: práce nebo dozor v polích, honby, rybolov, procházky mimo dům — doma zase měl k svojí zábavě opice, pidimužíky; jestliže šel kolem krotitel zvěře se svou menažerií, zavolal si jej do svého domu a díval se na jeho lvy, pardaly, hyeny a šakaly; jindy zase pozval si tanečníky, zpěváky a hudebníky, kteří mu hráli na flétně, nebo harfě, a kteří v celých tlupách toulali se po zemi. — Honba jej zvláště bavila. Stíhal divokého býka, antilopu, gazellu, zajíce, lišku, leoparda nebo lva, při čemž mu pomáhali velicí psi se špičatýma ušima: on sám házel po zvěři kopím nebo kličkou. Ani krokodila a hrocha se neděsil; při této honbě užíval velikého luku a šípu velice silných a těžkých, anebo ohromné udice. Síť bývala také obyčejná, zvláště v močálech. Na vodách honilo se také pouze holí; lovec hleděl zasáhnouti ptáky zrovna v té chvíli, když zděšeni vyletěli. Ovšem, že při takové honbě psi chyběti nesměli, kteří do vody zapadlé ptactvo přinášeli. Chytati ryby bylo v Egyptě velice snadné a příjemné. Vedle Nilu táhly se obrovské rybníky plné ryb často až k samému domu, tak že se mohl člověk pohodlně posaditi na verandu a zapustiti odtud sítě. Tak trávili Egypťané celé hodiny. Večer bavili se často hrou v šachy, nebo dámu, kteréž hry hrávali s pravou vášní.

Vedle zábav líčí obrazy ve hrobech také práce: vidíme, jak sejí, žnou a svážejí úrodu domů. Vedle toho defilují stáda volů, krav, antilop, gazell a pštrosů kolem pána, zatím co jeho písař všecko zaznamenává. Hejna jeřábů, hus a kachen jsou nesčetná. Hrdliček lítá na tisíce. Moudří osli přinášejí pánovi, co potřebuje jeho dům: vybrané obilí, otypky, zeleninu, celé čtvrtky masa, ovoce, vejce, med i květiny. Vedle se zase mlátí; mlátit musí se hned, neboť ženci nesvázali všecky klasy rákosem v otepi, mnohé přinášejí jen tak v rukou. Kousek dále se nasolují ryby, a v nejbližším sousedství lisují se hrozny černé i bílé, nebo se připravuje výtečný nápoj z pšenice a ječmene. Ještě dále se zabíjí dobytek; vedle je dvůr, kde sluhové napájejí drůbež, a konečně rozsáhlé sýpky a spižírny, kam se vše ukládá, když to bylo ovšem pořádně sepsáno.

Vedle obyčejných sluhů měl bohatý statkář ještě stále placené dřevaře, provazníky, sklenáře, litce, řezníky, tesaře, truhláře pro práce obyčejné i umělecké, košináře, tkalce, stavitele lodí, pastýře, lovce i rybáře. K dozoru nad tímto obrovským personalem byli zvláštní úředníci, kteří pobízeli dělníky k práci, obyčejně ovšem holí. Autorita domácího pána byla vůbec uznávána, nicméně nebýval pán despotou; naopak, kdo patřil k domu, počítán býval jaksi k rodině.

Také celé složení společnosti můžeme studovati v hrobkách egyptských. Jako jinde také v Egyptě stálého vojska nebylo; když bylo po válce, vrátil se každý ke své práci, a tak se nikde nevyskytuje na starých památkách egyptských voják. Teprve později pozorujeme v Egyptě jakési zřízení feudální; za různé služby ať válečné či dvorské udílel král svým sluhům statky, čímž vznikla zvláštní kasta mocných vasalů. Vedle nich zatím nabyli velikého vlivu kněží a písaři a záhy nastal mezi kastami spor: kněží zvítězili, tak že od té doby měli rozhodné slovo na dvoře královském, a král stával se při svém nastoupení členem jejich kasty. Kněží měli také zprávu veškerých škol a při každém chrámě větším měli ústavy, kde pěstovali některé vědy, jako hvězdářství, hlavně však medicinu. Každá nemoc měla, jak známo, zvláštní lékaře, a léky bývaly někdy dosti podivné. Tak předpisovali lékaři svým nemocným med, sůl, kadidlo a různé oleje, vedle toho však také „sušený a na prášek roztlučený mozek lidský" nebo přikládali na churavou část těla „starou knihu uvařenou v oleji". Mimo lékaře starali se o zdraví Egypťanů také hadači a zaklínači, neboť nemoc sama bývala považována zvláště mezi lidem za přirozený následek hříchu. Důležitým stavem v Egyptě byl již zmíněný stav písařů. Ti učili žáky svoje psáti; o jiné vědomosti se obyčejně nejednalo. Při své práci bývali asi velice přísní, neboť na jednom obraze praví učitel o svém žáku: „tento mladík má záda, a když na ně dostane, hned poslouchá". Písařů bylo neobyčejné množství, jednak proto, že psáti bývalo Egypťanům potřebou a jednak z té pochopitelné příčiny, že písařství bývalo stupněm ke všem hodnostem. Písař mohl se státi architektem, inženýrem, vyběračem daní, vůdcem vojska, knězem, správcem kraje, rádcem královým i ministrem. V dějinách egyptských nacházíme četné toho doklady, že písaři došli nejvyšších hodností, neboť při správě statků, v chrámech i palácích všude se psalo, snad více nežli teď. Jaký div, že bývalo přáním tak mnohého otce, aby jeho syn stal se písařem! Jak mu asi domlouval! Můžeme podati čtenáři svému malou toho ukázku. Písař Duaurse-Charda vychvaluje synu svému Papimu výhody stavu písařského; tato památka jest neocenitelným pramenem pro poznání poměrů egyptských asi tři ticíce let před Kristem. Písař má dobrý humor a nazve vše pravým jménem. Prochází všechny stavy od „kováře, který se smaží při své výhni, který má ruce drsné jako kůže krokodila, který více zapáchá nežli rybí jikry", až k holiči, který „běhá od domu k domu za svou prací, který si může ruce vykroutit, jen aby naplnil svůj žaludek", dále až k zedníku, „který leze od trámu k trámu, jako sedlák v šachu", a líčí jeho útrapy takovými barvami, že jeho synovi nezbývá nic jiného, nežli státi se buď vojákem nebo písařem. Svoji litanii stavů končí asi těmito slovy: „Poznal jsem násilí a viděl jsem válku; rozhodně nakloň srdce své vědění. Viděl jsem, kterak lidé pracují rukama; oč lepší jest stav písařů! Jako se člověk ponoří do vody, ponoř se do knih a uvidíš, že práce tělesná písaře netrápí. On žije z činnosti jiných; ať se nehýbá, ať odpočívá. Poněvadž viděl jsem dělníky v práci, přeju si, abys zamiloval sobě literaturu jako matku, a proto líčím ti její krásy. Stav písaře je nejdůležitější ze všech; neboť písemnictví není lichým slovem na této zemi; kdo se jím obírá, je ctěn a vážen velice a posílán i do dalekých krajin; neboť, kdo není nikam poslán, zůstává ve své bídě. Když jsem tě vedl do školy v Chennu, jednal jsem z lásky k tobě, z toho budeš míti věčný prospěch, neboť čemu člověk se v té škole naučí, to potrvá dlouho jako

hory.“ Ten pečlivý otec měl pravdu, neboť, když syn jeho prošel školu kněžskou, čekala ho jistě krásná budoucnost: mohl se státi v Egyptě vším. Jeden písař XII. dynastie, jménem Aruisen, vypravuje na stěně hrobu, co všecko umí, a věru člověk se musí jen diviti tomu jeho bohatému programu. „Znám,“ praví doslova, „smysl božských slov, znám způsob zpívati chválu, znám zřízení vodních stavidel, a zacházení s nimi (věc v Egyptě velice důležitá k zavlažování polí z Nilu), znám vésti účty podle toho, znám záhady měřické k rozdělování pozemků, obřady pohřební, „cestu mumie“, formule zaklínací, zažehnávání i tajemství onoho světa. Nikdo rozsahem svých vědomostí nevyniká před zrakem světa tak, jako já a můj syn.“

Čím více stávaly se poměry egyptské složitými, tím bůře vedlo se jednotlivým stavům; během času vytvořila se třída kapitalistů, kdežto tisícové hynuli v přílišné práci. Písařů však se tato změna poměrů společenských nedotkla: jim vedlo se stále dobře. Nicméně nebývali vždy se svým stavem spokojeni: nechtěli sloužiti lidem, nýbrž raději bohům. Jejich nejvřelejším přáním bývalo dostati se do personalu některého chrámu, který býval obyčejně velice četný. V Egyptě byla úplně vyvinutá hierarchie. Největší úcty požívali velekněží, jichž autorita vztahovala se i mimo chrám a závodila někdy s mocí královskou. Ba králové přijímali často sami hodnost velekněze při hlavním chrámě své residence. Sbor kněžský obsahoval svaté písaře, arciproroky, proroky, kteří sloužili jen jedinému božstvu, strážce pokladu chrámového, svatých knih a p.: písaře, kteří znamenali přinesená zvířata obětní, kněze, kteří sbírali oběti po kraji, kněze, kteří pálili kadidlo, dohližitele při obřadech, nosiče vějířů z pštrosích per, dekoratéry, hudebníky, zpěváky a balsamovače. Vedle těchto byli písaři učení, jako mathematikové, stavitelé, umělci a podobni. Také vojenské vychování mládeže řídili kněží, tedy vše: podle toho můžeme poznati, jaký měli v životě egyptském význam.

(Z knihy: „Les Égyptes“, napsal *M. Fontane.*)

— **Nová bibliotéka** spisů veršem i prosou, kterou vydávati počal J. R. Vilímek, a o jejíž druhém čísle (Poesie Jul. Zeyera) již jsme na těchto místech referovali, obsahuje v posavadních svazcích svých povídkové práce Jana *Červenky* a Otakara *Mokrého*. „*Novelly*“ Červenkovy obsahují celkem devět kusů, z nichž bychom jenom dvěma nebo třem („Pro jeden cit,“ „Povídka z údolí“ a snad „Idylla z horského mlýna“) přiřkli názvu novelly; všecky ostatní jsou toliko obrázky, kresby, arabesky. Ale to jim ovšem na hodnotě neubírá. Za to jsou nakresleny tak pevně i jistě, s tak vyslovenou charakteristikou svých zajímavých postav, při vší stručnosti tak celistvě, že tuto formalní úpravu komposice i slovesného výrazu s pochvalou bezvýminečnou sluší vytknouti: lidé Červenkovi jsou jako tesaní, v konsekvenci svých povah a duševních zvláštností neuprosní, ať muži ať ženy: pytláci Sylver a Stach v „Dobré ráně“, Tomáš Smit a Salm v povídce „Pro jeden cit“, žárlivý Valentin a nevěrná Kiti v „Idylle z horského mlýna“, kovář Valter v „Suché větvi“, slepá Sara, náruživá representace židovstva v „Saře“, rozvadění rybáři Andres a Vlach v obrázku „Smíření“, dobrácký cizinec Theofil v „Povídce z údolí“, krásná, nepřístupná Dolores v „Růži cirku“ jsou doklady až typické. A právě tato neuprosná konsekvence povah těchto má za následek, že všecky tyto povídky v závěrkovém pointování svém jsou pessimistické, vybíhajíce posledním článkem osnovy ve vraždy, samovraždy, buď vědomé buď bezděčné; smrt paní Simonové pak („Jarní sen“) a krásné jezdkyně Dolores („Růže cirku“) děsivostí nás téměř mrazí. Škoda že nepoložil spisovatel mezi skladby s neutěšenými těmi závěrky jiné s pozadím jasnějším, bylo by se světlo se stínem harmonicky střídalo. I formalní přednosti knihy byly by došly větší platnosti. Červenka vedle bezpečné kresby lidí umí málo slovy případně kresliti přírodu: v první řadě les, ale neméně zimní krajinu, osamělý mlýn, řeku, hory na českém pomezí a j. Výtkou tyto poznámky ovšem nejsou — Mokrého „*Povídky a arabesky*“ vznikly podobně jako veršované skladby tohoto spisovatele, nedávno vyšlé; většina jich opírá se o upomínky, jež pozůstaly skladateli z cest porůznu konaných. Při básni stačil ovšem k lyrickému projevu toliko dojem, ku skladbě povídkové bylo potřebí konkretnějšího přímětku obsahového. Obrazy tyto jsou jaksi mezi oběma druhy: spisovatel líčí kraj neznámý a přičiňuje k němu zajímavou episodu buď smyšlenou buď skutečnou, ovšem s přikrasou poetickou. Dvě ze sedmi těch čísel jsou skutečné povídky, a to první „Z Považí“, jejíž děj pěkně osnovaný odehrává se na Slovensku, a „Mladé snění“, jejíž rek (Hugo) bohužel na jednací postavu povídkovou nestačí; děj položen jest na český jih, kde koná se i jiná menší skladba „Pouť do Kevlaaru“, konceptem i formou daleko šťastnější. Ostatní čtyři jsou řečenými již upomínkami z rakouského jihu, Korutan i Přímoří, jakož i Italie, krásné Florencie („Indický princ“). Formalní stránka, zvláště výrazová, svědčí o vytříbeném vkusu a jemném citu skladatelově; známé to přednosti Mokrého již při jiných příležitostech vším právem vytčené a oceněné. — Obě knihy mají úpravu velice vkusnou, což podotknouti sluší i o knize J. *Klecandové* „Na bojišti“, jež nákladem týmž vyšla nedávno u vydání *druhém*, kterýžto skutek patrně vydává svědectví o tom, že kniha jest dobrá, jak jsme také před časem na těchto místech oznámili. *Em. M.*

— **Pomněnky**. Výbor básní pro dívky. Sestavil *Vojtěch Pakosta*. V Praze. Nákladem knihkupectví B. Stýbla. 1884. — Naše mládež, zvláště dívčí, odkazuje se z pravidla k čítankám, jež jí podává škola; z těch má čerpati všecku svou literarní a aesthetickou stravu, pokud se jí ovšem nedostane odjinud, z rodin. Tam ale, jak bohužel, známo, je horší časopis německý spíše na snadě nežli nejlepší český. Jest už několik pokusův, jimiž se podává mládeži tě vybraná řada básní českých; z valné části ovšem obmezovali se páni pořadatelé na jména, abychom tak řekli, starší, do roku 1848: co po této době na světlo vyšlo, málo kdy nalezlo útulku v podobných sbírkách. Vojtěch Pakosta, sám pilný vzdělavatel písemnictví našeho, učinil v té příčině výbor od minulých prospěšně odlišný; všimlť si všech novějších věcí potud, pokud účelu jeho vyhověti dovedly. Sbírka jeho „*Pomněnky*“ je sestavena z literarního i paedagogického stanoviska šťastně a důmyslně; jsme přesvědčeni, že ze sbírky této vezmou prospěch bezpečný veškery dívky, jež si ji netoliko opatří, ale pilně v ní čítati budou. Zastoupeni pak jsou ve sbírce této spisovatelé a spisovatelky: Vojt. Pakosta (úvodní pěknou znělkou), Čacká, Čech, Čelakovský, Doucha, Dvořáková-Mráčková, Erben, Geisslová, Hálek, Heyduk, Chmelenský, Jablonský, Jahn, Jirásek, Kallus, Kamaryt, Kollar, Koubek, Krajník, Krásnohorská, Langer, Mácha, Marek, Martinec, Mayer, Mühlsteinová, Neruda, Pfleger, Pícek, Pokorný, Puchmajer, Quis, Růžičková, Sládek, Soukup, Studničková, Sušil, Škampa, Šmilovský, Šolc, Šťastný, Štulc, Vinařický, Vrchlický a Mířiovský. Chváliti sluší „poznámky životopisné“, jež pan pořadatel v čelo knihy položil: jsou pro mladé čtenářky velice instruktivní a vyplňují hlavně úkol literarní. Úprava knihy je úhledná. *Em. M.*

Listárna administrace.

Poštou zasýlaná čísla „Lumíra“, která do rukou pp. adressátů nedošla, nahražujeme ochotně a bezplatně, reklamují-li se do desíti dnů po vyjití. Čísla reklamovaná později — a mnozí pp. čtenáři činí tak po roce i po dvou a třech letech — zasýláme jenom, přiložena-li cena 20 kr. za číslo buď poštovní poukázkou neb v poštovních známkách.

Pp. spisovatelům i předplatitelům v Praze meškajícím sloužiž k vědomosti, *že se redakce i administrace „Lumíra“ nalézají nyní v Salmově ulici číslo 9. nové.*

Veškeré dopisy, zásylky a p. týkající se redakce i administrace našeho listu, buďtež, prosíme, adressovány **pouze**: Časopis „Lumír“ v Praze.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „**Votoček & Rassl**“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . . 3 » 30 »
na celý rok . . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasýlkou po poště
na čtvrt léta . . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . . 3 » 50 »
na celý rok . . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: [illegible] Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice č. [illegible]

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. března 1884 ČÍSLO 7.

Růže.

Bylo to v květnu roku 1283.

Asi uprostřed via del Corso, kteráž tehdáž právě střed Florencie tvořila, stál naproti domu pekaře Folca Portinariho mladík štíhlého vzrůstu, zahalený v těsně přiléhající černý šat, jaký tenkráte byl obecným krojem bakalářů vysokého učení. Stál tu již dlouho, patrně někoho očekával. Zlaté jarní slunce zatopovalo mořem světla ulici, vzduch neobyčejně svěží neleskl se sice ještě hlubokým azurem léta, ale bylo něco neobyčejně snivého v jeho měkkých vlnách, kterými lnul k špičatým štítům patricijských domů, ku věžím a báním čarovného města. Cosi jako zpěv neviděných ptáků neslo se ve výši, občas znělo ze sadů a zahrad slavné zašumění košatých stromů a opět zavládlo snivé ticho, plné nevýslovně jarní něhy a dojemného kouzla. Občas mihnul se pouze bratr některého řádu ulicí, s rukama zbožně na prsou skříženýma, s růžencem na bílém provazu kol beder, mihnul se jako stín, aby tím více vynikl úbělový snih křídel holubů, kteří sletovali v celých shlucích s římsy věže Signorie, tiše a plaše, jakoby nechtěli rušiti siestu města v zlatý sen jarní pohrouženého. Mladík zahalený v plášť stál jako socha, dívaje se upřeně na keř kvetoucích růží před domem. Byly to růže plné, velké, báječné krásy a omamující vůně.

V tom ulicí se blížil krokem vážným a s hlavou skloněnou muž rovněž černě oděný v hávu bohatého patricia, v ruce držel list, občas četl z něho pro sebe a chvílemi se usmíval. Asi na dva kroky před mladíkem se zastavil, složil ruce na prsou křížem a upřeně jej pozoroval. Mladík dlouho necítil, že jest pozorován, konečně vytrhl se ze svého snění, roztáhl obě ruce a pokročil příchozímu vstříc.

„Můj Quido," zvolal a mimovolně sáhal po listu, z kterého tento ještě před chvílí četl.

„Ne tak rychle, Durante," odvětil vyhýbavě oslovený a vznesl list nad hlavu, jakoby podrážditi chtěl přítele, „ne tak rychle."

„Víš, že prahnu touhou," namítal mladík.

„Zcela přirozeně, kdo milují, ti vždycky touhou plají," pravil Quido pomalu, jakoby citoval.

„Ty se mi vysmíváš — "

„Ne, příteli, ale nevím, jestli odpověď má tě uspokojí. Mám ve věcech lásky zvláštní mínění, jiné než ty i než Cino —"

„I než Dante da Maiano," vpadl přítel. „Vím to, vím. Ale dej pro bůh sem. Právě od tebe odpověď mne bude nejvíc zajímati. Zde máš," a sáhl do postranní kabele, „odpověď Danta da Maiano: jsem skoro uražen způsobem, jak o lásce hovoří. Tak nízce, jaký jest obzor duše jeho. Tím více prahnu po tvojí odpovědi." A opět natahoval ruku po pergamenu přítelově.

Ale Quido Cavalcanti držel pevně pergamen nad hlavou a zachmuřiv obličej pravil:

„Nech, můj Durante, nech. I má odpověď tě neuspokojí. Co nás je „věrných v lásce" a jak jinak ji každý pojímá. Cino pouhým rozmarem, Dante da Maiano tupými smysly, ty horoucím srdcem a já — já chladným rozumem. Mně jest největším předmětem lásky filosofie. Toť sladký onen pán, který mne ovládá: Ecce Deus fortior me. — Kdo má z nás pravdu?"

„Tvou odpověď! tvou odpověď, hořím netrpělivostí," zvolal přítel.

V tom, co Quido Cavalcanti podával příteli básnickou svou odpověď na sonet jeho, otevřela se dvířka zahrady u domu Folca Portinariho a vyšly z nich dvě starší matrony, vážného, přísného obličeje, vlasů šedivých, v kroji bohatém, ale jednoduchém. Za nimi objevila se v ulici dívka ztepilé postavy, oděná v řízu nejbělostnější, s hlavou lehýnce nachýlenou, s jemným nádechem ruměnce v bledé průsvitné líci. Vstoupila mezi obě matrony a šla v středu jich ulicí.

Oba přátelé ustoupili a očekávali je s uctivou hlubokou úklonou. Obě matrony trochu hrdě a chladně poděkovaly za pozdrav, dívka však hluboce sklonila sličnou hlavu jako pod tíží krásy své a ruměnec bohatější zbarvil její líčko, podobné v chvíli té nejkrásnější růži na keři, kolem něhož se právě ubírala. Jen na mžik s plachostí laňky pozvedla nevýslovně hluboké oči temného azuru a kráčela dále v středu obou matron krokem váhavým a s hlavou sklopenou.

„Tak skromná jest má paní a tak milá," zašeptal, chvěje se skorem úžasem a posvátnou bázní přítel Quida Cavalcantiho.

Tento starší a chladnější byl rovněž dojat, a klada ruku svou na rámě přítelovo opakoval smutně poslední slova jednoho sonetu jeho: „Vzdychej! volá k duši bez ustání."

Kvapně pak zabočil v ulici vedlejší.

Durante Alighieri stál posud němý, zrak upřený za rajským zjevem tím. Hle, tam na konci ulice míhala se ona „creatura bella bianco vestita", jako jasná lilije mezi šerými stvoly vadnoucího rákosu. Jako kráčející plamen

vznášela se, a zdálo se, že veškerá krása této jarní přírody, veškerý starobylý vzhled dumného města, všecko světlo a jas, všecka vůně a lesk byly jen rámcem, z kterého vystupovala ona smavá, s tím jemným ruměncem v tváři, s tou něhou v hlubokém oku, s tím smilováním nebeské nekonečné lásky. V tom rozzvučely se všecky zvony blízkého chrámu a vyplašené stádo bílých holubů slétlo se jako mračno bílých růží nad hlavu její, která právě mizela v šerém portálu dómu, jehož kamení zdálo se chvěti ve zlatém vzduchu, jak překročila jeho práh.

„Ecce Deus fortior me, qui veniens dominabitur mihi," šeptal posud jako u vytržení Dante Alighieri, stoje ustavičně na jednom místě, zrak upíraje na konec ulice.

„Ah, messer Durante," ozval se za ním hlas, „v jakou kanzonu právě hledáte poslední rým?"

Oslovený se kvapně obrátil jako ten, kdo z náhlého snu je zburcován. Před ním stál vzor dokonalého šviháka oné doby. V ruce držel velkou kytici a houpal kordem svým bezstarostně v bohatě ozdobené šerpě.

„Messer Simone, bůh s vámi. Rým jsem věru nehledal, není to zvykem u mne, přijde sám ještě dřív než ho potřebuju, a ne jeden, věřte mi."

„Však známá je vaše pýcha, vy se nepřiznáte. A přece vím, že třeba celé noci strávíte nad jediným sonetem."

„To můžete mít pravdu; ale nad sonetem již napsaným."

„Napsaným — to věru nechápu. Napsán, je napsán, co ještě pak zbývá; já bych spíše probděl celý život nad nenapsaným."

„To zase já dobře chápu, messer Simone. Vidíte, naše cesty se rozcházejí."

„To máte pravdu — vy zde rýmy hledáte a já jsem objednán, abych odvedl Bici z kostela a provodil ji domů; chvíli se ještě projdu po náměstí a pak půjdu ku dveřím chrámovým. To by stálo za kanzonu, messer Alighieri."

„Vy — jste objednán. — A od koho?"

„Od ní, od Bice, dcery Folca Portinariho. Mám již slovo, messer trovatore, jdu co ženich pro ni — co ženich. S bohem, signore, s bohem, až ten rým najdete, vzpomeňte si na mne."

Dante ho více neslyšel. Moře tmy zatopilo jej. Slyšel divný hukot, jakoby se otvírala země. Ó kdyby jej chtěla jen pohltiti! Ona však tvrdá a krutá to neučinila. Stromy kolem dále slavně šuměly, růže dále kvetly, holubi jako jindy slétali s říms, vzduch byl jas, lesk a vůně, a jen v jeho nitru byla ta propast, byla ta noc, bylo to hučení. Nevěděl, jak dlouho stojí zde, v ruce odpověď přítele Quida Cavalcantiho posud nečtenou — tu odpověď, po po které tak toužil. — Což ona, nyní měl odpověď jinou.

Kroky, hovor a smích vyrušily jej z dumání. Tu se vracela ona z chrámu po vykonané pobožnosti. Šla opět bílá a zářící, ale ne více v středu obou matron, ty šly pozadu, šla napřed, a po jejím boku houpal se a vyšlapoval si on, ten Simon de Bardi, jenž před chvilkou s ním zde hovořil. A nyní hovořil opět, samý žert a smích, a ona držela v ruce jeho kytici a lehýnce se usmívala a obě matrony s pocitem hrdosti mateřské šly vážně za nimi. A byli již blízko básníka, a hovor zněl stále hlasitěji a vyzývavěji. Dante chtěl prchnouti, ale neměl síly — bylo ostatně též již pozdě.

„To štěstí, jíti s vámi," svitořil messer Simon, — „jak to přežiju!"

„Nevím, je-li vskutku tak veliké," odvětila ona skromně.

„Chcete důkazů?" pravil on vyzývavě.

„Být šťastným, přijde-li štěstí, dovede každý," zněl její hlas, a básník cítil, jak v něm chvěje se slza, — „ale pamatovati v štěstí svém ubohých, toť větší umění."

„Nerozumím vám, signoro. — Na koho mám pamatovat?"

V tom octli se před domem u keře plných kvetoucích růží.

„Na trpící, signore Bardi, — na trpící," pravila ona tiše.

V tom již utrhla nejkrásnější růži a nežli se messer Simon nadál, podala ji básníkovi s okem sklopeným a přece plným něhy a nekonečného smilování.

Neřekla slova — on rovněž ne. Vcházeli do domu — a on na ulici tiskl ke rtům tu bujně rozkvetlou, ohnivou růži, jíž posvětilo její oko slzou nebeské něhy a nekonečného smilování.

A stál ještě dlouho, dlouho na ulici před domem pekaře Folca Portinariho mladý Durante Alighieri. Díval se upřeně v tuto růži, nejdříve tupě, bez myšlénky, v záchvatu nevyslovného bolu, později rozeznával závitky její, lístky jak k sobě v útlých spirálách se točily; bbitý, okřídlený jeho duch sestupoval po nich hloub a níž, černé naladění jeho působilo v něm takovou silou, že zmizela mu růže a zbyly jen tyto spirály, stále se točící, kroužící, sestupující v neznámé bezdno, děsné a hrozivé. Vidění pekla na růži projelo mozkem jeho v tomto okamžiku, peklo muk, které prožil, nabývalo tvaru a zjevu a otvíralo v této růži před ním svůj jícen. A mezi tím tekly slzy jeho na růži horké jako rozžhavené olovo, pálící jako sirný déšť Sodomy a Gomorrhy. Však též očišťující a povznášející. V odlesku slz najednou zdálo se mu, že krvavě ohnivá ta růže bledne v jeho ruce, že svítí sněhovým leskem a obratem vichřice v snění svém viděl, jak růže ta roste, roste stále, v rozměry obrovské, roste v zářící růži empyrea, kde každý lístek je trůnem světce, kde střed je ohnivým vírem, kde sídlí ta láska, jež všemi hvězdami hýbe. A blíže středu, z jednoho lupene vstává ona „creatura bella bianco vestita" a jde mu vstříc, a v ruce drží věnec nevadnoucího vavřínu jehož lupení jest hvězdami, a vesmírem zní jak hlahol zástupů a bouře padajících vod „Svatý, svatý, svatý — Hossana i Alelujah" nekonečných a nesčetných sborů andělských.

A tiskna ke rtům svým růži cítil v duši první obrysy velké své básně, která jedině pomohla mu snésti zradu lásky i vlasti, a nevěděl, že kol jde mladý muž, malíř, který vida jej s růží v ruce v hlubokém rozjímání státi, se též zastavil, by v duši otiskl si velký obraz jeho, který by odkázal budoucím věkům.

A malíř ten byl Giotto.

Jar. Vrchlický

Kde je máma?

Dnes jí matku pochovali;
dítě z toho radost mělo:
jaktěživo nevidělo
tolik světel, tolik záře,
jaktěživo neslyšelo
muzikáře, písničkáře
jako dnes si zazpívali.

Kde je máma?

Jak s tou bledou, klidnou lící
leží mezi květinama,
vzpomíná jí na světici,
tu, s dvanácti hvězdičkama. –

Muzikáři, písničkáři
s květinami, světel září
odešli, a s nimi táta.
Napřed v rakvi šla ta svatá;
– ale ona nešla sama,
musili ji vyzvednouti,
jako svatou nesou k pouti
s mládenci a družičkama —
Napřed v rakvi šla ta svatá;
– kde je máma?

V domě je tak ticho všady,
dítě chodí sem i tady,
z jizby na dvůr, do zahrady.
Všude sama!

Na dvůr jenom holub slétá,
v sadu pláče zaštěbetá.
Kde je máma?

Přišla k děcku stará teta,
potěší, jak těšit umí:
beztoho ť že nerozumí
také děcko běhu světa:
„Tvoji mámu Bůh vzal k sobě,
bude nyní spáti v hrobě,
nad ní bude růsti tráva: —
ale lehce se to spává,
když si duši vzal Bůh k sobě.“

„„Kde je Bůh?““

„Tam nad hvězdama.
Andělů má svatých roje,
s nimi bude matka tvoje,
nikdy víc nepřijde dolů
na tu zemi plnou bolu.“

„„Kde je Bůh?““

„Tam nad hvězdama!“

„„A kdo, teto, bude s náma
se mnou, s tátou, u nás, tady?““

„Bůh je všady.“

„„Kde je máma — ?““

Jos. V. Sládek.

Anglický alchymista Kelley v Čechách.

Náčrtek z kulturní historie od *Josefa Svátka.*

Od osudného dne 26. srpna 1346, kdy statečný král český Jan Lucemburský po ztracené bitvě u Kresčaku vypustil ducha ve stanu vítězného anglického krále Eduarda III., kterýžto král pak sňal s přílbice padlého hrdiny známá tři supí péra, jež se dodnes skvějí ve znaku princů Waleských: udržovány byly časté styky mezi Čechami a Anglií, jen že byly tytéž povahy příznivější, než první setkání krále Jana s pověstným Černým princem v řečené bitvě, která polovici Francie přivedla v odvislost Anglicka.

Již vnučka téhož krále Jana, spanilá dcera Karla IV. princezna Anna, stala se chotí anglického krále Richarda II., požívajíc pro šlechetné vlastnosti své až dodnes u lidu anglického čestného názvu „dobré královny Anny“; pak následoval vliv spisů Wikliffových, jež byl Jeronym Pražský přinesl do Čech z university oxfordské, na učení českého reformátora mistra Jana Husi; za bouří husitských byl Angličan Petr Payne jedním z předních bohoslovců strany husitské v Čechách, kterou co nejhorlivěji zastupoval na sjezdech diplomatických a na sněmích církevních; za krále Poděbrada konal pan Zdeněk Lev z Rožmitala slavnou svoji jízdu do Anglicka, která mu zlatý řád bathský zjednala, a od té doby střídaly se návštěvy českých velmožů a učenců při dvoře londýnském i na universitách anglických, jak nám o tom sdělují Paměti cestovatelů těchto až po pana Viléma Slavatu z Chlumu podrobnosti velezajímavé.

Když pak se stalo hlavní mesto české roku 1576 sídlem císaře Rudolfa II., od kteréž doby odevzdávali vyslanci angličtí na míste ve Vídni nyní při dvoře hradčanském pověřovací listy své, tu byly již dokona oči Angličanů obráceny ku Praze, v níž se tehdáž, jak známo, pod ochranou císařského mecenáše shromáždil kolem trůnu skvělý kruh učenců a umělců všech národností evropských.

Vedle přísných věd a skutečného umění získala si však v tomto kruhu jedno z předních míst též *alchymie*. již nastaly za Rudolfa II. v Čechách pravé zlaté časy, pročež nedivno, že se hned v první době, kdy se panovník tento stal sám předním adeptem vědy hermetické, objevili v Praze dva z nejpřednějších alchymistův anglických, jsouce dalším článkem onoho řetězu styků mezi Čechami a Anglií, jež jsme byli tuto stručně nastínili. Jména John Dee a Eduard Kelley stojí v knize dějin alchymie na jedné z prvních stránek, a poněvadž druhý z obou mužů těchto byl ztrávil neméně než patnáct let na půdě české a zde také nalezl tragický konec svůj.

nebude od místa, seznámiti obecenstvo české se zajímavou osobností tohoto pamětihodného dobrodruha anglického, kterému náleží ovšem jen místo v českém Pitavalu a nikoli snad v nějakém Pantheonu učenců z doby Rudolfinské.

Poněvadž pak byla u nás o Eduardu Kelleyovi až dosud z valné části nepravá dáta životopisná opakována a zejmena se uvádějí o roku i o způsobu tragické smrti jeho zprávy úplně mylné, nastíníme tuto na základě listin v archivu c. k. místodržitelství v Praze chovaných a dosud od nikoho nepoužitých, pak s použitím jiných současných zpráv dobrodružnou návštěvu pověstného zlatoděje anglického v Čechách, jejíž divoce zmítaný průběh činí z Kelleye pravého hrdinu kriminalního románu, jenž by mohl snadno proslaviti péro některého románopisce.

Eduard Kelley narodil se roku 1555 v nepatrném městečku hrabství worcesterského v západní Anglii z otce jmenem Talbota, muže sice nezámožného, ale pečlivého o vychování prvorozeného syna tohoto, který již v mládí jevil ducha bystrého i učelivost, a proto byl dán na studie, aby se z něho lékař stal. Lehká mysl mladíkova však nepřála studiím vážným; jej bavila více alchymie a magie, kterým tehdáž holdoval více méně každý professor a magister věd lékařských, a takž se stal z mladého Talbota k zármutku otce jeho na místě lékaře toulavý adept alchymie, který ovšem nemaje dostatečných prostředků, aby mohl nésti náklad na pěstování umění zlatodějného, brzo musil za vděk vzíti místem lékárnického pomocníka, a když i to se mu při těkavé povaze jeho znechutilo, místem obecního písaře ve městě Lankasteru. V postavení tomto dopustil se roku 1580 prvního poklesku svého paděláním listin, které mu mělo k penězům pomoci. Podvod jeho vyšel však na jevo a mladý Talbot byl dle krutého způsobu tehdejšího za zločin svůj strestán uřezáním obou uší, kterýžto trest na něm lankasterský kat pod čekanem vykonal.

Nečestně jsa takto cejchován pro veškeren život svůj, prchl Talbot z Lankasteru do odlehlé horské krajiny nedalekého Walesu, kde se za krátko z nehezké larvy Talbota vyloupl pestrý motýl Kelley, neboť mladý dobrodruh uznal za dobré, změniti rodné jmeno Talbot v Kelley, pod nímž se stal od té doby v dějinách alchymie navždy pověstným. Nechal si ode dne, kdy na něm provedl kat krvavou práci svou, růsti dlouhé vlasy, jež pak zakrývaly ostatnímu světu nedostatek obou uší.

Pod jmenem Eduarda Kelleye odhodlal se nyní již dokona vstoupiti na svůdnou dráhu zlatodějství a státi se alchymistou, ač již dobře tušil, že není tatáž ničím jiným než šejdířstvím, arciť šejdířstvím velmi výnosným pro každého adepta, jenž byl obrněn dostatečnou smělostí a zručností k podvádění lehkověrných příznivců vědy hermetické.

Kde však nalezti kouzelný onen prut, který by jej, všech prostředků hmotných zbaveného, rázem uvedl v kruh alchymistů, jmenem i jměním se honosících?

Náhoda, jaká přichází podobným povahám dobrodružným až příliš často vstříc, byla mu nad očekávání příznivá. V krčmě pohorské vesnice, v níž byl na potulce své po severním Walesu nalezl přístřeší, spatřil starý rukopis, o němž mu krčmář vyprávěl, že písmo jeho nedovede nikdo přečísti, poněvadž prý to jest kniha kouzelnická. Bodří Walesané toho ovšem nedovedli, poněvadž jim čtení vůbec bylo španělskou vesnicí, ale bývalý písař lankasterský poznal při bližším prohlížení starožitné knihy k veliké radosti své, že jesti to rukopis alchymistický, který jedná o ušlechťování kovů. Jak vzrostlo ale překvapení Kelleyovo, když mu krčmář na otázku jeho, odkud rukopis pochází, sdělil, že byl nalezen v hrobce nějakého biskupa, když byly za doby anglické reformace bořeny kostely a kláštery katolické. „Vylil jsem si," končil krčmář vypravování své, „zlost svou na papeženeích rozkotáním náhrobku biskupa onoho, o nemž šla v našem hrabství pověst, že byl velikým kouzelníkem: věřím tomu tím spíše, neboť v kamenné rakvi papeženského biskupa nalezl jsem vedle této kouzelnické knihy též dvě koule ze slonové kosti, z nichž jedna byla naplněna práškem bílým a druhá práškem červeným, o nichž nevím, k čemu jinému by měly sloužiti než rovněž ke kouzlům a čárám!" — V očích Kelleyových se zablesklo při sdělení tomto, neboť byl v knize četl zmínku o obou kulích těchto i též o jejich obsahu, a proto dychtivostí hoře zvolal: „A obě kule tyto?" — „Mám posud uschovány v komoře, ač bych se nejraději zbavil léček těch ďábelských!" — „Nabízím vám za ně a za knihu tuto vše, co na penězích při sobě mám!" pravil Kelley v zimničném rozechvění, neboť tušil, co asi obě kule z hrobu biskupova v sobě obsahují.

Tak získal mladý učeň alchymie rukopis i tajemné kule, a již vířily hlavou jeho myšlénky o „kameni mudrců" a o „velikém elixiru", těchto dávno toužených preparátech k dobývání zlata i životodárného nápoje, který prý dovede prodloužiti život lidský ve stálém omlazování na mnohá století. Znaje již z let studentských velikou pověst anglického zlatoděje doktora Johna Dee-a, spěchal z Walesu do Mortlaku u Londýna, kde alchymista tento žil, aby mu nabídl pokladu svých, vyučí-li jej dokona umění zlatodějnému. Dee proměnil prý špetkou červeného onoho prášku okamžitě kus olova v čisté zlato, a od té doby stal se Kelley společníkem proslulého alchymisty, s nímž po dvě léta hledal „kámen mudrců" a zaklínal duchy, jakž o tom svědčí tištěný denník Dee-ův a jiné jeho rukopisy zachované v universitní knihovně oxfordské.

Hmotné výsledky laborování obou nebyly asi valné, poněvadž se praktičtí Angličané nedali uměním zlatodějným dle očekávání jejich tak snadno šiditi o zlato skutečné, a proto přijali Dee i Kelley ochotně návrh polského velmože, aby jej do Polska následovali, kde prý nalezne umění jejich příznivce vděčnější. Velmožem tímto byl sieradzský vojvoda a palatin pan Vojtěch Laski, jenž byl na jaře roku 1583 za politickým posláním do Londýna zavítal a sám jsa horlivým přívržencem alchymie, vyhledal anglického adepta, který prorokoval magnátovi polskému z horoskopu jeho, že bude zvolen na uprázdněný trůn polský. Nastoupili tudíž oba alchymisté ihned cestu z vlasti své do Polska, a sice Dee, tehdáž již šedesát let věku svého čítající, jakožto mentor, a Kelley jako mladý kavalír, neboť vynikal týž pěknou postavou a uhlazenými způsoby, tak že snadno mohl býti pokládán za šlechtice. Cesta je vedla přes Nizozemsko a přes Německo, kde byl Dee již několikrát meškal a hojné známosti mezi alchymisty měl. Leč i v Polsku byly sklamány naděje obou dobrodruhů, neboť proroctví jejich vzhledem k panu Laskému se nevyplnilo, anť se stal králem polským švédský princ Zikmund Wasa, a mimo to hrozil jim papežský

nuncius ve Varšavě soudem, volaje oba jako černokněžníky před inkvisicí, což znamenalo tehdáž pro každého obviněného ne-li hranici, tož aspoň žalář doživotní.

Cítíce tedy, že je půda v Polště pod nohama páliti počíná, obrátili se odtamtud do Mekky všech tehdejších alchymistů, do královské Prahy, kamž byl Dee již dříve zván ke dvoru císařskému, aby jako dvorní alchymista vstoupil do laboratoře Rudolfa II. a pomáhal císaři hledati „kámen mudrců" i „panaceu života". Na Hradčanech kynula tudíž oběma skvělá budoucnost, neboť již se byl císař Rudolf té doby v počínající melancholii své zúplna vrhl v náruč vědě hermetické, kteréžto vášně jeho používali oba všemohoucí ministři a důvěrníci jeho, Wolfgang svob. pán Rumpf a Pavel Sixt Trautsohn, k tomu, aby otěže vlády dostali zcela do rukou svých.

Za tou příčinou povolávali alchymisty ze všech zemí evropských na Hradčany, aby títéž císaře uměním svým vždy více zabavovali a od vlastních povinností panovnických jej odvraceli, kterýmžto piklům dvorským měl nyní též anglický zlatoděj Dee propůjčiti služby své. Rudolf II. pak vedle osobní náklonnosti své k umění alchymistickému, jež byl seznal již za mládí svého ve Španělsku, holdoval vědě zlatodějné také proto, aby při známém stálém nedostatku v kasách dvorních mohl hověti touze po doplňování uměleckých sbírek svých, jež každoročně milionů vyžadovaly a tudíž nového pramene potřebí měly, z něhož by na ně mohl býti náklad veden. Takž se spojovalo vše k tomu, aby anglický zlatoděj byl na Hradčanech vítán s otevřenou náručí a zde si nahradil vše, v čem jej byla cesta do Polska sklamala.

Jakmile byl s Kelleyem na podzim roku 1583 do Prahy zavítal, vykonal Dee v domě císařova tělesného lékaře a protomedika Tadeáše Hájka z Hájku, který byl jaksi zkušebním komisařem pro všecky adepty, již se chtěli dostati do laboratoře císařské, u přítomnosti četných dvořanů zdařenou transmutaci rtuti v čisté zlato, následkem čehož byl jmenován dvorním alchymistou, ve kterémž postavení si získal plnou přízeň císaře Rudolfa, když mu věnoval své „zázračné zrcadlo" a svůj „zázračný kámen", z něhož ono prý zjevovalo „zasvěcencům" vše, cokoli se ve světě dálo, a tento přiváděl držitele svého ve spojení s duchy nadpozemskými. Císař okouzlen jsa takto alchymistou anglickým, podržel ho ihned u sebe a vykázal mu nádherný příbytek v hradě královském, aby jej měl stále po ruce.

Takž seděl Dee v teplém hnízdečku; jednalo se jen ještě o Kelleye, který se pojednou zdál býti starému adeptovi soupeřem nebezpečným, neboť dovedl si týž kavalírskými způsoby svými ve vyšších kruzích všude získati mnoho příznivců a mohl tedy dříve nebo později vyhoditi i Dee-a ze sedla na Hradčanech, zvláště an si počínal ve vědě alchymistické se stejnou ba ještě větší drzostí než mistr jeho. Mimo to měl s ním Dee pro jeho prostopášný život časté mrzutosti, a takž si umínil, že ho aspoň na čas odstraní z Prahy tím, když jej doporučí panu Vilémovi z Rožmberka, který byl jako císař Rudolf štědrým příznivcem alchymistů, ba na pěstění vědy hermetické vynakládal ještě větších sum než sám Rudolf II.

Takovýmto způsobem dostal se náš mladý alchymista anglický po krátkém pobytu v Praze na Třeboň, kde pán z Rožmberka měl jednu ze svých čtyr laboratoří alchymistických, v nichž se již ode dvou desítiletí střídali domácí i cizí alchymisté jeden po druhém, ulehčujíce pokladně štědrého mecenáše každoročně o statisíce. U vladaře rodu Rožmberků mohl tudíž Kelley snadno zapomenouti na to, že nebyl stejně s Dee-em přijat v laboratoř císařovu. A skutečně byla působnost jeho na Třeboni a na Krumlově tak vydatná, že Kelley, jak nedlouho na to sděloval pražský jednatel obchodního domu Fuggerů pánům svým do Augšpurku, pana Rožmberka v době necelých tří let „více než 300.000 zl. stál". Tu se ocítil tedy Kelley v pravém Eldoradu svém, které by nebyl nalezl v téže bohatosti snad ani u dvora císařského, kde mimo to i jinak byla příliš hladká půda pro každého, kdo netančil podle píšťaly pánů ministrů Rumpfa a Trautsohna.

Toho zakusil i dvorní alchymista doktor John Dee, když se počal mísiti též v intriky dvorské a v záležitosti politické, straně při tom jako horlivý protestant českým stavům podobojí, a ruše tím kruhy katolické strany dvorské, jejímž náčelníkem byl tehdáž nejvyšší hofmistr zemský pan Jiří Popel z Lobkovic. Ve spojení s papežským nunciem obrátil se velmož tento proti smělému adeptovi anglickému, očernil jej u ministra Rumpfa a ve spolku s tímže namluvil císaři, kterak prý mu Dee kouzly svými hrá o zdraví, ba též o život, a tím přivodil pád jeho, neboť císař uvěřiv slovům katolických pánů, vypověděl v červnu 1586 Dee-a ode dvora i z veškerého království Českého.

Místo jeho však nesmělo zůstati dlouho uprázdněno, a takž byl od Rumpfa povolán na Hradčany Kelley, aby se stal nástupcem někdejšího soudruha svého v laboratoři císařově. Nerad propouštěl pan Vilém z Rožmberka anglického alchymistu, který mu předstíraným uměním svým dovedl tak velice imponovati, a musil mu týž slíbiti při odjezdu svém z Třeboně do Prahy, že bude i dále navštěvovati laboratoře rožmberské, neboť sláva vynalezení „kamene mudrců" měla za každou cenu zachována býti vladaři rodu Rožmberkův. Snadno pochopíme, že Kelley slíbil tak učiniti, neboť kdež by byl nalezl mecenáše nad pana Viléma z Rožmberka štědřejšího a jemu tak slepě věřícího? Ze tříleté praxe své u něho byl se zajisté již přesvědčil, že ani císař nemůže věnovati sumy tak ohromné na „pruby" alchymistické, jako velmož, jenž měl veškeré jižní Čechy v držení svém a jehož roční důchody se rovnaly onem komory královské.

Císaři objevil se Kelley co do zevnějšku jako hotový kavalír, jenž neměl nic společného s dosavadními obstárlými a pedantickými magistry alchymie, a co do umění jako nejmistrnější výkonný umělec ve vědě hermetické; jedinou kapkou své červené tinktury prý proměnil libru vřící rtuti v čisté zlato, a jest prý hotov opakovati tento experiment, kdykoli by bylo císaři libo. První zkouška, vykonaná v laboratoři císařově, zdařila se také výborně, ano na dobyté hroudě zlata objevil se nad to i skvoucí kamének, zcela podobný rubínu — důkaz to prý, že tinktura ještě příliš silná byla. Eskamotérským kouskem tímto byl císařský mecenáš alchymistů přímo u vytržení, a když okusil též Kelleyova „životního elixíru", po němž císař skutečné sesílení nervů svých cítil, byl již dokona přesvědčen, že teprve nyní nalezl pravou perlu všech adeptů, a proto stal se Kelley ještě téhož dne dvorním alchymistou, jemuž Hradčany vykázány za sídlo. Šťastné transmutace své opětoval před císařem ještě častěji, neboť mu jmění jeho, na Třeboni

získané, dovolovalo takovéto drahé pokusy tím spíše, ant si je mohl nyní hojně nahražovati ze štědroty císařovy a zároveň těšiti se jiným projevům milosti jeho.

Uznalost Rudolfova byla také skutečně kromobyčejná, neboť nejen že s alchymistou trávil celé dny a noci v laboratoři, zahrnoval jej také dary a vyznamenáními, jichž se dosud nebylo dostalo nižádnému alchymistovi. Nejprv jej jmenoval císařským radou, a pak uvěřiv mu, že pochází ze starožitné rytířské rodiny v Irsku, která nese jméno *Imany**) a v hrabství Conaghagu tamže osedlá jest, povýšil jej roku 1588 do stavu rytířského v Čechách, načež zvláštním mandátem ke sněmu království Českého žádal na stavích, aby novému rytíři udělili též inkolát a přijali jej tak za obyvatele království tohoto. Tomuto přání císařovu nemohlo ovšem býti nevyhověno a takž obdržel Kelley na sněmu roku 1589 konaném inkolát v Čechách, o čemž byla vložena příslušná listina téhož roku ve středu po sv. Bartoloměji do desk zemských. Podle obvyklého obyčeje musil inkolátem nadaný rytíř učiniti přiznání, že „přijat jsa za obyvatele království Českého, podrobuje se všem právům této země a žádného jiného za pána dědičného nemá, nežli krále českého korunovaného“. Poněvadž pak té doby, kdy měl toto přiznání učiniti, meškal Kelley na Třeboni u pana Viléma z Rožmberka, kdež chorobou postižen jsa na lůžku trávil, odebrali se tam za ním místopisař zemský pan Krištoř Želinský ze Sebuzína a úředník podkomořský pan Jan Hošek z Proseče, aby přiznání toto od něho přijali. Stalo se tak v prvních dnech srpna 1589, jak o tom svědčí další zápis, vložený v desky zemské téhož roku v pondělí po památce Nanebevzetí Panny Marie.

(Pokračování.)

*) V zápisech zemských desk, které i přes všecku zákonnou platnost svou byly vzhledem ku psaní rodinných jmen často velmi zběžně vedeny, uvádí se toto jméno stále jako „Imaimi“, však Kelley se ve všech listinách dosud zachovaných sám podpisoval vždy „rytíř z Imany“, což tedy jest jediné pravé čtení predikátu toho.

Klárka z fary.

Vesnická povídka od *J. L. Hrdiny.*

(Pokračování.)

III.

Uběhlo osm roků. Klárka se vrátila už loni s nejlepšími vysvědčeními z Pražských škol, už loni byla statnou a krásnou dívkou, že mnohému mladému pánovi dech se tajil při pohledu na spanilou postavu její. Což nyní! Štíhlá jak ten prut divizny u hřbitovní zdi, hezká jak pivoňka, veselá jak to ptáče, co proháněla se v kvetoucím bezu.

A Cyril? Chlapík jak husar, mužný, hoch jak malovaný.

A jak byl ošacen! Ani Toužetínský pan správce prý si tak čistě nechodil jako on. Jakmile je večer s prací hotov, tu prý se myje, převléká, češe jakoby měl bůh ví kam jíti k audienci.

Bodejť! snad nepůjde na faru tak, jak přišel s pole. Co by mu tam řekli?

A na faře musil býti večer co večer, kdyby šídla padala. Co by si pomyslil pan farář, kde že se toulá? — Nebyl by u Klárky v podezření, že má lásku jinou? . . .

Ano, ta nejčistší láska to byla, co vzpučela mezi nimi, láska opravdová, vyrostlá z dětských ještě srdcí. Když Cyril měl Klárku jako nerozumnou školačku rád, neměl by ji milovat nyní, kdy je krásnější, moudřejší?

Pan farář věděl o každém kroku, o každém slově jejich, nebránil jim, přál jim. Vždyť Klárka po všecka léta svého pobytu na faře jediným slovem nepohněvala staříčkého strýce, vždyť Cyril vyrostl takřka pod jeho očima a nikdy o něm nic špatného neslyšel. Toužetín je od Kamenice půl hodiny — dále Cyril nebyl.

Starý kněz byl šťasten a pomalu zapomínal na všecku chudobu svoji, když za letních, teploučkých večerů sedával na lavičce před síní a pozoroval ty mladé lidi v zahrádce. Pořád ještě byli jako ty děti: stále se smáli, jako za dávných let, povídali si různé malichernosti, honili se, škádlili. Klárka byla moudrou, Cyril rozumným a vážným, ale jak byli pospolu, pořád ještě jako děti. I na mnohé hry z mládí si vzpomněli. Tenkrát ovšem měli oba ručky malé, hebounké, ale teď? — Pan farář dobře pozoroval, že Klárčiny ruce mohou si hrát v rukou Cyrilových na schovávačku. Různá práce, různé ruce.

„Tak to chci mít!“ říkával farář Marketce: „na mozolnou dlaň dám více než na spořitelní knížku. Viď, Marketko, že to tak dobře? Klárka by snad dostala bohatšího ženicha, než je Cyril, ale upřímnějšího ne.“

„Vůle tvá je vůlí mojí!“ odpovídala Marketka. „Komu péče, tomu patří rozhodnutí. Jsi starší než já, moudřejší, vím, že přeješ Klárce jen to nejlepší. Bylo by hříchem, abych s tebou nesouhlasila.“

„Co jste povídala, matičko?“ tázala se Klárka, vedouc si Cyrila ze zahrádky za ruku.

„Co jsem povídala? — budete-li se mít vždy tak rádi jako posud, pak že se druzí mohou přijít podívat, jak vypadá pravé štěstí.“

Klárka pustila ruku Cyrilovu, sklopila oči a vzdor šeru bylo vidět, jak jí vybehly červánky po tvařích.

„Já budu mít Klárku do smrti rád!“ řekl Cyril upřímně.

Bylo to první jeho vyznání lásky. Podivno! miloval Klárku z celé duše, ale za celý svět zas by jí to nepověděl. A nyní to řekl tak určitě — a k tomu před velebným pánem, před Marketkou.

Klárka sklopila hlavu ještě níže.

Cyril už litoval svého slova, ale bylo pozdě. Aby aspoň milence oddechu popřál, dal spěšně „dobrou noc“ a klusal k Toužetínu. Cestou cítil, jak si vyznáním tím pod tvářemi zatopil.

Ale neuběhla ještě ani hodina, když Cyril znova pádil ku Kamenici. Ne pěšky, — s vozem a hřibaty sedláka Zámeckého jel v plném trysku, až jiskry od podkov

sršely, jakoby běželi koníci rojem svatojanských mušek, až podkovy o tvrdou silnici zvonily — jakoby umíráček zvonil. Jiný by se strachoval, že vůz každou chvíli se překotí, ale Cyril letící vraníky ještě bičem pobízel. Za malou chvíli byl v Kamenici a rychle zajel ku faře. Pan farář přiskočil k oknu, otevřel a nahnul se ven.

„Tys tu zas, hochu?"

„Ano, velebnosti, račte se rychle ustrojiti, jsem tu pro vás, abyste jel s Pánem Bohem! — je velmi na spěch! Selka Zámecká je v poslední hodince."

„Pro umučení! ta zdravá, silná žena? Co se jí stalo?"

„Zámecký ji zastřelil . . ."

„Zastřelil?"

„Ano, ovšem nerad, z neopatrnosti, ale na to se smrt neptá. Rychle, velebný pane!"

Farář jen doběhnul do kostela pro svátost umírajících.

„Je to pravda, Cyrile?" ptala se uděšené Klárka, objevivši se s matkou u okna.

„Ba! před hodinou se ještě smála a teď — Jen kdyby už tu byl velebný pán!"

„Je poranění nebezpečné?"

„Celý náboj v prsou. Ubohý Zámecký! — vlasy si s hlavy rval a naříkal tam jako dítě. Není divu, jsou svoji tak dlouho, co já tam sloužím a za celý čas jsem od nich neslyšel křivého slova. Dlouho byli sami, teprv letos se jim narodila dceruška a teď bude chudinka sirotkem. No, velebný pán už je tu, — dobrou noc, Klárko moje! Přijedu sem sic ještě jednou, ale ty snad už budeš spát. Dobrou noc!" A byla-li jízda ku Kamenici odvážná, jel Cyril zpět k Toužetínu jako šílenec. Malý kámen, mělký výmol v cestě a budou oba zabiti

Ale dojeli šťastně. Cyril vjel do dvora, obrátil koně a postavil se u nich, velebný pán šel do světnice, kdež se zatím sešla skoro celá ves. Div se tam mohl protlačiti.

U okna na lužku spočívala mladá Zámecká. Vedle stál lékař Perucký — také teprv před chvílí přijel, — a držel v šátku zabalený led na krvácející ráně.

„Každá naděje marná!" pravil; „dech se krátí, — krev vnikla do plic, — pro pozemskou pouť ji nezachováme, zaopatřte ji, velebný pane, aspoň na cestu do věčnosti."

Stařičký kněz přistoupil k posteli.

„Lidičky, odstraňte se na chvíli, než se nemocná vyzpovídá."

„Od zpovědi upusťte, velebný pane — mrtvý jazyk nemluví!"

„Což už nedostaneme od ní slova?"

„Na zemi ne!"

Kněz udělil jí posledního pomazání. Pak pokleknul u postele, ostatní lid s ním. Ale než se domodlili druhý „Otče náš", vzdechla Zámecká, proud krve zalil jí ústa, s proudem tím ubíhal mladý život.

Lékař pohledl na faráře, ten ihned porozuměl, co se stalo, ale modlil se dál.

Modlil se za mrtvé — —

„Jak se daří selce?" ptal se Cyril, když velebný pán zase vstupoval do vozu.

„Už dobře — právě shasla! — — "

Ba shasla. Než se Cyril vrátil z Kamenice, byla Zámecká už v komoře na prkně, zsinalá, studená . . .

A jako když na buben udeří, rozhlásilo se po okolních vesnicích, že Toužetínský sedlák, Zámecký, zastřelil svou ženu.

Každý ji litoval.

A třetí den — jakoby arcibiskup přijel do Toužetína, hrnulo se sem lidu jak mraku, že na rozsáhlém dvoře Zámeckých bylo jak v kostele o pouti.

Každý chtěl ubohou ještě ku hrobu doprovodit.

I Zámeckého litovali. Zavinil sice smrt své nebožky, ale nerad. Vždyť neštěstí nenosí červený plášť, abychom je z daleka viděli, jemu se vyhnuli. Zámecká už je v rakvi, už o ničem neví; ale on, chudák! Co živ si bude dělat výčitky, vždy se rozpláče při pohledu na své dítě, že mu zastřelil matku. A to ví také, že už nedostane tak hodné ženy, jako byla nebožka, kdyby kraj světa šel a svíčkou ji hledal.

IV.

Měšťák nemá času o jedné události dlouho přemýšlet, ten slyší každou chvíli jinou novinu, pouliční ruch pomáhá mu brzy zapomínat.

Ale lid ve venkovském klidu? — O jedné události vypráví si tak dlouho, dokud nepřijde novina jiná. A ti vesničané kolem Toužetína by si byli povídali ještě po dvou měsících o nešťastné smrti mladé Zámecké, kdyby tím krajem tichým nebyla prolítla zvěst jiná.

Zámecký prý se bude ženit!

„Ženit? — Tak brzy zapomněl na nebožku? Vždyť má ještě nosit smutek!"

„Kdo pak teď na to dbá! Ještě není ulehlá hlína na rakvi nebožky a mladý vdovec už se ohlíží po děvčatech. Ovšem, Zámecký se nemusil dlouho ohlížet: do Kamenice není daleko — — "

„Z Kamenice je tedy jeho nevěsta?"

„No, což Klárka z fary není hezké děvče?"

„Klárka — —? to snad ani není možno!"

„Možno? — Mně přece budete věřit, když vám řeknu, že svatba už je věcí hotovou. V neděli byly první ohlášky!"

Tak jsem se dověděl na cestě z Libochovic od venkovského stařečka, jejž jsem dohonil na cestě k Toužetínu.

„A což Cyril? — vždyť to bylo už svatosvaté, že Cyril a Klárka z fary budou svoji?"

„Cyril? — právě jsem jej ráno doprovázel do Libochovic; víte, že je tam dnes odvod?"

„Ano, to vím."

„Byl jste snad také pod mírou?"

„Ne, návštěvou u bratra."

„Ale všimnul jste si těch rozjařených junáků v oknech sálu?"

„Všecknu odvedem."

„Cyril je mezi nimi. — z Toužetínských branců vzali jediného Cyrila. Ubohý hoch! Jsem už příliš stár, než abych se mohl těšit na jeho návrat z vojny. Bůh milý ví, kam až asi jej odvedou!"

„Jste jeho otec snad?"

„Ne, dědeček. Nikoho nemá mimo mne, já nikoho mimo něho. Teď budeme oba opuštěni. Já mu to vždycky říkal, že bude z něho voják: tělo jak svíčka, silný

jako kyrysar a vzrostlý jak jedle. I to jsem předpovídal, jak smutně to dopadne s tou láskou jeho... Když jsem mu říkával, aby v srdci neživil to bodláčí nespokojenosti, které ovšem z počátku vypadá jak růžové poupátko lásky, když jsem mu říkal, že Klárka jen potud jej má ráda, dokud se neohledne po jiných, kteří mají hebčí ruce a sladší sliby než on: usmál se jen."

„Neposuzujte tak ostře Klárku, dědečku!" odpovídal. „Ona si toho nezaslouží. Nikdo jiný, jen milenec může posuzovat srdce svého děvčete. Vím, že bude mojí, a kdybych měl tak jisté království nebeské, jako ruku její ještě dnes by mne musili dát mezi svaté v kalendáři. Štěstí, dědečku, že vás Klárka neslyší, — plakala by lítostí. Proč by mne měla nenávidět, když já ji mám tak rád? Ostatně ji Marketka ani velebný pán nikam nepustí, kde by se mohla ohlížet po jiných, a kdyby Klárka chybila, pak matka i strýc jsou oba rozumní, nedovolili by jí to, upomenuli by ji na povinnosti její ke mně. A budu-li odveden, — no! když mi zachovala Klárka přátelství své od školáckých let, ty tři roky se také o ni nebojím!"

Tak mluvíval Cyril. — Hm, velebný pán prý ji nikam nepustí! A pustil!

Sotva byla Zámecká pod zemí, sháněl se sedlák po nějaké řádné ošetřovatelce pro svého sirotečka. Cyril hned se nabídnul, že přivede farářovu sestru Marketku. Ta ovšem už byla stará na ošetřování kojence, ale kde nepostačila slabá ruka její, přicházela Klárka, aby matce vypomohla. Ba i při kuchyni bývala zaměstnána a Cyril byl celý blažený, když přijel s pole v poledne a Klárka mu sama s tváří usměvavou předložila oběd. Ani Peruckému hraběti snad nechutnal tak oběd, jako jemu. Jen proto, že jej Klárka ustrojila. Večer pak ji doprovázel Cyril do Kamenice; za noci už postačily u kolébky dítěte ruce Marketčiny.

Jednou k večeru se spustil déšť a Zámecký poručil zapřáhnout koně, aby slečnu Klárku dovezli na faru. Cyril se rychle uchystal na cestu. Ale Zámecký řekl, že doveze slečnu sám. Cyril mu podal opratě, dal Klárce „dobrou noc", a šel do světnice k Marketce. Avšak od té doby, ať pršelo nebo bylo hezky, jezdila Klárka večer domů a Zámecký ji vezl. Dokud sedávala na zadním sedátku, mlčel Cyril; později, když uposlechla zdvořilé pobídky Zámeckého a usadila se vedle něho, stával se hoch nepokojným, smutným. Dal-li Klárce „dobrou noc", sotva mu poděkovala; přijel-li z pole, postavila oběd před něho chladně, bez úsměvu, beze slova. Jak litoval Cyril, že sám za noci šel na faru, aby přivedl Marketku do Toužetína. Bez Marketky by sem byla Klárka nikdy nepřišla.

A Klárka? — však říkali lidé, co ji potkávali se Zámeckým, jak se smáli na voze, jak laškovali, až to nebylo hezké.

Není divu. Zámecký jí představoval rozdíl mezi Cyrilem a sebou, mezi nádeníkem a bohatým rolníkem, a Klárka se tomu smála. U Cyrila prý jí ztvrdnou ty hebounké ruce, v bídě jeho uvadnou ty růže v tvářích, v pláči vyhasnou ty modré chrpy v očích. A bídy a pláče má prý žena nádeníkova víc za půldne než selka za celý život. On — Zámecký — prý jí může bezpečně slíbit život blažený. Klárka prý nepůjde krok pěšky, tihle vraníci prý ji budou všude voziti, bude jí každý pozdravovat, budou jí ruce líbat. Ne, jako ostatním selkám „panimámo", Klárce musí říkat chasa ze statku „milostpaní".

Klárka se těšila.

A co říkal velebný pán?

Když mu Klárka jednoho večera sdělila, že nechce Cyrila, že se jí lépe líbí bohatý a mladý vdovec Zámecký, musil se stařeček stolu zadržet, aby neupadl.

„Slyším dobře? — I tebe už zachvátila ruka pýchy? — i ty už zapomínáš na svoji chudobu? — Jak se zodpovídáš jednou před Bohem, že jsi usmrtila srdce tak šlechetné, jen proto, že tě tak vřele milovalo? Chceš zapudit tu černou myšlénku, chceš odvolat výrok svůj, chceš nahradit Cyrilovi učiněnou urážku! — Nechceš! — Vynucená poslušnost za mnoho nestojí; otevírám tímto vůli tvé bránu. Přijmi mé požehnání — a to vroucí přání, by ze zruka požehnání nevyrostl strom kletby — — "

Druhý den přijel Zámecký žádat o ruku Klárky. Pan farář byl bledý. Ale když mu ženich vylíčil, že jen k vůli svému strýci nastupuje Klárka tento krok, jen k vůli tomu, aby mohla v stáři matce poskytnout zasloužené podpory, — přemýšlel chvíli starý farář. — — Snad se modlil: „A neuvoď nás v pokušení" — snad, ale při tom oživil obrazy své dosavadní chudoby, i kmitla se mu duší naděje, že by to vskutku mohlo být pravda, jak říkal Zámecký; činil si výčitky, že tak bezprávně posuzoval Klárku — stařičká mysl neodolá dvěma mladým výmluvným ústům. Pan farář řekl, že svoluje — —

A když přišel Cyril k němu co k poslednímu útočišti naděje své? Buď se mu to zdálo, buď opravdu byl velebný pán tak chladným, jako dosud nikdy. Samá útěcha — ale jen útěcha; ani stébla naděje pro hocha ubohého! Je prý to vůle boží, a před tou že musí ustoupit veškerá přání a vůle lidská.

„Ne vůle boží — vůle Klárčina!"

„Ovšem, Cyrile, ale vzepřem-li se jí, usmrtíme Klárku a tvojí také nebude. Ať jí má aspoň jiný!"

A co říkala Marketka?

Když viděla Cyrila utrápeného, plakala; když viděla Klárku veselou, smála se také, a když mluvila s velebným pánem, říkala:

„Vůle tvá je vůlí mojí!" —

V.

Co Toužetín je Toužetínem, nebylo prý tu hlučnější svatby, jako když se Zámecký podruhé ženil. Když si bral první ženu, stálo to hezké peníze, že by člověk byl za ně vystavěl pěkný domek u silnice. Ale to vše nebylo ničím proti svatbě druhé. Kde kdo byl, z blízka i z daleka, každý byl pozván. Na okolních panstvích v ten den byly kanceláře jako po vymření, lesy a revíry byly poručeny do ochrany boží a vášni pytláků, v polích prázdno. Všechen ten hluk a život splynul do statku Zámeckého.

Ba až z Prahy přijelo několik pánů.

Zdálo se, že Zámecký všechny ty skvělé sliby, o nichž Klárce šeptával, chtěl skutky ještě převýšit.

O Matoušský jarmark ve Slaném nebývá více lidu na náměstí, než v ten den byste byli uviděli v Toužetíně. Boháči přijeli zvýšit hrdost Zámeckého, chudí byli sezváni, aby nereptali na nějaký nevděk neb nevěru Klárčinu, aby každá myšlénka nevole byla bezplatným pohostěním utlumena.

„Věru, kdyby se Cyril ženil," — bylo slyšet tu a tam, — „takovou hostinu by nám nevystrojil; ba snad by nás ani nepozval na podívanou."

„Ba!" — ten a onen řekl, „že jednání Klářino není hezké... proč?... Taková slečna si může a má myslit na něco víc, než na pouhého člověka z nás. Cyril je ovšem hodný, ale Zámecký není také žádným nepoctivcem, vystrojil nám hostinu. Kdyby nebyl hodným, nedal by ani sousta. Či chleba jiš, toho píseň zpívej!"

Ubohý Cyrile!

Ten chudý lid, jenž tě měl rád jen proto, žes chudým jak on, jenž s tebou cítil bol a jednáním Klářiným opovrhoval, nyní se odvrací od tebe, nezná tě. Soupeř tvůj dal jim sladké sousto, oni podle sousta změnili mínění — hlesni, a rozsápou tě!

Ubohý Cyrile, kde jsi?

Tam v čelední komůrce na nízké posteli seděl sehnutý, skrývaje tváře do dlaní. Tak tiše, nepohnutě seděl, nevšímaje si toho křiku, smíchu a zpěvu na nádvoří statku. Jen když dlaně už byly zvlhlé, nadzvedl se, osušil šátkem oči a zase sklonil čelo v tu tvrdou podušku. Ba že tvrdá ta poduška, ty dlaně chudasa! — a změknou jen tenkrát, když je slza zvlhčí...

Vedle sebe měl Cyril uzlík svázaný, na uzlíku sukovitou hůl — vše připraveno jako na cestu.

Jako mraky podzimku po obloze honila se jedna myšlénka za druhou v opuštěné duši, a každá tak temná, z každé vanul mráz a sníh, hrozící zasypat několik těch zbylých chudobek jeho života.

Byl uchystán na cestu. Kam, to Bůh ví. Přál si býti odtud přes hory a doly, aby ušel lítosti a potupě — a zas chtěl vytrvat, stůj co stůj, chtěl ještě jednou vidět Klárku, až ji sem přivezou. Posud ji miloval, posud by za ni život svůj obětoval. Což pouhý, chudičký život! — on pro ni obětoval už víc, své růžové naděje, své zlaté sny, svoji spokojenost. Sirotků láska je prý odleskem života dávnověkého ráje. Cyril se nemohl spřáteliti s myšlénkou, že na Klárku někdy zapomene, ač zapomenutí jest jediným útočištěm na světě pro srdce uštvané. Klárka ovšem zapomene, zapomněla už — on jí neklnul, jako prarodiče naši neklnuli andělu, jenž je vyhánět z ráje do pustin trnitých. Klárka za chvíli půjde s jiným k oltáři, ale kam Cyril se má obrátit!

Ani v útlém mládí nepocítil takové opuštěnosti jako nyní. Rodičů neměl. Kéž by aspoň ti žili! — Staral by se o ně, pracoval by jen pro ně, oni by ho potěšili, on by snad zapomněl. Ale být sám a sám, nikoho nemít než Boha na nebi a lopotu na zemi —

A Cyril se rozplakal jako děcko.

Poznovu ozval se výskot a zpěv na nádvoří. Cyril neslyšel, jak rozjařený lid provolával slávu a dlouhý, šťastný život svému hostiteli, jenž v nejpěknějším vyšňoření objevil se na zápraží. A jak vlídně se usmíval. Vyhlížel nejméně o deset let mladším. Vážně se ukláněl na všecky strany lidu rozveselenému. Byl spokojen. Tak si to přál: jen aby se jich hodně sešlo, ať se vypráví po chaloupkách i statcích, po polích i vesnicích, od pokolení k pokolení, jak hlučnou svatbu měl Tonžetínský sedlák Zámecký.

„Jen buďte, lidičky, veseli! — jezte a pijte dle libosti."

Opětné „sláva!" zahřmělo ovzduším, až hejna holubů na střechách statku se plašila a jako po výstřelu kroužila dlouho nad vesnicí.

Cyril neslyšel.

V čelední komůrce ozvaly se kroky.

„Cyrile?"

Žádná odpověď.

„Cyrile, jsi to ty zde?"

Cyril nadzvedl hlavu a zvlhlé, zarudlé oči.

„Což se nemůžeš ozvat, když tě volám? — já myslil, že už jsi uchystán a ty tu sedíš, jako sedm drahých let. Kde máš sváteční oděv?"

„V uzlíku."

„Co? chceš snad jít pryč? — máš mé dovolení? Teď se stroj, za půl hodiny vyjedem."

„Kam?"

„Kam? — Haha! celý okres ví, že se dnes žením, jen náš Cyril ne! Na svatbu, — na moji svatbu pojedem!"

„To vím."

„Nu, a snad nechceš, abych si dělal kočího?"

„A kdo vám jej má dělat?"

„Ty!"

„Já?"

„Ano, ty — k čemu tě mám?"

„K čemu? — je mi opravdu líto těch vašich vraníků, že se s nimi musím rozloučit, že už s nimi nikam víc nepojedu — —"

„Nepojedeš?"

„Ne! Vozíval jsem s nimi Klárku z Kamenice na nádraží, přivezl jsem s nimi velebného pána k vaší umírající ženě, za každý korec semene jsem vám přivážel po všecka léta dvacet korců úrody s polí — ale k své Klárce vás nepovezu!"

„Což nazýváš slečnu Klárku svojí, ty blázne?"

„Klárka bývala mojí milenkou, slečna Klárka je vaší nevěstou."

„Pojedeš?"

„Ne!"

„Pojede jiný!"

A kdyby to nebylo právě v ten den, byl by Zámecký vzal Cyrila za halenu a vystrčil z komůrky. Tak byl rozčertěn. Ale — což bohatý sedlák je proto na světě, aby se zlobil kvůli lecjakémus oráči? Však si s ním ještě promluví. Zavolal jednoho statného výrostka, nařídil mu, by zapřáhnul koně do kočáru, aby vzal oprati do ruky, sedl na kozlík a zajel před síň. A teď jeden kočár za druhým přijel k zápraží pro své hosty, jeden za druhým rachotivě vyletěl ze vrat, jeden za druhým po silnici — všecky ku Kamenici. Po chvíli utišil se ryk na dvoře: o ty povozy a koně tam ubylo. Asi jako vypadá tábor vojenský, když odjede kavalerie a dělostřelci a zbude tam pěchota. Ale sotva někteří spozorovali ten klid, hned zanotovali písně veselé. Druzí s nimi. A znova veleben hostitel.

„Jen buďme veseli, hoši, ať Zámecký při svém návratu nevidí jedinkou smutnou tvář!"

Cyril to zaslechl.

„Zámecký tedy už odjel? — snad už klečí s mojí Klárkou před oltářem, snad už jim velebný pán ruce váže — — Až se vrátí, nemá tu být ani jedinká smutná tvář? Byla by to jen moje. Nechci, aby mne tu spatřil.

Odjel a brzy se s Klárkou sem vrátí — půjdu také, ale návratu mého se tu nikdo nedočká —"

A vzav uzlík pod paždí a hůl do ruky, přetřel dlaní ještě oči, ohlednul se naposledy po té tiché komůrce a znova vytryskla slza na ubledlou tvář. Člověk stírá slzu jednu, aby druhá měla místa dosti. Cyril setřel i tu a vyšel ven. Hoj! na nádvoří bylo veselo, až se to vesnicí rozléhalo, až se Cyril zalekl. Mladí, staří, děti — vše v jedné směsici kolem velikých, z prken sbitých stolů.

A což to klubko jich u vrat! Měli někoho mezi sebou, staříčka, a jeden přes druhého mu podával připit.

„Jak jsem pravil, hoši, nebudu pít. Pusťte mne. — vždyť mne ještě porazíte."

„Ani se mnou si nezavdáte, dědečku?"

„Děkuji. Kdyby to šlo z vašeho, no! — ale z almužny Zámeckého nechci okusit. Lpí na ní Cyrilův bol, moje spokojenost. Pusťte mne, jdu se podívat, kde je Cyril. Chvalte si Zámeckého jak chcete, ale on, jen on se přimluvil u vojenských pánů, aby Cyril byl odveden. Je ovšem statný hoch, ale byli tam ještě silnější, zavalití jak skály a šli domů. — Ah, tam je Cyril. Už jsem myslil, že jsi někam odešel, aniž bys mi dal s Bohem, když jsi včera u mne nebyl. Pojď sem, Cyrile, pojď! snad z celého kraje my dva samotní nebudeme na Zámeckého veselce, jen my dva se ho neprosíme o drobty. Neplač už. — pojď se mnou do chaloupky mé, tam si postěžuješ, tam tě potěším!"

„Pusťte dědečka!" ozval se Cyril, „marně byste ho nutili."

Dotěravci se ohledli.

„Tos ty, Cyrile? — kam jdeš s tím uzlíkem?"

„Do chaloupky dědečkovy."

„Kam z chaloupky?"

„Kam? — mám čekat, až mne páni zavolají, ale půjdu sám. Zítra mi bude vojenský kůň milejší než oba vraníci Zámeckého. Ba, dnes ještě musím pryč. Klárka do Toužetína, Cyril z Toužetína. Sem do statku se beztoho již více nevrátím — buďte tu s Bohem! Kdybych byl bohatým, jako Zámecký, vystrojil bych vám také hostinu, ne z hrdosti, ze srdce upřímného. Nemám, co bych vám dal na památku, jen tu ruku — přijměte ji, podejte mi ruku vaši. — Vidte, že jsem vám nikdy neublížil?"

Když byl Zámecký dal rozhlásit, že o jeho svatbě bude pohostěn každý, kdo přijde, hrnuli se lidé do statku, že sotva vrata stačila; velebili, do nebe vynášeli dobrotu boháčovu a snad by byl v tom okamžiku proň každý do ohně skočil. Pro Cyrila zbyl jen výsměch. Zámecký byl mezi nimi, Cyril plakal v koutku své komůrky.

Ale sotva lidé spatřili toho hocha utrápeného, umlkla hned všecka píseň, uhaslo veselí, ruka odkládala darované pochoutky. Teď byl Zámecký pryč, lid viděl před sebou jen Cyrila, viděl na tváři jeho pravý stav svůj, v očích jeho do krve vyplakaných zřel vlastní bídu svoji jako v zrcadle, každý vzpomněl si na svou chudobu, vzpomněl si, že veselost a dobré časy potrvají jen dnes, zítra že nastane zas práce. — — Možná, že Zámecký, až se vrátí, všecku tu chudinu dá ze dvora vyhnat. Ale Cyril? Co se naň pamatuji, byl vždy tak chudým jako oni, a chudoba ho bude doprovázet až ku hrobu jako je.

„Hoši, my jsme se prohřešili proti vlastní chudobě!" zvolal kdosi: „co se stalo Cyrilovi, může potkat každého z nás, může potkat naše děti."

„Nechci vám kazit radost, soudruzi. Buďte jen veseli a někdy si také vzpomeňte na mne!"

„Pryč odtud! — kam jdeš, Cyrile?"

„S dědečkem rozloučit se a s chaloupkou."

„Půjdeme s tebou."

„Ale dlouho se tam nezdržím."

„Kam půjdeš pak?"

„Do Terezína k dragounům."

„Nechoď!"

„Musím."

„Aspoň do kasáren ještě nepospíchej!"

„Není pomoci."

„Zůstaň s námi!"

„Nemohu!"

„Půjdeme tě tedy vyprovodit!"

A lid v ohromném procesí vyhrnul se ze vrat statku na náves, s návsi silnicí ku Kamenici.

„Cyrile, chtěl jsem, abys se šel podívat ještě do chaloupky."

„I jen ho nechte, dědečku! — co by tam uviděl? prázdnou světničku, když vy jste zde. A k čemu do chaloupky? pojďte s námi a rozlučte se s Cyrilem po cestě. Ale musíme zostřit krok, hoši! Než budou zvonit v Kamenici, ať tam dorazíme, ať vidíme, jak si bude Zámecký vyšlapovat s Klárkou k oltáři!"

„Nu, takhle já vám nepostačím, lidičky!" oddychoval dědeček. „Máte o celé půlstoletí mladší nohy než já."

„Dejte sem ruku, dědečku, a ty, Cyrile, jdi na druhou stranu. Tak, a teď to půjde."

„Ale proč tak spěcháte?"

„Chceme vidět Zámeckého svatbu."

„To byste v Toužetíně také viděli, až přijedou."

„Už by to nebylo takové."

„Měli jste tedy jíti dříve."

„Neviděli jsme dřív Cyrilovy zaslzené oči."

„Opravdu jdete jen k vůli Cyrilovi?"

„Opravdu! K vůli Cyrilovi jdeme, k vůli Zámeckému pospícháme."

„Jak tomu mám rozumět?"

„Dědečku, řeč vás při chůzi unavuje."

A jako lijavec hnal se ten zástup ku Kamenici, po celé šíři silnice; kdo je potkal, každý se zastavil — a bezkou chvíli za nimi se díval.

Právě se rozhoupaly na Kamenické věži zvony a velebný hukot plul tím širým krajem, když dav se přihnal ku zvonici před kostelem. Na prostranství mezi farou a kostelem bylo k umačkání. A teď ještě přišli ti z Toužetína!

„Nešel ještě svatební průvod do chrámu?" ptali se příchozí.

„Nešel."

„Počkáme tedy."

Cyril se postavil těsně ke zdi do zadu, aby ho nikdo neviděl. Znají ho tu beztoho jako doma, a on nechtěl, aby se mu smáli nebo jej litovali. Ale — kdo pak se dívá o svatbě na nějakého nesmělce v koutku!

Dědeček zatáhnul Cyrila za rukáv.

„Nevíš, co mají ti naši za lubem?"

„Nevím; také jsem se jich ptal stranou, ale odpověď mi slíbili až později. Raději bych utekl odtud kraj světa, ale mám prý ještě chvíli počkat, pak že mne doprovodí až k Terezínské bráně."

Nyní se rozpovídaly podruhé zvony Kamenické a v lidstvu nastal ryk a hemžení, jako v mraveništi, hodíme-li tam zrnko písku.

„Již jdou! — vidíte? už vycházejí z fary. Klárka s mládencem. Zámecký s družičkou, — za nimi velebný pán, — Marketka."

A každý hledal povýšené místo, každý se tlačil v popředí, jen aby vše dobře viděl. Jediný Cyril se choulil za zeď hřbitovní, jen on, když všichni se napínali, sklonil hlavu svou, sejmul vojenskou čapku a zakryl bledou tvář.

Nohy se mu chvěly, v hlavě mu vířila krev — štěstí, že byl opřen o zeď hřbitova, byl by sklesnul.

V tom slyšel, že někdo přiběhl, ucítil, že někdo jej chopil za ruce.

„Honem, Cyrile, už jsou tady!"

„Ať!"

„Rychle pojď!"

„Kam?"

„Tam blíž — ku dveřím kostela."

„Měli byste to svědomí? — chcete, abych tam byl vydán v teré hanbě a výsměchu? abych se lítostí zbláznil? — Jen proto jste šli tedy se mnou, jen proto jste mne zdržovali? — a já vám přec nikdy neublížil!"

„Neodsuzuj, jen honem pojď!"

„Nepůjdu!"

Ale Cyril se marně vzpíral. Přiběhli ještě dva, vzali ho pod paždí, protlačili se s ním až ku dveřím kostela.

„Tady buď! — když nechceš být poznán, zakryj si zatím tváře, ale buď tady! A vy, hoši, ruce sem! udělejme řetěz!"

A v mžiku rozestoupili se Toužetínští junáci, chopili se za ruce a řetěz byl pevnější železa. Diváci nevěděli, co to znamená, a divili se tomu mravu nevídanému. Ale čekali zvědavě, jak to dopadne, až dojde průvod svatební.

Ten už tu byl. Klárka nemohouc ku předu, ohledla se rozpačitě na svého ženicha.

„Co to znamená?" tázal se Zámecký.

„Všední obyčej — zatahovat snoubencům."

„Ale po svatbě."

„Před ní také!"

„Máte mít provaz z květin."

„Ruce naše aspoň nepřetrhnete."

Zámecký se usmál a sáhal po tobolce.

„Nechte si své bankovky — chceme jiné výkupné."

Zámecký se zarazil. Takhle s ním ještě nikdo nemluvil.

„Výkupné? — jaké?"

„Odprošení — poděkování!"

„Zbláznili jste se, či jste sem přišli opilí?"

„Odprošení a poděkování!"

„Komu?"

„Cyrilovi!"

„Neznám žádného Cyrila!"

„Ani toho ne, co zde stojí?"

„Pryč s cesty!"

„Ani krok! Ruce naše jsou pevně semknuty, ty vás nepustí tak lehce k oltáři!"

A řetěz druhý utvořil se za řetězem prvním a z každého článku jeho zíraly dvě oči hněvivé, dvě tváře odhodlané.

Klárka se rděla, Zámecký byl zsinalý.

„Jaké odprošení chcete?"

„Za Klárku — že Cyrilovi duši proklála. Slovo vaše ať vám pak ona někdy vynahradí!"

„A poděkování?"

„Za sebe — že Cyril po všecka léta střežil vaši nevěstu."

„Řeknu mu to doma, — ustupte!"

„Ne, on se domů nikdy víc nevrátí! Hle, Cyril klesá — zadržte jej — omyjte mu spánky studenou vodou — —"

„S cesty!"

„Poděkovat — odprosit!"

„Cyrile, — děkuji ti! — odpusť mi — —"

(Pokračování.)

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

X.

Ze života dvou mužů z lidu.

„Jde máš, milená Sofie," pravil Teodor, „člověka, jenž se hodí ku všemu. To jest výsledek našeho vychování; není-li pravda, Karle? To jest proto, že se s námi v dětství nikdo nemazlil, že jsme sobě od nejútlejšího mládí zvykli na myšlénku, že nikdo nestojí níže nás... Lidé, kteří se vychovávají sami, jako my se vychovali, ti, kteří bez každé cizí pomoci kromě úsilí své vlastní vůle a ryzí ctižádosti vyšli konečně vítězně z boje o život... ano u všech ďáblů, to jsou ti jediní, kteří vědí, jak se chovat k nešťastným. Nebudu ti vypravovati různé události ze svého života, v nichž zachoval jsem se ku svému bližnímu jako k samu sobě, nebudu je vypravovati, abych neupadl v ošklivý hřích samochvály a zároveň, Sofie, abych nevzbudil tvou závist, přes tvoje rozličné dobročinné podniky a lidumilné loterie. Dost na tom, že jsem zůstal svým."

„Povídej nebo nám to pověz jindy, Teodore."

„Ne, ne... o všem tom má se mlčeti; tak to káže skromnost. Přiznávám se, že nemám velkou zásobu této vzácné ctnosti, nejsem bez ješitnosti a první mou ješitností jest, že jsem byl žebrákem, že jsem chodil za almužnou ode dveří ku dveřím, že jsem chodil bos se svým bratrem Karlem, a spával s ním v zákoutích u dveří bez přístřeší, bez útulku, bez rodiny. Nevím, jaký zázračný paprslek ráznosti a pevné vůle zasvítil to ve mně. Bylo

o zjevení. Pochopil jsem, že se před našimi kroky otvírají dvě cesty: jedna do vězení, druhá ku slávě. Vzal jsem do náručí svého ubohého bratra, jako dnes nesu Nelu, a řekl jsem: ‚Otče náš, jenž jsi v nebesích, zachráníž nás . . .‘ Tak jsme se zachránili. Já jsem se naučil číst a naučil jsem číst svého bratra. Sloužil jsem u různých pánů, kteří mi dávali jíst a dovolili mi choditi do školy. Uložil jsem si každý halíř ze své mzdy: koupil jsem si pokladničku. Uspořil jsem tolik, že jsem si mohl koupit knihy . . . Nevím ani, jak jsem se mohl dostat k medicině: ale nějak se to stalo mezi tím, co můj bratr si vydělával chléb jako učedník v krámě obchodníka s minerálními barvami . . .“

„Jaké věci to povídáš!“ zvolala Sofie, velice rozladěna, neboť slýchala nerada o tomto thematu. „A já se tážu, k čemu jsou ty vzpominky na taková dětinství? A kromě toho je tuze přepináš.“

„Já nepřepínám ničeho“ — řekl Teodor se zápalem: „Seňoro, poslouchejte a mlčte . . . Chci se zde postavit na kathedru . . . Ať mne slyší všichni chudí, všichni nešťastní, všechny ty opuštěné děti . . . Dostal jsem se k lékařství jak Bůh chtěl, a naučil jsem se lékařství jak Bůh chtěl . . . Dobrý muž dal mi dobré rady a pomáhal mi svými almužnami . . . Cítil jsem náklonnost k medicině . . . Jak studovat a neopustit práci, která mi dávala jíst? — To bylo hrozné rozcestí! . . . Drahý Karle, pamatuješ se ještě, jak chodili jsme oba dva, hledajíce práci v holírně v starobylé ulici de Confreros? . . . Nikdy neměli jsme břitvy v rukou, ale musili jsme si dobývati chleba holením . . . Z počátku jsme jenom pomáhali, pamatuješ se, Karle? . . . potom chopili jsme se oněch vzácných nástrojů sami. Pouštění krve bylo naší spásou. Já začal studovati anatomii. Věda obdivuhodná, božská! Školní práce byla tak velká, že jsem musil opustit lazebnu onoho proslulého mistra Kajetana . . . V ten den, když jsem odcházel, dal se do pláče . . . Dal mi dva tolary a jeho žena mne obdarovala starými kalhotami po svém muži . . . Pak jsem se dal za sluhu. Bůh mne opatroval, dávaje mi vždycky dobré pány. Má náklonnost ke studiu zajímala tyto dobré lidi, i ponechávali mi tolik volného času, co jen možná bylo. Nespal jsem a studoval. Studoval jsem i ve spaní. Třeštil jsem a čidě šatstvo odříkával jsem si z paměti částky lidské kostry . . . Pamatuji se, že kartáčování šatů mého pána sloužilo mi při studování anatomie svalů . . . Čidě rukáv říkal jsem: musculus deltoides, biceps . . . supinator cubitalis; nad jeho spodky jsem opakoval: musculus glutaeus, psoas, gemellus, tibialis atd. V tom domě měl jsem přebytek jídla, i odnášel jsem je svému bratru, který bydlel u nějakého ctihodného vetešníka. Pamatuješ se, Karle?“

„Pamatuji se“ — řekl Karel s pohnutím. — „A díky za to, že jsem nalezl někoho, kdo mi dal přístřeší za nepatrnou práci s vedením jeho účtů. Později měl jsem to štěstí, že jsem klopýtnul přes onoho plukovníka na pensi, který mne naučil prvním základům matematiky.“

„Dobrá: není onuce, kterou by dnes vaše vzácnosti nevyvěsili na ulici,“ prohodila Sofie.

„Bratr žádal mne o chleba,“ pokračoval Teodor, „a já mu odpověděl: Chleba jsi řekl? Chop se matematiky . . . Jednoho dne mi dal můj pán vstupenky do divadla de la Cruz: vzal jsem bratra s sebou a velice jsme se bavili: ale Karel uhnal si zapálení plic . . . Hrozná to překážka, nesmírná! To znamenalo býti postřelen hned na začátku boje . . . Ale nikoliv. Kdo by zoufal? Ku předu, řekl jsem, aby se vyléčil. Jeden professor z fakulty, který si mne velmi zalíbil, ujal se ho v nemoci.“

„Byl to pravý boží zázrak, že mne zachránil v onom špinavém doupěti, v tom skladišti starých hadrů, starého železa a staré kůže.“

„Bůh byl s námi . . . to viděl jsem jasně . . . Postavil se k naší straně . . . O dobře jsem věděl, o koho jsem se opíral,“ pokračoval Teodor s tou nervosní, prudkou, vroucí výmluvností, která mu tak slušela, jako jeho černá hříva a lví hlava: „aby dostal bratr léků, bylo potřebí, abych se já zbavil šatstva. Farmakopie a krejčovské účty nemohou jíti rukou v ruce. Recept za receptem — nemocný strávil můj plášť, potom převlečník: — moje střevíce proměnily se v pilulky. Ale moji pánové mne neopustili . . . dostal jsem jiné šaty a můj bratr vyšel na ulici. Lékař mi řekl: Ať odejde zotavit se na venkov . . . Já přemýšlel: Na venkov, jsi pravil? Ať jde do hornické školy. Bratr byl důkladný matematik. Já jsem jej naučil prvopočátkům lučby; . . . záhy jevíval zálibu v nerostech a dříve ještě než vstoupil do školy, vycházel do polí u Sv. Isidora a sbíral oblázky . . . Já plul svou cestou dále vlnami a vichřicí . . . Každým dnem byl jsem více medikem. Proslulý operatér vzal si mne za pomocníka: přestal jsem býti sluhou — Začal jsem sloužiti vědě . . . můj pán onemocněl: ošetřoval jsem jej jako milosrdná sestra. Zemřel a zanechal mi odkaz. Věc velikolepá! — hulku, strojek na cigaretty, loveckou trubku a čtyři tisíce reálů na penězích. Jmění! Bratr dostal knihy, já šat a když jsem se slušně oblékl, začal jsem dostávati pacienty. Zdá se, že člověčenstvo ztrácelo zdraví jen proto, aby mi dávalo práci . . . Ku předu, stále ku předu! . . . Minula léta, léta . . . konečně spatřil jsem bránu spásy po tak velkých trampotách . . . Bratr i já pluli jsme dále bez velkého namáhání . . . již nebyli jsme smutni! Bůh usmíval se za námi. Golfinové vyhráli! . . . Bůh podal jim ruku. Začal jsem studovati oči a za krátko operoval jsem bělmo: ale já jsem chtěl dále. Vydělával jsem trochu peněz, ale bratr spotřeboval také dost . . . Konečně vyšel Karel ze školy . . . Ať žijou lidé neohrožení! Zanechav jej na dobrém místě s vynosným služným v Riotinto, odjel jsem do Ameriky. Byl jsem jako nějaký Columbus, Columbus práce, byl jsem jako nějaký Fernan Cortez: objevil jsem Nový svět, a jak jsem jej objevil, dobyl jsem ho.“

„Jen se dost vynachval,“ rozesmála se Sofie.

„Ano, jestli jest hrdin ve světě, budeš jedním z nich,“ dokládal Karel, jemuž byl bratr předmětem bezměrného obdivu.

„A teď se připravte, pane polobohu,“ řekla Sofie, „korunovati všechny své veliké skutky zázrakem, kterýžto zázrak bude navrácení zraku slepci od narození . . . Hle tam přichází Don Francisco nás uvítat.“

Ubírajíce se vzhůru po pahorku, jenž vroubil doly, na straně západní, přišli do Aldeacorby a k domu seňora de Penáguilas, který obléknuv na sebe u velkém chvatu kabátec, vyšel svým přátelům vstříc. Večer se smrákal.

XI.

Patriarcha Aldeacorbsky.

„Už se doji," řekl dříve než pozdravil. „Myslím, že by vám snad bylo milo trochu mléka? Jak se vám daří, Doño Sofie? — A vám, Done Teodore?... Co pak si to nesete? — Aj, Marie Canela, — co ti je, maličká? Ach, jedna tlapka bolavá... Jak pak dlouho to už máš?"

Všichni vstoupili do dvorku před domem. Bylo slyšet vážné bučení krav, které byly právě vehnány do chlévů; a to, jakož i příjemná lučení vůně sena, které lidé snášeli, osvěžovalo mile smysly i ducha.

Lékař posadil Nelu na kamennou lavici a tato strnulá úctou, neodvážila se ani hnouti a dívala se na svého dobrodince plna úžasu.

„A kde je Pavel?" zeptal se inženýr.

„Právě sešel do zahrady," odvětil señor de Penáguilas, nabízeje Sofii venkovskou židli. „Můžeš jít, Nelo, a chodit s ním."

„Ne, ne, — nechci ještě, aby chodila," namítal Teodor, zadržuje ji. „A potom bude pít mléko s námi."

„Nechcete se dnes večer podívat na mého syna?" tázal se señor de Penáguilas.

„Včerejší prohlídka mi stačí," odvětil Golfín. „Operace může se učinit."

„Šťastně?"

„Ach, šťastně!... to nelze ještě říci. Jak velikou radostí bylo by to pro mne, dáti zrak tomu, jenž toho tak zasluhuje! Váš syn má důvtip první třídy, skvělou obrazotvornost a jest tak dobrý. Jeho naprostá neznalost viditelného světa činí tyto výborné vlastnosti ještě patrnějšími; představují se nám samotny, zázračně prosté v celé ryzosti a s veškerým kouzlem velkých výtvorů přírody, nedotknutých uměním člověka. Jest plný idealismu, idealismu velikolepého, nadmíru krásného. Jest jako obrovský balvan nespracovaného mramoru, mramoru v lomech... Nezná skutečnost, žije životem vnitřním, životem čisté illuse. O kdybysme mu mohli dáti zrak! Často si říkám, jestli vracejíce mu zrak, neučiníme z anděla člověka. To jest záhadou a budí v mé duši pochybnost... Ale učiňme jej člověkem; to jest povinností vědy; přenesme jej ze světa illusí do světa skutečnosti a potom nabude při svém velkém nadání brzo pravého vzdělání a zdravého soudu o světě; jeho myšlénky a představy budou pak přesny, i nabude vzácného daru, vážiti pravou cenu všech věcí."

Přinesli kotlíky bílého mléka, pěnícího se, vlahého, jen jen přetékajícího přes okraje, hustě a vonně. Penáguilas nabídnul první Sofii a pánové vzali si dva druhé. Teodor podal svůj kotlík Nele, která stydlivostí celá zaražena zdráhala se jej vzíti.

„Pojď, holčino," řekla Sofie, „nebuď nezdvořilá; beř, co se ti dává."

„Ještě jeden kotlík pro Dona Teodora," řekl Penáguilas služebníkovi.

Bylo slyšet srčení mléka do krajáče.

„A pozná pravou podstatu všech věcí," řekl Don Francisko, opakuje slova doktorova, jež byla naň učinila nemalý dojem. „Vyslovil jste, Done Teodore, větu podivuhodnou. A když tak již o tom mluvíme, chci se vám svěřiti s tím, co mne již dlouhý čas znepokojuje. Dovolte, abych se také posadil."

Don Francisko usedl na židli, kterou měl po ruce. Teodor, Karel a Sofie seděli na židlích, přinesených z domu, a Nela byla stále ještě na kamenné lavici. Po mléku, které byla vypila, zůstaly jí bílé kníry na hořejším rtu.

„Tedy, señore Teodore, pravím, že mne již po nějaký čas velice znepokojuje stav rozčilenosti, v kterém se můj syn nalézá; připisuji to naději, kterou jsme v něm zbudili. Víte již, že jsem míval v obyčeji předčítati mu rozmanité knihy. Myslím, že se jeho mysl tím čtením přílišně rozohnila, a že se v ní nahromadilo množství představ, které jsou nad schopnost mozku člověka nevidoucího. Nevím, jestli se dobře vyjadřuji."

„Úplně správně."

„Jeho hloubavost nemá konce. Žasnu, když jej slyším, a divím se jeho mozku a bystrosti, jeho rozumování. Ale myslím, že jest všechno to jeho vědění plné tisícerých vad a chyb z nedostatku soustavnosti a z neznalosti viditelného světa."

„Nemůže tomu býti jinak."

„Ale nejpodivnější jest, že stržen svou mocnou obrazotvorností, která jest jako Herkules, ukovaný na řetězu ve vězení a usilující strhati pouta i zdi —"

„Velmi dobře, velmi správně řečeno."

„Jeho obrazotvornost, pravím, nemůže udržeti se v temnotách smyslů i vychází na tento náš vesmír světla a usiluje nahraditi svými smělými výtvory nedostatek vidu. Pavel má úžasně hloubavého ducha; ale tento pátravý duch není nic jiného než smělý pták s ostřiženými křídly. Celé dny bývá jako u vytržení, nespí a jeho nárušivost po vědění přechází až v šílenství. Chce, abych mu stále četl knihy nové, a po každé přestávce činí nejsmělejší poznámky, ale s takovou nelíčenou prostoduchostí, že se často nemohu zdržeti smíchu. Tvrdí a dokládá největší nesmysly, a odporujte mu... Bojím se opravdu, aby se nezbláznil, aby mu nezměkl mozek. Kdybyste viděl, jak smutným a zasmušilým někdy bývá! — Vezme si něco do hlavy a dělej co dělej, nevymluvíš mu to za celý týden. Často trvá to mnoho dní, než se spustí myšlénky, která je zrovna tak dojemná, jako pošetile originelní. Nedá si na příklad vymluvit, že Nela je hezká."

Ozval se smích a Nela zůstala, jakoby jí krví polil.

„Že je Nela hezká!" zvolal Teodor vlídně. „Ano, ona je hezká."

„Toť si také myslím, a zvláště když má dnes ty bílé kníry," řekla Sofie.

„Ano, protože to jest roztomilá, malá hlavička," opakoval Teodor, bera ji za bradu. „Sofie, dej mi šátek. Pojďme, utřeme ty vousy."

Teodor vrátil Sofii šátek, když byl Nelu zase přivedl do pořádku.

Don Francisko řekl jí, aby se šla podívat za Pavlem a Nela vešla do domu, pokulhávajíc.

„A když mu odporuji," pokračoval pan z Aldeacorby, „odpoví mi syn, že snad zrak, — může-li pak býti něco pošetilejšího, — působí u mne na úkor pravdivosti věcí."

„Neodporujte mu, a ustaňte na ten čas naprosto od všelikého čtení. Na několik dní jest nutno zachovati u něho ničím nerušený klid. Musíme se k mozku chovat velmi šetrně, než podnikneme operaci takového druhu."

„Jestli to vůle boží, aby můj syn prohledl," řekl seňor de Peñáguilas s vroucností, „budete mi tím největším, tím nejdobročinnějším ze všech lidí. Temnota v jeho očích je temnotou mého života; ten černý stín učinil smutný mé dny a zatemnil hmotný blahobyt, jejž mám. Jsem bohat, ale k čemu jest mi mé bohatství? Nic z toho, co on viděti nemůže, netěší také mne. Před měsícem došla mne zpráva, že jsem zdědil velké jmění: ... vy již víte, seňore Karle, že můj strýc Faustin zemřel v Matamoros. Neměl synův. Můj bratr Manuel a já stali jsme se dědici. To jest jako házení perel vepřům — ne vůči mému bratru, který má roztomilou, již dospělou dceru, ale vůči mně bídnému, který nemohu svému jedinému synu dáti užití všeho dobrého, co bych mu opatřiti mohl."

Po těchto slovech nastalo dlouhé ticho, přerušované toliko tlumeným bučením krav v blízkých stájích.

„Pro něho," pokračoval patriarcha Aldeacorbský s hlubokým smutkem, „pro něho není požitek práce, který jest nejpřednějším ze všech ostatních. Když nezná krásy přírody, což jsou jemu půvaby rolí a luhuv: příjemnosti hospodářství? Nevím, jak mohl Bůh vzíti lidské bytosti pohled na tučné dobytče, na strom oblitý hruškami, na zelené lučiny, jak mohl zabrániti, aby neviděl nahromaděné plodiny země, rozděloval dělníkům práci a četl na obloze, jaké bude počasí. Pro něho je život jen horečný klam. Ve své osamělosti nenalezne útěchy ani u rodinného krbu, neboť, až umru, jaké rodiny bude míti ubohý slepec? Ani on nebude se chtít oženit, aniž bude ženy z dobrého rodu, která by si jej vzala přes jeho bohatství: ano, já sám bych mu neradil, aby se oženil. Takž tedy, když mi Don Teodor dal naději, viděl jsem nebe otevřené: viděl jsem jako ráj otvírající se na zemi, viděl jsem mladé, šťastné a citplné manželství: viděl jsem andílky, svá vnoučata kolem sebe: viděl jsem svůj hrob okrášlený a vonný dětskými květy s tou veškerou něžností, která přetrvá i mou poslední hodinku a doprovodí mne do hrobu ... Vy to nechápete: vy nevíte, že můj bratr Manuel, ten dobrý můj bratr, byl již dávno zpraven o mých nadějích a začal podle toho činí i záměry své. Slyšte, co mi řekl ... (Don Francisko vyňal několik listů, kterými se probíral, aniž by nalezl ten pravý) ... Zkrátka jest radostí bez sebe a psal mi: ‚Provdám svou Florentinu za tvého Pavlíka a tak budeme míti dvojité úroky z půl milionu tolarů, odkázaných nám strýcem Faustinem ...' Mně jest jako bych viděl, jak si Manuel mne ruce a vykračuje si, jak to mívá v obyčeji, když mu přijde šťastná myšlénka. Očekávám návštěvu jeho a jeho dcery každou chvíli: chtějí u mne stráviti den 1. října i chtějí zvědět, jak skončí ten pokus navrátiti mému synu světlo ..."

Stmívalo se víc a více a společnost halila se v klidný soumrak. Z domu začalo se kouřit a příjemná venkovská večeře hlásila se vůní. Patriarcha, který se zdál býti lidským zosobněním tohoto teskného klidu, ujal se opětně slova:

„Blaženost mého bratra i moje závisí na tom, abych měl syna, kteréhož bych mohl nabídnouti za muže Florentině, tak krásné jako bohorodička, když ji malují jak přichází k ní anděl, řka: ‚Pán s tebou' ... Můj slepec není takovým mužem, ale můj syn Pavel, mající zrak, bude uskutečněním všech mých snů a požehnáním božím které vstoupí do mého domu."

Všichni se zamlčeli, hluboce dojati tklivým a prostým vypravováním dobrého otce. Tento zvedl k očím velkou, hrubou a upracovanou ruku a setřel si slzu.

„Co ty tomu říkáš, Teodore?" tázal se Karel bratra.

„Nic více, nežli že jsem zkoumal svědomitě tento případ a že nemám dostatečných důvodů, abych řekl: Není pomoci, jak to pravili proslulí lékařové, u kterých se náš přítel ptal o radu. Nezaručuji se za šťastný výsledek, ale nepovažuji jej za nemožný. Včerejší prohlídka neobjevila mi žádné porušení sítnice, ani očního nervu. Je-li sítnice v pořádku, obmezuje se vše jenom na odstranění překážky, nalézající se před ní. Zraková čočka, která se často zatemní a ztvrdne jako kámen, jest nám tou překážkou. Kdyby veškerá ústrojí činila svou úlohu, k jaké jsou určena ... ale zde, v té republice oka jsou mnohá z nich, která neužíváním zakrsají ..."

„Tak tedy se všechno obmezuje na pouhé odstranění černého bělma," zvolal Francisko dychtivě.

„O nikoliv, pane: kdyby bylo jenom to, mohli bychom se pokládat za šťastny. Stačilo by pouhé odstranění tohoto služebníka zraku, jenž tak špatně koná svou povinnost. Jest mu uloženo, aby propouštěl světlo, a on na místě toho se sráží, mění, tvrdne a stává se neprostupným, jako zeď. Jest ještě něco více, Done Francisko. Duhovka není, jak by měla být. Jest nutno, abychom si dali práci se zornicí. Ale vše to je mi k smíchu, když se jednou zmocním toho oka, tak dlouho pohrouženého v sen, když je prozkoumám a naleznu jen cévnatku a sítnici neporušeny. Ale jestliže, až odstraním čočku, vstoupím zároveň se světlem do svého nově dobytého paláce a naleznu úplnou slepotu ..., kdyby byla částečná mnoho bychom získali, ale bude-li úplná ... tedy, proti umrtvenému nervovému aparátu zraku nezmůžeme ničeho. Do hlubin tajemnosti životních jest nám zabráněno vniknouti. Co zbývá? Trpělivost. Tento případ upoutal nad míru mou pozornost: jsou známky, že vnitřní ústrojí oka není porušené. Její královská milost, sítnice, jest snad ochotna přijmouti paprsky světla, které jí chceme nabídnouti. Jeho Výsosti, skelnému moku, nebude světlo bezpochyby novotou. Jestliže nedostatkem cviku upadl poněkud v zákal černý — jakýsi to druh zasmušilosti, — pokusíme se, abychom to napravili. Všechno bude pak dobře v té královské komoře ... Ale myslím ještě na jinou věc. Zornice a zákal obyčejně dopouštějí, aby vniklo do oka trochu jasnosti, a náš slepý nevidí ani mlhy. To mne zarazilo ... Pravda, také vrstvy korové jsou velmi kalné, překážky, s kterými se světlo potkává, jsou veliké ... ale uvidíme ... Seňore Francisko, jste připraven na všecko?"

„Připraven? Na co mám být připraven?" zvolal Don Francisko skoro nárůživě.

„Jest k tomu třeba mnoho odvahy, abyste byl připraven na to, co vám chci říci ..."

„Co to jest?"

„Možnost, že váš syn podstoupí bolestnou operaci a potom zůstane slepým jako dosavad ... Opakuji vám: Nemožnost zdaru není dokázána: mám operaci podniknout?"

„Já odpověděl a odpovídám zas: Ať se operace zkusí, a staň se vůle boží. Ku předu."

„Ku předu! Vy jste pronesl mé slovo."

Don Francisko se zvedl a div nerozmačkal tu lví ruku doktorovu.

„V tomto podnebí může se operace podniknout v prvních dnech říjnových,“ pravil Gollin. „Zejtra určím, jak se má pacient po celou tu dobu chovat. A teď půjdeme: zde nahoře počíná být chladno.“

Don Francisko zval své přátele do domu a k večeři, ale oni toho nepřijali. Vyšli všichni i s Nelou, kterou chtěl míti Teodor s sebou, a Don Francisko je doprovázel až k dílnám.

Povzbuzeni tichostí a krásou večera hovořili o věcech příjemných; o bohatství a výnosnosti dolů a jiných záležitostech okolního kraje. Když přišli Goltinové domů, vracel se Don Francisko ku svému dvorci sám a smuten, jda volným krokem a s očima upřenýma do země. Přemýšlel o těch hrozných dnech úzkosti a naděje, o strachu a pochybnostech, které měly přijíti. Cestou potkal psa Čoto, i šli spolu vzhůru po dřevěných schodech. Měsíc svítil jasně a stín stařeny vystupoval před ním, lomě se na schodech a tvoře jako klikatou nestvůru, poskakující před ním od stupně k stupni. Pes šel podle něho. Nemaje žádné jiné bytosti, které by se svěřil s myšlénkami, jež ryly mu v mozku, řekl Don Francisko:

„Čoto, jak to všechno bude?“

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Účinek utrýchu na organismus lidský.

Starší čtenáři „Lumíra“ mají zajisté ještě v paměti Arbesovu „Zázračnou madonu“. Mnohé čtenářce jistě dobře v mysli utkvělo, jak bledá slabá dívka požíváním utrýchu stala se krásnou a tím získala milence. Nedovedu tak poutavým způsobem vylíčiti účinky utrýchu na organismus lidský, jak se to stalo v oné povídce, chci však laskavé čtenáře seznámiti s vědecky prozkoumanými případy, které dokazují, že není tu zcela bezdůvodna základní myšlénka oné napínavé povídky.

Utrých čili arsenik bílý jest jeden z nejznámějších jedů, ba můžeme říci, že jed z nejobyčejnějších, kterými se většina otrávení děje. Dle statistických dat z Francie, Anglie a Dánska stává se téměř polovice veškerých případů otrávení utrýchem. Vysvětluje se to tím, že je to hmota nepříliš vzácná a dost hojně k různým účelům v průmyslu užívaná.

K otrávení ze zlého úmyslu hodí se tím, že postrádá význačných vlastností, které by jej mohly prozraditi. Je to prášek bílý bez vůně, chuti slabé, tak že snadno může býti přimísen k potravinám a nepozorovaně požit. Kromě toho stačí nepatrné množství k otrávení. Pro hojné jeho užívání snadno lze si ho zaopatřiti.

Užívá se ho ku př. hojně k otravování krys, k napouštění obilí před setím, a často stalo se, že když byl určen k některému tomuto účelu, pro svoje nevinné zevnější vlastnosti byl přimísen k mouce, neb jinak se dostal mezi potraviny a tím způsobeno otrávení.

Takové nahodilé otrávení stává se také při používání jiných sloučenin arsenu k různým účelům. Jedna sloučenina mnoho užívaná je krásná zelená barva „zeleň svinibrodská“. Té užívalo se pro její krásu zejména dříve k barvení nejrůznějších hmot, také i k barvení látek oděvních, zejména tarlatanu. Při pohybu oprašovaly se částečky této silně jedovaté barvy, přicházely pak do plic a působily zhoubně na zdraví. Plesové šaty tarlatanové zelení svinibrodskou obarvené mohou za jeden ples rozprášiti čtyři gramy utrýchu, je to dost značné množství, uvážíme-li, že čtvrt gramu utrýchu postačí k otrávení člověka. Proto zakázáno používání zeleni svinibrodské k tomuto účelu. Poznány též případy otrávení osob bydlících v pokojích malovaných touto barvou. Je ostatně větší počet barev zelených, žlutých i modrých, obsahujících arsen: ku př. šmolka, které se dříve užívalo k modření prádla. Modrá barva, které se nyní k tomu pod názvem šmolky používá, je nejedovatý ultramarin.

Někdy bývají i dětské hračky, květiny ba i cukroviny obarveny látkami arsen obsahujícími.

Ačkoli je arsen velmi zhoubným jedem, může ho organismus v menších dávkách snášeti, aniž nastane otrávení, a účinkuje v některém ohledu příznivě.

Utrýchu užívá se s úspěchem v některých případech v lékařství a obsahují ho také některé prostředky krášlicí; nejzajímavější však je pozorovati účinek pravidelného užívání malých dávek utrýchu. Toto požívání utrýchu rozšířeno je dle svědectví některých lékařů v Štýrsku a Korutanech mezi lesníky a dřevoštěpy, kteří tvrdí, že mají lehčí dech a mohou snáze stoupati do hor. Na takových lidech pozorováno, že mají vzhled lidí zdravím kypících, tělo jejich že se stává plnějším.

Ten, kdo si chce na požívání utrýchu zvyknouti, počíná s malou dávkou, kouskem velikosti hlavičky špendlíkové, a dávky zvětšuje, až požije najednou kousek velikosti hrachu. Nejsnáze ho požijí s nějakým teplým tekutým pokrmem, ve kterém se utrých rozpustí. Z počátku, než si organismus zvykne na utrých, dostavují se pocity jako při otrávení, ovšem v menší míře, ku př. pálčivá bolest v žaludku, neb zvláštní nevysvětlitelná úzkost. Kdo však jednou zvykl na požívání utrýchu, nemůže od toho špatného zvyku upustiti. Při náhlém zastavení požívání utrýchu dostaví se příznaky otrávení, které může i smrtí končiti, tak že tato poslední dávka účinkuje skoro jako u člověka utrýchu nezvyklého; ostatně i ti, kteří pravidelně utrých požívají, často skončí náhlou smrtí, ač se ve zdraví mohou dočkati vysokého stáří. Zajímavé je, že mrtvoly utrýchojedců bývají při vykopávání starých hrobů nalezeny velmi zachovalé. To nás však nemůže podivením naplniti, uvážíme-li, že utrých je látka hnilobě překážející, tak že sloučeniny jeho se používá k balsamování mrtvol; a požíval-li někdo utrých, dostává se tento do celého těla, čemuž nasvědčuje to, že nastalo otrávení požitím masa nebo mléka dobytka, kterému byl utrých dáván do píce. Dávání utrýchu koním, aby tito se stali plnými v těle, je dost obyčejné.

Heisch ve „Pharmaceutisches Journal“ podává zprávu o řece, v jejíž vodě se nalézá dost značné množství utrýchu rozpuštěno, který pochází z rud arsenových té krajiny. V této řece nežijí sice žádné ryby, ale vody její upotřebují obyvatelé jedné osady ku všem účelům, a nebyly pozorovány na nich známky otravem, spíše takové účinky, jako na utrýchojedcích. Když však při stavbě dráhy přišli tam dělníci vodě té nezvyklí, pozorovali při její požívání účinky jako po mírných dávkách arseniku. *L.*

V úterý dne 26. února zemřel v Praze spisovatel **Antonín Koukl** v mladistvém věku 24 let. (Narozen 1. května 1860.) Koukl byl spisovatelská povaha velmi záhy vyvinutá. Již před deseti lety byl znám v redakcích pražských listů, kteréž uveřejňovaly kratší jeho příspěvky, zejména satirické básně a epigramy pod jménem Petr Filištín. Byl hlava bystrá a mysl citlivá a většina básní jeho nesla se buď směrem humanním, všímajíc si života chudiny, nebo našich rozrytých poměrů českých. Koukl psal také kusy divadelní lehčího slohu, libretta, povídky a drobné arabesky. V literární své činnosti byl neúnavný navzdor těžké srdeční a plicní chorobě, která se za ním vlekla jako tmavý stín, jejž on viděl, ale který ho duševně neschvacoval. Věděl dobře, jaký osud ho čeká, ale mluvil o tom s úsměvem. Jeho práce jsou ceny nestejné. Mnohé jsou pouhé přelétavé nápady, jichž život ukončen jest jedním dnem a jedním jich přečtením; mnohé však, zejména z básní, mají cenu trvalou. Koukl by toho zasloužil, aby se ze všech jeho spisů vybral svazek neb dva a tím by se mu pro budoucnost zabezpečilo místo mezi skutečně dobrými českými spisovateli. Jako pilný, poctivý pracovník, cítící potřeby své doby a stojící na svém místě a podle svých sil, zaslouží si Koukl v plné míře i vděku svých současníků — bohužel uznání duševní práce a jejího dosahu tak málo přístupných. — *S.*

Velkou známkou pokročilejší civilisace v aristokratických kruzích anglických jest, že také tyto vrstvy účastní se horlivě práce literarní a uveřejňují díla svá i v časopisech i v knihách o sobě vydaných, aniž by koho z nich napadlo, že konají tím něco sebe a své kasty nedůstojného. Také královna Viktorie vydala před několika lety knihu své „Zápisky“, a nyní vyšel druhý svazek pod názvem: „Ještě několik listů z denníku o životě ve skotských horách od roku 1862 1882.“ (Nákladem firmy Smith, Elder & spol.) „Athenaeum“ píše o této knize mezi jinými: „S čistě literarního stanoviska nedá se o posledním díle královnině mnoho říci. Sloh jest jedním z nejprostších a má veškerý půvab přirozenosti a nehledanosti. Vše vypravováno jest bez násilí i affektace a působí jedině a hlavně svou upřímností.“ — Ukázkou z díla podáváme tři odstavce, v nichž jeví se humor, úcta k velkému spisovateli a sympathie s chudinou. Královna píše o odhalení sochy svého zesnulého muže Prince Alberta v Aberdeenu: „Modlitba principala Campbella byla krušná — protože tuze dlouhá, neboť přešlo jen se lilo.“ — O návštěvě v Abbotsfordu, někdy sídle románopisce a basníka Waltera Scotta, píše královna: „Ještě dvacet minut, nebo půl hodiny a přijeli jsme do Abbotsfordu. Zámek leží nízko a vypadá dosti zasmušile. Pan Hope Scott a Lady Viktorie (má kmotřenka a sestra nynějšího vévody z Norfolku) se svými dětmi, mladý vévoda z Norfolku a několik jiných příbuzných, nás uvítalo. Pan Hope Scott měl za první ženu Miss Lockhartovu, poslední z přeživších vnoučat Sira Waltera Scotta; když zemřela, zanechala jedinou dceru, hezounké, jedenáctileté děvčátko, na kteréž majetek přejde, a která jest nyní jediným zbývajícím potomkem Sira Waltera. Ukázali nám část domu, kde Sir Walter žil, a všechny jeho pokoje a salon ještě s tím samým nábytkem, kobercem a knihovnou, kde viděli jsme jeho rukopis ‚Ivanhoe‘ a několik jiných novell a básní krásně psaných a téměř bez škrtání a oprav. Potom viděli jsme jeho studovnu, malý, tmavý pokojík s výstupkem, v němž stojí bronzové poprsí Sira Waltera, zhotovené podle posmrtní masky. V studovně viděla jsem jeho denník a pan Hope Scott mne žádal, abych tam zapsala své jméno *(což učiniti zdálo se mi s mé strany opovážlivostí)*.“ O jedné ze svých návštěv u skotského lidu píše královna: „V neděli 22. srpna navštívila jsem starou paní Grantovou, a bylo mi velmi líto, jak spatřila jsem ji sedíci na židli a podepřenu polštáři, a ty ubohé nohy podložené peřinami. Změnila se v tváři velice. Dne 26 viděla jsem ji opět a dala jsem jí velký šátek a pár punčoch; ležela v posteli, vypadala velmi špatně, ale kývala na mne hlavou děkujíc mi, jako obyčejně. Vzala jsem ji za ruku a držela ji tak. Dne 27. zemřela. Den na to zastavila jsem se opět u nich s Luisou a s Leopoldem. Všechno bylo tak čisťounké a úpravné, jenom tak ticho bylo všude. Byla tam paní Gordonová, její dcera, přijedší právě ještě v čas, aby strávila s matkou poslední večer a noc; a pozvedla prostěradlo a tam ležela ta stará žena, kterou jsem znala jedenadvacet let, co do hor přijíždím, v rubáši, ale s tím svým obyčejným čepečkem, klidně a málo změněna. Na nohou měla ty punčochy, které jsem jí dala.“

— Ještě několik slov o **„Životě Jos. Dobrovského“**, sepsaném V. *Brandlem.*

Pan Brandl nebyl s recensí „Života Jos. Dobrovského“, uveřejněnou v „Lumíru“ č. 4. spokojen I ozval se proti ní v *„Mor. Orlici“* č. 31.

Doufáme, že každý, kdož naše ocenění spisu p. Brandlova četl, doznati musí, kterak ve všem šetřili jsme i povinné slušnosti k autorovi i ku literarní práci tak důležité a pěkné. I to co vytýkáno bylo, stalo se se vší *skromností* a s *náležitým* zřetelem ku dobrým věcem a stránkám spisu dotčeného. *„Lumír“* není listem *odborným*; i nemůže býti od něho žádáno, aby polovici listu věnoval rozboru o *tiskových chybách* a užívání slov, jimž *většina* spisovatelův i čtenářů českých nerozumí. — My jsme tudy toliko pana Brandla se vší zdvořilostí a plným uznáním jeho zásluhy na to upozornili, doufajíce, že pan Brandl *přečta* sobě knihu svou, nalezne velmi snadno dokladů k výtce naší s dostatek. — Ale pan Brandl na místě toho, nepochybně v prvním okamžiku jakési ne docela místné *osobní podrážděnosti*, odpověděl na kritiku naši v „Moravské Orlici“ č. 31. — Na pole osobní podrážděnosti však my za panem Brandlem jíti *nehodláme*. Ani nás neurazila slova o „kritikusovi“, ani o „autoritě české filologie“, ani pokus zastříti se tím, že nepochybně patříme k Čechům těm, kteří bez potřeby jazyk náš cizími slovy zohyzďují, *„opravdově“* snad ani mateřské mluvy neznajíce! — Kdybychom tyto všecky ne docela místné a osobní příchuť ukazující věty v odpovědi paně Brandlově chtěli šíře rozváděti a *podobným tónem* k nim odpovídati, látky věru že by se nám ne nedostávalo. Ale *nám* o tyto věci nejde ani nešlo. Naše recense k tomu směřovala, aby *spis* se hodně mnoho *četl*, poněvadž toho pro *věcný* obsah zasluhuje: nám šlo o to, aby při této příležitosti čtenářstvo české mělo příležitost podporovati podnik tak důležitý, jakým jest *„Matice Moravská“*; výtka o provincialismech, dialektických slovech a slovech libovolně tvořených proto byla doložena, že jich jest v knize páně Brandlově vskutku mnoho (zalátati, klučiti, naslyš, otop, zábarky, odlažené náboženství, spíchati, šveslky mu *dědily*, námilostník, nepomysl, z celého *zálohu* odpovědi jde, našinský jazyk, připřahlý rozumbrada, věrojatné, *vědátor*, *Marienbad*: toť jen některé příklady), a že jsme si se vší skromností přáli, aby ve vydání *druhém*, k němuž aby došlo si srdečně přejeme, byla nahražena slovy, která pro tyto pojmy *máme* a všickni *dobře* známe, aniž bychom potřebovali utíkati se pro výklad do Jungmannova nebo Kottova slovníku. — Pan Brandl nám odpustí, že se do dalších výkladů nepouštíme a také *nepustíme*: máť pan autor tolik kritické soudnosti, že při *bedlivé* lektuře spisu svého sám velmi dobře pozná, *oč nám šlo, a co* jsme *vadného* shledali. *Recensent „Života Dobrovského“ v „Lumíru“ č. 4.*

— **Silhouetty.** Verše Jos. *Baše.* Ve Valašském Meziříčí 1883. Nákladem Fr. Vaňka, knihkupce. — Kdo prohlížel před deseti roky belletristické naše listy, setkával se se jménem tohoto spisovatele častěji; v letech posledních bylo by jméno jeho zaniklo nadobro, kdyby se nebyl ohlásil sbírkou. Ovšem sbírka je slabounká, objemem aspoň a úpravou, zrovna jako kapesní kalendářík; hodnota její literarní je o některý stupeň vyšší. Spisovatel má smysl pro nálady skutečnosti, je tedy básníkem realistickým, a nejedna báseň propůjčuje tomuto charakteristickému básníkovu rázu případné formy. Vadí mu v tom časem krátký verš a stručnost výrazu vůbec, což ovšem má nejednou za následek i nejasnost celé skladby. Jinak nedá se upříti, že se některé básničky i přes tento požadavek stručnosti, ač přísný, náležitě vydařily. Jsou to: *„Lorec“*, *„Ve výmolu“*, *„Vzpomínka“*, *„Pohádka“*, *„Na čekání“*, *„Cikán“*, *„Bečár“*, *„Otrhánek“*. Mnohé, jak jsme pověděli, udusila nejasnost formalní; těch jest ovšem více než vydařilých; jmenujeme jen: *„V suché koruncе“*, *„Ztracená“*, *„V krbu“*, *„Kozák“* a j. Bude-li chtíti pan Baše pracovati usilovněji pro naši věc literarní, jest mu v tom cesta otevřena; ale musí to býti opravdovější, ne tak epigrammatické. Dnes už nestačí správnost ani rýmu ani akcentu. Myslíme, že spisovatel „Silhouett“ porozuměl. *Em. M.*

Divadlo. *„Triumfy vědy“*. Satirická komedie Stroupežnického — o které jsme přesvědčeni, že by v jiné době a na př. v letním divadle slušného došla výsledku — připravila nemilé sklamání autorovi i obecenstvu. Satira komedie nechytla, nechytly však také její stránky seriosní, pouze burleskní vtip místy pronikl, ač i tu obecenstvo se chovalo více než zdrženlivě. Při tom nechceme nijak podceňovati dobré stránky kusu: znalost jeviště, korrektní stavbu a typičnost jednajících figur, škoda, že věc sama, o kterou se jednalo, že jádro kusu se neosvědčilo. Hráno bylo dobře, až na přirozenou okolnost, že stupňující se chladnost obecenstva i herce ke konci trochu zachvátila. U spisovatele tak bystrého a činného, jakým je náš dramaturg, ovšem jeden takový večer nerozhoduje; tím směšnější je dětinská radost jistých kruhů z jeho neúspěchu, neboť přihodilo se dobrému spisovateli částečně to, co se jim na divadle posud opakovalo vždy měrou svrchovanou. *Nemo.*

— Jar. Vrchlický zadal u ředitelstva „Národního divadla“ svou tříaktovou historickou veselohru „Noc na Karlštejně“.

Listárna administrace.

Reklamace vyřizují se bezplatně do desíti dnů po vyjití čísla. Reklamace se nefrankují. — Ct. Akadem. spolek ve Vídni: Bylo předplaceno do konce roku 1883. — P. K. D. v Táboře: První tři čísla letošní byla již dříve zaslána. Jestli že nedošla, reklamujte laskavě.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. března 1884. ČÍSLO 8.

Nioba.

Z antických motivů.

Jak božský demiurg, kdy mrtvou hmotu
na křídlech moci z bezdných vynes' tůní
a dechem tvůrčím vzbudil ku životu,
dovršiv dílo zdaru na výsluní,
zajásal hymnou, slastí nevýslovnou,
tak Skopas nad skončeným dílem s hledem
vítězným stál s rozkoší bohorovnou.
Zdar růží zkvital v obličeji bledém,
tluk srdce spěl a jako v bouřné tuše
myšlének vlny přes rety se dmuly:

„Od mládí dob jak popel drahý urna,
jak perlu škeble chovala má duše
Niobo tebe! — zvěst tvé smrti chmurná,
již bohové ti určili svou vůlí,
snů mladých v hnízdo šedým supa křídlem
vrhalo stín, neb s hořkostí jsem chápal
ze skonu tvého, dým že lidský zápal
chtít bohům na roveň se z prachu vznésti; —
přec pýcha tvá Olympu vzdorující,
jak žíznivému horským byla zřídlem,
zkad sílu pil jsem, palmy ratolesti,
jež chlad mi vála tuhém ve zápase,
kdy oře hnal jsem vřavou žití hřmící
za hvězdou umění ku bohův kráse
A strádal jsem, však pevnou doufal věrou,
že na Olympu nehasnoucím, zlatém
nesmrtných bohů věčným budu bratem
a mnou i ty nesmrtných bohyň dcerou.
Dnes dílo dokonáno; ze mramoru
na povel můj jak nočním na obzoru
hvězdice vzešla tvoje tváře slunná,
v níž zlatem hoří myšlének mých runa,
jak Diův blesk, jímž v kámen tebe sklátil;
jen tělo zabil, ducha tvého schvátil
já v sochu tvou — nuž, jak tys nad Latonou
kdys vedla smích, já Diovi se směji,
že Hádu tebe nezastínil clonou,
on, velký bůh, jímž nebesa se chvějí."

Umlknul Skopas; slední slova náhle
vyrazil z hrdla s vášní rozpoutanou,
pak jako v mdlobě sochy used' stranou
a na mramoru čelo chladil zprahlé.

Kol noční ticho; zem dýchala vonně,
dech její teplý v dílnu oknem vanul,
na nebi hvězd jak květů na záhoně,
bělostnou růží měsíc prostřed planul.
Mír velebný! — však na Olympu v písni
bohové zmlkli, soudcové jak přísní
setřeli úsměv, zahořeli hněvy,
mistrova slova drsným nesouzvukem
padala ozvěnou v jich chvalozpěvy.
Tu s kopím Artemis, Apollo s lukem
vstoupili před trón: „Die hromovládný,
zda slyšels výkřik, hadí sykot zrádný,
jímž bídný člověk bije jako titán
o klenbu nebes, nit svých činů vzpíná
ku hvězdám věčným, zlobnou pýchou zmítán
jak vichrem bouřným rozvlněná třtina?
On ze vzdoru nám z hrobů tmavých křísí
tvář Niobinu, spurné ženy rysy,
by poznovu se matce naší smály —
ó dovol otče, všehomíra králi!
by střely ty, jež Niobiny děti
kdys ve hrob sklály, stínů do podsvětí,
rouhavá ústa, díla výkvět hluchý
skosily rázem jako pahýl suchý." —

Pokývl Zeus svraštělými brvy:
„Ne jenom vám, mně také svojí krví
zaplatí pohanu, však Olymp celý,
bohové všicci svědky buďtež trestu."

Jak roje hvězd by v zem se rozpršely
s Olympu bozi zářnou stopou spěli
k mistrově dílně; na prahu však v cestu
vstoupila bohům Pallas bleskooká,
zjev její rostl, tváře majestátná
nadšením plála, krásy živým leskem:
„Pod peruť svou já bohů beru soka,
jenž tamo spí by mysl pomstou chvatná
jej, otče Die! nestihla tvým bleskem.
Dřív sochu znej, jež jako Pallas tvoje
vylétla z hlavy, silou rovné tobě,
pak, chceš-li, blesky hřímej bez úkoje
a pomstu konej na něm, na Niobě.
Viz její tvář! tys proměnil ji v kámen,
on z kamene zas žití dal ji plamen."

Stínové bohů sochu obstoupili
s úžasem němým:
dcer a synů v středu
kol klesajících střelou smrtonosnou
Nioba stojí; paprsk vzdoru, síly
mohutně šlehá ze kamenných hledů
a přece bolest slzí vlahou rosnou
se tají v tváři s oddaností mírnou,
o milost volá u výš nedozírnou.

Všech bohů zraky k Diovi se točí:
„Stín hněvu prchnul, holubice bílá
se snitkou míru vlétla na obočí —
Athéno dcero! pravdu's promluvila
Nadarmo Niobu Zevs zaklel v kámen,
on druhý Zevs života vznítil plamen —
nechť žijí oba — hněvem rozkypělým
však přísahal jsem před Olympem celým,
že ztrestám jej; nuž ať to dílo jeho
na věky zapře mistra, tvůrce svého.

ať potomstvo se podivující kráse
původce nezná, nejmenuje jméno,
jež jako hvězda v sledním hasnoucí jase
v té soše budiž na vždy pohrobeno" —

Vztáh' ruku Zevs a kvapným mize letem,
spícího skráně dotekl se retem,
bohové všickni za ním:
dechem jejich
se mistr probouzí, sen s víček střásá.
však mysl nazpět snů jde po šlépějích,
jež jako růže v hlavě ještě hoří —
pojednou Skopas vzchopí se a jásá:
„Ať jméno mé jak stopa člunu v moři
utone na vždy, Nioba jen moje
ať věčně žije krásy planoucí zoři
bez jména mého; — krásy božské zdroje
nad světem hmotným drahou vlají mléčnou —
mé jméno prach, — Nioba krásou věčnou."

Karel Kučera.

Na valech.

Skizza. Napsal *K. M. Čapek.*

Z valně porouchaného komína Nepomukovic chalupy vyskočil zrovna sloup dýmu a kvapně vylézal do vzduchu. Vztáhl dvě tmavě popelavá ramena po zlatém slunci a švarně se nazpět prohnul; bylo mu v příjemném, ranním vzduchu květnovém jak náleží volno, ještě jenom zívnout a říci: „Dobrýtro!"

Ale kde pak! V předtuše budoucí své sférické úlohy zahrál si již teď na oblaka a přetáhl skvělou tvář slunka svým šerým tělem a oděl se tak v řízu se zlatou obrubou; ale jenom na chvíli popřál si té rozkoše. Potom protáhl se do tenka a s vysoka díval se kadeřavou hlavou na ten úzký pruh zahrady, přes který vlékl se štíhlý jeho stín. Stín tento šel volně do vršité stráně, vyhnul se uctivě záhonu něžných lilií, ale přelétl bez rozpaku skupinu tulipánů a už byl nahoře u Pazderkovic chalupy a vkročil bez ohledu na kvetoucí fisole rovnou do otevřeného okénka k návštěvě syna staré Pazderkové, Josefa, krejčího.

Tam bylo tak temno, že tu byl jako doma; zmizel tam. Ale neslyšná ta návštěva vyrušila Josefa.

Sedí u okna a přepečlivě hojí spousty, jež způsobila třínožka mistra Kabourka na spodkách téhož počestného umělce. V mysli jeho zaleskla se skvělá hlubina třínožky i nemohl si ani vysvětliti, jak že. — takové zohavení, ale takové . . .

Konečně po dlouhé meditaci přičetl defekt kalhot páně mistrových jeho neobyčejné živosti a velmi čilým pohybům. V tom mihl se přes jeho tvář stín dýmu a zatemnil úplně obraz lesklé třínožky.

Zdvihl tvář, zabodnuv spěšně jehlu do „práce", a podepřev volnou rukou hlavu zadíval se ven okénkem, ne větším než jedna tabule slušného okna. Hned na první pohled jeví se nesrovnalost jeho zaměstnání se zevnějškem. Tak nevypadá krejčí. Jest zrovna k smíchu, jak drží v těch svalnatých, vazovitých, vyhrnutých rukách rozedrané spodky, a špatně sluší jehla jeho rozložitým prsům, tomu rusému plnovousu, tomu vypouklému čelu, na němž zvolna mizejí shýbnutím naběhlé žíly.

Venku v jasu slunečním panuje právě ranní ticho, jenom špaček v nízké kleci nad okénkem slabě tikne; v světničce zcela tmavé rozhání se mohutné kyvadlo a měří myšlénky Josefa, krejčího. Sluneční záři táhne naň snivost, chrpové oči honí se za zlatým, rozplývajícím se kouřem. Snivost přechází v roztoužení. Vzdychl si.

Zrak jeho volně klesl k rozbitému komínu Nepomukovic chalupy, a jeho roztoužení koná dále cestu zejícím otvorem do — komína. Prosím, nesmějte se, nechci ani, abyste jej následovali, povím vám sám, koho našel u krbu. Josef se sice dívá na domek, ale předobře vidí dvě jiskry v černých očích, pod nimiž dmou se ruměnné tváře a úží se rozkošné, horlivě do ohně dmychající rtíky jako do prstěnku z pouti. Ruměnné tváře, jiskrné oči a rozkošné rtíky má Nepomukovic Pepička, a Josef bezpečně ví, že ona to oheň rozdělává.

Hřmotný krejčí zahloubal se do svých myšlének a na rtech zachvěl se mu úsměv daleký prosy jeho zaměstnání . . .

Podobných dlouhých, úzkých zahrad bylo mnoho po celých valech. Bylo to, jako kdyby šel člověk větší postavy nahoře po valu a za každým krokem vyrostl na příč dolů plot, tu živý, onde laťový, také prkenný, ale všechny v stavu, v jakém může býti plot založený v čase, kdy zrušeno opevnění našeho městečka. Mnohý vypadal tak, že žil vůbec jen v mysli starých pamětníků a bylo zapotřebí vžíti se do minulosti, aby mohl kdo říci: „To jest plot!"

Ale prostranný bývalý příkop byl šťastným údolím, takovou hlubinou, uschráněnou pro poesii, která tu zurčela na dně jeho potůčkem, dívala se z modrých oček pomněnek, zelenala se tuhým svěžím trávníkem a šuměla rozložitými stromy, tak starými, že ještě vyrůstaly z dávné,

pradávné slávy královského pohraničního města. S jedné strany přistavěny jsou k valům starožitné domy, vodní ulice zádí svou tak, že někdo přijda po schodech v domněnce, že jde do poschodí, sklame se, vida, že se vlastně nalézá v přízemí s vyhlídkou do stinného, zeleného příkopu. Z druhé strany sídlí majitelé zahrádek, chudí obyvatelé Bezděkova.

V takovém vysokém přízemku snul krejčí Josef při cvakotu dlouhého kyvadla své myšlénky o Pepičce Nepomukovic. Ta vrátila se před — ano jest tomu čtrnáct dní z Vídně, ze služby, kam odešla dvanáctiletá, jako všechna děvčata z mnoha dětí bezděkovských rodin. Teď jest jí zajisté — počkejme, Josef byl tehdáž šestnáct, za čtyry léta byla pruská vojna a teď tu sedí již dva roky — ano jest jí devatenáct let. Josef se na ni nepamatoval, ani nevěděl, že se vrátila, ale jednou v krutém zápase se zubem času o kabát šindeláře Nepomuka, v podvečer prvního máje (bylo tenkrat po dlouhých deštích tak hezky) napadla ho opravdu zbožná písnička: „Minula noční hodina.“ Dal se do zpěvu.

Tu ze šeré, vonné tůně vzduchu podvečerního, zpod kvetoucích snětí třešňových přes okénko převislých, zašveholil veselý, trochu ostrý hlas ženský.

„To vám brzy minula noční hodina, hihihi,“ a před oknem se zatemnilo. Bylo to leknutí!

Co Josef spatřil, vyplňovalo zrovna úzký rámec okénka. Byla to Nepomukovic Pepička a byla také jako obrázek. Podepřela se lokty na prkno na okně celým tělem tak na píď vzdálenosti od Josefa. Veselí z obličeje jejího zářící nemírnilo palčivost jejich očí. Dívala se na Josefa tak zpříma, až tvrdě, a smála se pořád. Pozoroval ji s hlavou na stranu schýlenou, a když viděl, jak půvabně okrouhleny jsou její ruměnné tváře a jak jí drobné zoubky z červených malých rtů svítí, cítil, že jeho vlastní obličej zrovna hoří. V bezedných rozpacích uchopil veliké nůžky a zastřihl jimi do prkénka před sebou. Tomu se teprve hodně smála. Celá se smíchy chvěla; musila ale vidět kmitnutí nevole na tváři krejčově, ještě škytla, a pravila:

„Ani neřeknete, sedněte si u nás; pane Josefe!“

„Já — ale —“ koktal Josef, „vždyť —“ musil spolknout; vyschlo mu.

„Tatík mě poslal, jestli už ten kabát je spraven —“ řekla teď Pepička už zcela vážně a se stopou hněvu v očích; patrně se domnívala, že se Josef s ní rozesměje.

Teď věděl, kdo Pepička je, a uveden k své povinnosti krejčovské, počal energicky šíti.

„Hned to bude, hned panno . . .“

Kdyby byl Josef pohledl na ni, byl by postřehl hluboký ruměnec a rozpačité uleknutí na tváři dívčině.

„Pro vás, pane Josefe, jsem vždycky jenom Pepička, po sousedsku; ta panna beztoho —“

„Co beztoho?“ přetal jí zdlouhavou řeč Josef.

„Je beztoho takové starosvětské slovo,“ mínila Pepička.

„Hm,“ zabručel Josef, ale zvláštní, zlý pohled její ušel mu při pilné práci.

„Tralala-la-la,“ zpívala si Pepička nějakou taneční a mysl její zalétla k velkému městu, odkud se vrátila, avšak ruměnce na tváři její neubývalo, naopak.

Hbitě přiklonil Josef hlavu ku kabátu, překousl nit, až to lusklo, a podal jej dívce se slovy:

„Tak, Pepičko, že nechám ‚panstrýčka‘ pozdravovat!“

Později nebylo třeba chatrného šatu za záminku či příležitost, aby se sešli, a také byly schůzky jejich postupem delší a pak se vždy méně zardívali a vždy více usmívali. Josef býval vždy přepilným, šil až do pozdního večera, a Pepička našla za šera vždy prázdnou chvíli, kdy mohla s ním pohovořit. Svědků nebylo. „Panděta“ (tak u nás vyslovují do dneška „paní teta“) Pazderková vracela se pozdě se svých obchodů po vsích, vydělávajíc otčenášem denní chlebíček. Posléze přicházela Pepička každý den k oknu. A při tlukotu slavíků, jichž bylo na valech celé sbory, vyvíjelo se ono crescendo citu u obou velmi rychle, až konečně po čtrnácti dnech — se rádi měli, či jak oni by se byli vyjádřili, chtěli se. Aspoň za lásku Josefovu můžeme se zaručiti.

Tak to bylo a o tom všem přemýšlel toho rána Josef. Při tom točil úsilně hlavou o ruku podepřenou za mizejícím dýmem, přivíral oči, když pozoroval větévku třešňovou, květem obalenou, která nejvýše z celé zahrádky čněla rudá, ve skvostné rose a zcela nehybná, neboť bylo tak časně, že se ani větérek nehnul. Při tom dálo se mu, jako každému zamyšlenému člověku; neviděl nic jiného než onu větévku, potom se mu ostatní obzor ztratil pod nesčíslným množstvím malých, žlutých bodů, které začaly zvolna kroužit a se potřásat dle tlukotu jeho srdce, jejž zcela zřetelně slyšel. I větévka zmizela; z narudlých květů stal se ruměnec tváří, ze třpytné rosy jas oka, ale pak zas myslil na to, jak svitívají Pepičce zoubky z granátových rtů a nemohl se zbaviti představy perleťového knoflíku. Smál se tomu, ale ne obličejem, jen tak v mysli se smál. Při tom znělo mu to hluboké ranní ticho v uších a kroužení jasných, žlutých bodů neustávalo. Neslyšel a neviděl nic mimo své sny.

Tu najednou cosi jasně zazvonilo dole u Nepomuků. To petlice na dveřích. Byl to zcela nepatrný zvuk, ale Josefa zrovna z příboje myšlének vyhoupl. Skoro se lekl. Rázem pominulo kouzlo, které pojalo všecky jeho smysly, a když opět prohledl, spatřil Pepičku v plné kráse své státi na zápraží. Měla košík na ruce: byla patrně připravena k vycházce, a kdo chtěl od Nepomuků, musil dveřmi do zahrady a odtud obešel domek dvířkami ven.

A tak nějak smutně stála. Ačkoli byla hezky daleko, viděl Josef, ovšem více v představě, přec, že je zamračena, tím tvrdým, jakýmsi úskočným, zlým pohledem, který v něm budil tak často podivné myšlénky. Bylo cosi nelítostného v tom pohledu, nacházel to někdy i v jejím úsměvu, ba i hlase.

Konečně se rozhodla a místo kolem rohu na předměstí sestoupila během po třech kamenných schůdkách do zahrady. Srdce krejčího Josefa poskočilo potěšením: jde k němu. Jak přívětivě mu rukou pokynula. Není pochyby, že jej miluje, jej — Josefa!

Chůze Pepiččina byla volná a zahrada dosti dlouhá, tak že zbylo Josefovi při jeho záplatářské zručnosti dosti času k tomu, co teď učinil. Sáhl zbystra do přístolku a vyňal odtud lesklý, stříbrný peníz, medaili, jako u dostávají vojíni za statečnost. Jen se mu mihla mezi prsty a hned byla dvojím trhnutím ruky po levé straně kabátu přišita. Skvěla se. Ale přece ji Josef zakryl loktem.

„Já jenom tak, když jdu okolo — kdyby to mamička věděla, ona by mě —“ omlouvala udychtěná Pepička svou časnou návštěvu.

*

Ale tu nechme raději Josefa vypravovat: —

„A to, víte, mladý, zlatý pane, byla její poslední návštěva, víckrát nepřišla. Jednala se mnou tehdáž nehezky, ale přece to ještě dobře dopadlo. Ten den před tím, večer, začal já jí rozkládat, jestli je to přece pravda, že mě má ráda, a proč si mě béře. Ona začala sem a tam, co prý si myslím, durdila se a naposled se mi dala do pláče; den na to tedy přišla a byla veselá, a tak jako kdyby se žertem na mne hněvala. No já z vosku nebyl, a ona to uměla, naučila se tomu ve Vídni. Chtěl já se s tou milou medailí pochlubit, — dám já ruku, jak jsem ji tady po straně přikrýval, pryč; ale hned ji zmerčila, jako straka tolar. Jak je tak vložena v okno, vezme ona tu medaili do ruky a povídá: „To já," prý, „věděla, že jste byl, Josefe, na vojně, ale že máte gracial, to já nevěděla." Já kozla slyšel, co povídá, kdybych byl dal tehdáž pozor, byl bych věděl hned, na čem jsem; ale ona byla ke mně sehnuta a jak jí čouhaly vlasy zpod šátku, tak mě tak šimraly po tváři, — byla ona děvče čisté, škoda je jí!

Jak se tak dívá: „To je prý německé, to já umím," a čte: „Fuer die — tapferkeit — vor dem — feinde." V tom já jí dám hubičku, — víme. Ona utrhne se smíchem a že se hněvá od včerejška. Ale medaili utrhla a pustila na zem, byla jen tak dvěma stehy připevněna. Ale teď dejte pozor, pane studente! Jak byla v okně, nahne se po penízi a já nazpět, aby viděla, a teprv tehdáž ponejprv, ponejprv pomyslete si, uviděla ona, že mám nohy v kolenou pryč, že jsem je nechal na vojně. Ale ten křik od ní: „Pro Boha, Josefe, vy jste bez noh, a já nic nevím. Ježíši, to radši —" Ale nedořekla, co by radši, otočila se a úprkem odběhla. Dole pak upadla Nepomukové jako snop. Od těch čas nepřišla. A považte, já blázen, já myslil, že všechno ví, že je všechno v pořádku a on jí nikdo nic neřek'.

A přišlo za rok. Bylo zase v máji. Věřte mně, přes to, že se ta holka špatně ke mně zachovala: já jsem koukal, abych ji viděl; neboť mně matka řekla, že je s ní jináč. Bylo to jednou odpůldne, ona tady do zahrady s košíkem na trávu. Já se dívám na ni, má ovázanou hlavu. Postaví koš a počne žati. Tu se jí dítě rozpláče v košíku. Nebylo to daleko ode mne. Vzala je ven a přiložila k prsoum. V tom mě zahlídla a začervenala se.

Věřte mně, když jsem to tak nahlid', že bych byl měl cizí dítě na sebe, Bůh ví, že jsem řekl: „Zaplať to Pánbůh tomu prajskému kanonýru, co mně tak při podlaze podmetl!"

Jenom bych vám ještě přál viděti jej při vypravování. Byl jsem tehdáž, za krásného šerého letního večera, u něho se svým kabátem k správě; Josef seděl u okna, obrácen ke mně polou tváří, tak že jsem viděl jen stinnou polovici jeho obličeje. Po krajích prosvítaly jednotlivé vousy z mohutné pěstované brady. Vypravoval klidně, ba skoro vesele tu nejbolestnější kapitolu ze svého života, ačkoliv jsem v té tklivé veselosti shledal, že proň ukrutnějším bylo to zavržení, než ztráta nohou, ba i ten zamýšlený podvod; ale k posledku, pane Josefe, proč se vám tak zachvěly mohutné kníry, co to bylo, co se zatřpytilo a zaperlilo, a co jste setřel rukávem mého vlastního kabátu —?

Anglický alchymista Kelley v Čechách.

Náčrtek z kulturní historie od *Josefa Svátka*.

(Pokračování.)

Dojížděl totiž náš anglický alchymista dle slibu svého každoročně z Prahy několikrát k panu Rožmberkovi, aby též u něho „tingoval" a přijímal za služby své darů stejně bohatých. Osvědčilť se mu totiž velmož tento ještě štědřejším mecenášem než sám Rudolf II., neboť kdežto mu císař „pro jeho velké a neobyčejné vědomosti a služby platné" udělil jen titul rytířský, věnoval mu k němu pan Rožmberk dva ze svých statků deskových, aby se Kelley mohl též co do majetku státi skutečným členem stavu rytířského v království Českém. Jak totiž v Černém kvaternu desk zemských čteme, byl do týchže roku 1590 ve čtvrtek po neděli Judica vložen zápis, že „pan Vilém z Rožmberka svůj hrad *Libeřice* se vsí stejného jmena, dále statek *Novou Libeň* a dědiny Okrouhlí, Bohuliby, Olešek, Hodkovice, Zahořany, Kamenná Vrata, Oboru, Petrov a Třepšín se všemi dvory a dědinníky v těch vsích, se všemi lesy i lukami atd. i se vším příslušenstvím postupuje dědičně rytíři Eduardu Kelleyovi a jeho dědicům". Smlouvu o tom učiněnou podepsali pan Rožmberk a novopečený rytíř český Kelley v paláci páně vladařově na hradě pražském téhož dne 12. dubna 1590. Byl to dar skutečně knížecí, neboť oba statky Libeřice a Nová Libeň, ležící v sousedství města Jílového, byly tak značné rozsáhlosti, že byly později odhadnuty na 34.369 kop 30 gr. míš.

Za návštěv svých na Třeboni setkal se tam Kelley opět se svým soudruhem Dee-em, neboť byl se týž po svém vypovězení z Čech vrátil za nedlouho zase potají do země, kdež nalezl mocného ochránce na panu Rožmberkovi. Když se totiž dověděl císař Rudolf o pobytu jeho na Třeboni, vypověděl alchymistu v nemilost jeho upadlého podruhé ze země, leč pan Rožmberk opřel se vykonání rozkazu tohoto i tenkrát, když Rudolf vyslal ministra Rumpfa a pak opět dvorního radu Hoffmanna z Grünbüchlu na Třeboň, aby Dee-a jali a na hrad pražský přivedli. Tak veliká byla jednak moc předního velmože českého, jednak víra jeho v pravost alchymistického umění Dee-ova, že se mohl vzepříti i rozkazu císařovu.

V zámku třeboňském byl Kelley při každé návštěvě své vítán a hostěn jako některý z předních pánů českých, neboť měl tam v prvním poschodí pro sebe připraveno vždy osm komnat (Dee pak nad ním přebýval v sedmi komnatách), kdežto četné služebnictvo bylo ubytováno

v přízemí zámku.*) Vedle zaměstnání v laboratoři třeboňské bavili se oba alchymisté vyjížďkami po krajině okolní a často přihlíželi též pracím při zakládání velikého rybníka rožmberského, které tehdáž řídil proslulý vrchní regent panství rožmberských, pan Krčín z Jelčan, taktéž horlivý přívrženec alchymie. Často honili též v rozsáhlých lesích třeboňských neb lovili ryby na tamních rybnících, a byli jednou na podzim též přítomni každoroční veliké slavnosti lovení ryb, při čemž se jim však stala ta nemilá příhoda, že je podnapilý vozka svrhl s kočárem s hráze do rybníka, z něhož je rybáci teprve po mnohém namáhání šťastně vylovili. Kronikář rožmberský, poctivý Václav Březan, jenž byl jedním z nemnohých těch mužův oné doby, kteří považovali alchymii za klam a mam i všecky alchymisty za pouhé podvodníky, připsal na zadní straně listu, jímž byla panu Rožmberkovi dána zpráva o této nehodě obou jeho alchymistů, významné zbožné přání: „Umělci, škoda že se neutopili!"

Tehdáž však požíval Kelley ještě neobmezené důvěry nejen u císaře a u pana Rožmberka, leč i ve vyšších kruzích společnosti české, tak že se mohl též ohlédnouti po nevěstě z kruhův těchto. Pojal za manželku dámu stavu šlechtického, o níž jsme se však nedopátrali v pramenech našich, z kterého rodu pocházela; víme o ní jen tolik, že se jmenovala Johanna a že choti svému přinesla značné věno, mimo to pak že měla tolik skvostů, že jich později mohla prodati za 6000 tolarů. Podle toho pocházela tudíž z rodiny zámožné, a že byla rodem Češka i dáma vzdělaná, vysvítá z listin rukou její v českém jazyce velmi správně a ozdobně psaných, v nichž se vždy podpisovala „Johanna Kelleyová z Imany", kdežto listiny a dopisy Kelleyovy jsou vždy jen německy neb v latině psány a to písmem velmi pěkným a čitelným, jak se dá ovšem očekávati od bývalého obecního písaře města Lankasteru.

Choť tato porodila Kelleyovi v prvních letech manželství deerušku Johannu Alžbětu a synáčka Jana Adama, o nichž se později ještě zmínka učiní. Z věna manželčina koupil Kelley ve městě Jílovém za 4300 kop gr. dům „Fumberk" řečený, dále pivovar a mlýn, později pak z vlastního jmění svého ještě dům Markvartovský čili minci starou a několik jiných domů, tak že byl za nedlouho držitelem neméně než dvanácti usedlostí v Jílovém, jak to vysvědčuje tehdejší mincmistr L. Erkher, jenž od roku 1585 několikráte za úředním povoláním svým navštívil hory jílovské. Stav se takto nejbohatším sousedem jílovským a jsa zároveň držitelem dvou statků sousedních, jakož i mlýna a pivovaru ve městě, počínal si vůči ostatnímu obyvatelstvu jílovskému přímo jako šosovní pán jeho, provozuje na velikou újmu a záhubu ochuzelých měšťanů monopol v prodávání věcí nejpotřebnějších, tak že si Jílovští několikrát, ač marně, vedli stížnost na toto násilné jeho jednání u komory královské.

Bohatství Kelleyovo a mocné jeho postavení u dvora hradčanského přilákaly do Prahy z Anglicka brzo i mladšího bratra jeho, kterýž musil zde změniti rodinné jméno své Talbot taktéž v Kelley, aby snad nepřišla nekalá minulost dvorního adepta na jevo. Bratr tento, jmenem Tomáš, vydával se po návodu Kelleyovu taktéž za rytíře „z Imany" a těže ze jmění a postavení bratrova, oženil se za nedlouho v Praze s Lidmilou Lažickou z Písnice, z jejíhož věna koupil za 1000 kop gr. českých od bratra svého dva dvory selské ve vsi Hodkovicích (z nichž jeden byl zván Radošovský a druhý Prokšovský), pak chalupu v téže vsi, ke kterýmžto usedlostem vedle zahrad a luk příslušelo půl páta lánu pozemků. Byl tudíž i druhý tento Kelley v Čechách dobře zaopatřen, a to přimělo ještě jiné krajany jeho k tomu, aby za ním do Prahy přicházeli, a sice dovídáme se z přípisu rektora Jana Vinaria, zaslaného císaři dne 20. října 1597, že Kelley po několik let vydržoval v jednom z klášterů pražských jistého mladíka z Angličan, jmenem Jana Westona, a to s jinými ještě strávníky, za nepovědomým prý účelem v Praze se zdržujícími, za něž v prvních letech stravu a jiné jejich potřebnosti klášteru správně platil, nyní prý však již ode dvou let za ně dlužen zůstává, tak že rektor onen pohledával náhrady u královské komory.

Také pověstný polský alchymista Michal Sendivoj, s nímž se byl Kelley na cestě do Polska v Německu seznámil, vyhledal roku 1590 dvorního alchymistu v Praze, aby se pomocí jeho dostal k císařskému dvoru; leč Kelley obávaje se tohoto soupeře, o němž šla pověst, že svým práškem Setonovým v Polsku mnoho šťastných transmutac vykonal, nepřipustil tomu, aby byl Sendivoj na Hradčany povolán, nýbrž těže z finanční jeho tísně, vykázal mu jeden ze svých domů v Jílovém k obývání a vydržoval jej tam i s rodinou jeho po nějakou dobu, než si polský alchymista v Praze štědré mecenáše umění svého vyhledal, tak že se pak mohl vzdáti pohostinství u žárlivého soupeře anglického.

Mimo řečené dva statky, jež byl obdržel darem od pana Viléma z Rožmberka, a mimo domy a usedlosti v Jílovém koupené, získal Kelley v onu dobu též dva domy v Novém městě pražském, a sice byl to nárožní dům proti klášteru slovanskému v Emauzích, jenž tehdáž slul Kopovským, a sousední dům vedle něho po pravé straně ležící se zahradami i se vším příslušenstvím. Dům první byl tedy onen, na jehož místě stojí nyní ústav hluchoněmých na Karlovu náměstí a který dodnes jest znám v pověstech lidu pražského pod jmenem „Faustova domu". Pověsti této nabyl již v polovici XV. věku, kdy byl majetkem známého novoměstského písaře Prokopa, o němž víme, že se zabýval v domě tomto horlivě alchymii, tak že byl u lidu pokládán za černokněžníka, z čehož pak povstala ona pověst o domu Faustovu, an prý se tehdáž zdržoval u mistra Prokopa též pověstný německý černokněžník doktor Faust. Poněvadž ale byl tenže dům v druhé polovici minulého století v držení posledního alchymisty českého pana Mladoty ze Solopisk, setkáváme se tu se zajímavým faktem, že byl „Faustův dům" třikrát po sobě vždy po půldruhém století majetkem proslulých alchymistů a černokněžníků, neboť i náš hrdina Kelley zařídil v něm na sklonku XVI. století dílnu alchymistickou a žil v něm s rodinou svojí po několik roků, než i jej zachvá-

*) V listech archivu třeboňského sděluje se o laborování Kelleyově na Třeboni v měsících červnu a srpnu roku 1587, v kronice Březanově pak se nalezá při dnu 28 dubna 1588 dle zápisek samého pana Viléma z Rožmberka poznamenáno: „Toho dne vsazeno do díla a začato od písaře třeboňského, nebo pan Edwardus písaři dal tincturam, aby dělal." K tomu pak dodal Březan: „Než co tingováno, zlato-li či stříbro, a jak mnoho, nenacházím, a s jakým užitkem, ale sotva, nebyl-li to podvod."

tila na Hradčanech katastrofa, jako se bylo stalo soudruhovi jeho Dee-ovi.

Pád jeho nebyl však vyvolán z příčin politických, neboť se Kelley nestaral o záležitosti veřejné v Čechách ni v nejmenším, maje na zřeteli pouze rozmnožování majetku svého, který byl za osmiletého jeho pobytu v zemi české vzrostl tak značně, že se jmění dvorního alchymisty mohlo páčiti na 100.000 kop grošů — výnos to umění alchymistického zajisté vydatnější, než o jakém mohli mluviti příznivci jeho císař Rudolf II. i pan Vilém z Rožmberka. Katastrofa přikvačila na alchymistu našeho se strany jiné, a to tím, že z neznámé nám příčiny přišel Kelley ve svádu s dvorním úředníkem panem Jiřím Hunklerem, kterého ve zpupnosti své „vyzval na Špitálsko“, jak se za doby Rudolfinské říkalo v Praze vyzvání na souboj, neboť měli tehdáž šlechticové v obyčeji, časté souboje své odbývati na poli špitálském před branou poříčkou. V souboji tomto, jenž se udál ke konci dubna roku 1591, měl Kelley to neštěstí, že zabil protivníka svého, což by jindy nebylo mělo pro něho tak zlých následků, neboť byly toho času souboje u prostopášného mladého panstva českého a u hemžících se zde cizích dobrodruhů na denním pořádku. Leč krátce před tím byl vydal císař Rudolf, aby učinil přítrž této neřesti soubojové, přísný mandát proti soubojům, v němž bylo každému, kdo by svého soka v souboji zabil, bez milosti trestem smrti vyhrožováno.

Boje se trestu takového a chtěje se zároveň na čas vyhnouti hrozící nemilosti císařově, odhodlal se Kelley k útěku z Prahy, a kdež by byl nalezl mocnější ochrany než u svého příznivce pana Viléma z Rožmberka, o němž mu bylo známo, kterak účinlivě byl před nedávnými lety chránil též přítele jeho Dee-a proti nastupování císaře samého. Zanechav tudíž rodinu svoji v Praze, dal se se dvěma služebníky na cestu do Třeboně, kde chtěl vyčkati, až by císaře první zlost přešla a on zase byl na milost přijat. Zmýlil se však v očekávání tomto, neboť sotva že se byl císař o jeho útěku dověděl, již vydal dne 2. května 1591 otevřený mandát, aby byl Kelley bez prodlení stíhán a na hrad pražský do vazby v Bílé věži přiveden. Máme podstatné příčiny k tomu domnívati se, že Rudolf vystoupil proti dvornímu alchymistovi svému tak neočekávaně přísně ne tak k vůli jeho přestoupení císařského mandátu proti soubojům, jako spíše z příčiny té, že počínal již býti rozmrzelým na to, že Kelley po pět let slibované vynalezení „kamene mudrců“ a „elixiru života“ neustále odkládal a císaře těmito sliby svými jen mámil.

Mandát císařský na stíhání Kelleye, v archivu místodržitelském chovaný a již velikolepou formou svojí a vlastním podpisem Rudolfovým jako nějaká důležitá listina vynikající, zněl v ten smysl, že se „z obzvláštního poručení našeho císařského slovutný Gregor Bönl, dvorský kvartirmistr náš věrný milý, též s profousem naším dvorským a některými k němu přidanými osobami pro Edwarda Kylea Engellendera, kterýž sem na hrad pražský přiveden a dopraven býti má, vypravuje, i aby týž Gregor Bönl ve všelijakých potřebách svých při tom byl fedrován“. Řečený pan kvartýrmistr osvědčil se býti ke stíhání tomuto nad jiné povolanou osobou, neboť tušil ihned, že se Kelley neobrátil asi jinam, než na Třeboň, kam byl za posledních let tak často dojížděl a ochraně i přízni vladaře rožmberského tamže se těšil.

Domněnka páně Bönlova byla skutečně podstatna, neboť když se byl týž dal ještě v den vydání císařského mandátu na cestu z Prahy ke stíhání uprchlého alchymisty, dostihl ho skutečně již druhého dne večer v rožmberském městě Soběslavě a jal jej zde, než se mohl dále vydati na Třeboň, kde by zajisté byl unikl moci stihatelů svých. Z obšírné relace kvartýrmistrovy, která udává podrobně i všecky výlohy, jaké mu vzrostly na výpravě této, dovídáme se následujících podrobností o stíhání i jetí Kelleyově, jakož i o zavezení jeho do státního vězení na hradu Křivoklátě.

Na cestu vzal s sebou pan Řehoř Bönl své dva služebníky, pak dvorního služebníka Řehoře Fleischera s hochem a s kočím, dále profousa se sluhou a městského rychtáře z Malé strany v Praze se služebníkem, kteří jeli v druhém voze: mimo to jelo šest mužů stráže z císařského hradu pražského a jiných šest žoldnéřů, tak že výprava, na čtyrech vozích čtyrpřežních jedoucí, čítala v celku dvacet pět osob, jakoby se bylo jednalo o jetí celé tlupy zbojníků. Prvního dne 2. května večer přijelo se do Benešova, kde bylo přenocováno; druhého dne na to se obědvalo v Milčíně, načež z Tábora vyjel Bönl s jedním sluhou po rychlejší poště do Soběslavě, kamž večer přibyl a v hostinci na náměstí se dověděl, že tam Kelley právě večeří, čekaje na čerstvé koně k další jízdě na Třeboň. Bönl vyčkal příchodu svých ostatních lidí a pak vrazil do večeřadla, aby uprchlíka zajal. Kelley poznav pronásledovníky své tasil meč, aby se jim postavil v odpor, ale byl i se služebníky svými brzo přemožen a spoután, načež jej žoldnéři po celou noc pilně střežili. Bönl vyslal ihned jízdního posla nazpět do Prahy, aby oznámil u dvora jetí Kelleye a přinesl z Hradčan další rozkazy. V sobotu dne 4. května ráno jel se zajatcem nazpět do Tábora, kde se obědvalo, a pak v Selčanech nocovalo. Sem přinesl posel nový rozkaz císařův, aby byl Kelley převezen na místě do Prahy ihned na hrad Křivoklát, a takž se obrátila výprava ze Selčan k západu, dala se u Zrůbku převezti přes Vltavu a jela přes Dobříš na Beroun, kde v neděli přes noc pobyla. Druhého dne v poledne dorazil Bönl na Křivoklát, kdež vězně odevzdal hradnímu hejtmanovi Janu Jindřichu Prollhoferovi z Purkersdorfu v opatrování a ještě téhož dne v noci o 10. hodině vrátil se na Hradčany, aby ministru Rumpfovi podal zprávu o výsledku výpravy své. *)

V Praze byli mezitím k rozkazu císařovu opatřeni domácím vězením též manželka Kelleyova, jeho bratr Tomáš a švakr, pak veškera čeleď, aby nikdo z nich snad též neuprchl. Poněvadž pak i v domě Kelleyově na Slovanech byla tamní laboratoř jeho zapečetěna, když z ní byli dříve na Hradčany odnesli rozličné preparáty a elixiry alchymistické, mohlo se již z toho souditi, v jakém směru vlastně bude proti Kelleyovi nastupováno.

*) Výlohy této pětidenní výpravy, které činily v celku 165 tol. 7½ gr. miš., hradil Bönl z vlastních peněz, a charakteristické jest pro tehdejší finanční hospodářství při dvoře hradčanském, že se mu ani po šesti letech ještě přes opětovné žádosti jeho nedostalo zaplacení, tak že si počítal potom ještě 6 pct. úroků z oné sumy v obnosu 62 tol., čímž požadavek jeho vzrostl na 217 tol. 7½ gr. miš. Na žádosti Bönlově se nalézá přípisek ministra Trautsohna ode dne 22. března 1597, že „požadavek tento není přepjatý a též úroky nejsou vysoké, poněvadž byl žadatel tak dlouho se zaplacením zdržován“. Zdali mu ale i po šestiletém čekání bylo skutečně zaplaceno, z akt nevysvitá.

Lze snadno pochopiti, jak tento krutý obrat osudu působil na mysl dvorního alchymisty, který se byl do nedávna těšil plné milosti císařovy a nyní se jako nejhorší zločinec ocitnul v žaláři věže Chuderky na Křivoklátě. Hradní hejtman tamní držel jej totiž o samotě v tak tuhém vězení, že nikdo nesměl k němu vkročiti, tak že mu i jídlo bylo jen děrou ve zdi podáváno. Kelley počínal si v této vazbě z počátku jako litý dravec, bouřil a lál všem protivníkům svým, a když byl první svou zlost vybouřil, odmítal po několik dní veškeru pokrm, tak že slabostí v nemoc upadl, a obáváno se o život jeho. K takovýmto koncům však nechtěl císař nechati dojíti, pročež vyslal tělesného lékaře svého na Křivoklát, aby vězně opět uzdravil, neboť se Rudolfovi jednalo stále ještě o seznání alchymistických tajemství Kelleyových.

Marna byla přímluva pana Petra Voka z Rožmberka, jejž byl pan vladař schválně vyslal na Hradčany, aby se dověděl, v čem se vlastně zakládá obžaloba proti zlatodějovi, a aby mu u císaře jménem jeho opět milosti vyprosil. Rudolf byl však v tom ohledu nepřístupný a jen tolik dovolil, aby bylo s vězněm mírněji nakládáno. Když ale Kelley nechtěl vyslaným k němu dvěma dvorním radům a tajemníkovi žádaná tajemství svá vyzraditi, byl po dvouměsíční lehčí vazbě vržen zase v tužší žalář a tak tvrdě opatřen, že v Praze, jak sděloval jednatel Fuggerův 23. srpna 1591 do Augšpurku, dokonce šla o něm pověst, že jest na Křivoklátě zazděn. Později byl Kelley ještě několikrát marně vyslýchán, a jelikož chtěl císař za každou cenu tajemství jeho umění hermetického zvěděti, dán rozkaz, aby se přikročilo k vězni s otázkou trapnou.

(Dokončení.)

Klárka z fary.

Vesnická povídka od *J. L. Hrdiny.*

(Pokračování.)

VI.

Ještě za dlouhý čas vyprávělo se po všech vesnicích o Toužetínských „povstalcích“, kteří před samými dveřmi kostela Kamenického připustili Zámeckého k tak nečestné kapitulaci, kteří pomstili se za urážky v tvář Cyrilovu vržené. O ničem jiném se nemluvilo, než o tom podivném svatebním „zatažení“.

Podruzi říkali: „Dobře tak! beztoho Zámecký už nevěděl, jak má hlavu nosit, a na daný pozdrav půl hodiny se rozmýšlel, má-li poděkovat či ne!“

Sedláci se ho zastávali a přáli si, aby se vrátilo liskové právo, babičky předpovídaly dle předchozích znamení zlé věci a děti si hrály na Toužetínské „povstalce“.

Zámecký byl jako posedlý. Hned po svatbě dal zapřáhnout, jel do Libochovic a odebral se tam na náměstí do vysokého domu, nad jehož průjezdem visel veliký plechový orel dvouhlavý. Pověděl tam pánům, co se mu přihodilo. Ale co mu pak pověděli ti páni od soudu, tím se nikomu nepochlubil.

Odbytá hrdost mění se v zuřivost.

Zámecký zanevřel na domácí chudinu, nikdo se u něho nehlásil o práci, nikomu nejel na Peruc pro lékaře, a běda tomu, kdo by se ve žních odvážil vkročit na pole jeho, aby sebral trochu klasů! Chasa jeho, Bůh ví odkud sebraná, vyháněla každého. Lid zdejší mstil se za to dvojnásob na zpanštilém sedláku a ani dost málo se nebál jeho pušky a psa, bez nichž nevycházel Zámecký ani na krok ze stavení.

Jedni říkali, že tak činí ze strachu, druzí, že prý z pýchy. Viděl prý to u Peruckého hraběte a chce chodit také tak, chce, aby se ho lid bál jako hraběte. Ba, že to dělal z pýchy! Jednou viděl pana hraběte na koni a za týden již si přivedl až z Chrudimi drahého koně jezdeckého. A od toho dne, kdyby byl třeba jen ve vsi měl nějaké řízení, dostavil se tam jen na koni.

Proč to dělal? Hrdost, uražená před tváří všeho lidu před kostelem v Kamenici, domýšlivost, odbytá před soudem v Libochovicích, roznítila v něm vášeň, — sám ani nevěděl, jakou — vyvřela v duši jeho v pomstychtivost — pomstíti se musil stůj co stůj na někom, byť by i sám na sobě!

Měl snad prodat statek svůj a koupit jiný někde za Oharkou? Ti žebráci Toužetínští by pak snadno řekli, že se jich bojí. Ne, — Zámecký pronajme svůj statek, dá si sem správce, on sám pak se vydá s Klárkou na cesty, na daleké cesty, a až dojdou peníze, přijede si pro jiné. Zrovna jako pan hrabě! — — —

VII.

Uběhly dva roky.

V den Božího těla zastavil se u nás listonoš Toužetínský, vůbec známý pod jménem „poštovní dědeček“. Psaní nepřinesl žádné, ale zastavil se u nás přec.

„Co píše Cyril, dědečku?“

„Předvčírem jsem dostal od něho list. Stal prý se desátníkem. Ale v těch Uhrách, kde teď leží jeho regiment, se mu valně nelíbí. No, jen co Pán Bůh dá přečkat ještě ten třetí rok.“

„To je hezké. Až mu budete psát, vyřiďte mu náš pozdrav.“

„Vyřídím.“

„A co je nového jinak? Byl jste snad ‚na oltářích‘ v Týnici?“

„Ne, jdu z Vrbna.“

„Co tam?“

„I nesl jsem tam jakýsi papír chalupníkovi Říhovi. Bylo to ovšem asi desetkrát zapečetěno, ale jak se na to podívám, vím, co tam je. Takové depeše zná už našinec potmě.“

„Jaké to?“

„Inu, je to soudní oznámení exekuce na jeho chalupu. Já říkám, že to neštěstí, když chce člověk bez práce zbohatnout, bez práce chtít dělat pána. Říha není

karbaníkem, nepije, nekouří, ale za to skoro celou úrodu odvádí do Lounské a Libochovické kollektury. No. a s naším Zámeckým už to jde také s kopce. Jsem starý, ale vím, že se ještě dočkám, jak mu takový papír ponesu do statku, ač bych se tomu velmi rád vyhnul."

„Zámecký že jde dolů?"

„Ba, a jak!"

„Tak velký statek!"

„Na jeho útraty aby bylo deset takových statků."

„Stavení jako zámek!"

„Ale jako starý zámek. Jak v zimě bouře vyvrátila vrata, tak tam leží: kolik došků vítr shodil, tolika děrami zatéká za krovy."

„Což ty stodoly!"

„Ani myš by se v nich neuživila."

„Ten krásný plot kolem zahrádky pod okny!"

„Celou zimu jím topili."

„A těch krav a ovcí, jako ve dvoře!"

„Nyní jako u chudého chalupníka."

„Každý řezník šel nejdřív k Zámeckému!"

„Teď se mu každý nejdřív vyhne."

„A jak hezkou ženu dostal!"

„Jen ji položit do rakve."

„Klárku?"

„Bodejť! — což má ona malé soužení?"

„Člověk by myslil, Bůh ví čeho taková selka užije!"

„Na dva řádky by se snadno vešly ty blahé chvíle ejího manželství."

„My jsme říkali, že měla raději poslechnout svého srdce než cizí pýchy."

„Věděl to každý, jak to dopadne, ale kdo pak se opováží promluvit hlasitě! Kdyby to byla chudina, té už se může povědět něco do duše; ale vysvětlovat velebnému pánu, Kláree, Zámeckému — nač? Jsou bohatí, a páni prý nepotřebují k rodinnému štěstí spokojenosti, jen když mají peníze."

„Ani spokojenosti nebylo mezi nimi?"

„Za nehet by se vešla."

„Kdo tím vinen?"

„Oba. Když Zámecký zanevřel ze msty na chudý lid, opovrhovala tím lidem i Klárka. Když pýcha jeho se vznášela, neměla Klárka tolik rozhledu a odvahy, aby mu připomenula možný pád. Klnula s ním prostému lidu, smála se jeho rozmarům, zpyšněla s ním — jako dítě.

On jako hrabě, ona jako dítě. Jak jinak? vždyť na faře ničeho neužila, nyní byla bohatou, vozila se v kočáře, čeleď jí říkala ‚milostpaní' — zrovna tak, jak jí to Zámecký přislíbil.

A Zámecký? — již za živobytí první ženy své často jevil choutky panské, považoval se za něco víc, než všickni Toužetínští dohromady, ale nebožka byla hospodyní rozumnou. Ať dělal to neb ono, mlčela, zůstala si důslednou a Zámecký vida, že si žena nehodlá bráti příkladu z něho, obrátil; vzal si on příklad z ní a byl také řádným hospodářem. Ale Klárka? — dítě! myslila, co on dělá, že to nejlepší, bála se, by ho neurazila, ve svém nerozumu schvalovala hrdost jeho, — schválená pýcha jde ještě dál a vleče s sebou vše, co člověku nejmilejšího, nejsvětějšího, ženu, štěstí, spokojenost.

Když Zámecký přivedl statek do dluhů, hleděl se vymknout výčitce svědomí, hleděl snésti vinu na jiného. Na koho? — Kdo mu byl nejblíže.

Ubohá Klárka!

Na ni svaloval své neštěstí, příčinu svých dluhů, ona prý všim vinna, vše prý se dělá jen k vůli ní. Začal jí předhazovat svoji nebožku.

„Ta byla opravdu hodna. Přinesla mi věnem několik tisíc, ty ničeho: ona hospodařila mým jměním, tys je rozházela. Vším jsi vinna! Viděl jsem, že tě radovánky těší, kupoval jsem ti je za drahé peníze. Byla jsi žebračkou, budeš jí zas — a já k vůli žebračce budu žebrákem! — — "

Co povídal dál, Klárka už neslyšela. Sklesla bez sebe vedle postýlky, kde dřímaly dvě dítky, dceruška po nebožce a synáček její.

* * *

Už bylo hezky šero ve světnici, když se Klárka poněkud probrala ze mdlob. Tak jak byla oděna, ležela na posteli. Vedle seděla chůva a zvolna kolíbala děti.

„Kde to jsem?" tázala se Klárka šeptem.

„Doma, milostpaní."

„Milostpaní! — říkej mi ‚nešťastnice', ‚žebračko' — ale bídě mé se neposmívej, ‚milostpaní' mi neříkej! Spala jsem jen chvíli, ale za tu chvíli spánku dospěl rozum můj dále než za dvacet let bdění. Ach, Bože! co se mi to vše zdálo! — Kde je můj muž?"

„Odešel hned před večerem."

„Kam?"

„Nevím."

„Nic neříkal?"

„Ne."

„Přece něco?"

„To jste slyšela sama."

„Co?"

„Nu, že prý jste tím vinna — ale snad bych nebyla tak necitelnou, abych všecky ty výčitky opakovala. Dosti na tom, když jste je slyšela jednou."

„Kdo mne odnesl na postel?"

„Já sama."

„Což jsi věděla — —?"

„Zaslechla jsem nějakou temnou ránu do kuchyně a běžela sem."

„Co dělal on?"

„Vycházel ven celý zuřivý, ve dveřích jsme se potkali."

„On mi tedy nešel ku pomoci?"

„Ani se vás nevšimnul."

„Ani mne nelitoval?"

„Ne."

„Tedy to přece nebyl sen! Oh, můj drahý, ubohý Cyrile! tys byl lepší, tys mi neklnul, tys se modlil ještě za mé štěstí v nejkrutším bolu, jejž jsem ti sama připravila — viděla jsem modlitbu na rtech tvých před kostelem Kamenickým, věděla jsem, že tě tam rodáci tvoji jen násilím postavili. Hrdost a láska vedly v duši mé boj na život a na smrt — ta první zvítězila. Od své svatby jsem na tě nemyslila — věrnost manželská mi to kázala, — dnes poprvé na tě myslím, poprvé hřeším proti svému manželu. Proti manželu? — on sám mne k hříchu tomu dohání. Ty však, Bože! — odpusť mi poklesek můj, odpusť srdci, které bázlivě se plíží kolem bran ztraceného ráje, kolem hrobu citů nejsvětějších!

Odpusť mi, Cyrile! byla jsem dítětem, smála jsem se na krásnou rakev, nevědouc, že v ní spočívá moje láska!"

Vše kolem ní vířilo v ohnivém letu, hlava jí hořela, údy se chvěly. Složila čelo do dlaní a povzdechla. Ticho bylo v té světnici jako v hrobě, v němž pohřben mír, spokojenost, domácí štěstí. Jen kolébka, v níž ty dvě děti jako andílkové dřímaly, pohybovala se sem a tam, jako těžké kyvadlo hodin.

Klárka nadzvedla hlavu.

„Opravdu ti neřekl, kam jde?"

„Ani slova."

„Půjdu tedy sama dohlednout na chasu."

Chůva se udiveně na ni podívala. To slovo slyšela dnes od ní poprvé, co je na statku.

„Na chasu? vždyť jsem tu jen já a starý oráč Josef; já jsem ve světnici a Josef šel před večerem domů."

Klárka se zamyslila.

„Aspoň obejdu stavení. Kdyby Zámecký přišel, řekni, že se za chvíli vrátím."

Vstala, ustrojila se, přehodila velký šátek přes sebe, a sklonivši se nad kolébku políbila jednoho miláčka po druhém, ale tiše, aby je nezbudila, a vyšla ven. Noc už byla černá, od západu se blýskalo a vichr počal čechrat hlavy spících stromů.

Klárka vyšla před vrata, kousek po silnici, zvolna přes ves a poněvadž silnice vedla dále, šla Klárka za ní, zvolna, co noha nohu mine, ale šla přece — od Toužetína ku Kamenici A ty myšlénky její příliš daleko těkaly, než aby jí mohly připomenouti návratu k domovu. Záře blesků jí svítila na cestu, bouře hučela už nad Ročovskými lesy — Klárka ničeho si nevšímala.

Až když blesk jí zahvízdnul nad hlavou a oslnil celé okolí, když hned mu v zápětí zarachotila rána, sbíhaly se rozptýlené myšlénky její co ptáčata v podkroví, Klárka se začala báti, začala přemýšlet kde je.

Ještě jeden blesk — Klárka zahledla šedý kostelík — hřbitovní zeď — černé a bílé kříže za ní. Mráz ji projel. Jak to možno? — vždyť to chvilečka, co vyšla z domova, a teď stojí před kostelem Kamenickým! Či je to přelud? — počkej, až se zas zableskne — teď! tentýž obraz. Není pochyby, Klárka je v Kamenici. Buď sem došla nevědomky, nebo letěly tudy myšlénky její a ona za nimi.

Rychle se vzchopila a běžela zpět. Ale daleko nedošla; velké krůpěje počaly chřestit v listech stromů, blesky se křížily, jakoby nebe hořelo, hřmělo, jakoby v oblacích krvavá vojna byla, země se chvěla a duněla, až řinčelo sklo v oknech kostela.

Na návrat k domovu nebylo pomyšlení.

Klárka se opět obrátila a jako nočními příšerami štvána ubíhala přes ves ku faře. V oknech už nikde ani světélka. Bylo to od kostela jen kousek cesty, ale než doběhla Klárka ku dveřím fary, byla veskrz promoklá. Tam už také nesvítili.

Klárka litovala, že je musí budit. Bouře je děsná, leknou se, že se stalo nějaké neštěstí. Ale je to lépe, než aby se měla dobývat někam jinam pod střechu. Co by jí lidé řekli? — aby si šla na faru, že nemá daleko. A kdo ví, jaké řeči by ještě povstaly, — že snad utekla za noci od muže.

Zaklepala na dvéře.

Nikdo se neozýval.

Podruhé.

Za chvíli se blížily lehké kroky.

Marketka otevřela.

„Kdo je to?"

„Já, matičko!"

„Ty, Klárko? — v takovém nečase! co se stalo?"

„Nic zlého; jdu vás navštívit."

„V noci?"

„Nemohu za to, že mne sem déšť zahnal. Bylo tak pěkně, když jsem vyšla z domova, a nyní — —"

„Tak pozdě se vypravuješ na návštěvu?"

„Ve dne mi bylo poněkud nevolno, nejspíš následkem dnešního vedra, k večeru pak jsem se chtěla projít, ale sama ani nevím, jak jsem až sem zabloudila. Jen kdyby se ten déšť brzy přehnal!"

„Pojď se tedy osušit, dítě, dej sem ruku, ať v té tmě neklopýtneš. Mohla jsem také vzíti s sebou světlo. No, to se strýček podiví! — dej sem ruku. Na mou pravdu, Klárko, tys celá promoklá! Kde tě zastihnul déšť?"

„Ani nevím."

„Chudinko, musíš se převléknout. Ví Zámecký, kam jsi šla?"

„Neví."

„Což nebyl doma?"

„Byl ještě někde v polích."

„Bude mít o tebe starost!"

„Také myslím."

Obě došly ku dveřím světnice. Marketka otevřela a vtáhla Klárku za sebou.

„Hádej, bratře, koho ti přivádím?"

„Na hádanky jsem už starý, Marketko!" pravil velebný pán, nadzvednuv se v posteli. „Nejdřív rozsviť."

„Ne, matičko, nerozsvěcujte!"

„Ach, Klárka! — odkud jsi se tu vzala, děvečko?"

Klárka řekla, co Marketce.

„Jen abys neonemocněla. Marketko, dej jí nějaký suchý šat, ať se převleče. A rozsviť, ať vidím Klárce do očí."

„Ne, strýčku, — sednu si tady u vás, budu vám zatím povídat, než se déšť přežene, ale nerozsvěcujte. Po celé vsi je tma, nač se má na faře v noci blýskat světlo!"

Ubohá Klárka! bála se, že by zpozorovali její bledé tváře, uplakané oči.

Velebný pán nenamítal ničeho.

„No, když nechceš — — Na řeč ovšem uvidíme i potmě. Sedni si sem tedy, a ty, Marketko, vedle. A — zahnal tě sem tedy déšť? — Slyš, Klárko, — doslecháme tak všelijaké povídačky z vaší vsi, ale nechceme tomu věřit. Viď, Marketko, že jsme to slyšeli?"

„A co, strýčku?"

„Inu, nechci věřit, jako Tomáš v písmě svatém, dokud se nepřesvědčím, dokud se tě nezeptám. Povídá se, jak prý statek váš brzy přijde na buben a že prý — "

„Náš statek?"

„Ano, že prý se Zámecký pitvoří jen po velkých pánech, utrácí den ode dne víc a nevzpomene, jak prý otec jeho se nalopotil, aby jen něco zachoval."

„Takový není můj muž, strýčku."

„No, přál bych si ze srdce, aby všecky ty pověsti byly jen výmyslem a klepem nepřiznivců. Ostatně nechci, aby se Zámecký lopotil, nemá toho zapotřebí; takový statek

už může mu zabezpečit živobytí. Pánovi, hraběti a zpanštilému člověku by ovšem nestačil.“

„Já o ničem nevím, strýčku.“

„Vidíš, já jsem dále od vás, a slyším to se všech stran.“

„Tomu nerozumím.“

„Snad ani sama o tom nevíš?“

„Snad.“

„Ty kloníš hlavu, Klárko? — zdá se mi, že pláčeš?“

„Ne, strýčku, vzpomněla jsem si jen na Cyrila.“

„Na Cyrila? — vzpomínáš naň často?“

„Dnes poprvé! — Déšť se utišil, půlnoc je už pryč, bude čas, abych pomýšlela na návrat. Co pak asi dělají mé dětičky!“

„Posečkej ještě.“

„To bych byla divná žena, divná matka!“

„Vždyť Zámecký dohledne na děti.“

„Matku mají nejraději.“

„Počkej. — přijde ti snad naproti.“

„On neví.“

„Snad mu to chasa řekne?“

„Což kdyby zapomněli!“

„Marketka aspoň tě doprovodí!“

„Musila by pak jít sama nazpět.“

„Aspoň za kostel s tebou půjdu, Klárko!“

„Ne, matičko, — než byste se přistrojila, budu v ‚úvalech‘ a za chvíli doma. Dobrou noc! — s Bohem, strýčku!“

A jakoby právě minuvší bouře se znova vracela, seběhla Klárka do síně, na náves, kolem hřbitova a k Toužetínu. — —

„Co soudíš, Marketko?“

„O čem?“

„O Klárce, o Zámeckém, — o těch pověstech — —?“

„Co ty?“

„Já myslím, že to ve statku není zcela v pořádku, že Klárka si dnes přišla vlastně postěžovat.“

* * *

(Dokončení.)

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

XII.

Pan doktor Celipin.

Vzácný pan Centeno, když byl občerstvil svého ducha nudně hloupými sloupci novin, a Seňana, když byla užila opojivější rozkoše potěžkávání a počítání peněz v punčoše, odebrali se na lože. Také jejich dítky odešly k odpočinku, každé do svého kouta. V síni ozvalo se mručení, podobné modlitbě neb nějaké romanci, odříkávané žebravým slepcem; potom bylo slyšet zívání a potom jako když někdo přes zívající ústa dělá línou rukou kříž... Kamenná rodina usnula.

Když bylo v domě ticho jako v hrobě, ozval se v kuchyni šustot jako od nějakého nočního zvířete, když vychází z brlohu, aby si hledalo živobytí. Košatky se otevřely a Celipin zaslechl následující slova:

„Celipine, dnes ti nesu něco tuze hezkého Podívej se.“

Celipin nemohl rozeznati ničeho, ale vztáhnuv ruku vzal z ruky Mariiny dva tolary, jako dvě slunce, o jejichž pravosti, když se byl přesvědčil hmatem, neboť očima byl by to sotva mohl, zůstal celý ustrnulý a němý.

„Dostala jsem je od Dona Teodora.“ pokračovala Nela, „abych si za ně koupila střevíce. Ale k čemu pak jsou pro mne střevíce, a proto ti je dávám, abys sobě tím dříve něco zahospodařil.“

„U všech rarášků! Tys dobrotivější, než nejsvětější Panna! Už mi schází jen málo, Nelo, i až budu mít ještě asi půl tuctu realů, pak se na to podívají, co je Celipin.“

„Hleď, synáčku, ten, který mi dal ty peníze, chodil po ulicích za almužnou, když byl dítětem, a potom...“

„U všech rarášků! Kdo by to byl řekl! Don Teodor... A dnes má tolik peněz! Povídají, že by je šest mezků neuvezlo.“

„A spával na ulici a sloužil po domech, a neměl ani na kalhoty, slovem byl chudší než myš. Jeho bratr, Don Carlos, zůstával ve skladu hadrnickém.“

„Ježíši můj! — U všech rarášků! Jaké věci se to dějí na světě. Já si také najdu hadrnický krám.“

„A potom musil býti holičem, aby se uživil a mohl studovat.“

„Víš co, Nelo, — napadá mě také, abych šel přímo do holírny. Nic lepšího pro mne než holení. A potom, Bohu díky, jsem já také trochu čipera! Jak se jen dostanu do Madridu a budu jednou rukou holit a druhou studovat, budu mít za dva měsíce všechny védy v kapse. Hleď, Nelo, právě mě napadá, abych studoval na doktora. Ano, doktor ohledávaje jednou rukou tepnu zde, a druhou rukou tepnu tam, nahrnuje si peněz do sáčku.“

„Don Teodor,“ mluvila Nela dále, — „měl méně než ty, protože ty budeš mít padesát tolarů a s padesáti tolary se zdá, že už přijde všechno ostatní. To byli přece dva lidé! Don Teodor a Don Carlos, oba jako ptáčata, samotinká na širém světě; — a hle, svou statečností stali se učenými. Don Teodor četl v mrtvých a Don Carlos četl v kamenech, a tak se tomu naučili, jak se státi pořádnými osobami. Proto jest Don Teodor takovým přítelem chudých lidí. Celipine, kdybys to byl viděl, jak mne dnes večer nesl na rameně. Potom mi dal kotlík mléka a díval se na mne tak, jako se dívávají na slečny.“

„My všichni, co jsme k něčemu, to tak děláme...“ prohodil Celipin ostře. „Však uvidíš, jak pansky a švarně budu vypadat, až si obleknu plášť a klobouk na čtyry pídě vysoký. A také si obuji na ruce to, čemu říkají rukavičky, a nesvleknu to nikdy, kromě když budu sáhat na puls. Budu míti hůl s pozlaceným knoflíkem, a budu se ti oblékat! — ano, hrubé plátno se mé kůže ne-

dotkne... U všech rarášků, to se nasměješ, až mne uvidíš."

„Nemysli ještě na takové věci a tuze se nepovyšuj; jsi ještě holobrádek," řekla mu Nela. — „Ale veď si pomalounku a pomalounku. Dnes se naučíš tomu, zejtra tomu. Radím ti, abys dříve než se dáš do léčení nemocných, naučil se psát a poslal list své matce, prose ji za odpuštění, i abys ji napsal, žes utekl z domova, abys se něčemu naučil, abys byl jako Don Teodor a stal se z tebe pořádný lékař."

„Mlč, ženská! — Což pak myslíš, že to nevím, že je psaní to první? Jen mi dej péro do ruky a uvidíš, jak znamenité písmeny a tenké čáry nahoru a dolů budu dělat, zrovna jakoby se podpisoval Don Francisko Penáguilas... Psát! S něčím takovým si na mne nepřijdeš! — za čtyry dny uvidíš, jaké listy složím... Však uslyšíš, až je budou číst, a uvidíš, jaké mám nápady a jak umím mluvit; — zůstanete nad tím všichni hloupými. U všech rarášků! Nelo, ty ani nevíš, jaké mám vtipy. Cítím to tady v hlavě, jak to dělá burumbum, burumbum, jako voda v parním kotli. Nedá mi to spát a myslím, že všechny učenosti lezou mi do hlavy tady a lítají tam na slepo jako netopýři, a říkají mi, abych se jim učil. Všem, všechněm vědám se naučím, ani jedna mi nebude scházet, to uvidíš."

„Jest jich asi velmi mnoho. Pavel Penáguilas, který je zná všechny, mi řekl, že jich je mnoho, a že celý život člověka nestačí, aby se naučil jediné."

„Vysměj se tomu. Však uvidíš, až já..."

„A nejlepší z nich je ta, kterou umí Don Carlos. Neboť, hleď, on vezme kámen a učiní z něho mosaz. Jiní povídají, že dělá stříbro, a také zlato. Tomu se nauč, Celipínku."

„Jen se nemýli; není nad vědu, jako když vezmeš někoho za ruku a podíváš se mu na jazyk a v okamžiku řekneš, v kterém koutku těla se zahnízdila nemoc. Povídají, že Don Teodor vytrhne člověku oko a zasadí mu jiné, kterým vidí pak jako okem zrozeným. Jenom si pomysli, vidět člověka, který umírá, a poručit mu, aby vzal, dejme tomu, půl tuctu mušek uvařených v pondělí s vrbovým lýkem, které přinesla panna, které říkají Juana, — a pak toho člověka vidět zdravého jako hřib, to je něco. Však to uvidíš, uvidíš to, jak si povede Don Celipín de Socartes. Povídám ti, že budou o mně mluvit až v Habaně."

„Dobrá, dobrá," — řekla Nela vesele; — „ale hleď, abys napřed byl dobrým synem, neboť jestliže tě tvoji rodičové nedávají ničemu učit, jest to proto, že nemají z toho rozum, a protože ty rozum z toho máš, modli se za ně u nejsvětější Panny, a nezapomeň jim dáti také něco z toho, co vyděláš."

„To také učiním. Hleď, ačkoliv utíkám z domova, není to ze zlé vůle k rodičům, a uvidíš, jak za kraťounký čas bude přicházeti k vám od nádraží nosič, prohybující se pod velkými balíky. A co to bude? — Sukně pro matku a sestry a vysoký klobouk pro otce. Tobě snad pošlu také pár náušnic."

„Velmi ukvapeně rozdáváš dary," řekla Nela, potlačujíc smích. „Náušnice, pro mne!"

„Ale právě mě něco napadlo. Chtěla bys, abych ti to řekl? Nejlépe by bylo, abys šla se mnou, a když bychom byli dva, pomáhali bysme si v dobývání živobytí i v učení. Také ty jsi vtipná a jak! — mně to neujde, a mohla bys zrovna tak býti slečnou, jako já pánem. Jak bych se zasmál, kdybych tě viděl hrát na piano, jako Doña Sofie!"

„Jaká jsi dětina!" zvolala Nela. „Já nejsem k ničemu. Kdybych šla s tebou, byla bych ti jenom břemenem."

„Povídá se, že dají Donu Pavlovi zrak, i až prohledne, nebudeš mít v Socartu co dělat. Co říkáš mé myšlénce?... Neodpovídáš?"

Minula nějaká chvíle a Nela nehlesla. Celipín tázal se znova a neobdržel odpovědi.

„Spi, Celipíne," řekla konečně Nela ze svých košatek. „Jsem tuze ospalá."

„Jestliže mi jen mé vtipy dají usnout; pomoz Pán Bůh." —

Za minutu později viděl se Celipín, jak v podobě doktora Teodora Golfína vsazuje nové oči do starých důlků, jak rozbíjí otřískané balvany a rve nemocné z náručí smrti pomocí hojných dávek mušek uvařených v pondělí s vrbovým lýkem, přinešeným krásnou pannou. Viděl se oblečena v nejnádhernější roucha s rukama upjatýma ve vonných rukavicích, sedě v kočáru, jejž netáhli koně, ale labutě, viděl se povoláván od králů a prošena od královen, vyhledáván vznešenými dámami, obklopena velmoži a nešena v triumfu od veškerých národů země.

XIII.

Mezi dvěma košatkami.

Nela zavřela se do svých skořápek, aby byla samotnější. Sledujme ji; vnikněmež do jejích myšlének. Ale dříve nutno ještě něco o ní pověděti.

Zůstavši naprosto bez vychování ve svém útlém věku, postrádavši také oněch něžných svazků lásky, které vedou ducha cestou bezpečnou ku poznání jistých pravd, vytvořila si Marianela ve své nespoutané obrazotvornosti prazvláštní pořádek pojmů, výstřední theogonii a pravzácný způsob dívati se na příčiny a na účinky příčin. Teodor Golfín správně soudil, když přirovnával ducha Nelina k duchu národů primitivních. Jako u těchto, převládal také u ní cit a podléhání kouzlu zázračnosti; věřila v bytosti nadpřirozené, rozdílné od jediného nejvyššího Boha, i viděla ve věcech přírodních hmotné osobnosti, kterým nescházela moc vstupovati tím neb oním způsobem ve spojení s lidmi.

Přes to vše nebyla Nela naprosto neznalá evangelia: nikdy ji neučeno; ale slýchala mluviti o něm. Viděla, že lidé chodí na nějaký obřad, jemuž říkají mše, měla ponětí o nejsvrchovanější oběti, ale přes to její vědomosti nešly. Uvykla si ctíti hloubkou, celé její okolí, a tedy také ji zachvacujícího citu, Boha ukřižovaného; věděla, že se krucifix má líbati, uměla kromě toho i několik modliteb, kteréž naučila se odříkávati mechanicky; věděla, že o vše, čeho nemáme, třeba prositi Boha; — ale nevěděla ničeho více. Hrozná zanedbanost, ve které byla její duše až do chvíle, kdy spřátelila se s mladým šlechticem Pavlem, byla toho příčinou. A spřátelení se s touto kromobyčejnou bytostí, která z hlubin temnoty zkoumala smělým okem neunavné mysli záhady života, spřátelení to nastalo pozdě. V duši Nelině bylo již zkamenělo to,

co bychom mohli nazvati její filosofií, výtvorem jí samé, něco, jako zmatené pletivo pohanství a citlivůstkářství. Dlužno dodati, že Marie, ačkoli žila tak úplně mimo společný živel, ve kterém žijeme my všichni, jevila skoro ve všem dobrý cit a uměla bystře oceňovati běh světa, jakož jsme to viděli v radách, které dávala Celipinovi. To možno vysvětliti jen velkou hloubkou její duše.

Nejušlechtilejší stránkou jejího ducha byla ta, která ji pudila s jakousi nevýslovnou náruživostí milovati krásu fysickou, ať se vyskytovala kdekoliv. Není nic přirozenějšího u bytosti vychované v úplném osamocení, úplně pod mírou, na kteréž nalézá se společnost a vědění, a ve zjevném ustavičném, řekněme důvěrném obcování s přírodou tak plnou krás velikolepých a nádherných, tak plnou světla i barev, výmluvných ševelů a různých tvarů. Avšak Marianela spojovala se svým obdivem kultus, modloslužbu, a podle zákona, kterému také podléhá člověk primitivní, zosobňovala všechny ty krásy, které zbožňovala ve kráse jediné, ideální a mající podobu lidskou. Tato krása byla Maria Panna, již byla poznala z evangelia, jemuž tak nedokonale byla učena. Božská Panna nebývala by pro ni ideálem nejmilovanějším, nejdražším, kdyby se svými dokonalostmi duševními nebývala spojovala všechny krásy, půvaby a dary světa viditelného, kdyby nebyla měla hlavu ušlechtilé a svůdně krásnou, podobu lidskou a božskou zároveň; podobu, která se jí zdála souborem a součtem veškerého světla světa, veškerého smutku a libého klidu noci, hudby potůčkův, půvabu a leposti všech květin, svěžesti rosy, líbezného stesku větru, neposkvrněného sněhu hor, něhy plného pohledu hvězd a nádherné velebnosti oblaků, když zvolna táhnou po nesmírnosti nebes.

Osobnost Boha jevila se jí hroznou a zasmušilou, budíc spíše úctu než lásku. Podle jejích představ všechno dobré pocházelo od Panny Marie, a u Bohorodičky mělo se prositi o vše, čeho má veškeré stvoření zapotřebí. Bůh jest mračný, ale ona se usmívá. Bůh tresce a ona odpouští. Toto ponětí není tak řídké, aby budilo podivení. Tak věří se naprosto v chudých a venkovských třídách španělského lidu.

Rovněž pak, když spojuje se velká nevědomost s nespoutanou fantasií, neobyčejným není toto sloučení, které činila Nela mezi přírodou a onou čaruplnou postavou, která jest souborem téměř všech esthetických živlů idey křesťanské. Kdyby se do samoty, v které žila Nela, bylo dostalo méně vědomostí křesťanských, než se dostalo, kdyby veškeré její myšlénky a ponětí bývaly se sbíhaly v jedno ohnisko, neodchylované částečně hranolem jiným, — pohanství Nelino bývalo by potom úplné i byla by zbožňovala měsíc, háje, oheň, potoky a slunce.

Taková byla Nela, jak vychována v Socartu, a tak dospěla patnácti let. Od těch dob bylo přátelství s Pavlem a časté rozmluvy s ním, kterýž měl tak mnoho dobrých vědomostí, poněkud přeměnilo způsob jejího myšlení; ale v hloubi duše nepodstoupilo její ponětí změny. Dávalať i nadále kráse fysické jakousi svrchovanou přednost, zůstala i nadále plna pověr a zbožňovala nejsvětější Pannu jakožto ohnisko veškerých krás přírody, činíc sobě z ní svrchovaný mravní zákon a dovršujíc svou soustavu nejpodivnějšími domněnkami o smrti a životě příštím. — —

Uzavřevši se do poklopek své košatkové mušle mluvila Marianela takto:

„Matko boží i moje! — proč jsi mne neučinila krásnou? Proč, když mne matka má porodila, neshlédla jsi na mne se své výše? . . . Teď, čím více se na sebe dívám, tím ošklivější jsem. Proč jsem na světě? K čemu jsem? Kdož o mne může dbát? Jen jediný, ty paní a matko má, jen jediný, který mne miluje, — protože mne nevidí. Co bude ze mne, až mne spatří, a přestane mne milovat? . . . neboť, jak jest možno, aby mne miloval, vida to malé tílko, tu ptačí postavičku, tu pihovatou pleť, ta ústa nepěkná, ten špičatý nos, ty tváře bez barvy, tu celou mou osobu, která není k ničemu, než aby ji celý svět odkopával? Kdo jest Nela? Nic. Nela jest něčím jenom pro slepce. Nabude-li očí a obrátí-li je na mne, a spatří mne, umru . . . On jest ten jediný, pro něhož Nela není méně nežli kočky a psi. Miluje mne jako ženichové milují své nevěsty, jako Bůh káže, aby se lidé milovali . . . Paní, matko moje, chceš-li už ten div učinit a darovat mu zrak, učiň mne krásnou, nebo mne zabij, protože nejsem k ničemu na světě. Nejsem ničím nic, jen pro něho samého. — Je mi toho líto, že prohlédne? Ne, — ne, ne tak! Já chci, aby viděl. Dala bych za to oči své, aby on viděl svýma, dala bych celé své žití. Já chci, aby Don Teodor učinil ten zázrak, jak povídají. Buďtež požehnáni, lidé učení! To co nechci jest, aby můj pán neviděl mne. Matičko moje, za živa bych se pohřbila, do řeky bych skočila . . . Tak, tak, — aby země ukryla mou ohyzdnost. Neměla jsem se narodit . . .“

A potom, obrátivši se v košatce, pokračovala:

„Mé celé srdce bije jenom jemu. Ten ubohý slepec, který si vzal do hlavy míti mne rád, jest pro mne tím nejpřednějším na světě hned po Marii Panně. Ó kdybych byla velká a krásná! — kdybych měla postavu, tvář a velkost . . . jen tu velkost jako jiné ženy; kdybych mohla býti jako paní a mohla se oblékat . . . Aj, potom by mi to bylo tou největší radostí na světě, aby jeho oči spočinuly na mně . . . Kdybych byla jako ty ostatní, jen jako Marinca, jak brzo bych se pak dostala k tomu, abych se něčemu naučila, vycvičila, abych byla jako paní! — O matko, královno moje, to jediné, co mám, chceš mi teď vzít! — Proč jsi toho dopustila, abych já milovala jej a on mne? To se nemělo stát — “

Slzy zalily jí oči; složila ruce křížem přes prsa a usínala. A na polo již ve snu šeptala:

„Ano! Jak tě miluji, ty děcko mé duše! Miluj mne tuze, miluj Nelu, ubohou Nelu, která ničím není nikomu na světě . . . Miluj mne tuze . . . Dej se mi políbit, na tvou drahou hlavu, — ale neotvírej oči, nedívej se na mne . . . zavři je, zavři, tak, tak . . .“

XIV.

Jak se nejsvětější Panna zjevila Nele.

Myšlénky, které prchají, když jsme přemoženi spánkem, číhávají na nás a vracejí se, aby nás opět náhle zaujaly, když se zbudíme. Tak stalo se Marušce, která usnuvši s nejpodivnějšími myšlénkami o Panně Marii, o slepci a své vlastní ošklivosti, kterou přála si viděti proměněnu v uchvacující krásu, zbudila se s nimi, když ji hrubý hlas Seňanin vyburcoval z jejích košatek. Hned jak otevřela oči, jala se Nela odříkávati svou obvyklou modlitbu k Marii Panně; ale dnes byla tato modlitba

jakousi litanii, složenou z obyčejných modliteb a z několika jiných, které si vymyslila sama; a tak povstala z toho nábožná řeč, která, kdyby se napsala, zajisté že by byla podivnou. Mezi jiným pravila Nela:

„Dnes zjevila jsi se mně ve spaní, Paní moje, a slíbilas mi, že mne potěšíš. Nyní už bdím a ještě se mi zdá, že se na tebe dívám, a že mám před sebou tvůj obličej, krásnější všech krásných a sličných věcí na světě.“

Mluvíc tak ohledla se Nela za sebe jako u vytržení. Pozorujíc sama tu mrakotnost, s kterou se to dělo, pomyslila si: „Se mnou se něco děje.“

„Co ti je, Nelo? Co se s tebou děje, trpaslíku,“ zvolala Seňana, pozorujíc, že se holčina dívá ustrnulým zrakem na jeden bod v prázdnu. „Máš snad vidění, sysle?“

Nela neodpověděla, neboť její duch zaměstnával se sám sebou, i řekla sama k sobě:

„Co jest mi? — Nemůže to býti nic zlého, neboť to, co za mnou jest, není ta ohyzdná a černá postava ďábla, ale něco nebeského, líc, úsměv a takový pohled! — a buď já jsem beze smyslů, nebo jest to Marie Panna, která za mnou stojí Paní, a matko moje, — je to pravda, že mne dnes potěšíš? A jak mne potěšíš? Tím, o co jsem tě prosila dnes v noci?“

„Hej! — ty zakrsálku,“ zvolala Seňana hlasem tak mrzoutským, že se mu nerovnal ten nejhrubší hlas na světě. „Pojď a umyj si tu svou psí hlavu.“

Nela vyběhla. Ucítila ve své duši rozechvění, jako to, které působí náhlé zachvácení nás velkou nadějí. Podívala se na sebe ve chvějném povrchu vody — a krev ssedla jí v srdci.

„Nic!“ zašeptala; „tak ohyzdná, jako vždy. Ta samá dětská postava s duší a léty ženy.“

Když se byla umyla, zachvátil ji ten samý nevýslovný pocit jako dříve, jakýsi to záchvat smrtelné úzkosti plné očekávání.

Marianela přes všechnu svou malou zkušenost měla tolik porozumění pro lidské city, že to, co ji zachvátilo, teď poznávala v sobě — jako tušení.

„Pavel a já,“ myslila si, „mluvili jsme o tom, co člověk cítí, když má přijíti nějaká věc veselá nebo smutná. Pavel mi také řekl, že před zemětřesením cítí se něco zvláštního, a že také lidé cítí něco zvláštního, a zvířata cítí něco zvláštního . . . Bude snad zemětřesení?“

Shýbnula se a ohmatávala zem.

„Nevím — ale něco se stane. Že to bude něco krásného, o tom není pochyby. Blahoslavená Panna mi řekla dnes v noci, že mne potěší. — Co mi jest? Jest ta královna nebes u mne? Nevidím ji, ale cítím ji, jest přede mnou, jest za mnou.“

Šla kolem samých pracích strojů tam dále ku svážející se pláni a rozhlížela se všude kolem sebe s vyjevenýma očima. Neviděla ničeho než kola a páky točící a rozháněјící se s pekelným lomozem, a slyšela mezi tím pronikavý skřípot řešetových cylindrů, tříštících vodu a kropících prach. Trochu dále, když viděla, že je samotna, zastavila se, a položivši prst na čelo a upruc oči do země s tou vyjeveností, kterou budí pochybnost, ptala se:

„Jak mi to vlastně je? Jsem veselá anebo jsem smutná?“

Potom zahleděla se do nebe a divila se, že jest to samé jako kdy jindy (a obloha byla dnes tou z nejkrásnějších), i zrychlila krok, aby se dostala brzo do Aldeacorby de Suso. Odbočivši od hlubokého úvozu, vedoucího k dolům, odkud by bývala musila jíti vzhůru po dřevěných schodech, odbočila nahoru k náhonu, jenž tekl podél svahu, chtějíc se odtud dostati na luka a odtud pak přímou a pohodlnou cestou do Aldeacorby. Tato cesta byla hezčí a proto dávala jí skoro vždy přednost. Byla tu místečka plná krásných a vonných květin, mezi nimiž proháněly se roje včel a motýlů: byly tu velké ostružiny plné černých jahod, které tak chutnávají maličkým; byly tu skupiny třešní, po jejichž kmenech vinul se vzhůru zimozel, a mohutné duby, velké a rozložité, krásné, stinné, které, jak se zdálo, těšily se ze svého vlastního chladu.

Zde šla Nela pomaleji, znepokojena tím, co se v ní samé dělo, i tou vábnou úzkostí, která ji tísnila. Její bohatá obrazotvornost nalezla konečně vhodných slov ku vyjádření této vytrženosti, a zpomenouc si, že slýchala říkat: „Ten neb onen má v sobě ďábla,“ pravila k sobě: „Já dnes mám v prsou anděly . . . Blahoslavená Panno, ty jsi dnes u mne. To, co cítím, jsou roje tvých andělů, kteří laškují za mnou. Ty nejsi daleko: vidím tě a nevidím tě, jako když jdeme s očima zavřenýma.“

Nela zavřela oči a zas je otevřela. Přišla k malému háji, kde se cesta zatáčela do úhlu; aby si nadešla, odbočila od ní; neboť mohla se tak dostati také na paseku, kde rostly ty nejbujnější, nejkrásnější a nejlepší ostružiny v celém okolí. Bylo tu také bujné kapradí, zimozel, divoká réva a jiné šplhavé rostliny, které se vypínaly jedna nade druhou, protože tu nebylo velkých kmenů, na které by se věšely.

Nela ucítila, že se větve na pravo od ní pohnuly; — podívala se: — Božské nebe! — Tam stála v rámci bujné zeleni Neposkvrněná Panna sama, se svou vlastní lící, se svýma vlastníma očima, v jejichž pohledu splývala v jedno veškerá krása nebeská. Nela zůstala němá, jako zkamenělá, a zmocnil se jí pocit jako vroucí zbožnosti a ustrnutí zároveň. Nemohla učiniti kroku, ani vzkřiknouti, ani se pohnout, ani oddechnout, ani odvrátit pohled od onoho zázračného zjevení.

Podoba zjevila se mezi lupením s celým poprsím a tváří. Ano, to byl opravdový obraz oné vyvolené dívky Nazaretské, jejíž hlubokou, svatou dokonalost snažili se vyjádřiti štětcem umělci osmnácti století od sv. Lukáše až na náš věk. Lidstvo dívalo se na tuto svatou osobnost různýma očima: zrakem Alberta Dürrera, zrakem Rafaela Sanzia, Van Eickovým a Murillovým. Ta, kterou teď viděla Nela, blížila se nejvíce typu Rafaelovskému, jenž vyniká nade všechny, jestliže vůbec dokonalost krásy lidské blíží se více než každý jiný umělecký prostředek výrazu krásy božské. Ovál této líce byl méně zúžený než u typu sevillského; byla to půvabná okrouhlost italská. Její oči, ku podivu úměrné, byly jasnost sama a klid sloučený s půvabem a harmonií a pohledem tak vzdáleným chladnosti jako prudkého ohně oči andaluských. Obočí byla jako nastíněna nejútlejším štětcem a pnula se v oblouku jemném a líbezném. Na čele nebylo rysu unavenosti, ani stínu smutku, a rty, poněkud plné, ukazovaly, když se usmály, nejskvostnější zoubky, které kdy kously do rajského jablka. Aniž bychom tomu byli chtěli, porovnali jsme tento zjev s naší matkou Evou, jakkoliv od sebe jsou vzdáleny, ta, která učinila hada vítězem, i ta, která potřela mu hlavu; avšak přemýšlení o rozličných druzích lidské krásy vede k takovýmto a

ještě žalostnějším poblouzením. Abychom ukončili tento nedokonalý obraz božského zjevení, nad kterým zůstala ubohá Nela celá ztrnulá a jako mrtvá, dodáme ještě, že její pleť byla onoho růžového hněda, nebo spíše hněda nadchlého červánkem, kteréžto tvoří onen kouzelný ruměnec na lících těch božských obrazů, před kterými koří se a kořila stejně století pobožnosti i století kacířství.

Hned jak se poněkud probrala ze svého ustrnutí, bylo první co Marianela zpozorovala, a co si nemohla nikterak v hlavě srovnati, že krásná Panna měla na krku blankytně modrou stužku, okrasu, jaké nespatřila na žádné z Bohorodiček, o kterých se jí zdálo, nebo které viděla namalované. Pozorovala také hned, že ramena a prsa božské ženy byly pokryty šatem, jenž se na vlas podobal oděvu, nošenému od vzácnějších paní těchto časů. Ale co nejvíce znepokojovalo ubohou dívku, ano nad čím žasla, bylo, ze ta svatá podoba trhá ostružiny a — jí je.

Začala si již tvořiti své úsudky o tomto chování se Panny, když ozval se mužský a dosti drsný hlas:

„Florentino, Florentino!“

„Tady jsem, otče, tady jsem, a jím ostružiny.“

„Aj, — jdiž! — A co ti tak na těch ostružinách chutná? Jsi samý vrtoch a rozmar! — Neřekl jsem ti, že se to sluší jenom pro ty poběhlické venkovské děti a nikoliv pro slečnu vychovanou v dobré společnosti? … vychovanou v dobré společnosti?“ …

Nela spatřila blížiti se vážným krokem toho, kdo tak mluvil. Byl to muž již něco více než prostředních let, prostřední postavy, trochu přitloustlý a zarudlých líci, které zdály se zářiti spokojeností, jako slunce září světlem; měl krátké nohy a trochu veliký nos a byl ozdoben rozličnými okrasami, mezi nimiž vynikal těžký zlatý řetěz u hodinek a jemný, plstěný klobouk se širokou střechou.

„Nech toho, dceruško,“ řekl vlídně Don Manuel Penáguilas, neboť nebyl to nikdo jiný než on. „Lidé z dobré společnosti nejedí ostružin a neskotačí tak jako ty. Vidíš? Roztrhla jsi si šaty … neříkám to k vůli těm šatům, neboť jako jsem ti koupil ty, koupím ti také na jiné, — ale říkám to, protože by lidé, až tě uvidí, myslit mohli, že nemáš jiného oděvu nez ten, který máš na sobě.“

Nela, která už začala vidět jasně, zadívala se na ty šaty seňority de Penáguilas. Byly hezké a nádherné, ale ta celá podoba dívky jevila zázračný a ne tuze panský přechod z venkovské dívčiny na bohatou slečnu. Celý ten oděv, od střevíčků až ku hřebenu, jevil venkovskou dívčinu, jak se obléká o pouti. Ale přirozený půvab Florentinin byl tak velký a opravdový, že jej nemohl zastíniti žádný nedostatek, jejž by bylo postřehlo oko světa elegantního. Niméně nedalo se upříti, že celá její okouzlující osobnost volala hlasitě o venkovské suknice, o vlasy spletené v copy a nedbale přehozené, o kytici vlčího máku, tílko bez rukávů, korálovou stuzku, slovem o to, čeho se dovolával svým instinktivním právem půvab přirozený bez ověšek modního světa.

Když se byla slečna vypletla z ostružin, zpozoroval Don Manuel Nelu zrovna v té chvíli, když se již byla úplně probrala ze svých mrákot, a popošed k ní zvolal:

„Ó! — tady jsi! — Podívej se, Florentino, to je Nela. Pamatuješ se, že jsem ti o ní povídal? Jest to ona, která vodí tvého bratrance … tvého bratrance. A jak se ti daří, Nelo?“

„Dobře, Seňore Done Manueli. A jak se máte vy?“ odvětila Mariquilla, od Florentiny ani oči neodvracujíc.

„Jak vidíš, dobře. To jest moje dcera. Jak se ti zdá?“

Florentina odběhla za motýlem.

„Dcero, kam to běžíš? Co to jest?“ zvolal otec, patrně uveden do rozpaků. „Myslíš, že je to v pořádku, když se takto rozběhneš za hmyzem, jako nějaké to poběhlické dítě? Nesmíš býti tak divoká, dítě. Slečny vychované v dobré společnosti něco takového nedělají — něco takového nedělají.“

Don Manuel měl ve zvyku opakovati poslední větu svých řečí a proslovů.

„Jen se nehněvejte, otče,“ odvětila dívka, vracejíc se z bezvýsledné výpravy a dávajíc se pod ochranu rozsáhlých křídel otcovského širáku. „Vždyť víte, jak se mi na venkově líbí a že jsem radostí bez sebe, když vidím stromy, květiny, luka. Neboť tam v onom nešťastném městě de Campo, kde jsme živi, nic takového není.“

„Ó jen mi nemluv křivě o městě Santa Irena de Campo: jest to město proslulé, kde máme, nač si jenom pomyslíme a k tomu vybranou společnost. Také se tam dostaly nejpřednější vydobytosti civilisace — civilisace. Drž se hezky vedle mne a tak můžeš se obdivovati přírodě; také já se jí obdivuji, aniž bych dělal kotrmelce a skotačil jako kůzle. Osoby vychované v dobré společnosti poznáš hned podle toho, jak chodí a jak se na všechno dívají. Takový křik opakující se co chvíli: Ach, ó! — jaká to krása! — jen se podívejte, otče! a ukazování na každé kapradí, dub, skálu, trní, potůček, to nejsou věci dobrého vkusu. Myslili by, žes byla vychována někde na poušti. A proto pojď se mnou. Nela nám poví, kudy se dostaneme domů, neboť abych pravdu děl, nevím, kde jsme.“

„Půjdeme-li tam na levo, kolem onoho starého domu, dojdeme brzo. Ale zde přichází Seňor Don Francisko.“

Vskutku objevil se Don Francisko, volaje z plných plic:

„Čokoláda vystydne!“

„Jaká už pomoc, milý brachu. — Mojí dceři zachtělo se tak širého pole, že nechtěla čekat, a tak tedy jsme skotačili od háje k háji, jako ta kůzlata — jako ta kůzlata.“

„Domů, domů! Pojď také ty, Nelo, a napiješ se trochu čokolády,“ řekl Francisko Penáguilas, klada jí ruku na hlavu. „Jak se ti zdá, moje neť? — Viď, že je hezká. Florentino, po čokoládě půjdeš s Pavlem na procházku a Nela vás všude provede, i uvidíš vše, co je zde v okolí hezkého, doly, háj a řeku.“

Florentina pohledla s hlubokým soucitem na nešťastnou dívku, která zde po jejím boku zdála se býti od přírody zvláště stvořena, aby dokonalost a mistrná krása některých z jejích děl ještě více vynikla.

Když přišli domů, očekával je krytý stůl s kotlíky, z nichž kouřila se hustá čokoláda, a malý pahorek skyv chleba. Byly tu také koláčky prokládané kapradím a nescházelo také jiných cukrovinek a pokroutek. V sklenicích čerstvé a křišťálové vody zrcadlily se všechny tyto labužnické pochoutky.

„Zde máme něco pro živobytí,“ řekl Don Francisko, přisedaje k stolu.

„Nelo," řekl Pavel, „ty budeš také s námi píti čokoládu."

Ještě nedořekl a Florentina podávala již Marianele koflík s kouskem ode všeho. co bylo na stole. Nela se zdráhala, ale señorita de Penáguilas podávala jí vše s takovou vlídností a s tak půvabnou prostosrdečností, že nemohla odporovat. Don Manuel díval se kosmo na svou dceru, jakoby nebyl úplně spokojen s pokroky, kteréž učinila v umění dobrého vychování. neboť jedna část tohoto záležela po jeho náhledu v tom, aby se měly bedlivě na zřeteli rozličné stupně zdvořilosti, s kterou se slušno chovati k rozličným osobám podle jejich postavení a tak, aby se nikomu nevěnovalo více, než jak jest ve shodě s různými stupni společenského řebříku: tím způsobem, že zůstane každý na svém místě a vlastní důstojnost se povznáší. Bylot v jeho očích prvním požadavkem společenského mravu, zachovati pravou míru zdvořilosti, — nepokořovati se tuze před boháči a nesnižovati se tuze před chudinou . . . jenom se nesnižovati před chudinou . . .

Když se byli nasnídali, řekl Don Francisko:

„A teď, vy mladí lidé, pryč, do polí. Synu, dnes jest poslední den, co ti Don Teodor dovolil, abys vyšel z domu. Vy tři můžete si vyjít na procházku, já s bratrem si obejdeme hospodářství . . . A teď, ptáčata, ven!"

Nebylo zapotřebí, aby je tuze prosil. Lákána krásou dne, vyletěla mládež do polí. (Pokračování.)

FEUILLETON.

— „Przegląd Powszechny", nová v Krakově vycházející katolicko-konservativní revue, přináší v březnovém svazku dopis z Prahy, v kterémž nalézáme následující charakteristiku české šlechty (korrespondence psaná knězem St. Zaleskim): „Šlechta česká stojí věrně při zásadách konservativně katolických, béře činného podílu na politickém i veřejném životě, ale drží se povzdálí ode všeho, co není šlechtou, byť to byli i mužové tak vynikající jako Rieger. Syny své vychovává doma s bedlivou přísností, řádně, ale vzdaluje jich od stýkání se s mládeží ve veřejných ústavech vychovavacích. Deery své nedává do pensionatů, byť to byl i ústav tak vzorný a tak vynikající jako klášter sester Srdce Ježíšova (Sacré-Coeur) na Smíchově, kde vychovává se asi čtyřicet dívek polských a několik uherských a německých. Archivy a rodinné bibliotéky chová pod zámkem, nedovolujíc do nich tak snadno přístupu učencům i professorům české university. Někteří čeští učenci vidouce se odmítnutými od svojich, uchýlili se do biblioték i archivů polských, i nalezli tam nejenom velkou ochotu pomáhající jim v práci učené, ale také srdečného a přátelského přijetí v domech." — S touto charakteristikou české šlechty, ač v základech svých pravá, v mnohém ohledu přece nelze se shodovati. Že jest šlechta česká rozhodně konservativně katolickou, o tom není pochyby, a to jí činit výtkou, bylo by nesmyslem. Každý ať si má své vlastní přesvědčení náboženské i politické; pokud jest poctivé a humanní, nemá nikdo práva na ně sáhat. Ve vychování synů svých se šlechta počíná od starých tradic odloučenosti od ostatní mládeže odchylovat. České Akademické gymnasium vidělo již ve svých lavicích mnohého syna z nejpřednějších kavalírských rodin a doufáme, že výsledek takovéhoto vychování nezůstane bez účinku na mysl a také na další běh života těchto šlechticů. Že naše bohaté šlechtické rodiny nedávají deery své do pensionatů, jako Sacré Coeur, zakládá se na domácích a v ohledu rodinném snad zdravějších než jinde poměrech naší šlechty. Deery zůstávají u matky, tráví jako ona valnou část roku na venkově — a celkem neliší se taková domácnost mnoho od kláštera. Pravá ušlechtilost srdce a jemnocit vštěpují se do srdcí ženských tímto způsobem vychování lépe a účinněji, než v klášteřích. Avšak to, co český národ šlechtě právem a krušně vytýká, jest, že vidí ji býti více šlechtou v Čechách, než českou šlechtou. „Przegląd Powszechny" měl dodati: Česká šlechta nemá porozumění pro podstatné a nejnaléhavější potřeby svého národa. Ona jest šlechtou a ne ušlechtilou částí jednoho těla; necítí naším srdcem. Jest to šlechta lnoucí k půdě, ku jménu země, k tradicím, ale nemající k lidu této země, k jeho snahám a především k jeho práci žádných, a jestliže jakých, jen skrovných sympathií. Nikdo na šlechtě nežádá, aby vyhledávala osobního styku s muži z lidu; za dnešních poměrů by se často a velmi trapně zmýlila. Nalezlať by často místo mužné otevřenosti servilnost a učinila by si velmi smutný pojem o tom, jak to vlastně s charaktery mezi námi vypadá. — Ale česká šlechta žije také v úplné odloučenosti duševní od národa, k jehož zemi a dějinám se hlásí. Duševní práce, literatura, umění jsou ve svém ovoci věcmi posvátnými, které strhávají hradby postavené poměry společenskými u všech vzdělaných národů. Nejedná se o autora, umělce, učence, ale o knihu, obraz, sochu, slovem o to, co tvoří podstatu kulturního života národního, — čehož ocenění u šlechty naší tak bolestně postrádáme. Šlechta nepodá nám ruku v ničem. Bohaté památky dějepisné tlejí v archivech bez naděje, že uzří světlo boží; staré památky umělecké odpočívají na hradech a svět nemá pojmu o tom, co bývalo kdys umění české, a nyní, v tom živém, utěšeném ruchu českého písemnictví, kde nalezneš na stolku českého šlechtice knihu dobrých básní? — Šlechta má peníze, nikdo jí je nezávidí, — ale co dobrého mohla by těmi penězi učiniti pro naši stránku kulturní! — Pro to jí schází cit a porozumění. — Také to jest ovocem dosavadního vychování české šlechty a hlavně českých šlechtičen. Šlechtická dívka ve své odloučenosti jest odkázána ve všem na svou bonnu, a na svou matku, kteráž vychována byla zase od bonny. Tyto vychovatelky berou se z Francie i Anglie a nemají pro směr, jakým by se vůči dívce českého rodu bráti měly, sebe menšího porozumění. Jsou to — bonny! ženy hledající výživu za hranicemi, většinou mělkého vzdělání a odporučující se pouze tím, že mluví anglicky neb francouzsky. Jsou to cizinky, přinášející do domů, do nichž jsou přijaty, zase jen cizotu a kde možná pohrdání se vším, co je českého. Aristokratickým zvykům naučí se brzo, zrovna jako naučí se jim „groom", a jsou pak odpudlivější a protivnější než kterýkoliv jiný parvenue. Vychování světa ženského, to jest to, co ničí cit pro českou věc v naší aristokracii. Toť vypadá to v polských rodinách docela jinak. Pravý polský aristokrat jest aristokratem od palce až k hlavě — ale jest Polákem, každou krůpějí krve, a polská šlechtična jest především — polskou ženou! Která z českých šlechtičen, při vší osobní ušlechtilosti srdce a mysli, při vší své jemnosti, která z nich, kromě jediné — a ta jest z té zlaté staré školy, a poslední svého českého rodu — může říci o sobě, ano, která přemohla by se říci to — já jsem českou ženou!? Máme, pokud poměry je v to strhly a pokud nepříčí se to ohledům čistě staroaristokratickým, máme také české šlechtice, — budeme snad míti z mladého dorostu také šlechtice vlastenecké, jako byli Kolovrat, Šternberk a j. — avšak to zůstanou vždy zjevy sporadické, dokud nebudeme míti českých šlechtičen. Bývalo jich druhdy v Čechách. Když nic jiného, ať kromě těch francouzských a anglických knih, dají v tak mnohé staré české rodině přečísti svým deerám jenom v archivech tlející zápisky některé té věrné české duše, která kdys v století hrůzy a utrpení — byla dobrou šlechtičnou, ale také vroucí, pravou českou ženou! — *S.*

— **Ztracené volání.** Verše *Bohdana Kamínského.* V Praze 1881. Tiskem J. R. Vilímka. Nákladem vlastním. — Zase nový český básník, neobyčejného nadání, opravdový ve svém cítění, třeba ještě umělecky nepropracovaný, zápasící s tím bezprostředním citem pessimismu. Četli jsme ty verše s důvěrou malou; odložili jsme několik sbírek nejnověji vyšlých a litovali jsme, že netoliko prázdnota věci, ale i prázdnota formalní i při zdánlivé veršů úpravnosti je hlavní známkou oněch nových publikací básnických. Důvěra naše, když jsme pročetli již několik listů z knihy Kaminského, bohužel nechtěla růsti; zobraceli jsme knihu sem i tam, četli stránku po stránce, ale dlouho jsme se nemohli rozehřáti. Zůstaloť ovšem za lekturou *každé* básně něco v mysli naší, co nebylo sic ani libosti ani

nelibostí, ale jakýsi pocit někdy slabounký, jindy silnější znamenali jsme přece. „*Úsměv poslední*“, předposlední báseň oddílu I. „*Gabriel*“ probudil tento pocit v nás akkordem skutečně silným. Kaminský jest elegik, ovšem nehotový: první část a požadavek elegie, žal nad ztrátami ať skutečnými ať domnělými, obsahují ovšem skladby jeho, ale schází jim namnoze část druhá: záknit naděje v budoucnost lepší. Řečený oddíl „Gabriel“ má za předmět časné úmrtí bratra básníkova: věříme, že to ztráta nejedné písně elegické hodná, ale máme za to, že by byl básník se stanoviska uměleckého lépe učinil, vybrati z těch devatenácti básní několik; Kaminský umřel v sobě básníka, aby mohl mluviti bratr, kteréžto šetrné a ušlechtilé piety nemáme práva se dotýkati. Oddíl třetí „*Mrtvé matce*“ podobá se ovšem prvému: promluvil syn. Ale zde už i umělec se hlásí: aspoň jsou básně „*V noci u mrtvé*“ a „*Živým i mrtvým*“ i přes nedostatek jasného názoru hluboce cítěny a také krásně komponovány.

Oddíl II. „*Na bludných cestách*“ je obsahově nejširší, ba obsahuje i takové básně, které líčí pouhou náladu ze zjevův nejobyčejnějších vyplývající: básník tu propadá v hovornost, která se časem ovšem mstí — prosou. Jmenujeme tyto básně: „*Za mír tvé duše*“, „*Debutantce, kterou jsem vypískal*“, „*Mladé dívce, když vstala z těžké choroby*“, „*Pastýři, jehož roh slyšel jsem v noci znít*“ a j. Jsou však i tu věci rozhodně dobré a až na některé formalní tiťernosti (zbytečná opakování krásné, z těch buďtež vytčeny „*Stopy v sněhu*“, „*Bez soucitu*“, „*Ve chvílích odříkání*“. „*Julie*“ je místy pěkná, ale rozvláčná a nemá jednoty vypravování, jakéž ovšem lyrik tak vyslovený, jakým jest Kaminský, tak snadno nedosáhne.

Oddíl poslední „*Reliquie*“ podobá se v hlavním rázu svém ostatním skladbám; příležitostná přikrasa seslabuje některé z nich, hlavně poslední (Lístek vavřínu atd.): „*Hrací skřínka*“ je práce originalní. Báseň úvodní je, ač rozvlečena, pěkná; škoda, že nelze tak tvrditi o „Doslovu“.

Konečný o této sbírce úsudek nemůže již z té příčiny ustáleným býti, poněvadž se sám básník patrně ještě neustálil. Má zajisté příležitost, aby k této ustálenosti dospěl: příležitost tu podávají studium mistrův, autokritika co možná přísná a částečné omezení veršovnické činnosti; není pochybnosti, že se potom setkáme s Kaminským jakožto s básníkem celým a, pokud nás naděje neklame, nikoliv řádu posledního.

Em. Miřiovský.

— Poslední dobou ozývá se stesk na zastínění činohry operou. Nebudeme jej opakovati, byvše z prvních, kteří před dvěma měsíci u příležitosti referátu o „Smrti Odysseově“ na zmíněný nepoměr ukázali. Nezávidíme také opeře a přejeme si prostě, aby opera i činohra byly stejně pečlivě a důstojně opatřeny. Ale právě z tužby po této chceme ukázati k některým nedostatkům, jimž snadně odpomoci lze. — Vídáváme v činohrách scénickou úpravu, oslňující oko pouze nekritické, a jevící se oku bystřejšímu jako pestrá všehochuť, která citlivějšímu diváku dobrý rozmar v značné míře kazívá. Řekli jsme všehochuť, nechtíce z piety k „Národnímu divadlu“ užiti slova silnějšího, které by však bylo úplně správné oproti důsledné naivnosti, s jakou se ku př. vláčí jistý, jinak velmi krásný nábytek, celým 18. stoletím, ač má svou stylistickou platnost jen v určitém, krátkém období, vůči vzácné odhodlanosti, věšeti vedle malované bohaté barokní římsy beztvárnou hubenou moderní, oproti neúmorné potřebnosti jistých trofejí, které skví se na jevišti v dobách Homérových i o 2600 let později v síni českého velmože, vůči — atd. atd. — Domníváme se, že náleží k holým nemožnostem, vyzdobiti si dnes zámek trofejemi, jaké budou v modě asi okolo roku 4480, neb seděti na křeslech z roku 1953, neb užívati k dopisování papírových konfekcí z roku 2020. A takové maličké anachronismy, takové nad míru žertovné probuzování citlodných století postihujeme na jevišti „Národního divadla“ každé chvíle. Dobromyslnou omluvou říkává se, že „to je obecenstvu jedno“. Tento tklivě důvěřivý názor dlužno pustiti na dobro mimo sebe, a jmenovitě divadelní správa nemůže se s ním snášeti. V téže chvíli, kdy by se tak stalo, klesl by ústav vědomě a účelně na stupeň divadla předměstského, a obecenstvo bylo by učiněno davem ignorantů, pro něž by bylo celého drahého a velkého divadla věčná škoda. Budiž nám odpuštěno, uvažovati, mnoho-li v uvedeném výroku pravdy spočívá, neboť i v tom případě, že by z velké části byl správným, nezmenšuje se ani o ment první úkol velkého uměleckého ústavu, obecenstvo vzdělávati. Umělec, jenž by si při tvoření svého díla odpustil vše, čemu jeho zákazník nerozumí, dopouštěl by se vědomě mrzačení, které by posloužilo asi nejhůře jemu samému. V provedeném dramatickém díle pak jest kniha, hra i výprava celkem, jehož cena i úspěch vždycky jsou porušeny, je-li některý z řečených faktorů nedostatečně opatřen. Toť velmi jednoduché, a přece žasnou mnozí nad úspěchy Meiningenských, jakoby režie těchto tvořila nedostižné zázraky! — Namítne se nám drahota řádných výprav do každého kusu zvláště. Na to máme odpověď dvojí: Nevinné výtvory čiré fantasie bývají aspoň právě tak drahé, jako přiměřené, prostě stylisticky správné náčiní: mimo to jest zbytečno, vypravovati každý kus zvláště, pořizují-li se garderoba a rekvisity soustavně. Zůstaňme při svrchu psaném století osmnáctém. Do tohoto třeba náčiní jen z dob Ludvíků XIV. (a régence), XV. i XVI. a z časů direktoria. Tato čtverá výprava stačí do všech kusů z řečené doby a doplní se od případu k případu snadno některou vedlejší rekvisitou, které snad do toho či onoho kusu zvláště potřebí jest. Troufáme, že by podobný postup kázala sama ekonomie, s níž se asi sotva snáší nesoustavnost a nahodilost, způsobená, hospodaří-li rozmar repertoiru. — Vidouce nádhernou výpravu „Aidy“, pořízenou za mnohé tisíce, vzpomněli jsme si, že „je to obecenstvu jedno“. Proč se nesehrála tedy „Aida“ s výpravou z „Ludvíka XI.“, proč se nedávají „Hugenoti“ s výpravou z „Carmen“? Takový byl by výstřední sice, leč logický důsledek názoru, že „je to jedno“. — „Národní divadlo“ ovládá náš veřejný, zejména duševní život měrou, jaké v příštích dobách snad ani rozuměti nebudou, chválíme si je s nebezpečnou samolibostí jako jedno z prvních divadel na světě, a všechen národ sjíždí se do něho s duší věřící. Proto jsme si trošku povinni přihlížeti ve všem pokud možno k tomu, aby kulturní význam tohoto ústavu měl veskrze plné jádro, aby se naše divadlo vpravdě mohlo rovnati jiným i před zraky toho, — kdo v některém takovém předním, cizím divadle někdy byl, a konečně, aby víra věřících byla slušně důvodná. — Tyto jsou příčiny, z kterých po čtvrt létě upozorňujeme na slabé stránky, jež možno napraviti. Nikdo zajisté nezneuznává, že za nové správy znamenati jest ve všem ohromný pokrok proti dobám minulým, aniž kdo očekává divy, ale rovněž tak bylo by nemístné, zamlčovati, že by ledacos dalo se ještě polepšiti. Mezi přátely činohry počíná se šířiti jako považlivá nákaza jistý dégoût, který zajisté není bez příčiny. Na jednu z těchto příčin jsme tímto upřímně upozornili. — Závěrkem pak ještě slovo, jež týče se kanceláře stavební. Vedle policejních předpisů musí býti v divadle lucerny se svíčkami, avšak vedle týchže předpisů nemusí býti tyto lucerny takové, jaké vídáme v konírnách. Do nádhery slavnostního otevření „Národního divadla“ kmitaly a čmoudily tyto svítilny šeredně. Tehdáž říkalo se, že stavební výbor jenom z nouze takové opatřil, a že v brzku jinými, slušnými je nahradí. Těšili jsme se z toho, neboť provisorní lucerny urážejí oko i vkus, zakuřují stukko a připomínají svou nahou hranatostí příliš zřetelně účel, jemuž sloužiti mají. Uplynulo čtvrt roku a řečené svítilny znešvařují vnitro „Národního divadla“ posud. Jsme zvědavi, kdy konečně budou nahraženy úhlednými, slohově přiměřenými lucernami, které by spíše byly ozdobou, než výstražnou ohyzdou. Máme snad býti překvapeni uměleckými skvosty, jichž krása zakryje úplně účel, o nichž pracují umělci výteční? Pokud nám vědomo, bývá obyčejná pasířská práce méně loudavá.

J. L.

Listárna redakce.

Rukopisy nevracíme, kromě když opatřeny jsou zpáteční obálkou s poštovními známkami. — Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi a jmény: „B. Slupský.“ — „K. V.“ — „Jaromír.“ — „Filolog“ — „x + y“. — Al. Medloň: Až se zdokonalíte formou, budou vaše ballady dobré.

Veškeré dopisy a zásylky buďtež adressovány pouze: Časopis „Lumír“ v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.

Se zasylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce i administrace »Lumíra« [illegible] adresovány: [illegible] Salmova [illegible]

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází [illegible] každého měsíce vždy [illegible] od. poledni.

ROČNÍK XII. 20. března 1884. ČÍSLO 9.

Noc na Karlštejně.

Veselohra ve třech jednáních od *Jaroslava Vrchlického.*

Osoby.

Karel IV., císař římský a král český.
Alžběta, jeho manželka.
Štěpán, vévoda bavorský.
Petr, král cyperský a jerusalemský.
Arnošt z Pardubic, arcibiskup pražský.
Ješek z Wartenberka, purkrabí na Karlštejně.
Alena, jeho neť.
Pešek Hlavně, číšník císařův.
Hlásník na Karlštejně.
Dvůr císařský. Panoši a zbrojnoši.

Děj se koná na Karlštejně v červnu roku 1363.

Jednání první.

První nádvoří na Karlštejně. Hrad v pozadí. Na pravo brána hradní, na levo vchod ve příbytek purkrabího.

Výstup 1.

Při vyhrnutí opony je slyšeti troubení. Z purkrabství vystoupí pan Ješek z Wartenberka, proti němu Pešek Hlavně.

Purkrabí. Pešek.

Pešek. Věru, dnes pytel s hosty se roztrhnul! Od božího rána až do slunce západu most nestačí se zvedati.

Purkrabí. Je to již Jeho Milost snad? O ne, to nemůž být. Myslím, že Jeho Milost asi právě teď teprve Prahu opouští. Kdo jen to přijel?

Pešek. Host. — Vévoda Štěpán bavorský.

Purkrabí. Mluvil jsi s ním, pane šenku?

Pešek. Náhodou byl jsem přítomen, když slézal s koně, jenž pokryt byl celý bílou pěnou, jak druhou čabrakou. Jak se zdá, má pan vévoda velmi naspěch.

Purkrabí. Nu, a co říkal?

Pešek. Ptal se krátce, je-li Jeho Milost na hradě.

Purkrabí. A tys na to odpověděl?

Pešek. Co jsem věděl. Že tu okamžitě není, ale že dnes večer jistě sem přijede.

Purkrabí. A on řekl?

Pešek. Že zůstane, že se musí dočkat příjezdu Jeho Milosti.

Purkrabí. Zle pochybils, pane šenku. Vévoda Štěpán přijíždí jistě za politickými záležitostmi. Víš, že Jeho Milost zde nerad politikou se zabývá.

Pešek. A co měl jsem dělat?

Purkrabí. Poslat jej do Prahy.

Pešek. Když je císař na cestě sem? Potkali by se v půli cestě. A pak, není to můj úřad, přijímati zde hosty a neměl jsem také rozkazů.

Purkrabí. Vida mládež! Pro slovo nakvašen! Však musím státi na svém. Jeho Milost jede sem pouze na dva neb tři dny: — zde chce míti pokoj, chce si odpočinout: ještě tu není a již jest klid jeho ohrozen! Proto věru není vystavěn Karlštejn! Nechť klubko pletich státnických jinde se zaplitá, zde chce císař v zátiší užívati jen ovoce své činnosti.

Pešek. Nu, a což víme my, pane purkrabí, zda mu nejede pan vévoda ocukrovat to ovoce?

Purkrabí. Špatné vtipy, pane šenku. Vévoda bavorský tak někdy něco někomu ocukroval. Nevím, nevím, bude-li Jeho Milosti příchod pana vévody právě po chuti. Mohl dobře počkat pan vévoda v Praze na Jeho Milost. Snad by se tam lépe bavil než zde.

Pešek. To všecko mu ještě můžeš sám říci, pane purkrabí. Zde právě přichází.

Purkrabí. Nu, jest již tady. — Co naplat! (Obrací se vstříc přicházejícímu vévodovi.) Buď vítán, vznešený pane, na Karlštejně!

Výstup 2.

Štěpán. Předešlí.

Štěpán. Děkuju, pane purkrabí, za pozdrav tvůj! Myslil jsem určitě, že naleznu zde Jeho Milost císaře. Přijíždím přímo ze Salcburku a přináším důležité státní jednání. Pan šenk byl tak laskav a pověděl mi, že Jeho Milost jistě dnes večer sem zavítá: prosím, bys mně a průvodu mému vykázal sebe skrovnější hospodu. Chci, ba musím se dočkati císaře.

Purkrabí. V čas i v nevčas přijel jsi, pane, na Karlštejn.

Štěpán. Já — v nevčas?

Purkrabí. Odpusť mé upřímnosti, pane vévodo. V nevčas, chceš-li o státnických záležitostech jednat s Jeho Milostí, vždycky v čas, chceš-li užiti pohostinství, jakého může poskytnouti Karlštejn.

Štěpán. Děkuju za výklad tvůj, pane purkrabí. Nutnost věci ospravedlní kroky mé v očích císaře. Za pohostinství napřed děkuju. — Zdá se, že nejsem prvním hostem na Karlštejně?

Purkrabí. Jeho Milost Petr král cyperský a jerusalemský mešká od rána zde.

Štěpán. Přijel sám?

Purkrabí. V průvodu důstojného otce, arcibiskupa Arnošta.

Štěpán. A kde jest král Petr? (K sobě.) Ten mi nepřekáží!

Purkrabí. Prohlížel si hrad — nevím, pane šenku...

Pešek. Byl s arcibiskupem právě teď v kapli sv. Mikuláše, kde mu ukazoval tento illuminatorské práce pana Zbyška z Trotiny.

Štěpán (s úsměvem). Které asi velmi málo bavily krále jerusalemského.

Purkrabí (dívá se do pravé kulisy). Však tu právě přicházejí.

Výstup 3.

Petr. Arnošt z Pardubic. Štěpán. Purkrabí. Pešek.
(Vzájemné úklony.)

Arnošt. Pane vévodo!

Štěpán. Buď zdráv, důstojný otče!

Arnošt (k Petrovi). Pan vévoda bavorský...

Petr. Aj — jaké to shledání! Pamatuju se dobře na pana vévodu.

Štěpán. Ze slavností krakovských...

Petr. Ovšem, ovšem. To byly časy, pánové! Tak veseli již nebudem. — Ale prosím vás, co říkáte tomu, že jsem posud v Čechách?

Purkrabí. Těšíme se tomu, že se Tvé Milosti u nás tak líbí.

Petr. Líbí! — To je málo, pane purkrabí. Zbožňuju tvou zem a tvého císaře. Nevím věru, kdo je šťastnější, on, že má takovou zemi, či ona, že má takového krále. Nechce se mi odtud. Chtěl jsem již — zcela opravdově třikrát odjíždět — poprvé se to nikdy s odjezdem nemyslí do opravdy. — Ale jak odjet, když slavnosti se stíhají jak přšky dubnové. Šťastná to země!

Arnošt. Díky pánu nebes, že slavnosti teď se u nás stíhají. Však bývalo hůře ještě před nedávnem. Mor, hlad a zemětřesení stíhaly se tu o překot. Nyní věru šťastný začíná věk této vlasti. My, jenž zažili dnů zlých, tím více oceňujeme blaho nynější.

Petr. A máme proto podstatných příčin býti veselými. Nebo jak dáti jen svou vděčnost na jevo, než veselostí? Proto já jsem pořád vesel a proto uvázl jsem zde, že je tu tak veselo! Jak pravím, třikrát chtěl jsem odjeti, ale Jeho Milost ani slyšet; nedovolil, přemlouval a já jsem slabý člověk, pánové, já zůstal v naději, že Cypr do moře se nepropadne.

Arnošt. A hrob Spasitelův bez toho zůstane i nadále v rukou pohanů.

Petr. Máš pravdu, otče. I o tom mluvil jsem s Jeho Milostí; tak mimochodem, mezi čtvrtým a pátým pohárem mělničiny.

Arnošt. A marně jsi se namáhal. Zlaté doly jílovské dříve vyčerpáš, než v tom Jeho Milost o jiném přesvědčíš. U věci té je svým a nechť i srdce křesťana nemůže schvalovati jeho náhledy, duch rozumného vlastimila je pochopuje.

Petr. Tak tedy zůstal jsem. Viděl jsem Prahu, Vyšehrad i nové město Karlovo, které takřka zázračně vyrůstá před zrakem cizince. Viděl jsem most, kostely, kláštery a koleje vysokých škol a dnes mne blaží Karlštejn svými divy. Pan arcibiskup je mi tu svědomitým a vzorným průvodčím...

Štěpán. A nedaruje ti ani jediné inicialky v missálech a žaltářích. (Ironicky.) O vzácné umění pana Zbyška, králové obdivují se tobě!

Arnošt. Ba, vzácné jest, pane vévodo, vzácnější než na první pohled zdá se velkým tohoto světa, jenž korunami a žezly hrají o blaho národů! (K Petrovi.) Však nesmíme mařiti drahý čas, Milosti, čeká nás ještě kaple sv. Kateřiny, ač ne ještě úplně vyzdobená. —

Petr. Odpusť, důstojný otče! Pět hodin prohlížíme již malby, svaté ostatky a všecky poklady, které bohatou rukou nakupil zde velký panovník a vzácný bratr náš. Věru, máte v Praze i zde druhé nebeské království, majíce ostatky všech svatých, vyznavačů a mučenníků, mnichů a biskupů, panen a vdov. Ostatně myslím a doufám, že zde nejsem naposled.

Štěpán. Milost královská přeje si oddechu. Chápu to. Znám to ze zkušenosti, jak unavuje ustavičné sklánění se nad knihami a obrazy. Toť věru horší než pochod v poli neb honba.

Petr. A nejvíc unavují malby na stropě, důstojný otče: necítím již vaz ani kříž a prosím, bys měl se mnou aspoň do zítřka smilování.

Arnošt. Nemám nijak v úmyslu ochotou svou obtěžovati vzácného hostě svého vladaře. Rač vládnouti, pane, časem i mnou dle libosti. Jdu na nešpory do kaple sv. Mikuláše, nalezneš mne tam vždy ochotného k dalším tvým rozkazům (Pozdravuje všecky.) Zatím s Bohem, pánové!

Petr. Mé díky, důstojný otče! (K Štěpánovi.) A nyní užijem krásného večera, pane vévodo.

(Arnošt odejde.)

Výstup 4.

Předešlí bez Arnošta.

Purkrabí. Mohu něčím sloužiti vzácným hostům?

Petr. Jsi vtělená úslužnost, pane purkrabí.

Štěpán. Děkuju, nevím věru —

Purkrabí. Pak nebudem déle obtěžovat svou přítomností: pojď, pane Pešku! (Úklony. Odejde s Peškem.)

Výstup 5.

Petr. Štěpán.

Petr. Konečně jsme sami!

Štěpán. I pohostinství někdy překáží.

Petr. Jsem rád, že jsem se shledal s tebou, pane vévodo.

Štěpán. I mne to těší. Jak se bavíš v Čechách?

Petr. V Praze dobře . . .

Štěpán. A zde?

Petr. Zde mne arcibiskup již mořil. Krásné věci kolem, čarovné. Div světa a století je tento Karlštejn, ale —

Štěpán. Ale?

Petr. Známe se a rozumíme si, pane vévodo. Této dokonalosti a nádheře zdejší chybí koruna.

Štěpán. Nerozumím, králi . . .

Petr. Ta nádhera, ten lesk a přepych, to vše zdá se býti stvořeno k vůli něčemu jinému než k vůli rameni sv. Víta neb lopatce sv. Anežky.

Štěpán. Nechápu, kam směřuješ . . .

Petr. Soudím co člověk a tvrdím směle: ta nádhera a přepych, ten lesk a bohatství jsou zde pro — ženu neb ženy!

Štěpán. Pak neznáš císaře . . .

Petr. Mně arcibiskup Arnošt ničeho nenamluví. K vůli korunovačním klenotům vystaví se dobře opevněná věž, ale nikoli zámek, v němž přepych severu si podává ruku s obrazností východní! Pro ostatky svatých vystavějí se ovšem nádherné kaple, nikoli však v sousedství jich útulné komnaty, tak malé a těsné, jak hnízda vlaštovčí. Ovšem stačí právě pro dva! A pak ty dvojí schody, jedny obkládané mramorem a zlatem — pro každého, druhé hlemýždí, ukryté, příkré jako tajné cesty vášně, směřující v ráj lásky, kde vám udýchaným klesne v náruči paní vašich snů a myšlének! Ó pane vévodo! Karlštejn je dívčí past, kde krok je tlumen brokáty a zrak zdráhající se a blažeností zpitý, když patřiti má okem k oku, tlumen jest odleskem drahokamů!

Štěpán. Jsi na omylu, pane. Jeť přece světoznáma zbožnost a přísnost Karlova.

Petr. Což vylučuje zbožnost lásku? Naopak láska je též zbožností, pane vévodo!

Štěpán. Nech si řici. Karlštejn jest v první řadě určen pro klenoty zemské, v druhé pak jest útočištěm císařovým, když naň doléhají trudy vladařské.

Petr. To mi zpíval také celý den arcibiskup, pane vévodo. Ale neměj mi, prosím, za zlé, že ani jemu ani tobě víry dáti nemohu. Znám svět a lidi. Stále, procházeje se nádhernými komnatami, čekal jsem, kdy rozhrne se těžká opona u protějších dveří, kdy vyhledne z ní kadeřavá hlavinka s úsměvem zvěstujícím nejvyšší blaho lásky a opojení — ale nadarmo. A tak unaven poutí a prohlížením missálů a žaltářů, obrazů Dětřicha a Wurmsera, hotových i nedodělaných, stojím před tebou nevyléčen, řekněme třeba ze své fantasie, spíše hladov a lačen nových dobrodružství a výbojů.

Štěpán. Považuje tedy Milost Tvá Karlštejn za jakýsi druh haremu, o nichž zpívají dobrodružné zvěsti výprav křížových? U vás, toť ovšem jinak! Přec nerozehřívá zlato cyperských hroznů tvoji krev?

Petr. Mělničina má také své kouzlo, pane vévodo — je sice trpká, jako to mé sklamání ve zdech Karlštejnských, ale dovede i při tom rozehřáti srdce a vyjasniti zrak. (Rozhlíží se kol.) Však zde, kde nic, tu nic — ostatky a zas jen ostatky!

Štěpán. Dovol jen, králi, jak mohla zmocniti se tebe taková myšlénka! Císař pár měsíců po svatbě, muž starší a usedlý, v státnickém umění, jež jest duší jeho života, sešedivělý — a děvčata — a harem docela! Ne, ne, jsi příliš obraznosti svou na východě, králi jerusalemský.

Petr. Možná, vévodo — ale nevzdám se tak snadno. Já viděl a to rozhoduje. Na vlastní oči jsem viděl . . .

Štěpán. Snad ne ženu na Karlštejně? — Jsi na omylu, přísný zákaz vydán jest a znám v tom ohledu po celé zemi, že nesmí žena přenocovati v těchto zdech. A nyní chýlí se k večeru — musil by vědět o tom purkrabí.

Petr. Ani královna není vyňata z tohoto zákazu?

Štěpán. Ani královna, tak posvátné jest místo, kde uloženy jsou zemské klenoty. Pak nechce císař v pobožnostech svých býti vyrušován — ani vlastní ženou svou. Jsem cizinec, ale tolik již přece vím.

Petr. Divné to máte mravy na severu.

Štěpán. Je to ovšem trochu podivínské, ale my dva to sotva změníme.

Petr. Když jsem ale viděl . . .

Štěpán. Co — zde?

Petr. Zde právě ne. Pod hradem. Škoda, že byl arcibiskup se mnou a nehnul se ani na krok ode mne. Viděl jsem právě v lese pod hradem dámu na bílém komoni. Mihla se jako paprsek tmavou zelení — ale přece viděl jsem v mžiku tom, jak spanilá byla. Nebýt arcibiskupa, ďábel by mne nebyl zdržel, pustiti se za ní nazpět do lesa.

Štěpán. A viděl ji též arcibiskup?

Petr. O to jsem se nestaral: jen když já jsem ji viděl. — Ó pane vévodo!

Štěpán. Však nevjela s vámi, neb za vámi přes most?

Petr. Zmizela v šeru lesním — ale ne její obraz v srdci mém! Prosím tě, co by tu soudil každý rozumný smrtelník? Šla se jen z daleka podívat na Karlštejn? — Víla přece to nebyla . . .

Štěpán. Snad někdo z družiny královny — Karlík není tak daleko.

Petr. Buď kdo buď. Tvrdím směle, dívka jest na hradě, aneb není-li posud, přijde co nejdřív. Na to chci vzíti hostii anebo vzdáti se trůnu.

Štěpán. Myslím, že bys nehodně přijímal, a zbytečně se o korunu oloupil.

Petr. Co tedy chtěla ta dívka na bílém koni pod hradem v zeleni stromů? Čeká, až se setmí, a přijde. — Za několik hodin přijde též císař — na hlavu by musil být padlý, kdo by tu nechápal. Jak pravím, pane vévodo, dívka je buď zde, aneb přijde co nevidět.

Štěpán. Zatím nezbývá, než vyčkat . . .

Petr. A pozor dát a hledat. — Pane vévodo, mohu se spolehnouti na tvou pomoc?

Štěpán. Přijel jsem v záležitostech politických — však nikdy jsem neprchal před dobrodružstvím sladké milosti, kde se samo naskytlo.

Petr. To se mi líbí, jsi celý muž, pane vévodo!

Štěpán. Je to upřímně řečeno, zbytečná práce — ale nějak čas zabíti musíme do příchodu císařova. A poněvadž již missálu a obrazu máš dost . . .

Petr. Až po krk, milý příteli a spojenče, až po krk!

Štěpán. Hm, uvidíme. Však buďme opatrni!

(Odejdou na pravo.)

Výstup 6.

(Přestávka. Na to vystoupí královna Alžběta.)

Alžběta. Konečně jsem tady! — Jak se chvěju! Svědomí praví mi, že nedělám dobře, ale hlas srdce je překřikuje a volá musíš! musíš! (Rozhlíží se kol.) Toť tedy Karlštejn! (Venku slyšeti rachot mostních řetězů.) Nyní nemohu ani odtud, kdybych i chtěla. — Jest pozdě. — Co podnikám, jest šílenství, vím to. Měla jsem času dost na rozmyšlenou, když číhala jsem dole, nepozorována, v stínu lesním, až budu moci se pustiti přes most. — Teď je třeba zmužilosti. (Přechází.) Co teď? Jednám nerozvážně, bez plánu. Každou chvíli mne někdo uvidí, potká a vše jest ztraceno. — Co si počnu, co jen řeknu? Že jsem zablondila v lese — třeba ... Ó já zpozdilá — ale co mi zbývalo činiti, když jej tak šíleně miluju? A láska je vynalézavá v týrání své oběti. (Zastaví se.) A jaké mám vlastně důvody nevěřiti jemu — zdá se mi, že i stín podezření je tu hříchem: ale cítím zároveň, že klid mé duše žádá této zkoušky. Tak dlouho jsem ho neviděla! — Stále ty dvorní ohledy, a panovnické starosti a práce! — Čím jsem já v tom? — (Hledí v levo.) Ó běda, tam přichází arcibiskup Arnošt, skrýti se, jest nemožno — půjdu mu vstříc a svěřím se mu. Jeť dobrý a snad mi porozumí.

(Jde mu vstříc.)

(Pokračování.)

Anglický alchymista Kelley v Čechách.

Náčrtek z kulturní historie od *Josefa Svátka*.

(Dokončení.)

Dne 8. února 1592 došel tudíž hradního hejtmana křivoklátského přípis císařského komorníka Hanuše Haydena, v němž mu bylo kázáno jménem císařovým, aby po dobrém nebo po zlém vyzvěděl na Kelleyovi: jak se připravuje tinktura k dělání drahokamů; jak lze vyráběti „aurum potabile“, jehož byl dal kdysi císaři okusiti: aby vysvětlil tajemné charaktery a číslice na tabulích v dílně jeho nalezených, a podobných tajemství více. Vysvítá z toho zjevně, na čem vlastně císaři jetím Kelleyovým nejvíce záleželo, a jak velice žárliv byl na jeho působení v laboratoři třeboňské, neboť se obával, že by se snad na místě jeho dostalo panu Rožmberkovi slávy vynalezení „velikého magisterium“. Mluvíť se totiž v přípisu Haydenovu výslovně o pracích Kelleyových na Třeboni započatých, o nichž se měl Kelley vyjádřiti jasně a srozumitelně, nikoli pak jako dosud dávati odpovědi neslušné a vzdorovité.

Zdali byl Kelley, když nemohl žádaných odpovědí dáti, anť vůbec neznal žádného tajemství ve vědě alchymistické, neboť se veškeré umění jeho zakládalo jen na mamu, skutečně právem útrpným tázán či mučen, není přímo zjištěno, ač zmíněný již agent Fuggerovský psal dle doslechu, že prý „byl velikým trápením tázán, s čímž byl pan Vilém z Rožmberka nedobře spokojen“. Vedle tohoto velmože přimlouvala se však u Rudolfa II. též anglická královna Alžběta, neboť zpráva o osudu Kelleyovu byla se dostala též do Anglicka, a tu Dee zapomenuv na to, že se byl v Čechách s nějdejším soudruhem svým v nevoli rozešel, žádal královnu, aby Kelleyovi přímluvou svojí u císaře opět na svobodu pomohla. Panenská královna, která byla Dee-ovi přízní svou nakloněna, vyhověla skutečně žádosti této, leč ani jí se nepodařilo, aby zlost Rudolfovu proti alchymistovi ukrotila, neboť davši zároveň v žádosti své znáti, že by ráda Kelleye ke dvoru svému dostala, vzbudila tím žárlivost císařovu, tak že týž dal rozkaz, aby vazba vězňova byla opět přitužena. Zároveň byly veškeré statky Kelleyovy, ani ony manželky jeho nevyjímaje, prozatím pro královskou komoru ve správu vzaty a měly prodány býti, anť císař žádal náhrady v sumě 15.000 tolarů, které prý byl Kelley prolaboroval na škodu kasy císařovy.

Prozatímní toto zabavení statků Kelleyových stalo se někdy na podzim roku 1591, a sice byl ustanoven královským komisařem na Nové Libni úředník královské komory Bernard Tába, jemuž byl pak dne 4. ledna 1592 přidělen jiný úředník téže komory, jménem Gabriel Dejmek, za písaře důchodenského, a těmto oběma poručeno, aby statek ten i se všemi příslušnostmi a s domy ve městě Jílovém spravovali k ruce královské komory. Manželka Kelleyova podala proti tomu protest, odvolávajíc se právem k tomu, že manžel její není ještě odsouzen a že mu tedy nemá býti jmění jeho odnímáno, tím méně pak sáháno k majetku jejímu vlastnímu, jenž byl zakoupen z věna jejího. Nedocílila tím však ničeho více, než že dal císař dne 1. února 1592 správci Tábovi rozkaz, aby z důchodů statku novolibeňského vyplácel Johanně Kelleyové na vychování její měsíčně 40 kop gr. míš. a to již také za uplynulý měsíc leden, leč jenom do vůle JMC. Tím se octla rodina Kelleyova ve značné tísni, tak že manželka jeho musila dělati dluhy, chtějíc býti stavu svému přiměřeně živa, zvláště když musila týdně tři kopy grošů přispívati na lepší stravování uvězněného manžela svého na Křivoklátě, což vrhá opět zvláštní světlo na stav tehdejší procedury soudní. *)

*) V listě svém (bez datum) královské komoře zaslaném píše Johanna Kelleyová v té věci následovně: „Ráčíte milostivou vědomost o mé velké těžkosti, starosti a nedostatku míti, co tak milostivý Pán Bůh pro mé a manžela mého těžké hříchy na nás oba vzložiti ráčil, to trpělivě snášejíc ten kříž mile podstupuji. I poněvadž v takové těžkosti i starosti ano i nemoci své a dítek JMC. manželu mému statek odníti a komisaře tam nařídíti ráčil, já pak sama sebe s dítkami svými tak i manžela mého živiti, jemu na vychování každého téhodne tři kopy dávati a v veliké závady se dávati musím a z toho statku k obživení mému mně se nic nedává, než toliko někdy kus masa kravského v skrovnosti uděluje, jemuž jsem já neobvykla a jistì ho nemohu, k VM. se utíkám a za to VM. poníženě a pokorně prosím, že se ke mně láskou milostivou a křesťanskou nakloníti a na vychování jak mé tak i manžela mého, poněvadž bo tak opatruji, aby se tam v dluhy nedával, aspoň jistou týhodní sumu vydávati poručili. Též také i mně k tomu, abych na zvěř

Opětovnými supplikami obracela se manželka Kelleyova k císaři, aby udělil milost choti jejímu, leč vždy marně, tak že alchymista ztrávil přes půltřetího roku na Křivoklátě, aniž by byl proti němu řádný proces započat a proveden býval. Ztráceje tak naději na dosažení milosti císařské odhodlal se konečně ke smělému útěku ze žaláře svého, a získav jednoho ze strážníkův hradních, který mu potají provaz doručil, spustil se jedné noci z okna žaláře ve věži Chuderce. Leč v polovici výše, kterou se mu bylo dolů spouštěti, přetrhl se s ním provaz a Kelley sletěl na skálu pod hradem, kdež s roztříštěnou nohou ležeti zůstal. Druhého dne ráno byl zde od hlídky bez vědomí ležící nalezen a nazpět do hradu dopraven. Teprva nyní obměkčil se Rudolf na úpěnlivou prosbu manželky jeho nad vězněm a udělil mu milost, tak že mohl býti převezen z Křivoklátu do Prahy, aby si roztříštěnou nohu zhojil. Leč tatáž byla tak silně porouchána, že se nedala více zhojiti a lékaři musili mu ji uříznouti a nohou dřevěnou nahraditi.*)

Ke dvoru císařskému nebyl Kelley více připuštěn, neboť tam byli mezitím místo jeho v císařské laboratoři zanjali již jiní alchymisté, zejmena pověstní šejdíři Scotta, Güstenhöfer, Mühlenfels, Sendivoj a j.; za to byly mu navráceny zabavené statky jeho, na kterých však královský komisař Tába a písař Dejmek byli tak špatné hospodářství vedli, že Kelley za půltřetího roku správy jejich nedostal z výtěžku statků i domů svých ni jediného haléře, a mimo to byly tytéž tak zpustlé, že manželka Kelleyova byla nucena prodati skvostů a klenotů svých za 6000 tolarů, aby jednak statky tyto uvedla opět poněkud v stav předešlý, jednak splatila dluhy za tu dobu učiněné.

Leč ani tyto peníze nestačovaly k uhražení všech potřeb, neboť i léčení Kelleyovo vyžadovalo značného nákladu, a vůbec byly finanční jeho poměry dlouhou vazbou tak rozrušeny, že se bohatý druhdy alchymista, jemuž byl mezitím i přední jeho příznivce pan Vilém z Rožmberka roku 1592 zemřel, a jehož umění hermetické mu po pádu jeho ničeho více nevynášelo, donucen k dělání dluhů, jak se o tom z listin následujících zpráv dovídáme. Dne 15. prosince 1594, tedy nedlouho po vyváznutí svém z vazby na Křivoklátě, vypůjčil se Kelley od novoměstského měšténína v Praze, sladovnického mistra Blažeje Stava, 1100 kop grošů míš., dne 2. ledna 1595 založil jej slezský rytíř Baltazar Wagen z Wagenspergu sumou 3380 tolarů, kterou později převzal Jan Fridrich Hoffmann z Grünbüchlu; od pana Tomáše z Gery vydlužil se 300 kop a od pána z Biebersteinu 150 kop grošů míš., mimo to pak ještě mnohé jiné dluhy učinil. Ba ocitil se za krátko v tak stísněných poměrech, že dvornímu krejčímu Kryštofu Grueberovi nemohl zaplatiti dluh 30 kop grošů za shotovené šatstvo, následkem čehož jej týž u královské komory žaloval. Ani když byl Kelley prodal oba své domy novoměstské v Praze švekruši své Lidmile Kelleyové a dům „Fumberk“ v Jílovém polskému alchymistovi Sendivojovi, ani když postoupil některé své domy jílovské věřitelům, neulevil financím svým, tak že se na něho žaloby ke královské komoře jen hrnuly.

Zvláště osudným se mu stal věřitel jeho pan Hoffmann z Grünbüchlu, blízký příbuzný dvorního rady a presidenta cís. komory Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu, kterýžto dvorní hodnosta byl osobním nepřítelem Kelleyovým a nyní císaře opět naplnil kyselostí proti anglickému adeptovi, tak že Rudolf dal v prvních dnech listopadu 1596 nový rozkaz k zatčení Kelleye. Na statku svém Nové Libni, kde se zabýval spisováním díla alchymistického, byl tedy náš adept podruhé jat a dne 7. listopadu převezen do státního vězení na zámku v Mostě. Zároveň vyslovena úplná konfiskace veškerého majetku jeho, jenž byl hned na to rozprodán, aby z něho byl kryt zmíněný již požadavek císařův 15.000 tol. a pak též ostatní věřitelé, pokud by stačilo, zaplaceni. Statek novolibeňský a libeřický, odhadnutý na 34.369 kop gr. míš., koupil za 22.000 kop pan Štěpán Jiří ze Šternberka, který jej hned na to v téže sumě postoupil místokancléři panu Kryštofovi Želinskému ze Sebuzína, jenž se zároveň uvázal v držení dvora i pivovaru jílovského, ač usedlosti tyto, odhadnuté na 4300 kop, patřily manželce Kelleyově, jíž byl nejvyšší komorník císařský Hanuš Popp slíbil, že majetek její nepropadne, nébrž bude k výživě její sloužiti. Z kupní sumy od pána ze Sebuzína složené, byl nejdřív uhražen požadavek 15.000 tol. pro královskou komoru, načež ostatní sumy bylo užito ke splacení předních dluhů Kelleyových, kdežto ostatní menší věřitelové jeho musili s prázdnem odejíti.

Marné byly protesty nešťastné choti Kelleyovy proti konfiskaci jejího majetku, neboť pán ze Sebuzína udal před soudem, že převzal Novou Libeň a Libeřice za 20.000 kop a za ostatní sumu 2000 kop onen dvůr i pivovar, pročež prý mu tytéž právem patří. Při tom také zůstalo a paní Kelleyová přišla tudíž též o veškeren vlastní majetek svůj, který byl přece z věna jejího zakoupen; na novou stížnost její bylo jí k rozkazu císařovu dáno pouze odbytné 900 tol. a zůstaveno jí, aby se uchýlila s dcerou svojí do některého kláštera ženského v Praze, kdež prý bude z milosti císařovy vydržována. Návrhu takového však paní tato, která podle všeho dobrodružného manžela svého i přes všecky veliké jeho chyby upřímně milovala a jemu oddána byla, nepřijala, nébrž odebrala se s oběma dítkami svými do Mostu, aby byla choti svému na blízku a ulehčovala dle možnosti osud jeho v žaláři tamním. Z obdržených 900 tol. vynaložila také na vydržování jeho sumu 400 tol., ačkoli z účtů zámeckého správce mosteckého Baltazara Stechera ze Sebnitze vychází na jevo, že vydržování vězně bylo dosti nákladné, neboť za dobu od 7. listopadu 1596 až do 1. listopadu 1597 bylo na něho vydáno celkem 331 kop 59 gr. míš. *)

Ve vazbě své mohl se Kelley jinak dosti volně pohybovati a dovoleno mu též psáti, aby mohl své započaté

honiti dáti a misu svou spraviti a také manželu mému odeslati mohla, povoliti ráčíte. A maje také zprávu, že JMC. ten statek manžela mého prodávati chtíti ráčí, VM. prosím že se k JMC. přimluviti račite, aby s tím prodejem pospícháno nebylo.

V modlitbách pokorná Johanna Kelleyová.“

*) Až dosud bylo o Kelleyovi sdělováno, že zemřel následkem pádu svého při tomto útěku ze žaláře na Křivoklátě, což se však jeví dle dalšího líčení našeho co úplně nepodstatné, anť Kelley ještě šest let žil a teprva roku 1597 po nové vazbě své v zámku v Mostě zahynul.

*) V tom jsou však obsaženy též výlohy na čtyry strážníky a na sluhu vězňova na vytápění kobky žalářní, na cestu Stecherovu do Prahy, když si jel pro nové instrukce ke dvoru hradčanskému stran Kelleye atd. Výlohy tyto zapravovala zatím městská rada mostská, která se pak dlouho musila domáhati nahražení jich jak písemnými žádostmi, tak vysláním deputace ke dvoru císařskému v Praze.

alchymistické dílo „Tractatus de lapide philosophorum“ dokončiti. Spis tento zaslal pak císaři Rudolfovi s obšírným listem, ve kterém se prohlašoval býti nevinným a v pyšné i drzé smělosti své se odvážil až k slovům, kterak prý „byltě způsob a bude až na konec tohoto světa, Barrabáše propustiti, Krista však ukřižovati“. Ke konci pak vyslovil pevné očekávání, že „až JMC. tento spis jeho pročísti ráčí a nemalou zběhlost jeho v umění sezná“, opět jej na svobodu propustí a na milost přijme.*)

Avšak i tehdáž byla čáka Kelleyova úplně sklamána, neboť místo udělení milosti bylo císařskému rychtáři v Mostě, Janu Winkelmannovi z Hasenthalu, který s ním byl již několik přísných výslechů po jeho dluzích a přičítaných mu proviněních konal, rozkázáno, aby vazbu vězňovu opět přitužil a tím způsobem mu odňal veškeru naději na brzké osvobození. Seznalť asi císař i z tohoto spisu Kelleyova, že anglický alchymista jej pouze klamal tvrzením svým o vynalezení „kamene mudrců“, a že tudíž nezasluhuje milosti jeho. Manželka Kelleyova, která v letě 1597 s dítkami svými do Prahy přibyla, aby poznovu orodovala u císaře za chotě svého, nebyla ani k audienci připuštěna, a když císařského komorníka Poppa vyhledala v cís. letohrádku v oboře ovenecké, aby jej za přímluvu prosila, pohrozil jí týž, že bude jakožto spoluvinnice muže svého taktéž do vězení v Mostě odvedena a dítky její že budou dány v Praze do kláštera.

S nepořízenou vrátila se tedy do Mostu nazpět, a když manželu svému, byvši k němu do žaláře připuštěna, sdělila tento truchlý výsledek cesty své, ustanovil se Kelley na tom, že se pokusí podruhé o útěk z vězení a prchne přes blízké hranice do Saska, odkud by se pak do Anglicka uchýlil. Umluvil tudíž s manželkou svojí příslušný k tomu plán a ta přivolala za tím účelem Kelleyova bratra Tomáše z Prahy do Mostu, aby v noci k útěku určené čekal pod zámkem s vozem a bratra zavezl přes hranice.

Tu však stihla Kelleye konečná katastrofa, neboť i druhý jeho útěk ze žaláře v Mostě skončil pro něho tak nešťastně, jako onen první na Křivoklátě, při němž byl o nohu přišel, což bylo asi také příčinou toho, že se mu při jeho dřevěné noze i tento druhý pokus o útěk nezdařil. O události té nenalézáme v aktech archivu místodržitelského sice žádné zmínky, leč podává nám o ní bližší zprávu současný dvorní alchymista Šimon Tadeáš Budek z Lešína v alchymistickém rukopisném díle svém (v c. k. dvorní knihovně ve Vídni chovaném), kdež při zprávách o některých adeptech při dvoře Rudolfově píše o konci Kelleyovu takto:

„Ten Edward Keleus, když seděl na mostským zámku (měl dřevěnou nohu a bez obou uší byl, dlouhé vlasy nosil), od manželky a dcery ze zámku skrze prevít byl spuštěn leta 1597 na vánoce. Bratr ho s vozem čekal, ale on do příkopu upadnuv druhou nohu na tři zlámal, tak že vzat a na zámku opatřen. Že pak měl do Prahy dodán býti k císaři, žádal, aby k němu manželka a dcera puštěny byly, což mu dovolili. On pak s ženou englicky a vlasky a s dcerou latině mluvil a nějaké vody sobě podati kázal. A to se napil a hned skonal.“

Ze zprávy této se dovídáme o neznámém dosud faktu, že Kelley skončil sebevraždou, napiv se některé z jedovatých tinktur svých, které mu byly z Prahy z laboratoře jeho přivezeny, když se v žaláři zabýval dokončením spisu svého a k vůli tomu alchymistické „průby“ konal, jak o tom souditi lze též ze seznamu výloh na dřevěné uhlí do peci jeho v žalářní kobce a na rozličné preparáty chemické. Jen to jest v Budkovu vylíčení nesprávné, že se útěk Kelleyův udál na vánoce, neboť se to stalo v noci dne 1. listopadu 1597, jak to vychází ze zprávy zámeckého hejtmana mostského, ant po tom dni nebyl na vězně žádný náklad více veden.

Takovýmto tragickým způsobem skončil anglický alchymista život svůj v Čechách, kde se byl v milosti císařského mecenáše svého tak vysoko povznesl, aby pak klesl vlastní vinou tím hlouběji. Mohl však ještě mluviti o štěstí, že neskončil na šibenici neb na hranici, jako se stalo té doby v zemích německých tak četným podvodníkům alchymistickým, kdežto císař Rudolf II., byv přece tak často a tak hrubě oklamán od alchymistů svých, nižádného z nich neodevzdal rukoum katovým ač by toho byli stejně zasloužili, jak jsme to byli seznali právě při Kelleyovi.

Ve věku čtyryceti dvou let a vzdálen jsa od vlasti své, zahynul jeden z nejpověstnějších dobrodruhů alchymistických, jenž hraje v dějinách klamné vědy hermetické tak vynikající úlohu, která však, jak z tohoto vylíčení na jevo jde, nikterakž nemůže býti zvána čestnou neb záslužnou. Od prvního vystoupení svého ve veřejnosti objevuje se Kelley jako povaha prostá všech lepších stránek, při níž neznamenáme ni stopy po nějakém vyšším snažení, kdežto naopak o alchymistech z rodu českého víme, že pěstovali vědu hermetickou spíše pro věc samu, než pro zisk, přinášejíce jí v oběť často i veškeré jmění své. Angličan náš, který se nemohl honositi ni vědomostmi, ni jinými přednostmi ducha, byl ve všem konání svém sprostým švindléřem, jenž mohl pouze za doby Rudolfinské zaujmouti v Čechách místo tak význačné, a proto také skončil způsobem zcela přiměřeným veškerému běhu života jeho.

O pozůstalých Kelleyových dovídáme se z listin archivu místodržitelského, že vdova jeho činila ještě po několik let marné pokusy, aby dobyla něčeho pro sebe ze zabaveného majetku manželova. Dne 18. srpna 1598 nařídila královská komora zámeckému hejtmanu v Mostě, aby jí byl vrácen vůz, na němž byla z Prahy do Mostu přijela a který jí byl zabaven proto, že měl sloužiti k usnadnění útoku Kelleyova z Čech. Na žádost její o vrácení statku jejího a zejmena oněch 15.000 tolarů, které si byla královská komora pro císaře vyplatiti dala, došlo od téhož úřadu dne 20. srpna 1599 dobré zdání toho smyslu, „aby jí ničeho více nebylo udělováno, ant JMC. nejlépe ví, kterak se Kelley choval“. Proto byla žádost její zhola odmrštěna, stejně jako jiná, podaná v pondělí po sv. Jiří 1600, v níž vdova alchymistova chtěla, aby pán ze Sebuzína zaplatil aspoň ony dluhy manžela jejího, k vůli kterým věřitelové téhož stále ještě na ni doléhali o zaplacení.

K nové prosbě její ode dne 12. března 1602 vykázal císař Rudolf dceři její Johanně Alžbětě 100 tolarů ze zabaveného jmění otce jejího, kterýžto úspěch přiměl

---

*) Spis tento byl roku 1676 vydán ještě s jiným traktátem Kelleyovým od Jana Langa v Hamburku a připojen k němu chvástavý onen přípis alchymistův k císaři jako předmluva. Mluví se v něm týmže nejasným způsobem, jako tomu jest ve všech ostatních spisech alchymistických, o zlatodějné tinktuře, jejímž základem prý jest rtuť jakožto „prima materia metallorum“.

matku k tomu, že dne 8. června 1602 žádala císařova bratra arcivévodu Maxmiliana o přímluvu u JMC., což tento také učinil listem svým, daným dne 21. června téhož roku, přimlouvaje se u císaře, aby vdově Kelleyově byla za její zabavené statky dána nějaká náhrada, dokládaje při tom, že jí „místokancléř pan Jindřich z Písnice musí dopřávati přístřeší, jinak prý by musila s dětmi svými tráviti v bídě největší". Podobně psal arcivévoda též císařskému radovi Barvitiovi, „aby slovo své u císaře ztratil, neboť prý u téhož mnoho zmůže". Jaký výsledek tato přímluva měla, není nám blíže známo, stejně jako nevíme o tom, zdaž se žádost syna Kelleyova Jana Adama ke stavům českým roku 1615 setkala s příznivým výsledkem, neboť se v usneseních sněmovních z toho roku v artikulu, komu se dluhové platiti mají, uvádí též „Jan Adam Keleus z Imany se sumou 700 kop".

Zdá se, že toho roku byla tudíž vdova Kelleyova již mrtva, tak jako byl bratr jeho Tomáš asi před rokem 1611 zemřel, neboť dne 19. prosince toho roku žádala vdova jeho Lidmila Kelleyová, rozená Lažická z Písnice, král. místodržících, aby jí dědictví její po bratrovi Janu Albrechtovi Lažickém z Písnice nebylo déle zadržováno.

Poslední zpráva naše o rodu Kelleyovu v Čechách pochází z roku 1629 a týče se syna alchymistova Jana Adama, který té doby žil ve městě Mostě, kde byl otec jeho zahynul. Žalovalť v červenci téhož roku císařskému rychtáři v Mostě na Josefa Winklera z Winkelsee, že jej byl týž častěji napadl a pohaněl, a proto prý ochrany proti němu žádá. Naproti tomu dokazoval Winkler, že jej mladý Kelley dne 27. května 1629 v hostinci, „kdež se víno španělské prodává", na souboj vyzval, a když mu prý on poukázal na císařský patent proti soubojům, drze prý zvolal, že platí onen patent jenom pro zbabělce, a pak prý dokona po Winklerovi mrštil cínovým talířem. Jak tato pře skončila, o tom se v listinách ničeho více nesděluje, jakož vůbec od té doby rodina anglického alchymisty Kelleye v Čechách v úplné zapomenutí upadla, zaniknuvši nejspíše v divoké vřavě války třicetileté, která i veškeré poměry veřejné a společenské byla zde úplně přeměnila.

D í t ě.

»Rci — zda mne máš za tvora tak šťastného, že nehodna jsem jediného smutného slova z tvojí duše?«
Jul. Słowacki.

Ta hlava drobná, smavá, zlatovlasá,
jen štěstí k nám z těch modrých očí svítí,
a na skráň slunce zlatý déšť mu střásá.

Z kmentových krajek zří to mladé žití,
co pohled, krása, a když ručky vztáhne,
jak ze sněhu když v růži pučí kvítí.

A teď zas jak číš perel když si nahne,
to s malých rtíků zvoní smíchem: „Tata!"
Vše rozkvete, kam bílou ručkou sáhne.

To bylo v jeseni. — Jak výheň zlatá
však slunce hrálo, a ten hoch náš sladký
po jizbě, motýl, za paprsky chvátá.

Již hoří v krbu. V náruč padl matky,
jež štěstím zářic, usedla blíž kamen.
Co v zracích šotků! Jásá, nechce zpátky.

Pak drobný krok — již prchá z její ramen,
a na rtech tisíc polibků mi nese.
A jiné zpět. — To čílko jest jak plamen.

Tak laškujem si všichni v jednom plese.
A ten zrak modrý jiskří tak a hoří,
jak hvězdy skrze větve stromů v lese.

* * *

„Je lidské štěstí krůpěj v žalů moři,"
čtu v staré knize, „štěstí klam je pouhý."
A mně se zdá, že na vždy shaslo v hoři.

„Jak zrní osud zdrtí všecky touhy.
Je život lvice." — A kdo z lidí tuší,
jak smutná je ta noc, jak den je dlouhý!

A tak je těžko, tak je smutno v duši...
Dí žena: „Věř, on ani nezakvílí!"
A vím, jak teskně srdce v ní teď buší.

„Má čílko bledé, volá nás co chvíli —
kol hrdla ručky — jak se rád k nám tulí!" —
A když jej zřím, má duše žalem šílí.

A když si tenkým hláskem, nám snad k vůli,
jak v poli skřivan tence tiká — z pláče —
již tím by puklo každé srdce z žuly.

Vždyť je tak jako postřelené ptáče —
tu bílou ručku vztahuje k nám zdola...
„Vše přijmem, všecko z rukou Rozsévače

i zla, i dobra bez reptání zkola,
jen zachraň nám jej Ty, jenž slúješ Spása!"
Leč jako vichr v skalách hlas náš volá.

* * *

Ta hlava drobná, smavá, zlatovlasá...
Zrak chrpový však se již neotvírá...
A venku noc a sníh jen lká i jásá.

Spí na květech — klid velký s čela zírá,
má v ruce křížek, kol se atlas bělá —
a Bůh ví sám, proč to tak duši svírá.

Byl štědrý večer, vím to dobře zcela —
v tu chvíli vždy se k lidem Kristus vracel,
a nám — též nám hruď nadějí se chvěla.

A stromek, jejž jsme chystali, se ztrácel
v tmě hraček, v zlatě ořechů — tak svěží —
pak přišli jsme. Nám řekli: „Dokrvácel.“

A jak to bylo pak, jen chápu stěží.
Tam žena, pláčem oči do krvava —
a zde — jak třešně květ v té rakvi leží.

Pak jako lidí změť když přijde tmavá —
již hoří svíčky — zpěvy zní — kam jedem?
Jen hlína — hrob — vždy béře Bůh, co dává …

Jsme doma. — Čtu zas ženě na rtu bledém
to hoře — zřím ty kalné, žhavé zraky — —
nám v duši mráz květ každý pokryl ledem.

* * *

A v dálce — na ten hrob sníh padl taky.

Fr. Kvapil.

Klárka z fary.

Vesnická povídka od *J. L. Hrdiny.*

(Dokončení.)

Následující den odsloužil Kamenický pan farář mši svatou dosti roztržitě. Když šel k oltáři, byl by zapomenul štolu, když po mši odcházel ze sakristie, byl by šel i s ornátem. Štěstí, že ho kostelník upamatoval. Přišed na faru posnídal, ustrojil se a vzal klobouk a hůl.

„Tedy chceš jít přec do Toužetína?“ ptala se Marketka.

„Ba, poprvé, co je Klárka vdaná.“

„Však tě tam Zámecký dost často zval!“

„Zval! — jsem skoro rád, že jsem se vždy vymluvil, řeklo by se někdy, že k vůli mně upadl v dluhy. Ostatně by se s ním člověk málokdy sešel doma. Dnes tam ale půjdu bez pozvání.“

„Jdi tedy, pozdravuj Klárku a ty dětičky!“

Pan farář šel.

Jakousi stísněnost pozoroval v duši své, ale šel mužně dál. „Roztrušují se ovšem nepěkné věci o Zámeckém, ale kdo ví, je-li to pravda. A kdyby něco na tom bylo, no, — takový sedlák už si může něco dovolit. Ostatně se přesvědčím, snad není ještě tak zle. Promluvím s ním, řeknu mu, že není ještě vše ztraceno a na pokání je vždycky čas.“ —

Pod křížem v „úvalech“ potkal se s Toužetinskými sedláky Vraným a Luskou.

„Dej Bůh zdraví! — kam pak hned po ránu?“

„Do Libochovic, velebný pane, navštívit pana berního.“

„Máte příjemnou cestu, — dnes je rozkoší jíti polem.“

„Ba časy jsou hezké, ale ti lidé, ti lidé jsou zlí! Právě si povídáme s Vraným, čeho se musí velebnost na stará kolena ještě dočkat.“

„Co tím myslíte, lidičky?“

„Což velebný pán ještě neví, že — —“

„— že?“

„— že Zámecký prohrál svůj statek.“

„Zámecký?“

„Opravdu!“

„Kdy?“

„Dnes v noci!“

„Jsem při zdravém rozumu?“

„Ba, velebnosti, nebylo by divu!“

„Statek? — celý statek že prohrál?“

„Ano.“

„A už nebude mít žádný?“

„Nikdy!“

„Jak se to stalo?“

„Inu, zpupnost se všelijak tresce. Zámecký přišel večer do knížecí hospody na Peruci — mezi sedláky v Toužetíně nechodil — sešel se tam s úředníky ze zámku a jinými hosty a bavil se s nimi vesele. Venku burácela bouře, až sklenice na stolech poskakovaly.

„To je Boží dopuštění!“ pravil vrchnostenský správce, když blesk udeřil v blízkou jedli; „ani psa bych ven nevyhnal.“

„Také si myslím, že by mi teď nikdo nešel ani za desítku přes ves pro tabák!“ doložil Libochovický žid Benjamin.

„Tobě ovšem ne!“ řekl Zámecký; „mně však na pouhé slovo, jako knížeti pánu.“

„Jak pravím, leda za slušnou odměnu.“

„Ne, zadarmo!“

„Anebo na rázný rozkaz.“

„Na jediné slovo!“

„Ale daleko ne.“

„Z Toužetína na Peruc, to je hodina cesty.“

„To nevím, kdo by vás poslechl, leda hloupý čeledín.“

„Ne, moje žena!“

„Klárka?“

„Ano!“

„V té bouři by nešla, kdyby vás měla k smrti ráda!“

„Co vsadíš, žide?“

Správce napomínal Zámeckého k mírnosti.

„Co vsázíš?“ volal.

Benjamin se rozmýšlel a vyhlednul na chvíli oknem ven. Přítomní varovali Zámeckého, by se nepouštěl s židem v tak odvážnou hru, by neurážel svou ženu a s ní sama sebe.

„Vy mlčte! — co vsadíš, Benjamine?“

„Jaká je tedy podmínka?“

„Že do půlnoci sem přijde Klárka pěšky!“

„Tu jsou mé peníze!“

„Mnoho-li?“

„Za pár koní — tisíc zlatých.“

„To je málo!“

„Tedy dva tisíce!“

„Víc nemáš?“

„Nuže, celý svůj domek v Libochovicích k tomu.“

„Já svůj statek v Toužetíně.“

„Je ovšem zadlužen.“

„Ale přece za více stojí, než tvůj barák. Tedy zde přede všemi svědky — vy odcházíte, pánové? nebojte se, že budete muset jíti na svědectví k soudu! — před těmi svědky se žid Benjamin zavazuje, že budu místo něho občanem Libochovickým, když moje žena Klárka sem přijde pěšky do půlnoci!“

„A pan Zámecký se zavazuje, že budu místo něho sedlákem v Toužetíně, nepřijde-li jeho paní!“

Zámecký sehnal posla a ten po dlouhém domlouvání a proti slušné, hotově vyplacené odměně, uháněl za nejprudší bouře lesem k Toužetínu.

Bylo jedenáct hodin, když se vrátil. Sám.

„Kde je má žena?“ ptal se Zámecký.

„Večer odešla z domova a posud se nevrátila.“

„Kdo to řekl?“

„Chůva; je tam samotinká v celém stavení.“

Zámecký zbledl a pohledl na hodiny.

„Benjamine, přidáš mi hodinu?“

„Ne!“

„A Klárka musí pěšky sem?“

„Ano!“

„Dobrá! — jdu pro ni sám, do půlnoci tu musíme být, kdybych ji měl samému peklu vyrvat!“

A vzav klobouk vyřítil se ven a jakoby od místa vraždy ubíhal k domovu.

Skoro bez dechu vrazil do světnice.

„Klárko, jsi zde?“

„Není!“ řekla polekaná chůva.

„Kde je?“

„Nevím.“

„V kterou stranu odešla?“

„Nedívala jsem se.“

Jako šílený běhal po vsi, po polích, v největší bouři hledal, volal — Bůh ví, kde byla Klárka! — —

Bylo půl dvanácté — Benjamin naslouchal. Nic se neozývalo. Pak už tři čtvrtě na dvanáct — venku zaštěkal pes, — ale to byl ponocný, co šel kolem. Ještě pět minut, ještě dvě — už tluče dvanáct — už odtloukly. Teď může Zámecký už přijít. Benjamin se podíval na zaražené hosty, kteří tu schválně vytrvali, oddychnul si a bledá tvář jeho se vyjasnila.

Ráno se vracel přes Toužetín domů a s úsměvem si prohlížel chvíli statek Zámeckého.“

VIII.

„To je nějakého zvonění pořád v té Kamenici! Od božího poledne už hučí ty zvony, až je člověku teskno. Dnes týden také tak. Komu pak to zas vyzvánějí hrany, dědečku? Od vás se přec něčeho dovíme, ale až budou takhle zvonit vám, to už nám nebudete nosit noviny.“

„Inu, zas někdo jiný!“ doložil dědeček Toužetínský; „dlouho už to se mnou nebude trvat. Vím, že tu jen překážím, už bych rád udělal jinému místo, ale ta „zubatá s kosou“ si nedá poroučet. Marketka byla mladší než já, a už je chudák také pod drnem.“

„Co? — Marketka že zemřela?“

„Právě — dnes týden jí ustlali za kostelem.“

„Chudinka!“

„Ba, zažila také málo radosti na tom světě. Muž se jí zabil, byla skoro žebračkou, a když pak trochu okřála na faře Kamenické a začala se těšit, že aspoň má Klárku, ta že jí v stáří bude moci obsloužit v nemoci, zase se tak přepočítala: ten Zámecký, ten Zámecký! — od té doby, co žid Benjamin se přistěhoval do jeho statku, od té doby, co se Zámecký chytil nádenničiny a bydlil s Klárkou v podnájmu u chudých lidí, ztrácela se Marketka vůčihledě. Kudy chodila, plakala. Dnes týden ji pochovali. Ten Zámecký! — ten má mnoho na svědomí. Nechci ho zlehčovat, je už na pravdě boží, ale —“

„Zámecký?“

„Ovšem; neslyšíte, jak sem vítr zanáší to kvílení Kamenických zvonů? — vyzvánějí Zámeckému hrany.“

„Pro Pána Boha! — pomalu uslyšíme, že Toužetín s Kamenicí se propadly do země. Opravdu, dědečku, Zámecký umřel?“

„No, a jakou smrtí! Povídá se, že se zabil úmyslně.“

„Zabil se!“

„Ten Zámecký, jenž nemohl pro chudý lid nalézti pravého jména, jenž se mu vysmíval, opovrhoval jím, byl pak nucen doprošovat se přístřeší u nich pro sebe, Klárku a své děti. Byl chudší teď než ti chudáci, u nichž bydlel. Ale lid vida bledou jeho tvář, bol a zoufalost na jeho čele, zapomenul hned na dávné příkoří, přijal ho vlídně do svého kruhu, zaopatřil rodině jeho byt, jemu práci. Zámecký očekával výsměch, našel laskavou útrpnost, očekával mstu, našel přátelství. A čím více ruce jeho se potahovaly mozoly, tím více lnula k němu chudoba lidu vesnického. Nenávist přenesla se na žida Benjamina. Zámecký cítil tíži své viny; v největší bídě teprv počal milovat svou Klárku, své děti. To bylo ovšem vše, co pro ně mohl učinit. Neboť čím vřeleji je miloval, tím více myslil na bídný osud, jejž jim připravil v podíl. Před několika dny byl u mne. Ptal se, kdy se vrátí Cyril z vojny. Takovou otázku jsem neočekával. Povídám, že ho čekám na počátku října, za dvě, za tři neděle.“

„Dědečku, nevíte, má-li Cyril ještě Klárku rád?“ povídal.

„Klárku? — co by mu to prospělo? ona je vaší ženou.“

„A což kdyby mne nebylo?“

„Jak to?“

„Nu, kdyby Klárka byla vdovou!“

„Nechme takových řečí, a buďme spokojeni se svým osudem!“

„Ale přece, dědečku! což kdybych se náhodou zabil ve skále, poněvadž nejsem zkušený v té práci, měl by pak Cyril ještě Klárku rád?“

„Inu, vždyť je to naší povinností, abychom se ujímali vdov a sirotků. A Cyrila znáte, že nemá srdce z kamene.“

„Děkuji vám, dědečku!“ pravil, utřel rukávem oči a podav mi ruku šel.

Tenkrát jsem mu ovšem nerozuměl, ale včera jsem se dovtipil, když přišla zvěst, že Zámecký se na skále zasypal.

Ráno se rozloučil s Klárkou, políbil děti a šel s druhými do práce. Lámali na skalách pod Vrbnem kámen a že narazili na pevnou skálu, pomáhali si prachem. Navrtali díru, násypali náboj, zatloukli, zapálili doutnák a běželi se ukryt. Ohledli se.

„Hoši, kam se poděl Zámecký?“

„Vždyť šel s námi!“

„Hleďte, tam klečí!“

„Kde?“

„Tam, co je doutnák!“

„Tam uhasnul, a Zamecký jej znovu zapaluje.“

„Pojďme se podívat!“

Všichni běželi zpět.

Ale Zámecký z daleka jim hrozil rukama.

„Nechodte sem! — doutnák je u konce!“

„Probůh, utec tedy!“

„Nepřibližujte se! — vyřiďte Klárce můj pozdrav, vyřiďte jí, že se jí nemohu za všecku lásku a nevinně vytrpěné strasti lépe odměnit, než svojí smrtí. Cyril se brzy vrátí z vojny — on jí dovede ještě učinit šťastnou, já už nikdy víc — — —“

Dělníci chtěli vysvobodit zoufalce, ale jak! Doutnák každou chvíli dohoří, skála je pohřbí všecky.

„Zámecký, seběhni rychle dolů!“

Země zaduněla, vzduch se zachvěl, hromová rána zarachotila po blízkých lesích, až vrány zděšeně ulétaly, mrak černého dýmu zahalil skalní stěny, kameny lítaly daleko po okolí, jakoby se tu probudila sopka . . .

Když se rozestoupil kouř, byla skalní stěna rozdrcena a v ssutinách, — po Zámeckém ani památky. Teprv k polední ho vyhrabali. Byl zohaven, ani lidskému tělu podoben.

Slyšíte ty Kamenické zvony? — Není to hlahol, je v nich duše ubohé Klárky, je v nich pláč maličkých sirotků.“

* * *

Ještě jednou rozezvučely se tak smutně Kamenické zvony.

Nadešel už podzimek, ptáci ulétali k dálnému jihu a pěli si v pochod ty nejhezčí písničky, jež jim od jara v hrdle uvázly. A stromy vidouce, že nemají koho objímati haluzemi svými, střásaly šat kousek po kousku větrům na pospas. Tak trudné ticho zavládlo krajem, jen blízká Oharka hučela temně ve běhu svém, jako za noci rachot vzdáleného vlaku.

Chaloupky a statky Kamenické už dřímaly spánek pozdního večera, když Klárka se svými dětmi vyšla z fary. Holčičku vedla, hošíka nesla na ruce. Velebný pán byl jediným příbuzným, jediným přítelem, který jí zůstal na širém světě. Den co den od smrti matčiny, večer co večer od pohřbu manžela navštěvovala zas faru. K noclehu pak vracívala se do chaloupky chudičkých lidí na vsi.

Viděli jste Klárku?

Nebyla to Klárka — pouze její stín. V očích slabý odlesk mládí, v iváři vybledlý nádech krásy — místo řeči vzdech, místo dechu pláč, místo srdce hrob za živa pohřbených upomínek . . .

Na návsi se ohledla k faře, nedívá-li se velebný pán za ní — nedívá! — a zaměřila ku kostelu. Veliká pochodeň měsíce rozlila bledou záři po okolí a ten klidný kostelík Kamenický vypadal jako čarovný zámek z pohádky, a ty kříže náhrobní tu stály na příšerné stráži. Malé děvčátko se bálo, když vidělo, že Klárka otevřela černá dvířka, že vchází na hřbitov.

„Maminko, já se tak bojím!“

„Neděs se! — chvilku se tu pomodlíme a půjdeme zas.“

„Domů, viď, maminko?“ —

„Vidíš, tady, co ten mramorový kříž, spí pravá matka tvoje, a tu pod tím černým křížkem dřevěným dřímá tatíček tvůj. Pomodli se . . .“

U tří hrobů byla rosa setřena, od tří hrobů byla znáti v trávníku pěšinka ze hřbitova po průhonu k Oharce.

Dole klikatá řeka, nad ní vznášela se klikatá mlha jako z koně upoceného. A tak smutně šuměly ty vlny v hlubokém údolí, žalujíce, že vše na zemi má chvíli odpočinku, jen ony nikdy, nikdy. — — A měsíc jim zas šeptal útěchu, co prý v světě si odpočívá, to že také hyne, ony že nikdy nezhynou . . .

Klárka došla až k Libochovickému mostu, pod nímž Ohařin běh nejprudčí. Stanula a opřela ruku, na níž držela spícího synáčka, o zábradlí, a děvčátko přitulilo hlavičku svoji do šatů její. Chvíli hleděla opuštěná Klárka dolů a čím více zírala v ten proud rozčeřený, tím více toužila plouti s ním, daleko — třeba až do moře bezedného — —

„Co z tebe bude, synáčku můj? — otce nemáš, matka je žebračkou. Oh, ty neznáš ještě osten bídy, ty jsi nevinný, — a já nedopustím, bys musil poznati stěny žaláře, jak jmenují život pozemský, nechci, abys musil někdy klnout otci nešťastnému! — Ty spíš, — až se probudíš, budeme spolu na lepším světě, kde není bolu, kde není rozloučení. Pojď, synáčku můj!“

„Kam jdeš, maminko!“ ptalo se úzkostlivé děvčátko; „vezmeš mne také s sebou?“

„Ne, maličká, život jsem ti nedala, život ti nebudu bráti. Vyřídím tam pozdrav matičce tvé — — Proč dnes nikdo přes ten most nejde!“

Klárka naslouchala chvíli.

„Teď někdo přichází, opravdu — už se zahýbá k mostu; až sem dojde, — vidíš toho muže s vojenskou čepicí? — až sem dojde, řekni mu, dceruško, by tě dovedl do Kamenice na faru, a kdyby se tě ptal, kdo to byl, jenž se vrhnul do vln Oharky, řekni, že Klárka, nevlastní tvá matka. — Pojď sem, sirotečku — — políbení — —“

A kroky cizince právě zaduněly po dřevěném mostě Libochovickém, když Klárka vyhoupla se na nízké zábradlí a se synáčkem svým zmizela v proudech Ohařiných.

* * *

Kamenický pan farář byl ještě v pozdní noci vyburcován ze sna.

„Co se děje?“

„Mám prý vás zbudit, velebný pane.“

„Cyrile!“

„Vedu vám tuto holčičku — znáte ji?“

„Dítě Zámeckého — —“

„Našel jsem ji na Libochovickém mostě.“

„Zabloudila tam snad?“

„Ne, šla s Klárkou.“

„A kde je Klárka?“

„Před mýma očima, držíc něco v náruči, skočila do Oharky — —“

* * *

Viděli jste v posledním čase pana faráře z Kamenice? Viďte, jak se změnil od té doby, kdy Klárku vylovili pod Radovčsickým přívozem?

Ubohý! Za jediný rok vlasy mu úplně zbělely.

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

XV.

Tři.

Městská slečna byla celá u vytržení na těch smavých lučinách bez mrzutých pout společenských pravidel svého pana otce, a tak tedy, jakmile se viděla býti ve slušné vzdálenosti od domova, začala běhat vesele a věšet se na suky stromů, jichž mohla dosáhnouti, a houpati se na nich lehounce jako děcko. Zkoušela špičkami prstů lesní jahody, a když nalezla zralých, utrhla tři, jednu pro každého.

„Tu tobě, bratránku," řekla, kladouc mu ji na rty, — „a zde tobě, Nelo. Sobě nechám tu nejmenší."

Vidouc poletovati ptáčata kolem sebe, nemohla odolati podobným pohybům, jakoby se chtěla dáti v půvabný let, a řekla: „Kam že odlétají ti malí ničemové?" S každého dubu utrhla větvičku a rozloupnouc žalud, aby se podívala, co tam jest, rozkousla jej, a když byl hořký, odhodila jej daleko od sebe. Botanik napadený šíleností roztřiďování bylin, nebyl by s takovou dychtivostí trhal všechny ty krásné květiny, které tu vyrůstaly na každém kroku, vítajíce ji ze své prsti těmi svými zářivými útlými tvářičkami. Za půl hodiny ozdobila natrhanými květinami každou knoflíkovou dírku pláště bratrancova, vlasy Neliny a konečně hlavu svou.

„Rád bych, aby sestřenička viděla doly," řekl Pavel. „Nechtěla bys, Nelo, abychom sešli dolů?"

„Ano, půjdeme . . . Tudy, slečno."

„Jen mne nevoďte žádnými tunely; bojím se tam. Jenom ne štolami," odvětila Florentina, jdouc za nimi. „Zde bych chtěla býti živa až do smrti. Blahoslaven buď muž, který ti dá možnost užiti všech těchto překrásných věcí."

„Bůh dej! — Mnohem krásnějšími zdají se mně, jenž jsem jich nikdy neviděl, nežli vám, kteří jste pohledem na ně již přesyceni. Nemysli si, Florentino, že nechápu krásu, cítím ji v sobě tak, že téměř, ano, že téměř nahražuji si myšlénkami nedostatek zraku."

„To jest ku podivu . . . Ale, říkej si co chceš, vždy zbude pro tebe mnoho krásných věcí, až otevřeš oči."

„Snad," řekl slepec, jenž byl toho dne velice málomluvný.

Nela nebyla málomluvná, ale němá.

Když přišli k rokline la Terrible, obdivovala se Florentina překvapujícímu podívání, kteréž poskytovaly vápencové balvany, kteréž zůstaly tu uprostřed třeti, když byla z nich vybrána ruda. Porovnávala je s velikými skupinami kuželek a homolí slepených cukrem; zadívavši se na ně ještě jednou, řekla, že jsou to jako veliké vytesané kočky a psi, kteří v nejkritičtější chvíli zuřivého zápasu zkameněli.

„Sedněme si zde na svahu," řekla, „ať vidíme jezdit kolem voziky s rudou, a vše co je zde a stojí za podívání. Tam ten veliký balvan, jenž stojí uprostřed, má velkou tlamu. Nevidiš, Nelo? A v tlamě má parátko na zuby; je to stromek, jenž tam o samotě vyrostl. Zdá se jakoby se smál, jak se na nás dívá; neboť má také oči. A tam dále jest jeden hrbatý a jiný kouří z dýmky, a dva, kteří se rvou za vlasy, a jeden, který zívá, a jiný, jenž vyspává opici, a ještě jeden, který hlavou dolů podporuje nohama celý chrám, a tam ten hraje na guitarru a má psí hlavu a na ní kávovou konvici na místo čepice."

„To vše, co mi povídáš, sestřenko," podotknul slepec, „mi dosvědčuje, že se očima vidí mnohé nesmysly, což jest znamením, že toto tak vzácné ústrojí představuje nám věci často znetvořeny, měníc předměty z jejich tvaru přirozeného ve formy klamné a domnělé; neboť to, co máš před sebou, nejsou ani homole cukru, ani kočky, ani lidé, ani parátka, ani kostely, ani konvičky, ale prosté vápencové balvany a země zbarvená kysličníkem železitým. Z věci nejhmatavější činí tvoje oči pitvory."

„Máš pravdu, bratranče. A proto dím, že jest to naše obrazotvornost, která vidí, a nikoliv naše oči. Nicméně slouží oči k tomu, aby nás upozornily na mnohé maličkosti, jako na příklad na některé věci, kterých chudí nemají a kterých bychom jim mohli dát."

Mluvíc tak dotknula se oděvu Nelina.

„Proč pak tato drahá, malá Nela nemá lepšího šatu? —" pokračovala señorita de Penáguilas, „mám jich tak mnoho, dám jí jedny a k tomu ještě jiné, nové."

Marianela, celá zmatená a uzardělá jako pivoňka, nepozvedla oči.

„To jest věc, kterou nechápu . . . že jedni mají tak mnoho a druzí tak málo! . . . Až se na otce hněvám, když ho slyším horliti proti těm, kdož chtějí, aby se rozdělilo stejným dílem vše, co jest na světě. Jak říkají těmto lidem, Pavle?"

„Budou to asi socialisté, komunisté," odvětil mladík s úsměvem.

„Ano, to jsou moji lidé. Jsem pro to, aby se všechno znova rozdělilo, aby bohatí dali chudým všechno, co mají nad svou potřebu. Proč má tento ubohý sirotek chodit bos a ne já? Ba nemá se připustit, aby lidé zlí byli bídnými, tím méně pak dobří. Vím, že je Nela velmi dobrá; říkals mi to včera večer a také tvůj otec mi to povídal. Nemá rodičův, nemá nikoho, kdo by se po ní ohlednul. Jak to možno, aby bylo tolik, tolik bídy na světě? Mne pálí chléb v ústech, když si pomyslím, že jest tolik lidí, nemajících sousta. Ubohá Mariquilo! — tak dobrá a tak opuštěná! . . . Jest to možno, že tě až dosud nikdo neměl rád, že tě nikdo nepolíbil, že nikdo s tebou nepromluvil, jako se mluví s lidským stvořením? . . . Mne srdce bolí, když na to pomyslím."

Marianela zůstala jako ochromena a zkamenělá ustrnutím; zrovna tak, jako když ponejprv spatřila to vidění. Dříve nejsvětější Pannu viděla, teď ji slyší.

„Hleď, ty sirotku," pokračovala Florentina, „a ty, Pavle, slyš mne dobře: chci přispěti Nele, ne jako přispíváme chudým, jež potkáváme na cestě, ale jako bratru, jehož neočekávaně nalezneme. Což nepravils sám, že ona

*

byla tvou nejlepší družkou, tvou opatrovatelkou a vůdkyní v temnotách? Což neříkáš, že jsi viděl jejíma očima a chodil jejími kroky? Proto náleží Nela mně a já se o ni postarám. Budu ji šatit, dám jí vše, co člověk potřebuje, aby byl slušně živ, naučím ji tisícerým věcem, aby byla prospěšna v domě. Otec mi pravil, že snad, snad že zůstanu a budu zde živa na vždy. Jestli tomu tak, bude Nela u mne: ode mne se naučí číst, modlit, šít a vařit: naučí se tolikerým věcem, že bude jako já sama. Co myslíš? Viď, že bude Nela jako mladá dáma? V tom nebude mi otec překážet. Včera mi řekl: „Florentinko, snad, snad za krátký čas nebudu tobě poroučet já: budeš poslouchati jiného pána . . .“ Nuže, buď si tomu jakkoliv, vezmu si Nelu za přítelkyni. Máš mne hodně ráda? . . . Tys byla tak opuštěna jako ty polní květy, ani nevíš, jak se poděkovat, ale já tě budu učit. — já tě naučím tolikerým věcem!“

Marianela slyšíc tolik šlechetných slov, přemáhala se s velikým úsilím, aby se nedala do pláče, ale konečně tomu již nestačila a natahujíc asi minutu v moldánky, vypukla v pláč. Slepec, hluboce dojat, mlčel.

„Florentino,“ řekl konečně, „to, co mluvíš, není řečí většiny lidí. Tvá dobrota jest nesmírná a nadšená jako ta, která naplnila zemi mučenníky a obydlila nebesa světci.“

„Jaké to přepínání!“ zvolala Florentina smíchy.

Za chvilku potom odběhla slečna, aby si utrhla květinu, která z dáli zaujala její pozornost.

„Odešla?“ tázal se Pavel.

„Ano,“ řekla Nela, polykajíc slzy.

„Víš co, Nelo? . . . Mně se zdá, že jest moje sestřenka jakž takž hezká. Když včera přišli, cítil jsem k ní největší odpor. Ani si nemůžeš představit, jak se mi ošklivila. Teď se mi líbí lépe, ano zdá se mi, že je trochu hezká.“

Nela dala se znova do pláče.

„Ano, jest jako jsou andělé!“ zvolala, zajíkajíc se slzami. „Jest jakoby zrovna sestoupila s nebe. U ní jest tělo i duše jako u nejsvětější Panny Marie.“

„O nepřeháněj,“ řekl Pavel neklidně. „Nemůže býti tak sličnou, jako povídáš. Což myslíš, že já bez očí nechápu, kde jest krása a kde není?“

„Ne, ne: — nemůžeš toho chápati. Jak se mýlíš!“

„Ano, ano . . . nemůže býti tak krásnou,“ pravil slepec, zbledna a jevě největší úzkost. „Nelo, přítelkyně mého srdce, nevíš, co mi otec včera večer řekl? Že, nabudu-li zraku, vezmu si Florentinu za ženu.“

Nela nehlesla. Slzy ronily se jí tiše z očí přes planoucí tvář a skrápaly jí na ruce. Ale ani v tom hořkém pláči nejevila se velikost jejího bolu. Jenom ona věděla, že je bezměrný . . .

„Já vím, proč tak pláčeš,“ řekl slepec, vztahuje ruku k své družce. „Můj otec mne nebude chtít nutit k tomu, co jest proti vůli mé. Pro mne není ženy na světě, kromě tebe. Až mé oči prohlednou, prohlednou-li, nebude pro ně jiné, než tvé nebeské krásy: vše ostatní budou stíny a věci vzdálené, které neupoutají mou pozornost. Jaká jest podoba člověka, Bože můj? Jakým že způsobem se zračí duše v tváři? Neučí-li nás světlo poznati novou stránku našeho myšlení, k čemu že jest? To, co jest, to co se cítí, není-li to věcí jedinou? Tvar a představa, nejsou-li ony jako teplo a oheň? Mohou se odloučit? Můžeš ty přestati býti pro mne tou nejkrásnější, nejmilovanější ze všech bytostí země, až budu já pánem nesmírných držav tvarů viditelných?“

Florentina se vrátila. Mluvili ještě trochu: ale po tom, co jsme napsali, již nic z jejich dnešního hovoru by čtenáře nezajímalo.

XVI.

Slib.

V následujících dnech nedělo se ničeho: ale přišel den, kdy stala se věc úžasná, událost dovršující veškeré očekávání. Teodor Golfin, ten dokonalý umělec, v jehož rukou zdál se býti lékařský nožík dlátem sochařského genia, podniknul napravení jednoho z nejútlejších ústrojí přírody. Neohrožený, klidný, proniknul vědou a svou zkušeností do zázračného prostoru, jehož sestrojení jest sloučením a zmenšeným souborem nesmírné stavby všehomíra. Bylo nutno postaviti se tváří v tvář největším tajemnostem života, tázati se jich a zkoumati příčiny bránící očím člověka v poznání viditelné skutečnosti. K tomu bylo zapotřebí pracovati duchem odhodlaným, otevříti jeden z nejútlejších organismů, rohovku, zmocniti se křišťálové čočky a odstraniti ji, šetřiti při tom skleně, rozšířiti pupillu řezem a prozkoumati induktivně nebo nástroji stav zadní části komory oční.

Málo slov promluveno po této odvážné výpravě do nitra světa mikroskopického, podniku neméně obrovského než jakým jest měření vzdálenosti hvězd v nekonečných rozsáhlostech prostoru. Členové rodiny, kteří byli přítomni, zůstali němi a ztrnulí. Kdyby se bylo očekávalo vzkříšení mrtvého nebo stvoření světa, nebývalo by se mohlo čekati jinak. Ale Golfin neřekl nic určitého: jeho slova byla:

„Zornička se stahuje . . . sítnice citlivá . . nervy plny života.“

Ale ten úkaz svrchovaný, ten skutek, ten neodvolatelný výsledek, — vidění, kde jest?

„Za čas uvidíme,“ řekl Teodor, přikládaje co nejpečlivěji obvazek. „Strpení!“

Na jeho lvím obličeji nejevilo se ani sklamání, ani vítězství: nedával naděje, a nebral jí. Věda učinila vše, co mohla. To bylo jako nové stvoření, tak jako mnohá jiná, kteráž jsou slávou a pýchou devatenáctého století. Vůči takové odvaze i sama příroda, která nedovoluje, aby byla překvapována ve svých tajemstvích, zůstala němou a zdrželivou.

Nemocný byl chován v úplné odloučenosti. Jenom otec ho ošetřoval. Nikdo jiný z rodiny neměl k němu přístupu.

Nela přišla se asi čtyřikrát nebo pětkrát zeptat na nemocného, ale nikdy nevešla přes práh, čekajíc tam, až vyjde Don Manuel, jeho dcera, nebo někdo jiný z domácích. Florentina podavši jí obšírné zprávy a vylíčivši úzkost, v které nalézá se celá rodina, vycházívala s ní na malou procházku. Jednoho dne žádala Nelu, aby jí ukázala, kde zůstává, i šli spolu nahoru do domu Centenova, jehož vnitřek slečnu nemálo odpudil a naplnil ošklivostí, zvláště když spatřila košatky, jež sloužily Nele za postel.

„Brzo bude Nela zůstávati u mne,“ řekla Florentina, vycházejíc co nejspěšněji mohla z tohoto doupěte, „a potom

dostane postel jako mám já a bude se oblékati a míti k jídlu to samé, co já.“

Slyšíce ta slova zůstaly paní Centenová jakož i Mariuca a Pepina celé ztrnulé, a nenapadlo jim nic jiného, než že se pro ubohého sirotka ještě vyskytl za otce nějaký král nebo kníže, jak se to vypravuje v pohádkách a písničkách.

Když byly samy, řekla jí Florentina: „Dnem i nocí modlím se k Bohu, aby mému drahému bratranci navrátil onen dar, jehož my máme, a jehož on postrádá. V jak veliké úzkosti jsme to živi! S jeho zrakem přišlo by tisíceré štěstí a mnoho zlého by se napravilo. Učinila jsem Panně Marii svatý slib, že dá-li mému bratranci zrak, vezmu si k sobě toho nejchudšího z chudých, jehož nalezmu, a zaopatřím ho vším, co potřebuje, aby zapomenul úplně své chudoby, a že bude míti jako já všeho pohodlí a blaha života. K tomu nestačí někoho ošatit, aniž posadit ho za stůl, kde jest polévka a maso. Jest žádoucno dáti mu také oné almužny, která stojí za více než všechny drobty a všemožné šaty: jest to šetrnost k němu, jeho lidská důstojnost a jeho jméno. Dám svému chráněnci tyto věci a vštípím mu úctu a šetrnost k samu sobě. Nalezla jsem svého chudého Marie; ty jím budeš. Celou svou duší řekla jsem to svaté Panně, že vrátí-li mému bratranci zrak, učiním tě sestrou svou: budeš v mém domě tím, co jsem já, ano, budeš mou sestrou.“

Řkouc tak přitiskla Florentina hlavu Nelinu k prsoum a políbila ji na čelo.

Jest naprosto nemožno vypsati pocity Neliny v této svrchované hodině jejího života. Instinktivní hrůza odháněla ji od domu v Aldeacorbě, hrůza, s kterou splýval obraz seňority de Penáguilas jako postavy, které vystupují, když nás tlačí můra; a zároveň cítila, jak jí vzniká v duši obdiv a stoupající náklonnost k té samé osobě... Někdy napadlo jí ještě v dětinské nevinnosti, že jest to sama Marie Panna ve své podstatě a jsoucnosti. Tak dojala ji její dobrota, že domnívala se viděti před sebou jako otevřený ráj, vidouc duši Florentininu tak plnu čistoty, lásky, vlídnosti a myšlének vděkuplných a potěšujících. Nela měla v sobě tolik přímého a poctivého citu, aby pochopila okamžitě, že nemůže nenávidět svou novou a jí se darující sestru. Jak ji nenávidět, když se cítila puzena tak náhle milovati ji ze všech sil duše své? Odpor, nechuť byly jenom jako ssedlina, která po kvašení musí zůstati na dně, aby se konečně opět rozložila a zmizela; a tak živily tyto prvotní pocity jenom obdiv a úctu k její přítelkyni a dobroditelce. Ale zmizel-li odpor, nevymizel cit, který jej byl způsobil, a nemoha růsti sám o sobě, aniž se jeviti s tou vše ostatní pohlcující výlučností, kteréž pro sebe vyžaduje, vrhnul se celou silou na její vlastní stav duševní, maje v zápětí nejhořčí smutek. U Centenů pozorovali, že Nela nejí, že jest ještě umdlenější než jindy, že bývá skoro ustavičně nemluvná, bez pohnutí, jako socha, a že tomu již tak dlouho co nezpívala, ani ve dne, ani v noci. Její neschopnost ku všemu stala se úplnou, a když ji Tanasio poslal jednou pro tabák do Socartského skladu, usedla si u cesty a zůstala tak celý den.

Jednou z rána, osm dní po operaci, přišla do domu ředitelova a Sofie jí řekla:

„Něco, hezkého, Nelo! Nevíš, co se povídá? Dnes sejmuli Pavlovi obvazek. Říkají, že už trochu vidí, že už má zrak. Inženýr ze slévárny, Ulisses, to řekl. Teodor se ještě nevrátil, ale Carlos tam šel; brzo uslyšíme pravdu.“

Nela slyšíc to zůstala více mrtvá než živá, a složivši ruce křížem zvolala:

„Blahoslavena buď nejsvětější Panna, kteráž to učinila! — Ona, jen ona sama to učinila!“

„Máš radost?... To ti věřím; teď vyplní slečna Florentina svůj slib,“ řekla Sofie uštěpačně. „Tisíceré blahopřání seňoře, doně Nele!... Tady to máš, že si Bůh, když toho nejméně očekáváme, vzpomene na chudasy. Tos vyhrála jako z loterie... Jaká to odměna, Nelko!... A snad nebudeš ani vděčna. — Ba že nebudeš... Co živa jsem neviděla chudasa, který by byl vděčným. Jsou nadutí, a čím více se jim dává, tím více požadují... Už je to uděláno, že si Pavel vezme svou sestřenku; — je to dobrá partie; oba jsou jako malovaní a ona nezdá se býti hloupá; také hezky vypadá; jen škoda, přeškoda toho sličňounkého obličeje a toho těla, že se tak hrozně strojí! — Ne, ne, až budu chtít něco hezkého na sebe, tam k té modistce v Santa Irene de Campo mne nedostanou.“

Tu vstoupil Carlos. Jeho líce hořely vítězoslávou.

„Vyhráno! Slavně vyhráno!“ zvolal již u vrat. „Napřed Bůh a po něm můj bratr!“

„Je to jisté?“

„Jako že je den... Já tomu nevěřil... Ale jaké to vítězství, Sofie, jaká sláva! Není pro mne větší radosti než býti bratrem svého bratra. Toť král lidí... Ano, jak povídám: nejprve Bůh a hned po něm můj bratr!“

XVII.

Nela prchá a přemýšlí.

Úžasná a radostná novina rozletěla se po celém Socartu. Nemluvilo se o ničem jiném v pecích, slévárnách, u strojů pracích, na trati, v hlubinách šachet, na vrcholích hor, pod širým nebem i v útrobách země. Přidávaly se všelijaké zajímavé pověsti: tak, že v Aldeacorbě na chvíli myslili, že Don Francisko Penáguilas přišel o rozum; že Don Manuel Penáguilas hodlá oslaviti šťastnou událost pohostěním všech, kdož pracují v dolech, a že Don Teodor toho zaslouží, aby ho všichni slepci, nynější i budoucí ctili jako zřítelnici svých vlastních očí.

Nela se neodvážila vstoupiti přes práh domu v Aldeacorbě. Tajná, mocná síla ji odtud vzdalovala. Bloudila celý den okolím dolu, dívajíc se z povzdálí na dům Penáguilasův, který se jí zdál celý proměněn. V její duši pojila se nesmírná radost s jakousi zahanbeností před samou sebou; povznešený, šlechetný cit s návalem nejcitlivějšího sebevědomí.

Nalezla jakési úlevy od zdrcujícího boje duše své v matce samotě, která byla tolik přispěla k vývoji její povahy a v dívání se na krásy přírody, které vždy tak v neobyčejné míře napomáhaly spojení se jejích myšlének s božstvím. Oblaky nebeské a květiny země měly na jejího ducha vždy účinek podobný, jako mají na mysli jiných nádhera oltářů, výmluvnost křesťanských kazatelův a čtení mystických meditací. V samotách polí a luhů myslila a odříkávala si v mysli tisíc věcí, ani netušíc, že jsou to modlitby.

Dívajíc se k Aldeacorbě řekla: „Už se tam nevrátím... všemu je se mnou konec... K čemu jsem teď?“

I ve své prostomyslnosti nemohla nepozorovati, že spor v její duši pochází z toho, že nemůže nikoho nenávidět. Naopak, musila milovati všechny, přátele i nepřátele, a jako bodláčí měnilo se v květ pod zázračnou rukou křesťanské mučednice, viděla Nela, že se její žárlivost a odpor mění v krásný květ obdivu a vděčnosti. To, co se neměnilo, byl onen pocit, který jsme dříve neznali, zahanbenosti před samou sebou a který ji pudil vylučovati svou vlastní osobu již ze všeho, co se nadále v Aldeacorbě díti bude. Bylo to něco podobného onomu pocitu, který se u lidí vzdělaných nazývá samolibostí, s níž opět tak blízce spojeno jest zneváženi sama sebe: pojítkem mezi těmito oběma city, které mají tak mocný vliv na jednání vzdělaného člověka, jest, že se oba zakládají na nejchoulostivějším vědomí své vlastní hodnoty. Marianela byla by to řekla asi takto:

„Mé sebevědomí mi toho nedovoluje, abych přijala to hrozné pokoření, jehož se mi dostane. Dejme tomu, že Bůh chce, abych se ponížení tomu podvolila, — budiž; ale nemohu sama ještě pomáhati při tom. Bůh žehnej té, která zákonem přirozeným zaujme místo mé: ale nemám tolik síly, abych ji sama na ně uvedla."

Ale Nela neuměla a nemohla takto mluvit a vyslovila ve své prostotě tu samou myšlénku jinak: „Nevrátím se více do Aldeacorby . . . Nedopustím tomu, aby mne spatřil . . . Uteku s Celipinem, nebo půjdu ku své matce. Nejsem k ničemu."

Ale mezi tím, co si to říkala, zdálo se jí býti přece tak neskonale smutno, zříci se božské ochrany oné nebeské panny, která se jí byla zjevila v nejtmavější chvíli jejího života a rozepjala svůj plášť, aby ji ukryla. Vidět skutečností to, co vídala ve svých snech, třesouc se radostí, a nyní odříkati se toho! . . . Cítit se voláno hlasem něžným, jenž jí nabízel sesterskou lásku, krásný útulek, vážnost, jméno, blahobyt, a nemoci uposlechnouti hlasu toho s uchvacující radostí, nadějí a vděčností! — Odstrčiti od sebe tu ruku nebeskou, která ji pozvedala z onoho života plného bídy a ponížení, aby z poběhlice učinila člověka, a od stupně domácích zvířat povznesla ji na stupeň bytostí ctěných a milovaných! . . .

„Ach!" zvolala, zarývajíc prsty jako spáry do prsou. „Nemohu, nemohu! — Za nic na světě neukážu se více v Aldeacorbě. Blahoslavená Panno mé duše, vezmi mne k sobě! Matko moje, přijď si pro mne!"

Když se stmívalo, šla domů. Cestou potkala Celipina s hůlkou v ruce a s čepicí na ní.

„Nelino," oslovil ji klučina. „Viď, že takto nosí Don Teodor svůj klobouk? Právě jsem šel kolem tůně v Hinojales a podíval jsem se na sebe do vody. U všech rarášků! — zůstal jsem jako zkamenělý, neboť jsem se viděl zrovna tak jako vypadá don Teodor Golfín. Některý den s neděle bude z nás lékař a člověk jak se sluší. Teď mám už nastřádáno tolik, co jsem chtěl, a uvidíš, že se pak nikdo Celipinovi smáti nebude."

Tři dny chodila tak Nela bloudíc krajem, kolem dolů, podél řeky, jejími sráznými břehy a skrývajíc se v odlehlých končinách Saldeorského lesa. Noci trávila ve svých košatkách, ale nespala. Jednou zavolala bojácně na svého soudruha:

„Celipine — kdy?"

A Celipin odvětil s vážností, slušící se na veliký jeho podnik:

„Zejtra."

Oba vstali s prvním úsvitem a každý šel za svým, Celipín po své práci a Nela se vzkazem, jejž jí dala Seňana, ke službce ředitelově. Vrátíc se domů, nalezla tam Florentinu, která ji očekávala. Marie byla překvapena a bojácná, ačkoliv uhodla instinktivním bystrozrakem, anebo co lid nazývá tušením, účel její návštěvy.

„Nelo, milená sestřičko," řekla dívka s výmluvnou vlídností, „co se to s tebou děje? Proč pak jsi tam nepřišla ty celé dny? Pojď, Pavel tě chce vidět. Ty ani nevíš, že už může říci: Chci to neb ono viděť? . . . Nevíš, že můj bratranec už není slepý?"

„Vím," řekla Nela uchopivši ruku, kterou jí slečna podávala, a líbajíc ji vroucně.

„Pojďme tam, pojďme hned. Neptá se po ničem jiném než po seňoře Nele. Dnes bude dobře, když tam budeš, neboť Don Teodor mu sejme obvazek . . . již počtvrté. V ten první den, když se to zkusilo! — jaký to byl den, když jsme viděli, že Pavel poznává světlo! — div jsme radostí neumřeli. První tvář, kterou spatřil, byla moje . . . Pojďme."

Marie pustila ruku svaté panny.

„Zapomnělas mého svatého slibu?" pokračovala tato, „nebo myslíš, že to byl žert? Ach, všechno se mi zdá málo, čím mohu Bohorodičce projeviti své díky za to zázračné dobrodiní, které nám učinila. Chtěla bych, aby v těchto dnech nikdo nebyl smuten na celém šírém světě; chtěla bych se všemi sděliti svou radost, rozsévajíc ji na všechny strany, jako rozsévač rozhazuje zrní, chtěla bych vejíti do každého nuzného domku a říci: již skončeno je vaše strádání, zde přináším pomoc pro všechno. — To není možné, to může učiniti jedině Bůh. Ale když mé síly nemohou stačiti mé vůli, učiňme to málo, co můžeme . . . a slib můj se splní. Nelo, Dnes ještě opustíš to doupě a rozloučíš se se vším, co tě provázelo v tvé bídě a opuštěnosti. Neboť i v své opuštěnosti mívá člověk něco rád, dceruško moje."

Nela neřekla s Bohem ničemu, a poněvadž nebylo té doby v domě žádného z jeho přívětivých obyvatelů, nebylo nutno zdržovati se k vůli nim. Florentina vyšla, vedouc za ruku tu, kterou její šlechetnost a křesťanská vroucnost postavily sobě na roveň, a Nela dala se odvádět neschopna odporu. Bylo jí, jakoby ji moc nadpřirozená táhla za ruku, i šla jako vedena neuprosným osudem, jako duše, které náruči andělské odnášeji do nebes.

Šly cestou kolem Hinojales, tam, kde Marianela spatřila Florentinu poprvé. Když přišly do háje, tázala se seňorita své přítelkyně:

„Proč jsi nepřišla k nám? Strýc mi řekl, že jsi skromná a že máš vrozený jemnocit, jehož škoda je, že nebyl pěstován. Bránila ti tvoje ostýchavost přijíti a modliti se za to, co nám milosrdenství boží darovalo? Zajisté, můj strýc má pravdu. Ubohý, co vytrpěl v ten den! . . . říkal, že by mu na tom nezáleželo, kdyby umřel. Vidíš? ještě teď mám oči celé uplakané. Na dušek jsme totiž, ani strýc, ani otec, ani já nespali a dělali jsme jen rodinné plány a stavěli si hrady ve vzduchu po celou noc . . . Proč jsi tak zamlklá? Proč ničeho nemluvíš? Nemáš zrovna takovou radost jako já?"

Nela se zadívala na Florentinu, a bylo, jakoby se slabě snažila vymknouti se z té vlídné ruky, která ji vedla.

„Pojď, — co je ti? — Díváš se na mne tak divně, Nelo?“

A dívala se. Oči nešťastné dívky bloudící jako u vytržení s jednoho předmětu na druhý, utkvěly konečně na tváři Florentiny s podivným leskem hrůzy.

„Proč se ti ruka třese? — Jsi nemocná? Jsi bledá jako smrt a zuby ti jektají. Jsi-li chorá, vyléčím tě já sama. Ode dneška máš někoho, kdo o tě dbá, kdo tě má rád a kdo tě tak vlídně pohladí... Nejsem to já sama; — ale také Pavel si tě tak váží... řekl mi to. Oba tě máme tak rádi, neboť on a já budeme jako jedna osoba. Přeje si tě vidět. Představ si tu něžnou zvědavost u toho, který nikdy neviděl, neboť ani bys tomu neuvěřila, jakou má bystrost a obrazotvornost; a ty, jak tomu u slepců obyčejně nebývá, daly mu hned od prvního okamžiku rozeznávati věci ošklivé od krásných. Kousek červeného vosku se mu velmi líbil a kousek uhlu se mu zdál hrozným. Obdivoval se kráse nebes a zachvěl se odporem, když spatřil žábu. Vše, co jest krásné, budí v něm nadšení, které jest až šíleností; vše co jest ošklivé, působí mu hrůzu a chvěje se, jako když máme velký strach. Já asi nezdála jsem se mu býti odpornou, neboť když mne shlednul, zvolal: „Ach, sestřenko, jak sličná jsi! Blahoslaven buď Bůh, že mi dal světlo, abych tě mohl viděti!“

Nela se vymykala opět z ruky Florentininy a pustila se jí; — potom padla jako tělo, které náhle pozbylo života. Dívka sklonila se nad ní a řekla vroucně:

„Co ti je? — co se na mne tak díváš?“

Oči sirotka byly s děsnou ztrnulostí jako vryty do tváře její ochranitelky; ale nehořely, nebylo v nich ani stopy hořkosti, ale dívaly se v prosebném zápasu, zrovna jako posledním pohledem umírajícího, jenž očima prosí za milosrdenství obraz boží, jejž má za Boha samého.

„Señorito,“ šeptala Nela, — „já vás nenenávidím. — ne, ne, — já vás nenenávidím... Já vás miluji tuze, já vás zbožňuji.“

Řkouc to chopila obrubu jejího šatu, a tisknouc ji k suchým rtům líbala ji vroucně.

„A kdož by si jen mysliti mohl, že bys mne nenáviděla?“ řekla slečna de Penáguilas celá zmatená. „Já vím, že mne máš velmi ráda. Ale děsíš mne, — vstaň.“

„Já vás tak miluji, já vás zbožňuji,“ opakovala Marianela, líbajíc nohy dívčiny; — ale nemohu, nemohu...“

„Co nemůžeš? — Vstaň, pro lásku boží!“

Florentina vztáhla ruce, aby ji zvedla; ale Nela beze vší pomoci vyskočila jedním rázem a dala se na útěk. Pak stanula a zvolala zajíkajíc se slzami.

„Nemohu, slečno moje, nemohu.“

„Co? Pro Boha a svatou Pannu, co se s tebou děje?“

„Nemohu tam jít.“

I ukázala na dům v Aldeacorbe, jehož střecha se viděla povzdálí mezi stromovím.

„Proč?“

„Nejsvětější Panna to ví,“ odvětila Nela s jakousi rozhodností. „Nejsvětější Panna ať vám žehná.“

Udělala kříž prsty a políbila je.

Florentina učinila krok naproti ní. Marie, chápajíc tento pohyb lásky, rozběhla se prudce jí vstříc a opouc hlavu o její prsa, zašeptala vzlykajíc:

„Pro živého Boha, obejměte mne!“

Florentina ji objala vroucně.

Potom vytrhnuvši se jedním rázem, nebo lépe, lehkým skokem, pružným a náhlým, odběhla divoká žínka, nebo děcko do blízké houštiny. Zdálo se, že se křoví samo otvírá a propouští ji.

„Nelo, sestro moje —“ zvolala Florentina plna úzkosti.

„S Bohem, ty dítě mých očí,“ — řekla Nela, pohlednouc na ni naposled.

A zmizela v houštině. Florentina slyšela jen praskot a šustot větví, jako lovec naslouchá běhu kořisti, která mu uniká. Potom všechno ztichlo a bylo slyšeti jenom ztlumenou samomluvu lesní a polní přírody o polednách, hlesot, který zdá se býti šeptem našich vlastních myšlének, jak vyzařují vstříc tomu, co nás obklopuje. Florentina zůstala na místě pohroužena v samu sebe, ochromená, němá, teskná jako ten, kdo vidí mizeti nejsmavější illusi svého žití. Nevěděla, co si o tom myslit a také její neskonalá dobrota, která často říkala jí více než rozum, nemohla si toho vysvětlit.

Dlouho potom stála ještě na témž místě, hlavu majíc schýlenu na prsa, líce hořící a ty nebeské oči vlhké od pláče, když objevil se tu Teodor Golfín, přicházející volným krokem z Aldeacorby cestou k domovu. Veliké bylo podivení doktorovo, když spatřil señoritu samotnu a s těmi zajímavými známkami rozčilení a zármutku, kteréž daleky jsouce toho, aby krásu její rušily, spíše ji zvyšovaly.

„Co jest naší dcerušce?“ zvolal s živým účastenstvím. „Co to znamená, Florentino?“

„Něco hrozného, Done Teodore.“ — odpověděla señorita de Penáguilas, stírajíc si slzy. „Přemýšlím, uvažuji, jak mnoho zlého jest na světě.“

„A jaké jest to zlo, señorito? Stalo se vám snad něco?“

„Něco ošklivého; ale ze všech ošklivých věcí jest jedna nejošklivější.“

„Jaká to?“

„Nevděk, señore Golfíne.“

A ukazujíc do ostružin a kapradí řekla:

„Tady zmizela.“

Vystoupila na blízké, povýšenější místo, aby mohla viděti dále.

„Nikde ji nevidím.“

„Aniž já,“ zasmál se doktor. „Don Manuel mi povídal, že se věnujete honbě na babočky a jiné motýle. Vskutku ti ničemové jsou velmi nevděčni, že se nedají od vás chytit.“

„To není to... Vypovím vám vše, jdete-li do Aldeacorby.“

„Nejdu, ale přicházím odtamtud, vzácná slečno, — nicméně budete-li mi vy něco vypravovati, ať to cokoliv, vrátím se velmi rád. Pojďme do Aldeacorby. Poslouchám.“

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— **Rusové v Asii.** Nedávno přinesly politické noviny zprávu o zaujetí středoasijského města Mervu ruským vojskem a úřady. Zároveň vyšla pak v Petrohradě kniha generala N. J. Grodekova „Válka v Turkestanu", v kteréž nalézáme zajímavé vylíčení lidu a způsobů oněch vzdálených zemí. Turkestan není pro výbojce zrovna lákavým. Jest to nesmírná step, obývaná loupežnými kočovníky, kteří se zvou Turky (Turkoman znamená doslovně: Jsem Turek) — a jací Turci to jsou! V zemi není cest, ani řek a jen málo studní, v nichž jest pitné vody; nemají tu majetku kromě ovcí a velbloudů, které nakradli u svých sousedů. Turkomani jsou lupiči nejbezohlednějšího druhu a jen aby jim jejich řemeslo překazili, vytáhli Rusové proti nim. Přísloví jsou dobrou charakteristikou národa a přísloví turkomanská nečiní na člověka příjemný dojem: „Ten, kdo chopí se rukojeti meče, nečeká na záminku." — „Turkoman na koni nezná otce, ani matky." — „Kde jest město, není vlků; kde jest Turkoman, není pokoje." — „Žádný Peršan nepřejde Atreck jen s provazem na krku." — „Turkoman nepotřebuje stínu stromů, aniž ochrany zákona." Snadno souditi, že lidé, mající takové národní mudrosloví, nejsou vítanými sousedy. Rusové je tedy podrobili, věc, která nikterak nebyla tak snadná, a podaří-li se jim tyto divoké syny pouště zcivilisovat, vykonají zajisté veliký kus kulturní práce. Turkomani nemají měst, jež by toho jména zasluhovala. Sám Merv, „královna světa", jak jej nazývají, jest pouze hromadou chatrčí a spíše místem rolnickým, než městem. Obyvatelé těchto stepí žijou ve vozech; v každém voze jest rodina a tak bloudí jako cikáni s jednoho místa na druhé. Ženy jsou přičinlivé, neodvislejší než Mohamedanky a nenosí závojů. Mužové nevypadají pranic imposantně a jejich národní kroj z daleka se neblíží pestrému šatu čerkeskému, nebo i kozáckému. Nosí jakési volné kaftany opásané šerpou, nebo šálem a vysokou beranici na hlavě. Avšak praktikované oko turkomanské i na tomto zdánlivém stejnokroji na první pohled poznává, ku kterému kmeni kdo náleží a jakou má důstojnost. Ku svým koním chovají se s velkou láskou i ačkoliv nevypadají v sedle půvabně a nevyznají se v rozličných kouscích jezdeckého umění, jsou přece jezdci neunavní. Stejně vytrvalí jsou jejich koně. Protože jsou tím nejvzácnějším majetkem, věnuje se jim největší pozornost. Turkoman, jeho žena a děti mohou býti otrhání a trpěti hlad, ale milovanému koni nesmí scházeti ničeho; on musí býti co možná nejnádherněji vystrojen. Své koně nikdy neumyjou. Když se upotí, trou je rukou a pak pokryjou houněmi. Jsou vždycky čisty a mají lesklou srst. — Hrůza, jakou naplňují Turkomani Tekinci poddané Šachovy, značí se v následující anekdotě. Peršan pověstný svou silou, byl jednou v noci napaden Turkomanem Tekincem, porazil svého protivníka a vytasiv nůž hotovil se podříznouti mu hrdlo. „Co děláš?" zvolal lupič. „Což pak nevidíš, že jsem Tekinec?" Peršan pustil nůž a omdlel a Turkoman ho zabil. Zdá se, že Turkomani si Peršanů mnoho neváží. Trhová cena jednoho perského otroka jest asi devět zlatých. Buď tedy jest peněz velmi málo, nebo Peršanů dost. Turkomani neradi obchodují; krádež jest výnosnější, ale když musí, prodávají také koně a velbloudy, kupujíce za stržené peníze čaj, cukr, kišmet, sukna a hedvábí. Co do společenských poměrů jsou to praví nihilisté; neuznávají žádného panovníka, ani zákonů. Z potřeby a pohodlí volí si někdy náčelníky, kteří vodí loupežné výpravy a někdy konají spravedlnost! Avšak pozoruhodno jest, jak se generál Grodekov dokládá, že Turkoman nikdy křivě nesvědčí, aniž stává se zrádcem. K Rusům nepřešel nikdy turkomanský zběh.

— **„Z naší doby."** Drobné spisy od Jos. L. *Turnovského*. V Praze 1884. Nákladem M. Knappa v Karlíně. — Jako ve spise loňském („Putování po vlasti") učinil Turnovský i v knize této sebrání nové serie četných prací feuilletonistických, které prodlením let v různých časopisech, hlavně ovšem v „Pokroku" uveřejněny byly. Tisk denní nedovedl mnohých skladeb těchto uchovati před zapomenutím; z příčiny té sebrání takové upřímně schvalujeme, ježto velká část kusův zde umístěných toho zasluhuje. Kniha je rozdělena ve tři části. „*Pieta*" zavírá deset vzpomínek na živé i mrtvé, vroucně a pěkně psaných; první věnována jest hrobům vyšehradským, v nichž odpočívají Hálek, Hansgirg, Filípek, Vinařický, Bělský, Purkyně K. a Jan, Škoda, Novák, Zikmund, Němcová, Krolmus, Zelený, A. Marek, Šohaj a nejnověji Jablonský; jiné posvěceny jsou památkám předních spisovatelů našich Prokopa Chocholouška, J. J. Staňkovského, Jablonského, vlastenky Ludmily Šimáčkové a nešťastného básníka „Prvosenek", Václava Šolce; zvláště tato poslední je vroucnosti neobyčejné, jež ovšem tím dá se vysvětliti, že spisovatele pojily k Šolcovi přátelské a krajanské styky. Neméně vřele psána jest vzpomínka na vzorného rolníka katusického Jana Krouského. Ze živých stali se předměty projevené úcty i oslavy veterán spisovatelstva Fr. Doucha, velezasloužilá novellistka naše paní Kar. Světlá a výteční manželé, pravý humanista Vojta Náprstek a choť jeho Josefa, jimž také celý spis je dedikován. — Oddělení druhé „*Dycháńky divadelní*" psáno je s chutí, možná-li stupňovanou, u Turnovského, kdykoliv jde o divadlo a jeho zájmy, obvyklou a proto i s výsledkem rozhodně šťastným. Turnovský již jinde, zejména ve svém výborném „Tylu" dokázal, že náleží k nejlepším historickým interpretům našich starších poměrů divadelních, a tuto znalost jeho prozrazují všecky tyto kousky. „První červánky" vylíčují stručně ale případně působení dramatické musy v „Boudě", kterou učinil Staňkovský předmětem většího spisu; četné vynikající postavy divadelního života našeho podávají látku k obrazům dalším, tak J. Kaška, Magd. Hynková, Fr. Kolár, Fr. Liegert, dr. Fr. L. Rieger, El. Pešková, Ot. Sklenářová-Malá a veterán venkovských společností divadelních, o jehož působení a dosahu zvláštní článeček tu nalézáme, H. Mušek. Že zvláště založení a dvojnásobné velikého divadla Národního dostavění nezůstalo Turnovským nepovšimnuto, rozumí se samo sebou; věnovánoť jemu jakož i prozatímnímu divadélku jako v rozloučení několik feuilletonů ve formě dopisů přátelských. — Oddělení poslední „*Různé listy*" obsahují pěknou vzpomínku „Z rodiště", líčení návštěvy „Z Kartouz", velmi instruktivně nakreslené, vlasteneckou tužbu „Našemu obecenstvu", malou procházku po Drážďanech, a pak celou řadu arabesek a obrázků, místy tklivě, jinde drsněji napsaných. Zde bychom vedle chvály všem předchozím věcem věnované položili výtku: některé kousky oddělení posledního jsou obsahem i formou slabší, a byli bychom „Pradlenu" a „Z tiché domácnosti" naprosto vynechali, ježto se mohou jenom malinkému čtenářstva kruhu zamlouvati; také obrazy ze židovského města, ač líčeny „realisticky", méně nás uspokojily. Celkový soud o knize rozhodně příznivý se tím nikterak nemění. Úprava je velmi úhledná. *Em. Miřiovský.*

Divadlo. „*Romeo a Julie*" — „*Fedora*". Do novinek se nějak našemu divadlu Národnímu ustavičně nechce, a tak vidíme stále — ovšem dobré — reprisy starých kusů, o kterých nezbývá než referovati krátce, nemáme-li opakovati věci dávno již odbyté. Mimo nové dekorace — skvostné, ač ne vždy zcela případné — pohybuje se vše ve starých kolejích. V „Romeu a Julii" (paní Bittnerová akcentovala jako naschvál tvrdošíjně Rómeo, nový doklad, že každé upozornění se strany spisovatelů jest jen zbytečné házení hráchu na zeď) jako ve „Fedoře" podány celkem pěkné výkony, jimž dostalo se též zaslouženého potlesku. Zvlášť paní Sklenářová (Fedora) a pan Seifert (Romeo a Ivanov) stáli na výši svého umění. S Julií, jak ji pojímá paní Bittnerová ovšem nesouhlasíme; ohnivá Vlaška nevzdychá sotva se na jevišti objeví bez příčiny. Jinak však víme, že temperament se změniti nedá, a jsme také spokojeni. Na některá nedopatření scénická upozornily již denní listy a nemáme za nutné k nim se vraceti. *Nemo.*

Tímto číslem končí první čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra" i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení. Adressováno budiž pouze: Časopis „Lumír" v Praze.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna I. Olty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. dubna 1884. ČÍSLO 10.

Z básní Jos. V. Sládka.

Bílé hvězdy.

Bílé hvězdy nebem kráčí,
hvězdáři je počítají —
ale ony jdou, kam Pán Bůh ráčí.

Květy rostou, umírají,
vidíme to, nám jich líto:
ony znovu v našem srdci vyrůstají.

Bílé hvězdy nebem kráčí,
vznikají a umírají —
jaké velké srdce pro ně stačí? —

Lidské srdce, květe mžiku,
blednoucí jak hvězdy ráno, —
pojmeš i ty hvězdy v jejich zniku.

Lidské srdce, k smrti zralé,
hloubané, však lidmi neshloubáno —
kde to srdce, — ty kde žiješ dále?

Zima.

Trochu jara, trochu léta,
trochu slunce s nima —
můžeš čekat spokojeně,
když pak přijde zima.

Trochu mládí, trochu lásky,
trochu snů a blaha —
vždyť pak dál to lidské štěstí
ani nedosáhá!

Větev květem obalenou,
vichřice ji scuchá, —
zůstaneš-li neulomen,
zbudeš, větev suchá.

A těch listů tolik spadlo
dřív, než přijde zima,
že se ti až pozasteskne
ležet v jedno s nima. —

Příteli.

Že pot ti vlhčí chladnou skráň
a mozek žehne, pálí,
že v tvou se strmácenou dlaň
jen slza zakutálí, —

Že ve svých dnech a ve svých snech
jen myšlénce živ's jedné,
kdy ten tvůj lid z těch útrap všech
se k přemýšlení zvedne, —

Že marně čekáš, mžik co mžik,
až v něm ten cit se vzňítí,
že není v světě nevolník
jen ten, kdo jím chce býti! —

Ó nezoufej, a pracuj dál —
byť smyšlénkou jen veden:
neb temnotou šel davů val
— a spasitel byl jeden!

Krůpěj a krůpěj pláče zem
a veltok v moře ústí. —
My na osení pracujem
a Bůh je nechá růsti!

Jaro.

Zem se kouří, slunce hřeje,
lesy hučí z povzdálky,
bílou pěnou voda spěje,
líska pučí u ručeje,
křovím voní fialky.

Ani travka na pažitu
nepohne se od vánku,
všude klid, jen ku blankytu
plna vášně, plna citu,
zvučí píseň skřivánků.

Slyš, to jako hudby znění
ve chrámové klenbě kdes,
s nímž u blahém vytržení
podzemského ze sklepení
letí srdce do nebes.

Hudbo, klide, kráso, jase,
žiti ve svém klokotu!
jak to srdce rozpíná se
tobě vstříc — a po tvém hlase
v svém se řídí tlukotu!

Slunka zlaté pousmání,
bílý kvítek sněženky,
pták, jenž v hnízdo stéblo shání, —
jak to srdce letí mani
s ním, a všechny myšlénky!

V kvítek, náhle porosený,
celý blankyt nazírá —
a ten zrak náš zavlhčený,
jaký svět, dřív netušený
před námi to otvírá! —

Přírodo, v svém velkém žití
také nás máš v náručí! —
a kdo tvojím srdcem cítí,
byť i mřel v tom vlnobití,
— také žít se naučí!

Noc na Karlštejně.

Veselohra ve třech jednáních od *Jaroslava Vrchlického.*

(Pokračování.)

Výstup 7.

Arnošt. Alžběta.

Arnošt. Co vidím — Tvoje Milost zde?

Alžběta. Nedivím se podivení tvému, důstojný otče . . .

Arnošt. A v této chvíli?

Alžběta. Vím, že na Karlštejn večer vkročiti ženě nedovoleno, leč manželka a královna snad —

Arnošt. Obávám se věru, že i ta nebude výjimkou. Císař je neuprosný u vykonávání svých předpisů a pak . . .

Alžběta. Pak? . . .

Arnošt. Odpusť zvědavosti mé, královská paní, ale nedovedu si vysvětliti, co vedlo kroky tvé v tuto chvíli na hrad.

Alžběta. Co vedlo kroky mé? — A to díš tak chladně, důstojný otče! Ach, vidím to zřejmě, žena vždy trpí a nejvíc, když miluje.

Arnošt. Láska tedy vede tě na Karlštejn! Tou vedena přestupuješ tak chladně rozkaz císařův . . .

Alžběta. Divíš se, ctihodný otče, ovšem tys kněz: ale tys též velký člověk, Arnošte — a přece se pozastavuješ nad slovem tím, přece je ti láska pohnutkou k mému kroku malou a nedostatečnou!

Arnošt. Mně nikoli, paní má! Vím, třeba sám nepoznal rosu její oblažující milosti, čím jest láska člověčenstvu! Ale nechápu dobře, jak může býti láska příčinou pozdní tvé návštěvy.

Alžběta. Ty nechápeš . . . Ovšem — nepoznals lásky . . . O já jsem dvojnásob ubohá a nešťastná, již proto, žes byl prvním, jehož jsem potkala ve zdech tohoto nešťastného hradu!

Arnošt. Nešťastného? — Ty se chvěješ, královno! — Slzy v tvém oku? — Pro Bůh, co se stalo?

Alžběta. Nic, důstojný otče, nic, než že jsem slabá, pošetilá žena, nic nežli že miluju svého choť až k šílenství! To jsou ovšem maličkosti vůči státnickým pletichám, k vůli kterým se choť můj zavírá na tento hrad, to jest ovšem hříšnou slabostí vůči hrdinským skutkům sebezapírání a křesťanské pokory, které zde vykonává. Cítím to, jak jsem dětinská a pošetilá! Půjdu, nevím, čeho bych zde více pohledávala. (Chce odejít.)

Arnošt. Ty neodejdeš, dcero má! Ty stůněš, tvá duše je rozjitřena do hlubin. Přede mnou nestojí více královna, ale pouze trpící žena. Ty zůstaneš, ty se vyznáš ze všeho.

Alžběta (s bolným úsměvem). Ty však nepochopíš, otče . . .

Arnošt. Pochopil jsem dřív, než jsem viděl slzy tvé. Tobě se stýská, — ba více, ty žárlíš!

Alžběta. A je to — hříchem, otče?

Arnošt. Hříchem to není, máme-li důvodů, ale slabostí je to vždycky. — Máš příčiny k tomu, dcero?

Alžběta. Což nebyl můj sňatek pouhý výsledek státnické smlouvy?

Arnošt. A není to lásce šťastné znamení, státi se andělem míru mezi rozbouřenými národy?

Alžběta. Ach, otče, což se ptá srdce milující ženy po národech, což po jejich válkách a smíru jejich? Samo

v nejkrutější válku postaveno, zmítá se, dokud v odvetě lásky nenajde pravý a jediný svůj mír!

Arnošt. A myslíš, že by muž takový jako jest císař mohl bez lásky vzíti choť? . . .

Alžběta. To nemyslím. Ale on je spolu státník a těm je všecko dovoleno.

Arnošt. V očích lidí snad, ale nikdy ne před vlastním jejich svědomím. Domněnky tvé jsou liché, královno, a cesta, kterou jsi volila, je —

Alžběta. Ó vyslov jen, co cítím sama v duše hlubinách! Cesta, kterou jsem volila, jest nedůstojná, královny nehodna! — Ale milující žena má jiná práva, než jaké uznává dvorní mrav. — A pak, co dělat nyní? Jest pozdě. — Měla jsem mluvit dříve s tebou, důstojný otče!

Arnošt. A nebyla bys v hloubi duše své více přesvědčena než právě nyní Kde jednou ujme se símě nedůvěry, tam rychle bují v strom, jímž nezatřese více vánek moudré rozvahy, neřku-li by jej z kořene vyvrátil. Jsem starý přítel Jeho Milosti krále, provázím každý jeho krok a nemám té smělosti, bych si namluvil, že slovo mé může tebe přesvědčiti. Tys raněna, třeba léku na ránu tvou. Ty musíš býti sama přesvědčena, jak liché jsou tvoje domněnky, ty musíš na vlastní oči viděti, jak oddaný je ti císař, jak tě zbožňuje . . .

Alžběta (smutně). Jak mne zbožňuje . . . (S výčitkou.) A kolik dnů mi věnoval od sňatku našeho?

Arnošt Nezapomeň, dcero, že jest prvním vladařem Evropy . . .

Alžběta (trpce). Při čemž srdce jeho ženy musí choditi almužnou. — Zprvu ty ohlušující slavnosti v Krakově, na to slavný příjezd sem, uvítání, představování duchovenstva a panstva a mezi tím ani chvíle oddechu. Císař zabrán ve své vladařské práce nebo své stavby — ostatní pohltí návštěva kostelů a klášterů —

Arnošt I na ty žárlíš?

Alžběta (vášnivě). Kdo opravdu miluje, žárlí na všecko! — Ó jak jsem se těšila jako dítě na venkovský svůj hrádek, myslila jsem, že odjedu z Prahy po jeho boku — ó běda, jaké sklamání! Vypravili mne napřed s hofmistryní mou, tou vyzáblou na těle i duchu paní Oľkou, na Karlík — a císař jel ve svém voze, v kterém prý celou cestu pracuje, sem na Karlštejn. Zde se zavře jako poustevník a žena nesmí překročiti jeho práh A potom pravíš, že mne zbožňuje. — Ah, kdy jej zase uvidím?

Arnošt (po chvíli). Ještě dnes, má dcero — ještě dnes.

Alžběta (živě). A zde, otče, není-li pravda? Ty pomůžeš mi k tomu? Ty ukrotíš jeho hněv, ty přemluvíš ho, aby zrušil ten nesmyslný příkaz, že nesmí žena býti přes noc na Karlštejně! Ó díky tobě, díky!

Arnošt. Ne, toho učiniti nelze — císař jest důsledným a zákony, jež dal, sám nejpřísněji zachovává. — Však rána v srdci tvém, královno, je povahy takové, že třeba přiložiti na ni ostrého nože ihned, okamžitě. Jsem nepřítelem klamu i lsti — ale zde není pomoci.

Alžběta. Ty zamýšlíš? . . .

Arnošt. Jsi odhodlána podrobiti se všemu, svěřiti se úplně mému vedení?

Alžběta. S vděčností půjdu za tebou. Dělej se mnou co chceš, jen vrať mi císaře!

Arnošt. První podmínka je těžká, královno. Nikdo nesmí zvědět, že jsi zde. Císař by nesnesl tak zřejmé a okázalé přestoupení svého předpisu. Nikdo tě nesmí zde viděti.

Alžběta. Což se mohu udělati neviditelnou?

Arnošt. Skoro — aspoň pro oči dvořanů Pojď, dlouho jsme již zde rokovali. Jsou hosti na hradě a Jeho Milost může zde býti každou chvíli. Pojď v jizbu mou, kde ti povím ostatní. Bůh bude s námi. Je to první klam, jehož se v životě dopouštím, ale konám jej klidně . . . vždyť chci vrátiti tobě mír srdce a vrátiti tebe srdci svého přítele.

Alžběta. Jak ti žehnám, otče!

Arnošt. Až později, dcero . . . snad budeme litovati oba . . . Ale čas kvapí a dílo naše jest dobré.

Alžběta (odcházejíc s Arnoštem). Jak láska sama!

Výstup 8.

S druhé strany vejdou král Petr a vévoda Štěpán.

Štěpán. Chodíme zde stále do kola, jak bysme byli bludný kořen překročili — a chodíme nadarmo.

Petr Když nechceš ničeho vidět, ani pochopit . . .

Štěpán. Když Tvoje Milost zase příliš mnoho vidí a chápe.

Petr. Přece mi nenamluvíš, pane vévodo, že onen panoš, jenž před chvílí vešel přes most do hradu, je skutečný panoš. Je jím asi tak, jako já jsem králem Jerusalemským — vypadá jako panoš, dá si třeba říkat panoš — ale panošem není.

Štěpán. A myslíš, že je dívkou! Tvoje Milost vidí ve všem a všady dcery Eviny, snad brzy i starý purkrabí Karlštejnský neb arcibiskup Arnošt jsou jen zakuklené dívky!

Petr. Mluv, co mluv, mé podezření nevyvrátíš.

Štěpán. A kde ti zmizela náhle ta vítaná kořist?

Petr. Vešel do strážnice —

Štěpán. Patrně panoš to, ostatně zahledl jsem ho také, měl barvu purkrabího — uznáš přec, že se mýlíš.

Petr. Barvu purkrabího? — Pak se teprve nemýlím! V tom právě to vězí. A chudák, jak v rozpacích se rozhlížel a ta chůze . . . ó panoš v barvách pana z Wartenberka byl by trochu domácnějším na Karlštejně!

Štěpán. Nu a buď si — co zamýšlíš teď?

Petr. Čekat, až opustí strážnici, do rána tam přece nebude.

Štěpán. A kdyby byl?

Petr. Vejdeme do strážnice za ním a musí přiznati se, kdo jest. Jsme tu hostmi a vstup máme všade. Času máme dost, proč bysme se nepobavili!

Štěpán. Ano, času máme dost . . . A císař stále nepřijíždí. (Zvuk rohu v dáli.)

Petr. Opět někdo blíží se hradu — pojďme mu vstříc.

Štěpán. Inu, když se tak líbí Tvé Milosti, proč ne. Dal jsem ti slovo, že budu tvým spojencem, tedy již vytrvám.

Petr. Ale jen opatrně, jen opatrně! (Odejdou.)

Výstup 9.

Vystoupí s druhé strany Pešek Hlavně, za ním Alena co panoš v barvách pana z Wartenberka.

Pešek. Divně se ti nějak jazyk plete, panici. Kdo že tebe vyslal a komu neseš list?

*

Alena. Což neřekl jsem to zřetelně, že panu šenkovi Peškovi — jsi-li ty to, vezmi jej bez okolku. (Podává mu list.)

Pešek (bere list). A v čí službě jsi, krásný hochu?

Alena (směje se). Děkuju za poklonu — ale mohl bys znáti barvy pana purkrabího!

Pešek (podrážděn). Jsi všetečka, hochu, — ale roztomilý všetečka. Nu a co mi chce tvůj pán — divný to bude žert, vždyť jsem s ním před chvílí mluvil, nač teď posýlá s listem panoše...

Alena (dělá posuněk, že chce list zpět). Nechceš tedy ten list? — Dobře, dej mi jej. Nezáleží-li tobě na jeho obsahu, mně teprve ne.

Pešek. Tak sečkej, až si to divné poselství aspoň přečtu. (Otevře list a čte.) „Všem čtoucím pozdravení a vše dobré od Boha nejmilejšího přejeme a věděti lidem dobré vůle dáváme, při tom za svědky je berouce, že sepsali jsme dnešního dne poctivě a řádně úpis tento, kterým slibujeme dáti dceru svou Alenu za muž šenkovi Jeho Milosti královské panu Peškovi Hlavně, aniž by získal, jak původně našim přáním bylo, ostruh rytířských, pakli jmenovaná již dcera naše Alena toho dokáže, že proti zákazu našeho nejmilostivějšího císaře a krále Karla, toho jména Čtvrtého, jehož Bůh všem věrným Čechům k radosti a slávě dlouhá léta zachovati račiž, jednu noc bez úrazu a úhonu na jeho hradě Karlštejně stráví. Za to vyplatíme, kdyby toho nedokázala, sto kop grošů stříbrných a deset sondků mělnického statečnému a urozenému pánu Ctiborovi z Fuchsberka, nejvyššímu lovčímu a purkrabimu v Dobříši, milému příteli našemu, jakož i on, Alena-li toho dokáže, dá tuto částku jí v dar svatební...

Alena (směje se). Nu, co tomu říkáš, statečný pane šenku!

Pešek. Jaké to mumraje a žerty? — Co s tím, hochu? Kdo to sepsal?

Alena. Nu tak si, moudrý pane, rač přece přečísti podpisy!

Pešek (čte). Skutečně — pan Ctibor z Fuchsberka i Jan z Wartenberka podepsali a sigillum své přivěsili. (Prohlíží si Alenu, která se mu do očí hlasitě směje.) Či bláznim já též? — Mohu věřit zrakům svým? — Aleno! Tys to?

Alena. Nu, konečně jsi mne poznal. Zkouška dopadla výborně. Mohls oči na mně nechat a ničehos nepozoroval. Je vidět, že mi sluší dobře barvy strýčkovy

Pešek. Co zamýšlíš?

Alena. Což jsi nečetl — nebo nerozumíš? Tvá láska je velmi krátkozraká, pane Pešku! Co zamýšlím? Jsem jak vidiš tady a chci vítězně odtud odejít, nebo jde mi o ruku velmi dvorného, ale trochu nechápavého pána, který před chvílí mne nazval krásným hochem. (Směje se.) Hlas srdce nepromluvil, pane Pešku, je to smutné znamení! Ale co naplat, zůstaneme při tom.

Pešek. Zde chceš zůstat — k vůli té sázce? Divný to žert, Aleno, který naší lásce nijak neposlouží.

Alena. Divný to žert, který nás jedině spasí. Řekni sám, co máme jen počít, bysme konečně byli svými! Zde se ti to podává takřka na dlani — nu sáhni po tom bez rozmýšlení a bez rozpaku.

Pešek. Vyslov se jasně, Aleno. Mluv rychle, neb každou chvíli může zazníti roh, zvěstující příchod Jeho Milosti.

Alena. Císař dnes přenocuje na hradě? — Dobrá! Toť bude naše vítězství ještě úplnější! Nuže, tedy poslyš, můj bázlivý rytíři. Můj otec, jak k svému smutku víš, vzal si jednou do hlavy, že musíš získati dříve ostruh rytířských, než mne povedeš k oltáři. Ale milý Bože, to se jen řekne, viď? Získat ostruh — jak? Do Italie císař již nejezdí, abys mu zachránil život v nějakém spiknutí; války nejsou... Co dělat? Prosila jsem, plakala jsem, že toho ani nezasluhuješ...

Pešek. Ty zlaté srdce...

Alena. Nic naplat... Tu přišel včera večer k nám pan Ctibor z Fuchsberka, starý přítel mého otce, dobrá a veselá kopa. Sedli k stolu s otcem, pili, hráli v kostky, mluvili o Jeho Milosti, o zemi, o říši a pletichách zahraničných, že už jsem z toho zívala a chtěla opustit jídelnu a odejít do své komnaty. V tom začal pan Ctibor vypravovat o tom novém zákazu, že nesmí žádná žena býti přes noc na Karlštejně. Můj otec se dal do smíchu, tloukl na stůl, vyskočil a tvrdil, že by rád viděl ten žert, kdyby někdo to přece dokázal. Pan Ctibor odmlouval, to že jest nemožné — otec se durdil, že to lze učiniti, slovo dalo slovo a vešli v sázku, jak si právě četl. „Zlíbal bych to děvče, které to podnikne," pravil otec můj a slzy mu tekly smíchem do poháru. Já sama to chci podniknout, zvolám. — „Jak, ty dítě, vykřikl s divokou radostí otec, dobrá, zkus to a vyžádej si pak, co ti libo." — Ruku pana Peška, třeba neměl ostruh rytířských, odvětím, svoluješ k tomu? — „Dobrá, i k tomu svoluju," pravil otec rozjařen. Sázka uzavřena — jak vidíš kula jsem železo, dokud bylo žhavé. — Teď jsem tedy zde. A počítám na tvou podporu, pane Pešku. To přestrojení je moje myšlénka. Co — mlčíš? — Líbím se ti přec?

Pešek. To je šílenství, Aleno, Aleno, to je čirý nerozum, který nás zničí a od cíle našeho jen zbytečně vzdálí. K tomu nijak nemohu připustit.

Alena. Tys mi pěkný spojenec!

Pešek. Což nepomýšlel tvůj otec na hněv císařův? Tobě se nedivím, tys blázinek, ale on...

Alena. Děkuju za poklonu! Hněv císařův — což nestojí naše láska ani za tolik? Však mne Jeho Milost ani neuvidí, — chceš-li, zůstanu mezi many v strážnici — krátce budu kde chceš, udělám vše co se ti zlíbí, ale zůstanu tady. — Či nestojím, nezdvořilý pane, za to? Pak se seberu a dobrou noc!

Pešek. Jaký to šílený, ztřeštěný nápad! My se zničíme!

Alena. Zvlášť budeme-li jen neustále naříkati a bědovati. Já jsem tady a nehodlám odejít.

Pešek. Ale co si počneme?

Alena. Tvoje starost, pane šenku! Uvedeš mne na strážnici. Sám jsi mne nepoznal, tím méně mne poznají druzí. Budu s nimi vrhcáby hrát a pít a chceš-li i šermovat dle libosti! Vydej mne za svého mladšího bratra neb sestřence, mám barvy strýčkovy — to teprve nevzbudí podezření. To však jest všecko tvojí starostí — nu namáhej přece také trochu svou hlavu!

Pešek. Nešťastný, šílený nápad, Aleno!

Alena. Pořád vedeš jen svou, jsi věru smutný patron, pane Pešku, býváls veselejším, ale okolí císaře musí býti nesmírně smutné, soudím-li dle tebe, jak jsi vážný, rozumný a usedlý. Za to já budu dnes veselá. Je

to přece dobrodružství, noc na strážnici, mezi panoši a many při poháru, co tu bude povídek a žertů, noc v takové výšce blíže hvězd a tebe — nu doufám, že se dáš také vidět, ty mramorový ženichu?

Pešek. Já — přece víš, že se nemohu hnouti od Jeho Milosti!

Alena. Což pije celou noc až do rána?

Pešek. Aleno!

Alena. Nu Bože, to je přec otázka zcela přirozená. Jsi jeho šenk, co děláš jiného, než že naléváš? — Jeho Milost přece doufám, také spí . . .

Pešek. Pak jsem v předsíni na stráži u něho.

Alena. Můžeš tedy odejít, až usne . . .

Pešek. To právě nemohu!

Alena. Pak děkuju za takový úřad. Hlídat ho, když spí a nalívat mu, když bdí. (Vzdorovitě.) To jsem měla vědět — to bych se byla tak vydala sem — já blázen; máš pravdu, já se těšila tak dětinsky na to, že budeme spolu, že si všecko povíme — a ty nechceš ani na chvilku přijít.

Pešek. Když nemohu . . .

Alena. Já ti něco povím, Pešku. Kdo chce, ten může. Mně také někdo mohl říci, že jest nemožno podniknout, co já podnikám, a hle, jsem tu, protože jsem chtěla. Znáš mne, že jsem neoblomná. (Určitě.) Doufám, že se dnes v noci uvidíme.

Pešek. Inu, zkusím to tedy.

Alena. A kde?

Pešek. Na hradbách, pod lipou u věže korunních klenotů. — Ale považ, Aleno, ještě jednou, v jaké nebezpečenství se vydáváš! Co dnes hostí na Karlštejně!

Alena. Tím spíše ztratím se já mezi nimi.

Pešek. A pak na strýce jsme docela zapomněli. Purkrabí tě pozná, víš jak je přísný!

Alena. Vím také, jak mne miluje. A dobře tak, strýce máme právě zapotřebí.

Pešek. Purkrabího?

Alena. Přece musí mému otci i panu Ctiboru z Fuchsberka někdo třetí dokázat, že jsem tu byla, mně ani tobě to neuvěří, řekli by krátce, že jsme spolu umluveni. Když však dá strýc, sám purkrabí Karlštejnský, na to své slovo a pečeť . . .

Pešek. A tím samu sobě krásné vysvědčení, jak bedlivě ostříhal rozkazů královských . . .

Alena. Po tom teď se neptáme, pane Pešku. Strýček to musí vědět, že jsem tu, aby to mohl dokázat a dosvědčit. A abych tebe trochu potrestala za tvou nehybnost, chladnost a ne právě velkou dvornost, ukládám a nařizuju tobě, bys mu to se vší šetrností, ale zároveň určitostí pověděl.

Pešek. Jaké nemožnosti ode mne žádáš, Aleno! Přijdu v noci na hradby, ač se vydám tím u veliké nebezpečí — ale purkrabímu neřeknu ničeho — předně by vše prozradil a pak . . .

Alena. Nu a pak?

Pešek. Pak by myslil, že já vše nastrojil. Ostruhami rytířskými chci tě dobyti — ale lstí nikoliv.

Alena. Inu vidím, že musím jednati sama. Chtěj neb nechtěj, řekni neb neřekni, přijď večer nebo ne — já o tobě ničeho nevím a ty o mně rovněž tak. Provedu si své sama, jak jsem započala.

Pešek. Ty se hněváš, Alenko?

Alena. Naopak, miluju tě více než ty mne — toť vše.

Pešek. Aleno, ty můžeš pochybovat . . . (Běře ji za ruku a chce ji políbit. Zvuky trub z dola.)

Alena. Na to teď, pane šenku, času nemáme. Znáš teď svou úlohu — třeba jednat rozhodně.

Pešek. Dole se míhají pochodně — toť jistě Jeho Milost přijíždí, třeba mu jíti vstříc.

Alena. Čtu v očích tvých, že vykonáš všecko dle vůle mé. Tedy večer pod lipou na shledanou.

(Odejde směrem k strážnici, Pešek odchází druhou stranou, v tom vyjde arcibiskup Arnošt, a zastaví se v přemýšlení, Pešek se zastaví na druhé straně, rovněž zamyšlen. První chvíli jeden druhého nepozoruje.)

Výstup 10.

Arnošt. Pešek.

Arnošt (pro sebe). To celkem dobře vymyšleno! — Jak jen nyní odstraniti pana Peška. Třeba, aby královna stála sama na stráži v předsíni ložnice královské. Pešek mi překáží. — Co platno, musí s cesty, musí se rozstonat.

Pešek (pro sebe). Ano, to se řekne pod lipou na shledanou! Ale jak se jen dostat z předsíně ložnice královské — to je jiná a trochu těžší otázka — kdyby mne jen něco napadlo. — Rozstonat se — starý prostředek, ale vždy dobrý, lež rodí lež, musím být nemocným. (Spatří Arnošta.) Aj, arcibiskup, dobrá, řeknu mu to hned.

Arnošt (spatřil v téže chvíli Peška). Hledal jsem tě právě, pane Pešku. Jak na zavolanou vběhl jsi mi do cesty.

Pešek. Přeješ si, důstojný otče?

Arnošt. Záleží ti, pane šenku, na získání ostruh rytířských?

Pešek. Otče — jak by ne? Toť aspoň teď jediný a první cíl mé ctižádosti.

Arnošt. Pak poslechni mého rozkazu a ručím ti za ně.

Pešek. Hořím touhou . . .

Arnošt. Dnes musíš stonat, pane šenku. Dnes nebudeš nalévati večer Jeho Milosti, ani míti stráž v předsíni jeho ložnice.

Pešek (stranou). Sláva, vyhráno! (Nahlas.) Ale můj úřad, otče . . . (Stranou.) Proč bych teď nedělal trochu drahotu?

Arnošt. Nenamítej ničeho, chceš-li vůbec přijati můj návrh, aniž se ptej po příčinách a důvodech toho. Předstírej chorobu a nevycházej z bytu purkrabího.

Pešek (stranou). Tato podmínka se mi právě nelíbí. (Nahlas.) Věru nevím, otče . . .

Arnošt. Mohl bych raditi něco k tvému neštěstí neb škodě tvoji?

Pešek (po krátkém rozmyšlení). Rád poslechnu rozkazu tvého, otče.

Arnošt. Ty dnes tedy stůněš, ale nezapomeň na to, nezapomeň! (Odcházeje obrátí se.) Nezapomeň! (Odejde.)

Výstup 11.

Pešek sám.

Teď vězím v dvojí pasti. Od císaře se mohu sice vzdálit, ale k Aleně nemohu. Však vyhráno mám v obém případě. Buď se povede plánu Aleny a jest mou následkem

ázky otce jejího. buď se plán Aleny nepovede a jest opět mou následkem získaného rytířství pomocí arcibiskupovou. Buď jak buď, Pešku, máš více štěstí než zasloužíš. Nepřijdu-li pod lípu. bude se ovšem Alena zlobit, ale co na tom, bude aspoň potrestána za lehkomyslnost, jakou zosnovala celou tu hru. — Či lépe snad vyhledati Alenu mezi čeledí — a dát jí zprávu? To nemohu, od této chvíle jsem nemocen. — Tedy do purkrabství! (Po chvíli.) Snad, kdybych se přece jen na chvilku v noci k Aleně podíval. Kdo to bude vidět? — A co jen arcibiskup má za lubem! (Zvuky trub stále bližší.) Ovšem, teď jest pozdě na všecky rozvahy — císař přichází. Stůňu tedy, nic platno. Dobrou noc, Alenko! (Odchází do purkrabství.)

Výstup 12.

(Na jeviště hrnou se za hlaholu trub pážata, stráže a pánové čeští, v jich středu císař Karel IV., za ním purkrabí Karlštejnský, Arnošt, král Petr, vévoda Štěpán, komonstvo, v němž několik kněží a církevních hodnostů. Trouby utichnou.)

Karel IV. Arnošt (po jeho boku). Purkrabí (naproti císaři). Petr (na pravé straně). Štěpán (na levé straně). Družina (v pozadí).

Karel IV. (rozhlíží se kolem). Konečně opět volně dýšu! Bohu a svatému Václavu chvála! — Můj Karlštejn!

Purkrabí (předstoupí). Je mi plesem a radostí vítati vznešeného vladaře po době tak dlouhé.

Karel IV. Děkuju ti, pane purkrabí. Zde rád se nechám vítati. Zde dýchám v srdci srdce svého národa. Zde jsem mezi svými! (Rozhlíží se kol po všech a kyne všem vlídně, jak spatří vévodu Štěpána, zachmuří se.) Pan vévoda? Buď vítán! (Vévoda mlčky se ukloní.) Doufám, že jen přátelská návštěva tě zavedla na Karlštejn! (Uvidí krále Petra.) A tu náš vzácný a milý host, král Petr! Nu, prohledl jsi sobě hrad, pane bratře, — a pak, upřímně, jak se ti líbí? Víš, je to ještě nehotové, je to teprve začátek mé myšlénky a prosím, bys soudil shovívavě. Karlštejn jest celý dílo mé, zde provádím své vlastní návrhy (usmívá se) a věř, že často i k nelibosti stavitelů svých i vzácných mistrů cechu malířského.

Petr (ukláni se) S podivem prohledl jsem, veden vzorným výkladem otce Arnošta, tvé dílo, a mlčím-li, je to jen hluboký úžas, nenalézající vhodných slov k chvále a velebení.

Karel IV. Jsem rád, že se ti to jen trochu líbí, pane bratře. Přepych východu zde ovšem nenajdeš — je to jen útulek samotáře, jen pevná schrána pro svaté naše klenoty korunní. Ach, pánové, jak se to volně dýchá po vykonané práci! Jedu z Prahy, pracuju jak obyčejně celou cestu ve voze, v tom kmitnou se mi v zrak drahé ty stráně nad Berounkou. Marně! Musím vyhlížeti z okna vozu, kraj stokrát procestovaný novou mne láká lahodou a tisícerými dýše půvaby! Chlumy rostou, rozeznávám šikmý hřbet „Ostrého“ a zadumanou skráň „Plešivce“, stopuju běh řeky, znám každou díru ve skalách, kde hnízdí jiřičky! Nevidím posud svůj hrad, tak jsem jej ukryl sám před sebou, ale tuším jej na blízku, pánové, čekám kdy ustoupí poslední zelená záclona lesnatých vrcholů a kdy kmitne střecha kostela sv. Palmatia mezi stromy! Konečně jsem tady, kde všecko jest moje tak konejšivé, tiché, v klid vybízející! A dále Beroun — Verona mia! . . . Nuž buďte všickni vítáni na mém hradě, pravím na mém, nebo Čechy patří Čechům — ale Karlštejn je můj, mou prací i myšlénkou! Rád bych, aby zde ovládal všecky týž pocit klidu a blahé spokojenosti, jako mne a tebe — můj Arnošte! (Podá mu ruku.) Ať je veselo u stolu, pane purkrabí, ať ocení moji hosté moje mělnické, jako můj hrad! — Pojďte, pánové!

(Odejde s družinou do hradu.)

Výstup 13.

Vévoda Štěpán. Král Petr. Purkrabí Karlštejnský.

Purkrabí (k Štěpánovi). Nu, neměl jsem pravdu, pane vévodo?

Petr. Císař se zasmušil, sotva tě uzřel, pane vévodo.

Štěpán. Musím však dostat slyšení, musím.

Purkrabí. Řekl jsem ti, pane vévodo, zde nechce Jeho Milost ani slyšet o věcech politických.

Štěpán. Veliké služby mi prokážeš, pane purkrabí, pakli mi vymůžeš přece slyšení. Nezapomenu ti toho a bohatě a vděčně se odměním.

Purkrabí. Což mohu já? Ale viděl jsi, co zmůže arcibiskup. Jestli ten ti, pane vévodo, nevymůže slyšení, je všecko marné. Teď odpusť, musím dbáti o stůl a sklep svých hostí. (Odejde.)

Výstup 14.

Štěpán. Petr.

Štěpán Tedy k arcibiskupovi! (Chce odejít.)

Petr (zadrží ho). Jsi mi pěkným spojencem, pane vévodo, jsem na stopě a ty mne opouštíš . . .

Štěpán. Mám důležitější starosti, pane . . .

Petr. Ale slyš jen — dívka je zde.

Štěpán. V tvé hlavě?

Petr. Jak jsem ti pravil — v šatech panoše.

Štěpán. Tedy přece — a zákaz císařův!

Petr. Jako všecky jiné zákazy, aby se neplnily a by se lépe provedlo, co zakazují. Nu, chceš být mým spojencem?

Štěpán. Jen slyšení dostat u císaře, ještě dnes.

Petr. Promluvím s arcibiskupem, dá si říci, zde má ruka!

Štěpán. Dobrá, tedy k arcibiskupovi!

Petr (tiskne mu ruku). A pak — na čihanou!

(Odcházejí. Opona spadne.)

O domácím životě Niasovců.

Píše MDr. *P. Durdík.*

Ostrov Nias snadno lze najíti na mapě Asie. Vyhledejme si jižně od Zadní Indie veliký ostrov Sumatru. V levo, t. j. na západ od Sumatry spatříme řadu ostrůvků, táhnoucích se v stejném směru se Sumatrou, t. j. od severozápadu k jihovýchodu; jsou to vrcholy podmořského horského pásma, tvořícího dlouhý a úzký řetěz větších a menších ostrovů, vzdálených od Sumatry asi 12—16 zeměpisných mil. Ostrovy tyto jsou pro ethnografa velmi zajímavé, neb obyvatelé jich liší se od sebe velmi rázovitě, nemajíce nic společného se sousedními ostrovany ani v jazyku, ni v tělesném ústrojí, ani ve mravech a obyčejích. Ostrov Nias je největší v této řadě ostrovů a na ten hodláme se podívati. Jest od protější Sumatry 13 m. vzdálen a leží mezi 0° 18′ 54″ až 1° 47′ severní šířky a mezi 97° 16′ až 98° 5′ 7″ východní délky, maje 130□ zeměpisných mil se 400.000 obyvateli, dle jiných 120□ mil s 250.000 obyvateli.

Nitrozemí ostrova je úplně neznámo; jednak pro úplný nedostatek cest a mostů — neschůdné pro Evropana stezičky táhnou se skrze bláto a bahnité pláně přes pahorky, kopce, doliny a říčky, jimiž ostrov je poset — jednak též proto, že vydati se do vnitřních krajin pro bělocha je nebezpečno, neboť tam může přijíti o hlavu. Pro evropského turistu takové cestování není vábné a za příčinou trvalých dešťů a tropických lijáků často i nemožné. — Ostrov náleží jen dle jména Hollanďanům, majíť v držení pouze úzký pruh země podél severovýchodního pobřeží mořského, kdež je vojenská posádka šedesáti mužů, s pevnůstkou v Gunung Sitoli. Panství Hollanďanů prostírá se z Gunung Sitoli asi na čtvereční míli do nitrozemí, t. j. tak daleko, až kam kule, v pevnůstce z děla vystřelená, doletá. Území hollandské tvoří tedy velmi malou část ostrova a obsahuje, kromě několika Evropanů, 6400 Niasovců, 120 Číňanů a 33 Klingalezů. V Gunung Sitoli vesele větrem vlaje nizozemský trojbarevný prapor krále Viléma III. i jest místo to obsazeno od Hollanďanů z politické obezřetnosti, aby totiž některá osadychtivá velmoc evropská na ostrově se neusadila a odtud pak dále svou vládu nešířila, neb sousední ostrovy Sumatra, Java, Madura jsou přebohaté a přeúrodné. — Slova *Nias* užívají Malajci a od nich jméno to i Evropané přijali. Domorodci říkají: tano niha, t. j. země člověka, země s lidmi. Niasovec sebe a své krajany nenazývá Niasovcem a Niasovci, nýbrž *člověkem* a *lidmi* vůbec.

Pobyv v Gunung Sitoli jakožto vojenský lékař při tamější posádce dvě léta a dva měsíce, měl jsem při svém povolání příležitost, seznati *obyvatele*, jich domácí život, mravy a obyčeje, jich společenské řády, jich věrouku a náboženské obřadnictví, jakož i přírodu ostrova, vynikajícího bujným tropickým rostlinstvem, v entomologickém ohledu převelikým bohatstvím a vůbec čarokrásnými romantickými partiemi.

* *
*

Když po mém příjezdu na ostrov Nias 16. září 1880 poprvé jsem potkal tlupu Niasovců, bezděky připadlo mi na mysl skupení divochů, jak je vyobrazeno v knihách pro mládež, na př. v Robinsonu Crusoë — byla to nespořádaná směsice polonahých, vyzáblých postav, hemžících se jako roj včel, jako mravenci, když mraveniště jim pokazíš. Nápadná byla jich chůze, poněkud klátivá — kráčeli velkými kroky, nohy v kolenních kloubech zůstávaly sehnuté a skrčené, kdežto kolena velmi vyvinutá vyčnívala. — leckterý měl v ruce dlouhou piku, drže ji co možná od svého těla, jako králové drží žezlo. — při chůzi opírali se o ni jako poutníci. Lidé ti zachovávali vážné vzezření, jakoby rozjímali o světodějných událostech aneb o budoucích osudech naší zeměkoule — než jen okamžik, a již oči jejich nepokojné se koulely. Cítil jsem uvnitř, že to jsou docela jiní lidé než Malajci, Javané, Ačiňané: ta tlupa lidí přede mnou, nemající žádného téměř oděvu, jevila svrchovanou rovnost všech mezi sebou; těla byla obnažená, pouze okolo kyčlí měli opasek, t. j. obvazek z modrobarevné látky, jenž okolo boků několikráte byl ovinut a z předu širokými konci až ku kolenoum jim splýval. Jednostejnost zevnějšku, štíhlost vzrůstu, husté černé a dlouhé vlasy, bezvousé tváře, totožnost výrazu, tvaru a rysů obličeje — vše to působilo tak, že na první pohled podobali se mezi sebou jako vrabec vrabci, jako ovce téhož stáda. Mou pozornost poutaly jich nože v pochvách, dlouhé jako krátké šavle, zastrčené za pasem a opatřené pod rukojetí zvláštními uzlíky — uzlíčky tyto obsahovaly v sobě rozličné amulety na zažehnání neštěstí a nehod na cestě, též na zahnání dešťů a bouře atd. Popošel jsem blíže k chvátajícím ostrovanům, prohlížeje si nejbližšího chlapíka — byl to kostnatý bezvousý junák, prostředního vzrůstu, jenž mohl býti vzorem tuzemního typu, pleti byl nažloutlé, bledě skořicové; byla to směs pleti světlohnědé, bledožluté a špinavěžluté; — husté, dlouhé černé vlasy měl zahnuté přímo do zadu, tak že čelo bylo prosto, — hlavy byl podlouhlé, čela kulatého, očí velkých černých, vodorovně vedle sebe ležících, jako u Evropanů — lícní kosti vyčnívaly jen poněkud, — nos byl připláclý, vtlačený do obličeje s širokými nozdrami, jak to vidíme na podobiznách Sokrata; ústa byla široká, pysky tenké a brada kulatá. V ramenou byl úzký, údy měl štíhlé, táhlé, a vůbec byl postavy ztepilé. Lidé tito neimponovali svým zevnějškem; tu vrozenou hrdost a pánovitost, s jakouž si vykračují Ačiňané a Malajci na Sumatře, nebylo na nich hrubě ani pozorovati. — Na mnohých bylo patrno, že jsou udřeni prací a tělesným lopocením, že strava jejich je nedostatečná; mnozí měli nabubřelé a zpuchlé obličeje, jakoby vodnatelné. Značná bledost lící, patrná přes všecku skořicovou barvitost jich pleti, vyzáblá jich lýtka jako u polských židů, viditelné okraje žeberných kostí, vystupující lopatky, nadmutý život pod vpadlým hrudním košem — vše to bylo důkazem, že „odkojenci *na* ňadrech přírody“ nejsou vždy lidé železného rázu, — většinou vypadali jako lidé po nemoci. Tělnatého člověka mezi nimi nebylo. — Zrak můj konečně spočinul na několika leporostlých mladících svižných a štíhlých, jimž byl bych chutě po zádech poplácal; bylo jich, pravda, spoře. Všickni měli kůži těla drsnou a shrubělou, neb ji ničím nepokrývají, mýdla neznají, v říčkách se sice koupají, avšak nikdy

se nemyjí. ponechávajíce starost o čistotu těla neobyčejně často vyskytujícím se na ostrově deštům. — déšť je omývá a zrovna až na kůži promáčí. neb šatu nemají na těle. Mnozí měli na kyčlových a kolenních kloubech hrboly značné velikosti (ganglia) od ustavičného lezení na hory a nošení těžkých břemen. U mnohých kůže po celém těle šupinovitě se loupala. Vše svědčilo o tom. že těmto sansculottům horkého pásma klopotně a perně se vede a že vychvalovaná „ňadra přírody“ málo tuku jim poskytují. Slyšel jsem tu poprvé jich jazyk, vynikající hojností samohlásek. jež dlouze. plně a velmi zvučně vyslovují: každé slovo končí samohláskou. zřídka jsou v jedné slabice dvě souhlásky. Ze samohlásek nejčastěji bylo slyšeti *o*, temný, dutý hrdelní zvuk. pak *a*; ze souhlásek slyšeti často *r* a *f*, — v jazyku svém nemají ani *p*, ani *c*. — místo *p* říkají *f*, na př. Pavel vyslovují Faolo: — *c* nijak vysloviti nedovedou, — na př. cucky, cicero nemohl by Niasec vysloviti, i kdyby mu platili. Slova jako prst. tvrz atd. nemohl by Niasec vysloviti. on si vkládá do nich samohlásky, tedy prst — feresto. smrt — samereto, vrhl — varehalo. tvrz — taverozo, Durdík: *Duredi* čili *Durediko*. neb souhlásku na konci slov vysloviti nedovedou — buď ji vynechávají. neb k ní samohlásku připojují. Řeč upomíná bohatostí samohlásek na báseň Vinařického: Ponocuje chudá žena. ku dítěti nachýlená atd., sepsaná, aby se ukázalo bohatství samohlásek v češtině. Písma vlastního nemají a nepíší. — řeč jejich je o samotě, nejsouc příbuzná s malajštinou a jen poněkud jsouc příbuzná s batakštinou a s jazykem tuzemců na ostrově Madagaskaru.

Pořád ještě kráčejí Niasovci mimo nás, pozorujmež je. Jak otvírají ústa vidíme, že mají hořejší zuby (t. j. stoličky) odpilované až do samé dásně; z hořejší dásně u starších lidí vidíme vyčnívati zakrnělé kořeny zubů černé barvy. Od žvýkání siri jsou pysky. dásně a jazyk tmavě červené, jakoby byly pokryty vrstvou temně červeného barviva — při mluvení široká ústa se roztahují i je viděti hořejší dáseň. z níž jak praveno, trčí černé kořeny zubů. tak že pohled na takého starého. vrásky posetého Niasce málo esthetického požitku poskytuje. Proč si pilují své hezké přední zuby? Nepokládají je za krásu. neb dlouhé a velké zuby jim připomínají psa, opici a bělocha, kteřížto tři tvorové u nich nejsou v lásce — neb kde v archipelu mají bělocha v lásce s jeho lakotou, sobeckostí a vydíravostí? — U všech lalošek *pravého* ucha měl neobyčejně velký otvor. v němž byly prostrčeny kruhy z mosazi neb prostě suché, stočené banánové listí, několikráte dohromady složené, aby totiž otvor ten nezarůstal a udržován byl v patřičné rozsáhlosti. Otvor v ušním laloku u mnohých byl tak široký, že pohodlně ruku bys mohl prostrčiti; lalok byl tak velký, že spodní jeho část dotýkala se ramene.

Skoro všickni měli přes pravé rameno hozený čtyrhranný nevelký pytlíček. jenž jim na zádech spočíval a jehož provázky s kroužky splývaly jim přes prsa. V pytlíku tom nosí rozličné věci. jež potřebují. a sice malý nožík s dřevěnou rukojetí, krabičku s kouskem ocele s křemenem a troudem a konečně krabičku se vším. co k žvýkání siri se požaduje, a sice listí z rostliny *siri* (piper betel), pinangové oříšky (z palmy areca catechu). kousky gambiru (t. j. zhoustlá šťáva z Nauclea gambir) a krabičku s hašeným vápnem. — Žvýkají směs uvedených dráždivých látek a sice: do listu rostliny siri zaobalují kousek oříšku, kousek vápna a gambiru. tento žvanec kladou do úst. po celé hodiny v ústech drží mezi pyskem a dásní a cumlají to, čímž v ústech se vyvinuje šťáva červená, příjemně peprná, kterouž pak vyplivují. Niasovci přidávají do balíčku ještě trochu tabáku. jimi samými na ostrově vypěstovaného a velmi odporného — od tohoto přídavku zuby černají postupem let. Řečená pochoutka leží mezi spodním pyskem a dásněmi a zdá se pak. jakoby tvář byla zpuchlá a nabělhlá. Od žvýkání toho pysky neobyčejně červenají a jakoby červenou korou pokryty byly. — vše to hyzdí obličej mužů a žen. — Evropan musí si na tyto obličeje zvyknouti. K provázku od pytlíku je zavěšeno na žlutých řetízcích rozličné nářadí: několik kleštiček k vytrhování vousů z obličeje. neb Niasovci na obličeji vousů netrpí, ušní lžičky, několik rolniček co okrasa atd. Někteří měli na sobě velkou kazajku bez rukávů, shotovenou ze stromové kůry aneb spletenou z provázků stočených z rozličných rostlinných vláken. Největší pozornost poutal na sebe Niasovec, chvátající v čele tlupy s velkým sebevědomím. s důstojností náčelníka. Byl oblečen v červenou širokou halenu, bíle a modře lemovanou. v laloku *pravého* ucha měl ohromně velké. lesknoucí se kruhy na podobu ležící osmičky. piku měl delší než ostatní. skvostněji a pečlivěji obdělanou, pobitou množstvím mosazných kroužků a nahoře na kopišti opatřenou chocholem žíní. Za pasem měl dva statné nože s velkým amuletním uzlíkem. Byl to jejich pohlavár (*selawa*). Připomenu ještě, že mnozí měli na pravé ruce mosazné kruhy za zápěstím a na zálokti též bílé kruhy jako z alabastru. junáci měli okolo krku věnečky ze suchých palmových listů; tyto věnečky měly od nich nemoci a nehody zaháněti. — Na mne Evropana pohlíželi lhostejně a já též jevil lhostejnost téže míry. než trvám obě strany pod zdánlivou lhostejností bedlivě jeden druhého si prohlížely.

Znajíce poněkud zevnější tvářnost ostrovanů, přihledmež nyní k jich duševní stránce. Lidé tito jsou pohané; písma jsouce neznalí. psaných památek a rukopisů nemajíce. soustředili veškerou svou duševní činnost na vytvořování náboženského bajesloví. Nejsou vzdělaní, ani nejeví snahu po vzdělání. nemají dějin a nijakých vyšších snah. o věčných zákonech přírody a vědách ani tušení nemají — avšak v mravním ohledu mohou býti příkladem všem ostatním obyvatelům indických ostrovů. Mravnost nalezneš u nich ve vysoké míře; svazky manželské a rodinné jsou u nich velmi pevné. manželskou věrnost zachovávají lépe než civilisovaní Evropané. V domácím a společenském životě. jakož i v soudnictví jsou tito polodivoši mnohem lepší než jak by se dalo souditi dle jich náboženství. i jsou pravým opakem známého výroku: člověk zrcadlí se ve svých bozích. ve svém náboženství, — náboženství Niasovců je totiž souhrn podivínských nesrovnalostí a zpozdilých výtvorů fantasie; — nezapomínejme. že takých nesrovnalostí a fantastických výmyslů nalézáme i u národů mnohem vzdělanějších než jsou Niasovci. na př. v staroegyptském náboženství, v náboženství staroslovanském a vůbec v každé náboženské věrouce. Vyznavačům jedné víry zdá se býti jiná víra neobyčejně bizarní a naivní — i táží se: jak něčemu takovému lidé, zdravým rozumem daření věřiti mohou? — i ani jim nenapadne. že titéž jinověrci tutéž otázku i o nich si zadávají. Kdo by tedy z náboženství niaského na povahu i živobytí Niasovců soudil, bloudil

by velmi. Niasovci jsou pilní a pracovití hospodáři, lidé s chápavou, bodrou a veselou myslí, jsou hovorní, zvědaví a velmi čilí, obrazotvornosti velmi hravé. Hospodářství jejich je spravováno rovněž tak v dobrém pořádku, jako hospodářství pořádného sedláka v Evropě. Několik příbuzných rodin bydlí v jednom velikém domě pospolu v svornosti a ladu, vespolek jsou proniknuti duchem pospolitosti, společnou snahou a společnou péčí o hospodářství. Dodáme-li, že zvláště severní Niasovci jsou povahy mírné a snášelivé a že vůbec ukrutnost není známkou jejich národní povahy, tu máme před sebou obraz, jenž značně se liší od toho vylíčení, jakéž dříve officielní katedry šířily vůbec o pohanech, jimž všecky ctnosti byly upírány a jejichž ctnosti, když jich upříti nebylo lze, byly nazývány lesknoucími neřestmi, skvělými ohavnostmi. Faktum je však, že mezi těmito pohany a divochy, právě pro jich čistotu mravů ani se nevyskytá ona strašná a dědičná nemoc, která nyní v civilisované Evropě celé řady novorozenců v předčasný vrhá hrob a celá pokolení dětí na vždycky neduživými činí. Pro tuto nemoc Niasovci ani jména ve svém jazyce nemají. Jsouť tedy Niasovci lepší než to, co zaslepenci v jich domnělé vznešenosti do slova „pohan, divoch“ vkládají, při slově „pohan, divoch“ nemusí nás obcházeti husí kůže, aniž je třeba, abychom cítili pohrdání, lítost a útrpnost s těmito *„chudáky, prý tonoucími v moři pověr a nevědomosti“*. Ctnosti najdeš u těchto divochů též, jako v Evropě; elegii na hrobkách veských od Graye, kterou Jungmann do češtiny přeložil a která chválí ctnosti vesničanů, velmi dobře lze též čísti vzhledem k Niasovcům. Oni, pravda, nemohou chápati myšlénku o dobřečinění nepřátelům, o pomáhání *všem* nešťastným a *všem* nemocným i když to nejsou příbuzní, — cit pro pravdu též v nich dřímá, neznají zdvořilých a prolhaných frásí, ani pokryteckých vytáček, užívaných od bělochů s velkou mistrností, — i vše nazývají pravým jménem bez zjemňování a bez zakrývání jinými, jakoby méně závadnými slovy. Ženy jsou cudné, třeba by chodily s úplně obnaženou hořejší částí těla; cit stydlivosti je v nich velmi vyvinut; kdyby tyto divošky viděly balet evropských hlavních měst, ony by studem odešly a obličej v rozhorlenosti rukama zakryly — a tuším, že by ani neporozuměly těm dvojsmyslným frásím, jak je slyšíme na jevišti v evropských *„chrámech Umění“* při provozování oplzlých operetek. Manželka Niasovce dobře pochopuje své postavení v rodině, své povinnosti k muži a dětem, plníc je, třeba by nevěděla, co je to policie a trestní zákonník s jeho tisíci a tisíci paragrafy. Od namáhavé práce manželka tato pozbyla svého půvabu a svěžesti, — než i ona měla periodu květu a krásy, když byla děvčetem. Děvče horkého pásma vyniká totiž *nevědomky* tím, co nazývá Francouz la beauté du diable; — každý pohled uhločerných očí má něco neobyčejně výrazného, vděkuplného, svůdného a hravého. Každý pohyb těla jejího je elegantní a půvabný, jako u čistokrevné aristokratky; při tom je těla štíhlého, rostlého jako palma a souměrného ve všech údech, i vyniká takto nad ženštinu jiného pásma, která se šněruje, stahuje život, která má nohy skrčené s třecími koleny a hlavu ke předu skloněnou drží, která vlasy do čela si češe a rozličnými jinými neplechami zevnějšek svůj zohyzďuje. Opravdu, těžko jest popsati ten nenucený půvab takového děvčete při jejím domácím zaměstnání, na př. když ze studánky vodu nabírá skořepinou kokosového ořechu, jak do bambusové roury ji vlévá a pak přehodivši si rouru s vodou přes levé rameno, vážně, se zpřímeným tělem jako bohyně, hlavu pyšně na vzduch sázejíc, dále se ubírá po utlapané stezičce. I výtečná herečka se vším svým scénickým uměním musila by vynaložiti velkou pilnost, aby byla s to, podati tuto vrozenou gracii, tuto lahodu a zokrouhlenost ve všech pohybech, tento půvab ve všem těle, tuto volnou, nenáhlou chůzi, plnou veličenství a vznešenosti. To děvče je jakoby uměleckým dílem, jež oživuje bujná, neskrocená toužící síla mladého života — téhož života, jenž kolem nás v té tropické přírodě pučí, kypí, víří a mocně se prameni.

(Pokračování.)

Na vozíku.

Obrázek z odlehlé ulice od *Boženy Kunětické*.

Těch malých, rusých, přemoudrých a vtipných děvčátek! Jako když se na úhor oveček nachumelí. Jedna rozpustilejší a dovádivější druhé a všecky umhourané od nožek počínajíc až ke krku. A přece byla ta děvčátka půvabná. Krátké suknice, záplatované, leckdy také jen prostě děravé, s knoflíčky utrhanými, obrubou vypuštěnou, sporými faldy stavěla na odiv kulaté, do hněda opálené nohy, od palce po kolena zamazané, poškrábané až běda. Pod jupkou v předu nedopjatou, barvy neurčité a s rukávy pouze improvisovanými vykukovala tmavošedá košile, nekdy snad bílá, obyčejně však s pruhy všech barev a sterých jejich odstínů, a tím také ukončen jejich oblek, kryjící bujná tílka, málokde vychrtlá, nebo neduživá. Z očí planul jim oheň, na líčkách ruměnec, mezi rty skvěly se jim zuby, z vlasů sršela zlatá záře, tak že ti malí otrhánkové vypadali dosti bohatě. Od rána do večera kamarádily se se sluníčkem a v jasu jeho prováděly kousky, jakých nelze za peníze uvidet. Vymýšlely nejodvážnější plány na frisury, vjizdějíce si co chvíli do vlasu, sesilovaly ruměnec na svých plných tvářích hned pravou, hned levou rukou, upravovaly si s lehkovážnou marnivostí svuj oblek, ničíce na něm vše, co se na něm zničiti dalo. Nemohu s určitostí říci, kolik jich bylo dohromady, ale bylo jich hodně, to vím. Sesypaly-li se na velký dvoukolý vozík, na němž obyčejně byly dováženy kůže z továrny pana Polla, nemohl jich pojati. Byla to nevšední gymnastická produkce, ku které ctihodný, v obchodu svého pána sedřený vozík upotřebovaly. Dala by se sice naznačiti prajednoduchým slovem „houpaly se“, ale houpání to dělo se zcela zvláštním způsobem. Na řetěz, za nějž obyčejně vozík táhne v před některý dělník, sedlo si jedno z rozcuchaných děvčat a v zadu usadila se dvě, tři, podle toho, jaký počet rovnováha vyžadovala, ve středu pak nahromadila

se ostatní, vybojovavše si nejprve každá své místo několika ranami a občasným, skoro nevyhnutelným zakvilením a zavřisknutím. A teď to šlo! Nahoru, dolů, nahoru dolů. Děvče na řetězu se jen jen vznášelo, třepajíc nožkama ve vzduchu, v zadu vlála jí suknice, v předu jiskřily její oči a kolem hlavy lítaly uvolněné kadeře jako jemná příze zlata vždy v smělejších a smělejších kruzích. Vzhůru dolů, vzhůru dolů! Zadul vítr, vyhrnul lehké, neškrobené suknice do výše, jakoby chtěl vzíti děti s sebou k nebeským krajům, rozčechral jim vlasy, zlíbal líce a děti se smály, jásaly, křičely. Zhusta ulevovaly svému rozjaření písničkou pochybné jakosti, již sebraly kdesi na ulici, zaznamenavše ji co drahocenný skvost do svých pamětí. Nepřemýšlely o smyslu písně. Smály se vážné, smály se žertovné. Úsměv jakoby byl přičarován na jejich purpurové rtíky. A zase vzhůru dolů! Některé se uhodilo, stáhlo lícní svaly v moldánky, ale než se dostavily, zahnal je zase smích, smích, jejž děcku andělé záviděti musili.

Vozík stával pravidelně před vysokým, pošmourným, jako nad vlastní vinou ustrnutým domem. Dům byl tak rozsáhlý, že člověk nevěděl, kde končí a kde počíná. V prvním patře nalézaly se dílny, v druhém pokoje rodiny Pollovy, v přízemí skladiště a pod nimi, skoro jako ve sklepích, živořilo několik dělníků se svými ženami a dětmi. Okénka jejich bytu byla malá a dosahovala až na kostrbaté dláždění ulice. Ba, zdála se polovicí svou ztráceti se pod ním. Nebylo těch bytů mnoho. Kdo takový dostal, hověl si jistě v blahodárné protekci u všemohoucího pana Polla, majitele továrny na řemeny atd. Děvčátka na vozíku náležela větším dílem těmto upracovaným krtkům v podzemí. Kde vzala červené líce a zářící oko, zůstalo asi rodičům nerozluštitelnou hádankou; kde oni to však ztratili, měli ve své utýrané duši dobře zapsáno. Nos jim sešpičatěl, brada vyzývavě trčela do výše, oči zapadly a ze svých jamek hleděly s jakousi příšernou resignací do světa; tváře vpadlé byly do bohatých, nevkusných záhybů složeny. Živořiti zde od šesti hodin do dvanácti v dílně pod rozmaru plným a neuprosným dozorem dlouhou chvílí se dusícího šviháka a odpůldne od jedné až do osmi hodin, pod týmtéž dozorem, neposkytovalo příjemný život. Plat — ach, což plat! Dík nebesům, že ho měli! — Stinné jsou to stránky lidského života a dopadají na svědomí naše jako velká, během času zkamenělá otázka. Pan Poll byl člověk, dělníci jen chmurné stíny jeho. Proč žili? Kdo dal jim právo k životu a proč vůbec chtěli žít? Je to skutečně k smíchu. Nedivme se, že pan Poll bičoval ten jejich hnusný egoism — Avšak ven! — Tam to jde zase vzhůru dolů a nejčipernější ze všech rusovláska lítá vzduchem až to za ní fičí. S druhého patra dívá se na ně mdle, lhostejně, skoro tupě hubený obličej pana Polla. Narudlý vlas je ježatý, nečesaný a vous na bradě a pod nosem tvrdý, nepodajný. Sivé oko má výraz obchodní, spekulativní, a chladné rysy tváře jakoby je do mramoru vryl. Na prstu blyští se mu velký pečetní prsten, který jeho dlouhým a bledým rukoum dodává povinné důstojnosti Každodenně dívá se na skotačící mládež pod okny aspoň půl hodiny. Nevím zajímaly-li ho dováděvé jejich hry, a nebo díval-li se na ně proto, aby při pohledu na smavé jejich hlavičky lehčeji kul své materielní a finanční plány — tolik je jisto, že patří na ně upjaté, třeba s mrazivou lhostejností. A ta holčina, svěží, rychlá jako myšlénka lyrického básníka, co opanovala vždy řetěz, hoj, jaký to dětský profil, jaké oči a vlas Pan Poll také nejčastěji, ale také nejchladněji utkví zrakem svým na ní a na jejích drobounkých ručkách pevně svírajících s obou stran voje vozíku, na nichž je řetěz připjat. Děti volají na ni „Karlo!“ matka „Karličko!“ Kdo je její matkou? Líbává ji v poledne na čílko a večer žehná ji na chudém loži s okem zaroseným, rtoma a slovy nejasnými. Bývalo ji málokdy viděti venku i doma. Největší díl dne trávila v prvním poschodí, skloněna jsouc nad svou prací a přemýšlejíc o divných, divných věcech. Nebyla stará — snad asi třicet let, ale vlas zachvíval se padesátkou a tváře děsily barvou smrti. Nikdo, mimo malou jizbu v podzemí, žaly její neznal. Byla pracovitá, nemluvná, někdy roztržitá. Zašustělo-li na př. hedvábí paní Pollové na schodech, nebo zaševelilo-li některé z jejích dvou dětí na chodbě, otřásla se na celém svém zuboženém těle. A přec tak málo se s rodinou Pollovou stýkala. Jen někdy sešla se náhodou s vysokou a hubenou postavou pana chefa na dlouhé chodbě, jen někdy, ale bylo to zajisté významné. Obyčejně omráčil ji z jeho oka na ni namířený a zničující blesk, a projel srdcem i duší její tak mstivě, jako mstivě vyslán byl. I Karla se ho bála Zalezla obyčejně jako myška do kouta, spatřila-li plížiti se jeho všemohoucí osobnost k sobě blíže. Jinak ale byla veselá, nejveselejší ze všech. Byla živlem jich dětského života, duší každého jejich podniku, tepnou jejich malicherných radostí. Nelišila se od ostatních ničím, leda černým těkavým okem, rusými, do zlata hrajícími vlasy, a pak bystrým, rychlým úskokem a neobyčejnou svižností a lehkostí svých bosých nožek. Proto snad sedávala na řetězu. Ulicí neznělo nikdy jiné jméno, tak často opakované, jako „Karlo! Karlo!“ Volání to zalétalo až do prvního patra, přesvědčilo její matku, že její dcerka jest veselá, šťastná, že neutrpěla žádného úrazu, a odtud vzneslo se výše, až uhodilo o sluch páně Pollův, který škaredě se a nesrozumitelná slova si huče, jemu naslouchal. Za jménem prorazil si tutéž cestu Karlin zvonkový smích. Vždyť lítala zase vzhůru, dolů s ostatními družkami. — —

Bylo to za sychravého, zimou si již směle oddychujícího dne listopadového. V odlehlé ulici bylo placho, vyjma obsazený vozík před pošmourným domem. Obloha dotýkala se s houževnatou vytrvalostí střech vysokých budov svým mlhavým hávem a mluvila chladně, skoro nepřátelsky k matce zemi. Děti dělníků přešlapovaly s jedné bosé nohy na druhou a foukaly si chladný dech na zkřehlé ruce. Kartounové a batistové jejich sukně podléhaly vlivu podzimního větru a třásly se v objetí jeho jako suché listí na stromech. A děti se přece smály! Tuším, že činily tak ze zvyku. Za nedlouho zaujaly zase obvyklá místa na vozíku, vypravovaly si o všem možném i nemožném a houpaly se pro potěšení i pro zahřátí. Jindy závisti hodné skupení, podávalo obraz poněkud tklivý a smutný. Jenom Karla udržovala oheň bezstarostného dětství, přikládajíc na něj suchá polínka svého přirozeného vtipu. Vlásky shrnul jí vítr do obličeje a to působilo jí nevýslovnou rozkoš. Dívala se na ostatní jako skrze zlatý závoj.

Pan Poll vykukoval špehýrkou, otáčeje jednotvárně prsten na svém ukazováčku kolem do kola. — Na chodbě šustilo hedvábí a za chvíli objevil se ve veřejích malý, kulatý, nehezký, ale ne nevlídný obličej ženy Pollovy, pro-

vázené chlapcem a děvčátkem, pod dohledem guvernantky. Děti na vozíku zatajily dech a přestaly se houpati. Paní Pollová usmála se na ně jako mimochodem a ubírala se dále i se svým bohatě vystrojeným průvodem. Děti dívaly se za ní mlčky, až zmizela za rohem. Pak vykřikla Karla „Popusťte!“ a vozík rozhoupal se na novo.

Děti rozpředly následující hovor:

„Kam asi jdou?“

„Za bránu — já to vím.“

„Ty víš něco — jdou k cukráři.“

„Bodejť k cukráři! Mají cukroví doma.“

„Ach!“

„I co.“

„Ale chtěla bych býti Pollovic.“

„Já zase ne a ne,“ vmísila se do rozpravy Karlička. „Bála bych se Polla; nechtěla bych ho za tatínka ani za celý svět. Je protivný, zlý, šeredný.“

Vzduchem zatřpytělo cosi lesklého. Následoval bolestný výkřik, temné zastenání a pak na okamžik vše utichlo. Karla spadla dolů, právě když na svém řetězu vyletěla nejvýše a spánkem narazila prudce o kámen na blízku ležící. Vedle ní se skutálel velký zlatý prsten. Vozík na druhé straně dopadl s třeskotem k zemi. Děvčátka zmlkla, jakoby nemohla celou okamžitou událost pochopiti. Pak náhle rozlehlo se ustrašené, dětsky zoufalé: „Karlo! Karlo!“

V prvním patře rozlétlo se divoce okno. Bledá tvář, oko strhané, horečně pátravé, černý vlas zježený a ústa k výkřiku pootevřená, všecko prozrazovalo, že matka Karly dobře porozuměla tomu ustrašenému a neobvyklému „Karlo!“ — V dílně nastal ruch; z ulice zazníval sem nářek a pláč. Po schodech dolů potácela se se šíleným výrazem v tváři nešťastná matka. Tušila, že jí odňato vše, co jí život milou povinností činilo.

Asi za hodinu podával pan Poll nepatrnou bankovku dělnici z podzemní jizby a pravil s ledovou lhostejností:

„Jsme vyrovnáni. Tuhá pouta, jež mne k vám vázala, jsou šťastně přetržena. Můžete jíti! Strašila jste dost dlouho v mém domě.“

Dělnice opírala se celou tíhou svého těla o dvéře pracovny svého chefa.

„Jste otcem mého dítěte, ale neměl jste právo mně je odejmouti,“ odpovídala chraptivě.

„Eh, ďábel mu napískal civěti celé dny na vozíku. Konec té komedii. — Moje paní vrací se z ulice. Jděte! Tomu dítěti dovoluji vám ještě zde pohřeb vypraviti.“

„Má Karlička!“ zaúpěla žena, připomenuvši si zsinalý obličej s modrými rtíky a ranou ve skráni dole ve své jizbě.

„Jděte, nebo —“

Dělnice klesavým krokem ploužila se ze dveří.

„Apropos! Dole ležel zlatý prsten!“ volal za ní ještě pan Poll.

Žádná odpověď.

„Rota žebrácká, zlodějská —“ další spousta nadávek splynula se šustěním papírů v jeho psacím stolku. Probíral se v nich mechanicky a jednu zápisní knížku zavíral po druhé s pohledem pranic nezračícím. Snad přemýšlel. Náhle začernalo se mu cosi pod vyzáblými prsty. Byl to svitek černých kadeří. — Zadíval se na ně udiveně. Pak vstal a vyhodil je oknem. Na vozíku bylo ticho, pusto. Nedaleko bleskotal se jeho pečetní prsten...

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

XVIII.

Nela se odhodlá, že půjde.

Po celý den bloudila Nela sama a večer obcházela dům v Aldeacorbě, blížíc se mu pokud bylo možná bez nebezpečí, že bude zpozorována. Když zaslechla kroky, vzdálila se rychle, jako zločinec. Zašla do *la Terrible*, jejíž příšerná roklina se teď s její myslí tak shodovala, a chodíc sem a tam dívala se na kamenné obry vypínající se na jejím pokraji; potom vystoupila na jednoho z nich a zadívala se na světla v Aldeacorbě. Tam byla, hoříce na pomezí dolů do temnoty nebes a temnoty země. Dívavši se na ně chvíli, jakoby co živa nebyla viděla světla, vystoupila z *la Terrible* a zamířila k *Traskaře*. Cestou tam zaslechla kroky, stanula a za chvíli spatřila ubírati se pěšinou a odhodlaným krokem seňora Celipína. Nesl malý uzlík na holi přes rameno a jeho krok a celé odhodlané vzezření svědčily o pevné vůli nezastaviti se, dokud nezměří svýma nohama celý okruh zemský.

„Celipe, — kam jdeš?“ tázala se ho Nela, zastavujíc jej.

„Nelo, — ty zde? — Myslili jsme, že jsi u seňority Florentiny a jíš tam samou šunku, krocany a koroptve a piješ limonadu s cukrovinkami. Co tady děláš?“

„A ty, kam jdeš?“

„Teď to chceš vědět? Proč se mne ptáš, když to přece víš,“ odvětil klučina, potřásaje uzlíkem a holí. „Přece ti známo, že se jdu mnoho naučit a vydělávat peníze. Neřekl jsem ti, že to bude dnes večer? . . . Zde mne tedy máš veselého jak jen člověk být může, — ale také trochu smutného, když si pomyslím, jak otec i matka budou plakat. Hleď, Nelo, - nejsvětější Panna nám dnes večer přála, neboť otec a matka začali chrápat dříve než jindy a já, maje uzlík už připravený, vylezl jsem na okénko, a oknem ven . . . Půjdeš nebo nepůjdeš?“

„Já také půjdu,“ řekla Nela náhlým hnutím a chopila ruku neohroženého cestovatele.

„Sedneme do vlaku a vlakem dojedeme až kam budeme moci,“ řekl Celipín v šlechetném vytržení. „A potom

*

budeme prosit, až se dostaneme do Madridu, kde je španělský král; a když už budeme jednou v Madridě španělského krále, vstoupíš do služby u nějaké markýzky, nebo hraběnky a já u jiné, a tak mezi tím, co já budu studovat, budeš se ty moci naučit mnohým hezkým věcem. U všech rarášků! Ze všeho, čemu se naučím já, naučím tebe trošítek, jen trošítek, více nic, neboť ženské nepotřebují tolik věd jako my, pánové od lékařství.“

Nežli ještě Celipin domluvil, vydali se oba na cestu, jdouce tak rychle, jakoby již viděli věže Madridu, města krále španělského.

„Sejděme s pěšiny,“ řekl Celipin, dávaje tím na jevo důkaz svého velkého praktického talentu. „Protože, jestli nás uvidí, chytnou nás a dostaneme co proto.“

Ale Nela pustila se ruky svého podnikavého soudruha a sednuvši na kámen zašeptala smutně:

„Já nepůjdu.“

„Nelo, — jak hloupá jsi! Ty nemáš tak neohrožené srdce jako já, srdce tak veliké, jako ty balvany v *la Terrible*,“ řekl Celipin chlubně. — „Tisíc rarášků! Čeho se bojíš? Proč nejdeš?“

„Já . . . proč?“

„Nevíš, jak Don Teodor řekl, že my, kteří pracujeme zde, zkameníme? Já se nechci stát kamenem, já ne.“

„Já? — proč bych šla já?“ řekla Nela s nejhlubší hořkostí. — „Pro tebe je čas, — pro mne je pozdě.“

Nela nechala hlavu klesnout na prsa a zůstala tak dlouhou dobu necitelna ke svůdné výmluvnosti budoucího Hipokrata. Vidouc, že by měla překročiti meze onoho kousku země, kde byla tak dlouho živa, kde její matka dřímala věčný sen, cítila, jakoby jí kdos i s kořeny z rodné půdy vytrhával. Krása okolí, s jehož osudy se cítila spojena jakýmsi příbuzenstvím, krátké štěstí, jehož tu byla okusila, ano sama bída, vzpomínka na jejího přítele a půvabné hodiny procházek hájem až ku prameni Saldeorskému, pocity obdivu a sympathie, lásky a vděčnosti, které vzkvetly v její duši u přítomnosti těch květin, těch oblaků, těch listnatých stromů, těch rudých skalisek, jak srostlá byla s krásou, velikolepostí, životem i stálostí těchto věcí přírodních, to tvořilo tolik duševních kořenů, které jsouce při vytrhování tak prudce napjaty, způsobovaly jí nejkrutější bolest.

„Já nepůjdu,“ opakovala.

Celipin mluvil, mluvil, jakoby byl již, došed nějakým zázrakem vrcholu své dráhy, byl členem všech akademií nynějších i těch, které se teprve založí.

„Tedy se vrátíš domů?“ tázal se Nely, vida, že jest jeho výmluvnost zrovna tak zbytečna jako v oněch úředních střediskách věd a umění.

„Nikoliv.“

„Tedy půjdeš do Aldeacorby?“

„Také ne.“

„Tedy do města se slečnou Florentinou?“

„Nepůjdu.“

„U všech rarášků rarachovitých. — kam tedy půjdeš?“

Nela neopověděla ničeho: dívala se ztrnule do země, jakoby tam byly střepiny té nejkrásnější a nejvzácnější věci na světě, která jí z rukou vypadla a rozbila se.

„Tedy, Nelo,“ řekl Celipin, unaven svými velkými řečmi, „já tě nechám a půjdu, neboť by mne mohli nalézti . . . Chceš ode mne tolar na rozloučenou?“

„Ne, Celipine, nechci ničeho . . . Jdi, a buď řádným, bohatým člověkem. Chovej se dobře a nezapomeň na Socartes a na své rodiče.“

Cestovatel ucítil něco až příliš se neslušícího na muže tak neohroženého a ctihodného: bylo mu do pláče; ale potlačiv toto sebe nehodné pohnutí řekl:

„Jakž pak bych na Socartes zapomněl? . . . To jsi nemusila říkat. Nikdy nezapomenu na své rodiče ani na tebe, která jsi mi k tomu přispěla. S Bohem, Nelino. Někdo přichází.“

Celipin přehodil hůlku přes rameno s rozhodností, která svědčila, jak kalena jest jeho duše oproti nebezpečím tohoto světa: ale jeho neohroženost byla tentokráte zbytečnou, neboť byl to jenom pes, který se blížil.

„Je to Čoto,“ řekla Nela, chvějíc se.

„Zlé znamení,“ zamručel Celipin do sebe, odcházeje. Zmizel v nočních stínech. Geologie ztratila jeden kámen a společnost získala jednoho člověka.

Nela cítila mráz po těle, vidouc, jak se Čoto k ní lichotí. Dobré zvíře běhajíc a skákajíc kolem ní, štěkalo a vylo s takovým výrazem, že málo scházelo k tomu, aby štěkání to nebylo slovy, a pak se jedním úprkem dalo do běhu k Aldeacorbě. Mohlo se mysliti, že běží za nějakou zvěří. Dobrý Čoto docela oproti některým řečníkům štěkaje mluvil.

* * *

Tou samou chvílí vyšel Teodor Golfín z domu pana de Penáguilas. Čoto jej potkal a řekl mu honem, nevím co. Bylo to jako rozhodné volání ku pomoci pronášené mezi prudkým oddychováním a úzkostí. Golfín, který uměl mnoho řečí, nevyznal se v jazyku psím a nedbal toho. Ale Čoto oběhnuv ho asi čtyřicetkrát dal se do štěkotu, který zněl jako spílání, potom jako lichocení a konečně jako hrozby. Teodor stanul a začal zvíře pozorovat. Čoto vida, že se mu již trochu rozumí, rozběhnul se směrem opačným toho, kterým šel Golfín. Tento obrátil se za ním, mruče do sebe: „Tedy se pojďme podívat.“

Čoto přiběhl zpátky, jakoby se chtěl přesvědčit, že jest následován, a pak se dal opět ku předu. Téměř u samé Aldeacorby zdálo se Golfínovi, že slyší lidský hlas:

„Co chceš, Čoto?“

Doktor poznal, že to hlas Nelin. Stanul a poslouchal, nehýbaje se, do stínu buků, a hned na to zpozoroval postavu, která vzdalujíc se od skalní stěny odcházela zvolna. Stín ostružin bránil tomu, aby se viděla určitě. Šel za ní v dostatečné vzdálenosti a odbočil od pěšiny, jda travou, aby nečinil hluku. Nebylo pochybnosti, byla to ona. Poznal ji určitě, když vyšla na otevřený luh, kam nepadal stín stromů ani ostružin.

Nela dala se v krok bystřejší; — konečně běžela. Golfín běžel též. Po chvíli toho nerovného běhu sedla Nela na kámen. U jejích nohou otevíral se trychtýřovitý jícen *Traskavy*, šerý a děsný v temnotě noční. Golfín čekal a potom se blížil opatrně. Čoto polou stál, polou seděl před Nelou, obě přední tlapy maje nataženy v před a díval se na ni jako sfinx. Nela zadívala se dolů . . . Náhle vrhla se ku předu, ale více sklouzajíc, než běžíc. Jako lev vyskočil Teodor na pokraj a zvolal hlasem obřím:

„Nelo! Nelo!“

Pohlédl dolů a neviděl v tmavém jícnu ničeho. Slyšel jenom vytí Čota, který obíhal kol dokola ve spirale, jakoby

ho vír táhnul dolů a dolů k strašlivému jícnu. Teodor chtěl za ním a učinil opatrně několik kroků. Zvolal ještě jednou a z dola to odpovědělo: „Pane . . .“

„Pojď nahoru.“

Nedostal odpovědi.

„Pojď nahoru, hned!“

Za mžik na to objevila se postava dívčina na nejhlubším místě, kam bylo možno dohlednouti v hrozné propasti. Čoto očmuchav pokraj *Traskavy* vracel se vzhůru, popisuje tu samou spirálu co dřív. Také Nela vycházela nahoru, ale velmi pomalu. Zastavila se a potom bylo slyšet slabý hlas: „Pane?“

„Povídám ti, abys šla nahoru! . . . Co tam děláš?“

Nela popošla výše.

„Pojď sem, rychle . . . chci ti něco říci.“

„Něco?“

„Ano, něco; chci si s tebou promluvit.“

Nela vyšla nahoru, ale Teodor neměl své vítězství za pojištěné, dokud ji pevně nechopil rukou a neodnášel s sebou.

XIX.

Nela se krotí.

Nějakou chvíli šli oba mlčky. Teodoru Golfinovi bylo přes všechnu jeho učenost, rozvážnost a výmluvnost zrovna tak tupo v hlavě, jako Nele, která nevěděla ničeho a byla zamlklou již ze zvyku. Šla za ním bez odporu, a on přizpůsoboval svůj krok k chůzi malé žínky jako člověk, jenž vede děcko do školy. Když přišli tam, kde se cesta zatáčí, u tří ohromných balvanů, zbělených a zvětralých tak, že vypadaly jako kostry obrovských zvířat, usednul doktor a postaviv před sebe Nelu, jakoby se jí chtěl dotazovat v těžkém hrdelním přelíčení, vzal ji za obě ruce a řekl vážně:

„Cos tam chtěla dělat?“

„Já — kde?“

„Tam. Však dobře víš, co chci říci. Odpovídej jasně, jako se odpovídá zpovědníku, nebo otci.“

„Nemám otce,“ odvětila Nela s lehkým přízvukem vzpoury.

„Pravda; ale mysli si, že já jím jsem a odpověz. Cos tam chtěla dělat?“

„Jest tam moje matka,“ zněla chmurná odpověď.

„Tvá matka je mrtva. Což nevíš, že ti, kdož umřeli, jsou na onom světě, nebo nejsou nikde?“

„Ona je tam,“ pravila Nela vážně, obracejíc smutné oči k Traskavě.

„A tys chtěla jít k ní, není-li pravda? Jinými slovy, tys se chtěla připravit o život.“

„Tak jest, pane, zrovna tak.“

„A ty nevíš, že se tvoje matka dopustila velkého zločinu, když se usmrtila a že ty spáchala bys zločin jiný, činíc jako ona? Což tě tomu neučili?“

„Nepamatuji se, že by mne byli něčemu takovému učili. Chci-li se zabít, kdo mi v tom může bránit?“

„Ale, což ty sama, bez poučení od jiného nechápeš, že se nemůže Bohu líbiti, když si béřeme život? Ubohé stvoření ponechané jen svým přirozeným citům, bez poučení, bez náboženství, beze všeho něžného a pravdivého vlivu, jenž by tě vedl! . . . Jakých pojmů máš o Bohu, o životě jiném, o smrti? . . . Z čeho, to soudíš, že tvá matka jest tam? Několik života zbavených kostí nazýváš svou matkou? Což se domníváš, že ona žije, myslí a miluje tě tam v oné propasti? Neřekl ti nikdo, že jakmile jednou duše tělo opustí, nevrátí se tam nikdy více? Nevíš, že hroby, ať jsou jakékoliv nekryjou než prach, rozklad a nicotu? Jak si představuješ Boha? Jako velmi vážného muže, který jest tam nahoře s rukama složenýma a jest ochoten snášeti toho, abychom zde zahrávali se svým žitím i abychom si na místo něho stavěli duchy, mátohy a příšery, které jsi vymýšlíme sami? Což ti tvuj pán, který je tak moudrý, nikdy o těch věcech ničeho neřekl?“

„Ano, mluvil se mnou o tom; ale teď není toho potřebí mi to říkat.“

„Že toho není potřebí teď, když se chceš usmrtit? Řekni mi, ty pošetilá, když jsi se chtěla vrhnouti do té propasti, čeho jsi chtěla dosíci? Myslilas, že ti bude lépe?“

„Tak, pane.“

„Jak?“

„Že nebudu cítit ničeho z toho, co cítím teď a že budu u své matky.“

„Vidím, že jsi spíše hloupá než zlá,“ řekl Golfin směje se. „Ale teď budeš ke mně upřímnou. Máš něco proti mně?“

„Nikoliv, pane, já proti nikomu ničeho nemám a tím méně proti vám, který jste byl ke mně tak dobrým a vrátil zrak mému pánu.“

„Dobrá; ale to nestačí: já si nepřeju toliko, abys o mně dobře myslila, ale také abys měla ke mně důvěru a svěřila se mi se vším, co máš na srdci. S tebou se dějí podivné věci, maličká, a všechny mi je musíš říci, všechny. Uvidíš, že nebudu na tebe tuze přísný, uvidíš, že jsem dobrý zpovědník.“

Nela se smutně usmála. Potom sklonila hlavu a složivši nohy křížem padla na kolena.

„Ne tak, pošetilé dítě; tak je to nedobře. Posaď se vedle mne, pojď sem,“ řekl Golfin, usadiv ji vlídně po svém boku. „Zdá se mi, že jsi sobě tak vroucně přála setkati se s někým, komu bys mohla svěřiti své tajemství. Není-li pravda? A nenalezlas nikoho! Zajisté, že jsi velmi opuštěna ve světě . . . Nuže, Nelo, slyš, řekni mi především proč, — dej dobrý pozor, — proč jsi sobě vzala do hlavy, připraviti se o život?“

Nela neodpovídala.

„Viděl jsem, žes veselá, a jak se zdálo, spokojena se životem ještě před několika dny. Proč jsi se tak zbláznila od večera do rána?“

„Chtěla jsem jít k matce,“ odvětila Nela, chvíli váhajíc. — „Nechtěla jsem více býti živa. Nejsem k ničemu. K čemu jsem na světě? Není lépe, když umru? Jestliže Bůh nechce, abych umřela, umru sama, o své vlastní vůli.“

„Ta myšlénka, že nejsi k ničemu, jest u tebe příčinou mnohého trápení. Ubohá duše! Zlořečen buď ten, kdo ti ji vštípil, nebo kdo ti ji vštípili, neboť jsou mnozí! . . . Všichni jsou stejně zodpovědni za tu opuštěnost, samotu a nevědomost, v které jsi žila. Že nejsi k ničemu! Bůh ví, čím bys se byla stala v jiných rukou! — Jsi duše jemná, velmi jemná a snad v tobě uložen poklad veliké ceny; ale u všech všudy! — dát harfu do rukou neotesaných, — co s ní učiní? Rozbijou ji. Protože tvé slabounké tělo ti nedovoluje lámat kámen a nosit rudu jako oněm živočichům v lidské podobě, Marince a Pepině, — měli ti právo říkat, že nejsi k ničemu? Což pak jsme se proto na-

rodili, abychom pracovali jako zvířata? Což nemáš důvtipu, nemáš vjímavosti, nemáš tisíc vzácných darů, které nikdo neuměl pěstovat? Nikoliv: — ty jsi k něčemu, ještě k něčemu můžeš být, k mnohému, když nalezneš schopné ruky, která tě dovede vésti."

Nela, hluboce dojata těmito slovy, jimž rozuměla pudem, upřela oči na tvrdou, výraznou a duchaplnou tvář Teodora Golfina. Ustrnutí a vděčnost naplňovala její duši.

„Ale u tebe jest více než jednoho tajemství," pokračoval černý lev. „Dnes se ti naskytala ta nejlepší příležitost, aby učiněn byl konec tvé bědné opuštěnosti, a tys ji od sebe odvrhla. Florentina, která jest jako anděl sám, chtěla z tebe učinit svou přítelkyni, svou sestru: neznám takového příkladu ctnosti a dobroty, jakým jest ona . . . a cos učinila ty? — uteklas od ní jako divoch. Jest to nevděk, nebo skrývá se za tím jiný pocit, o němž nevíme?"

„Ne, ne, ne —" odvětila Nela teskně. „já nejsem nevděčna. Já zbožňuji seňoritu Florentinu . . . Mně se zdá, že není z krve a kosti jako my ostatní a že ani nezasluhuji, abych na ni pohledla."

„Nuže, dceruško, rád bych ti věřil, co povídáš, ale tvé chování svědčí, že jsi nevděčná, velmi nevděčná."

„Ne, — ne, nejsem nevděčná!" zvolala Nela, zajíkajíc se vzlykotem. „Ano, toho jsem se bála, — toho jsem se bála . . . já tušila, že mne budou míti za nevděčnou, a to bylo to jediné co mne rmoutilo, když jsem se chtěla zabít . . . Protože jsem tak tupá, neuměla jsem slečnu ani prosit za odpuštění pro svůj útěk, aniž jí co vysvětlit."

„Já tě smířím se slečnou . . . já, jestli ji už nechceš vidět, ti slibuji, že jí řeknu a dokážu, že nejsi nevděčnicí. Teď mi otevři srdce a řekni mi vše, co cítíš, a příčinu své zoufalosti. Neboť ať je sebe větší opuštěnost, v které kdo žije, ať je sebe větší jeho zármutek a jeho neštěstí — život nebéřeme si kromě z mocnější ještě pohnutky, která nás učí života se hrozit a jej nenávidět."

„Ano, pane, to samé myslím já."

„A ty život nenávidíš?"

Nela chvilku mlčela. Potom složila ruce křížem a řekla prudce:

„Ne, pane, já nemám život v nenávisti, já si života přeju —"

„A na pěkné místo jsi ho šla hledat!"

„Já myslím, že když kdo umře, má vše to, čeho zde nemůže dosáhnout. Není-li tomu tak, proč že nás smrt volá stále a stále? Mívám sny a ve snu vídám šťastné a spokojené všechny ty, kdož umřeli."

„Ty věříš v to, co se ti zdá?"

„Ano, pane. Dívám se na stromy a na skály, kterým jsem zvyklá od narození a v jejich tváři . . ."

„Hola! hola! . . . tedy také stromy a skály mají tváře?"

„Mají, pane. U mne všechny krásné věci vidí a mluví. A proto mi říkaly: pojď k nám; zemři a budeš živa bez bolesti."

„Jak dojemná to fantasie!" zašeptal Golfin. — „Duše naprosto pohanská."

A potom dodal nahlas:

„Přeješ-li si žíti, proč nepřijímáš to, které ti nabízela Florentina? Vracím se k té samé věci."

„Protože, — — protože, — — protože mi seňorita Florentina nenabízela nic než smrt," řekla Nela prudce.

„Jak špatně soudíš o její dobrosrdečnosti! Jsou bytosti tak nešťastné, že dávají přednost životu toulavému a bídnému před důstojností, kterou mají osoby vyššího stavu. Tys uvykla si na život divoký, na přímý styk s přírodou, a milejší jest ti drsná svoboda než nejněžnější svazky rodinné. Bylas někdy šťastnou v tom svém životě?"

„Začala jsem být . . ."

„A kdys přestala?"

Po dlouhé přestávce odpověděla Nela:

„Když jste přišel vy."

„Já? — Co zlého jsem ti učinil?"

„Nic: — jen samé a velké dobro."

„Vrátil jsem zrak tvému pánu," řekl Golfin, pozoruje s napjatostí fysiologa Nelin obličej. „Nejsi mi za to vděčna?"

„Jsem, pane, tuze," odvětila ona, upírajíc na doktora oči plné slzí.

Golfin, nepřestávaje ji pozorovati a neztráceje ani nejnepatrnějšího záchvěvu na její tváři, z něhož by poznati mohl, co dívka cítí, pravil:

„Tvůj pán mi řekl, že tě má velmi rád. Dokud byl slepým, jakož i teď, když vidí, neptává se po ničem tak často, jako co dělá Nela. Zdá se mu, že jest celý svět zaujat pouze jedinou osobou, Nelou, že světlo, jemuž se těšiti jest mu nyní volno, neslouží k ničemu, když neslouží ku spatření Nely."

„Spatřit Nelu! — Tedy ji nespatří! Nela nedá se vidět!" vzkřikla bouřlivě.

„A proč?"

„Protože je tak ohyzdná . . . Někdo může milovati dceru Canelinu, když má oči zavřené; ale když se oči otevrou a spatří seňoritu Florentinu, pak nemůže se milovat ubohá, trpasličí Marianela."

„Kdož ví . . ."

„Nemůže to být . . . Nemůže to být . . ." řekla Nela s největší pevností.

„To je pouze tvůj vrtoch. Nemůžeš říci, líbíš-li se svému pánu, čili nic, dokud toho nezkusíš. Pojď, dovedu tě tam."

„Nechci! Nechci!" zvolala a zvednuvši se jedním skokem postavila se před Teodora, který zůstal celý užaslý nad tou odhodlanou postavou a žárem černých očí, což obé svědčilo o povaze nezlomné.

„Upokoj se, pojď sem," řekl vlídně. „Promluvme si o tom. Jest pravda, že nejsi příliš krásná, ale nesluší se na řádnou dívku, aby tak dbala krásy zevnější. Jsi příliš samolibá žínka."

Nela nedbajíc slov doktorových, ale stojíc tak odhodlaně jako dřív a trvajíc na svém řekla jenom:

„Nemá býti na světě ošklivých věcí. Nic ošklivého nemělo by býti živu."

„Ale, podívej se, dceruško, kdybychom si všichni my ošklivi lidé chtěli vzíti život, zůstal by svět téměř prázdný. Ubohá, nešťastná, hloupá dceruško! Ta tvoje myšlénka není mi nová. Měli ji lidé, kteří žili již před staletími, osoby plné obrazotvornosti jako ty, lidé, kteří žili v přírodě jako ty a zrovna jako ty zůstali bez jistého světla, které tobě vzala nevědomost a opuštěnost, které se však jim v oněch dobách nebylo ještě rozbřesklo. Jest žádoucno, abys se vyléčila z této myšlénky; jest žádoucno, abys se usvědčila, že jsou dary vzácnější než krása, dary duše, které

nemaří čas a které nejsou podrobeny rozmarům očí. Hledej jich ve své duši a nalezneš je. Zde se ti nestane jako s tvou krásou, kterouž, ať si ji sebe více hledáš v zrcadle, nikdy nenalezneš. Hledej ony vzácné dary, pěstuj je i až uvidíš je dospělé a rozkvetlé, neboj se; ten neklid, který cítíš, se utiší. Potom snadno se povzneseš nad nešťastné poměry, v kterých se vidíš, a nabudeš krásy, která byť snad i očima nebyla obdivována, tobě samé bude radostí a pýchou."

Tato citelná slova buď Nela neslyšela, neb jich vůbec nedbala; schoulivši se znova ke Golfinovi dívala se naň pozorně. Její malounké oči, výmluvné jako ty nejkrásnější, zdálo se, že říkají: „A k čemu ty všechny vaše moudrosti směřují, učený pane?"

„Máme zde," pokračoval Golfin, mimovolně se vlastní řečí rozehřávaje a dodávaje jí rázu psychologického výkladu, „máme zde jednu hlavní otázku a ta jest . . ."

Nela uhodla, co chce říci a pokryla si tvář dlaněmi.

„Není na tom nic podivného: — naopak jest to velmi přirozeno, co se tu děje. Jsi povahy citlivé, plné obraznosti, žilas se svým pánem volným a poetickým životem přírody; stále spolu, stále v tom nevinném přátelství . . . On jest ušlechtilý, jako nikdo více, a krásný jako socha. Zdá se, že jest slepá krása stvořena k potěšení těch, kdož vidí. Kromě toho i jeho dobrota i velkodušnost jímají a zbuzují lásku. Není s podivením, že zaujal tebe, kterás jako děcko podobající se ženě, jako žena podobna dítěti. Miluješ ho tuze, miluješ ho více než všechno ostatní na světě?"

„Ano, ano, pane," řekla maličká, vzlykajíc.

„Nemůžeš snésti myšlénky, že tě přestane milovat?"

„Nemohu, pane, nemohu."

„A on ti řekl, že tě má rád, dal ti slovo?"

„Ó ano, pane, ano. Řekl mi, že budu jeho družkou po celý život a já mu věřila . . ."

„Proč by to nemohlo býti pravdou?"

„Řekl mi, že nemůže žíti beze mne, a že i kdyby prohlédnul, bude mne milovati stejně a vždy. Byla jsem spokojena a moje ohyzdnost, maličkost a směšná tvář mi byly lhostejny, protože mne nemohl vidět a ve svých temnotách mne považoval za krásnou. Ale od té doby co . . ."

„Od té doby co . . ." opakoval Golfin dojat až do duše soustrasti . . . „Již vidím, že jsem já vinen vším."

„Nejste vinen, protože jste učinil dobrý skutek. Vy jste tak dobrý . . . Jest dobře, že se na oči pozdravil . . . Já si to říkám sama, že to je dobře . . . ale právě proto musím býti pryč, pryč, neboť uvidí seňoritu Florentinu a bude ji porovnávati se mnou . . . a seňorita Florentina jest jako anděl, a já . . . porovnávati mne s ní jest jako porovnávati kus rozbitého zrcadla se sluncem. K čemu jsem na světě? Mně se zdálo, že jsem se neměla narodit . . . proč jsem se narodila? Bůh se zmýlil! Dal mi ošklivou líc, malé tílko a tak velké srdce. K čemu mi jest to velké srdce? Aby mne mučilo; — k ničemu víc. Ano, kdybych já je nekrotila, ono by tak nenávidělo! ale nenávist se mi nelíbí, já neumím nenávidět, a spíš než bych se tomu naučila, já pohřbím to své srdce, aby mne více netrýznilo!"

„Tvá žárlivost tě trýzní, pocit viděti se pokořenu. Ano, Nelo, tvá opuštěnost je veliká. Nemůže tě zachránit ani vědění, jehož nemáš, ani rodina, bez které jsi vyrostla, ani práce, které neznáš. Řekni mi, jaký pocit vzbudila v tobě laskavost Florentinina?"

„Strach! — Hanbu!" zvolala Nela hrůzou a oči její se široce rozevřely. „Býti živa u nich, vidět je stále . neboť oni se vezmou, — srdce mi to říká, že se vezmou, mně se to zdálo ve snu, že se vezmou!"

„Ale Florentina jest tak dobrá, a bude tě mít tak ráda."

„Také já ji mám ráda: — ale ne v Aldeacorbě," řekla dcera Canelina prudce a rozčileně. „Přišla, aby mi vzala, co jest mé . . . neboť on byl můj, pane . . . Florentina jest jako blahoslavená Panna, já jsem se k ní modlila, ano pane, já se k ní modlila; ale nechci, aby mi brala, co jest mé. — a ona mi to vezme, — už vzala . . . Kam se poděju teď já? — co jsem a k čemu jsem? Všechno jsem ztratila, všechno, a chci jít ku své matce."

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— Dánský list „Dagbladet" přináší v čísle ze dne 16 března t. r. pod názvem: „Jaroslav Vrchlický. Czechisk Digter" překlad feuilletonu prof. Alberta o tomto našem básníku i s ukázkami některých jeho veršů ovšem přeložených z němčiny. Kromě těch, které uveřejnil dr. Albert, nalézáme tu také báseň „Cesty", otisknutou v čísle 3. letošního „Lumíra", a přeloženou také již Grünem v „Magazin für die Literatur des Auslands". Podáváme ji v dánském znění:

Mine Rejser.

Hvor drömte tidt jeg i de svundne Dage
Om lange Rejser over Land og Hav!
Men Drömmen svandt! Nu maa jeg daglig drage
Til mit Kontor, min Ungdoms triste Grav.

Der taarne Dokumenter sig i Dynger
Saa graa som Taagen og som Gadens Sne,
Træthed og Kjedsomhed min Hjerne tynger,
Jeg lukker Öjet jeg vil Intet se.

Da skifter Scenen. Fjerne, fjerne Lande
Jeg vandrer gjennem i min söde Dröm,
Jeg sejler bort til ubekjendte Strande,
Mit Öje forsker Havets dybe Ström.

Jeg lytter til, hvor Bölgeslaget bruser,
Og lader Blækket törre i min Pen,
I Ovnen sælsomt glöder det og suser —
Jeg drömmer til min Længsels Land mig hen.

Og Öjet fugtes! — Synet snart vil svinde.
En Verden jeg i Drömme gjennemfoer
Ak, tro mig, Ingen gjorde nogensinde
Saa stolte Rejser ved sit Skrivebord!

Překlady jsou zvučné, plné, i napsal je patrně velice nadaný překladatel, Johan Grove. Jest to, tušíme, kromě některých ukázek z „Kralodvorského rukopisu" první uvedení české poesie na skandinavský sever.

Julius Zeyer napsal v Římě, kde ještě mešká, velkou epickou báseň „Kronika o svatém Brandanu“.

— Ku hlasům různých anglických časopisů, uveřejněným již v našich denních listech o dílech Ant. Dvořáka, připojujeme výňatek z „Athenaeum“ ze dne 22. března: „V posledním čtvrtečním koncertu v „Albert Hall“ slyšeli jsme znova Dvořákovo „Stabat Mater“. Promluvili jsme o tomto díle již za loňského zde provozování. Další a podrobnější seznání práce té jen utvrzuje nás v přesvědčení, že to jest jedna z nejpozoruhodnějších skladeb posledních let. Rozhodně originelní, bez výstřednosti, plno citu a vroucnosti a zároveň nábožnosti, jest toto „Stabat Mater“ jedním z nejnadšenějších hudebních podání starodávné latinské hymny. Pozoruhodnou vlastností hudby jest, že jsouc naprosto nová v pojetí i provedení, jest jasna, jako kterékoliv dílo Haydenovo. Mnohé z mistrovských děl moderní školy nutno slyšeti často, aby se ocenilo, a jest jenom přirozeno, že i při Dvořákově „Stabat Mater“ plná krása se neznamená při prvním slyšení. Avšak jako u tak mnohých jiných děl není tu nejasnosti a mysticismu slohu; a řkouce, že jest třeba důkladné znalosti této hudby k jejímu dokonalému ocenění, myslíme toliko, — co jest zrovna tak pravdou u Beethovena a Bacha — že čím více se dílo studuje, tím více přicházejí jeho krásy na jevo. „Stabat Mater“ bylo zajisté nové většině posluchačstva v „Albert Hall“, ale enthusiasmus, s jakým každé číslo přijato, svědčí neomylně o účinku, jaký skladba měla. Provedení, řízené Dvořákem, bylo výborné.“

— **André Theuriet**: *„Lesní stezka“*, přeložili *Lad. Arietto* a *Václav Černý*. (S podobiznou básníkovou. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka.) S radostí upřímnou uvítali jsme malou tuto knížečku a s radostí konstatujeme, že máme o jednoho výborného překladatele více. Širší obecenstvo, které by se o básnickou literaturu překladů více starati mělo, než bohužel se to děje, sotva porozumí této naší radosti. Kolem v celém božím světě zelená se to a kvete v poesii cizí právě jako na této lesní stezce Theurietově, ale u nás dělníků-překladatelů posud málo jest, a jsou li, jest práce jejich málo vděčná a uznaná. Jakoby dobrých překladů básnických nebylo u nás zapotřebí! Ano jest jich tím více potřebí, čím menší jest u nás znalost literatur a jazyků cizích. Jsouť výborné cizí básně jaksi vedle absolutní ceny své též průbním kamenem produkce domácí, měřítkem *co* jinde platí a *jak* to platí. Struna Theurietova není u nás ovšem v celku novinkou, jest ale novinkou v detailech, a pak v té svěží hravosti a v té intimnosti, v té mírné náladě, která i překladem ještě působí svým celým kouzlem. Prošli jsme sloku za slokou všecky básně sbírky s originalem v ruce, a radost naše rostla každou slokou. Doufáme, že páni překladatelé nepřestanou na této ukázce, ale že věnují se i další práci v tomto směru. Nejen že překlad jich čte se lahodně a hladce, hlavní, nač váhu klademe, jest lehká jeho přirozenost a pak to umění, že i tam, kde nelze zachovati přesnou věrnost originalu, náhrada, již za ztrátu podávají, je stejně cenná, mnohdy i vydatnější, bohatší. Překládali tu praví básníci, básnili spolu, ale nijak na úkor originalu. Vzor překladu jest „Svatební píseň v lese“, „Kukačka“ (až na poslední sloku, která zní v originalu jasněji a jednodušeji) a zvlášť „Dvorec“, který jest perlou knížky. U překladu Arietta a Černého ztrácí básník originalu celkem velmi málo, a to, co ztrácí, je tak malicherné, že to na váhu skutečně nepadá. Máme-li přece vytknouti nějaké drobty, tu dovolíme si poukázati na druhou sloku „Kukačky“, dále v „Skřivanovi“ v sloce předposlední má se čísti „pálí“ (brûle) místo „míjí“, které jest bezbarvé, vigoureux bychom nepřekládali „buclatý“, v druhé sloce „Dvorce“ jest slovíčko „encor“ důležité, než aby se vynechalo. To však nestojí ani za řeč vůči lahodné, plynné formě celku a vůči věrnosti, eleganci a švihu, kterým se překlady ty vyznamenávají. Škoda, že nepodána nám *celá* kniha Theurietova! Doufejme, že nám to pp. překladatelé brzy nahradí, nebo výbor z druhých dvou knih Theurietových (Le bleu et le noir, Le livre de la Payse) stál by za práci. *Jar. Vrchlický.*

— Michala Bałuckého vybrané **„Obrázky Krakovské“** překladem Alb. J. Kroupy. V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Michal Bałucki u nás v Čechách zdomácněl: jest jako jedním z našich. Na divadle se udržují jeho kusy stále na repertoiru a poutají jako když byly novinkou. V časopisech i knihách čteme stále jeho práce novellistické. Bałucký jest realista onoho ušlechtilého typu, jakým jest u nás Neruda; rysy tvrdé, ale duše měkká a konečný dojem plný poesie. Téměř stejnou dobou vydali Neruda své „Malostranské povídky“ a Bałucki své „Obrázky a typy Krakovské“. Bałucki béře své postavy ze svého nejbližšího okolí: potkává je všude, ale nefotografuje: kreslí, maluje, prodchne duší. Nejdojemnější jsou u něho osoby a děje osob, — zbylých ještě ze starých dob „Krakovské republiky“. Těch staroušků bělovlasých, ale neshrbených, plných vlasteneckého, mladického ohně a plných bolestných upomínek! — Bałucki má rád staré lidi; on oblévá je tolikerou poesií a tklivostí, že musíme je milovat s ním. Přečtěme si jenom „Mamuty“ — ve sbírce české bohužel vynechané, „Poslední z pěti“, „U panské kliky“ atd. Vedle lidí ze světa elegantního, nejrozkošnějších ve svých slabůstkách, jak umí kreslit typy z lidu! Do duše jim hledí skrze ty maltou umazané zástěry, skrze ten vetchý šat a těma klidně v beznadějnost se dívajícíma očima. Opět jedna vynechána, ta z nejkrásnějších, nejdojemnějších: „Děti Justininy“. Ten obraz toho velkého dítěte Michala v rodině Justinině i na jejím hrobě nevymizí z paměti nikomu. Ale, kniha již nám Kroupa podává, jest objemná a nebylo možno v jednom dílu uveřejniti vše. Proto jsme panu překladateli vděčni, že podal nám tento výborný svazek. Bałucki může býti přesvědčen, že nalezl a nalezne u nás vděčné půdy, jako již byl nalezl plného, nejsrdečnějšího uznání u všech, kdož spisy jeho četli.

J. V. S.

— **Divadlo.** *Macbeth.* Představení této velikolepé tragédie Shakespearovy stává se čím dále tím zaokrouhlenější a účinnější, tak že brzy, nezmizí-li náhodou rychle s repertoiru, budeme ji řaditi k parádním hrám Národního divadla. Též obecenstvo chová se stále vřeleji a vyvrací tak samo předsudky, jakoby veliká díla Shakespearova nehodila se více pro naši dobu. Přes všecky četné proměny scény působí pravá poesie a původní síla této nejlépe stavěné tragédie a slaví hlavně v jednání druhém a pátém pravé triumfy. Je známo, že na výpravě „Macbetha“ divadlo naše si zakládá, i přisvědčujeme celkem až na některé podrobnosti. Tak na př. se nám líbilo dřívější propadávání čarodějek, než zavírání jich do skalních dvířek, jež jsou tak skříním podobna, že čekáme jen kdy čarodějky ještě do kapsy pro klíče sáhnou, aby si otevřely. I zjev ducha Banquova neuspokojil nás v té míře. Zatemnění jeviště v momentu jeho objevení musilo by působiti též na celou společnost, což je proti úmyslu básníka, vidiť ducha jedině Macbeth. Jak duch zmizí, vyjasní se opět scéna a takové střídání jasu a tmy, jehož příčina jen jediné osobě jest zjevna, působí rušivě. Lépe provedena byla sluj čarodějek. Účinkující vpravují se čím dále tím lépe do svých namáhavých úloh. Platí to hlavně o panu Slukovu, jehož deklamace je stále vyrovnanější. Paní Sklenářová a pan Seifert podávají výkony bezvadné. Obecenstvo vyznamenávalo herce častým, hojným potleskem, který sluší našemu divadlu mnohem lépe, než uniformované ticho, usmrcující herce a uspávající diváka. *Nemo.*

Nové knihy.

„Preludy.“ Báseň od Karla Legera. „Poetických besed“ číslo XIV. Redaktor: Jan Neruda. V Praze 1884. Nakladatel: Ed. Valečka.

Václ. V. Trnobranského *„Vybrané spisy veršem i prosou“*. Svazek II.: Deklamovánky a básně drobné. V Praze 1884. Nákladem K. Trnobranského.

Tímto číslem počíná druhé čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra“ i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení. Adressováno budiž pouze: Časopis „Lumír“ v Praze.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20 každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. dubna 1884 ČÍSLO 11.

Noc na Karlštejně.

Veselohra ve třech jednáních od *Jaroslava Vrchlického*.

(Pokračování.)

Jednání druhé.

Ložnice císařova na Karlštejně. Síň prostranná, ve slohu doby bohatě vyzdobená, na stropě zlaté a stříbrné květy na tmavorudé půdě, mezi nimiž hvězdám podobné zlaté hřeby. Za oponou pod nebesy lože. Vedle něho stůl pokrytý svitky pergamenu. Na levé straně nádherné klekátko, na kterém otevřený missál. Na pravo menší stolek, na němž bohatě ozdobená stříbrná konvice a zlatý pohár. Stranou vchod do domácí kaple císařovy, zakrytý portiérou, na které jsou na zlaté půdě vtkány svatováclavské orlice. V kapli jest skvělé osvětlení, které proniká i portiérou. Právě naproti vchodu do domácí kaple jiná portiéra, za níž je vchod do předsíně, kde stojí páže na stráži.

Výstup 1.

(Při vyhrnutí opony je slyšet, jak doznívá v kapli zpěv večerní pobožnosti vždy slaběji a slaběji; při jeho posledních zvucích objeví se na prahu královna Eliška v oděvu pážat barvy pana purkrabího; vyjde z předsíně a rozhlíží se plaše kolem.)

Sbor (v kapli). Nedej zahynouti
nám i budoucím,
svatý Václave,
Kriste eleyson! (Ztichne.)

Alžběta. Již stalo se. — Nelze více ustoupiti — Strach svírá mi ňadra. — Teď teprve cítím, jak jsem se prohřešila svou nedůvěrou. — Císař je tu každým okamžikem a mne síly opouštějí . . . Ó Bože, Bože, jak velká jsou to muka milovati tak horoucně, tak plamenně jako já miluju! — Vždyť mne pozná, musí mne poznati jak vejde. — Jak budu zahanbena před ním! (Pausa.) Však což, miluje-li mne vskutku? Má pravdu Arnošt, že láska má této zkoušky zapotřebí — či naopak má pravdu hlas mého srdce, který praví, že tato zkouška jest hříchem proti lásce? Kdo mi poví pravdu? — Však buď jak buď, já miluju a milovat budu i oklamaná! — Slyším kroky — Bože, stůj při mně!

Výstup 2.

(Z kaple vyjde Karel IV., za ním arcibiskup Arnošt; Alžběta ustoupí až k portiéře a uklání se hluboko před vstupujícím císařem.)

Karel IV. Arnošt. Alžběta.

Karel IV. (přicházeje). A co se stalo našemu milému Peškovi? — Jest nebezpečné jeho onemocnění?

Arnošt. Ne právě, obyčejné nachladnutí. Tvoje Milosti, doufám, že již zítra bude zase k Tvým službám zdráv i ochoten.

Karel IV. (s pokynem na Alžbětu). A zastává ho?

Arnošt. Mladý Olbramovic, syn purkmistra Novoměstského. Dávno toužil přiblížit se k slunci Tvojí Velebnosti.

Karel IV. Jak umíš lichotit, milý Arnošte! — Však z tvých úst zní to jinak, než obyčejné, všední pochlebenství ješitných a samolibých dvořanů! (K Alžbětě.) Tedy první noc na stráži, hochu, před komnatou císaře! Nu, neuvidíš tu nic zvláštního, aby ti snad nedočkavostí a napjetím srdce bušilo. Karel IV. pomodlí se k Bohu a lehne jako poslední sedlák jeho říše — snad umdlen víc — to celý ten rozdíl!

Alžběta (hluboce se ukláni, aby ukryla své rozpaky). Císařská Milosti!

Arnošt. Chvěje se celý, proniknut váhou svého nového úřadu.

Karel IV. Brzy tomu odvykne, milý Arnošte! (Postoupí do popředí a více Alžběty si nevšímá; tato ustoupí těsně k portiéře na prvější své místo.) Nu teď teprve jsem doma! Buď tak laskav, Arnošte, a nalej mi trochu vína, musíš již zastati našeho nemocného číšníka.

Arnošt (nalévaje). S radostí, pane můj!

Karel (sedaje v křeslo). Zde dobře jest! — Nu, a jak pokročily, Arnošte, práce na Karlštejně? — Obdivoval prý se jim král jerusalemský?

Arnošt. Skutečně stál překvapen před divy tvého ducha a důvtipu, a jeho úsudek platí dvojnásobně.

Karel IV. Proč, milý Arnošte?

Arnošt. Jeť král Petr světák, baví-li toho věci posvátné a umělecké tou měrou, nejlepší to vysvědčení o jich ceně a hodnotě . . . A král byl vskutku nadšen, ba unešen.

Karel IV. (pije). To mne velice těší. — A což kaple sv. Kateřiny? — Trochu se to protahuje s její vyzdobením, věru nevím, proč mistr Dětřich tak otálí . . .

Arnošt. Obyčejná to vlastnost všech mistrů cechu malířského i sochařského. Dávají si všickni trochu na

čas, však budme spravedliví, Milosti, myšlénky naše letí ovšem rychleji než práce jejich namáhavá a v podrobnostech se ztrácející. Ty vidíš v duchu svém vše zářící a skvělé, mezi tím co oni pracně kladou barvu k barvě, a kamínek ku kaménku. Ty pojmeš bleskem myšlénky vyzdobení celého stropu, co mistr stráví několik dnů zlacením záře kol hlavy svaté Panny neb vykládáním lemu jejího roucha. Tak my jsme jen netrpěliví, co oni jsou pracovití.

Karel IV. Máš pravdu, jako vždy, milý Arnošte. Nebudu již více dotírati na mistry.

Arnošt. Dětřich dokončil právě tvůj obraz nad vchodem kaple sv. Kateřiny. — Zbývá ještě obraz císařovny.

Karel IV. Nu? . . .

Arnošt. Mistr váhá, mluvil jsem s ním včera, nechce malovat z paměti: snažně mne prosil, bych vymohl aspoň jedno sedění Její Milosti císařovny.

Karel IV. Jak to, Arnošte — to by bylo trochu divné překvapení pro císařovnu! Má seděti obrazu, který má jí býti tajemstvím až do poslední chvíle? — Je mi líto, že mistr Dětřich nemůže trefiti její podobiznu z paměti. — Věru, je to škoda. — Mám zkaženou radost. — Chtěl jsem tím Elišku překvapit! (Zadumá se.)

Alžběta (v pozadí k sobě). Ó Bože, vím dosti již, jak jsem šťastna! On myslí na mne!

Karel IV. (v snění). Ano, chtěl jsem ji překvapit. Na místě, kde chci jediné sám ve vážných dnech posvátného tehodne mluviti s Bohem svým, tam v modlitby mé má svítiti drahá její tvář, to jediné, co mne může vedle štěstí a zdaru mých Čech poutati k této bídné zeměkouli. (Píje, hlasitěji.) Arnošte, řekni mistru Dětřichovi, ať dokončí ten obraz z paměti, chci vésti jeho štětec, kde chvěti se bude v rozpacích, znám každý tah jejího obličeje, každý vlásek jejích skrání, každý záhyb jejího úsměvu! Povedu ruku jeho a vytvoří velké dílo, před nímž se zastaví budoucnost, nebo nebude malovati on, ale sama láska místo něho! Jsem snad dětinský v očích tvých, Arnošte, ale já nestvořil lásku, já ji jen vděčně přijímám z rukou velikého Boha.

Alžběta (v pozadí k sobě). Ó Bože, ó Bože!

Karel IV. Děkuju ti, Arnošte, dobrou noc!

Arnošt. Odpusť, královská Milosti — smím vznésti prosbu k tobě?

Karel IV. A ty se ptáš — ty pochybuješ?

Arnošt. Díky za důvěru tvou! Chci mluviti krátce, Jednej, jak za dobré uznáš, zamítni prosbu mou, mne tím nezarmoutíš.

Karel IV. Jsem dychtiv — vidím však spolu, že nejsi své věci přimluvčím příliš horlivým. Přeješ si . . .

Arnošt. Já ničeho pro sebe — ale vévoda Štěpán . . .

Karel IV. Chce slyšení — žádal tě o to, dovedu si to již domyslit. Nemám však chuti, milý příteli. Nerad bych, by po vzpomínce na mou Elišku se mísil mezi ni a mezi Boha nějaký stín světských záležitostí.

Arnošt. Však vévoda předstírá důležité politické poslání . . .

Karel IV. Jehož jádrem jako vždy bude jen zisk a prospěch jeho domu — (po chvíli přemýšlení). Budiž tedy. — Nemohu ti ničeho odepříti, Arnošte, a snad přece něco důležitého bych mohl propásti svou umíněností. Vždyť nemusím, vyslechnu-li vévodu, přistoupiti k jeho návrhům. Ať tedy vejde. Ale prosím tě, ať rychle přednese, co chce, jsem unaven a pak se obávám, že bych řekl vévodovi své mínění příliš ostře, kdyby měl prodlévati a státi se příliš dotěrným. — Ať tedy vejde, ty laskavě počkej s pážetem v předsíni.

Arnošt. Děkuju jménem vévody, vše vykonáno bude, jak poroučíš . . .

Karel IV. Ještě něco, Arnošte, chtěl jsem ti ukázati dar, který chystám královně. (Vyjme ze šatule na stole pás a podává ho Arnoštovi.)

Arnošt (prohlížeje pás). Krásné dílo! Jaká bohatost rytby! A ty drahokamy!

Karel IV. Dle nákresu mladého Ješka, malíře, pražští stříbrníci to shotovili, toť věru lepší práce než benátská, milý Arnošte.

Arnošt. A jaké pěkné nápisy kolem! (Čte.) „Na tom světě žádná jiná“ a co vidím, docela i verše!

Karel IV. (s úsměvem). Neměl bych říkat, že jsou dílo mé, až bys je pochválil — hleď, co vše dovede láska: ze státníka udělá učně Petrarkova, z muže horujícího mladika!

Arnošt (čte):

„Neniet div, že tůžím,
neb ze všech najkrasšej služím,
mój milý, netuž mnoho,
ač chceš, však máš pro koho!“

Alžběta (v pozadí chvěje se pohnutím a ruce spíná).

Karel IV. Ty se usmíváš? — Však nechme těch sladkých hraček. Jistě vévoda Štěpán čeká v předsíni — ač raději bych takto dále s tebou se bavil — však až po korunovaci Václava dáme si trochu oddechu. — Nu, smířil jsi se již s touto myšlénkou?

Arnošt. Co platno vzdorovati tomu, čemu nelze vyhnouti se?

Karel IV. (rychle řeč obrátí). Máš pravdu, a nevyhnutelným jest hovor s vévodou. — Ať tedy vejde!

Výstup 3.

Karel IV. sám. Alžběta v pozadí.

Karel IV. (opakuje v snění): „— však máš pro koho“ — Jen co odbudu ještě tyto poslední záležitosti, pak chci býti více tvým, moje Eliško! — Jsou to věru divné libánky — v dubnu svatba — a druhý měsíc na to jsme si jako cizí — tak to déle zůstati nemůže, ba nesmí! — Ona musí zvědět, jak je mi drahá a to brzy, hodně brzy! — Kéž by to možno bylo zítra — ba co dím zítra — ještě dnes! — Ó Eliško! — „však máš pro koho“.

Alžběta (v pozadí v těžkém boji, postoupí v před a chce se již císaři vrhnout k nohám, ten zvedne hlavu; v tomtéž okamžiku vejde do ložnice vévoda Štěpán).

Karel IV. (prudce vstane a myslí, že panoš ohlašuje příchod vévody). Ach ano, hochu, připomínáš mi návštěvu pana vévody — zapomněl jsem . . .

Alžběta (zmatena ustoupí za portiéru).

Výstup 4.

Karel IV., vévoda Štěpán.

Karel IV. Buď mi vítán, pane vévodo!

Štěpán (uklání se). Dík nejhlubší, žes mi povolil slyšení. Cítím, že nejsem právě v chvíli této nejvítanějším hostem na Karlštejně.

Karel IV. Dík za upřímnost. Jsem rovněž přímým, vévodo, a řeknu hned, žes uhodnul. — Však prosím, k věci! (Sedá.) Sedněme!

Štěpán (usedaje). Kladu v rozmluvu tuto poslední naději svou i domu svého.

Karel IV. (kývá povážlivě hlavou).

Štěpán. Ty sám, který tak dbáš o založení pevné a rozsáhlé moci rodinné, mne pochopíš, a doufám, že změníš své úmysly ještě v poslední chvíli.

Karel IV. (stále hlavou kývá).

Štěpán. Já i synové moji prosíme Tvou Milost, bys upustil od spolku s bratry mými, znáš důvody naše, starý spor i jeho kořeny . . .

Karel IV. (prudce vstane). Dobře děls, že znám spor váš i kořeny jeho. Právě, že to vše tak dobře znám, jest můj úmysl pevný a nezvratný. Řeknu ti krátce, vévodo, v záležitosti této jest marné všecko, co podnikáš. Volils špatnou chvíli i špatný začátek. Chceš najednou býti čistým v očích mých a omlouvati a zakrývati mým příkladem, co je těžkým tvým proviněním! Či nestrhl jsi jen z důvodu ryzího sobectví na sebe Horní Bavory? — Na to odpověď mi dlužen zůstaneš! Máš pravdu, já se starám o moc domu svého, ale děje se to vždy jen po cestách pravých, se mnou je vždy svaté právo a úradek bystré hlavy vždy jemu se ve všem podřizuje! Ty však jen násilím a libovůlí jsi se obohatil. Toť ten rozdíl mezi námi. — Pečuj o moc a zvelebení domu svého v mezích zákona a rád ti podám ke všemu ruky pomocné i ochranné, proti bratrům tvým však se nespojím s tebou, leda bys vrátil Horní Bavory — pak ovšem nemáš dalšího omlouvání se mnou zapotřebí.

Štěpán. Však tito vždy se nezachovali tak vůči Tvé Milosti, bys najednou jim podával ruku k smlouvě přátelské.

Karel IV. Nezachovali? Ba že, — ovšem že nezachovali! Ale kdybych měl počítati a věrně pamětliv býti, kdo kdy se ke mně nezachoval, musil bych s celou svatou říší římskou účtovati — leč to jsou, jak snadno pochopíš — věci mrzuté. Ty odbývám nejraději za hranicemi této země, zde chci míti klid a mír.

Štěpán. Jemuž obětuješ klid a mír Německa — širší, pravé říše . . .

Karel IV. O klid a mír Německa, vévodo, vy sami se postaráte, by dlouho netrval. A že mi starost o Čechy vyčítáš, tomu jsem dávno zvyknul od tvých krajanů. Nemusil bych ti ani odpovidat na tuto námitku; chci však, aby pro budoucnost bylo zcela jasno mezi námi. Cizím statkem jsem sebe neobohacoval nikdy, násilím jsem nezískal ničeho, já platil vždy hotovými penězi, a smlouvy, které kdy jsem uzavíral, jsou veřejné — nebojím se výtek přítomnosti ani soudu dob pozdějších. Nelichotím si, ano hádám, jaký bude asi o mně úsudek příštích časů v ústech tvých krajanů, pane vévodo. V jednostrannosti své řeknou, že byl jsem Čechů otcem, říše římské ale pouze otčímem. Však to mne nezarazí na dráze jednou nastoupené; vážil bych si přátelství tvého, ale hrozeb tvých lekat se, nemám věru příčiny.

Štěpán. Smlouvou s domem mým bys ku provedení zámyslů svých (ironicky) — nám ovšem na ten čas nedostupných — nabyl pevnější půdy v Německu.

Karel IV. Děkuju za starostlivost tvou, pane vévodo. (Vřele.) Zde jest každé slovo naprosto ztraceným! (Přívětivě, později s rostoucím zápalem.) Nyní však dovol, abych tě směl dlouho považovati za milého hostě nejen na Karlštejně, nýbrž i v Čechách, o které že pečuju, tak ostře mi s krajany svými vytýkáš. Leč, rci sám, je možno, pane vévodo, abychom nemilovali to, co jest dílem naším? Chápeš lásku otcovskou, pane vévodo? Je to zákon přirozený, že dítě drahé nám jest nejen tím, že naše je, ale více proto, že jeho život je životem naším. Když jsem přišel do této země, nalezl jsem všady žalně zívající poušť: města ochuzená a vypleněná, vesnice zdrané a ožebračené, panstvo zpupné, odbojné a loupežívé, lid zmalátnělý, kleslý duševně a tělesně utýraný. Začal jsem těžkou práci. A nyní, když vidím, jak se dílo mé daří, když vidím, jak země před mým zrakem zkvétá a lid bohatne, jak snaha má je pochopena a uznána, když vidím, že jsem milován — tu chci překonati sebe v lásce k této zemi. Je to poměr otce a dětí, co mne blaží v Čechách. V tom jest klíč k tomu nepochopenému od vás tajemství, mé horlivosti v Čechách a mých zde úspěchů. Však dosti o tom. Kdyby každý učinil ze své země za dobu svého panování co já jsem z Čech učinil, nepoznali byste Evropu v několika desítiletích! — Chci ještě vykonat v kapli malou pobožnost, pane vévodo. Dobrou noc! Zítra, doufám, že budeš hostem mým na lovu, jejž podnikneme do lesů berounských. Dobrou noc!

(Kyne mu a odchází zvolna do kaple; vévoda se mlčky hluboce uklání.)

Výstup 5.

Štěpán sám.

Neoblomný a v zámyslech svých tajemný jako vždy! — Však co mi zbývá: tvářiti se sladce k těmto kyselým hroznům. Teď mám ovšem dosti času býti nápomocným svému příteli, králi cyperskému, v jeho honbě po děvčatech. Ten blázínek každé páže div očima neprobodá. (ohlíží se kol) však ten hoch, co v předsíni má stráž, mně samotnému zdá se býti trochu podezřelým, upozorním naň krále Petra — jak vyhýbá se plaše každému pohledu! — a všimnu si ho bedlivěji při odchodu. (Odejde.)

Výstup 6.

(Chvíli hluboké ticho. Na to slyšeti za portiérou z venku do ložnice Karlovy vedoucí kroky a tlumený hovor, který se stává rychle zřetelnějším a prudčím.)

Petr (za portiérou). Když ti ale, hochu, povídám, že císař dobře ví o mojí návštěvě, že svolil k ní — že sám arcibiskup Arnošt za mne mluvil.

Alžběta (za portiérou). To všecko ti, pane, nespomůže. Mám přísný rozkaz nepouštěti nikoho; jediný vévoda Štěpán měl slyšení a ten před chvílí odešel druhými schody na levo.

Petr (za portiérou) Právě s ním jsem na schodech se smluvil. Císař na mne čeká — nedělej tedy okolků.

Alžběta (s rostoucím hněvem stále za portiérou). Budu volat o pomoc, to jest násilí, jímž sem, pane, vnikáš!

Petr (ještě za portiérou). Však ty popustíš — nerad lovím potmě . . .

(Mezitím vtisknul Alžbětu na jeviště.

Alžběta. Co chceš? — Já nesmím pustit nikoho a císař jest na modlitbách.

*

Petr. To mi právě vhod, milý panoši, nebo nejdu k vůli císaři, ale k vůli tobě.

Alžběta. Jsi šílený. — Proč k vůli mně?

Petr (blíži se k ní s rostouci vášní). Nač přede mnou tajnosti? — Vím všecko, všecko, sladký panoši — ty nejsi, co se zdáš . . .

Alžběta (ustupuje před nim). Nechápu, co pravíš — jsi na omylu. — Nutiš mne, bych volal o pomoc. (Stranou.) Bože, Bože, co jen si mám počíti?

Petr. Však bys tak přede mnou neustupoval . . . Proč by muž muži nepodal bez ostýchání ruku? Dej mi polibek a uvěřím, — že nejsi dívkou!

Alžběta. Ty šílíš, pane! — Pomni na hněv císařův. — Budu volati!

Petr (stále ji pronásleduje). Polibení — nebo budu volati já!

Alžběta (ustupuje). Toho neučiníš!

Petr (tiskne se k ni). Ba, že učiním! Polibení jen jediné — mne neoklameš, já tě stopoval od řeky do lesa k hradu, já vím, žes dívkou — já tě miluji!

Alžběta (posunek jakoby tasit chtěla). Zpátky, smělče!

Petr (v nejvyšším stupni vášně). Ty tedy takto se mnou chceš hovořit? dobrá, snad spíš se smluvíme! (Chce rovněž tasit.)

Alžběta (přiskoči rychle, vytrhne meč Petrovi, zlomi jej a hodi mu jej pod nohy). Zpátky, smělče! — Zde jsi se těžce sklamal, králi jerusalemský! Teď jdu pro císaře! (Odcházi k portiéře u kaple.)

Petr (žene se po ni). Stůj, zmije!

(V tom vyjde z kaple Karel IV. a za druhou portiérou objeví se arcibiskup Arnošt. Petr zaražen ustoupí, císař udiven vkroči do prostřed; Arnošt s klidným úsměvem pozoruje celé skupení.)

Výstup 7.

Karel IV. Alžběta. Petr. Arnošt.

Karel IV. Aj, náš milý bratr a host v tak důvěrném hovoru s mým pážetem. — Toť dnes z nočních návštěv ani nevyjdu! (Zpozoruje meče na zemi.) A zbraně . . . tedy spor? Aj, co to znamená?

Alžběta. Jeho Milost násilně přes můj odpor vniknul do této komnaty.

Karel IV. A tys horlivě zastával svůj úřad (K Petrovi.) Čím ti mohu posloužiti v tak pozdní chvíli, pane bratře?

Petr (ustupuje v rozpacích). Císařský pane . . .

Arnošt (předstoupi). Vina jest moje, Milosti. Zapomněl jsem po večeři Ti oznámit, že přeje si král Petr prohlednouti domácí kapli tvou při osvětlení: vyprávěl jsem mu totiž, jak lesk drahokamů zvýšen záři tisíce světel kouzelný dojem působí. Páže nevědělo o příchodu Jeho Milosti, já na to vzpomněl právě před chvilí a chvátal jsem předejiti nedorozumění; vidím s lítostí, že přišel jsem pozdě.

Karel IV. Vždy v čas, by vše bylo vysvětleno, Arnošte! (K Petrovi.) S radostí, milý pane bratře, nejen skromná domácí kaple moje, nýbrž i kaple sv. kříže a sv. Kateřiny je ti k službám; doufám, že dal milý Arnošt rozsvítit všecky svíce podél zdí! (Pokyne směrem k domaci kapli.) Arcibiskup bude tak vlídný, že provodí tě jako ve dne činil a svede tě pak druhými schody na dvůr. A nyni dovolte, pánové, bych vám přál „dobrou noc“!

Petr. Teď mne skoro mrzí dětinské přání mé; odpusť, že tak pozdě jsem vyrušoval, ctihodný Arnošt věru vinen jest . . .

Karel IV. Naopak dobře činil, že tě na noční vzezření kapli upozornil. Lesk českých drahokamů jest při záři světel vskutku okouzlující (kyne k portiéře) a stojí za podívanou. (Významně.) Dobrou noc, pánové.

Arnošt. Bůh s tebou, Milosti!

(Odejde Petr, provázen Arnoštem do domácí kaple, Alžběta se uchýlí za portiéru druhou.)

Výstup 8.

Karel IV. sám.

(Přejde ložnici, pak se na chvili zastaví.) To není pouhou náhodou! — Král Petr byl v rozpacích, — páže se rdělo a třáslo — jediný Arnošt opanoval klidně, jak jeho obyčej, všech rozčilení! Ví Bůh a svatý Václav! S tou kaplí při večerním osvětlení to byla pouze výmluva — včasná výmluva — nic jiného! Petr měl jiné zámysly. (Přejde a zastaví se.) Ale jaké? — Ani stínu nějakého důvodu nemám pro toto jeho počínání! — Proč přišel hned po mé rozmluvě se Štěpánem? — Snad ho hledal — není mi známo, že by tak dobrými byli přáteli, aby zvěděti musil hned král cyperský výsledek politického poslání vévody bavorského. Ta cesta je falešná, tou k cíli nedojdu. (Po chvili přemýšlení.) Zeptám se Arnošta, ten ví všecko! Arnošt je přímý, jest můj starý přítel. (Náhle se zarazi.) Ale kdy se ho zeptám, dnes již nepřijde, dát ho nyní zavolat, zdá se mi nevčasné — počkám do rána, musím počkat. (Zamysli se.) A což páže? — Ano, vyptám se teď pážete a zítra arcibiskupa. (Jde k portiéře vedouci do předsíně a náhle se zastavi.) Ten hoch se podivně chvěl, zdálo se mi, jakoby v tom rozčilení změnil svůj hlas — ten hlas mi byl velmi známý — jeho postava, tahy jeho obličeje . . . Bože, mně se rozedniívá . . . (Uzři na zemi přelomený meč, zvedne jej a prohlíži.) Mám světlo! — Hoch láme těžké damascenské meče jako mrkve — kdo umí to v celé říši, císařovna jedině, roztrhnouti kovový pancíř shora dolů jako kus plátna, přelomiti podkovu je jí hračkou. — To jest ona! (Jde k portiéře a opět se zastavi.) Jaké však by mohla míti císařovna úmysly? — Snad se přece klamu? — Jednám vždy s rozvahou, zde však nadarmo se namáhám překřičeti vnitřní hlas, jenž praví mi, že páže to jest císařovna! Praví to onen hlas proto snad, že toužím po ní, že milá a sladká by mi byla její přítomnost? Což klamu-li se — a vyčkat do rána, nevím, jsem příliš zvědavým; (rozhodně) pážete se však vyptám, poznám přece z několika odpovědí, na čem jsem, a je-li to ona a bude-li jako posud hráti svou úlohu výborně, budu s ní hráti také. Uvidíme! (Odhrne portiéru.) Pojď sem, hochu!

Výstup 9.

Karel IV. Alžběta.

Karel IV. Předstup blíže, hochu! — Jsi tedy poprvé na stráži?

Alžběta (s bázni). Ano, císařská Milosti!

Karel IV. Dobře jsi se držel — ale jsi začátečník a nebude ti nazbyt několik pokynů. Posaď se!

Alžběta. Nemohu přece sedět, dokud vladař můj stojí.

Karel IV. Jen se posaď, usednu také, vezmi pohár a nalij mně a sobě. Noc je dlouhá a nechce se mi spát.

Alžběta (stranou). Zdá se, že posud ničeho nezpozoroval.

Karel IV. (mezitím co Alžběta nalívá). Stát na stráži v předpokoji císaře není ještě všecko, hochu.

Alžběta. Vím, neusnout při tom je větší umění.

Karel IV. Máš ovšem pravdu. Jest však něco, co jest největší uměni, baviti pána svého v bezsenných nocích — a těch mají panovníci nejvíce.

Alžběta. Myslím však, Milosti, že je to jen vinou jejich.

Karel IV. Jsi trochu prostořeký, hochu, ale sluší ti to, pij tedy! (Pije.)

Alžběta. Děkuju, Milosti, nepiju vína.

Karel. IV. Aj, co to slyším? To se nesrovnává s tvou stateěností. (Dívá se upřeně na ni.) Lámeš meče jako třísky a vína bys nepil? Což, když si toho výslovně král tvůj přeje?

Alžběta (chytne pohár). Ať tedy žije!

Karel IV. Kdo, můj hochu?

Alžběta (v rozpacích). Kdo? — Jak říkáme, ten koho milujeme!

Karel IV. To z duše ti připíjím! (Pijí oba.) Co říkáš tomu vínu?

Alžběta. Nemohu přece tobě, císařská Milosti, haniti tváři v tvář, co je dílem tvým a pýchou tvou?

Karel IV. Tobě tedy příliš nechutná, jsi upřímný!

Alžběta. Je trpké, Milosti, trpké jako panská služba. (K sobě.) Ničeho neví, jen zmužile a srdnatě.

Karel IV. Proč jsi ji tedy vyhledával? (K sobě.) Drží se dobře, já však ji lapím. (Nahlas.) Ty, syn zámožného měšťana, sám neodvislý, nač jsi se pídil po službě u dvora?

Alžběta. Záleželo mi na tom seznati ji. Otec říkává, že třeba je znáti všecko.

Karel IV. A přidržeti že máme se nejlepšího, praví apoštol. Ale jak vidím, není panská služba v očích tvých tím nejlepším. Brzy vrátíš se domů, viď, k lokti a váze svého otce, a věř, že dobře učiníš.

Alžběta. Ano vrátím se, (smutně) zvlášť když poznám, že nehodím se k tak důležitému úřadu, jakým jest střežiti osobu vladaře a býti jeho společníkem.

Karel IV. Co to mluvíš, blázínku! Co si béřeš do hlavy, že bys nestačil mé službě? Naopak, mám tě rád, tvůj vzrůst, tvá statečnost se mi líbí, jsi jedním slovem roztomilý hoch!

Alžběta. Jak jsi laskav, císařský pane! (K sobě.) Díky nebesům, snad mne již nepozná!

Karel IV. Jak jsem pravil, jsi statečný, roztomilý hoch. Ale, poslyš, něco bych ti přece vytýkal.

Alžběta. Jsem zvědav, Milosti, a věř, že vezmu si k srdci tvé naučení.

Karel IV. Jsi zvědav? Nu dobře, malý všezvěde, mám ti mnoho co vytýkat, ano, bojím se, že noc nám ani nestačí, bys všecko zvěděl, co se mi na tobě nelíbí.

Alžběta (k sobě). Teď to začíná ztuha. — Celou noc, ó Bože! (Nahlas.) Již poslouchám, Tvoje Milosti!

Karel IV. Předně ti vytýkám, že tak málo vína piješ. Hoši tvého věku líp to umívají. Jsem však upřímným, a řeknu ti tajnou svou myšlénku. Ty piješ také dost — ale když tě nikdo nevidí, ty chceš přede mnou býti vzorem dokonalosti, chceš se tvářit jako upejpavá panenka . . .

Alžběta (zapomene se). To právě nechci, císařský pane můj!

Karel IV. Tys ještě ku své prostořekosti malý pokrytec, dokonalé páže!

Alžběta. Jak mi křivdí ten velký a vždy spravedlivý král!

Karel IV. Dokazuju právě pravdu slov tvých, jsem spravedlivý, dávám ti stále příležitost k obraně — pij tedy a dokaž opak! Věř mi, je dobré a burgundskému nezadá. (Pije.) Nuž tedy na zdraví toho, koho milujeme!

Alžběta (k sobě). Nic platno, musím pít — ale jak to dopadne! (Nahlas.) Ale já nemiluju a nemohu tedy pít!

Karel IV. Vidíš, jak mám pravdu, že z pokrytství tebe obviňuju, před chvílí jsi pil na zdraví toho, koho milujeme, a teď najednou nikoho nemiluješ; na konci mi namluvíš, žes ani posud v životě ženy sobě nepovšimnul! Tvé líčko tomu ovšem nenasvědčuje. — Což tedy nikoho nemiluješ? Hleď, jsme povinni milovati, aspoň bližního svého vůbec, a jsme-li tak způsobné páže, jak ty se zdáš, pána svého zvlášť. Mne tedy také nemiluješ?

Alžběta (opět se zapomene). Ó miluju, miluju nade všecko!

Karel IV. (k sobě). To šlo ze srdce! (Nahlas.) Hezky jsi to řekl, jakobys dívkou byl; je vidět, že zkušený jsi v hrách a cviku sladké milosti! Hleď, zde jest pás, zajisté máš též dobrý vkus, a povíš mi, jak se ti líbí. (Vezme se stolu pás.) Dříve však buď tak ochotný a pověz mi ještě jednou, jak mne miluješ.

Alžběta (vyhýbavě). Jako pána svého, nadšeně i oddaně.

Karel IV. Opět se přetvařuješ. To neznělo jako poprvé. Chci se vsaditi, že když poprvé jsi vyslovoval slovo „miluju", myslil jsi na někoho jiného, než na mne starého a zasmušilého samotáře. Však nechme toho, prohledni si tento pás (podává ji ho) a pověz mi upřímně, jak se ti líbí; vy mladí věcem těmto lépe rozumíte.

Alžběta (prohlíží pás). Pěkný, ba nádherný jest! Jaké rytiny a drahokamy — a tu jsou i verše!

Karel IV. (se zalíbením ji pozoruje).

Alžběta (čte):

„Neniet div, že túžím,
neb ze všech najkrasšej služím,
mój milý, netuž mnoho,
ač chceš, však máš pro koho!"

Jaké to dojemné verše!

Karel IV. A líbí se ti ten pás? — Nu vezmi si jej, dej ho své milence, jistě máš nějakou, bude ti zajisté vhod . . .

Alžběta (v rozpacích). Děkuji, Milosti — nemám milenky a oloupil bych někoho jiného o tak vzácný dar, který jistě původně nebyl pro mne uchystán.

Karel IV. Marné vytáčky, hochu! Vidím, žes tak pyšný ke všemu! Dobře, věřím ti, že nemáš milenky. Proto vezmi pás přece na památku dnešní první své stráže. Můžeš jej zcela dobře také sám nositi. Pojď, zkusíme ho, zdá se, že bude právě dobře, jakoby na tebe schválně dělán byl.

Alžběta (ustupuje). To sotva, císařská Milosti . . .

Karel IV. Ty pochybuješ — proto právě to musíme zkusit! Což se mne bojíš, že přede mnou prcháš? — Či mám jako král Petr tasiti na tebe? — Chceš mi zlámati meč? — To bych ti věru neradil, je to kus vzácné práce! (Vstane.) Ale pás zkusíme!

Alžběta (k sobě). Bože — teď to přijde. jsem ztracena!

Karel IV. (k sobě). Teď mi neujde! (Vezme ji za ruku, nahlas.) Jak hebkou ručku máš, a jak malou, je vidět, žes příliš mnoho tětivu nenapínal, ani oštěpy neházel. (Vezme ji kol pasu a zkouší pás.) Neřekl jsem to, jakoby schválně dělán byl pro tebe! A jak ti sluší! Ale ještě lépe by se vyjímal, kdyby zpod něho splývala blankytná říza, měl by pak mnohem většího významu! — Však co vidím, ty se chvěješ — ty bledneš a klesáš?

Alžběta (klesá mu v náruč omdlévajíc). Ó Bože, ó Bože!

Karel IV. Co je ti, ty hochu, omdléváš. Zdá se mi, že máš příliš těsný kabátec! (Posadí ji do křesla.) Dýcháš tak zimničně. (Pro sebe.) Jsem u cíle!

Alžběta. Díky, ó díky, císařská Milosti — to přešlo, je mi už lépe. (Stranou.) Teď jistě ví už všechno.

Karel IV. Jsi mi pěkný hrdina, dvě číše vína tě porazily! Ale ještě něco, hochu! Tys byl na stráži, konals dobře svou povinnost, ale králům páže meče z ruky netrhá, neláme je jako mrkve a nehází jim je pod nohy. To nebylo pěkné, hochu, pro příště se toho, doufám, uvaruješ.

Alžběta (uspokojena k sobě). Snad přece ještě mne nepoznal! (Nahlas.) A co mi zbývalo jiného, když král Petr tak na mne dotíral již za oponou.

Karel IV. (pobouřen). On se odvážil?

Alžběta. Ano, ruku mi tiskl a k sobě chtěl mne přivinout, mluvil tak divně a chtěl mne i políbit. (zapomene se) to by přece také tobě vhod nebylo.

Karel IV. (rovněž se zapomene). To máš pravdu, to ne! (Vzpamatuje se.) Ale celkem co zlého na tom, mladému, kvetoucímu hochu jako ty, rádi poklepáme na rameno a štípneme ho i do tváře.

Alžběta. Ale nelíbáme ho . . .

Karel IV. (s úsměvem). Nikdy?

Alžběta. Nikdy, císařský pane!

Karel IV. Jsou, uznáš přece, výjimky, jichž si může dovoliti hlava korunovaná.

Alžběta. Ani ta ne!

Karel IV. Výjimky, jichž si mohu dovoliti já. (Políbí ji.) Viď, že mohu, Eliško?

Alžběta (skrývá hlavu na jeho ňadrech). Pane můj!

Karel IV. Řekni „můj Karle!“ to ti lépe sluší! (Líbá ji opět.) Tak zdi karlštejnské viděly poprvé a naposled zázrak políbení.

Alžběta. A ty se nehněváš? — Ty odpouštíš?

Karel IV. Rád bych jen věděl, proč jsi to učinila, — nevím však, proč bych se hněval, ani co bych měl odpouštět. Hrála jsi výborně, má drahá — sluší ti roztomile háv pážete. Arnošt se zasměje, až se to doví, ale on jediný smí to zvědět, nikdo jiný.

Alžběta. Ví o všem, sám radil k tomu a vše nastrojil. (V tom vstoupí Arnošt.)

Výstup 10.

Karel IV. Alžběta. Arnošt.

Arnošt. Doufám, že odpustí Tvá Velebnost žert, který byl lékem zároveň.

Karel IV. Lékem? — co pravíš?

Alžběta. Ó pane, odpusť! odpusť!

Arnošt. Císařovna znepokojena tvým dlouhým pobytem mimo Prahu —

Karel IV. (vpadne mu do řeči). Žárlila snad. — Ó sladká rozkoši! Tedy žárlila!

Alžběta. Ale vždycky důvěřovala . . .

Karel IV. (s lehkou výčitkou). Tedy nebyla to pouhá zvědavost, jež tě v tomto zakuklení vedla na Karlštejn? Chtěl jsem tě překvapit, až bude hrad úplně vyzdoben i až tvoje podobizna v kapli sv. Kateřiny . . .

Alžběta. Vím všechno a v duši jsem ti již děkovala!

Karel IV. (s lehkým úsměvem). Ale přece jen jsi žárlila!

Alžběta. Ovšem, jmenuj to tak, když se ti líbí. Ale rci sám, mohla jsem jinak? Stále byls na cestách, buď v Normberce neb jinde, a sotva jsi v Praze tři dny pobyl, již zase pospíchal jsi sem na Karlštejn, kam nesmí ženská noha vkročit.

Karel IV. Jak právě vidět. — Ale pravdu máš, Eliško, ví Bůh, jak jsem dnes zatoužil po tvé slunné tváři i dobrém srdci tvém!

Alžběta. Já slyšela všecko a žehnala ti tisíckrát!

Karel IV. Tedy jsi také naslouchala? Opět jedna dobrá vlastnost dobrých pážat, ale věř, tvá žárlivost přece mne trochu znepokojuje.

Arnošt. Všecko jest dílo mé, milostivý pane! Viděl jsem smutek císařovny i vzmáhající se símě, nechci říci nedůvěry, ale klíčící omrzelosti, a mým pravidlem jest, opříti se zlu hned z počátku a vyrvati je i s kořeny. Bylo třeba pádného důkazu, že jest císařovna i v nejmenším záhybu své myšlénky na omylu — a to se podařilo!

Karel IV. (Podává mu ruku.) Děkuju ti, milý Arnošte, vrátils mi celé štěstí života! (Po chvíli k Alžbětě.) Však, sladká žárlilko, zde zůstat nemůžeš!

Alžběta. A proč ne?

Karel IV. Což může zákonodárce jednati proti vlastním zákonům? — Jen jednou jsem nucen učiniti to a co zkusím od našeho Arnošta! Jak těžce mi vytýká příští korunovaci Václava! A proto úctu před zákonem největší měj zákonodárce sám! My odjedeme.

Alžběta. A ještě teď? — V čirou noc?

Karel IV. Ano, ještě teď! Pojedeme na tvůj hrad, na Karlík. Arnošte, buď tak laskav a obstarej nám koně. Poněvadž však, jak pochopíš, mně na tom velice záleží, aby umění našeho pážete zůstalo výhradně tajemstvím nás tří, ujedeme z Karlštejna tajně — my prchneme, či chceš-li, Eliško, já tebe unesu!

Alžběta. To je výtečný nápad! — Budu unešena! — Dobrodružství na dobrodružství. — Tedy pojďme.

Arnošt. Pešek Hlavně může vás provodit.

Karel IV. Vždyť stůně —

Arnošt (s úsměvem). Doufám, že bude již také zdráv. (Odejde.)

Výstup 11.

Karel IV. Alžběta.

Alžběta (když Arnošt odešel, vrhne se císaři v objetí). Ty se tedy nehněváš? Ó díky tobě, díky!

Karel IV. Nebylo by to moudré, moje Eliško, jako nebylo moudré, že jsem pro ohledy státní tebe tak dlouho zanedbával. Však příroda vždy v čas sama nás poučí. Cit, jejž vložil Bůh nám do srdce, jest všemohoucí. Slyšelas sama, jak toužil jsem po tobě. — Teď ale jsem tvůj — a tím již zůstanu! Buď žehnána na věky, má duše!

Alžběta. Jsem trestána dosti strachem, jejž jsem vystála. Ó nedůvěra jest největší zlo na světě! Jak mohla jsem jen domnívati se, že by stín mohl padnout na tebe, to si neodpustím do smrti.

Karel IV. Já ti z duše vylíbám každý nejmenší stín lítosti a smutku! (Vede ji k oknu, jež otevře.) Hleď, jaká to noc, jak vskutku jen k lásce stvořena a ku štěstí! Údolí zahaleno v bílou, průhlednou páru, stráně všecky zperlené drahokamy rosy, chvějí se v slavnostním mlčení a s nebe po řetěze zlatých hvězd sestupuje moře míru v moře vůně! Slyš, teď zpívá slavík! — Uletl jistě ze srdce tvého, ale viď, že netouží zpět v domov svůj, ku hvězdám; že se mu lépe líbí tady u mne?

Alžběta. Zde naopak jeho pravý domov; přej, by ti tlukem srdce mého zpívala láska má po celý, celý život!

Karel IV. (políbí ji). Až ku hrobu, drahá! — Však nyní na Karlík!

(Odcházejí, držíce se v objetí. Opona spadne.)

(Dokončení.)

Jarní naděje.

Oknem jaro nakukuje
do našeho přístěnku,
a má hlava tká a snuje
pěknou jarní myšlénku;
srdce tluče, oko plane,
a z té mysli utýrané
vytrácí se po letech
žal a vzdech.

Vesna kolem tudy kráčí,
rekyně jak vítězná,
a po našich oknech stáčí
tvář se její líbezná;
usmívá se, kyne rukou,
bolest naše prchá s mukou,
jistě blaho do duše
přikluše.

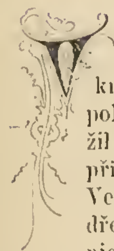
Přiklusalo, přiletělo
jako ptáček z jihu zas,
hrdélko se písní chvělo
jak to mladé srdce v nás;
houstnou olše, řehcí koně,
roste tráva po záhoně,
roste naděj' a my s ní
blaženi.

Přišel tuhý mrazík ráno,
utratil květ v zahradě,
nebe deštěm uplakáno,
pusto v háji, na sadě;
hyne kvítek, včera svěží,
na něm zmrzlý ptáček leží —
v očích místo naděje
krůpěje . . .

Em. Miřiovský.

Upomínka.

Historická črta od *Aloise Dostala.*

V krbu zapraskal oheň, prolétla jiskřička, a za chvíli pohrával si vesele plamen na protější stěně. Kroužil se, poskakoval a vesele hvízdal. Ve světnici bylo přítmí a jen od krbu se táhl světlý kruh kolkolem. Vedle kamen stála podlouhlá stolice z netesaného dřeva, v předu stůl na kozách, v pravém rohu koutnice a u okna chatrné lože. Místo podlahy hlinice, místo stropu krov pokrytý došky. V čele očazený obrázek a dvě malá okénka, vylepená papírem. To byl nábytek a úprava.

Na lavici u kamen seděl muž, stařec na pohled. Mnoho let však mu nebylo; něco jiného než dlouhá léta rozryly tváře a čelo vráskami. Tvář bledá, oko polovyhaslé. Žilovaté ruce opíraly hlavu, s bílými jako mléko vlasy. Kolem úst táhla se rýha — účinek krutého bolu. Vous šedivý, neurovnaný. Muž ten byl oděn chudě. Halena visela na vyschlých bedrách a koženky jelenice rozedrané a uspravované byly jediným jeho oděvem.

V ohništi klokotala se voda varem, a muž jakoby neslyšel. Nepozvedl hlavy, nenasypal do vody mouky, by si připravil polévku k večeři.

Venku foukal studený vítr. Vyhledal každou skulinu a dral se vší silou do světnice. Nejvíce se opíral do papíru, jímž vylepeno bylo okno. Nadmul jej a již již prorazil tenkou blánu. Na střeše skřípal plechový kohout, a topole s lipou, trouce větve o sebe, přizvukovaly.

V kamnech spadla hranice, a na stěně pohrával si oheň jako dítě, když usíná a hračka mu padá z ruky. Vítr na papír bubnoval tím mocněji. Muž se dosud neprobudil. Ruce opřeny o hlavu, tělo nakloněno ke stolu a bělavý vlas v nepořádku.

„Je to psota,“ vyrazil posléze ze sebe a pohnul sebou. „Právě tenkráte bylo tak. Vítr skučel, déšť se sněhem se sypal a tma jako v Egyptě.“

Muž pozvedl hlavu a upřel oko na papír, zápasící s prudkým větrem. Hlavou jeho táhly divné myšlénky; jedna černější druhé, a usedaly na okamžik na ustaralé skráně, jako když se vracejí přelétavci a zaklovají na stromy, volajíce mladé, bujaré jaro.

Dnešní vichřice, jaké na Rychnovsku nepamatovali na mnoho let, přinesla asi tak smutné vzpomínky rybáři Burešovi. Řekli jsme rybáři, ale mnoho ryb nenachytal. Leda když táhly čety bělavých stříbrných pstruhů k horám, rozestřel sítě a lovil. Jinak se živil rozličným řemeslem. Pletl koše a ošatky, síta a košťata, a tím se živil. Nuzně sice, ale spokojeně.

Kněžna tiše šuměla. Jen občas poskočila si sluka, zašeptala něco tajemnou řečí a prchala dále za družkami. Olše na břehu prolamovaly se větrem a nedaleký lesík dubový hučel příšerně. Tam slavil vítr v suchém listí své orgie.

Bureš šel k oknu a nahledl do zahrady před chaloupkou.

„Právě jako v onen den, kdy jsme utíkali. Jenom že ještě více sněžilo, cesty byly rozmoklé a vítr studenější."

Opět usedl rybář na staré místo ke kamnům, aby probřál si zimochřadné údy. Položil svalovité ruce na kachle a zamrazilo ho. V krbu bylo dávno vyhaslo. Bureš vzal roští, narovnal hranici a rozdmychal jiskru, jež jako perla v popelu se leskla. Ratolest za ratolestí chytala a v krbu rozpraskal se opět veselý oheň. Také přistavená ku krbu voda znova se rozkloktala a rybář nasypal do hrnku přehoušel černé mouky a špetku žlutavé soli. Vzal mísu, vylil polévku a povečeřel.

Venku dosud jako na Větrově. Skučení, pískot a vrzání nepřestávalo, a občas se zdálo, že došek slaměný opustil své stanovisko a dal se do běhu s větrem do polí. Bůh dal, Bůh vzal. Nechce-li sloužiti, ať jde. Bureš se mnoho nezlobil. Chalupa mu doslouží těch několik dní ještě, i kdyby jeden došek na ní byl. Je starcem nad hrobem a světa nepřebude. Po večeři rybář narovnal svícen, zarazil bukovou louč a šel ke koutnici. Kdo viděl nábytek ve světnici a nahledl by také do almárky v koutě, podivil by se. Dvě řady větších menších knížek v tuhých kožených vazbách objevily se zrakům našim. Chudý rybář a tolik pěkných knížek! A jaký jich obsah! Jedna poučnější druhé. Uprostřed stály čtyři svazky v nejlepší kůži. Vynikaly nad ostatní.

Bureš vzal jednu z knížek těch, zavřel koutnici a šel ke stolu. Rozevřel knihu a četl proroctví Jeremiášovo národu israelskému. Již neslyšel větru, pískotu, korouhvičky na střeše, praskotu pařezů v peci, neviděl ničeho, celým duchem byl ponořen v obsah dotčeného proroctví. Stránka míjela za stránkou, a jen občas, když dohořívala louč, zvedl se čtenář a novou nahradil.

Hlavou Burešovou táhly šedé upomínky. Viděl svoje rodiště, malou chatrč na horách rychnovských. Réva ovíjela čelo, mech kryl střechu a veliká hruška „evergle" na zápraží. Za chalupou proužek pole a kolem malá zahrádka s ovocnými stromy. Bureš viděl zřejmě otce s upracovanýma rukama, matku starostlivou, několik sousedů, kteří z nedaleké vsi Kunvaldu neděli jako neděli přišli na besedu do chalupy. Zasedli za stůl, nebožtík otec vzal bibli, právě tu, která ležela před Burešem na stole, a četl. Sousedé naslouchali. Otec se při každé kapitole zastavil, pohledl významně na posluchače a rozpředl se hovor živý o tom, co bylo právě přečteno. Zvláště jeden stařeček vynikal rozumem věhlasným. Divili se všicci, a když mluvil, umlkali a sklonili hlavy, uznávajíce pravdu slov jeho. Stařec vykládal písmo svaté, živě rozuměl každé čárce a překvapoval všechny výwody a poučením z biblických příkladů vyvedeným. Ten hodný stařec často zavolal k sobě malého Bureše, pohladil ho po vláscích a říkal: „Aspoň vy, děti, kdybyste okusily pohár štěstí a blaha. Kéž by vám z našich bolů a strastí vykvetlo utěšené ovoce spokojeného života!"

Nerozuměl tenkráte Bureš slovům starcovým, sotva mu uvázla v paměti na stará léta. Kolikráte si na ně vzpomněl a hlavou přisvědčil! Však starcem žádané doby nepřišly ani synům ani vnukům. Bureš šel v upomínkách dále. Poznal v Kunvaldě dívku jako anděla. Že byla chudá? Co na tom. Milovali se a to dostačilo úplně. Jaro blaženého života minulo, nastalo léto. Prvý paprsek žhavého slunce spálil květinu. Uvadla. Nastal první bol pro srdce Burešovo. Strastná upomínka. Neštěstí nechodí samo.

Jeden rodič stěhoval se za druhým. Dobrá matka následovala hodného otce. Bureš osamotněl na širošírém světě. Mnoho ho ovšem neznal, ale i toho potěšení, vlastně bolu, mělo se mu dostati.

Pletl koše a roznášel je po vsích. Tím se živil. Zamiloval si na svých obchůzkách jiné děvče, splácelo jeho lásku opět láskou, ale když o ni řekl rodičům, byl odbyt, aby prý si dříve udělal pořádnost se svým svědomím. Pro takového berana že dcery nemají.

Nyní teprve poznal Bureš, že jeho přesvědčení náboženské je docela jiné než nevěstino. Bože! on se asi stará o náboženství. Jak ho vychoval otec, takovým je. Na něm viny není. Vyrostl v náboženství otcovském a proto že by měl trpěti? Toho nepochopoval. Ctil a miloval otce a ten zajisté nikdy nemohl chtíti vychovati syna špatně. Kolikráte řekl, že osud synův na jeho spočívá bedrách.

Upustil od nevěsty nadobro a neženil se. Nastoupil do šlépějí otce svého. K němu scházeli se mladí hospodáři. Předčítal jim kapitolu za kapitolou a pak vykládal slovo za slovem, jak se tomu naučil od svého otce. Chalupa Burešova byla školou života. To byla trochu slastnější upomínka.

Ale pak přikvačily zlé časy. V Čechách rozburácely se větry, národ český bojoval s národem českým; bratří proti bratřím. Proč? Co vyhostilo z prsou synů českých pokoj a mír? Kdo zasadil v srdce rozbouřená svár? V Čechách vznikly hádky náboženské. Několik stran povstalo proti sobě; hned ta či ona připojila se k protivníku a napjali pak společně ostří proti třetímu.

Jak se nenáviděli katolíci a utrakvisté, s takovým záštím soptily obě strany proti Českým Bratrům, jichž kolébka byla na horách rychnovských. Bratři netěšili se dlouho pokoji a míru. Obrátili v brzku na sebe zřetel svých protivníků. Patent za patentem, dekret za dekretem. Věc ta příliš známa. Bratří se stěhovali. Daleko-li?

Z vlasti se to jde s těžkým srdcem, se vzdechem na rtech, rukama křížem na prsou. Ký div, že se Bratří skrývali v lesích, hvozdech, samotách? A úkrytů podobných na horách rychnovských je s dostatek. Také Bureš se skrýval ve sluji skalní s knězem bratrským. V neděli se scházeli k nim Bratří a kněz kázal, modlil se a oběť mše sv. sloužil. Bureš přisluhoval. Byly to doby smutné, doby velebné, doby uchvacující. Bratří žili v katakombách a na hrobech pláštěm ledové zimy zakalené přírody obětovali jako za prvých dob křesťanských. Pak na východě blyskla jitřenka. Bratří se vraceli do svých chalup, do vesnic rodných, na role dědičné. Bylo to radosti, bylo to plesu! Z katakomb českých vycházela církev bratrská.

Jen jedno oko se neradovalo, nezářilo všeobecným plesem, poněvadž uhaslo na věky. Byl to kněz bratrský. Pohrobili ho ve sluji a nástupcem jeho měl se státi Bureš.

Zatím byl kazatelem. Až nadejde doba příznivější, bude vysvěcen na službu Páně. Dvě památek odnášel Bureš ze sluje. Byla to *bible králická a zlatý kalich.*

Ale nedošlo toužených dob stálého míru. Řekl jsem, že na východě jenom zablyskla hvězda. Shasla za krátko. Nový dekret, nové pronásledování. Přišli dragouni a Bratří prchali znova. Však nestanuli na horách, přeběhli je a utíkali za hranice do ciziny.

Bureše na Kněžně v malé chaloupce nikdo si nevšiml. Pletl dále koše, obcházel vesnice a prodával svoje výrobky. Bureš znal všechny „tajné" Bratry, posiloval je, přinášel jim zprávy, dodával knihy. Kazatel bratrský měl naději, že se vrátí opět doba míru. Však nevrátila se. Košikář sestaral, nachýlil bedra a ztratil všechnu víru v blažší doby.

Poslední dekret, „že nikoho jak z nižšího tak ovšem z vyššího stavu poddaných našich v království českém obojího pohlaví při svých zastižených bludech sektářských a kacířských trpěti dále nemíníme a nechceme" – - dodal Burešovi nejvíce. Viděl, že Bratří jsou v Čechách ztraceni na dobro, viděl novou cestu před sebou do ciziny. Půjdou opět prosit o přístřeší, o práci, o kus chleba.

Bureš založil hlavu a díval se do bible. Nečetl; slzy mu kanuly na písmo. Zdálo se mu, že ze všech pravd písma sv. na očích mu tane jedna jediná věta: *„Budou se domnívati, že čím více vás budou pronásledovati, tím více Bohu slouží."*

Na střeše zaúpěl kulich a v okně papír povoloval rozkacenému živlu. Řeka hučela příšerněji a došek za doškem odlétal se střechy. Bureš vstal a šel ke koutnici. Vyňal něco zaobaleného v šátku. Byl ukryt v zadu v koutnici za knihami.

Opravil louč a rozbalil šat. Div divoucí, v chatrči se zablysklo, jako když se mraky stahují a křižují v nich blesky. Ve všech koutech zazářil jasný stín a louče borové plamen bledl při jasu, jaký náhle ve světničce zazářil. Na stole stál zlatý bratrský kalich, památka blahých i žaluplných dob. Z něho přijímali na Sboře v Rychnově ve sluji horské; pro kalich ten bojováno tolik v Čechách. Kalich byl terčem válek, byl heslem tolika přívrženců, byl štítem, byl zbraní, byl jedinou touhou. Prostý, jednoduchý kalich a taková historie!

„Půjdeš se mnou do ciziny," šeptal Bureš kalichu, jakoby byl živou bytostí. „V Čechách ti neřozuměli, snad za hranicemi ti porozumějí!" Bureš se zadíval na kov jako do očí milenčiných. Hladil jej, sehnul se a vtiskl polibek na obrubu jeho. Pozvedl jej a kochal se v lesku, jejž vydával. Znova jej postavil na stůl.

Košikář založil ruce a zadíval ze na kalich. Nosí jej jako drahou, vzácnou upomínku s sebou s místa na místo. Skrývá jej, až přijdou lepší doby, by nastoupil svoji další čestnou službu. Však nenastoupí.

„A přece nesmíš do ciziny!" zvolal náhle Bureš a uchopil kalich, svého miláčka, kolem krku. „Ve vlasti české jsi měl slučovati Bratry v jednu rodinu, býti páskou lásky jejich, zdrojem milosti, potěchou, ale do ciziny tě neponesu. Padl bysi do rukou nepřátelských a pohaněli by tě. Zůstaneš v Čechách."

Vítr fičel a déšť jen se lil s černých mraků. Byla černá, neproniknutelná tma. Jen občas na nebi skřížily se blesky a krajina se osvětlila rudým světlem. Pak zahlučel hrom, až se země v útrobách otřásala. V Rychnově osvětlena všechna okna. Lidé klečeli na podlaze a modlili se. Nebylo divu, při takové bouři stydne v údech krev a vázne hlas v hrdle. Na spaní ani pomyšlení.

V lese praskaly stromy a Kněžna hučela, čeříc vlnami zbarvenými polní hlínou do žluta. S polí hnaly se proudy vody, strhujíce hráze a proudíce v přeplněných příkopech.

Ani pták se nikde neozýval. Každý zalezl pod přístřeší nebo do hustého křoví, by se ukryl a ušel náhlé smrti. Nikde ani živé duše. Jen od Burešovy chaloupky se mihl stín zahalený do pláště. Ký div, tajemný noční chodec vzdaloval se od přístřeší a bral se do polí. Ve světnici dohořívala louč, pak sklesla na podlahu a uhasla. Byla kolkolem čirá tma a jen občas blesky se křižovaly a hrom zarachotil.

Muž zahalený pláštěm pomalu stoupal do stráně kluzkou pěšinkou. Chytal se kořenů a křoví a několikráte klesl. Rychle vstal a drápal se na stráň.

Zahoukl hrom a blesk jako lesklý had vjel do blízkého dubu. Hned lítaly třísky, praskal kmen a listí jen jen pršelo. Stoletý velikán byl mžikem poražen. Zasmálo se nebe a nový blesk na stráni. Co byl prvý zanechal, druhý dodělal. Kmen rozdroben ve třísky a větve daleko pohozeny. Ve mracích nový smích, až husí kůže naskakovala a v hlavě to brnělo, nohy klesaly a v očích se dělaly mžitky.

V staveních znamenali se křížem a trnuli strachem.

Jen na stráni muž na kůži promoklý stál pevně, jakoby žádná moc nebeská ni pozemská neměla k němu přístupu. Blesk osvětlil Rychnov a Bureš se zadíval směrem ke svatohavelskému kostelu. Myslí jeho táhly myšlénky slastných dob, kdy ve Sboře rychnovském účastnil se schůzí, pobožností, zpěvů a porad. Pak se otočil něco málo k západu. Nový blesk osvítil dvůr Lhotku Žalmanovu. Kde jsou ty časy, kdy sedmdesát stařešin z jednoty radilo se o kněžstvu bratrském? Minuly doby ty a nastalo pronásledování. Bureš stiskl šat zabalený k srdci jako nějaký poklad.

Stál dlouhou chvíli v dešti, na větru, v přívale jako socha z pískovce. Ani sebou nepohnul. Nic ho nevyrušilo z dum slastných, z upomínek bolných.

Posléze vzchopil se Bureš, schoulil se do promoklého pláště a spěchal přes pole, přes meze, příkopy, luka, jakoby prchal před nepřítelem. Déšť se dosud lil a nebe se přímo „otvíralo".

Za Lhotkou v malém údolí stanul a čekal, až novým bleskem osvětlí se krajina. Pod paždí tiskl opět vší silou k tělu šat a v něm ukrytý nějaký zajisté drahý předmět. Zablysklo se a před nohama Burešovýma osvícena hladina nevelkého jezera. Košikář znal je dobře, řezal zde proutí nejednou. Věděl, jak jezero hluboké. Kámen padal dlouhou chvíli ke dnu. Bylo-li jasno a jezero ničím nezkaleno, viděl bys na dno pokryté kamením a vodní travou. Jezírko bylo kuželovité jako trychtýř. To věděl dobře Bureš.

Chvíli stál na hrázi. Na proutí asi nešel, ani na rákosí, poněvadž byl zásoben a v noci by nesnadno bylo řezati na srázném břehu mokré rokyti. Co zde chce? Proč se dívá do vody tak smutným okem? Chce snad konec učiniti svému životu — stařec nad hrobem? A proč by zde hledal rovu, maje proudy Kněžniny hned pod okny?

Bureš rozbalil šat a uchopil pravicí předmět, jejž byl cestou tak tiskl k prsoum. Zadíval se na drahokam

ten. V tom zablysklo a nad jezerem zazářilo jasné světlo. Bureš stál nad jezerem jako prorok Jonáš u Ninive a v ruce se blyštil zlatý *bratrský kalich*. Proud světla rozlil se od kovu na všechny strany a ve vodě objevila se pošmurná postava Bratrova.

Stařec přitiskl ke rtům zlatý kov a napřáhl pravici.

„Slíbil jsem ti, drahý klenote, drahá památko Českých Bratří, že nepůjdeš s námi do ciziny. Jako pochována v Čechách naše českobratrská víra, tak i ty odpočívej v lůně mateře vlasti! Jsi z české země, vrať se do útrob jejích. Spi klidně jako ti, jež jsi napájel nebeským nápojem, jež jsi sytil nebeskou manou. Budiž s tebou pochována upomínka nešťastných Bratří. Jim jsi sloužil, mezi nimi odpočívej. S Bohem, kalichu českobratrský!“

Bureš vztáhl ještě výše pravici a pak mrštil kalichem do prostřed jezera.

Zažbluňkly vody a jasný blesk sprovázel kalich do hlubin. Na vodě udělala se kola, šířila se do dálky a zanikala.

Ustal déšť, vítr ulehl někde v houští a pohrával si jen listím, na nebi se rozběhly mraky a jasná hvězda vyplula na oblohu. Světla v domech uhasínala, obyvatelé se kladli k tichému spánku. Však dost vystáli strachu.

Nad jezerem dosud muž jako z mramoru. Jen ruka dříve napřažená sklesla a sepjala se s levicí jako k modlitbě.

V přírodě ticho a v duši Burešově bouře.

„Lépe by bylo ve vlnách s tebou než ve vyhnanství, jež nás čeká s trpkým ovocem neodkladně . . .“

Za krátko z Rychova znova utíkali Bratří. V zadu šel stařec pomalu, jen co noha nohu mine. Pod paždí nesl králickou biblí pro útěchu na stará kolena. Kalich pochoval v Čechách s českobratrskou vírou.

Píseň.

Listí se třese
po českém lese,
prožloutlé padá, ve vřes se skládá.
Bůh ví, jak asi ta příští doba
přes kraj se snese!

Po české půdě,
v kamení, v hrudě,
něco se děje, něco se chvěje,
Bůh ví, že proto listnaté lesy
barví se rudě.

Kam noha vkročí,
vítr se točí.
Venkovan chvíli v tísni se chýlí,
a jak mu vítr v tělo se zpírá,
vlhnou mu oči.

Po českém mlází
chladno se plazí,
u kaple v chvojí český lid stojí
a přes ty mužské odkryté lebky
podzimek mrazí.

Fr. X. Svoboda.

O domácím životě Niasovců.

Píše MDr. *P. Durdík.*

(Pokračování.)

Kdo chceš rozuměti básníkovi, jdi tam v ty kraje, kde pěvec pěl. Podobně lze říci, kdo chceš poznati divochy, jak skutečně jsou, musíš jíti k nim a přebývati mezi nimi, abys je pozoroval v jich obyčejném životě, při jich každodenním zaměstnání. Cestovatelé spěchají dále do jiných krajů a nemají ani času, aby vnikli do jich povahy a seznámili se s jejich názory. Divoch cítí před bělochem, když ho vidí poprvé, instinktivní odpor a jakousi ošklivost, asi tak jako běloch před mrtvolou; divoch je před bělochem nesmělý, zaražený, ostýchavý, plachý, nepokojně koulí očima jako divoká kočka, která upláchnouti nemůže. Jakási nejistota a bázlivost zračí se v celé jeho bytosti — tento strach při styku s úplně cizí a neznámou mu osvětou charakterisuje divocha.

Obyčejný cestovatel po několikadenním pobytu činí si na rychlo několik poznámek o tuzemcích jím viděných — avšak mezi *skutečnými* tuzemci, a těmi, kteréž popisuje on, jest takový rozdíl, jaký jest asi mezi orlem *na svobodě* a orlem *ve zvěřincové kleci*. Proto i ten, kdo mezi divochy dlouhou dobu žil, jinak je líčí než kvapný cestovatel, jenž svou zápisní knihu poznámkami plní tak ledabylo a píše, co mu řeknou. Dlouho to trvá, než divoši si zvyknou bělochovi — běloch bližší známost může urychliti rozdáváním malých dárků, udilením rady a léků v nemocech, zvláště když lék účinkuje velmi rychle, na př. chinin proti zimnici, natírání proti rheumatismu.

Rozhledněmež se tedy po ostrově.

Vesnice niasovské rozkládají se vždy na horách, což v zdravotním ohledu velmi je výhodné — neb vznášejí se takto nad bahnitou půdou — domy spočívají na přepevných, asi 2 m. vysokých sloupech, kteréž jsou postaveny přímo a průsečně, tak že dům při zemětřesení nemůže tak snadno spadnouti, domy jsou obšírné, větrané a pouze z tvrdého dříví pevně a trvanlivě postaveny, bez železa. Chce-li kdo do domu, musí vylézti po řebříku. V bohatých vesnicích jsou domy velmi hezké; z průčelního okna takových domů pohlížejí na cestovatele postavy silné, mohutné, se zdravou barvou v obličeji; často

vidíš v bohatých domech leporostlé ženštiny s pravidelnými a příjemnými rysy v obličeji. Jak již řečeno, po řebříku do domu vcházíš. Jako v Evropě říkají (o nemilých a nevítaných hostech) „před nosem jim dvéře zavřel“, tak i zde: „před nosem jim řebřík vytáhl“ — dále „ukázati někomu řebřík“, je tolik, jako u nás „ukázati někomu dvéře“ (t. j. aby se poroučel). Vytáhnouti řebřík, jako u nás: zavříti dům na zámek.

Niasovský hospodář zabývá se obděláváním polností a chovem dobytka. Vepřový dobytek tvoří národní bohatství na Niasu. Počtem vepřového dobytka vyjadřuje se míra bohatství ostrovana, jako počtem sobů bohatství Laponce, počtem velbloudů bohatství Araba, počtem rohatého dobytka bohatství evropského sedláka. Toto zaměstnání Niasovců zrcadlí se též v jich dogmatice — jako sami mají dobytek, tak sebe opět pokládají za dobytek boha Lature. — Niasovci krmí dobytek dvakráte denně, tak krmí Lature i lidi, dávaje jim žně dvakráte do roka, neb den, dle letopočtu nejvyšších bytostí, trvá jeden rok pozemský; — jako Niasovci, kdy se jim zachce, dobytek zabíjí a jedí, tak činí i bůh Lature s lidmi, kteří umírají, když Lature stíny lidí jí.

Dále v každém domě lze nalézti mnoho drůbeže, kočku a psa. Niasovec drůbež nerad prodává, neb jí sám potřebuje předně k obětem svým bůžkům, a pak uhosťuje hospodář i hosti své kuřaty. V mnohých krajích zabývají se též chovem koz. — V každém domě je pes k hlídání domu, je to zvíře více méně polozdivočilé s nažloutle rezavou srstí, se stojacíma špičatýma ušima, jevící pouze příchylnost k domu, kde jísti dostává, zrovna jako kočka. — Honba na divoké kance je velmi oblíbena, též na jelena, jehož parohy často mi byly ke koupi nabízeny. Velikou zábavu mají ostrované honbou na opice a velmi se na ni těší. Když hejno opic zvolilo si za bydliště o samotě stojící strom, tu vesničané strom obklopují, kamením a poleny po opicích házejí, až konečně opice ve strachu na zem seskakují, aby utekly — než jak na zemi se ocití, čeká je smrt; — mají totiž chutné maso, tak že Niasovci tuto velmi hlučnou a veselou zábavu požitím rozkošné zvěřiny ukončují. Opic na ostrově jsou dva druhy: černá (Semnopithecus maurus) a hnědá (Ceropithecus cynomologus), oba druhy jsou malé, ale velmi švitořivé.

Lov ryb je velmi oblíben, a provozují jej rozličným způsobem. Předměty k tomu potřebné jsem nasbíral a čtenář může je spatřiti v Náprstkově Průmyslovém museu. Hezký je to pohled, když za tmavé noci až do sta rybářů s hořícími pochodněmi ryby loví; moře zdá se býti oživené fantastickými postavami — ticho je při tom úplné, neboť rybáci nemluví, aby ryby nepoplašili — i vidíš pouze míhati se zářivá světla v nepravidelných pohybech a pohlížeje zdáli na toto pestré divadlo mimoděk se zamyslíš...

Ostrované obdělávají pole a sice rýžová — suchých polí rýžových je dosti na ostrově a často v úrodných letech bývá rýže do Padangu vyvážena spolu s vepřovým dobytkem. Obchod mezi Niasem a Padangem prostředkují Číňané, jichž je na ostrově samém usazeno asi 120 osob. Rýžových polí mokrých, t. j. s pravidelným a umělým zaplavováním, na ostrově není, neb k obdělávání takových mokrých polí, kteráž dvakráte do roka a vždy jednou tolik rýže dávají než suchá, je potřebí pluhu a zvířete, kteréž by pluh táhlo, než tažného a hovězího dobytka na ostrově není. Způsob, jak rýžová pole zakládají, je velmi prostý: kus neobdělané půdy, jíž je na ostrově hojnost, od houští keřů a dlouhorostlé trávy očišťují ohněm — vše zúplna shořeti musí, načež holí díry do země dělají a do nich rýžové sazeničky kladou. Tím je vše ukončeno. Asi za pět měsíců je žeň — na poli ještě rýži z klasů vylušťují, do vesnice odnášejí, zde suší a uschovávají. Na poli, z něhož rýži sklidili, sázejí následující rok sladké brambory (obi), — listí z této rostliny dávají za píci dobytku, a bambulovitých kořenů užívají za svůj pokrm. Pro denní potřebu odnášejí je poznenáhla z pole, pokud tam něco je, potom pole nechají ležeti ladem po mnohá léta. — Též sagovou palmu sázejí, ne však k dobývání sagové mouky, nýbrž aby měli listí k pokrytí střech. Kokosových palem je nepřehledné množství, neb ořech, t. j. bílé jeho maso tvoří část píce pro dobytek a rovněž pokrm pro tuzemce. Též tabák sázejí, avšak chuť niasovskéko tabáku je velmi ostrá a odporná. Často je viděti na stromech blíže domů vinouti se rostlinu siri; při tom pěstují pinangovou palmu a rostlinu nauclea gambir, neb obojí, pinangových oříšků a šťávy z gambíru užívají při žvýkání, jehož jsou velicí milovníci, mladí i staří obojího pohlaví.

Podívejme se do domu niasovského — a pohleďme na práci muže a ženy. Muž seká dříví v lese a přináší je domu, dohlíží na dvůr, dohlíží, aby při východu a západu slunce připravena byla píce dobytku, záležející z vařených listí obi a rozetřeného ořechu kokosového, — píce musí se dobře utlouci ve velkých dřevěných korytech. Dále chodí mužové na hon, na ryby, a provázejí ženy na pole, jsouce jim na ochranu; než na poli obyčejně žena sama pracuje. Ženy konají těžké polní práce, vaří doma, ošetřují děti, tkají rozličné látky, — jejich nejnamáhavější zaměstnání jest však, že každodenně na zádech, neb na hlavě musí nositi s pole těžká břemena polních plodů a velké kupy listí pro píci dobytku, s tímto břemenem přes hory a doly, přes bahna, příkopy a řečiště musí se tahati. Děvčata též v domácnosti musí pomáhati a zahálеti jim matka nedává. Vůbec na Niasu ustavičně vidíš, jak ženy pracují v poli a v domácnosti, kdežto muž chodí s prázdna a jaksi na úlohu dozorce si zahrává. Často je viděti malé děti, od 2—3 let, jak vodu nosí do hospodářství v bambusových rourách na ramenou, a jak s paseky dříví k topení na zádech odnášejí.

Rodiče již malé děti zasnubují budoucím manželům, na př. čtyrleté děvče je zasnoubeno sedmiletému hochu z blízké vesnice; rodiče mezi sebou si to umluvili, všecko stran budoucího sňatku vyjednali a též stran sumy se dohodli, kterou ženich za nevěstu bude musit zaplatiti. Na Niasu totiž ženich nevěstu si koupiti musí od rodičů. Děti po svém zasnoubení nevídají se vespolek, nikdy se nescházejí a jen před samým sňatkem se setkávají v přítomnosti obou rodin. Syn, když doroste, nemusí rodičů poslechnouti, nejsa zodpověden za jejich hloupost — a jestli sňatek se neuskuteční, pak ztrácejí rodiče ten kus zlata neb dobytek, jež co závdavek rodičům budoucí nevěsty darovali.

Kupní cena nevěsty.

Ženich musí si nevěstu koupiti. Nějaké běžné mince nebo peněz na ostrově není a *vše* bez rozdílu zlatem se platí — dávají kousky zlata za drůbež, dobytek, stavební

*

dřívi a za všecky ostatní obchodní předměty. Toto zlato Číňané na ostrov dovážejí a hlavně za dobytek vyměňují. Je v oběhu šest rozličných stupňů zlata dle čistoty jeho, t. j. dle toho, jak je smíšeno stříbrem neb mědí — všech těchto smíšenin mají pohlaváři průbný vzorek a jsou povinni bdíti nad jejich pravostí. Nejčistší zlato je zlato prvního stupně, nejméně čisté je zlato šestého stupně. Zlato počítá se dle jisté jednotné váhy, nazvané tahil, vážící asi 12 grammů. Každý stupeň čistoty zlata má své jméno; v obyčejném obchodě je v užívání zlato čtvrtého stupně a nazývá se ariso. — Cena za nevěstu obnáší od 20—300 tahil zlata čtvrtého stupně; to jest na naše peníze převedeno od 120—2000 zl. Cena není stálá, je rozličná dle krásy a stáří děvčete a dle stavu a zámožnosti nevěstiny rodiny; též kupní cena je větší, když ženich trpí kožní nemocí, na př. nezhojitelnou šupinatostí kůže. Žena stává se majetkem mužovým, rodiče ji prodávají. Jako při všech obchodních a kupeckých dodávkách hledí kupující dostati zboží co možná *lacino*, a prodavač hledí zase zboží prodati co nejdráže a co nejrychleji, aby zboží se nezaleželo. Obyčejně nebývá ženichem *celá* summa vyplacena, nýbrž jen asi polovice a později po částkách v umluvených lhůtách ji splácí. Avšak velká část summy již před sňatkem musí býti pohotově, již proto, aby výdaje se sňatkem spojené mohly býti zapraveny. Spravedlivé rozdělení kupní ceny mezi příbuzné nevěstiny je úlohou pohlavára, v jehož přítomnosti v stav manželský vstupují, kdežto kněz předepsané obřady a modlitby vykonává.

Nejchudší ženich z okolí Gunung Sitoli je povinen zaplatiti za nevěstu toto: Otci nevěsty, matce nevěsty a nejstaršímu bratrovi nevěstiny matky po 1 tahilu, a sice zlatem nejčistšího stupně, — bratrům a sestrám nevěsty 2 tahily zlata čtvrtého stupně, — ostatním příbuzným nevěsty 1 tahil zlata šestého stupně, — 1 tahil zlata pátého stupně je na rozdanou vesničanům, kde sňatek se slaví, — ostatní summa připadá v určitých částkách pohlaváru, pak knězi, jenž sňatečný obřad vykonává, a konečně vesnickým starostům z okolí. Půl tahilu dostává ten, jenž svého času závdavek do domu nevěstina přinesl. K svatební hostině a uctění vesničanů ženich dodati musí 2 kusy výtečného vepřového dobytka, tak že ženich platí až se prohýbá a obyčejně po uši do dluhů upadá. — Všecky tyto kusy zlata a dobytek obnášejí dohromady asi 150 zl.; nemá-li je ženich, vypůjčí si je u pohlavára nebo bohatého souseda, a učiní dluh, jenž pak později svobodu jeho může ohrožovati, neb dlužník, jenž po uplynutí jisté doby dluh nezapravuje, může se státi otrokem věřitele. Než niasovský ženich mnoho o budoucnost hlavu si neláme a raduje se z přítomného štěstí.

Nechť je kupní cena nevěsty velká nebo malá, — tu vždy otec a příbuzní nevěsty (děd a bába, bratři a sestry, strýčkové a tetičky nevěsty) dostávají asi tři čtvrti kupní ceny, pohlavár a kněz asi čtvrt kupní ceny. — Za to dostávají novomanželé od rodičů *nevěsty* dárky, a sice tkané látky, zlato, dobytek neb drůbež, než cena neobnáší ani čtvrtinu toho, co ženich za nevěstu byl zaplatil. Tyto dárky bývají doručovány nevěstě.

Kupní cena vdovy je o polovic menší než zač byla koupena co děvče. — Při dobrovolném rozvodu manželství, když má muž nechuť k své ženě, na př. když byli v dětství zasnoubeni a nyní muž lituje uzavřeného sňatku, vrací se žena do domu svých příbuzných a může opětně se vdáti, jen že pak kupní cenu dostává její první muž a ne příbuzenstvo ženy.

Do stavu manželského vstupují takto:

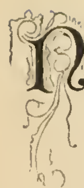
Mladík, jemuž děvče se zalíbilo, posílá (buď se srozuměním neb i bez souhlasu svých rodičů) svého důvěrníka k rodičům nevěsty s prosbou, aby mu dceru za manželku dali — a nabízí jim závdavek. Závdavek tento záleží asi z dvou liber mosazného drátu, z něhož vyrábějí kruhy pro předramení. Přijetím závdavku rodiče dali na jevo, že jsou ochotni k dalšímu vyjednávání: nastávající ženich dá jeden tahil zlata k zabití vepře na upravení hostiny; obyvatelé z celé vesnice a příbuzní nevěsty bývají pozváni k této hostině a tu též veřejně se mluví o nastávajícím sňatku. Mezitím hned po přijetí závdavku již obě strany se daly do vyjednávání, kdy sňatek bude, a spolu se shodly o ceně za nevěstu a v jakých lhůtách vše má býti vyplaceno. Jakmile párek je sobě zasnouben, není dovoleno, aby zasnoubenci se viděli — je to jaksi požadavkem zdejší mravnosti, aby zasnoubené děvče ve veřejnosti se neukazovalo, i zůstává hezky doma; snoubenec však její též v domě své nevěsty okázati se nesmí. Teprv den před svatbou ženich přichází do domu nevěsty, aby odevzdal tu část kupní ceny, kteráž rodičům nevěsty připadne — avšak odchází opět aniž by svou nevěstu byl spatřil. — Sňatek se slaví v domě nevěsty, bydlí-li nevěsta a ženich v téže vesnici: je-li však nevěsta z jiné vesnice, tu svatba koná se v domě ženicha. Vstoupení v sňatek děje se velmi prostě: snoubenci sedí na zemi vedle sebe, před bůžky pradědů; kněz klade do úst každého snoubence z téže misky kousek vepřoviny, která obětována byla bůžkům a kterou oba snoubenci současně požívají; pak kněz odříkávaje požehnání a blahopřání, ruku nevěsty klade do ruky ženicha, načež hlavy obou snoubenců dohromady lehce srazí; tímto sražením je sňatek vykonán i nabyl tím také pevnosti, že při obyčejném stavu věcí pouze smrt snoubence může rozloučiti. Spolu pohlavár zvýšeným hlasem vypočítává jména celého toho rodokmene, všecky rody a kolena, k nimž nyní novomanželka skrze svého manžela náleží; při jmenování jednoho každého rodu udeří vždy pohlavár novomanžela silně do pravé lopatky, aby tím pozornost jeho vzbudil a by rodokmenu ženina nezapomínal. Pohlavár ohlašuje cenu nevěsty a pod jeho dozorem dělí se summa mezi příbuzné nevěsty; pak je veselka, zpěvy, tance. Veselka trvá tři dny — mužové a ženy sedí tu odděleně od sebe, a hodují. První měsíc mladá manželka se stydí při potkání svých nevdaných družek, jakož již i při oddavkách byla měla slzy v očích a tvářila se, jakoby se cítila přenešťastnou osobou. Tak toho zde žádá obyčej, aby nevěsta při oddavkách byla hodně smutna, ustavičně jen před sebe upřeně hleděla, kolem sebe se neohlížela, aby v očích slzy měla a hodně strápeně vypadala.

(Pokračování.)

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Pokračování.)

Nela učinila několik kroků, ale Golfin chopil ji jako dravčí tlapou a držel ji pevně za ruku. Při tom ucítil prudké, horečné bití její tepny.

„Pojď sem," řekl. „Od tohoto mžiku, ať chceš nebo nechceš, jsi mou otrokyní. Jsi mou a neučiníš ničeho, co ti neporučím. Ubohé stvoření, plné horoucího citu, živé obrazotvornosti, poctivosti a pověry — jak obdivuhodná to v tobě duše, stvořená ke všemu dobrému — ale jak zmořena tím divošským stavem, ve kterém jsi žila, tou opuštěností a nedostatkem poučení, o němž nemáš ani nejmenšího ponětí. V jaké to čisté společnosti žijeme, která až do této míry zapomíná svých povinností a nechá hynouti lidskou bytost takovým způsobem! — Pojď sem; již ode mne nepůjdeš; lapil, ano, to jest to slovo, ulovil jsem tě uprostřed doubrav, ty lesní divočko, lapil jsem tě do pasti, a teď to zkusím u tebe s vychováním. Uvidím, dá-li se tento krásný diamant obrousit. Ach, co ty všechno nevíš! Já ti odkryju nový svět v duši tvé, naučím tě viděti na tisíc úžasných zázraků, kterých jsi až dosud nepoznala, ačkoliv o všech máš v sobě pojem zmatený a neurčité tušení. Necítíš ve své ubohé duši — jak to mám říci? — štěp, poupě jedné ctnosti, která jest vzácnou matkou všech ostatních, pokoru, ctnost, která jest nám — ač podivně to zní — zdrojem té nejhlubší radosti, když vidíme se níže státi jiných? když vidíme, že jiní jsou dokonalejší nás? Necítíš v sobě také odříkání, kterýmžto tak rádi se obětujeme za jiné a činíme se malými, jen aby jiní byli velcí? Ty se tomu naučíš, naučíš se položiti svou nesličnost k nohoum krásy, hleděti klidně a vesele na vítězství jiných a spoutati to velké své srdce, pokořujíc je docela, aby již nikdy nepocítilo závisti a hořkosti, aby milovalo všechny bez rozdílu a nejvíce ty, kteří ti ublížili. — Potom budeš tím, k čemu jsi určeno svým stavem přirozeným a vlastnostmi, které máš od narození. Nešťastná! Narodila jsi se ve společnosti křesťanské a nejsi ani křesťankou; tvá duše žije v tom stavu básnického koření se přírodě — ano, mluvím tak, třeba bys tomu nerozuměla — v jakém žili národové, po kterých zbylo sotva památky. Ovládají tě cit a náruživost, a zevnější podoba jest jednou z tvých nejmilenějších božství. Pro tebe minula marně osmnáct století, zasvěcených povznešení lidského ducha. A jakého že jména zasluhuje ta sobecká společnost, která dopustila, abys vyrostla v takové bídě? Nechala tě vyrůstat v samotě štol, neučíc tě znáti písmeny, nedávajíc ti poznati jediné vzácné vydobytosti lidského důvtipu, nejprvotnějších pravd, které nyní ovládají svět; ba nevychovali tě ani v té nejnižší dětské škole, kde neučí téměř ničemu; ba nedali ti ani nejchatrnějšího poučení v náboženství, kterým se tvá rodná země tak vychloubá. Sotva kdy viděla jsi kostela, a když, viděla's tam jen obřady, které ti nikdo nevysvětlil; sotva že umíš odříkati modlitbu, které nerozumíš; nevíš ničeho na světě ani o Bohu, ani o duši. Ale všechno zvíš; budeš jiná; přestaneš býti Nelou, to ti slibuji a budeš dívkou řádnou a ženou dobrou."

Nemůže se říci, že Nela rozuměla této řeči, pronešené Golfinem s takovou prudkostí a ohněm, že na okamžik zapomněl osoby, ku které mluvil. Ale slova jeho dopadala jako mocné kouzlo na její cit a jeho myšlénky vnikaly měkce do její duše, nalézajíce tam klidného stánku. Zdá se, že se u prosté dívky jevil celý ten velký, mocný vliv, kterýmž vyšší důvtip ovládá duši méně vzdělanou. Smutná a mlčíc opřela hlavu o rámě Teodorovo.

„Pojďme tam," řekl doktor rozhodně.

Nela třásla se na celém těle. Na čele vyvstal jí pot a Golfin cítil ledovou mrazivost jejích rukou a prudký tlukot její tepny; ale nedávaje se těmito fysickými příznaky utrpení ve svém úmyslu zvrátit, trval na něm ještě pevněji a opakoval:

„Pojďme, pojďme; zde je zima."

Vzal Nelu za ruku. Nadvláda, kterou nad ní měl, byla tak veliká, že se dívka ihned zvedla a poodešli tak spolu několik kroků. Náhle se Nela zastavila a padla na kolena.

„Ó pane!" zvolala hrůzou, „neberte mne s sebou!"

Byla bledá a jako zničena hroznou rozrušeností tělesnou i duševní. Golfin ji chtěl pozvednout. Bezvládné tělo ubohé dívky sebou vlastní silou ani nehnulo. Musil ji zvedati jako mrtvolu.

„Onehdy," řekl Golfin, „musil jsem tě na tom samém místě vzíti do náručí, protožes nemohla jít. Dnes učiním to také tak."

I zvedl ji a nesl dále. Žhoucí dech dívčin ho pálil na obličej. Klesala, svadlá a uchřadlá jako rostlina vytržená z půdy, kde nechala kořeny.

Když se blížili k Aldeacorbě, cítil Golfin, že se mu stává břímě méně těžkým. Nela vzepjala šíji, zvedla ruce jako v nejkrajnějším zoufalství, ale mlčela.

Vešli do domu. Vše bylo ticho. Služka vyšla jim vstříc a na pokyn Teodorův vedla je bez hluku do pokoje Florentinina.

Tato byla samotna: pokoj byl osvětlen zmírající již lampou. Florentina klečela na zemi, opírajíc ruce o židli a pohroužena v tichou, vroucí modlitbu. Ulekla se, vidouc v tak pozdní hodinu vstupovati muže do svého pokoje, ale leknutí ustoupilo úžasu, když spařila to břímě v náručí Golfinově. Překvapením nemohla ze sebe vypraviti slova.

Golfin složil starostlivě své břímě na pohovku a řekl:

„Tady ji nesu . . . Nuže, — nejsem dobrým honcem na motýle?"

XX.

Nový svět.

Vraťme se o několik dní zpátky.

Když byl Teodor Golfin ponejprv zvedl obvazek s očí Pavla de Penáguilas, vzkřikl tento hrůzou. Všechny jeho pohyby směřovaly nazpět. Vztáhnul ruce jakoby se opříti chtěl o jeden bod, aby mohl lépe couvati. Osvětlený prostor zdál se mu jako nezměrnou propastí, do kteréž myslil, že spadne. Pud sebezachování nutil ho zavříti oči. Povzbuzován Teodorem, otcem a ostatními

z domu. kteří cítili nejhlubší úzkost. rozhledl se znova, ale jeho strachu neubývalo. Obrazy vnikaly, abychom tak řekli, do jeho mozku násilně, jeden přes druhý, zrovna jako divým útokem, tak že myslil, že o vše, co bylo kolem naráží. Vzdálené hory zdály se mu blízky na dosah ruky, a věci a osoby okolní zrovna jakoby se mu byly do očí střemhlav vrhaly.

Teodor Golfín pozoroval tyto úkazy s nejživější zvědavostí, neboť byl to druhý případ vyléčení takovéto slepoty, který se mu za jeho praxe namanul. Ostatní neodvážili se jeviti svou radost: tak rozrušovalo je a udivovalo pohnuté započetí výkonů zrakových u šťastného nemocného. Pavla zmocnila se radost až šílená. Jeho čivy a fantasie byly hrozně rozčileny a proto považoval Teodor za moudré uložiti mu poklid. Pravil s úsměvem:

„Pro dnešek jsme viděli dost. Nevstupuje se ze slepoty do světla, nevchází se do veliké říše slunce jako vcházíme do divadla. Toto jest znovuzrození spojené také s mnohou bolestí.“

Později jevil mladík tak horoucné přání, užiti opět svého nového, vzácného daru, že Teodor svolil otevříti mu skulinu do světa viditelného.

„Mé nitro,“ řekl Pavel, líče svůj prvotní dojem, „jest zaplaveno krásou, krásou, jaké jsem dříve neznal. Jaké to byly věci, kteréž vstoupily do mne, plníce mne hrůzou? Ponětí prostoru a velikosti, kteréž jsem míval v míře jenom nedokonalé, představilo se mi jasně a děsivě, zrovna jakoby mne byli vyvlekli na nejvyšší horu a svrhli mne odtud do nejhlubší propasti. Vše jest tak krásné a velkolepé: ale třesu se, dívaje se na to. Chci se znova o to pokusit a pocítit znova tyto velkolepé dojmy. Vůči té veliké oblasti krásy byl jsem jako zničen: byl to zjev plný klidu a veleby, chýlící se ke mně, aby mne pojal v své nitro. Viděl jsem celý vesmír hnáti se ke mně a zůstal jsem jako ochromen hrůzou. Nebe bylo velkým naslouchajícím prázdnem, — nikoliv, nevyjadřuji se jasně: — bylo jako zjev skrz na skrz nadaný výrazem. Celý ten soubor nebes a hor mne pozoroval a běžel ke mně; — ale všechno bylo chladné a přísné ve svém velkém majestátu! Ukažte mi něco jiného, vroucně vlídného. Nelu! — kde je Nela?“

Když byl tak řekl, odkryl Golfín znova jeho oči světlu, a opatřiv je příhodnými skly uvedl jej ve spojení s krásou zevnější.

„O Bože můj! — jest to, co vidím, Nela?“ zvolal Pavel horoucím obdivem.

„To jest tvá sestřenka Florentina.“

„Ach!“ řekl mladík celý zaražen. „To je moje sestřenka. Neměl jsem ani ponětí o podobné kráse. Blahořečen buď smysl, jenž dává nám užiti toho božího světla. Sestřenko moje, jsi jako lahodná hudba a to, co vidím, zdá se mi býti nejjasnějším výrazem harmonie. — A Nela, kde je ona?“

„Však ji někdy uvidíš,“ řekl Don Francisko pln radosti. „Teď se utiš.“

„Florentino, Florentino!“ opakoval mladík u vytržení. „Co to máš za líc, která se zdá býti samou myšlénkou boží vtělenou v krev? Jsi jako uprostřed něčeho, co zajisté jest slunce. Z tvé líce vycházejí jako paprsky... konečně mohu si představiti, jací jsou andělé. A tvé tělo, tvé ruce, tvé vlasy se chvějí, představujíce obraz nejkrásnější... co to jest?“

„Začíná míti pojem o barvách,“ zašeptal Golfín do sebe. „Snad že vidí předměty obklopené barvami duhy. Dosud oko postrádá přizpůsobování se vzdálenostem.“

„Vidím tě uvnitř svých vlastních očí,“ pokračoval Pavel. „Splýváš v jedno se vším co myslím, a tvoje viditelná osoba jest pro mne jako vzpomínkou. Vzpomínkou na co? Do té chvíle neviděl jsem ničeho. Žil jsem snad již před tímto životem pozemským? Nevím, ale ty tvé oči znám. A ty otče, kde jsi? Ach, již tě vidím. Ano tys to, tak mi tě láska moje k tobě představovala. A můj strýc? Oba jste si tak podobni. A kde jest dobrý Golfín?“

„Zde, — u svého nemocného,“ řekl Teodor. „Zde jsem, ohyzdnější než ďábel. Protože jste ještě neviděl ani lvů a novofoundlandských psů, nemůžete ocenit mou krásu. Říkají totiž, že jsem velice podoben těmto ušlechtilým zvířatům.“

„Všichni jste hezci,“ řekl Pavel s poctivou přímostí, ale má sestřenka jest nejkrásnější všech. A Nela? Pro Bůh, proč pak sem nepřivedete Nelu?“

Řekli mu, že jeho vůdkyně do domu nepřišla, a že nemají kdy ji hledat, což ho velmi bolestně dojalo. Pokoušeli se ho utišit a protože se bylo co obávat horečky, uložili ho, řkouce mu, aby spal. Nazejtří cítil se velice ochablým, ale konečně zvítězila jeho energická síla. Žádal je, aby mu dali sklenici vody, a když ji shlednul, řekl:

„Zdá se, že piju vodu již tím, že ji vidím.“

Tím samým způsobem mluvil i o jiných předmětech, které činily na jeho obraznost nejživější dojem. Golfín vynasnaživ se rozličně broušenými skly, z nichž zkoušeno jedno po druhém, upraviti vstup světla do nově prohlednuvšího oka, začal je cvičiti v rozeznávání a kombinací barev: avšak veškerý důvtip mladíkův chýlil se stále k rozeznávání ohyzdnosti od krásy. Rozeznával tato ponětí co taková sama o sobě stojící, aniž by na jeho úsudek mělo vlivu ponětí o užitečnosti ano i dobrotě. Motýl, jenž zalétnul maně do jeho pokoje, zdál se mu býti okouzlujícím. Kalamář zdál se mu býti hrozným přes to, že mu strýc převtipnými důvody dokazoval, že obsahuje inkoust, kterým se píše... Z obrazů Ukřižovaného a Galatey plující na mušli v průvodu tritonů a nymf, lépe se mu líbil poslední, což učinilo velmi špatný dojem na Florentinu, která mu slíbila, že ho naučí staběti věci svaté stokráte nade věci tohoto světa. Lidské tváře pozoroval s největší napjatostí a zázračný souhlas výrazu se slovem naplňoval ho nesmírným udivením. Spatřiv služky a jiné ženštiny v Aldeacorbě jevil nejživější nelibost, neboť byly ošklivé a nepatrné; krásou jeho sestřenky stávaly se mu ostatní ženy jako cetkami. Nicméně je chtěl vidět všechny. Jeho zvědavost byla jako prudká horečka, která se nedala ničím utišiti. Tím větší byl jeho zármutek, když neviděl Nelu; ale zároveň usilovně prosil Florentinu, aby ho neopouštěla ani na okamžik.

Třetího dne řekl Golfín:

Vniknul jste již z velké části do zázraků viditelného světa. Teď jest na čase, abyste spatřil sám sebe.

Přinesli mu zrcadlo a Pavel se tam podíval.

„To jsem já?“ zvolal v šíleném obdivu. „Stěží mohu tomu věřit. — A jak že jsem se dostal do této tvrdé a pokojné vody? Jak zázračnou věcí je sklo! Zdá se to až býti lží, že udělali lidé tento kamenný vzduch. Na mou věru, že nejsem ošklivý, viď, moje sestřenko? A ty, když se tam podíváš, budeš tam zrovna tak sličná jako

jsi? To nemůže být. Podívej se do průzračného nebe a tam uvidíš svůj obraz. Budeš myslit, že vidíš anděly a uvidíš jenom samu sebe.“

Jsa s Florentinou o samotě, když tato ho ošetřovala v první noc jako nemocného, řekl jí Pavel:

„Sestřenko moje, otec mi četl onu část našich dějin, kde muž, jménem Krištof Columbus, objevil Nový svět, nikdy dříve od člověka evropského neviděný. Onen plavec otevřel oči známého světa, tak že spatřil jiný, krásnější. Nemohu si jej představiti jinak než jako Teodora Golfina a Evropu představuji si jako velikého slepce, pro něhož Amerika a její zázraky byly světlem. Také já jsem objevil Nový svět. Ty jsi mou Amerikou, ty jsi ten krásný ostrov, kam plavec vystoupil. On nikdy nespatřil pevniny s těmi nesmírnými lesy a řekami. Také mne snad ještě očekává spatřiti to nejkrásnější.“

Po těchto slovech se na dlouho zamyslil a konečně se tázal:

„A kde je Nela?“

„Nevím, co se s tou ubohou dívkou děje,“ řekla Florentina. „Bezpochyby tě nechce vidět.“

„Jest stydlavá a velmi skromná,“ odvětil Pavel. „Bojí se, že by domácí lidi obtěžovala. Florentino, říkám ti důvěrně, že ji mám velmi rád. Také ty ji budeš míti tuze ráda. Přeju si vroucně spatřiti tu svou dobrou družku a přítelkyni.“

„Já sama půjdu a vyhledám ji ráno.“

„Tak, tak, — jen nebuď příliš dlouho pryč. Když tě nevidím, ó jsem velmi osamělým. Zvykl jsem si tě vidět a ty tři dny zdají se mi věky blaženosti. Neber mi ani minuty. Otec mi řekl večer, že spatřiv tebe nemám býti zvědav viděti ženy jiné.“

„Jaká to hloupost!“ řekla dívka, červenajíc se. „Jsou jiné, o mnoho krásnější než já.“

„Ne, ne, všichni říkají, že ne,“ odpíral Pavel prudce i obrátil svou obvázanou hlavu k Florentině, jakoby ji i skrze ty pevné stuhy viděti chtěl. „Dříve mi to říkali: já tomu nechtěl věřit, ale teď, když mám již vědomí viditelného světa a jeho skutečné krásy, věřím tomu, ano věřím. Jsi dokonalým vzorem krásy; není větší, nemůže jí býti. Podej mi ruku.“

Pavel tisknul vroucně ruku sestřenčinu v rukou svých.

„Nyní je mi k smíchu,“ pokračoval mladík, „ta moje pošetilá slepecká marnivost, ta moje pošetilá snaha posouditi bez vidu podobu světa. Myslím, že po celý život nezapomenu ustrnutí, které ve mně vzbudila skutečnost. Skutečnost! Ten, kdo ji nezná, je blbým, Florentino, — a já jsem byl blbým.“

„Nikoliv, bratránku, tys byl vždy a jsi rozumným. Ale teď se nerozčiluj. Brzo bude čas jíti spat. Don Teodor rozkázal, aby se s tebou tak pozdě nemluvilo, protože tě to namáhá. Neztichneš-li, odejdu.“

„Je už noc?“

„Ano, je noc.“

„Ať je tedy noc, nebo den, já chci mluvit,“ horlil Pavel znepokojen na svém loži, na němž odpočíval oblečen a velice rozezlen. „Pod jedinou podmínkou budu mlčet, když přisedneš ke mně a čas od času položíš ruku na postel, abych věděl, že jsi tady.“

„Dobře, učiním tak, a zde jest první znamení mého života,“ řekla Florentina, tlesknuvši zlehka na pelest.

„Když slyším tvůj smích, zdá se mi, že dýchám čerstvý a vůní nasycený větřík, a všechny mé dřívější smysly představují mi tvou osobu různými způsoby. Vzpomínka na tvůj obraz žije ve mně tak, že i s obvazkem na očích tě vidím, jak jsi.“

„Již zase žvatláš? Že zavolám Dona Teodora!“ zvolala dívka vesele.

„Nevolej ho — buď ticha. Nemohu mlčet. Kdybych mlčel, bude mne to, co cítím a vidím zde uvnitř, ve svém mozku, trýznit ještě více. A ty chceš, abych spal! — Spát! — když tě vidím tady ve svém nitru, miháš se mi v mozku a činíš mne šíleným. Trpím a zároveň cítím s rozkoší, co nelze vyslovit, neboť není slov, aby to vyjádřila. Celou noc mluvím jen s tebou a Nelou, — s ubohou Nelou! Chtěl bych ji vidět, tak bych ji chtěl vidět!“

„Půjdu a vyhledám ji ráno. Ale teď už konec tomu mluvení. Mlč, nebo půjdu.“

„Zůstaň. Budu mluvit sám s sebou. Dnes chci sobě opakovat, co jsem ti řekl, když jsme spolu mluvili včera samotni. Budu si vzpomínati na to, cos mi řekla.“

„Já?“

„To jest to, co jsem si představoval, že slyším z tvých úst. Ticho, slečno de Penáguilas — já mluvím teď se svou obrazotvorností.“

Příštího dne, když přišla Florentina ku svému bratranci, řekla mu:

„Chtěla jsem přivésti Mariquillu k nám. Utekla mi. Jaká to nevděčnost!“

„A nehledalas ji?“

„Kde? Utekla mi, pravím. Dnes večer půjdu zas a budu ji hledat, až ji najdu.“

„Neodcházej,“ řekl Pavel živě. „Ona se najde; přijde sama.“

„Zdá se, že pozbyla rozumu.“

„Ví, že vidím?“

„Já sama jí to řekla. Ale není pochyby, že se zbláznila. Říká, že jsem já nejsvětější Panna a líbá mi šaty.“

„Způsobuješ u ní ten samý dojem, jako u všech ostatních. Nela je tak dobrá. Ubohá dívka! Jest potřebí postarati se o ni, Florentino, postarati se o ni, nemyslíš?“

„Jest nevděčnice,“ — řekla Florentina smutně.

„Ach, nevěř tomu. Nela nemůže býti nevděčnou. Je velmi hodná, vážím si jí velice. Přeju si, aby ji našli a přivedli ke mně.“

„Půjdu sama.“

„Ne ty — ne, ne,“ — zvolal Pavel rychle, bera ji za ruku. „Vaší povinností, nerozumná slečno, jest pečovati o mne. Jestliže nepřijde brzo doktor Golfin, aby mi sňal obvazek a dal skla, vstanu sám. Již od včerejška jsem tě neviděl, a nemohu, a to je k nesnešení, ano, to je k nesnešení. Přišel již Don Teodor?“

„Je tam dole s tvým otcem a mým. Hned tady bude. Buď trpěliv: jsi jako školáček.“

Pavel se třásl nedočkavostí.

„Světlo! Světlo! Jest to ošemetnost, nechati člověka tak dlouho v temnotě. Tak nelze mi být živu, — já umru. Dnes jsem tě ještě neviděl, sestřenko, a šílím, abych tě spatřil. Buď zdráva skutečnost! Blahoslaven buď Bůh, že tě stvořil, ženo nejsladší, ty soubore všech krás! — Ale kdyby byl Bůh, tvoře krásu, nestvořil srdce, jak hloupá byla by jeho díla! Světlo, světlo!“

Teodor přišel nahoru a otevřel mu bránu do skutečnosti, zaplavuje duši jeho rozkoší. Potom strávil den

klidně, mluvě o rozličných věcech. Až k večeru upjal své myšlénky opět na jeden bod svého žití, který zdál se vzdalovati se, menšiti a mizeti, jako lodě, které za jasného dne ztrácejí se na obzoru. Jako když si kdo vzpomíná věci dávnodávné, řekl Pavel:

„Nela se nenašla?“

Florentina řekla, že ne, a mluvil o něčem jiném.

V tu noc, velmi pozdě, zaslechl Pavel v domě hluk hlasů. Zdálo se mu, že slyší Golfina, Florentinu a svého otce. Potom usnul klidně, ale byl ve spaní stále pronásledován obrazy všeho, co byl viděl, i přeludy, které sám si činil. Jeho spánek, z počátku sladký a pokojný, byl čím dále tím neklidnější a úzkostnější, neboť v hlubinách duše, jako v propasti náhle osvětlené jevily se před ním krásy i ošklivost plastického světa, budíce náruživosti, pohrobujíce upomínky a rozrývajíce celou jeho duši. Nazejtří dovolili mu, podle slibu Golfinova, vstáti s lože a choditi po domě.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

U vrat.

(Enrico Panzacchi.)

Vždy musím ve soumraku chvíli šeré
na tebe myslit — máry nesli kol,
kněz křičel: Rychle pějte miserere!
a lékař pravil: Skončen její bol.

Dvě děti pohřeb s udivením zřely:
— O maminko, ta krása, věnců květ!
dvoum stařenám se v modlení rty chvěly:
— Chudinka shasla ve květu svých let!

To všecko zřím, a brzy mlha hustá
vše zhltila i chvějný plápol svic —
O jednu méně! vzdychla moje ústa
a srdce v ňadrech — O anděla víc!

Přel. *Jar. Vrchlický.*

— **Romanetta.** Sepsal *J. Arbes.* Díl třetí. V Praze. Nákladem Ed. Valečky. 1884. — Po delší přestávce pěti téměř let dostává se nám do rukou třetí díl zajímavé této sbírky Arbesovy. O prvních dvou bylo v těchto listech časem svým zajisté oznámení učiněno, my pak za příčinou vydání jiné sbírky tohoto novellisty („Předměstských arabesk“ část I., nákladem Lauermannovým) naznačili jsme minulého podzimku stručně ale určitě své stanovisko, jak na umělecké tvoření Arbesovo vůbec pohlížíme — a stanovisko to se ovšem v ničem nezměnilo. Máme-li pak srovnati nový tento svazek „romanett“ s dřívějšíma dvěma, znamenáme skoro úmyslné látek spořádání, zakládající se na bezpečné autokritice Arbesově. Pořadatel uložil v každou sbírku jeden kus eminentní ceny umělecké, ostatním dvěma jakoby dal spočinouti v záři kusu toho. Tak ve svazku I. výtečný „*Sv. Xaverius*“, ve svazku druhém „*Ukřižovaná*“, v tomto přítomném pak „*Můj přítel — vrah*“ (prvotně v Pichlově, recte Čermákově „České včele“ uveřejněný) jsou skladby v každé příčině znamenité: v nich Arbes přese všecky své libůstky originalní a samorostlé invence, přese všecky nepodobnosti pravdě, přese všecky tajemné effekty a blyskot fantastických scén zachoval sobě tolik vědomí uměleckých cílů, podřídil tak úměrně rozvaze neskrocenou fantasii, dal proniknouti lesku svého ducha ve chvílích tak případných, že zůstanou řečené práce vždycky ozdobami novellistické literatury novější a to moderní. Síla Arbesovy umělecké mohutnosti ve skladbě „Můj přítel — vrah“ záleží hlavně v tomto ovládání fantasie: jenom bychom si byli přáli, aby nám to básník tak často neohlašoval — pozornému čtenáři není toho třeba a pak také není nikterak s pravdou, že, kdyby byl skladatel chtěl užíti příkras volnější fantasie, že byl by spíš na ceně získal; — ale tomu, tušíme, duchaplný Arbes sám nevěří. Myšlénka tohoto romanetta je rázu vědeckého: chce řešiti otázku, za jakých okolností není vražda trestuhodnou, ovšem theoreticky; praxis ve formě zákona dává svou určitou odpověď. Řešení samo vloženo je jak na bedra rekova, Rypotova, tak i na bedra spisovatelova, jenž tvoří uměleckou protiváhu k ukvapené a vášní vedené povaze hrdinově. Psychologická práce Arbesova se tu vydařila, až na nejasnou poněkud katastrofu ve ville Hukalově, měrou neobyčejnou a v našem písemnictví krásném řídkou; dohra v „Kartouzích“ a děsná poněkud scéna v opuštěné chatě Rypotově — žena jeho vychrtlá v jizbě první, ve druhé líbezná Evička v prosté rakvi — dovršují povídku, jejíž obsah tuto podávati bylo by zbytečno. — Značně slabší je práce prostřední „*Elegie o černých očích*“, o níž ostatně skladatel sám poznamenává, že „měl v úmyslu, dospěti v této bluetce k určité myšlénce . . .“ ale, „že se mu děje jako člověku, jenž vypraviv se bez rozvahy a lehkomyslně na dalekou cestu, v brzku seznal, že zbloudiv, nedospěje nikdy k cíli“. Po této případné autokritice nezbývá než pověděti, že i forma tenkráte není právě předností práce — cizích slov se tu jen hemží. Dialog je duchaplný. — Daleko lepší jest „*Zázračná madonna*“, konceptu zajímavého, ale s příkrasami místy děsivými; myšlénka sama, opírající se o vědeckou zásadu, působení totiž otrušíku, je vpravdě originalní, ač jí nelze zakrýti něco bizarrního živlu. Žena, jež se jedem tráví, aby nabyla tělesné krásy, jak činí rekyně romanetta, Ismena, je snad možna — ale prostředek ten je skutečně — neobyčejný. Osnova je plna bravoury, lesklá, zajímavá a poutavá. Drsným zvukem této skladby je předně scéna první, kde matka Ismenina na Novém světě jme se škrtiti své děcko; neméně i scéna, kdy muž Ismenu ženu opouští proto, že zvěděl, že je bastardem kněžským; odporná dokonce scéna konečná, kde se líčí, jak černý kocour za bouřné noci zaťal své drápy do mrtvé líce faráře, otce Ismenina . . . Přes tyto naše poznámky budou zajisté nová romanetta Arbesova mnohým kruhům čtenářstva našeho, zvláště vzdělanějším vítána, ježto netoliko základní myšlénky jejich ale i četná místa v knihách Arbesových k novým vždy úvahám vybízejí a takto při vzdělaném čtenáři i úkol vyšší než jest pouhá zábava, konají.

Em. Miřiovský.

Listárna redakce.

Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi a jmény: „Vesna“. — „Křivoklát“. — „I. ž. pý“. — „Jaromír“. — „K. V. Marienský“. — „W. C — v“. — „F. B — k“. — „H de B v Ž.“ — „not. P.“ — „J. Kr. Dr.“ — „x — y ..“ — „B K“ — „Stix“. — „H. Josef Š.“ — „V. Š. v H. (Co je báseň)“. — „1000“ — „(a + b)².“

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškere dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové.
Listy přijímáme jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. dubna 1884 ČÍSLO 12.

Noc na Karlštejně.

Veselohra ve třech jednáních od *Jaroslava Vrchlického*.

(Dokončení.)

Jednání třetí.

Jiná část nádvoří na Karlštejně. V pozadí hradby, na levo vchod do hradu, na pravo v pozadí strážnice, vedle ní blíže do popředí vchod do bytu purkrabího. Asi uprostřed košatá lípa, pod ní sedátko.

Výstup I.

(S levé strany přichází purkrabí karlštejnský a Pešek Hlavně.)

Purkrabí. Co? — Výmluvy! Samé výmluvy! — Tak jsme nedělali my, když jsme byli mladí. Tu šlo vše rána na ránu jako kladivo na hřebík.

Pešek. Nuž tedy bez omluv, pane purkrabí, užiju tvého přirovnání.

Purkrabí. Jen dej pozor, pane podčeši, abych nebyl při tom hřebíkem.

Pešek. Nu, to nevím právě, jaký osud ti připadne, pane purkrabí!

Purkrabí. Nač mne tedy, u všech ďasů, dráždíš? Celý den nevyjdu z honu a shonu a večer sotva utru s čela pot, ještě přijdeš ty a chceš zas Bůh sám ví co nemožného.

Pešek. Však neslyšels ještě prosbu mou a již ji zamítáš, jak tvým obyčejem.

Purkrabí. Protože vím napřed, že je pošetilou, jak vy mladí jen vůbec vymyslit si můžete, samá hloupost a samý tret! Jdi k šípku už a mluv. — Těch návštěv dnes a trochu ne oddechu. — Co mlčíš?

Pešek. Vidím, že nejsi v dobré míře, pane purkrabí, a nebudu tě tedy obtěžovat. Dobrou noc! (Chce odejít.)

Purkrabí (rozhorlen). To by ještě scházelo! Teď chce mlčet! Nejdříve mne vyvede na vrch střechy a pak mne tam nechá stát s otevřenými ústy! — Ale nový to opět doklad statečnosti a dobrého vychování nynější mládeže. Samý mluvka, ale skutek utek. To my za našich časů si dovolit! — Měl jsem tě za chytřejšího, pane Pešku. Myslil jsem, žes povaha mužná, odhodlaná k činu, a ty zatím jen jazykem šermuješ, jako ostatní. Máš co dělat, bys napravil v mých očích svou vinu.

Pešek. Nu tedy, když se ti tak líbí, pane purkrabí, věz tedy plnou pravdu. My jsme jednali!

Purkrabí. Tu ho opět máme! Samá neurčitost a samé vytáčky! My jednali! — Kdo je to my? — A co jsme jednali? Co to je? — Jak jsem povídal, bude to asi hodný nerozum a pěkná pošetilost!

Pešek. Nu, ale vždyť jsem posud neřekl...

Purkrabí. A snad já ti v tom dokonce překážím? Ne? Tobě je to věru podobno, myslit si co takového. Je to konečne mou vinou, že tu hodnou chvíli pro nic a za nic klábosíme, že se rozčiluju a zbytečně zlobím?

Pešek (stranou). Jak se teprve bude zlobit, až všecko zví! (Nahlas.) My jsme tedy jednali!

Purkrabí (s rostoucím hněvem). U všech čertů, už odejdu! Mám toho právě po krk!

Pešek (k sobě). Ať se vzteká, jak chce, musí být mým spojencem, ven to musí. (Nahlas.) My jsme tedy jednali.

Purkrabí. To už je s tebou k zbláznění! — To slyším potřetí a stále nevím kdo.

Pešek. Alena a já. — Nebo lépe Alena sama.

Purkrabí. Nebo ještě lépe, ty sám, a nejlépe, ani ona, ani ty, a vím zase tolik co dřív. Ale něco ti povím, pane šenku. Upřímné slovo. Zas, jak slyším, začínáš tu starou písničku, kdežto jsem ti několikrát výslovně pravil, že mi do toho praničeho není, a víš dobře, do čeho mi nic není, do toho se nemíchám. Můj bratr, otec Alenin, má svůj rozum, a chce-li zrovna, aby jeho zeť nosil rytířské ostruhy, nemůže mu to nikdo za zlé míti a nejméně já, jeho bratr, který tak dobře si dávám zakládati na erbu Wartenberských, jako on. To ti ale nemusí být také k urážce. Žij a jednej, bys erbu získal, a dostaneš Alenu, něco za něco. Alena, je-li hodná dcera — rozumná říci nemohu, nebo to víš sám nejlépe, že není — poslechne, a ty se přizpůsobíš poměrům, a pak — oba dohromady máte ještě času dost. To jest moje poslední slovo v této záležitosti a teď mně již jednou dej pokoj. Dobrou noc! Můžeš čekat! (Chce odejít.)

Pešek. Čekat — kruté slovo, pane purkrabí, stáří ovšem jest již zvyklé na čekání...

Purkrabí. A mládež, ať se učí. S Bohem. (Odchází.)

Pešek (k sobě). Zarytý a tvrdošíjný jako vždy — ale nemohu mu pomoci. (Nahlas.) Pane purkrabí, ještě slovo. to, co jsi slyšel z mých úst, nebylo to pravé, proč jsem chtěl s tebou mluvit. — Jiná věc, věc velké váhy mne sem vedla . . .

Purkrabí. Vždyť jsem si to myslil! — Takoví jsou všickni! Chce něco a za chvilku chce něco jiného. Bylo to to pravé a nebylo to to pravé. Na konci neví sám, co chce, a musí si sáhnouti na hlavu, aby zvěděl a se přesvědčil, sedí-li mu ještě na plecích, anebo-li mu ulitla. Ó Bože, to je k zbláznění! — Co tedy chceš — ale rychle!

Pešek. Stalo se něco.

Purkrabí. Pro rány boží! Teď to začne znova. Zas mne týrá a neřekne co. — A kde se to stalo?

Pešek. Zde na bradě —

Purkrabí. A bude to mít zlé následky, to já už znám, všecko vím napřed — samé zlé zprávy, samé pletichy, samé hlouposti. Vždy někdo něco vyvede proti rozkazům císaře, a já to musím pak srovnat. — Já, jen já, vždy jen já musím sníst, co jiní nadrobili. Pěkný to úřad, pěkné hospodářství! — Ale tedy k čertu mluv, co se stalo?

Pešek. Na hradě jest žena.

Purkrabí (spráskne ruce). Svatý Palmatie! To nám chybělo! A kde jest? Proč ji tu trpíte? — Proč ji nevyvedete? Dám ji vyštvati z hradu. — Kdo je to?

Pešek. Alena!

Purkrabí. Rány boží! Kdo tohle spiskal?!

Pešek. Ona sama.

Purkrabí. To je pěkné nadělení! Co jen řekne císař, až se to doví! — Co teď jen počneme!

Pešek. Ano, co počneme . . .

Purkrabí (zuřivě). Ano, co počneme, to se jen řekne — ale proč se mi to neřeklo hned? — Nač jsem zde purkrabím? — Co? — Či to jest to vaše jednání, kterým jsi se před chvílí vychloubal? Děvče jest bez rozumu, proto jej máš míti ty. Co jen řekne císař!

Pešek. Prosím, bys jen nemyslil, pane purkrabí, že já ji sem vyzval — vše jest od začátku do konce dílo Aleny — nebyl bych ani ničeho řekl, ale zdá se mi, že král cyperský podezřivě ji obchází, že jistě něco tuší.

Purkrabí. Velké to neštěstí! — Alena byla vždy ztřeštěna, ale že se odváží k takové hlouposti — to jsem přece nemyslil. — A kde jest? — Chci ji vidět!

Pešek. V hlavní strážnici hraje s pážaty, jež mají stráž, v kostky, a kdybys ji viděl, jak obratně a nenuceně si počíná, jak jí ten oblek sluší, jak jí to jde všecko od ruky!

Purkrabí. Blázen jsi i s ní! — Jemu se to ještě líbí, on jest nadšen! — Obratně a nenuceně! — A rozumím-li, že oblek jí sluší, je snad přestrojena?

Pešek. Ano, v šaty pážat tvé barvy.

Purkrabí. To nesnesu, to jest přespříliš hřešeno na mou dobrotu, to potrestám, pane šenku!

Pešek. To nepotrestáš, pane purkrabí!

Purkrabí. Však to potrestám!

Pešek. Však to nepotrestáš, neb jde o štěstí tvé schovanky, tvého miláčka, tvé Aleny!

Purkrabí. U vás jde hned všecko o štěstí! Každý komár sní hned vaši blaženost! Ale mně jde o přízeň mého císaře, to je také něco.

Pešek. Alena je tu, aby odešla odtud mou ženou!

Purkrabí. Alena je tu, aby tebe i mne uvrhla svým bláznovstvím v nemilost císařovu!

Pešek. Alena je tu, aby vyhrála sázku svého otce, kterou uzavřel s panem Ctiborem z Fuchsberka!

Purkrabí. Starý blázen, je vidět, že Alena svého otce nezapře. Ale co dělat, co dělat, jen cestu najít z toho bludiště.

Pešek. Mlčet, pane purkrabí, — ať se celá věc rozpřede sama, jako sama se zapředla.

Purkrabí. A nač mne tedy tím znepokojuješ? Co mi do toho, já o tom nevím. — Viď, tos chtěl míti pro případ, kdyby to zle dopadlo, zástěru, kam byste se oba uschovali! Známe to, známe. Strýček vždy musí vytahovat z popelu žhavé kaštany. Ale ne, tenkrát jste se se špatnou potázali, tenkrát budu nezlomným. Krátce a dobře, nevím o ničem, děj se co děj, a teď dobrou noc, vlastně skoro již dobré jitro. Obrácený to život vedeme teď na Karlštejně! To se dobře neskončí. — Všaks mi dlužen ještě odpověď, nač jsi mne mučil a týral tím — co mi do toho?

Pešek. To má rovněž svůj důvod, pane purkrabí. Povede-li se plán Alenin, tu potřebujeme ještě ctihodného svědka, jenž by dotvrdil na slově i písmě pravdu, skutečnou pravdu, že Alena strávila noc na Karlštejně. Jí nebo mně by pán z Fuchsberka sotva uvěřil, namítal by, že jsme spolu srozuměni, císaře přece za svědka žádat nemůžeme, ale milý náš strýček zajisté dosvědčí . . .

Purkrabí. Čert vezmi vás, strýčka i všecky sázky vaše! — Já neusnu rozčilením . . .

Pešek. Ale dokážeš v čas potřeby, oč jsem tě prosil — vždyť blaho naše na tom záleží. Proto v čas jsem tobě všecko oznámil a teď mám čest poroučeti se tobě a přízni tvé. Dobrou noc! Dobrou noc, pane purkrabí (Odejde.)

Výstup 2.

Purkrabí. Větroplach! — Větroplach, ale srdce ryzí. — Pěkné to věru nadělení — ale co počít. — Nejlepší jest mlčet, nevědět o ničem, dělat udiveného. — Přece nemohu sám býti strůjcem neštěstí těch dětí! — Alena, má Alena! — Ale je to chyba, když vědí, jak je mám rád, pak hřeší jen na mou lásku. Nejlíp udělám, když půjdu spat — jen usnu-li rozčilením! Snad se to přece povede, a pak — (Odchází, v tom vyjde z opačné strany vévoda Štěpán.)

Výstup 3.

Štěpán. Pane purkrabí, pane purkrabí! (Stranou.) Tomu nasadím něco do hlavy.

Purkrabí (k sobě). Co zas? — Nikdy pokoje! (Hlasitě, jde vstříc vévodovi.) Co poroučíš, pane vévodo?

Štěpán. Jen přátelské pokynutí chtěl jsem ti dáti, pane purkrabí.

Purkrabí. Mně? (K sobě.) To zas bude pěkné nadělení! (Hlasitě.) Hořím zvědavostí, pane vévodo, musí to býti věc velmi důležitá.

Štěpán. Že tak pozdě tebe zdržuju, chceš říci: ovšem velmi důležitá, a týká se v první řadě tebe, jakožto purkrabího.

Purkrabí. Mne? — Jakožto purkrabího? (Stranou.) Ten již ví všecko! Já však nevím ničeho. (Hlasitě.) Hořím zvědavostí . . .

Štěpán. Nemýlím-li se, jest zákon, že nesmí žádná osoba ženského pohlaví býti přes noc na Karlštejně?

Purkrabí (stranou). Již to ví, není vyhnutí! (Nahlas.) Ano, tak jest, velmi přísný zákaz, velmi přísný.

Štěpán. Za jehož zachování ručí císaři v první řadě pan purkrabí.

Purkrabí. Ano, ručí — ale je snad porušen zákaz Jeho Milosti?

Štěpán. Líto mi, že já cizinec a host musím to oznámiti panu purkrabímu. Zákon jest porušen a způsobem takovým, že to připouští jedinou domněnku . . .

Purkrabí. Tvá řeč mne naplňuje hrůzou, pane vévodo . . .

Štěpán. Ano, jedinou domněnku, že o přítomnosti této dívky ví buď pan purkrabí . . .

Purkrabí. Ne, ten neví o ničem.

Štěpán. Tedy ví o tom císař sám!

Purkrabí. Císař — sám — možná — já nevím! A co my v tom zmůžeme, pane vévodo? Je-li tomu tak, jak pravíš — pak ovšem . . . Ale prosím tě, co víš o tom?

Štěpán. Jeho Milost král cyperský setkal se u dveří ložnice císařovy s panošem, který panoš byl . . .

Purkrabí. Pan Pešek Hlavně, šenk císařův.

Štěpán. Který panoš byl dívka — v šatu tvé barvy, pane purkrabí.

Purkrabí (k sobě). Či by se Alena odvážila až v předsíň císařskou? (Nahlas.) To je mýlka, pane vévodo! To nemůže být!

Štěpán. Král cyperský se nerad mýlí, pane purkrabí.

Purkrabí. Jsem zdrcen tou zprávou, pane vévodo! Ale co zbývá dělat?

Štěpán (jízlivě). To jest přece zjevné. Víš-li, neb domníváš-li se, že císař o tom ví, pak ovšem nezbývá než mlčet a kořiti se nejvyšší vůli nejmocnějšího císaře; myslíš-li, že císař o tom neví, pak jest aspoň pro tebe nejdůležitější věcí hájiti sebe a úřad svůj — ospravedlniti se císaři před celým dvorem, dokázati, žes nevinen, že nevíš, jak mohla sem žena vplížiti se . . .

Purkrabí. A myslíš, pane vévodo, že císař neví o tom . . .

Štěpán (ironicky). Jeho Milost přece jest povznešena nad takové malichernosti.

Purkrabí. Pak se ovšem musím ospravedlnit, musím dokázat svou nevinu.

Štěpán. Ano, a to hned, čím dřív, tím líp.

Purkrabí. Hned ráno.

Štěpán. Co ráno? Ještě teď v noci. Tomu přece nemůžeš připustit, aby s tvým vědomím byla dívka po celou noc v předsíni ložnice Jeho Milosti. Pomni přec na svůj úřad, zodpovědnost za osobu a čest císařovu — lidské řeči . . .

Purkrabí. Ovšem, ovšem. — Ještě dnes, ještě hned — Ale což abych se přesvědčil, kdo je vlastně na stráži?

Štěpán. Ano, to bude to nejlepší, přesvědč se sám, a shledáš-li má slova pravdivá, zburcuj hrad a ospravedlň se před vladařem.

Purkrabí. Děkuju ti, pane vévodo, — jdu se podívat do předsíně císařovy. (Odcházeje.) Ó Bože, jak to skončí, jak to jen skončí!

Výstup 4.

Štěpán (sám). Toho jsem již pobláznil! — Byla-li to vskutku dívka, a přivede-li purkrabí císaře před celým dvorem do rozpaků, jsem pomstěn. — Je to sice mravenčí pomsta na takovém obru, jako je Karel IV., ale i ta je sladkou. — Dobrého pořízení, pane purkrabí! — Jsem věru žádostiv, jak to skončí; musím jít potěšit krále jerusalemského a povědít mu, co jsem vyvedl; nebude-li tím bližší cíle — aspoň se zasměje. (Odejde.)

Výstup 5.

(Pausa. Ze strážnice vystoupí Alena. Nejdříve se pečlivě na všecky strany rozhlíží, pak postoupí k lípě.)

Alena (sama). Nu — konečně! Jsem věru již unavena tím přestrojením. Mezi davem panošů mne nikdo nepoznal — však byla to práce, zbýti se jich konečně a vyčkati tohoto okamžiku. (Rozhlíží se.) Ano, je zde ta stará lípa! — Měl by tu již být pan Pešek — není to dvorné, nechat mne čekati tak dlouho o samotě. (Přechází.) Cítím chlad noci a on stále nejde. — Že by zapomněl, ani mysliti nemohu, spíš se zlobí, co jsem to vyvedla. (usedne pod strom) ale nebylo již pomoci, něco jsem musila podniknout o své újmě. — Jsem tak unavena od toho křiku — musila jsem si přihnouti také medoviny a kvasit se stráží, abych se neprozradila. — A ten Pešek nejde, a přece ví, že tu čekám. (Skloní hlavu do dlaně v snění.)

Výstup 6.

(Z domu purkrabího vyjde Pešek Hlavně, rozhlíží se, zhlédne Alenu a mluví přitlumeným hlasem.)

Pešek. Aleno!

Alena (zvedne hlavu). Konečně! — Nu, pojď přec blíž!

Pešek. Nejde to, Aleno . . .

Alena. Proč?

Pešek. Nesmím.

Alena. Jaké to žerty, Pešku, opravdu nemístné žerty!

Pešek. Nemohu. — Neměl jsem ani vyjíti — ale to víš, láska k tobě.

Alena. A proč nemůžeš?

Pešek. Slíbil jsem to arcibiskupovi Arnoštovi. — Viděl jsem tě, a musím opět jít.

Alena. Můj drahý! S tím slibem to nebude tak do opravdy. — Aspoň chvíli, Pešku! — A proč jsi to slíbil arcibiskupovi?

Pešek. Sám nevím, proč — chtěl tomu, a co mi slíbil, stojí za to, bych slib svůj dodržel. Rytířské ostruhy, Aleno! — Ale mlčet. (Klade prst na ústa.) Vidíš, že se také starám . . .

Alena. Jdi, ty mne škádlíš . . .

Pešek. Musím zase jít — ale víš, jeden polibek by neškodil.

Alena. Rač si tedy proň přijíti.

Pešek. Když nesmím . . .

Alena. Tak tam zůstaň bez polibku! . . .

Pešek. Ukrutná! — Aspoň o krok se přibliž, odvážím se také na jeden krok — dále nemohu.

(Mezi tím objevil se v pozadí vévoda Štěpán a král Petr cyperský.)

(Oba zůstanou v pozadí a mluví stlumeným hlasem.)

*

Štěpán (ukazuje Petrovi Alenu). Ano, právě, toť ten panoš . . .

Petr. Kterého jsem vyplašil v předsíni císařské, týž vzrůst, týž šat — nemám chuti vzdát se tak lehce.

Štěpán. Jen směle, pane bratře!

Petr. A hleď, má zde dostaveníčko. — Což, abysme jim tu radost překazili.

Štěpán. Spíš je pozorujme chvíli, až se zcela přesvědčíme.

Petr. Toho věru více nepotřebujeme. Dva mladíci přece v noci dostaveníčko si nedávají.

(Alena a Pešek mezi tím posuňky znamení si dávali.)

Pešek. Tedy o krok, Alenko, o jediný krůček!

Alena (učiní krok ku předu). Tento ti obětuju, ale pouze ten jediný, víc nesmím obětovati své hrdosti.

Pešek (učiní také krok). Krok tvé nožky není, Alenko, v žádném poměru s mým krokem, když já udělám jeden, musíš udělat aspoň nejméně dva.

Alena. Jsi jako vždycky neskromný — to by bylo trochu mnoho, ale víš na jeden krok se ještě odvážím — ale rychle. (Učiní krok ku předu, Pešek rychle dva kroky a leží si v objetí.)

Alena } (najednou). { Můj Pešku!
Pešek } { Má Aleno!

(Pausa. Petr a Štěpán šeptajíce ustupují více do pozadí.)

Pešek. Za chvíli takovou bych dal deset životů!

Alena. Já to věděla, že přijdeš . . . zůstaň —

Pešek. Nevzpomínej toho — čas prchá a musím jít.

Alena. Můj miláčku!

Pešek. Co je ti? — Ty se chvěješ. — Slzy v tvém oku?

Alena. To štěstí!

Pešek (vede ji na sedátko pod lípou). Ty klesáš. — Ó má drahá! (Sednou. Alena má hlavu na rameni Peškově.)

Štěpán. Tuším, že jsme viděli dost!

Petr. Teď je nejpříhodnější chvíle, chceme-li je vyplašit.

Štěpán. Lépe bude, půjdeme-li vyhledat purkrabího. Hledá ptáčka nahoře v předsíni císařské, a on zde zatím cukruje!

Petr. Věru, takhle se nezachází s panošem. — Pojďme, pane bratře, purkrabí bude mít radost. (Odejdou.)

Alena. Hleď, co je hvězd na nebi!

Pešek. Vidím všecky v očích tvých a planou z modra jich krásnější než z modra nekonečné oblohy.

Alena. A co chce arcibiskup? — Za jakou příčinou jsi vězněm dnes?

Pešek. Řekl jsem ti, že nevím. — Ale, kdož by teď hlavu tím si lámal, teď mizí svět kolem, co hlava tvoje leží na srdci mém.

(Za scénou kroky a ruch hlasů.)

Alena. Někdo přichází.

Pešek. Skryjme se.

Alena. Ale kam?

Pešek (naslouchá). Jest jich více, a tuším, že jdou s pochodněmi.

Alena. Jsme prozrazeni, prchněme. Zdá se mi, že jsou nám na stopě, král Petr s očí mne nespustil při stole.

Pešek. Pojď do purkrabství, tam tě hledat nebudou.

Alena. Ó nikoli — co by řekl strýc! — Naopak, myslím, že tam by nás nejdříve hledali.

Pešek. Naopak, Aleno, strýc ví o všem, sdělil jsem s ním všecko.

Alena. A zlobil se, zuřil . . .

Pešek. Ovšem, ale věřím pevně v jeho dobrotu. (nové kroky) tam jsme jisti, rychle!

(Táhne Alenu ke dveřím do purkrabství a otvírá je.)

Pešek. Zavřeno. — Co nyní?

Alena. Nezbývá, než abysme oba prchli do strážnice.

Pešek. Tedy rychle! Bezpečni tam ovšem nebudeme, ale co nám zbývá

(Odejdou v pozadí do strážnice.)

Výstup 7.

Vejdou vévoda Štěpán a král Petr.

Štěpán. Hrdličky ulétly — to je škoda!

Petr. Tvá to vina, pane bratře, měli jsme na ně ihned udeřit, co s purkrabím?

Štěpán. Však nebudou daleko a my již nepovolíme. My s jedné a purkrabí s druhé strany je vezme do kleští.

Petr. Ubohý stařec, chvěje se celý rozčilením, ba šel i zbudit císaře. Teď to začne!

Štěpán. Pojď hledat dále naše cukroušky. — Ten panoš má opravdu vkus. (Odejdou.)

Výstup 8.

Vystoupí Karel IV., za ním Arnošt.

Karel IV. Tak to nepůjde, milý Arnošte! — Pan purkrabí sám všecko svým láteřením překazil. Pamatuj, co jsme povinni své důstojnosti!

Arnošt. Purkrabí jedná, jak úřad jeho mu velí. — Teď musíme . . .

Karel IV. S barvou ven — jiného nám nezbude. Každá lesť je nás nedůstojna. — Co na tom? Císařovna přijela za mnou. Zlíbilo se jí tak

Arnošt. To lépe řekneme, že vyjela si pod večer do lesa a ztratila svůj průvod a zabloudila, pak ji překvapila noc, co přirozenějšího, než že hledala zde útulku.

Karel IV. (přemýšlí). Zabloudila. — Ale její přestrojení?

Arnošt. O to již jest postaráno, Milosti. Když jsem slyšel, jak purkrabí bouří v předsíni, když nenašel co hledal, zavřel jsem ho tam a odvedl zatím císařovnu točitými schody do podhradí, kde se může pohodlně v jizbě pana Peška Hlavně převleknout.

Karel IV. Nu a dále?

Arnošt. Mezitím co bude purkrabí láteřit a hledat domnělou ženu, budeš ty státi na svém, že nevěříš tomu, a že chceš se na vlastní oči přesvědčiti, že chceš sám vidět vinníci. Patrně zběhne se celý hrad a v zmatku tom vstoupí Její Milost do nádvoří, jakoby právě přijela. Půjdeme jí vstříc, její neočekávaný příchod zmate všecky a odvrátí jejich pozornost od hledání dívky — aspoň na chvíli. Stojí-li purkrabí na svém, přejme mu tu radost, ať si hledá, ty můžeš jednati, jak tobě se zlíbí, buď zůstati zde s císařovnou, nebo volně odjeti na Karlík.

Karel IV. Pochybuju však, milý Arnošte, že se tím spokojí naši hosté. Král Petr prohlížel dobře císařovnu v předsíni mé ložnice, víš, že se chtěl odvážit ji políbiti — pozná ji.

Arnošt. Nepozná ani on, ani vévoda Štěpán. V předsíni bylo přece jen pološero, nad to slušelo přestrojení císařovně výtečně, k nepoznání.

Karel IV. Ale co když budou státi na svém, purkrabí se bude chtít ospravedlnit a vše do podrobna vyšetřit a hosté naši, víš jaký berou podíl na každém hnutí našem.

Arnošt. Nu, co si počnou? Ať hledají a vyšetřují. Tu radost, až bude Její Milost zde, jim dopřáti můžeme s lehkým srdcem. Jen spolehejme na náhodu a důvěřujme ve štěstí!

Karel IV. (s úsměvem). Ty vše vysvětlíš a omluvíš — však slyším kroky.

Arnošt. A hlas purkrabího. — Teď opatrně.

Výstup 9.

Purkrabí, Arnošt, Karel IV., několik sluhů s pochodněmi a vytasenými meči.

Purkrabí (ještě za scénou). Jeho Milost již opustil Karlštejn! Ó běda, běda, jděte a hledejte, sto kop, kdo najde tu nešťastnici! (Vejde, jak spatří císaře, vrhne se před ním na kolena.) Milost! Milost! císařský pane! Nehodný sluha tvůj skládá v ruce tvé úřad, jejž tak špatně zastával.

Karel IV. (udiven). Co slyším? Co se stalo, pane purkrabí?

Purkrabí. Hledal jsem tě po celém hradě, nejjasnější vladaři — jistě již vyplašilo tě z komnat tvých to hrubé porušení tvého rozkazu, že jsi na odjezdu, teď, v noci! Ó běda, běda!

Karel IV. Co se stalo? Vstaň, pane v Wartenberka!

Purkrabí. Co stojí Karlštejn, co tuto hlavu šedivou nesu na plecích, nestalo se, co dnes. Jeho Milost král Petr a vévoda Štěpán viděli na vlastní oči, nelze mi tedy déle zapírat a stavět se nevědomým. Ale jsem nevinen, Milosti. Já ani tu nešťastnici neviděl.

Karel IV. Nešťastnici? — Nechápu ani slova, pane purkrabí.

Purkrabí. Tvůj úsměv dodává mi síly, abych se vyznal ze všeho. Můj bratr Mikuláš — znáš ho, jaký jest blázínek...

Karel IV. (k Arnoštovi). Co ještě uslyším?

Purkrabí. Má dceru Alenu, pravý to otcův kontrfaj, děvče jest zamilované po uši do tvého šenka, pana Peška Hlavně.

Karel IV. Proto přece nemusíš klečeti, pane purkrabí. — Však nač mi to všecko teď vypravuješ? Když se mají rádi, ať se vezmou, já Peškovi bránit nebudu!

Purkrabí. Ale bratr nechce svoliti, dokud pan Pešek nezíská ostruh rytířských.

Karel IV. Nu, snadná pomoc. Dáme mu je.

Purkrabí. To já také říkal, měli počkat — a nedělat hlouposti, ale již se stalo, již se stalo. — Svrhni všechen hněv svůj na mne, ale ty děti netrestej.

Karel IV. Já tu dívku ani neznám — já ji nikdy neviděl — ale posud nechápu, kam směřuješ, pane purkrabí?

Purkrabí. Viděls ji, Milosti! — Stála na stráži ve tvých komnatách.

Karel IV. (udiven). Na stráži? — V mé ložnici? Ty se mýlíš, pane purkrabí!

Arnošt (k císaři). Nech jej na falešné stopě; snad můžeme tím něco získat.

Karel IV. Nevšímal jsem si stráže. (Náhle přísně.) Znáš ale rozkazy naše, pane purkrabí. Když to pravíš, je to asi pravda; jak tam přišla ta dívka?

Purkrabí. Otec její, můj bratr Mikuláš, vešel v pošetilou sázku s panem Ctiborem z Fuchsberka, že toho dokáže, by proti rozkazu tvému dívka zůstala přes noc na Karlštejně. Alena zkusila to, hnána beznadějnou láskou k Peškovi. Má vina jest, že dostala se v přestrojení mých barev na hrad — ale v dnešním shonu a víru mohlo se to lehce stát i jinému. Já nevěděl o ničem, zapřísahám se svatým Václavem!

Karel IV. Nyní chápu ovšem nemoc pana Peška. — Alena byla tedy dnes na stráži v mých komnatách — to je věru trestuhodné, pane purkrabí. A v jakém šatu byla tam?

Purkrabí. V šatu mých barev, Milosti!

Arnošt (k císaři). V stejném šatu, jaký mi opatřil Pešek pro císařovnu. Výborně, jsme zachráněni!

Karel IV. (se zdánlivou rostoucí přísností). Toť dvojí přestupek, pane z Wartenberka. Zjevná necutivost a nešetrnost k předpisům našim se strany pana Mikuláše a zpupná nedbalost ve službě, pane purkrabí! Vidím, že musím přísným trestem stanoviti příklad. I Pešek jest vinen, zle se prohřešil!

Purkrabí. Tresci mne i jeho, ale jen Alenu ne, milostivý císaři! Dětský nerozum, a pak jedno, co všecko omlouvá.

Karel IV. Nevěděl bych co...

Purkrabí. Láska, císařská Milosti!

Karel IV. (s úsměvem k Arnoštovi). Té ovšem k vůli musíme již dnes mnoho odpouštět. (K purkrabímu.) Vidíme, co se dá dělat, pane purkrabí, třeba dříve vyslechnouti vinníky, ty odvážné milence, kteří si dávají dostaveníčka v předsíni ložnice císařské!

Purkrabí. Věru, uznávám tu smělost...

Arnošt (k císaři). Která nám přišla vhod.

Karel IV. Dej vyhledati vinníky, pane purkrabí, a přivésti je sem. Chceme na místě soudit a trestat!

Purkrabí. Ó Bože, kde jen jsou, kde jen jsou!

(Mezitím co dává v pozadí rozkazy strážím, vznikne za scénou hluk a třesk mečů.)

Štěpán (za scénou). Drží se to děvče, jak pravý šermíř!

Alena (za scénou). A nepodá se!

Pešek (za scénou). Tu urážku ti splatím, pane vévodo!

Petr (za scénou). Však já tě neopustím, pane bratře!

Karel IV. (postoupí vpřed). Jak? — Potyčka v mé přítomnosti?

(Na jeviště vrazí divoce Štěpán a Petr, šermujíce s Peškem a Alenou.)

Výstup 10.

Karel IV., Arnošt, purkrabí, Štěpán, Petr, Alena, Pešek, stráže a lid karlštejnský s pochodněmi.

Štěpán. | Již couvají!
Petr. | Císař!
Alena. | Běda!
Pešek. | Však se nepodáme!

Karel IV. (postoupí jim vstříc, velkým hlasem). Zarazte! Což ani velebnost císaře vášeň vaši zběsilou neudrží na uzdě? — Šílíte všickni dohromady? Aj, pane vévodo, divně ctíš pohostinství a zachováváš čest rytířskou — se zbrojnoši se potýkáš a s dívkami!

Alena. Císař ví všecko!

Pešek. Milost! Milost!

(Oba pustí meče a klesnou před císařem na kolena.)

Štěpán (zastrkuje meč). Byl jsem nucen k boji, uražen tímto panošem, který jest dívkou.

Pešek. Já jen bránil svou nevěstu!

Štěpán. V hrdlo lžeš!

Karel IV. Ticho! Mluvte bez vášně, ať mohu klidně souditi!

Pešek. V strážnici pustili se oba pánové v hru v kostky, a za cenu dával pan vévoda čest mé nevěsty, tasil jsem, toť vše.

Štěpán. Nešlo mi o tvou nevěstu, pane šenku — chtěl jsem jen zvědět, kdo je tvůj spanilý soudruh — pak jsem ti chtěl povědít, jak pěkně šetříš zákonů císařských.

Pešek. Nuž tedy věz, mou nevěstou jest Alena, dcera pana Mikuláše z Wartenberka . . .

Purkrabí. Nešťastné, zaslepené dítě!

Pešek. A co se rozkazů císařských týče . . .

Karel IV. (ironicky k vévodovi). Nechť já se poděkuju sám panu vévodovi bavorskému, jak bedlivě zastával v úřadě našeho milého purkrabího. Však dosti sporu! Odvážlivou hru jsi nastrojil, Pešku. Vidíš, bez tvé pomoci nám víno také chutnalo. Jdi, nemáme tě více potřebí!

Pešek. Milost! Milost!

Alena. Odpuštění, Milosti! Jedině já jsem vším vinna. Pešek nikoli! Na mne padniž veškeren tvůj hněv! (Kleká.)

Karel IV. (zvedá ji se země). Nerad bych se skláněl k zemi, tam, kde rád se podívám okem k oku.

Purkrabí. Císař odpouští!

Alena. Milosti, díky! díky!

Karel IV. (s úsměvem). A poněvadž se ukázalo, že nám bez pana rytíře Peška —

Purkrabí (k Aleně). Rytíře, slyšíš?

Karel IV. — víno také chutnati může, propouštíme ho ze služeb svých v plné milosti své, a dáváme mu v uznání zásluh, jež získal si po léta o naši osobu, dům, který jsme získali od žida Ebruše na Starém městě pražském, — o statky a jiné zboží postarají se pan Mikuláš i pan Ješek z Wartenberka.

Pešek., *Alena.* Ó díky! ó díky!

Purkrabí. Sláva císaři! (K Aleně.) Ale nahnalas mi strachu, ještěřičko!

(Karel IV. rozmlouvá s Arnoštem v prostředku jeviště. Purkrabí, Alena a Pešek stojí po jedné, Štěpán a Petr po druhé jeho straně.)

Petr (k Štěpánovi). Nu, nejsem znalec, pane vévodo?

Štěpán. Škoda. Nepovedlo se. — Ale ta dívka šermuje jak rejtar!

Petr. Teď věříš, že mi zlomila meč a hodila pod nohy, když jsem jí chtěl dát v komnatě císařově políbení!

Štěpán. Teď nezbývá nám, než si navzájem gratulovati, pane bratře! (Tisknou si ironicky ruce.)

Výstup II.

(V tom ozve se troubení na podhradí. Všickni se obrátí, vejde císařovna Alžběta v obleku jako v prvním jednání.)

Alžběta. Předešlí.

Všickni. Císařovna!

Karel IV. Jaká to návštěva, paní má — a v tuto dobu? (Jde jí vstříc a políbí ji na čelo.)

Alžběta (v rozpacích). Vyjela jsem pod večer do lesů kolem Karlíka.

Arnošt (vpadne jí do řeči). A vzdálila se zajisté, nepovědoma cesty, příliš daleko?

Karel IV. (rychle za ním). A bloudila snad?

Alžběta. Dlouho, až noc mne překvapila. Zprvu mne to dosti bavilo, ale s rostoucími stíny nočními strach mne přepadl. Jela jsem tryskem, ztratila směr cesty, až místo Karlíka bleskly mi věže karlštejnské v svitu měsíce vstříc. Co zbývalo, zpět jsem sama nemohla — i hledám pohostinství a přístřeší u svého vládce a pána.

Arnošt. Jaké to štěstí, že stojí Karlštejn, a věru stálo by za to zbořiti jej hned, jak jej opustíš, dostačilť již úplně svému úkolu.

Karel IV. Je mi líto, milý Arnošte, že nemohu sdíleti poprvé snad tvoje náhledy. Nejsem tak dvorský, i nad zákonodárcem jest zákon, a ten praví, že nesmí žena ani královna býti přes noc na Karlštejně. Noc je krásná, doprovodím sám Její Milost na Karlík. Zákon je svatý!

Alžběta. Ty sám bys chtěl?

Karel IV. (s úsměvem). Ano, je to krásný a blažící pocit, uváděti zbloudilé na pravou cestu. (Šeptem.) Budu tě dobře baviti. (Nahlas.) Povím ti, co zatím zde se stalo mezi milenci, které tvé zvláštní přízni zatím doporučuji.

Purkrabí (představuje Peška i Alenu, kteří se hluboce kloní). Má neteř Alena a pan Pešek Hlavně.

Alena. Rytíř, strýčku!

Alžběta. A v obleku panoše? — A těchto barev?

Karel IV. Cestou ti všecko vysvětlím. — Pane purkrabí, dej osedlati koně a vypraviti zbrojnoše s pochodněmi.

Purkrabí. Hned se stane, Milosti. (Odchází.)

Karel IV. Naši hosté (k Štěpánovi a Petrovi) vezmou, doufám, za vděk pohostinstvím naším ještě na několik dnů. My se opět vrátíme zítra, abysme společně užili jarních dnů v lesích berounských. (Mezi tím přišli panoši a zbrojnoši s pochodněmi a naplní pozadí jeviště.) Dobrou noc všem!

Štěpán (rychle k němu přistoupí, polohlasně). A moje záležitost? — Nemohu míti žádné naděje?

Hlas věžníka (vpadne právě). Dále od hradu dále, ať nepotká neštěstí tebe nenadále!

Karel IV. V tom slyšels určitě mou poslední odpověď, pane vévodo! (Štěpán se ukloní a vmísí se mezi dvořany.) A nyní na cestu!

(Trouby. Napřed oddělení zbrojnošů s pochodněmi. Císař s Alžbětou procházejí středem, všem laskavě kynouce. Za nimi druhé oddělení stráže s pochodněmi a družina Karlova, mezi nimi Alena a Pešek.)

Alena (žertovně podává ruku Peškovi). Pane rytíři!

Pešek. Však nezapomenu co živ na tuto noc na Karlštejně!

(Odcházejí. Opona spadne.)

Na dně propasti.

(Marya Konopnicka.)

Zkad odletuje strážný anděl zpátky,
když křídlem bílým oči zakryl v studu,
kde krvácí z ran nejhlubší a z trudů,
kde v žáru vadnou růže za den krátký,
kde zhouby na prahu všem hanba v hoří
s čel mladých stírá jasný plamen ducha,
kde vždy je noc, tak těžká noc a hluchá,
že nikdo nesní o Bohu ni zoři —
v tom ostrém třpytu, jenž své zlato věšel
na tvrdé zdi a v nářadí a na zem,
a chvěl se, jak by hrůzou jat byl rázem,
dnes — nešťastných se bytostí tlum sešel.

V jich středu huslař stál, byl slepý, sivý,
ten k plesu hrát měl píseň bujnou, hřmící . . .
Dnes dcerka skonala mu v nemocnici.
Měl v očích krev a v hrudi své žár divý —
i tak mu v bolest padla duše skleslá,
že strun když seschlou dotkl se pak rukou,
tu píseň, slzou prosáklá a mukou,
jak pták v tom hnízdě potupy se vznesla
a velkým srdce vzkřikem zaúpěla,
zdmi těmi třesouc nespoutanou silou;
i vzlykla řečí bolesti pak celá,
jak stesk a touha svěží nad mohylou.
A v tom se zdvihla, v shluk se vichrů mění,
jak v chrámě šumný varhan zpěv zní steny;
a tichla opět v smutném zamyšlení,
jak tesknoty pláč zmlklý, přitlumený;
pak v stříbrné se rozsypala tóny,
jak rosa, která polní růže vlaží;
a zašuměla jako hvozdem zvony,
když, zadumán, ční v mlhách němou stráži;
a zas jak potok spěla, který nese
své slzy z perel v lučiny a kvítí;
a zvonila jak konvalinka v lese,
když v kalich jí den jarní jitro vznítí. — —
Tiš — nikdo zpěv ten divný nepřerušil.
Hruď vzdechem hluchým zdvihá se kol s tíží —
tak vězeň trhá ve snu poutem, mříži,
když snil a volnost v žaláři svém tušil.
Teď pohnutí, jež nikdo neznal, v těle
jim odumřelý srdce tluk zas budí.
Co ztraceno, leč milováno vřele,
jde v život, vstává v jejich mrtvé hrudi;
již nezříš na rtech nuceného smíchu,
jenž na nich tkvěl jak viny znak v té době:
zrak, před chvílí jenž drzostí plál hříchu,
v spuštěných řasách stínu hledá sobě.
Tiš — píseň letí, ohlas lidské strasti,
rozbitý v příval stesků, žalob, vzdechů,
blankytem tichým chvěje v divém spěchu,
jak v slzách hořkých pláče nad propastí,
a hasne jak dech mroucí v klínu země,
vždy v slabší hyna tóny a vždy v tišší . . .

V tom, když kol všecko stanulo tak němě,
sluch náhle notu známé písně slyší . . .
Lid náš ji zpívá v chatkách po své práci,
máj ozvěnou ji světu roznes' všecku,
vždy při ní matka usmívá se k děcku,
a skřivan na polních ji květech ztrácí.
Ta píseň prostá, známá! — Nešťastnice
huslaře, slepce kruhem obklopily,
jich tichý, chvějný hlas vždy rostl více,
až ve sbor vpadly vášnivý a zpilý . . .
Pohnuty, v chvění, po letech tak mnoha
zas na okamžik nabyly v tom zmatku
nevinnost srdce, domov, otce, matku,
i v duši mír, i slunce, též i Boha! —

A v středu síně stálo bledé dítě,
v týl nachýlivši drobnou svoji hlavu;
vlas bujný, rusý vlál a plynul v davu,
až v stříbrných ji kaskad objal sítě.
Přivřela zrak, jak ptáček unavený,
v tok písně hrouží svoji duši celou.
Ach! toť kraj rodný, známé zdi a stěny,
ves pod lesem, zří chýš tam osamělou . . .
Hle, vojín Kościuszky, toť otec šedý,
a stará máť, len tenký předouc hebce
tím hlasem, který zlomil věk a bědy,
tu píseň též jí pěla — ku kolébce . . .
Kol vůně sena, tam keř trnky známý,
hrob u rozcestí pod borem, blíž brodu,
ten siný dým, jenž vil se nad chatkami,
zde okov, studně, nosila ztad vodu . . .
Mez, pole, struha, vše se míhá letem,
tam hruška, pole máku s pestrým květem,
i rybník v polích těch, jak modrá přeska . . .
Zvon nedělní, tam kapela jde vesská,
toť Jeník sám! půl její duše věru!
A zpívá — v sen stín krvavý se dere,
pán mladý, sokol z bílého tam dvoru . . .
Pak otava a les a luhy steré,
zvuk polibků a smíchy za hovoru . . .
ta chladná noc . . . ta svěží vůně v šeru! —

Z přivřených očí horká slza padá . . .
Kdos vešel. K plesu nové heslo dali. —
I zachvěla se — ostrý smích se vkrádá
zas na rty — rusé svinula si vlasy
bacchantky gestem — zjev zas prchl k dáli . . .
Již ztichly v ňadrech zpívajících hlasy,
a pryč zas každý z dobrých duchů zniká . . .
I první — padla v náruč tanečníka.

Z polského přel. *Fr. Krapil.*

O domácím životě Niasovců.

Píše MDr. *P. Durdík.*

(Pokračování.)

Mužové ženi se v 17.—20. roce, děvčata se vdávají po 15. roku: hodně pozdě, srovnáme-li to s děvčaty sumatranskými, které již v 11. a 12. roce v sňatek manželský vstupují. Na Niasu jsou však mladomanželé mnohem starší než na Sumatře. Každý mladík nemá tak hned kupní cenu pohotově, aby si děvče přiměřené svému stavu a majetku koupiti mohl, — a mnohé hezké děvčátko musí čekati, až první vnady jeho mladosti odkvetly, snad až i druhý i třetí půvab mladosti jeho byl minul, a takým způsobem rodiče nevěsty skromnějšími se stali ve svých požadavcích za dceru. — Čím starší dcera, tím i laciněji lze ji za nevěstu obdržeti. Hlavně dcery boháčů a pohlavárů zůstávají nevdané, neboť otců hrdost a pýcha tomu překáží, aby za dcery své malou cenou se spokojili.

Mladší dcera vždy čekati musí na sňatek starší sestry, než sama může se vdáti. — Stane-li se však, že někdo stůj co stůj hodlá si vzíti děvče, jejíž starší sestra není ještě vdaná, tu dá závdavek zásnubní rodičům nevěsty, čekaje trpělivě, až by se starší vdala. — trvá-li mu to však dlouho aneb nemůže-li se toho dočkati, tu kupuje si za ženu jiné děvče: než závdavek zásnubní připadne pak otci děvčete. Jen v tom případě, když starší sestra pro dlouho trvalé nemoci, neb neobyčejnou šerednost, neb tělesnou zmrzačilost atd. nemá naděje, že by brzo ženich pro ni přišel, tu činí se výjimka od tohoto pravidla; vdávají mladší dceru dříve než dceru starší.

Obyčejný prostý Niasovec může si vzíti i dceru urozeného Niasovce, ano i dceru pohlavára, jen když žádanou cenu za ni zaplatí. Znal jsem prostého Niasovce, jehož manželka byla dcerou bohatého pohlavára ze vsi Dahana. Je to romantická historie. Niasovec ten sloužil z počátku v Gunung Sitoli co kancelářský sluha u hollandského civilního úředníka a přiučil se zde jakž takž malajštině. Zalíbila se mu dcera dahanského pohlavára, a aby kupní cenu (600 zl.), již s otcem smluvil, za ni mohl zaplatiti, co učinil? Odebral se do Padangu a tam sloužil v hlavní vojenské nemocnici co ošetřovatel nemocných, vedl si tam velmi pořádně, ukládaje si peníze — měsíčně dostával 30 zl. a po dvou letech služby vrátil se na Nias a děvče žádanou summou zaplatil a sňatek slavil, — načež vstoupil opět do služby v Gunung Sitoli u hollandské kanceláře. Niasovec tento bydlil asi hodinu od mého bydliště v domě veleznámého po vůkolí kněze, a když jsem jednou byl návštěvou v domě tohoto kněze (byl to můj pacient) prošla skrze jizbu ženština velmi hezká a téměř také nabělavé pleti jako evropská brunetka: — kdo je ta ženština? ptám se. A tu jsem celou tu historii slyšel — Mezi vypravováním žena ustavičně a ustavičně procházela skrze pokoj, tu hned z venku do vedlejších pokojíků, tu hned z vedlejších pokojíků do pokoje, tvářic se, jakoby něco hledala, něco u ohniště rovnala atd. — bylo to zvláštního druhu koketování; věděla, že je hezká, a ustavičně pod rozličnými záminkami se okazovala a skrze jizbu přecházela. Z toho viděti, že lidé jsou si všude stejni pod všemožnými zeměpisnými šířkami a délkami.

Prostý Niasovec může míti tedy za tchána i pohlavára a často nosí pohlavárské odznaky svého tchána s přivolením tchána svého, jenž mu je zapůjčuje: když však není s tchánem za dobré, tu viděti je to nejdříve na tom, že zeť nikdy s pohlavárskými odznaky se neokazuje — tchán totiž je nepůjčuje více.

Osoby téhož kmene v stav manželský vstoupiti nemohou.

Niasovec může tolik žen míti, kolik je mu libo, aneb lépe, kolik může zaplatiti. V domě dostane pak každá žena svůj zvláštní pokojík. Obyčejně má Niasovec jen jednu ženu již proto, že kupní cena vůbec je veliká: — jen pohlavár má několik žen a hlavně proto, že má hospodářství větší a že má do hospodářství mnoho pracujících lidí potřebí. — Po smrti pohlavára ženy přecházejí v dědictví nejstaršímu synovi, matku synovu rozumí se vyjímaje. Zpěčuje-li se nejstarší syn vzíti si ženy nebožtíka, tu k ženám mají právo ostatní synové nebožtíka neb bratři nebožtíka. — Po smrti mužově vdova se může vdáti hned po pohřbu, a může se státi ženou svého pasynka neb ženou bratra nebožtíkova — a nestane-li se to, může se znova vdáti za jiného muže. Je-li však vdova stará, neb nenajde-li vůbec ženicha, tu o výživu její stará se rodina zemřelého pohlavára. Žena tedy pokládána je za majetek a připadá co část majetku spolu s dědictvím rodině nejblíže příbuzné a této rodině připadne i kupní cena, když se znova vdá.

Rozvody v manželství jsou neobyčejně řídké. Muž je rád, že má v ženě pilnou dělnici, — hospodářství sám obstarávati by nemohl a k zakoupení nové ženy, kdyby se chtěl i rozvésti, nemá peněz. Žena, která s mužem nechce žíti pro hrubé a nelidské nakládání, utíká se k svým příbuzným a muž vidí, že v hospodářství chybí nyní pilná dělnice, a to donucuje ho, že dává se do vyjednávání s ženiným příbuzenstvem, často prostřednictvím pohlavára, a pěkně prosí, aby ženu zpět dostal. Aby toho dosáhl, musí žena k tomu svoliti a příbuzní též, načež musí vystrojiti rodině ženy společnou hostinu, která ho stojí až 20 zl., a koncem konců je pak muž po tomto vydání opět tam, kde byl dříve. Jsou případy, že příbuzenstvo ženy velmi rázně vystupuje na ochranu její: — jednou přišli bratři ženini a do krve vybili takému zlému muži a všechen dobytek píkami mu probodali. Případy, že muž ženu bije, jsou neobyčejně řídké mezi těmito divochy, a stane-li se to, tu příbuzní ženini vždy rázně zakročují. Niasovská žena, přes všecko své podřízené postavení, je na tom mnohem lépe než ruská selka, s níž muž nakládá velmi ukrutně; v ruské vsi je to něco obyčejného, že vidíš ženy s údy rozedranými, s modřinami a boulemi na hlavě, jež od svých manželů si utržily. Něčeho takového Niasovec se nedopustí. Opilý ruský sedlák v svém expansivním sebevědomí, jakéž se probuzuje v člověku opilém — on sám říká: opilému sahá moře ke kolenoum, — začne vždy tím, že se dává do mlácení své ženy, že ji honí po návsi s obuškem v ruce, že ji mlátí před vesničany, aniž by kdo z vesničanů ženě na pomoc přispěl proti surovci, —

vesničané klidně na to pohlížejí, rozumujíce: má k tomu právo, žena bez bití neposlouchá, muže si neváží, škoda každé rány, která padne mimo, atd. Něčeho takového neuvidíš mezi těmito divochy. Tuším, že podobný surový manžel, neuplynulo by ani dvacet čtyry hodin, byl by pikami do smrti ubodán od rozlícených příbuzných nešťastné ženy. Proto i niasovské ženy netrpí tak často hysterickými chorobami jako ruské selky, jež jsou zalekány a poděšeny na celý život. Dodáme-li, že ruské selky obstarávají celou domácnost, a že též musí těžko pracovati na poli, že na př. samy orají, sejou, a že často veškeré hospodářství obstarávají za opilce muže — tu osud niasovské ženy je lepší než osud slovanské selky a mnohem lepší než osud ženy v nižších třídách v Evropě. Niasovec váží si své ženy co dobré dělnice v domě, věda, že hospodářství spočívá na plecech ženy, neméně než zdar v rodině. Též žena, třeba by dle stávajících řádů byla majetkem mužovým, zná velmi dobře svou cenu vzhledem k hospodářství, vědouc, že muž bezděky musí její důležitost a výhodnost uznávati; neb na Niasu hospodářství nedá se bez ženy spravovati. — Ostrované nakládají laskavě s dětmi, nikdy je neuhodí. Jsou-li děti příliš rozpustilé a neposedné, bývají od rodičů štipány. Aby Niasovec pro maličkost dítě své na těle trestal aneb si zlost na dítěti schlazoval, je u těchto divochů něco neslýchaného. Chlapec je vážen tím, že zdědí hospodářství a bůžky pradědů, a že bude rozmnožitelem rodu a kmene. Dcera je vážena tím, že svým provdáním řádnou sumu peněz příbuzným zaopatří. Chlapci druží se s otcem, děvčátka s matkou, leckdy však děti k matce více lnou, zvláště je-li matka duševně vyvinutější a obezřelejší nežli muž, což bývá dosti často. Zřídka je to pravidlem, aby muž s ženou se radil o domácích neb jiných potřebách, muž obyčejně činí vše dle svého zdání, koná cesty, činí koupě a prodává leckdy co z hospodářství, aniž by o tom se ženou pohovořil; jak to dobře nevypadne, dělá mu žena výčitky, že jednal nerozumně. — Někdy však bývá, že žena vládne v domě, a sám znal jsem jednoho pohlavára, jenž i při maličkostech říkával: „Neřeknu nic, musím o tom dříve se svou starou se poraditi.“ Později často jsem se přesvědčil, že žena jaksi nepřímo, aniž by toho muž znamenal, měla rozhodující vliv ve všech důležitých hospodářských a rodinných sporných otázkách a mělo to *ku podivu* jen dobré následky pro rodinu a hospodářství, — i opět jsem viděl, že lidé ve svých rodinných a manželských poměrech jsou si všude stejni.

Osud niasovské ženy záleží též na nahodilých okolnostech.

Niasovci jsou přesvědčeni, že vše, co souvisí s narozením, prospíváním a umíráním dětí, je záslubou neb vinou matky a veškeu zdar i nezdar v rodině připisují ženě. Manželka bezdětná, neplodná a ta, která má samá děvčátka, není u manžela ve vážnosti; nemá-li dětí, nebo má-li jen děvčátka — je tím žena sama vinna! Narození *dvojčat* mají za velké neštěstí a starají se všemožně, aby jen jedno z nich na živu zůstalo; buď jedno děcko zanášejí daleko do houští aneb v pytli na strom pověšují, kdež i zahyne, aneb sama matka jedno dvojčátko zardousí potají, aneb jedno dítko hyne od zúmyslného nedostatečného krmení a ošetření. Kdyby jedno děcko z dvojčat neusmrtili, zhynulo by hospodářství od pádu dobytka, neb dům by vyhořel aneb spadl při prvním zemětřesení, na poli byla by neúroda, neb jeden z rodičů náhle by umřel atd. Při tom je i kněz volán na odvrácení hrozícího nebezpečí; ten koná rozličná zažehnávání a zaklínání nad neblahým domem, přináší velké oběti bůžkovi Vambumbu (obětuje mu několik kusů vepřového dobytka) a upevňuje bůžka na vrchol střechy. Tím má býti vše do pořádku uvedeno a neštěstí odvráceno. Ukrutnost matky k vlastnímu dítěti dá se omluviti tím, že matka páše vraždu dítěte v dobrém úmyslu, přesvědčena jsouc, že tím hroznému neštěstí předejde; raději ať zhyne děcko než aby shořel dům, než aby neštovičná epidemie přišla neb neúroda a hlad nastal atd. Dvojčata pokládají za velkou rodinnou nehodu, všecko příbuzenstvo je nad tím v hoře pohrouženo. Toto a pak ty značné výdaje na obětování (jeden kus vepřového dobytka stojí na ostrově 20—24 zlatých dle našich peněz) způsobují, že taková žena klesá u vážnosti manžela, neb narozením se dvojčat je dle všeobecného názoru opět jen žena sama vinna. Ještě hůře, když narodí se albinec — děťátko stížené bělenkou. Dítěti schází podkožní barvivo (pigment) a je proto bílé pleti, rusých vlasů a obočí, zrovna jako dítě evropské — cestovatel ihned takého dítěte si všimne uprostřed bez výjimky černovlasých a černookých niasovských hochů s jich špinavě skořicovou barvou těla. — Luther pokládal kretiny za děti, mající za otce ďábla, a dle jeho tvrzení lze prý také kretiny bez hříchu utopiti, neb jsou prý to pouze těla s masem, bez nesmrtelné duše. Niasovci mají opět ten předsudek, že albiny pokládají za zplozence ďáblovy a nazývají je onombela (ono = dítě, bela = zlý duch). Takové děti nikdy v muže nedorostou — čeká otec s jeho utracením; do 15. roku prý se může pleť jeho změniti; když však se to nestalo, otec bez vší lítosti najatými vrahy dá je zabiti, aniž by byl k zodpovědnosti před obecný soud volán. Příčina zabití jest — úmysl, aby odvrátili od sebe velké neštěstí, kteréž by stihlo celou vesnici. Nešťastné dítě musí slyšeti od ostatních hochů ustavičné výsměšky a potupná slova o svém původu — otec slyší časté narážky od svých sousedů na domnělý poměr ženy jeho s ďáblem. Třeba by pro to výčitek ženě nečinil — neb omlouvá ji tím, „ďábel vzal na sebe podobu mou a oklamal ji“ — přece uvnitř dává vinu všeho toho ženě, dle všeobecně panujícího názoru.

Hospodář přeje si míti stůj co stůj chlapce, jenž by pak hospodářství a rodný dům převzal a knihu rodu dále vedl; přeje si míti chlapce, neb jen syn může děditi bůžky pradědů (neb dcera nic děditi nemůže), a konečně je ještě jedna důležitá příčina, že si chlapce přeje. Jen ten Niasovec má po smrti trvání zabezpečené co duch věčně žijící, jenž na zemi mužského potomka zanechal. Hospodář tedy, jehož manželka žádným synem neobdařila, je v nemilém postavení; neb po smrti má vyhlídku, že v niveč se obrátí, a v takém případě béře si ještě jednu ženu (může-li si ji totiž koupiti) v naději, že ho nová žena synem obdaří. Je-li však již stár, neb nemůže-li kupní cenu k získání sobě ženy sehnati, přijímá nějakého slušného, zachovalého junáka za vlastního syna, jenž pak dědí hospodářství s bůžky pradědů a dává konati všecky obřady po zemřelých rodičích jako vlastní syn.

Všeobecně rozšířený předsudek, že matka při prospívání dětí hlavní má úlohu a že je zodpovědna za zdar a nezdar v rodině, bývá též ve prospěch niasovské ženy, když na př. obdaří muže jedním neb několika syny. Zů-

stane-li prvorozený syn na živu a prospívá-li tělesně a duševně, tu šťastný hospodář mnoho činí své manželce po vůli a nakládá s ní velmi šetrně. Naproti tomu smrt prvorozence rmoutí hospodáře velmi, je těžkomyslný a nepokojný, se strachem zadávaje si otázku: „Snad náleží má žena k těm, které nejsou s to, aby odchovaly děti.“ Umře-li potom ještě *druhý* syn, tu Niasovec do opravdy si zastekne, neb dlužno věděti, že v rodinách niasovských nebývá mnoho dětí, že rodina s třemi dětmi je již rodinou četnou. Příčina je ta, že vdaná ženština rychle stárne od přílišné práce a starostí. Často je slyšeti v hollandské Indii, že na Niasu jsou nejhezčí ženské z celého Archipelu; vztahuje se ta chvála pouze k děvčatům, pokud se nevdaly; jsouť však i zde kraje na př. na severu ostrova, kde příroda rozdávala děvčatům s moudrou spořivostí, tak že hezké a nehezké se střídají jako všude jinde. Pravda však je, že niasovská žena, mající za manžela Číňana, Ačiňana, Malajce neb Evropana, má *velmi hezké* děti, a to nejspíše dalo příčinu zcela oprávněnou k vychvalování niasovského ženského pohlaví vůbec.

Mají některé zvláštní zvyky. Aby nebyl líný až doroste, kladou novorozeného chlapečka na podlahu, dávají mu do ručinky nůž, jehož při práci užívají, při čemž otec volá: „*Měj na paměti, že musíš pracovati*“ -- a při těchto slovech otec dupne, aby slovům svým více váhy a důrazu dodal. Když děťátko při tomto dupnutí se nelekne, říkají: „Bude z něho statný chlapík, nebude bojácným, nedá se“ a hned to rodičce s velikou radostí vypravují, která v jakémsi blaženém opojení ruce po robátku natahuje a k srdci svému tiskne.

Často žena niasovská, když již každou chvíli děťátko naroditi se může, ještě jde pracovat na pole a často se stává, že s pole za nedlouho se vrací s malým křiklounem v náručí. Je-li děťátko nemocno a matka na poli těžce pracovati musí, tu žena děcko své na zádech na pole si nese, nechtíc ani na minutu se rozloučiti od nemocného robátka, a pohnutlivé jest to viděti, s jakou něžností vedle sebe je klade, jak starostlivě pohlíží mezi prací na dítě, an zatím horký pot od práce s čela se jí leje. Ta niasovská matka může býti příkladem i leckterým civilisovaným matkám, kteréž leckdy od nemocného dítěte do divadla, do plesu a do společnosti chodí pro svou „zábavu“, — aby však niasovská matka od svého nemocného dítěte odešla jen proto, aby se jinde „bavila“, to u tohoto divokého plemene, stojícího na nejnižším stupni intellektuelního vzdělání, ani se nevyskytá.

Vůbec bloudil by velmi ten, kdo by mínil, že divoká plemena nemají citu, že neciti tak jako civilisovaní lidé. U divochů je láska k rodičům, ženě a dětem nelíčená a upřímná. Pravda ovšem, že v divochovi tato láska k manželce a dětem jeví se méně hlučně, méně vypínavě, méně teatrálně a komediantsky, ona není vypočítána na effekt — nicméně má hluboké základy. Děti milují rodiče láskou, kterou my *úctou* nazýváme: svazek rodinný u těchto divochů je pevnější než u nás, neb je přirozenější a prázdnější sobeckých ohledů. Pohleďme jen, jakými podněty u civilisovaných národů sňatky se uzavírají — bohatá chce jen bohatého, aby peníze přišly k penězům, šlechtična chce jen šlechtice aneb aspoň hodně bohatého bankéře, neb hodně bohatého továrníka, neb hodně bohatého statkáře neb kohokoli, ale jen hodně bohatého. V Evropě je to často láska dělaná, domnělá, zdánlivá, vypočítaná, úmyslná, sedící v hlavě a ne v srdci, jsouc rozdmychována čtením básní a hudbou, hostinami, pokrytskou milostností, přetvářkou a vyhlídkou na hrsti zlata. — O tom všem syn přírody neví. Než vraťme se k našemu novorozenci.

(Pokračování.)

Marianela.

Napsal *B. Perez Galdós.*

(Dokončení.)

XXI.

Oči zabíjejí.

Pokoj Florentinin v Aldeacorbě byl jedním z nejpřívětivějších v domě. Nikdo ho neobýval od smrti paní de Penáguilas; ale Don Francisko pokládaje svou neť za hodnu usídliti se tam, upravil komnatu s krasocitem a jakousi elegancí, kteréž tam nebylo za živobytí jeho manželky. Balkon byl obrácen na jih a do zahrady, tak že byl pokoj celý den pln příjemné vůně a světla, a zvučný, harmonický ptačí zpěv se tam rozléhal jako v háji. Florentina za těch málo dní, co tam přebývala, dodala, abychom tak řekli, komnatě podoby a odlesku své vlastní osoby. Rozličné věci a úprava označovaly ženu, která tu bydlila, zrovna jako hnízdo dává poznati ptáka. Jsou-li lidé, kteří z paláce učiní peklo, jsou zase jiní, jimž, aby chatrč proměnili v palác, není třeba ničeho, než aby se tam usídlili.

Onoho dne bylo bouřlivo (pravím onoho dne, neboť nevím určitě, který to byl den; vím jenom, že bylo to za dne). Pršelo po celé ráno. Později se nebe vyjasnilo a konečně se ve vlhkém a bílém vzduchu objevila nádherná duha. Nesmírný oblouk opíral se na jedné straně o hory Ficóbrigské, u samého moře, a na straně druhé o háj Saldeorský. Svrchovaně krásný ve svém prostém souladu nedal se porovnati s ničím, zrovna tak, jako s ničím porovnati se nedá absolutní a podstatný výraz dokonalé formy. Duha jest jako souborem, nebo lépe řečeno začátkem i koncem všeho viditelného.

V komnatě byla Florentina, nenavlékajíc perel, aniž obšívajíc atlas tenounkými zlatými nitmi, ale přistřihávajíc šaty podle vzorků udělaných z rozličných novin. Bylo ji vidět na zemi jako nějaké z nejrozpustilejších dětí, když si hrají, tu na polo sedící, tu klečící a zápolící s nůžkami. Vedle ní byla hromada kousků vlněných, perkalových a kalikových a jiných látek, které si dnes byla nakvap dala přinésti z Villamojady, a střihajíc sem a střihajíc tam, odhazovala ruče stranou rukávy, půle a živůtky. Nebyly ovšem tvaru bezvadného a také na pravidelnost vzorků — rovněž dílo Florentinino — nebylo se mnoho co spoléhat,

ale ona, uznávajíc vady svých výrobků, myslila si, že při tomto umění dobrá vůle stačí za výsledek. Její výborný otec byl jí ráno, když se dala do práce, řekl:

„Pro Bůh, Florentinko, toť se zdá, jakoby už na světě nebylo švadlen. Ani si nemůžeš představit, jak mi jest, když vidím slečnu z dobré společnosti lézti po té boží zemi a oháněti se nůžkami. To není dobře. Mám to nerad, abys pracovala na svých vlastních šatech, — jakž pak mi má být, když to děláš pro někoho jiného? K čemu pak jsou na světě švadleny, — k čemu pak jsou švadleny — he?“

„Ovšem, že by to každá švadlena udělala lépe nežli já,“ odpověděla Florentina se smíchem, „ale pak by to nebyla práce má, otče; a to právě chci, abych to ušila sama.“

Potom zůstala Florentina samotna: — však ne, ne — samotna nebyla; neboť uprostřed hlavní stěny pokoje, mezi postelí a šatnou byla starobylá pohovka a na pohovce dvě pokrývky, jedna na druhé. Na spodní, mezi polštáři odpočívala mdlá, bez vlády schýlená hlava, tvář vpadlá, bledá, spící. Byl to sen spíše podobající se mdlobě; pak zase nepokojný, co mžik přerušovaný prudkým, vyděšeným sebou trhnutím. Ta, která tam ležela, zdála se býti klidnější, když o polednách vstoupil do pokoje opět otec Florentinin, doprovázen Teodorem Golfinem.

Golfin přistoupil k pohovce a schýliv se zadíval se na Nelu.

„Zdá se, že nyní spí klidněji,“ řekl. „Buďme tiši.“

„Co říkáte mé dceři?“ tázal se Don Manuel se smíchem. „Nepozorujete, jak se lopotí? Buďte nestranným, Done Teodore, a recte mi, nemám-li příčiny, abych huboval? Upřímně řečeno, když toho není potřebí, aby se člověk namáhal, proč to dělat? Ovšem je to velmi krásné, když má dcera rozdá bližnímu vše, co jí dám na její malé výlohy; — ale to zde, to zabývaní se tak nízkou prací!

„Jen jí nechte,“ odvětil Golfin, hledě s jakýmsi obdivem na seňoritu de Penáguilas. „Každý, Done Manueli, má svůj vlastní způsob utráceti to, co mu dáno na malé výlohy.“

„Nemám nic proti tomu, když se těmi svými almužnami stane až marnotratnicí, ano když se přivede na mizinu,“ řekl Don Manuel, vstrčiv, jak to již míval ve zvyku, okázale obě ruce do kapes. „Ale což není žádného lepšího způsobu rozdávati almužny? Ona chtěla prokázati svou vděčnost Bohu za uzdravení syna mého bratra, — velmi pěkná to věc, docela podle evangelia, ale uvidíme, uvidíme.“

Stanul před Nelou a zadíval se na ni.

„Nebývalo by rozumnější,“ pokračoval, „aby na místě přijetí této ubohé dívčiny do domu, byla má dceruška vystrojila nějakou z těch užitečných slavností, které se odbývají i u samého dvora, a kde výkvět společnosti může dáti na jevo své dobré smýšlení a svůj cit? Proč pak jí nenapadlo uspořádati loterii? Mezi přáteli byli bychom odbyli všechny losy za hezkou sumu, která se pak mohla věnovati dobročinným účelům. Snad jsme se mohli spolčiti se vším panstvem z Villamojady, ano i ze Santa Irene de Campo k nějaké velké slavnosti a vytěžit tak mnoho peněz. A dále — mohli jsme míti zápas s býky. Já sám byl bych zaopatřil zvířata i lidi; — anebo nějaké ochotnické divadelní představení. Ó včera večer mluvil jsem o tom s doňou Sofií. Uč se, dceruško, uč se od této dámy. Pokud já vím, jest jí chudina za mnohé věci díky zavázána. A těch rodin, které se uživí již pořádáním loterie, a to, co vydělají komikové a herci z takových představení! Ó nejsou chudí jenom v opatrovnách a chudobincích! Sofie mi řekla, že z letošních maškarních plesů na podzim vytěžen hezký kapitál Je pravda, že si dost napočítali za plyn, místnost, obsluhu, ale také pro chudé zbyl kousek chleba. Ó nevěříš-li mi, dceruško, čti statistiku, — čti statistiku!“

Florentina se dala do smíchu a nenalezla vhodnější odpovědi než opakujíc, co byl řekl Golfin:

„Každý má svůj vlastní způsob utráceti peníze dané mu na jeho malé výlohy.“

„Seňore, Done Teodore,“ pravil Don Manuel s důrazem, „to přece připouštíte, že tak, jako moje dcera si hned tak někdo nevede.“

„Ano, tak jest,“ odvětil Teodor velmi opravdově, dívaje se na dceru Dona Manuela. „Není tak hned dívky, jako jest Florentina.“

„Přes všechny její vady,“ pokračoval otec, přistupuje k ní, „miluju ji více než své žití. Ta malá tvrdohlavka nedá se vyvážit zlatem. Nuž, maličká, kde se ti více líbí, v Aldeacorbě, nebo v Santa Irene de Campo?“

„Mně není v Aldeacorbě nepříjemno.“

„Aj, malá ničemo, již vidím, odkud vítr věje. Dobře, tak se mi líbíš. Nevíte, doktore, že právě teď můj bratr dělá svému synu kázání? Záležitosti rodinné! Má z toho vzejíti mnoho dobrého. Jen se podívejte, Done Teodore, na mou dceru; zrovna, jakoby jí všechny májové růže do tváří vyskočily. Teď poslechnu, co říká bratr, — co říká bratr.“

Dobrý člověk odešel. Teodor přistoupil k Nele a pozoroval ji znova.

„Spala dnes v noci?“ tázal se Florentiny.

„Málo. Celou noc slyšela jsem ji vzdychat a plakat. Dnes bude mít dobrou postel; dala jsem jí přivézti z Villamojady. Uložím ji zde do pokojíku vedle svého.“

„Ubohá Nela!“ zvolal lékař. „Nemůžete si ani představit soucit, který mám s tímto nešťastným stvořením. Někdo by se tomu vysmál; ale nejsme z kamene. To, co činíme pro tuto ubohou bytost, pro zlepšení jejího stavu, mělo by se státi pro nemalou část celého lidského pokolení. Takových, jako Nela, jest na tisíce ve světě. Kdo je zná? Kde jsou? Jsou ztraceni v pustinách společnosti, — neboť také společnost má své pouště — jsou v nejtemnějších zákoutích měst, na samotách venkovských, v dolech a hutích. Často jdeme kolem jich samých a nevidíme je. Dáváme jim almužnu, aniž bychom je znali. Nemůžeme trvale upříti svou pozornost na tuto nešťastnou část společnosti. Z počátku jsem myslil, že jest Nela případem výminečným, ale nikoliv; přemýšlel jsem a rozpomenul se, viděl jsem, že jest to případ z nejobyčejnějších. Toto jest příklad stavu, do jakého přijdou bytosti mravně určené k dobru, k vědění, ctnosti, a které následkem své opuštěnosti a odloučenosti od jiných nemohou rozvinouti nadání své duše. Žijou slepí duchem jako Pavel Penáguilas žil slepý tělem, ačkoliv měl oči.

Florentina hluboce dojata, zdálo se, že rozumí řeči Golfinově.

„Zde jest,“ pokračoval doktor. „Má vzácnou fantasii, živou vnímavost, dovede milovat vroucně a vášnivě: její

duše má podivuhodné schopnosti ku všemu, co na pouhé duši záleží; ale zároveň jest plna nejhrubších pověr: její ponětí náboženská jsou mlhavá, netvorná, neurčitá: její ponětí mravní nemají za vůdce nic než přirozený cit. Nemá vychování jiného, než které si sama byla dala jako rostlina, která sama sobě dodává potravy suchým listím. Za nic není povinna jiným. Za svého dětství neslyšela ani naučení, ani vlídné rady, ani svaté modlitby. Řídí se jenom neurčitými příklady, které přizpůsobuje své vlastní náladě. Její soudnost jest její vlastní: jenom její. Poněvadž má obrazotvornost a citlivost, protože se její duše od samého počátku chýlila k tomu, aby se něčemu klaněla. — kořila se přírodě jako národové prvotní. Její idealy jsou naturalistické, a jestliže mi teď nerozumíte, milená Florentino, objasním vám to při jiné příležitosti. —

Její duch dává soustavně přednost formě i kráse. Celá její bytost, všechny její city a touhy soustřeďují se kolem této idey. Přednosti a vznešené dary ducha jsou pro ni v mlhách tonoucím krajem, zemí sotva objevenou, o kteréž máme jenom neurčitých vědomostí od některého na břeh vrženého cestovatele. Velký výboj evangelický, jeden z nejvelikolepějších, který učinil náš duch, zaléhá v její sluch jen jako vzdálený šumot ... jest to jenom jako tušení, jaké mají asi národové asijští o vzdělanosti evropské, a jestli mi nerozumíte teď, milá Florentino, opět dím, že jindy vám to vysvětlím lépe ...

Ale Nela učiní za krátko velký pokrok a postaví se na roveň nám. Jen trochu světla a proběhne obrovským krokem celá století. Zůstala velice pozadu: vidí málo; ale až bude míti světlo, půjde. Toho světla jí dosud nikdo nedal, neboť Pavel Penáguilas nemaje sám skutečnosti viditelné, jenom aniž by tomu chtěl, přičinil se ku zvětšení jejích vad. Takový přepjatý a šílený idealista není nejlepším učitelem duchu tohoto druhu. My budeme učiti pravdě tu ubohou bytost, které jest jakoby byla vystoupila z hrobu, přes který šla století; dáme jí poznati dary ducha; vychováme ji ve století svém: dodáme její duši síly, které postrádá: nahradíme její naturalismus, její hrubé pověry ušlechtilým vědomím křesťanským. Zde máme výborné pole, přírodu prvotní, ku které přistoupíme tím, čemu se naučilo lidstvo za věky: otevřeme jí bránu doby s celým množstvím objevených pravd; učiníme z ní bytost novou, neboť to, milá Florentino — nevykládejte mi to za zlé — jest jako vychování nové bytosti, a jestliže mi nerozumíte, vysvětlím vám to jindy lépe."

Florentina, ačkoliv učenou nebyla, domnívala se přec, že rozuměla ledačemu z toho, co byl Golfin svým originelním slohem pronesl, a chtěla sama něco o tomto předmětu promluvit: ale v tom okamžení zbudila se Nela. Její oči rozhledly se kolem bojácně, pozornjíce vše na okamžik, potom utkvěly na jedné a pak na druhé z osob, které se na ni dívaly.

„Ty se nás bojíš?" oslovila ji Florentina něžně.

„Ne, slečno. — nebojím — ne," zašeptala Nela. „Vy jste velmi dobrá. Don Teodor také."

„Není ti zde dobře? Čeho se bojíš?"

Golfin jí vzal za ruku.

„Mluvme upřímně," řekl, „koho z nás dvou máš více ráda, Florentinu nebo mne?"

Nela neodpověděla. Florentina a Golfin se smáli: ale ona byla vážná a mlčela.

„Poslyš něco, ty nerozumná," pokračoval doktor. „Teď budeš muset býti živa u jednoho z nás. Florentina zůstane zde, já odcestuji. Rozhodni se pro jednoho z nás. Koho volíš?"

Marianela obracela oči s jedné tváře na druhou, bez určité odpovědi. Konečně zůstal její zrak tkvěti na Golfinovi.

„Zdá se mi, že volíš mne. To je nespravedlivé, Nelo. Florentina se bude rmoutit."

Ubohá nemocná se usmála a vztáhnuvši jednu ze svých vetchých, usláblých rukou k seňoritě de Penáguilas, zašeptala:

„Nechci, aby se rmoutila."

V ten mžik zbledla Marie jako smrt: natáhla šíji a její oči se široce rozevřely. Naslouchala jako něčemu hroznému. Zaslechla kroky.

„Jde sem!" zvolal Golfin přimrazen tou samou hrůzou jako nemocná.

„Jest to on," řekla Florentina a běžela od pohovky ku dveřím.

Byl to on. Pavel otevřel dvéře a vstoupil tiše do pokoje, jda přímo ku předu, jak si tomu byl uvykl za slepoty. Přišel usmívaje se, a jeho oči bez obvazku, který si byl sám sňal, dívaly se před sebe do dáli. Neznaje dosud otáčení se očního jablka za předměty, sotva že pozoroval obrazy postranní. Mohlo by se říci o něm jako o mnohých, kteří nikdy nebyli slepými, že viděl jen to, co měl právě před sebou.

„Sestřenko," pravil, přistupuje k ní. „Proč jsi se dnes nepřišla na mne podívat? Proto tě tedy přicházím hledat sám. Tvůj otec mi řekl, že děláš šaty pro chudé. Proto ti odpouštím."

Florentina nevěděla, co odpovědít. Byla celá pomatena. Pavel neviděl doktora ani Nelu. Florentina, aby ho vzdálila od pohovky, odstoupila k balkonu a zvednuvši několik kousků látky, usedla, jakoby chtěla šít. Zlaté sluneční světlo ji oblévalo, dopadajíc zvláště plně na její levou stranu a dodávajíc její krásné, růžově snědé pleti nejkouzelnějšího půvabu. Její krása zářila tu jako kouzelné zosobnění samého světla. Neuspořádané vlasy a lehký oděv povznášely co nejčarovněji přirozenou eleganci krásné dívky, jejíž cudná a ušlechtilá postava překonávala nejdokonalejší výtvory umění.

„Bratránku," řekla, svraštíc lehce krásné čelo. „Don Teodor ti jistě nedovolil, abys dnes odložil obvazek. To nedobře děláš."

„Dovolí mi to později," odpověděl mladík se smíchem. „Nemůže se mi nic stát. Je mi dobře. A stane-li se mi něco, co na tom? Ne, ne, pranic mi na tom nezáleží, oslepnu-li znova, — když jsem tě viděl."

„A k čemu to bude?" řekla Florentina hlasem káravým.

„Byl jsem ve svém pokoji sám; otec odešel, když byl promluvil se mnou o tobě. Ty už víš, co mi řekl."

„Nikoliv, nevím ničeho," odpověděla dívka, klopíc oči na šití.

„Tedy já to vím. Otec jest velmi rozumný. Má nás oba rád. Když odešel, sňal jsem obvazek a podíval se do kraje. Spatřil jsem duhu a zůstal jsem jako ztrnulý, němý

obdivem a nábožnou vroucností: — nevím, jak mi toto nádherné podívání, ode mne dosud netušené, dalo nejdokonalejší ponětí o harmonii světa. Nevím jak, dívaje se na dokonalé spojení barev duhy, jsem mimoděk pomyslil na tebe. Nevím proč, spatřiv duhu, jsem si řekl: to tušil jsem kdys už jinde. Pocítil jsem to samé, jako když vidím tebe. Florentino, duše má. Prsa moje nestačila tlukotu srdce a musil jsem plakat; — tuze jsem plakal a slzy na chvíli oslepily mi oči. Volal jsem na tebe; — tys neodpovídala. Když mé oči znova prohlédly, byla již duha zmizela. Šel jsem tě hledat, myslil jsem, že jsi v zahradě; sešel jsem dolů, potom zase nahoru a zde jsem. Vidím tě tak zázračně krásnou, že se mi zdá jako bych tě nikdy tak nebyl viděl až dnes, nikdy až dnes, protože jsem ještě neměl času porovnávat. Viděl jsem mnohé ženy; všechny jsou hrozné podle tebe. Ano, stojí mne to namáhání věřiti, žes byla již za mé slepoty. Ne, ne, mne napadá, že jsi se zrodila v tom okamžiku, kdy světlo vniklo v oči mé; že tě stvořila myšlénka, co jsem opanoval ten viditelný svět. Řekli mi, že není žádného stvoření, jež bylo by rovno tobě. Já tomu nechtěl věřit, ale věřím teď, věřím, jako věřím v světlo!“

Řka to klesl na koleno na zem. Florentině vehnala se krev do tváře; přestala se dívat na šití.

„Bratranče, — pro Bůh!“ zašeptala.

„Sestřenko — pro Bůh!“ zvolal Pavel v počestném nadšení, „proč pak jsi tak krásná? — Můj otec je velmi rozumný; nedá se ničeho namítat proti jeho důvodům a jeho dobrotě. Florentino, já myslil, že tě nemohu milovat; já myslil, že je to možno milovati jinou více nežli tebe. Jaká to pošetilost! Díky Bohu, že jest i v mých citech rozumná souvislost. Otec, kterému jsem se vyznal ze svých pochybení, mi řekl, že miloval jsem nestvůru. Teď mohu říci, že miluji anděla. Blbý slepec již prohlednul a konečně se koří pravé kráse, — ale já se třesu, — nevidíš, že se třesu? Vidím tebe a nepřeju si ničeho více, než abych tě mohl uzavřít ve svém srdci, abych tě mohl obejmout a přitisknout ke svým prsoum tak mocně, tak mocně.“

Pavel, kleknuv na obě kolena, tisknul ruce k srdci.

„Já nevím, co cítím,“ mluvil dále zmateně, tupým jazykem a bled. „Každým dnem objevuji nový svět, Florentino. Nalezl jsem říši světla, teď opět jinou. Jest to možno, abys ty, tak krásná, tak božská byla mou? Sestřenko, sestřenko moje, nevěsto mé duše!“

Zdálo se, že musí omdlít a klesnouti na zemi. Florentina namáhala se vstáti. Pavel ji chopil za ruku a odstraniv volný rukáv, jenž ji pokrýval, líbal a líbal ji rámě prudce a vroucně a čítal polibky.

„Jeden, dva, tři, čtyři — umru!“

„Jdi, jdi,“ řekla Florentina, vstanouc a zvedajíc se země svého bratrance. „Pane doktore, domluvte mu.“

Teodor zvolal:

„Rychle ten obvazek na oči, a teď do svého pokoje, mladíku!“

Zmaten obrátil mladík obličej v onu stranu. Hleděz přímá viděl doktora u pohovky pokryté.

„Vy jste tam, seňore Goltine?“ řekl, blíže se mu přímou čarou.

„Jsem zde,“ odpověděl Goltin vážně. „Myslím, abyste si dal obvazek na oči a šel do svého pokoje. Povedu vás.“

„Je mi docela dobře. Ale uposlechnu. Dříve však mi dovolte, abych se podíval tam na to.“

Pohledl na pohovku a mezi pokrývkami spatřil tam hlavu bledou jako mrtvola. Vskutku zdálo se, že nos Nelin ještě více sešpičatěl, její oči byly ještě menší, její ubohá ústa ještě nepatrnější, její pleť pihovatější, vlasy řidší a čelo užší. Oči měla zavřené, dech těžký, zsinalé rty napolo otevřeny, a ve všem ty známky posledního tažení, nevyhnutelný příznak smrti.

„Ach,“ řekl Pavel, „strýc mi povídal, že Florentina někde nalezla nějakou chudou dívčinu. Jaká to zázračná dobrota! — A ty, nešťastná dívko, dostala jsi se do rukou anděla. Jsi nemocna? V mém domě nebude ti scházet ničeho. Má sestřenka jest nejkrásnější obraz boží. Té ubohé je velmi zle; — není-li pravda, doktore?“

„Jest,“ řekl Goltin. „Musí býti sama a nesmí slyšet mluvit.“

„Tedy půjdu.“

Pavel vztáhl jednu ruku, aby ji položil na tu hlavu, která se mu zdála býti tím nejsmutnějším výrazem lidské bídy a lidského neštěstí. Nela pootevřela oči a upřela je na tu ruku.

Pavlovi se zdálo, že se naň kdos dívá z hlubokosti hrobu; tak teskný, tak bolestný byl to pohled. Potom zvedla Nela s pokrývky tu zemdlenou, hořící, drsnou ruku svou a uchopila jí ruku mladého pána de Panáguilas, jenž ucítiv ji, zachvěl se od hlavy až k patě a vzkříknul výkřikem, v němž ozvala se celá jeho duše.

Nastalo ticho, ticho takové, jako bývá před smrtí.

Hlasem chvějícím řekla Nela:

„Ano, pane můj, já jsem Nela.“

Zvolna, a jakoby zvedala něco těžkého, pozvedla k suchým rtům ruku Pavlovu a políbila ji, — potom podruhé . . . a když potřetí — zůstaly její rty bez vlády na ruce mladíkově. Ztichli všichni. Mlčky dívali se na ni. První, kdo nalezl slov, byl Pavel:

„To jsi ty, — to ty?!“

Potom vířilo mu hlavou mnoho jiných věcí, ale vysloviti nedovedl žádné. Bývalo by nutno, aby byl nalezl novou řeč, jako byl nalezl nový svět světla a lásky k podobě a postavě. On se jenom díval a díval, a vzpomínal onoho temného světa, v kterém byl žil, a kde ztrácely se v mrákotách všechny jeho náruživosti, představy a slepecká poblouzení.

Florentina přistoupila k lůžku, stírajíc si slzy, aby mohla pohlednouti v tvář Nelinu; a Goltin, který díval se na tu tvář jako člověk i jako učenec, jenom řekl:

„Zabil ji! Proklet buď ten jeho pohled!“

A potom podívav se na Pavla řekl:

„Jděte.“

„Umřít . . . umřít tak beze vší příčiny . . To nemůže být!“ zvolala Florentina v úzkosti, kladouc ruku na čelo Nelino. — „Marie! — Marianelo!“

Volala na ni znova a znova, schýlena nad ní a dívajíc se na ni, jako kdo se dívá a volá přes pokraj studně, kam někdo padl, a kde tone v hluboké černé vodě —

„Neodpovídá,“ řekl Pavel s hrůzou.

Goltin stopoval tento život blízký shasnutí i cítil ještě slabý tlukot tepny. Pavel schýlil se k ní a přiblíživ ústa k uchu umírající zvolal:

„Nelo, Nelo, drahá přítelkyně!“

Tu sebou trhla, otevřela oči a pohnula rukama... Zdálo se, že se navrací velmi z daleka. Vidouc, že jsou oči Pavlovy upřeny na ni plny úzkostného očekávání, hnula sebou jako studem a hrůzou, a chtěla zakrýti svůj ubohý obličej, jakoby on byl zločinem.

„Co jest jí?“ zvolala Florentina úzkostlivě. „Done Teodore, jestliže ji nezachráníte, nejste člověk!“

„Nelo!“ opakoval Pavel, protknut bolestí a ještě neprobrán z ustrnutí, které mu způsobil první pohled na jeho bývalou vůdkyni. „Zdá se, že se mne bojíš? Co jsem ti udělal?“

Ubohá dívka vztáhla paže, chopila ruku Florentininu a položila si ji na prsa; potom vzala ruku Pavlovu a také ji položila na prsa. Pak obě přitiskla k sobě tím zbytkem síly, kterou měla. Její zapadlé oči dívaly se na ně; ale byl to pohled vzdálený, jako z hloubky, z nějaké tmavé a nedozírné propasti. Bylo to, co jsme již dříve řekli, jako z tmavé hlubiny studně, v které každým okamžikem hlouběji tonula. Oddychování bylo stále namáhavější. Několikrát povzdechla, tisknouc silněji k prsoum svým ruce mladých lidí.

Teodor zbouřil celý dům, volal, křičel; dal přinésti léky, prostředky dráždící a snažil se zastaviti ten dravý odtok proudu života.

„Jest těžko,“ zvolal, „udržeti jednu kapku vody, která ubíhá, ubíhá — vrhá se střemhlav dolů srázem a jest už tak blízko moři; ale zkusme to.“

Poručil, aby se všichni vzdálili. Jenom Florentina zůstala v pokoji. Ach, těch prudkých křísidel! — těch dráždidel nervů, hryzoucích vetché tělo, aby povzbudily život! Svaly ubohé nemocné se zachvěly, ale život, ten ubíhal, ubíhal a klesal hloub a hloub.

„Je to ukrutnost,“ řekl Golfín zoufale a odhodil všechny ty dráždivé věci; „jest to ukrutnost, co činíme. Jsme jako psi, kteří ubohou koušou, aby jen při každém kousnutí věděla, že ještě žije. Pryč s tím se vším.“

„Není pomoci?“

„Jen u Boha.“

„Jaká je to nemoc?“

„Smrt!“ — vzkřikl Golfín s šílenou pobouřeností, která málo slušela lékaři.

„Ale jaká nemoc způsobila smrt?“

„Smrt!“

„Neřekla jsem to dobře. Chtěla jsem říci, čím že...“

„Smrtí! Nevím zdali studem, žárlivostí, zoufáním, hořem, sklamanou láskou. Podivná to pathologie! Nevíme nic, — nic než všední věci.“

„Ó těch lékařů!“

„My nevíme nic. Známe jen něco málo na povrchu.“

„A to jest?“

„Prudký zápal mozkových blan.“

„A co to jest?“

„Cokoliv... Smrt!“

„Jest možno, aby někdo umřel bez známé příčiny, téměř bez nemoci? — Señore Golfíne, co to jest?“

„Což to vím?“

„Nejste lékař?“

„Lékař očí, ne citu.“

„Citu!“ zvolala Florentina. „A ty, ubohé stvoření, jaký cit zabíjí tebe?“

„Zeptejte se svého budoucího manžela.“

Florentina zůstala jako omráčena.

„Nešťastnice!“ řekla, dusíc se vzlykotem. „Což může zármutek zabíjeti takto?“

„Když jsem ji přinesl od Traskavy, měla již dosti prudkou horečku.“

„To nestačí, to nestačí!“

„Vy říkáte, že to nestačí. Bůh a příroda říkají, že stačí.“

„Jest to zrovna, jakoby jí byl někdo srdce probodl.“

„Rozpomeňte se, co viděly ještě před chvílí tyto oči, které se teď zavírají navždy. Uvažte, že milovala slepce, a že ten slepec slepým více není a spatřil ji... on ji spatřil... on ji spatřil a to jest jako vražda!“

„Ó jaké to hrozné tajemství!“

„Žádné tajemství —“ zvolal Teodor skoro divoce; „jest to děsné shroucení se illusí a surová rána skutečnosti, té neúprosné rovnatelky, která konečně vstoupila mezi dvě ušlechtilé bytosti. A já postavil tu skutečnost mezi ně, já!“

„Co to všechno znamená?“ opakovala Florentina, nechápajíc dobře duševní stav lékařův.

„Žádné tajemství!“ řekl opět Teodor, rozčilenější každým okamžikem: — „jest to naprostá skutečnost, náhlé zmizení světa illusí. Skutečnost byla pro něho novým životem, pro ni byla to bolest, ztrnutí, pokoření, hoře, zoufalství, žárlivost, — smrt!“

„A to vše pro —“

„To vše pro jedny oči, které se otevírají světlu, — skutečnosti! To slovo nemohu vymknouti ze své mysli. Zdá se mi, že je mám v mozku napsané ohnivými písmenami.“

„Vše pro jedny oči... Ale což může bolest zabíjeti tak rychle? — téměř nedávajíc ani času k pokusu o vyléčení?“

„Nevím,“ odvětil Golfín, rozrušen a pobouřen, jak hleděl do této lidské knihy šerého písma, z něhož věda nemohla rozluštiti tajemnou legendu smrti a života.

„Nevíte!“ zvolala Florentina zoufale. „K čemu tedy jste lékař?“

„Nevím, nevím, nevím,“ vzkřikl Golfín, bije se lví rukou do huňaté hlavy. „Vím-li něco, jest to, že neznám ničeho než úkazy povrchní. Slečno, já jsem truhlář na oči a nic víc.“

Potom upřel v hlubokém zadumání pohled svůj na tu podobu, která nebyla už lidskou osobou a nebyla ještě mrtvolou, a děl hořce:

„Duše, co se v tobě děje?“

Florentina dala se do pláče.

„Duše —“ zašeptala, sklánějíc hlavu k prsoum, — „již ulétla!“

„Ještě ne,“ řekl Teodor, bera Nelu za ruku. „Ještě jest tu něco; ale tak málo, že se zdá, jakoby duše již byla zmizela a zanechala již jenom svůj poslední vzdech.“

„Můj Bože!“ zvolala Florentina a jala se modliti.

„Ó duše nešťastná!“ zašeptal Golfín. „Je patrno, že jsi zde na zemi vtělila se velmi nešťastně...“

Oba dívali se teď na Nelu velmi zblízka.

„Její rty se pohybují,“ zašeptala Florentina.

„Mluví.“

Ano, rty Neliny se pohybovaly. Hlesly jedno, dvě, tři slova.

„Co řekla?"

„Co řekla?"

Ani jeden, ani druhý tomu nerozuměl. Byla to asi řeč, kterou mluví spolu ti, kdo žijou životem věčným.

Potom se její rty už nepohnuly. Zůstaly napolo otevřeny a probleskovala jimi řada bílých zoubků. Teodor se schýlil a políbiv čelo Nelino řekl pevně:

„Ženo, dobřes učinila, žes umřela!"

Florentina jen plakala, šeptajíc hlasem se zajikajícím a chvějícím:

„Chtěla jsem ji učiniti šťastnou, a ona nechtěla jí být."

XXII.

S Bohem!

Věc vzácná, neslýchaná! Nela, která nikdy neměla postele, ani šatu, ani střevíců, ani výživy, ani vážnosti, ani rodiny, ničeho vlastního, ba ani jména ne, — dostala nádherný pomník, jenž vzbudil nemalou nenávist mezi živými v Socartu. Tato pohrobní nádhera byla tou největší ironií, kterou kdy viděl tento kalamitový kraj. Seňorita Florentina ve své šlechetnosti, jako na umírnění zármutku, že nemohla učiniti Nelu šťastnější, dokud byla živa, nalézala útěchy v tom, že mohla poctíti její ubohé ostatky po smrti. Nějaký zarytý positivista ji proto skritisoval; ale my vidíme v tomto nezvyklém skutku jenom nový důkaz ušlechtilosti její duše.

Než Nelu pochovali, zdála se býti — a i to jest vzácné a neslýchané! — těm zvědavcům, kteří se přišli na ni podívat, skoro krásnou; aspoň tak řekli. Bylo to poprvé, co se jí dostalo pochlebenství.

Pohřeb se odbýval slavně a kněžstvo Villamojadské se tuze divilo, když obdrželo peníze za odříkání modliteb u hrobu dcery Caneliny. Bylo to úžasné, k neuvěření, že stvoření, jehož společenská důležitost podobala se skoro, skoro důležitosti mouchy, zavdalo podnět k rozžehnutí tak mnoha svíček, k rozestření tak velkého množství čalounů a příkrovů, a k ochraptění tolika zpěváků a kostelníků. Bylo to tak podivné, že to bylo věru až k smíchu. Celých šest měsíců nemluvilo se o ničem jiném.

Překvapení, a řekněme si to upřímně, nevole těchto dobrých lidiček dostoupily vrcholu, když viděli, jak se po silnici zvolna ubírají vozy s ohromnými balvany bílého a jemného kamene. Ach! v hlavě ctihodné Seňany nastalo ustrnutí, zmatení myšlének, opravdové duševní ochrnutí, chaos, když si pomyslila, že všechny ty bílé a jemnozrné kameny jsou na hrob Nelin. Kdyby jim byl utekl vůl, aneb kdyby se byl její manžel pokusil v umění řečnickém, její údiv nebýval by mohl býti větší.

Matriky Villamojadské byly pečlivě prohlednuty, neboť bylo zapotřebí nalézti určitého jména pro mrtvou, která dokud živa, byla bez něho, jakož se vidělo v samé naší povídce, kde tak různě jsme ji jmenovali. Tohoto nálezu bylo nezbytně potřebí, aby mohl plesnivěti v knihách úmrtních a skvíti se na velkolepém náhrobku, který čněl hrdě uprostřed venkovských křížů na hřbitově Aldeacorbském s následujícím vyrytým nápisem:

R. I. P.

Maria Manuela Tejjézová.

Nebesa ji povolala k sobě

Dne 12. října roku 186 . . .

Guirlanda z květin, překrásně vytesaných do mramoru věnčila tento nápis. Za několik měsíců později, kdy už Florentina a Pavel Penáguilas byli svoji a když (řekněme pravdu, neboť pravda jest nade vše) — když nikdo v Aldeacorbě už na Nelu nevzpomenul, šlo tímto krajem několik cizinců, z těch, kterým říkají turisté: — ihned, jak spatřili nádherný mramorový pomník, postavený na hřbitově zbožností a láskou příkladné ženy, byli jati obdivem a bez velkých rozpaků zaznamenali do svých zápisních knížek následující vypsání, které se později pod názvem „Črty z Cantabrie" objevilo v jednom časopise anglickém:

„Co nejvíce překvapuje v Aldeacorbě, jest skvělý pomník, stojící na hřbitově nade hrobem urozené dívky, proslulé v těchto krajích svou krásou. Doňa Mariquita Manuela Tejjézová náležela k jedné z nejurozenějších a nejzámožnějších rodin Cantabrických, k rodu de Tejjéz Girón y de Trastamara. Jsouc povahy etherické, poetické a trochu svéhlavé a rozmarné, vzala si do hlavy, choditi krajem, hrajíc na guitarru a zpívajíc ódy Calderonovy, oblečena v hadry, aby se mohla přidati k tlupám žebráků, tuláků, trovadorů, torérů, mnichů, hidalgů, cikánů a mezkařů, kteří se scházejí na každé pouti španělské, tvoříce onu španělskou luzu, která jest a zůstane vždy neodvislou a malebnou, navzdor železnicím a novinám, které také již začali zakládati na západním poloostrově. Opat Villamojadský se rozplakal, vypravuje nám o nápadech, ctnostech a krásách této bohaté šlechtičny, která, objevujíc se při slavnostech, balech a maškarádách Madridských vynikala vždy svým bezúhonně aristokratickým vystupováním. Jest nesčíslný ten počet krásných romancí, sonetů a madrigalů, složených na počest této ušlechtilé děvy ode všech básníků španělských."

Čta to pochopil jsem s dostatek, že ctihodní zpravodajové měli vidění. Snažil jsem se přijíti na stopu pravdě, a co zvěděl jsem, obsahuje tato kniha.

* * *

Rozlučme se nyní navždy s tímto hrobem, o kterém bylo mluveno v „Times". Obraťme oči jinou stranou, hledejme bytost jinou, vyhledejme ji znova, neboť jest tak malička, že jest ji sotva vidět; jest to téměř neviditelný brouček, nepatrnější na povrchu světa, než phylloxera na malém prostoru vinice. Konečně ho vidíme: tam jest, malounký, drobounký jako atom. Ale dýchá a bude z něho něco velikého. Slyšte jeho příhody, jsou velmi zajímavé . . .

Tedy, pane . . .

Ale ne; tato kniha se k tomu nehodí. Byla-li vám vítána Marianela — někdy jindy vám povím něco o Celipinovi.

Přel. *J. V. Sládek.*

FEUILLETON.

Stařena.

Jarní slunce vylákalo davy měšťáků. Hemžilo a vlnilo se to ulicemi v svátečním naladění. Vše hrnulo se v zimničném chvatu za město. Na přírodě nebylo ještě příliš znáti vliv tak dlouho touženého jara. Sporá tráva na mezích byla skoro bezbarvá, stromy byly holé, jen kaštany nalívaly zlatá, mastná svoje poupata. Srstka zářila drobnými lístky. Za to bylo celé jaro ve vzduchu. Řekl bys, vznášelo se ještě nad zemí. Skřivanů bylo plné nebe, zpívali až srdce usedalo; vzduch byl jasný a vonný.

Na mezi u cesty vedoucí do veřejných sadů, kudy ubíral se největší proud nedělně vystrojených lidí, seděla stará žena. Oblek její byl sešlý a sedraný. Seděla schýlena, ruce násilně složené visely jí přes kolena, staré, vrásčité, opálené, tvrdé, kostnaté ruce, podobné suchým haluzím podťatého stromu. Obličej byl zaryt do klína a jen sporé, šedivé kštice rozlézaly se kolem hlavy po záplatované zástěře. Slunce svítilo teple, zdálo se, že dobře dělá to teplo těm vetchým, unaveným, starým rukoum.

U její nohou hrálo si dítě. Střepem rylo v zemi a shrabovalo prsť, kterou dělilo si v pravidelná políčka. Nevšímalo si stařeny, zabráno zcela v svou hru, jako ona nevšímala si dítěte, zabrána v své tajné, dlouhé zamlknutí.

Lidé šli kolem proudy. Zdálo se, že celé město vyšlo na teplé jarní slunce. A celé to město šlo kolem stařeny, která stále seděla bez hnutí, s obličejem zarytým v klín, s šedinami rozlezlými po staré zástěře, s křečovitě nataženýma rukama, které se zdály chytati ty jarní, hřející paprsky.

Kdo asi byla ta žena a proč seděla tu jako zkamenělá? Žebračkou nebyla. Snad chůvou dítěte. Či jeho bábou? Byl to snad její způsob užívati takto dobrodiní jarního slunce? Byla její bolest tak veliká, že by nesnesla ani blahé, zlaté jeho paprsky, tak že jim nastavovala jen své vychudlé, upracované ruce? Snad byla šťastna v této lethargii, možná docela, že i dobře spala, a že hrozné drama, které jsem tušil, bylo jen v mé obraznosti?

Nevím. Ale obraz této divné stařeny působil na mne trapně, zdálo se mi, že vidím člověčenstvo uhnětené, upracované, uštvané, stydící se za výsledky své práce a přece nastavující ustavičně své ztýrané ruce paprskům světla!

A skřivani zpívali a slunce hrálo. *Jar. Vrchlický.*

Z údolí. Básně Josefa Zd. *Raušara*. V Praze 1884. V komisi knihkupectví Ed. Valečky. — Skrovničká kniha a tušíme bez veliké pretense vyslaná na trh literarní; přece si jí všímáme, a to z dobré příčiny. Skladatel vřadil totiž mezi ostatní básně, jichž jest celkem sedm, šmahem nezdařilých, jednu rozměrnější a nazval ji *„Na statku"*. Je to vlastně básnická povídka, v první polovici poněkud rozvláčná, v druhé však dosti působivá a ne beze stop básnického původu. Některá místa (příchod hostí pražských do vsi a návštěva v kostele) jsou skoro podařená, jiná ovšem trpí naivností výrazu formalního, který je vůbec slabou stránkou všech těchto veršův. Máme za to, že by bylo kruto, zrazovati p. Raušara od ušlechtilé snahy básnického tvoření, ježto skutečně není bez nadání. Tu ale bude ještě potřebí, pilně a mnoho studovati, přikládati vší té práci rukou pečlivých — býti opravdovým. Pak také výsledek práce bude utěšenější. *Em. M.*

— **1792–1794.** Novelly z velké doby. I. Napsal *Pavel Albieri*. Nové bibliotéky spisů veršem i prosou číslo V. V Praze 1884. Tiskem a nákladem J. R. Vilímka. — Za dvěma sbírkami, jež vyšly nákladem Reinwartovým, Pavel Albieri novou publikaci čtenářstvu českému podává. Jakkoliv jsme takovouto plodností a pilností spisovatelovou nemálo potěšeni, přece poněkud tuto naši radost kalí občasná otázka, není-li snad právě této vojenské produkce belletristické pro naše poměry české více, nežli potřebí. Nemámeť my Čechové pro vojenství své, recte rakouské vůbec, tím méně pro cizí tolik smyslu, jako ku př. Němci v říši, Francouzové, Rusové a jiní národové. Příčin tuto netřeba uváděti: spočívají jednak na národních a politických poměrech našich, jednak na exceptivní povinnosti vojenské až do roku 1869. Je-li ovšem v takovéto novelle předmětem básnického plodu obecně platná zásada mravní idea cti nebo slávy: nelze pochybovati, že vykoná i v českém čtenářstvu své poslání s prospěchem nezbytným. Sbírka přítomná drží celkem šest kusů, jež označeny jsou společným názvem 1792–1794, doby to revolučních bojů, kdy za Františka II. spojená vojska mocností evropských dotírala na Francii, jež se právě do nového útvaru republiky oděla. Děj těchto zápasů položen jest na různé hranice francouzské, tak do Aosty na straně jižní směrem k Lombardii („Smutná mše ve Forně"), do Fontoy na straně severní směrem k území belgickému („Za ztracenou trofejí"), do Marchiennes v Belgii („Nerozuměl jim"), na hranice francouzsko-španělské („Pro cizí vlasť"), do lesa Bienwaldu v Rýnské Falci („Povídka o nadšení") a konečně zase do Belgie („Fleuruský zajatec"). Místní kolorit i doby řečené nakreslilo obratné péro skladatelovo s péčí i dovedností všeho uznání hodnou; měli-li bychom odvažovati jednotlivé práce, dali bychom přednost výtečné arabesce *„Za ztracenou trofejí"*, ježto v ní idea cti, svrchu již poznamenaná, dochází zobrazení tak případného, že neváháme vysloviti plnou chválu skladbě té; jí nejblíže stojí *„Povídka o nadšení"* tendencí podobná a provedením tolikéž pečlivá; slabší jest *„Smutná mše ve Forně"*, komposice nejednotné a výrazu poněkud neúpravného. Ostatní povídky mají uznané dobré vlastnosti Albieriho; skladba „Nerozuměl jim", která se za psychologickou studii vydává, jí není, jakož vůbec psychologických studií ve spisech tohoto novellisty nikdo nehledává a také nenachází. Zvláštního interesu nabývají tyto skladby tím, že v nich časem jsou hrdiny Čechové: Václav Klein, Václav Svoboda, Havlíček. Zevnější úprava jest velice úhledná; na listě titulním je pěkná kresba praporečníka od Věšína. *Em. M.*

— **Divadlo.** Představení *„Figarovy svatby"* považujeme za nejšťastnější večer Národního divadla od jeho otevření. S takou chutí a vervou nesehrál se ještě žádný kus — místy ovšem hraničilo podání hereů s přeháněním, leč i to snese hra a obecenstvu beztoho tím se jen herci zavděčili. O všech účinkujících můžeme vysloviti plnou chválu; slečna Pospíšilová, paní Pštrossová, paní Sklenářová z dám, pánové Seifert a Pulda z pánů podali výkony zaokrouhlené a dokonalé. Pan Mošna byl velmi veselý hrou a pan Chvalovský maskou: zdá se nám jen, že by dobrému Basiliu přece tak do nosu pršeti nemusilo a že by byl stejně komický. Co docela jsme nechápali, byly operetní kroky celého sboru v posledním aktu. Takové vyšlapování z „Banditů" přece je zcela nemístné a ruší i celkový dojem. Výprava oslňovala. — Jinak trpí náš činoherní repertoir stagnací, která, jak se zdá, stane se brzy jeho nevyléčitelnou chorobou. Mezi abonenty je také již reptání velké a kdyby ředitelstvo slyšelo příslušné hlasy přičinilo by se zajisté o pestrost repertoiru, když ne s *uměleckého*, aspoň s *obchodního* stanoviska. Proč se venkovským hostem dává ustavičně „Sen v noci svatojanské" — jak se nyní hraje, celkem velmi nešťastně na pouhou férii zredukován — také jsme se nedovtípili a máme za to, že by jim „Pražský žid" nebo kterýkoli dobrý kus z *české* historie byl mnohem milejší. Ale něco nastudovati, to stojí nyní příliš mnoho obtíží, zvlášť něco staršího. O nepravidelném zaměstnávání členů, přetížení jedněch a zahálení druhých již jinde bylo vhodně poznamenáno. Doplňujeme k tomu, že nedávno pan Seifert hrál opět odpoledne v „Snu v noci svatojanské" a večer ve „Figarově svatbě", což jest pro rekonvalescenta přece trochu bezohledné. *Nemo.*

Listárna redakce.

„P." („Dv. př."): Slabounčké. Především třeba ještě více čísti, než psáti. Tím se přece nedáte odstrašit? — „M. C. 19.": Ve měkký mech... a To mladé srdce... mají pěkná zakončení.

Listárna administrace.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. května 1884. ČÍSLO 13.

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

1.

Samota, dávná minulost, jež kámen mluvným činí, a rozhled utěšený do širého, pěkného kraje zdržely mne do samého soumraku v pustých, osamělých rozvalinách starého hradu na vysokém kopci. Pak jsem se konečně probral z divných končin svých myšlének, jež jsem nadobro teprve opustil, když mne dole pode hradem, ve městečku přijal znamenitě chladně a zkrátka pan hostinský, jenž ustavičně měl úřednickou čepici na světlovlasé hlavě, zdobené nad to rudými, drsnými vousy. Čapka i ty vousy slušely mu výborně.

Pak jsem už porozuměl jeho důstojnému chování, jež se mi na poprvé zdálo neslušným, i tomu, proč se nemohl se svou čepicí rozloučiti. Jáť pěšky cestoval bez vaku a tím jsem zajisté mu nijak neimponoval. — On pak byl místním poštmistrem, dvojnásobným starostou, místním a spolku hasičského, právě rozkvétajícího, a předsedou čtenářské jednoty, z mody již vyšlé a tudíž shasínající.

O tom všem mne záhy zpravil, přímo i nepřímo. Zmiňuji se o těchto věcech proto, abyste poznali, že cesta má byla onou veselou potulkou, jaké podnikáme za mladých let většinou pěšky, s plánem, který každé chvíle změniti můžeme a měníme, o holi a lehkém vaku, ale, což nejhlavnějšího jest, s mysli jarou a nadšenou.

A také proto se o p. t. panu hostinském svém zmiňuji, poněvadž byl příčinou změny v mé cestě. Za to jsem se pak s ním v duchu smířil a všecko mu odpustil: i pěkné přijetí, záživnou večeři i hrozný nocleh v dusné, jistě mnoho neděl nevyvětrané světničce pode střechou, jež byla patrně parádním pokojem. Ó té idylly! Vzpomínám na velitelskou hasičskou helmici s blýskavým hřebenem, jež tu visela, i na troji fotografii p. t. pana hostinského a veškeré jeho rodiny, provedenou kočujícím fotografem, a čerstvou fotografii — nové stříkačky spolku hasičského, kteréž tu také visela ve zlatém rámečku in duplo. — — Za časného, letního jitra pak, když jsem přestál ten nocleh a bral se polem, kde svěží vzduch jen voněl, kdy hnědé rozvaliny starého hradu na kopci počaly se jasněti ve zlatorůžové záři vycházejícího slunce — kdež byl p. t. pan poštmistr a jeho helm, stříkačka i jeho parádní pokoj!

Skoro jsem litoval, že jsem nezmeškal vlak, jenž mne za hodinu mé pouti přijav, unášel k cíli další mé cesty. Teď jsem už měl určitý plán, od něhož jsem se nesměl odchýliti. Bylať ta cesta nyní výzkumnou.

Hledal jsem totiž starého strýce, jehož jsem jak živ neviděl. Vlastně prastrýce, neboť byl bratrem mé babičky po straně matčině. Podivín, tak jsem o něm slýchal a jak slyšel, tak i mínil. Byl sice od nás daleko, ale přece ne kraj světa a již mnoho mnoho let nepřišel se podívat na své rodiště, ač času měl i prostředky, a nebyl srdce ani tvrdého nebo chladného, jak bylo možná dobře souditi z listů, jež někdy za uherský měsíc matce mé poslal.

Jenom jí psával, neboť byla jediná již z jeho rodu na živě: a jediná také na něho vzpomínala a o něm vypravovala, zvláště nám dětem. Když jsem se na tuto svou ferialní toulku vydával, řekla mně:

„Poslouchej, hochu, ty bys se mohl podívat ku strýci do Ch. Ať si už nějakou míli zajdeš —“

„Kdo ví, jak by mne uvítal —“

„I dobře. Potěší ho to, vím —“

Slíbil jsem jenom na polo, bude-li totiž možná. Teď jsem opravdu ku prastrýci mířil.

Pan hostinský pode hradem valně přispěl k tomu rozhodnutí. Vida totiž na večer, že něco na mapě hledám, beze všeho se nad ní nachýlil, a velice vážně a znalecky na ni hledě ptal se mne, co hledám. Udal jsem jméno staré tvrze, a že bych rád viděl její rozvaliny.

„Jak byste to tu našel! Kus staré zdi! Znám to, je to za U . . . skou myslivnou. Nestojí ani za cestu. Ale když byste přece chtěl a tam už byl, to je v Ch. jiný zámek a jaký krásný dvůr u něho!“

Tu jsem si přirozeně vzpomněl na svého prastrýce.

„A jak je daleko do Ch.?“

„Odtud na dráhu hodinu, drahou až do U., odtud jste za půl hodiny u myslivny a odtud k večeru v Ch.“

Bylo rozhodnuto. Což o den zacházky! — —

Teď v železničném voze sedě myslil jsem na starou tvrz, již jsem ohledati hodlal, a zase na strýce. Sbíral jsem v paměti co jsem o něm věděl, abych dle toho sestavil si celkový obraz jeho a dle toho abych se také na něho připravil. Bylo toho jen málo. Připadlo mně, jak studentem jsa zavedl u nás divadelní hry, což tenkráte v letech třicátých bylo velikou vzácností, jak staří na ty časy nemohli zapomenouti, zvláště na „Loupežníky na

Chlumu", ve kterémžto kuse strýc se prý jako náčelník loupežníků neobyčejně vyznamenával. Vzpomněl jsem si také, že býval po názoru matčině a starých pamětníků trochu potrhlý a roztržitý; že nosil veliký cylindr, který mu jednou spadl do louže, a to když o svátcích šel navštívit starého souseda, Šulce, a ten že maje pana juristu před očima a Vašíčka Chládkova na mysli, nechtěl ani tykati ani zas vonkovati, a že proto ho takto těšil: „Nic si z toho nedělat, však on klobouk bude ku správě. Jde se k nám, i pěkně vítám —" Takové hlouposti v paměti uvíznou!

Pak jsem zase svého prastrýce nechal a vyhlížel ven, abych si krajinu prohledl, hlavně k vůli staré tvrzi. Viděl jsem v pravo dlouhý pruh tmavého lesa na svahu táhlé výšiny. Za chvíli vystoupiv na U . . . ské stanici, k němu jsem zamířil, neboť tam byla má žádaná myslivna a „ten kus staré zdi", má tvrz. Byl jsem rád, že jsem se zbavil železnice, že i nádraží pak zmizelo mým zrakům. Kráčel jsem polem sám a sám, osamělým chodníkem. Bylo svěží nedělní ráno: nikde ani človéka, hluboký, posvátný klid ve přírodě. Těšil jsem se na pěknou chvíli v rozvalinách za osamělou myslivnou. Již jsem se blížil k lesu, který, jak jsem poznal, byl oborou, velmi starou, ale také velmi zanedbanou, jak bylo již na ohradě viděti.

V tom potkal jsem starého venkovana. Nevěděl nic o tvrzi za myslivnou, ale na mé dotazování a vysvětlování konečně pravil:

„Ah, to vy myslíte starý zámeček! Ten není tu dole v lese za myslivnou, ale tamhle nahoře."

A ukázal na výšinu nad námi. Nechav dle jeho rady oboru dal jsem se stezníkem jiným do mírné stráně, porostlé chudou travou, pak jsa již na výšině, ještě kousek v pravo. Stanul jsem na pokraji starého, ale již prořídlého lesa, ba spíše parku. Půda všude rovná, před časy zajisté pěkně upravená; i známky bývalých chodníků bylo viděti. Dal jsem se nejširším a za nedlouho jsem stanul všecek překvapen.

Uprostřed kruhovité, rovné prostory, duby, javory a lipami vroubené stál ne zámeček, ale zděný, štíhlý pavillon, k němuž v houštině různého křoví tulil se nízký, úhledný domek. Kamenné, točité schody vinuly se zevně na kvadrové podezdívce až k balkonu, s něhož vedly dvéře do místnosti v prvním patře.

Kolem, pode stromy, vinuly se zašlé cestičky. Jindy patrně políčka mezi nimi zahradnicky byla pěstována; teď jen tráva, polní kvítko a zlatý svit ranního slunce je zdobily.

Sloh pavillonu, značně již sešlého, svědčil, že stavba pochází z minulého století; čistě rokokové bylo také železné zábradlí u schodů i na balkonu, velmi mistrně kované. To jsem měl za rozvaliny staročeské tvrze, aspoň třistaleté, tvrdé a mohutné — stavbu lehounkou, filigranskou. Za bydliště zemana staročeského, stánek zábavy šlechtice cizince nebo Čecha na půl Francouze, na půl Němce! Patrně byla ta budova tu věnována jen libůstkám, a za lovu v oboře a v okolních lesích, někdy rozsáhlejších, veselému odpočinku šlechtických lovců.

Neočekávaná záměna ta nebyla mně zrovna nemilá. Bylť to rozmilý koutek, zajímavý polohou s tajemným kouzlem neznámé minulosti, jež mysl mile dráždí i dojímá. Rozhlížel jsem se. Kolem všude ticho, nikde hlasu lidského. Ranní vítr šoumal v rozložitých korunách starých stromů: ty asi nejlépe všecko pamatovaly. Okno ve přízemí pavillonu bylo dřevěnou okenicí, někdy zelenou, zabedněno; ku dvěma oknům přistavěného domku nebylo přístupu pro husté křoví bujně kvetoucí, třetí pak bylo zaděláno spuštěnou dřevěnou zelenou žalusií.

Tu bylo mé zkoumání marno a proto bez rozpaku dal jsem se nahoru po kamenných schodech, až jsem stanul na balkonu. Šel jsem vlastně vypátrat, jak je nahoře ve prvém patře, ale vyhlídka mne upoutala. Zadíval jsem se do kraje. Stromy dole mně nijak nepřekážely. Viděl jsem pod sebou les, stráni dolů se táhnoucí, na dole s oborou se spojující. K východu jsem konce jeho nedohledl. Volněji bylo k západu. Tam se půvabná krajina rozkládala. Za starších dob táhl se les patrně strání také v tu stranu, tak že pavillon, jenž mne nyní hostil, stál asi prostřed širého rozlehlého hvozdu.

Odtrhl jsem se konečně od půvabného výhledu a pokračoval v pátrání. Okna jsem viděl před sebou dvě, bez záslon, bez žalusií, ale s balkonu k nim nebylo přístupu. Než co do oken! Zámek u dveří byl porouchán; nebránily, nicméně jsem je dost nesnadno otevřel, vlastně jen křídlo jedno do vnitř postrčil. Tak jsem vnikl do opuštěného pavillonu, mně záhadného.

Dobře že jsem mnoho neočekával. Místnost značně veliká, zajisté někdy salon, ale teď pustá a prázdná. Podél okrouhlé zdi řada starých židlí, někdy bělostně natřených, se zlacenými ozdobami na nohách. Sedadla byla potažena červenou koží, teď valně potemnělou, oprýskanou a tu a tam protrženou. Strop klenutý v podobě mělké báně, i stěny pokryty byly malbou značně vybledlou, místem i porouchanou. Ozdoba stropu i stěn, červotočivé židle, vše i prostora sama živě upomínaly na vkus a modu za časů Ludvíka XV.

Z těch dob také pocházel i rámec zčernalého již a místem opršelého pozlátka i jediný obraz tu visící. Byla to podobizna mladé dámy v napudrovaném účesu, oka tmavého, tváře sličné, výrazu živého a veselého. Usmívala se. Ten úsměv, zajisté někdy půvabný a okouzlující, divně mne tu dojal, jako všecka prostora. Hleděl jsem chvíli na obraz dámy, jež tu snad před časy vévodila kavalírské společnosti, libezná, duchaplná, trávíc tu snad rozkošnou idyllu, nebo pokračujíc v milostné intrice, zapředené v budoiru velkoměstském.

Mimovolně jsem usedl na jednu ze starých židlí, zapomenuv na další cestu i její cíl.

Bylo tu pěkně. Zlatý paprslek chvěl se na dubových parketách i na vybledlé malbě zdi, a šumot stromů, tu ševelící, tu šustící a šoumající, mile se ozýval hlubokým tichem opuštěné místnosti. Což tu jindy vyznělo živých hovorů, rozmarného smíchu, galantních frasí a vtipů veselé společnosti v napudrovaných vlásenkách a copech, což tu poháry cinkaly, až lovecká fanfara rázem vše ukončila, vyzývajíc pány k dalšímu lovení! Hlahol lesních rohů dozněl mi v hlubinách lesů, a zrak můj i mysl opět se vrátily k rozkošné markýze. Tak jsem si pojmenoval dámu na starém obraze.

Viděl jsem ji tam na balkoně samotnu, vyhlížející v dál, v tichou, hlubokou letní noc. Nad černými, širými lesy dole vznášel se plný měsíc, oblévaje svou září osamělý pavillon i mladou dámu na balkoně. — V tom cupy, cup, cup — pak lehounký skok asi přes dva poslední schody, a na balkoně stanula v plném jasu letního jitra

mladá dívka, zvláště ztepilá, postavy jaré, svěží, pružná jako proutek, čilá jako srnka. Byla po městsku, velmi vkusně oděna, v letních, růžových šatečkách, bez klobouku, majíc jen růžovou pentli ve tmavých vlasech, skoro černých.

Mladistvá, libě zardělá tvář se mi jenom zakmitla — teď obrátila se ven do kraje. A jak levou rukou si oči proti světlu zastínila, zahledl jsem rozkošné poprsí její od běhu patrně ještě vzrušené. Lichotný větřík zvedl dvě úzké pentle růžové barvy někde na dívčiných šatech a povíval jimi kolem jejího štíhlého týlu i za ramenem. Tajil jsem dech i překvapením i také proto, abych neznámou nevyrušil jako plaché ptáče.

Chvíli se rozhlížela, pak náhle se obrátivši vstoupila do salonu a zamířila přímo k obrazu paní markýzky. Hbitě vystoupila na stolici pod ním a zavěsila na hřeb pod obrazem pěkný, čerstvý věnec, který jsem teprve byl zpozoroval, když vstoupila. Za okamžik tak stála, hledíc zamyšleně na starou malbu: jaré, živoucí mládí před zašlým obrazem jeho. Teď lehounký skok — mih bělostné punčošky — a již dotekl se drobný střevíček dívčin parket, jež se sotva ozvaly, a v tom také dívka slabě vykřikla. Zahledlať mne. Pokročil jsem, abych se jí omluvil — ale již se mihla ve dveřích, na balkoně, teď cupy, cup, cup na schodech, a ticho. — Mé rozmilé zjevení bylo to tam. Vyšel jsem za ní na balkon. Na cestičkách nikdo — toť zmizela mezi stromy.

Snad bych ji byl měl za výtvor své vzrušené mysli, ale tam pode starým obrazem visel věnec z pěkných, čerstvých růží a pomněnek. Utrhl jsem si jednu i několik těch modráčků poetických. „Odpusťte, paní markýzko!“ pomyslil jsem, dopouštěje se té loupeže.

A již jsem byl zase dole. Rozhlížel jsem se kolem po cestičkách, po dveřích u přistavěného domku i pavillonu samého. Byly jako prve zavřeny, okna zabeduněna a zarostlá kvetoucím křovím, všecko ticho, nehnuto, jakoby zakleto. Zašel jsem dále mezi stromy, ale po mém vidění růžovém nikde ani stopy. Zanikla jako lesní víla. Tak přecházeje pode stromy zpozoroval jsem, že stojím na kraji dlouhé aleje starých košatých lip, táhnoucí se lesem po mírné stráni dolů. Místem pronikal paprslek sluneční a zář jeho spočívala na mohutných kmenech. Konce toho stromořadí jsem nedohledl. Zanikalť v líbezném, modrozeleném šeru. Dal jsem se tou příjemnou cestou. Myslilť jsem, že tudy mé zjevení zmizelo. Záhy jsem však zpozoroval, že zacházím hloub do lesa. Stanul jsem, naslouchal; vítr zanesl až sem odněkud z blízké vesnice temný hlahol zvonu na hrubou vyzvánějících, pak zdálo se mi, že slyším rachot vozu, rychle ujíždějícího. Hlas ten však zanikl záhy, a já pak také za nedlouho stanul dole na konci stromořadí, odkud byl rozhled na volnější místo v lese, na palouk, zahradu a bílé, zděné stavení rázu starého, s vysokou střechou šindelovou.

(Pokračování.)

N o t t u r n o.

Od *Sofie Podlipské.*

I.

Byl zářící červnový den. Jasmín a růže kvetly v zahradách, po stráních byly šípkové keře jako prškou růží zaplaveny, a hlohové keře svítily jako stříbro na Chuchelském kopci mezi svěží zelení.

Do restaurace pod kopcem hrnuly se davy výletníků z parolodí i z vlaků, a starodávný lázeňský dům, jenž pamatuje po staletí radosti Pražáků, vybíhajících do zelena, hlaholil této neděle šumem a hlukem rozných společností, řinkotem talířů a sklenic. V zahradním orchestru zavzněly třaskavé zvuky prvního kusu vojenské hudby a pod stinnými kvetoucími kaštany hemžily se slaměné kloboučky a pestré obleky dám, postavy pánů, mihaly se rozkošné děti, proháněli se psi, číšníci lítali mezi tím jako vlasatice mezi rejem hvězd a hvězdiček.

A stále ještě lidstva přibývalo, zdálоť se, jakoby Praha překypovala toho dne a obsah svých domů, ulice a náměstí vychrlovala daleko široko. Ty davy lidstva táhly jako vítězné vojsko z těsného města a zmocňovaly se chtivě té volnější přírody, toho čistého vzduchu, té rodící půdy a vrhaly se na ni, do trávy, pod stromy a byly by je nejraději vykořenily a vše co kde rostlo a kvetlo vzali a sobě osvojili. S takovou láskou až sběsilou vrhá se měšťák matce přírodě na ňadra.

Ten Chuchelský háj zná o tom vypravovati. Blednet a stená v tom vášnivém objetí člověka s přírodou. Zkušenější turista, zabloudí-li na takový výlet, krčívá rameny nad tím nevysokým kopcem, který jest pokryt nepatrným lesem, a zpomíná pralesů, jež viděl, veletoků, moře, Alp. Stane u kostelíka na temeně Chuchelského kopce a přeměří kritickým okem úzký obzor té vyhlídky, jež se mu nezdá dosti grandiosní.

Jeť pravda, že nevidí nic než na severu několik budov hořeního Nového města a šeredné hradby Vyšehradské, pod sebou mírný tok Vltavy mezi travnatými břehy, pokrytými vesnicemi, hájky a zahradami, na jihu malebnou Zbraslav a za ní půvabné vrcholy, vlny a temnomodré linie začátku čarokrásných Brdských hor.

To je vše. „Dost hezké,“ praví, odchází do restaurace a nechá ty naivní davy plesat a jásat na jich vítězném průvodu přírodou.

Ale jinak než tito sluncem, květy a zelenem opojení výletníci, jinak než kritický turista hledí na to vše ten, jenž nazývá ten koutek vlasti domovem, kteréhož obydlí se tulí ku skále, jejížto vrstvy věkovitého náplavu jsou rozloženy před okem přítomnosti jako listy prastaré posvátné knihy runami pokryté. V jeho mysl přecházejí jiné dojmy po řadu let jeho dětství, mladosti, až do smrti jeho . . .

Mezi tím co výletníci se drali ke stolům zahradním, co zápasili o první sklenici piva neb kávy, co se rozbíhali do lesa a co jiní zas a zase znova přibývali, zavzněla hrana na kostelíčku v Chuchelském údolí nedaleko restaurace, kolem něhož vede cesta ze stanice k lázeňskému domu.

Obrovité topole, ořechy a kaštany přerůstají ten kostelík níže položený, tak že cesty nad ním jsou vy-

výšeny. On tulí se i se školou v úvalečku zahradou obklopený ve hlubokém stínu stromů.

Jeho zvony přehlušily hudbu zahradní i šumot výletníků.

Ze statku ve vsi vyšel pohřební průvod. Rakev nesli mládenci. Za rakví hrnulo se takové množství lidu venkovského, že převýšilo davy Pražáků. Zajisté bylo celé okolí na nohou. Několik Pražáků v průvodu ztrácelo se mezi venkovany. Slavnostně a pomalu kráčel průvod ku předu a za ním ženy a dívky v kroji ne více národním, totiž starodávném, avšak přece posud v obleku řízeném tím nesmrtelným zvláštním vkusem, který národu zůstává tak vlastním jako jeho jazyk, jeho povaha, zvyky a písně. Byltě to záhon pestrých určitých barev, mezi nimiž červená a modrá převládaly jako ve pšeničném poli chrpa a vlčí mák, purpurový koukol a stračí nožka. Muži šli napřed. Byly to rázné postavy, opálených tváří, jiskrných očí, a mezi ženskými upejpala a usmívala se mnohá vzácná krása jako růže mezi lučním kvítím. Nejzáze šly staré babičky, bedlivě vyprané a nastrojené, obuté a mnohá kroutila se ještě v chůzi, jakoby byla mladá.

Cosi svěžího, slunečného zaválo z davu venkovanů k Pražákům, dívajícím se zvědavě na průvod, a když se tak všickni uhnuli za svým vážným cílem těsně kolem restaurace lesními stezkami, jež slouží za procházky výletníkům, zdálo se, jakoby ten průvod pravil: „Vari, zde jest půda naše!“

Také Pražáci umlkali před ním, smekali a ustupovali mu. Pak bylo viděti, kterak ověnčená rakev se vznáší nad nízkými křovinami hadovité cesty, jež vede do vrchu, jak se kmitá mezi stromy, a celý průvod vinul se za ní sem i tam zatáčkami cesty a postupoval výš a výše směrem ke hřbitovu na temeni kopce.

„Kdo to zemřel?“ lidé tázali se.

„To Nebeský, velký dobrodinec naší chudiny, přítel dětí a štědrý jejich dárce. Ztrácíme v něm pravého otce, je to ztráta nenahraditelná,“ tak zněla odpověď odevšad a účastenství celé osady, celého okolí to dosvědčovalo.

Ba div divoucí stal se. Všickni občané Velkochuchelští dostavili se též ku pohřbu přes nepřemožitelnou zášť, kterou cítí k Malochuchelským. Neb Nebeský byl jediný mezi nimi, jenž si té zášti nevšímal a svoje štědré ruce nad chudinou Velkochuchelskou nezavíral, jenž měl i pro tamější lid svou moudrou radu pohotově.

Ach, škoda, škoda toho muže! Každý to uznával, nicméně málokdo jeho příkladu sledoval, a jmenovitě zášť oněch sesterských obcí zůstala táž co dříve.

Jen považ, klidný cestovateli, uhostěný v pohodlném kupé vagonu železničního, jedeš-li tak těsně kolem háje Chuchelského přímo skrze úrodné zahrady té nižiny, a mihne-li se ti obec Malá Chuchel se svými dvěma jen statky, několika villami a chalupami pod kolmou skalou, dále pak lázeňský dům Malochuchelský se svými villami a restaurací, s hlukem a šumem přiléhající ku severní straně kopce; a ještě dále Velká Chuchel s bohatými statky, s novým, živým hostincem velmi rozsáhlá a tarasovitě stoupající, zcela podobna Betlemu na jižním svahu téhož kopce: netušíš, jedeš-li bleskorychle dále, že jsi zahlédl dvě nesmiřitelné sokyně, jež každá z jedné strany kopce od nepaměti na sebe žárlí, spolu boj vedou a jedna nad druhou se vyvyšuje.

Při onom pohřbu umlkla stará zděděná zášť aspoň na čas a obě obce nesly smutek svůj společně. Ten smutek byl zvýšen nesmírnou a všeobecnou soustrastí nad smutným osudem nebožtíkovým. Bylot o něm známo a příležitostně vypravovalo se o jeho pohřbu, že byl neskonale nešťastným, že vlastně se usoužil, že bohužel hledal někdy léku pro svou lítost v omamujícím nápoji. A on zasluhoval tak málo takového neštěstí!

Nezanechal po sobě dětí, pouze ženu, která ho byla opustila před několika roky k vůli milenci. Pro tu soužil se tak velmi. Bylo to srdce vřelé a milující, přeneslo poklady své lásky v dobré skutky. Byl to upřímný Čech, podporoval národní zájmy. Byl dobrý a šlechetný. Jaká škoda, jaká škoda! Přec soužil se, až se usoužil.

Již zašla rakev pod krovy dubů na táhlém hřbetě kopce, jen průvod vlnil se ještě po hadité stezce zdola viditelné. Tu přihrčela venkovská, pohodlná bryčka cvalem pod stinné stromy v údolí před lázeňským domem.

V ní seděla dosti mladá ještě panímáma se třemi dětmi a jejich chůvou. Její obličej byl pláčem zardělý. Vyhoupla se z povozu a svěřivši chůvě děti, spěchala za průvodem co mohla nejrychleji.

„Je to ona? Totiž žena nebožtíkova?“ opět lidé se tázali a odpověděno bylo: „To to, není to ona. Ta nepůjde svému muži na pohřeb. Lidé by prstem na ni ukazovali. Ale tohle, to je panímáma Došková z Bání, je to taková dobrá duše, jak býval nebožtík, znala ho od dětství, chodila s ním do školy. Pochází z Velké Chuchle. Truchlí o něho jako my všichni. Hle, málem byla by pohřeb zmeškala.“

Tak nebylo nikomu tedy divné to hluboké dojmutí, pro něž Doškové oči přetékaly, když za pohřbem spěchala. Pozdvihla hlavu a viděla před sebou rakev. Chytila se za srdce a chvíli se zastavila.

„Tam táhneš přede mnou jako vítěz!“ šeptala. „Ano, tys už vyhrál. Již je ten boj u konce. A já jsem tu ještě.“

II.

Sklopila hlavu a spěchala dále za davem a mezi tím jala se vzpomínati. Brzo byla ve vzpomínky tak zabrána, že jí ta dlouhá, perná cesta mžikem míjela.

Viděla v duchu sebe zas co malinkou školačku, táhnoucí s houfem dětí den co den z Velké Chuchle do školy v Malé Chuchli. Cesta vedla pod skalnatým kopcem a školní děti konaly z ní časté vedlejší výlety přímo do příkré stráně mezi šípkoví a hloží, dřínoví a mladé doubí. Sypké kamení sesouvalo se jim pod patami a hrnulo se na úzkou cestu dole. Vídal-li to hajný, zaklel. „To jsou zas ty Velkochuchelské děti,“ zahřímal, hroze na ně pěstí. Ale ony se krčily a schovávaly mezi křovím a pak vylezly pokaždé s nějakými poklady, s jahodami, malinami neb s hlohyněmi, s ostružinami, s nějakými pruty či cokoli děti těšívá. Mnohý ptáček byl tu z hnízdečka vyplašen, mnohá veverka chycena, do čepice dána, třeba to svoje vězení pak rozkousala na kousky. Co tu bylo kousků provedeno, co se ty děti nahonily, nadováděly… a co utržily ran a hubování! Však ony se dovedly ubrániti a nelenily. Začínaly také samy mnohý ten zápas, jichž bylo bez konce jak mezi jednotlivci, tak mezi dvěma blízkými osadami, jež se cítily ty děti povinny representovati, a v jejichž starém boji chutě pokračovaly.

Oč vedl se? O nic nežli o čest, o přední místo. „My jsme bohatší, u nás je tolik a tolik živností, tolik a tolik polností při nich. Vy jste proti nám bídáci, sami domkáři," tak Velkochuchelští se chlubili.

„My však máme kostel, školu, lázně a kopec s druhým kostelem patří nám. O Velké Chuchli nikdo nic neví. Malá Chuchel je však proslavena svými lázněmi, svou léčivou vodou, svým lesíkem od pradávna. Malou Chuchel znají v celých Čechách. O tom vašem Betlemu tam za kopcem neví ani kočka," tak Malochuchelští odvětili a Velkochuchelští zas na to namítali: „Právě to je nespravedlivé a my to tak nechceme. Ten kopec je také náš. Máme také právo k němu. Cesta skrze něj nesmí nám býti zabráněna nikdy. A že se zde založil kostel se školou a nikoli u nás, to právě je ta křivda na nás spáchaná, kterou neodpustíme nikdy."

Tak asi zněly ty pradávné spory, které jsou možná tak staré, jako řečené osady, jež patří mezi nejdávnější v Čechách.

Ty školní děti je obnovovaly a ohřívaly. Často, jakmile Velkochuchelské děti zahnuly na stezičku, jež vede kolem zahradního tarasu lázeňského, bývaly zaskočeny Malochuchelskými, které je nechtěly pustiti dále těmito Thermopylami.

Pan učitel býval nucen zakročiti v těchto bojích a táhl pak přední rváče za límec do školy. Druzí sledovali více méně kajicně anebo zpurně. Zle dařívalo se při tom děvčatům. Ovšem některé amazonky účastnily se boje, ale mezi ty nepatřila nikdy malá Františka, nynější panímáma Došková. Bylať to bázlivé, nesmělé dítě, nejmladší mezi devíti dětmi a miláček otcův i matčin. Nerostla dlouho, bylať malinká, kulatá, vždy zahalena do teplých čepců a šátků, z nichž její ruměnný obličej jako jablíčko se usmíval. Ale ty rvačky nenáviděla. Ach, ty neměla ráda. Třásávala se někdy celá jako lístek na stromě a přece tehdy ještě nevěděla, že jí budou osudnými.

Letního času bývaly Velkochuchelské děti blaženy, když mohly ze školy se vraceti domů přes kopec, kolem kostelíka sv. Jana Křtitele, kolem hřbitova a pak hlubokým úvozem dolů. Avšak ani toho nepřávali jim Malochuchelští a honili se za nimi.

Malá Františka Holečkovic, na kterou měli dávati pozor její dva starší bratři, bývala v tomto tažení lesem nejzadnější. Její bratři zas nejpřednější. Často ztrácela se a musila pak hledati sama cestu domů. Jednou zabloudila až na Chudé mýto, kraj lesíka, a dostala se až do lomů. Myslilať tehdy, že se snad už dostala do nějaké cizí země a že hnedle přijde k samému moři. Tak dlouhá zdála se jí ta cesta, tak divoké připadalo jí to v těch lomech plných děr, mezi rozrytými skalami, jež tu odhalovaly své zajímavé nitro plné předpotopních zkamenělin. Tam spatřila jednu rozsochatou vrbu nad hlubokou jamou, které se strašně lekla. Podobalať se věru jakési divé žalostné postavě ve strom zakleté v této poušti.

Začalo se ostatně stmívati a hrůza šla z těch holých skal a z těch zejících jam. Již lomilo dítě ručkama a volalo s úpěnlivým pláčem o pomoc, když se ozval veselý štěkot Oříškův, který se byl připojil výpravě, jež hledala s úzkostí rodinného miláčka.

Františka vrhla se v náručí otce, jenž za psem přicházel, všecka udýchána, a on si ji donesl domů, dívě se, jak mohla zablouditi. Františka, držíc ho pevně kolem krku, cítila se upokojena, a nyní rozhlížela se zvědavě, kam se dostane. Hle, několik kroků, a obešli lomy, kam před tím nebyla přišla, a tu' byla v tom úvale tak zvláštního rázu, kde Velká Chuchel se rozkládá podél potůčka, pak do tarasovitých strání stoupá právě ve způsobě Betlema.

Za posledním stavením vesnice táhnou se úhory ke stráním a skalám toho údolíčka. Potůček protéká uprostřed, trhaje za sebou drobící se kamení s četnými zkamenělinami. Jeho oba kamenité rozházené břehy prozrazují jeho divoké proudění, bývá-li rozvodněn. Holé neb travnaté stráně a tarasy činí tu dojem pouště, jejíž ozdobou jsou smutně osamělé plané hrušně staré a sukovité, pak skupeniny topolů a vrb u potůčka. To vše zdá se v pozadí uzavřené holým pyramidalním kopcem, kolem něhož cesta vede do Slivence.

Františka vyznala se tedy konečně, kde jest a kde blondila, a ubezpečila otce, že podruhé už najde dobře cestu i když jí děti utekou.

Tyto obrazy a výjevy z dětství zjevily se Františce však jen mimochodem na té smutné cestě za pohřebním průvodem Nebeského. Byly úvodem jakýmsi ku zpomínce na jiný výjev, který vystoupil živě v její paměti a hoře její rozdmychal.

Bylot to za oné doby dětství jejího. Sníh ležel na polích a pokrýval kopec i stromy a balvany, tak že skoro vše zarovnával jako jedinou litinou. Kolem kopce byla stezička vyšlapána a děti cupaly po ní do školy z Velké do Malé Chuchle a nejzáze jako obyčejně batolila se malá Františka. Toho dne neublížil těm dětem nikdo a dostaly se šťastně do školy, pozdržely se vždy i přes polední čas, kde snědly svoje zásoby, a ve tři hodiny odpůldne vracely se ze školy domů.

Sotva byly za lázněmi, vyřítilo se však několik hochů na ně a házeli po nich sněhovými hroudami. Hoši i děvčata nelenili a bránili se hned statečně touže zbraní, jež byla snadno k dosažení v neobmezeném arsenalu zimní krajiny. Bitva děti rozehřála. Šlo to ráz na ráz. Výbojníci měli příznivé postavení na svahu kopce, odkud na děti vypadli, ale tyto snažily se je obejíti, zaskočiti a brouzdaly se ve sněhu, aby se dostaly výše než stáli oni. Spustili se za nimi, sklouzali, padali, a konečně semlelo se vše v jediné klubko, a celá rvačka, útočníci i odbojníci, hrnuli se s křikem a jekem se svahu dolů na cestu. Jen jeden hoch dovedl udržeti se na svém stanovisku a to byl Tomáš Nebeský, ten, jehož nesli teď v rakvi ku věčnému odpočinku, za nímž Františka naposled spěchala, aby ho doprovodila, a jehož viděla ve svých zpomínkách teď co dvanáctiletého bujného, silného výrostka. Viděla ho tak, jakoby před ní skutečně stál. Čepice slítla mu s hlavy, měl rukávy vykasány, tváře mu jen jen hořely. Házel hroudu za hroudou na hochy a děvčata řítící se skopce. Smál se nahlas a líbilo se mu, že byl on jediný vítězem v té rvačce. Tu popadl zase hroudu. Ale něco ho v ní píchlo, byltě to zajisté kámen ostrých hran sněhem obalený a Tomáš chtěl jej zadržeti, aby opravdu někoho neporanil, avšak opatrný rozmysl přišel pozdě, ruka byla hbitější jeho myšlénky a úmyslu. Hrouda letěla už dolů a tenkráte díval se mladý bojovník za ní úzkostlivě, zdali nikoho neporaní. Měl již rozumu dost, aby uvážil nebezpečí takové hry. Měl dobré srdce a vřelý cit již tehdáž, ba od narození.

Nemohl však zrakem dobře hroudu postřehnouti, kam vlastně padla, jasný výkřik a hlasitý pláč oznámily mu, že bohužel došla tato střela maně metená cíle. Byl několika skoky dole a ohlížel se, kdo to pláče. Ostatní děti nevšímaly si toho, rvaly se dále. Velkochuchelští hoši dali se na útěk domů, neb pozorovali, že valně se stmívá. Děvčata běžela za nimi a Malochuchelské děti udýchané a uhřáté rozprášily se také, povídajíce si mezi sebou se smíchem o té velké „mazanici“.

Tomáš našel Františku plačící. S čela řinulo se jí několik kapek krve. Na štěstí nebyla těžce poraněna, kámen byl sněhem dobře obalen a zasáhl jí jen mihnutím čelo. Děvče bylo více polekáno než raněno. Tomáš byl však ještě více polekán než ona. Chlácholil ji, aby neplakala, a omyl jí ránu sněhem. Jakožto syn z velkého statku, kde bylo vše co nejdůkladněji zařízeno, užíval mezi jiným toho přepychu, že býval opatřen kapesním šátkem. Však mu jiné děti vyčítaly, že si počíná jako baron. Tím šátkem otíral Františce pečlivě její ránu. uslzené hnědé oči, ústa a celý obličej, a vida, že přestala krváceti a také plakati, usmál se na ni a řekl jí. že jí nerad způsobil bolest. Ptal se jí, zdali to již méně bolí.

Františka byla jeho počínáním okouzlena. Tak s ní jednali toliko otec a matka, ale bratři neb jiné děti dokonce ne. Dívala se tedy důvěrně na něho, ubezpečila ho, že ji nic více nebolí, a usmála se na něho také. Chtěla jíti domů a shledávala ve sněhu školní věci, jež jí byly vypadly z rukou leknutím.

Tomáš pomohl jí hledati a složil jí to pěkně. Pomyslil si, že je tohle velmi dobré děcko, a byl jí vděčen, že neplakala více.

Kopec, za nějž slunce dávno již zapadlo za mlhami, vrhal hluboký stín až k Vltavě. Na protějším břehu bylo sice jasno ještě, ale pod kopcem začalo býti tma a úzko.

„Děti ti všecky utekly, viď?“ Tomáš děl Františce. „a ty se teď bojíš sama jíti domu. Než dojdeš do Velké Chuchle, bude tma jako v pytli. Ale počkej, neboj se, dovedu tě až do vsi.“

Vzal ji svou teplou rukou za její malinkou zkřehlou a vedl ji. Sám šel ve sněhu, aby mohla jíti stezičkou, a když svýma drobnýma nožkama nikterak nemohla ku předu, vzal si ji na záda, a tak ji donesl až ke vsi. Ale tam postavil ji na zem a kývna na ni ještě vlídně, utíkal co mohl nazpět. Františka zapomněla, že měla jíti domů a dívala se za ním, dokud ho bylo viděti. Za chvíli teprv ubírala se do statku, kde byla domovem, a neřekla nikomu, že malé to poranění na jejím čele pocházelo od Nebeského.

III.

Tehdy bylo Františce osm let, ačkoli byla tak malinká jako pětiletá. Nicméně učinil Tomáš hluboký dojem na její mysl. On zapomněl brzo tu malou příhodu. Františka nikdy více, a nyní co odcházel Nebeský na věčnost, žila ta vzpomínka v jejím srdci ještě živěji než kdy jindy. Byla si vědoma, že cítila tehdy jen, co dítě cítiti může, totiž důvěru tu vřelou, kterou chová k rodičům a ke svým přátelům a jež činí právě dětský věk rájem, ve kterém se cítí to mladé stvoření zcela bezpečným před každou nehodou. Kdykoli malá Františka chodila pak na to do školy a ze školy, vždy mívala na mysli, jak ji ten velký hoch hezky vedl za ruku, jak ji pak nesl a vlídně s ní mluvil. Bývala vždy velmi ráda, kdykoli ho zahledla.

Den za dnem pak utíkal a míjel a ona přestala do školy choditi. Ujímala se už hospodářství a jezdila častěji do Prahy na trh místo své panímámy.

Cesta vedla ji skrze Malou Chuchel a kolem Nebeských statku. Ten zajímal ji vždy velmi. Dívala se skrze vrata do dvora, kolnami, chlévy a stodolami obklíčeného, tak čistého a prostranného, jakoby to byl panský dvorec. Vše bývalo vždy obíleno, opraveno, umyto a zřízeno, jak jinde to vypadá jen před posvícením. Ale co ji okouzlovalo přímo, to byl obývací dům pod jedno patro vystavěný, v jehož oknech bývaly v létě zelené žaluzie. Před domem byla zahrádka, vysázená samými růžemi vysokých kmenů a vzácných druhů. Ty kvetly celé léto, ale jak Toť bylo třeba viděti, aby srdce se zaradovalo.

Františka ohlížela se pak vždy dlouho za tím domem. Bylať již ve věku, kde děvče myslívá na svou budoucnost, a tu jí vstoupal do hlavy, jako sladké opojení, sen jakýsi, jak by jí as bylo, kdyby mohla bydleti zde za těmi růžemi, vládnouti v tom dvoře pod Chuchelskou skalou, jež nad ním vysoko se vzpíná. Ovšem, byla to Malá Chuchel, kde bylo samé nepřátelství proti ní a jejím rodákům. Ale ona to nebrala na váhu, jednalo-li se jí o Nebeského. Ba věru, ani na to nemyslila. Škoda jen, že vypadala posud tak nedospělá, ačkoli již vyrostla dosti. Nebeský byl zatím již statným jonákem. Byl to jediný syn a dědic statku Malochuchelského a nemusil téměř ani sám ucházeti se o děvčata. Jich rodičové a příbuzní vzkazovali se všech stran jemu. Mohl si jen vybrati. Františka o tom věděla. Mluvilo se o něm v celém okolí. Avšak ani ona nebyla k zahození. Též ona byla vzácnou a hledanou nevěstou. Jen že rodiče na její vdávání nepospíchali. Byli rádi, že ji měli doma. Bylať pořád ještě jejich miláčkem. Františka věděla také a s radostí slýchala, že si mladý Nebeský vybírá mezi nevěstami. Kdyby tak na ni chtěl počkati! Toť bylo její zcela tajnou nadějí a touhou, to tísnilo jí ňadra, a někdy zas jí je zdvihalo jakýmsi vnitřním jásotem. Ah, jaká to byla krásná doba! Škoda jí! Tehdy zdál se mladému děvčeti celý svět jako růžemi prokvetalý.

Františka doufala pevně v náhodu, jež ji měla sblížiti s Nebeským, a nesklamala se. Ta náhoda přiletěla jako s nebes hůry.

Bylo Božího Těla. Takový jasný červnový den, plný květů jako dnes, byl také tehdáž. Ach, Bože, tehdáž, jaký to rozdíl! Vzpomínky Františčiny nořily se hloub a hloub v moře citů posud neodumřelých.

Tedy tehdáž bylo procesí, lid zpíval, hudba hrála, mše byla sloužena pod širým nebem, z hmoždířů bylo stříleno a v rukách všeho lidu skvěly se věnečky z polního a zahradního kvítí, z balšámu a z bluhu, a vzduch byl jejich vůní naplněn. Po procesí lid rozešel se, oltáře se sbouraly a děti nosily celý den chvoje, kterými byly ozdobeny.

Odpoledne, po požehnání zdvihla se všecka děvčata jako hejno holubů a putovala ke studánce, Panně Marii zasvěcené, ve hluboké rokli, jež tvoří Chuchelský kopec na severní straně s protější strmou skalou. Tímto příkrým průsmykem vede kamenitá cesta ku pláni, jež se roze-

stirá a stoupá ku Slivenci a k výšinám sv.-Prokopského údolí. Pod cestou hloubá si Marianský pramen koryto v nepronikuutelném stínu, vlhkým zeleným temným dolem.

K té studánce děvčata putovala se sterými věnci a věnečky, jež měly býti Panně Marii věnovány. Prodírala se tam úzkými, polozarostlými cestičkami, mezi bujným liskovím, pod starými olšemi s obnaženými podemletými kořeny, jež děvčata děsily, jakoby to byli spleteni hadi. Ve věčném soumraku stoupá tu neunavně čistá studená pramenitá voda s železitou příchutí z lůna té skalnaté půdy, střežena starým jakýmsi obrázkem Panny Marie, známá bezpochyby již za pohanských dob a dojista již v desátém století ku lázním používaná. Mimovolně vmyslíme se tu v pohanskou bohoslužbu v tom stinném, tichém, tajeplném žlebu. Obraznost rozeznává tam místo obětiště, a vidí kolem do kola nakupený lid, zpívající chvalozpěvy svaté Bábě.

Tam sestoupila se Chuchelská děvčata též onoho dne a studánka byla mžikem pokryta věnci. Takový obyčej zachoval se tam podnes.

Když děvčata opět se vytratila z doliku, sestoupil z houšti liskového mladý muž. Nesl také věnec, ale skrýval se s tím, aby se mu děvčata proto nevysmála. Nesl jej tam ve jménu své staré chůvy, jež nikdy neopomíjela s věnečkem dojíti k Panně Marii, dokud ji tam nohy nesly. Teď byla už tak bídná, že tam nedošla, ale doufala posud v uzdravení, kdyby tam někdo donesl věneček jejím jménem. Nebeský uvolil se to učinit, aby ji upokojil, neb jinému by nebyla věřila, že jej vskutku tam dá. On učinil jí to k vůli, ale styděl se trochu za to, zdálo se mu to příliš dětinské. Proto skrýval se tedy, maje věneček v klobouku skrytý, a když u studánky nikoho nebylo, položil tam věnec a obrátil se k odchodu. Byl však překvapen, neb před ním tu stálo děvče.

To byla Františka. Ji táhla touha jakási dosti vysvětlitelná k Malé Chuchli. Přicházela zcela sama přes Chudé mýto, kde nebylo obavy, že s lidmi se setká. Jeť to část lesa nejvýše na kopci, kde se rozšiřuje ve planinu. Těmi cestami Františka se přikradla k úžlabině, sestoupila do ní a nesla Panně Marii oběť svou. Ó jak byla za ni odměněna ještě dříve, nežli ji podala milované světici, ochránkyni lásky! Vždyť ji uváděla vstříc toho muže, který se jí zdál na světě nejlepším.

Nebeský zarděl se hněvem a nesnázi, že byl při činu přistižen, ale když se podíval na Františku, nemohl si zpomenouti, kde ji už viděl. Její oči tak měkké a věrné líbily se mu. Musil přece promluviti na ni, a řekl: „Vy nejste odsud, panenko?“

„Ne,“ řekla, „ale proto mi přece snad nezazlíte, etím-li zde tu Panenku Marii.“

„Jak bych vám to zazlil?“ Nebeský odvětil a vzal jí věneček z ruky. „Hleďte, zavěsím vám jej nejvýše, kam jiná děvčata nedosáhla. Chcete?“

„Ó děkuju vám, jste pořád tak dobrý, jako jste býval.“

„Což mne znáte?“

„Jste Tomáš Nebeský. Jak bych neznala.“

„Ale odkud, prosím vás?“

„Ode dávna a vy jste mne znal také. Teď hádejte, kdo jsem?“

Díval se na ni. Nehádal. Viděl ji před sebou svěží jako jahodu, milou jako hrdličku, s hláskem jasným jako skřivánek. Viděl jí v očích její lásku k němu. Dobře, dobře Panenka Maria tu náhodu navlekla, mohla se radovati mezi svými věnci. Byl tu ten velký okamžik, kterému nevyrovnaný básník postavil pomník v „Romeu a Julii“. Oko se ztrácí v oku a láska je tu velká a silná jako samo žití, větší a silnější nežli smrt. Láska je tu a staví patu na hlavu zmije zášti.

„Tedy, kdo jsem? Už to víte?“ tázala se čtveračivě.

„Jste milá duše, to vidím. Kdo jste, věřte mi, že mne méně zajímá. Sám nemohu na to přijíti Pomozte mi tedy hádati.“

„Jednou jste mne ranil kamenem a bylo vám toho líto. Umyl jste mi ránu, vedl, ba nesl jste mne domů. Už o tom nic nevíte?“

Vrtěl hlavou dlouho, dlouho. Nemohl si zpomenouti nikterak. Až najednou mu to projelo bleskem hlavou a zvolal: „Vy jste ta maličká? Vedl jsem vás do Velké Chuchle Odtamtud jste?“

Ubohá Františka slyšela v posledních dvou slovech jako rozsudek smrti. Tak rychle bylo po radosti, po plesání. Nebeský se nad tím pozastavoval, že byla odtamtud.

„Ano, jsem Holečkovic,“ odpověděla nesměle.

On chytil se za hlavu a zvolal:

„Váš pantáta se zařekl, že vás nedá Malochuchelskému občanu, raději viděl by vás prý mrtvou.“

„O tom nic nevím, to není pravda.“

„Ach, je. Slyšel jsem to sám.“

„On to tak nemyslil.“

Nebeský mlčel.

Za chvíli řekla Františka:

„Tak zase půjdu. Děkuju vám za pověšení věnce.“

„Nemáte zač,“ zašeptal . . . a nechal ji jíti.

Láska tehdy nad zášti nezvítězila. Františka spěchala lesem domů, utírajíc si oči, z nichžto se jí draly potoky slz.

(Dokončení.)

Ballada o mlýně.

Báseň od *Em. Miřiovského.*

V chudé naší dědinečce
na drsném skal úpatí
suchem, vedrem mlýnec horský
ustal mlýt a klapati.

A pan otec na zápraží
stojí dni a neděle,
a ti mleči láteři jen,
kdože jim to domele.

Pšenka bílá, žito pěkné,
pytlů plná mlejnice,
a v korytě vysušeném
vody sotva konvice.

A pan otec rozhlíží se
po dalekém obzoru,
marně však se vůkol točí
na údolí, na horu.

Rozhlíží se, kleje, pije,
všecko — jenom nemele;
a ti mleči zahálečí
v karty hrají vesele. - -

Vyšel měsíc. Probudil se
jasný, bílý — smutný den;
nebe jako rybí oko,
jako sladký dětský sen.

Jediná jak holubička
jako modré křídlo jen —
probudil se v letní ráno
jasný, bílý — smutný den.

Mleči posud karty mísí
a pan otec hledí něm,
ne víc v modro nebes čirých,
ale v suchou prsť a zem.

Kolem úst mu úsměv hraje
trpký, klamný, jako v snách;
ale v tom se divě vzchopí
a hřmí takto po horách:

„Prosil jsem tě, pane Bože,
ve dne jako za noci,
abys popřál těm mým kolům
a mé bídě pomoci!

Marné prosby! Slunce praží
dál do chaty omšelé —
a vy, dobří páni mleči,
dál jen hrejte vesele!

Blesk ať pálí tyto došky,
hrom ať do nich zabuší!
Oč víc ještě přijít mohu?
O život a o duši!“

Domluvil. V tom přeletěl mu
mané mráček nad hlavou,
hustě tkaný, bělošedý
a s obrubou krvavou.

Mráček roste. Zdvih' se vítr,
do výše se nese prach,
pana otce jala bázeň,
pány mleče běs a strach.

Mráček roste. Z něho šlehla
blesku čára klikatá,
a hrom nežli zarachotil,
zachytla se na vrata.

A pan otec křižuje se,
mleči prchli od karet,
oj, už vrata ve plameni,
jiskry s nich se daly v let.

Divý let to! Kudy bral se,
zůstal prach a popel, troud,
hrom řve dále, blesky srší
v poslední jak den a soud!

A pan otec s mleči divý
kol plamenů vede rej,
po vodě tu ani tuchy,
z ohně šlehá beznaděj.

Kámen zůstal na kameni,
samý žár a var a pal,
a pan otec pomatený
zařval v lůno hor a skal.

Hromy tichnou, blesk se chouli,
do dálky se nese bouř,
ze smutného spáleniště
k nebi tčí čmoud a kouř.

A z těch dusných nebes šedin
spousty vod se valí teď —
na tvé prosby, pane otče,
trochu pozdní odpověď!

„Pozor mějte, páni mleči,
vody plná koryta,
chutě k práci, nežli budou
kola mokem zalita!

Jaká kola? chasa volá,
je z nich troška popela —
a vod spousta do mlejnice
tokem proudem běžela.

Vody rostou. Tam, kde mlýnec
ještě v dnešní ráno stál,
vlnami vše vyrovnáno
a proud jen se žene dál.

Ustrašeni páni mleči
do skal odtud prchají,
jen pan otec něm tu stojí
se slzami potají.

Vody rostou. Už mu v kročej
vlna šedá vstoupila,
po kolena, po pás, k prsům,
k ramenům se valila.

Vody rostou. Už už klesá
hlava jeho za oběť —
na tvé prosby, pane otče,
pozdní, hrozná odpověď!

O domácím životě Niasovců.

Píše MDr. *P. Durdík.*

(Pokračování.)

Novorozenec roste velmi rychle. Děťátko několik dní po porodu umí se převalovat ze zad na bříško, velmi záhy ručinkama sem tam máchá a hlavu vzhůru drží, záhy leze a na nohy se staví, již v desátém měsíci vesele do běhu se pouští a velmi srozumitelně žvatlá. Též zoubky mnohem dříve dostává než evropské dítě. Žlázy, svaly a kosti lépe zde se vyvinují než ve studeném pásmu; nevyskytuje se u dětí zkřivení páteře ani anglická nemoc s obloukovitě vypouklýma nohama, ani zánět kyčelního kloubu, ani posuněina, aniž nemoci skrofulosní se zatvrdlými a hnisajícími jizvami, ani spála, ani záškrt, — za to velmi časté jsou neštovice, zimnice, a střevní nemoce.

Matka nosí kojence na zádech v šátku, jejž okolo krku má přivázaný, a tak pracuje; dítě nejsouc ještě ani rok staré, drží se pevně ručičkama okolo krku matky, když matka svých rukou má potřebí při polní práci. Vůbec kojenci jsou velmi čilí, čiperní a chápaví. Hoch roste jako dříví v lese, ničemu se neučí, celý den v boží přírodě běhá a skotačí, je šťasten jako opice v lese. Co je to školní lavice, domýšlivý kantor, co je to dvojka, trojka, co je to kniha, kalamář, péro — to jsou pro něho španělské vesnice. Za to taký výrostek střelhbitě leze na vysoké palmy a nebojí se na stromech kousavých mravenců, kteréž celými tlupami na něho tam napadají, rychlým pohybem ruky se sebe je střásá, — umí přeskakovati do výšky a do šířky znamenité vzdálenosti, dává se do zdánlivého boje se svými kamarády; ze žertu začnou a končí to opravdovou pranicí, která druhý den se opakuje, aby přemožení za utržené rány se pomstili. Hoch běhá celý den venku a když je čas k jídlu (dvakráte denně), tu s velikou chutí se objeví ve kruhu rodinném — jedí totiž všickni členové rodiny společně; k jídlu všickni členové se scházejí. Podruhé scházejí se večer; stmívati v tropických krajinách začíná se celý rok pravidelně v šest hodin, tu dlouho na podlaze zůstávají seděti v důvěrné a veselé besedě. Často sedí v úplné tmě, neb oleje nepálí a čirá noc bývá pouze na okamžik osvětlena vzplápolavším plamenem na ohništi. — Dlouho do noci sedí, když je úplněk a měsíc své stříbrné chlá-

cholivé světlo po širé přírodě rozlévá. Hovoru v niasovském domě je dost, neb obyčejně několik rodin bydlí v jednom domě — jsou to bratři, kteří po smrti otce dům s hospodářstvím dědili a nemohouce se rozděliti, nyní společně v domě žijí, aneb jsou to ženatí synové, kteří s jich rodinami u rodičů bydlí. Ženatí členové rodiny mají své zvláštní vedlejší pokojíky, kdež mají i své ohniště — neženatí členové rodiny spí ve velkém pokoji, jenž zaujímá největší prostor v domě a kde též hosti přijímají. Zábavy a hry ve vesnicích jsou časté a sice společné zdánlivé boje, kde vesničané celými tlupami, ozbrojení pikou, nožem a štítem, na sebe se vrhají — aneb provádějí skoky, totiž kdo nejdál neb nejvýše skočí — přes kameny až na dva metry do výše vystavené, skákají s rozběhem s poněkud povýšeného kamene. V skákání již pětiletí chlapci se súčastňují a při každém znamenitém a zdařilém skoku rozléhá se hlučná a hřímavá pochvala, aneb provádějí tance mužské tlupy pro sebe a ženské tlupy též, zpívajíce při tom neb tlukouce na mosaznou desku. Ve vesnicích bývá velmi bodrá a veselá nálada a smích daleko po vůkolí se rozléhá. Při zpěvu improvisují, nedbajíce krátkosti a délky slabik a vyslovujíce větu v pěti taktech, poslední slabika končí silným křikem a celá tlupa souhlasí. Zpívají vše, co jim „na srdce přijde", na př. cizinec projde skrze vesnici a tu večer si prozpěvují: „Byl zde, v naší vesnici byl — byl bílý člověk v naší vesnici a v našich domech — měl v ruce slunečník — a pot si stíral s čela, kapky potu přes řasy do očí se mu lily, zdlouhavě kráčel, byl unaven, byl oblečen všecek bíle — a žádal o vodu k pití" atd. atd. Též zpívají krátké popěvky na způsob našich národních. Mezi Niasovci mnoho hezkých příjemných hlasů jsem slyšel. Při velké radosti dávají se obyčejně do zpěvu — v zármutku zpěvem si odlehčují, jak to činí na Rusi vesničané, kteří navštěvují hroby svých zesnulých a tam dlouhotáhle vyjí. — Niasovci jsou velicí milovníci společných hostin a slavnosti — dávají hostiny při svatbách a pohřbech, při nastoupení nového pohlavára, při započetí a ukončení stavby domu, při žních, před obděláváním polí, při narození prvorozeného syna atd. Niasovci jsou dobrosrdeční a při tom citelní a nedůtkliví — ukrutnost není známkou národní povahy, neb ortele smrti vykonávají velmi rychle a co možná bez bolesti, též nemají tresty zmrzačující, na př. useknutí ruky, nosu atd., jak to je v Asii a v Habeši. Pomsta je však u nich obyčejná, jmenovitě když nelze spravedlnosti se dovolati, na př. když není očitých svědků k dokázání zločinu a kde poškozený o někom je přesvědčen, že zločin opravdu spáchal. Pak dlouho dovede skrývati svou pomstu, až konečně vypukne v příhodnou chvíli. Niasovec prý je lakotný, sobecký a nedůvěřivý proti cizincům — tak ho líčí úřední hollandské zprávy, než běloch, jenž přes moře se vydává — zdaž nedohání ho k tomu lakota a sobectví? Jakž má tuzemec důvěřovati bělochu, jenž vniká do jeho země jen za tou příčinou, aby se obohatil. V obchodu šidí ho Malajec a Číňan všemožným způsobem a proto nedůvěra k cizincům je u něho spíše dobrou stránkou, ukazující na to, že umí z jednotlivých případů odvoditi všeobecnou pravdu a upravovati dle ní své jednání a konání. Dříve často se stávalo, že přicházely lodi cizinců, Malajců a Ačiňanů se zbožím k pobřeží niasovskému, i lákali ostrovany na loď, kdež je v okovy uvrhli a do otroctví na Sumatře je prodali. Z toho dá se vysvětliti nechuť Niasovců, konati návštěvy na cizou loď. Niasovský pohlavár a Niasovec vůbec nikdy se nevydá ani na vládní hollandskou loď přes všecko domlouvání vládního úředníka, úředník musí pěkně přijíti na pevninu, má-li s pohlavárem co vyjednávati. — Též Niasovcům vyčítají *ukrutnost* ve vnitřních válkách, že totiž při napadení nepřátelské vesnice, rozpálení citem pomsty, nešetří bezbranných: avšak civilisovaní Evropané právě v tropických krajích vedou ještě *ukrutnější války* než tuzemci a než v Evropě — pisatel těchto nářtků viděl v Ačínu na sta vesnic zapálených a v popel obrácených od hollandských vojáků, viděl tisíce ovocných stromů (kokosových palem) zporážených, a převeliké zásoby rýže a hedbáví ohněm zničených od hollandských vojáků atd. — a nikdo z bělochů nad ukrutnostmi, které sami páchali, se nepozastavoval, — naopak za nejlepší způsob vedení války prohlašovali to, když se ničí nepřítel a vše co nepřátelského jest.

Niasovec, ačkoli ve svém jazyku nemá slova pro *vděčnost*, je přec uznalý za prokázaná dobrodiní a vůbec pozná brzo, kdo to s ním dobře myslí — je vytrvalý v tom co si jednou byl předsevzal: též je velmi chápavý, tak že při pořádném a soustavném navedení dosáhnouti by mohl značného stupně vzdělání. — Jsou též tělesně a mravně mnohem zachovalejší než Malajci a Číňané, neb nekouří opium, hazardních her nepěstují a v každém ohledu jsou velmi přísní. Jsouce též těla mnohem silnějšího a kostnatějšího než Malajci, jsou výteční a neunavní chodci — na Sumatře jsou známi co dobří dělníci, mají-li jen poněkud obstojnou stravu, na př. denně aspoň dva žejdlíky rýže s červeným pepřem a několik suchých rybiček. Niasovec je též dobrý voják v hollandsko-indickém vojště, miluje pořádek, na kázeň si brzo zvyká a jak jednou vězí ve vojenském munduru, je velmi dbalý svého zevnějšku: též nebývají pranice a hádky mezi vojáky, z Niasu naverbovanými. Hollandská vláda dává 50 zl. dobrovolníku rekrutovi, jenž se pronajímá na šest let, a tvoří pak z naverbovaných setniny, kteréž požívají, jak řečeno, velmi dobrou pověst. Než jakmile taký Niasovec po vypršení šestileté vojenské služby do Niasu se vrátil, vrací se opět k svému rajskému obleku a žije tak, jakoby nikdy Padang a cizí kraje neviděl. — Na ostrově a sice na pobřežích žije 1500 Malajců, kteří jsou mahomedané a snaží se o obrácení ostrovanů na svou víru, než uvědomělý pohan tak snadno se nevzdává své věrouky, o jejíž pravdivosti zrovna tak je přesvědčen, jako pravověrný žid o pravdivosti knih Mojžíšových. Obrácení Niasovce bývá jen dle jména: obrácený Niasovec nesmí jísti vepřovinu a musí nositi široké kalhoty s velmi volnými nohavicemi, v zřejmý opak k pohanským svým krajanům. Než jakmile se vrátil do své vesnice do vnitrozemí, zahazuje kalhoty a vrací se k svému prvotnímu kostumu, opět jí vepřovinu a vyřezává si bůžky dle návodu kněze, aby jim obětoval k odvrácení neštěstí a k vyprošení sobě zdaru a požehnání. Vůbec kalhoty vzbuzují v Niasovci nepřekonatelný odpor a pocit hnusnosti i ošklivosti — běda tomu mladíku, jenž po svém příjezdu z Padangu okázal by se v kroji malajském v rodné vesnici: stihlo by ho všeobecné opovržení, posměch a pronásledování a konečně přece musí vyhověti veřejnému mínění. Jako mužům jsou protivny kalhoty, tak ženštiny opět odpor mají proti zahalování prsou: malajské ženy, vdané za niasovské pohlaváry (na pobřeží

ostrova), nemohou toho dokázati na svých dcerách, aby dle svých matek se šatily.

Příčina toho všeho jest, že málo s cizinci se stýkají, že za příčinou zeměpisné polohy ostrova, ležícího zcela mimo dráhu, po níž parníky se ubírají — zůstávají úplně odloučeni od ostatního světa. Jsou lidé na ostrově, kteří po celý život dále nebyli než několik hodin ve vůkolí, ano kteří nikdy ani moře neviděli — ostrov je sedmnáct zeměpisných mil dlouhý a šest mil široký — ano kteří o nějakém duševním zaměstnání ničeho netuší, ba ani o čtení a psaní nijakého ponětí nemají. Na mne, čtoucího knihu, dosti vynadívat se nemohli, divíce se, jak může kdo hleděti stále upřeně na papír, ani neslyše co kolem něho se mluví. Též divení bylo veliké, když jsem co dozorce očkování na Niasu v jedné vesnici dvacet niasovských dětských jmen vyvolával a druhý den opět vyvolával v tomtéž pořádku — i pohlíželi na papír s patrnou bázní, vidouce ve psaných písmenech čarodějnické kliky háky a výtvory zlého ducha, jimž si vysvětlují všecky nepochopitelné jim úkazy. — Na jihu ostrova jsou tuzemci zcela jiní než na severu; na jihu nebojí se nikoho, ani bělochů, jsouce povahy mužné, bojechtivé a zpupné; jsou též statného silného těla, mohutných paží a vyvinutých svalů, jsou snaživi a uvědoměli o své svobodě a nezávislosti i nevzývají bůžků, když si sami pomoci mohou — v opak k jich bratrům na severu, očekávajícím od bůžků všecku spásu. Na jihu jsou tuzemci lidé bohatí a zámožní, mají tam dlážděné silnice, dlážděné ulice ve vesnicích a velmi ustálené pravidelné obecné zřízení. Udatnost svou proti hollandskému vojsku nejednou dokázali; jih je úplně prázden bělochů; jsou v své zemi vlastními pány a vladaři.

Na jihu trvá nezkažený niasovský typ, jarý a nebojácný, jenž se *brániti dovede*. Nevytrpí v své zemi bělocha; věrolomnost bělochů a jich hrabivost je známa po celém archipelu a přinášejí s sebou opium, koralku, německé myši a jiné všeliké ohavnosti.

Na jihu jakož i na severu jsou usazeni v nevelkém počtu Číňané, kteří spolu s Malajci obchod vedou. Dovážejí zlato, železo, měděný drát, plátno a bavlněné zboží, skleněné korále a jiné maličkosti, jako zrcádka, sirky, měděné desky atd. — vyvážejí vepřový dobytek, rýži, kokosový olej a ořechy, tesané dříví a rozličné druhy gumy. — Zlato nikdy netvoří předmět vývozního obchodu — a zlato přivezené obyčejně se spotřebuje na odznaky pohlavárů (*na severu* zlatá koruna, mající zpředu asi půl metru dlouhý zlatý výběžek, zlatý límec kolem krku, zlatý kruh do laloku pravého ucha v podobě osmičky a dlouhý nůž se zlatou rukojetí — na jihu nosí pohlaváři místo koruny zlaté péro a přivazují si pod nos zlaté vousy), kteréžto odznaky přecházejí v dědictví synům a na ozdoby ženám. Ozdoby jsou stále tytéž jak byly odjakživa (moda je stálá, nezměnitelná), tak že mnoho zlata ani nemůže na zmar přijíti vzhledem k trvalému slévání a spracování. Mimo to Niasovci vystavují při kování zlata okolo krbu bůžky (adu nauru), z ohromných stopek palmových listů shotovené; obětují jim kuřata a vejce s tou prosbou, aby zlato neshořelo, aby při slévání a spracování zlata co nejméně ho n azmar přišlo. — Pohlaváři a boháči, když co prodejem u Číňanů vyručili, bývají zlatem placeni a to uschovávají. Tak leží kusy zlata co mrtvý kapitál v přepevné bedně beze všeho užitku a úroku, nejsouce pro národní bohatství žádným obohacením aniž prospěchem.

Zmíníme se ještě o některých zvláštnostech ostrovanů. Již bylo řečeno, že čtyři hořejší zuby si pilují až do samé dásně, že betel a tabák žvýkají — začínají tím již z útlého dětství. Jak betel žvýkají, již bylo uvedeno. Tabák žvýkají — aneb kouří. Trošek tabáku zaobalují v suchý banánový list a kouří pak jako u nás cigaretty. Často jsem viděl dvouletého chlapce zaobalovati si cigaretku a kouřiti ji s velikou vážností. Matka kojí své děti velmi dlouho — často má dva a tři kojence najednou: nejstarší kojenec skotačí po návsi, druhý nedávno začal lézti na stromy a třetí ani ještě běhat neumí: první dva často o prs matky se pohádají, a vítěz nasytiv se udělá si cigaretku a dá se do kouření, jako to dělá Hollanďan po obědě. — Mužové nosí pouze v laloku *pravého* ucha velké mosazné kruhy neb závitky suchých palmových listů, ženštiny však v *obou* uších. Muži nosí pouze na *pravém* předlokti kruhy a kroužky, ženštiny na *obou* předloktích. Ženštiny nosí na předloktích obojích rukou tlustý kroužkovitě vinoucí se drát, kterýž sahá od zápěstí až do předloktí, velmi pevně ke kůži přiléhá a dlouhá a dlouhá léta sundán nebývá. — drát je těžký a ženštině při práci na překážku býti musí. Návitek tento je shotoven z mosazného drátu, jejž za onoho času muž její co mladík rodičům nevěsty poslal skrze důvěrníka s otázkou, zdali o dceru ucházeti se smí. Často ještě jiná upomínka vdanou ženštinu k tomuto spirálnímu drátu víže. Je jistý bůžek adu lulu hare (lulu = lože, hare = půda), jenž posýlá sny v jistých důležitých rodinných záležitostech. Rodiče budoucí nevěsty spí v domě rodiny, k níž nastávající ženich náleží, a spí tu celou noc.

Před spaním obětují tomuto bůžkovi a ověnčují jej mosazným drátem, vzývajíce jej a prosíce o významný, rozhodný sen. Mají-li této noci sen příznivý se vzhledem k nastávajícímu sňatku, tu rodiče více neváhají a sňatek v brzku se slaví — mosazný drát pak nosí děvče co návitek okolo ramene. Ženštiny *jinak* nosí vlasy na severu a *jinak* na jihu ostrova. Na *severu* visí vlasy u ženštin hladce dolů, do zadu jsouce sčesané, čelo je svobodné, a aby vlasy pohromadě se držely, kladou okolo hlavy pásku ozdobenou mosaznými knoflíčky neb skleněnými perličkami; — velmi jim to sluší. Na jihu si ženštiny vlasy do zadu česají a nad temenem v kolmý vrkoč podbírají, jejž pak ovinují páskem ze zlata neb skleněných perel. Aby si vlasy napřed odstřihovaly a pak zbytky vlasů do čela česaly, toho nedělají, neb svobodné čelo za krásu pokládají a to právem. Když již i přední zuby si pilují, jen aby zvířeti — psu — se nepodobaly, tím méně lze očekávati, že krásné své vlasy budou stříhati, aby je na čela spouštěly a tímto účesem obličej svůj hyzdily, čímž by právě toho dosáhli, čehož pilováním zubů hodlají odvrátiti.

Při potkání Niasovci se oslovují — na místě pozdravu. — Oslovení je prosté: *„jsi to ty?"* (ndră-ŭgo?) *Odpoví*: já (ja-ŏ). — Tykání je všeobecně v užívání. — Když Niasovec odchází, tu řekne: „již jdu" — i odpovídá mu: lau (dobře!) Odcházející Niasovec před každého předstupuje, ať je společnost sebe větší, a každému řekne zvlášť: *„již jdu"* — a každý mu odpoví: „dobře!" — Niasovec oslovuje své představené neb lidi, kterýmž chce

účtu vzdáti, slovy: *„starší bratře!"* aneb: *„otče!"* aneb: *„dědečku!"* kteréžto poslední oslovení je nejčestnější. Boha Bauwadano, který dle věrouky niasovské zemí třese a hrozný strach ostrovanům naháni, jinak v prostém hovoru nenazývají než *„dědečkem"*, — po zemětřesení, potkávajíce se, říkají: *„dědeček mluvil!"*

(Dokončení.)

Malinký hrdina.

Z neznámých memoirů. Rusky napsal *F. M. Dostojevskij.*

Tehdá bylo mně skoro jedenácte let. V červenci odjel jsem na návštěvu k svému strýci T—vu do jedné z vesnic, ležících kolem Moskvy, ku kterémuž se právě v téže době sjelo asi padesát lidí, samých to hostí jeho . . . ale nepamatuji se již ani — snad jich bylo ještě více.

Bylo tam hlučno, veselo.

Vypadalo to tak, jakoby byly nějaké svátky, které začaly tím, aby nikdy neskončily.

Zdálo se, že si dal náš hostitel slovo, že prohejří co možná nejdříve celé své ohromné jmění, a skutečně, není tomu dlouho, podařilo se mu to úplně, to jest: prohejřil a utratil všecko do poslední nitky, do posledního groše.

Hosté se stále měnili; Moskva nebyla daleko, byla stále při ruce, tak že odjíždějící podávali si dvéře s příchozími novými, a svátky trvaly dále.

Šlo to stále z jedné zábavy do druhé, tak že nebylo všem těm radovánkám a všemu tomu hejření ani konce.

Hned se vyskytla vyjížďka na koních do okolí v celých tlupách, hned zase vycházky do lesa anebo po řece: pickniky, výlety s celou kuchyní do polí, večeře na velké terasse, obklopené třemi řadami drahocenných květin, které rozlévaly svoji vůni do svěžího, večerního vzduchu, při zářících světlech, v nichž dámy naše, beztoho již takto dosti hezoučké, bývají ještě líbeznějšími a krásnějšími, na jejichž tvářích jest viděti ještě všecky dojmy, které jim den přinesl, s těmi blesky v očích, s tou výmluvnou a dovádivou řečí, která se končí obyčejně v jasném jak zvonek stříbrném hlásku a smíchu; tance, hudba, zpěv; byla-li obloha zachmuřena, tu se pořádaly doma živé obrazy, šarady, nebo přísloví se hádala; ano i divadlo bylo hned pohotově.

Hned byli při ruce krasořečníci, vypravěči nebo i jongleři a ti bavili společnost až do únavy. Několik osob vynikalo zvláště z celé této massy hostí. A jak to již u nás bývá, pomluvy, klepy a povídání měly dobré časy, nebo bez nich by snad ani svět světem nebyl, a milliony lidí by zemřely dlouhou chvílí a zármutkem, kdyby jich nebylo.

Ale protože mně tehdá bylo teprve jedenácte let, nepozoroval jsem všecko to, co jiní — ano ani těch několik zvláště zajímavých osob jsem nepostřehl svým dětským zrakem, měl jsem cos jiného na práci, než oni: a pozoroval-li jsem přece aspoň něco, tedy to nebylo všecko, ale pouze to, co již hodně bilo do očí. Později jsem si pak teprve tak na ledacos vzpomněl.

Jedna, zářící strana tohoto obrázku se vnořila do mých zraků dětských — ale celý ten blesk a všecken ten šum, to celé okolí — všecko to, do dnešního dne nevídané a neslýchané, tak mne okouzlilo a překvapilo, že jsem v prvních dnech svého pobytu u strýce byl jako u vidění, že mně až má malá hlava šla kolem od všech těch nových dojmů a obrazů.

Arciť, myslím stále na svých jedenáct let, byl jsem dosud dítětem, nic více než pouhé dítě. Mnohá z těch překrásných dám mne hladila a se mnou se mazlila a nemyslila docela na má léta. Ale — podivná věc! již tehdá se ve mně cosi ozývalo — co mne dosti často znepokojovalo: něco se mi vloudilo do mého mladého srdce, do dneška mu ještě neznámého a nepovědomého; a toto něco bylo příčinou, že to srdce chvílkami prudce bilo, že plálo jakoby se před něčím strachovalo a lekalo, a že na tvářích mých každé chvilky vzkvétal neočekávaný ruměnec.

Chvilkami jsem se styděl za ty všecky dětské privilegie, které mně můj věk přinášel.

Někdy zase, ovládalo mne něco jako obdiv, a já rychle vklouzl někam do koutka, aby mne nikdo neviděl, snad proto, abych nabral trochu ducha a abych si na něco vzpomněl, na něco, co jsem si vlastně velmi dobře pamatoval, ale pro tuto chvilku zapomenul, bez čeho jsem se ale nemohl nikde objeviti, bez čeho nemohl nikde obstáti.

Tu pojednou mne napadlo to, co jsem před druhými tak skrýval, a co bych nikdy nikomu nebyl řekl, protože jsem se za to tak styděl, já — tak malý človék ještě — že mně bylo až do pláče.

Brzo v tom celém ruchu, který mne obklopoval, cítil jsem nesmírnou prázdnotu a samotu.

Byly zde též jiné děti, ale všecky byly buď mnohem mladší mne, anebo zase starší mne; ale o ty jsem se velmi málo staral.

Nebylo by se mi bylo nic takového přihodilo, kdybych nebyl býval v tom zcela podivném postavení.

V očích všech těch překrásných dám byl jsem arciť jenom malinkou nepatrnou osůbkou, s kterou si chvílkami hrály, s kterou se též chvilkami mazlily a bavily, kterou ale brzo odhazovaly jako nějakou loutku.

Zvláště jedna z nich, z těch čarovných dám, okouzlující blondinka, s pyšnými, hustými vlasy, jakých jsem později již nikde neviděl a jistě že již také neuvidím, ta jakoby si byla dala s někým slovo, že mne bude kde jen možno trápiti, — že mně nedá pokoje. Ten smích, který všude vyluzovala tím svým čtveráckým škádlením a svými nápady, ten obveseloval i ji — ale mne jen stále rmoutil — ač jí přinášel veliké potěšení.

Kdyby byla bývala v ústavě takou, jakou byla zde, jistě že by jí její spolužačky byly říkaly — uličnice.

Ona byla opravdovou, čarovnou kráskou, a v té její kráse bylo cosi, co hned každému bilo v oči, že jí nikdo již nezapomněl.

A tím vším arciť se nepodobala těm malinkým stydlivým blondinkám, které jsou bílé jak padlý sníh, a které

*

jsou tak něžňounké, jako morčátka, nebo jako dcerky pastorů.

Nebyla vysokého vzrůstu, nebyla ani tlustá, za to ale její tvář byla jakoby vykouzlena s tak krásnými, něžnými liniemi . . .

V té tváři zračilo se něco, co se podobalo bleskům, ano ona celičká byla jako oheň, živá, bystrá, a jako pírko. Z jejích očí sršely stále blesky: bylo v nich uloženo plno brilliantů — a co by se mne týkalo, já bych opravdu nikdy nepromněnil — ty krásné modré oči — za ty nejčernější, ať by byly třeba černější i pohledu andaluského, ano — moje blondinka stála výše oné známé brunetky, kterou opěval jeden znamenitý, krásný poeta, zapřisáhající se ve svých verších celou Kastilií, že by hotov byl dáti si přelámati všecky kosti v těle za to, kdyby se směl pouze koncem prstu dotknouti mantilly své krásky.

A k tomu si ještě přimyslete, že ta *má* krasotinka byla tou nejveselejší kráskou celého světa, tím největším a nejčtveračivějším smíškem, čiperná a rozpustilá při tom jako malé dítě, vzdor tomu, že již byla plných pět let vdanou dámou.

Smích nemizel nikdy z těch korálových jejích rtíků, svěžích stále jako svěžest ranní růže, která spěchá, by s prvním paprskem slunce rozvila a rozprostřela své plné vonící poupě, na kterém ještě ani neuschly chladné, veliké kapky ranní rosy.

Pamatuji se, že právě v týž den, ve který jsem přijel, mělo býti večer představení divadelní, uspořádané samými hostmi.

Sál byl večer téhož dne naplněn tak, že by jistě ani špendlík nepropadl; ani jedinké místečko nezůstalo prázdno: a poněvadž jsem přišel, nevím již ani proč, pozdě, musil jsem se spokojiti s místem k stání.

Veselý kus ale, který byl dáván, tak mne okouzloval a tak se mi líbil, že mne to stále a stále táhlo ku předu, až jsem se pojednou octnul u první řady, kde jsem konečně zůstal státi, opíraje se o lenoch jednoho z křesel, ve kterém seděla dáma.

Dámou touto byla moje blondina; neznali jsme se ale doposud.

Tu pojednou, aniž bych toho pozoroval, zadíval jsem se na její krásná, oblá ramena, tak krásně zaokrouhlená a tak bělostná, jako padlý sníh, neb jsem se musil chtě nechtě dívati stále před sebe: buď již na to vykouzlené rámě anebo na čepec s ohnivými stužkami, který zakrýval šediny jedné ctihodné, staré dámy, sedící též v první řadě.

Vedle blondinky seděla nějaká starší dáma, svobodná, jedna z těch, které se, jak jsem se později přesvědčil, vždycky rády táhnou tam, kde jsou mladé a hezké paní: a z těch pak vybírají si zvláště pro sebe ty, které se rády baví s mladými lidmi. Do toho mi ale ničeho není; jedná se mi o následující: tato panna mne spozorovala, a proto snad nahnula se k své sousedce a smějíc se šeptala jí něco do ucha.

Sousedka její se rychle obrátila a do dneška se ještě pamatuji, jak ty její oči zazářily v tom polosvětle a jak já, zcela nepřipravený na tento pohled, se ulekl a začervenal jako oheň.

Kráska se tomu usmála.

„Líbí se vám ten kus, který hrají?“ otázala se mne šibalsky, čtverácky se mi při tom dívajíc do očí.

„Ano“ — odpověděl jsem jí — dívaje se při tom stále na ni v jakémsi udivení, kteréž se jí dle všeho musilo velmi líbiti.

„A proč si nesednete? Budete unaven; což nemáte již žádného místa?“

„Ne, všecka místa jsou obsazena,“ odpověděl jsem rychle a více žalostivě, tak že jsem ani těch jejích očí nepozoroval: měl jsem radost z toho, že jsem našel srdce, kterému si mohu aspoň postěžovati. — „Hledal jsem již v celém sále, ale všecky židle jsou již obsazeny,“ dokládám ještě jednou, jakobych jí žaloval, že již pro mne není ani místečka k dostání.

„Pojď ke mně,“ zvolala kráska rychle a živě, jakoby již byla rozhodla ať již to bylo to či ono — nějaká hodně nesmyslná myšlénka třeba, která jí právě napadla: „Pojď sem, ke mně a sedni si mi na klín.“

„Na klín?“ opakoval jsem po ní jaksi tázavě. Již jsem se o tom zmínil, jak mne ty mé dětské privilegie začaly zlobiti a soužiti. Tato ale byla již nade všecky. Já byl již beztoho od jakživa plachým a bázlivým — nyní jsem se ale začal ještě více báti a to obzvláště ženštin, a proto jsem byl zrovna celý pomatený.

„Nu ano, na klín! Proč pak si mi nechceš sednouti na klín?“ ptala se mne, smějíc se stále víc a více, až se konečně dala do hlasitého smíchu, a to Bůh ví čemu! Snad tomu svému výmyslu — anebo se snad těšila z toho, že mne ta její úslužnost tak pomátla? Anebo to již tak u ní musilo býti — že se stále něčemu smála. Začervenal jsem se v celém tom zmatku, a ohlížel se rychle kolem, hledaje místečka, kam bych mohl vklouznouti; ona mne již ale předešla, uchopivši mne rychle za ruku, snad zrovna proto, abych jí nemohl utéci, a přitáhla mne k sobě: tu z ničeho nic začala mně zcela neočekávaně a k mému největšímu udivení tisknouti ruce ve svých čtveráckých, teplých prstíkách, začala mně vytahovati prsty, ale tak divoce, že mne to tak zabolelo, že jsem musil napnouti všecky síly, abych nevykřikl bolesti, při čemž jsem dělal arciť hrozné grimassy. Mimo to ale byl jsem celý u vytržení nad tím, co tak mladé a zlé dámy mohou povídati za hlouposti hochům, které ještě pro nic za nic tak štípou a tisknou, Bůh ví proč, a ještě k tomu, když je tolik lidí přítomno.

Jistě že má nešťastná tvář vyzrazovala všecky ty úzkosti, protože ta dováďivá čtveračka se smála víc a více, stále mne štípajíc a stále ještě mi vytahujíc prsty z kloubů.

Byla celá radostí bez sebe, že mohla tak pohněvati a pomásti ubohého hošíka a tak ho šlapati v prach.

Postavení mé bylo zoufalé.

Předně — hořel jsem studem, protože se všickni nyní k nám obraceli, jedni v rozpacích, jedni zase se smíchem; pochopili nepochybně všickni najednou, že krasotinka zase něco vyvedla.

A mimo to, chtěl jsem tak křičeti — protože mi stále lámala prsty, s takovou vášní a tak zlostně, snad proto právě, že již nekřičím: ale já, jako pravý Sparťan, chtěl vydržeti tu bolest, strachuje se, abych svým křikem neudělal výtržnost, která by mne potom musila strašně mrzeti a boleti.

Když jsem se ale ocitil již skoro na pokraji zoufalství, začal jsem vší silou táhnouti svou ruku z ruky své tyranky zpět, — ta mne ale držela nyní ještě pevněji

Nemohl jsem se tedy již zdržeti a vykřikl jsem, — a ona na to jen čekala! V tomtéž okamžení mne pustila a otočila hned hlavu kolem, jakoby se nic nebylo stalo, jakoby ona nebyla toho příčinou, ale někdo jiný, a tvářila se zrovna tak, jako to dělávají žáci ve škole, když se pan učitel otočí v jinou stranu; nedají nikomu pokoje v celém svém sousedství, štípnou kde koho jen mohou, kopají na všecky strany, hned tento hned onen dostane od nich šňupku, strkají loktem do každého, kdo se jim jen pod ruku dostane — a v tomtéž okamžení již sedí tak v lavici, jakoby se nic nebylo stalo; dívají se upřeně do knihy, přeříkávají si své úlohy a tak klamou svého učitele, který se vrací do třídy, by zamezil ten hluk a to děsné hospodářství; — odchází znova, nenaleznuv rušitele pokoje, ale s dlouhým a neočekávaným nosem.

K mému štěstí ale celá pozornost obecenstva byla v téže chvíli obrácena k jevišti, ku hře našeho hostitele, který hrál v nějaké Scribovské komedii hlavní úlohu. Všickni vášnivě tleskali; já v tom šumu a hluku vyklouzl z řady a odběhl až na druhý konec sálu, odkud jsem se, krče se za sloupec, díval na lstivou a úskočnou krásku.

Ona se stále ještě smála, zandavajíc si ústa šátečkem. A dlouho, dlouho ještě se dívala kolem, otáčela se na zad, chtějíc mne nepochybně někde nalézti, a litovala, jak jsem se domníval, že se ten náš boj tak rychle skončil, a vymýšlela při tom asi, co by zase nového jinde mohla vyvésti.

Tím tedy započala celá naše známost a od tohoto večera byla mi skoro stále v patách.

Pronásledovala mne všude beze všeho svědomí: stala se mojí tyrankou a mojí mučitelkou.

Celé to čtveráctví její záleželo v tom, že se zdála, jakoby byla do mne až po uši zamilována, a proto se mně skoro stále a přede všemi až dvořila.

To nemusím ani podotýkati, že mně, takovému podivínu, mnohdy bylo až do pláče, a že jsem byl mnohdy tak rozčilen a rozzloben, že bych byl býval v stavu poprati se se svojí lstivou ctitelkou.

Můj naivní, smutný obličej, má zoufalá touha po míru a pokoji jí dodávala ještě více zmužilosti a příčiny, by mne soužila a trápila beze všech mezí.

Neměla se mnou slitování, a já ubožák nevěděl — kam před ní utéci.

Smích, který se kolem nás stále rozléhal, a kterému ona vlastně sama dávala vždycky podnět, ten jí ještě více ponoukal k rozličným novým výmyslům.

Až ty její žerty konečně byly již beze všech hranic. A to jest také pravda, jak si nyní vzpomínám, že vyváděla až příliš mnoho s takým dítětem, jakovým jsem já skutečně ještě byl.

To bylo ale již jejím zvykem: byla celou svou bytostí mazlíčkem. Později jsem se dověděl, že jí vlastně rozmazlil tak její vlastní muž, který byl hodně tlouštičkým, malým, zarudlým, velmi bohatým a pilným člověkem — tak se aspoň o něm povídalo: vypadal opravdu také takto: stále sebou vrtěl, stále měl cosi na práci a nikdy nevydržel na jednom místě plné dvě hodiny.

Každého dne jezdil do Moskvy, mnohdy i dvakráte za den a vždycky prý za nějakými záležitostmi, jak nám vyprávěl. Sotva bys kde nalezl veselejší a dobromyslnější tváře než byla tato komická fysiognomie. Ne snad, že miloval ženu svoji stále vroucněji a horoucněji — ale on jí zbožňoval a klaněl se jí jako nějaké modle.

Nepřekážel jí nikdy v ničem. Ona měla přítelkyň a přátel celé ohromné množství.

Předně proto, že jí musil každý milovat, kdo jí jen jednou spatřil, a zadruhé, tato větroplaška vlastně nebyla příliš vybíravá ve volbě svých přátel, ač v jejím charakteru bylo mnohem více vážnosti než byste mohli souditi dle toho, co jsem právě o ní vyprávěl.

Ze všech svých přítelkyň milovala a vyznamenávala zvláště jednu mladou dámu, svoji dalekou příbuznou, která nyní také hostila s námi zde na venkově.

Mezi nimi byl uzavřen jakýsi něžný, nepřetržitý svazek přátelský, jeden z těch svazků, které se uzavírají při setkání se dvou duší, dvou charakterů, velmi často zcela různých a nestejných, ze kterých jest ale jeden hlubší a čistší druhého, z nichž každý, třeba by zdánlivě cítil svoji převahu, přizpůsobuje se druhému, zdá se mu, že onen jej převyšuje, a tak jako štěstí samo, vloudí se do jeho srdce přátelství k této osobě.

Potom vzniká teprve tento něžný, úzký svazek — po těchto vzájemných stycích charakterů: láska a shovívavost beze vší míry s jedné, láska a úcta s druhé strany, úcta, která jde až tak daleko, že se člověk snaží vší silou, aby byl stále lepším v očích toho, kterého si tak velice váží, že si přeje a že jest žárlivým na každý krok jeho, chce mu státi v jeho životě stále, nekonečně po boku, chce sám býti uloženu v jeho srdci.

Obě přítelkyně tyto byly stejného stáří, ale tak se od sebe ruznily — začínajíce již od krásy. Mad. M. byla také hezkou, ale v její kráse bylo něco zcela zvláštního, co jí tak lišilo od všech hezkých ženštin: v její tváři bylo něco, co M. sobě hned připoutalo každého, anebo ještě lépe řečeno, co probouzelo a vyluzovalo v každém, kdo jí jen jednou spatřil, nejhlubší sympathii a oddanost.

Jsou takové šťastné osoby — skutečně jsou.

Každý, kdo se vedle ní jen postavil, zdál se býti lepším, jaksi svobodnějším, bylo mu hned tak příjemno, ač se ty její přísné, velké oči, plné ohně a síly dívaly tak nepokojně, bázlivě a plaše kolem, jakoby se stále něčeho hrozného a děsného strachovaly; a tato plachost a bázlivost opanovala mnohdy tak ty její tiché črty, že upomínaly na tváře vlaských madon, při kterých se nám zdá, když se na ně díváme, jako bychom cítili s nimi tutéž tesknotu a tentýž bol, který ony cítí, jakoby ten jejich bol byl naším vlastním.

Na tváři této, poněkud bledé a vyhublé, ze které těmi čistými a pravidelnými črtami i tou tichou, unylou a tajenou touhou ještě tak často prosvítají první dětské jasné rysy a tahy, — obraz to ještě nedávných důvěřivých let a snad i naivního štěstí; tento klidný, tichý, nesmělý úsměv, — toto všecko okouzlovalo a podmaňovalo si všecky kolem, tak že v srdci každého ozývala se jakási touha, že se jí chtěl aspoň z povzdálí jaksi blížiti, že ve všem chtěl a bral skutečně živého účastenství, co se jí týkalo, jakoby mu nikdy cizí ani nebývala.

Ač kráska tato zdála se býti jaksi mlčelivou a uzavřenou v sebe, nebylo opravdu bytosti nad ní více vnímavé a milující, když kdokoliv měl potřebu soucitu a slz.

Jsou opravdu ve světě ženy, které jsou v životě skutečnými milosrdnými sestrami.

Před nimi nemusí nikdo ničeho zatajovati, aspoň ještě ne to, co koho bolí a co ho souží.

Kdo strádáš, kdo trpíš, jdi jen s plnou nadějí k nim a neboj se, že jim budeš na obtíž: — ale, bohužel, málo kdo z nás ví, jak veliká může býti láska, jaká trpělivost, jaký soucit a jaké odpuštění v ženském srdci!

Celé poklady sympathií, útěchy a naděje se skrývají v těchto čistých duších, v tom čistém srdci, kterému se mnohdy tak drze ubližuje — protože takové srdce, které mnoho miluje, též mnoho krvácí. — ale rána v něm bývá vždy opatrně střežena před milujícím pohledem — protože velký bol a zármutek se nejraději skrývá hodně hluboko — tají se a nemluví se o něm.

Je neleká hloubka rány, kdo se k nim přiblíží, ten jich již tím sobě získává: a ony se snad proto již rodí — aby vykonávaly takové skutky . . .

Madame M. byla vysoká, hbitá, a až snad poněkud příliš štíhlá. Její pohyby byly tak různé, hned pomalé, volné, ano až vážné, hned zase tak hbité a čiperné, zrovna až dětsky živé, a zároveň jimi prohlédala jakási plachost, zíralo z nich něco prosícího jaksi o záštitu, což ale nikdy ani z daleka zřejmě vysloveno nebylo.

Jak jsem již pravil, všecky ty podivné návyky lstivé blondiny mě rmoutily, škádlily, ano tak mne rozčilovaly, že jsem se stále červenal do krve.

To mělo ale také ještě jinou příčinu, podivnou, hloupou snad, kterou jsem tak skrýval a tajil, po které jsem ale přece stále prahl a již jen při pouhé vzpomínce na ni klopil jsem hlavu někde v tajném, temném koutečku, ve kterém mne nemohl postihnouti ten zrak oné modrooké čtveračky: již pouhá myšlénka na tuto příčinu mne div nezadusila studem a bázní. — slovem — byl jsem zamilován, to jest, — dejme tomu, že jsem nyní vyřkl nesmysl: to snad ani nebylo možné: ale proč jsem stále viděl před sebou, ač zde bylo takové množství různých osob — jen jednu jedinou tvář, která mne všude, ať jsem vkročil kamkoli, pronásledovala?

Proč právě za ní slídil stále můj zrak — tehdá, kdy mne ještě dámy málo zajímaly?

To se stávalo obyčejně za večeru, když nepohoda nás uzavírala do prostranných komnat, a já stával při některé temné stěně, dívaje se kolem, a nenacházeje zde žádného zaměstnání ani zábavy, protože si mne, vyjma moji mučitelku, nikdo nikdy ani nepovšiml — a nudil jsem se tak, že mně pak podobné večery bývaly něčím strašným, k nepřečkání.

Tu jsem se obyčejně díval na kolem se hemžící tváře, naslouchal jsem hovoru, kolem mne se rozléhajícímu, ze kterého jsem velmi často nerozuměl ani slůvka, — a právě v takových chvilkách mihotaly se mi, Bůh ví proč, před očima ty tiché pohledy, skromný úsměv a ta překrásná tvář mad. M. (neboť to byla ona): v těch chvilkách byla pak celá moje pozornost obrácena pouze k ní — a to byly pro mne chvilky nevýslovného blaha a štěstí.

Někdy jsem po celé hodiny nemohl od ní ani svých zraků odloučiti: pamatoval jsem si již každičký její pohyb, každý její pohled, poslouchal jsem stále. Každičký i ten nejslabší tón jejího stříbrného, ač poněkud zasmušilého hlasu — a podivná věc! — ze všeho mého pozorování, i ze všech těch sladkých dojmů vyvinula se neobyčejná zvědavost ve mně.

Snad to bylo jen proto, že jsem zde tušil nějaké velké tajemství . . .

Největší mukou pro mne bylo, škádlila-li mne má mučitelka v přítomnosti mad. M.

Všecko to vysmívání a všecky ty komické výstupy, které se mnou prováděla, zdály se mi nyní tak ponižujícími. Stalo-li se někdy, že jsem byl příčinou ohromného smíchu všech přítomných hostí, který býval vylouděn i na rtech mad. M. — tu jsem vyletěl ze spárů své tyranky, hoře zlostí a studem utekl jsem nahoru, kde jsem v zuřivosti strávil pak ostatní zbývající část dne, nemoha se objeviti již v sále.

Ostatně jsem snad tehdá ani nechápal ten svůj stud, to své rozčilení; celý tento proces odehrával se ve mně zcela nevědomky.

S madame M. nepromluvil jsem do dneška ještě ani dvě slůvka, snad bych se k tomu ani nebyl odhodlal — promluviti vůbec na ni.

Tu jednoho večera, po strašně zažitém dnu, byl jsem po procházce tak unaven, že jsem se odloučil od celé společnosti a ubíral se sám zahradou domů. V tom vidím na osamocené jedné lavičce stromořadí seděti mad. M. Seděla tam samotinká, jakoby si byla schválně vybrala toto klidné místečko, se skloněnou hlavou na prsou, v rukou mechanicky převracejíc šáteček.

Byla tak zamyšlena, že ani nepozorovala, že se k ní ubírám. Když jsem přišel ale až k ní, tu mne přece zpozorovala; vstala rychle s lavičky, a utřela si oči šátečkem, který v ruce držela. — Plakala. Osušíc si pak oči usmála se na mne a šla zároveň se mnou k domovu.

Již se ani nepamatuji, o čem jsme spolu tehdá hovořili; jen to mně utkvělo v paměti, že mne stále někam posýlala, hned abych jí utrhl kytičku, zde tu a tu tam, anebo abych se podíval, kdo to jede tam na koni ve stromořadí.

A když jsem byl od ní několik kroků vzdálen, tu hned zase přikládala svůj šáteček k očím a utírala si rychle ty neposlušné slzy, které jí stále v srdci překypovaly, až se vysvobodily z těch ubohých okovů ven.

Já pochopoval, že jsem jí jen na obtíž, když mne tak často od sebe posýlá, ona to sama asi také pozorovala, že jsem již všecko viděl, ale nemohla se proto přece přemoci, a to mne ještě více zarmucovalo.

Zlobil jsem se sám na sebe v tuto chvíli, zlořečil jsem na svoji nešetrnost a nepozornost, ale proto pro všecko nenacházel jsem žádného východu, jak bych se od ní vzdálil; aby ale nepozorovala, že jsem prohledl její bol a smutek, — šel jsem s ní stále v řadě, v smutném naladění, ano s hrůzou v srdci, byl jsem všecek rozčilen a zmaten, a nenacházel jsem ani jedinkého slova k udržení hovoru.

Toto setkání mne tak rozčililo, že jsem pak po celou zbývající část večera slídil s velkou zvědavostí, ale zcela tajně po mad. M. — nespouštěl jsem jí ani na minutku s očí.

Ale prováděl jsem to tak nemotorně, že mne ona sama dvakráte postihla, jak ji všude sleduji a jak jí ani nespouštím se zraku; po druhém tom pohledu jsem viděl, že se na mne jaksi usmála. A tento úsměv byl jedinkým

za celý večer, který se objevil na její tváři, na jejich rtech.

Zármutek stále nechtěl zmizeti s tváře její, která nyní byla velmi bledou.

Po celý večer skoro hovořila s nějakou starší dámou, zlou a nesmírně svárlivou to stařenou, kterou nikdo neměl rád pro její vyzvědačství a klepařství, ale které se všickni báli, a proto byli nuceni stále si jí všímati, ať již volky či nevolky.

V deset hodin přijel muž mad. M. Do této chvíle slídil jsem za ní ještě ustavičně, nespouštěje s očí její bledou tvář: když muž její vešel do sálu, viděl jsem, jak se zarazila, a tvář její, beztoho již dosti bledá, byla pojednou bledší jejího šátečku, který držela v ruce.

Bylo to tak nápadné, že to i druzi zpozorovali. Nedaleko mne hovořilo spolu několik osob a já zaslechl, vlastně domýšlel jsem se toho, že mad. M. není příliš šťastnou. Povídaly si, že její muž jest na ni strašně žárliv, zrovna jako nějaký Arab, ale ne snad z lásky, nýbrž ze sobectví.

Především byl to Evropan, člověk našeho času, s mnoha novými ideami v hlavě, kterými se stále všude blýskal. Co se zevnějšku jeho týkalo, byl to černovlasý, velký, zvláštní a hřmotný muž, s evropským vousem, se spokojenou zarudlou tváří, s bílými jako cukr zuby a s bezúhonným gentlemanským chováním.

Říkalo se o něm vůbec, že jest vážný, rozumný člověk. Takto se nazývá i jinde jistý druh lidí, který dovede dobře žíti na cizí útraty, který nikdy nic nedělá, který nikdy ani nechce ničeho dělati, a který od toho věčného nicdělání a od té lenosti má tam, kde jiní srdce mívají, kousek tuku.

Každé chvíle slyšíš od podobných lidí, že jsou velmi zaměstnáni jakýmisi nepřátelskými a nudnými záležitostmi, které „unavují jejich genia", a že proto není to pranic příjemné na ně se ve společnosti dívati. — To jest již jejich běžná frase, jejich mot d'ordre, jejich heslo, jejich motto, frase, kterou se ti mnozí vypasení siláci všude blýskají, která začíná již ale nuditi, protože jest opravdově jen takovým tartuffovstvím, takovým lichým, prázdným slovem.

Ostatně někteří z těchto světáků, kteří nemohou najíti žádného zaměstnání, protože vlastně nikdy žádného opravdově nehledali, domnívají se, že ti, u kterých by začali hledati, myslí o nich, že nemají žádné srdce, ale také ne snad na místě jeho jen tuk a maso, ale naopak, něco, což jest však hluboko, velmi hluboko v nich uloženo. — což by jim ostatně mohl velmi dobře dokázati nějaký výtečný chirurg, arciť že již z pouhé uctivosti k nim. Tito pánové vytloukají se tak světem, že obracejí všecken svůj instinkt na hrubé úsměšky, které jsou jen krátkozrakým odsouzením a nesmírnou pýchou. A protože nemají jiného nic na práci kromě toho, aby pozorovali a nazpaměť se učili chybám cizích anebo jen jejich slabostem, a protože v nich není o nic více dobrého citu než tolik, kolik ho dáno bylo za úděl ústřici, tu jim není za těžko při takových chránících prostředcích, žíti s lidmi dosti prozřetelně a dosti spokojeně.

A tím oni se také stále vychvalují a vypínají. Oni jsou ku příkladu přesvědčeni o tom, že celý svět jest jejich nevolníkem; že jest mezi nimi týž poměr, jako když si skoupí do zásoby ústřice; že jsou všickni lidé mimo ně hlupáky; že každý se podobá pomoranči nebo houbě, kterou oni, je-li třeba, tak dlouho tisknou, až záplna vyschne, že jsou pány všeho a že všecken ten chvály hodný pořádek věcí pochází odtud, že oni jsou tak moudrými s neoblomným charakterem.

Ve své bezměrné hrdosti nepřipouštějí, že by mohli míti na sobě též nějakou chybičku.

Podobají se zcela těm taškářům, těm novým tartuffům a falstafům, kteří jsou tak zabráni do toho svého taškářství, že již myslí, že to musí tak býti, aby žili a taškařili; dokazují jiným tak často, že jsou poctivými a počestnými lidmi, že tomu již i sami opravdově věří, že to jejich darebáctví a taškářství jest poctivým a přímým jednáním.

Na své vlastní svědomí, na toho svého soudce, pro všecku svou samolibost docela zapomínají; — a pro všecko ostatní jsou trochu tlustými.

Na prvním místě vidí všude svoji zlatou osobu; jejich Molochem i Baalem jest jejich vlastní, velkolepé *já*. Celá příroda, celý svět není pro ně ničím více, než velkým zrcadlem, které jest stvořeno proto, aby se ten bůžek mohl sám sobě obdivovati a aby před a za sebou kromě sebe ničeho neviděl; a proto to není nic divného, že potom vidí kolem sebe všecko v takovém ohyzdném světle. Takovíto tvorové mají pro všecko připravenu jistou planou frasi, která se ale s jejich strany považuje — za modní. Oni ji snad také dokonce přizpůsobují té modě, dávajíce jí asi takový smysl — aby měla úspěch. Ano, oni se též snaží, aby první vyčenichali odjinud nějakou tu modní frasi, aby se pak zdálo, že od nich samých pochází.

Zásobují se svými frasemi proto, aby ukázali všecky své sympatie k člověčenstvu, aby ukázali, co jest to rozumná a opravdová filantropie, a pak — aby pokárali vzmáhající se romantismus, to jest všecko pěkné a pravdivé, každý atom jeho, který jest dražší nežli celá ta tlupa těchto hlemýžďovitých tvorů.

Hrubě ale neznají ani pravdy v odchýlené, nové a nehotové formě, a zavrhují všecko, co ještě není dospělé, co není zralé, co nemá upravenou půdu pod nohama.

Sytý člověk žije vždycky vesele, o nic se nestará; sám nikdy ničeho nedělal, ničeho nezná, neví, jak jest to těžké vydělávati si chléb, a proto běda tomu, kdoby nějakým způsobem drsným chtěl naraziti na jeho tučné pocity; to by mu nikdy neodpustil, ale vždycky by na to pak narážel, mstil by se za to s velkou chutí a horoucností.

A konec konců tedy jest, že ten můj hrdina není nic více a nic méně než nějaký obrovský, nadutý měšec, plný sentencí, modních frasí a svědectví všeho druhu a způsobu.

Ostatně měl ale mr. M. zvláštní jednu vlastnost, pro kterou byl člověkem dosti pozoruhodným; byl to vtipkář, povídálek vyššího druhu již, a v salonech měl kolem sebe vždycky dosti posluchačů. V tento večer zvláště podařilo se mu vzbuditi velkou pozornost — udělal dojem.

Řeč měl vždy ve své moci; byl naladěný právě tak do společnosti, byl vesel, radoval se z něčeho a proto se mu povedlo upoutati k sobě celou pozornost.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— **Márinka.** Povídka. Napsal Q. F. *Renatus.* Ottovy „Laciné knihovny národní“ číslo 58. V Praze 1883. — Chvalně známý básník „Jana z Dubé“ *Otakar Červinka* pokusil se v prose výpravné; pokusu toho výsledkem jest povídka „*Márinka*“, kterou za pseudonymem svrchu psaným vydal. Zajímavá to v mnohé příčině skladba: co zdá se mnohým pěstitelům povídky moderní jaksi ovšednělým, to tvoří hlavní jádro Červinkovy knihy: vlastenecká a ideální mysl v české společnosti je první podmínkou jejího zdaru. Vlastně Červinka řešil otázku konkretním případem; stačí-li ženě krása a dobrota, či je-li potřebí jiných ještě vlastností, aby plnila zdárně a platně úkol svůj životní: mysli vlastenecké a ideální? Odpověď vyznívá pro otázky část druhou kladně. A to ovšem také rozhodlo o celistvém rázu celé této práce, kteráž tak vroucně a měkce při čtenáři se zamlouvá ideálním pojímáním a vlasteneckým vznětem, že tím již také zdar celkový se dostavuje. Rek povídky, pokud tak nazvati lze vlasteneckého práv studujícího Prokopa Bílého, miluje Márinku opravdově i stojí poctivě o to, aby stala se časem svým jeho chotí; svým vlastenectvím však, jež vždy a ve všem okázale a hrdě jeví, nedochází přízně matky Márinčiny, paní Mrkvičkové, ženy to naprosto neuvědomělé, jak podobných žilo a žije posud hojně v naší národní společnosti; ta v cizotách vůbec a panské, jak se jí podobá, němčině pro dceru svou štěstí vyhledávajíc přetíná pásmo lásky mladých lidí. Márinka, trpná vůbec postava povídky, podvoluje se převráceným snahám matčiným, ale i Prokop Bílý v polovici práce jinak ušlechtilé resignativně ustává. To tresť povídky, jejíž děj položen z části na venek, z části do Prahy. Venkovské ovzduší v tomto ohledu Červinkovi lépe svědčí, zná je důkladněji a také raději v něm se pohybuje: Praha jenom tehdy jest mu terrainem příhodnějším, když se uchýlí na osamělé některé její místo, jak o tom vydává náležité svědectví výtečné vylíčení příjezdu do Prahy, večera na Belvederu a scény před Karlovem. Líčení vůbec jsou v knize stránkou silnou, prozrazující zálibu Červinky básníka k episodám druhu tohoto. Charakteristika je tolikéž velmi zdařilá: hlavně vydařily se z jednotlivých postav Prokop Bílý a manželé Mrkvičkovi, z charakteristiky celých stavův onano života studentského za různých okolností a poměrů, v Praze i doma, za času školního i prázdnin. Také některé úvahy sem tam vetkané sluší chváliti, toliko dlouhou stať o plesích bylo dobře vynechati. O komposici, místy naivní, pověděno svrchu. Jsme přesvědčeni, že bude kniha tato velmi mnoho čítána a přejeme si toho upřímně, aby se tak dělo všude, kam české slovo dochází: kniha, v níž je tolik ušlechtilé a nadšeně vlastenecké tendence, vykoná ve čtenářstvu zajisté své důležité poslání. Domníváme se také, že následkem hojného knihy té rozšíření dojde k vydání druhému, v němž bude lze vystříci se vad, jež jsme byli tuto i jinde již vyznačili. Červinkovi pak budiž úspěch ten ostnem, aby i na cestě této nestanul, nýbrž brzy zase novou skladbou přidružil se k našim povídkářům. *Em. Miřiovský.*

Divadlo. Od ředitelství Národního divadla obdrželi jsme následující list:

Ctěná redakce!

K poznámkám, jež byly proneseny v posledním (12.) čísle „Lumíra“, račte vzíti laskavě na vědomí, že kromě šesti vlaků divadelních, jichž účastníci sobě přáli a obdrželi činohru, odnikud jinud činohra žádána nebyla. Vesměs žádána byla ode všech ostatních vlaků buď opera aneb aspoň „Sen noci svatojanské“, tato hra k vůli hudbě a výpravě. Správa divadelní dala by ochotně nastudovati i „Pražského žida“ i jiné hry z české historie, jakmile by jen se vyslovilo přání po nich. — K panu Seifertovi se nezachovalo ředitelství bezohledně, nýbrž vyplnilo pouze jeho přání. Bylť pan Seifert od ředitelství výslovně upozorněn, že bude místo něho hráti ve „Snu noci svatojanské“ pan Sedláček, ale pan Seifert žádal sám, aby mohl hráti ve „Snu“. Bylo tedy tentokráte ještě přání jeho vyhověno, podruhé však, když měl opět dvakráte za den hráti, byl již na jeho místo ustanoven pan Sedláček. — Při repertoiru vládl dosud jen zřetel umělecký, ne obchodní. Obchodní prospěch dostavil se sám sebou. Ale k vůli zřeteli uměleckému bylo by arci velmi žádoucno, aby elitní kruhy stálých návštěvovatelů divadla zvykaly sobě jednotlivé práce výtečné — ať cizí či domácí — viděti na jevišti více než jednou nebo dvakráte. Že širšímu obecenstvu není opakování her proti mysli, toho důkazem je stálá hojná návštěva divadla. Reptá-li se však již, když jedna polovina abonentů má spatřiti některou v pravdě výtečnou hru aspoň třikráte, a reptá-li se i pak, když některá hra se může dáti několikráte mimo předplacení — tedy bez domnělého obtěžování abonentův — pak arci jest těžko udati, kde nalézti čas ke svědomitému a dostatečnému studování vybraných prací nových. Ukazovati na jedné straně k velikému počtu zkoušek na divadlech francouzských — a nechtít kus, jenž se připravoval aspoň deseti zkouškami, připustit na jeviště aspoň šestkráte, to trpí vnitřním odporem, který jest trochu těžko zažehnati.

Koje se důvěrou, že spravedlivost Vaše dá v „Lumíru“ místa podaným vysvětlením, znamenám ctěné redakci

s veškerou úctou oddaný

V Praze, dne 25. dubna 1884. *F. A. Šubert.*

Věříme rádi, že pravdou jest, co v dopise svém slavné ředitelstvo Národního divadla konstatuje, nicméně tvrdíme, že rovněž pravdou jest, co jsme napsali v čísle posledním. Dali jsme prostě výrazu nesčetným stížnostem obecenstva, hlavně abonentů, a v tomto vzhledu nevyvrací dopis slavného ředitelstva ničehož. Jak věci jsou, nejsou abonenti spokojeni s repertoirem, a kdybychom akceptovali i všecky vývody slavné správy, sotva by se v podstatě sporu co napravilo. Obecenstvo bude chtíti v poměrech našich vzdy repertoir svěží a nový a má také právo k tomu; že si venkovští hosté přáli „Sen noci svatojanské“ chápeme také, bylať novinářská reklama pro výpravu hry této právě smrtelným hříchem reklamy. Víme však též, že obecenstvo venkovské vždy sklamáno opouštělo hru, nebo těch několik drzých elektr. mušek přece nenahradí mu vyškrtanou poesii Shakespearovu. Celkem ujišťujeme slavnou správu, že cokoliv jsme napsali neb ještě napíšeme, vždy psáno bylo v úmyslu nejryzejším, a jako jsme s lítostí, a to ne jediní, konstatovali stagnaci repertoiru, tak opět vítáme radostně čilejší ruch, jenž se ohlašuje „Královnou Barborou“ a „Závistí“.

„Královnu Barboru“ předcházela jednoaktovka z péra mladého autora pana K. Kukly „Anatomové“. Je dobře, když se uvádějí dobré práce začátečníků na jeviště, nebo jednou začíti se musí, však „Anatomové“ nejsou přece ještě na té výši, aby se udržeti mohli stále na repertoiru. Je to úpis nadané hlavy pro budoucnost, nic více. Hlavní vadou kusu je neprohloubenost v hlavní věci a nemístné přehánění v detailech. Nejsme, jak známo, rusofilové, ale kdyby měli naši slovanští bratři všickni vypadati jako Taratajev, Voroncová a opilý sluha, bylo by nám jich přece jen líto a mohli bychom ještě na své proskribované západnictví býti vším právem hrdi. Sem tam v „Anatomech“ kmitají stopy pěkné charakteristiky — nevíme jak dalece jsou originalní — celek však je faux pas, který by se více na jevišti Národního divadla opakovati neměl.

Vskutku triumfalně přešla jevištěm nová hra vždy jarého veterána našeho, Kolárova „Královna Barbora“. Ať vzhledem k dějinám cokoliv se namítá, zde proudí život, zde žijí a umírají skuteční lidé, žádné loutky lepenkové prostě z Palackého dějin vystříhané. Kus je stavěn pevnou rukou, dikce jeho je znamenitá a vyrovná se v barvitosti a vzletu a síle nejlepším dramatům Kolárovým. Není to tragédie v akademickém smyslu slova, ale je to výtečný obraz doby ve čtyřech skoro samostatných částech uměle provedený. Sporé zprávy historické jsou využitkovány s pravou virtuosností, a kde tragika odpočívá, tam hlásí se humor svojí rolničkou drastickou a působivou. Výtečné tyto vlastnosti Musy Kolárovy uměji nejlépe oceniti herci, každý podal figuru zajímavou a živoucí, plnou a vděčnou. Platí to ovšem v největší míře o titulní rekyni paní Sklenářové, o Jiříku pana Seiferta, o Procidovi pana Šmahy o legatovi pana Kolára atd. Souhra byla hbitá, výprava uspokojila každé očekávání. *Nemo.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. května 1884 ČÍSLO 14.

Staré domy.

Báseň od *Jaroslava Vrchlického.*

My staré domy v městě jsou zadumané, stmělé,
jak časy přes ně létly, jsou oprýskané celé.

Ční posupně a smutně v šer deštivého jitra;
ba nesou štíty jejich mdlou stopu jejich nitra.

Cos z bytosti těch lidí, jenž po léta v nich žili,
a z toho co v nich jásá a trpí, touží, kvílí.

Z těch, na jedné co chodbě se denně potkávají,
jsou lhostejni druh k druhu, ač stejné břímě mají.

Ba jako živé hroby ční starých domů řada
a pro sebe v nich každý své děsné drama spřádá.

Pláč — při zemi kdos zemřel; pláč — výš se člověk zrodil
a obé jak by kámen kdos v celé moře hodil.

A stopa trýzně lidské a bludu, běd a viny
pod římsou starých domů se chvěje mezi stíny.

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

II.

Osamělý ten dům nepodobal se nijak zevnějškem svým obyčejným myslivnám. Také nevyřítil se na mne ani jediný pes zuřivě štěkající, neřku-li celá jich smečka, jak bych se byl nadál. Než poloha stavení nasvědčovala mi, že jsem opravdu před myslivnou, o které mně pan hospodský-poštmistr a prve ten venkovan vypravovali.

Obešel jsem. V průčelí jednoduchém ani parůžku nade dveřmi; a pes pořád ještě žádný. Ticho kol nerušené. Nikdo se ani u okna neukázal, aby zvědavě vyhledl na mne cizince. Vstoupil jsem tedy chutě do síně. Napadlo mě: Aby tak na prahu stanula tvá růžová víla z pavillonu! Marno. Viděl jsem ze síně do malé pekárny a začoudlé ohniště pod komínem. Všecko zařízení jakož i zevnějšek ukazovaly na ctihodný věk tohoto stavení. Snad to zbytek staré tvrze. — To se mi jen tak mihlo, když jsem na dvéře klepal. Nikdo neodvětil, nikdo mne nezval dále. Když druhé i třetí klepání vyznělo, jakoby neslyšáno, otevřel jsem. Hledal jsem starou tvrz a teď už také mladistvou vílu — a tu třeba všeho se odvážiti.

Stanul jsem v nevelikém, příjemném pokoji. Byl pohodlně zařízen, ale nic tu na život myslivecký neupomínalo. U stolu blíže okna seděl starý pán bělovlasý ve vyšívané domácí čapce a v županu. Pokuřoval si z dlouhé dýmky a četl noviny. Ani se neohledl, ani sebou nehnul, když jsem vstoupil. Pozdravil jsem poprvé, podruhé; neodvětil.

Tak je do těch novin zabrán, nebo — neslyší. Přistoupil jsem až k němu, a jak můj stín padl mu na noviny, ohledl se. Byl nemálo překvapen. Vstal a nedal mi ani domluviti mou omluvu. Byl opravdu hluchý a silně. Vyňav svou navštívenku, sesílil jsem hlas, abych mu příchod svůj omluvil a vysvětlil. Byl to velmi laskavý pán, stařeček zdravé barvy, jako mraveneček. Tvář měl pečlivě oholenu, jen pod nosem bělaly se mu rovně přistřižené kníry. Nad bělostnou náprsenkou černal se mu atlasový nákrčník a v něm se leskl granátový zlatý špendlík. Patrně pensista, úředník. Lístek jeho mé domnění doložil. Byl to pan Líbal, někdy vrchní na panství R . . . ském.

„Jsem tu u syna, lesního, ale dnes není nikoho doma," dodal.

Byl jsem sklamán. Upřímně se vyznám, že několikráte úkosem na vedlejší dvéře jsem pohledl, čekaje, že jimi vstoupí mé zjevení z pavillonu. Starý pán se patrně nemrzel, že jsem ho ze čtení vyrušil, a zajisté rád povídal. Nedivil jsem se mu a trpělivě naslouchal jsem obšírnému výkladu o tvrzi a tomto starém stavení. Mluvil brzo česky, brzo německy a voňoval mi. Z jeho řeči jsem

si tolik aspoň vybral, že ze staré tvrze není tu ani kus té zdi, kterou ještě pan poštmistr viděl, a že prý před lety byly tu ještě valy, které však rozkopali, že toto stavení lesnické prý vystavěno před lety letoucími z materialu staré tvrze, o níž se vůbec mnoho neví, jen to, že byla zajisté veliká, nebo prý z ní vystavěn také v minulém století hořejší pavillon.

Konečně! Teď snad něco uslyším. Vyptal jsem se starého pána na zajímavé to staveníčko, a pověděl, že jsem si je už prohledl.

„Hrabě K . . . ský vystavěl ten zámeček mladé paní své. — Povidá se také, že to byla jeho milenka. — Theres prý se jmenovala, a proto ten pavillon pojmenoval „Theresienlust". Überhaupt měl ten pán viele Avantüren. Z Paříže si prý tu krásnou dámu přivezl, byla Francouzska. Také tu býval hrabě Soběski a ten tu měl také nějaký amurschaft. Überhaupt to místo by mohlo moc povídati —"

To bylo vše. Na další otázky mé. které jsem většinou psal na papírky, starý pán mi mnoho již nepověděl. Nevěděl.

„Nejsem tu dlouho," pravil, „a pak überhaupt se mnoho neví o tomto pavillonu. Je tak zastrčený. Aber wenn Sie das interessiren sollte, to by věděli v Ch. snad více. Nebo zdejší panství patřívalo kdysi k Ch. a hrabě K . . . . ský tamější zámek také vystavěl, jako tu ten Theresienlust."

To jsem rád slyšel. Poskytovalať mi zpráva ta aspoň naději světla, kterým bych zaplašil tajemné šero, halící minulost zajímavé budovy té. Nešel jsem tedy nadarmo. Nechtěje starého pána déle zdržovati, měl jsem se k odchodu. Rozumí se, že jsem na své růžové zjevení nezapomněl.

Pan vrchní se dal do smíchu, když o něm uslyšel.

„Ah, die Schwärmerin! Blázinek! To tedy před samým odjezdem si tam doskočila. Überhaupt to vždycky dělá, je-li tu u nás. Je to má vnučka, deeřina dcera, zeť je na panství v Ch — Však před chvilečkou tam odjela." — —

Za chvilku byl jsem opět sám, na pokraji obory. Sto chutí jsem měl ještě jednou podívati se lipovou alejí nahoru k osamělému pavillonu. Než hodinky mně ukázaly, že stařičký pan vrchní mne příliš dlouho zdržel svým výkladem o staré tvrzi, a že třeba si pospíšiti, abych došel do večera do Ch. Osudné nějak místo! Již věru nelze ho minouti.

Všecko dnešního dne ukazuje na ně i k němu vede.

S větší chutí jsem si pak vykračoval, ačkoliv byl parný den. Že byla neděle, potkal jsem několik povozů, bryček i kočárků, na kterých přijížděli venkované z města. Jinak bylo na okresní silnici ticho. Vyprahlá, bělavá táhla se přede mnou mezi dozrávajícím obilím a v něm také v dáli jakoby zanikala. Ovocné stromy zaprášené vrhaly chudé stíny na zarostlý, zaprášený příkop u cesty a na obilí, jež chvílemi se zvlnilo, a tu zároveň vyvstaly na silnici bělavé mráčky prachu, jež tam daleko přede mnou mezi obilím také označovaly, jak mne předejely povozy, které jsem před chvílí potkal.

Nebylo divu, že jsem za toho parna a za té cesty utíkal aspoň v myšlénkách do staré obory k myslivně, do líbezného chladu věkovitých lip v aleji a v rozkošnou samotu opuštěného pavillonu. Růže a pomněnky z věnce paní markýzce věnovaného mi již vadly. Ta, jež je trhala a splétala u věnec, také tudy jela. — Blouznivou ji nazval dědeček. — Staří lidé leccos nazývají blouzněním. — Ale půvabnou je jistě i zjevem svým i tím, že ten starý obraz ji nějak vábí.

A tu jsem se zamrzel. Vždyť mi teprve připadlo, že jsem se starého pána ani nezeptal, koho ten obraz v pavillonu zpodobuje, je-li to ta Francouzska, nebo mladá paní hraběte K . . . . ského. Ah, snad v Ch. i to se mi vysvětlí. —

Slunce zapadlo, když jsem tam došel. Bylo to městečko malinké, nepatrné jako ves. Sotva že jsem se v hospodě zastavil, abych se poněkud upravil a zvláště oprášil, a již jsem mířil k zámečku, několik minut odtud vzdálenému. Cesta starými topoli vroubená označovala panské sídlo. Panské, šlechtické někdy. Teď v něm přebýval a na panství vládl starý pan Vít, jenž zámeček i panství zdědil po svém strýci, bohatém advokátovi. S tímto panem Vítem strýc můj práva vystudoval, s ním také po Italii a Francii cestoval, s ním také odebral se na Ch . . . . cký zámek a prožil tu, jsa důvěrným jeho přítelem a rádcem, většinu svého věku. Měl titul bibliotekáře. Tolik jsem věděl, jakož i to, že starý pan Vít je panic, žijící jenom hudbě, knihám a svým bohatým sbírkám starožitností a různých vzácností. To všecko miloval starý strýc můj, také panic, ale bez zámečku a bohatství. Než rozdíl ten staré kollegy a přátele nedělil.

Poloha zámku nebyla rozmanitá ani zvláště půvabna; bujná však zeleň bažantnice nebo snad obory dále za zámkem, plná košatých, věkovitých stromů, tvořila pozadí zraku lahodné, jež doplňovalo pásmo modravých chlumů, pnoucí se za nimi obzorem.

Stranou zahledl jsem také dvůr, o němž pan poštmistr pode starým hradem s takovou chválou, ano s nadšením byl rozmlouval. Já však jenom na svůj cíl zraky upíral.

Půlkruhovitá alej kaštanová s korunami do kostky přistřiženými omezovala volné prostranství před zámeckým průčelím. Prostranstvím tekl přímou čarou náhon čisté vody, maje břehy své tesaným kamenem pravidelně vroubené. Přes náhon vedly tři klenuté mostky, z nichž prostřední byl největší a nejozdobnější. Vásy stály na koncích jeho zábradlí, uprostřed pak sošky andílků znamenitě boubelatých, svítilny nesoucích. Všechno, jakož i průčelí ne valně zdobené, pocházelo z dob kvetoucího copu.

Hluboké ticho se kol uložilo. Nikde ani člověka. V kaštanové aleji shlukly se nejtmavější stíny prvního soumraku. Pojednou se tichem ozvala stlumená hudba, po krátké předehře tklivé zvuky samotného violoncella. Chvíli jsem s nemalým účastenstvím a zalíbením naslouchal mistrné té hře, až přece jsem se vytrhl, abych ještě do tmy pronikl ku strýci. Prošed průjezdem, stanul jsem v nevelkém nádvoří, vroubeném budovami. Kolem do kola byly v prvním patře zasklené galerie. Tu konečně zaslechl jsem lidské kroky. Ozvaly se v průjezdu. Nebyl to ani sloužící ani komorník, jak bych se byl nadál, ale nějaký učitel, jak jsem dle zevnějšku soudil. Ne mladý, ne starý a jistě nějaký potrhlý muzikant. Drže v levici housle a pod paždí nějaké partesy chvátal kolem, a byl by mne nevšímavě minul, kdybych ho byl svou otázkou nezastavil.

Odpověděl mi rychle, roztržitě a chvatně rukou ukázav v tu stranu, kdeže můj strýc bydlí, jako byl také slovy naznačil, hnal se již po schodech do prvního patra. Zajisté nechtěl zmeškati tu produkci nahoře, která mne prve tak mile uvítala.

Já pak šel bez rozmyšlení udaným směrem, až stanul jsem před pokojem, v němž byl hlavní cíl mé výzkumné cesty.

Na dvoje mé zaklepání ozvalo se tam konečně polozvuké dovolení, abych vstoupil. (Pokračování.)

Notturno.

Od *Sofie Podlipské.*

(Dokončení.)

IV.

Přece nebylo jí dáno zoufati sobě. Naopak doufala pevně, že Nebeský přijde, že ji vyhledá, že se vynasnaží s ní aspoň promluviti, a kdyby byla měla jistotu, že jest milována, byla by postoupila rázně boj s tou starou záští obou Chuchlí.

Ale on nepřišel. Zdali zapomněl? Či nebyla to láska, co se zjevila u studánky těm mladým srdcím, byl to jen přelud její? Musila tomu uvěřiti. Ah, jak bylo to těžké! Jaká byla ta její mladost! Ó Bože! Již nebyl svět růžemi prokvetalý. Teď ležela na něm mlha a líce děvčete bledly.

Pak uslyšela asi za rok novinu, že Nebeský se bude ženit, že si vezme krásné, bohaté děvče z Prahy. Nevěřila tomu, pochybovala. Ale musila uvěřiti, když byli oddáni a každý o tom mluvil.

„Teď musím se z toho probrati," pravila k sobě jednoho dne po dlouhém stesku. „Není to nic platné. Proč také truchlím? Co vzala jsem si to do hlavy? Vždyť jsme se s Nebeským ani neznali. Jedinkráte jsme spolu mluvili a to jen několik slov. Ovšem bylo nám při tom tak divno. Cosi vyšlehlo z našich duší a vystoupilo nám nad hlavy a byli jsme jako ozářeni. Málem věřila bych, co se povídá, že je ta studánka začarována a že tam něco obcházívá. Vždyť nám bylo, jakoby na nás bylo kouzlo hozeno. A jemu bylo tak jako mně. Dobře jsem to zpozorovala. Jen že byl on silnější a tomu se ubránil. Jeho pýcha byla mocnější. Nechtěl o mou ruku žebrati. Již je to vše za mnou. S Bohem, s Bohem dávám tomu všemu. Je po všem."

Za čas provdala se také za jistého Doška do Bání za Zbraslaví.

Měla svého muže srdečně ráda.

Tak skončila se tehdy ta divotvorná věčná báj o kouzlu lásky. Nebylo to nic. Láska ukázala se jako žhavý povětroň, ale než dopadla na stezku života dvou lidí, vyhasla a minula se s účelem svým, kterým jest uvésti je v pozemské nebe dlouhého velkého štěstí, anebo zničiti žití milujících v nastalém protivenství.

Tak končívá se přečasto tato pradávná historie. Avšak tato oživla ještě jednou a nyní rozproudily se zpomínky Františčiny a valily se jí srdcem jako divý ručej.

V.

Mezi tím došla již v doubravu, která kostelíček a hřbitov na vrcholu kopce obkličuje a vzpomínky budí na dávné pohřebiště, jež tu as druhdy bývalo ve stínu staletých posvátných dubů za šera dávnověku.

Pokolení za pokolením oprchává se stromu života národního, avšak kde kdy bylo bydliště založeno, nebo druhdy chrám, později kostel nebo modlitebna, v tom zdá se, že koluje vždy obnovovaná míza, z níž pučí vždy nový život zas, nové zájmy, sny a myšlénky.

Pohřeb došel již hřbitova, obklíčeného nízkou zdí. Ta zeď pak je vroubena kolem do kola bujnou pletenicí hustých korun dubů, lip a divokých kaštanů, jež právě kvetly a těmi bílými květy jako svícemi skvělých lustrů hřbitov osvětlovaly. Ten klidný hřbitov lesem objatý, vznášející se nad křižovatkami osudů na vrcholu hory!

Jak Františka jej zahledla, vystupujíc k němu ze stínu dubů, viděla v duchu znova vše zas, co před třemi roky se událo na tom vonném pažitě, mateřídouškou protkaném, který jest před vchodem.

Ah, jaký byl to výjev! Kdyby byla mohla vše ostatní zapomenouti, úpomínku naň zdálo se jí, že vezme zajisté někdy s sebou na věčnost. Ta upomínka byla té chvíle v její duši tak mocná, že se jí zjevila jako vidění jakési. V tomto vidění spatřovala vše vůkol sebe zbaveno jarního půvabu.

Pryč byl zlatý slunce svit tohoto dne, blankyt nebes byl zastřen kalnou mlhou. Od Brdských hor valilo se černé mračno. Řeka byla rozpěněna. Duby byly hnědým listím obaleny, ostatní stromy byly holé a prudký vichr rval a ohýbal je. Jehličnaté stromy zčernaly a mlha kladla se na ně. Jenom trávník před hřbitovem byl ještě svěží po deštích a v něm hostil se ještě sladký dech z ňader země.

Hroby na hřbitově byly však květnicí a mezi věnci na nich plála světla. Bylo to o dušičkách.

Tehdáž byl Františčin muž více než rok už mrtev. Zemřelť náhle o posvícení ve Velké Chuchli, kde byl se svou rodinou návštěvou. Byl tedy v Chuchli pochován.

Jeho vdova přišla o dušičkách k jeho hrobu. Truchlila o něho, o otce svých dětí upřímně. Myslila jen na něho a opozdila se u jeho hrobu. Náhle vidí, že se připozdívá. Vločky sněhu poletují vzduchem a třepotají, míhají se kolem světélek na hrobech.

Františka vzchopila se. Spěchala domů. Na hřbitově obcházel jen ještě hrobař. Přece však, když ze vrat vyšla, zpozorovala tu ještě někoho. Ten vyšel za ní. Ona, neohlížejíc se, kdo by to byl, spěchala v pravo ku Velké Chuchli. Muž, jenž ji sledoval, promluvil k ní:

„Františko, dnes, myslím, vy mne neznáte, anebo byla byste zapomněla na naše setkání u studánky Panny Marie?"

„Vy jste to, Nebeský? Ó Bože! Jak dávno tomu již, co jsme spolu Pannu Marii věnčili. Dnes věnčili

*

jsme hroby svých milých. Vám zemřela maminka v témže týdnu, co mně můj manžel."

„Ano, zemřela mi a s ní zemřelo mi všecko."

„Jak to? Vaše žena žije přece."

„Pro mne je mrtva, Františko. Opustila mne tu ty dni. Neptejte se mne, prosím vás, proč a jak se to stalo. Miloval jsem ji z celé duše a byl jsem k ní dobrý. Vždyť mne také trochu znáte a víte, že mám srdce v těle. Ale abych se nedělal lepším než jsem, přiznám se vám, že jsem také prchlý. Avšak každý dobrák, není-li při tom hlupákem, bývá takto prchlým, vidí-li, že se jeho dobroty zneužívá, že se jeho nejlepší úmysly schválně křivě vykládají. Pak nezná se ve hněvu, to je pravda, pak rovněž křivdívá, je-li již v proudu toho hněvu a musí-li jej vybouřiti. Dáváte mi za pravdu, Františko? Či odsuzujete mne? Myslíte, že snad já jsem vinen svým manželským neštěstím?"

„Já vás odsuzovat, Nebeský! Mám o vás nejlepší mínění. Mluvila jsem s vámi jakživa jen dvakráte, ale pokaždé poznávala jsem vaši velkou dobrotu. Leč, jste-li prchlý, jak pravíte, polekal jste snad svou ženu nějakým nepředloženým slovem, či jakkoli, a bylo by snad možno ji usmířiti. Snad bude vše zas dobře mezi vámi. Přeju vám toho od srdce. Mějte se dobře, kéž byste byl šťasten!"

Chtěla spěchati domů, vítr div ji neporazil a dubové listí chrastilo, kostelní věž praskala, kříže u hrobů vrzaly, vrátka u kostnice klepala a kolem kopce to hučelo a šumělo.

„Jaký to vítr. Pravé dopuštění!" Františka zvolala, vrávorajíc ku předu. Nebeský chytil ji za ruku.

„Povedu vás domů," řekl, „sama opírala byste se těžce tomu větru. Bude to jako tehdy, když jste byla takováhle malá putička, a když jsem vás vedl domů. Ó Bože! Že mi nebylo popřáno, chovati aspoň dítě v loktech, ale mělo-li to přijíti tak, je to vlastně lepší, že jsem bezdětný."

Sešli spolu kolem hřbitovní zdi na lesní stezku a tam byli najednou před větrem chráněni. Františka si oddychla. Nebeský drže ji pořád za ruku, zastavil se s ní.

„Nespěchejte domů," prosil ji. „Jeť to dnes naše třetí setkání a kdož ví, není-li poslední. A já mám toho tolik na srdci. Když jsem vás spatřil u hrobu, zatoužil jsem nesmírně promluviti s vámi. Kdyby byla bývala mezi námi řeka nebo propasť, byl bych ji přeploval nebo přeskočil. Vy mne těšíte, že se mohu se ženou smířiti. Ne, ne, Františko, nikdy více. Odpouštěl jsem jí už příliš mnoho, příliš často, a ona si ani nepřeje mého odpuštění více. Její srdce je jinak stvořeno než moje. Můj Bože, vždyť jí ničeho nevyčítám. Trpěla také se mnou. Vím to, vím. Ale nemluvme o tom. Tím si neulehčím. Přál bych jí, abych brzo umřel. Pak mohla by si vzíti toho, kterého má teď ráda, k vůli němuž mne poslední dobou tak soužila."

„Jak že? Takové je to? A vy byste chtěl zemříti k vůli ní? Ah, pravdu máte. Nemluvme o ní."

Františčina ruka se chvěla v ruce jeho rozhorlením a on si ji přitiskl k srdci.

„Zas vidím, jak jste dobrý, Nebeský," řekla s pláčem.

„Františko, víte co si někdy myslívám? Že bylo moje nešťastné manželství trestem na mne."

„Ale za co? Jak vás může něco takového napadnouti?"

„Za co? Za to, Františko drahá, že jsem vás nechal jíti tenkráte samotnu od Panny Marie, že jsem za vámi nespěchal, že jsem mohl něco dáti na hloupé ty mrzutosti mezi tou a tou vesnicí. Ó co jsem jen myslil! Kde byl můj rozum, kde můj cit? A ta Panna Maria, která vám ukázala cestu lásky, proč nám ji neklestila dále? Proč zůstal ten ověnčený obrázek němý? Proč nevolal na mne, proč mne za vámi nevyslal?"

„Takového zázraku byl byste si žádal? Nepromluvilo-li vaše srdce tehdy mocněji, bylo též marné, že jsme se tam tak krásně setkali, a bylo by snad bývalo marné, kdyby se byl stal zázrak. Ale abyste byl za to trestán, tomu nepřipouštím. Tak krutá není věčná spravedlnost."

„Myslíte?"

Vrátil a přiměl ji, aby s ním zvolna chodila podél hřbitova sem a tam v úkrytu hustého stromoví.

Františka netroufala si více spěchati odtud. Bylať všecka rozechvěna soustrastí a znova probuzenou starou láskou.

„Vy přece věříte v Boha, Františko, v nesmrtelnost duše a ve spravedlivé řízení našich osudů?"

„Jak bych nevěřila? A což vy? Byl byste se stal neznabohem ve svém neštěstí a přestal jste věřiti, protože se nedějí zázraky?"

„Neptejte se mne na to, má drahá duše. To jinak není. Nešťastný věřívá buď příliš mnoho, anebo pochybuje o všem. Nejhůře však bývá, kolísá-li se mezi obojím, a je-li v minutě modlářem nebo nevěrcem. Pak uchopí se sklenice a hledí uhasiti žízeň, tu divnou žízeň srdce prahnoucího, ducha unaveného, uštvaného, která vystoupí člověku na rty, na jazyk. Tu vítá nápoj, který mu rozlévá na okamžik novou sílu v žilách. Napije se jednou. Cítí jako dobrodiní jakousi zmužilost, neohroženost, lhostejnost k útrapám. Pije zas. Krev stoupá mu k hlavě, všecken smutek zmizí a co ho rmoutilo, je mu náhle k smíchu. Jaké to štěstí! On může se smáti. Směje, směje se a pláče mezi tím a pije zas, a nazývá sklenici svou těšitelkou, milenkou, svým náboženstvím. Pak mluví páté přes deváté, blabolí jako malé dítě. Myšlénky se mu pletou, není to více on, ale stroj jakýs. Ten stroj zapomněl všeho. Více, více přitmívá se v duchu, až je úplně zastíněn. Jeho tělo je zvířetem. Ale on o tom neví... Pak probudí se, vystřízliví a štítí se sám sebe a přeje si smrt, to opojení nejsladší, to zapomnění věčné."

„Nebeský, zadržte! Mně krvácí srdce nad vámi."

„Tak mne spaste. Vy jste vdovou. Kdysi jste mne milovala, viděl jsem vám to v těch jasných očích, které by mi byly tak rády svítily v temnotách žití našeho. A teď máte zajisté se mnou velké slitování. Třikrát jsme se jen setkali, ale takové setkání se nezapomene."

„To vezme se s sebou na věčnost," Františka šeptala, otřesena jsouc v duše hlubinách.

„Děkuju vám za to slovo," Nebeský zvolal. „Kdybyste věděla, co jsem se navzpomínal na vás. Když jsem vás nechal tehdy odejíti od studánky, nebyl jsem hoden toho okamžiku. Tehdy myslil jsem si jen: ‚Jaká škoda, že je to drahé dítě tam z té Velké Chuchle, že je dcerou Holečkovou.' A nenapadlo mě dobyti si vás vzdor všemu, a kdyby to jinak nešlo, utéci s vámi kraj světa, abychom ušli odporu vašeho otce. Tak malátný byl jsem, tak chycen v té síti mrzutostí, tak účastnil jsem se jich sám. Hádával jsem se na krev s občany

Velkochuchelskými, a když váš otec řekl, že by nedal svou dceru nikomu od nás, odpověděl jsem mu posměšně, já že bych raději volil smrt než děvče Velkochuchelské. Jak byl bych se mohl najednou tak obrátiti a mžikem smýšleti jinak? Ale měl jsem, a že jsem se neobrátil, tím prohrál jsem svůj celý život. Odešel jsem od studánky jako kámen tvrdý, ale ten kámen začal se měniti ve člověka. Jen že nedokonal tu proměnu. Hleděl jsem na vás zapomenouti, našel jsem svou ženu. Její krása mne oslepila. Zamiloval jsem se do ní. Vy jste byla zapomenuta. Pak vystupovalo za krátký už čas moje neštěstí. Každým dnem rostlo, vítězilo, posmívalo se mým obětem, mé laskavosti a trpělivosti... Tu stála jste zas v duchu přede mnou. Ve snu vídal jsem vás opět u studánky, rozmlouval jsem s vámi a nejen ve snu i ve bdění myslil jsem na ty vaše oči, na váš hlas, na vaši lásku, kterou jste mi zatajiti nemohla, ani nechtěla, jakkoli jste byla tak skromná a něžná, jak jen sluší na dívku. A nyní jste vdovou, Františko."

„Ale vy nejste vdovcem, můj drahý, můj dobrý Nebeský!" Františka zabědovala.

„Tak změňme náboženství, přestěhujme se jinam, kde to není proti zákonu a buďme svoji, ženo drahá, jediná, milovaná!"

Čekal na její odpověď, nemohl jí viděti do obličeje. Byloť tma. Vítr kolem nich zuřil a lámal stromy. Nebeský čekal nadarmo. Ona netroufala si říci chci, bála se říci nechci.

Po dlouhém mlčení Nebeský řekl:

„Dobře máte, že mi dáváte tuto odpověď. Vy mlčíte, vymykáte mi ruku a je to spravedlivé. Vy jinak nemůžete. Jak jsem nemohl za mládí našeho přemoci hloupou zášť našich osad a rodů, tak vy nemůžete vymknouti se z našich zvyků a obyčejů. Vaše láska ke mně, kterou zas cítím v každém slově a ve hlasu vašem, není přece silnější než vaše poslušnost k našim mravům. Není-li pravda?"

„Ach, Nebeský, Nebeský, kdybyste věděl, jak vás mám ráda! Umřít chtěla bych za vás. Jen poběhlicí nemohu se stát."

„Děkuju ti, ženo, nastokrát, a rozumím ti. Nebudu se hádat s tebou, zdali bys se stala poběhlicí anebo ne. Budu ctíti tvou vůli... Ale těžké, těžké je to!"

Vykřikl při tom tak, že přehlušil vichřici a plakal nahlas. Uchopil se jí a přitiskl ji k ňadrům. Nemohla se mu ubrániti, dala se políbiti, ale brala to za loučení.

„S Bohem na věky!" řekla.

Ale on přitiskl ji pevněji k sobě a šeptal příšerně:

„Víš co, umřeme spolu. Ty věříš v nesmrtelnost a já tedy také. Ano, věřím, věřím v ni, jakoby mi to někdo byl náhle potvrdil a zpečetil. Ano, tam, v onom světě najdeme ztracené štěstí, a je-li tomu tak, pojď, leťme tam spolu po těch oblacích, na perutěch větru, pojď, chceš-li, budeme tam spolu ještě této noci blaženými. Řekni, vyslov to, že chceš, a zde mám klíč k těm kovovým vratům."

Potmě zaleskl se v jeho ruce revolver...

A Františka nezděsila se, nelekala se ani šíleného návalu jeho rozervaného ducha. Milovala toho muže až příliš. Toužila s ním po společné smrti. Přece však odpověděla mu tichým hlasem: „Mám děti."

Jemu sklesla ruka i hlava, zbraň vypadla mu z ruky ten klíč od věčnosti kovových vrat.

Ta velká tajeplná věčnost, ve kterou i nevěrec věří, jejíž břehy každé úmrtí, každé narození odhaluje a v mlhavé dáli objevuje v míhavém sousvětlí; ta celá nekonečná, nepochopitelná věčnost, ta věčnost před a za naším žitím, na niž závitky našeho mozku nestačí, do nichžto jen pablesky její padají, ta věčnost, to moře beze hrází ustoupilo před mladým křehkým žitím nevinných hravých tvorů.

Nebeský uznal jejich právo na lásku mateřinu, na pobyt pozemský, na to celé žití od začátku ke konci, jež není ničím proti věčnosti a přece vším těm tvorům do něho hozeným a ve kterém matka stojí co hlavní obhajitelka jeho blaha, jeho dobra, jeho výhod ve prospěch dětí svých.

„Jděte ke svým dětem, duše drahá!" pravil jemně a smutně. „Dovedu vás k nim. Pojďte."

Vzal ji za ruku a ona plakala nahlas. On byl zticha. Mezi pláčem řekla:

„Můj drahý Nebeský, buďte přece trochu spokojen."

„Nestarejte se, Františko. Též já mám děti. To jsou chuďi. Počkáme tedy se svým sňatkem na věčnosti, až se ta vrata sama otevrou."

„Ó jaký jste člověk."

„Nešťastný, však šťastný také, aspoň teď."

Šli mlčky dál. Ona plakala, ach, Bože, ta plakala. Ale on byl tich. Sníh padal teď a oslepoval je. Sešli kamenitým úvozem až ke vsi. On vedl ji pečlivě.

„Tedy s Bohem, na věky!" řekl. „Je-li nějaké shledání, shledáme se dozajista."

Ještě jednou ucítila ústa jeho na svých a pak stála najednou sama v metelici, skrze niž světla ve vsi se kmitala.

Od té doby neviděla ho nikdy více. Dnes viděla již pouze jeho rakev.

Probudila se z upomínek jako z hlubokého sna. Rozhlížela se kolem. Ano, zde to bylo, co ji oslovil, zde mezi vraty hřbitovními.

Byl však jasný den. Nebeský blankyt shlížel se dole v řece, vše vůkol kvetlo, kos hvízdal, žežulka kukala. Růže, jasmín a hloh voněl. Kaštan sypal bílé květy do otevřeného hrobu.

Františce zdály se ty chvíle k nepředržení. Přece chtěla tu býti a s sebou uložiti ku věčnému spánku toho muže, jehož lásky jí osud nedopřál, jemuž tu svoji nemohla věnovati.

Zůstala nejdéle u hrobu a teprv, když tam docela osaměla, upokojila se.

„Přec bylo to naše trojí setkání krásné," pravila polohlasitě, „a mnohý neprocítí za celé živobytí, co my za ty tři okamžiky." A zcela tiše dodala: „Tak mne tam očekávej, tam v té dáli, v té nesmírné věčnosti."

Jako déšť padaly její slzy na černou zemi, jež mu byla pokrývkou. Ještě, ještě kanuly, chtěla se odtrhnouti, nemohla, vstala, zas klekla. Pak náhle bylo jí, jakoby slyšela vlastní slova před časem tu o dušičkách pronešená: „Mám děti."

Tu odtrhla se od hrobu a zaslechla kosa hvízdat ve větvích kvetoucího kaštanu a zdálo se jí, že ten pták to byl, co ji k dětem volal.

Odešla tedy a Nebeský dřímal pod zemí sám a sám. Jak sešla dolů s kopce, sama nevěděla. Bylať omámena, hlava i oči bolely ji.

Dole čekaly na ni děti, které byla hudba pobavila. Její povoz byl připraven. Nechtěla se zdržeti. Usedla s dětmi do bryčky a ujížděla k domovu.

VI.

Ještě ohledla se Františka do vsi na statek Nebeského, který přišel nyní do prodeje, pak tam do zeleného, vlhavého zákoutí, kde se skrývá studánka Panny Marie. Obracela tvář k lesnatému kopci, ke kostelíku, posýlala poslední pozdrav čerstvému hrobu tam nahoře. Sledovala uslzeným zrakem ty dvě cesty, jednu pod kopcem, druhou od kostela dolů, kde ji vedl poprvé a naposled ten, pro něhož by byla tak ráda žila a umřela aniž směla, a posléze viděla už jen ten „Betlem“, starou osudnou Chuchel.

Pak ucítili koně, že jedou domů, natáhli těla a letěli ku Zbraslavi.

Krajina celá zářila, kopce a chlumy zdály se přicházeti cestujícím vstříc. Děti švitořily cestou a vynutily matce zas první úsměv. Za Zbraslaví šlo to do kopce výš a výše. „Jako do nebe!“ mínila nejmladší dceruška. Dál a dále bylo viděti do vůkolních dolin, na břeh dvou řek, až tam ku Praze, jež plála ve zlaté záři zapadajícího slunce.

Pak přijeli domů. Staří rodiče nebožtíka Doška, jež posud žili, vítali snachu a děti, a Františka viděla, jak děti zbožňovali a jí si vážili. Všickni usedli za stůl. Františka byla nemluvná, ale naslouchala s potěšením, co děti vyprávěly. Již nemyslila na sebe, jen na ně a na to, že jen pro ně žije.

Děvečka vrazila do světnice: „Panímámo! Ta černá bude míti telátko, ale stůně hrozně.“

Starý pantáta běžel co mohl do chléva a mladá i stará panímáma za ním. Byl poplach, běhání, volání.

Děti musily jíti spat. Jejich maminka přišla si je uložit, přikryla si je dobře, žehnala jim nastokrát a klonila se, aby jí ručky kolem šíje ovíjely a hodně, hodně ji stiskly.

Jak to hned usne v tom milém dětském věku! Františka chodila od jednoho ke druhému a kochala se v pohledu na to andělské spaní.

Pak spěchala ku krávě. Ta otelila se konečně s bolestmi krutými, a telátko leželo vedle ní ještě bez vlády malinké a tak slabé, tak rozmilé, protože bylo mladé.

Ta věčnost! Co jen chce od nás? Stále vysýlá k nám mladý život a láká stárnoucímu lásku nekonečnou z unavených srdcí. Mohli pak již zanechati u Došků krávy s telátkem a šli ze chléva do domu. Hvězdy už svítily. Byla krásná noc.

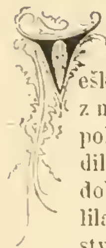
V Malé Chuchli bylo posud živo. Ale poslední parníky, poslední vlak odvezly posléze poslední Pražáky, jež se dost naprocházeli po lese, kolem hřbitova a kostela.

Ještě zbývali lázeňští hosté, jež tam byli na letním bytu. Těm nechtělo se za rozkošného večera pod střechu. Užívali ticha, chládku večerního, rozhovořili se mezi sebou. Teď vypálil někdo prskavku na kopci, druhou, třetí. Zelenavé, modravé, rudé jiskry z nich vylétaly vysoko ku hvězdám, jichž přibývalo tam v nekonečné výši. Jak tiše skvěly se! Jako ony svítily svatojanské mušky v trávě. Kostelík šeřil se na kopci a tiše spali ti tam nahoře na lesním hřbitově v objetí stromů, v ochraně hvězd.

O domácím životě Niasovců.

Píše MDr. *P. Durdík*.

(Dokončení.)

Veškeré obyvatelstvo je rozděleno na pokolení, každé z nich má svého pohlavára a zvláštní jméno. Jméno pokolení přešlo i na kraj, kdež pokolení se usadilo, jména tato posud jsou v užívání. Postupem doby pokolení se množila — část kmene se oddělila a usadila se jinde, než podrževši jméno kmene, styk se svým původním kmenem více nepěstovala. Proto jsou na ostrově kmenové tohotéž jména. Kmenové tito žijí rovnoprávně vedle sebe, aniž by jeden kmen nad jiným nadvládu provozoval, kmenové jsou úplně od sebe nezávislí, — každý kmen své vnitřní záležitosti sám spravuje, neptaje se rady a nežádaje pomoci u sousedního kmene.

V každém kmeni shledáváme pohlavára, lidi vyšší třídy, prostý lid, kněze a v mnohých místech i otroky.

Důstojnost pohlavára je dědičná a přechází obyčejně na nejstaršího syna — je-li však nejstarší syn stížen tělesným nebo duševním neduhem, kterýž ho k vysokému úřadu činí neschopným, tu otec ještě za živa jednoho ze svých synů za svého nástupce provolává. Aby však syn po smrti otce za pohlavára byl uznán, je třeba, aby syn duši umírajícího pohlavára, ležícího v posledním tažení, do sebe vdychl. Synové okolo umírajícího se hemží. Je-li umírající pohlavár obrácen ku stěně, tu stěnu provrtávají, a syn prostrčenou bambusovou trubkou dech otce do sebe ssaje — aneb otvor udělají do podlahy, když umírající leží obličejem k podlaze. Nejstarší syn, jemuž vdechnutí duše otcovy se podařilo, bývá jednomyslně za pohlavára uznán. Někdy však mladší bratr je čipernější a předejde svého staršího bratra, tak že on duši otcovu v sebe vdychl — z toho povstávají sváry a vnitřní rozbroje a takový kmen má pak dva pohlaváry — a vrch udržuje ten, kdo je energičtější, chytřejší, a kdo více dárků rozdá. Často syn pohlavára v tomto případě přemluví několik svých dlužníků vesničanů, aby novou ves založili, a v té nové vsi je pak na věčné časy uznán za pohlavára s právem dědičným. Pohlavár nosí zvláštní odznaky — jinak však jeho výsady i moc jsou velmi obmezené — při slavnostech dostává na znamení věrnosti svých poddaných játra a srdce zabitého dobytka. Příjmy

jeho jsou: při svatbách, při souzení sporných stran a část z uložených pokut; ve vojně polovic kořisti, z níž však musí vydržovati ozbrojence a odměňovati udatné.

Povinnosti jeho jsou: konání práva, chránění průbných vzorků na zlato, průbného závaží a vzorků na míry délky, šířky a objemu, a konečně spravedlivé rozdělování kupní ceny za nevěstu. Dále má pohlavár právo započíti válku a učiniti mír.

Titul jeho je salawa (alawa = vysoký), jenž však může býti nahražen nejvyšším titulem vznešený (balūgū), kterýžto titul pak je dědičný. Aby salawa mohl přijmouti titul balūgū, musí dávati všenárodní bohatou hostinu, když byl dříve lidskou hlavu u hrdlořezů objednal a ji v slavnostním shromáždění všeho vůkolního obyvatelstva před svým domem zakopati kázal.

Ženy pohlavárů nemají žádného titulu, než oslovují je jménem jich nejmladšího dítěte, s připojením awēda (babička).

K třídě vyšší náležejí příbuzní pohlavára a lidé zámožní. Za zámožného bývá uznán ten, kdo dává časté hostiny všemu lidu a tím oblibeným se stal a důvěry nabyl.

Do třídy prostého lidu náleží každý, kdo jmění nemá. Má chatrč, malý pozemeček, jehož obdělává v potu tváři své. Často má takový prostý Niasovec dluhů po krk, nebo dlouhá léta musí spláceti ještě kupní cenu za ženu a může býti rád, když mu věřitel děti nebo jeho samého nevezme do zástavy. Když totiž věřitel svému dlužnikovi nedůvěřuje, že by mohl zaplatiti, tu věřitel dlužníka nebo jedno z dětí jeho může vzíti do zástavy, a určí mu lhůtu, aby dluh zaplatil — nezaplatí-li, stává se dlužník otrokem svého věřitele.

Na jihu jsou též otroci. Otrokem státi se může každý, kdo dluhy neplatí, a to je nejčastější příčinou otroctví.

Dluhy, jež kdo udělal a rychle je nezapraví, velmi rostou na základě zdvojování dluhu za každý rok. Nemůže-li Niasovec dluh učiněný za rok zapraviti, tu dluh se zdvojnásobí, — po uplynutí druhého roku zdvojnásobí se dluh opět. Třeba by dlužník část dluhů splatil, přece zbývající část každý rok se dvojnásobí. Na příklad z 5 zl. dluhu po uplynutí roku stává se dluh 10 zl., po uplynutí opět jednoho roku 20 zl. atd. Za příčinu tohoto zdvojování uvádějí Niasovci toto: na Niasu cena zboží ustanovuje se dle drůbeže, dobytka a rýže — rýže zasetá byla by dala žeň, drůbež a dobytek by se byl rozplemenil a to v každém roce. — Když tedy někdo uloženou mu pokutu nemůže zapraviti, nebo má-li peněz potřebí ke koupení sobě ženy, k stavbě domu nebo k nějakému jinému podniknutí, tu vypůjčuje si u zámožného souseda, nejčastěji u pohlavára. Dluh dle uvedeného způsobu stále roste — a když dluh vzrostl tak velice, že se rovná kupní ceně otroka (50 zl.), tu přednese věřitel svou při před obecní schůzi, a může pak dlužníka vzíti k sobě do hospodářství za otroka, nebo prodati ho do otroctví; — je-li dluh větší než cena otroka (čekal-li věřitel dlouho, tak že dluh přes 50 zl. vzrostl), tu mohou i děti dlužníka, ano i bratří a vzdálenější příbuzní dlužníka státi se otroky. Jelikož žena je majetkem mužovým, může též státi se otrokyní za dluhy jeho. Rozumí se, že pohlaváři a Malajci, usazení na pobřeží ostrova, co nejvíce těžiti uměli z bídy chudého člověka, totiž tím, — že po celé měsíce dlužníků svých neupomínali, až konečně je zažalovali a ubožáka s jeho dětmi otroky učinili. Práce otroků záleží v obdělávání polí a obstarávání dobytka; o svou výživu musí se však sami starati, od pána svého dostávají k tomu cíli malý kousek pole k obdělání. Též o oděv otroci sami musí pečovati, než to jim asi málo starostí nadělá, otrok potřebuje pouze obvazek okolo beder, z kůry stromů shotovený, otrokyně malou sukni, hrubě tkanou z rostlinných vláken.

Dále stává se otrokem ještě ten, kdo byl ve válce zajat, kdo byl pokutován za spáchaný zločin a tuto pokutu zaplatiti nemůže. Zřídka kdy stává se však, že sirotci od nejbližších příbuzných bývají prodáni. — Nejsnesitelnější osud má ten, jenž pro dluhy v otroctví byl upadl — příbuzní jeho s očí ho nespouštějí; špatné nakládání anebo docela usmrcení nezůstalo by bez pomsty, a proto i majitel takového otroka nedopouští se žádných přechmatů proti němu. Smutnější je otrocký osud válečně zajatých.

Velký počet Niasovců jest v otroctví svých bohatších nebo mocnějších sousedů — buď co dlužníci nebo co váleční zajatci. Dříve byli tito otroci na jihu ostrova veřejně prodáváni Malajcům a Ačiňanům a na Sumatru vyváženi; tak to bylo až do r. 1853, kdež obchod s otroky se založením hollandské pevnůstky v Gunung Sitoli přestal. Roku 1860 byl v Hollandské Indii obchod s otroky zákonitě zrušen a roku 1872 zrušení toto po všem souostroví provedeno, avšak jen tam, kde Hollanďané mají zem podmaněnu. Na Niasu stává však otroctví dosud, nebo vláda Hollanďanů nad ostrovem je jen dle jména. Pouze vyvážení otroků z Niasu nyní úplně přestalo, hlavně za příčinou pokoření Ačiňanů, kteří dříve ze severní Sumatry loupežné výpravy podnikali do vnitř ostrova a všecky, koho tam chytili, násilím do otroctví k sobě odváděli.

Soudní správa je u Niasovců složitější než by se dalo očekávati. Zvláštní soudy však nejsou, aniž psané zákony, vše spočívá na ústním podání a stávajících zvycích. Výroky bývají pronášeny obecným soudem, jenž obě strany před se povolává, je vyslýchá a rozsudek pronáší dle většiny hlasů.

Za zločiny se pokládají: krádež zboží, krádež lidí, urážka osob slovy a skutky, smilstvo, cizoložství a vražda. Loupež, cizoložství, krádež lidí a vraždu trestají smrtí a sice utnutím hlavy. Na obyčejnou krádež a jiné lehké přestupky je pokuta, kterou vinník musí zaplatiti; vinník učiněnou škodu dvojnásobně poškozenému musí vynahraditi. Nemůže-li ji zaplatiti, stává se vinník otrokem pohlavára. — Kdo poprvé ukradl slepici nebo plody s pole, ten nebývá pokutován, aniž k náhradě poškozenému nucen. Dělají s vinníkem toto: kuře (corpus delicti) okolo krku mu přivazují, svolávají nadějnou mládež — hoši berou skořepiny kokosových ořechů, tlukou o ně, a uprostřed jásotu a posměšného výskání ubírá se vinník, hoře studem a zraky maje sklopeny, několikráte skrze vesnici. Je to „průvod hanby". Často však příbuzní, aby vinníka od hanebného průvodu zachránili, dobrovolně platí pokutu, která teprv se ukládá při opětném ukradení slepice a sice asi 1 zl., s odškozením vinníka. Krádež v domě spáchaná tresce se mnohem přísněji, asi čtyřikráte přísněji, než krádež spáchaná mimo dům. Zloděj v domě, je-li zastihnut při samém činu, může býti zabit beze všech okolků. Za poranění pohlavára, i sebe menší, je pokuta 90 zl., za poranění prostého člověka 30 zl. Zavraždění

pohlavára trestá se smrtí a rodina vraha bývá prodána do otroctví — smrt jiného Niasovce trestá se též smrtí, než od trestu smrti lze se vykoupiti složením sumy asi 800 zl. — Trest smrti vykonává se hned po vyřčení ortele bez všech muk a trápení. — V pochybných případech berou útočiště k ordaliím, jichž je několik druhů. Při pronešení rozsudku mají vždy zřetel k obtěžujícím a polehčujícím okolnostem, — je-li vinník z téhož kmene jako soudcové, bývá vinník mírněji pokutován. — Z pokuty uložené dostává pohlavár polovici, polovice rozdělujc se mezi členy obecního soudu Smilstvo a cizoložstvo tresce se smrtí obou vinníků, rovněž smrtí trestají ženštinu, která nejsouc vdaná, shledána byla kleslou. Dle mínění lidu páše taková ženština nejtěžší přestupek proti mravnosti, a lid věří, že takový přestupek má v zápětí povšechné sucho a neúrodu, od níž tisíce a tisíce lidí trpěti budou, proto i trest musí býti velmi těžký (probodávají ji pikami). Na Niasu záleží to především na mravnosti ženštin, aby byla úroda, a proto trestají bez všeho milosrdenství.

Právo děditi má pokolení sestupující, dědictví se rozdělí na rovné části a sice počítá se o jednu část více než je synů; nejstarší syn dostane dvě části — odznaky pohlavára zůstanou mimo toto dělení a náležejí vždy synovi, jenž je nástupcem pohlavára. Není-li pokolení sestupujícího, dědí vše pokolení vstupující, a není-li i toho, tedy dědí vedlejší linie. Žena po muži nic děditi nemůže, rovněž nic dcera po rodičích a po komkoli vůbec.

* * *

Zmíníme se ještě o pohřebních obyčejích na Niasu. *V severním Niasu* volají k umírajícímu kněze, jenž ustavičně musí tlouci na měděnou desku, aby zlé duchy v slušné vzdálenosti od budoucí mrtvoly držel. Spolu scházejí se kol umírajícího příbuzní a sousedé s ženami a dětmi, spustí hlasitý pláč a kvílení, a neustanou, až nemocný ducha vypustí. Nebožtíka oblékají do nejlepšího šatu, kladou jej do truhly (velké to koryto) a na odiv vystavují v hlavním pokoji domu. Kněz ustavičně a ze vší síly na měděnou desku tluče Tentýž den, když večerní soumrak nastává, pochovávají nebožtíka i s truhlou, když s něho byli šaty svlekli. Zvláštní hřbitovy v severním Niasu nejsou. Pochovávají zemřelého, je-li to prostý Niasovec, někde za vesnicí, — pohlavára pochovávají ve vesnici samé. Příbuzní a vesničané provázejí nebožtíka k hrobu, — truhlu nenesou na ramenou, nýbrž na rukou. Všichni pláčou a usedavě naříkají, mezi to rozléhají se táhlé žalostivé zvuky měděné desky, dodávajíce smutečnému průvodu ještě více truchlivosti. Konečně hrob nad rakví je prstí vyplněn a se zemí srovnán, — kvílení najednou přestane jak by uťal, smutek s tváří zmizel a začíná veselka: zařizují pohřební kvas a vepřovina s rýží se rozdává přítomným. Čím bohatší byl pohlavár, tím více dobytka padne na hostinu. Není-li však rodina s to, aby dávala předepsanou hostinu, nechávají prozatím mrtvolu v truhle uzavřenou státi v hlavním pokoji a domácí zaměstnání vede se jako obyčejně dále. Hlavně je to v pohlavárských rodinách v severním Niasu — žádáť toho obyčej, aby k pohřebnímu kvasu po pohlaváru zabito bylo, přiměřeně jeho vysokému důstojenství, 40 vepřů a 40 selátek; nebyl-li pohlavár zámožný, musí synové dlouho se sháněti, než potřebné prostředky k pohřebnímu kvasu seženou, a dokud je nesehnou, mrtvola nesmí býti pochována, což někdy trvá mnoho měsíců. Hrob pohlavára a boháčů pokrývají prkny a velkými kameny, a prkna okrašlují hezkou řezbou.

U některých kmenů je v obyčeji, že kosti nebožtíka bývají po několika letech od synů vyhrabány a uschovány v domě v dřevěné postavě z výše člověka — v zádech této postavy je vsouvací prkno, jímž kosti přikrývají.

V jižním Niasu jsou zcela jiné pohřební obyčeje, kteréž mnou byly obšírně popsány v letošním ročníku „Světozora“, i dovoluji si poukázati k tomuto článku.

V řečeném článku vykládá se podrobně o výpravě na lidské lebky, kterou v jižním Niasu jednotlivci podnikají, aby se lidské hlavy zmocnili k rozličným účelům, na př. aby náhrobní lešení pohlavára lebkami okrášleno bylo, a tím nebožtíka oslavili, aby při stavbě nového domu lebka pod průčelím domu byla zakopána k oslavení nového domu a k utvrzení jeho základu, aby slavnostní hostiny pohlavárské těmito lebkami většího lesku nabyly, atd.

Ovšem je to hnusný zvyk, ale co je těch pár tuctů hlav vedle těch tisíců a tisíců lidských životů, kteréž hynou v evropských válkách! Oni opět *nás* musili by pokládati za ukrutníky a ohavy — a skutečně, jich válčení vedle bestiálního válčení civilisovaných Evropanů je jako komár vedle tigra a žraloka, je jako moucha vedle ohavného draka potvorného z apokalypse. — Zajímavo je, jakého poučení se dostalo dru. Bockovi, jakž o tom sám vypravuje ve spisu: „Unter den Kannibalen auf Borneo“ str. 247.

Dr. Bock roku 1880 cestoval ve východním Borneu v krajích říše Kutei na útraty hollandské vlády; provázen jsa tlupami přátelských Dajaků, dr. Bock pronikl do nitrozemí k hrdlořezům, kde též výpravy podnikají k získání lidských hlav. Plémě to nazývá se Long Wai. S pohlavárem tohoto plemene „radja Dinda“ častěji se stýkal náš cestovatel, než udalo mu to, a jednoho krásného dne narážel radjovi na ohavnost hrdlořezství. Radja odpověděl: „Běloši na sta Malajců a Dajaků nad řekou Tewch povraždili (Hollanďané totiž roku 1859 až 1864 v distriktu Dusun válku vedli) a to proto, aby jim zem vzíti a více rýže a guttaperči získati mohli — což tedy mají namítati proti tomu, když někdy několik lidí zabijeme, jak naše obyčeje toho vyžadují. My nedbáme poučování bělochů a nechápeme, proč vůbec do naší země přišli.

Po této peprné odpovědi, — dokládá dr. Bock — zachovával jsem na dále o tomto předmětu rovněž takové mlčení jako radja sám

O náboženství, věrouce a kněžských obřadech Niasovců promluvíme jindy.

Z francouzských básní Tomáše Cannizzara.

Samota.

Když hvězda dne se ku západu sklání,
stín velký halí lada veškerá,
tu k zalesněné ubírám se stráni,
bych dýchal tebe, vánku večera!

Na výši té, ve klidném okamžiku,
mé vzdechy proudí v bludný, horský vzduch,
co vzdálenému města vření, ryku,
jen hovor moře v znavený zní sluch.

Ó samoto, ty lásko duše stinná,
zde pouze tvůj trůn velký vidím stát,
zde člověk svět i ženy zapomíná
i štěstí vše, jež můž' nám nebe dát.

Zde každá péče, každá tíha vroucí
s nás padá, ne víc synem velkých měst
je člověk mdlý, hlas jehož slábne mroucí,
strach jemuž zima, léto mukou jest.

Zde člověk v prvotní své síle stojí
před věčnou přírodou jak celý muž,
jde, myslí, ptá se, namáhá se v boji,
taj vesmíra zde proniknouti můž'.

Zde athleta jest děsný, v boje vřavu
si chystá hrdý zásobu svých střel,
před bohem v pýše zvedá svoji hlavu
poslední titan, první myslitel!

Na břehu moře

ve sluji bliže mysu svatého Alexia.

Kde moře dřímá v této sluji svěží,
já hledám darmo mír,
mé srdce vře, jak přes tu skálu běží
pěn rozbouřených vír.

Co nebo moje stopovati chvátá
ruch větru a šum vln
v snu kouzelném, v němž duše má jest jata,
jenž zapomnění pln,

Vedle mne dřímá žena moje mladá
jak povrch tichých vod,
sní, neví ani, že se v hruď mi vkrádá
mé první lásky hlod.

Sluj tmavá, pustý les, to chtěl jsem všecko,
to ideal mých snah,
zde skrýt se s láskou svou, žít jako děcko
až do své smrti blah!

Zátiší.

Ve chvíli, kdy se šeří
a tichne každý ruch,
kdy křídla noci čeří
jen tichý, teplý vzduch,
kdy růže mdlobu cítí
a touží uzavříti
ret vonný, v kterém svítí
roj zlatokřídlých much;

Tu v lítosti, že ztrácí
se nejkrasší čas nám,
se zamyšlený vrací
v svůj domov každý sám,
dál za svými sny chvátá,
jichž číše vrchovatá,
co Venuše již zlatá
se sklání ku horám.

Co dělí mráčků vlny
a nebem kráčí dál,
dvě oči něhy plny,
skráň hladší nad opál,
se z dálky ke mně chýlí,
zní dcery mé smích milý,
to domu paprsk bílý,
jak srdce moje jal!

Toť slunce jas v mé nitro
mou láskou uvržen,
jest růžová jak jitro
a bílá jako den;
ve kolíbce své malé
se směje neustále,
tak v záři nekonalé
mě stápí žití sen.

Jak matka k ní se kloní,
jak objímá ji hned,
jak před lampou hned cloní
ji mdlý a snivý hled;
již zdřímla, odpočívá,
jen kolíbka se kývá,
a nad ní píseň splývá,
v níž lásky celý svět!

Ó doma šťastné žití
v hrách s dětmi líbezných,
kdy šťastná duše svítí
nám z očí vítězných,
kdy naděj' v naše boje
nesmírná křídla svoje
zas otvírá i zdroje
svých slastí bezmezných!

Ba, ku pravému štěstí
ve žití závrati
jen moudrý můž' se vznésti
a mírem zapláti,

shon světa nechav bídný,
choť šťastný, otec vlídný,
v domácím kruhu klidný,
bol v srdci uspati!

Tobě, která mi rozumíš.

Ať zóra usmívá se, noc ať vzdychá,
ať láskou jsi, ať slávou blažena,
ať něžný pohled oblaží tě zticha,
ať skane v dny tvé hvězda Hymena:

Ó rozpomeň se, sladké dítě, znova,
když zapomínati tvůj není zvyk,
jak často dech, tvůj pohled a tvá slova
mne vraždívaly ostřím sterých dyk!

Však přece, dítě, překvap blaho tebe,
vždy člověk, anděl, bůh tě provázej!
Svou všecku lásku vylij na ni nebe,
mně, světe, zášti vše a bolest dej!

Zrak mizí.

V tom stáří, kdy svět v duši odkrýváme,
mně mizí svět, mně zkalen jeho jas,
už s bohem, nebe, pláně, moře známé,
v svou pochmurnou noc darmo volám vás!

Ve slunných dnech zavírám víčka svoje,
i ptáků píseň cizí je mi zvěst,
ó s bohem luhy, paprsků v nichž roje,
ó s bohem nebe plné krásných hvězd!

Dne zdroj mi vyschnul, v divém vlnobití,
nač stěžeň zdrcený mám vzpřímen být?
Vás vzdávaje se, též se vzdávám žíti,
bůh, jenž mi vše dal, může vše mi vzít

Slzy.

Noc tajemná náš starý svět již kryla,
v nesmírném míru celá země snila
i vítr ustal lkáti;
krov nebes modrý tonul v luny snělu,
od vrchů hor až k písku mořských břehů
vše chystalo se spáti.

Ó dechu vnitřní, který v duši máme,
ó sílo bytosti, ó tajný plame,
ty smutný svite drahý,
ty, kterým vesmír prosycen se zmítá,
enž z těla letíš, kterým hruď je syta,
jímž pln vzduch noci vlahý!

Ty, jenž jsi vyšel z těch, co v hrobě leží,
jich hrobů travou tvoje křídlo běží;
a jak se třtina chýlí
pod zimy větrem, bože, dostačilo
by jejich tělo v prach se rozptýlilo,
jen letem málo chvílí.

Ó mrtví, jež jsem rád měl jako zóru,
ó nechte vyslovit mne v tísni sporů,
jimž dávám život v sázku,
to slovo, dobro i zlo všechněch lidí,
zkad zoufalství, zkad člověk blaho klidí,
jen lásku! lásku! lásku!

»Épines et roses«. Messine 1884.

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Malinký hrdina.

Z neznámých memoirů. Rusky napsal *F. M. Dostojevskij.*

(Pokračování.)

Ale madame M. byla po celý večer opakem svého muže; byla jaksi churavou; tvář její byla k nepoznání smutnou, a mně se stále zdálo, že ji již ty dlouho zadržované slzy vypuknou s tak krásných, dlouhých řas. — Celé toto jednání mne neobyčejně překvapilo — jak jsem již dříve pravil.

Odešel jsem dnes ze salonu se zvláštním pocitem — s jakousi zvědavostí, a po celou noc zdálo se mi jen o panu M., ač se mně do této doby málokdy cos tak divného a neobyčejného zdávalo.

Druhého dne z rána byl jsem vyzván ku zkoušce k živým obrazům, ve kterýchž jsem hrál též nějakou malou úložku.

Již po celých pět dní konaly se přípravy k živým obrazům, k divadlu a k bálu; — všecko to chystáno bylo pro jediný večer — za příčinou domácí rodinné slavnosti, narozenin mladší dcery našeho hostitele.

K této slavnosti, která se měla odbývati — bylo sezváno z Moskvy více než sto hostí — a proto bylo všude plné ruce práce, mnoho křiku, mnoho příprav i mnoho zmatků.

Zkouška, nebo lépe řečeno, přehlížení kostumů, naznačeno bylo na ranní hodinu proto, poněvadž náš regisseur, známý umělec R., přítel to a host našeho hospodáře, z přátelství k hostiteli uvolil se vzíti na se spořádání obrazů, postavení osob, a tím tedy i našeho učitele; —

odjížděl ještě dnes do města, by zde nakoupil potřebných věci — a do nastávajícího svátku nebylo již dlouho, proto jsme musili šetřiti časem.

Já účinkoval v jednom obraze spolu s madame M. Obrázek ten měl představovati scenu ze středověku a nazýval se:

„Paní zámku a její páže."

Při setkání se s madame M. na zkoušce cítil jsem velikou lítost a zármutek.

Zdálo se mi, že ona čte v mé duši všecky ty city, které v ní víří, všecky ty otázky, ty domněnky, které se tam od včerejšího dne stále znova a znova rodí.

A mimo to se mi ještě zdálo, že jsem tím vinen, že jsem viděl včera ty její slzy, a že jsem zpozoroval její zármutek, že se musí tedy následkem toho na mne horšit, hněvat, protože jsem takovým vetřelým svědkem a účastníkem jejího tajemství.

Ale chvála Bohu, všecko se obešlo bez velkých obtíží: nebyl jsem vůbec ani pozorován.

Ona se myslím vůbec nestarala ani o mne, ani o zkoušku: byla rozčilena, smutna, a velmi zádumčiva; bylo to zcela zřetelné, že ji něco velmi trápí.

Když jsem byl se svojí úlohou hotov, odběhl jsem rychle, převlekl se a za deset minut byl jsem již zase v zahradě na terase.

Skoro v téže chvíli vyšla se mnou ze dveří i mad. M. a nám jaksi naproti, v tutéž minutu, vyšel sám s sebou velice spokojený muž její, který se vracel ze zahrady, doprovodiv tam skoro všecky dámy, a přenechav je tam skoro z ručky do ručky — jakémusi mrštnému a prázdnému cavalierovi servantovi.

Setkání se muže se ženou bylo zcela neočekávané. Mad. M. se pojednou ještě více zamračila a jakýsi lehký hněv kmitl se v jejím hbitém, netrpělivém škubnutí.

Muž její hvízdal si zcela volně nějakou arii, a po celé cestě urovnával si své vousy; nyní ale, když se setkal s ženou svojí, zachmuřil se a tak se na ni podíval, jak si nyní vzpomínám, jakoby byl nějakým inkvisitorem.

„Jdete do zahrady?" ptal se jí, vida v její ruce slunečník a knihu.

„Ne, do háje," odpověděla mu na to, lehce se červenajíc.

„Sama?"

„S ním . . ." řekla krátce mad. M., ukazujíc při tom na mne. — „Ráno chodívám obyčejně sama na procházku. —" dodala ještě nejistým a tichým hlasem, právě takovým, jakým mluvívá ten, kdo poprvé ve svém životě lže.

„Hm . . . A já tam nyní právě doprovodil celou společnost. Jdou tam všickni ku květinové besídce, chtějí doprovoditi ještě N . . . ého. On již, jak snad víte, odjíždí . . . Přihodilo se mu nějaké neštěstí v Odésse. Vaše sestřenka (to mluvil o krásné blondince) ta se hned směje, ale hned zase div nepláče, — všecko najednou, — že jí člověk nerozumí. Řekla mně ostatně, že vy se na něho jaksi hněváte a proto že jste ho asi nešla vyprovodit s nimi. Či jest to tak schválně?"

„Ona se stále směje," odpověděla na to mad. M., scházejíc dolů se stupňů terasy.

„To jest tedy váš každodenní cavalier servant?" dodal pan M., křivě ústa a nasazuje si na nos lorgnet, aby mne lépe viděl.

„Ba že!" vykřikl jsem já na to, rozzlobiv se na lorgnet a na ten jeho úsměv; když jsem se mu vysmál tak přímo do očí, letěl jsem po třech stupínkách dolů s terasy.

„Šťastnou cestu!" bručel pan M. za námi — a šel dále za svými záležitostmi.

To se samo sebou rozumí, že jsem hned přiskočil k mad. M., když na mne ukázala svému muži, a díval jsem se na ni tak, jakoby mne byla již aspoň před hodinou vyzvala, a jakobych již aspoň celý měsíc ji doprovázel na jejích ranních vycházkách.

Tomu jsem ale nemohl nijak porozuměti: proč se tak pojednou zasmušila, proč se tak zarazila, a co měla asi za příčinu, že se utekla k té malé lži? Proč mu neřekla přímo, že jde sama? Nyní jsem nevěděl, jak se mám na ni podívati; ale jsa ještě celičký jako u vidění, zvedal jsem nyní pomalu svých zraků k její tváři; ale právě tak jako před hodinou na zkoušce — nezpozorovala ona ani nyní můj tázavý pohled, ani mne celého vůbec. Pořád tatáž mučící starostlivost, ale ještě zjevnější a hlubší než tehdá, se jí zračila na tváři, v její chůzi i v jejích pohybech.

Pospíchala někam, zrychlujíc své kroky, a s netrpělivostí stále a stále zjevnější nazírala do stromořadí, do každého houští a roští v háji, neopomínajíc ale při tom dívati se i zpět k domu hostitele našeho.

Já též něco očekával.

Pojednou se za námi rozléhá koňský dupot. Byla to celá družina jezdců, kteří doprovázeli toho N., který tak rychle opouštěl naši společnost.

Mezi dámami byla též i naše blondina, o které se zmínil pan M., vzpomínaje slz jejích.

Ale nyní se zase dle svého obyčeje již chechtala jako malé dítě, a hbitě si vyskakovala na svém překrásném hnědém koni.

Když k nám všickni dojeli, sňal N. klobouk s hlavy — ale nezastavil se ani na minutku a neřekl mad. M. ani slůvka.

Brzo na to celá ta smečka zmizela nám s očí. Já se podíval zase úkradkem na mad. M., ale div jsem nevykřikl leknutím, ona zůstala státi, jsouc bledá jak sníh, a plakala usedavě.

Nyní se konečně setkaly naše zraky: mad. M. se nesmírně pojednou začervenala, obrátila se rychle stranou, a nepokoj a hněv objevil se znova na její tváři.

Byl jsem zde zbytečným, ještě více než včera, to jest již jasnější dne, ale kam mám jen jíti? co si počíti?

Najednou se mi zdálo, jakoby mad. M. teprve nyní něco napadlo: usedla, rozevřela knihu, kterou držela v rukou, a začervenavši se velmi nápadně a nechtíc zúmyslně na mne hleděti, řekla co možná nejrychleji:

„Ach! To jest částka druhá, zmýlila jsem se: prosím tě, přines mně částku první, ano?"

Jak bych ji nebyl pochopil! Má úloha se tedy již končila — a jinak mne ani nemohla od sebe vyhnati.

Utekl jsem s její knihou a nevracel se. První částka zůstala ležeti celé ráno velmi spokojeně na stolku . . . Byl jsem všecek rozčilen, nepatřil jsem ani sobě samému: srdce mně bilo tak, jakoby se stále něčeho lekalo. Snažil jsem se všemi silami, abych se nikde nesetkal s mad. M. Zato jsem se ale jaksi divoce a zvědavě díval na tu so-

beckou figuru pana M., jakoby na něm bylo něco zcela neobyčejného.

Sám bych ale nemohl ani říci, co měla ta moje komická zvědavost znamenati; pamatuji se jen, jako ve snu, že jsem byl od toho všeho, co jsem dnešního dne již zažil, v jakési podivné náladě, všecek udivený.

Můj den se ale teprve začínal a byl pro mne pln rozličných událostí.

Tohoto dne jsme velmi časně obědvali. Na večer byla ustanovena všeobecná projížďka do sousední vesnice, kdež se odbýval jakýsi svátek, obžinky snad, a proto jsme potřebovali času, abychom se k tomu připravili.

Já se již na tento den těšil plné tři dny, v očekávání nesmírného veselí.

Kávu jsme pili skoro všickni pohromadě na terase. Vyšel jsem tam pěkně opatrně s druhými a schoval se za třemi řadami křesel. Táhla mne sem jenom zvědavost, ale pro nic na světě nechtěl jsem se postaviti před oči mad. M.

Náhoda tomu chtěla, že mně bylo vykázáno místo nedaleko mé tyranky — krásné blondinky.

Dnes se s ní děly pravé zázraky — zrovna nemožné věci: byla dnes opravdu dvojnásobně tak krásnou jako jindy. Nevím jak se to dělá a čím to přijde — ale s ženštinami se opravdu takové zázraky často stávají.

Mezi námi seděl dnes nějaký nový host, velký, bledý a ještě mladý člověk, který se nesmírně dvořil naší blondince, a který k nám přijel z Moskvy, jakoby schválně jen proto, aby zaujal místo odbytého N., o kterémž se povídalo, že byl velice zamilován do naší krásky.

Co se týče tedy onoho příchozího, ten byl již odedávna s ní v takých poměrech, v jakých byl Benedikt k Beatrici v Shakespearově „Mnoho povyku pro nic za nic“.

Zkrátka, naše kráska měla tohoto večera nesmírný úspěch. Všecky její žerty i její povídání bylo dnes tak graciosní, tak naivní, jak se všeobecně povídalo, a tak bezstarostně neopatrné — což jí ale vždy bylo odpuštěno; ona sama to dosti dobře pozorovala, že jest dnes hrdinkou večera, a proto po celý večer dala si na sobě velmi záležeti.

Měla stále kolem sebe těsný kroužek udivených zamilovaných ctitelů, kteří každé její slůvko zrovna pohlcovali; ale ona také opravdu snad ještě nikdy nebyla tak svůdnou, jako právě dnes.

Každé její slůvko bylo vzácností, bylo okouzlující, bylo chytáno a roznášeno kolem celé terasy, a ani jediný žert, ani jediné čtveráctví nebylo opominuto — ale mělo vždy velký úspěch.

Zdálo se, že od ní dosud nikdo neočekával tolik vkusu, tolik blesku, vtipu a rozumu.

Všecky její lepší vlastnosti byly vždycky zahrabány v té velké spoustě, v té přímé rozpustilosti, která někdy by byla již skoro přestoupila meze; to ale obyčejně málo kdo pozoroval; a kdyby ji i byl zpozoroval, nebyl by tomu věřil, že se to nehodí — a proto nyní ten neobyčejný úspěch její byl všude přijat s velkým obdivem — který se šeptmo pronášel po celé terase.

K tomuto úspěchu se ale družila jedna zvláštní, poněkud choulostivá okolnost, kterou vyvolala, na kterou upozornil muž mad. M. — který hrál po celý večer jakousi zvláštní úlohu. Ta čtveračka to uhodla — a proto musíme ještě dodati: že na něho, buď již k vůli celé té omladině, která byla kolem ní, anebo i ku všeobecné snad spokojenosti všech přítomných hostí, dorážela a si ho dobírala za mnohé věci, které v jejích očích měly velkého významu.

Dorážela na něho celou spoustou šípů, úsměšků, sarkasmů až skoro kluzkých a nebezpečných, tak hladkých a ostrých se všech stran, takých, které bijí přímo do očí — které vedou k cíli, na kterém se ale nemůže nic zachytiti pro odpor, a které tedy jen stále dráždí oběť, přivádějíce ji až k šílenství, až ku komickému zoufalství.

Nevím, ale zdá se mi, že celý tento směr byl již jaksi dříve určen až do těch maličkostí — a že to tedy nebyla žádná improvisace naší krásky.

Hned u oběda začal se tento zoufalý souboj. Nepravím nadarmo „zoufalý“, proto že pan M. neodhodil tak zlehka svoji zbraň. — Musil sebrati celou přítomnost ducha, všecken svůj vtip, všecku svoji vynalézavost, aby nebyl ušlapán v prachu, aby nebyl poražen na hlavu — a tím aby neuvedl na sebe hodný posměch.

Celý ten výstup dál se u přítomnosti mnoha svědků a účastníků, kteří ani ze smíchu nevycházeli.

Dnešního dne neměl pan M. takého štěstí jako včera.

Všeobecnému pozorování neušlo též, že mad. M. několikráte chtěla zadržeti ty výbuchy své neopatrné přítelkyně, která si byla umínila, že oblekne toho řevnivého a žárlivého muže do toho nejsměšnějšího kostumu, snad do kostumu nějakého „Modrovousa“, což se dalo souditi z toho, co jsem si já při tom všem zapamatoval, a pak, že jsem byl sám do toho jaksi zapleten.

A to se stalo dosti směšnou náhodou, zcela neočekávaně, a jakoby naschvál; v tutéž chvíli stál jsem dosti v popředí na terase, netuše ale v ničem zla a zapomenuv již zcela na všecka svá dřívější pozorování.

Pojednou jsem se jí ocitil na ráně; představila mne co nějakého vraha a skutečného soupeře pana M., tak jakobych byl vášnivě a horoucně zamilován do jeho ženy, načež chtěla ta moje trýznitelka přisáhati, volajíc stále, že jest o tom přesvědčena, že může i podati důkazů o tom, co dnešního dne v lese viděla.

Nemohla ale ani domluviti, neboť já jí přerval slovo právě v této zoufalé chvíli . . . Tuto chvilku ale měla právě ona vypočítanou, tak šibalsky připravenou ku konci, k čtveráckému zakončení celého tohoto boje, a tak krásně to měla nastudované, že se již již rozléhal kolem nesnesitelný chechtot a smích, který se nedal ničím již zadržeti.

A ač já již tak pomalu tušil, že ten smích není vlastně na mne namířen — přece jsem byl tak zaražený, tak smutný a polekaný, že s očima plnýma slz, bolu a zoufalství, celý udýchaný studem, dral jsem se dvěma řadami křesel, postoupil jsem až do předu a obracejе se k své tyrance, vykřikl jsem štkavým hlasem, plným zlosti a rozhorlenosti:

„A vy se nestydíte — tak hlasitě, v přítomnosti všech dám, mluviti takovou špatnou, vymyšlenou lež? Vy nejste již tak malinkou — a zde přede všemi těmi pány . . Co si o vás pomyslí? Vy jste již tak velkou — jste již vdaná! . . .“

Nemohl jsem ale ani dokončiti, — kolem mne rozléhal se nesmírný, ohlušitelný tleskot.

Můj výstup způsobil opravdové, nadšené furore. Mé naivní pohyby, mé slzy a pak to hlavní, že jsem se ujímal

pana M. — všecko to způsobilo ďábelský smích, že jest mně samotnému doposud, když si nyní na to vzpomínám, nesmírně do smíchu . . .

Zůstal jsem celý bez sebe, tváře mi jen jen hořely, a v tom zoufalství, nevěda si co počíti, schoval jsem obličej do dlaní a letěl ven; ve dveřích vyrazil jsem podnos jednomu lokajovi, ale nepovšimnuv si toho, letěl jsem dále nahoru, do svého pokoje. Vytáhl jsem ze dveří klíč, který byl zvenčí, a zamknul jsem za sebou. Udělal jsem dobře, neb všickni jakoby mne uštvati chtěli, letěli za mnou.

Netrvalo to ani minutu, a já za svými dveřmi slyšel hlasy všech těch nejkrásnějších našich dám.

Slyšel jsem jejich zvonkový, stříbrný smích, jejich hovor, jejich krásné hlasy; štěbetaly všecky najednou tak jako nějaké vlaštovičky.

Všecky, všecky do jediné mne prosily, žádaly, abych otevřel dvéře aspoň na minutku; zapřisáhaly se, že se mně nic zlého nesmí státi, ale že mne chtějí jenom celého zlíbati.

Ale — co se mi ještě hroznějšího mohlo státi — než bylo toto?

Já div neshořel studem za těmi dveřmi, schoval jsem svůj rozpálený obličej do peřin, a ani sebou již nepohnul.

Ony ještě dlouho klepaly, volaly mne, prosily, ale já byl ke všemu tomu hluchým a necitelným, jako jedenáctiletý hošík.

Co si mám nyní počíti? Všecko jest odhaleno, všecko jest prozrazeno, co jsem já doposud tak řevnivě střežil a tajil. Nyní na mne padne věčný stud a věčný dohled mne bude všude pronásledovati!

Abych ale pravdu řekl, neuměl jsem ani sám sobě říci, proč jsem se zlobil a co jsem vlastně chtěl skrýti před jinými; vím to ale přece: bál jsem se něčeho, a aby se toto něco nevyzradilo, o to jsem se strachoval a třásl jako lísteček.

Něco mně přece ale bylo posud nevysvětlitelno a to bylo: bylo-li moje jednání vhodné čili nic, bylo-li slavné nebo všední a hanebné jen, a bylo-li chvály hodné anebo opak toho?

Nyní jsem cítil v těch úzkostech a mukách, že jednání mé bylo směšné a hanebné! Vzdor tomu, že rozum můj mi stále říkal, že tento pocit vlastně není takým nelidským, tak hrubým a lživým, proto přece jsem byl celý zaražený a nešťastný; proces popírání se ve mně stále ozýval a nedal mi pokoje; nemohl jsem s ním ani souhlasiti ani jej zavrhnouti: byl jsem jako v nějaké mlze: slyšel jsem pouze tlukot svého srdce, a cítil jsem, že mu bylo ublíženo a proto jsem se rozplýval stále v slzách.

Byl jsem rozčílen: ve mně se bouřila nenávist zároveň s velkou nelibostí, které jsem dosud neznal, protože jsem poprvé v životě cítil opravdový bol, urážku a jakousi újmu na cti; a to bylo opravdu všecko tak ve skutečnosti, beze všech přídavků vám to vyprávím.

Ve mně, v dítěti, ozval se nyní poprvé neznámý, netknutý, necítěný posud cit, tak brzo touto události odhalený, a byl tím zároveň uražen první skutečný stud, ano byl tím též dotknut i první, možná že dosti vážný, esthetický dojem a pocit.

Arciť, ty posměvačky neznaly asi všecko to mé mučení.

K němu se přidala ještě jedna okolnost, která mne také ještě ke všemu soužila, ač jsem ji nijak nemohl rozluštiti — neb jsem se toho bál.

V celém tom svém bolu, ve svých úzkostech zůstal jsem ležeti na posteli, skrývaje stále tvář svoji do podušky: brzo mně bylo horko, hned mne zase mrazilo.

Mučily mne vlastně otázky dvě, předně, co asi viděla a co mohla viděti ta nehodná blondinka dnes v háji mezi mnou a mad. M.? A za druhé jsem se stále sebe tázal: jak, jakýma očima, jakými prostředky mohu se nyní já podívati do tváře mad. M., a nezhynouti v tutéž chvíli studem a zoufalstvím na místě?

Neobyčejný šumot a hluk na dvoře mne probudil z té mé ztrnulosti, ve které jsem se nacházel.

Vstal jsem a popošel k oknu.

Celý dvůr byl pln rozličných ekypáží, osedlaných koní a pobíhajícího služebnictva.

Zdálo se, jakoby všickni hosté odjížděli; několik jezdců sedělo již na koních; druzí pak rozsedali se do ekypáží.

Teprve nyní vzpomněl jsem na ujednanou vyjížďku, a hle, jakýsi nepokoj zmocňoval se pojednou mé duše; díval jsem se stále po svém starém, neohrabaném koníku, ale toho tam dnes nebylo; nepochybně že na mne již zcela zapomněli. Nevydržel jsem to — ale letěl rychle dolů, nemysle již ani na to nepříjemné sejití se se všemi, aniž na nedávnou svoji hanbu a ostudu.

Hrozná novina mne ale očekávala.

Dnes pro mne neměli ani místečka v ekypáži, ani žádného koně; všecko již bylo obsazeno, ujednáno, a já tedy musil ustoupiti jiným.

Měl jsem zase nový zármutek a proto postavil jsem se na zápraží a smutně se díval na dlouhou řadu vozů, kabrioletek, vozíků, ekypáží — v nichž nebylo ani malinkého koutečku pro mne, — a pak na vyparáděné jezdkyně, pod kterými se již koníci stávali nepokojnými.

Jeden z jezdců se musil jaksi opozditi. Čekali již jen na něho, aby se mohli vypraviti na cestu. U vchodu stál jeho kůň, hryze uzdidla a kopaje kopyty do země, stále se plašil a polekaně vyskakoval samou nedočkavostí. Dva podkoní ho drželi, každý s jedné strany, za uzdu, a ostatní se jaksi bázlivě od něho odvraceli v uctivou vzdálenost.

Dnes právě musila se přihoditi ještě ta neočekávaná událost, pro kterou jsem nemohl jeti s nimi.

Mimo to, že přijeli noví hosté a tak pobrali mně všecka místa i všecky koně, roznemohli se ještě dva jízdné koně, z nichž jeden patřil zrovna mně; byl to můj starý, neohrabaný koník.

Nebyl jsem ale samotným, který trpěl touto nešťastnou náhodou; pozoroval jsem, že pro našeho nového hosta, pro toho mladého, bledého muže, o kterém jsem vám již povídal, nebyl též již žádný jízdní kůň pohotově.

Aby se odvrátila všeliká nepříjemnost, musil se náš hostitel uchopiti všech prostředků: musil totiž nabídnouti hosti svému toho vzteklého, posedlého hřebce, arciť s tou poznámkou, že se na něm nijak jezditi nedá, a že by ho byl již dávno prodal, kdyby byl našel kupce na něho, ale právě pro tu jeho divokost a zpupnost ho nikdo nechce.

Varovaný host prý ale prohlásil, že jezdí výtečně, a proto že vsedne na kteréhokoliv koně, jen aby mohl jeti a nemusil zůstati doma.

Hostitel náš mlčel, ale já pozoroval, že se na jeho tváři jeví jakýsi šibalský, dvojsmyslný úsměv.

Poněvadž čekal ještě stále na vychloubavého tohoto hostě, neseděl sám ještě na svém koni, ale s netrpělivostí si mnul ruce a stále pokukoval po dveřích.

Něco podobného bylo pozorovati též na oněch dvou podkoních, kteří drželi hřebce, div se nezadusíce hrdostí a pýchou, že právě oni dva krotí takového koně, který pro nic za nic ubije člověka až do smrti, — a oni stojí zde s ním, před tváří všech hostí.

Něco, co se velmi podobalo ďábelskému úsměvu jejich pána, zračilo se i v jejich očích, které se stále víc a více koulely netrpělivostí a čekáním, jsouce stále upřeny na dvéře, z kterých měl vyjíti ten nově příchozí smělec.

Ano i ten kůň choval se tak, jakoby se byl smluvil i se svým pánem i se svými sluhy; stál zde hrdě a sebevědomě, jakoby cítil, že se na něho dívá tolik očí zvědavých, a jakoby se pyšnil zde přede všemi svojí pověstí, zrovna tak, jako když se nějaký prázdný větroplach pyšní svými kousky.

Zdálo se, jakoby vyzýval toho smělce, který se odváží na něho se posaditi.

Tento smělec se konečně objevil.

Přicházel, neohlížeje se kolem, ani oči nezvedaje se schůdků, a omlouval se v rychlosti, že nechal na se tak dlouho čekati: pozorně si při tom natahoval rukavice a teprve tehdy zvedl oči, když měl zvednouti ruku, aby uchopil opratě koně; pojednou se ale tento tak vzepřel, postavil se tak divoce na zadní nohy, že všickni přítomní se dali do ohromného křiku.

Mladý muž odstoupil, zlostně a mrzutě se podíval na divokého koně, který se třásl po celém těle jako list osykový, funěl zlostí a divoce kroutil krví zalitýma očima, stále se stavě na zadní nohy a zvedaje přední do ohromné výšky, jakoby chtěl vyletěti do vzduchu a vzíti s sebou i ty dva podkoní, kteří ho stále ještě drží za uzdu. Chvíli stál muž jaksi zaraženě: pak se zlehka začervenal nad tou malou překážkou, zvedl oči od země, a otočil se teprve kolem na polekané dámy.

„Ten kůň jest opravdu krásný!“ řekl jakoby pro sebe, „a dle všeho dá se souditi, že na něm jeti, bylo by velice příjemné, — ale . . . ale, víte vy co? Já na něm přece nepojedu,“ dokončil, obraceje se k našemu hostiteli s bodrým úsměvem, který tak dobře slušel té jeho dobré a rozumné tváři.

„Ale proto vás přece počítám mezi výtečné jezdce, přísahám vám na to, že mluvím pravdu,“ odpověděl vesele majitel nepřemožitelného koně, vroucně a jaksi uznale tiskna ruku svého hostě, „a to právě proto, že jste hned z prvopočátku poznal, jaké zvíře to jest,“ pravil vážně dále. „Pomyslete jen, já, který sloužil dvacet let u husarů, já ležel již třikráte na zemi pod jeho milostí, to jest, právě tolikráte, kolikráte jsem na něho vsedl . . . na toho darmožrouta. Můj drahý Tankrede, zde není pro tebe místa a lidí; nepochybně, že jezdcem tvým byl kdysi jakýsi Ilja Muromec, a ten nyní sedí na svém sídle ve vesnici Karačarové, a čeká, až ti tvé zuby vypadají. Odveďte ho! Nastrašil se již dost! Nadarmo jsme ho vyrušili,“ doložil hospodář — mna si spokojeně ruce.

Můžeme ještě dodati, že mu Tankred nepřinášel žádného užitku, a že byl jen tak nadarmo živen, kromě všeho toho ztratil ten starý husar při něm celou svoji jezdeckou slávu; zaplatil za něho, za toho ničemu, ohromnou sumu peněz, a on si vždycky vyjel z konírny jen tak, aby se pochlubil svojí krásou.

Ale proto přece byl nyní v nadšení, že si jeho Tankred nejen nezadal na své pověsti, ale polekal ještě jednoho výtečného jezdce, a tím si získal nových vavřínů.

„Co — vy tedy nepojedete?“ zvolala blondinka, které pro dnešek byl nutným její cavalier servant, „snad se nebojíte?“

„Ano, uhodli jste!“ odpověděl na to mladý člověk.

„A to povídáte tak vážně?“

„Ale poslechněte, snad byste nechtěla, abych si zlomil dnes ještě vaz?“

„Tedy se rychle posaďte na mého koně, toho se nemusíte pranic báti, ten jest velmi klidný a mírný. Budeme hned hotovi; oni nám v okamžiku přemění sedla! Zkusím toho vašeho koníka sama; to přece není možné, aby byl Tankred vždycky tak negalantním.“

Jak řekli — tak udělali! Ta čtveračka vyšvihla se hbitě se sedla, a poslední věta vyřknuta byla již na zemi, před námi.

„To špatně znáte mého Tankreda, když se domníváte, že dovolí, dáti se osedlati vaším, jeho nehodným sedlem! Ano, a vás ani k němu nepřipustím, nedovolím, abyste si porouchala svůj krček; bylo by ho věčná škoda!“ prohodil náš hostitel affektovaně, s velkou samolibostí a vnitřním uspokojením, které již dávno známo bylo; nebo celá ta jeho affektace, ano i poněkud ta hrubost jeho řeči (což vlastně dle jeho mínění mělo býti znakem dobráctví, a pak znakem starého vojáka), ta se jistě vždycky musila líbiti dámám, jak se domýšlel.

To byla arciť jeho vlastní fantasie; byl to jeho zamilovaný a nám všem již dobře známý koníček.

„Nuže, ty plačtílku, neměl bys snad ty chuti zkusit, jak se na něm jezdí? Viděla jsem, že bys byl tak rád jel s námi,“ — řekla chrabrá jezdkyně, zpozorovavši mne opodál stojícího a ukazovala mi Tankreda, — hlavně proto, aby tak nadarmo nebyla slezla s koně; aspoň mne chtěla trochu poškádliti, když jsem jí tak přišel na oči, a když se jí prve nepodařilo.

„Ty jistě nejsi takým jako . . . což mne napadá, tys známý již hrdina a jistě se styděti nebudeš; a zvláště když se na vás, překrásné páže, budou dívati . . .“ doložila ještě, otočíc se rychle po ekypáži, která stála po blízku nás a ve které seděla mad. M.

Nenávist a jakýsi cit pomsty zaléval mé srdce hned v tom okamžiku, když jsem viděl, jak ta překrásná amazonka popošla k nám s úmyslem, aby si vsedla na Tankreda . . .

A proto nemohu ani vypověděti, co všechno jsem pocítil při tomto vyzvání té nezbednice. V tomtéž okamžiku, když jsem zpozoroval a poněkud pochopil ten její pohled na mad. M., tu jsem zrovna celý svět nenáviděl.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

„Charakterní obrázek z ruského života.“

Redakci „Lumíra“ v Praze!*)

O jednoaktovém „charakterním obrázku z ruského života“, zvaným „Anatomové“ a napsaným od Karla Kukly (provozováno poprvé v českém Národním divadle dne 18. dubna t. r.), podal již váš divadelní referent krátkou zprávu v minulém čísle „Lumíra“. Nepochybuji, že se stanoviska uměleckého stačí krátká tato zpráva úplně a nechci opětným vracením se k této hře v dopisu obšírnějším činiti z myšky slona, jinými slovy přikládati této práci se stanoviska esthetického nějaké zvláštní váhy a důležitosti, kteráž jí nijakým způsobem nepřísluší. Avšak jedná se mi o věc, o to, že kus ten hrál se na českém velkém Národním divadle a tedy jaksi i obsah jeho jménem národa sankcionován, za druhé pak, že kus jest rázu takového, že v kruzích ruských, náhodou v Praze přítomných, a v kruzích vlastenců českých, ruské opravdové poměry znajících, způsobil opravdovou a odůvodněnou nevoli, za kterouž dlužni jsme nejen ruskému národu, ale i sobě satisfakci. Dovolte mi tedy, abych úplně věcně pojednal znova o tomto „charakterním obrázku z ruského života“ a ukázal, jak mělká, povrchní, ano do jisté míry vyzývavá to práce, která na úkor dobré pověsti a dobrého mravu sbratřeného nám velikého národa šla přes jeviště velkého divadla Národního.

Uplynulo již šest měsíců od otevření Národního divadla, a repertoir divadelní nepodal nám posud ničeho z ruské dramatické literatury.**) Jeť dramatická literatura ruská bohatá — repertoir Petrohradských a Moskevských divadel skládá se téměř výhradně z původních kusů; překlady z cizích literatur vyskytují se na ruských jevištích velmi zřídka, mnohem řidčeji než u nás. Pro provozování oper jsou v Petrohradě a Moskvě zvláštní budovy, tak že dramatická představení dávají se tam každodenně a poptávka po dramatických *původních* kusech je velmi veliká.

Chce-li tedy naše divadelní ředitelství předvésti nám na scéně obrázky z ruského života, třeba pouze sáhnouti k ruské literatuře samé, která kromě toho, že líčí věrně *skutečné* ruské společenské poměry, v mnohých svých výtvorech jeví též značnou dovednost v scénickém a úchvatném spracování děje, jakož i psychologickou hloubku v líčení povah a vášní lidských.

Tu najednou vyskytne se na repertoiru našeho divadla „charakterní obrázek“ o ruském životě a sice je to obrázek z péra českého, jemuž dán název „Anatomové“. Anatomové — řekli jsme si — musí míti přece do sebe velkou cenu, již proto, že byli uznáni za hodny, aby vystoupili na jeviště našeho divadla, na něž prý pouze kusy vynikající mají přístup. Než v „Anatomech“ jsme se sklamali. Již *poklesky v pojmenování jednajících osob* vzbudily v nás domněnku, že skladatel charakterního obrázku asi málo zná právě tu společenskou třídu, o níž hodlal podati charakterní obrázek. Bohatou vdovu nazval: „*Paní Katuše Aleksandrovna Kuzmičová*“. — Poklesek je ten, že „paní“ je zde úplně zbytečné, neboť užívá-li se pojmenování dle otce — ótčestvo = jméno otcovské — jako zde, totiž Aleksandrovna — tu již s tímto uvedením ótčestva vzdávána jest dotyčné osobě tatáž úcta a zdvořilost v oslovení, jakž to v češtině vyjadřujeme slovem paní. Nemístné je též užívání jména Katuše (správně Kaťuše, s měkkým *t*) — je to zdrobnělé ruské jméno Kateřina, asi jako naše Kačenka: než zdrobnělá jména ve spojení s jménem otcovským nikdy se neužívají. Máť tedy býti místo: Paní Katuše Aleksandrovna Kuzmičová — prostě: Kateřina Aleksandrovna Kuzmičová. Kaťuše t. j. Kačenka, říká domácí paní služce aneb děvčátku malému; dále oslovují se zdrobnělým jménem blízcí příbuzní, muž svou ženu, matka dceru; jakmile však užívá se pojmenování dle otce, t. j. zdvořilé oslovení, užívá se vždy jméno nezdrobnělé, tak jako u nás na adresse na psaní neb v úředním spise nikdo nenapíše na př. Kačence Součkové, nýbrž Kateřině Součkové. — Též mohou Rusové prostě říci: „gospoža Kuzmičova“, pak ale neužívají při tomto obratu dotyčného pojmenování dle otce. Toto vázání příjmení s jménem „gospoža“, „gospodin“ je utvořeno dle západoevropského způsobu „paní“, „pán“ a užívá se pouze v románech, přeložených ze západních cizích literatur; sebe však v hovoru Rusové vždy oslovují svým jménem a jménem otcovským, a náleží to k dobrému tonu, opakovati v hovoru často tuto titulaturu, rovněž jako Francouzové v hovoru často opakují své monsieur. Ustavičně tedy slyšíš: „Katerina Aleksandrovna“, načež takto oslovená dáma i tebe ustavičně tituluje na př. „Pavel Antonovič“.

Dále čteme v osobách: „Feodor, její syn, posluchač lékařství.“ — Vedle jména Feodor opominul skladatel uvésti pojmenování dle otce, neboť Feodor je v kuse oslovován od rozličných lidí a ti přece pouhým křestním jménem posluchače lékařství osloviti se neosmělí; dlužno bylo tedy napsati Feodor Petrovič, Feodor Ivanovič atd.

Dále čteme: „*Iljuše, vnučka Nikolajevičova.*“ To je též poklesek, mělo býti uvedeno i otcovské jméno vnučky této, neb v kuse je oslovována od rozličných osob a ty přece bez otcovského jména slečnu z venkova osloviti se neosmělí, byla by to hrubá urážlivá familiárnost, kteréž v ruském saloně, u bohaté Petrohradské vdovy nikdo se nedopustí. Dále dlužno psáti buď: „vnučka Taratajeva“, aneb „vnučka Vasilija Nikolajeviča“, neboť Rus nikdy neoznačuje osobu pouhým otcovským jménem, nýbrž vlastním jménem a spolu i jménem otcovským — aneb označuje osobu pouhým příjmením, když neví křestní jméno a otcovské jméno této osoby.

Též v kuse samém oslovují se osoby často pouhým otcovským jménem, často je slyšeti: Nikolajeviči! (místo Vasilij Nikolajeviči!), což je nemístné, neboť děj se koná v Petrohradském saloně, kde formy zdvořilosti velmi přesně se zachovávají. Oslovení pouhým Nikolajeviči! je slyšeti nanejvýš ve vesnici, na veselkách, když rolníci jsou již v dobré náladě, než i ti obyčejně se oslovují jménem vlastním a otcovským jménem, rovněž jako vzdělaná třída ruské společnosti.

Konečně jméno skladatelem užívané pro vnučku Taratajeva — Iljuše, Iljuška, je *jméno mužské*, česky Eliášek! Ženské jméno „Eliáška“ v ruštině není. Na jevišti při pathetickém výjevu na konci kusu, když Feodor vnučce Taratajeva vyznává svou lásku, činí to na diváka přesměšný dojem, slyšícího, že děvče je oslovováno mužským jménem Eliášku! Kdyby tvůrce Anatomů aspoň byl četl výtečný román „Oblomov“ od Gončarova (do češtiny je též přeložen), byl by se vyhnul tomuto komickému poklesku — Oblomov v románu tom bezpočtukráte nazývá se Ilja, Iljuša a tvůrce Anatomů byl by se dověděl, že Ilja, Iljuša jsou jména mužská. Román tento měl by aspoň býti znám tomu — toť přece není mnoho žádáno — kdož se pouští do spisování charakterních obrazů z ruského života. Pokřtěmež tedy sami vnučku Taratajeva — Anna Iljinišna (dejme totiž tomu, že otec její jmenoval se Ilja, Eliáš) i má tedy býti psáno v osobách místo Iljuše, vnučka Nikolajevičova — „Anna Iljinišna, vnučka Vasilija Nikolajeviče“. Je-li vnučka tato dcerou statkáře, jakž aspoň z kusu jsme vyrozuměli, pak nikdy nepřijde na návštěva do Petrohradu v prostém národním kroji, nýbrž oblekne se tak, jak se vůbec nosí Petrohradské dámy, vždyť kroje národní, rozličné dle jednotlivých místností, jsou v obyčeji pouze v rolnické třídě. Národní kroje objevují se na ruských jevištích jen tehdy, kdy děj se koná v ruských vesnicích.

Dále čteme v osobách: „Věra Voroncova, posluchač lékařství.“ Opět vynecháno zde jméno otcovské. Jak tedy oslovují Věru v Petrohradském saloně? — Pouhým vlastním jménem! To však je urážlivé a v ruském saloně něco takového ani není možné. Je to skutečně urážka posluchačky lékařství, když Taratajev ji oslovuje: „Věro! ale co je to?“ a není divu, že Věra tuto urážku mu vrací slovy: starý hlupáku atd. Opatřme tedy posluchačku lékařství nějakým otcovským jménem, na př. Petrovna, má tedy býti: „Věra Petrovna Voroncova, posluchačka lékařství.“ My užíváme slovo posluchačka a ne posluchač, neb i v ruštině užívá se v tomto smyslu vždycky ženského ukončení: slušatelnica, posluchačka.

*) Dopis tento, docházející nás od muže, který dlouhá léta na Rusi meškal a měl příležitost seznati ruskou společnost, milerádi uveřejňujeme, jsouce ochotni i v jiných divadla, literatury a umění se týkajících věcech uveřejňovati dopisy podobné, ať pocházejí od kohokoliv, jen když psány budou věcně a opravdově. Redakce »Lumíra«.

**) Pokud víme, starala se divadelní správa dosti o opatření ruských her, avšak dosud bezvýsledně. Redakce.

Dále čteme v osobách: „Ivan Krapotkin, sluha vdovy Katuše.“ Zde příjmení Krapotkin je zbytečné; u sluhů užívá se na Rusi pouze křestního jména. Sluha vdovy Katuše — je nemístné, má býti „sluha Kateřiny Aleksandrovny Kuzmičové“.

Dále čteme: Děj v Petrohradě u vdovy Aleksandrovny za doby nynější. — Má býti: „u vdovy Kateřiny Aleksandrovny Kuzmičové“. Skladatel charakterního obrázku užívá jednou „u vdovy Katuše“ — podruhé „u vdovy Aleksandrovny“ — což velmi charakterisuje neznalost těch nejobyčejnějších zvyků společenského života ruského. Též dobu děje dlužno určiti důkladněji, než jak skladatel to učinil poznámkou „za doby nynější“. Od roku 1872 počínaje, totiž od toho roku, kdy byly založeny v Petrohradě při mediko-chirurgické vojenské akademii ženské lékařské kursy, osoby jako Voroncová jsou nemožné — neb jakmile vláda vzala sama do svých rukou vyšší vzdělání ženštin, zmizely osoby Voroncovského rázu beze stopy z veřejnosti. Mělo tedy býti řečeno: Děj okolo roku 1870. — Než o tom promluvíme ještě později.

Osoby v „Anatomech“ utrpěly by tedy následující zasloužené změny:

Kateřina Aleksandrovna Kuzmičová, bohatá vdova.
Feodor Petrovič, její syn, posluchač lékařství.
Vasilij Nikolajevič Taratajev z Novgorodu.
Anna Iljinišna, vnučka Vasilija Nikolajeviča Taratajeva.
Věra Petrovna Voroncova, posluchačka lékařství.
Ivan, sluha Kateřiny Aleksandrovny Kuzmičové.
Děj v Petrohradě v saloně Kateřiny Aleksandrovny okolo roku 1870.

Vyhrne se opona. První, kdo na sceně se objeví, je podnapilý sluha s hodně červeným nosem, jenž radostně vypravuje, že si přihnul, že tu vodku má hrozně rád, dělá chybné kroky, leckdy se motá, zcela familiárně mluví s jednajícími osobami o své podnapilosti a je opilý po celé trvání kusu. Je tu něco charakteristicky ruského? Sotva — neb v Anglii, Hollandsku, Dánsku, Švédsku pije se kořalky ještě více než v Rusku. Opilý sluha v ruském saloně je skutečně něco neobyčejného, nebo sluha, jenž při konání své služby není střízliv, bývá propuštěn, neřku-li aby panstvo s ním žertovalo o vodce. Podnapilý Ivan v „Anatomech“ hodil by se do Offenbachovské operetty, která směšným a karikaturním přeháněním míní obveseliti a rozesmáti mělké obecenstvo, do Petrohradského salonu však nenáleží. Prý v ruských románech též vystupují opilí sluhové! — ano, ale romány tyto pocházejí ještě z doby nevolnické, z roku 1830—1846. Nikdy nenalézáme takového opilého Ivana v salonu v románech Turgeněva, Gončarova, Lva Tolstého a novějších ruských románopisců. Sluha v Petrohradském saloně má na sobě černý šat a ne jakousi fantastickou směsici selského a městského obleku — on je člověk skromný, pokorný, tiše vykonává rozkazy, krátce odpovídá na otázky a jeví vždy velkou úctu před panstvem. Ivan v „Anatomech“ není tedy kreslen dle skutečnosti.

Oblek Taratajeva z Novgorodu též je nepravý. Je-li Taratajev kupec, jak by se souditi mohlo ze způsobu jeho mluvení, z jeho prostinké dobráckosti a živého, fraškovitě veselého tonu, pak má míti i zevnějšek kupce — dlouhý černý kabát, sahající přes kolena, dlouhou, plnou bradu, a přímo do zadu česané vlasy. Je-li Taratajev statkář (nebo v kuse se praví, že Feodor půjde s vnučkou Taratajeva sedlačit), pak má míti salonní, černý šat, jako Feodor, domácí syn. V tom obleku, jaký má Taratajev, ani kupec ani stakář v Petrohradském salonu se neokáže, to není ruský oblek. Ve vysokých botách též nikdo do salonu nepřijde, sluha by mu vchod do salonu zabránil, ovšem ne takový sluha, jako Ivan v „Anatomech“, jenž sám vězí ve vysokých botách a chybné kroky v nich dělá. Že vnučka Taratajeva ve vysokých botách vystupuje, je zcela nepravé, nebo vysoké boty k národnímu kroji ženskému ani nenáležejí. Tvůrce „Anatomů“ málo takových maličkostí dbal; aby udělil svému kusu „ruský“ ráz, obul většinu jednajících osob do juchtových bot a nutí Taratajeva k stálému máchání rukou kolem obličeje, t. j. k ustavičnému dělání pravoslavných křížů, — což je směšné přehánění a nedá se ničím odůvodniti. Rus křižuje se jen v jistých případech, na př. když se pokloňuje před svatými obrazy, v kostele, při modlitbě, když sedá za stůl k jídlu, — když potká pohřeb; když jde okolo domu, v němž je nebožtík, zřídka kdy však v obyčejném hovoru. Kupec a rolník křižují se též, když vstoupí do cizího pokoje, klonice se při tom před svatým obrazem, pověšeném v úhlu jizby. Než také podrobnosti, jako křižování, lze zcela vynechati na jevišti a též ruští dramatikové tak činí. Nepravé jsou výkřiky rozhorleného Taratajeva: matičko Moskevská, — mluví se sice v básních a v hovoru lidu o matičce Moskvě, o bělokamenné matičce — než výkřiku toho co výrazu rozhorlenosti se neužívá, též se neužívá výkřiku: rodičko kazaňská, aneb: „u všech nespasených čertů“ a mnoho jiných podobných výkřiků, plynoucích z úst dědouška Taratajeva. Osobnost Taratajeva je tak mlhavě a povrchně nakreslena, že nelze říci, je-li to ruský kupec nebo venkovský statkář, a přece tyto dva stavy na Rusi velmi přísně od sebe se liší. Ruský kupec tvoří zvláštní uzavřenou třídu na Rusi, mající své prastaré zvyky a obyčeje, svůj zvláštní byzantský středověký názor světa, jakž to tak řízně líčí ve svých dramatech Ostrovský a ve svých povídkách Pečérský. Ruský kupec vdá vnučku svou opět jenom za kupce, a dává jí proto i přiměřené, zcela povrchní vzdělání, čím starší je taký kupec, tím houževnatěji drží se předsudků svého stavu. Taratajev nemá však v svém jednání nic společného s ruským kupcem, ale též ne s venkovským ruským statkářem, jenž vzděláním je již synem své doby a co člověk osvícený s posluchačkou lékařství jinak by promluviti dovedl. Hledíš tedy, hledíš, nevěda do které třídy ruského lidu vřaditi tohoto předobrého a srdečného stařečka, jenž ustavičně přebíhá po jevišti, hodně sice kleje, ale ne tak jako klejou Rusové — ti posýlají všecko k čertu, Taratajevovi je toho málo i posýlá všecko k tisíci *nespasených* čertů. Z toho je viděti, jak dědoušek je dopálen, chystá se na tu Věru, že prý jí bude mluviti do duše atd. Věra právě v tom na scénu přichází, čtenář očekává nyní zajímavý dialog — než chyba lávky, pramen výmluvnosti u Taratajeva najednou vyschne, po několika slovech, k Věře pronešených umlká a to tak nenadále, jakoby očekávaný dialog někdo byl nemilosrdně z kusu vyškrtl. Stalo-li se to, pak tímto škrtnutím připraveni jsme byli o výstup velmi výrazný a o celou řadu výkřiků Taratajevových, na Rusi neužívaných, a obecenstvo, uvedené již opilým Ivanem do dobré nálady, bylo by ještě více se bavilo. Nemístné užívání -iču a -eču též nepřidává obrázku ruského rázu, aniž pití čaje, k němuž je odsouzen posluchač lékařství Feodor, jenž se stal těžkomyslným od toho, že „při pitvání nenašel v srdci duši, nýbrž pouze svaly“ (sic!) neb teď vidí prý, že s člověkem po smrti vše se končí, jako se zvířetem atd. Toto úryvkovité odříkávání otřepaných a nesmyslných frási, kteréž předpokládají neobyčejně mělký rozum v tom, kdo je za pravdu přijímá, nečiní Feodora sympathickým zjevem, neb mimovolně divák se táže: jakž může posluchač lékařství, zdravým rozumem dařený, žádati na anatomii, aby mu dokázala jsoucnost duše, trvání člověka po smrti — kteréžto metafysické otázky do oboru lékařských věd ani nenáležejí! Aby byl Feodor trápen těmito otázkami a pochybnostmi, nebylo třeba činiti z něho anatoma; těmito pochybnostmi trápeno je množství lidí, kteří po celý svůj život v anatomickém sále nikdy nebyli — a právě anatomové těmito pochybnostmi nejméně jsou trápeni. Jak takový člověk zcela opravdově mohl pomýšleti ještě na věci zcela pozemské, na př. na sňatek s posluchačkou lékařství, která prý „ho vlastně k nevěře svedla!“ — to vše nelze si dobře představiti.

(Pokračování.)

Listárna redakce.

Rukopisy nevracíme. Neuveřejníme práce zaslané pod známkami: „C-mol“. — „—r“. — „F. P. (List ze života.)“ — „D.“ (O jestli kdy . . .) — „Z. Z.“ — „J. K.“ (Noc . . .) — „V. H.“: Dopisů anonymních užiti nemůžeme.

Listárna administrace.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy **„Voloček & Rassl“**.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové.

Listy přijímame jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každeho měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. | 20. května 1884. | ČÍSLO 15.

Bedřichu Smetanovi.

(12. května 1884.)

uch zástupů a potlesk, slávy hřmění
jest pouhé nic nad vykonaným dílem,
kdy síly svoje měří duch svým cílem
a v stínech noci vítá záblesk denní.

Hrot záští, úsměchu a pohanění
jest ještě míň ve tvůrčím vzruchu čilém,
kdy v hrdosti a s neskloněným týlem
se žije za ideal, pro umění!

Tys poznal obé. Silou svého ducha
jsi dále šel a tam jsi tvořil světy,
kde jiným zívala směs pustá, hluchá.

A květy sypals v šero lidských cest.
Co naše teď jsou na Tvou rakev sety
v ty, které trháš v symfonii hvězd?

Jar. Vrchlicky.

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

Několik let je tomu již, co jsem si umínil napsati tuto báseň. Nejdříve dočetl jsem se o sv. Brandanu v Renanově článku o keltické poesii, který mě tak vzrušil, že jsem neodolal i docela několik frasí z něho, jen málo změněných, do své básně vplésti. Později dostala se mi do rukou starofrancouzská báseň z dvanáctého tušim století, která mě nadchla, a kterou jsem vzal za podklad svého vypravování. Četl jsem ji tak často, že mi ne sice doslovně, ale věcně úplně do paměti vešla, a tak stalo se, že v mé práci patrné za sebou zanechala stopy. Za dlouhé jedné zimy, strávené v odloučenosti na venkově, zabýval jsem se poněkud studiem starých irských a bretoňských zpěvů, ovšem jen v překladě, nuže a všechny tyto keltické reminiscence splynuly ve mně v malý epos, který jsem si přetvořoval stále v mysli, tu ujímaje látky, tam přidávaje episod, jako na př. onu o králi Abgaru a jiné. Pořáde ale jsem se jaksi ostýchal napsati, o čem jsem snil v těch našich lesích, smutných a hlubokých, které mi tak živě šumění moře připomínaly, když zimní větry jimi klátily. Ostýchal jsem se, protože celá ta věc se mi zdála příliš „blankytnou“ v době páry, elektřiny a — „duchaplné“ kritiky. Nějaký čas zapomněl jsem na sv. Brandana. Tu stalo se, že nevýslovně dojímavé, horoucí a veliké výtvory Giotta, Fra Angelica, Luky della Robbia ve mně dávné upomínky na básnické sny keltických mnichů vzbudily, a rozjímaje ve Florencii, v Sieně, ve Fiesole a především na Aventině v tichu středověkých, dílem opuštěných nyní klášterů, ucítil jsem v sobě přemocnou irrupci „blankytu“, a ubohá moje kelticko-křesťanská odyssea spatřila tak světlo dne. Řekl jsem si konečně, že by bylo podlostí proto mlčeti, že nemohu na akklamaci davu počítat. Rád spokojím se s obecenstvem malým, a především připisuji báseň svou jedné duši čisté a idealní, prosté a pravdivé, jako dítěte, ale zmítané a nešťastné, která se následkem divných okolností o mém věnování tak málo doví jako o hloubce mého soucitu s jejími osudy!

V Římě, v březnu 1884. J. Z.

HLAVA I.

Jak svatý Brandan na cestu se dal.

Hod vánoční se slavil v klášteře,
kde svatý Brandan zvolen opatem;
on dlouho zdráhal se, se slzami
své bratry prosil, by tu důstojnost
ne jemu vnucovali, jinému
že lépe slušela by, v pokoře
on žít že chtěl a v stínu, v modlitbě,
vždyť proto odřekl se nároků
na slávu světa, neboť pocházel
on z rodu královského v Erině.
Však marně prosil, oni násilím
jej stanovili přece opatem.
Již tomu rok, a svatým příkladem
on vedl je po dráze ku blahu,
a oni za ním tiše kráčeli
jak svatí magové, již z východu
kdys světlou hvězdou, Bohem rozžatou,
do Betlehema byli vedeni.
Dlel svatý Brandan stále v modlitbách,
za jiné modlil se, a na sebe
si málo zpomínal; však člověkem
přes všechnu svoji svatost přec jen byl,
a proto v hloubi duše klíčilo
mu přání osobní jak tichý květ,
a mnohý vzdech mu se rtů mimoděk
se dral a mísil v jeho pobožnost.
To přání, které tak ho tížilo
a často v šero snů ho vábilo,
to přání jeho bylo: uvidět
svým lidským zrakem onen blahý kraj,
kde člověčenstva kdysi býval ráj
než ďábel svábil naše rodiče;
to přání bylo, nivy uvidět
ty luzné, jimiž duše blažených
se nesou jako letní oblaka,
to přání bylo v propast nahlednout
na okamžik, a jako letem jen,
kde andělé, jež svrhla bezbožná
a neskrocená pýcha, v plamenech
své žhavé slzy roní v závisti.
To přál si svatý Brandan uvidět,
by takto zrakem lidským obsáhl
ty divy všechny, které stvořil Bůh
buď v lásce k tvorům svým, buď sedaje
na soudný stolec s váhou odměny.

Když nyní štědrý večer nadešel,
a hvězdy venku plály nad sněhem,
a v refektáři v krbu kamenném
strom celý hořel, plně velkou síň
svým praskotem a vůní doubravy,
když po večeři v svatém veselí
kol ohně mniši shromáždili se,
a jako děti prostí s úsměvem
svá přání jevili a doufali
na polo žertem, polo opravdu,
že splněna jim budou tuto noc,
tu vzplála náhle v duši Brandana
ta dávná touha opět, vidět ráj,
a mimoděk, ač slovem neoděl
svou tichou žádost, Boha poprosil
jen povzdechem a bleskem myšlénky,
by zjevil mu, jestli to není pych,
a jestli podniknout tu plavbu smí
do neurčita, v bajné končiny.

V tom okamžiku zazněl v chodbách zvon
a bratr vrátný spěchal otevřít;

když vrátil se, s ním vešel mnichům host.
Byl stařec to vysoké postavy,
ač nakloněné břemenem svých let,
vous bílý spěl mu k pasu, obočí
jak mraky slepé oči stínilo,
a harfa dávných bardů sloužila
mu za berlu, když kráčel síní teď.
„Buď vítán,“ pravil Brandan vstávaje
a nabízeje hosti křeslo své
u zářícího krbu, podal pak
mu číši plnou vína, stříbrnou,
na jejíž obrubě sbor andělů
se pestřil z jemné smalty souladně.
Když stařec sed' a rty své ovlažil,
děl Brandan takto s milým úsměvem:

„Než promluvíš, již vím, kým, starče, jsi.
Tvá harfa mluví za tebe a dí,
žes jeden z těch, již vymírají už,
žel Bohu, na zeleném Erinu!
Tys jeden z pěvců, kteří v doubravách
od druidů dávných pět se učili,
jsi dědicem pradávných podání!
Když víra pravá k břehům Erina
na zlatých křídlech přiletěla, hle,
tu vítali ji druidi s nadšením.
Vždyť zraky jejich dávno hledaly
tam vysoko na klenbě nebeské
tu spasnou hvězdu, kterou tušili!
Když zjevila se, poznali ji hned
a v němém zbožňování klekli v prach.
Zpěv jejich změnil se, ne k bohům víc,
však k jedinému Bohu vznášel se,
a všechna touha, všecko tušení
o nekonečné lásce vzplanulo
jim v hrudi v jasnou píseň poznání.
Druid stal se knězem, z úst mu plynula
ta stará moudrost s novým významem.
Jak zlatý řetěz dřevní podání
od posvěcených rtů mu linulo
do sluchu žáků, které vyvolil,
ten řetěz pojil dnešek s včerejškem,
a dávná sláva zpěvu irského
se přioděla rouchem posvátným.“

Na tato slova stařec odvětil:
„Co pravils, pravdou jesti, opate,
však posledním já druidů dědicem.
Ten zlatý řetěz zpěvu dávného
jest přerván, bezbožný ho přeťal meč.
Já stojím nad hrobem, a druidů zpěv
do hrobu klesne se mnou. Staniž se!
Vše dozná konce. Studnou hlubokou
svět stvořený je, z které pije Smrt,
ta tvrdá nutnost, matka žalosti!
To výrok v šedém věku hlásal již.“

Tak stařec děl a nořil v dlaně líc,
když hlavu pozved', slzy padaly
mu hojně s očí vyhaslých, pak děl:
„Ty prominеš mi, hostiteli můj,
že vánočního svátku ruším klid?
Mě schvátil žal. Chci veselým však být,
vždyť přišel jsem, bych krátil chvíli vám.
Mně Merdok říkají. Jsem stár a chud,
však Boha chválím přec. Když zapadá
do moře slunce, na práh vycházím
své chatrče a zpívám s vlnami
o závod psalmodie v únavu.
My spolu pláčem též, moře a já,
a když nás schvátí divokost a žal,
my spolu klneme a k nebesům
svá proklínání hřmíme společně.
Vždyť on nám oběma tak drahým byl,
můj syn, můj syn, než nám ho vyrvali.“
A Merdok zaúpěl a zakryl tvář,
a harfa padla s těžkým povzdechem
svých praskajících strun.
„Buď tobě klid,“
děl Brandan tiše, „duše ubohá!
O božích pomni muk a skroť svůj žal!“

„Ach Brandane,“ děl Merdok, „odpusť mi!
Sám nechápu, co se mnou děje se.
Já klidеn byl a vesel celý den,
až v okamžik, když vkročil jsem v tu síň.
Slyš, Brandane,“ teď šeptal tajemně,
„krev cítím v tomto domě, smrt je zde,
a černý hřích, a boží prokletí!
Ta krev, jež naplňuje síně vzduch,
jest krví mého syna! Vrah je zde!
Můj slepý zrak ho vidí! Duše má
ho tuší, ruce moje svírají
se křečovitě, chtějí rdousit jej!“

Tak zvolal hlasem pláčem dušeným
a těžce pad', jak mrtvý u krbu.

Hned mniši všickni spěli na pomoc,
však jeden z nich, jejž zvali Luciem,
bled jak ten stařec sám, a zasmušen
se tiše vzdálil z kruhu bratrů svých,
a zmizel v stínu dveří dubových.
V tom zmatku nikdo z mnichů nevšiml
si toho odchodu, jen Brandan sám
líc zbledlou jeho zahlid' zmatenou.

Když Merdok zase nabyl smyslů svých,
jal mluvit se o mnoho klidněji:
„My žili šťastně tak, já a můj syn,
na břehu moře. Ono vidělo
jej růst, a bylo jeho kolébkou.
Když léta prchala, tu jinocha
na modrém hřbetu často nosilo
do dáli k ostrovům, na potulkách,
jež miloval, a jako přítel vždy
mi věrně, bez pohromy vracelo
to dobré moře, drahý poklad můj.
Dar zpěvu poskytl mu štědře Bůh,
on zpíval z hloubi duše přečisté
a všude vítaly ho ostrovy,
jak mladé slunce z vod se nořící
Když mužem stal se, pojil k sladkosti
svých zpěvů sílu, velký nebes dar.

a dál a dál se pouštěl v širý svět,
a každou plavbou rostla odvaha.
A jednou po tři léta neviděl
jsem jeho tvář, a kvílel v úzkostech,
neb myslil jsem, že v dáli zahynul.
Tu vrátil se, a záře linula
mu s líce jako snivé světlo s hvězd,
a oko jeho bylo blouznivé
a stále obráceno k azuru,
a hlasem, v kterém cosi chvělo se,
jak stříbro zvonu v době klekání,
mi pravil tiše, téměř šepotem:
„Již nikdy více odtud nepůjdu,
chci s tebou dlít a věčně děkovat
za velkou milost Bohu. Otče, věz,
já viděl po útrapách plavby své,
jak v mlze, v dáli, dávný lidstva ráj,
já slyšel kůry pěti andělů,
já dýchal vůni květů édenských,
jež vánek přinášel mi na moře."

(Pokračování.)

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

III.

Na první pohled jsem poznal, že jsem se neklamal, představuje si cestou bydliště strýcovo. Ano, pokoj starého mládence učence. Všude plno, místa málo, ač pokoj byl značně prostranný. Stěny plny obrazů a rytin, v koutě příruční knihovna, vedle psací stůl, kolem něhož na zemi několik foliantů ve staré vazbě v polohách nejrozmanitějších. Také pohovka byla do polovice knihami zarovnána. Nábytek starobylý, židle a několik fauteuilů sem tam bez ladu rozestavených, pokryty byly papíry, knihami a divným nějakým šatstvem. Pozoroval jsem na první pohled, že je rozmanitých a to živých barev, a také v posledním zásvitu denního světla padajícího sem od západu dvěma okny zablesklo se tu tam stříbrolesklé na něm krumplování a svit zlatých poret.

Uprostřed těch fauteuilů a židlí stál zády ke mně a obličejem k oknu muž nějaký. Vypadal jako vetešník ve středu divného toho haraburdí a to tím spíše, an prohlížel proti světlu nějaký frak nebo kabát z růžového hedvábí, plný při krajích bohatého, svítivého krumplování. Zajisté již zapomněl, že někdo zaklepal, neboť nyní, když jsem vstoupil, ani se neohledl. Čeho jsem si také hned všiml, byly šedivé, husté vlasy divně sčesané. Nad celým čelem tvořily do zadu jednu kadeř, jakoby byly navinuty, a nad každým spánkem také kadeř, jako vídáme na podobiznách z konce minulého století. Té strýcově hlavě copánek jen scházel. Místo něho bělala se v týle a na límci kabátu tkanička od náprsenky, kterou že nosí, dle tohoto jsem soudil.

Pozdravil jsem hlasitěji. Tu se konečně obrátil. Ano, je to strýc — poznal jsem ho dle podobizny, kterou matce před třemi roky zaslal. Tvář bezvousá, hladko holená, vráskovitá, čela vysokého, pěkného. Zpod hustého, šedivého obočí utkvěly na mně teď jeho tmavé, jasné oči. Pověděl jsem, kdo jsem. Vážná a jako zamyšlená jeho tvář ožívla.

„Pojď dále, synu, pojď" — to byla první jeho slova, a chopiv mne za ruku hleděl mi do tváře. Pojednou se usmál a jal se hladiti mou pravici.

„So, so, jsi hodně do Chládkova rodu" — a tu mne zas jako malého klučinu po hlavě pohladil. „Ano, oči a ten rovný nos, zrovna jako nebožka Frantina." — To myslil svou sestru, mou nebožku bábu. „So, so, to jsi hodný, žes přišel. — A co dělá Anninka, maminka? — Pojď, sedni si."

Nebylo skoro ani kam. Bez milosrdenství shodiv několik výtečníků v tuhé vazbě na parkety, usadil mne na na pohovce. A teď nastalo vyptávání. Ptal se po přátelích a svých známých z mladých let. Já byl čím dále tím více v rozpacích. Skoro pořád musil jsem na jeho otázky odpovídati:

„Toho, pane strýčku, jsem neznal." nebo: „ten už umřel." — A těch bylo nejvíce. A strýc jen vždycky své „so, so", a ptal se na nového, až pak vyslovil sumu toho všeho velmi pravdivě: „Holečku, sestaral jsem a doma bych se už ani nepoznal. To by mne tam ani neznali. — Každý rok se tam strojím, ale vždycky něco do toho přijde, nějaká starost nebo práce. Jako teď —"

A již byl zase mezi fauteuily a již zase měl ten růžový hedvábný kabát se stříbrolesklým krumplováním v rukou.

„To ti je znamenitý nález! Jen se podívej! Všecko pravé a původní, z minulého století. A jak je všecko dobře zachovalé! Jen si všimni té krásné, bohaté práce, toho vyšívání! A což ten kabát pamatuje! Ten by jen o nádheře, o slavnostech a skvělé společnosti vypravoval. K jinému nebyl." Zajímalo mne to vše, je pravda, ale v tu chvíli počal se ve mně také hlad ozývati. Než strýc ve svém nadšeni starožitnickém zapomněl na pohostinnost, a jal se mně vypravovati, jak tyto staré šaty, všechny prý zajisté jsou původní, z konce minulého století, před nedávnem náhodou tu našli v nějaké odlehlé komoře, v zapomenuté a zarovnané skříni, jakouže měl milostpán (jak jsem pak vyrozuměl, říkal tak panu Vítovi, když o něm s někým mluvil) z toho nálezu radost a to tím větší, poněvadž je nadšený milovník všeho starobylého, zvláště pak všeho, co pochází z minulého století. Poznal jsem ze strýcova hlasu i zraku, že to, co mluvil o panu Vítovi, také o sobě by mohl do slova říci.

Teprve když venku pohaslo světlo a pokojem hustý stín se uložil, probral se strýc k něčemu jinému, mně teď v tu chvíli nejmilejšímu. Začal o jídle.

„Milostpán má tu hostě z Prahy, výborného hudebníka." — Řekl jsem, že jsem už slyšel, a dodal, že nahoru také chvátal nějaký hudebník.

„To byl učitel Havránek, také dobrý znalec. — Je dnes večeře nahoře, ale já jsem dnes poloviční pacient —

tak jsem odřekl. A tím líp — pojíme spolu. — Zítra tě uvedu k milostpánu." — Za chvíli přinesl sluha světlo a večeři s výborným vínem. Chutnalo mně výborně a strýci ne méně, ačkoliv byl „poloviční pacient" —

Večer utíkal rychle. Byl jsem cestou unaven, ale za hovoru jsem na svou ochablost zapomněl. Mluvili jsme zase o rodišti, o matce, o strýcově nálezu, o časech minulých. a přišli jsme i na „Loupežníky na Chlumu". Pozoroval jsem, že upomínky na mysl strýcovu jako víno účinkovaly. Sblížili jsme se za ten večer a bylo mně, jako bych strýce znal ode dávna.

Konečně jsem sám upozornil, že se připozdilo a že by snad strýci, jelikož polovičnímu pacientovi, dobře posloužilo, aby si na lůžku odpočinul.

„A tobě po cestě také — "

Ale tu se zarazil.

„Nun aber, kam tě, hochu, dám, já na noc úplně zapomněl. — V hostinském pokoji máme již hostě, vedle v modrém nebo zeleném — ano to by šlo, ale vedle spí milostpán a to bychom ho zburcovali; mát tuze tenké spaní — a nerad bych —"

Žádal jsem strýce, aby si proto žádných starostí nepřipouštěl, že vezmu s pohovkou zavděk. Chtěl mi svou postel postoupiti, načež jsem ovšem nijak nedopustil.

Strýc za této nerozhodnosti své několikráte prohodil své patrně zalíbené „nun aber". — Vyrozuměl jsem už toho večera, že ho v hovoru jinak českém užil, kdykoliv proud představ na něčem uvázl, kdy nadcházel nějaký obrat v řeči; jinak, když představy plynuly zase pravidelným proudem, nastoupil výraz spokojenosti a klidu: „so so —"

Teď konečně pronesl velmi rozhodně:

„Nun aber, vždyť tu máme hraběcí postel — že jsme si nevzpomněli! So, so. Nebudeš-li se jen báti!"

A zasmáv se sluhu zavolal, jemuž odevzdav něco peřin a přikrývku ze své postele, poručil, aby připravil hraběcí postel. Po té mne zavedl chodbou do velikého pokoje, jenž na první pohled zdál se býti museem. V rohu blíže okna stálo nádherné lože, vyřezávané pod nebesy látky hedvábné.

„To je ta hraběcí postel! V té spával nebožtík hrabě K . . . ský. — Je čista, přes čas se tu všecko smýčí a práší, to víš, máme tu poklady." —

Osamotněv vzal jsem svíci do ruky a přešel jsem pokojem, abych se zběžně podíval na věci uložené ve skříních zasklených. — Než unavení po celodenní cestě záhy mne zavedlo zase k loži.

Včera těmi časy v parádním pokoji pana poštmistra hospodského, s výhledem na fotografie jeho rodiny a spolkové stříkačky, dnes v bohaté posteli hraběte K . . . ského. Bezděky mne napadlo, co o něm starý pan vrchní byl řekl: „Überhaupt měl ten pán viele Avantüren." — Shasil jsem svíčku.

Tma z koutů vyslala celou komnatou hluboký stín, jenž jmenovitě sbírkové skříně zahalil. Prve však, nežli jsem ku spaní ulehl, odhrnul jsem záslonu, abych viděl, kam okna hledí. Proud plného, měsíčného světla ozářil mé rokokové lůžko i část pokoje. Spatřil jsem zahradu, to jest jenom kus, dlouhé loubí, zřízené a přistřižené po vkusu starofrancouzském. Za ním, ale značně asi daleko, viděl jsem v zásvitu měsíčném měkké, vlnité formy rozložitých starých stromů, jež jistě nevypínaly se v zahradě, ale asi v té bažantnici nebo v oboře, kterou jsem prve, k zámku přicházeje, byl zahleděl.

Ulehnuv ještě chvíli hleděl jsem zpod nebes svých ven do měsíčné, tiché noci. — Všude hluboký klid, nikde ani hlasu, — Nevím proč, ale v tu chvíli jsem si vzpomněl na osamělý v lese pavillon, na jeho balkon, na němž vedle paní markýzky stanulo líbezné děvčátko v růžových šatkách.

A já je viděl i pak, když mně spánek oči zavřel.

IV.

Ačkoliv jsem byl unaven poutí dne minulého, přece jsem se probudil dosti záhy. Nestalo se tak ani zásluhou mou, jako spíše přejasným světlem slunečným, jež plným, zlatým proudem vniklo pod rozhrnutá nebesa mé hraběcí postele a mou ložnici, či vlastně museum zcela změnilo. Včera při svitu svíčky a pak měsíce byla to místnost plná míhavých, lomených stínů, zčernalých obrazů a skříní, zanikajících ve tmě; teď za světla denního komnata veliká, prostranná, vysokého klenutého stropu, majíc podél zdí pěkně vybílených řadu skříní, jejichž sklo se v ten ranní čas jen blyštělo.

Nejprve jsem přistoupil k oknu, v jehož výklenku vykouzlilo ranní světlo na bílou zeď stín mříže umělé kované se stínem nějaké popínavé rostliny, jež kolem okna zvenčí zeď kryjíc několika haluzkami až samou mříží pronikla a mně teď kynula, chvějíc se v ranním větříku. Otevřel jsem okno; vzduch byl balsamický, svěží a výhled, ač ne veliký, dosti pěkný. Viděl jsem před sebou část zahrady, zřízené způsobem francouzským. Nad pravidelným labyrinthem všech těch skupin, zelených, rovných zdí i arkad po šňůře přistřižených a urovnaných, nápadny mně byly v pozadí dva tuším topole, výše obrovské. Bylyť jak jim dal Pán Bůh vyrůsti a divně se tu vyjímaly, jako dva rozsochatí, vlasatí republikáni, hlídající uhlazenou šlechtickou společnost, rázu čistě rokokového.

Osvěžen ranním vzduchem i pohledem do zelena, ku skříním jsem se obrátil, abych zběžně zatím prohledl ten, poklad, o němž hned včera strýc mi s velikou láskou a nadšeně začal vypravovati. „Jsou ti tu věci! Řeknu jen Watteau, Chodowiecki! Rozumíš?"

Skříně, pokud jsem je přešel, obsahovaly památnosti, z nichž nejstarší byly z času Ludvíka XIV., nejmladší pak z dob empiru. Bylo tu věru ledacos zajímavého. Zvláště mne upoutaly dva vějíře Watteauem malované, několik drobnomaleb Chodowieckého a v poslední skříni mezi různou zbraní ocelová, skládací mřížka, jakou si páni markýzové ve vojsku sloužící dávali na ochranu své lebky pod hladkou vlásenku a pod třírohý klobouček, tak málo chránící před ranou nepřátelského palaše. Nejdéle jsem však postál u lehounkého, parádního kordu, na nějž se, jak říkáme, zrovna srdce smálo. Práce utěšená, čepel kalená, jistě vzácné práce, a což ta zvláštní, lehounká rukojeť z bělostného porcelánu, překrásně kvítky pomalovaná! Sotva že jsem se od ní odtrhl. — Ta se nesla takhle při aksamítovém kabátě višňové barvy zlatě vyšívaném!

Konečně zabloudily zraky mé výše nade skříně, kdež viselo několik obrazů. Samé podobizny pánů i dám ve vlásenkách i napudrovaných vlasech. Jen jeden se tu od nich lišil — nějaký polský magnat výrazné tváře, zraku

jiskrného. Byl v bohatém kroji národním. Jak jsem na něho pohledl, hned mi připadlo, co mi starý pan vrchní v osamělé myslivně včera o pavillonu vypravoval, že tam s hrabětem K . . . . ským býval také polský hrabě Soběski. Ovšem, hned včera mi připadlo, že to žádný Soběski nebyl, ani býti nemohl.

Ale teď ukázalo se, že na vypravování starého pána přece něco pravdivého, že tu nějaký polský hrabě opravdu býval a tu nějaký ten „amourschaft", jak pan vrchní starý říkal, opravdu zažil. Snad „paní markýzka" z pavillonu, o níž se mi dnes zdálo? — Strýc asi něco ví — a tu, jak jsem se obrátil, zahledl jsem v odlehlém koutě nějaký předmět větší, úplně však zahalený, jako lože pod nebesy. Přistoupiv sáhal jsem po té zásloně, abych prohledl, co tají, v tom však se dvéře otevřely a „Zpátky! Nedotýkej se!" mocně se na prahu ozvalo.

Až jsem se zalekl; hlasitý, však veselý strýcův smích mne spravil. Strýc se divil, že tak záhy vstávám, a s patrným uspokojením přijal mou zprávu, že už jsem jejich sbírky a to s nemalým zalibením si prohledl a mnohé z nich obdivoval.

Zmínil jsem se také o parádním kordíku.

„So, so — líbil se ti, to si myslím" — a strýc spokojeně se usmívaje dodal: „Má, pane, svou historii."

„A což tady to veliké tajemství?" — ptám se, ukazuje na zastření v koutě. „Smím-li nahlednouti?"

Strýc přistoupiv ku zasloně odhrnul ji a s úsměvem se na mne obrátil.

„Medle tajemství zámku Ch . . . ckého!"

Na nízkém podstavci stály tu — saně, natřené temně červenou barvou, plné ornamentů zlacených. Byl jsem poněkud sklamán. Jak se na Ch . . . ckém zámku ani jinak mysliti nedalo, byly také slohu copového.

„Jeden z našich nejlepších a nejcennějších kusů" — vykládal chutě strýc. — „Jsou pravé, také po hraběti K . . . ském."

Čím více jsem si je prohlížel, tím více se mně líbily. Byly roztomily, lehounko pracovány, jen pro jednu osobu. Vyslovil jsem toto mínění.

„So, so" — děl strýc — „a jenom pro dámu — a ještě dle toho prostoru jejich byla to nějaká víla tenounká a vzdušná" —

„Ale srdce pevného. — Proto ten Amor."

Na pěkném a dosti vysokém oblouku vpředu těch saní seděl roztomilý Amorek, zlacený, jenž do zadu k saním jsa obrácen, držel napjatý luk se šípem v rukou, jakoby mířil na tu, kdož v zadu seděla.

Strýc spustiv pojednou záslonu pravil:

„Mají také svou historii."

„A ještě něco tu máte, strýčku, co má jistě také svou historii." Ukázal jsem na obraz polského magnata. „To prý je nějaký Soběski."

„I Poňatovski — brachu, ale jak to víš?"

„Jen tak jsem zaslechl cestou, v myslivně na U . . . sku."

„Fabulae, hochu, fabulae. — Ten tu" — a ukázal rukou starý obraz, „ten opravdu tu býval. S vystavitelem tohoto zámku byli příbuzni. — Nu, něco na tom přece je, svou historii má: nun aber — je čas, abychom šli, především posnídat."

Po snídani zavedl mne strýc do komnaty, která jemu kromě musea byla ze všech nejmilejší, do knihovny. Ve vedlejším pokoji zajímala mne velice sbírka výborných mědirytin hlavně francouzských a anglických z minulého věku.

Líbilo se mně tu všecko, byl jsem však konečně unaven a rád, když mne strýc odtud zavedl zrovna na verandu, se které bylo výborně viděti přes všechen malý park, jehož část jsem ráno z okna musejního si prohlížel. Stanul jsem u zábradlí uměle kovaného, na jehož kamenné římse stály vásy a putti, pravá to dítka copařského umění.

„Je sdělán dle plánů slavného Le Notra" — podotkl strýc, ukazuje rukou na park, při němž mi zvláště bylo nápadno, že je hlavní, širokou stezkou, od verandy přímo vedoucí, rozdělen na dvě části úplně stejné, plochou i úpravou. Tu i tam, v pravo, v levo stejné zdi zelené, chodby, arkady, besídky, tu i tam nad plochým povrchem těch přistřižených křovin a stromků vynikající tu onde pyramida tmavozelená i kupole barvy jasnější, ale také v pravo v levo po dvou vysokých, rozsochatých topolech.

Zmínil jsem se o nich.

„Vlastně jsou tu i tam po čtyřech. Stojí až na konci, u vody, u říčky, jejíž náhon jsi viděl před zámkem v nádvoří."

Ještě jsem se ani jak náleží parkem nerozhledl, a již ozvaly se za námi kroky. Mladý, štíhlý muž vstoupil ze sálu na verandu. Strýc ihned představoval:

„Můj synovec. — Pan Benický, virtuos a hudební skla— "

Nedomluvil však, pln údivu hledě na nás oba mladé, kteří jsme se přátelsky objímali. Shledání to s bývalým kollegou a přítelem ze studií gymnasijních a universitních, s kterým jsem se aspoň dvě léta neviděl, bylo překvapující a radostné.

„So, so, to mne těší" — pravil pak strýc. — „Já vás tu chvilku nechám, zatím si všechno povězte. Až bude čas k ‚jemnostpánovi', tak pro vás přijdu."

‚Jemnostpán' byl majitel zámečku pan Vít, jemuž strýc, ač byli přátelé, ze zvyku tak říkal, jako všichni zámečtí.

„Jak jsi sem zabloudil?" ptám se.

„Doporučením z Prahy. — Pan Vít mne pozval, abych tu nějaký čas se zdržel a s ním hrál. Hlavní však je, abych jeho skladby vyslechl —"

„On komponuje?!"

„Tady ti všechno komponuje — i tvůj strýc — a každý chce slyšeti, co soudím o jeho skladbě. — Mají mne za autoritu, mne ubohého —"

„Jenž není se svými skladbami spokojen. — A přece jich nenechává. Divná moc umění! — Kdo se v něm okusí, jakoby v začarovaný kruh vstoupil — nemůže z něho, vidí v něm své štěstí a přece nikdy necítí se úplně šťastným, to jest nikdy není sám s sebou spokojeným. — Ale — brachu — nač si vzpomínám! — Víš-li pak, že jsem přišel vašemu upíru na stopu — hned jak jsi z Prahy na venek odejel."

To byla novina, jež mou zvědavost všecku napjala. My, totiž několik přátel mých a já, kteří jsme mladistvé verše své redakcím zasýlali, sníce každý o dílech klassických a slávě spisovatelské, scházeli jsme se v malé kavárně, kde měli všecky naše listy zábavné, kde bývalo málo lidí a ticho, a kde jsme se nejspíše dopídili časopisu, jenž nám odpověď nebo i básničku naši otištěnou přinášel. Poslední dobou však byl kroužek nemálo pobouřen. Pod každou básní totiž, o které jsme myslili,

že je novým lupenem našeho slavověnce, býval teď pokaždé namalován křížek, někdy černou, někdy červenou tužkou. Rozuměli jsme mu. „Umře — zajde v zapomenutí,“ vykládali dva z nás, já pak a přítel Benický, hudebník, jenž tam s námi také sedával, tvrdili jsme: „Už je mrtva, zašla ani nepovšimnuta.“

Dychtili jsme ovšem zvěděti, kdo nás tak odsuzuje k smrti; pátrání naše však bylo marno. „Upira“, jak jsme pojmenovali našeho neuprosného a necitelného kritika, jsme nedopadli. Rozumí se, že nás křížky jeho rozčilovaly, že s napjetím jsme brali pokaždé do ruky list, jenž obsahoval také plody naše, plni zvědavosti, bude-li přece jednou bez osudného znamení smrti. Ale ani jednou. Jedinou naší útěchou bylo, že osud ten nestihl jenom nás, ale též jiné a básníky již uznanější

(Pokračování.)

Jeunesse dorée.

Napsal *Ant. Rezek.*

Jméno známé, proslulé; ale těm, jež se jím nyní označují, se *nikdy* tak *neříkalo*, název jeunesse dorée povstal později, dostal se *Mignetem* do historických knih a od té doby se ho užívá, ač přesně se *nehodí* ani ku věci, ani k osobám, ač se nyní již dobře ví, že vynálezcem jeho byl *Pagès*, více romanopisec, než přísný dějezpytec.

Ve Schmidtem vydaných: *Tableaux de la révolution française publiés sur les papiers inédits du département et de la police secrète de Paris**) zachovala se řada názvů a přezdívek o *mládeži*, jež bojovala proti výstřednostem revoluce: jsou mezi nimi i názvy urážlivé jako: Petits-maîtres, Élegants, Muscadins, les faquins du Palais-Royal, jen jméno Jeunesse dorée schází, poněvadž se ho současně — neužívalo.

Jest zajímavým zjevem francouzské revoluce, že mládež ujala se pamětihodné úlohy býti strážcem *pořádku* a *zákonitosti* a to ne teprv po pádu Robespierrově, než již v samých *počátcích* revoluce. Mladý lid *všech* společenských tříd, tedy nejen snad synkové šlechtičtí a stavů privilegovaných, súčastňoval se veřejného života ve prospěch *konstituční* monarchie, tedy proti Jakobinismu a řádění jeho. Z počátku nebylo pevné organisace. Dorozumíváno se ve schůzích, v kavárnách, ve shromážděních sekcí pařížských, v dílnách a kollejích. Teprve v květnu 1793 myšlénka pevnější organisace nabývala podstaty.

Po pádu Tuillerií (10. srpna 1792), sesazení králově a ukrutných Dantonem nastrojených vraždách zářijových (2.—6. září 1792) mládež hájící zásady konstituční byla sice zastrašena, ale pro příští doby ve snahách svých protirevolučních ještě více posilněna. Nyní mnoho mladíků vstupovalo dobrovolně do armády, nebo nežli s Jakobíny chtěli raději s emigranty se spolčiti. Když definitivně odstraněna monarchická vládní forma a prohlášena republika, mladý lid přidal se ke straně *girondistické*, poněvadž ona, ač také republikánská, přece aspoň zastávala princip politické umírněnosti, pořádku a bezpečnosti majetkové, kdežto jakobínští radikálové, majíce v ústech svobodu, rovnost a bratrství, zdivočile vraždili všechny své skutečné i domnělé protivníky. Dokud Girondisté byli ve většině, mládež pařížská tvořila podstatnou část — vládní strany. I byla proto také u veliké nenávisti u *Jakobínů*, kteří přezdívali jí aristokratů i protirevolucionářů a všemožně denunciacemi ji pronásledovali.

Počátkem r. 1793 zejména v dubnu jednáno v *konventě* o sebrání vojska proti obyvatelům krajiny *Vendée*, kdež bojováno proti revoluci ve prospěch království. Jakobínům velice o to šlo, aby prosadili sebrání vojska a potlačení „vzpoury“ Vendejské. S touže houževnatostí mládež hleděla překaziti tomu: nechtěla bojovati proti Vendejským, kteří spíše byli přirozenými spojenci její proti — Jakobínům. Tudy mládež nestatečné Girondisty jala se hlučně podporovati a Jakobínům v sekcích pařížských velikou působila opposici. Nezůstávala však toliko při tom. Dne 5. května sešlo se asi 500 mladíků v polích elysejských, aby se poradili, kterak uspořádati velikou schůzi asi 30 tisíců mladých lidí a kterak provésti organisaci mírné, protijakobínské strany. Mnoho řeči zde mluveno, ostrými slovy tepána tehdejší „svoboda“, demonstrováno proti náčelníkům revoluce, zvláště proti *Maratovi*, vydavateli krvežíznivého žurnálu revolučního „Ami du peuple“. Prohlášena válka anarchistům. Ale ke skutkům nepřišlo. Girondisté, kteří měli tohoto hnutí užiti ku svému prospěchu a ku potlačení výstředních snah komuny, neměli ani zmužilosti, ani odvahy: oni mládež, jež pomoc svou k boji proti anarchii jim nabízela, odmítli; sami nebyli schopni zastaviti příval revoluce krvavé, přeceňovali své síly, roztříšťovali se v doktrinách, kdežto zatím montagnardové s náčelníky komuny (Pachem, Chaumettem a Hebertem) všechno připravili a s pomocí luzy učinili konec — nadvládě girondistické. — Sen o idealní republice ve smyslu staroklassickém se nesplnil, přívrženci jeho zhynuli guillotinou: na místě republiky antické nastoupila — *hrůzovláda komuny* s tribunalem revolučním.

Za těchto okolností mládež konstituční odsouzena k nečinnosti. Částečně poustála v politické snaze, částečně odebrala se k *armádě*, kde aspoň bylo trochu osobní bezpečnosti a autority, čehož v Paříži naprosto postráďáno. Jen některý zbytek odvážlivějších mladíků shromažďoval se potom ještě v kavárnách (Café du Caveau, Café d'Argence, Café Procope a Café de Chartres v Palais-Royalu). Zde utvrzovali se v opposici proti terroristům, odtud dáván podnět k demonstracím, zejména proti nejvyššímu veliteli národní gardy, surovému Henriotovi. Mladíci tito již tehdáž „pád Girondistů“ pokládali za největší neštěstí a příčinu všech potomních hrůz. Ale počíti proti tomu nedalo se nic, každý nejmenší krok byl záhubný, guillotina si tehdáž neoddechla. Jediná naděje — charakteristická to známka zlých časů vůbec — skládána v pomoc cizí: v emigraci, Vendée a nepřátelské vojsko. Proto také mladíci tehdáž vstupovali do vojska s ochotou, a vždy s pevným předsevzetím, že spojí se

*) Vedle této znamenité snůšky materialu pro dějiny revoluce francouzské ku sepsání tohoto článku přispěl krom jiných pomůcek německý spis *téhož autora*: „Pariser Zustände während der Revolutionszeit“.

s nepřítelem ku zničení terrorismu. Tak zejména studenti z collége de l'Egalité se v tento smysl dorozuměli se svými učiteli a davše se konskribovati, odtáhli k vojsku. Komuna větřila záhy nebezpečí, i chtěla mladý lid rozděliti do různých pluků a praporů a smísiti ho s tak zvanými „vlastenci", kterýmžto zvučným jménem nazývali sebe přívrženci hrůzovlády. Ale mladíci se rozhodně tomu opřeli a zůstali pohromadě. Policie radila tedy komuně, aby v sekcích hleděno bylo aspoň některou část těchto mladíků získati pro vládu.

Toho času vzniklo také potupné jméno *muscadins* (význam jeho = hrdinové mošusoví, hejskové), jež mládeži protijakobinské přikládáno. V *Lyoně* prvně se ho užívalo proti přívržencům Girondistů, odkud přešlo do Hebertova žurnalů: Le père Duchesne, a tak zobecnělo, že i policie komuny užívala ho ve svých zprávách. Zprávy ty jsou ovšem za doby hrůzy čím dál tím řidčí. Schůze mladíků nepřestávaly sic odbývati se v Café de Chartres, de Foi, Valois, Italien, ale vše dělo se s velkou opatrností; všechna nenávist komuny a klubu Jakobinského proti nim obrácena, každý nepředložený krok byl by dovedl ne jednoho, ale sto, dvě i tři sta mladých lidí ke gnillotině: neboť v popravách jevila se hlavní „státnická" činnost „demokratické republiky".

Mladý lid v těžkých těchto dobách nejednou jevil velký politický takt a zralost podivuhodnou. — Jemu, jak pověděno, šlo o konstituční monarchii, ale on užíval k tomu všech cest, chytře a obratně. Když náčelníci kordelierů: Danton a Camille Desmoulins jali se brojiti proti Robespierrovi, když výstřední revolucionáři (enragés) jako Hebert, Chaumette, Momoro, Cloots pro „zavedení kultu rozumového" rozešli se také s Robespierrem, tu mládež sympatisovala se všemi těmito snahami, ba zde i tam je podporovala, třeba že Dantonisté a Hebertisté zrovna tak byli krví potřísnění jako Robespierre; mládeži postačilo, že proti dosavadní hrůzovládě jeví se *opposice*, k té se přidali a tak dlouho chtěli s ní jíti, pokud ona cíle nedosáhne; pak se beztoho spojenci tito pro různost cílů dalších musili rozejíti. Ale tentokráte Robespierre ještě zvítězil, posledním triumfem jeho bylo odstranění Dantona, Heberta a jich přívrženců. — Nedlouho potom v lůně samého konventu nové spiknutí vzniklo proti náčelníkovi výboru pro obecné blaho: jeho súčastnili se: Tallien, Fréron, Fouché, Cambon, Collot d'Herbois, Barras a jiní. — I také ti měli býti zničeni, jen co by Robespierre dosáhl *diktatury*, ale spiklenci předešli tomu; 27. července (9. thermidoru) 1794, ne bez pomoci „mládeže" v gardě národní, Robespierre a přátelé jeho zatčeni a popraveni. — Bůh času Kronos spojídal své vlastní děti; ve francouzské revoluci krví přesyceni Jakobini na konec ještě povraždili sebe.

Nyní nastala reakce proti dosavadnímu „vládnímu systemu", a ta ve hlavních výsledcích svých jest dílem pařížské mládeže. — Zpráva o Robespierrově pádu u vojska francouzského přijata s nadšením. Mladý lid v houfech vracel se do Paříže. Zde spojil se s těmi, kteří přetrvali hrůzy terrorismu; opanovány kavárny, ulice, divadla, tribuny. „Hůl" stala se jeho znakem. Nyní nastala doba pomsty za tolikeré vraždění, nyní musilo se pro všechnu budoucnost nemožným učiniti navrácení terrorismu. To bylo cílem mládeže, ona jej vytkla, ona určila mu směr, ona působila tou měrou v tomto smyslu na veřejné mínění, že ani konvent neopovážil se odporovati. Mládež žádala důkladné vyčištění revolučního tribunalu, žádala, aby propuštěni byli z vězení všickni ti, kdož dostali se tam za hrůzovlády: v obém jí povoleno. Nyní s rozhodností obrátila se proti revolučním výborům, proti výboru bezpečnosti a výboru pro obecné blaho. Výbory revoluční byly rozpuštěny, druhé dva „vyčištěny"; nová vláda sestavena z osob dosud *ne*kompromitovaných: i spiklenci proti Robespierrovi musili pryč, poněvadž poskvrněni byli různými zločiny z doby hrůzy. Všeho toho, ovšem ne najednou, dosáhla mládež; ona ukázala lidu krveprolitím předešlých dob otupělému *cestu*, aby navrátila se doba *silné*, *umírněné vlády*, ona podporovala „moderantismus". — Dostalo se jim znamenitých spojenců, ovšem trochu zvláštního druhu. Tallien a Fréron vyloučeni byli z Jakobinského klubu, i počali vydávati noviny: Fréron časopis: „Orateur du peuple" a Tallien obnovil „Ami des citoyens". Oba postavili se na stanovisko *Maratovo*, tedy mládeži diametralně protivné, oba bušili při tom do klubu Jakobinského a do konventu, a tudy — ovšem z jiných příčin a motivů — činili totéž co mládež, a stali se v tomto směru do jisté míry spojenci. Dokonce však touto dobou nedal se mladý lid Fréronem říditi. Mládež nyní veřejně demonstrovala proti Jakobinům a hleděla roztrhnouti je s konventem. Po ulicích voláno: Ať žije konvent, ať zhynou Jakobini! Tito hněvem soptili; vedle starých přezdívek počali jmenovati je: intrigants, gens à bon-mots, ale mladíci byli s odpovědí brzo hotovi, Jakobinům přezděno: queue de Robespierre a k tomu ihned dodáno, že „ocas" tento jest příliš dlouhý a zasahuje až do konventu, to jest, že kus musí se odseknouti.

V čele hnutí stála mládež sekce Lepelletier. S ní šlo všecko voličstvo tamější, které bývalo girondistické. Hlavním shromaždištěm byla zahrada u kaváren v Palais-Royalu. Tam po celý den mladý lid byl pohromadě, nejvíce ovšem na večer. V Café Chartres záhy pevná klubovní organisace pojila všecky mladíky stejného směru. To se rozumí, že přístup do klubu nebyl obmezován a že nepřijímali se toliko *mladíci*; mužové *starší*, 9. thermidorem z vězení a jisté smrti osvobozeni, četně přihlašovali se ke klubu. S ostatními kavárnami udržováno čilé spojení a bylo-li potřebí, sešlo se veškeré množství v *zahradě* k jedinému shromáždění valnému. Nestačí dosti opakovati, že mládež na počátku vedla se úplně *sama*, třeba že Fréronovi agenti všelijak se namáhali, vlivu nenabyli. Největšího vlivu měli: 19letý žurnalista Alphonse *Martainville*, později plodný dramatický spisovatel, 28letý *Lacretelle* mladší, později proslulý historik, od něhož zejména pro dějiny revoluce máme důležité: Précis historique de la révolution française, *Souriguières*, básník dramatický, *Gavaudan* a *Micalef*, výtvarní umělci, *Olivier*, truhlář atd.

Mládež žádala vyčištění konventu od pověstných vrahů, jakým na př. byl *Carrier*, chodila večer na tribuny v klubu Jakobinském, aby tam demonstrovala proti řečem dole mluveným: měšťanstvo skoro všecko se k ní přidávalo. Konečně 9. listopadu 1794 účastníci schůzí v Palais-Royalu a zejména Café Chartres způsobili velkou demonstraci před klubovními místnostmi Jakobinskými. Zmužilejší Jakobini vyšli a počal boj s *holemi*; Jakobini zatlačeni zpět a rozehnáni. Sladkou pomstu vykonali mla-

dící na tribunách. Za *revoluce* k nejsmutnější reputaci došly „politické“ ženy, které výstřední surovostí a sprostotou byly pravým postrachem slušných lidí. Postačí jmenovati pověstnou Theroigne de Méricourt a Rose-Lacombe, bývalou herečku a později „reine de la halle“. Ženy tyto celé dni a večery trávívaly na tribunách ve klubech a v konventu. Vždy křikem přehlušovaly řečníky sobě nemilé a vždy „dělaly veřejné mínění“ řečníkům směru nejradikalnějšího. — Když mládež nyní dobyla klubu Jakobinského, dostalo se také ženám na tribunách podílu; za hrůzovlády se z vlastenectví popravovalo, po 9. thermidoru mládež rozdávala „vlastenecké výprasky“ všem provinilcům předešlých dob. A těchto dostalo se ponejprv v hojné míře ženám tribun Jakobinských; pak poslány domů s podotknutím, aby budoucně se raději staraly o své domácnosti a děti. Následek těchto praček, které se ještě i v následujících dnech opakovaly, byl, že konvent odhodlal se k činu; 12. listopadu ve 3 hodiny s půlnoci sál klubu Jakobinského zavřen a zapečetěn. Zrušení klubu dekretováno a zároveň zatčen Carriér. — V Paříži skvělým osvětlením oslaveny tyto události; mládež octla se na vrcholu své moci a slávy.

Jakobíni však nevzdali se naděje pro budoucnost a hleděli se znova soustřediti. Mládež proti nim vystoupila velmi ostře. Martainville psal satirické brošurky a kuplety pro divadla, proces Carriérův a jeho spoluvinníků musil býti proveden přísně, podle „veřejného mínění“, které žádalo přísné potrestání vrahů z doby hrůzovládné. Konvent neměl zmužilosti odporovati. Mladíci, holemi ozbrojeni, po Paříži rozdávali všem přívržencům terrorismu „vlastenecké“ výprasky. Ku vraždění a odplatě krvavé, jak se o nich domýšleno, oni ani se nepustili, aniž také kdy pustiti chtěli. Současný svědek *Beaulieu* (Essais historiques sur les causes et les effets de la révolution de Françe 1801) praví: „Výprasky holemi, které se tehdáž rozdávaly v Palais-Royalu, v Tuilleriích a v kavárnách, rozhodly o osudu Francie.“ Při tom provoláváno: Ať zhynou Jakobíni, ať zhynou zlosynové, nechť žije konvent, nechť žijou slušní lidé. V některých kavárnách (zejména v Café de Chartres) uzavřeno, netrpěti mezi sebou hosta, který by byl Jakobinem aneb aspoň jednou k směru tomu se byl hlásil; jakmile se někdo takový ukázal, byl vysazen na ulici.

Toto hnutí revoluční nemělo tehdáž naprosto tendenci *royalistických*; ano mladíci zřejmě prohlásili, že národ nesmí se dáti voditi ani od *royalistů* a *aristokratů*, ani od *anarchistů* a *lupičů*. Oni byli přívrženci moderantismu girondistického, a byli by se na ten čas nepochybně rádi spokojili s konservativní republikou. Tudy dokonce neměli úmyslu konvent zničiti, než jen vypuditi z něho všechny muže, na nichž lpěla krev nevinných a loupeže z doby hrůzovlády: tedy terroristy a Jakobíny.

Toho času, 12. ledna 1795, vyšel ve *Fréronově* časopisu „Orateur du peuple“ článek nazvaný: Provolání ku francouzské mládeži! Tam ona vyzývána, aby vzchopila se z lethargického spánku a pomstila smrt starců, žen a dětí *vyhubením* jich vrahů! Tam praveno jí, kterak národ jest vděčen za to, že Jakobinský klub byl rozehnán, ale vlast žádá více, ona žádá, abyste pozvedli zbraně a *zničili* také ty, kteří dali popraviti vaše otce, matky, ženy a děti! — Fréron, bývalý ultraradikál, vyobcovaný od svých přívrženců, hodlal užiti mládeže k tomu, aby se pomstil na těch, kteří mezi sebou dále jej trpěti nechtěli. Mělo dojíti ku „nepřirozené“ allianci mezi ním a *pařížskou mládeží*, k té však na ten čas nedošlo ve hlavním městě, poněvadž mládež Fréronа taktéž za terroristu považovati musila a také právem považovala. Toliko na venkově, živlové jiného druhu, zejména rozhodní přívrženci reakce a royalismu pozvedali se podle slov bible oko za oko, zub za zub, ku krvavé pomstě proti dosavadním utlačovatelům. Byly to počátky pověstné „*bílé* hrůzy“ (terreur blanche), zvané tak na rozdíl od *červené* revoluce kommuny. A jak se zachovala ku provolání Fréronovu mládež pařížská? Ve hlavním městě povážlivé se jevilo hnutí ve prospěch návrhu podaného, za krev žádána zase krev, a již již dalo se očekávati, že uvolněný lid pařížský bude spláceti Jakobinům s úroky. Mládež však *odsoudila*, *zavrhla* provolání Fréronovo. Boj proti živým, dosud nebezpečným terroristům měl se provésti prostřednictvím konventu a soudů, „vlasteneckou nápravou“ (id est: holí), anebo zřejmou válkou, přišlo-li by k novému povstání, nikdy však vražděním bezbranných, jak to činěno za hrůzovlády. Mělo-li se to provésti, musil především vyhladiti se kultus „mrtvých“ Jakobinů, kultus padlých bůžků revoluce, zejména pocta vzdávaná neustále památce Maratově. Poněvadž kultus božstev revolučních hlavně vypěstoval Fréron v časopise svém, viděti jest, že mládež nejen nevstoupila v „nepřirozenou“ allianci s vyloučeným terroristou, ale přímo se prohlásila proti němu. I uzavřeli hned mladíci časopis „Ami du peuple“ po smrti Maratově od zvrhlého kněze *Chaslesa* dále vydávaný veřejně spáliti; mnozí ovšem mínili, že by rozumnějším bylo chopiti se Chaslesa samého, který dovedl v duchu Maratově doporučovat vraždění a loupeže, ale ti neprorazili; pak usnešeno všechna poprsí Maratova v divadlech a jiných veřejných místnostech rozbiti, a žádali konvent, aby přísahou se zavázal, že terroristy bude pronásledovati všemi zákonitými prostředky. To se všechno hned provedlo, jen poprsí Maratova nerozbita, poněvadž konvent učinil proti tomu energická opatření. Za to usnesla se mládež v pamětní den odpravení krále Ludvíka XVI. (21. ledna) upáliti uměle přestrojeného strašáka (= croque mitaine) Jakobína, jakožto symbol úplného zničení Jakobinismu: *červené* čepice proskribovány a všechny kavárny požádány, aby netrpěly hostí Jakobinských. Dne 16. ledna konečně uzavřeno dáti Fréronovi odpověď, tím, že číslo časopisu „Orateur du peuple“, v němž vytištěno provolání ku mládeži francouzské, spáleno v Palais-Royalu a vypracována adressa ke konventu, v níž mládež od Fréronа *nařknutá* se ospravedlňovala, a slavně prohlašovala, že nechce vražditi. Adressa ta odevzdána 19. ledna konventu. Toto v každém ohledu moudré a politické jednání mládeže tím více překvapuje, an téhož dne jeden z vůdců mládeže, truhlář Olivier, od Jakobína Morina byl napaden a zabit. Mládež i nyní nedala se strhnouti ku krvavé odplatě, nýbrž sbírala toliko příspěvky pro vdovu Olivierovu.

(Pokračování.)

Malinký hrdina.

Z neznámých memoirů. Rusky napsal *F. M. Dostojevskij.*

(Dokončení.)

Hned na to, ale v okamžiku, zavířila mně nová idea v hlavě ... Ano, co však povídám v okamžiku, to ani nebyl okamžik. — zavířilo to jako kotouč prachu, neboť ve mně již všecko překypovalo a v tom jsem se právě vzpamatoval, ale tak, že bych byl býval s to pořezati všem kolem stojícím hlavy a tím se jim pomstiti za všecko, co se mně již navyváděli, a před očima všech jim dokázati, co jsem za člověka: anebo snad konečně mně někdo v téže chvíli naučil dějinám středověku, ze kterých jsem dosud neznal ani zbla; pojednou ale zdá se mi, že vidím kolem sebe brnění, paladiny, hrdiny, překrásné dámy, že slyším zvuky mečů a kordů, křik a tleskot obecenstva, a mezi nimi též ostýchavý hlásek jednoho polekaného srdce, které si váží více duše, než té pochvaly a slávy, — nevím, ozvaly-li se všecky tyto výjevy v mé duši, nebo snad nějaká předtucha toho příštího nevyhnutelného vzdoru, já ale ucítil, že nyní dojde na mne.

Srdce mi bouřilo v těle, a já jako zběšilý se hnal dolů po schodech a postavil se právě podle Tankreda.

„Vy si tedy myslíte, že se já bojím?" vykřikl jsem směle a hrdě, nevida nic kolem sebe samou horečkou, a tak se červenaje, že mi až slzy vstoupily do očí a odtud tekly dolů po tvářích. — „Tedy uvidíte!"

A již jsem držel v rukou uzdu koně, vstrčiv nohu do třmene dříve, než mne někdo mohl uchopiti a zadržeti; ale v téže chvíli Tankred se vzepnul, hodil hlavou, a jedním skokem se vyškubl z rukou zkamenělých podkoní a letěl jako s větrem o závod; kolem stojící jen vykřikli a vzdychli.

To Bůh jen ví, jak jsem přehodil druhou nohu přes koně v tom letu; to také nijak nepochopím, jak jsem udržel a neztratil uzdu.

Tankred letěl se mnou za mřížová vrata, obrátil se pak na pravo, pustil se kolem mříže — a hnal se kam ho oči nesly, nevybíraje právě z cest ty nejlepší.

V následující minutě zaslechl jsem za sebou hlasy a výkřiky asi padesáti hrdel, a tento křik způsobil v mém stísněném srdci jakousi hrdost a uspokojení, že nikdy nezapomenu oné bláznivé chvilky z mého dětského života. Všecka krev se mi hnala do hlavy, ohlušovala mne tak, že jsem ani strachu nepocítil.

Nevěděl jsem, co se to se mnou děje. A jistě, že v tomto činu bylo cosi rytířského — velkého.

Ač celé to mé rytířské počínání začalo i skončilo v krátkém okamžiku, přece by jím mohl býti i leckterýs rytíř velmi spokojen.

Však nevím ani, jakým způsobem jsem byl spasen. Na koni jezditi jsem arciť uměl: vyučil jsem se tomu již dávno, ale můj koník se podobal spíše ovci než koni.

Tankred by mne jistě byl shodil, kdyby byl měl k tomu času; letěl — učinil asi padesát skoků a v tom ustoupil na zad. Leknul se ohromného kamene, který ležel právě na cestě. Obrátil se tedy zpět — ale tak rychle — jak se říká, s rychlostí blesku, a hodil hlavou tak děsně, že se tomu až do dneška divím, jak to bylo jen možné, že jsem se udržel v sedle, a že mne nevyhodil jako nějaký míč do výšky, a že mne nerozbil na třísky, a pak, že sám sobě nespletl nohy v tom ďábelském obratu.

Obrátil se zpět ku vratům, radostně házeje hlavou na všecky strany, toče se z jedné strany na druhou, a jakoby byl opilý vztekem a zběsilostí, házel nohama jak se mu jen zlíbilo, chtěje mne za každou cenu každým tím skokem se sebe setřásti dolů, jakobych byl nějakým tigrem, který se mu zakousnul do masa i zuby i drápy.

Ještě okamžik — a byl bych již jistě letěl na zemi; zdálo se mi, že již padám, an v tom několik jezdců letí mi již na pomoc.

Dva z nich letěli do polí naproti nám; druzí dva přiletěli až k nám, a přiblížili se tak blízko k Tankredu, že mně div nohy nerozmačkali; zdržovali jeho let svými koni tak dlouho, až ho mohli uchopiti za uzdu a za řemení.

Za několik sekund byli jsme zase u zápraží. Někdo mne sundal s koně, bledého a sotva dechu popadajícího. Třásl jsem se na celém těle, jako bylinka ve větru a nepohodě, právě tak, jako sám Tankred, který se stále opíral o zadní nohy, jakoby ani kopyta nechtěl ze země vytáhnouti; dýchal tak těžce, že mu vycházel až horký dech z těch jeho krásných, červených nozder a třásl se celý zlostí, jako list osykový, nad tou urážkou, která se mu stala od takového drzého dítěte.

Kolem mne se rozléhaly výkřiky podivení, hrůzy a zmatku.

V tutéž chvíli bloudící zrak můj postřehl pohled paní M., která byla tak polekána, že vypadala jako zsinalá; této chvíle nikdy v mém životě nezapomenu — celá má tvář pojednou vzplála živým ruměncem, hořela jako plamen; nevím co se to se mnou dělo, ale ač jsem byl tak polekaný a zmatený nad svým jednáním — sklopil jsem přece před ní oči k zemi.

Pohled tento ale všickni hned zachytili, porozuměli mu — a proto zraky všech obrátily se najednou k paní M., která, pozorujíc, že jest předmětem celé té zvědavosti, pojednou sama se začervenala tak, jako malé dítě, které jest v rozpacích nad nějakým nepříjemným dojmem a proto, aby zakryla svoji rozpačitost a pak hlavně ten ruměnec, dala se do smíchu.

Arciť, dívá-li se kdo na to s povzdáleči, jest to snad všecko dohromady k smíchu; ale v tento okamžik, jediný nevinný a neočekávaný obrat vysvobodil mne od výsměchu, a dal zcela jiný směr všemu dalšímu počínání.

Vinnice celé této nešťastné náhody, ta, která dosud byla tak krutou mojí tyrankou, uchopila mne zčista jasna do náručí a líbala a celovala mne přede všemi, jak zde stáli, tak dlouho, jakoby to ani konce vzíti nemělo.

Dívala se stále tak upřeně na mne, nevěříc dosud svým očím, že jsem přijal to její vyzvání, že jsem uchopil rukavici, kterou mně hodila. Divila se, že nezemřela strachem a hryzením svědomí, když jsem tak letěl na

sběsilém Tankredu; nyní, když již bylo po všem, když spatřila a pak i pochopila s druhými můj pohled na paní M., ten můj bol, zármutek a pak nenadálý ruměnec, když se jí konečně podařilo dáti celé té hrdinné události jakýsi tajemný a nevýslovný půvab, nyní po všem byla jaksi unešena tím mým „rytířstvím“, že se ke mně obrátila, mne uchopila a tiskla na svých ňadrech, jsouc na mne pyšnou a hrdou.

Za chvíli zvedla teprve svá očka na všecky, kdož se kolem nás kupili, a ukázala jim tu svoji naivní, krásnou tvář, na které byly viděti dvě křišťálové a vážné slzy a vážným, dosud od ní neslýchaným hlasem řekla, ukazujíc při tom na mne:

„Mais c'est très sériux, messieur, ne riez pas!“ Nepozorovala ani, že všickni před ní stojí zaraženi, a že se jaksi všickni zahloubali do toho jejího uleknutí.

Toto neočekávané, rychlé pohnutí, toto vážné líčko, ta jednoduchá naivnost, ty zcela neočekávané a vážné slzy, které se stále draly do těch věčně se smějících oček, byly u ní takým neobyčejným zjevem, že všickni zůstali před ní státi, jakoby elektrisováni jejím vzhledem, tím nevypočítaným, ohnivým a vřelým slovem i skutkem.

Zdálo se, jakoby žádný z těch okolostojících nemohl s ní spustiti zraky, každý se bál, aby nepropásl tu novinku a ten dojem, který se tak zjevně zračil v její tváři.

Ano i ten náš hostitel tak zčervenal, jako nějaký tulipán, a mnozí později povídali, že v jedné minutě zaslechli, jak pravil, že „k své hanbě“ se musí přiznati, že byl též jeden okamžik zamilován do svého krásného hostě.

Po celé této události byl jsem tedy hrdinou dne.

„To jest pravý De Lorge! To jest rytíř Toggenburg!“ rozléhalo se kolem mých uší, a v tom již byl slyšán hlučný tleskot a hlučné volání.

„To jest to příští pokolení!“ dodal k tomu náš hostitel, — kdy společnost poněkud umlkla.

„On musí, musí s námi jeti!“ volala kráska: „musíme a najdeme mu také někde místa Posadí se vedle mne, anebo si mně sedne na klín ... Nebo, ne ne! Mýlila jsem se!“ opravovala se rychle, smějíc se při pouhé vzpomínce na naše seznámení. — Ale v tom smíchu hladila mně tak něžně ruku, chtíc toho vší silou dokázati, abych nebyl uražen.

„To se samo sebou rozumí, že pojede!“ volalo najednou několik hlasů: „on musí jeti — vždyť si vybojoval čestné místo!“

A v okamžiku byla celá věc rozluštěna. Ta samá stará panna, která mne vlastně seznámila s blondinkou, byla se všech stran obklopena prosbami vší mládeže, aby pro dnešek zůstala doma, a aby mně popřála svého místa, k čemuž ona musila dáti své svolení a ještě k tomu ve své velké zlosti pěkně se usmívati, zatím co v nitru kypělo to zlostí a hněvem.

Její protektorka, okolo které se stále točila, má bývalá tyranka a od nedávna má přítelkyně, volala na ni, letíc již na svém koni ku předu, že jí závidí, že může zůstati doma, nebo my prý jistě promokneme až na kůži.

A uhodla dobře. Asi za hodinu dalo se do takového lijáku, že z naší vycházky nebylo nic. Musili jsme se uchýliti na několik hodin do vesnických světnic a proto jsme přijeli domů teprve po desáté hodině, v tak pošmurném počasí — jaké někdy bývá po dešti.

O mne se začala pokoušeti zimnice. V tu samou chvíli, když jsme měli vsedati do vozu a jeti nazpět, přišla ke mně paní M. a divila se mi, že nemám s sebou ničeho, jenom tak lehkou kazajku a na krku ani šáteček.

Já odpověděl, že jsem neměl ani času vzíti s sebou plášť. Vzala špendlík, a zapnouc mně límec od kabátku pevně ke krku, sňala ještě svůj červený šáteček a tím obvázala moji šíji, abych nedostal zápal v krku. Měla takový spěch, že jsem neměl ani času, abych jí za to poděkoval.

Když jsme přijeli domů, vyhledal jsem ji v malém pokoji, kde seděla pohromadě s blondinkou a pak s tím mladým, bledým člověkem, který si dnes utržil tak málo slávy, nechtěje vsednouti ze strachu na Tankreda.

Přišel jsem se jí poděkovat a odevzdat šáteček. Ale nyní, po všech těch událostech, bylo mně jaksi něčeho líto, činil jsem si výčitky; chtěl jsem se rychle vrátiti nahoru do pokoje a tam v klidu si něco rozmysliti, něco uvážiti. Byl jsem opravdu přeplněn všemi dnešními dojmy. Po krátkém rozmýšlení šel jsem ale přece několik kroků ku předu a odevzdal šátek, červenaje se při tom až po uši.

„Chtěl bych se vsaditi o nevím co, že si chtěl ten šáteček ponechati,“ smál se mladý člověk, obraceje se k paní M., — „na očích mu to člověk vyčte, že se velmi nerad loučí s vaším šátečkem.“

„Opravdu, opravdu jest tomu tak!“ volala rychle blondinka. — „Podívejme se na něho! Ach!“ doložila s malým hněvem, kroutíc hlavou a krčíc ramenoma; přestala ale okamžitě, pozorujíc vážný pohled paní M., která neměla dle všeho žádné chuti žertovati.

Já se v tom rychle vzdálil.

„Ale, ale co tě to napadá!“ volala za mnou blondina, dohonivši mne v druhém pokoji, a vzavši mne přátelsky za obě ruce, pravila: „Vidíš, když jsi si toho tak velmi přál býti majetníkem krajkového šátečku paní M., mohl jsi si jej pěkně podržeti, a říci pak, že jsi jej někam položil, a že se ztratil. Vidíš, jak jsi nepraktickým! Ani to jsi nedovedl! To jest tak směšné!“

Po těchto slovech udeřila mne zlehounka do tváře, smějíc se mi, že jsem se začervenal znova jako vlčí mák.

„Což nepozoruješ, že jsem nyní tvou přítelkyní? Ukončíme již to pronásledování, chceš? Ano nebo ne?“

Já se tomu jen smál a na znamení, že svoluji, podal jsem jí ruku.

„Tedy, dobrá! Ale proč pak jsi tak zbledl, a proč se třeseš? Jest ti zima?“

„Ano, není mně příliš dobře.“

„Ach! ty můj chudáčku! To jest beztoho jen od těch všech dojmů! Já ti něco povím, počkej: Jdi si pěkně lehnout, nečekej již na večeři a do rána bude zase dobře. Pojď . . .“

Odvedla mne nahoru — ale zdálo se mi, že nebude ani konce tomu běhání za mnou. Nechala mne chvíli o samotě, abych se mohl svléci a seběhla zatím dolů; pak, když jsem již ležel v posteli, přinesla mi čaj nahoru.

Později mně přinesla zase nějakou teplou přikrývku, abych se lépe zahřál. Já byl opravdu celý rozčilený a nepokojný, když jsem viděl tu její péči o mne, anebo to snad bylo již tou celodenní náladou, tou jízdou a vůbec tím vším rozechvěním; ale když jsem se s ní loučil, když

mně dávala „dobrou noc“, tu jsem ji tak srdečně a vroucně objal, jako toho nejlepšího a nejbližšího přítele; všecky ty nejrůznější pocity hrnuly se mi rázem k mému ubohému srdci; byl bych se dal skoro do pláče, když jsem se vinul k jejím ňadrům.

Ona zpozorovala moji tesknotu a mé rozčilení, a zdálo se, že ta čtveračka byla trochu dojata.

„Ty jsi velmi hodný a dobrý hoch,“ šeptala mi do ucha, pozorujíc mne těma svýma tichýma očima: — „prosím tě, nehněvej se již na mne, ne? Viď, že nebudeš?“

Jedním slovem, stali jsme se pojednou těmi nejvěrnějšími a nejněžnějšími přáteli.

Druhého dne probudil jsem se dosti časně z rána, ač již celý můj pokoj byl ponořen do zlaté záře sluneční.

Vyskočil jsem z postele zdravý a čilý, jakoby ani nebylo stopy po té včerejší zimnici; na místě jejím pociťoval jsem dnes nevýslovnou radost.

Rozpomenul jsem se na všecky ty včerejší události — i na večer, a cítil jsem, že bych nyní dal všecko své štěstí za to, kdybych mohl obejmouti tak jako včera, svoji novou přítelkyni, tu naši krásnou zlatohlávku, ale ještě bylo velmi časně, a všickni hosté dosud spali.

Oblékl jsem se rychle, a seběhl do zahrady a odtud dále do háje. Doběhnul jsem tam za okamžik, tam, kde byla ta zeleň nejhustší, kde vše zavánělo pryskyřicí, a kam se tak vesele prodral i sluneční paprsek, raduje se z toho, že může zde i tam prorážeti tu spoustu hustých větví a listí. Ráno to bylo překrásné, čarovné.

Aniž bych toho pozoroval, šel jsem dál a dále až jsem konečně vyšel ku kraji háje, k řece Moskvě. Tekla asi dvě stě kroků pod vysokou horou. Na protějším břehu jejím sklízeli seno.

Zadíval jsem se, jak ty řady kos každým vzmachem sekáče hned se vynořují z té husté trávy na světlo a hned se tam zase schovávají a tak se kmitají jako nějaká hádata; jak ta sežatá tráva hustými proudy odlétá na stranu, a jak se skládá do dlouhých, přímých řad. Nevím si ani vzpomenouti, jak dlouho jsem se díval na toto počínání sekáčů, když tu pojednou zaslechnu nedaleko sebe, právě asi v průseku, který byl opodál našeho stavení, rychlý dupot koňský.

Nevím též, zaslechl-li jsem kopyta koňská právě v tom okamžiku, když kůň zůstal státi a když s něho asi mohl jezdec slézti, anebo zdali jsem dupotu tomu naslouchal již déle, ale pro ty myšlénky, které mne tak pevně zaujaly, nemohl jsem se jaksi zpamatovati.

S velkou zvědavostí ubíral jsem se tedy do háje, a sotva že jsem udělal několik kroků, zaslechl jsem opodál sebe již nějaké hlasy, které byly tak ukvapené a tak tiché, že jsem je nemohl rozeznati.

Šel jsem ještě blíže, opatrně rozviraje poslední větve posledních stromů, které mne ještě oddělovaly od průseku, ale hned jsem je zase pustil z ruky: před očima mýma objevil se mi známý bílý šat, a uši mé zaslechly tichý, ženský hlas, který se do mého srdce loudil jako nějaká hudba.

Byla to paní M.

Stála vedle jezdce, který jí rychle cosi povídal, sedě při tom na koni; k svému velkému překvapení poznal jsem v něm toho N., toho mladého člověka, který nás opustil včera z rána a na kterého se tak durdil pan M. Ale tehdá vyprávěl, že jede někam daleko odtud, na jih ruský, a proto jsem se tak podivil, když jsem ho zase u nás spatřil, a to samotinkého s paní M.

Ona byla jaksi rozčilena — byla takou, jakou jsem ji dosud nikdy nebyl spatřil; na tvářích se jí třpytily velké slzy.

Mladý ten člověk jí držel za ruku, a líbal ji, nahýbaje se se sedla. Spatřil jsem je asi ve chvilce loučení. Zdálo se, jakoby byli velmi pospíchali.

Ku konci vyndal N. z kapsy jakýsi balíček, opatrně zapečetěný, a podal ho paní M.; obejmul ji jednou rukou, tak jako dříve, nesestoupna ani s koně, políbil ji vroucně a dlouze. V okamžiku pak bodl koně, a zmizel jako střela.

Paní M. malou chvíli zůstala státi, provázejíc ho očima plnýma slzí, a pak, když jim zmizel, ubírala se unyle a smutně k domovu. Učinila několik kroků v průseku, pak ale rychle a polekaně zahnula do háje, a rozvírajíc větve, pospíchala seč jí síly stačily k domovu našeho hostitele.

Já šel pomalu za ní, pomatený a rozčilený vším tím co se přede mnou odehrálo. Srdce mi bilo prudce, jakoby se něčeho obávalo. Byl jsem jako zkamenělý, jako omámený; všecky mé myšlénky byly rozhárány a nepokojny; pamatuji se velmi dobře, že při všem tom zmatku jsem byl ale přece jenom nesmírně smutný a zaražený.

Chvilkami mihotal se před zrakoma mýma tou bujnou zelení její bílý šat. Šel jsem za ní zcela mechanicky, nespouštěje jí s očí, ale třásl jsem se strachem, aby mne nezpozorovala.

Konečně vyšla na pěšinku, která vedla k zahradě. Chvilku jsem počkal v háji a pak jsem vyšel i já za ní; ale jak jsem se podivil, když jsem zpozoroval na červeném písku, kterým byla pěšinka posypána, ležeti zapečetěný balíček, který jsem hned poznal, jak jsem se na něj podíval; — byl to tentýž, který před desíti minutami byl dodán paní M.

Zvedl jsem jej: se všech stran bílý papír, a žádného nápisu; na pohled — byl malý, ale tvrdý a těžký, jakoby v něm byly aspoň tři dopisy a mnoho papíru přes to.

Co asi znamená tento balíček? Jistě, že on byl by vysvětlil celou tu záhadu a celé to tajemství. Možná, že v něm bylo dopověděno to, čeho nemohl a čeho říci se bál v tak krátkém čase shledání pan N. Vždyť ani s koně neslezl... Pospíchal, anebo se snad bál, že by se ještě v poslední chvilce rozloučení mohl prozraditi? — To Bůh ví sám...

Rozhodl jsem, že zůstanu na pokraji háje a na pěšinku že odhodím zase balíček, pro který jistě paní M., až zpozoruje, že jej ztratila, se vrátí; zatím jej zde budu střežit, aby se nedostal do nepravých rukou.

Čekal jsem takto asi čtyři minuty, ale nemoha se dočkati návratu paní M., chopil jsem se zase balíčku, uložil jej do kapsy a pospíšil za ní, abych ji dohonil.

Zastihl jsem ji již v zahradě, ve velkém stromořadí; šla přímo domů, rychle a netrpělivě, zamyšlena, s očima k zemi upřenýma. Nevěděl jsem, co si počíti.

Mám k ní jíti a odevzdati jí, co jsem našel? To by bylo asi tolik, jako jíti k ní a říci jí, že jsem všecko viděl, že všecko vím. Prozradil bych se hned, při prvém slovu. A jak pak bych se mohl potom na ni dívati? A jak ona na mne?...

Myslil jsem stále, že se vzpamatuje, že zpozoruje svoji ztrátu, a že se pak vrátí zpět po své stopě. Potom bych mohl nějak nepozorovaně odhoditi balíček na cestu a ona by jej musila najíti. Ale ne!... Již jsme došli k domu; ostatní ji viděli již přicházeti...

Tohoto rána všickni hosté jakoby schvalně vstávali neobyčejně brzo, protože za příčinou včerejší nepodařené vyjížďky umluvili si jinou, o které já ale nevěděl. Všickni se již hotovili k odjezdu a snídali na terase.

Nešel jsem přímo za paní M. k domu, ale čekal jsem opodál asi deset minut, aby mne s ní neviděli přicházeti; obešel jsem ještě sad a vyšel pak k domu s druhé strany, mnohem později než ona.

Ona se již procházela po terase, když já se vrátil, ale byla bledá, rozčilená, ruce měla na prsou křížem složené, a dle všeho bylo viděti, že chce v sobě přemoci nějaký zoufalý zármutek a muka, která byla viděti na jejích očích, i v její chůzi, v každém jejím pohybu. Chvilkami sestoupila dolů se schodů, prošla několikráte mezi keři směrem k sadu; její oči jaksi netrpělivě a zimničně, ano až neopatrně hledaly něco na písku pěšinek, ano i na podlaze terasy. Již jsem pranic nepochyboval: zpozorovala ztrátu a domnívá se, že asi upustila ten osudný balíček, někde zde okolo stavení. — ano, tak tomu asi bude, to si jistě myslí!

Jeden po druhém z hostí pozoroval, že jest nesmírně bleda a rozčilena. Tu a tam se ozývaly otázky, jak se jí daří, schází-li jí něco? Ona byla proto nucena zdáti se veselou, smáti se, ano i žertovati.

Chvilkami dívala se pokradmu na muže svého, který stál na konci terasy, rozmlouvaje se dvěma dámami, a tentýž bol a tentýž zármutek, totéž rozčilení opanovalo ji i nyní jako tehdá při jeho příjezdu.

Já vstrčil ruku do kapsy, pevně v ní držel balíček a postavil se opodál všech, s přáním, aby mne paní M. zpozorovala. Chtěl jsem jí dodati aspoň pohledem svým trochu odvahy a tím ji poněkud upokojiti; chtěl jsem jí říci něco tak mimochodem, nepozorovaně.

Když se ale na mne podívala, sklopil jsem oči k zemi a nemohl sebou ani hnouti.

Pozoroval jsem její muka a nemýlil jsem se.

Nevěděl jsem dosud, co jest to tajemství, kromě toho, co jsem nyní viděl a co jsem vám pověděl.

Tento svazeček, možná, že není ani tím, zač bychom jej považovali. Možná, že tento polibek byl již tím posledním, neb to bylo rozloučení, byl snad slabou náhradou za oběť, která byla přinesena její cti a spokojenosti. N. odjel; opustil ji snad na vždycky. — A pak — kdo ví, co toto psaní, které jsem držel v ruce, v sobě obsahovalo? — Jak bychom mohli v tomto případě souditi — jak odsuzovati?

O tom arciť není žádné pochybnosti, že by odhalení tohoto tajemství bylo pro ni smrtelnou ranou. Pamatuji se ještě do dneška na tu její trpící tvář; člověk by nemohl již ani více zkoušeti než ona v tuto chvíli.

Cítiti, věděti, očekávati trest jako nějaký vězeň, a býti přesvědčenu o tom, že za čtvrt hodinky, že za minutu se může odhaliti celé tajemství, že někdo najde balíček a že jej zvedne; jest bez nadpisu — může býti schován a pak... co potom? Jaká hrozná muka, hroznější-li tresty těch, které ji očekávají?

Prochází se nyní mezi budoucími soudci svými. Za nějakou chvíli, ty jejich usmívající se, lstivé tváře budou hrozny a neúprosny.

Ona uvidí ty jejich úsměšky, tu zlost a ten ledový a mrazivý pohled na jejich tvářích — a potom nastane pro ni věčná, strádající, mučící noc jejího života. . Arciť, tehdá jsem všecko to nechápal, tak jak dnes o tom rozvažuji.

Mohl jsem již mnohé předvídati a předpokládati, ano strachovati se o ni, báti se o její klid a o její bezpečí, kterému jsem ani docela nerozuměl.

Ale ať již to její tajemství bylo jakékoliv, — těmi hroznými chvilkami, kterých já byl svědkem, a které nikdy nezapomenu, těmi minutami vykoupila si mnohé, jestli zde bylo čeho vykoupiti. — V tom již se ozývá kolem veselé vyzývání k odjezdu; všickni se vesele hemží kolem; se všech stran se ozývá veselý hovor a smích. Za dvě minuty — terasa jest zcela opuštěna. Paní M. odřekla tuto vyjížďku, přiznavši se konečně, že jí není zcela volno. Ale chvála Bohu, všickni mizeli velmi rychle, pospíchajíce k svým povozům, a proto nebylo již ani času na nové vyptávání, na otázky a na rady.

Jenom několik jich zůstalo doma. Muž jí řekl též několik slov; ona mu ale odpověděla, že se do večera jistě pozdraví, aby se nedal tím vytrhovati, že si ani nelehne, ale že půjde sama do zahrady — se mnou...

V tom se na mne ohledla. Nemohlo býti ani lepší příležitosti! Já se začervenal samou radostí; za chvilku byli jsme již na cestě do zahrady.

Šla těmi samými cestami, těmi pěšinkami, tím samým stromořadím, kterým se nedávno vracela z háje, dobře si připomínajíc svoji dřívější cestu, nepohnutě se dívajíc před sebe, nezvedajíc ani očí se země; hledala na ní tak náruživě, že mně ani neodpovídala na mé otázky; snad dokonce zapomenula, že jdu vedle ní.

Když jsme došli až k tomu místu, kde jsem zvedl psaní a kde zároveň končila pěšinka, tu se paní M. pojednou zastavila a slabým, skoro umírajícím hlasem pravila, že jest jí hůře než prve, že musí jíti domů.

Dojdouc ale k zábradlí zahrady, zůstala opět státi a rozmýšlela se chvilku; úsměv zoufalství se objevil na jejích rtech, a tak jak byla, bezbranná, zmučena, rozhodla se na všecko, sklonila šíji přede vším, a mlčky se vrátila znova po prvnější cestě, zapomenouc již docela, že jdu za ní.

Já byl bolestí a lítostí skoro bez sebe, ale nevěděl jsem, co si počíti.

Přišli jsme, či lépe řečeno, dovedl jsem ji k tomu místu, z kterého jsem zaslechl asi před hodinou dupot koně a jejich rozmluvu.

Opodál hustého, krásného jilmu byla lavička, vytesaná z velkého kamene, kolem kteréž se vinul břečťan a kolem níž rostly bohatě šípky a jasmín. (Celý tento háj vůbec byl poset malými můstky, besídkami, jeskyněmi a podobnými překvapeními.) Paní M. usedla na lavičku a mechanicky se jala prohlížeti krajinu, která sekolem nás rozkládala.

Po chvilce pak otevřela knihu a zadívala se nepohnutě do ní, nepřevracejíc ani stránek, nečtouc, nevědouc asi vůbec, co dělá. Bylo již asi půl desáté.

Slunce stálo již hodně vysoko, a pyšně nad námi kralovalo po modravé obloze, tak že se zdálo, jakoby se ve své zlaté záři chtělo utopiti.

Sekáči již hodně daleko obešli luka, sotva jsme je mohli již s našeho břehu dohlednouti. Za nimi se táhly ohromné pruhy posekané trávy a chvilkami sotva vanoucí větérek donášel k nám její libou, čerstvou vůni.

Kolem se rozléhal neunavný koncert těch, „kteří nežnou aniž nesejou", kteří jsou tak volni jako ten větřík, který je unáší na svých perutích. Zdálo se, že v tuto chvíli každý kvítek, každá i ta nejmenší bylinka svoji vydávající vůni mluví k svému Stvořiteli: „Otče! Jsem blaženou a šťastnou!"

Pozvednul jsem oči svých k té ženě, která byla jedinkou v celé té šťastné a veselé přírodě jako mrtvola: na řasách jejích stály ustavičně dvě velké, bohaté slzy, vynucené velkými bolestmi srdce.

V mé moci bylo oživiti a rozveseliti toto bledé, umírající srdce, ale já nevěděl jak to začíti, jak učiniti k tomu první krok. Mučil jsem se. Snad jsem se již po sté zvedl, chtěje k ní přistoupiti a odevzdati nalezený balíček, ale po každé tvář má zahořela jak oheň — a já toho neučinil.

Pojednou mne jedna světlá myšlénka trochu vzpamatovala. — Prostředek tedy by byl nalezen; byl jsem jaksi znovuzrozen . . .

„Chtěla byste, abych vám natrhal a uvil kytici?" ptal jsem se tak veselým hlasem, že paní M. rychle zvedla hlavu, a upřeně se na mne zadívala.

„Jdi a přines mi ji, když chceš" — odpověděla mi po chvilce slabým hlasem a sotva viditelným úsměvem, ale hned zase sklopila oči a vnořila se do knihy.

„Nebo pak přijdou i sem, pokosí trávu, a nezůstane zde ani jedinkého kvitečka!" zvolal jsem, a vesele se dal do trhání a rovnání rozličných kvítků.

Za chvilku držel jsem v ruce kytici, ale chudou a jednoduchou. Styděl bych se za to přinésti ji do pokoje; ale jak vzdor tomu všemu bilo to mé srdce, když jsem ta kvítka sbíral a v kytici vázal! Šípky a jasmín jsem utrhl hned u lavičky. Věděl jsem, že opodál jest krásná niva s dozrávajícím žitem. Tam jsem si odběhl pro chrpu. Smíchal jsem ji se zlatými klasy žita, s těmi, které se mi zdály býti nejkrásnějšími a nejplnějšími. Nedaleko odtud zase přišel jsem na celé množství nezabudek a kytice má začala již nabývati nějakého rázu. Ještě dále v poli nalezl jsem krásné, modré zvonky ano i slzičky panny Marie, a pro žluté vodní kvítky seběhl jsem až dolů k řece.

Konečně jsem se zase vracel do háje k místu, kde paní M. seděla, abych tam ještě přidal k celé své kytici několik velkých zelených listů a s těmi ji jaksi ovroubil a zakončil; v tom jsem ale zahledl zase nedaleko odtud celou rodinu pantoflíčků a poblíže nich ucítil jsem příjemnou vůni fialek: — opodál v trávě nalezl jsem pak tento skromný kvítek, schoulený pod keřem do svých zelených lístků, oblitých ještě ranní rosou.

Kytice tedy byla hotova. Zavázal jsem ji dlouhou, tenkou travou, kterou jsem spletl v copánek, a pak do vnitř kytice opatrně vsunul nalezené psaní: — přes ně jsem roztáhl různá kvítka, ale tak, že psaní mohlo býti velmi dobře zpozorováno, bude-li jen mé kytici věnována ta nejmenší pozornost.

Nesl jsem ji paní M. s nesmírnou radostí. Po cestě jsem ale shledal, že psaní jest příliš na vrchu; proto jsem je přikryl ještě více, než již bylo. A čím více jsem se blížil k ní, tím opatrněji jsem je zakrýval kvítky, a když jsem došel až na místo, strčil jsem je tak hluboko do kytice, že již ani cípek nebylo viděti.

Na tvářích mých jakoby se plamen rozlil. Chtěl jsem si s chutí zakrýti rozpálenou tvář rukama, a rychle pak utéci, ale ona se podívala na ta má kvítka tak, jakoby vůbec zapomněla, že byla pro ni přinešena a pro ni trhána.

Mechanicky, ani oči svých nezvednouc, natáhla ruku, vzala můj dárek, a odložila jej na lavičku, jakobych ji jej proto byl dal, a znovu se zadívala do knihy, — jakoby byla bez vědomí.

Byl bych se dal skoro do pláče nad touto nehodou.

„Pokud ale moje kytice bude vedle ní ležeti" — myslil jsem si, „potud bude naděje, že na ni přece nezapomene!" Lehl jsem si opodál lavičky do trávy, dal si pravou ruku pod hlavu, zavřel oči a dělal jsem, jakoby se mi chtělo spáti. — Oči jsem s ní ale přece nespustil a čekal . . . Minulo asi deset minut; a mně se stále zdá, že ona ještě víc a více bledne . . . Pojednou se mi naskytla šťastná a neočekávaná příležitost ku pomoci.

Byla to velká, zlatá včela, kterou ke mně na štěstí zanesl dobrý vánek. Nejprve bzučela nad mojí hlavou, a pak letěla k paní M. Tato ji jednou, dvakráte po sobě od sebe odehnala — ale včela se nedala tímto odbyti. — dorážela na ni ještě více. V tom paní M. uchopila moji kytici do ruky a mrštila ji po včele. V tomtéž okamžiku vyletěl balíček z kytice a padl přímo paní M. do knihy. Já sebou škubl.

Několik okamžiků dívala se paní M. zcela něme, hned na balíček, hned na květiny, které držela dosud v ruce, a zdálo se, že nechce ani svým zrakům věřiti.

Pojednou se ale začervenala, zalekla se a podívala se na mne. Já ale již předpokládal, že se na mne podívá, a proto jsem rychle zavřel oči, a snažil se, abych vypadal, jakobych spal; ani za všecko na světě bych se neodvážil nyní podívati se jí přímo do očí. Srdce mé bušilo tak silně, jako asi ptáčku, kterého nějaký vesnický dareba mačká ve svých rukou. Nepamatuji se, jak dlouho jsem asi takto ležel se zavřenýma očima; snad asi dvě nebo tři minuty. Po těchto osmělil jsem se je poněkud pootevříti.

Madame M. vášnivě četla psaní a dle těch rozpálených tváří, dle těch oživených, veselých očí, dle toho vyjasněného pohledu, a toho veselého obličeje, z něhož každá črta byla v tak veselém napnutí, dle toho všeho jsem se domyšlel, že v psaní tom bylo uloženo celé její štěstí, a že ten stesk a ten bol její zmizel nyní jako dým.

Nevypravitelný, sladký pocit se rozložil po celém mém těle, nemohl jsem se více přetvářeti.

Daleko od nás rozléhá se pojednou vysoký hlásek: „Madame M. Natalie! Natalie!"

Madame M. neodpověděla, ale rychle složila psaní, vyskočila s lavičky a sklonila se nade mnou.

Cítil jsem, že se mi dívá přímo do tváře. Brvy se již — již třásly, ale já jich přece zadržel — a neotevřel oči. Snažil jsem se, abych dýchal pravidelně a tiše, ale srdce mne div neudusilo svými bujnými údery. Horký dech její pálil mne ve tváře; ona se shýbla ještě níže

a zdálo se, že zkoumá moji tvář. Konečně polibek — a velké slzy padly na moji ruku, na tu, kterou jsem měl položenu na prsou. A políbila ji dvakráte za sebou.

„Natalie! Natalie! Kde pak vězíš?“ — bylo slyšeti již poblíže nás.

„Ihned! Ihned!“ odpověděla paní M., svým milým stříbrným hláskem, ale obestřeným dosud slzami, a tak tiše, tak tichounce to vyřkla, že jsem ji jen já mohl slyšeti.

V tomto okamžiku ale mne to mé srdce jistě zradilo; zdálo se mi, že všecka krev se mi žene do tváře; než jsem se ale nadál, cítil jsem již na rtech vroucí její polibek. Vykřikl jsem slabě, otevřel oči, ale hned na to zavřel mně je tentýž včerejší šáteček její — jakoby mne měl chrániti před sluncem.

Za malou chvilku nestála již při mně. Já zaslechl, jak se odtud rychle vzdaluje. Zůstal jsem zde sám.

Chopil jsem se tedy toho šátečku, a líbal jej, nemoha se jaksi vzpamatovati; za malou chvilku byl jsem, jakoby smyslů zbaven . . .

Lapaje vzduch obracel jsem se na trávě a díval se tupě a nevědomě před sebe, na ty chlumy, třpytící se nivy, na řeku, která se tak svůdně kolem nich vine, tak daleko, jak jen zrak ji mohl dostihnouti: táhla se mezi novými chlumy a vesničkami, které se na ní mihotají jako tečky, polité zlatým paprskem slunce, díval jsem se do dálky na ty tmavé, sotva již pozorovatelné lesy, které se již nebe dotýkaly, a jakýsi sladký klid, příkouzlený tímto tichým obrázkem, usmiřoval pomalounku mé rozhárané srdce.

Bylo mně pojednou volněji — dýchal jsem svobodněji. Ale vzdor tomu, přece celá duše moje se súžila, snad nějakou předtuchou zlou anebo očekáváním.

Něco hbitě a vesele zavládlo mým ustrašeným srdcem, které se třáslo nedočkavostí v očekávání toho, co mělo dále přijíti.

Pojednou se celá hruď moje jaksi otřásla, zaštkala, jakoby ji něco bolelo a tísnilo, a slzy, sladké slzy vytryskly mi z očí.

Zastřel jsem si rukama tvář, celý se třesa, jako malý kvítek, a oddal jsem se zcela prvnímu dojmu srdce, prvnímu celé mé bytosti ještě dosud novému a neznámému pocitu. Můj dětský věk končil, loučil se se mnou v tomto okamžení . . .

— — — — — — — — — —

Za dvě hodiny jsem se vrátil k domovu, ale nenalezl zde již paní M. Odjela prý se svým mužem do Moskvy za nějakou nutnou záležitostí.

Víckráte jsem se s ní již nesetkal . . .

Přel. *Kl. Špecingrová.*

FEUILLETON.

Bedřich Smetana.

Narozen 2. března 1824 v Litomyšli.
Zemřel 12. května 1884 v Praze.

Jest dnešního dne málo mužů v českém národě, o nichž, až přejdou léta přes jejich hrob, a uhasnou sympathie, a z nálady časové vzniklý soud nynějšího pokolení, řekne i potomstvo, že to byli lidé velicí. Hrob Bedřicha Smetany bude z těch, u něhož zastaví se i v budoucnu s úctou a láskou každé české srdce, dokud nevyhasne v nás pevné a vroucí vědomí národní a láska k umění. Měli jsme svých velkých buditelů v literatuře i v životě politickém. Smetana druží se k nim v hudbě. Jenom pamětníci dob vystoupení jeho na veřejnost předcházejících mohou posouditi, jak neutěšeně a pustě to tenkráte vypadalo v českém hudebním světě. Smetana přišel jako tvůrce nového života a práce jeho byla v něm i v těch, kdož následují po něm, korunována výsledkem nejskvělejším. Český národ má dnes své zástupce v hudebním umění světovém. Ještě více však učinil Bedřich Smetana pro nás samé. Nikdo nezasáhá tónem tak hluboko do samého nitra českých prsou jako on. V jeho operách jásá i stýská si lid ve svém prostém životě, v jeho symfonických skladbách zní boje — a vítězství celého národa. Také ve „Vyšehradu“, „Táboru“ a „Blaníku“ uložena jest česká historie zrovna tak jako v dramatu. Pojmouti ideu k takovým skladbám mohl jen veliký Čech, provésti je mohl pouze veliký umělec. Obé spojeno bylo ve Smetanovi. Smetana co člověk i se svým velkým utrpením v tomto velikém díle mizí. Osud jeho byl tragický, nejtragičtější, jaký stihnouti může umělce. V plném proudu své tvůrčí síly ztratil sluch, jako v plném proudu mužného života ztratil tak mnoho, co zanechalo hluboké jizvy v jeho srdci. Avšak on vyplnil svůj úkol a nikdo z lidí nemůže si přáti více. Teď, kdy smrt vykupitelka učinila konec jeho útrapám, a čas zmírní žel těch, jimž drahým byl osobně, zbudou jenom díla jeho a na ta smrt nemá moci sáhnouti.

— **Ženiškova „Božena“.** Milostná nehoda, která srdce knížete Oldřicha před 877 lety u Peruce potkala, jest látka zajisté velmi vábná, romanticky pikantní a pro umělce obratného i vděčná. Poesie péra i poesie štětce zmocnila se jí také již dosti často.

Nejnověji obral si Fr. Ženíšek tento zajímavý sujet za předmět k velkému obrazu, a jakkoli neznáme zajisté všechny malované romance o Boženě a Oldřichovi, můžeme se směle odvážiti tvrzení, že dílem Ženíškovým jest opěvána perucká událost co nejšťastněji.

Pravíme s rozmyslem opěvána, neboť obraz působí jako milá, čistě znějící lyrická báseň.

Hledíme z povzdáli do vzdušné perspektivy tiché, klidným a stejnoměrným jasnem osvětlené krajiny mezi lesy. V pravo vyjíždí z hvozdu kníže, obklopený loveckou družinou, psáři a průvodci; oči knížecího lovce utkvěly náhle na neočekávaném spanilém zjevu, jeho ruka zaráží chod statného bujného koně a jeho ústa pronášejí mani přirozenou otázku, k níž odpovídá uctivě průvodčí, znající patrně ženy opučenské a nejkrásnější z nich, Boženu. Ve skupení žen u potoka perroucích vzbudilo zjevení se knížete s družinou arciť interes, přerušilo jejich práci; Božena vztyčila se na polo a vzhlíží také ku knížeti, jehož smělý, panský pohled v lehkém ruměnci na tváři dívky se obráží.

Ženíšek pojal látku k svému obrazu se skutečným poetickým vzrušením a každý rys díla svědčí o čilosti a chuti, s jakou malíř o něm pracoval.

Koncepce jest velká, bohatá, jednoduchá i obsažná zároveň. Po divadelním pathosu neb lyrické přesládlosti neb na snadě ležící malé frivolitě ani sledu. Rozvrh učiněn volnou a jistou rukou, a jakkoli nejsou postavy rozsázeny v prostoru jako na oltáři, — což se i renomovaným historickým malířům rádo udává, — vidíme přec míru a bedlivě odvážení v nemcené pestrotě rozvrhu. Na pravo knížecí moc a mužná síla vysoko v široké, energicky žijící skupině, na levo doleji v lesním koutě ženy a dívky z lidu v užších mezích, v ladných konturách a jasných barvách. Mezi oběma stranami pak v pozadí průvodce seznamující knížete s neočekávaným zjevem, a v popředí smečka psů, trhajících se psářům z řetězu a ženoucích se mezi ženy k vodě. Jednota komposice jest vydána choulostivé zkoušce, však obstojí v ní. Ženíšek nepodřídil ani velebnost panovníka dívce z lidu, ani majestát ženské krásy

vládnoucímu muži. Obě postavy jsou hlavními a jiskra prvního zahoření ve vzájemné lásce snoubí je v jedno; fysickou mezeru mezi knížetem a dívkou vyplnil Ženíšek velmi šťastně, zatlačiv mechanické prostředníky ovšem do takové vzdálenosti a mravní posice, že nikterak neruší, nikterak přední pozornost k sobě nevábí.

Oldřich vyniká hmotně jako jezdec nad svou družinu, duševně ušlechtilostí, koloristicky nádherou a vkusem. Boženu nad její, do té chvíle jí úplně rovné družky vyvýšiti zdařilo se Ženíškovi pěkně; beze vší schválnosti a bez nucení malířem zvedá se dívka v přirozeném pohybu nad perouci ženy, od nichž se mimo to jasně svým bílým šatem, jemnou pletí a sytým osvětlením odlišuje.

Charakteristika jest výmluvná bez přehnanosti; kníže zůstává i v obdivu luzné dívky knížetem, a Božena pohlíží k němu trochu nesměle a trochu sebevědomě, nikoli pak bez tázavé a svádivé koketerie. Poznáváme v ní kyprou, jadrnou dívku, jejíž vyvinuté tvary zjemňuje panenská něžnost a mladická graciosnost. Modelaci těl neměli bychom čeho vytýkati; ze všech téměř postav sálá starověká křepost a zdraví, jehož athletický psář v popředí má skoro nadbytek.

V kresbě poznáváme veskrze svědomitou a obratnou ruku, ve svěžím koloritu dobrý výbor. Rozdělení světla jest případné a ladné, lokalní barvy jsou příjemné, jasné a mírné; světlé tóny a tlumené stíny převládají. Podrobnostem, úpravě draperií a krajině věnována péče jevící se ve výsledku bedlivých studií a v značné propracovanosti.

Čítáme Ženíškovu „Boženu“ k nejlepším výtvorům moderní české malby, a k zárukám, že tato malba, z pout německých škol se vyprosťujíc, půjde svým čestným směrem.

Na posled pak zmínka o zvláštnosti: „Božena“ má svého mecenáše z měšťanských kruhů. Svitá konečně i v těchto, posud dosti temných sférách? *J. L.*

— Nákladem Aloise Lauermanna vyjde tiskem překlad Tassova „*Osvobozeného Jerusalema*“ z péra Jar. Vrchlického. Týž autor vydá u J. R. Vilímka obšírnou *anthologii* z novějších italských básníků a *knížku básní* T. Cannizzara. Dále překládá Vrchlický Ariostova „*Rolanda*“.

— „*Doréova bible*“, ku kteréž získány veškeré obrazy slavného umělce, bude vydána nákladem J. Otty. — Zároveň ohlašuje se vydání „*Zlaté bible*“ s obrazy od různých umělců, nákladem Fr. Čermáka.

— **Divadlo.** Jeřábkova „*Závisť*“ doznala velmi čestného přijetí, které po první polovici třetího aktu dostoupilo bouřlivé aklamace, dalším postupem hry ochladl poněkud interess obecenstva, až pak po aktu posledním vzpružil se opět k výrazům uznání snahy ušlechtilé a ducha opravdu seriosního. Jeť „Závisť“ skutečně dílem památným, které byť okamžitě neobohatilo běžný repertoir, obohacuje literaturu dramatickou. Myšlénka, která více méně v každé dramatické práci Jeřábkově kmitá a časem až na úkor děje si práva vymáhá, hloubka koncepce a mužnost názoru při technické nevšední zručnosti, byly vždy předními zdobami kusů Jeřábkových, a „Závisť“ nevystupuje ani o píď z rámce tohoto, ano ještě hlouběji do něho zapadá, jsouc jaksi allegorickou básní v nejširším slova smyslu. „Závisť“ jest jen dalším přirozeným krokem, jejž učinil autor od „Syna člověka“, má také stejné s ním přednosti i stejné, ovšem jen podřízené, vady. Vyslovíme se hned, bychom předešli nedorozumění. Máme za to, že jeviště vyžaduje výlučně případů konkretních, a že allegorisováním neb symbolikou ztrácejí osoby životní vřelosti a životního ruchu. To jde vše v epické skladbě, neb v dramatické fantasii — ale v díle pro jeviště určeném vadí každý sebe menší stín allegorie. Ale to jest ovšem také vše, co namítáme proti druhu těchto dramat, co se nám stejně nelíbí při násilné interpretaci „Ženy Claudiovy“ atd., nebo pak se honí po prknech jen theorie a jen ideje. Vrcholem allegorie jest v Jeřábkově dramatu, jinak vysoce poetická apotheosa celku, líčení vzniku Jednoty českých bratří. Je v tom kus velké myšlénkové práce a musí to v díle zůstati, nebo vyrostlo to z duše autora zajisté na prvním místě, je to pasaže hodna poety i filosofa — ale v epické neb jiné skladbě, v dramatě to opět ochlazuje účin konce. Při čtení necítíme ani chlad vanoucí z této allegorie, jako teprve při provozování, kde zaujati zcela tragickým osudem Johany Smiřické, musíme se diviti, s jakou heroickou resignací tato dává se potěšiti filosofií Fra Orfana. Současně s allegoriemi a theoriemi jest v kusu mnoho akce politické a státnické, která rovněž povrchního diváka nebaví, leč za to dík dramatikovi, který ještě v čas vzbudil se a překonal myslitele, jest v kuse též mnoho scen působivých a velice založených. Tak hned první akt jest exposicí mistrnou, která též chytla. V dalším postupu děje by neškodily ještě některé škrty, zvláště tam, kde jen politické a státní akce se odbývají. Souhra, ač na poprvé trochu vázla, byla celkem slušná. Z herců vynikal znamenitě pan Seifert, kterýž umělec čím dále tím větší promyšleností úloh a uměleckou mírou vyniká, a pan Šmaha, který podal znamenitě založený typ starého ctižádostivce Smiřického. Ostatní úlohy, méně šťastně obsazené, celkem přece uspokojily.

Nemo.

„Charakterní obrázek z ruského života.“

(Pokračování.)

Oba anatomové, Feodor a Věra, pokládají lásku za rozechvění citu, a důsledně, k ukojení tohoto rozechvěného citu, neměli ani třeba, aby vstupovali v sňatek, jenž již na základě toho, co vyznávají, musil jim býti nanejvýš protivným, neb v Rusku je pouze sňatek církevní a rozvod manželů je zákonem v neobyčejné míře obmezen. Je tedy anatom Feodor prázdný mluvka, sám svým slovům nevěří, třeba by je odříkával s velikou skličeností a ustavičně při tom očima koulel a je vyvaloval — je to pouhá theatralní figura a hastroš, nemohoucí právě pro svou nicotu jímati diváka. — Též Turgeněv za posledního svého pobytu v své ruské rodné vesnici byl zmítán úplně bezútěšeným pessimistickým názorem světa, on nikdy nemohl se smířiti s tou lhostejností, kterou jeví příroda — jím tak horoucně milovaná příroda — k lidskému hoři neb štěstí a k člověku vůbec. Turgeněv však cítil, že člověk, jenž stvořil víru, umění, nauky, je výše přírody, ale cítil spolu, že tentýž člověk nemůže vystoupiti z přírody, že jest její výtvor a konečný vývod — třeba by tentýž člověk se chytal všeho, jen aby se zachránil od té bezcitnosti přírody a od vědomí své nicoty před jejím všetvořícím a všeszírajícím mocnářstvím. Jestli Turgeněv cítil, že všecky naše myšlénky, city, skutky budou zapomenuty, nechť děláme cokoli; jestli se pak tázal: jaký je tedy cíl tohoto života lidského — tu jímá nás hluboký tragický cit, neb tak se táže Turgeněv, o jehožto duševních výtvorech s nadšenou chválou a zbožnou úctou mluví nejpřednější pisatelé a kritikové evropští: Dickens, Victor Hugo, Flaubert, G. Sand, Renan, E. Zola, Augier, Brandes, Julian Schmidt, Daudet, Cherbulier a mnoho jiných. Když však o prázdnosti lidského života rozumuje před námi mladý posluchač lékařství Feodor, tento synek bohaté Petrohradské vdovy, jenž posud nic nevykonal a teprv učiti se má, tu s rozmrzelostí od takového anatoma se odvracujeme… Rozmrzelost tato nepřechází i v následující sceně, když totiž slyšíme téhož anatoma Feodora volati s pathosem: „Tys ten pravý anatom, ty znáš to lidské srdce, tys mne naučila věřiti a se modliti.“ Volá to k mladé prostinké venkovance, daření dětsky obmezeným obzorem, která svou přeslazenou naivností až nepříjemně na diváka působí. Tento „pravý“ anatom, mužským jménem pokřtěný a do vysokých bot obutý, má kromě svého vítězství nad Feodorem ještě tu zásluhu, že kus rychle se ukončí; dědoušek Taratajev ze samé radosti nad obrácením Feodora vesele přebíhá po jevišti, všickni jsou spokojeni, dobrý princip béře vrch, ta „pravá“ anatomie slaví vítězství. Opona rychle spadne a nikdo se nedoví, bylo-li obrácení Feodora trvalé, neb zrovna tak, jak Feodor rychle byl obrácen, může tentýž Feodor vykonati i rychlý zpáteční pochod k dřívější své anatomii, která je zosobněna Věrou Voroncovou, dostavši košíček.

(Dokončení.)

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „**Votoček & Rassl**“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . 3 » 30 »
na celý rok . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. června 1884. ČÍSLO 16.

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

Tak děl můj syn, a já mu naslouchal
po celé večery, když vyprávěl
o divech velikých, bez příkladu
co na vodách byl cestou uviděl.
Tak spolu žili jsme, mír s námi byl
a požehnání Hospodinovo.
Tu nadešel nám hrůzy plný den
a zaplavil nás krví, slzami.
My seděli před chatou na večer,
když moře vrhlo jako s odporem
na irský břeh tři cizí koráby.
To Raglan plul z plemene saského,
král z divé krve, který ostrovy
na blízku držel mocí ukrutnou.
On odněkud se vracel s kořistí
a s pleníky, s bledými ženami,
jež byly přivázány k stožárům,
by v zoufalství se s palub nevrhly
do klína moře. Lodi přistály
a Raglan vystoup', vrah ten prokletý,
a za ním jako draků hemžení
lid jeho divoký a krvavý
na břeh se valil, píseň skuhraje
svým drsným jazykem. Nás zajali
a vlekli za sebou v náš tichý kraj,
kam vpadli jako vlci hladoví.
Kol lehlo všechno rumem, popelem,
a na oslavu svého vítězství
hod velký slavili, a před kvasem
se hvozdy hnali, lovem zuřivým.
Psi jejich vyli jako šílení
a oni křikem přehlušili je.
Mech našich lesů zbarven na rudo
tou krví srn a hrdých jelenů,
jež povraždili v onen temný den;
pak zapálili les, by svítil jim
při hodech bouřných, při kterých též psi
se súčastnili, květy věnčeni
na počest démonů, jimž klaněli
se jako bohům lovu šťastného.

Uprostřed vřavy seděl jejich král,
běs Raglan; požár házel šlehy své
do plavých jeho vlasů plynoucích
mu na ramena, oči svítily
mu divoce a vínem, krví zpit,
tak ozval se: „Sem oba přiveďte
ty pěvce irské, jež jsme zajali,
ať harfa jejich zazní, jejich zpěv
ať mísí se do pění kouzelnic,
jež stojí tam na skále nad lesem.
Noc temná jest, ať sbor mých kouzelnic
již zasáhne do kovu mocných strun!
Nechť čarným slovem orly svolají
ku kvasu velkému, jejž připravil
jsem z těl jim v boji padlých nepřátel!“

Tak Raglan velel. hrůzyplný zpěv
hned divých žen se ozval; vysoko
nad lesem v rudém svitu požáru
tu zakroužili orli; křídel šum
a divý jejich skřek se zdál nám být
jak odpověď na vytí kouzelnic.
A s těmi pěť nám bylo o závod,
pád bratrů svých jsme měli slaviti,
a zneuctiti stříbro irských harf,
jež Bohu, andělům a světicím
jsme byli posvětili v nadšení!

Syn můj se vztyčil, svatou nevolí
plál velký jeho zrak, jak bohatýr
stál před králem, jak samý archanděl,
jenž blesky hněvu ďáblům metá v líc.

„Dej zbraň mi, vlku!“ zahřměl na krále
a postav k boji se, já skolím tě
jak šelmu lesa, kterou vpravdě jsi!“

Král zbledl vztekem: „Zpívej chválu mou,
ty otroku, ty podlý irský pse!“

Když zahřměl tak, můj syn svou harfu vzal
a roztříštil ji vzmachem o skálu.
V tom okamžiku král svůj chopil meč,
blesk rudou noci, výkřik, tichý vzdech,
a dítě moje, jediný můj syn,
u nohou ležel mých, zrak andělský
v sloup obrácen, a já byl sir a sám
v tom širém světě, na vždy blaha prost!
Tu zapomněl jsem všeho křesťanství,
a v žalu svém jak poraněná zvěř
já touhu měl navzájem raniti,
já zuřivosti uzdy popustil,
bouř vášní nesla na kraj šílenství
mě neblahého; těžká prokletí
já metal vrahu v tvář, a prorocký
mě schvátil duch, já věštil Raglanu,
že trůnu zbaven, bez slávy a chud
on zahyne a padne v pekla moc.

Zda vyplněno již mé proroctví
já nevím, to však cítím hluboce,
že Bůh mi slova kladl na jazyk,
že vyplněna budou zajisté.
Když dokončil jsem, padla mrákota
na smysle moje, a já zničen kles'
na svého syna tělo vychladlé.
Já probudil se děsnou bolestí:
vrah mého syna kázal vyrvati
mi zrak. Já ještě příliš bohat byl
po ztrátě jediného dítěte!

Tak uvrhl mě v dvojnásobnou tmu.
Slep, osiřen, o všecko oloupen
co sladkého jest v žití pozemském,
já zůstal živ. Já v chatku vrátil se
u velikého moře. Milujem
se navzájem... Ó moře těšit zná
a konejšit, a plakat soucitně.“

Tak končil Merdok. Mniši seděli
kol starce němi, z očí Brandana
však slzy tekly jako jarní déšť
a padaly na ruku Merdoka,
jíž opat k srdci tisk'. A stařec vstal
a vedl ho od krbu opodál
a řekl tichým hlasem: „Brandane,
na syna svého chovám památku;
květ je to svadlý, je to z ráje květ,
jejž přinesl mi z oné výpravy
ku břehům édenským. Já choval jej
co klenot nejdražší, a pravil jsem
sám sobě vždy, že nikdy nevydám
ho nikomu, leč v smrti hodině.
Však nedávno já sen měl podivný.
Můj syn, se zdálo mi, že vrátil se
z těch mrákav, z kterých není návratu,
a hlasem pevným tak že promluvil:
„Můj otče, vstaň, od břehu moře jdi
tak daleko až na vánoční hod
u kláštera se octneš tichého.
Jen vejdi tam, a květ svůj opatu
do dlaně vlož, to bude znamením
mu dávno žádaným, dlouho kýženým.“
Tři noci tentýž zjevil se mi sen,
tu poslechl jsem, hleď, a vánoční
když hvězdy vzešly, přivedl můj krok
mě k tobě, Brandane. Zde jesti květ,
zda tobě znamením, ty rozhodni,
či jestli prázdným klamem byl můj sen.“

Po těchto slovech vyňal svadlý květ,
a celá síň se vůní plnila,
a Brandan zvolal, starce líbaje:
„Bůh odplať tobě veliký ten dar
a lásku tvou! Ó jest mi znamením
tak dávno žádaným! Zde jej vezmi zpět!“

A žehnal mu a Bohu děkoval.

Pak vyšel ven a chodil v ambitech,
kol svatých soch a hleděl ku hvězdám,
jež třpytily se běle nad sněhem,
a jejich jas mu vnikal do duše,
a srdce jeho bylo radostí
tak naplněno, že mu do zraků
ta radost jako světlo stoupala
a s hvězdami o závod zářila.

Když přišel čas na lůžko ulehnout,
šel Brandan opět v síň, a vyvoliv
si čtrnáct z mnichů, kteří zdáli se
mu nejmoudřejší, ctnostmi zdobeni,
před jejich soud klad' přání duše své,
jim pověděl, jak dávno toužil již
se vydat na tu plavbu, pověděl
o skrytém vzdechu jim, jejž k nebi byl
v ten večer poslal, prose, znamení
by Bůh mu dal, a posléz doložil
co Merdok byl mu šeptal, svadlý květ
mu vloživ do dlaně. Když dokončil,
z úst čtrnáct mnichů zazněl jediný
a netajený výkřik radosti.

„Bůh dal ti znamení! Brandane, pluj!
Však jednu milost prokaž bratrům svým!
Ó nech nás s tebou sdílet nebezpečí!“

Tak rozhodli a Brandan svolil jim,
by pluli s ním. Pak tiše odešli
na lůžka svá, a na druhý hned den
všem mnichům opat hlásal novinu,
a želeli, že všickni nemohli
se vydat s ním na dalekou tu pouť.

Pak ustanovil Brandan náměstka
za sebe v klášteře a odebral
se k břehu moře, v záliv odlehlý,
kam boží pudilo ho vnuknutí.
Tam kázal bratrům smrky porážet,
a vystavěli koráb nevelký
a potáhli ho koží hovězí,
a vložili tam pokrm stačící
na čtyřicet as dnů, pak postará

již Bůh se dál, by nezahynuli
ni hladem ani žízní. Anděla
by poslal Pán, jenž koráb chránil by,
ta byla Brandanova modlitba.
Pak pravil tiše: „Bratři vejděme!“

Když stoupali na lodi palubu,
hle, z lesa vyšli tu dva poutníci,
a bratři s podivením poznali,
že Lucius to byl a jeho druh,
jenž jméno Zeno měl; ti poutníci
tak s břehu k Brandanovi volali:
„Náš opate, hle, ruce spínáme
a jménem božím tebe prosíme,
ó vezmi s sebou nás, ó neshrdej
tou snažnou prosbou, kaž nám vstoupiti!“

A nečekali jeho svolení
a vešli v loď, a Brandan zmitán byl
tak velkým bolem, že mu bledla líc,
neb Bůh mu vnuknul chmurné tušení,
že k zlému oběma ta bude pouť.
On chtěl je varovat, však šetřit též,
a hlavu skloniv k prsoum pokorně,
děl chvějícím se hlasem: „Šepce mi
hlas mého srdce, z nás že zhynou dva,
že jeden pokušení podlehne
a druhého že Dathán, ďáblů pán,
do sítí lapne. Ještě jesti čas
se vrátit na břeh.“ Takto pravil jim.
a bylo ticho; nikdo nevystoup'.
Tu prosil Brandan Boha za ně též,
pak pozved' ruce žehnaje jim všem
a loď se hnula v moře šumnou pouť.

V tom bílý pták do vzduchu nesl se
a bratr Ondřej zvolal radostně:
„To šťastným zajisté jest znamením!“

Děl na to Brandan s dobrým úsměvem:
„Má naděj' v Boha jest, ne v jeho zvěř!“
a bratr Ondřej všecek zmaten byl.
Pak stáli všickni kolem stožáru
pod plachtami, a v srdci každého
se ozval vzdech a tklivost loučení.
I svatý Brandan slabou chvilku měl.

„Ó Erine, smaragde v lůně vod,
buď s Bohem!“ zvolal k slzám rozechvěn,
a v okamžiku tom jak zázrakem
se velký hymnus z klína lesů zved'
a letěl za Brandanem v hukot vln.

To byli mniši, kteří z daleka
na zprávu o odjezdu Brandana
ku břehům byli přišli se všech stran,
by s Bohem dali zbožným poutníkům.

Ten svatý zpěv všem klid zas navrátil.
Po celý den a celou jasnou noc
vždy slaběji a slaběj' slyšeli
ten hymnus na korábě poutníci,
jak vítr nesl jej a ozvěna
od skal a z lesů v moře za nimi.

Pak shasl zpěv jak hvězdy v úsvitě,
a břehy irské s mlhou splynuly,
a byli sami s Bohem na vodách.

(Pokračování.)

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

Kroužek náš se brzo rozešel. My poetové všichni z matičky Prahy na venek, jen přítel muzikant, Benický, tam zůstal. Všiml jsem si jednou, jak nás tenkráte žertovně těšil:

„Nic si z toho nedělejte. Kdyby listy také přinášely skladby hudební, pod mými byl by pokaždé kříž a veliký.“

Řekl to žertem, ale jakousi trpkost ve slovech těch jsem přece vycítil. A teď mi na verandě zámečku Ch...ckého oznamuje, že přišel na stopu tomu upírovi. Na mé žádostivé vybídnutí vypravoval:

„Když jste z Prahy odjeli, nechodíval jsem do naší kavárničky. Ale jednou v noci, bylo již hezky pozdě, šel jsem kolem, a tu mi připadlo, abych se pro památku zastavil v tom našem koutečku. — Vejdu, bylo tam skoro prázdno. Dva staří páni hráli v šachy; vedle „našeho“ stolu seděl jakýsi mladší muž, zabraný pilně do čtení. Že jsem vedle usedl, ani si nevšiml. Pozoroval jsem ho. — V ruce měl tužku. — „Ah,“ povídám si, „je-li možná! — A hle — dělá křížek — To je on! — Čte dál — teď sebou nějak hnul — pak přejel tužkou list, jakoby v něm čáru dělal. Čte a čte opět. — Pozoroval jsem ho dobře — a teď, pro Boha — list vypadl mu z ruky a upír — si setřel slzu s oči! Trnul jsem — Pojednou kvapně vstal a rychle odešel. Toť se ví, že jsem sáhl nejprve po listu, který toho člověka, nám tak někdy děsivého, rozplakal. Poznal jsem hned, co ho tak dojalo. V čísle toho zábavného časopisu byly dvě původní básničky, pod nimiž rděly se zase zlověstné křížky. Pak byla báseň přeložená, kterouž upír po straně zatrhl; poslední její sloku do konce dvakráte. Četl jsem ji a vyznám se, že mne dávno nic tak nedojalo, jako ty verše. Dvě poslední slohy samy se mně v paměť vryly. Báseň ta začíná, víš:

„V čas půlnoční po nebi anděl se nes',
z úst píseň mu zvučela svatá —“

„Ah, Lermontov!“

„A dále!“ říkal přítel, nedada se vyrušiti:

*

„V svém objetí duši nes' v pozemský hluk,
v dol žalu ten plný a lživý,
a v mladinkou duši vnik' písně té zvuk,
i zůstal v ní bez slov, však živý.

A dlouho ji soužil pak ve světě cit,
cit podivné touhy a tísně,
a za zvuky nebeské náhradou být
jí nemohly mdlé naše písně —“

„Ten to řekl!“ dodal přítel, všecek jsa vzrušen. „A jak! Ten vyslovil duše úzkost a tesknotu, no, jak on povídá ‚cit podivné touhy a tísně‘, z něhož pak rázem jako ze chmur vyšlehne blesk idey. — Pak ten jas, to blaho nadšení! — A pak, když hledíš na to, cos utvořil, co, jako já — v těch notových hlavičkách a co ti v duši znělo — oh —“

„Tedy ani tvůrčí štěstí není čisté.“

„Je, nejčistší — ne však úplné.“

„Snad jen genialní umělec je pociťuje zplna.“

Přítel se zamlčel.

„Teď bych teprve rád viděl toho upíra“ — začal jsem. „Snad to také nějaký umělec.“

„Není.“

„Jak, ty víš?!“

„Ano, já ho viděl od té doby —“

„V Praze?“

„Ano, zašel jsem k vůli němu ještě několikráte do naší kavárny a dvakráte jsem ho tam zastihl.“

V tom strýc se navrátil na verandu.

„So, so v přátelském hovoru; těší mne, mladí páni — nun aber musíme jíti, jemnostpán čeká. — Ohlásil jsem tě, a vás také čeká, pane Benický.“

Byl bych rád s přítelem o upírovi domluvil, cestou však k „jemnostpánovi“ nebylo možná. Strýc měl slovo.

„Víte-li, pane Benický, že tyto dny připadají narozeniny jemnostpána? Napadlo mně, abychom je letos jak náleží oslavili. Já řku, tolik výborných sil tu máme. — Vy mně také pomůžete, není-liž pravda? Na vás obzvláště spoléhám.“

Přítel ochotně přisvědčil.

„Mám vám už ideu, aspoň tak trochu — no, však si ještě o ní promluvíme — ale má to býti, rozumí se, překvapení. — Protož, prosím, silentium!“

Zatím jsme došli k pokojům „jemnostpánovým“.

Pan Vít byl starý pán, tváře hladko oholené, bělovlasý, čerstvý však a zraků jiskrných, výrazných. Duch z nich mluvil i dobrota srdce. Přijal mne velmi laskavě a za dlouhou chvíli jsme se všichni výborně bavili. Nejvíce jednáno o hudbě, jejímž milovníkem byl pan Vít, dle všeho až vášnivým. Pozval mne velmi srdečně, abych byl jeho hostem, což jsem obdržev žertovné svolení strýcovo, ovšem ochotně a rád přijal. V tom přibyl ještě někdo do naší společnosti: mladý muž, přibledlé, vážné tváře, černých, hustých vlasů lehce zkadeřených, černých knírů, postavy dosti vysoké.

Byl to páně Vítův synovec Marvan, jak jsem se dověděl. Strýci svému živému a velice vlídnému nijak se nepodobal. Bylť zamlklý, sotva že promluvil, naslouchaje našemu hovoru s tváří dost zasmušilou a chladnou. Jen jednu chvíli poslouchal s patrným účastenstvím, a to když za hovoru naskytla se mi příležitost vypravovati o pavillonu na U . . . sku i o malém tom dobrodružství, jež jsem tam měl s tím růžovým zjevením, zvláště spanilým. Starý strýc jeho vesele se zasmál, zvědavě se ptal, přišel-li jsem andělu tomu na stopu a dodal:

„Jistě dceruška z nějaké blízké myslivny — toť asi konec toho románu.“

„Myslivna je také jeho dějištěm — ale ten andělíček dále uletěl. Až sem, až k vám.“

Divili se.

„So, so,“ opakoval si strýc. Pojednou však zvolal: „Nun aber mi připadá, že správcová ze dvora říkává, že tam má na U . . . sku příbuzné — snad by to nebyla Růženka správcova?“

Přisvědčil jsem. Věděltjsem to od starého pana vrchního na U . . . sku.

Mladý Marvan zchmuřil nějak obočí.

Když řeč zavedena znova na pavillon i na obraz „paní markýzky“, nejvíce to ovšem strýce zajímalo, poněvadž se to týkalo jeho zalíbeného věku osmnáctého; než i pan Vít účastnil se hovoru velmi živě a prohodil, že by za to stálo, tam si zajeti.

Zmínil jsem se také o těch avanturách a mnohém tom „amourschaftu“, jaké osamělý pavillon prý pamatuje.

„Ovšem, ovšem, ten má jisté svou historii“ — pravil strýc — „jakož vůbec hrabě K . . . ský, jenž tento zámek vystavěl, byl velice dobrodružný muž. Mnoho let strávil v Paříži a přivezl si odtud věcí! Proto mi tu máme po něm tolik znamenitostí a pravých. — Všecko pravé, nepadělané, jako ten Watteau — krásný kus!“

Vida, že strýc je zase u své sbírky a že dobrodružný hrabě K . . . ský všem, vyjma snad mého přítele, je dobře znám, řeč jsem o něm dále nezaváděl, doufaje, že strýc mi za příležitosti všecko vysvětlí.

V tom také synovec hostitelův vstav měl se k odchodu. Pan Vít se ho ptal, kam míří.

„Do bažantnice nejspíše“ — odvětil a podav svému strýci ruku, nám pak se ukloniv, odešel. Já se strýcem brzo za ním. Přítel zůstal u pana Víta, aby nějakou novou skladbu zkusili. Doprovodil jsem strýce až k jeho kanceláři, kamž se ubíral, maje, jak mi pravil, důležitou práci s tím plánem, o němž se prve zmínil příteli Benickému.

„Ten pan synovec,“ prohodil jsem cestou, „je zajisté veliký milovník honby.“

„To bys tomu dal, hochu. — Půjde do bažantnice s sedne pod starý buk nebo lípu a vysedí tam třeba dvě hodiny — ale ne s puškou, beze všeho i bez knihy.“

„S myšlénkami.“

„Snad, ale jakživ žádnému nic nepoví, co si myslí. — Podivín.“

„A knihy nemá rád?“

„I to ano, to zas, když ho to napadne, vysedí kolik nocí třeba v knihovně, nebo ve svém pokoji. — Pak zase, jakoby se mu zošklivily, nesáhne na ně kolik dnů a toulá se polem nebo lesem. — Teď poslední čas je zvláště divný.“

„Snad se mu něco stalo.“

„Jemu? Tady? Není možná. Nikde nebyl. — No, necháme ho, ono ho to zase přejde. — Nun aber, jdi si do parku, prohlední si jej, já tam pak přijdu za tebou.“

V.

Strýcova rada se mně zalíbila.

Zamířil jsem do parku a za chvilku jsem tam zapomněl na synovce páně Vítova, na kterého jsem ještě cestou myslil, jelikož na zjev mně zajímavý. Teď mne více zajal výtvor umění zahradnického, zdělaný slohem Le Notreovým.

Chutě loudal jsem se zelenými chodbami a arkadami, postál, usedl na výklencích a kobkách utvořených z korun habrových a bukových, až jsem si pak v té hladké kol urovnanosti vzpomněl na staré topoly. Z toho zeleného však labyrinthu tak hned jsem se nevybral a místo k topolům dostal jsem se k nevelké řece, jež tu parkem šuměla. Na jejích březích bylo přírodě volněji. Nůžky zahradníkovy nemrzačily tu křoviny, jež bujně a hustě rostouce haluze své skláněly nad čistými vlnami šumné říčky. Šel jsem po jejím toku, abych se tak ku topolům dostal. — Již jsem je zahledl níže po vodě, dva na tom, dva na onom břehu, tu i tam velikány přesilných, drsných kmenů těsně vedle sebe trčící. Stály tu jako obři hlídající uzounkou lávku, přepínající se mezi nimi na vysokých březích nad vodou, jež hluboko pod ní ubíhala dále do parku, zanikajíc tam v zelenavém temnu hustých křovin.

Již jsem tam docházel — v tom naproti, na druhém břehu zakmitlo se cosi, a již z průliny mezi oběma topoly vystoupila náhle dívčí, štíhlá postava. Jakoby vzdušná dryadka ze starých těch stromů se vynořila. Lehounkým krokem brala se uzounkou lávkou.

Mé zjevení z pavillonu! — Poznal jsem ji dobře. — Stál jsem u husté křoviny tiše, nehnutě, jako stáváme, přechází-li palouěkem srnka, již nechceme polekati a zaplašiti. Teď slabý výkřik jsem zaslechl — a hle, má dryadka se na samém konci té lávky rázem zastavila. Lekla se — a jak by ne! Vystoupilť tam proti ní páně Vítův synovec. Stojí proti sobě. Jak je chudinka překvapena, zardělá!

A on — co chce ten mrzutý podivín?

„Dovolte, abych užil té příležitosti, a vám blahopřál,“ pravil.

Dobře jsem to slyšel a dobře také viděl, jak dívka rychle k němu vzhledla a pak zase zrak sklopivši promluvila:

„K čemu, pane Marvane?“

„K vašemu zasnoubení —“ odvětil.

Drsný ton jeho slov mne samého zamrzel.

„Děkuju.“

„Tedy je to pravda?“

„Ano —“ to jistě řekla, já to však neslyšel a jen jsem viděl, že zase hlavu pochýlila. Že to řekla, domyslil jsem si z toho, an mladý pan Marvan na to řekl:

„Tedy mnoho štěstí, ještě jednou!“

Klobouk svůj na pozdrav pozvedaje ustoupil až k samému kmeni a tím děvčeti cestu uvolnil.

Uklonila se zlehka a již mně zmizela mezi stromy. Byl bych rád šel za ní, nemohl jsem se však hnouti, neboť pan synovec stál na témže místě, nebýbaje se. Hleděl také za správcovou Růženkou. Pak obrátiv se šel přes lávku a zmizel za protějšími topoly. — Jde teprve do bažantnice, či ani nepůjde? Přišel sem maně, setkal se tu s děvčetem náhodou? Tak jsem se v duchu tázal. Umluveno spolu nic neměli, ale snad věděl, že tudy půjde. — A nač by na ni čekal, proč by ji vyhledával? Snad to jen náhoda.

Ale ten jeho ton zněl tak divně, drsně. — To však asi jeho zvykem dle všeho, co o něm strýc pověděl. — A Růženka zasnoubena! To byla novina! S kým? Tak mladičká, spanilá nevěsta! — Nevím proč, ale mně samému se ta zpráva nelíbila. Tak uvažoval jsem, vraceje se od lávky mezi topoly tím stezníkem, kterým Růženka odešla. Byl uzounký, v pravo, v levo samý keř a houština. Soumrak stínů se zelenavým přísvitem všude se tu ukládal. Pojednou se přede mnou vyjasnilo. Spatřil jsem před sebou volný trávník, jako malinký palouček kolem do kola stromy a houštinou obklopený. Prostřed toho paloučku několik truchlovrb sklánělo svou hustou, vlající kštici skoro až k zemi. Ve stínu jejich mezi nimi stál miniaturní chrámek kulatý, rázu antického, s mělkou kupolí, spočívající na sloupech, mezi nimiž probělávalo se nějaké poprsí.

Na jednom z několika schodů k poprsí vedoucích seděla Růžena správcova s hlavou do dlaní pochýlenou. Šáteček se v nich bělal a že spanilá její hlava lehko se potřásala, soudil jsem, že pláče.

Nevěsta, šťastná nevěsta — a pláče?!

Vyznám se, že jsem čekal stranou ukryt tak dlouho, až vstala. Plakala opravdu. Či ten pláč souvisí snad s onou gratulací na lávce? A teď mi také připadlo, jak synovec páně Vítův stal se prve pozorným, když jsem o zakletém pavillonu na U . . . sku a též o tajemném tom zjevení, t. j. o správcově Růžence vypravoval.

Aj, toť nějaký román tajemný a spletitý, jenž by za to stál, aby dále byl sledován!

V přední části parku setkal jsem se se strýcem, který již šel za mnou. Pověděl jsem mu, že jsem zašel až k lávce u topolu a že se mně tam líbilo.

„So, so — ty stromy mají také asi svou historii. Všimls sobě, jak těsně vedle sebe stojí, že dva mezi nimi najednou nemohou projíti? Ty stály již za hraběte K . . . ského — a to byl velice zamilovaný pán. — Tam mohl pěkně stát na čekání a překvapovat, on i jeho šlechtičtí hosté.“

Strýc se zasmál.

„Možno-li odtud, strýčku, do bažantnice?“

„Od té lávky u topolů? Ne — tudy se nechodí. Proč se ptáš?“

„Viděl jsem tam před chvilkou pana Marvana a myslil jsem tedy, že jde do bažantnice.“

Více jsem ovšem neřekl.

„Ah, — to ho zase něco napadlo. — Má tak své vrtochy.“

Chodili jsme sem tam, a po chvíli, když jsme přišli na místo, odkud bylo viděti střechu nedalekého dvora, zavedl jsem o něm hovor i o správcově rodině, a tak jsem se snadno dověděl, aniž strýc úmyslnost nějakou zpozoroval, že správcova dcera je opravdu zaslíbena a že si ji vezme nějaký bohatý statkář ze sousedství, jemuž se nad míru zalíbila.

Dále jsem prozatím nepátral.

Po obědě jsme si vyšli s přítelem Benickým sami dva zase do parku. Vypravoval jsem mu, ovšem že sub rosa, to, co jsem pozoroval a čeho jsem se domníval.

Poslouchal velmi pozorně, a když jsem skončil, pravil, usmívaje se:

„Toť věru zajímavo a tím zajímavější, že domnělý hrdina tvého románu, páně Vítův synovec, je náš — upír.“

Pro návštěvu u pana Víta a pak pro svou příhodu u starých topolů a chrámku v dumném zákoutí starého parku, pozapomněl jsem na přítelovo dopolední vypravování. Teď jsem ovšem jak náleží se podivil.

„Poznal-li tě, když jsi sem z Prahy přišel?“

„Nepoznal“ — odvětil přítel. — „Nikdy si mne v naší kavárničce nevšiml. Já se také nikdy tam k němu nehlásil, vida, že je nějak nepřístupný.“

„A tady jsi mu řekl, cos v Praze pozoroval?“

„Nikdy — nenaskytlať se mi k tomu příležitost — ačkoliv byl bych rád o tom s ním promluvil a jeho mínění seznal.“

Ptal jsem se také přítele Benického na správcovu Růženku. Znal ji, líbila se mu velmi.

„Poetický zjev“ — pravil. — „než viděl jsem ji jenom asi třikráte — tu v parku.“

„A nikdy s Marvanem?“

„S upírem? Ah“ — zasmál se přítel — „vida, vida — ne putování, ale honba za novellou — či vlastně pátrání. — Toť se ví, že bude dle všeho nějak intrikánsko-tajemná. Ale mne tam musíš také dát.“

„Napíšu-li, s radostí. — Dříve však odpověz na mou otázku.“

„Jsem tu, brachu milý, čtrnácte dnů — a hned druhého dne, když jsem se parkem procházel, zahledl jsem Marvana s tvou hrdinkou. Stáli spolu zrovna tam u toho chrámku. Zdálo se mi, že čtou spolu nějaký nápis, anebo byli v hovor tak zabráni, že ani kroků mých nezaslechli. Od té doby nikdy jsem jich pospolu nespatřil.“

Ač jsem nic určitého nevěděl, počínal jsem věřiti, že synovce páně Vítova a dceru správcovu srdečná náklonnost sblížila.

A teď to Růženčino zasnoubení?!

Vždyť snad Marvan je nemohl předejíti? Neho nechtěl? Snad toto je pravda a spíše hoví všemu tomu, co jsem o tom našem „upírovi“ byl slyšel. Nicméně jsem opatrně badal dále.

(Pokračování.)

Jeunesse dorée.

Napsal *A. Rezek.*

(Pokračování a dokončení.)

Dne 21. ledna za velikého sběhu lidu v 7 hodin večer mladíci, seřaděni v průvod, šli upálit „udělaného“ Jakobina. Nesli ho „bratří z předměstí Antoine“: byla to oblečená figura s černou parukou s červenou čepicí, v jedné ruce držela portefeuille, v druhé pochodeň. V užším smyslu míněn při tom Marat. Když průvod ubíral se kolem pomníku Maratova, veřejně také nevole dávána na jevo; ve dvoře Jakobinském strašák spálen, popel uvržen do kanálu. Tam, řečeno, má nacházeti se Pantheon všech krvežíznivců. — Slavností tou dáno znamení na všeobecné vyhubení kultu *Maratova*, toho muže, za něhož se vlastní jeho přívrženci styděli, ač ho za nástroj užívali, toho muže, který s bestialní krvelačností od počátku do konce spásu „vlasti i svobody“ jenom ve hromadném „vraždění“ spatřoval. Když padl dýkou Charlotty *Cordayové* (13. července 1793), bylo od terroristů tělo jeho pochováno v *Pantheonu*, na náměstí Carouselském a u invalidovny postaveny mu pomníky: konvent skoro ho vyhlásil za *svatého!* Mládeži zdálo se, že jest *mravní* povinností, aby zničila kult muže, který jako člověk byl hanbou člověčenstva, jako Franconz hanbou Francie: i ujala se díla tím, že jednak „otvírala oči“ lidu ve článcích novinářských („Messager du soir“), jednak jala se rozbíjeti poprsí jeho na všech veřejných místech. I také oba velké pomníky měly býti zničeny a rozhodně bylo žádáno, aby Marat vyhostěn byl z Pantheonu! Toho obsahu žádost podána konventu, a brzy na to veřejně vyhlášena s dodatečnou resolucí, aby všickni členové bývalého výboru pro obecné blaho byli potrestáni, aby nikdo nemohl dříve býti pochován v Pantheonu, leč za 20 let po své smrti, aby všickni občané spojili se k boji proti Jakobinům, pakli by oni pomýšleli zosnovati novou válku občanskou. Konvent povolil; usnešením ze dne 2. února dokretováno: nejvyšší pocta občanská, aby někdo pochován byl v Pantheonu a aby poprsí a sochy jeho na veřejných místech byly vystaveny, nemůže dříve povolena býti, leč za 10 let po smrti toho, jehož se týče. Za velkého jásotu lidu odstraněny nyní všecky sochy a sošky, i „pagoda“ na Carouselském náměstí; popel Maratův z Pantheonu vynesen.

Za doby těchto agitací proti terroristům přívrženci mládeže sepsali a dávali sepsati hojně kupletů a písní, které pak rozhazovány po ulicích, lepeny na rohy, rozdávány v divadlech. Tak povstala také pověstná píseň „Réveil du peuple“ (probuzení národa), již sepsal básník *Souriguières*. Byla to marseillaisa mládeže, marseillaisa protijakobinská

Prvně předčítati ji musil v Theatre de la république na jevišti, pochodeň drže v ruce, herec *Fusil*, pověstný z dob vraždění v Lyoně, pak předčítal ji *Talma*. Když v písni přísahá se pomsta všem „ohavným Kannibalům“, strhl se divý křik v divadle. Herec Talma než začal čísti, velice jsa pohnut, pravil: Občané, všickni moji přátelé zemřeli na popravišti! — Při čtení písně viděti bylo na tvářích mnohých nejhlubší *bolest*, na jiných *pomstychtivost* za přátele popravené, a do toho všeho mísilo se volání: „Ať žije konvent, ať žije republika.“ Když všickni slovy básníka přísahali pomstu, pozvedl také herec Fusil ruku, aby spolu přísahal, ale musil pryč, mládež s nevolí ho sehnala s jeviště, poněvadž také na něm „lpěla krev“. — Představení se ovšem toho dne nedohrálo. Báseň „Réveil du peuple“ sepsána s toutéž vášnivostí a ohněm jako marseillaisa. Ale ku „vraždám“ nevyzývá, ač v tom smyslu lze si nejeden výraz (ku př. že vystrojí se hekatomba Kannibalům) její

vykládati a také to mnohokrát bylo učiněno. Skladatel Gaveaux učinil nápěv k básni této, a ona prvně zpívána v divadle Audinot (na boulevardu du Temple) 10. února Gavaudanem, později proslulým Garatem. Pak zpívána a hrána všude a při každé příležitosti a vždy s nadšením, brzo nejen v Paříži, ale také po celé ostatní Francii.

Z toho co až dosud bylo řečeno, jest jasně viděti, že (později) tak zvaná jeunesse dorée dokonce netvořila se z prostopášných, zženštilých hejsků a vyžilých mladíků, kteříž podporovali čirou reakci jen proto, že jim šlo o rozkošnictví a smyslné požitky. — Naopak mládež, která povstala a působila *zdravou* reakcí proti dosavadnímu terrorismu, činila tak z nadšení pro věc samu, rozkošnictví se neoddávala, poněvadž po *největším* díle pocházela ze středních, ne zrovna bohatých tříd; a to všechno, co mluví se o „modách" tak zvané jeunesse dorée, právě tak přehnáno bylo později, když počala se pojímati a líčiti část na místě celku. Jisto jest, že pádem komuny a hrůzovlády změnilo se mnoho; co násilně uvedeno, padlo samo sebou, mravy a zvyky jiného nabyly rázu a i také oděv se *přejinačil*. Jakobinská červená čepice, tento nerozlučitelný symbol demokratismu, odstraněna, počato nositi zase více *klobouky*, počato se trochu lépe šatiti, než jak bylo modou za vlády sanskulotismu, obnoveno zde i tam nošení copů; ale v tom ve všem nebylo přísné jednoty, poněvadž pro různost prostředků, vkusu a také chuti se těžko shoda dala docíliti. — U některé toliko části mladíků i mužů starších stalo se modou nositi vlasy zčesané à la victime. To jest: ti všickni, kdož za dob hrůzovlády ztratili některého ze svých přátel a příbuzných, pro památku toho jali se česati vlasy tak, jak měli je odsouzenci, když vedeni ke guillotině. To ale dokonce nebyla moda — zženštilá! — *Postupem* času tím hlavně nové pokolení lišilo se od staršího, že místo červené čepice nosilo klobouk, místo nahého krku kravatu a že mělo pořádné spodky. — Jakobiny zvali všecky takto ustrojené „petit-maîtres" a „muscadins". Vpravdě byly by příslušely názvy tyto jiné zcela *malé*, *nepatrné* části mládeže pařížské, která jsouc bohatou, vskutku hejskovství za ideal kladla, a toužila po reakci z touhy po přepychu a smyslnosti. To byla třída tak zvaných „incroyables" a „merveilleux", společnost „elegantů z roku 1795", jakž potom byli zváni. Těchto však byla *nepoměrně malá část* a tudy ve hnutí mládeže pařížské mohla míti nevelkého účastenství a téměř pražádného vlivu. Ostatní mladíci sami tyto hejsky zvali „bezmravnými aristokraty". Tito ovšem šatili se nádherně, nosili krásné vesty a kravaty s jehlicemi, brejle, a stále měli u sebe láhvičky s voňavkami. Ten pak byl důležitý rozdíl, že mládež ostatní nosila *hole*, pro výše naznačené účely „vlastenecké", kdežto tito hejskové nosili „*hůlky*". Politikou se také málo zanášeli, nejvýše kde se chlubiti mohli nebo bez velkého nebezpečí trochu povykovati. Tito *samojediní* byli onino pověstní bohatí, zženštilí mladí lidé, tito byli jak *Buchez* a *Roux* (v Hist. parlamentaire) praví, nejzkaženější částkou pařížského obyvatelstva, a tito byli také *zbabělci*, kteří se ukazovali, jen kde se dalo povykovati na lacino, ale doma se skrývali, když bylo potřebí mužně vystoupiti; tito také jsou ti jediní, kteří jména jeunesse dorée, kdyby se ho bylo současně užívalo, zasluhovali. S ostatní energickou, odhodlanou a v zásadách přísnou mládeží jen to měli společného, že resultatů, kterých tito dobyli, ochotně využitkovali ve prospěch svého způsobu života; byloť jim to pohodlné, že někdo jiný za ně pracuje a zbavuje je terrorismu a hrůzovlády. Tito mladíci také, když zmizeli pochmurní dnové komuny, oddali se veselosti a hýřivosti, i jali se také počátkem roku 1795 pořádati pověstné bals à la victime, veřejné plesy na památku přátel padlých guillotinou. Tento nepřirozený a frivolní způsob všeobecně odsuzován byl ode všech, kteří vpravdě truchlili pro ztrátu svých milých, kteří česali se à la victime, kteří ve práci a vytrvalosti hledali spásu a obrat politický. Ti také oněch frivolních plesů se dokonce nesúčastňovali; ba proti divadelním kusům, v nichž hejskovství a muscadinství se *veškeré* mládeži za vinu kladlo, s největší rozhodností se opírali.

Zatím všecken zuřivý vztek Jakobinů obracel se proti „odpadlíku" *Fréronovi*, jemu spíláno, proti němu od bývalých soudruhů psány a vydávány jedovaté pamflety. — Fréron, aby měl oporu, ohlížel se po mládeži; u této, když zničení kultu Maratova bylo vykonáno, Fréron budil sympathie, poněvadž on i oni téhož měli nepřítele. Když pak Fréron 1. března v konventu měl skvělou řeč na oslavu „vlastenecké mládeže", když vyslovil se na jiném místě pro ústavu z roku 1791: bylo přátelství mezi ním a mládeží uzavřeno. „Orateur du peuple" byl pak rádcem mladého lidu, a sice dosti obezřetným a moudrým. Stal se veliký obrat „řízením božím", když bývalý Jakobin Fréron mládeži nyní kázal, aby vystříhala se pouličních výtržností, poněvadž ony dobré věci jsou na překážku! Ovšem, mládeži přibylo tím se strany nepřátel všelijakých titulů, narážejících na spojenectví s Fréronem: říkalo se jí nyní jeunes gens de Fréron, jeunesse Fréronnière, soldats de Fréron a p.

Politický význam mladého lidu byl v této době rozhodný. Konvent měl těžké boje se zbytky Jakobinskými; a když jednalo se o obžalobu proti krvežíznivcům doby Robespierrovské, konvent obstoupený se všech stran luzou byl vydán v šanc novému převratu, novému „výboru pro obecné blaho" a „tribunalu revolučnímu". V těchto chvílích mládež byla po ruce, ona ochránila konvent před násilnostmi luzy, ona zabránila převratům ve smyslu staré hrůzovlády. Užito k tomu všeho, co působilo: novin, řečí, ponoukání a také ozbrojeného vystoupení. Tohoto prostředku chopeno se zejména 1. germinalu (21. března), když nebezpečí pro konvent bylo zvláště veliké; a opětně 12. germinalu (1. dubna), když Jakobinští členové konventu (Duhem, Levasseur, Bourdon atd.) zosnovali spiknutí a vzpouru proti nynějšímu systemu. Tohoto dne, bez podpory mládeže, bylo by došlo k novému vydání hrůzovlády. — To se také všeobecně uznávalo, a mládeži díky vzdávány. — Mělo-li však pro příště zameziti se všem dalším pokusům o obnovu terrorismu, musil býti získán *dělnický lid*, který až dosud byl slepým nástrojem v rukou výstředních revolucionářů. Mládež pracovala v tomto směru, ale bez velkého výsledku. Jakobíni přisahali „muscadinům" smrt a dělníci šli v tom za nimi. Ve druhé polovici měsíce května (1.—4. prairialu) přišlo ku třetímu výbuchu luzy Jakobinské proti konventu. Tentokráte neodbylo se bez velkého krveprolití, ale na konec vítězně pro mládež, vítězně pro *konvent*.

Po úplném potlačení výbuchu ve skvělé řeči líčily se zásluhy mládeže, a tak jako před tím Fréron, nyní kníh-

kupec Louvet chvalozpěvy pěl na oslavu těch, kdož s nadšením pustili se do nerovného boje a zachránili Francii od nebezpečného převratu!

Nicméně však brzo potom poměr přátelský mezi konventem a mládeží počal se kaliti. Příčiny toho na obou byly stranách. Mládež pařížská netvořila pevně uzavřený spolek, a tudíž vedralo se tam časem vždy více oněch *hejsků*, kteří opouštějíce cizinu a život emigrantský, vraceli se do Paříže v pevné naději, že tam budou žíti po starém, obvyklém způsobu. Ti rozmnožili řady oněch dosud v nepatrné menšině se nacházejících „incroyables“, o nichž svrchu bylo zmíněno. Výsledků politických, jichž mládež vlastenecká dodělala se bojem proti terroristům, užili ovšem pro sebe: byloť jim velice vhod, že někdo jiný za ně bojoval. Když poslední nebezpečí terroristické bylo překonáno, chlubili a chvastali se nyní veřejně po ulicích tím, čeho vykonati nepomáhali, jali se užívati affektovaného způsobu mluvy, šatstva a způsobů, což bylo předmětem výsměchu a satiry od nepřátel mládeže vůbec. — V konventě také se staly po revoluci květnové změny. Jednak hleděno setřásti ze sebe odvislost od mládeže, poněvadž, když vykonala čestnou povinnost, byla nepohodlnou: jednak v konventu čím dále tím větší byl *strach* před *royalismem*. Příčinou jeho byla vlastní neschopnost provésti něco rozhodného, aby se odpomohlo hmotné bídě obecného lidu, aby se zavedl nějaký zákonitý řád v zemi. Lid bídou hnětený vzpomínal pak ovšem na doby, kde měl chleba s dostatek: a to bylo za časů královských! — Pádem terrorismu royalisté začali se hýbati, částečným návratem emigrace rozmnožily se řady „mládeže“ proti posledním zbytkům hrůzovlády bojující, ale boj ten začínal míti od počátku června poněkud jiné příchuti, než pouhého vymýtění „krvežíznivců“, poněvadž ve společnosti mládeže staly se změny! Než tolik jisto jest, že mládež, kdyby byla chtěla, měla za posledních výbuchů té *moci* provésti obrat ve smyslu royalistickém; ona neučinila tak, což jest svědectvím, že střízlivé názory politické v ní až dosud měly vrch. Jinak však bylo s theoretickým přemítáním otázky, — co se stane s Francií v budoucnosti. Že konvent nepochopil a neměl síly provésti úlohu svou a zavésti státní pořádek, toť bylo příliš zřejmo, a tudíž zcela jest pochopitelno, že mluveno tu tak tu onak o změně vládního systemu, a že při té příležitosti také restaurace moci královské dostala se na denní pořádek. Zejména stalo se tak v těch kavárnách, které byly obyčejným shromaždištěm mládeže. Řeči takové byly dokonce rázu soukromého, a mohl snadno býti jim konec učiněn, kdyby konvent sám k něčemu se byl měl. Jisto jest, že ve Francii ohromná většina obyvatelstva toužila konečně po klidu; loupeží a vražd za vlády „svobody, rovnosti a bratrství“ tolik vykonáno, že obyvatelstvo s jakoukoliv vládní formou bylo by se upokojilo, když jen by klid byl zachován a přestaly téci proudy krve nevinné. Než konvent, maje takto úlohu velice usnadněnou, ani té nedostál, poněvadž se sice domníval, že má patent na veškeru politickou moudrost, fakticky však skládal se po většině z domýšlivých, prázdných — hlav. A ti, když viděli, že mluví se po Paříži a také mezi mládeží o restauraci moci královské, dostali strach, že přijdou o moc, vliv a poslanecká křesla: proto umínili si, předně potírati při každé příležitosti mládež, které děkovali svou existenci, a za druhé nedopustiti *úplný* pád na stranu Jakobinskou, s kterou až dosud se potýkali. Jakobíni měli dle konventní moudrosti býti protiváhou snah royalistických. Zajímavo jest, že oba až dosud nadšení ctitelé a chvalořečníci mládeže, Fréron i Louvet, úplně vplouli opět do tábora příznivců Jakobinských; následkem toho ovšem rozešli se s mládeží neodvratně a úplně. Neboť mládež naříkala si, že konvent dosud není vyčištěn od mužů, na nichž lpí krev, naříkala si, že konvent ku zatčeným terroristům chová se velmi laskavě, místo aby je dodal soudům, že je propouští na svobodu, a konečně *plným právem* k tomu ukazovala, že přílišná šetrnost k mužům zatčeným pro vraždy a loupeže jest hlavní příčinou, proč v jižní Francii, v Marseillu a Lyoně musilo dojíti ke krvavým výstupům „*hrůzy bílé*“. Neboť kdyby konvent podle soudního uznání postaral se o patřičné potrestání vinníků, nebylo by potřebí, aby rozvášněný lid sám vykonával justici a odvetu dle slov bible: oko za oko, zub za zub.

Všecky tyto stížnosti mládeže nic neprospěly, ani její dotvrzování, že zůstává a chce zůstati věrnou republice. Konvent držel se zuby nehty zbytků Jakobinských, a ze strachu před royalismem dostávalo se mládeži příkoří jednoho po druhém. Tu obklopen byl vojskem Palais-Royal, aby se nemohla sejíti ke schůzi, tam zase odňata jim děla a jiná zbraň, pak zase jim ku potupě slaven pád bastilly úplně po způsobu za doby nadvlády Jakobinské obvyklém; konečně členové konventu také v novinách jali se psáti proti mládeži. A sice první byl *Louvet*, bývalý její chvalořečník. Když se mu za to dostalo kočičiny, dal vytisknouti plakát, který 18. července rozvěšen po rozích, a v němž se vyzývali vojáci, aby povraždili mladý lid!

To bylo alfou i omegou politického radikalismu; napřed dle rady Fréronovy a Louvetovy měla mládež povražditi všecky Jakobiny a terroristy, pak zase vojsko mělo povražditi veškeru mládež! Kdyby se byl tento „système de bascule“ provedl, byli by *všickni* Francouzové vzájemně se povraždili, pro ukojení ctižádosti a panovačnosti několika lidí! — Ale na štěstí, že i mládež i pak vojáci měli více politické moudrosti i taktu než ti, kdož vládli konventem. Mládež se ostatně hrozeb těchto nelekala, nýbrž tužila se v opposici proti konventu vždy více. Tento záhy odhodlal se vydati veřejné provolání proti mládeži, které 19. července k večeru bylo na všech rozích. Tam řečeno, že poslední zbytky terrorismu byly zničeny 4. prairialu, nyní však, že pozvedá hlavu svou *nová* anarchie, která prý touží po „pomstě *royalistické* a zbudování nového trůnu“. O mládeži se tam mluvilo velmi potupně, celá bez rozdílu nařčena byla z royalismu a na konec ještě porovnávala se s hrstkou *nestoudných pidimužíků!*

Otažme se konkretně, co chtěla mládež, a bylo-li tudy provolání konventu správné. Officielně mladý lid nechtěl nic jiného, než aby lidé, kterým dalo se *notoricky* dokázati, že byli sprostými vrahy a lupiči, nezasedali v konventu jakožto spoluvladařové republiky; ona chtěla, aby tito mužové soudně byli za zločiny své potrestáni. Ale bylo by jí také stačilo, kdyby ti, kteří seděli v konventu, ruce majíce krví a zbožím naloupeným potřísněné, byli, jakož žádala slušnost a cit, dobrovolně ustoupili se svých míst. Ale konvent vzal v ochranu tyto spolučleny své; on postaviv se proti mládeži uznal ve

provolání posledním, že i nepochybní *zločinci* smějí nejenom existovati, ale býti také zákonodárci a spoluvladaři země francouzské. — A nazývala-li se mládež nyní hrstkou nestoudných Pygmaeů, v jakém takováto řeč byla souladu s chvalořečením nedávným, dle něhož mládež byla ochranitelkou Francie, ochranitelkou sboru zákonodárného před útoky luzy?!

„Největší však politickou chybou onoho provolání bylo, že mládež bezvýminečně nařčena z *royalismu*. Neboť právě tím, že nedopřál vykonati spravedlnost nad zlosyny, konvent sám přičinil se k tomu, aby mládež dohnána byla royalismu v náruč. Neboť i nejrozhodnější republikán — ač-li nenáležel k těm, kdož houževnatě drželi se křesel poslaneckých v konventě — musil přijíti ku poznání, že monarchie ústavně zařízená jest lepší vládní formou, než republika řízená od zločinců!"

Mládež přijala provolání celkem chladně, zachovala se i potom ještě některý čas tiše; pouze listy její strany ostře kritisovaly skutek nejnovější politické taktiky konventní.

Brzo však došlo ke srážce rozhodné. Konvent vypracoval novou ústavu: na základě nového volebního řádu měly zvoleny býti dva zákonodárné sbory (sbor pěti set a sbor starců), výkonná moc svěřena měla býti „pětu direktorům", zvoleným od sboru starých dle kandidatní listiny sboru pěti set. — Členové konventu měli velký strach, že do nových zákonodárných sboru zvoleni nebudou; veřejné mínění rozhodně se stavělo proti mužům, kteří „spoluvládli" za dob hrůzy; reakce proti konventu nedala se ničím zadržeti. Ale dosavadní zákonodárci drželi se křesel a diet svých s náramnou houževnatostí. Aby tudíž vzácné své síly a vědomosti státu a sobě křesla zachovali, vymyslili zvláštní velmi „svobodomyslný" dodatek k ústavě nově vypracované. *Baudinem* totiž navrženo a od konventu 5. fructidoru (22. srpna) většinou hlasů přijato, že do příštích zákonodarných sborů *musí* býti zvoleny *dvě třetiny* nynějších členů konventu a kdyby někdo byl zvolen *dvakráte*, že ovšem může přijmouti jen jednu volbu, druhé však místo neobsadí se *novou* volbou, nýbrž *kooptací* sborů samých! Tak ukázala se nicota a lživost konventního liberalismu, který, aby sebe udržel, dopustil se skutku v dějinách ústavnosti neslýchaného. Pověstné vládní kandidatury Napoleona III. *doporučovaly* ty neb ony kandidaty všelijakými kalými i nekalými prostředky: radikalové republikánští šli dále, oni *dekretovali*, že ze sedmi set dosavadních poslanců *musí* dvě třetiny zvoliti se znova.

Stalo se tak ze strachu před *royalismem*, a zatím právě tento dekret byl příčinou, že se poslední zbytky počestných republikánů odvrátily od konventu a smiřovaly s myšlénkou na obnovení královské moci s ústavními poměry. Royalismu přibylo spojenců velkých i vydatných. Zejména veškerá mládež vrátila se těchto časů ponenáhlu k původním zásadám svým a jala se působiti ve prospěch *konstituční* monarchie.

Ústava a dekret dodatečný než se staly zákonem musily přijaty býti všeobecným hlasováním; ale i pro tento případ konvent nezapomněl učiniti dodatek, že všeobecné hlasování má se díti od všech těch, kdož v „*posledně*" odbývaných shromážděních voličů hlasovali. Tím dáno hlasovací právo všem *terroristům*, všem těm, kdož pro vraždy a loupeže byli odzbrojeni a zatčeni. Konvent šel ještě o krok dále. On odzbrojené terroristy ozbrojil, uvězněné propustil na svobodu. Ku Paříži svoláno vojsko, jemuž všemožným způsobem lichoceno: pod ochranou bodáků dekretováno rozpuštění všech klubů a spolků občanských, čímž i také organisace mládeže, udržovaná klubem v Café Chartres, vzala za své. — To všechno dělo se pod pláštěm frasí o svobodě a zachování neodvislé republiky! — Fakticky však šlo o to, aby několik set členů konventu i za nové ústavy mohlo zůstati při dietách a politické moci! Nil novi sub sole!

Přese všecky tyto neústavní, násilné prostředky konvent přece byl v nejistotách, jak dopadne všeobecné hlasování! Z Paříže od veškeré opposice dáno heslo hlasovati *pro* ústavu, ale *proti* dodatečnému dekretu, že se musí dvě třetiny starých poslanců znova zvoliti. Kdyby bylo konventu opravdu šlo jen o „svobodu, rovnost, republiku" a všecka ta zvučná hesla, jichž tak často bylo užíváno, bylo na tomto základě možno dohodnouti se s *opposicí* a tím *velmi* zmenšiti řady royalistů. Ale konventu více než o ústavu šlo o dodatečný dekret a tudy ubíral se na dráze násilnosti dále. Když konečně hlasování odbyto, a výbory konventní sčítaly hlasy, docílena majorita pro dekret o volbách tím, že hlasy proti němu odevzdané umlčovány a odstraněny; bezpečně ví se ku př. o tom, že *šedesát tisíc* pařížských hlasů *proti* dekretu bylo zničeno.

Z toho došlo k výbuchu a ku povstání. Veškerá opposice seřadila se v čety, se zbrojí chtěla vrhnouti se na konvent a způsobiti státní převrat. Než konvent i také pro ten případ se přichystal. Vojsko již dávno měl pohromadě, luza od propuštěných terroristů zorganisována ku pomoci konventu, děla byla pohotově a když k tomu ke všemu ještě mladý general Napoleon Bonaparte nabídl konventu své služby: byl osud povstání rozhodnut. Dne 5. října (13. vendémiairu) děly potlačena opposice, krveprolitím rozprášena mládež. V následujících dnech provedeno hromadné odzbrojení, zatýkání a věznění, kdežto starým revolucionářům a terroristům lichoceno — jako spasitelům. Neboť tomuto všemu dohromady říkalo se: *boj pro svobodu a zachránění republiky!*

Začalo se vládnouti znova podle nové ústavy v nových zákonodárných sborech, ale se starými neschopnými lidmi. Mládež pařížská, jsouc po celou dobu revoluce strážkyní zákonitosti a pořádku, vehnána byla napřed do náruči royalismu, potom byla postřílena a pověžněna. Když pak 13. vendémiairem úloha její byla dohrána, nakupeno na ni ještě hojně potupy a kalu; všecky výstřednosti, jež se dály za vlády direktorialní, po 18. fructidoru a za konsulatu, šikovně smíseny s událostmi před 13. vendémiairem, a pak se z toho utvořila legenda o zpustlé mládeži, pro niž vymyšleno potupné jméno jeunesse dorée.

Zbývá dodati ještě několik slov. „Svoboda a republika zachráněny" prostředky nepočestnými, neústavními. Republikáni, aby se udrželi nad vodou, zbavili se všech slušných lidí a vrhli se podruhé v náruč terrorismu.

To způsobilo jich *pád*, jenž udál se mnohem bouře, než byla by ho mohla způsobiti bývalá mládež pařížská. Nebo republiku zničil ten, kdo 13. vendémiairu zničil politický vliv mládeže: Napoleon Bonaparte!

Panenství.

(H. W. Longfellow.)

Dívko! v jejíž hnědém zraku
leží stín, jak za soumraku,
když je nebe bez oblaků.

Vlas tvůj, jako slunce skvělý
v jeden zlatý proud se celí,
jak by jarní vody spěly!

Stojíš nohou, která váhá,
kde se potok v řeku vzmáhá,
v klidné ženství dětskost blahá!

Zraky tvé, jak by se báły,
hledí na ten potok malý,
na tu širou řeku v dáli.

Hluboká a tichá splývá
před tebou ta řeka snivá,
krásná, jako ve snech bývá.

Proč teď váhat v říše jiné,
když ti ve snu anděl kyne
v elisejské luhy stinné?

Vidíš stíny, jak se rojí,
jako holub, jenž se bojí
sokola nad hlavou svojí?

Slyš ty hlasy znící kvapem,
které my už sotva chápem,
ohlušeni bouřným slapem.

Ó ty zbožné, dobré dítě,
život spády má a sítě,
strast a stáří dohoní tě!

Jako sladké hudby hraní
k polednám se jitro sklání,
a máj v červen z nenadání.

Haluzkou jsou léta dětí,
v jejíž květy ptáci sletí;
stáří sněhem těžkou snětí.

Sbírej tedy květ pln něhy,
který mládí vroubí břehy,
než ty chladné přijdou sněhy.

Lilii nech v ruce kvésti,
branou z kovu muž' tě vésti
kyn té čarné ratolesti.

V zármutku a křivdě, lkání,
chovej v srdci rosu ranní,
na rtech pravdy usmívání.

A ta rosa mládí skane,
jako balšám v srdce zdrané,
sen jak v srdce nondané.

A ten úsměv slunce vloží
v mnohé srdce zdrané v hloží,
neboť ty jsi úsměv Boží!

Přel. *J. V. S.*

~

Výstřel do mlhy.

Dánsky napsal *J. P. Jacobsen.*

Ten malý zelený pokojík na Stavnede byl očividně téměř jenom zařízen k tomu, aby sloužil za průchod k ostatní řadě komnat. Každým způsobem nezvaly ty židle s nízkými opěradly, kteréž rozestaveny byly podél perlově natřeného paženi, k delšímu pobytu. Uprostřed stěny rozpínaly se tu jelení parohy, korunujíce světlou skvrnu, jejíž tvar zřejmě naznačoval, že mívalo zde někdy místo ovalové zrcadlo. Na jednom z parohů visel dámský slaměný klobouk s širokou střechou a dlouhou světlezelenou pentlí. Na pravo v koutě stála ručnice a vyprahlá Calla. v druhém rohu několik udicových prutů a v jednom z vlasců visel zapleten pár rukavic. Uprostřed pokoje nalézal se malý okrouhlý stolek s pozlaceným podnožím; velká kytice z kapradí ležela na jeho černé mramorové desce.

Bylo pozdě dopoledne. Velkým zlatým pruhem vpadalo sluneční světlo jednou z nejhořejších tabulí a splývalo dolů zrovna mezi kapradiny; některé byly bujně zelené, většina byla uvadlá, ne suchá a svraštělá, — mělať úplně svůj tvar, — ale zelená barva ustoupila nekonečnému množství žlutých a hnědých odstínů, od nejútlejšího běložluta až do nejsilnějšího červenohněda.

U okna seděl muž asi pětadvacetiletý a díval se upřeně do těch pestrých barev. Dvéře do vedlejšího pokoje byly dokořán otevřeny a u klavíru seděla tam štíhlá, mladistvá dáma a hrála. Klavír stál blízko u otevřeného okna, a rám šel tak nízko, že se mohla dívati ven na trávník a cestu, kde mladý muž v poněkud nezcela přiměřeném jízdeckém obleku byl zabrán do jízdy na běloušі. Jezdec byl její ženich, Niels Bryde se nazýval; ona byla domácí dcera. Bělouš tam venku byl její, a ten, který tam seděl v předsíni, byl její bratranec, syn po bratru jejího otce. Lindovi, statkáři na Begtrupu, jenž umřel zchudlý a zadlužen, a o němž, co živ byl, nikdy neřečeno dobré slovo, čehož nikterak docela nezasluhoval. Syna Henninga vzal si Lind k sobě na Stavnede, živil ho a vychoval, avšak jenom ledabylo, neboť ačkoliv byl Henning dost nadán a měl velkou chuť ke knihám, byl přece vzat z latinské školy hned jak byl konfirmován a přišel domů na Stavnede, aby se tu vyučil hospodářství. Teď byl něčím jako správce na statku, ale neměl žádné pravé moci, poněvadž se starý Lind nemohl zdržet, nemluviti do všeho.

Jeho postavení bylo, v celku vzato, velmi nepohodlné. Statek byl v prabídném stavu a nedalo se ničeho dělat k jeho zvelebení, protože scházelo kapitálu. Mohlo býti sotva řeči o tom, aby se drželi v stejném kroku, nikoliv s časem, ale pouze se sousedy. Všechno musilo jíti jak to šlo, Bůh ví jak dlouho: tak dobře; jak možno a tak špatně, jak možno. V špatných letech musily se tedy odprodávati lany polí, aby se přece viděly hotové peníze.

Byla to celkem smutná, trapná věc pro mladého muže, obětovat svůj čas a své síly něčemu takovému; k tomu ještě přišlo, že byl starý Lind velmi prudký a drsný, a poněvadž byl Henningovi prokázal řečená dobrodiní, myslil, že mu není povinen žádným ohledem. On se tedy docela nerozpakoval, když byl prudkým, říci mu

do očí, jak vyhladovělým klukem byl, když jej vzal k sobě, a když se do opravdy rozhněval, zapomněl se tak daleko, že mu přišel, ovšem zajisté s pravdivými, ale také nad míru bezohlednými narážkami na to, jak si vedl jeho otec.

Neženatý strýc dole v Šlesvigu, kde měl rozsáhlý obchod s dřívím, pokoušel se několikráte dostati Henninga k sobě a tento byl by také už dávno utekl z toho živobytí na Stavnede, kdyby nebýval byl zamilován do dcery Lindovy tak, že si nemohl mysliti možnosti, žíti někde jinde, než ona. Avšak nebyla to žádná šťastná láska. Agathě nebyl zrovna proti mysli, hrávalť si spolu jako děti a proto také, když dorostli; ale, když jí jednoho dne — teď tomu byl rok — svou lásku vyznal, rozhněvala se i zarazila, a řekla mu, že to považuje za nesmyslnou řeč a nedoufá, že by jí chtěl, zmiňuje se ještě jednou o něčem podobném, zavdati příležitost, považovati to za čiré šílenství.

Věc byla totiž ta, že pokořující se k němu chování, kterémuž jej ustavičně viděla vydána, a kteréž on trpěl, zajisté jenom z ohledu na svou lásku k ní, skutečně snížilo ho v jejích očích, tak že ona hleděla naň, jakoby náležel k jiné a nižší kastě, než z jaké byla ona, jakoby byl něco nižšího, nikoliv stavem, nebo proto, že byl chud, ale nižší cítěním, nižší pojmy o tom, co je čest.

Tak přišlo za nějaký čas potom zasnoubení s Brydem. Co všechno Henning vytrpěl za ten čtvrt roku, co se to bylo stalo! — a přece zůstal; on nemohl se spustit myšlénky, že si ji získá, on doufal, že se stane to neb ono, ano, on vlastně ani nedoufal, on blouznil o nějakých významných událostech, které že se stanou a učiní konec tomuto spojení, ale on nečekal, že se jeho fantastické sny uskuteční, — on se jich jen křečovitě chápal, jako záminky, aby zůstal.

„Agatho!“ zvolal jezdec venku a zastavil koně u otevřeného okna. „Ty se skoro na nás ani nepodíváš a my si přece vedeme jak náleží, — tak hezky.“

Agatha obrátila hlavu k oknu, pokynula mu a přestanouc hráti řekla: „Ovšem že se na vás dívám; tam u té kaliny byste byl skoro s koně spadl;“ — a proběhla několika rychlými chody klávesy diskantové.

„Teď jděte! — hop!“ a rázem vpadla v hlučnou galopadu.

Ale jezdec zůstal stát.

„Nuže?“

„Řekni mi, chceš zůstat sedět u klavíru celé dopoledne?“

„Ano!“

„Nuže tedy myslím, že to zkusíme — ano, — můžeme ještě dojeti do Hagestedgaardu a býti zase o polednách doma?“

„Ano, když si pospíšíte, — s Bohem, rychle, Běloušku, s Bohem, Nielse!“

Tak jel; ona zavřela okno a hrála dále, avšak brzo přestala: — bylo to přece zábavnější hráti, když on jezdil tady venku kolem a byl trochu netrpěliv.

Henning seděl a díval se za odjíždějícím. Jak nenáviděl toho člověka; kdyby nebýval jen . . . a oni se pro sebe ani nehodí, — kdyby se bývala mezi nimi jen strhla nějaká ta malá mrzutost, aby se tak do opravdy byli ukázali jeden před druhým, jak jsou . . .

Agatha vešla do zeleného pokojíka, pozpěvujíc si tiše motiv nokturny, kterou posléze byla hrála, přistoupila ku stolku a jala se urovnávati kytici kapradí. Sluneční světlo padalo jí zrovna na ruce; byly silné a bílé, půvabně modelované. Henning býval vždy omámen těma krásnýma rukama; a dnes měla velmi široké rukávy, tak že bylo vidět oblé rámě až po loket; byly tak nádherny ty ruce v té plné měkkosti, oslňujícím úbělu a silných formách; a k tomu ta tajemná proměnlivá hra svalů, ty vděkuplné pohyby — byly to tak něžné vlnivé pohyby, když přejela si rukou vlasy. Jak že neměl jim tak často zazlívati, že skotačily a napínaly se přes ty hloupé klávesy; to pro ně nebylo, ony měly ležet tiše na klínu na tmavých hedbávných šatech, ozdobené velikými prsteny jako ruce nějakých žen v haremu.

Jak tu tak stála a šustila s kapradím, byl v jejím obličeji výraz bezstarostného štěstí, který Henninga trýznil. Proč že má býti život tak světlý a lehký jí, která oloupila jej o každý záblesk světla? Kdyby ji tak vyplašil z tohoto zářivého klidu, kdyby tak vrhnul malý stín přes její cestu! Ona mrštila jeho láskou dolů do prachu před nohy své a šla dále přes ni, jakoby to byla mrtvá věc, jakoby to nebyla lidská duše, která prahnouc a lačníc po štěstí, svíjela se a úpěla v této lásce . . .

„Teď už bude asi brzo v Borreby,“ řekl ledabyle a pohledl ven z okna.

„Ne, on chtěl do Hagestedgaardu,“ odpověděla ona.

„Arciť, — ale to druhé není tak tuze s cesty.“

„Jak že? — ale není to zrovna na cestě.“

„Ne, to vlastně také není; — chodí tam ještě tak často?“

„Kam?“

„Do Borreby, kamž jinam. — k polesnému.“

„To vskutku nevím, proč by tam chodil?“

„Aj — ovšem, to jsou jistě jenom lidské řeči, — ty víš, že tam mají hezkou dceru.“

„Co na tom?“

„Ach, Pane Bože! všichni mužští nejsou přece klášterníky?“

„Mluví se něco?“

„Ach což, vždyť něco povídají o každém, ale člověk by mohl býti přece trochu opatrnějším.“

„Ale, co se mluví tady? — co se mluví?“

„Ach, o dostaveníčkách a . . . a tak všelicos jako obyčejně.“

„Ty lžeš, Henningu! Není nikoho, kdo by tak mluvil, tys to vylhal všechno sám.“

„Proč tak mluvíš? — Jaké pak potěšení bych konečně z toho měl, kdybych obcházel a povídal lidem o tom štěstí, které má u Borrebyských děvčat!“

Ona nechala kapradí ležet a popošla k němu.

„Žes tak podlý, jsem přece nemyslila, Henningu,“ řekla.

„Ano, má drahá, já to chápu, že jsi tak pobouřena, vždyť to také musí býti mrzuté pro tebe, když se ani tak málo nemůže udržet na uzdě — zvláště teď.“

„Fí, Henningu! je to od tebe podlé a bídácké, ale já nevěřím tvým lžím.“

„Aj vždyť to také nejsem já, jenž to povídá,“ řekl a zahleděl se před sebe, „já je neviděl, jak se hubičkovali.“

Agatha se nahnula k němu a udeřila jej opovržlivě v tvář.

On zbledl jako mrtvola a podíval se na ni pohledem, jenž byl napolo pohled nemocného psa a jenom

napolo pohled na smrt uraženého člověka. Agatha zakryla si obličej rukama a poodešla k otevřeným dveřím. Tam stála chvilku a opírala se jako v závrati, — pak podívala se naň přes rameno a řekla chladně a klidně:

„Henningu, já ti to řeknu, já toho *nelituji*, co jsem učinila.“

Pak odešla.

Henning seděl dlouho jako omráčen, potom vrávoral vzhůru do svého pokoje a vrhl se na postel. On ošklivil si sama sebe. Teď bylo všechno to tam — nejmoudřejší, co mohl učinit bylo, střeliti si kouli do čela; žít, — plížiti se životem se sklopenými zraky jako odkopnutý pes? — Ne! — Ona znamenala jej znakem otroka tou svou ranou, a ona byla v právu — nebylo nic jiného co dělat vůči takové podlosti. A jak on ji miloval! — horoucně, šíleně; ale ne jako muž, jako pes — v prachu, u jejích nohou jako před obrazem Boha. Stáli v zahradě, ona vrývala své jméno do stromu, vítr pohrával s jejími vlasy, on se přikradl, aby políbil jednu z vlajících kadeří a byl šťasten na celé dny potom; ne, jeho láska neměla v sobě nikdy mužnosti ani radostné naděje; ne, on byl otrok ve všem, ve své lásce, své naději, své nenávisti. — Proč nevěřila tomu, co povídal, ale spoléhala slepě na Nielse? On nikdy s ní nezahrával, to byl ten první podlý skutek, který kdy spáchal a ona to hned poznala! To bylo proto, že se do něho nikdy nenadála něčeho, kromě co bylo podlé a ničemné. Ona mu nikdy neporozuměla a pro ni vydržel on ten dlouhý strastiplný život na Stavnede, kde každý konsek chleba, který vložil do úst, zahořknul vzpomínkou, že to je dar. Div nezšílel tou myšlénkou. Jak nenáviděl sama sebe pro svou šílenou trpělivost, pro své pokořující doufání! On ji mohl zavraždit za to, co mu učinila, a on se *chce* pomstít, ona mu zaplatí ta dlouhá léta potupy, ty tisíce muky plných hodin. Bude to pomsta za ztracenou vážnost k samu sobě, pomsta za jeho otrockou lásku, pomsta za tu ránu v jeho tvář.

Tak ukolíbal se teď ve sny o pomstě jako dříve ve sny o lásce a nezastřelil se a také neodjel.

* * *

Dopoledne, za dva nebo tři dny potom, stál Henning dole ve dvoře s ručnicí a loveckou brašnou. Jak tu stál, přijel Niels Bryde na koni rovněž vypraven na honbu, i ačkoliv jednomu na druhém pramálo záleželo, mluvilo se přece přátelsky, ano řeklo se, že se to hodilo šťastně, když mohou vycházku podniknout spolu. Tak se tedy doprovázeli až na „Rönnen“, dosti rozsáhlý, vřesem porostlý, nízký a plochý ostrůvek tam dole při ústí fjordu. Rönnen býval na podzim četně navštěvován od tuleňů, kteří se váleli na nízkých písčinách, vybíhajících od břehů anebo spávali na velkých omletých kamenech na pobřeží. A těmto tuleňům dnes honba platila. Když se přiblížili místu, dal se každý svou cestou podél vody. Šedé, mlhavé povětří bylo sem přilákalo mnoho tuleňů a lovci slyšeli zřetelně jeden druhého stříle . Později mlhy stále přibývalo a k polední byla tak hustá a těžká na ostrově a fjordu, že nebylo na dvacet kroků možno rozeznati kámen od tuleně.

Henning usedl si dole u břehu a zadíval se upřeně do mlhy. Bylo docela ticho, jenom lehké zašplounání od vody a úzkostlivé zapištění jespáka přerušilo chvíli těžkou, tísnivou němotu.

On byl umdlen všemi těmi myšlénkami, umdlen doufat, umdlen nenávidět, umdlen snít. Sedět docela tiše a hledět jako v mrákotách před sebe, představovat si svět jako něco, co leželo už v tak daleké dáli, jako něco, co už se přestálo, sedět docela tiše a nechat hodiny umírat jednu za druhou, to byl mir, to byla skoro blaženost. Tu zazněl mlhou zpěv vesele a jásavě:

V máji, má nevěsto, ty budeš mou,
ty růže s duší liliovou.
Jen hrajte, muzikanti!
Zeleň za kloboučkem bude mít háj
a luhy květiny v klínu.
A úplněk svitne na celý kraj,
až slunce zapadne v stínu.
A kukačka bude štěstí nám kukat,
drozd bude zpívat a datel ťukat,
— a smutek, zůstaň si doma.

To byl Nielse Bryda zvučný hlas. Henning vyskočil: jako blesk vyšlehla v něm nenávist, oči mu zahořely, zasmál se sýpavě a přiložil pušku k líci:

A smutek, zůstaň si doma

znělo to zas; on zamířil směrem k hlasu do mlhy, poslední slovo zaniklo ve výstřelu — pak bylo všechno ticho zas jako dříve.

Henning se musil opřít o kouřící ručnici, zatajil dech a naslouchal, — ne, díky Bohu! — to bylo jenom šplounání vody a daleký kvil vyplašených kajek. — Hu! — Teď to zaúpělo tam v mlze. On vrhl se na zem, vtisknul tvář do vřesu a zacpával si uši. On viděl zřetelně ten mukou se stahující obličej, ty křečovitě sebou trhající údy a tu červenou krev, která se bez ustání valila z prsou, proud za proudem hnaný ven každým úderem srdce — viděl ji řinouti se dolů na hnědý vřes, téci dolů po větvičkách a stvolech a sáknouti se dolů do černé prsti.

Zvedl hlavu a naslouchal: ještě to stenalo, ale on neměl odvahy tam jít, ne, ne! on se zahryzával zuby do vřesu, hrabal rukama v sypké zemi, jakoby hledal skrýš, válel se jako šílený sem a tam, ale ještě tomu nebylo konec tam dále, ještě to slyšel úpět.

Konečně to ztichlo. Ležel dlouho a naslouchal, potom ploužil se pomalu, po všech čtyrech do mlhy. Trvalo to dlouho než mohl něco spatřit, konečně nalezl jej pod malým náspem. Byl mrtev; kule ho zasáhla poblíže srdeční komory.

Henning vzal mrtvolu do náruči a donesl ji přes ostrůvek dolů do člunu, v kterém se byli přeplavili sem, potom chopil se vesel a plul k zemi. Od toho okamžiku, co mrtvolu spatřil, se jeho rozrušenost utišila, a na místo její nastoupil tichý, tupý smutek. Myslil na pomíjejícnost života a na to, jak by je, co nejméně bolestně mohl připřipraviti na to tam doma.

Když přistál k zemi, došel do selského statku, aby tu zjednal povoz. Muž se tázal, jak se to neštěstí stalo. Vylíčení vtisnilo se skoro jako samo sebou na Henningovy rty: Bryde přelézal přes násep tam dole na západní straně s puškou v ruce, kohoutek byl asi natažen, něco zachytlo o spoušť a rána vyšla. Henning mohl soudit podle výstřelu, že jsou blízko u sebe a zavolal na Bryda; když nedostal odpovědi, stal se nepokojným a šel za ranou, tak našel ho ležícího pod náspem, ale byl již mrtev.

Povídal to celé klidným, duseným, smutným hlasem a měl sotva sám nějaký pocit viny mezi tím, co to povídal; ale když naložili mrtvolu na vůz a zapadla do slámy a hlava sklesla na stranu a narazila slabým zaduněním o korbu tu bylo Henningovi k omdlení a měl srdce jako šňůrou stažené, když dojížděli s mrtvým přes Borup k Hagestedgaardu.

Jeho první myšlénka, když mrtvolu složil, byla utéci, kam ho nohy ponesou, a bylo to jenom s největším sebepřemáháním, že se donutil zůstati, až bude po pohřbu. Zatím jevil se na jeho zevnějšku horečný neklid a v jeho myšlénkách bylo něco tak divně vyděšeného, že se nemohl ustáliti na něčem určitém, ale vrávoral od jednoho k druhému. Ten bezklidný vír a to křižování se myšlének, kteréž zadržeti neměl moci, div o rozum ho nepřipravil, a když byl sám, začal počítat nebo si tiše pozpěvoval a dával takt nohou, aby tímto způsobem myšlénky jaksi upoutal, anebo ušel tomu, by nebyl stržen do jejich hrozivého, omamujícího víru.

Konečně přišel pohřeb.

Druhého dne na to byl Henning na cestě ku svému strýci, obchodníku s dřívím, chtěje ho žádat, aby mu dal nějaké místo ve svém závodu. Nalezl strýce velmi stísněné mysli. Jeho stará hospodyně totiž asi před měsícem zemřela a v těchto dnech musil propustit svého dílovedoucího pro zpronevěření. Henning byl tedy velice vítán. Ujal se nyní horlivě závodu a za rok svěřeno mu celé jeho vedení.

* * *

Za čtyry následující léta staly se některé změny. Obchodník s dřívím je mrtev a Henning ustanoven hlavním dědicem. Starý Lind na Stavnede také odešel ku svým otcům, ale zanechal statek tak zadlužený, že se musil prodat a po prodeji nezůstalo pro Agathu skoro ničeho. Nový pán na Stavnede je Henning, který zanechal obchodu s dřívím, a vrátil se k hospodářství. Na Hagestedgaardu nastoupil po Nielsu Brydeovi jakýsi Klavsen, jenž bude míti co nejdříve svatbu s Agathou, bydlící nyní zatím u rodiny farářovy. Jest ještě krásnější než dříve. S Henningem jest to jinak. Není na něm viděti, že ho potkalo štěstí. Vypadá skoro sestárlý, rysy obličeje jsou ostré, chůze mdlá, chodí trochu shrbeně, mluví málo a velmi zticha, jeho oči nabyly podivného, suchého lesku a jeho pohled stal se nepokojným a divokým. Když myslí, že je sám, mluví potichu sám k sobě a mává k tomu rukama. Lidé v okolí proto myslí, že pije.

Ale tomu není tak. Dnem i nocí, kdykoliv, všude nevidí se bezpečným před myšlénkou, že zavraždil Nielse Brydea. Jeho duch i síly uchřadly tou věčnou úzkostí, neboť když ta myšlénka přijde, není to jako hněv, nebo temný zármutek, ale jako živoucí, plamenná hrůza, děsné blouznění, kde se duch mate, vše kolem se hýbe: proudí, kape, podivně srší a vše změnilo barvu, jsouc bledé jako mrtvola, nebo tmavě krvavě červené. A jest jako nějaký netvor v celém tom proudu, jenž vyssál ho ze všech žil, jenž vystřebal jej z nejjemnějších nitek nervů, — a prsa se svírají nevýslovnou úzkostí, ale žádný spasitelný výkřik, žádný ulehčující vzdech nemůže se prodrati přes ty bledé rty.

Taková vidění jsou v průvodu té myšlénky, proto se jí děsí, proto je pohled jeho neklidný a jeho duše tak mdlá. Jest to hrůza, která ho vysilila a ta síla, která mu ještě zbyla, žije v jeho nenávisti. Neboť nenávidí Agathu, nenávidí ji, protože jeho duše přišla na zmar jeho láskou k ní, štěstí jeho celého života stroskotáno od ní, jeho mír zničen od ní, — a nejvíce ji nenávidí, protože ona nemá ani tušení o tom celém světě muky a bídy, jejž ona stvořila; a když teď mluví sám s sebou s těmi hrozivými posuňky, je to pomsta, o které myslí, plány pomsty, které promýšlí a kuje. Avšak nedá ničeho na sobě znát, jest přívětivost sama k Agathě, on platí za její výbavu, on později vede ji jako družba k oltáři a jeho přívětivost nechladne ani po svatbě; on pomáhal a radil Klavsenovi všemožným způsobem, a podnikli ve spolku několik velkých obchodních spekulací, které znamenitě vypadly. Henning setrval, ale Klavsenovi napadlo vystoupiti ze spolku a Henning slíbil, že mu bude nápomocen radou i skutkem. To také učinil. Založil ho velmi značnými sumami a Klavsen pouštěl se z jedné spekulace do druhé. Některými získal, většinou ztratil, ale čím více spekuloval, tím dychtivějším byl. Velmi značný podnik měl ho konečně učiniti boháčem. Vyžadovalo to několik velkých výplat a Henning pomáhal mu stále; poslední plat ještě zbýval, tu Henning couvnul. Vyhlídky zdály se býti Klavsenovi mnohoslibné, a kdyby teď věci nechal, byl zničen, ale platit nemohl. Tak podepsal jméno Henningovo na několik směnek, vždyť nebylo nikoho, kdo by měl podezření, a výtěžek přijde brzo.

Podnik se nezdařil. Klavsen byl skoro na mizině. Den, kdy směnky propadaly, byl blízký, to nejkrajnější musilo se zkusit a tak poslal Agathu na Stavnede. Henning byl udiven, když ji spatřil, neboť nebylo tomu dlouho, co se jí narodilo děcko, a počasí bylo nevlídné a deštivé. Uvedl ji do zeleného pokoje a ona mu vypravovala o tom nezdařeném podniku a o směnkách.

Henning zavrtěl hlavou a řekl pokojně a vlídně, že snad muži svému nerozuměla, že se jména jiných lidí na směnky nepíšou, to že totiž jest zločin, podobný zločinu, který zákon tresce káznicí.

Ne, ne, ona svému muži jinak nerozuměla, ona ví, že to je zločin a právě proto musí on pomoci; jen když on nebude činiti proti podpisu žádných námitek, pak bude zase všechno dobře.

Ano, ale pak bude musit on směnky zaplatit, a to že nikterak nemůže, neboť má již tolik peněz v podniku Klavsenově, že to jde už nad jeho síly. On nemůže.

Ona plakala a prosila.

Ale ona že musí skutečně uvážit, že ztratil už u Klavsena ohromně mnoho. Když mu řekla, že se podnik nezdařil, tu že mu skutečně bylo, jakoby mu někdo byl dal políček, tak překvapen a zaražen že byl. Když tak už toho výrazu užívá, že mu přišlo si vzpomenout, že ona jej kdysi udeřila, jestliže se na to pamatuje. Aj! — to bylo tenkrát, kdy jí poškádlil s Brydem . . . což se skutečně na to nepamatujete? ano, — udeřila ho v roztomilé horkokrevnosti na tvář, zde na tu tvář.

Ano, — ale což nemůže pomoci?

To bylo zde v tom pokoji. Ach, to byly jiné časy, pamětihodné časy. On ještě tenkráte věřil, že se jednou o ni ucházel, aspoň se mu to tak zdá. Dejme tomu, že by si ho byla vzala, ale to je zbytečno o tom mluvit

ano Bryde byl hezký muž a musil tak smutně skončit, ten krásný hoch.

Ano, ano, ale není skutečně žádného vyváznutí, žádného?

Nuže s těmi směnkami, aby tomu nevěřila, to je něco, co jí Klavsen jenom tak namluvil, aby ji přiměl k tomu, by z něho, z Henninga, vyzvěděla, zdali by mu ještě jednou nemohl trochu vypomoci, to že je tak malý úskok. Klavsen je chytrá hlava, velmi chytrá, velmi chytrá.

Ne, ne, je tomu skutečně tak, jak mu řekla. Jestliže se vrátí s odmítnutím, musí Klavsen utéci do Ameriky, vůz, s kterým by dojel na nádraží ve Voeru, byl již připraven, když odcházela sem.

Ne, toho by se byl on do Klavsena nikdy nenadál. To je přece to nejpodlejší darebáctví, uvrhnouti do neštěstí někoho, kdo mu pomohl a pomohl nesčíslněkrát! On je zajisté velmi špatný člověk. To je pobuřující, a přivésti tak do hanby ženu a to nevinné děcko. Ona že uslyší, co budou lidé povídat! Ubohá Agatho, ubohá Agatho!

Vrhla se před něho a prosila: „Henningu, Henningu, měj s námi milosrdenství!“

„Ne a tisíckráte ne, mé jméno zůstane bez poskvrny, já nepomohu zločinci.“

Tak šla.

Henning se posadil a napsal policii Voerské, aby zadržela Klavsena pro padělání směnek, až se ukáže na nádraží. Zvláštní jízdný posel byl vyslán s psaním.

Na večer doslechl, že Klavsen odjel, a ráno, že byl ve Voeru zatčen.

Agatha musila ulehnout, když přišla domů; usláblá, jak byla po nedávno přestálé nemoci, nemohla snésti namáhání a to velké rozrušení mysli. Zpráva, že Klavsen byl zatčen, zlomila ji úplně. Nemoc přešla v prudkou horečku a za tři dny potom posláno na Stavnede se vzkázáním, že skonala.

V den před pohřbem šel Henning na Hagestedgaard. Bylo zachmuřeno a mlhavo, lupení padalo prškou, stuchlá, hlinitá vůně byla ve vzduchu.

Uvedli ho do síně, kde ležela; okna byla zastřena bílým šatem, několik svíci hořelo u hlav mrtvoly. Vzduch byl těžký vůní květin z velkého množství věnců a fermeže na rakvi.

Jemu bylo skoro velmi vážně, když ji spatřil, ležící tak ve fantastickém bílém umrlčím rouchu. Pokryli jí obličej bílým šátkem; nechal jej ležet. Ruce ležely sepjaty na prsou; oblékli ji na ně bílé bavlněné rukavičky. On zvedl tu jednu ruku, stáhl s ní rukavičku a zastrčil si ji za prsa. Potom se zadíval zkoumavě na ruku, ohýbal jí prstry a dýchal na ně, jakoby je chtěl zahřát. Dlouho držel tu její ruku ve své, v pokoji bylo temněji a temněji, mlha venku houstla. Potom nachýlil se k její tváři a zašeptal: „S Bohem, Agatho! něco ti řeknu, než se rozloučím. — také já *nelituji* toho, co jsem učinil.“ — Tak pustil ruku a šel.

Když vyšel ven, mohl sotva viděti hospodářská stavení, tak hustá byla mlha. Vracel se domů po břehu. — Teď byl pomstěn a tak — co zejtra, co pozejtří, co potom? — Bylo tak ticho, jen tiché šplounání tam od vody dole; ale on nemohl slyšet své srdce a přece tlouklo, ale tak mdle, tak mdle, — co? to bylo jako výstřel! a ještě jeden! zavrtěl hlavou, usmál se a řekl do sebe: „Ne, ne dva, jen jeden, jen jeden.“ Byl tak znaven, ale odpočinout si, — on neměl žádného klidu, aby si odpočinul. Stanul na okamžik a ohledl se: nebylo už mnoho vidět, mlha vztyčila se jako zeď kolem něho, mlha nahoře, mlha vůkol, písek dole, tam byly jeho šlépěje v písku v rovné čáře; táhly se jen dále; šly do středu mlhavého kruhu, dále ne; šel zase trochu, ne nepřišly dál než zase do prostřed, ale vedly ho zpátky, tam, kudy přišel, tu byl ten kruh plný jeho stop. — On byl přece velmi unaven; byl to písek, šlo se jím to tak těžko — každá stopa stála ho něco z jeho sil, ano! to byla řada hrobů pro jeho mizející síly — a tam na druhé straně ležel písek rovný a hladký a čekal — zavanulo mu to vstříc jako mráz: to je někdo, jenž jde přes můj hrob — tam někdo jde mou stopou, to tam šustí v mlze jako ženské šaty, je tam něco bílého, tam v té bílé mlze. Šel zas tak rychle, jak mohl. Nohy se pod ním třásly, před očima se mu černalo, ale on musil ku předu, dále do mlhy, neboť to tam za ním šlo neustále. Přicházelo to blíž a blíže, síly ho již opouštěly, vrávoral s jedné strany na druhou, podivné mžitky kmitaly se mu před očima, ostré, pronikavé zvuky zněly mu v uších, studený pot mu vyvstal na čele, jeho rty rozevřely se hrůzou, potom klesl do písku. A ven z mlhy vyšlo to, beztvárné a přece znatelné a položilo se to přes něho těžce a zvolna. Chtěl se zvednout i sevřelo mu to hrdlo tuhými, bílými prsty . . .

Druhého dne, když Agathu měli pohřbít, musil průvod čekat celou hodinu; a přece nepřišel nikdo ze Stavnede, aby ji doprovodil.

Přel. *J. V. S.*

FEUILLETON.

„Charakterní obrázek z ruského života.“

(Dokončení.)

K ocenění osobnosti Věry Voroncové uvedeme několik slov o ruských poměrech z r. 1861—1870. Roku 1861 zrušen byl na Rusi stav nevolnický; tento společenský převrat způsobil ve všech vrstvách obecenstva neobyčejný ruch; osvobození nevolníků pokládali totiž za počátek celé řady vnitřních reforem. Byla udělena tisku veliká volnost; aby o stávajících zlořádech veřejně mohlo se mluviti, byly dovoleny schůze universitních studujících, zařizovaly se přednášky pro lid, obecenstvu byl dovolen bez rozdílu přístup k přednáškám universitních professorů, tak jako to je v Paříži. Všeobecné oživení jevilo se též v ženském světě; i ženštiny chtěly se účastniti veřejné společenské činnosti, chtěly si dobyti samostatnosti a pojistiti svou budoucnost prací hlavy a rukou svých. Aby se stala ženština nezávislou od muže a samostatnou pracovnicí, bylo nevyhnutelno, aby se vyrovnala muži vzděláním. R. 1864 poprvé byla podána od ruských ženštin žádost k universitám, aby byly připuštěny do lékařské fakulty. Medicinský sovět, nejvyšší to instance v Rusku v lékařských záležitostech, svolil k této žádosti; zvláště naznačená komise měla vypracovati návrh ke zřízení ženské lékařské fakulty s udílením ženštinám lékařských hodností po složení přísných zkoušek. Mezi tím, co záležitost tato čekala svého vyřízení, začaly ženštiny v universitních městech navštěvovati přednášky

professorů na lékařských fakultách, objevily se též posluchačky v mediko-chirurgické akademii Petrohradské — ony zasedly vedle mediků, kteří k svým novým kollegům chovali se slušně, i nebylo v nich znamenati žádného nepřátelského neb opovržlivého chování. — Pro ženštiny nebylo tehdáž vyšších vzdělávacích ústavů s universitním programem, v nichž se přednáší poslední slovo nauky a lidského bádání. Medicinská akademie byla jedinou cestou, která byla dostupna ženštinám, prahnoucím po vyšším a professialním vzdělání, mnoho ženštin navštěvovalo lékařské přednášky, aniž by měly nějaké zvláštní záliby neb zájmu v praktické medicině. Postupem doby, když začaly se obírati lékařskými vědami, zamilovaly si je, oddaly se lékařskému studiu s celou duší i bylo je viděti, any pracují od rána do večera v anatomickém sále a chemické laboratoři. Než tehdejší politické agitace akademické mládeže přiměly vládu k potlačení svobodomyslného ruchu — protivníci ženského vzdělání nezaháleli a konečně toho vymohly na vyšších místech, že ženštinám byl zakázán přístup do university, že jim bylo vzato to, co je přirozené právo každého člověka, totiž právo, aby své vlohy pěstoval a zdokonaloval, aby se vzdělával a samostatnosti si dobýval, aby své povolání sám si určoval dle své vůle a dle svého přesvědčení. Ženština chtěla si klestiti dráhu k samostatné výživě, chtěla žíti „vlastní prací“ — vlastním přičiněním chtěla sobě pojistiti existenci a při tom zachovati svou volnost, své zvyky a záliby, pokládajíc to za něco snižujícího, aby čekala, až přijde „muž živitel“ a aby hrála „passivní“ úlohu manželky vedle muže často obmezeného a nesympathického. K vyloučení ženštin z chrámu nauk přiměla vládu též jedna věc — protivníci vyššího ženského vzdělání profitovali z toho, že k ženskému hnutí přidružilo se mnoho nekalých živlů a že i zde, jako při každé nové myšlénce, kteréž s horlivostí a ohněm začátečníci se uchopí, bylo mnoho přepjatostí — a zneužívání. Mnohé ženštiny seděly v universitních lavicích více z mody, z marnivosti, ctižádosti, z dlouhé chvíle, ze zábavy a ne z přísného přesvědčení, ne z mravního vzdělavatelského pohidnutí — byly to maminčiny dcerušky, nevědoucí co sobě počíti mají s dlouhou chvílí, neschopné k jakékoli opravdové vážné práci a vychované dle staré šablony, čekající na ženichy, na budoucí muže živitele, kteří nepřicházeli... Jiné ženštiny opět do opačného extremu upadly; ony činily si úsměšky z té obyčejné dráhy ženské, hledíce, aby co možná nejvíce se lišily od ženštin obdrževších skrovné domácí vychování; přičichnuvše povrchně ke kytici nauk a nachytavše si zásobu učených slov a frasí, ony je při každé příležitosti odříkávaly a již myslily, že jsou „moderně“ vzdělané a že není rovných jim na světě. Rozumí se, že se při tom všem ničemu nenučily. Byly mezi nimi ženštiny ještě horšího druhu, kteréž pod škraboškou pokroku docela jiné věci měly za lubem; aby na sebe pozornost upoutaly, hleděly již zevnějškem svým dáti na jevo, že jsou „progressistky“, že jsou „emancipované“. Tyto ženštiny pochybné pověsti nosily vesměs modré brejle, nosily krátké vlasy, vysoké boty a plaid, pod paždí nosily vždy haldy knih a provázeny byly, kdykoli na ulici se objevily, houfem mladíků kollegů — pohrdaly vyzývajícím způsobem všemi zdvořilými společenskými formami, užívaly hrubých výrazů, mluvily cynicky, nadávaly a klely jako klejou mužští na Rusi, hlásaly, že není v člověku duše, že smyslný požitek je nade všecko a — ničemu se neučily. Často kradly kosti a lebky z anatomického sálu a domů je přinášely, aby jimi staré nábožné babičky strašily a svou učeností se chlubily tímto laciným způsobem. Byla tu rozličná zpustlá chaska, která naplodila mnoho skandalních historií a ušlechtilým snahám ruských ženštin mnoho ublížila. Na tyto zvrhlé ženštiny, kteréž do slušných a řádných rodin ani přístupu neměly, ukazovali protivníci vyššího ženského vzdělání, s posměchem říkajíce: „Hle, to jsou ty vaše učené ženštiny, to jsou vaše doktorky.“ Avšak učené ženštiny to nebyly, byly to nezdravé a chorobné výtvory rozbouřené doby přechodné, kteréž beze stopy zmizely, jakmile vláda otázku o vyšším ženském vzdělání sama do rukou vzala a prováděti počala dle přísného vědeckého programu.

Vláda sama zřídila tak zvané ženské lékařské kursy — a posluchačky musily obstáti s dobrým prospěchem přijímací zkoušku z předmětů gymnasialních a sice v tom oboru, jak na mužských gymnasiích se přednášejí. Ihned zmizely i s veřejného jeviště ženštiny, kteréž pouze z módy k ženskému hnutí se přidružily — a opět jich životním povoláním staly se módy, klepy, karty, tance, milostná dobrodružství a honba na ženichy. Nekalé živly byly tímto způsobem vymýtěny a vyšší ženské vzdělání ubíralo se nyní volnou drahou, pod dohlídkou vlády a sborů professorů mediko-chirurgické akademie v Petrohradě. Když roku 1877 vznikla rusko-turecká vojna, tu studentky tyto právě byly absolvovaly předepsaný pětiletý kurs lékařských nauk — ještě ani se nepodrobily konečným zkouškám i bylo jich vysláno dvacet pět k aktivní armádě k léčení a ošetřování raněných. Polní vojensko-lékařský inspektor podal o činnosti těchto studentek veliteli hlavního štábu zprávu velmi pochvalnou, i jiné lékařské kommisse vyslovily se s uznáním o jich obětovné práci a vytrvalosti v podávání pomoci raněným a nemocným vojínům.

Nebudeme citovati dotyčné referáty — povíme pouze, že po skončení vojny tyto posluchačky podrobily se přísným medicinským zkouškám, totožným se zkouškami mediků — že až do lonského roku dvě stě jedenadvacet posluchaček složilo tyto zkoušky — a že nyní jsou činné v svém povolání v těchto úřadech: dvaašedesát je jich ve službě okresních zastupitelstev (v zemstvu), čtyřiapadesát je jich zaměstnáno co ordinatorky na klinikách a v nemocnicích, čtyřicet šest zabývá se privatní praxí, dvanáct je jich zaměstnáno na ženských lékařských kursech co ordinatorky a assistentky. Mnohé z nich psaly články a pojednání do odborných listů, dobré služby konaly při diphtheritických a neštovičních epidemiích a vůbec požívají velmi dobré pověsti — asi třicet pět okresních zastupitelstev zařídilo stipendie pro posluchačky ženských lékařských kursů, načež ony po ukončených přísných zkouškách jistou dobu let musí sloužiti při okresním zastupitelstvě, jehož stipendium na svých studií užívaly. Roku 1882 a sice 2. listopadu slavena byla v Petrohradě památka desitiletého trvání ženských lékařských kursů ve vojenské Nikolajevské nemocnici — kaple byla plna posluchaček, ještě studujících a již absolvovaných, přítomni byli též professoři mediko-chirurgické akademie. Kazatel nemocniční kaple obrátil se k posluchačkám s vřelými slovy — v posluchárně neméně vřelé bylo oslovení professorů, kteří od samého založení kursů po celé pětiletí přednášeli; byly poslány telegramy všem příznivcům a dobrodincům ženských kursů. Protivníci vyššího ženského vzdělání byli by se musili zastyděti při pohledu na tuto slavnost — kdo očekával, že spatří tlupu mužům podobných ženštin, s ostříhanými vlasy, ve vysokých botách a plaidech, sklamal se velice. Posluchačky byly jako jiné obyčejné ženštiny, jen že měly skromné černé šaty bez okras a šperků — ženštiny, kteréž jakoby chtěly ukázati, že zaměstnání s medicinou nevtisklo jim nijakého zvláštního rázu, ba naopak, dodalo jim ženskosti a uvědomělé prostoty. Vzorný pořádek a ticho, jakéž vládly po celou dobu v kapli a v posluchárně, bez účastenství jakýchkoli pořadatelů, svědčily o tom, že posluchačky jsou proniknuty duchem kázně, a že úplně pochopují důležitost a význam slavnosti. — Ženské lékařské kursy se osvědčily co nejlépe i mají tedy ženštiny v Rusku přístup k lékařským studiím, po složení přísných zkoušek nabývají diplom a právo k veřejné lékařské praxi, zrovna jak to je v Anglii, v universitě londýnské, edinburgské, oxfordské a cambridgeské. Ženské doktorky působí chvalně i v Asii mezi domorodci. V Taškentu, v západním Turkestanu, je zařízena ruskou vládou velká nemocnice pro mohamedánské ženštiny, v níž výhradně jsou ustanoveny a zaměstnány ruské doktorky mediciny.

Čtenář se jistě podiví, že se pouštím do výkladu o lékařkách na Rusi a jich blahodějném, všeobecně uznaném působení. Učinil jsem to proto, aby čtenář sám uviděl, že takových zvrhlých nepřirozených ženštin, takových mravních oblud, jakouž je líčena v „Anatomech“ posluchačka lékařství, Věra Voroncová, na Rusi není — i bylo by tedy zcela pochybené, stotožňovati ji s posluchačkami ženských lékařských kursů na Rusi. Takový vyvrhel ženského pohlaví s jeho hnusným cynismem a nestoudnými způsoby byl nanejvýš možný ještě v té krátké rozhorlené době před rokem 1870, kde dovolen byl přístup k universitním přednáškám všem bez rozdílu, kdy tedy posluchačem lékařství byl každý a každá, kdož vůbec na přednášku přišel — a kde přicházeli lidé všelijací dobří i špatní. Vyskytovaly se i mezi těmito posluchačkami před rokem 1870 ničemné osoby jako Věra Voroncová, než to ještě nikomu nedává práva charakterisovati typ posluchačky lékařských nauk, typ vylíčený v Anatomech — právě z této nelepé stránky. Věru Voroncovou lze dopustiti pouze co výminku; výminečný případ nemá však býti ani na jevišti dopuštěn, je-li líčen tak, že lze jej pokládati za výjev povšechný a všeobecný, za cha-

rakteristiku celé třídy a jistého povolání. Co by cítil Čech, kdyby viděl na ruském jevišti charakterní obrázek našich českých poměrů, sestavený nějakým Rusem na základě toho, co „N. Fr. Presse“ o nás píše — aneb kdyby byl vzat výminečný případ za základ charakterního obrázku a vylíčen co pravidlo všeobecné. Na příklad, ve feuilletonu „Národních Listů“ — tuším od 26. neb 27. dubna — bylo řečeno, že mnohé české paničky ve *vedlejších* ulicích mluví česky, ale jak dojdou do ulic hlavních, tu prý začínají mluviti německy. Jistě že jsou takové paničky, ale líčiti tento výminečný případ za něco typického, české paní charakterisujícího — bylo by nepravdivé, a rovněž tak nepravdivě líčí charakterní obrázek „Anatomové“ poměry ruské.

Do líčení charakterních obrázků z ruského života neměl by se nikdo z Čechů pouštěti, neb místo obrázku napíše karikaturu, paskvil. Skladateli „Anatomů“ však díme, že přečtením některých do češtiny přeložených spisů Gogola, Turgeněva, Gončarova, Dostojevského a několika jiných — je toho dosti málo — nikdo nenabude způsobilosti k spisování charakterních obrázků z ruského života, aneb, jak skladatel za to má, docela z doby nynější. Angličan M. Wallace, jenž dlouhá léta v Rusku se zdržoval, aby zde rozličné ruské poměry studoval, i ten má v svém znamenitém spise o Rusku leckteré poklesky — rovněž leckde pochybil i Leroy Beaulieu, jehož pojednání o Rusku v „Revue d. d. M.“ vydány jsou zvláštní knihou „L'empire des tsars“ — spis to velmi záslužný a obsahem velebohatý. Ano, i na samé Rusi jsou spisovatelé, rození Rusové a nadšení přátelé lidu, kteří v líčení poměrů těch zcela sobě odporují. Máť ruský život mnoho zvláštností a stránek takových, jež postupem doby úplně se mění, a proto spisy Gogola, Gribojedova, Gončarova, Dostojevského a první spisy Turgeněva mají teď již historický význam, neb poměry z té doby úplně se změnily; tehdáž bylo ještě nevolnictví, nebylo neodvislého soudnictví aniž poroty, nebylo okresních zastupitelstev, aniž železných drah a telegrafů. Podati věrný obraz toho, jak na př. Římané neb středověcí národové žili, je snadnější než podati charakterní obrázek ze života ruského lidu, národa to nanejvýš živého, nad jehož hlavou strhlo se tolik hrozných bouří, jenž zakusil tolik cizinského a domácího otroctví, tolik snesl nepřátelských vpádů a nájezdů, až konečně z velikého historického tuláka, jenž bloudil mezi Evropou a Asií, stal se národ evropský a sám nyní nosí osvětu do Asie. Jsou tu poměry velmi složité a ruští badatelé jsou si své přenesnadné úlohy dobře vědomi. *P. D.*

— **Mladý svět.** Básně *Aloise Škampy.* Nákladem J. R. Vilímka. — Po „Malbách a písních“ vystupuje Škampa s novou sbírkou básní, kterou případně nazval „Mladý svět“. Již název mohl by mnohému aristarchovi povědíti, že na ráj motýlů nechodí se s obuškem a na lilie s kosou. Jaký jest život „mladého světa“? Láska, rozmar, okamžité vření citu, záchvěv chvilkový, vše co étherické, slunné a prodchnuté a netřeba k tomu zvláštní shovívavosti, aby fialky voněly a slavíci zpívali — bude se to díti i dále. Tím nechceme říci, že jest všecko v Škampově knize ryzí zlato, je tu tam i dost zlatého písku, avšak i ten se třpytí a vyplní svou úlohu, jako ta hvězda nad ním nahoře. Škampa, řekne mnohý, nemusil tolik těch lehkých písní vysýlat do světa — je v tom snad něco pravdy, tenší knížka s přísnějším výborem by i jemu líp posloužila i literatuře, ale spustiti ihned sermon, že pták zpíval místo do tří do rána až do tří čtvrti na pět, je komické. Verše Škampovy ať již lehké erotické písně a reflexe, ať mistrné obrázky přírodní, jež on tak dovedně malovati umí, ať pouhé lístky albumové okamžitého rozmaru a prchavého dojmu najdou již své čtenáře, o tom nepochybujeme, jako o tom, že autor jest si vědom svého uměleckého cíle, jaký si vytknul v upřímně psaném „doslovu“.

— *Giovanni Prati*, slavný básník italský, zemřel v tomto měsíci. Obšírnější článek o jeho poesii přinese „Lumír“ co nejdříve. *J. V.*

— **Divadlo.** *„Noc na Karlštejně“* Jaroslava Vrchlického připojila se jako nový vzácný list do bohatého vínku čestných úspěchů básníkových.

Vínek ovšem není bez trní. Pomíjejíce všeho jiného, zmiňujeme se pouze o jednom ostnu, o reservě, jakou si diváctvo naproti každé české novince s důslednou oblibou ukládá.

Tím skvělejší za to úspěch, prorazí-li vnitřní síla dramatické básně touto chladnou a tuhou kůrou, otřese-li útrobami obecenstva a vznítí-li v něm oheň vděčného porozumění, jehož žár jest gloriolou básníkovi. „Noc na Karlštejně“ prorazila. Vyšla vítězně z boje, jakým bývá u nás každé provozování české novinky.

Vytrvání Vrchlického na dráze dramaturga svědčí samo sebou o nezdolné tvořivé síle, a výsledky jeho dramatického tvoření jsou jemu i nám důkazem o správnosti sebedůvěry, jakou každý povolaný básník dráhu klestiti si musí.

Veselohra, o níž referujeme, jest čtenářstvu „Lumíra“ textem známa. Motiv jest, jak u Vrchlického pravidlem, opětně čistě lidský, láska v obdobách vznešené, náruživé, žárlivé, elementární a záletnické; vsazen pod jasným nebem českého čtrnáctého století do srdcí pravých lidí, poeticky skvěle z minulosti znova vykouzlených postav historických, vypučel v nich plnými a sálavými květy, jichž umělá pestrá spleť jest kyticí básnické stavby kusu.

Přes všechnu plně uspokojivou obsažnost děje vyvíjí se scéna za scénou hladce a přirozeně jednoduchým a jasným postupem, jejž ku přednostem hry čítáme. Z daných charakterů a podmínek, které v prvním aktu poznáváme, vyplývá logicky zauzlení, vrcholící velmi působivě v druhém jednání, načež třetím aktem poskytuje se nám divadlo uspokojivého, správně řešeného a básnicky pěkného rozuzlení.

Založení a sestrojení děje sluší tedy nazvati velmi zdařilým celkový ráz hry vysoce poetickým; jednotlivé výjevy září zvláštním půvabem a svěžestí, jednotlivé postavy jsou případně charakterisovány, v ostrých konturách kresleny a živými barvami obdařeny. Dialog jímá uhlazeností a obsažností, srší espritem a svědčí podrobnostmi jinak pozornosti snadno unikajícími o píli historických studií, které Vrchlický se značnou svědomitostí za pozadí své veselohry a za kostru účastníků „Noci na Karlštejně“ použil.

Tato historická stránka byla by nabyla ještě větší plastičnosti a bezprostřední účinnosti, kdybychom byli spatřili výjevy „Noci Karlštejnské“ odehrávati se ve známých zdech velmi známého Karlova Týna.

Budové takové, jakou jest Tower, Mont Saint Michel, Kremlin, Escorial nebo náš Karlštejn, nelze snadno substituovati jinou libovolnou hradovou stavbu, aniž by se divadelní správa nevzdávala žádoucího účinku úchvatné a k reálnosti děje velice přispívající iluse. Totéž nutno říci o kostumování herců, celkem ovšem historicky dosti správném. Toliko anachronismy, jakými jsou dámské kloboučky ve XIV. století zhola nemožné, aneb přílišně saracénský ráz obleku cyperského krále, který přes všechny své blízké styky s Orientem zůstal vždy řádným Lusignanem a chodil si doma i za hranicemi zajisté náležitě po francouzsku, — toliko takové odvážnosti bijí křiklavě do oka.

Nastudování svědčilo o píli, hra o chuti a lásce herců ke kusu. Jmenovitě slečna Pospíšilová (králová), pan Seifert (Karel IV.), pan Pulda (arcibiskup), paní Pštrossová (Alena), pan Frankovský (purkrabí), pan Šmaha (král Petr), pan Slukov (Pešek) a pan Bittner (vévoda Štěpán) přičinili se o slušné sehrání „Noci na Karlštejně“.

Obecenstvo, na počátku chladně vyčkávavé, neodolalo a strženo záhy k zasloužené mu obdivu, jenž proměnil se v hlučnou ovaci básníkovi.

Česká dramatická literatura získala čtvrtým divadelním kusem Vrchlického obohacení rozhodně velmi cenné a trvalé. *J. L.*

Listárna redakce.

„J. M.“, „Jan.“, „B. K.“, „Soudruzi.“ Neuveřejníme. — „Vel...“: Nežádejte jenom, abychom uveřejňovali práce slabé k vůli tak zvanému vychovávání mladého dorůstu. Čtenářstvo i literatura žádají věci hotové a žádná redakce, byť měla i nejlepší vůli, nemůže svůj list obětovati „vychovávání“.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl“.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové
Listy přijímáme jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. června 1884. ČÍSLO 17.

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

VI.

Marvan byl syn sestřenice páně Vítovy a ta byla také příbuznou strýce advokáta, po němž pan Vít Ch . . . ský zámeček a panství zdědil. Nebožtík strýc advokát jen jemu všecko odkázal, nezanechav matce Marvanově, ačkoliv byla blízkou příbuznou, ani haléře. „Mělo to také svou historii," jak strýc můj i tu podotekl, ale nevyložil, jak obyčejně. Jen tolik jsem se dověděl, že strýc advokát, mrzutý, podivínský panic, na matku Marvanovu proto se tak rozhněval, poněvadž se vdala bez jeho vůle a souhlasu. Pan Vít, převzav po smrti strýcově dědictví, na svou sestřenici také nevzpomněl, až pak, kdy jeho nejbližší příbuzní mu pomřeli a on zůstal tu sám a sám. Léta byla již zatím minula, hlava silně prokvetla, jen srdce nezchladlo, neztrnulo panu Vítovi, jako nebožtíku strýci advokátovi v těch letech; zachovalať je láska k umění, oživujíc je a sílíc blahým svým žárem.

V tom pozdním už věku vzpomněl si pan Vít na svou příbuznou. Po delším pátrání našel ji v Praze ovdovělou, s jediným synem, právníkem. Žili sice nuzně, než ani jednou se nepřihlásili k bohatému příbuznému. Před lety tak paní Marvanová jednou učinila, když ještě strýc advokát byl na živu. Tenkrát se jí muž na smrt roznemohl i synáček, a že s nemocí krutá nouze se u nich usadila, psala strýcovi prosebný list. Na ten však dostalo se jí takové odpovědi, že více nepsala. Muž jí skonal a klopotně pak vychovávala jediného syna. Že strýc zemřel, dověděla se, i čekala, že v poslední chvíli snad přece si na ni vzpomněl. Těšila se tím pro své dítě — než i s tou nadějí bylo se jí rozloučiti. K dědicovi sama se nehlásila; nechtělať almužny, a pak, když ji tak vlastní strýc odbyl, čeho bylo se jí nadíti od příbuzného celkem vzdálenějšího? Později, vidouc, jak syn se musí ve studiích skoro sám vydržovati, co klopoty má s hodinami, nabídla se, že se ku bratránkovi podívá, nebo že mu bude psáti; ale syn nabídnutí matčina nepřijal.

Tu když studia svá dokonal, objevil se v jejich chudém bytě z nenadání bohatý strýc. Marvanovi nebylo teď jeho podpory již třeba. Měltě zajištěnou službu, ze které byl by matce a sobě opatřil slušnou výživu. Ale pan Vít nedopustil, aby synovec, který se mu zalíbil, vstoupil do kanceláře. Vzal jej s sebou i jeho matku, která však neočekávaného příznivého obratu dlouho neužila. Zemřelať do roka na zámečku Ch . . . ském, majíc tu jistotu, že její syn bude dobře opatřen.

Pan Vít neměl rád paragrafů, továren, začernalým cestám u stanic železničných, kde mohl se vyhnul, a proto byl tomu velice povděčen, že synovec jeho nebyl žádný suchopárný paragrafista, že rád se toulal lesem, že si záhy vyhledal nejhezčí koutečky v okolí zámeckém, že byl knihomol časem, že s potěšením a s opravdovým účastenstvím prohlížel si jeho sbírky, a že, ačkoliv strýcovi se v hudbě nijak nemohl rovnati, přece se v ní vyznal a dobře jí rozuměl. A tak si pan Vít synovce svého opravdu oblíbil. Jediné co mladému muži vytýkal, bylo, že je příliš vážný a že on, starý muž, je ducha veselejšího nežli ten mladík. Ovšem, že také toto své mínění, jež strýci mému pověděl, hned zmírnil dodatkem, že vlastně se nelze Marvanovi diviti, an všecken mladý svůj věk strávil za trudných poměrů, v nedostatku a v předčasném namáhání, kteréž udusilo všecku bezstarostnou veselost mladé mysli. Přese všechnu svou náklonnost k životu dumavému, přese všechnu svou horoucí náklonnost k umění, zachoval si mladý muž více smyslu pro život praktický nežli jeho strýc. Marvan jmenovitě pilně dohlížel k polnímu hospodářství, v němž se mu patrně zalíbilo. Mysli jeho unavené klopotným a rozčilujícím životem velkého města byly jednotvárné a přece rozmanité práce a péče života rolnického zajisté odpočinkem, milou proměnou a popudem nových myšlének a názorů.

Starému panu Vítovi se to dobře hodilo. Byl tím zbaven mnohého dozoru i starostí a mohl se ve všem na synovce spolehnouti. Čím dále, tím více se také na něho spoléhal, oddávaje se všecken svým sbírkám, především pak své nejmilejší hudbě. Hrál i sám skládal. Skladby slavných mistrů i jeho zvučely denně v zámku Ch . . . ském, v zimě v prostranném a krásně zařízeném kabinetu páně Vítově, na jaře a v létě v přízemním, velikém salonu, z něhož vedly skleněné dvéře zrovna do parku. Tam zasedali k hudebním nástrojům on, místní farář, strýc můj a učitel Havránek, muzikant s tělem a duší, pravý to kantor ze staročeské školy. Častěji musili na výpomoc

mladší učitel a několik známých dobrých hudebníků ochotníků z okolí. Pozvání páně Vítovo bývalo vždycky všem milo. Hrálýť se znamenité věci; i jeho skladby byly slušny, jak se Havránek bez obalu vyjádřil, uznávaje, že jsou dokonalejší nežli jeho vlastní. Myslím, že měl přítel Benický pravdu, an děl, že v Ch . . . ích všechno komponuje.

Neubránil jsem se při tom úsměvu a kajicně se vyznávám, že jej vzbudilo pomyšlení na strýce. Ten a komponovati! A jestliže opravdu komponuje, pak jsou jeho skladby zajisté plny copových kudrlinek, jakož ani jinak býti nemohlo, an dobu vlásenek a pudru si tak vášnivě oblíbil.

Jen Marvan byl prost té tvůrčí horečky; ten jenom vnímal a dumal, jak se mi zdálo. Já pak ovšem, od té doby, co jsem byl v parku u topolů a pak u chrámečku osamělého bezděčným svědkem, všímal jsem si ho bedlivěji. Byl bych zajisté tak učinil již k vůli tomu jeho „upírství“, o němž mi přítel Benický byl vypravoval.

Od onoho setkání s Růženkou správcovou na lávce mezi topoly nebylo na něm ve společnosti žádné změny pozorovati. Schvalně jsem si ho všímal. Když však byl sám a domněle nepozorován, zdálo se mi, že je zamyšlenější. Růženku jsem od té chvíle v parku také již nespatřil. Patrně se mu vyhýbala. Dle všeho byl můj román, který pozorovati mne zajímalo, u konce. Za to smluvil jsem se s Marvanem náhodou o jeho „upírství“.

Ve společnosti větší nechtěl jsem se ani já ani můj přítel toho doteknouti. Mně pak se naskytla vhodná příležitost, když jsme s Marvanem náhodou setkali se na verandě. Bylo druhého dne po té příhodě na lávce, po slunce západu. Před námi rozkládal se Le Notreovský park ve zlatorůžové záři.

Marvan přišel z pole a tím přirozeně zaveden hovor náš na polní hospodářství. Vyslovil jsem také svůj obdiv, jak brzo na velké město zapomněl a jak se s tímto tichým životem tak spřátelil.

„Snadno se spřáteliti,“ odtušil, „máť tento život zde v sobě více opravdového potěšení a štěstí, nežli ho je ve hluku městském. Nemyslete si, že cituji nepřímo Horáce, Höltyho, nebo některého z té legie básníků, velebících život venkovský. Mluvím ze zkušenosti a z přesvědčení.“

„Myslím,“ odvětil jsem — „že všechno na mysli záleží. Kdo na příklad touží po slávě — “

„Té tu také najde. Ovšem ne takové, jakou ctižádostivý člověk hledá, slávu plnou hluku. Sláva je jako štěstí: měníť se dle názoru jednotlivých. Každý má své štěstí, každý má svou slávu. Myslím, že jako pravé štěstí je tiché, tak i sláva. — Ve vlastním nitru, ve vlastní spokojenosti — “

„Ale každému vědomí vykonaného skutku dobrého, nebo znamenitého nedostačí. Sláva je nesmírně laskava a mocná. Jako slunce i hroby zahřívá, jak dí paní Staëlová. Co velikých činů bylo pro slávu vykonáno!“

„Je pravda — než kolik znamenitých, opravdu velikých skutků nebylo by vykonáno, kdyby jen sláva byla zpružinou všeho, kdyby všem a každému jen o ni běželo?“

„Divím se, jak záhy jste nabyl takých náhledů —“

„Myslíte, že jsem ještě mlád a beze vší ctižádosti. Ó tak již dlouho smýšlím —“

„Ano,“ odvětil jsem s úsměvem, „a také jste mladé muže burcoval z opojení slavomamu. — Mne samého —“ Marvan se divil.

„Jsem také jeden ze znamenaných — vaším totiž černým, smrtonosným křížem —“

„Ah, vy víte!“ zvolal, a na jeho přibledlé, vážné tváři zjevil se úsměv, první, který jsem spatřil.

„A měl jste pravdu —“ dodal jsem. — „Dnes už to nahlížím —“

„Než poetou jste přece zůstal —“

„To jest —“

„Ó věřím, že veršů nekujete a sloh neskládáte. Toho jsem také záhy zanechal. Ale šťasten jsem, že duch můj se dovede povznésti a nadchnouti krásou v přírodě, děl uměleckých, krásou myšlének i velikých činů. V takových chvílích povznešení a nadšeného rozruchu jsme také poety. — A ne beze slávy —“ dodal, jemně se usmívaje, — „vždyť Byron kdesi řekl, že největší básníci jsou vlastně ti, o kterých se ani neví —“

Park před námi se ve stínu už zahalil, a jen vrcholy topolů byly ještě ozářeny posledním světlem denním. V tu chvíli hudba se ve přízemním salonu ozvala. Nějaké quatuor. — Lichotný větřík zanášel lahodné jeho zvuky labyrinthem i zelenými kobkami tmícího se parku i k nám na verandu. Na okamžik jsme mlčky poslouchali, ale pak jsme hovor svůj zase dále vedli.

„Kdyby takových poetů neveršujících, pravých přátel literatury a všeho umění bylo více, neškodilo by —“

„Naší společnosti, a — literatuře ovšem také ne“ — vpadl mně Marvan do řeči.

„Podivno, že takovými poety nezůstanou ani všichni ti, kteří také snili o vavřínu básnickém a veršovnou zimnici přestáli. Z těch mnozí nabyvše postavení v životě ideálům mládí svého se smějí, a literatury vůbec, neřku-li poesie si ani nevšímají —“

„Ty plodí nesplněné tužby, ješitnost uražená i závist —“ odvětil Marvan a dodal: „Ale rovněž protivné mi pokolení literatů oněch, z nichž každý, kdo napsal básničku, povídku, nebo několik feuilletonů, má se již za vyvoleného, jemuž národ povinen je vděčností a uznáním. Což je takovým práce vzorného rolníka, učitele, jenž zdárné syny národu vychovává, kněze, jenž opravdu a nadšeně pracuje, lid povznáší. — To jim není žádnou zásluhou, to jsou ubozí pracovníci, obětovaní zapomenutí —“

„Takovým vlastní slávou opojeným by nejlépe prospěla statistika slávy. — Statistika všech slavných a slavených. — Ztrnuli by, co jich bylo! Svět už dávno o nich nic neví, ač přemnozí z nich byli opravdu znamenitými —“ Umlkl jsem a Marvan neodvětil. Byl jsem rád, nebo poslední chvíli víc a více se hudba linoucí se ze salonu sluchu mému zamlouvala. Společník můj také naslouchal pozorně. Denní světlo již pohaslo, a první soumrak ukládal se na krajinu. V arkadách a ve skupinách stromů v parku před námi se již setmělo. Nadešel tichý a vlažný podvečer.

Kvarteto bylo již doznělo, a klavír teď zvučel samojediný. Sotva že na něm několik taktů přehráno, poznal jsem virtuosa.

„To je přítel Benický —“ povídám.

Marvan jen hlavou pokynul — pak opět seděl nepohnutě, jako socha. Na tváři, v oku však bylo mu znáti, že napjatě naslouchá. Hra nás čím dále, tím více poutala.

Byla neobyčejna. Hlubokým tichem vlažného večera letního proudil se příval tonů, v nichž mluvila duše rozželená, teskníci, jejíž trud měnil se v muka pochybnosti, v zoufání — však slyš! Přechod — a teď — totě modlitba, vzývání genia — Boha.

Zachvěl jsem se a v ten okamžik jsem také bezděky pohledl na Marvana. Tvář jeho obrácená ku plnému měsíci, jenž v tu chvíli vycházel za vlnitými obrysy rozlehlých korun v bažantnici, byla pohnutím bledá. Oči mu hořely. — Ale již jsem zase na něho zapomněl, stržen jsa hrou úchvatnou. Modlitba vanoucí v duši klid a útěchu jako peruť serafova, sílila. — Slyš ten mocný hlas vzdoru a síly proti ženoucí se bouři. — Již přikvačila — to roj démonů — a zápas s ním. — V tom Marvan náhle prudce vstal.

„Improvisace —“ pravil jsem.

„Z duše —“ odvětil a již jsme zase naslouchali nadšenému, velebnému hymnu, jenž pak jásavě skončil. Nerozmýšleje se, puzen nadšením, ocitl jsem se několika skoky s verandy a mířil jsem k otevřeným dveřím salonu. U nich jsem se rázem zastavil. — Stín jakýs mihl se přede mnou — někdo vyběhl ze salonu a zmizel za křovinou. — Vešel jsem. V komnatě bylo pološero. Jediná lampa stranou na stolku stojící neozařovala jasně prostrannou místnost. Bělavá poprsí mistrů hudebních, zdobící zdi, byla v pološeru. — U stolku stál strýc můj nějak překvapený a promlouval živě k faráři vedle stojícímu. Opodál seděl učitel Havránek jako zdrcený. Slzy kanuly mu po tváři, a v pozadí přecházel prudkým krokem starý pan Vít, a chytaje se za šedivou hlavu volal:

„Starý Víte! Starý Víte! Ten mladík — ten mladík. — To je umělec — a co ty — co ty?!“

Hluboký povzdech Havránkův byl mu jako odpovědí. Plu úžasu hleděl jsem na vzrušené muže, kteří si mne ani nevšímali a snad ani nevěděli, že jsem vstoupil. Pohled na prázdné sedadlo přítele Benického mně pohnutí jejich vysvětlil. Komponisté slyšeli komponistu ve šťastné chvíli božského nadšení. — Ale proč on odešel? To on prve tak vyrazil.

Vyšel jsem kvapně ven do parku hledat svého přítele. Přešed několika stezkami zahlédl jsem ho, a v tom také Marvana, jenž proti Benickému kráčel. Viděl jsem, jak přítel chopil se prudce rukou, jemu nabízených, a v tom také ozval se hlasem pohnutým, chvějícím se:

„A za zvuky nebeské náhradou být
jí nemohly mdlé naše písně!“

Citoval verše z básně Lermontova, jež kdysi Marvana k slzám pohnula. Rozuměl jsem příteli. — Ó nevystihlosti božského umění!

Nemluvili jsme již a brzo jsme se rozešli. Já toho večera nemohl usnouti. Stoje u otevřeného okna hleděl jsem do měsíčné letní noci, na její svity a stíny ve ztichlém parku. Vánek noční přinášel z luk silnou vůni pokosené trávy. V duši mně zněly motivy z přítelovy improvisace, urvaně, jeden přes druhý: pak jakoby splynuly v jeden harmonický celek znějící z daleka, jemně, a v tom kmitlo se mi také hlavou:

„V čas půlnoční po nebi anděl se nes',
z úst píseň mu zvučela svatá —“

Tu již jsem zase vzpomněl přítele Benického, jenž silou svého nadání ukázal snaživým komponistům místním výši tvůrčí síly, jako bystřina vyrazivši, a jenž sám, nejsa s sebou spokojen, nevystihnuv to, co mu v duši znělo, zalkal tam před Marvanem:

„A za zvuky nebeské náhradou být
jí nemohly mdlé naše písně! — —“

(Pokračování.)

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

HLAVA II.

Jak svatý Brandan Bohem pohostěn

*

Po čtrnáct dní jim vítr plachty dmul,
a všickni byli mysli veselé,
pak ale náhle přišla tišina,
ni vánek nejjemnější nezavál
nad modrou hladinou, jež skleněná
se zdála teď, a mniši počali
se strachovat, a klesá odvaha
jim úplně. Však Brandan kliden byl.
„Když vítr odpočívá,“ pravil jim,
„jest řada na nás. Bůh nám ruce dal.
Nuž, k veslům sedněme! Hoj, do práce!“

Sám jal se veslovat, a ostatní
pak chopili se jeho příkladu,
a loď se hnula k předu. Pomalu
však tichým mořem, líně, nesla se,
a měsíc téměř minul v bídě té,
a pokrmu již bylo na mále,
ač úzkostlivě hospodařili,
a s němou hrůzou mniši viděli,
že blíží se ten strašný okamžik,
kde chleba dojde jim a nápoj též,
a pusté moře nyní zdálo se
jim hrobem nesmírným, jenž lakotně
se chystal pohltit je v temno své.

Den krajné bídy posléz nadešel.
Jak stíny bledí, s okem horečným
na vody hleděli, a výčitkou
se zraky jejich zdály Brandanu.

„Jak malá vaše víra!“ káral je.
„Proč lekáte se hladu? Žízně proč?

Bůh štědrý jest, a hod nám připraví
až libo jemu bude!“

Na to vzal
chléb poslední, jenž ještě v lodi zbyl,
chléb, který vlastním ústům odepřel,
a nadrobil jej rybám do moře.

A mniši mlčeli, však pošmurně
se dívali na to, co počíná,
jen bratr Zeno mlčet nedoveď,
byl lakomý, a líto bylo mu
těch drobtů pohozených, zmařených.

Tak zvolal hlasem, jenž se hněvem třás':
„To víra není, pane opate,
to rouhání je, Boha pokoušíš!
Co mluvíš nám o hodech zázračných?
Ty vidíš je snad zrakem proroka?
Neb hody v ráji míníš, posmrtné?“

A sotva domluvil, tu přiletěl
tak svěží vánek, libý, sílící,
že dechem božím zdál se, věru, být,
ten nadmul plachty, moře rozbrázdil
a koráb letěl nyní jako šíp,
a v dáli kynul ostrov zelený,
jak luzných plodů slib a studánek.
A mniši všickni Boha chválili,
a bratr Zeno na kolena pad'
a klopil oči, aby neviděl
ten velký, dobrý, plný duše zrak,
jenž svítil Brandanovi pod čelem.

Teď hleděli jen všickni zemi vstříc
a blíž a blíže loď je nesla tam,
a při západu slunce viděli
teď pevné věže čníti nad stromy,
jež stály na skalách. Hrad ohromný
jak velikánů sídlo zjevil se
jim poznenáhla v skvělé záplavě.

Tam zajisté že vládl mocný král.
Les sloupů rostl ze skal k nebesům
a nesl pavlany a výklenky,
a otevřené chodby bez konce
se ztrácely do síní ohromných,
a vybíhaly zas ku schodištím,
jež od patra do patra nesla se,
tak široce a k divu mohutně,
že zdálo se, že ze skal svalena
pro těžkopádné kroky obrů jsou.
A z mramorových, skvělých průčelí
sta oken plálo všemi barvami,
jež červánky v nich byly vznítily,
a všude po chodbách a po schodech
se hemžil v nekonečném průvodu
sbor za sborem těch skvělých oděnců,
již zdáli se, že hrad ten střežili
a velikému králi sloužili.
Jak duha pestré jejich oděvy,
a samé zlato, lesklá jejich zbraň!

Vše bylo světlo, plamen, barev hra,
a mniši nedočkavě toužili
ty divy uviděti na blízku.

Však vlny bránily jim přistati
a soumrak vzešel, měnil se již v tmu,
a ještě bojovali s vlnami.
A z chodeb hradu zatím zmizely
ty zlatem skvějící se průvody,
a hrad se zdál teď pust a opuštěn,
ba pošmurným, když v oknech neplály
již červánky, a tma když halila
zdí mohutnost. Tu stal se nový div:
Jak stříbro s leskem bledě zeleným
hrad zahořel — to měsíc vycházel,
a zároveň teď okna zlatila
se září světel uvnitř rozžatých
ve bludišti zámeckých pokojů.
A moře usnulo, loď přistala,
a mniši vyšli na břeh ostrova.

Teď blížili se hradu po schodech,
jež byly tesány až do moře,
a všude stály dvéře dokořán,
jak by je vítaly, a kráčeli
teď chodbami a síní bludištěm,
a každý krok jim zjevil nový div.

Tu komnata z křišťálu bílého
do výše rostla, končíc topasem,
jenž vyřezán byl v růže podobu
a světlo deštil chvějným paprskem.
Tu vešli zase v síň, jež stavěna
se zdála z bílých květů lilie,
a perly kanuly tam se stropu
a zvonily o dlažbu z mosaik.

Pak vešli v síň, kde číše z jantaru
a mísy zlaté byly srovnány
ve skupinách až k stropu čnějících,
a v prostřed síně proudem mohutným
rtuť vytryskala, k stropu letěla
a padala do jemu z porfyru,
tak velkého jak Brandanova loď.

Dům celý tak byl plný zázraků,
že dech se tajil v prsou poutníkům,
však ani stopy nikde nebylo
po lidské duši, marně hledali,
a marně putovali budovou
ze síně v síň a všemi chodbami.
A hlad a žízeň trápily je též,
a kurky chleba, krůpěj nápojů
po celém hradě nenalézali.
Poušť zlatá zdálo se to sídlo jim,
jak na posměch ta byla nádhera.
Za číši vody, sousto pokrmu
ty perly, vzácné kameny a vše,
ty zlaté mísy, skvostné poháry
by byli dali! Mysl klesala
a srdce mřelo jim. Ký kouzelník
je v moci měl a z nich si tropil smích?

Jen Brandan klidem byl a nereptal;
v síň vešli poslední, jež zdála se
u porovnání s tím co viděli,
jen prostou být, beze vší nádhery.

Uprostřed komnaty stál krytý stůl,
se stropu lampa ze skla visela
a mírné světlo vycházelo z ní
a padalo na malbu na stěně,
jež zázrak s chleby v poušti líčila.

Tu Brandan usmál se a pravil jim:
„Bůh, bratří, hostí nás, nuž sedněme.
Stůl pro nás kryt. Buď chválen Hospodin."

Tak děl a sedl za stůl, ostatní
též přisedli, však nikdo nevěřil,
že vstane syt, že žízeň ukojí.
Zrak klopili a nikdo nemluvil.
Kol bylo ticho. Žádný lidský krok
se v síni neozval, ni na chodbách.
Kde měl se vzíti pokrm, nápoj kde?
Tak mniši rozjímali pošmurně.

Tu náhle síň vzplanula hvězdami,
a jako paprsky dva andělé
se dveřmi mihli, tiše, s úsměvem
tak líbezným jak jitro, na nivy
když vkročí ověnčené červánky,
a v očích jeho ráj se zrcadlí. —
Z nich každý nesl upletený koš
z těch nejvonnějších květů lučiny,
pln ovoce a vína, chleba též
a plnou konev vody křišťálné,
vše uloženo v kytic pestrý klín.

Tak blížili se oba Brandanu
a podávali z košů. Lámal chléb,
a bratrům podával, a naléval,
však oni pít, ni jísti nemohli,
tak byli oslněni zázrakem.
Když ale andělé zas zmizeli,
na prahu ještě rukou kynouce,
tu všickni vypukli ve chvalozpěv,
a po modlitbě rajský měli kvas.
Když syti byli, Brandan pravil jim:
„Teď Bohu děkujme a pojďme spat.
Až vzejde slunce, sednem opět v loď.
Jak vidíte, sám Pán náš hostitel,
hrad jeho jest, to berte na paměť.
Po síních nechoďte a ničeho
se nedotýkejte! Na lůžka teď!"

A sotva domluvil, tu shasnula
po celém hradě světla, měsíc jen
a klidné moře svitem čarovným
síň plnily a všechny komnaty.

Bez hluku vstali, každý našel si
na blízku lůžko, které zdálo se,
že na něj čekalo, a sen a klid
za krátkou chvilku všude panoval.
Žel Bohu, všude ne, neb satanáš,
jenž viděl jiskru pláti lakoty
u bratra Zena v duši nejhlubší,
do nebe jemu šeptal v polosnu
a plašil klid mu s víček. Zeno vstal.

„Proč spáti mám, když nejsem unaven?"
Tak omlouval tu tichou výčitku,
jež zbouzela se v jeho svědomí.
A satan lhal mu v duši: „Pouze chci
se obdivovat nádheře, a chci
tu nevídanou krásu předmětů
těch zázračných si v slabou paměť vrýt,
bych někdy doveď o nich vyprávět."

A tiše vstal, a všecek rozechvěn
se kradl zpět do síně plněné
až k stropu mísami a poháry.

Tma byla tam, neb měsíc právě stál
nad hradem spícím, rovně nad střechou;
však Zeno věděl, číš kde z jantaru
a ze zlata a smaltem zdobená
na římse stála. Div ten umění
tak krásný, že mu roveň nebylo,
hned poprvé, když v síni spatřil jej,
mu v srdci žádost vzbudil lakotnou.

Teď blížil se, a ruka chvěla se
mu jako v horečce, a srdce též;
zrak hořel mu, a na čele stál pot.
Teď do oka se kradla slza mu.
„Tvůj život posud čist byl," pravila
mu palčivostí svou. Již obracel
se k odchodu a dusil těžký vzlyk,
jenž do hrdla se dral mu. Satan však
dmul znova v neuhaslý jeho chtíč:
ten pohár jako slunce zářil tmou
a k sobě lákal ho svou vzácností
a nádherou své látky, tvarem svým.
Jak pára vína v mozek stoupal mu
teď příval neukrotné žádosti,
byl slep a hluch, byl jako omámen,
a zdálo se mu, jiný a ne on
že potmě stál, a ruku povznášel
po cizím majetku. „Jen ber, jen ber,"
sám sobě šeptal. Na to jako blesk
k té římse rychle přistoupil a v ráz
se pohár vnořil v pláště záhyby,
a Zeno opět ležel na lůžku,
a tiskl poklad k srdci s úsměvem,
a hleděl kol, jak všechno pohřebeno
se zdálo v sen, a jako vítězství
čin jeho zdál se mu, a svědomí
mu nedělalo více výčitek,
a Zeno ďáblem uspán těžce zdřím'.

Však Brandan, ponořen ač v hloubku sna,
byl všecko viděl, s pláčem sledoval
zrak jeho jasný bratra Zena tam
do tmavé síně, k římse, k lůžku zpět;

duch boží svítil mu, a netřeba
tu svíce bylo z vosku, oleje.
On viděl vše a úpěl nad hříchem,
rád byl by vykřik', bratra varoval,
však olovem mu tížil tělo sen,
a bdící duše jako v žaláři,
jen těžké vzdechy k nebi sýlala.

Když slunce vyšlo, všickni zbudili
se jako udeřením orloje
a děkovavše Bohu chtěli pak
se klidně bráti k lodi na moře.
A Brandan bled a s těžkým srdcem děl,
na prahu síně zastavuje krok:

„My vyjdem jeden, bratří, po druhém,
a bratr Zeno bude posledním
a zavře dvéře pak. Na paměti
má slova mějte, která pronesl
jsem včera na večer; nás hostil Bůh,
to jeho dům, ať nikdo nevezme
ni stébla trávy s sebou do lodi."

Tak pravil jim, a první vyšel ven;
chtěl příležitost skytnout Zenovi,
by postavil na místo pohár zas,
a z hříchu svého konal pokání.

A jeden za druhým vycházel ven
a stál na louce, která od hradu
se, pestře zkvetlá, k moři klonila.
Byl bratr Zeno v síni poslední,
a okamžikem v duši kmitlo mu,
že zbaviti se hříchu nyní lze.
Číš povlovně zpod pláště vytáhl
a nevěděl co činit nyní má.
Zas ruka se mu třásla, srdce též.

V tom okamžiku ďábel zasvítil
za bratrem ohnivýma očima,
a tisíc jisker tryskło z poháru
a třpytil se a zářil démantem.

Jak blesk, tak rychle Zeno schoval jej
zas pod svůj plášť, a klidně vyšel ven
a zavřel dvéře, jak mu veleno,
a tiskna poklad tajně k prsoum svým
vstoup' v řadu bratrů se lstným úsměvem.

Hněv boží zachvátil tu Brandana,
a velkým hlasem zvolal: „Zloděj, hle,
je mezi námi! Bůh ať soudí jej!"

A v okamžiku bratr Zeno zbleď
tak příšerně, že všickni s výkřikem
od něho prchali, jak rána by
se jeho byla dotkla morová.
To slovo „zloděj" bylo jako blesk,
jenž hrůzyplně propasť osvětlil,
do které satan ho byl zatáhl.
On viděl náhle škaredý svůj hřích
a zhrozil se své vlastní osoby.
Stud nesmírný ho k zemi povalil,
on daleko od sebe zahodil,
co dříve zdálo se mu pokladem,
a co se zjevilo mu, pozdě teď,
co mrzká věc... On vlasy sobě rval,
o kámen čelo bil, a vzlykaje
tak zvolal: „Brandane, měj útrpnost!
Mě ďábel lákal! Bůh mě opustil!
Jsem zatracen! Já studem zahynu!"

Krev mrazila ho v žilách, oheň pak
mu mozek sžíral, křeč jej schvátila
a žití jeho z těla prchalo.
Zrak jeho hasl. Brandan přistoupil,
a slzy útrpnosti chvěly se
mu na řasách, a hlasem sladkým tak,
že jeho zvuk jak balšám v duši vnik',
všem bratrům, především pak hříšníku,
děl: „Bratře Zene, milostiv je Bůh!
On časnou smrtí pouze trestá tě!
Hřích tvůj je smyt — tvým vřelým pokáním.
Co opat tvůj, co kněz, co bratr tvůj,
já jménem božím odpouštím ti hřích!"

Tu usmál Zeno se — a dokonal.

Hrob vykopali teď u hradu blíž
na zkvetlé louce, vonné, klonící
se volným svahem k moři šumnému,
a pochovali tiše Zena tam. —

Pak modlíce se s hlavou skloněnou
se brali k lodi. Jasno bylo tam,
neb oni andělé, již včera kvas
jim byli uchystali na hradě,
na břehu stáli slunce zlatější.
Ti kladli nyní víno, pokrmy
na palubu, pro další mnichů pouť.
Pak s každé strany jeden Brandana
za ruku jal, a vedli na loď jej
a mnichům zvučným hlasem pravili:

„Vás podivením plnil onen hrad,
jejž v prostřed moře Bůh sám vystavěl,
a krása jeho oslnila vás?
Nad onen hrad je Brandan luznější!
On pevné město jest, jež postavil
Pán zástupů na horu vysokou
a naplnil nesmírným bohatstvím,
by zářilo do kraje kol a kol!
Jeť Brandan hradem, jehož pánem Bůh!
Nuž plujte dále mořem, životem!
On záštitou vám buď i příkladem!
Strach nemějte, však pevnou důvěru!"

Tak pravili ti světlí andělé
a zmizeli, a mniši klaněli
se hluboce před svatým Brandanem,
on ale ještě hloub se klaněl v prach,
a sepjal ruce, prose v pokoře,

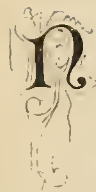
by před Bohem se pouze klaněli.
Stud plál mu s tváře temně nachový,
a nevěděl, jestliže radost to
či stesk, co tak mu prsa úžilo.

Zveď oči k nebi, klid tu rozhostil
se v jeho hrudi, víra nezlomná
a svaté nadšení…
Tak pluli dál.

(Pokračování.)

Záporožský kozák Garazim.

Z „Ukrajinských črt“ *Edvarda Jelínka.*

Nejdříve musím říci několik slov o *Siči*.

Nebylo v kozáckém Záporoží slavnějšího místa nad proslavenou *Sič*. Bylo jich několik; jednu měli na ostrově Chortyci, druhou u vtoku Čertomlyka do Dněpru, třetí v Aleškách, kus cesty od Chersonu, a ještě jinou na dněprovských přítocích Bazavluku a Podpolné.

Zanikla, zapadla jedna Sič a vyrostla druhá!

Říkali tomu také *koš* a v těch koších proslavil se nejeden ataman se svými pány bratry.

Ba, jména jako Samuša, Bajda, Dorošenko, Taras, Pavljuk, Ostranin, Chmelnický a jiní — to nejsou pouhé pohádky o kozácké slávě, to jsou věkopomné pravdy, zaryté v tvrdých kamenech. Neposmívali se jim ani hrdí páni polských plání, ani bojaři moskevští, ale každý rád je měl na své straně.

A neprodávali se ti kozáci v Sičích. Byli tiší, když chtěli, a bouřní, kdykoli se jim zalíbilo neb uzdálo. Řekl ataman: „Pánové, bratří, pojďme!“ — a již vyhrnula se ze Siče celá chmura statné družiny, bijíc se jeden za každého a každý za jednoho. A když zas bylo zle, couvli do Siči, za své brány, bašty a valy, za kterými neradno bývalo je vyhledávati.

V těchto republikách slavných záporožských kozáků bylo vedle atamanů — baťků ještě několik hodnostářů: kozácký sudí, písař, obozný, choronžij, bunčučný a pernačij, a ač nejraději se bili, přece také všeličemu se učili. Měli v Siči také školy, dobré školy.

V době míru žili záporožští tito kozáci vesele, ano, kozácky vesele, „ščo zarobljali, to propivali a jak zahuljali, muziky najmali“. Krčem měli vždy dost — 300, někdy i 400 v jedné Siči! Rádi si zadýmali z buruněk, zazpívali při kobze, zatančili divokého kozáka, ale… ano ale! *Ženy málo milovali!*

Nesrovnávalť se se životem záporožských kozáků břednouti v milostných sladinách — tom nejkrutějším jedu kozácké statečnosti a volnosti.

Nedivte se proto, laskaví čtenáři, že jsem při svém ukrajinofilství hnal se k Siči neobyčejně nedočkavě. Ale z Moskvy je k Siči daleko — daleký kus světa a člověku přihází se cestou k Siči nejednou zastaviti.

Na cestě měl jsem *Sumy*, čisté hnízdečko nad řekou Psjolou v gubernii charkovské. Také tato místa hradila před lety v sobě kozáckou slávu. Založeny roku 1653 od ukrajinských vystěhovalců staly se sídlem kozáckého pluku a zároveň stolicí správy všech pluků slobodských. Ale ani do Sum nedostal jsem se jen tak. Vlak jede jen až k Bělopoli a odtud jakási jiná odbočka, která toho času nevýhodné měla spojení s vlakem tulským. Zbývalo mně dost a dost času podívati se do Bělopolje. Říkali mně sice na stanici, že je Bělopolje „porjadočnyi gorod“, ale věřte mi, je to městys chuděra, mizera. Prohlednutím několika církví se střechami zeleně natřenými a kulečníku (který byl znamenitostí tohoto místa) byl jsem hotov velmi brzy. Prohlednul jsem si ještě strouhy, leč přes všechnu tuto důkladnost zbývalo mně ještě nesmírně mnoho času do odjezdu vlaku z nedaleké stanice do Sum.

Toulal jsem se dlouho dokola, až posléze znudiv se bezúčelným a nezajímavým chozením poblíž Bělopole, rozhodl jsem se nadejíti si kus cesty alespoň do příští stanice. To bývá několik hodin chůze. K tomu povím, že tam krajina sice žádnými přírodními kouzly nevyniká, ale že příjemno bývá po měkké rovině, připomínající již ukrajinské stepi, zvolna se loudati. Abych nezbloudil, šel jsem vedle trati.

Tak smýkal jsem se tou neveselou pustinou, neprotkanou žádným potůčkem a vyzdobenou jen chatrnými skupeninami stromů as dvě hodiny. Po celou tu dobu nepotkal jsem kromě společnosti pěti čumáků, kteří od Černého moře vezli jakýs náklad, ani živé duše. Teprv později počala krajinka býti zas zajímavější; v pozadí černaly se ohromné lesy a také nějaká říčka tu bystře uháněla.

Avšak mezitím zatáhlo se nebe. Z těch černých lesů vystupovaly temné, těžké mraky a čím více zakrývaly blankyt nebeský, tím rychleji proudil stepní vítr, zmítaje všecken prach a vale ho proti mně v příšerných kotoučích.

Chystalo se k jarní bouři.

Zostřil jsem krok.

Co dohled stačil, zrak chaty nespatřil.

V tom padla první kapka… pak druhá, třetí, čtvrtá a po chvíli vlažil vyprahlou zemi již pěkný deštík. K tomu zaburácel do opravdy vichr.

Zostřil jsem krok ještě více.

A ještě nebylo po chatě ani sledu! Nemilá situace…

Konečně zasvitl mně v ústrety, jako plavci maják, domek železničního strážníka číslo 320. Běžel jsem do toho přístavu přímo po trati a stanul v několika okamžicích na prahu.

Zaklepal jsem na přivřené dvéře. Nikdo se neozval. Otevřel jsem tedy a vešel. Ty můj Hospodine! Jaké to nuzné útočiště lidského stvoření před bouřemi života.

Ponurá jizbička několik aršínů dlouhá a široká skrývala v sobě málo pohodlí a ještě méně nádhery. Jeden stůl, jedna stolice a jedno nuzné ohniště, na němž právě blikal umírající plamínek — to as bylo vše, co mohlo v prvním okamžiku poutati navštěvovatelovy zraky. Na okně místo květin bylo rozestaveno několik prázdných, hliněných hrnků a pod oknem stála jakás bídná konev — že v ní nebylo šampaňské víno, nemusím zvláště připomínati. V jednom rohu té nuzné jizbičky postřehl jsem temnou ikonu, ale plamínek pod ní žádný nesvítil.

A to bylo skoro vše.

Mezitím co jsem se takto rozhlížel, vešel tiše hospodář tohoto přístřeší. Obcházel před tím trať a nyní se vracel. Zpozoroval jsem, že ho nenadálá návštěva trochu překvapila, ač to na sobě nikterak nedal znáti. Podíval se na mne, jakoby chtěl říci, co tu chci.

Pověděl jsem mu, že jsem si chtěl nadejíti vlak do Sum a že mne cestou stihnul nečas:

„Nech mne tu chvíli posedět, než přejdou mraky.“

Pokynul hlavou, nepromluviv ani slova. Podal mi stolici, hodil na ohniště několik louči a sám se posadil na otep slámy.

Nabídnul jsem mu papirosy. Přijal a zapálil si.

Ten člověk jmenoval se Garazim. Asi padesát let žil od svého narození a podle všeho ne příliš skvostně. Záda měl již trochu shrbená, vlasy hodně sesivělé, čelo svráskované, ústa podivným úšklebkem uzavřená. Jinak však měl v tváři tahy velice pravidelné, a soudím, že Garazim musil býti v mladých letech hezký člověk. Ale to bylo v mladých letech a tomu již dávno ... Ze všeho toho nezbylo mu do dneška asi nic jiného, než trochu toho ohně v očích.

Seděli jsme spolu hezkou chvíli, než jsme se dali do rozmluvy. Garazim nebyl jaksi od řeči. Začal jsem tedy sám: „Jsi Velkorus?“

Garazim zavrtěl záporně hlavou.

„Malorus tedy?“

„Narodil jsem se na Siči.“

Tato zpráva zajímala mne arci velmi, ale málomluvný Ukrajinec neprojevoval nijaké chuti k čilejší rozmluvě. Odpovídal krátce a tak jsme vždy po několika slovech uvízli. Byl jsem nucen stále rozmluvu obnovovati, ale mého Ukrajince nic dostatečně nezajímalo. Ano, neušlo mně, že Garazim je vedle své málomluvnosti také velice nesdílný a nedůvěřivý. Konečně se mně přece podařilo pohnouti ho k několika souvislejším slovům.

Rozhlednuv se kolem a pokynuv hlavou zašeptnul jsem důvěrně: „Máš tu, brachu, asi neveselé živobytí.“

„Ba, neveselé,“ odvětil Garazim.

„Nemáš žínky?“

„Nemám.“

„Schází ti — hned by bylo veseleji ...“

Garazim se ukrutně zachmuřil. Mávnul rukou a pohlednul oknem k nebi, s něhož se lily proudy dešťových vod.

„Proč se chmuříš? Viděl bys, že by ti bylo lépe, kdybys měl ženušky ...“

„Čorta ... čorta ...“

„No ... no ...“

A zaklel zas!

„A nemiloval jsi nikdy žádnou dívčinu?“

Garazim se opět upřeně na mne podíval. Nevyčetl patrně z mých oci žádného posměchu, ni falše.

„No nemiloval jsi nikdy dívčinu?“ opakoval jsem důvěrně.

„Dívčinu? ... Ne! ... Miloval jsem jen falešnou zmiji!“ Při tom se jeho ústa zkřivila a ušklibla tak, že celá Garazimova tvář přijala výraz k nepoznání. To byste neřekli, jak se takový člověk v okamžiku změní. Zdálo se mi, že v jeho mozku vzplanuly myšlénky nejdávnějších let, že vzbouřily všechnu jeho duši a že roznítily utlumené již jiskry k novým výšlehům.

„Hartyna!“ vydechnul ze sebe a sklopil tiše sesivělou hlavu na svá široká prsa.

„Hartyna?“

„Hartyna se jmenovala!“ šeptnul hlasem téměř nesrozumitelným, zachvělým, neveselým.

„Kdo byla Hartyna?“

„Baťko, chceš vědět?“

„Rád bych chtěl vědět ... a zapal si k tomu.“

„Kozačka-zmije ... otrávila dobrého kozáka ...“

„Jdi, jdi ...“

„A tak, otrávila ... no podívej se na mne a řekni, baťko, jaký jsem kozák?“

Měl pravdu, na kozáka nevyhlížel. Přitáhnul jsem stolici k němu blíže.

On pak posunuv se do koutka a opřev své ruce o kolena, jal se vypráveti.

„Byl jsem mladým kozákem a dívčiny z našich vsi neodvracovaly se nikdy ode mne. Dlouho mne žádná nezvábila a neočarovala ... žádná z těch zmijí, a já jsem šťastně žil, jak žili šťastní druhové nespoutaného Záporoží. Hlavu hrdý Garazim nesklánĕl, svaty nehledal, starosti si nedělal. Žil, hulal, tulal ... Ale tu v jedné šeredné noci potkal jsem Hartynu u zakletého jezera, ona se mně do očí podívala, několik slov mně řekla a již jsem byl zváben. Již druhý den chodil Garazim se svislou hlavou a do soboty říkali všickni bratří kozáci, že Hartyna Garazima očarovala. A byl jsem zváben! Do druhé soboty řekl jsem o tom baťkovi a na třetí sobotu chtěli jsme do Hartyniny chaty poslat svaty. Věděl o tom její baťka a řekl, že až svati Garazimovi přijdou, že se z jejich čišky napije ... Nebyli by se svati vrátili mrzutě ...“

Po těch slovech umlknul Garazim náhle. Jeho tvář, která se při předešlých slovech trochu vyjasnila, opět se zachmuřila a přitemnila. Teprv po chvíli pokračoval Garazim:

„Ale nedočkali jsme se té soboty a svati, co do Hartyniny chaty měli donésti, sami vypili. — Tou dobou zbouřil se proti caru baťuškovi vrah a my všickni mladí kozáci byli voláni proti tomu vrahu. Odvedli nás, posadili na carské koně, do rukou nám dali píku a pak poslali na nepřítele cara baťušky. Byla to tenkráte ta dlouhá vojna, tam dole ... (při tom Garazim mávnul rukou směrem na ruský jih, ke Krymu). Dříve než jsme všickni odjeli, sešel jsem se v noci s Hartynou při jezeře. To byla hezká noc .... poslední hezká noc ... Teprv z rána jsme se loučili. Ještě při jezeře šeptali jsme si sladká slova. „Můj orle!“ řekla mi usmívajíc se, „přijď brzy a potěš svou Hartynu. Ona čekati bude každý den návratu tvého, se žádnými kozáky mluviti nebude a kdyby ... kdyby ... do jezera se vrhne ...“ Garazim zase umlknul na okamžik, jen se trpce usmál. Ba, kdyby se nevrátil, že do zakletého jezera se vrhne ...

Oj, zmije!

„Tu sobotu, kdy měli moji svati baťkovi o mně mluviti,“ vece Garazim dále, „byl jsem s plukem již daleko od nás. Nespatřil jsem již Hartynu. Kromě slunce a měsíce neměli jsme nic společného. Přes to ... jak před Hospodinem pravdu dím ... s Hartynou jsem vstával a s Hartynou jsem líhal. Do každé dumky vplítal jsem její jméno a nebylo pro mne vedle ní jiného obrazu. Jako svatá Ikona zářila mně její tvář po všech cestách i strastech, neustupujíc ode mne ani ve snu. Tak mne

ta Hartyna zvábila... Ale což já věděl, co se tam doma děje... a nedbal jsem... vždyť řekla, že se do jezera vrhne... Ta válka trvala dlouho a car baťuška potřeboval nás přes léto i zimu. Tu jedné noci zdálo se mi ve snu, že Hartyna mne volá, že pláče a že vrhne se do jezera, nevrátím-li se k své holubici. Zahořelo mně z toho v hlavě a od toho dne nebyl jsem dobrým kozákem. Nerad jsem sedal na koně, nerad jsem jezdil — stále jsem jen na to pomýšlel, jak se vrátiti k Hartyně. Viz, baťko!"

Garazim ukázal mi pravou ruku — *scházely jí tři prsty.*

„Rozumíš?"

„Co?"

„Nerozumíš?" Garazim přichoulil se ještě blíže ke mně a tajeplně dodal: „Useknul jsem si ty tři prsty sám, aby mne poslali domů... Vidiš, baťko, jak ten Garazim miloval Hartynu!" Vyřknul ta slova hlasem, jakoby se samu sobě chtěl obdivovati.

Pak ještě více přitlumeným hlasem líčil Garazim prostými ale dojemnými slovy svůj návrat na „tu moju bidnuju Ukrajinu".

„Neodpočíval a nespal jsem," vyprávěl Garazim dále. „Zlověstným předzvěstím hnán, smýkal jsem se dnem i nocí k rodným chatám, kdež mněl jsem vpadnouti do otevřeného náručí své kozačky. Jako děcko těšil se Garazim na Hartyniny modré oči. Ale nechtěl Hospodin učiniti Garazima šťastným... To byl zachmuřený den, když jsem se k rodným chatám blížil... ach... sto a tisíckráte zachmuřenější, než ten dnešní. A mně bylo v duši tak teskno, tak smutno, jakoby mne mělo potkati hrozné neštěstí. Blýskalo tiše, hrom nebil, déšť nepadal... viš, baťko, to jsou na Ukrajině ty nejstrašnější bouře. Jen větřík skučí a vyje žalostně po stepi a ty se dáš s ním do pláče... No... no... dorazil jsem k první chatě. Tam již spali. Také v ostatních chatách již spali. Jen psi na mne štěkali, kteří Garazima již nepoznali... Tedy šel jsem po vsi dále, až jsem přišel k jedné chatě, kde jeden kozák s jednou kozačkou se celovali. Pozdravil jsem Maksima — byl to Maksim."

„Ej, Garazime!" vítal mne Maksim, „proč jsi raději nepadl pod koníkem za cara baťušku?"

Ustrnul jsem a zachvěl se na celém těle.

„A nevíš, co Hartyna učinila?"

Zavrtěl jsem ustrašeně hlavou.

„No!" vece Maksim. „Na sv. Paranoma, když padly vysoké sněhy, uletěla Hartynina duše za mrtvými. Položili ji do mohyly při plotu a kozačky nenaříkajíce a neželice, říkaly, že ji Hospodin pokutoval. Ale tebe, Garazime, všickni kozáci litovali..." To řekl Maksim a já nedoslechnuv ostatních jeho slov, nuzně dovlekl jsem utýrané své tělo na kladbiště. Tam, u Hartyniny mohylky klesl jsem bez ducha. Do rána srdce své jsem vyvzdychal a oči vyplakal..."

Po té zamlčel se Garazim. Myslil jsem, že kozácké drama skončilo se tím, co Garazim byl právě dopověděl. Ale nikoliv!

Udeří-li na Ukrajině hrom, zní to vždy strašněji a zpousty zkázy po něm bývají děsnější, než všady jinde.

Teprv po chvíli pozvednul Garazim zase hlavu. „Ty můj Hospodine!" Zase mluvila neveselá jeho tvář *jinou řečí.* Dříve klidný výraz očí změnil se náhle v podrážděný výbuch hněvu. Horečně rval si sesivělou bradu, mával nepokojně rukou a na rtech sípal nesrozumitelná slova kletby. Z té spousty slov nejasných a nevlidných jen jediné jsem vyrozuměl. Znělo tak příšerně, jak vyhlížela v tu chvíli celá Garazimova tvář. Bolestným sice, při tom však jizlivým na tváři úšklebkem vyrval ze sebe slovo: „Zmije!"

„Garazime!"

„Byla to zmije! Peklo!..."

„Nerouhej se Hospodinu... rouháš se Hospodinu."

Garazim se poněkud upokojil — utlumil násilně tu bouři, která duší jeho zmítala. Přitulil se ke mně ještě blíže, přiložil svá ústa k mému uchu, jakoby mi chtěl svěřiti velké tajemství, i zašeptal: „Baťko, posud sám, nebyla-li Hartyna zmijí... Z rána, když šli lidé na step, spatřili mne při mohyle klečeti kozáci i kozačky. Divili se *tomu*..."

„A proč?" vpadnul jsem kozákovi do řeči, sám plu podivu.

V tom zazněl nuznou jizbou děsný chechtot. Vášnivě vyrazil Garazim ze sebe, co mi arci zoufalý jeho chechtot rázem objasnilo: „Baťko, baťko, pomiluj! Garazim neklečel tehdáž celou noc při mohyle své bílé růže, své holubice, své Hartyny... Garazim klečel při mohylce mladé — *vdovy.* Řekl mi to při západu slunce višnovský kat, že Hartyna nemohla se dočkati Garazimova návratu a že byla tři měsíce molodycí (mladou ženou) jednoho z mých — svatů."

„Ošklivá to kozačka," dodal jsem bezděky.

„Zmije!" vzkříknul Garazim opět s výbuchem plným hořkosti a trpkosti. A po chvíli zas řekl: „Vidiš, baťko, jak se mají teď záporožští kozáci... tak se jindy neměli, kdož zrodili se na Siči — ženy nemilovali a dobře se při tom měli. Zmije nepoznávali, životy si neotravovali..."

Mezi tím zazvonil na domku č. 320. signal. Blížil se vlak ze Sum. Garazim oddechnul a nepromluviv již ani slova vyšel na trať. Za chvíli mihnul kolem vlak. Podíval jsem se bezděky malým okénkem ven.

Venku právě nejděsněji zuřila bouře. Prudká prška valila se s nebes a vichr skučel. Při „koších" v té slotě sám a sám stál Garazim. Salutoval. Vlak zmizel tak rychle, jak se zjevil. Garazim pak odplivnul a vrátil se zas do budky.

„To je nečas, co?" oslovil jsem Garazima vrátivšího se, chtěje rozmluvu obrátiti v jinou stranu.

„É!" lhostejně odpověděl Garazim, „*tenkráte* byl nečas tisíckráte nelidštější..."

Po chvíli si lehnul na slámu a usnul brzy. Dřímající jeho tvář měla na sobě mnoho klidu ale málo — štěstí.

Tu noc přespal jsem v budce a jelikož mně spánek na tvrdé stolici nikterak nesloužil, měl jsem dosti času přemýšleti o Garazimovi. Pomyslil jsem si v duchu: „Nic si z toho, staryku, nedělej — my jsme nekozáci, a také to na nás někdy tak padne!"

S východem slunce rozloučil jsem se s Garazimem. Uraziv asi verstu cesty ohlednul jsem se ještě jednou za jeho bědnou, opuštěnou budkou. Stála skutečně osamotněle jako jediný strom na daleké stepi. Větry se všech stran hnaly se do té budky. Daleko široko nebylo viděti ni vsi, ni živé duše. Jen po obou stranách trati měl Garazim sousedy: hlídací domky železničních stráž-

níků číslo 319. a 321. Ale nežil s nimi v přátelství a míru. On byl „chachol“, z krve maloruské, a oni „kacabského“ původu, z krve velkoruské. Taci, jsou-li pohromadě, zřídka se celují.

A tak tedy žil můj Garazim v smutné samotě bez potěšení a radosti, jakoby sám byl jediným člověkem na světě. Nikdo se o něho nestaral, ale také on nikoho nedbal — leda, když psí nečas vehnal tuláka pod nuzný jeho krov, jako mne. Ale to stává se jen zřídka . . .

Oj, Garazime, ponuré máš živobytí. Stojí to za dýchání? Ba! Lépe se měli tvoji záporožští předci za hražením pevné Siči — tam, kde volní kozáci od bílých holubic sváděti a klamati se nedali!

O studiu děl básnických.

(Příspěvků k empirické aesthetice část I.) Píše *T. G. Masaryk.*

Motto: Die Kunst ist die Vermittlerin des Unaussprechlichen.
Göthe.

Každé dílo umělecké a specialně básnické dvojím způsobem se dá posuzovati, jednak historicky, jak vzniklo, jaký vztah má ke kulturnému vývoji člověčenstva, jednak jako dílo samo o sobě co do obsahu a formy. Prvé stránky si zde nehledíme ke druhé toliko zření majíce, a tu ne o formě ale více o obsahu díla uměleckého budeme rozumovati a to hlavně se stanoviska psychologického.

I.

1. Co jest charakteristikon uměleckého díla vůbec a básnického zvláště?

Dílo umělecké je samo o sobě výronem zvláštního názoru o světě. Jako vědec každý svým způsobem svět poznává, tak jej poznává způsobem svým i umělec, a sice přírodu jednak, hlavně pak člověka; a protože člověk člověku nejbližší jest a člověk člověka nejvíce zajímá, rozumí se pak, že pravým cílem všelikého poznávání i vědeckého i uměleckého, člověk je, jako že ku příkladu Shakespeare psychologem jest té duše lidské. Umělec, pravíme, zvláštním způsobem poznává svět, a proto, kdo vystihnouti chce pravou podstatu umění, nejvíce to jeho poznávání studovati musí. Proto i my vyšetříme, jak liší se poznání umělecké od vědeckého. Nemáme pak v té věci jiné methody, než srovnávati ustavičně, co básník vytváří a poznává, s tím, co činí se ve vědě; výpovědi uznaných umělců milým k tomu budou dotvrzením. Žeť pak básníka více než umělce jiné předmětem sobě činíme svého badání, toho příčina ta je, že dílo básnické nejpřístupnější jest abstraktné analysi vědecké.

2. *Poznání vědecké* jest, abych slovem pověděl, všeobecné, t j. ve vědě zevšeobecňujeme, generalisujeme, zákony nalézáme, zákony (induktivnými) svět vykládáme atd., tedy ne o věcech samých je poznání naše, nýbrž, abych tak řekl, máme spoustu více méně subjektivných poznatků, pomyslů, forem jakýchsi, do kterých celý ten svět logicky vtěsnáváme. *Newton* na př. stanovil zákon o gravitaci; ale zákona toho ve přírodě není, je to formulace, která v nás je a ne v tom světě. V tom tedy smyslu jsou vědy všeobecné, abstraktné, analytické: rozbíráme svět, v části jej rozkládáme, tyto srovnáváme a opět pak sestavujeme.

Líšíme vědy theoretické — o praktických tu zmínka nepotřebna — na abstraktné a konkretné. Abstraktné jsou na příklad mathematika, fysika, chemie a j.: konkretné jsou na př. mineralogie, zoologie a tak zvané popisné vědy — přírodopis, duchopis — vůbec. Abstraktné vědy analyticky si vedou, konkretné syntheticky, a logický poměr obou těchto tříd věd ten je, že konkretné předpokládají abstraktné. Mineralog na př. buduje svou vědu na dotyčných základech abstraktných, tedy na chemii, fysice, mathematice. A je tedy ten vývoj ducha lidského, že sobě napřed svět rozkládáme v částice (vědami abstraktnými) a potom částice ty sestavujeme v celek (vědami konkretnými).

3. Jiné jest *poznání umělecké*. Umělec světa nepoznává abstrakcemi, nýbrž bezprostředně všecko vnímá, jednotliviny, bytosti, věci, které jsou v přírodě, postřehuje přímo; a to nijakým mystickým poznáváním, jak často arci velmi poeticky, ale psychologicky nejasně o věci se mluvívá, nýbrž oním vnímáním, které *Göthe* nazval exaktnou, smyslnou fantasií. Je to postřehování bezprostředné, pro něž jiného názoru nemáme.

Co tedy značí to bezprostředné postřehování jednotlivin, konkretnin? Nic jiného, než že umělec, jak jsme řekli, neabstrahuje, nýbrž každou věc, jak je sama o sobě celá, celistvá, jednotná, poznává a nám pak ukazuje svým dílem, jak svět tímto bezprostředným vnímáním poznává. Konkretné poznatky vědecké — (na př. dotčeně mineralogické) — liší se velmi od tohoto poznání uměleckého, kterému taktéž dostává se jména konkretného. Konkretný vědec skládá sobě svůj svět z prvků skýtaných vědami abstraktnými, poznání jeho je tedy indirektně abstraktné; umělec k poznání svému berly abstrakční nepotřebuje: co zoveme nazíravostí plastickou, jest poznávání umělecké. Obyčejný člověk, nebásník, neumělec, má poznávání to jen v míře malé, ale má je každý člověk, neboť jinak, kdyby nepřístupno bylo nám druhým, nerozuměli bychom vůbec básníkům, neměli bychom měřítka náležitého, nebylo by srozumu pro jich díla.

Máme všichni paměť, a řekl bych skoro: s uměleckého stanoviska je to neštěstím, že máme paměť; v ní zajisté všechny dojmy a pojmy nakupeny máme, pořád srovnáváme a mnohem více vidíme z paměti, než očima. Těch lidí, kteří by věci skutečně postřehovali, bezprostředně vnímali a poznávali — — těch je velmi málo, a jsou to právě ti umělci, geniové. Bohem nám daní, kteří věci postřehují, kteří nepoznávají pamětí svou, nýbrž nazíravostí smyslnou.

Zvláštní pak vlastnost této nazíravosti genialné zdá se býti, že stejnou láskou zadívá se umělec do věcí všech: s jakou něžností nevýslovnou obírá se básník vedle velikých předmětů, které nám zdají se býti nejcennějšími a nejdražšími, s těmi malými, nepatrnými věcmi! Jak mistrovsky Shakespeare líčí nejen srdce lidské, ale jak pozor dává i na život zvířecí, a jak kochá se krásami přírody! Kdo pocítiti může někdy radost, kterou má básník popisuje nám nějaký ten květ, oblak a pod., obzvláště když předměty ty obyčejně nás nezajímají, nejlépe vystihne to smyslné zadívání-se umělcovo.

Je tedy dílo umělecké výronem zvláštního poznávání světa, i pravím dále, že jest poznávání to právě tak samostatné a oprávněné jako poznání vědecké. To poznávání, nazírání umělecké, genialné, je samo sobě právě tak účelem, jako každé vědecké poznávání. Mimo to jest poznávání to velmi přesné, exaktné, ano nejexaktnější; pravý umělec nejlépe postřehuje svět, a proto, jak uslyšíme, tak mocně působí na každého z nás, a odtud ten veliký úkol, který geniové mají jako praví vychovatelé člověčenstva.

4. Poznání světa umělecké teprve stvořením díla uměleckého cele se uskutečňuje. Co *tvořivost* umělcova je, nedá se vymeziti, jako vůbec žádné poslední faktum psychologické definice nepřipouští, nanejvýše více méně nedostatečného popisu. Nemáme slov proto: „ono mu to nedá“ říkáme, když postřehnuv něco tvoří. Obyčejný člověk, když poznal kousek světa, zahrabe to do sebe, v paměti uschová, do knihy zapíše, učí tomu, ale umělec co pozná, skutečně tvoří, on to dělá, on to umí dělati, a odtud „umění“. Je to ta tvůrčí síla, které nikterak nemůžeme psychologicky vystihnouti, je to poslední faktum, které genia staví nad obyčejného smrtelníka. Pravím genia, ne umělce: zdá se býti všeplatným zákonem psychologickým, že každý člověk vniterný svůj život celý zevně chce vypodobiti sobě samému a teprve v míře podřízené jiným; geniovi této tvůrčí síly dostává se v míře svrchovanější než lidem obyčejnějším. Umělec pak je geniem tvořícím *krásně*.

5. Abychom, co řekli jsme o poznání uměleckém, vystihli co možná nejlépe, budiž k tomu ukázáno, že není umění, jak se často říká, *napodobením přírody*. Umělec svět poznává, ale nenapodobuje ho: je-li genialnost zvláštním druhem poznání, jako že je, pak arci samo sebou se rozumí, že jako ve filosofii i v aesthetice záhada empirismu a rationalismu musí býti rozřešována, a pokud mne se týká, přidávám se k mírnému a střízlivému rationalismu. Není duše umělcova nějakou plochou přístroje fotografičného, aby snad P. T. publikum viděti mohlo, co se na ní samo od sebe odráží. Genialnost nevylučuje veliké námahy mozkové, ba naopak, sama sebou značí nejpernější práci duševní! Kdyby umělec nebyl než reflektorem, neměl by té veliké ceny, kterou mu právem připisujeme. Práce jeho je zvláštním poznáváním světa, a to zajisté je práce jako každá práce jiná, samostatná a přírody ani méně ani více nenapodobující než práce vědecká.

Kdyby někdo řekl, že malíř neb jiný umělec *modeluje* a že tedy skutečně napodobí, snadno bychom odpověděli, že není o to modelování, nýbrž že jde napřed o tu tvůrčí ideu, a že teprve pak umělec modelu potřebuje, aby si ideu tu smyslně utkal. To jest částečně věcí nedokonalosti lidské smyslnosti a představivosti, a částečně i techniky, ale z modelu ideí nepostřehuje, a kdo tak činí, poslední jest z umělců. *Schopenhauer* jednou velmi krásně poznamenal, že voskové figurky nejlépe napodobují, že však nikdy aestheticky nepůsobí. Konečně můžeme namítati, že ne všichni umělci modelův užívají.

Není-li umění napodobováním přírody, není podstatou jeho *realism*. Dnes arci mnozí hlásají, že realism je ta pravá essence umění, ale zdá se to býti často jen slovem obsahujícím právě tolik pravdy jako kdyby kdo opak hlásal, že idealism podstatou jest umění. Nám z toho, co jsme pověděli, asi takto věc se jeví: Je-li umělecké poznání skutečně poznávání světa, je-li postřehování bezprostředné nazírání, tvoření, pak je nerealistické právě tak, jako věda je nerealistická. Že věci nejsou tak v přírodě, jak je umělec dělá, ví každý. Co dělá, jest takovým, jakým se to jemu jeví, jak on to poznal a postřehl; a chceme-li to zváti realismem, nebude zajisté v tom slově více tkvíti, než že to má býti, jak uslyšíme, pravdivé, jasné a p. Není tedy realism uměním a dokonce není, rozumí-li se slovem tím ta jistá sprostota, která v nové době často se vyskytuje. Kdoby věc takto pojímal, zajisté velmi špatné o umění mínění by měl. Hnus i když je líčen, jaký jest, není ještě uměleckým předmětem a dokonce nebývá předmětem božských geniův.

Nebyla by věc rovněž objasněna, kdyby kdo řekl, že umění jest jaksi *„přírodou“*, jak se často slýchá, a specialně není *naturalistická methoda* tvůrčí totožná s uměním vůbec. Dosti povrchné gynaekologické vědomosti, které *Zola* na př. formou románovou halí — (v nejnovějším opus La Joie de vie popisuje porod) — nikterak nezdají se mi býti pravým uměleckým poznáním světa. Ať dívá se básník do přírody, ať neučí se ze knih, jen z plného života, ale ať poznává ten svět veliký. Zajisté mohou i malichernosti, titěrnosti i ošklivosti poznávány býti vědecky i umělecky — ale není rozdílu v látce objemem a obsahem a v poznání hloubkou a vznešeností? Které jsou to ty věčné ideе, o kterých Plato mluví a po kterých každá šlechetnější duše baží?

6. Umělec liší se od vědce abstraktného tím, že pojímá svět svým způsobem samostatným, že postřehuje a vytvořuje, jak jsme řekli, bezprostředně, smyslně. Umělec tvoří: nenapodobuje, ale samostatně skládá sobě svůj svět ze svých prvkův; ale nikoliv tou methodou, kterou vědec konkretný poznává věci skutečné, nýbrž způsobem docela jiným. *Obrazotvorností*, říkáváme, sceluje umělec jednotlivé prvky v dílo umělecké. O obrazotvornosti té nechceme zatím jednati šíře; jen tolik vytkneme, že, díváme-li se na díla velikých umělců se stránky věcné, jeví se nám v nich zvláštní *jasnost*, *jednotnost* a *souladnost*. Umělec, který nejasně vidí, který co možná nepostřehuje věci, jak jsou, který neztělesňuje své ideе a poznatky v jednotný obraz, není tím pravým umělcem. I veliký vědec může v jisté míře býti nejasný sobě i jiným, veliký umělec nejasný býti nemůže. Vědecké poznání proto pokračuje, genialné nepokračuje: Homer, Sofokles, Dante, Shakespeare, Göthe a všichni ti velikáni co poznali, to naprosto ustanovili pro všecky doby. Göthe viděl svět s jiného stanoviska, viděl ve věcech jiné stránky — ale co genialně poznal, poznal naprosto správně.

Proto tak nesnadno je neumělci posuzovati dílo umělecké. Trochu toho porozumění máme všichni, každý by

snad svedl nějakou básničku, a každý někdy je v náladě skutečně umělecké. Ale náležitě nikdo jiný nevystihne, co umělec v jistou dobu stvořil. Dílo vědecké poněkud té vlastnosti též účastno jest, ale v míře mnohem menší. Vědec poznatky své přimknouti může logicky ku práci jiného a skutečně tak tvoří se ten nepřetržitý řetěz, který zoveme pokrokem — pravé dílo umělecké jako veliký milník samo o sobě a pro sebe stojí na té dlouhé křížové cestě lidského lopocení. Kdo tedy s prospěchem studovati chce dílo genialné, vyšinouti musí se na stanovisko umělcovo a s toho na ně hleděti, nikoli se svého.

Next to being a great poet is the power of understanding one. *Longfellow.*

7. Poznávání umělecké nejvyšší je poznání lidské. Pravím to, jakožto člověk, který abstraktnou vědou se zabývá, docela upřímně, jako že zajisté každý člověk největšího povznesení a největšího poučení v díle uměleckém nabývá. Poznání pravého, velikého umělce proto, že k věci samé se vztahuje, jest tím nejlepším vystihnutím světa. —

Tím pověděl jsem, co po mínění mém nejvíce charakterisuje poznávání umělecké, a kladu důraz na to *poznávání umělecké*, abychom sobě zvykli, viděti v umělecké tvorbě ne hru jakousi, než skutečně velikou, největší a nejvzácnější *práci* lidskou.

8. Umělecké dílo musí býti *všelidské. Göthe* pověděl, že není vlasteneckého umění ani vlastenecké vědy, a má pravdu, totiž v tom smyslu, že je-li práce umělecká poznáváním, umělec vystihnouti musí tu pravou přírodu a ten pravý život lidský; takové pak poznání nemůže míti mezí v nahodilejších útvarech církevních, národnostních, státních, stavových atd. Že pak přes to musí býti umělec utkvělý ve svém okolí, a s tím co ho obklopuje nejblíže, s lidstvem svým takořka srostlý, rozumí se z dřívějšího vývodu samo sebou. Konkretné tvoření, vyplývající bezprostředně ze smyslného nazírání genialného, nutně těch prostředkův užívá, které na snadě jsou nejvíce, tedy citů, tužeb, názorův a mluvy všeobecných. Velikých výkladů k dílu uměleckému neradi máme a dokonce umělec jich nerad přičiňuje k dílům svým. V době, kdy náboženství křesťanské všeobecně bylo uznáno a znáno, malíř snadno nalézal předměty, jimž rozuměli všichni; teď nemáme dosti společných idei a citů, proto malíř s dílem svým často je osamocen, nepůsobí tak, jak působili malíři dříve. A totéž platí o uměních ostatních. Jak vysvětliti sobě na př., proč u Řeků sochařství obsahem svým mocněji působilo v národ, než teď? Pokud latina byla spisovným jazykem, pravá poesie z pravidla v mateřštině se pěstila, jednoduše proto, že básník při tom bezprostředném tvoření kdyby znal cizí řeč sebe lépe, přece v ní dobře a rád básniti nedovede. Básník zajisté jen v té řeči, v té náladě přirozeně tvoří, která jest mu přístupna, a tou zajisté býti může jen řeč mateřská. Budiž umělec národní, miluj vlast svou, ale vyhýbej se co nejvíce bojům politickým; za to dávej nám veliké idee, podněcuj v nás mohutné city a tužby: tak prospěje vlasti nejvíce — ale nechtěj prospívati, jen umělcem buď co možná velikým!

Jednomu z našich největších básníků často se vytýká, že neváží v dílech svých látky z domácích dějin, z domácího života; snad toho je litovati, ale je ten národním básníkem, který látku domácí sobě obírá předmětem svého tvoření? Není — sic by němečtí básníci, kteří spracovali české předměty, byli básníky národními. Ale ten je pravým básníkem národním, který látku svou kteroukoli, jen ať velikou, pojímá tím duchem, kterým v naší době národ náš žije, který věrně tlumočí tužby naše, idee naše, který vypodobňuje obrazem, co ukryto je v hloubi duší našich mluvou, kterou my mluvíme, ne ten, který z knih pracně vyvážil látku, která nežije, a vtěsnal ji ve formu slovesnou, o jejíž správnost hašteří se posud slovíčkáři — — —

„Ein garstig Lied! Pfui! ein *politisch* Lied! Ein leidig Lied!“ *Göthe.*

„All that is best in the great poets of all countries is not what is national in them, but what is universal.“ *Longfellow.*

9. *Umění nikterak nemá účelu baviti*, jak často se hlásá od lidí, kteří v umělci vidí jen prostředek svého vyražení; tak souditi mohou peněžníci, kteří suchopar svého počtářství paralysují návštěvou divadla, ale neusoudí tak, kdo poznal svět hlouběji: dílo umělecké způsobuje zálibu, které nikterak nedosahuje.

Ani sebe ani jiné umělec tvořením svým nechce baviti, jako pravý vědec svou prací na prvém místě nechce poučovati: skrání jejich dotknul se anděl podivení, do duše jejich vedrala se záhada světová — a v dílech jejich dostává se nám pak řešení světové a životní hádanky. K té prapříčině všelikého pravého tvoření i uměleckého i vědeckého přistupují snad při každém člověku vedlejší příčinky — ctižádost, nepřízeň, mamon atd. — ale jen malé duše neznají té příčiny, neseny jsouce těmi příčinkami a jen těmi příčinkami.

Kdo zdání mají o tom, že je umělec-genius schránkou posvátnou, v díle uměleckém ne zábavy, ale povznešení hledají, ti vědí, proč Plato nebeského Erota přesně různil od Erota poběhlíka! Že krásno něžnou svou lahodou mile nás dojímá, je pravda a nepřejeme sobě na místě krásna pošmourna; ale nikterak v té lahodě nepoznáváme, co svět zove vyražením.

Ve středověku umění lépe než dnes bylo ceněno proto, že, jak se obyčejně říká, všeliké umění ve službě byly církve a náboženství. Avšak to není šťastný výraz: umění tehdy mělo v socialné organisaci vytknuté místo, jako věda a všeliká práce, kdežto v rozkladu moderném, když všecko stalo se přirozeným vývojem světským, jako všecko ostatní, posud marně hledá svého místa a potuluje se proto genius umění, nevěda kde a s kým stálé bydlo by sobě vyvolil. Proto vidíš ho teď často v krčmách, kde dříve jen nevlastní jeho bratr si liboval, v sále koncertním ho slyšíš plakati, když zmařilé obecenstvo Beethovenovu symfonii požívá, v divadle zoufá, vida herce hráti sobě s obecenstvem, nocuje chudák ve sbírkách . . .

Wagnerův největší snad je čin, že ukázal pravou podstatu těch rejdů, kterým a parte debiliore říká se uměním, a že vdechnouti usiluje zhýralé prostopášnosti opravdovost uměleckou — snad ujme se símě jeho a neudusí se ani časovými předsudky malichernými ani tím, v čem Wagner člověk i umělec je slabý a nedostatečný.

(Pokračování.)

Urbínská slánka.

Črta ze života americké „aristokracie“ od *W. Johnsonové.*

Obydlí páně Derbyovo poskytovalo za jednoho březnového večera pohled zvláštního druhu; i kolemjdoucí mohli skoro uhodnouti, že dnes zde poobědvá kníže, neb i celé okolí se vyhřívalo na výslunní takovéto blahosklonnosti. Bylo to ve Washingtonu, v ulici poblíže velkého hôtelu „Arlingtonu“, a v domě svobodného pána, dobře známého všem bonvivantům všech možných národů. Pan Derby byl státním úředníkem, cestoval za zvláštními záležitostmi, a pyšnil se tím, že se vyznal i že měl zálibu v pěkném umění. Co se týče jeho zevnějšku: byl malý, poněkud zarudlý gentleman, s čipernýma modrýma očima a s velice půvabným chováním, které ho dělalo popularním. Jeho nepřátelé mu přezdívali „lovec lvů“. Dychánky, které pořádával, rozhlásily ho po celém Washingtonu. Nebylo divu! Věnoval vždy několik dnů úpravě labužnických překvapení a pak za ně domýšlivě přijímal všecku chválu, která mu byla vzdávána. Jestliže slýchával: „Odkud pak dostává Derby Château d'Yquem?“ anebo: „Přisámbůh! Derby jediný ví, jak si nařiditi polévku à la bisque, a soufflé s parmasanem z Paříže,“ byl celý u vytržení. Byl rozhlášen co velký gourmand — a nebylo to tak snadné v zemi, kde jsou samí iršti sluhové a tak vysoké platy.

Kníže sám byl Rusem a v poslední době největší celebritou národního města. Jiného titulu nezaslechly žádné nepovolané uši — byl znám pouze pod titulem knížete. Již po celé dva měsíce scházíval se spolek do chrámu nové své modly v nepokojném zmatku a házel mu k nohám květy samé rozkoše.

Úsměvy ho vítaly na všech stranách, jeho příchod znamenaly blyštící se klenoty a šustot bohatých toilett v přeplněných bálových salonech, které všecky přicházely, by jemu vzdaly svůj hold Vždyť každý znal jeho celičký životopis. Jeho palác v Petrohradě, jeho statky na Volze, jeho báně v Uralu i jeho rozsáhlé skelné hutě blíže Moskvy byly předmětem rozhovoru, ve kterém si všickni libovali, a o kterých všickni byly dobře zpraveni. Celému městu zdálo se jen o knížeti, celé město oblékalo se jen pro knížete, bylo celé pomatené jen pro knížete a ztrnule se dívalo jen na knížete. Nyní ale zmocnil se ho Mr. Derby a kníže mu milostivě přislíbil, že s ním pojí kousek chleba. Proč by ne? Byl pozván již leckdys k leckomus. K sedmé hodině hostitel šel se ještě jednou přesvědčit celou tou řadou pokojů, zdali jeho švýcarský sluha uposlechl všech rozkazů, a zdali jest každá tretka na svém místě. Místo samo bylo nádherné, okouzlující. Do společenského pokoje vkrádalo se světlo malovanými skly pouze jemnými záblesky, jsouc stíněno záslonami z jantarového atlasu; bylo zde postaveno benátské zrcadlo, piano a zlacená harfa. V jednom rohu byla umístěna na podstavci bronzová socha Narcise, v druhém pak mramorová socha Canovovy Venuše, která byla poněkud zasloněna krajkovými draperiemi. Po stěnách visely Titianova Magdalena a královna Cypru, malovaná ve skvělém koloritu; oba obrazy krásně vystupovaly z ebenových rámů. Otevřené dvéře poskytovaly pohled na krásně modře dekorovanou ložnici, upravenou se vzácným přepychem a zdobenou tretkami z křišťálu, ze slonoviny a ze stříbra, kteréž všecky prozrazovaly, že patří svobodnému pánu.

Mr. Derby prohledl si všecky tyto poklady se sladkým úsměvem. Pokouknul i do herny i do kuřáckého salonku, pak se zastavil na prahu své jídelny, až úzkostlivě prohlížel sněhové prádlo, podstavce s květinami a ovocem i nálevní stolky s malými korbelíky.

„Zcela jistě to půjde,“ vykřikl pojednou; nepochybně ho napadlo něco nového. Rychle se vrátil do společenského pokoje a blížil se ku kabinetu, který byl přeplněn porculánem, a začal zde prohlížeti kousek za kouskem, až se octl u váz, džbánů, mis, které všecky rozkládal kolem sebe na koberce. V jedné přihrádce byly rozloženy křehké hračky z čínského porculánu, pomalované delikátní zelení čajových lístků a zdobené poletujícími motýli a květinami, — a hned na vedlejší přihrádce byly zastoupeny kávovým náčiním, vzácné antiky ginorské práce, s pompejanskými malbami. Pan Derby sbíral v poslední době vášnivě nejvíce předměty keramické ve všech různých formách. Vzácné podstavce v rozích byly majolikové, a mimo toto všecko ještě stěny byly okrášleny misami, kteroužto ozdobu jsme našli i v salonu pro kuřáky; všecky krby byly při nejmenším z míšenského porculánu.

Konečně našel ale Mr. Derby předmět, pro který schvalně šel a který hledal, urovnal pak druhé předměty s velkým chvatem, boje se, aby již host nevstoupil, a neviděl ho při takové práci. Celá tvář mu zahořela při tom pomyšlení — i jeho bílý nákrčník byl celý otočen na křivo: přece ale vytrval a zvítězil!

Předmět jeho hledání byla slánka urbínská. Barva slánky byla stářím změněna v bohatou harmonii temné, žluté a bledé zeleni. Tři okřídlení amorkové drželi svými žlutavými, fialově tečkovanými křídly střední nádobku tmavší barvy, sedíce na rozích a držíce menší slánky na klíně. Šťastný majitel koupil ji teprve onehdy v New-Yorku, a zaplatil za ni cenu zcela přiměřenou její zvláštní ošklivosti a přibásněné hodnotě. Mr. Derby pospíšil do jídelny a opatrně vložil do každé z malých nádržek sůl vlastní rukou a doplnil takto touto vzácností urbinskou okrášlení své tabule.

Mohl-li by pak sám kníže bráti sůl z urbínské slánky v některém jiném domě? V této pochybnosti nacházel hostitel „lovec lvů“ mnoho slávy a rozkoše. Sotva že vše uspořádal, vstupovali již hosté, nacházejíce ho v přijímacím saloně s lhostejným výrazem tváře, jako když někdo vstupuje do salonu a dívá se při tom na svou rukavičku. Princ ještě nepřijel. Hostitel připnul si ještě se zvláštní pečlivostí, jak již byl zvyklý, kytičku do dírky u kabátu.

V tom již vstupují: německý diplomat s líbezným chováním, s šedým vouskem pod nosem à la militaire, francouzský attaché, krásný a velmi příjemný, senator, pyšný na svůj stát a národ, vlídný, dvorný a vždycky stejný a klidný; dále člen kongresu, jehož poslední řeč o reformě ukázala v něm výmluvnost pravého řečníka, a učinila sensaci ve všech politických kruzích — a jemuž bankety již dávno byly všedními. Konečně ještě spiso-

vatel v rostoucí slávě, s hustým obočím a humoristickými ústy; a švihák neškodný, s hladkým, hnědým, uprostřed rozděleným vlasem, a mladý kněz.

V hluku obyčejných pozdravů a všelikých úklon naslouchaly všecky uši tajně vrzání kol vozů, a pokukovaly ku dveřím, nevchází-li již kníže.

Konečně přijel živ a zdráv!

Opravdu, jeden z nejpozoruhodnějších mužů celé společnosti! Jest malý, štíhlý a mladý ještě, a vypadá spíše jako student než jako voják; prozrazuje svůj kalmycký typ, jest bledý, má kulatou, bezvousou tvář s malinkýma, mžourajícíma očima, ozbrojenýma brejlemi. Příroda vtiskla zvláštní znamení všem plemenům s překvapující soudností, a to někdy pouze v jednotvárnou tvář!

Ruce knížete byly spíše dámské, útlé, delikatní, s růžovými nehty, pravou ruku krášlil vzácný prsten intaglio. Ještě nikdy nehostil M. Derby příjemnějšího a nenucenějšího hosta. Jestliže zvláštnost jeho pohledu činila ho jediným toho druhu, tím spíše srdečnost a esprit v jeho rozmluvě zvyšovaly ještě jeho nároky na zvláštní vyznamenání. — Byl velkým mluvkou. Žádný předmět nebo řeč nebyla nehodná, protože zvuk jeho mluvy zdál se podněcovati jeho vlastní síly k zvláštní veselosti, která musila nakaziti všecky jeho soudruhy.

Jak ta očka mžourala za těmi brejlemi!

Jak podivně měnily tu kulatou, bledou tvář, když ústa pronášela hned vážné úsudky, ostrého rozumu a hned na to největší pošetilosti!

„Jest to pravý Macchiavelli," myslil si senator.

„Jest to opeřená liška, blázínek," myslil člen kongresu.

Každý z těchto úsudků byl správný i falešný. Mezi hostinou kníže na chvíli umlknul; zrak jeho zavadil totiž o urbinskou slánku.

Zvláštní výraz uhostil se na jeho tváři, podíval se po straně na svého hostitele, zahrál si se svou lžicí a pak dále pokračoval v pochutnávání si na polivce, bez oddechu.

M. Derbymu šlo všecko horko k tvářím samou pýchou. — Kníže již zpozoroval jeho slánku!

Šťastný, duchaplný a moudrý John Selden nepředsedal u tabule; nebylo zde slyšet žádných brilliantních řečí, sršících vtipů — ani proudy ostrých odpovědí; oběd ale byl výtečným a pro každého velmi uspokojivým. Člen kongresu našel v německém diplomatu dobrého posluchače, protože tento tiše zaujímal sobě vykázané místo proti němu, častoval jej svými mocnými řečmi, které vždycky tak dlouho trvaly, dokud mu doutník nevyhasl. Francouzský vyslanec hovořil s knížetem o poslední pařížské novelle jako o nějaké tretce. Senator vypravoval o rozličných potravinách, jak se pěstují a jak se rozvážejí — a o láhvích vína s takou důležitostí, jakoby se chtěl o tom všem přítí s mladým knězem, svým sousedem.

„Byl bych šťasten, kdybych vám mohl ukázati vzácné dílo mé knihovny o ‚ethice našich otců' od Nathana babylonského," pravil hladkým, něžným tónem. Mladý kněz děkoval mu lehkou úklonou. —

Dále u stolu rozpředla se rozmluva mezi spisovatelem a mladým švihákem. Tento pravil k spisovateli:

„Musíme vám býti vděčni za vaši knihu ‚Důvěru'. Opravdu, jest to velmi zajímavá kniha — a všeobecně uznána a chválena."

„Jste příliš laskav, ale ona kniha není mým dílem," odpověděl mu na to spisovatel.

„Vy jste ji tedy nenapsal?" opakoval švihák, otevíraje při tom své velké oči. „Myslil jsem skutečně, že vám jest připisována."

„To jest možné — ale já sám ji neměl nikdy ani v ruce, není pochyby, velmi cenné dílo to může býti," pravil opět spisovatel. „Překvapuje vás to? Nikdy vás nic nemá překvapit. Před desíti lety vydal jsem svazek sentimentalních básní. Domníval jsem se, že jsem celý svět ohromil, a že jsem nyní všude znám. Navštívil jsem modní lázně. Nemusím vám snad ani povídati o té třídě lidí, která navštěvuje podobná místa. Hluk, zmatek nad zmatek, tlačenice, mosquity, písek, vyfintěné dámy a nechutné tabule."

„Zcela přirozené," zamručel švihák, pochutnávaje si při tom na olivě.

„Můj stav spisovatelský okouzlil tam velkou dámu, hvězdu první velikosti," dokazoval spisovatel.

„Přišla se služkou, s tlupou všelikých ženských tretek a s celou karavanou zavazadel.

Spatřil jsem ji jdoucí přes náměstí vážným a statným krokem, držíc vějíř v něžné ruce. V hrozném okamžiku mladické sebedůvěry nabídl jsem jí svazek svých básní, vysvětluje při tom, že jsem básníkem, ale jedním z těch, kteří jsou odkázáni sloužiti za kůly, na které se věší zločinci lidské přirozenosti.

Nešťastnou nahodou ale vyšel v tomtéž čase jakýsi časopis z našeho středu, parodující duchaplnou mladou dámu na cestách.

Potěšilo mne to a radoval jsem se z toho nevinně. Ale běda! Dáma vrhla na mne pohled, kterým řekla asi, ale hodně s vysoka: ‚Pane!' Vyplísnila mne v dopisu, protože prý jsem ji učinil tak směšnou! Odůvodňování bylo marné; ale byl jsem také veřejně za to ztrestán. Majitel hôtelu měřil mne zlým okem: musil jsem odjeti. Nejlepší advokát, kterého jsem si našel, zpozoroval, že celá půda boří se mi pod nohama. Proto ale přece nechtěl nikoho uraziti. Podobizna paní Blankové byla jen čirou náhodou. Pak ti páni žijí tak, jak se jim chce, to beztoho také víte.

Potom všem utvořil jsem si tuto resoluci, ku které se dosud přiznávám: Ustanovil jsem u sebe, že se nedám zavřít do pasti soudcovské, která jest, mimochodem řečeno, jen pro blázny, abych snad byl souzen. Upřel jsem i všecken plat. „Důvěra" byla mi připisována, a já ji nikdy ani nečetl! Až zemru, zanechám zde značný počet děl — a budou-li tato aspoň potom dobře souzena, budu spokojen." —

„Nevědomost a předpojatost jdou vždycky ruku v ruce," doložil senator. „Každý Galileo musí odpřisáhnouti, že svět není kulatým, aby se zalíbil svému posluchačstvu — i ještě do dnešního dne."

V tutéž dobu žertoval kníže s francouzským vyslancem, anebo bavil se hned německy, hned anglicky se svým hostitelem, anebo s druhým svým sousedem — diplomatem. Dobrý pozorovatel byl by viděl, že jeho zrak se čas od času obrací k slánce.

„Odpusťte, užívá se zde v Americe mnoho takovýchto urbinských slánek?" tázal se pojednou.

„Ne, neužívá," odpověděl Mr. Derby, tajně se při tom vypínaje," dostal jsem ji teprve předevčírem."

„Smím se vás tázat, jak jste k ní přišel?“ pokračoval kníže, a jeho kulatá tvář brala na se udivený výraz.

„Koupil jsem ji v New-Yorku.“

„Ach, ano! tyto druhy urbinské majoliky jsou pro nás velkou vzácností, zvláště od času, kdy jeden král španělský poručil nahraditi tyto nádoby v svatém domě loretánském jinými stříbrnými nádobkami,“ pravil princ srkaje při tom kávu.

Pánové se přesídlili nyní do kuřáckého salonu. Zde byly urovnány na stěnách dýmky všech možných tvarů a druhů od opiové dýmky Číňanů až k veliké porculánce heidelberských studentů. Na stole byl postaven džbán s vonným tabákem „latakia“, bohaté zlacené a bronzové nádobky s doutníky lákaly hosty k svému obsahu. V rohu byla nakupena hromada vyšívaných polštářů, perská houně a nargiléh s dlouhou troubelí, otočenou kolem podstavce.

Pojednou rozléhá se princův hlas z obláčků dýmu:

„A nemá ta slánka urbinská na spodní straně misky korunku s orlem a písmenku L. drobně malovanou?“

M. Derby letěl do jídelny, vyházel sůl z těch žlutavě zelených mističek a vracel se s nimi, opatrně je drže, do kuřáckého salonu. Všichni se nahrnuli kolem něho. Princ vzal mističky do svých dámských prstíčků, obrátil je a ukazoval na malý znak a orla s písmenou L dole, namalovanou zrovna pod mikroskopem. Usmál se lehce.

„Znak tento maloval jsem já sám. Tato vzácnost urbínská patřila jednou mně a tvořila dílek mých sbírek petrohradských. Byla mně odcizena jedním nepoctivým sluhou franconzským. Voilà tout.“

Tato slánka, kousek té majoliky, střežený třemi okřídlenými Amorky, s jasnými, fialově tečkovanými křidélky, zmizel z pokladů jednoho ruského paláce před pěti roky, v nepřítomnosti majitele. Zvláštní náhodou dostala se k prodeji až do Ameriky, projdouc velkým množstvím ruk, až do času, kdy se princ zde objevil. Poznal ji hned a je to podivné, že vynikající tato zvláštnost způsobila, že hostitel byl obsypán množstvím rozličných otázek.

Druhého dne poslal M. Derby princi se svou visitkou urbinskou slánku, s třemi Amorky na rozích, kus zázraku to bohatě kolorovaného a krášleného ještě pěkným stářím.

FEUILLETON.

Umělecká výstava 1884.

Navykli jsme sobě, nedívati se na Žofínský salon ani příliš s vysoka ani příliš do detailu. V prvějším případě uniklo by diváku leccos slušného, s čím za daných poměrů spokojeni býti můžeme; v druhém případě zas přesytili bychom se divnou všehochutí chatrných dojmů, z nichž by valně zisku nepošlo.

Musíme si býti vědomi, že široký rámec malých výstav krasoumné jednoty nezavírá v sobě výmluvný, byť i obmezený obraz vývoje moderního umění vůbec a — české tvorby umělecké zvláště.

Příčiny netřeba daleko hledati. Novověké výstavy jsou jednak trhem, jednak závodištěm: jak známo, nosívá se zboží na trh jen tenkráte, je-li tam kupců, a na závodišti se také nikdo nenamáhá, kyne-li mu místo palmy — nic. V Praze pak pohříchu velmi málo i divně se kupuje a ceny neudílejí se žádné, leč bychom za vyznamenání chtěli považovati obdiv skrovného hloučku vděčných navštěvovatelů výstavy a slova uznalosti, jimiž referenti časopisů své posudky čelnějších děl provázejí.

Nedivíme se také, nalézajíce na Žofíně české umění, či správněji řečeno: české umělce v hloučku nepatrné číselné menšiny. Nepřejeme si právě, viděti na Žofíně všecky školské práce z té pražské odborné střední školy, která se dosti zvučně „akademií“ výtvarných umění nazývá, a čelnějším našim umělcům musíme zůstaviti na vůli, aby si vzpomněli někdy na pražský salon jen z vlastenectví, pokud se všeobecné svrchu dotčené poměry nezmění.

Areiť — mohutnost příčiny a velikost výsledku podmiňují se navzájem, i bylo by přáti, aby naši, bohudík již dosti četní a znamenití umělci svými pracemi proklestili širokou a čestnou dráhu výtvarnému umění do velké, posavade velmi nevšímavé massy našeho obecenstva.

Jakost by ručila za zdar. Můžemeť býti právě letos poněkud pyšni na své umění, zastoupené na radnici, na Žofíně a v závodě Lehmannově; vyniká značně nad spoustu německého odvaru otřepaných sujetů a sevšednělých manýr, jakou Žofín zaplaven jest. Němci tím sice ještě nejsou poraženi, ale zde v Praze rozhodně ocitili se v pozadí, a toto lokální vítězství nám postačuje, právě proto, že událo se v Praze.

S našimi umělci dělí se o přednost hlavně Belgové.

V historické malbě zejména jímají pozornost soudného diváka práce dvou českých malířů.

S dobrým rozmyslem klademe na první místo *Liškův* obraz „Hagar a Ismael“. Liška probral se již z mlhavosti koncepce a řasovitosti výrazu, které na jeho prvních pracích lpěly; také končetiny — Achillovu patu nejednoho výtvarníka — přestal zakrývati, a právem. „Hagar a Ismael“ maloval umělec, do něhož naděje skládané se již splňují. Předmět pojat s láskou, koncepce jest ušlechtilá, veliká, prostá, kresba i perspektivický rozvrh a koloristický traktament velmi dobré, celkový dojem nadmíru uspokojivý. Vedle tohoto jadrného výtvoru uvádíme jako druhou přední malbu hladký, jemný obraz díla *Seifertova*: „Filipina Welserova navštěvuje biskupa českých bratří Jana Augustu v žaláři na Křivoklátě“. Delikatní prácičku, spatřovanou obyčejně toliko na malých kabinetních obrázcích Seifertových, nalézáme tentokráte věnovanou větší komposici se zajímavým historickým pozadím; lahodnost sluší považovati za hlavní půvab obrazu Seifertova, lahodnost v seskupení, jemné kresbě a v sladkém koloritu. Charakterisování třeba ze šera vycítiti; samo sebou padá méně do oka, jmenovitě zíráme-li na tvář krásné Filipiny, kterou jsme již stokrát viděli. Poláci jsou zastoupeni v historickém oboru toliko dvěma genry, „Král Zikmund III. jakožto zlatotepec“ od *Buchbindera* a „Loučení“ od *Krajewského*. Pozoruhodná díla, rozcházející se ovšem valně pojetím a technikou; Buchbinder klade váhu více na zevní tvářnost, Krajewski na hloubku a oba dosahují přiměřeného účinku, aniž by však zvláště překvapovali. Poslednější se daří více našemu takékrajanovi *Canonu*-Strašírypkovi, jehož „votivní obraz“ Panny Marie poutá individuelním rázem malby, archaistickým přídechem a výmluvností barev.

Méně svým jest Švéd *Hellquist*, od něhož máme na Žofíně větší historický obraz „Veřejné hádání Lutherovce Olausa Petriho s Petrem Gallem v Upsale“. Hellquist by mohl býti považován na první pohled za blížence Brožíkova. Našeho malíře však nedostihuje švédský umělec hloubkou a jasností perspektivy, čímž tratí jeho postavy plné, u Brožíka patrné plastičnosti; taktéž výbor a pel barev, propracování rouch a podrobnosti známe z lepší faktury Brožíkovy. Leč pouštějíce porovnání stranou musíme plně uznati zdařilou, živou a bohatou koncepci Hellquistovu, soustředění interesu, a přece pestrou rozmanitost v odstínění jednotlivých postav, správně kreslených a solidně malovaných.

Hádanku ve způsobě velice vnadivé ukládá divákovi *Merwartova* „Sára“. Chvalně známý pařížský portretista uvádí nás na rozlícené moře, vzpínající se v divokém vlnobití pod

zachmuřenou. bouřně rozervanou oblohou. Z hltavých vodční obrovitý mladý muž, vynášející na rameni krásnou, bílou, bezvládnou dívku, kterouž s výše pozdravuje jasná zář nebe a duhy prorvou v mračnech se deroucí. Podložený děj? Merwart neprovází své znamenité dílo nijakým výkladem, naší fantasii zůstaveno volné pole a poskytnut vděčný material v efektním celku i pěkných jednotlivostech obrazu. Virtuosní francouzská technika, silná i elegantní kresba a hravé, bravurní ovládání prostředků koloristických zajišťují „Sáře" velikou působivost. Vzbuzuje dojem, jenž není z pomíjejících. Merwart druží se také čestně k portretistům jemnou podobiznou generala X., dobře modelovanou a měkce malovanou hlavou starého pána.

Z domácích historiků obeslali výstavu dále *Lauffer*, *Javůrek* i Ad. *Liebscher*; z cizích jmenujeme ještě B. *Knappa* ze Stuttgartu, jehož křiklavou slátaninu mohla krasoumná jednota pouze z nedopatření na výstavu připustiti.

V portretu drží vrch vedle Merwarta pražský umělec *Lerch*, mladý veliký talent, na své mládí již značně vyspělý a rázovitý. Kreslí jistou a obratnou rukou, vyzná se ve zvláštním, k plastice přispívajícím vrhání příkrých, poněkud mrazivých světel, a pracuje všemi prostředky velice pečlivého umělce k dosažení vzácné výraznosti jak určitých podobizen tak genrových studií. Jen barva jest pro něho činitelem podřízenějším. Kromě *Seiferta* vystavili podobizny *Senftová* a *Šafařovič*.

Z Gabriela *Maxe* nedovedeme letos míti radost velikou. Přes všechnu úctu k mistrovi nemůžeme si zatajiti, že letošní ukázka jeho umu, „Ifigenia", ukazuje nám více slabých než silných stránek Maxovské manýry. Hezké studie zaslali *Blaas*, *Rottká*, *Bamberg*.

V oboru genru poráží Belgie všechnu soutěž, ač vítězství arciť není nesnadné.

Vedle výmluvných, ostře charakterisujících a zevrubně malovaných humoresek *Webbových* „Zkoušení vína", „Politický patokář" a „Kuřák", uvádíme výtečnou postavu *Lybaertovy* „Usnulé stráže", *de Vriendtovy* svěží, zručně podané „Upomínky na Syrii", *Struysova* dokonalého, realisticky a široce provedeného „Flámu při snídani". Spíše čistou, úmyslnou a svědomitou fakturou než obsahem zamlouvá se „Výroční trh v XVI. století" od *Cleynhensa*. Mistrný kousek práce vidíme v *Maszynského* „Večerní modlitbě Araba", zručnou leč poněkud tvrdě křiklavou malbu starého routinéra v *Camphausenově* „Honbě na vysokou zvěř".

Ženské nudity vystavili *Grund* z Badenu a *Jakeš* z Mnichova. Ona se nazývá „Orientálkou", tato „Bakchantkou", ale obě dohromady neváží mnoho a nevyrovnají se nikterak Merwartově „Sáře". Jakešův model dokonce zdá se býti odpadkem z Makartovy továrny ryšavých a kyprých mrtvol.

Věšín a *Schikaneder* dovozují pozoruhodnými pracemi svoji snaživost; zejména Věšín vyniká svými „Cikány" nad všechny, jíž letos po Žofíně straší. Také *Skutecký*, *Knöchl*, *Klír*, *Skramlík*, *Bartoněk*, *Rudl*, *Mirohorský* vystavili.

Z cizích presentují se ještě dobře Belgové: *Neuhuys*, *Quitton*, *Herbo*. Vlachové: *Gelli* a *Orfei*. Uhři: *Valentini* a *Blaskovič*. Němci: *Runge*, *Flüggen*, *Kronberger*, *Max-Ehrlerová*, *Kirberg*.

Přihlížejíce k nesnadnému oboru zvěromalby setkáváme se opětně s dobrým a milým známým E. *de Prätterem*, vlastně s jeho zdařilými, jako mluvícími osly a kozami. Za ním řadí se Benno *Adam* a *Recknagel*, oba Mnichované.

S pěkným skotem v milé a teplé krajince Krist. *Malého* vcházíme do svěžího zelení a rozmanitého horizontu vystavených krajin.

Obrázek plný mohutné nálady a skutečné myšlénkové hloubky děkujeme impressionistickému štětci naší výborné M. *Kirschnerové*, kterou všední, na med ulízaných krajin některých (nomina sunt odiosa) v Praze oblíbených krajinářů a krajinářek se lipnoucí divácvo, bohužel, vážiti si neumí. Dobré, jeho jménu svědčící krajiny zaslal K. *Liebscher*, velmi zajímavé, perspektivicky široké a hluboké charakterní krajinky Polák *Sicieszewski*, a skvostné, vonné i svěží lesní veduty *van Luppen*. August i François *Musin* potvrzují vystavenými marinami starou dobrou pověsť nizozemské malby sladkých i slaných vod. Starý Ondřej *Achenbach* pojí se k nim zručnými pracemi, kdežto jeho bratr Osvald zůstává věren slunné Italii. Povedené prospekty z této zaslíbené země umělců děkujeme letos jmenovitě *Flammovi* a Osvaldu *Achenbachovi*.

Stručný rámec vytknutý našemu referátu nedovoluje nám, abychom zabrali se hloub a šíř do jiných krajin.

Upozornivše na lepší kusy, uvádíme ještě z českých *Rziwnatze*, *Haubtmanna*, *Brechlera*, *Havránka*, *Wolfa*, *Kroupu*, *Kirniga*, *Herolda*, *Stephana*, *Fialu*, *Stübchena*, *Wachsmanna*, *Hlaváčka*, z cizích *Petersa*, *Mayburgera*, *Wexa*, *Ruthsa*, *Millnera*, *Luga*.

Malba zátiší, dosti četně zastoupená, honosí se pracemi lépe volenými a technicky provedenými od *Petersové*, *Wisinger-Florianové* a *Mikšové*. Poněvadž pak při zátiší na volbě, seskupení a technickém výkonu záleží takměř všecko, pomíjíme ostatní docela.

Vzácné pastelové kresby (akvarely zahrnuli jsme většinou již svrchu ve zprávu o krajinářství) děkujeme *Lerchovi*: opět mistrné podobizny a etnografické studie. Adolf *Liebscher* jest v pastelu také šťastnější než v oleji. K nim druží se originalní Hanuš *Schweiger* sbírkou bizarrních hastrošů, ve svém způsobě rozkošných kreseb, svědčících o vynalézavosti a samostatnosti málo známého (aspoň u nás) umělce.

Za skutečnou ozdobu tohoto oddílu výstavy dlužno považovati *Ženíškův* cyklus „Petrovští a zvířátka". Řadou obrazů šťastně volených a v přechodu i postupu vzájemně se doplňujících vypravuje nám Ženíšek souvisle známou pohádku o vítězství zvířátek nad Petrovskými s rozehřívající chutí, se zdravým humorem a jadrnou, působivou dikcí; posledňější nahrazuje ovšem roztomilá koncepce a dokonalá, individualní kresba.

Popelka Žofínského salonu, plastika, má v klíně hezounké, živé a pikantní skupiny nebožtíka *Wagmüllera*, ušlechtilého Krista od *Schützingra*, pilné a svědomité práce *Procházkovy* i čisté dílo *Seidanovo*.

Dotkli jsme se svým referátem toliko čelnějších výtvorů, k českým a slovanským zvláště přihlížejíce. U mnohého umělce mohli jsme se zastaviti jen k pozdravu, k vyslovení jeho jména, které ze sousedství šablonovitých soudruhů z té či oné příčiny vábivěji volá.

Příště bohdá bude náš pražský salon povahou i obsahem vybízeti k obšírnějšímu ocenění, splní-li se naděje, skládané do nových, budoucím rokem snad již zasvěcených síní pražského salonu v budově Rudolfina.

Přáli bychom si této zázračnosti paláce velmi, podobně jako čekáme, že nádherný dům „Národního divadla" bude rodištěm mnohých, povedených a krásných dítek české Musy dramatické. *J. L.*

— **Divadlo.** Byla to šťastná a krásná myšlénka ředitelstva, aby vynikající bývalí členové českého divala zahráli si aspoň jako hosté na prknech divadla Národního. I při sesoně valně pokročilé způsobilo vystoupení nestora našich dramatiků J. J. Kolára pravou sensaci a bylo jedním z nejkrásnějších večerů od otevření divadla Národního. Shylok mistra našeho je postava jak z kovu ulitá, a mírná rozvaha, která výtvor ten ovládá, jen zvyšuje velké účinky břitkého sarkasmu a velkého pathosu docíleného prostředky ryze uměleckými. Rozumí se samo, že byl p. Kolár cílem velkolepých ovac po celý večer. Hned první jeho vystoupení elektrisovalo a nálada v obecenstvu stoupala, sílena a nešena účinnou hrou ostatních umělců a bohatou úpravou celku. Vysoké stáří oslavence nesetřelo síly a půvabů z jeho hry a přednesu a těšíme se, že uvidíme jej brzy aspoň co kata Mydlaře, ač by Lear nebo Valdštýn ne menší vzbudili očekávání. Souhra Kupce benátského byla dost hbitá, ač by kus snesl ještě dobře stažení několika kratších scen, hlavně oněch se skříňkami. Doufáme, že v příští zimní sesoně vrácen nám bude v této stránce Shakespeare šťastněji, než se to stalo při Snu noci Svatojanské, Romeu a Julii, ano i částečně při Makbethu. — Ostatní večery vyplnila reprisa Vlčkových Lipan a Vrchlického čím dále tím hladčeji a účinněji sehrané novinky Noc na Karlštejně. *Nemo.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl".

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, tykající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. června 1884. ČÍSLO 18.

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

HLAVA III.

Jak ze tří zbyly pouze hřehy dva.

Po celý měsíc klidně neslo je
teď moře bez bouře a bez vichru,
až jednou z rána objevila se
před tváří jejich země veliká,
a rozhodli, že k břehu přistanou.

Jak byla krásná! Samý les a háj,
a modré moře luzně svítilo
pod stromy pravěké, a mír a klid
na luzích ležel bujně zelených.

Háj hluboký se nyní otvíral
před zraky jim, a háje na konci,
kde duby mohutné se rozstouply,
by hledy jejich volně blouditi
do dáli mohly, pažit rozkládal
se k řadě pahrbků, za kterými
zas moře dmulo jasné vlny své,
a na louce, a v hloubi lesiny,
a na svahu těch mírných pahrbků
se stáda pásla ovcí velikých
a bílých jako pěna mořských vln.

Jak růže zkvétala ta samota,
tak milo bylo tam, tak útulno,
že Brandan děl: „Zde, bratři, zůstanem
pět aspoň dní, zde odpočinem si.
Je čtvrtek zelený dnes, onen den,
kde Kristus trpěl, blízká velkonoc.
Nuž, slavme svátky zde, pak plujme dál.“

A bratr Ondřej k tomu doložil:
„Jak moudře jednáš vždy, náš opate!
Zde velkonoce slavně konat lze.
Hle, na louce beránek připraven
pro boží hod! A snadně zajisté
tak vhodné místo nenaleznem zas.
Snad není břehu kolem na sta mil,
a zvláštní pro nás nevynoří Bůh
z vod ostrov žádný, neučiní div.“

Děl Brandan na to: „Bratře Ondřeji,
co učiní neb neučiní Bůh,
to nikdo vědět nikdy nemůže,
a proto neužívej marných slov.“

Tak Brandan děl, a vešli v temný háj,
by rozjímali zbožně v samotě.
Tři dni tak trávili, a v sobotu
na večer, hle, tu posel od Boha
se náhle vyskyt', krásný mládenec,
a zdravil je, a víno přinášel
a z běli chléb, a pravil opatu:
„Pluj odsud dál, zde slavit nebudeš
hod velkonoční.“

Brandan děkoval,
však bratr Ondřej hlavou potřásal,
své sklamání nemoha zakrýti.
Byl Brandan vesel velmi, rozmlouval
s tím mládencem po cestě na koráb,
a divil se: „Tak ovce veliké
já nikdy neviděl a bílé tak.“

„Zde nikdy zima není ani žár,“
mu odpověděl krásný mládenec;
„ten kout plu míru, květnou samotu
Bůh zvěři dopřál, zvěři trápené
tak mezi lidmi! Trpí němá tvář,
jak člověk sám; ji vede bolestmi
Bůh v život lepší, tak jak vede vás.
Co míní s ní, před vámi ukryto.“

A Brandan odpověděl: „Útěchou
Tvá slova jsou mi, povždy trápil mě
los smutný zvířat, osud záhadný,
a v zracích jejich dojímavý stesk.“

Děl mládenec: „To stesk je němoty,
jež zápasí, by mohla promluvit.

Tvář němá ví, že slovo spásou je,
to šero touží zorou zaplátí.“

„A dosáhne kdy veliký svůj cíl?“
se Brandan tázal rychle, dychtivě.

„Tak věřím pevně,“ pravil mládenec,
a Brandan zářil světlou radostí.

Po této rozmluvě se loučili,
do lodě mniši vešli, celou noc
po tichém moři pluli, k ránu pak,
když slunce vycházelo, nový břeh
se ukázal a vítr hnal je tam,
a přistali, by svátek slavili.

Mši svatou opat četl pod stromem,
pak kázal jim, by připravili hod.
Na blízku moře, které svítilo
jak nebe modře, na stůl prostřeli,
jenž balvanem byl krásně omšeným·
pak přivalili menší balvany
kol do kola, jež sloužit měly jim
za sedadla, a z květů uvili
a z ratolestí vonný baldachin
pro opata. On ale takto děl:

„Ne pro mne, bratři, tato nebesa,
já nesednu, já sloužit budu vám.
Pod baldachin dvě stavme sedadla:
to první buď pro svatou Brigitu,
jež nad Erinem v bílých závojích
se vznáší, chránic drahý ostrov náš.
Jest ona mezi lidmi zajisté
co mezi ptáky tichá hrdlička,
co mezi stromy zlatý vína keř,
co jasné slunce mezi hvězdami!
To druhé sedadlo stůj na počest
všem drahému svatému Patriku!
Tak vykonáme starodávný zvyk,
jenž vládne v Erinu, jak vládl kdys
u národa, jejž Bůh si vyvolil,
kde při hodech pro Eliáše též
se přistavěla k stolům sedadla.
Vlast naši sladkou, Erin zelený,
luh otcovský si připomenem tak
u prostřed spousty valících se vln.“

Tak pravil jim a všickni slzeli,
tak tklivo bylo jim při slovech těch,
jak v zlaté mlze stála sladká vlast
jim před zrakem, a byla jako sen,
jejž byli dávno snili.. Sedali,
a Brandan lámal chléb a naléval,
a kalichy když ke rtům zvedali,
vzduch začal chvět se zvukem podivným,
tak sladkým, svatým, nadpozemským tak,
že myslili: „To pějí andělé
tam v modru nebes, v hloubi nesmírné.“
Zvuk ale rostl, blíže přicházel
a mohutněl, i rozeznali teď,
že zvony vyzvání — ó nebesa!

To byly zvony jejich kláštera!
Ta hudba divem zněla z Erina,
vlast sladká, na niž byli zpomněli,
jim pozdrav posýlala do moře!
Tak dobrý byl k nim Bůh, pln milosti!

Co sladkých prolévali bratři slz,
jak slavnostní byl tento boží hod!
Jak padali si v náruč s jásotem!

Po celý kvas ty zvony hučely
a plnily jim srdce radostí.
Když pojedli a víno vypili
pod stromy sedali, a dřímota
jim na víčka se lehce snášela.
Tu pojednou, ó velké leknutí,
se počal ostrov třásti, kolíbat
a klonit na stranu a nořit též
se počal jedním koncem do moře.
Strach nesmírný, ba úzkost smrtelná
se mnichů zmocnila, a křik a pláč
se nesl jako bouře do vzduchu,
a prchali jak smyslů zbavení
na všechny strany, nevěděli kam
je nohy nesou v zmatku ohromném.

Tu Brandan povznes' hlas, a pravil tak:
„Ó hanba vám! Ó buďte muži přec!
Ku lodi spějte, nářku zanechte!
Klid s vámi buď, a Boha vzývejte!“

Ta slova utišila poněkud
ten divý jejich zmatek, běželi
teď všickni k lodi, k svatým modlice
se rtoma strachem chvějícíma se.

Jen Brandan klidně kráčel ku lodi,
on věděl, zahynout že nemůže
i kdyby tělo v moři zapadlo.

Šel za nimi, když na palubě byl,
hned chopili se vesel, od břehu
se hnali chvatně, hrůza dávala
jim dvojnásobných sil, a zírali
na ostrov stále, jak by čekali,
že za nimi se pustí jako zvěř.

A skutečně se břeh zatočil teď
kol sebe třikrát as, a plout se jal,
a sluncem ozářen, jak ze zlata
se třpytil na obzoru, zvedal teď
se části k nebi, jak by zírat chtěl
na modrou báň, a pak se ponořil,
a prázdné byly vody kol a kol.
A mniši bez dechu se dívali,
však Brandan pozved' zraky k nebesům
a pravil jim: „Ó bratři, jaký div!
To nebyl žádný břeh! My slavili
hod boží velkonoční na rybě!
Z ryb mořských ze všech onu ohromnou
Bůh nejdřív stvořil, leviathana.

Z vod propastí se k světlu vynesla,
by hřbetem svým nám posloužila dnes!“

Tak Brandan děl, a zraky náhodou
se jeho nesly na tvář Ondřeje,
a tento, pamětliv svých lichých slov
o divech božích, hlavu naklonil,
a ruměnec mu tváří přeletěl,
a kajicně se v prsa udeřil.

Teď byla plavba další radostná.
Dnů slunných dlouhá řada nastala,
a zdálo se, že i ten moře luh,
ten modrý, neúrodný, bez květů,
byl zlatým čarem vesny proniknut.

Klid souladný se jevil v šumné hře
vln laškujících s vánkem šepotným,
a tisíc ryb, tu zlatých, stříbrných,
tu temně modrých, hnědých, šedivých
se stále hnalo podél korábu
a divní ptáci tvarů nezvyklých
ve dlouhých řadách němí, nesli se,
jak živá oblaka nad stožárem.

V den zasvěcený Janu Křtiteli
krok zastavilo slunce na nebi,
a celou noc se jeho zlatá tvář
na sklonku nebes ukazovala,
zář purpurovou majíc nad sebou
z těch nejkrásnějších letních červánků,
jež od počátku světa rděly se
nad zemí boží; dole v lůně vod,
jak v tůni zlaté, v tisíc obdobách
se luzný jeho obraz zrcadlil,
a modro nebes, širý, volný vzduch
byl snivým světlem protkán přesladkým.

Na druhý den se ponořilo v hloub,
však zora pálа dál, až změnila
se v mlhu stříbrnou, v šer hvězdnatý.
Na krátko jen. Hned zase vrátilo
se slunce vítězně, jak Kristus Pán,
když z hrobu vznes' se lidstvu ku spáse.

A teď když opět svítil jasný den,
hle, před divoucím zrakem objevil
se mnichům zázrak, ze všech nejkrasší,
jež byli zřeli posud na vodách.
Jak deset věží vysoký stál strom
na skalách modrých z lapis lazuli
a bílý byl jak z jíní, mramoru,
a světlo dne své zlaté paprsky
ve chvějících se listech lámalo,
jak v rose růžově, a od vršku,
jenž v nebe sahal, dolů do moře,
kam jeho dlouhé větve visely,
a vůni šířily a chlad a stín,
byl pokryt ptáky, zářícími tak,
že mnichům zrak přecházel, rukama
že bránili se lesku musili.

Loď vjela sama v záliv azurný,
stín luzný mírnil lesk, a pozvedli
teď hlavy vzhůru; uviděli pak,
že níže k zemi ptáci hnízdili
per duhotřpytných, zlatých stříbrných,
však nahoře, ve stromu koruně,
co znamenalo tam to víření,
jak bledých hvězd se šumem perutí?
Ten soulad světla, hudby, bělosti
víc nežli labutí, co znamenal?
Tak bratři s udivením ptali se,
a svatý Brandan v duši zašeptal:
„O Bože, rado má, je libo ti,
bych vnikl v smysl toho zázraku?
Pak osvěť mě, bych zvěděl kde že jsem,
a ukaž mi význam té záhady!“

Tak modlil se, a jako v odpověď
na jeho vzdech, hle, z hloubi koruny
část toho světla oddělila se,
jak hvězda jasně, nyvé, pomalu,
jak bílý květ, jejž tiše uroní
za jasné noci zdřímlý růže keř,
a pohybem jak ladná vlaštovka
tvor jakýs tajeplný v let se dal,
a šerem nes' se větví kvetoucích,
a stoje před Brandanem rozložil
své perutě, a nyní viděli,
že tvor ten ptákem nebyl dokonce.
Snem rajské krásy byl, jenž oděl se
do tvarů lidských údů, spanilý
ten jinoch byl jak vesny vlahý den,
jak narcisa vykvetlá u vody,
a jeho úsměv jako vůně byl.
Ve vlasech temných kvetly violky,
zrak jeho hluboký měl jas a zář
hvězd putujících nočním blankytem,
pleť jeho byla jako z mramoru,
jejž pronik' pablesk rána růžový,
a křídla jeho lesklá, široká,
jak opál byla, jenž se květem stal.

Sám jako květ stál nyní před mnichem,
jenž pravil mu: „Ve jménu božím, mluv!
Kým jsi, jenž krásný tak jak máje den,
svým zrakem svítíš hvězdně zářícím?
Co děláš zde, a jak se zove zem,
jež jako růže luzně vyrůstá
z vln mořských hlubokého šumění?“

A odpověděl jinoch Brandanu:
„Jsme andělé, kdys blízko stáli jsme
u trůnu Boha. V slastech nesmírných
my žili v empyrea hlubinách.
My dokonalí byli. Lucifer
byl mistrem naším, naším sluncem byl.
Kol jeho velebnosti kroužili
jsme jako luna zemi obíhá.
On světlem naším byl. My oddali
se jemu slepě — a to byl náš hřích.

Když stalo se, že pýcha stoupala
mu jako opojení do mozku,
my stále ještě jemu věřili.

Tak od světla my odvrátili tvář
a slunili se klamem blyštícím.
Lež byla naším bohem, pravda ne.

A stalo se, co stát se musilo.
My padli s výše pravdy. Samoděk
my určili si osud. Měli jsme
na snadě volbu: zůstati buď tím,
čím Bůh si myslil nás, když vznik nám dal,
co znamenalo velkost v prostotě,
neb oddati se duše pohodlí
a kráčeti, jak veď nás Lucifer,
a stát se tím, čím on si myslil nás,
co znamenalo malost ješitnou.

Tak padli jsme. To spasilo nás však,
že nezhrdli jsme jako mistr náš.
My nestrádáme zoufale jak on,
my netrpíme bolest. Majestát
však boží odňat našim zrakům jest.
My více nezíráme v jeho tvář,
my ztratili svou krásu úplnou.
Tak stát se musilo, když ideál,
jenž kořenem byl naší bytosti,
jsme vyměnili za lesk, který byl
přec ničím víc než pouhou všedností,
jež v nachu chodila. Ó žel, ó žel!...

Bouř nesrazila nás však s nebe v dol.
Pád náš byl bolný sic, však bez hanby.
Jak na podzim, když slunce usíná
na loži z azuru a z bílých par,
les svadlé listy lije do mechu,
jak v dřímotě, pomalu truchlící
nad ztrátou svou, tak svatý nebes strom
nás ronil k zemi, nerad se smutkem.
My zastřeli si tváře křídloma...

Bol sladký hnízdí nyní v prsou nám,
nás táhne touha k nebi veliká,
my neseme se v svatém nadšení
až k prahům světla, unaveni pak
zas padáme vždy nazpět ku zemi.
My dokonalí nejsme jako dřív,
však láska k Bohu, pokora a tesk
po dávné výši, padat nedají
nám ještě níž... Teď, mnichu, víš, kým jsem...
A ostrov ten, kde žijem, vyhnanci,
se zove „rájem ptáků".“

Dokončiv
svá křídla rozložil a nes' se výš,
až zmizel ve víření bělostném
na vršku stromu, odkud přiletěl.
Byl Brandan útrpností naplněn,
slov nenašel. Do trávy usedl
a všichni kolem něho v tichosti
se nořili v dumání hluboké.

Když den se klonil k spánku, povstali
a zazpívali svaté nešpory
u šumícího moře. Andělé
jim sborem sladkým odpovídali
a ptáci šveholili v ozvěnu.

Tak zpívali až jasná vzešla noc,
a písně mnichů, chory andělů,
šum moře, klokot ptáků ve větvích,
van vlahých větrů, stromů šustěm
se pojily v zpěv velký, jediný,
jenž zůstal, mizel, zmíral, stoupal zas,
a byl tak sladkým, zlatá oblaka
že na západě zastavila se
a naslouchala, luny luzná tvář
že z vod se vynořila, s podivem
a dolů zřela, bledá dojmutím.

Ta velká psalmodie trvala
až do půlnoci. Zmíral ptáků hlas,
pak v dřímotě, a z dálí zněly jen
už zpěvy andělů, již výš a výš
se nesli k hvězdám, sen pak přiletěl
a sypal mlhu mnichům do očí,
až jeden po druhém do trávy kles'
a duši Kristu poručil a spal,
jak spějí ti, již ušli nalezli
své měkké lůžko v koutu bezpečném.
Tak bylo ticho. Moře mlčelo
a boží dech jen vanul na vodách.

* * *

Když vyšla zora, vzbudili se zas,
a ejhle, anděl seděl na větvi,
ten samý, který včera vyprávěl
svůj truchlý pád, teď pravil Brandanu:
„Jdi na loď, bratře, Bůh tě provází.
Věř, jak jsi věřil, blaze bude ti!
Rok plujete již. Mnohá nebezpeč
vás ještě čeká. V kruzích ohromných
proud moře točí se. Do širších vždy
a cíli tedy blíž se dostaneš.
Vy rok co rok na rybě budete
své velkonoce slavit, z dálí též
vždy mlhavěji strom náš uzříte,
vír poslední až koráb donese
pod samé brány sadů édenských.“

Šel Brandan poslušně na koráb svůj,
a anděl zatřás' větví, do lodě
déšť zlatých plodů ihned padal jim,
a děkovali za ně s paluby.

Loď letěla jak šíp, když daleko
již v moři byla, bělotřpytný strom
když zdál se přízrakem, tu přiletěl
zpěv sladký za nimi; tak ptáků sbor
a chóry andělů se loučily
a sýlaly jim pozdrav na cestu,
tak sladký, tklivý, že jim vlhl zrak,
a Brandan zvolal plný nadšení:
„Vic, bratři, věřte, miluje nás Bůh,
než zasloužiti, hříšní, dovedem!“

(Pokračování)

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

VII.

Malá příhoda tohoto večera byla první živější episodou ve klidném, příjemném životě na zámečku Ch . . . ckém. Valné památky po ní nezbylo, leda ta, že teď Havránek s větším respektem pohlížel na Benického a pan Vít jednal s ním laskavěji. Umělecké žárlivosti nebo zášti u nich nebylo. Byliť příliš pravými milovníky umění a rádi uznali převahu toho mladého skladatele, kteréhož dosud hlavně jenom jako virtuosa znali. Včerejší prudké projevy citů jejich byly přirozeny v tu chvíli, kdy nadání přítelovo tak skvěle a netušeně se ukázalo, kdy jako v náhlé, přejasné záři zahledli živě výši umění, k níž sami také mířili, kdy pocítili to, co také Benický vyslovil verši Lermontova.

Učený strýc můj mluvě o pohnutí všeho kvarteta, zvláště pak o „jemnostpánově", dodal:

„So, so. — Staří tomu rozuměli. Ars est longa."

Jiný účinek té episodky také byl, že Marvan stal se ku Benickému a také ke mně sdílnějším a hovornějším. Jeho „román" však zůstával mně záhadou. Poněvadž jsem do nedalekého dvora nikdy nepřišel, Růženku správcovu jsem nespatřil. Zámeckému parku se patrně vyhýbala; ani jednou jsem jí tam teď nespatřil. I to mi nasvědčovalo, že se něco stalo. Než přece jsem ji tam jednou zahledl. Seděla zase tam, kde jsem ji minule spatřil, na stupních toho chrámečku mezi truchlovrbami. Šel jsem kolem cestičkou za hradbou přistřižených křovin. Dívka byla tak zamyšlena, že mého kroku ani nezaslechla. Zdálo se mi, že je bledší a velmi smutna. Věděl jsem, že Marvan odjel toho dne ráno do krajského města a že se navrátí teprve druhého dne. Proto se tedy do parku odvážila! Vyhýbá se mu, ale proč?

Již jsem zacházel, v tom ohlednuv se ještě jednou, spatřil jsem nějakého pána u smutné Růženky. Aj, totě můj strýc! Jak se uklání, jak živě rozmlouvá. — O nic nesvede všecko umění starého galantoma, je-li to mladé srdéčko opravdu zarmouceno. Co asi strýc chce? Či jen tak pro zábavu se tam zastavil?

Když jsem za chvíli do svého pokoje se vracel, potkal jsem ho právě ze zahrady jdoucího. Usmíval se a byl nějak rozjařen.

„So, so, milý hochu, daří se mně, půjde to pěkně —" povídá, a mnul si ruce.

„A co, strýčku?"

„Nu, ten plán, víš, ta slavnost k narozeninám jemnostpánovým."

„Bude slečna správcova také účinkovati?" ptal jsem se s úsměvem.

Strýc sebou trhl.

„Jak? Ty víš? So, so, tys mne, tys nás viděl. Nu, co škodí. — Ano, Růženka také. — Dost se vymlouvala a bránila. Ani jsem se toho nenadál. Nun aber, když to víš, tak mlč a žádnému nic neříkej —"

„I ovšem, že budu — ale těším se opravdu, strýčku —"

A myslil jsem na Růženku, že se tak bránila, zajisté k vůli Marvanovi, a že přece svolila.

Večer téhož dne vrátiv se z nedalekého lesa, nezastal jsem ani strýce ani přítele Benického doma. Byli v parku. Seděli s farářem ve prostranné habrové kobce. Pan Vít byl toho večera trochu churav a zůstal doma. Zasedl jsem k milé společnosti. Svit měsíce pronikal k nám loubím maluje světlé stíny na písčité půdě i na šumných stěnách, odrážeje se na láhvi a skleněných kalíškách zlatého vína, kterým se společnost občerstvovala. Byli již v proudu. Hlavní slovo teď měl šedivý, veselý farář, jenž na dvacátý rok tu svůj úřad vykonával a mnoho z místní historie a z paměti lidu věděl. Mluvili zrovna o hraběti K . . . ském, jenž zámek Ch . . . cký vystavěl.

„Tak on tam neodpočívá —" navazoval zase přítel Benický hovor, který mým příchodem byl na chvilku přerušen. „Já, když jsem přijel, vždycky jsem si to myslil —"

„Ó ne —" odvětil horlivě farář, jenž rád vypravoval, „ten chrámek tam mezi těmi truchlovrbami postavil ještě za svého živobytí. Pro koho, to se neví. Byla tam prý socha Amorova. A to poprsí jeho z kararskéko mramoru, to stávalo v jeho pokoji — ale jak v poslední vůli ustanovil, dáno pak do toho chrámku. — Podivín —"

„A nade sloupy na římse je viděti zbytky nápisu, ale písmena jsou tak opršelá —"

„Když jsem sem přišel," vpadl farář, „bylo to možná přečísti. Pěkný nápis: ‚Vivite felices, quibus est data longior hora'. — Sám hrabě to tak ustanovil. — Četl to prý na nějakém římském náhrobku a tak se mu to zalíbilo —"

„Mnoho tedy cestoval —" mínil přítel.

„Mnoho let strávil ve světě, na cestách —" odvětil farář.

„Nejvíce však v Paříži, tam byl jako doma —" dodal strýc. „Pravý syn své doby. — Učiněný Francouz. — Co tady jsou po něm památky, všechny svědčí o jeho vzdělání a vkusu."

„Ale co to všecko stálo! Hospodář nebyl. Co peněz odtud za ním vyvezeno do ciziny!" mínil farář.

„So, so — peněz — nun aber, byl za to Chodowiecki, Watteau —"

„To ano — to nemyslím, pane bibliotekáři!" odtušil farář, jenž strýce tuze dobře znal. „Než daleké ty jízdy a všelijaká galantní dobrodružství —"

„Byl kavalír —"

„A nešťastný. — To také myslím bylo. Nikde neměl stání a pokoje — hledal zábavy —"

„So, so — má svou historii —"

„Ale jakou?" ptal se Benický a já, uživ té vhodné chvíle, také jsem ho podporoval. Tu farář ochotně zvědavosti naší vyhověv jal se vypravovati.

„Zevrubně ovšem všechno nevím — nejvíce zpráv mám od starých lidí, kteří hraběte znali. — I s jeho posledním komorníkem, jenž ho přečkal a tu v Ch. zemřel, jsem mluvíval. Dle toho suďte, pánové. — Jiných zpráv

beztoho není. — Tento zámek zde dal vystavěti francouzským mistrem. Jméno nevím. Poslal ho sem až z Paříže, kde meškal, a také první zahradník zde a zakladatel tohoto parku byl Francouz —"

„To je viděti —" podotkl strýc.

„Ale ještě nebyl zámek zcela dostavěn, to jest zařízen, již poslal hrabě z Paříže nový rozkaz k nové stavbě. A plány zároveň. Asi tři hodiny odtud je osada U. — však teď tam je také železničná stanice —"

„Ah —" pomyslil jsem si — „to je ten pavillon — Theresienlust. — Teď se dovím —" Mlčel jsem však a nepochlubil se, že to místo znám: strýc však za mne pověděl.

„Byl jsem tam také — " mínil farář — „ale před lety již. Hezké místo, v lesích. — Ale to prý je teď jenom stín — tenkráte jich tam bylo víc. — Hrabě K . . . ský tam lovil nejraději. — A jak povídám, tam v té samotě poručil vystavěti tu podivnou stavbu. V létě začali, do zimy bylo všecko postaveno, vymalováno a na jaře příštího roku poslal hrabě pěkný nábytek. Ten přivezli z Prahy. Jen to tam urovnali — a již tu byla vrchnost — mladý hrabě — ať mu bylo tenkráte nějakých pětadvacet let. — Ale nepřijel sám. Nějakou dámu si přivezl. — No, víte, ženat nebyl, to všude věděli — a příbuzná to také nebyla. Uměla jen francouzsky — a krásná. — Nebožtík Podiva, to byl ten komorník, a od toho to všecko mám — když o ní vypravoval, jak byla krásna, vždycky vám zamhouřil oči a vtáhl do sebe dech — a hlavu měl jako mléko. — Tu krásnou Francouzku zavezl hrabě na ten lesní pavillon a tam zůstávala samojediná s francouzskou komornou a kuchařem po celé jaro i léto —"

Farář sáhl po sklence a napil se vína. Pak usmáv se pokračoval:

„A hrabě — no — ten tam býval přes tu chvíli — a často dlouho se tam omeškal —"

„A kdo byla ta dáma? —" ptal se přítel Benický.

„Že jí neunesl, to je jisto —" odvětil farář směje se. „To víte — tehdejší doby! Králové stavěli milostnicím Trianony — a —"

„Pan hrabě pavillon —"

„Ostatně měl tu sličnou Francouzku nesmírně rád. — Z počátku ji choval v tajnosti, jako nějakou zakletou princeznu. Ale pak, bezpochyby, když ji to omrzelo a když se jí v té samotě lesní zastesklo — zval tam společnost. Na léto přijela také sem do Ch . . . ic teta nebožtíka hraběte a jeho sestra, kterou prý měl tuze rád. O tu se ucházel polský hrabě Poňatovski —"

„Podobiznu jste viděli dole v našem museu —" prohodil strýc.

„Ten byl také upřímným, tuze dobrým přítelem hraběte K . . . ského. Znali se již z Paříže — Poňatovski sloužil, divno dost, v císařském vojsku a dojížděl do Ch . . . ic tuze často, když tam meškala přítelova sestra. S Poňatovským dojížděli sem také ještě dva důstojníci šlechtici. Mladá komtessa o pavillonu a sličné Francouzce ovšem nic nevěděla a také nikdo z hostí. — Až pak se hrabě svému příteli, Poňatovskému, svěřil a těm důstojníkům a s těmi na Theresienlust dojížděl — ovšem že ne tuze často v té společnosti. Jednou, když tam jel sám a sám, jak nejobyčejněji, stalo se něco zvláštního. Už byl v lese nedaleko pavillonu a tu zahledl koně u stromu uvázaného. Byl to panský kůň, krásně osedlaný. Poznal ho; jak by ne, když ten koníček nosil hraběte Poňatovského k nevěstě do Ch . . . ic!"

„Aj!" zvolal přítel Benický překvapen, a nachyluje ke rtům sklenici vína, zraků s faráře neobracel, aby mu nic neušlo.

„Ano — a teď ho donesl k milence nastávajícího svaka. To si můžeme pomyslit! Hrabě K . . . ský ani nedojel, uvázal koně a již kvapil postranní stezičkou k pavillonu, aby zrádného přítele a nevěrnou milostnici překvapil. Ale nepodařilo se mu zcela. Když z houštiny vyrazil před samý pavillon, scházel už hrabě Poňatovski se schodů. K . . . ský jak zrádce svého a sestřina zahledl, zahořel vztekem a vytasiv kord hnal se po něm všecek zuřivý.

Polský hrabě chtěl uskočiti a přítele chlácholiti — ale ten neslyšel a tak nezbylo Poňatovskému, nežli aby tasil kord, jak ho K . . . ský zuřivě vyzýval. Bránil se jenom a ustupoval — zase po schodech nahoru, do hořejšího salonu v pavillonu, kdež ona Francouzka nejčastěji a nejraději se zdržovala. Poňatovski takto ustupuje v podivném tom souboji dostal se až na balkon a tu se rychle ku dveřím zatočil, aby je otevřel. Podařilo se mu, ale v ten okamžik se přece nemohl dobře krýti — K . . . ský ho bodl — krev vystříkla — a v tom už, jak Poňatovski sklonil kord, K . . . ský do salonu vrazil, aby potrestal nevěrnici —"

„Byla asi ve mdlobách —" mínil Benický, usmívaje se.

„Nebyla —" odtušil farář — „ona vůbec nebyla —"

„Prchla!" zvolali jsme.

„Prchla — ne však snad do dolních místností nebo do lesa — do světa. — Když tam Poňatovski přišel, ptáček už z hnízda vyletěl —"

„A proč, a kam?" ptali jsme se.

„Inu, byla to lehkomyslná, zamilovaná Francouzka. Hrabě K . . . ský se v tu chvíli asi pěkně chytil za hlavu. Nejmilejší ta tam a pro ni, nevěrnici, prolil krev věrného přítele. To bylo tak, abych to zkrátka vysvětlil. Jeden z těch šlechtických důstojníků, nebožtík Podiva ho jmenoval, ale já to jméno zapomněl, jeden z nich, kteří také na Theresienlust s hrabětem K . . . ským dojížděli, šíleně si tu Francouzku zamiloval a ji unesl. Beztoho ji pobyt v lesní samotě již omrzel, a nová známost s mladým, krásným a bohatým důstojníkem ji vábila."

„A jak že Poňatovski — ?" ptám se.

„Z řečí jiných důstojníků, před nimiž onen únosce své vášně neutajil, z některých řečí jeho samého a z pozorování poznal, že se něco děje, a když ten důstojník jakési přípravy konal a pak tajně vyjel, pustil se Poňatovski za ním a stopa vedla na Theresienlust. Dorazil tam však pozdě. — Že K . . . ský pak odprosil, že se smířili, toho netřeba dokládati. A k vůli zevrubnosti —" dodal farář usmívaje se — „sluší romantickou tu historii doplniti tím, že poranění Poňatovského nebylo valné a že se komtessa, sestra K . . . ského, nic o tom nedověděla, leda snad později, když se za Poňatovského šťastně provdala — ale to já již nevím —"

A chopil se sklenice.

„Ó pane faráři, kdybyste tohle napsal, mělo by to vypravování divný konec. Jistě by čtenáře a jmenovitě čtenářky neupokojilo —" mínil Benický.

„A jak to, medle?"

„Což ta Francouzka spanilá a nevěrná? A co hrabě?"

„Ah — věru. — Hrabě ji měl tuze rád a proto prý nemohl dlouho na ni zapomenouti. — A ona? — Tu ani Podiva a žádný nic nevěděl. Bezpochyby ta madame nebo slečna, nebo co byla, opustila zase toho důstojníka a hrála tu svou počestnou úlohu tak dlouho, dokud líčko neodkvetlo —“

Strýc již mlčky a dosti roztržitě byl naslouchal, přestal teď sklenku hladiti a pravil:

„So, so, tak jste s tou fabulí u konce. Ale na něco jste zapomněl. — Ten kord, kterým hrabě K . . . ský ranil hraběte Poňatovského, ten tu máme — docela pravý — to je ten s tou porculanovou výtečnou rukojetí —“

„Ah — strýčku, když ten má svou historii, tak ty saně a ta postel —“

„Mají také, ale smutnější —“ doplnil farář.

Požádali jsme ho s Benickým, aby nám to také pověděl. I učinil tak, přes to, že strýc připomenul, že pana faráře unavíme. Vida však jeho chuť do vypravování a naši do poslouchání, obstaral novou láhev vína na posilněnou. V záři měsíčné perlilo se vábivě a rozehřívalo líbezně. My mladí přikrčili jsme se pak do koutka, zrak na rety farářovy upírajíce. Noc byla vlažná, krásná. Ticho všude a vůně.

Farář ještě jednou si prohlednuv proti měsíčnému světlu skleněný kalíšek plný vína, upil z něho a pak začal:

„Všecko přejde a tak i také hrabě K . . . ský zapomněl na svou nevěrnou milostnici A dosti brzo. Tenkráte po tom jejím útěku odjel z Ch . . . ic a nevrátil se až za dvě léta a ženatý. V hlavním městě, kdež po všecken ten čas meškal, se oženil. Vzal si nějakou dvorní dámu, mladou, tuze hezkou, ale nezámožnou. Měl ji opravdu, tuze rád. Bylať velmi hodna a v hraběti jen žila. Po svatbě přijeli na Ch . . . ice. Do pavillonu však hrabě svou mladou paní neuvedl, až tam sama se jednou dostala, když tam o honu zabloudila Místečko to se jí tak zalíbilo, že vzdycky, když hrabě vyjel na nějaký den do sousedství, třeba na hony, že si do pavillonu U . . . ského sama vyjela, provázena jsouc jediným sluhou a komornou.

Tak prý tam několik slunečných dnů v jeseni strávila. — Nějaká poetická duše. — Ostatně tam, pánové, ani na podzim není škaredě. Byl jsem tam v tu dobu. — Když buky a javory kolem žloutnou, když širé hřbety lesů pod pavillonem v slunečné záři jako podřimují, mraky nad nimi se ženou a za mraky po lesích chvatné stíny — a když vítr z daleka těmi hozdy hučí — aj, pan bibliotekář se usmívá mému líčení — ale jen si při tom představte tu spanilou hraběnku v napudrovaných vlasech, s obočím tmavým jako vykresleným, ana hledí s balkonu zamyšleně do kraje plného melancholie podzimní —“

„So, so, to je něco, velebnosti, — již ji vidím —“

„Ah —“ zasmál se farář, — „však vím, s jakou na vás. — Ale abych dokončil. Tak žili mladí manželé úplně šťastně a léto i podzim tu v Ch . . . cích strávili. I počátek zimy. V ten čas připadly hraběnčiny narozeniny a tu ji překvapil hrabě těmi utěšenými saněmi a spřežením krásných koní.“

„To byla asi podívaná, když mladá hraběnka v krásném kožíšku pod drahocennou koží do nich proti Amorku usedla —“ zvolal Benický.

„So, so, a když mladý hrabě vedle jel na koni. To je pravda —“ dodal strýc velmi živě.

„Naposledy v nich jela na U . . . ský pavillon. Chtěla jej viděti v zimě, prostřed zachumelených lesů. Hrabě musil její přání vyplniti a tentokráte ji sám tam vyprovodil. Napřed musili robotníci cestu prohazeti a několik dnů tam vytápěli. Mladí manželé strávili tam skoro celý den, a mladá hraběnka vrátila se na svých roztomilých saňkách všecka blažená, veselá. — Pak odebrali se do hlavního města do plesů a zábav. — Ale ještě nežli sníh stál, vrátil se hrabě — sám, neveselý, mrzutý, slovem nešťastný. A jak by ne! Žádný se tomu nedivil, když se dal se svou nejmilejší ženuškou rozvésti —“

„A proč?!“

„Kdo pak ví — ale tolik z okolí samého hraběte proniklo, že po dvorské jedné zábavě strhl se v komnatě hraběnčině prudký hovor mezi manžely — pak prý měl hrabě několik soubojů a jednoho šlechtice zabil. — Starý Podiva tenkráte ještě u hraběte nebyl, ale od starého jeho kočího slyšel, že pak hraběte a hraběnku po té bouřlivé noci vezl na jakýsi zámeček daleko za městem a že, když se vraceli, ale již bez hraběnky, že hrabě v kočáře plakal. Hrabě po té opustil hned hlavní město a přijel jako černé mračno sem do Ch . . . ic. — Zavíral se, a sotva, že sem do zahrady vyšel —“

„To postihl snad hraběnku v nevěře“ — mínil jsem.

„Bůh uchovej,“ odvětil farář. — „Mělať ho nesmírně ráda — ale dle všeho zaslechl nějaké řeči o její minulosti. — Soudím z toho. Když mu prý vytýkali, že rozvedené manželce dal jen malou apanáž, tu prý je odbyl: ‚Pro takovou dvorní — — je toho dost —‘“

Farář se napil, pak pokračoval:

„Ostatní mám od starého Dokoupila, dědka zdejšího mlynáře. Ten, totiž děd Dokoupil, seděl jednou brzo po tom, když hrabě se z hlavního města vrátil, v lukavecké hospodě s několika sousedy. — A jak tak seděli, přiklusal houf jezdců k hospodě a tu se zastavili. Byli to císařští švaližeři. Důstojník, podle uniformy, nějaký vyšší, zasedl ke stolu a za chvilku se pak vyptával, jen tak, jakoby nic, jak je daleko do Ch . . . ic a je-li pan hrabě doma. Starý Dokoupil, jenž byl světa znalý člověk a něco o soubojích hraběte K . . . ského a o té urážce zaslechl, čil hned čertovo kopýtko a proto se brzo ze světnice bez čepice vytratil a jak byl, uháněl na zámek. Nu, a nemýlil se. Hrabě v ten okamžik se přestrojil a sotva že vyjel na koni kus za zámek, už tu byli švaližeři. — Hrabě se dostal šťastně ze země a teprve za několik let se navrátil. Ale na mlynáře nezapomněl. Tu velikou louku a rybník u mlýna, tu starý Dokoupil dostal od něho. — Však ji mají podnes —“

„A hraběnka?“ ptal se Benický za sebe i za mne.

„Ah — té ubohé. — Za ta léta, co hrabě K . . . ský byl ve vyhnanství, vadla a chřadla tak, až shasla před časem, a nevinná! Byla obětí bídné mstivosti odbytého milovníka, jenž písmem lži a intrik její minulou pověst zkalil — a to tak obratně, že hrabě konečně uvěřil. — Ztráta milovaného manžela, ztráta cti — není divu, že těm ranám neodolala —“

„Ale přišla na jevo její nevina —“

„Ovšem, ale pozdě. — Hrabě prý tenkráte div nezšílel — Vícekráte se pak neženil.“

„Tu postel pod nebesy, výtečná práce, a ty saně — dal odnésti do jednoho pokoje —“ strýc se ozval. — „To je ta jejich historie —“

„Ano,“ doložil farář, „a často prý do toho pokoje chodil podívat se na ty památky svého štěstí — a plakal prý pokaždé —“

„A což ten obraz v pavillonu U . . . . ském, pane faráři, koho ten spodobuje? —“ ptal jsem se. — „Snad tu Francouzku? —“

„Ne, nešťastnou hraběnku K . . . skou —“

„A nevěděla o té Francouzce? —“

„Myslím, že nikoliv —“

„A kde odpočívá?“

„V rodinné hrobce v R. Hrabě, když nabyl jistoty o její nevině, dal ji tam převézti, a sám, jak v poslední vůli ustanovil, vedle ní odpočívá. — A tím je tomu románu konec!“ dodal farář.

„A nový se tu odehrává —“ v duchu jsem si pomyslil.

„Věru, teď bych si opravdu přál, abych poznal ten lesní pavillon na U . . . sku!“ zvolal Benický.

„Pojedeme, pojedeme a myslím dost brzo,“ pravil strýc. „Však jemnostpán také chce a sám o tom povídal.“

„Jak to tam dobře znám, svezu se s vámi,“ mínil farář. Rozumí se, že jsem se k němu také přidal.

Láhev došla, a strýc k rozchodu napomínal. Bylo také již pozdě. Rozloučili jsme se, dovedli faráře až ku brance, strýce až k jeho pokoji a pak jsme my dva mladí prošli ještě parkem. Měsíc pěkně svítil na cestičky i arkady a chodby. Benický i já jsme mlčeli. Jistě myslil jako já na vypravování farářovo a čekal, že z některého loubí nebo listnaté chodby vystoupí hrabě K . . . ský, veda svou mladou, sličnou manželku. — Já si je mohl dobře představiti. — Jeho podobiznu znal jsem z musea zámeckého a obraz mé „paní markýzky“ v pavillonu lesním v tu chvíli mně zvláště oživl.

Nevědouce zašli jsme až ku chrámku mezi truchlovrbami. Plné světlo měsíčné ozařovalo jeho schody i sloupy, mezi nimiž probělávalo se poprsí hraběte K . . . ského.

Větřík povíval lehounkými haluzemi vrb a zanášel k nám tichounký ševel.

„Vivite felices, quibus est data longior hora!“

(Pokračování.)

O studiu děl básnických.

(Příspěvků k empirické aesthetice část I.) Píše *T. G. Masaryk.*

(Pokračování.)

II.

10. Je-li umění všeliké a specialně básnické poznávání, s jistotou můžeme dovoditi, že umělec pravý, čím větší je, tím úsilněji zjednává sobě důkladného vzdělání. A zajisté vidíme, že všichni velicí umělcové velmi namáhavě a pilně studovali, nejen pro formu svou zvláštní, ale i pro obsah. Pohleďněme na *Danteho*, jakých jest nyní komentářů potřebí, abychom vystihli, co stoje na výši své doby slovům svým vdechnul; pohleďněme na *Shakespeara*, o němž často se myslívalo, že je genius, který všechno s nebe má, a o němž nyní každý ví, jak doba jeho na něho působila, co věděl a znal vedle toho, že byl právě geniem a pravým umělcem. Jak pracovali *Lessing, Göthe, Schiller!* Právě z těchto básníků každému zřejmým býti může, že, kdyby nebyli tolik pracovali, nebyli by se stali, čím světu jsou; co medle má umělec pověděti, když ničeho nepoznal, nezkusil, nezažil, když ničeho neví? Několik pěkných veršíků, figur nebo sherných dramat není to, čeho potřebujeme, chcemeť po umělci ať již tom neb onom skutečné vystihnutí světa, chceme v pracích jeho viděti a slyšeti o něco více, než co každý z nás z toho světa-žití vyviděti může sám.

Víme zajisté, jak *Leonardo da Vinci* vědecky v mechanice pracoval a jak vedle toho svá veliká díla umělecká tvořil; známo rovněž, že *Michel Angelo*, jeden z nejgenialnějších umělcův, o němž vykládají, že, když sochu vytvořoval, nepotřeboval obvyklého u sochařů rozměřování kladivem a dlátkem dokonalou figuru z kamene tesávaje směle a bez měřidla — známo, že hluboká a dalekosáhlá konal studia vědecká! Jak studoval *Dürer* anatomii — zkrátka směle můžeme říci, že velikán umělec každý rozumem svým a věděním na výši stojí své doby, arci že v těch odborech, které bezprostředněji vztahují se k jeho umění.

A nejen věcně, nýbrž i co do formy a techniky umělec pravý mnoho studuje. Pěkným toho dokladem je *Danteův* velezajímavý spis „*Vita nuova*“, ve kterém ukazuje, jak perně o formě pracoval, že to nikterak lehce nešlo, a jak velikého přemítání potřebí jest někdy pro slovíčko, pro maličkost, která obyčejnému člověku ani nenapadá. Slyšme, co o věci nám praví *Göthe* aneb *Balzac*, o němž víme, že přese všecku svou genialnost formalně skutečně v potu tváře pracoval. To všechno srovnává se s tím základným pojmem o umění, že to není nic s nebe spadlého, nýbrž, že je to poznávání takové, ve kterém velikého napjetí sil jest potřeba.

Jen toho bych arci tvrditi nechtěl, že jen obyčejným studiem školským genius nabývati může svého vzdělání; nemluvím o tom, kde a jak studovati, kolik *knih* pročísti má . . . Dokonce pak nehlásám, že veliké vědění ho umělcem činí; zajišťuju jen tu empirickou pravdu, že veliký genius důkladného vzdělání sobě hledí a zatím ani nepovídám obšírně, jak ten přechod vědění abstraktného v konkretnou názornost uměleckou sobě máme vysvětliti psychologicky.

Glücklich der Künstler, der Bildung hat!
Mit einer Klausel indessen:
Wenn es kommt zur *schaffenden That*,
Muss er auf seine Bildung *vergessen*. *Grillparzer.*

III.

11. Posud mluvili jsme o rozumové stránce umělcově, i je tedy na čase, podívati se na jeho vniterný *život citový*, na jeho pudy, tužby a chtění.

V člověku každém, a tím tedy umělec neliší se od neumělců, cit a vůle, ta trpná a činná stránka citová pravou jest podstatou charakteru, cit a vůle ve všech různých odstínech nesčíslných tou silou jsou, která žene člověka ku všeliké práci, tedy i k práci rozumové. Rozum podřízen je citům a vůlím: kdybychom neměli slepých pudův a chtíčů, jasnějších snah a chtění, kdybychom nemilovali a nenáviděli, nežili bychom; neboť rozum náš nikterak neprovedl by nás životem. Bez lásky a nenávisti bychom nemyslili, nepoznávali, netvořili.

Umělec od lidí obyčejných liší se i s této stránky jen větší silou, mohutností a jistou ohromností citův a vůlí. Zápalem a zanícením svým umělec vyniká nad námi; a zdá se mi, že ta prastará theorie, že je umělec, najmě básník zachvácen božskou manií, ne jeho rozumové činnosti, ale více jeho úchvatným citům a všemocným tužbám svědčí. Bez velikých citů, bez vášnivosti není velikého umělce: bez velikého citu nepohříží se člověk ve předmět svůj. Nemýlím-li se, my Slované od přírody hloubku, ba prohlubeň citů pojíme s konkretnější názorností než mají národové jiní. Proto snad i my Čechové máme — poměrně s prací vědeckou více básníkův a umělců vůbec.

Cit umělcův přese všecku svou sílu zdravý bývá, čistý a „pravdivý“, pokud totiž při citu mluviti se dá o pravdivosti, a rozumí se snad sebou samo, že slova toho jen analogicky užíváme. Cit umělce pravého jest i ušlechtilý:

„Begeisterung allein ist für den Dichter nicht genug; man fordert die Begeisterung eines gebildeten Geistes.“ *(Schiller.)*

Co povšechné nálady citové se týká, které umělcům-geniům se dostává, tož nelze nedoznati, že mnohdy city jejich nádech mívají jakési zasmušilosti, a bylo již několikráte řečeno, že melancholie je pravou náladou genialnou. Proto i na podobnost genialnosti a psychosy často odkazovali. Avšak na druhé straně mohli bychom vzpomenouti sobě, že právě někteří největší umělci melancholie trvalé neměli, jako *Dante, Shakespeare, Göthe*, a proto empirická aesthetika v té příčině napřed induktivný material by musila sesbírati, než bychom spustiti se mohli ve výklady. Jen tolik možno naznačiti již teď, že kdo by o rozbor těch záhad se pokoušel, náležitě by lišiti musil příčiny dotčeného zjevu, jestli totiž genialnost, najmě umělecká, skutečně v melancholii psychologicky a fysiologicky se jeví, v jaké a proč, a nejsou-li snad vnější historické a osobní příčiny, které věc vysvětlují částečně anebo snad docela. Kdo na př. s této stránky analysuje život básníků ruských, diví se arci, že tolik jich bylo nešťastných: *Puškin, Lermontov, Gribojedov* byli zabiti; *Bestužev, Bilejev* oběšeni; *Radiščev* zastřelil se, *Batuškov* se zbláznil; *Gogol* a *Žukovský* v mysticismus a pošilenost upadli, a *Lomonosov, Milonov, Kostrov, Sumarokov, Sokolovský, Gubov, Jazykov, Poležajev, Grigorjev* (Ap.), *Mej, Ševčenko, Pomjalovskij* a j. — kořalkovali. Že v případě tomto rozhodně historické a socialné příčiny děsný tento zjev vysvětlují, není pochybnosti.

Určitě tvrditi můžeme, že vyznamenávají se umělci genialní jakousi *opravdovostí*, a ta, jak svět je, metafysicky je snad odůvodněna; neboť poznání umělecké vztahující se na konkretné jednotliviny vesměrné, nazírání toho skutečného dramatu světového a vědomí lidské nedostatečnosti ne-li smutně, tož zajisté velmi opravdově naladují.

Tomu nikterak neodporuje rčení *Schillerovo:* „Ernst ist das Leben, heiter ist die Kunst“: tvořením svým umělec — genius přírody nenapodobuje, ale jak on ji poznává, nám představuje ve vidinách svých a ty jsou mu přece idealem, jako že každý, kdo o světě metafysicky rozmýšlel a opravdově, z toho slzavého údolí povznáší se na perutech obrazivosti v nadsvětné končiny svých vytvořenin. O vědě s téže příčiny snad týž výrok by byl oprávněný. Dobře výrok *Platonův* snad věc naznačuje, že prý jeden a týž básník tragikem i komikem býti má: nerozřešili bychom záhadu tu zevrubnou psychologickou analysí *Skakespearovy* tvorby, který spojuje v jedné osobě tragika s komikem?

Žeť pak *láska* a něžné city vůbec, — dle *Shelleyho* básníci nejvíce zaníceni jsou pro ctnost, lásku, vlast a přátelství — vodící bývají hvězdou umělci, s dostatek víme, můžeť umělec říci: „Bych jazyky lidskými mluvil i andělskými a lásky kdybych neměl, učiněn jsem (jako) měď zvučící aneb zvonec znějící“ — a říci tak může nejen ve smyslu slova užším, ale širším.

Neboť našli by se toho důvody, proč právě umělci geniové, snad nejvíce básníci, úkoje hledají v duších milujících.

IV.

12. Pojednavše o uměleckém poznávání vůbec snadno dohodneme se teď o *poesii*, obzvláště když, co pověděli jsme, nejvíce se zřením k umění této jsme ustanovili.

Nejde nám tu o zevrubnou a úplnou poetiku, jen něco málo rozjímati chceme o obsahu poesie věcném a o materialu, ze kterého básník vytvořuje svá díla, totiž o řeči, formy jen mimochodem se dotýkajíce.

Především zajímá nás *poměr poetického poznání k vědeckému.*

Vidouce na př. Götheova „Fausta“, Danteovu commedii, Platonické dialogy, moderní román, že věda a poesie úzce souvisí, nemůžeme nepoznati.

Dílo poetické, po dřívějším výměru našem, od vědeckého lišiti se musí svou konkretnou názorností a krásnou formou, jiného rozdílu podstatného není. Nelišíť se básník na př. od historika — (historie je konkretná věda!) — řečí vázanou neb nevázanou, jak už *Aristoteles* učil, ale tím, že historik vypravuje, co skutečně se událo, básník, co by se státi mohlo; proto poesie filosofičtější jest a opravdovější než historie, poesie více všeobecného, historie jednotlivého ukazuje. Tuto výpověď Aristotelovu vyložiti musíme ve smyslu našem takto. Umělec básník svým způsobem poznávaje svět neposkytuje nám věrný obraz skutečného světa objektivného, ale poznatky jeho jsouce zbarveny subjektivností jeho jsou ten material, ze kterého vytvořuje nám svět svůj. Protože však nespokojuje se se skořápkou, ale k jádru věcí doniká, i tehdy, kdyby představoval nám báseň nebo drama historické, jednotlivin historických upotřebil by k utkání dějstva všelidského. Skutečnin užívá veliký básník k označování velikého svého světa, básníček jich užívá k zastření své prázdnoty. Proto že básník a filosof týž mají veliký předmět poznání svému — celý svět, a proto že oba téhož výraziva užívají — řeči, a proto že konečně oba odpověděti chtějí k týmž záhadám světovým, díla jejich velikou mají podobnost co do obsahu; ale básník liší se typickostí svých idei a formou slovesnou. Jest veliká příbuznost abstraktných, všeobecných pojmů filosofických a typů

poetických, uměleckých: *Platonovy* idee i logickými i uměleckými jsou pojmy. Z toho, co řekli jsme dříve, že umělec všecko, co tvoří, tvoří se stejnou láskou a něžností, jde, že v této příčině dílo poetické valně lišiti se musí od filosofického a vědeckého; arci že mnohá básnická díla chovají v sobě mnoho prosy vědecké — mnohé romány, i Götheův „Faust“, historická dramata atd. — čímž přesné rozlišování poesie a prosy stává se velmi nesnadným.

Více o poměru poesie k vědám a filosofii říci nemohu, proto že bych nutně napřed vykládati musil rozumy své o poměru věd k filosofii: jen tolik budiž poznámeno vysvětlivkou, že filosofií zde vyrozumívám metafysiku. A to již často řečeno bylo, že metafysikové obrazotvorněji jako poetové, vždyť prý filosofie není než románem myslitelův: ale však není všecko, co smyšleno je obrazotvorností, krásným dílem poetickým.

13. Básník, srovnáváme-li ho s umělci jinými, nejširší obor má svému poznávání a v tom s vědcem-filosofem na rovni je. Proto právě u básníků velikých shledáváme, že pilně obírali se studiemi vědeckými a filosofickými: *Dante, Shakespeare, Lessing, Göthe, Schiller, Leopardi!*

Že pak obyčejně *srdce* lidské nejdražším je předmětem básníkovi, už vyložili jsme; i vědě a filosofii pravý cíl všelikého badání je člověk.

Se stránky subjektivné právě básník maje tak veliké pole pro poznání své *obrazotvorní* nejvíce, jak Řekové jej krásně pojmenovali, tím pravým zjevuje se býti tvůrcem, *ποιητής*.

Básníkův material, kterým ztělesňuje své vidiny, nade všecky ostatní prostředky výrazové svou bohatostí vyniká; básník *slovy* svými vnikati může nejhlouběji i do přírody i do duše lidské a co umělec jiný jen indirektně naznačuje, on výslovně nám může odhaliti. Pěkně v té příčině *Macaulay* řekl:

The *heart of man* is the province of poetry, and of poetry alone. The painter, the sculptor, and the actor can exhibit no more of human passion and character than that small portion which overflows into the gesture und the face, always an imperfect, often a deceitful, sign of that which is within. The deeper and more complex parts of human nature can be exhibiled by means of *words* alone.

Proto poesie je nejsrozumitelnějším uměním a zároveň nejpopulárnějším a působení její na vývoj člověčenstva nejmocnější.

V které pak míře má básník slov užívati, co říci smí a co jen naznačiti, jak mluviti má, aby vyhnul se analysi vědecké, rhetorické mnohomluvnosti, jakých slov všedních nemá upotřebovati atd. — — ke všem těmto a mnohým jiným otázkám poetika ať odpoví.

Řeč básníkovi je tím, čím malířovi barvy a figury; a báseň liší se od prosy způsobem, jakým slov užito k vyjádření poetických myšlének; jako tyto liší se od obyčejného a vědeckého myšlení, tak i mluva básníkova liší se od mluvy obyčejné. Jeť *poesie, v pravém toho slova smyslu, uměním výtvarným.*

(Pokračování.)

Smrt hraběte Hanibala Schönburga v Praze roku 1604.

Obrázek ze života šlechty v době Rudolfinské. Od *Josefa Svátka.*

Znám jest tragický konec pověstného dobrodruha maršála Rosswurma, jenž pro zavraždění hraběte Belgiojosa dokonal roku 1605 na staroměstské radnici pražské pod mečem katovým, kteréžto událost způsobila tehdáž nejen v Praze a v Čechách, leč i v říši německé a jinde v cizině sensaci největší. Však nemenší hluk byl vyvolán právě rok před tím rovněž krvavým příběhem, který se byl taktéž udál v hlavním městě českém a zejména ve Francouzsku tak velikou pozornost k sobě obrátil, že měl za následek osobní zakročení tehdejšího krále francouzského Jindřicha IV., neboť se jednalo o zavraždění šlechtice, jehož rodina byla u dvora pařížského ve veliké přízni, kdežto vrahem jeho byl člen jedné z nejpřednějších panských rodin v Čechách.

Poněvadž příběh tento právě jako onen s Rosswurmem vrhá ostré světlo na bujný a rozmařilý život šlechty domácí i cizí za doby Rudolfinské, jak byl veden v Praze, jakožto sídle císařově, a poněvadž se o něm dva současní kronikáři čeští (Pavel Skála ze Zhoře a Mikuláš Dačický z Heslova) jen několika slovy zmiňují: vylíčíme na základě listin, chovaných v archivu c. k. místodržitelství a v archivu musea českého, obšírněji událost tuto, která by v českém Pitavalu zaujímala zajisté jedno z předních míst.

Obsahem vypravování našeho jest zavraždění pana *Hanibala Schönburga hraběte z Nantheuilu*, jenž byl v noci dne 23. července 1604 v Menším městě pražském v domě českého velmože pana *Adama Havla Popela z Lobkovic* násilným způsobem se světa sprovozen a jehož smrt nemohla býti pomstěna spravedlností lidskou, ant se vrah jeho, právě řečený šlechtic český, před samým líčením pře samovolně otrávil, aby ušel meči katovu.

Hrabě Hanibal Schönburg pocházel ze šlechtické rodiny německé, jejíž členové se dávali již v běhu XVI. století potřebovati ve dvorních a vojenských službách u králů francouzských, jak bylo tehdáž v říši německé již od dob reformace v obyčeji, že dobrodružní a bojechtiví šlechticové sloužili cizím panovníkům, aby nabyli slávy vojenské a jmění. Zvláště v druhé polovici onoho století, kdy panoval v říši mír hluboký, nabízeli páni a rytíři němečtí vojenské služby své v zemích cizích a učinili tak i někteří členové starožitného rodu Schönburgův, z nichž jeden byl pak ve Francouzsku ve stav hraběcí s příjmím „de Nantheuil“ povýšen. Z větve této seznáváme Kašpara hraběte Schönburga, který roku 1584 zavítal též do Čech, aby se léčil v lázeňském místě Teplici z následkův ran ve válkách utržených, a na čas tohoto pobytu svého na půdě české od císaře Rudolfa II. zvláštní „glejt“ si vymohl, aby jej věřitelové jeho ode dne vydání císařského mandátu tohoto (19. března 1584) až do sv. Bartoloměje téhož roku nemohli stíhati. Šlechtic tento, který se tudíž v hojných dluzích nalézati musil, když mu bylo i v cizině podobných opatření proti vě-

řitelům třeba, stal se později maršálem francouzským a byl otcem dvou synů, se kterými setkáváme se na začátku XVII. věku při dvoře krále francouzského Jindřicha IV., z nichž starší byl zde vysokým dvořanem a mladší, hrdina vypravování tohoto, důstojníkem ve vojště francouzském; té doby žila již jen matka obou, která, rodem jsouc Francouzka, byla spřízněna s předními panskými rody francouzskými.

Mladý hrabě Hanibal Schönburg z Nantheuil, tehdáž asi dvacet pět let věku svého čítající a povahy těkavé, která bažila jen po dobrodružstvích milostných a po bujném životě vojenském, znechutil si tehdejší klidné poměry domácí a po příkladu četných soudruhů šlechtických, z nichž si zvláště vojevůdci Rosswurm a Bassompierre ve válce proti Turkům v Uhrách získali pověst přímo evropskou, odhodlal se k tomu, následovati příkladu jejich a nabídnouti císaři Rudolfovi II. služeb svých, aby si dobýval v boji s nepřítelem křesťanstva vavřínů válečných a vedle toho i zlata, jehož se mu dle všeho rovněž jako jeho otci často nedostávalo. V létě roku 1603 odebral se tedy do Uher k maršálu Rosswurmovi, u něhož byl za důstojníka v pluku kyrysníků přijat, aniž by ale bylo o tomto účastenství jeho ve válečném tažení onoho roku co zvláštního zaznamenati. Když se pak Rosswurm a plukovník Bassompierre s jinými důstojníky v lednu 1604 odebrali do Prahy, aby zde ztrávili veselou dobu masopustní, následoval je sem také Schönburg, jenž si chtěl přímo u císaře vyžádati patent vyššího důstojníka, v čemž se mohl nadíti přispění velitele císařské tělesní stráže pana Jana Reicharda ze Schönburgu, jenž byl vzdáleným jeho příbuzným.

V hlavním městě českém byl od soudruhů vojenských uveden v kruhy šlechtické, a poněvadž byla matka jeho za ním do Prahy odeslala několik služebníků s koni a s kočárem, mohl zde vystupovati jako kavalír, zvláště když se mu za nedlouho dostalo patentu setníka ve vojště Rosswurmově. Domníval se nyní již býti na cestě ke slávě i k bohatství, která povznesla též někdejšího písaře lotrinského Rosswurma v zemích Habsburských k postavení tak vysokému. Nenadál se ovšem, že již na počátku této dráhy ke kýžené slávě bude zachvácen tragickým osudem, jímž byl však rozmařilý mladý kavalír sám vinen, a proto nemůže konec jeho vzbuditi té soustrasti, jaké se dostává podobným obětem pomstychtivosti druhých, neboť zneužil přátelství velmože českého, který mu pohostinný dům svůj v Praze otevřel, způsobem nešlechetným, stav se svůdcem krásné jeho choti, načež pak těžce uražený manžel v pochopitelném výbuchu vášně pomstu svoji krvavě na něm schladil.

Jak prostopášný a pohoršlivý život byl tehdáž ve vyšších stavech v Praze veden, o tom vypravuje Bassompierre ve svých pozdějších „Pamětech“ věci až neuvěřitelné, při čemž se výslovně zmiňuje o tom, že mladý Schönburg byl v masopustě roku 1604 účasten všech těchto dobrodružství a kavalírských výstředností. Žilo se za neustálých slavností a hostin, po nichž se pravidelně zasedlo k vysokým hrám „malé primě“ a „quinole“, tak že „nebylo večera, aby se nebylo při hře prohrálo dva až tři tisíce tolarů“. Když se toho času nejvyšší štolba císařský pan Proskovský z Proskova ženil, byl s Rosswurmem a s Bassompierrem pozván též Schönburg na veselku, která po čtyry dny trvala a při níž Rosswurm uspořádal maškarní průvod na koních po ulicích pražských, ač byly podobné výstupky císařským mandátem přísně zakázány. Proto byli kavalírští hejskové na náměstí staroměstském od žoldnéřů městských zadrženi a hrabě Schönburg se svým společníkem v průvodu, hrabětem Wolfem z Mansfeldu, na radnici veden. Rosswurm tasil s ostatními kord proti strážníkům, ale když královský rychtář s „právem“ svým v ruce vystoupil z radnice proti výtržníkům, upustil maršál od dalšího odporu a dal se rychtáři poznati, načež jatí kavalíři zase propuštěni jsou a poznovu se k veselce odebrali, jakoby se ničeho nebylo přihodilo.

Ve společnosti kumpánů těchto, jejichž počet byl rozmnožován kavalíry českými, seznámil se Schönburg též s panem Adamem Havlem Popelem z Lobkovic, který, ač ženat a otcem tří dítek, sdílel přece s cizozemskými prostopášníky rozmařilý život jejich, súčastňuje se zejména v oněch vysokých hrách o peníze. Prostředky měl k tomu veliké, neboť byl držitelem panství duchcovského a střekovského v severních Čechách a výstavného domu v Menším městě pražském, stojícího na rohu vlaského placu a ulice krokevní (ostruhové), v němž s chotí svou a s dítkami i hojnou čeledí bydlil. Jaké povahy šlechtic tento byl, vysvítá již z účastenství jeho ve výstřednostech tuto zmíněných, v nichž si tehdáž ostatně velká část mladších šlechticův českých libovala; krátce po onom přerušeném průvodu maškarním svadil se pan Lobkovic s panem Václavem Vchynským ze Vchynic a měl s ním druhého rána souboj, ve kterém byl do nohy raněn, kterážto nehoda jej upoutala po nějaký čas k lůžku.

Zde jej pak navštěvovali přátelé jeho, mezi nimi též hrabě Schönburg, jenž při té příležitosti seznal vnadnou choť Lobkovicovu, k níž ihned vášnivou láskou zahořel a maje příklad na Rosswurmovi a Bassompierrovi, již si dělali ze svádění paní a dívek českých přímo zásluhu, usiloval o to, aby sám také ukojil nezřízené chtíče svoje u choti přítelovy. Mladý kavalír francouzský získal si skutečně brzo přízeň paní Lobkovicové, která zapomenouc na manžela a na dítky svoje, prohřešila se proti věrnosti manželské, tajně se scházejíc se záletníkem, jenž i přes to líčil dále nejupřímnější přátelství k panu Lobkovicovi, který jej uváděl ke všem slavnostem dvorským a do jiných společností, nemaje ovšem tušení o tom, jak hanebně se „domácí přítel“ jeho k němu chová a cti jeho se dotýká.

Sbírání žoldnéřstva pro novou výpravu vojenskou do Uher, ke které se měla též setnina Schönburgova připojiti, postupovalo však jen velmi zvolna ku předu, neboť při známém tehdejším nedostatku peněz v pokladnách císařských nemohlo se na toto najímání nových sborů vojenských mnoho vynakládati, jak to vysvítá i z toho, že hrabě Schönburg obdržel na zverbování své setniny vojska od Rosswurma pouze tři sta tolarů. Nemohl ť i maršál sám dosíci tak snadno potřebných peněz na další výpravu válečnou a na zapravení dřívějších požadavků svých, tak že se teprva v měsíci červenci, maje od císaře pouze 2000 zlatých v kapse a papírovou poukázku na dalších 40000 zlatých, chystal na cestu do Uher, kam se byl jediné plukovník Bassompierre již dříve vydal.

Za takových okolností a pak i z té příčiny, že byl svojí láskou k paní Lobkovicové poután, otálel též hrabě

Schönburg s odjezdem svým z Prahy, navštěvuje často dům páně Lobkoviců, ještě častěji ale maje tajná dostavení̈čka s nevěrnou chotí svého přítele, která mu milostná psaníčka posýlala a přímo slepou vášni ke svůdnému kavalírovi francouzskému zanícena byla. Z pozdějších výpovědí svědků seznáváme, že mladý hrabě byl sličného vzezření, v chování svém velmi dvorný, a že se šatil tak nádherně, že to i ve vyšších kruzích českých obdiv vzbuzovalo; zejména se připomíná, že se oblek jeho skvěl vždycky zlatem a stříbrem, a jakožto zvláštní znak nádhery jeho se uvádí, že nosil na levé ruce zlatý náramek, posetý démanty a rubíny, jakž prý něco podobného nebylo v Praze ještě vídáno. Bytem byl z počátku u maršála Rosswurma, který požíval pohostinství v domě pana Václava Vchynského ze Vchynic ve vlaské ulici, později se ale ubytoval v jednom z hostinců naproti kostelu sv. Mikuláše, nepochybně aby byl blíže příbytku paní Lobkovicové, do jejíchž komnat mohl přes vlaský plac z domu svého viděti.

Konečně měl nový velitel setniny přece svá tři sta mužů najatého vojska pohromadě a v druhé polovici července byli žoldnéři tito odesláni do Chrudimi, kde se shromažďovaly též ostatní sbory Rosswurmovy, aby se pak vydaly s maršálem a s ostatními důstojníky na cestu do Uher. Dne 24. července měl se i hrabě Schönburg vypraviti z Prahy, pročež vyslal prvního svého komorníka Šebestiana z Brigartu a tři služebníky své již několik dní před tím a pak dne 23. července ráno též svého správce domu Jana Meziéra napřed do Chrudimi, kdež jej všickni měli očekávati, až by se za nimi vydal s druhým komorníkem Jindřichem Dijonem a se čtvrtým sluhou svým. Do města onoho se však sám více nedostal, neboť v pozdní večer dne 23. července — byl to den páteční — stihla jej v Praze v domě páně Lobkovicově katastrofa, která jest předmětem líčení našeho.

Bylť se pan Adam Havel z Lobkovic před nedávnem dověděl o tajném poměru zrádného přítele k choti své a přisahal mu proto pomstu, k jejímuž vykonání mu nevěrná manželka sama příležitost zavdala. Paní Lobkovicová poslala totiž u večer před odjezdem milana svého milostný lístek Schönburgovi, v němž jej k poslednímu dostaveníčku k sobě zvala a sice přímo do komnat svých v domě manželově, spouštějíc se ve vášni své i všech ohledů opatrnosti a slušnosti, poněvadž neměla tušení o tom, že choť její už ví o nevěrnosti její. Schönburg pak taktéž jsa zaslepen láskou svojí, vyhověl pozvání tomu, které mu mělo přivoditi konec tragický.

Ačkoliv té doby večerní, když lístek od paní Lobkovicové obdržel, již svlečen byl, přece se zase hned oblékl, aby dostál pozvání, které mu zajisté jen nejvyšší rozkoš lásky slibovalo. Bylť si dal téhož večera vařiti k večeři raky, ale nevyčkal jich více, nýbrž spěchal k dostaveníčku, zakázav služebníkům svým, jej následovati, neboť prý, jak jim pravil, jde se pouze na most projít. Služebníci však znajíce spády pána svého, věděli hned, kam jej tajemně dodaný onen lístek volal a komu tato pozdní návštěva platí.

Zahaliv se v dlouhý šedivý plášť a falešným plným vousem zakryv dolejší část obličeje, odebral se o deváté hodině večerní, kdy tedy již panovalo šero hluboké, k domu páně Lobkovicovu, kde mu dveřník na zaklepání jeho otevřel, tázaje se ho, čeho si přeje. Schönburg přehodil cíp pláště přes obličej, aby tím méně mohl býti poznán, a odvětil, že jde k panu Lobkovicovi. I dal mu tedy dveřník vejíti a opět za ním vrata zamknul, čeho si záletník v horlivosti své nevšiml, nýbrž spěchal po schodech vzhůru a přímo ke komnatám paní Lobkovicové, domnívaje se, že nebyl od nikoho ze služebnictva spatřen.

Avšak komorník páně Lobkoviců, jménem Hanuš, byl tu již v úkrytu na stráži a plíže se za zakuklencem viděl, že vklouzl do komnat paní velitele jeho; i čekal po nějakou dobu na zvědách a pak spěchal pánu svému oznámit, že cizí muž vešel do domu a sice do komnat paní Lobkovicové. Zrazený manžel věděl okamžitě, co tato pozdní návštěva u jeho choti znamená, ač udal ve svém spisu obhajovacím, jejž podal dne 4. srpna císaři v odpověď na vznesenou na něho obžalobu, kterak prý jen v domnění, „že by to mohl býti nějaký zlý člověk nebo žhář, jak se v těchto časích často stalo“, dal rozkaz, aby byla vrata domu zamčena a klíč od nich jemu přinesen, načež mělo služebnictvo veškery prostory domu prohledati. Tím povstal ovšem po domě hluk, který věstil galánovi paní Lobkovicové, že mu hrozí nebezpečí, a proto vyraziv z komnaty její, v níž bylo poslední jeho dostaveníčko tak neočekávaně přerušeno, hnal se úprkem po schodech dolů do průjezdu domu, aby opět nepoznán unikl. Avšak zde stálo již několik služebníků, opatřených zbraněmi rozličnými, a jeden z nich jej chytil za plášť, volaje: „Tu jest, tu jest!“ On ale jej mocně od sebe odstrčiv a tasa meč křičel na dveřníka: „Otevři, otevři!“ neboť vrata zamčena nalezl.

Tu však řítila se za ním připravená tlupa mužské čeledi páně Lobkovicovy a počala na vetřelce dorážeti halapartnami, meči a kyji. Schönburg vida se takto v pasti, uchýlil se do kouta u vrat a zde se mečem bránil, poraniv při tom dva z útočníků. Výjev tento dál se potmě, pojednou se ale objevil na schodech pan Lobkovic s rapírem v ruce, provázen jsa komorníkem a pacholíkem, kteří rozžaté pochodně nesli. Tím bylo zápasiště osvětleno a služebníci počali tím horlivěji do Schönburga tepati a bodati. Týž poznav pana Lobkovice, zvolal na něho po německu: „Pane Popeli, ušetř mi života! Není to způsob, jakým se nakládá s lidmi stavu mého!“

Lobkovic však kázal služebnictvu, jehož dle udání několika svědků bylo asi osmnáct osob, mocným hlasem: „Žádného milosrdenství s ním nemějte a jako psa ho bijte!“ Když pak někteří z čeledínův ustupovali před ranami Schönburgovými, zvolal Lobkovic poznovu: „Zabijte ho, sice vás já zabiji!“ Na ta slova vrhnul se Schönburg proti Lobkovicovi samému, a jak týž v řečeném spisu uvádí, proklál ranou bodnou kabátec jeho a pak ho i poranil na levé ruce, tak že se Lobkovic k zemi potácel. Spatřivše to služebníci, měli za to, že jest pán jejich smrtelně raněn, a proto tím zuřivěji doráželi na zákeřníka s rapíry a s jinou zbraní, tak že Schönburg v několika okamženích ze mnoha ran krvácel a vícekrát k zemi upadl, vždy se ale zase vzchopil a jako zběsilý mečem svým kolem sebe sekal a bodal. Tím lítěji dotírali na něho nyní služebníci a zatlačivše jej až ke vratům, tam jej poznovu k zemi skolili, při čemž Schönburg, z jehož četných ran krev jen chlípěla, třikrát po německu a pak po francouzsku volal: „Ježíši, pomoz mi!“ Tu přiskočil k němu na zemi ležícímu pan Lobkovic a vida, že

opět hlavy pozdvihuje a vzchopiti se snaží, bodl jej rapírem svým dvakrát neb třikrát do hrdla se slovy: „Ha, ty se ještě hýbeš a ještě nejsi mrtev! Tu máš, abys zhynul a zemřel!“

Slabým již hlasem úpěl na to Schönburg: „Pane Adame, dostal jsem od vás, čeho mám dost! Prosím vás, ušetřte mi života! Aspoň proto, abych se mohl vyzpovídati a odevzdati Bohu!“ Jakoby ale neměl dosti na zbrani v ruce své, kterou byl právě svůdci své choti zasadil rány smrtící, zvolal Lobkovic na služebníky své: „Přineste mi ručnici moji!“ chtěje ho ranou střelnou dokona sprovoditi se světa. Avšak toho již nebylo více potřebí, neboť Schönburg, zvolav po ranách, jež mu byl Lobkovic do krku zasadil: „Ježíši, buď milostiv duši mé!“ vypustil ducha a tak splatil svým životem, čím se byl tak těžce provinil na příteli svém.

V zápasu tomto, který trval přes čtvrt hodiny a byl provázen hlukem velikým, stržen jest Schönburgovi falešný vous s obličeje, tak že sluhové i Lobkovic dobře věděli, s kým jest jim jednati, jakož pak také Lobkovic sám děl ve svém spisu obhajovacím, kterak byl „nucen nejen se brániti, ale i čest svou hájiti“. Slova tato poslední jsou zjevným toho dokladem, že Lobkovic nestíhal útokem svým domnělého „zlého člověka neb žháře“, nýbrž svůdce své choti, jemuž byl smrt přísahal a na němž také tuto pomstu vykonal.

Mimo to ztratil Schönburg při zápasu klobouk, plášť i drahocenný svůj náramek, který nebyl více nalezen a marně se ho později zástupce rodiny jeho domáhal; podobně zmizely též ostatní jeho skvosty, které měl na hrdle, a prsteny s drahými kameny, čehož se nejspíše zmocnili služebníci páně Lobkovicovi za přispění své k tomu, aby pán jejich byl pomstěn, ač se o tom v aktách zmínky neděje; jen tolik se dí, že i meč Schönburgův zmizel a více nebyl objeven.

Jak se pak choť páně Lobkovicova, vlastní příčina krvavé tragedie této, v osudný onen večer chovala, o tom nenalézáme v pramenech svých taktéž jiné zprávy, než že v tu dobu, kdy již byla mrtvola zavražděného milana jejího odnesena z průjezdu do dvora, kde mohla býti z oken komnat paní Lobkovicové vidína, poslala hofmistrni svou dolů s prosbou, aby hraběti bylo popřáno, by se mohl vyzpovídati, načež téže bylo od služebníků řečeno, že hrabě Schönburg již ducha vypustil a kněze že tedy nemá více zapotřebí.

(Dokončení.)

Moje ze všech nejprvnější láska.

Švédsky napsala *J. Lea.*

Když mi učinila návštěvu ona blažená doba mé první lásky, bylo mi teprve osm let. Uznávám, že to bylo trochu záhy, ale protože jsem byla rozumné dítě, nebylo to tak tuze nepřirozené. V době, kdy se ve mně ponejprv probudil onen něžný cit, byla jsem dokonalá, malá opice; toto vědomí vnucovaly mi ustavičně moje macecha a všechny její známé, i arciže musily míti pravdu. Ta stará žena byla poněkud příkrá, a zanedbávala mne docela; a protože hledajíc živobytí byla nucena tráviti celé dny mimo dům, zůstalo mé vychování odkázáno docela na mou vlastní vůli. Jsouc nadána živou fantasií a bystrým vtipem, prospívala jsem znamenitě v zlomyslnosti a nestydatosti, a bavila jsem své družky ve škole neustále zázračnými a hrůzyplnými povídkami, které jsem si obyčejně vymýšlela sama pro svou vlastní zábavu za oněch smutných večerů, kdy bývala jsem sama. Můj šat byl prabídný, ale „co na tom,“ říkávala macecha, „beztoho jsi ošklivá jako noc“ a měla, jak si myslím, také v tom pravdu. Aspoň byli téhož mínění všichni uličníci, moji nejkrutější nepřátelé, s kterými jsem žila v ustavičné válce; neboť ačkoliv děvče, nebyla jsem zbabělou; u mne platilo: rána za ránu, slovo za slovo, a tak jsem přicházela často domů s podrápanou tváří a s tím svým hrubým černým vlasem rozcuchaným jako malý divoch, ačkoliv jsem sama o tom nevěděla, neboť macecha bývala málo kdy doma a takové zbytečné věci, jako jest zrcadlo, jsme neměli. „Divoká kočka“ bylo mým libozvučným názvem, a všechna malá děvčata střežila se mne jako moru. A divoká jsem byla, neohrožená a smělá. Jestliže se ta civilisovaná obec, ve které jsem žila, nestarala o mou zanedbanou bytost, já sama starala jsem se zrovna tak málo o ně. Nikdo ke mně nepromluvil vlídného slova a já také k nikomu. Kdybych byla své soudruhy ve škole nebavila svými pohádkami, nebývala bych pro žádného z nich byla na světě. Ale takto cítila jsem mlhavě, že jsem v tomto ohledu něco vyššího než oni, neboť, nebesa vědí, že snášenlivosť a pokora nebyly z mých ctností. Líbilo se mi viděti, jak se všechny ty děti tlačí k mé ošklivé osobě, lačnice po mých nemožných povídkách; to byl první výstřelek vrozené marnivosti. Pamatuji se na jeden studený, zimní večer, kdy jsem byla, jako obyčejně samotna — ale tentokráte nevymýšlela jsem si pohádky — i hořela jsem jenom touhou po něčem podivném, něčem obzvláště zázračném, co se mělo státi. Řeklo se mi, že nějaký cizí umělec s ohňostroji přijede do městečka a bude zůstávati u nás na půdě, a hlásalo se, že bude pouštěti slunce, hvězdy a rakety do povětří ku všeobecné zábavě žasnoucího obecenstva; a ten umělec měl přijeti dnes večer. Myslila jsem si, že tak divotvorný muž nemůže se objeviti jako jiný obyčejný smrtelník; jedno slunce napřed a několik hvězd za ním dalo se pevně očekávati aspoň co jakýs takýs průvod tohoto čaroděje. O jak jsem prahla po tom podívaní! Ne, zde potmě, v té zasmušilé mrazivé jizbě jsem zůstat nemohla, musila jsem ven, aspoň na dvůr, kde roztekla se malá stružka a umrzla v tu nejkrásnější klouzačku. Zde klouzala jsem se na ledu pro ukrácení chvíle, a rozcuchané černé vlasy lítaly mi kolem uší jako dvě havraní perutě, kdežto ruce a tváře zažehly mi do červena. Konečně ozvalo se drkotání kol tam venku po dlážděné ulici. Vyletěla jsem ze vrat a spatřila něco jako jarmarečnický vůz. Velké bedny, kufry a jiná zavazadla byly nakupeny jedno přes druhé a na vrcholu všeho seděly, tla-

čice se k sobě, tři lidské bytosti; ale byly tak podivně zaobaleny a zkřehlé zimou, že se podobaly spíše velikým uzlům starého šatstva nežli živoucím tvorům. Za nimi vrávorala jiná kára, plna nevylíčitelné spousty veteše a mezi ní seděl zrzavý malý hošík asi desitiletý, bledý a modrý zimou a tisknoucí se k selskému chlapci, který řídil vůz. To tedy byli ti zázračni umělci, na které jsem se tolik natěšila. Kde byla ta slunce a hvězdy? Snad na nich seděli, neboť tušila jsem nějak, že musí býti v těch bednách a kufrech, protože jich nelze vidět. Poznenáhla se celá společnost uhostila na půdě. a když jsem si je pak pokradmu prohledla štěrbinou, kde že byly všechny mé krásné illuse! A ten chlapec? Cože jsem mohla viděti v něm, než ještě zase o jednoho odpůrce více k těm všem, s kterými jsem už válčila.

Druhého dne byla neděle; můj interes o pyrotechnického umělce valně ochladl, i bavila jsem se jako obyčejně sklouzáním na ledu, skoro již ani nepomýšlejíc na celou tu ohnivou družinu, když tu pojednou ten zrzavý klučina stál vedle mne; čichala jsem nepřítele, potřásla svou huňatou hřívou a postavila se mu vzdorovitě, hotova uhodit, kdyby toho bylo potřebí; avšak měkký, skoro teskný výraz v očích chlapcových mne rázem odzbrojil.

„Smím se také sklouznout?“ tázal se zaraženě a s poněkud cizím přízvukem.

Odstoupila jsem a neměla jsem co říci, jsouc úplně přemožena měkkým jeho hlasem.

„Chyť se mne za ruku, holčicko“, řekl na povzbuzení, „a budeme se sklouzat spolu; teď hezky se rozběhnem, — tak, — ponejprv šlo to překrásně! — Jak pak ti říkají?“

„Ulla Lindova, — a tobě?“

„Bernard Magnini. Kolik je ti let, milá Ullo?“

„Osm; kolik je tobě?“

„Deset; můžeme si hodně spolu hráti, neboť tam ti lidé zůstanou zde celý týden a tedy se každého dne trochu uvidíme.“

„Ti lidé? — Což ten opálený muž není tvůj otec?“

„Není, ale neříkej to nikomu; máš ty otce?“

„To je zbytečné,“ řekla jsem. „Nemyslím, že jsem kdy jakého měla.“

„Ale matku jsi měla dojista?“ tázal se Bernard měkce.

„Ano, ale ne tu opravdovou,“ odpověděla jsem váhavě. „Mám toliko macechu.“

„Není k tobě dobrá? Bije tě?“

„N—ne! Jenom se se mnou tak často vadí a říkává mi, že jsem ošklivá kočka; všichni to říkají,“ pokračovala jsem, potřásajíc vzdorovitě černou svou hřívou. „Ale co mi po tom?“

Bernard podíval se na mne zkoumavě. „Já tě mám rád, neboť vypadáš jako kůň!“ řekl velmi vážně.

Nikdy nenčinila na mne poklona takový dojem, jako tato, — ta prvá, která mi kdy učiněna. Bylo mi tak divně kolem srdce, a ponejprv v mém mladém životě vyhrkly mi slzy radosti a pýchy do očí.

„Víš,“ začal opět Bernard, „také já nemám skutečné matky, ale vím, že ti tam si mne koupili, a pamatuji se ještě na svou matku. Byla tak vlídná a krásná, ale stále plakala. Byl jsem vychován na venkově a někdy přijela večer v krásném kočáru, jenom se na mne podívat, a tu mne líbala a hladila a dávala mi cukrovinky, a tu jsem byl oblečen jako malý princ. Ale jednou přijel velký, šedivý pán v tom kočáru, v kterém jezdívala moje matka; mluvil velmi zhurta na ty lidi, u kterých jsem byl, a na mne díval se tak hněvivě; potom vytáhl velkou zápisní knížku a na to si mne vzali tam ti lidé, které jsi viděla. Svou matku jsem potom už nikdy více nespatřil,“ a slzy zalily mu oči.

„Jsme docela samotni ve světě,“ řekla jsem s povzdechem.

„Myslíš-li jako já,“ řekl Bernard, „můžeme se míti tuze rádi, i až se stanu opět velkým pánem, — a já jsem jist, že to bude, jakmile mne jen má matka nalezne — můžeš býti mou ženou, Ullo, a já tě nebudu nikdy bít jako ten tam ženu svou. Já budu k tobě, jako moje matka byla ke mně. Chceš být mou ženou, milá Ullo?“

„Ano, chci, a potom budeme se projíždět městem, dvěma páry koní, a to se budou ti zdejší kluci a holky na nás dívat!“ zvolala jsem triumfujíc již v duchu nad svými nepřáteli.

„Můj ženich ihned se mnou souhlasil a já dívala se naň radostnýma a jásajícíma očima.

„Bernarde! Bernarde! Ty ničemné chlapisko, kde jsi? Všechna žebra ti polámu, nebudeš-li se držet doma!“

Tato něžná slova udeřila jako hrom do našich luzných snův a já doslechla jsem jenom ještě políček a bouchnutí dveří, jež zavřely se za vtažením do nich mého sladkého milence.

A tu stála jsem já, jeho vyvolená nevěsta, aniž bych byla dostala první hubičku na zástavu jeho věrnosti; ale takový je svět: něčeho příliš mnoho, jiného příliš málo. Klaďte lásce překážky a přeroste vám přes hlavu. Tak dělo se s námi; neuplynulo dne, kde bychom aspoň na chvilku nebyli se spatřili; nebylo noci, kde bychom po sobě nebyli toužili ve svých snech. Zvláště pamatuji se na středu onoho blaženého téhodne lásky. Byl to den mých narozenin a „matka“ dovolila mi pozvati si Bernarda k nám na večer i ustrojila nám na oslavu tak vzácného dne jitrnice s bramborovou kaší.

„Jen si ber, můj hochu,“ řekla macecha tak vlídně jak jen mohla, povzbuzujíc stydlavého chlapce.

„Děkuji vám, paní,“ odpověděl, „nejsem zvyklý na večer tak velkým hostinám.“

Slova ta vryla se mi hluboko do srdce; bylo patrno, že i jemu zdála se ta večeře něčím nadobyčejným. Později večer, když jsme se dali do upravování svého loutkového divadla, dali jsme si za dveřmi špižírny po hubičce; ale nemohu se pamatovati, že by to bylo chutnalo jinak, než kdybych byla políbila svou velkou loutku; hraní divadla bylo daleko větší zábavou, a když Bernard konečně odcházel, řekli jsme si obadva, že jsme se ještě jaktěživi tak krásně nepobavili.

Dva velké ohňostroje byly vypáleny v oněch památných dnech a to ve velké zahradě na konci městečka. K jednomu z nich bylo Bernardovi dovoleno, aby pozval mne s mou macechou. Nic, co jsem později kdy viděla, ať to bylo cokoliv, mne tak nenneslo; skákala jsem a dupala a zrovna křičela samou radostí. K druhému ohňostroji jsme nebyli pozváni, ale můj věrný milenec si tu pomohl.

„Přijdeš velmi opatrně ku vratům zahrady, já tam přivalím prázdný sud, vylezeme naň a uvidíš všechno, zrovna jako bys byla v zahradě.“

Umluveno, uděláno. Moje macecha byla jako obyčejně z domu, a dlouho před určenou hodinou byla jsem již u zahrady. Dívala jsem se tu s velikou úctou na Bernardovu pěstounku, vybírající vstupenky. Sud tu ovšem také byl a na něm stál Bernard mužně háje místo pro svou mladistvou nevěstu. Bylo již skoro tma a jeho matka jej nepozorovala. Ale, když začalo lítati vzhůru slunce po slunci a ohnivé vodopády sršely žhoucími jiskrami odrážejíce se od tmavých nebes, neznala má radost mezí i nemohla jsem zůstati po tichu. Mé nadšení zachvátilo také Bernarda a téměř nevědomky objali jsme se a dali se do skákání v divoké rozkoši, když — prask! — a dolů šlo dno od sudu s pekelným rachotem a my oba ocítili se v tmavých hlubinách sudové propasti.

To bylo vítanou mezihrou obklopujícímu nás zástupu, který se dal do jásotného vytí.

A žalostně skončil pak ten blažený večer. Já i můj milenec byli jsme nemilosrdně vymrskáni.

. . . Ale, kdy že věrná láska dosáhla svého cíle bez utrpení a slz, a proč by láska naše měla býti výminkou?

Konečně přišel den rozloučení; má zoufalost byla nevýslovná, a jestli jsem se kdy podobala koni, bylo to zajisté v onen den, neboť cítila jsem v sobě nelidský pud kopati a kousati jako ušlechtilý oř.

Hoře Bernardovo bylo klidnější, jako vůbec celá jeho povaha; ale jsem pevně přesvědčena, že bylo tak hluboké a upřímné, jako mé vlastní, každým způsobem tak cítěné, jako se dalo jen očekávati od dítěte.

„Neplač, drahá Ullo,“ šeptal mi, ačkoliv jemu samému přetékaly oči slzami. „Brzo budu mužem a můžeš ve mne důvěřovat, že tě nezapomenu; a já se k tobě vrátím, jak jen'om naleznu svou matku.“

Odkradla jsem se z města na silnici za celní závoru a tam ukryla jsem se na mezi, čekajíc, až se objeví vozy. Pak jsem vyletěla na cestu; dlouhé, dlouhé to bylo loučení, než ty vozy zajely a než ztratila jsem z očí svého Bernarda, mávajícího šátkem své poslední „s Bohem“. Když konečně všechno zmizelo, vrhla jsem se zoufale na mez podle silnice a mého pláče nebylo konce. Rvala jsem trávu kolem sebe a fialky, a myslila jsem, že za mnou zapadá celý svět. —

* * *

Za mnoha let potom navštívila jsem Kodaň. Bylo mi dvacet let, a já byla šťastná a veselá a všechno kolem mne bylo tak jiné, než dříve: konečně měla jsem příbuzných a přátel. Navštívili jsme také velký cirkus, jenž právě meškal v dánském hlavním městě. Celý svět se tam hrnul. Lvem dne byl mladý umělec — „Magnini“ četla jsem na ceduli. Nemohu zapříti, že mi i tenkrát po dvanácti letech srdce prudčeji zatlouklo. Všechny ty vzpomínky z opuštěného dětství hrnuly se mi do duše

Cirkus zaplaven byl světlem. Dva nebo tři kousky odbyty. Seděla jsem zamyšleně s programem v ruce. Měloť nyní projíti „Grande pas de deux écosse“, jež měli provozovati Signor Bernard Magnini a Signora Estella Magnini. Hudba zazněla, opony se rozevřely a do cirku vjel na krásných koních mladý, sličný párek, jehož první objevení se uvítáno bouří potlesku. — Ano, byl to on, můj soudruh z mládí se svou mladou ženou, krásnou jak rusalka. Své matky tedy ještě nenašel, ale nalezl ženu a s ní snad všechny ty své kouzelné hrady a zámky. Byli zasypáni květinami Mezi nimi byly také dvě růže, jenž jsem měla v ruce. Tak rozloučila jsem se se svou ze všech nejprvnější láskou.

Přel. *J. V. S.*

FEUILLETON.

— Nákladem Fr. Tempského v Praze vydal professor na universitě Černovické, dr. J. Loserth, knihu „*Hus und Wiclif*“, kteráž vyšla nyní také v anglickém překladu prací Rev. M. J. Evanse. Dr. Loserth snaží se knihou svou dokázati, že na učení Jana Husi nebylo pranic původního, že si český reformator vlastně všechno „vydlužil“ od Wiklifa, a že tedy celé husitské hnutí bylo vlastně původu anglického. V českém „Athenaeum“ (číslo březnové 1884) odkazuje prof. Kalousek dra. Losertha do náležitých mezí, a to důvody tak věcnými, že u nás možno považovati tuto knihu za odbytu. Pozoruhodno a zároveň potěšitelno jest, že také anglické „Athenaeum“ (číslo ze dne 17. května 1884) pojednávajíc o anglickém překladu spisu Loserthova, přichází k témuž úsudku co dr. Kalousek, jinými slovy, že hledí na českého reformatora a hnutí husitské se stanoviska pravdy a nikoliv skly německého předsudku, jenž, bohužel, příliš často pokládá za účel své vědy snižování všeho, co kdy v českém národě vyskytlo se ryzího, opravdového a velkého. Anglický kritik praví ironicky, že se skoro zdá, jakoby se Loserthovi nejvíce jednalo o to, aby učinil z Husa sprostého plagiaristu. „Ale,“ pokračuje, „pomyšlení takové je chybné a nesrovnává se docela s povahou Husovou. Hus sám nikdy nezapíral, co má z Wiklifa, a není-li jméno anglického reformatora ve výtazích Husových udáváno, stalo se tak pouze proto, že to nebývalo v středověku zvykem. Dr. Loserth poukázal pouze k tomu, co Hus z Wiklifa vzal — ale bývalo by slušno spíše, nebo aspoň rovnou měrou vytknouti také to, co Hus z Wiklifa — *nevzal*, co vynechal, co změnil, co dodal. Dále mělo se udati, v čem a jak se opíral Hus o své předchůdce české, a konečně, jak on sám hleděl na Písmo svaté. Loserth ignoruje vliv Matěje z Janova a jiných — a náleží k tomu hodně mnoho odvahy, tvrditi něco o české historii, co naprosto odporuje jednomu z nejsvědomitějších badatelů prof. Tomkovi. Dr. Loserth myslí, že si neměla církev dávati s Husem tak mnoho práce, poněvadž spisy Husovy byly vlastně již odbyty odsouzením učení Wiklifova. Zdá se, že dr. Loserth tu svou církev dobře nezná, ona vpravdě udeřila tam, kde se jí to zdálo býti důležité a kde viděla, že vzniká největší nebezpečí.“ „Konečně,“ praví „Athenaeum“ — dr. Loserth nezná zajisté české spisy Husovy, a v těch leží největší jeho váha. Ten, kdo vidí v reformaci vzácný vývoj náboženského života národů evropských, měl by zajisté také uznati, že jest velký rozdíl mezi napsáním knihy a roznícením celého národa, když toho potřebí k boji proti Římu a k obětování života za své přesvědčení. Wiklif zajisté neměl vlivu na český lid; — byl to Hus a jeho předchůdci, kteří na svůj lid působili: — a lidu, jak Loserth sám uznává, byl Wiklif neznám. A to zůstane navždy největší slávou českého národa, že byl tím prvním v přirozeném vývoji evropské vzdělanosti, který — jakožto celý národ — zvedl se proti Římu, — a takové národní hnutí nedá se vysvětlit působením učených latinských traktatů.“

Po celé Americe známý nakladatelský závod G. P. Putnama vydal pod názvem: „Autoři a nakladatelé“ knihu, v kteréž obsažena jsou pro obě dotčené strany aspoň přečtení hodná pokynutí. Na stesky, také v Americe se vyskytující, že nelze pro tu neb onu knihu nalézti nakladatele, odpovídá

se: Nakladatel je zrovna tak obchodník jako bankéř, kupec a jiní. Bankéř nemůže skupovati cenné papíry, o kterých tuší, že nebude po nich poptávka. Nakladatel nepřevezme vydání knihy, pro kterou myslí, že v obecenstvu nebude interessu. Mohou to býti spisy obsahu drahocenného, avšak, není-li pro ně v čtenářstvu půdy, jest neoprávněn stesk autorův, že ji nakladatel nevydá, jinými slovy, autor nemůže žádati na nakladateli, aby z bůhdarma obětoval své peníze. „Začátečníkům“ v literatuře radí Mr. Putnam velmi naléhavě, aby nevyhledávali osobní rozmluvy s nakladatelem, dokud rukopis není přijat. Uspoří tím rozpaky sobě i nakladateli, jemuž každá taková návštěva je nepříjemná. Zvláště pak ať chrání se mladý autor upozorňovati na přednosti svého díla a příznivé úsudky svých přátel. Co se týče časopisů, praví americký nakladatel, že jest jednotlivému přispěvateli těžko soudit o příčinách, pro které jeho práce byla zamítnuta. Často zamítá se ne proto, že by nebyla dobrá, ale proto, že nehodí se do programu listu. K vykládání důvodův, proč ten neb onen rukopis přijat nebyl, že nemůže se pouštět žádná redakce, neboť její povinností vůči čtenářstvu jest opatřovati list dobrou látkou a ne mařiti čas dopisováním o tom, co se jí nehodí. O kritice podotýká Mr. Putnam, že jest nezbytna, neboť knihy, o kterých se nepíše, nejdou na odbyt. Kritik „zdrcujících“ se pan Putnam nebojí: zjednaly prý mnohé z jeho knih většího odbytu, než plané chvalořeči. Kritika vůbec považuje americký nakladatel za „zvíře velice nevrlé“ — ale „že lépe je když vrčí, než mlčí-li úplně“.

— **Ještě „Anatomové“.** Spisovatel jednoaktové hry „Anatomové“ zasýlá nám obšírnou obranu oproti kritice dra. P. Durdíka uveřejněné na těchto místech. Rádi bychom uveřejnili ji v doslovném znění, avšak „Anatomové“ zaujali nám již tolik místa, že se musíme obmezeti na pouhé, prosté uvedení výtek, které pan Kukla našemu kritikovi činí. Autor „Anatomů“ praví, že se data oné kritiky po většině neshodují s pravdou, a chce dokázati, že se mu úmyslně nebo nevědomky křivdilo klamnými tvrzeními. Při svou vede pak takto: „Je pouhou sofistikou, že by se v „Anatomech“ ruskému národu v očích naší veřejnosti děla křivda. V „Anatomech“ nejsou líčeny ani mravy, ani vnitřní život Rusův, — ruský rámec dal jsem jim jen proto, abych učinil možným provedení své myšlénky v dramatický pokus, který na našem poli úplně by se byl minul svého účelu.“ Rusové že prý nemohli býti tím kusem pohoršeni — leda snad ruští klerikálové. Gogol, Dostojevský a Ostrovský že líčí svůj lid ještě hůře. Ve jménech že autor nechybil a nemůže za to, že stála jména chybně na divadelní ceduli. Jména Iljuška že užito již před ním v „Žertvě na Balkaně“ a v „Apajuně“. Autor nechce, aby se síni, kde se děj odbývá, říkalo „salon“; byla to prostá světnice, kde se nemusilo šetřit všelikých ceremonií. Udávati dobu děje slušelo by spisovateli dramatu historického. Ivan pije vodku jen z ošklivosti nad anatomickými praeparaty, které se nosí do domu. Obleky že byly objednány přímo z Ruska a proto že nejsou nesprávny. Že se Taratajev křižuje při rouhavých slovech Věřiných, zdá se autorovi zcela vhodné, atd. atd. — Jak praveno, schází nám místa k uvedení všeho, čím pan autor dovozuje, že jeho kus nejenom není špatný, ale je přímo znamenitý. Pan kritik naléza se mimo Prahu, my bereme jeho věc úplně za svou, an byl psal dle našeho přesvědčení. My pak jsme kus nejen viděli, ale také četli. Především musí se pan Kukla naprosto shostit myšlénky, že psáno tak obšírně o „Anatomech“ k vůli „Anatomům.“ To bylo by zrovna tak pošetilé jako psáti o návěští Mr. Jonathana Browna, kterým ohlašuje očišťovací své pilulky na jednom z pětitisíciletých obrovských stromů v hrabství Calaveras v Californii. Ne o té cedulce píše cestovatel, ale proto, že ho uráží viděti ji na tak velebném místě. „Anatomové“ jsou kousek naskrze prostřední a dnes o nich už nikdo neví kromě autora a nás — ale proto jsme o nich psali, že dávány na divadle Národním a že bychom si přáli, aby správa divadla ve své zajisté veliké ochotě nedávala se napříště jakýmikoliv ohledy strhnouti ku „vychovávání“ talentů. Na Národní divadlo patří věci hotové, plného, ušlechtilého zrna. Divadelní správa měla té vzácné ochoty přijmouti páně Kuklův kus, a pan autor této ochoty zneužívá, domnívaje se, že skutečně již jest dramatikem. Nám jednalo se o to, abychom mladým talentům dali výstrahu, že bez studií a bez opravdovosti nelze se pouštět do literatury a zvláště na jeviště. Kritikou Durdíkovou dokázáno, že nemá pan K. o ruském životě ani pojmu. On si volil ruský život jen za „rámec“. Divoši na Sandwichských ostrovech mají také všelijaké myšlénky, které nemohou provésti v domácím rámci. Jsou tím oprávněni pro své kanibalství bráti si rámce z Čech? — Pan autor „nelíčí“ Rusy; - snad žádá, aby ty jeho figurky zrovna jako ten lev v „Snu noci svatojanské“ nám ponížené řekly: prosím, já nejsem lev, ale truhlář Švihlík — prosím já nejsem Věra Voroncova, — ale daremnice z některého pokoutního pražského hostince? — To je sofistika, před kterou pana autora upřímně varujeme. My za takové pokusy děkujeme i ve svém životě, tím více pak děkujeme za vykládání jich v rámci, do kterého nepatří. „Jména „Iljuška“ pro ženskou osobu užito prý již dříve v Čechách. Ano, ale pověsili-li nám v „Žertvě na Balkaně“ a v „Apajuně“ již dva „Eliášky“ v sukních na krk, není pan autor „Anatomův“ oprávněn věšeti na nás ještě třetího. Že by byl pan autor užíval ruských jmen v kuse samém správně, — není pravda. Byla chybna na divadelní ceduli i v kuse. Opravil-li je ve svém nyní vytištěném díle, je zásluhou pana kritika a to již je dobře. Salon bohaté vdovy není prý salonem. Bývalo by dobře napsat na divadelní ceduli, že to je kuchyně nebo jizba portýrova, pak snad by se tam ty jeho figury mohly dostat — — snad! Obleky byly objednány z Ruska — chceme tomu věřit, ale že by proto správnými býti musily, nejde nám na rozum. Bude-li dnes pan Kukla psát do Moskvy, aby mu poslali oblek izvozčika, pošlou mu jej, bude dobře ruský, ale pověsí-li jej zde pan Kukla na bohatého kupce v salonu, bude to hrůza a beztaktnost. Gogol, Dostojevský atd. líčí svůj lid hůře než pan Kukla. Ale na co má právo Gogol, nemá ještě právo pan Kukla, - na co má právo Rus o ruském životě, na to nemá právo Čech o ruském životě, na to nemá právo nikdo z nás. Kromě toho vede satira Gogolova, vycházející z bolesti se svírajícího srdce, k cílům mravním, velkým, o kterých patrně nemá pan Kukla ani pojmu. Ale konec tomu. Pan autor sám dobře ví, že tak, jak on „Anatomy“ napsal, byli k provozování neschopni. Co je v nich *scenicky* dobrého, je dílo ruky jiné - a již proto by měl být pan Kukla velmi skromným a dát si radit, kdy děje se to tak věcným způsobem, jak učinil to dr. Durdík. „Anatomy“ může pak pan Kukla považovat za věc pohřbenou; ať snaží se napsati něco dobrého a — my budeme pak zase těmi prvními, kteří jej uvítají co dramatický talent. Dnes pan Kukla talent dramatický a vůbec jakýkoliv jiný ještě neosvědčil.

J. V. S.

Listárna redakce.

„J. K.“ „Před bojem“ uveřejníme, napíšete-li předposlední sloku jasněji. — „Tónina“: V první je pěkná nálada. Snad uveřejníme. — „Z. R.“: To je u Vás krok nazpět v myšlénce a zvláště v přirozenosti výrazu. — Neuveřejníme práce zaslané pod těmito chifframi: „G. J.“ (Bal. moře.) — „J. M. J.“ — „O. B. 57.“ — „A. H.“ (M. B.) — „J. F.“

Číslem tímto končí druhé čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra“ i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Na „LUMÍRA“ předplácí se:

V Praze:		S pošt. zásylkou:	
Na celý rok	zl. 6·60	Na celý rok	zl. 7·—
„ půl roku	„ 3·30	„ půl roku	„ 3·50
„ čtvrt „	„ 1·65	„ čtvrt „	„ 1·75

Jednotlivé měsíční sešity stojí v Praze 55 kr. poštou 60 kr.

Administrace „Lumíra“
v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy **„Votoček & Rassl“**.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zasylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.
Listy přijímame jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. července 1884. ČÍSLO 19.

Ušlapán.

Historická povídka

od

Václ. Beneše Třebízského.

I

Asi půldruhé hodiny od Slaného v pravo od císařské silnice na severozápad vesnička, tichá, smutná, že tu člověk mimoděk volem srdce teskliv. Ani nebývá zde veseleji, ani když se blízounký mlýn od vojin složení rozklapne, ani když v jeho sadech ozvou se veselým pěním či chechtotem s kompány, z jejichž popěvkami si kdo výrostek přizvukuje.

Chaty v dědince ještě do nedávna zcela po staru, došky na střechách, stěble mechovým, stěny tu a tam jen kropenice, vůbec pročervenalou barvou, sedlky se rozpraskané frámce s opěrády, živnosti na západním válu pomníčky též dozajista morových, a nejspíš gemanda bez ... z jihovýchodu ... nyní ponenáhlu větší statek, ... jak stará, nevím, opravdu nevím. Nevěděl by toho snad ani Bartoloměj Paprocký z Glogol a Paprocké vůle. A ten měl přece stavných lepší českých i hradů a zámků dobrou povědomost. Tenkráte všude ještě horem neporušený, a jestli nespustly, nebo balott majitelovou, rukou nepřátelskou nikoliv? Za těch časů ani nevěděli v Čechách, jak nepřítel vypadá.

(Pokračování na stránce následující.)

Kolem dědinky plno zahrad, že ji skorem ani neviděti. Kmeny prastaré. zvláště podél silnice a druhů nejmožnějších. Štěpy: mišeňáci, panenské, renety, kožeňáči, výlimky, malvazinky. Hruše: markytky, drobničky, muškatelky, osiperny, honzíkovky. Mezi zahradami hluboké rokle se zakrnělým trávníkem, po stráních všude samá červenka a meze uprostřed polí jakoby rezovatěly...

Několika proužky luk vine se kalvodský potok s „jalovou“ struhou. Vrby kolem vody polostrouchnivělé, jedna ke druhé nakloněny a je-li kde jakési zeleni, všude ztemnělá, jakoby na ní spočívalo kolik vrstev prachu. A červenají se i oba potoky, jakoby se v nich vařených raků jen hemžilo. Voda v nich zlá... zlá! Umí lidem bořiti chaty, bráti majeteček, oloupiti je i o kravičku s kozičkou, odnésti jim ústřadeček obilí... a nešetřívá ani životů, v nichž duše nesmrtelné. Když se rozhučí, rozvíří a rozpění, říkají, že padají někde za Kalvodem na Podlesi s nebe oblaka.

Není-liž pravda: tichá, smutná vesnička, že tu člověku mimoděk kolem srdce teskllivo? — Jmenuje se *Kutrovice*. Do nedávna prý v ní každá chata patřívala k jinému panství. A když se odtud rozešli lidé na robotu či lásku (všecko jedno), ku všem stranám světa zaměřili.

Před lety se pyšníval na vratech, jimiž se vjíždí do dvora u zemanů, nádherný erb: tři vlčí zuby bílé v poli červeném, helma s dvěma křídloma proti sobě roztaženýma, z nichž jedno bílé a druhé červené, a nad přilbou koruna podobná královské... Věru, starý erb dobré cti a bezeskvrnného jména! V Čechách jej znali již za prvních časů lucemburských.

Bartoloměj Paprocký z Glogol a Paprocké vůle na vlastní své oči viděl list, kterak Vilém, Baltazar a Jan, všickni Tetouři z Tetova a krále Jana hejtmané okolo léta 1316 prokazovali starožitnost rodu svého od pěti set let, i to. s jak mnohými vzácnými rody v říši. Čechách, Moravě i jinde spřízněni byli a kterak páni Vchynští a z Tetova ukázali Jana Tetoura prapraděda, jenž měl manželku paní Annu z Dubé a Lipého, s nížto zanechal syna Viléma Tetoura z Tetova, jenž byl praděd jejich a jmenovali otce Václava Tetoura z Tetova a paní mateř paní Alžbětu ze Šumburka...

Ostatně prokazovali páni erbu tři vlčích zubů starožitnost rodu svého častokráte, naposled za císaře Rudolfa II. léta 1596

Na Kutrovicích byli dle tituláře z roku 1556 již toho času sedením...

Kutrovické zboží statečck neveliký; ale kdo v bázni boží živ a i jinak pozemskou pouť zařizuje dle knih přísloví, moudrosti a kazatel, i zde dobře se mu vésti může...

Ražičtí ze Vchynic a Tetova světských marností příliš dbalí nebyli a proto měli v dubové truhlici trojím zámkem uzavřené, důkladnými obruči železnými stažené a ještě plechem dobrým pobité hezkou sumičku zlatých rýnských a poctivých českých kop, jednu po šedesáti grošících počítaje... Těžko věděti, jaké mohou přijíti časy! Vždycky dobře opatřiti se v čas, aby zlé chvíle jako zloděj člověka nepřipraveného nepřekvapily. Byly bohatší rody, měly nepoměrně rozsáhlejší zboží a žasly, že nezbylo po jejich erbech památky... Statečck pana Jakuba ze Vchynic a Tetova proti oněm, jako zdejší „jalová“ strouha proti Vltavě, ano proti samému moři...

Od rytířů Ražických se mohli alchemisté nejsnadněji přiučiti, jak se dělá zlato či stříbro i z praobyčejné červenky beze všeho elixíru a i bez jiskry učenosti.

Ražičtí ze Vchynic a Tetova měli mocné a bohaté příbuzné; jeden byl Karlštejnským purkrabím, druhý českého království komorníkem a třetí už za mlada hlava z míry diplomatická... Ale netoužili po cti korouhevnické; na počestném erbu rytířském jim dosti bylo. A také se ku příbuzným ani tuze nehlásili, Kutrovičtí zvláště ne ..

Členové této větve Tetourů brávali častého podílu na jízdách proti Turkovi do Uher a znak tří vlčích zubů proslavili až v Sedmihradech, jak v historii o uherské vojně zevrubně pro časy budoucí poznamenáno.

Za tehdejších dob nebylo jiného pole, na němž by se kdo mohl vyznamenati lépe, nad roviny, jimiž valí Dunaj mohutné proudy své, a bylo málo, velmi málo českých tvrzí a hradův, z nichž by nebyli synové či otcové vyjížděli do boje s půlměsícem. jehož příšerným svitem habsburskému orlu černému rok od roku síly ubývalo... A nebýti českých vojsk, nevím, — nevím. Oko se v těch časech všude s nimi setkává a k uším odevšad zalétá známý hlahol s ještě známější písní... A hlava se bezděky kloní ke hrudi, čelem se těžká duma rozestírá a pod lebku se plíži myšlénka, tak skoro podobná úšklebku přecházejícímu rty nejzapřisáhlejšího nepřítele: „A kde byli synové těchto či oni sami, když je volala do zbraně rodná země?... Na uherských pláních činili divy udatnosti, na maďarských rovinách rozprašovali nesčetné davy turecké jako vítr mraky, a když přišel den, aby hájili svou vlastní domovinu... kde jsou?... Kde jsou?... Slyšíš-li potřetí: Kde jsou?“ .. Tahle otázka sáhá ku srdci rukou ledovou a zní do uší hýkáním ptáka, jímž chodec za noční tmy, jak jen může, urychluje krok... Všickni se bili za cizí prospěch, jenž se jim později stal můrou, o níž lidé říkají, že si sedá, když člověk usne nejbezestarostněji, na jeho prsa a začne mu ssáti teplou krev. dokud v něm jediné krůpěje...

Uherské jízdy přestaly tak koncem prvního a začátkem druhého desítiletí v sedmnáctém věku...

Po českých tvrzích měli z nich mnohou, vzácnou památku. O levé či pravé ruce, jež tomu neb onomu rytíři scházela, o hlubokých rýhách na čele a tvářích, nezahladitelných stopách oceli damascenské, o noze kulhavé či oku vyraženém nemluvím. Dotyčné památky záležely povejvíce z drahocenného hedbáví, ze skvostných koberců, ze vzácných kožešin, z přeumělých luků, na nichž se lesklo drahých kamenů jako jablek na nejplodnějším štěpu, ze šavlic v pochvách zlatých neb stříbrných s nejpodivnějšími klikyháky, ze trepek posázených třpytnými perlicemi; z pasů, jejichž cenu těžko určiti, ze sedel, na nichž zlata, až oči pláčou, z uzdoví, jehož řemením až zrak přechází, ze třmenů, z nichž by mohlo býti dukátů, že by jimi lehce pokryl dubový stůl, z koňských ocasů se zlatými bambulemi, z bubnů, na jichž okrajích jevily se báječné hlavy...

Na Kutrovické tvrzi měli na příklad čabraku z nejtěžšího damašku, všecku jako brčál zelenou, hedbávnou látkou prošity nejuměleji půlměsíc na půlměsíci, a do každého vetkáno po třech perlách, že se v nich člověk mohl shlížeti jako v zrcadle, prohnutý meč, na němž vyryto z koranu kolik sur a jehož pochva červenala se samými rubíny. přeťatou žerď, na jejíž hořením konci leskl

se veliký půlměsíc z ryzího zlata a mnohé jiné pamětnosti... Když bývaly hezké dny, pan Jakub Ražický ze Vchynic poručil vynésti těžkou truhlici na dvůr, tři zámky, jimiž byla uzavřena, opatrně odemkl a čabraku s koberci nechal provětrati... Ke dvoru se sbíhaly děti z celé vesnice a dívaly se na rytíře jako na čaroděje, jenž si v úkrytu rozkládá své poklady... Někdy přišli i dospělejší a oči mohli na této nádheře nechati... Byl-li pan Jakub dobré míry, ledacos i prohodil; na příklad jak vzali pašovi Sulejmanu celý harem...

Po panu Jakubovi ukazoval a provětrával čabraku pan Vilím... Jen že tento méně mluvíval... Byl sice také se svým strýcem panem Karlem Tetourem z Tetova, rytířem a kommendatorem v Rechnpachu u Goldperku v Uhrách, kde si získal zlaté ostruhy, ale oněch let příliš nevzpomínal... Turecké památky také přicházívaly v Kutrovicích na čerstvý vzduch řidčeji a řidčeji, až z toho mezi lidem mrzutost bývala... Za pěkných jarních dnů se děti marně těšívaly, že uvidí zlatý půlměsíc a zelenou, drahocennou čabraku...

Pan Vilím toho za posledních let opomíjel naprosto...

V Kutrovicích bylo o jeden slavnostní den méně... A netěšilo zdejší usedlíky, ani když byla ve dvoře stříž ovcí aneb když přebírali med...

Byla toho však ještě jiná příčina. Objevilť se ten čas nad krčmou Adama Rorejsa erb dvou bílých leken se spojenými kořeny a lupeny k sobě nakloněnými v poli červeném, jakýž možno viděti nade branou vedoucí do Smečenského zámku.

Kutrovický krčmář Adam Rorejs stal se takto poddaným jeho milosti pana Jaroslava Bořity z Martinic a na Smečně. Mnoho se tím arciť nezměnilo. Příslušelť do nedávna v poddanství pana Bedřicha, purkrabího z Donína, páně Bořitova švagra vlastního; jediné že purkraběcí znak sňat a vyvěšen místo něho Martinický...

Kutrovický krčmář Adam Rorejs však erbem dvou bílých leken ku podivu zpánovatěl... Zdejší hospoda živořila jen tak dle jména... Do šenkovny zavítal cizinec málokdy, naliti si dal také zřídka kdo, pivo tu mívali jen když byly „máje“, pouť či posvícení aneb masopust... Bylo by jim zteplilo a zvětralo...

Panu Bořitovi šlo hlavně o to, aby se i v tomhle koutě mohl usaditi pevnou nohou, byť prozatím třeba jen v krčmě Adama Rorejsa...

Zemanské statky s rytířskými tvrzemi, jež ve zdejším kraji přiléhaly jedny ke druhým nejtěsněji, byly mu ode dávna trnem v oku a v žaludku oblázkem... Nutno učiniti do nich klín třeba živností šenkýřskou...

Krčmář Adam Rorejs by mohl záměry jeho předobře fedrovati. Ku krtčí práci jakoby zrovna stvořen byl... Vypravovali o něm, že prý žid pokřtěnec a nebožtíka Jana Bořity bratr že mu stojí kmotrovstvím. Do Kutrovic se přistěhoval ten rok, když umřel pan Jakub Ražický ze Vchynic a Tetova... Pan Vilím také od toho času pověstnou čabraku tureckou provětrával řidčeji a řidčeji... Lidé říkali, že prý ku radě Adama Rorejsa... Od některého času se pan Vilím s krčmářem scházívali téměř každodenně, vždycky jakoby náhodou a mimo všecko nadání, tu na lukách, tu zase v zahradě, tu opět u strouhy, tu zase na silnici... A nikdy se nemohli téměř ani rozejíti. Krčmář Adam Rorejs se ještě vždycky zdaleka, jak mohl nejuctivěji, ukláněl.

Pan Vilím se také stával k němu důvěrnější dnem...

Kutrovický krčmář zdejšího pána už i ve tvrzi navštěvoval...

„Rač mi uvěřiti!... Jen tak... opravdu jen tak!... Jeho milost by si toho vážila, že nemohu ani pověděti... Jeho milost z duše dobrý pán... Přísným býti musí... Kam pak dnes dojde člověk beze přísnosti?... Kam pak bys došel, pane, s dobrotou ty?... Kdybys ve žních přimhouřil oči, kdybys nedohledl občas sám, slámu, učiněnou slámu by ti do stodoly vozili... A někdy bys ani slámy neměl... jářku... natoť pšeničky, ječmínku, žitečka... Milý, drahý pane... Za našich časů až příliš velká nevázanost... Musí se tomu postaviti hráz.. Jen kdyby mohla sáhati až k oblakům!“

Pan Vilím přikyvoval mlčky hlavou...

Ale Rorejsova mravokárného sermonu sotva poslouchal...

Pod lebkou mu vězel návrh, jejž byl krčmář již dnes podruhé nadhodil...

Aby prý dal syna Radslava na smečenský dvůr za panoše... Pan Bořita prý ho ke svým synům přijme s otevřenou náručí. Říci ovšem nechce; ale čeká, že pan Vilím přijde sám... Jak o něm blahosklonně mluvívá: i po jeho zdraví dotazuje se... Kdyby nebyl tolik zanesen pracemi, už by se nejednou do Kutrovic podíval... A kdo ví, zdali tu pana Vilíma nepřekvapí... Přízeň tak velmožného pána nevisí na hřebíku každý den.

Pan Vilím pořád ještě přemýšlel...

Adam Rorejs již před chvilenkou umlkl...

Za několik okamžiků pozdvihl zdejší pán hlavu a utkvěl na krčmáři pronikavým pohledem.

Adam Rorejs však do rozpaků nepřišel.

„Ještě jednou, pane: leží-li ti budoucnost panicova na srdci... kdož by o tom mohl pochybovati... přemýšlej, nebyl-li by krok, k němuž jsem se ti osmělil raditi, ku štěstí nejen tvému panu synu, ale všem tvým potomkům... Za svou radu nežádám ani grešličky...“

„Poslechni, krčmáři Adame...“

„Poroučej, pane...“

„Jak že se tak se Smečenským znáš?... Jak že vůči tobě tak přátelský?“

„Inu... inu... milý pane!... Na tenhle můj oděv nekoukej, že jsem krčmářem, nediv se... Smečenské pány znal už můj děd, snad i praděd...“

„Nerozumím ti... věru nerozumím.“

„Tobě to, pane, mohu říci...“

Adam Rorejs se kolem ostražitě rozhledl.

„Moji předkové, můj milý pane, byli někdy boháči — velicí boháči... Ale jen podtaji. Takto chodívali v šatech ošumělých, jakoby své jmění na haléře počítali... Můžeš se dovtípiti, proč...“

Adam Rorejs zamžoural potměšile očima a přisedl k panu Vilímovi blíže.

„Ničeho před tebou nebudu tajiti... Svěřím se ti se vším, odpusť pane, — jako rodnému bratru, jako vlastnímu otci, ani své ženě tak nemohu... Moji předkové nebyli křesťané...“

Pan Vilím Vchynský sebou pojednou zatrhl a odsedl poněkud dále...

„Neboj se mne... pane... neboj. Já dobrý křesťan, lepší a věrnější, než mnohý, jehož otcové byli křesťany od pradávna... Abych však přišel zase ku své řeči...

Jak ti povědomo, zastávali Smečenští páni v zemi české ode mnohých let rozmanité úřady a rozličná důstojenství, musili choditi často ke králi a když prý k panovníkovi častá cesta, musí býti často i nový šat... Za jedno takové roucho se stříbrným a zlatým lemem, brokátem, drahými kameny a perlami jeden dvorec by nestačil... hodný, slušný dvorec... Smečenští páni potřebovali peněz a moji předkové jim je půjčovali... Potom se také stal můj otec křesťanem... Dlíval velmi zhusta na smečenském zámku a víra pánů z Martinic se mu zalíbila, že se pro ni rozhodl... Lidé povídají, že nebožtíka pana Jana Bořity urozený bratr mi stojí kmotrovstvím, a nelhou..."

Adam Rorejs přisedl ku zdejšímu rytíři opět blíže...

Pan Vilém Ražický ze Vchynic a Tetova již neodsedal...

Kutrovický krčmář mžoural očima ještě potměšileji. Pověděl panu Vilémovi ovšem jen co sám chtěl. Pravé příčiny, proč se otec jeho s celou rodinou rozhodl pro víru pánů z Martinic, přechytře zamlčel. Chtěl-li by pravdu pověděti, byl by musil říci, že jednak proto, aby spíše přišel ku starým dluhům a jednak aby se přízně velmocného pána trvale ujistil...

„Tak přišlo, milý můj pane, že se známe... že se mohu honositi náklonností samého pana Bořity a že mám k němu volný přístup, kdy se mi jen zalíbí! — Nu, pane Vilíme?... Panic by nemohl učiniti prospěšnějšího kroku a ty bys nemohl položiti pevnějšího základu ku jeho přištímu štěstí!"

Pan Ražický si přejel pravicí několikráte čelo a rozpaky jeho jevily se každým rysem ve tváři, ne staré sice, ale již hezky prorýhované.

„Nejedna nesnáz staví se mi do cesty... jak pravím: nejedna!"

Pan Ražický si ještě přejížděl čelo pravicí.

„Snad bych ti ji pomohl odstraniti..."

Adam Rorejs jen zašeptal...

„Jen se mi, pane, svěř... tak upřímně... ctím tě, vážím si tě... Což bych ti byl vše o svém rodě pověděl tak beze všeho?"

„Zboží mé sice dobré, mnohý by byl rád..."

„Tvé zboží, pane, lepší než všecky dvory Pětipeských..."

Adam Rorejs lhal sice v hrdlo, ale pan Vilím se přece jen usmíval... S Neprobilickými sousedy nežili právě v nejpřátelštější shodě; už také v Čechách ode dávna bývalo, že dva lidé, již si byli nejbližší a jimž štědrý Pánbůh všeho nadělil, dívali se na sebe skrze prsty a jeden o druhém od poštěvačných jazyků z duše rádi nedobré řeči slýchali, ať již pravdivé či vylhané...

„Arciť necítá tolik výměry... Ale za to ono bohatství pod střechou, v pevných truhlicích, v důkladných dubových přihrádkách..."

Pan Vilím se usmíval ještě spokojeněji... Člověk prý bývá málokdy ješitnosti prost.

„Toť právě jedna z nesnází..."

„Ani bych nevěděl... Tvá slova nyní nepochopitelnější než byla z počátku má řeč... Nemusíš se přede mnou ani dost málo ostýchati..."

„Při smečenském pánu bude mému synu třeba tolarů ročně slušná řada... mnohem více než na Pražských školách... Od několika let úroda jen tak tak... Zdědil jsem sice po nebožtíku panu otci..."

„Dejž mu, Panebože, věčnou radost a lehké odpočinutí!"

Adam Rorejs naklonil hlavu níže ke hrudi a sepjal ruce, jakoby se chtěl modliti...

„Mimo čistý statek značný peníz... Ale jak jsem řekl: ta neúroda. — Jednou spálí všecko mrazy, podruhé zničí všecko kroupy, potřetí přijdou sucha, že zmizí voda i ze studnic, počtvrté den za dnem déšť, popáté udeří do naplněné stodoly blesk, pošesté se dají do obilí filousi, po sedmé semeno nevzejde... Kdyby nebylo těch zahrad, člověk by si mnohdy věru ani nevěděl co počíti... A takhle se tolary nejsnadněji rozkutálívají..."

„Nepohněval-li bych tě, pomohl bych ti, pane, rád... Nějakou tu částku vždy po ruce mám... Nabízím ti ji z úcty... z opravdové úcty..."

Adam Rorejs naklonil hlavu ještě níže ke hrudi.

Pan Vilím si zase tak mnul čelo pravicí, ale neodpovídal...

„Styděti se, pane, nepotřebuješ!... Když se nestyděli Smečenští páni... slyšíš... Smečenští páni, kteří byli a jsou na Karlštejně purkrabími... pane Vilíme... *pan Bořita, jenž pravá ruka několika arciknížat?*"

Adamu Rorejsovi pojevila se na vybledlých rtech bílá pěna a dostříkla až na tvář zdejšího rytíře. Krčmář vyrazil ze sebe poslední větu příšerným přízvukem a svaly v obličeji jeho se křečovitě zaškubly.

„Ty se nepotřebuješ, pane, styděti... jak jeden Bůh nad námi... věru nepotřebuješ... Smečenští páni mé předky prosívali... Ještě se dobře pamatuji, kterak můj dědek krčil ramenoma... Musil k němu dojíti jiný pán... Měl na krku a na prsou zlatý řetěz jako u selských vozů klanečník... Teprve potom si můj dědek dal říci... Teprve když se mu ten pán s těžkým, zlatým řetězem zaručil... teprve... A já se ti nabízím sám... nežádám žádné záruky... na slovo, pane... na dobré, poctivé, staročeské slovo... na rytířskou, bezeskvrnnou čest..."

Adam Rorejs se rozhovořil, jako když spustí zdejší mlýn na obě složení. Také si k tomu vstal a dovolil si sáhnouti po rytířově pravici.

„Nu pane!... Kolik potřebuješ?... Budou tu okamžitě... Kdybych měl sám bez jediného groše zůstati."

Pan Vilím Vchynský dosud neodpovídal... Měl ovšem krčmář pravdu. Když se nestyděli dlužiti Smečenští páni, proč by se ostýchal on?... Dlužil by se však ve svém životě poprvé a k tomu ještě tak na nejisto... k vůli ctižádosti...

„Jářku, pane..."

Adam Rorejs položil nyní zdejšímu pánu kostnaté ruce na obě ramena a zadíval se mu v obličej nejostřejším pohledem...

„Dříve si musím všecko rozložiti... rozpočítati... mnoho-li... jak daleko se mohu pustiti."

„Sto tolarů..."

„Tolik mám sám..."

„Jaká tedy nesnáz... Sto tolarů, pane, už celé bohatství... Více bych ti věru nemohl půjčiti ani já... Sto tolarů!"

Adam Rorejs spráskl obě ruce nade hlavou...

„Jsi příliš úzkostliv. Pryč s tím, pane! ... Sto tolarů!“

Kutrovický krčmář vyhrkl nyní v nejhlučnější smích.

„S tolikem peněz bys se mohl pustiti konec světa... od krajin, nad nimiž slunce vychází, až do zemí, nad nimiž zapadá ... Tak arciť nebudeš mé pomoci potřebovati ...“

„Myslil jsem jen, zdali bych vystačil i pro příští čas, ne pouze jediný rok ...“

„Nemysli dále, pane ... Vše se poddá ... Uvidíš a přesvědčíš se!“

Když dnes Kutrovický krčmář ze tvrze odcházel, mnul si nejspokojeněji ruce a jazyk se mu mezi rty mlel neustále, jakoby si byl před okamžikem na nejpříjemnější lahůdce pochutnával. Nepodařily se mu sice záměry jeho prvním rázem; ale pana Viléma drží již pevně za prst a nebude dlouho trvati, když mu sevře celou ruku, aby se mu již nemohl vymknouti.

Pan Bořita může býti také spokojen. Nevyvolil si ku svým plánům v těchhle vesničkách neschopného. Dostane arciť od něho slušnou mzdu; ale klín, jejž vrazí mezi zdejší zemanstvo skorem nepozorovaně, stojí již za něco a vyplatí se jednou bohatě ...

Pan Vilím Ražický ze Vchynic a Tetova neměl však nikde ani chvilku stání a pokldu. Ani se nemohl dočkati, až se jeho syn ocitne na Smečenském zámku jakožto soudruh mladých pánů Martiniců. Blahopřejným jeho sousedům žluč z toho pukne a závistí všickni sezelenají. Bude však ještě jiná nesnáz a sice ohledně víry ... Páni Ražičtí ze Vchynic a Tetova seděním na Kutrovicích od nepaměti věrní stoupenci nepokažené strany podobojí; ale uměli se snášeti s každým. Od víry Smečenských pánů se mnoho nelišili a leckdy je bývalo viděti v kostelích podjednou ... Ale i tato překážka dá se snadnince vyrovnati ... Pan Vilím byl všecek jakoby vyměněn, vlídnější, řečnější a za pěkného odpoledne vytáhl po dlouhém čase opět tureckou čabraku, aby provětrala a nedali se do ní moli ... I seběhlo se dětí ze vsi celé hejno a rytíř jich tentokráte neodháněl. Mohly se na znamenitost zdejší tvrze podívati z blizounka, rozeznaly zcela dobře na půlměsíci jednotlivé klikyháky — turecké písmo a na zeleném, drahocenném damašku perly, v nichž se shlížely jako v nejčistším zrcadle ... Pan Vilím k nim i žertovné slovo prohodil a sám se svému vtipu pousmál. Z povzdáli špulil ústa labužnicky i krčmář Adam Rorejs, jakoby chtěl říci: „Však se tahle znamenitost přece dostane jednou do mých rukou ... Nedraha ani za sto tolarů!“

(Pokračování.)

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování.)

VIII.

Když jsme se s přítelem Benickým vraceli z parku do svých pokojů, zaslechli jsme prudké hrčení kočáru. Bylo nám divno v tu pozdní dobu v našem tichém zákoutí. Přítel myslil, že se snad Marvan vrátil z města. Nesouhlasil jsem, poněvadž bylo víře nepodobno, aby tu cestu dosti dalekou jedním dnem pořídil. Než zvědavost naše mimo nadání ukojena. Vstoupivše totiž z parku na nádvoří před zámkem, zahledli jsme ve stínu obloukovité aleje kaštanové ponocného zámeckého. Byv otázán, přijel-li mladý pán před chvilkou, jak kočár bylo slyšeti, jal se ochotně a hovorně vykládati, že nikoliv, že by tu ještě ani nemohl býti, a že to byl pan ženich.

„Jaký ženich?“

„Inu, ze dvora, slečinky Růženky. Přijel pozdě odpoledne a před chvílí odjel. Svatba už bude — Dnes to prý ujednali zrovna na den a všecko, kdy a jak. Mám to od šafáře — Však si odtamtud nesl hodnou láhev vína —“

„Tak, tak — slečinka se bude vdávat —“

„I ona by toho, myslím, raději nechala. Však prý proto bylo u správců dost hříchů. Slečna se již něco naplakala —“

„Ale vždyť je prý ženich bohat a také ne velkého věku —“

„Toť se ví, ale kdo pak ví. — Inu, srdce si nedá poroučet a rozum ho také vždycky nepřemluví —“

Dali jsme po doutníku ponocnému, jenž by byl rád rozprávku ještě dále vedl, a šli jsme do zámku.

„To je v tvém románu obrat dost obyčejný,“ pravil přítel usmívaje se, když jsme stoupali po tlustém koberci po schodech rozestřeném.

„Je pravda, ale pro tu roztomilou Růženku dost smutný. Co ten správce, ten její otec? Znáš-li ho? Je zadlužen, nebo co —“

„Zadlužen? Sotva. — Ženich však má veliký dvůr, je jeho majitelem a to se stanoviska podřízeného správce, jenž má, trvám, několik dětí —“

„Ano — ale ubohá Růženka —“

S tím jsme se rozešli.

Příštího dne, před polednem, potkal jsem v parku svého strýce. Šel rychleji nežli obyčejně a na tváři jeho jsem také poznal, že je nějak vzrušen, že se mu něco přihodilo. A ráno při snídani byl ještě tak vesel.

„Co se stalo, strýčku?“ volám.

„Ach, hochu — zle! — Ty mně nepomůžeš —“

„Přece —“

„Můj plán! Má slavnost! — Všecko nejspíše zmařeno!“

„Jak? Snad jemnostpán onemocněl —“

„Ó ne, je jako muík. — Ale přední úloha, Růženka správcova!“

Teď jsem se já zarazil. Vzpomněl jsem na včerejšek i na to, co nám ponocný pověděl.

„Snad se jí něco stalo?“

„Kdo pak ví. — Je pryč. Zmizela, utekla a nemohou ji nalézti. So, so —“ Tentokráte zněla ta slůvka jaksi hořce a pojednou zoufale dodal:

„Nun aber, za několik dnů je slavnost tu — zkoušky jsou nemožny — a co pak ještě zkoušky — ale kde vezmu takovou hezkou figurku. — Nešťastné děvče umíněné!“

„A není žádné stopy?“

„Starý se chystá — a snad už jel — do města. Myslí dle všeho, že prchla tam. Mají tam starou tetu. — Jen co to děvče myslilo!“

„Strýčku, já bych řekl, že je na U . . . sku. U dědečka —“

„So, so — správcová to také minila — ale stopa vedla ku městu —“

„Ale, když se chtěl jemnostpán podívati na ten osamělý pavillon, a vy také —“

„Že bychom se tam mohli podívat — hm — so, so — dobrá. Jemnostpán by si dal říci — pravda — nun aber, co s tím děvčetem, kdyby tam i bylo? Mohu-li já mu poručit? A jaká pak také hra, když je všecka nešťastná —“

„Snad by bylo možná ji potěšit —“

„Ji?! Není možná — leda by tě měla ráda a měls nad to veliký, nezadlužený dvůr, abys se také líbil tatíkovi —“

„To ne, strýčku, ale kdyby měla někoho jiného ráda, a velice, velmi, a ten jiný měl *několik* nezadlužených dvorů —“

„Co mluvíš?!“

„To jest — ten někdo jich nemá — ale snad, nebo jistě bude je míti, — pak byste, strýčku, mohl uspořádati nejen tuto slavnost o narozeninách jemnostpánových, ale jinou, třeba hlučnější, ku svatbě, — ale ne — tu by vám opět scházela ta roztomilá figurka — Růženka —“

„Ty něco víš? A kdo je ten někdo?“

Vyžádav si na strýci slib mlčelivosti, jal jsem se vypravovati o svém pozorování, a vykládati domnění na něm se zakládající. — Strýc pozorně naslouchal, provázeje řeč svou častým „so, so“, jež mi bylo znamením jeho souhlasu i podivení. Když jsem dokončil, upřel na mne své oči a vážně pravil:

„Vidíš, hochu, tu snad běží o víc, nežli o mou slavnost. Hm — so, so — co teď — nun aber půjdu k jemnostpánovi —“ rozhodl se pojednou.

„Snad byste mu nechtěl ty domněnky nezaručené —“

„Neboj se — Vyložím mu, že by bylo dnes velice příhodno podívati se na U . . . sko —“

To mne potěšilo.

Skutečně, ještě dopoledne vypravili jsme se na cestu, ve dvou kočářích. V prvém seděli pan Vít a strýc. Očekával jsem na jisto, že „jemnostpán“ přítele Benického pozve k sobě do vozu. Proto jsem byl poněkud překvapen, když stoje u kočáru pravil s úsměvem:

„Dnes pojedeme dle věku. Staří ku starým a mladí k mladým.“

A tak zůstal se strýcem v jednom, já s přítelem ve druhém voze. Z toho jsem pozoroval, že strýc asi více mluvil nežli o výletu a pavillonu U . . . ském. V domnění tom utvrzovalo mne i to, že jsme jeli sami, že „jemnostpán“ roztrhl milé své kvarteto, nevzav s sebou ani faráře ani učitele Havránka.

Cesta byla velmi příjemná, ba příjemnější nežli onehdy, když jsem tudy kráčel po svých silnicí notně zaprášenou. Těšil jsem se na lesní, zapomenutý pavillon, na „paní markýzku“, t. j. na nešťastnou hraběnku K... skou, jejíž podobizna stala se mně teď po vypravování faráře zvláště zajímavou. Pomyšlení však na „růžové zjevení“, na správcovu Růženku mne tentokráte tak netěšilo. Nevím proč, ale nějak jsem se lekal toho setkání. Ovšem, věděl jsem, proč tam je, s jakou tam přišla, ta nešťastná dívka. Byla-li tam vůbec. Bezděky jsem také za jízdy vstal se sedadla, vpřed na nekrytý kočár páně Vítův hledě okem upřeným. Chtěl jsem z pohybů starých pánů aspoň uhodnouti, hovoří-li o té vážné a důležité záležitosti. Seděli však, pokud jsem byl s to, abych pozoroval, zcela klidně; pak se také ohlíželi a rukama sem tam ukazovali. Pozorovali zajisté krajinu, a pak také nebesa, na jejichž modrojasné klenbě ukazoval se, od západu vyvstávaje, černý mráček.

Cesta nám ubíhala velmi rychle. Mráčnu jsme ujeli. Za stín jeho měli jsme pak stín staré obory, pod jejíž šumnou, zelenou klenbou hrčely naše kočáry, až se zastavily před osamělou myslivnou. Lesní, syn hluchého pana vrchního, vyšel ven. Byl nemálo překvapen, an povozy zahledl, žasl však, když vystoupil z kočáru strýc a za ním „jemnostpán“, u něhož sloužil myslivcův svat, otec Růženčin. Já i tentokráte, když jsme do světnice vstoupili, zvědavě a dychtivě jsem se rozhlížel jako při první návštěvě své po „růžovém zjevení“ — ale jako tenkráte tak i nyní nadarmo. Také strýc, jak jsem sobě všiml, nějak se kolem ohlížel — rovněž tak nadarmo jako já. Růženka nepřišla. Patrně tu nebyla. Hned ptáti jsme se nechtěli, ani strýc, ani já.

Rozumí se, že lesní s největší ochotou dal svolení, abychom si prohledli lesní pavillon, a nabídl se zároveň za průvodčího. Dříve však, nežli jsme se na cestu vydali, musili jsme zasednouti k jeho stolu, na němž paní myslivcová za tu chvilku schystala nám na občerstvenou všecko nejlepší ze svých zásob. Posedění to protáhlo se také hovorem s panem vrchním starým, jenž byl k pánu zetě svého ovšem velice ochotným v hovoru a výkladech, „überhaupt“ o tom pavillonu a jeho amourschaftech divných. Viděl jsem, že je strýc jako na trní. Byl by zajisté rád se něčeho o té své „roztomilé“ figurce“ dověděl.

„Sami nezačnou, je-li Růženka tu, již k vůli jemnostpánovi,“ pomyslil jsem si a uživ vhodného okamžiku, vyšel jsem ven. Před myslivnou byl volný rozhled po nebi; shledal jsem, že mráček od západu stal se mrakem, jenž obrovskou perutí svou zatahoval všecku oblohu. Bylo se nadíti bouře i deště. Pozorování to bylo velmi nepříjemno. Vážiti takový kus cesty a navrátiti se s nepořízenou! — Tak jsem se těšil na pavillon! — Aj, rozběhni se tam — staří páni tam za této situace jistě nepůjdou ze strachu před deštěm, — a pak té podívané s balkonu na lesy pod mračny nad nimi se ženoucími! A ještě jedna, vyznám se, myšlénka mě napadla. Jak pak, kdyby tam Růženka před vámi prchajíc — —

Zdálo se mi to ihned pravdě nepodobným, ale již jsem byl na cestě, společnosti se ani neohlásiv. Cestu jsem si dobře pamatoval. Spěchal jsem do vrchu starou lipovou alejí. Zlatý svit sluneční ovšem se nechvěl na mohutných kmenech starých stromů a modrozelené šero jejich jako bylo tenkráte za jasného dne změnilo se ve

tmavé temno. Než i nyní před bouří bylo tu příjemno. Všude ticho: ve vážném klidu očekávali lesní velikáni chvíli rozruchu a hněvu nebes.

Za chvíli stanul jsem na vrchu, na planince v lese a stezkou skoro zarostlou došel jsem záhy k pavillonu. Osamělý, tichý — a smutný, jak se mi teď zdálo. Mračna se hnala nad jeho střechou. Stál tu opuštěn, sám sobě ponechán. Rozhledl jsem se — nikde člověka. — Chvatně jsem vyšel zevnějšími schody na balkon, kdež především jsem pohledl ke dveřím. Byly přivřeny, tak jak jsem je nechal odtud odcházeje. Zajisté od té doby tu nikdo nestanul. Nahledl jsem do vnitř. V salonku nebylo nikoho. Pak teprve obrátiv se ku zábradlí hleděl jsem na krajinu. Pohled ten se mi líbil velice. Širé lesy pode mnou jakoby zčernaly. Mraky u divných, fantastických podobách hnaly se nad jejich hřbetem, jako nad černým jezerem — Tu tam se z lesů kouřilo: bílá jejich pára vysoko stoupajíc jakoby se spojovala s šedou oblohou, s níž tam na západu — hle ty tmavé pruhy — řine se hojný déšť. Za pavillonem, z hlubin lesů ozýval se temný šum — —

Pak vstoupil jsem do pustého salonu. Přítmí se v něm uhostilo. Dojemně jím a z temna svého hleděla na mne tvář slečné „paní markýzky", nešťastné hraběnky K . . . . ské. Usmívá se — to úsměv z dob jejího štěstí. Usedl jsem na starou bílou židli. Otevřenými dveřmi viděl jsem ven na mračné, pohnuté nebe. Vítr počal se hlasitěji ozývati a již rozkolébal koruny starých javorů a lip, jejichž nejedna haluze zmítajíc se uhodila v zaślé okno. Jak tu pusto, jak ticho a jak tu bývalo! Vzpomněl jsem si na nevěrnou, krásnou Francouzku, na souboj hraběte K . . . ského s polským šlechticem. Ano, tam na pavillonu se skončil. — A tady asi ta nešťastná mladá hraběnka ráda sedala, majíc zalíbení v tom osamělém místě i v nestrojené přírodě —

Vítr vrazil do salonu otevřenými dveřmi a v tom také zaharašil suchý věnec pod obrazem „paní markýzky".

Byv takto upomenut vstal jsem, a sešed s balkonu, zamířil jsem zase k lipové aleji, abych se ještě před deštěm dostal do myslivny ku společnosti. Toho jsem však nedosáhl. Vítr už projížděl korunami stromů, jimi zmítaje a je rozháněje, až hlasno šuměly. Všecken les hučel, těžké krůpěje padaly a teď, nežli jsem se dostal ku stromořadí, spustil se déšť. Nežli bych byl ku myslivně doběhl, byl bych na nit promokl. Proto se dlouho nerozmýšleje zvolil jsem bližší a také bezpečné přístřeší. Chvátal jsem zpět k pavillonu. Již se mi kmitl mezi stromy, již jsem byl u něho. — Tu bezděky, rázem jsem stanul pod rozložitým stromem, upíraje užaslý zrak před se.

Ano, nemýlím se — U přístavku nižšího, u samého pavillonu stojí kůň, bělouš, pěkně osedlaný, ke stromu přivázaný. Prve ještě ani stopy — a teď zatím, co jsem došel a se zas navrátil, někdo přijel. Kdo? Kůň ušlechtilý stál s hlavou pochýlenou. — Kde jezdec? Jistě nahoře v salonu. Skokem přeběhl jsem volnou prostoru a stanul jsem u koně. Shlednuv mne zařehtal; jezdec se však neukázal. Jistě je uvnitř. Šel jsem kolem pavillonu, abych nezmokl a ku předním schodům se dostal. Již jsem chtěl na první vykročiti — tu div že jsem nevykřikl překvapením. Nahoře na balkoně stál pod přístřeším Marvan s Růženkou! Byli v hovor tak zabráni, že mne ani neslyšeli ani nezpozorovali. Dvě židle, jež páně Vítův synovec ze salonu vynesl, stály za nimi. Tak byli zajati hovorem, že zapomněli si na ně sednouti.

Ucouvl jsem zase zpět. Co činiti? Jíti nahoru a vyrušiti je ve chvíli zajisté vážné — to ne. — Zůstati tu? Aj, abych tak naslouchal jejich řeči, třeba že bezděky. — Nemožná! Jíti zpět a na nit zmoknouti? Do toho se mi také nechtělo. Vrátil jsem se tedy zpět ku běloušì, jenž byl v zadu pavillonu, kdež jsem byl jakž takž před deštěm chráněn, a kdež jsem nic neslyšel, a nemohl ani, leda jen šumot lijáku v korunách harašícího a hukot lesa.

Pěkná situace! Stojím tu jako věrný panoš, an rytíř zatím na balkonu se slečnou. — Tak asi to bývalo, když přijížděl hrabě K . . . ský ku slečné Francouzce a pak také ten šlechtic důstojník, jenž ji unesl. Ale jak Marvan sem se dostal? Přijel jízdecky; doma, t. j. na zámku Ch . . . ckém jsem ho nikdy neviděl na koni. Bylo to tedy něco neobyčejného, co ho k té jízdě a zajisté velice rychlé, ano prudké, přimělo. Toť asi, přijev z města, zaslechl co se u správců stalo. Snad se domýšlel jako já, kam že se Růženka poděla, a maje naši vycházku záminkou, bez prodlení sem se rozjel. Tak jsem mohl kombinovati ovšem jenom já, maje za základ své domnění, že má rád správcovu dceru, nebo že vůbec mu na jejím osudu záleží.

Ale jak že tu je s Růženkou? Snad je něco umluveno? Nemožná. Zajisté však Marvan přeptav se pod lesem, hned sem ku pavillonu zamířil, domnívaje se, že nás tu snad zastane, a že jeda sem, potkal cestou Růženku, nebo ji snad dohonil. I toť možná. Přemýšlel jsem, uvažoval — zatím prudký liják polevil, a nežli jsem se nadál, přestával a slunce prodravši se mračny, zazářilo, an opodál padal ještě déšť, nyní zářící, jako zlatý.

Tam na balkonu stojí ti zamilovaní, plni štěstí a zanícení hledíce na lesní krajinu, deštěm orosenou. — Jim v tu chvíli snad také slunce životního blaha z mraků se probralo a v záři jeho zapomněli na všechno na světě. Soudil jsem tak dle toho, že chvíle strávená tu ve společnosti pěkného bělouše zdála se mi náramně dlouhou. Marvanovi a Růžence je zajisté jen okamžikem. Co činiti? Odejít nepozorovaně? Dole pak v myslivně musím říci, že jsem tu byl přes celý déšť, a to také musí i Marvan dle pravdy udati, až dolů sejde. Jak potom se to shodne? A co by si Marvan mohl o mně pomysliti?

Opustil jsem tedy bělouše a bral jsem se do předu ke schodům a to, pokud možná bylo, hlučně. Šetrnost ta byla zbytečná, nebo stanuv u dolního schodu, zahledl jsem Marvana s Růženou dolů sestupující. Vedl ji, libě zardělou, zářící a jako proměněnou za ruku, sám všecek vzrušen. Jindy by se snad byl zachmuřil, ale v tu chvíli vítal mne s úsměvem, vesele. V oku jeho zářilo štěstí a to mně vysvětlovalo vše. Hleděl jsem na ně s balkonu sestupující, v plné zlaté záři sluneční, šťastné, blažené. Měl jsem sám radost, a přál jsem to štěstí zvláště Růžence, jíž mně tak líto bylo, když jsem ji viděl tenkráte na lávce mezi topoly a pak u chrámku mezi truchlovrbami hořce plačící.

Marvan se dole na okamžik zastavil. Vysvětlil jsem mu stručně, jak sem přicházím, a již jsem zase chtěl nahoru, do pavillonu.

„Tentokráte tam žádného věnce nenajdete!" pravil Marvan s úsměvem, a pověděl Růžence, koho se tenkráte

tak lekla, když pod ten obraz zavěsila věnec z pomněnek a růží.

„Neštěstí mladé hraběnky K . . . ské, o jejímž osudu jsem doma slyšela, vždycky mne hluboce jímalo, zvláště tu, na tom místě, kdež bývala tak šťastnou —" pravila mně jaksi na vysvětlenou.

„Zdá se, že to je opravdu šťastné místo —" odvětil jí Marvan, upíraje svůj zrak na tvář mladé dívky, jež porozuměvši mu, se zarděla.

„Počkáme na vás —" po té dodal, — „půjdeme, libo-li, společně do myslivny."

„Milerád — ale to raději nebudu zdržovati. Nahoru nemusím. Půjdeme třeba hned," odvětil jsem a dodal: „Nemám žádného štěstí. Spanilé růžové zjevení bych tam na balkoně beztoho neměl jako onehdy, a kdyby — prchlo by opět jistě přede mnou."

Vydali jsme se na cestu. Kráčeli jsme lesem, pak dolů lipovou alejí. Za námi šel jako psík ušlechtilý bělouš.

(Pokračování.)

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

HLAVA IV.

Jak nová touha vzešla v Brandanu.

*

Loď plula dlouho mořem pustým teď,
a žádný ostrov, ba ni skalisko
se neukázalo, a pražilo
jak výheň slunce; také mnohou bouř
na divých vodách v strachu přestáli.

Den svítil konečně, kde opět zem
se objevila v dáli, vítali
ji jako dobrotivé matky tvář.

Skal strmé hradby dlouho bránily
jim přistati, až třetí posléz den
loď vjela v záliv tichý, vroubený
kol kolem hájem starých jasanů.

Mech byl tam měkký, stříbro studánky
se lilo v zeleň jeho bující,
šer háje plníc libým bubláním.

Pít chtělo se jim, rychle k pramenu
se řítili jak stádo jelenů,
jež dlouho hledá vodu v lesinách.

Však Brandan radil: „V zemi neznámé
jsme, bratři; kdož to ví, co studánka
za vlastnost tají? Ještě čekejte,
až zvíme, kde to jsme." Než domluvil,
hle, stařec, oděn v roucho řeholní,
pod stromy ukázal se, zdaleka
je vítal svatým kříže znamením.

Tu pravil Brandan: „Bratři, pijte jen,
zde bezpečně!" A sám ret ovlažil.

Za chvilku stál ten stařec před nimi.
Tvář jeho velkou úctu jevila,
všem klonil se, a před opatem klek'.
Té velké pocty Brandan se až lek',
tisk starce k srdci, líbal jeho líc
a potom ptal se: „Otče, rci, kde jsme!"

Ten ale mlčel, jal ho za ruku
a vedl jej, a kyvl ostatním,
by s nimi šli; a všickni mlčeli.
Šum jasanů byl zvukem jediným,
jenž vzduchem chvěl se rána snivého.

Háj dumavý když posléz rozevřel
svou šerou hloub, na louce octli se,
a opatství jak štíhlých sloupů les
před nimi strmělo, a kovová
se otevřela vrata s rachotem
a při hlaholu zvonů mohutných,
z nich vyšel průvod mnichů s opatem,
jak holub sivým v čele; v rukou měl
z těch mnichů každý harfu, zpívali
ku slávě boží zpěvy posvátné,
a zasáhali v struny mistrně.

Rouch svatých krása byla úchvatná;
lesk stříbra, perel, jemných kamenů
byl s barev žárem v plném souladě,
a kříže z amethystů, z topasů,
skříň s ostatky ze zlata vzácného,
že Arabie nemá podobné,
a oblaka z vlajících praporů
na žerdích z ebenu a sloniny,
by byly oslnily bleskem zrak,
dým kadidla však siným závojem
třpyt zastřel přílišný a mírnil jej.

Tak vyšel průvod Brandanovi vstříc.

Teď líbali se mniši navzájem
a všickni do opatství brali se.
Dřív vešli do kostela, nový div,
chrám zdál se být z bílého mramoru,
sloup nesl sloup do výše ohromné,
kde zlatý strop jak z ohně svítil báň,
jíž v tlupách vznášeli se andělé,
a tisíc sviček z vosku vonného
kol hořelo v kostele bělostném,
jak by tam květy rostly ohnivé,
v tom divuplném háji z mramoru.

Po modlitbě do velké síně šli,
jež otvírala krásné sloupení
do kraje širého. Les dole stál,
a v dáli přes vrcholky viděli,
jak moře dmulo se, a oblaka
jak z klína stoupala mu, labutí
jak stáda ohromných, jak spěchala
do nedozírných krajin na západ.

V té síni sedli. Opat kláštera,
jak holub sivý, jal se mluviti:

„Chceš vědět, Brandane, kdo založil
zde posvátný náš dům a útulek.
Já povím ti, jak vzniklo opatství,
však nežádej, bych muže jmenoval,
jenž vystavěl je v této samotě.
On prosil Boha, aby prospělo
co jeho duchem povstalo, však chtěl,
by jeho jméno vlastní ztratilo
se z lidských úst a z lidí paměti.
Nuž, tedy slyš běh jeho života.
Rod jeho pyšný byl a bohatý
a jinoch bez myšlénky trávil čas
svým chtíčům oddán, v měkké rozkoši.
Lov miloval a dlouhé potulky
po lesích, taktéž cesty po lodi
do zemí neznámých pro kratochvíl

Tak stalo se, že jednou doplavil
se k ostrovu, kde žili pohané.
Háj zasvěcený slunci rostl tam
kol nádherného chrámu. Jezero
u paty jeho tiše šplounalo
a lidu král, jsa knězem zároveň,
na prámu květem krytém při hudbě
harf sterých v době jarní plaval tam,
by slavně slunci pálil oběry.

Byl jinoch udiven tím obřadem
a zvědavost jej mocně lákala
do hloubi háje, na břeh jezera.

A jednou v noci, sen když minul jej
a nechtěl přiletět mu na víčka,
vstal jinoch s lůžka, a nevěda sám
jak stalo se, u chrámu octnul se.

Noc byla lunná, vlahá; dýchala
vším kouzlem jara, voda zářila
a les byl plný vzdechů tajemných,
Po mechu náhle dupot ozval se
a ze stínu se jelen vynořil,
a letem větru k břehu nesl se,
a s podivem teď jinoch uviděl,
že na hřbetu nes' bílou postavu,
tak spanilou, že zjevem zdála se
z těch končin nadzemských, kam obraznost
se naše utíká z údolí slz.

Tím divem vzrušen jinoch vykřikl,
a plachý jelen dal se na útěk.

Teď nastal lunošerým lesem hon.
Za jelenem se jinoch pustil v běh
a volal, prosil dívku bez dechu,
by neprchala. Tak však zděšena,
své věrné zvíře hnala k útěku.

Čím ráznějʼ jinoch státi kázal jí,
tím rychlejʼ lesem letěla jak sen,
čím divější ten její útěk byl,
tím více vášeň jeho zrůstala.
On zvyklým byl mít povždy vůli svou,
a odpor působil v něm šílenství.

„Stůj!“ zvolal posléz k smrti unaven,
„sic při sám Bůh, že budeš litovat!“

Stál o strom opřen, téměř klesaje.

Co odpověď zněl výkřik vítězství
z úst dívky, myslící se spasenu.
Jen okamžik a jelen unes ji
tak daleko, že v šeru zmizela.

Tu neznal jinoch více odvahy.
Šíp rychle vzal a na luk položil,
jen krátce měřil k srdci jelenu,
on, který slynul střelcem slavným,
a vystřelil. Šíp ostře zaťičel,
pak zazněl tichý výkřik. Jinoch spěl
teď vítězně do stínu doubravy;
tam jelen stál, bez pohromy a zdráv,
však dívka v mechu ležela a šíp
jí trčel v prsou. Jinoch zkameněl,
vzdech těžký vyšel z chvějících se úst:
„Ó matko boží, matko bolestná!“

Tu zvedla dívka hlavu, pravila:
„Tys křesťanem, ó rychle odpověz!“
On hlavou kýv', a ona zvolala:
„Já odpouštím ti, Bůh ti odpusť též!
O jinochu, o ráj mě připravils,
mě neblahou! Já dcera krále jsem,
jenž vládne tímto ostrovem. Já zvěst
o Kristu slyšela a prahla jsem
jej poznat, vejít v stádo věřících,
jež pase on. Jsou děti života,
jež poznaly jej… Starý poustevník
zde v lesích žije. K němu jela jsem,
on křtít mě chtěl…“ Tu těžká mrákota
ji schvátila, a jinoch zoufaje
ji k sobě tisk' a volal ku Kristu,
by zachránil ji. Ona pozvedla
zas hlavu spanilou a pravila:
„Jak bolí mě tvá divá zoufalost!“
A slzy v jejím oku třásly se
a svítily jak hvězdy z démantu.

„Jsem zatracen! Ó Bože trestej mě!“
vzkřik' jinoch zoufale, a o skálu
se čelem bil. A ona šeptala:
„Slyš, bublá nedaleko studánka.
Než zemru, pokřti mě!“

Tu vzešlo mu
cos jako velké světlo v temnotách.
Byl náhle klidem, spěchal k pramenu,
a noc a luna, hvozdy hluboké
se staly svědky toho pokřtění.

Klek' vedle ní, a ona vložila
mu šťastná, klidná, hlavu na prsa
a pravila mu: Bratře milený,
ty bezděky jsi časný život vzal
můj bezcenný, však věčný za to dals
mi na výměnu, ó jak štědrým jsi!
Já umírám, však sejdeme se zas."

Vtisk' polibek jí svatý na čelo,
a ona s úsměvem šla na věčnost.

Pod stromem vykopal jí jinoch hrob
a plnil nářkem tichou lunnou noc.
Pak odešel. Byl novým člověkem.
Břeh otcovský když dosáh', rozdělil
své jmění mezi chudé, chudý sám
sed' na loď zas, a domov hledaje
si nový v dálce, v prostřed pustiny,
pod plachtou lodě zpíval smuteční
a boluplné žalmy... Přistal zde,
na tomto ostrově, chud, svatě žil,
a sláva jeho řadou dlouhých let
tak mocně rostla navzdor samotě,
do které pohřbil se, že lákala
nás k němu sem. My jeden po druhém
sem připluli. My z rodu knížat jsme
i z rodu žebráků... My zvolili
jej opatem a vystavěli dům,
jejž obýváme posud... Dlouho žil
náš milovaný otec. Velkým byl
v své lásce nesmírné, v svém nadšení.

Bůh velkou dal mu milost. Světlý stín
té dívky neblahé a šťastné přec
občas se zjevil mu, a pobádal
jej k horlivosti, takto mluvil mu:
„Na prahu ráje čekám přítele!
Já nevejdu až s tebou. Nedej mi
tam příliš dlouho čekat, truchlivé.
Až dokonalým budeš, povolá
tě k sobě Pán. Ó přijdi brzy přec!"

Tak vzdychala. Já sám ji vidíval,
když z pěny mořských vod se vznášela
za lunných nocí, k divu spanilá.
Hlas její tklivý byl jak šumění
vln zmírajících tiše na břehu.

Když přišel kýžený ten okamžik
pro duši jeho, na věčnost když šel,
tu boží milost jako dědictví
nám po něm zůstala. My žijem zde
tak šťastně, bez bolu a starosti
o život vezdejší. My každým dnem
svůj pokrm připravený najdeme:
a v našich lampách olej hoří vždy
a svíce v svícnech nikdy neshasnem,
jak viděli jste plát je v kostele,
tak bez přestání svítí ve slávě.
Že přijedete, to jsme věděli,
Bůh zásobil pro vzácné hosty dům.
Nuž, pojďte k stolu, pokryt čeká vás."

(Pokračování.)

O studiu děl básnických.

(Příspěvků k empirické aesthetice část I.) Píše *T. G. Masaryk.*

(Dokončení.)

V.

14. Chci nyní některými příklady, co in abstracto pověděno, znázorniti konkretně.

Co především obsahu se týká, empirická poetika čítala by slova jednotlivých básníkův a bohatost jejich srovnávala; *Shakespeare* prý 15.000 má slov, tolikéž asi *Göthe*, *Milton* jen 7000. Jaký tu rozdíl mezi těmi velikány a venkovanem, který události celého života s to je projádřiti snad 500 slovy! Avšak nejen slova i pojmy měly by se čítati a poměr slov a pojmů vypátrati, jak na př. pojmy nové a docela osobní opisují se starými slovy, a p.

Dále požadovali jsme plastičnost, názornost, jasnost, pravdivost, — co *Horatius* vyznačil slovy:

Scribendi recte sapere est et principium et fons.

Vzpomeňme příkladem známé naší „*Kytice*". Dívka, padnuvši do vody, začíná rozvažovati o kytici: je možno a přirozeno, aby někdo, když do vody padl, o kytici, odkud přišla a p. rozumoval? Zajisté ne; dívka dříve než spadla do vody rozjímala. Stala se tedy nějaká chyba v opisování. *Göthe* při překladu věci hned porozuměl a sloky přestavil: dívka napřed rozumuje, a teprve pak padá do vody.

Druhý příklad. Ve *Schillerově* básni „*Die Bürgschaft*", která zajisté krásně se čte a deklamuje, jak se mi zdá, veliké je nedorozumění a veliká nejasnost. Jaká je situace, z prvé sloky se dovídáme: Damon prodral se zástupem žoldnéřů k tyranovi, zavražďuje ho, je chycen a ke smrti odsouzen. Tu prosí tyrana, aby poskytnul mu tři dny času, než provdá sestru. Kdo zná dvůr tyranský, kdo ví, jak tyran Dionysios, tato známá typická osoba, je střežen, ví taky, že ohražen je žoldneři tak, že prodrati se k němu co ipso je nemožno. Kdo pak k takovému skutku se odváží, zajisté o sestru dříve se postará, a nebude chtíti, aby od toho, kterého zavražditi chtěl, kterého z té duše nenávidí, čas mu byl dán k tomu, co před smrtí mohl učiniti bez milosti.

Schiller vzal látku k básni z řeckého spisovatele římské doby *Hygina*, který věc jednoduchým způsobem asi

takto vypravuje: Damon, aneb, jak se tuším zove, Phintias chtěl zavražditi tyrana (nebyl to Dionysios); žoldnéři jej polapili, *předvedli* před tyrana, ten jej dal spoutati, a zajatý pak vyžaduje po něm tří dnů času atd. Čteme-li Hygina, zajisté si nic jiného při té stručnosti nepomyslíme, než že Damon, odpovědný odpůrce tyranův, použil vhodné příležitosti k jeho zavraždění; byv přiveden před tyrana žádá milost ne pro sebe, ale pro sestru, proto že neočekávaná mu hrozí smrt.

Jiný příklad studovati můžeme, srovnávajíce téhož *Schillera „Hektor's Abschied“* s tím, jak o téže věci *Homer* a *Shakespeare* mluví.

Jest litý, rozzuřený boj, Hektor chtěje se ho súčastniti, louči se s Andromachou, která jej od bitvy zdržuje. U *Schillera*: Hektor horoucími slovy manželku svou zapřísahá, že, padne-li v bitvě láska jeho v Lethe nikterak neumře. Považme, že louči se zde na život a na smrt rozvážný muž a žena (s dítětem), nikoliv mladiství milenci: může rek tak chvastavě mluviti v tak vážném okamžiku?

Neodpovídám k otázce své, ale srovnejme líčení *Homerovo*. Homer, ze kterého *Schiller* i *Shakespeare* čerpali, líčí věc docela jinak. U něho (v 6. zp. Iliady) louči se Hektor napřed s Helenou, že půjde do bitvy a že by se rád ještě s manželkou a s celou rodinou rozloučil; kvapí do paláce, nenalézá však ženy, která mezi tím s dítětem a chůvou hledat ho odešla. Spěchá tedy za nimi, u brány se potkají. Stopujme nyní pochod věcí. Otec, zahlédnuv svou rodinu, usmívá se na dítě, Andromacha arci pláče a naříká a ten moment hlavně vytýká, že bude vdovou, že nikoho nebude míti záštitou, ježto ji všichni ve válce zabiti byli, dítě že osiří. Hektor, ačkoli to všechno dobře uvážil, ví, že jako muž nesmí váhati, i kdyby jisté smrti šel vstříc. A nyní — (toť moment zajisté velmi pěkný) — sám vyličuje, co se s Andromachou, bude-li vdovou, stane; on sám přemýšlel o tom, co se stane, ví dobře, že bude Andromacha od Řeků chycena a s dítětem do otroctví zavlečena. Neříká mu toho Andromacha, jak u *Schillera*, on sám to praví a to zajisté zcela přirozeno, neboť každý muž v takové situaci ví, co má dělati, přemýšlel o tom, co stane se s těmi, o které nejvíce má se starati. Ale ani to otroctví, jež přece pro reka, pro syna královského nejhorší je věcí, nikterak od bitvy ho neodlučuje. Chce tedy jíti. Napřed, aby se rozžehnal, chce pocelovati malého svého hocha, ten však bojí se otce pro veliký chochol na přilbici, otec usměje se i matka, sejme s hlavy přilbici, položí ji na zemi a dítě v náručí pocelujе. Třímaje pak dítě své v rukou, modlí se k bohům, aby zachránili dítě, by slavnějším rekem učinili je, než otec byl, k radosti matčině, a pak — (jak něžný opět moment!) — nevrací dítě chůvě, která je posud nesla, nýbrž matce je odevzdává, ta pak jediný poklad svůj k hrudi tiskne a usměje se v oku majíc slzy. Hektor v něžném bolu rukou svou hladí skráně ženy své, těší ji, aby nevzpírala se proti nutnosti osudu; Andromacha poslechne, odchází a plačíc často se ohlídá za manželem.

Shakespeare spracoval v Troilu a Kressidě v pátém jednání, ve třetí scéně tentýž výjev. I tam loučí se Hektor s Andromachou a zase jinak je věc pojata. Andromacha arci ho zdržuje, ale neplýtvá slovy, nýbrž praví, že zlý měla sen, jenž neštěstí věští, aby tedy doma zůstal. Hektor odpírá, ona pak, znajíc zajisté velmi dobře svého muže, posýlá Kassandru, sestru Hektorovu, pro otce manželova, Priama, aby na něho působil. Každý z těchto lidí a především Andromacha ví zajisté, že Hektor do boje jíti musí, že není zbytí, že to jinak býti nemůže, ale ten je v tom psychologicky zajímavý moment, že přece každý o zdržení jeho usiluje a „zůstaň doma“ prosí: Andromacha i Priamos i Kassandra styděli by se snad, kdyby zůstal. Všichni mu domlouvají napřed, jak už řečeno, Andromacha, pak Kassandra, jakožto věštkyně; přichází Troilus, mladší bratr Hektorův, a tomu Hektor sám domlouvá, aby nechodil do boje, přichází konečně i stařičký otec s touž prosbou. Ale Hektor přece do bitvy jde. Andromacha v celé scéně jen jednou ho prosí, aby nešel. Hektor však rozhorleně praví: „Jdi domů!“ načež ona klidně odchází. Tím celé rozloučení je dokončeno.

Srovnáváním tím nechtěl jsem říci, než že *Schiller*, jak se mi zdá, theatralně si počíná. Uvedená báseň jeho je dělána pro první drama „Die Räuber“, a *Schiller* sám považoval ji za jednu z nejlepších svých prvotin, ale má do sebe tu velikou vadu, že nevystihla ten pravý a přirozený moment v loučení milujícího manžela-otce. Tak, jak Schiller pojal věc, loučil by se od své lásky sentimentalný mladík, ne mužný rek.

15. Jasnost poetická spojena býti musí s dokonalou jednotností celého obrazu. Ukážu příkladem, co myslím. Vzpomeňme si na básničku *Götheovu „Ein Gleiches“*:

„Ueber allen Gipfeln
ist Ruh,
in allen Wipfeln
spürest du
kaum einen Hauch;
die (Vögel? Vögelein?) schweigen im Walde.
Warte nur, balde
ruhest du auch.

V některých vydáních totiž stojí: „die Vögelein“, v jiných: „die Vögel schweigen im Walde.“ Bylo by rozhodnouti, co jest přípustnější v této situaci, co je přiměřenější celé náladě. Netřeba dlouhých výkladů k tomu, že naznačen tu velkolepý klid, který *Göthe* v přírodě pociťuje, kdy na celý život a na smrt myslí; velmi vážná tedy to situace a v málo slovech všechno řečeno, co v té věci vůbec říci se dá a má. A při tom arci není lhostejno, stojí-li „die Vögelein“ aneb „die Vögel“. Neznám kommentářů k místu tomu, ale příležitostně podíval jsem se sám na rukopis, vystavený na Gickelhaně, ve kterém, jak jsem očekával, stojí „Vögel“. I nevím, zda *Göthe* sám ve vydáních pozdějších text měnil; zajisté docela jiný obraz máme, řekneme-li deminutivum „ptáčata“ aneb „ptactvo“. Vzhledem k velikolepému, grandiosnému klidu, který z básně vycíťuju, řekl bych raději „die Vögel“. Mně se zdá, že slovo „ptáčata“ nehodí se tak dobře k celkovému obrazu; zdá se mi, že slůvkem „ptáčata“ (vlastně ptáčátka) ruší se jednotnost obrazu.

Veliký básník, kdyby fantasii svou sebe více vynalézal, při tvorbě své celkové jednotnosti se nechybuje. Tak slaví se *Moore* pro svou genialnost, kterou vmyslil se ve svět asijský; básník, který neznal než zeleň Erinu, jak dosvědčují znalci východu, vykouzlil v Lalla Rookh všecku krásu a omamující jas poesie Hafisa a Džamiho.

Konečně sem patří poznámka, že v básních, najmě v románech, osoby z nižších tříd společenských užívají

nářečí, ne řeči spisovné; rozumí se pak, že řeč lidí takových souhlasiti musí se vším jednáním a názorem o světě vůbec.

16. Poesie, řekli jsme, výtvarným jest uměním, neméně než malířství, a proto pravý básník v užívání slov ukazuje své mistrovství: slova vždycky přiměřená býti musí k věci. Srovnejme v té příčině *Schillera* s *Göthem* a to dotčenou již báseň *„Die Bürgschaft“* s básní *„Der Sänger“*.

„Zu Dionys, dem Tyrannen, schlich,
Damon, den Dolch im Gewande;
ihn schlugen die Häscher in Bande.
„Was wolltest du mit dem Dolche, sprich!
Entgegnet ihm finster der Wütherich. —
„Die Stadt vom Tyrannen befreien!“
„Das sollst du am Kreuze bereuen.“

Pravím, že není zde viděti mistrnosti slovesné. Představme si situaci: Tyran na svém trůně obstoupený žoldnéřstvem, vrah prodírá se ku předu, způsobuje veliký hluk, přirozeným způsobem hned je chycen, dvůr pak celý, jak si můžeme mysliti, tím pobouřen. Žádali bychom tedy po básníku, aby ten ruch ukázal i ve slovech; musiť on tak mistrovati řeč, aby v ní samé bylo vidno, co se děje. Ale *Schiller* užívá takových slov, jež nikterak živosti této scény neukazují.

Pohleďněme za to na *Götheho*, který v té příčině je nedostižný. V básničce jeho *„Der Sänger“* poněkud podobná je situace.

„Was hör' ich draussen vor dem Thor,
was auf der Brücke schallen?
Lass den Gesang vor unserem Ohr
im Saale wiederhallen.
Der König sprach's, der Page lief:
Der Page kam, der König rief:
Lass mir herein den Alten.“

Jaká tu onomatopoesie v celém slohu, jaká živost; vidíme-slyšíme, jak ani zpěváku není snadno dojíti ku králi; jak teprve znázorněno býti musí vhodnými slovy, že prodírá se k tyranovi obklopenému žoldnéřstvem úkladník!

O této zvláštní onomatopoesii (ve smyslu slova nejširším) dalo by se mnoho zajímavého povídati; zvláště mnoho dalo by se říci o básnických obrazích. *Dante* v té příčině, jak i *Vrchlický* upozorňuje, je mistr. pravou orgii slov u něho nalézáme, obrazy zvláštní, jako když dí: „světlo mlčí“, „směje se slovem na mne“, „sladký zrak“, „úsměv všehomíra“ a p. Kdo nevtipkoval o Götheově: ewig grün des Lebens goldner Baum? Nemohu posouditi, jsou-li všecky obrazy ty dobré nebo ne, toť věc jiných; ale vidno, jak pozornost tím utkví, když básník něco tak smělého, jako na př., že světlo mlčí, propoví. Jsou to prostředky, jimiž básník nejvíce působí.

Jak velikolepě smyslná je řeč *Shakespearova*, jak působivé jeho antithese (Láska na př. je mu nebem, vedoucím k peklu atd.), hry ve slovech („Love's reason without reason“), jak grandiosné jeho obrazy atd.! Kdo by nežasnul nad popisem lásky v jeho „As you like it“?

Phebe.

Good shepherd, tell this youth what 'tis to love.

Sylvius.

It is to be all made of sighs and tears; —
It is to be all made of faith and service; —
It is to be all made of fantasy,
all made of passion, and all made of wishes;
all adoration, duty, and observance,
all humbleness, all patience, and impatience,
all purity, all trial, all observance

Jak učiti se můžeme z téhož *Shakespeara* užívání mocných výrazův, a jak slabě naproti tomu působí *Schiller* ve svých mladších dramatech, anebo dokonce *Grabbe* svým třeštěním a tak zvaní genialníci svou titěrnou nehorázností!

Jakých bychom asi skutečným studiem děl básnických dosahovali poučení, co zvláštního užívání slov se týká, ještě aspoň jedním zajímavým příkladem naznačím.

Miklosich ukazuje, že bezpodmětá rčení větší mají smyslnou sílu než podmětá, a že tedy básník s velikým prospěchem užije vět takových. Tak *Schiller* ve svém *„Taucher“* upotřebil věci takto:

1. Und es wallet und siedet und brauset und zischt.
2. Und schwarz aus dem weissen Schaum
Klafft hinunter ein gähnender Spalt,
Grundlos, als ging's in den Höllenraum.
3. Und stille wird's über dem Wasserschlund,
In der Tiefe nur brauset es hohl.
4. Mich gelüstete nicht nach dem theuren Lohn.
5. Und sieh! aus dem Finster fluthenden Schoos,
Da hebet sich's schwanenweiss.
6. Es riss mich hinunter blitzesschnell.
7. Und wie einen Kreisel, mit schwindelndem Drehen
Treib mich's um, ich konnte nicht widerstehen.
8. Denn unter mir lag's noch bergetief
In purpurner Finsterniss da,
Und ob's hier dem Ohre gleich ewig schlief,
Das Auge mit Schaudern hinunter sah,
Wie's von Salamandern und Molchen und Drachen
Sich's regt in dem furchtbaren Höllenrachen
9. Und schaudernd dacht' ich's, da kroch's heran.
10. Da ergreift's ihn mit Himmelsgewalt,
Und es blitzt aus den Augen ihm kühn.
11. Da treibt's ihn den köstlichen Preis zu erwerben.
12. Da bückt sich's hinunter mit liebendem Blick.

V českém překladě (V. A. *Svoboda*, Výbor básní *Schillera*) jen v č. 8. přeloženo je bezpodmětně, polsky (Pienia lyriczne Fr. Szyllera A. *Bielowského)* jen v č. 1. a 10., ačkoliv právě slovanské jazyky bohaty jsou na rčení bezpodmětá; francouzsky (A. *Regnier*, Poésie de Sch.) všecky věty podány jsou podmětně.

Čím dosáhnul básník užíváním těch mnohých bezpodmětých vět? Zdá se mi toto: v básni líčiti se má jednak prohlubeň mořská s neznámým nám životem a jednak popisují se představy a city člověka, jenž puzen okamžitou ctižádostí a smělostí vrhá se v tůni divě rozživotněnou, aby přinesl pohár z útrob mořských. Představme si myšlénky a představy takového člověka: celý výkon je mechanickým pochodem vyluzeným vodicí představou, o jasném a chladném představování a myšlení řeči býti nemůže; a tento stav duševní, ve kterém se nic nebo málo určitého postřehuje a představuje, kde více obrazivost než chladné zírání je činno, *Schiller* genialně znázornil těmi bezpodmětými větami. Neboť právě, že jsou to rčení bezpodmětá, hrůzyplná nejasnost a nehorázná neurčitost toho x, co na duši působí, velmi dobře se postihuje. *Dante*, kde tajeplné hrůzy pekelné popisuje, vynalézá nestvůry svou obrazivostí a určitě popisuje, proto že předvádí peklo navštěvovateli klidně pozorujícímu — (o historických časových důvodech takového popisování nemluvíc): — *Schiller* v krátké balladě vystihuje pocity a představy, které tajeplné peklo mořské vnucuje. V jednotlivostech pak dalo by se o způsobu toho popisování

mnoho vyanalysovati, proč na př. ku konci ještě řečeno je bezpodmětně: Und da bückt sich's hinunter mit liebendem Blick — totiž dcera královská (česky: „tu kloní se milostný k hlubině hled“) a t. p.

Shakespeare podobně v Macbethu ptá se čarodějnice: What are you? označuje takto středním rodem neurčitost své představy. Český překladatel položiv: Kdo jste — obvyklý pojem strašidla, jehož Shakespeare právem se přidržel, valně pozměnil. —

Jak bohatá je mluva prostonárodní na obrazy velepůsobivé a mocné, byť snad ne vždy dosti aesthetické! Jak na př. opisuje lid náš slůvko „nic“ různými positivnými obrazy! Vody ani kapka, mléka ani trochet, smetany ani lžíci, vína ani oblíznutí, soli ani štipec, mouky ani prášku neb omeliny atd.; jak pěkně dalo by se ukázati, že ve všech těch úslovích šetřeno je přirozenosti věci! Jak nevýslovně jemně počíná si lid slovanský svými deminutivy! Ruský básník 23 deminutiv může učiniti ze slova: milá — dá se tu ještě říci, jaký logický důvod a jasný cit při volbě toho neb onoho tu rozhoduje?

17. Básník *neplýtvá rád mnoho slovy*, vystihne jeden moment hlavní, charakteristikon, a ostatní ponechává naší fantasii. Co a kolik bychom na př. ve vědeckém rozjímání říci musili, než bychom pověděli všecko to, co v té básničce *Götheově* „*Ein Gleiches*“ je pověděno-naznačeno! Vědec pro methodičnost a logičnost píše paragraf za paragrafem, vše co se dovoditi má, do podrobna vykládá: básník naproti tomu naznačí vše a ponechává obrazivosti naší, abychom docelili, co vynechal. V té příčině je známo, jak zachází *Homer* s *epithetis ornantibus*. Osob jednotlivých mnoho nevylíčuje, nýbrž jedním slovem toliko označuje. Moderný románopisec velmi dlouho by vypisoval a líčil krásu Heleninu. *Homer* jedním slovem věc odbaví názvem, kterým se vždy opakuje, tak že vždy týž typus, táž figura beze všelikého vypisování před námi vyvstane. Podobně malíř krajinu charakterisovati může způsobem *Mařákovým* neb *Havránkovým*. I rozumí se samo sebou, že, co sluší epice staré, nehodí se docela tak lyrikovi a j.: přece však říci můžeme, že pochybují mnozí *realisté*, když na př. jako *Zola* myslí, že musí všechno vypsati i ty nepěknosti, které si v představě docelí každý sám — ač stojí-li o to. Dílo umělecké obrazivosti jsouc tvořeno, obrazivost zároveň podněcuje v pozorovateli.

Takového vystihování charakteru vidíme u velikých básníků mnoho. Tak na př. *Lermontov*, aby Pečorina charakterisoval, praví o něm, že při chůzi neklátí rukama, a pěsti že má zaťaty. *Lichtenberg*, tuším, poznamenal, že lidé, kteří mají něco v hlavě, klobouky nosívají vtisknuty do tváří. — *Werther* ve své sentimentálnosti se těší, že při hře dostal od Charlotty silnější políček než jiní. — Ofelie zazpěvuje necudnou poněkud píseň: pěkně bylo pověděno, že zračí se v tom její psychosa; neboť na dvoře takovém, při kterém žila, písní takových zajisté slýchala chtíc nechtíc, a když tedy duch její seslábnul a vůle neřídila reju představ, potrhaná paměť nebránila mechanické výbavě představ. — Druhdy charakterisuje umělec osobu nějakým úslovím, kterou vhodně opakuje, jako na př. *Kraszewski* svého *Jermolu* a p.

Smrt hraběte Hanibala Schönburga v Praze roku 1604.

Obrázek ze života šlechty v době Rudolfinské. Od *Josefa Svátka*.

(Pokračování a dokončení.)

Děsnému výjevu vraždění přihlíželo před domem mnoho lidí, neboť se hned na první pokřik sběhli sousedé a služebníci z okolních panských domů, kteří křičeli: „Vrahové, vrahové jsou zde!“, aby městskou stráž přivolali. Za krátko se také dostavil rychtář malostranský se svým písařem a s několika žoldnéři, vzdálil se ale opět brzo, když do domu vpuštěn nebyl. Lidé chtěli se na to násilím vedrati do domu, což se jim však nepodařilo, neboť vrata byly pevně zamčeny a klíč od nich měl pan Lobkovic u sebe. Přece však vyrazili zvenčí desku ze vrat a otvorem takto způsobeným viděli vše, co se v průjezdě dálo s nešťastným kavalírem franconzským, tak že se později dal z výpovědi jejich před soudem sestaviti úplný obraz krvavé sceny, jak jsme i my ji zde nastínili. Jeden z diváků, jenž byl s ručnicí přikvapil, chtěl otvorem do vnitř střeliti, musil toho ale zanechati, ani sluhové Lobkovicovi vyhrožovali, že budou sami do lidu střileti, a také již skutečně bodali halapartnami a meči mezi diváky, div že někteří nebyli zraněni. Též pan Lobkovic křičel z okna komnaty své na lidi, aby se rozešli, a když nechtěli tak učiniti, žádal ručnici, aby prý do nich střelil.

Mrtvola zavražděného hraběte zůstala v kaluži krve ležeti v domě a nebyla, jak Pavel Skála ze Zhoře sděluje, na ulici vynesena, neboť druhý komorník Schönburgův, Jindřich Dijon, jenž byl o desáté hodině téhož večera přišel k domu páně Lobkovicovu, aby se po veliteli svém poptával, udal výslovně před soudem, že té doby stála již městská stráž před domem a mrtvé tělo usmrceného pána jeho že leželo ve dvoře, kam bylo z průjezdu přeneseno. Také z ostatních svědků se nezmínil nikdo o vyhození mrtvoly před dům, naopak byla od nich na příslušnou otázku odpověď záporná dána. Sluha Dijon spěchal pak k maršálu Rosswurmovi do příbytku jeho ve vlaské ulici, aby jej o zavraždění hraběte Schönburga zpravil, načež maršál vyslal ihned k nejvyššímu hofmistrovi císařovu hraběti Fürstenbergovi se žádostí, aby odeslal své lidi do domu Lobkovicova, by tělo zavražděného bylo Rosswurmovi vydáno. Maršál sám pak se odebral na místo činu a když tam hlas maršála císařského před vraty stojícího poznali, vpustili jej do vnitř, načež Rosswurm vešel k panu Lobkovicovi, jenž mu vylíčil průběh krvavé události se svého stanoviska jako následek nutné sebeobrany, ukázav mu při tom falešný vous Schönburgův a dlouhý jeho plášť na důkaz, že se hrabě zakuklen a

za zlým úmyslem vplížil do domu jeho. Rosswurm, jejž sem provázel komorník jeho se třemi služebníky, dal na to tělo zavražděného přítele svého, které bylo již až na košili a spodky svlečeno, zaobaliti ve dvě bílá prostěradla, načež je služebníci na prkně odnesli do nedalekého domu pána svého. Proto nenašli je více lidé hraběte Fürstenberga, když přišli po půlnoci do domu páně Lobkovicova, nýbrž bylo jim zde řečeno, že mrtvola byla již vydána maršálu Rosswurmovi. Druhého dne ráno byla odtud dopravena do hostince, kdež byl hrabě Schönburg bydlil, a tam také jest umyta, načež přišel ke zvláštnímu rozkazu císaře Rudolfa tělesní lékař dr. Gottfried a dvorní lazebník Ondřej Steinmann, aby ji prohledli a pitvali a císaři o tom zprávu podali. Současně s nimi se dostavil malíř a malostranský měšťan Havel Graffer, aby shotovil věrné vyobrazení zohaveného těla Schönburgova, kterýžto obraz pak později též soudu byl předložen.*)

Pohled na mrtvolu byl skutečně děsný, neboť napočetl na ní císařský lékař na všech částech těla neméně než čtyrycet devět ran bodných a sečných a sice jak od mečů tak od jiných zbraní, z nichž ony do krku zasazené byly přímo smrtelné. Pan Adam Havel Popel z Lobkovic, který mu byl, jak se zjistilo svědky několika, právě tyto rány zasadil a smrt jeho přivodil, musil tudíž právem pokládán býti za vraha Schönburgova, jakož také byl od prvního okamžiku za takového označován. Doktor Gottfried i lazebník Steinmann, jimž pomáhali při ohledávání a pitvání mrtvoly čtyři jiní lazebníci, prohlásili později při výslechu svém, že ač viděli již mnoho mrtvol osob zavražděných, přece ještě nikdy nespatřili těla lidského tak strašně zohaveného, jako byla mrtvola hraběte Schönburga.

Jakým způsobem pak byla tatáž pohřbena, neb zdaž byla rodině do Francouzska dodána, aby tam byla v rodinné hrobce pochována, o tom se v listinách a ve výpovědích svědků neděje zmínky žádné; zdá se však, že Schönburg nalezl poslední svůj odpočinek v Praze, neboť první komorník jeho Šebestian de Brigart vypověděl, že tělo pána jeho bylo již pohřbeno, když se 27. července z Chrudimi do Prahy vrátil.

Bylť druhý komorník Dijon vyslal hned ráno po zavraždění pánově služebníka Latoura na rychlých koních za správcem Meziérem do Českého Brodu a za komorníkem Brigartem do Chrudimi, kterýžto poslední byl ostatně hned po svém příjezdu do téhož města psal hraběti, aby se co nejrychleji za ním vypravil, poněvadž prý se žoldnéři jeho počínají bouřiti pro nevyplácení žoldu. Ti oba, jakmile se dověděli o zavraždění pána svého, nastoupili hned zase zpáteční cestu do Prahy, kdež pak pilně vyzvídali v sousedství domu páně Lobkovicova, jak se vražda udála a kdo jest vlastním vrahem hraběte Schönburga. Seznavše podrobnosti krvavé události dali o tom zprávu rodině zavražděného hraběte do Paříže, která Bregarta splnomocnila, aby podal jménem matky a bratra hraběte Hanibala Schönburga císaři Rudolfovi II. žádost, by zdvižen byl proces proti panu Adamu Havlovi z Lobkovic pro násilné usmrcení mladého hraběte.

Počínáno si v té věci tak rychle, že Brigart podal řečenou žádost v císařské kanceláři již dne 2. srpna a sice byla tatáž vlasky psána a vylíčen v ní průběh událostí od příjezdu Schönburgova do Prahy. Hned následujícího dne na to obdržel Brigart z císařské kanceláře vyrozumění, že se proti panu Lobkovicovi v příčině zavraždění hraběte Schönburga zakročí dle práv království Českého, a současně byla žádost ona doručena panu Lobkovicovi s českým přípiskem na rubrum: „Z jistého poručení JMC. tato suplika se odsílá panu Adamu Havlovi Popelovi z Lobkovic s tím doložením, aby na ni JMCé. co nejdříve, jak jsou se ty věci v domě jeho dály, psaním odpověď a zprávu svou učinil a dal.“

Také obviněný neotálel se svou obranou proti vznesené na něho těžké obžalobě, neboť již dne 4. srpna odevzdal císařské kanceláři žádanou odpověď, která tvoří jakýsi spis obhajovací, neboť pan Lobkovic líčí krvavou událost ode dne 23. července způsobem takovým, jakoby pouze služebníci jeho byli na cizího vetřelce doléhali zbraní teprv tehdáž, když tento byl již sám dva z nich poranil a proti ostatním jako zběsilý si počínal. Také on sám Lobkovic, když prý vyšel z komnaty své, aby seznal, co tento hluk v domě znamená, byl prý od Schönburga napaden a k zemi sražen, načež služebníci, domnívajíce se, že pán jejich jest snad smrtelně zraněn neb dokona zabit, s rapíry a jinou zbraní na zákeřníka doráželi, poněvadž zakuklen do domu vrazil a po životě pana Lobkovice bažil. O tom, že hrabě Schönburg byl zavražděn, nepraví pan Lobkovic v odpovědi své ničeho, rovněž také se nezmiňuje o tom, jaká asi příčina přivedla mladého kavalíra francouzského v noční době do domu jeho, jakož vůbec celou věc tak popisuje, jakoby on sám byl pouze v sebeobraně meč tasil a tudíž z vraždy viněn býti nemůže.

V císařské kanceláři byli však o průběhu krvavé události dobře zpraveni a nepotřebovali teprve vyčkati odpovědi páně Lobkovicovy, v níž tento svaloval veškeru vinu smrti Schönburgovy na čeleď svou, neboť již den před tím byl malostranskému hejtmanu městskému vydán rozkaz, aby se dostatečně ujistil veškerých osob mužského neb ženského pohlaví, které byly v domě Lobkovicově přítomny v čas vraždy na hraběti Schönburgovi spáchané a výpovědi jejich aby byly sepsány a české dvorní kanceláři dodány. Proti osobě Lobkovicově nebylo prozatím zakročeno a kázáno mu pouze, aby se do ukončení procesu z Prahy nevzdaloval. Za tehdejšího zdlouhavého běhu soudního, kdy soud zemský, vyřizující takovéto hrdelní procesy proti osobám ze stavu panského, zasedal pouze čtyrykrát v roce na hradě pražském, mohlo se očekávati, že se vyšetřování a jednání soudní protáhne na dobu dlouhou, a protož vrátili se veškeří služebníci zavražděného hraběte po nějakém čase z Prahy zase nazpět do Paříže, kde mezitím způsobila zpráva o násilné smrti vznešeného šlechtice francouzského v kruzích vyšších hluk neobyčejný.

Bratr zavražděného, hrabě Schönburg z Nantheuilu, vyžádal si u krále Jindřicha IV. zvláštní slyšení, aby žádal za přispění proti vrahům mladšího bratra svého, prose zároveň za povolení, aby se mohl osobně odebrati do Čech a přivesti zde proces proti panu Popelovi z Lobkovic rychleji ke konci. Král obávaje se právem, že by hrabě byl v Praze stržen k nějakému násilnému skutku

---

*) Skála sděluje při té příležitosti, že „císař dal mrtvé tělo malíři svému dvorskému, Janovi z Achu, vymalovati tak, jak zohavené bylo“. Podivné této úloze proslulý umělec nejspíše dle původního náčrtku Grafferova také vyhověl, načež dal císař tento obraz vřaditi do své sbírky zvláštností.

proti obviněnému velmožovi českému, nesvolil k této žádosti jeho, slíbil mu však, že pošle vlastnoručni list císaři Rudolfovi II., v němž požádá za rychlé vyřízení pře a potrestání vinníků.

Tím se hrabě Schönburg spokojil a již během měsíce srpna vyslal král do Prahy zvláštního posla svého, jménem Jana Oldřicha Sittingera z Kolensteinu, k císaři s listem vlastnoručně podepsaným, v němž vysloveno bylo očekávání, že císař krále ve věci této uspokojí a jemu i rodině zavražděného hraběte zadostučinění zjedná. List tento nenalézá se sice při aktech, jako pozdější dva listy královy v téže záležitosti do Prahy poslané, leč seznáváme obsah jeho ze supliky Sittingerovy ode dne 5. října 1604, císaři ku vlastním rukoum zaslané, v níž si tento mimořádný vyslanec krále francouzského stěžuje na to, že již přes měsíc čeká marně na rozhodnutí císařovo o listu královu. Stížnost tuto pochopíme snadno, pomyslíme-li na to, že r. 1604 byl císař Rudolf II. již valně stížen svou melancholií, která měla za následek, že panovník tento v nedůvěře své k lidem neudílel třeba po mnohé měsíce žádných audiencí a též cizích vyslanců k sobě nepřipouštěl. Sittinger byl se při poslání svém zajisté zjistil dříve pomocí tehdejšího vyslance francouzského při dvoře císařském markýza de Baugy, ten ale mu nemohl než vylíčiti zdlouhavý průběh všelikého jednání úředního, jak bylo tehdáž na Hradčanech už od mnoha let v obyčeji. Přes to opakoval Sittinger, jenž měl asi od panovníka svého přesné instrukce, žádost svoji poznovu dne 15. října slovy ještě důtklivějšími, ale ani potom se mu nedostalo odpovědi z císařské kanceláře, v níž byl tehdáž pověstný nejvyšší komorník císařův Filip Lang z Langenfelsu osobou všemohoucí, přednášeje císaři jen věci takové, za něž mu bylo od suplikantů dobře zaplaceno. Zlatého takového klíče ke kabinetu císařovu Sittinger ovšem neměl a teprve, když dne 26. října potřetí stížnost svou opětoval, dostal od nejvyššího kancléře českého, pana Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic přípis, ve kterém bylo řečeno, že „bude-li on neb někdo jiný na pana Adama Havla Popela z Lobkovic pro zavraždění hraběte Hanibala Schönburga žalovati, bude oběma stranám po právu učiněno, jak to JMC. poručil“. Z listu tohoto vysvitá, že tedy té doby nebyla na pana Popela z Lobkovic v české dvorní kanceláři ani ještě skutečná obžaloba vznesena, neboť zmíněná suplika Brigartova byla pokládána za pouhou žádost o zavedení procesu, a vyhověno jí pouze v tom ohledu, že byl pan Adam Havel z Lobkovic dne 20. října 1604 obeslán před soud královský na hradě pražském na pondělí po neděli Invocavit, totiž na den 28. února 1605.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

Václav Beneš Třebízský
narozen 19. února 1849 v Třebízi
zemřel 20. června 1884.

Ve *Václavu Beneši Třebízském* ztratila česká literatura jednoho ze svých největších novellistů a národ český jednoho ze svých nejvěrnějších synův. Svou vytrvalou prací postavil se vedle těch, kdož pro český lid vykonali nejvíce, svou vroucí láskou k vlasti stál před námi co příklad nejvzornější, svou osobní šlechetností byl vzácným, celým a pravým člověkem, na kterém život nezanechal skvrny jediné. O díle, které tento muž pro národ svůj a pro umění vykonal, netřeba šířiti slov — mluví samo za sebe, a kdo že jest dnes v českém lidu, jenž by aspoň jedné z jeho povídek neznal? — Kdo nezná, o tom sotva možno říci, že by náležel k nám, ať už nachází se mezi intelligentními nebo v prostém lidu. Benešovy povídky tiskly se po léta skoro ve všech časopisech, vycházely samostatně v tisících výtisků, Beneš psal pro čtenáře nejvzdělanější, pro mládež i pro lid; jeho spisy nalézají se v nejvybranějších knihovnách a leží v kalendářích na polici v chudobných chatrčích. Všemi jeho pracemi vane jeden duch, všechny téměř vzaty ze života českého. Jako strom žene v kmen a list a v květ jen mízou nastřebanou z půdy, v které zakořeněn, tak bral Beneš své věci z té rodné české prsti a nejvíce z té, která během věků prosákla krví a potem našich bojovníků, pracovníků a mučenníků. Kde jen dotekl se našich dějin, křísil z nich postavy, vdechoval život zapadlým troskám a vytvořil kolem všeho celé to ovzduší minulých věků, do kterých nás přenášel, tak že zapomínajíce doby nynější, zasedli jsme ke krbům se svými dědy a provázeli je na každém kroku v jejich zápasech, slávě, i v rodinném štěstí a utrpení. Naši dějepisci dávají nám nazírati do naší minulosti vědecky spracovaným materialem, jak shledal jej a urovnal chladný, badavý rozum; — Beneš vzav sobě jejich fakta za základ udeřil jako srdce zvonu do našeho — citu, a dojímá jej a rozrývá jako zvuk hrany v samých hlubinách. Málo neteskného jest v jeho povídkách, jen tam, kde dotkne se slávy české, rozhlaholí se plným, velebným slavením, ale hned zase přechází v stesk. Ta často opakovaná slova, co všechno národ náš během věků vytrpěl, v povídkách Benešových se oživují; — zde vidíme to před sebou, jako kdyby se to dělo dnes. Beneš popadá nás za srdce co Čechy i co lidi. V posledním pak ohledu jsou zvláště mnohé z jeho ženských postav líčeny s něhou a tklivostí nevýslovnou. Ale Beneš není pouhý elegik — jeho pracemi nezní jen stesk, ba zdá se, že tento byl mu jen prostředkem k dosažení cílů, jež vytknul sobě v životě. Po cestách trnitých, šerem a „údolím vzdechův“ vedl nás výše, odkud je rozhled k ranním červánkům. Zdá se, jakoby vždy říci chtěl: Hle takto hájili vaši pradědové tuto českou vlast, toho zde vám vydobyli, takto zkrváceni v boji klesali, zvedněte ten jejich prapor, sevřete se kolem něho v jeden pevný šik, vystříhejte se jejich vad, jež přivedly je k pádu, buďte rovni jim v lásce, obětavosti, mužnosti, které sice byly ve prach povaleny, ale ve vás když opět se vzkřísí, dnes už zašlapány nebudou.

Život Beneše-Třebízského byl prostý. Vystudovav nižší gymnasium ve Slaném a vyšší gymnasialní třídy na Novém městě pražském, vstoupil do pražského alumnatu a byl roku 1875 vysvěcen na kněžství. První rok svého kněžského povolání strávil v Litni jakožto kooperator, a měl zde podle svého vlastního pozdějšího vypravování, namáhání veliké, kteréž při jeho již od počátku vetchém zdraví zajisté velmi mu ublížilo. Roku 1876 dostal se za kaplana do Klecan u Prahy, kde vytrval až do posledka v činnosti také sice namáhavé, ale zmírňované dobrotou a laskavostí staříčkého faráře, důstojného pana P. Václava Rottenborna a nikdy neochabujícím, až do smrti věrným přátelstvím správce klecanského panství pana Janáčka. Tento býval mu nejčastěji tím jediným soudruhem, zvláště v těžkých dobách nemoci, kdy Beneš cítil svou osamělost nejkrutěji. Veřejnost ovšem znala a slavila spisovatele, ale byl zde také člověk potřebující pomoci, ošetřování, společnosti, a úkol ten plnil za celou veřejnost tento starý jeho přítel, jenž ve chvílích nejkrušnějších ze všech přátel zbýval mu — jediný. — Beneš obýval malý

pokojík na klecanské faře, naplněný téměř jenom knihami. Vyhlídku měl ku Praze na svatovítský chrám a často říkával, jak v dobách teskných je mu volněji, když zadívá se tam k Hradčanům. Přátelé z Prahy dojížděli k Benešovi často, — někdy až příliš často, neboť z redakcí každá něco od něho chtěla. Host byl vždy vítán a v tom pokojíku kaplanském bylo útulno a domácno. Beneš snad nikdy nikomu žádané práce neodřekl. Neuměl toho a často tedy přes své síly se namáhal. „Přemýšlení mne neznavuje," říkával, „jen kdybych to mohl hned z hlavy přenésti na papír; — ale to psaní." Když byl asi před půl rokem zachvácen prvním chrlením krve, pravil, že za málo dní potom na lůžko upoután jen snil o svých nových pracích, jichž že mu šla hlavou celá řada. Když pak vstal, jal se psáti jednu — ale psal první tři stránky čtrnáct dnů. Později psal zase mnoho, pro „Světozor", „Zlatou Prahu", příspěvek do listu pro „Ústřední matici školskou", do „Památného listu Sladkovského" a jiné a jiné práce. V poslední době vůčihledě slábnul, a dech se mu krátil, tak že i malá vycházka jej namáhala. O svatodušní úterý odjel do Marianských lázní, odkud se více nevrátil. Týden před tím byl ještě návštěvou v Praze, vypadaje už velmi bídně. Beneš záhy sešedivěl, maje v třiceti letech vlasy již silně prokvetlé. Nyní byl šedivý jako mléko. To však nevadilo na jeho mladém vzezření. Měl oko živé, tvář plnou a ruměnou, snad příznak to jeho prsní nemoci. Když posléze přijel do Prahy, byl již ubledlý, a kdož jej viděli, byli přesvědčeni o jeho blízkém konci. Ač zajisté sám v sobě a následkem své churavosti byl povahy spíše těžkomyslné, nejevil toho před těmi, s nimiž měl co dělat. Tu byl skoro vždy vesel, usmíval se a oči mu zářily. Na světě věřil snad každému, že by bylo přetvářky a neupřímnosti, zdálo se, že netuší; — možno také, že tušit nechtěl. Ve svém kněžském povolání, jež plnil svědomitě, byl od lidu, jemuž byl pastýřem, milován. Farář Rottenborn oznamuje ve veřejných listech jeho úmrtí píše: „Nejvyššímu zalíbilo se povolati k Sobě horlivého a pokorného sluhu Svého, P. Václava Beneše-Třebízského, kaplana v Klecanech. — Žádám osadníky své, aby v modlitbách svých vzpomínali na věrného sluhu Božího, jenž po dlouhou dobu v lásce a oddanosti ve středu jejich povinnosti své vzorně konal." Žádná báseň, žádné chvalořeči nemohou vyličiti Beneše-Třebízského co kněze a člověka prostěji a dojemněji než tato jednoduchá, nelíčená slova. Kdo by toho uměl, ať přenese je na Beneše-Třebízského také co na spisovatele a nejvěrnějšího syna svého národa — a — všechna ostatní slova o něm jsou zbytečná.

V úterý dne 24. června byl zvěčnělý pochován v Praze na hřbitově Vyšehradském po boku nezapomenutelného pěvce Boleslava Jablonského. Chrám Matky boží před Týnem, odkud se pohřební průvod o půl šesté večer hnul, byl přeplněn jeho ctiteli, mezi nimiž zastoupeny byly všechny třídy obyvatelstva od zemského maršálka a světícího biskupa počínaje k nejchudšímu dělníku. Ulice od Týna až k Vyšehradu obstoupeny byly nesčetnými zástupy a na sterých tvářích, zvláště lidu chudého, bylo znáti nejhlubší pohnutí. Byl to pohřeb vpravdě královský. Hrob Beneše-Třebízského zasypán růžemi.

Své jmění, nastřádané z honorářů za otisknuté práce, odkázal zesnulý „Svatoboru" a chudobinci své rodné obce Třebíze. Buď mu v lidu českém, který tak vroucně miloval celým životem, věčná paměť!

* * *

— Historická povídka „Ušlapán", kteréžto začátek přináší dnešní číslo „Lumíra" snímkem rukopisu autorova, jest poslední, kterou Beneš-Třebízský napsal. První polovice byla napsána ještě v Klecanech, druhou polovici zaslal nám spisovatel dne 11. června z Marianských lázní. Zásylka byla provázena dopisem následujícího znění:

„Tuto zasýlám „Ušlapaného" dokončení. Dopsáno v Marianských lázních, kamž, jak jsem se Vám zmínil, musil jsem se k naléhavé radě lékařově odebrati. Celé dni však musím tráviti v pokojíku, neustále prší, venku zima a vítr… Ještě že jsem měl tuto práci. Ušel mi tak ten dlouhý — dlouhý čas. Potom jsem také chtěl co nejdříve dostáti slovu, abyste nemusil na dokončení dlouho čekati. Bylo by pěkné, abych *právě Vám* se svým slibem otálel. — Je to psáno snad trochu trhavě, ale doufám, že to v tiskárně přečtou. Jen budu prositi o *korrekturu.* Bydlím zde: Rudolfshof, druhé poschodí. Vlaky se zde rychle střídají, tak že se věc nebude zdržovat.

Účinku nějakého necítím dosud; skorem je mi hůř. A člověk je tu tak zcela osamocen. Ještě jsem zde českého slova neslyšel, ač je tu Čechů dosti. Mluví všickni po německu. Je to *hanba!!*

Zatím zůstávám vždy Váš nejoddanější

V. Beneš.

V Marianských lázních, dne 11. června 1884."

Téhož dne zaslal ještě korrespondenční lístek:

„Právě jsem dnes změnil byt. Bydlím nyní „Stadt Moskau". Píšu k vůli zasýlání korrektury.

Se vřelým pozdravem Váš V. Beneš.

Uvádějíce na těchto místech, že „Ušlapán" jest poslední práce V. Beneše-Třebízského, činíme tak proto, že každé takové poslední dílo má v literarní historii svou důležitost a zajímavost. Konstatujeme to důrazně k vůli dějinám literarní činnosti Benešovy. Že poslední povídka našeho velkého zesnulého přišla právě do „Lumíra", je náhoda. Kdyby byl Beneš slíbil a rozepsal pro list jiný, byl by jistě slib svůj splnil každému. Že je to povídka jeho poslední — je při tom právě to nejtragičtější. Že by práce uveřejněná v pamětním listu Sladkovského byla poslední prací Třebízského, jak udáváno v novinách, zakládá se na omylu, jenž patrně učiněn nevědomky. Rovněž tak jest s prací otisknutou v Karlínském listu vydaném pro „Ústřední Matici školskou". Oba tyto příspěvky byly poslány ještě z Klecan. Ostatně přáli bychom každému listu, kdyby jich bylo v Čechách tisíc, po jedné z posledních povídek Benešových — bylo by o tisíc těch vroucích krůpějí krve víc, které se vyronily z toho velkého srdce na posilu a povzbuzení v boji a na slávu českého jména.

— Švédský měsíčník „Ny svensk Tidskrift" přinesl v čísle dubnovém dvě povídky Sv. Čecha: „Předčítatel" a „Signorina Gioventù" překladem Emila Petersona. V krátkém úvodu činí překladatel porovnání mezi Sv. Čechem a švédským novellistou A. Blanchem a norským, u nás známým spisovatelem Alexandrem Kiellandem, kladá autora českého výše obou. Nazývá Čechovy arabesky obdivuhodným uměleckým souladem orientalské fantasie a novoevropského realismu a humoru.

Číslem tímto začíná třetí čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra" i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Na „LUMÍRA" předplácí se:

V Praze:		S pošt. zásylkou:	
Na celý rok	zl. 6·60	Na celý rok	zl. 7·—
„ půl roku	„ 3·30	„ půl roku	„ 3·50
„ čtvrt „	„ 1·65	„ čtvrt „	„ 1·75

Jednotlivé měsíční sešity stojí v Praze 55 kr., poštou 60 kr.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Administrace „Lumíra"

v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Olly v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. od. odpoledne.

ROČNÍK XII. 10. července 1884. ČÍSLO 20.

Ušlapán.

Historická povídka od *Václava Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

II.

O svatodušních svátcích na Kutrovické tvrzi o jednu duši přibylo. Přijel z Pražských škol panic Radslav, pana Vilíma jediný syn a tudíž i miláček. Co ho viděli naposled, o dobrý střevíc vyhnal do výšky a nejdovednější malíř by nedovedl shotoviti hezčí obrázek, jenž by představoval šťastná léta jinošská. Čeleď ve tvrzi jedva že pana Radslava poznala, jak si vyšel z podoby . . . A jakých byl způsobů! Ke každému zdvořilý a přívětiv, za všecko děkoval, pořád se jen usmíval, a učený kantor Kvilický, který panu Radslavovi vštěpoval první počátky umění literního, veřejně vypravoval, kterak mu už učenosti přerostl přes hlavu, že umí řecky i latinsky, v historii že se vyzná jako on v písmech svatých starého i nového zákona, že mu není neznámo ani hvězdářství, in arte mathematica et physica že pravý mistr, a což teprve v poetice! . . . A pochválil-li koho starý Florentinus, školy Kvilické rektor široko daleko rozhlášený, již něco platilo. Uměl s chválou nějak skrblivati, vždycky raději pochyboval a ramenoma nedůvěřlivě krčíval. A nejinak i farář, dobrý a milý dědoušek, se o synu pana Vilíma pronášel. Může z něho býti proslulý mistr artium a rodu svému vydobyti větší cti a slávy, než kdyby mečem v ruce zápolil a uměl někdy všecky šermířské způsoby a hry rytířské. A kdyby ani toho nebylo, může jednou, až se ujme dědictví po otci, pánům stavům mnohou radou posloužiti a bystrým okem postřehnouti ledakterés nástrahy, jež jim budou činiti nepřátelé odvěcí. Stařičký farář Kvilický, také věrný stoupenec strany podoboji, panu Vilímu takovéto radosti na synu z duše upřímně přál. Nebývalo odjakživa četných příkladů, aby se synové z urozenější krve vždycky zdařili . . .

Pan Radslav si starou čabraku z tureckých vojen několikráte prohledl, a čím déle na ni oko jeho spočívalo, tím blaživější úsměv kmital se mu kolem rtů. Věděl předobře z paměti, kolik v ní perel, kolik drahých kamenů, a prohnutým mečem, na němž vyryta z koranu celá řada súr, dovedl již vládnouti jako proutečkem na blizounkých vrbách uříznutým.

„Z knih už jsi se dosti naučil . . . Nyní se budeš musit učiti z knihy, které největší mudrci *život* říkají!“ začal otec posledního dne, jejž strávil panic ještě na Kutrovicích v rodné tvrzi, velevážným hlasem: „Co by ti pomohlo, synu můj, kdybys všecku moudrost postihl, již lidé do knih vepsali, kdybys se nevyznal v moudrosti oné, která učí, jak člověku třeba živu býti, aby se neminul ani s časovým, ani věčným cílem svým.“

Pan Vilím si po svém zvyku přejížděl opět čelo neustále praviec a upíral na syna zraky neodvratněji a neodvratněji. Zdálo se, že se k těmhle slovům dříve připravil. Z ledajakés knihy mohl to vyčísti. Tenkráte nikdy o knihu ve tvrzích nouze nebývala. Mívali jich hojnost na policích či v almárkách i ve statcích.

Radslav se poněkud zarazil.

Dosahu otcovy předmluvy k dalšímu hovoru nemohl arci tušiti.

„Bývalo vždycky zvykem, že synové rytířští, když dospěli v jinochy, a v umění literním dostatečně se vycvičili, školu života nastupovali při panských, ano i královských a císařských dvorech. Učenost a zkušenost dvě sester, jež jedna bez druhé nemohou obstáti. Té prvnější u tebe již nadbytek . . .“

„Nepřechvaluj, otče . . . Pokud kdo živ, nikdy se nedoučí . . .“

„Ale přečasto ze samých traktátů hlavu si poplete . . .“

„Měl-li ji už ode mlada nespořádanou!“

„Cit tak nebo onak . . . Té druhé však máš mnohý ještě nedostatek, ať nedím úplný — a proto se ji budeš ode dneška učiti . . . Do Prahy se už nevrátíš . . .“

„A kde že se, otče, mám učiti zkušenosti, o niž díš, že jest učenosti sestrou nezbytnou . . . že jsou obě blíženky?“

„Na zámku Smečenském . . .“

„Na zámku Smečenském . . .“

„Doufám, že se tak nejlépe o tebe postarám . . .“

„U pana Bořity z Martinic, o němž mezi žákovstvem nejpodivnější řeči, na jehož zámku život podoben

přísné řeholi kartusianské, jehož synům se studenti, jak jen mohou, vyhýbají, o němž koluje nejedna píseň posměšná?... U tohoto pana Bořity že se mám, otče, učiti zkušenosti?... Syny jeho sotva znám podle zevnějšku... Nikdy jsem s nimi nechtěl mnoho míti... Jsou pokorni — ale každým rysem vyzírá z jejich tváří pýcha sebevědomá, jsou pobožni, ale dbají příliš, aby byli viděni, jsou přívětivi, ale vlídnost jejich není nic než blahosklonnost, jakouž se rádi vysocí páni oproti níže postaveným honosívají, jsou dobrosrdečni, protože se tak nejlépe a nejlaciněji dobrá pověst získává...“

„Z celé této řeči, která ti ostatně neslouží k cti, poznávám, že na Smečně projdeš výbornou školou života...“

„Naučím-li se, otče, přetvářkám, budeš jednou i ty sám v pochybnostech, zdali pravda na jazyku mém či jen licoměrnost?“

„Zkušenosti, synu můj... Tohoť všeho vyžaduje opatrnost i moudrost lidská.“

„Snad chytrost, otče!“

„Pravil jsem: *moudrost* a *opatrnost*. Bez těchto vlastností to člověk za našich časů nepřivede nikam, zcela nikam... I nejbystřejší hlava zakrní a zanikne nejschopnější duch... Tebe slyším odevšad chváliti, že nikoli bez příčiny, svědčí o tom tvá testimonia a proto bych nerad, abys zanikl i ty... Ledacos jsem umíval za mladých let, mysl má byla neméně chápavou, ale místo školy poslali mne na vojnu do Turek... Stokrát radši bych si byl sedl do lavic a mistry kolikeré poslouchal...“

Panic se dnes otci nemohl ani dosti vynadiviti... Takhle spolu ještě nikdy nemluvili. Nenaskytla se jim arciť příležitost, ale otec býval vždy na slova až příliš skoupý a málokdy se dal do delšího hovoru...

„Mám tě jen jediného... vidím v tobě všecku naději rodu našeho... Víš, kterak nám sousedé závidějí i sousta, které do úst klademe...“

„Ani bych, otče, nepozoroval...“

„Tím lépe pozoruji já... Meze nám, kde jen mohou, přiorávají, luka nám spásávají, čeleď jejich i do našich zahrad se vkrádá a kdyby bylo nějaké umění, aby na polích úrodu pouhým pohledem zničili, ani okamžik by se nerozpakovali. Nejsi doma, nevíš ničeho, neznáš nic... schází ti zkušenost... zkušenost, milý chlapče, a té se naučíš nejlépe na Smečně!“

Pan Vilím Vehynský tajné závisti svých sousedů pozoroval také teprve od nedávna. Dříve ho cosi podobného ani nenapadlo... A prvním, jenž podezřívky u něho podnítil, nebyl nikdo jiný než Adam Rorejs, Kutrovický krčmář a věrný poddaný pana Bořity z Martinic a na Smečně...

Každou chvilku byl od nějakého času u zdejšího rytíře se žalobou, kterak ho Pětipesští na zboží den co den patrněji skracují, že prý mu začíná schnouti i zahrada s míšeňskými štěpy, že v hůře prý lze pozorovati trhliny, jež nijakž samy sebou nepovstaly, že lupení bývá z rána jakýmsi bílým práškem posypáno, od těch dob, co se pan Odolan zabýval zlatotřebstvím, zvláště...

Adam Rorejs si pana Vilíma prohledl zrakem čarodějským a cesty k jeho srdci nalezl rázem...

Pan Ražický se také Neprobilických sousedů stranil až nápadně. Uzřel-li kterého z Pětipeských v polích, vyhnul se mu zdaleka a bystřejší oko si dobře povšimlo, který za každým krokem odplivuje prudčeji a prudčeji...

Pětipeských nevražení Kutrovičákovo nebylo také nepovědomo. Lidí, kteří se o nic jiného nestarali, leč aby klep za klepem a každý ještě teplý donesli, bývalo také už od stvoření světa. Pan Odolan se těmhle řečem nejdříve jen usmíval, ale časem ho již mrzívaly a proto pustil do větru posměšné povídky o turecké čabrace, již na Kutrovicích jako svátost nějakou chovají a také jako svátost na podiv vystavují... Kýs čtverák složil o téhle pamětnosti z tureckých vojen veršování, kterýmž se lidé smíchy mohli přetrhnouti. Až z toho někdy i hádky a po hádkách rvačky povstávaly.

A tak rostla kyselost i vzmáhala se hořkost mezi oběma rody, kteří do nedávna vedle sebe žili ve svatém míru a upřímném sousedství, den ode dne, ač si toho do očí posud neřekli. Zdá se, jakoby právě za těch časů připlížil se do Čech, když lidé spali, nejeden nepřítel evangelický, ale tisícové a tisícové, kteří se rozlezli do všech koutů a začali rozsévati mezi zlatou pšenici ryzích srdcí příšerný koukol potměšilosti a vzájemného zášti.

„A co tomu řeknou strýcové?“

Panic měl neustále nějaké námitky.

Čelo páně Vilímovo se také chmuřilo temněji a temněji.

„Strýcové?... Naši strýcové?... Máme jich sice několik, jsou bohati, patří ku stavu panskému; ale zdaž si nás všímají?... Zdaž se kdy zajedou podívat na Kutrovice?... Znáš je sotva podle tváři a kdo ví, kdybych já dnes potkal některého, zdali bych mohl opravdu říci: ‚tenhle můj pan strýc!‘... Chci jim ukázati, že se o ně úplně nestarám, chci, aby věděli, kterak jsou mi z míry lhostejni... Víš-li, že když tudy jeli onehdy z Dubravské hory ku sněmu, ani se zde nezastavili, ani prý se sem neohledli, ještě koně pobodli k rychlejšímu běhu, abych jich snad nazahledl a nevolal na návštěvu. Bloudové!... Pan Bořita se o mé přátelství ucház sám, proč bych měl býti nevšímav, proč bych po ruce, kterou mi podává, neměl sáhnouti... Pan Bořita platí u dvora všecko... Jeho slovo všude proráží... Až páni strýcové uslyší, že Radslav Ražický ze Vehynic i Tetova při dvoře Martinicově, vztekem zesinají, a až se o tom dovědí blahopřejní sousedé, závistí sezelenají... Uvidíš, chlapče, a proto poslechni... Doufám, že nebude třeba, abych tě k poslušnosti přiváděl ještě jinými slovy, na příklad z knih písma svatého starého zákona... Žili jsme tu dosavade jako poustevníci, já nejinak než otec můj, otec můj nejinak než můj děd...“

„Ale byli jsme tu, otče, spokojeni...“

„Co do spokojenosti, když na ni rok co rok mechových vrstev přibývá!“

Panic sklopil po těchhle otcových slovech hlavu k zemi a růžové rty jeho sevřely se jak mohly nejtěsněji. Napadlo ho, že jsou až rouhavá, a zalekl se, aby nebyla příčinou zla, kterým spokojenost, jež pode střechou ode dávna domovem, bývá zavalena jako kamenem hrobovým.

Pan Vilím pojednou vstal a přešel dvakráte jizbici.

Zděsil se svých vlastních slov, vyšla mu rty takřka bez předložení, skorem bezděky, a zdálo se mu, že je asi již potřetí opakuje a pokaždé hrobovějším a hrobovějším zvukem. Až mu projel kostmi mráz! — Z vlastních jeho slov!... Také pojednou zbledl stěnou a rty se mu začaly chvěti zimničným rozčilením.

„Co do spokojenosti, když na ní rok od roku mechových vrstev přibývá!“

Pan Vilím utkvěl očima na synu, zdali ten neopětuje jeho výpovědi; ale rty Radslavovy pořád tak sevřeny a hlava ku zemi sklopena... Zvenčí zařičely do nevelkých, zaokrouhlených tabulek v zamřížovaných oknech větry pronikavým zaskučením, až i dřevěné rámce zastenaly... Přihnaly se ode Kvílic, kde pod kruchtou odpočívají páně Vilímův otec i děd... Zrovna jakoby prostořekost synova je byla byla pod bílými, nedvižnými kameny probudila a jakoby duše jejich přiletěly, by jej pamatovaly...

„Co do spokojenosti, když na ní rok od roku mechových vrstev přibývá!“

Zdejšímu rytíři se zdálo, že slyší tenhle svůj výrok odevšad, že jím duní i podlaha pod jeho kroky...

„Smím, pane... mohu dále?“

Ve dveřích, jež se náhle zlehounka otevřely, objevila se hlava Adama Rorejsa s nesmírně usměvavou tváří...

„Beze všeho... Jen pojď... Co nového?... A sedni si!“

Pan Vilím by byl touhle chvílí Kutrovickému krčmáři kolem krku padl, kdyby se nebyl poněkud srážel před synem, jak mu přišla návštěva jeho vhod.

„Od vysoce urozeného pána, pana Jaroslava Bořity z Martinic na Smečně pozdravení s přáním všeho dobrého! — Právě ze Smečna přicházím... A neměl bych pokoje, dokud bych tvé slovutnosti onoho vzkázání nevyřídil.“

„A co dál?“

„Zve tě i s panem synem, možno-li, ještě tohoto téhodne, abys si neráčil obtěžovati cestu na Smečno!“

Pan Vilím se nutil k rozmarnému úsměvu. Ale krahujčímu oku Rorejsovu vnitřní tíseň Ražického neušla. A příčinu její uměl si vysvětliti okamžitě. Bezpochyby že starý u mladého narazil na odpor a že panic svému příštímu štěstí nechce rozuměti. Adam Rorejs se odpomoci také rázem dovtípil.

„Mladí pánové touží poznati panice Radslava, o jehož zběhlosti v umění všelikém slyšeli pochvalu velikou...“

Adam Rorejs zašilhal levým okem po synu páně Vilímovu, jehož hlava se zase tak rozpačitě ke mladé hrudi nachýlila — a pravým po otci, jemuž krčmářova řeč lichotila nemálo...

„Chystají se na cesty do cizích zemí... Na západě nyní všude pokoj... Příležitost poznati svět a lidi v něm nejpříhodnější... Tak brzy se nevyskytne... Panic by mohl s nimi... Přijali by ho rádi a byl by jim milým společníkem..“

Radslav poslouchal nyní pozorněji a upřel na krčmáře i zrak. Shlednouti cizí země, v těch zemích pozorovati jiné mravy a zvyky, co dobrého, vybrati si a přivlastniti, co zlého, stříci se a varovati jakožto odstrašujícího příkladu, a takto očitým zkoumáním obohatiti své vědomosti, zvláště tenkráte bývalo neukojitelnou touhou mladých i starších v království Českém jmenovitě... Radslavovi se o podobných záměrech jen ve snách zdávalo a nyní by se ocitl tak blizounko skutečnosti...

„Jak jsem slyšel, mají prý zamířeno do Frankrejchu, potom do Englicka... Chtějí stráviti na cestách celý rok... Však vám toho sami napovědí s dostatek. Jsou vlídní, až příliš laskavi... Člověk ani svým očím či uším nevěří... U takových pánů obyčejně jinak bývá!“

Radslav se již začal s otcovým návrhem přáteliti, ale jen proto, že bude moci s mladými pány Smečenskými do širého světa, o němž toho tolik věděl a ještě více četl a z něhož znal jen Prahu a některá česká města, jež byla zdejšímu okolí nejblíže...

Adam Rorejs zpozoroval ihned, že účelu svého dosáhl, a proto zabočil řečí v jiný směr... Věděl novin, že by mohl vypravovati nepřetržitě do rána. Bylo sice tenkráte v Čechách ticho, i o Turkovi všecko nějak umlklo, ale překvapujících událostí přece jen odevšad slyšeti dosti.

Kutrovický krčmář vzal dnes na přetřes dobrou pověst rytířů Hrobčických na Velkém Pálči a Hospozíně. A nezbyl z ní neporušeným ani jediný vlas. Zajisté že panu Jiříkovi v uších hučelo, jakoby se nade Vraným mračna byla strhla.

„A s regimentem jeho císařské milosti také nejsou spokojeni... Nebudou hnedle spokojeni ani se svým Pánembohem... Vždyť i jemu předpisují a pořád si novou religii vymýšlejí... Jak by se jim lépe žilo a jak by byli nejméně vázáni... Na cizích panstvích poddané štvou, podpichují, a na svých vlastních by jim neustále břemen přidávali... Ani bych nechtěl pod jiným pánem býti leč ještě tvým poddaným... Věru, že na Martinicku skorem ze všech, která panství znám, nejlépe.. Kdo učiní zadost Pánubohu, i panu Bořitovi zadost učinil... Tak, tak, pane Vilíme!... A přece se po jeho vsích sedláci rotí a nechtějí do kostelů... Až je i sháněti musejí... A pak není divu, užijou-li místo dobrého slova svižné lískovky či pozavírají-li je na několik dní, aby jim lebky změkly, do šatlav...“

Adamu Rorejsovi přešly regule, obvyklé na Martinickém panství, jak viděti, v tuk i krev...

Radslav poslouchal klepy krčmářovy již jen roztržitě a pan Vilím si již předkem v duchu zobrazil, jak ho asi Bořita uvítá... Proč, když ten vítr zachřestil okrouhlými tabulkami v zamřížovaných oknech, zachvěl se a pokaždé se mu zdálo, že slyší: *„Co do spokojenosti...“*

Adam Rorejs hovořil potom vždycky také sesilnějším zvukem, aby zdejšího rytíře ode všech jiných myšlének odvrátil...

(Pokračování.)

*

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování)

Veď v druhou síň je, stinnou, útulnou.
tam sedli za stůl; víno jako med
se třpytilo v pohárech z křišťálu,
a bílý chléb a vonné ovoce
na mísách z mědi bylo srovnáno.

Když pojedli a Bohu vzdali dík,
veď opat hosti v luznou zahradu,
jež plna stínů, plna šumných vod
se mírným svahem k moři klonila

Na mysu šedém, mechem porostlém,
dub ohromný své větve rozpínal,
tam usedli a opat pravil jim:
„Za oněch dob, když drahý mistr náš
zde ještě žil, a stín když zjevoval
se na vodách té dívky neblahé,
za oněch dob se často stávalo,
když luna stříbrem posněžila dub
ten prastarý, pod kterým sedíme,
že ptáci bílí jako přízraky
na jeho větvích rozložili se
ve tlupách hustých jako oblaka
To zvláštní byli tvory: každý z nich
měl skvrnu krvavou buď na hlavě.
buď na křídlech anebo na prsou.

To krutost lidská vryla znamení
jim šípy v útlá těla spanilá,
a v lunné noci, hlasy sladkými
a k pláči tklivými svůj bol a žal
zde k nebi sýlali, a píseň ta
tak krásná v truchlivosti bývala,
že velké moře zamlčelo se,
by naslouchalo ... Mistr konejšil
je šepotáním tajeplných slov,
v jichž smysl nikdo nemoh' vniknout z nás.

Teď nepřichází více, do ráje
za sebou snad je volá zemřelý.

Tak opat vyprávěl; a za chvilku
hle, bílý měsíc vyšel na nebi,
a starý dub jak stříbrem posypán
byl světlem jeho. Všickni mlčeli,
tak slavno bylo jim, tak velký klid
se u velkého moře uhostil
do hloubí jejich duší ... K domu zpět
se posléz brali, zase pojedli
a po večeři opat pravil jim:
„Zvyk starý jest to u nás v klášteře,
že před spaním buď píseň zapějem,
buď starou zvěst neb svaté podání
že někdo vypravuje ostatním.
Nuž, bratře Serafine, nechceš nám
dnes něco podat ze své zásoby?“

Ten, jehož bratrem Serafinem zval,
byl onen stařec, jenž je přivítal
na břehu moře, ráno pod stromy
Vždy zadumán a mlčelivým byl,
jen krásné jeho oko mluvilo
tak neskonale snivým způsobem
o hvězdné říši, v které těkal duch.

Na pokyn opata se poklonil,
a hlasem sladkým, jenž jak hudba zněl
přes jeho stáří, tak jim vyprávěl:

*

Bleď, v kráse své jak ulomený květ,
král Abgar, který Armenii vlád',
na lůžku ležel v Římě, daleko
od hor svých rodných. Bylo na večer.
Řím koupán nachem, zlatem západu
u nohou jeho ležel, největší
sen nádhery a krásy, který snil
od prvních věků člověk doposud.
Pych jeho budov směle k nebi čněl.
a daleko, až k patám modrých hor
se moře chrámů, hojných paláců,
a sloupů z porfyrů a bílých soch
do hájů lilo z temných pinií
a do kouzelných zahrad.

Abgar však
tvář unylou odvrátil s povzdechem
od mohutného toho pohledu
a hlava jeho jako v dřímotě
na polštář klesla zpět. Vzruch opojný
a luznost sídla římských césarů
se duše jeho nedotýkaly,
a César August, jehož hostem byl
po třetí rok, a jenž ho miloval
a moudrost jeho ctil a jemný cit,
teď k lůžku jeho přistoup' na pavlan
a pravil mu: „Ó králi Abgare,
kdy pomine ten smutný úsměv přec
s tvé drahé tváře? Zdá se výčitkou!
Co činit mám, bys veselejším byl?
Má divadla, mé hony, zápasy
tě nebaví, a chladně díváš se
na divy světa! Proč jsi truchlým tak?
Jsi králem slavné země, mladým jsi
a krásným jako Apoll! Luzných žen
však marně planou oči pro tebe!
Led zdá se tvoje krev! Ó rci mi přec
co blažilo by tě? Já světa pán
tvé přání vyplniti přísahám!“

Tak August děl, král Abgar pravil mu:
„Což vím to sám? Já v srdci hluboko

tak velkou touhu cítím, nesmírnou
po něčem neznámém, že steskem mru!
Od dětství již já býval zadumán,
a roky moje touha rostla též.
Na kraji hrobu stál jsem. Matka má
tu pravila: „Ó drahé dítě slyš!
Řím středem světa je a Augustus
je Říma světlo. V jeho město spěj.
Tam ukojíš snad žízeň duše své.
Snad ctižádostí vzplaneš velikou?
Ta křídla dá ti. Jdi, a vrať se zdráv!“

Tak radila, já poslech' a jsem zde.
Ty činils vše, co činit může kdo,
dar tvého přátelství já cenit znám,
já vidím jasně velkost vlády tvé,
Řím divem jest — a přece, pane můj,
jsem nezhojen! Mé duše výkřiky
vše přehlušují. Bolem, touhou mru!

Ó slyš mou prosbu: „Dej mi odejít
do rodné země. K matce půjdu zpět“

Vzdech hluboký ta slova přerušil
a darmo prosil césar Augustus,
by déle v Římě dlel. Pak povolil
a loučil se, a Abgar k matce své
dva posly vypravil, již nesli jí
vzkaz toho obsahu: „Já vracím se
tak smuten, jak jsem šel z arménských hor.
Síň stinnou připrav mi, kam slunce zář
na večer pouze vniká na chvilku,
jakoby říci chtěla: Za mnou pojď!“

Ti posli spěli rychle; pomalu
za nimi bral se mladý Abgar král
přes širé luhy, hory vysoké
a řeky modré jako nebes báň.

A arménské když hory dosáhl
a město své, vstříc matka přišla mu,
své slzy potlačila, úsměv jen,
jenž zastřít měl je, o nich vyprávěl.

„Pojď, drahé dítě, doma vítán buď!“
mu šeptala, pak vedla Abgara
v tu jeho připravenou, tichou síň.
kam právě slunce zmírající zář
se drala temnou stěnou cypřiší.

Uprostřed lůžko stálo ze sloni
a kolem na podlaze z mosaik
se pestřily koberce z Persie,
a harfa vedle dveří visela
a v koutech síně v mísách ze zlata
se rděla jablka a granáty.

Král Abgar věděl co to znamená.
Dle víry jeho lidu andělé
se vznáší do komůrek nemocných
a čekají až smrti žití pán
dá znamení, by duše odlétla,
neb dále dlela v těle zhojeném.
Ty koberce jsou pro ně prostřeny,
by odpočívali, to ovoce
svou vůní má je sílit, harfa pak
tam visí, aby každý příchozí,
jenž chorého chce slovem potěšit
neb rukou stisknutím neb úsměvem
do sladkých zasáh' strun pro zábavu
a jako na pozdrav a vítání
těm čistým duchům.

Abgar věděl to
a tklivě na matku se pousmál,
do harfy zasáh' sám, pak položil
do klína té, která jej zrodila,
svou unavenou hlavu. Ona však
by silnou zdála se, se vztyčila
a vzdechy tlumíc, duše dusíc pláč,
se jala laškovat a pravila:

„Řím tedy každé srdce nezhojí?
Já na to myslila, a mezi tím
co moje dítě marně hledalo,
čím ukojiti choré duše tesk,
já našla snad, co spásou bude tvou!“

On maně pozved' hlavu tázavě
a matka takto děla s úsměvem:
„Ty neuhodneš! Však já vysvětlím.
Ty mladým jsi, a marně bránit jest
se lásce, dítě, věř... Já dumala
po noci, dlouho tak, až zjevila
se pravda mi. Ta touha, která vře
ti v duši, není nic než lásky žal.
Jen nalézt tu, která by dotknula
se uzavřené tvojí duše tak,
by všechny květy v hloubi ukryté,
jak čaromocí k světlu vzešly by!
Já mezi tím cos v dáli, v Římě dlel,
po zemích všech své posly vyslala,
by nejkrásnější ženy štětcem svým
na plátno vkouzlili. Nuž, uvidíš!
Před zraky tvými vzejdou zázraky!“

Po těchto slovech rukou kynula
a otrok rychle clonu rozevřel
a zástup malířů se zjevil tam,
a každý nesl obraz púvabný
děv nejkrásnějších z krajin dalekých.

Král Abgar zarděl se a odvrátil
tvář nevrle, na prosbu matky jen
na obrazy se díval, chladně však,
a v oku matky hasla naděje,
jež na okamžik byla vzešla jí.

Když všickni odešli, tu viděla
máť králova že jeden z malířů
bez obrazu u dveří síně stál,
bled jak sám král a s okem zničeným
a zahalený těsně v temný plášť.

„Kde obraz tvůj?“ se ptala královna

On mlčky plášť rozhalil, paprsky
tu naplnily náhle celou síň,
jak leskem hvězd, a zář ta linula
z řas složeného šátku bílého.

Král Abgar vzrušen byl jak tušením.
„Ty neseš zvěst mi?“ pravil. „Muži mluv!“

A malíř přikročil a jeho řeč
tak divně zněla, snivě, zdaleka
jak větvemi by cypřiš vanula,
když takto králi tiše vyprávěl:

„Na rozkaz matky tvé já vyšel v kraj,
kde Jordan teče. Krása judských žen
mě oslnila. Každá zdála se
mi nejkrásnější. Mluvilo se však
o jedné zvlášť. Zvali ji hříšnicí,
a děli mi, že setkala se kdes
prý s mužem podivným, jenž učinil
z ní světici jediným pohledem.
Já zvědav byl a dal se na cestu
do sídla králů judských, žena ta
kde právě dlela. Dále čím jsem šel,
tím více mluvilo se o muži,
jejž jedni svatým zvali, druzí pak
jej ďáblem nazývali... Přišel jsem
až v Jerusalem, a zaujata tak
má mysl byla mužem podivným,
že zapomněl jsem hledat hříšnici,
o jejíž kráse mluvil celý kraj...

Ó králi! Shléď jsem Krista Ježíše —
ach, jeden jeho pohled pravil víc
než slovem lidským vyjádřiti lze.
Já před ním klek' a prosil v pokoře,
by dovolil, bych jasnou jeho líc
směl malovat, a drahý obraz ten
pak do Arménie nést co památku
tu největší! On snivě usmál se,
a já se pracovati jal. Však žel,
má ruka třásla se, a do očí
mi slzy stoupaly, a srdce tak
mi tlouklo tesknotou a radostí,
že byl jsem slep a práce neschopen.
Já třikrát začal rysy tváře té
na plátně značit, třikrát nezdar můj
mě plnil zoufalstvím, a nešťasten
já s pláčem líc svou zastřel. Kristus pak
když viděl bol můj, ke mně přistoupil
a pravil tiše: „Zanech smutek svůj,
já pomohu ti!“ Na to bílý šat
vzal z rukou matky své a vnořil tvář
tu svatou v měkké z vlny předivo.
V tu samou chvíli, velký zázraku,
na bílém šatě jeho podoba
tak jasně jako hvězdy zářila,
a svatý obraz, hle, je v rukou mých!“

Po těchto slovech šátek rozložil,
a Abgar, spatřiv snivou Krista líc,
kles' na kolena. Radost nesmírná
jej schvátila a svaté nadšení,
a s jásotem a s pláčem horoval:
„Jest duše moje nyní zhojena!“
Pak líbal svaté čelo Kristovo
a sepjal ruce, prose malíře,
by o něm mluvil mu. Tu vyprávěl
mu onen vše, o velkém poslání,
o svatém životě, o zázracích,
o víc než lidské Krista dobrotě,
o božím království, o záhubě,
jež hrozí v Judsku synu člověka.
Noc uplynula tak, a unaven
král Abgar klesl v mdloby, ráno však
své matce pravil: „Vyprav posly hned
do země Kanaan, napíšu list,
ať Kristu doručí mé poslání!“

Vzal pergamen a zlatem napsal tak:
„Ó spasiteli, synu člověka,
já uslyšel o působení tvém
a zvěděl jsem, jak brojí v slepotě
lid vlastní proti tobě Kriste, slyš:
Mám město krásné, snící v zahradách,
a palác zlatý; stojí dokořán
ti město mé, a slavných králů dům.
Přijď ke mně! Duše moje touhou mře!“

To psaní nesli posli v Kanaan,
a přišli tam, když Kristus na kříži
svou duši právě v ruce Boha dal

A smutně vraceli se, loudavě,
jak ti, již věděli, s nimi zármutek
že vejde k tomu, který drahý jim.

Po celý čas, co takto na cestách
se obmeškali, ležel Abgar král
na lůžku v zápase jak smrtelném.
„Ó kéž by přišel!“ Stále matce děl,
jež nad ním skloněna jak truchlící
nad hrobem vrba stála. . Přišli sléz
ti posli v palác s nocí zároveň
a smutnou zvěst svou tiše šeptali
do ucha královně. A Abgar spal,
a necítil, jak slzy horoucí
na hlavu jeho padaly a jak
je šedinami svými královna
bez dechu utírala... Náhle však
své zraky chorý otevřel, a hle,
síň byla plna bílých paprsků,
a ten, jenž hostem Abgara měl být,
ve slávě planoucí se objevil
a hlasem sladkým, plným snivosti
děl Abgaru: „Hle, v dům tvůj přišel jsem,
bych přání tvému skutkem vyhověl.
Tvé město krásné, snící v zahradách,
však krásnější nad tvé jest město mé.
Pojď se mnou! Zdráva bude duše tvá!“

A mezi tím, co matka v úzkostech
to slabé tělo k srdci vinula.

šla duše za Kristem... Byl Abgar z těch,
jichž z toho světa není království."

*

Tak skončil Serafin, a hluboké
po jeho slovech bylo mlčení,
a mysl všech se v dumu nořila
o tom co slyšeli; pak opat vstal
na noc se loučě, za ním všickni šli,
by ulehli na lůžko. Brandan však
spát nemoh'; vstal a vyšel z cely své

Co slyšel o té tváři nebeské,
jež svatým kouzlem v šátku utkvěla,
mu vniklo v srdce jako ostrý šíp,
a jak tu stál ve chodbě křížové
ven zíraje v tu tichou, hvězdnou noc,
na zdřímlé stromy, bílý vodotrysk,
jenž neustal se k nebi zdvíhati,
do duše jeho jako Abgaru
se touha vkradla, žhavá, nesmírná —
v zrak Kristův zřít... Pak lek' se myšlénky
své jako hříchu. Bože, nebyl pych
to neskrotný? Milosti takové
což hoden byl? Jak trpce zaplakal!

Po celou noc pak klečel v modlitbách,
a prosil o velký dar pokory.

Když svitalo pak, všickni povstali
a opat ke korálu vedl je
a pravil Brandanu: „O bratře můj,
po čem tvá duše to ží, uvidíš,
pak v zem se vrátiš, kde jsi zrozen byl,
a zemřeš v klidu čas až dojde tvůj."

Tvář Brandanova zbledla radostí,
neb srdcem jeho šlehla myšlénka,
že opat zvěstuje mu, v Krista líc
že patřit bude zrakem smrtelným

Hned ale sklopil hlavu kajícně
a trpce sobě pýchu vyčítal,
jež opět v srdci se mu ozvala

A všickni viděli to pohnutí,
však nikdo neptal se po příčině

Tak rozloučil se opat s opatem
a vhodný vítr v plachty lodi dul,
a opět pluli mniši v modrou dál

(Pokračování.)

Z malých cest.

Od *Al. Jiráska.*

(Pokračování a dokončení.)

IX.

Když jsme dolů sešli, stála již má společnost před myslivnou, chystajíc se, ano se nebe zase vyjasnilo, nahoru k pavillonu. Pan Vít byl ovšem překvapen příchodem Marvanovým a jeho společnosti, vlastně jeho společnicí. Postřehl jsem dobře, jak s mladých těch lidí hned na mého strýce se podíval, z čehož jsem se domýšlel, že strýc mu přece něco již povědel. Marvan ochotně a tonem veselým strýci hned vyložil, jak sem přichází. Vypravoval, že přijev z města časněji nežli se nadál, zaslechl o našem výletu. Poněvadž nebyl nikterak unaven a poněvadž by to místo, o němž slyšel tolik vypravovati, byl rád shledl, že ihned vsedl na koně. Dole pod lesem že se ptal na cestu k pavillonu, a tou se tam přímo pustil, domnívaje se, že nás tu zastane. V lese, nedaleko již pavillonu, potkal slečnu Růženu a poněvadž déšť byl na spadnutí, že se utekli pod přístřeší staré té stavby.

„Kdež jsem i já útočiště hledal a našel," doplnil jsem zprávu Marvanovu.

Teď se zase strýc na mne podíval. —

Staří páni s Benickým, jsouce vedeni myslivcem, dali se nahoru k pavillonu. Marvan nešel; já také, jmenovitě na jeho vyzvání, jsem zůstal. Seděli jsme se starým panem vrchním, s jeho vnučkou a s paní lesního, bavíce se hovorem, až přišla naše společnost.

Slunce se již silně k západu nachýlilo, když jsme se měli k odchodu, a zapadlo, když jsme vsedli do vozu. Starý pan Vít způsobil tu zase malé překvapení, jako když jsme sem ze zámku Ch... ckého odjížděli.

„Tys jistě unaven prudkou jízdou —" pravil k Marvanovi. „Pojď sedni si se mnou. A tebe," pravil, obraceje se k mému strýci — „snad tady ti páni mládenci přijmou."

Tak jsme byli na novo rozsazeni. Cesta domů, na zámek Ch... cký, byla velmi příjemná, rychle ubíhajíc. Všecka krajina omládla odpoledním deštěm; podvečer byl tichý a jasný. Měsíc vyšel záhy a provázel nás krajinou, mající mnoho stromoví a hájků. Rozumí se, že záhy jsem zavedl hovor na události dnešního dne, připomenuv strýci, že přítel Benický o všem již ví a že je jaksi spolupracovníkem mého románu, jak sám říká.

„So so, teď je to skoro román —" odvětil strýc.

„Ví již pan Vít?"

„Ano, připravil jsem ho, t. j. pověděl jsem mu, cos pozoroval. Nu, a zdá se, že dobře. Marvan by jinak sotva za námi přijel —"

„Zdá se věru —"

„Nun aber, jak to bylo tam na pavillonu? — Kde se setkali?"

Pověděl jsem, co jsem věděl a pozoroval, a doložil jsem: „Myslím, že se tam domluvili, a že tam jejich nedorozumění, nebo jak bych to nazval, vysvětleno. Ale setkali se tam náhodou, to jsem pak z veškeré řeči seznal. A je to přirozeno. Nespokojená, nešťastná Růženka hledala samotu, v lese, na místě, jež jí známo a milo bylo. — Byl bych ji rád viděl, když tak lesní stezkou

u pavillonu kráčejíc všecka zarmoucená myslila na Marvana, a když on se jí tak z nenadání objevil “

„Ale náš pane románopisče“ — zvolal Benický. „Ta kapitola o tom jejich dorozumění je poněkud kusá, nejasná. Proč se rozhněvali? Proč —“

„Domněnky bych mohl říci, ale nechci. Vysvětlení toho všeho, psychologický proces ten ponechávám druhému a teď přednímu spolupracovníkovi svému, panu strýčkovi —“

„Vida, vida — a jak já? —“

„Snadno. — Tam v kočáře před námi zrovna tu kapitolu Marvan asi vykládá svému strýčkovi. Ten pak jistě vám to poví, a nebude-li to nějaké tajemství, nadějeme se, že pro úplnost našeho románu —“

„So, so — nun aber má slavnost! —“

„To my zas budeme rádi spoluúčinkovati!“ těšil přítel Benický mého strýce.

„Ó vy již svou úlohu beztoho máte. Ale takovou pastýřku, kde ji vezmu? Jen si to představte! — V našem divadle zámeckém — víte — má krásné dekorace — hrabě K . . . ský je dal v Praze malovati. — Ale jedna z nich — krajina, ta je roztomilá. — Ta by se nejlépe hodila — idyllická krajina — v pozadí antický chrámek mezi dvěma stromy, mezi dubem a lipou — jakoby malíř myslil na Filémona a Baucidu — teď osvětlení, krásná hudba ve slohu Rameauově, — já sám o ni jsem se pokusil, — sbor pastýřů a pastýřek — chor — pak by vystoupila ta nejkrásnější — Růženka totiž — a přednesla by s jeviště krásnou báseň jemnostpánovi — rozumí se francouzsky — ona mluví slušně a má péknou výslovnost — a ten její hlásek — so, so, to by bylo — “

„A proč francouzsky, strýčku?“

„Aby to bylo všecko pravé, z minulého století. Víte, jen francouzské rokoko je něco — má ducha — všude jinde je to pouhý padělek, sprostý cop — jak se říká —“

„A co ještě jste měl, strýčku, v plánu? —“

„Darmo mluvit. — Pastýřská hra — pak tanec — rozumí se menuet. S hudbou Boccheriniho, pane Benický, znáte, ano. — Nun aber je to všecko marno, ať tam v kočáře to dopadne tak nebo tak —“

„Škoda véru —“ mínil Benický, potutelně se usmívaje. — „ale pomyslíme-li na sličnou Růženku, jak tam v té lesní samotě asi všecka blažena, doufajíc a opět se lekajíc, všecka rozechvěna myslí na to, co se dnes přihodilo, a co bude, jak se v tu chvíli asi o ni jedná —“

„Ó já ti to přeju!“ zvolal strýc. „To jest, přál bych jí, aby byla šťastna. Je to velmi hodné děvčátko — vzdělaná a ne zase přemrštěná, jemnocitná —“

„Jedno se jí již vyplnilo —“ pravil jsem. „Víť už jistě, že ji Marvan miluje a to dnešního dne, kdy z domu prchla, bylo jí zajisté útěchou největší —“

Když jsme do Ch . . . ckého dojeli, schválně jsem si všímal pana Víta i jeho synovce. „Jemnostpán“ byl nad obyčej vážný, synovcova pak tvář jevila klid a tiché veselí duše. Starý pán ihned odebral se do svého pokoje, rovněž i Marvan, jenž odcházeje, stiskl mi velmi srdečně ruku, jak dosud ještě nikdy neučinil. S Benickým jsme ještě chvíli poseděli. Přítel musikus mně také řekl za řeči:

„Mrzím se na ten tvůj román. Obratu napínavého nemá a zdá se, že mu nebude ani scházeti tak trochu deus ex machina, nebo americký strýček, jenž nešťastné milence svede.“

„Kdo za to. — Je to příběh životný a ne smyšlený, sepsaný —“

„To jak známo, není žádná omluva aesthetická — ale pro to pro všecko by mne dosti zajímal, — než to mne mrzí, že zkazil plán tvého strýce, že zmařil tu slavnost —“

„Ah —“

„Považ, slyšel bych jeho skladbu! Sbor pastýřů a pastýřek napudrovaných, v hedbávných punčochách a střevíčkách s červenými podpatky, sbor a hudba ve slohu Rameauově!“

Smíchu jsem se neubránil, ačkoliv se to týkalo mého hodného strýce.

Přirozeno, že jsem byl zvědav na druhý den. Marvana jsem nezahledl, ze svého pokoje ani nevyšel. Také „jemnostpán“ se v parku neukázal a odpoledne i hudbu odřekl! To již něco bylo. Na mé otázky strýc jen rameny krčil, tvrdě, že nic neví, že se mu „jemnostpán“ ještě s ničím nesvěřil. Až pak na večer, když byl dlouho u pana Víta se omeškal, pověděl mně, o čem se svým starým kollegou a přítelem rozmlouvali. Týkalo se to Marvana.

„Zdá se, že ‚jemnostpán‘ nemá chuti dát svolení —“ pravil jsem.

„Ano, rozmýšlí se —“

„Aj, je mi to dost divno. Dle jeho povahy a názorů bych se byl nenadál —“

„Není to snad k vůli stavu, nebo bohatství. ‚Jemnostpán‘ by na to nehleděl, že Marvan bude míti jednou panství, a jeho nevěsta nic, že je dcerou úředníka na tomže panství —“

„Nuže, co by tedy bylo —“

„So, so, také takový horkokrevný mladík. Nun aber sluší uvážiti, že to je na celý život, a že ‚jemnostpán‘ synovce velmi miluje a že by nerad, aby se dočekal nějakého sklamání —“

„S Růženkou? Jak já Marvana znám, myslil bych, že dobře volil. Ale což starému pánu nevysvětlil? —“

„Nu, pověděl mu, že se mu Růženka hned na první spatření zalíbila — neskonale — ale že jí to nedal nikterak na jevo. Pozoroval ji, její chování, mluvil s ní a seznal, že to je, nu, jak jsem povídal, dívka velice jemného citu, mírná, mající smysl pro krásu a vznešenost, že by mu rozuměla a že by mu — nu, že to není pozlátková slečinka jen tělem sličná, než i duchem a srdcem. — Tady máš tu kapitolu, jak jsi včera povídal. Ostatně by se to dalo struměji říci: Zamiloval si ji — ale jaký je Marvan, tak dlouho zkoumal a odkládal, až přišel ten nešťastný ženich. Ten šel přímo k otci — a bylo to —“

„Tak, tak, a Marvan, který pozoroval, že ho Růženka také miluje, byl proto tak podrážděn zprávou tou, mysle si, že ho děvče klamalo. Teď jak náleží rozumím tomu tonu, jak jí tam u lavičky gratuloval k jejímu zasnoubení, a proč pak Růženka plakala, a proč teď kvapem za ní přijel! A co vy, strýčku, jste říkal ‚jemnostpánovi‘, když jste o tom mluvili? —“

„Nu, slavnost mně zkazila, pravda, ale já jí neškodil. Naopak — Ostatně by si to Marvan asi sám vymohl —“

„Jemnostpán‘ ho má tuze rád —“

„Má — a Marvan také pohrozil, že kdyby strýc nesvolil, že by se raději odebral do Prahy — ‚Jemnostpána‘ to tuze mrzelo a mrzí, že by na všechno zapomenuv pro to pěkné děvčátko třeba jej samého opustil. — Nun aber to ho zase smiřuje, že to synovec řekl s velkým přemáháním, až ku slzám dojat —“

„Oh, román náš bude míti šťastný konec, strýčku!“

* *
*

Bylo v předvečer narozenin páně Vítových.

Seděli jsme, naše společnost obvyklá, v parku při večeři v pěkném loubí, odkud byl volný rozhled na malý palouček i na živou zelenou arkadu kolem něho i na bránu v prostřed utvořenou ze přistřižených stromů a křovin. Za tou zelenou arkadou dále v parku byl stromovím ukryt sbor hudebních ochotníků, kteří přes tu chvíli zahráli nám nějakou skladbu. Učitel Havránek je řídil. Hudba rozléhala se libezně parkem za toho vlažného, letního večera.

Všichni jsme se pomalu rozjařili a rozveselili i sám starý pan Vít, který těchto dnů byl nad obyčej vážným. Jen Marvan seděl zamlklc. Všiml jsem si také, že můj strýc přes tu chvíli odešel ode stolu a že vždy se vrátil, nějak se usmívaje.

Když naposled odešel, pravil farář panu Vítovi:

„Teď je třeba, abych prozradil kus tajemství pana bibliotekáře. Něco uspořádal —“

V tom hlubokým tichem, jež na okamžik zavládlo, zavznělo v temnu, z pozadí v kvartetu Haydenově houslové solo.

Zvuk strun sordinou tlumených zněl měkce a jímavě.

„To je znamení!“ pravil farář, „teď to začíná —“

Naslouchali jsme všichni velmi pozorně. Milostná hudba roztoužené serenady zněla jako vrkání holubí, sladce vyznívajíc v tichu večerním. Dozněla. Pan Vít i my všichni chtěli jsme na pochvalu zatleskati, než rázem jsme ustali, hledíce udiveně na arkadu před námi. V čiré tmě, rozkládající se v jejích loubích zamihala se světla — kmitají se jako svatojanské mušky — různobarevné, jasné lampiony — a již visí v listnaté klenbě těch kobek. V ten okamžik ozval se v pozadí orchestr — a v kobkách, hle — objevili se lidé — nějaký markýz v růžově hedbávném, vyšívaném kabátě, v bělostné vlásence s copem, veda dámu rovněž à la rokoko oděnou. — Za ním jiný párek — pán ve višňovém, sametovém kabátě, od něhož bělosti svou odráží se porculanová rukojeť parádního kordu — a za nimi jiný párek — černý nějaký abbé s dámou v živých barvách, — za nimi pastýř s pastýřkou, druhý, třetí párek. — Jdou jeden za druhým a mihotavá zář světel a lampionů ozařuje pestře a skvěle oděné ty lidi, kteří jakoby z jiného světa sem přišli. Jdou kolem, a Boccheriniho laškovný menuet provází jejich kroky — — —

Jdou, zanikají v temnu na druhém konci, kamž od nás není viděti — my nepátráme, nevracejí-li se zase druhou stranou, my jen hledíme na skvělou společnost před naším zrakem přecházející, jež o celý věk nás zpět posunuje. — Tak to tu snad bývalo. — A hle! Páni markýzové a markýzky, pastýřové a pastýřky zastavují se, k nám se obracejí — a teď vystoupili z kobek ven před arkadu na palouček — seřadili se, tu dámy, tu páni. — Menuet již dozněl — a zpěv zazvučel. Rokoková společnost začala rokokovou kantátu mého strýce. Teď teprve jsem se po něm ohlížel. — Tam stojí stranou — září, rukou tajeně takt dává, řídí — hlavou pokyvuje. — Zpěv dozněl, a ze sboru družek svých vystoupila sličná pastýřka, nejsličnější z děvčat z blízkého městečka, z jehož divadelních ochotníků byly většinou ty šlechtičny a jejich dámy rokokové v oblecích zámeckých, provázena jsouc mladým kavalírem a pastýřem. Učinivši hlubokou poklonu po starodávném způsobu, podala panu Vítovi velikou, krásnou kytici.

V tom zahlaholil tuš, pak neviditelný orchestr spustil slavnostní skladbu (ze známých skladeb strýcových op. 2.), pastýřka a její průvodci uklonivše se odešli ku své společnosti, a hned pak s ní zanikli v arkadách zase potemnělých. Byli jsme opět ve svém čase. — Pan Vít tiskna srdečně ruku mého strýce, děkoval mu za to pěkné překvapení a za ten projev přátelské lásky.

„Myslil jsem něco jiného — byl to veliký plán — to dnes byly z něho jen trosky —“ odpovídal strýc, všecken záře. „Bylo by všecko šlo, nun aber slečna Růžena —“

„Ta ti to zkazila?“ vpadl mu „jemnostpán“ do řeči. „Nu na přesrok to snad nějak vynahradí, ač dovolí-li nastávající její pan manžel —“ a tu se obrátil ku svému synovci. Ten sedě jako ve snách, trhl sebou, vyskočil, a již objímal starého pána, jenž jej, pohnut jsa, ku svým prsům tiskl.

Starý pán dal tedy dovolení — —

Všecka společnost rozradovaná i nadšená jej i synovce obstoupila, upřímně přejíc oběma.

Druhého dne, když přišel správce, otec Růženčin s gratulací, nad obyčej dlouho se u „jemnostpána“ zdržel. Vyšel všecken zardělý, ne však sklíčen nebo smuten. Dne pak příštího odjel Marvan z Ch . . . ic, maje po boku paní správcovou. Vrátili se na večer a s nimi — Růženka, všecka blažená. — Brzo po jejím zasnoubení rozloučil jsem se se strýcem a milým zámečkem Ch . . . ckým. Louče se s Marvanem musil jsem mu na jeho vřelé pozvání slibiti, že na svatbu přijdu.

Byla velmi tichá a jednoduchá, jak si toho zasnoubenci přáli. Pan Farář z kvarteta strýčkova je odpoledne ve svém kostelíčku pod lipami oddal, u přítomnosti jen nás několika zvaných. Byla to svatba tichá ale šťastná. Nevěsta zářila krásou, svěžestí a blahem — ženich pak, když jsem k nim přistoupil, ani od oltáře, již svoji, odešli, stiskl mi ruku a pravil:

„Dnes jsem největším poetou —“

„A ta vaše životní báseň bude krásná a trvalá, bez křížku —“ odvětil jsem.

Když pak novomanželé vstali od tabule, u níž jsme z večera seděli, zavzněla venku v parku hudba. Čarovné zvuky Mendelssohnova svatebního pochodu provázely novomanžely.

První svatební cesta jejich byla na osamělý v lesích pavillon, kdež se vyjasnilo Marvanovi klamné domnění, kdež poznal, jak mu je Růženka oddána, kdež se našli.

Za rok nebylo již třeba mne vybízeti, abych se podíval na zámek Ch . . . ký. Na několik dnů se mi uvolnilo v práci a tak jsem si tam zajel, podívat se na strýce, na šťastné lidi. Nic se tam nezměnilo, jen v parku na antickém chrámku byly znova vyzlaceny zašlé litery starého nápisu a již zdaleka mi zářilo vstříc:

„Vivite felices —“

Práce.

To nebyl boží hněv, to byla láska boží,
když cestou trnitou a pln hloží
archanděl Adama hnal od bran ráje.
Tou cestou Bůh mu zjevil světa taje
a lásku ženy o dar práce rozmnožil,
by člověk též ten pocit božský prožil,
kdy tvůrčí síla v dílo krásy taje.
Dav práci člověku, z něj činil syna,
vždyť tvůrcem stal se jí, kdo dřív byl tvor.
V té chvíli pad' též z ruky Hospodina
meč záhuby jak žhavý meteor. —
Ta zbraň, již lidstvo mohl shladit z trestu,
na věky v bezdnu propasti se ztrácí. — —
A Bůh děl, Adamovi vstoupiv v cestu:
„Vždy v době hněvu ukaž ku své práci!
A sílu v paži, v duši světlo krásy,
stav v době potopy si koráb spásy:
Jeť práce řebřík, — pevně stav naň nohu —
jenž z prachu země vede ke mně — k Bohu.“

M. A. Šimáček.

Smrt hraběte Hanibala Schönburga v Praze roku 1604.

Obrázek ze života šlechty v době Rudolfinské. Od *Josefa Svátka.*

(Dokončení.)

Při takovémto stavu věci viděl se Bregart nucena, podati jménem rodiny zavražděného přímou obžalobu na pana Lobkovice a obviniti jej z násilného usmrcení pana hraběte Hanibala Schönburga. Nejspíše přičinil se též onen list krále Jindřicha IV. k tomu, že pak byl král. prokurátor pan Florian Mejstřický z Vatikánu ustanoven k tomu, aby proces proti panu Lobkovicovi zavedl a před soud královský jej obeslal. Týž vyhověl rozkazu tomuto a dne 22. prosince 1604 vydáno jest proti panu Adamu Havlu Popelovi z Lobkovic jménem císařovým obeslání, v němž jest zároveň obsaženo vznesené na něho obvinění. Spis tento, který ale ani teď ještě nebyl přímou obžalobou soudní, přijal pan Lobkovic dne 29. prosince v domě svém vlastní rukou od vyslaných k němu registrátorů král. kanceláře české Adama Czeysa a Jana Sandyona, a zní týž následovně:

„Věděti milostivě dáváme, že toho jistou zprávu míti ráčíme, kterak někdy urozený Hanibal z Schönburgu hrabě z Nantheuilu z království franckého, služebník Náš věrný milý, ke dvoru Našemu císařskému do měst pražských přijel a nám se proti tomu nejhlavnějšímu všeho křesťanstva nepříteli Turku v službě polní válečné v království Našem Uherském potřebovati dal.

A maje leta tohoto 1604 podle pštolunku sobě daného týž Hanibal z Schönburgu zase do téhož království Uherského jistý počet lidu válečného pěšího vésti a již z měst Našich na cestu k mustrunku k městu Našemu Chrudimi se vypraviti, an jsi ty 23. července v domě tvém v menším městě pražském, v němž bydlíš, nadepsaného Hanibala z Schönburgu času nočního mezi 9. a 10. hodinou, majíce jej v témž domě svém zavřeného a tak v moci své, s pomocníky tvými nenáležitě mnohými ranami v hlavu, v ruce i ve všecken život zsekal, zbodl a stloukl a tak jej hanebně zamordoval.

Toho se proti právu a zřízení zemskému a proti těžké zápovědi Naší císařské jakožto krále českého v městech Našich pražských, kterouž mordové nenáležití přísně zapověděni jsou, učiněné a skrze herolty Naše vůbec vyhlášené, nad týmž Hanibalem z Schönburgu pod hradem Naším pražským, kdež My osobně residenci Naši císařskou a královskou nyní se dvorem Naším zůstávati ráčíme, dopustiti nemaje.

I poněvadž nám jakožto nejvyšší vrchnosti nad řádem a právem ruku ochrannou držeti, dobré velebiti, zlé pak tupiti, přetrhovati a takové hanebné mordy ke skutečnému strestání přivozovati náleží: neslušelo jest tehdy a neslušť Nám tobě toho napřed označeného hanebného mordu a tak těžkého ončinku nočním časem v domě tvém vykonaného lehčiti a promíjeti.

Protož tebe před vlastní osobu Naši císařskou, nejvyšší úředníky a soudce zemské, též rady Naše soudův dvorského a komorního obsílati a tobě poroučeti ráčíme, aby se před Námi a dotyčnými nejvyššími úředníky na hradě Našem pražském v pokoji Našem v veliké světnici nad kanceláří Naší českou dvorskou v pondělí po neděli první postní Invocavit nejprve příští v hodinu 8. ráno na půl orloji osobně postavil, stál i dostal a statečnému Florianu Danielovi Mejstřickému z Vatikánu na Charvatcích, radě Našemu a prokurátoru v království Českém, na místě a k ruce Naší jakožto krále českého z toho mordu, ničímž se dále nevymlouvajíc a nezapírajíc odpovídal a práv byl, jináče nikoli nečiníc.

A máš-li proti tomu také své spravedlivé průvody nebo odvody, k tomu času s nimi se shotovil, neboť jsme o tom k řádu soudu Našeho komorního relací Naší krá-

lovskou, aby témuž prokurátoru Našemu na místě a k ruce Naší proti tobě a zase tobě proti němu půhonové i důhonové na svědky i pro položení vydáváni, i také svědkové zapisováni byli, učiniti ráčili. A tu My s nadepsanými nejv. úředníky a soudci na výš jmenovaný den téhož prokurátora Našeho s tebou vyslyšeti a v tom se spravedlivě zachovati chtíti ráčíme.

Dáno na hradě Našem pražském v středu po sv. Tomáši apostolu leta 1604.

Rudolf v. r.“

Pan Lobkovic nepokládaje se však za vinného a obrav si k ruce výtečné dva právníky tehdejší, Mikuláše Šídlo z Neuenbergu a Martina Fruvejna z Podolí, kterým bylo od král. prokurátora dne 18. ledna 1605 sděleno, že se připouštějí v této při za obhájce pana Lobkovice, podal v odpověď na obeslání ono dne 27. února 1605, tedy v poslední den přede dnem k soudu ustanoveným, císaři list následujícího charakteristického znění:

„Dne 29. prosince 1604 obdržel jsem skrze dva služebníky české kanceláře obeslání, z něhož jsem k litosti své vyrozuměl, že VMC. zpravena byla, že jsem proti zemskému řádu a rozkazu VMC. jednal a v mém domě hanebné vraždy se dopustil. Naopak musím VMC. sděliti, že druhá strana se proti mně toho zlého činu provinila. Dne 23. července on zakuklen a s falešným vousem (který se u mne nalézá) v noci mezi 9. a 10. hodinou do mého domu přišel a na podezřelé místo se odebral, které mu nepříslušelo, a když jsme se přesvědčiti chtěli, kdo to, chtěl z domu prchnouti a vytasil zbraň a dva služebníky jí poranil, načež se i na mne vrhl a mne na levé ruce poranil a jen Bůh a jeho andělé mne od smrti zachránili, neboť si velmi zběsile počínal, a tak jsem nucen byl, ve svém domě se brániti a čest svou hájiti. Proto prosím VMC. mne jako věrného poddaného milostivě vyslyšeti, že jsem se proti rozkazu VMC. neprovinil, a kdyby mne druhá strana žalovala, abych dle řádu zemského byl souzen.“

Z listu tohoto jde na jevo, kterak lehce pan Popel z Lobkovic na celou věc pohlížel a sebe nikterakž za vinna nepovažoval, ačkoli v tu dobu, kdy list tento napsati dal, advokáti jeho mu již dobře zlý výsledek procesu pro osobu jeho předpověděti mohli. Byloť totiž vyšetřování soudní, s přečetnými svědky zavedené, došlo k výsledku takovému, že vina páně Lobkovicova byla úplně zjištěna. Mimo to byl z Paříže, kde nebyli se zdlouhavou procedurou soudní v Praze příliš spokojeni, činěn poznovu nátlak na provedení procesu, neboť vliv rodiny zavražděného hraběte byl u dvora francouzského tak mocný, že král Jindřich IV. zaslal dne 6. února 1605 císaři Rudolfovi nový vlastnoruční list, v němž žádal opět za to, aby byl v příčině zavraždění hraběte Schönburga dán průchod spravedlnosti, a spolu navržen příbuzný rodu Schönburgův, jistý pán z Ivernie, k vedení procesu před král. soudem českým. A již dne 21. února psal král císaři třetí list se stejnou žádostí, dokládaje v něm, že připojen jest svazek spisů, obsahující protokoly, sestavené od nejvyššího soudce francouzského (grand prevôt de France) dle výpovědí služebníků zavražděného hraběte, v nichž jest prý obsažena příčina násilné smrti hraběte Hanibala Schönburga z Nantheuilu.

V Praze však, jak už řečeno, cizích těchto protokolů, jichž jest tré hrubých svazků, nepotřebovali, aby pravý stav věcí zjistili, neboť vedle patnácti mužských služebníků a šesti osob ženského pohlaví, k čeledi páně Lobkovicově patřících, které po Novém roce 1605 od král. prokurátora před soud byly pohnány, vyslechnuta jest od ustanovených k tomu tří komisařů soudních dlouhá řada svědků, jejichž výpovědi byly pak od komisařů dne 18. února 1605 sděleny v obšírné zprávě nejv. dvornímu maršálkovi svob. pánu Greinerovi.

Z výpovědí těchto seznává i laik vinu pana Adama Havla Popela z Lobkovic v plné míře, o zlém jeho úmyslu proti životu hraběte Schönburga pak dodává zřejmého svědectví výpověď Kašpara Pirnera, bývalého dvorního sluhy královny Alžběty francouzské, sestry Rudolfa II., který v domě Lobkovicově požíval bezplatného příbytku; muž tento vracel se v osudný večer 23. července po 9. hodině z procházky domů a tu spatřil v průjezdě u schodů státi několik ozbrojených čeledínů, kteří mu pravili, že zde čekají na cizího člověka, který prý se zakuklen do domu nahoru vloudil a dlouho se zpátky nevrací. Ze slov těchto jde na jevo, že útok na hraběte Schönburga byl od pana Lobkovice napřed již připraven, jak to také vysvitá z průběhu celé věci a z pohnutek k činu vražednému vedoucích.

Za takovýchto poměrů bylo snadno lze předvídati výsledek zavedeného procesu hrdelního, a nikdo nepochyboval o tom, že bude pan Lobkovic z vraždy na hraběti Schönburgovi spáchané usvědčen a jakožto vrah ku trestu smrti rukou katovou odsouzen.

Velmož, náležející k jednomu z nejpřednějších panských rodů v Čechách, na popravišti — to bylo ovšem divadlo od dávných časů v Praze nevídané — a proto snaženo se v kruzích vysokých především o to, aby přelíčení s panem Lobkovicem, na den 28. února 1605 ustanovené, bylo na delší dobu odročeno, ve kterémž čase by se snad dala nějaká příležitost najíti, aby šlechtic ušel hrozícímu osudu potupnému. Ke konci února však byly již veškeré přípravy k zahájení veřejného líčení pře provedeny, výslechy svědků skončeny, a proto bylo tedy těžko hledati nějakou formální příčinu, pro kterou by bylo třeba proces odročiti. Pan prokurátor, nejspíše od přátel páně Lobkovicových získaný, nalezl sice jako zkušený a obratný právník takovouto příčinu, ale nebylo jistoty, zdaž bude také před král. komorním soudem za dostatečnou uznána, aby byl k vůli ní celý proces odročen. Pan Mejstřický z Vatikánu podal totiž císaři zprávu, že se mezi čeledí Lobkovicovou, taktéž před soud pohnanou, nalézají někteří mládenečkové a dívka, kteří ještě svých let nedosáhli a těch prý nelze ku přísaze připustiti; poněvadž prý ale „na zprávách a svědomí týchž mládenečkův a děvčete mnoho záleží, mají od pana Adama Havla Popela z Lobkovic taktéž před soud dvorský a komorní představeni býti, aby examinováni býti mohli“.

Závažnější příčinu k odročení procesu přivodili však páni u dvora Lobkovicovi přející tím, že byli někteří z nejvyšších úředníkův zemských, již v soudu komorném zasedali, během měsíce února vysláni jakožto král. komisaři na Moravu a do Slezska, tak že v den 28. února, kdy měl býti proces zahájen, v Praze přítomni nebyli. Intrika tato se také zdařila, neboť při nedostatečném počtu zemských úředníků bylo zahájení pře vůbec nemožné a tím odročení procesu před císařem i před veřej-

*

ností platně odůvodněno. Již následujícího na to dne 1. března 1605 vydán tedy cís. mandát, kterým bylo Lobkovicovi sděleno, že se „proces jeho z jistých uvážlivých příčin odročuje do soboty po sv. Janu Křtiteli a nařizuje se mu, aby toho dne všecky své osoby služebné, které při mordu byly, před soud přivedl“.

Tím získal pan Adam Havel z Lobkovic lhůtu čtyr měsíců, která mu však nebyla mnoho platna, neboť osud jeho nedal se již více změniti, anoť veřejné mínění v lidu i spravedlnost sama by byly příliš těžce uraženy bývaly, kdyby byl vrah, byť i sebe urozenější a sebe mocnější přátele u dvora a v šlechtě čítající, bez trestu unikl. Mimo to nadělalo zavraždění hraběte Schönburga i v cizině příliš mnoho hluku a zejména z Paříže se naléhalo na potrestání vinníka, jak o tom svědčí osobní zakročení krále Jindřicha IV., že se nemohlo více na to mysliti, aby proces byl znova protahován neb dokona pan Lobkovic z těžké obžaloby propuštěn.

Byloť se naopak obávati, že při známém nepřátelském postavení krále francouzského k rodu Habsburkův, jehož byl týž největším odpůrcem politickým, dojde snad i k zápletkům diplomatickým, kdyby vrah hraběte Schönburga bez trestu měl vyjíti; aspoň dávali zástupce rodiny Schönburgovy, pán z Ivernie, který osobně v Praze meškal, a vyslanec francouzský, markýz Baugy, zřejmě na jevo, že se král jejich nespokojí s takovým výsledkem procesu, který by nevyhovoval spravedlnosti v míře úplné, a hrozba taková nemohla se tehdáž již z vážných příčin politických bráti na váhu lehkou.

Tím byl také konečný osud páně Lobkovicův už napřed spečetěn a přátelé velmožovi netajili se mu tím, že se nemůže nadíti dalšího odročení procesu, tím méně pak propuštění svého z obžaloby. Takž byla mu odňata poslední naděje na šťastné vyváznutí z hrdelní pře a viděl již před duševním zrakem svým meč katův nad sebou se vznášeti.

Což divu tedy, že se v takovémto beznadějném stavu mysli odhodlal k sebevraždě, aby ušel potupné smrti na popravišti. Dlouho se sice vzpíral myšlénce té, ale každým dnem přibližovala se osudná doba rozhodnutí o životě jeho, aniž viděl kde spásu pro sebe, a takž ke konci května, právě před letnicemi, jež tehdáž na 29. května připadly, sáhl k poháru jedem naplněnému, jenž okamžité smrt jeho přivodil.

Takž byla smrt hraběte Hanibala Schönburga na osobě jeho pomstěna a sebevraždou touto, která ovšem způsobila v Praze pohnutí největší, učiněn také další proces proti velmožovi zavedený bezpředmětným.

Pán z Ivernie, který měl líčení pře proti panu Lobkovicovi jakožto zástupce rodiny zavražděného přítomen býti, vrátil se po tomto tragickém konci vrahovu z Prahy zase do Paříže nazpět, nesa s sebou vlastní list císaře Rudolfa ke králi Jindřichovi IV., jehož koncept se v archivu místodržitelském nalézá a jenž následovně zněl:

„Že řízení soudní proti původci vraždy na hraběti Hanibalu Schönburgovi spáchané zde v Praze od Nás prokurátorem Naším Vaše Jasnost zavesti ráčila, z listu téhož s potěšením jsme seznali. A zajisté vůbec to bylo úmyslem Naším, aby vražda ona před očima Našima spáchaná, zaslouženým trestem byla potrestána. Nechceme však Vaší Jasnosti zatajiti, že před několika dny Adam Havel Popel z Lobkovic, v jehož domě onen zločin byl spáchán, a jenž ze zločinu toho byl obviňován, takřka neočekávaně a nenadále s životem se rozloučil, a že se pře tato (kterou přece příbuzný zemřelého a listů Vaší Jasnosti vykladač, pán z Ivernie, velmi pilně vésti a poháněti neopominul) bezpředmětnou stala, a nám příležitost odňata byla, abychom nejspravedlivějším požadavkům Vaší Jasnosti a příbuzných dotčeného hraběte zadost učinili, pak-li ale přece v jiných věcech Vaší Jasnosti bychom se zavděčiti mohli, buďtež ujištěni, že neopomineme, aby se žádosti Vaší Jasnosti vyhovělo.

Dáno v Praze dne 26. června 1605 na hradě pražském.

Rudolf v. r.“

Proces sám nebyl však ještě smrtí Lobkovicovou ukončen, neboť byla tu posud čeleď jeho, která se taktéž v zavraždění hraběte Schönburga súčastnila a proto trestu ujíti nemohla. Ve výpověděch svědků, kteří byli u večer dne 23. července 1601 vyraženou deskou ve vratech domu na ubíjení mladého kavalíra pohlíželi, byly udány výslovně některé osoby z čeledi Lobkovicovy, jež hraběti zasazovaly těžké rány zbraněmi svými, a proto nemohlo býti pochybnosti o jejich účastenství ve vraždě. Proto byl dne 28. července 1605 vydán císařský rozkaz primasovi a rychtáři Menšího města pražského, aby jali služebníka páně Lobkovicova Karla a jej zanechali ve vězení až do dalšího poručení. Později došlo k uvěznění některých jiných čeledínův, zejména kočího Kašpara a kuchtíka Matěje, leč o procesu jejich se nenalézá žádných zpráv v řečených dvou archivech více a takž nelze nám pověděti, jakým trestem byli za své provinění stíženi.

Rovněž nevíme nic bližšího o pozůstalé vdově páně Lobkovicově, která si musila vyčítati, že nedovolenou vášní svou přivodila smrt milana i manžela svého. Třem dítkám Lobkovicovým, z nichž nejstarším byl synek Václav Vilém, dán jest poručník v osobě bratra sebevrahova, pana Jana Václava Popela z Lobkovic, pána na Jiřetíně a Litvínově, toho času král. hejtmana v Starém městě pražském, který dítky od matky odloučil a do svého domu v opatrování vzal. Po dvou letech žádala starší dceruška Anna Eusebie, která na zdraví nedostatečná byla, aby byla matce vrácena, by ji tatáž v chorobě její mohla lépe ošetřovati, načež cís. rozkazem ode dne 30. března 1607 bylo této její žádosti vyhověno.

Již v druhém koleně pak rod pana Adama Havla Popela z Lobkovic, roku 1636 ve stav říšských hrabat povýšený, docela vymřel a Duchcov přešel i s ostatním zbožím na rod Waldsteinův, který jej dosud drží. Dům páně Lobkovicův, v němž obě přední osoby našeho vypravování tak tragicky skončily, ustoupil již v XVII. věku s vedlejšími domy na západní straně vlaského placu velikolepému paláci knížat Liechtensteinův, na jehož místě teď stojí budova zemského velitelství vojenského.

Krása a Srdce.

Allegorie*) od *Fattahiho z Nišápúru.* Z perského rukopisu městské rady Lipské číslo 110. folio 88 b—93 b poprvé přeložil dr. *Rudolf Dvořák.*

Chvála bohu, pánu světu a modlitba a spása nejlepšímu z jeho stvoření Muhammedu a celé jeho rodině.

Takto vypravuje původce této povídky a pisatel tohoto vypravování:

V Řecku byl král jménem *Rozum.* Veškeré kraje západu podrobeny byly jeho moci, a v žádném přání svém nemusil se obmezovati, vyjma to, že neměl syna, jenž by byl po něm nástupcem vlády. Konečně dal mu bůh vznešený syna rozkošného, jemuž dal král jméno *Srdce.* Když nabyl Srdce vychováním způsobilosti k činům a hodnosti ku stolci vladařskému, usadil jej Rozum v pevnosti *Těla* — měl totiž Rozum tvrz nadmíru pevnou, jejíž jméno bylo *Tělo.* — Nad tvrzí tou vznášel se hrad, jemuž říkali *Dutina mozková.* Ten učinil Srdce svou svatyní. Po nějakém čase, když Srdce na stolci vladařském seděl a svět právem a spravedlnosti k rozkvětu přivedl, promluvil jeden z důvěrníků jeho v radě jménem *Dějiny* následovně: Bůh vznešený má na tomto světě pramen vody rajské, jemuž říkají *voda života.* Kdožkoli napije se vody té, zůstane věčně na živu. Srdce zmocnila se ihned žízeň po vodě života, i vyptával se svých důvěrníků na zřídlo té vody. Všickni pravili: My neznáme cesty k místu oné vody vůbec, a nikdo neví o jejím zřídle. Touhou po *vodě života* stal se *Srdce* života omrzelým a zanechav záležitostí vládních, uchýlil se do samoty a uzavřel se zcela rozmluvě s lidmi. Náhodou měl *Srdce* zvěda prohnaného a rychlonohého, jemuž říkali *Zrak.* Dozor nad městem Tělem byl jemu svěřen. Ten předstoupiv před Srdce v jeho samotě, políbil zemi (na znamení) služebnosti, i tázal se po příčině jeho zasmušilosti. Srdce zatajil mu, co stalo se s ním samým, sdělil mu však zvěst o hledání vody života. *Zrak* pravil: „Ó vládce, nermuť se, a záležitosti vládních nezanedbávej. Nebo já pospíším rychlým krokem a budu hledati na všech stranách a končinách světa. *Srdce* zaradoval se z té soucitnosti *Zrakovy.* Zrak pak vydal se po zemi a po vodě hledat *vody života.* Nějaký čas putoval světa končinami a se lopotil, i viděl mnoho divu a zvláštnosti. Tu přišel jednou k městu nějakému s prostrannými dvory, okolí jeho bylo prosto všeho nepořádku a obydlí opatřena byla vším pohodlím. *Zrak* žádal si od kohosi zprávy o tomto kraji a ptal se po jménu krále toho místa. Ten odpověděl: Této osadě říkají město *Zdraví,* a mladík *Čest* jest jméno vládce toho místa. Zrak pojal úmysl *Cti* se poklonit, i vyprávěl mu při té příležitosti pověst o vodě života. *Čest* pravil: Vypravování o vodě života jest podobenství, jež dlužno idealně vyložiti. Věz tedy, že míněna jest vodou života voda tváře (= čest), jež jest sprostředkovatelem jména každého slávu hledajícího. V pochybnosti nad tím opustil *Zrak* město *Cti* a přes hory a doly těkaje přišel jednoho dne k hoře trudné, kohosi ptal se na jméno toho místa, ten řekl: hoře té říkají *Svah zdrželivosti* a svatoušství. Na ní nalézá se cela starého mnicha, jemuž říkají *Pokrytec.*

Zrak navštívil *Pokrytce* a přivedl vodu života na přetřes. *Pokrytec* pravil: Věz, že jest pramen vody života v zahradě rajské, v tomto světě pak vede slza oka plačícího k jejímu nalezení. Třeba solnou vodou podvodnosti se probrati, bys mohl okusiti sladkého nápoje a čistoty povahy. Když neupokojila podvodnost *Pokrytcova* Zraka, obrátil se jako bystřina s oné hory do roviny. V té spatřil po několika dnech tvrz vysokých věží a mohutných hradeb. Někoho ptal se, jaká to tvrz jest a kdo jest vládcem v tom městě. Ten odpověděl: Jméno města jest *Vidění* (pravé) a štíhlý, vysoký mladík jménem *Snaha* jest vládcem tohoto kraje. Zrak šel ku *Snahovi* a zemi políbiv ptal se ho po stopě vody života. *Snaha* odpověděl: Hoj, mladíče! že jest voda života na zemi, jest zjevno; ale přijíti ku zřídlu toho pramene stojí mnoho práce. Ježto pak cesta k němu nikomu přístupnou není, neví také nikdo o jeho prameništi. Zrak odpověděl: Třeba není snadno ku pramenu tomu přijíti, není to také pro tebe taková škoda, zpraviti mne aspoň o obtíži. Na tobě jest zprávu dáti, na mně na cestu se vydati, na tobě jest zprávu říci, na mně ku pramenu jíti. *Snaha* odpověděl: Věz tedy, že jest v zemích východu král, jménem *Láska.* Lidé i geniové, byť jak Šalomoun sám, jsou jeho poddanými. Láska má dceru sličnosti svrchované a půvabu nevyrovnaného, pověst o její spanilosti jde celým světem; jí dal otec jméno *Krása.* Pro ni vystavěl na úpatí horstva Káf město, a v něm založil zahradu jak ráj. Jméno města jest město *Vidění* a jméno zahrady *Ražosad líci.* V zahradě jest skrytý pramen, jehož jméno jest *Zdroj úst,* a v tom ob-

---

*) Allegorie, již zde v překladu podáváme, jest jedním ze slavených v orientu spisů Jahja Fattâhî-ho z Nîšâpûru † 852 H. = 1448 po Kr., básníka perského. Ve formě allegorické líčí se tu mocný vliv krásy na srdce ve způsobě lásky, proti které veškeré obranné zbraně rozumu ničel o nezmohou. Pro orientala má allegorie naše nad to i smysl mystický, vykládána jsouc co spojení ducha lidského (srdce) s bohem krásou po mnohých překážkách uskutečněné. K výkladu prvému podotýkáme, že jest dle názoru orientala *rozum* sídlem lásky (nikoli srdce), čímž dlužno vysvětliti, že nazývá se v allegorii naší Srdce synem krále Rozumu. Rukopis, z něhož překládáno, psán jest v roce 972 H. = 1564/5 po Kr., jak výslovně ku konci vypravování se podotýká. Druhý neméně slavný spis téhož autora jest: Komnata obrazotvornosti v osmi knihách, jednající: 1. o víře a islamu, 2. o králích a jich pomocnících, 3. o vědě, 4. o zdrželivosti, 5. o kategoriích povah a rozličných druzích lidí, 6. o choutkách tělesných, 7. o tužbách duševních, 8. o jednotlivých dobách života. Připojené dvě kapitoly pojednávají: a) o životě a smrti, o tomto a onom světě; b) o radě a napomenutí. Týž tvoří tolikéž část našeho rukopisu.

sažena jest voda života. Třeba je mnoho běžet, než přijdou ti doly města *Vidění a růžosad Tváře* na oči.*)

Zkrátka: *Sok* a *Zrak* vydali se na cestu a zaměřili do města *Vidění* a růžosadu *Tváře*. Když přišli ku sadu, jenž byl sídlem *Postavy* a z palmy *Přání* žádaného ovoce natrhali a u vysokorostlého *Postavy* se zastavili, spatřil *Postava Zraka* v průvodu *Sokově*. V potaji vyptal se na jeho záležitost. *Zrak* pak vyložil mu svou věc i zpravil jej o dopise *Snahově*. *Postava* dovedl jej po té ku svému sluhovi jménem *Stehnovi*. Když nenašel ho Sok, sebral se a odešel do svého města. *Zrak* pak obrátil se, když jej *Postava* propustil, ze sadu *Postavova* ku městu *Vidění*. V tom sadu viděl mnohý divů a přišel na nesčetné věci podivuhodné. Mezi jinými viděl pás divým větrem zmítaný a horu na vlase s něho visící. Přes ten svah nemohl se *Zrak* dostati. Zarazil se i nevěděl si rady. Náhodou měla *Krása* dvořana jménem *Kadeře*, lovce původem z Indie. Ten docházíval vždy času nočního plu nástrah na lov do končin sadu *Postavova* a města *Vidění*. Onoho dne utekl se před sluncem do stínu, a aby si pohověl, rozložil se na svah hory, když tu náhle přišel k němu *Zrak*. *Kadeř* tázal se po příčině jeho zděšenosti a *Zrak*, ježto měl otce z Turkestanu a matku z Indie, objevil mu, že jsou známí a sourodáci. Kadeř smiloval se nad stavem jeho bídy a zděšenosti. Vylezl na horu a z provazu oko udělav (pustil mu je dolů). Zrak chopil se rukou provazu. Kadeř pak, drže konec jeho, vytáhl jej zdola na horu. Po té rozloučil se *Zrak* s *Kadeřem* a bral se dále svou cestou. Při rozchodu dal mu Kadeř jeden vlas se sebe a pravil: Až bude se ti dařiti nejhůře, hoď ten vlas do ohně, bys mým objevením se svého přání dosáhl.

Odtud dal se *Zrak* k městu *Vidění*. Na rozhraní území Kadeře upadl v nové nebezpečí, jehož když znikl, do města Vidění přišel. Město *Vidění* skládalo se ze čtyř čtvrtí, jichž jména byla: *Lichotnost*, *Pochlebnost*, *Koketnost* a *Půvaby*. — Když si prohledl Zrak různé památnosti a podivuhodnosti města, obrátil se na náměstí, u něhož rozkládal se *Růžosad líci*. Když vkročil z náměstí do růžosadu, padl mu do očí zástup chlapců aethiopských, již po zahradě sem tam pobíhali, růže trhajíce. *Zrak* tázal se, jaké jest jich jméno, a z kterého národa jsou. Odpověděli: *Krása* má *Skvrnu* lepolící rodem z Aethiopie. Té jsme my všickni synové lepotvární, i svěřen nám dozor nad touto zahradou.

Tu dí vypravovatel: *Zrak* měl bratra, pletichu sic, však ostrovtipného. Ten v útlém věku od *Zraka* byv odtržen, upadl v ruce lupičů čínských, od nichž konečně dostal se do služby *Krásiny*, jež učinila jej velitelem svých lučištníků. Náhodou stalo se, že právě v tom okamžiku, když *Zrak* Růžosad líci si prohlížel, *Diblík* — to bylo jméno jeho bratra — v záhoně narcissů zpit jsa se octl. Když shledl *Zraka*, nepoznal ho, ale hned nad hlavou jeho mečem se rozehnav pravil: Hoj, cizinče v zahradě naší, ty přicházíš nestoudně nám krást! — Zkrátka, *Diblík* opilostí rozjařený chopil se Zraka a chtěje jej usmrtiti, svlekl ho ze šatů a zavázal mu oči.

*) Zde jest v rukopise patrná mezera, v níž jednalo se o Soku, jenž Zrakovi proti jeho vůli za průvodce dán, jakož i o dopise, jejž Snaha Zrakovi na bratra svého Postavu odevzdal.

Tu dí vypravovatel: Matka jich měla tajně dvě jemenské mušle, z nichž dala každému synovi jednu, by obrnila je proti očarování. Když svlekl *Diblík* Zraka do naha, uviděl tuto mušli na jeho rameni i poznal jej ihned. Vyptával se *Zraka* na tu mušli, ten pak vyprávěl mu o bratru a matce. Když poznal *Diblík*, že je to jeho bratr, a že mušle ona jemu náleží, rozvázal mu oči a políbil jej. Po té vyptával se ho na jeho poměry, načež dovedl si jej do svého domu a měl se k němu velmi laskavě.

Když uslyšela *Krása* o tom, že vrátil se Diblíkovi bratr z cest, povolala jej k sobě, a on musil vypráveti jí o bratrovi. Krása pravila: Jak jmenuje se tvůj přišedší bratr a jaké jest jeho umění? *Diblík* odpověděl: Jméno bratra mého jest *Zrak* a jest dokonalým znalcem drahokamů. Krása pravila: Je tomu už hezky dávno, co mám v klenotnici drahokam s nějakou rytinou na povrchu. Jest to tvar z kamene vytvořený s obrazem v obryse vykresleným. Nevím však, ani jaký drahokam jest ten kámen, ani jaký obraz ta podoba.

Druhého dne přivedl *Diblík Zraka* ku *Kráse*. Zrak poklonil se. Krása vyzvídala na něm mnoho otázek, on pak na všecky vhodné odpovědi dával. Konečně povolala *Krása* svého vrchního klenotníka, a poručila mu, by obraz z kamene vyřezaný Zrakovi přinesl. Když viděl obraz před sebou, poznal v něm ihned věrný obraz *Srdce* od hlavy až k patě, i řekl Kráse: Tato podoba jest hlava krále Západu a Syrie, jehož jméno jest *Srdce*. Spanilost a dokonalost jeho jest slavena světem, i vypravoval Kráse tolik o vlastnostech a způsobu života *Srdcovu*, že zahořela sty srdci pro sličnost *Srdcovu*. — Zkrátka, když byla Krása láskou k *Srdci* celá bez sebe, povolala k sobě Zraka o samotě a pravila: Když jsi mi naznačil krásu *Srdcovu*, ukaž mi také cestu spojení s ním. A ježto otevřel jsi mi trud, otevři mi i cestu spojení mezi mnou a Srdcem. *Zrak* pravil: Zmocniti se *Srdce* stojí mnoho práce; neboť on jest zajatcem otcovým v pevnosti *Těla*, který nenechá ho daleko od sebe, ale střeží jej ve dne v noci. Leč Srdce žije ve stálé touze po vodě života a každého po její stopě se vyptává. Šel-li by tedy některý z důvěrníků tohoto dvora se mnou a vzal-li by s sebou ukázku vody života, tož jest naděje, že jednoho dne překážky odstraníme a lstí *Srdce* přivedeme. —

Vypravovatel dí: Krása měla sluhu, prohnaného tuláka nočního, při tom dovedného malíře a zobrazitele jménem *Obraznost*. Držení zrcadla Krásina byl jeho úřad a jeho místo. Krása měla prsten ze zářivého rubínu s obrazem a ukázkou vody života, která jest ve pramenu úst. Ten prsten dala *Obraznosti* a *Zrakovi* a poslala je vyhledat *Srdce*. Nějaký čas putovali *Zrak* a *Obraznost*, až konečně přišli k městu *Těla*. *Zrak* vypravoval o tom, co se stalo a předvedl *Obraznost* Krásy. *Srdce* pohledl na *Obraznost* okem milostivým a tázal se po jeho dovednosti. Obraznost odpověděl: Jsem malířem a znám co držitel zrcadla Krásina. Srdce pravil: Podej nějakou ukázku, bych významu obého porozuměl a proveď nějaký obraz, bych tvou znalost malířství seznal. Obraznost chopil se péra rychlonohého a vyobrazil na list podobu Krásy. Když viděl *Srdce* obraz ten svýma očima, zamiloval se sto tisíci srdci do té podoby, i pojal úmysl s Obrazností a Zrakem vydati se do města Vidění

Srdce měl vezira jménem *Klamu*. Ten zvěděv o úmyslu Srdcově, přišel k Rozumu a naznačil mu, že *Zrak*, jenž od *Srdce* vzdálen byl, teď se vrátil a malíře z říše *Lásky* přivedl, oba pak že chtějí Srdce ku městu Vidění přivésti, a že úskokem a lsti vojsko sbírají. Nedej Bůh, by si něco usmyslili a myšlénkou nějakou hnuvše, lsti přimísili, již by země Těla pustinou se stala, a tato říše nám z ruky se dostala.

Když uslyšel Rozum tuto zvěst, rozkázal Srdce, Obraznost a Zraka v pouta uvrci. Tu dí vypravovatel: Prsten rubinový, jejž Krása Srdci byla poslala, Srdce pak Zrakovi odevzdal, měl tu zvláštnost, že kdo jej v ústech měl, tomu oku ukazoval vodu života, zatím co on sám zraku lidskému byl skryt. A druhá vlastnost byla ta, že komu prsten ten průvodcem cesty byl, ten měl město Vidění před očima. *Zrak* dal ten prsten do úst, a obrátil se směrem k městu Vidění, i přišel za malou chvilku do růžosadu *Tváře*. Zde viděl uprostřed růžosadu pramen života. Učinil pokus napiti se toho nápoje a čestný šat věčného žití oblеci. Náhodou však, když ústa otevřel, spadl mu prsten z úst do pramene a ku podivu — jak přišel prsten do pramene, zmizel i pramen s očí *Zrakových*. Zrak stál v tom zármutku nad sebou celý ztrnulý, když tu náhle přiběhl *Sok* a *Zraka* uchopiv a zle s ním naloživ do vězení jej uvrhl. Když octl se *Zrak* ve vězení, rozpomenul se jedné noci na vlas *Kadeře*, i spálil jej nad ohněm. Hned spatřil *Kadeře* před sebou. *Kadeř* rozvázal jeho pouta a ukázal mu cestu do růžosadu *Tváře*.

Když přišel *Zrak* do města *Vidění* šel před *Krásu* a zemi polibiv vyprávěl příhodu o zajetí *Srdce* a *Obraznosti*. *Krása* rozzlobila se a rozbouřena předvolala si *Diblíka* a sdělila mu, co se přihodilo, načež pravila: Pomoc jest ta: Ty a *Zrak* podniknete potají cestu do města *Těla*, snad se Vám podaří *Obraznost* a *Srdce* odtamtud vyprostiti. Na rozkaz *Krásy* vydali se *Diblík* a *Zrak*, oba dva, se zástupem chlapců tureckých, kouzelníků a lovců k městu *Tělu*, i urazili cestu dvou stanic za dobu jedné stanice.

Tu dí vypravovatel: Když unikl *Zrak* z pout *Rozumových*, věděl *Rozum*, že vyvolá zase ihned nějakou neplechu. Napsal tudíž dozorcům na hranicích říše své, by *Zraka* z říše *Rozumovy* ven nepouštěli, ale jej, kdekoliv by ho spatřili, zadrželi. Z počtu dozorců byl též syn poustevníka Pokrytce jménem *Lítost* se zámkem a sídlem na hoře *Zdrženlivosti* a *Pokrytectví*. Jemu také poslal *Rozum* list, rozkazuje zachycení *Zrakovo*. Náhodou přišli *Diblík* a *Zrak* jednoho jitra ranním nápojem zpiti na úpatí hory *Zdrženlivosti* a na okamžik na zeleň a mezi růže k odpočinku se uložili. Když vystřelil strážce hradu z rána hlavu z tvrze a *Zrak* se zástupem chlapců tureckých do oka mu padl, přiběhl k *Lítosti* a pravil: Zrak přišel s velkým zástupem chlapců tureckých na úpatí této hory a klidně se uloživ spí. *Lítost* sebral ihned velké vojsko a táhl na *Diblíka* a Zraka. Zrak a *Diblík* vyskočili se zástupem Turků a s vojskem *Lítosti* bojem se utkavše zranili jich zástupy mečem a kopím a voje *Lítosti* v okamžiku rozprášili; po té učinili hrad jeho plenem svým a celu *Pokrytcovu* z kořen vyvrátivše odtud k městu *Zdraví* prapory vztyčili a Čest jedním setkáním mnichem (kalenderem) učinili. Odtud přišli do obvodu města *Těla*, kdež uznali vhodným tvárnost svou změniti. Diblík odříkal kouzelnou modlitbu, kterou dal vojsku svému novou tvářnost, nebo čarodějní Turci stali se podobou svou stádem laněk.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

— Dne 9. t. m. slavil spisovatel *Jan Neruda* své padesátileté narozeniny za všeobecného a nejvřelejšího účastenství nejen kruhů spisovatelských, ale vlasteneckého obyvatelstva pražského i venkovského vůbec. Zásluhy Nerudovy o českou literaturu a celý náš veřejný život jsou neocenitelné a všestranná jeho činnost belletristická i žurnalistická vtiskly nesmazatelnou pečeť celé novější době českého písemnictví. Po dlouhých letech zápasu, jímž zjednával s neústupnou a cíle svého si pevně vědomou důsledností platnost svému literarnímu směru, není snad dnes v Čechách nikoho, kdo by neoceňoval obsáhlost, velký význam a vliv jeho práce. Spisovatelská generace po něm následující, již razil cestu, uznává je bez reservy, nejúpřímněji a nejopravdověji. Neruda může se ohlednouti s plným uspokojením zpět na dílo, které vykonal a v kterém neustává. Jménem spisovatelstva stářím mu nejbližšího vyslovujeme mu také zde nejsrdečnější blahopřání.

Za Václ. Benešem-Třebizským.

Ta sláva, kterou lidstvo věnčí krále,
ten vavřín, který z krve vypučí
tisíců padlých v muce neskonalé,
ten jásot davů, jenž se rozhučí,
když v triumfu si vezou modlu svoji
za skutek dobrý nebo za zločin: —
ta sláva mělká, ta nebyla Tvoji,
Ty, který žil jsi — svého lidu syn
a pohřben's — v lidu svého náruči.

Sám dítě z lidu stál jsi v jedno s ními
v jich práci, boji, slz i slasti proudu,
s tím srdcem, které kruhy železnými
jak přikováno bylo v každou hroudu,
kde česká síla zanechala sled
záplavou slávy, nebo mořem běd —
s tou duší čistou, velikou a vřelou,
nic nežďající, než, by vlasti celou
zakmitlo slunce ještě jedenkrát,
jak Tys je viděl v dobách slávy plát. —

Jen ve svých snech! — a život Tvůj byl snem,
v němž na sebe jsi zapomínal zcela;
Tys jenom děl: „Matičko osiřelá,
kdy tebe zase z prachu pozvednem'?
Matičko, matko, domovino sirá,
což už ta noc nebude nikdy dnem? —
viz, matko má, jak mi to srdce svírá —
jsem chud a sláb — leč, co ti mohu dát,

je všechno tvé: můj život, moje snění,
má práce, moje každé pomyšlení; —
vše, matko moje, vezmi nastokrát!

Jak nocí táhne hejno labutí
v slunečný jih a jejich teskné pění
a šumot běloskvoucích perutí
poutníka vzbudí, který z unavení
kdes klesnul podél cesty, bez naděje
a zaslechnuv je dí: „To labuť spěje
tak vysoko a do úmoru v dál —“
a vstane pak a jejich kráčí směrem: —
tak ten Tvůj hlas se ozval nocí šerem
a doslechlo jej srdcí na tisíc,
svůj celý stesk a celý v něm svůj žal
a pravili: „Hle, také jeden z nás
a nezoufá! — jen slyšte jeho hlas,
jak vítězně teď letí v nebesa,
trpí co my, však v boji neklesá,
nuž, pojďme za ním, — lepší době vstříc!“

Byls v světě sám, jak opuštěný kmen,
s nějž vítr urval lupen po lupeni,
a když jsi kles', — sám bouří vyvrácen,
to mohl Tobě záviděti král,
jak tisícové s Tebou ku temeni
tam šli těch svatých Vyšehradských skal! —
Neměls tu matky, bratra, sestry žádné,
však z cizího-li oka slza padne,
ta váží tolik, co ty krve svazky:
Tvůj lid Tě miloval a hrob Tvůj svlažen
byl tisícerou krůpějí té lásky —
Tvůj lid to cítil, kdo mu bouří sražen!

A ze rtů chudiny, těch lidí práce,
to znělo za Tebou: „Nuž, tak jdi s Bohem!“
a ze rtů dětí znělo to: „Spi sladce!“
a ze rtů soudruhů: „Po boji mnohém
jdi, příteli, a odpočiň tam sobě!“ — —

A přejdou léta — a tam na Tvém hrobě
snad růže svadnou, — ale zastaví
se poutník tam, to z těch, kdo věřit budou,
jak věřils Ty za ranní záplavy,
že nad tou českou, svatou, zrytou půdou
zasvitne slunko přec, — přes všechny mraky!
A půjde dál se zvlhčenými zraky,
byť u Tvých nohou postál jenom mžik,
a řekne: „Tobě tady pod tou hrudou
za vše, a za vše, lidu Tvého dík!“

J. V. Sládek.

— **Sousedé.** Maloměstská historie z minulého století od *Aloisa Jiráska.* V Praze, nákladem „Libuše, matice zábavy a vědění“ (č. 3. a 4.) 1884. — Jádro povídky jest ovšem prostičké — opakujeť se historie o mladících, kteří pro lásku vystoupili ze semináře, ve skutečném našem životě tak často, že nám ovšem není nová; ale jak to všecko Jirásek vypravuje, s jakým detailem circumstancí a jakým koloritem historickým, místním i jazykovým umí kresliti! Mladý Jiřík, syn Polického konšela Březiny, zamilovav sobě sličnou Lenorku, dcerku sousedky Březinových, Peškové, jejíž muž, horlivý protestant, mešká mimo zemi, vystupuje ze semináře, aby se stal ovšem po mnohých bojích, strojených hlavně neústupností matky Lenorčiny, jejím manželem — toť krátký obsah. Jirásek dal na to prostému tomuto příběhu bohatou přikrasu: je to především historické pozadí vpádu Prušákův po smrti Karla VI., výtečně líčený život jak ve městečku, tak i v klášteře Polickém, znamenitá postava pátera Bonaventury, jazyka svého i národa milovného, případně vetkané obyčeje ve dni pašijové za minulého století, rozmarně nakreslený, přihlouplý nápadník Lenorčin, Martinek Jelipivo, Pešková, „Beranka“ po čestném úřadě „starší“ bratrstva dychtící, vlastenecký a rozšafný strýc Skalský; šílený páter Emilián výborně odůvodňuje rozhodnutí Jiříkovo, vystoupiti z kláštera, ač jinak episodě té Jirásek více místa věnoval, nežli snad bylo potřebí. Vypravována je „historie“ tak, že bezděky jsme unášeni na oživené místo děje a slyšíme mluviti tehdejší lidi se vším bytem i činem; jest to veliká přednost knihy, jejíž všecka tendence jest, jak u Jiráska pravidlem, plna vlasteneckého vznětu a humanní ušlechtilosti. „Sousedé“ patří bez odporu k nejlepším povídkám Jiráskovým. *Em. M.*

— **Divadlo.** „*Prospěcháři.*“ Komedie Narzymského zavdala nám podnět ku mnohým úvahám v příčině měřítka, jaké se klade na hodnotu plodů dramatických u nás a jinde, a byla nám zvláště v těchto dnech vítanou, kdy rozsudek poroty nad kusy ke konkursu města Prahy sepsanými trochu rozvlnil ospalé kruhy divadelního a literarního světa. Viděli jsme aspoň, co dostává cenu jinde, a myslím, že kdyby se u nás sehrálo více jinde odměněných a vyznamenaných her, měřítko porot našich by hezky kleslo, a myslíme, že jen na prospěch celku. Neděláme tím nijak výtek poslední porotě, měla<u>ť</u> vázané ruce stilisací vypsaného konkursu, který vyžadoval přece jen díla vyhovující „přísnějším požadavkům“ — obrat celkem dost laciný, který se ovšem krouti dá jako voskové nosy, o kterých se mluví v „Primátoru“. Hra Narzymského, kdyby byla českým originalem, byla by stěží prošla, veškeré pěkné detaily by ji nebyly zachránily před ostrou lučavkou našich mladičkých, rozruchu plných analytiků, kteří v horlivosti své jen kritisují, plodné však positivní práci chytrácky se vyhýbají. Narzymski je na štěstí bratr Polák a tím jaksi hostem a na poprvé hostem na českém divadle, kus jeho byl poctěn cenou poroty Krakovské - pod těmito auspiciemi prošla také jeho hra u nás velmi čestně, ač jí dlouhého života na jevišti našem neslibujeme. Nového, mimo polský rámec, není věru ničeho na hře této, však i to staré je s měrou užito a dobře vykořistěno. Zdá se nám, že tendence je příliš příkře vyjádřena, jsouť prospěcháři příliš do černa a idealisté příliš do růžova líčeni. Méně nás uspokojily scény sentimentalní, drastičtější komika svědčí více autorovi rovněž jako klidné idyllické výjevy. Takž jsou i postavy starého Choryňského a Dogiella, literata Karnackého, a hraběte Jerionovského a advokáta Gvazdalského mnohem ostřejší a význačnější než sentimentalní a deklamující Leon a Hana Mírská. Souhra byla pečlivá, pan Šmaha osvědčil co režisér na novo vkus a pevnou ruku, všickni herci pak přičinili se stejně o pěkný výsledek celkem zábavného večera. *Nemo.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. července 1884. ČÍSLO 21.

Ušlapán.

Historická povídka od *Václava Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

III.

Ani tomu nemohu věřiti!"

Pan Odolan Pětipeský zakýval již asi potřetí hlavou záporně... Stáli s čeledínem Podpěrou nade srázi, kde se dnes zdaleka bělá kostelíček sv. Ducha s červenou střechou a zelená několik košatých lip. Viděti odtud v Kutrovické tvrzi zrovna do dvora.

„Je sice schopen ledačehos: ale tohohle kroku se do něho nemohu a nemohu nadíti... Ne: buď jsi byl obelhán aneb jsi se přeslechl! — Nemožno!"

„A přece, pane!"

Pan Odolan se zahleděl do pročervenávající půdy, a kolem rtů, nad nimiž mu již vousy šedivěly, kmital se mu pohrdlivý úsměv.

„Kdybys řekl, že mne požene na soud, ať z příčiny jakékoli, třeba že nechce pršeti a otava na lukách přijde v nic, uvěřil bych, ale že Vilím Ražický dnes na Smečno jede k Bořitovi se synem, jaktěživo mi nepůjde do hlavy... Musil bych ho na vlastní oči viděti... Bývali jsme se Vchynskými sice vždycky dobři, až se s tímhle od nějakého času škorpíme, a kdyby se mne někdo ptal: proč, nebudu mu moci odpověděti; ale jejich rod od jakživa tvrdohlavý, nepodajný... Než by podlezli, raději vrazí hlavou do stěny. Než by povolili, raději prsa nastaví. Než by se někde milosti doželbrávali, raději by zahynuli... Nevěřím... Musil bych ho viděti, kterak vjíždí do Smečenského zámku mostem zdvihacím!"

„Prostředníkem mezi panem Bořitou a Kutrovickým krčmář Adam Rorejs! — Je na tvrzi pečený vařený..."

„Krčmář... Adam Rorejs?... A pan Bořita se nestydí?... A Ražický ho trpí u sebe?"

Pan Odolan se nyní skorem rozkřikl.

„Ano... ten... nemůže býti prohnanějšího šejdíře... Zadarmo ani nedychne, neřku-li aby promluvil."

Čeledín Podpěra byl ve službách Neprobilických pánů od malička... Měli ho rádi a proto si s ním i nejdůvěrněji promluvili...

„Snad by ho nechtěli vlákati v dobře nalíčenou past?... Krčmář Adam Rorejs prostředníkem!... Pane Vilíme... pane Vilíme! — Pozor — pozor!"

„Panic prý už na Smečně zůstane..."

„Cože?"

„Radslav že se do Kutrovic nevrátí!"

„A co by dělal na Smečně?"

„Bude s mladými pány... Vydají se prý na cesty!"

„Pane Vilíme... Pane Vilíme!"

Pětipeský si zaťukal kotníkem palce u pravé ruky na čelo, div že se mu neprohnulo..."

„Že jsem toho nevěděl dříve... Přežel... přeškoda... To bys byl nejel na Smečno... spasení své duše sázím, že nikoli! — Však se přesvědčím, ještě tu chvíli!"

A pan Odolan Pětipeský se přesvědčil. Týmž okamžikem, kdy došel přede vrata, vedoucí ke Kutrovické tvrzi, oznamoval komorník do komnaty páně Bořitovy na Smečně: „Pan Vilím Ražický z Vchynic a Tetova na Kutrovicích s panicem Radslavem!"

U pana Martinice dleli právě nějací cizinci, dle zevnějšku hosté vznešení... Na stolku rozloženo několik listin, z nichž pan Bořita jednu po druhé důkladně pročítal. Pro první okamžik přeletěl mu z neočekávané návštěvy čelem mrak nevole; ale jen přeletěl a plné, pročervenalé tváře Smečenského opět prekypují nejvlídnějším úsměvem. Pozval sice pana Vilíma ku kterémukoli kolivěk dnu, ale na dnešek mu příliš vhod nepřijel...

„Račte prominouti, pánové, jen okamžik..."

Cizinci se Smečenskému dvorně uklonili a pan Bořita vyšel Kutrovickému vstříc do předpokoje...

„Aj... aj... pane Vilíme... Buď mi nejsrdečněji vítán..."

Pan Jaroslav Bořita div se přívětivostí nerozplynul.

„I ty, panici!... Škoda... škoda!"

Pan Bořita vyhledl oknem do zahrady...

„Moji synové budou bezpochyby kdesi na lovu. Vrátí se však co nevidět... Těší mne, těší, jen bez ostychu jako známý ku známému... Tak, pane Vilíme!... Usedněte!"

Pan Bořita vzal do ruky stříbrný zvonec, zazvonil a za několik okamžiků zaperlil se v drahocenných pohárech ohnivý révotok z vinic porýnských...

„A nedejte se pobízeti!... Přisedněte blíže!"

Na stříbrné mise prohnědala studená zvěřina . . .

„Vrátím se za nedlouho . . . Nějaké neodkladné záležitosti . . . Ode dvora!“

Poslední slova pronesl pan Bořita přitlumeným hlasem. Měl však ještě dopověděti, že ode dvora arciknížete Ferdinanda ve Štýrském Hradci.

„Musíme připravovati půdu jeho milosti nejrozmanitějším způsobem. Třeba však při tom velké opatrnosti, protože každý můj krok ne sterým, ale tisícerým zrakem pozorován. Ani byste, vzácní pánové, neuvěřili!“

Pan Bořita hovořil po německu.

„Hlavní zřetel slušno obrátiti ke stavu rytířskému, protože v tomto stavu hlav nejvíce . . . Tak jsem právě zase jednoho získal, — toho, jehož příjezd komorník před okamžikem ohlásil. Na té straně tvrz na tvrzi, ale v každé kacíř tvrdší nade skálu a jeho milosti nejhouževnatější odpůrce. A proto nutno klín klínem rozrážeti, třeba se ten první jen třísce podobal!“

„Však ti jeho milost, urozený pane, bude největšími díky zavázána . . .“

„Pro díky ničeho nečiním . . . vše pro blaho této země, která jest mou vlastí . . . Je již svrchovanou měrou třeba, aby se zde uchopila vlády ruka železná . . . Libovůle či spíše zlovůle vzmáhá se dnem . . . brány otevřené dokořán a luciper má bohatou, přebohatou žeň . . .“

„Takové víry se náš pán do svých oddaných v Čechách dozajista nenadál . . .“

„Ta naše víra teprve musí býti, drazí páni, zkušena, musí projíti ohněm, kolikerým ohněm a uvidíte, jak se osvědčí . . . Na tyto osoby ze stavu panského i rytířského může úplně spoléhati, nejhůře ještě s městy, ale ta se budou musit podrobiti hotovým událostem a také se zajisté podrobí . . . Známť já kramářské duše jejich předobře . . .“

„Jen peníze . . .“

„Co budeme moci, učiníme . . . Potom je tu Řím, Španělsko . . . Jeho milost musí se starati po celém světě . . . Ani na polském dvoře nebudou hluši k našim potřebám . . . nejsmějí býti . . .“

Pan Bořita podával cizinci podlouhlý pergamen, na němž byl zevrubný seznam všech přívrženců štýrského arciknížete v Čechách . . .

„Tvé služby, urozený pane, opravdu neocenitelny . . .“

Dvořenín arciknížete Ferdinanda se hluboce před Martinicem uklonil a jen tak letmo do listiny nahledl. Byla tu poznamenána dosti četná řada jmen. Ani na tolik nepočítali.

„Činím tak i ve svůj prospěch; odpusťte, pánové, že mluvím tak otevřeně . . . Nynější poměry pro mne nesnesitelny nejvyšší měrou . . .“

„Jsi příliš — příliš skromný . . .“

„Pravá zásluha vždycky raději se ukrývá!“

„Však bude zjevna v čas příhodný!“

Poslové štýrského arciknížete lichotice Smečenskému mezi sebou takřka závodili.

Přitloustlá a hezky prorudlá tvář páně Bořitova štěstím dnes přímo zářila.

Panu Vilímu ze Vchynic a Tetova na Smečně však každým okamžikem nevolněji a nevolněji. Jedva že mohl dýchati. Ohnivým révotokem z rýnských břehů si jen tak rty omočil a dančí kýty, jež mu byl sluha předložil, se ani nedotekl . . .

Chvílemi se rozhledl prostornou komnatou, tu okem spočinul, tam se zadíval a odevšad odvracel zrak nějak rozmrzen . . .

Panici také tak úzko, že byl by za to dal nevím co, kdyby se mohl odtud ztratiti větrem, aby ho nikdo neviděl.

Pan Bořita přílišné zdvořilosti k těmto hostům nejevil, nechav je tak samotné . . . Mladí pánové se také z lovu dlouho nevraceli . . .

Uplynula dobrá půlhodina, než se zase otevřely dvéře a lehounkým, sotva slyšitelným krokem vešel do komnaty zdejší pán . . .

„Musíte již prominouti . . . Prosím vás . . . Jen ještě několik okamžiků . . . Chystají se již k odjezdu . . . Odpusťte!“

A než mohl pan Vilím cosi promluviti, pan Bořita již zase zmizel . . .

Cizinci se chystali k odjezdu opravdu. Musí se staviti u Žďárského na Kladně. Pan Bořita toho sice příliš rád neviděl; mohlť svému sousedu vše také dobře vyříditi sám. Ale nicméně jim pobyt u pana Žďárského vylíčil, jak jen jazyk jeho dovedl . . . A sotva že za nimi hlásný odtroubil, spěchal Martinic ke Kutrovickým.

„Teprve nyní mám poněkud kdy! . . . Člověk se uchýlí v zátiší, aby se zotavil, těch starostí trochu pozapomněl, setřásl je se sebe a přišel na jiné myšlénky, a i sem naleznou cestu . . . Beru na sebe, pane Vilíme, příliš těžká břemena . . . příliš mnoho zodpovědnosti . . .“

„A ze všeho budeš málo vděku míti . . .“

„Skorem pravdu díš! . . . A jez i pij! . . . jsme přece sousedé a jako bychom se neznali . . . . Mně se nemůžeš — nesmíš diviti . . . Ale ty máš leckdy volnou chvíli . . . A kdy na Smečno zavítám, nebude ti také nepovědomo . . . Jsi mi vždycky milým hostem!“

Pan Bořita uměl mluviti tak milým, z míry vlídným hlasem, že pana Vilíma zrovna okouzlil. Hovořili spolu sice již několikráte, ale takhle skorem důvěrně ještě nikdy.

„Tak . . . tak . . . málo vděku . . . Už ho nyní málo — malounko mám . . . Jen kdyby věděli, jak, hned by mne kamenovali! . . . A všeho toho nevražení závisť příčinou!“

„Nejinak i u mne, milý pane!“

Pan Bořita se nad touhle poznámkou Vilímovou pozastavil. Tak mu proletělo hlavou, čeho by mohl kdo tomuto člověku rytířskému záviděti, bohatství sotva, učenosti zcela ne, přízně vzácných a vznešených pánů také nikoli . . .

„Nejinak i u mne!“ opětoval pan Ražický. „Neprobilický by mne na lžíci vody utopil . . .“

„Pětipeský?“

„Ten — pane!“

„Vy spolu v nevůli?“

„V zjevné sice nikoli; ale ví o tom každý!“

„A proč?“

Pan Bořita byl pojednou zvědavější. Pan Odolan Pětipeský v celém Slanském kraji a jeho nejzarytější protivník.

„Ani té boží úrodičky mi nepřeje, ani otavy na lukách, ani ovoce v zahradách, ani toho dobytečka ve stájích . . .“

Panu Bořitovi kmital se kolem rtů lehýnký úsměv, sotva rozeznatelný.

„Ještě štěstí, že ti takovou závisti nemůže škoditi a že sebe sama užírá... Horší ona, jež skutkem člověku půdu pod nohama podrývá... stokrát horší!... Jez přece a připij si... Dáš se nějak i s panicem nutiti!“

Pan Bořita opět zazvonil stříbrným zvoncem.

Dal si přinésti číši, naplnil ji až po okraj a potom pil s panem Vilímem na zdraví. I panic Radslav si musil ťuknouti.

„Můžeš míti ze syna radost... Slyším o něm všude jen chvalu... I v Praze!“

Panic se za těchto páně Bořitových slov pouzarděl a otci se v očích cosi jako slzy podobného zasvítilo. Mimoděk sáhl po číši a skorem do dna ji vyprázdnil.

„Skrze něho dnes přicházím...“

Pan Vilím chtěl již již říci: „ku tvé milosti“: ale vzpamatoval se ještě v čas.

Martinic se zlehounka uklonil... Blahosklonný úsměv se mu se tváři ani neztrácel.

„Abys dobrotivě dovolil, aby můj syn mohl některý čas stráviti při tvém dvoře, což by mu bylo nejlepší průpravou pro život... Nechci, aby mladá léta prožil úplně ve knihách.“

Pan Bořita přikyvoval přívětivě hlavou.

„Nebyl-li bys proti tomu?“

„Tvá důvěra mne velmi — velmi poctívá. Ani jsem takové od tebe neočekával. Mohou-li ti Martinicové v něčem býti služebnými, budou rádi... velmi rádi.“

Na chodbě rozlehly se náhle kvapné kroky a do komnaty zarážel tlumený hovor několika hlasů.

„Bezpochyby synové! — Ano!“

Pan Bořita v lenošce vstal. Do komnaty vstoupili tři hoši, jeden vždy o hlavu menší druhého... Obličeje dvou starších jen hořely, kdežto líce nejmladšího byly až nápadnou bledostí zastřeny. Všickni tři byli oblečeni v šaty podle španělského střihu, barvy tmavohnědé se stříbrným lemováním. U boků žloutly se jim jilce ozdobných, uzounkých kordíků. Vlasy kaštanové splývaly jim bělostným ohrdlím až na šíje.

„Jiří Adam. — Bernard Ignac, — Maximilian Valentin.“

Pan Bořita hnul oproti synům třikráte levicí.

„Pan Vilím Ražický ze Vchynic a Tetova na Kutrovicích a syn jeho, panic Radslav!“

Mladí Martinicové se uklonili pouze hlavami. Tělo zůstalo jinak vzpřímeno. Jinak vypadá poklona oproti osobám ze stavu panského, jinak ze stavu knížecího, jinak vůči členům rodu panujícího, a tudíž i jinak oproti níže postaveným. Tyhle způsoby zachovávány na Smečně do nejmenších podrobností. A musil se jim podrobiti chtěj nechtěj i host.

Pan Bořita opětně hnul levicí a mladí pánové se usadili...

„Což se doposud neznáte?“

„Pouze od vidění, pane otče!“

„Neměli jsme dosavade příležitosti!“

„A můj syn nebyl zase tak šťasten!“

Pan Vilím se již v duchu mrzel na Radslava, že nepromluvil sám. Co mu potom platna všecka učenost, když se neumí ujati slova ve pravý čas! Proto třeba zkušenosti nejvyšší měrou...

„Bude asi stejného stáří s Bernardem...“ podotkl pan Bořita. „Nyní se budete vídati častěji. Panic Radslav bude mi na Smečně milým hostem, jak se mu bude dlouho chtíti. Doufám, že mu budete dobrými soudruhy...“

„Jak, pane otče, poručíš!“

Jiří Adam sklonil před otcem hlavu až ke hrudi.

„A Radslav vám bude, mladí pánové, povždy vděčným za vaše přátelství...“

„Libo-li, již dnes zde může zůstati.“

„Není přichystán... Chci mu dáti ještě nějakou výpravu...“

„Neškodí... Může býti dovezena za ním!“

„Přijel jsem pouze se snažnou žádostí...“

„Jest již vyplněna... Za nejblíže příštích dnů vydají se moji synové na cesty... Bylo by mi velmi milo, kdyby se i panic cesty súčastnil...“

„Jsi mi neočekávaně nakloněn...“

Pan Vilím by byl okamžitě poslední slovo vzal zpět; ale již nemohl. Vyhozený kámen a promluvené slovo nikdy nemohou zpět. A přece by dal mnohý za to nevím co.

„I na tvém přátelství mi záleženo... Ty se přiznáváš ku straně podobojí... tato ještě ze všech těch novot v Čechách nejlepší já ku katolíkům... říkají, že k těm nejneustupnějším... ale nejsem tedy přece tak zlý, sice bys o dobrou vůli se mnou nestál... Také by ti na ni nezáleželo... Tvá návštěva na Smečně mi na žaloby protivníků nejlepším zadostučiněním... Zase o jeden doklad více, co by se dalo všecko provésti, kdyby mezi námi bylo lidí dobré vůle... kdyby se s druhé strany aspoň trochu ochoty projevilo vůči nám...“

Pan Vilím se zadíval k báječným postavám, jichž na dřevěném stropě byly celé roje dovedným štětcem jakéhos umělce vlaského provedeny.

„Jak jsem řekl: jen více dobré vůle s druhé strany a království české by opět vykvetlo nejpožehnanějším štěstím.“

Pan Vilím byl tentokráte jiného náhledu: ale nepronesl ho. Však bude s panem Bořitou mluviti častěji...

Potom přešla řeč na císařský dvůr a ze dvora Vídeňského zatočili se až ku Štýrskému Hradci...

„Jakže, pane Bořito? — Ferdinand?“

Ražický se div nerozkřikl.

„Ano, pane Vilíme... Až ti všecko vyložím, dáš mi zajisté za pravdu... Pro první okamžik můj nápad zaráží... Ale uvážíš-li všecko předobře, musíš přisvědčiti... Arcikníže Ferdinand...“

Pan Bořita hovořil nyní hlasem ledu studenějším.

„Však budeš přívržencem jeho i ty... Jak jsem poznal tvou poctivou mysl, tvou přímou povahu, ani jinak souditi nemohu... A byl bys pro něho i proto, že Pětipešti s Hrobčickými budou proti němu!“

Pan Vilím svěsil hlavu a odmlčel se.

Pan Bořita rozhodujícího důvodu dlouho nehledal... a zase obrátil řeč jiným směrem. Ražického vedl za sebou jakoby na provázku... na zcela tenounkém provázku.

A bylo již pozdě na večer, když se vracel pan Vilím ku Přelíci — sám.

Panice Radslava si nechali na Smečně přes moc.

A když přijel již za noci do Kutrovic, řekl mu čeledín, že tu byl dnes dvakráte pan Odolan Pětipeský, a že nepřijde-li nevhod, navštíví zdejšího pána z předůležité příčiny zítra či pozejtří...

„Aha!... Už leze!... Dověděl se o tom... Aha!“

Pan Vilím se dal do hlasitého smíchu...

*

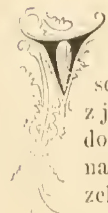
„Co by také mohl jiného chtíti! . . . Rád bych věděl!“

A již dlouho neulehal pan Ražický k odpočinku tak uspokojen jako tentokráte. O vzorném pořádku, o překvapující vlídnosti, o poslušnosti synovské, kteréžto všecky vlastnosti zřel na Smečně vlastníma očima, táhly hlavou jeho nejpodivnější sny . . . I byl nerad, když o dvaadvacáté hodině se rozkokrhali kohouti, rozkdákaly se slepice a vyrušili ho z tak oblažujících dřímot, v nichž se na něho smálo štěstí nejplnějšími tvářemi a šeptalo mu do uší o zlatých časech, jež jsou nad Kutrovickou střechou již tak blizounko, že jich možno skorem rukou dosáhnouti.

(Pokračování.)

Růže saronská.

Legenda od *Františka Heritesa.*

V severních částech Svaté země, v Galilei, tam kde z jezera genezaretského zdvihající se pohoří, vrcholu dostoupivši horou Tábor, opět se sklání až přijde na konec v úrodnou rovinu jesreelskou — procházeli se na břehu horské bystřiny dva židovští učenci.

Potok hučel, mocným proudem svým ohýbaje oleandry, jež lemovaly jeho břeh a nyní kořeny svými i pni pohrouženy byly do vody, na níž jen koruny se zdvihaly plny růžových květů. Déšť byl několik dní vydatně lil se s oblak na Galileu a všecky ručeje i bystřiny i potoky stékající s lesnatých jejich srázů byly rozvodněny. Rozlité vlny kryly i papyrus četně tu rostoucí, že úplně zmizel pod hladinou a na povrch vynikaly jen obrysy jeho listu, který však krčil se a kroutil, že nepodobal se nikterak krásnému vějíři, v jaký se rozprostírá, když slunce jej líbá ohnivými svými paprsky.

Půda údolí jinak byla již vyschlá. Změněna lijákem k nepoznání, vzala v této přírodě zde kvapem zas na sebe dřívější svou úsměvnou podobu a z trávy zdvihaly se opět četné malvy a rostliny lilijovité a mák všech barev a nejvíce červený, krvavý, jenž ovládl i zeleň tvořící jeho podklad a celé krajině vtisknul zvláštní ráz. Tu a tam kmitla se stáda gazel a roj divokých včel sletěl s výše položených lesů a hájů olivových a usedl do koruny fíkového stromu nebo palmy datlové, jež po vyšších místech údolí jako aleje do daleka se táhly.

Oba Hebrejci nevšímali si valně těchto krás. Byli nepochybně učenými příliš, než aby drahý čas mařili takovými maličkostmi; přečetli všechny knihy, jež chovala v sobě požehnaná Kanaan a každý z nich učil na jedné z vysokých škol židovských, jimiž oplývaly a slynuly země okolo Jordánu. Nepochybně oba měli i hodnost rabína.

Jinak náležel jeden k Fariseům, kdežto druhý k straně protivné, k Saduceům se hlásil, i dalo by se z toho souditi, že octli se ve sporu náboženském, který nebyl právě nejmírnější a vyhnal mnohý divoký výstřelek. A opravdu se tak na chvíli i stalo. Ale bylo to příliš komické, zde ve velebné tiši samoty, na patách hory Tábor, nad rozvodněnými vlnami potoka saronského, který jakoby spěch svůj byl zdvojil, aby tomu ušel . . .

Také oba kněží židovští nepřátelských sekt brzo dali se do smíchu a ohlednuvše se ještě, nikdo-li jich nepozoruje, objali se a potřepali se kamarádsky po plecích.

Usedli na balvan, který, jakoby shozen byl s nebes, ležel tu, tvoře pustý ostrov uprostřed bujné květeny a čněl až k potoku, kde vlny o bok jeho se tříštily.

Chvíli mlčeli učení, ale dlouho nikoli. Zábava počala na novo. Nyní však opustila půdu theologickou a zabořila se ve světy filosofie.

Křišťálové vody potoka saronského ovšem ani tato změna neuspokojila valně, i kvapily dále směrem svým a s rychlostí stejnou, aby již již spočinuly v náruči Jordánu.

Mluveno o všem možném na zemi i na nebi a ačkoli nestálo více Saducea proti Fariseovi, stalo se, že utvořily se přece opět dvě sporné strany. Není zde na místě vysvětlovati, v jakém poměru každá z nich byla k tehdejším systemům filosofickým, jež rojily se hlavně na půdě Hellady a šířily se světem ostatním, ale na věci konečně nic nezáleží a mysleme, že duch naší doby vstoupil do obou galilejských rabínů . . .

Rozmluva změnila se kvapem zas v hádku, a ten, který na vše pohlížel očima růžovýma, byl by druhému škarohlídovi málem rozbil hlavu, kdyby na štěstí nebyla se svezla jeho pěst tak, že nestalo se neštěstí jiné, nežli že po celém rukávu roztrženo bylo nevinné roucho.

Neznámo jakou náhodou, nebo jakou shodou slov a událostí přišla řeč na určení člověka, na jeho budoucnost a tu každý z obou pánů maloval barvami jinými i neshodli se na ničem; neboť jeden hladě si tučné břicho jmenoval los náš, člověčenstva totiž, záviděni hodným, kdežto druhý stahuje si opatrně nákrčník, aby se nenastudil, proklínal hodinu svého narození.

A jak bychom zachovali se, kdyby budoucnost tvora božího ležela v našich rukou, kdyby na nás a jedině na nás záleželo učiniti budoucnost tuto vůbec něčím, vytrhnouti ji záhubě, kdybychom v moci měli buď zachrániti k této budoucnosti anebo . . .

Dobrý Bůh, který rád navštěvuje nás zkouškami, usmál se vlídně svými všemocnými ústy a pokynul velikým okem svým . . .

Filosofové byli z hádky své nenadále vyrušeni.

Nedaleko nich ozval se křik, dětský pláč. Dítě hrálo si s oblázky a s mušlemi na břehu potoka a natahujíc se po granátovém jablku, plovoucím na povrchu, spadlo do vody. Zčeřené vlny unášely s chvatem bránící se marně tělíčko a nořily je v objetí své vždy hlouběji a hlouběji . . .

Rabíni oba současně učinili pohyb, aby podali děcku ruku, když plovalo pod jejich nohama, ale v tom — v lidech ozvali se mudrci.

„Ne, ne —“ zvolal jeden — „nikoli. Mám zachrániti k hoři, k útrapám, k bolestem? A kdo ví co vše čekalo by to dítě! Není-liž lépe nechati je zahynouti teď, když úsměvná ještě jest jeho duše . . .“

„Ó té hanebnosti —“ zhrozil se druhý, skládaje v zbožnosti ruce křížem na prsou. „Fi! Jaká to míra nemilosrdenství! Nemluvě ani o hříchu na člověčenstvu. Kdo ví co velkého, slavného, krásného nevykonalo by právě toto dítě . . .“ Dlužno vyznati, že nejen mluvil, ale

když se byl přesvědčil, jaký zdrcující dojem slova jeho na soudruha byla učinila a když byl chvíli se popásl na jeho rozpacích, v kterých sbíraje myšlénky k obraně, se octnul, také jednal. Sestoupil až k samému okraji rozvodněného potoka a drže se opatrně větve olivy, která jakoby schválně, k vůli této příhodě, byla vyskočila z háje opodál se prostírajícího — pokusil se dosáhnouti dítě, a dlužno uznati, že ve své šlechetnosti šel daleko a namočil si nejen z brusu nové sandály, ale i vlastní své nohy až nad kotníky.

Ale co bylo z počátku snad snadným, dosáhnouti ručku dítěte, bylo teď daleko těžší. Ubohé dítě zachytilo se trsu papyrového, ale křečovitým stahováním se a povolováním slabé pěstičky, sunulo se vždy dále po stéble kluzké trávy a vzdalovalo se tím i od břehu.

Konečně pustilo se docela. Papyrus klátil se ve vodě a dítě plovalo ve vlnách. Už ztrácela se v nich buclatá raménka i malá hlavička mizela již na dlouhé chvíle s povrchu hladiny . . .

Dítě bylo by zajisté se utopilo. Ale v tom objevil se kdesi prostý muž z Galilee, snad rybář, který tu na ryby líčil, snad dělník, nebo hlídač nejbližší vinice, snad docela člověk ještě nepatrnější, člověk, který nebyl vlastně ničím a žil tu živě se ovocem planých jabloní a divokým medem a bydlel v puklinách a rozsedlinách, jichž dále v horách všude hojnost bylo v růžovém pískovci.

Ať bylo jak bylo. Muž zajisté nebyl filosofem a nenáležel k žádné škole, k žádnému nehlásil se systemu.

Odhodil roucho své — jediný kus šatu, který měl na sobě a bez rozmyšlení a bez přemítání skočil do vln a uchvátil dítě a drže je levicí v objetí, pravicí namáhavě pracoval proti proudu, neboť jedině v místech, kde stáli mudrci, byl břeh schůdný a možno bylo vystoupiti.

Šťastně také až tam dospěl a podal dítě tomu, který držel se dosud větve olivy. Sám pak pokusil se vystoupiti na břeh, ale půda povolila pod jeho nohou. Sletěl na znak, zpátky do vody a vlny unášely jej dál a dále . . .

Opodál vyhodily na skalnatý břeh nahé tělo, bezvládné, mrtvé . . .

Rabíni i na toto faktum zavěsili množství myšlének a sentencí. Pak vzali dítě i chystali se k návratu do Nazaretu, hádajíce se opět a sice o to, má-li dítě, po případě, že by nalezen nebyl jeho otec, vychováno býti ve směru učení farisejského nebo saducejského.

V tom počalo dítě před očima jejich růsti a stál tu člověk se zlatou září kolem hlavy, na níž byla trnová koruna, jež zabodávala se ostny svými do čela a rozrývala je, že kapky krve po něm tekly. A krev tekla i z boku — proudem řinula z otevřené rány . . .

Oba učenci zajisté věděli dosti a znali ze svatých proroctví, aby poznali, kdo objevil se před nimi.

„Aj, neměl-liž jsem pravdu?“ — zvolal první s příchutí trpkosti. „Nebylo-liž by lépe tobě, Nazaretský, kdybysi dnes byl zahynul. Zdaž nebyl by zašel s tebou všecken ten bol, všechny strasti, jež tebe čekají v životě, jak předpověděno jest a jak nám zjevením svým sám potvrzuješ? . . .“

„Ó zadrž! Zadrž!“ — vpadl druhý. „Nerouhej se. Či nebylo by za své vzalo i to, co útrapy ty přinésti mají — vykoupení? . . .“

Ale Kristus odvrátil se a svatou nohou svou kráčel od nich a zastavil se nad mrtvým tělem prostého muže, který netázal se rozumem svým po tom, co čin jeho přinese neb zaviní, k čemu dobrým bude nebo zlým, ale který za hlasem šel svého srdce a jedině svého srdce . . .

A z oka Kristova velká slza skápla dolů na místo, pod nímž před krátkem srdce to ještě tlouklo, a z prsou Galilejce vypučel překrásný květ.

Oba rabínové vrátili se do Nazaretu. V Nazaretu v těch dobách nepozorované ještě a nevšímáno žilo dítě Marie, ženy tesare Josefa z rodu Davidova . . .

Břehy potoka prýštícího na boku Táboru od těch dob oplývaly množstvím vzácných květin, jež nevymizely více z krajiny, a dnes ještě, když celá úrodná a úsměvná druhdy Galilea a celé Kanaan proměnila se v poušť, možno ji v hojnosti zde a zvláště krásnou trhati — — pověstnou růži saronskou.

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

HLAVA V.

Jak svatý Brandan v smutek ponořen.

*

Za krátký čas se v mlhy změnila
a v deště pohoda; pak ulehl
na dobro vítr, moře změnilo
se v mrtvý močál, stála tiše loď
a týdny, měsíce jim mijely,
a s místa jenom málo hnuli se.

A přišla zima, hlad se dostavil,
a Brandan velkou, těžkou práci měl,
by víru jejich v lepší budoucnost
a v pomoc boží živou udržel.
Na mále bylo jí, a hrozila,
že shasne úplně. Tu poslal Bůh
jim silnou bouři, moře oživlo
a valilo se prudce, stříkalo
až k oblakům, a hromy hučely,
a vítr zbuzen řádil zuřivě
na řvoucích vodách; loď se házela
a lítala, a v hloubku padala,
a zase vyhozena hnala se
jak ustrašena, divě po vlnách.

Ač měli strach, přec bouři vítali
co spásu svou, a nemýlili se.
Když vyjasnilo se, hle, před nimi

se ostrov zelenal, a hladina
jen vánkem sčeřená je donesla
ku břehu, mírně klonícímu se.

Na blízku stála dubů skupina
a v jejich stínech pramen třpytil se
ze země líně, žlutě tekoucí,
a mniši velkou žízní trápení
se vrhli na vodu, a nedbali
slov Brandanových, jenž je varoval,
by nepili. Ni jeden neposlech',
a za okamžik všickni cítili,
že výstraha to lichá nebyla.

Do mozku jejich páry stoupaly,
vše bralo divnou tvářnost na sebe
i nebe, moře, stromy, celý kraj.
Jak vínem opojeni nejprudčím
se smáli, výskali, neb plakali
dle povah svých, a z mlhy mámící
je tisícerým tvarem, zbudoval
se před jich zrakem palác ohromný
uprostřed lesních sadů; na sto bran
do vnitřku jeho vedlo; hnali se
jak zběsilí do klamných otvorů,
a Brandan střízliv ze všech jediný
hru prázdných bludů viděl před sebou,
jak jim se jevila, a podivné
teď spatřil divadlo. Co nejhlouběj'
z nich každý v duši kryl, a co si přál,
tam v zámku bludů skutkem zdálo se
a vyplněným přáním. Jeden mnil,
že v klášteře byl zpět, a vypravěl,
jak celý podnik Brandanův byl snem
až k smíchu smělým! Druhý ve sklepě
se klášterním u sudu vína snil
a pil a pil, a onen pravil zas,
jak šťastným je, že může zase spát
v své komůrce, byť třeba také ráj,
ten dlouho hledaný byl neviděl,
a každá malá slabost vyšla tak
na světlo dne, a Brandan ubránit
se nemoh' úsměvu, ač smuten byl
nad mělkostí těch duší bez křídel.

Však jeden z nich jej k smrti poděsil —
to Lucius byl. Jako pouště lev
tak zařval divoce, a ku bráně
spěl nejvyšší, nad jejíž obloukem
štít zlatý visel, s jehož hladiny
tvář dívky plála rajským půvabem

Do síně velké brána vedla ta,
kde strměl trůn, kde zlaté koruny
a zbraně na pilířích visely,
sto mečů, štítů, z kovu brnění
tam leželo, a jásal Lucius,
svá roucha trhal s těla řeholní
a do nachu se halil, korunu
si postavil na čelo, vztýčil se,
vstoup' na trůn, hleděl kolem, vášní bled,
a hlasem hromovým se mluvit jal:

„Tak přišel posléz velký okamžik,
o kterém duše snila v úzkostech
a v bolu shroužená! Zas třímám zbraň,
a mani moji stojí kolem mne
a kloní poslušně se! Opate,
věz, kým že jsem a koho v klášteře
jsi hostil po léta! Jsem Raglan, král,
ten samý, o kterém ti Mardoch děl,
že zraku dal jej zbavit, zabiv mu
dřív syna jeho. Spáchal jsem ten čin
a nelituji! Proč se protivil?
Nám saským bohatýrům patří svět
a plémě tvoje proto stvořeno,
by sloužilo nám ... A já v pokoře
v tvém žil jsem klášteře, když vzpoura mě
z mé země vyhnala! Však byla lží
ta moje pokora! Teď svítí zas
mé oko světlem svým a nesklopí
se k zemi víc! Mé vojsko kolem mne
se řadí s jásotem, a koráby
mě čekají na moři dychtivě,
bych kořistí je plnil ostrovů
a zemí, v kterých klete plémě tvé
z mé dýše milosti! Věz, klášter tvůj
že lehne popelem, bych skvrnu tak
smyl s paměti, že mrzce poslušen
jsem léta žil v tvé, mnichu, porobě!
O věrni moji, v pouta jimejte
hned toho kněze! A teď královnu
mi toho města před tvář přiveďte!
Já viděl obraz její nad branou,
cos v oku jejím vře, co moji krev
mi v srdci bouří, zdá se hrdou být
a proto kleknouti má přede mnou!"

Tak zvolal Raglan krutou pýchou zpit,
a marně Brandan z bludů vyvésti
se snažil jej, on ani neslyšel
a domníval se, Brandan ku sloupu
že přivázán jej prosí o milost.

„Proč nepřichází moje zajatá?"
Teď Raglan zvolal s čelem pošmurným,
a bledým, vášní chvějícím se rtem.

Ta slova sotva dozněla, když, hle,
na konci síně zlatá záclona
se rozhrnula. Ze smaragdů trůn
tam stál, a žena na něm seděla
jak mramor bledá, luzná, truchlivá.
Jí z čela kvetla z hlohu koruna,
a vlasy její jako paprsky
se zlatě linuly, a závoje
jak sněhy bílé, tenké jako vzduch
jí kolem těla hustě plynuly.

To nebyl přelud jak ten palác z mhy,
ó Brandan poznával to jasně hned,
že ona jediná v své truchlosti
a bledé kráse žitím dýchala
uprostřed bludů prázdných, mihavých.

Však tvorem lidským přece nebyla!
O jakou byla tedy záhadou?

Však Raglan jal se opět mluviti:
„Hned sestup s trůnu!“ zvolal, „klekni zde
před majestátem mým! V mé moci jsi!“

Bez hnutí luzná žena seděla
na trůnu ze smaragdů, v oku jen
cos jako vláha zatřpytilo se.

A Raglan rozzuřil se divoce:
„Mou vládu neuznaváš? Odpověz!“

A ona mlčela, a velký zrak
byl smuten k smrti. Oči pomalu
se obracely k nebi. Raglan však
až k šílenosti zpupný, chopil meč —
jak modrý blesk ten síní zamih' se,
a zbraň, jež posud byla vidinou,
se náhle proměnila v skutečnost.
Do boku ženy pohroužila se,
a tato, mlčky, krví zbrocena
tvář zahalila bílým závojem
a klesla mrtva k zemi . . .

Děsná bouř
v tom přikvačila temná do moře,
blesk stíhal blesk, a vítr burácel,
a za okamžik v nic se rozplynul
z mlh zbudovaný palác klamivý.

A mniši mžikem byli střízliví,
a každý viděl jasně omyl svůj,
a hanbou rděli se. Však brzy strach
se zmocnil jich, a zapomněli vše,
jen na to myslíce, jak zachránit
svůj život, neboť se všech nyní stran
se bouře valily, a černá noc
vše kryla kolem, moře zuřilo
a břehy lámalo, a pevná zem
se třásla silně tak, že zdálo se,
den soudný že již počal; s kvílením
se rozprchali mniši, ve zmatku
hlas Brandanův, k modlitbě zvoucí je,
ve vřavě zanik'. Takto celou noc
se hnali po ostrově, šílenci,
svých vlastních stínů lekajíce se,
a zvuků vlastních hlasů. Brandan sám
ku břehu tedy šel; on zpomněl si,
že ráno v skalách velkou viděl sluj,
tam rozdělat chtěl oheň veliký,
by sloužil bratrům po tmě bloudícím
za maják. Doubravou se nyní bral,
kde vítr méně burácel a déšť,
a sbíral suché větve. Doubrava
jej vedla k moři, v temných roklí klín.

Déšť přestával a vítr ulehal
a moře počalo se konejšit.
Mrak rozstoupil se, měsíc zasvitil,
a Brandan viděl mezi skalami
na písku mořském, s velkým úžasem,
tu luznou ženu ležet na břehu.

Tak bledá byla mrtvá její líc!
Meč v boku trčel jí, a na hlavě
tu z hlohu koruna jí zářila
svým sněžným květem. Brandan bolem jat
stál vedle ní. Jak měl jí pomoci?
Chtěl učiniti krok, však náhle stál
jak v kámen proměněn. Stín ohromný,
tak temný jako zosobnělá noc,
stál mezi ním a ní, bez tvaru byl
a přece osobou, bez očí byl
a zíral přec, bez hlasu byl a, slyš,
cos jako mluva šlo z té temnoty
a padalo do duše Brandana
jak tíha skal, neb toto uslyšel:

„Ne žena leží v krvi před tebou,
však neodvratné vidíš proroctví.
To Erin je a osud budoucí,
jenž čeká smaragd moře neblahý.
Meč v srdci, pouta, smrti rovný sen!“

Tu padl Brandan k zemi, přemožen
tak velkým žalem, že se zdálo mu,
že umírá. A k nebi nesl zrak
a sepjal ruce v němé bolesti.

Hlas z temna stínu zase vycházel:

„Hleď Brandane, jak z květů koruna
se luzně skví! Jak z hvězd je uvitá!
To nesmrtelnosti je znamení.
Věz k nové slávě Erin povstane,
a utrpení bude glorií.“

Jak balšám tato slova kanula
do duše raněné. A temný stín
se rozplynul, a tiše bylo kol,
jen moře šeptalo, a v lůně skal
ta koruna na čele Erinu
jak mléčná dráha svatě hořela,
a luznější nad všechny vidiny
to truchlá, sladce snivá byla tvář.

Slz vřelý proud Brandanu ulehčil,
pak bylo mu, jakoby tichý hlas
mu velel, aby šel a ponechal
tu mučednici věků v lůně skal,
jež jímaly ji, rakev kamenná.

Vstal tedy Brandan tiše se země
a s hlavou skloněnou se vzdaloval.

Sluj našel posléz, oheň rozdělal
a zadumal se, znova vypuk' v pláč
a celou noc tak truchlil nad vlastí
jež předrahou mu byla rodičkou.

A bratří zatím vatrou vedeni
se sbírali, a v kruhu širokém

kol něho sedali, a viděli
pláč jeho hořký, nikdo neptal se
však po příčině. Mlčky dumali
až do východu slunce. Jeho zář
když v oči Brandana se vedrala,
jej probudila z bolu, pozvedl
teď teprv tvář, a bratry teprv zřel.

Ti ale v zmatku hlavy svěsili,
stud hořel na tvářích jim, čekali,
že Brandan učiní jim výčitek.
On ale pouze pravil: „Modlem se,
by Bůh nám odpustil a vedl nás
po dráze své."

A zraky zastavil
na bledé líci krále Raglana.

Ten zíral chmurně v zem, a jediný
ku Bohu hlasu svého nepozveď.
Po modlitbě je Brandan k lodi veď
a bylo blaze jim, když od břehu
je vítr hnal. Jen Brandan smuten byl.
Jej bolelo, že Raglan zatvrzen;
pak bledý příznak viděl Erina
na břehu ležet, mečem proklaný.
Však ani slovem bratrům nesdělil
svou vidinu. Sám nesl pro sebe
ten těžký bol...

Tak pluli tedy dál,
až zase bílá byla sobota,
a ryba opět vynořila se,
a na ní opět hody slavili.
A kotel, který v strachu před rokem
tam byli zapomněli, nalezli
na tomtéž místě. Byli veseli;
a v kruhu širším nesl teď je vír
zas kolem „ráje ptáků". Viděli
strom bílý v mlze jako ze stříbra,
a na mohutných větvích zpívali
tam ptáci střídavě a andělé,
a moře přinášelo sladký zvuk
těch zpěvů zdaleka jak ozvěnu,
a bratři slyšíce, jak vítají
je andělé, až k slzám pohnutí
jim naslouchali, zpěv až zanikl
a strom až zmizel s jejich obzoru.

HLAVA VI.

Jak Brandan slavně zpíval na moři.

*

S dnem Petra svatého se setkali
na pustém moři; břehu nebylo
ni zdáli vidět, bezdno modralo
se do černa pod nimi, průhledné
jak sklo, a jevilo jim tajemství
svá veliká, až mnichům ježily
se hrůzou vlasy, stvůry viděli
jak věže trčící, neb svinuté
jak dračí plémě. Rtem se chvějícím
se modlili, by Bůh ty potvory
ze sna nezbudil, v kterém shrouženy
se zdály tam pod vodou hluboce.
Dech tajili, a nikdo nemluvil.

V tom velkém tichu Brandan ozval se:
„Dnes velký svátek jest, zazpívám mši,
vy se mnou slavte slávu toho dne."

A mezi tím co všickni mlčeli
svá roucha mešní, zlatem zářící
na sebe vzal, a hlasem jako zvon
mši svatou čísti počal.

Bratří tu
se velkým strachem déle neznali
a tlumeným mluvili šepotem:

„Pro Boha živého, ne nahlas tak
mši svatou zpívej, otče blažený!
Chceš v smrt nás uvrhnout? Což nevidíš,
jak v hloubi toho moře nestvůry
nad všecko děsnější co peklo má,
dík Bohu, spát se zdají? Probudit
chceš hromným hlasem havěť obrovskou
a k vzteku roznítit?" Tak prosili.
On ale usmál se, pak káral je
a pravil přísně: „Žádná nebezpeč
tak velkou není, abych ze strachu
se zamlčel, když Boha chválit chci!
O styďte se, a čiňte pokání!
Vy Boha zapíráte, zbabělci!"

A ještě hlasitěj' se zpívat jal,
a jeho hlas se stal tak velikým,
že moře přehlušil, a kol a kol
ty stvůry ze sna probouzely se,
a pomalu se ze dna nořily
na boží den, a byly ohromné
jak skály; pomalu se nesla loď
kol jejich těl, a Brandan nepřestal
ve zpěvu svém. A stvůry podiv jal;
bez hnutí, tiše naslouchaly mu,
čar vládl jimi, hlavy klonily
své obrovské jakoby v pokoře.
A opat zpíval celý boží den;
když slunce kleslo v moře, unaven
se zamlčel. A stvůry bezedna,
tak tiše jak se vynořily dřív
se opět nyní v tůně vracely,
jak balvany jež tíhnou do hloubí.

Když zmizely, tu bratři teprve
zas volně dýchali. Však strachem tak
již byli zmořeni, že vidiny
těch nestvůr stále ještě v temnosti
je strašily, a noc se zdála jim
tak černá jako nikdy ještě dřív.

„O Brandane," zvolali, „zhyneme!
Lip bylo ještě, když jsme patřili

na dračí havěť, která kolem nás
teď v černu slídí snad! Ó Brandane,
Bůh miluje tě! Oroduj za nás!"

Byl Brandan k smrti smuten, pravil jim:
„Vše co Bůh učinil po celý čas
té naší plavby, ještě nestačí
by pevnou víru ve vás zbudilo?
O Bože můj, rač světlo vrhnouti
v ty šerem plné duše slabochů!"

V tom obrátila loď se k severu
a horu spatřili tam vysokou,
jež náhle svítala a průhlednou
se stala jako led. A z temena
jí náhle jako pták vylétlo v noc
— div nevídaný — slunce růžové,
nad mořem stálo chvíli, rozlilo
se jako zora pak, a za chvíli
se slunce druhé z hory zvedalo
jak blankyt modré, bílé přišlo pak,
a dál a dál po celou dlouhou noc
ta hora nová slunce soptila,
až bratrům zrak přecházel slzící,
a světlo velikého poznání
v tu noc jim v duši vzešlo konečně,
a na kolenou, v plesu radosti
„Dík, Bože, tobě!" k nebi zvolali,
kde tisíc plálo duh. „Ó pane náš,
rač zkoušet nás, my silni budeme!"

A vespolek se všickni líbali.
Jen Raglan pořád v chmurách, bez hnutí
na přídě stál. On neměl podílu
ni v jejich strachu ani radosti.

Bled, zamyšlen se díval do moře
a dýmem vše mu bylo kolkolem.

Nadarmo Brandan slova přesladká
mu v ucho šeptal, slova otcovská,
on neslyšel, v dum hloubí ponořen.

(Pokračování.)

K dějinám němčiny v Čechách.

Příspěvky z archivu Rakovnického podává *Z. Winter.*

»Abychom jsouce Čechové jazyk svůj ctěli a rozšiřovali a německy se učíce, abychom česky psali a mluvili a v obyčejích dobrých a českých trvajíce, abychom se v horší neměnili.« »Všehrd« 437.

Rakovničané za žádné doby až do rány Bělohorské německy neuměli.

Roku 1608 vzkázala komora císařská, aby Rakovničané nějakou při německých sousedů Kadaňských k sobě na rozsouzenou přijali a ji dovedli k nálezu: Rakovničtí konšelé bránili však od sebe němčiny, píšíce samému císaři, aby ta pře s práva jejich byla sňata; prosí, aby ji ráčil „poněvadž ve větším díle od nich, Kadaňských, spisové německým jazykem V. C. M. se podávají a při našem právě takového jazyka německého se neužívá a my jemu nerozumíme, k jinému právu, kdež se německého jazyka užívá, k vyslyšení podati. V pondělí po neděli devítník 1608".

Z té příčiny tedy, že německému jazyku nerozuměli, psávali vezdy naši měštěnínkové do celého světa po česku. Máme před rukama v kopiářích městských nejeden český list, jenž poslán byl Němcům dobře kovaným a pravým. Nejvíce těch listů dotčených posýlalo se do Norimberka, s jehož měštěníny Rakovničané po staletí obchody měli kupecké.

Vidělo-li se jim však přece někdy za dobré, dopsati kamsi jinačím jazykem nežli svým mateřským: psávali nejraději latině, ač v těch věcech nelze pozorovati důslednosti. Do Schönfeldu jedenkráte píší po česku, podruhé po latinsku, jak sobě v rozum vzali.

Německých listů přijímali k sobě velice choulostivě. Ovšem nerozuměli jim. Jedenkráte roku 1600 pro takový list německý utrhli se Rakovničané na zněmčilé lidičky v Přimdě následující velepamátnou šňupkou: „Žádáme, protože jste v Čechách, že nám na psaní naše v Českém jazyku odpovědi dávati budete, neb jsou mnozí mezi námi, že německému jazyku zprosta nic, větší pak díl dosti málo rozumějí a písaři naši v něm také dostatečni nejsou."

Největší trmačku mívali tenkráte, když měli za to, že vol nevol spis po německu pilně bude podati. Za takové spisy mívali supplikace k císaři Rudolfovi. Toho se naprosili nejvíce. Jiným českým králům psáno bývalo po česku. Domácí písař, vždy výtečný akademik a jurista, psával supplikací po česku, a poslík pak sháněl v Praze dobrodince, jenž bolesti Rakovnické z penežité odměny obracel na jazyk německý. Tak ku příkladu prosí Rakovničané roku 1590 císaře, aby jim propustil odúmrť. Českou žádost poslali do Prahy a tam pomohl jim z nouze známý Adam Skála ze Zhoře, registrator desk zemských, otec slovutného historika našeho Pavla. Píší mu po poslu, „aby tu supplikací někomu v jazyku německém zběhlému přeložiti dal". Snad tu bylo nezbyti. Víme to ze všech pramenů oné doby, že i český sněm císaři Rudolfovi podával svoje gravamina po česku, věše k originalu hned spolu překlad německý. Šlik v „audientii" mluvíval k císaři od ostatních pánů, kteří ovšem větší díl německy neuměli, tím jazykem cizím.

Supplikací k císaři pánu dávali tedy Rakovničané robiti sobě po německu v Praze. Supplikací však ku Kadaňskému hodináři urobili sobě jedenkráte — práci asi nemalou — sami. Bylo to lacinější. Ale, umučený Božíčku! Což to byla zlá němčina! Přívětivý pan redaktor — toho pevnou mám naději — nepřipraví svoje čtenáře o těchto několik ukrutných řádek. Na zdraví to nikomu

snad neublíží: „Nachdem das uns angemelt ist durch schreiben freindtlicher mastyr Uhr macher, das der Uhr fertig were, wir sollen zu eich hin gen Khoden eigen furman schicken, derowegen mir bitten, ier wollet herein zum uns gen Rakovník khomen und das Uhr zeitlich anrychten. Mit des seit Gott dem almechtigen wefollen. Datum in Rakovník den 11. dezembris 1595."

Prohlednuvše hodnou hromadu Rakovnických notulářů, díme na čest písařovu, že nikdy více takového hříchu již se nedopustil. Bylo a zůstalo pravdou, že Rakovničtí měštěníné, z nichž velmi mnozí odbyvše Pražskou neb jinou akademii, nemálo bývali vzdělání, německé řeči nebývali dobře povědomi. Za to vzdělávali sobě přirozený jazyk český, jenž v knihách městských ještě dlouho v nešťastném století následujícím uchován jest jako zlato čirý. Naši předkové vůbec, zdá se, že bývali hrdi jazykem svým a žárliví na cizí.

Známá jsou v té příčině slova Všehrdova, kteráž asi sotva všeobecnému mínění se příčila: „Nevím by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všecko jazykem českým pověděno býti nemohlo, jako řeckým nebo latinským, bychom se toliko snažili a jedni mimo druhé chvátali, abychom jej vyzdvihali i tudíž by jazyk český hojný, mnohý, vytřený a sebe světlejší vidín býti mohl i pulérovanější. Němci, jichž jazyk tak drsnatý, tak dreptavý a tak nerozumný jest, že jeden s druhým mluvě, Němec s Němcem, sobě častokrát nerozumívají, avšak jej našemu na potupu šíří a trou, tak že i latinská slova veň vtrušují, aby vždy jazyk jich byl dostatečnější a hojnější, a čeho doma nemají, u sousedů vypůjčují." *)

Ovšem od konce století XVI. začalo se ledacos zhoršovati na škodu českého jazyka i národa. Dostatečně je znám velepamátný sněm roku 1615,**) jenž dí: „Což pak při předcích našich, kteříž jsou tak na vlast svou jakožto praví její synové laskaví a vzdělání národu i jazyka svého žádostiví byli, vysoce chvály hodné a potřebné jest, tak že naproti tomu při mnohých nynějších obyvatelích království tohoto nemůže se než tupiti, že šlépěji předků svých nenásledují, více se na uvedení do vlasti své milé všelijakých cizích jazykův a národů vydávají. Čehož kdyby jednou časně v cestu vkročeno nebylo, že nemohlo by naposledy to než s velikou záhubou i utištěním národu našeho českého býti."

A něco málo před tím uvádí týž sněm: „Vzácní předkové snaživše se jazyk a národ svůj český vzdělati, rozmnožiti a zachovati soudili, že s zahynutím jazyka českého i národ český i jméno Čechů by zahynouti musilo."

Byla to doba, kdy cizinci do Čech se vždy víc a více tiskli a Čechové mnozí sami za velemoudré, uznávali učiti se jazyku německému. V Rakovníce nalézáme r. 1588 první příhodu, kdy posýlá se dítě do Kadaně na učení, leda by naučilo se tam podle řemesla i německému jazyku. Rakovnický úřad píše do města dotčeného takto: „Sirotek Vlach by se rád řemeslu kožešnickému učil, i chceme mu lermistra objednati, tak aby v mladistvém svém věku skrze zahálku a rozpustilost zmrhán nebyl; i vzali jsme to s poručníky jeho před sebe a jeho jak pro řemeslo, tak také německý jazyk do města vašeho oddati umínili."

*) „Všehrd" vydání Jirečkovo str. 538.

**) Vytištěný v archivu zdejším. Pak u Skály I. 350.; Beckovského II. 58; Slavaty II. 193.

Za několik let však nastalo již hromadné posýlání dětí českých do Němec a německých do Čech „na vexl" proto, aby naučily se druhé řeči, která tehdáž ještě nebyla „zemskou".

Sám písař Rakovnický, výtečný Šimon Žlutický, dětmi z dvojího trhu manželského náramně požehnaný, posýlá v té době potomky své do nejbližších Němec — do Kadaně, do Slavkova.

Podle pana písaře, jenž býval v městě autoritou největší, poslali také jiní sousedé děti své daleko přes pole na němčinu. Podařilo se nám několik listů v té příčině důležitých, v prachu archivním leckde zasutých, na světlo boží vyvážiti. Neváháme tuto jich složiti, poněvadž zabaví nejen kolegy moje stavu učitelského než i každého Čecha soudného a bystrých očí. Od „vexlu" začali Šimon písař, jenž poslal Dornu, dceru svou, do Kadaně k německému měšťanu Václavu Tyglovi, a Tygl, jenž poslal svoji Reginu k českému Šimonovi do Rakovníka. Dornička Žlutického byla holubičí nátury Češka, bleďoučká, slaboučká. V Němcích byla bita. Reginka naopak byla statná a švarná Griemhilda německá, která se v Rakovnice vítězně prala s celou školou. O příjemnostech z dotčeného „vexlu" vzniklých čtete v tomto listě: „Václavu Tyglovi, měštěnínu v městě Kadani! Pozval jsem Vás na posvícení. Když nepřišel Jste, porozuměl jsem, proč jest se to stalo, totiž, žebyste u mne a manželky mé omluveni (pomluveni) býti měli, jakobyste s Dornou, dcerou mou, příkře nakládali, ji bili, ano také v stravě skrácení žeby trpěla. Ty příčiny nejsou podstatné; nebo aby se co toho od Vás díti mělo od žádného jsem neslyšel a dcerka také nic neoznamovala. Přední příčinu na mládenečka z Loun a služebnou děvečku Vaši vztahuje a na ně, že se jí od nich ublížení bez příčiny děje, stěžuje. Jak se pak koli stalo, odestáti se nemůže. O Regině, dcerce Vaší, oznamuji, že jest z daru pána Boha zdráva a doma u mne se tak, že nemám sobě do ní co stěžovati, chová. U mistryně své jak se chová, toho, poněvadž tam nebývám, spatřiti nemohu; ale od též mistryně její zpraven jsem, že jest hrubě svyvolna, na její pěkné předkládání ano také i trestání že nemnoho dbá, protimyslnosti že jí činí, jiná děvčata že bije a v šiti překážku činí, summou dokládajíc, že se jí spravedlivě s ní stejště, a nebude-li od ní napraveno, u sebe že by ji trpěti nemohla, obávajíc se, aby jí jiných děvčátek neodvedla.

Žádá, abyste ji v psaní napomenul, aby z glejchu svého povolání nevystupovala. Já na ten čas víceji od Vás nežádám, než že nad dcerkou mou, aby se jí od jiných neubližovalo, pozor míti budete. Nemohlo-li by ji to potkati: musilbych ji od Vás vyzdvihnouti. Ve středu den sv. Jiljí 1593. Šimon."

Po některém čase vzal si Šimon Dorničku domů. Ale ne na dlouho. Němčina byla silnější otcovské lásky. Dornička odvezena zase a provozena tímto listem, jejž odevzdala panu Tyglovi: „Nyní Vám Dornu zase odsýlám a za to žádám, že ji doma k pobožnosti a počestným mravům vésti budete, v škole pak u paní mistryně svy k témuž aby vedena byla, nepochybuji, že se přičiníte. Regina dcerka Vaše k mistryni svy s ochotnou mysli chodí a u ní se s obzvláštní chtivostí bez přinucení ráda zdržuje. Mistryně žádá své mzdy, však poněvadž rok nevyšel, a mně, na čem do roka od vás zjednána jest, vědomo není,

žádám, že mi oznámíte, co bych dáti měl. Pátek po provodní neděli. 1594. Šimon."

Když pak v pátek den sv. Jana Křtitele téhož roku dobyla německá Regina času svého učebného, poslal ji Šimon domů s tímto listem: „Podle najednání, kteréž se mezi námi před rokem stalo, až posavad měl jsem v svém opatrovaní Reginu, dcerku Vaši, a ji podle možnosti jídlem a pitím, též i jinými potřebami opatroval, i také podle vůle Vaši k mistryni k šití, u níž se i čísti česky od jiných děvčátek učila, odsýlal. Ji k Vám při manželce své zase odsýlám a za to žádám, že se s ní o to všecko, co Jste na potřeby Dorny vydávali, sečtete; ona naproti tomu přednese Vám rejstřík mého vydání a pokudž Vám co zůstane, ihned dodá." Poněvadž tímto způsobem vzal „vexl" pominutím jedné strany za své a Dorna asi v němčině utvrzena nebyla s dostatek: oddal ji otec v dům primasa Kadaňského Adama Bara, aby tam stravou i učením byla opatrována. Ale už nebylo bytu jejího v Kadani na dlouze. Po sv. Linhartu téhož ještě roku rodiče vzali Dorničku domů. Šimon za příčinu uvádí: „že pan děd její nemocný ji doma míti chce a manželka má s šťastným porodem se očekává". Připojil na konec Šimon: „Při této ženě Vám za 20 neděli 7 kop 42 gr. míš. odsýlám a děkuji atd."

Kolik v Němcích Dornička naučila se, nelze pověděti. Ostatně chudáčkovi nebylo to nic platno. Dornička na zdraví mizela až zmizela. Pochovali panenku u kostela. Pan Šimon za devět let o němčině nemluvil. Až najednou — ví Bůh kterakou příhodou — dozvěděl se r. 1603, „že němčina je řeč libá a k pochopení snadná". I sebral synka svého Matěje ze školy Lounské, kde jonák, lze-li rodičům děti pochvalujícím hodno věřiti, velmi pěkně prospíval věkem i moudrostí a chystal se ho dáti na německou školu do Slavkova. Aby náklad na to snáze mohl spravovati, obral Šimon k té německé výchově opět předešlý způsob „výměny", třebatě byl se při Dorničce ledabylo osvědčil. Jednal v té příčině s měštěnínem Adamem Voydišem (Weidisch) píše: „Urozenému panu Adamovi Voydišovi z svobodného horního města Slavkova! Vyrozuměl jsem z psaní Vašeho, že Jste toho celého oumyslu Jana Czenzara ke mně příčinou učení latinské a české řeči oddati a proti tomu Matěje, syna mého, k opatrování a cvičení německému jazyku přijíti. I vzavši zprávu od mnohých poctivých lidí, duchovních i světských, že jest škola latinská v obci vaší dobře spravena a pány mistry, muži učenými, i jinými officialy hodnými pro vzdělání cti a chvály Boží, mládeže domácí i přespolní opatřena, k tomu řeč německá že libá a k pochopení snadna jest: toho celého oumyslu jsem, abych Matěje syna svého, již ze školy města Lůna vyzdviženého, do Slavkova oddal a vypravil, a na místo jeho jiného mládenečka přijal. Protož bude-li v tom vůle pána Boha o svátcích svatodušních k Vám s týmž synem mým sjeti a jeho Vám odevzdati, naproti tomu Jana, pastorka Vašeho, přijíti. Pán Bůh rač dále svou pomoc k tomu dáti, aby předsevzetí naše společné daremné nebylo." Pán Bůh jim měl k „vexlu" pomoc dáti, aby daremný nebyl!

Když to smluvili, co přijde platiti ročně za protrávení, a když vůbec všecku úpravu dětem svým obapolně vyjednali: poslán jest Matěj tam, Hons sem. S Matějem spolu šlo do Slavkova toto psaníčko, z něhož čtoucí vyrozumí, kterak rozuměl Šimon paedagogice a didaktice a kterak tuze mu bylo o tu němčinu. Psal: „Slovutnému panu Adamovi Veydišovi! Matěje syna k Vám odsýlám a za to žádám, že jeho v opatrování své přijmete, do školy časně odsýlati, aby života rozpustilého v zahálce nevedl, ale den ode dne čím dále tím více užitkův z literního umění nabýval a německé řeči, musice, arithmetice a jinému svobodnému literním umění s pilností se učil, míti budete a aby s českými pacholaty se scházeti měl, jemu nedopustíte. Já při pastorku Vašem totéž k zalíbení Vašemu zachovati chci. Šimon." Ale nastojte! V Slavkově vstřel Čecháčka Rakovnického, duchem i tělem hodně pokročilého pan rektor školský mezi abecedáře na nejnižší stupeň. Co tu zlobil se Šimon, dověděv se toho! Šimon nejprve doufal, že po dobrém napraví se všecko. Dal se tedy na zdvořilé prošení a pomýšlel na to, kterak by postranním učením „privatem" náhradu dítěti svému způsobil. Psal tedy Adamovi Veydišovi: „Nemohu před Vámi tajiti, že jsem od jednoho mládence českého, kterýž od Vás z města Slavkova sám třetí skrze Rakovník šel, zpraven, žeby pan rector školy Vaší Matěje syna mého mezi pacholátka, kteří se liter znáti a skládati učí, posadil: jeho toho místa, kdeby se grammatice, syntaxin, prosodii, musice, arithmetice učiti měl, vzdálil a toliko k tomu vedl, aby mu declinationes a conjugationes, kteréž předešle takměř perfecte z paměti uměl, četl: nad čímž jistě, pokudž by tak bylo, dobře bych spokojen býti nemohl. Nebo ačkoliv sem s ním jednati dal i také sám oustně mluvil, aby ho mezi česky pacholata nesázel, pro tu příčinu, aby spolu česky mluviti nemohly, avšak toho jsem tím neminil, aby jeho do nejnižší classi posaditi a jeho od grammatiky a částek její též i od jiných lecti odtrhnouti měl. Kdyby to mělo přehlédnuto býti, tudížby to, co jest se doma a v městě Lůna naučil, zapomenul a náklad můj, který na to šel, v nicby přijíti, ano i čas daremně zmařen býti musil. Protož aby se toho nebylo potřebí obávati, služebně za to žádám, že s dotčeným panem rectorem promluviti sobě obtěžovati nebudete, aby ho do vyšší classi, kdež by se grammatice a částkám jejím učiti, v začátcích utvrditi, odtud k dialectice a rhetorice přistoupiti mohl. Za práci svou má náležitou odměnu vziti. Co se pak privatního přiučování dotýče, poněvadž se u pana rectora ani musice ani arithmetice ani psáti neučí, k tomu s českými pacholaty zůstávajíc, němčinu opouští, že ho panu Ondřejovi Hanovi, varhaníku, poručíte, aby ho k sobě každého dne všedního na dvě hodiny přijal před polednem a před večerem, když z latinsky školy přijde. A pan rector aby se (utrženo) nezhoršoval, věřím, že mne omluvena učiníte. Co se dotýče (utrženo), kterýž se u Vás supremus jmenuje, poněvadž v obzvláštní hodiny při mládeži pracuji, aby i oni Matěje, syna mého, na pozoru měli, k učení měli, přidrželi a nutili, že jich požádáte, věřím.

Nebude práce jejich daremní. O Janovi, pastorku Vašem, nevím co jiného psáti než že jest zdráv, s Danielem, synem mým do školy chodí a čísti a psáti se učí, toliko ať jest od Vás napomenut, aby se doma zdržoval a mezi německy pacholata ani jinam bez mé vůle nechodil. V jiném s ním budu spokojen. Datum 21. julii 1603."

A neměškaje se v tom ani chvilenku, shledával pečlivý otec nějaké církevní muziky, aby jimi na svou stranu uloudil varhaníka Hana, jemuž mínil Matěje odstrkovaného a zanedbávaného na „privat" oddati. Po schválním po-

slovi podal Hanovi muziky dar s tímto listem: „Zdraví dobrého Vám s paní manželkou a dítkami Vašimi od pána Boha žádajíc přeji věrně rád. Maje v paměti. že sem se Vám zakázal odeslati vynotované officium super quid admiramini: vždy jsem příhodnosti vyhledával. ale nikda se mi takové příhodnosti, jako nyní. užiti nedostalo, protož při ukazateli tohoto psaní dotčené officium a při něm druhé ad socios super praeter. rerum seriem Vám odsýlám. nepochybuji. že je vděčně přijmete a vložíc je sobě do tabulatury také panu cantorovi školnímu zapůjčíte. Není-li dobře vynotovaný, když se do tabulatury klásti bude. vyrozumíte a nedostatky napraviti moci budete. Podle toho nečiním Vás tejno. že sem k panu Adamovi Voytíšovi psaní učinil. aby s panem rectorem promluvení v příčině té učinil. poněvadž se u něho privatim musice. arithmetice a psáti nic neučí. aby ho od též privati vyňal a k Vám oddal naten způsob. když z latinský školy projde. aby k Vám na hodinku chodil a od Vás se psáti a počítati učil. Za práci slušnou odměnu vezmete. S tím milosti Pána Boha Vás i sebe poroučím. 21. julii 1603."

Jak Šimon sobě přál. stalo se. Varhaník pokoutně chlapce učil tomu. čeho v německé škole pro cizotu jazyka postihati nedovedl. Kterak se tomu naučil. a kteraké to bylo týrání dítěte. toho se nikdo ani nedoptávej!

Téhož roku 1603 na smrt roznemohla se Matějova matka Mandalena Matěji bylo jíti domů. Sklíčený Šimon ani tu. kdy ženě jeho se světem rozloučení nastává. nezapomíná německého učení v Slavkově.

Píše Veydišovi: „Oznamuji Vám. že jest Matěj věrejšího večera k druhé hodině na noc (v 10 hodin našich) domů zdráv přijel a nalez matku svou milou, též také sestřičku. kteréž jest prve nikda neviděl. velmi nemocnou. dnešního dne touž sestřičku k hrobu mrtvou provodil. Jehožto abych zase k Vám na ten čas odeslati měl, obával bych se. abych manželky své tím nezarmoutil a tudy jí příčiny k větší těžkosti nedal. protož nevěda co dále milosrdný pán Bůh s ní v svém uložení míti ráčí. jeho doma za některý den podržím. Bude-li zdravější. k Vám ho. aby času nemařil. odeslati nepominu. O Jana, pastorka Vašeho, nepečujte, neb ačkoliv manželka má těžce nemocna jest a jemu sama od sebe pohodlí učiniti nemůže. však nicméně na něho pozor mám. aby svou oupravu podle mne míti mohl."

A když paní Mandalena umřela. sotva hoch osušil slzy. již bylo mu zase jíti do němčiny. Nesl s sebou všelikterakou pomoc do kuchyně páně Veydišovy a toto psaní: „Matěj. syn můj. aby v zahálce doma času nemařil a v jazyku německém a jiném literním umění obmeškáván nebyl, k Vám jeho zase odsýlám a přátelsky za to žádám. že ho k sobě přijmete a panu cantorovi ad priuatam institutionem poručíte. Neb tomu z psaní Vašeho i také p. Vondřeje Hana porozumívám. že se bude moci spíše u pana cantora nežli u pana rectora, kdež drahně českých pacholat priuatim zůstává. německy syntaxin. prosodii, etymologiim, musice. arithmetice a psáti učiti. za svou práci má náležitou odměnu míti. Co se Jana Herzoga, pastorka Vašeho. dotýče, chtěl bych, abyste se o něho nic nestarali. neb poněvadž s dítkami svými hladem mříti jsem nepřivykl. neradbych aby i on hladem mříti měl. Trefilo-li by se pak kdy. že by mu se ňáké skrácení díti chtělo. zvláště tehdáž. kdybych za příčinou povolání svého doma býti nemohl. tehdy může svobodně k panu otci nebožky manželky se utéci a svého pohodlí podle dítek mých hledati: nemá od nich opuštěn býti: jeho že u sebe při stole i jináč rádi vidí. mohl jest to již nejednou poznati. Datum 14. augusti 1603. Šimon."

V přítomném listě sobě asi čtoucí dobře povšiml. že v Slavkově na ten čas — už sedmnácte let před bitvou Bělohorskou — „drahně českých pacholat" se němčinou trudívalo,

Zatím panu Šimonovi dorůstala dcerka Zuzanka. Chystán tedy zase „vexl". Ale aby se Zuzance v Kadani, kamž ji Šimon strojil. nestýskalo: jednáno následujícím listem hned spolu o to. aby z Rakovníka dvé děvčátek najednou do Kadaňské němčiny bylo podáno. Psaltě slovutnému p. Valentinovi Neypaurovi do Kadaně Šimon: „Vyrozuměv z zprávy Matěje Vávrovic ševce, že tomu odporni nejste. abyste Zuzany. dcerky mé. kterouž k Vám za příčinou učení německé řeči oddati míním. v opatrování své z peněz přijíti neměli, nad tím jsem potěšen. a aby tím prodléváno nebylo. Vám ji. nebude-li moci býti před sv Havlem. ale hned brzo potom oddati a s vámi smlouvy buď sám osobně neb skrze jiného učiniti nepominu. Cožpak druhého děvčátka. kteréž pan Matěj Štěrba s paní Reginou. manželkou svou. též za příčinou německé řeči k Vám do Kadaně podle mé Zuzanky vypraviti chtějí. tak kdyby za vnučku Vaši přijata býti mohla. vděčné by jim bylo. jak proto. aby sobě pro dcerku svou nestejskali a z vnučky Vaši jako z zaslíbené dcerky obzvláštní své potěšení měli. tak proto, že by tím jistší byli. že by dcerka jejich naproti tomu náležitě opatrována byla atd. V neděli po sv. Františku V. octob. 1603. Šimon." Že jednání k zdárnému konci došlo, čte se v tomto listě: „Panu Valentinu Neyperovi! Pan Matěj Štěrba vyrozuměl z psaní Vašeho, že paní Sythonia (Sidome), dcerka Vaše a pana Achacyusa manželka, tomu odporna není, aby Anny. dcerky jeho. a Vy s paní manželkou Vaší Zuzany, dcerky mé. k opatrování svému přijíti neměli. Jiného nepozůstává, jediné aby ty děvčátka k Vám dopraveny byly. K tomu snažiti se chceme. aby dříve téhodne to se stalo." I stalo se a Zuzanka s Aničkou odvezeny jsou na němčinu do Kadaně. Po sv. Vavřinci 1604 posýlá otec Šimon do Kadaně bábu kramářku přes svět pracující. aby donesla mu zprávy o pokrocích Zuzančiných. Bába měla s sebou tuto legitimaci: „Panu Valent. Neyperovi! Na schvále ukazatelkyni psaní tohoto k Vám vypravuji za těmi dvěma příčinami. aby přezvěděla, jak se Zuzana na zdraví má. čemu se učí. jak jest poslušna. máli v šatech jaký nedostatek: druhé nemoha železa z hutí Honsa Švarza. spolusouseda Vašeho od kárníků a formanů dostati. abych při Vás fedruňku vyhledával."

(Dokončení.)

Krása a Srdce.

Allegorie *) od *Fattáhího z Nišápúru.* Z perského rukopisu městské rady Lipské číslo 110, folio 88 b—93 b poprvé přeložil dr. *Rudolf Dvořák.*

(Dokončení.)

Když snesla se porážka od tureckých hochů, vojska Diblíkova, na *Lítost*, dal se tento na útěk směrem k městu *Tělu*, a před Rozuma přišed projevil mu svou služebnost a zvěstoval mu zprávu o bezpráví vojska Diblíkova. Když slyšel Rozum vypravování to, ulekl se velice a vyhledav *Srdce* uvolnil pouta jeho od hlavy k nohoum, dal mu čestný šat, sdělil mu zprávu o Diblíkovi a pravil: Vojsko Krásino jest, jak vidíš, plno násilí a v dodržení věrnosti nestálé. Jich lsti-li budeš oklamán, pak chraň Bůh, abys nepřišel o trůn a říši. Chceš-li tedy naprosto do města *Vidění* táhnouti a *Krásu* obdržeti, vezmi s sebou vojsko udatné, bezpráví mstící, z města *Těla*, vydej se na město *Vidění* a sraž se s vojskem *Krásy*. Dosáhneš-li nad ním vítězství, dosáhneš také, co zamýšlíš. Pakli ale rukou jeho přemožen budeš, dojdeš omluvy u každého. Nerad svolil *Srdce* ku slovům otcovým. Vztyčil se a poručil vůdci vojska, jménem *Trpělivost*, jenž udatnosti a vytrvalosti svou chloubou času byl, by vojsko předvedl a směrem k městu *Vidění* se obrátil. Tu dí vypravovatel: Když vydal se *Srdce* k městu *Vidění*, šel *Rozum* s předními říše jednu, dvě stanice s ním. Tu přinesena zpráva, že jest v tom okršku stádo laní na pastvě. *Srdce* pustil se za ním za příčinou lovu laní do pouště, i hnal se na ně šípy a lukem. Laňky však, jež byly družina Diblíkova, když viděly *Srdce* s vojskem z daleka, neprchaly před nimi, teprve když přišli na blízko. Tu daly se před nimi na útěk. A když urazily cestu dostřelní, stanuly opět. Na ten způsob vodily vojsko *Srdcovo* za sebou, brzy se zastavujíce, brzy prchajíce.

Když viděl *Rozum*, že pustil se *Srdce* za laněmi do pouště a po několik dnů se nevracel, vzal s sebou zbytek vojska a opustiv město *Těla*, vydal se za *Srdcem* a laněmi do pouště. Tu dí vypravovatel: Když *Diblík* a *Zrak*, *Srdce* a *Rozuma* kouzlem v poušť vtáhli, přišli tito po několika dnech do okolí města *Vidění*. Když to zvěděla *Krása*, že jest *Rozum* a *Srdce* na blízku a všickni zvěst o nich slyšeli, uznala vhodným otce o tom zpraviti a současně vojsko jich odraziti. Poslala list otci oznamujíc takto: Mám sluhu, jemuž v malířství není rovného, jménem *Obraznost*. Před nějakým časem utekl ode mne a usadil se v městě *Tělu*. Král oné země jej zadržel a nechce ho do města *Vidění* pustiti. Když pak jsem jej pohledávala, pojal krále města *Těla* hněv, přivedl teď vojsko udatné k městu *Vidění*, chtěje tuto zemi opanovati. Když uslyšel to *Láska*, proběhl jím plamen hněvu, kázal *Náklonnosti*, jenž byl jeho vojevůdcem, vojsko přehlednouti, načež pravil: Vojsko východu přitáhlo k městu *Vidění*; jdi a shromáždi vůdce *Krásiny*, po té začni boj se zástupy *Rozumovými* a *Srdcovými* a učiň jim svět úzkým. *Náklonnost* shromáždil na rozkaz *Láskův* vojsko i obrátil se proti *Rozumovi*. Když viděl *Rozum*, že bol a strast na něho se snesly, nucen jsa pustil se v boj. První den válčil *Diblík*.

Druhého dne učinil *Rozum* noční výpad, však zbrojnoš *Vánek* rozehnal jeho vojsko. Dne třetího pozastavila se *Krása* nad nedobytím vítězství, i zavolala svého *Skvrnu* a počala se s ním raditi. *Skvrna* pravil: Ty máš mezi genii hory Káf sourozence statečného, skrytého zraku synů Adamových. Poněvadž o jeho pravé bytosti nikdo zdání nemá, každý nepravě *Krásou* jej nazývá. Může-li vůbec kdo *Srdce* jati, jest to on, nikdo jiný není s to. Třeba osvědčilo vojsko *Rozumovo* a *Srdcovo* udatnost sebe větší, on jest, jenž všecky porazí. *Krása* pravila: Teď, když s nepřátely mám boj, co jest mi platen ten, kdo jest na hoře *Káf*? *Skvrna* odpověděl: Nermuť se, neboť já mám kuličku ambrovou; tu hodíš-li do ohně, jeho zjevením se potěšíš. Tvář *Krásina* vzplanula nad touto radostnou zvěstí. *Skvrna* pak spálil před ní zrnko ambrové. V okamžiku zjevil se, a přání *Krásino* došlo splnění. *Krása* vypravovala mu zvěst o vojsku *Srdcově*, on pak přijal od ní provedení té myšlénky. *Náklonnosti* řekl, aby vojsko přichystal, sám pak povstal mužnost v srdci. *Krása* měla komorníka v zacházení lukem nad vrstevníky vynikajícího, jménem *Nový měsíc*. Od něho vzal luk do ruky, od *Diblíka* pak střelu, kterou na luk vloživ do středu vojska *Srdcova* vypustil. Náhodou vletěl šíp do prsou *Srdcových*, ten svalil se s vozu. Novoluní zachytil jej ve vzduchu, i dosvědčil takto udatnost svou před *Krásou*. Jak byl *Srdce* jat, obrátilo vojsko jeho záda a s *Rozumem* dalo se na útěk. *Krásu* však poslala v patách za nimi *Kadeře*, by polapil *Rozuma* i s vůdcem vojska. *Krásu* měla chůvu, jménem *Rozkoš*, jež *Kráse* ve všem byla důvěrnicí, jsouc účastna i tajemství jejích. *Krása* poradila se s ní ve věci *Srdcově*, *Rozkoš* pak takové pokynutí jí dala, že dlužno *Srdce* nějaký čas ve vězení upoutat, až by k sobě přišel, současně pak někoho k někomu posýlati (s dotazem), co poručí. *Krása* poslala tedy *Náklonnost* k otci. *Srdce* pak poručila do jámy a vězení uvrci . . . Praví se totiž, že byla v růžosadu *Tváře* studna, jejíž roubení ze stříbra nespracovaného bylo, jménem *Studna brady*. V tom útulku vložila *Krása Srdce* do okovů a na přímluvu číšníka *Rubína* poslala mu rukou *Úsměva* víno.

Náklonnost přišel k *Láskovi* a pověst o zajetí *Rozuma* a *Srdce* mu vyprávěl. *Láska* poručil, by *Rozuma*, jejž *Kadeř* by za ním spoutal, ku *Kráse* poslali, *Srdce* pak spoutaného do vězení uvrhli. Když *Láska* takový způsob navrhl, táhl z východu na západ a učinil *Tělo* svou residencí. Tu dí vypravovatel: Když byl *Srdce* skoro měsíc ve *Studni* v zajetí, stala se touha *Krásy* po spojení s ním velikou. *Náklonnost* měl dceru, jménem *Věrnost*, s níž *Krása* časem obcovala a se bavila. Tu zavolala si *Krása* do své soukromé komnaty a sdělila jí zvěst o *Srdcovi*. *Věrnost* pronesla tuto radu: Já mám v okolí města *Vidění* zahradu, jíž zovou zahradou *Rozkoše*. V té jest pramen vody, zvaný pramen *Známosti* a u toho zámek, jehož jméno jest *Zámek spojení*. Můžeme *Srdce* potají do zahrady *Rozkoše* a ku pramenu *Známosti* převésti a ty můžeš čas od času procházkou tam zabočit, i dojdeš zajisté duše *Srdcovy* v zámku *Spo-*

jení. *Kráse* zdála se rada ta přiměřenou, i rozkázala *Kadeři* za noci: Dnešní noc vypros *Srdce* ze *Studny brady* a zanes jej do zahrady *Rozkoše* a ku pramenu *Známosti*. *Kadeř* zkusil to se *Studnou brady*; vynesl *Srdce* z hloubi studny a za noci na krk si jej posadiv, do zahrady *Rozkoše* jej donesl. Když pospal si *Srdce* asi hodinu, vydala se *Krása* z touhy po *Srdci* na procházku po zahradě a procházela se jejími končinami. Náhle octla se u lůžka *Srdcova*, vzala hlavu *Srdcovu* do náručí i vylila proud kapek vody z očí. Když dotkli se slzy *Krásiny* tváře *Srdcovy*, prchl jeho spánek a on otevřel oči: vida pak hlavu svou v objetí *Krásině*, vykřikl a zůstal bez sebe. *Krása* zanechala jej *Obraznosti* a *Zrakovi* a odebrala se do zámku *Spojení*. Tu vypravuje pověst: Když *Srdce* leknutím omdlel, donesli jej *Úsměv* a *Zrak* k rozkazu *Krásy* na břeh vody *Známosti*. Když nastala noc, rozsvítil *Obraznost* svíci před ním, *Krása* pak udělala si s *Věrností* a *Rozkoší* veselou schůzku na střeše paláce. Také *Srdce* pustil se na břehu vody s *Obrazností*, *Úsměvem* a *Zrakem* do veselí. Na ten způsob hodovali *Krása* v zámku *Spojení* a *Srdce* na břehu vody s *Úsměvem* a *Obrazností* mnoho nocí, rozsévajíce zrna rozkošnictví. Konečně pozbyla *Krása* trpělivosti ve své tužbě, pozvala k sobě opět *Rozkoš* a *Věrnost* k poradě, i mluvila všeho druhu slova. Konečně dohodli se na tom, aby užil *Úsměv* omamujícího prostředku vína, a *Srdce* na břehu vody opojil. *Kadeř* měl jej na střechu zámku donést, a to tak, aby on o tom nevěděl, *Krása* pak až do rána s ním se rozkošit; z rána pak měl jej *Kadeř* opět k vodě donésti. *Kráse* zdála se rada vhodnou a dala *Úsměvu* omamující prostředek, by *Srdce* bezvědomým učinil, a *Krása* s ním až do dne milostnému poměru oddati se mohla.

Když uplynulo tak několik nocí — *Sok* měl dceru, jménem *Žárlivost*, úlisnou, stálou průvodkyni *Krásy*. Kdykoli odebrala se *Krása* do zámku *Spojení*, nikdy neoznámila úmysl svůj *Žárlivosti*; z té příčiny zanášela se *Žárlivost* zvídáním a špehováním jí. Jedné noci šla v patách za *Krásou* do zahrady a skryla se na střeše zámku *Spojení*. Poznavši pak poměr *Krásy* a *Srdce*, odkvapila rychle do svého příbytku. Druhého dne pravila: *Krása* neví, že jsem zasvěcena do její věci, a rozkoší se samojediná se *Srdcem*. Pomoc jest ta, že lstí a násilím stanu se též tajně krásy *Srdcovy* účastnou. Neb pro spojení se *Srdcem* hodím se lépe než *Krása*. V ten čas tedy, když *Srdce* opojen a zpit na břehu vody sám byl, *Krása* pak v městě ve spánek byla pohroužena, pospíšila si *Žárlivost* se zástupem služek svých k zámku *Spojení* i nalezla *Srdce* opojeného. Kouzlem změnila šat svůj v podobu *Krásy* i rozestřela koberec rozkošnictví v zámku *Spojení*, rozkázavši *Srdce* a *Zraka* tajně před *Obrazností* zbuditi a v zámek *Spojení* donésti. Zde chopila *Žárlivost Srdce* opojeného a zpitého do náručí a na místě *Krásy* se uhostila. Náhodou probudil se *Obraznost* i neviděl *Zraka* a *Srdce* u vody. Běžel tedy na střechu zámku *Spojení*, i viděl *Žárlivost* v objetí *Srdcově*, *Zraka* pak opilostí bez sebe jsoucího. Ihned vydal se do města *Vidění*, a zpravil *Krásu* o tom, co se děje. *Krása* spěchala ještě za noci do zahrady a vystoupivši na střechu viděla *Žárlivost* spící a *Srdce* vlády nad sebou pozbyvšího v jejím objetí. Zděšením vykřikla a klesla na okno. Když uslyšela *Žárlivost* hlas *Krásin*, znamenala, že je s rozumem svým v koncích, i obrátila se ze zámku *Spojení* a města *Vidění* ku městu *Psímu*. Zatím zpamatovala se *Krása* na střeše zámku, a plamenem žárlivosti jako růže zaplanuvši, kázala *Srdce* ze zahrady *Známosti* do údolí zvaného vězení *Předhůzek* vynésti.

Zatím uchýlila se *Žárlivost*, vyvolavši tuto neplechu, z města *Vědění* do města *Těla* a zpravila *Soka* o poměru *Krásy* a *Srdce*, ten slyše to, kvapil ku městu *Vidění*, i nalezl *Srdce*, *Zraka* a *Úsměv* v údolí *Předhůzek*. Chopil se jich a ztýrav je, zavedl je do města *Psího*. V okolí tohoto nalézala se otevřená krajina, které říkali *Poušť odloučení* s tvrzí jménem *Hrad vyhnanství*. V této tvrzi uvěznil je, i učinil je zoufalými nad životem. V ten čas poslala *Žárlivost* list *Kráse* i zpravila ji o svých piklech. *Kráse* bylo líto týrání *Srdce* a byla celá pryč nad únosem jeho od *Soka*. Napsala v dvou verších list o své ztrátě a ještě v noci odevzdala jej *Obraznosti* a odeslala do tvrze *Vyhnanství*. *Srdce* četl dopis, *Zrak* pak z oka naň perly ronil. *Srdce* doručil odpověď na ten list *Obraznosti* a v každém verši mluvil o ztrátě. Tu vypravuje pověst: Vůdce *Krásin* zmocnil se *Srdce* bojem a vojsko jeho ve zmatek uvedené zahnal na útěk. *Trpělivost*, jenž byl hrdina vojska *Rozumova* a *Srdcova*, vpadl, když s vojskem *Srdcovým* byl zahnán, do města *Vedení* a *Snahu* o porážce *Srdcově* zpravil. *Snaha* pravil: *Rozum* a *Srdce* mají ochranou mně poskytnutou zásluhy nesčetné o mne. Povinností mou jest tedy, bych, an prvý dvéře těchto pletek jsem otevřel, a *Zrakovi* o vodě života zprávu jsem dal, teď ku městu *Vidění* pospíšil, pohledu bratra dosáhl a *Srdci*, je-li živ, dle možnosti ku pomoci přispěl, ne-li — čehož bůh uchovej — ale stihla-li jej nějaká pohroma, abych vzal pomstu na vojsku *Láskově*. Tak pravil, a vojsko přehlednuv, obrátil se k městu *Vidění*. Po nějakém čase přišel k zahradě *Postavy*, spatřil bratra a otázal se na jeho stav. Ten odpověděl: Teď jest tomu rok, co *Srdce* ve tvrzi *Vyhnanství* se trudí a od spanilosti *Krásiny* jest odloučen. Když uslyšel *Snaha* vypravování o tom, počal přemýšleti o osvobození *Srdce*. Věděl, že věc, jež těžkou se zdá, *Lásce* se otvírá. Své vojsko nechal tedy u bratra, sám pak obrátil se k residenci *Lásky*. Když přišel k *Láskovi*, polibil zemi služebnosti. *Láska* posadil jej na vynikající místo a velmi pozorně a lichotně k němu se měl. Když odpočinul si od útrap cesty, povolal jej blahosklonně *Láska* do své soukromé komnaty, i vyptával se po jeho záležitostí, .*Snaha* vypravoval *Láskovi* různé povídky, do jichž obsahu vřadil i vypravování o *Rozumu* a *Srdci*, i mluvil do něho, by naklonil jej k veziratu *Rozumovu* a žetovstvi *Srdcovu*. *Láska* dal rozkaz, a poslal *Snahu* vyhledat *Rozuma*, *Snaha* pak obrátil se s mocným vojskem ku tvrzi *Vyhnanství*, by *Srdce* z pout vyprostil, *Soka* na jeho místě upoutal, odtud k městu *Vidění* pospíšil a svazek spojení mezi *Krásou* a *Srdcem* uskutečnil. Zkrátka *Náklonnost* přivedl *Rozuma* z města *Těla*, *Láska* pak dosadil jej na stolec vezirský. Po té táhl s vojskem ke tvrzi *Vyhnanství*, vyprostil *Srdce* z pout, *Soka* na jeho místě v pouta uvrhl, oheň řevnivosti roznítil a kouzelnici *Žárlivost* upálil. Odtud odebral se do města *Vidění* a navázal uzel *Spojení* mezi

Krásou a *Srdcem*. Tu praví pověst: Když přišli *Snaha* a *Srdce* do města *Vidění* a v zahradě *Známosti* si odpočinuli, prostřel dne prvého *Náklonnost* stůl hodovní. Při hostině jeho disputovala *Růže s Bubínkem*. Dne druhého připravil *Postava* hostinu, a při jeho hodech povstal spor mezi *Palmou* a *Vínem*. Dne třetího uchystal *Kadeř* hostinu a mezi *Fialkou* a *Harfou* k boji došlo. Dne čtvrtého zařídil *Důlík* veselí i dělal prostředníka mezi *Narcisem* a *Čínským pohárem*. Když bylo svatební veselí u konce, vyšel si jednoho dne *Srdce* se *Snahou* a *Zrakem* na procházku, a chodili růžosadem *Tváře*. Když přišli ku prameni *Úst*, viděli kol pramene trávník, zvaný *Chmýří*, na kraji trávníku pak u břehu vody života spatřili starce zelení oděného a světelného. *Snaha* pravil k *Srdci*: Pospěš si a chyť starce, který jest prorok *Chizr*. *Srdce* přikročilo k němu jej pozdravit a zdvořile a uctivě před ním se uklonil. Stařec započal výklad: Ty jsi přišel cestou mysticismu, i vyprávěl mu z mnohých tajností svých toto vypravování: Když pak *Srdce* v tajemstvích *Chizrově* vůdce pravé cesty nalezl a s cestou mišství se seznámil, vedl s bohatým i chudým chvalný způsob života a učinil zjednání si slávy svým úkolem životním. Mnoho dětí a mnoho pomníků dobra zůstalo po něm na světě co památka. A jeden z jeho synů jest i původce této povídky, Fattâhî z Nišâpûru, poslední ze sluhů božích. Chvála bohu, pánu světů, a modlitba za nejlepšího z jeho stvoření Muhammeda a jeho rod celý.

FEUILLETON.

Dvě vlaštovky.

(Alessandro Arnaboldi.)

V mou jizbu, hnízdo by si vystavěly,
dvě vlaštovky svůj smělý

Let obrátily, v zátiší jak známé,
které je neoklame;

Tak hbitým křídlem přes plot jen se kmitly,
že jako šipky lítly,

A nezdály se pohnout jimi ani;
od hor tak létly k pláni.

Co jedna přišla, druhá letla zpátky.
O byl to pohled sladký

Jak honily se, jak se potkávaly,
se pozdravovat zdály!

Leč hnízdo, jež mou nad poduškou bylo,
to se mi nelíbilo;

Je vyhnat usmyslil jsem, marné plány,
vždy ničím nezviklány

Se vracely; tu myšlénka se vznítí
je obě uvězniti.

V ráz proti oknům, jimiž v jizbu zřely
mi lesy, stříbroskvělý

Pruh řeky v barvách zářících a lesku,
v svém letu rovném blesku

Se jako slepé o sklo narazily,
v té na zem padly chvíli.

Já zvedl je. Ta pírka sladká, měkká!
Mně soucit v srdce vtéká

Při pohledu, jak chvěly se tu strachem,
jak oči slité nachem

Jen stěží otvíraly, hlavičky jak dolů
by nachýlily v bolu!

„Nuž buďte volny,“ řek' jsem, okno dlaní
otevřev z nenadání.

I ztratily se rychle v sterém víru
kams nebes do safírů,

Jen pozdrav hlučný zpět mi trilkujíce
nevrátily se více.

Já urazil vás, drazí ptáci, věru.
O v listopadu šeru,

Když matným země oblévá se svitem,
vy jistě v letu hbitém

Se shlukly jste a v dálku letly mhami,
kdes mezi ruinami

Hellenských chrámů, bohu některému,
jenž v oběť času zlému

Dal hlavu svou, jste hřích můj žalovaly
a na mne naříkaly

Mstu žádajíce? Ó kam krok svůj řítím,
já v smutku v srdci cítím

To pohrdání bohů! Pláč můj marný
ždá pro verš oheň žárný,

Ach, zbytečně, Gracie úsměv luzný
mi nepřeji, a hrůzný

A zlomyslný v tísni, zlobě klamné
se Momus šklebí na mne.

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Giovanni Prati.

Málokterý básník prodělal tak celou stupnici úspěchů, jako Giovanni Prati. Slaven a vynášen až ku hvězdám, zván jednou veleknězem a spasitelem italské poesie, později urážen a na pranýř staven, pak zcela v smutném stáří svém zapomenut — po smrti opět přirozenou reakcí kladen v souhvězdí Dantea, Petrarky, Alfieriho a Leopardiho! Věru myslící umělec nemůže ani na chvilku býti spit tím, co slávou se nazývá, je to tak malicherné a dětinské, tak otrávené lidskou nepřízní, tak určované poměry společenskými a politickými, tak ovládané náhodou každého druhu, že nemůže tomu věnovati ani jedinou a poslední vteřinu svých tvůrčích snů.

Nad čerstvým hrobem Pratiho cítí každý, kdo se opíjel čistým nektarem jeho poesie, kdo jej počítal k svým

„domácím klassikům" tento jinak přirozený běh událostí dvojnásob bolestně. Ovšem divným osudem jest asi většině našeho obecenstva i dnes jméno jeho tak dobře prázdným zvukem, jako kterékoliv jiné. Nepochopitelným způsobem zasáhla pověst tohoto básníka — o dílech jeho ani nemluvím — snad nejméně k nám. Není tu místa stopovati zajímavý ten úkaz. Přes všecky dosti živé styky naše s Italií v letech padesátých, a tenkrát nejvíce zářila hvězda Pratiho, nepronikla k nám jeho píseň, ani plachá o ní zvěst. Ze starších unylý Silvio Pellico, povídavý Grossi, střízlivý Carrer, ze současníků Aleardi když ne překlady aspoň zvukem jména svého, nějakou sebe menší notickou v časopisech mihli se před duševním obzorem českého čtenáře, o Pratim není mi ničeho takého povědomo. Byl bych již dříve se snažil jako jinde i „tuto mezeru vyplniti", ale jednotlivec na všecko nestačí a tak se musím spokojiti pro dnešek několika prostými řádky, které jsou zároveň nekrologem opět snad zase jediným v českém časopisectvu. Je to smutné, že hrob zavírá se nad velkými lidmi, a u nás to hladinu myšlénkového žití ani na chvilku nezčeří. Náš sebe větší list byť hrdě nazýval se rozhledy v umění vědě, atd. nestará se o nic — leda o strhání dobrých původních prací neb o domácí snad ještě i o slovanský klep; že žije neb umírá dost blízko nás poeta, jenž měl tak velký vliv na utvoření nové Italie, jenž řadil se k největším žijícím poetům evropským, nikoho nezajímá.

Leč zanechme marného stesku a vraťme se k Pratimu. Načrtnem několika řádky jeho význam a určíme jeho místo v řadě básníků.

Prati byl romantik. Směr tento vyvinul se v Italii poněkud jinak než v Německu vlivem Shakespeara, ve Francii a u nás vlivem Byrona. Celé hnutí myšlénkové, jež romantismem nazýváme, dostalo v Italii zbarvení jiné, řekněme odstín poněkud mdlejší a bledší, splynulo záhy a rychleji se směrem domácím, nekontrastovalo tak příkře se starými tradicemi. Spíše Lamartinův timbre než Hugův, spíše lyrika „Lakistů" než Byronova; román Manzoniho není daleko k románu Waltera Scotta. Prati podléhal vlivům ciziny a byly naň blahodárné, lámaly se však v měkké jeho povaze více v snivé duhové barvy než v ostré žhavé plameny, spíš v elegii než ve vzdor. Byron v první a Lamartine v druhé řadě mají slušný podíl v jeho evoluci básnické, méně Göthe a pak němečtí romantikové, leda v balladě, jeho oblíbenému genru. Leč i ballada Pratiho jest celá jeho, nemá těch bystrých kontur a té sráznosti, jest měkká, plná digressí a apostrof, zpívá se více než hřmí, podobá se více lyrické fantasii než skondensovanému dramatu. V celkovém naladění druží se Prati k básníkům velké školy Byronovy s odstínem něhy a elegie, které podléhá jeho idyllické i heroické epos, jeho satira i jeho filosofující verše posledního jeho řekl bych antického období činnosti jeho.

Podivuhodný věru úkaz. Básník, který začal imitací Byrona, končí jakožto odchovanec antiky a překladatel Vergilův. Věčná moc ducha Hellenského nad tvůrčími duchy slavila zde nové vítězství. Jeť Hellenismus Pratiho jiný než Carduccího, je opět měkčí, ale tím i pokojnější a vytvořil díla, jež k nejlepším v nové poesii italské počítáme.

Prati psal mnoho. Jeho „Edmengarda" učinila jej poprvé slavným, jeho „Canti lirici" a „Memorie e lacrime" zapsaly jej v srdce dívek a žen, jeho „Canti per il popolo" učinili jej popularním, jeho sonety v „Psyche" a jeho „Isis" učinily jej drahým duchům uzralým a dospělým, jimž není poesie ani hračkou, ani pouhým paedagogickým prostředkem. Ať vstoupil na pole moderní neb historické, i tam, kde inspiraci svou nutil v dráhy jeho povaze nesvědčící, jedno vždy uměl, psal výtečné verše, jichž melodiosnost rovné sobě do dnes hledá po celé Italii. Svrchovaný mistr formy docílil také lahody jazyka, že kouzlem jeho ovládal i křehkou často komposici i falešnou místy intonaci celého zpěvu. Okouzlil, v tom jeho taj. Tvořil nevědomě, nehleděl k posledním cílům svého umění jako Foscolo neb Leopardi, nezahraboval se v abstrakce a neupadal v suchost jako někdy Alfieri, psal jak srdce mu velelo a tenkrát vždy znamenitě: „Měl v hlase svém tlukot slavíka i skřek orla", jak trefně o něm praví Carducci. K tomu přidejte tu věčnou lidskou slzu, o které emfaticky děl Lamartine, že váží víc než výboje Napoleonovy, vpusťte v tuto slzu svit slunce a zářící luny a máte opalovou jeho poesii v hlavním a základním tónu celou. Někdy ovšem slok nepočítal, ale divte se mu, řeč jeho sama básnila za něho, sama vedla jeho hbité, harmonické péro, on jen se dotýkal věcí a nebyly-li ihned třeba drahokamy, byly vždy zperleny rosou a ozářeny po jeho dotknutí purpurem zapadajícího slunce.

Poeta natus o něm platí v plné míře a každý takový, byť v detailech i podléhal vlivům cizím, je v celku vždy svůj. Poeta natus, a z těch obyčejně každý píše mnoho. Nelze dnes dobře rozsuzovati co přeplaví se vlnami zapomenutí z děl Pratiho v budoucí časy; ale přeplaví se toho mnoho, dost co stačí, by jeho jméno a památka stály vedle nejlepších srdcí a nejušlechtilejších duchů člověčenstva. Kolik básní stačilo k nesmrtelnosti Manzoniho neb Leopardiho? Dost málo, a dobře praví Carducci, „udělejte jediný svazek z jeho spisů, ale ten bude *zlatou knihou* Pratiho!"

Životní osudy jeho byly jednoduché, narozen v Dasindě v Trentinu 27. ledna 1815, studoval v Padově práva, jež brzy opustil a zcela se věnoval literatuře. Brzy přilnul k domu Savojskému, jemuž předpovídal v básních velké dějinné povolání a byl prorokem dobrým. Roku 1862 stal se deputovaným, později ředitelem vyšší dívčí školy v Římě, když byl známý též nedávno zesnulý kritik De Sanctis ministrem vyučování, a měl i v ministerstvu osvěty hlas poradní. Stáří jeho bylo smutné a opuštěné, dlouhá, tvrdošíjná choroba ztrpčila mu poslední roky života a učinila z něho nevlídného samotáře. Řev stran politických strhl jej též ve svůj vír a naházel hojně žluče a pelyňku v zlatou číš jeho myšlének a citů. A nad hrobem nový řev stran, nové chvalozpěvy a nové odsuzování, celý ten směšný shon, o němž tak dobře sám dí v jednom trpkostí prosyceném sonetu: „o pár tvých svadlých věnců čas se nezastaví". *Jar. Vrchlický.*

— **Divadlo.** *„Pražský žid."* Co ovšem státi se mělo již v zimě, kdy neochabující zájem obecenstva každé hnutí divadelního světa provázel, co se však pro četné překážky, jichž váhu celkem uznáváme, státi nemohlo, stalo se konečně v parném létě: „Pražský žid" Kolárův zařaděn v repertoir divadla národního. Plný dům a stupňující se souhlas obecenstva ukazovaly zřejmě, jakého úspěchu by byla se hra teprve v zimě a zvlášť u příležitosti divadelních vlaků, dodělala. Poslední představení získalo ještě na náladě slavnostní druhým vystoupením pana Kolára v úloze kata Mydlaře. Divili jsme se opětně té energii a síle ducha, kterou ovládá kmet více než sedmdesátiletý po našem soudu velmi těžkou úlohu kata-filosofa a humanisty. Tóny pošlapaného citu vlasteneckého, i břitkého neuprosného sarkasmu, čisté lidskosti i ďábelského humoru došly tu interpretace znamenité. K tomu ta přímo vztyčená postava, mohutný hlas, klidné a výmluvné posuny, neobyčejně jasný a čistý přednes — vše činilo z figury kata Mydlaře postavu granitovou, která na dlouho utkví v mysli diváka. I ostatní herci se zdárně přičinili o pěkný úspěch večera. Paní Sklenářová, která ze zvláštní ochoty na rychlo opět úlohu Vereny převzala a pan Pulda výtečně mluveným Jakobidem zvláště vynikali. Méně nás uspokojili komparsové a to hlavně měštěníni pražští v čas popravy staroměstské; zde by pro budoucnost větší secvičenost celku se doporučovala. Též o tom, zdali by velká scéna soudní neměla se aspoň o poznání hráti seriosněji, dalo by se mluviti — prozatím jen konstatujeme, že případné masky i hra pánů Šmahy, Mošny a Chvalovského, jak vždy i tentokráte obecenstvo v nejlepším rozmaru udržovaly. *Nemo.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl"

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20 každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. srpna 1884. ČÍSLO 22.

Duše.

Arabeska od *Jaroslava Vrchlického.*

Před hôtelem americkým na promenádě * * *ské proháněl se několik hochů s velikým papírovým drakem.

O zábradlí promenády zády k moři opřeni stáli dva posluhové a zevlovali do oken protějšího hôtelu.

Bylo k večeru as šest hodin. Slunce zapadalo. Moře bylo lehce rozčeřené, tmavé, po stranách rudými odlesky purpurově žíhané.

Z hôtelu vyšel lokaj v bohaté livreji. Přitloustlý, s obličejem kulatým jak měsíc, s bradou pečlivě oholenou. S velkopanským pokynutím hlavy děkoval za pozdravy posluhů; byli staří známí. Znali se od té doby, kdy jako dravé kočky přiskočili ke kočárům jeho panstva, když před třemi měsíci přibylo sem, a vrhli se na škatule, vaky, plaidy a balíky s horlivostí a bystrostí „pravých znalců". Lokaj nezakřikl jich tenkrát a oni zůstali mu vděčni. Vídali se denně, mluvili spolu nejdříve jen o počasí, pak přišlo na panstvo, jak to již bývá, a za několik dnů věděli víc neb aspoň tolik co lokaj sám.

„Nu, hraběnka stále nemocná?" ptal se starší lokaje, ukazuje prudkým pohybem hlavy k řadě oken v prvním patře amerického hôtelu. Záslony byly tam spuštěny.

„Stále," odvětil apathicky lokaj.

Patrně jemu to bylo jedno. Nemusil vyjížděti s paní na procházku, raději se povaloval s posluhy na nábřeží, aneb hovořil s portýrem hôtelu.

„A nebude lépe, pokud nezavoláte doktora Cremonu," pravil mladší.

„Toho blázna," odvětil lokaj, pak dodal po chvíli, jakoby na něm také při tom záleželo: „K tomu se hrabě nikdy neodhodlá. Jaké domy, prosím vás, navštěvuje ten doktor Cremona? Kde se o něm mluví? Je professorem na universitě? A pak — moji nejdražší, je žid. — Dobrou noc!"

„Navštěvuje domy . . ." bručel posluha — „nenavštěvuje, a proč? protože mu nikdo nezaplatí jeho učenost."

„Nu víte, hrabě by mu přece zaplatil," odpovídal s výrazem uražené důstojnosti lokaj, — „ale nejde to dobře, co by tomu řekl prof. Capineri a doktor Ferez?" (Lokaj vyslovoval tato jména se zvláštním přízvukem, jakoby byl s to, posouditi význam těchto vědeckých kapacit.) „Kdo je doktor Cremona? Čím je mezi učenci? Starý blázen, nic více."

„Ale jen on pomůže, jen on," tvrdil posluha. „Však vy ještě rádi jej zavoláte, — bude-li jen chtít přijít, — to je otázka."

Lokaj se pouze zasmál k této námitce. Chtěl odpověděti něco, v tom však uzřel po schodech hôtelu sestupovati portýra. Volali jej, musil nahoru.

* * *

Bylo asi k jedenácté hodině, kdy byl jsem vyrušen z lektury lehkým zaklepáním na dvéře. Ještě než jsem řekl „dále", stál na prahu hrabě. Byl bledý a nad obyčej rozčilený. Šel jsem mu vstříc.

„Doufám, že mi prokážete službu," pravil kvapně. „Hraběnce není lépe. Samotnému zdá se mi, že Capineri i Ferez nerozumějí její chorobě. Odhodlal jsem se k experimentu. Dám zavolat doktora Cremonu. Prosím vás, jeďte pro něho. Jest pozdě, sám nechci se hnouti od lože nemocné a poslati lokaje se obávám. Slyším, že doktor je velký podivín. Půjdete-li vy, myslím, že spíše se dá pohnout a přijde. Prokažte mi tu službu . . ."

Nezbývalo než říci obligatní „s radostí", zavříti knihu a jíti.

„Vůz čeká, prosím," kynul hrabě, provázeje mne na chodbu.

„Třída Kapucínská číslo 30," křičel na lokaje, který nás vyprovázel k vozu.

Přiznám se, že tentokrát mi bylo trochu nevolno. Příšerné ticho v ulicích, pohled na domy, v nichž všechny okenice byly uzavřené, čímž tyto nabývaly tvářnosti osleplých kolossů, z dálky hukot moře, vše ladilo duši v smutek a tíseň.

Ani človíčka na ulici, ani stín se nemihl přes okno našeho vozu. Ulice za ulicí mijela — ta projížďka mrtvým městem byla unavující, ba děsná.

Konečně jsme zastavili před vysokým domem pochmurného vzezření. Vystoupil jsem z vozu.

„Doktor bydlí v třetím patře," oznamoval kočí.

Bušil jsem několik minut těžkým klepátkem, než rozespalý domovník otevřel. Pak to šlo nahoru po krko-

lomných schodech. Zdálo se mi, že jsem spíše v nějaké staré tvrzi, než v domě velkého obchodního města. V třetím patře nová starost. Všady egyptská tma. Rozsvítil jsem sirku a hledal zvonec neb tabulku. Nikde zvonce ani tabulky. V úzké chodbě vysoké žlutě natřené dřevěné stěny, sotva oko rozeznalo v nich dvéře bez klik. Na zdařbůh zabušil jsem.

Po chvíli se otevřelo malé okénko, jež ušlo mé pozornosti, a v něm objevil se ozářen rembrandtovsky svítilnou z vnitra velký vrásčitý obličej.

„Přejete si?"

„Jel by pan doktor k nemocnému? — kočár čeká dole."

„Ke komu?"

„K hraběti M**."

Na ta slova s rachotem zapadlo okénko a já stál opět po tmě.

„Čertova baba!"

Po dlouhé chvíli otevřely se dvéře a stařena, stíníc jednou rukou světlo, kynula mi, abych vešel. Octnul jsem se v pohodlně zařízené předsíni. V prostřed stál kulatý stůl a na něm „riscaldajo", kolem prostá křesla, černou, trochu otřelou koží potažená.

„Prosím sedněte, doktor přijde hned," pravila stařena, odcházejíc za velké skleněné, zelenými záclonami zakryté dvéře.

Prohledl jsem si ji dobře. Postava její byla junonická, tahy pravidelné, ostré a význačné. Celek připomínal některou z Michel-Angelových Sibyll.

Byl jsem sám v předsíni. Rozhlížel jsem se kolem. Na zdech byly rytiny Gericaultových „Amazonek", nad krbem nějaký umírající Napoleon. Strop byl černý; lampa, která visela s něho, osvécovala dost špatně celé okolí.

Za chvíli vešel doktor Cremona. Vysoký muž, hubený, lehce jen nahrbený. Hlava byla celá holá, obličej bez vousů s lehkým nádechem nedávného holení. Oko nad míru pronikavé a hluboké. Oblečen byl celý černě, dlouhé bílé manšety halily až k prstům jeho velké, nad míru silné a žilnaté ruce. Ruce spíše nádenníka než lékaře, myslil jsem.

Chtěl jsem obrátiti se ke dveřím — nevšiml jsem si ani, že doktor byl bez svrchníku. V tom otevřely se dvéře podruhé a za doktorem vešla velká, šedivá kočka. Neviděl jsem krásnější v svém životě. Zatím pokynul mi doktor, abych usedl. Kol jeho tahů hrálo cosi jako ironický úsměv. Chtěl jsem podotknouti něco o rychlé pomoci, on však nepřipustil mne k slovu a než jsem se nadál, seděl již proti mně v jednom křesle. V témž okamžiku vyskočila kočka a usedla na lenoch křesla. Doktor hladil ji a s úsměvem bořil své prsty v její měkkou, hustou srst, podobnou dlouhému, šedivému hedvábí. Usedl jsem také.

„Jak vidíte," začal doktor, „nejsem ještě zcela rozhodnut a odhodlán k návštěvě hraběnky. Chtěl jsem dříve mluvit s vámi. Jsem upřímný a řeknu vám napřed své mínění. Nejsem tomu zvyklý, že mne kdos volá. Moji kollegové se postarali již o to, abych jim nepřekážel. — Je to věc vůbec známá. Hraběnce musí býti již velmi zle, že přicházíte."

„Ano," pravil jsem udiven. „Velmi zle. Professor Capineri . . ."

„Komediant, příteli, komediant. Dvořit se, to umí, ale nic víc."

„A doktor Ferez," podotknul jsem.

„Ten je velký svým tajnůstkářstvím. Mlčí. Sfinga. Myslíte, že něco ví? Ó je to snadné býti moudrým na tomto světě!"

Doktor se zamlčel. Sardonický úsměv, který se objevil na jeho rtech při jménech jeho kollegů, zmizel a ustoupil výrazu hlubokého smutku. Nevěděl jsem co říci a seděli jsme chvíli mlčky proti sobě. Doktor hroužil stále dlouhé, žilnaté své prsty v srst mžourající kočky.

„A stůně dlouho hraběnka?" prohodil doktor po chvíli.

„Dlouho, co ji znám. Jest nervosní v nejvyšším stupni."

„Ó prosím vás, kdo není dnes nervosní! Nemoc doby. Příznak XIX. století — hloupost, zbabělost, nechuť k životu. Proč není nervosní lodník v přístavu a dělník na nábřeží? Jděte mi! — Ale dobře. Když si vymýšlejí choroby, ať je platí. Máte honorář při sobě, pane?"

Obličej jeho byl změněný. Místo ironické bonhomie zavládl v něm zlomyslný škleb. Prsty jeho třásly se, a zdálo se mi, že při tom lítají jiskry ze srsti mžourající kočky vedle něho.

„K službám, pane doktore, poroučíte . . ."

„Sto lir, příteli," odpověděl opět s úsměvem doktor.

Vytáhl jsem tobolku a sázel peníze na stůl.

„Concetto!" volal doktor do druhého pokoje. — „Zde peníze — a nyní můj svrchník a půjdeme!"

Stařena shrábla mechanicky bankovky a odešla bez pozdravu. Potmě, nevím jak, sešli jsme se schodů. Mezi dveřmi dole viděl jsem, že kočka šla s námi.

* * *

Doktor sedl do vozu. V chvíli, kdy jsem chtěl sednouti proti němu, viděl jsem, jak kočka jedním skokem octla se na kozlíku. V též chvíli však zasáhl ji bič kočího. Kočka zakňučela bolestně, oči její zahořely tmou jak dva drahokamy, ale nehnula se. Kočí napřahoval podruhé bič k pádnější ráně, leč v té chvíli stál před ním doktor Cremona, vztyčen, s hněvivým obličejem a svítícíma očima.

„Co vám udělalo to zvíře? Ničemo!"

„Nechte kočku," chlácholil jsem kočího; „lépe bude, pane doktore, když ji vezmete s sebou do kočáru, je vyplašena a bojí se."

„Děkuju vám," pravil doktor, poněkud zaraženě. Mlaskl na kočku. Tato pomalu, jakoby se prosit dala, plížila se se sježeným hřbetem a jiskřícíma se očima.

Za chvíli seděli jsme ve voze a jeli. Doktor s kočkou vedle sebe, já proti nim. Kočka tulila se k doktorovi úlisně a mručela. Doktor sklopil oči a díval se pod sebe, jeho dlouhé prsty — na prostředním třpytil se veliký smaragd — bořily se se zvláštní rozkoší v srst zvířete.

Jeli jsme dlouho. Konečně kynulo nám průčelí amerického hôtelu. Mrzutý portýr otevřel a vedl nás dále. Táž scena s kočkou jako před tím se opakovala. Portýr nechtěl kočku pustit, doktor protestoval, já se přimlouval, konečně vklouzla kočka za doktorem a stoupali jsme po měkkých kobercích do prvního poschodí.

* * *

Hrabě vyšel nám vstříc. Se zdvořilostí více líčenou než procítěnou vítal doktora. Tento hrdě a zlehka uklonil hlavu a chtěl přímo vejíti do dveří protějšího pokoje. Hrabě však zastavil mu cestu.

„Odpusťte, pane," pravil chladně; „hraběnka neví, že jste již tady, je nevýslovně rozčilena, musím ji připravit na váš příchod."

„K tomu přece bylo dost času, pane hrabě, než jsem přijel," odvětil ještě mrazivěji doktor.

„Snad by doušek starého ‚Porta' neškodil po noční jízdě, kterou jste laskavě podnikl," pokračoval hrabě stejným tónem, nedaje se nijak mýliti ledovou úsečností doktora.

„Děkuju — je mi líto, ale čas můj jest odměřen."

„Prosím, jen na pět minut," pravil hrabě s úsměvem, ukazuje ku dveřím protější jídelny.

Doktor již neodpověděl. Vešel do jídelny, jejíž dvéře tučný lokaj úslužně otvíral, já vešel za ním.

Na stole stálo již v malých sklenkách staré Porto s přikusky anglického pečiva. Nabídl jsem doktorovi. Mlčky pozvedl sklenku proti světlu, prohlížel barvu vína, rozmýšlel se trochu, pak opět vážně postavil sklenku na stůl.

Sedali jsme v křesla. V tom se zvenku ozvalo škrábání na dvéře. Chápal jsem již a skočil, abych otevřel.

„Děkuju vám, můj milý," odvětil suše doktor. V té minutě seděla kočka na podpěradle křesla vedle doktora, spokojeně očima mžourajíc a hledíc s výrazem zvláštního požitku a snivé něhy do světla.

Mimochodem pozoroval jsem v té chvíli, že výraz obličeje doktorova úplně se podobal výrazu kočky. Mžoural rovněž sladce a díval se do světla, jakoby vpíjel jeho paprsky.

Mlčeli jsme. Měl jsem opět příležitost častěji pozorovati, že zvířata, která po několik roků žijí ve společnosti lidské, působí divným a nevysvětlitelným processem na tvar fysiognomie svých pánů. Vzpomněl jsem si na jednoho řezníka, jenž byl na vlas podoben svému buldoku, a na jednoho nakladatele, který měl stejně ostrou jako zlomyslnou fysiognomii svého protivného chrta.

V té chvíli vešel hrabě.

„Račte vstoupiti, pane," pravil s lehkou úklonou, „hraběnka vás očekává."

„Prosím," odvětil tento a ubíral se ke dveřím.

Pozoroval jsem — nespustil jsem doktora ani na mžik s očí — že otočil smaragd prstenu svého do vnitř ruky.

Stál právě na prahu ložnice hraběnčiny. Kočka skočila za ním.

„Co je to za kočku?" ptal se podrážděn hrabě. — „Jak sem přišla — Battista pranic nedohlédne. Vklouzla jistě za vámi z ulice. Vyžeňte ji."

„Pane hrabě," pravil klidně doktor, „kočka je moje."

„Vaše?" usmál se ironicky hrabě, „pak prosím za odpuštění. Ale doufám, že nechodí s vámi k nemocným."

„Chodí, pane hrabě," řekl s nezměněným klidem doktor.

„Pak jistě uděláte od zvyku svého výjimku . . ."

„Nenahlížím příčiny," pravil doktor se vší možnou reservou.

„Hraběnka nesnese kočky. To by podráždilo její stav svrchovaně. To přece jako lékař nahlédnete. Její nechuť vůči těmto tvorům je báječná."

„Lituju, pane hrabě — ale kočka vejde se mnou."

„Lituju, pane doktore, ale pak nevejdete také vy," odvětil hrabě se stejnou určitostí.

„Nezbývá mi než odejít." — Doktor se lehce uklonil. „Dobrou noc, pane hrabě."

A vskutku odcházel.

Hrabě neočekával tento obrat. Stál vyjeven mezi dveřmi ložnice. Sotva mi kynul, bych vyprovodil doktora. Zaslechl jsem odcházeje za doktorem Cremonou jen jakési přitlumené zaklení a na schodech zalehlo mi v sluch silné bouchnutí dveřmi.

Tak skončila návštěva doktora Cremony.

* * *

(Dokončení.)

K dějinám němčiny v Čechách.

Příspěvky z archivu Rakovnického podává *Z. Winter.*

(Dokončení.)

Když byl smluvený rok německé výchovy minul, jela teta do Kadaně pro Zuzanku. Vyplatila dvanácte kop míš. panu Neyperovi. Nevíme, bylo-li to podle námluvy všecko, anebo jenom nějaký doplatek. Touže dobou vrátil se otci i Matěj.

A co byl konec jeho výchovy v Němcích? Nářek — Matěje zanedbali na duchu. Není to pomluva! Otec Šimon se tím netají, naopak rozhlašuje to světem v listě ne jediném. Některé z těch listů jsou potomkům, kteří němčině děti své učiti dávají podobným nekřesťanským způsobem, jakož před třemi věky učinil dobrý Šimon, velice poučny. Prvního listu stojí datum outerý den sv. Lukáše roku 1605. Šimon, Rakovnický jurista, chtěje Matěje strhnouti ze školy německé, píše Nikodemovi Edlingerovi, správci Žatecké školy, kteráž byla tenkráte jako vůbec všecko město Žatec zhola česká, v těchto slovech: „Majíc Matěje, syna svého, těchto dnů ze Slavkova vzíti, neradbych tomu, aby v zahálce čas, an ho *dosti mnoho v dotčeném městě Slavkově za příčinou řeči německé více než ode dvou let ztrávil, mařiti* měl, aby dostana věrného pana praeceptora pod kázeň jeho podán byl, věda pak, že poctivých a vznešených lidí syny sobě poručené máte a s nimi rádi prospěšně pracujete: protož žádám mohllíby za expendenta přijat býti, buď při Vás neb panu conrectorovi Vašem, že mi skrze kratičké psaní oznámíte."

A mistr Edlinger byl na hotově, českou školou napraviti to, co bezděky pokazila škola německá. V odvetu napsal, že Matěje za discenta nebo scholara svého přijme. Tomu potom hned Šimon odpověděl: „Vyrozuměl jsem

*

tomu, že Matěje syna mého v počet discentů za expendanta přijíti odporni nejste. Aby pak věk jeho s časem skrze zahálku mařen a darmo tráven nebyl, Vám jeho při paní Regině Štěrbovy odsýlám v té naději, že nad ním publice i privatim pozor dáte, aby v známosti pána Boha, dobrým mravům, svobodnému liternímu umění se vyučoval, a *což tak pro německou řeč zapomenul a obmeškal*, toho pilností svou postihal. Co se expensí a pradlí týče, to s Vámi a spradlí (utrženo . . .) postaveno bude. Že na ten čas nic neodsýlám, příčina jest, že jsou mne čihaři a myslivci zmejlili. Když jim pán Bůh poštěstiti ráčí, a já od nich věcí pohodlných dostanu, máte toho také oučastni býti.“

České škole Žatecké tu se tedy patrně ukládalo, aby znova naučila Matěje těm všem věcem, jež uměl prve a kterých pro řeč německou „zapomněl a obmeškal“. Ještě po roce vzpomíná té škody duševné Šimon, an píše novému rectorovi do Žatce Kerbicarovi Rakovnickému: „Co se Matěje a Daniela, synů mých, dotýče, pán Bůh rač jim dáti, aby den ode dne, hodinu od hodiny, co jsou *jinde obmeškali*, toho nyní pilností Vaší a svou postihali. Že jim všecky toulky zapovíte, ještě žádati nepřestávám.“ Poslední řádka byla by čtoucímu nesvětla, kdybychom něco neprozradili. Nám se totiž vidí, že Matěj naučil se v Slavkově házeti sobě, jakož přísloví, z kopýtka. Nezanedbal tedy jenom vtipu svého němčinou, než on utrpěl, ví Bůh kterak se to stalo, úhon mravní.

Alespoň tolik je zajisto, když otec ho s mladším nezkušeným bratrem Danielem dal na školu Žateckou, že sobě oba první večer, noc a druhý den osladili hrubou pitkou hospodskou, což otec nemálo těžce nesl. Psaltě o tom tehdejšímu conrectorovi Kerbicarovi: „Zpráva mne došla, pane Jene z Kyrbicu, příteli můj milý, že jsou Matěj a Daniel, synové moji, ne hned, jak do Žatce přijeli, do školy se obrátili, ale přes noc a potom dosti dlouho na druhý den u Kohoutův se zdrželi, nad čímž nemohu než stížné mysli býti, že se v to, což věku a povolání jich nepřísluší, vydávají, neb kdyžby se jim v tom folkovati mělo, muselbych se obávati, aby se v něco, čehožby potom litovati museli, nevydávali. Žádám, že jim poručíte, aby bez vůle pána mistra do toho domu ani nikam jinam ze školy nevycházeli, ale raději své povolání s pilností vykonávali. V pátek po obrácení sv. Pavla k víře v Krista Pána 1607. Šimon Žlutický.“

A kterak byl už nadějný hoch prohnaný, čteš z následující poznámky, kterou Šimon na rubrum svého hořejšího psaní v kopiáři připsal: „Toto psani nebylo (Kerbicarovi) dodáno, nebo Matěj, syn můj, ho dostal a spálil!“ Tenť byl konec „vexlu“. Duševní mrzáctvo a snad i mravní.

Nám vypisujícím tato psaní Žlutického z archivu stále na mysl přicházelo, že učitelka historie přes vši hroznou zlost časů dlouhých uchovala ty listy žluté, vybledlé a strhané až po náš den, abychom si je v leckterés své vlastní příčině dobře v rozum vzali. I protož nebude snad za zlé kladeno, že tak dlouho jsme se jimi omeškali.

Lidí národa německého bývalo před bitvou Bělohorskou v Rakovnice pramaloučko. Nejobyčejněji býval to lazebník a jeho tovaryši. Některá zdání dobrá o suchých nebo krvavých ranách, kteráž lazebník ten či onen německým jazykem podal na radnici, četli lonští čtenáři v těchto listech. Podle lazebníků i mistr ovčák býval často z národa německého. Němci tu tedy leckdys posluhovali lazebnictvem a ovčáctvem nejnižšími, nejpovržlivějšími řemesly. „Starý ovčáku!“ byla nadávka hrubě zlá. V měšťanstvu starousedlém vyskytují se v 16. století v Rakovnice za všecku dobu někteří formané národa německého, kteří živili se hojnou vozbou výtečného piva Rakovnického do Prahy a jinam po vlastech českých. Jeden z nich, Pém, byl až do konce století 16. pánem domu, jenž stál v rynku podle školy. Tito a podobní obyvatelé němečtí — ač počtem řídcí — byli v Rakovníce posluhováním užitečni, a proto bývali snad beze všeho příkoří a odporu v ohradu městskou přijímáni. Hůře asi bylo však těm, kteří vkoupili se v městské šosovní domy, aniž směli a mohli Rakovničané jim toho zhajovati. Kteříkoli to byli, s Rakovničany obyčejně bývali na štíru. Urozený pan Porthnar z Kugelhofu měl tu kdes roku 1563 šosovní dům a v knize rychtářské je právě toho léta zapsáno, že byl v městě bit a zhaněn. Zápis dotčený je ve slovech těchto: „Mráz přišel k Jiříku Pekaři mluvic ta slova: Bychom ty zemany dva neb tři zabili, za ně bychom nic nedali a Porthnar z Lubny je lhář! Košťál přišel k stolu k Janovi Porthnarovi a řekl: Plať cos dlužen, šelmo panskej a německej! On popadl žejdlík a hodil ho, když jest vyhodil dva žejdlíky, popad se za kord, vytáhl ho as pídi a Chyterka starý chytil ho. Vavřinec Žalud strčil Košťála, až se znak převrhl, a Košťál vstav popadl na stole talíř, uhodil Porthnara nad oko, potom prchl ven.“

Porthnarovi tedy a jiným zemanům, kteří šosovní dům si tu koupili, nebylo lze brániti takového zákupu. Ale k tomu bývali v Rakovnice velice choulostivi, aby přijímali mezi sebe Němce za rovné sobě gruntovníky a řemeslníky, poněvadž se báli, že by Němci, kteří se čím dále vždy více do českých měst tiskli, udolali Čechy. Kterakého o tom mínění byli Rakovničané a kterak sebe bránili od germanisace stále rostoucí, viz v následujícím listě, který se nám vidí v přítomném pojednání nejdůležitějším a „nejčasovějším“. List ten jest rázu soukromého. Psal ho Šimon Žlutický, kterého poznali jsme již, do Berouna písaři městskému v tento rozum: „Slovutnému panu Janovi Píseckému, písaři radnímu v Berouně! Podle žádosti Vaší odsýlám Vám vejpis z přísahy, kteráž se při právě našem těm, kteříž v měšťanství se přijímají, vydává, podle níž že pan purkmistr a páni Vaši ten dobrý řád v obci své ustanoviti chtějí, nemůž se haněti. Toho při tom o způsobu za dekretum práva našeho vězte, že se *žádný Němec, který by té přísahy v českém jazyku vykonati nemohl, v měšťanství na budoucí časy přijímati nemá* (neb tak se jich mnoho mezi nás natrousilo — přetrženo), *neb kdyby se měli přijímati, zněmčili bychom tudíž podle nich a naposledy byloby se obávati, aby se nám jako Teplickým nepřihodilo, jakož* i těchto dnův chtělo toho něco býti, ale že jest časně převrácené radě jejich v cestu vkročilo, a pořádkové jejich cechovní, v němž jisté desatero — není-li víc — řemesel bylo, na ten čas vyzdviženi a schůzky zapověděny jsou, naděje jest, že poutichnou a sobě usmyslí. S tím se Vám dobře míti vinšuji. Středa po sv. Františku l. 1591. Šimon.“ *) Nesvětlá druhá část přítomného listu dotýká se Teplických asi všecka až do konce, poněvadž o desateru německých ceších v Rakovníku v městských pamětech

*) Missivae v arch. Rakov. r. 1591.

není ani potuchy. Z uvedeného listu hrozný boj národnosti německé o udolání Čechů v jich vlastních hnízdečkách cení zuby na nás. Tím listem osvětleny jsou české Teplice, kterakými byly roku 1591, elektricky takřka. Kam děly jste se dnes, léčivé Thermopyly, druhdy české a útoku hostí podlehlé! Jakož dotčeno, Rakovničtí mezi sebe velmi neradi přijímali Němce za rovné sobě měštěníny. A když některakým způsobem přece přihodil se Němec mezi ně za měšťana a nepřijal hned spolu jazyk český za svůj, zdá se, že mu pobyt v Rakovníce býval všelijak znesnazován. Jakýs Ota Němec, svého řemesla rytinář a truhlář, stav se měštěnínem v Rakovníce, žaluje r. 1596 samému císaři do svých spolusousedů, že k Němcům nemají náchylnosti a že jeho, Němce, nespravedlivě trestají. Rakovničané brání toho nařknutí, kteréž bylo nade vši pochybnost pravdivo, od sebe takto: „Žebychom nemajíce nachylnosti k Němcům, s ním po své vůli, jakby se nám dobře líbilo zacházeli, jeho trestali, ješto nám, v tom před Bohem i lidmi ve všem na prosto křivdu činí, aby sobě to vymysliti a tak bezstoudně před V. C. M. předstoupiti směl, jsme se nenadáli a měl by se zač styděti a má, že se v předsevzetí svém od nás stíhá.“ Ze spisu, v němž per longum vykládá se předsevzetí Otovo, dovídáme se, že jsa mnohým měštěnínům dlužen a platiti nechtěje, vržen byl do věže. Rovně toho času, co tu byl v Rakovníce německý měšťan Ota, nalézáme v hospodě na předměstí šenkýře Löfflera také Němce. I ten je usedlý zde, a domek, v němž pivo na čepě má, jeho jest. R 1591 upadl v tuhý a zlý nářek, že pokradl peníze urozenému panu Krištofu Šlikovi, hraběti z Pazounu (Bazano), jenž u něho pobyl na noc hospodou. Když mu proto Rakovničané nastupovali na hrdlo, utekl Löffler do svého rodiště „Šimfeldu“ (Schönfeld) a dlouhým processováním*) ze všeho se šťastně vytočil, ale do Rakovníka mezi Čechy, kteří neměli k Němcům náchylnosti, více nepřišel.

Rakovnický kronikář zapsal sobě o tom Löfflerovi: „Jeli do Šimfeldu pro Honzu Lefflera z poručení rad J. M. C. že se to u nás naň vyhledalo, on však se z toho vytáhl a vylhal, a obec tuto k velké outratě přivedl.“

Mimo tyto uvedené Němce naskytá se ve zdejším archivě ještě tu a tam některá drobná zprávička o Němcích, o nichž však nelze říci jistotně, byli-li příchozí anebo z obyvatelů Rakovnických. Tak zapsáno jest v pamětech Rakovnických (manuskript u p. dra. Fišera v Rakovníce) k létu 1563: „Urozený pan Matouš Ovčářský ze Všehrd od nějakého Němce Prošhonza z Lišan zabit v svém dvoře Kokrdovském, a manželka jeho, kteráž tehdáž těhotna byla, od téhož lotra probodena a tu oba dva manželé mrtvi nalezeni a potom poctivě ve Volešně (u Rakovníka) pochováni.“ K létu 1589 v týchže pamětech zapsáno jest: „Jan Jelínek, Faltyn, Kerbicar a fišmistr potloukli a posekali pět Němců u rybníka Kornhauzského, když jej lovili, protože jim pokoje nedali a příčinu k tomu dávali.“ A konečně k roku 1590 stojí psáno: „Němec jeden sťat, že jednoho zabil na předměstí Pražském proti chalupí Šimona Rejčka.“

Ve své sbírce máme tu sic ještě Kateřinu Libochovskou, bednářku, která roku 1621 dobře umí po německu nadávati. Rok 1621 — tedy už pobělohorský — nemátl by nás, poněvadž Kateřina Libochovská uměla německy nadávati zajisté od dávna. Ale my nevíme, kterému národu ji přidati. Jméno české, „huba“ německá. Erhart Pem, tovaryš bečvářský, po jménu Němec, česky žaluje: „Šel jsem mimo dům Kateřiny Libochovsky, Jakub syn před domem jejím pobíjel a měvši obruče na cestě ležeti z cesty jsem je nohou na stranu odhodil. On zlořečil a máte jeho na mne s koštištěm vyběhla a promluvila jazykem německým: Co tu jdeš, šelmo bradatá, proč ty mému synu pokoje nedáš, rase, mistři jsou rasové, dřičové kravští, v tom jsem já co půjčila oplácel: mne koštištem mezi oči uhodila, a já chci se jí zavrhnouti, mezi oči kyjankou jsem ji trefil.“

Toť jsou všecky paměti o Němcích v Rakovníce, kolik se nám jich dosavade podařilo v zdejších pramenech shledati. Zůstane asi summou pravdivo, že v Rakovníce, ač leží a ležel proti německé záplavě velmi na ráně, bývalo před rokem 1620 Němců pořídku a že jim nedáno, aby vzrostli nahoru, kdežto jinde invasí jejich byla tak valná, že sněm výše již vzpomenutý léta 1615 za dobré uznal staviti ji a zjednati v české zemi českému jazyku ochranu! Čtěte u Skály (str. 355). „Jakož na oko se spatřuje, že vždy více a více do země cizincův přibývá, kteří se v ní usazují, své živnosti a obchody vedou, velikých statků docházejí, na ouřady rozličné, obzvláště v městech, v městečkách, do rady, mnozí neumějíce tří slov českých, stranám česky své věci přednášejícím nerozumějíce a práva království tohoto povědomi nejsouce, dosazováni bývají; ano i v mnohých místech před soudy a v místech radních jazyky cizími, což patrně čelí proti zřízení zemsk. B. 32., že mluví a pře vedou . . . ješto tomu na odpor nesluší se, aby Čechové z země jinam se táhnouti, osazovati, kdekoli u cizích národů podobného pohodlí a fedruňku užíti, a kde ve které cizí zemi jazykem českým buď při právích mluveno, aneb slovo boží kázáno býti mělo. Odkudž zřejmé jest, že Čechové ubývati a cizozemcův do král. českého zhusta přibývati musí.“ Ze slov tohoto sněmu patrno, že nebezpečenství jazyka německého už před povalením Čechů na hoře Bílé nebylo malé. Nám se zdá býti tehdejší vstěhování se Němců do Čech tím vážnějším, ani zdejší Němci, jakož snad i přirozeno, Němcům v říši konali tu služby národohospodářské. Vizte, co robí purkmistr města Šönfelda, v koncích století 16. zněmčilého! Šimon Žlutický píše o tom Janovi Adamovi Nosticovi z Nostic na Kounově a klade to purkmistrovi za „vlasteneckou zásluhu“! „Psaní, kteréž jsou Vám purkmistr a rada města Rakovníka v sobotu po naroz. P. Marie l. tohoto 1615 k žádosti Jana Prunnera, bečváře, švagra mého, učinili přimlouvajíce se za něho, abyste to nedorozumění, kteréž mezi Vámi a osobou jeho bylo, mimo sebe pustili. Požádal jest mne k Vám za připsání, jehožto žádosti tudyž také i přímluvy p. Benedikta Meylera, purkmisra z Horního Starého města Šönfeldu, švagra jeho a mého, *kterýž přijímajíce peníze od pánů Normberčanův cínové hory v Slavkově a Šönfeldu zakládá a jsouce zvoleným jejich faktorem, cín přijímá a jim zase odsýlá i jináč vlasti své platně posluhuje*, oslyšeti nemohše, tak činím, za něho se přimlouvám, tak aby Jakub, syn jeho, za vyučení míti a buď při otci v práci zůstávati aneb po řemesle vandrovati bez ouhony mohl. Pond. po sv. Mikuláši, 1615.“ Zdálo se, že byl svrcho-

*) Za toho processování žaloval Löffler císaři na zdlouhavost českého práva, prose „um abscheidung der weitleufigkeit und langwirigs behmisch rechtens“.

vaný čas, aby vydal sněm, několikráte dotčený, ony památné zákony o zachování starožitného jazyka českého a vzdělání jeho. Ale bylo zbytečno. Vždyť po pěti letech všecko u nás se nešťastně změnilo. Bita byla žalostná bitva Bělohorská a jak bylo po ní, ví u nás každý. Šlo českému národu o život. Germanisace vítězně podnikla druhý valný vjezd do království českého. V příčině germanisace města Rakovníka, ač není mnoho zpráv před rukama, přece lze sobě o jejích pokrocích za smutné století 17. dostatečně světlý učiniti soud.

V uzoučké kožené knize, přezvané „matrikou civitatis Raconae“ a založené roku 1618 za úřadu pana Jakuba Příbramského, primasa, pozorujeme, že podle českých jmen měšťanů a obyvatelů, ve svazek obecní po roce 1620 v nově přijatých, vždy více a více vyskytují se jména německá. Zde osmělujeme se uvésti jenom jména nových rakovnických měštěninů německých do roku 1648 — tedy do konce války třicetileté ve svazek obecní přijatých, aby čtoucí poznal, odkud druhdy Němci v česká města se vkupovali, dosti toho nemajíce, že pohraničný sever a západ český poněmčili všecek. Jsou to: Amon, lazebník (1622), Michel Salbet, jirchář ze vsi Vittendorfu (1624), Šimon Wolfraum, řezník z Boru (1628), Andres, zámečník od Vratislavi (1629), Tomáš Fryštejn, kolář ze Švihova (1630), Jiří Kfotr, krejčí z Kejvic (1635), Zachariáš Ditrich, sklenář z Nyklsdorfu (1635), Jakub Hekner z Plané (1637), Krištof Essen, barvíř z Kreytzu (1637), Řehoř Turant z Bochova (1638), Jan Hartar (1639), Jiří Vaycher z Dlesku (1640), Šimon Schürer z Walheimu (1641), Michal Rösser z Lenkerdorfu (Míšeň) (1642), Michal Klaysner z Kadaně (1641), Jiří Frydl z Mašťova (1646) přinesl německý list svého zachování, Andreas Rychter z Chomútova (1648).

To jsou tedy Němci, kteří se vkoupili v právo měšťanské právě v době, když půl Rakovníka bylo v ssutinách a kdy měštěníné starousedlí psali nejednu zoufalou supplikaci císaři, že se spálenišť svých utekou na dobro, nebude-li jim v úzkostech válečných drobet povoleno!

Od vojny třicetileté až po konec století 17. napočetli jsme mezi novými měštěniny třicet lidí, kteří přinesli německý list svého chování anebo patrně pochodili z německého rodiště.

Po bitvě bělohorské Rakovničané těmto novým německým příchozím bytu zdejšího již nebránili. Hrozný čas je obměkčil. Ale dlouho opatrných tradic předků svých o zdar českého jazyka a národa od sebe pustiti nechtěli. Žalostivo jest čísti o marném boji našich lidiček, kteří snažili se, když již Němcům překážeti nebylo snadno lze, aby svému jazyku aspoň předek uhájili. Snažili se dlouho, až konečně ustali docela. V knize civitatis, nahoře uvozované psáno jest fol. 160. toto: „Jakub Slepýš, barvíř (mající přijat býti pod ochranu obecní — tedy ne v měšťanství), za něho rukojmové do sv. Jiří 1622, až by se naučil povinnost českým jazykem vykonati.“

Tenkráte nebylo ještě obnoveného zřízení Ferdinandova a tudíž nebyla němčina ještě „rovnoprávnou“.

I protož uloženo Němci Slepýšovi, aby učinil slib měšťanský vedle usnesení sněmu roku 1615.

V téže knížce dotčené fol. 163. psáno v tato slova: „Hoffmannovi z Magrdorfu z Falckrabství Neuburg bylo od J. M. C. rychtáře, purkmistra a pánů poručeno, aby se řeči a jazyku českému učil, aby budoucně povinnost jazykem českým vykonati mohl (1631).“

Naposledy o takové obraně českého jazyka v českém městě čteme roku 1635 v knize rokovní v tato slova: „Kfotr chce býti měšťanem, list zachovací německý; uloženo, aby ho přinesl v translaci české.“

Již tedy více neukládáno Němcům, aby vstupujíce za měšťany v české město českého jazyka aspoň v přísaze čistě byli povědomi! Patnácte let po bitvě přestávalo se už na tom, když Němec dal si kýmkoliv urobiti translaci. A překlad německých listin na česko tenkráte v Rakovníce už dovedl ne řídký. Vždyť již písař městský ptán byl po světě takový, aby uměl německy. Právě roku 1635 vyzývá pan Kaván, primátor a J. M. C. rychtář, jakéhos Jana Gallidesa z Rosendorfu, aby šel obci sloužit (bezpochyby za písaře), „poněvadž jazyka německého povědom jest“. *)

Již tu tedy nechtějí míti písaře, jako druhdy slavný básník Crinitus a po něm výtečný Šimon Žlutický bývali, kteří německy zahovořiti neuměli ani kusa, za to však umívali psáti tak švarnou češtinou, jako dnes nikdo nedovede více! Roku 1649 podali Rakovničané vysvědčení o svařeném pivě po německu poprvé. „Funf heyse gebrew zu 6 viert., welche thun 1830 viertel.“

Němčina v Rakovnice rostla a rostla. Neminulo od bitvy pořádně třicet let a Němci v Rakovníce tvořili již obec v obci. Kdež prve býval tu od nepaměti lidské literátský kůr český a latinský: sdíleli se od polou století sedmnáctého o kostel Rakovnický i o kůry Čechové s Němci „rovnoprávně“. Do těch věcí, jakéž bývaly v Rakovníce roku 1676 lze dobře vhlednouti, čteme-li sobě denunciaci, kterou pan páter karmelitán Adalbert, jináče velmi veselý mužíček a přítel paní, onoho léta do Prahy poslal sede vacante officialům a vikáři in spiritualibus. Jsa tu za kaplana a dlouho všelijak znesnadiv se s děkanem Janem Václavem Taušem, žaloval dotčený karmelitán: „Chtěl jsem sloužiti mši za v Pánu usnulou. Čtyry léta sloužíval jsem u sv. Bartoloměje. Najednou u přítomnosti jistého svatokrádežníka a největšího v městě rouhače slzavě navrácen jsem. Z učení katechismu před tím vystrnaděn jsem byl s hanbou a bolem. A že děkan dvojctihodný se dozvěděl, že chci žádat(i) kostel(a) sv. Trojice, na truc v pojminulou neděli opustiv hlavní kostel tam (u sv. Trojice) služby boží neobyčejně s broukáním Čechů německy kázati začal.“ Tu se dovídáme zatím toho, že Češi v postranním kostele svaté Trojice sešedše se s Němci, broukali tam německému kázaní. Následující list, odpověď to páně děkanova, zpraví nás, ovšem jen mimochodem, o sebevědomém požadavku Němců Rakovnických, kteří chtějí míti kostel sami. Děkan píše magistrátu: „Že skrze falešné dopisování pana patera Adalberta a pana děkana Lounského magistrát i osoba má při velebné konsistoři do velké nemilosti a ošklivosti uvedena, vinšoval bych sobě, abych byl města toho královského nespatřil! Jeho slova jsou fortelem vymyšlena. Před obědem vzkázal po pacholíkovi, že chce sloužit(i) mši. Já zavolal Jakuba zvoníka; k němu před školu na můstek jíti poručil, že ho prosím, aby mne skrze lecjakéhos kluka neprosil o mši. Němci z kostela sv. Bartoloměje (rozuměj z kostela hlavního) utíkají a u sv. Tro-

*) V archivu Rak. II. sv. 3.

jice (rozuměj na kterýž kostel totiž Němci právo sobě činili) Němci i Češi kostel plničký natlačili." Toho psaní nelze vysvětliti jináče, nežli jak v závorkách uvodili jsme. Němci ujali kostel sv. Trojice za svůj a tam žádali bohoslužby německé, v čemž jim ochotný děkan Tauš byl volen rád.

Slavný magistrát Rakovnický maje dáti do Prahy hodnověrnou zprávu o těch kněžských hádkách, kteréž v pozadí svém nejsou beze stínů národnostních třenic, podle jiných všelikterakých věci i tuto větu praví: „Pouhých Němců do sta by se v městě našlo a *málo osob, jenžby německy neuměly!*"

Tu lze dobře přestati.

Ale ne. Ještě krapet. Roku 1680 podpisuje se Rejček, potomek slavných druhdy Rejčků Rakovnických, jsa rychtářem zdejším, Reitschek.

Teď dost!

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

HLAVA VII.

Jak Brandan slzu místo kletby dal.

*

Slib Bohu daný bratři drželi,
již víra jejich živou zůstala,
a snášeli již jako Brandan sám,
tak klidně svízele, jež čekaly
je na pouti teď další po moři.

A svízele ty byly veliké.

Po dlouhém bloudění, po útrapách
všech druhů do pásma je zanes' proud,
kde místo vzduchu kouř byl, valil dým
se na smrdutých vodách hnijících,
mha dusná s mraky zápasila tam
o vládu potmě, z jejíž hlubiny
hluk dutý, neurčitý vycházel,
jenž děsil je. Nadarmo snažili
se obrátiti loď a prchati,
hnal vítr hloub a hloub je v temnotu,
vyl při tom hrozně, a kouř dusil je.

Děl Brandan: „Bratři, blízko pekel jsme!"

To slovo padlo, těžké břemeno,
na jejich duši; Brandan nad nimi
kříž udělal, a byli pevni zas.
Z vln šlehaly teď sírné plameny,
a blesky jako zmije mihaly
se čerností, a s šerem příšerným
tvář démonů se ob čas zjevila.

Na přídě, jako stádo při bouři
se mniši shlukli kolem opata
(jen Raglan stranou seděl zasmušen),
a Brandan ruce vznášel k modlitbě,
a bratři bledi sic, však důstojni
na hrůzy hleděli. Tak po dva dni
tou mlhou pekel jeli mrákotnou.

Den třetí se však jasnit počalo,
a proti nim cos plulo jako loď,
když blíže přišli, rozeznali pak,
že skála jakás to, již házelo
jak hračku moře do výšky, by pak
ji hluboko do bezdna hroužilo,
a zas do výše neslo závratné.

A na tom křišťálovém balvanu
jak z nečistého ledu, držel se
vší silou křečovitě nahý muž
na znaku ležící, a ze sto ran,
jež při zápasu s živly utržil,
se krev mu lila v slané peřeje,
již tvrdošíjně dravci hladoví
jej shltit chtěli. Závoj tvář mu kryl,
a unavený, zmírající hlas
tak kvílel v žalosti: „Což neslyšíš,
ó králi Ježíši? Jsi něm i hluch?
o slitování volám! Ustrň se!"

Na hlavě všem se vlasy ježily,
a Brandan pozved' ruce žehnaje,
a vítr mlčel, moře ustalo
v své kruté hře, a v tichu příšerném,
jež nastalo, ku skále plující
se Brandan obrátil a útrpně
na nešťastného hleděl člověka,
a zvolal takto pojat soucitem:

„Rci, bolestný, proč snášíš muka ta?
Ve jménu Krista, k němuž volal jsi
mi odpověz!" Dál nemoh' mluviti,
neb lítostí byl všecek rozechvěn.

Hlas, který nyní odpovídal mu,
byl utrpením slabý, znavený,
byl věčným pláčem všecek chraptný
a někdy zněl jak zubů skřípání.

„Jsemť Jidáš," pravil, „jsem ten prokletý,
jenž Krista zradil, mrzkým políbkem
jej v ruce vrahů vydal v zahradě
za oné vlahé noci, poslední,
již bez muk viděl jsem. Jak její klid,
hvězd kmitání a tichý stromů šum
mi v upomínce živě utkvěly!

Jak sen o vodě, žízeň prahnoucích
až k zuřivosti vzníti zběsilé,
tak hvězdný její přízrak nový pláč
vždy ze zraků mi láká v temnotách
a v nepokoji věčně rostoucím.

Po zradě mé, ó jaká prohlubeň
se prázdna v duši mojí odkryla!
Byl Kristus vším, a zbaven všeho, já
stál tváří v tvář s tím co mi horší jest
než peklo — s vlastním nic!... Když sebevrah
já život odhodil co hnusnou věc,
tu nebylo to v kajícnosti, věz!
Já neplakal, když Krista vraždili.
Co na něm záleželo mi! Já chtěl
jen uniknouti tomu svému nic.
Smrt smála se a peklo s chechtotem
mě přijalo, neb úžas, zděšení!
Své nic a nic, a věčně prázdné nic
za prahem pozemským já našel zas!“

Po těchto slovech Jidáš zaplakal
a moře počalo se bouřiti,
však Brandan opět vody konejšil
a pravil: „Jidáši, ach bez konce
ty strádáš bolestný?“

A zrádce děl:
„Na vánoce a svátky Marjanské
mě ušetřují larvy, démoni,
ne uvnitř však můj vztek... Dnes Marjanský
as svátek jest, neb ďábel neštve mě.
Však zítra počnou opět muka má.“

Tvář Brandanova bolem blednula,
však dále ptal se: „Závoj kryjící
líc tvoji hustě, ten co znamená?“

A Jidáš na to s těžkým povzdechem:
„Já málo dobrých činů vykonal,
když na zemi jsem žil. Však stalo se,
že jednou na podzim když stmívalo
se v dešti, ke mně přišel nahý muž
a prosil o almužnu. Bledý byl
a zimou třásl se. Ten jeho zrak
mi jaksi v duši vnik', byl horoucí.
Já hodil mu kus plátna. Závoj ten,
jenž tvář mou kryje, onen jesti cár.
Bez něho nevýslovně trpěl bych,
neb vlny moře by mě dusily.
Věz, Brandane, že smrti úzkosti
já vezdy trpím, ač již zemřel jsem.
Smrt nová, v nové bezdno prázdnoty,
snad ještě hlubší by mě uvrhla.
Tak jediný čin dobrý chrání mě
od velkých útrap. Více netaž se.“

Hlas jeho zmíral v ... ném šumění
zas dmoucího se moře, z propasti
roj běsů hnal se jako útokem
na Jidášovu skálu zmítanou

a mniši s hrůzou odvraceli tvář
a šeptali: „Trp, zrádce, hříchů trest!“

A ďábel řval: „Své vrzte prokletí
na jeho hlavu!“

„Klet buď!“ šeptali.
Však Brandan pozved' kříž svůj opatský
a zvolal proti ďáblům: „Ustupte!
Do pekel zmizte! Zpátky, poroučím!“

A slza útrpná mu skanula
do moře, které ihned utichlo,
a šklebící se běsi couvali,
a zapadali do vod pomalu,
však jeden z nich děl s krutým úsměvem:

„Tím hůře bude pozděj', Jidáši!“

Děl Brandan klidně: „Hůře nebude
než soudil Bůh!“ A ďábel mlčky šel.

Noc nastala teď plná velkých hrůz,
neb démoni se s temnem vraceli
a řítili se jako dravá zvěř
vždy znova k zmitanému Jidáši.

Po celou noc však Brandan bojoval
ve slzách, v modlitbě, a vítězně,
a chránil Jidáše. Při úsvitu
když k smrti znaven, polo v mrákotě
kles' bratrům do náruče, mezi loď
a balvan Jidášův se příval vlil,
a prostor mezi nimi rost' a rost'
až balvan v mlze zmizel...

Vítr nes'
je v slunnější teď kraj, a zpívali
zpěv díku za přestálou nebezpeč.
Tu pozved' Brandan hlavu v úzkosti
a hleděl kolem sebe: „Zdá se mi,
že někdo schází z nás!“ Tak zašeptal,
a mniši rychle počítali se,
a jeden zvolal: „Jeden schází z nás!“
a druhý dodal: „Kde je Lucius?“

A všickni zbledli. „Otče,“ zvolali,
„co činit máme? Co se stalo s ním?“

Vzdech těžký zachvěl bledým opatem:
„Soud našel svůj, Bůh buď mu milostiv!“

Tak řekl krátce, všickni poklekli
a za mrtvého pomodlili se.
Jak zahynul a kdy, to zůstalo
jim na vždy nevyzpytným tajemstvím.

Když pluli dále, za den přijeli
ku skále vysoké, z vln čnějící
jak sloup, a s vrcholu se lila jí
jak topas žlutá voda, padala
jak zlatý déšť do moře s šumotem.

Děl Brandan: „Sám chci dříve prozkoumat
kraj tento podivný a pramen též,
než dovolím vám přistat.“

Zpomněli
na zámek bludů, hlavy svěsili
a mlčky veslovali ku břehu.

Tam Brandan vystoup'. Stezku uviděl,
ta vedla v hluboké ho údolí;
dub ohromný tam šuměl, ve stínu
se k němu malá chata tulila,
a jako zlato potok třpytil se,
jenž z oné vody byl, jež zbudila
svou barvou podezření Brandana.

Na trávě seděl starý poustevník;
vstal shlídnuv opata. Vous jeho spěl
mu bíle jako sníh na kolena,
rouch neměl žádných, za plášť sloužily
mu vlasy jeho, stříbrem halily
jak závoj celou jeho postavu.
Byl velký, neshrbený, mohutný,
a oči jeho byly andělské,
jak blankyt jasné, zlato měly hvězd.

„Buď vítán, Brandane! Já tebe znám,
co hledáš, vím. Vše zjevil mi dnes sen.“

Tak oslovil jej, pak se líbali
navzájem, ruku v ruce k břehu šli,
a mnichům kázali, by přistali.

Ti v úctě klonili se, ku chatě
je stařec veď, a Brandan prosil jej:

„Je libo ti, pak pověz nám, kým jsi.“

On na to děl: „Jsem Pavel poustevník.
Let kolik žiju, spočíst neumím.
Dub, který dnes nám šumí nad hlavou,
já viděl jej, když ještě žaludem
na trávě ležel zde, kde vyrostl.
Ten pramen živí mě. Kdo napije
se z jeho vod, je syt pro celý rok.
Nuž, dosti o sobě já mluvil teď,
a raděj' povím vám, co čeká vás.
Vy na kraj nejširšího kruhu teď
jste připluli, na prahu cíle jste.
Za krátko jen a uvidíte ráj.
Já řídit budu vaše kormidlo.
Dnů mých je míra plna. Nevrátím
se více sem.“

A slzy radosti
mu tekly po tváři. Pak tiše vstal
a pohledem se loučil s chatrčí
a s dubem svým a celým údolím.
Slez pravil: „Pijte. Čas, abychom šli.“

Ku pramenu se všickni nahnuli
a pili z žlutých vod. Od toho dne
až k jejich do kláštera návratu
pít nemusili více ani jíst.

(Dokončení.)

Ušlapán.

Historická povídka od *Václava Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

IV.

Adam Rorejs, Kutrovický krčmář, si nejspokojeněji pomlaskoval. Oči se mu svítily potměšilou schytralostí kocoura, jenž si zcela určitě vypočítal, kdy musí vyhlednutá oběť kolem něho.

Pan Vilím všecek od Smečenské cesty zjinačen, o mnoho hovornější, ku čeledi laskavější a skorem i štědřejší. Když ondyno přijel ze Slaného, vtiskl starému nádvorníku, jenž mu koně podržel, dobrý grošík stříbrný. Doma toho nečinival nikdy, leda přijel-li kam na křtiny, svatbu, pohřeb či za jakoukoli jinou příčinou. Pouze vůči sousedům jest uzavřenější, na Neprobilického zjevně rozezlen a ku starému faráři Kvilickému skorem až jízlivý . . .

S panem Václavem Šťastným Pětipeským, seděním na Neprobilicích, a duchovníkem Kvilickým se rozešli takto:

Druhého dne, kdy se vrátil ze Smečna, setkal se se sousedem Neprobilickým ve vratech své tvrze, a sotva ho přivítal. Byl by se k němu hnedle i zády obrátil. Pětipeský však jakoby si toho byl ani nevšiml.

„Už k tobě vážím cestu podruhé, pane Vilíme!“

Pětipeský hovořil nejpřívětivěji; ale mohl velmi dobře i méně bystřejším zrakem vyčísti panu sousedovi z obličeje zcela zřetelnou odpověď jakožto přivítání: „A byl bys učinil lépe, kdybys doma byl zůstal hned ponejprv.“

„Však jsi mnoho neprolmeškal!“

Pan Vilím k těmhle slovům otevřel jedva úst a neměl ani chuti, aby návštěvníka pobídl dál. Přemohl se však přece a když podával hostu pravici, zahleděl se stranou . . .

„Přicházím jako starý známý, jako dobrý soused.“

Pan Vilím se i ve světnici díval neustále tak stranou.

„Hm . . . jako starý známý . . . jako dobrý soused . . .“

Pan Vilím si slova Neprobilického polohlasitě opakoval a po každém hlavou zakýval.

„Arciť že, pane Vilíme! — Slyšel jsem, žes byl u Smečenského . . .“

Pan Pětipeský začal přitlumeným zvukem . . .

„Ovšem — byl . . . A co . . mu do toho?“

Zdejší rytíř teprve nyní upřel na hosta oči, jak dovedl nejostřeji.

„Slyšel-lis, pane Václave Šťastný Pětipeský? — Co komu do toho?“

Pan Vilím si zapřel nyní pravou ruku v bok.

„Nám — tvým sousedům —!“

„Mým sousedům? — Vám?“

Pan Vilím si i vstal — a dal se do hlasitého smíchu.

„Jak tomu dlouho, co se o mne tak tuze přátelsky starají dobří sousedé? — Dříve se starávali tajně . . . zrovna jako kuny o slepičí vejce . . . a od nějakého času . . . nebude to ode dlouha . . . projevují péči svou i veřejně? . . . Pane Václave Šťastný Pětipeský, starej se nejdříve, jak by ti obilí hodně sypalo, aby ti luka dávala hojně otavy, aby ti na stromech rostlo nejpěknější ovoce, starej se, aby se ti krávy šťastně vždycky telily, abys měl z ovcí bohatou stříž, starej se, oč sám jen chceš a co ti přijde na mysl, ale mne nech na pokoji . . . se mnou si hlavu nelam a pro mne se netrap . . .!“

Pana Pětipeského tahle sousedova řeč z míry zarazila, ale ku podobné odpovědi se přece uchvátiti nedal.

„Smečenský tě chce zapřísti do svých sítí . . . Střez se!“

„I beze tvého napomenutí se vystříhá . . .“

„Kdo ví, zdali nelační žaludek jeho po tvém statečku?“

„Co — statečku? — Měl-li tvůj otec více?“

„Jak tedy chceš — po tvém zboží?“

„Toho se nedočká ani on, ani ty!“

„A přece jsem již o tom slyšel z úst, kterým slušno věřiti. — Poslechni, pane Vilíme: Smečenskému velmi záleží, aby do nevelkých statků našich, jež dvory jeho jakoby řetězem obepínají, vrazil klín . . . A za takový klín vyhlednuty nejdříve Kutrovice . . . Po Kutrovicích by přišla řada na jiné . . .“

„Podle toho, jak kde budou potřebovati peněz . . . U mne jich dosud není nedostatek.“

Pan Václav Šťastný Pětipeský se ještě nehýbal, ačkoliv si Ražický podruhé již nesedl.

„Jak jsem řekl: Na Kutrovicích není dosud peněz nedostatek . . . Snad někde jinde, kde by tak rádi hezky do vysoka a nemohou!“

„A dal prý jsi do jeho služeb i jediného syna?“

Návštěvník jakoby opět předešlé narážky naprosto byl přeslechl.

„Ptal jsem se kdy tebe, kam míníš poslati děti své? — Kdybys je dal do služeb i třeba konstantinopolitánského sultána, věř, že k tobě nepůjdu a ani slovem se ti nezmíním.“

„Není s tebou rozumného slova . . . Jen abys pozdě nelitoval!“

Pan Pětipeský se zdvihl.

Zdejší rytíř se díval oknem do přiléhající zahrady.

„U mne lítosti neuvidíš!“

„Dej toho Bůh!“

Pan Pětipeský odcházel z Kutrovic nejvolnějším krokem, tak jakoby věděl, že po dnešku tyhle jeho kroky zarostou nejhustší travou.

„Takhle odbudu každého! — Možno, že ledakomus ještě přijde do hlavy, aby mne — pokoušel! — Však se nedám zmásti, ať si mluví, jak chtějí . . . Co by také zmohl Smečenský mým dvorcem? . . . Aby si chtěl udělati do vašich statků klín? . . . Však si jej udělá, až jen uvidí čas — Vy mu jej sami nejlépe připravíte . . .“

Pan Václav Šťastný Pětipeský snad ještě ani do Neprobilic nedošel, když se blížil ke Kutrovicům jiný návštěvník, starý muž ve tmavém šatě s hlavou poněkud ke hrudi nachýlenou a krok za krokem se opírajíc o dosti silnou hůl . . .

Pan Vilím by se byl před timhle hostem nejraději zapřel; ale už nebylo času . . . Silná dřínkovka klapala již odměřeným tempem na zápraží . . .

Pan Vilím Vchynský ze Vchynic a Tetova se prvním okamžikem zalekl, ale zhluboka si oddechnuv, vyšel příchozím do síně vstříc.

„Vítám tě — vítám, důstojný otče . . . Nevím, koho bych se byl spíše nadál, než tvé návštěvy! — Rač jen dále — dále!“

Byla to nějaká upřímnost!

„Snad pochválí i zlého ducha spíše, nežli mne? . . . Synu můj — synu můj!“

Muž ve tmavém šatě, s hlavou poněkud k hrudi nachýlenou, stanul ještě přede prahem.

„Věř, pane Vilíme, jak rád do Kutrovic chodívám, jak tuze rád jsem pod tuhle střechu za nebožtíka otce tvého chodíval, tak nerad přicházím dnes, a jen se bojím, že již pozdě přijdu . . . Jsem starý člověk, jednou nohou ve hrobě a druhou — tou kolísavou — na této zemi, a proto jsem se odvážil ku dnešní své cestě . . . Kdyby nebylo mých šedin, a potom, že se co nevidět shledám s panem otcem tvým i dobrou mateří, kteří se mne budou ptáti zcela jistě, co a jak na Kutrovicích, nebyl bych se k těmhle krokům odhodlal . . . Jakoby mne za vlasy tahal!“

„Nebude, důstojný otče, tak zle, doufám, že nebude . . . Jen se tvým slovům divím . . . Nerozumím jim.“

„Abych ti vše řekl krátce, poslyš tedy . . . Tys byl na Smečně . . .“

„V tom přece nic zlého nevidím!“

„Dej mi domluviti!“

„Tys tam byl i se svým synem Radslavem . . .“

„Jakobych si nesměl, kam mi libo a kam mne až přes moc zvou . . .“

„Tys svého syna — svého jediného syna Radslava nechal na Smečně ve službách Martinicových . . .“

„Nesloužil-liž i Daniel s třemi mládenci králi Nabuchodonozorovi?“

„Nech písmo v pokoji . . .“

„Nechodil-li sám Kristus Pán k farizeům, aby za jejich stolem pojedl?“

„Nebeř jména božího nadarmo . . .“

Starý muž se dívá panu Vilímovi do tváří nejpronikavějším pohledem a o berlu se opírá oběma rukama.

„Je pravda, co jsem tuto pověděl? . . . Odpověz mi! — Mám ku tvé odpovědi i ku své otázce právo . . . pro tvého pana otce, pro dobrou nebožku tvou matku, i proto, žes byl můj žák . . . že jsi z rodu Ražických ze Vchynic a Tetova . . .“

„Je . . .“

Panu Vilímovi se zakmitl kolem rtův úsměv.

„Proč jsi tak učinil?“

Starý muž nahnul bílou hlavu poněkud vpřed.

„Abych své pány sousedy pohněval . . .“

Panu Vilímovi se zase zakmitl kolem rtův úsměv.

„Tak lehké mysli přece snad nejsi . . . Nemohu si toho ani ku hlavě připustiti!“

„A přece-li, důstojný otče?“

„Pak nevím, jak bych nazval tvůj krok, jenž může býti z míry osudným pro tvůj rod... Rozumíš mi dobře, pane Vilíme? — Ražičtí ze Vchynic a Tetova mohou i zajíti... Cesty boží nevyzpytatelny a mlýny boží nikdy nestojí, byť se i kola točila nejzdlouhavěji.“

„Přišel jsi, abys mi vyhrožoval?“

„Předně, abych se pravdy dopídil, a za druhé, abych tě od kroků dalších, možno-li, odvrátil...“

Starému muži se za těchto slov krátil učjak i dech a na čele, na němž dříve nebylo vrásky, začaly se rýhy jedna za druhou jeviti a jak široké!

„Nemáš-li dosti kostelů? — Není-liž Kvílický chrám dosti prostranný? — Nevejde se do něho na sta hlav, které můžeš skárati podle nejlepší své vůle? — Musíš i do příbytků lidských, aby se tebou farníci řídili, jak snad i lžíci bráti do ruky?“

Pan Vilím se dal do hlasitého smíchu...

„Tebe nikoliv, ale tvého syna, hodného, příkladného Radslava mi z duše líto... Na tebe hněv boží přijde, musí přijíti... A budou si o něm povídati dlouho... dlouho... A zapíšou jej i do paměti...“

Starý muž, farář Kvílický, odcházel potom ze zdejšího dvorce ještě volnějším krokem, než přede chvílí pan Václav Šťastný Pětipeský. Podobal se tak zcela prorokům starozákonním, když opouštěli dvory judských králů s hlavami svěšenými a na rtech se slovy, jež jim na jazyk vložil sám Hospodin, Bůh Abrahamův, Isákův a Jakubův — a kteráž přitáhl vyplnit do jediné písmeny král Nabuchodonozor, jehož služebníkem byl i Daniel s třemi mládenci, ku kterým i pan Vilím syna svého Radslava přirovnal.

Šel z Kutrovic jen co noha nohu mine; cesta do Kvílic, již jen poněkud dobrý chodec přeběhne za deset minut, trvala mu přes hodinu, zrovna jakoby se mu „červenky“, jež tu za deštivého počasí rozblacena až neuvěřitelno, na obuv celé centy lepily. Ani skorem nevěděl, že se již ocitl u své fary, — u toho starého stavení se zčernalou, šindelovou střechou, které bývalo tak rázovitým typem starodávných, českých far.

U pana Vilíma již opět návštěvou Adam Rorejs.

Tušil sice, jak asi Pětipeský s farářem Kvílickým pořídili; ale chtěl věděti všecko dopodrobna, aby mohl Smečenskému podati zprávu nejzevrubnější.

A pan Ražický, jenž tak rázem přetrhával staré svazky a troufal si smáti se i šedinám muže kmeta, jenž ho někdy křtil, jenž ho před lety i oddával, jenž byl rodu Vchynských ze Vchynic a Tetova přítel ode dávna nejdůvěrnější, — lnul den ode dne více ke člověku, jenž si uměl zakrýti tváře škraboškou, jakou kdo kdy jen chtěl.

„Už jsem se tě chtěl ondyno zeptati, Adame, jakým darem bych se panu Bořitovi zavděčil...“

„Darem — darem?“

Adam Rorejs se začal lehtati za ušima, jakoby chtěl říci: „Však bych věděl, ale jen zdali bys, pane, se mnou souhlasil.“

„Abych zrovna řekl: nebudu litovati ničeho... Jen abych mu ukázal, že ho ctím...“

„Směl-li bych tvé urozenosti...“

Kutrovický krčmář i svou zdvořilost od některého času stupňoval.

„Směl-li bych tvé urozenosti poraditi, věděl bych o daru nejpřiměřenějším...“

„Proto se tě ptám...“

„Ani mi to nějak z hrdla nechce...“

„Nenuť mne, abych ti musil pomoci!“

Pan Vilím byl i žertovným.

„Máš, pane, čabraku... Je to arciť památka rodová... Ale Smečenskému učinil bys tímhle darem radost, jíž si nedovedeš ani pomysliti!“

Kutrovický krčmář se nyní odmlčel a přimhouřil po svém zvyku obě oči, jak jen mohl nejvíce.

Pan Vilím také ani slova. Zdálo se, že krčmářova řeč přece se ho dotkla jen trochu nepříjemně. Že by se mohl téhle rodové památky zbaviti dobrovolně, nikdy si ani nepomyslil. Turecká čabraka byla v Kutrovické tvrzi jakoby na štěstí.

„Nu — pane — já jen myslím... jen tak povídám... Mohl jsem raději mlčeti... opravdu... není vždycky radno... podruhé nebudu... nebudu!“

Adam Rorejs pošilhával hnědýma očima, jak uměl nejpotměšileji.

„A víš jistě, že bych Martinicovi tímhle darem přišel vhod?“

„Nejen vhod, pane... Co mluvím: vhod? — Způsobil bys mu radost, kterouž těžko pověděti...“

„A kdo ji na Smečno donese? — Nerad bych, aby se o tom kdo čeho dověděl... Bůh sám ví, co by v tom zase čenichali!“

„Mohl bych ti nabídnouti svých služeb já, tuze rád — tuze rád. — Jen poruč a Rorejs ochoten i o půlnoci vstáti za třeskutého mrazu a učiniti, jak vůle tvá...“

Kutrovický krčmář Adam Rorejs odcházel s jiskřícíma očima ze zdejší tvrze dnes sám jediný...

Čeledín Petr Kopřiva musil ku zítřku přichystati vůz, dobře jej dříve umyti, kola s dostatek namazati a koníka důkladně vyhřbílkovati. Mělť v srsti celé vrstvy žravého prachu. Čeledín Petr Kopřiva nebyl ještě stár, skorem ani ke dvacíti, ale šelma nejpodšitější. K Adamu Rorejsovi se hodil jako kukavice ke kukavici... Zabodl do košin i vrbové oblouky a roztáhl jimi poloděravou plachtu...

„Kdyby se tě někdo ptal, kde jsme byli anebo kam zítra pojedeme, řekneš každému, že na Smečno... Rozumíš?“

„Na Smečno, pane Adame... Jak jinak, než kterak ty poručíš!“

Čeledín Petr Kopřiva upravoval, jak náleží, i nápravy.

„Tu máš na doušek!“

Petr Kopřiva by byl krčmáři ze samé přítulnosti i ruku políbil. Ale když byl sám, vzpřímil se, rozkročil se a zachechtal, až mlýnská kola přehlušil.

„Však mi dáš, křtěňátko, více, mnohem více — tohle si nech!“

Čeledín rozhodil několik haléřů do větru; ale sotva že krčmáře shledl, už byl učiněné neviňňátko.

„Rozumíš, Petře, na Smečno!“

„Ano, pane, na Smečno...“

„A kdyby z tebe nevím jak vyzvídali!“

„Kdyby mne, pane, pálili!“

„Nebudou...“

„Ale mohou...“

*

„Musil bys provésti něco jiného... A zlého skutku nejsi schopen!“

„Ani slepičí krev nemohu viděti... Když ondyno beránka zabíjeli, uši jsem si musil zacpati...“

Bylo již hezké šero, když se kradl krčmář Adam Rorejs ke tvrzi, kde ho pan Vilím očekával s tureckou čabrakou... Tentokráte mnoho nemluvili a neuplynulo ani čtvrt hodiny, když se zase ubíral ku své krčmě, jen že nyní volnějším krokem, každou chvilkou se zastavuje. Turecká čabraka byla na jediná bedra dosti těžká — a Rorejs zcela nepatrný človíček.

„Blonde... hlupáku...“

Adam Rorejs se ve své jizbici kolem opatrně rozhledl. Ale skuliny v okenici, kterou prozíralo krkavčí oko Kopřivovo, si nevšiml. A čeledín by byl rozuměl každému slovu, byť mezi oběma byla i zeď, natož slepené tabulky zašlého skla a vetchá okenice.

„Turecká čabraka mou... Či myslíš, že bych se s tebou zadarmo hrdloval? — Adam Rorejs ani kroku zadarmo neučiní; kde pak potom celých cest! — Syna jsem ti zaopatřil a ty jakobys o tom nevěděl... Kdo jiný než já... já Adam Rorejs, jehož dědům i otcům bývali dlužni sama arciknížata!... A nyní se musím plahočiti po groši! — Jiní ošidili mne, proč bych nemohl tak udělati také já co chudý krčmář v hospodě jeho milosti pana Jaroslava Bořity z Martinic? — Hi... hi... hi...“

„Hi... hi... hi...“ ozvalo se po Rorejsu zvenčí, jakoby to byl jeho nejvlastnější hlas.

Krčmář se zachvěl, shasl světlo, přikročil k okenicím, pozorně naslouchal, vyšel po prstech i ven, otevřel zlehka závory a vyhledl na zápraží; ale nikde se nepohnulo ani stebélko...

Jen čeledín Petr Kopřiva si tichounce opakoval: „Jiní ošidili mne; proč bych nemohl tak udělati také já?“ A ku téhle myšlénce jakoby z černé noci k taškářskému čelu jeho jiná byla přiletěla. „Jiní mají všeho, já ničeho; proč bych nemohl také míti já?“ V slabé hlavě jeho spřádala se potom myšlénka s myšlénkou, jedna druhé smělejší, až splynuly v jedinou chmurnou spoustu, ze kteréž přicházívá nejhorší bouře...

Čeledín Petr Kopřiva opakoval si i ve snách: „Jedni mají všeho, já ničeho; proč bych nemohl míti také já?“ — Mimoděk měl výborného učitele... Adam Rorejs se však rána nemohl ani dočkati... Sotva že se kohouti ponejprv rozkokrhali, už chodil po dvoře... A pořád jiskřily oči jeho tak nejplnější spokojeností...

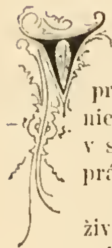
Když jeli kolem tvrze, bylo všecko ještě uzavřeno; ani slepička nezakrákorala, ani pes se neozval... Ticho, tichoučko... A Kopřiva také věšel nějak nezvykle hlavu ke hrudi a chvílkami se ohledl po krčmáři, jenž se uvelebil pode plachtou, jakoby nad ním byla roztažena nebesa z nejdrahocennějšího damašku.

(Pokračování.)

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

I.

V první polovici měsíce září procházejí se dva úředníci, Jefremov a Sociperov, po střední a hlavní cestě v stromořadí Letního sadu, ukončivše právě své práce v kanceláři.

Sad vypadal na pohled jakoby v něm ani živé duše nebylo. Úředníci tedy hlasitě rozmlouvali a roztržitě se dívali po stromech; jak bylo ze všeho zřejmo, zajímala je ta podzimní příroda velmi málo, ač ji bylo všude velmi dobře cítiti i pozorovati. Stromy tu stály již zpola holé; vršky jejich zcela již opadalé trčely vzhůru k černému, tmavými, dešťovými oblaky pokrytému nebi. Dole bylo ještě pozorovati dosti zeleně, však tu a tam zloutly se již listy a vypadaly tak sevrklé a kysele, zrovna jakoby je rezovatinou polil; a při tom nejmenším zavanutí vánku kolébaly se tak dlouho, až spadly dolů k zemi.

Kolem bylo všecko syré, vlhké, nepřívětivé. Jedinou světlou skvrnou v celé té krajině byla mokrá cesta, která vedla kolem luhů Caricyna; bělala se špinavostříbrným pruhem, a proto mezi těmi starými, deštěm již zčernalými lipami bila tak do očí kolemjdoucímu. Po hustě vyštěrkované cestě táhl se, nemoha ani z místa, vůz, naplněný harampátím nějakého zpozdilého výletníka. Vzdálenější předměty braly na se neurčité obrysy a mizely pomalu v syré mlze, nepřívětivě se vtírající až do husté brady a do obleku kolemjdoucího.

Jedním slovem, začínal ten čas, ve kterém se život zase soustřeďuje v městech, kde venkov vymírá a pustne, kdy villy tak podivně, unaveně vypadají s těmi uzavřenými okenicemi, s těmi zčernalými, svadlými jiřinkami, — a kdy zavalitý obyvatel Petrohradský, vstav ráno a podívav se z třesoucího se od větru a deště okna na to uplakané nebe, obrací se k ženě se slovy:

„Tak vidíš, dušičko, již jsme se toho zase dočkali: zase znova ta nepohoda!...“

Ale vraťme se k Jefremovu a k Sociperovu, kteří ještě stále otiskují podešve svých bot na syrou silnici v Letním sadu...

„Prosím tě, pověz mi co jest zde v Petrohradě k dostání za laciný peníz? — Všecko jest drahé!“ pravil Jefremov, dle všeho pokračující již asi v delší rozmluvě o témže předmětu, „podívej se jen, chodím do dneška ještě v takovémto klobouku!“ a při těchto slovech sundal slaměný klobouk s hlavy, při čemž se celý chumáč suchých jeho vlasů, již jaksi prošedivělých, zvednul, „včera jsem myslil, že si koupím nějakou čepici: — sedm rublů za ni chtějí! Člověk nemůže nic pro drahotu koupiti! Všecko jest předražené. Co pak zde máme laciného?“

„Nu dobrá! — Dobrá, nyní jsi zase přišel k svému zamilovanému koníčku, viď? —“ vskočil mu do řeči Sociperov, — člověk také již s prošedivělými vlasy, ale závistivé a hubenožluté tváře, jehož hrozným zvykem bylo kousati si nehty; ano, někdy se tak zapomněl, že je hryzl i když stál u stolu samého předsedy kanceláře.

Zevnějšek Jefremova jevil se býti zcela opačným, ale nitro jeho odpovídalo zcela jeho charakteru.

Byl to člověk asi padesátiletý, vysoký, tlustý, s tváří kulatou jak měsíc v úplňku; však vzdor této podobě měl výraz ne snad melancholický — ale veselý, svěží a zdravý. Dokud byl ještě dítětem, říkalo se o něm všeobecně, „že jest krev a mléko".

K tomuto výrazu veselému napomáhal nejvíce jeho krátký, poněkud nadzvednutý nos, na konci trochu ploský, velké, šedivé oči dosti vykoulené, jako u žab to vídíváme, a dále jeho bezpečná, volná chůze, která působila na celé jeho tělo tak, že se kolébalo v stejných tempech s jedné strany na druhou.

Na procházkách vykračoval si Jefremov vždycky velmi statně, házeje tlustýma rukama kolem sebe a jakoby se nespokojoval se svými spolujdoucími, stále vyhlížel a koulel očima na všecky strany, nejde-li mu někdo naproti, kdo by mu chtěl dělati příjemného soudruha — veselejšího nežli tito kolem něho jdoucí.

Když se mu podobný objevil na obzoru, tu zdálo se, že tvář jeho září ještě více spokojeností, dech byl rychlejším netrpělivostí, hlas jeho chraptěl tak, jako trubky starého kolovrátku než začnou svoji arii, a tlusté jeho rty tak se narovnávaly, jakoby se chystaly k vřelým polibkům; líbal vždycky tak, že to až mlaskalo: vtiskl vroucně na tváře tři hubičky — málo se staraje o to, líbí-li se podobný výjev radosti a veselí tomu či onomu.

„Nu, jen povídej dále, potěš se, potěš!" pokračoval Sociperov, „vidíš, dle tvého jsou ti státní a ti skuteční úředníci jako nic. A není přece městečka v celém světě, kde by oni neměli takového významu! . . . Ano — ty můj nejmilejší, ať jest to na kolik chceme verst, jen v nich vidíme sílu a v nikom jiném; — sílu, abych tak řekl: živelní, rodící! A jdi si kam chceš, začni co chceš, všude je najdeš: nahoře, dole, po straně . . ."

„Ano i ten nos musí cítiti to, místo vzduchu, co jim libo! — cítíš přece také: samý čmoud zde zapáchá!" vskočil mu se smíchem do řeči Jefremov, ovanuje si při tom kloboukem tvář, která byla tak červená, jakoby byl červenec.

Narovnal si samolibě svá široká ramena, vyndal z náprsní kapsy koženou tobolku, z níž vylézaly na všech stranách tlusté papirosy, a podávaje jednu z nich příteli tázal se:

„Chceš tuto vylézající?"

„Děkuji; přestal jsem zrovna kouřiti," odpověděl tento, hryže zoufale nehty.

Jefremov vtáhl do sebe celý oblak dýmu, chvíli ho zadržel v tlustých tvářích, sevřel těsněji rty a pak pomalu vypouštěje dým nosem malinkými dávkami pravil:

„Na ty všecky tvé důvody povím ti následující: jak si kdo přeje! Pro mne, ku příkladu, byl by ten úřad skutečného rady, jako — nu — řeknu to, jako oprátka na krk . . . Jen počkej chvíli, Semeni Semenoviči, neskákej mi do řeči, nech mne domluviti: — opravdu — byla by to jen oprátka! Před nedávnem mi povídal ředitel: ‚Máte na vůli, Petře Nikanaroviči, tak to ale nesmí déle zůstati; vy,' povídá, ‚sedíte tu již plných jedenácte let bez povýšení; co pak by tomu konečně řekli ti ostatní? Na ty se musí bráti zřetel!' — ‚Nu, jen mne nechte seděti tam, Excellencí, s pánem Bohem' — já zase na to, — ‚kde jsem tak spokojeně živ; od toho závisí osud mé rodiny!' — ‚Jak vidím — nepořídím s vámi ničeho, — zůstaňte si tedy tam, kde vás to tak těší!' — A vidíš — dej pozor: nyní jsem sekretářem: místo státní: mimo plat a deputát dostávám ještě přídavky na byt, a dostávám i přídavek na vychování svých dětí. A jak bych se stal skutečným radou, tu od toho dne: vale tobě sekretářství! Řeknou mi pěkně: ‚Ne, bratře, žertuješ, to není dle zásluh: jdi si jen k tetince!' — ‚Kam pak s tím jenerálem?' ptá se jiný. ‚Vemte ho přes počet!" A z protekce dají tě ještě do nějaké komise . . . aby se tyto skrátily . . . A potom dej s pánem Bohem, ty můj Petře Nikanaroviči, všem svým zábavám a radovánkám! — ‚Ne' — řeknou mi jednoduše, ‚to se nehodí!' A to jsou ty tvé výhody té vaší Excellencí!"

„Já nemyslil právě na ty všecky práce a na to namáhání; ale myslil jsem hlavně na ten význam, jaký člověk má mezi ostatními —"

„Jaký pak, — mezi ostatními! Co jest to za vzácnost!"

„To jsou samé žerty! Ale faktem jest to, že takový rada potom představuje již ve světě něco — co jest skutečností, a potom má již úplné právo k tomu, aby byl na světě pro . . ."

„Ale vždyť já také takto jsem na světě — vždyť mne vidíš!" prohodil Jefremov, nadýmaje se a poklepávaje si život, který zrovna duněl, jako nějaká prázdná nádoba, — „jen s jedním mohu souhlasiti; a to jest velmi choulostivé . . . než se staneš ‚skutečným', tu žiješ, jak se ti jen líbí, nu, žiješ tak, jako my hříšní nyní žijeme, — ale — sotva že postoupíš — již myslíš, že jsi chytřejším a rozumnějším než ti ostatní! ‚To ostatní — to jest všecko jen samá nicota, malichernost, miserie!' A proto přece konečně uznej: stojí to všecko za to, máš ještě tak náramnou chuť?" — tázal se, taškářsky pokukuje po příteli. — „Víš, ty, co?" doložil rychle, nečekaje ani odpovědi na první otázku, — „drž se jen mého prvního způsobu, lépe to nejde: a maž, nasol všem a každému, kdo si jen dá!"

„To jest dobrý způsob, jen co je pravda!"

„A co — snad ne špatný? Povídám ti to ještě jednou: Není nad něj! Když tě to již omrzí, — tak tě to omrzí tak, že pak ani nebudou věděti, co si s tebou počíti, — pak tě jistě udělají radou, — aby se tě co nejrychleji zbavili; a to se o tebe postarají beze všech dlouhých protekcí, a dají snad ještě do jiného odboru . . . Tak to udělal Chudosokin; a tak to udělali Čirkov i Vatlin, nyní jsou všickni skutečnými státními rady!"

Sociperov nebyl uražen, protože to nikdo vůbec, a v kanceláři již zvláště, nepočítal za urážku, ale jen za zvyk Jefremova, který byl vůbec znám co taškář a šibal, všude pohotově jsoucí, kde se co dalo čtveráckého dělat, ač zase jinak uznán ode všech za velkého dobráka a za veselou kopu. A viděl-li člověk, jak si zoufale Sociperov hryzl nehty, tu poznal, že rozmluva s kolegou učinila na něho jakýsi zvláštní dojem.

Hrýzti nehty — to bylo jeho nutností, která vyjadřovala jeho vnitřní city, které byly beztoho stále plny závisti. Všim tím byl vinen mladší bratr jeho, který udělal tak neočekávaně a rychle velkou karriéru. To se stalo následovně:

Tehdejší ministr měl totiž zvyk, že když podpisoval různé papiry, končil svůj podpis krásným závitkem. Jedenkráte, dokončiv takovýto závitek puvabnou kudrlinkou,

zadíval se na ni, a s velkou samolibostí obrátiv se k řediteli pravil: „Quelle belle plume!“

Péra tato měl tehdá na starosti registrator Sociperov mladší. A tehdá též dostal se tak rychle k svému vyznamenání, k své karriéře. Když ministr objížděl o něco později Rusko, svůj obzor, tu se Sociperov mladší nacházel již v jeho průvodu. V následující pak zimě, když byl kmotrem synáčku komorníka ministrova, — tu byl ještě více postaven do popředí: brzy na to byl velice nutnou a hledanou osobností, měl na starosti různé domácí záležitosti, žena ministrova posýlala ho nyní velmi často k cukráři kupovat bonbony a cukrovinky pro děti.

Po dvou letech nařídil mu ministr, by sám prohledl a doplnil jeho kancelář. A od té doby to vstoupalo víc a více: — čím dále, tím lépe. Nyní byl Sociperov mladší v službách skutečného státního rady, a činně pracoval a vzorně vykonával své povinnosti, kteréž ho měly dle jeho náhledu konečně přivésti do vybrané společnosti.

Sociperov starší neuznával toho potřebu, bráti útočiště k protekci mladšího svého bratra, jehož nenasytnost vždycky přirovnával k arabskému písku: „lej naň co chceš a kolik chceš — všecko málo“, — a proto létal na svých vlastních křídlech, zkoušel to s různými blahočinnými spolky, v jejichž čele stál, nebo věděl již ze zkušenosti, že podobné zaměstnání činí jiné na se pozorny; zkoušel to i tak, že se dal zvoliti od komitétu za člena sirotčí akademie, která byla hlavně k vůli tomu zřízena, aby pomáhala členům svým k vyšším hodnostem — ale jemu samému dosud pranic nepomohla.

On se buďto zcela nemusil líbiti dámám, které měly vliv tu a tam, anebo neuměl se snad vůbec do toho vpraviti jako jiní, nebo mimochodem řečeno, všecko se dělo zrovna proti vůli jeho.

Neměli ho vlastně ani v kanceláři příliš v lásce. Jediný snad Jefremov se s ním scházel, a to zase jenom proto, že vlastně nepochopoval, proč by měl někoho míti více, někoho méně v lásce, anebo dokonce někoho snad nemilovati, nenáviděti.

V očích Jefremových, — jak sám říkával, všecko mělo stejný význam, stejnou platnost, všecko to nestálo za kočičí chvost před dobrým kouskem pirohu se zadělávanou rybou, ať již pstruhem nebo vyzou, pěknou sklenkou dobrého vína a dobrým doutníkem!

Jefremov patřil k té třídě úředníků, kteří se dostali k službě své proto, že v příhodnou dobu nebylo jiného zaměstnání pro ně, a udrželi se na svých místech z části proto, že měli k tomu již jakéhosi práva, z části, že to již tak zvykem a z části též trochu k vůli své lenosti.

Usedl si, a na to již byl příliš pohodlným, aby se zase zvedal s místa. Nastoupil v úřad hned po vystoupení z university, brzy se oženil, — a oženil se, jak sám říkal! „nevěda ani proč a zač“, — a měl několik dětí zrovna tak, jak se oženil.

Ale ani rodina ani úřad jeho nebyly mu cílem jeho života; to i druhé stalo se jen z nutnosti. Cílem života Jefremova za to ale byly: dobré jídlo, dobrý sklípek a veselá společnost.

Kroužek lehkých umělců, herců a těm podobných lidí, beze všech ceremonií a starostí, kroužek takových veselých společníků byl mu nad všecky státní a jiné rady. Nikdy se dlouho nerozmýšlel nad nutností nového šatu, bylo mu jedno dáti buď zaň poslední groš, nebo za členský lístek do kupeckého klubu, — kde uměli dle jeho vlastních slov „upravovati jesetra s olivovou a houbovou omáčkou tak, jako nikde na celém božím světě“!

Jak si v své kanceláři odbyl ty nejnutnější povinnosti, tu hned počal obcházeti stolky svých spolupracovníků a mlaskaje vybíravými ústy, skláněl se k jednomu každému z nich a šeptal mu do ucha:

„Dnes se snad uvidíme v Malém Jaroslavci, což? Dnes jest na programmu boršč s drůbky, a k tomu buchtičky s tvarohem!!“ Anebo někdy zvedl hlavu od kancelářského papíru a z ničeho nic pravil:

„Poslouchejte, pánové, včera jsem vám byl u Palkina a jedl jsem tam beefsteak, ale povídám vám: to byla podušťička! rozkoš!“

Na to na všecko začal se hned dušovati, že jest to svatá pravda, když si z něho jeho kollegové tropili žerty, — a abychom my též pravdu mluvili, musíme potvrditi, že on se nikdy nikomu nevysmíval: odešel jen po takové sceně k stolku, usedl a dal se do čtení nějakého dokladu neb zprávy.

K němu se ostatně všickni z celé kanceláře jen jen táhli; mnozí ho také měli opravdově rádi za tu jeho stálou veselost a za ten jeho dobrý rozmar. On musil býti při každém hodování, při každé svatbě, ano ani žádný pohřeb se bez něho neodbýval, arciť jen tehdá, končil-li dobrým obědem. V hostincích byl spřátelen nejen s domácími pány, ale i se všemi jeho poddanými i s mladými sklepníky, kteréž vždycky nazýval zdrobnělými jmény: Vašičku, Petříčku, Kalistratuško . . . uřízněte mi odtud, vidíte — odtud to prorostlé, prosím pěkně . . .“

I sám ředitel byl k němu velmi shovívavým a laskavým, a jest to člověk domácný, jednoduchý, neumí si to tak dobře představiti, co by mohl vyvésti, a dětí má celou haldu. V úřadě jest vzorným. Ten jeho zevnějšek by mohl býti poněkud jiný, ale vždyť má četnou rodinu! a když člověk uváží všecky ty okolnosti, — jest to pak těžké, žádati na něm něco jiného!“ — a tak a tomu podobně soudil sám pan předseda kanceláře, ač nebyl zde veden nějakým srdcelomným soucitem, ale spíše svým vlastním zájmem.

Mimo úřad nemohl toho Jefremov snésti, aby mu někdo mluvil o službě anebo o kanceláři.

Co se posledního týče, o tom se mnohdy až neuctivě vyslovoval.

Jedenkráte sešel se s ním v hostinci nějaký venkovský pán, který schválně přijel do města za nutnými záležitostmi, které se měly vyříditi v kanceláři Jefremově. — Vida ho tam zvolal:

„Vidíte, můj milý Petře Nikanaroviči, po tři dny již jezdím, abych si tu svoji záležitost vypořádal, ve dvě hodiny jsem již v kanceláři — ale nikdy tam není živé duše: v celém stavení hlídají jen strážníci.“

„To si marně stěžujete; nyní jest vše marné,“ vyrazil ze sebe Jefremov.

„To jest ale pěkné — jen co je pravda!“

„Přijeďte sem v létě, pak dobře pořídíte.“

„A jak to?“

„To tam teprve nikoho nenaleznete.“

Pán pokrčil ramenoma a podíval se pokradmu na Petra Nikanaroviče, ale Petr Nikanarovič, jakoby se nic nebylo stalo, pokračoval v započaté práci, pochutnával si dále na uzenině, zalévaje ji výtečnou madeirou, kte-

rou ulovil na cestě ve sklípku Šitově. Litoval jen, že nemá žádného soudruha po ruce, jemuž by mohl vypravovati anekdotu, která mu již nedala dlouho pokoje, a při kterémžto vypravování by mohl posloucha jícího přítelíčka dovléci do německého spolku „Palmy“, ve kterémž právě dnes mají hráti dvě citeristky, odněkud až z Rigy sem zabloudivši.

Odplivnul by před každým tím, kdo by mu chtěl něco povídat „z přátelství pouhého“, že by on, s jeho způsobilostí a s jeho talentem mohl učiniti velkou karriéru, a býti nyní již tam .... a on že zatím místo toho? — „stará se jen o to své bříško“!

„Ano, to jest pravda, ale za to jest jak pozoruješ pěkně buclatoučké! S tvým se porovnati nedá!“ končil obyčejně Jefremov, nadýmaje tváře, vždycky tak čistě vyholené, jako u herců to vídáme.

A tak v té rozmluvě došli Jefremov a Sociperov, aniž by toho pozorovali, k té části stromořadí, kde již počínají poprsí a sochy. V tom Sociperov zcela neočekávaně zastaví svého soudruha a ukazuje mu na jednu z postranních cestiček.

„Ba! snad to není náš Čemezov?“ táže se Jefremov, dívaje se upřeně na jedno místo — „vida, vida — již po tři dny ho kancelář neviděla, jest prý nemocným, a on zatím čtverák vykračuje si tak pěkně po cestičkách v Letním sadu... Hm! Snad zde zahání svůj zármutek. V dubnu mu chudákovi zemřela žena, nyní jest září — a on, jak se mi zdá, stále na ni ještě myslí! Tomu se divím! To se dějí zázraky! Stokrát jsem mu již řekl: nechte toho, zapomeňte, nikdo vám ji již nevrátí — to sám dobře víte! — Chudák! jak jest vyzáblý! Pro pána Boha! Pojď, promluvíme s ním trochu!“

„Ale nechme ho raději na pokoji. Zmeškáme potom parník.“

„Vždyť ještě ani poprvé nehvízdali. Ne, musím s ním mluviti; nepatří arciť k nám, — ale proto jest to přece jen náš přítel...“ doložil Jefremov, táhna za sebou Sociperova do prostředního stromořadí, ve kterémž se asi dvacet kroků před nimi procházel člověk malého vzrůstu, zády k nim obrácený.

Jak zaslechl za sebou kroky, obrátil se, a jak zdálo se, že jest velmi nemile překvapen tímto nahodilým setkáním. Opanoval se ale; jen koutky rtů jeho ukazovaly jakýsi nepříjemný dojem — jak to činívají nervosní lidé, když je něco mrzí.

Jako všickni mužové subtilnějšího složení tak i Čemezov vypadal mnohem mlaději na svá léta.

Stáli-li jste za jeho zády, mohli jste se vsázeti o nevím co, že jest to mladík, ač kdyby ho nebyly zradily prošedivělé vlasy dole kolem krku a klobouku.

Tvář jeho již prozrazovala léta asi čtyřicetiletého muže a mimo to i churavost, která prahla po vnitřním klidu a spokojenosti.

Všecko to potvrzovala šedivá barva kůže, tmavé pruhy kolem očí, a množství předčasných vrásek po spáncích i po tvářích. A ještě jiné zevnitřní známky dodávaly slovům těmto pravdy: křečovité pohyby v drobných a jakoby zježených črtách, nízké, vzdorné, přímé, vytrvalé čelo, malinké uši, těsně přilehlé k hlavě, černé oči v zornici zažloutlé, stále se vyhýbající přímému pohledu, — všecko to hned odvracelo mysl od charakteru sdílného, který by snad někdy dovedl i projeviti radost a veselost.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Slunce — zdroj života.

Rostlina skládá se z dvojích látek podstatně rozdílných. O tom přesvědčíme se, spálíme-li ji. Větší část shoří a zdánlivě zmizí; zbude něco málo popelu, ve kterém nalezneme nerostné součástky, které též nacházíme v půdě, na které rostlina vznikla. Těchto nerostných sloučenin jest však poměrně málo; většina součástí rostlinu tvořících má za podstatný základ uhlík, o čemž se přesvědčíme, žehneme-li jakoukoli část rostliny bez přístupu vzduchu; — dostanemeť uhlí. Pálením za přístupu vzduchu utvoří se z tohoto kysličník uhličitý, který jsa bez barvy, bez vůně uniká aniž ho pozorujeme. Tyto sloučeniny uhlíku nepřijímá rostlina ze země. Nalézáme často rostliny na půdě skalnaté, kde by vůbec podobné potravy nenašly a přece se jim dobře daří, zvětšují se a nahromaďují zásoby ústrojných sloučenin. Že rostliny svými kořeny přijímají kromě vody pouze poměrně malé množství látek nerostných, dokážeme tím, necháme-li je klíčiti a růsti v nádobách, kde se nalézá pouhý písek zavlažený roztokem některých nerostných solí, (fosforečnanem vápenatým, dusičnanem amonatým, siranem draselnatým a hořečnatým chloridem draselnatým a malým množstvím siranu železnatého) aneb dáme-li semeno pouze do vody, v níž tyto soli jsou rozpuštěny. Vypučí rostlina, která i plody vyvine, a má několikerou váhu semene, z něhož povstala. To stane se však jen tenkrát, měla-li rostlina dostatek světla. Necháme-li ji však potmě, roste také nějaký čas, dostává slabé, dlouhé, bílé stonky, malé lístky taktéž nezelené, jak to vidíme také na klíčkách bramborových ve tmavém sklepě vyrostlých. Kdybychom pak takovouto rostlinu i se semenem, z něhož vyklíčila, usušili a zvážili, poznáme, že při tomto vzrůstu nepřibylo praničeho, ba že ještě ubylo.

Jisto je tedy, že zelená rostlina, na světle rostoucí, nashromažďuje velké množství sloučenin uhlíku, které z půdy nebéře. Nezbývá nám tedy než hledati pramen tohoto uhlíku ve vzduchu.

Vzduch jest směs dusíku a kyslíku v poměru asi čtyři ku jedné, kromě toho nalézá se v něm asi $\frac{1}{25}$ až $\frac{1}{30}$ procenta kysličníku uhličitého. A toto zdánlivě malé množství kysličníku uhličitého jest to, které vedle vody je hlavní potravou rostlin. Ústrojné sloučeniny, z nichž rostlina zbudována jest, jsou složeny hlavně z uhlíku, vodíku a kyslíku. Kyslík i vodík nalézá rostlina ve vodě, kterou kořeny její čerpají z půdy. Uhlík odejímá kysličníku uhličitému. V tom jest však uhlík velmi pevně vázán ku kyslíku a jest k tomu zapotřebí značné síly, aby byl od něho odtržen.

Sílu k tomu potřebnou poskytují paprsky sluneční.

V zelených částech rostliny nalézají se uvnitř buněk malá zrnka zeleně zbarvená, t. zv. zrnka chlorophyllová. Chlorophyll má schopnost pomocí síly, kterou mu poskytují paprsky sluneční, vytvořovati z vody a kysličníku uhličitého sloučeniny ústrojné a vyvinovati kyslík. Chlorophyll však má tuto schopnost jedině za přispění světla. Jakou úlohu má zde světlo? Teplo a světlo jsou síly právě tak, jako síla hybná elektrická neb magnetická. Každá může vykonávati jistou práci. Teplo, které se vyvine spálením uhlí pod parním kotlem, promění vodu v páru a ta může pohybovati strojem. Může však též uvésti v pohyb stroj, který vzbuzuje zase sílu elektrickou, té opět můžeme použiti k rozžhavení tenkého sloupku uhlíku,

neb drátu platinového a můžeme tím vyvodit světlo. Vidíme z toho, že můžeme jednu sílu převádět v druhou. Máme na to ještě více příkladů: bušíme-li kladivem na kovadlinu neb třeme-li dvě hmoty o sebe, převádíme hybnou sílu v teplo; třením též vzbuzujeme elektřinu. Bližší zkoumání vedlo však ještě k tomu poznání, že žádná síla nemůže se ztratiti. Převedeme-li teplo v hybnou sílu a tuto opět v teplo, vyvine se ho právě tolik, mnoho-li jsme ho upotřebili. Zastaví-li brzdič vlak, vyvine se třením brzd o kolo veškeré to teplo, které horká pára na pohyb pístu vynaložila a kterého ve formě hybné síly nebylo použito ku dalšímu pohybu vlaku. Někdy přece zdá se nám, že síla zmizí, zejména to platí o teple.

K roztavení kusu ledu potřebí dost značného množství tepla, a přece voda, která z ledu povstala, nemusí být o nic teplejší, nežli byl led. Abychom proměnili vodu 100° C. tepla v páru stejně teplou, potřebujeme k tomu tolik tepla, že bychom tím více než pateronásobné množství vody ohřáli z 0° na 100° C. Že však to teplo nezmizelo, o tom přesvědčíme se, když voda opět mrzne, neb pára se sráží na kapalinu. Je známo, že nestačí pouze vodu ochladit na 0°, aby se rázem proměnila v led, je k tomu zapotřebí déle trvajícího silného ochlazení: příčina toho vězí v tom, že voda při mrznutí uvolňuje tolik tepla, mnoho-li ho stojící led pohlcuje, tím otepluje se ostatní dosud nezmrzlá voda a potřebuje tudíž nového ochlazení ku svému zmrznutí. Tepla, jež se vyvine sražením páry, užívá se velmi často v továrnách k vydatnému zahřívání. Takovéto teplo zdánlivě ztracené, které se za příhodných okolností v plné síle opět může objeviti, nazýváme teplem latentním. Toto teplo skryté můžeme porovnati se silou dřímající v prohnutém oblouku luku, uvolněním tětivy může tato síla býti přenešena na šíp a nezmařena vykonati svou povinnost; neb síla, která upotřebena byla ku zdvižení těžkého bucharu: spuštěním jeho vykonává tato síla práci na žhavém železe pod bucharem se nalézajícím; voda, která spádem svým uvádí v pohyb mlýnské kolo, věnuje mu sílu, které bylo zapotřebí k vynešení jí nad kolo. Toto vynášení vody do výše již před tím obstaralo slunce svým teplem. Proměnilo totiž vodu mořskou v páru, která jsouc lehčí vzduchu, vstoupla vzhůru, později sražena ochlazením v kapalinu snesla se rázem, a cestou svou k moři rozdává sílu, kterou dříve od slunce obdržela, buď vyplavujíc zemi, nebo drtíc větší nebo menší kameny, jež s sebou odnáší, neb uvádějíc v pohyb stroje, nebo proměňuje svou hybnou sílu třením a nárazem zase v teplo. Voda slouží zde za přenašeče.

Působí-li paprsky sluneční na chlorophyll, síla v nich obsažená vytvořuje z vody a kysličníku uhličitého zrnka škrobová, která pak vždy drobnohledem uvnitř zrnek chlorophyllových můžeme nalézti. Tento i škrob mění se pak v cukr, buničinu, tuky, anebo přispívá k vytvoření jiných složitějších sloučenin. Všechny tyto sloučeniny jsou reservoiry latentního tepla. Spálíme-li vysušenou rostlinu, vyvinuje se teplo a světlo a sice nic více a nic méně, než mnoho li chlorophyll s paprsků slunečních pohltil. Světlo, které dává svítiplyn, teplo, které dává kamenné uhlí, není nic jiného než světlo i teplo sluneční. Před mnohými tisíciletími pohlcoval chlorophyll rostlin útvaru kamenouhelného teplo a světlo paprsků slunečních, proměňoval je v sílu chemickou, která rozštěpila kysličník uhličitý v kyslík a uhlík a posledňejšího upotřebila k vytvoření sloučenin, jež dlouhým tlením proměněny byly v uhlí. A my nyní ohříváme se paprsky slunečními, jež slunce vysýlalo na zem, kdy na ní ještě lidí nebylo.

Jelikož v paprscích slunečních může se rostlině dařiti, jediné pomocí světla a tepla, a ona může assimilovati, t. j. přizpůsobovati jednoduché neústrojné sloučeniny ku své potřebě, vidíme, že bez slunce není možný život rostlinný. O tom ostatně důkazů nevývratných poskytuje nám střídání se ročních časů, nebo rozdíl ve vegetaci polární a moří nebo tropické. Však stejně jako rostliny jsou odvislými od slunce i živočichové. Jaká je potrava živočichů? Kdežto převážná část rostlin vystačí úplně s potravou nerostnou, jsou živočichové úplně odkázáni na potravu rostlinnou buď přímo nebo nepřímo. Živí-li se některý živočich masem jiného, požívá tím také látky rostlinné, třeba již přeměněné v těle druhého. I teplo, které krev roznáší po našem těle, je původu slunečního.

(Dokončení.)

Theorie dějin dle zásad T. H. Bucklea. Napsal prof. *T. G. Masaryk.* (Sbírka přednášek a rozprav III. č. 1.) Nakladatel J. Otto. 8° str. 56. V popředí moderního hnutí na poli věd historických stojí otázka o studiu dějin vzdělanosti, společenského a duševního života: zkrátka dějin *kulturních.* Jakým způsobem mají se dějiny kulturní vzdělávati, co v nich má či nemá býti obsaženo, jakou methodou ze specielních kritických prací dějezpytcových mají se utvářeti všeobecné zákony a pravidla pro vývoj vzdělanosti lidské: toť jsou otázky, o nichž mnoho z různých stanovisek psáno a přemítáno. I také Angličan *T. H. Buckle* v prvních kapitolách svých dějin vzdělanosti v Anglii pokusil se o sestrojení „theorie" dějin; a poněvadž spis jeho „mocně působil na vzdělané obecenstvo širší nejen v Anglii ale i v zemích jiných", bylo potřebí vyložiti *kriticky,* na kolik zásady Buckleovy správny jsou čili nic. V literaturách jiných národů stalo se tak již dříve, u nás v nejnovější době spiskem veskrze *samostatným* a *původním* ujal se úlohy této *T. G. Masaryk.* On ve spise svrchu uvedeném s jasností a přesností vpravdě filosofickou vysvětluje zásady T. H. Buckleovy, ukazuje co v nich jest *vadného* i *nesprávného* a *proč* tomu tak jest; při tom vždy nezapomíná se na to, co opět zdravým jádrem zůstává v theoretické soustavě anglického historika. Závěrečný soud o Buckleovi, jak již z toho, co až dosud pověděno, jest patrno, vypadl celkem *nepříznivě*: s tím každý nepředpojatý historik tím více musí souhlasiti, čím více v Masarykově spise vidí, že není nic řečeno na plano, nýbrž každé tvrzení opřeno jest dobrými důvody. Rozumí se při tom, že i při nepříznivém soudě spis Buckleův doporoučí se ku čtení; neboť v jednotlivostech svých tolik jest v něm dobrého, „že pozorné studium jeho" za velmi prospěšné se pokládati musí, třeba se vším souhlasiti nebylo a není možno. *Z.*

— **Divadlo.** „*Paličova dcera.*" — „*Veselohra na mostě.*" — „*Komedie o kupci.*" — Slavnostní ráz mělo první představení „Dcery paličovy" a to právem, neboť zásluhy Tylovy o divadlo naše hlasně již tohoto holdu v novém divadle vyžadovaly. Kus sám šťastně sebrán poutal skoro jako novinka a máme za to, že občasná jeho reprisa dobré služby ještě prokázati může správě divadelní a to větší měrou v období zimním než v letním, jak se právě stalo. Na vrub této saisony připisujeme též uvedení Klicperovy poněkud přece jen zastaralé hračky, jakou jest „Veselohra na mostě". Obecenstvo se skoro ani nesmálo, a kde se přece smálo, platil smích ten právě té až studentské naivnosti dětinských v kuse hádanek. Máme za to, že v zásobárně Klicperovy músy dramatické je pochoutek přece záživnějších než tato veselohra, která ještě dost nešťastně byla obsazena. Pan Slukov se svým věčným „aj, aj" nebyl docela na místě, rovněž jako pan Chramosta, který ani úlohu dobře neuměl. Veliký úžas též působilo, že obě nepřátelské stráže měly docela stejnou uniformu a pak že most nešel přes řeku, nýbrž souběžně s proudícími vlnami. „Komedie o kupci" je dobrá co kuriosita jednou za čas, ale dáti ji za rok pětkrát na repertoir, ukazuje přec trochu na chudost zásob, aneb na přílišné přeceňování této archaistické maličkosti. Při tomto patrně z nouze sestaveném repertoiru vynořila se nám v duchu opět otázka, zda by přece lépe nebylo zavříti divadlo aspoň na šest neděl? Jaké přípravy by tu byly možny pro důstojné zahájení zimní saisony, jak by se celý personal zotavil, s jak novou chutí by vstoupilo opět obecenstvo do divadla! Bylo by věru na čase, aby se v kompetentních kruzích o tomto návrhu přemýšlelo.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, výlohy redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 7 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. srpna 1884. ČISLO 23.

Duše.

Arabeska od *Jaroslava Vrchlického.*

(Dokončení.)

Seděli jsme opět ve voze proti sobě jako dřív. Kočka seděla vedle doktora a on s nevýslovným zadostučiněním bořil v její měkkou srst své dlouhé, žilnaté prsty.

Vůz hrčel a houpal se po kostrbatém dláždění. Mně bylo nevolno. Pět světlých, ohnivě zelených bodů plálo v úzké, tmavé prostoře kočáru. Oči doktora, oči kočky a smaragd prstenu. Bylo-li mi divné počínání doktorovo, byla mi ještě podivnější záhada, zdali vskutku jen nevpuštění kočky do ložnice nemocné bylo příčinou jeho odchodu, nebo bylo-li jen vítanou mu záminkou, aby se mohl vzdáliti a vydělati pohodlně sto lir. Poslední domněnku jsem zapuzoval co motiv sprostý a nízký; byl by doktor stejně hravě částku tu vydělal, kdyby byl nemocnou vyšetřil a něco předepsal. Všecko mne utvrzovalo v tom, že skutečně vše se rozbilo o nevpuštění kočky do ložnice. To i podivné chování doktorovo naplňovalo mne neobvyklou tísní. Zdálo se mi, čím rychleji a dále jsme jeli, že pět oněch zelených ohnivých bodů plálo leskem stále intensivnějším. Některou chvíli jsem myslil, že jedu se šílencem. Náhle přestal vůz drkotat — zprvu jsem si toho nepovšiml, za chvíli mne i to znepokojovalo. Jízda naše nabývala tím jen stále větší příšernosti. Jeli jsme buď po ujetém písku neb makadamu, vůz jakoby byl strkán mystickou silou, ani krok koní jsem nerozeznával. Náhle jsem si vzpomněl, že na cestě k doktorovi jsem jel stále ulicemi, tedy po dlažbě, a teď jsme jeli patrně skrz nějaké stromořadí, neb nějakou promenadou. Nemohl jsem se déle zdržeti a prudce jsem trhl oknem kočáru. Toto slétlo s rachotem a v tvář mi zavál ostrý, silný vítr prosycený vůní moře. Temné hučení vpadlo současně v můj sluch. Ano to bylo moře. Viděl jsem již těkající plaše světlo po černé spoustě vln.

„Což je kočí opilý?“ zvolal jsem překvapen. — „Tady přece nevede cesta do vašeho bytu, doktore?“

„Jede dobře, pane. Věřte, že dobře“.

„Nechápu,“ odpovídám, „vždyť jsme u moře.“

„Ano, u moře,“ odvětil klidně doktor. „Ještě sto kroků a jsme před lékárnou u ‚zlaté ústřice‘. To je moje lékárna.“

„Vždyť jest lékárna hned vedle amerického hôtelu, jeli jsme kolem,“ dovolil jsem si namítnouti.

„Ovšem, ale tam já nechodím. Moje lékárna je zde. Vidíte, trochu pokoutní jako její patron,“ pravil to s nejostřejší ironií, „ale dobrá lékárna, hlavně laciná: pro chudý lid, pro námořníky je taková lékárna nebeské dobrodiní...“

„Ale hrabě přece...“

„Může ovšem i zde hodně zaplatiti, a zaplatí také, o to se nestarejte, ale já do jiné bych nevkročil. Ne snad, že bych se dal od lecjakého mastičkáře urážeti — ale zvyk, to víte.“

Vůz zastavil před menší lékárnou, nad jejímž vchodem plála veliká lampa z červeného skla.

„Jsem tu hned, milý pane, posečkejte laskavě.“

A již byl dole, rozumí se samo, že kocour za ním jako blesk. Vystoupil jsem také. Viděl jsem, jak doktor vchází do lékárny a jak objednává něco. Kočka stála vedle něho a třela svou velikou hlavu o jeho nohy. Lékárna byla dost neúhledná, její majitel byl vzor vychrtlého lazebníka ze starých časů, v dlouhém kabátě neurčité barvy, s vousem rozježeným a výrazem tupé resignace v obličeji. Vzpomněl jsem si mimoděk na nesmrtelnou onu scenu v „Romeu a Julii“. Tak mohl vypadati ubožák, jenž Romeovi prodal jedu, dostav zaň jedu většího ještě — zlata.

Zastávka tato se mi zdála od doktora trochu nešetrnou. Nepřipadlo mi ve snu, že doktor objednává něco pro hraběnku, vždyť ji ani neviděl, myslil jsem, že obstarává své jiné potřeby a že upotřebil jen této příležitosti, aby se pohodlně svezl. Ostatně mohl to přece říci, když jsme vyjížděli. Nebyl bych zajisté ničeho proti tomu namítal...

Přešel jsem asi dvakrát před lékárnou. Za chvíli vyšel doktor, za ním kočka.

„Odpusťte, že jste trochu musil čekat,“ pravil s usmíváním. „Vím, že vícekráte pro mne již nepřijedete, to nevadí však, nemohu si, jak nahlednete, dáti darovat sto lir za pouhou noční projížďku. — Prosím, ničeho nenamítejte, chcete říci, že jsem nemocnou ani neviděl. — Netřeba, viděl jsem celé její okolí a znám podobné případy. Odevzdejte hraběti tuto fiolku, a bude-li hraběnce ještě v této noci zle, ať užije dle předpisu — ovšem, chce-li,“ podotknul sarkasticky, „já vykonal svou povinnost. A nyní odpusťte, že jsem vás zdržel. Dám se do-

vézti jen do kavárny na náměsti Cavourovo, jsem si dlužen ještě dnešní noviny.“

Darmo jsem nabízel doktorovi, že jej dovezu až domů. Nepřijal. Tryskem jeli jsme spícím městem. Před kavárnou zastaveno, doktor vyskočil s elegancí mladíka, uklonil se mi a než kočí práskl do koní, zmizel i se svou kočkou za skleněnými dveřmi kavárny.

Odevzdal jsem fiolku. Hrabě nedůvěřivě ji prohlížel, ale když za dvě hodiny bylo nejhůř, učinil dle předpisu. Nevím, jestli samy záchvaty dostoupily přirozeného vrcholu, aneb účinkoval-li lék doktorův, za půl hodiny se nemocná ztišila a ve tři hodiny běžel ospalý Battista dolů do hôtelu pro silný bouillon.

Hrabě byl spokojen, za to však se přece styděl, že povolal dra. Cremonu, neřekl slova o tom ani Capinerimu ani Ferezovi — leda že zaplatil jim za uzdravení nemocné honorář dvojnásobný.

* * *

Asi po roce opouštěl jsem Italii. Nechtěje ubírati se do vlasti cestou obyčejných touristů, opustil jsem v Pistoji dráhu a chtěl oklikou dostati se úpatím Apennin do Bologny. Jel jsem v malém biroccio, zastavil jsem se, kde krásy přírodní neb památky umění mne lákaly, často i tam, kde nic mne nelákalo, jen z únavy, neb i z pouhého rozmaru. Tak jsem se dostal až do Basana. Slezl jsem v prvním hostinci, nevím, byl-li nějaký druhý vůbec v tom hnízdě, a první bylo, že ptal jsem se po „další příležitosti“. Hostinský dělal všelijaké námitky, chtěl patrně dodati svému úřadu trochu důstojnosti a vyšroubovati ještě výše svůj beztoho nekřesťanský požadavek. Dával mi alternativu buď dvakrát tolik, chci-li odjeti před polednem, neb cenu poloviční, počkám-li do čtyř hodin; nepamatuju se věru, jaký motiv pro to udával. Nemaje co ztratiti, volil jsem odjeti až odpoledne. Vyšel jsem do městečka, s tím však byl jsem brzy hotov. Vrátil jsem se ještě před obědem a vyhlížel z dlouhé chvíle okny na náměstí, kde před kostelem se pestřila živá směs venkovského trhu. Zraky moje svezly se brzy od veselého obrazu, který trh poskytoval, na okno. Na tomto ležela v bílém pergamenu svázaná malá knižka. Byla stará. Otevřel jsem ji — poznal jsem hned burleskní báseň Castiho „Animali parlanti“. Byl bych asi knihu zase zavřel, ale bavilo mne — vězí ve mne také trochu bibliofila — vydání. Našel jsem tedy list titulní. Byl to vskutku pěkný exemplář. Náhle však vzrostlo mé udivení ještě výše, pod titulem básně stálo drobným, nad míru úhledným písmem: Alberto Cremona.

Jak divně osud námi zahrává. Vzpomněl jsem si, jak druhdy setkal jsem se s tímto člověkem — a teď držel jsem v ruce knihu z jeho bibliotheky, knihu, ve které on zajisté mnoho čítal a již snad miloval. Ovšem mohl jsem se mýlit. — Mohlo lidí toho jména žíti více — ale cit pravil mi, že tyto listy obracely kdys ty velké, žilnaté ruce toho podivína.

A jak zabloudila až sem ta kniha!? Jaké osudy stihly ji a jeho?

Obrátil jsem se, za mnou stál hostinský. V jeho přiblblém obličeji jsem jasně četl, že je ochoten mne „bavit“. Použil jsem toho ihned.

„Máte staré knihy, pane hostinský?“ ptal jsem se nedbale.

„Jen několik, pane, pár kousků — co máte v ruce je jedna z nich. Zůstaly tu po starém doktorovi —“

„Zdejším doktoru?“ vyzvídal jsem dále.

„Ano, je podepsán na titulním listu. Byl to divný pavouk, ten doktor.“

„Protože měl knihy?“ ptal jsem se s úsměvem.

„To nemyslím, ale tak vůbec.“

„Byl zde doktor Cremona dlouho?“

„Ne — tři, čtyři, ne přece jen tři měsíce.“

Nebylo pochyby, byl to on.

„A zemřel?“

„A jak podivně, tak podivně jako žil. Jak povídám, divný to byl pavouk. A já jen škodu z něho měl.“

„Vy?“ ptal jsem se udiven.

„Kdo jiný? U mne bydlel po celý ten čas, a čím zaplatil, prosím vás, k smíchu je to. Několik knih, pár vycpaných ptáků — několik kusů staromodního nábytku, — capart!“

„Což byl doktor zde usazen?“

„Právě to ten nesmysl. Přijel takhle na podzim, najal si jako prozatím u mne jeden pokoj, až pod střechou, složil tam své věci, pak zůstal — ale neplatil. Já hned jsem upomínat nechtěl, stonala nad to moje žena a on ji léčil, a dobře. Konečně přece jsem toho měl dost a když byla žena zdráva, umínil jsem si takhle ve středu, že mu to řeknu, abychom se nějak vyrovnali; mám rád pořádek. Nejsem špinavý, mohl si strhnouti zcela dobře co jeho bylo. Ale nějak srovnat se to musilo. Tedy ve středu si to umíním, a ve čtvrtek byl doktor ten tam.“

„Odejel?“

„Ne, zabil se.“

„Jak to?“

„Víte, to celé bylo tak. Já myslím, že se zabil proto, že měl málo pacientů a neměl čím platit. Víte, doktor neměl pověst nejlepší. Stavěl se tu jednou jeden obchodní agent z Livorna, viděl jej a vypravoval o něm prapodivné věci. Já tomu nevěřím — ale jedno bylo přece podivné.“

„A to bylo?“

„Co vyváděl se svou kočkou. Ta byla ve všem první, říkali, že se k ní modlil. K smíchu! — Říkali také, že se zabil k vůli ní, — nesmysl.“

„Prosím, vypravujte, jak se to událo, máte-li času.“

„S radostí. Doktor přijel a jen kočka s ním. Na jedné fůře všecken jeho majetek. Mně to bylo dost divné, že professor university Boloňské odejel na stará kolena do takového hnízda, jako naše. Byl v tom zajisté háček. Snad něco vyvedl, snad se mu více dobře nevedlo, ztratil důvěru, pro lékaře tolik, jako kdyby našinec ztratil vědomí, kde visí jeho klíče od sklepa. Chudák, myslil, že tu bude žít laciněji. Ale mýlil se; byl živ velmi skrovně — ale hlavní chyba byla ta, že zde nikdo nestůně, jsme juž jako z polovice na horách. Má žena stonala jen tenkráte a byl to první případ za osm roků. Mně nikdo nedokáže, že doktor zabil se pro kočku.“

„Ale prosím vás, jak se tedy zabil?“

„Víte, to já dobře nevím, vylezl na střechu svým podkrovním oknem a skočil, nebo spadl — kdož to ví. Bylo to v noci. Ráno nalezli jej v uličce mezi mým a sousedovým domem. Snad byl náměsíčník. — Ale nebyl, pamatuju se, že tenkrát měsíc ani nesvítil.“

„A kočka?“

„Totiž kočku nikdo neviděl. Ale bylo to tak. Asi pět dnů před smrtí doktora utekla mu kočka. Má žena si pak vzpomněla, že ji hledal. Já si takových hloupostí nevšímám. Jestli ji hledal, hledal ovšem nadarmo. Kdo ví, kam se taková bestie zaběhne. Ale povídali, že snad kočka se vrátila, ale nemohla přeskočiti prostor mezi oběma střechama sousedících domů. Doktor ji stále vyhlížel — jak se kmitla na protější střeše, pustil se na střechu mého domu — stařec! Ztratil rovnováhu a spadl... To tak vykládali, ale kde pak pro kočku... Mně to nikdo nenamluví. Že zvyknul kočce, dobrá, že ji měl rád, dobrá, že se mu po ní stýskalo, dobrá — ale že by lez' pro ni na střechu, láry fáry. Skočil jediné proto, že by byl musil umřít hlady — anebo chcete-li, protože se zbláznil.“

„A dále?“

„Dále — a dále. Nebylo ani na pohřeb. Stlouklo se to všelijak. A já měl ze všeho pár hadrů, škvárů a trochu harampátí.“

„Ke škodě jste přece však nepřišel?“

„Nevím, nikdy jsem to nepočítal.“

„A prodal jste ty věci?“

„Ano, ve veřejné dražbě, ale jen nábytek a vycpané ptáky — ty koupil učitel zdejší, knihy však nikdo nechtěl.“

„Ani farář?“

„Ba ani farář, prohlédl to a krčil nosem. Staré škváry, milý Geminio, pravil mi, staré škváry, na půdu s tím, na půdu.“

„A vy jste uposlechl?“

„Co jiného zbývalo. Student od sestry to tuhle vyhrabal a tak sem přišla i ta kniha.“

„Papíry žádné jste nenašel po doktorovi?“

„Několik sešitů. Ukázal jsem je také faráři. Asi měsíc je měl u sebe, a pak to vrátil a řekl, že to nemá ceny, že to nic není celého, že tomu nerozumí. A to víte, když tomu on nerozumí —“

„To ovšem těžko, podotknul jsem ironicky. Vy jste papíry tedy zahodil.“

„Nevím ani. Někde v truhlíku to ještě bude. Kdyby to pána bavilo do oběda, najdu to. Student od sestry to také prohlížel a povídal, bych to přece nezahazoval, že to sice ceny nemá — ale kdo ví, a něco spletl, čemu jsem dobře nerozuměl.“

„Prosím vás, ukažte mi ty papíry.“

Hostinský hrabal se chvíli ve stole, který měl představovati jeho kredenci, pak vytáhl modrý zamaštěný a pomačkaný sešit a podal mi ho s úsměvem, jejž jsem rozluštiti nedovedl. Hned na to, jako z úslužnosti, aby mne nevytrhoval, odešel. Mohu říci, že s pohnutím vzal jsem rukopis dra. Cremony do ruky. Papír byl velmi sežloutlý, rukopis úplně týž jako na podpisu jeho v knize, úhledný a drobný. Na první stránce byl trochu většími písmenami nápis:

Duše,

psychiatricko-fysiologické studie dra. Alberta Cremony.

a pod tím písmem drobounkým, sotva čitelným: „Hic Rhodus, hic salta“.

Začal jsem čísti. Celé dílo — měl jsem v ruce patrně jen jeho nepatrný fragment — bylo snad teprve materialem k něčemu, jen sbírkou noticek, z nichž teprve se mohlo něco vykrystalisovat — co, nemohu dnes určitě vysloviti. Probíral jsem se podivnými aforismy těmi přes dvě hodiny, a čím dále tím jasněji jsem viděl, že ubohý doktor byl obětí vědeckého přeludu, utkvělé myšlénky, která by se dala snad vysloviti větou: Že duše lidská jest neúplná a hledá doplňku svého v příbuzné duši zvířecí. Při tom bylo jedno divuhodné, v jakém chaosu se tu stýkaly nejmodernější názory vědecké s tradicemi novoplatonickými a pythagorejskými. Citaty se kniha jen hemžila, ba jistě dobrá třetina její sestávala jen z pouhých citatů. Doktor Cremona byl zajisté fenomen sečtelosti a vědění, ale to vše zdálo se mi, že bylo pro něho jen chmurným vězením, v kterém vlastní duše jeho teskně třepala znavenýma křídloma! Myšlénku jeho tisknul tento balast pseudo-vědy, dobrá místy pozorování zakalil nejapný mysticismus podivnou frasí — celé bylo to divné, hádankovité, bizarrní. V některých myšlénkách doktorových shledal jsem staré známé z Novalisova pojednání „Der Lehrling zu Sais“, což mne velice překvapilo. Nebyly to citáty, nýbrž myšlénky původní, nebo u citatu měl doktor vždy udáno vše, autora, vydání i stránku knihy. Jak divně setkávají se myslící duchové! Chtěl jsem si opsati celá místa, ale zpozoroval jsem, že mne hostinský malým okénkem vedlejší jizby bedlivě stopuje, i nechal jsem toho. Viděl jsem, že chce těžiti i z tohoto rukopisu a to mne uráželo. Byl bych snad koupil celé to dědictví ubohého ducha toho — ale věděl jsem napřed, jak nadlidskou summu by žádal hostinský, který při zdánlivé hlouposti byl přece jen podšitá liška a chtěl si nahraditi na někom cizím svou domnělou škodu.

Vrátil jsem mu ještě před obědem rukopis mlčky, a když se mne ptal po ceně jeho, potvrdil jsem výrok farářův. Některé věty však utkvěly mi v paměti a kladu je sem, jak jsem si je pamatoval:

—

Kdykoliv jásám nad výsledky nové vědy a stoupám u vědomí síly lidského ducha v závratnou výši nadšení, srazí mne v pochybnost jediný pohled na němou tvář a odkryje mi celou tu propast naší nicoty. Zde jsme pořád u Adama. Ten krok od myslícího člověka k němé tváři, to sprostředkování mezi těmito dvěma světy! Ještě ani toho jsme se nedomohli!

*

Smutek i apathie zvířat jsou bezedny. Žádná báseň Leopardiho nemluví ke mně tak, jako velké, nehybné oko krávy. Skleněné oko ropuchy ví víc, než sklem ozbrojené oko hvězdářovo.

*

Člověk a zvíře, dva tyto světy jdou vedle sebe a neznají se. Člověk si podmaní zvíře, učiní je sluhou a otrokem, ale nezví zbla o jeho životu. Staří byli na tom lépe. Ti se zachvěli před tímto tajem a zbožňovali zvěř. Viděli v ní svět, kam nedosáhnou, který jim uniká. Egyptští kněží lépe rozuměli zvířatům, než naši lékaři, kteří na nich provozují vivisekci.

*

*

Bidpaj i Esop zkazili naše pojmy o zvířatech. Akomodovali je úplně lidem ve vášni i v klidu. Jaká to chyba! Zvíře má svůj svět — představy zcela své.

*

Zvíře zná lépe blaho nirvany než člověk. Jeho celý život je stupněm k ní, ale vědomým. Odtud ty sfingovité posy koček, ty dlouhé meditace lvů a dětinský ples ptáků, když jim oči vypíchají.

*

Dante miloval zvířata. Viz jeho poznámky o ovcích a mravencích, důkaz, že byl vskutku velkým člověkem. Napoleon se bál kohouta — věděl proč. Petr se ho také bál, jelikož zradil Boha svého. Napoleon zradil vic — svobodu a velikost XIX. století.

Takovým slohem šlo to dál. Někde sloh tonul v hyperbolách a obrazech, někde se zatemňoval k čiré nejasnosti, jinde nebyly ani věty dopsány.

Za hodinu sedal jsem do vozu, který mne unášel k nádraží. Myslil jsem stále na dra. Cremonu.

Ubohý člověče! Co jsi pracoval, co jsi myslil a snil! Jak jsi byl jist svými výsledky, jak na základě toho pohrdal jsi svým celým okolím, až přes všecko vědění uštval jsi se sám a učinil se svým podivínstvím zcela nemožným a skoro i šílencem! Pokoj tvému stínu a dej Bůh podobným tobě dětinskou radost ze svých fantasií, mír dítěte a svrchovaný humor geniů, snášeti se s lidmi, jenž nechápou nás, a se zvířaty, které nechápeme my!

Astronomia nova.

Napsal dr. *A. Seydler.*

I.

Předložme si jednou otázku, který ze spisů vyšedších na světlo boží v naší matičce Praze jest nejslavnější? Nejslavnější v tom smyslu, že pravdy v něm hlásané, myšlénky jím vzněcené poměrně nejvíce se rozšířily, ke kulturnímu rozvoji člověčenstva nejplatněji přispěly a proti kolísání lidských náhledů a choutek nejvíce jsou zabezpečeny trvalým a jadrným obsahem svým?

Nesnadná tu odpověď! Srdce touha nese nás nejprve k těm spisům, které nejvíce přispěly k probuzení našemu — přehlížíme jich řadu . . . všechny, jak tu jsou, jsou nám drahy, neocenitelny, avšak — buďme upřímni — bezprostřední dosah kulturní mají jen *pro nás*, světovými v tom smyslu nejsou, že by všichni národové bez rozdílu čerpali z nich platné poučení.

Pokusme se znova — zajděme do velkých knihoven, bychom soustavně hledati mohli. Hle, tu řada ctihodných prvotisků, milých nám jako rodičům první dítko, leč proto ne vždy nejvýtečnějších; pokračujeme k dobám pozdějším a mezi různými folianty a kvartanty skrývá se ctihodný ne velký svazek in folio, v sežloutlý pergament vázaný, na jehož hřbet ruka neumělá a nevědomá, jak ihned poznáme, napsala: Astronomia Tychonis Brahe. Rozvíráme knihu, a čteme latinský nápis, dle tehdejšího zvyku po celé stránce obšírně hovořící, jehož věrný překlad český sem budiž položen:

Astronomie nová rozumová, čili Fysika nebeská, podaná na základě výkladů o pohybech hvězdy Marse, dle pozorování Tychona Braheových, z rozkazu Rudolfa II., římského císaře atd., usilovnou prací několika let vzdělaná v Praze od mathematika J. V. *Jana Keplera*, se zvláštním J. V. privilejem vydaná r. Dionysiovy ery 1609.*)

Jaký to vzruch myšlének probouzí ta dvě slova „Astronomia nova", jimiž po celém vzdělaném světě známo jest arcidílo Keplerovo tak dobře, jako slovy De revolutionibus (1543) vyznačeno arcidílo našeho Koperníka! A značilo-li *toto* dílo první zoru probouzející se vědy astronomické, tož *ono* dílo bylo prvním teplým svitem slunka z mlh se prodravšího; názor světový, jenž v prvním spise jako skromná a nesmělá hypothesa po bok se stavěl ustálenému názoru středověkému, druhým spisem navždy zvítězil, — však nedosti na tom, zároveň rozvinul se a zdokonalil tou měrou, že nyní jediného jen kroku bylo zapotřebí, aby se docelil a zaokrouhlil v mohutný a velkolepý celek — krok ten ovšem skoro sto let později teprv učiněn, spisem to, jenž důstojně doplňuje, ano předstihuje uvedená dvě arcidíla, Newtonovými Principia (1687).

Nuž, bychom se vrátili k otázce z počátku kladené, zdali pak nepřísluší palma ve smyslu naznačeném spisu Keplerovu, spisu, v němž dovršena jest reformace astronomie, začatá Peurbachem a Regiomontanem ve skrovných pokusech, mocně zahájená Koperníkem, reformace, jež měla v zápětí úplný převrat názoru světového a v tiché své působivosti více snad napomáhala uvolnění ducha lidského nežli hlučná reformace na poli církevním?!

My, kterým v nejnižších školách do hlavy se vpravuje, „že země kolem osy své se točí a kolem slunce obíhá", my, kteří denně ano každou chvíli užíváme výhod pečlivě upravené časomíry a nechápeme více dosahu, jejž měla na př. v XVI. století reforma pouhého kalendáře, neřku-li radikalní změna veškerého názoru světového, my jimž komentář historika a štětec malíře musí teprv znova

*) Město, v kterém *Astronomia nova* byla tisknuta, není na titulním listu uvedeno, ve všech literarních dějinách a bibliografiích (nejnověji opět ve Vademecum de l'Astronome, důkladné to bibliografii Houzeana a Lancastra) jmenuje se však Praha jakožto město, v němž onen spis *vydán*. Kästner ve svých dějinách mathematiky praví, že na *posledním listu* se oznamuje Heidelberg co místo tisku; v exempláři, který mám po ruce a jenž náleží universitní knihovně pražské, list ten schází. Však i nyní knihy se nezřídka jinde tisknou a jinde vydávají. Budiž tomu jakkoli, tolik jest jisto, že spis *celý* povstal za pobytu Keplerova v Praze, a že k tomu také titulní list *výslovně* poukazuje.

otvírati půvaby „Božské komedie“, tak jsme se vzdálili od tehdy panujícího názoru světového — my nedovedeme více v pravé míře posouditi dosah výzkumů Keplerových. Lesk stkvělé a smělé hypothesy Koperníkovy září k nám z minulosti a zaslouňuje titanskou práci tichého genia, při dvoře Rudolfově ve vřavě truchlivých dob namáhavými výpočty zaměstnaného, a snadno se nám přihodí, že výkon jeho přirovnáme pouze k pracím odborníků, jichž rostoucí počet láskyplným a svědomitým propracováním podrobností vždy nepatrnějších velkolepý chrám vědy zdokonaluje. Těžce bychom se však tím prohřešili proti tichému geniu, jenž dovršil reformu astronomie Koperníkem započatou. Bychom náležitě vystihli kulturní význam práce Keplerovy, musíme zajíti poněkud dále do minulosti a seznámiti se s vývojem astronomie v XV. a XVI. století.

V tuto utěšenou dobu renaissance umění připadá též renaissance obou věd, které kráčejíce v čele věd exaktních nejbližší jsou idealu dokonalosti, jak jej v duchu lidském vytvořuje neúmorná touha po skutečných, positivních vědomostech. V mathematice vzniká na vlaské půdě nová náuka, *arte della cosa, arte maggiore* (Luca di Borgo), mající kořeny své již ve výkonech Diofantových a pěstovaná v skrovných zárodcích svých od Arabů, od nichž přijala též konečný název *algebry*. S úžasem čteme o všeobecném interessu, jenž se tehdy probouzel vůči otázkám mathematickým, o sporech a turnajích vědeckých, jež podnikali žárliví na svou prioritu Tartaglia, Scipione Ferro, Cardano a Ferrari, o problemech, jichž řešení bylo plakáty na rozích ulic nalepenými předkládáno celému světu a zdařilo-li se, považováno za vhodnou příčinu vychloubání se jedné říše proti druhé. Stejně rychle jako algebra postupovala trigonometrie, tvoříc zároveň nezbytnou pomůcku astronomie, s jejíž znovuzrozením těsně souvisí zdokonalení početních výkonů.

Zvláštní pohled poskytuje nám poslední věda v XV. století. Bylať uvedena velikými mysliteli a pozorovateli starověku, z nichž první místo náleží Hipparchovi, na vysoký stupeň dokonalosti; Ptolemaeův Almagest (Veliká Skladba) podává nám encyklopedický přehled starověkých vědomostí astronomických a jest jakoby vzácným odkazem osvěty té dobám pozdějším. Bohužel velké ony vědomosti nejen se nemnožily ve středověku, nýbrž upadaly i v zapomenutí a stěží se jen v osvícenějších několika hlavách zachovaly. I zde Arabům přísluší zásluha, že se staly ať tak díme správci duševního majetku starověkem zjednaného, přičinivše se byť i ne o platné rozmnožení, alespoň o neztenčené zachování jeho v dobách, kdy křesťanská Evropa, tonouc v moři představ, vytvořených obrazností dílem prostonárodní dílem náboženskou, vždy více se vzdalovala kruhu exaktních pojmů, jež se byly průběhem starověku a zejména ke konci jeho počaly tvořiti.

Bylo tudíž v době probuzení již to prací nemalou, měly-li se jasně a zřetelně vyložiti ony vědomosti starověké; tím spíše, jelikož je Evropa neobdržela z první ruky, nýbrž všelijak zkomolené prostřednictvím Arabů. Jak veliký krok odtud až k vytvoření oné budovy vědecké, jež se stala základem našich moderních názorů kosmických a v hlavních rysech svých se stala majetkem všech vzdělanců, vysvitne nejlépe ze stručného nárysu starověkého názoru světového, vzdělaného dle Almagestu.

Země nalézá se co nejdůležitější těleso kosmické uprostřed všehomíra, pevná a nehybná. Kolem ní obíhá v rostoucích vzdálenostech Luna, Merkur, Venuše, Slunce, Mars, Jupiter a Saturn, sedm tajeplných bytostí, jež kroužíce v nadvzdušných prostorách způsobem dokonalosti jejich přiměřeným, co planety a regenti různých dob i míst blahodárný neb zhoubný vliv svůj projevují. Jestiť pak v přírodě mezi všemi pohyby nejdokonalejším pohyb v kružnici, věčně stejný, nikdy nezměněný; aniž lze předpokládati, že by tělesa nebeská v jiných drahách nežli kruhových pohybovati se mohla. Při takovém vždy stejně rychlém pohybu nedošli bychom souhlasu mezi výkladem a pozorováním, kdybychom předpokládali, že země zaujímá střed kruhových drah, jednotlivými planetami opsaných; nutno souditi, že země nalézá se mimo tento střed, jsouc některým částem dráhy bližší, od jiných částí vzdálenější. Toť význam t. zv. *excentrických* kruhů v astronomii starověké.

Však jenom při pohybech Luny a Slunce dostačí tato poměrně jednoduchá domněnka ku sestrojení theorie, souhlasné se skutečností v těch mezích přesnosti, které byly měrou dokonalosti starověkých pozorování položeny.*) Při ostatních planetách jevily se rozdíly tak značné, že nutno bylo odstraniti je novou změnou theorie. Sáhnouti na posvěcené právo jediné dokonalého pohybu kruhového, k tomu se nikdo v starověku neodvážil, aniž odvážiti mohl, poněvadž mathematické pomůcky, jichž by byl potřeboval při volbě jiného tvaru dráhy, nebyly tehdy v míře k tomu potřebné vyvinuty. I vzdělaná jest duchaplná theorie *epicyklů*, která byť i *právem* nyní nahražena byla theorií dokonalejší, *bez práva* se odsuzuje co velké pobloznění ducha lidského, místo co by nalezla obdivu jakožto důkaz bystrosti, s kterou genius řecký bez dostatečných základů zkušeností poskytovaných přece se dovedl poněkud přiblížiti pravdě. Kolem země obíhá na excentrickém kruhu nikoli oběžnice sama, nýbrž pouhý nehmotný bod, jenž tvoří střed druhé kružnice, na které teprve v stejném směru obíhá oběžnice sama. Vhodnou volbou poloměrů obou kružnic a rychlostí, s kterými onen bod i oběžnice pohyb svůj konaly, podařilo se docíliti jakýs takýs souhlas mezi pozorováním a theorií.

Souhlas ten byl však tak nedokonalý, že stále bylo zapotřebí měniti veličiny pohyb oběžnic určující (jejich *elementy*, jak bychom se nyní vyjádřili). Když pak pozorování se stávala důkladnějšími, poznáno, že jednoduchá soustava takových epicyklů nikterak nedostačuje k vysvětlení pohybu těles nebeských. Poznání to razilo si dráhu zejména ke konci středověku, v době kdy po tisíciletě téměř čiré nevědomosti Ptolemaeův Almagest šířil opět sporé světlo astronomických vědomostí. Začaly se skládati „Ephemerides, Tabulae planetarum“ atd., z nichž běh těles nebeských bylo lze předpověděti. Alfons X., král kastilský, s velikým nákladem (mluví se o 40.000 dukátech) dal provésti učenci *židovskými* a *arabskými* výpočet tabulí toletanských; *Peurbach*, křisitel astronomických studií

*) Příčina tato jest, jak nyní víme, že měsíc skutečně kolem země obíhá, při slunci pak vzhledem ku zdánlivým úkazům na obloze úplně lhostejno jest, předpokládáme-li pohyb slunce kolem země, neb zcela stejný pohyb země kolem slunce. Rozdíl mezi skutečným elliptickým, a v starověku předpokládaným kruhovým tvarem dráhy jest v obou případech tak nepatrný, že nebylo v starověku možno jej objeviti.

v střední Evropě, umožnil spisem svým Theoricae Planetarum, hlavním to zdrojem astronomických studií ke konci středověku, důkladné studium Almagestu (okolnost, která nad jiné jasně ukazuje, jak nesnadno bylo propracovati se jen opět k tomu stupni, na němž se nalézala věda ve starověku). Ptolemaeova soustava jednoduchých epicyklů nahražovala se složitějšími soustavami, kde se epicykly množily podobně as jako kolečka ve složitém stroji hodinovém.*)

Známo jest, že rostoucí tato složitost Ptolemaeovy soustavy světové přiměla Alfonse X. k smělému výroku: kdyby jej byl Tvůrce světa o radu žádal při zařízení jeho, byl by mu odporučil jednodušší řád světový. Sotva by byl Alfons tak mluvil, kdyby znal moderní způsob výpočtů astronomických. Neustálé užívání trigonometrických úkonů ve výpočtech těch jest právě výrazem toho, že lze *dostatečným* nakupením takových kruhových pohybů vskutku docíliti jakýkoli, zcela libovolným pravidlem určený pohyb. Považovali-li řečtí filosofové kruhový pohyb za nejdokonalejší, měli v tom úplně pravdu, ale ovšem v jiném smyslu nežli oni sami předpokládali. Na místo mystického a theologického pojmu oné dokonalosti klade nová doba pojem positivní, dokonalost ve smyslu největší jednoduchosti, průzračnosti a ať tak díme největší ohebnosti v ohledu mathematickém. Se stanoviska ryze mathematického byla theorie epicyklu vskutku *prvním úspěšným krokem* na dráze poznání pravdy, ovšem krokem, jenž by byl konečně vedl na zcesti, kdyby nebylo epochalných výzkumů Keplerových. Neboť se stanoviska mechanického, se stanoviska příčinného výkladu pohybů planetarních bychom byli cestou takto započatou *nikdy* nepřišli k cíli.

Avšak nežli přišel Kepler, musil přijíti Koperník a Tycho Brahe; bez těchto dvou předchůdců nebyl by Kepler vykonal to, co jej učinilo nesmrtelným. Význam Koperníkova díla, jak často již a důkladně bylo vyloženo, více byl filosofický než astronomický, více všelidský než odborný. Proto také Koperník *výše* stojí než Kepler, ne však co učenec-astronom, nýbrž co buditel a osvoboditel ducha lidského. Koperník pojal smělou tu myšlénku, zbaviti zemi vynikajícího postavení, které dosud zaujímala v myslích lidských, a učiniti ji podřízeným členem soustavy, podřízeným i co do umístění i co do rozměru. Slunce, velebná tato „svítilna světa“, zasedlo na křeslo panovnické, dle teleologických názorů starověkých i středověkých posud zemi přisuzované, a kolem něho obíhala mezi družkami svými též země. Vypracování této myšlénky věnoval tichý život svůj; na smrtelném loži přijal první výtisk spisu svého De Revolutionibus, spisu, jehož název sám mimo pomyšlení autorovo věštil ohromný obrat v celém myšlénkovém žití lidstva.

*) Vskutku pořídil *Petr Apianus* (Bienewitz) zvláštní stroj, v němž pomocí kruhových desek otáčejících se současný pohyb celé soustavy planetarní dle theorie epicyklické hleděl znázorniti. Pečlivě provedený stroj tento, předchůdce našich (vzhledem k účelu svému *nedokonalejších*) tellurií a planetarií, jejž věnovav císaři, nazval Astronomicum Caesareum, jest dle Apelta labutím zpěvem Ptolemaeovy soustavy světové. — Vědeckou tmu, panující v oné době nejlépe vyznačuje koncesse, kterou Peurbach učinil všeobecnému předsudku, připustiv křišťálové nerozborné sféry vzdělanějším starověkem dávno zavržené; sloučil je umělým způsobem s theorii epicyklickou.

Od představy kruhového pohybu jakožto nejdokonalejšího však Koperník neupustil; podržel nejen celou tu od Ptolemaea zděděnou, ke konci středověku podrobněji vypracovanou soustavu excentrických kruhů a epicyklů, nýbrž ještě ji vzdělal dále zavedením excentrepicyklů, epiepicyklů a podobných útvarů, v jichž rozlišování si libovala probouzející se věda. Hlavní jeho zásluha spočívala tudiž, jak bychom nejstručněji mohli říci, v převedení geocentrické theorie v theorii heliocentrickou. Každý, kdo poněkud přemýšlel o relativnosti všeho pohybu, pozná, že takové pošinutí pevného bodu čili středu, k němuž ostatních věcí pohyb chceme vztahovati, fenomenalní stránku úkazů nikterak nemění, že tudy, pokud se obmezíme na geometrickou stránku pohybu, nepokoušejíce se o příčinný výklad jeho, věčně lhostejno bude, který bod za nehybný střed volíme. Pokud tedy astronomii neběží leč o prozkoumání pohybů nebeských těl, t. j. o rozložení složitých a nepřehledných těchto pohybů v elementárné pohyby jednoduché a tím také obmezenému duchu našemu přístupné, ať tak díme naskrz průzračné a přehledné (jakými jsou na př. stejnoměrné pohyby kruhové): potud právem lze říci, že theorií Koperníkovou ničeho nebylo získáno, neb pohyb oběžnic nebyl theorií touto lépe vysvětlen nežli theorií Ptolemaeovou, an souhlas mezi pozorováním a výpočtem nebyl v prvém případě větším nežli v druhém. A v tomto smyslu dlužno rozuměti také výroku, že zásluha Koperníkova leží *více* ve významu filosofickém, nežli ve významu astronomickém nauky jeho.

Upadli bychom však u velikou chybu, kdybychom jdouce k opačné krajnosti veškerý význam astronomický Koperníkovu dílu popírati chtěli. Význam ten byl nemalý, nejen ve spracování podřízenějších některých stránek (trigonometrie), nýbrž i v samé podstatě jeho. Byť i jak shora řečeno, se stanoviska prostě geometrického jedno bylo, které z těles, jichž vzájemné pohyby zkoumáme, za pevné, za nehybný střed pohybů volíme: jakmile se postavíme na půdu mechaniky a fysiky, jakmile zkoumáme příčinný svazek vzájemných oněch pohybů, nebude volba naše více lhostejna. Moderní názor odvrátil se ovšem od té domněnky, jako bychom absolutní poznání sobě v ohledu tom zjednati mohli; vnitřní podstatu, jádro příčiny nikdy nevystihneme, a tudíž také nikoho vyvrátiti nemůžeme, kdo by pro jistý kruh úkazů sestrojil svou zvláštní soustavu příčin, pokud by jen neupadnul jednak ve spor vnitřní (logický), jednak ve spor zevnější (týkající se jiných úkazů). Lze však obyčejně ukázati, že jedna hypothesa (soustava příčin) vyniká nad ostatní neobyčejnou jednoduchostí a všeobecnou platností, a této hypothese dáme tím spíše přednost, jelikož z pravidla se ukáže, že můžeme pomocí ji dále pokračovati, t. j. proniknouti k poznání a pochopení dalších, dříve nám nepřístupných úkazů. Ano v hypothese takové objeví se nám obyčejně co nejvlastnější jádro *skutečný zákon přírodní* co reálný obsah její, který podrží svou platnost, byť se hypothesa sama rostoucími zkušenostmi našimi jakkoli pozměnila.

Tak se to má i v případě pohybu těles nebeských. Moderní astronomie již toho ani příliš nedbá, zdali země obíhá kolem slunce neb slunce kolem země; základem jejím jest faktický zákon přírodní, dle něhož tato i ostatní tělesa soustavy sluneční tak se pohybují, jakoby se vzájemně přitahovala silou, měřenou součinem jejich hmot, děleným na čtverec jejich vzdálenosti. Vynechme ono „ja-

koby“, řekněme zkrátka, že se v skutku přitahují, a máme místo zákona *hypothesu gravitace*, dle které slunce nepochopitelnou jakousi silou přitahuje a v oběhu kolem sebe udržuje všechny oběžnice.

Tyto úvahy, podmíněné vědeckou prací Newtonovou a rozvojem pojmů mechanických, k němuž základ položil teprv vrstevník Keplerův Galilei, byly za dob Koperníkových holou nemožností; že jsme k nim však časem dospěti mohli, k tomu podstatně přispěl Kopernik sám. Mechanika co věda neexistovala za dob jeho; on sám tušil však dobře mechanický význam theorie své, podpíraje ji důvody, v nichž jeví se mnohdy anticipace vymožeností pozdějších.*)

Ale ještě v jiném ohledu razil Keplerovi dráhu; bylať totiž heliocentrická theorie jeho daleko pohodlnějším podkladem pro výzkumy téhož nežli starší theorie geocentrická. Také se nerozpakoval Kepler ani chvíli přijati onu theorii za svou, ač mu byl v ohledu tom bezprostřední předchůdce jeho (v úřadu císařského mathematika), Tycho Brahe, dal příklad ne příliš povzbuzující.**) Zdali by bez Koperníka nebyl Kepler vůbec dílo své vykonal, nelze ovšem říci; nepochybné jest však, že by mu byl býval úkol jeho valně stížen.

Bylo vůbec šťastnou shodou okolností, že bezprostředně před Keplerem (jehož žití padá v dobu velmi chmurnou a neutěšenou) předcházel neobyčejný rozkvět astronomie. Příčiny toho byly: rostoucí nepořádek kalendáře křesťanského, který pobízel k pilnějšímu pozorování a rozboru úkazů nebeských jakožto jediných regulatorů časomíry; rozsáhlé výpravy zámořní, slavné ony objevy geografické, jichž zabezpečení vyžadovalo pravidelnou plavbu, jejíž hlavním regulatorem opět se stala astronomie v jistých částech svých; konečně zmáhající se astrologie, která co jakýsi druh ušlechtilejší (smím-li tak říci) pověry alespoň tu zásluhu měla, že přispěla k rozvoji pravé vědy astronomické podobně jako hledání „kamene moudrosti“ a jiné alchymistické pošetilosti podmínily rozvoj chemie. Bylo by velmi zajímavo podrobněji vylíčiti, jak a v kterém směru každá z těchto příčin působila; obávám se však, že jsem již příliš se vzdálil vlastního předmětu svého, totiž vylíčení *nové astronomie* Keplerem založené. Budiž proto jen poukázáno k tomu, že první z uvedených příčin hlavně k rozkvětu theorie planetarní, ku vzdělání efemerid a tabulek astronomických (na prvním místě ovšem, pokud se pohybu slunce a měsíce týče) přispěla, druhá ku vzdělání prostředků a method pozorovacích, třetí konečně ku rozšíření vědomostí astronomických a ku probouzení interessu v takových kruzích, jichž malicherný egoismus nebyl schopen pohnutek ušlechtilejších. (Dokončení.)

*) Tak mluví již na př. o gravitaci jakožto o příčině, která způsobila kulovitý tvar těles nebeských, jichž částice se všech stran se k sobě stahujíce ve tvar takový se shlukují.

**) Tycho Brahe chtěl smířiti novější názory se staršími předsudky a vyslovil theorii, která měla vlastně co přechod od Ptolemaeovy soustavy ku Koperníkově tuto předcházeti, a která byla po soustavě Koperníkově pravým anachronismem: theorii, dle níž kolem země měsíc a slunce, kolem slunce pak ostatní oběžnice obíhají.

Kronika o svatém Brandanu.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Dokončení.)

HLAVA VIII.

Jak nevýslovně Brandan blažen byl.

Pouť jejich neznala víc nebezpeč;
hod velkonoční opět slavili
na rybě bez pohromy, naposled,
a ptáků ráj jak hvězdu viděli
mhou zakmitnout se v třpytu slunečním.

Pak vjeli v bílý oblak, plouživí
se hustě po vodách. Tři celé dni
tvář neviděli slunce, zlatěji
tím zdála se jim pak, když vyjeli
na světlo opět. Moře bylo teď
jak z azuru, a stříbrem prochvělé.
Den svítit nepřestal, a z jasných vln
bez přestání se výspy nořily,
a každá z nich se zdála rájem být.

Hor ohnivých viděli temena,
jež hořely jak lampy oltářní,
jak svíce velkonoční v svatyních,
a kathedrály stály na skalách
ve samotách z křišťálu stavěné
a průhledné, a hvězdy svítily
v nich místo lamp, a jako nástroje,
jak zvony ohromné, ty budovy
zvuk slavný vydávaly ze sebe,
jenž mořem nesl se a vracel se
co ozvěna, a s větrem zmíral pak,
by jako z mrtvých opět k žití vstal.

Tou bujně krásnou jeli samotou,
až posléz bílou uviděli zeď
jak ze sněhu a hustě posetou,
jak květem luh, drahými kameny;
z ní chrysopras a smaragd hořely,
a jiskry sršel beryl, amethyst,
a rubín rděl se sluncem krvavým.

Uprostřed zdi se brána klenula
jak hora vysoká, a pod klenbou
již jacint tvořil, topas, chalcedon,
loď jejich vjela v moře svítící,
jak safír tekutý, a z mramoru
nad jiní bělejší se řada hor
do výše pnula; hory z ryzího
pak zlata vyčnívaly ještě výš
a třpytily se širým obzorem.

Tím horstvem chobotv se točily,
po jejichž hloubce k předu jela loď
až připlula zas ke zdi vysoké:
ta byla celá z květů stavěna
a krásnější než vše co po cestě
své byli viděli; z ní vůně šla
a rosou celá byla skropena.
To byla zeď samého ráje již.

Jak bušilo jim srdce radostí!

Však ještě jednou strach teď naposled
se zmocnil jich: dva draci střežili
vchod ráje; děsný na ně pohled byl,
a břitký meč nad branou klátil se
a hrozil spadnout každý okamžik

Když v nejistotě stáli na lodi
a nevěděli, jak se přiblížit
ku břehům blažených, tu zjevilo
se dítě krásné jako červánky,
a vítalo je z brány, s úsměvem.

„Jen vstupte!“ pravilo, a každého
z nich jménem jmenoval Tu přistáli
a z lodi vyšli ven, a pachole
je líbalo. Hned draci ustoupli
jak krotcí psi, a vzalo pachole
meč, který jako péro na zem pad',
a pravilo: „Jen tomu ublíží,
jenž nevěří. Vchod nyní volný jest.“

Tak tedy vstoupl Brandan do ráje,
na hoře stál a zíral do kraje,
jejž Hospodin byl slíbil svatým svým.
Byl oslněn tím světlem přesladkým,
a anděla hlas k němu přicházel
a tiše šeptal mu: „Ó bratře můj,
ráj ten by patřil ještě člověku,
bez hříchu kdyby byl! Zde světlem jest
sám Kristus Pán, proto tak sladké jest.“

A Brandanovi slzy vyhrkly,
nad člověčenstvem plakal veškerým,
jež snáší útrapy, jež ztratilo
ten blaha věčně luzný příbytek!

Slz jeho déšť když posléz pominul,
do zraků svých ssál rozkoš nebeskou
těch údolí, jež jeden byla květ,
těch zlatých hor a jezer safírných,
jež nikdy chmura nezastínila,
kde zima neznámá, i žízeň, hlad,
zlo neznámé kde slovo. K nebesům
pak oko pozveď, Bohu děkuje
za milost nesmírnou. A blankytem
teď růžová a zlatá oblaka
se vznášela, a blíž když připlula,
tu poznal Brandan že to zástupy
jsou blahých duchů. V těla z lesklých par
se byli oděli, ten červánkem
se rděl, a onen svítil růží zas,
jak hvězda ze stříbra se jiný zdál,
a některý jak blankyt proniklý
tak mnohým zlatotřpytným paprskem,
co třeba bylo, aby modré nic
tvar na se vzalo přeluzného sna
Zář vůní byla, vůně barvou zas
a obě hudbou, divem všechny tři
tak nevyzpytným, jako krása jest
a její zákony a podstata.

Kol hory tumán duchů zavířil,
jak velká radost duši zabouří,
a Brandan sám, a všickni bratři s ním
na kraji mdloby byli; nesnese
tak velké blaho člověk nadzemské.

Hlas vůdce anděla teď zašeptal:
„Dál, Brandane, tě nepovedu dnes.
Ráj uzřel jsi, tvé přání splnil Bůh.
Ty bez těla se brzy vrátíš sem,
pak vnikneš v nejsvětější tajemství,
a sneseš nejsvětější nadšení.
Do doby té ti bude útěchou
cos nevýslovně svatě sladkého,
co brzy uvidíš, co naplní
tvou duši září, která neshasne
už nikdy, ani v hloubi věčnosti.“

Víc neřek' anděl, Brandan poklekl
a všickni kolem něho; beze slov,
jen jediným a dlouhým pohledem,
jenž tužbou byl a velkou modlitbou,
se rozloučili s rájem.

Pachole
je vedlo k lodi zpět, a nalezli
na břehu poustevníka Pavla. Spal,
sen věčný však, a duch již v ráji byl.

Do písku stříbrného vložili
schráň jeho smrtelnou, pak odpluli,
a rychle jako vidin mihnutí
jim zmizel ráj i z květů jeho zeď,
jen v duších jejich zářit nepřestal.

Loď nesla se teď mořem čarovným,
směs ostrovů, z nichž každý o sobě
se květem zdál, ten růží, lilií,
ten violou, a jiný planoucí
z vln modrých levkojí, se po pět dní
před zrakem jejich zářic mihala,
a odlesk ráje padal na vody
a nedal vzejít noci. Umdlení
tím dlouhým dnem a vůní s ostrovů,
v sna náruč zapadli, a hluboký
je spánek ovládal, jen Brandan bděl,
a hlídal loď, a řídil kormidlo.

Noc vzešla posléz, hvědná, stříbrná,
a vánkem, který z klína moře dul,
hlas tichý, známý začal šeptati

mu do ucha, hlas toho anděla,
jenž vůdcem byl mu v ráji.

Zachvěl se
a zvednuv hlavu, která bezděky
na prsa byla klesla znavena,
kol sebe hleděl, neklame-li sen
mu smysly.

Z moře před ním rostl háj
nad věže vyšších bílých lotosů,
a v nekonečnou klenbu splétaly
se vonné jejich koruny a loď
jak labuť tam se nesla: kormidlo
se hnulo rukou, kterou neviděl,
a Brandan věděl, tam kdo řídí loď.

U skály nad lotosy čnějící
se zastavila, safír jediný
ta hora byla. Pravil tichý hlas:
„Vstaň, bratře, za mnou pojď," a zdálo se,
že ruka jala ho. Přivázal loď,
kde bratři spali posud hluboce,
a šel.

Dům svítící na skále stál,
byl jako z ohně; brána z démantů
se tiše otevřela. Vstoupl v síň,
jež kostelem se zdála z křišťálu,
na dlažbě z chalcedonu oltář stál,
tma rudá, plná jisker, hlásala,
že z granátů byl celý zbudován,
a místo lampy na řetězu z hvězd
sám měsíc visel tam...

A Brandan klek'
a chvěl se jakýms velkým tušením.

Hlas šeptal zas: „Jdi, zvedni záslonu!"

Ta visela utkaná z purpuru
na konci síně. Jala Brandana
na cestě hrůza svatá, posiechl
však anděla, zved' záslonu a šel,
kam nevidná ho ruka pudila.

Síň druhá stála před ním, nevelká
bez všeho lesku. Strop byl dřevěný
a stěny bílé. Uprostřed stál stůl,
na něm byl ubrus hrubý, domácí
to bylo předivo, a kytice
jen z polních květů byla v nádobě
jen prostě z rudé hlíny pálené.
Když zraky jeho šeru přivykly,
jež panovalo tam, tu uviděl,
že nebyl sám, že muži seděli
kol dřevěného stolu... Vykřikl
a na kolena pad' a klonil se
až do prachu — to apoštolové
kol stolu seděli; a pojednou
síň celá světlem sladkým zářila
hvězd nejbělejších, vánočních jak hvězd,
a Kristus sám, náš Pán a Spasitel,
v rouch bílých sněhu, v středu síně stál,
a jeho nevýslovně sladká tvář,
tím okem hlubokým a dojemným,
jež slzy láká v zraky zároveň
co v duši radost jásá, nadšení,
na Brandana se tiše dívala,
a svatý úsměv na něj zazářil.

Tu Brandan mnil, že zemře blaženstvím.

Jak ve snu viděl jen, že Kristus šel
ku stolu zpět, že číši s vínem vzal,
že apoštolům ke rtům klonil ji,
že lámal bílý chléb a podával.

Pak bylo mu, jakoby moře hvězd
mu v duši stoupalo — neb Kristus pán
i k němu přistoupil a podal chléb,
číš ke rtům jeho klonil... Blaženost
ta příliš mocná byla, do mrákot
jak samé smrti Brandan těžce kles'.

Když opět smyslů nabyl, šeptal hlas:
„Jen kolem sebe hleď, vše zmizelo!"

Na skále ze safíru zase byl,
pod ním kvet' v šeru lotosový háj,
kde loď se houpala... Však onen dům,
jenž jako z ohně zbudován se zdál,
byl zmizel. Andělův hlas šeptal teď:

„Rok celý trval onen okamžik,
v němž na ráj zírali jste. Velkonoc
ty slavils s apoštoly, s Kristem dnes.
Tvou duši prošel bílý jeho zjev,
neb čistá jest co oheň nebeský.
On duši tvoji prošel! Jeden z nás
ty budeš v brzku! Pokud na zemi
živ budeš, nápoje a pokrmu
ti třeba nebude, on sytil tě.
Co více jest, ten jeho svatý zrak
z tvých zraků nepomine nikdy víc,
zář ona hvězdná plá tam na věky!
To pouti tvé jest velké ovoce,
že stát se mohlo tak, to děkuješ
těm květům zázračným, jež trhal jsi
po cestě k ráji; dobře rozuměj,
ty květy zázračné jsou víra tvá,
tvé slitování velké, bez mezí,
jež ke všem tvorům cítíš trpícím!"

Byl Brandan něm, a sám nevěděl co
jej k zemi sladce kruší, před zrakem
tvář Kristova se stále vznášela,
a duše jeho byla plna tak,
že přetékala svatým nadšením.
A anděl řekl: „Na loď nyní pojď"
a vedl jej. Sen ještě držel tam
všech bratrů duši. Vítr zvedl se
a nesl v dáli loď... A Brandan stál

pod jasným nebem, vzhůru ku hvězdám
zrak obracel, však slova nenalez'...

Za krátko Erina uzřeli břeh
ti z dálí poutníci, a odevšad
se lidé hrnuli, by viděli
ty, jejichž zraky ráje uzřely,
a po více než po čtyřicet dní
z rouch jejich vůně šla, jež prosákla
je v ráji pozemském tam za mořem.

Z rouch jejich časem vytratila se,
ne z duší však, tam na vždy zůstala,
a všickni žili svatým životem.
A přišel čas, a Brandan loučil se
a k Bohu šel, ó třikrát blažený,
jenž uzřel ráj a sladkou Krista tvář,
jenž touhu ukojil, tu, která všem
nám silněj' nebo slaběj' plápolá
na duše dně, a která v našich dnech
po ideálu žízní zove se!

Ušlapán.

Historická povídka od *Václava Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

V.

Na Smečně chystal se zatím panic Radslav se syny páně Bořitovými na cesty. Měli zaměřeno daleko, nejdříve do Ingolstadtu... Nějaký čas pobudou na tamním vysokém učení, aby se ještě dotvrdili v umění, kterak živu býti, aby se člověk s konečným cílem svým neminul. Právě toto umění vykládají prý tam mistři nejvyhlášenější...

Panic Radslav věděl toho sice již dosti z Prahy; ale na škodu mu nové vědomosti býti nemohou. Tak aspoň se prohlásil jeho otec. Syn by byl nejraději ze Smečna uprchl, kdyby jen na nějakou poněkud slušnou výmluvu mohl připadnouti. Každým výdechem jakoby mu zde na mladou hruď nová tíže odkudsi spadávala. I když si dříml a probudil se, nemohl nějak dechu popadnouti...

Mladí pánové se k němu chovali vlídně, mohlo by se mysliti, že až příliš přátelsky. Ale Radslav cítil přece jen každým pohledem a každičkým slovem, že tahle vlídnost, jež se někdy podobala i přátelství takměř důvěrnému, sotva z vnitra upřímného vychází. Snad se také mýlil. Mladý člověk prý se často klamává a mnohdy se ve svém klamu ukolébá, že potřebí důkladného vzrušení, aby jasně prohledl. Někdy se uchopí podávané pravice se vřelostí, jakéž mladá duše jen schopna, a jindy zase ostýchavě, se strachem, zdali se některý z těch čtyř prstů nepromění v jedovatou zmiji...

Mladí pánové se však nade zdrženlivostí Radslavovou nezastavovali; pokládali ji za zcela přirozenou. Však jim navykne: jen třeba času. Nemůže ani jinak býti. Kutrovický dvůr a Smečenský zámek! Ještě méně než chata a selský statek! Ostatně by Radslavovi ani neslušelo, aby se k nim choval jako rovný k rovnému.

Poslední dobou syn Kutrovického rytíře pana Bořitu vídával málokdy. Dělo se v Praze asi cosi velmi důležitého. Každým dnem přijížděli a odjížděli schvalní poslové. Koně měli spocené a uprášené, že těžko barvu na jejich srsti rozeznati. A Martinic psal referáty od rána do noci. Jednoho večera vsedl do krytého vozu sám a kolik dní se nevracel.

Radslav by se byl z duše rád po něčem pozeptal; ale mladí pánové byli hrobů mlčenlivější. Možno, že také sami málo věděli. Martinic nemíval ve zvyku své věci svěřovati, byť i nejbližším pokrevencům...

A když konečně zahrčel na zámeckém nádvoří těžký vůz a sluhové se sběhli, aby pomohli pánovi dolů a nejuctivěji ho přivítali, byli již mladí Martinicové přichystáni a za nedlouho se s otcem rozloučili. Opustili Smečno téhož dne, kdy Kutrovický krčmář Adam Rorejs odvážel panu Bořitovi od Vilíma Ražického ze Vchynic a Tetova darem tureckou čabraku

Ale již druhého rána přicválal do zámku jezdec, že se mu dlažbou z podkov až jiskřilo. Pro první okamžik ho čeleď nemohla ani poznati. Sám pan Bořita, stoje u okna a bubnuje přitloustlými prsty na skleněné tabulky uměle olověnými proužky lemované, se utvářil mrzutě. Po včerejší cestě byl z míry unaven a potřebovalo klidu nejen tělo jeho, ale i hlava, — zvláště hlava. Vložili na ni tolik povinností a od jejího rozumu či důvtipu tolik se všech stran žádali, že by deset jiných nestačilo. Pan Jaroslav si chtěl aspoň den — aspoň jediný den odpočinouti.

A utvářil se ještě mrzutěji, když komorník ohlašoval: „Pan Vilím Vchynský z Kutrovic!"

„Co ten tu zase? — Jen s takovými si něco začíti! — Člověk je má na krku neustále!"

Pan Bořita div že za těchto slov skleněné tabulky nerozdrtil.

Stopy mrzutosti zbyly mu v přičervenalém obličeji proti všemu jeho zvyku. Sotva že se od okna zpola odvrátil.

„Nebyl u tebe, pane, krčmář Adam Rorejs?"

Pan Vilím se v předsíni ani neoprášil a hnedle by byl vrazil do komnaty s opeřeným širákem na hlavě. Ještě že se na prahu vzpamatoval v čas.

„Krčmář Adam Rorejs — u mne?"

Pan Jaroslav Bořita si sáhl ukazováčkem pravé ruky na prsa u couvl asi o krok zpět.

„Ano — u tebe, pane!"

Nepříliš vysoká postava páně Bořitova, zdálo se, že vzrostla o polovici.

„Musil bych se, pane Vilíme, domnívati, žes minul se s rozumem."

„Netáži se nadarmo..."

„Krčmáře Adama Rorejsa znám sotva podle jména... Má v Kutrovicích mou hospodu... Možno, že bys se na něho doptal u důchodního."

Pan Bořita se zlehka uklonil.

Ale panu Vilímovi se z komnaty nějak nechtělo.

„Poslal jsem ti po něm, co na mé tvrzi nejpamátnějšího . . .?“

Nyní se Martinic nutil do smíchu.

„Po krčmáři — Adamu — Rorejsovi? — Ty žes mi poslal něčeho!“

„Po tureckém velveziru čabraku . . .“

„Čabraku — mně?“

„Nevěděl jsem, jak bych se ti za tvou lásku jinak odvděčil . . .“

Pan Jaroslav Bořita vyhrkl opět mimo všecken svůj zvyk v kdákavý smích.

„Skutečně, pane Vilíme . . . Jakoby ve tvé hlavě nebylo všecko v pořádku . . .“

„Ty žes mého daru nedostal?“

„Ani neviděl . . .“

„A o krčmáři nikde ani slechu . . . Včera s ní vyjel časně z rána na Smečno . . .“

„O krčmáři že ani slechu?“

„Ani stopy . . . Má čabraka . . . má čabraka!“

Pan Vilím zapomněl naprosto, že dlí v komnatě velmožného pána, a spráskl i obě ruce nade hlavou.

Bořita již podruhé zatrhl prudce zvoncem zavěšeným na skvostné tkanici s velice umělým vyšíváním.

„Důchodní! — Ať přijde hned!“

Obstárlý, hubený úředníček, jemuž samými účty hlava předčasně sešedivěla, ocitl se před panem Bořitou za několik okamžiků.

„Kutrovický krčmář čist?“

Hubený úředníček si položil pravici na čelo a přemýšlel. Měl pod lebkou položky jakoby ze všech register opsány . . .

„Vězí za ním devět kop a šestadvacet grošů!“ řekl důchodní za chvilku.

„A proč jste čekali? . . . Křtěný žid vždycky horší nekřtěného! — Devět kop a šestadvacet grošů!“

„Za řeč nestojí . . . . Ale má čabraka . . . má čabraka!“

„Kus starého cáru . . .“

Panu Jaroslavu Bořitovi vyklouzla tato slova jazykem mimoděk . . .

„Jak že, pane? — Co že? — Kus starého cáru?“

Pan Vilím se ku podivu rozezlil.

Smečenský také zčervenal do temnomodra.

„Vykaž se takovým cárem, jejž by byl kterýkoli předek tvůj z vojen domů si přinesl, — vykaž se, urozený pane! — A nevykážeš-li se, pak . . . pak . . .“

Panu Vilímovi vystoupily oči pod řasovím, až hrozno se podívati, — a pravice jeho sevřela rukojeť jednoduchého meče, jenž mu visel u boku, div že ji nerozdrobila.

Pan Bořita ustoupl až do rohu v komnatě . . .

Ulekaný úředníček odběhl na rychlo pánovi pro pomoc. Ale nemohl ze sebe slova vypraviti, zrovna jakoby byl oněměl.

„Měj rozum, pane Vilíme . . . Přece jsem tvé cti neublížil ani slovem . . . Jak bych také mohl . . . Pro tureckou čabraku že bychom měli přátelský svazek, jejž jsme sotva osvěžili . . . nepravím na zdař bůh: osvěžili, zase přerušiti . . .“

Pan Jaroslav Bořita nepožíval pro nic za nic i v životě soukromém pověsti nejlišáčtějšího diplomata . . . Uměl se zapříti v čas až neuvěřitelně a všude pro vyšší zájmy, jimž sloužil s celou duší svou.

„Pane Vilíme, měj rozum . . .“

Smečenský nyní proti Kutrovičáku postoupil o dva kroky blíže. Páně Vilímova pravice již rukojeť těžkého meče nesvírala.

„Rozum . . . rozum . . . a má čabraka? — Vysmějou se mi, že jsem ji prodal krčmáři, abych mohl syna vypraviti se tvými . . .“

Tvář páně Vilímova pojednou zesinala, tak jakoby se barva zelená byla sloučila se žlutou a oko se mu také tak zakalilo, jako když do čisté studánky dešťová voda z cesty nateče . . .

„Budeme z toho míti věčnou — věčnou hanbu . . .“

Pan Ražický hovořil hrobovým hlasem . . .

Smečenský zavrtěl hlavou, vyšel ven, poručil cosi komorníkovi a za malou chvilku byl připraven krytý vůz, ale mnohem sešlejší než ten, v němž jezdíval pan Bořita, do něhož Ražického usadili, jakoby duše z něho byla odletěla . . .

„Kam? . . . Kam?“

Pan Vilím jen zašeptal . . .

„Hledat krčmáře s čabrakou!“ podotkl Smečenský písař, jenž si usedl k ubožáku po bok, aby ho šťastně domů dovezli . . .

„Ať jedou s větrem! . . . s větrem! . . . Všecko zaplatím . . . všecko . . . Má čabraka . . . má čabraka!“

Pan Vilím potom zavřel oči a celou cestu nepromluvil.

Krčmář Adam Rorejs se do Kutrovic nikdy více nevrátil. Když nepřicházel první den, napadlo pana Vilíma, že s čabrakou uprchl, že ji někde prodal za drahý peníz a koupil si zaň dobré bydlo; ale proto se přece vydal na Smečno, aby se pozeptal. A jak pochodil, právě dopověděno.

Lidé hádali, hádali a ledačehos se domýšleli; ale jistoty nevěděl nikdo.

O čeledínu Petru Kopřivovi a koníku s vozem také nikde ani stopy, zrovna jakoby se byli všickni silnici propadli. Mohlo arciť býti. Tenkráte se dály divné, prapodivné věci. A krčmář Adam Rorejs i se svým pacholkem byli k podobnému trestu přezráli.

VI.

Události v Čechách dozrávaly znenáhla k nejpříšernější žni, o jaké kdy slyšeti. Počátkem se zdálo, že bude ze všeho zlatá úrodička, ale běda — běda! Jak se všickni mýlili! Neuplynulo ani pět let, a po české zemi jakoby se skorem v každém domě a takměř pod každou střechou ku pohřbu nejdražší hlavy a srdce nejvěrnějšího chystali . . .

Jen pan Vilím Ražický ze Vchynic a Tetova, dosud seděním na Kutrovicích, ke všemu z míry lhostejný. Když se konala volba Ferdinanda Štýrského za českého krále, přijel pro něho vůz, zase tak sešlý, jako byl onen, kterým ho před časem dopravili ze Smečna do Kutrovic . . .

„Kam?“

Pan Vilím promluvil sotva slyšitelným hlasem. Tak se zdálo, jakoby nikoho ani nepoznával.

„Hledat tureckou čabraku, urozený pane!“ odvětil zcela opravdově úředník páně Bořitův.

*

Ražický těmito slovy jakoby rázem ožívl. Okamžitě byl na cestu připraven. Nezapomněl ani staromodního pláště, tím méně těžkého, jezdeckého meče, jímž tureckých lebek rozťato bez počtu.

Potom si sedl do vozu bez pobídky, ale nedostal z něho nikdo ani slova... A ještě toho dne odjeli s panem Bořitou do Prahy, aby pomohl voliti — Ferdinanda...

Synové Smečenského dleli již drahné času opět v domově, ale kdo se s nimi nevrátil, byl mladý Radslav Ražický ze Vchynic a Tetova. Pan Vilím se však po něm nezeptal ani slovem, jakoby byl neměl nikdy syna žádného. A Martinicové také mlčeli...

Radslav se s nimi na cestách nepohodl brzičko. Nemíval ve zvyku kývati ku všemu hlavou, řekl-li co někdo, jenž rodem či zbožím stál nad nim. Z počátku vždy sevřel rty těsněji, aby nemusil aspoň odporovati, a mlčel. Později však to nešlo...

„Proto-li s námi jedeš?"

„Proto-li za tebe platíme?"

„Proto-li jíš z našeho chleba?"

Mladí pánové se již na něho i utrhovali... Přišla-li řeč na veřejné věci v českém království, pro stranu druhou neměli leč posměšek a nejpotupnější slova. Radslav se jen temněji červenával a klopil hlavu ku zemi. Až se dosvědčovali i jeho souhlasem, teprve pronesl své mínění... Tehdáž se s panici Smečenskými srazil poprvé, že sáhali i po mečích.

Radslav si došel pro svou ocel, již měl zavěšenu na protější stěně, zcela volným krokem a ještě chladněji meč obnažil...

„Chcete-li, pánové?"

Mladý Ražický nepohnul ani obrvím.

„Jsem proti vám chud, ale čest mám jako vy a sáhati si na ni nedám od nikoho!"

Smečenští panici se sice šermu učili, ale ku dokonalé hbitosti to nepřivedli nikdy. Dovedli mnohem lépe šermovati jazykem či pérem než ocelí. Pérem či jazykem uměli bojovati i proti belialovi, ale mečem by se nebyli udrželi ani proti nejnepatrnějšímu rejthárku.

„Ani za kus chleba si nedám po ní šlapati! — Nebudete mi tedy ve zlé vykládati, přeji-li vám šťastnou cestu!"

Mladý Ražický tu chvíli se od Smečenských odloučil...

Panicové se sice zarazili, nevěděli, co by měli odpověděti, dívali se jeden na druhého, ale nemohli a nemohli na vhodné slovo přijíti. A oddechli si, jakoby jim těžký kámen spadl se srdce, teprve když byl Radslav asi půl hodiny za rýnským městem jakýmsi, kde měli hospodu.

Otec jim sice vytýkal, že jsou neopatrni, že i v takovýchto případech třeba nejednou opravdového sebezapření, že prý s člověkem, kterého můžeme potřebovati, vždycky dobře v míru vycházeti, on že zemanské nadutosti také dávno syt, ale jaká pomoc; Kutrovický statečck by mu přinesl sice škodu, byl by to však první krok ku rozšíření Smečenského zboží k půlnoci... Ale když starý Ražický ochotně dal svůj hlas volitelům Ferdinandovým, udobřil se... Příběhy, jež brzy potom se udály, záměry páně Bořitovy ohledně rozšíření zboží Martinického ku straně půlnoční, přerušily, ale nikoli naprosto. Dostaloť se mu vůkolních statků za peníz, jenž za řeč takměř nestál, že by se toho nyní ani ve snách byl nenadál...

Když vypravoval o rok později čeledín, starý, více než osmdesátiletý člověk, panu Vilímovi, kterak v Praze Bořitu Smečenského shodili na zámku s okna, zdejší pán zdvihl hlavu, zkalené oči jeho, zdálo se, že zasvitly jasnějším leskem, ale jen se tak zdálo.

Pan Vilím otevřel líně rty a zeptal se dutým hlasem:

„Kde že pravíš?"

„Se zámeckých oken... Všude o tom povídají a všude mu toho přejí!"

„Komu?"

„Bořitovi Smečenskému..."

„A turecká čabraka?"

„Půjdeme ji hledat..."

„Hned... hned..."

„Ano — hned..."

A starý, více než osmdesátileltý čeledín, začal běhati po dvoře, ohmatávati vůz, kola zkoušeti a mazati nápravy, jakoby se chystal na nevím jak dalekou cestu. A při tom mu vráskovitými tvářemi slza za slzou pro pána kanula...

„Jel tudy dnes nový král. Ve Slaném bude noclehem!"

Pan Vilím tentokráte ani hlavy nepozdvihl, jakoby vůbec neslyšel.

„Slyšiš-li, pane? — Nový král i s královnou a mladým princem, ještě dítětem..."

„Co že tu vezli?"

Pan Vilím se za těchto slov ani nepohnul.

„Jel tudy kurfiřt z Falce... nový český král... ze Slaného mu vyjedou prý naproti až ku Písku..."

„Ať si jel! — Ať vyjedou! — Jel bych také! — Škoda že nemám tureckou čabraku! — Pokryl bych jí vraníka..."

Pan Vilím neměl ani tušení, že vraníka si už dávno odvedl Tejnecký pohodný...

„Dnes tudy táhli Valdštejnští kyrysníci... Obě armády se ženou ku Praze!"

Pan Vilím pohodil pouze hlavou.

„Pro milosrdenství boží, pane!... Hospodine, neopouštěj nás!... Jsme ztraceni... vydáni cizím v plen..."

Starý, více než osmdesátiletý čeledín nemohl dále mluviti. Chvěl se na celém těle, jako lupení za listopadových dnů. Kmet měl obě ruce nad popelavou hlavou křečovitě sepjaté...

Pan Vilím se díval ve světnici na polici okem strnulým...

„Na Bílé Hoře... pane... pane... drahý pane můj..."

„Našli ji?"

„Všecko pryč... I král prý utekl, i královna... Ó Bože, nejvýš milosrdný!"

„Všecko pryč... všecko..."

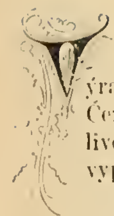
Ražický jen šeptal.

(Dokončení.)

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Pokračování.)

Výraz vnitřního citu a života jakoby zastydl na tváři Čemezova. I v jeho chůzi byla již jakási zdrželivost; nakloňuje při chůzi levé rameno k boku, vypadal jakoby se chtěl stále něčeho straniti.

Jedni měli Čemezova za hrdopýška, druzí pak za muže nepřístupného, hned uraženého, stále se vyhýbajícího styku s jinými lidmi, kteří jsou mu nepříjemnými. Jeho zevnějšek skutečně velmi málo ukazoval na úředníka, tak jako na př. u Jefremova a Sociperova, — vzdor tomu, že první byl velice podoben nějakému starému herci, druhý pak že upomínal spíše na člověka neurčitého stavu, — tak spíše sloužícího někde, kde mu to hodně vynáší.

„Ach, přítelíčku, jaký osud nás svedl dohromady! My pořád myslíme, že jste churav, Alekseji Ivanyči!" zvolal Jefremov, podávaje mu ruku.

Čemezov podal dosti loudavě ruku oběma svým kolegům.

„Nebylo mně právě nejlíp, churavěl jsem opravdově; dnes jsem zase poprvé venku" — odpověděl Čemezov; „co pak jest nového? nedostával jsem domů žádných novin, nikdo si na mne s nimi nevzpomněl;" ale to již jen tak prohodil, aby vůbec něco řekl.

„Jaké pak noviny! Pořád jedno a to samé!"

„Baklanov zemřel!" prohodil Sociperov.

„Ach, ano, byl bych na to skoro zapomněl. — umřel — zítra má pohřeb!" potvrdil Jefremov.

„To jistě mrzí ředitele," pravil srdečně Čemezov, — „on byl s Baklanovem již od dětinství jedna ruka."

„Nesmírně ho to mrzelo!" odpověděl se smíchem Jefremov, včera přišel exekutor, a hlásil: „General Baklanov dnes v noci náhle zemřel, Excellenci."

On ale ani okem nepohnul, řekl pouze: „Rozdělte se rychle, aby hned někdo mohl zůstávati v jeho bytu, myslím, že jest právě pod mým kabinetem; brzo tu máme zimu, byt nebude vytápěn — a v kabinetu pak budeme mrznouti!"

„Ano, ano, ti roztomilí ředitelové se umějí o sebe starati, jen co je pravda! A ne tak — jako na příklad vy, Alexeji Ivanyči," doložil Jefremov, přeměniv rozmarný tón řeči do srdečného. — „vidíte, příteli, nechte toho! Myslete také trošku na sebe . . ."

„Ano, Alexeji Ivanyči; zdá se mi, že jste se za poslední dobu nesmírně změnil . . ." Sociperov doložil, maje to za svoji povinnost.

Čemezov se již pranic neostýchal, však dával svoji nevoli dosti zřetelně na jevo. Ale Jefremov patřil k číslu těch povídálků, kteří, když začnou, nedovedou opravdu jazyk za zuby zadržeti. Začal ho těšiti, radil mu, že musí zapomenouti, že se musí potěšiti a sám sebe opatrovati.

„Ty knížky, které, Alexeji Ivanyči, spisujete, ty vám dělají nejhůře! — jenom to myšlénky soustředí na jednu věc; jistě — jistě to vím — koncentruje je všecky dohromady! Kancelář arciť člověka také unaví . . . Ale nade všecko, věřte mi, jest: zábava! Doma, na příklad, nikdy neobědvejte, to člověku všecky ty boly připomíná nejvíce! Choďte do kaváren, do hostinců! Dejte se zapsati do klubu, večer jděte do divadla, máte, bohudíky! zač kupovat! A konečně, vždyť nenalézáme tak zhusta lidí v takovém postavení, v jakém vy se nalézáte! Býti vdovcem," a v tom zrychlil Jefremov svůj hovor, byl hned veselejší, „býti vdovcem! Prosím vás, to přece také není k zahození, v tom případu může se člověk podruhé oženiti, to přece je něco!"

V tutéž chvíli bylo slyšeti zahvízdnutí od řeky Něvy. Jefremov pozvedl nos, vtáhl do sebe celý proud vzduchu jako nějaký stavěcí pes, rychle stiskl ruku Čemezovu a pospíchal k zábradlí. Zahlédna Sociperova, jak v chvatu ještě hryže nehty, zeptal se ho se smíchem „Chutnají?" — a když tento zabručel něco pod vousy, dal se do takového smíchu, že se až celý otřásal — div že mu tváře nepraskly.

Toto setkání se Čemezova s jeho kolegy mělo naň špatný vliv. Nacházel se v takovém, více méně všem známém stavu, kdy pojednou člověk ztrácí chuť k řeči, a kdy by se nejraději zbavil ať již tím či oním způsobem dotěravce, který naň tak drze doráží.

A proto také již celé tři dny dělal se nemocným, a teprve když nastoupil večer, vyšel si ven do Letního sadu. Tam nyní málo koho potkával.

Čemezov byl člověkem, který by byl stále vydržel doma seděti; ale po smrti ženy jeho stával se mu domov nesnesitelným. Bývaly dny, — jako na příklad dnešní, — kdy jediný jen pohled po bytu byl mu tak hrozným, že musil z domova svého hodně daleko utéci.

S myšlénkou smrti ženy začínal se již trochu přáteliti; ale s ní zároveň připadaly mu na mysl vzdycky ty lepší, příjemnější a světlejší okamžiky, které v životě zažil. Když ty ho tak opanovaly, tu se obyčejně ničeho nenechopil, aby se jich zbavil, — ač se cítil pod ohromnou tíží velikého zármutku. V takovýchto pak okamžicích postrádal Čemezov nejvíce samoty, ač ho vlastně tato opuštěnost nejvíce trápila a mučila.

Tak bylo i nyní. Když se odloučil od těch nezvaných hostí, zašel si do té nejodlehlejší části parku a usedl zde na lavičku. Zdálo se, že ty trapné myšlénky ho ještě více nyní zaujaly. Na tváři jeho bylo znamenati hluboký, jedovatý bol; prsa se mu dmula a vydávala temné, bolestné vzdechy.

Není tomu dlouho, co vydržel takto seděti do pozdní noci. Dnes by se to bylo jistě opakovalo, kdyby ho nebyl přepadl drobný deštík. Čemezov vstal s lavice a pomalu se měl k odchodu.

Začínalo se šeřiti. Soumrak urychlovaly mraky ženoucí se od přímoří. Ve vzduchu se všecko pohybovalo: sad tajemně šuměl, hvízdaje a šelestě s holými vrcholky stromů. Hustá mlha oblklopovala celé stromořadí; kmeny stromů ukazovaly se jen chvilkami, tak že se zdálo, jakoby stály ve vzduchu; místy pak vypadaly jen co tmavé, děsné

skvrny. Cestičky i malá prostranství mizela před očima na deset kroků; a v celé té tmavé mlze kmital se jen dlouhý, světlý pruh, který naznačoval hlavní cestu. Déšť stával se silnějším, kapky padaly a bušily do suchých listů, a odrážely se od těchto, rozstřikujíce se na všecky strany.

II.

Kdyby byli našli Jefremov se Sociperovem Čemezova místo se procházejícího po sadu sedícího zde na odlehlé lavičce, byli by to oba jistojistě roznesli jako velikou, podivnou novinu.

Každá, ať již jakákoliv novina o Čemezovu byla v úřadě pro všecky zvláštní pochoutkou. Zvědavost tuto vzbuzovalo hlavně jen to zvláštní postavení, do kterého se Čemezov sám postavil mezi svými druhy. Sloužil s nimi pohromadě již plných osmnácte let, a během tohoto času se vlastně s nikým nescházel, táhl se vždycky a vsude do pozadí, byl velikým samotářem, a nikdy neučinil ani jediného kroku k vůli tomu, aby se s některým ze svých kollegů sešel.

Když se v jeho přítomnosti prováděly všeliké veselé kousky, tu on obyčejně na nic jiného nemyslil, než jak by z této veselé společnosti uklouznul, vlasy mu vstávaly na hlavě, dokud jim všecko účastenství při tom neodřekl. Při malých banketech, které Jefremov tak rád pořádával, při těch se ani jedenkráte neobjevil.

Ani nevím jak to přišlo, že právě jemu říkali všickni „vy", ač to bylo proti všem kancelářským pravidlům; a již to bylo dostatečnou příčinou chladnosti při všech denních stycích s ostatními. On byl vždycky uctivým ku každému, ano někdy i úslužným, ale i v tom všem jevila se vždycky jakási zdrželivost, která ochlazovala všecko přátelství a všecku družbu. V úřadě nemluvil nikdy o ničem jiném než o záležitostech kanceláře.

Jefremov se velmi často o něm dosti podivně vyslovoval: „To je ale hrozný člověk! Pořád jako na drátkách! Nikdy se nezasměje, — jakoby ho byla Němka porodila!" a ještě jinak. Co se týče posledního, v tom Jefremov se nemýlil. Matka Čemezova byla skutečně Němkou.

Každý znal, kde Čemezov bydlí, dle adresní knihy, která ležela v úřadu, avšak nikdy nikomu ani ve snu nepřipadlo, aby ho navštívil; a také by to ani nebylo možné: on nikdy nikoho k sobě nepozval. O jeho sňatku před patnácti lety dověděli se všickni pouze náhodou od Jefremova, který v úřadě náhodou dostal do ruky jeho svatební smlouvu, na kterou měl přiložiti úřední pečeť. Ano, ani tehdá nepozval nikoho na svatbu, nikoho z nich nevyčastoval.

„To je ničema! a nic jiného," opakoval si Jefremov stále po několik dní. Od té doby mu pak také říkal „tajný klášterník" a jakoby mu toto pojmenování nedostačilo, nazýval ho ještě „svatouškem"; tyto dva názvy byly ještě do dneska někdy slyšány v kanceláři.

Nikdo také neznal ženy Čemezovy, nikdo ho nepotkal s ní pod paždí; když si Čemezov vyšel, šel obyčejně sám. A při pohřbu ženy jeho bylo to právě tak: nikdo nedostal ani oznámení, ani nebyl pozván k hostině! O pohřbu se vlastně teprve dověděli, když nepřišel po celé tři neděle do kanceláře.

Tato záliba v samotářství a zatvrzelé se vyhýbání každému, to vše přidávalo k Čemezovu v očích jeho kollegů velikou tajemnost, která vždycky více méně dráždí zvědavost lidskou. Jak kdo začal o něm hovor, tu všickni strkali hlavy dohromady a naslouchali velmi napnutě všemu, kdo co vypravoval.

Tuto tajemnost Čemezovu nebylo možná dobře proniknouti, protože se v ní všecko zakládalo na zvláštním a pevném charakteru. V tom se pak jevily dvě zvláštní, různé vlastnosti, z kterýchž jedna druhé odporovala, ač na pohled žily mezi sebou v největším ladu. Jedné se mohlo připsati horoucí, milující srdce, nervosní temperament vždycky náchylný přijmouti všecky pocity plným proudem; za úděl druhé byly dány misantropické vlastnosti: tajemnost, uzamčenost v samu sebe, ta největší nesdílnost, samolibá lechtivost, citlivost, kterážto však vždycky byla držána na uzdě rozumu, kterýž nemohl ani nikdy vyvésti nějakou hloupost, protože byl vždycky uvažující a spokojený. Jedna z těchto vlastností charakteru byla dána za úděl přírodou, druhou pak vypěstily okolnosti života.

Čemezov byl teprve sedm let stár, když mu zemřel otec, malý, venkovský úředník, který se oženil s nějakou pruskou vystěhovalkou. Jsa jediným jen dítětem, lnul vroucně ku své matce, a byl též po roce jejího vdovského života svědkem druhého jejího sňatku; druhým otcem jeho byl člověk, kterého se vždycky, co ho poznal, bál, a kterého nemohl ani dost málo milovati. A teprve tehdá, když se s ním usadil pod jednou střechou, tu ho teprve začal nenáviděti, ač zároveň s tím pod vlivem strachu byl nucen, stále skrývati před všemi své tajné city. Matka měla pak ještě jiné děti; možná že si sám vymyslil, že matka jest k němu nyní chladnější, však jisto bylo to, že nyní ztrácel pomalu všecku tu svoji oddanost a přítulnost k ní. Ale i zde musil si to nechati jen pro sebe a nikomu se s tím nemohl svěřovati. Všecky tyto dojmy, načínající jeho dětství a bolestně se odrážející na charakteru právě v jeho rozvíjení, ty se staly ničím před oněmi, které musil zažiti po čtyřech letech při smrti své matky, když zůstal zde takým osamoceným sirotkem v rukou otčímových, který mu již před smrtí matčinou nebyl ani dost málo příznivým. Osud hošíkův se polepšil teprve tehdá, když vstoupil do gymnasia a když pak po celý týden se neukázal ani na chvilku doma — neboť byl v gymnasiu na bytu.

V tomtéž čase ale potkalo otčíma neštěstí, kterému se říká: „kasus". Jsa zapleten do nějaké divné historie, byl zbaven svého postavení a proto oznámil, že nemůže na svého nevlastního syna více platiti.

Dokončil však přece gymnasium na státní útraty díky dobrotivosti ředitelově; ale v osmnácti letech stál zde Čemezov zase bez pomoci a bez útulku, protože otčím hned po známém „kasusu" ujel na venek, někam do odlehlé gubernie. Nyní nevěděl Čemezov co si počíti s samým sebou. Vrozená mu nesdílnost odvracela ho od sblížení se s jeho spolužáky, zármutek a nedůvěřivost začínající se roditi v jeho srdci překážela mu zbaviti se tohoto smutného stavu.

Aby neumřel hlady, začal dávati hodiny dětem hokynářovým, který mu slíbil, že mu za to bude dávati uhlí a stravu. O několik měsíců později dával již Čemezov hodiny v různých rodinách měšťanských a kupeckých.

Zaměstnání to nebylo právě dle jeho chuti, škola ta byla dosti krutá. Naučila ho arciť trpělivosti, snášelivosti, však zároveň s tím rozlévala v něm žluč, a přidávala k tomu ještě zádumčivosti a uzavřenosti v sama sebe. Jedinou potěšitelnou stránkou všeho toho byla ta okolnost, že viděl, že může sebe sama uživiti. Tato okolnost ho otužovala a dodávala mu síly; chtěl se živiti ještě asi rok tímto způsobem, ustřádati pak něco peněz a odjeti do Petrohradu na universitu. O tom již snil hned v gymnasiu. Když mu bylo dvacet let, přibyl do Petrohradu se šedesáti rubly v kapse a začal hned pilně navštěvovati přednášky.

Všecko to, co musil zažiti jako chudý student, nemající ničehož, zanechaný své vlastní vůli, nemající žádné ani materielní ani mravní pomoci, to všecko nemohlo do něho vnésti uspokojující a usmiřující pohled do budoucnosti, do života vůbec. Jedno k druhému, a brzo byl z klamu vyveden. V přednáškách nenašel toho zápalu, jakého tam hledal; a ku podivu, naopak zdály se mu jen chladnými a nucenými. Proto ale přece je pilně navštěvoval a poslouchal; ale cílem jeho nebyla již ta nauka, o které dříve tak horoval; cíl končil tím: nezůstati ani rok zbytečně na universitě, ale hned po ukončení semetru vyhledati si nějakého místa a v něm se zakotviti.

Nesmírné těžkosti materielní ho k tomu ještě více pobádaly.

Ten, který nezkusil, co to jest živiti se po celé měsíce pouhou ječmenovou kávou se sucharem, kdo nenavštěvoval ty zvláštní kuchyně, kde se každé sousto staví v hrdle, a kde člověk nutí se je pozříti jen proto, že mu žaludek skuhrá hladem, kdo nežil ve špinavých koutech, kdo se nepřikrýval vlastním šatem místo podušky, kdo místo kožichu choulil se v těch hrozných mrazech do plaidu, který v noci sloužil za přikrývku, kdo si sám nepřišíval záplaty na vrchní oděv, nevěděl často jak si upraviti a vyprati prádlo, protože všecko to co měl pokrývalo jeho tělo, kdo všecko toto neprožil několik roků po sobě, maje před sebou stále jistý cíl, ku kterému by chtěl dospěti, — ten nikdy nepochopí, jakými velkými, krásnými silami vládne mládí, nikdy nepochopí, kolik jest energie zapotřebí, kolik síly vůle, kolik mravního podkladu, aby při takových okolnostech člověk nesesel s té dráhy, aby neklesl duchem, ale navzdor tomu aby pokračoval v učení, aby navštěvoval rád přednášky, aby si činil pilně poznámky atd.

I zde vytrhly jen hodiny po půl nebo celém rublu našeho Čemezova. Po dvě léta byl také vždycky vyzván jedním mým žákem, by s ním odjel na venek k rodičům co jeho repetitor.

Tato perioda v jeho bytí byla velmi znamenitá. Zde se poprvé v něm objevila velká láska k literatuře; čtení bylo mu odjakživa velkou zábavou; ale nyní se převrátilo do horoucího zápalu. Býti literatem!...

O tom nesměl ani přemysleti, ač se mu tato myšlénka stále a stále drala na mysl již z gymnasia. Důkazem toho byl dosud u velké úctě chovaný sešitek básní, které napsal po svém příjezdu do Petrohradu; tam byly dosud uschovány: Jedno drama z vlaského života: „Zámek Morveno“ a pověst: „Zavržený“; ale z posledního měl pouze jen náčrtky, které nebyly dosud ukončeny.

Literarní práce, jak se jemu zdálo, odpovídala jediné jeho vkusu, jeho charakteru, nakloněnému samotě a citlivůstkářství. Jiný na jeho místě byl by již odhodil veškeré to vyučování po hodinách a poslechl by svého pudu a své zálibě by zadost učinil; ale Čemezov, při všecké horoucnosti srdce byl mužem rozvážným a spokojeným, polekaný okolnostmi života, však přivyklý odříkati se vnitřnímu chtění. Dříve než by počal samostatně plovati, chtěl se domoci nějakého přístavu, nebýti se na místo, které by mu dovolilo pěstovati též zamilovanou jeho myšlénku. A ta myšlénka bezpečnosti, nezávislosti byla přímým svědectvím hořkých zkousek života.

Snažení, tření se do popředí, prosby, jízlivost, umění dojímati srdce jiných vliv majících osob, všecko to kdyby bylo bývalo i v charakteru Čemezovu, nepřivedlo by ho třeba k želanému cíli. Náhoda mu lepší přála.

Starý senator, kterému již po čtyři měsíce opisoval různá akta, přidělil ho do kanceláře ministerstva. Tam ho zapsali za úředníka čtrnácté třídy do jednoho oddělení, a podivuhodnou náhodou, bez všech dalších kroků, přidělili ho právě ku komitétu, který mel na starosti školské a učené záležitosti.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Slunce — zdroj života.

(Dokončení.)

Potrava ať již pochází přímo z rostlin, neb nám dodána byla prostřednictvím zvířat, vchází do krve a zde setkává se s kyslíkem vzdušným, který krev pohltila v plicích. Nyní nastává pochod opačný toho, který vykonával chlorophyll za pomoci paprsků slunečních. Složité sloučeniny ústrojné spojují se kyslíkem ve vodu a kysličník uhličitý. Tím vyvinuje se právě to teplo, kterého dříve rostlina potřebovala k vytvoření oněch sloučenin. Děje se totéž, co při spalování rostliny, jen že volněji a tedy bez plamene. A jako teplo uhlí spáleného mění se v sílu hybnou, tak i teplo krve. Prací živočicha spotřebuje se část tepla vyvinutého okysličováním potravných látek, a potrava je tudíž pracujícímu tím, čím je uhlí parnímu stroji. Živočichové pohybující se a pracující proměňují síly latentní, jež rostliny nahromadily, v síly hybné. A rostliny starají se o to, aby z tepla a světla, které slunce štědře rozdává, nashromáždily zásoby sil latentních.

Kromě toho rostliny přijímajíce ze vzduchu kysličník uhličitý a uvolňujíce z něho kyslík, činí vzduch k dýchání živočichů způsobilejší. Za to však živočichové nezůstávají dlužni. Přijímajíť ze vzduchu kyslík, spalují pomocí jeho látky ústrojné a vydychují kysličník uhličitý, který tím spalováním povstal, tak že kyslík i uhlík neustále přecházejí z rostliny na živočicha a naopak.

Tím odstraněna je obava, která mohla nastati, dokud nebylo známo, že rostliny uvolňují stále kyslík, totiž že ve vzduchu ustavičným spalováním a dýcháním nahromadí se příliš mnoho kysličníku uhličitého, a vzduch stane se tím nezpůsobilým k dýchání. Spíše bychom mohli mysliti, že se děje

opak a že ubývá ve vzduchu kysličníku uhličitého, anebo aspoň že v dřívějších dobách ho bylo mnohem více. Pod povrchem zemským nalézají se na mnohých místech mohutná ložiska kamenného uhlí, a bezpochyby jest jich ještě více pode dnem mořským. Všechno toto uhlí nemohlo povstati jinače, než ze vzdušného kysličníku uhličitého. Kdyby se spálilo všechno uhlí, o němž víme, a kteréž zaujímá asi 10 kub. mil, zdvojnásobilo by se asi množství kysličníku uhličitého ve vzduchu. Mnohem více kysličníku uhličitého nalézá se však ve skalách vápencových. Jestiť ve vápenci kysličníku uhličitého 44 pct.; a vápenec je jedna z nejrozšířenějších hornin. Všechen tento kysličník uhličitý byl kdysi plynným a nalézal se ve vzduchu. Kdyby nyní náhle všechen se uvolnil, bylo by ho ve vzduchu 30 pct.

Všímáme-li si tvoření se rašeliny a toho, jak mnoho rostlinných zbytků je zapotřebí, aby se vytvořila tenounká vrstva tohoto nejmladšího uhlí, přijdeme k výsledku, že na vytvoření mohutných vrstev kamenného a hnědého uhlí bylo zapotřebí mnohých tisíců, ba snad milionů let. Mozí badatelé nechtěli býti tak negalantními k naší matičce zemi, aby ji vydávali za tak starou. Pomáhali si tedy domněnkou, že za doby kamenouhelného útvaru byla vegetace mnohem bujnější, a tuto bujnost vysvětlovali větším množstvím kysličníku uhličitého ve vzduchu.

Jisto jest, že rostliny bujněji rostou ve vzduchu, jenž obsahuje o něco více této látky než obyčejně, avšak jen po jistou mez: mnohým rostlinám nedaří se již ve vzduchu, který obsahuje jen dvě procenta kysličníku uhličitého, a je li ho 30 pct., pak vůbec je vegetace nemožná. Bujný vzrůst rostlin kamenouhelného útvaru měl asi jinou příčinu. Když však rostlinám se vůbec nedaří ve vzduchu, obsahujícím 30 pct. kysličníku uhličitého, jak mohly, nedíme bujněji ale vůbec růsti v té době, kdy ještě kysličník uhličitý nyní ve vápenci upoutaný byl volný? Tato záhada je odstraněna faktem, že atmosféra není omezena. Vzduch sice čím dále od země, tím je řidší, a třeba v prostoru světovém byl nesmírně řídký, tak že do nedávna za prázdnotu byl považován, přece tento řiďounký plyn spojuje naši atmosféru s atmosférami jiných těles nebeských. A kdyby nastalo jakékoliv porušení v dosavadním složení vzduchu na povrchu naší země, stane se tato odchylka nezměnitelnou po promíchání našeho vzduchu s atmosférou světovou, kterýžto promíchávání následkem diffuse stále se děje. Tím také odstraněna je obava, že by ubylo kyslíku ve vzduchu v tom případě, že by rostliny nestačily rozkládati veškerý kysličník uhličitý, vytvořený dýcháním a spalováním, zejména spalováním oněch předvěkých zásob uhlí v nynějších četných závodech průmyslových.

Zbývá nám ještě vysvětliti jednu zdánlivou neshodu z předešlého, kde bylo praveno, že chlorophyll ku rozkladu kysličníku uhličitého potřebuje nezbytně světla, nestačí mu pouze teplo paprsků slunečních. Všimneme-li si květin za okny pěstovaných, vidíme, jak se nahýbají proti světlu, otočíme-li je s květníkem o 180°, za krátkou dobu prohnou se opět nazpět, aby zase byly v jasnějším světle. Tepla jim tím nepřibude. A přece je teplo ta síla, která nemá největší účinky chemické, nejsnáze rozkládá sloučeniny složité v jednodušší, a jednoduché až v prvky. Můžeme jíti ještě dále v tomto pozorování. Víme, že bílý paprsek sluneční dá se rozložiti ve vidmo, složené z paprsků různě barevných. Tyto různě barevné paprsky mají i různé vlastnosti, červené jsou nejteplejší, žluté nejsvětlejší, modré a violové mají největší účinek chemický, na př. na sloučeniny stříbra, jichž užívají fotografové. Chemické pochody v rostlině budou míti největší vliv paprsky fialové, nazvané chemicky činné, neb nejteplejší paprsky červené. Přímá zkouška ukázala, že nejvydatněji působí paprsky žluté.

Necháme-li procházeti světlo sluneční roztokem chlorophyllu, a pak teprve je vedeme hranolem, aby se rozložilo v paprsky barevné, vidíme ve vidmu některá tmavá místa. Některé paprsky byly totiž chlorophyllem pohlceny.

Myslili bychom, že pohltí se paprsky žluté, kterých chlorophyll k pochodům chemickým nejvíce potřebuje; poznáme ho však, že hlavně paprsky červené se pohlcují. Tuto zdánlivou neshodu vysvětlil velmi pěkně dr. F. Studnička.

Chlorophyll je látka fluoreskující, t. j. paprsky, které jím procházejí, mají jinou barvu než ty, které se od něho odrážejí. Paprsky nacházející se blíže onomu konci vidma, kde je barva violová, mění se, procházejíce jím v paprsky některé barvy blíže červeného konce ležící, tak že paprsky žluté mění se v teplejší červené a červené v temné neviditelné, avšak ještě teplejší paprsky v obyčejnou vidinu za červenými se nalézající. Chlorophyll tudíž pohlcuje hlavně paprsky žluté, mění si je v teplejší červené, tyto podržuje, užívaje tepla jejich k zavádění chemických pochodů, proto v absorbčním vidmu chlorophyllu scházejí hlavně paprsky červené; žluté, které tam nalézáme, jsou původně paprsky zelené, které při průchodu svém chlorophyllem v žluté přeměněny byly.

K. L.

Divadlo. „*Pelikán.*“ — „*Panenské sliby.*“ Znamenitá hra Augierova setkala se jak u herců tak i u obecenstva s úplným pochopením a nejvlídnějším přijetím. Byl to zas jeden večer sváteční, jakých bychom si přáli v divadle Národním řadu opravdu nekonečnou. Výtečný kus plné hloubky, plný pravé povznášející ethiky, sehrán umělci, kteří až na nepatrné odchylky si byli plně vědomi svého úkolu. Nejlepší hrou a zvlášť geniální maskou byl bez odporu pan Pulda, Starý Giboyer, k němuž stejně čestně se družil pan Frankovský co Maréchal. Rovněž pánové Šmaha (Markýz d'Auberive), Sedláček (hrabě d'Outreville) a pan Slukov (Gérard) podali zajímavé studie. Méně šťastné byly dámy, z nichž bychom palmu přířkli ještě slečně Křepelové v úloze romantické koketující paní Maréchalové. Výtečnému jinak kusu by neškodilo, kdyby tužka dramaturgova některá místa, zvlášť politická, jichž zájem dnes již valně pobledl, trochu proškrtala; souhra by byla rychlejší a dobré stránky kusu i herců vynikly by ještě lépe. Zdržeti se nemůžeme trochu na pohled nepatrné poznámky, proč se kus u nás nazval „Pelikán“. Což musí všecko jíti stále dle německé šablony, či myslí snad rozhodující kruhy, že by kus se svým skutečným titulem ani nepronikl? Nám povídá Syn Giboyerův zrovna tolik co Pelikán; proč dávati příležitost našim sousedům k pomluvě, že po nich se opičíme? I „Panenské sliby“ došly pěkné souhry a hojného výsledku, ač se přiznáváme, že jiným obsazením některých úloh ještě lépe by vynikly. Celkem bychom kus tento neodporučovali k příliš častému opakování, jest jedním z těch, které se rády přejídají a brzy ovšední.

Novinky na zimu. Pokud nám známo, z původních her se připravují Stroupežnického nová historická tragedie „Velký sen“ a Pippichova jednoaktovka „Z veřejného života“. Josef Jiří Kolár zadal ředitelstvu novou veselohru „Umrlčí hlava“. Kus hraje v Praze roku 1787 a mezi osobami vystupují též Mozart a Frant. Dušek. Z cizích her, jichž velká zásoba se chystá, jmenujeme nový překlad „Donny Diany“ z péra Sládkova, a Ohnetova „Majitele hutí“ v překladu B. Fridy. Z her Shakespearových má být na jeviště uveden „Julius Caesar“ v nové úpravě pana dramaturga. Kojíme se nadějí, že také dojde na Ibsenovu „Výpravu Oernulfovu“ a že během doby i některé z moderních dramat znamenitého tohoto mistra uvidíme.

Listárna administrace.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Administrace „Lumíra“
v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo [illegible] nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 1[illegible] a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpoledne.

ROČNÍK XII. 20. srpna 1884. ČÍSLO 24.

Ostatky.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

Zachmuřený, posupný a šerý
ku hvězdámční Eskurial,
zahradami vůně bloudí
resedy a žlutých fijal.

Chodbami a komnatami
teskné šero duši drtí,
za oponou těžkou v stínu
Filip král zří ve tvář smrti.

Don Diego Yépes vedle
sedí — listů tisíc píše,
píše a chvílemi sloucha,
nemocný jak těžce dýše.

Zpovědník on věrný krále,
strážce skývy, strážce číše;
co as Don Diego Yépes
do těch tisíc listů píše?

Tisíc poslů čeká venku,
tisíc připraveno mezků,
všickni mají Filipovi
ulehčiti k ráji stezku;

Neb již dopsal Don Diego
a již tisíc mezků běží
v širou říš, kde k nebi pne se
monastýrů tisíc věží.

V každém listu psáno stojí:
„Umírá již král náš, běda!
pomoz, kdo jsi věrný sluha,
k tobě s pláčem dlaně zvedá.

Lká co křesťan, ale vladař
rozkazuje, okamžitě
poslechněte, nežli ďábel
zdrhne nad ním černé sítě!

Rychle ostatky všech svatých,
jež váš klášterní chrám schrání,
k loži jeho úmrtnímu
pošlete sem bez meškání.

Ostatky všech apoštolů,
vyznavačů, mučenníků,
a pak zvoňte všemi zvony
v hruď se bijte v pláči, vzlyku!“

A již jede tisíc poslů
v říš, kde slunce nezapadá,
a v hlaholu zvonů táhne
v Eskurial vozů řada.

Kadidla dým k nebi stoupá,
zvonů srdce děsně kvílí,
korouhve a praporečky
se nad mnišské kápě chýlí.

Z každé šeré kathedrály
předstupuje posel jeden,
svaté kosti odevzdává,
jimiž král má dojít v Eden.

Rameno tu svaté Kláry,
noha Rocha, ba tam celý
v křišťálové rakvi leží
svatý Jakub z Compostelly.

Složeno vše — ještě jeden
poslední vůz vzadu čeká:
koně, vozka zakukleni —
Filipa ten pohled leká.

Odkud jste? — Co přinášíte?
Poslové jsou dlouho němi,
náhle kmet v jich středu vstává:
„My jedeme z Nizozemí:

Ostatky ti vezem svaté,
ba, co svaté, nejsvětější,
bys mohl' lehčej' dokonati
do pekel pouť žití zdejší.

Ostatky to apoštolů,
vyznavačů, mučenníků,
za svobodu všichni padli
rukou tvojí beze vzlyku.

Vyznávali volnost vlasti,
hlásali ji — mřeli za to,
perly slz jich kosti věnčí
a ne démanty neb zlato.

Pohleď na ně a pak zemři!“
Odhalil vůz jak to pravil,
v křečích jal se Filip svíjet,
a jak raněná zvěř zavyl.

Dvůr se chvěl — jen kdosi smál se,
kde se každý třás' a lekal,
ďábel, jenž na duši krále
skrčen v stropu kontě čekal.

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

Úřední noviny přinesly jednoho dne v rámci svých střízlivých rubrik a zcela bez nejmenšího vybočení z obvyklé důstojnosti kancelářského slohu následující zvěst:

Na uprázdněné místo kancelisty při c. k. okresním soudu v N. jmenován Vladimír Novák, dosavade diurnista c. k. krajského soudu v Z.

V řadě jiných sdělení podobných byla snad ona věta pro širší svět málo pozoruhodnou a nápadnou, i měla tu as cenu jednotlivého skromného kvítku v obrovské kytici; ale městu našemu byla poselstvím důležitým a zajímavým.

Pan důchodní ovšem byl tak šťasten, že skorem již před týdnem s to byl oznámiti nedočkavým spoluobčanům, že vzhledem k osiřelé hodnosti v domácím světě úřednickém na vyšších místech učiněno platné rozhodnutí, ano, dověděl se laskavostí dobrého přítele „nahoře“, s nímž o naléhavé té záležitosti v zájmu města tři měsíce byl si dopisoval — dověděl se již tenkráte i jméno vyvoleného mezi žádostivými, vítěze nad účastníky konkursu . . . ale v celku přece teprve teď, vytištěním černě na bílém pod ochranou vládního praporu, stala se věc skutkem, vymanila se teprve ze stavu jakékoli neurčitosti.

Není divu, že málo jinak hledaný úřední věstník stal se pojednou lektyrou ze všech stran toužebně žádanou i putoval z ruky do ruky. Arci nelze nikterak zamlčeti, že lačnou dychtivost čtenářů pravidelně ukojily již dosyta tři řádky na první straně, jež pan důchodní byl podtrhl červenou tužkou, připojiv po straně tučný výkřiknik. Ostatních půvabů redakčního bohatství duševního nikdo si dále nevšímal.

Tedy — Novák! Vladimír Novák jmenuje se člověk, který jest tak šťasten, že povolán jest, aby zaujal osiřelé místo u jednoho z obou zamřížovaných oken v jistovně umístěné v přízemí budovy okresní spravedlnosti, i aby společnost naši maloměstskou rozmnožil a doplnil.

Pan Novák! Co vše v tom slově skrývalo se pro nás!

Předešlý kancelista byl ve všech kruzích města osobou oblíbenou; řádný úředník, příjemný společník, muž výborný v každém ohledu — jaký bude jeho nástupce?

Novák! Více nevědělo se ani teď ještě a tak zavěšován na pouhé jméno prozatím zmatek více méně neurčitých představ.

Jest mladý nebo starý? Veselý neb mrzout? Sdílný nebo samotář? Svobodný neb ženatý?

Poslední otázka bavící ovšem v první řadě krásnou pleť, zdála se nabývati znenáhla největší důležitosti i bylo pravým dobrodiním, že pan důchodní již třetího dne, na všech stranách a do všech končin obětovně se vyptav, s to byl odpověděti.

A odpověď pozdravena v dotyčných kruzích s radostí málo tajenou. Nový pan kancelista nebyl dosud stal se účastným sedmé svátosti.

Z ostatních zpráv o něm, pokud předběžně došly, vyjímáme, že se narodil v S., že studoval v Praze na akademickém gymnasiu, které v šesté třídě opustil, podlehnuv po dlouhém nerovném zápase úkladům mathematiky, na kteréž krásce nemohl bohužel odkryti těch půvabů, jako jeho professor; že po některých výstředních pokusech dáti činnosti své přiměřený jí směr, uchýlil se s naprostou mysli skleslostí v náruč Thetis, aby za denní plat a proti okamžité výpovědi stal se jedním z posledních jejích služebníků; že jako diurnista požíval pověsti pilného pracovníka a platil za sílu v každém ohledu spolehlivou a neobyčejně vydatnou, začež od představenstva dostalo se mu i pochvalného dekretu (pod číslem 2347 v roku 18 . .) ačkoli z dřívějších let v služební jeho konduitě nalézala se poznámka „výstřední individuum, přepjatá hlava“; že čas služby jeho v Z. protáhl se do délky patnácti roků. Tak dlouho bylo ubožáku čekati, než zaměnil nejisté diurnum za skrovnou sice, ale bezpečnou státní službu spojenou s titulem úředníka a s nároky na pensi. Nalézá se právě v polovici čtvrté desítky svého života.

Naše město zabývalo se o závod doplňováním těchto životopisných drobtů na obraz úplný. Budoucí spoluobyvatel měl u nás již své přátely i nepřátely. Jedni očekávali příchod jeho s radostí, jiní s nedůvěrou, jiní dokonce s předsudky málo jen sympathickými. Krásná pleť uleknuvši se vážného stáří hrdiny, nešetřila vtipů a ošklivých poznámek, konečně však přidržujíc se potěšitelné vlastnosti „neženatý“, vytvořila si v obraznosti své z fantomu neznámého dosud Vladimíra Nováka muže přioděného dostatečným počtem tělesných předností i množstvím krásných vlastností duševních, a vřadila nového kancelistu v album místních ženichů na vynikající místo.

* * *

Od doby jmenování až do nastoupení úřadu uplynulo plných čtrnáct dnů. Očekávaný ovšem po celý ten čas zůstal skorem výhradním hrdinou všeho myšlení, předmětem všech domácích hovorů i veřejných zábav, zatlačen

jenom vždy na krátko poněkud do pozadí různými běžnými událostmi, jako byly zde: dvoje křtiny, jeden pohřeb a jedna okázalá svatba.

Zajímavosti neubývalo neznámé osobnosti, ale přibývalo každým dnem. Zpráva z rodiště páně Novákova přinesla několik nových podrobností o poměrech rodinných, o počtu příbuzenstva, postavení jejich, jmění atd. Dopis od bývalého kolegy gymnasialního, který stal se radou a šlechticem, přinesl několik studentských anekdot, jež utkvěly mu v paměti a tím náhodou zachovaly v této vynikající hlavě také památku nepatrného kolegy, ačkoli on v pozdějším životě nestal se skorem ničím. Opětovné a další pátrání v Z. také potkalo se s jakýmisi výsledky, ačkoli tyto daleko pozadu zůstaly za očekáváním i doufáním. Diurnista Novák z počátku, v prvních letech svého tu pobytu žil se svou matkou; po smrti její přestěhoval se ke krupaři Vomáčkovi na Široké ulici číslo 538, a u něho, v malém pokojíku na dvůr, sdíleje s domácím pánem a četnou jeho rodinou skrovný stůl, bydlel všechna ostatní léta až do dnešního dne. Nejdůležitějším z objevů, zejména pro slabší pohlaví, byla zaručená zpráva, že Novák Vladimír do této chvíle neměl žádnou „známost“, že k ženské žádné ani se nepřiblížil a tedy k nám zavítá nejen svobodný, ale se srdcem na žádnou stranu ani v nejmenším nevázaným a nepoutaným.

Nelze upříti, že touto okolností očekávaný hrdina v každém ohledu získal, ačkoli na druhé straně, v kruzích zlaté mládeže a v kruzích mužských vůbec, nevinnost tak dojemně biblická podnětem státi se musila k mnohé nevázané satirické poznámce.

Vedle shánění se po minulosti budoucího svého spoluobčana, mělo dobré naše město též dosti starosti s budoucností. Kde se kancelista Novák ubytuje? Kde bude se stravovati? Zdali u růže nebo slunce zvolí stánek svůj pro dlouhé večery? Společnosti obou nepřátelských hostinců málem byly by skřížily vražedné zbraně, jež nedávno teprve odloženy, když byly se pro jistou nepatrnou záležitost místní otupily navzájem v několika peprných „zasláno“ a „ohražení“ do novin.

Také kancelář v přízemí okresního soudu učinila vážný krok k přivítání nového svého obyvatele. Starý, ospalý sluha úřední vyklepal totiž a oprášil o své újmě starobylý seslík s vybledlým a odřeným manšestrovým polštářem, který v představách jeho tvořil nerozlučnou část s pojmem pana kancelisty.

A tak nescházelo, než aby Vladimír Novák přišel, na místo své se dostavil.

Konečně také objevil se v celé slávě své na jevišti našem maloměstském.

* * *

Bylo to jednoho rána jarního. Den byl pochmurný a studený. S oblak snášel se drobounký déšť; mžilo.

Na náměstí se všech stran sjížděly se selské fůry s nákladem obilí, a venkovské ženy, s hlavami zachoulenými do těžkých plen, přinášely na trh plné nůše a košíky i stavěly se po délce chodníku s prodejným zbožím svým do řady. Městské paní i slečinky a švarné služky v bílých zástěrkách, koketně přišpendlených na kyprých ňadrech, putovaly chvatem k tomuto hokynářskému Eldorádu. Kolem for stavěli se židé a blahosklonně poklepávajíce sedlákům na ramena, smlouvali s nimi taškářsky o cenu pšenice.

Po prázdném širokém pruhu náměstí, posvěceném mnoholetým zvykem na místní elegantní corso, procházela se v menších, větších skupeních silnější část domácí honorace, úředníci, učitelé, chtějíce před zapadnutím do prachu kanceláře a školy nalapati se čerstvého vzduchu, ovšem dnes podávajícího se jim v podobě málo lákavé.

„Hanebné počasí!“ — opakoval po nesčíslněkráte doktor, vyměňuje na všechny strany pozdravy. „Jak pak by nebylo potom tolik nemocí! Kašle! Rýmy! Katarrhy všeho druhu! — Jak se daří, pane soudce? . . . Jak pak spala dnes Otilka, pane řediteli? . . . O nic lépe, pane berní? . . . Právě jdu od vás, pane poštmistře — budte bez starosti — dovolil jsem milostpaní, aby na chvíli vstala a co nejdříve pošleme ji trochu ven; ovšem nutno zachovati se opatrně; teplý šat zejména . . .“

„Aha! Nový jarní plášť — děkuju uctivě za upozornění — slyšel jsem už o tom . . .“ zabručel posledně oslovený, nejevě za potěšitelné zvěsti takovou radost, jak by se očekávati mohlo. „Nezapomeňte jen“ — doložil — „předepsat později také lázně, doktore. Známe to, známe. Zdraví povážlivě otřesené . . . Nervy sesláblé . . . Nevyhnutelné zotavení . . . Neřekla vám ještě žena, kam ji máte poslat? Které pak lázně jsou letos nejmodernější? Nevíte? — Rozumí se, že ty nejdražší . . .“

„Vy jste šelma!“ — pohrozil doktor prstem, dále se ubíraje. „A vy už z postele, pane Nuzáku? Pěkně dbáte mých nařízení! Neřekl jsem, abyste nevycházel? . . . A tak! To by ovšem bylo mrzuté, abyste přišel o chleba. Jest to zlé, žíti v poměrech sklíčených —“ povzdechl s tváří staženou náhle k vzezření soucitnému, k bolestnému skorem pláči. „Aspoň tedy hodně a dobře jezte a pijte, abyste sílil!“ — doložil bezmyšlénkově, neuvažuje význam svých slov, nevšímaje si, jaký dojem činí jimi na ubohého pacienta.

Ve dveřích lékárny tlačila se kolem teploměru trojice pensistů. „Kolik pak máme?“ — otázal se doktor, putuje okolo.

„I dejte mi svatý pokoj!“ — zněla odpověď méně úsměvná než otázka. „To abysme byli někde blíže točny! Kdesi na Kamčatce!“

„Však já beztoho myslím, že se naše země nějak převrací, že neví kudy kam“ — potvrzoval ramenatý obr s mohutnými kníry a s očima neuprosného světoborce. „Kdo pak tohle jakživ slyšel!“

„Ano — je to život!“ — vzdychl človíček s červenou pentličkou v knoflíkové dírce. „Už ani příroda nestojí za nic! Jak pak teprve lidé! Potom nemají být plné kriminály! . . .“

„A to je pak máj!“ — vpadl první z nespokojenců, vytáhlá postava se zlatými brejlemi a pergamenovou pletí školního pedanta. „To je měsíc květu a lásky! . . . I jdi mi ke všem všudy, ty zbrklý básníku!“ — zvolal zlobivě, postaviv se do posice jaksi obranné, prudce se oháněje. „Postav se na mráz se svou lýrou a zpívej si tam! Svět tone beztoho v samých fňukavých verších — ano, jest to pravda! Samá rozmazlenost, samé ‚ach, ach‘, samá lyrika ‚ach, achich‘, samé lapalie — — Což? Stoupá?“ — obrátil se, zmírniv tón, k malému soudruhu, který v určitých přestávkách vystupoval na špičky a natahoval svou drobnou

postavičku do výše, aby viděl bezpečně na teploměru škálu.

„Stoupá! — Krásně stoupá! O desetinu dolů . . .“

„A to se blížíme k slunovratu!“ — durdil se tazatel zapínaje si kabát až ke krku. „To se naše země pohybuje už v znamení . . .“

„I aby vás všichni rohatí i s vaším učeným systemem!“ — vpadl vysloužilý syn Marsův. „Snad tomu všemu opravdu nevěříte — co? . . .“

„No — no“ — chlácholil professor. — „To jest přece jen mnoho! Dovolte . . . Koperník . . . Naše neomylné mathematické výpočty a důkazy . . .“

„Lež je to všechno, povídám! A nezlobte mě raději! — — Počítejte si dále, plýtvejte si dále inkoustem . . . Blíží se . . . Pohybuje se . . . A my tu zatím mrzneme! Ano — to jest faktum! To jest jediné, co víme prozatím jistě, o čem jsme úplně přesvědčeni . . . Prvního máje! Hanba! . . .“

„Věc nesnesitelná! Opravdu . . . Člověk aby znova oblekl kožich a obul bačkory. A přec se ještě nastudí! Mně loupá zase dnes ve všech kostech.“

„A což můj žaludek?“ — —

„A co teprve má říkat moje dna?“ — —

„A mně zpívala kuří oka celou noc stejnou písničku! Hrom aby už . . .“

„Jenom strpení, pánové!“ — napomenul doktor, netrpělivě čekaje už příležitosti, aby několika případnými slovy mohl vmísiti se v rozmluvu a pak poručiti se. „Jen strpení! — Věčně to nemůže přec trvat!“ — doložil s plným vědomím, jak vážnou, nezvratnou pravdu byl pronesl. „Očekávaná změna povětrnosti konečně přijíti musí. Jednou naurčito se otepli. O tom nelze pochybovat! Vše tomu nasvědčuje... A pak zajisté též zmizí všechny nemoci“ . . . A s licoměrným pohledem k nebesům, jakoby sám toužebně vzýval za brzký příchod doby té a jakoby vůbec nic jiného na světě si nepřál, než aby všichni lidé byli zdrávi jako ryby — vydal se na další pouť po svém revíru.

Trojice pensistů zatáhla se, mručíc, do pozadí lékárny, aby pokračovala tu v projevech své nespokojenosti s řízeními lidskými i božskými, a po chvíli sáhnuto k léku v tříčlenném tom kruhu pravidelně užívanému proti špatnému rozmaru i všem pozemským trampotám a bolestem. Pan lékárník z temného stínu skrytého koutu vynesl na světlo zelený plechový táček s trojicí skleněných kalíšků . . .

Maloměstské naše corso silně již bylo prořídlo, když z ulice zarachotila kola omnibusu přijíždějícího od dráhy. Za to ostatní část náměstí uvedena na nejvyšší stupeň živosti, naplnivši se znenáhla úplně fůrami a trakaři, košíky i nůšemi, mezi nimiž procházeli se i stálí kupci nabízeného zboží i zvědaví diváci.

Rozumí se, že jako na povel velká část všeho shromáždění obrátila se vstříc černožluté arše, v jejímž nitru klátily se proti sobě dvě řady silhouett lidských postav. „Hi! Na! Na!“ — mlaskal hluchý Franek od zlatého slunce, na koně, ohlížeje se škodolibě a zároveň vítězoslavně na konkurenční omnibus modré hvězdy, který pravidelně nepřivážel nikoho než děti hostinského, jež posýlány byly mu naproti za město a za úkol měly vyplniti vůz, aby neřeklo se, že přijel zase s prázdnem.

Majitel slunce s úsměvem na rtech a kulatou květovanou čapku uctivě sundavaje s hlavy, vyšel ze vrat otevřených dokořán. Vyběhl podomek a chopil se upachtěných koní z vozu je vypřáhaje. Sklepnice objevila se na prahu v nedbalkách v každém ohledu poněkud povážlivých, ač pro jisté zraky tam naproti v okně nikoli zcela nevítaných, zapomenuvši v spěchu odložiti smeták a hadr, kterými uklízela právě hostinské pokoje, když donesla se k uším jejím radostná zvěst, letící od úst k ústům po celém domě, zvěst, že jede plný vůz pasažérů.

Domácí pán, kloně se, přistoupil k vozu a zmocniv se dvířek, na nichž uprostřed vkusné arabesky skvělo se zlatem: Hôtel Sonne — pomáhal přibyvším dolů. „Willkommen! Willkommen!“ — pozdravoval milý náš krajan německy, dodávaje si tím způsobem vzezření noblesy, potřebné dle jeho zdání. „Zimmer gefällig?“ — —

Tu ovšem shledalo se, že celý živý Franckův náklad, jenž vzbudil tolik potěšitelné naděje, sestává z tuzemců většinou vyznání otce Abrahama, vracejících se z plzeňského trhu, i rozprchnul se neprodleně celý obsah omnibusu na všechny strany po městě.

Za to naproti na druhé straně náměstí, když se byl z přibyvšího vozu, jak obyčejně vyrojil mrak dětí, vystoupila naposledy i postava mužská, která zůstala i chvíli státi, rozhledla se kolkolem a vešla pak do domu, nad jehož vraty vznášela se zubatá hvězda, zobrazená tu venkovským malířem v obrovských rozměrech.

„Kdo to přijel?“ — — Otázka zajisté zcela přirozená. Svezla se v okamžicích následujících se sterých rtů.

„Kdo to přijel?“ — tázala se paní notářka lékárnice, vedle níž stále mlčky od té doby, co vytrženy byly příjezdem omnibusu ze zajímavé rozmluvy o hříšné drahotě všech viktualií, ničemnosti čeládky a špatných stránkách manželů.

„Nevíte, kdo přijel?“ — oslovila paní Nedočkavá paní Zvědavou a ptala se slečna Nesmělá slečny Stydlivé, doplňujíce otázky své ihned řiznými poznámkami o dojmu, jaký plachý zjev cizincův na ně učinil. „Neznáš toho člověka?“ zastavila náhodou s ním se potkavší paní C. svého manžela, nevzpomenouc v návalu okamžitého rozčilení, že ráno po malé domácí šarvátce umínila si nepromluviti na něho, dokud ji řádným odprošením a novým jarním kloboukem nesmíří. „Kdo pak to jest?“ — vyslala z hezkých rtíků svých slečna Kamila k provázejícímu ji spanilému rytíři, netušíc, jaký osten žárlivosti metá do jeho planoucího panickým ohněm srdce. „Co to za pána?“ — obracely se všechny Kačenky k Marjánkám a Barušky k Nanynkám.

„Kdo to přijel? Kdo to přijel?“ — stíhalo se v zmatku i ve chvatu na všech stranách. V oknech objevila se poprsí různého střihu — mužské kníry a tváře vrásčité i půvabné dívčí hlavinky. Trojice pensistů o překot vyrazila z lékárny. „Kdo to přijel? Kdo to přijel? — —“

„Není to snad . . .“

„Ano — jest to nový pan kancelista. Jest to Vladimír Novák“ — odpověděl městu pan důchodní.

Na štěstí v pravý okamžik namanuv se na náměstí, byl překročil v patách za cizincem práh modré hvězdy a netrvalo pak dlouho, že novému města našeho občanu bylo zasvětiti příchod svůj do N. prvními dvěma polibky.

Roztomilý tento projev lásky a přátelství opakován během dne bezpočtukráte se stejnou vřelostí a stejným požitkem dárců i přijimatele.

Vladimír Novák hned jak se nasnídal, dal si vykázati pokoj a převleknuv se do černých šatů, v rukavičkách, vyšel za nedlouho ven.

Zaměřil rovnou cestou k soudní budově a představil se panu soudci, jako nejvyššímu místnímu představenému, od tohoto proveden pak ostatními síněmi budovy vykázané službě bohyně Spravedlnosti a seznámen se všemi c. k. kolegy. Na to zavítáno ještě do berního úřadu, navštíveny kanceláře obecní i okresního zastupitelstva, učiněna poklona orlu notářskému a orlu poštovnímu atd. atd. Všude vítání, všude ujišťování přízně a projevy radosti z nové známosti. Všude tytéž suché dva polibky do vousatých, drsných, mužských tváří. Novák byl skorem unaven, když v poledne k znamení hvězdy se vracel.

Při obědě rozmnožil své n . . ské známosti o jedno číslo. Nalezl stůl u okna prostřený, přikrytý sváteční ubrusem a za stolem, v napnutém očekávání, seděl mladík s dlouhými kadeřemi, blouznivým úsměvem a pohledem plným něhy a zároveň nesmělosti.

Pohled ten s jásotem letěl příchozímu naproti a upřel se pak vítězně na druhou stranu světnice, kde domácích dcera stanula ve dveřích, zardívajíc se, držíc v chvějících se rukou talíř polévky. „Neřekl jsem to, že přijde, že přijde, že nepůjde jinam?“ — pravily mladíkovy oči.

A Vladimír Novák pozdraven konečně hlasitě, měkkým hlasem dívčiným, usmál se přívětivě a zasedl pak k oknu, za prostřený stůl, vedle mladíka, s nímž dal se ihned do řeči. Z počátku veden hovor jejich nesměle, přerývaně, ale čím dále, tím více pozbýval obyčejné v takových případech mělkosti i stával se skorem důvěrným. Průběhem skrovné hostiny dostavil se i hostinský s uctivou poklonou a nabízeje šňupec; také hostinská přišla z kuchyně se svazkem klíčů v pasu a obrovskou modrou zástěrou; celý dům závodil v prokazování úcty a úslužnosti vzácnému pozemšťanu, který poctil hvězdný jejich svět svou přítomností.

Odcházeje vyměnil Novák se spolustolovníkem svým již přátelský stisk ruky a domácím všem se poroučeje, pronesl k těžce tajené jejich radosti mnohoslibné „na shledanou!“

Ale při večerním corsu kolegové z kanceláře zmocnili se nového druha a tu, po dlouhém úsilí, podařilo se přemluviti jej k návštěvě „slunce“, kam většina jich chodila.

A tak vyhnul se Vladimír Novák velké, z daleka naň kývající zubaté hvězdě, a zapadl ji beznadějně naproti, v četném průvodu.

Společnost každodenní, rozmnožená dnes patrně ku cti cizozemského ptáka o několik svátečních hostí, jimž podařilo se s odvoláním na novou známost z domova šťastně ženám utéci — chopila se způsobem okázalým pana kancelisty, projevujíc až do omrzení své potěšení z přírůstku tak nadějného. Zábava byla neobyčejně hlučná i pestrá a vrcholila v zmatku ohnivých přípitků. Podlouhlý stůl u „zlatého slunce“ dávno již nepamatoval tolik zápalu řečnického.

Novák s tváří spíše unavenou než pohnutou hrál svou úlohu oslavence, nepostačuje ťukati sklenici. Ku konci nevyhnul se ani opětovným polibkům, jimiž bylo mu spečetiti četně mu nabízená bratrství.

Teprve pozdě v noci stal se rozchod.

Provázen rozjařenými přátely zaměřil přímo k domu, k jehož prahu byla náhoda zanesla první jeho krok v místě vykázaném veřejné jeho působnosti, a násilím vytrhl se vroucím objetím.

V oknech „modré hvězdy“ bylo již tma. Také vrata byla zavřena, ale před nimi, na patníku, dřímal podomek s lucernou vedle sebe, postaven tu jako stráž, aby vyčkal návratu poutníka zbloudilého nyjící „hvězdě“ do nepřátelských jí slunných světů. Přivítal nočního chodce s tváří rozespalou a s nataženou pravicí.

Pronikavým vrznutím zavřela se za oběma vrata hostince a za chvíli byl Vladimír Novák samoten ve svém pokoji.

Cítil na sobě únavu, zemdlenost, i jal se svlékati se. Ale proto přec dlouho neulehl.

Zůstal seděti pohřížen v myšlénky, ovládán mocnými dojmy, bouřícími jeho krev k zrychlenému toku.

(P kračování.)

Astronomia nova.

Napsal dr. *A. Seydler.*

(Dokončení.)

II.

Život Jana Keplera (1571—1630) byl již tolikráte a tak podrobně vylíčen, že by tuším bylo nemístno zde o něm se šířiti. Trudná byla to doba, v kterou padá zejména druhá polovice žití Keplerova, a jejíž chmurami tím jasněji září hvězda tichého genia; červánky probouzející se osvěty zaplašil mrazivý vítr theologických hádek, který jako vždy měl v zápětí pustou neplodnost a suchopárnost v oboru myšlénkovém, mrzkou nesnášelivost a nevraživost v oboru praktickém. Vyhynulo všude, zvláště pak v Německu a v zemích podrobených žezlu habsburskému, pokolení ušlechtilých mecenášů, kteří jako patriciové norimberští Bernard Walther a Wilibald Pirkheimer o rozkvět astronomie co *vědy* péči vedli. Čilý ruch na zámku pražském, na dvoře Rudolfa II. ochabnul. Zde byl ovšem dříve skvěle působil *Tycho Brahe*, císařský mathematicus, obklopený zástupem žáků a pomocníků, mezi nimiž spatřujeme též v postavení velmi podřízeném našeho Keplera.

Působilť v Praze skvěle, nepůsobil však více v té míře jako na svém Uranienborgu na ostrově Hveenu, kde pánem jsa času svého i své vůle, vše sobě dle nejlepšího poznání zaříditi mohl a vedlejším ohledům pod-

robiti se nemusil. Bylť Tycho Brahe právě tak předchůdcem Keplerovým jako Koperník, v jiném však smyslu; založil-li polský astronom moderní astronomii theoretickou, stal se dánský šlechtic-učenec zakladatelem moderní astronomie praktické, a směle můžeme tvrditi, že by bez výkonů Tychonových též Keplerovo dílo nemožným se stalo. K tomu však zapotřebí poněkud obšírnějšího výkladu.

Základem astronomie jako každé jiné vědy přírodní jest pozorování: z toho pak ihned na jevo jde, že theorie astronomická jen v té míře rozvíjeti a zdokonaliti se může, ve které se zdokonaluje a tříbí přesnost pozorování.

V astronomii, která až do nejnovějších dob s ničím jiným zanášeti se nemohla nežli s *pohybem* teles nebeských, základem jsou pozorování pohybů těch, t. j. míst, jež v určitých dobách tělesa nebeská zaujímají. K tomu zapotřebí znáti jisté pevné body, místa, k nimž pohyblivých těles (zejména oběžnic) polohy vztahujeme: takovými pevnými body jsou (alespoň přibližně) stálice. Opětovaným pozorováním stálic, snešeným ve zvláštních *seznamech hvězdných*, zjednána jest síť pevných bodů, oblohu nebeskou pokrývající, ve které se body pohyblivé, ať tak díme, zachycují. Děje se to způsobem tím, že se měří jejich vzdálenost úhlová od bodů pevných. K tomu však vyžadují se jednak dokonalé nástroje měřicí, jednak zručnost a schopnost pozorozatele, a v obou směrech jsou nám položeny meze, jež sice pošinouti, nikdy však odstraniti nemůžeme. Starověk v době největšího rozkvětu a po něm celý středověk, jenž, pokud vůbec s astronomií se zanášel, nad starověk se nepovznesl, mohl docíliti pouze takové přesnosti v měření úhlů, při které se mohlo ručiti za úhel 10 minut (asi třetina šířky měsíce neb slunce v míře *úhlové*). Jestli tudíž obnášely rozdíly mezi jednotlivými pozorováními, neb mezi výpočtem a pozorováním *téže* vzdálenosti méně než deset minut, nebylo lze rozdíly ty *poznati* neb za podstatné a skutečné *uznati*. Toť příčina, proč se Koperník nemohl vymaniti z pout theorie epicyklické. Dostačilať theorie ta *skromným* požadavkům, jež jí pozorování kladla, ovšem tak, že musila býti stále, ať tak díme, od případu k případu poopravována. Značné rozdíly, jež mezi theorií tou a skutečností již v době nejkratší průběhem jediného oběhu se vyskytují, ležely částečně za onou mezí přesnosti a nemohly tudíž Koperníkem objeveny býti. Částečně byly ovšem rozdíly ty značnější, ano u Marse mohly dostoupiti více jednoho stupně, ano až do dvou stupňů; rozdíl tak veliký nemohl sebe povrchnějšímu pozorování ujíti a byl zřejmým důkazem nedokonalosti theorie dosavadní. Také se k theorii pohybu Marsova obracela pozornost a píle všech tehdejších astronomů, Koperníkem počínaje; zejména Tycho Brahe a škola jeho pilně se zanášeli pozorováním oběžnice té, v nezvratném a jak se ukázalo též oprávněném přesvědčení, že odtud kyne reforma astronomii planetární.

Právě se zřetelem k této okolnosti bylo dříve řečeno, že se stal Tycho Brahe zakladatelem moderní astronomie praktické. Přivedl totiž methodu pozorovací na stupeň tak sysoký, pracoval o zdokonalení strojů v té míře, že dosáhl přesnosti desetkrát větší, že mohl v pozorováních svých zaručiti jednu minutu. Na vyšší stupeň dokonalosti povzneslo se umění pozorovací teprve, když spojením dalekohledu s rozděleným kruhem a drobnohledným pozorováním menší oddíly jedné minuty stanoveny býti mohly.

Avšak již přesnost Tychonem docílená vynesla astronomii bohaté ovoce. Když se Kepler po smrti Tychonově uvázal v úřad dvorního mathematika, převzal co bohaté dědictví 24 foliantů pečlivě provedených pozorování, jichž rozbor měl mu odhaliti tajnosti nebes. Bylo šťastnou shodou, že následovali zde po sobě právě ti dva mužové, kteří směrem a tudíž i výkonem svým nejlépe se doplňovali. Bez Tychona nebyl by mohl Kepler vykonati dílo své a předstihnouti samého Koperníka, jemuž osud podobného materialu neposkytnul, bez Keplera byl by bohatý poklad Tychonem nastřádaný zůstal pro vědu mrtvým kapitálem.

Pojilať se v Keplerovi zvláštní, skoro bychom řekli mystická síla divinace s přesným, mathematikou vybroušeným rozumem, podivuhodné toto sloučení dvou téměř opačných vlastností učinilo jej prvním heroem *induktivní* methody přírodovědecké. Hledíce k větším obtížím, s otázkami od něho řešenými spojeným, musíme jej v tomto ohledu klásti nad samého Galileiho, jenž zase vyniká nad Keplera přesnějším a při tom obsáhlejším duchem mathematickým a všeobecnějším významem díla svého. Oba tito mužové založili — nikoli snad jen pravou induktivní methodu, nýbrž, co více váží, pravou přírodovědeckou methodu, ana spočívajíc na vhodném sloučení indukce a dedukce, nejlépe se zračí v onom soustavném celku vědomostí přírodních, pro který Angličané zavedli zcela příměřený název přírodní filosofie (natural philosophy, asi to, co bychom zvali všeobecnou fysikou). Nebude snad od místa připomenouti, že čelnější část práce jejich byla vykonána *před* vyjitím Baconova slaveného Novum Organum.

Leč vraťme se opět k „nové astronomii". Kepler proniknut byl vroucím přesvědčením o zákonitosti a dokonalosti světové budovy, on pevně doufal, že se zbožné a neúmorné snaze jeho podaří, vystihnouti myšlénky Tvůrce světa a odhrnouti alespoň z části roušku, za kterou se skrývá zrakům našim velebné Mysterium cosmographicum. Toto *východiště* prací svých měl společné se všemi mystiky středověku, se všemi obnoviteli fantasií pythagorejských a novoplatonických. Avšak *cesta* jeho byla rozdílná. Nikoli uzavřít se v kouzelný kruh vlastních pomyslů a fantastických představ, nýbrž pozorně prohlížet skutečnost a vyhledávat zákony její, zkoumat nalezené neb tušené dalším porovnáváním se skutečností — toť byla methoda *jeho*, methoda pracná, plná sebezapření a trudu, jež mu však na konec zjednala vavřínový věnec genia.

Již první spis jeho: Prodromus dissertationum cosmographicarum continens mysterium cosmographicum (1596), byť i ve výsledcích pochybený, jasně ukazuje tyto zvláštnosti ducha Keplerova. Pevně zakotveno v něm přesvědčení, že soustava naše světová svazkem společného zákona jest spojena. Svazek ten spatřuje Kepler ve zvláštní geometrické konstrukci, určující vzdálenosti jednotlivých oběžnic od sebe.*) Nápad jeho vyjímá se ve světle naší

*) Opišme kolem slunce kouli o poloměru rovnajícím se vzdálenosti Saturna, vepišme do ní krychli (pravidelný šestistěn) a do této druhou kouli, do této vepišme čtyřstěn, do něho kouli, do této dvanáctistěn, opět kouli, pak dvacetistěn a do něho kouli, konečně osmistěn a do něho kouli (tím jest

doby velmi naivně, ano jest přímo barokní, pokud v něm máme spatřovati více nežli výraz (k tomu jen přibližný) pouhé nahodilé shody, nezapomínejme však, že byl vysloven v době, která dosah vědomostí astronomických měřila dle upotřebení astrologického, v době, v které i sám takový duch, jakým byl Kepler, vynášel horoskopy a rozepisoval se vážně de fundamentis astrologiae!

Ačkoli se pak domnělý nález Keplerovi po celé živobytí velice líbil, nepřestal na něm, nýbrž pokračoval rázně ve směru sobě vytknutém. Po smrti Tychonově (1601) bylo mu co nástupci v úřadě císařského mathematika uloženo, z pokladu Tychonových pozorování, naplňujících 24 plných foliantů, odvoditi nové a lepší desky nebeské, nežli byly dosavadní. Důležitost této práce vysvitá, uvážíme-li, že na př. u Marse místo, počítané dle Reinholdových tabulí prutenických, od místa skutečného až o tři stupně rozdílné býti mohlo. Kepler položil si však úlohu vznešenější; záhy byl poznal, jak cenný materiál nalézal se v rukou jeho, a že více z něho může učiniti než pouhý řemeslný nástroj. „Tychonova pozorování", praví Kästner, „měla se ku Keplerovi, jako balvan parického mramoru ku Fidiáši. A že umělec dříve nežli měl mramor po ruce, i ve dřevě obdivuhodně vyřezával, dokazuje jeho *Mysterium cosmographicum*."

My, kteří od mládí bývámе poučováni, že dráhy oběžnic jsou *ellipsy od kružnic velmi málo rozdílné*, nedovedeme sobě představiti ohromné obtíže, jež způsobilo objevení této jednoduché pravdy. Rozdíl tvarů skutečných od kružnic byl dosti nepatrný, že v starověku mohla vzniknouti představa kruhového co nejdokonalejšího pohybu, a že tím celá astronomie planetární uvázla v sítích theorie epicyklické; s druhé strany byl přece dosti značný, že theorie ta, byť i sebe více vzdělávaná, neposkytovala značnějšího souhlasu ve skutečnosti.*) Všechny pokusy ve směru tom setkaly se s nezdarem, jak jsme viděli; zejména platí to u Marse, jehož dráha nejvíce se od kružnice odchyluje, tak že již Plinius jej nazývá Sidus inobservabile. Koperník při vší klopotné snaze své nemohl zameziti, by chyba výpočtu u Marse neobnášela jeden stupeň i více. Tycho a škola jeho horlivě se zanášeli úlohou tou, očekávajíce výsledek důkladného rozboru pozorování podali zatím přibližné hypothesy, z nichž jedna v maximum nedávala chybu větší dvanácti minut.

Kepler horlivě se ujal Tychonových pozorování, všestranně a klopotně je rozbíraje. První jeho práce opírají se veskrze o hypothesu kruhových pohybů, jedna z hypothes těch byla tak dokonalou, že největší chyba její obnášela pouze osm minut. Za dob Koperníkových byl by výsledek takový nejen uspokojil, nýbrž byl by býval považován za velmi skvělý; nyní, po přesnosti Tychonem v pozorováních docílené, byla chyba taková nemožnou, *theorie k ní vedoucí tudíž nesprávnou*.

Těchto osm minut podmínilo tudíž, jak sám Kepler praví, *reformaci astronomie*. Bylť totiž veškeré prostředky vyčerpány, by se pohyby oběžnic pomocí kruhové hypothesy vyložiti mohly. Nezbývalo, než vzdáti se všelikých dalších pokusů, neb nastoupiti zcela jinou cestu. Kepler nebyl však mužem, jehož by rostoucí obtíže mohly zastrašiti. Směle odřekl se předsudku, že by se dráhy oběžnic musily skládati z pohybů kruhových, a jal se zkoumati jiné tvary.

První zkoumání vedlo jej ku tvaru vejčitému Marsovy dráhy, kterou z příčiny té nazval ooidem, jindy též metopoidem neb ellipoidem. Však David Fabricius, jeden z nejpilnějších astronomů oné doby, jenž si po osm let s Keplerem o otázkách těch a podobných dopisoval, dokázal mu nesprávnost oné hypothesy, pokoušeje se sám jinou, rovněž nesprávnou cestou o zbudování dotyčné theorie.

Zatím byl však Kepler poznal, že nutno za střed dráhy všech oběžnic voliti slunce, nikoli střed dráhy země.*) To byl rozhodný krok, jenž měl v zápětí objevení *zákona prvního*: plochy, které v stejných dobách opisuje průvodič oběžnice, totiž přímka vedená od slunce k oběžnici, jsou stejně velké. Čím blíže slunce, tím rychleji se tudíž oběžnice pohybuje, čím dále od slunce, tím volněji.

Konečně, po více než pětiletém namáhání (r. 1605) poznal Kepler, že má dráha Marsova (a tudíž i dráhy ostatních oběžnic) tvar ellipsy, a tím objeven *druhý základní zákon* planetárního pohybu.

Uplynulo však ještě několik let, nežli mohl výpočty své dokončiti, sestaviti, theorii dokonale ve všech podrobnostech vzdělati a veřejnosti podati. Přepracování theorie planetární od samých základů bylo prací nesmírnou. Píšeť Keplerovi Maestlin (učitel jeho) roku 1597, že Tycho nezanechal od staré astronomie leda jen stín, a že jen tolik nyní jest zaručeno, že ve věcech astronomie ničeho nevíme. A Kepler sám praví v Úvodu ke spisu svému: „Já sám, jenž mathematikem slovu, čta znova toto své dílo ochabuji v síle duševní, když z obrazců si na mysl uvádím význam důkazů, jež jsem byl dříve z mysli v obrazce a text vložil."

Význam objevů Keplerových, v Nové astronomii obsažených, jest dalekosáhlý. *Předně* jimi na vždy zvítězil světový názor Koperníkův proti názoru Ptolemaeovu. Kepler sám neobjevil ovšem pravou mechanickou příčinu, která činí slunce středem naší soustavy; že však slunce

---

počet pravidelných útvarů vyčerpán). Jednotlivé takto opsané koule mají poloměry, rovnající se vzdálenostem Saturna, Jupitera, Marse, Země, Venuše, Merkura od slunce. Věta ta platí však jen, jak podrobnější počet učí, přibližně.

*) Chceme-li sobě znázorniti dráhu naší země, sestrojme kruhovou desku o průměru 72 centimetrů (něco více starého lokte), položme ve vzdálenosti 6 millimetrů od středu kružnice zrnko zvící 3 millimetrů, jež zastupuje slunce, a roztáhněme ve směru přímky, spojující střed kružnice se středem slunce desku tak, aby se průměr její v tomto směru prodloužil o *jednu desetinu* millimetru (as o tloušťku silnějšího vlasu lidského), kdežto se průměr k směru tomu kolmý nezmění (velká a malá osa dráhy). Mnohému zajisté bude se zdáti, že rozdíl ten jest příliš nepatrný a že tudíž jednoduchá neb s epicykly spojená hypothesa kruhová alespoň v mezích přesnosti staršími pozorováními daných úplně jest dostatečná. Skutečně by tomu bylo tak, kdyby se oběžnice na dráze své pohybovala s rychlostí stejnou. Avšak v částech dráhy bližších u slunce jest pohyb její mnohem rychlejší nežli v částech vzdálenějších; a tento rozdíl podmíněný ovšem tvarem dráhy, avšak způsobem skrytým, teprv od Newtona objeveným, největší činí obtíže a překáží i přibližnému upotřebení hypothesy kruhové (ve smyslu Ptolemaeově neb Koperníkově neboť úvahy tyto netýkají se moderních pomůcek mathematických, jež dle zmínky dříve učiněné též mohou ve smyslu hypothesy kruhové vykládány býti).

*) Koperník umístil slunce ovšem uvnitř dráhy země, ale mimo střed její. Pontán předsudkem o dokonalosti kruhového pohybu vztahoval k tomuto středu (tedy ku prázdnému bodu), nikoli ku slunci pohyby ostatních oběžnic.

zaujímá *význačné místo*, totiž *ohnisko* v dráze každé oběžnice, poukazovalo zřetelně ku příčině takové. Kopernikovy důvody ve prospěch vynikajícího postavení slunce byly ať tak díme více jen esthetické; Keplerovy důvody jsou již věcné, fysikalní, slunce svou silou (dle domněnky Keplerovy magnetickou) přitahuje a v dráze jejich udržuje veškeré oběžnice. Způsob, jakým si to Kepler myslí, není ovšem zcela jasný a vedl později k Descartesovým vírům. Zásluha Keplerova neleží ve směru přesného rozboru mechanického, ve směru zahájeném od Galileiho, dovršeném po výkonech Huyghensových od Newtona: byloť již to velkým skutkem, že k existenci takové příčiny mechanické bylo zřetelně poukázáno.

Za *druhé* byla teprve Keplerem počínajíc vědecká theorie pohybu planetárního možna. Vše, co před Keplerem se bylo stalo, od nejstarších bajeslovných pokusů až po vybroušené soustavy Ptolemaeovy a Kopernikovy pouhé *pokusy* byly, z nouze jen pravou theorii zastupujíce. Kepler jest si významu svého díla úplně vědom a líčí jej v dedikaci císaři Rudolfovi svědčící pěknou allegorií. Předvádí totiž císaři zajatého Marse, spontaného jeho výpočty. Astronomové nikterak nedovedli překonati nepřítele toho. Avšak výtečný vojevůdce Tycho Brahe, sloužící z počátku dánským králům Bedřichovi II. a Christianovi, později císaři samému, vypátral v nočních hlídkách po dvacet let trvajících všechny válečné úskoky tohoto odpůrce a zaznamenané nám zanechal. Na základě jeho zpráv nabyl Kepler zmužilosti, vypátral pomocí strojů Tychonových podrobně místa, kam se byl Mars odebral, a obklopil je pomocí oběhu veliké mateře Země (pokyn, že rozbor jeho byl možný jediné na základě domněnky, že země kolem slunce obíhá a nikoli naopak). Mars tudíž, vida srdnatost Keplerovu, vzdal se nepřátelství a Keplerovi se poddal. Má však ještě velké příbuzenstvo na nebesích: otce Joviše, děda Saturna, sestru a přítelkyni Venuši, bratra Merkura ty všechny rád by uvedl v přátelský s lidmi poměr. Kepler, cvičený v zaměstnání tom, nabízí služby své a slibuje dokonalý úspěch, prosí však císaře, naučiv se tomu ve svém devítiletém pobytu u dvora od válečníků, by přikázal „aerarii praefectis“, aby nezapomínali na nerv všeho válčení a jemu peněz ku vojenské konskripci poskytnuli. (Ubohý Kepler! jak jemným způsobem uvádí na mysl císaři, že nedostává — ne snad nějaké mimořádné a neobyčejně skvělé odměny, nýbrž ani platu, jenž mu byl slíben!)

Že pak i vrstevníci, pokud věci rozuměli, dosah její poznávali, dokazuje několik básní latinských, po této dedikaci položených.

Zbývá však *ještě jedna* stránka díla Keplerova, která ovšem není plně obsažena ve spise, jehož rozborem se zde po výtce zanášíme. Vedle obou prvních zákonů svých, v Nové astronomii obsažených, nalezl Kepler o deset let později a uveřejnil ve spise Harmonices mundi libri quinque, vydaném v Linci (1619), *zákon třetí*. Kdežto platí první dva zákony o každé oběžnici o sobě, stanoví zákon třetí vztah mezi pohyby všech oběžnic: učí nás totiž, že se mají třetí mocnosti středních vzdáleností oběžnic od slunce, jako čtverce dob jejich oběhů kolem slunce. Pomocí tohoto zákona můžeme ze známých dob oběhů určiti neznámé vzdálenosti oběžnic od slunce (ovšem ne jejich míry absolutní, nýbrž jen poměry jejich).

Teprve soubor těchto tří zákonů tvoří úplnou theorii planetárního pohybu a umožnily ony ve své vzájemné souvislosti, o které ovšem ani Kepler sám, ani vrstevníci a první následovníci jeho neměli tušení, objevení *světového zákona vzájemné přitažlivosti čili gravitace všech hmot*. Teprve ke konci téhož století, na jehož začátku byl Kepler působil, poznal Newton a uveřejnil ve svých Philosophiae naturalis Principia mathematica (1687) zákon ten, ukázav, kterak z něho jako ze zdroje společného plynou nejen ony tři zákony Keplerovy, jež se staly fundamentem theorie planetární, nýbrž i celá řada jiných zákonů a úkazů mechaniky nebeské, nalézajíce zároveň v této všeobecné gravitaci mechanické vysvětlení neb odůvodnění, jež byl Kepler ovšem již tušil, však nepoznal.

A v této okolnosti spočívá nejhlubší význam Keplerova díla. Že pak v řetězu nesmrtelných prací Kopernikových, Tychonových, Keplerových a Newtonových jeden článek shotoven byl v naší Praze, může nás těšiti neméně, nežli že první z článků těch, na kterém pevně zavěšen řetěz celý, zroben byl Slovanem.

Ušlapán.

Historická povídka od *Václava Beneše Třebízského*.

(Dokončení.)

Bažický dosud od police potažené, pavučinami ani oka neodvrátil. Na dvoře zařičel pojednou kůň... Čeledín odkvapil, pokud mu nohy jen stačily, nejrychlejším krokem na zápraží...

„Vítám tě pode krov otcovský... vítám... mladý pane náš... Každý den se za tebe modlívám... každý den kolikrát na tebe vzpomínám... Můj drahý, mladý pane...“

„Co otec?“

„Neptej se, pojď a uvidíš...“

Mladý muž, jenž přijel tryskem na upěněném oři, nemohl se nějak ze třmenů ani vyprostiti. Na krunýři a plátech samá ssedlá krev. Po boku jeho španělský meč bez pochvy s nápisem: en Toledo.

„Proč jsi se dříve nikdy ani neukázal...“

„Bál jsem se...“

„Ty žes se bál...“

„Řekli mi, že mne otec každodenně proklíná...“

„Lháři...“

„Projel jsem půl světa... dobrou polovici...“

Mladý muž se nemohl na nohou ani udržeti. Přicházely na něho mdloby. Musil se opříti o starého, osmdesátiletého čeledína. A ještě mu chůze nějak nešla...

„Ty, pane, krvácíš?“

„Neškodí... krvácí jich v této chvíli po Čechách více, mnohem více, ani bys jich nespočítal, a hlouběji, až ode dna srdcí..."

Osmdesátiletý čeledín by byl bezmála klesl i se zraněncem.

Potom se ho již neptal po ničem.

Několikem kroků ocitli se ve světnici.

Mladému muži stajil se pode hrudí dech. Bylo mu tak náhle ku zalknutí.

Za stolem seděl přistárlý člověk s hlavou v obě ruce zapřenou, ničeho si kolem sebe nevšímaje. Dozajista nepozoroval, že někdo překročil práh.

Čeledín také nemohl ani promluviti.

Radslav se rozhlížel prostornou jizbicí, jakoby jí už ani nepoznával. A tenhle přistárlý, sešlý muž, jenž seděl tak nehnutě za stolem, že by byl otec jeho? Mladý Ražický ani svým očím nechtěl věřiti ... Teprve za chvilku mohl promluviti.

„Tatíčku..."

Člověk za stolem jakoby však byl hluch.

„Tatíčku!... Je tu tvůj Radslav..."

„Radslav — Radslav?"

Pan Vilím opakoval jméno svého syna hlasem bezezvukým. A jen hlava mu v rukou o poznání klesla níže. Na příchozího se ani nepodíval.

„Což mne, tatíčku, neznáš — neznáš — opravdu ne?"

Mladý muž vzal nyní otcovu hlavu do svých rukou a zahleděl se mu do tváří. Pan Vilím byl však jakoby bez vlády. Oči jeho neustále upřeny tak v neurčito...

„Můj Bože... můj svrchovaný Bože!"

Mladý muž klesl na lavici podle otce... Před očima učinily se mu mrákoty a z ran jeho se vyprýštily dva proudy čerstvé krve najednou...

„Přišel do vlastního a svoji ho nepoznávají!"

Osmdesátiletý čeledín stál nad otcem i synem s rukama křečovitě sepjatýma...

Radslav přišel za několik minut k sobě...

„Zavolej faráře... starého... Kvílického... živ-li ještě?"

Čeledín opatřil své osmdesátileté běhy rychlostí jelení.

„Tatíčku!... Co se ti přihodilo?... Podívej se, co nesu, tatíčku..."

Mladý muž si rozepjal nyní kabátec, sáhl levou rukou za ňadra až na holá prsa a vyňal dvě listiny pečlivě složené a opatřené velkými pečeťmi červenými s přepodivnými erby uprostřed.

„Podívej se, tatíčku!... Tuto mne prohlásili doktorem práv na vysokém učení Pařížském... A tuto mne jmenovali magistrem artium liberarum na školách Oxfordských... Já se nechtěl jinak vrátiti, než ověnčen vavřínem na nejpřednějších učeních světových... Tatíčku... tys prý se na mne rozhněval, že jsem se odloučil od Martiniců. Já tě chtěl takhle usmířiti... A vracím se... vracím a za Rakovníkem narazím na dvě armády... Podle korouhví a praporců jsem je rozeznal okamžitě... A ku kterým se mám přidati, také jsem se rázem rozhodl."

Mladý muž držel již zase tak otcovu hlavu mezi svýma rukama.

„Můj otče dobrý..."

„Co chceš? — Neseš tureckou čabraku?... Neseš?"

Pan Vilím za stolem nyní vstal...

Mladý muž klesl opět na lavici...

Otcův hlas zněl tak příšerně...

„Neseš... slyšíš-li... neseš?"

„Nenesu..."

Radslav pronesl toto slovo skorem bez paměti..

„Tak si táhni, odkud přišels..."

Potom si pan Vilím zase usedl za stůl, hlavu zapřel opět tak o obě ruce, a ve světnici zavládlo mrtvé, hluboké ticho... Zčernalá podlaha se však barvila, čím dále tím šířeji, čerstvou lidskou krví...

Když se dostavil farář Kvílický do dvora, v Radslavovi již nebylo stopy života...

Dvě listiny s velikými pečeťmi ležely na stole polootevřeny.

Ctihodný kmet do nich nahledl, ale nemohl jich a nemohl dočísti... Ruce se mu chvěly, oči kalily, nohy jej sotva držely a o starou hlavu jeho se pokoušela závrať zlá, které přicházívá nezřídka v zápětí host s kosou v ruce a místo očí s hlubokými důlky...

Pan Vilím pořád jakoby tu nebylo nikoho...

Farář na něho nepromluvil. Bylo by také každé slovo marné bývalo... Ale zdržel se tu dlouho, velmi dlouho, klečel na zčernalé podlaze, na rtech s nejvřelejší modlitbou... Za koho?... V Kutrovickém dvorci měl se starý farář Kvílický opravdu za koho modliti... Dnešní den byl začátek egyptských ran na všecken vůkolní kraj... A nebylo jich deset, ale sta, tisíce, skorem každým jitrem nová, děsnější předešlé, hrozila.

VII.

Už i starodávná fara Kvílická osiřela a kol do kola mnohý dvorec, mnohý statek... V Neprobilicích, Bisni, Studeněvsi po Pětipeských z Chýšě a Egerberka ani stopy, v Pálči po Hrobčických ani památky, zemanské tvrze pusty, pouze tu a tam správčík velmožného některého pana, jemuž za dobré služby rozmnožen nejen erb, ale i zboží do nekonečna... Na některém znaku z těch časů tolik ozdob a tolik přívěsků, že se pro první chvíli v téhle směsici přímek a křivek či oblouků oko ani vyznati nemůže...

Jen pan Vilím Ražický ze Vchynic a Tetova na Kutrovicích do dneška. Je již však jen kost a kůže. Vleče se jako stín, — učiněný stín a tak se zdá, jakoby mu za každým krokem v těle kosti až chřestily. Dosud si ničeho nevšímá a ku všemu jakoby byl z kamene...

Když mu starý osmdesátiletý čeledín vypravoval třesoucím se hlasem o staroměstské exekuci, ani sval se mu ve vyschlé, pergamenově žluté tváři nepohnul. Když mu tentýž sluha později pověděl s pláčem, kterak táhnou zástupové věrných Čechů ku pomezi své vlasti, aby hledali v cizině útulku, jakoby neslyšel. A když mu řekl, kterak Martinicovi dáno v zástavu královské město Slané, kterak mu připadlo všecko zboží po Pětipeských, opět jakoby byl naprosto hluch... Když přišel věrný, nyní devadesátiletý čeledín s novinou, že ve Kvílické faře nový kněz, že káže však divnou řečí, lid že mu nerozumí, netkla se ho ani nejméně...

Martinic dal panu Vilímovi pokoj, třeba se přiznával někdy ku straně podobojí. Kutrovice mu beztoho neujdou a k čemu vyháněti z podkroví starce, jehož roz-

um obestřen neproniknutelnými chmurami. Pan Bořita měl také svědomí!

Ale jednou byl pan Vilím z děsného klidu svého přece vyrušen, a mrákoty, jež po tolik let obestíraly jeho duši, zdálo se, jakoby se chtěly nadobro rozplynouti...

Stalo se to takhle.

Po Slanském kraji rozmohly se tenkráte loupeže a ohně úžasnou měrou. Nebylo dosti jiných hrůz, musely přijíti ještě tyhle! Lidé uléhali pod střechami k odpočinku se strachem, zdali nebudou do rána ožebračeni. A všeobecný postrach přestal teprve, když byl chycen jakýsi Petr Kopřiva, pacholek mladý, okolo čtyřiadvaceti let, a silný, že sám vėrtel piva ze sklepů vynesl a devět strychů ovsa na bedrách unesl.*)

Tentýž Petr Kopřiva, jenž naposled zapálil na Smečně, přiznal se ku mnohým vraždám, loupežím a jiným lehkomyslným skutkům, mezi jinými zločiny i k tomu, že před lety vzal život Kutrovickému krčmáři Adamu Rorejsovi, když vezli na Smečno tureckou čabraku. Ostatně prý jeli ku Praze, kde ji Adam Rorejs v židovském městě dobře hodlal zpeněžiti. On pak že tu čabraku tureckou, velmi drahocennou, prodal židovi v Rynholci, jenž snad ji má doposavad. A měl ji Mojžíš Katz opravdu. Nalezli ji u něho v těžké dubové truhle nejspodněji. Byla již arciť sešlá, provlhlá, ale poznatelná přece. Jen skvostné třepení kolem a uprostřed měsíce a hvězda, jakož i veledovedné krumplování scházelo...

„Pane Vilíme... pane Vilíme!"

Starý, devadesátiletý čeledín vrazil do jizbice takměř mladickým chvatem.

Pan Ražický zase tak jakoby byl zdřevěněl.

„Tureckou čabraku mají..."

„Tureckou čabraku... že ji mají?... Kdo? — Kde!"

Pan Vilím uchopil věrného sluhu za obě ramena a zdálo se, že v těchhle vyschlých jeho rukou jest síla obrovská.

„Ve Slaném... při hrdelním soudě... Dostaneš ji, pane..."

„A nemohl jsi mi to dříve říci? — Už dávno?"

„Teprve dnes jsem se toho dověděl. — Lupič bude vpleten na kola a potom upálen!"

„Kdy... kdy?"

„Dnes..."

„Koně osedlej, hned, pojedeme..."

„Jízdného nemáme, jen tažného..."

„Třeba tažného! Meč, širák, boty, kabátec..."

Pan Vilím jakoby ze spánku skorem patnáctiletého se byl probudil a jakoby byl znova oživl...

Meč měl již sice zrezavělý, péro na široku skorem ztrouchnivělé, kabatec z pola moly prohlodán a boty jako dřevo tvrdy. Ale panu Vilímu nic nevadilo, aby se po rytířsku neoblekl. A s jakým chvatem se strojil...

Ten den se odbýval ve Slaném právě svatomatoušský trh, — z největších a nejčetněji navštěvovaných. Páni položili pro výstrahu a na příklad Kopřivovu popravu na dnešek. Lidu sešlo se také se všech stran ke mnoha tisícům. Silnice od Tejnice ke Slanému se davy takměř ani netrhla...

Ve městě samém tlačenice, že nemožno ani pokročiti.

*) Kalendář historický Daniele Vepřka, měšťana Slanského.

Exekuce provedena způsobem opravdu odstrašujícím. Petru Kopřivovi nejdříve před radnicí uťata ruka a přibita na spravedlnosti. Potom ho vpletli do kola a na hranici upálili...

V Lounské ulici učiněna až zácpa. Nikdo nemohl ku předu a zpět také nikdo...

Uprostřed davu jezdec s koněm.

„Pustíte-liž mne? — K radnici! — Sice vás rozsekám... Musím tam býti..."

Jezdec tasil meč opravdu.

„Chci míti svou čabraku... tureckou čabraku... Pustíte-liž mne?"

Tažný kůň se však ani o krok nehnul ku předu. Byl nějak hubený, mezi žebra mohl by mu člověk dobře tři prsty položiti. I hlavu velmi podezřele věšel k zemi. A pak se měl vzepjati, vraziti mezi lid dále a proklestiti si cestu až k radnici!

„Je to Kutrovičák... ten starý blázen..."

„Co syna prodal..."

„Co se spolčil se Smečenským..."

„Co ho tak Pánbůh potrestal..."

„Nemá toho všeho ještě dosti!"

Lid se začal pojednou prouditi prudčeji. Vraceli se městští biřiči s císařskými rejthary...

Pan Vilím ocitl se v nejhorším...

„Rozsekám vás... Musím ji míti... musím... tureckou čabraku!"

Kutrovičák mával opět kolem sebe mečem jako sběsilec; na štěstí byla ocel tupa, od kolika let nebroušena... Náhle sevřel ostruhami koníka ve slabinách, zvíře se vzepjalo a týmž okamžikem klesl pan Vilím k zemi...

Městští biřiči razili si cestu před radnici halapartnami a císařští rejthaři plochou ocelí. Lid se valil rozbouřenou vodou zpět...

„Probůh!... Má čabraka... Turecká čabraka... Už ji neuvidím..."

Pan Vilím se svíjel na dlažbě a nikdo mu ruky nepodal. Císařští rejthaři zrovna přes něho. Co jim bylo po jednom lidském životě, byť to byl i člověk rytířský: pan Vilím Ražický ze Vchynic a Tetova, seděním na Kutrovicích...

„Syna nelitoval..."

„Svých sousedů nelitoval..."

„A lituje kus hadru... starou tureckou čabraku..."

Lidé křičeli plnými hrdly. Pan Vilím slyšel každičké slovo.

„Cože kus hadru... má turecká čabraka, že...?"

Koňská podkova zavřela panu Vilímovi ústa, že již nemohl dopověděti.

Zapomněl, že mu jde o život, že může býti okamžikem mrtev, a byl by ihned proklál ocelí hrnď tomu, kdo se opovážil dědičnou čabraku tureckou nazvati kusem hadru...

A když se v Lounské ulici poněkud uvolnilo, ležel ve bráně člověk zohavený až běda a zkrvácený k nepoznání. Ale ještě dýchal. Teprve za chvíli ho poznali a ode města přichystali vůz, aby ho odvezli do Kutrovic. Přivolaný lazebník krčil nad ubožákem ramenoma; nebylo na pomoc ani pomyšlení...

„Svého syna vydal Moabitům... Ani slzy pro něho neuronil... Když slyšel o staroměstské exekuci, ani slova

nepronesl... Když přicházely mandát za mandátem, byl všecek otupělý, a nyní pro sešlý cár život dá! — Tak jest, milí sousedé! — Trest boží! — Nic jiného!"

Slanský měštěnín Daniel Vepřek byl moudrá a zkušená hlava. Sousedé mu všickni mlčky přisvědčovali.

„Tak jest... trest boží... nic jiného... trest boží..."

Pan Vilím tato slova jen zašeptal. Byla také poslední. Když ho naložili polomrtvého na vůz, zakryli tělo jeho tureckou čabrakou. Ale jak již pověděno, byla ze dvou částí splesnivělá... A pronesl se, že výstražná smrt páně Vilímova jest zřejmým trestem božím, i sám pan Jaroslav Bořita z Martinic a na Smečně.

* * *

Ve starobylém kostelíku Kvílickém pod kruchtou jsou dva vyšlapané náhrobky. Jen stěží rozeznatelny dle obrysů dvě postavy rytířské. Ale dle podoby možno souditi, že pocházejí z prvních desítek století sedmnáctého. Nachýlil jsem se k těmto hrobovým kamenům přečasto, přemýšleje, čí kosti pod nimi spráchnivěly. Pětipeští z Neprobilic či Ražičtí ze Vchynic a Tetova, seděním na Kutrovicích?... I nevím, proč mi vždycky zatanuli na mysli posledně jší, a proč s jejich vzpomínkou vplížily se ke hlavě mé chmurné myšlénky, těžší, mnohem těžší než oba tyto náhrobky. A vyjasnilo se mi teprve, když jsem četl historický kalendář Slánského měštěnína Daniele Vepřka, jejž sepsal ke cti a chvále Pánu Bohu, jakožto strašlivých i veselých, hrozných i příjemných skutků působitele a řiditele, sobě a budoucím svým, ano i každému, kdoby upřímný a neposměvačný byl a čísti chtěl, k dobrému a na památku a připomínání časů pominulých, v němžto ke dni 23. Sept. léta 1630 zaznamenal, kterak urozený a statečný rytíř pan Vilím Vchynský a v Kutrovicích ve bráně jest poražen i pošlapán, tak že z toho umřel dne třetího, — a když se mi dostaly do rukou staré, opálené proužky z pergamenu se sotva čitelnými řádky, — zapomenuté paměti.

Nevím, zdali kdy dva bílé, vyšlapané náhrobky, jež mne od dětinství poutávaly, jež si již tehdáž obestřela duše má celým rojem nejdivnějších smyšlének a jež jsem kleče na kolenou i sehnut až téměř ke studeným kamenům nejbedlivěji prohlížíval, zdali bych se nedočetl aspoň jediné písmenky kolem mohutných postav rytířských, — pode dřevěnou kruchtou svatovítského kostelíku ve Kvílicích uvidím. Udeřilť dne 13. května letošního roku právě tu chvíli, když jsem na sousední faře Líbeznické dopisoval první kapitolu „Ušlapaného", do chrámu blesk, zapálil jej, že prý zůstaly pouze holé stěny, a nemohu pověděti, zdali nevzaly za své i oba starodávné kameny hrobové s rytíři v plném brnění a tasenými meči. Schází a hyne v tom milém rodném kraji mém jedna památka z dávných časů za druhou, až nezbude snad ani jediné.

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Pokračování.)

III.

V celém oddělení tak jako v komitétu školských záležitostí bylo dosti volného času. Větší část úřednictva ubíjela tento svobodný čas procházením se po sálech a po chodbách, kouřila papirosy s takou horlivostí, že skoro všickni měli ukazováček u pravé ruky tak žlutý jako kus jantaru.

První prací Čemezova bylo prohlédnouti povídky „Zavržený". Pamatoval se dobře, že v ní, kromě některých slabších stránek, byla místa, která psal v opravdivém zaníceni. Dal se do pilné práce a přišel k tomu náhledu, že musí celou pověst přepracovati, od počátku až do konce. Ale zvláštní věc, nepřicházelo mu na mysl, že by to mohla býti práce tak těžká. Všecko, zdá se, tak jasně trvá v obrazotvornosti, všecko vidíš zrovna před sebou, rukou bys po tom sáhl; ale začneš psáti a před tebou jest napsáno zcela něco jiného, a mnohdy není to ani k potřebě!

V jednu dobu zase nosil v hlavě sujet, anebo, jak se říká „motiv" nové pověsti: „Ztracený život", ale bál se jaksi začátku, neb nevěděl kde vzíti nějaký ženský charakter. Připadla mu na mysl anekdota, kterou mu sotva se s ním seznámivší Jefremov vypravoval: ředitel kanceláře, peskuje podřízeného svého úředníka, že se zapletl do ženských záležitostí, praví mu:

„Poslouchejte pane, vy již nejste chvála Bohu žádné dítě; měl byste již znáti ten ženský svět! Což neznáte snad ženy?"... „Odpusťte, vaše Excellenci," vyrazil úředník ze sebe „což pak je mohu znát?" Dostával tři sta rublů za rok služného!...

Čemezov mohl by právě takto odpověděti; on by měl k tomu již jinou příčinu, jemu nevadily materielní prostředky co se toho týče tak, jako nedostatek společenského tonu, vrozená mu plachost a hlavní věc konečně, vadil mu zvyk vnitřní bázlivosti, neb on byl uzavřen do sebe, visel na svých vnitřních citech tak jako hlemýžď visí u své skořápky a utíká se do ní, když mu hrozí nebezpečí.

Načetl se již románů, kde se mnoho popisuje ženský charakter, a pilně si zaznamenával ta místa, kde črty ženského charakteru odpovídaly asi črtám charakteru jeho ženy — hrdinky (místy byly si tyto charaktery tak podobny, že by byl skoro myslil, že to on sám do románu napsal); Čemezov konečně přece zvítězil nad prací!

Pověst „Ztracený život", přepsaná perlovým písmem, která byla též zvláštním znakem Čemezova, ležela před ním dokončená na stole. Vše by bylo tedy krásně dopadlo; ale nyní nastala teprve práce nemalá, ale vážná: zbývalo mu ještě — ale to jest žert! — dopraviti rukopis někam do nějakého časopisu! Čemezov neznal nikoho z osob literárních světa. Na konec se rozhodl, že

svůj rukopis odevzdá do redakce nejbližšího časopisu. Ten se mu zdál býti dosti skromným. Když se dostal až ku zvonci vedoucímu do redakce, tu pocítil Čemezov něco velice podobného tomu, co cítí nemocný, když jde k zubnímu lékaři a octne se za jeho dveřmi; bolest zubu jakoby přestávala.

Čemezov pocíťoval, že se mu žene všecka krev ku hlavě; ruce mu stydly a v důlku pod krkem ho to šimralo.

„Čeho si přejete?" táže se ho lokaj, otvíraje dvéře temné předsíně, ve které visí kolem stěn samé svrchníky.

„Přál bych si viděti pana redaktora."

„Není doma!" odsekl lokaj.

V tonž chvíli ale objevil se v postranních dveřích tlustý pán, oblékající si rukavičky.

„Čeho pak si přejete?" obrátil se k Čemezovu.

„Vy ráčíte býti panem redaktorem?"

„Ano: ale odpusťte, nemám nyní času: musím hned odejíti do . . ."

„Přinesl jsem rukopis . . . Chtěl bych se vás . . ."

„Dobrá pane: nechte jej zde . . . a přijďte si za tři neděle pro odpověď . . . anebo ne — raději až za měsíc."

„Za měsíc?" táže se polekaně Čemezov.

„Jak vidím, lekl jste se toho?" odpověděl mu na to redaktor, dávaje již klobouk na hlavu, „nemohu jinak: vy si myslíte přijmouti — a vytisknouti! Jen si to sám rozmyslete . . . Musím to nejdříve pročísti, prohlednouti . . . Má úcta!" dokončil ubíraje se rychle ze dveří ku schodům.

Čemezov zde tedy zanechal rukopis, však dříve napsal naň svoji adressu.

Měsíc uplynul, a žádné odpovědi dosud. Mysle, že neměli ještě času rukopis pročísti a nechtěje na redakci na poprvé hned naléhati, dal se Čemezov do přepracovávání první své práce, pověsti „Zavržený". Tuto pak odnesl do druhé redakce.

Zde ho přijal pán s krátce střihanými vlasy, s vyzáblou tváří, celou jakoby posypanou pihami, s nosem poněkud vyhrnutým, avšak okrášleným skřipcem: tento ale nechtěl nijak držeti, stále spadával s nosu, byl však hned svým vladařem znova nasazen.

„Vy ráčíte býti panem redaktorem?" ptá se Čemezov.

„Ne . . . jsem sekretářem redaktora, ale to jest jedno, pane," pospíšil dodati.

Čemezov podal mu srdnatě rukopis. Titul pověsti se podle všeho nezalíbil sekretáři; kysele se ušklíbnul.

„Krásné jest to opsané," pravil pak po chvilce převraceje listy semo tamo, „opisoval jste to sám?"

„Sám, pane sekretáři."

„Krásné písmo! Bude se aspoň pěkně čísti. Ale dříve než za týden se k tomu nedostanu. Přijďte sem po týdnu, asi tak v sobotu, kolem této hodiny. Budete zde míti odpověď."

V naznačený den i hodinu odebral se Čemezov do redakce přímo k sekretáři.

„Dobrý den," přivítal ho suše sekretář: a prohrabávaje se chvíli v hromadě rukopisů vytáhl jeden, a podal jej s těmito slovy Čemezovu:

„Redaktor nařídil, abych vám jej vrátil . . . Odpusťte, mám mnoho na práci."

„Přál bych si aspoň věděti, co . . ." začal Čemezov skroušeným hlasem.

„Ach, Bože můj! — co pak chcete? Pověst vaše se nám nikterak nehodí! Redaktor řekl, že v ní není ani stín zkušenosti ze skutečného života," zvolal naň podrážděně sekretář, „to jest mínění redaktorovo, a ne mé; já vaši povídku nečetl. Redaktor řekl, že celá ta práce jest jaksi mrtvá, neprocítěná, — jen tak napsaná . . ."

„Ach, odpusťte — vždyť já do ní ničeho vymysleného nenapsal, bral jsem vše přímo z přírody . . ." zvolal Čemezov velmi živě a přesvědčivě.

„Možná: jenom — jak vidíte — nic z toho všeho není —" odsekl mu zase sekretář.

Čemezov vyšel ven, silně stiskaje čelisti. Na tváři jeho, obyčejně bledé, objevily se červené skvrny. Necítil ani tak urážky, jako zvláštního zahanbujícího citu. Samolibost jeho byla arciť velice uražena, však hlavnějším činitelem zde bylo to, že počínal sám o sobě pochybovati, že cítil sklamání, zbytečnost práce, která tolik síly vyžadovala.

„To přece nemůže býti, aby to bylo všecko mrtvé, jak se vyjádřil ten pán; vždyť jsem to všecko procítil, byly to mé vlastní city a dojmy; všecko jsem tak prožil a živě procítil!" tak a jinak ještě rozvažoval cestou k domovu.

Když se trochu upokojil, odnesl druhého dne „Zavrženého" do redakce časopisu „Pozorovatel".

Po měsíci řekli mu tam taktéž, že jeho práci nemohou tisknouti ve svém časopise. Uváděli tytéž příčiny: „Není tam žádné živé bytosti; všecko jest přitaženo jako za vlasy, od počátku až do konce; všude jest viděti, že jest to jen napsané — všecko samá frase, samé řečnictví!"

O druhé své povídce „Ztracený život" neměl ještě dosud žádných zpráv. Dny míjely, týdny ubíhaly, — pověst se ale neobjevovala v časopise. Čemezov poslal psaní redaktoru, ale nedostal naň žádné odpovědi. Psal podruhé — ale resultat byl týž. Rozhodl se konečně, že si dojde do redakce. Ve dveřích našel téhož lokaje, kterýž nečekaje ani na otázku odpověděl, že není pan redaktor doma.

„Přišel jsem se poptat po svém rukopisu: psal jsem již několikráte, však dosud mi nikdo neodpověděl; musím věděti . . ." začal Čemezov zvýšeným hlasem.

„Kdo jest to tam?" zvolá někdo ve vedlejším pokoji a na prahu se již již objevuje tlustá figura pana redaktora.

„A, to jste vy? Hned!" pravil rychle, mize opětně za dveřmi.

„Jefime, Jefime!" . . . ozývá se po chvilce z pokoje.

Lokaj odběhl, zanechav v předpokoji Čemezova samotného. Za malou chvilku vrátil se zpět, nesa v ruce silný sešit z papíru.

„Jest to vaše?"

„Ano, moje."

„Račtež si to vzíti zpět . . . mám vám to vrátiti."

„Ale já bych chtěl promluviti s panem redaktorem, zeptati se ho, proč vlastně . . ."

„Jest zaměstnán; dnes nikoho nepřijímá," odpověděl lakonicky lokaj otvíraje mu dvéře ku schodům vedoucí. Vzdor tomu, že Čemezov byl velice zarmoucen.

neztrácel přece tak všecku duchapřítomnost, jako když dostal zpět rukopis „Zavrženého“.

První práce mohla býti opravdu nepodařenou; nedostávalo se mu zkušenosti! Druhá povídka již beze vší pochyby byla propracovanější; v ní — mimo rozličné z jiných knih vyčtené fráse byly též city, — i ty city, které zmítaly jeho dětstvím, i ony, které se ho zmocňovaly v Petrohradě. Při nočním sepisování povídky „Ztracený život“ odtrhoval se mnohdy od papíru, aby se poněkud upokojil utíral si tváře, vlhké od slz. Vnitřní hlas jakýsi mu stále napovídal, že tato práce obstojí. Ten tlustý redaktor přijal od něho rukopis, avšak jistě se do něho ani nepodíval, — anebo, dal-li si již tu práci přečísti jej, to jej jistě četl tak ob stránku. A úsudek jeho, konečně, nemůže se ještě počítati za neomylný.

Upokojiv takto sama sebe, Čemezov se rozhodl, že se obrátí na nový časopis, který byl vydáván pod redakcí literatů více méně známých. Hlavním redaktorem byl spisovatel velkého jména; každá práce jeho byla s velkým obdivem přijata a Čemezov sám byl jedním z jeho hlavních čtenářů a ctitelů.

„Zde aspoň se potkáš s autoritou; dovíš se pravdy, a budeš dle zásluh oceněn —“ tak si myslil Čemezov pro sebe.

V redakci ho uvítali velmi přívětivě; rukopis přijal mladý člověk prose ho, by si přišel pro odpověď za dva dny ve dvě hodiny.

V tento den bylo v kanceláři ministerské nějaké zvláštní zasedání; v něm bylo zastoupeno celé ředitelství vůbec i ředitelství školských záležitostí, tak že se tedy Čemezov mohl asi na půl hodinky odstraniti; beztoho se již ostatní úředníci skoro všickni vytratili do všech koutů města.

Mladík, který přijal rukopis od Čemezova, uvedl ho dnes do prostranné komnaty, s koženým, černým nábytkem; po stěnách visely podobizny různých znamenitých osob; stoly i stolky byly plny různých knih i rukopisů. Za velkým stolem stál opíraje se o židli vysoký, bledý muž, ve kterém Čemezov hned dle mnoha podobizen poznal znamenitého spisovatele; bavil se dosti hlasitě s nějakým malým tlustým pánem.

„Odpusťte,“ pravil spisovatel k Čemezovu, a ukazuje na židli, pokračoval: „Račte se zatím posaditi, jsem hned k vašim službám.“

Čemezov se posadil na okraj židle, a pokukoval pokradmu po redaktoru.

„Tak — to jest tedy ta znamenitá osoba, která si učinila tak slavné jméno! A jaký příjemný zevnějšek!“ opakoval si stále pociťuje uvnitř jakýsi sladký cit. Když byl redaktor se svým prvním hostem hotov, obrátil k druhému svoji dobrosrdečnou tvář a řekl, snaže se, aby hlas jeho byl měkkým a vlídným.

„Přišel jste k vůli svému rukopisu — zde jest... Jest mi velice líto — ale nemůžeme ho vytisknouti.“

Čemezov otevřel ústa chtěje se na něco otázati, avšak jakoby se nějaká kost v hrdle spříčila — nemohl ani slova promluviti.

„Nemůžeme to vytisknouti,“ pokračoval redaktor, dle všeho velmi nerad, — „máte příliš bujnou fantasii. Píšete velmi pravidelně, — pravidelněji než mnozí z nás... Ale — ale na tom ještě není dosti. K tomu jest nutno, aby vypracování předně odpovídalo uměleckému vkusu... Moji soudruzi a já i s nimi nenašli jsme toho na vaší povídky.“

„Já chtěl napsati, vyobraziti to, co jsem sám zkusil.“

„Ano, ale to nepostačí,“ odpověděl redaktor — a hledaje zase nějakých jemnějších slov doložil: „člověk to musí procítiti.“

„Procítiti!“ vydralo se Čemezovu z úst a ruka se mimoděk zvedla k hrudi. Do očí se mu draly slzy.

Redaktor sotva že mohl potlačiti úsměv a pokračoval: „Ano, ale ani to nepostačuje k dobré práci; city i pocity a dojmy musí se soustřediti v skutečné osobě, musí se skládati v živé obrazy. Ve vaší pověsti škoda — toho není... ale jest v ní, ač jest to podivné: na všem viděti otisk něčeho starého a známého.“

„Mně jest ale teprve čtyřiadvacet let,“ pravil zarmoucené Čemezov.

„To jest právě to podivné!“ vskočil mu do řeči redaktor, usmívaje se dobrácky; — „vy jste ještě tak mlád a píšete jako — nu řeknu to, jako nějaký stařec. Napsal jste kromě této povídky ještě něco jiného?“

„Napsal.“

„A bylo to již někde vytištěno?“

„Nebylo...“

„Proč?“

„Redakce to nepřijala.“

„Tak vidíte.“

„Chtěl jsem se věnovati literatuře; toto zaměstnání mělo již ode dávna velký půvab pro mne, já se tak namáhal, a tolik nadějí v sobě nosil,“ pokračoval Čemezov.

„A také se namáhejte tak i na dále, jenom — což není jiný směr v literatuře? Snad by se práce vaše dala upotřebiti na jiném poli — na jiném odvětví byste snad mohl velmi vydatně působiti.“

Při těchto slovech vstal Čemezov se židle, mlčky přijal rukopis, vyšel z komnaty a odebral se rovnou do své kanceláře.

Zde nezpozoroval nikdo té utrápené tváře Čemezova, neboť se vůbec málo kdy odrážela na ní veselost. Již dávno přivykli všickni jeho kollegové té jeho zamklosti, tomu stranění se všeho, co jiné bavilo, tomu jeho samotářství, za něž ho Jefremov nazval, že jest jako „Ivan Feklistovič Buka“.

Po kanceláři šel Čemezov přímo domů, — do svého malého pokojíku, který měl pronajatý od rodiny divadelního hudebníka v Důstojnické ulici: zbytek celého dne nevzal již ničeho do úst — ani z pokoje nevyšel.

V noci nemohl ani oka zamhouřiti; ležel v posteli po celou noc s rukama na prsou skříženýma. Druhého dne byla právě neděle. Vstal s velkým bolením hlavy od těch všech dojmů, a v té celé nervosní náladě zasedna za stůl ještě pod vlivem včerejšího dne, začal psáti malý náčrtek ze svého dětského života, vypsal celou tu historii, jak se matka jeho podruhé vdala, jak se stal opuštěným sirotkem, jak se otčím jeho o něj málo staral a pak napsal i to, jak mu bylo tehdá, když vstupoval do gymnasia.

Psal tenkráte, nemysle při tom na různá pravidla, ale jediné proto, že cítil potřebu říci někomu něco o těch svých vnitřních citech, které jím lomcovaly.

Po uplynutí několika dní přišel k němu do kanceláře jeden z vydavatelů dětského časopisu „Pomněnka“; přišel se optat, jak daleko dospěla jeho záležitost —

je-li vůbec naděje, že kniha jeho zvaná „Socha a pluh“ bude přijata pro národní školy a předložena ku schválení. Bylo to „vypravování pro mládež rolnickou“.

Redaktor si velmi stěžoval na přísnost censury vůbec a na obtíže u vybírání článků, zvláště psaných pro děti, na kteréž se ještě větší zřetel béře než na co jiného. Vynikající spisovatelé nepíší vůbec ničeho pro děti, a ti prostřední jsou tak mělcí — až hrůza o tom povídati! Člověk by toho redaktorování hned nechal!

Když se Čemezov vrátil domů, přepsal perlovým písmem povídání o svém dětství a poslal pak to redaktoru „Pomněnky“; napsal na rukopis svoji adressu, ale jména zatajil.

Představte si jen, jak se podivil a jak se zaradoval, když jednoho dne tak neočekávaně dostal číslo „Pomněnky“ a v něm vytištěnu svoji povídku! Redaktor přidal k celému pouze název „Siroteček“ — a nic jiného. Knížka byla provázena dopisem. Redaktor děkoval vroucně neznámému spisovateli, a prosil ho, by netajil svého jména před ním, — tázal se ho na honorář a vroucně prosil — „aby neodpíral svého spolupůsobení při časopisu“.

Čemezovu div že za tu chvíli nenarostla křídla; neřekneme nepravdu, když řekneme: že to byla jeho první radost v celém jeho životě, ač mu bylo čtyřiadvacet let.

Tato uznalost redaktorova mu jaksi dodala odvahy; když se s ním poprvé pak sešel, nemohl se ani dostati z jeho náručí; musil se jíti ukázat ženě jeho, která mu tiskla ruce, ano musil jíti i k sestře její, švakrové redaktorově, která byla hlavní administratorkou „Pomněnky“.

Celá redakce skládala se po většině z dám, a jak bylo viděti dle krátké té známosti, byly to ženy buď již vdovy, anebo osirotělé dívky, které upomínaly na ty květiny, které se zapomínávají před zimou na zábradlích a zábonech v měsíci září.

Jediným mužem v celé redakci byl pouze sám redaktor, — malý muž, s vážnou tváří ač přívětivou a dobromyslnou. Nabídl Čemezovu hned dvacet rublů za arch a zamluvil si hned u něho do následujícího čísla „malinký výtah z Robinsona Crusoe“.

„Honorář bude tentýž,“ doložil malinký redaktor. — „my platíme vše stejně ať to již original či spracování. — vše jest jedna práce; vaše péro bude nám vždy a stejně vítané — všude si ho budeme stejně vážiti.“

Po výtahu z Robinsona následoval skrácený „Přechod Suvorova přes čertův most“ pro řemeslnické školy a hned vedle toho pak „skrácení“ téhož předmětu pro děti dospělejší.

Za těmito „skráceními“ následovala „spracování“. Různost v hlavní části sestávala jen v přizpůsobování jednoho a téhož předmětu pro různé staří mladých čtenářů. Malinký redaktor byl celý u vytržení nad získáním si takového spolupracovníka, a spolupracovník byl též co se jeho týkalo velice spokojen. Pracovati, to mu již bylo dávno dáno přírodou; práce tato pak mimo to byla dle jeho vkusu, odpovídala zcela jeho skrovnému charakteru, a mimo to' pak jeho materielní prostředky se při ní zlepšovaly; poslední bylo pro Čemezova dosti vážné, neboť stále dosud jen horoval o samostatnosti, a o tom, jak by se mohl jen na sebe sama spoléhati — a sobě za vše děkovati; tato myšlénka mu vířila v hlavě již z té doby, kdy vystoupil z gymnasia, pod vlivem těch všech děsných a smutných dojmů a těch všech tak málo slibných vyhlídek.

Čemezov dostával tři sta rublů platu; mimo to ale bral nyní z redakce „Pomněnky“ šedesáte mnohdy i osmdesáte rublů. A tak to šlo dvě léta. Koncem tohoto roku pak mohl se již vykázati svým malinkým jměním.

„Pomněnka“ sestávala nyní skoro jen se samých prací Čemezova; předplatitelů hlásilo se stále víc a více. Čas od času docházely do redakce dopisy z venkova, které byly plny vroucích díků buď za ten či onen článek.

Malinký redaktor čítával obyčejně s velkým nadšením tyto dopisy svému spolupracovníku a nemohl se nikdy ani dosti vynadiviti té jeho chladnosti, s jakou jim vždy naslouchá; někdy ho to až zamrzelo, že nemůže z Čemezova ani jedinkého slova dostati; tento se nanejvíce buď jen začervenal až po uši — však to bylo též všecko. Při vší své snaze nemohl ho redaktor nijak sblížiti se svojí rodinou, nemohl ani sám k němu tak přilnouti, jak by si toho byl z té duše přál. Dámy v redakci si též na něho stěžovaly.

„Jest to milý, ale plachý človíček!“ — říkaly si mezi sebou.

V kanceláři brzo se dopídili nových zpráv o „privatních“ pracích svého kollegy; povídalo se dále a dále a v krátkém čase bylo již po celém úřadě známo, že v stěnách kanceláře jeho vykvétá skromný jeden spisovatel. Jefremov začal si nyní často dobírati Čemezova, a vybízel stále Sociperova, by mu v tom též byl nápomocen; brzo se ale oba dohodli, že raději nechají Čemezova na pokoji.

Ředitel předplácel též pro své děti „Pomněnku“, kterou žena jeho nemohla ani dosti vynachváliti pro její krásný směr. Nevěděl, že jméno Čemezov psané pod různými články (toho konečně redaktor na Čemezovu vymohl, neb jméno jeho v oboru vychovatelství bylo již velmi dobře známé) jest jménem téhož malinkého, nepatrného Čemezova, který slouží v jeho kanceláři. Pozval si ho do svého kabinetu, pochválil ho za to a při nejbližší příležitosti navrhnul ho k postoupení v úřadě.

Nevíme, věřil-li Čemezov tomu, že jeho jméno v oboru paedagogiky jest již dosti známé, anebo zdali jen proto, aby zkusil svoji samostatnost — chtěl vydati nejnovější svoji práci ne v „Pomněnce“ ale zcela o sobě svým nákladem. Darmo prosil malinký redaktor Čemezova se slzami v očích, by toho nečinil — on stál na svém, a díky nastřádaným penězům a pak i kreditu v tiskárně, vydal v krátké době knihu pod titulem: „Krátká cesta po místech svatých, pro mládež od desíti do čtrnácti let.“

Ředitel pozval jedenkráte z nenadání Čemezova do svého kabinetu a ptal se ho, ukazuje na „Krátkou cestu“:

„Poslouchejte, Čemezove, — jest to vaše kniha?“

„Ano, vaše Excellencí!“ odpověděl krotce Čemezov, celý pomatený touto otázkou.

Skromnost, kterou se podřízený vyznamenával, vždycky se líbila řediteli; on v něm viděl vždycky mladého člověka, přísného a úslužného, vlastnosti tyto byly i pozoruhodné u spisovatele Čemezova, a proto měly býti pochváleny i od náčelníka celého úřadu.

„Proč pak jste tuto knihu nepředložil ku schválení komitétu?“ ptal se ředitel dále.

„Myslil jsem na to, Excellenci, ale nemohl jsem se k tomu jaksi odhodlati . . .“ odpověděl Čemezov.

„To se mi na vás líbí! Buďte vždycky tak skromným, mladíku, skromnost jest ... hm ... nejlepší člověka ozdobou. Dobrá. Učiním to tedy sám za vás.“

V tomtéž měsíci byla pak kniha Čemezova schválena a doporučena do škol.

Úspěch neočekávaný! Čemezov musil hned chystati druhé vydání knihy, a za druhým následovalo hned třetí. On ztrácel z toho skoro hlavu. Cit, ne ani radostný, ale též ne žalostný, zmocnil se celého nitra jeho při pohledu na tolik peněz. V hlavě ale chystal již zase plány pro další nová vydání. Teprve po delší době se zase vzpamatoval.

Najal si v Sredněj Podjačeskoj ulici byt o třech pokojích, vzal si nějakou stařenku za kuchařku a dal se znova do pilné práce.

Jedinou jeho zábavou bylo rohové okno, které šlo z jedné komnaty na dvůr, ohraničený z ulice starou dřevěnou mříží. V levé polovici dvorku, pod samým oknem Čemezova, nacházela se malá zahrádka, sestávající ze tří agátů, z jednoho keře černého bezu a z polozbořené besídky, za ním se pak skrývala šedá stěna sousedního domu, kolem níž byly rozházeny rozličné střepy a kusy tašek se střechy.

V zimě, když bylo vše pod sněhem, nebylo se ani nač dívati, za to ale v létě měla malá zahrádka i se dvorkem dosti svého půvabu. Když Čemezov ukončil svoji denní práci, usadil se sem k oknu s čiškou čaje. Myslil zde na nové knížky, a dumal o své budoucnosti, — mnohdy až do pozdní noci.

IV.

Naproti domu, kde bydlel Čemezov, ale v tu stranu, kde nebyla zahrádka, nacházel se veliký dům, který měl v přízemí obchod s rozličnými tretkami, obývaný modistkou, která měla zároveň modní magazin. Na firmě bylo zlatými písmeny napsané jméno: „Madame Vera — Mody a šaty.“ K večeru, když se sklad již zavíral, zůstávaly v něm již jen ty pracovnice, které vůbec u majitelky bydlely: ty ale vybíhaly přes ulici do malé zahrádky. Byly čtyři. Tři byly již dorostlé a jedna dorůstající.

Při vší své skromnosti Čemezov přece jedenkráte jednu z nich chvíli pozoroval. Předmětem jeho zvědavosti byla blondinka asi sedmnáctiletá, s okrouhlou, milou tváří a s velkýma šedýma očima, byla malého vzrůstu, nebyla ani příliš tlustá, ani příliš hubená, ale bez ruměnce na tvářích, — jak to často vídáme na tvářích dělnic, které po celé dny a měsíce sedí v malých pokojíkách, zdravému vzduchu zcela nepřístupných.

Čemezov se sám sobě divil. Do té doby, jak jsme již pravili — ženské pohlaví velmi málo ho zajímalo. Neočekávaný úspěch jeho knížky a pak ta pilná práce, která mu nastala, odvrátily ho docela ode všech zábav a vyražení. Nyní však vanulo vše kolem něho zcela jiným vzduchem. Něco ho táhlo k oknu jak jen zaslechl, že se dvířka u zahrády otvírají a v ní zaznívají jemu již známé hlásky, musil a musil se jíti podívat na tu rozmilou dívčinku. Ona — musíme to podotknouti k jejímu ospravedlnění, neužívala žádných prostředků, aby ho na sebe upozornila, vždyť musila zpozorovati pána, který tak často přicházel k protějšímu oknu, dle všeho byla málo zvědavou, nepochybně, že na ni neučinil žádný dojem.

Nyní, v neděle a svátky nechodíval již Čemezov k večeru na procházku ku kostelu Nikoli Morského. V ty dny odcházely dívky k svým příbuzným a v zahrádce zůstávala jen jedna dívka — ta blondinka, — a pracovávala zde na nějaké ruční práci. Tehdá Čemezov pracoval právě na knize „o prvopočátcích v nauce zeměpisné“, — ale jak ji tam spatřil, odložil hned péro — a díval se z okna. Blondinka to brzy zpozorovala, ale nedala ani té nejmenší známky, že by se s ním chtěla seznámiti blíže. Jedenkráte se potkali na ulici. Čemezov se zastavil, chtěl něco říci, — ale potkání to bylo tak neočekávané, že nevěda co říci, začervenal se a šel dále. Při druhém setkání byli by málem do sebe strčili u mřížky vedoucí kolem zahrady.

„Vy se často procházíte v naší zahrádce — vidte?“ — ptal se jí — drkotaje při tom zuby.

Dívka se naň upřímně podívala těma šedýma, velkýma očima, řekla: „ano“ a zmizela na to hned v zahrádce.

První myšlénka, která Čemezova napadla, byla jí následovati, — ale plachost byla přece jen silnější jeho přání; šel dále, obešel dvě ulice — a pak jsa s sebou velmi nespokojen, vrátil se k domovu.

Vida jedenkráte svoji starou kuchařku sedící podle besídky s blondinkou a dlouho o něčem s ní rozmlouvající, — začal se jí hned, jak se nahoru vrátila, vyptávati na její novou známost. Kuchařka mu řekla, že to nebylo poprvé, co s ní hovořila, že jest to ubohý, opuštěný sirotek, jehož teta, nějaká bohatá měšťanka, ale nyní jí docela již neznámá, dala sem do učení; — dívka ta jest prý tak laskavá, milá a jest prý jí škoda — neboť jak takové dívky vyjdou z učení, tu obyčejně jsou na vždy ztraceny.

„A tato se ztratí — padne jako ty ostatní, můj milý Alekseji Ivanyči“ — končila stařenka, — „všecky jsou na vždy ztraceny, — odpusť jim, Bože, — a jest jich mnoho, tuze mnoho v Petrohradě! — nu padne také, můj ty pane! . . .“

Slova stařenčina hrozně působila na Čemezova. Celou noc spal velmi nepokojně. Arciť — v Petrohradě to není tak těžké zaniknouti v kalu a bídě! Cit útrpnosti, a vedle toho něco jako uleknutí a bázeň jím stále ovládaly. Vzpomínal stále na tu milou tvář, na ten krásný výraz jejích očí, a s úžasem si k tomu přimyslil její úpadek a zkázu, možnost toho tragického osudu, který tak často padá za úděl mladým, hezkým dívkám, opuštěným a vyvrženým v ten městský život.

„Poslouchej, Marfo, mohla bys ji někdy pozvati k sobě na čaj . . .“ řekl z rána Čemezov kuchařce.

„A ráda, baťuško, třeba hned dnes večer; dnes jest beztoho svátek; bude v zahradě sama; přesvědčíte se sám na vlastní oči, jak jest dobrá a hezká; jenom to vám ale radím, ona není jako . . . to si nemyslete . . .“

„Co to mluvíš!“ vykřikl Čemezov, házeje oběma rukama na všecky strany.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Píseň pro umělce.

(Göthe.)

K vymýšlení, k přemítání
samota buď tobě vděk,
k díla svého požívání
vesel chvátej ve spolek!
V celku se tam tvému oku
vlastní život zjeví zas,
díla mnohých, dlouhých roků
na sousedu poznáš v ráz.

Myšlénka a návrh práce,
postavy jich vztah a sled
navzájem se zostří hladce
a to stačí naposled!
Pěkně, moudře vymyšleno,
jemně stkáno v ladný tvar
ode dávna bylo věno
umělců, jich moci čár.

V přírodě jak všehomírem
v různém tvaru jedenť bůh,
ve umění poli šírém
jeden věčný snuje duch;
duch to pravdy, která kráse
snoubí se a vzdává jen
klidně, v svrchovaném jase
patříc v nejjasnější den.

V rým a prosu jak se řítí
řečník, pěvec udatně
vesele tak růže žití
malíři stůj na plátně!
V plném kruhu její sestry,
jeseně k nim ovoce,
tajný žití smysl pestrý
by všem zaplál hluboce.

Tisícerý plyň z tvé dlaně
z tvarů tvar u věčný ruch,
na člověku svrchovaně
ciť, že k nám se sklonil bůh!
Dlátem vládni nebo rýmem
bratří jste, sem v objetí!
s oltářů ať zpěvně s dýmem
stoupá plamen oběti!

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Z cizích literatur:

— *Leconte de Lisle*, slavný poeta francouzský, dostal od akademie za své „Básně tragické" největší cenu, již tato má k disposici, 10.000 franků. Ukázky z básní těch přinesl již „Lumír": upozorňujeme na brillantní skladby: „Sacra fames", „Růže ispahanské", „Nehynoucí vůně" atd. Poeta tato otvírá dle úsudku listů francouzských básníku „Kaina" při nejbližší příležitosti brány akademie. Byť váha této korporace časem dosti byla vybledla, přece jest odměna „Básní tragických" velkou událostí: jeť holdem životu zasvěcenému jedině poesii velké a ryzí, nevšímající si proudění mody a potlesku denních listů.

— *Nerto* nazývá se nová epická skladba slavného básníka provençalského *Frédérica Mistrala*. Kouzelná to idylla plná pestrého koloritu přírodního i historického.

— *Paul Musset* zanechal mezi svými papíry cyklus menších novel, plných jemného detailu a formální elegance. Kniha sluje „La table de nuit" a vyšla nákladem Calmana Levyho.

Guy de Maupassant básník ze školy naturalistů, hlavně přívrženec směru Flaubertova, vydal svazek novel s názvem „Soeurs Rondoli".

— *Shelley* klestí si cestu do Francie. Mad. Tola Dorian přeložila nedávno velkolepou tragedii „Cenci", nyní vydala Shelleye lyrické drama „Hellas". Tola Dorian je básnický duch a vládne mistrně formou. Prosou přeložil mnohé z básní Shelleye též Mauric Bouchor.

— Z celé řady novějších publikací *básnických* vyjímáme: *Charles Fremine* „Staré písně a nové nápěvy" poesie plné svěžesti a kouzla; Gabriel *Vicaire* „Emaux Bressans", nový pokus poesie lokalní, místy obrázky genrové, plné zvláštního pelu. Obě tyto knihy kontrastují se sensační publikací „Ronhání" od *Jeana Richepina*, ku které snad se ještě vrátíme. Z nových románů povznášejí se nad celé moře publikací *Goncourtův* román „*Chérie*", *Daudetova* „*Sappho*" a *Huysmansův* „*A rebours*". —*x.*

Divadlo. *Oskara Wijkandera* sociální drama „*Berta Malmova*" jest kus seriosní a vysoce zajímavý a slouží to obecenstvu našemu jen ke cti, že v plné letní saisoně dalo se unésti touto na pohled drsnou ale celkem silnou a osvěžující poesií skutečnosti. Hra není ovšem bezvadná a leckakou bychom mohli přičiniti poznámku, jako na př., že všecky ženské — mimo episodní Sigridu — jsou nanejvýš nesympathické, nebo že Rolf se patrně o své dítě velmi málo stará, nezmíní se o něm průběhem celého vysoce dramatického toho processu v aktu posledním — leč to odpadá vůči skvělé mistrné charakteristice i dosti napínavému ději i obsažnému v krátkosti své dialogu, který by ještě snesl i přes to některé škrty tužky dramaturgovy nebo regisseurovy. Kus mohl ještě daleko lépe vyniknout, kdyby byl jinak obsazen. Nevíme, kdo rozhoduje v tom, ale Šaru měla hráti paní Sklenářová, Bertu Malmovou pak slečna Pospíšilová — aspoň v obsazení těchto dvou úloh stala se chyba kardinalní, nemluvíme již ani o Rolfovi pana Bittnera, o kterém jsme přec jen stále pochybovali, že Bertu opravdu miluje. Nejlepší figurou byl bez odporu pan Frankovský, stvořil tu skvostný typ, jejž může počítati k svým nejlepším. Režie byla v rukou pana Šmahy a byla výborná až na nevysvětlitelnou maličkost, proč Sigrid má kostum venkovského děvčete — jeť dcera pastorova přece honoraci a pochybujeme, že by se takto šatila, jako na př. u nás se neobléká dcera učitele neb správce v kostum od Plzně neb Domažlic.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Vołoček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové

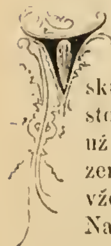
Listy přijímame jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. září 1884 ČÍSLO 25.

U cikánských topolů.

Přespolní obrázek od *J. L. Hrdiny.*

Vskutku. Jedině cikánům patří těch devět v kruhu stojících topolů u Neprobylic. Kdo je sázel, toho už hlava nezabolí. a zeptá-li se, proč stromy vsazeny pěkně do kola, řekne se vám: „Co na tom? vždyť cikáni také putují světem kolem do kola. Na západ odejdou a od východu se vrátí!“

Ba, zrovna jako ty topoly.

Každý z nich už jak vetchý stařeček: kmeny trouchnivé, skoro duté, kůra legiemi blesků zbrázděna a větve olámané, sežloutlé, vadnoucí, rozedrané, jako ten šat jejich cikánských putovníků. Jenom ty mohutné, ze země vyčnívající kořeny proplétají se a vinou svorně k sobě, jakoby zdolati chtěly na věky všem bouřím a pohromám.

Ba, zrovna jako ti cikáni.

Lid je nazval „cikánskými“ topoly, a tím osud jich rozhodnut. Nikdo se k nim nehlásí, kdo nutně nemusí, nejde kolem, každý vidí v zejících dutinách hlavy osmahlých kočovníků, v šelestění listů a v stenání haluzí slyšet prý slova čarovné cikánské řeči, a na té půdě topoly ohražené, v té ohořelé trávě a očazených kamenech možno prý čísti černá písmena kletby a odlesk Kainova znamení.

Cikán však má jinou abecedu. Už zdaleka se směje na ty topoly, jak Beduin na oasu, zde stane se svou rodinou, odpočine, zahraje na starou citeru několik maďarských melodií a jde zas dál.

Někdy jsou tu cikáni každý týden, někdy se zas půl roku neukážou. Jak je kam vítr zanese. Ale těch topolů u Neprobylic nevynechají nikdy.

I.

„Už jsou tu zas Marošáci!“ povídala Třebízská hokyně místo pozdravu, vcházejíc do naší světnice. „Dejte si, lidičky, pozor na drůbež!“

„Jsou již ve vsi?“ ptala se matka.

„Ne, jeli přede mnou od Třebíze, zrovna se teď uvelebují pod topoly, ale co nevidět je tu máte.“

„Raději dál od nich než blíž.“

„Ovšem, ale cikán se nedá zažehnat, ten vnikne všude, jak velká voda. A jak oškliví chlapi jsou ti Marošáci! Černí, až strach! Kdybych je potkala za noci, pokřižovala bych se, bylo-li by mi to co platno.“

„Vy říkáte cikánům Marošáci?“ smál jsem se.

„Vždyť se pokřtili tak sami; vím, jak vyprávěl takový jeden černoch v Neprobylickém dvoře, že jsou až odněkud z Maroše — —“

„Maroš je řeka!“

„Tedy od Maroše.“

„Půjdu se na ně podívat.“

„Odpusť pán Bůh hříchy!“ divila se upřímně stařena. „Každý je rád, když se jim může vyhnout a vy tam chcete jít? — sám? — Což kdyby vás tam zabili!?“

Úzkostlivost ta rozesmála i moji matku.

„No, to snad přece ne!“ pravila: „ale chceš-li je vidět, počkej. Za chvíli je tu máš jako na koni; a oddechneš si pak, až se jich zbavíš. Kabát si však před nimi zapni a hezky si ukliď věci se stolku. To víš — cikáni!“

„Počkám tedy.“

Ale uběhla už hezká chvíle, hokyně pověděla nejméně dvacet povídaček o cikánech, odříkala nejnovější klepy z okolních vesnic a já se šel podívat ven.

O cikánech posud ani památky. Však by psi po celé čáře svedli pekelný povyk, kdyby tu zvětřili Marošáky. A větřík táhne dnes od topolů.

Už i hokyně odešla, — přece přemluvila matku, aby jí prodala raději laciné kuřata, než aby je měli cikáni ukrást, — zvonilo poledne. No, Marošáci snad přijdou k obědu!

Ale pořád bylo ticho po vsi.

Kdo ví, zdali si hokyně celou tu zprávu nevymyslila, jen aby měla co povídat. Po obědě si vyjdu ke splavu. Ale jestli mne přelhala!

Nepřelhala. Jako hejno špačků se to mihalo mezi topoly. Tak černé postavy se tam míhaly, takový štěbot se tam rozléhal.

Zaměřil jsem rovně přes luka, podél hustého vrboví, tam jsem přeskočil potok a vystoupil nad splav. Zde mezi olšovými křovinami budu moci hezky vidět ty „strašlivé“ Marošáky, aniž bych byl pozorován.

Dlouho jsem se však svému úkrytu netěšil. Cikáně jedno, jež vylezlo na stařičký topol, zahlídlo mne a už sjelo bleskem k zemi, rovnou ke mně a již zdaleka natahovalo špinavé ruce své k žebrání. Druhá čeládka bezpochyby hned zvětřila, že jich kollega učinil nějaký zna-

menitý nález, spustila se za ním, těm v patách několik psů a konečně černý, huňatý bagounek. Se všech stran sápaly se ke mně ruce těch umouněnců, protivné maďarsko-české zvuky ječely kolem mé hlavy, jakobych se octnul mezi desíti úly rojících se včel. Bezděčně jsem ustupoval před nimi, pokud bylo možno. Dále jsem nemohl; tam byla hráz a pod tou hluboký rybník.

Odhodlal jsem se k válečné lsti. Sáhnul jsem do kapsy a — díky vám, bohové! — nahmátnuv několik krejcarů, hodil jsem je přes hlavy té havěti. A teď nastala mela. Jako dravci hladoví vrhli se k zemi za rozhozenými krejcary, křičeli, rvali se, hrabali se v písku. I psi a bagounek súčastnili se plenu, ale pochodili špatně. Pro jiného by to byla interessantní podívaná, ale já v tom okamžiku zanevřel na celý romantismus a rychlým krokem hleděl jsem se prosekat, nedbaje toho, že některému cikáněti jsem musil šlápnout na prsty. Však to bylo boží dopuštění!

„A teď rovně ke vsi!“ myslím si.

Ale ti bezbožníci, prachem a pískem v tváři i ve vlasech poházení, rozběhli se znova, aby mi nadešli, tak že chtěj nechtěj musil jsem zabočiti směrem opačným — k cikánským topolům, z bláta do louže, — z rukou cikáňat do rukou cikánů!

Ať! snad i cikáni mají rozum. Tam ten starý Marošák na mezi snad se mne zastane. Právě prohlíží bič, který někde „našel“ na silnici nebo v cizím voze . . .

Vždyť jsem si to myslil. Už mi byli ti dotěravci zas v patách — starý cikán vstal, ukryl bič za zády, a sotva mne začali obklopovat, přiskočil — prásk! prásk! — a jako když do vrabců střelí, rozběhli se na všecky strany.

„Já vás naučím, vy lotři!“ zaklel. „Zpropadená chaska. Před čtyřiceti lety jsem byl strážmistrem na vojně, celá škadrona Kečkemetských husarů se mne bála jako ohně, na pouhé slovo šli jako beránci, a byli to také skoro samí cikáni. Ale s těmihle satany si nevím rady. Počkej, Janko — až mi slezeš s té olše!“

„To jsou vaše děti?“ ptal jsem se cikána, jen abych vůbec mohl něco říci.

„Děti mých dětí. Já jich měl jen pět, čtyři syny a dcerku. Tamhle Štěpán vede koně do kovárny. Jozka — ten šel do Čeradického dvora stáhnout psa, kterého hajný zastřelil. Samko umřel v kasárnách v Aradu, tam u ohně — ta mladší — to je Eva a Ondřej. — — Eh, darmo povídat! Nemáte, mladý pane, ždibec tabáku?“

„Doutník. — chcete?“

„No, — ale tabák by mi byl milejší.“

Cikán vzal doutník, rozžmolil ve dlani a vsypal do úst. A jak spokojeně se při tom tvářil. Usedl k topolu, složil ruce i s bičem pod hlavu, opřel se na mez a zahleděl se v ty chřadnoucí větve. A já?

Naslouchal jsem bedlivě řeči těch otrhaných nomádů, ač jsem ani jedinkého slova nerozuměl; pozoroval jich tváře, prohlížel jich majetek.

Celé to jmění bych na prstech spočítal, ale zajímalo mne přec svojí pestrostí. U cesty stál dřevěný krytý vůz s dvěma okénky a dveřmi, k nimž byly vzepřeny as čtyřstupňové schůdky. Jakou barvou byl původně vůz natřen, nemohl jsem vypátrat, a ptát jsem se nechtěl. Ale byla to starožitná archa na čtyřech kolech, z nichž každé bylo „z jiné vesnice“. Místo voje byla tenká bříza provazem přivázaná, i s kůrou, tak jak ji cikáni někde v lese uřízli. Děti se právě na voji té houpaly, ale vidouce, že starý cikán nadzvedl hlavu a béře pomalu bič do ruky, utekly přes palouk k blízkým vrbám a tam si zrobily z větví houpačku jinou, lepší. Mezi topoly seděly dvě cikánky. Ta mladší chovala dítě na klíně; starší lámala suché větve, přikládala pod velký, očazený kotel, jenž stál na dvou kamenech a občas dmychala zástěrou do ohně. Nedaleko seděli dva psici a dívali se chvíli na svého pod vozem uvázaného kollegu, chvíli zas na kotel a mlsně se olizovali. Černý bagounek přiběhl, rochal na ně, ale poněvadž ti pro samou filosofii mu nechtěli rozumět, trknul do nich svým rypáčkem. Ale psi naň vycenili zuby a prohlásili tak, že před obědem přestávají všecky žerty. Bagounek běžel tedy ke kotli, ale jen se chtěl přesvědčit, co se dnes vaří, už mu dopadla na ucho kostnatá ruka cikánky. Zakvičel a běžel k vrbám mezi skotačivé děti, co k poslední instanci. Jak tam ten huňáč pochodil, nevím. Na mezi se pásl kůň — druhého odvedl Štěpán ke kováři. Byl chudinka hubený jak lucerna, žebra mu mohl každý na půl hodiny cesty spočítat; uši svislé, krk bez hřívy, plece odřeny a asi na tři nohy kulhal. Štěpán prý by ho byl vzal také do kovárny, ale — už prý nestojí celý ten kůň za dobrou podkovu.

Cikánky už jsem viděl. Jen ten stařec ležící pod topolem mlčky se díval k nebi. Snad počítal ty plující tam vločky mrakové. Na nohou měl ušněrované sandály, každý z jiné kůže a jiného tvaru, široké a špinavé šaraváry, na těle zamaštěnou, záplatovanou attilu, jež mu s ramenou visela, jakoby ji vidlemi naň hodil. Jen ty veliké, žaludům podobné a stříbrné knoflíky se leskly jako zuby v ústech černocha. Bůh ví, jak by vypadaly, kdyby nebyly stříbrné, ale cikáni mají knoflíky z pěkného stříbra. Vždyť je to jediný rodinný majetek, přecházející od pokolení k pokolení. Děti mají ty knoflíky na haleně otcově dobře spočítány, běda mu pak, kdyby při odevzdávání dědictví jeden z nich chyběl! Ovšem starý Marošák by je nezašantročil za celý svět. To už mu za ně dávali pěkného koně, tabáku, co do uzle sváže, velikého psa a suchých švestek, co unese. — ne! Je jich právě tolik, co dětí, každý bude mít jeden, ale jen jeden je bude všecky nosit, nejspíš Štěpán. Tu čapku huňatou z liščí kůže zas prý zdědí Jozka. Ovšem, mnoho si na ní nechytne, je už na mnohých místech opelichaná a od molů rozežraná. Není divu, to už jsou léta, kdy ji děd jeho koupil od jednoho janičára. A Marošák sám už má vlasy jak mléko a ve tvářích jen zříceniny života . . .

„Mladý pane, máte ještě doutník?“ vytrhnul mne cikán.

„Ne, dal jsem vám poslední.“

„Škoda!“ zabručel. A poněvadž mu slunce svítilo na hlavu, vstal a odšoupnul se dál do stínu, zase ulehnul a zadíval se do nebe.

Ale hned vyskočil, díval se podezřele do trávníku, zas na své rukávy. Tisíce žlutých mravenců tam pobíhalo.

„Zpropadená chasa!“ klel stařec. „Cikán už v širém světě nemá opravdu, kam by hlavu složil!“

A svleknuv attilu otřepával z ní dotěravé mravence.

„Já se ale docela nedivím, že se to hejno na mne rozdurdilo!“ usmíval se, oblékaje zase halenu. Já vím, jak já jsem se rozčertil, když jsme jednou přenocovali pod Haromfalvou u Dunaje a přišel jeden takový neznaboh a počal klepat na okénko mého mraveniště, kde

spala moje mladá žena s maličkým Štěpánem. Tenkrát byla Marula opravdu hezká. Viď, Marulo?“ obrátil se k stařeně u začazeného kotle.

„Co?“

„Viď, jak jsem u Haromfalvy — —“

„I mlč!“

„Haha! To nerada slyší, stydí se, že tehdáž proň plakala, a zlobí se vždy, jak jí na to vzpomenu. Ať! pojďme, sedněme si tamhle dál pod topoly do stínu, — ale pozor na mraveniště! — povím vám o tom něco. Ani jsem se nezeptal — jste z Neprobylic?“

„Ne, z Královic.“

„Vždyť přece znám každého z té vesničky, ale —“

„Přicházím sem jen na prázdniny.“

„Hm — a jdete se podívat na nás?“

„Ano.“

„To je hezké. Nemáte opravdu žádný doutník?“

„Ne.“

„Podívejte se přece do kapes.“

Sáhl jsem do kabátu — nahmátl jsem tam ještě jeden. Ale což? — dám-li jej cikánovi, rozžmolí ho, vsype do úst, ulehne a bude se zas mlčky a blaženě dívat do nebe.

„Opravdu nemám!“

„Kdo jde mezi ďábly, má mít svěcenou křídu, kdo si jde okouknout cikány, má mít zásobu tabáku s sebou. Večer už tudy nepůjdete kolem?“

„Proč?“

„Kdybyste mi přinesl tabák, slíbil bych vám něco.“

„Co to bude?

„Vendelka vám zahraje na housle.“

„Která Vendelka?“

„Žena mého syna Ondřeje.“

„Kde je?“

„Ve voze.“

„Ať zahraje hned!“

„Ne, ona hraje jen po slunce západu.“

„Proč ne ve dne?“

„Ve dne spí.“

„A v noci?“

„Pláče, zpívá a k tomu hraje na housle samé truchlivé melodie.“

„Proč?“

„Ondřej ji tomu naučil.“

„Její muž? — Kde je?“

„Bůh ví!“

„Není tedy s vámi?“

„Už několik roků tomu, co odešel do světa. Předloni se nám zjevil jako ve snu, ale od té doby nikdy jsme se s ním nepotkali, nikdy o něm neslyšeli. Je živ, či mrtev, kdož to ví! — Přijdete večer?“

„Přijdu.“

„Budu se těšit, že zas jednou za čas budu mít dobrý tabák. A teď si tady sedněte, — jen sem blíž, nebojte se! Že mám jiný kabát než vy, tmavší tvář — nevídáno. Nevím, proč se nás lid tak bojí. Ostatně je to dobře jen pro nás, to nás ještě chrání před úplným vyhynutím. Jen se nebojte. Tak! — Už jsem provedl ledacos, ale ten kousek u Haromfalvy se mi líbí. Já ti dám, vagabunde! Už v Kerepeši, kde jsem měl s Marulou svatbu, přišel do našeho kruhu za tamním kostelem. Kdo by si byl pomyslil, co má za lubem. Byl ustrojen jak magnát, rozdával peníze a víno, říkal, že je šlechtic a ředitelem jakési divadelní společnosti. Nikdo se ho na to neptal, — jen když platil víno. Stále se na Marulu díval — proč ne? Tak hezké děvče stojí vždycky za podívání. Smál se na ni — ať! já se na ni také směju, tančil s ní čardaš — aspoň se bude moci Marula pochlubit, že tančila s tak velkým pánem. Pak si sedl k ní, bavil se s ní — no! Ale když vzal ruku její mezi své, když jsem viděl, že Marula se rdí — —

„Hej, cikoši! teď vezměte své skřipky a zahrajte pro mne, ale veselou, to vám povídám!“

Muzikanti vzali housle. Marulu jsem vytrhl z ruky toho štědrého pána a už jsem s ní vířil po hebkém trávníku.

„Co ti říkal, Marulo?“ ptal jsem se jí v kole.

„Eh, — že prý jsem hezká.“

„Nic víc?“

„Abych prý šla k jeho divadlu, že tam budu zpívat, nosit na sobě zlato a šaty z hedvábí a že — —“

„No?“

„Že ty můžeš jít s námi — nebudeš prý nic dělat a žít jako baron.“

„Co ještě?“

„Už nic.“

Zatančil jsem ještě dvakrát kolem a posadil Marulu u stanu cikošů. Panáčkovi se bezpochyby stýskalo a přišel za ní. Já vzal zas Marulu za ruku, odvedl ji do vozu a postavil jsem se přede dvéře. Panáček se začepejřil, zapálil si u ohně doutník a mrzutě odešel. Měl čas! Mně už svrběly dlaně a nebožtík bratr Ferenc měl také pohotově karabáč. Haha! Odjeli jsme pak do Slavonie a snad do dneška bych si naň nevzpomněl, kdybych se byl po roce s ním nesešel u Haromfalvy. Já ho nepoznal, ale Marula. Jako vlk přicházel každý večer, plížil se kolem vozu, zpíval zamilované písničky. Marula řekla, že se ho bojí. Upokojil jsem ji, že zítra ráno odjedeme k Pešti a že se ho tak nejlépe zbavíme.

Vedl jsem za noci koně na pastvu a když jsem se vrátil, viděl jsem u vozu jakous postavu. Zevnitř ozýval se pláč mé ženy. „Jánoši! Jánoši!“ Uvážu tedy koně u blízkého stromu a běžím k vozu.

„Kdo jste?“ ptám se zlostně.

Cizinec mi počal něco deklamovat o svém rodě, postavení, umění — —

„Ah, to jste vy, co — —“

„Ano, já! — Byl bych pyšným, kdybych mohl získat Marulu vaši pro své jeviště. Jste blázni, bez rozumu. Měla by veliký plat, vy blažený život. Nač vám třeba plahočit se světem, když — —“

„A co tam bude dělat Marula?“

„Hrát úlohy milenek, šťastných i oklamaných, jak bude chtít. Právě jsem sepsal nový kus, já sám, kde ošemetný milenec utopí milenku svou.“

Marula, poznavši hlas můj, pozbyla bázně a vyběhla z vozu proti mně. Cizinec se k ní obrátil.

„Hle, zrovna taková scena tam přijde, — nad lesy měsíc, na blízku hučí řeka, — zrovna tak, jak to vidíte zde. Marula by byla tou milenkou, já bych hrál úlohu milence!“

„A co já?“ zeptal jsem se s úsměvem.

„Vy tam nepatříte, — jen dvě osoby. Dívka začne melodickým tonem — počkejte, zazpívám vám to — —“

„Nechte jen. Milenec tedy utopí dívku, říkáte?“

*

„Ano.“

„A což když ona utopí jej?“

„To nesmí být!“

„Anebo osoba třetí, ku příkladu já!“

„To také ne!“

„Ne? — Podívej se, vetřelče!“

A chopiv jej do náruči, sevřel jsem mu hrdlo, vyzvedl na ramena a běžel s ním k Dunaji. Marula se s pláčem věšela na mne.

„Odstup! — nebo tě tam hodím i s ním!“

Marula se zalekla a zůstala stát.

Několik ještě kroků a byl jsem na hrázi.

„Tam jdi, — a nauč se psát lépe své komedie!“

Voda v Dunaji zaduněla, vyšplouchla vysoko, až na mou tvář a za chvíli tam bylo ticho.

Odvedl jsem Marulu do vozu, zapřáhl koně a za týden jsme byli v Rumunsku . . . Hm! Ondřej to měl také tak udělat, potrestat dotěravce a ne svoji ženu. Ubohá Vendelka! — — —“

Jako na mnichy v klášteře — počala pojednou stará Marula zvonit železnou vidlicí o měděný kotel. Teď jste měli vidět ten spěch! Děti opouštěly houpačku na vrbách, vylézaly z potoka a celé umokřené hnaly se do toho refektáře mezi topoly. Bagounek a psi s nimi velikými skoky o závod, jakoby hořelo. I ten bílý huňáč pod vozem se svíjel, div provaz nepřetrhnul, vyl, štěkal, skučel, aby při obědě také naň pamatovali.

Vše hrnulo se ke kotli, rukama rvali zemčata, švestky a kusy jakési drůbeže, což vše společně se uvařilo, křičeli, že ten a onen má víc, a co Eva s Marulou nepostačily vyřídit, srovnali pak ti mladí hladovci sami mezi sebou dle paragrafu toho a toho pěstního práva.

Jen starý Marošák nevšímal si toho ryku, jakoby mezi ně ani nepatřil, a mlčky opřev ruce o kolena zahleděl se v dáli, k Pozdeňským lesům. Bůh ví, co tam viděl.

„Což vy nebudete obědvat?“ ptal jsem se cikána.

„To je jen pro tu havěť. Já pro sebe mám zvláštní kuchyni. Vidíte tam za vozem? — ta truhlička pod otýpkou slámy? tam je moje špižírnička. Klíč ovšem musím stále nosit u sebe, sic bych se s tím neshledal. Počkejte, já přinesu něco.“

„Děkuji, já zase půjdu.“

„Máte času dost. Či se bojíte, abych vás nepohostil? vždyť já sám jsem ještě neobědval. Jen seďte!“

A vybaliv ze zeleného cáru klíček šel k vozu, shodil otep slámy, otevřel bedničku a něco strkal do kapes. Huňatý pes, pod vozem uvázaný, skákal mu kolem nohou, div ho neporazil.

„Marulo, dala jsi ‚Husarovi‘ jíst?“

„Ne.“

„Což ty, Evko?“

„Také jsem zapomněla.“

„Že vás — —!“

Ještě něco zamručel, vrátil se do bedničky a hodil psovi kus chleba.

„Ale to ti říkám, ať se už ztišíš!“ domlouval mu, hroze prstem. „Nad tebou ve voze spí Vendelka. Lehni!“

Marošák zamknul svou pokladnici, uschoval klíč a vrátil se ke mně.

„Tady je kus husy!“ povídal, vytahuje z kapsy jakýsi promaštěný papír. „Dostal jsem ji od mlynářky v Chlumčanech. Přinesl jsem jí koření pro úbytě. Zde buchta s perníkem — tu mi uštědřila kuchařka v Peruckém zámku. Vyložil jsem jí karty, že se letos vdá. A tu ještě něco, co pak to je asi? — ah, koroptev od velebného pána v Týnici. Tu musím hned načnout. Pobídl bych vás, abyste — —“

„Děkuji. — Toho velebného pána z Týnice také znám,“ hleděl jsem pozvání cikánovo zamluvit.

„Tak? — Pojedeme tam zas brzy, vyřídím mu od vás pozdrav.“

„I ne.“

„Hej, necháte toho koně!“ křičel Marošák.

Tři cikáňata vylezli koni na hřbet, druzí je škádlili.

„Jak chcete!“ pokračoval. „Ale tuhle mám něco, co jste jistě posud nepil.“

A vytáhnul z náprsní kapsy dlouhou láhev a malou sklenku.

„To je až z Uher. V Čechách by takovou kořalku ani nedovedli. Já vím, jak se vaří; jeden Čiglomský čikoš mi pověděl recept. — Půjdete mi hned dolů!“ volal zas na děti, které jako mračno kobylek padly na hrušku v blízké zahradě, až se pod nimi větve ohýbaly. „Řisutský žid mi dával celý balíček tabáku a řemínek na bič, abych mu pověděl, z čeho se ta pálenka dělá, ale — to bych nesměl být Jánošem, abych starého čikoše zradil. Tu máte!“

„Nepiju vůbec lihovin.“

„Jaké pak lihoviny! — to je pravá uherská a basta. Pijte.“

„Nebudu.“

„Jen ochutnat!“

Vzal jsem sklenku a omočil rty.

„No?“

„Znamen — —“ Poslední dvě slabiky nemohl jsem pro náhlý kašel vyslovit.

„To si myslím. Jen vypijte, ta je vaše.“

A sám přihnul si dlúhým tahem a pohledl zpytavě na mne.

„Cítím tam zázvor!“ povídám.

„Viďte! — a jalovec. Až se člověku dech tají. Oh, Maďaři vědí, co je dobrého. Pijte a nedržte tu sklenku jako svátost!“

Mezi tím, co vybaloval masitý obsah z papíru, vylil jsem pálenku vedle do trávníku, skleničku prázdnou nahnul k ústům a vrátil ji cikánovi „s tisícerými díky“.

„Už jste dopil? — Hm, tomu se věru divím. Já sám, když jsem se chtěl ženit, musil jsem podstoupit před nebožtíkem otcem přísnou zkoušku ze dvou předmětů: oloupat čerstvou cibuli, aniž by oko zaslzelo, a vypiti rázem sklenku „zázvorky“, aniž bych ztratil dechu. Pak jsem si směl vzíti Marulu. — — — Uhasíte hned ten oheň, nezbedníci! Což kdyby šel kolem četník?“

Cikánští výrostkové natrhali strniště, snesli na hromadu a zapálili.

„Kde as vyslídili sirky? — divoši! — Chcete kousek husy?“

Zdráhal jsem se.

„Jen tak zajíst. Vezměte!“

Chtěj nechtěj musil jsem. Ale v tom okamžiku dověděl se jeden z psů, — nevím, kdo mu tu depeši dal, —

že starý Marošák pod topolem rozdává; i nemeškal se přesvědčit a než jsem se nadál, už mi vyrval z ruky moji porci. Jak jsem mu v duchu blahořečil!

Cikán to zpozoroval, ohledl se po biči, ale kde pak se pes stavěl. Byl ochoten mi škodu nahradit, ale já vstal a prohlásil, že už musím domů.

„Ale večer přijdete, až bude Vendelka hrát?“

„Jistě.“

„Ale nezapomenout — —“

„Ne, tabák také přinesu.“

* * *

(Pokračování.)

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

„Konečně jsem se tedy dočkal!“ zvolal v pohnutí. V zvolání tom obrážela se radost, veselost, ale spočívalo v těch slovech i dosti bolestného. Nebylo možno nevzpomenouti si četných soudruhů někdejších, z dob gymnasialních a dětských, z mládí. Kam ti všichni dospěli? — A kdy už, před jakým věkem! — — Jsou všichni na místech, dobře zaopatřeni, s velkými službami, v postaveních vynikajících. A on? . . .

Byl dalek toho snímati snad se sebe svou vinu. Proč nevytrval jako oni, proč sešel se studií započatých nadějně, proč nedržel se cesty obvyklé, vyšlapané tisíci dobrými příklady, proč nebyl vůbec takovým, jakými byli oni? . . .

Ale jeho mysl ohnivá, jeho nadšená duše, blouznící o lidstva nejvyšších idealech, horující o životě zasvěceném výhradně službě jejich, těchto idealů — zapomínala docela, že k letům takovým věší se vždy aspoň trochu pozemského prachu . . .

K čemu on potřebuje učenosti školometské! On sám a neprodleně pustí se za cílem svým, o své újmě, svými vlastními silami . . .

Však brzo vystoupí s výsledkem snah svých, odzbrojí všechen posměch nepřátelský, vysuší slzy matčiny a zaplaší poslední chmury nevole na otcově čele a na rty jeho vynutí úsměv hrdosti . . .

Vladimír Novák trpce se usmál.

To byly sny a — jaká byla skutečnost? Kterak se sklamal! Ve všem a nejvíce v sobě samém . . .

Potácel se nějakou dobu od rozhodnutí k rozhodnutí, od zkoušky ke zkoušce, nevěděl čeho by se měl chopiti, na čem ustáliti se. Cíl měl před sebou, ale cesta k němu ztrácela se v neurčito . . .

Tu přišla otcova smrt. Též jeho zdraví bylo otřeseno stálým rozechvěním. Byl nemocen, sklíčen, stisněn až do nejvnitřnějších záhybů své bytosti. Cítil se malomocným, zdrceným nadobro. Zdálo se mu, že nic více nemůže, s ničeho není, nic nevykoná, že život ztratil, že vše, po čem toužil a k čemu dospěti chtěl, byl klam a mam.

Zatím naléhavé „chléb! chléb“ — stalo se neuprosným, neodbytným.

Vladimír ohlížel se na všechny strany. Klepal tu onde, ale nikde nebylo mu otevřeno. Okazoval na své vědomosti, jichž měl skutečně, na své úmysly vážné i snahy životní . . . Odpovídáno mu pokrčením ramen, shovívavými úsměvy, potěšitelnými slovy, ale nikde skutkem, který by opřel, povznesl klesajícího ducha jeho . . .

Vladimír Novák s vnitřním zachvěním, pronikajícím až hluboko do kostí, vzpomněl na den, když nevěda si rady ani pomoci, nemaje čeho se chytiti, sklamán ve všech svých snech, jež mladou duši jeho se kolébaly, v zoufalství vkročil poprvé přes práh kanceláře Z . . ského krajského soudu, jako ponížený prosebník, jako žebrák, jako člověk, který přišel nabídnout, prodat své zlaté mládí a svou budoucnost za jedlou skyvku . . .

Jak se vzpíral z počátku, jak vymykala se nepodajná jeho šíj nezvyklému jhu, jak se protivila jeho duchu ta mechanicky písařská práce bez ducha, bez podnětu k plodnému přemýšlení . . .

Ale pak se vpravil do všeho.

Pak se stal tupým, stal se lhostejným ke všemu a se vším, oddal se osudu s úplnou resignací.

Došel k tomu, že ani není k ničemu stvořen, že by k ničemu jinému ani se nehodil, že ničím není a býti nikdy nemůže.

Čeho nezbytně měl zapotřebí, to měl — chleba. Třeba jen suchého, nuzného, ale přece chleba. Po jiném odnavykl si toužiti.

Plahočil se a dřel od rána do noci, neúmorně, bez špetky samostatnosti, jako stroj, jako otrok, jako diurnista.

Když zemřela matka, bylo mu šestadvacet let.

Necítil více tíhu svého otroctví, bědnost svého postavení. Pracoval dále, sloužil dále, za plat denní, od hodiny k hodině, moha každou chvíli býti vyhnán, vystrčen za dvéře, na pouhý pokyn svého představeného, bez připuštění nejmenší odmluvy, proti stáří a pracovní neschopnosti nijak a v nejmenším nejsa pojištěn.

„Až konečně jsem se dočkal“ — zvolal Vladimír Novák poznovu.

Radost, nelíčená radost převážila všechny teskné myšlénky a vzpomínky . . .

Zdá se to snad i komické. Čím pak se stal ten člověk? Malým úředníčkem na venku, nepatrným jako jeho plat. A to — v pětatřicátém roce svého života, o jehož vznešeném určení kdysi nezvratné měl přesvědčení . . . Ano, jest to snad až i k smíchu.

Ale pro něho, pro ubohého toho člověka, sklíčeného dlouholetým jhem, potlačeného dlouholetou zvyklostí i ve své hrdosti, sníženého na míru malomocné beznadějnosti, měla změna ta ceny patrné. V společnosti vyhražovala mu konečně přece jen postavení zcela jiné než bylo jeho dosavadní.

Teď jest chléb jeho jistý, nemůže mu jej vzíti jednotlivec o své újmě; jest zaručený vřaděním jeho v seznam

státních úředníků, třeba na jedno z posledních míst. Může klidně spáti bez starosti o zítřek — může teď oženiti se...

Myšlénka poslední vzrušila Vladimíra Nováka, že prudce vstal a procházel se po pokoji, hovoře polohlasitě, s živými gesty.

Lehl si až k ránu.

Spal několik jen okamžiků. Zvyklost časně vstávati jest tak mocná, že přemůže i velkou zemdlenost. Vladimír probudil se jak obyčejně.

Paprsky sluneční hrály si laškovně na jeho peřině, tříštíce tu zlato své v lahodu duhových barev. Úsměvně polévaly i jeho tvář a šířily se až na zeď, kde nad ložem visel obraz černobrvé koketky v pestrém kroji orientálním, buclatou ručkou odhrnující záclonu a vyzývavě, spolu toužebně vyhlížející ven, z rámce obrazu, se stěny, dolů na něho ..

Přijal roztomilý ten úsměv se stěny, jako hold významně jemu skládaný v tomto okamžiku celým pokolením dědiček Eviných.

Oblekl se kvapem a přistoupil k oknu.

Náměstí bylo skorem prázdné. Lidé přecházeli sem tam, pracovní lidé, jdoucí do díla, tu onde kmitla se služka, klepající protivně šerednými pantoflemi, jež nikterak neslušely hezké její nožce. Na corsu nebyl dosud nikdo.

Jen doktor přešel tudy, spěchaje kamsi k nemocnému, který jej dal povolati, jemuž ubožáku neulevil v bolestech jeho ani slibný paprsek sluneční, jenž byl se prodral neustupnými mraky, věstě konečně příchod jara, opozděného, tolik želaného.

* * *

Ano — jaro přišlo konečně. Ráno bylo ještě chladné, studené, ale vzduchem vlnil se již teplý proud prohřatých vrstev, jež šířily se a rostly, přemáhajíce vítězně poslední usilovné napnutí mrazu.

Novák seběhl dolů po schodech a vyšel ven. Dal se přes náměstí a pustil se za město, do polí.

Volil k procházce své úzké jen stezky a meze. Zastavil se často a rozhlížel se po krajině. Byla poněkud jednotvárná ve své nahotě, svleknuvši se sebe bílou řízu zimní a pestré roucho jara dosud neoblekši.

Stromy stály tu holé, listy své šťavnaté skrývajíce v zavřených pupenech, ale trávník nabýval již nádechu svěží zeleni, tlumené libezně stříbrným jíním, rozvěšeným po stéblech. Na místech slunných byl lehký závoj utkaný mrazem zmizel docela; zoraná půda vpíjela žíznivé kapky, v něž roztála jinovatka a řídce jen třpytila se na povrchu rosa, jakoby malé démantky rozházeny byly a rozsety do černých brázd.

Vladimír Novák sledoval tuto drobnou krásu přírody s účastenstvím a s rozkoší, jíž mnohý člověk nedovede pochopiti. I mnohý, který jinak přírody jest milovníkem, ale smysl má jen pro obraz ve velkých rozměrech, v širokém rámci.

Dalekou oklikou vrátil se Novák do města.

Byl osvěžen svou procházkou, která zahnala z hlavy jeho všechnu tíhu dostavivší se po nezvyklém bdění.

Jasný vzhled přírody, který na duševní stav člověka mívá vždy účinky tak mocné, stupňoval náladu jeho duše v základech již radostnou, na stupeň vířivého rozechvění, blaženého opojení.

Žil cele přítomnosti, podávaje se jejímu kouzlu, kresle ji sobě v barvách těch nejrůžovějších.

Na minulost nevzpomínal a také na budoucnost nemyslil jedinou myšlénkou.

Cítil se dokonale šťastným.

Na náměstí bylo již živo; corso vlnilo se ranními návštěvovateli. Kancelista zastaven některými kollegy, dal se s nimi do řeči, nepozoruje, že všickni výsměvně dívají se na jeho boty. Byly zmokřené, poblácené, urousané.

Kde pak chodil? Jest to nápad!

S namáháním tajili hlasitý smích, měli co dělat, aby nevybuchli. Tak časně z rána toulat se kdesi po polích a lukách! Oni ovšem také chodívají za brány města — proč pak ne? Ale až později, když jarní větry dokonale vysuší půdu, a tu chodívají pěkně po silnici k blízké kapličce, nebo do zahradní restaurace, umístěné celých sto kroků za městem. Ale teď! A takto! K tomu člověk, který nemá žádné pole, aby snad na stav osení musil se jíti podívat! — To zůstanou oni přece raději na suché a pohodlné dlažbě náměstí, jako rozumní lidé.

Ubohý Vladimír ani netušil, že nevinná jeho procházka stala se tak rozhodující pro obecné o něm mínění, kolísající od okamžiku jeho příchodu do města mezi samými nejistotami a domněnkami. Teď ustálilo se jedním rázem a souhlasně na všech stranách. Nový obyvatel shledán výstředním, směšně pošetilým, zkrátka tak trochu bláznem. Způsob, kterak by na něho pohlížeti se mělo, jak by k němu bylo chovati se, ležel na snadě, naskytal se sám sebou. Udeřili proti němu na ton škodolibé uštěpačnosti a při tom blahosklonné shovívavosti s jeho chybami a zvráceností, i vyvyšovali se nad něho s onou protivně domýšlivou dokonalostí, již nevzdělaný člověk, hlupec, tak často bije nám ve tvář, považuje za zločin všechno to, co nemůže na nás pochopiti, k čemu až jeho pitomý mozek nikdy se nepovznesl.

Pan kancelista zadal si v očích veškerého obyvatelstva téhož ještě dne novým nerozvážným a všem nepochopitelným kouskem.

Vymknuv se šťastně společnosti na corsu, ztratil se ve svém bytu. Převlekl se spěšně a zašel dolů k snídani. Pak pustil se na cestu po ulicích města, ohlížeje se po příhodném bytu i dal — šťastně takový a brzo, bez dlouhého vybírání naleznuv, — dopraviti sem z hostince svůj kufr. Před desátou hodinou již ubíral se do kanceláře, aby započal tu svou službu.

Vycházeje odtud v poledne octnul se v četě kollegů a známých od včerejška.

Vzali jej mezi sebe, ubírajíce se přímou cestou k „slunci“.

Šel s nimi, podávaje se jejich proudu, ale pak, když došli k domu, až k samému prahu — zastavil se a sáhl po klobouku, aby se poroučel.

„Kam pak?“ — zavznělo udiveně sborem.

„K obědu“ — odpověděl prostě Novák.

„Jak to?“ — tázáno se zas souhlasně.

„Vždyť my všickni chodíme k ‚slunci‘. Sem k ‚slunci‘!“ — A jeden z pánův učinil krok zpět a podíval se vzhůru, jestli snad nestalo se něco nemožného a oni v myšlénkách, v hovor pohříženi, se nezmýlili a nezašli jinam.

Ale ne. Zde jest přece „slunce!“ Tu plane přec nad průjezdem, tu vzdor všemu zpustošení zubem času září dosud královská ta stálice v podobě plně usměvné tváře, vysýlájíc do všech stran, k nebi i zemi, špinavě žluté paprsky . . .

Vladimír Novák beze všeho vysvětlení provedl svou poklonu a vzdaloval se krokem tak svižným, jakoby poháněło jej vědomí, že unikl velkému nebezpečí.

„Co je s tím člověkem, prosím vás?“ — — Otázka stíhala otázku v užaslém sboru, který jako na povel obrátil se za odcházejícím, sleduje kroky jeho.

Snad nebyla by „bílá růže“ přilákala jej vůní svou? Tam chodí důchodní a ředitel kůru a kupec Zlatoušek. Snad by nebylo spojenými silami jejich a hlavně úsilím toho intrikána, důchodního, podařilo se jim získati nového přistěhovalce k rozmnožení jejich společnosti?

Ale nikoli. Pan důchodní a jeho přátelé z protivného tábora stáli před „bílou růží“ v úžasu a v rozčilení nemenším než onde společnost zlatého slunce.

Kancelista zaměřil k „modré hvězdě“.

* * *

Úžas sdílelo celé město, aspoň na určito lepší jeho část.

„Modrá hvězda“ byl hostinec málo navštěvovaný, málo hledaný, a co hlavně platilo, požíval pověsti malé noblessy. Vše, co patřilo k lepším kruhům společnosti, k honoraci, až na malý hlouček ctitelů „růže“, chodilo k „slunci“, kdež také, kdož neměli domácnost, se stravovali.

A on, Vladimír Novák, on kancelista, který přece postavením svým patří mezi ně, v kruh jejich společenský — pojednou nedbaje jejich pozvání ani upozornění, neohlížeje se na radu místních znalců v nejmenším . . .

Co vlastně myslí? Co tím chce dát na jevo? Jaké má úmysly?

Že včera, přišed neznámý do města, náhodou k „hvězdě“ byl zanesen, to možno pochopiti, ano i omluviti. Též nelze ničeho namítati proti tomu, že tu včera obědval, kde byl na bytu. Ale teď, dnes, když se byl již odtud vystěhoval do soukromého bytu — k nepochopení.

Dnes zase jít k „hvězdě“! Toť hrozné! Snad tam naposled zamýšlí chodit denně? Co jej tam jenom poutá? —

Vladimír Novák sám nebyl by na otázku mohl dáti si určité odpovědi. Zapadl náhodou sem i zalíbilo se mu tu.

Ale s vysvětlením takovým město nebylo by se uspokojilo. Maloměšťáci v každé nepatrnosti, která trochu jen vybočuje z míry zvyků jejich a tradic, hledají příčiny tajemné.

Kancelista zamiloval se do Říhovic Lidušky! To jest vlastní ta hvězda, která jej odvrátila od „slunce“! — Mínění to po mnohém pátrání a hádání nabylo konečně vrchu i ustálilo se do večera. Pan podučitel Slavíček, známý zbožňovatel slečny Ludmily, stal se předmětem vtipných poznámek celého sboru učitelského i mnohých útoků, jimž ve své mladické nesmělosti nedovedl brániti se jinak než ruměncem rozpaků a studu. V jeho srdce každým slovem zabodával se hlouběji osten žárlivosti.

Novák byl by podivil se nemálo, kdyby byl zaslechl, co se o něm bájí, jakého románu stal se hrdinou obraznosti svých nových spoluobčanů. Ale on o tom všem neměl ani zdání. Naobědvav se v společnosti včerejšího soudruha, odešel domů, do svého bytu, nalézajícího se na předměstí, v prvním poschodí starého domu, podobajícího se klášteru. Strávil celé odpoledne pořádáním nové své domácnosti, pomocí starých dvou lidiček, od nichž byl najal pokojík i s nábytkem.

Ven vyšel až k večeru. A tu k podivení a k úžasu všeobecnému opět nezvolil náměstí za cíl vycházky, ale vyšel zas za bránu, sám, s rukama složenýma na zad, jako ráno.

Corso tonulo v nespokojenosti, v nevoli. Slunný, jarní den končil líbezným západem. Teploměr ve dveřích lékárny sice zas klesal, ale obloha byla ještě jasná, bezmračná, vzduch svěží. Celá honorace místní nalézala se na náměstí. Zejména krásná pleť zastoupena četně, plným počtem. Bylo to přímo k neodpuštění, že se kancelista nedostavil.

Corso již opět se prázdnilo a jen zamilovaných několik párků nemohlo dosud odhodlati se k rozloučení. I společnost „zlatého slunce“ zmizela za jeho paprsky a udržovala se ve styku s náměstím prostřednictvím zamaštěného okna, v němž jako na stráži střídalo se stále po dvou hlavách.

Konečně na rohu objevil se Novák.

V okně „zlatého slunce“ změnila se dvojice v zmatený houf, tlačila se hlava na hlavu. Též „růže“ vysýlala stejným směrem zpytavé pohledy a dokola všechny domy, mžikem proměnily se v lože, dobře obsazené zvědavými diváky, upírajícími napnutě zraky své na jeviště, na náměstí; málo figurek tu se pohybujících stopováno výhradně kroky jediného herce, nic netušícího Vladimíra Nováka.

Zdali pak se aspoň teď rozpomene? Rozpomene na svůj stav, na svou vážnost, uváží povinnosti své cti, své povinnosti vůči společnosti, vůči městu.

Zamířil opět k „modré hvězdě“.

„Zlaté slunce“, sklamáno na novo, zastřelo smutně svou tvář. Ani „růže“, přející jinak škodolibě „slunci“ každou porážku, nemohla přec nikterak schvalovat chování kancelisty. Diváci z oken v mravném rozhorlení zatáhli se zpět, do pokojů.

Nad novým N . . ským občanem zlomena třtina.

* * *

Neočekávané objevení se pana kancelisty způsobilo i v říši „modré hvězdy“ značný ruch.

Hostinských byli právě při večeři, k níž s veškerou čeládkou zasedali v hostinské místnosti, u kamen, neohlížejíce se v ničem na své obyčejné hosty, kterýmž pyšným plurálem zde, v těchto místech, naznačován býval pan Slavíček, jediný strávník a věrný navštěvovatel, přicházející sem i na večer s vzornou pravidelností, o sedmé hodině a odcházející teprve, když byl starý Říha shasnutím petrolejové lampy nad odpočívajícím kulečníkem dal pokyn k dočasnému rozloučení.

Také dnes nescházelo „hvězdě“ každodenní její stafáže.

Pan učitel v bujné sešlechanosti plavých kadeří, povytahuje levicí první puk své mužnosti na tváři, pravicí na kolenou, hýbaje tu prsty, jakoby skandoval verše, s očima stopujícíma kradmo a stydlivě vždy jeden a týž předmět, hezkou Lidunku, předsedal prázdnému stolu.

Uctivě postoupil pan Slavíček novému příchozímu čestné své místo. Také jeho překvapení bylo mocné. Ani

on nenadál se, že by spolustolovník jeho od oběda odhodlal se vůbec vyhýbati se požitkům, jaké nabízelo mu město v podobě hlučné společnosti, a stráviti též hodiny večerní s ním, v osamělém ústraní.

Přirozeně vzpomněl na všechny narážky, kterými škádlili jej dnes, po celý den, milí kollegové, a pohled jeho vítající radostně příchozího změnil se v blesk nedůvěřivý, zpytavý, přebíhaje s chvatem s tváře kancelisty na lepou dívčí postavu, jež byla vztyčila se v rohu u kamen, leknutím pustivši lžíci do mísy a převrhnuvši seslík, na němž seděla, rozpačitě rovnajíc si účes a planoucí až po uši barvou červánků.

Nikterak podivno, že nález tak povážlivý na bytosti zbožňované, v duši zamilovaného ctitele vzbudil silnou příchuť hořkosti, jíž výraz dán i prudkým stiskem ruky na přivítanou podávané.

Ovšem tomuto bouřnému projevu jinak rozuměno. Novák s pohnutím opětoval stisk a s veselým úsměvem usedl pak za stůl, u okna, zastřeného dopola záclonkou pomerančové barvy.

Hostinský, s čapkou sejmutou, přistoupil, nabízeje šňupeček, co zatím vzadu za jeho zády, u kamen, nastal čilý rej. Chvatně dojídáno i sklizeno se stolu a děti svlečené do nedbalek už nočních odváděny, bez ohledu na jich křiklavé protesty, pryč, vedle do ložnice rodinné. Týmiž dveřmi pak vystoupila Lidunka, která vzpamatovavši se z leknutí, jež jí vzácný host nahnal, na chvíli byla zmizela.

Pan Slavíček s bolestí konstatoval na hlavě černý, hedvábný šáteček koketně sešpendlený pod bradou, čistou bílou zástěrku, a na prsou zlatou jehlici, nosenou jinak pouze do kostela, u příležitostech slavnostních.

Stůl u okna zůstávající obyčejně nepokryt, zastřen květovaným ubrusem a na to sklenka pěnivého moku postavena naň před nového hosta buclatou ručkou domácí dcerky. Vladimír Novák nápadně dlouho ručku tu prohlížel, sleduje pěkné její linie až tam, kde v rukávci mizejíce se skrývaly, načež své krasozpytné studie rozšířil i na rameno, šíj a rozkošnou hlavinku, a na konec zabořil pronikavý pohled svůj, trochu podezřele, do svůdných vln kyprých ňader.

Pan učitel Slavíček uvedl nadějné kníry své v nebezpečí úplného vykořenění; jeho levice stala se nemilosrdným šroubem, krouticím a točícím ve svých prstech bezmilosrdně jemné chmýří, rozházené řídce nad pyskem, co zatím pravice na koleně zrychlila svůj rhytmický pohyb v zuřivé takty kvapíku.

Na štěstí slečna Ludmila, když byla přinesla žádanou večeři a hostu vypitou sklenku znova naplnila, zasedla jako obyčejně na lavici u kamen s klubkem bavlny a chřestícími dráty.

Osamělí společníci u stolu vyměnili několik sousedských slov a pak pohřížili se oba v tichou zábavu, která tak často stotožňuje se s nudou; seděli vedle sebe, nemluvíce, neobtěžujíce jeden druhého všetečnými otázkami, planými frasemi společenskými, pohříženi každý ve své myšlénky.

Pan učitel díval se vytrvale na líbezný dívčí profil s pozadím obrovských kachlových kamen, změniv němý koncert svůj na koleně v takty jaksi elegické, jichž loudavý chod převracel se čas po čase, ale jen na okamžik, v zmatenou zas bouři, když zraky zbožného pozorovatele obrázku setkaly se tu s úsměvným pohledem sousedovým — nelze zamlčeti, že i tyto pohledy s jistou pravidelností vracely se vždy zas a zase k lahodným vlnám kolébavých ňader Lidunčiných.

Hostinský obcházel již hezkou chvíli netrpělivě kulečník, přemáhaje dřímotu, váhaje u příležitosti dnešní tak slavnostní dáti obyčejné své rázné heslo k vyprázdnění hostince, když kancelista povstal se sedadla.

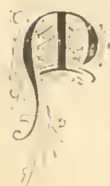
Hosté opustili společně „modrou hvězdu". Pan učitel vyšel s povzdechem a zároveň s divokým vzdorem, přísahaje v duchu, že nikdy více nevkročí v tato místa, nevejde přes tento práh. Byl totiž zpozoroval, že slečny Ludmily ručka poněkud podezřele dlouho při rozchodu spočinula v ruce jí podávané, i zdálo se mu také, že při tom přistihl rtíky její při úsměvu zbytečně něžném, že i pohled očí jejích byl nápadně sladký a milostný.

Ovšem zviklano pevné předsevzetí žárlivého milence v čase nejkratším, a když doprovodiv nově nabytého přítele ochotně až k domu na předměstí, přes náměstí se vracel, kráčel pan Slavíček okolo „hvězdy" s toužebnými vzdechy, hoře nedočkavou touhou po zítřku, po novém setkání.

* * * (Pokračování.)

O kulturním významu Arabů pro Evropu.

Habilitační přednáška dra. *Rud. Dvořáka.*

ezi národy semitskými vystupují Arabové nej poslednější na zápasiště dějinné a kulturní Assyrové a Babyloňané již dávno ukončili svů úkol světovládný, a četné jich památky umělecké a literarní, jež teprve doba nejnovější odkrývá a důvtip předních učenců řeší, podávají nám jakýs takýs obraz jich vývoje a významu. Féničané ukončili taktéž své obchodní poslání do krajin dalekých, a sporé ač významné zbytky dávají nám tušiti jeho rozsah. Národ Hebreů odevzdav své posvátné knihy do rukou cizích, stává se svým rozptýlením národem kosmopolitů, a na základě hebrejského monotheismu vytvořují Aramejci nejkrásnější výkvět doby tehdejší, křesťanství, jež však odevzdávají do rukou Řeků a Latinů, ano není již pravým plodem ducha semitského, spokojujíce se sami s úlohou podřízenou, byť v následcích významu rozsáhlého. Aethiopové v ranních dobách svého bytí od společného kořene semitského místně odtrženi, odcizují se přijetím křesťanství i duševně a hrají po celou dobu svého trvání úkol nepatrný. Zkrátka páté a šesté století po Kr. jest dobou povšechného úpadku národů semitských, avšak není nijak dobou jich smrti. Nebo právě v době, kdy duch semitský téměř úplně zaniká, aneb jen v znetvořených známkách svých slabě živoří, probouzí se v pustinách severní

a střední Arabie, ač kol dokola cizími živly nepřátelskými obklopen, výbojný a tvůrčí duch arabský. Dlouho spali Arabové, nedávajíce ni v politice ni ve vědě ni v náboženství nejmenší známky života. Ale spánek jich byl občerstvující, a totéž století šesté, jež jest dobou jich procitnutí, dobou jich mládí, věkem heroickým (ano vše před tím ve tmách jsouc zahaleno, pravým snem se zdá), jest zároveň v době krátké jich dobou dospělosti a mužnosti. Všemi dary přírody skvěle obdařený syn pouště chápe se se zápalem úkolu svého, aby v době nejkratší nahradil, co dlouhou nečinností zameškal, a ve své jednoduchosti, spokojuje se s tím, k čemu vlastní nálada jej pobádá, vytvořuje si dílo své obraznosti, poesii, i přivádí ji téměř rázem jedním na výši, jaké nikdy potom nedostihuje. Není to ovšem poesie naše, jest to nejprostší poesie pozorovací, jak jméno samo praví, *) základem svým všední formou jednoduchá, v nejstarších dobách pouhým rýmem a parallelismem označená, během času však největší vytříbenost formy vykazující. Řeč jeví však již zde celou svou mohutnost, ohebnost a své bohatství, a překonávajíc řeči nejvyvinutější, vykazuje takový stupeň vzdělání, že zvláště od té doby, kdy Korânem na řeč posvátnou povznesena byla, až do dneška patrných změn nevykazuje. Vedle poesie bylo to ponze přísloví, jež representuje nám nejstarší filosofii arabskou, právě tak jako u Hebreů filosofie nad přísloví a parabolu se nepovznesla, a knihy Job a Kohelet, jež vykazují nejvyšší stupeň filosofie Semitovy, zároveň filosofii Semitu společnou, nepovznášejí se nad jednoduché výroky: marnost nad marnost, nic nového pod nebem.

Takový byl stav věcí, když vystoupil ve století šestém prostý muž z Mekky se svou jednoduchou naukou: „Není boha mimo boha a Muhammed jest prorok boží“, naukou Islâmu.

Islâm nebyl příčinou probuzení Arabů, ano toto asi o sto let před Muhammedem započalo, nýbrž přirozeným jeho výsledkem. Jak již praveno, obklíčen byl Arab v domově svém živly cizími, nepřátelskými. Na jihu vtírali se Abesiňané, na severu Syrové, na východě Peršané. A Židé, Syrové, Řekové a Abesiňané o závod pokoušeli se o zavedení a rozšíření křesťanství v územích dosud pohanských, kde ctili Arabové své modly Allât, Al-‘uzzâ a j. **) kostely zakládajíce.

Tu povznesla se originalita Arabů směrem neočekávaným, a Islâm není nic jiného, *než pouhá reakce semitského monotheismu proti učení o trojici a vtělení Kristově, jež zdálo se pravému Semitu nesmyslným, bezbožným.****)

Nauka Islâmu jest jednoduchá, duch Araba bojovný. Dva živly tyto podporovány společenským úpadkem doby, jež rozptylovala se v hádkách náboženských, dovedly toho, že nepatrný kmen Kuraišitů, tento kmen „Juda“ v Arabii, mohl podniknouti úkol, uskutečniti předem jednotu národa arabského a svůj dialekt na jazyk posvátný povznešený učiniti výboji muslimskými společnou řečí Arabie a náboženským idiomem tak značné části pokolení lidského. A když jednota doma byla utvrzena, mohl odvážiti se národ arabský svého úkolu životního: *zjednati Islâmu průchod po celém světě*, což podařilo se mu, třeba ne úplně dle přání jeho, tož přece se zdarem takovým, že založil ve třech dílech světa říši, jaké posud neviděno, a která veškeré výboje Říma daleko přesahuje. Tím octl se ovšem na vrcholu slávy své politické; ale týž duch Islâmu, jenž pomohl mu ku vítězství nad velikou částí světa, stal se také zárodkem jeho úpadku, a my pohlížejíce na chabé trosky někdejší slávy arabské, nemůžeme než litovati že národ tak nadaný a tolika krásnými vlastnostmi vynikající dal vložiti na sebe třeba lebké pro něho, tož nicméně ducha úplně zotročující jho Islâmu, z něhož vybaviti se posud nedovedl, ač vybavení to jedinou jeho spásou býti může.

Islâm neosvědčil se nikdy přítelem ducha svobodně myslícího, i jest dle výroku Renana na tisíc mil vzdálen ode všeho, co uvykli jsme nazývati rationalismem neb vědou.

Korân sám zahrává si ovšem na několika místech na maecenata vědy, jednak číně rozdíl mezi vědoucími a nevědoucími (39. 12), jednak slibuje těm, jimž vědění dáno, povýšení rovné s těmi, již věří (58. 12). Ale jak vědění tomu asi rozuměl, možno souditi z jiných míst, kde praví se na př., že andělé a mužové vědění (ûlû-l-‘ylmi) vyznávají, že není boha mimo boha (III. 16), aneb že toliko vědoucí jsou bohabojní (35. 25). Patrně rozuměl asi věděním poznání svého boha. A podobně dlužno vykládati aspoň z části i výroky tradice, dle nichž vědoucí jsou dědici prorokovými, neb bližší jemu než bojovníci boží, *) ač způsob, kterým muslim boj zbraněmi co *boj malý*, snahu po vědění pak *velkým svatým bojem* označuje, podobně jako jiný výrok tradice, dle kterého muž vědy (‘âlim) vyniká nad sluhu božího (‘âbid), jako zář měsíce v úplňku nad ostatní hvězdy, na vědu jinou souditi nechává. V den vzkříšení bude prý inkoust učenců roven krvi mučeníkově, učenci pak jmenují se vedle proroků a mučeníků co ti, jichž přímluva bude platna. Hledati vědu odporučuje se třeba v Číně. A v jiném výroku vychvaluje se věda způsobem, jenž na Cicerona neb Plinia upomíná. Mezi jiným praví se, že věda ukazuje dovolené a nedovolené, jest majákem cesty k ráji, společníkem v poušti, vypravovatelem v samotě, průvodčím v slasti i strasti, brněním proti nepřátelům, ozdobou přátel . . . vědění utužuje svazky příbuzenské. A neméně zajímavé jsou výroky chalifa ‘Aliho, dle kte-

*) Poesie po arab. š‘ir = pozorování, básník — šâ‘ir = pozorovatel. Slova tato jasně charakterisují nejstarší poesii arabskou.

**) Jsou to Herodotem I. 131. a III. 8. uváděná božstva Arabů starých Ἀλιλάτ a Ἀλιτία.

***) Při té příležitosti podotýkáme, že německé slovo „Schurke“, jež lexikografové němečtí od verba schüren odvozují, považuje se od některých orientalistů za slovo arabské, jež válkami křižovými do Evropy bylo zaneseno a u Němců zdomácnělo. Dle náhledu jich jest to arabský plural šurakâ (v moderní výslovnosti šurekä) od arab. adj. šerik znamenajícího toho, kdo k jedné věci jinou přidružuje, ve smyslu náboženském pak toho, jenž jedinému bohu božstva jiná po bok staví, jak to dle náhledu muslimů činili trinitáři, přidávajíce k jedinému bohu Islâmem hlásanému bohy druhé, syna a ducha svatého. Původně bylo prý slovo to přezdívka muslimy trinitářům činěná. — Výklad ten, třeba ne nezvratný, jest přece možný a má snad více pravděpodobnosti, než výklad lexikografů německých.

*) Témuž nasvědčuje jasně i výrok tradice, že ten, jenž vědění pouze pro boha hledá, neumře, pokud nedosáhne vědění, jež k bohu vede; zásluha takového pak jest táž, jako když za noci k modlitbě vstává; a kdo vědění (ovšem takovému) vyučuje, tomu to prospěje více, než kdyby měl horu zlata a ji pro boha rozdal. — Učení se má tutéž zásluhu, jako půst, vyučování tentýž význam jako modlitba. — Nejlepší jest ten, kdo učí se neb učí Korânu.

rých šlechtictví bez vzdělání nic není, ano pravé šlechtictví pouze v ctnosti a vzdělání spočívá, vzdělání pak původ nejčestnější jest. Moudrost zove ztraceným velblondem věřícího, člověka nazývá nepřítelem toho, co neví, požitek nevzdělance jest mu zahradou na hnojišti, sebepoznání podmínkou poznání boha.

Hammer vykládá všecky tyto výroky o vědě skutečné, vině neznalost a stranníckého ducha Evropy z pomluvy, jíž dopouští se prohlašováním Islâmu za nepřítele vzdělání a vědy. On vykládá i muslimský název Korânu co ummu-l-kitâbi „matku knih", co pobídku ku práci vědecké. Ale třeba je Korân skutečnou matkou všech knih, pokud shodují se s duchem Islâmu, ana veškera původní činnost literarní od Korânu vycházela a k němu vždy (i v dobách pozdějších) se vracela, dokazuje nám analogie, dle které Korân mluví o ahl-ul-kitâbi (III. 57, 58, 63, 64, 93, 94, IV. 169, V. 18, XXIX. 45 a j.), lidech, kterým dána kniha (jimiž rozumí židy a křesťany), a lidech, kterým nedána kniha (jimiž rozumí národy ostatní), že jedná se tu hlavně o písma svatá.*) A právě tak dlužno vyložiti asi rozdíl mezi vědoucími a nevědoucími.

Že Korân sám vědě nepřál, toho důkazem jest netoliko nevzdělanost Muhammeda samého, který přece musil povždy zůstati nejučenějším muslimem,**) ale celá historie výbojů arabských. Slova Omarova, dle kterých věřící potřebuje znáti pouze Korân, ano vše ostatní zbytečné ba škodlivé jest, a podobná chalîfů jiných jsou neméně výmluvnými důkazy než spálení zbytku knihovny Alexandrinské za účelem vytápění lázní týmže provedené. A vzkvetla-li věda u Arabů skutečně, tož stalo se to jednak zásluhou cizí, jednak teprve v dobách, kdy původní Islâm aspoň u jednotlivců pozbyl své příkrosti, a svoboda myšlení poněkud větší měrou zavládla. Bylo to zvláště za doby Abbâsovců. Ale i zde stíháno každé volnější hnutí kletbou muslimů orthodoxních, a sami chalîfové, již pokrokům podobným v čelo se postavili, propadali bez milosti zatracení theologů muslimských. Neštěstí, jež říši snad náhodou stihlo, vykládáno co trest boží za šíření nauk, jež s Islâmem se neshodují, a nezřídka stalo se, že vladař, chtěje lid theology poštvaný upokojiti, musil knihy filosofické a jiné na veřejných místech spáliti aneb do studen naházeti. Kdo studiemi podobnými se zanášeli, zváni nevěrci; na ulici nebyli jisti před pronásledováním, domy jich zapalovány, ano jsou příklady, kde úřady, aby se lidu zavděčily, je popravovali. Jiní sice ušli tomu, ale jich utrpení pro vědu dalo by se srovnati s tím, co Galilei pod křesťanstvím vytrpěl. A když ve druhé polovici trvání Islâmu opět duch všemu vědění nepřátelský i v kruzích panujících zavládl, tu nebylo pronásledování konce. Tak vypravuje polyhistor arabský Sujûtî, že dal chalîf Hâdî v Bagdâdu 5000 filosofů usmrtiti, by vyhladil vědu v zemích muslimských z kořene; a sultán Mahmûd Gaznavec, podmanitel Indie, zmocniv se osobně města Reie v Irâku, kázal spáliti 50 oslích nákladů knih kacířských a filosofických pod šibenicí. A když konečně i čeleď turecká, o níž praví přísloví, že kam noha jezdce tureckého vstoupí, tráva neroste, vedení Islâmu se ujala, tu jeví se nedostatek filosofického a vědeckého ducha již patrně, a Islâm nemůže se již s malými výjimkami ničím vykázati, co by svědčilo o nějaké vyšší činnosti duševní. Tenkráte dlužno říci, že Islâm vědu svou ubil.

A nejenom vědě, Islâm objevil se zkázonosným i poesii, tomuto nejčistšímu plodu ducha arabského, a právě tak malířství a sochařství. I zde dlužno hledati základ v Korânu samém. Jak známo nedovedl se Semita a tudíž i Arab povznésti od prostého mythu, který ovšem i u něho shledáváme, k mythologii, která jest vlastní Indovi, Peršanu a Řekovi. Odtud dlužno vysvětliti si u Semity všeobecný nedostatek epopeji, eposu a románů. Nebo co shledáváme v oboru tom u Arabů, jest jednak pozdější, jako román o Antarovi, třeba v době staré se odehrává, jednak vzniklo pod vlivem a původem cizím, zvláště perským. A tu jest to opět Korân, který výslovně před těmito perskými báchorkami varuje. A ve tradici čteme dokonce výroky: „Vezměte prach a hoďte jej povídkářům v tvář", a jiný: „Kdo báchorky vymýšlí, aneb vypravovatele jich podporuje, na toho přijde kletba andělů a lidí; od něho nepřijme bůh obrácení ni pokání." Odtud dlužno také pohlížeti na výroky Muhammedovy o básnictví vůbec, dle kterých je na př. poesie „žalm ze žalmů ďáblových"; nebo jiný výrok, který zní: „Naplniti břich svůj hnisem jest lépe než naplniti prázdnou hlavu poesií." A sûra 26. nadepsaná „básníci", řadí básníky mezi proroky nepravé, i pokládá je za svedené ďábly. Výjimku činí pouze ti, již básně obranné píší. V s. 36. v. 68. a n. pak prohlašuje Muhammed ústy božími o sobě a svém či vlastně božím díle Korânu, jenž přece u Arabů za vrchol vší poesie se považuje, že není vynčen básnictví, které není pro něho, nýbrž že úkolem jeho je kazatelství, k čemuž Renan vtipně a snad i pravdivě podotýká, že Muhammed dělaje chyby ve čtení básní těmito verši bohem dává se omlouvati, by hany ušel.

Výroky tyto vyplývají u Muhammeda ovšem z jakési nucené obrany. Básníci doby Muhammedovy shledávali v Muhammedovi talent sourodý i nechtěli uznati jeho božské poslání, stíhajíce jej satirou a vtipem. Muhammed pak shledával v nich soky tím nebezpečnější, ani používali týchž zbraní co on, i mohlo se jim snadno podařiti lid sobě nakloniti a od Muhammeda odvrátiti. Proto neváhal básníků sobě nepřátelských i úkladně se zbaviti, a kletbu ve jménu nebes nad nimi pronášeje, posílá je všecky do pekla, kam před nimi dle jeho výroku největší básník staroarabský Imrûulkais korouhvičku ponese.

Naproti těmto výrokům musíme ovšem považovati pochvalné výroky o poesii, jaké jsou: *poesie jest moudrost*, neb zvláště lichotivý výrok: „Bůh má pod trůnem svým poklady, jichž klíče jsou jazykové básníků" za výraz politiky Muhammedovy, s kterou básníkům, již jako na př. Lebîd,*) ku Islâmu se přiznali, lichotiti a

*) Ostatně neznamená ummu-l-kitâbi matka knih, nýbrž matka knihy, t. j. Korânu, jak dle jednoho výroku Muhammedova prvá sûra Korânu (ne tedy celý Korân) se nazývá. Tradice dotyčná zní: Matka Korânu je (prvých) sedm jeho veršů, t. j. sûra fâtiha.

**) Srovnej výrok tradice, jejž praví Muhammed o sobě: Já jsem nejučenější z vás před bohem, nebo vědění záleží v jednání srdce dle slov Korânu, kde shledáváme současně i výklad slova „vědění", jak rozuměl mu Muhammed sám.

*) Básník tento unesen krásou počátku II. sûry Korânu strhl dle pověsti svou v Ka'bě zavěšenou báseň a stal se muslimem. Proto chválí jej Muhammed, a jedno místo tradice praví: Nejpravdivější slovo, jež kdy básník promluvil, jest verš Lebîdův: „Není vše marnost mimo boha?"

jiné přilákati chtěl, stěží však za zvláštní náklonnost k poesii. Nebo že Islâm nikterak ku výkvětu poesie nepřispěl, dokazuje to smutné faktum, že před ním poesie do pouště se utekla, a když během času Islâm i tam pronikl, nadobro zanikla, by nikdy již se nevzmohla; nebo z pouště na dvory cizí, do Syrie, Persie, Španěl a jinam zanesena, není poesie ta v rukou básníků, jako Mutanabbi, Abûl-ʻalâ a j., leč pouhou malichernou hříčkou duševní a upadá pomalu do affektace, jež nijak nesvědčí střízlivému, velkému a vážně přísnému rázu arabskému.

A podobný byl vliv Islâmu i na malířství a sochařství, jež tolikéž kletbou náboženskou stiženy, nemohly se vyvíjeti. Malíři jsou dle výroku Muhammedova nejhorší tvorové před bohem, jimž přísné účty v den soudu bude skládati, any obrazy na původce své budou žalovati a bůh k nim řekne: „Dejte život výtvorům svých rukou.“ Do domu, v němž jsou obrazy, nevejdou andělé, a na jednom místě tradice čteme dokonce slova: „Andělé nevkročí do domu, kde jsou psi a obrazy.“ A názor podobný panuje u pravověrného muslima dodnes; komusi, jenž ukázal muslimovi malovanou rybu, pravil tento: Obžaluje-li tě tato ryba v den soudu slovy: „Tys dal mi tělo ale nijakou živou duši“ — co jí odpovíš?

Zde byl to ovšem naivní realismus Semitu společný, jenž nepropůjčuje se k nižádné fikci, jež jest nutnou podmínkou umění malířského a sochařského, jevil jasně tendenci, obrazy a sochy za skutečné bytosti oživené považovati, z kterého důvodu již ve starém zákoně veškerá vypodobení byla zakázána. A podobně dlužno vykládati i podobné předpisy Muhammedovy a obrazobornou jeho horlivost.

Z týchže skoro příčin vysvětluje se i nedostatek dramatu.

Ze všeho co pověděno, vysvitá jasně, že ani Islâm ani pravověřící muslimové nemohli jinak při poměrech daných než vývoji umění a věd překážeti; a podařilo-li se snad přece něco z obého vytvořiti, jest opět přirozeno, shledáváme-li snahu, každý vývoj hned v počátcích zničiti. Tím ovšem seslabuje se valně kulturní význam Arabů a Islâmu, ale jeho důležitost nezaniká. Nebo Arabové doby pozdější, zvláště pak Maurové španělští nedají se již porovnati se svými fanatickými předky, již za Muhammeda a prvních chalifů za Islâm boj vedli. Nepostrádali sice ani oni úplně nadšení náboženského, alè naproti surovému barbarství prvních dob byly názory jejich co vychovanců doby a poměrů pokročilejších nepoměrně volnější, a praktický duch jejich nesl se za snahou, pokladů, jež okolí jim skytalo, k povznešení vlastnímu dle sil svých použiti. Odtud pojednou ta rozsáhlá snaha zkušenosti svých používati, a nauky, jichž stali se prostřednictvím živlů cizích účastnými, si osvojovati, dále vzdělávati, mezi svými souvěrci šířiti, a konečně národům cizím je odevzdati. Proto shledáváme se s Araby více jako *sprostředkovateli myšlének cizích, než vlastními původci důležitých nálezů a činitelů kulturních*. Ale tím není zásluha jich menší, nebo i tak zanesli do Evropy, jež tenkráte v noční temnotě nevzdělanosti tápala, pouhé čtení bible co kacířské zakazujíc a všelikou snahu po vzdělání co kacířství odsuzujíc první známost tolika věcí pro vzdělanost důležitých, že lze jich vystoupení ve Španělích právem zváti východem dennice evropské, jež svými, jasnou září sálajícími paprsky v řadě prvé povolána byla, světlo poznání v zatemnělých myslích evropských rozžati.

A ještě v jednom ohledu dlužno obmeziti zásluhu Arabů. Arabové dob pozdějších dovedli sice jeviti živý interess pro vědu, ale interess ten vznikl teprve tenkráte, když věda k nim cizinci zanesená a od těchto nějaký čas téměř výhradně pěstovaná, je k sobě přilákala. Ze svého vlastního popudu neučinili ničeho, ano věda cizinci pěstovaná, považována z počátku za něco, co pro Araba, ač již tenkráte pravých Arabů vlastně nebylo, se nehodí: a když Arab jakýsi na otázku, čemu dá učiti svého syna, odpověděl: právnictví, pravil Arab druhý: „Právnictví jest pro klienty, nikoli však pro Araba, jemuž postačí znáti staré básníky, aby slul vzdělaným.“

Věc vyplývala z poměrů společenských. Ve společnosti Arabů utvořily se během času stálými výboji tři třídy obyvatelstva: 1. potomci mekkanské aristokracie, Kuraišité, 2. potomci prvých Arabů (ač se živly nejrůznějšími pomíseni a na místo ctností staroarabských z části neřesti národů podmaněných přijavší), a 3. tak zvaní klienti, lid podrobený k Islâmu se přiznavší namnoze, jen by učinil postavení své snesitelnějším, an Islâm novomuslimům úplnou rovnost sliboval, a do některého kmene arabského přijatý; k těmto třem třídám společnosti muhammedanské družily se živly cizí, jež Islâm nepřijavše, Arabům staly se poplatnými, — a konečně otroci z Evropy i Afriky hojně dovážení. *)

Všickni tito přijali brzy řeč a mrav dobyvatelů, ač jinak postavení jich nebylo nijak příjemné a spíše jako se sluhy s nimi zacházeno. Teprve Abbâsovci, již sami na troskách říše perské svou říši zbudovavše o živly cizí hlavně Peršany se opírali, ujali se jich na újmu vlastních Arabů, jichž aristokracie od té doby úplně mizí, a otevřeli jim úřady, prohlásivše takto skutkem proslavení se činy za pravou aristokracii. — Klienti předčili ovšem brzy Araby, již co podmanitelé na pány hráti si chtěli, práci za nedůstojnou považujíce, i počali se první učenými studiemi zanášeti, čím dále tím více platnosti nabývajíce. A oni jsou to v řadě prvé, již myšlénkám cizím do Islâmu průchod zjednali. Vliv pak jejich stával se tím větší, když při neschopnosti organisační Arabů i správa peněžní a tudy živel rozhodující do jich rukou se dostal, jež vyrvati jim ani chalîfové sami nemohli přes pokusy opětované uznávajíce, že správa jich je lepší muslimské.

Předeslavše toto a kulturní význam Arabů povšechně určivše, vysvětlivše, co Arabové při poměrech stávajících mohli udělati a co udělali, můžeme přistoupiti k specielnímu jich významu na poli kultury evropské.

*) Největší ceny požívali bílí otroci španělští. Otroci tito zváni po arabsku sakâlibu, což není nic jiného než arabský plural zarabisovaného slova španělského esclavo. Moderní historikové, neorientalisté, chtějí však shledávati ve slově tom název pro Slovany; odtud mylná mínění, že prý dle zpráv arabských historiků Slované v určitých dobách ve Španělsku se shledávají, odtud dále stesky na nespolehlivost zpráv Arabů, s nimiž prý nelze nic neb málo počítí, ač oni spolehlivostí nad veškeré prameny evropské vynikají. Podobně má se to se slovem Rûs, kteréž o Rusech vykládáno, ač Arabové slovem tím Švédy mínili, jak celý popis nasvědčuje a jak na př. Finové dodnes Švédy Ruci jmenují.

(Dokončení.)

*

Matce, jež ztratila syna.

Alberto Róndani.

Znám bolest tvou a také vím, že není
co bolů týrá svět, co drtí smutku
zde smrtelníka, větších utrpení
a slavnějších než matka ve zármutku.

Vím také se svým nekonečným lkáním
vzpomínce svaté, že chceš tady žíti
ve samotě a tu se mlčky skláním,
a v úctě před žalem, jejž duch můj cítí.

Leč jestli zármutek tvůj, milá duše,
přec jednu tichou, klidnou snese chvíli,
zde smutek najdeš, který v snivé tuše
tvůj neurazí bol a dá ti síly.

Zde ohromná je planina, kde ztrácí
se oko v dálce, lesy tu a nivy,
zde s vůní, šepty, zelení se vrací
mír do duše a zkonejšení v čivy.

A valný, tichý, zářící Pád oku
hru bludných mraků ukazuje v reji,
a kolem lesy v jeho velkém toku
své noří odlesky a v něm se chvějí.

Jak velký bůh on rozložen je pláni
a z lože svého rozhazuje v tiši
sta vůní v teplý vzduch a sladké vání,
v němž bez ustání duše květin dýší.

Ty nevíš, vánek z lesní tmy a z břehů,
jejž dýchá nivou, kterak chladí líce,
jak šepotá a šumí sladkou něhu
vzduch, topolů v němž tmí se statisíce!

Jak ručeje se vlní tady trávy,
jak ohromné ty spousty sametové,
by rukama neb křídly zástup hravý
silf čeřil v tvary prchavé a nové.

V svém černém člunku mlynář vzpřímen stojí,
do větrů zpívá a zpěv doprovází
hluk vody, která na kola se rojí
a stříbrný prach tryskajíc výš hází.

Hluk loďařů břeh druhý oživuje,
jenž mezi loďkami tam v plné práci,
a šumnou vlnou ohlas nazpět pluje
od jezů oblých odražen se ztrácí.

Kde svět za námi zůstal, moje paní?
Jak vzduch tu plný života a síly!
Snad přece tady na té svěží pláni
se míru chvilka jediná ti schýlí!

Ne podlý klid všedního zapomnění,
leč rajský, kdy dá výhost duše všemu,
v němž Bohu bližší jest v svém roztoužení
a ještě bližší děcku ztracenému.

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Pokračování.)

Čemezov nebyl snad ještě nikdy tak vesel, jako právě v týž den. Trochu se zachvěl, když viděl k večeru blondinku, vycházející ze zahrádky a ubírající se k jeho dveřím po černých schodech. Několik málo minut — a již věděl, že sedí za sousední stěnou. Otevřel pomalu dvéře a dělal jakoby se nesmírně divil, že zde vidí hostě. Dívka se z počátku nesmírně podivila, ani jí ve snu nepřipadlo, že by Marfa mohla býti služkou u téhož pána, kteréhož někdy potkávala na ulici a kterého tak často vídala ze zahrádky. Ten jeho skromný pohled ji ale brzo upokojil.

Čemezov nevěděl, jak by začal hovor, a proto se spokojil pouze s několika málo slovy; řekl jí, že ji již dávno zná a že jest tomu povděčen, že se s ní může blíže seznámiti; ptal se jí, čte-li ráda, — a jsa již trochu otužený, že našel aspoň nějaký předmět k řeči, — odběhl rychle do svého pokoje a přinesl hned několik knih, mezi nimi červenaly se též dvě obálky časopisu „Pomněnky“.

Tento večer položil základ k jiným, podobným večerům.

Mášeňka (tak se jmenovala blondinka) i Čemezov přestali se po nějaké době jeden druhého báti. Jedenkráte byl Čemezov tak vesel, že ji pozval i s Marfou do svého pokoje a tam si dali slovo, že následující večer stráví společně v Alexandrovském parku.

„Marfa půjde arciť také s námi,“ — nezapomněl dodati. Ale následujícího večera Marfa, jakoby naschvál, nemohla z domu vyjíti, bolela ji nesmírně hlava. Co dělat? Mášeňka nechtěla dlouho a dlouho tomu rozuměti, aby šla pouze sama s Čemezovem do parku, konečně si ale přece dala říci. Šli tedy. Z počátku nevěděli oba jak začíti hovor, všude jim vázlo, oba byli jaksi rozčileni a proto nenacházeli žádných slov. To všecko Čemezova nesmírně mátlo; když se chystal k této procházce, to nejenom v předvečer této vycházky, ale i po ten celý den byl tak vesel a tolik toho namluvil, že se až sám sobě divil, kde se to v něm vzalo. A nyní, jakoby to bylo očarováno, ani jedinké slovíčko mu nepřipadlo, myšlénky se mu tak rozprášily, jako když do zajíců střelí.

Šli krok za krokem a tak nepozorovaně vzdalovali se od hlučné části parku, až pak v odlehlejší jeho části

usedli na lavičku. Zde začal ten první rozhovor, beze svědků — ten, kterého se tak dlouho nemohl dočekati, nebo naň čekal s takovou netrpělivostí.

V první chvilce Mášeňka byla jaksi zarmoucena, ano snad až postrašena, aspoň její tahy vyzrazovaly jakési uleknutí, strach před něčím; zpolehounka to ale zmizelo — zašlo; přestala se konečně styděti a podívala se mu přímo do tváře těma svýma velkýma, dobrýma očima. Nepocítěná dosud radost ovládala celým Čemezovem. V celém životě nezažil dosud podobné chvilky.

Jest pravda, že nyní byla jeho obrazotvornost velice pobouřena, ale proto přece nezanášela ho až do nějakých baječných zemí, za přítomnou skutečnost: rozum jeho mu povídal, že nemá před sebou nějakou idealní bytost z jiných říší, ale že má před sebou prostou, mladou dělnici, která ani písmenek dosud nezná, jen to dobře věděl, že není hloupá, ale že jest mírná a plachá jako srnka.

On ale nyní poprvé též pociťoval, že se nachází blízko, o samotě se ženou, která se mu líbí, cítil k ní přece vzdor všemu tomu, co mu rozum povídal, velkou sympathii. Každého dne potkával na ulici mnoho ženských tváří, ale proč žádná z nich neměla taký vliv na něho, proč žádná z nich mu nebyla tak sympathickou, jako tvář této dívky? Její milé tahy, její šedé dobré oči vedraly se tak v jeho paměť již z toho dne, kdy ji poprvé spatřil. A od tohoto pohledu na ni zjemňovaly se jeho samotářské tahy, tak že dostal za to název „zženštilek" od svých kollegů. Byl-li u ní — byl vřelý, upřímný, kdežto u nich býval vždy zamlklý, jakoby se jich bál. I dříve již znal takové chvilky, ve kterých prahl po ženském srdci, chtěl milovati a chtěl býti milován; ale to byly pouze samé stíny, vzdálené toho, co nyní zažil, co nyní naplňovalo celou jeho duši.

Když se poněkud vzpamotoval, vypravoval jí celou historii svého smutného života, všecky ty trpké chvíle z dětství, všecky ty zkušenosti, které zažil v svém junáckém věku. Nyní, chvála Bohu, vše se změnilo k lepšímu; v nynějším životě nebylo nic společného s minulým: vyprostil se již z té bídy a chudoby, ale štěstí, štěstí skutečného přece dosud nezažil! Nemohl ani šťastně žíti, protože žíti tak jako on žil, bez lásky, bez přítulnosti k nějaké bytosti — to se nemůže nazývati štěstím!

Mluvil o tom všem pouze z rozčilení — nechal se unésti přítomnosti. Arciť že nyní byl již šťastným, šťastným proto, že miloval a . . o tom dalším nemohl dosud nic určitého tvrditi, — ale jak se mu zdálo, — nalezl i podobnou odvetu. Jinak proč by s ním byla šla na procházku, proč by tak trpělivě naslouchala tak dlouhému a smutnému povídání?

Od tohoto večera hledali již oba příležitosti — kde se sejíti.

Jedenkráte — bylo to již na podzim, prosila Marfa Čemezova, by jí dovolil na několik hodin z domu: chtěla navštíviti Mitrofanijevskoj hřbitov. Již se smrákalo — a ona se ještě nevracela. Čemezov na ni již netrpělivě čekal, chtěl, by mu již dala čaje a proto stále přicházel k oknu, nechtěje se dáti dříve do práce.

Pojednou se mu celá tvář jaksi vyjasnila, rozveselila; nemyslil, že dnes ještě uvidí Mášeňku; celý den pršelo jen se lilo. Přehodila přes sebe šátek a utíkala co jí nožky stačily k tmavým schodům, nemajíc arciť ani ponětí o nepřítomnosti Marfině. Čemezov letěl ku dveřím kuchyně, aby odstřelil háček, postavil se pak za polovinu dveří a naslouchal těm hbitým krůčkům, které se k němu po schodech přibližovaly. Srdce mu tak hlasitě bušilo, že až slyšel jeho tlukot. Mášeňka vešla do kuchyně, a ač hned zpozorovala Čemezova, že jest sám doma — neodběhla ode dveří.

Od tohoto večera vídali se každičký den. Schůzky jejich ale byly tou nejtajnější rouškou přikryty: všecky způsoby ostražitosti měli vypočítány. Mášeňka nepřicházela nikdy jindy, než až již bylo úplně šero; vyšla z domu ohlížejíc se opatrně na všecky strany —, a teprve když nikoho nezpozorovala, vešla do protějších dveří. Ba ani Marfa neměla o ničem tušení. Čemezov jí obyčejně domlouval, by si šla již lehnout, načež sám uzamknul kuchyni na klíč.

Nyní přicházela Mášeňka vždycky po parádních schodech, vědouc velmi dobře, že tam za dveřmi čeká na ni již celý netrpělivý Čemezov.

Ale aby Mášu i sebe zachránil před zvědavostí cizích lidí, umyslil si Čemezov, že se někam přestěhuje; najal si tedy v krátce byt u Jekateřinského průplavu. Toto přestěhování bylo mu též záminkou, že mohl dáti Marfě výpověď; beztoho již v poslední době nemohl s ní ani obstáti — bylať jí sklenka milejší nade všecko.

K tomu též došla lhůta učení Mášeňčina.

„Madame Věra" z počátku se s ní nechtěla nijak rozloučiti; ztrácela v ní jednu z nejpilnějších pracovnic. Ale proti její určité vůli nemohla přece ničeho namítati. Při loučení, v zlosti, se jí ani nezeptala proč a kam odchází — neb věděla již ze zkušenosti, že opouští-li dívka dobré toto místo, to znamená jako tolik — že našla si již svůj „objet" — jak to ona nazývala — a že jí již nemá zapotřebí.

Mášeňka si svázala svůj uzlíček a ubytovala se u Čemezova.

Tento musil však zažiti ještě jednu velkou nepříjemnost, na kterou dříve ani nepomyslil: musil totiž odevzdati domovníku Mášin pas, by byla zapsána — a tu dával sebe i ji zvědavým lidem zrovna do úst. Všecky strachy ale byly zcela zbytečnými, jak se později ukázalo; nikdo si jich ani nevšímal, ani se po nich neohlédl. Mášeňka byla beztoho stále jen doma, nikam ani na krok nevycházela.

Jejich hospodářství začalo tím, že Máša byla rozhodně proti tomu, by Čemezov najal kuchařku: marně jí Čemezov dokazoval a marně se odvolával na to i ono, — ona stále na svém, že kuchařka jest jen zbytečnou útratou, že ona sama vše dobře zastane, že se naučila u „madame" vařiti takovou polévku, jakou nikdo na světě nedovede uvařiti. Mášeňka chtěla, aby jí dal tři dny na zkoušku.

„Ale proč? Vždyť, chvála Bohu, máme čím bychom jí zaplatili a nakrmili" — dokazoval stále Čemezov, neodvraceje ani na chvíli zraků svých od její dobré, milé tváře, — „proč pak se chceš přemáhati, přepracovati? Chceš-li něco pracovati, tu najdeš různých zaměstnání . . ."

„Ne, prosím, do toho se mi již nemíchej: nech mne jen — a uvidíš, že ti všecko dobře připravím i obstarám!" — opakovala mu stále, tulíc se k němu jako koťátko.

Po několika dnech nebyly komnaty Čemezova ani k poznání: všude samá čistota a vzorný pořádek: nej-

větší péči věnovala Mášeňka na úpravu pokoje Čemezova; nikde nebylo ani prášečku k spatření; knížky všecky byly tak krásně rozestaveny, kalamář čistě vymyt, péra položena pěkně do řady, v pěkném souladu. Ani ta kuchyně nebyla k poznání, všecky ty nádobky, které měli k tomu malému hospodářství, byly jako sklo čisté, vymyté, vyleštěné a po stěnách pěkně souladně urovnané.

Dny zkoušky protáhly se již do celých neděl. Když chtěl Čemezov pouze naraziti na přijmutí kuchařky, tu přiskakovala Máša hned k němu a zandavala mu rukou ústa, by to nemohl ani dořici.

Její činnost byla opravdu podivuhodna: časně z rána šla do trhu a potom teprve uklízela; hned při tom rozdělala oheň, upravovala jídlo, prala a žehlila různé maličkosti; byla stále na nohou — a při všem tom měla ještě dosti času přivésti do pořádku prádlo Čemezova, ano ušila si i pro sebe nové šaty, na něž látku koupila jistě za poloviční cenu její hodnoty.

„To bude tak nejlépe, když si je sama ušiju — nebude mne to více státi než látku, podšívku a knoflíky —“ volala radostně, smějíc se potutelně tomu nápadu svému.

A to všecko dělala tak vesele, čiperně, bez toho nejmenšího naříkání; arciť že ta její veselost ji již byla vrozena: nesmála se hlasitě, ale vždycky jen tak, žes viděl malé jamky v těch buclatých tvářích: úsměv a radost jevila se ale též v těch jejích velkých, dobrých očích. Čemezov nemohl se na ni ani dosti vynadívati. Ani ve snu nebylo by mu připadlo, že bude jednou tak šťasten. Když ji ale někdy viděl s tak rozehřátou a rozpálenou tváří, kolem níž si tak pěkně poletovaly ty její krásné, zlaté vlásky, tu mu mimoděk zase připadala myšlénka najmouti služku; dokazoval jí, že tuto práci nevydrží, že se tím připraví do hrobu; ale brzy se přesvědčil, že čím více práce měla a čím více si jí vymýšlela, tím byla veselejší, — slovem, tím byla šťastnější.

Čas od času působil tento jejich poměr, v jakém se k sobě měli, zádumčivost na tváři Čemezově; bylo zřejmě pozorovati, že ho to jaksi znepokojuje. Připomínal si svůj dřívější život, srovnával jej s nynějším a říkával pak sobě samému, že musí též něco vytrpěti za ty city, které ho tak poutaly k milované dívce. Přítulnost jednoho k druhému byla stále větší a větší — nic ji nemohlo porušiti. Čemezov chránil celý tento poměr v té největší tajnosti před svými kollegy. Žil již dříve vždycky jen sobě a pro sebe, nikdy nikoho k sobě nezval, nikdo ho nenavštěvoval — a nyní teprve se všech bližších styků s přátely svými chránil. Ona beztoho nechtěla ani slyšeti o nějakých známostech, ať již by to byl kdokoliv. Tvrdila vždycky, že nemá ani času na přijímání hostí, a pak, že by beztoho nedovedla ani mluviti s těmi pány.

„Snad by to tobě bylo milé, kdyby někdo k nám chodil... Já ale nepotřebuji nikoho: mně jest i bez nich dobře!“ dodávala obyčejně.

Každičkým dnem nalézal v ní Čemezov nové vlastnosti. V rozumu jeho převracely se nyní všecky ty odjinud vyčtené anebo slyšené paedagogické theorie a posudky na ženské vzdělání a vychování. Povídá se: „Jablko nepadá nikdy daleko od stromu“; ale nic na světě není tak nespravedlivé, jako to přísloví. Máša byla stále před jeho očima. Co viděla od svého nejútlejšího mládí? Z větší části jen samou hrubost a špatné příklady. A všecko to dohromady, až do nejmenších podrobností nemělo na ni ani toho nejmenšího vlivu, nic podobného v ní nebylo, žádná ta špatnost nenasadila do ní ani ten nejútlejší kořínek. Jí zůstala ta čistá dětská duše, která se otvírala jen všemu dobrému a čestnému. Nic jí na světě nebylo milejší nad její domácí koutek s těmi malými domácími starostmi a pracemi; kéž by se jí jen nikdo netknul, nemíchal se jí do jejích záležitostí, — ona se cítila jen zde a zde na své vlastní půdě, byla vždycky veselou a zcela spokojenou.

Jednoduché, naivní povahy, způsobilé chrániti sebe v té největší mravní i duševní čistotě, vzdor všem těm nástrahám a nepříjemnostem života, — ty potkáváme v životě častěji, než se obyčejně myslí. Mohli bychom je přirovnat k těm bylinkám, které se chrání, které se ukrývají před sluncem, které se nevypínají vzhůru, ale které zacházejí do hlubin, a tam, setkavše se pak s rodnou půdou, rozvíjejí v ní a vydávají ovoce své.

Ulice s tím hlukem a s tím městským veselím se Máše nelíbily; ale vděčnost její neznala mezí, když se ve svátky chystali s Čemezovem někam za město. V takových dnech nemohla býti Máša obyčejně s ničím hotova, vždycky se opozďovala. Aleksej Ivanyč byl již dávno hotov, dávno již čekal s kloboukem na hlavě; v tom ale si ona vzpomene, že musí ještě zavříti tento šuplík, že musí tuto věc uschovati — a nešla opravdu dříve z domu, pokud nebyla sama zúplna o tom přesvědčena, že jest všecko v pořádku.

Když se usadili do vagonu, tu se tvářila velice vážně, ano až přísně, sklopila oči a nepromluvila ani slova. Ale sotva že se octla o samotě s jejím Alešou, tu zrovna tak rychle oživovala, tu nebylo ani konce veselosti a otázkám.

Začátkem prvního podzimku, Čemezov, meškající právě v úřadě, ulovil tajně příhodnou chvíli a nepozorovaně vklouzl do kabinetu ředitelova a prosil, by dostal povolení k sňatku.

„Brzy jste se k tomu odhodlal!“ řekl na to ředitel.

Ale protože věděl, že jest Čemezov, ač mladý, přece pilný a velice solidní člověk, neptal se dále a jenom doložil:

„A ostatně, — požehnám vám!“

Jefremov, který k povolení přikládal pečeť, počal se všelijak vyptávati, kde bude svatba; ale Čemezov mu odpověděl, že svatbu odbudou v Ropše, kde potom též po svatbě několik dní pobude, — a tím se ho zbavil.

Po svatbě nezměnilo se u Čemezova skoro ničeho. Když se vrátili z kostela, dala se Máša zcela neočekávaně do hořkého pláče, a položíc se na prsa milovaného muže, nemohla se ani utišiti; teprve když se vyplakala, dala se zase vesele do všech začatých prací.

Jediná změna, kterou bylo více méně pozorovati, záležela v tom, že se jejich materielní stav stále lepšil.

Knížka „Uvedení do prvopočátků zeměpisných“ přinesla velké resultaty. Jiné „skratky“ a „uvedení“, které Čemezov čas po čase stále vydával, měly velký úspěch.

A tak míjela léta. Štěstí jejich nejen že nevadlo, ale rozvíjelo se stále víc a více. Létem jezdívali Čemezovi obyčejně na venek na Černou řeku nebo na Karpovku. A protože zde bylo ještě více práce s domácností než v městě, chtěl Čemezov, ježto mu toho poměry dovolovaly, aspoň zde najmouti kuchařku — ale žena jeho zase byla proti tomu. Místo ní vzala si k ruce dvanáctiletou dívku, — dceru své pradleny; myslilať si paní Čemezová,

že si ji něčemu nejdříve přiučí a potom až dospěje, že jí bude výtečnou a věrnou pomocnicí. Znaje důkladně svoji ženu, nenamítal Aleksej Ivanyč ničeho, ač dobře věděl, že dívka tato přidá jí ještě více práce a starostí, místo toho, aby jí byla v něčem nápomocna. A bylo tomu skutečně tak, jak předpovídal. Začalo to tím, že Marja Ivanovna přivezla z města kus plátna a ještě téhož večera začala stříhati a měřiti, připravujíc prádlo pro svoji dívku.

Dívaje se, jak se s ní piplá, jak ji myje, česá a jak ji vyučuje tomu i onomu, jak k ní lne, Čemezov přesvědčoval se víc a více, že Marja Ivanovna by byla jistě ještě lepší a vzornější matkou než byla hospodyňkou. Ale míjela léta, — a žádné dítě se jim nenarodilo. Léta málo změnila Marju Ivanovnu; byla něco více plnější než za svobodna, ale zdála se býti za to mnohem svěžejší než byla v prvním svém mládí. Na charakteru jejím též léta ničeho nezměnila. Jedenkráte, když byli právě na venkově, koupila si k svému hospodářství kuřátka; mezi nimi bylo jedno s porouchanou nožičkou, a proto se stalo pojednou jejím miláčkem: chovala si je odděleně od ostatních, krmila je sama a zvala vždycky muže svého, aby se šel podívat, jak k ní kuřátko běží, když je zavolá.

K podzimku proměnilo se kuřátko v tučnou slípku, která běhala za Marjí Ivanovnou jako psík. Nastalo jim ale stěhování do města Všecko bylo již uloženo, a vůz stál již na dvoře. Aleksej Ivanyč celý již připravený k odjezdu v plášti i v klobouku, nemohl pochopiti, co tam ještě žena dělá; stála u okna a poklepávala prsty po skle; volal na ni několikráte — ale ona nedala ani odpovědi. Šel tedy sám k ní a spráskl rukama, jak se k ní přiblížil; Marja skloníc hlavu ke sklu, plakala usedavě. Bylo jí to líto, že se musí rozloučiti se svojí zamilovanou slípkou! Ale v městě si nemohla nijak zaříditi kurník, a proto musila se dáti utišiti.

Utišila se ale teprve tehdá, když jí Čemezov koupil psíčka.

Blahobyt jejich množil se stále víc a více. Čemezovi mohli se nyní počítati již k dosti zámožným lidem. V službě šlo též vše velmi šťastně. Čemezov byl nyní starším náčelníkem stolu a o prvních prázdninách měl nastoupiti v úřad náčelníka celého oddělení. Ten smutný pohled na život, ta hořkost dřívějších zkušeností, ta misanthropická strádání — to všecko leželo nyní již až na dně — to všecko nyní již zmizelo pod vlivem šťastného života, lásky a té vzorné oddanosti. A byl-li nyní vůči svým kollegům takým jako dříve, že se jich stále ještě stranil, to dělával již jen z pouhého zvyku, který byl již v jeho povaze. Již v prvním svém mládí měl proň půvab jen tichý, klidný život, plný práce. A konečně nechtěl, bál se porušiti toho domácího krbu, u kterého po tolik již let tak šťastně a blaženě živ byl.

Přítulnost něžné a milované ženy, její city k němu, starostlivost nechladnoucí, ale stále s léty rostoucí, — to mu dostatečně naplňovalo celou jeho bytost.

Čarovná, okouzlující dobrota srdce, vrozené již čestné pobudky, vnuknutí Marji Ivanovny dovedly toho, co by možná nedovedlo učiniti ani to největší a nejvybranější vzdělání.

Někdy k ní Aleksej Ivanyč přistupoval s knížkou, a radil jí, by si to či ono pročetla; Marja Ivanovna přijala knížku, však pro všecky ty starosti a práce nechávala ji obyčejně ležeti na stole otevřenou při druhé stránce. Čemezov jí to vyčítával — dělal jí předhůzky.

„Budeš-li toho tolik věděti, tu brzy sestárneš," smávala se Marja Ivanovna potom všem napomínání, — „tebe dobře znám; a to mně zcela dostačí!"

Aleksej Ivanyč ale proto pro všecko, — ze zvyku snad, že se stále obíral tím vychovatelstvím, že stále seděl až po uši v těch různých učených knihách, — nemohl se zbaviti té myšlénky, aby i ona byla vzdělanou paní.

A aby aspoň trochu k tomu cíli došel, nepropásl ani jedinké příležitosti: vodil ji do všech výstav, do všech koncertů i do divadel. Marji Ivanovně se chtělo dosti často spáti — ale Bůh uchovej, aby to dala svému muži znáti; aby se mu trochu zavděčila, tu ochotně všecko přijímala, co jí nabízel, a vždycky při tom vypadala velice spokojeně.

Čemezov dal se tím opravdu trochu oklamati, staral se o ni ještě více, vymýšlel pro ni stále něco nového. Znal dobře její šetrnost, avšak chtěje jí přece učiniti nějaké překvapení, předplatil tajně v opeře italské dvě místa, jak se jen dověděl, že se přijímají noví předplatitelé.

Pozornost oplácela Máša Čemezovu stonásobně.

Během patnácti let, které spolu již prožili, nebylo mezi nimi ani jediné hádky, ani rozladění mysli, ano ani pobudky k něčemu podobnému. Celý svět její začínal a končil Alekseјem Ivanyčem: mimo něho nebylo pro ni ničehož na světě; když jemu bylo dobře a když on byl spokojen — tu její oči zářily radostí, ničeho jiného si již více nepřála. On byl pro ni v jejích očích jen předmětem lásky a obdivu. Nad Alekseje Ivanyče nebylo ve světě nic krasšího, nic rozumnějšího, nic úcty hodnějšího.

A takováto láska a oddanost byla mezi nimi vzájemná. On myslil na ni vždycky jen s velkou něžností a s velkou oddaností a uznalostí. Často se vedle ní usadil, chopil se její rukou a vroucně je líbal a celoval.

„Ach, můj Alekseji Ivanyči," říkávala pak ona po takovémto výjevu, udiveně se dívajíc dobrýma očima na něho: „Jaké štěstí jsem mohla přinésti tobě — já? Tys tak učený! tak moudrý! Čím jsi mne udělal? Mne, takovou prostou, neučenou chuděrku!"

A v tom pojednou nebylo oné chuděrky!

Jedenkráte se vrátila odněkud domů, a cítila, že se velice nastudila. Druhého dne onemocněla silně na tyfus. A po třech dnech zavřely se ty její oči na vždycky . . . Ležela v rakvi tak bělounká, s vytaženýma nožkama, obutýma do bílých střevíčků: zlaté její vlasy hladce učesané kolem čela, byly obsypány kvítky. Na rtech sídlil ještě nyní ten dobrý úsměv; tomu ale neodpovídala pranic celá ostatní tvář, zcela nepohybná, — jakoby z vosku ulitá.

Čemezov toho všeho nepozoroval. On buďto seděl v posledním pokoji, jakoby k židli přimrazený, anebo lítal zběsile po celém bytu, vydávaje ze sebe zoufalé výkřiky. V jedné chvíli teprve přišel jaksi k sobě: a to bylo na hřbitově, když rakev již položili do země a naházeli na ni hlínu smíchanou se sněhem: zde teprve se mu rozednilo, padl na tvář k zemi, a tloukl sebou jako smyslů zbavený.

Ti, kteří stáli blíže něho, myslili, že se zbláznil.

V prvních dnech posýlal ředitel kancelářského sluhu tázat se, jak se vede Čemezovu se zdravím.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Miroslav Tyrš.

„V mysli vlasť, v srdci smělost, v paži sílu.“ — to bylo heslo muže, kteréhož ztráta naplnila nejširší vrstvy českého lidu hlubokým žalem. Dr. Miroslav Tyrš voliv si heslo to jako spoluzakladatel a tvůrce českého „Sokolstva“ připojil k němu pro osobu svou ještě neunavnou pracovitost a lásku ke kráse a umění. Miroslav Tyrš byl z těch vzácných mužů, kteří majíce pevný cíl před očima, žijou mu cele. Vycvičení a soustředění junácké síly v českém lidu tanulo mu na mysli jakožto prostředek k dosažení všech ostatních národních cílů. Jemu byly družiny sokolské více než pouhé spolky tělocvičné: on viděl v nich brannou moc českého lidu, přední jeho voje v zápase národním a kulturním. Pouhému prostocvikování by byl muž, jako Miroslav Tyrš, život svůj neobětoval. Hleděl na tělocvik tak, jako hleděli naň Řekové — a v „Sokolstvu“ chtěl lidu českému vychovat řadu bojovníků, jakých vídáno v Olympii. Celá povaha Tyršova tíhla k antickému klassicismu. Studoval neunavně, sbíral, shromažďoval a ovoce práce své podal v řadě statí a pojednání, kteréž jsou svého druhu v české literatuře dosud jediny. To vše ale pokládal za práce pouze předběžné. Mělť téměř již pohromadě ohromný materiál ku sepsání dějin výtvarného umění. Smrt vytrhla mu péro z ruky. Jako učitel na české universitě získal sobě za krátký čas svého tam účinkování pověsti vzorného, ryzího přítele mládeže a vzdělance ve svém oboru dokonalého. O Miroslavu Tyršovi platí slova Shakespearova: Jeho život byl ušlechtilý a živlové tak zváženi v něm, že příroda mohla povstati a říci: „To byl muž!“ — Miroslav Tyrš narodil se dne 7. září 1832 v Děčíně a zemřel v polovici srpna t. r. v Tyrolsku, kamž odebral se za svým zotavením.

— Antonín Chittussi vrátiv se po pětiletém pobytu ve Francii na krátký čas do Prahy, vystavil v místnostech M. Lehmanna větší počet svých novějších krajinomaleb, provedených na základě studií z krajin francouzských a českých. Chittussi zůstal si věren v tom, čím byl od začátku své umělecké dráhy; byl a jest duchaplným lyrikem. Jeho krajiny mluví citem a náladou, s jakou nepotkáváme se tak snadno v dílech podobného druhu. Specielně krajinu českou zobrazuje tak, jako před ním žádný český malíř. To jsou tvorby tak typické, tak ryze české, jako sloky našich nejnárodnějších básníků. V technice Chittussi znamenitě získal; ačkoli v základech i zde zůstal si věren; nedlužil se od nikoho ani jednu črtu štětce. Vrátíme se k obrazům těmto s úvahou obšírnější, jak toho v plné míře zasluhují.

— „**Procházky ve spaní.**“ (Sömngångarnätter.) Napsal August Strindberg. Podivná sice, ale velice zajímavá kniha. Strindberg náleží mezi přední švédské poety; jako každý samostatný myslitel vzbudil proti sobě hned při prvních publikacích svých celou bouři, která mu sice otrávila mnohou chvíli, ale na další činnost básnickou zůstala beze všeho účinku. Unaven literarními štvanicemi odejel do Paříže, kde se stýkal s některými básníky, tak že jest nyní v dotyčných kruzích pařížských osobností dosti známou. Nyní žije ve Švýcarech a jak se dočítáme, pilně píše. Pravili jsme, že jeho nejnovější dílo je kniha podivná. Říci hlavní, vodící myšlénku jeho, bylo by téměř nemožné. Některá místa jsou mlhavá: někde mluví k nám nejčistší idealista, jinde naturalista, jedna stránka dýše zbožnou vírou, a druhá nejkrajnější skepsí — ale vše jest pověděno se stejnou poctivostí a s pravým výrazem. Čtyry noci prochází se snochodec: jde z Francie do Švédska, z Paříže do Stokholmu; pozoruje všecko, bohy i lidi, hovoří o theologii i filosofii, prochází paláce i chatrče, zkoumá pouhé zdání i skutečnost, hovoří s měšťákem i sedlákem, rozjímá o víře i vědění, o nejrůznějších institucích, a poví o všem svůj úsudek — můžeme říci, že kniha ta jest jakousi encyklopedií ve formě apokalypsy. Na jednom místě oslavuje Papina a vychvaluje páru; pak ale jakoby se vzpamatoval, dí: „A co to všecko pomohlo? Rozluštily ty všecky parní stroje jedinou otázku? Potěšily jediné srdce? Jest nyní na světě více šťastných lidí nežli bývalo? Stalo se lidstvo lepším? Otevřely bránu k svobodě? Ne — celým výsledkem jest pouze hejno chudiny, z jejížto mozolů jednotlivec rychleji bohatne.“ Ze všeho patrno, že má Strindberg veliký obzor; všecky otázky jakéhokoliv druhu jej velice zajímají a jaksi jej dráždí k rozluštění. Vytýká se mu, že nemá posud ustálené stanovisko, s něhož by svět pozorovati mohl, že má v sobě mnoho sporných živlů, které neustále mezi sebou válčí, a podobně — za to však má nesčíslné přednosti, mezi nimi právě onu všestrannost a sílu výrazu, tak že se čtou jeho knihy s jakousi horečkou, jak dí jeden kritik. Strindberg má také humor: svatého Petra, který Krista hned vyznává a hned zase zapírá, nazývá opportunistou. —*a*.

— V Petrohradě odhalen pomník Puškinův beze všech okázalostí. Kromě literátův a umělců přítomny byly také osoby úřední, jako zástupce města, ministerstvo atd. Dvůr se nesúčastnil. Jest to podivno, když na př. německý císař posílá věnec na rakev Geiblovu a ruská carská rodina vzdaluje se poctění největšího ruského básníka a jednoho z největších Rusů vůbec, — nevyjímaje nikoho! Ostatně jest Puškin nade všechny takové poety povznešen: žijeť v srdcích svého lidu — nesmrtelný a to jest sláva, kterou by mu mohli záviděti i králové.

Nové knihy.

„*Rukověť konversace česko-francouzské a slovníček soustavný.*“ Sestavil František Šubrt, professor c. k. českých vyšších realných škol v Karlíně. V Praze 1885. Nákladem Alex. Storcha syna, knihkupce.

„*Dra. Adolfa Mussafiy mluvnice jazyka vlaského v pravidlech a příkladech.*“ Podle šestnáctého vydání pro české školy upravil dr. Jan Herzer, c. k. gymn. professor. V Praze 1885. Nákladem knihkupectví A. Storcha syna.

„*P. Vergilia Marona Aeneis.*“ Šestiměrem překládá Timothej Hrubý, Ph. C. V Příbrami 1884. Nákladem vlastním. V komissi knihkupectví K. Simona v Příbrami.

„*V temnotách bludu.*“ Román od K. Bubníka. Knihovna pro český lid. Řada druhá. Číslo 11. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny A. R. Lauermanna.

„*1878. Episody z bosenského povstání.*“ Napsal Jindřich Leminger. V Hoře Kutné 1884. Nákladem knihkupectví K. Šolce v Kutné Hoře.

„*Nové merendy.*“ Dílu prvního sešit druhý. V Pardubicích 1884. Nákladem knihtiskárny F. a V. Hoblíka v Pardubicích.

„*Nový divadelní ochotník.*“ Sbírka divadelních her pro milovníky soukromých divadel. Pořádá Jos. Mikuláš-Boleslavský. Svazek druhý: „*Královna Bella*“ Činohra ve dvou odděleních a v pěti jednáních. „*Plesové rukavičky*“ Obrázek ze života v jednom jednání. V Pardubicích 1884. Nákladem knihtiskárny F. a V. Hoblíka v Pardubicích.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „**Votoček & Rassl**“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. září 1884. ČÍSLO 26.

Z nových básní Jaroslava Vrchlického.

Píseň.

Z moře ticha v moře zvuku,
z moře stínů v moře světla
mladý den mi dává ruku
a má duše celá zkvětla.

Hledím v krovy černých sosen,
hledím na květnatý pažit,
jak tu každý lupen zrosen,
ó bych mohl duši zvlažit!

Mezi listím svit se mihá
zlaté kroužky na mech kreslí,
svlačec pestré zvonky zdvihá,
motýli dva k nim se snesli.

Jeden černý, zlatý druhý
ve spirálách neustálých
mezi světla, stínů pruhy
nad zvonců se vzpjali kalich.

Stíhali se, mihali se,
pěšinou stín jejich vzrůstal,
skláněli se, zdvihali se,
černý odlít, zlatý zůstal.

Zavěsil se v srdce zvonku,
vpil se tam, v něm zmizel zcela,
lilje vedle na svém stonku
div se nad tím nezarděla.

Do zvonku se za ním dívám,
byl již prázdný — v duši mojí
cítím, co tu píseň zpívám,
jak se tisíc křídel rojí.

Křídel celý oblak hravým
letem krouží níž a výše
a z nich jak svit listím tmavým
samé zlato padá tiše.

Zas mluvíš ke mně . . .

Zas mluvíš ke mně valná nebes hloubi,
kde jas a stín, kde zář a šer se snoubí,
kde mihají se hvězdné archipely
a v středu měsíc jich, člun stříbroskvělý,
zas mluvíš k srdci mému, země stará,
tou věčně novou bájí svého jara,
svých ptáků zpěvem, tichem svým a bouří
a zdrojů kypěním a v bleseích, v kouři
a v rosné slze na jahody květu,
v cikády smíchu a ve včely letu,
ve stínu smavých bříz a tmavých buků.
Zas mluvíš ke mně, podáváš mi ruku,
jdu za tebou, jak děcko dál a stále,
jsem bratr hlohu zkvetlého a k skále
mám tichý soucit, vrba nad potokem,
ta kyne mi a azurovým okem
se směje pomněnka na vlhkém břehu.
Tvou piju sílu a tvou dýchám něhu
ó přírodo, jsem veselý a svěží
jak míza, která tělem břízy běží
a kypí zlatem na stříbrnou kůru
a láká třpytnou vážku, šedou můru
že na ní bzučí to a víří v tísni.
Tak z duše mojí teče mana písni,
jí dávám rád, jak skála svoje zřídlo
ať pták tam smočí duhové své křídlo
neb chodec nohu pomazanou blátem,
plám stejně purpurem i jitra zlatem.

Notturno.

Nech spát celou zem, jenom do snů vem
ten trilek ptáka chvějný, poslední,
kam svou duši vdech,
ten tón se chvěj, zvoň, zpívej v tvojich snech
láskou a touhou celou noc dlouhou, až se rozední!

Nech i slunce spát, dej si do snů plát,
jen zlatý jeho zážeh poslední
ve paprsků stech
ten svit plaš stíny, vše ti vyzlať v snech
celou noc dlouhou láskou a touhou, až se rozední!

Nech spát lásku, též jenom v sny vzít spěš
ten polibek můj vroucí poslední,
vyznít jej tam nech
celou noc dlouhou, celou noc dlouhou; až se rozední,
sta jiných bude se ti chvět již na ústech!

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Noc byla překrásná. Obloha poseta hvězdami a mezi nimi měsíc s plnou úsměvnou tváří, v klamném, mihotavém svém třpytu, že se nám zdá, jakoby se neustále kolébal.

Pan učitel Slavíček adressoval nahoru v tu nekonečnou říši zlatých hvězd několik horoucích veršů, a vrátiv se několikrát ještě kolem hvězdy své pozemské, zapadl domů.

Také Novák zůstal v němém obdivu líbezné noci hezkou chvíli ještě venku, než zmizel ve dveřích svého kláštera.

Octnuv se nahoře, v osamělé celi své, otevřel okno a znova sytil se něhou měsíčné noci, nemoha nikterak se odloučiti.

Díval se do táhlé aleje. Stromy stály tu ještě holé a bezlisté, v kouzelném osvětlení matných hvězdných paprsků, vrhajíce od sebe neurčité, plaché stíny. Prostor nebyl oživen, jako za vlahých nocí letních miliardy pestrých much a brouků a šumně vířivých lišejů; příroda byla tichá, mlčící, vážná, ale smutná nikoli. Ten svůdný úsměv jara spočívá i na jeho nocech, byť studených ještě, dýchajících mrazem.

A on též, Vladimír, v duši své cítil ten sladký úsměv, to veselí, tu rozkoš, nevěda kde se bere, odkud přichází. Kochal se v ní nepřemýšleje o vzniku jejím a oprávněnosti. V srdci jeho rozkládal se mír, pokoj svatý — zde zářilo štěstí, skrovné štěstí malého člověka, spokojeného s sebou samým, přijímajícího z rukou osudu co jest podáváno a tak jak jest podáváno, nezávidícího nikomu, nepachtícího se po ničem velikém a dalekém . . .

Zavřev konečně okno, Vladimír Novák ani nerozsvítil, chystaje se na lože. Měsíc díval se plnou tváří svou do pokoje. Nezničil světlem lampy tu rozkošnou illusi, v které objevuje se nám vše v matné záři bludného toho noci poutníka.

Ulehl a v zápětí hned usnul.

Sen zapředl se chvatem v jeho mozku, sen spletený a bujný . . .

Čilý rej zahájila černovlasá koketka, jež vystoupila z rámce obrazu nad ložem a sklonila se k spáči. Se zvonivým smíchem odskočila zas, když byl vztáhl po ní ruku, a uletěla mu kamsi do neurčita . . .

Ale mžikem zjevila se zas, zdaleka, svezla se jakoby s hůry po měsíčních paprscích. A blížila se a blížila . . .

Octla se těsně při něm, při loži a usedla na ně, k jeho nohám. Nebyla to více vidina z obrazu, měla podobu Lidunky od „modré hvězdy". Poznal hezké oko její, její vlas, její bezmračné čelo . . .

Tenkráte nevztáhl ruku, nesáhl po zjevu líbezném. Neodvážil se ani se pohnouti. Jen díval se na dívku, toužebně, horoucně. Ona sama pojala jej do náručí a dusila jej znova svými polibky . . . Opíjel se žhavým jejím dechem, cítil s rozkoší, jak k prsoum jeho bouřlivě tiskne se vlna jejích ňader . . .

Pak všechna jasnost představ utonula v tvrdosti spánku. Až duch probouzející se spatřil zas určitější obrysy zjevů vysněných.

Byla to opět žena, která se první vynořila ze tmy. Nebyla to však více Lidunka ani koketka z obrazu, ani neměla vůbec podobu bytosti nějaké známé. Ve hlavě spáče neutkvěly určitě rysy její tváře.

Stanula při něm a držela ve své jeho ruku. Pak přitiskla rty své k jeho retům, upřímně, přátelsky. A přibatolilo se děcko . . . Objalo jeho kolena a druhé octlo se mu v náruči, hopkujíc čtveráčky a obracejíc k němu těkavé očinky . . . A zase žena upřela k němu vlídný svůj pohled a položila mu ruku na šíji . . .

Tu otevřel oči Vladimír Novák. Bylo ráno. Výtvory snu zmizely kvapem až do posledního.

Poznal, že nalézá se v mládeneckém pokoji samoten. Štěstí, v němž byl se kochal ve snu, zanechalo však stopy v jeho duši, zanechalo tu žádoucí, vroucí touhu, aby stalo se pravdou, pravdou ve bdění, stálou, aby stalo se co nejdříve skutečností . . .

Po snídani zahájen opravdově život kancelářský. Zamřížovaným oknem v přízemí soudní budovy pronikaly od té doby v přesně držených hodinách denních na ven tmavé obrysy lidské hlavy, schýlené nad psací stůl. Manšestrový seslík obsazen pravidelným hostem.

Vladimír Novák se vzornou svědomitostí nastoupil místo své v listovně c. k. okresního soudu u . . ského, konaje povinnosti svého úřadu bez nejmenšího vybočení z každodenní jednotvárnosti.

* * *

Jaro změnilo se v léto. Na dveřích lékárny stoupal teploměr do výše povážlivé a trojice pensistů, jako dříve před mrazy a větry, unikala nyní ostrým paprskům slunečním častěji do kuchyně Aeskulapovy, kde v skrytém pozadí jeho božské sochy kynula vábivě láhev s rubínovým mokem občerstvující lahody.

Společnost maloměstská zvykla si na nového kancelistu, a všechny zvláštnosti jeho chování ovšedněly tak, že ani jich nevšímáno si více. „Modré hvězdě“ nestal se Vladimír Novák nevěrným navzdor lákavým úsměvům „slunce“ a zvoucím kynům „bílé růže“. Chodil v poledne i na večer a vycházel odtud pravidelně v průvodu pana Slavíčka, který stal se do jisté míry jeho stínem, objevuje se všade jemu po boku, křižuje všechny cesty jeho s úsměvným nabídnutím své maličkosti za společníka zejména k procházkám za město.

Vladimír Novák milující s přírodou zábavy jen zcela osamělé, marně činil své odmítavé a vyhýbací pokusy. Pokaždé bylo mu složiti malomocně zbraň před svým přátelským pronásledovatelem, i zahodil na konec vždy zbaběle i štít před útoky poetických výlevů, jimiž průvodce jeho jal se naň dorážeti, hotov v každém okamžiku vytáhnouti z kapsy objemný sešit a zastkvíti se s kyticí mladických svých pokusů.

Jinak kancelistovi nikdo nepřekážel v jeho podivnůstkách, nerušil jej nikdo v samotářských jeho choutkách.

Ostatně Vladimír Novák nebyl člověk, který by snad bál se každého styku s lidmi. Druzi jeho ve službě orla nemohli stěžovati si v ničem do něho i byl ke každému vlídným a upřímným, pln ochoty a úslužnosti až úzkostlivé. Též známostí mimo kancelář nikdy nezapomínal, ano použil každé vhodné příležitosti, aby kruh jejich rozšířil. Zejména krásnější polovici města přiblížil se opětovně a způsobem tak nápadným, že vzbuzeno všeobecné podivení, i nebylo možno, aby nebyl mžikem pochopen úmysl. Následek pak toho byl, že panu kancelistovi otvíraly se zvoucí náruče se všech stran.

Avšak Novák odolával lákavým hlasům vábících jej Sirén, se vzácným štěstím dovedl vzdorovati valícím se na něho se všech stran zvaním. Mimo povinnou návštěvu vítací nepřekročil nikde rodinný práh. Obmezil se na dále na pouhé pozorování, pouhé pátrání a přehlížení řad sličných Eviných dcer, nenalézaje žádné, jíž by důvěrněji mohl se nakloniti . . .

A přece bytost tu hledal. Opravdově a nedočkavě hledal.

Jeho duše byla stvořena pro tichou idyllu, kterou poskytuje domácí krb. Manželství bylo mu vrcholem a korunou pozemského štěstí. Všechny sny a tužby jeho mládí, nesplněná přání celého jeho života dosavadního — teď soustředily se na tuto jedinou myšlénku.

Vladimír Novák snil každodenně o hezké ženušce, jíž mohl by nazývati svou, líbati ji a tuliti ku svým prsoum, bráti v roztoužené lokty, milovati ji a býti milováni od ní — snil o dětech, malých, buclatých, úsměvných, lezoucích mu po kolenou a tahajících jej za vousy, vztahujících k němu teplé ručky . . .

A probudiv se viděl kolem sebe smutné stěny klášterní své cely. Však nezůstane tak dlouho! Umínil si, že kvapem učiní skutkem svá předsevzetí; přivede sem paní vládkyni, v osamělý ten stánek za městem.

A pak se jako rytíř ze starých bájí vydal na pouť, aby pozdravil ji radostně, budoucí svou družku . . .

Myšlénky jeho se nadějně rozletěly — sklamány vracely se zpátky.

Na sta srdcí bylo jemu vstříc, na sta pohledů jej vítalo. — Žádná tvář nedovedla jej připoutati, žádný pohled jej neokouzlil tak, aby pohled jeho žádostivý splynul s ním v jedinou tužbu, žádné srdce nevzbudilo ohlas v srdci jeho . . .

Kmitalo se před ním na sta rukou . . . Ruka jeho vztahovala se po mnohé z nich, ale dlouho po žádné se nevztáhla.

Město nabízelo novému svému synu okázale nejlepší své dcery. Zápasu súčastnil se i venkov v podobě buclaté vdovičky, která prostřednictvím neomaleného tlampače zároveň se svým srdcem skládala Novákovi k nohoum i výnosný mlýn. Ano, též z krajského města, kde náš pan kancelista tolik let, nevšímán a nehledán, žil, došlo několik vyzývavých vzkazů a povzbuzení.

A hrdina všech těch snah a žádostí stál nerozhodnut . . .

Co vlastně chce? Co si přeje? — —

Sám položil si ty otázky. A dal se do smíchu vlastní odpovědi.

Lásku! — Tedy po lásce touží . . . lásku hledá . . .

Ty pošetilý človéče! Ty myslíš květy milosti že kvetou podle cesty? Že třeba jen vyjíti a natrhati jich sobě? Ty ve své sklíčenosti a stísněnosti tak dlouho jsi uzavíral se před láskou a teď najednou otevíráš srdce své, aby ona v ně vtáhla — na tvůj rozkaz, na tvoje zavolání . . . Vari, starý mládenče! Střez se takových bludů! Snad nechceš opravdu čekati se svou ženitbou, po níž tak toužíš, až láska, opravdová, božská láska vznítí se v duši tvé, rozdmychá v ní zasypané dávno jiskry v plamen mladistvý . . . Haha — hahaha . . . Pak mohl bys dočkati se úplných šedin, jako poustevnický obyvatel klášterní své samoty! Není-liž čas už nejvyšší, aby nebylo pozdě, navždy už pozdě i jenom pomysliti na oživení nenáviděné své osamělosti, pomysliti na veselý rodinný krb a kruh . . .

Novák ukončil myšlenou svou samomluvu. Chopil se klobouku a vyšel ven, do polí.

Druhého dne na to dočkalo se město vzácného překvapení. Pan kancelista súčastniv se veřejného výletu do blízkého lesa na zpáteční cestě přidružil se k tlupě švitorných děvčat, a když s nimi došel na náměstí a ony počaly líbati se a rozcházeti — nabídl jedné z nich průvod až k domu.

Od toho okamžiku považována slečna kontrolorových za vyvolenou, za šťastnou nevěstu kancelisty Nováka.

Ovšem on určitě se k nikomu nevyslovil. Ale veškeré jeho chování dosvědčovalo, že s této strany pojal úmysly vážné. A také opravdu tak bylo. Vladimír Novák hned druhého dne podruhé zahrál si na Fausta, nabídnuv průvod stydlivé Markétce, když s očima sklopenýma a knížkou modlicí v ruce vycházela z kostela. A na to zas v úterý

přidružil se ke kontrolorových Pavlině okázale před tváří celého města, když vracela se z trhu s košíčkem na lokti. Tentokráte rozešli se stisknuvše si již ruce.

V neděli pak těsně před polednem vyšel pan kancelista na ulici v černém šatu, v rukavičkách, a ubíral se z předměstského svého kláštera přímo do ulice, v níž bydleli kontrolorovi.

Rozumí se, že námluvy páně kancelistovy potkaly se v městě s různými projevy. Nescházelo gratulac upřímných ani potměšilých. Nescházelo pomluvy ani posměchu, závisti, ani zášti, ani nepřízně. S jisté strany, jež do nového kancelisty vzhledem k zaopatření jedné ze svých dcer kladla velké očekávání, vzato útočiště i k anonymním dopisům, v nichž na jedné straně slečna Pavlina, na druhé kancelista pochodili ovšem velmi špatně.

Novák nedal se ničím másti. Ničím, ani nemilosti Lidunky od „modré hvězdy“, která ve spolku s uraženou matinkou — ačkoli obě dle vlastních slov na kancelistu nikdy neměly ani pomyšlení — mstila se mizernými obědy a špatným pivem, nedbajíc, že tato citelná msta stíhá i nevinného pana Slavíčka, který jinak těšil se pojednou zas u „hvězdy“ zdvojené pozornosti a povzbuzující přízni.

Vladimír Novák docházel ke kontrolorovým do domu. Trávil zde každý den hodiny podvečerní, zapadaje sem zrovna z kanceláře. Zanedbával v tom čase i daleké své procházky, obmezuje se na bližší okolí města.

* * *

Paní kontrolorka pořádala výbavu s onou důležitou tváří, s jakou naše výborné tchyně všeobecně podstupují tuto velikou svou úlohu.

Obydlí kontrolorových změnilo se v krejčovskou dílnu: plátenící, krajkářky, židé podávali si ruce. Po stolech i postelích rozloženy střihy i vzorky i ušité již výrobky dovedných ruček kontrolorových dcer, jež o závod pomáhaly své šťastnější sestře; podlaha postlána ostřižky a odpadky a nežli pan Novák přijda na návštěvu mohl na své obyčejné místo, v blízkosti své nevěsty, usednouti, bylo mu dříve odstraniti tucet nočních čepečků, nebo chutnou dívčí košilku s krajkami a krátkými rukávky. Učinil to s opatrností až úzkostlivou, zardívaje se mladicky, s očima stydlivě sklopenýma.

Avšak nastávající tchyně brzo zasvětila jej do podrobna v tajnosti dámské toiletty. Vyzván, musil Novák sledovati dobrou tu paní do parádního pokoje, kde ukládala se výbava, a paní kontrolorka rozprostírala před ním kus po kusu, upozorňujíc jej na všechny zvláštnosti a činíc případné výklady v příčině upotřebení toho onoho předmětu. Nezkušenému panici bylo seznati tu některé věci, o kterých ve své nevině neměl dosud ani tušení.

Ale nejen prádlo a šatstvo, i jiné potřeby domácnosti pořizovány péčí matinky a k malé radosti tatínkově, jenž každé sáhnutí po tobolce provázel mručením a mrzutým škrábáním se za uchem. A tu také někdy přihodilo se, že dobrý pan kontrolor pokusil se pronésti několik mírných nesmělých slov o povážlivé mělkosti svých úspor a zbytečnosti snad toho onoho. Jest pochopitelno, že slečna Pavlina pravidelně se slzami v očích a v hlasitém štkání přidala se k matince v útoku na srdce a kapsu pana kontrolora, který tím způsobem ovšem musil vždy podlehnouti a také vždy konečně podlehl.

Rozumí se, že o těchto postranních domácích zábavách nesděleno ženichu ničeho; jemu naproti přinášen jen úsměv, k němu obracovány jen tváře zářící. Jak jinak byl by mohl pronésti se tak nadšeně a s radostí tak zanícenou o novém košíku na uhlí, jehož dobytí stálo dva plné dny nevšední výmluvnosti a bohatý pramen slz?...

Znenáhla plnil se parádní pokoj. Kancelista za vedení své tchyně denně přehlížel zajímavou výstavu, zjednávaje si čím dále tím platnější ceny v jejích očích znaleckým posuzováním těch nejrozmanitějších věcí na světě. Po odchodu Novákově pravidelně klesala rozradostněná matka okolo šíje dcery své, nenalézajíc slov dosti pochvalných o výbornosti budoucího zetě... Jak si všeho všímá! Jak nic mu neujde! Kterak jest mírný, útulný, domácí — ó ty šťastné dítě! Dostaneš nejlepšího muže na světě. Či vyrovná se mu někdo v našem městě? Stlouci jej na prášek a dát užívat všem druhým — —“

Pavlina ovšem protestovala proti stlučení, třeba jen ve smyslu poetického obrazu, ale v dithyrambu o nepřekonatelných vlastnostech svého ženicha vpadla plným akkordem.

* * * (Pokračování.)

U cikánských topolů.

Přespolní obrázek od *J. L. Hrdiny.*

(Pokračování.)

Dubové lesy nad Pozdní koupaly se v posledních červáncích zapadajícího slunce, že vypadaly, jakoby z purpuru byly jich větve, jakoby ze žhavého železa jich kmeny věkovité. Jak by jim to pěkně slušelo v tom zářivém hávu! Ale rozmarné slunko schovalo růžovou hlavu svou, ponořilo se za hory a s ním zmizel lesk i nach — lesy zčernaly a vše, co bylo v okolí.

Řekl jsem doma, že půjdu ještě na chvíli se podívat do zahrady za vsí.

„Jdi, jsou beztoho u topolů cikáni a před těmi se všecko třese ve dne, což z večera!“

Zavolal jsem na našeho psa, by šel se mnou, zastavil jsem se v kupeckém krámku, kde prodávali i tabák, a volně jsem kráčel kolem mlýna do zahrad a odtud přes luka k topolům.

V polích už bylo šero a klid, jen někde nakládali ještě poslední mandele, jen tu a tam v poli ozval se svolávací signál koroptví, a po mezích počali cvrčkové ladit své orgány k brzkému sborovému koncertu.

A mezi topoly nad splavem Neprobylickým utichl ten ryk a rej, psi se uklidili pod vůz a bagounek se zaryl mezi ně, a děti — kde se kdo před večerem uložil, tam také svatě usnul. Jako na bojišti, — jeden sem, druhý tam. Ba jeden capart dřímal i v samých kolejích na cestě. Starý Marošák jej odnesl k vozu. Což kdyby tudy v noci někdo jel!

Na mezi seděli dva statní cikáni; třetí — toho jsem tu prve neviděl, nejspíš muž Evy — ležel pod mezí a spal. Vedle nich byly dvě cikánky; jedna hýčkala dítě, druhá dojídala z velkého hrnce večeři. Ani těch jsem tu odpůldne neviděl. Ovšem, kdo chce vidět cikánovu celou rodinu, musí přijít časně ráno anebo pozdě večer.

Všichni se o něčem hádali mezi sebou, slyšel jsem je už od splavu, ale spatřivše mne hned byli usmířeni a klonili v šeptání hlavy k sobě.

Můj pes měl devět chutí pustit se v pranici s tou cháskou i se všemi čtvernožci — tolik srdnatosti jevil. Ale držel jsem jej pevně za obojek. Vida, že se mi nemůže vymknout, aspoň si hřmotně na ně zaštěkal. To probudilo psy cikánské; jak ďábli se vyřítili zpod vozu a vztekali se, jakoby je na nože bral.

„Jdeš lehnout! — Mičko! — Béreši! — mlčiš, Husare!“ krotil je starý Marošák a sáhnul po biči, jenž byl zastrčen pod plachtou vozu. Psi se uklidili, ale neradi; aspoň ještě hezkou chvíli pod vozem vrčeli, než se umoudřili.

„No, přece! — už jsem myslil, že nepřijdete. A jak hezkého psa máte!“ řečnil cikán a shýbnul se, aby jej pohladil.

Ale můj pes měl málo interessu pro syna uherské pusty. Zavrčel, ukázal zdravé, špičaté zuby, — kdo si je chce spočítat? — A Marošák měl čas, že odskočil. Byl by mu pes vtisknul do ruky nějaké nezrušitelné znamení.

„Ty mrško!“

„Nechte ho! — tu máte raději — —“

A jednou rukou drže psa sáhnul jsem druhou do kapsy a vyňal jsem několik balíčků tabáku, — „několik hvězdiček z cikánského nebe“.

„Isteňhosta! to budou zas časy na kolik dní! Vidíš, Jozko, co jsem říkal? — tys nevěřil. Chceš také?“

„To je otázka!“

„Což ty, Štěpáne?“

„Také se nebudu hněvat.“

Marošák se s nimi rozdělil; otcovsky zrovna ne, ale — —

„Zadarmo máte dost!“ povídal.

Ohlížel jsem se mezi topoly.

„Koho hledáte?“ ptal se cikán.

„Tu vaši Vendelku. Nemohu se dlouho zdržet. Bude hrát?“

„Bude. Tamhle stojí.“

„U těch schůdků?“

„Ano, pojďte tam blíž.“

Mladá, štíhlá, skoro útlá postava dívčí, s hlavou skloněnou, s rukama přes prsa skříženýma, opírajíc se levým ramenem o vůz — mlčky, bez pohnutí, skoro bez dechu tu stála, jak socha v šerém, pustém korridoru. Ba že pusto tu bylo. Marula s Evou už dřímaly někde ve voze, ty druhé dvě odešly za nimi. Mimo Marošáka starce bděli ještě Štěpán s Jozkou, a ti nacpavše lulky své čerstvým tabákem poodešli za topoly, uložili se a blaženě dýmali, o nic na světě se víc nestarajíce. Jen ta dívka . . .

Slyšel jsem dost a dost pohádek o hezkých cikánkách, viděl jsem hezké tvary jich jak na obrazech, tak i živých v krajině naší, ale ta zde byla jako bohyní cikánských krasavic. Tvář nebyla tak snědá jako u jiných — není divu! Celý den prý z vozu nevyjde a v noci? paprsky měsíce tvář neopálí! — výraz obličeje nebyl tak bezstarostný, rozmarný, smělý, jak vídal jsem u druhých dívek cikánských, naopak: nevýslovná touha, tak zvláštní jakýsi bol, tichá melancholie prorážela těmi bledými tahy. Na sobě měla černou suknici a jakýsi světlý, rozhalený živůtek. Husté, černé vlasy vinuly se jí přes ramena, kolem skrání, co okraj mraků děsivých kolem pochodně měsíce. Menších podrobností jsem rozeznati nedovedl. Teď pozvedla hlavu. Škoda, že měla oči stále sklopené, přivřené! — musí to být dvojčátka drahocenných černých perlí.

„Vendelko!“ ozval se starý Marošák.

Dívka jakoby se byla zalekla. Mlčky se k nám ohledla.

„Vendelko, máš tu housle?“

„Ne.“

„Přinesu ti je, zahraješ, viď?“

„Dnes už ne, tatíčku.“

„Přece, — viď, že ti mám přinést housle?“

„Když chcete — —“

Cikán přistoupil k vozu.

„Marulo!“ volal do vnitř, „podej sem Vendelčiny housle! Marulo!“

Nikdo se nehýbal.

„Ah, ta už spí jak o půl noci, — musím je podat sám.“

Vlezl do vozu a za chvíli se vrátil.

„Tu máš, Vendelko, a tady si sedni “

„Ne, budu stát. — Jakou mám zahrát?“

„Jakou chceš, děvečko. Vždyť jich umíš bez počtu. Jakou chceš.“

Vendelka vzala housle, na chvíli sklonila zas hlavu, jakoby hledala nějaký zdroj k melodii. Pak opřela vetchý ten nástroj o levé rámě, nahnula hlavu, zvedla pravici a tichounce, tiše chvěly se ty struny, tak tklivé tóny loudily se tím spícím údolím, jakoby pláč slavika v bolné touze, v nevýslovném žalování. Čím dál, tím smutnější byly ty melodie, po hlase strun poznal jsem, jak se jí ruka chvěje . . .

„Kde se naučila té hudbě?“ ptal jsem se potichu cikána.

„Počkejte, nyní bude zpívat!“

A vskutku, — dívka pootevřela rty a v to kvílení houslí ozval se jasný, klokotavý zpěv tím pustým krajem, tak mocný, velebný, melancholický, až ti topoloví veteráni zachvěli se ve svých rozcechraných korunách.

Jaká to byla píseň? — či jich bylo víc? — —

Kdož to ví. Maďarským slovům jsem tehdáž velmi málo rozuměl, ale ty melodie — — — O růže květu zlomeném, o zašlém mládí, zapadlém štěstí — o ráji na věky ztraceném žalovalo to srdce mladé cikánky.

Tak aspoň se mi zdálo.

Vždyť i starý Marošák tak pohnutě naslouchal; pozoroval jsem, že jen proto opravoval něco na svých čižmách, aby mohl rukávem setřít slzu s oka — a ten přec všemu rozuměl.

Ještě několik akkordů co posledních vzdechů — dívka usedla na schůdky, složila housle do klína a tváře ponořila do dlaní.

„Pláče snad?“ ptal jsem se.

„Nevím.“

„Bude ještě zpívat?“

„Ne.“

„Proč ji opustil Ondřej?“

Marošák jakoby mne neslyšel. Zahleděl se pojednou ku splavu.

„Zdá se mi, že se tam kdosi mihnul!“ povídal.

„Kde?“

„Tam u těch vrb.“

„Snad Jozka.“

„Ten leží tamhle u Štěpána.“

„Nebo pes.“

„Jsou všickni pod vozem.“

„Nejspíš nějaký přelud.“

„Možná.“

Zavolal jsem na psa, jenž zatím u mých nohou se ztišil, podal jsem cikánovi ruku, ohledl jsem se ještě nazpět po té bytosti záhadné a dal „dobrou noc“.

„Co budete dělat zítra?“ ptal se ještě Marošák, přiklusav za mnou.

„Přijdu se na vás podívat.“

„Opravdu?“

„Ale povíte mi pak něco o Vendelce?“

„Povím. Přijďte však ráno — po poledni odjedeme k Velvarům.“

II.

Ta cesta od splavu je smutná, jednotvárná za dne, což v noci. Člověk nepostačí klopýtat přes kameny, výmoly a vyčnívající kořeny blízkých olší a vrb, stále musí dávati pozor, aby se nezapletl do ostružin, neb aby mu větevka nešlehla přes obličej. A když jsem se vracel podruhé od cikánských topolů, byla už tma notná. Na pět kroků bylo lze rozeznati předměty, dál ne. Vše klidně spalo už v tom zeleném údolí, jenom ten sýček na vikýři pusté myslivny štěkal a houkal děsivě, aby některého ptáčka pod lupenem dřímajícího vyplašil, jen ti psi u cikánského vozu pojednou tak smutně vyli, jakoby někde bledou smrt viděli . . .

U „dolní“ studánky se mi kdosi kmitnul přes cestu.

Pes počal podezřele vrčet a chystal se k nějakému útoku. Než to mohl provést, uchopil jsem jej za obojek.

„Kdo tu je?“ zavolal jsem.

Žádná odpověď.

„Kdo je to?“ opakoval jsem ještě hlasitěji, až ozvěna běžela stromořadím ku vsi.

Temná jakás postava vrátila se od stromu, za nějž prve uskočila, a stanula na pěšině. Pes můj štěkal a zuřil, — divím se, že jsem ho udržel.

„Kdo jste?“

„Co vám platno to vědět, vy mne neznáte!“ odvětil cizinec, a popošel ke mně.

Na hlavě měl podivnou huňatou čapku, oděv chatrný, skorem rozedraný. Byl bos, anebo byly nohy jeho jen lehounce obuty. Kroky jeho aspoň byly tak tiché. Pod čelem se mu leskly dvě oči jako bludičky v noci mlhavé.

„Co zde tedy hledáte v tom kraji neznámém?“

„Hledal jsem skoro čtyry léta, — až jsem nalezl. Vy jste byl u cikánů tam pod těmi topoly?“

„Ano. Viděl jste mne tam snad?“

„Viděl.“

„To jste byl tedy vy, jejž zahledl starý Marošák!“

„Který Marošák?“

„Jánoš.“

„Tomu říkají zde Marošák?“

„Těm druhým také.“

„A on že mne viděl?“

„Aspoň říkal, že někoho zahledl mezi vrbovím.“

„Co říkal?“

„Nic. Což pak znáte Jánoše?“

„Cikáni celého světa se znají.“

„Také cikán!“

„Ba že jsem. Bojíte se cikánů?“

Usmál jsem se.

„Kam jdete nyní?“

„Domů. Myslím, že už čas.“

„Spěcháte?“

„Co míníte tou otázkou?“

„Že bych vám něco pověděl. Chci o půlnoci jít k tomu vozu mezi topoly — —“

„O půlnoci až?“

„Ano, až budou všickni spát.“

„Co potom?“

„Rád bych někoho viděl.“

„Štěpána? — Jánoše?“

„Ne, — ano, Jánoše, a do té doby by mi tu bylo smutno.“

„Snad nechcete, abych tu do půlnoci — —“

„Ne, ne, jen chvíli, — nebojte se!“

No, pro ten den už jsem měl toho romantismu nomadického dost, ale — ať přijdu jednou pozdě domů. Pes už byl také netrpělivým, ale vida, že jsem se usadil, položil se u mých nohou s největší chladnokrevností, ač vím, že tak nečinil jen v neobyčejném sebezapření.

Cikán se uvelebil vedle a podepřev hlavu o vrbu, zadíval se na chvíli mlčky do nebe. Proč se tam ti cikáni tak rádi dívají! Starý Marošák odpůldne pod topoly také tak.

„Oh, příteli, takhle se málo dovím!“

Cikán sebou trhnul.

„Ba mám toho tolik najednou na mysli a nic na jazyku. Nevím, kde rozvinout. Začnu svým útlým mládím — chcete?“

„Třeba.“

„Ostatně nevím, bude-li vás zajímat životopis cizince, cikána — člověka, na nějž lid prstem ukazuje, jemuž se vyhýbá co lupiči a dítěti Kaina . . . Tam, kde prýští Maroš, v Sekelských horách — říkával můj otec — byl jsem narozen. Místo kolébky ustlali mi v lesní mech, místo peřinky přikryla mne matka sukní, kterou svlekla se sebe, ukolébavku mi hvízdal vítr, jenž se točil s kvílením v té skalní rokline — — Pak prý mne vzall, dali do vozu a jeli dál. Kam? — Do světa!

Cikáni!

Bylo mi osm roků, já znal půl kopy zemí a asi tisíc měst. Bylo mi deset let — pamatuji se na to, jako by to dnes bylo. Na pustě Kumánské nedaleko Čongradu sešli jsme se s tlupou Vratárovou.

Starý cikán Vratár byl soudruhem otcovým už z časů vojenských, kdy sloužívali spolu u husarů, ale já jej viděl poprvé. Mně se docela nelíbil. Měl menší knoflíky na attile než tatík můj, jedno oko měl vypíchnuté, byl hubený a stále kašlal. Ošklivý chlap. Ale když jsem uviděl housle jeho! — když jsem uslyšel, jak umí na ně hrát! Spřátelil jsem se s ním, celé hodiny jsem u něho proseděl a bedlivě pozoroval, jak drží smyčec, jak jezdí prsty po strunách. Slyšel jste někdy cikány hrát? — Viďte, jak dovedou rozehřát? — Po celé jaro, co jsme tábořili u Čongradu, jsem se od Vratára nehnul. Ať šel hrát do Feleďházy, nebo do Senkeše, anebo až do Segedina, všude mne měl v patách. On hrál, já sbíral almužnu, on mi dal jíst, já mu domů nosil housle a byl jsem šťasten. Můj tatík nebyl proti tomu, vždyť mu ubyl jeden jedlík. I Vratár mi přivyknul, a když jsem jednou byl nemocen, raději opustil celou svatbu v blízké vsi, než by byl šel beze mne. Opravdu mne měl rád. Ač byl mrzout, mne přece každý večer zavolal, dal mi do rukou housle a trpělivě mi udílel kondice v hudbě.

„Jen se uč!“ říkával, „až umru, pak ti odkážu tyhle housle, — žádnému jinému, jen tobě. Ale to ti říkám, zvolna je ladit, opatrně, — jsou už chatrné! Podívej se, takhle!“

A vzav housle mi z ruky, mlčky a zasmušile je opřel o bradu. A tak krásné, žalující melodie prýštěly se z jich duše, že jsem se nemohl slzám ubránit. Měl jsem také Vratára rád, ale přál jsem si vroucně, abych už jej viděl na smrtelném lůžku. Jen k vůli jeho houslím. Ale — „muzikant Vratár nás všecky přečká!“ — můj tatík říkal.

Což kdybych jej v noci zabil! — — —

Hu! — Až jsem se zachvěl, a bázlivě jsem se ohlížel, zdali myšlénku moji nikdo neslyšel . . .

V duši mé, zločinným záměrem podrážděné, našeptal něco jiného ďábel, jenž neodejde po prvním nezdaru.

„Vratárovi nech život,“ naváděl mne kdosi, „a ty si vezmi jeho housle.“

Byla noc pošmurná, když jsem se vplížil k němu do vozu, vzal zticha housle nad hlavou jeho, a uháněl pustou Kumánskou k severu. Když se slunce probudilo, viděl jsem v dáli bílé věže Čegledu.

Co teď? Byl jsem unaven, vyhladovělý.

Chvíli jsem odpočinul a urovnav rozedraný svůj šat a vlasy zcuchané, šel jsem dál.

Na silnici před Čegledem jsem dohonil několik sedláků. Šli do města na trh.

„Aj, cikán, muzikant! — kam tak časně, co?“

Bázlivě jsem se ohledl.

„No, jsi němý? — umíš něco zahrát?“

„Umím!“

„Tedy se pochlub!“

A obstoupivše mne přinutili, bych vzal housle a hrál. Učinil jsem jim po vůli — musil jsem. Ruce se mi chvěly, dech se tajil, celý svět se se mnou točil. Bůh milý ví, co jsem hrál. Ale sedláci naslouchali.

„No, je to trochu smutné!“ povídali, veselejší neumíš?“

„Ne.“

„Tady máš!“ A dali mi kus chleba. „Jdeš také do Čegledu!“

„Ano.“

„Pojď, ukážeme ti dům pastorův, — hned na kraji města. Zajdi tam a zahraj — pastor má rád smutné písničky.“

Šel jsem mlčky za nimi. Ukázali mi pak dům pastorův a šli dále. Nesměle jsem vešel do dvora, položil čepici na zem, jak jsem vídal u Vratára, a počal jsem jednu melodii. Stařena jakás vyšla ze dveří.

„My nic nerozdáváme, ale přijď později, až se pastor vrátí z kostela.“

Zašel jsem tedy na náměstí, kde už jsem byl před tím několikrát s otcem, a usedl na stupně pod sochou Kristovou. Dětí tu bylo hned kolem mne jako much. Div mi housle nerozmačkaly.

Tu pojednou jsem zahlédl podivný průvod. Dva honvédi s nasazenými bodáky vedli jakéhos člověka na rukou spoutaného. A za těmi hnal se zástup Čegledských uličníků a zvědavců.

„Kdo to je?“ ptám se dětí.

„Zločinec.“

„Co udělal?“

„My nevíme, ale je to nejspíš ten, co na dnešek v noci ukradl našemu panu notářovi jehně.“

Víc jsem se neptal. Ohnivá kola lítala mi před očima, v uších mi hřímalo, třásl jsem se na celém těle, — pokřik uličníků: „Beťár! — zloděj!“ pronikal duši mou . . . Což nejsem také beťárem? — Ten spoutanec ukradl jen jehňátko — za jedno je jich do roka sto — ale já! — Já odcizil starému, poloslepému Vratárovi housle, jediný majetek, jediný pramen výživy pro celou skoro rodinu! Čím je Vratár bez houslí? — ptákem bez křídel, plavcem bez vesla, ničím! — zhyne hladem — — —

„Beťár! — beťár!“ ozvalo se poznovu náměstím, když odváděli zatčence do radnice, — já zapomněl v tom okamžiku na vše, i na to, že mám přijít pastorovi zahrát. — — Jakoby se oblaky nade mnou řítily, vyskočil jsem a pádil z města ven . . .

Každý se cestou zastavil. „Blázen!“ smáli se jedni; druzí za mnou hrozili: „Jistě nějaký darebák!“

Šílenec si nevšímá posměchu, výhrůžky. Já byl šílencem. Nevěděl jsem, kam běžím — nevím, jak dlouho jsem běžel. Slunce už stálo hezky vysoko, když jsem úplně vysílen klesl u silnice do příkopu. „Jen kdyby tudy nikdo nešel, abych si aspoň odpočinul!“ — přál jsem si.

V kapse jsem nahmatal ještě kousek chleba, který mi dali sedláci u Čegledu. Jak mi chutnal při vzpomínce, že to první můj výdělek — jak mi ale zase zhořkla ta skyva při pomyšlení, že to almužna za píseň houslí Vratárových, houslí ukradených! —

Zahodil jsem zbytek chleba daleko do pole, zakryl dlaněma oči a hořké slzy zvlhčily tváře mé. Pak jsem vzal housle a počal lehounce hrát, že snad zapomenu. Ale ty struny místo zpěvu daly se do pláče a kvílení a mezi tím pláčem slyšel jsem zřetelně hlas starého Vratára: „Vrať mi ty housle, hochu nevděčný! — vrať mi je, vrať! Co si počnu bez nich, ubohý? — vrať mi je, vrať!“ — —

„Vrátím, stařečku!“ zvolal jsem s očima zaslzenýma, „sečkej jen málo dní. Chci také mít housle, chci si na ně vydělat houslemi tvými. Sečkej! — nebudu jíst ani spát, dokud si na ně nenastřádám. Pak se vrátím, od-

prosím tě, ty mi odpustíš, viď, Vratáre? — a budeme chodit zase spolu hrát!"

A osušiv čepicí oči, sebral jsem svůj nástroj pod paždí a šel dále silnicí. V nejbližší vsi jsem se zeptal, jdu-li dobře tudy k Pešti.

Přisvědčili.

„A jak daleko je tam?"

„Zítra v tyhle časy tam můžeš býti, když si pospíšíš."

A já si pospíšil. Ale nedařilo se mi tam: někde mne vyhnali z domu, jinde mne nechali hrát celou hodinu a pak se mi vysmáli. Od božího poledne jsem se již potloukal po Pešti a hladem jsem byl zmořen. Oh, hlad! — tak kratičké slovo, ale každá písmenka v něm volá o smilování! — Neznáte v Pešti kostel Panny Marie?"

„Ne."

Tam jsem k večeru zabloudil.

„Co to znamená?" ptal jsem se poblíže stojícího žebráka.

„To je vidět, že jsi pohan! — ani nevíš, že je dnes bílá sobota!"

„Jak tomu mám rozumět?"

„Abys šel do kostela na vzkříšení, bezbožníku, a neokrádal mne tu o almužnu!"

Sejmul jsem čepici a vešel jsem do chrámu — poprvé ve svém životě. Viděl jsem tam záři světel, slyšel varhany — lidé klekali a spínali ruce, já pokleknul také, lidé pěli zbožné písně, já zpíval s nimi, aniž bych věděl, co. Hlas můj byl zvučný, vynikal skoro nade všecky ostatní — v tom mne udeřil vedle stojící elegantně oděný Maďar nohou, div jsem neupadnul. Ohledl jsem se naň. Abych prý tak nehulákal.

Oči se mi zarosily, vstal jsem, protlačil se ven a tam usednuv na stupeň, rozplakal jsem se lítostí jako nikdy posud.

Cikán je tažný pták — všude domovem, všude stejně utiskován a odpuzován — i v chrámě samého Boha.

Asi za půl hodiny hrnul se lid z kostela. Jen hlad mne dohnal, že jsem vstal, položil na zemi čepici a vzal housle do rukou. Se skloněnou hlavou, abych na odiv nestavěl své oči do krve vyplakané, zahrál jsem zas ty tiché, smutné, dojemné písničky, k nimž slova jsem znal pouze já. Několik jsem jich přehrál, ale posud ani krejcar nezalesknul se v čepici mé. Leckdos se nade mnou pozastavil, nikdo však neustrnul. Lid přešel a rozptýlil se po náměstí. Já odložil housle a s povzdechem pozvedl oči.

Týž pán, co mne kopnul v kostele, stál přede mnou a za ním vyšňořený lokaj.

„No, jen ji dohraj," povídal, „mně se ta písnička líbí."

„Která?"

„Ta poslední."

„Ta se může ukončit všude nebo nikde — jako ten útrapný život cikánů."

„Tys cikán?"

„Ano, pane."

„Kdo tě naučil hudbě?"

„Cikán Vratár."

„Máš opravdu zvučné, hezké housle."

„Nejsou moje."

„Čí?"

„Cikána Vratára. Půjčil mi je na týden — na tak dlouho, až si vydělám jimi na své vlastní. Potom mu tyhle vrátím a budeme chodit spolu hrát na svatby i na pohřeb."

„Nelžeš?"

„Zeptejte se!"

„Kde že je starý ten cikán?"

„Na pustě u Čongradu."

„To je ovšem trochu daleko. No, pojď se mnou."

„Kam?"

„Jen pojď!"

Zapomněl jsem, že mne v kostele udeřil; jakýsi paprsek naděje, skoro útěchy kmitnul mi kolem očí a zapudil ty mráčky příšerné s mého čela — klusal jsem vesele za ním. Lokaj mne vzal za límec haleny a všoupnul za sebe.

„Já přec nepůjdu za tebou, vagabunde! — Že se ten pán můj nestydí jít s takovým cikánětem po ulici!" bručel.

Šel jsem tedy za lokajem, mlčky, se sklopenou hlavou. Nevím, nač jsem myslil. Pojednou lokaj zůstal stát — já toho hned nezpozoroval, a už jsem narazil hlavou do jeho zad, až se mi v očích zajiskřilo. Ten zaťal zuby, napřáhnul ruku — štěstí, že se ten pán obrátil.

„Pojď se mnou!" kyvnul na mne.

(Pokračování.)

O kulturním významu Arabů pro Evropu.

Habilitační přednáška dra. *Rud. Dvořáka.*

(Pokračování.)

Jde naskytá se nám v prvé řadě orba, průmysl a obchod, jež nalezly v Arabech v dobách ranních vřelých pěstitelů, a stavše se základem hmotného blahobytu jich, učinily možným další pěstování a podporování věd i takových, jež nestojí v přímém styku s povahou Araba.

Orba byla první věc, kterou Arabové na území dobytém činnost svou počínali. První podnět dán jim byl ovšem v Persii, již při dobytí nalezli jedinou kvetoucí zahradou. Odtud přinesli si vedle jiných nástrojů hospodářských zvláště rozsáhlou konstrukci vodovodů, jichž zbytky posud ve Španělích shledáváme, a jichž z části i moderní Španělové posud užívají i jména podrževše. Těmi podařilo se jim v době krátké úžasnou změnu způsobiti, a Španělsko, jež hraje v této kulturní úloze Arabů co přímý soused Evropy nearabské úkol nejdůležitější, poskytuje nám v krátké době panství arabského orbou a zakládáním sadů jedinou rozkošnou zahradu, jež zvláště v údolí řek Guadiany a Guadalquiviru bohatstvím a kulturou přímo báječnou se zaskvěla, jaké

Španělsko potud nemělo, a jejíž ozdobou přední sice, ne však jedinou, byly proslulé růže sevillské, na kmeni mandloně štípené.

A jako orbě a zahradnictví, dařilo se i jiným odvětvím zemědělství. A jaký vliv mělo takové povznesení zemědělství ve všech jeho směrech na blahobyt v říši, lze pochopiti, jednak uvedeme-li, že příjmy emîratu Kordovského na počátku vlády 600.000 tolarů obnášející za krátko výše 13 millionů tolarů dosáhly, jednak z druhé strany, že jediné ouvodí řek Guadiany a Guadalquiviru čítalo tenkráte 25 millionů duší proti 17 millionům, jež čítá celé Španělsko nynější. Obyvatelstva i měst přibývalo, města stará se rozšiřovala, a blahobyt vnitřní nalézal výrazu svého i v lesku a nádheře zevnější, jejíž dokladem neposledním jsou podnes zbytky hradu červeného — Alhambry.

Této kultuře děkuje ovšem i Evropa mnoho. Arabové netoliko dbali o rozkvět toho, co v zemi dobyté nalezli, pěstujíce rostliny léčebné, kuchyňské a ozdobné; ale oni přenesli sem i plodiny cizí, jež na cestách svých po Asii a Africe seznali, a které zde zdomácněvše časem po celé Evropě se rozšířily. Třeba tu jmenovati rostliny, jež z části podnes svá původní jména vykazují, jako šafrán, indigo, henna, pepř a j.; dále bořeici, strom morušový, třtinu cukrovou, keř papírový, rýži, bavlnu, rozličné druhy obilné, kukuřici, datle, oranže, meruňky, broskve a j. A celé řady stromů ovocných, jež sice Arabové ve Španělích nalezli, ale ve stavu divokém, zušlechtěny jimi tak, že rozšířily se po Evropě, na př. fík, oliva a j.

Platné služby konal v ohledu tom Arabům jich neobyčejně rozsáhlý obchod, s jakým již v dobách předislámských z části se setkáváme, a jenž v době chalîfů do nejzazších končin světa zasáhl, jsa prostřednikem mezi Indií a Čínou na východu, Španělskem na západu, Afrikou až k jezeru Čadskému a jižněji na jih, a Skandinavií a Ruskem na severu. A jako po moři byl vyvinut, vykazuje celé řady přístavů přímo obrovských, tak kvetl i po pevnině, podporován jsa bohatě rozvětvenou sítí cest karavanních. Aegypt na západě a Bagdâd na východě byly hlavnějšími jeho středisky. A uznáme-li za pravdu, že cesty obchodní jsou cesty kulturní, tož dovedeme si lehko představiti, jakou úlohu hrál obchod arabský v kultuře světové. My vytkneme zde jen pětici nejdůležitějších výsledků tohoto obchodu: *kompas*, jejž Arabové bezpochyby z Číny přivezli a jej zdokonalivše netoliko na moři, ale i na pevnině k určení směru své modlitby ho užívali; *prach* tolikéž snad z Číny pocházející, ač není-li vlastním nálezem chemiků arabských; *papír*, jenž nad vší pochybnost, jak jméno samo ukazuje, z Aegypta do Evropy zanesli, ač papír čínský (ovšem poměrně drahý) již v sedmém století v Samarkandu shledáváme; *cukr*, jenž z Indie se datuje a původně co léku ho užíváno, an teprve později nynější svůj úkol převzal, a tak zvané *arabské* ač vlastně *indické číslice**) se způsobem hodnotu čísel jich postavením naznačovati. Číslice samy byly sice snad již dříve známy, ale teprve Araby nabyly svého rozšíření. — Že měli Arabové také jakési ponětí o tiskařství, snad také v Číně nabyté, kde knihy od věků tištěny, tomu nasvědčuje jich způsob hotovení hracích karet pomocí lisů tiskových. —

K výsledkům obchodu arabského mohli bychom konečně počítati i celou řadu perských hudebních nástrojů, jež Arabové do Evropy zanesli, a z nichž leckterý posud jméno cizí vykazuje. Vzpomínám zde toliko na loutnu, německy Laute, kteréž slovo není nic jiného než arabské el-‘ûd a znamená původně dřevo *aloe*, z něhož nástroj tento hotoven. Španělské jméno nástroje toho přešlo nejprve do Francie, odtud pak rozšířilo se po Evropě další. — Se zemědělstvím a obchodem sonvisí nutně průmysl domácí i cizí.

I ten nalézal se zprvu v rukou cizích, ani Arabové co panující nechali se všude jen obsluhovat, a teprve splynutím cizinců s Araby a zvláště vývojem městského obyvatelstva arabského i muhammedáni jeho všímati si počali. Z počátku nebylo toho ovšem ani hrubě třeba, ano vše, co bylo nutno, v každé domácnosti od otroků se obstarávalo. Nicméně vyvíjela se i zde s úžasnou rychlostí dle toho, jak právě okamžitá potřeba toho kázala, různá odvětví živnostenská, a již zde shledáváme, že jednotlivá zaměstnání těšila se více méně neoblibenosti, jako tomu i u nás. Řezníci byli známi svou hrubostí, holiči svou žvatlavostí. Vedle holiče byli to ševci, tkalci a jircháři, jichž živnost byla v opovržení. Všickni tvořili cechy, v něž spojovali se i zlodějové.

Zvláštní rozkvět vzal na se průmysl, když přesídlením chalifatů do Damašku po příkladu Řeků a Peršanů luxus i mezi Araby všemi vrstvami zavládal, jevě se na venek i vnitř. Původní Arab byl jednoduchý, potřeby jeho malé. To změnilo se brzy. A kdežto bylo ještě chloubou Muhammeda, že měl *dvě* bavlněné košile (kamîs)*) z jižní Arabie, byl luxus v šatech v dobách pozdějších věcí obyčejnou. Zvláště dámy arabské vynikly v tom ohledu, a Tisíc a jedna noc vypravuje nám o jedné nevěstě, která tolik šatů na sebe navěsila, že potřebovala dvou sluhů, kteří ji podpírali, by mohla krok udělati. Luxus ten byl současně známkou zámožnosti, a často brán za tím účelem dvojí oděv. Barvy byly pestré, látky drahocenné. K luxu v šatech připojila se brzy potřeba ozdob přirozených i umělých. Dámy černily si oči, malovaly obočí a nehty na rukou a nohou, pilovaly si zuby a j. přes výslovný zákaz Muhammedův, který jménem božím proklínal ty, jež pro krásu světskou ničí mistrné dílo stvoření, pletly umělé vlasy a krášlily je květinami. I nepravých vlasů užíváno. Muži barvili si vousy. K průmyslu lněnému, vlněnému, (jenž podmíněn i podporován zdárným chovem dobytka vyjma hovězí, jenž byl v opovržení), bavlněnému, hedvábnickému přidružil se konečně i průmysl klenotnický, a i v něm vynikli Arabové velice. I zde byla spotřeba veliká, ana nádhera Arabů dob pozdějších neznala mezí; a jeden spisovatel arabský stěžuje si na marnivost žen, vyčítá jim, že musí míti nejprve nad kotníky dva silné zlaté kruhy, dále po prstenu na všech prstech nohou, na ohbí ramene náramek, na horním rameni tři až čtyři zlaté kruhy a tolikéž nákrčníků zlatých na krku. A vše to, co v orientu shledáváme, přeneseno v míře ještě hoj-

*) Slovo cifra samo není nic jiného než arabské zifr značící nullu.

*) Slovo to, jež i v Korânu se vyskytuje a sice šestkráte v súře XII., náleží Gallům (co camisia, jež jest prý totožné s něm. hamdi, hemd), již brzy lněnou industrií vynikali, i jest dokladem, jak přes uzavřenost Arabů cizí věc k nim záhy průchod si zjednala.

nější do Španěl, jež brzy orient sám předčily. Kovové ozdobnické práce Maurů těšily se nemenší oblibě, nežli jich zbraně toledské a arabské zbraně jemenské, 'omanské a j., z nichž zvláště štíty a brnění pevností a vkusem vynikaly. Nebo Damašek vystupuje se svými damascenkami teprve později. Jakého stupně dosáhlo spracování koží, tomu nasvědčuje i u nás známý korduan (barvená kůže ovčí). Jich látky hedvábné, bavlněné a lněné řadily se k nejlepším v orientu, a jména i u nás obvyklá*) damast, atlas, brokat, muselín, barchent a j. posud jasně hlásají původ svůj. Důležitá odvětví byla nad to barvířství a papírnictví, jakož i s posledbnějším ve spojení stojící knihařství, knihkupectví, krasopisectví.

Rozšířenou živností bylo i voňavkářství, jež Muhammedem samým jaksi zavedeno. Nebo znám je výrok jeho, v němž praví: „Jen dvě věci mají pro mne stálý půvab — ženy a voňavky, nejmilejší jest mi však modlitba!" A v pátek se voňavkami napouštět, jest předpis Koránu. Voňavky byly z počátku přirozené, a teprve ve Španělsku činěny pokusy s napodobením jich, i dosáhla fabrikace toho druhu rozměrů úžasných. Název pro mýdlo související s holičstvím vyskytuje se poprvé ve IV. st. H. co sâbûn i přijat od Řeků a Římanů, již sami od Gallů jej obdrželi. Plinius zná již mýdlo.

A všecka tato odvětví živnostenská přešla ze Španěl do křesťanské Evropy, jež libujíc si v prostotě a špíně z počátku luxus takový zatracovala, brzy však sama jej sobě oblíbila. Výrobky Arabů hledány a majíce odbyt veliký, mohly čím dále tím více se zdokonalovati. Brzy i v Evropě napodobeny. I tak osvědčili se Arabové důležitými v civilisaci Evropy; nebo s výrobky Arabů šířily se po Evropě i jich mravy a způsoby, jež, třeba současně i leckterý nemrav s nimi se zanesl, přece zdomácnivše valně přispěly k zušlechtění Evropy a staly se základem rozných změn společenských. Hlavně byla to Francie a Italie, jichž odvislost od Arabů jeví se patrně a po dlouhou dobu, jak jinde tak zvláště v jich výrobcích tkaných.**)

A že koberce orientalní až dodnes jsou nejlepšími, jest známo právě tak, jako jméno matrace arab. matracha = místo kam se co hodí, pak *hozené*.***) jasně svědčí tomu, že i je děkujeme Arabům, již hledajíce v rohožkách pro léto náhradu za těžké koberce, brzy i v tomto odvětví velký luxus vyvinuli. — Veškeré tyto výtvory Arabů vyznamenávaly se dobrotou látek, nádherou barev, krásou svých vzorků (zvířata i lidé, mnohdy i celé výjevy ze života na př. lov, a j.) zvláště pak nepřekonatelností ornamentiky, ozdobovány jsouce v dobách pozdějších i perlami a jinými drahokamy.

Ještě dva momenty kultury evropské uvádějí se ve spojení s kulturou arabskou, totiž rytířská galanterie středověku a poesie troubadourů, a někdy co třetí sloh gothický. Že by věci ty od Arabů úplně pocházely, ovšem se popírá, za to však tvrdí se, že vyvinuly se ze zárodků domácích pod vlivem Arabů.

Se svého stanoviska popřeli bychom i to. Jest sice jisto, že i u Arabů těšila se žena za starých dob zvláštní pozornosti a úctě, a bylo-li svatou povinností pravého Araba ujati se každého, kdo pomoci jeho sobě žádal, byla povinnost ta tím přísnější vzhledem k ženě. A hájiti ženy před zajetím a zneuctěním i vlastním životem bylo chloubou arabského rytíře; a Antar, jeden z takových, ještě po smrti drží se na svém koni, vzdoruje nepřátelům myslícím, že žije, any zatím ženy zachráněné jím útulku nalézají. Ale doby takové minuly a Islâm,*) jenž vytkl ženě ponižující její uzavřenost v haremu, zničil veškerou úctu k pohlaví ženskému vůbec. V dobách tedy, kdy Arabové s národy evropskými se setkali, nebylo po podobném uctívání žen památky. A shledáváme-li se opět najednou s duchem rytířské galanterie na dvoře Kordovském, kde zdárně se vyvíjí, pak dovolili bychom si považovati jej za vliv Evropy na Araby.

Podobně nevykazuje poesie arabská, již na dvou místech dříve jsme charakterisovali, nic, co by na milostnou poesii troubadourů upomínalo. A nalézá-li Schack v poesii *španělsko-arabské* četné shody s poesií provencalskou a jinými, pak vysvětlujeme i ty vlivem Evropy na Araby, vyplývajícím ze zavedení rytířství francouzského ve Španělích.

Co se konečně stavitelství arabského týče, byly počátky jeho nepatrné. Dokud byl Arab synem pouště, postačil mu jednoduchý stan. To trvalo i v dobách, kdy blahobyt již se povznesl. I tu spokojoval se Arab se stanem ovšem již dle poměrů vkusně, mnohdy nádherně zařízeným. Teprve za vývoje měst a zvláště zanesení residence chalífské do Damašku, kdy luxus všecky vrstvy a poměry pronikal, pomýšleno na stavení nádherných budov veřejných a jich umělecké provádění. Stavitelé byli ovšem cizinci, a proto je i počátek arabského stavitelství cizí: jest to umění křesťanské vykvetší na základě řecko-římském. Na západ od Damašku bylo to

*) Damast, u spis. arab. dymaks ukazuje jasně na Damašek co původ svůj, právě tak jako muselín na Mosul. — Atlas — hladký, brokat (arab. istabrak) — drsný, barchent (arab. barkân) — lesklý, ricamo (arab. rakâm) — pruhovaná látka a j.

**) Jednou z nejdůležitějších změn bylo zavedení lázní. Arab, vázán jsa předpisy Koránu mýti se před každou modlitbou, vyznamenával se od jakživa svou čistotou, jež přirozeného výrazu nalézala v zakládání lázní, mocně odrážejíc se od způsobu křesťanů evropských, již ve špinavosti svatost shledávali, mytí a jakoukoli změnu šatu za luxus vyhlašujíce. Pověstná stala se tu zvláště sv. Silvanie, jež plných šedesát let se nemyla, vyjma špičky prstů, když šla ku přijímání. Zavedením luxu arabského v Evropě křesťanské objevila se ovšem i potřeba lázní, a zavedení jich po příkladě Arabů, již měli na příklad v Kordově 900 lázní, jest velmi důležitý moment kulturní.

***) Podobně není i jupka, Juppe nic jiného než arab. džubba, znamenající u Arabů dlouhý svrchní šat.

*) Že Muhammed, tvůrce Islâmu, přese vši svou lásku k ženám, jichž měl sedm, o ženách příznivě nesoudil, o tom svědčí nejlépe jeho výroky v Sunně zachované, zvláště jeden, jenž dí: „Já nezanechávám po sobě horší muky pro muže nad ženy"; a jiný zní: „veškeré zlo v rodině pochází od domu, ženy a koně", a opět jiný: „bůh nevzhledne na toho, jehož šat má za sebou vléčku". Ženy budou tvořiti dle výroku Muhammedova největší část obyvatelstva pekel, a mezi známkami dne soudu uvádí se i ta, že ženy rozmnoží se tak, že padesát jich za jedním mužem bude běhati. Ženě přisuzuje se polovice soudnosti muže, a i svědectví její má jen platnost poloviční, což odůvodňuje Muhammed tím, že jest žena od přírody slaba duchem a úsudkem. I almužna ženou daná má platnost poloviční. A jiný výrok zní: Nakládejte se ženami shovívavě; nebo žena je stvořena ze křivého žebra, a i nejlepší nese známku této křivosti. Chceš-li ji udělati rovnou, zlomíš ji, a necháš-li ji na pokoji, nepřestane býti nikdy křivou. Proto shovívavost! Jak obmezil Muhammed svobodu žen, tomu nasvědčuje na příklad ta okolnost, že nesmí se žena postiti bez svolení muže, a že bylo třeba zvláštního dovolení božího, by mohly ženy ven vycházet.

umění byzantinské, na východ umění Sassanovcu, ve Španělích pak umění římsko-byzantinské. Čím Arabové sami přispěli, byly pouhé ornamenty, minarety a kopule (slovo to samo jest původu arab. = kubbat), celkem živel dekorativní naproti živlu konstruktivnímu, jenž zanedbáván a jenž teprve později v oblouku podkovovitém, jenž hlavně u Arabů co element konstruktivní se vyvinul, svého výrazu národního nalezl. Hlavní pozornost věnovali Arabové vnitřku naproti zevnějšku, jehož si úplně nevšímáno; a tu jsou to jich arabesky, tyto báchorky čar, jež vyvinuvše se z čar rovných a lomených, s troj-, čtver- a vícehrany, s pozdějšími ozdobami listů lotusového, vinného atd. s jemně provedeným proplitáním se čar a vkusuplným rozdělením barev, přese vši jednotvárnost nenudí, ale oko pozorovatele takřka do říše fantasie a snů zavádějí. A právě tyto arabesky jsou to, jež nahražujíce Arabu nedostatek sochařství, staly se vzorem ornamentiky renaissanční, jež pod vlivem uměleckého vkusu, který arabská ornamentika v Evropě vzbudila, se vyvinula. Toť celý význam arabského stavitelství, jež jinak pouze kopuli a alkovnou své stopy v řečích evropských zanechalo.

Tím probrali jsme vliv Arabů na materielní kulturu evropskou, i přecházíme k dalekosáhlejšímu vlivu, jejž objevila kultura arabská na Evropu v ohledu činnosti duševní.

(Dokončení.)

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Pokračování.)

V.

Teprve po třech nedělích objevil se v kanceláři. Minul měsíc a o Čemezovu se již ustálilo mínění, že se konečně přece dívá na svůj stav „okem rozumného člověka“.

Jenom Jefremov nesouhlasil s těmi útěchami, a to z větší části jen proto, že se chtěl ukázati v očích svého uzavřeného přítele co muž a člověk, který nevyhledává snad jenom samé hody a radovánky. Čemezov děkoval se obyčejně za všecky soustrasti jen přijetím ruky, aniž by při tom mnohdy slova promluvil. O tom, co trpí a jak mnoho trpí, se nikdo nedověděl, nemluvil s nikým ani slůvka. Nikdo se tomu vlastně ani nedivil, znaje jeho již dřívější zdrželivost. V tváři jeho nebylo znamenati ani zvláštní proměny; jenom že trochu zhubeněla a poněkud též sestárla; ale stárneme všickni: vždyť se mu blížil již čtyřicátý druhý rok!

Minulo léto, nastupoval podzim. Při pohledu na Alekseje Ivanyče málo kdo již pochyboval, že by zármutek navždy se zahnízdil v prsou jeho.

Někdy se také Čemezovu zdálo, jakoby se mu odlehčilo u srdce. Připomínaje si minulá, cítil se poněkud spokojenějším. Vzpomínky ztrácely poněkud tu svoji jedovatost. Jakoby se do mraků zahalovaly; zdálo se, že již slábnou, že pomalu mizejí. Dával si do pořádku papíry, začal znova pilně pracovati na počaté práci a jedenkráte si též usmyslil, že se přestěhuje do jiného bytu; pochybnosti nebylo, že s přeměnou místa se dostaví konečně i spokojenost.

Tak míjely dny, někdy celé týdny.

Tu pojednou — jakoby to vítr odněkud přivál, — zachvátil ho opět cit nesmírné touhy a smrtelného zármutku. A tím ulétala zase ta spokojenost, dávajíc místo mračným a pobouřeným myšlénkám. Uchvacovala ho opětně ta nálada, v jaké jsme ho našli tehdá v Letním sadu, když ho potkali oba jeho kollegové. Čemezov oznámil v úřadě, že jest churav, a proto nechodil do kanceláře. Myšlénka spatřiti někoho, s někým se potkati, byla mu nesnesitelná. V takové chvíle ztráta ženy se mu zdála děsnější a bolestnější než v první dny po její smrti. Nepochopoval ani, jak si mohl mysliti, že se mu ulevilo v jeho bolu. Byt teprve nyní mu byl milým a drahým; byl skoro bez sebe, když si jen vzpomněl, že by zde mohli bydleti cizí lidé.

Beze všeho násilí, obrazotvornost, vzpomínky přicházely samy sebou, tlačíce se jedna za druhou. Někdy byly neobyčejně jasné a svěží. Někdy se mu zdávalo, že slyší hlas své ženy, slídil za jeho zvukem, připomínal si každý i ten nejmenší záhyb na její tváři, v jejích rysech. Rty se mu křečovitě stahovaly neb pohybovaly, když pozoroval, že se mu před tváří začínají svítiti dobré oči její — skutečně živé! Připomínaje si její plachost, její čistý, krásný způsob, její starostlivost, která se na něm skoro všecka soustředila, — vyhledával všecky i ty nejnepatrnější podrobnosti a vzpomínky, které ho s ní i nyní více ještě sbližovaly.

Také ho napadlo to, jak mu tehdá v jeho nepřítomnosti svrhla kalamář na papíry a chtějíc zakrýti svoji neobratnost, umyla v té horoucnosti celý papír tak, že na něm pak ani slůvka znáti nabylo. Tolik let již prošlo od té doby! — ale ještě dnes pamatoval ten skroušený pohled na té milé tvářince, vzpomněl si tak živě, jak se na sebe zlobila, jak se dala do pláče, plísníc se za svoji neopatrnost.

Zapomínaje na to, že co se stalo — nedá se více napraviti, — kál se nyní při pouhé vzpomínce, že byl někdy tak drsným k ní, vymlouvaje se jen na špatný rozmar, což mělo býti odpovědí na ty laskavé, dobré pohledy, na ten krásný úsměv její! V takových černých hodinách ztráta ženy zdála se mu býti hrůznou skutečností, srdce naplňovalo se takou hořkostí a takým bolem, že si mnohdy myslil, že si musí vzíti život. Nepochyboval ani chvíli o tom, že buď dříve, buď později, — nepřežije svého zármutku.

A tak i mnozí jiní myslí; — ano jsou o tom přesvědčeni; ale skoro všickni se mýlí!

Pod vlivem skormouceného, duševního citu vmyslíš se osamoceným na břeh širého moře a tam si povídáš:

„Což jestli se mi toto přihodí? Což jestli mne zde stihne takovéto nebezpečí? Což jestli se zde obrátím v prach a popel, což jestli zde zemru, zmizím?“

V tom ještě mohutnější vlna hoře a zármutku vzedme se s větší silou a hrůzou proti té, kterou ty očekáváš, a hne

*

se ti s hřmotem a třeskotem nad hlavou... „Nu..." myslíš, „všecko jest skončeno! Všecko!!"

Rozhlížíš se kolem — a s podivem nalézáš sama sebe sedícího na tomtéž břehu, kterýž jest docela bezpečným a neškodným!...

Ne, člověk žije! A proto musíme si mysliti, že i Čemezov žil, vydržel žíti, vzdor tomu, že byl na pohled tak malinkým a churavým.

Takové černé dny naň nezapomínaly, navštěvovaly ho dosti často; ale nyní se v nich již objevoval jiný odstín; nyní je způsobovaly nejen vzpomínky, ale také cit, před kterým však bezprostředně stál čas. Osamocenost trápila Čemezova nejvíce. Doma, v úřadě, na ulicích, — všude ho pronásledovala. Práce, které ho v první době dosti zajímaly, — zcela se mu zprotivily; ať vzal do ruky to či ono, všecko z ní padalo. Zvyk prý jest druhá přirozenost. A u Čemezova to bylo skutečně pravdou více než u jiných.

Poohledneme-li se kolem, uznáme, že vlastně tichý, domácí život souhlasil s jeho povahou, odpovídal jeho vkusu a chuti i náklonnostem, — a tím se málo kdo může vychloubati, že mu obého bylo dáno.

Život vytvořil v něm potřeby a zvyky, bez nichž se nemohl ani na chvilku obejíti, které cítil každé chvíle a jichž stále postrádal. On byl nyní zrovna vhozen do pouště, na pustý, neobydlený ostrov, kolem něhož život umlkl, od kteréhož se vzdálil tak, jako moře odtéká od břehu. Někdy mu to bylo i milé, když se ocítil v kanceláři a když zaslechl hovor a viděl nějaké živoucí bytosti kolem sebe. Čas od času myslíval si též, nebylo-li by snad lépe, kdyby uposlechl rady svých kollegů, nebylo-li by to rozumnější, aby se trochu povyrazil; sotva ale domyslil, již se lekal svých smělých úmyslů, již je vypouštěl z mysli.

Jediné co by byl mohl udělati, bylo: aby začal znova choditi do divadla, tak jako to činíval za živa své nebožky ženy. Vzpomněl si na dva předplatní lístky z italské opery, které stále bez hnutí ležely nyní v šuplíku u stolku. To nebylo právě příliš veselé, ale co by měl vlastně začíti? Vždyť musil přece jednou zahnati něčím tu tesknotu, která mu nedala pokoje.

Z plakátů seznal, že dávají „Fausta" — sebral se a šel tedy do divadla. Ale ač hudba byla tak kouzelná, ač naň velmi dobře působila, nemohl se přece dočkati konce.

Pohled na to prázdné, opuštěné místo vedle sebe, na kterémž sedávala a na kterém měla seděti Marja Ivanovna, ho tak rozčiloval, probouzel v něm ty nejtesknější upomínky!

V té sceně, kdy Markétka vchází do zahrady při lunném osvětlení, kdy se její čistá duše tak prostosrdečně oddává klamu dábla, a kdy se v tutéž chvíli rozléhají zvuky valčíku, připomínající prostou, smějící se a veselou tlupu, — v té chvíli se nemohl již Čemezov dále opanovati, vstal a odešel z divadla.

Jda kolem kasy vzpomněl si, že jeden lístek mu nyní stačí, zastavil se a podal jej pokladnímu se slovy, by jej při nejbližší příležitosti prodal. Svůj lístek si zatím nechal, mysle, že ač jest mu v divadle velmi těžce, přece jest to mnohem lepší než ten zármutek, který ho po celé večery tak mučí, sedí-li doma samoten.

Dvě představení vynechal a pak se odhodlal k druhé návštěvě divadla.

Když došel k svému místu, viděl, že sousední křeslo jest již zadané; seděla na něm dáma. Tato okolnost ho v první chvílce zamrzela, zabolela. Vzal rychle do ruky kukátko a díval se na jeviště. Ale zvědavost se přece dostavila; podíval se po očku na svoji sousedku.

Čemezov, jak již dobře víme, nebyl žádným znatelem žen; ale jak dalece mohl souditi po nakouknutí, — myslil, že sousedka jeho patří spíše k půvabným dámám.

Byla velice jednoduše oblečena: černý atlasový klobouček s černým pérem, skromně položeným kolem okraje střechy, zdobil její hlavu; tétéž látky a tétéž barvy živůtek objímal její ramena; byl upjat až u samého krku, od kterého se táhla šňůrka od hodinek, které měla zastrčeny za živůtkem.

V meziaktí jí mohl trochu blíže pozorovati; a tento druhý pohled přišel již tak mimovolně, aniž by se byl Čemezov o to pokoušel, popatřiti na svoji sousedku.

Sousedka se mu zdála býti ne právě v nejútlejším mládí, dvacet dvě nebo tři léta, — snad i o něco starší. Na podlouhlé, poněkud přiostřelé tváři vystupoval úzký nosík s malým hrbolkem ve středu a s podlouhlýma nozdrama; odděloval dvě černé oči, jejichž tmavý lesk znepokojoval snad i samu majitelku, protože vzdor všemu jejímu snažení, aby zůstaly sklopeny, ony trochu příliš často neuposlechly, ale běhaly jako dvě myšky na všecky strany.

Nad očima zvedalo se černé obočí — skoro se scházející u nosu; vrchní ret byl obklopen jakýmsi černým pýřím, jak to často bývá u větší části pravých brunetek. Snad bylo to obočí až příliš široké a černé, ústa ale byla krásnější, než jaká obyčejně vídáme, a kůže na tváři svojí čistou bílou barvou upomínala na upotřebení goldcreamu a poudru, — toho ale Čemezov neviděl.

Tolik let pracoval mezi jinými pracemi svými i na rozřešení ženské otázky, — ale v praktickém životě byl méně zkušeným v tomto odvětví, než mnohý z nynějších patnáctiletých gymnasistů, nebožka žena ho v tomto oboru ničemu nenaučila; pro zachování své pěkné tváře nepotřebovala ničeho kromě vody a mýdla.

Čemezov nemohl nezpozorovati, že celé chování sousedčino se vyznamenává zvláštní skromností: ano bylo v něm pozorovati i jakýsi stupeň stydlivosti. Jestliže někdy i zvedla oči k okolojdoucím, tu je zase hned sklopila; když se někdy nějaký navštěvovatel ubíral kolem jejího křesla, tu vždycky rychle pospíšila sebrati si kolem sebe šat — jakoby se bála mužského dotknutí.

Když Čemezov vyšel z divadla, tu si na ni skoro ani nevzpomněl; anebo když již na ni i vzpomněl, tu si namlouval, že přítomnost také skromné osoby na židli, která byla dříve určena pro jeho ženu, jest příjemnější, než kdyby tam seděl někdo jiný. Byl by na ni jistě zapomněl, kdyby ji druhého dne nebyl uzřel na témž místě kde včera seděla. Skromnost její byla mu právě dnes tak nápadnou, jako včera. V jednom meziaktí vstávala, chtějíc pustiti ven nějakého pána, a zachytla se za krajku o knoflíček, který se povytáhl ze šňůry kolem židle otočené; pán prošel kolem ní, aniž by toho zpozoroval. Čemezov, vida její dlouhé ale marné snažení vyprostiti krajku ze hřebíčku, osmělil se a pomohl jí.

Ona dobře zpozorovala, jak se při tom začervenal; poděkovala mu dosti odměřeně, a sklonic oči zůstala seděti ani sebou nehýbajíc.

Ku konci druhého jednání se ale přemohla a obrátíc se neočekávaně k Čemezovu, otázala se ho, nemůže-li jí vysvětliti význam posledních slov, které právě ve finální arii pronesl Mazini; nebylo jí to dle všeho příliš příjemné, že se musila obrátiti k cizímu muži; ale zvědavost zvítězila nad ostýchavostí.

Čemezov odpověděl, že k své lítosti není též znalcem vlaského jazyka, že se spokojuje tím, že může naslouchati hudbě a jí se těšiti.

„Pro mne jest hudba také něčím velice potěšitelným, pravou pochoutkou!“ řekla sousedka dětsky naivním hláskem, neodpovídajícím ale tomu bystrému pohledu, který byl v okamžiku zakryt dlouhými, hustými řasami.

„Jak pozoruji, býváte často v opeře . . .“ pravil Čemezov a neznaje sám ani proč — začervenal se jako pivoňka.

„Ano, chodívám tehdá, když právě mohu . . . mám-li právě čas . . .“

„Což máte nějaké zvláštní zaměstnání?“

„Ano“ — odpověděla z viditelného jen přinucení a zamlkla.

Čemezov se bál pokračovati v hovoru dále. Oba, uklonivše se odměřeně jeden druhému, opustili divadlo a rozešli se na různé strany.

Pokaždé když měl nyní Čemezov divadlo v předplacení, věděl již napřed, že večer se sejde se svojí skromnou sousedkou. Nyní se již scházeli jako dobří známí.

Ze začátku hovořívali spolu pouze o hudbě, jak se jim to i ono líbilo, jak se zpěváci drželi — a pak dále přecházeli již i k jiným předmětům, dotkli se mnohdy i životních otázek, a když jim spuštěná opona oznamovala skončené představení, tu obapolně litovali, že jim byla tak zajímavá rozmluva přerušena.

Ač odpovědi sousedčiny mnohdy prozrazovaly dosti povrchnosti a skromnosti, — nemohly přece zakrýti dávku zdravého rozumu; Čemezov ještě nikdy nehovořil s tak rozumnou dámou; divil se také, jak v takém mládí mohla nabyti již tolik zkušenosti a vědění, tolik praktického smyslu v některých životních otázkách a zároveň s tím přece si zachovati takovou prostotu a skromnost. Upotřeboval velmi často slova „kultura“ ve svých knížkách, ale teprve nyní dovedl si je sám dobře vysvětliti, když si vzpomněl na svoji sousedku. To, co ona sama o sobě vyprávěla, to stále jen stavilo ji výše a výše v očích Čemezova.

Byla tak jako on opuštěným sirotkem; ano bylo i něco podobnosti v jejích osudu: jenom že otec její byl Němec a matka Ruska. V Rigě pak měla strýčka — o tom ale již po několik roků praničeho nevěděla; nepochybně prý umřel! Před třemi roky vystoupila z konservatoře a nyní dávala hodiny hudební; dovolovala-li si bývati tak často v divadle, to dělávala jen proto předně, — že byla neobyčejně šetrna, a za druhé, že zbožňovala hudbu výše všeho umění a všech zábav, které obyčejně lákají jiné dívky. Když se dověděla, čím jest Čemezov a i jeho jméno když již znala — tu objevila se jí na tváři neobyčejná radost. Jak! to bylo totéž jméno, které nalézala tak často v dětských knížkách, v různých učebných knihách pro mládež?! Bože můj! kdo by z lidí, kteří mají jen dost málo práce s dětmi, neznal tohoto jména? Děkovala náhodě, která je svedla dohromady.

Hledala již dávno nějaké práce pro svůj volný čas; mohla velmi dobře překládati, znajíc výtečně francouzský a německý jazyk: pokoušela se v tom také již několikráte; ale ku komu by se se svojí prací měla obrátiti? Komu podati resultat svých prací? Stav, v jakém se ubohá dívka nalézala, vzbuzoval by útrpnost každého člověka.

Naslouchaje vypravování Amalie Karlovny (tak se zvala sousedka) Čemezov se někdy zadumával; dalo se předpokládati, že se jeho myšlénky uchvacovaly různými představami; ale to se neopakovalo tak příliš často; naslouchal znova s dvojatou pozorností.

Maje útrpnost s ubohou dívkou, která se tak vzorně sama vyživovala, nabídl jí své služby. To ho pranic nestálo zasýlati jí práci; otázal se jí, kde bydlí.

Oči její, které zprvu tak radostně zářily, se pojednou sklopily k zemi. Po krátkém mlčení odpověděla mu dosti stísněně, že obývá malý pokojík v daleké čtvrti a tam, pokračovala již veseleji, že by se Aleksej Ivanyč ani dostati nemohl, aby jí vyhledal, na těch vysokých schodech a v takové dálce . . . Ne . . . tomu nedovolí! Ne on, ale spíše ona by mohla dojíti k němu. — k člověku tak slavnému a tak srdečně s ní soucit majícímu.

Třetího dne v bytu Čemezova se ozval zvonek. Čemezov seděl v županu a pracoval. Při myšlénce, že by to mohla zvoniti Amalie Karlovna, všecka krev se mu vehnala do tváře: vcběhnul rychle do vedlejšího pokoje a rychle se převlekl.

V předpokoji byl již slyšán známý ženský hlas, tázající se, je-li Aleksej Ivanyč doma. Čemezov se při zaslechnutí těchto slov celý pomátl, a jak to již v takových případech bývá, nemohl najíti ani ty nejnutnější potřeby ku své toilettě; když byl konečně hotov a vyšel do pokoje, začal se omlouvati, že ji nechal na sebe tak dlouho čekati. Podříkával se a zmatenost jevila se z každého slova jeho. Ona ale měla dosti odvahy.

Na zašpičatělé tváři její ukázal se obdiv při pohledu na pokoj „tak známého učence“, jak se sama vyjádřila. V tomto obdivu bylo viděti něco dětského. Čemezovu se zdála nyní mladší než bývala v divadle. Růžová stužka pod bradou na bílém límečku, hladce přičesané vlasy místo těch kudrlinek, kterými se krášlívala do divadla, hladce přiléhající živůtek, — to vše dodávalo jí pohledu nějaké žačky z ústavu. Mládí a prostosrdečnost byly nyní ještě zřejmější na té tváři plné obdivu, když se dověděla, že byl Čemezov tak laskav a nezapomněl na její prosbu, a vzdor těm všem tolikerým zaměstnáním připravil pro ni přece práci.

Práce ta záležela v tom, že měla preložiti z francouzského jazyku do ruštiny článek „o ssavcích“, který měl ukončiti knihu: „Krátký přírodopis ssavců“, kterou Čemezov chystal pro druhou třídu gymnasiální.

„Děkuji vám, — děkuji z celého srdce!!“ zvolala nadšeně Amalie Karlovna, tisknouc mu ruku, a upřeně a s takým obdivem se mu dívajíc do očí, — „ale zde najdu asi mnoho specielních slov.“ — doložila, — „dovolíte mi, abych vás někdy přišla obtěžovat . . . abych přišla na radu? . . .“

„Bude mne velmi těšiti, přijdete-li!“ — zvolal Čemezov, provázeje ji ke schodům.

Když uzavřel za ní dvéře, začal choditi semo tamo po pokoji, což hodně dlouho trvalo; potom zavolal na kuchařku, aby připravila čaj na stůl, převlekl se a dal se znova do práce.

Vzdor mnoholeté zkušenosti v pracích podobného druhu a vzdor zvyku, jakým již pérem vládl, — nemohl dnes Čemezov s prací nikam dojíti — napsal velmi málo.

Úzkost, která ho po krátkou dobu již tak neznepokojovala, — dostavila se dnes zase plnou silou. Ulehl do postele a usnul; ale druhého dne a pak i následujícího nemohl se ještě nijak zbaviti tohoto hořkého citu. Chodil znova zase jako v mlze. V kanceláři bylo mu v těchto dnech za těžko napsati několik obyčejných, jednoduchých vět. Kam se měl obrátiti? Kde se zbýti toho bolu, té úzkosti? . . . Volky nevolky musil jíti domů . . .

Po hodině rozlehá se v bytu zvonek. Zvuk tento v první chvíli zimničně proběhl všecky nervy Čemezova; ale jak se zaradoval, když viděl, že jest to skutečně Amalie Karlovna!

Počala se velice omlouvati. Ale celá vina záleží v tom, že nemá slovníku patřičného k této práci! Co si měla počíti, když to či ono nevěděla? Znajíc pak shovívavost Alekseje Ivanyče rozhodla se, že bude hřešiti na dobrotu jeho srdce, a že půjde k němu o radu.

Čemezov byl velice rád, že jí může radou přispěti. Zasedli k stolu. Právě v tuto chvíli přinesla kuchařka čaj. Amalie Karlovna nabídla se sama, že bude dělati hospodyňku.

Čemezova napadla zase jeho nebožka žena a proto se na chvíli zamyslil; tato vzpomínka projela však jen tak hlavou; obrátil se znova k Amalii Karlovně, která, jak se zdálo, ničeho nezpozorovala, vyptávajíc se pozorně na jeho chuť, jak čaj rád pije, graciosně otáčejíc při tom kohoutkem a přívětivě se usmívajíc vkládala kousky cukru do koflíku; pak nařezala tenké kousky citronu na talířek k tomu připravený a podala Čemezovu.

Čaj jenom na chvilku obrátil jejich pozornost od práce; když dopili, dali se znova do překládání a proseděli při této práci hodně dlouho.

Velká zásoba specielních významů v článku „o ssavcích“ s jedné, pak slovník s druhé strany, donucovaly Amalii Karlovnu, navštěvovati častěji Alekseje Ivanyče.

Nyní se již jeden před druhým pranic neostýchal. Čemezov byl nyní zcela jiným člověkem; Amalie Karlovna poznala brzy všecky jeho zvyky a návyky.

„Řekněte mi, Alekseji Ivanyči, proč bývate někdy tak smutným?“ otázala se ho jedenkráte z ničeho nic, „dívám se tak častěji na vás a tak si sama pro sebe vymýšlím příčinu toho; vymýšlím též, čím bych vás tak potěšila, čím rozehnati ty mraky . . .“

„Vypravoval jsem vám již častěji celou tu svoji historii,“ — odpověděl na to Čemezov, — „jak víte, není příliš veselá!“ — doložil pak zcela jiným hlasem; zvedl se se židle, a začal choditi po pokoji se sklopenou hlavou. — „Nudím se, Amalie Karlovno, nudím se děsně, ani byste tomu nenevěřila! Někdy jest mi tak teskno, že si přeji, bych raději na místě zemřel!“

„Tedy se ožeňte!“

„Ach! prosím vás, kdo pak by si mne vzal? Jsem již šedivý . . . a pak nejsem takým jako ti jiní . . .“

Při těchto slovech klesla hlava Čemezova ještě nížej na prsa, kroky se zrychlily. Plné dvě minuty bylo úplné ticho. Tvář jeho i všecky pohyby značily, že jest velice rozechvěn. Amalie Karlovna seděla touž dobu na pohovce; její černé oči slídily netrpělivě za Čemezovem. Nyní se před ní zastavil, a nepozvednuv ani očí svých, pravil hlasem, třesoucím se při každém slově:

„Vzala byste si, na příklad — vy — mne?“

„S největší radostí!! . . .“ odpověděla mu ona rychle vstávajíc a podávajíc mu obě ruce.

Druhého dne po tomto vyjasnění a dohodnutí zdál se býti Čemezov všem kollegům podivně změněn nejenom co do zevnějšku, ale i v chůzi a v celém počínání si s nimi. Tato změna dala se vysvětliti buď tím, že dostal opět nějaký nový řád, nebo že snad zase postoupil, — ale jak dalece věděli, nebylo o tom ani slechu. Pravda to ale byla přece, že mezi dřívějším a tím nynějším Čemezovem byl velký rozdíl — nebylo mezi nimi vůbec nic společného. Tvář jeho byla celá oživena, všem známá drobná jeho chůze neměla nic společného s dnešními jeho pohyby; dnes chodil přímo, díval se rovně před sebe, jakoby spěchal k nějakému cíli, — slovem, zdál se býti jako znovuzrozeným, elektrisovaným.

„Podívej se na toho tajného klášterníka, jak dnes vypadá! . . .“ šeptal Jefremov při své obchůzce hned tomu, hned onomu kollegovi. „Nyní bude již jistě brzo konec světa!“

Ale protože každý velmi dobře znal nemluvnost a nesdílnost Čemezova, nechtěl žádný nikde naraziti, anebo dostati nějakou nepříznivou odpověď na svoji otázku, a proto raději nechali všecky otázky stranou.

Každý pro sebe ale pozoroval jeho nebývalou živost, jeho netrpělivost, s jakou převracel listy a papíry: hned vzal do ruky to, hned ono; a pak ta rychlost, s jakou se chopil svého klobouku a skoro během vletěl do pokoje vrátného, když byly čtyři hodiny!

V tyto dny měl jistě Čemezov nějakou zimnici. S nepraktičností, která ho tak dobře charakterisovala, nepraktičnost, která se ho zmocnila v tom mnoholetém obcování s tou domácí a starostlivou Marií Ivanovnou, s tou musil nyní lítati od rána až do večera po rozličných obchodech, a obstarávati rozličné věci; vymáhat různé dokumenty k nastávajícímu sňatku, najímati a zařizovati byt atd. Chtěl najmout nový byt — pak ale od toho upustil, neb by to bylo vyžadovalo mnoho času. Hlavním jeho přáním nyní bylo, by se celá ta věc co nejdříve možná ukončila. Ta starost o zcela nové, jemu skoro neznámé věci, odnímala mu všecky myšlénky — tak že ani ty nejnutnější věci nemohl přivésti do pořádku.

Čemezov nebyl zamilován — to cítil velmi dobře; cítil také, že mezi ním a Amalií Karlovnou nebyl dosti vyvinut onen vnitřní soulad; něco se mu na ní vůbec ani nelíbilo — nebylo mu to ani po chuti; on ale zapuzoval tyto myšlénky snaže se, by na to nemyslil, staral se naopak, by sobě samému dokázal, že ona mu přece jen zažene ten zármutek, život půjde svou přímou cestou, bude spokojen, domácí krb zase ho bude zahřívati, a nebude-li tím, čím býval dříve — bude mu aspoň přece dodávati trochu útěchy a síly k životu. Snažil se ze všech sil svých, aby již brzo tomu všemu byl konec — by již dospěl k cíli.

Přál si toho též k vůli samé Amalii Karlovně. Ona také velmi kvapila se vším chystáním a připravováním, by již co nejdříve byla svatba.

Jednoho večera napadlo Čemezova, že musí ještě dnes viděti svoji nevěstu. Šel k ní — ale nenalezl jí doma. Služka mu oznámila, že Amalie Karlovna šla do divadla. Tato zpráva Čemezova překvapila; včera večer mu ještě řekla, že dnes bude došívati svatební šat a že proto nemůže ani na krok z domu.

Rozhledl se kolem po pokojích, a podivil se v duchu té nečistotě a tomu nepořádku, který zde kolem panoval. Vypadalo to zde jako v nějaké rozházené síni, osvícené petrolejovou lampou; na stěně, na které visela, byla ohromná mastná skvrna, táhnoucí se od lampy dolů až skoro k podlaze. A ve středu této jedné síně probíhal se nějaký vousatý člověk v pantoflích a v županu.

„Hlupák! A ta ubohá Amalie Karlovna měla toto všecko trpět a na to se dívati!!" — myslil si Čemezov, když sestupoval dolů se schodů.

Druhého dne vypravoval jí o své včerejší nepořízené. Ona se rozzlobila, dala se do hubování a nazvala služku žvatlavou holkou, která všecko převrátí a překroutí. Ani jí nenapadlo jíti do divadla, neměla vůbec ni času na to, jíti za důležitějšími záležitostmi — tím méně do divadla; teď by ji divadlo ani netěšilo! Odběhla jen asi na čtvrt hodinky z domu koupit si jehly a pak bílé hedbáví, které potřebovala k došití šatů . . .

Starost o svědky a družbu dělala Čemezovu ještě těžší hlavu.

Když se oddávali s Marií Ivanovnou, byli jim za svědky: správce domu, kde si najmuli byt, dva písaři a pak nějaká neznámá osoba, kterou tam postavil sám diakon; nyní to tak asi nepůjde; nyní musí býti vše jiné. Na Amalii Karlovnu se nemohl spolehnouti, ona vlastně nikoho neměla, t. j. ona měla své známé, ty však si nepřála míti při své svatbě za svědky. Vzpomněl si na malinkého redaktora „Pomněnky", — však v tom ho napadlo, že se s ním již tak dlouho neviděl a proto by to bylo nepřiležité a skoro nemilé obrátiti se nyní k němu s prosbou. Nezbývalo mu tedy nic jiného, než obrátiti se ku svým kollegům. Ale ani to nešlo tak hladce a rychle: vždyť se jich stále stranil, vyhýbal se jim tak úzkostlivě při každé i té nejmenší příležitosti.

Byli mu však přece jen nejbližšími; větší část z nich patřila beze vší pochyby k dobrým lidem. Rozhodl se, že se obrátí přímo k Jefremovu, jako k jednomu ze svých nejbližších známých, a že ho poprosí, aby se o ostatní všecko postaral on sám.

Vcházeje z rána do úřadu podivil se Čemezov nemálo, když ho Jefremov uvítal slovy:

„Vy se budete ženit, Alekseji Ivanyči — z celé duše toho nejlepšího! . . ."

„A jak jste se o tom dověděl?"

„Sociperov mně to sdělil; a jemu to řekl nějaký fotograf Chochlov; myslím, že povídal, že jest jakýmsi bratrancem vaší nevěsty."

„Ona nemá žádných bratranců . . ." vyrazil se sebe Čemezov.

„Nu, tak to povídal. Ale ostatně, do toho nám nic není, — jsem rád; z celé duše rád!" zvolal Jefremov, když mu Čemezov sdělil svoji žádost, — ale nejdříve mi dovolte, můj milý přítelíčku, abych vás dle křesťanského obyčeje třikráte poceloval . . . Tak — jednou — dvakrát — třikráte . . . Neřekl jsem vám, že se musíte trochu povyraziti? Nu — stalo se, sláva! Všecko vám obstarám, všecko zařídím, můj nejmilejší Alekseji Ivanyči! Družby vám též obstarám . . . Dnes ještě půjdu do Malého Jaroslavce, a vyjednám tam, aby nám přepustili nějaký sál k hostině; mají tam jeden velmi krásný; s překrásnou vyhlídkou! V popředí Velká mořská ulice, s pravé strany oblouk hlavního štábu, — slovem: ve-li-ko-lepé! Zákusky, oběd, všecko bude jak se sluší a patří; udejte mi však napřed určitě den svatby; o ostatní se nemusíte starati; poslouchejte, přítelíčku: napapají se — že je to až mrzeti bude!"

„Prosím vás však o to, aby to bylo co možná nejskrovnější . . ." podotkl Čemezov se strachem.

„Snad nemyslite při tom na kapsu?"

„Ó, zcela ne! ale přál bych si, aby nás nebylo příliš mnoho . . . já tomu nejsem zvyklý; není to vůbec v mé povaze, abych . . ."

„Vím, vím. Nikdo, mimo nás! Jen se na mne spolehněte a netrapte si tím hlavu! Nemyslete na to vůbec: toť víte, když si to vezmu na starost — tedy to vše bude v nejlepším pořádku!"

A bylo tedy ujednáno.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Lord Fergus.

Napsal *Eugen Mouton.*

Zlomené kolo a bouře jsou motivy v románech ovšem velice otřepané, ale co naplat! historie, kterou chci vyprávěti, jest skutečná událost a proto řeknu zcela směle: když lord Fergus cestoval v Alpách, zlomilo se kolo na jeho voze a zdaleka v horách hučela bouře.

Lord Fergus byl zvláštní člověk; že je kavalír, poznal na něm každý, ale těžko bylo uhodnouti, je-li mladý či starý, krásný či ošklivý, dobrý či zlý. Někdy vyhlížel jako dravá šelma, jindy zase zcela dobrácky. Zvláštní moc měl jeho pohled hlavně na ženy, a poněvadž náš lord nechtěl děkovati svoje úspěchy pouhé eskamotáži fysiologické, nasadil si vždycky zelené brejle, kdykoliv chtěl vzbudit opravdový dojem. Říkalo se o něm, že umí magnetisovati, a jakkoliv lord častěji vykládal, že nikoliv magnetismem, nýbrž pouhou sympathií podařilo se mu někdy působiti na některé bytosti, přece mu nevěřili a všeobecně považovali ho za magnetiséra. Na štěstí zlomilo se mu tenkráte ono kolo zrovna před hospodou; vešel tedy do vnitř. Sotva že se usadil, zaslechl hřmění vozu a práskání bičem. Vyšel na balkon a co viděl? Před hospodou zastavil se kočár tažený čtyřmi koni a z něho vyskočila mladá dáma, jak zdálo se, neobyčejné krásy.

Byla to kněžna Gelsomina Cordileone. V tom strašně zahřmělo, až drnčela okna v celém domě. Kněžna zbledla, skočila k lordovi s rukama sepjatýma a zvolala:

„Pro všecky svaté, milorde, zavřete dvéře a okna a neopouštějte mne!"

Bouře trvala po dvě hodiny; blesky ovšem neviděli, ale rány otřásaly celým domem. Kdykoliv chtěl náš lord promluviti, kněžna nanejvýš ustrašená ho prosila posuňkem aby mlčel. Ústa jejich mlčela, ale za to zraky mluvily, a když hrom v dálce doburácel, byly jejich bytosti k sobě připoutány, jakoby se byli znali aspoň deset let.

„Milorde," pravila kněžna, „děkuju vám za službu, kterou jste mi prokázal. Ale teď zavolejte laskavě mého sluhu, ať obstará vůz, a budu vám do smrti vděčná."

Lord Fergus s rychlostí blesku vyhledal sluhu a brzy na to ohlašoval kněžně, že vůz čeká. Kněžna se na něho vlídně usmála a on se jen mlčky uklonil, když kráčela ke dveřím. Pojednou stáhla kněžna bolestně tvář. Zastavila se, položila si ruku na levou tvář a pravila skoro plačtivě:

„Ach, to je bolest!"

A klesla do lenošky.

I.

Lord nebyl pranic překvapen. Jako vždycky, tak i tentokráte zachoval si úplnou chladnokrevnost; i přistoupil zvolna k ní a pohleděv na ni svým hlubokým pohledem, pravil:

„Bolí vás to, kněžno?"

A jeho pohled dodal:

„A vy si myslíte, že vás nechám trpěti?"

Kněžna pozvedla k němu oči plné důvěry a pravila svým čarovným hláskem:

„Bolí mne zuby a to hrozně!"

Ten hlásek! Když ho náš lord slyšel, pravil k sobě: „Není pochyby, kdyby tento hlásek mi poručil, abych skočil do ohně a zvolna se pekl, anebo abych umřel hladem, učinil bych to beze všeho rozmýšlení."

„Ach, kdo mi pomůže!" vzdychla si kněžna.

„Já," odvětil Fergus; „pozvedněte hlavu a dívejte se na mne!"

Při těchto slovech položil jí konec svého ukazováku mezi oči.

O vzácná moci sympathie! Kněžna beze všeho váhání nastavila čelo a lord koncem prstů natíral jí obočí. Nemocná cítila ihned patrný účinek sympathických proudů a odevzdala s celou důvěrou krásnou svoji hlavu rukoum lordovým. Co nyní se dálo, nevylíčí lidský jazyk. Celá duše lordova přestěhovala se do jeho prstů a do jeho očí; natíral kněžně spánky, dotýkal se čela, brady, nosu, šíje i vlasů, až konečně položiv opět ukazovák mezi oči její, pravil vítězně:

„Jste uzdravena!"

Kněžna pozvedla k němu oči, vzala ho za ruku a pravila svým čarovným hláskem:

„Ano. Děkuju vám!"

Po těchto slovech vstala a přijavši lordovo rámě kráčela ke schodům. Vstoupila do svého vozu, podala lordovi ještě jednou ruku; ten ji uctivě políbil a pravil:

„Kněžno, ruka, která se dotkla vaší tváře, nedotkne se více ničeho na celém světě. Je vaše; dám vám ji!"

A nežli mohla kněžna mu odpovědít, poklonil se jí hluboce a dal znamení postillonovi; ten prásk do koní a brzy na to zmizel vůz v dálce. Lord vrátil se do hospody a seděl u krbu v myšlénkách až pozdě do noci.

II.

Za týden zastavila kněžna v malé vesničce tyrolské; a sotva že se ubytovala v hospodě, přijel kurýr a ptal se po ní. Dověděv se, že jest ve svém pokoji, odepjal od sedla malou bedničku, a zaklepal na její dvéře.

„Lord Fergus Mac-Forfar vzkazuje Vaší Jasnosti svou úctu!" pravil s hlubokou úklonou, podávaje jí bedničku.

A nežli mohla kněžna mu předložiti jedinou otázku, zmizel tak rychle, jak se objevil. Od té doby nikdo ho v té krajině neviděl. Kněžna se srdcem bušícím dala otevříti bedničku a nalezla v ní jakýsi balíček. Propustila sluhu a sama vytáhla z ní předmět zabalený v bílém batistu. Když odhrnula batist, nalezla fialové hedbávné pouzdro a na něm stříbrem vyšité dva erby: svůj poznala, druhý byl patrně lordův. Zimničně otevřela pouzdro a vyňala z něho stříbrný sarkofag. Zlatý klíček vězel v něm, kněžna odemkla. Na polštáři z karmínového sametu ležela ruka vroubená drobnými perlami, ruka ta měla na prstu týž prsten, který viděla kněžna na prstě lordově.

Kněžna zamkla sarkofag, schovala klíč za ňadra a vykřikla. Na to ulehla na pohovku, urovnala si slušně šaty, zazvonila na komornou a omdlela.

Jaký div! Vždyť nebylo pochybnosti, byla to jistě ruka lordova! Za dvě hodiny na to odjela kněžna z vesnice a od té doby jí tam nikdo neviděl.

Bylo by těžko líčiti, co dálo se v duši ubohé kněžny. Cítila najednou hrůzu, vděčnost, úžas, obdiv, soucit a zároveň jakési uspokojení, jakousi rozkoš. Již mnohý muž nabízel jí svou ruku, ale žádný si jí neuťal a neposlal jí na sametové podušce — věru že žádné ženě nedostalo se ještě podobné pocty. Ruka byla dokonale balsamována a tak vyňala ji kněžna často z pouzdra a líbala ji vášnivě — za takovou lásku, jakou lord ji miloval, nemohla ani dosti býti vděčnou. Dávala na mše za pokoj té ruky, a na modlení, aby lordovi narostla jiná, a vzpomínala na lorda dnem i nocí; hledala jej po všech zemích, po všech dílech světa, ale marně.

Co dělal zatím lord Fergus? Podplácel všecko služebnictvo kněžny: býval ukryt neustále kolem ní a pozoroval, co se dálo v její duši.

Jednou bylo jí oznámeno, že nějaký cizinec by s ní rád mluvil. Ovšem že měla jakousi předtuchu; upravila si vlasy a běžela do salonu. Tam stál lord Fergus. Na místě pravice houpal se prázdný rukáv. Jak to kněžna spatřila, otevřela mu svoje náručí; ale v té chvíli, kdy lord chtěl do něho klesnout, vykřikla a zakryla si tvář. Na to padla mu k nohoum a líčila mu s pláčem svoji vděčnost: jak tu ruku líbala stokrát za den, jak dávala na modlení, jak na něho vzpomínala atd. atd., že ho zbožňuje, ale konec koncem, že má hrůzu z toho pahýlu a že nemůže býti jeho ženou.

Lord pozorně poslouchal. Pozvedl zvolna hlavu, pohleděl kněžně do očí a pravil:

„Vy mne tedy milujete?"

„Ano," odvětila kněžna.

„A kdybych měl obě ruce, učinila byste mne šťastným?"

Kněžna přisvědčila.

„Přísahejte!"

„Přísahám!"

„Nuže, pravil slavnostně lord, utřete si slzy a buďte šťastnou. Bůh učinil zázrak: vizte!"

Mávl prázdným rukávem a pojednou objevila se v manšetě ruka plná života a zdraví.

III.

Za nějaký čas seděli oba v loďce na jezeře Komském; od břehu dýchaly jasmín, fialy a oranže nejsladší svoji vůni. Lord vyprávěl kněžně, jak si opatřil ze špitálu onu uťatou ruku, jak si ji dal balsamovati atd. Kněžna seděla vedle něho, pohlížela na něho s naivním obdivem a klepala ho růží do rtů, jak mluvil.

„Milý příteli," pravila svým sladkým hlasem, „já vám odpustila vaši pekelnou lest, kterou jste se zmocnil mého ubohého srdce. Ale nyní dovolte, abych vás také upozornila na jakýsi detail v historii naší lásky, jehož jste si nepovšiml."

„Co pak?" tázal se lord zvědavě.

„Chci vám říci, že jste byl náramný hlupák, milý příteli," pravila kněžna roztomile.

Na to otevřela svá korálová ústa co mohla, ukázala mu všech svých dvaatřicet perlových zoubků bílých a neporušených jako padlý sníh a pravila s koketním smíchem:

„A vy jste myslil, že takové zuby mohou člověka boleti?" A smála se dále.

Lord vyvalil udivením oči a mlčel.

Morálka:

„Tato bájka učí," jak říkává starý Esop, „že ženy jsou vždycky ještě chytřejší nežli my." *B. F.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

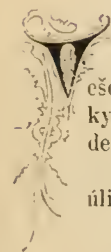
Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové
Listy přijímame jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsice vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. září 1884. ČÍSLO 27.

U cikánských topolů.

Přespolní obrázek od *J. L. Hrdiny.*

(Pokračování a dokončení)

Všel jsem za ním do krámu. Bože, tam bylo houslí, kytar a — kdož pak umí všecky ty nástroje hudební jmenovat.

„Jedny housle pro toho hocha!“ poroučel pán úlisnému obchodníku.

Ten jich předložil celou řadu.

„Které se ti líbí nejlépe?“ ptali se mne.

Těžko rozhodnout. Byly hezké všecky.

„Vyber si tedy!“

Chvějící se rukou ukázal jsem na ty krajní.

„Vezmi si je a jdi.“

„A ty budou moje?“

„Ano, ale ty staré ať odevzdáš zas Vratárovi. A až někdy zabloudíš do Pešti, přijď jen ke mně. Můj palác je tamhle na nábřeží Dunaje, vidíš? — v pravo od mostu!“

Chopil jsem housle a radostí celý bez sebe vyrazil jsem ze skladu. Venku stojící lokaj mne udeřil rukou do tváře, aby mi nezůstal nic dlužen, zavrávoral jsem, ale — ať! jen když mám housle, jen když ty staré mohu zas donést Vratárovi, jen když se tak zbavím té tíže v duši své — — —

Utíkal-li jsem od Čegledu jako šílenec, pádil jsem zpět jako ten duch z pohádky, co dělal kroky s hory na horu a stokrát za noc přeběhl Karpaty. I postiliony jsem předběhnul.

„Jen kdyby mne Vratár nikdy nenašel!“ přál jsem si včera. — „Jen kdyby Vratár byl ještě u Čongradu!“ modlil jsem se dnes. Umdlený, udýchaný běžel jsem tou měkkou vrstvou žlutavého prachu k Čegledu, pot se ze mne lil, tváře hořely.

Lidé se prve za mnou ohlíželi — já se domníval, že na mne pokřikují. Nyní se zas ohlíželi, vskutku pokřikovali: „Betár — zloděj! chyťte ho!“ — Usmál jsem se, že mi ta slova neplatí, a utíkal dál rovnou silnicí. Na večeři jsem si vyžebral, nocleh mi dala vysoká kukuřice v poli.

Třetí den po ránu letěl jsem pustou Kumánskou k Čongradu. Město, ty stromy, hurumby pasteveň, vše stálo na svém místě, jen tam, kde předevčírem byly vozy Vratára a mého otce, bylo prázdno. Jen hromádky popelu tu zbyly v trávě ohořelé a v těch už ani jiskřičky. A nedaleko jsem spatřil nízký pahoreček země čerstvě naházené.

„Kde jsou cikáni?“ ptal jsem se blízkého pastevce.

„Odjeli. Však už byl čas. Celé jaro se tu povalovali.“

„Kdy odešli?“

„Včera ráno.“

„Kam?“

„I kdož pak se stará o tu havěť! A tady ještě jednoho zahrabali, — bude tu darmo strašit za nocí.“

A ukázal na tu hromádku čerstvé hlíny.

„To je hrob?“

„Bodejť!“

„Koho tu pochovali?“

„Toho muzikanta Vratára.“

„Vratára!“

„Však to byl pokřik mezi cikány. V jednom voze umřel do rána cikán, z druhého vozu v téže noci zmizel desetiletý hoch. To byl soudný den na pustě.“

„Co říkali cikáni?“

„Jdi se jich zeptat! Jsi proti mně klouče a já ti mám vyprávět jako rozumnému člověku!“

A obrátiv se šel za stádem svým.

Popatřil jsem smutně na tu hrstku černé hlíny.

„Zde ti tedy ustlali, starý, dobrý Vratáre! Odpustils mi? — snad jsi zemřel lítostí nad ztrátou svých houslí? — Já se utopím, já se zabiju! — — Ne, ne! to není možno! vždyť ty ani nevíš, že jsem ti odcizil housle, — tys byl snad už mrtev, když jsem ti je vzal nad hlavou. V jedné a též noci jsme odešli oba, já na tři dny, ty na věky. Vratáre, Vratáre, kam mám dát housle tvé!“

Usedl jsem k jeho hrobu a horké slzy koulely se po osmahlých tvářích mých. Vzal jsem housle, ty Vratárovy — a co jsem vyříci nemohl, to dopověděly ty vetché struny. V Čongradu zvonilo již poledne, kdy jsem procitnul z opuštěnosti své. Kam se mám obrátit? Kde vás mám hledat, tatíčku a bratři? — kam se jen obrátím!

Nad hlavou mojí vysoko v oblacích letělo s pokřikem hejno ptáků stěhovavých. Pluli k severu. Chvíli jsem se za nimi díval, až mi zmizeli.

„Půjdu za vámi!“ řekl jsem. A šel.

Ale ti lidé, zli lidé! všude se mi smáli.

„Umělec!“ říkali, „hraje na dvoje housle najednou.“

„A neumí snad ani na jedny!“ vtipkovali druzí.

Sejmul jsem z krku žlutý šátek — beztoho už bylo teplo — a zabalil oboje housle do uzlu. Od té chvíle jsem žebral.

Na silnici lesem vedoucí od Jasz Bereny ku Gyöngyöši vedoucí potkal jsem malé děvčátko, as v tom stáří jako já. Byla bleďoučká, bosa, chatrné sukničky na sobě a oči, chudinka, slzami zvlhlé.

„Kam jdeš?“ zastavil jsem ji.

„Já se tě bojím!“ řekla ustrašeně.

„Proč?“

„Tys cikán!“

„Neboj se.“

„Ale když máš tak černý obličej a dlouhé mastné vlasy!“

„Proto nemusím být zlý. Kam jdeš?“

„Já nevím.“

„Kde je tvůj tatíček?“

„Nemám žádného.“

„Což matka?“

„Také mi před týdnem umřela a mne vyhnali.“

„Odkud?“

„Z Gyöngyöše. Tys také sirotek?“

„Skoro.“

„Nemáš také nikoho, viď?“

„I mám, otce, matku, bratry, strýčky, ale někam mi odjeli a nevím kam.“

„A coz ty?“

„Jdu do světa. Pojď se mnou!“

„Je tam daleko odtud?“

„Není.“

„Co bych tam dělala?“

„Dám ti housle, budeš se mnou hráti.“

„Kde je máš?“

„Zde.“

„Ukaž!“

Položil jsem uzel na zemi, rozvázal a podal jsem ji housle Vratárovy.

„Což ty druhé?“

„Ty nové? — jsou moje. Jeden pán v Pešti mi je dal.“

„Já neumím hrát!“

„Naučím tě. Podívej se!“

A vzav housle do ruky, usedl jsem na bílý mezník v lese a ty struny počaly zas tak tiše žalovat a plakat nad životem cikánských nomadů, že s utajeným dechem naslouchala bleďoučká ta dívka hudbě mé. Byl bych hrál do noci, kdyby mi byla nezadržela ruku.

„Dej mi tedy ty housle, já už se tě nebojím.“

Podal jsem jí ty Vratárovy, dala si je pod paži jako já, vzal jsem ji za ruku a šli jsme spolu do světa.

Do světa! — —

Cikán a sirotek, oba bez domova — ti mají odevšad do světa stejně daleko.

Do světa! — — —

Za týden bych nebyl hotov, kdybych měl povídat, kde jsme bloudili. Jako tažní ptáci. Jedno jaro jsme odešli do krajin severních, podruhé do Rumunska, pak až do Francie, a po čtvrté jsme se podívali na Cařihrad. Přes zimu nám bývalo nejlépe v Uhrách. A proti těm čtyrem větrům světovým jsme táhli dvakrát.

Brzo-li pak neuplyne osm roků!

Zvláště tak mladým muzikantům jako my.

Zapomněli jsme na dávné boly, na bídu, na starého Vratára, na vše — byli jsme šťastni. A kam jsme přišli, všude říkali, že ty housle naše hrají rok od roku veselejší písničky.

Při návratu do Uher jsem pátral vždy v okolí Čongradu, zdali tu někde otec můj. Nebyl.

„Byli-li tu aspoň cikáni?“

„Byli.“

„Kdy?

„Už dávno.“

„Kam jeli?“

Nikdo nevěděl.

„Jak se jmenovali?“

Kdo pak prý si pamatuje jejich jména.

Otec můj se svou rodinou jako když do vody padne.

„Však se s ním přec někde setkám! třeba z nenadání,“ těšil jsem se. „Půjdeme dál.“

„Kam?“ ptala se družka moje.

„Do Pešti.“

Šli jsme. Od té doby, co jsem měl ty nové housle, jsem tam nebyl. Jak se tam ledacos změnilo.

Vedl jsem dívku do kostela Panny Marie, ukázal místo, kde mne onen pán udeřil, ukázal schody před chrámem, kde jsem plakal — vzal jsem ji za ruku a vedl přes náměstí do Hatvanské ulice, kde jsem dostal ty nové housle.

„Vidíš, zde!“ ukázal jsem na veliký sklad.

Ale místo houslí tam už byl sklad rakví.

Také útočiště bolu!

„Hleď milá, — tam na nábřeží v pravo od mostu —“

„Ten palác?“

„Ano, tam bydlí ten pán. Tam půjdeme, zahrajeme mu na nádvoří — zdali pak mne ještě pozná!“

A vesele jsme kráčeli po ocelovém mostě.

Proč jsem tam chodil! — proč jsem raději neskočil do Dunaje!

Krásný, nádherný to palác — a tak bídná duše v něm bydlila . . .

Nemohli jsme se poznat Není divu, za osm let přibude muži šedin, hochu výšky a síly. A vzrostlý jsem byl, silný jak husar, měl jsem hezkou attilu a hezké čižmy, a družka moje pestrou hedbávnou suknici a žlutý kožíšek. I několik penízků měla na krku, které jsem ji v Šoproni koupil.

„Kdo by se tě byl nadál, hochu!“ divil se starý pán, zavolav nás do své komnaty. „Už jsem myslil, že jsi zapomněl, anebo žes umřel. Co dělá Vratár? — dal jsi mu ty housle?“

„Nedal.“

„Ne? — proč?“

„Umřel, než jsem se vrátil. Teď je má — —“

„Ta? — tvoje žena?“

„Ne, zatím nevěsta.“

„Hezoučká dívka. A kdy se oženíš?“

„Až si nastřádám peněz na svatbu.“

„Vystrojím ti svatbu sám, chceš?“

Vděčně jsem mu políbil ruku.

Za týden jsme byli oddáni v kostele sv. Štěpána.

Bydlili jsme za mostem v hostinci „u růže“, ale musili jsme se přestěhovat do paláce svého dobroditele.

Cikáni v paláci! Bylo nám tam nevolno. Ale starý pán nás má tak rád u sebe. Při obědě jsme mu hráli, aby mu lahůdky lépe chutnaly, večer jsme hráli v jeho ložnici, aby sladce usnul. Jednou táhla Budínem karavana cikánů. Šel jsem se podívat, zdali snad se nesetkám mezi nimi s otcem svým. Tábořili na břehu Dunaje, bylo jich tam asi dvě stě, ale nikdo z naší rodiny. Mrzutě jsem se vracel domů.

Otevřev dvéře jizby své v přízemí, zahledl jsem podivný výjev. U okna stála žena má a vedle ní náš bohatý příznivec. — Chtěl ji obejmout, vzpírala se. Ale rámě jeho posud silné — přivinul ji k sobě a než se mohla ubránit, vtisknul jí políbení na zbledlé tváře.

Krev se mi hnala k hlavě, ohližel jsem se po zbrani nějaké — nikde nic. Na stole ležely moje housle — jako tygr jsem skočil po nich, a než se obrátil, roztříštil jsem je o hlavu jeho.

Bidáku!

„Kdo?“ ptal se celý zsinalý.

„Ty! — vy jste bídný padouch! Jestli jsem vzal jako dítě s uspokojením náhradu za vaše kopnutí v kostele Panny Marie — víte, tenkrát? — tohle odkopnutí jako muž vám neodpustím! Za ránu zasazenou v duši mou nechci náhrady . . . Tu jsou střepiny z těch houslí, které jste mi před lety daroval. Nad starcem zvítězí každý, — ale kdybyste byl tak mlád, jako já, uškrtil bych vás na místě! — Pojď z toho hnízda, na němž lpí kletba má!“ zvolal jsem na ženu. „Vezmi ty housle Vratárovy, pojď!“

„Ani na krok, lupiči!“ zastoupil mi cestu. „Pomoc!“

Několik sluhů vrazilo do jizby.

„Chyťte jej, spoutejte — cikána, lupiče!“

Spoutali mne.

„Odveďte jej k soudu!“

Odvedli mne.

Žena má plakala, běžela za mnou až ku vratům vězení. Dále nesměla. — —

„Pět roků vězení — pro pokus vraždy!“ zněl výrok soudců.

Zavezli mne do Komárenských kasemat.

Pět roků!

Vlasy mi tam prokvetly, pleť sežloutla, tělo se podobalo kostře, oči krví podlité, místo hlasu dusivý kašel.

Pět roků v žaláři!

První cesta moje z Komárna byla do Pešti. Jindy bych tam byl za několik hodin, ale nyní — šlo to pomalu, každou chvíli jsem musil odpočívat. Nad každou bylinkou jsem se pozastavil, každému ptáčkovi jsem se obdivoval — vše mi bylo tak drahé.

V Pešti jsem prošel ulice kříž na kříž, ale po mé ženě nikde ani památky. Odvážil jsem se i do onoho paláce na nábřeží. Nikdo mne tam nepoznal. Dali mi kus chleba a řekli, chci-li více, že musím za milostpánem do Buganče, vím-li, kde to je.

„U Solnoku.“

„No, tam odjel.“

„Sám?“

„Eh, darmo povídat. Takový starý pán, šlechtic a zamiluje se do cikánky! Někdo říká, že prý se jí jen ujmul z křesťanské lásky, ale čert tomu věř, aby jej neočarovala. Je hezká, ale — přec jen cikánka.“

„Jak vypadá?“

„Kdo?“

„Ta cikánka.“

„Jako jiné, leda že je bledá.“

„Svobodna?“

„To je právě ten háček. Milostpán dal jejího muže zavřít, pak mu ho bylo líto, ale ten už byl v žaláři. Aspoň prý tedy učiní dobrodiní jeho ženě.“

„A s tou odjel?“

„Ano. — Snad tam nechceš opravdu běžet, že se tak vyptáváš?“

Odpověď jsem zůstal dlužen, vzal čepici a šel.

Druhý den k večeru byl jsem v Buganči. Je to malá dědina nedaleko Tisy s pěkným zámečkem na vršku lesnatém. Kde bydlí ta vrchnost? — V těch hliněných chaloupkách a hurumbách slamou krytých jistě ne — v zámku.

Právě vyjel ze vrat lehoučký kočár a jako vítr po pustě uháněl proti mně tím stinným stromořadím. Uskočil jsem stranou a uschoval se za strom. Napřed seděl husar v pěkné livreji a bedlivě řídil běh vraníků. Vzadu seděla jakás bledá dáma. Poznal jsem ji na první pohled. Zdali pak by poznala i ona mne, kdyby mne viděla?

S rachotem přejel vůz.

Usedl jsem na mezi a zas jednou jsem si zaplakal pod širým nebem, ve volné přírodě. Bůh ví, jak dlouho jsem tu seděl v mukách pekelných. Ani jsem nepozoroval, že slunce odešlo již spat za hory.

V tom ozval se zdáli opět rachot kočáru. Vracel se k zámku. Čím dál, tím byl zřetelnější. Už byl na dvě, už jen na sto kroků ode mne. Myšlénka odvážná projela hlavu mou.

Připlížil jsem se na silnici, a sotva se povoz přiblížil, vzpružily se dávné síly mé, vyskočil jsem k husarovi, a než se mohl ubránit, srazil jsem jej ranou dolů, — uchopil otěže, obrátil koně, nad hlavami jsem jim hvizdnul bičem a úprkem ujížděl silnicí zpět. Ohlednu se — dáma s očima zamknutýma ležela ve mdlobách. Tím lépe. Skočil jsem k ní, držel ji za ruku, aby z vozu nevypadla — a teď s větrem o závod přes pole a vesnice, přes louky a pustiny po břehu Tisy nás nesli ti vraníci poplašeni. Byla to jízda šílená, tím více, ana noc nastala. Jen dál a dále! — na pokraj světa až z té země prokláté!

Z koní se kouřilo, pěna jim od úst stříkala — jen dál! — A znova jsem jim bičem síly dodával.

U okliky Tisy naproti Sarváru jsem zastavil. Moje žena otevřela oči.

„Znáš mne?“

„Znám, miláčku!“ zašeptala.

„Miláčku! — haha! Kde máš housle Vratárovy?“

„Zde. Právě jsem si jela pro ně do Solnoku. Byly rozbity, upadly mi.“

„Snad když tě zas objímal?“

„Nikdy ani slovem jsem ti nebyla nevěrnou. Hrála jsem na housle každý den, vzpomínala na tebe ve dne v noci . . . Až včera jsem si vzpomněla na jednu melodii z dávných dob, zahrála jsem ji, rozplakala jsem se — housle mi vypadly z ruky.“

„Což ty šaty nádherné?“

„Nejsou moje. Ty od tebe mám uschované a chtěla jsem je zas obléci a tyhle zahodit, až se vrátíš, až půjdeme zase spolu do světa.“

„A ta jehlice zlatá ve vlasech tvých?“

*

„Co dárek uznání, že prý mám hezké oči."

„Hezké oči! — zmije! — Aby se už věčně nikomu zalíbit nemohly — — —"

A vytrhnuv jí jehlici z vlasů, přivinul jsem hlavu její k sobě, násilně na prsa svoje — výkřik, — zoufalé zastenání. — — Moje žena měla oči probodané. — —

Bože můj, Bože můj! proč jsi mi nezadržel ruku!

Sklesla bez sebe do vozu.

Znova jsem chopil otěže a bič a jako satan ujížděl jsem tou temnou nocí dál. Kam? — kdož se o to stará!

Na pokraji lesa jsem zahledl záři ohně.

Zabočil jsem v tu stranu.

Byla to tlupa cikánů — byla to rodina otce mého. Už byl sešlý, ale poznal jsem jeho tvář.

Bratři vypadali zcela jinak než tehdáž, když jsem od nich u Čongradu utekl.

Není divu, — třináct let!

A jak se všickni kolem mne tlačili, jak se divili, v jak pěkném povoze to jedu. A toho vyptávání — jeden přes druhého. — Proč jsem se jim dal poznat!

„Což ta dívka?"

„Moje žena."

„Jako polomrtvá — co je jí?"

„Oslepla mi po cestě."

„Kam s ní jedeš?"

„Na svatbu."

„Což nejste oddáni?"

„Jsme, ale to první manželství nebylo šťastné — místo spojení bylo jen samé rozloučení. — Hoj, abychom už zůstali věčně spolu, musí nás ještě jednou někdo oddávati!" —

„Kdo?"

„Neslyšíte, jak tam dole Tisa hučí? — volá, že už mohu přijeti — —"

„Ty mluvíš jak blázen, hochu!"

„Ba, nedivil bych se — — Buďte tu s Bohem!"

„Stůj!"

Já prásknul do koní, až se jim pod kopyty jiskřilo.

„Stůj! — poslechni starého otce!"

„Jen ku předu!" šeptal mi jakýs démon, „řeka je už nedaleko!"

Ani ne za čtvrt hodiny jsem byl na konci pusty. Už jsem viděl třpyt temné vody — „Jen dál!" — Prásknul jsem do koní naposled, zahodil oprati jim přes hlavy, zamknul oči a sepnul ruce k nebi. — Skok! — a rozjetý vůz, koně, já — vše sřítilo se s vysokého břehu do ječících vln. — — — Neutonul jsem. Snad bylo Bohu malým utrpení mé, snad se mu zdál život můj jen očistcem — chtěl, abych si peklo přestál.

Když člověk povstane z hrobu, nemůže mít jiných pocitů než já při svém probuzení.

„Kde to jsem?" ptal jsem se; ale hlas můj byl slabý.

„U rybáře Polgára."

„Jak tu říkají?"

„Tady na rybárně, ale patříme k Sarváru."

„Což jsem se neutopil?"

„Mnoho nechybělo. Vidíš, vidíš, — tak bujné koně máš, tak urozenou dámu vezeš a nedáš pozor. Štěstí, že jsme tě viděli, jak kolem nás letíš k řece. Pospíšili jsme za tebou. — koně ovšem i s povozem zmizeli, ale tebe jsme přec vynesli na loďičku — — —"

„A to od včíra jsem spal?"

„Od včíra! — aby se ti ještě v nemoci člověk zasmál, — vždyť už tu ležíš devátý den!"

„Devátý — —"

„I ba! — nespal jsi stále; povídáš věci, o nichž snad ani sám pán Bůh neví — ovšem horečka je zlá. A všickni jsme tě musili držet, abys nám neutekl. A jak jsi nám zlořečil všem — — ovšem, my ti to odpustili."

„Já nevím nic. — Moji ženu jste nezachránili?"

„Kterou?"

„Co seděla v tom povoze!"

„To že byla tvá žena?"

„Opravdu!"

„Není možná! — ta dáma v hedbávných šatech a ty v těch cárech . . . Ještě mluvíš pomateně."

„Ať, ona šla ze zámku, já ze žaláře — potkali jsme se — — co se s ní stalo?"

„Byla by jistě utonula, ale v čas ještě vyskočila z vozu."

„Slyším dobře?"

„No, vždyť to říkal Andráš. Jel jsi okolo cikánů, viď?"

„Jel."

„A ti viděli, že se ti splašili koně, křičeli za tebou, ale kde pak ty jsi se stavil. Ta dáma spadla s vozu. Jen se zeptej. Cikáni ji tam našli. Po tobě už asi řekli ‚amen', když jsi sletěl s hráze."

„Nezabila se?"

„Poraněna prý byla, tekla jí z očí krev. Cikáni ji odnesli nazpět k lesu i s těmi houslemi, jež držela v ruce."

„Má nešťastná žena žije!" zvolal jsem, vyskočiv z lůžka. Ale několikery železné ruce mne sevřely.

„Zase horečka!" šeptali si.

„Pusťte mne — vždyť jsem zdráv jako vy — —"

„Ale rozumně nemluvíš."

„Mluvím!"

„Dejte sem tu starou bibli, ať nám něco z ní moudře přeříká. Přečteš-li pět řádků, pustíme tě."

„Který pak cikán umí číst!"

„Ale řeku Maroš znáš?"

„Znám."

„Která města leží u vody?"

„Od Segedina?"

„Ano!"

„Makov, Čanád, Lak, Arad, Tot Varád — —"

„Dobrá. Kam chceš jít?"

„Za cikány, kam dali mou ženu."

„Jdi!"

A starý Polgár mne ještě převezl na druhou stranu řeky. Běžel jsem k lesu, kde otec můj tábořil, ale tam bylo pusto, prázdno. Hledal jsem, volal — vše marno. Ptal jsem se tu a tam — nikdo je nepotkal.

Kraj za krajem probíhal jsem od té doby jako Kain, jako stín ploužil jsem se od města k městu tím širým světem, od vesnice k vesnici, všecky ssutiny hradů starodávných jsem prohledal, — bez poklidu, bez oddechu jsem bloudil. Jen lítost, že jsem té duši nevinné tak krutě ublížil, jen touha, abych mohl z úst její slyšet ještě za živa odpuštění, hnala mne z místa na místo. Až dnes, po dvou letech, tu nad splavem — —"

„Ondřeji!"

„Ano, jsem Ondřej, syn Jánoše. Či vám nevyprávěl otec můj o mně?“

„Velmi málo.“

„Neproklínala mne Vendelka?“

„Ani slovem. Z večera hrála na housle — —“

„To jsou ty Vratárovy. Poznal jsem je podle jich pláče, poznal i Vendelku.“

„Vendelka je tedy slepa?“

„Ba! jen mlokům narostou znova oči vypíchané, nikdy člověku... Můj bože! jak to as vypadá v pekle, když na zemi při každém kroku jeví se nám muka taková. — Zvláště cikán — nepospíší-li sobě umřít, bude mít zlé živobytí. Můj život již podkopán, — maličký jen náraz a sřítí se. Ale je-li pravda, že bude jednou poslední soud, pak tam budu žalovat za všecky cikány, jak trpký osud nám svět v úděl dal! — — —“

III.

V naší vísce odzvonilo právě klekání ranní, když jsem se probudil. Neměl jsem sice valné chuti ku vstávání, ale chtěl jsem se vyhnout podezření, že jsem přišel pozdě domů. Což kdybych se byl pochlubil, že jsem skoro do půlnoci seděl u dolní studánky s cikánem, kterého jsem jak živ neviděl! Tu by bylo výčitek, výstrah a odstrašujících příkladů.

„Pánbůh s námi! — on se pustí v noci s cikánem do řeči na tak pustém, odlehlém místě!“ — —

Ale nebyl jsem ještě ani zcela ustrojen, když se zvonek z kapličky podruhé rozhlaholil tou tichou vesnicí.

Kdo byl oblečen, vyběhl na náves; kdo ne, pospíšil si, aby co nejdříve se dostal ven. I to slunko vyskočilo nad Slanské „háje“ ze zvědavosti, co se tu děje tak časně.

„Někdo umřel!“ znělo určitě.

„Kdo by to mohl být? — vždyť včera nikdo nestonal!“

„Počkáme, až starý Dolan odzvoní. Ten to bude vědět.“

Dolan zarazil zvonek a pustil provaz. A sotva zamknul kapličku, hrnuli se k němu zvědavci se všech stran.

Každý se divil.

„Pojďme tam také!“

„I jen počkejte, vždyť Dolan půjde tu kolem.“

Ale trvalo to hezkou chvíli, než všem vysvětlil, komu zvonil hodinku, a než došel k nám.

„No, Dolane?“

„Nikdo ze vsi!“

„Kdo tedy?“

„Cikánka.“

„Snad ne jedna z těch, co jsou u topolů?“

„Ba, — utopila se.“

„Utopila se! Kde?“

„Což tam není dost hluboký rybník na blízku?“

„Ovšem. A to zúmyslně?“

„Bůh ví. Od toho starého Marošáka se člověk ničeho nedoví. Přišel ke mně před chvílí, abych prý Vendelce zazvonil hodinku. Mnoho chutí jsem neměl, ale když se mi dušoval, že ta cikánka za živa věřila v Boha a že on sám je také křesťan, no — šel jsem.“ — —

Vendelka je tedy mrtva! — Což Ondřej? — — Tam pod topoly se muselo v noci přihodit něco podivného! — —

A sotva jsem byl po snídani, — jindy v tu dobu jsem ještě spal — vzal jsem kabát a klobouk a šel.

„Ty se jdeš také podívat na tu cikánku?“ ptali se mne doma.

„Vždyť tam běží celá ves. Nic neprozahálím.“

A vskutku, ač jsem si pospíšil, přec jsem nebyl u topolů první. Všecka chasa ze mlýna už se tam sešla, ale každý jen z dálky, skoro bázlivě okukoval to cikánské hnízdo. Není divu, vždyť cikánka prý dovede i zavřenýma očima člověka uhranout!

Já však zaměřil rovně přes palouček k vozu cikánskému, na jehož schůdkách seděl starý Jánoš. Lokte měl vzepřeny o kolena a do prohlubně dlaní tisknul vráskovité čelo své.

Dotknul jsem se jeho ramena.

„Jánoši!“

Zvolna nadzvedl hlavu a obrátil ke mně své oči zakalené.

„Jánoši, je to pravda?“

„Co?“

„Že se Vendelka utopila?“

„Zde leží!“ A ukázal k blízkému topolu, kde pod velkou plátěnou plachtou byl jakýs předmět zřetelný. Přistoupil jsem blíž a odsunul zvolna plachtu. Bledá tvář se mi objevila, — umáčené vlasy, ústa pootevřená, rty zamodralé s bledými skvrnami, jako ty mráčky po jasném blankytu — na rtech těch hrál podivný výraz — — jako zoufalství — bol, jakoby poslední odpuštění. — Ruce přes prsa skříženy a v nich pevně byly sevřeny ty housle stařičké, — zbortěné, rozklížené, — struny vlhkostí přetrhané...

I s těmi houslemi jsi utonula, ubohá! —

Zakryl jsem zase tvář mrtvoly a šel k Jánošovi.

„Jste tu tak sám, — kde jsou druzí?“

„Jozka šel do Slaného pro rakev a Štěpán na faru do Kvílic. Evka sedí ve voze a Marula dělá tamhle na mezi věnec z mateřídoušky. Ostatní šly něčeho sehnat k obědu a děti se rozběhly za nimi.“

„Jak se stalo, že Vendelka — —“

„Ach, sám ani nevím, kde mi hlava stojí. Sám zlý duch tu musil v noci být, nikdo jiný!“

„Povězte!“ naléhal jsem.

„Víte, jak Vendelka se tu u těch schůdků ztišila? — Usnula. Měl jsem o ni starost, — ulehl jsem také pod širým nebem. Což kdyby se probudila a zbloudila? — je slepá a — —“

„To jsem se také dověděl.“

„Že je slepá?“

„Ano.“

„Vždyť jste mne včera žádal, abych vám pověděl o Vendelce. — — Kdy jste se to dověděl?“

„Včera večer, když jsem odtud odcházel.“

„Od koho?“

„Od vašeho syna.“

„Vždyť oba už spali u topolů — —“

„Ale Ondřej!“

„Ondřej? — vy jste viděl Ondřeje?“

„Na cestě u ‚dolní‘ studánky.“

„On vám říkal, že — —“

„Ano, že je váš syn, že myslíte, že se utopil v Tise, — že jeho žena Vendelka je slepá. Už prý dlouho po vás pátrá, a teď konečně, když vás nalezl — Což tu nebyl?“

„Ne!“

„Vždyť přece — —“

„Ach, vím už, vím! — to byl tedy hlas Ondřejův!“ —

„Tedy tu přec byl?“

„Tam, tam z honštin za rybníkem zaslechl jsem jeho hlas! To byl Ondřej! — Vím už, vím! Spal jsem. Vendelka slyšela můj dech, přišla potichu a zbudila mne.

„Co je, Vendelko?“

„Neslyšíte? — někdo mne volá!“

„Snad se ti o něčem zdálo, děvečko?“

„Ne — teď zase! — slyšel jste?“

A pevně se mne zachytila. Cítil jsem, jak se jí ruce chvějou.

„Co to může být?“ pravil jsem nedůvěřivě a nadzvedl hlavu.

„Vendelko! — Vendelko!“ ozvalo se tesklivé volání tam za rybníkem.

Povstal jsem docela a zase naslouchal.

„Vendelko! — — Vendelko!“

„Proklet buď, duchu zlý!“ vzkřiknul jsem, až ozvěna daleko zahradami se nesla, až psi pod vozem vyskočili a počali tesklivě výti.

„Vendelko! — —“

„Proklet buď, pokušiteli!“

„Proklet jsem, — proklet!“ — —

„To je hlas Ondřeje, tatíčku!“ řekla Vendelka úzkoslivě.

„Kletba místo odpuštění! — S Bohem, Vendelko! — vidím tě, ty mne nevidíš! — s tvou kletbou do světa — s Bohem buď, Vendelko má!“

„Je to on!“ vzkřikla, odtrhla se ode mne a jako šílená běžela tam, odkud volání se ozývalo.

„Vendelko, stůj!“ A pospíchal jsem za ní. Ale nohy její byly hbitější.

„Vendelko, v levo! — v levo zaboč! — — v pravo je rybník! — —“

Neslyšela.

„Vendelko! — —“

„Ale už jsem jí neviděl. Slyšel jsem, jak voda zaduněla, zahledl jsem, jak u hráze pěny se čeřily. Běžel jsem do křovin, křičel, volal, pátral po onom hlase tajemném — nikdo mi neodpovídal. Jen ten sýček na olšině se mi smál . . . Pádil jsem zpět, zbudil Jozku a Štěpána a pověděl jim, co se stalo. Trvalo to hezkou chvíli, než voda Vendelku vynesla. — — — Tys už zde, hochu?“ řekl Marošák, ohlednuv se ku splavu. „Věru jsi si pospíšil.“

Jozka, jenž právě přišel, složil mlčky černou prostou rakev s ramenou a narovnával se.

„Máme ji dát hned do truhly?“ ptal se Jozka.

„Třeba.“

Odhrnuli plachtu, vzali Vendelku a uložili i s těmi houslemi k poslednímu noclehu.

Ještě kapala voda ze šatů její.

Stará Marula dala jí kolem hlavy věnec z mateřídoušky, místo růžence ovinuly jí děti ruce šňůrou navléknutých červených šípků.

Od Neprobylic přiběhl Štěpán.

Hrob už prý vykopán, on sám prý hrobníkovi pomáhal, aby byl pohřeb lacinější, a velebný pán že přijde k vykropení.

Cikáni přibili víko na rakev, vložili do vozu, zapřáhli ty dva vychrtlé koně, obstoupili vůz, a mlčky beze slova jeli zvolna podél panských zahrad přes Neprobylice ku Kvílicům.

Docela vzadu, až za dětmi, šel starý Marošák s hlavou obnaženou, a dokud mi s očí nezmizel, viděl jsem, jak chvíli co chvíli ohlíží se k těm vetchým „cikánským“ topolům.

* * *

V týž den k večeru přišel do naší vsi „krajánek“ a vyprávěl, že nedaleko Srbče chytili k ránu cikána, na němž jevily se známky šílenství, a že v průvodu četníka jej odvezli do Prahy.

Nebyl to Ondřej? — —

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Ostýchavé její chování vůči tomu, který byl vyvolil ji sobě za družku životní pouti, bralo na sebe zněnáhla ráz důvěrnosti. Ruměnec rozpačitosti a studu, který poléval tváře její, když Vladimír Novák s prostým svým pozdravem vstupoval do světnice, měnil se v líce planoucí žárem nedočkavosti a touhy. Ruka její, dříve chvatně a letem jen dotýkající se ruky jeho, zůstávala teplá a hřející se v dlani jeho a dovedně laškujíc dávala se častěji lapiti. Sedadla obou zasnoubenců posunovala se k sobě blíže a hlavinka nevěsty nejednou spočinula již útulně na rameni ženicha, obrácena k němu, k vlídné jeho tváři, k laskavým jeho očím. Ano, jednoho dne, když paní kontrolorka kamsi odešla, vyzvala vtipná dceruška poněkud nemotorného svého rytíře k návštěvě parádního pokoje, kde pak stalo se, že její bílé lokty vysunuvše se roztomile z rukávců katunových domácích šateček, zavěsily se kolem jeho šíje a rty její vssály se žíznivě na rty jeho . . .

Ovšem brzo jakýmsi hřmotem ve vedlejším pokoji vyplašeni, odskočili oba hříšníci od sebe a za chvíli vrátili se k sestrám, hoříce až po uši, sdělujíce hlasem nápadně rozechvělým něco zcela lhostejného — ovšem k nemalé veselosti a k tajenému smíchu pěti diblíků, kteří byli pozorovali vše, co v parádním pokoji se dálo, skulinou záclony, a ukončili nedovolené své špehy, jako onde skončily zajímavé libánky, pádem převrhnutého sesliku

Vladimír Novák odcházel od kontrolorů spokojen v plné míře. Zdali pak ale též nalezl co hledal? Děvče hodné, tiché a skromné, upřímné a vlídné, děvče, jehož dobré vlastnosti soustřediti by se daly zajisté v známých sedmi

P, minus arci jednoho, na které nynější svět brává sic jinak největší zřetel, ale jež naivnímu našemu hrdinovi nikterak nezdálo se nevyhnutelným. Nemohl říci, že by snad nevěstu svou zvláště miloval, že by snad v blízkosti její planul nezkrocenou vášní, a někdy zdálo se mu, že by výměnu osobnosti její s jinou stejně dobrých vlastností snesl docela chladně — ale přece byl jí nakloněn, upřímně nakloněn a nepochyboval ani dost málo, že s ní bude šťastným. Cítil v ní budoucí svou ženu, již míti chtěl a musil, a nelitoval ani dost málo, že právě na tuto dobrou dívku padla více náhodou než z jiných příčin jeho volba. Den ode dne ponořoval se více v povahu Pavluše a čím dokonaleji ji poznával, tím nezvratnější nabýval jistoty, že nebude sklamán. Zvykl si na blízkost její milé bytosti tak, že nedočkavě spěchal vždy ke kontrolorovým, rovně z kanceláře, a louče se cítil vždy lítost a srdcem jeho chvěla touha, aby brzy jeho Pavla zůstala u něho stále, bez přetržení navždy.

Tyto pocity a myšlénky pobádaly jej k činům. Nepřestával pobízeti k uspíšení záležitostí, zřizoval nový pokoj, který přivzal k dosavadnímu bytu svému, aby hrdličce své co nejútulnější upravil klec, pomáhal na všechny strany přemáhati stávající dosud překážky k brzkému manželskému spojení.

A tak byla svatba za dveřmi.

Jedné neděle přinesly paničky svým dobrým manželům z deváté bezpečnou zvěst o pádu pana kancelisty s kazatelny. Jisto, že připojeno dosti kritických poznámek.

Týden na to ohlášeni ústy důstojného pana faráře Vladimír Novák a Pavla Horáková věřícím ovečkám podruhé, jako budoucí manželé a za osm dní potřetí.

Připravena již štola, aby ruce jejich svázala k svazku, který spojiti měl Bůh a rozloučiti v moci člověk žádný. Byly připraveny prsteny, vyhlídnuta družička, objednány kytice. Seznam věcí potřebných pro mladou paní a zařizující se domácnost, sepsaný švabachem paní kontrolorky, přetrhán, řádka za řádkou, červenou tužkou; nescházelo více nic; koupeno již vše a nezapomenuto ani na jedinou měchačku, ani na utěrák prachu do kuchyně. Parádní pokoj byl v stálém obležení; šťastná matka vodila sem četné návštěvy vlekoucí se k nim od rána do večera a každému ochotně vše ukazovala a vysvětlovala, neopomenouc při tom arci dle možnosti se pochlubiti — svou mateřskou moudrostí a rozšafností, štěstím své dcery a nejvíce svým zetěm, svým výborným zetěm, jemuž rovno není na celém širém dalekém světě.

Pan kontrolor postaven na své vynikající místo v domácnosti, jako hlava rodiny a přijímal s úsměvem tučných svých rtů přicházející gratulace.

Zkušeny byly již svatební šaty, bílé, s vlečkou a jemný závoj uchystán, aby pavučinou svou objal hlavu i tělo nevěsty.

V kuchyni kontrolorových peklo se, smažilo a vařilo a o překot pracovalo tu deset dívčích ruček za pomoci tuctu služek a vrchního velení domácí paní, která starostmi nemohla ani spáti. Čistě upraveny a vyžehleny čekaly bílé peřiny s krajkovými vložkami a modrou podložkou, aby doneseny byly do domu za městem a upraveny zkušenou péčí matinky.

Odpoledne, po třetí prohlášce, v neděli, dostavilo se několik družek v důvěrné návštěvě, aby s přítelkyní podstoupily lití olova. Za veselého smíchu tázány tajemné bytosti, bude-li nevěsta šťastna krokem, k němuž se chystá, o čemž ona sama nepochybovala ani dost málo a k jásavému „ano — ano" zapotřebí neměla čar a kouzel.

„Budu šťastna! S ním! S Vladimírem!" — zašeptala Pavla a radostí záříc odháněla od sebe rozpustilé družky dotírající na ni škádlivě, s hlučným smíchem; objevily nepochybně přispěním nezbedné své fantasie v čarodějném olověném ůlitku kolébku s hezkým děťátkem.

„Ticho! Ticho! Tak pak přece mějte rozum, holky!" — napomínala paní kontrolorka sama tonouc v plesu celým srdcem. „Jest to teď mládež! Co my jsme za našich časů věděly o podobných věcech . . . co? Vy rozpustilé, vy . . ."

V tom vše se zarazilo, vše umlklo. Do pokoje vstoupil nenadále kancelista.

Byl bled a chvěl se. V rukou držel zmačkaný papír.

„Co jest? Co jest vám? Co vás potkalo?" — zněly otázky.

„Telegram —" odpověděl lakonicky.

„Co se stalo, probůh? Mluvte!"

„Zemřel bratr —" řekl Vladimír Novák.

„Jedu dnes v noci na pohřeb. Nejbližším vlakem."

* * *

Jest lehce pochopitelno, že celé město bylo vzhůru a nebylo nouze o nejrozmanitější komentáře — osudné náhody. Mluveno o prstu božím, který v jistou záhubu se ženoucího Vladimíra Nováka varoval v okamžiku rozhodném: mluveno z jiné strany o ruce boží trestající, a tato strana rozpadala se zas přirozeně na dvě části, z nichž jedna shledávala kontrolorovy vinné a zasloužilé trestu, jenž je stihl, kdežto druhá na hlavu kancelisty sypala hříchy a zločiny, jichž se on, ubohý, zajisté nikdy ani v myšlénkách ani ve snu nedopustil. A jiných výkladů bylo dosti. Také prosté pověřečných hlasů se ozývalo, jež přerušení svatby smutnou událostí rodinnou kreslily jako proroctví nešťastného manželství a radily rodičům k přerušení svazku. Nescházeli však ani lidé, kteří nehloubali o ničem a po ničem nepátrali a nehodou stiženým nesli vstříc opravdový soucit.

Způsob, s jakým kontrolorovi přijali těžkou ránu, neposkytoval nic zvláštního. Z počátku zmocnila se matky i dcery zoufalost hledající si průchod srdcelomným nářkem a pláčem. Brzo však nastalo utišení a obě počaly dívati se na věc s oním optimismem, jemuž se tak obdivujeme a který vlastním jest více méně všem Eviným dědičkám.

Kdo ví k čemu to není dobré! — Tou útěchou naše ženy přemáhají i nejhorší protivenství, snášejí největší bědy. Mohlo by konečně státi se něco ještě horšího! Mohl náhle zemříti on sám, Vladimír, jako zemřel jeho bratr! Nuže — hle, jak nespravedlivé, jak neprozřetelné bylo reptání proti moudrosti boží . . . Snad zabráněno neštěstím tímto neštěstí jakémusi jinému, jež těžko ovšem pojmenovati, těžko podati o něm důkazů. Mohla by právě v den, kdy svatba odbývána býti měla a teď nebude, sřítiti se klenba chrámová, mohl by blesk zapáliti město, když by oni dleli právě v kostele a stráviti celý jejich majetek, a kdo ví co všechno. Tyto myšlénky přinášející blahodárnou tak útěchu, obsahovaly, jak viděti, i mnoho komického, a paní kontrolorka šla tak daleko, že prohlásila úmrtí Nováka mladšího za docela včasnou pomoc, s kte-

rou přispěla nebesa jejím rozpakům, an objednaný z Ivančic chřest, který měl tvořiti podstatnou část svatební hostiny, dosud nedošel.

Pan kontrolor zachoval i při této příležitosti obvyklou svou klidnost vlastní flegmatické jeho povaze. „Jaká pomoc! Jaká pomoc!“ — těmi slovy a malomocným pokrčením ramen přivítal Jobovu zvěst, kterou pozdraven byl vzlykajícími hlasy na prahu domu, když dříve nežli obyčejně, zaslechnuv městem šířící se novinu, vracel se z kanceláře. „Co tu dělat?“ — —

„Tak! Co tu dělat! Jaká pomoc! Ty jsi krásný otec! Ty máš srdce! A jiné rady nevíš...“

Nelze zamlčeti, že slabší polovice tohoto šťastného manželství zasypala stranu silnější růžencem výčitek, kterými pravidelně, jaksi ze zvyku, přijímala každý projev, každou myšlénku manželovu, s jehož chladným názorem světa a střízlivým pojímáním věcí rozkvašená a lehce vznítivá její letora nijak, ani za dobu třiceti let společného žití, nenaučila se snášeti. Pan kontrolor známý v celém městě jako veliký dobrák, považován byl ve vlastní své rodině za chladného, necitelného, za sobce. Zcela přirozeno, že i dcery dívaly se na otce spíše očima matčinýma.

Pan kontrolor na výbuch manželky své proti sobě jak obyčejně neodpověděl, a paní kontrolorka svými dalšími a silnějšími výpady vynutila z něho nanejvýše jen obranné „ale — ale — ale...“

„Ach, ten náš tatínek! Což pak náš tatínek!“ — ozývalo se k sesílení útoku.

Pavlína však zahledla slzu v řasách otcových a padla mu kolem krku. „Tatínku! — Drahý tatínku! —“

„Nu, jaká pomoc! Co tu dělat, dítě — dítě!...“ opakoval hlasem nezcela pevným pan kontrolor, slov jiných nenalézaje k projevu svých citů. „Snad není tak zle!“

„Tak! Ke všemu teď není tedy ještě zle! To se podívejte, děti! Otec se naposledy ještě ze všeho raduje!“ — zvolala paní kontrolorka zapomenouc, že sama před příchodem manželovým došla už, ovšem cestou jinou, k podobnému resultatu v pohlížení na neodvratnou událost.

„Zajisté není tak zle —“ opakoval klidně pan kontrolor, konejšivě hladě po vlasech a po čele svou nejstarší a tiskna na čelo její své rty. „Co se vlastně stalo? Nic...“

„Ach, bože! Ono se nic nestalo! Ó jak jsem nešťastná! Co já zkusím —“ sypala paní kontrolorka.

„Nic se nestalo konečně — “ nevšímaje si narážek mluvil pan kontrolor. „Nic, co by musilo tebe sraziti k zemi, dítě. Bůh posílá nám zkoušky — poslal také tobě zkoušku. Toť vše. Novákovi zemřel bratr a přece tedy nemůže být jedním dnem zde veselí a onde smutek. Ze svatby musilo sejíti...“

„Ach! K tomu rozumu on přichází teprve teď! Máme to hlavu...“

„Tím ze svatby na ten čas sešlo,“ — opakoval pan kontrolor. „Na ten čas. Proč by měla událost ta sama v sobě ovšem smutná přerušiti spojení vaše vůbec...“

„Ach, tatínku! Můj drahý tatínku!“

„Nuž tedy se upokoj — upokoj se, dítě — — — nu — — nu — — “

Panu kontrolorovi došla úplně nit výmluvnosti. Sám se skorem ulekl své řeči, jakou snad v těchto stěnách nepromluvil celé desetiletí.

„A nyní půjdu k Novákovi“ — řekl pak a sáhl po klobouku a holi. „V kolik pak odjíždí vlak? — V sedm —“ odpověděl si sám. „A teď jest šestá.“ S těmi slovy odešel.

Po odchodu jeho nastalo utišení. Paní kontrolorka pokusila se napadnouti nepřítomného znova svou obvyklou a obyčejně tak osvědčenou zbraní, která snad poprvé dnes za celé doby manželství jí selhala. Pan kontrolor z dnešní půtky byl vyšel jako vítěz, a opětovné útoky nemohly nikterak mu uškoditi: s největším nezdarem potkal se nešťastný a zajisté nikoli opravdu míněný pokus učiniti jej směšným.

„Kterak jest náš tatínek hodný —“ řekla na to Pavlína, dívajíc se oknem na ulici, po níž kráčel pan kontrolor krokem odměřeným, holí klepaje o vystupující kameny dlažby, s šíjí sehnutou, pozdravuje vlídně každé dítě, jako obyčejně.

Krátce na to vyšel s kancelistou z obydlí jeho za městem a provodil jej k omnibusu, který se hnul k nádraží.

Pan kontrolor kývaje odměřeně hlavou díval se za vozem, až zmizel v prachu silnice. Pak vrátil se pomalu domů, s šíjí sehnutou, vyhledávaje holí příhodné kameny, sundavaje uctivě klobouk před každým, koho potkal.

* * *

Slib Vladimíra Nováka, že brzo bude psáti, zůstal nesplněn. Druhého dne, k večeru, oznámil rodičům své nevěsty, že dojel ve zdraví a bez pohromy svého cíle. Dále o sobě nedal slyšet ničeho: nepsal ani řádky.

Lehce pochopitelno, že nápadné toto mlčení v rodině kontrolorových nezůstalo bez účinku. Mysli jejich byly utišily se tak dalece, že osudnou smrt v čas tak nepravý daleko více nepovažovali za takové neštěstí, jaké zdála se jim přinášeti z počátku.

„Jak a proč měla by událost ta přerušiti spojení vaše vůbec?“ — opakovala paní kontrolorka nesčíslněkrát, zapomínajíc, že pronáší slova svého manžela.

Také pan kancelista byl se, odjížděje, podobně vyslovil k budoucímu tchánovi.

A teď ubíhá den po dni, a neví se, co se vlastně děje. Přirozeně musily obavy a nejistoty vésti v rodině kontrolorových k všeobecnému rozladění, jehož důsledností nejvíce snášeti bylo hlavě rodiny.

Aby se řeklo, že snad událost sama, smrt blízkého tak pokrevence, muže, který vstoupiti měl nyní též v jejich rodinný svazek, způsobila jim veliký zármutek, nelze platně tvrditi. Neznali mladšího Nováka ani, ani o něm hrubě dříve nikdy neslyšeli, i bylo by lží, stavěti snad na odiv city jiné, než jaké zmocňují se nás vůbec, když slyšíme, že smrt vyžádala si oběť člověka; jistou lítost cítíme i s neznámým, cizím nám docela: smrt budí zvláštní úctu. Více nebylo u kontrolorových. Ostatně vědělo se též, že zemřelý s bratrem svým Vladimírem nevycházeli dobře, že dlouho nebyli spolu ve styku takřka nižádném — zdálo se, že ani on, kancelista, nemůže bratrovu smrt bráti si tolik k srdci. Bylo zajisté nevyhnutelné, aby na pohřeb jeho osobně se dostavil — to už k vůli lidem: aby zapomněl na všechny neshody a hněvy. Ale tím zajisté učinil zadost všem povinnostem svým: více nikdo od něho žádati nemůže

Ale proč se pak nevrací? Proč ani nepíše? Co jej zdržuje v cizině, nad hrobem bratrovým, k němuž vyplnil všechnu povinnost svou, co jej poutá tam tolik, že zapomíná na svazky své zde a nespěchá, aby v očekávající jej milující náruč klesl...

Uplynul celý týden. Rozladění změnilo se v rodině kontrolorových přímo v zděšení. Vysvětlení záhadného mlčení, opouštějíc meze přirozenosti, bralo na sebe již roucho fantastické, nehrozíc se ani nejbizarrnějších výstřelků.

Pan kontrolor viněn zcela otevřeně, že jest vším vinen, ačkoliv on sám nemohl upamatovati se ničeho, co by jej tížilo, a hotovým prohlásil se na žádost rodiny za ztraceným synem jeti a třeba na velocipedu.

Tu konečně jednoho dne zastavil omnibus před domem za městem.

Zpráva donesená v mžiknutí ke kontrolorovým způsobila radostný rozruch. Netrvalo však dlouho a jásot změnil se v nářek. Zpráva o návratu pana kancelisty doplněna očitými svědky v ten smysl, že zároveň s ním přijely i dvě jiné bytosti, dětský párek.

Vladimír Novák vlastnoručně vysadil z omnibusu na zem chlapce a holčičku a vedl pak každého jednou rukou do svého mládeneckého bytu za městem, který měl změniti se právě v ráj manželský, v tichý stánek štěstí.

* * *

(Pokračování.)

Před bojem.

Báseň od *Jana Králorce.*

Zvuk rohu letí se skály
a rozléhá se do dáli —
můj lid se po mně shání:
já musím jíti, paní!

V tmavé oka tvého tůni
nerad slzu zřím,
paprsk její čarné záře
v hruď mi pronik' bruěním
dítě naše hlavu kloní,
smutno jest i méme broni
velkým steskem tvým.

Zvedni hlavu, setři slzy,
pohleď do dáli:
kde se sněhem kryté hory
právě v slunci usmály
kde se lesy v temno kupí,
divoké se, zpupné tlupy
derou úvaly.

Zříš, jak plá zrak lupu chtivý
víc než mečů svit?
Meč se bude v naše těla,
zraky v dívek duše rýt!
Zříš tam muže, který praví,
hledě v kraj náš krásný, smavý:
„Tebe musím mít!?“

Za ním rabskou šíji podle
kloní černý stín;
hada v duši čihá Otík
na císařské ruky kyn —
v rodnou zemi vede vrahy
poskvrniti oteů prahy
české matky syn!

Proti mrakům od severu
viz! tam v jihu dav!
s černým ořem v zářné zbroji
v čele jejich Soběslav!
Zraky jich se po mně ptají —
prsa má se pozvedají:
proud svých slzí stav!

Jestli anděl smrti křídlem
přikryje náš tém
snad že jednou bludný pěvec
na můj hrádek přijde sem;
zapěje vám v krbu záři,
jak jsme klesli s jasnou tváři
v tu svou českou zem.

Zapěje, jak nade hrobem
vzkvetla kalina,
pod niž na tvé krásné oči
kdosi, paní, vzpomíná —
syn můj junný v okna šeru
hledí při tom ku severu
a pěst zatíná.

Setři slzy, zvedni hlavu,
v oči moje hleď:
záře jejich praví tobě:
rohu zvuk, jenž rmoutí teď,
velkou míti bude vnadu:
„Hlásím tobě pána hradu,
v náruč jeho leť!“

Teď opět zazněl do dáli
a odráží se o skály —
již lid se po mně shání.
Mé dítě zlíbej, paní!

O kulturním významu Arabů pro Evropu.

Habilitační přednáška dra. *Rud. Dvořáka.*

(Dokončení.)

Co se týká činnosti duševní, jest Arab, přes to, že literarně mezi všemi Semity nejnadanější, nicméně za příčinou svého směru idealního a převahy fantasie nad reflexí, náruživosti nad klidnou rozvahou, k mysticismu a hlubokému přemítání nejméně nadán. Nemoha vysvětliti si věci jemu nepochopitelné, nebéře se cestou ducha myslicího, ale spokojuje se pouhou myšlénkou boha, jenž jest mocný a ví všecko nejlépe. Arabský básník doby pozdější Abû-l-'alâ († 1057) praví na jednom místě: „Jsou dvě třídy lidí: jedni mají rozum, nemají však víry, druzí mají víru, nemají však rozumu.“ Slova ta osvědčila se u Arabů prakticky. A proto neshledáváme za prvních chalifů a za Omajjovců, již vyznamenávali se hlavně náboženským fanatismem, nejmenšího hnutí světského, jež teprve za volnější doby Abbâsovců v Persii počíná, vykvetši na troskách vynikající před tím civilisace Sassanovců.

První místo časem ač nikoliv cenou svojí, zaujímá zde filosofie, jež přes výrok arabského spisovatele Abûl Faradže (XIII. stol.), dle kterého mají Arabové jedinou toliko vědu, již právem mohou býti hrdi, jazykovědu s její odvětvími, any ostatní vědy jim chybějí, zvláště pak filosofie, v níž neuštědřil jim Bůh ničeho, nedav jim schopností ku vědě té, ve svém způsobu brzy se vyvinula a veliké obliby došla. Stalo se tak dílem z přirozených pochyb dogmatických a zbytků pohanství, zvláště perského, jež úplně vyhladiti nikdy se nepodařilo, dílem a sice hlavně vlivem Řeků, jichž spisy, za doby Abbâsovců, když filosofie z Cařihradu vypuzena byvši, do Persie se utekla, hlavně působením nestorianů do arabštiny (většinou ovšem prostřednictvím syrštiny a jen z malé části přímo) byly přeloženy. Z počátku obmezovala se filosofie ovšem na pouhé kommentování spisu Aristotelových a Platonových a to na základě kommentárů novoplatonických; odtud novoplatonický ráz některých filosofů arabských. Během času však zavládlo hnutí volnější, a úplný rationalismus v Islâmu, jenž odvážil se kritisovati i Korân se stanoviska čistého rozumu bez ohledu na předstírané božské poslání jeho a autoritu Muhammedovu, stal se původcem jednak sektářství náboženského, jednak hnutí filosofického. Povstali Mu'tazilité (rozkolníci), již popírajíce predestinaci, učili svobodě ducha a rozumu, jenž všude rozhoduje, Korân sám považujíce za dílo lidské, obsahující pouze nauky bohem nadšeného muže. Povstali filosofové Ma'arî a Averroes (Ibn Rušd), již učili hotovému pantheismu, považujíce duši lidskou za část duše světové, jež celé universum proniká, a v níž se duše lidská po smrti vrací. Povstali Záhirité učíce materialismu; učili, že svět jest od věků a bez konce, nemaje příčiny ni tvůrce; nic nemůže zaniknouti, ana toliko forma vnější se mění, nikoli však hmota. Příčinou změny formy jest kroužení sfér, jež tolikéž počátku nemajíc, má své sídlo v étheru světovém taktéž nekonečném atd. atd.

Filosof orthodoxní byl výjimkou, a vyskytl-li se, jako Gazzâlî, pak uvítán byl s nadšením a slaven co filosof největší. Jmen slavných ovšem nescházelo, a jsou to zvláště Alcindius (Alkindi), po výtce filosof zvaný, Alfarâbî a Avicenna (Ibn Sinâ), mužové to, již brzy zaujali místo největších myslitelů, již kdy žili, a Averroes (Ibn Rušd), poslední velký filosof arabský, jenž povznesl ve XII. století filosofické myšlení na výši, na které nebylo od starověku. Zmínky zaslouží i filosofická společnost bratří čistého srdce ve století X., jichž filosofická encyklopedie pro moudrost a výši myšlének a vzletu jest pozoruhodna.

Avšak protináboženský duch, jenž celkem ve filosofii panoval, byl brzy příčinou, že jméno failasûf, jak filosofové jmenováni, brzy v nemilost a nenávist upadlo, a stalo se příčinou pronásledování, jež svrchu stručně jsme naznačili. Tím stalo se, že filosofie arabská před tím tak oblíbená nevykazuje po Averroesovi jména znamenitého, a že slavní filosofové arabští, zvláště Averroes, který v době, kdy díla jeho ve školách latinských zavedena, slávou Aristotelovi samému se vyrovnal, u svých souvěrců v zapomenutí jsouce, již jen historiky literarními se vzpomínají. Ovšem nezanikli úplně, a již Averroes, poslední velký filosof, v Marokku umíraje s myslí zasmušilou a od světa jsa opuštěn, viděl západ evropský probouzeti se ze spánku duchovního. Filosofie arabská do latiny přeložená přejímá úkol povznesení genia evropského, a stávajíc se původem scholastiky evropské, počíná boj, jenž končí naposled prohlášením úplné svobody ducha lidského. Poskytnutí útulku řeckým, zvláště Aristotelovým, spisům filosofickým a odevzdání jich Evropě k dalšímu používání a zkoumání, jest přední, snad jedinou zásluhou filosofie arabské.

Se studiem filosofie spojovali Arabové i vědy mathematické s astronomií, a vědy fysikalní s medicinou, i tvoří vědy tyto vrchol vědecké jich činnosti a snad i vrchol kulturního jich významu pro Evropu. Byli sice i zde více méně žáky Řeků, jichž spisy prostřednictvím křesťanských Syrů přeložené tvořily základ jich badání. Ale na polích těchto počínali si Arabové mnohem volněji. Arabové nebyli tenkráte vědci ex professo, nýbrž kupci, obchodníci, řemeslníci a úředníci, všickni věnovali se z vnitřního popudu studiím vědeckým, dalecí jsouce jednostrannosti vědecké. Arabové nespokojili se pouze s tím, co ve spisech Řeků našli; oni studovali a porovnávali vše se životem praktickým, dávajíce takto vědám směr popularní, v němž zkušenost a pozorování vlastní bylo částí důležitou, hlavně v různých oborech věd přírodních. Za účely dokonalého poznání vydávali se pěšky na cesty daleké, a všímajíce si bedlivě všech poměrů života, zaznamenávali svá pozorování, čímž tato spolehlivosti tím větší nabývala. Odtud to plyne, že nabýváme z arabských cestopisů mnohem lepšího názoru o zemích, jichž se týkají, než z pozdějších spisů učenců a cestovatelů evropských, jako vůbec literatura cestopisná Arabů, zvláště pak jich mapy, ač jinak nedokonalé, pro zeměpis jsou důležitosti přímo neocenitelné. Cestování

napomáhala ovšem jak rozsáhlost říše a obchod, tak i Korán sám, jenž svým věřícím cestu náboženskou do Mekky co povinnost ukládal, cestu za účely vědeckými doporučoval; zvláště jsou to výroky tradice: „Kdo opustí svůj dům, aby šel za vědou, ten béře se cestou boží až ku dni svého návratu“, a jiný: „Kdo podniká cestu, aby bral se za vědou, tomu ulehčí bůh cestu do ráje“, a 'Alî praví: „Kdo zasvětí svůj život vědě, ten nezemře“.

S pěstováním vědy jednotlivci souviselo i hromadné pěstování jí na ústavech vědeckých, jež při všeobecném blahobytu houfně zřizovány, a bohatě nadány jsouce, úkol svůj znamenitě plnily, zvláště v dobách, kdy střediště kultury arabské do Španěl bylo přeneseno. A v dobách pozdějších, kdy neměla Evropa ani jediné knihovny, jež by jména toho zasluhovala, a pouze dvě university, mělo Španělsko velkých 70 knihoven veřejných, z nichž jediná Kordovská 600.000 závitků čítala, a 17 vysokých škol, kde křesťané a židé s Araby společně vyučovali a se učili, nemluvě o školách nižších, jež měrou takovou zakládány, že stěží bylo nalézti někoho, kdo by byl neuměl čísti a psáti.

A jaké slávy vysoké školy arabské požívaly, možno souditi z toho, že již v IX. století, tím více pak později, putovali mladíci ze všech zemí západu do Španěl, by vědění a vzdělání tamější si osvojovali. A zanášení se vědou arabskou nabývalo takových rozměrů, že již od téhož IX. století ozývají se stesky křesťanů, že mladí křesťané studia písem a otců svatých, jakož i latinu samu zanedbávajíce, s nadšením arabštině se věnují a její literaturou se obírají. Bohatí zakládají si knihovny, v nichž jen knihy arabské možno nalézti, any knihy křesťanské co bezcenné se odkládají. Píše a mluví prý se arabsky a to s elegancí, jež samy Araby překonává.

Mezi vědami, jež na universitách španělských se pěstovaly, prvé místo náleží lékařství, jež se zdarem výtečným hlavně židy a křesťany bylo provozováno, ano zákaz Koránu mrtvoly pytvati muhammedánům poznání těla valně stěžoval. Původu bylo ovšem i ono řeckého, jako vůbec znalost některých oborů výhradně na známosti spisů Galenových se zakládala (na př. anatomie). A v téže době, kdy v Evropě jen divotvůrství kvetlo, a o lidském těle a jeho nemocech nikdo zdání neměl, shledáváme se ve Španělích s celými řadami dovedných lékařů mužských i ženských (ano ústavy ty každému bez rozdílu bylo volno navštěvovati), z nichž mnozí i co zruční operatoři byli proslaveni. — A lékaři tito vynikali i co spisovatelé, a spisy jejich těšily se po dlouhou dobu veliké oblibě, zavedeny jsouce co knihy učebné na mnohých universitách evropských. Třeba tu vzpomenouti jen jmen: Razes (Arrâzi), jenž prvý napsal pojednání o lidských neštovicích, Avicenna (Ibn Sina), jehož léčitelský systém ve středověku vládl, Mansûr, jehož encyklopedie mediciny byla na universitách evropských hlavní knihou učebnou, podobně jako stejná kniha Averroesova a j. Určiti dopodrobna, co vše děkuje medicinská věda evropská Arabům, vyžaduje ovšem studií odborných. Jisto jest, že znali velikou část léků, jichž posud užíváme, a léčili celé řady nemocí, o nichž staří nevěděli, jako neštovice, rozličná vyražení, anglickou nemoc atd.

S medicinou souvisela chemie, jež vyšedši u Arabů z alchemie, vykazuje taktéž úspěchy nemalé. Snaha nalézti způsob dělání zlata a elixír životní, léčící všecky nemoci, se sice nezdařila, za to však učiněny nálezy, jež objevily se světu neméně užitečnými a důležitými. Dža'far nalezl koncem VIII. století kyselinu salpetrovou a královskou vodu, tedy možnost zlato rozkládat. Lékař Rhazez popisuje způsob dobývání alkoholu a kyseliny salpetrové, Achilt Berhil nalezl přípravu fosforu. A koncem století VIII. připravován prach ze síry, uhlí dřevěného a kyseliny salpetrové; led připravován uměle; vitriol, kamenec, soda, vápník a j. známy, a papež Silvestr zemřel roku 1004 jedem! I destillace byla známa.

Ve vědách přírodních razili Arabové cestu ve mnohém ohledu, k čemuž jejich autopsie jim namnoze služby konala, ač jinak hlavně v zoologii nevynikali, přidržujíce se téměř výhradně Aristotela. Lépe dařilo se jim v botanice, kde byla jim na př. známa pohlavní rozmanitost rostlin, a v mineralogii, kde Al-bîrûnî vodní váhou, již k tomu účelu sám si sestavil, určil hustotu nerostu a kovů s výsledkem, který s určením moderním téměř se shoduje; v geologii vyvíjel Avicenna již myšlénky o vulkanismu a neptunismu.

Zvláštní přízni těšila se od jakživa astronomie, jež jsouc zamilovaným předmětem již pohanských Arabů, i později, přes výslovný zákaz Muhammeda, astrologii sloužila. A mnohá arabská jména hvězd datují se již z těchto nejstarších dob. Nejvíce dařilo se ovšem vědě této, když za Abbâsovců do staré vlasti své Chaldeje přenesena a na základě řeckém vypěstěna (hlavně byl to Ptolemeův spis Almagest [μέγιστος], podle něhož i mnohá řecká jména hvězd přijata, ale i jiné, jako Menelaovy, jehož Sférika známe z překladu arabského) za chalîfa Mamûna (za něhož země vyměřena, ekliptika opravena a nové astronomické tabulky Mamûnovy zvané shotoveny, jichž výpočty s výpočty novými téměř se shodují) na pole samostatné činnosti vstoupila. Jak daleko Arabové u vědě té pokročili, o tom svědčí netoliko jich hvězdárny, jejichž zbytky posud nalézáme, a jejich přístroje (důkladné dalekohledy, jimiž prý i skvrny sluneční pozorovali, zeměkoule Muwajjadovy v Drážďanech, astrolaby a j.), nýbrž především jejich vynálezy, jako odkrytí pohyblivosti apogea slunečního, jež za největší vynález Arabů se považuje a původci svému Al-battâni-mu (Albategnius) ve století X. jméno nesmrtelné zjednalo. Arabové provedli měření jednoho poledníku, což předpokládá důkladnou znalost zeměkoule, jeden pak z astronomů pokusil se o zlepšení vypočítávání světlosti hvězd.

S astronomií souvisely pokroky ve fysice, a tu známo na př., že vypočítal Alhazan dobu kyvu. Týž vystavil nauku o vidění, z níž mnoho posud je pravdivým. On sestavil také tabulky o specifické váze těles, které předčí výpočty evropské ve století minulém. On postavil nauku o tíži vzduchu, o stejné váze těles a pokusil se o měření ovzduší zemského. V theorii o tíži blížil se již Newtonovi. A chalíf Harûn al-râšîd věnoval Karlovi Velikému skvostné hodiny vodní, jež svým uměleckým spracováním co pravý div mechaniky úžas budily. Též jehla magnetická je snad vynálezem arabským.

I vědy mathematické vykazují velký pokrok od děl, jež byla bádání Arabů základem — Diophantus, Euklides, Archimedes, Apollonius Pergaeus (jehož spis o sečích kulových pouze v arab. překladu zachován) a j. Algebra,*

*) Vlastně: algebr wal-mukâbala: „spojení a srovnání“

ač není jinak jejich vynálezem, jimi teprve zavedena v Evropě, jak jméno nasvědčuje, právě tak jako je zavedení tak zvaných cifer arabských jich zásluhou, jak již zpomenuto. V trigonometrii zaveden sinus (snad Al-battânîm 912) a formule řecké zjednodušeny, třeba jinak Menelaus a Ptolemaeus základem zůstali.

Že i jinde možno snad tu a tam vliv arabský nalézti, není nemožným, uvážíme-li, že i hornictví jejich znamenitě kvetlo a lodařství velice bylo vyvinuto. Prvnímu nasvědčuje často ve Španělsku se vyskytující jméno zeměpisné ma'dan = doly, druhému i u nás známé slovo kabel = arab. habl, lodní lano. —

Ze všeho, co v stručnosti jsme pokusili se uvésti, nečiníce nároku na úplnost, snadno lze si domysliti, jakého stupně vývoje vzdělanost Arabů ve středověku dosáhla, a jak rozsáhlý byl jich vliv na kulturu Evropy. A národ ten, jenž po 500 let stál v čele kultury světové, a bez něhož by snad celý středověk byl zůstal duševní poušti a návratem do barbarství, jehož stěží bylo by bývalo zniknouti, národ ten jeví dnešního dne se všemi národy, jež jemu kulturu svou děkují, nápadnou inferioritu, a železný kruh obmezenosti duševní obklopuje jeho hlavu, uzavíraje ji vědě a čině ji neschopnu idey přijímati. A co jest příčinou tohoto obratu? Vedle jiných ran osudu, jež stihly národ ten trpící rozervalostí vnitřní a nesnášelivostí světa křesťanského, jenž dobrodiní od Arabů obdržená splácel staletým pronásledováním, nespokojuje se dříve, dokud poslední zbytek jich nepropadl meči a ohni, jest to v řadě prvé každému volnějšímu snažení nepříznivý duch Islámu, jenž po přestálé reakci, v níž umění a věda takového rozkvětu nabyla, vrátil se měrou ještě větší do šlépějí prvních bojovníků Islámu, a prohlásiv boj na život a na smrt veškeré ušlechtilejší snaze duševní, pokrok svůj vlastní ubil. — Říše a kultura jeho zanikla, ale co vytvořil, přešlo na půdu evropskou, jež po něm ujala se vedení v boji kulturním a stala se takto spojujícím členem mezi zašlou kulturou řecko-římskou a starou vůbec, a nově rozkvétající renaissanční kulturou Evropy.

Když ve století XIII. mrákota počíná svět muhammedanský obestírati, tu počíná tento z vůle vládce osudů již rozsvěcovati pochodeň duševní činnosti evropské; pochodeň tato ustupuje brzy ranním červánkům, co naději lepší budoucnosti Evropy: zář jejich roste stále intensivnější světlo vydávajíc, až konečně když pádem Granady roku 1492 čirá temnota rozestírá se nad slavnou druhdy říší Arabů, jíž po dlouhém boji opět k spánku se ukládají, vidí Evropa vycházeti nad sebou ve světle oslňujícím krásné slunce vzdělanosti nové — tentokráte ovšem na západě.

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Pokračování.)

„Poslouchej, Petře Nikiforoviči —" šeptal jeden z úředníků, Selderejev, když řádně vyslechl celou zpověď Jefremovu o svatbě Čemezově, — „myslíš, že zde jest všecko v pořádku? Nemohu toho Čemezova nijak pochopiti a jest mně to nesmírně divné . . ."

„Nevím čemu bych se divil —" odpověděl na to Sociperov; „měl jsi si ho jen všimnouti tak asi před desíti dny, když vstoupil do kanceláře; padlo mne to hned tehdá do očí — což jsem ti to neřekl?"

„Snad nemyslíš, že by neměl všecko zde v pořádku?" a ukázal při tom na čelo . . .

„Ba že myslím . . ."

„Nu, tedy mysli si s pánem Bohem! Půjdeme pěkně na svatbičku, na hostinu anebo ještě lépe — budeme mu přáti všeho nejlepšího, — a potom se dáme do toho!" končil Jefremov, poklepávaje si spokojeně na své bříško.

VI.

Konečně se přiblížil onen vítězný den. Čemezov v bílém nákrčníku, ve fraku zdobeném dvěma řády, chodil rychlými, skoro již netrpělivými kroky po pokojích, očekávaje svoji nevěstu. Byl právě ve svém pokojíku, když se mu konečně objevila ve věnečku z bílých oranžových květů, v bílém šatě s dlouhou, šumící vlečkou. Vůně malinkých kvítků roznesla se po všech pokojích v malém okamžiku.

Pozdravili se s Aleksejem Ivanyčem, položila mu obě ruce na ramena, přimhouřila černé oči a pravila mu, usmívajíc se něžně:

„Alekseji Ivanyči, nebudete se na mne hněvat? řekněte, že ne, prosím . . ."

„Nebudu."

„Pozvala jsem do kostela a na oběd svého jednoho známého."

„Vždyť jste mi ale řekla, že nechcete žádných známých . . ."

„Ano, ale tento jest tak dobrý . . . Jsme spolu dalecí příbuzní . . . se strany maminčiny . . ."

Amalie Karlovna políbila neočekávaně ženicha svého na tvář, a dodala velmi živě:

„Pomyslete si, já naň již docela zapomněla! Již jsme se plná tři léta neviděli . . . Včera jdu ven — a v tom ho potkám. Všecko jsem mu hned pověděla a pozvala ho."

„A kdo jest to?"

„Ach, on jest velmi hodný . . . jest fotografem a jmenuje se Chochlov . . . tak se též má maminka jmenovala . . . Ale vy jste se nějak zamračil, Alekseji Ivanyči . . . Jak vidím, něco vás tuze mrzí, vidte, že?" — pokračovala se slzami v očích, ač se jí ústa stále ještě usmívala. — „vidíte, pak si budou mysliti, že se ženíte nerad, proti své vůli — z přinucení. Tyto dva dny jste byl beztoho tak podivným, že jsem vás ani nepoznávala, neviděla jsem vás před tím nikdy tak zamračeného, v takové špatné náladě . . . Co jest vám? Usmějte se na mne aspoň trošičku . . ." škemrala mazlivě.

Čemezov učinil pokus, aby se usmál, ale místo úsměvu bylo to ušklíbnutí, které se na tváři jeho objevilo.

Amalie Karlovna se musila rychle obrátiti, aby mohla zadržeti hlasitý smích, nechtělo se jí to podařiti.

Aleksej Ivanyč neřekl ničeho, ale na tváři mu bylo viděti lítost a mrzutost. Smích nejen že ho urážel, zdál se mu býti nemístným v tuto chvíli, kdy měl mysliti na jízdu do kostela k svatbě.

Poznámka Amalie Karlovny byla ale velmi pravdivá a spravedlivá; Čemezov byl v posledních dnech opravdu velmi smuten a zádumčiv, více než kdy jindy. On sám vlastně nemohl ani pochopiti svoji náladu a své city. Naděje v štěstí, pochyby, smrtelná úzkost a radost jí se zbaviti — to stále mu vířilo v hlavě.

„Jestli pak jsem se nepřenáhlil?“ — opakoval si v duchu velmi často; „zdali pak najdu toho, čeho jsem hledal? čeho očekávám? . . . Její záliba v práci jest jistě jen takový okamžitý nápad. To není v jejím charakteru . . . Možná že jí mládí v tom ještě brání . . . Ale ta . . . ta . . . byla ještě mladší a bylo to veliké štěstí býti živu s ní pohromadě! . . . Vrátím-li pak si zase ta pouta, bez nichž živu býti jest tak trudné a smutné . . . A konečně, cítí-li ona ke mně pravou náklonnost, pravý cit lásky? Připoutává arciť osud svůj k mému, — co z toho asi vzejde? — A stále se jen sebe ptám: neukvapil jsem se?“

Myšlénky tyto, připadajíce mu na paměť, ve všemožných představách, nepřišly nikdy samy; vyzývaly hned také všecky upomínky na nebožku. Ne smutek, ne lítost jej v takových chvilkách opanovaly. Ale všecko ustupovalo tomu vnitřnímu boji mezi pochybnostmi a nadějí v štěstí, smrtelnou touhou a radostí, kteréž by se chtěl ale přece zbaviti, kdyby bylo možné.

Sotva že umlkl smích Amalie Karlovny, rozléhal se v předpokoji zvonek. Lokaj, obstaraný Jefremovem, běžel otevřít; po krátké chvilce přišel a podával nějaký lístek Čemezovu.

Amalie Karlovna vstala rychle s pohovky.

„Není to pro mne?“ tázala se rychle.

„Ne,“ odpověděl Čemezov, schovávaje obálku.

V dopise bylo napsáno zřetelnými písmeny:

„Střezte se. Jste oklamán!“ A nic více.

„To jest lež! Klepy! Hrozná pomluva!“ vzkřikla Amalie Karlovna, vzhlednouc kvapně na lístek.

Tvář její se celá proměnila; ústa i brvy se skřivily, nos zbledl a sešpičatěl; oči zableskly takovým ohněm, že Čemezov udělal krok zpět od ní.

„To jsou ti moji vrazi!“ dodávala Amalie Karlovna, snažíc se, by dala své tváři smutný, plačtivý výraz, — a čehož pak si ode mne přejí? Co jsem jim udělala? Já vím, kdo jest ten ničema, který poslal tóto anonymní psaní! . . . Hned vám to všecko povím . . .“

Ale k objasnění nyní nemohlo dojíti . . . V předpokoji rozléhá se opět zvonek a v tom již vchází Jefremov se Sociperovem a ještě dva jiní úředníci: dvorní rada Babkin a gubernský sekretář Selderejev.

„Pozval jsem jich ještě několik . . .“ pravil kvapně Jefremov, sotva dechu popadaje od namáhavé chůze po schodech, „oni však přijdou až přímo do kostela: a odtud pak půjdeme všickni pohromadě, — jak se říká tak, horempádem, a za malou chvíli budeme v Malém Jaroslavci. Tam jest již všecko připraveno! . . . Dovolte, slečno, bych se vám představil . . .“

V tom se již postavil před Amalii Karlovnu, která se zatím docela vzpamatovala, roztáhl ruce jako nějaký herec vstupující na jeviště, udělal před ní hlubokou poklonu, a začal po řadě představovati své kollegy, kterým již Čemezov roztržitě tiskl ruku.

Úloha pořadatele měla pro Jefremova velký půvab; starostlivý výraz na jeho tváři připomínal ceremonielního mistra, který právě představuje posly; jeho tlustá, pěkně rostlá figura mohla doplniti tento dojem velmi příhodně, jen kdyby to ten zevnějšek neurovnané a nečisté toiletty nebyl tak nápadně rušil: bílý nákrčník neměl již dávno tu svěžest bílé barvy, v jaké byl kdysi koupen, na límci ošumělého fraku byly viděti velké skvrny od různých omáček, a staré kalhoty přílišně vytažené odkrývaly umazané, nevyčištěné boty; účes jeho byl „au naturel“ — upravený z šedivých, suchých, zježených závitků, které poletovaly na všecky strany.

V této úpravě představoval pravý opak se zevnější úpravou dvorního rady Babkova — který vypadal tak hladounce a okrouhle, jako nějaká okurka: na krku měl kříž, košile byla tak vyžehlena, že se leskla jako čajník, tvář pak okrášlena byla vousy a celá figura od hlavy až k patám byla postříkána kolínskou vodou.

Selderejev nebyl tak napuštěn a neměl též ani kříže na krku, — však vynikal zase svým vzrůstem a mladostí; ostatně mu ten vzrůst dodával souchotinářského vzhledu, a mladost jevila se více v úzkých, lakovaných botičkách než na tváři; boty ale tak mu tísnily nohy, že mu div po tvářích slzy netryskaly z očí, které byly kryté zlatem ovroubenými skly.

Ten zježený a závistivý Sociperov jest nám již znám; můžeme nyní k tomu jen dodati tolik, že nehryže nehty, protože mu v tom rukavičky brání.

Pokaždé když Jefremov přivedl Amalii Karlovně nějakého svědka neb družbu, tu si ho nejprve zkoumavě prohlížela, potom skromně klopila víčka a slavnostně se ukláněla.

„Teď ale již máme čas, pánové; všecko jest hotovo: svědkové napřed, kněz jest již u oltáře, vozy čekají u průjezdu!“ volá Jefremov, snaže se při tom natáhnouti rukavici, která ale nijak nechce na ruku vlézti. — „Věřím vám, milý Alekseji Ivanyči, že jste zaražen, tak vážný: pochopuji velmi dobře vaše city . . . zúplna! Ale nyní není času na filosofické rozmýšlení, — musíme již k činu!“

Postavil se pravým ramenem, ohnul loket, by podal rámě nevěstě, ale v tom se ještě vzpamatoval, ustoupil a přistrčil k ní Babkova, který vyvedl Amalii Karlovnu ze dveří. Jefremov, chtěje jaksi dodati zmužilosti Čemezovu, uchopil ho kolem pasu; tento ho však odstrčil, vzal klobouk do ruky a vyšel s ostatními osobami z pokoje. Ale Jefremov byl příliš zaměstnán a vnořen do své úlohy, tak že tuto maličkost ani skoro nezpozoroval. Vedral se opatrně do předu a vida již v předpokoji, že nevěsta má na sobě kožíšek, pospíšil k ní, aby jí připamatoval, by vzala na hlavu orenburský šáteček, a aby si obula kožešinové botičky.

„Bez nich vás nemohu pustiti z pokoje“ — volal, obvazuje si při tom krk hedbávným šátkem, který byl ale dosti viditelně prozrán od molů, — „za nic na světě vás nepustím; mějte s sebou slitování: dvacet stupňů zimy a k tomu ledový vítr nádavkem; jde to zrovna od Schlüsselburku a mrazí . . . brr . . .“

Skutečně, mrzlo až to praštilo . . . nebe ale bylo pokryté a slibovalo teplejší večer.

V kostele překvapilo Čemezova ohromné množství zvědavých lidí. Jefremov ho přece ujišťoval, že v kostele nebude nikdo kromě svědků a asi tří neb čtyř známých: místo toho byla zde celá kupa jeho kollegů, a ještě více neznámých osob.

Z posledních představil Jefremov ženichu přítele svého Fuchse, mladíka posetého důlky od neštovic, s rezavými vlasy, a k tomu pak tak mimochodem přivedl ještě druhého svého přítele Fanfarova, vysokého, kadeřavého pána s černým vousem, který vypadal jako kotletky.

Amalie Karlovna se pak přidala k tomu a představila mu svého přítele fotografa Chochlova, — namalovaného mladíka s vyšňořenými knírky pod nosem, s příčeskou à la „čert mne vezmi", a s pestrým nákrčníkem tohotéž charakteru.

Čemezov zůstal jen při úklonách. Nebylo mu příliš do libeznosti. Když viděl, že je předmětem celé té zvědavosti, tu byl skoro rozzloben, ano dopálen.

Na štěstí ale byl obřad velmi brzo ukončen.

Všecko se mělo nyní před odchodem ku gratulacím. Čemezov byl tak rozčilen, že nenalézal ani slov na ta všecka blahopřání. V tutéž dobu, co Amalie Karlovna tiskla všem ruku, a zdála se býti tak veselou, na všecky se usmívající, — tu on by byl nejraději někam utekl anebo se skryl do koutku co možná nejdále odtud. Neviděl před sebou nic jiného než temnotu, z které vyzíral nějaký světlý bod, a na němž se mihotala slova: „Kéž by bylo již všemu konec . . . kéž bych se mohl co nejdříve odtud vysvoboditi!"

Nebylo ale nic naplat — musil ovládati sama sebe: musil ještě přečkati oběd v Malém Jaroslavci!

Zde byl Jefremov teprve ve svém živlu. Komnata byla opravdu takou, jakou on ji vylíčil. Stůl byl připraven velice slavnostně. Světlo ze dvou velkých svítilen a z velkého lustru visícího nad stolem, hrálo ve všech barvách na okrajích skla, rozlévalo se po stříbru, po sklenkách, i po ubrouskách, které byly složeny na talířích na způsob koláčů. Po straně stál druhý stůl, který byl zase pokryt všemožnými vodkami a rozličnými zákusky. Podle tohoto stolu stály dvéře jdoucí do komnaty menší, ale též skvěle osvětlené.

Jefremov stál u vchodu a vítězně uváděl hosty k tabuli.

Když se pak rozhledl kolem a přesvědčil se, že vše jest na svém místě, tu se blahosklonně a spokojeně usmál, popošel k tabuli a pravil:

„Nu, nejmilejší Aleksěji Ivanyči, jest to mechanika, co?" A v tom již pospíchal dále, aby rozsadil hosty i mladé manžely:

„Zde na první místo posadíme Amalii Karlovnu, naproti ní pak — mladý mužíček; vedle mladé paní pak s pravé strany sedne si její svědek Babkov; s levé pak — Selderejev; vedle novomanžela, po pravé straně bude seděti Sociperov, s levé pak — já! . . . Prosím, račte . . ." končil, podávaje rámě Amalii Karlovně, by ji dovedl k zákuskům; zde pak postoupil svoji dámu fotografu Chochlovu a sám se napil vodky.

Stůl byl v okamžiku obsazen.

Čemezov již dříve odřekl všecky zákusky; cítil ohromné bolení hlavy.

„Co pak to tam vyvádíš, ty Selderejeve? Tak tenounký — a nemůže prolézti!" — volal Jefremov s plnými ústy, — „Fanfarove, — toto zde ti doporučuji: salátek — to je ti pravý cukr, ryba jesetr — smekneš klobouk, až je okusíš, kaviár — med, nadivané raky — to jsou zavařeninky! Takového jesetra jsi ty, Babkove, ještě jakživ nejedl, a nebudeš již jistì i kdybys si pro něj zajel až do samého Astrachanu!"

„Přejete si kaviáru, Amalie Karlovno?" pravil pozorně Chochlov . . .

„Ano, ale jím raději tyto suché . . . nevím, ale jak se to jmenuje . . ."

„Nečištěný kaviár, mladá paní! Nečištěný kaviár!!" vykřikl Jefremov plným hlasem a jaksi vyčitavě, že tuto pochoutku nezná.

Ale v tom již podávána polévka — všickni se proto odebrali ke svým místům.

Oběd byl provázen samým veselím. Jefremov, hltaje malé pirožky jako pilulky a zalévaje je rakovou polévkou, byl hned ve svém šprýmařství jako doma; Fanfarov a rezavý Fuchs mu kde mohli, pomáhali. Amalie Karlovna se nepřestávala ani smáti, naslouchajíc brzy hovoru Chochlova, brzy Selderejeva, kteří se o závod předbíhali, by jí jen ty nejveselejší historky povídali.

Babkov a Sociperov — ač málo povídali, přece radost byla na ně se podívati, jak jim to chutnalo! Zde nebylo opravdu místa k unylosti, — a proto zde byl Čemezov, co se toho týkalo, zbytečným. On to sám dle všeho musil také dobře cítiti. Na štěstí si ale málokdo na něho vzpomněl. Všickni jeho kollegové znali již tu jeho nespolečenskou povahu a proto ho nechali, „by rozebíral melancholii", jak tomu Jefremov říkával.

Sociperovu nebyl Čemezov snad nikdy sympathickým; úlohu svědka vzal na se jen k vůli prosbám Jefremova: promluvil na Čemezova sotva dvě nebo tři slova při celé svatbě. A ti ostatní, kromě Amalie Karlovny, ti se oň ještě méně starali, její pozornost se skoro všecka jevila jen v jejích zracích. Pokaždé, když oči její zahledly tu zachmuřenou, smutnou tvář, tu oči ztrácely hned všecku přívětivost, brvy se hned děsně spojovaly dohromady nad nosem: to ale trvalo vždy jen několik vteřin.

Byvši přemožena veselostí svých sousedů, dala se do smíchu a koketně přimhuřovalova dále ta svá černá očka. Vůbec nepřipomínala nyní v tomto okamžiku nějakou dívku, vychovanou v ústavě, ale dámu hodně volných mravů. Pokaždé když na ni někdo promluvil, tu se dala do smíchu, řasy se stávaly nehybnými, oči se dívaly bystře a vyzývavě před sebe, anebo se hned přimhuřovaly, což mělo býti odpovědí za ty všecky libeznosti, které jí byly povídány.

Oběd pokračoval dle programmu. Jídla a vína se stále měnila, hovor byl oživenější, veselí stále rostlo.

Fanfarov objevil v sobě po druhé sklence cheresu hluboký bas, báječný, a tím neustále hřměl do vzduchu; k němu se pak družil pisklavý diskant zrzavého Fuchse, který se hádal s Chochlovem. Jefremov přispěl již též svoji zamilovanou anekdotkou o úředníku se zkaženým žaludkem, který prý se jedenkráte tak polekal kozla, že v tom leknutí zcela zapomněl, by ho uchopil za rohy — až pak bylo pozdě. Fuchs a Chochlov vadili se čím dále tím více — byli již v plné ráži. Fanfarov, který se takto dosti měl k Babkovu, zapomněl se tak daleko, že začal

haněti všecko úřednictvo a nazval je „kancelářskými krysami“.

Babkov neslyšel tento výraz dnes poprvé — však právě nyní mu napadlo, aby se stavěl velice uraženým. Byl by se jistě ještě více rozzlobil a urazil, kdyby byl viděl Amalii Karlovnu, jak se posmívá jeho paruce, když on hází nebo sklání hlavu, a když se tato ježí až na vrchu hlavy, a jak na ni stále ukazuje očkem Chochlovu. Zatím Fanfarov zajel až tak daleko, že vychvaloval restauranta Dominika, čím fal zase do živého Jefremova.

„Nesmysl, hlouposti, žvasty!“ volal tento jedním proudem. „Čím větší hloupost, tím více se chválí! … Sociperove, nalej si tam té Madeiry, a dej dále! … A vy, naše krásko drahá, vy jste, jak vidím, okouzlila svýma očkama oba vaše sousedy, že ani do úst ničeho neberou, a jen na vás se dívají! … Chochlove, Fuchse, již jste opět v sobě? … A … konečně že přece přišla ta naše zlatoučká, milounčká …!“ volal nadšeně při pohledu na krocana, kterého právě lokaj přinášel na míse, — „dej ho sem, Jelimuško, sem ho postav — přede mne, já ho sám rozkrájím! … Chtěl jsem objednati párek bažantů, ale nebyly k dostání …“ zašeptal tak mimochodem Čemezovu, který mu ale ani nepoděkoval za jeho starost; — „poslouchej ty Fanfarove, táhni si tedy k tomu svému Dominikovi, a přesvědč se, dovedl-li by on ho takto upéci! … Nedovedl! … ťuk, ťuk … mladičký, v Sasku ještě nebyl! Kůžička mu sama odstává! Podívej se … samé puchýřky na něm nabíhají … Pánové, co si kdo přeje? Na jedné straně jsou jablka, a na druhé kaštany …“

Na chvilku zajímal krocan všecky přítomné. Pak se ale ještě podávalo víno, a konečně došlo i na šampaňské, v jehož hluku a šumu rozléhaly se hlasy Jefremova a Fanfarova pronášející přípitky.

„Na zdraví novomanželů!“ křičel Jefremov, kouleje očima a vstávaje se židle.

„Na zdraví novomanželů!“ křičeli i ti ostatní, neméně hlasitě, a přicházeli jeden po druhém k nevěstě i k Čemezovu, který jako vlk obklopený smečkou psů točil zmateně očima na všecky strany.

Sociperov těžil z této chvilky, když přípitky byly v plném proudu, a zavolal rychle Jefremova stranou k oknu.

„Pamatuješ se — co jsem ti povídal o té jeho? …“ šeptal mu ukazuje očima na Čemezova.

„Nu …“

„Nyní o tom již ani dost málo nepochybuji …“

„O čem?“

Sociperov položil prst na ústa, chtěje pokračovati dále, ale Jefremov ho již neposlouchal; v tutéž chvilku byl podáván dutý malinový piroh, který Jefremov, Bůh ví proč, nazval „marnou nadějí“. — proto znova pospíchal ku stolu.

Fanfarov, jemuž se zatím celý vous zkřivil, přistoupil k novomanželu; domlouval mu, aby nebyl tak smutným, že nyní jest to vlastně jeho povinností býti poněkud veselým …“

„Ano, jest to svatá pravda“ — vmísil se do toho Jefremov. „Vy máte nyní, milý Alekseji Ivanyči, zářiti štěstím a blažeností! A místo toho, co vidíme na vás? Vidíme tu vaši smutnou, rozmrzenou tvář! Poslouchejte, kde jste kdo: jestli pak se ten náš Aleksej Ivanyč podobá šťastnému novomanželu? A ptám se vás dále: Co si o něm pomyslí naše mladičká krásenka? Když se člověk na ni dívá, tu mu div srdce z těla nevyskočí! … A vy … kdybyste se na ni aspoň usmál, slůvko na ni promluvil! Ale počkejte, počkejte, však vy toho budete litovati, však ono vám to jen tak neprojde! Však ona vás ta vaše Amalie Karlovna přejinačí! … Budu vás k tomu sám míti, budu se vás na něho vyptávati, jeho pozorovati — my všickni ho budeme pozorovati, všickni — jak tu jsme! Viďte že, pánové? — Fí, Bože ty můj! ale vzpamatujte se trochu, obveselte se trochu!“ — končil Jefremov, poklepávaje a potřepávaje rukou po zádech Čemezova.

Čemezov odstrčil židli a vstal od stolu. Jefremov pak hned na to oznámil, že oběd jest ukončen; vstal zároveň s Čemezovem a nařídil, by podávali kávu a rosolky.

Amalie Karlovna popoběhla k muži svému.

„Co jest vám?“ otázala se ho, snažíc se vyjádřiti na tváři nepokoj a strach o něj.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

— Hrob Beneše-Třebízského na Vyšehradě jest dosud rozválený a pustý. Snad pomýšlí se na zřízení pomníku a veškeré dřívější upravování rovu pokládá se za zbytečné; — ale o trochu zeleného drnu mohl by se snad přece ještě než pomník zřízen bude, postarati „Svatobor“, nebo „Umělecká Beseda“. Na hřbitově Vyšehradském postaví se asi pomník nákladem „Svatoboru“; na pomník jiný, určený pro Klecany, dějí se v okolí této osady sbírky. Také naší redakci došlo na tento pomník Klecanský od pana Václava Mochra ml. z Citolib u Loun 10 zl., které jsme do Klecan odvedli a tímto ctiteli zesnulého veřejně a s díky kvitujeme.

— *Město Žatec*, chtějíc vykořeniti poslední stopy někdejší své českosti, dalo, jak se nám sděluje, vybrati ze svého archivu veškeré jazykem českým psané listiny a knihy a prodalo je — na balení. Než se tak stalo, dopsáno jest vlastencem, této hrozící ztráty želícím do Prahy, aby se některý z meškajících zde historiků o zachování oněch písemných památek postaral. Z Prahy nedošlo však ani odpovědi, a tak byl český archiv Žatecký prodán — hokynáři. Na štěstí jest prý tento obchodník muž rozvážný a tak dosud starých papírů ušetřil. Nevíme, mnoho-li pravdy jest na tom všem, ale za optání se v Žatci snad by to přece stálo. Spolek českých historiků měl by se věci ujmouti.

— *„Ústřední Matice školská“* vydala na rok 1885 kalendář vyhovující úpravou i obsahem veškerým požadavkům, které vlastenecký Čech na knihu tohoto druhu klásti může. Jest to zajisté nejlepší kalendář, jaký kdy v Čechách vyšel, a zasluhuje rozšíření nejenom pro svou vnitřní hodnotu, ale také pro účel, kterémuž čistý výnos jest věnován: „Ústřední Matici školské.“ Kromě části kalendářnické a četných vyobrazení má tato kniha následující obsah: Jan Amos Komenský. Nástin životopisný od J. K. Hraše. — V propasti cizoty. (S 3 illustracemi.) Báseň Elišky Krásnohorské. — Hospodská v Letovicích. Povídka od Karoliny Světlé. — O královské Če-

ské společnosti Nauk. Sepsal J. Kalousek. (S vyobrazením.) — Upír. Báseň Adolfa Heyduka. — Česká řeč. Báseň Adolfa Heyduka — O skotačce. Drobný obrázek od Al. Jiráska. — Na rybníku u Sychrova. — Partie z Vyšehradu. — První doby zápasu jazyka českého o právo své ve školách. Vypravuje V. Kredba. — Museum království Českého Napsal J. M. Č. (S vyobrazením.) — Gorda paša. Černohorská povídka od J. Holečka. — Stráž severu. Báseň Fr. Kvapila. — To je z toho, když je člověk nedočkavým. Humoreska. Podává Oldřich S. Kostelecký. — Ústřední Matice školská. Podává Jan M. Černý. (Se 4 vyobrazeními.) — O účastenství umění hudebního v národním životě českém. Od Václava Vlad. Zeleného. (S podobiznou.) — Z jižní Moravy Napsal Jan Herben. — O vychování dítek v rodině. Od J. L. Maška. — Tomáš Dentulin. Černý list z kroniky žatecké. Napsal V. Beneš-Třebízský. (S 20 vyobrazeními.) — Z našich vesnic. Podává Fr. Schwarz. — Velechrám sv. Víta na hradě Pražském. Od Fr. Eckerta. (S vyobrazením.) — Našim paním a dívkám. Napsala Eliška Krásnohorská. — Pruské Opavsko Od kněze Ant. Grudy. — Dítě. Aforistické úvahy. Napsala Sofie Podlipská. — Václav Beneš-Třebízský. Nástin životopisný. Podává Ant. Šnajdauf. (S podobiznou.) — O nemocech dědičných. Napsal Dr. Pelc. — Jsou-li pokračovací školy potřebny? Píše Karel Bulíř. — Královna a císařovna Marie Anna Nástin životopisný. (S podobiznou.) — Vineta. Cestopisný úryvek od Svatopluka Čecha. — Český jazyk na vychovávacích a vzdělávacích ústavech vojenských. Podává setník a professor Ferd. Čenský. — Dr. B. Hoppe. Životopisný nástin. (S podobiznou.) — Prokop hrobník. Přespolní obrázek od J. L. Hrdiny. — České spolky v krajinách smíšených. Úvaha V. Hübnera. — Universita pražská. Napsal J. J. Kořán. — Naše záložny. Od Fr. Poka. — Poslání. Báseň Jaroslava Vrchlického. — Redakci obstaral Sv. Čech, Jar. Vrchlický a V. Beneš-Šumavský.

— „Tygodnik powszechny“, výborný illustrovaný list polský, přináší ve svém čísle 37. roku 1881 vyobrazení pomníku vynálezců ruchadla bratří Veverkův. Illustrace provázena obšírným textem oceňujícím plně tento veliký kus české práce.

Redaktor „Lumíra“ obdržel následující list:

V Praze 7. září 1884.

Předpokládaje, že Vám asi sotva dosti času zbývá, abyste různé ty „slavnostní listy“ čísti mohl, jež naše předměstí vydávají, dovoluji si Vás upozorniti na zajímavou zvláštnost v jednom z těchto listů. Spatřil jsem těchto dnů náhodou list „Smíchov“ a byl jsem překvapen vida hned v čele velmi chatrný překlad Longfellowovy básně „Excelsior“, kterou asi před půl stoletím již náš Čelakovský (tuším) přeložil. Co mne však více překvapilo, než nahražení dobrého překladu špatným, je, že pod básní stojí docela zřetelně *„Z polského Ilické“!* Jak se zdá, máme tedy před sebou překlad polského překladu, jejž překladatel pokládal za originál. A v celé redakci slavnostního listu vydaného přece muži vzdělanými nenalezl se nikdo, kdo by byl řekl — ne snad: báseň ta jest od Longfellowa, tolik nežádám — ale aspoň: tu báseň jsem již někde četl, a mohl pak snad se dopídit toho, kde ji četl. Zdá se mně, že v obecné vzdělanosti klesáme. Neníť tento případ ani první ani jediný. Snad se ubohého Longfellowa (a zároveň i naší literarní cti) ve Svém listu ujmete.

S veškerou úctou

J. Hajniš.

Nelze nám ujmouti se Longfellowa a naší literarní cti jinak než učinil to pan dopisovatel sám prostým uvedením věci, a proto otiskli jsme jeho list, s kterýmžto každý přítel českého písemnictví zajisté do slova souhlasí. Ostatně však jest toho šlendriánu nejen v překladu, ale i v původní české produkci nyní bohužel tolik, že by k stopování ho nestačilo co týden několik sloupců v kterémkoliv časopisu, jenž by se touto otázkou obírati chtěl.

Nové knihy.

„Jiřík Poděbrad.“ Historické drama v pěti jednáních od Věnceslava Duricha. V Kolíně. Tiskem Paka a Nedvídka. Nákladem spisovatelovým.

„První čítanka francouzská“ pro realky a realní gymnasia československá. Sestavil a slovníkem opatřil Vilém Appelt, professor v Litomyšli. Druhé vydání. V Praze. Nákladem A. Storcha a syna.

„Pod doškovými střechami.“ Povídek *„Z našich dědin“* od V. Beneše Třebízského svazek třetí obsahující povídky: „Vodníkova nevěsta“ a „První růže“. Nákladem knihkupectví Fr. Šimáčka v Praze 1884.

„Album výtečných povídek českých i přeložených.“ Sešit první: *„Kandidát nesmrtelnosti“* od Sv. Čecha. V Praze. Nákladem Edvarda Valečky. 1884.

„Pobělohorci.“ Tragedie v pěti jednáních od Jos. V. Friče. V Praze, nákladem J. Malého, knihkupce v Žižkově. 1885.

Polské bibliotéky, pořádané od Edv. Jelínka, sešit první: *„Pan Geldhab.“* Komedya we trzech aktach, wierszem napisal Alexander hr. Fredro. S úvodem, poznámkami a slovníčkem. V Praze. Nákladem knihkupectví Fr. Šimáčka. 1884.

„Nad propastí.“ Román od A. Michajlova. Z ruského přeložil J. Wagner. Část první. České bibliotéky rodinné ročníku druhého svazek čtvrtý. Nákladem Al. Hynka v Praze.

„Vínek studentské merendy v Chrudimi 9. září 1884.“ Redakcí dra. Karla Pippicha. Nákladem spolku akademiků Chrudimských.

„Památky archeologické a místopisné.“ Redaktor Josef Smolík. Dílu XII sešit 10. Dne 1. srpna 1884. Obsah: Hromadné nálezy v Čechách. Píše J. Smolík. — O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka. Od E. Lemingra. — Z pohřebiště přemyslenského. Píše Č. Ryzner. — Dvě naleziště starožitností u Vrutice Kropáčovy. Píše O. Červinka. — Pomůcky k domácí heraldice a sfragistice. Od Ant. Rybičky. — Příspěvky genealogické. Od J. Teige. — Zprávy a drobnosti.

Listárna redakce.

Rukopisy se nevracejí a nezachovávají. Kdo přeje si vrácení zásylky, přilož obálku, jež opatřena jest úplnou adressou, i odešle se mu rukopis poštou. — „J. J.“ (Tosa). Naše obecenstvo nemá pro něco takového smyslu.

Neuveřejníme práce zaslané pod chifframi a jmény: „E. K.“ (Kytice). — „V. V.“ (Pod lipou atd.) — „J. M.“ (Na dušičky atd.) — „J. G.“ (Skon lišky atd.) — „Šavr.“ „M. V.“ — „Ota.“ (Hrdá milenka.) — „V. O... ý.“ — „V. Jíra.“ — „Jeden.“ — „A. St. v Benešově.

Číslem tímto končí třetí čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra“ i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Na „LUMÍRA“ předplácí se:

V Praze:		S pošt. zásylkou:	
Na celý rok	zl. 6·60	Na celý rok	zl. 7·—
„ půl roku	„ 3·30	„ půl roku	„ 3·50
„ čtvrt „	„ 1·65	„ čtvrt „	„ 1·75

Jednotlivé měsíční sešity stojí v Praze 55 kr., poštou 60 kr.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Administrace „Lumíra“

v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. října 1884. ČÍSLO 28.

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

I.

Řada pokojů byla osvětlena v domě pana Bučka na Václavském náměstí v Praze. Tehdáž říkalo se však ještě na Koňském trhu.

V nejzadnějším pokoji usazovali se pánové a mezi nimi některé dámy ke kartám. V prostředním saloně kupily se kolem stolu dámy, jež vášnivě pletly, háčkovaly a ještě horlivěj se bavily konversací.

V jednom z předních pokojů hrálo se trochu na piano, čemu nikdo nenaslouchal, pak navrhl kdosi společenskou hru. Hrálo se, dávaly se hádanky, ale vtip nechtěl se zajiskřit, humor nezacinkal rolničkami, veselost byla jaksi schována pod popelem. Sem a tam bylo zpozorováno utajené zívnutí. To šířilo se sympathickou nákazou, až posléze se nedalo zatajiti a skončilo hlasitým smíchem. Ten prolomil led nudy, jenž na společnosti tížil.

„Prosím vás," zvolal pan Bedřich List ještě mezi smíchem než se mohla ledová nuda znova zavříti nad myslemi. „Prosím vás, co říkáte tomu hýbání stolů, o němž se píše ve všech novinách, a které se zkouší ve všech rodinách a společnostech? Zajímá to někoho mezi vámi?"

V odpověď zdvihl se takový šum hlasů, jelikož všickni přítomni najednou se jali mluviti, že se díval Bedřich List s udivením z jednoho na druhého a měl chuť uši si zadržeti.

Nebylo možno slova rozuměti, a přece byla tato odpověď nad jiné výmluvná, neb dalo se z ní souditi, jaký zimničný interess vzbouzela tato otázka, jež tehdy po celém světě strašila, vzdělancům i nevzdělancům rozum pletla, kterou učenci se snažili vědecky řešiti, a jež se přece podobala na vlas velké duševní chorobě, kterou by bylo civilisované lidstvo veskrze zachváceno.

List zasmál se upřímně. Sám nepomyslil si, že společnost tak oživí. Obrátil se v pravo, obrátil se v levo ke svým sousedkám, aby něco podotkl, anebo od nich vyslechl, ale ty hovořily přes stůl neb s osobami za sebou a byly do toho tak zabrány, že proň neměly sluchu. Vrtěl znova hlavou nad tím neobyčejným ruchem, který jediným slovem do společnosti uvedl. Tu přišoupla k němu blíže svoje sedadlo slečna Rafaela, domácí dcera.

Bylať všecka udivena tím, co se dělo, o čem se mluvilo, a nerozuměla tomu ani slova. Ani ona nemohla hodnou chvíli dopíditi se někoho, kdoby vyslechl její otázku. Pak všimla si Lista a viděla, že se mu děje jako jí.

„Byl byste tak laskav, pane Liste, a podal byste mi nějakého vysvětlení o věci, o níž jste se zmínil?" tázala se ho. „Viděla jsem v novinách nápisy článků o tom stolohybu, ale nečítám novin nikdy a nestarala jsem se ani o tuto novinku. Nyní však slyším takové živé rozprávky o tom, že se zdá, jakoby něco na tom bylo. Ale co jest to? Jak vidíte jsem úplně nevědoma."

„Jesť to nesmysl, slečno, spolehejte na to, a zmínil jsem se o tom pro pouhý žert," List odpověděl. „A jako mnohý jiný nesmysl baví tato věc lidi millionkrát více než ladacos rozumného. Nesmíme se tedy tomu tak příliš diviti. Ostatně má tento nesmyl, jak pozorujete, tu zvláštnost, že lidi přímo elektrisuje."

„Ale oč jedná se, prosím vás?"

„O nic jiného než o to, že se náhle vyzpytovala či objevila nová přírodní síla. Ta působí tehdy, klade-li několik osob malíček ruky na malíček sousedův a utvoří-li se takto uzavřený řetěz rук. Všecky tyto malíčky spočívají na stole. Pak počne ona síla účinkovati na dřevo stolu a stůl jme se točiti, obíhati a kroužiti sám. Ti, kteří naň působí kladením prstů, jsou nuceni jej sledovati. Nuže, vy se tomu nesmějete?"

Rafaela nesmála se. Mělať náklonnost bráti vše spíše z vážné nežli ze směšné stránky. Nesmála se tedy dokonce a tázala se v zamyšlení:

„Nuže, a je tomu vskutku tak? Viděl, dosvědčil to někdo věrohodný?"

Tuto otázku její zaslechli konečně někteři ze společnosti. Byli to dílem pánové, dílem dámy. Všickni ujali se slova, aby vypravovali jeden za druhým steré příklady o tom, jak tam a tam, buď u nich neb u jiných známých tyto experimenty se vydařily. Ostatně dokládali věc pozoruhodnými články, jež byly o tom psány v novinách celého světa. Bylať to právě nesmírná událost důležitosti nekonečné a vedla bezpochyby k nepomyslitelným převratům našeho společenského žití.

Asi dva pánové pozdvihli pak hlasů, aby se posmívali tomu ohromnému nesmyslu, jak oni novou přírodní

tu sílu nazývali, a List přidruživ se k nim, vypravoval s humorem, jak nedávno u jisté společnosti docela vážně a s věřící myslí kolem lehounkého hracího stolku se usadili, jak zbožně kladli jeden druhému malík na malík, jak nikdo se nehnul ani nepromluvil a kterak všickni, mezi nimiž též on, celé, smrtelně dlouhé dvě hodiny takto setrvali. Jemu zdály se býti ty dvě hodiny dvěma věky a již myslil, až bude dovoleno osudný řetěz malíčků přerušiti, že celá společnost bude proměněna v kostlivce a v prach a popel, z něhož člověk povstal. „Na štěstí,“ skončil vypravování svoje, „byly to jen dvě hodiny, nikoli dva věky, ovšem byly to nejdelší hodiny mého života, a přibylo mi jen o nějakou vrásku na čele . . .“

„Ale jaký byl resultat,“ přerušili jej ze všech stran.

„Že stůl zůstal na svém místě a že tam stojí posud, jestliže ho někdo dle poctivých fysických zákonů neodšoupl či neodnesl.“

Na to zdvihl se znova šum hlasů právě jako při první zmínce o té věci, a jedni pravili: „Stůl nehnul se, poněvadž jste ho asi obstoupili samí nevěrci, anebo protože aspoň jeden neměl víru v tuto sílu.“

„Probůh,“ překřičel je List. „Jaká je to síla, jíž je třeba víry? Parní stroj doveze mne kolem celé země, ať mám víru v jeho sílu čili nic.“

„Čím je to tedy?“ Rafaela tázala se, „že jinde tyto pokusy se vydařily?“

„Někdo ze společnosti, anebo více osob mělo víru,“ List řekl ironicky. „To jest šoupali bezděky anebo také schválně. Krátce, nějak eskamotovali. Ale my jsme byli samí poctivci. Proto stůl nehnul se.“

„Šoupati stůl pouze malíky! Jdětež, zkuste to,“ voláno od přívrženců stolohybu.

Rafaela vstala jakýmsi prudkým pohybem jí zvláštním. Byla postavy nevelké, souměrné a půvabné. Měla malinké ruce a nohy, pravé to divy elegance. Její hlava byla krásná. List tvrdil, že měla jednu velkou vadu a sice tu, že nebylo při ní vady. Jemu zdál se její jemný obličej až příliš do podrobnosti proveden. Její nos byl mistrovským kouskem přírody. Její ohnivě temnomodré oči měly určitou barvu, jež se nikdy neměnila. Její pleť byla ruměnná a bílá, a List tvrdil, že by měla míti aspoň několik pih anebo nějaké znaménko, nějakou čočičku na bradě. Ale nadarmo byl by se někdo pídil po nejmenší poskvrnce na tom obličeji výrazu ušlechtilého. Nosilať kolem celé hlavy dle tehdejší mody mladých děvčat kadeře ve třech řadách. Její vlasy byly jemné, bledě rusé jako hedvábí, avšak List shledával její kadeře příliš pravidelné a nelíbilo se mu, že se jí nikdy nerozpustily. Ona řekla:

„Ta věc stojí však přece za pokus, zdá se mi. Což abychom místo jiné zábavy také u nás jej učinili a sice teď?“

Všickni hosté zdvihli se po jejím příkladu a dámy i pánové volali bouřlivě, že jsou pohotově účastniti se pokusu.

„Který stůl zvolíme k tomu?“ tázali se. „Tento je malý, chceme-li všickni býti při tom.“

„Nezbývá než abychom obstoupli velký stůl v jídelně,“ Rafaela navrhovala.

List byl posledním, který vstal po příkladu Rafaely. Byl velký, suchý, shrbený a tak dokonale škaredý, jak ona krásná, ale Rafaela nikdy ho nekritisovala, ani nesouhlasila, když její přítelkyně se hrozily jeho ohnutého nosu, velkých úst a olivové pleti.

Vstal líně a krčil rameny.

„Sám jsem si tohle nadrobil,“ šeptal si mezi zuby.

„Nu, u toho velkého stolu v jídelně můžete zkameněti všickni,“ smál se. „Ten zajisté se nepohne.“

„Tím lépe, je-li těžký,“ Rafaela řekla. „Je-li něco na té věci, nechať se to určitě osvědčí. Není-li to nic, je tu vyloučen podvod neb eskamotáže.“

„Tak pojďme, tak pojďme,“ všickni volali. Mladá děvčata uchopila se po dvou kolem pasu a vše spěchalo do jídelny dosti slabě jen osvětlené lampou, v níž olej docházel. Neb nikdo tam toho večera nevkročil a nebyla určena ku přijímání hostů.

Bylať trochu starodávněji zařízena nežli přijímací pokoje, jež se leskly novotou modního zařízení vkusného, ač trochu jednotvárného. V jídelně pocházel nábytek z doby mládí manželů Bučkových. Bylať tam pohovka s vysokým lenochem, s kroucenými rameny, široké těžké židle, křeslo jako pro obry a ohromná kredence. Na stěnách visely ve tmavých rámech podobizny rodinné. Pozadí toho prostranného pokoje hloubilo se v temnou hlubokou alkovnu.

Společnost obstoupila jídelní, černý leštěný stůl, z něhož Rafaela dříve odňala pestrý tyrolský koberec.

Jedna slečna pravila: „Kdo však je nevěrcem ve stolohybu, neměl by býti připuštěn. Vše by nám pokazil.“

„To padá na mne,“ List smál se, „a já budu vděčen, budu-li sprostěn spoluúčinkování této duchaplné zábavy. Půjdu se dívat, jak pánové karty hrají, v čem sice mnohem více rozumu není, ale kde vidíme přece aspoň trochu kombinace a pohyb mysli ve chtíči a v sobectví.“

Rafaela pravila: „Prosím však, abyste zůstal při nás. Přeju si naopak, aby byl dokonalý nevěrec mezi námi, a k vůli zvědavosti podnikáme ten pokus, začež mám děkovati svým milým hostům, mezi nimiž ani jeden není tak nevědomý v té věci jako já. Tak budiž mi dovoleno, abych ten pokus pořádala, a pan List bude tak laskav, že mému novému přesvědčení těch několik okamžiků bude věnovati, netáhne-li ho zvláštní touha ke kartám. Ostatně jsem posud také nevěřící a musila bych býti tedy také vyloučena.“

„Nuže, jak slečna Rafaela si přeje,“ řekl List s povzdechem. „Ale odpusťte, mně se zdá, že jste nyní už fanaticky věřící.“

„Ne, ne, mýlíte se. Jsem naopak hotova přísně dávati pozor, aby eskamotáže se nevloudila do toho.“

„To se nepodaří, to se nepodaří,“ mnozí reptali.

„Nuže, co na tom?“ Rafaela řekla. „Vždyť je to celé beztoho žert; myslím, že to není nic jiného než společenská hra.“

„Z toho nebude nic, ale jak slečna si přeje,“ říkali zkušenější přívrženci stolohybu a počali tvořiti řetěz s patrnou nechutí.

„Musím tedy vydati se v nebezpečí zkameněti tu s vámi,“ List řekl natahuje své dlouhé ruce ke stolu.

„Jen pojďte,“ Rafaela jej vybízela. „Posaďte se vedle mne, ať naše společná nevěra společně účinkuje.“

„Tedy jak dlouho chceme býti kamennými hostmi?“ List tázal se krče se před tou těžkou úlohou. „Dejme si, prosím vás, nějakou rozumnou lhůtu, a ať to není jako minule u Jakubovských, kde bych byl málem omdlel.

Myslím, že čtvrt hodiny času je dosti, aby to tajuplné fluidum účinkovalo, a nechce-li stůl hnouti se za čtvrt hodiny, buďte přesvědčena, slečno Rafaelo, že jest a zůstane dřevem, jež žádného fluidu necití.

„Ondyno u Weberů," podotkla jedna dáma, „hnul se stůl za půl hodiny. Pak proháněl nás všemi pokoji."

„U Procházků trvalo to pět čtvrtí hodin a osm minut, již ztráceli jsme trpělivost, tu začal stůl točiti se jako zběsilý."

„Buď jak buď, my nedáme svému stolu delší lhůty nežli čtvrt hodiny," Rafaela děla rozhodně a při těch slovech vehnala se jí krev do obličeje až po čelo. Ruce chvěly se jí, aniž věděla proč. Domnívala se, že ji zachvátila horečka, na niž častěji trpěla. Bývala však zvyklá přemáhati ji a nedbala ani teď prudkého návalu horka, jež cítila.

„Slečna chce mermomocí zůstati nevěřící," řekla slečna Filipina Kryšpínová. „Nuže, jak se líbí."

„Tedy se začíná." List volal, „ať je to zas už odbyto. Ostatně přísahám, že se dnes účastním naposled toho nešťastného stolohybu. Myslím, že se ho již úplně nabažím. Dále přísahám, že již nikdy ve společnosti nepřivedu naň řeč a kdyby se nudila sebe více."

Rafaela ukázala na staré velké pendlovky, jež hlučně cvakaly. Právě odbíjela s velkým rachotem devátá.

„Začínáme," řekla a srdce jí zabušilo. Bylo jí nyní zima, pak opět horko.

Ruce všech přítomných ležely na stole lehce spojené malíčkem. Byloť předepsáno, aby se nehovořilo.

Rafaela hleděla před sebe na černě lesklou plochu stolu slabě osvětlenou lampou, jež byla postavena na kredenci. Náhle zdálo se Rafaele, jakoby stůl se točil. Pozdvihla hlavu, aby viděla co tomu společnost říká, avšak každý seděl jako přikován na svém místě a hleděl před sebe. Rafaela viděla, že se mýlila, a že stůl posud stojí. Kdyby nebyla bývala v tak podivně horečnatém rozčilení, byla by se musila rozesmáti komickému obrazu, jehož celá mlčící společnost poskytovala, zabrána jsouc v myšlénku, bude-li stůl se hýbati čili nic. List vypadal dokonce žalostně mezi těmi všemi. Skutečná mrzutost, že se k tomu dal chytit, zápasila na jeho tváři s chutí k nejostřejší satiře. Kousal si spodní ret a jeho bodavé pohledy bloudily z obličeje k obličeji patrně posměšně. Setkaly se také s očima Rafaelinýma a ona z nich vyčtla trpký posměch, který ji bolel.

Sklonila hlavu zas a pomyslila si, čím to jest, že ji tento muž více zajímal než kterýkoli jiný. On neukazoval věru, že by mohl býti vděčen za něžný cit jemu věnovaný.

Nemohla si to vysvětliti a místo co by dále o tom hloubala, zamyslila se mimovolně jinam a ponořila se v nejdávnější upomínky.

Bylo jí, jakoby ležela v malé dětské postýlce pod zelenou hedvábnou pokryvkou ve chladném, nekonečně příjemném pokoji přízemním v zahradním domě, který jejím rodičům náležel a kde v létě přebývali.

Její matka seděla vedle ní a kladla jí chladicí rouška na hlavu. Jí bylo při tom velmi dobře. Otvírala chvílemi oči a viděla otevřenými skleněnými dveřmi staleté lípy a divoké kaštany plny bílých a růžových květu. Příjemný zelený odlesk z jich košatých vrcholů vrhal do pokoje osvětlení, jež Rafaelu okouzlovalo a nad něž nic půvabnějšího neznala.

Tak ležela mnoho neděl co tříleté dítě v tomto zeleně ozářeném, stinném a chladném pokoji, a svěží vzduch uzdravoval ji. Za oné nemoci nepamatovala se, že by byla cítila bolesti. Pamatovala jenom blaho znova křísení se k životu, kterak zvolna se probouzela z dlouhého smrtelného spánku, a pak cítila lásku a radost z toho svých rodičů.

Před tím byla zázračným dítětem schopností nevídaných. Do roka mluvila, zpívala, chodila. Tříletá začala již slabikovati. Tu najednou zachvátilo ji zapálení mozku nad míru nebezpečné, z něhož mimo nadání samého lékaře přece jen vyvázla po dlouhém zápasu o tu jiskru života. A nyní, po letech, cítila ještě to blaho vracející se síly, tu ztrnulost po přestálém tom boji, po bolestech přetrpěných ve dlouhých mdlobách bez vědomí. Později, když jí o nebi vypravovali, nemohla si je jinak představiti, nežli v onom přízemním pokoji, jehož okna stínily staré stromy, bujně zelené a kvetoucí, kam vnikala svěží vůně ze zahrady a kde byl tak milý chládek. Uzdravovala se tehdáž pomalu. Dlouho nemohla sama choditi. V jejím malinkém bílém obličeji svítily jí jen ty velké modré oči. Lékař obával se, aby jí nezbyla nějaká mozková vada. Ale brzo bylo znáti, že se jí vracejí zas veškeré její duševní schopnosti. Zas byla roztomilým, vtipným dítětem. Avšak lékař přísně zakázal ji namáhati. Uzavírali před ní úzkostlivě knihy, ba i obrazy. Neměla jiného úkolu než si hráti, a v tom bylo jí bráněno, uhřála-li se při tom trochu. Tak neučila se ničemu do devíti let. Prudká horečka a mdloby zachvacovaly ji do té doby několikráte do roka. Rodiče chvěli se o ni stále. Bylať jejich miláčkem. Zbožňovali to dítě ve pravém slova smyslu. Též na to vzpomínala, sedíc nyní za stolem, od kterého očekávala podivuhodné hnutí, nad nímžto cítila mimovolně horečku. Sestry Rafaeliny byly, jedna o deset, druhá o dvanáct roků starší jí. Nyní byly obě už provdány. Též ony měly ji tak rády. Jejich muži, jejich děti měli ji za andělskou bytost. V takovém teple byla vyhýčkána. A ona splácela všem tu lásku vášnivě. Asi desitiletá začala se konečně trochu učiti a brzo dohonila hravě všecko, co byla až dosud zameškala. Do školy nesměla choditi, a byla by činila přese všecko, že učitel ji namáhati nesměl, úžasné pokroky, kdyby jí nebyli rodiče zapřisahali, aby probůh jen ničeho nedělala a jim se zachovala. Milovala je příliš, aby jim byla vzdorovala. Bylo jí nyní sedmnáct roků a vynikala vzděláním nad jiná děvčata při tom všem, že byla ode všeho učení zdržována.

Bučkovic žili vždy společensky a občas shromažďoval se u nich kruh přátel a známých jako dnes.

Sestry Rafaeliny a jejich muži byli ovšem také přítomni. List byl přítelem jejího švagra Romovského, jenž ho uvedl as před rokem do domu svého tchána. Tak dlouho znala Rafaela toho člověka dosti chladného srdce, jak se zdálo. Ale jí zajímal, nemohla si toho tajiti.

To vše tak přemyslila bezděky. Celé její mladé žití připadalo jí jako pouhý sen, a ten sen prosnila nyní znova. Probírala jej několikrát za sebou a vždy kochala a kolébala se jaksi ve vzpomínce na zeleně ozářený přízemní pokoj v zahradním dome, vždy zastavovala se na konec u hádanky, proč List ji zajímal, a klopýtala přes

*

ni jako přes ostrý kámen po tmě do cesty hozený, vždy odvracela se od ní její mysl a spěchala nazpět k upomínce na zahradní pokoj.

Tyto myšlénky kolotaly jí v hlavě poněkud horečnaté, a hlava točila se jí z toho tak, že se jí zdálo několikrát, jakoby stůl se točil, avšak posud nebylo tomu tak, a List, jenž seděl proti hodinám, přerušil mlčení a zvolal: „Viktoria! Robota je u konce.“ Ale než mohl domluviti, nahnul se stůl pod rukama jeho a Rafaelinými a na opačném konci pozdvihl se, jako vzepne-li se kůň.

Všickni vstali beze slova se svých sedadel a nechali ruce ležeti na stole, který zas z druhé strany se vyzdvihl a praskaje takto dlouho se kolísal. Najednou jal se kroužiti zpočátku pomalu, pak rychleji, posléze tak divoce, že sotva bylo možno jej sledovati.

Hrnul se do alkovny kde byla tma a společnost se smíchem a s výkřiky za ním se řítila.

Zas hrnul se nazpět a ke dveřím. Prolétl jimi skoro nebezpečně mačkaje dámy a pány k veřejím.

Hluk, který tento stolohyb působil, přilákal ostatní společnost ze zadních pokojů, jež s úžasem na to divadlo patřila.

Rafaela vykřikla: „Nemohu již více,“ přerušila řetěz malíčků, potácela se a padla v náruč své matky.

Na štěstí měla jen trochu závrati, ze které zas se zpamatovala.

Nyní teprv rozhovořili se všickni přítomní a obstoupli divůplný stůl, který teď stál v saloně. Dva páni uchopili se ho a odnesli jej, stenajíce pod jeho tíží.

„A on tak lehce běžel, jakoby byl býval životem nadán!“ řekla Rafaela, dívajíc se za ním.

„Přece šoupala jste ho vy,“ List tvrdil, „a já pomáhal jsem vám volky nevolky. Pozoroval jsem to dobře.“

Rafaela neodpověděla k tomu. Přejela si rukou čelo, hleděla se rozpomenouti, jaké to bylo, avšak zdálo se jí, že nebyla při sobě. Nepamatovalať ničeho.

Posadila se trochu unavena. Večeře byla přinešena a celá společnost shromáždila se v saloně, kde dámy dříve pletly.

Neodporovala-li Rafaela Listovi, odporovali mu za to všickni ostatní ve společnosti a nejvíce oni dva pánové, kteři byli před tím ještě nevěřícími.

(Pokračování.)

O povaze hudby moderní.

Napsal *O. Hostinský.*

Co jest hudba „moderní“? Všude o ní čítáme a slýcháme, a přece zdá se, že mínění o významu slova toho velice se rozcházejí. Nehledíme-li k různým subjektivním náhledům jednotlivců, můžeme konstatovati, že se o hudbě „moderní“ mluvívá hlavně ve smyslu dvojím: naproti klassikům Bachovi, Haendlovi, Gluckovi, Haydnovi, Mozartovi. Beethovenovi nazývá se tak hudba nynější, naproti hudbě středověké, církevnímu to zpěvu, jehož vrchol představuje nám Palestrina, hudba posledních tří století, jež po výtce jest uměním světským a vrcholí v opeře a v symfonii. Avšak dvoji tento smysl není podstatou různý, neodporuje si, nýbrž spíše nazván býti může užším a širším: jsouť klassikové osmnáctého století vrcholem období staršího a zároveň základem doby pozdější. Hudba nynější je výsledkem nepřetržitého dějinného rozvoje od roku 1600, a zejména mezi „klassiky“ a „moderními“ nezeje ona hluboká propast, již domnívají se spatřovati odpůrci pokroku. To, co nyní hýbe světem hudebním, co označuje snahy nejmodernější, nespadlo s nebe, nýbrž vyvinulo se nenáhle, zárodky znaků hudby nejnovější možno stopovati namnoze již v stoletích minulých, dozajista však v umělecké činnosti klassiků. Zde budiž poukázáno jen ku znakům některým, a sice k nejdůležitějším a nejvýznamnějším, na prvním místě arci k oněm, jimiž liší se hudba posledních tří set let od zpěvu středověkého — vždyť skoro všechno ostatní přirozeně plyne z velikého převratu, jenž zahájen v umění našem roku 1600 první veřejně provedenou operou „Euridice“, na text Rinucciniho složenou Perim a Caccinim.

* * *

Středověké umění bylo církevní, moderní je světské. Toť první základní rozdíl. Až do konce šestnáctého století — tak daleko sáhá středověk hudební — ctěn a vážen býval jen skladatel a pěvec církevní nebo varhaník; kdokoliv zanášel se výhradně hudbou světskou, zejména instrumentalní, byl v opovržení jako ona sama. Proto také velcí umělci živel světský raději ani nepěstovali; přenechávali to hudcům kočujícím, kteří stáli takořka mimo společnost křesťanskou. Tito za středověku původně byli bezpravní a nectní; ba namnoze ani ve svátostech neměli účastenství a kněží nesměli se s nimi stýkati. A když, na příklad v Elsasku roku 1480, přijati jsou do obcování církevního, učiněno podmínkou, že pět dní před přijímáním a pět dní po něm nesměli vykonávati své řemeslo. Ačkoliv Karel IV. velikým byl jejich příznivcem a různá práva jim udělil, přece ještě roku 1622 mohl říci M. Dačický, že v Kutné Hoře „zlehčen“ úřad konšelský, poněvadž za konšela zvolen Jindřich Velvarský, „jenž býval muzikářem“. Čestnější postavení společenské, než kočující hudci prostonárodní, mívali ovšem trubači ve službách dvorských a vojenských.

Jen výminkou věnovali se mužové z kruhů vznešenějších hudbě světské: v době francouzských troubadourů a německých minnesängrů, mezi něž patřila i nejedna hlava korunovaná, jak známo také český král Václav II., v době to rozkvětu rytířství, kultu žen a zpěvů milostných. Avšak byla to jen světská episoda v dějinách umění náboženského, jehož plný rozvoj ostatně spadá teprve do věků pozdějších. A když na sklonku středověku hudebního, za časů Palestriny a Orlanda di Lasso, činěny pokusy, těžiti z opovrženého zpěvu prostonárodního ve prospěch umění, namnoze pokusy ty kárány, a již proto

nemohly míti účinku dokonalého, že při tom na podstatnou změnu slohu z polyfonní hudby církevní vzatého vlastně ani se nepomýšlelo.

* * *

Zcela jiné tvářnosti nabylo umění hudební po roce 1600. Již na zevnějšek ohlašoval se důležitý převrat *změnou jazyka.* Latina v umění vyšším dosud neobmezeně vládla, jelikož zmíněné pokusy, napodobiti písně prostonárodní právě tak jako madrigaly, sice opíraly se též o básně v jazyku lidu psané, avšak byly přece jenom výminkami, jež o celém směru a povaze skladeb samotných nikterak nerozhodovaly; nyní však ustupovati musila jazykům živým, národním.

Především byla to vlaština, která hudbu světskou opanovala tou měrou, že na operním jevišti a v síni koncertní nabyla nedotknutelného mezinárodního privilegia na celá dvě století. Jen Francouzové dovedli hned na počátku jazyku svému zjednati plné právo, tak že národní jejich zpěvohra počíná již ve století sedmnáctém; přece však význam umění vlaského byl tak veliký, že dějiny francouzské hudby dramatické na každé skoro stránce zaznamenávají kruté boje se živly cizími, jež nejednou nabývaly rozhodujícího vlivu na umění francouzské. Němci a Angličané ještě mnohem méně byli šťastni. Usilování o samostatnou zpěvohru německou na konci věku sedmnáctého a na začátku osmnáctého (zejména v Hamburce) nemělo žádaného výsledku; a i když konečně Mozartem, Beethovenem a Weberem povznesena německá zpěvohra na výši uměleckou, přece ještě dlouho zápasila s operními ústavy vlaskými, jež s velikým nákladem vydržovány všude při knížecích dvorech německých. Angličané dosud nedospěli dále než k pouhým pokusům, ostatní pak národové, zejména slovanští, teprve v devatenáctém století jazykům svým zjednali platnost v říši umění hudebního.

Postup — mluvím toliko o umění světském — je patrný: příklad Vlachů, kteří na místo středověké latiny postavili svůj jazyk národní, došel následování i jinde, a jedině tím stalo se možným, že naproti slohové jednotě umění církevního dob dřívějších — ovšem také na bezpečném základě této jednoty — ponáhle vyvinovala se *různost směrů národních.*

* * *

Živel světský v hudbě moderní obdržel vrch. Skládaly-li se za dob starých světské, třeba milostné zpěvy způsobem nevalně jiným, nežli mše nebo motety, tož nyní naopak zase hudba kostelní zejména vlivem opery sesvětačela tou měrou,*) že nejnověji na uhájení ryzosti umění posvátného bylo již zapotřebí mocné reakce, která nás odkazuje ku vzorům středověkým. A skutečně polyfonní zpěv středověký jest i nyní ještě nejpřiměřenějším výrazem citů náboženských, kdežto na poli dramatickém a v hudbě koncertní vládne sloh nový, neustále se měnící, zdokonalující a postupující: vždyť názory a city světské jsou nad míru rozmanité a proměnlivé, náboženské naproti tomu velice konservativní, protože ustáleny povahou náboženského vyznání a řádem bohoslužby, jež u porovnání s kulturním ruchem světským jsou takořka nehybné, neproměnlivé. Velebné zpěvy Palestrinovy i za našich dnů nalézají nejmohutnější ohlas v srdcích pobožných; opery o sto nebo i sto padesát let pozdější (Scarlatti, Haendel) divadelnímu obecenstvu nynějšímu jsou docela cizí, nezáživné. Tak světskou povahou moderního umění podmíněn je další charakteristický znak jeho: *mocný pud ku stálé změně, ku stálému pokroku čelící.*

* * *

Čím více opera a koncert soustřeďovaly v sobě veškerý ruch hudební, tím více ctěn i hudebník světský, a brzo vznikl přímo nezřízený *kultus virtuosů a virtuosek.* Zejména operní zpěváci docházeli pak cti a slávy, která dříve údělem bývala jen těch umělců, kteří skládali a zpívali „ad majorem Dei gloriam"; bohatství však dostávalo se jim neskonale většího. S opovržením, jež církev byla kdysi osvědčovala naproti všemu, co v hudbě zapáchalo živlem světským, podivně kontrastuje duch nové doby, jenž roku 1639 nejen dovolil kardinalovi Costagutimu uveřejniti polyglottu chvalozpěvů na krásnou operní zpěvačku Leonoru Baroni, ale také způsobil, že kniha ta za dva roky byla rozebrána a z nova ze tiskla. Známo je, že někteří slavní virtuosové zpěvu operního nabývali již během sedmnáctého století netoliko ohromného jmění, nýbrž i nejvzácnějších vyznamenání společenských; v dobách následujících všechno to se ještě stupňovalo: Caffarelli stal se millionářem, jenž s panstvím San Dorato mohl si koupiti titul vévodský, Farinelli za vlády dvou králů byl nejprvnější osobou při dvoře španělském a stal se rytířem řádu kalatravského, a slavná zpěvačka Tesi-Tramontini, která prý mládí své zažila „velmi vesele", v pokročilém věku vyznamenána dánským řádem za věrnost a vytrvalost.

* * *

Na počátku doby moderní virtuos co do uznání a odměny rozhodně stál v první řadě. Skladatelům hudby světské teprve později dostalo se oné cti, jíž odedávna těšili se autoři zpěvů církevních a která zajisté právem slušela i jim. Velcí mistři osmnáctého století, od Scarlattiho (otce i syna) až po Haydna a Mozarta, vydobývali čestnou posici tu. V oboru dramatickém šlo to rychleji než v instrumentalním. Podobnou nezávislost, jíž sobě Gluck zjednati dovedl co skladatel operní naproti umění výkonnému, získal si Beethoven na poli hudby instrumentalní teprve o půl století později. Tato dvě jména nejlépe označují velký převrat v hierarchii umělecké, jenž způsoben byl *emancipací síly tvůrčí.*

Hleďme nejprve ku zpěvohře. Prvním veřejným představením operním roku 1600 ve Florencii oslavena nádherná svatba Marie dei Medici s Jindřichem IV., králem francouzským, a od té doby pohlíželo se na operu jako na podstatnou část programu okázalých slavností dvorských. Za krátko však nový umělecký požitek stal se přístupným obecenstvu nejširšímu; roku 1637 otevřeno

*) Nejhorší pověst v příčině té má, jak známo, Italie. Někdy však i na severu dějí se věci víře nepodobné. V Ingolstadtě na př., dle zpráv hudebních listů německých, loňského roku při katolické bohoslužbě hrály se úryvky z Gounodova „Fausta", z „Lohengrina", z „Kouzelné flétny", a kus ze „Sol datenleben" od Bely Kélera!

první veřejné divadlo operní, jehož představení každému za peníze byla přístupna. Bylo to Teatro San Cassiano v Benátkách, jehož činnost zahájena „Andromedou" na slova Ferrariho složenou od Manelliho. Počet soukromých podniků divadelních úžasně vzrůstal, a v Italii, která tehdy o hudbě dramatické vůbec rozhodovala, nabyla tím zpěvohra nové tvářnosti. Opery psaly se na objednávku; impresario volil si libretto, které nejlépe svědčilo scenickým prostředkům jeho divadla a známým choutkám obecenstva, skladateli pak nastávala povinnost, dbáti o to, aby se co možná nejvíce vyznamenati mohly síly pěvecké, jimž provedení bylo svěřeno. Zpěvohra stala se koncertem virtuosů. Zpěváci byli tudíž prvními osobami při divadle operním: jim sloužili librettista i skladatel, jim kořilo se obecenstvo.

Toto neobmezené panství zpěváků v základech svých se zachvělo, když Gluck nastoupil dráhu reformatora hudby dramatické. Zásadě, že *výkonné umění je toliko prostředkem, skladba sama však účelem*, zjednával platnost nejenom zpěvohrami svými, nýbrž i rázností, kterou osvědčoval co dirigent a organisator, zejména v Paříži, kdež přičiněním jeho povznesla se velká opera k dokonalosti výkonů před tím neslýchané. Od té doby virtuos ustupuje skladateli, výkon zpěváka-herce stává se pouhou částí celého díla hudebně-dramatického, nikoliv posledním jeho cílem. Toť jeden z nejdůležitějších znaků onoho směru, jímž ubírá se moderní hudba dramatická od časů Gluckových. Namnoze arci dosud ještě staví se bravura virtuosní nad dílo umělecké, avšak to jsou dozvuky zásad, které se již dávno přežily, a proti nim možno uvésti valnou řadu výkonných umělců prvního řádu, jichž největší pýchou bylo a jest, podříditi osobní ctižádost svou ve všem všudy básnickým a hudebním požadavkům díla uměleckého a nevystupovati z rámce jeho ani na okamžik.

Pozoruhodno jest i to, že Gluck, proti obvyklému tenkráte způsobu, svou „Ifigenii v Aulidě" pařížské opeře sám nabídl, že podmínky, které namnoze disponovaly silami výkonnými, diktoval on, ne ředitel divadelní, že tudíž emancipaci skladatele prováděl i tímto směrem. Nyní jest pravidlem, že autor zpěvohru svou nabízí divadlům, objednávání však oper pro jistou dobu a pro jistý personal se strany podnikatelů pouhou výminkou. Ba nyní mnohý skladatel při tvoření svém nemá ani tušení, zdali a kde jeho dílo objeví se na jevišti, a Richard Wagner neunavně pracoval o veliké tetralogii „Prsten Nibelungův" za okolností takových, že sebe skromnější naděje na nějaké provedení díla toho vůbec zdáti se musila hotovou přemrštěností — neřkuli naděje na provedení takové, jaké smělému mistrovi tanulo na mysli, a jímž později v Bayreuthě dovršil emancipaci umělce od obchodních spekulací správ divadelních. *Začínáť moderní doba svrchovaností virtuosů a dospívá k vítězství umělců tvořících.*

* * *

Instrumentalní hudba mnohem déle než opera zůstala soukromou věcí knížecích dvorů a ochotníků. Dlouho nebylo jiných veřejných koncertů, než produkce virtuosů, obyčejně přespolních. Avšak teprve v druhé polovici osmnáctého století nabývaly produkce podobné poněkud lepší pověsti: před tím umělci na slovo braní vystupovali skoro výhradně při dvoře nebo v soukromém saloně.

Nejstarší veřejnou společností koncertní, jejíž produkce přístupny byly za peníze, byla jednota pořádající „Concerts spirituels" v Paříži od roku 1725. Ve Vídni založena „Musikalische Societät der freien Tonkunst vor Wittwen und Waisen" roku 1771 krajanem naším Florianem Gassmannem, jehož oratoriem „Betulia liberata" nová jednota zahájila činnost svou, v Berlíně poprvé vybíralo se vstupné při Dittersdorfově oratorii „Hiob" roku 1789. Pražská „Jednota hudebních umělců" povstala roku 1803 a první velké dílo jí provedené bylo Haydenovo „Stvoření". Zvláštní úkaz, že právě na konci minulého a na začátku tohoto století zakládány spolky podobné, jichž účelem jest především podporování vdov a sirotků po hudebnících, vysvětluje se tím, že tehdy přibývalo hudebníků na nejistý výdělek odkázaných nebo alespoň, co se týče budoucnosti, jen nedostatečně zaopatřených, zejména když kapelly šlechtické, kdysi zvláště v našich zemích velmi četné, nenáhle mizely. *Stávalať se nyní i koncertní hudba věcí veřejnosti*, od služeb soukromých a dvorských nezávislou. Také veřejné produkce symfonické brzo z kruhů ochotnických dostaly se do rukou hudebníků odborných. Hudba komorní nejdéle pěstována výhradně v zátiší soukromém: kvartetta a podobné skladby největších mistrů nehrály se před platícím obecenstvem, nýbrž jen v kruhu domácím, a ze všech sonat Beethovenových jediná (op. 101) veřejně provedena za jeho živobytí. Konečně průběhem první polovice devatenáctého století zobecněly také veřejné produkce komorní, a tím veškeré obory hudební přístupnými se staly posluchačstvu nejčetnějšímu.

Tou měrou však, kterou *šířily se kruhy obecenstva uměleckých požitků účastného*, súžoval se zase kruh sil výkonných, a u veřejnosti čím dále tím více dilettanti ustupovali hudebníkům z povolání, čímž nenáhle způsobeno i *valné zlepšení výkonů samotných*. Oboje zajisté bylo výhodou neocenitelnou. Kdo podiví se tomu, že na př. skladby Beethovenovy zdály se současníkům býti příliš nejasnými, nesrozumitelnými, když zví, že dilettanti ve svých veřejných koncertech hrávali symfonie obyčejně beze zkoušky, koncertní jednoty však po zkoušce jediné, že skoro až do let dvacátých orchestralní skladby smyčcem svým řídíval koncertní mistr při prvním pultu houslovém sedící, nikoliv kapelník způsobem nyní obvyklým, a že se roku 1826 v Lipsku hrála Beethovenova Devátá — bez partitury, z pouhých hlasů!

Skladatelé sami arci nejvíce přispěli k tomuto zvelebení výkonů hudebních. Činili čím dále tím větší požadavky na hráče, až konečně překročily hranice pouhého dilettantismu. Zde opět na prvním místě sluší jmenovati Beethovena, an předkládaje virtuosům v orchestru, v kvartettu i při klavíru nejobtížnější, ale také nejvděčnější úkoly, jichž řešení zabývalo je po více než půlstoletí, ku zdokonalování techniky takořka je nutil. I to jest charakteristickou známkou doby nové, že *skladatel považuje za své právo, předpokládati vždy výkonné síly nejdovednější*, tak že při dílech pro veřejné provádění určených, obtíží nijakých se neleká.

Emancipace novověké hudby instrumentalní konečně i v tom se jeví na zevnějšku, že Beethoven představuje nám prvního velkého skladatele instrumentalního, jenž

ze svého umění žije toliko co skladatel, bez jiného zaměstnání. Nebylť ani kapelníkem, ani učitelem, a také virtuosství jeho na dobro podřízeno bylo činnosti skladatelské.

* * *

Arci následkem převratů zmíněných hudba v domácnosti nabývala jiné tvářnosti. Kvartetto, sonata, píseň přestaly býti její specialitou, neboť pěstovaly se i na veřejnosti od umělců vynikajících, s nimiž nesnadno bylo konkurrovati. Za to mělké klavírní skladby „salonní“ zaplavily kruhy dilettantské — arci ne na prospěch obecného vkusu. S druhé strany však zaznamenati sluší rozhodný pokrok: všude hrají se díla orchestralní všech druhů, zpěvohry, oratoria, symfonie, kvartetta v úpravách klavírních, zejména čtyrručních, obecenstvo připravuje se na koncerty, ano poznává blíže skladby, jež nemohlo by oceniti na základě jediného slyšení, a účastňuje se tím velikého ruchu hudebního. Právem tato stránka hudebního dilettantismu považuje se za skutečný prospěch umění samotného; neboť připravuje mu půdu a pravý pokrok v umění urychluje, ba namnoze činí jej teprve možným. *Zabývání se hudbou v soukromí přestalo již býti pouhou bezvýznamnou společenskou zábavou: — máť ono především býti přípravou na to, co nám poskytují velcí mistři starší i novější, má býti více prostředkem hudebního vzdělání než cílem samolibé okázalosti.*

* * *

Celý názor o umění hudebním povznesl se za dob posledních — o tom nelze pochybovati. Vynikající hudebníci i před tím bývali ctěni a váženi; avšak řaditi skladatele hudebního přímo k prvním veleduchům lidstva, stavěti ho po bok nejslavnějším básníkům a myslitelům, to ponecháno bylo době moderní, jež neostýchá se jmenovati Bacha, Mozarta nebo Beethovena zároveň s Dantem, Shakespearem, Göthem, s Michelangelem nebo Rafaelem. Kulturní význam umění hudebního nedá se již ničím odčiniti Arci také na hudebnících samotných žádáme dnes více, než za dob starších, za dob onoho výlučného „muzikantství“, jemuž všechny ostatní obory duševní mohly býti věcí lhostejnou. Žádáme na nich jistou míru *vyššího vzdělání netoliko odborního, nýbrž i všeobecného*, bez něhož nikterak nemůžeme si představiti ty, kteří v jakémkoliv oboru kráčejí v čele lidstva družíce se k prvním representantům ruchu kulturního: vzdělání to pak zajisté nebude bez blahodárného účinku na vlastní jejich činnost uměleckou. Gluck sotva by se byl stal slaveným reformatorem hudby dramatické, kdyby jeho vzdělání mimohudební nebylo valně přispělo k jasnému, uvědomělému vytknutí oněch idealních cílů, k nimž uměl se pak bráti s důsledností a ráznosti tak podivuhodnou. V století devatenáctém dokonce jen ti skladatelé nabyli rozhodujícího vlivu na rozvoj umění hudebního, kteří intelligencí svou dovedli vyniknouti nad netečné hudebnictvo řemeslné. Beethoven i zde stojí na místě prvním; z ostatních pak mistrů našeho věku uvádím pouze Webera, Mendelssohna, Schumanna, Berlioza, Liszta, Wagnera. I zasluhuje to zajisté pozornost naši, že neustále vzrůstá počet hudebníků, kteří i literarně jsou činnými, namnoze v rozměrech velmi značných, jako Berlioz, Schumann, Liszt, Wagner, Sěrov, Boito, Saint-Saëns ajv.

* * *

(Dokončení.)

Drobty chleba.

Báseň od *Václ. Petříka.*

Na loži, jako ptačí hnízdo chudém,
umírá zbožný, Homobon smrt očekával.
Jak z vosku prsty bělostné a tenké
na prsou byly přeloženy křížem
a klokočový růženec je poutal,
kříž mosazný se žlutěl na habitě,
kol modlili se bratři na kolenou

„Tak spokojeně, usmívavě zmírá
jen spravedlivý, svatý,“ šepce převor.
A sotva dořekl, hle kmitné stíny
se náhle mihly bratřím přes breviře
a zázrak! Holubic to bílých příval
do cely vletěl oknem otevřeným,
seď k mnichovi a tajuplný vrkot
jak hudba rajská s modlitbou se snoubil.

„Tak ještě v smrti oslavený zmírá
jen spravedlivý, svatý,“ šepce převor,
„to andělům svým Bůh přikázal jistě,
by při posledním boji stáli při něm
a s palmou v ráj ho vedli branou smrti.“

Jen slovo jeho rety opustilo
a Satan, co stín děsný, prolit' celou
a mezi ulekané holubice,
jak příval krup vrh' spoustu drobtů z chleba,
a holubice žalně zavrkaly
a v mracích zmizely co andělové,
a Satana checht let jich doprovázel.

A zoufale se ozval Homobonus:
„Ach, znám ty drobty: jako písek suché,
jich nedbával jsem při krájení chleba,
a Satan celý věk je po mně sbíral,
by mohl jednou proti mně být svědkem.
Ach, modlete se, musím do očistce!“

Šel hledat Boha, kterému dal život,
pláč bratří stlumený ho doprovázel.

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Zajímavá novina letěla bleskem po městě a co všeobecně tušeno, podařilo se potvrditi panu důchodnímu, který pod záminkou neodkladné jakési úřední záležitosti navštívil kancelistu v bytu několik minut a vteřin po jeho příchodu.

„Tak náš pan Novák přivezl si po bratrovi dědictví“ — s tváří dětsky nevinnou, nedávaje ani dost málo znáti zlomyslnost skrytou v těch slovech, řekl u kontrolorů, kam byl zavítal rovněž ve věcech úředních hledaje pana kontrolora, ačkoli věděl, čtverák, dobře, že hledaný nalézá se v tu hodinu vždycky v kanceláři.

„Roztomilé dětičky!“ — doložil šibalsky, podávaje všem ruku, jakoby k něčemu gratuloval.

Pan kancelista nastoupil cestu ke kontrolorovi až z večera. Zajisté byl si vědom povinnosti, co nejdříve podati jim vysvětlení, a byl by neprodleně k nim pospíšil, ale drobný přírůstek, který přivezl si do domácnosti, zdržel neočekávaně kroky jeho.

Děti malé a bojácné, spřátelivše se cestou poněkud s novým stavem věcí, teď, když byly octly se v bytu jim neznámém, cizém, propukly znova v usedavý pláč, a starostlivý jejich pěstoun nebyl nikterak s to je upokojiti, tím méně mohl od nich se vzdáliti a zanechati je samotny. Pak také bylo mu přemýšleti o tom a učiniti ustanovení, kterak své hosty v bytu svém nejlépe umístí, kterak vůbec domácnost na ten čas uspořádá a urovná, a nejdříve namanula se v cestě jiná naléhavá otázka.

Děti měly hlad. Kancelista v rozpacích prohledal všechny šuplíky i šatník a skříň na prádlo, otevřel a propátral všechny kapsy své garderoby aniž by však nalezl více než kousek tvrdé kůrky, kterou byl kdysi v myšlénkách při obědě vstrčil do šosu. Na štěstí rozřešena otázka způsobem potěšitelně sladkým přispěním Novákovy domácí paní, která o své ujmě dostavila se v pokoji svého nájemníka s obrovským hrncem kávy.

Snad že účinkoval osvědčený prostředek, získat si přízeň dětí tím, že překvapíme je dárkem nějakým, přání nějaké jejich vyplníme, snad že vlídná a laskavá, poctivá tvář stařeny sama sebou jevila přitažlivost — v krátce byly obě děti jako doma, a seděly na klíně pajmámy, zapředeny s ní v důvěrnou zábavu. Tím bylo kancelistovi umožněno vzdáliti se, i vytratil se nepozorovaně, aby snad u dětí nový poplach nevzbudil, z pokoje a z domu.

Bylo se již setmělo. Obloha byla zamračená. Kancelista, ačkoli vyšel ve spěchu a také opravdu v hloubi duše své byl ku předu pobádán, zastavoval se cestou a díval se nahoru. Z mraků nevytryskla ani jedna hvězda.

Rázné „dále“ pronesl hlas paní kontrolorky. Rodina byla pohromadě i bylo patrno, že dlela v očekávání. Ale přivítání příchozího bylo značně chladné, skorem ledové.

Pavlína ovšem, když byla zaslechla po schodech známé kroky, vzkřikla radostně; neboť myšlénky její stíhaly se již v představách, že Vladimíra více neuvidí, že on nepřijde ani už více. Na matčin přísný a káravý pohled stáhlo se i rozjasněné její čelo v rysy vážné a slovem hněvivé, nevstala ani Novákovi naproti, ani ruky nevztáhla mu vstříc.

Tak octnul se pan kancelista uprostřed pokoje, klobouk mačkaje rozpačitě v rukou, nenalézaje slov, jež by říci měl, a z druhé strany slovem jediným nepozdraven.

Páně kontrolorův povzbuzující kašel dodal mu konečně jakési odvahy. Pokusil se omluviti se, že ani nepsal, ale že po mnohém nerozhodném boji a konečném zralém uvážení shledal nejlepším, vypověděti vše až ústně, co by péro nikdy nemohlo tak přesvědčivě.

Že vůbec poměry nešťastného bratra nalezl spletenými a zmatenými v nejvyšší míře, jak o tom nikdy zdání neměl, nebyv po kolik roků k pozdní své lítosti s nebožtíkem ve styku z příčin malicherných, nepatrných vlastně jak to, bohužel, obyčejně už bývá.

„Bratr Jaroslav“ — mluvil kancelista — „byl vždy chloubou rodičů, kdežto já jsem málo činil jim radosti. Nelze zamlčeti, že bratr . . . nikoli ze zlé vůle zajisté, a z pouhé jen nerozvážnosti, nezkušenosti . . . přikládal kde mohl polínko proti mně . . .“

Vladimír Novák se odmlčel; zdálo se mu, že příliš mnoho zlého už řekl o bratrovi. „Také já jsem byl vinen, není pochyby“ — opravil se hned — „a zajisté sám nejvíce, v největší míře . . .“

„Když zemřel otec“ — ujal se slova po malé přestávce — „byl bratr v nejlepším proudu studií. Zajisté umírající okolnost tu právě dobře uvažoval, čině poslední své pořízení. Mně pomoci beztoho více nebylo dle všeobecného mínění a byl jsem tedy odbyt povinným podílem otcovským, a i zde bylo by dosti k namítání . . . Ostatně jmění rodinné dědil bratr.“

Pan kancelista byl červený až po uši. Ve svých rozpacích zašel asi dále než vlastně chtěl a odhalil z minulosti, co jinak nikomu byl by nesdělil.

„Bratr“ — pokračoval po chvíli — „byl v právu, v plném právu zajisté, když se držel svého. Já také ničeho nenamítal. Až později . . . jednou . . . On však nebyl mně povinen ničím. Ovšem by tenkráte přispění jeho bylo mně snad pomohlo, bylo by postavilo mne v poměry zcela jiné . . . Matka též činila prostřednici, ale bez úspěchu. Byl jsem jejím miláčkem. Matky vždy milují nejvíce z dětí svých nejslabší a — nejhorší. Bratr odepřel, nepodal ruky pomocné. A já jsem mlčel zas, trpěl dále...

Ale pak — jednou přec jsem mu vše vyčetl . . . bylo to při jisté příležitosti . . . matka zemřela a zanechala majetek zcela skrovný . . . nestálo vše ani za řeč, zajisté . . . byl to nešťastný spor . . .“ Vladimír zapletal se čím dále tím více, nevěda kudy kam.

„Jaroslav“ — mluvil dále — „byl již slušně postavený muž, budoucnost měl jistou a já byl diurnista. Podotknul jsem, že matka po léta žila se mnou a že mně známo, jaké byly její úmysly, třeba nebyly psány a spečetěny platností zákonnou. Slovo dalo slovo, rozumí se, a konečně — my jsme od matčiny drahé mrtvoly rozešli se rozhněváni, my jsme z pohřbu jejího vraceli se jako nepřátelé . . .“

Pan kancelista si oddychl. Byl si zatím sedl a seděl tu se skloněnou hlavou, jakoby myšlénkami byl se pohořil v celou tu neutěšenou záležitost.

„A co dále — co dále?“ — otázala se nedočkavě paní kontrolorka. „Nepřátelství nebylo ničím odčiněno?“

„Ničím“ — potvrdil kancelista. „Nechtěl jsem o něm věděti ničeho a také nevěděl jsem . . . totiž přec . . . Oznámil mně, když se ženil.“

Slova ta zněla trpce. Vladimír Novák ovšem k vysvětlení té své trpkosti neřekl otevřeně, co ono oznámení bratrovo pro něho vlastně znamenalo. Vzpomněl si, jak mu bylo tenkráte, když ve spojení s jménem bratrovým četl jméno, jež byl tolikrát milostně šeptal vlastníma rtoma . . .

Máchnul rukou jakoby zaplašiti chtěl staré ty přízraky. Vždyť také ve skutečnosti brzo se vzpamatoval, opanoval se. Jí, někdejší své lásce, odpověděl zapomněním; jemu, bratrovi, dalším mlčením . . .

„A tak“ — promluvil kancelista zas hlasitě — „tím vším rozevřela se propast mezi námi ještě více. Rozvadění na dále k sobě se nehlásili. Nejbližší zprávou o bratrovi byl telegram zvěstující náhlou jeho smrt.“

Řečník se odmlčel v hlubokém rozechvění.

„A těžce uražený a zneuznaný bratr“ — vmísil se pan kontrolor, nikterak netaje své pohnutí — „bratr pospíšil v staré lásce na místo smutku, prokázal zemřelému poslední čest, doprovodiv tělesné pozůstatky jeho ke hrobu — —“

„A dále? Co dále?“ — vpadla paní kontrolorka netrpělivě zlobným pohledem, přinutivši manžela k tichu. „Co více? — —“

„Co dále? Co více?“ — opakoval Vladimír Novák, sbíraje myšlénky. „Třeba ještě něco vysvětliti. Neřekl jsem dosud“ — pokračoval pak — „neřekl jsem, že manželství bratrovo nebylo šťastné. Žena nemilovala jej. Byla snad přinucena k sňatku, nevím — snad lesk postavení ji oslepil, vidina skvělé budoucnosti ji zmátla . . .

Dvě dítky dal jim bůh, najednou dvojčata, ale mír, který přišel s nima, brzy zas odešel, vytratil se . . .

Špatným hospodářstvím — nepochybně oboustranným, vlastním i ženiným — sešel ubohý bratr v jmění, jež byl značně rozmnožil odvažnými podniky průmyslnými a k němuž přibylo i věno ženino. Upadal do dluhů a uvázl konečně nadobro v drápech lichvářů. To vše činilo jej mrzutým, zamyšleným, nemluvným, nesdílným a v domácnosti šetrným až do lakoty. Špatné vlastnosti pro muže mladé, krásné, veselé ženy, vychované v přepychu, rozmazlené, nestálé, vášnivé . . . Počala vyhledávati zábavy mimo dům a konečně uvázla v sítích jakéhosi boháče . . .“

„Aj, toť celý román!“ — zvolaly sestry Pavlíniny. Je v okamžiku tom zajímalo jen vypravované; to, k čemu vlastně vše směřovalo, proč vlastně kancelista bratrovy osudy sděloval, bylo jim lhostejné; na to dávno zapomněly . . .“

„A dostávala od svého hraběte pěkné dary?“ — otázala se nejmladší a nejvšetečnější ratolest páně kontrolorova kmene; povýšila nápadníka hrdinky vyprávěné události ve fantasii své až na majetníka šlechtické koruny. „A snad ji dokonce unesl!“ ozvalo se vedle tónem obdivu a jaksi nepřízně; mladé dívky, jak známo, o ničem tolik nesní jako o dobrodružstvích v lásce, a nelekají se ani jejich důsledností — ovšem jen v myšlénkách; v skutečnosti jsou pak, k svému štěstí, daleko střízlivější.

„Ano, uprchla s ním“ — potvrdil Vladimír Novák, chopiv se příležitosti, aby navlékl zas nit své výmluvnosti ku podivu neobyčejné. „Jednoho večera vrátiv se manžel domů, nalezl prázdnou klec a lístek na stole, oznámil mu vše. — V tom čase dospěly také bratrovy rozpaky finanční nejvyššího stupně — lichvářské drápy vztahovaly se již vítězně po jeho posledním majetku, který byli jako pavouci zatím již opředli jedovatým svým tkanivem — — tím vrháno v kal i jeho dobré jméno, poskvrňována jeho čest . . . v tísni své a snaže se zakrýti skutečnost, neodolal v slabé chvíli i lákadlům svěřených mu peněz soukromých . . . Vše to vířivým zmatkem dorážela na ubožáka a zmátlo v hlavě jeho všechny myšlénky a vyhladilo v srdci jeho vědomí všech povinností k světu a závazků. V zoufalosti učinil životu svému konec vlastní rukou . . .“

Vladimír Novák se odmlčel. Po chvíli zdvihl skloněnou dosud hlavu a rozhledl se kolem. Víte nyní vše, jakoby řekl.

„Zmínil jsem se“ — promluvil ještě po chvíli Vladimír — „tuším, o sourodém páréčku. Děti staly se siroty. Nemají nikoho na světě. Vzal jsem je k sobě. Přivezl jsem obě hned s sebou.“

Řekl to tak prostě, jako věc, která se vlastně rozuměla sama sebou.

A teď pátravě díval se z jednoho posluchače na druhého, aby poznal, jaký dojem sdělení jeho učinilo. To ovšem nenapadlo panu kancelistovi, že nepovídá nic nového a že celé město již o tom ví a tedy také kontrolorovic spraveni již jsou o jeho činu.

„Jaký to pošetilý kousek!“ Paní kontrolorka učinila se tlumočnicí všeobecného názoru o této věci.

„Jest to nápad! Jest to rozum!“ zvolala k podivení kancelisty, který patrně očekával něco zcela jiného. „Uvázati si na krk takové břemeno! A teď, když zakládá se vlastní krb — nuže, už se stalo!“ — řekla paní kontrolorka hlasem káravým, ale mateřsky laskavým; neúprosnost, v kterou před příchodem kancelisty byla se vpravila, změnila se již v křehkost.

Konečně vyvedl budoucí její zeť velikou hloupost, pravda, ale zločin žádný, a k čemu by zde byla ona — rozšafná tchyně! — —

„Odpuštění!“ — zašeptala milostivě. „Beztoho k vůli lidem musí se svatba odložiti — ano, odložiti aspoň na čtvrt roku, pane zeti . . . od toho já neustoupím . . . to vy mne neznáte . . . nevíte co já dbám na slušnost před světem . . . Do té doby zajisté nalezne se pro děti příhodné místo — snad jsou tu příbuzní po matce . . . máme též sirotčince . . . do té doby mohou jíst u nás a třeba i spát, ať se sem přestěhují . . . ano! Vždyť já mám také dobré srdce . . . a co vy byste si s nima počal ve své mládenecké domácnosti — haha — hahaha!“

Paní kontrolorka pokusila se přivésti do zábavy, jež stala se tak nadmíru vážnou, něco živlu komického.

Kancelista díval se na žertující tchyni pln udivení.

„Odpusťte“ — zakoktal pak — „dovolte . . . vy mne nerozumíte . . . tak já to nemyslím! Uvázal jsem se v úlohu otcovskou. Neopustím děti. Pavlína zajisté bude jim . . .“

„Matkou snad chcete říci? Ach, to jest dobré! Hahaha... Děkuju uctivě za takový dárek do nového manželství. Za takové kukačky do teplého hnízda...“

Paní kontrolorky hlas zněl sípavě, vyzývavě a posměšně zároveň, tóny v které upadal vždy, kdykoli se rozčilila, rozzlobila. Příjemná dosti v obyčejném obcování, stávala se v takových okamžicích přímo protivnou, vzbuzovala ošklivost. Také měníval se bezvýznamný, jinak ale nikoli nepříjemný výraz tlusté její tváře v hlavu sovy, k čemuž přispívaly nejvíce veliké její oči, zmenšované v duševním klidu prospěšně přiklopenými řasami.

„K tomu já nikdy nesvolím!“ — volala důrazně v nejvyšším rozhorlení. „Nikdy! Nikdy! A za žádnou podmínkou! Vy jste oba ještě“ — pokračovala mírněji jakoby se byla upamatovala, že jest na ní neshodu vlastně urovnati a nikoli učiniti narovnání nemožným. „Vy jste ještě mladí. Vy nevíte co jest život. Jaké těžkosti přináší. Budete mít děti své vlastní“ — mluvila dál, nedbajic rozpačitých pokynů své nejstarší. „Vy poznáte teprve co to jest, co s tím spojeno za trampoty. Mně dal pánbůh dětí osm — dvě arci umřely v útlém věku: ale půl tuctů také není maličkost. Tady aby se pořídily kloboučky, tady šatečky a švec aby byl v domě. A šest krků se natahuje... Kdo vám za to stojí, že také k vám se nebude jednou otvírat šest zobáčků — a ty všechny nutno nasytit. A živit o dva více také není žádná maličkost! K tomu, jak jsem pravila, šaty a pak to ostatní. Vše stojí starosti, vše stojí peníze. Tak vidíte, že z vašeho plánu, pane zeti, který ostatně vašemu dobrému srdci dělá všechnu čest — — nemůže být nic. Vy jste dobrák. Také Pavlina by si dala snad říci, o našem starém ani nemluvě — což náš starý! Tomu je všechno jedno! — Ale já mám z toho zkušenost jako matka... Z toho zde nebude nic. K tomu nepřivolím. Děti musí napřed z domu...“

Pan kancelista byl jako na trní. Půda pálila ho pod nohama a byl by nejraději utekl této neočekávané inkvisici. Byl si sám vědom toho, že na bedra svá vložil veliké starosti. Ale co měl dělat? Jak měl se zachovati, kterak jednati? — — Šel ke kontrolorovic s jistou obavou, ale takového konce návštěvy své neočekával.

Nevěděl, co má teď říci, jak se zachovati.

Marně hledal na všech stranách posily. Pan kontrolor hleděl na něho vlídně jakoby říci chtěl: Výborně! Tak se mi líbiš teprve! Souhlas můj máš úplně! — Ale hlasitě nepronešeno z této strany ani slova. Pan kontrolor věděl, že by zakročení jeho rozlilo ještě oleje do ohně.

Také Pavlina mlčela. Ne že by byla na Vladimíra se mrzela, ano, on dokonce rostl před ní na boha, jehož činy naplňovaly ji nezměrnou úctou, ale mysl její nebyla hluchá též k důvodům matčiným. Co ona praví, jest vlastně také pravda. Při skrovném veřejném postavení Novákově, oba bez vlastního jmění, budou míti co dělat, aby sami vyšli, bude jim uskrovniti se, mírniti v požadavcích... a teď z nenadání takové stížení, takové shoršení poměrů! Ano, matka má pravdu. Zapotřebí jest odpomoci. Ale Vladimír ze své strany jednal zajisté šlechetně... kdyby jen poměry jejich byly lepší! Ale takto... pomoci jest opravdu potřebí. Ale jaké? — „Ó bože, bože, cos to na nás seslal! — —“

V tom zvolání, provázeném litostivým pláčem, ulevila si nerozhodností kolísavá duše Pavliny: jiného výrazu k projevu svých citů a myšlének nenalezla.

Pan kancelista dlouho nespouštěl s nevěsty své oči, očekávaje nepochybně odtud povzbuzení, posily vydatné, slova rozhodného. Zklamání zabodlo jej hluboko v srdce.

„Také Pavlina!“ řekl s oním hlasem a oním pohledem, jaký as umírající pod sochou Pompeja upřel na svého miláčka, vrážejíce dýku v jeho srdce.

Paní kontrolorka rozlévala již zase nevšední svůj dar výmluvnosti plným proudem.

„Tak tedy zde vidíte, co o tom všem myslí každý rozumný člověk. Já vám nevyčítám nic! Chraň mne dobrý bůh! Vy jste výborný člověk! Také každou chvíli a hned na místě jsem hotova přitisknouti vás k srdci jako syna, ale — jak jsem pravila — děti musí napřed z domu, za každou cenu, stůj co stůj...“

„Jest to vaše poslední slovo?“ — otázal se pan kancelista pevně, v náhlém pojednou rozhodnutí. „Jest to všech poslední slovo? — — Všech?“ — opakoval s důrazem, s patrnou narážkou.

Odpovědí byl nejasný vzlykot Pavliny a sípavý hlas paní kontrolorky, vedoucí dále svou, rozvinující stejným směrem své rozšafné důvody.

S hlavou sklopenou, dojat, sklíčen, ale krokem pevným odcházel Vladimír Novák.

U dveří kontrolor vstoupil mu do cesty a stiskl oběma rukama jeho pravici.

* *
*

Překrásná zimní noc. Známý dům za městem stál o samotě, průčelím obrácen do akátové a lipové aleje, po obou bocích maje rozsáhlou zahradu, k níž teprve družily se domy sousední, stavení hospodářská s velikými dvory.

Sníh pokrýval vše kolkolem. Byl padal dlouhou dobu a teprve dne předešlého přestalo sněžiti a s náhlým vyjasněním dostavil se teď mráz, který z lehce rozsypaných bílých vloček tkal pevné roucho zimní po těle země.

Pod nohama opozděných chodců vrzalo to a hvízdalo, a tíhou tvořícího se jíní praskaly větve. Těžké mlhy, které byly před večerem ještě houpaly se nerozhodně nad zemí vyzdvihly se a rozprchly a vzduch byl čistý a jasný jako křišťál a v líbezném modru zářila obloha posetá rejem třpytných hvězd, uprostřed nichž sotva znatelně pohyboval se měsíc kmitavými svými paprsky do plava osvětluje krajinu.

Vladimír Novák stál u okna.

Ven neviděl: mráz byl obložil sklo neprůhlednou deskou, složenou z milionů fantastických květin a spletitých motivů ornamentálních. Polibky měsíce tančily po nich, zvyšujíce střídavě bizarrní tvary zajímavých těch kreseb, kreslených mnohdy jakoby jen z rozpustilého jakéhosi rozmaru matky přírody.

Vladimír díval se upřeně do okna, jakoby jednotlivé myšlénky ve mrazem provedeném malebném celku stopoval a rozplétal s nejživějším účastenstvím — zatím ale neviděl ani tyto krásy, jako viděti nemohl ony, jež tam za oknem v holých korunách starých akátů a dále přes ně, až do daleka, kam oko sáhalo a nahoru až k rejům

věčných světů, všade v hojnosti vábiti mohly a unášeti pozorovatele.

Kancelista obíral se vlastními myšlénkami. Před ním nebylo zamrzlého skla. Před ním byla prostora daleká a široká, ale ne veselá jako venku; byla smutná a prázdná — byl to jeho život. Zaletěl do minulosti a zastaviv se u své kolébky, provázel se na potulné své cestě až do dnešního dne. Výsledek byl zdrcující. Neviděl nikde světlého bodu, nikde ani jiskry, která by na bezradostnou tu cestu vrhla aspoň slabounký, mihotavý kmit. Tmavá, opuštěná, prázdná vší krásy, blaha všeho byla celá ta jeho pouť...

A teď, když konečně přece počalo se jasniti před ním, když rozběh učinil, aby spočinul na výsluní nejskromnějšího štěstí, jaké jen možno si přáti na světě, teď neúprosná ruka osudu srazila jej i odtud zase zpět, do jeho tmy, aby dále vlekl se opuštěnou a neveselou cestou svou, sám, bez družky, o níž tak sníval...

Vladimír Novák byl by málem dal se do pláče: oko mu zvlhlo.

„Sám! Sám! Sám!“ — zalkal lítostně. „Sám tedy i na dále!“

Přitiskl čelo na sklo, že žárem jeho celé skupení kreseb jinových se rozehřálo a otevřel se rozhled ven.

Měsíční svit zmizel již z krajiny. Alej táhnoucí se podél domu podobala se kapitole z pohádky o začarovaném zámku. Akáty a lípy stály tu v párech a větve a větévky, obaleny jinovatkou, proměněny byly v třpytné krystaly, jež růžověly a leskly se v paprscích vycházejícího slunce, měníce bezlisté stromů koruny v nádherné lustry, planoucí tisíci světel v sálech pohádkového paláce...

Bylo již ráno. Vladimír Novák byl probděl celou noc.

„Sám na vždy!“ — zvolal v probouzející se jitro, skláněje hlavu, s povzdechem, ale nikoli bolestně; tónem hlasu jeho mluvil úplný klid, pevná odhodlanost, „sám do skonání...“

A pak úsměv přeletěl jeho rty. „Sám nikoli!“ — Odstoupil a kvapem prošel pokoj, ve kterém se nalézal a vstoupil do světnice vedlejší.

Bylo zde teplo a milo.

Přistoupil k posteli, na níž spaly obě děti nešťastného jeho bratra. Ležely tu jako andílkové v bílé peřině, držíce se za ruce a kolem krku, hlavinky těsně přitulené k sobě, že plavé kadeře děvčátka splétaly se s havraními kučerami hocha.

„Sám nikoli!“ — opakoval znova Vladimír a sklonil hlavu i přitiskl rty své k nevinným dětským čílkům.

* * *

Procházky pana kancelisty po okolí města přestaly na dobro. Z kanceláře chodil přímo a vždy krokem spěšným, jako člověk, který nemůže se dočkati, do svého předměstského kláštera.

Malí jeho chráněnci s jásotem přicházeli mu vždy naproti. A ráno i odpoledne zas jej provázeli až na práh domu. Pan kancelista toutéž cestou i tímtéž spěchem kráčel směrem opačným, k budově spravedlnosti s plechovým orlem nad vchodem. Dorazil sem pravidelně právě v čas, odbitím kancelářské hodiny z chrámové věže.

Také návštěvy „modré hvězdy“ vzaly za své. Rozšířená domácnost vyžadovala jiných opatření. Kancelista najal služku a podřídil i gourmandské své choutky její kuchařské dovednosti, která začínala přípravou oukropu a brambořů, a vrcholila v mistrovském hotovení černých ječných knedlíků.

Nicméně nelze zamlčeti, že ne každému chutná nejlepší a nejdražší krmě tak, jako Vladimíru chutnalo skrovné a málo rozmanité jeho sousto. Líbezné úsměvy dětí měnily mu prostý jeho stůl v nádhernou tabuli a hlad jeho zvyšovala dětská hltavost, s kterou beze vší kritiky pojídali, co jim předloženo. Však také svědčila jim výborně venkovská strava pomocí zdravého, čistého vzduchu! Tělíčka jejich slabá a útlá kynula před očima a buclatěla, a bledá líčka měnila se v líbezný nádech míšenských jablek.

Obyvatelstvo města zpočátku zřídka kdy mělo příležitost chráněnce pana kancelisty spatřiti. Z domu nevycházeli takřka. Skotáctví jejich obmezovalo se na veliký dvůr a zahradu po obou bocích dům za městem obstupující a oddělené od širšího světa vysokou zdí. Dlouho ale nezůstaly děti samotny. Uzavřený jejich svět málo poskytoval jim společnosti příhodné; dům za městem mimo starý manželský párek v přízemí neměl obyvatelů jiných než kancelistu, který maje ženiti se, najal vedle mládeneckého svého pokoje celé poschodí. Ale mládež ze sousedství brzo nalezla cestu k novým soudruhům a dovedla vymysliti dosti prostředků k častému s nimi styku, nehrozíc se ani výšky zdi a trnu plotů.

Tak býval tichý druhdy dům za městem ve stavu stálého hlučného obležení; po dvoře zejména prováděla své kousky od rána do noci tlupa rozpustilců větších i menších, mezi nimiž kancelistův párek brzo vynikal ve všech oborech dětského šelmovství.

Netrvalo pak dlouho a jeviště zábav rozšířeno i do aleji a z druhé strany za humna, až k blízkému rybníku, jehož zamrzlá plocha stala se vábivem zvláště hledaným. Také k stavění sněhuláků bylo místo nad míru příznivé a sněhové hroudy házely se tu zvláště výborně.

Pana kancelistu počaly docházeti žaloby, kterým on sice jen se usmíval, ale jež přece nezůstaly na něho bez účinku. Přemýšlel o nich.

Děti opravdu stávaly se dosti nevázanými a chudák Baruška nic nebyla s to s nimi pořiditi, jakož i hrozící prst staré paní domácí, i pana domácího pozdvižená plesknačka na mouchy, zůstávaly bez účinku, ano místo obmýšlené nápravy obyčejně zavdaly podnět k zdvojenému úsilí v provádění uličnického kousku, jestli návodem některého vymyšlivějšího ze soudruhů odměněny nebyly vybranou kyticí pošklebků, jež zlobný rozmar stařenky i stařečka stupňovaly v svaté rozhorlení.

„Žádné vychování! Co pak bude z těch dětí!“ — —

Slova ta udeřila ranou mocnou v duši Vladimíra Nováka. Na hlavu jakoby byla padla mu celá tíže povinnosti k dětem, jiz vzal na sebe zároveň s nimi. Děti blížily se šestému roku. Musí v krátkém čase začíti s návštěvou školy, zahájí se, byť napřed jen hravě, pro budoucí život práce opravdová, bude zapotřebí dohledu, povzbuzování, vedení, aby zpočátku hned nezkušený poutník neoctnul se na scestí. A kterak jemu vše bude možno! Jemu, úředníku, který má povinnosti služby, doma zdržovati se stále nemůže a konečně nemá ani zkušenosti, aby pravé vždy poznal, čeho dětem třeba a co jim škodno.

Tyto myšlénky a podobné skličovaly Vladimíra Nováka. Ale co počíti? Jak zde pomoci?

*

Má vypověděti Barušku a vzíti do domu jinou bytost služebnou? Co by změnou osobnosti toho významu se docílilo? Má snad starou domácí paní učiniti zodpovědným strážcem svých svěřenců a vložiti v ruce její moc trestající, aby zavedla prozatím aspoň jakýsi pořádek? — Také tím nestala by se náprava. A zavrhnul rovněž tak všechny návrhy jiné své vlastní i cizí.

Co tedy? Co zbývá činiti? — —

Pan kancelista tvářil se, jakoby neslyšel rozmluvu paní domácí s Baruškou, kterou rozpředly jednou v kuchyni s patrným přáním, aby slyšena byla vedle v pokoji, kde pan kancelista pádnými kroky měřil pokoj. Ale přece, mauě, zastavil svou procházku a obrátil se k pootevřeným dveřím, jimiž vnikala k sluchu jeho jemu platící rada.

Další rozvoj její přetrhl příchod dětí a uvedl i myšlénky posluchače na jiné cesty.

(Pokračování.)

Krátké štěstí.

Povídka *D. V. Grigoroviče.*

(Dokončení.)

Ale namáhání její zůstalo bez výsledku. Již v posledních dnech začaly se mu roditi v hlavě samé obavy a pochyby. A pak to: co se stalo dnes ráno: to neočekávané a nenadálé příbuzenství s Chochlovem, ta pomatenost a ty vytáčky v omlouvání, anonymní výstraha, potom nějací vrazi, o kterých dříve nebylo ani zmínky, to všecko mu otvíralo nyní teprve oči. Od časného rána byly jeho city i myšlénky tak pomatené, že chodil jako v mlze, třásl se na celém těle, připravoval se, jak se zdálo, na jakýsi odvážný, smělý krok, — avšak v tom již odkládal všecky podobné úmysly a záměry, klesal na duchu a v poslední chvíli upustil od všech svých plánů a to ze strachu před skandálem a před tragickými scenami. Nyní již úplně pochopoval, kde se octnul, kam ho zavlekla ta bolest, to nesmyslné přání jí se zbaviti, nyní pochopil již celou tu prohlubeň svého neštěstí.

Všecky ty sklamané city i naděje budily v jeho srdci nelibost a nechuť. Nemohl snésti pohledu té ženy. Jak se jen k němu přiblížiti chtěla, tu již odvracel zraků svých stranou, a nedav odpovědi na její otázku, odskočil rychle k oknu.

Amalie Karlovna chtěla jíti za ním, chtěla se ospravedlniti, — avšak v tutéž chvíli zastoupli jí již cestu Fuchs, Chochlov a Selderejev, — jeden se šálkem kávy, druhý s jemným cukrovím, třetí s rukavicemi, které zapomněla na stole. Musíme poznamenati, že se Amalie Karlovna po čas oběda styděla za svého muže: vždyť mohl mlčeti a býti rozmrzelým jak by se mu jen bylo líbilo potom, ale ne nyní, protože jí nyní to i ono přivádělo velice do nesnází mezi cizími lidmi.

Ona již, co se jí týkalo, učinila dosti: ona byla první, která k němu popošla, a chtěla jíti i za ním vzdor tomu, že se od ní tak hrubě obrátil; — co měla již více dělati potom, když nejen, že se od ní odvrátil — odešel ještě k oknu, jakoby se o její přítomnost neprosil? Nezbývalo nic jiného než ukázati svým chováním, že jí jeho divné rozmary pranic nelekají, pranic neuráží. „Dám mu něco pro zapamatování na podruhé“ — myslila si v duchu, pouštějíc opětně uzdu svému veselému rozmaru a smíchu.

„Sem, milostinko, sem na pohovčičku, prosím, prosím! Zde jest pro nás to nejkrásnější místečko“ — křičel mezi tím Jefremov z nejbližšího koutku.

Amalie Karlovna přijala koflík kávy z ruky Fuchse a usmívajíc se na pravo i na levo na své kavalíry, zaměřila k pohovce.

„Jen sem, zlatičká, sem“ — volal vroucně Jefremov, mezitím, co jí Fuchs urovnával polštář, a co si Chochlov vyhledával pro sebe výhodné místo: Fanfarov otevíral piano, a mezitím co se Babkov namáhal, aby vstal též od stolu, usmívaje se při tom na všecky velmi hloupě, Sociperov díval se zádumčivě na zbytek pirohu Čemezov těžil z této chvíle, vyšel zcela nepozorovaně do vedlejšího pokoje.

„Vidíte, zlatičká, — řekl jsem hned, že toto místečko jest nejlepší“ — breptal Jefremov co možná nejněžněji, — „ano i ty nožky z cukru můžete vytáhnouti... tak, tak... a sem, pod zádička dáme polštáříček. — Jefimuško, ještě sklenku hodně studeného,“ — volal na vcházejícího sklepníka, „— a kde pak je Rosenkranz? (tak říkával v dobré chvíli druhému sklepníku Prochorovi) — nepochybně vězí také někde na svatbě!“

Amalie Karlovna rozložila se zatím na pohovce do graciosní posy. Chochlov se jí položil k nohám jako její Hamlet. Fuchs se posadil u hlavy a Babkov a Sociperov, — jeden sentimentalně, druhý tvrdošíjně hledali též místa, aby se dostali pobliže mladé paní; Jefremov se chtěl k nim přidružiti, ale v tutéž chvíli uhodil Fanfarov na klavír a zahrál nějakou „skočnou“.

„Nemohu, má nejmilostivější Amalie Karlovno, — to přesahá mé síly!... Hraj hlasitěji!“ — volal Jefremov, pospíchaje odstavovati židle, které byly rozestaveny mezi stolem a dveřmi...

Hodil na zad hlavou, vystoupil pěkně na špičky, a začal se tak kolébati, jako když pustíte soudek na vodu: tančil ruský tanec, třepetaje nohama a volaje:

„To dovedeme ještě my s šedivou hlavou! Podívejte se, Alekseji Ivanyči, jak má býti člověk vesel! A kdybych byl skutečným státním — to bych již nemohl vyváděti... to by se již nehodilo! Hlasitěji, Fanfarove!! Musíme a musíme rozveseliti toho novopečeného! K čemu by to bylo!! Vidíte, Alekseji Ivanyči, tak to my dovedeme! Ale kde pak vězí?...“ pokračoval Jefremov, ohlížeje se kolem a zůstana pojednou státi.

„Kde pak jest Aleksej Ivanyč?“ — volala Amalie Karlovna, odstrkujíc Fuchse, který jí začal líbati ruce s takou vroucností, že ani nezpozoroval ty žárlivé zraky Chochlova.

„Kde pak vězí?“ ptali se i ostatní.

„Lidičky! Jefime! Kdo jest to vzadu?“ volal Jefremov mezi dveřmi.

Přišel sklepník a vysvětlil jim, že onen pán, o kterém jest řeč, ráčil odejíti.

Při těchto slovech všickni vyskočili se svých míst.

„Odešel," opakoval ještě jednou sklepník: „hned jak vstal od stolu, ráčil odejíti: vešel sem do tohoto pokoje, potom do korridoru, prosil o svůj kožich a odešel . . ."

„Ale to jest pěkný žert!" prohodil Jefremov, zkoumaje pozorně zraky všech přítomných, — „co pak to má znamenati? . . . Jak si to máme vysvětliti? . . . Všecko se mohlo státi, jen to ne, to nám neměl udělati, jen co je pravda . . ."

„Bože můj, Bože můj!" vykřikla Amalie Karlovna, zakrývajíc si tvář oběma rukama, a upadajíc znova na pohovku.

Všickni se k ní obrátili a jali se jí těšiti.

Jenom Jefremov se nehnul se svého místa, vykoulil oči na vrch hlavy a zůstal jako když do něho udeří.

VII.

Mezitím pospíchal Čemezov rychlými kroky po Velkomořské ulici.

Zamračené nebe, které ráno slibovalo oteplení, nedostálo zcela svému slibu. Mráz se trochu umírnil, ale studené ráno změnilo se v mlhavý večer; k pozdnímu večeru pak stala se mlha tak hustou, že lucerny svítily jako skrze šedou mokrou dykytu. Rychlý běh vozů i koní, celý ten ruch po ulicích svědčil o tom, že jest konec divadelnímu představení. V hostinci Borelově jakoby zrovna hořela okna v té spoustě světel: pokud tomu mlha dovolovala, mohlo se souditi, že tam byly rozsvíceny všecky lustry; tam nepochybně ještě ani neskončili oběd anebo snad se právě chtěli dáti do objednané večeře.

Tlupa zvědavců obcházela po chodníku. Na jiných místech byl chodník skoro prázdný. Přechodci spěchali seč síly stačily ve vyhrnutých límcích u kabátů, kteréž byly kolem úst posety jinovatkou. I ženštiny chodily ještě po ulici, ale obyčejně kolem svítilen zrychlovaly své kroky: tam se jen kmitl nějaký hodně nápadný kloboouček, zpod kterého vyhlédala hodně napudrovaná tvář a vyhlédaly dvě bystré oči.

Čím více zůstávala v pozadí Velkomořská ulice, tím stával se šum mírnějším a již ani živé duše nebylo k spatření.

Ulice plné mlhy ztrácely se v noci a kromě kmitajících světel z luceren nebylo již skoro nikde osvětleného okna viděti.

Čemezov šel stále svým odměřeným krokem nepozoruje ani, že se mnozí při potkání se s ním buď zastavují a hledí za ním, anebo se mu vyhýbají, by ho nepotkali. Každému skoro napadlo, že potkává buď opilce nebo spíše nešťastného nějakého tvora, který se při nejbližší příležitosti vrhne do prohlubně v ledu vysekané: nikomu by nebylo napadlo, že jest to pán, který se spokojeně vrací od dobré večeře v bílém nákrčníku a v bílé vestě.

Šel v rozepjatém kožichu s hlavou k zemi sklopenou, s holým krkem, ruce se mu třásly. Ale toto mrazení nepocházelo ani tak od zimy jako od vnitřního, zimničného rozechvění, které ho uchvátilo již hned na schodech „Malého Jaroslavce". Při všem tom byl ale nyní méně rozechvělým, než jakým ho viděli u oběda. Křečovité škubání v obličeji přešlo — zmizelo; oči nevysýlaly již ohnivých paprsků; naopak — dívaly se kamsi upřeně do dálky. Čemezova opanovala nyní jediná myšlénka a ta zaháněla všecky ostatní. Myslc na ni stále, ani nepozoroval při té chůzi, že se již přiblížil k Jekatěrinskému průplavu, a že se zastavil před vraty domu, kde najal byt v druhém poschodí, z něhož šla okna přímo ven proti lucerně.

Ospalý domovník sotva se vlekoucí, v těžkém kožichu a v bačkorách, otevřel mu vrátka. Čemezov překročil práh a vstoupil do vrat. Tma byla děsná. Ohně na dvoře již dávno pohasly; obyvatelé domu pak — z větší části velmi mírní lidé — již dávno spali. Čemezov vyndal mechanicky z kapsy klíč od svého bytu a tímtéž odměřeným, nehybným skoro krokem a s upřeným pohledem v temnotu — ubíral se pomalu po schodech nahoru.

Když vstoupil do druhého poschodí, tu se zastavil a rychle se otočil zpět; zdálo se mu, že se musí rukama za něco zachytiti; ale prsty marně tápaly v zadu po vlhké stěně, již pokrývala studená jinovatka. Kožich mu spadl s ramenou a klobouk div že nesletěl dolů k nohám.

Zůstal ale přece státi na témže místě, nehýbaje sebou ani o krok dále; nemohl odvrátiti oči od bílé skvrny, která pojednou před ním vystupovala z tmy, jaká vládla na schodech . . . Každou vteřinou byla tato skvrna větší a jasnější. Mlha se zlehounka vytrácela a začala se tiše kolébati, oddělujíc od sebe jakési záhyby bílého šatu . . . O něco výše vyjasňovala se i tvář . . . Tato se ale chvilkami ještě stále ztrácela v odcházejících mračnách a ve vlnkách mlhy . . . Vlnky ty ale zmizely docela, jakoby je větérek zaháněl, a tvář každou chvilkou byla určitější . . . V ní — viděl Čemezov — známé jednou rysy, jemu tak milé a drahé . . .

V tom ale v mžiku všecko zmizelo a mrak a ticho vládlo dále na schodech.

Čemezov se nepamatoval, jak otevřel dvéře bytu svého a jak do nich vešel; nerozmýšleje se déle nad tímto svým počínáním, uzamkl dvéře a přistrčil ještě železnou závorku. Při prvním kroku, — div že nepadl k zemi mrtev.

Bílá mlhová skvrna ukázala se mu znova . . . Nemohl se ještě ani vzpamatovati a skvrna ta rostla, kolébala sebou, a zprvu temně, potom jasněji a jasněji vystupovaly z ní tytéž známé obrysy . . . Blížeji, blížeji — Čemezov cítí na své tváři něčí teplý dech . . . kolem uší slyší nějaké šelestění . . . zrovna jakoby někdo lehkým krokem chodil po suchém listí.

Mráz mu běžel po vlasech; chtěl vzkřiknouti, ale dech se mu tajil v prsou. Padl do kouta, přitiskl tvář pevně k stěně a zamhouřil oči; ale těma zavřenýma víčkama byly ty známé tahy ještě jasnějšími a zřetelnějšími; viděl již celý ten výraz, viděl ten plachý pohled, a cítil, jak se mu dívá přímo do duše . . .

Všecken se třesa na celém těle, vskočil do druhého pokoje.

Tento pokoj byl světlejší než prvý; zpod spuštěných záslon vycházelo světlo od lucerny z ulice. V tom pološeru lesklo se zrcadlo obtočené stužkami kol rámce, bylo dobře rozeznati toilettní stolek se všemi titěrkami, byly viděti i obrysy ženského pláštíku ano i nové ženské střevíčky; blíže světla bělala se velká postel s vysokou a dlouhou záslonou, která mizela pod stropem. Čemezov se ohledl, — ale v tutéž vteřinu z protějšího úhlu oddělila se tmavá skvrna . . . a v ní se opětně objevil obraz nebožky . . .

Nyní byl již zcela jasný: kolem něho prostíralo se modravé fosforové světlo, které se rozlévalo i po okolních předmětech... Dívala se na něho nyní s hůry, — sklánějíc k němu dolů hlavu: nyní se mu zdálo, že ta tvář má již zcela jiný výraz... Dívala se na něho vyčítavě a velmi bolestně... A pohled tento zaryl se mu do srdce, jako studené ostří...

Chytil se zoufale za hlavu, vskočil ke dveřím, avšak vzdor všemu namáhání nemohl najíti závorku. Začal zběsile litati po pokoji, zpřevracel všecky židle, chytal vše co na zem upadlo, strhl záslonu s postele, strhl i pláštík, šlapal po něm nohama a na konec zůstal státi a vykřiknuv co mu hrdlo ještě stačilo: „Odpusť, odpusť mi!!" dal se do hlasitého pláče, — padl na zem s tváří dolů obrácenou.

Po nějaké chvíli bylo slyšeti nějaké hlasy po schodech, jdoucích nahoru k bytu Čemezova a kroky, opatrně stoupající po jednotlivých stupních vzhůru. Mezi tím šumem rozléhal se nejvíce chraptivý hlas domovníka, který společnosti vypravoval, že se pán již dávno domů vrátil, že to musí dobře věděti, neb mu sám dvéře u vrat otvíral. To též domovník věděl a pověděl, že než pán odejel na svatbu, dovolil někam kuchařku; řekl jí, že se až pozdě v noci domů vrátí, a proto kuchařka ještě dosud doma není; to věděl též jistě, že kuchařka se ještě nevrátila — ale pán již dávno, — hodně dlouho jest to, co se vrátil.

Amalie Karlovna předběhla všecky ostatní na schodech, a zůstala státi teprve u dveří; — zazvonila.

Přešla hezká chvíle, a nikdo neotevírá.

Pokusy domovníka a za ním Fanfarova, Chochlova a Fuchsa (Sociperov a Babkov předvídajíce skandál, pospíšili domů ukrýti se před ním, hned jak vyšli z hostince) — měly tentýž výsledek.

Nyní začal zvoniti Jefremov, celý jsa udýchaný od chůze po schodech, tak že mu to až v hrdle chřipalo a svištělo; za dveřmi ale nebylo slyšeti ani toho nejmenšího zvuku.

Amalie Karlovna lomila zoufale rukama — usedla na výstupek u okna a dala se do pláče.

Nyní se dali všickni, jak zde byli, do tlučení na dvéře pomocí pěstí; domovník přerušil však v chvilce takovýto projev zlosti.

„Prosím, pánové, za odpuštění — ale takto bychom celý dům zbudili ze spaní!" a postavil se před dvéře, zakrývaje je svým vlastním tělem — a svým rozevřeným kožichem; — „co jsem zde — nepamatuji se na podobný hluk, — na to nejsme u nás zvyklí... Co je to za nápad?" dodal skláněje se ku klíční dírce v naději, že tam snad něco uvidí.

„Poslouchej, příteli, snad bychom se tam dostali po tmavých schodech?" — promluvily dva hlasy najednou a sice Jefremův a Fanfarův, kteří se tedy jak vidno nescházeli jenom co se hodů týkalo, ale i v myšlénkách.

„To není též možná, — tam jsou dvéře též uzamčeny," odpověděl jim domovník; „kuchařka si vzala s sebou klíč; řekla mu, by klíč s sebou nebral, že mu půjde otevřít až se vrátí; jak vím — ještě nepřišla... Nu, ale nějak to skončit přece musí, musíme si sem zavolati strážníka..."

„Co, policii?" vykřikla Amalie Karlovna, vyskočic zase na nohy.

„A což jiného?"

Po tu dobu, co domovník šel hledat strážníka, těšili a chlácholili všickni muži, kteří na schodech byli, Amalii Karlovnu, usadivše ji zase na výklenek u okna. Ona ale nevěděla, co si má počíti hanbou, prolévala slzy, brzy se vrhla k tomu, brzy k onomu, nevšímajíc si již ani klobouku, který jí jezdil na hlavě na všecky strany.

Jak se objevili dva strážníci a vrchní policejní důstojník, tu všickni rázem utichli. Jefremov pověděl jména všech přítomných a vypravoval zároveň, jak a co všecko zažili v tento den.

Domovník přinesl nyní s sebou lucernu a nástroje.

Když se dvéře otevřely, vrazila do nich první Amalie Karlovna; hned na prahu však zůstala státi, celá jsouc polekána tmou v pokoji panující. V předpokoji nalezli svíčky. Zatím co ostatní svlékali kabáty a kožichy se sebe, uchopila Amalie Karlovna rychle jednu z rozžatých svíček, narovnala si klobouk na hlavě a spěchala do druhého pokoje. Nikdo ještě nebyl hotov se svlékáním, když v tom z posledního pokoje rozléhá se hrozný výkřik.

Všickni tam pospíšili.

Vejdouce do ložnice, zahledli nejprve Amalii Karlovnu, ležící na pohovce jako v hysterických křečích. O něco dále — ležel na zemi tváří k stropu obrácený Čemezov... s podřezaným krkem.

* *
*

Zpráva o tragické smrti Čemezova roznesla se rychle hned druhého dne nejen do jeho kanceláře, ale i do ministerstva. Každý hádal na něco jiného — tak že se zdálo, že to ani konce nebude míti. Jak to již v takových případech bývá, každý si vymyslil něco nového, a byl velice rozčilen a znepokojen, když ostatní nechtěli dáti víry jeho výmyslu.

Jedni se domnívali, že spáchal tuto vraždu z omrzelosti služby, neboť Čemezov prý sloužil již plných osmnácte let a dosud nebyl státním radou, ač jím již dávno měl býti; jiní zase tvrdili, že on, takový misantrop, nemohl ani jinak skončiti, — byl prý to člověk tak podivného, tak nevyzpytatelného charakteru; třetí strana pak pachtila se trochu za romantismem, přimhuřovali oči a na každém kroku si opakovali „Où est la femme?" — jakoby měli radost z toho, že oni přišli na to pravé; čtvrtá strana pak směle a rozhodně, netrpíc ani žádných odmluv, tvrdila, že věc není tak prostinká, jak se zdá; všem známá nespolečenskost a misantropie tohoto úředníka dle jich mínění byla pouze maskou, zakrývající jeho podíl v nějakém tajném spolku: nepochybně, že se mu něco nepodařilo, a tak to skončilo: jinak to nebylo možné; co mu zbývalo jiného než vložiti ruku na sebe!

Musíme dodati, že ty osoby, které byly přítomny při jeho svatbě, nejméně se míchaly do těchto řečí. Všickni ztichli proti všemu obyčeji. V první dny bylo zřejmě pozorovati, že se jeden druhému vyhýbá. Když se potkali ve službě nebo na ulici, tu si jen přátelsky a mlčky stiskli ruku, ano málo kdy se při tom na sebe dívajíce: o té zlé příhodě ani slovem se nezmínili. Tak ku příkladu, teprve po dvou měsících odhodlal se Fuchs pošeptati Selderejevu novinku, že potkal v stromořadí Amalii Karlovnu, v plném smutku, ale zavěšenou na rámě fotografa Chochlova. Selderejev pak než to zase sdělil Jefremovu, rozhledl se kolem sebe po pravé i po levé

straně; bylo to v hostinci Palkina, kdež tento dojídal o samotě porci pirohu, nadívaného rybou a tvarohem. Když to Jefremov vyslechl, ohledl se a odplivnul. Zdálo se, že si umínil, že o Čemezovu již nebude nikdy s nikým mluviti. Veselost jeho rázem z něho zmizela: vykoulené šedé oči dívaly se nyní stále jen stranou, a nos jeho sebou více ani nepohnul. V řídkých případech, když se již nemohl odpovědi nijak vyhnouti, tu řekl vždycky, pohybuje při tom všemi brvami:

„Ano, příteli — jest to divná historie! Hm!“ — a to bylo všecko: více se od něho nikdo nedověděl.

Ještě více než druzí stranili se všeho Babkov a Sociperov.

Babkov seděl stále ještě na svém starém místě ve svém oddělení. Nemohl si do dneška odpustiti, že se mohl súčastniti toho žertu při té solidnosti svých let, při té rodině, která sestávala z osmi dětí, mezi nimiž byli tři hoši, kteří již chodili do gymnasia, a z nichž nejstarší za pilnost a dobré chování byl dán do vyšší třídy, a jak se konečně mohl odhodlati k tomu — při svém řádu vladimirském, jak se mohl státi účastníkem takové podivné historie jen na ty prosby toho taškáře Jefremova.

Sociperovi šlo nade vše o pověst. Hryzl si nehty až do krve při myšlénce, že tento skandál, do kterého byl také on zapleten, může vrhnouti stín na něho v očích předsednictva a že mu může dosti škoditi při postoupení.

Ale na počátku nového roku se docela již upokojil.

Byl jmenován tím, čím si tak dlouho přál býti, a již o vánočních svátcích změnil své vlnité vousy tak, že je všecky do předu sčesal — čímž se ostatně tak rádi v Berlině okrašlují — sklepníci.

Přel. *Klára Špecingrová*

FEUILLETON.

Jeseň na Hané.

V klid nehybný pláň černá pohřížena,
jak oddychujíc od velkého díla,
a zlatá zář, již slunce na ni ssýlá,
na ní se chví v mdlý úsměv proměněna.

V dál mráčky plují tiše jako pěna,
vrb smutných řadou silnice jde bílá —
kde zřít, že kdys tu mana s nebes dštila?
jen vítr po strništích bolně stená.

Ó Hano! Jeseň tvou kdo cítil jednou,
ten sáhne k srdci, zda jest velké dosti,
a vše, čím lkáš a mluvíš k němu, zhostí.

Ty oddechneš — tu zvukové se zvednou
a zní pak v těžký, bolný, divný zpěv
tak, jak jej zpíval Ivan Turgeněv...

Jan Žeranovský.

— **Obrazy Chittussiho.** Jako v románopisectví realism a jeho zostřená období, naturalism, tak v malbě krajin impressionism znáčí nový směr, deroucí se mocně v popředí. Impressionism jest poměrně mladý, jest reakcí proti formalismu, do něhož zabředla valná část krajinářů, líčících tvář přírody všelikým ozdobným způsobem, podrobujících pravdu mnohdy dosti obsáhlé apretuře. Nechceme nikterak přísahati, že ten či onen směr v umění jest samospasitelný. Žijíce před sto lety mohli jsme býti fanatičtí ctitelé klasicismu; před padesáti lety romantismu, tímže právem jako dnes, nalézáme oblibu v realismu. Každý směr, každý způsob uměleckého podání jest krásný a oprávněn, arciť v pravou dobu a tlumočený povolanými lidmi. Boha i krásu možno vyznávati a vzývati rozličnými jazyky i způsoby. Jest s podivením, že naše beztvárná a bezbarvá doba, holdující stejně antice, gotice jako renaissanci, šetrná k přednostem všech minulých škol malířských, jeví v celku jakousi reservovanost naproti impressionismu, v němž zračí se přece z valné části sama. Arciť nalézáme v tom zajisté pouze pravidelný, vždy se opakující zjev, odpor názorů vžilých a přivychovaných, kodifikovaných mnohými vědeckými autoritami, kteréž samy umění nedělají, ale velmi rády zanedbávají vše, co by se jim nehodilo do pěkně a pracně vysoustruhovaného rámečku jejich systémů.

Impressionista hledá i tlumočí především náladu, takřka duši krajiny, její pravou, nelíčenou povahu, nedbaje sesíliti výraz staffáží, nehledaje svou force v rafinovaných effektech, a nedrobě své síly i pozornost divákovu kladením důrazu na jednotlivosti, které snadno při výstřední drobnomalbě unavují a jako šňůry cetek pravou tvářnost zobrazené krajiny zakrývají.

Našimi impressionisty jsou Marie Kirschnerova a Ant. Chittussi, oba z francouzské školy. Tím není řečeno, že by oba pěli tutéž píseň; jeť každý svůj a právě Chittussi počíná si samostatně.

Mohli bychom říci, že jest romantický realista. Prohlížejíce jeho výstavku v závodě Lehmannově vidíme jasně, kterak opravdově pojímá a věrně tlumočí charakter krajin, a jak upřímně, s jakým poetickým zanícením ponořuje se v jejich půvaby, propůjčuje jim mocného celkového výrazu.

Jeho díla jsou portrety — nikoli fotografie, aniž dekorační obměny krajin. Bezprostředně cítíme to před Chittussiho českými vedutami, tak jasnými, živými, určitými a přece elegickými, jak je vděčně známe. V reflexi malířově ovšem teprv bije nám do očí, v čem spočívá zvláštní ráz a vnada krajiny. A právě tato bystrá, citlivá vnímavost Chittussiho pro zvláštnost a jemné nuance krás přírodních, jeho pieta a opravdovost i umělecká faktura v korrektním, působivém vyjádření jsou jeho vzácnými vlastnostmi, jež diváka ihned vzrušují.

Elementy Chittussiho děl jsou velmi prosté. Voda, les, nějaká stráň, nebe. Architektura — kde ji nalézáme — podřízena celku, nekřičíc ostrými konturami a vycíděnými okny z obrazu jako nárys kresliče stavitelského.

Břehy Sekvany a Marny, rybníků Ermenonvillských a nejnověji břehy Doubravky poskytují Chittussimu řadu vděčných sujetů, s nimiž se na jeho vystavených malbách seznamujeme.

Na všech poutá nás energické, bezprostřední pojmutí, správné, jadrné a poetické podání. Vzdušnou perspektivu a barevnou povahu krajin ovládá Chittussi znamenitě, jakkoli nepracuje složitým aparátem koloristickým. Nehledané, širokým štětcem vržené, měkce odstíněné prosté barvy lesa, vody a terrainu hrají na prospektech našeho malíře v harmonickém souladu, světla i reflexy přispívají výborně k plastické modelaci tvarů v krajině. Hloubka perspektivy a výborně malovaný vzduch jsou patrny zvláště na „Sekvaně u Puteaux“ a „u St. Denis“, na „pláni v lese u Fontainebleau“, zajímavou romantičností vynikají „cikánská ves v Úhrách“, „Horská krajina v Bretonsku“, „v Luhách u Mladotic“, „staré větrné mlýny na Montmartru“, nad míru ušlechtilá jest „Sekvana u mostu Sv. Diviše“, dojemně idyllický „rybník u Ermenonvillu“.

Leč bylo by nutno vyjmenovati všechny dvacet dva vystavené obrazy, kdybychom měli zevrubně přihlédnouti k jednotlivým přednostem jednotlivých děl umělcových.

Individualní zralost a úspěchy Chittussiho těší nás upřímně a zaručují mu i na příště čestné místo mezi našimi a cizími paysagisty. Kterak cizina pohlíží na našeho malíře, dovodili jsme citováním francouzského hlasu („Lumír", 1883 č. 23.), nás pak naplňuje poetivá a poetická práce jeho nejen týmže radostným uspokojením, nýbrž i vlasteneckou hrdostí.

J. L.

— **„Podrobné dějiny českého písemnictví doby nové"**, sepsané Fr. Bačkovským, začaly vycházeti nákladem Fr. Borového v Praze. Spis bude míti dva díly i vydává se v měsíčných sešitech. Není pochyby, že dějin českého písemnictví nové doby zapotřebí jest. Menší spis Tieftrunkův, určený hlavně pro školy, přirozeně nemohl se pouštěti do studií podrobných. Jak dalece dílo pana Bačkovského požadavkům literarně historickým vyhoví, bude možno posouditi teprve až bude ukončeno.

— **Divadlo.** Od zahájení nového období zimního zaznamenáváme pěkné reprisy Vrchlického veselohry: „Noc na Karlštejně", Wijkanderovy činohry „Berta Malmova", Tylovy „Paličovy dcery" a Sardouovy „Fedory". Novinkou byla „Marion Delorme" od Viktora Huga připravovaná již loni. Hra pronikla při prvním provozování a doufáme, že se udrží i dále. Velká zásluha v tom patří výkonným silám, které jakoby závodily v pěkném provedení. Mistrný byl pan Kolár co Ludvík XIII. Pan Seifert vynikal rozumným pojetím Didiera; neučinil z něho romantického dobrodruha, jak se obyčejně úloha ta pojímá, nýbrž pěkný, pevný a mužný, byť trochu melancholický zjev, plný ušlechtilé elegance. Pan Šmaha viděl v úloze své více komického živlu; nám zdá se, že spíše úskočnost, zloba a licoměrnost v povaze Laffemasově převládají. S Marion slečny Pospíšilové jsme celkem spokojeni, jednotlivé momenty byly znamenité, ale celek, snad vinou prvního představení trochu nesrovnalý, dělala slečna místy v mimice skoro dobrého přes příliš. Ostatní úlohy byly slušně opatřeny, zvlášť pěknou hrou vynikal pan Šimanovský (šašek Angely) a Pulda (markýz de Nangis). Uvedení v scenu bylo dobré až na nešťastnou dekoraci ve čtvrtém jednání. Též by mohly býti trochu kratší přestávky mezi akty, aspoň jsme delší přestávku očekávali jen po druhém aktu, ona byla však stejně dlouhá po třetím i čtvrtém. Takové zbytečné protahování škodí kusu a přispívá k vzniku omrzelosti v obecenstvu.

Na videňském dvorním divadle budou dávati Turgeněvovu komedii „Měsíc na venkově" pod názvem „Natalia". Nebylo dosud možno ohlednouti se po této všeobecně za znamenitou pokládané práci také již u nás? Nebo je snad Turgeněv pro naše jeviště slabý?!

—ρ.

Drobnosti.

— Druhý pokus, který učinil kapitán Renard se svým novým balonem, o němž se praví, že dá se říditi libovolně ve vzduchu jako loď, nezdařil se. Pokus odbýván opět v Meudonu. Když před nějakým časem podniknuta první zkouška, byl jenom slabý vítr; podruhé však vál silně a balon odolav mu nějaký čas, byl pojednou zanešen k Versaillesu, kde se spustil k zemi. Jedna z elektrických batterií, kterými šroub balon pohánějící jest uváděn v pohyb, přestala pracovati. Této nehodě připisují vynálezci svůj neúspěch. Avšak právě v těchto dnech podniknut výlet třetí a jak již v denních novinách ohlášeno, zdařil se prý úplně.

— Fysik Regnard učinil několik pokusů s živými organismy pod mocným tlakem. Kvasnice přestaly se pod tlakem 1000 atmosfér dále vyvinovati; avšak zbaveny jsouce tlaku, rozmnožovaly se dále. Škrob měnil se slinou v cukr i pod tlakem 1000 atmosfér. Pod 600 atmosférami rozkládaly sice řasy na slunci kyselinu uhličitou, ale zhynuly a začaly hníti do čtyř dnů. Bleďákové semeno začalo pod tlakem 1000 atmosfér za týden klíčit. Nálevníci a měkkýši strnuli pod tlakem 600 atmosfér, ale když tlak odstraněn, vrátili se opět ve svůj přirozený stav. Ryby bez měchýřů snesou tlak 100 atmosfér; při tlaku 200 atmosfér zdá se, jakoby spaly; při tlaku 300 atmosfér umírají.

— Král švédský, Oskar, měl jakožto předseda hudební akademie Stockholmské za různých příležitostí několik přednášek o hudbě. Nyní vyšly přednášky tyto v samostatné knize a zároveň s nimi několik chorálů králem složených.

— Angličané užívali v posledním svém válečném tažení do Afghanistanu, jakož i nedávno v Egyptě zrcádkového optického telegrafu jako novinky. Nyní píše marquis of Lorne, druhdy guvernér kanadský, ve svých „Kanadských obrazích pérem i tužkou", že Indiáni z kmene Sioux užívali optického telegrafu již před dávnými lety, když první anglický jízdecký pluk vniknul do jejich území, a dávali si tak přes hlavy nepřátel zprávy o jejich pohybech. Angličané prý si tenkráte marně lámali hlavy domněnkami, co asi ty mihotající se světlé body na obzoru znamenají.

Nové knihy.

„Písmo svaté starého a nového zákona." Vydání pro katolíky. Přehlížejí P. V. Štulc a Dr. A. Lenz. Illustroval Gustav Doré. Sešit 1. Nákladem J. Otty v Praze 1885.

„Hanuman." Báseň Svatopl. Čecha. (Poetické Besedy číslo 17.) Nákladem E. Valečky. V Praze 1884.

„Řeči Dra. Frant. Lad. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech. Sešit 6. Politické bibliotéky české číslo 5. Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

„Album výtečných povídek českých i přeložených." Díl I. Svatopluka Čecha: Kandidát nesmrtelnosti. Sešit 2. Nakladatel Eduard Valečka. V Praze.

„Lidé směšní a ubozí." Napsal Lad. Stroupežnický. Humoristické bibliotéky čís. 1. Nakladatel Alois R. Lauermann. V Praze 1884.

Listárna redakce.

P. „J. D.": Překladu neužijeme. — „Paprslek": Bylo by nám tak milo jako Vám, kdyby se uveřejniti dalo. — Neuveřejníme: „A. K." — „P. P." — „A. K." (Překlad ze španělského.) „A. K. P. Z." — „J. J." (Pro lásku vzbuzenou.) — „Boe-á" — „A. Ch." (Románek mé přítelkyně.) „Filolog." — „J. Č—ý."

Číslem tímto počíná čtvrté čtvrtletí XII. ročníku „Lumíra" i žádáme pp. čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Na „LUMÍRA" předplácí se:

V Praze:		S pošt. zásylkou:	
Na celý rok	zl. 6·60	Na celý rok	zl. 7·—
„ půl roku	„ 3·30	„ půl roku	„ 3·50
„ čtvrt „	„ 1·65	„ čtvrt „	„ 1·75

Jednotlivé měsíční sešity stojí v Praze 55 kr., poštou 60 kr.

Čísla poštou nedošlá a reklamovaná do desíti dnů po vyjití nahražujeme bezplatně. Reklamace pozdější vyřizují se pouze, přiložena-li dotyčná cena (20 kr. za číslo).

Administrace „Lumíra"
v Praze, Salmova ulice č. 9 n.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. října 1884. ČÍSLO 29.

U moře.

Báseň od *Jaroslava Golla.*

Tvá božská báseň, Dante, doprovází
mne k břehům Baltu na daleké pouti,
kde šumné vlny moře na břeh hází,

kde vítr mocně nepřestává douti
a hukot moře s ním se dále valí —
loď zřídka spatříš v bouřných proudech plouti.

Zde ty a moře jste mi druzi stálí,
váš hlas tu slyším: dnem i nocí zvučí
a lidský hlas jich souzvuk nezakalí.

Tvé sloce umělé se vlna učí
a s ní se v závod dává pyšným letem:
zde, věřte, v terzinách že moře hučí.

Tvým zdá se moře dosud pěti retem:
vždyť byl jak moře zpěv tvůj, Florenčane,
a dotud hlasně bude zníti světem,

to moře pokud hučet nepřestane.

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

Nyní věřili všickni a stali se takořka fanatiky té víry ve stolohyb. Společnost zůstala shromážděna až do dvou hodin s půlnoci; tak byla vykonaným a vydařeným experimentem animována. Nebyloť konce rokování o téže věci. Starší pánové zapomněli hádati se o Napoleonu III., je-li to velký muž anebo pidimužík, majestátný lev anebo nepatrná myš, jež se na trůn prokonsala ostrými zuby. Přestali hledati pravé důvody, proč ta „Sfinx na císařském stolci" právě tu neznámou hraběnku Eugenii za choť si vyvolila, a pochybovati, že by byla císaře pouze svou nevšední krásou oslnila. Zanechali také rokování velmi smutného o stísněném stavu u nás, kde každé hnutí bylo teroristicky potlačeno a duševní i hmotný život národní zatlačen. Ustoupili od různých kombinací, kterými uváděli ve spojení útlak národů. Dámy nemyslily více na úžasné toiletty nastávající císařovny francouzské, které vedle stolohybu v novinách jediné čestné místo si osobily. Proroctví o tom, jak dlouho potrvá ztrnulý stav věcí u nás a jak dlouho nemluvný císař na trůně francouzském se udrží, umklo a ustoupilo horlivému prorokování, jaké převraty způsobí ve světě stolohyb.

Již sestavovala fantasie mnohých nového druhu železnice hnané silou spojených malíků nějakých konduktérů.

List vypukl ve smích. „Nešťastní konduktéři! Což ještě není dosti týrání lidí a zvířat? Jaká to vyhlídka seděti jako kamenná socha k tomu cíli, aby minula míle za mílí. Mne k tomu konduktérství zajisté nedostanou. Není-li jiné pomoci, budu přece raději kameněti dále ve svém úřadě. Je to celkem také jakýsi stolohyb, jen že v opačném smyslu. Nám zdá se u soudu, že řídíme mravy společenské, a zatím . . ."

List byl vyrušen ze svých reflexí, kterým jenom Rafaela naslouchala.

Mluvilo se o klepání stolu, což v Americe půdu nalézalo. Duchové zemřelých hovořili prý skrze klepání stolů s těmi, jiż se jich dovolávali. Stoly také psaly a zjevovaly tajné věci. Hodnověrní svědci dávali o tom zprávy. Býváloť někdy k nepochopení, jak mohl některý stůl odpovídati k nevysloveným myšlénkám tázajícího se.

„Snad byste i tomu nevěřili?“ List hrozil se co jediný apoštol světla ve společnosti mysticismem takořka opojené. „Nikdo přece nevěříte v kouzla, vidíte-li eskamotéra jeho umění provozovati, a mnohý vykonává zajisté nepochopitelnější věci. On uhodne ku příkladu také kartu, kterou si pouze myslíte. Proč by svou umělostí nedovedl uhodnouti, na kterého mrtvého kdo si myslí a čeho si žádá od něho věděti?“

Nikdo s ním se nehádal. Klepání a psaní stolů nalézalo v naší společnosti méně víry. Ale stolohyb viděli všickni právě nyní na vlastní oči, a výklad Listův o bezděčném jakémsi strkání stolu nikomu nedostačoval.

Rafaela jediná snad ve společnosti nemyslila ani nerozumovala o té věci. Prohodila jen někdy slovo, aby Lista povzbudila znova k hovoru, a obdivovala se jeho úsudku.

Krom toho cítila se unavena, a když společnost se rozešla, sklesla na lože, vše točilo se s ní a pak zdálo se jí, že dřímá v zahradním pokoji na Přibylce, jak se nazývala zahrada s letním sídlem té rodiny.

II.

Minuly asi čtyři neděle co List k Bučkovům nepřišel. Jednou u večer po té době objevil se u nich s Romovským, jenž tam přicházel s celou rodinou, aby u rodičů strávil večer. Rafaela byla tak dojata, když jej vítala, jejím krásným obličejem přeletěl takový slunný paprsek, že List nemohl nepovšimnouti si toho. Byl tím udiven, nikoli že by byl býval přepjatě skromným, ale že se toho věru nenadál u toho dítěte, jež bylo o patnáct roků mladší než on. Jinak věděl dobře, že měl u dám úžasné štěstí, někdy až nepochopitelné jemu samému. Následkem toho býval k nim ironickým a chladným, líbilo se mu býti nemilosrdným k jich citům. Byl tedy překvapen tím, co u Rafaely zpozoroval, a zamyslil se nad tím. Byla to znamenitá krása, děvče bohaté a v každém ohledu výtečná partie.

Tehdy nebyla u Bučků žádná společnost kromě Romovských a Dohodilů. Tak nazývala se rodina druhé dcery Bučkovic. List byl přišel k Romovským návštěvou, když byli na odchodu, a ti přemluvili jej, aby šel s nimi. Šel lhostejně a nepomyslil si, co shledá. Že se nesklamal, o tom byl jist ve svém hrdém sebevědomí.

Když všickni se usadili v rodinném kruhu, tázal se Romovský mechanicky svého tchána: „Tak co je nového u nás, papínku?“

„Nového?“ pan Buček opakoval po něm, mna sobě ruce spokojeně při pohledu na shromážděnou rodinu. „Inu, počkejte, vím vskutku novinu, kterou jsem ještě ani svým lidem nevypravoval. Dostal jsem dnes v obchodě aviso na několik beden snadno porušitelných předmětů, které do Prahy zasýlá, hádejte kdo? Ten slavný eskamotér a magnetisér Vanini, o kterém tolik psali v novinách. Nyní přichází z Vídně sem, o čem Pražáci ještě snad ani nevědí. Mou firmu si vyvolil, aby došly jeho věci bezpečně. Kdo ví, jakou čertovinu v těch bednách skrývá. K tomu píše mi italský, velmi zdvořilý list, kde mne ještě zvláště prosí za šetrnost k těm jeho bednám. Co nevidět přijede prý také sám.“

List věděl mnohé podrobnosti jeho kouzelných kousků. Jakási mladá Řekyně cestovala s ním, kterou uváděl v magnetický spánek. Ta odpovídala prý k daným otázkám ze spaní. Krom toho vznášela se a lítala, když byla magnetisována. Rozumí se, že List a nikdo ze společnosti nevěřil ve skutečný spánek magnetický té osoby.

Mezi jiným List tázal se a to bylo toho večera poprvé, co přímo Rafaelu oslovil:

„Jak se daří vaše zkoušky ve stolohybu? Doufám, že jste při té jedné nezůstali?“

„Smějte se, jak chcete, pane Liste,“ odpověděla mu. „Stoly běhají od největšího k nejmenšímu a nebavíme se ničím jiným, kdykoli tu bývá společnost. Já nemohu za to, vidíte,“ omlouvala se mu s úsměvem. „Ale ony běhají, je to jisté.“

„Inu, to mne těší,“ smál se jí. „Ale dnes necháme je státi, libo-li vám, ano?“

„Nevím, že jste takový nevěrec,“ řekla paní Bučková, matka Rafaelina.

Byla to dáma vysokého vzrůstu, kostnatá a hubená, tahů ostrých a přísných, vzezření a chování aristokratického. Rafaela byla jí podobna a přece byla matka skoro k uleknutí nehezká, ve stáří nyní zažloutlé pleti a čela vrásčitého. Vzdor tomu imponovala tato paní. Rafaela byla jemnější povahy než ona, byla o hlavu menší své matky a matčiny tahy byly u ní uvedeny ve pravou a pěknou míru.

Paní Bučková tedy ujala se slova o věci stolohybu.

„Jest to zvláštní věc,“ pravila, „jakýsi magnetismus je v tom nepochybně, a naše Rafaela jest jím v úžasné míře nadána. Jakmile přistoupí ona ke stolu, otáčí se okamžitě. Bez ní zůstává státi. Měli jsme s tím již velmi mnoho zábavy.“

„Což klepání a psaní stolů. To jste ještě nezkoušeli?“ tázal se s posměchem.

„O klepání stolů nechci nic slyšet a nechci toho zkoušet. Nechme mrtvých odpočívat,“ Rafaela děla. „Avšak mám stoleček, který skutečně píše.“

List vrtěl v udivení nesmírném hlavou a řekl: „Nu, ten nesmysl chtěl bych přece jen viděti.“

„Přesvědčíte se, že to není nesmysl,“ paní Bučková děla, měříc jej hrdým a přísným pohledem svého oka tak ohnivě modrého, jaké měla po ní Rafaela.

„Aj!“ usmál se List a nesklopil oči před tím pohledem.

Ondyno psal Rafaelin stolek zcela správně stáří celé společnosti k otázce pana Ulbrycha, který si přál viděti zkoušku se stolkem.

„Považte si, že napsal o Filipině Kryšpinové, že je jí čtyřicet roků. Rafaela to však rychle smazala a o ní jediné zdálo se pak, že stůl pomlčel.“

„A ona si dává osm a dvacet,“ paní Romovská podotkla.

K otázce, jak dlouho potrvá vláda Napoleonova, stolek odpověděl, že déle než kdo očekává.

Tak vypravovali Listovi všickni přítomní, co již stolek podivuhodného naplodil.

„To vše svědčí o důmyslu slečny Rafaely. Nebyl bych však věřil, že slečna jest schopna takového šibalství.“

„Já a šibalství,“ hájila se Rafaela a její přímý pohled hájil ji ještě více.

„Vy neznáte Rafaelu,“ podotkla paní Bučková pohrdlivě.

„Já si to vše neumím dokonce vysvětliti," řekla Rafaela obracejíc se k němu vlídně přes jeho satyrické poznámky. „Ale to musím podotknouti, že je někdy můj stolek svéhlavý a tu nechce nic pořádného napsati a dělá jen hrozné kliky háky."

„Tenkráte asi, když slečna Rafaela přes svůj důvtip přece jen je v koncích a neví co by mohla říci."

„Tak možná," Rafaela mu svědčila. „Snad děje se to nějak bez mého vědomí, nicméně jsou to asi moje kombinace, které stolek zvěstuje. Nejsem věru ješitná na tuto schopnost, můžete mi to věřiti. Přála bych si mnohem více jiného a vážnějšího nadání, které bohužel u mne pěstováno býti nemohlo. Chcete se tedy podívat na mou umělost se stolkem? Dovolím vám vysmívati se mi jak chcete. Nekladu na to věru váhy."

S těmito slovy dobré to dítě odběhlo a přineslo dětskou hříčku, stolek pro loutky, jemuž byla ulomena jedna ze čtyř jeho noh. Místo ní byla zastrčena do stolku tužka.

List přivítal to podivné náčiní homérickým smíchem, který paní Bučkovou velmi urazil. Také pan Buček a ostatní příbuzní neviděli rádi chování Listovo. Byliť zvykli, že byla Rafaela předmětem obdivu všech hostů, již dům Bučkovic navštěvovali nejen pro zvláštnost tuto, nýbrž v každém ohledu, a Listův pohrdlivý ton nelíbil se jim ani trochu tohoto večera. Za to zůstala Rafaela sama v docela dobré míře. Položila si několik archů papírů pod svůj čarodějný stolek a pravila: „Tak dejte mému stolku nějakou otázku, pane Liste."

„Jak dlouho bude ještě trvati nemoc stolohybu?" tázal se.

Moderní Sibylla, naše milá Rafaela postavila si stolek, jak bylo třeba a vložila naň lehce růžově, krásně utvořené malíky svých ruček, na nichž se skvěly diamanty a perly, s kterými závodila průhledná barvitost těch jemných rukou. Již počínání její prozrazovalo jakýsi zvláštní pud anebo cit. Jak ty prstíky na stolek vložila, nebyl by mohl po ní snadno někdo dovésti. Sklonila hlavu ke stolku a zarděla se, ruce chvěly se jí jako dva růžové listy lehce pohozené. Stolek neváhal a začal se chvěti, pohybovati se.

„Již začíná," volala paní Bučková vítězně a všickni klonili se přes stůl, aby sledovali tahy tužky. Ale stůl vyjel nahoru, sjel dolů, v pravo, v levo a načmáral nesrozumitelné črty. Pak zastavil se.

List usmíval se a neřekl ani slova. Dal stolu jinou otázku a dostal tutéž odpověď. Ani třetí otázka nedošla stolkem rozumnějšího pojednání.

Paní Bučková tázala se: „Nechceš panu Listu odpovídati?"

Stolek hýbal se. Hle, již psal. Načrtal po celém archu velké ne.

„Jaký to duchaplný stolek," List řekl zívaje za rukou.

„Co máš proti panu Listovi?" paní Romovská tázala se.

Tenkráte stolek nehnul se dokonce.

„Děkuji vám, slečno, za vaše namáhání," řekl List s ironickou úklonou, a Rafaela chtěla stolek zas odnésti. Ale její matka vzala si do hlavy, aby List viděl, že stolek skutečně odpovídal. Vyzvala ji, aby ještě s ním posečkala, že mu bude nyní ona dávati otázky. Rafaela viděla, kterak List k smrti se nudil a že by byl nejraději se poroučel z té zdlouhavé společnosti. Nicméně nechtěla matce odporovati a čekala tedy na její otázku, když panská do pokoje vstoupila podávajíc panu Bučkovi navštívenku.

„Pán, který mi ten lístek podal," podotkla, „čeká venku, omlouvá se, že v tak pozdní hodinu přichází, avšak prosí, je-li to možno, aby se směl nyní hned panu Bučkovi a jeho rodině představiti.

Pan Buček četl nahlas: „Giuseppe Vanini."

„Jaký to nápad, že sem přichází," pravil. „Ale jakáž pomoc. Nemohu býti nezdvořilým a nemám příčiny nepustiti ho přes svůj práh."

S těmi slovy zdvihl se malý, zavalitý ten pán a spěchal mu naproti, aniž více slyšel, jak manželka za ním volala: „Arnošte, Arnošte, ale to nejde."

Bylo to marné. Byl zatím už v předkoji a uváděl nenadálého hosta přímo do pokoje, kde všickni byli shromážděni, a nebylo to poprvé ani naposled, co jednal trochu nerozvážně a dle prostinského mravu svého v nesouhlasu s jemným společenským taktem své choti.

Pan Vanini vešel, klonil se na všecky strany, a řekl několik italských slov. Pak omlouval se špatnou lámanou němčinou, že za jedno žádal za přístup do rodinného kruhu, za druhé, že se lépe nedovedl vysloviti po německu.

List pravil mu po italsku, že v tomto domě se mluví česky a nikoli německy, že není třeba omlouvati se pro špatnou němčinu, ale spíše pro němčinu vůbec.

Tomu podivil se Vanini, nevěděl ničeho, že by bylo žádoucno uměti česky tomu, kdo chce býti uveden v Praze do rodiny, a vyslovil to bezohledně.

List řekl mu na to, že jsme v Čechách zvykli této nevědomosti u cizinců . . .

Rafaela nabídla se, že bude hovořiti po italsku. Též její otec uměl italsky. Matka, sestry i oba švagři, třeba nemluvili, rozuměli velmi dobře tomuto jazyku.

Vanini klonil se na vše strany, a byl okouzlen, jak pravil, že zavítal do tak vzdělané rodiny. Nyní pustil uzdu své výmluvnosti a děkoval panu Bučkovi, že ničeho nenamítal proti zaslání jeho věcí na svou firmu, jež prý je jedna z nejváženějších po celé Evropě. Sotva přijel, měl přání tyto díky mu vysloviti ihned a toužil býti uveden v rodinný kruh Byl, jak pravil, zvyklý docházeti do rodin kdekoli meškal a nemohl žíti bez tohoto živlu. Slyšel ve Vídni, že je tak těžko v Praze býti do domu uveden, a proto odvážil se hned pojednou hnáti útokem na hradby rodinného kruhu. Štěstí přálo mu. Byl uveden v rodinu zajisté z nejvzácnějších celé Prahy. To vše přednesl s volubilitou jeho národu vlastní.

Zdál se mladým mužem sotva třicetiletým. Byl malý, ramenatý, v pasu štíhlý a obratný jako akrobat. Nicméně neměl nic komediantského do sebe a jeho chování bylo dokonale salonní. Avšak paní Bučkovou nesmířilo s jeho vstupem, ani jeho sladké chování, ani lichocení a úklony jeho. Svraštila obočí a neměla jej za hodna jediného pohledu, neřku-li úsměvu, jakkoli se o to všemožně ucházel. Též List neukázal mu vlídného oka a měřil jej nedůvěřivými pohledy. Za to neodolala jeho příjemnému hovoru ostatní rodina. Pana Bučka bavilo jeho vypravování velmi, a Rafaela vždy hovorná, vždy hotova oceniti každou osobnost, vybízela jej k tomu otázkami na jeho cesty, na jeho vlast, na jeho umění.

On byl patrně unešen její laskavostí a stával se každou chvíli skvělejším co do ducha. Mezi tím upíral

zraky hned od začátku na dětský stolek a na archy poškrtaného papíru. Konečně nemohl se zdržeti a řekl: „Jak vidím, bavila se vzácná společnost orakulem stolkovým? Ah, to mne velice zajímá. Smím tázati se, pod čí rukou věštecký duch se probouzí a mluví?“

Tato otázka pohnula přece paní Bučkovou, jejíž mateřská pýcha a slabost viděla v Rafaele neobyčejnou bytost, jejíž mocná fantasie přísně konaným kultem katolickým sesílená v tom viděla kdož ví jaký dar s nebes hůry. Promluvila konečně a řekla, že její dcera se těší zvláštnosti té.

Hned byla Rafaela žádána, prošena, téměř zapřisáhána Vaninim, aby nechala stolek promluviti.

„Dnes však není můj stolek poslušen,“ Rafaela omlouvala se. „Nemohla jsem z něho pranic vylákati prve. A pak bude tato zkouška panu Vaninimu jen směšná. Máť ve své moci jiné prostředky . . .“

„Mámiti zdravý úsudek,“ doložil List rychle. „Avšak zkuste, slečno, svého umění před tím pánem. Kdož ví, zdali jeho magnetická přítomnost sílu stolku tak neoživí, jak já jsem je bezpochyby paralysoval.“

„Vy se stále posmíváte,“ Rafaela odpověděla. „Ale dávám si to ráda líbiti v důkaz, že sama nepovažuji celou tu věc za nic jiného nežli za pouhou hříčku. Také zkusím ten žert dnes ještě jednou.“

Již měla své prstíky na stolku a klonila se nad ním. Vanini byl patrně jejím zjevem okouzlen a upjal na ni dychtivé své velké, žlutavé, démonické oči.

„Smím se tázati?“ řekl. Rafaela kynula hlavou s tím zahloubaným, vskutku sibyllinským výrazem, jejž krásný její obličej přijímal bezděčně při tomto tajůplném zaměstnání.

Tento výraz hnul matku její k slzám, ale List byl by nejraději z kůže vyletěl, jak se říkává.

Otec, sestry, ba i švagři hleděli na ni rovněž s obdivem a s jakousi zbožnou úctou.

Vanini řekl: „Tedy, z počátku něco lehkého, co bude vašemu stolku pouhou hříčkou. Jak nazývá se moje rodiště? Že jest Italie mou vlastí, jest známo, ale jméno mého rodného města, ať vám stolek poví.“

Rafaela již ani nepozdvihla hlavy. Již cítila to bezděčné dunění nervů, jež bývalo povzbuzeno, poutala-li pozornost ku stolku. Již přešlo to dunění do prstů a vjelo takořka do dřeva pod nimi. Stolek zachvěl se a jal se pohybovati.

Hle, tenkráte nepřejížděl papír divokými črtami. Psal, opravdu psal a sice krasopisně a určitými, pevnými rysy.

List zasmál se hlasitě. „Neřekl jsem to? Magnetická přítomnost pana Vaniniho působí. Věru, stolek píše. Nuže, což pak? Velké J, nyní O, S, E, F, Josef? Co to má býti? Obdivuju se vám, slečno Rafaelo, neskonale, jak ten stolek ovládáte. Nedovedl bych takto psáti ani za million. Ale upozorňuji vás, že ten duch neb ta síla, jež píše, docela má vaše písmo. Mám čest je znáti a dělate J, o, s, e, f právě tak, jak váš stolek.

„Nazývá se v Italii nějaké město neb ves Josef?“ paní Romovská se tázala.

„Pst. Stolek píše dále,“ paní Bučková děla.

Vanini neřikal ani slova. Zdálo se, že očima pohlcuje sličnou pisatelku i její stolek.

V, A, N, Ě, K stolek napsal. „Josef Vaněk? Co to má býti, slečno? Váš stolek stává se vtipným?“ volal List, jenž opravdu se počínal baviti.

„Pst, pst,“ všickni volali. Stolek nyní takořka lítal. Psal s úžasnou rychlostí dále: „narodil se v Praze.“

„Nu, tohle je rozkošné.“ List smál se. „Nikdo nezná žádného Josefa Vaňka a stolek dává nám tak ochotně a horlivě o něm zprávu. Je to hezké od něho. Mysli si, že nám může pan Vanini sám pověděti své rodiště, ale ubohý Josef Vaněk zůstal by nám na vždy neznámým bez tohoto důležitého odhalení.“

Rafaela pousmála se také. „Vždyť to říkám také, že je to celé hloupost,“ řekla odnášejíc hříčku i papír. „Unavuje mne to ostatně někdy tak, že toho raději už navždy zanechám.“

Vskutku plály jí líce jako oheň a oči její měly nevšední lesk.

„Tak mluvme o něčem jiném,“ navrhoval pan Buček jovialně, neb zdálo se mu, že jest společnost poněkud rozladěna. Zvláště Vanini připadal mu náhle mlčelivým. „Povězte nám tedy sám jméno svého rodiště, nechtěl-li to stolek učiniti,“ vyzýval jej.

„Portici, k službám,“ Vanini odpověděl. „Co však se týče stolku, budiž mi dovoleno, abych věc tu vysvětlil ze svých zkušeností. Věštící duch, který bývá vyzván promluviti, mívá velké, často směšné kaprice. Tohle byla jedna z nich. Slyšel jsem, kterak citovaní duchové někdy nadávali, schvalně lhali a nesmysl mluvili, když byli přes svou vůli vyrušeni ze sfér, kde meškají.“

„Výtečné vysvětlení!“ List smál se. „Naše století osvěty přichází vskutku na cestu pravdy.“

„A co myslíte tedy vy o tom?“ tázala se přísně paní Bučková. „Je mé dceři podobno, aby si byla to jméno vymyslila a beze vší souvislosti napsala? Je-li vůbec možno psáti úmyslně pomocí takového stolku?“

List stal se nyní vážným a odpověděl dívaje se hrdé dámě směle do očí: „Přesvědčil jsem se, že jest v tom hýbání stolem, nikoli stolohybem, prosím, tedy v tom hýbání stolem cosi bezděčného. Sám byl jsem do toho také trochu vtržen minule. Slečna píše tedy bezděčně a stala se v tom virtuoskou jako jiný v chození po provaze, k čemu se musí také vycvičiti tak, aby již ani na provaz a na nebezpečí nemyslil. To jméno zakmitlo se jí na mysli, jak nám ve snu tak mnoho nahodilého, nesouvislého připadá, a v tom usínání jejího rozumu a jasného vědomí, v tom vystupování snivé činnosti její mysli napsal to ten prožluklý stolek. Tak a nejinak mají se věci.“

Uklonil se paní Bučkové, o níž byl tak přesvědčen, že jej má v nemilosti, jak pozoroval, že Rafaela mu byla nakloněna

Společnost zdvihala a rozcházela se.

Rafaela pomáhala strojit malé své neteře a synovce, a Vanini, ochota vtělená, pomáhal jí.

(Pokračování.)

O povaze hudby moderní.

Napsal *O. Hostinský.*

(Dokončení.)

Dosud měli jsme na zřeteli hlavně jen uměleckou osobnost: avšak již ze změněných poměrů společenských a kulturních plyne, že skladatel moderní čím dále tím více na váhu umění klade zvláštní svou individualitu, že tudíž přibývá různosti slohu a směrů, že ruch hudební stává se vždy živějším a pestřejším, pokrok vždy smělejším. Obrátíme-li však pozornost svou k uměleckému dílu samotnému, k prostředkům a podmínkám jeho tvoření, potvrdí se nám, co dosud bylo řečeno, a zároveň objeví se po stránce formalní nejeden nový znak hudby moderní.

Především jiným sluší zde vzpomenouti si na tři momenty docela zevnější, přes to však velice důležité pro naše umění. Za prvé na *vítězství temperovaného ladění*, jemuž okolo roku 1720 Bach postavil nehynoucí pomník mistrovskou sbírkou preludií a fug, nazvanou „Das wohltemperirte Clavier“ : vždyť teprve ladění to učinilo všechny toniny stejně přístupnými praxi hudební, a modulaci zbavilo dosavadních pout. Za druhé na vymizení tak zvaných „církevních tonů“ středověkých až na dva: jonický a aeolický, naše moderní *dur* a *moll*, kteréžto významné zjednodušení soustavy harmonické připravovalo se již na konci století šestnáctého, a během sedmnáctého nadobro opanovalo veškerou hudbu světskou. Za třetí pak na *zobecnění hry klavírní*, která, jak již bylo podotknuto, kruhům nejširším činí přístupnými i skladby původně pro jiné nástroje, třeba pro celý orchestr psané, a vůbec nejvhodnějším způsobem do umění hudebního uvádí.

* * *

Co pak se týče skladeb samotných, mohu se zde arci dotknouti jen některých stránek, každému laikovi srozumitelných. Hudba středověká byla na veskrz polyfonním čili mnohohlasým zpěvem. *Zpěv jednohlasý*, v lidu arci od jakživa užívaný, dostal se do říše vlastního umění teprve onou revolucí, provedenou okolo roku 1600 ve Florencii; taktéž *samostatná hudba instrumentalní* jest vymožeností doby té. Chceme-li hudbu středověkou a moderní předvésti dvěma příklady typickými, protivu slohu a směru zcela jasně znázorňujícími, zvolíme k tomu nejlépe Palestrinovu mši a Beethovenovu symfonii, jakožto representanty pouhého zpěvu (à capella) a pouhé hudby nástrojové. Vícehlasé jsou arci všechny vyšší umělecké výtvary hudební; vždyť i prostá píseň opatřena bývá klavírním průvodem. Avšak jsou různé způsoby skladby vícehlasé. Nejjednodušší z nich a pro svou průhlednost i nejpopularnější vznikl teprve v době moderní: jeden hlas přednáší melodii, ostatní jsou mu toliko podřízeným harmonickým podkladem — obyčejné kusy taneční, jednoduse provázené písně a italské arie operní, valná část čtverozpěvů mužských i smíšených jsou všeobecně známými příklady tohoto slohu „*homofonního*“. Samo sebou však rozumí se, že polyfonie středověká, jejíž jednotlivé hlasy byly docela rovnoprávné, střídajíce se v přednášení melodie (thematu) a navzájem se napodobujíce (za příklad uvádím zde fugu), nevypuzena z umění našeho na dobro: všude, kde jeví se býti vhodným prostředkem k dosažení záměrů skladatelových, má plné právo své i dnes. *Moderní hudba nezavrhuje nižádný tvar hudební, nechť jakýkoliv jest jeho původ, jakékoliv stáří jeho*, ba právě ona bohatá polyfonie, která se na základech středověkých vyvinula během šestnáctého a sedmnáctého století a pak v Bachovi dostoupila svého vrcholu, namnoze umění modernímu koná služby neocenitelné (vzpomeňme si jen na velkolepou fugu v poslední větě Mozartovy symfonie do C-dur), a přílišné převládání homofonie zvláště ve skladbách rozsáhlejších právem považuje se za příznak všednosti a mělkosti.

* * *

Hudba středověká hlavní váhu kladla na umělé spracování thematu třeba odjinud vzatého a v bohaté osnově polyfonní někdy na dobro zanikajícího, ne však na vynalézání melodických útvarů, jež ceněny především dle způsobilosti ku práci kontrapunktické, nikoliv dle samostatné melodické krásy a výraznosti. Umění moderní naproti tomu váží si stejnou měrou i vynalézavosti skladatelovy i jeho umělosti, ba nezřídka, zejména v kruzích dilettantů pravidel uměleckého tvoření neznalých, „vymýšlení nových melodií“ považuje se za jedině důležitou věc při skládání, způsob spracování jich však za stránku podřízenou, lhostejnou, nanejvýš jen theoreticky vzdělané pedanty zajímající. Omyl to osudný; neboť *právě v spracování spočívá vlastní „umění“, kdežto vynález melodických tvarů je dílem „inspirace“*, dostavující se v šťastném okamžiku třeba i u pouhého dilettanta, jenž jak živ nevytvoří něco, co by zasluhovalo název uměleckého díla. Dejte někomu ono prosté thema, z něhož zbudoval Beethoven první větu své „Eroiky“, nebo motivy soudu, Libuše a Přemysla, na nichž Smetana založil předehru „Libuše“, nebo poukažte ho k nápěvům oněch dvou každému Čechu známých písní („Kde domov můj?“ a „Já nechci jiného“), jež staly se osnovou Dvořákovy předehry k „Tylu“ — co s nimi dokáže? Zrovna tolik, mnoho-li obnáší jeho „umění“, t. j. jeho schopnost spracovati dané myšlénky ty: možná že nesvede pranic, možná že díla vzácné ceny umělecké — jako jmenovaní mistři. Či je snad posléze zmíněná ouvertura prosta vší ceny, poněvadž Dvořák „nevynašel“ obě melodie, jichž užil? Anebo přestávají Beethovenovy variace na valčík Diabelliho (op. 120.) býti jednou z nejvelkolepějších skladeb klavírních, poněvadž psány jsou na thema cizí?

Dosti na tom. Pozornost, jíž doba moderní věnuje vynálezu melodickému, nikterak není na úkor ocenění způsobu spracování, vlastní to umělecké stránky skladby hudební.

* * *

Církevní zpěv středověký byl výrazem zbožných citů obce věřících, i když jej přednášel zvláštní sbor pěvců cvičených. Z toho plyne zcela přirozeně, že jako lidé před Bohem jsou sobě rovni, také jeden hlas nesměl vynikati nad ostatní, že tudíž i výraz příliš osobní, individualní zpěvům těm neslušel. Jen to, co veškeré obci mohlo býti společného, smělo se v nich obrážeti, nikoli vášnivý ruch citů jednotlivcových. Teprve když vznikl zpěv jednohlasý, zejména dramatický, citový život individualní dojíti mohl plného práva svého. *Výrazu šetřeno čím dále tím bedlivěji a podrobněji netoliko ve zpívaných slovech, nýbrž i v průvodu instrumentalním, jenž vůbec v hudbě moderní nabývá stále většího významu a větší hodnoty umělecké.*

K tomu arci, aby hudba instrumentalní mohla v této věci zpěvu konati platné služby, stupňujíc valně jeho výraznost a charakterističnost, bylo zapotřebí, aby ona sama dříve rozvinula celou svou moc, aby dokonale vládla všemi prostředky specificky instrumentalními, jimiž onoho účelu mohlo by se dosáhnouti. To všechno stalo se skutkem v symfonii Beethovenově. Zavrhovati pak přebohatý zdroj hudby symfonické, běží-li o průvod nejvyšších forem vokalních, zpěvohry a oratoria, a dávati přednost dávno otřepaným primitivním, docela bezvýznamným formulím pro jejich větší „průhlednost“ a „srozumitelnost“, je přímo hříchem proti oněm geniům, jichž přičiněním výmluvnost orchestru tak nad míru se zdokonalila. U věci té je heslem doby moderní: *těžiti všemožně ze všech pokroků samostatné hudby instrumentalní ve prospěch nástrojového průvodu skladeb vokalních*, všeobecně řečeno: *v každém díle uměleckém žádati na všech jeho stránkách, bez rozdílu, hodnotu co možná nejvyšší, účinnost co možná soustředěnou a intensivní.*

* * *

Je pochopitelno, že nálada hudbou v duši posluchačově způsobená tím více stává se předmětem pozornosti a péče umělcovy, čím mocnější je sama, t. j. čím bohatší jsou prostředky výrazu, jimiž umění vládne. To neplatí však jen o hudbě vokalní, nýbrž stejnou měrou též o instrumentalní: také ona dovede v hlubinách rozrušiti nitro naše a s touto její schopností v moderním orchestru tak úžasně stupňovanou umění musí konečně počítati. Nálada, již skladba hudební budí v posluchači, je toliko slabým odleskem onoho mocného rozechvění duševního, jež umělec zažil při tvoření. Záleží-li pak tomuto na tom, aby rozechvění své posluchači sdělil celé a plné, a tak své individualní náladě zjednal výrazu dokonalého, nezbývá mu, než doplniti dojmy čistě hudební pomocí slova, naznačiti jím též myšlénkový obsah citů svých, pouhými tóny naprosto nevyjadřitelný — jinak řečeno: podati *„program“* skladby své. A jelikož hudebník našich dnů mnohem větší účastenství mívá v celém ruchu kulturním, a zejména také ostatních oborů uměleckých více si všímá než za časů minulých, zajisté častěji naskytuje se mu vážná příležitost ku sdílnosti právě dotčené, a *„programní hudba“ v době naší patrně nabývá půdy.* Není to známení upadajícího umění nebo bludného vkusu, jak mnozí by nám rádi namluvili, nýbrž zjev docela přirozený, v duševním vozvoji našem nezbytný.

* * *

Stránka uměleckého díla, ku které nyní obrátiti musíme zrak svůj, týká se sice jen zevnějšku jeho, avšak má vážné příčiny i následky: je to *délka skladby.* Každý, kdo jen poněkud se zná v literatuře hudební, ví, že postupem času vzrůstaly rozměry skladeb. Symfonie Haydnova do C-moll (pátá londýnská) čítá i s opakováním předepsaným asi 720 taktů, Mozartova do G-moll již 1260, Beethovenova „Eroika“ dokonce 2241 taktů, tudíž třikráte tolik, co první. Číslice ty však sluší doplniti jinými: Haydn napsal 118 symfonií, Beethoven toliko devět. Věc tu snadně si vysvětlíme.

V osmnáctém století psaly se skladby podobné na objednávku, a sice velmi často hned v celých seriích: symfonie třeba až po šesti, kvartetta někdy po celých tuctech, anebo skládal je autor, byl-li sám kapelníkem, pro svou denní potřebu. Koncerty bývaly tenkráte sice velmi dlouhé, též na bohatost programu činily se větší nároky než dnes. V Solnohradě kdysi v jednom koncertě, jenž arci trval od páté do jedenácté, tedy plných šest hodin, hrály se čtyry symfonie Sammartiniho a „několik“ od Fil. Em. Bacha, a houslista Dittersdorf za jeden večer zahrál třeba dvanáct koncertů Bendových! Jelikož skladby jen velice po řídku se opakovaly, byla spotřeba jich ohromná, a této poptávce vyhověti musili skladatelé tím, že psali úžasně mnoho a rychle. Následkem toho díla samotná nemohla býti příliš dlouhá a namnoze také partitury jejich, jsouce určeny pro dilettanty nebo vůbec pro hráče méně obratné, nesměly býti příliš složité. Čím více však emancipovali se skladatelé od popudů zevnějších, tím menším stával se počet jejich děl a tím více času a práce mohli věnovati dílu jednomu, do něhož pak vkládáno větší bohatství hudebních myšlének i jejich kontrastů. *Skladby stávaly se netoliko delšími, nýbrž i rozmanitějšími, složitějšími, prohloubenějšími, individualnějšími.* A právě tato naposled jmenovaná vlastnost patří mezi nejdůležitější znaky umění moderního. Každé větší dílo umělecké jest výrazem určité fase v duševním rozvoji tvůrcově: přičinil-li se umělec poctivě o to, aby podal, co jen mohl nejlepšího, nejdokonalejšího, zajisté netouží po vytvoření nového díla stejného směru a způsobu, dokud nálada jeho alespoň do jisté míry se nezměnila, dokud myšlení a cítění jeho nenabylo jiné poněkud tvářnosti, dokud ve svém duševním rozvoji sám o patrný krok nepostoupil ku předu, slovem: dokud nemůže podati něco nového. U duchů bohatších mezery, jež takto mezi uměleckými díly téhož druhu povstávají, bývají někdy menší, u jiných skrovněji nadaných musí se zase zveličiti, ač nemá-li tvoření jejich pozbyti půvabu individualnosti i v jednotlivých skladbách.

Toto *ustupování jednotvárné šablony rozmanitému rázu individualnímu* nejinak než v oboru instrumentalním jeví se i v hudbě vokalní; ba, zde ještě jiný činitel velmi podstatně přispívá k rozmanitosti té: *povaha textu skládaného*, jíž moderní umělec dílo své arci jen tenkráte přizpůsobovati může důsledně a jednotně, když zbaven jsa na dobro dojmů starších, uměleckými projevy dřívějšími již odbytých, dokonale se vžil do nálady nové.

* * *

Objasněním dvou výtek, jež rády se činívají hudbě moderní, jako vůbec veškerému skoro umění našich dnů,

zakončena budiž tato rozprava. Káráť se na něm jednak *jakési rozechvění, jakýsi neklid, nezřídka až do neutěšené rozháranosti zabíhající*, jednak *jakási reflektovanost vedoucí namnoze k vypočítavé strojenosti*. Především budiž konstatováno, že do jisté míry stesky ty jsou oprávněny. Skutečně uměním naším nevládne onen klid, jejž shledáváme ve mnohých výtvorech dob starších — někdy arci jen proto, že na ně pohlížíme se stanoviska nepravého, t. j. moderního. A rovněž nelze upříti, že reflexe v tvoření uměleckém nyní má význam nepoměrně větší, než kdykoliv jindy. Výstřední krajnosti, neladnou rozervanost s jedné strany a pouhou spekulaci na zevnější effekt s druhé arci nikdo nebude hájiti, každý odsuzovati. Jinou však otázkou jest, zdali umění naše chybuje, když v zrcadle svém ukazuje nám tvář doby tak, jakou skutečně jest, ne však nějakou nehybnou líčenou škrabošku. Velký umělec ostatně i tenkráte, když odhaluje nám veškeré rozechvění, kypění a jitření dnů svých, snaží se, aby konečnou harmonií povznesl nás nad vír života, smířil s jeho protivami a svízeli, tak nebo onak. Snad ono nervosní rozčilení, které nyní vládne všude, kamkoli obracíme zraky své, není pokolení našemu na prospěch, snad je dokonce vážným příznakem jakéhosi politování hodného stavu chorobného — vše jedno, umění doby takto rozechvěné nesmí se honositi klidem vylhaným, choroba nevyhojí se pouhým zapíráním a zastíráním příznaků, nýbrž jedině tím, že se umění onoho zimničného ruchu a chvatu zmocňuje, aby dissonance jeho alespoň v díle uměleckém rozvádělo v konečnou harmonii, a tak nad životem naším ve výšinách nedostupných sklenulo duhu míru a klidu.

A podobně má se věc s onou reflektovaností neméně často umění dnešnímu vytýkanou. Vzpomeňme si především, s jak velikým apparatem u porovnání s dobami staršími zejména hudební skladatel naší doby pracuje, pracovati musí — či byli by snad geniové umění našeho usilovali o nastřádání tak přebohatých prostředků uměleckých jen proto, abychom jimi nevděčně pohrdali a nanejvýš v dějepisech povinně registrovali? Vzpomeňme si pak, že na dílo hudební vznášejí se dnes zcela jiné, mnohem vážnější a rozmanitější nároky, nežli bývalo ještě v století minulém — a zajisté připustíme, že jako všude i při tvoření uměleckém účastenství činnosti čistě rozumové, tedy reflexe musí se zmáhati. Kdo třeba jen poněkud zná se v hudbě, porovnejž partitury kterékoliv symfonie Haydnovy a Beethovenovy: první pohled poučí ho, že obrovský rozdíl je mezi nimi již co se týče vynaložené práce umělecké. Ano, *práce hmotná i duševní, jíž nezbytně zapotřebí je k uměleckému dílu významu nevšedního, během času mnohokráte se znásobila*, ve skladbách velkých mistrů moderních uloženy jsou poklady hlubokého důmyslu a úctyhodné moudrosti mužů, jež namnoze počítati sluší mezi nejskvělejší zástupce našeho století: smíme nad činností jejich pokrčiti ramenem, poněvadž při tvoření uměleckém více přemýšleli než jejich předchůdcové? A mrtvým konečně také nelze nazvati duševní kapitál, jenž spočívá v oné tak mnoho kaceřované „reflexi“ moderního umění. Díla druhu toho vybízejí i vnimatele k hlubší činnosti myšlénkové, zvyšují tím chápavost a povznášejí vkus jeho. Proto onen názor o umění, jenž ze žádného oboru nevylučuje vážnou přísnou práci myšlénkovou — ani u tvůrce, ani u vnimatele díla — nýbrž přímo ji žádá a oceňuje, rozhodně je důstojnější, než ten, kterému umění jest hříčkou, jejíž požitek nesmí zkalen býti žádným napínáním sil duševních. A onen důstojnější názor je právě názorem — moderním.

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa*.

(Pokračování.)

Jako divoký přiletěl drobný párek. Tváře jim hořely a prstíky byly zimou skřehly. Vlásky děvčátka byly rozcuchány a hochův šat nalézal se v stavu naprosto povážlivém, svědče patrně, že nosič jeho spadl kdesi do vody.

„Je to hospodářství, pro boha!“ — ozvalo se v kuchyni zlobivé duetto. „Kam pak to povede! Z dětí nic nebude! Tak to nemůže déle trvat ani hodinu!“

Také pan kancelista vzal na se tvář přísnou. Stav věci nutil jej takřka, aby zakročil pěstounskou svou mocí. Ovšem zmizela jeho rozhodnost mžikem, když obě dítky přistoupily k němu a s radostným jásotem chopily se rukou jeho i kabátu a objaly jeho pás a rozpálené hlavičky tiskly láskyplně k jeho tělu. Spatřiv zimou třesoucí se tělíčko hochovo a pohlednuv na dívčiny nožky, jež vězely v sněhu, který byl vedral se dírou do botky, neměl jiné už myšlénky, než aby zabránil hrozícímu zlu, nastuzení, nemoci snad. Neupokojil se dříve, až když oba malí nezbedové leželi v posteli, zahřáti peřinou a teplou polévkou, kterou, bručíc na špatnost a zkaženost nynější mládeže vůbec, byla přinesla Baruška.

Spánek dostavil se brzo a snesl se k dětem.

Starostlivý strýc dlouho seděl nad ložem jejich, přikrývaje je pečlivě a častěji shýbaje se nad ně, neslyší-li snad chorobný tlukot tepny, zrychlený dech.

Bylo pozdě v noci, když ulehl. A přece nemohl usnouti. Trampoty, které v poslední době tolik jej pronásledovaly, zavítaly se v jeho mozek a nedaly mu spáti. Myslil na děti, jež přijal pod ochranu svou, a přemítal o tom, co jest mu pro ně činiti.

Jako odpověď dostavila se živá vzpomínka na hovor v kuchyni, který byl vyslechl. „Oženiti se“ — zašeptal pan kancelista. Ale hned pokrčil rameny. „Marné!“ řekl, máchnuv rukou.

A pak se duch jeho vydal na pouť a navštívil po řadě všechny dcery Eviny, které byl kdy potkal a seznal v životě, a zastavil se i nad černookou kráskou na obrázku zavěšeném nad postelí.

Konečně octnul se u kontrolorových.

Vladimír Novák už spal. A ve snu zapřádal přetrženou nit svazku s Pavlinou.

Ovšem představa výstupu v den návratu z bratrova pohřbu účinkovala tak mocně, že spáče vzbudila a nit snu přetrhla, jako byl výstup sám kdysi přetrhl ji ve skutečnosti. Proto ale přec obraz dobré Pavluše vyskytl se vždy znova a znova zas nejen v zmatených bublinách snů, ale i na povrchu rozumného přemítání bdělého ducha.

Pan kancelista jednoho dne jda odpoledne z kanceláře, nezaměřil přímo domů, ale, jaksi snad v myšlénkách, jako činil v nedávných dosud dobách, ubíral se směrem k ulici, v níž kontrolorových stánek byl rozbit. Náhodou zjevila se v cestě, jakoby ze země byla se vynořila, postava paní kontrolorky a pronikavý pohled sovích jejích očí, kterým zdaleka již změřila uleknutého Vladimíra, obrátil rázem kroky jeho jinou stranou; vyhnul se úprkem paní kontrolorové i domu jejímu.

Tu přihodilo se něco, co v poměry Vladimíra Nováka mocně zas zasáhlo.

* * *

Jednoho dne pan kancelista po skončení denní práce procházel se, jak ve zvyku míval, s rukama na zad složenýma po pokoji, ohlížeje se, brzo-li nevejdou k němu děti, jež pravidelně teď návrat jeho domů zameškávaly.

Zima složila již s ramen svých těžký sněžný háv, a v paprscích slunce pučela kvapem na všech stranách poupata, z nichž za krátko rozvíti se zas mělo zelené roucho jara.

Vladimír Novák opětovně přistoupil k oknu a zadíval se na dlouhou alej kolem se táhnoucí, jejíž stromy holé a pusté ještě dýchaly již svěžestí blízkého rozpuku — jako před rokem, když byl přišel do města.

Před rokem! Celý rok již zde tráví! Narážka, která myšlénkový směr obrátí vždy v hloubavé přemítání.

Také před zrakem Vladimíra Nováka přeletěly vidiny všechny oněch skutečností, jež udály se za ten uplynulý rok.

Myslil na sebe, Pavlinu a na děti, a myslil na bratra svého nešťastného, i stalo se, že vzpomněl též na jeho ženu.

Povahu tak dobrou a poctivou musila vzpomínka podobná vždy rozčíliti. Pro něho byla žena ta od chvíle oné, kdy ruku svou v bratrovu ruku vložila, mrtvou. Čím jemu ublížila kdys, to dávno nejen odpustil, ale i zapomněl a jedinou myšlénkou u této minulosti se nezastavil. Ale teď, po tom co se sběhlo, Vladimír Novák na novo zas a zase vracel se k ní, k té ženě . . .

Považoval ji za tak bídnou, že neměl ji ani za hodnu své nenávisti, své zloby. Považoval za možný jediný cit, který by teď přinésti ji mohl vstříc, který by k ní mohl pojati opovržení. Hluboké opovržení.

Kroky, kterými kancelista měřil pokoj, zrychlily se i zvětšily.

Zdálo se mu, že kdyby ona sama, ta žena, octla se před ním, vztáhl by po ní svou pěst a srazil ji k zemi, hanebnou, podlou, která neměla srdce k muži svému a neměla smilování k dětem, jež zanechala bez ochrany a opuštěné . . . že by odvrátil se od ní, kdyby klečela zde před ním a žebrala o milosrdenství, a prstu že by nevztáhl, aby ji zachránil, kdyby viděl letěti ji do propasti . . .

V tom vběhly děti do pokoje, udýchané a udivené. „Jest zde naše maminka“ — oznamovaly tajemně.

Vladimír Novák zůstal jako přimrazen a zadíval se na zvěstovatele překvapení v ustrnutí. „Vaše matka! Vaše matka?“ — otázal se s důrazem a jakoby nechápal ani smysl těch slov.

A ona stanula již na prahu.

Vladimír Novák ustoupil krok a zaťal pěsti. Děti krčily se za něho a daly se do pláče — byla to zdrcující žaloba proti té, která nosila je pod srdcem, že před ní ochrany hledaly a ne u ní.

„Co zde chcete, paní?“ — zvolal Vladimír Novák, a jeho mírná, laskavá povaha vzbouřila se na nejvyšší míru. „Co vy jste přišla sem — — ?“

„Zemříti —“ zazvnělo naproti pološeptem.

Vladimír Novák utkvěl teď teprve pohledem svým na příchozí. Byla bledá a klesající, sotva držela se na nohou.

Kámen z pozdvižené ruky vypadl. Kdo z vás jest čist a bez hříchu, udeř po ní . . . hlavou kancelisty kmitlo se biblické to podobenství.

Pohledl na ubohou znova. Jest opravdu podivno, jak účinkuje na nás krása! I hříšnice, které odpustil Kristus, byla krásnou . . .

Vladimír Novák nikdy v duši své nepředstavil si ženu bratra svého v těch barvách, v jakých druhdy ji znal, jako lásku svou ve snech svých ji si kreslíval. A teď pojednou zas viděl ji, jako kdysi, plnou půvabu a něhy s okem modrým a hlubokým, upřeným k němu, a rty dýšící lahodu a sladkost, chvěly se naproti — ruce, hebké a bílé ruce, spínaly se mu vstříc prosebně . . .

Vladimír Novák mžikem zas pochopoval, kterak bylo možno ženu tu milovati.

A zapomněl rázem i hříchu jejího i svého opovržení a přiskočil k ní a vzal ji za obě ruce a chopil se pak ruček děti a vložil je v dlaně její . . .

„Vaše maminka vrátila se k vám“ — řekl v pohnutí — „a zůstane u vás — — u nás . . .“ opravil se hned. A hledaje dalších příhodných slov, jež by měl říci, vzpomněl zas na starou svatou knihu lidstva, a tonem, který tak velebně mluví k nám z jejích stránek, řekl veda příchozí dále do pokoje: „Stůl můj budiž stolem tvým, dům můj domem tvým . . .“

* * *

Dlužno pravdě dáti svědectví, že nebylo v městě snad člověka, který by pana kancelistu pochopoval, tím méně aby schvaloval jeho jednání.

Bylo-li už přijmutí bratrových dětí v jeho poměrech nalezeno v celku pošetilostí, jak neskonale směšným musil státi se kancelista novým krokem baječné své dobroty a slabosti. Překvapení nebylo by bývalo přílišným, kdyby Vladimír Novák z ohledů mravných vyššími instancemi býval přesazen jinam, nebo prohlášen za duševně nepříčetného.

Ostatně nelze neuznati, že takové pojímání věci jest dosti přirozené. Sprostý egoismus — ač často jinak se soudí — jest právě v nejširších vrstvách lidské společnosti protivný, ale úplné zapomínání osoby své a prospěchu

vlastního a podřizování jich citům byť i nejušlechtilejším, nikdy není s to vzbuditi souhlas veřejného mínění. A to, co vyváděl kancelista, hraničilo opravdu na obětování. To pak stává se i v jiných poměrech a jinde, že zdá se stinnou a často směšnou stránkou jednání, co vlastně a vpravdě jest duševní velikostí.

Pan kancelista snášel úsměšky a zlomyslné poznámky se všech stran jej stihající s klidem lva nevšímajícího si útoku much a myší. Pan kancelista mlčky snesl i nářek Barušky, která rozhodně žádala za propuštěnou z domu a „na hodinu“, když dověděla se, kdo zde zaujmouti má místo paní. On bez vzrušení vyslechl i ostré kázání staré paní domácí, která odcházejícího z domova zatáhla k sobě do světnice a s objemným nebeskličem v rukou, v svatém rozhorlení, jala se zaříkávati ďábla, který vetřel se pod její křesťanskou střechu, zažehnávati mátohy, jež po jejím mínění zdravý rozum nájemníka jejího v síť záhuby na dobro zatáhnouti se pokoušejí. Ani vyhlídka na výpověď z bytu nepřivedla Vladimíra Nováka z míry.

Odpověděl na všechny rady a důvody, na všechny hrozby s rozhodností, která nijak nebyla v poměru s onou slabostí, jež vzhledem k zkušenostem poslední doby vůbec považována za nejvlastnější jeho povaze. Kancelista náležel k lidem dobrým v poměrech všedních, a málo samostatným, kteří ale v okamžicích vážných a opravdových dovedou bezohledně jíti svou cestou . . .

Jinak, navzdor všemu klidu, který celou bytost jeho zdál se ovládati, nebyl Vladimír Novák nijak s to zbaviti se rozčilení.

Spánek míjel jej dlouho a pravidelně.

Převaloval se s boku na bok, pozdě do noci, nežli podařilo se mu zavříti pokojně víčka a umdlený mozek skolébati do snu.

Zdálo se jemu samému, že se nepochopuje, i octnul se kolikráte v pochybnosti, zdali nemá něco sobě vyčítati. Ovšem rychle vždy hlas duše jeho projevil spokojenost svou s činy jeho a souhlas svůj.

K tomu ovšem přisvědčuje ještě dnes celou silou mravního svého přesvědčení, čisté své povahy, že žena bratra jeho zachovala se hříšně, hanebně, podle . . .

A pak napadlo ho vše, co věděl o mládí jejím a o nešťastném manželství jejím, vykreslil si bratrovu povahu drsnou a nevlídnou, a vedle postavil zjev jeho ženy měkký a snivý, toužící po objetí opravdové lásky . . . Ne že by byl zbloudilou ospravedlňoval, ano i jen ji omlouval, ale mnohou nalezl jiskru k vysvětlení jejího napotomního hříchu . . .

Hříchu! A jakého hříchu!

V Novákovi Vladimírovi vzbouřila se všechna krev na novo a bylo mu jako tenkráte, když vzpomněl na ni a ona pak octnula se na prahu. Opustiti děti své vlastní, krev krve své! Jak bídný čin, k neodpuštění, k nesmazání!

Ale — měl on zahnati ji od prahu svého, když sklesla naň v zoufalství, vědoma viny své, lítostivá a kající, připravena umříti . . .

Vladimír Novák zde octnuv se se svými myšlénkami, pocítil neurvalost ve své duši. Nemohl vznésti proti sobě žalobu, že by snad jinak bylo se stalo, nežli stalo se skutečně, kdyby ona byla objevila se před ním tenkráte v podobě jiné — ale přece zamlčeti sobě nemohl, kterak vztaženou proti ní ruku jeho strhl pohled na její krásu . . .

Vladimír Novák nebyl nálezem tím spokojen sám sebou nikterak. Byl si vědom toho, že nalezl skvrnu na sobě. Co on má s jejím zevnějškem, co jest mu její krása?

A přece Vladimír Novák vracel se vždy zas a zase k představám o krásných očích, modrých jako hluboká voda, o plavé, zářivé kštici a jemných, zvoucích, snivých rtech . . . kreslil si nesčíslněkráte v duchu celou její postavu étherickou a dětinsky lahodnou . . .

A tyto představy a vidiny zatlačily docela myšlénky všechny jiné. Vladimír Novák, jakoby docela byl zapomněl na hřích a vinu všechnu, nepřemítal více o příčinách jeho ani o něm samém . . .

A přece myšlénky jeho vracely se vždy zase k ní, k hříšnici — ke krásné hříšnici . . .

* * *

Bylo se léto rozproudilo plně. Zpěv všade stíhal zpěv, a veselí byly plny pole i lesy. I starý dům za městem díval se méně mračivě svým zčernalým průčelím v alej odkvetajících lip a vonných akátů, v jejichž bílým kyticím podobajích se korunách houpaly se a bzučely roje včel.

Také v domě samém nebylo neveselo. Nejvíce ovšem oživoval pochmurné jeho chodby a dvůr i zahradu párek dětí, ačkoli hrozebný prst staré paní domácí, ovinutý růžencem, méně často vztahoval se káravě a častěji vráščitá tvář stařeny přinucena stáhnouti se k úsměvu. Bylo brzo patrno na všech stranách, že vedení těch rozvíjejících se poupat vzato opět do ruky a není ponecháno více vlastnímu nahodilému rozvoji. Také Baruška, která arci hodinu svého odchodu odkládala k hodině a k odchodu skutečnému nedostala se dosud, nemohla v ohledu tom nové paní odepříti jisté uznání, které jí ostatně jinak na všech stranách zatvrzele odpírala, ačkoli ani ona nedovedla jako všickni, kdož přišli s ní do styku, ubrániti se ve všem zvláštnímu kouzlu, které dýchalo z celé její bytosti.

Kdo viděl ji zde, tak měkkou a něžnou, vlídnou a dobrou, nebyl s to pochopiti její minulost. Také byla ona opravdu hádankou a jedním z oněch problemů psychologických, jejichž platné a úplné rozluštění vymyká se našim nedostatečným vědomostem o duši člověka a vztahu jejím k činům lidským.

Arci město málo bylo v náladě zabývati se podobnými otázkami a přestalo na tom, že všechny ty nynější dobré vlastnosti nové občanky nejsou než potměšilou licoměrností. Také však Vladimír Novák dalek byl nyní toho na hosta svého pohlížeti brejlemi jakékoli kritiky.

On hleděl na ni prostýma očima, svýma vlastníma očima, a hleděl na ni svým srdcem, svým celým, vroucím, láskyplným srdcem . . .

Sám ulekl se toho, když to poznal.

Ovšem dovedl snadno přesvědčiti se, že se klame, že k vdově po bratrovi cítí soucit s jejím neštěstím, za jaké považuje nyní výhradně celý hřích její minulosti, že nanejvýše nese ji vstříc přátelskou ochotu a úctu, kterou ovšem zachová ji pro vždy . . . Jiného — co by jiného k ní jej poutalo? Vyjma děti, jichž ona jest matkou, a kterým on postavil se za otce. Hlas srdce, který pravil mu otevřeně, že miluje, odmítl pln úžasu . . .

Ne, ne, nechce na ni ani myslit! Bude úmyslně se jí vyhýbati, straniti se jí. V domácnosti při dohledu jejím vpravdě mateřském na děti není ho více zapotřebí — nemusí sem spěchati přímo z kanceláře s kvapem takovým, jako činil dosud a tráviti u krbu všechen svůj čas.

Pan kancelista zahájil opět daleké své procházky v okolí města, a stávalo se, že v myšlénkách zacházel tak daleko, že pozdě až v noci domů se vracel a nepozorovaně, nevšimnuv si nikoho z domácnosti, uchýlil se do svého pokoje, a tu se zavřel.

(Dokončení.)

Co povídá nejstarší kniha rakovnická?

Kulturní třísky sebral dr. *Sigm. Winter.*

Letos ji na půdě našli. Je 28 cm. dlouhá a 21 cm. široká. Moudří konšelé starého Rakovníka pořídili ji sobě roku 1380 — je tedy pět set let na světě — dali ji svázati ve dvě prkénce a obaliti koží černou, a ježto jim byla za sto let pořáde knihou nejdůležitější, způsobili k ní zámeček železný a mosazné knoflíky. Z mosazných knoflíků zbyl než jediný, rzí zelenou objedlý. Zámeček však bez klíčku i řetízku dosud je přítomen. Teď znáte ctihodnou tvář nejstarší knihy rakovnické a již otevřte žluté listy a čtěte trpělivě se mnou. Jsou tu valnou většinou zápisy kšaftovní a trhové, vše řečí latinskou, místy nesnadno čitelnou; prvý zápis český stojí psán roku 1428, a od tohoto léta čeština s latinou střídají se až po konec 15. století, kdy kniha umlká.

Čteme-li v listině krále Jana Lucemburského v počátku století 14. Rakovničanům dané, že jisté místo u lesa na Hané „volgari dicitur bey den weydenstauden“ (u vrbiček) čili jináče: mluvilo-li se v Rakovníce na počátku věku 14. úředně po německu: poznáváme v přítomné knize, že na konci téhož věku všecky názvy místné již jsou české. Je tu „Bezděkov“, „vicus Zákostelle“, „vicus Blatna“. Už dávno před vojnami husitskými, které až do bělohorské rány zlomily nespravedlivý vrch německých minorit nad českými poslušnými majoritami v městech našich, byli sobě měštěníné čeští v Rakovníce s německými hrubě rovni. Tak aspoň svědectví vydává kniha svrchu psaná. Už léta 1380 zasedá v radě Knotek podle Machpfluga, Škopek vedle Kewlina, Jakše Skopec a Nicolaus Boček vedle Niclina Saida. Roku 1408 je podle Martina Flocha, rychtáře, Petr Loučka magister civium čili purkmistrem. V roce upálení mistra Jana byl v Rakovnice rychtářem — tedy první osobou — Joannes Ujec a podle něho v radě seděli, ač-li jména neklamou — už jen dva Němci, Isias Purš a Petr Koreš.

Toť jsou data váhy obecně důležité. Méně vážná jesti ta zkušenost, že mezi rakovnickými rychtáři a konšely této doby staré je celá hromada ševců.

Místní zajímavost má v sobě ta případnost podivná, že kostel rakovnický prve než v husitské vojně spálen byl, patronem míval sv. Mikuláše a po vyhoření přijal sv. Bartoloměje, jemuž posvěcen do té chvíle. Když Borový ve svých lib. erect. II. str. 162. uveřejnil list, v němž chrám rakovnický století 14. přezván jest chrámem sv. Mikuláše, nevěřili tomu Rakovničané. Na pilného a opatrného historika svedlo se, že asi nedobře četl. Nešlo to nikomu dobře na mysl, že by Rakovničané staří, jakož činívají dosud někteří východní národové indičtí, když neosvěděil se jeden patron svatý dada kostelu uhořeti, že by svrhše ho, vystavili sobě nového svatého. Dotčená kniha k roku 1414 uvádí však neomylně: „Clara Knotkonissa suo testamento dedit octoginta sek. gross. super laborem ecclesiae sti Nicolai Racovnicensis.“ Odkud by se bylo také nabralo oněch Niklů, Nikšů, Nikušů a Mikolášů a Mikšů v předním měšťanstvě, kdyby dobrý biskup z Miry, přítel dětí a chudých, nebyl v Rakovníce býval patronem? Co se Rakovnickým nespokojencům do něho nelíbilo, kdo umí pověděti?

Sic jináče také dovídáme se z knihy, že na prahu století 14. a 15. pořáde opravuje se chrám Mikulášský, aby, když nejlépe bude opraven a zdmi na pevnost ohrazen, jsa husitský spálen a stroskotán byl od katolíků. Ještě roku 1404 dávají měšťané čtyři kopy grošů „domino Venceslao Sufragano pro consecratione altaris“.

Z knihy často už dotčené vyčteme dále, že r. 1398 byl tu kněz Johannes altarista a roku 1407 Jacobus plebanus, kteráž data zajímají toho, kdo je shání. Poněkud zajímavější jest, že rakovnický učitel Petr roku 1405 koupil sobě v témž městě dům. Dnes sotva který kollega rakovnický toho může si dopřáti. Stojí tu psáno: „Siffrid de Chřyez, viceburgravius i Hrádek (rozuměj na Křivoklátě) cum clara conthorali sua vendiderunt domum suam Petro rectori scholae; pro eadem domo soluere debet rector quatuordecim sexag. gross.“ Tomu neposmívej se, milý čtoucí, že dům stál jen čtrnáct kop grošů. Byl to dům páně purkrabův a čtrnáct kop mělo tehdáž hodnou cenu!

V téže knize vzpomeneme sobě při roku 1458 jedné nemalé bolesti doby tehdejší. Jsou tu psána čtyři latinská vysvědčení, že Jan z Prahy posvěcen byl na kněze. Známotě, že tehdáž s těží a úzkostí, ba i podloudně dosahovali husitští žáci kněžského svěcení. Jen tu a tam některý italský biskup za dobré české groše bílé zpronevěřil se papeži a posvětil českého mládence, anebo český mládec chtěje doma posluhovati kalichem, zapřel týž kalich před tváří římského biskupa. Když tedy Rakovničané zapsali sobě v gruntovní knihu velmi pečlivě, že 19. února 1458 Johannes de Praga obdržel tonsuru od Mainharda „episcopo comadensi in pontificatu domini Calixti divina providentia papae“, a 22. února „in ecclesia cathedrali apud altare magnum“ obdržel z rukou téhož biskupa subdiakonat, 24. února diakonat a konečně 25. téhož měsíce sacerdotium: patrno z té pečlivosti, kolik jim záleželo na pořádném knězi, ať už nabyl svěcení řádně nebo neřádně.

V nejstarší knize rakovnické čteme velikou moc zápisů o vraždu „homicidium“. Naši dobří předkové zabíjeli se velice často. Z mnohých zápisů světle jde na jevo, že u nás v Čechách dobře znali a ve skutek uváděli mstu rodovou. Všecken rod mstil vraždy svého člena na všech

jeho přátelích — anebo se rod s rodem umluvili o smír a vrah zaplatil. Velice zajímavý je zápis v té příčině k roku 1430, z něhož se dovídáme, že hlava tatíka Tuhely, jenž zavražděn byv, několik dětí zanechal po sobě osiřelých, stála celých deset kop. Při tom spolu čteme, kdy smějí se v krčmě přátelé vrahovi s přátely zabitého sejíti a kdy ne. Ať zápis promluví sám: „My Petr rychtář, Petr z rohu purkmistr, Proša Jan, Vilan Jan, Ujec. Janák, Levovic Mikuš, Pulderman Jan, Francl ovic Mikuš, Sukeník Hanuš, Pátek, Ulman Jan, Nosek Jakub z Kúta, přísežní konšelé, vyznáváme, kterak slovutný Vaňček z Modřejovic a Isaiáš z Rakovníka, ubrmané od bratří Šimona, Jindřicha, Pavla, Matěje a Jiry Záruby s jedné a opatrný Pecha z Protivného a Svachek ze Slabec od Mikuláše řečeného Mittas se Sigmundem jeho bratrem a jeho pomocníký s strany druhé, také ubrmané, sú se smluvili přátelsky o hlavu nebožce Tulehovu, takže Mittas má 10 kop gr. dáti sirotkóm dobré paměti Tulehovým, kterýmiž penězi mají strýci těch sirotkóv s konšelským vědomím vládnouti do jich let rozumných, a kdyžby ti sirotci let došli a úmluvy držeti nechtěli, ani těch peněz vzíti chtěli, tehdy těch 10 kop na právě ležeti a mají Mittasovi navráceny býti a tu vždy úmluvu strýci těch sirotkóv držeti mají. Také jest umluveno, kdežby prve strýci těch sirotkóv do krčmy přišli, tu nemá Mikuláš Mittas ani bratr s jich pomocníky do toho domu vjíti, pakliby oni prve v krčmě byli, tu mohú strýci do té krčmy jíti nebo nechati.“

Zápis roku 1390 přímo posýlá přátely ba i vdovu zavražděného mlynáře po uteklých vrazích. Stojí tu: „Anno 1390 Venceslaus Knol, Petrus Knol, Křížek Knol non comparuerunt judicio causa homicidii Pesconis molendinatoris dicti Rozen, ubicunque aliquis per quemquam amicorum ipsius Roznonis et per uxorem comprehenditur: nulla juris forma se debeant defendere malefici ac legitimi homicidii coadjutores.“

Do manželského ráje vede nás tenhle zápis: „Anno Dom. 1439. Já Jan Cetléř vyznávám tímto zápisem, že když jsem byl u vězení conšelském pro své neřádné činy, tu páni conšelé slitovali se nade mnou a učinili se mnou svou milost takovým však zavázáním: jestli žebych sie téhož kdy dopustil, nebo žebych kdy to své manželce Katruši zlým anebo neřádným kázáním, kdyžby provinila, zpomínal kromě zřízeného pro vinu kázání, tehdy sie hrdla odsuzuji.“ K tomu dokládám skromně jen, že slovo „kázání“ v hořejším zápise asi jest „kázeň“ a kázeň právě v tom zápise značí asi pořádný výprask, který neomalený manžel Cetléř svezl na svou jemnější polovici manželskou Katruši. A ubíjel-li ji až do mrzáctva, přejeme mu šatlavu od srdce rádi.

Dějinám cechů našich a řemesel poslouží snad tento zápis: „My purkmistr a konšelé známo činíme, jakož jest ruotka byla mezi sukenníky a kraječi sukna o vozby a krájení sukna toho, kteréhož sukenníci mohú a umějí rukú svú dovesti, toho kraječóm bránice voziti a krájeti v městě našem; tá nesnáz přišla jest před královu milost a velebnost králova to přeslyšav vzkázal jest uroz. panoši panu Přechovi z Trnové, v ty časy purkrabí na Hrádku a uroz. Caltovi z Kamenné Hory, aby mezi stranami vyřčení učinili takto: aby kraječi sukna, kteréhož mohú dovesti sukenníci rukú svú, nevezli, ale sukna, kteréhožby nemohli dovesti, totiž červeného, zeleného, modrého, to aby kraječi vezli, krájeli, prodávali. Stalo se za Hanuše ševce, purkmistra . . v pátek po sv. Valentinu 1465.“

Že se ode dob Vladislava Jagelského zvedlo poddaným lidem velice zle, to ví už dnes každý žáček. Však že se jim už za celé století před tím nevedlo dobře, o tom svědectví podává kniha rakovnická. Není sic v ní do pánů žalováno, ale událo-li se, že nemálo poddaných lidí soudně své pány odprošovalo, ba že nejedni na pány své stávali, je zabiti chtějíce, tož lze spravedlivě za to míti, že páni člověkům nehorázně šlapali na selské škorně. Asi hodně rázní bývali ouředníci královského hradu Křivoklátu. Ti přivlekli velmi často některého poddaného na soud do Rakovníka. Kolikn lidem ve vlhkých sklepech hradeckých napravili neposlušnou hlavu beze soudu rakovnického, to vědí sklepy a nepovědí. Za panování urozeného pana Jana Staršího de Cozojed, purkraba na Hrádku, poslal jiný úřední hradecký, Jan Svěřepec, lovčí král. lesů, poddaného Vojtěcha do žaláře rakovnického. Sem, když byl hodně vyhladověl zločinec, sjeli se velmožní páni křivoklátští, konšelé rakovničtí zasedli v čtyři lavice a změklý Vojtěch odprosiv pana lovčího, zápisem dal se z rodné chalupy své navždy vyhnati. Zápis zní: „Anno 1448 den sv. Prokopa Voytěch stoje před čtyřmi lavicemi odprosil opatrného Jana Svěřepce, lovčího Hradeckých lesů, aby jemu ráčil odpustiti pro Buoh, pro matku buoží a pro vše svaté, což proti němu učinil a on jemu odpustil a tu Voytěchovi přikázáno, aby na páně na Hradeckém zboží nikdyež nebýval, pakli by byl propaden, aby hrdla byl odsúzen.“ Ale za sedm let ubohý Vojta vrátil se přece domů, tvrdě, že se mu děje nespravedlivě. Milostiví páni neodňali mu hrdla, poněvadž by to snad bylo přece do nebe bývalo křičelo, ale postavili ho znova před soudné čtyry stolice města Rakovnického a dali zapsati tohle: „Ano 1455. Já Voytěch proti zápisu zpříčil jsem se tak, že jsem v tom i konšelóv pohaněl, že by ten zápis mocí v knihy vepsán byl (rozuměj: zápis předešlý!) anebo Svěřepcovým rozkázáním: a tu skrze to dal jsem se panu purkrabovi i konšelóm i Janovi Svěřepci na milost a odprosil jsem jich pro buoh.“ To zapsali a Vojtěcha vyhnali do světa zase.

Za panování uroz. panoše Přecha z Trnové, purkraba na Hrádku, přivlekli roku 1472 páně pacholci syna rychtáře Skřiváňského, jenž také se byl zpříčil vrchnosti svojí. Poněvadž zastupoval krále, purkrabě ze vzpoury sedlského junáka učinil crimen laesae Majestatis — urážku Veličenstva. Ten pátek před Matky Boží vzetím na nebe Matěj, rychtářův syn ze Skřiváně, zapsal se v rakovnickou knihu „pod nejvyšším právem, abych nebýval nikda proti královské velebnosti ani proti panu Přechovi, purkrabi na Hrádku, aniž proti poddaci královské velebnosti. Pakli bych se čeho dopustil nepodobného (!), tehda bych se vodsúdil cti a věry i hrdla“. V témž zápisu ještě slíbil, že toho nebude „obci“ — rozuměj Rakovnické — ničímž zlým vzpomínati: patrno, že byl asi tuze nekřesťansky v obci žalářován.

Téhož pana hejtmana křivoklátského Přecha a nejmenovaného pána Tejřovského chtěli poddaní roku 1460 zabiti. Když poddaného Brožka v Rakovnice kat pověsil na řebřík a nohy mu štípal skřipci, Brožek zpovídal se, „že stál na pána Tejřovského, kde na louky vježdějí, též Thuoma Vaňkuov a Valtus s ručnicí. Valtus měl ku pánu udeřiti napřed z ručnice a po něm Jirův syn z Počápl,

Každý měl voštěp, tesák a sekyru: item pravil, že Říha, rychtářův bratr, vyzrazoval pana Tejřovského a přiběhav pověděl nám, že má jeti sám do Prahy, abycbme šli chutně. Item vyznal, že stál na pana haitmana tehdáž, když sú kuchmistra svázali. Rychtářův bratr Říha z Hudlic ten že je vedl a z té příčiny stáli na haitmana, že je na ně holomky poslal pod brad. Na tom jest umřel". Rovně tehdáž mučili uhlíře Svatoně, z něhož i toho chtěli dobyti, také-li chasa sedlská, pánům protivná, loupala kostely a mlýny. Ale nedobyli z něho nic. Zápis o tom: „Svatoň uhlíř třikráte jsa mučen pravil, že jeho tovaryš dělaje s ním na lese a říkají mu Thuoma. Tázán jsa o kostelech, mlýnech a pánech, nemohli jsme na něm nic míti."

Na pana hejtmana z Kozojed roku 141? stáli též vrazi a spletena s tím byla ves Chrašťany i s rychtářem. Silnou romantickou příchuť má tato případnost tím, že nenáviděnému hejtmanu ukládá o hrdlo nějaká „pěkná Káče". Čtrnácte lidí tovaryšili v tom úmyslu a pěkná Káče nesla oko na pána z Kozojed, aby smrti neušel. Výprava ostala však bez účinku. Jenom pánovi sluzi jsou obráni a kořist v Kladně propita. Pán vyvázl zdráv. Když pak jednoho z úkladníků popadli — Honzu Žehka — vyznal mučen jsa, že „stával na pana haytmana sám čtrnáctý v Hatech za Unhoštěm chtíce ho zabiti, býval s ním Kába z Března Kokotářův a bratr jeho, který jest v Sobotce a peče chléb ... Řeháček z Malé Strany, který byl usknechtem v páně kancléřově domě a o tom věděl rychtář v Chrašťanech a některý sedlák. Mívali stanoviště v Dřetovicích u Holého kováře a pěkná Káče chodila s Nedvědkem k Hrádku, aby vyšpehovala pana haytmana a k Honsovi pověděla z tovaryši. Item pověděl, že Jiřík z Ploček z Milovic navodil je na pana haytmana; také pověděl, že vzeli za dvorem židóm tři kopy a víc. Ten Ploček že nic dobrého není a že nesedí". Ploček a rychtář z Chrašťan byli strůjcové a neposedové. Jiný z té roty popadený a zmučený — Vaněk — seznal, „že vzeli páně rytířovým služebníkóm kuši, ručnici a což měli a to nesli do Kladna do krčmy".

Ale pan hejtman Jiřík z Nasilé uměl líné poddané za hlavy bráti! Roku 1493 poslal sedm lenochů, kterým se asi nechtělo do panské roboty, do tuhého žaláře města Rakovnického a když tam hladem (jakož bývalo zvykem) stali se ke všem službám volnými, dal na ně pán ukovati ten a podobný zápis: „Já Vondřej Skřivan maje pro své účinky ztratiti hrdlo a vyprošen jsa učinil jsem na sebe zápis, kdybych se, co jestby ke zlému podobno, bylo, dopustil aneb moha dělati zahálel a v tom zahálení postižen byl, o hrdlo beze vší milosti mám přijíti."

Taktéž stalo se roku 1495 Prokopu Pikatému a Tůmovi ze Sveřotic. V zápise posledňejšího lenocha stojí: „kdyby v zahálení postižen byl, tehdy skrze prosbu žádnú ani právo, které nemá výmluvy míti, ale hned má jat býti kdežby kolivěk byl buď v městě, v městečku aneb na zámku, neb ve vsi anebo na tvrzi a panu hejtmanu na Hrádek v moc jeho má vydán býti". V jiném zápise stojí, aby vydán byl právu do Rakovníka. A nepřestali lenošiti! Roku 1499 je tu zase těmiže slovy zápis na Václava Svitáčka. Poslední zápis je tu na Jana Košíka roku 1503. Poslední, poněvadž kniha brzy se končí. Jan Košík, zdá se, že byl všech nejhorší. Buď byl flegma, které se nedalo ničím ku práci, páně popuditi anebo byl mrzák, s prácí nebyl. Proto dal pan hejtman v knihu zapsati, „aby blíže Rakovníka tří mil nebayval".

Nejstarší kniha rakovnická má na první i na poslední stránce zápisy o trzích gruntovních; i protož není klam, díme-li, že byla kniha ta prvotně a vlastně knihou gruntovní. Ale že jest černým pergamentem zavázána: sloužívala konšelům také za „knihu černou", do niž zapisovala se totiž za všecku tu dobu zločinná vyznání lidí potom ortelovaných k smrti. Čtoucí pozná v ní hromadu zlodějů a vrahů století patnáctého, a leckterés dotčených vyznání znamenitou jest illustrací doby i lidí.

(Dokončení.)

Moje první veselka.

Ze švédského od *J. Lundbergovy.*

„Cože!" — slyším vás volat — „vy jste byla vdaná, tetinko!? — A dokonce snad dvakrát nebo třikrát po sobě? — Ale, vždyť jste se nám nikdy ani slovem nezmínila, že klečela jste u oltáře Hymenova! — Tak nám to přece vysvětlete."

„Dobrá, moji holoubkové. Svou ‚první veselkou' myslím zde to samé, jako kdybych řekla: ‚Můj první ples' nebo ‚moje první hedbávné šaty' nebo tak něco podobného. Ve skutečnosti nebyla jsem nikdy vdaná, nikdy neučinila jsem šťastným muže, kromě toho, — který mne nedostal; a ten, jsem si jista, by tomu mohl býti rád, neboť bývala bych všim na světě, jenom ne tichounkou a poslušnou; byla bych zůstala tím, co jsem a co budu — ženou, která trvá na svých právech, tak pevně, jako ve všem činí svou povinnost: — a tak myslím, že udělala jsem nejlépe, zůstávajíc starou pannou. — Co? —

Ale vraťme se k té veliké události, k mé první veselce. Byla to služka, která se to tenkrát vdávala: — jaká to rozkoš, vzpomenouti si těch zlatých časů, kdy bylo ještě služek; dnes jsou to samé slečny!

Zůstávala v tom samém domě co my, sloužíc u počestné staré vdovy Sary, pozůstatku to po rovněž počestném bednáři, a mnohokráte, když byla moje macecha venku na práci, přišla stará Greta, t. j. ta služka, a podstrčila mi pokradmu krajíc chleba s máslem. Myslím, že to dostala sama k svačině: — ale chutnalo to náramně. Potom pletla mi hlavu pohádkami a povídkami o strašidlech, starajíc se takto štědře o mé tělo i duši. Nikdy se na mne neusmála, neboť v domě považovali ji tak za nic jako mne, a co se týče společnosti jejích družek, neměla zrovna tak žádné, jako já. Koncem konců měly jsme se velmi rády, ale proč vlastně, bylo tajemství a zůstalo jim do dnešního dne.

Jediná věc, kterou jsem vždycky záviděla Gretě, bylo náramné množství jejích příbuzných; — jich počet a rozmanitost byly k ustrnutí. Co mne se týče, věděla jsem, že jsem sama ve světě, vyjímajíc svou macechu, a ta prohlašovala slavně, že nenáležím k jejímu pokrevenstvu. To pomyšlení mne rmoutilo, že nikdo ani nechce býti mým příbuzným a že je Greta v tomto ohledu tisíckrát šťastnější než já. Ať jsem šla ze vrátek kdykoliv jsem chtěla, bylo jisto, že tam uvidím Gretu, pohroužčenou v hovor s některým s jejích mužských ‚příbuzných‘. Byla bych skoro zapomněla podotknouti, že veškeré její příbuzenstvo bylo mužské: brzo to byl bratr, jenž přinášel pozdrav od nějaké vzdálené tety; jindy to byl bratranec kloboučník, jenž se přišel rozloučit než si vyšel na zkušenou do světa, ale on se loučil tak dlouho a tak často a tak libezným způsobem, že se mi zdálo, že to nemohl býti pouhý pocestný bratranec: a zase to byl švakr, jenž přišel se vzkazem od Gretiny sestry Lotky.

Jednoho krásného dne sdělila mi Greta ve vší důvěrnosti, že bude míti svatbu se svým ‚bratrem‘, a že budu na veselku pozvána.

„Ale, to nijak nepůjde.“ kárala jsem ji celá vyděšena. „Zákon tomu nedovolí. A kromě toho je to velký hřích.“

„Myslíš? Dobrá, snad máš pravdu, a zrovna proto vzdala jsem se svého příbuzenství mezi Karlem a mnou. Stalo se mi to konečně obtížným.“

Podívala jsem se na Gretu celá vyjevená. Vzdáti se příbuzenství? — a zrovna, když je člověk tak šťasten a má bratra.“

„Pane Bože! jak vytřeštěně to koukáš! Což pak jsi tak hloupá a nerozumíš, že to nebyl nikdy můj opravdový bratr?“

„Ale, to jste tedy lhala, Greto?“

„Tedy lhala, co na tom? Ublížila jsem tím tobě, nebo někomu jinému? Jenom nebuď nevděčnicí a rozpomeň se na všechna ta jablka a hrušky, které ti Karel v kapse přinášel. Kdybys nebyla ještě takový capart, řekla bych ti, že jsou všechny paní v jedné věci jedna jako druhá: každá zazlívá ubohé služce trochu té lásky. Moje paní — ona není z těch nejhorších, to ti povídám, a byla dvakrát vdanou a namáhala se dost a dost o muže třetího, — ano i ta moje paní, kdyby byla věděla, že mám milence, byla by mne vypověděla, tím buď jista, a proto tedy jsou všechny služky nuceny míti ‚příbuzné‘, rozumíš? Jinak by nikdo ve službě neobstál.“

„Hm, — ale váš bratranec kloboučník a váš švakr, víte ten, který —“

„Inu, ano, to všechno vím, ale chápeš také, že jich musí člověk míti několik, aby si mohl vybrat? Teď je to Karel a nikdo jiný, a tomu zůstanu věrnou do smrti nejdelší; a budeme zůstávat v tom malém domku tam za zelinářem na Novém městě; do tří týdnů od příští neděle budeme svoji a v ten den bude se tancovat a bude veselo a všichni sousedé —“

„Ale, jak jste jen mohla tak lhát!“ zvolala jsem ještě jednou, vzpomínajíc sobě, jak moje macecha vždycky přidržovala sebe i mne ku pravdě.

„Mluvíš jako straka, pořád to samé!“ odsekla Greta; „což jsem ti neřekla, že jsem to dělat musila? Konečně, nikdo tě nebude nutit, abys na svatbu šla, když nechceš; já si jenom myslila, že bych mohla promluvit s tvou matkou, aby ti dala ušít nové bílé šaty s rukávky hezky staženými a okrášlenými třásněmi; a potom bude se u nás podávat třikráte za večer pravé, červené angreštové víno, a pan farář sám přijde k nám do domu a oddá nás v klerice a rochetě; až pak odejde, pozveme si Olafa z Dlouhé třídy, a ten zahraje nám na housle a všechny holky budou tancovat kolem nevěsty, — t. j. mne; a pak mi zavážou oči a já je budu chytat a hledět, aby některá z nich dostala na hlavu můj svatební vínek, a která jej dostane, ta se po mne vdá nejdříve, a kdož ví, nebudeš-li to zrovna ty.“

Byla jsem přemožena; nové bílé šaty zastřely černou lež, — a potom to červené angreštové víno, svatební vínek, houslař a pan farář! — ano ten pan farář, k němuž hleděla jsem ze svého skrovňoučkého ovzduší jako k bytosti nadlidské. Což, kdyby si všimnul on, že mám rukávy s třásněmi? — Ale mohlo by ho také napadnout, optati se mne na něco z katechismu! Snad že to bývá při svatbě obyčejem; bude lépe, když se na to zeptám Grety.

„Ó jak jsi ty hloupá!“ zvolala smíchy. „On se nebude ptáti nikoho a na nic kromě Karla a mne, a to jenom, zdali se chceme.“

„A nebudete se bát, odpověděti mu — docela nahlas?“

„Já odpovím ‚ano‘, až okna zařinčí.“ odpověděla; „ale hleď, tam přichází matka Lindová; bude nejlépe, když se jí zeptáme hned.“

Svatební den konečně přišel, ačkoliv jsem si myslila, že se toho štěstí ani dožiti nemohu. Mé bílé šaty byly rozloženy na posteli; udělali je z páru starých, řádně vypraných okenních záclon dobré paní Sary, která si byla právě opatřila nové; a ty rukávy! byla jsem na samém vrcholu radostného rozechvění, pohlížejíc na ty červené šňůry a třapce houpající se na nich. Můj do hněda opálený krk byl ověšen šňůrou modrých skleněných korálků, a moje plebejské nohy vtěsnány do páru soukených polobotek s křížem převázanými tkanicemi. Polobotky pocházely z druhé ruky, t. j. od nejstarší dcery našeho pana purkmistra, kteráž je darovala mé maceše pro mne. Divím se, jak jsem jen mohla přežiti ono radostné rozčilení. Vrchol všeho byl dosažen, když mi natočili vlasy na papírové proužky: když je pak zase rozpletli, nezůstala mi na hlavě hojnost černých kadeří, ale nesčíslné množství oušek, kudrlinek a šroubků, takže vypadala jsem jako černoška.

„Ta holka je vystrojena — až hanba!“ řekla obdivujíc se mi nevěsta, zaskočivši k nám, abychom nepřišli pozdě. Myslím, že ten její úsudek byl docela správný. Konečně jsem byla hotova a se srdcem tlukoucím od rozčilení vyšla jsem ze síně, vedena svou matkou. Bílá sukně, sama sebou krátká, byla pečlivě vyhrnuta, a pár velikých přezůvek pokryl mé zázračné soukené polobotky. Cesta byla dlouhá, ale mně se zdála býti ještě delší. Byl mlhavý podzimní večer a olejové lampy na ulici svítily jen mdle. Nábřeží bylo tmavé, jak jen v noci mohlo být, a když jsme přešli most, vedoucí na Nové město, rozléhala se po silnici pouze ozvěna našich kroků. Ale radost, zábava a veselost nám kynuly z dálky.

Konečně jsme došli. Nějakého mlhavého tušení o tom, co svatba jest, nabyla jsem dílem ze starých pohádek,

dílem z pokradmého se dívání na některé velké svatby, když se nám, zvědavému zástupu dětí, ukazovali u okna ženich a nevěsta, obklopeni družičkami a mládenci, chtějíce uspokojiti i nás i svou vlastní ješitnost, že jsou jedenkráte v životě předmětem tak veliké pozornosti. Že ku svatbě náleželo množství květin a moře světel, považovala jsem za věc, jež rozumí se sama sebou. A tento dům zde! Je-li možná, aby se taková slavnost odbývala tady? Okenice byly zavřeny a jenom dvěma malými otvory, vyřezanými v podobě tulipánů, proudilo se ven trochu světla. Dvéře do předsíně byly dokořán a na malém výstupku, bezpochyby peci, stála olejová lampička, rozlévající mdlý, ospalý kmit; nedaleko od ní ležel stočen starý kocour, dřímaje docela pokojně: byl to bezpochyby vrátný, který měl vítati hosty.

Moje matka sáhla na kliku u dveří, vedoucích do světnice; slyšela jsem, jak mi srdce tluče; jenom ty tenké dvéře dělily mne ještě od velikolepé slavnosti.

Vešli jsme.

Svatebčané byli tu počtem asi desíti nebo dvanácti osob, které pohlížely v slavnostním tichu jedna na druhou, pokud tomu dovolovalo mdlé světlo čtyř tlustých čadivých lojových svíček. Paní Sara se svou přítelkyní a sousedkou byly usazeny na pohovce, čestném to místě, a vyjímaly se tu velmi slavnostně ve svých těsných šatech, s čepci, kolem nichž vlnily se široké pentle, vrhající světlo na jejich tváře se staromodními šály s křiklavě barevným okrajem a s velkými, pečlivě složenými, ale trochu umačkanými kapesními šátky v rukou. Matka nevěstina v černých pruhovaných šatech a na hlavě s hedvábným šátkem, zpod něhož vykukovaly bílé kraječky, vypadala jako odsouzenec, a jakoby se bála usednout, umístila se na nejkrajnějším konci židle u samých železných kamen, jichž tři viditelné strany představovaly Israelity přecházející Červené moře, dceru Herodovu a vraždění neviňňátek v Betlemě.

Mužské panstvo záleželo z dvou ševců, jednoho dělníka, jednoho domovníka, dvou kovářů a konečně — vrchol to veškeré dokonalosti — ze šviháckého krejčího, drobného, ohebného, pihovatého a nestydatého s vyčpanýma prsoma a s kloboukem, jejž držel s nevypsatelnou eleganci, chráně jako štítem poněkud úzké šosy svého kabátce. Jak jsem se mu obdivovala! On jediný ze všech nevypadal zaraženě, i prohlížel si s nepopiratelně znaleckým pohledem obraz, představující neohrabanou loď, kteráž pracovala zoufale, aby dostala se z bouřlivých vln pruské modři, mezi tím, co kapitán, ne o mnoho menší hlavního stožáru, zápasil s oblaky. Dole bylo vytištěno nerovnou frakturou: „Malováno tohoto roku od Fr. Lostroma“. Krejčí odstoupil od tohoto arcidíla na několik kroků a přiloživ v rukavičkách stěsnané ruce k očím jako kukátko, díval se skrze ně a řekl nahlas: „Chiaroscuro a perspektiva výborně trefeny. Skutečně není to špatné.“

Nikdo neodpověděl, bezpochyby proto, že mu nikdo nerozuměl, a z téže příčiny, myslím, se mu každý obdivoval a považoval jej za dokonalého šviháka, uvyklého pohybovati se v lepší společnosti. Já, jedním slovem, jsem se mu kořila.

Dámy byly služky, nevěstiny známé, a oblečeny v černé šaty s umělými květinami ve vlasech. Také nezbytná teta z venkova zde byla a sice v příslušném selském kroji. Seděla po druhé straně kamen ve své osamělé velebnosti. Teď ozvaly se v předsíni vrzavé kroky; toť posvátnou úctu vzbuzující kožené přezůvky našeho duchovního! Pocit asi takový, když lehký mráz tělem přejde, projel celým shromážděním, když vstoupil s pláštěm pečlivě přehozeným přes levou ruku a s obřadní modlitební knihou v pravici. Hned jak vešel, vyletěla jedna z hostí do kuchyně říci to nevěstě a ženichovi. Duchovní zatím obešel celým shromážděním, a podával vynikajícím hostům ruku: nevěsta a ženich zatím vstoupili, vedouce se za ruce.

Greta nevypadala nikterak neohroženě, jako obyčejně, a stydlavý pan Karel musil jí několikráte po sobě uhlazovati kadeř vlasů, kteráž spadala jí přes čelo jakoby chtěla zakrýti její ruměnec. Vůbec nezdálo se to býti tak snadnou věcí dáti se oddat, a byla jsem si jista, že Greta se neodváží odpověděti své ‚ano‘ tak, až okna zařinčí.

Kněz postavil se před staromodní pobořený prádelník, představující oltář a ozdobený květinami z barevného papíru v modrých hrncích, porculánovými hodinami se sádrovým lvem a papouškem.

Já nemohla odvrátit zraků od Gretiny svatební koruny a závoje, kterýmiž byla nyní tak povznešena nad celé svoje skrovné okolí, a když kněz začal svůj obřad, zdržela jsem se s velikou tíží slzí; bylť mi tak teskno, jakoby se ubohá Greta měla tímto krokem státi nešťastnou pro celý život.

Svatební obřad zatím šel dále a Greta odpověděla ‚ano‘ sice dosti zřetelně, avšak okna při tom nikterak nezařinčela. Také Karel vyslovil pevně svůj souhlas a konečně byl kněz hotov a ti dva spojeni navždy.

Prostá, ale srdečná a poctivě myšlená blahopřání následovala a novomanželům dáno čestné místo; potom rozdáván čaj. Silná skořicová vůně — neboť do čaje dávají tu skoro všude skořici, aby zvýšili aroma této nebešťanské rostliny — naplnila síň a každý chvátal užiti nápoje za tepla. Koláče rozličných tvarů, více chutné než záživné, doplňovaly hostinu.

Duchovní bavil se velmi blahosklonně s paní Sarou, s její sousedkou a nevěstinou matkou, starou to, dobrou ženou; také venkovská teta dočkala se vlídného slůvka a úsměvu. Krejčí se stále držel při obraze; zdá se, že jím byl očarován.

Za chvilku po čaji objevilo se slíbené angreštové víno s talířem cukrovinek. Duchovní odbyl si malou, hezounkou řeč o poctivé práci, pořádku, lásce a snášelivosti, usedl potom ještě na chvilku a konečně se zvedl a odešel.

To byl okamžik, na který krejčí čekal; netrvalo to ani půl hodiny a již byl pánem situace. Vyžádal si laskavého dovolení, aby směl pronésti několik slov k matce nevěstině a připojil k nim blahopřání všem pokrevným a zvláště přítomné venkovské tetě. Tím získal si obdiv všech přítomných. Teď považoval své přední místo ve společnosti za pojištěné, a to tak dalece, že si myslil, že se teď už obejde i bez klobouku, kterýž tedy beze všech dalších okolků pověsil na zázračný obraz, shasínaje tak zářivé půvaby i chiaroscura i perspektivy, jimž se byl tak velice obdivoval.

Zapomněla jsem zmíniti se o dvou jiných hostech, které slušně uvésti jsem až dosud neměla příležitosti, poněvadž byli téměř docela zastrčeni za kamny. Myslím dva hochy, u nichž krátké rukávy, jimž byli odrostli, a těsné límce u košil byly věcí nejnápadnější. Jeden byl synovec ženichův, druhý nějaký příbuzný venkovské tety. Konečně se odvážili ze své skrýše a obešedše nějak podezřele pokoj, blížili se opatrně k táčku s cukrovinkami. Ještě jeden krok a vrhli se smělou rukou na všechny ty poklady.

„Styďte se, kluci!“ napomínala je nevěsta polohlasitě. „Máte přece čekat, až se vám dá.“

„To bysme se načekali,“ odvětil nadějný mladík, cenė zuby, což mělo znamenati úsměv, a zabezpečil si několik preclíků ještě záhy, než jej mohla dosáhnouti ruka trestající spravedlnosti.

V tom ale vstoupil Olaf, houslař, a byl uvítán od pánů i dám bouřlivým jásotem.

„Jen se mírněte, přátelé, mírněte se!“ napomínal krejčí s výčitek plným pohledem na dámy.

Paní Sara a její sousedka zaujaly opět svá místa na pohovce, každá v jednom koutě, kdež byly docela pohodlně uvelebeny a bezpečny před veškerým úrazem od opatků k tanci se chystající společnosti.

Olaf vzal housle za krček, připil si, naladil a zanotoval bujný valčík. Ženich s nevěstou zahájili tanec, což rozumělo se samo sebou zrovna tak, jako že já vůbec zůstanu sedět. Do té chvíle nikdo na mne nepromluvil, nikdo si mne ani sebe méně nevšimnul kromě Petra, toho venkovského melouna, který na mne ze zákamen jednou nebo dvakrát vypláznul jazyk.

Ale teď — o té slasti! — kdož by si byl něco takového pomysliti mohl — že ten nejroztomilejší ze všech šviháků, krejčí, přijde a řekne: „Smím prosit, slečno?“

„Mnohokráte vám děkuji,“ zvolala jsem v prvním rozčilení a učinila jsem mu takovou poklonu, že to mému nastávajícímu tanečníku nemohlo jinak než lichotit.

„Trvám, že jste chodila do tanečních hodin?“ mínil krejčí, když valčík skončen.

„Ne — já ne,“ odpověděla jsem pravdivě, „ale tančívám někdy doma — s naší kočkou.“

Krejčí se na mne podíval, ale můj nesklopený zrak jej přesvědčil, že mluvím pravdu.

„Kolik je vám let, slečno?“

„Devět.“

„Až vám bude ještě jednou devět, prorokuji, že bude mourek nahražen ve valčíku vzácnějším společníkem.“

„Mám již teď společníka, kterého mám o mnoho radši,“ odvětila jsem ve své prostořekosti.

„Velká poklona,“ usmál se krejčí. „Chodíte do školy? Čtete snad německy?“

„Ještě ne.“

„To ostatně nic nedělá, neboť nikdo se nenaučí mluvit, dokud nebyl za hranicemi. Dnešního dne jest největším vychovatelem cestování. Já sám viděl jsem hodný kus světa.“

„Ba jistě.“

„In Deutschland, in das grosse Vaterland.“

Žádná odpověď.

„Chcete cukrátko?“

„Budu vám tuze vděčna.“

Ruka krejčího ponořila se do úzkého šosu těsného fraku a vynesla cukrátko zabalené do červeného papíru, ozdobeného ženskou podobiznou.

„Za devět let budete zrovna tak krásna, jako tato zde,“ ujišťoval mne, podávaje mi dlouhým a elegantním pohybem ruky sladký dar.

„Ó tomu nevěřím.“

„Živoucí věří, mrtví vědí!“ odporoval můj elegán s velebným citem. „Ale musíme užiti času, jak praví klassik, a ukázat jim, jak se valčík vlastně tančit má.“

„Jsem jista, že to nikdo tak nedovede, jako vy,“ — a tak jsme byli zase v kole. Ale krejčí byl sklamán v sensaci, kterou, jak doufal, vzbudí. Nikdo si našeho půvabného tance nevšimnul; každý, jak se zdá, měl dost co dělat sám s sebou a svým tanečníkem nebo tanečnicí, a čím dále šlo to veseleji. Tanečníci dlužili si kapesní šátky svých dám a otočivše je kolem jejich pasův, chopili se obou cípů a otáčeli tak svými družkami rázněji než dříve.

Potom nastala krátká přestávka, za které si tanečníci připíjeli s houslařem a mezi sebou. Paní Sara se svou sousedkou dělaly, jakoby se chtěly poroučet, ale nevěsta prosila je důtklivě, aby zůstaly na večeři, která že bude brzo hotova; kromě toho vyslovila naději, že jim už nikdo nešlápne na prsty. Obě paní ujišťovaly ji, že jim nikdo na prsty nešlápnul, a tak zůstaly, doufajíce, že jim bude poslouženo něčím vydatnějším a záživnějším než byl prach, jehož se byly už tolik napolykaly.

„A teď kvapík,“ navrhnul někdo.

Návrh byl přijat s jásotem a bujnost, s jakou proveden, neznala mezí. Jenom krejčí stál v koutku, dívaje se na vše okem pohrdlivým. Ostatně tančilo vše, staří, mladí, jenom ne venkovská teta a nevěstina matka, která dívala se na to skotačení jako vyjevená, a několikráte povzdechla si zhluboka.

Potom přišla hra na zástavy. Je třeba dodati, že při výměnách já dala hubičku krejčímu a on paní Saře, jakožto nejváženější a nejúctyhodnější ze všech starých paní.

Konečně přišla večeře a ve společnosti nastala klidnější nálada.

Krejčí opět nabyl vrchu. Dovolil si, jak pravil, pronésti přípitek ctěným dámám, paní Saře a její rovněž vážené sousedce, kteréžto obě poctily svatbu svou přítomností. Řeč byla tak dojemná, že pohnula obě matrony k slzám.

Bylo ještě více přípitkův, ale tu začala jsem již usínat. Když mne má matka probudila, viděla jsem, že se celá společnost loučí.

Dříve, než byli ještě všichni přes práh, pomáhaly si venkovská teta a matka nevěstina v shasínání svíček — všech až na jednu, a tak dostala jsem se opět na ulici do tmy, tenkrát ovšem nevědouc, že odbyla jsem si navždy svou první veselku.“

FEUILLETON.

— V sobotu dne 4. října zemřel v Šárce Mdr. Filip Stanislav Kodym v stáří 73 let. Zesnulý náležel k nejhorlivějším a nejopravdovějším českým vlastencům nejen svým smýšlením, ale také svou prací. Jeho prostonárodní spisy, zejména hospodářské, jsou dosud z nejlepších v naší literatuře a kromě toho byly prvními tohoto druhu u nás. Národ, zejména jeho rolnictvo, zachová Kodyma v paměti nejvděčnější.

— „*Hanuman*." Bájka od Svatopluka Čecha. (Poetických Besed číslo XVII. Nákladem Edvarda Valečky v Praze 1885.) Důvtipně složený epický děj, trochu satyry a pravá, sama sobě žijící poesie charakterisuje toto nejnovější dílo Svatopluka Čecha. Jest to bájka, moderní bájka s širou a hlubokou společenskou perspektivou. Baví proudem svého děje, bystrými, místy dravými slapy, i drobnými, lesklými vlnami vtipu, jenž dere se všude na povrch. Kritika, vše škatulkující, neví co s ní; vejde se tak do každé škatulky, ale jak jen víčko trochu popustiš, vyskočí z ní šotkovské růžky a ty šibalské oči vysmějí se světu i panu kritikovi. Nejsme u nás zvykli dívati se na báseň jako na *báseň*. Neumíme svého čtení užít a rozděliti se s básníkem aspoň o část té rozkoše, kterou měl sám při psaní. Berouce do ruky květ, nemáme nic pilnějšího, než oškubati jej. Dá-li nám kdo velkým dětem krásnou hračku, děláme to jak ty malé děti: chceme se podívat do vnitř a tím si ji zkazíme. Co všechno už se v „Hanumanu" nevidělo! — Sami naši páni poslanci prý si tu knížku nosili do sněmu a dívali se do ní jako do zrcadla. Ošklivě to tváře šklebily se jim prý vstříc. Kritika chopila se „Hanumana" jako metly na ty druhé „zlé lidi", kteří zavlékají do naší literatury cizí mrav. Chyba je ta, že pokládá „Hanumana" za jednotnou, za jistým účelem složenou satyru. Za takovou pokládati ji nelze. V Čechovi převládá ve všem básník a umělec širokého rozhledu a takový nezmaří si krásnou myšlénku, která má sama v sobě poetické, životní síly, pilováním a přiostřováním jí v jedovaté hroty. K polemice nalezl by si takový umělec jinou formu. Satyrické šlehy, kde se k nim sama sebou příležitost naskytla, dobře sluší „Hanumanovi", a z těch každý může si vybrati pro sebe, co myslí, že mu patří: „vlastenci", zástupcové lidu, básníci, souverenní kritikové, ano ještě mnohem výše postavené osobnosti mohou si tu vybrati, co jim libo. Především pak mnohému se tu můžeme naučiti co „společnost", v kteréž to opravdu vypadá mnohem hůře, než v té „říši opů". To však jen mimochodem a jen pokud týče se postranních švihův satyrického bičiku Čechova. Nám je „Hanuman" milý co báseň, co bájka, co dílo hodné talentu svého tvůrce. —*rez.*

— „Bibliotéka salonní" (J. Otto), „Bibliotéka kabinetní" (Fr. Šimáček), „Nová bibliotéka spisů veršem i prosou" (J. R. Vilímek), „Album výtečných povídek českých i přeložených" (Ed. Valečka), „Humoristická bibliotéka" (Al. Lauermann), „Poetické besedy" (E. Valečka) atd. atd., toť už hezká řada „biblioték", která dychtí po tom, státi se knihovnami v českých rodinách. Ještě před dvěma, třemi lety měli jsme kromě několika starších a ve své činnosti ochabnuvších firem, jediného velkého nakladatele. Dnes máme jich několik, řádných, podnikavých, a to znamená velký pokrok. Ještě potěšitelnější jest, že tomuto obchodnickému vývoji stačí duševní spisovatelská produkce. Shora uvedené „bibliotéky" obsahují až na nepatrné výminky — a kde jich není? — vesměs spisy řádné veršem i prosou, a kdo je má všechny před sebou, nemůže se ubrániti velmi radostného pomyšlení, že už v naší pěkné původní literatuře přece něco máme. Ještě v jednom směru jest tento nový ruch potěšitelný; vracíme se ku knihám pro jejich obsah, vracíme se ku čtení. Doba různých „Děl obrázkových" dostoupila u nás vrcholu v jistém ohledu povážlivého, — povážlivého tím, že svou nákladností vytlačovala z kruhů méně zámožných knihy dobré, kteréž se nemohly nikterak honositi skvělou dřevorytecкou a zinkografickou úpravou. Jedno takové dílo připravilo o místo dvacet až třicet jiných dobrých českých knih. Potřebujeme i děl skvostných, jako ve své domácnosti potřebujeme tu a tam okrasy; ale nejprve jest zapotřebí chleba, a tím jest prostá česká kniha. Kde text v díle obrázkovém jest tak dobrý jako illustrace, vyhoví se obojstrannému účelu; ale u nás vydávána již také obrázková díla skvostná — s obsahem velmi chatrným a něčeho takového nemáme zapotřebí. Illustrované „Čechy", „Hrady a zámky české", tu a tam některá illustrovaná dobrá česká báseň mohly by kromě našich dvou velkých obrázkových listů, „Světozora" a „Zlaté Prahy" dostačiti úplně. Kdyby knihu českou braly kruhy bohaté, šlechta atd., — budiž, můžeme si pak dovoliti luxus, — ale takto jsou pro nás zbytečná illustrovaná díla na ujmu dobrého čtení, prosté české knihy, a na to u nás ještě není doba; — ano to je i hříchem.

— **Divadlo.** Molièrovy „*Směšné koketky*" neměly toho úspěchu, jaký se snad mohl očekávati. Se stanoviska doby nelze upříti, že kus je trochu zastaralý svou satyrou i formou, v které ji pronáší. Nechceme ani blíže rozbírati výkony herců, zmizelať veselohra po druhém představení a zdá se, že na dobro z našeho repertoiru, kde vůbec Molière velkého štěstí nikdy neměl. Snad ještě „*Lakomec*", na kterého se dlouho těšíme, a který se také chystá, osvěží dost skrovný náš repertoir klassické veselohry starší. Pippichův žert „*Z veřejného života*" těšil se vlídnému přijetí a to plným právem. Jestli „*Z české domácnosti*" vzbuzovalo naděje, že autor může obohatiti časem veselohru českou pracemi cennými, tož lze toto po této poslední novince Pippichově tvrditi téměř s jistotou. Děj čiperně zosnovaný probíhá rychle a účinně ke konci, zápletka jest přirozená, rozuzlení trochu ovšem snadné, nicméně v tomto případě dosti omluvitelné, dialog plynný a vtipný, zkrátka kousek Pippichův jest šťastný náběh k větší veselohře celovečerní, kde pak ovšem autoru trochu více do hloubky bude pracovati. Sehrána byla novinka pečlivě a přísluší všem účinkujícím vřelá chvála za pěkné provedení hry, které bylo novým potvrzením staré pravdy, že má li hra jádro, herectvo vždy s chutí je vyloupne, kde ovšem jádra není, tam i bohové by se na prknech svět značících darmo namáhali.

Že slavná správa zakoupila veselohru Turgeněvovu „*Natalie*" již před delší dobou, s potěšením konstatujeme: nám jen divno bylo, že vždy výmluvná divadelní kancelář o této akvisici se nezmínila. Ovšem hlučné reklamy se dělají u nás jen opeře — činohra jak popelka koná v tichu svou povinnost a jí to stačí. ϱ.

Nové knihy.

„*Paměti Josefa Václava Friče*" První část: „Do třiceti let." V Praze 1885. Nákladem spisovatelovým. V komisi knihkupectví J. Malého na Žižkově.

„*Krásná Jenny*." Román Theofila Gautiera. Přeložil B. Frida. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

„*Historické humoresky*." Napsal E. J. Pražský. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

„*Z přírody*." Sebrané črty Karla Vognara. Českých spisů pro mládež číslo 7. V Praze 1884. Nákladem knihkupectví A. Storcha syna.

„*Dědoušek*." Veselohra ve třech jednáních. Napsal. Ant. Lokay. Vybraných her divadelních ochotníků svazek osmý. V Praze 1884. Nákladem J. R. Vilímka.

Listárna redakce.

Rukopisy nevracíme. Úsudkův o pracích nám podávati nelze. Neuveřejníme: „A.—ý." — „Benovič." — „A + A + A." — „J. M." (Světlo v tmách.) — „Syfax."

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl".

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškere dopisy, tykající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. října 1884. ČÍSLO 30.

Poslední triumf Petrarcy.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

„S hvězd zlatý prach na křídla naše kane,
dál nemůžem, zde démantová skála
vše objímá, můj miláčku a pane!“

A Laura jako velká zoře plála,
co Francesco se díval v mraků šeř,
kde v hloubi samá slunce kolovala;

Pak na ty skály, na nichž mnohý keř
plál edenskými poupaty a svítil,
a na ni zas, jež matka, choť a dceř,

Jež vše mu byla, pro niž všecko cítil.
Jak druhdy s jejím jménem v písni hrál,
teď její úsměv jako poupě chytil.

A jakby rozdech růži jen se smál,
a pravil zvolna: ‚Ještě výše, drahá,
a výše zas a výše, k bohu dál!‘

„Když tedy chceš“ — a jemně už se zdráhá,
a tísní křídel andělských dál zas
šla cesta jejich. Kam zrak spilý sáhá,

Tam květy barev sterých, třpyt a jas;
šli z moře vůně v moře světla spolu
a v moře tónů mísili svůj hlas.

A byli květy dva na jednom stvolu,
a perly dvě ve jedné škeble uchu,
a jedny rty u mystického stolu.

A nesli se jak chmýří davem duchů,
kam anděl křídlo, pevně kladli nohu,
však bez hmoty v tom safírovém vzduchu

A měli poznání a vůle vlohu,
co jeden chtěl, to oba chtěli přec,
a jedním dechem lkali: Výše k bohu!

A křídla kde se spletla u věnec,
on zastavil se, bylo mu tak blaze
jak orlu, úzkou jenž opustiv klec

Hřmít může vesmírem na volné dráze,
k ní sklonil se a pravil: ‚Jako pýři
hleď, v mhu se tratí ony skalné hráze!‘

Jak v jeseni, když vítr v astrách hýří
a unáší jich pestrobarvý háv,
že samá květná třísen vzduchem víří:

Tak opozděných andělů zde dav
se ještě vzduchem nes’ — však zanik’ v páře
a vstříc jim kynul světla proud a splav.

A kol nich rostla záře, záře, záře!
‚Rci, duše drahá, bydlí tam již bůh?‘
on ptá se, blahem roznícené tváře

Výš pozvedaje. „Ano snů a tuch
ten věčný cíl tam bydlí, brzy nám
se zjeví, až vzplá blesky celý vzduch.“

— ‚A v onom světle bydlí sám a sám?‘
— „Ne, miláčku, Smrt u nohou mu sedí
a tiše patří v náruč bezdným tmám.“

— ‚Jak, Smrt? Mne lekáš svojí odpovědí.‘
A ona: „Je to jako v žití tady
Smrt s žitím z kosmu kolébky vstříc hledí,

Smrt s žitím spřádají vše světa řády.“
A nežli domluvila obklíčily
je kolem světla zlaté vodopády.

A z nich zjev kráčel vstříc jim velký, bílý
a kynul palmou. ‚Rci, to smrt je snad,
z té včru malý strach se v duši chýlí.

To není hrozný přelud, není kat,
děs lidstva, tak ji Hellenská báj snila.‘
A ona s úsměvem všech rajských vnad:

„Tvá píseň,“ děla, „tak ji proměnila!“

Pan kancelista Novák.

Maloměstská povídka od *Fr. Heritesa.*

(Dokončení.)

Také k „modré hvězdě“ zavítal zas pan kancelista. Bylo to jednoho večera, když venku pršelo a on nemohl za město a doma děti brzo usnuly a on byl by musil stráviti večer o samotě s jejich matkou...

Hvězdné obyvatelstvo úžasem skorem zkamenělo. Nelze zamlčeti, že neočekávaná návštěva potkala se v celku s pocity nepříjemnými. Pan hostinský učinil i několik kroků ku předu, aby shasl lampu, ačkoli nebyla dosud odbila příslušná hodina. Názory, které mělo město o Vladimiru Novákovi, panovaly i zde, v těchto místnostech, kterým kdysi objevení se jeho bylo malou slavností. Paní hostinská v úzkostech pohledla na dceru a kývala jí, aby se vzdálila — snad by lidé pomlouvační, jak už jsou, i řekli, že on, kancelista, přišel vlastně za ní — on, kuený ten svůdník, který opustil zvolenou svou nevěstu v poslední rozhodné chvíli, aby mohl milkovati se v nedovoleném poměru s ženou svého bratra. Kdo ví, nebyl-li to vlastně on, k vůli kterému utekla, opustila muže svého i děti... ten pěkný pták! Však věděl na konec, kam má letěti, kde hledati útulek, ochrannou klec. Snad i smrt mužova byla dobře vypočtená, podobná vraždě... Viděti, na jakých cestách octlo se veřejné mínění.

Také pan Slavíček zachoval k někdejšímu svému společníku důstojnou chladnost. Odpověděl na pozdrav kancelistův blahosklonným kyvnutím hlavy a nepřisedl ani k němu ke stolu, zůstana seděti u kamen na lavici v sousedství Lidunky, které místo byl si vybojoval oprávněným nárokem na definitivní dekret.

Venku pak, na ulici, když byl shasnutím lampy obvyklým způsobem přinucen k odchodu zároveň s kancelistou, odvážil se ovšem přidružiti se k tomuto a pod rouškou noci doprovodil jej až k domu jeho za městem, sděluje mu cestou ve vší důvěrnosti, že zanechal již sedlání Pegassa, poněvadž obává se, že by lyrika manželská, na níž panická dosud poesie jeho vzhledem k blizkému sňatku jeho s Lidunkou musila by se vrhnouti, nikterak jemu nesvědčila a že svěřenou sobě hřivnu spisovatelského nadání uloží úrodně směrem jiným, vydáváním totiž nového paedagogického časopisu, jehož povolání na svět za nezbytnou má potřebu, any listy dosavadní, ač opravdu dosti četné, nikterak jeho chuti v každém ohledu neodpovídají a také ani dohromady všechny plody úrodného jeho talentu by nestrávily.

Vladimír Novák oddychl si zhluboka a bylo mu, jakoby bylo podařilo se mu zažehnati zlého ducha, když ve svém pokoji, v milé a nerušené samotě zas se octnul.

* * *

Druhého dne, ačkoli pršelo zas jen se lilo a na procházku do polí nebylo možno ani pomysliti, nešel kancelista k „modré hvězdě“.

Zůstal doma. Stál zase u okna a díval se ven, na táhlou alej akáců a lip, jejichž květ dávno v úrodný plod se změnil, a díval se na oblohu těžkou a zakalenou — jako jeho mysl.

Byl by dlouho tak prodlel a snad do rána, v hloubavém přemítání, kdyby nebyl vyrušen býval objevením se kohosi v pokoji.

Obrátil se kvapem. Byla to jeho švakrová.

Zůstala státi na prahu, němě, s rukama sepjatýma a s okem obráceným k němu prosebně — jako onoho dne, když poprvé práh ten překročila.

Pohledl na ni a hlavou jeho zavířilo opojení, srdce vzplanulo v žáru. „Ne, ne“ — zvolal náruživě. „Nebudu skrývati dále, co Bůh sám chce, potlačovati nebudu, čemu Bůh sám dal vzniku. — Co přeješ si, drahá?“ — otázal se klidněji, zaraziv se výbuchu vášně své, když spatřil, kterak ona hledí naň s podivením a ustoupila o krok. „Mluv! Vyslov se! Co chceš? — —“

„Vrať se k ní!“ — pravila ona. „K té, kterou neznám, ale které jsem ublížila tak mnoho, k té, mezi niž a tebe jsem vstoupila, tmavý stín. Ó Vladimíre!“ — mluvila kvapem a v rozčilení. „Mě odsoudili lidé. Mě odsoudí snad také Bůh. Já se nebráním, já se nehájím; já skláním šíji... Jsem bídná, jsem hříšná — snesu vše. Ale jedno snésti nechci — — aby ona mně klnula, k níž tys obrátil své srdce. Vrať se k ní. Vladimíre! Prosím tě pro lásku...“

„Ano — pro lásku — —“ zvolal Vladimír živě.

„Pro lásku dětí svých“ — doložila ona, „jež k tobě lnou a jež i k nové matce jistě přilnou — —“

„Ne — ne“ — vpadl Vladimír. „Dobře jsi řekla to slovo. Láska! Právě ona brání mně vrátiti se k ní, o níž mluvíš — láska k tobě! Láska, která vznícená v mém srdci pak dlouho dřímala a zemřela zdánlivě. Ale teď vzbudila se zas a vstala z mrtvých v síle nejvyšší. Marně se brániti. Ó Karlo, Karlo! Nemluv nic o minulosti, nemluv o hříchu ani proti mně, ani proti komu jinému. Život člověka jest slovo, které řekl osud, a jež odvolati nelze, jehož splnění nikdo v moci nemá zabrániti. Chci jenom jedno teď: miluj mě! — — —“

Klesla na kolena a pak svezla se na zem celým tělem. „Ó Bože! ó Bože!“ — zakrývala si oči. „Co mám činiti? Ne, ne — já tebe nemiluji. Nesmím milovat. A přece ano... ó ano — miluji tě! Hrozím se toho co pravím, ale — miluji tě... ano, vzdor lidem a třeba navzdor Bohu... já tě miluji! Ó já tě miluji! Tou láskou, kterou jsem milovala tě kdysi v mladých a čistých dnech našeho života a — pak tě zradila“ — doložila temně, tonem žalobným — „pak tebe ztratila.“

„A zas se mně vracíš“ — zajásal Vladimír. „Zapomeň na vše, co leží za námi. Mluvme o dnešku. Mluvme jen o přítomnosti. A o budoucnosti. Ó Karlo“ — pokračoval vroucně zdvihaje ji k sobě se země. „Buď mou! Buď navždy mou! — — Neříkej, že jest pozdě. K štěstí nikdy pozdě není...“

Zakývala hlavou záporně. „Nikoli“ — řekla. „To nemohl by Bůh připustit. To byl by divný trest za všechny

hříchy mé — štěstí. A pak ona — ona ubohá ... Ne, ne, my se rozejdeme; brzo rozejdeme. Ó jak ráda půjdu, jak ráda nastoupím svou cestu“ — zvolala. „Ó jak mnoho jsi mně dal! A jak mne blaží tvá láska! Mne — která nezasloužila jsem než kletbu ...“

„A kam chceš jíti?“ — otázal se.

„Nevíš,“ — odpověděla s úsměvem, — „s jakými myšlénkami, s jakým úmyslem, přišla jsem sem, překročila jsem tvůj práh? Abych spatřila děti své a polibek vtiskla na čela jejich a — zemřela pak.“

„A teď nezemřeš! — —“

„Ne tak“ — řekla, — „jak jsem v mysli měla zoufalé a sebou opovrhující. Má duše nalezla zas sebe a očistila se od té doby v tvé blízkosti, že hříchem novým se neposkvrní... Však zemru přece“ — doložila skoro šeptem.

„Ó Karlo! Karlo!“ — — — Vladimír Novák držel ji v náruči a omdlelou v loktech svých nesl ji na lože. Zdálo se mu, že rozskočí se mu hlava a srdce. „A já nic nevěděl!“ — volal rukama lomě. „Já nevěděl, že smrt hlodá v jejích prsou a pálí a stravuje její život! Já neviděl, jak horečka lomcuje jejími údy a ryje stopy své pod jejím hlubokým okem a na čelo kouzlí bledost, co na líc vdechuje purpur mámivý...

„Ó Karlo — moje Karlo! Vzchop se a obrať ke mně oči a otevři je, ty řasy krásné pozdvihni ... a promluv ... promluv jen jedenkrát ... jen jediné slovo ať slyším ještě z tvých rtů ...“

Na rtech jejích objevila se jen krev. Pomalu stékala kapka po kapce a náhle přišla v proudu a šeredně zbarvila peřinu.

Přivolaný lékař pokrčil jen rameny.

* * *

Karla Nováková kolik měsíců vyspávala již své sny na tichém našem venkovském hřbitově.

Město majíc od té doby tisíc jiných a snad zajímavějších věcí místních i přespolních na starosti a ke klevetivému přetřásání, zapomnělo úplně na osobnost, která přišla a přešla naším obzorem. Vlny, které byla kdysi vzbouřila, vlnily se a čeřily nad lidmi i událostmi jinými.

Starý dům pochmurným svým zčernalým průčelím hleděl se starým klidem do táhlé aleje, jejíž stromy zas už ztrácely listy a v jejichž korunách šustěly a chrastily narůžovělé lusky akácové a drobné lípové oříšky. Stál tu tak vážně a abych tak řekl, šosácky, jakoby v jeho zdech nebylo nikdy událo se nic, co by jmenovati se mohlo vzrušením, příhodou románovou.

Také hrdina její nevypadal ani románově, ani hrdinně. Chodil jako dříve vždy chodíval, schnutý poněkud, s očima k zemi upřenýma, ruce složené na zádech a na hlavě měl pleš, která s ježatými poněkud jeho vousy a tlustým, hrubým nosem doplňovala se skorem na dojem poněkud komický.

Pan kancelista odvykl si zas své oblíbené daleké potulky a spěchával z kanceláře přímo domů, obmezuje své vycházky na cestu sem a tam, ráno a odpoledne.

Děti chodily již do školy. Lnuly k pěstounu svému s opravdovou láskou, plnou nevinné, dětské přítulnosti, ale starostí a trampot nadělaly se mu dosti. Nevěděl mnohdy, kde mu hlava stojí, a často marně hledal dobrou radu, jak zachovati se s ohledem na povinnosti k nim složené v hodnosti otce, strážce budoucnosti jejich a tvůrce snad jejich štěstí.

Počaly se brzo po smrti matčině množiti zas žaloby Barušky, a paní domácí růžencem obtočený prst zdvihal se opět často hrozivě do výše.

Pan kancelista přijímal stesky na chování svých svěřenců, donešené k uchu jeho, ve vší vážnosti a se vší opravdovostí, ale kterak zabrániti tomu onomu, kterak zjednati vůbec nápravu, na to nedovedl si dáti odpovědi.

Tu, která v rozmluvách paní domácí s Baruškou s houževnatou neústupností prostřednictvím pootevřených dveří z kuchyně byla mu dávána, dlouho neuznával za hodnou ani uvážení ani přemýšlení.

Ale konečně přece ...

Čas letěl a časem stává se tak mnohé, dospívá k závěrkům, co jsme před tím byli považovali za nemožné, čehož pouhé vyslovení snad by nás bylo rozčililo a roztrpčilo. Také přešla už zase zima a jaro bylo tu se svým nejistým kolísáním, se svou neurvalostí a nerozhodností, a léto dostavilo se se svými zrajícími a zralými plody.

Jednoho nedělního odpoledne vyběhla trojice pensistů z lékárny s rubínovými kalíšky v rukou, nemajíc ani času je odložiti; v oknech objevilo se četně hlav různých podob a střihů, a v mžiku kmitl se po náměstí pan důchodní spěchaje směrem, kterým obecní zvědavost se nesla.

Octnul se brzo v patách panu kancelistovi, který v černém šatu, v náladě patrně slavnostní, bral se k ulici a k domu, v kterém bydleli kontrolorovi, v němž zmizel.

Také zde od toho dne, kdy Vladimír Novák posledně byl tu návštěvou, mnoho stalo se změn a převratů.

Paní kontrolorka přestála těžkou nemoc, která učinila ji mírnější, shovívavější k lidem i k věcem i k samému panu kontrolorovi, jenž ovšem na nový stav věcí těžko si zvykal a často s pootevřenými ústy a hlavou nedůvěřivě kývaje, zadíval se na svou manželskou polovici, když i sebe smělejší jeho projevy nechávala bez repliky. Nepodařilo se mu vzbuditi odpor její, ani když při obědě jednou zmínil se o kancelistovi, a v návalu nezvyklé odvahy vyslovil pro tohoto muže i obdiv svůj, který neztratil nikdy ani na okamžik a ani v okamžicích, kdy i v domácnosti jeho všickni mu zlořečili. Ani tak nadšená, až v horování zabíhající chvalořeč muže, o němž v těchto místech od jisté doby nebylo slyšeti a slyšeno býti nesmělo nic než špatné, nevyvolala jediné námitky.

Snad toto neočekávané a překvapující faktum povzbudilo pana kontrolora k odvážnému činu, že jednou na chodbě kanceláře vstříc přicházejícímu kancelistovi pospíšil naproti a před kollegy z úřadu, o nichž věděl, že doma nesmlčí to ženám, přítelkyním paní kontrolorky, přátelsky jej oslovil.

Také opravdu téhož dne, během ne celých dvou hodin, z více stran paní kontrolorka dověděla se, čeho se muž její dopustil, ale ochotné zvěstovatelky domnělé nepravosti nezpůsobily, jak asi očekávaly, domácí bouři.

„Mluvil jsi s kancelistou?“ — otázala se paní kontrolorka ku podivu mírně. „Doufám, že jest zdráv —“ dodala zcela lhostejně, ale při této příležitosti zajisté nikoli bezvýznamně. „A také děti. Jak jsem slyšela —“ připojila s patrnou narážkou — „dočkaly se odkudsi z matčiny strany dědictví, které pojišťuje značnou část na jich výživu a vychování.“

*

Od toho dne kontrolorovi s kancelistou častěji setkávali se, ovšem dosud vždy jenom prostřednictvím své hlavy a nikdy mimo zdi úřední budovy.

Až konečně stala se památná cesta Vladimíra Nováka k někdejší nevěstě.

A cesta byla návratem.

Před samým adventem přivedl pan kancelista do známého domu za městem tolik zde želanou již a opravdu potřebnou vládkyni, a sirotkům, již rostli už tak povážlivě divoce bez dohledu a rozumného vychování, jako dříví v lese, představil ochranitelku a pěstitelku, dal jim matku.

A Pavlína stala se jí opravdově, v pravém smyslu slova.

Vladimíra Nováka úcta a přátelství, jež choval k bytosti té od počátku, aniž by sám byl si vědom toho, stupňovaly se vždy více a více v city vždy milostnější, až na konec změnily se skorem v lásku. Nikoli bouřnou, divokou, ale v lásku upřímnou, klidnou, jaká rodí se jen při domácím krbu a která odpovídala zcela obrazům, o jakých on v hloubi duše své vlastně vždy sníval.

Mladé domácnosti postupem času přibylo tré sice nezvaných, ale přece laskavě přivítaných hostů.

Oběma sirotkům nestalo se tím ujmy pražádné. Macecha jejich s mužem svým závodila v nejušlechtilejším slova smyslu v snaze, aby nikdy nepoznaly ztráty svých rodičů.

K návštěvě matky jejich častěji zacházela s nimi na hřbitov ke hrobu, na němž nikdy nescházelo květin. Tušila snad, kterak každým tím novým kvítkem stává se muži svému bližší a dražší.

On sám o zemřelé s ní nemluvil nikdy. Také nikdy z úst jeho nezvěděla jeho žena o tom, k jaké až vášni dovedla vzbouřiti se kdysi klidná a pokojná jeho duše. Tím bylo přirozeno, že city, které do dobouření těch vášní a zmatků s to byl ještě přivésti vstříc, úplně ji uspokojovaly a způsobily, že nemajíc jiných citů jeho za schopna, jiné také od něho nikdy nežádala, ani jich neočekávala. Spokojila se s láskou tou, kterou jí podával, a která také šťastnou činila ji úplně. A šťastným činila konečně i jeho.

Pan kancelista Novák dočkal se v městě našem zasloužené pense, povýšen dávno před tím za listovního.

Neznám klidnějšího, spokojenějšího člověka

Bydlí dosud v starém domě za městem a pravidelně spatřuji jej s dlouhou dýmkou v ústech a strakatou vyšívanou čapkou na hlavě v okně, které vede do táhlé aleje, jejíž konec tvoří skupení platanů, z jejichž zeleni vystupují rysy hřbitovního kostela a štíhlá jeho věž se stříbrnou střechou lesknoucí se úsměvně v paprscích slunečních.

Nad nízkou zeď hřbitovní zdvihají se četné pomníky a kříže, jež z okna kancelisty možno přehlednouti.

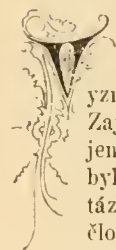
Na tam tom vzadu, při zdi, dobře mi známém, sotva více čitelné jest jméno. Čas setřel je skorem úplně a jednotlivé písmeny zarostly mechem.

Nepochybně také v srdci Vladimíra Nováka celou minulost pokrývá zpola zapomnění.

Co povídá nejstarší kniha rakovnická?

Kulturní třísky sebral dr. *Sigm. Winter.*

(Dokončení.)

Vyznání zločinná děla se předkem pod skřipcem. Zajatec tázán byl soudci „dobrovolně". Skřipec jenom hrozil. Co vyznal, napsali. Potom tázán byl v mukách. Co vyznal, připsali. A konečně tázán byl po mučení a na tom umřel. Divně je člověku v mysli, čtoucímu malé umouněné papírky, na nichž stručně napsána jsou slova ve smrtelném potu z umučených těl vynucená. Městský notarius čili písař psával to na malé ždibce papíru a vkládal je do černé knihy. A takových pamětí je tu do syta. Předem tedy o zlodějích. Nejstarším zdá se nám býti toto: „Vyznání Pavlovo ze Slaného při mučení a po mučení a zvláště co sú pobrali Prokopovi Boleškovi, měštěnínu v Starém městě Pražském. Týž Pavel s Jankem Kulhavým, ježto falešné peníze dělá, vzeli na 100 kop grošů: u Prokopa Bolešky peřinu, dvě podušce, koltru, dvě plachtě a konev cínovú." Zápis jest bez datum.

Z první polovice 15. stol. jest zápis tento: „Janek vyznal, že jest vzal dvoje škorně a třetí holenky a že vzali na Příspí postav sukna vlčatého; Plánským vzali dva postavy a ty nesli na bor. Byl při tom švec Franěk z Radnic. Na Čbáně vzali kuši, hever a sukni; byl při tom Holay nožíř, který dělá u šípaře v Žatci. Též Hanzl, Hubáček vystoupili na Hynka, kdy jel do Strašecího po pivo a sudy prázdné převracovali hledajíc peněz. Pohrůžku činili rychtáři Kounovskému a jiným královským lidem, kteří je jímali." Též bez datum.

Dosti zajímavo, co ukradl Janek panu faráři v Žebráce. Škoda, že nevíme zcela určitě, kdy to bylo. Zapsáno stojí: „Jan při mučení seznal, že měl (!) v Hořovicích koně vyvesti sám svého úmyslu; knězi Vavřinci v Žebráce pobral šaty, šubu liščí a sukni černú a vomyraly dva a u Loysíka v rathúze ostal." Co Jan vzatkem „vomyralů" mínil, nevíme. Snad je to kněžské roucho humerale řečené.

Podle písma spadá do první polovice 15. století následující zločinné seznání, v němž uvedeni jsou za zloděje i dva „domácí páni". Zapsáno je: „Toho Staněk vyznával stoje pod skřipcem. Nejprve seznal o té krávě, že ji vzal se svými tovaryši. Při tom byl Jíra z Peruce šrámovitý. Na mučení druhý den seznal, když jsú pobrali Litoměřickým postavy, sú tito při tom byli Mikuláš z Mosta, má duom v české ulici; Jíra z Bečova, má chalup. Bývali v Jablonném a u Mimoně a tu mívali stanoviště a lúpili na cestách okolo na lesích." Václav z Miličova vyznává roku 1518, že sám rychtář byl zlodějem. Poslyšme: „vyznal, že vzal Chlupové štuku plátna; kramáři hedbabí, dva nože; v Šípech vzal skopce; v Plzni dvě roušky a

vocel; že vymlátili žito s Janáčkem; že vzali kola, kotlíky a mísy cínové u Machka v Kralovicích a vylámali kostel v Tejnci a byl při tom rychtář z Břežan a Šlemenda z Čisté; vylámali haltéř u Kralovic a v Slatině vzali plužní kolečka s železy a vymlátili žito."

Trošku fantasie sic máme, ale kterak mohli zloději „in flagranti" vymlátiti žito a nebyli popadeni, toho nedovedeme dobře mysli postihnouti. Urozený pán Oldřich z Kyšic a pan soused jeho Křivús byli před polovicí 15. věku také zloději! Urozený pán s kyjem v ruce navozoval své vlastní sluhy na krádeže. Ať to poví pacholek pánův Krmonka tak, jak to byl kdys pověděl v mukách konšelům rakovnickým. Tehdy seznal, „nejprv že byl u Woldřicha z Kyšic pacholkem i zabili krávu Rudikerovi z Bezděkova v Křivúsových chvojinách a tu sú sie jí rozdělili a vezli ji pryč na vozci. Křivús vzal puol a Voldřich puol a při tom byl Matěj syn Křepeličin a syn Křivúsuov Smil. Také sú oblúpili pacholka Němečka v chvojinách Luženských a vzeli jemu deset kop 1 groš a 4 denáry; ale groš a 4 denáry ty sú jemu vrátili (sluzi kalírovi!) a při tom s nimi byl Vaněk, starého rychtáře syn z Ounhoště. Sú zabili jelena na Svárovských a vezli sú jej k Oldřichovi do Kyšic a dovezli sú jej pacholci jeho na Bušťoves. Na mukách jest seznal, že oblúpili kovářovu a byl s nimi Jíra Vlčkuov z Malé Dobré a Vichróv syn, Smil, syn Křivosuov. Toto již pak vyznal, když byl spuštěn s skřipce, že Oldřich nabral vuoz žita z stohu u Jenče v noci a on s ním byl Krmonka a druhý pacholek Chocholka a tak pravil, že sú to musili učiniti, že je chtěl pro to bíti"! Na toto vyznání byl ovšem ubohý Krmonka k houžvi ortelován. Dosáhla-li houžev až k pánovi?

Surovost doby po husitské vojně cení zuby na člověka z temného zápisu tohoto: „Anno 1448 Anna, děvka Vinčířova, pravila na mučení, že nic neví o té peřince, pro kterouž jest nařčena, a že prve, an ji sám Vinčíř mučil svázav jí ruce a pak pověsiv ji a tu jemu musila slibiti tak viseci, aby naň nepravila, než aby řekla, že jest tu peřinku vydala Dorotě pastorkyni a děvečce a tu pálena jsúc na obú boků řekla, že na ně (rozuměj Dorotu a děvečku) nic zlého neví a na tom chce umříti, než čožte na ně mluvila, to jeho návodem a vše bolestí musila praviti neb jí hrozil života zbavením." Děsný obrázek!

Ne bez humoru čte se, že zloději okradli kata, osobu bezectnou a nejhroznější ve tvrdé době oné. „Jirka a Matěj Matlaich, lazebník, Jan holič ukradli koně Rošákovi a Pemišovi a ranili jej; katovi vzeli tři groše a klobúček a u Naškové sú to všecko spolu propili, co sú kolikráte spolu ukradli a byli sú při té radě, ježto měli counsely v radě zamordovati."

Teď již nechme vinných aneb i nevinných zlodějů a přihledněme ku vrahům století patnáctého. Doba husitská světle zírá ze zápisu tohoto, který jest rukopisem nejstarší: „Pan rytíř Hořešec pravil, žeby Kubík, rychtář z Řisuti, jemu pravil, že jest viděl ševce s jinými dvěma pod humništi ten den ráno, když sú mnicha zabili." Bez datum.

Velmi zajímavá je zpráva, že čeští loupežníci mívali týž nepěkný zvyk, jako dosud čítáme o brigantech italských anebo jiných všelikterakých, že totiž bohatší lidi unášeli v lesnaté skrýše na výplatu, kterouž bylo platiti lupičům od přátel uneseného. Následujícím dvěma zápisům aspoň nelze jináče rozuměti. „Pavel pravil bez mučení, že šel s Machem a s Václavem Kunšovic k Kadani na silnici, mohliby kde komu co vzíti. Pravil na Žibřida a Nikle ze Žďáru, že jsou mu kázali jíti po Bohuslava Chotka a šacovati jeho ve 3. kop. Kázali mu, aby peníze Peněžkovi pobrali, kdyby z Plzně jel a pakli by jej jíti mohli, aby jej k nim přinesli, pakliby nemohli, aby jej zabili a peníze pobrali. O panu Chotkovi jsou od pěti let to skládali."

Druhý zápis netýče se ani tolik loupeže jako msty nějaké osobní a zní: „Janek vyznal . . ., že měli vzíti rychtáře Dřevničovského a rychtáře Mutějovského a měli sú je nésti na Křečov, odtud měli jich dodati na Neydek a heytman Neydecký je na to vedl a měli je šacovati." Divná doba, kdy kradou rychtáři a hejtmané tovaryši s loupežníky!

Že nic nového pod sluncem, řekl kdys moudrý mohamedán a po něm to říkají moudřejší lidé nežli pisatel těchto řádků. Kniha rakovnická zdá se také svědectví vydávati tomu, že nic pod sluncem nového. Roku 1440 smlouvá se nevěrný sluha s lupiči na okradení pánovo, touže dobou vyluzuje vrah děvečku služebnou v osamělý les, aby ji udávil a oloupil! V první příčině zapsáno jest: „Jíra vyznal při svém trápeni, že vzal u Pleisle truhlici z komory v noci s Mikulášem tovaryšem svým a tu sú ji vylámali na dvoře a peníze sme pobrali zlaté a o to se dělili tu na dvoře. Mikuláš mně navedl, abych šel pryč vezma sukni jeho, aby se na něho nedomyslili. Jsa přiveden k jeho trápení odpíral jemu toho Mikuláš; též potom jsa trápen znal se k tomu ke všemu."

V druhé příčině podivná jest věc, že mezi chlapy, co vyloudili děvečku, byl farářův syn! Zápis — poněkud delší — stojí v těchto slovech:

„Zeman nayprvním mučení pravil, že bývali u Nuoska krčmáře v Telčích a ten s nimi spolek měl a chodil. Nepivnému z Chyšic vzal dvě krávě na cestě, ježto hnal do Slaného na trh, a farářův syn a Kodrs že zabil jednoho za Tejncem a vzali mu pláštiek; jednomu že hrdlo řezal a za mrtvého jeho odšel za Neprobilici a vzal mu pláštiek; Salava s ním zamordovali ženu na Šárce u struhy a vzali jí pět kop a sukni a Salava jí hrdlo mečem sťal. Matěj, farářův syn z Ujezdce, pravil, že s Vaňkem vzali dvě krávě, dva koně. Oblúpili jednoho člověka a vzali jemu kord, kuklu a opásanie; s Kotrbů vzali skopec a snědli jej u Kotrby. S Benešem z Bušťovsi vzali šest mandlóv pšenice Čeňkovi z Ujezdce. Děvečku taktéž vylúdili od Haznburka z Kozlovic a tu sú zamordovali a vzali ji sukni a klok."

Není bez humoru, když lupiči seberou pánovi a zastaví sluhovi. „Pikatcy seznal na mučení, že vzali koně, dva strychy chmele panu Čelechovci a sukni, tu zastavili v krčmě pacholku Čelechovcovu." Za smích také jest, když lupiči okrádaji lupiče, jako se to stalo roku 1443 v učazené krčmě Jana hospodáře v Řisutech, kde chlapi seděli při kahanci. „Petr, pacholeček mladý, vyznal, že Pulček, když hrál s Mikulášem, tehdy svadil se a tu Mikuláš udeřil jeho dvakráte kordem a zhasiv kahanec utrhl jemu měšec s penězi a tu ten večer dělili se penězi a on svůj díl vzal 22 grošů; když sú se vyvedli do seyně (síně) smlúvajice se o to, tehdy krčmář řekli, že to nikoli dobře nebude! A Mikuláš řekl: ktoť bude o paducha státi!? Vezmemy ty peníze! A hospodář svolil k tomu." „Jan

krčmář z Řísut pravil, že nazeytři dělili sú se těmi penězi, že vzal také svůj díl 23 grošů. Pak ho provodili (Pulčka okradeného) a udeřili kamenem."

Z dalšího vyznání zajímá nás, že v té chase byli nějací „těžéci" pacholci a že Petr pacholček mladý, jenž také pomáhal obírati Pulčka, s pobožnou myslí prosil souseda v Řísutech Herusa: „Tu máš 4 groše, schovej. Aby neuchoval mne Buoh, abys je dal za mou duši!"

Ve dvou zločinných vyznáních shledáváme se mimo vši nadálost s dvěma milými přátely. Nelekejte se! Nic zlého neučinili, než jim bylo učiněno zle. Starší z přátel je „pan Jíra mlynář Rakovnický", jehož sáčku lupiči ulevili. A pan Jíra věru toho nezasloužil. Vždyť je to týž vlastenec Rakovnický, jenž roku 1495 koupil svému městu krásné a veliké zvony, kteréž v líbezných harmoniích hlaholí po náš den. Koupení největšího z nich, přezvaného „Žebráka", zahalilo se bujnou romantikou a poesií, třebatě prostičký kronikář městský zapsal sobě byl hodně střízlivě a prosou o dárci mlynáři jen toto: „Roku 1495 veliké zvony a podle velikého koupení od Jiříka mlynáře a měštěnína Rakovnického za 730 kop koupeny byly, na kterýchž napsáno stojí: Georgius molendinator civis Rakonensis propriis impensis curavit; přivezeny byly z Prahy při sv. Jakubě; od fůry dáno 20 kop."

Tohoto dobrého mlynáře oloupili v letech čtyřicátých století 15. vrazi Pikatý a Beránek s některými jinými chasy zoufalé, která největší měla stanoviště u Mikuláše krčmáře pod Buštěvsí. Na řebříce zpovídali se: „Že Martin pod Buštěvsí, jako řezaninu řeže, oblúpili spolu a s Sveřepcem na Slatině pana Jana Jidáška, pana Mikuláše ze Pšovlk a pana Jíru mlynáře Rakovnického a pobrali jim peníze, šaty a koření a to zastavili židu na Malé Straně ve dvú kopú." Kterak zoufalí lupiči to byli, viděti ze slov Beránkových, jež pověděl na mučení: „že šli na Pauchnéře do Libešovic chtíc mu pobrati penize nočně a nemohli k tomu přijiti než vzali mu dvě sekyry a sukni a něco klobas (?) vybili mlynáře Jaroše pod Teplým nočně; zabili písaře pana Maštovského a vzali mu kuoň a zlatay a dvanácte grošů." Neštítili se utratiti život cizí.

Druhý přítel náš jest mistr Jan, kameník, jenž zdárně a dlouho v 15. století pracoval o stavbě rakovnického chrámu. Tohoto umělce oloupil Vaněk Čtyrletý, jenž se svými tovaryši mimo to i moudrým a opatrným konšelům ba všem Rakovničanům o hrdlo ukládal. Vždyť roku 1500 vyznal na mukách i před tím: „že obloupil mistra Jana, kameníka, že s Hanušem raytharem vzali 6 koní, že chtěl zabiti, kohožby koli mohl z Rakovnika buď z conšeluov neb kohožkoli z uobce a že stává v Chvojinách k Senci nebo k Lubny".

Konečně nalezli jsme roku 1493 na Křivoklátě nějakou kolonii Uhrů vraždychtivých, s kterou nevíme kudy kam. Stůj zde zločinné jich vyznání a fantasie čtoucího pomoz sobě dále jak pomoz. Zní: „mladý Uher pravil bez muk, že jim měl (!) Pavel dáti 4 zlaté uherské a také pravil, že jej na to Uher vrátný navedl, aby mu ven pomohl z věže. Item Uher vrátný k tomu se znal bez muk i na mukách, že jest navedl druhého Uhra, aby mu pomohli a takto pravil, jestližeby hlásný uslyšal nebo seňk anebo klíčník anebo kto jiný koli, měl jej s Pavlem zabiti. Uher starý seznal, že chtěl Lekše zabiti."

Dvě věci stojí snad ještě za poznámku. Nejprv vysvítá snad čtoucímu z přítomných zločinných vyznání mimo jinou všelikterakou drobotinu zajímavou to, že krčmáři oněch dob bývali přátely a hospodáři lupičů a zlodějů největšími, a podruhé, že židé bývali zlodějské chasy podpůrci, kupujíce od ní lup a kořist. K této poslední případnosti stůj tu ještě drobeček: „Košík vyznal na mučení, že vzal Rubinovi peníze z truhly a podruhy všed do komory vzal křížek stříbrný a při tom měl tu tesák vytržený podložený, že chtěl truhlici vylámati. Pobral sukně thovaryšóm na hospodě v Praze u Petružely; Janovi Nakserovi pobral sukno, kabát, nohavice a haras a ten haras prodal židu v Rokycanech na příkopě: též prodal židu Lazarovi v Plzni hazuku a při tom vzatku byl jest s ním Volhyně švec a z toho Volhyňovi čtyřicet grošů." Bez datum. A nebral žid všeho, co se namátlo. Vybíral! „Pikatey vyznal, že švagr jeho Václav vzal dvě sukně z Liběšovicích, přinesl je do Hředl k sestře a vzev je i chtěl je židu zastaviti a žid nechtěl na ně poyčiti."

Tolik a dosti o lupičích a vrazích nejstarši rakovnické knihy. Ale nezavřeme ji ještě. Na samém konci knihy roku 1511 vyskytuje se nám k předešlým zločincům i palič, jehož hovor i účinek opravdu stojí za řeč. Jmenoval se Klimeš, pocházel ze Sádku a byl páně Dešinského člověk. Velice zajímavý zápis o člověku tom, snad nevinném, jest v ta slova: „Jsa tázán dobrovolně před urozenými vladykami od pana hejtmana Hradeckého (Hrádek, Purglein — Křivoklát) k tomu vyslanými a před purkmistrem a konšely Rakovnickými toto jest seznal: Když jsem šel po hrázi u Vinařic, potkal mne člověk nějaký, byl veliký, holý, v koumarové (?) sukni a šel z Vinařic do krčmy, i řekl mi: Starý, kde chceš jíti? A já řekl sem: Kde mne buoh obrátí! Zda jest málo vesnic? A on řekl mi: Proč neděláš, všaks ještě dosti čerstev; byllis v Lounech, jak jest tam? A já mu řekl: Zle jest tam a jest dosti dělníkuov! A on mi řekl: Chcešli to udělati? A já mu řekl: Co a pročbych neudělal? A on mi dal šest kosti s knoty a s pustičkami a řekl mi: Jdi do Rakovníka a vlož to, kdež ty rozumíš! A já jsem to od něho vzal, a dal mi 10 grošů míšeňských a měl mně dáti ještě 12 grošů, když bych to udělal; a já, když on odšel ode mne, i zahodil jsem to všecko do rybníka a zatlačil jsem to v blátě a v vodě. Měl jsem to nésti v brašničce." Když pak jali se ho v sklípku radním mučiti, stařec znal se jest potom ještě k tomu, „že sú byli v té rotě tři; Rosa zavdával peníze, aby Louny vypálili a tayž Rosa má sestru, říkají jí Anna, jest za krčmářem v Černíně, ale tayž Rosa není nikdy místem".

Roku 1511 hořelo v Rakovníce skutečně. Vinen?

Tak! A teď zavřeme nejstarší knihu rakovnickou. Čtoucí jistě všiml sobě, že největší část zločinných případností spadá před polovici století patnáctého. Je to právě doba těžká, zlá, která již již očekávala spasitele ruky pevné a mysli rytířské i věhlasu opravdu královského. Jím byl Jiří z Poděbrad. Svrchu psaná vyznání jsou pro tu dobu dosti významná. Bláhovo bylo by však z toho, co tu podáno, úplný soud činiti sobě o časech a lidech oněch minulých. Na úplný a neomylný soud bude potřebí daleko více zkušeností. My tu snesli jen drobty — třísky. Třísky ty však na zahozenou nejsou. Třísky vyšlehují plamenem častokráte jasnějším nežli veliké dřevo.

Tomu, jenž vypravoval pohádky.

Báseň od *Valburgy Turkové.*

„Jak že to bylo? Jednou
jen to mi slyšet nech, —
to zní i hlavou lednou
jak srdcelomný vzdech,
jak že to bylo jen; —
ten pták a růže bílá?
a pravda-li to byla,
či pouhý sen?

Jak že to bylo? Blýská
tvůj zrak co hvězdný taj,
z pramenů duše tryská
ta vlažná, lunná báj,
jak že to bylo jen;
— ten hrad, ta dívka krásná,
člun, metlice kol řásná? —
Či byl to sen?

Jak že to bylo? Tíží
tvá ruka ruku mou,
slov tvých se příval blíží,
již u mých líci vrou, —
jak že to bylo jen,
to možno přece není!
— Nad dívkou proud se pění?
To byl snad sen

Jak že to bylo? Záhy
jsi skončil! — proč ten spěch?
Ty zulíbals mne, drahý,
ó nech mne, nech mne, nech!
Jak že to bylo jen,
že lásku tvou jsem pila?
A zda to pravda byla,
či pouhý sen? —

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

Když klečela oblékajíc malého Bohuše do pláště šeptal jí: „Vy nevíte, jak velké zázračné máte nadání. Jsemť obdivem jako zničen před vámi.“

„Myslím, že jsem je velmi špatně osvědčila,“ řekla Rafaela s udivením.

„Někdy, až někdy, až jestli se vyplní můj sen, moje tužba, povím vám, čím jste mne tak překvapila, pak podivíte se sama, co leží ve vaší hluboké duši, a pochopíte, proč se vám kořím.“ Klekl také jako ona, aby hošíkovi plášť zapjal.

„Kleče prosím, zapřisáhám vás však, abyste nikomu tato slova nevyzradila. Kladu vám své tajemství na srdce. Slibte mi to.“

Rafaela vstala rychle se země poděšena jeho vášnivým tonem a uražena jeho důvěrností. Nicméně byla mimovolně dojata přízvukem opravdovým v jeho vášni a v pohledu, ve kterém se zračil vskutku obdiv a úžas, jehož byla předmětem a jakého až posud nedoznala v té míře a v tom způsobu, neb byla až posud předmětem lásky a obdivu pouze svých rodičů a sester. Avšak nyní poprvé dovídala se, jaký přízvuk, jaký pohled má vášeň muže k ženě, a to ji otřáslo.

Té chvíle zpozorovala, že nebyla tak docela nepovšimnuta uprostřed hostů halících se do zimních šatů a loučících se hlučně a nekonečně s tatínkem a maminkou, jinak s dědouškem a babičkou, při čemžto všichni měli ještě na srdci nějaké otázky a poznámky, na něž dříve si nevzpomněli.

Jediný List byl velmi brzo připraven k odchodu, a když se ohledl po Rafaele, aby s ní se rozloučil, shledal ji v rozmluvě s Vaninim. Nemohl slyšeti, co tento mluvil, ale viděl dobře, že to nebylo nic lhostejného. Pak setkaly se jeho zraky s pohledem Rafaeliným a ona z nich vyčetla takové chladné pohrdání, takovou lhostejnost, že jí zvlhly oči. Nebyl to omyl. List viděl, že jí na něm záleželo, že se bála, aby o ní křivě nesoudil. Dívala se naň, jakoby jej chtěla odprositi. On poroučel se, jakoby toho neviděl.

Odcházeje domů myslil si: „To bláhové dítě mne miluje. Co chce? Myslí si, abych se stal z chudého úředníka bez vyhlídky na postoupení jejím manželem, to jest jejím stínem, její folií jako její otec, který se obohatil rukou její matky? Anebo jako Dohodil, který praničím není než nohsledou své bohaté ženy a chuvou svých dětí, jež jsou dědici, kdežto on jest přívěskem v rodině? Ovšem Romovský má jiné postavení vůči rodině. Jest sám podnikavý a zámožný svou přičinlivostí, avšak též on, jak dobře pozoruje, nese pouta své ženy a celé její rodiny. Žene se do podniků a spekulací hlavně proto, aby své tchyni aspoň trochu imponoval, a někdy mohlo by toto zle dopadnouti. A pak tato tchyně! I kdybych byl schopen toho dětinského blouznění, jež se nazývá láskou, paní Bučková schladila by mne úplně.“

Tak rozjímal o citu ubohé Rafaely, který k němu se vznášel jako vůně z kalíšku růžového. Jeho to nedojímalo více než tak. „Žena jako žena,“ tak soudil. Žíti se ženou ve spojení obapolných zájmů neb dokonce v duševním styku a porozumění nebylo mu potřebou. Dostačoval sám sobě úplně. Někdy říkal, že má sám sebe již dosti až po krk, natož aby ještě s jinou bytostí se obtěžoval, její rozmary také ještě snášel krom svých vlastních, jejími slabostmi a chybami trpěl, nejen svými.

A pak rodinné žití! Křik dětí, starosti s nimi, nepokoj a strasti vychovavací!

Spínal ruce nad veškerým lidstvem, že tak trpělivě se dává zapřáhati přírodě ve jho jejích nepohodlných zákonů. Vysmíval se všem mužům, kteří se ženili, pohrdal dívkami, jež se do vdávání ženou. Věděl, že jim byl zajímavým, a nepřispívalo to k jeho úctě ku ženskému pohlaví.

Nyní vzbudil také ještě lásku té ubohé nezkušené Rafaely.

Co jen si myslila o něm? Což doufala, že by jí mohl spláceti její náklonnost? Anebo chtěla si jej podmaniti v otroctví manželském?

„Ne, ne, ne!“ šeptal si pro sebe, když vrazil do svého staromládeneckého obydlí.

III.

Vanini byl přijat do vyšších i nejvyšších kruhů, kde soukromě svým uměním společnosti bavil. Když Bučkovic o tom se dověděli, neměli již dokonce příčiny brániti mu, žádal-li, aby směl občas složiti svou poklonu u nich. Nezneužíval tohoto dovolení příliš často, avšak přicházel vždy s takovou radostí, vyznamenával tuto rodinu takovou šetrností, že nemohli u Bučků než viděti ho rádi. Rafaela byla lehce nastydlá, zakašlala za den a za noc vždy asi dvakrát, což dostačovalo, že její rodiče ji doma věznili, jsouce až k pošetilosti úzkostliví o její zdraví. To bylo příčinou, že Rafaela také nebyla posud v žádném ze skvělých představení Vaniniho, k nimžto byl pokaždé ohromný nával. Vanini měl vybudovaný cirkus na Karlově náměstí, tehdáž Dobytčím trhem nazvaném, kde posud nynější sady založeny nebyly. Jeho umění převyšovalo prý vše, co bylo posud v Praze v tom oboru viděno. Největší podivení působila však Řekyně, krásná mladinká to dívka, jež opírajíc se pouze jedním loktem o sloup volně ve vzduchu se vznášela, když byla dříve od Vaniniho uvedena v magnetický spánek.

Tato dívka doprovázela Vaniniho do mnohé společnosti soukromé, kde si přáli viděti zkoušku jejího prorockého ducha, kterého dávala v tom spánku na jevo. Vypravovaloť se po Praze mnoho podivného, zázračného o tom, co tato dívka ze spaní věštila. V jednom místě byla prý domácí paní všecka sdrcena, když na ni vyzradila jisté tajemství, o němž až posud pranikdo nevěděl. I do politiky pletla se krásná ta somnambula a předpovídala Krimskou válku.

K Bučkovům Vanini neuvedl tuto společnici svou. Oni si toho také nežádali. Uspokojili se zábavou, kterou jim poskytovaly některé eskamotérské kousky, jež jim ochotně provozoval. Tázán byv, jak tyto divy vykonati může, nebyl dokonce tajnůstkářem, nýbrž vysvětlil a ukázal dobrovolně, jak docela přirozeným způsobem pomocí obratnosti, zkušenosti a různých fortelů možno klamati zrak a pozornost diváka. Pak měl jednou celou přednášku o tom u Bučků, jak tyto divy se dějí přirozeným způsobem a na základě znalosti přírodních zákonů, avšak jiné obory plny tajů a skutečných zázraků že jsou ve světě a ve hlubinách duševního žití, a o těch že nelze než pomlčeti, před těmi že dlužno se kořiti a zásluhou největší tohoto století že bude, ujme-li se víra této tajnosti, jež zbloudilé lidstvo prý znova uvede v lůno víry náboženské.

Paní Bučková byla touto přednáškou tak dojata, že podala výmluvnému řečníku ruku poprvé co její dům navštěvoval. Dobrý pan Buček probudil se však teprv ze sladké dřímoty, do které jej ukolébala, když proud jeho slov se zastavil. Mnul si oči a aby zakryl, že neposlouchal, volal: „Bravo, Vanini, bravissimo. Velmi krásně, velmi důmyslně jste to vyložil.“

Rafaela však vrtěla lehce hlavou. List nebyl sice přítomen, ale ona uhodla, co by asi řekl tomu šarlatanství, a nemohla jinak než souhlasiti s Listem, který po nějaký čas patrně jejich domu se vyhýbal. Tak málo zajímala ona jeho. Nebylo pochybnosti, že mu byla úplně lhostejna, a umínila si, že mysl svou od něho odvrátí. Nicméně cítila, že jí bylo třeba jeho duševní podpory, jeho úsudku, jeho přítomnosti. Řídila se bezděčně a také úmyslně dle jeho náhledů, a neviděla-li ho dlouho, nebyl to stesk roztoužené duše neb zamilovaného srdce, který cítila, nýbrž žízeň ducha bohatého a málo živeného po pravdě. Takovou povahu měla její náklonnost k tomuto muži, jehož bytost byla pravou protivou bytosti Rafaeliny. Ale tehdy osvědčovalo se s její strany pravidlo, že protivy se hledají. S jeho strany nebylo tomu tak. On cítil se dosti pevným sám v sobě a nebylo mu třeba nikoho, aby jej doplnil. Ženské něžnosti a lnutí k muži nedovolával se dokonce. Netoužil ani dosti málo po útěše, jíž v lásce člověk nalézá. Nebyl nešťastným; nebyl s sebou, ba ani se světem rozpadlým. Jakkoli byl krutým pessimistou, necítil žádný zármutek nad zlem. Byl v tom tak resignován, jak jen může býti dokonale věřící duše, jež klade vše do rukou věčné Prozřetelnosti.

Tato síla ducha, tento určitý směr Rafaele imponoval. Ctila Lista co vlastence a muže dokonale nezištného, jenž raději zůstal nepovšimnut na nepatrném místě, než by byl své přesvědčení zaprodal a na vyšších místech se připochlebil. Obdivovala se nemálo jeho bezohledné pravdomluvnosti a nikdy ji neurážela, býval-li pichlavým při tom. Věděla od svého švagra, jeho dávnoletého přítele, žeť to byl právě znak jeho ryzí povahy.

Tak dovedla Rafaela oceniti muže zdatného nemajíc štěstí, aby byla bývala oceněna od něho navzájem. Její srdce bylo by musilo býti z oceli, kdyby jí toho nebylo bývalo líto. Myslilať přece jen, že by od něho zasluhovala trochu povšimnutí.

Sama nevěděla, že byla její náklonnost k němu čistě duševní. Když ji při sobě zpozorovala, měla ji za lásku. Kdežto milující v jiných okolnostech někdy sami sebe přemlouvají, že hledají pouze duševní styk, bylo to u ní naopak. Nebylať takovým dítětem, aby nebyla slýchala o lásce, ale byla tak nevinnou, že si ji v této podobě myslila. Blouznilať o lásce již ve věku velmi útlém, dříve snad než jiné dívky, ale takovou myslila si ji vždycky, jak ji nyní poznávala. Vše, co jejímu duchu scházelo, chtěla nalézti v milovaném muži, chtěla mu důvěřovati, míti v něm svůj orakul.

A on tím orakulem byl, třebať nebyl přítomen, jak též v oné chvíli se osvědčilo. Tak bylo to jeho vlivem, že se nedala Rafaela dokonce uchvátiti přednáškou Vaniniho, jenž před tím podobných přednášek měl více v jiných kruzích soukromých a velkého obdivu docházel, víc a více přívrženců si získal a velmi hledán byl. Jemu zdálo se

však záležeti zvláště na tom, aby Rafaelu přesvědčil, a pravil k ní: „Od vás, slečno, ani slova pochvaly neuslyším?“

„Zbožňuju pravdu a světlo, pane Vanini,“ odpověděla, „myslím, že lidská povaha snadno se kazí v temnu a stínech. Možná, že v těchto stínech a v tom šeru, o němž jste přednášel, také nějaká pravda vězí, ale jisto jest, že se příliš lehce zaměňuje za lež, a lež a podvod že buji tam, kde není vše jasno a vysvětleno.“

„Jak jste duchaplná. Jak hovoříte! Jako věštkyně! Proč nemluvíte častěji, proč ne více? Člověk by vám do své smrti naslouchal.“

„Vy mi pochlebujete, na místě co mi máte odporovati. Vždyť bojuji přece s vašimi náhledy.“

„Zapomněl jsem na to slyše vás mluviti.“ To řekl ještě italsky, jak s Rafaelou vždycky mluvil. Pak náhle dodal po česku správně, ač se silným cizím přízvukem: „Jen mluvte ještě. Prosím, mluvte.“

„Ah, jaké to překvapení! Vy mluvíte po česku?“ pan Buček zvolal. „Či umíte jen těch několik slov?“

„Nikoli. Naučil jsem se, jak vidíte česky tak, že rozumím a trochu mluviti mohu.“

„Za ten krátký čas, kde jste tak zaměstnán?“ Rafaela divila se. „K tomu náleží vskutku nesmírné nadání.“

Přece jej pochválila. Vanini zářil radostí.

„U mne působí vše nadšení!“ řekl. „Mé nadání záleží v tom.“ Vrhl pohled na Rafaelu, který byl vskutku omamující. Chtěl tím říci, že toliko k vůli ní jejímu rodnému jazyku tak rychle se naučil, jak až posud žádnému cizinci se nepodařilo. Tentokráte Rafaela přece neodolala a byla dojata. K prosbám Vaniniho šla k pianu a zahrála, on sledoval ji a obracel noty.

Mezi citupřnou její hrou prohodil sem tam několik slov, jakoby recitoval melodrama.

„Co nazýváte tmou a stínem,“ řekl, „jest světlem tisíckráte jasnějším než to, co nazýváte světlem a pravdou.“

Umlkl a ona hrála dále. Zas vpadl v harpeggio mocných akkordů: „To jest tím, že ono světlo jest vzdáleno, že naše oko pro ně stvořeno není. Ale vycvičí-li se oko, pak světla onoho dostihne a tu vidí velké věci, ano stane se i vševědoucím.“

Rafaela nedávajíc odpovědi pokračovala ve hraní. Bylo jí, jakoby sám pokušitel k ní přistoupil a ji lákal. Mráz ji přešel a přece nebyla s to přerušiti hru, ani překaziti mu jeho řeči.

Přišlo žalné adagio. Znělo slavičím klokotem.

„A vy,“ pokušitel šeptal s přízvukem vášnivým, „vy jste toho zraku schopna více než kdokolivěk, vy jste povolána státi se mou mistryní, mou vůdkyní, mým andělem.“

Kdyby je byl někdo pozoroval, byl by měl živý obraz světla a stínu, dobra a pokušení.

Ale rodiče neohlíželi se k pianu a krom toho nebyl nikdo v pokoji.

Rafaela ukončila hru a odešla rychle od piana. Její líce hořely leknutím nad drzostí toho cizince. Přistoupila ke stolu, kde rodiče seděli, a přidržela se lenochu židle, aby nezavrávorala. Hněvem draly se jí slzy do očí, avšak byla v nesnázích, nevěděla co říci, jak sobě pomoci z této situace. Byla nepřítelkyní bouřlivých výjevův a proto byla by ráda sama bez pomoci rodičů vetřelce odbyla.

Vanini zůstal sám u piana prohlížeje si noty, mezi tím, co ona k rodičům se utíkala. Té chvíle vešla služka do pokoje a odvolala paní Bučkovou, jež kvapně s ní vyšla z pokoje. Pan Buček seděl v lenošce a dřímal. Na jeho ruměnných plných tvářích byl rozlit blažený úsměv, způsobený Rafaelinou hrou, jež ho ukolébala ve sladké snění. Rafaela viděla, že jest sama s Vaninim.

To dodalo jí odvahy. Ohledla se k němu a řekla pololhlasité: „Přála bych si, pane Vanini, aby byla tato návštěva u nás vaší poslední. Nejsem zvyklá tak důvěrnému tonu od nikoho z našich hostů a nemohu ho prominouti ani vám. Tak se vám poroučím a doufám, že navždy.“

On přišel blíže, mezi tím, co k němu mluvila, postavil se proti ní drže se vedlejší židle za lenoch a neodpovídal. Byla nucena podívati se naň a uzřela obličej tak utrápený, tak plný lítosti, byla uchvácena pohledem tak prosebně výmluvným, že by byla musila býti zcela jiné povahy, aby byla ve své tvrdosti setrvala.

Opakovala mnohem jemněji než prve: „Pravím vám, že nejsem takovému tonu zvyklá.“

„Ah, vím, vím to,“ řekl skroušeně. „Kdybych vás znova neurazil, prosil bych vás na kolenou za odpuštění. Ne, ne, nelekejte se, již nebudu nikdy tak smělým, jak jsem se vám zdál býti, přisáhám vám to.“

Kdyby byla bývala Rafaela důsledná, byla by mu řekla, že se postará, aby neměl nikdy více příležitosti k tomu. Ale kdo pak na světě bývá vždy důsledným? Rafaela nebyla důslednější než jiní lidé. Neměla ani té přítomnosti ducha ve chvíli té podivné, aby takto promluvila, a on, co do mluvy tisíckrát hbitější, jí pravil horlivě dále: „Ostatně, slečno, rozmyslete si laskavě, v čem má smělost vlastně záležela. Pravil jsem k vám, že jste povolána státi se mou mistryní, a myslil jsem v onom mysteriosním oboru, ve kterém vidím světlo a jejž vy nazýváte tmou. To-li vás tak uráží? Ale vy nevíte, co ve vás vězí. Řekl jsem, že byste měla býti mou vůdkyní. Tomu neporozuměla jste ovšem ve pravém smyslu, který jsem do toho vložil, a vinou toho jest, že nemohu vyzraditi tajemství svého života. Pak vyslovil jsem, co vás snad nejvíce popudilo, abyste byla mým andělem. Ale věřte, že je váš hněv krutý pro toto slovo, jež mi ze srdce vytrysklo. Ah, kdybyste věděla, kdybyste věděla! Kdybych vám mohl říci všecko. Snad by vás pak už neuráželo, že člověk tak divoce osudem zmítaný práhne po ochraně anděla. Ale, vy andělé světla, vládnete plamennými meči a hájíte si svůj ráj. Na nás, kteří jsme odsouzeni blouditi po trnitých cestách pozemských, ani nemyslíte, a vstoupíme-li vám do cesty, odtahujete lem svého roucha, aby naše krvavé, mozolovité ruce ani toho dotknouti se nemohly.“

Co byl by řekl List této tiradě? S jakou zdravou ironií byl by mu dokázal, že jest žvanilem?

Rafaela nezpomněla na něho, a kdyby byla zpomněla, tenkráte nebyla by se dovedla vmysliti v chod jeho myšlének. Byla by ho potřebovala, byl by měl nyní vstoupiti ve pravý čas a rozřešiti tuto věc, do níž naivní mysl Rafaelina zaplésti se dávala. Leč on byl tak positivní člověk, že si ani náhoda takořka netroufala dovoliti si s ním něco dosti jen málo romantického.

Rafaela rděla se nyní více ještě než prve. Sofistický výklad Vaniniho přesvědčil ji, že byla snad směšně přísnou,

že brala několik slov ohnivého Italiana do opravdy, do kterých dávno nekladl ten smysl, který by ji byl musil uraziti v nich. Krom toho bralo nezkušené děvčátko jeho tesklivý žalozpěv do opravdy. Ještě ho odprosila.

„Nechtěla jsem vás ničím uraziti, ale to sám nahlížíte, že nejsem zvyklá takovému důvěrnému chování.“

„Tak byla byste tedy s to odkopnouti z pouhé prüderie, protože nejste tomu zvyklá, člověka, jenž touží vám, právě vám vyzpovídati se z toho, co na něm tíží po drahná léta? Ó vy zachovalé ženy! Nic krutějšího, sobečtějšího není nad vás.“

Pan Buček usmíval se ve spaní. Slyše polohlasitý hovor své dcery s Vaninim měl za to, žeť to pokračování hudby, a dával svou stříbrnou tabatěrkou ze spaní takt, při čemžto tabatěrka klouzala pozvolna z ruky, až mu sklouzla na zem, což jej konečně docela probudilo.

„Ah, Rafaela už nehraje?“ divil se. „Ale přestala jsi právě nyní, mé dítě, není-li pravda?“

„Před chvilkou, ano,“ Rafaela odpověděla roztržitě.

Též její matka vstoupila nyní, a Vanini za chvíli se poroučel, aniž více promluvil k Rafaele zvlášť.

Příštího dne četlo se ve všech novinách pražských, že Vanini pořádá velkolepé představení ve prospěch chudiny. Téhož dne byla u Bučků shromážděna obyčejná téhodní společnost, do které Vanini byl obdržel přístup. Tentokráte nepřišel a není jisto, zdali věděl, či nevěděl, jak velice to bylo k jeho prospěchu, neb hovor otáčel se jen kolem něho. Tenkráte byla jeho pověst v Praze na vrcholu a vzrůstala ve skutečnou slávu. Kde kdo byl, každý o tom vypravoval, každý věděl něco o něm podivuhodného a při tom krásného.

Byl štědrým a dobročinným, rozdával na ulicích chudým po hrsti peněz. Ve společnostech, kde soukromé své umění provozoval, nebral nikdy platu. Byl-li odměněn za poskytnutou zábavu nějakým darem, odsloužil se darem jiným tak něžně podaným, tak důmyslně voleným, že nebylo možno ho nepřijmouti. V hostinci „u černého koně“, kde bydlil, klanělo se mu služebnictvo až k zemi, tak bylo jeho dary uspokojeno. Žil tam co nejskvostněji v úplné odloučenosti od Selmy, to jest od oné Řekyně, jež byla jeho spolupracovnicí. Ani stín pomluvy nepadal na jejich poměr. Vydával baječné peníze, rozdával vždy množství svobodných lístku ku svému představení, které zajisté nemohlo mu vynášeti tolik, co spotřeboval. Lidé netázali se: „Kde to tedy béře ten člověk?“ K tomu měl nyní Vanini příliš skvělý nimbus a nejméně napadlo Rafaelu tázati se na prameny jeho bohatství, anať neměla pojmu o praktickém žití.

Ostatně kolovala o něm pověst ta, že Selma mu vyzrazovala v magnetickém spánku čísla loterie a konjunktury na burse. Bylo-li tomu tak, nebylo nic jednoduššího nad jeho bohatství. Hlavně pak byla vynášena až do nebe jeho velkomyslnost, štědrost, jeho velké nadání, jež bylo pravým zázrakem. Byl sice přece jen dobrodruhem, ale kdo slyšel jeho učené přednášky a jim víru dal, dostal jiné ponětí o něm, a viděl v něm apoštola vědy budoucnosti až posud neuznané.

Rafaela zdržovala se úsudku o něm, ani nepřispívala k zábavě, byla-li o něm řeč. Avšak celý večer slysela o něm mluviti tak mnoho, tak zajímavé a živě, že se nad tím zamyslila. Byla tím jako omámena. Zpomněla si na Lista, na jeho lhostejnost k ní, jež ji tak bolela, a bylo jí zadostučiněním, že Vanini jí věnoval tolik pozornosti. Již urážělo ji méně, co jí byl řekl. Tak slabou chvíli měla. Tak dala se oslniti tato čistá duše jeho šarlatanstvím, a uražena jsouc s jedné strany Listem dávala si tu trpkou číši oslazovati pochlebenstvím Vaniniho.

Přece však nesetrvaly její city v tak nízké sféře. Povznesla se nad to všecko ve své mysli a tu počala přemítati o jeho obraně, když tak ostře ho odbyla, o jeho výčitkách a o probuzených zmínkách týkajících se nějakého tajemství a pak zas toho, že jej svým nadáním tak překvapila. Nyní začalo ji to dráždit a lákat tak, že na nic jiného mysliti nemohla.

Bučkovi odhodlali se, že půjdou na ono představení Vaniniho ve prospěch chudých. Rafaela byla konečně uznána za dosti uzdravenu k tomu.

Den před tímto představením Vanini dostavil se opět u Bučků. Přišel s vážnou tváří a s dvorností ceremonielní. Omlouval se, že přichází, avšak slyšel od kohosi, že Bučkovi si přáli jeho představení navštíviti, a tu uznal za slusno přinésti sám lístek do nejpohodlnější lože. Pán i paní Bučková byli k němu vlídnější než kdy, divili se tolika omluvám a plísnili jej za ně.

On byl jejich chováním potěšen. Neměli nic proti němu, jak viděl. Rafaela naň tedy buď nepověděla, buď? . . Ne, ne, druhou domněnku nemohl předpokládati, aby její rodiče ničeho nenamítali, kdyby tuto dívku chtěl míti pro sebe. Vždyť právě o tom mluvili, jak útlé má zdraví, jak o ni se bojí, aby v cirku nenastydla, a nyní řekl pan Buček dokonce: „Naším štěstím je, že naše Rafaelka je tak poslušné dítě. Činí vše, co jí radíme. Nikdy si nežádá, abychom ji vodili do plesů neb do velkých společností. Je spokojena doma s našimi domácími milými hostmi, není-li pravda? A nikdy svých rodičů neopustí, co myslí můj holoubek? Že zůstane navždy u svého tatínka?“ Vzal ji za ruku a vložil si ji na prsa, jak dělával, dokud byla malinká, slabá a zimomřivá, aby jí ručky ohřál.

Rafaela položila si hlavu na jeho rameno a usmívala se naň řkouc: „To víš, tatínku, že tě mám na světě nejvíce ráda.“

Při tom hodilo se jaksi samo sebou, že na Vaniniho se podívala, jelikož seděl proti ní. Tehdáž poranil ji jeho plamenný pohled tak, že cítila jako elektrickou ránu v prsou a že si pomyslila: „Ten člověk je vskutku kouzelníkem.“ Pak zamyslila se a bylo jí, jakoby táhlo její myslí temné mračno, z něhož by sálalo bouřné parno. Vanini cítě se velmi uspokojeným přivítáním celé rodiny usadil se s jakousi rozkoší k útulnému čajovému stolu po vyzvání domácí paní. I to mu bylo vhod, že se stala Rafaela najednou tak mlčelivou. Sám rozhovořil se ještě nad obyčej živě. Maně přišel na svoje dětství a vypravoval, že byl synem chudého krejčího v Portici. Matka byla pradlenou. „Z tak nízkých poměrů pocházím,“ pravil s úsměvem a se sebevědomím boháče a slavného člověka, jehož pověsti nemůže už ublížiti, je-li známo, že z nízkosti se povýšil, jemuž naopak ta okolnost zvyšuje zásluhu a lesk jména.

„Byl jsem neposlušné, nezvedené dítě,“ vypravoval dále. „Ničemu pořádnému nechtěl jsem se učiti. Měl jsem již tehdáž touhu po nadpozemských věcech a těmi

obíral jsem se. Konečně strčili mne do semináře, ale odtamtud utekl jsem. Bylo mi osmnáct roků a miloval jsem děvčátko svého věku. S tou uprchl jsem. Ubohé dítě! Ubohá Marietta."

„Dal jste se přece oddat s ní?" tázala se paní Bučková.

On přeslechl tuto otázku a řekl s hlubokým povzdechem: „Selma jest její a moje dcera, při jejímžto porodu Marietta zemřela."

„Selma? Vždyť ji vydáváte za mladou Řekyni," pan Buček podotkl.

„Rodina Mariettina pochází z Řecka a Selmina fysiognomie náleží docela tomu národu. Nyní je Selmě patnáct roků a mně jsou třicet čtyři. Vím, že vypadám mladší, a je mi toho třeba při mém zaměstnání. Proto nepřiznávám se veřejně, že jest Selma mou dcerou, aby mne nečinila starého. Jenom zde přiznávám se k tomu. Mám touhu býti zde seznán a posuzován tak, jaký jsem. Nechci se tu přetvařovati, ani zdáti se lepším, než jsem. Jak vidíte, pověděl jsem na sebe všecko."

„A kde zemřela Marietta? Jak jste spolu žili?" paní Bučková tázala se.

(Pokračování.)

Mrtvá láska.

Ze zápisků svého přítele chorvatsky napsal *J. E. Tomić.*

I.

Statek náš leží na nejzazší straně východního Záhoří, nedaleko hlavní silnice, vedoucí ze Svatého Ivana do Varaždína. Půl hodiny cesty odtud, na svahu nevysokého pahorku, vyhlédá za štíhlými topoly, jakoby si hrál na schovávanou, dvorec našeho souseda Gajského, vlastníka statku Ořeši.

Můj otec a pan Gajski žili spolu jako rodní bratři; naše dvorce byly jako jeden dům a my všichni dohromady jako jedna rodina. Za svého dětství strávil jsem ve dvorci Gajských zajisté tolik času jako doma, ne-li ještě více. Jakmile jen nastal pěkný den, ať to bylo v podletí, v létě, nebo na podzim, odvedl mne náš hajný do dvorce a k večeru opět pro mne přišel. Zůstal jsem tam vždy po celičký den, nikdy však se mi nedostávalo zaměstnání. Buď jsem krmil plaché králíky, nebo jsem házel hrách holubům, aneb zase běhal s ochočenou srnou po veliké zahradě. Nejmilejší zábavou bylo mi, stříleti v úkrytu drzé vrabce, které jsem přivábil nasypaným žitem nebo prosem, a pak jsem po nich střílel z malé ptáčnice, jíž mi můj kmotr Gajski k sedmým narozeninám mým daroval.

Ale co mne nejvíce vábilo do domu kmotra Gajského, byla jeho krásná dceruška Emilie. V době, o níž nyní vypravuji, — bylo to právě roku 1848 — bylo jí sedmnáct, mně pak sedm let. Sedm let a byl jsem zamilován s veškerým srdce zápalem do krásné, jediné dcery souseda Gajského! Budete se tomu smáti, aneb neuvěříte, že to je možné. Já však jsem skutečně v sedmém roce svém miloval odrostlou, dospělou dívku, jak milovati může pouze mladík dvacetiletý. Nemyslete si, že to byl pouhý přízrak nebo přelud dětinské duše. Já jsem tu lásku živě cítil! I nyní ještě pamatuji se, jako by to bylo dnes, na onen sladký neklid, na onu touhu, hluboké povzdechy, vřelé slzy a bezesenné noci. Jestliže ten život duše, to sladké utrpení nebyly láskou, pak nevím, co na tomto světě láskou jest.

Odrostlé děvče ve šlechtickém domě má téměř po celý den plné ruce práce. Málo zbývalo Emilii času, aby se mnou se obírati mohla, ale v prázdné chvíli vždy vyhledávala mou společnost. Byl jsem živé, téměř fantastické povahy, bystrého rozumu a upřímného srdce, a to se odrostlejším na mně, mladičkém hošíku, velice líbilo. Aby mne pobavila, hrála na klavír, učila mne zpívati oblíbené tehdy illyrské písně: „Oj, košutko". „Dievo mila, dievo krasna", „Oj, Ilirijo, oj!" atd. Z její hebounké, jemné ručky dostal jsem často rozličných lahůdek nebo ovoce. Byla ke mně vždy laskava, nikdy jsem neslyšel potupného slova z jejích úst, ani jsem nezpozoroval, aby se byla kdy na mne zaškaredila. Ona byla mi sestrou, byla mým strážným andělem, mým vším!

Jedenkráte, pamatuji se, seděla v lenošce, a já jsem stál naproti ní, dívaje se jí do krásných očí; rozmlouvali jsme o lecčem, až došlo v řeči i na školu, a Emilie praví: „Podzim je blízký, a ty, Jeníčku, budeš musiti choditi do školy. Již je ti osm let, tedy již čas, abys hru zaměnil knihou. Uč se dobře, sice budeš-li špatným školákem, nebudu tě míti ráda, a o naší úmluvě, že budu tvou ženou, nebude pak ani řeči."

„Neboj se!" odpověděl jsem. „Já se budu dnem i nocí učiti, jen abych si tě mohl vzíti," a dosud se pamatuji, jak jsem se při těch slovech začervenal až po uši.

„Opravdu?" praví Emilie, smějíc se mému roznícení.

„Ano, já ti slibuji, že mne nikdo nepředčí," doložím já s ještě větším zápalem. — „Ale pak budeš mou ženou, viď, Emilie?"

„To víš, že ano!" odvětí ona, neustále se smějíc.

„Ale to ti povídám," pokračuji vážným tonem, „jestli mi tě někdo přebéře, tedy buď jeho nebo sebe zabiji."

Emilie dala se do hlasitého smíchu a srdečně mne políbila na čelo, řkouc při tom lichotivě:

„Ale jdi, ty blázínku!"

Mně však nebylo do smíchu: ve mně všechno vřelo, když jsem jen pomyslil, že by se co takového státi mohlo. Této své lásky, vlastně spíše žárlivosti, neuměl jsem před nikým tajiti: jak pak bych ale také mohl? Vždyť jest dětské srdce otevřenou knihou, z níž každému možno jest dočísti se pravdy.

Ve veselých společnostech, ať to bylo u Gajských, ať u nás, nebo někde jinde, často se stávalo, že mladíci, vesměs sami kandidáti ženitby, obstoupili mou Emilii, snažíce se jeden nad druhého květnatějšími a laskavějšími slovy se jí zalíbiti. Žluč ve mně vždy vzkypěla, když jsem se strany na to musil hleděti. V okamžiku prodral jsem se těmi lichotníky a již jsem stál vedle ní, ona mne pak obyčejně vesele přivítala, pohladila po buj-

*

ných kadeřích a políbila. Tu mi všichni záviděli, škádlili mne narážkami a špatnými vtipy — ale toho všeho jsem nedbal. Od své Emilie nedal jsem se již odtrhnouti.

„Na mou duši," pravil jeden z nich, „já se pořáde ohlížím, kdo se to sem mezi nás dere, a on zatím je to náš malý Amor — — Jeníček, jejž Venuše šlehá růžemi!"

„Kdy pak bude svatba, mladý pane?" tázal se mne jiný, pošťuchávaje loktem své druhy, kteří se hlasitě smáli.

„Je to pravda, že půjdeš, Jeníčku, na podzim již do školy?" ozval se třetí, mrkaje zlomyslně na ostatní.

„Ano, půjdu," odvětil jsem rozhořčen, „ale Emilie na mne počká! Nemyslete si, že ji někdo z vás dostane!"

Této úsečné odvetě dali se obyčejně všichni do hlasitého smíchu a sama Emilie smála se srdečně. Tu pak jen jsem na ni pohledl smutným, prosebným zrakem a již opět byla mým strážným andělem. Vzala mne za ruku a vyvedla mne z kruhu těch pokušitelů, řkouc jim: „Neškádlete mi ho, on je zajisté hodnější, než vy všickni!"

Smích mladíků provázíval i tato slova, ale toho já jsem málo dbal. Byl jsem v duši své šťasten, že jakožto vítěz vycházím z kruhu zloduchův a Emilie jest po mém boku a s ní všechen můj ráj, veškeré moje štěstí!

Ale to štěstí na počátku mého žití potrvalo jenom krátký okamžik, jako libý sen, jejž zapudí rozbřeskující se jitro.

II.

Bylo to v druhé polovici měsíce srpna roku 1848. Ve vlasti vše tehdy vřelo a kvasilo se. Boj proti Maďarům byl vyhlášen a čety bána Jelačiće již počaly postupovati ke Drávě. I do našeho zákoutí došla vždy zvěst o tom, kdykoli měla mimo nás některá četa táhnouti k Varaždínu. Jednoho dne přinesl soused Gajski ze Záhřeba zprávu, že následujícího dne přitáhne do sv. Ivana eskadrona jezdců pod velením rytmistra Bužana a že tam zůstane přes noc. Důstojníky pozval kmotr Gajski hned v Záhřebě k večerní zábavě do svého dvorce. Zprávu tu sdělil nám Gajski v největším spěchu a pozval i nás k zábavě. Na to rychle odešel domů a na všecky strany rozeslal pozvání sousedním statkářům, aby následujícího dne k němu přišli a vzdali čest národní četě na pochodu do boje. Všichni s radostí vyhověli jeho přání, neboť naše okolí bylo celé bez rozdílu „illyrské". Moji rodiče dostavili se též a vzali mne s sebou. V Gajských dvorci, když jsme tam přijeli, vše již hemžilo se hostmi. Páni i dámy přišli vesměs v národním kroji s kokardami na prsou. Na dvorci vlály trojbarevné prapory ku pozdravu očekávaných hrdinů. Když se slunce sklánělo k západu, bylo vše netrpělivo; neustále se jeden druhého tázal, brzo-li přijdou; oh, kdyby jen brzy přišli! Nevím, kdo byl netrpělivější, zda páni nebo dámy. Pánové těšili se na přátelský hovor, a dámy měly skromné sice, za to však tím vřelejší přání, aby se totiž vytančily a ve společnosti národních hrdinů co nejpříjemněji pobavily.

Bylo nám dlouho čekati, až konečně jsme je spatřili. Ve třech kočárech jeli k nám vzácni, milí hosté. Vše se vzchopilo a mladé paní a dívky tleskaly rukama a skákaly radostí. Okamžik, dva a hle, již jsou tu. Vjeli do dvora! Zahřmí rány z hmoždířů, pánové se vyhrnuli naproti příchozím, objímají se s nimi a ruce si podávají; staré paní s pavlače mávají šátky volajíce: „Dobro došli!" — a mladé čtveračky přiskočí k důstojníkům a připínají jim trojbarevné kokardy na junácká prsa. Ach! jak jsou krásni v těch svých uniformách, jak jsou unášející! A jsou to vesměs synové vlasti, mluví chorvátsky a cítí chorvátsky. Oh, kdo pak by jich neobjal, komu by nebyli vítáni?

Pan Gajski vzal za ruku mladého, krásného nadporučíka a představil ho své manželce: „To je, má drahá, syn našeho dobrého přítele Grlićića, pan Pavel! Taktéž představil ho své dceři. Obě uvítaly ho upřímně, srdečně. Mezi všemi důstojníky byl on nejkrásnější. Tajemný šepot, jenž při jeho objevení se nastal mezi dámami, dokazoval, že mu to i tyto přiznávaly. Mohlo mu býti nějakých pětadvacet let; byl dosti vysoké postavy, snědé pleti a jemného, panského obličeje. Jakmile se přiblížil k Emilii, zamrazilo mne okolo srdce, jako když člověk tuší nebezpečenství.

Tušení mne neklamalo.

Mladý nadporučík po celý ten čas, který onoho večera strávil ve dvorci Gajských, ani na okamžik od Emilie neodstoupil. Dámy počaly se již po tichu mrzeti na jeho nezpůsobnost, že si ostatních ani nevšímal: ale zdálo se, že nemůže jinak jednati, že není pánem své vůle. I slepý by takřka mohl zpozorovati, že Emilie dobyla hned v prvním okamžiku jeho srdce; což teprve, abych já toho nebyl pozoroval svou žárlivostí, jež má nejbystřejší oči?

Ale to mne ani tak ještě nebolelo, jako to, že jsem musil na to patřiti, jak i Emilie cítí se šťastnou ve společnosti svého nového známého. Tak jsem jí dosud nikdy neviděl! Byla tak hovorna, tak příjemna, tak živě se pohybovala, tolik hlasitě a srdečně se smála, že jsem se hněvem a závisti celý chvěl.

„Podvodnice!" pomyslil jsem si, „tak o mne dbáš! Ani na mne nepohledne a já ani na okamžik s ní oka nespouštím!" Oh, myslil jsem, že zešílím. Vyhledal jsem svou matku a odvedl jsem ji stranou.

„Matko!" pravil jsem skoro plačtivým hlasem, „pojďme domů! Co tu budeme dělati?"

„Proč, dítě moje?" Táže se matka starostlivě.

„Což nevidíš, že Emilie na mne dnes celý večer ani nepohledne?" žaloval jsem hořce.

„Jeníčku!" praví matka vážně a přísně, „buď rozumný! Dnes jsou zde cizí lidé, chovej se rozumně, ať se ti nevysmějí."

„Já bych přece raději šel domů!" doložil jsem já.

„Neupokojíš-li se," pohrozí matka, „tedy ti zapovím na vždy choditi do tohoto domu!"

To pomohlo. Ztišil jsem se a vyšel jsem z jizby na pavlač, kdež mne polily horké slzy. Proklínal jsem okamžik, který přivedl do tohoto dvorce důstojníky národní obrany.

V tom uslyšel jsem hráti na klavír. Hráli mazurku.

„Ha, tančí!" zvolal jsem, a pádím do dvorany. „Jistě že tančí s ním!"

A uhodl jsem. Mladý nadporučík tančil se vzácnou elegancí tento bystrý polský tanec s Emilií. Z mých očí sršely blesky hněvu a hořkosti. Kmitlo mi hlavou, abych v tom okamžiku vletěl mezi ně a vyrval Emilii z jeho náručí. Ale co by tomu řekla společnost, co matka, a konečně zdali pak by se mi to podařilo! Bylo mi, jako

bych se musil zblázniti! A ký div? Jedna jeho ruka ovinuta byla okolo mrštného jejího těla, kdežto na jeho rameni bělela se její jemná bílá ručka a druhou držel on pevně ve své pravici; a oko patří v oko. Šťastně. blaženě! A já se musím na to vše dívati!

Při večeři, jež následovala po tanci, seděl nadporučík vedle Emilie! Mně, jakožto nejmladšímu, dostalo se posledního místa. Ačkoliv jsem byl daleko od těch, již jediní mne toho večera zajímali, přece mi nic neušlo. Viděl jsem vše! Pozoroval jsem každý jejich pohyb, každý pohled, každý úsměv, ba snažil jsem se, abych dle pohybu rtů postřehl i to, o čem mluví. Emilie na mne úplně zapomněla; ale nadporučík ji také ani na okamžik nepopřál oddechu, aby mohla na někoho jiného mysliti. Neobyčejně ji zajímal. Rozhořčen, umínil jsem si, že od nynějška budu se vzdalovati domu Gajských, že odvrátím se docela od podvodné modly, — že na Emilii nikdy již ani nepohlednu. To jsem si vše pevně umínil! Společnost byla neobyčejně vesela, téměř až k bezuzdnosti. Při večeři pronášeny byly přípitky bánovi, národní obraně, vlasti, a po každém přípitku zazněly oblíbené naše illyrské davorie: „Nek se hrusti šaka mala“, „Prosto zrakom“, „Nosim zdravu mišicu“ atd. Zpívalo se bouřlivě a mnoho: vždyť jsme „národ zpěvný“, jak praví vlastenecký básník. Ale uprostřed toho hluku, toho povyku a zpěvu byl jsem já chladný, jako ledový. Byl jsem tomu rád, že se cítím tak silným, abych provedl to, co jsem si byl umínil! Mladíci a dívky, kteří mi byli věkem bližší, škádlili mne zlomyslnými otázkami: „Což pak jsi upadl u Emilie do nemilosti? Vždyť na tebe ani nepohledne!“ Já jsem však dělal, jako bych narážek těch ani neslyšel a mlčel jsem, jako ta nehybná, němá zeď. Mladé dívky mezi dvanácti a patnácti roky přišly ke mně a důvěrně mne berouce kolem krku, pravily: „Nenaříkej, Jeníčku! Hleď, tu je nás ještě tolik jiných, co se rmoutíš pro Emilii? My jsme mladší než ona a nám to-lépe vedle tebe sluší než jí! Zamiluj se do některé z nás!“ A ty hezké, malé čertice mne obklopily, hladily mne, lichotily mi, a draly se zrovna o mou přízeň; ale já jsem je rukou odpuzoval od sebe, prose je, aby mne nezlobily. Když to zpozorovali moji rodiče, vyprostili mne z kruhu těch malých pokušitelek. V tom počne znova tanec! Tančilo se ještě živěji a veseleji než před večeří, i letnější pánové a dámy, kteří dříve pro pokročilejší věk tance se nesúčastnili, nedbali nyní svých již poněkud ochablých údův a chopivše se kolem pasu, vmísili se do vřavy taneční. Tančilo se krásné, nevyrovnatelné slovanské kolo. Vedl je obratně nadporučík a vedle něho tančila Emilie! Nevím, zdali jsem kdy viděl tance krásnějšího! V tom okamžiku byl jsem jím unešen, avšak unešení to neseslabovala hořkost, kterou mi překypovalo srdce. „On musí opět býti prvním a ona opět tančí s ním!“ pravil jsem sám k sobě, stoje v koutě druhého pokoje, kde se o mne nikdo nestaral.

Přiblížila se zatím půlnoc. Loudaje se jako špehoun mezi hostmi z jednoho kouta do druhého, spatřím, jak se nadporučík a Emilie odstranili do výklenku při okně. „Musím slyšeti, co spolu mluví!“ pomyslím si a v témž okamžiku přiblížil jsem se obratně k nim, ale tak, že mne nezpozorovali. Zrak můj obrácen byl v protivnou stranu, avšak sluch všímal si pouze jich dvou.

„Ještě několik krátkých okamžiků a já odejdu,“ pravil nadporučík smutným hlasem, — „a Bůh ví, vrátím-li se kdy — — zdali vás uvidím!“ doložil po malé přestávce.

Napjal jsem sluch, aby mi nic neušlo. — Emilie mlčela.

„Vím, že na mne úplně zapomenete!“ pokračuje nadporučík.

„Vždyť vy se opět vrátíte do vlasti!“ praví tiše Emilie.

„A jestliže se vrátím,“ praví živě nadporučík — „smím-liž přinésti s sebou i ty city, jež se probudily ve mně?“

Neodpověděla.

„Vy mlčíte, Emilie! Dejte mi aspoň jiskru naděje!... Mluvte, zapřisahám vás!“

„Je to mým vroucným přáním, abyste se zdráv navrátil!“ odpoví Emilie pevným hlasem.

„A do té doby — — budu mysliti na vás! Dovolíte mi to?“

„Mohu-liž vám bràniti?“

„Nikoliv, — ale mohla byste přízeň svou změniti v lásku! Oh, bylo by pro mne největší útěchou v cizině, kdybych se směl domnívati, že aspoň v některém okamžiku vy na mne myslíte!“

„Budu prositi Boha, aby vás chránil v nebezpečenství!“ praví Emilie tiše, že jsem to sotva zaslechl.

„Vy se budete za mne modliti?“ zvolal přidušeným hlasem nadporučík. „Slyšel jsem dobře, Emilie, anděli?“

Nebylo mi možno dále poslouchati. Pádil jsem k matce.

„Matko! pojďme odtud domů!“ prosil jsem ji vroucně. „Jest již pozdě a já se nic nebavím.“

„Máš pravdu, je pozdě!“ praví matka a hotoví se k odchodu.

Rozloučili jsme se a při krásném svitu měsíce spěchali jsme domů. Nikdy jsem si snad ničeho tak nepřál, jako té cesty

Ulehl jsem hned na lože, ale nemohl jsem nikterak usnouti. Vše, co jsem viděl ve dvorci Gajských, tanulo mi neustále na mysli a vzrušovalo zoufalou duši. Oh, kolik slz jsem prolil té noci, kolikrát jsem těžce vzdychnul, kolikrát zaštkal! Kdyby mne ona byla slyšela, snad by se i v ní srdce pohnulo. Ach, Emilie!

Sotva vyšlo slunce, vešel ke mně do pokoje otec a praví: „Oblékni se, půjdeme do Breznice podívat se, jak potáhnou naši jezdci. Půjde tam celé okolí!“

Ačkoli nerad, poslechl jsem přece a oblékl jsem se. Matka byla již připravena na cestu a na dvoře zapřáhali již koně. Přijeli jsme do Breznice, kdež jsme podle hlavní silnice, kudy měla četa národní obrany táhnouti, nalezli již mnoho kočárů, ve kterých seděly dámy, jako v divadelních ložích, očekávajíce příjezdu čety.

I kmotra Gajského s rodinou jsme tam již nalezli. Emilie seděla taktéž v kočáře, majíc hlavu ospale podepřenu. Té noci jistě málo, aneb docela nic nespala, neboť, jak jsme se dověděli, tanec trval do samého svítání, až již byl nejvyšší čas, aby se důstojníci vrátili k četě.

Spatřivši nás mávala Emilie rukou, pozdravujíc nás. Dělal jsem, jako bych ničeho neviděl, a hleděl jsem jinam. — „Jeníčku!“ slyšel jsem, jak mne volá, a opět: „Jeníčku!“ Ale já, jako bych neslyšel, pádím na pahorek, abych se podíval, zdali již jedou.

V tom okamžiku zaslechli jsme troubení a hned na to objevila se na pahorku očekávaná četa. Byli to statní, švarní hoši na ohnivých arabských ořích, v krásném národním kroji bývalých bánských vojínů. Mně a zajisté i každému přítomnému dmula se prsa radostí a hrdostí, když jsem je spatřil. Když přijeli až k nám, nařídil velitel, aby četa stanula a krátký čas si odpočinula. Statkáři obdarovali mužstvo jídlem, pitím a tabákem a pro důstojníky byla již připravena snídaně na trávníku podle silnice. Ale smělo to trvati jen krátký okamžik. Nadporučík Grličić neustále rozmlouval s Emilií a jejími rodiči. Oni mu dovolili, aby jim z bojiště častěji psal, a tím poskytli mu naději, že jeho přání budou se moci vyplniti.

Trouba zazněla. Mělo se sedati na koně a táhnouti dále. Jezdci vsedli na koně, důstojníci zaujali svá místa, daly se rozkazy a četa se hnula. Hromové volání, pak mávání klobouků a šátků provázelo naše junáky.

Emilie stála vedle otce a matky, mávajíc těžkomyslně šátkem a pohlížejíc za krásným důstojníkem, který musil táhnouti do nepřátelské země, na krvavá bojiště, ze kterých tak mnozí více se nevracejí. A Bůh ví, zdali se i on vrátí, zdali snad nezanechá kostí svých v cizině a nevezme s sebou do hrobu všechny své sladké naděje a sny budoucnosti!

Takové as myšlénky zajímaly duši Emiliinu, když jsem k ní s rodiči přistoupil, neboť s krásných jejích lic kanuly dvě veliké slzy jako hráchy a oči její byly celé zaroseny.

„Pláče pro něho!“ pomyslil jsem si, — „nechtsi, já jsem také plakal!“

Rodiče Emiliini, vidouce její náladu duševní, rozloučili se brzy s námi a odejeli domů.

Když již poslední jezdec zmizel za pahorkem, vyhodil jsem červenou svou čepici do výšky a zvolal: „Šťastnou cestu!“

Nyní se mi odlehčilo!

III.

Přišla jeseň, doba školy, kterou mne tak strašili. Ale tu najednou zavřeli školy, neboť meč byl již vytasen z pochvy. Kdo pak by se byl staral o knihu v době, kdy vrženy byly krvavé kostky, které rozhodnou nad osudem vlasti! Rodiče moji vzali do domu informátora, jenž mne v počátcích věd vyučoval. Pokračoval jsem vskutku zdárně a učení stalo se mi brzy nejmilejším zaměstnáním. Dům souseda Gajského neměl pro mne více oné čarovné moci jako kdysi. Emilie nebyla již tím, čím jindy byla. V krátké době ku podivu se změnila. Z veselé, čilé dívky stala se trudnomyslná, melancholická socha, tvor, jenž jakoby byl ztratil veškeru lásku k tomuto světu. Ke mně byla vlídna a laskava jako jindy, ale neobírala se tolik se mnou, jako dříve. Přece však i s tím jsem byl spokojen, neboť jsem byl opět na prvém místě v její přízni. Trpkých okamžiků, jež jsem zažil při pochodu národní obrany, jsem již zapomněl a těšil jsem se, že i Emilie na vše zapomněla. Jak krutě jsem se klamal! Veškera její těžkomyslnost a neveselost nebyla nic jiného, než strádající láska. Listy od nadporučíka, docházející z Uher, věštily vždy nedohledný boj, neustálé nebezpečenství. O těch lístech jsem tehdy ještě ničeho nevěděl; přede mnou se o takových věcech nemluvilo. Jednoho dne přišel jsem s rodiči ke Gajským na návštěvu, avšak nalezli jsme celou rodinu zarmoucenu a Emilii uplakanou. Počali mluviti mezi sebou šeptem, ale já jsem naslouchal, jak jen nejlépe jsem uměl. Vyrozuměl jsem, že nadporučík dostal těžkou ránu a že leží nemocen. Proto Emilie plakala! „Již ho miluje!“ pomyslil jsem si, a stará nenávist proti člověku tomu, jenž mi vědomě ničím neublížil, probudila se opět ve vší prudkosti. Ve své žárlivosti přál jsem mu, aby se nikdy nepozdravil, aby se již do vlasti své více nenavrátil. Ale Bůh mu byl milostivější než mé srdce! Za několik dní došel list, v němž přítel nadporučíkův oznamuje, že je nemocnému mnohem lépe, že není pro něho více žádného nebezpečenství. Několik dní na to píše pak sám nadporučík, že chová naději, že za nějaký týden bude moci opět vstoupiti do řad bojovníkův.

Tak míjely dny, týdny a mnohé měsíce. Rusko přikvapilo Rakousku na pomoc a v brzku počala blednouti hvězda štěstí, jež dosud provázela zbraně maďarského vojska. Netrvalo to dlouho a slyšeli jsme o události u Vilagoše, kde se hlavní velitel maďarských čet vzdal ruskému generálu. „Mír, mír!“ znělo po celé vlasti a vše cítilo se šťastným, že je učiněn konec dlouho trvající krvavé válce. Dým děl ulehl, ale z něho zdvihla se hustá mlha, jež zastřela obzor všech našich nadějí! Dostalo se nám trpké odplaty za naši obětavost, za prolitou krev! Červené čapky spadaly nám s hlav a vlastenecké nadšení zmizelo, jakoby ho nikdy ani nebylo. Jako ve snu pamatuji se těch okamžiků osudného onoho rozjitření.

Jednoho podzimního dne r. 1849 přijede do dvorce Gajských mladý setník. Byl to Grličić. Rok válečného života zůstavil na něm patrnou stopu. Byl mnohem vážnější, mnohem mužnější než dříve, ale to mu jen ještě více slušelo Na prsou skvěly se mu znaky válečných vyznamenání, dokazující, že se rekovně choval na bojišti, že je vojínem tělem i duší. Jak naň Emilie s hrdostí patřila, jak byla blažena, že může na něho hleděti, že je u ní! A opět on! A jak jemu zářilo oko, když držel její malounkou ručku, o kterou přišel požádat! K čemu bych se o tom šířil? Moje muka se obnovila. Otcovský dům stal se mi nesnesitelným, zvláště když mi bylo řečeno, že setník a Emilie spolu jsou zasnoubeni a že bude brzy svatba. Nyní jsem pocítil, že štěstí mému dojista odzvonili. Vše, co dosud bylo, bylo pouhým žertem naproti tomu osudnému zasnoubení. Nikdo nemohl ani tušiti, co všecko zrálo v mé dětské duši! Chtěl jsem tajně opustiti rodný dům a odejíti do světa beze stopy, aby se o mně nikdy více nedověděli. Tu mi zase napadla myšlénka, abych skočil do vody, aneb se otrávil, ano z dálky jako příšera vyzírala v mé duši černá myšlénka, abych zabil setníka! Sám jsem se té myšlénky zhrozil. Vše, co jsem kul ve své duši v prvém záchvatu, jsem zavrhl, přece však uzrál v duši mé nový úmysl, hrozný, úžasný.

Den svatby se přiblížil, ale já jsem byl ku podivu klidný a lhostejný. Na svatbu ovšem pozvali i nás. Viděl jsem je, jak klečí před oltářem, jak si podávají ruce a věrnost si přísahají, — vše to jsem viděl, ale zůstal jsem chladným. Úmysl ve mně uzrál a před ním mizel každý jiný cit

Obřad svatební se skončí a svatebníci vycházejí z kostela. První jsem byl venku já. Ukryji se za lípu blízko kostelních dveří a vyndám z kapsy pistoli. Novomanželé

vyjdou z kostela a v témž okamžiku zahučí rána z pistole. Pádím k Emilii a bez vědomí sklesnu před ní. Ona vzkřikne a málem by byla omdlela. Nastane poplach a vřava k nevypsání. Prohledli mne a shledali, že mne kule nezasáhla a pouze kabát mi popálila.

Polekaní rodiče odjeli se mnou hned domů. Upadl jsem do horečky a dlouhý čas jsem nevěděl, co se se mnou dálo.

IV.

Od toho okamžiku jsem Emilie více neviděl. Když jsem se uzdravil, pokračoval jsem v učení z počátku doma, později v Záhřebě. Pokus samovraždy, jejž jsem učinil v den svatby Emiliiny, zůstavil patrnou stopu v mé duši. Z čilého, ohnivého hocha stal se vážný, němý tvor. Málo jsem mluvil, málo s kým jsem obcoval, společnosti nikdy jsem nenavštěvoval. Na ženskou bytost netroufal jsem si ani pohlednouti a nejkrásnější děvče bylo mi příšerou a strašidlem duše. Zanevřel jsem na celý svět a svět nazýval mne podivínem a divochem, — a nečinil mi křivdu, neboť jsem skutečně zdivočil. Moji rodiče, jichž jsem byl jedináčkem, byli v neustálé starosti o mne, bojíce se, abych se neminul s rozumem, aneb abych si něco zlého neučinil. A kdyby se ani jedno ani druhé nestalo, trápila je myšlénka, že se nikdy nebudu ženiti, a že mnou vymře náš starodávný šlechtický rod, na němž si moji rodiče velmi mnoho zakládali.

Po Emilii jsem se nikdy neptal, nikdo mi také o ní ničeho nepovídal. Myslil jsem na ni častěji, jakož nemohlo ani jinak býti. Mocí vtíraly se myšlénky ty v mou duši a já jsem je mocí zapuzoval. Zdali jsem dosud Emilii miloval, ani sám jsem nevěděl, — o tom nechtěl jsem ani okamžik přemýšleti. Ona pro mne přestala žíti, aneb bylo to aspoň mým přáním.

V tomto duševním divošství skončil jsem všechna svoje studia a dostoupil věku pětadvaceti roků. Žil jsem v Záhřebě, kdež jsem se připravoval k advokatuře. V té době, totiž na podzim roku 1866, stal se druhý obrat v mém životě.

V měsíci září roku 1866 slavila se po veškeré vlasti třistaletá památka sigetského hrdiny Mikuláše Zrinského. Hlavní město charvátské oslavilo slavný ten a památný den rovněž skvěle. U večer měl pak býti skvělý ples ve dvoraně „Národního domu". Moje paní principálka, mladá manželka letnějšího již advokáta, u něhož jsem praktikoval, nedala mi pokoje, pokud jsem jí neslíbil, že půjdu aspoň jako divák do plesu. Byv chovancem ve šlechtickém konviktě, naučil jsem se proti své vůli dobře tančiti, ale veřejně jsem netančil nikdy. Mladá paní principálová byla celá šťastna, když jsem jí slíbil, že ji ve společnosti jejího manžela doprovodím do plesu a nějaký čas tam pobudu. Myslila, Bůh ví jakého vítězství nedobyla.

Na večer jezdil kočár za kočárem do dvorany. Ples byl skvělý! Dámy přišly v národním kroji, aneb aspoň v národních barvách. Já jsem se odstranil do kouta dvorany pod galerii a patřil jsem bezcitně na tu směs. Tanečníci přistupovali k tanečnicím, bavíce je před započetím tance. Byl jsem netrpěliv, neboť jsem čekal pouze, abych aspoň něco z toho plesu spatřil, pak že co nejdříve odejdu domů. V tom vejde do dvorany neznámá v Záhřebě rodina. Byl to hulánský plukovník v mužném věku s paní a dcerou. Došli do prostřed dvorany a pátrali po příhodném místě. Bylo mi možno několik okamžiků na ně patřiti. Zajiskřilo se mi před očima a krev se mi v žilách rozproudila! Ta mladá dívka, as šestnáctiletá, to je Emilie, pravá, skutečná Emilie, jak jsem ji viděl naposledy, vycházející po oddavkách z kostela. Táž postava, týž obličej, tytéž vlasy, totéž oko — vše! Ale přece to není Emilie, nýbrž ona starší dáma, na které dosud pozorovati lze dobře zachovalou někdejší krásu, to je moje Emilie, a onen důstojník, to je můj sok, její muž!

Ucítil jsem, jak vzplanul žár citů v mém srdci, jak se celý chvěji. Oh, ten krásný anděl! toho Bůh pro mne stvořil! Nevěděl jsem ani, jak se to stalo, ale v okamžiku stál jsem před Emilií, jakoby mne tam neviditelná jakás ruka byla přenesla.

„Milostivá paní!" pravil jsem, ukloniv se, „jistě že mne již neznáte — —"

„Nemám té cti," odpoví ona dosti lhostejně.

„Ó dobře mne znáte," pokračuji prudčeji, „já jsem Jeník — —"

„Jeník!" zvolala vesele Emilie, tisknouc mi srdečně ruku. „Jste vy to skutečně, Jeníku? — Pavle!" obrátí se nyní k plukovníku, „hle, tu je náš starý známý, Jeník, víš, ten malý blouznílek!"

„Pamatuji se, pamatuji!" praví plukovník s úsměvem a potřásá mi rukou.

„A to je naše dcera Milka!" pokračuje Emilie, představujíc mi překrásnou dívku.

Já se ukloním, a celý unesen zahledím se do andělského obličeje nové své známé.

„Že je mně úplně podobna?" praví Emilie, smějíc se významně, když byla zpozorovala, jak jsem se zahleděl do její dcery.

„Úplně, milostivá paní!" odvětil jsem já a nachýliv se k uchu Emiliinu, doložil jsem hbitě: „Ale té mi nikdo nepřebéře, — ne, při sám Bůh!"

Matka se srdečně zasměje a praví:

„Je-li možná, Jeníku? Zdaž je to skutečně možná, abyste až dosud — —"

„Až dosud, jak vidím, miloval jsem tutéž bytost," — odvětím tiše a prudce. — „moje láska byla po celá léta mrtva, ale nyní se vzkřísila."

„Slečno!" uklonil jsem se na to dívce, — „smím prositi o první taneček!"

Dívka se libezně ukloní. — Já budu tedy tančiti, čeho jsem dosud nikdy neučinil! A tančil jsem celý večer a celou noc jak šílený, a jak bych nebyl: moje láska slavila svoje vzkříšení!

* * *

Příbuzná se nalezla srdce! Byl jsem vzdělaný, zámožný a švarný, ba velmi hezký mladík, — není tedy divu, že Milka i její rodiče s radostí slyšeli moji a mých rodičů prosbu, aby mi podala ruky k manželskému svazku.

Milka stala se za dva měsíce po onom plesu mou ženou, drahou, nenahraditelnou ženou a mrtvou moji lásku vzkřísila k novému životu, plnému štěstí a blaženosti.

Z „Vienca" přeložil *K. Stejskal.*

FEUILLETON.

— *„Lidé směšní a ubozí.“* Napsal Ladislav Stroupežnický. „Humoristické bibliotéky“ svazek I V Praze, nákladem Aloisa Lauermanna. — Několikařádková kritika, na kterou se většina našich listů i při výborných spisech obmezovati musí, má pouze za účel upozorniti obecenstvo na čtení hodnou látku Autora v jeho plánech a intencích sledovati nemůže i poskytuje mu tedy pramálo dostiučinění; tohoto může spisovatel nalézti opět jen sám v sobě a ve svém díle. K obšírným studiím o autorech a vykonané práci není u nás ještě doba, an čas literatů produktivních zaujat jest plně jejich prací a kruhy našich vědeckých esthetiků belletrie si nevšímají, považujíce ji, Bůh ví z jakých důvodů, za něco nedůstojného vědy; lidé pak jiní jsou v kritice pouhými dilettanty, nebo, co ještě hůře, dívají se na vydanou knihu jako na školní úkol, v němž nemilosrdně řádí červenou tužkou. Činíme tuto poznámku k vůli autorům, kteří by snad v našich krátkých notickách hledati chtěli nějakého důkladnějšího posouzení svého díla a nenalézajíce ho, jsou sklamáni. Píšeme své literarní zprávy ne pro autory, z nichž ostatně každý, sám věda co činí, cestu jinou sotva by si předpisovati dal, ale pro čtenářstvo, které může býti přesvědčeno, že kniha, již mu doporučíme, skutečně toho zasluhuje. K dobrým těm, ba řekněme nejlepším spisům, náležejí také Stroupežnického „Lidé směšní a ubozí“, náležejí k nim zvláště také proto, že v oboru, do kteréhož spadají, máme ještě tak málo věcí výborných. Myslíme naši belletrii humoristickou. Čistý humor, jako čistý velký pathos jsou květy krásného písemnictví, čistý humor květem tím vzácnějším, an, nepna se jako pathos do vzdušné výše, vznáší se co nejvíce možná blízko u té naší zemské hroudy a tím vydán jest nebezpečí, že usmýká se a potřísní v blátě. Sprostota, všednost není humorem, a tomu velká část tak zvaných humoristických spisovatelů nechce rozuměti. Všedních šprýmařských, ano i horších povídek atd. máme dost a dost, opravdových humoresek pramálo Ani jednu z nich nenapsal plochý smíšek; všechny vyrostly z mysli nejvážnějších. Uvádíme pouze Nerudu, Čecha, Heritesa v jejich humoristických komposicích nebo disgressích. K jménům těmto řadí se plným právem také Stroupežnický a to zvláště svou knihou poslední. Črty jeho vzaty jsou vesměs ze života českého nynějšího i minulého a jsou, zvláště když jednají o našich „malých“ lidech, kresleny s ostrostí prozrazující nejbystřejšího pozorovatele. Autor kreslí humoristické *charaktery*, na něž jednotlivé záblesky vtipu nejsou nalepeny, nýbrž vzrůstají z nich samých a ze situace rovněž tak přirozené. Své lidi nazývá autor „směšnými a ubohými“. Od jedněch k druhým jest ve světě věru malý krok. Ti lidé směšní oku povrchnímu, vzbuzují v pozorovateli jiném nejhlubší soustrast. Nemluvíme o osobách, jež právem propadají útrpnému úsměvu, ale o těch směšných lidech, které směšnými vidí jen srdce tvrdé. A toť pravý úkol humoru, usmívati se slzou. Stroupežnický podává nám obrazy z venkova i města, líče postavy každému známé i takové, ku kterým paměť mladšího pokolení již nesahá: lid a lidi z doby patrimonialních úřadů, kterouž spisovatel chytil sám ovšem již jen za cípek, kterou však poznati měl hojnou příležitost z bezprostředního se stýkání s těmi, kteří náleželi k ní celým životem. V této řadě jsou jeho povídky a črty věrnými malbami oné doby právě tak, jak věrnými jsou ty, jež vybral ze dnů našich. Všem milovníkům dobrého a nesentimentalního čtení lze „Lidi směšné a ubohé“ doporučiti s dobrým svědomím. —*rcz.*

— **Divadlo.** *„Sklenice vody.“* — *„Figarova svatba.“* — *„Sulamit.“* Činohra jest v poslední době valně stísněna pohostinskými hrami paní Wiltové. Věříme rádi, že v době nynějšího až šíleného enthusiasmu hudebního se při této návštěvě cizí zpěvačky dobře vede divadelní kasse, ale konstatujeme prostě v zájmu činohry, že plné domy operní mstí se na poloprázdných domech činoherních, které, kdyby nebylo těch dobrých abonentů, jistě ani tak by naplněny nebyly. Leč dosti stesku, kde jest marným. „Sklenice vody“ i „Figarova svatba“ sehrány s vervou a chutí a patří obě hry mezi pravé drahokamy repertoiru. Po dlouhé době uvedena přece Zeyerova „Sulamit“ na jeviště divadla národního a musíme vzdáti plnou čest slavné správě, která vypravila kus s nádherou znamenitou, a hercům, kteří vesměs hráli s pílí a zdarem vskutku slavnostním. Vysoce poetické toto dílo spisovatele, který jediné silou a houževnatostí svého ducha dovedl bez pomoci ústupků obecenstvu a bez pomoci reklamy proniknouti, oplývá takou nádherou obrazů a sytostí dikce, že právě přirozenou hru (ovšem až na některé malé výjimky) zde nejvíce dlužno uznati a oceniti. Pánové Slukov a Seifert zápasili tu v krásně a plynně mluveném slovu, a když ku stránce dramatické nepřiblížíme, slavil český verš pln lahody a slavnostního kouzla v právě nejtěžším místě celé básně v popisu stvoření světa i Ampiela v ústech pana Slukova velké svoje vítězství. Pan Seifert, který každým vystoupením je vždy více svým, podal v Benajovi výkon stejně poetický, jak umírněností v hře i slově dokonalý. Z dám klademe na první místo slečnu Pospíšilovou, byla to pravá divoká Lilitha. Titulní úlohu hraje paní Bittnerová, a nemáme lepší síly a krásnějšího zjevu pro poetický tento zjev dívky Sulemské. Litujem k vůli celku, že paní Sklenářová vrátila úlohu Batševy; slečna Křepelová hrála menší, ale velmi důležitou tuto episodu pěkně, neměla však kol sebe ono tajeplné ovzduší „ženy Uriášovy“, které tak dobře tlumočila druhdy paní Sklenářová. Něco demonického tu chybělo. Obecenstvo přijalo báseň Zeyerovu velice vlídně, hojný potlesk zvláště po aktu druhém vyvolal zástupce čelných úloh na jeviště. Těšíce se tomuto krásnému úspěchu, máme za svou povinnost ke konci pronésti skromné mínění své, že by provedením některých dost malých škrtů kus podstatně zblížen mohl býti obecenstvu, které z moderního repertoiru není zvyklé na dlouhé, popisné deklamace. Musil by ovšem učiniti zde poeta některé ústupky, máme však za to, že by dramatik za to básníkovi byl jen vděčným. Malými těmi škrty by do děje dostal se živější spád, a úchvatná krása velkolepých obrazů konečných by ještě více vynikla. To ovšem nebudiž řečeno na úkor dílu Zeyerovu, které co báseň sotva najde soupeře v moderní dramatické literatuře. *ρ.*

„Russische Revue“ přináší článek o málo známém poloostrově Kamčatce, jeho zeměpisných poměrech a dějinách. Pruhy země sousedící s mořem jsou tak hornaty, že je lze považovati za neobydlitelny Avšak znamenitý přístav nalézá se v chobotu Avačinském. Pásmo sopečných hor, z nichž některé dosahují výše 5000 stop, probíhá středem poloostrova a horstem tímto proudí se splavná řeka Kamčatka k Tichému okeanu. Údolí této řeky jest nejvzdělanějším krajem této země. Pahorky jsou pokryty lesy borovými, modřínovými cedrovými a březovými a v těchto nalézá se množství zvěře: sobolů, vyder, lišek všech barev a medvědů, kteřížto následkem hojnosti potravy nenapadají ani člověka, ani domácí zvířata. Veverka, po Sibiři tak rozšířená, zde se nenalézá. Labutí, divokých kachen a jiného vodního ptactva jest veliká hojnost na jezerech a bařinách ve vnitrozemí, a lidé mnoho se živí vejci těchto opeřenců. Hlavní potravou obyvatelstva jsou však ryby, které v létě řeky téměř přeplňují. Jsou to většinou lososi i suší se a nakládají na zimu; avšak následkem drahoty a nedostatku soli ryby často se kazí a obyvatelstvo trpí hladem Tuhost zimy jest zmírňována teplými proudy mořskými, které však způsobují téměř ustavičné mlhy a činí pobřežní plavbu velmi nebezpečnou. Počet veškerého obyvatelstva páčí se jenom na 6500 duší a i tito trpívají v zimě následkem úplného nedostatku vzdělávání půdy velkou nouzi. Vším, co není rybou neb zvěřinou závisí na cizině, odkud dostávají šat, nástroje, čaj, tabák, dávajíce za ně sobolinu, nejkrásnější to na světě. Ročně prodává se asi 5000 sobolích koží, každá za 15 20 rublů. Začátkem nynějšího století přivezen sem z Jakutska dobytek, jemuž by se tu při výborné a hojné letní pící dobře dařilo, avšak obyvatelé buď neuměli, nebo pro lenost nechtěli sušiti seno na zimu a tak vše opět zapadlo. O rozřešení otázky, zdali by se tu orba nepotkala s úspěchem, nikdy se nepokuseno Trhy jsou v přístavech východosibiřských, kteréž zaopatřovány jsou masem, solí, máslem a oděvními látkami ze San Francisco. Vůbec obrací se všechen obchod jen ku Kalifornii, a poněvadž jest málo, nebo vůbec není peněz, děje se na základě výměny sobolích koží.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. listopadu 1884. ČÍSLO 31.

Dannemora.

Z cest *Josefa Štolby.*

1.

Dne 17. července léta Páně běžícího odehrál se s večera na nádraží Stockholmském krátký sice, avšak dojemný výjev. Tři Češi, projedše v rozmaru nejveselejším jižní Švédsko a navštivivše spolu výspu Gottlandskou, loučili se srdečnými slovy: jeden z nich, ten nejkulatější, vracel se domů, druzí dva, jeden dlouhý a černý a druhý kratší a světlejší, brali se dále na sever, posýlajíce po příteli svém do vlasti nejsrdečnějších pozdravů.

Jedním z posledňějších dvou byl jsem já.

Usadil jsem se se soudruhem svým k oknu pohodlného vagonu a hleděl zamyšlen v jednotvárný ten kraj, jenž rozkládá se mezi švédskou metropolí a Upsalou. Myšlénky braly se s vracejícím se přítelem k těm drahým, od nichž stále jsem se vzdaloval, a poprvé na celé cestě napadla mne nálada, řekl bych, téměř smutná.

Avšak nálada taková jest hrobem cestování. Potrvá-li, pak cesta netěší více, a lépe vrátiti se domů. Na cestách nesmíš oddati se nikdy smutným myšlénkám, starosti všechny musí zůstati doma, žádná nepříjemnost nesmí dotknouti se tě tak, abys nemohl se v nejbližším okamžiku se smíchem vpraviti do situace, jí snad způsobené, a na vše i na nehody musíš hleděti okem veselým a s usmívavou tváří. Toho pamětlivi, setřásli jsme záhy smutek a žal, v nějž loučení ono nás bylo uvrhlo, povolali myšlénky z mimovolného výletu jejich zpět a nežli minuli jsme druhou, třetí stanici, byli jsme opět tak veseli jako dříve.

Le roi est mort, vive le roi!

Arci krajina, kterouž jsme se brali, nepřispěla k tomu pranic. Čerpali jsme veselost svou výhradně z nedávné minulosti.

Po dvou hodinách téměř objevily se konečně rudé stěny mohutného hradu Upsalského a v málo minutách zastavoval jsem potřetí v nádraží studentského tohoto sídla.

Arci tentokráte jsem do města nevstoupil. Znal jsem již Upsalu skrz naskrz a protož obmezili jsme se s přítelem na to, že požádali jsme v nádražním bufřetu plavovlasou, velice slušnou Švédku za láhev plzeňského, ve Švédsku vařeného piva. Podala nám ho s úsměvem tak roztomilým, že v duchu musili jsme vzdáti své uznání Upsalským studujícím, kteří zajisté úsměvu tomu ji naučili.

Avšak co platny jsou roztomilé úsměvy a dobré pivo, když podléháme rozkazům mizerného zvonce? Nádražní zvonek promluvil, ještě jedno napití, ještě jeden pohled, a již byli jsme zase ve vlaku, jenž v málo okamžicích unášel nás dále.

Celé město objevilo se ještě jednou našim zrakům, naposledy kynul nám velebný dóm pozdrav svůj, a již vítaly nás královské tři pahorky, za nimiž stará Upsala, jejíž starobylý kostelík vypadá, hledíme-li na ni z města nového, jako kdyby svrchní části svou spočíval na pahorku prostředním.

Jsme v kraji, jehož posud neznáme. Jest plochý a holý a jen sem tam na obzoru lesnatý. Znenáhla však lesy se blíží, přibývá jich, bludné balvany, jimiž Skandinavie tak bohata, objevují se, povrch nabývá pozvolna hornatějšího rázu a netrvá to dlouho, možno skoro říci, že krajina stává se romantickou.

Stanice jsou jednoduché ale velice čistotné, a v každé z nich, nechť sebe menší, na stole láhev s křišťálovou vodou a nový zákon.

Společnost ve vagoně nebyla příliš příjemna. Několik venkovanů, každý opatřen zásobami solených ryb, másla, sýra a knaekebrodu, a podle nás dva dědouškové, kteřiž otevřevše březové brašny své vzájemně se častuji.

Děsný zápach vychází z brašen těch, a nadarmo hledíme se mu ubrániti pomocí kolínské vody, kterou náhodou jsme se byli opatřili. Co zmůže bídný vynález Farrinův proti dobře vyleželému švédskému sýru, odpočívajícímu v brašně, jež prosáklá jest sýrem tím skrz na skrz?

Dědouškové byli ostatně, nehledě k děsnému zápachu, jejž šířili, dosti milým zjevem. Oči jim svítily, celá tvář zářila a ústa vyprávěla neustále arci způsobem, z něhož vycházelo patrně na jevo, že jazyk nemá již té pružnosti, jíž k pravidelnému hovoru jest třeba.

Každý byl opatřen objemnou láhví obvyklé lihoviny, a po každém druhém soustu vytáhl jeden neb druhý láhev svou, nabídl sousedu a napil se pak sám. Následkem častování tohoto šlehl vždy v líbezný onen sýrový zápach vánek lihový, jenž prorazil vždy atmosféru jako čistící blesk, a oči obou dědoušku zasvitily vždy tak, že bylo patrno, že láhve ty skrývají nejvyšší jejich požitky.

Nadarmo litovali jsme, že hodlajíce pozorovati švédský lid co možná nejvíce, nevstoupili jsme v třídu dru-

hou, nadarmo těšili jsme se na každé stanici, že rozjaření dědouškové nás opustí. Teprve o půl deváté, když slunce ještě vysoko nad obzorem se vznášelo, dostihli jsme stanice, jež rázem vyprázdnila nám celý vagon. Kondukter vynesl obě brašny, pak pomohl jednomu, na to druhému dědouškovi, a my byli konečně samotni. Avšak dlouho to trvalo, nežli zotvíravše všechna okna průchodního svého vagonu, vypudili jsme z něho veškerou památku na veselé oba dědoušky.

Krajina nabývala znenáhla jisté divokosti. Lesy byly hustší, sem tam objevovala se jezírka a bludné balvany se množily.

Pojednou spatřujeme opodál pěkný rozsáhlý zámek s kopulí. Jest to Örbyhusslott, zámek Örbyhusský, nyní majetek hrabat de Geer, jenž kdysi náležel Gustavu Vasovi, a v němž strašným způsobem skončil nejstarší Vasův syn, děsný Erich XIV.

Osudové šíleného tohoto korunovaného netvora, jenž ve světlých svých okamžicích zoufal nad zločiny, jichž v šílenství svém se dopouštěl, jsou dostatečně známy. Vlastním svým bratrem, necitelným Janem III., jenž dříve sám byl jeho vězněm, ve vězení Gripsholmské uvržen, strávil tu plná dvě léta, byl převeden pak do Westerås a brzy na to do Örbyhusu, v němž trávil od roku 1574 až do února 1577, kdy, poněvadž veškeré útrapy vězenského života nebyly s to, aby zničily dobré zdraví jeho, na rozkaz Janův byl otráven. Královský chirurg Filip Kern a Janův komorník připravili jed, a královský písař odevzdal jej jménem královým tehdejšímu veliteli Örbyhusu, Eriku Anderssonovi, jenž přimíchav ho do hrachové polévky, vůli svého pána vykonal.

Děsný to konec děsného panovníka, jeden z hrozných těch obrazů, jimiž dějiny Skandinavské tak jsou bohaty!

Z Örbyhusu vlak spěchá dále na sever, a nám bylo přestoupiti na poboční dráhu, jež vede odtud do pověstných švédských dolů na rudu železnou, do Dannemory.

Octli jsme se v hustém lese, jenž nejevil žádného života. S obou stran nepřerušená stěna zelená, tichá, beze všeho pohybu.

Za necelou hodinku jsme stanuli u několika roztroušených domků. Slezli jsme, a na stanici mimo nádražního zřízence jen jediný člověk, chlapík jako hora. Tážeme se po hôtelu, a již chápe se našich nevelkých zavazadel. Vlak hnul se dále do Hargu na pobřeží Baltu, a my kráčíme úzkou klikatou lesní stezkou za svým vůdcem, přesvědčeni, že uvede nás do bídné brlohy, kdež budeme spáti na zemi a přikusovati knackebrod k vodě. Avšak jaké to překvapení! Jdeme asi 150 kroků, a pojednou zakmitne se před námi uprostřed lesa v čerstvé zeleni roztomilý dřevěný dům jednopatrový.

Jest to hôtel. Vstoupíme — vše čisto jako sklo. Vedou nás po širokých dřevěných schodech do prvního poschodí a otvírají nám elegantní, bílým čalounem zdobený salon, v němž veliký skleněný lustr nad stolem vábně upraveným. Za salonem pak poukazují nám krásný pokoj, jenž čestně soutěžiti by mohl s každým hostinským pokojem velkoměstským.

Líbezně překvapeni žádáme večeři. Několik hřmotných Švédů dostavuje se k ní s námi zároveň, a když představivše se vzájemně, pojedli jsme s nimi, dostalo se nám pozvání ode všech na sklenici punče.

Vstupujeme na široký balkon, a překvapeni se rozhlížíme. Naproti hôtelu nevelké jezírko, porostlé částečně hustým rákosím, v němž slabý vánek tajemně šelestí, stranou cesta vedoucí k dolům a kolkolem hustý, neproniknutelný les!

Rozkošný to útulek, avšak jako zakletý, neboť vše jest jako mrtvé, nikde ani známka života, nikde lidské duše.

Veselá společnost několika úředníků z dolů přijala nás co nejsrdečněji. Připíjeno na vzájem obvyklým výtečným švédským punčem a za nedlouho společnost jala zpívati se dojemné, melancholické písně švédské, jež uchvacují krásou svou.

Byl to zvláštní večer! Šero bylo se sneslo zatím na mýtinu, neurčitě leskla se hladina jezírka, kolkolem panovalo tajemné ticho, na balkoně rozzvučel se dojemný zpěv a po každé písni ozvalo se hřímavé „skål", provázené cinkotem sklenic a vyznívající nejednou v rozpustilý smích, jenž zejména vrcholu svého dosáhl, když krátkozrakému trochu příteli nabízeli doutníky, uložené ve skleničce, a on mysle, že má připíti, s hromovým „skål" svou sklenici zdvihl, a tak mocně do nabízené sklenky ťuknul, že doutníky v ní radostně poskočily.

Pozdě v noci odebrali jsme se po srdečném rozloučení s hostiteli svými na lože, přijavše dříve vděčně nabídnutí jednoho z úředníků, že následujícího rána uvede nás do dolů.

II.

Rozkošné ráno vítalo nás v lesní naší samotě. Rosa na stromech leskla se v tisíceré záři, a balšámový, ničím neznečištěný vzduch vanul nám z lesa vstříc.

Vstoupivše do salonu k snídani, zastali jsme tu starého pána červených tváří, jenž se švédskou, t. j. závidění hodnou chutí ničil masitou snídani, kteráž u nás vydala by statný oběd. Pozdravivše přisedli jsme k stolu a hovoříce o půvabech tohoto zátiší, pustili jsme se taktéž chutě do snídaně, již obstárlá panská byla na stůl postavila.

Při prvních slovech našich starý pán pohledl na nás udiveně. Naslouchal chvíli hovoru našemu v patrném překvapení a oslovil nás pojednou ve správné frančině, která však prozrazovala ihned, že není mateřským jeho jazykem.

„Odpusťte pánové," pravil, „mé smělosti. Vy jste Vlaši, není-liž pravda?"

„Ne, pane," odvětil jsem.

Nežli však mohl jsem říci, co vlastně jsme, pokračoval již zase:

„Aha, pak jste zajisté Španělové."

S úsměvem vysvětlili jsme mu, že jsme Češi.

„Češi?" divil se, „Ale řeč vaše zní tak měkce, že byl bych přísahal, že jste Vlaši nebo Španělé."

Poděkovali jsme za jeho lichotný úsudek o znění naší mateřštiny, o kteréž naši němečtí přátelé soudí zcela jinak, a záhy rozproudil se hovor o českých našich záležitostech, jenž starého pána tak zajímal, že uslyšev pak o dalším směru cesty naší z Dannemory, s patrnou radostí nám ohlásil, že veliký kus cesty bude moci vykonati s námi, ač nebudeme-li míti nic proti jeho společnosti. Uděliv nám spolu mnohých a dobrých pokynů jak vzhledem k návštěvě dolů, tak k cestě další, rozloučil

se s námi, těše se vřelými slovy na opětnou shledanou. Byl to telegrafní inspektor, jenž objížděl právě jednotlivé stanice a později v Gefle důležitou službu způsobem velice roztomilým nám prokázal, nehledě k tomu, že za celé arci nedlouhé společné cesty naší byl nám neunavným cicceronem a rádcem.

Musím zde podotknouti, že stejně laskavě a srdečně přicházeli nám cizincům Švédové všude vstříc, a zejména později na severu vůbec a v Laponsku zvlášť, usilujíce vždy a ve všem, abychom naučili se vážiti si švédského pohostinství.

Po snídani brali jsme se lesní cestou k dolům. Za nedlouho les se otevřel a mezi ohromnými hromadami železné rudy vstoupili jsme na rozsáhlý prostor.

Překvapeni jsme stanuli. Na všech stranách bezčetná kola a ve výši as $1\frac{1}{2}$ sáhu kříž na kříž nekonečná chapadla buď drátová, buď řetězová, buď z tyček dřevěných k sobě připojených sestrojená, podpíraná bezčetnými pohyblivými sloupci.

Kola otáčela se zvolna a chapadla pohybovala se trhaně, praskajíce a pískajíce. Stroje, jenž jimi hýbá, nevidíš, avšak účinek jeho jest ohromný. Působí to až příšerně, neboť vše pohybuje se zcela pravidelně a nikde ani živé duše.

Šli jsme dále a přístrojů těchto stále víc a více. Na všech stranách prohlubně, a nad nimi lešení, kola a lana, vše před, nad i za námi v plném pohybu, v plné práci.

Vypadá to as tak, jako v diamantových polích afrických. Rozhlížeje se udiven, připomněl jsem si aspoň mimovolně vyobrazení polí těch, jež jsem často vídal.

Přístroje tyto slouží k čerpání vody a k vytahování rudy z dolů a ženou se vesměs parními stroji, opodál v budovách umístěnými.

Uprostřed přístrojů těchto nalezli jsme jednoduchý domek, kancelář dolů. Zde očekával nás již včerejší náš společník a uvedl nás dlouhou postranní cestou k bytu ředitelovu.

Roztomilý přízemní dřevěný domek uprostřed nevelké zahrádky — toť jeho sídlo. Usadili jsme se v malé verandě a za nedlouho vstoupil k nám velice statný mladý muž ve vysokých botách s kahancem na levých, s mocnými koženými rukavicemi na pravých prsou, a s pádným kladívkem po boku, jež houpalo se jako lovecký nůž. Včerejší soudruh dal nám s Bohem, a ředitel, „kapten“ tu zvaný, prohlásil v lámané němčině ochotně, že provede nás všude sám.

Okolo četných domků úřednických a dělnických vedl nás k nejhlavnějšímu otevřenému dolu, v němž skoro veškeré doly se soustřeďují. Z daleka již pozorovali jsme důl ten, nad nímž přečetných čerpadel a jehož okraje místy jsou pečlivě vyzděny, a všude opatřeny zábradlím. Avšak když přistoupili jsme k zábradlí tomu, ucouvli jsme téměř s úzkostí. Ohromná, několik set stop dlouhá a široká propasť, 530 stop hluboká, rozkládala se před námi, a hrbolaté stěny její spadaly téměř kolmo do děsné propasti. Hrůzně krásný pohled! Stěny jako sametové, kde kousek místa k tomu, tam uchytilo se kapradí neb i skrovný nějaký stromek, na nejkolmějších místech řebříky, jeden s druhým klikatě spojen, po nichž dělnictvo slézá do šachet, a dole na dně jejím horníci, mihajíce se jako mravenci. Pronikavý vlhký chlad vane z prohlubně, v níž rozléhají se v mnohonásobné ozvěně rány pilných pracovníků, slunce ozařuje jednu stranu mokrých stěn, halíc ostatní část v temno tím účinnější, a s veselým kvikotem proháněji se v ní nečetní ptáci, kteří v hořejších stěnách na nepřístupných místech hnízda svá si byli založili.

Věru učiněný to vstup do mythologického podsvětí, neboť v dolu tomto, do něhož hledíš-li, hlava ti jde kolem, nalézají se ještě chodby a šachty, z nichž některé jsou až i 200 stop hluboké.

Důl ten povstal tím, že vybrána tu veškerá ruda až k povrchu se táhnuvši, tak že zbylo jen vápencové pouzdro, v němž ruda se byla nalézala. Důl pochází již ze šestnáctého století, avšak první zprávy o něm sáhají do století patnáctého, kdy uděleny byly privileje ke kutání drahých kovů, o nichž myslilo se, že se tu nalézají, jichž však tu nebylo.

Ruda vyváží se z dolu v objemných tůnách, jež vytahují se přes mohutná kola, pomocí silných řetězů. Horníci vcházejí buď po řebřících aneb spouštějí se v tůnách těchto.

„To nevidím však rád,“ vysvětloval nám kapten, „neboť přes to, že řetězy neustále prohlížíme, jsou-li služby schopny, stane se přece někdy, že řetěz se přetrhne, a že horníci sletí do děsné propasti.“

Ruda Dannemorská jest železem velmi bohata. Poskytuje průměrně 50—55 procent výborného kovu, a dobývá se jí nyní ročně asi 1,000.000 centů, jež několik velikých hutí, v okolí se nalézajících, ihned bez valného namáhání spracují, neboť ruda jest tak výtečná, že taví se takořka beze všech přísad.

Dělníků zaměstnává Dannemora 500, avšak jen asi 350 mužů pracuje v dolech, kdežto 150 lidí zabývá se pracemi jinými. Denní výdělek horníka v dolech obnáší as $1\frac{1}{2}$ koruny, tedy bezmala 1 zl. r. m.

Dolů se odvážiti není radno. V tůně sjeti jest nebezpečno, a šplhati se po bezčetných kolmých řebřících s výše 530 stop, toho smí odvážiti se jen ten, kdo úplně prost jest vší závrati. Avšak nejen to. Vzduch dole jest velice chladný, a přijíti do něho z teplého vzduchu a znaven dlouhým šplháním, může přivoditi následků velice nemilých. Však stačí pohled se shora úplně, neboť do propasti vniká denní světlo tak mocně, že prohlednouti můžeš každý kout.

Doly náležejí několika společnostem, které však znenáhla usilují spojiti se v jednu, a byly by málem již přišly ve zmar. Hluchý kámen, jenž neobsahuje železa, a jehož vyláme se velmi mnoho, házen totiž do blízkého jezírka, aby nahoře nepřekážel. Avšak kámen klesal a prodíral se jílovitým dnem jezírka tak dlouho, až prorazil se znenáhla do dolů, do nichž nyní voda z jezírka mocně se drala. Jakého namáhání, jaké opatrnosti a jakého nákladu vyžadovalo napravení chyby, již nerozvážnost byla způsobila! Deset metrů vysoká zeď ze žulových balvanů, cementem spojených, za kterouž upěchována mocná loha jílu, zabránila teprve dalšímu vnikání vody a zachránila Dannemoru.

Se vzácnou ochotou kapten vysvětloval nám celý důl, veškeré přístroje a veškeré poměry. Pak zavedl nás do komptoiru, kdež zapsali jsme se do knihy, v níž podpisy mnohé korunované hlavy, mezi nimiž i císaře brasilského Don Pedra d'Alcantara, a četných slavných mi-

neralogů, geologů, lučebníků, ingenieurů atd. Českého podpisu jsme tam nenalezli.

Obdarováni geologickými atlanty Dannemory, brali jsme se s neunavným kaptenem k horníkovi, jenž sbírá v dolech rozličné vzácné nerosty, jen ve Švédsku se vyskytující a navštěvovatelům ochotně je přenechává. Mohutná postava s bodrou tváří podávala nám v nevelkém prostoru, kameny naplněném, svalnatou pravici, a předkládala pak nerosty, z nichž některé jen zde se objevují, pěkně uspořádané a upravené. Knebelit, axinit, pyrosmelit atd. nazývají se vzácnosti ty, a prostý ten horník dovedl vše pojmenovati s takovou jistotou, že překvapil i samého přítele přírodozpytce.

Tím končila návštěva Dannemory. Rozloučili jsme se srdečně s ochotným kaptenem, prošli opětně celou tou spoustou pohybujících se přístrojů a záhy pojal nás zase hôtel v náruč svou, kdež posilnili jsme se ve společnosti našeho telegrafního inspektora dobrým obědem na další cestu na sever.

Doma zajímavá dohra připomněla mi bodrého prodavače Dannemorských vzácností. Zaslal jsem je známému professoru lučby na jistých vysokých školách pražských v přesvědčení tom, že učiní jej zásylka má šťastným a příležitosti mu poskytne k novým světobornýn objevům Po několika dnech dostalo se mi odpovědi, již uvádím doslovně: „ . . . Za švédské nerosty dík, bohužel jen, že až na magnetovec a granát nejsou tím, čím býti mají. *Nerosty prodával buď osel nebo lotr — vezmi ho čert!*“

Tableau!

Nosarius.

Obrázek z vesnice od *Boženy Kunětické.*

Kdykoliv slunce zapadalo ovíjejíc se ve svůj nádherný purpurový plášť, vždycky zaleskla se jediná, ale dokonalá hospoda bezděkovská tak pyšně, jakoby ze samého zlata zbudována byla od pochybných základův až po doškovou zuboženou střechu, a okna v ní sálala a hořela tak vyzývavě, jako pohled marnivého děvčete, jehož se přízeň velmožného knížete dotkla.

Toto zvláštní její povznešení nad všednost netrvalo ovšem déle, nežli pokud všemohoucí vladař dne nezanikl docela za královskou branou půvabných Hesperidek a pak dívala se se svého kopečka, na němž stála snad již od věkův, zase tak skromně, opřena jsouc čtyřmi jednoduchými pilíři, tvořícími před vchodem improvisované podloubí, které zároveň bylo úhledným průčelím hospody, a tak naivně, že všecek ten dřívější její jas a lesk zdál se býti snem anebo vidinou.

Řečené čtyry piltře, nesoucí na bedrách svých, nikoliv už docela statných, kus prodloužené doškové střechy, skrývaly svou zpuchřelou starobylost v kyprém náručí divokého vína, takže z vozové cesty, která vinula se těsně pod hospodou, poskytovalo průčelí její pohled dosti příjemný. Ach, byla to stará babka a odchovala asi mnohé pijácké pokolení!

Bezděkovští by její vrásky nebyli dali za olakovanou a nafintěnou ani za celý svět a kus nebe k tomu ještě přídavkem. Majitel její, vzdor tomu, že měl polí jako statkář a hospodářství pěkné jako míšeňské jablíčko, nesměl — a kdyby to bylo pouze k vůli stařičkému faráři, na zmodernisování stavení ani pomýšleti.

Ostatně co na tom. Hospoda zde byla a stálo by mě mnoho řečí, než bych její životopis řádně vypsala a všecka o ní sebraná data všední a jednotvárná čtenáři do paměti chtěla vpraviti.

Tolik jest jisto, že chvíli po západu slunce objevoval se pravidelně mezi dveřmi pod podloubím předmět.

Předmět, jehož neposkvrněná červeň upomínala na v krvi ztápějící se západ.

Objevovala se v pokračováních, každou minutku o kousek víc, volně, důstojně, jako frak představeného o božím hodě.

Byl to předmět baňatý, dlouhý, výtečný, ba dokonalý, trochu ohnutý, dmoucí se jako moře před bouří, předmět podivuhodný, neobyčejný, pyšný, duchaplný, mistrovský, zvláštnost velké matky přírody.

Byl to — nos, ale nos, jenž by zasluhoval jména delšího a důraznějšího. Po něm teprve jako malicherné zakončení stoupla na práh malá, tlustá osůbka, v dlouhém zelenavém hábitě široce rozevřeném, čiperná, živá, roztomilá, jako objemný gumový míč, když má vyskočiti hodně do výše a přetížený vlastní vahou rychle zase klesá zpět, s malou aksamitovou čepičkou na hlavě, tvář bezvousá, čtyřicetiletá, nerespektuji-li nějaký ten měsíc snadné mýlky, usmívající se vějířovitě rozloženými vráskami u očí a dlouhou, hlubokou rýhou přes obě narůžovělé, hladké tváře.

Rty zůstávaly neviditelny a šotek upřímného úsměvu, jenž o jsoucnosti své rekomandoval zprávu očím i všem svalům lícním, tetelil se v tmavém, velebném stínu majestátního nosu, jehož dlouhé nozdry ovívaly jej poněkud štiplavým zefírem.

A to celé zde od tlustých shrnovaček až po knoflík na vršku aksamitové čepice, to celé i s úctyhodným nosem, úsměvem a zefírem byl majitel nezadluženého hospodářství i seschlé hospody — náš Nosarius: Nosarius, jemuž rovno není a který se před mnoha, mnoha lety, když ještě nos jeho nebyl větší dlouhých, sladkých a výtečných hrušek cukrovek, jmenoval Chadraba — Jan Nep. Chadraba.

Ale tomu už bylo dávno. Tenkrát neznal ještě ani slabikáře, a jméno Nosarius dostalo se do jeho paměti zároveň s prvním i, u, y, jako nutná k tomu staťáž, poskytnutá jeho spolužáky, aby nezapomněl, že také jednou chodil do školy.

Vštěpena mu byla malými pěstěmi a velkým hulákáním, tak že chtěl-li ubohý žáček konečně si zjednati

mír a klid ve škamnech i na návsi, musil nutně k jménu Nosarius chladnokrevně přistoupiti.

Uvyknul-li jemu on, uvykli druzí ještě snadněji a s dorůstajícím tím pokolením nebylo ani možno, aby nezmizelo docela nové jméno jeho, nesevšednělo, nestalo se jim potřebou, ba nutností, nedospívalo s nimi jako pevná, nerozlučná částka jejich bytosti a jejich života vůbec. Nosarius stal se doživotním pojištěním slávy jeho nosu. Byla to výmluvná, nehynoucí dythyramba opěvující jeho neobyčejnost a slovutnost. Chadraba zmizel a odumřel snadno, jako něco nepotřebného, neúplného, nevyhovujícího ani času ani potřebě, něco okamžitého, výpomocného. Jméno „Nosarius“ zůstalo mu i tenkráte, když po otci ujal se sám hospodářství a stal se důstojným mentorem v šenkovních místnostech odvěké hospody.

Vyhoupna se až těsně v mezipilíři zadíval se jednoho krásného večera stranou po vozové cestě a jeho zelenavá hravá očka svítila jako morčata, jakoby v nich plulo tisíce ohnivých jisker rozdmychaných a oživených. Jeho velké ruce vězely hluboko v podšívkových kapsách zelenavého hábitu a pohybovaly se v nich asi takovým způsobem jako v hromadě dobré pšenice.

Aksamítová čepička poněkud do týla sesoupnuta nechávala drobné krupičky teplého potu volně plynouti po čele nízkém, vypouklém jako u ucence, které věnčil chumáč rovných, ostře přistřihnutých vlasů černých, na skráni do „šístek“ sčesaných. Nosarius stál dlouho nepohnutě, ale to nevadilo, aby osoba jeho pozbyla své živosti a pružnosti. Alespoň prozrazovala je, třeba nehybná, okamžitě.

Na vozové cestě, obecním to majetku, jenž zajisté k největší cti obci neměl sloužiti, zabělala se ženská suknice. Nosarius přejel si ukazováčkem pravé ruky nos a vnořil ji zase klidně do kapsy. Brzy se suknicí vynořila se nevysoká buclatá dívčice, na níž se vše houpalo i sukně i kartunová jupka i oblé rámě z vykasaných rukávů vybíhající, líce i zkadeřené černé vlasy. Přes rameno visel jí srp a rukama mávala dovádivě ve vzduchu.

Doběhnuvši hospody podívala se bystře vzhůru a utkvěla na nose, pod nímž usmívající se škádlivě rty nebylo vidět, pravíc jasným, přítulným hlasem:

„Dobrý večer, kmotříčku.“

„Čečetko — takra — jen se vznášíš,“ dralo se z podnosí nahoře a vějířek okolo očí dostal hlubší rýhy. „To ta zejtřejší pouť — takra — to bude slávy.“

Děvče se zasmálo a dívalo se do vzduchu.

„Oh, ty licoměrný Taliane! však já dobře vím, že se tance dočkat nemůžeš. Takra, jak by ne, nohy jako z gumy! Podívej se, že nelhu!“

„E, pfuj, kmotříčku — dobrou noc!“

A Čečetka utíkala až suknice za ní poletovala. Nosarius protáhl za ní několikanásobné „hahaha“ a přejel si zase nos, jakoby délku jeho změřiti chtěl.

Západ polehoučku bledl. Od něho výš a výše stupňovala se obloha růžově, bíle, zelenavě až nejvýš zaskvěla se nejkrásnějším modrem, na jehož širé hladině se houpal vážně průsvitný, neúplný měsíček, jako utržený cíp bělavého závoje vznešené dámy. V krajině hostil se klid a jenom v nedalekém sousedství kuňkal chor žab, tu jako když pilou řeže a onde zas tak křaplavě jako hlas vyseptalých dřevěných hodin. Protivný zvuk! Až v hlavě brní, jako při rheumatu.

Větřík vál tiše, sladce, konejšivě; stromoví, v němž vesnice jako v plenkách ležela, snivě šelestilo, nadějná ptačí omladina tikala — nebylo ani možno, aby pel ušlechtilé poesie setřesený na dobromyslnou hlavu Nosariusovu k spánku chystající se přírodou, tou čarovnou kráskou, unavenou po denním plese a s touhou hledící vstříc líbeznému snu o štěstí, neměl účinku a nevmísil se v dovádivý rej jeho myšlének.

Přitáhna si dlouhý starosvětský kabát těsněji kolem sebe, zadumal se Nosarius mimovolně, a poněvadž jeho nejbližší minulost vyplňoval krátký hovor s čiperným děvčetem, nedivme se, že mysl jím zčeřená následkem setrvačnosti pohybovala se ještě chvíli týmž směrem.

Nosarius byl starý mládenec, velice to řídký úkaz na venkově. Stal se jím hravě, bez vlastního přičinění, nevěděl snad ani, že jím skutečně jest, nepřemýšlel o tom, nedychtil po lepotvárné ženušce ani ve svém dvacátém, třicátém roku a zdálo se, že jest to jeho přirozeností zůstat svobodným, aspoň nikomu v celé vsi nenapadlo považovat jej za schopna ženitby, anebo snad učinit mu návrh, aby pověsil dosavadní svůj život na hřebík a uvedl si do svého hospodářství čilou hospodyňku s kulatými loktíky a zdravými, meruňkovými líčky. Ten jeho nos! Ano, ten nos!

Zde to snad vězelo, ačkoliv i ten považoval Nosarius za něco sobě nutného, bez čeho by nemohl být a nebyl vůbec, za něco, co nám nepřekáží, na co jsme uvyklí jako na pravou ruku, a jsem přesvědčena, že kdyby se byl jednoho jitra probudil s nosem všedním, méně objemným a dlouhým, byl by zaplakal jako malý klučina, kterého z pohodlné, pestrobarevné bundičky navlekou do úzkých kalhot, že by nedovedl se smát ani mluvit, nejsa ovíván tím štiplavým zefírem, jenž po čtyřicet let jeho rty neunavně obletoval, byl by se styděl za ústa, poněvadž tak dlouho ukryta, pak najednou by se byla světu objevila, ba, nedovedl by ani jíst nemoha naraziti lžicí, vidličkou nebo nožem o měkkou špičku svého nosu a nejsa nucen otevírat ústa co nejvíce, aby mohl se vůbec do nich dostati. Zkrátka Nosarius musil mít svůj nos, to cítil on, to tušili všickni ostatní a snad by nebývala ani bezděkovská hospoda tak výtečnou, kdyby v ní všude nenarážely denní hosté na nos hostinského, aby nezjevoval jim se ve všech koutech, jako dobrý genius jejich kruté žízně, a věru byli by obletovali Nosariusovu hlavu, jen když by mu nos zůstal, ten neobyčejný, důkladný jeho nos!

Z toho ze všeho patrno, že vlastně ani nos nebyl příčinou staromládenectví někdejšího Chadraby.

Nebyla to tedy náhoda ani úmysl, byla to jakási nutnost, jíž nehleděl zameziti ani obkročiti, nutnost, která jej netížila, jíž nepozoroval ani on, ani kdož jiný.

Vždyť i bezděkovská děvčata zapomněla, že by dovedl Nosarius být také dobře mužíčkem a že by leckterá z nich se v jeho hospodářství dobře mohla vyjímat. Poslední důvod můj je zajisté nejpádnější, jelikož děvčata vyčenichají tupými svými nosíky ženitby schopného muže a kdyby zaklet byl za devátou horou v devátém království. A Nosarius jim ušel! Ani jedné z nich nenapadlo střelit po něm kouzelným šípem Amorovým. Ani jediné!

Jednou vykonal Nosarius opravdu bohulibý, dobrý skutek a na ten si právě teď vzpomínal, ne snad k vůli tomu, že dovedl jej oceniti, byltť Nosarius skromný a skutečně hodný muž, ale proto, poněvadž nebylo ani možno, aby při pohledu a dojmu večera tak krásného nějakou lepší myšlénkou se neobíral.

Byla tomu právě dvě léta, co tady stál právě tak jako nyní s rukama v kapsách, s čepičkou v týle a s úsměvem na neviditelných rtech. Byl právě tak spokojený jako dnes a díval se také tak na hrbolatou, hlinitou vozovou cestu, když pojednou ze strany, z které dnes boubelatá dívčina se vynořila, ozval se úpěnlivý křik, ne, nářek, jenž srdce rozdíral a v ňadrech dech utajoval. Nosarius přejel si nos a sestoupil o trochu níže, aby mohl dále na cestu viděti. Nářek blížil se vždy víc a více a stupňoval se k čirému zoufalství.

Na cestě objevila se skupina lidí zvolna se pohybujících, a poněvadž bylo již šero, zpozoroval Nosarius teprve pak, když octla se těsně pod hospodou, že nesou schromené tělo zkrváceného muže, kolem něhož kupilo se plačících šest dětí různého stáří, chudobných, drobných jako jáhly, s matkou rukama lomící a se sestrou asi osmnáctiletou, leknutím zbledlou a sotva se potácející.

„Takra — to je Mandelík,“ pomyslil si dojatý Nosarius a nahlas zavolal na oba dělníky, co ubožáka nesli:

„Co pak se přihodilo? Co se stalo — takra — vždyť je hrozně zbědovaný.“

„Inu, neštěstí, Bůh ho posilni. Splašili se vaše koně, pantáto, a přejeli mu i s nákladem obě nohy. Má je zlomeny.“

„Takra,“ zarazil se Nosarius, „snad ne? To bych nerad — Mandelíková, víte to jistě?“

„Ach, co pak je platno, kmotřičku, že mu je přejeli, anebo kdyby si je byl jinak zlomil, když je ubožák zmrzačený a není mu pomoci. Kde bych já nešťastná vzala na doktora, aby ho vyhojil a před smrtí zachránil, když nemám jen těch sedm nezaopatřených dětí, zadlužený barák a kousek neúrodného pole. — Jděte, jděte lidičky, ať nám neumře na cestě.“

Nosariusovi zakalil se zrak. Byl dvěma chlapcům Mandelíkovým za kmotra a znal jej co přičinlivého, řádného muže, který se ale marně namáhal uhraditi všecky výdaje četné rodiny z nepatrných příjmů, jež mu jeho malý barák poskytoval.

Bylo mu divno u srdce a nářek ubohé ženy pronikal mu do kostí.

Chvíli zůstal zamyšlen stát. Pak rychle jakoby toho nesměl nikdy opominout, přejel si povrchu nos od hůry dolů a roztáhna svůj dlouhý hábit jako lodní plachtu, běžel, seč krátké jeho nohy stačily, do stavení.

„Ať Matěj hned zapřáhne a jede až se potrhá do města pro doktora, ale hned!“ zahřměl celý uřícený na svou starou tetku, svou hospodyni.

„Koně jsou umdleni, pantáto. Přijeli teď hrozně spoceni,“ namítala udivená hospodyně.

„Ať zapřáhne tedy Cikána, však on tam dojede.“

Za chvíli hrčel po návsi ohromný kočár na nebezpečně vysokých kolách, dědičná to archa rodiny Chadrabů, a Nosarius s kabátem vzadu silně vzedmutým pospíchal k Mandelíkovům.

Objevil se tam opravdu jako posel boží. V domě nebylo krejcaru, leda nějaký ten kousek suchého sousta, a nemocný stenal, naříkal a svíjel se v bolestech.

„Utište se, Mandelíková,“ pravil Nosarius vážně a vážnost ta mu nadmíru slušela; „udělám seč budu moci. Takra, ty koně! — zabil bych je. Ale nerozumná, zdivočilá tvář, prosím vás — radši jsem poslal pro doktora. Bude tu co by mrk! Zatím přines, Véno, trochu vína, tu máš a dojdi k nám pro led. Dávejte mu obkladky. Chovejte se tiše, kmotře, všecko vám vynahradím. Vy se, dá Pán Bůh, uzdravíte, a za tu bolest, co vám moji koně způsobili, vyplatím vám barák, a dám k němu kousek žita, víte ten pěkný na stráni. Jen už neplačte — takra — vždyť mně samému jde hlava kolem.“

Rodina Mandelíkova se skutečně utišila. Bylo to však utišení násilné, vyvolané velkým překvapením, které naprosto jsme neočekávali, utišení, jež podobalo se krásné, velebné duze na spoušti černých, hrozných mračen. Nemocný podal Nosariusovi ruku. Kolem úst trhalo mu utlumené štkání.

Nejprve ze všech ostatních vzpamatovala se Manča, nejstarší dcera Mandelíkova. Chvějíc se na celém těle, chopila se ruky Nosariusovy a s očima v slzách zatopenýma ji políbila.

„Bůh vám všecko zaplať, kmotříčku,“ šeptala, a Nosarius ji pohladil po kadeřavé hlavě.

Tenkrát skutečně si připadal jako nějaký dobrý prorok, třeba i věděl, že zde koná svou svatou povinnost.

Na to na všecko si Nosarius vzpomněl, dívaje se upřeně do měsíce, vždy zřetelněji vystupujícího a jasněji zářícího, a bylo mu tak svěže, tak volno, jako tomu ptáčeti, co mihlo se povětřím.

Mandelík nezemřel. Chodil sice o berlích, ale bystrá jeho hlava dovedla posud zlepšené hospodářství říditi a dodávati síly i vůle celé své rodině. Čečetka, která vlastně byla příčinou, že po dvou letech znova si vše Nosarius připomněl, byla Mandelíkova Manča, děvče jako zralý lusk, svěží a čerstvá jako horský pramen. Nedaleko Nosariusa ozvaly se několikanásobné hlasy. Byl to pan farář s učitelem a představeným. Přicházívali obyčejně první, aby večerní siestu v hospodě zahájili, a objevovali se pravidelně s prvním zákmitem večernice na bezděkovském obzoru.

* *
*

V hlavním koutě hostinské sednice stál velký dubový stůl, takový, který nám připomíná ty krásné zlaté časy české, kde ještě všecko bylo pevné jako z kvádru. U toho denně sedával titěrný pan farář s nepoměrně dlouhým panem učitelem a s představeným, jehož každá myšlénka důsledně počínala s důležitou osobností jeho a končila s neméně důležitou osobností jeho manželky.

Zde rokováno nejživěji, zde byl trůn bezděkovské elity, zde důrazně hovoříval rozum celé vesnice a urychleně bila tepna jejich smýšlení i cítění. To bylo bezděkovské empyreum. Zraky celého sousedstva a dole až po podruhy otáčely se zpytavě pod sklopenými řasami, aby uhodly otázku i odpověď, která se zachvěje na rtech oné trojice, jejíž nejhlučnější část tvořil ovšem dle práva pravdy a spravedlnosti představený Lavička, kterého ne-

mohlo nic zmýliti, aby po každé větě neuhodil třikrát na stůl, až sirník vysoko vyskočil a okolí se zachvělo. To byl muž!

Ej, už v jeho širokém, slaměném klobouku bylo viděť, jak moudrého muže postavili Bezděkovšti obci v čelo! V tom to háralo a vřelo! Ne nadarmo vyhrnoval rukávy své oxfordové košile hned jakmile chtěl protivníka některé z tuctových svých idei poraziti.

Z toho měl být řezník!

Avšak každý člověk má svou biografii, a kdybych chtěla vypravovat, nebyla bych dlouho u konce. Lépe se to poslouchá.

Nosarius zapálil si krátkou svou porculánku, která při kouření zdála se mu z nozder vycházet, posadil se za stůl vedle pana učitele a hrabal se v kapsách s neunavnou svědomitostí.

(Pokračování.)

Pan Pipa z Ozory.

Báseň od *Jana Královce.*

Děl Pipa z Ozory, než bitva započala:
„Ač v kraje daleké mne vřava bitev hnala
přes hor i moří lemy,
ač často divnému jsem soku hleděl v líc,
slepému kacíři jsem posud nešel vstříc
až v této divné zemi.

A hodlám přes oči si strhnout přilbu svoji,
neb věru! zvítěziv v tak směšně snadném boji,
bych malé došel chvály!“
Tak Pipa z Ozory děl, z Florencie Vlach,
a páni ze Žižky tak malý měli strach,
že upřímně se smáli.

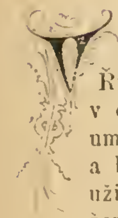
Jen Čeněk Vartenberk, jejž posud hlava bolí,
jíž sklonit před Žižkou kdys musil po nevoli,
se usmál hořce tomu:
„Bah, páni, pravím vám, jen šetřte každý zrak,
dnes v šeru večerním ať bez nesnází pak
najdete cestu domů!“

A slepý hrdina když pustil vozy svoje,
tu brzy na útěk se daly panské voje
i Pipa koněm točí:
on, Pipa z Ozory, rek, condottier Vlach,
na cestu otvíral, tak divně jal ho strach,
dokořán obě oči …

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

„V Římě,“ Vanini odpověděl zasmušile, „a žili jsme v chudobě. Avšak já začal jsem již tehdy rozuměti svému povolání, chodil jsem po hostincích a bavil jsem hosti svými umělými kousky. Tím uživil jsem sebe a tu, jež byla před bohem mou ženou. Po její smrti odevzdal jsem dítě péči své matky a vydal jsem se na cestu Evropou, přeplul jsem do Ameriky. O těchto cestách napíšu někdy své memoiry. Myslím, že vyvýší mou pověst, že vyjdou zajisté ve všech jazycích a že jimi se obohatím tak jak si přeju. Pak zanechám veřejného vystupování. Jak vidíte, jsem dobrodruh, jakýsi Aladin. Jako on našel jsem kouzelnou lampu. Má minulost je nízká a temná, avšak přítomnost má je skvělá a budoucnost celá moje. Od té očekávám ještě velmi mnoho a nemýlívám se nikdy.“

„Zajisté jste člověk nejvýše obdivuhodný,“ řekl dobromyslný pan Buček.

„Kde jsou, co dělají nyní vaši rodiče?“ paní Bučková tázala se.

„Žijou v mém rodišti, ovšem že v pohodlí a bez starostí,“ Vanini klidně odpověděl. „Jak toužím zas jednou je spatřiti.“

„Odpusťte,“ Rafaela ozvala se konečně, „ale nebylo by lépe bývalo, kdybyste byl Selmu nechal u své matky? To děvče má přec jen podivné postavení a podivnější zaměstnání.“

„O prosím, ona pracuje pro mou vědu a jest na to hrdá. Jest přesvědčena jako já, že tím prospívá lidstvu a jeho budoucnosti. Vy tomu posud nevěříte, slečno Rafaelo? A já jsem vás chtěl prositi právě dnes, kde je mi tak útulno ve vašem nejužším domácím kruhu, abyste zas jednou zkoušela svoje nadání. O prosím, pěkně prosím, promluvte k nám zas jednou tou mluvou věčnosti.“

„Odřekla jsem se všech hříček těchto.“

„A mohla byste hýbati světem těmito hříčkami, prorokovati osudy národům, nahlížeti lidem na dno srdce, jen kdybyste chtěla.“

„Nenahlížím, Rafaelo, proč se toho tak bojíš a straníš?“ její matka ji vybízela.

„Nevím, proč na mne tak dorážíte,“ řekla Rafaela Vaninimu. „Vždyť máte Selmu, která je s to všecka tajemství odhaliti, jichžto jste žádostiv.“

„Selma? Ah, Selma je daleko za vámi v tomto nadání.“

„Já vás vskutku nechápu. V čem překvapila jsem vás tedy tak velice? Vždyť můj stolek napsal nesmysl k vaší otázce?“

„Nesmysl, myslíte? . . . Tak vězte tedy, že Josef Vanek jakýsi skutečně žije, že jest v Praze narozen a na něho že jsem právě náhodou napjatě myslil, když jste jeho jméno vám úplně neznámé napsala. Jeť to ostatně úhlavní můj nepřítel. Seznámili jsme se na cestách.“

„To je úžasné,“ zvolala paní Bučková a byla tím divem téměř bez sebe.

Rafaela zpomněla si po dlouhém čase zas jednou na Lista. „Co řekl by tomu?“ tázala se v duchu. „Nevěřil by tomu ani slova.“ Rafaela hleděla také velmi nedůvěřivě na svého dobrodružného zbožňovatele, jehož jí nebylo možno sprostiti se a jehož vášnivý obdiv ji tak nepříjemně, tak přes vůli omamoval.

Horšila se na sebe nevýslovně, že se konečně dala přece jen přemluviti od něho, jenž volal sobě na pomoc její rodiče, a že přinesla po dlouhém odporu přece jen svůj stolek.

Byla při tom však mrzuta a s nevolí prostřela arch papíru pod stolek. Dívajíc se na dětinské, nemotorné to nářadí cítila, kterak se jí zmocňovala strašná nechuť k tomuto oraklu a k úloze Pythie. Byla to nechuť tak mocná, že jí bylo vskutku špatně při tom. Nevěděla však, kterak by se ještě bránila a chtěla to tedy odbyti, aby byl pokoj.

Podívavši se na matku rekla: „Ale dnes budu psáti naposled. Hodím pak stolek do ohně. Co mám tedy psáti?“ dodala dosti nevlídně. Podívala se na Vaniniho a byla zaražena jeho vzezřením. Jemu třásly se ruce a rty nedočkavostí a rozčilením. Hleděl na ni jako věřící na nějakého bůžka. To nebyla vskutku žádná přetvářka.

„Piste, prosím vás, co si nyní myslím,“ řekl hlasem, který se mu tak chvěl, že jej vzal pan Buček za ruku a paní Bučková nakažena jeho dojetím také se třásla.

Stolek zachvěl se ihned pod prstíky mladé dívky. Již psal zřetelně, určitě a rychle: „Penězokaz přišel na zlatodol.“

Rafaela nechala druhé čísti a posadila se netečně na židli. Sama ani nečetla co psala, ale slyšíc to čísti řekla: „Tak vidíte, že je to takové čmárání jako ve snu bez ladu a skladu. Zajisté jste nyní nemyslil na zlatodoly ani na penězokazy. Doufám, že jste vyléčen z víry v mé prorocké nadání. A nyní, tatínku, zodpovídám tobě tvou otázku, pak mamince a konečně bude mi dovoleno hloupý ten stolek hoditi do ohně.“

Pan Buček tázal se: „Budeme do mé smrti tak šťastni jako nyní?“

Stolek psal: „Dáme-li každému co mu patří.“

„Inu to dáme, to dáme rádi,“ smál se hlučně pan Buček a jeho obličej zářil a mnul si radostně ruce a tabatěrku.

Rafaela byla tentokráte spokojena s výsledkem oraklu a obrátila se ještě k matce. Paní Bučková byla bledá jako stěna. Řekla mdlým hlasem: „Ať mi napíše tvůj stolek, co sám za dobré uzná.“

Stolek psal: „Lépe jednati než modliti se pouze.“

Rafaela přečetla tu větu sama a rozlámala stolek; běžela ke kamnům a hodila jej do plamene.

„Tak budeš mou maminku napomínat a kárat!“ zvolala chytíc matku do náruči.

„Po tom, co nyní stolek napsal, je jisto, že nevím pranic o tom, co psáti chce a píše. Je to ďábelství, nemá to nic společného s mým srdcem a přísahám, že se více netknu stolu ani stolku žádného. Již mne s tím nikdy nikdo netrapte.“

Paní Bučková vypila sklenici vody. Nebylo jí volno. Rafaela měla za to, že ji urazil sentenční tón výroku stolkem napsaného. Vanini poroučel se v jakémsi rozladění, které on sám nejprve pocítil.

Jediný pan Buček zůstal v dobré míře a na odchodu sliboval Vaninimu, že najisto na jeho představení se dostaví.

IV.

Když byla rodina o samotě, obrátila se starost otce a dcery ještě více k paní Bučkové, jež se zdála náhle ochuravělou.

„To je vinou toho stolku.“ Rafaela naříkala. „Jak znělo nedětinně a surově, co jsem napsala. Což přísluší mně maminku svou napomínati? Mně, která ji zbožňuji jako vzor žen, které mám děkovati ne jednou, ale stokrát za svůj život. A jak je ten můj život příjemný, toť zas její je zásluhou.“

„Netrap se tím, dítě moje,“ paní Bučková děla slabým hlasem. „Buď ujištěna, že netrpím, čím myslíš. Jen mne nech. Jdi klidně spat a nemysli ani na ten stolek, ani na cokoli jiného, čím bysi se mohla znepokojiti. Budu se připravovati nyní ke zpovědi. Chci zítra časně ráno jíti se zpovídat a přijímat. Pak bude mi dobře. Ty znáš mou mysl snadno pobouřenou, znepokojenou. Tvůj ubohý otec tím už mnoho ode mne utrpěl. Buď ty nadále jeho útěchou a nahražuj mu ty chmurné chvíle, kterými jsem jemu ztrpčovala život od našeho mládí. Dobrou noc, Rafaelo moje.“

Odebrala se do své ložnice a pan Buček hleděl za ní s rozpačitou tváří, s rukou za uchem. „Zas ty vrtochy, zas to trápení,“ pravil pro sebe zoufalým a plačtivým přízvukem. „A nyní byl už tak dlouho pokoj. Byl jsem tak blažen, že jsem toho od mládí svého nepoznal. Čím se to najednou pobouřilo? Co pak ten stolek čertův tak hrozného napsal? Mně napsal: ‚Dáš-li každému co mu patří.‘ To přec je v pořádku.“ Ale najednou zamlčel se. Var jej polil a stoupal mu do krku. Porozuměl najednou své ženě. To bylo to. Již věděl. Zas tyhle vrtochy.

Rafaela, jež nepozorovala otcova náhlého dojetí, odvětila na to co pravil: „Ovšem, že je to v pořádku, a mamince stolek napsal: ‚Lépe jednati nez modliti se pouze.‘ Toť je celkem také dost jednoduché, může-li mně to maminka odpustiti, že to napomenutí ode mne pochází. Ale vždyť ona zajisté jedná také, krom toho, že se modlí. Bože, jak je spravedliva, úzkostlivě svědomita ve svých povinnostech! Pochybuji, že jí kdy dostihnu. Myslím, že bývala as velmi krásná ve svém mládí, není-li pravda? Tys ji as nesmírně miloval. Pověz mi zas jednou, jak jste se setkali poprvé.“

„Zajisté že byla krásná, praví ti to ostatně její podobizna,“ otec odpověděl. Svěsil však hlavu při tom a vzdychl si zhluboka. Jindy mluvíval o tom rád a posud blouznivě, jak se svou ženou druhdy se seznámil. Dnes napadla mu stinná stránka jeho manželství a zpomínal svého soužení, jež s andělskou trpělivostí snášel, ale pod nímž někdy úpěl.

„Nebuď smuten," Rafaela jej prosila. „Vždyť maminka zas se upokojí. Zůstaneme, chceš-li, zde v jídelně pospolu, až maminka bude se svou modlitbou hotova."

„To může trvati do rána, Rafaelko! Ale počkám zde, nemohl bych beztoho usnouti, dokud ona se neuloží."

„Co děvče již byla maminka tak zbožná?" tázala se Rafaela.

„Nepozoroval jsem, že by to byla tehdáž přepínala. Viděl jsem ji poprvé v naší zahradě, na Přibylce. Byl tak čarokrásný jarní den, že jsem od té doby podobného neviděl. Zahrada byla plna kvetoucího šeříku. Můj tchán potkal mne, jak jsem se procházel v polích nad Kanalskou zahradou, a protože mne znal z obchodního spojení a že věděl o mně, kterak nejsem zlý člověk, vyzval mne, abych vešel do jeho zahrady podívat se, jak je plno květu. Měli jsme asi sto kroků k její mříži, za kterou zahrada se skvěla jako zaslíbená zem. Můj tchán vyplnil mi tehdy mou tajnou tužbu, neb obcházel jsem naši zahradu zvenčí na své osamělé jarní nedělní procházce a díval jsem se zvědavě skrze skuliny plotu do vnitř. Přál jsem si vskutku, kdybych mohl do vnitř se podívati. Snad přál jsem si také mimovolně býti jejím vlastníkem, ale to mi jen tak maně tehdy napadlo. Byl jsem chudý obchodní mládenec a neměl jsem nejmenších vyhlídek. Neměl jsem nejmenšího tušení, že dojdu toho štěstí, to si můžeš pomysliti, a tvůj dědeček neměl as rovněž málo ponětí, že se stanu jeho zetěm. Tvá maminka byla jediným dítětem svých rodičů a nemáš pojmu, jak skvostně se žilo u nich, jak byla vychována, zcela jako nějaká kněžna. Ubohá, já jsem jí mohl málo podati. Musila mnoho sleviti ze svých zvyků. Ještě ji vidím, jak běžela svému otci naproti tehdáž. Měla šaty šeříkové barvy a jak ty jí slušely, nemůžeš si pomysliti."

Starému pánu zalily se při této upomínce oči ještě nyní. Rafaela, ač slyšela tuto starou historii stokrát již, byla jí znova okouzlena. Ta stará rodinná zahrada na Přibylce byla jí desetkrát tak milá pro tuto otcovu upomínku a pro ten vzdušný obraz, jejž upomínka tato do ní vetkala s její maminkou mladistvou a něžnou, jež měla tehdáž vlasy světle kaštanové, bystré oči jako chrpa modré a jíž to tak slušelo v jednoduchých letních šatech šeříkové barvy.

„Tvá maminka," pravil pan Buček dále, „měla svého otce tak ráda, jak mne moje Rafaela. To již je tak v rodu, jeť to tak dáno, není-li pravda? Trochu zakabonila se tvá maminka, že jí tam vede otec cizince. Pozdravila mne tak chladně, jak já ji s pohnutým, mocně dotknutým srdcem. Nu, a co stalo se dál? Tvůj dědeček zamiloval si mne po této návštěvě. Zval mne, abych přišel zas, a já nebyl jsem takový blázen, abych nebyl toho vyzvání přijal. Slečna Rafi, jak tvé mamince říkali, byla sice dlouho nemilostivá ke mně, ale pak mi zvykla."

„Ne, ne, ocenila tvou dobrotu, tatínku, tvoje šlechetné srdce, zamilovala si tě, vím to jistě."

„Nuže, ano. Vždyť mi vždy dokázala, jak ráda mne má. Tvůj dědeček byl tehdy zapleten do velmi nepříjemné pře s nejbližšími příbuznými. O tom jsme ti posud nic nepověděli. Tento process byl trapný, škodil jeho pověsti a posléze ho utrápil. Proto snad nevybíral si mezi skvělými a bohatými partiemi a toužil míti dceru zaopatřenu mužem upřímným, ač chudobným, který mu ničeho nevyčítal v jeho jednání a jemu důvěřoval. Kdyby byl můj tchán onen process prohrál, byli bychom zůstali zcela prostinkou měšťanskou rodinou. Byl jsem na to připraven a nebylo by mi to pranic vadilo. Tvá matka to věděla dobře. Vážila si mne proto. Process protahoval se a mezi tím slavili jsme svatbu. Dle mého přání a moudré rozvahy rodičů zařídili jsme se velmi jednoduše, tak jako bychom docela nepočítali na dobrý výsledek té pře.

Léta, léta táhlo se to. Půl jmění ztratilo se v tom nekonečném processu. Ale v den, kde ty jsi se narodila, dostali jsme zprávu, že process je vyhrán naší stranou.

Jelikož jsme měli již dvě dcery, tvoje sestry, přáli jsme si, aby bylo naše třetí dítě synem. Avšak tvůj dědeček netrpěl, abychom byli nespokojeni, že jsi děvčetem, a pravil: „Hle, toto dítě přineslo nám štěstí do domu. Slavili jsme tvoje křtiny mnohem skvostněji než naši svatbu. Ale tvůj dědeček, jenž se trápil dlouhá léta tou nešťastnou pří s nejbližšími příbuznými a pak ze svého vítězství přílišně se těšil, zemřel za krátký čas a hned po něm tvá babička. To sdrtilo a schvátilo tak tvou maminku, že jsem myslil, že ztratím i ji. Vždyť ji znáš, jak hluboce, a musím to říci, také přepjatě cítí.

Stala se ovšem dědičkou celého jmění a já převzal jsem dědečkův velkoobchod. Ale náš blahobyt tvou maminku netěšil, a tehdáž už začala utíkati se k náboženské útěše a trávila mnohé dni a noci ve slzách a v takovém pokání, že ani v klášteřích mniši a jeptišky tak si nepočínají.

Vzalať si totiž do hlavy ten vrtoch, že bylo jmění naše nespravedlivě nám přiřknuto. Ale vždyť to rozsoudil přece vysoký zemský soud! Ta věc byla a jest jasna jako slunce.

Onen process, abys v tom jasně viděla, Rafaelo, zakládal se na závěti tvého praděda, ve které, ne-li vydědil, aspoň skrátil v dědictví svého mladšího syna, poněvadž jej mnoho zarmucoval, jeho neposlouchal, hýřil a hrál a takto jej stál velké peníze, mezi tím co tvůj děd, jeho starší syn, v obchodě pracoval a žádnou zbytečnou výlohu si nedovolil. Ten starý pán byl dlouho živ. Zemřel teprv as rok před tím, než jsem se seznámil s maminkou. Tvůj strýc Leopold, mladší bratr dědečkův, byl z domu dlouhá léta zapuzen, byl ženat a živil se bídně. Má asi sedm dětí.

Když jeho otec zemřel, myslil, že bude děditi, a měl na ten účet sílu dluhů. On zažaloval tvého dědečka, že onu závěť z otce vynutil a protestoval proti závěti i proti její pravosti. Tím processem klesl v bídu ještě hlubší. Prohrál jej. Tvůj dědeček nabízel mu mezi tím časem nejméně desetkráte vyrovnání po dobrém a chtěl mu dobrovolně odstoupiti část dědictví. Býval jsem několikrát sám prostředníkem v té věci, ale tvůj strýc Leopold má neobmezenou pýchu. Je to prchlý, divoký člověk. Vyhodil mne skoro ze dveří, když jsem u něho naposled byl. Žije posud a působí nám skandaly, vypravuje všude, jak jsme jej ošidili. Jeho synové jsou bohužel ničemové. Po ztrátě processu činili povyk po celé Praze. Zas byla jim od nás náhrada nabízena a opět starým pánem se spíláním a proklínáním zamítnuta. Leopold žádal raději o novou revisi processu. Zajisté nedivíš se, že to tvou matku trápí. Při tom myslí, že se děje Leopoldovi skutečná křivda, a tak vyčítá si někdy každý kousek lepšího oděvu

neb pokrmu. Ostatně nemusí toho vyčítati sobě. Vždyť vidíme, co chudinka požívá. Často sedává za stolem a netkne se leda nejprostšího jídla. A jak obléká se. Jest pověstná pro svou jednoduchost, ale její vzácný vkus činí její zjev přece vždy zvláště elegantním.

Nyní máš klíč i k dnešnímu rozčilení jejímu. Nevím, jakou náhodou psal tvůj stolek ty dvě věty. Ale ona je béře do opravdy jako pokyn s nebes hůry.

Když jsi nám co malé dítě tak těžce churavěla, měla to stále za boží trest a bylo hrozné, jak sebe trýznila. Nyní co jsi dospělejší a zdravější, byla též ona pokojnější. Ostatně poskytují nám Leopoldovi synové dosti příležitosti poskytovati jim náhrady za jejich ztrátu. Ti nejsou tak divoce hrdými jako jejich otec. Každé chvíle mívám od některého psaní se žádostí o peníze a vyhovuji tomu bez reptání. Ale co si nyní vezme tvá ubohá maminka do hlavy, to Bůh suď.

Leč neměl jsem ti to vše vyzraditi. Ó Bože! Co jsem to zas učinil! Jsem přece jen starý žvastal. Teď budeš i ty znepokojena, není-li pravda? Ale jen považ, dítě, že se dělo vše po právu."

Rafaela přemáhala se, aby otci neukázala celé pobouření svoje. Líbajíc mu ruku řekla: „Věřím, věřím, že se tak dělo. Jinak byste tomu nebyli připustili. Také ponechávám tuto věc docela tobě a mamince k rozsouzení a nebudu na to mysliti více."

Dvéře od ložnice otevřely se, paní Bučková objevila se v nich a pobízela muže i dceru, aby šli také na odpočinek. Ubezpečovala je, že se cítí nyní mnohem klidnější.

Rafaela nemohla té noci usnouti. „Co řekl by List tomu všemu?" napadlo ji zas jednou. „Co řekl by vybranému processu a skrácení jednoho syna o dědictví? Co řekl by sporu dvou bratří tak nesmiřitelnému, dlouholetému? Uznal by také, že se dělo vše po právu, že tu netřeba truditi sobě svědomí? A což výroky stolku byly pouhou náhodou?"

Začala až k ránu dřímati, když slyšela z polospaní svou matku, která se chystala do kostela ku zpovědi. Ubohý tatínek byl také už na nohou, aby ji doprovodil. Bylo posud tma, nic nehnulo se ještě v domě, ani na ulicích, a manželé Bučkovi vydali se ven na cestu ku zpovědi.

Vrátili se vážní a nemluvní. Byl sivý, pochmurný den a všem bylo smutno. Paní Bučková nebyla s to zaměstnávati se. Seděla na pohovce s kapesním šátkem v ruce a s rukama sepjatýma. Když Rafaela z pokoje odešla, řekl pan Buček své choti: „Ty víš, ženo drahá, že s tebou vždycky souhlasím. Jmění po tvém otci jest tvoje, jsi nad ním paní. Chceš-li, dej ho svým bratrancům, ale nevím, máš-li právo k tomu před svými dětmi. Tvoje dvě starší dcery jsou dětmi požehnány. Romovský je přičinlivý muž, ale nemá štěstí ve svých spekulacích. Dohodil nemá ničeho. Bez naší podpory nemůže tato rodina žíti. A konečně pamatuj na naši Rafaelu, na to dítě stokrát vymodlené a vyrvané smrti. Může ona postrádati pohodlí, jaké má nyní? Její útlé zdraví zakazuje, abychom ji provdali, a zanecháme-li ji tu někdy samotnu, musíme jí přece zabezpečit budoucnost a bezstarostné žití. To nahlížíš, moje Rafi, není-li pravda? Tuším, že ti to i zpovědník tvůj tak vyložil. Řeklas mi to aspoň prve. Pravil ti, tuším, jestli se dělo nějaké bezpráví, že na tvém svědomí přece již neleží. A já dokládám, že na tobě jest naopak, abysi jednala spravedlivě ke svým nejbližším."

„Ale ten hlas, který ke mně promluvil pomocí divného daru mé dcery? Toho neměla bych dbáti?"

„Myslím, že je ti náboženství přece světější než tyto kejkle. A zpovědník mluvil k tobě jménem náboženství. Dej to přece docela na něho."

Paní Bučková neodpověděla mu dlouho. Pak jenom řekla: „Jsem nyní opět více znepokojena než kdy jindy." A on vzdychl, jeho kulatý obličej svraštil se a nechtělo se mu dřímati v jeho pohodlné lenošce. Hladil a leštil jen svou tabatěrku a byl nucen přemítati o majetku a vlastnictví, o právu a o křivdě. Časem rozzlobil se vždy na to všecko a posýlal celou tu věc k šípku. Vždyť pranic v tom nezavinil a nikdo mu nemohl zazlíti, hájil-li si, co jeho rodině po právu teď náleželo.

(Pokračování.)

Herec David.

Napsal *Pavel Gyulai*. Z maďarštiny přeložil *J. L. Hrdina*.

I.

Starý David býval veselý, bodrý hoch a útěcha a jediná naděje své matky. Otce neměl. Sotva dva roky jsem čítal, když umřel.

Kdo šel kolem našeho domku v té úzké blátivé uličce a viděl, jak moje matka od božího rána do večerního soumraku u nízkého okénka pilně šije, a jak já v rozedraných šatech skotačivě pobíhám, mohl soustrastně povzdechnout: takový chudák a tak pěkně se baví, jakoby byl bůh ví jakým boháčem. Vždyť v chudobě vězí mnoho komického, jako v bohatství často tragika. A přece jsme nebyli nešťastni. Bůh, ten otec vdov a sirotků, dal nám útěchu, práci a trochu trpělivosti, — veselou mysl a k tomu naději. Měli jsme chleba, a nežebrali jsme. Ba někdy mi koupila matka i nový šat. Že mi jej za chvíli kluci roztrhali, ať! Trochu výprasku a nějaká záplata to spravila, a matka mne měla zas ráda. Po bohatství jsem netoužil; vždyť jsem viděl ty bohaté děti: bledé, slabounčké, stále nemocné. Jednou rukou byl bych jich deset spráskal.

Však jsem byl čertův hoch. Žádný kousek se beze mne neprovedl. Hahaha! Když si tak na vše vzpomenu, musím se smát, že mi do očí slzy skočí. Kdo by to, k ďasu, také byl si pomyslil, že mne později osud v tak smutné masce na pranýř postaví! Ale ten starý pan Gombos András, — hahaha! Byl to starý kantor, — Bůh mu dej hrob volný! Jako bych jej dnes viděl. Velké břicho, krátké nohy, velký červený nos a nosil dlouhý zelený kabát. Nikdy knihy nenosil, nikdy nevěděl, co má

přednášet. Když bylo hezky, pustil nás domů a šel taky do polí. Od pana Gombosa Andráse mimo psaní přiučil jsem se ještě mnohým krásným věcem. Tak na příklad z geografie: že jsou jen dvě říše, které za něco stojí, Uherská a nebeská; z náboženství: musíme v Boha věřit a kantorovi na krejcar zaplatit; z dějepisu: Adam a Eva byli Maďaři, rovněž Nabukadnezar byl Maďar atd.

V jedenáctém roce poslala mne matka do kollegia, abych se tam „učil panem páterem". To byla jediná její myšlénka, o tom mluvívala každý večer. Říkala, že tu úzkou, blativou uličku opustíme pak, že se odstěhujeme na venek, kde náš dům bude blízko kostela a obklopen vysokými vonnými jedlemi. Ve chlévě prý budou koně, krávy, na dvoře drůbež, ve sklepě víno. Každou neděli prý budeme mít maso a zelníky. Matka prý mi ušije z černého sukna šaty a koupí hedvábný klobouk. Obyvatelé vesničtí budou prý před námi smekat a ruce nám líbat a dary nosit.

Já naslouchal zbožně a napřed už jsem si poroučel, jaké zelníky matka strojiti bude.

„Všecko se stane, milé dítě!" pravila, objímajíc mne; „budu ti také vařit štiky, jen se hezky uč. Teď však se pomodli a jdi spat, abys ráno mohl vstávat!"

Byl jsem knězem, kazatelem, jen že mojí biblí byl Shakespeare, že místo štěstí, klidu a požehnání jen kletba nevázané vášně byla mi v úděl.

A vše to způsobily jen jediné housle, housle starého muzikanta, jenž s námi v jednom domě bydlel. Ne nadarmo kvílely tak smutně ty housle, ne nadarmo plakával jsem s nimi, když muzikant truchlivé své melodie hrával. Oba jsme oplakávali svoji budoucnost. Housle už dávno zašly a starý David půjde co nejdříve za nimi. Nad námi nikdo nezapláče . . .

Byl to veselý hoch, plný života, ten muzikant. Kdykoliv se vrátil ze svatby nebo z bálu, vždy mi přinesl nějaký pamlsek. A tu se se mnou škádlíval. Musil jsem mu uhodnout, v které kapse má mlsky schované. Nebylo to těžké: v levé! neboť z pravé kapsy čouhala husí noha a tu si podržel muzikant pro sebe. Jednou vkročil vesele do světničky naší. Věděl jsem hned, že má něco za lubem.

„Nu, paní Máro, dnes zaopatřím vašemu Davidovi malou zábavu. Komedianti přišli do města a já budu také hrát v orchestru. Ponese-li mi tam hoch housle, může se pak dívat zadarmo. No, počkej, hochu — to budeš otvírat ústa. Ale ať mi tam' neusneš, sic ti namaluju pod nosem kníry. Hehehe!"

Matka svolila a já mu večer hrdě odnášel housle. Z počátku mne chtěli komedianti vyhodit, ale starý muzikant se mne zastal a nařídil, by mi vykázali místo nějaké, dva kroky od jeviště. Dávali se Schillerovi „Loupežníci". Pamatuji se na to, jakoby to dnes bylo. Karel Moor byl v červeném kostymu a starý hrabě byl zahalen do bílého prostěradla. Ano i ty dialogy mohl bych odříkávat, tu zkrouceninu maďarské řeči, jak je tehdáž jeden „švábský" student přeložil. Byl jsem celý bez sebe, aniž bych byl ději porozuměl. Cítil jsem bolest s Karlem, intrigoval s Františkem a klel s oběma otci. Tajemná jakási předtucha se mne zmocnila a já měl děvět chuti skočit na jeviště a deklamovat, jako ti napudrovaní lidé, ale s větším zápalem, se smělejšími pohyby.

Vrátiv se domů, vyprávěl jsem matce celý děj. Starý muzikant se smál a matka měla radost, že mám tak dobrou paměť. I v kollegiu jsem o ničem jiném nemluvil než o „Loupežnících" a před veselými spolužáky jsem hrál Karla, hraběte, Amalii, a to vše v jedné osobě. Od té doby mi říkali „komediantský David".

Učitelé ještě mi přidali titul „vagabund": neboť místo grammatiky jsem dopisoval komedie a tragedie.

Já bloudil ulicemi, běhal za herci a herečkami.

Matka mi zakázala divadlo. Utekl jsem jí.

Hrozila mi. Já vzdoroval.

Nyní mně vypráskala tvrdou holí. Plakala a já s ní. Nebylo mi líto utržených ran, ale slz matčiných, plakal jsem nad vzpomínkou, že mám raději divadlo než matku.

Nic nespomohlo. Překážky mi dodaly ještě statečnosti a síly.

Podobal jsem se jinochu, jenž poprvé obejme dívku a ztratí klid duše. Dejte mi opět jeviště! — Sem plášť Romeův, sem i dýku Othellovu, sem Koriolanův meč! Ještě jednou chci být mladým, šťastným! — Dejte mi slávu, nechte mne vládnout, umírat při applausu, při kletbě diváků! — —

Matka moje byla bolem den ode dne stíženější. Často musila odložit šití, neboť slzy jí zakalily brejle. A plátno bývalo vlhké slzami jejími a říkávala: „Už bílím svůj rubáš!"

Stál jsem smutně u ní a neodvážil jsem se ji potěšit. Já nebyl více ten veselý hoch. Na čele mém zračila se vážná pošmournost, snad Kainovo znamení. Ano, byl jsem Kainem, zavraždil jsem jedinkého bratra Abele — svůj klid.

„Moje matko, moje drahá matko!"

Když ten laskavý vzhled její se na mne upřel, div mi srdce nepuklo! — Ó kdyby byla neskrývala slzy své přede mnou, byl bych dávno divadlo i herce proklel! Když žalem onemocněla a já obával se, že jest mi se rozloučiti s duší tak drahou, tu přísahal jsem, že nikdy už do divadla nevkročím a omdlel jsem u jejího lůžka.

Uběhlo několik let.

Matka neunavně šila u onoho nízkého okénka, já vyšel z kollegia. Byl jsem junákem. Přišel čas nadějí, tužeb, přátelství a lásky. Děvčat jsem se stranil. Kde jsem se mohl objevit v těch svých rozbitých šatech! A ti přátelé z mládí? — jedni tančili, druzi jezdili na koni, třetí dělali dluhy a ke mně se víc nechtěli znáti.

A já?

„Já budu hercem! Pryč odtud! — Dejte mi jeviště!"

Výrok ten byl pevný jak vůle Boha — ať jsem zničil milující srdce matčino! Měl jsem pojednou fixní ideu, že nemám matky, že jsem synem umění.

Dodav si zmužilosti, svolal jsem ku pomoci všecky své dobré i zlé pocity a předstoupil před matku.

„Skoro tři dny už jsem tě neviděla, hochu!"

„Kristus se připravoval déle k novému stavu, než já."

„Nebeř jména božího nadarmo. Tys bezbožné dítě! Kolik starostí už mne stojíš!"

Já políbil matce ruku.

„Nu, věděla jsem, že nejsi tak zlým. Cos dělal v ten čas? Učil se, viď? Vždyť brzy dokončíš studie svoje. Pak se odstěhujeme na venek. Budeš výborným pastorem."

Já nemohl hned promluvit.

„Proč jsi tak smuten? Ovšem, časy jsou zlé. Jsem den ode dne slabší a málo už vydělám. Jen ještě nějaký čas musíme vydržet v chudobě a pak ten otec, jenž krmí

*

ptáky v povětří a lilie na polích odívá, neopustí ani nás, děti své!"

„Matko. zejtra — odejdu."

„Kam, hochu? Dostal jsi snad už místo? No. to by bylo dobře!"

„Chci být hercem, matičko!" zvolal jsem, sebrav všecku sílu.

„Hercem? — Ty komediante! Oči ti vyškrábu, jazyk ti vytrhnu z úst — zardousím tě. Jen proto jsem tě dala na studie, jako kavalíra. aby z tebe byl poběhlík. ničema. vagabund? Tvůj otec byl šlechtic, já jsem dcera župana a ty — komediant, komediant! Bože, Bože můj, neuvoď mne v pokušení!"

„Za rok jsem slavným mužem a pak ti složím k nohám. matičko. všecku svou slávu, všecko své jmění!"

„Jsi blázen? — Krásná sláva to! líčit se. pudrovat, skákat, aby rozpustilí studenti měli se čemu smát! Krásné bohatství to. mít hlad a chodit roztrhný, jako šibeničník. Komediante! — Oh, proč jsem tě hned v mládí nezardousila!"

A dala se do usedavého pláče.

„Matičko. sladká matičko!" prosil jsem. dej mi z těch pěti set zlatých. jež jsi nedávno po bratrovi zdědila. aspoň sto. abych neměl hlad. Za tři — ne. za dva měsíce ti je opět vrátím, kdybych je měl vyžebrat. Viď. že mi tu prosbu neodepřeš?"

„Ani halíře ne! — jdi ode mne!"

„Aspoň tedy padesát?"

„Jdi, povídám!"

„Ani deset mi nedáš?"

„Kdybys měl umřít hlady! Ne."

„Aspoň zlatku na cestu!"

„Já tě neznám."

„A požehnání svoje mi také nedáš?"

„Přijmi moji kletbu!" zvolala a vztáhnula ruce nade mou, jak mramorová socha.

Já jsem se potácel ven.

Nepotřeboval jsem dlouho se chystat. Trochu knih. nějaké spisy. několik kousků oděvu — to bylo moje jmění. Když jsem byl připraven. ohledl jsem se ještě, zdali jsem nic nezapomněl. Ah. ještě moje hůl tam v koutku. Ruka se mi chvěla, když jsem pro ni sáhal a já povzdechnul: „Může z ní býti dobrá žebrácká hůl."

Bez pohnutí jsem vyšel ze světničky a branou z města ven. Bylo mi v té chvíli jako vězni. když po dlouholetém žalařování se vrací v domov svůj.

Ó ty bláhový Davide!

Za městem jsem stanul a pohledl zpět. Tam u toho potoka jsem dělával rybníčky a stavěl mlýnky. tam v lese jsem honil motýly. tu ten dům s břidlicovou střechou je kollegium, za ním je úzká. blativá ulička, tam bydlí moje matka. Co pak asi dělá? Pláče. chudinka. a nikdo tam není. kdo by ji potěšil. Kolik lidí přejde kolem jejího okénka, ale její David není mezi nimi. Tys přec jen špatný člověk, Davide. Snad celou noc bude plakat a k ránu teprv v oděvu usne.

Zpět! Já ji musím ještě jednou uvidět. Místo kletby musí se mnou její požehnání!

Vrátil jsem se. Byla už tma. když jsem došel pod okénko její. Věděl jsem, jak se dvéře z venku odmykají, vstoupil jsem po špičkách do světničky. Matka spala. Ulehl jsem vedle její postele a na tlumoku svém usnul. A když ráno jsem se probudil. bylo všude nápadné ticho — matka v ten čas už šívala u okna. Pohledl jsem na její lůžko — ležela ještě bez pohnutí. Nahnul jsem se k ní. — nedýchala, byla studená. Sladkými slovy jsem ji budil, vřelými slzami jsem ji omýval — zůstala němou, mrtvou — —

Vidíte. proto mi obecenstvo vždycky tak tleská, kdykoliv se skláním nad mrtvolou na jevišti. Moje matka a můj bol naučily mne první roli. Ale té kletby mne nezbavil nikdo!

Aj. starý hrobník už zase usnul. Hola! vstát a vykopat čerstvý hrob! Pochovám svou matku.

II.

Za tři dny na to jsem překročil hranice svého rodného města. Nezastavil jsem se. neohledl jsem se ani na hřbitov, kde moje matka spala. Šel jsem. spěchal jsem dále. jako bych se bál, aby neviditelné jakési ruce mne nezadržely.

Oči mé se leskly. ale ne slzami. prsa se dmula, ale ne vzdechy. Já skákal a zpíval. jako ten skřivan. co se nade mnou třepal. Všechen bol. každá smutná upomínka zůstala v městě: přede mnou kvetla jen naděje, jen naděje.

Jsem svoboden!

Ta myšlénka dala duši mé křídla — já letěl do nekonečné budoucnosti. V ten čas jste měli vidět Davida! Omrzelec. jenž mne potkal. cítil zas lásku k životu — zoufalec odhodil zbraň samovražednou — nešťastný se musil smát a znova doufat.

Však jsem byl hezký. mladý, plu odvahy.

Druhý den dorazil jsem do malého městečka. jež bylo cílem mé cesty. Jakási kočující společnost zde hrála a u té jsem chtěl zkusit své štěstí.

Na konci městečka stála jakási hospoda. Když jsem k ní došel, vycházel právě jakýsi člověk ze dveří. A ta jeho postava! Tvář byla zpurná jako těch namalovaných rytířů středověkých v našem zámku. A to ostatní, — hm. celý náš kantor Gombos András. Ale údy svými jinak pohyboval, házel jimi. jakoby ani jeho nebyly. Za to hřbet jeho musil být odlitkem sádrovým. Mimo to měl bílý plášť s červeným límcem, po způsobu senatorů římských od ramene k rameni přehozený. A dole jsem viděl žluté boty. Hm. žluté — možná. za Matiáše Korvina bývaly v modě.

Okukoval jsem jej chvíli a pak jsem se zeptal. zdali by mi mohl říci, kde je „městský sál".

„Snad chce pán také do chrámu Thalie?"

Řekl jsem. že ano.

„Táž cesta vede i mne tam. Jaké to znamenité setkání!"

Ale já na celé věci žádné znamenitosti neviděl.

„Prosím. s kým mám tu čest?" tážu se.

„A na to se ještě ptáte? Je vidět. že jste nedávno vystoupil teprv ze školy. že neznáte ani svět ani společnost. Nešťastný mladíku! — vy jste nestudoval ani fysiognomii, tím méně psychologii. S kým prý má tu čest! To věřím! Či nepozorujete na mé tváři ony zvláštní. tajemné tahy, onen překvapující lesk, o němž znamenitý básník římský Flaccus pěje: „Quem semel Melpomene nascentem . . ."

Pohledl jsem vzhůru, ale mimo dvě šilhavé oči a zdobanou tvář jsem neviděl ničeho.

„Nepozorujete ještě nic? — nevidíte, že ten muž, jenž stojí před vámi, je stvořen, aby se v něm zrcadlili Caesarové, Don Carlosové, Alba, Albállino, Mortimerové a Ferdinandové?“

Zase jsem se podíval, ale viděl jsem pod rozhozeným pláštěm jen tlusté břicho, krátké nohy a roztrhané nohavice.

„Nepozorujete, že mluvím vznešenější řečí, než obecný lid, k němuž i vy patříte? Nechápete tu intonaci, která k slzám pohne, jako kvílící větérek, která úsměv vykouzlí, jako ptáče z jara, děsí a leká jako hrom a bouře?“

Vskutku, on měl pravdu; tímhle tónem ještě nikdo ke mně nemluvil.

„Jsem velekněz chrámu Thaliina, Pavel Bodágy de Vámos-Pires, první akteur a zároveň ředitel, jenž ve všech komitátech, ano od jeho Výsosti palatina vyznamenán, jenž s vrchními župany obcoval a karty hrával, jenž spal v nádherných palácích, jemuž urozený pan Döbrentei Gábor svůj překlad ‚Macbetha‘ s vlastnoručním připisem zaslal, — ostatně jsem sám básník a napsal jsem tragedii ‚Trůn a krvavé lešení, čili poprava Ladislava Hunyadyho‘, jež všude se slávou byla přijata.“

Po těch slovech nastala pausa. Co jsem měl mluvit? Vždyť byl ředitelem, jehož jsem hledal. Chvěl jsem se a počal jsem věřit, že je přemrštěnec, ale přece genialní člověk.

„Prosím tisíckrát za odpuštění — neměl jsem v úmyslu vás urážet, pane řediteli. Vždyť chci sám být hercem a sice zrovna u vaší společnosti — —“

„Co? hercem?“ zvolal, stavě se v důstojnou posici. „Četl jste Quintiliana a Aristotela, četl jste Hugona Blairse? Víte, kdo byl božský Garrick, velký Roscius a nesmrtelný Talma? Slyšel jste někdy o Shakespearovi, o Schillerovi, Ifflandovi a jiných? Víte, co to deklamace, mimika, co gestikulace?“

Chtěl jsem něco říci, ale on mi nedal k slovu.

„Ó není to lehká úloha, jak mnozí pánové se domnívají. Máte talent a povolání? Víte, co to je? Slyšel jste něco o psychologii? Vidíte, já studuju celý život psychologii. Já chodím do hospod, tam hraju karty, piju, peru se, — já studuji povahy lidské. Angličan Kean to také dělal a tak jedná i Pavel Bodágy de Vámos-Pires, abyste také věděl, že jsem šlechtic, což Kean nebyl. Tedy vy chcete být hercem. A já jsem ředitelem: a jakým ředitelem! Právě jsem dokončil svá noční studia, když mě napadla smutná myšlénka: kdo by mne nahradil, až jednou mi smrt nasadí svoji noční čepičku? Rozumíte tomu?“

„Ano, vzácný pane řediteli!“

„To se mi líbí. Z vás může ještě něco být. Uvidíme. Teď můžete jít se mnou.“

Cestou byl pohroužen v zadumání a já neodvážil se jej oslovit. Brzy jsme dorazili k „městskému“ sálu a vešli jsme do svatyně Thalie a Terpsichory.

„Už je osm hodin pryč, nejvyšší čas ke zkoušce a ti ničemové tu ještě nejsou. No, je dobře! — a když já řeknu, že „je dobře“, je to tolik, jako „velmi špatně“, totiž pro ně. Strhnu jim to z gáže.“

A za řeči se usadil na židli, zlatým papírem polepenou, která jinak sloužila za trůn. Mně neřekl, abych si sednul. Jako nějakého betára nechal mne stát, abych mu odpovídal na otázky, jež zdály se býti nevyčerpatelné.

„Tedy panáček je od této chvíle členem mé společnosti,“ pravil, když se mne na vše vyptal. Za měsíc vás budu engažovat a dostanete dekret. Teď nebudete mít plat, jen nějaký dar, to jest šunku a husí pečeni, což my ovšem od příznivců dostáváme zdarma. Budete-li dobře hrát, také nebudu hledět na nějaký ten dvacetník, a sice dostanete ty nejnovější z kasy. Jste mladý muž. Víte, co to mladý muž? — Budete konat každou práci, kterou vám přidělím, lepit návěští, pořádat vstupenky, a dohlížet na rekvisity. Krejčovinu neznáte? — škoda; aspoň malířství? — také ne. Dnes hrajeme ‚Loupežníky‘. Ty budeš hrát Karla Moora, — ano, ty, neboť svým hercům vždycky tykám. Můj první milovník byl včera pro dluhy zavřen — a já hraju ‚usedlejší‘ hrdiny. Budeš hrát tedy Karla. Studoval jsi tu úlohu?“

„Ano!“

„No, to se mi líbí, ženialní muž má všecko vědět.“

V tom vběhli tři muži s hezkou frisurou, ale s oděvem trochu ošumělým. Jeden měl lepší kabát, ale rozedrané boty, u druhého to bylo naopak.

Pan Bodágy je uvítal s klením.

Ti se ale chladně postavili před něho, opovržlivě jej měřili a stahovali ústa k výsměchu.

„Vy jste blázen!“ šeptal jeden.

„Vy jste ochmelen!“ mručel druhý.

„Vy jste blbec!“ řval třetí.

Pan Bodágy se rozčertil, klel a nadávky jim deklamoval, ti mu zas nezůstali ničeho dlužni a povstal pekelný hluk a hádka a nescházelo mnoho do pranice, když vešla jakási dáma s ohromným pérem na klobouku.

„To je jako na cikánské salaši!“ zvolala v rozhorlení. „Bodágy, šetři se přece a nezlob se k vůli nim, — a vy, pánové, mohli byste ušetřit aspoň mne!“

„Ale, drahoušku!“ konejšil ji ředitel. „— to je strašné, neslýchané, co ti lidé tropí. Ke zkoušce nepřijdou a místo, aby v noci pilně se cvičili, toulají se po hospodách. Hrajou karty, pijou, ha! oni pijou! Podívej se, že jsou zas ochmeleni. Včera brali gáži — vsázím se, že prohráli už všecko, aniž by zaplatili dluhy. Budou pak také zavřeni jako můj Romeo a já tu zůstanu sedět sám, jako Marius na zbořeninách Kartaginských, jen s tebou drahá Eliso, ty zakletý anděli, ty oběžnice na nebi našeho umění, můj vavříne, ty jedinká podsněženko ve smutné zimě mého života. Můžeme pak ve dvou hrát? Píšou básníci dramata pro dvě osoby? Mluvte!“

„Nehrál pan ředitel také celou noc karty? Ručím za to, že celý včerejší příjem prohrál a na konec měsíce bude lamentovat — —“

„Mlčte!“ zakřikl jej ředitel.

„Mlčte!“ zamručeli ostatní tři.

„Ale mlčte všickni dohromady!“ zvolala Elisa. „Nevidíte cizince mezi sebou? Nekompromitujte umění!“

A obrátivši se ke mně, ptala se svého muže, kdo jsem.

„Mladý, nadaný člověk, z něhož hodlám udělat bytost lepší. Dnes dáváme ‚Loupežníky‘, on hraje Karla, ty Amalii.“

„Zbláznil jsi se? — Já se začátečníkem? — to by tak scházelo!“

„Ale, miloušku — —“

„Ne, já nehraju!“

„Ale andílku, hleď — —“

Elisa se však obrátila ke mně, změřila si mne, a vidouc, že se mi derou slzy do očí, podala mi ruku.

Ředitel na mne mrknul, bych ji políbil.

„No, snad si to ještě rozmyslím,“ pravila, „jste mladý, hezký, může z vás něco být. Uvidíme!“

Mezi tím sešli se ostatní členové společnosti. Mezi nimi i dvě dámy, z nichž jedna byla služkou paní ředitelky a zároveň tutéž úlohu hrála i na jevišti. Někteři herci s ní laškovali, druzí snídali — zde popíjel Jago ve stínu kolossalního stromu svou slivovici, tam zas Brutus trhal jitrnici a Wallenstein, na zobáku lodi sedě, pochutnával si na slanině. Bodágy se vadil, Elisa si zpívala, až přišel napověda, jediná to překážka, proč se zkouškou započato býti nemohlo.

Byl to malý, osmahlý človíček, jakoby dítě uherských cikánů.

„Že už nespíte do desíti hodin!“ přivítal jej Bodágy hněvivě; „tak mladý člověk! — ano teď mi právě připadá něco: včera jste byl tak nezpůsobný, že místo ‚sto franků‘ jste mi napověděl ‚sto fraků‘ —“

„Zrovna jako mně!“ omočil si Jago. „V témž tónu, jak mi napovídal úlohu, povídá: ‚Spadla vám vlásenka‘, — a já za ním a obecenstvo se smálo: ‚Nu, tedy si ji zvedněte.‘“

„A mně,“ vytasil se Brutus, „deklamoval zas milostpaninu úlohu, tak že jsem ji musil oslovit: ‚Můj drahý mužíčku!‘“

Malý souffleur naslouchal trpělivě výčitkám.

„No, jste u konce? — Tak, a teď vám nenapovím slova, dokud váš pán mi nezaplatí! Vy ničemo! Dvacetník sem, sic — —“

„Já vás dám zavřít!“ řval Bodágy.

„Pak teprv nebudu napovídat!“

„To je skandál!“ křičeli někteří.

„Vyhoďte ho!“

„Koho?“

„Napovědu!“

„A já přece nebudu souflovat!“

„Tedy dobře!“ pravil ředitel (což, jak už někde dříve řečeno, znamenalo u něho: to je špatné). „Zde je ten váš mizerný dvacetník, ale — teď jsme viděli, že nejste pravým umělcem, že nechcete nic obětovat pro patriotismus a slávu Thalie. Kdo chce peníze, ten není umělec. Styďte se!“

„Teď budu souflovat!“ řekl ten cvrček, nevšímaje si předhůzek a usadil se do své budky, která byla zrobena z poklopených necek.

Zkouška počala, t. j. herecký personal hádal se půl hodiny o rozdělení úloh.

Já ještě se svou první scénou nebyl u konce, když pan Bodágy mne vyrušil a vážně oslovil:

„Člověče mladý, člověče nešťastný, vy neznáte ničeho! Vy hrajete a mluvíte jako zcela obyčejně lidstvo mluví. To není umění! Musíte umět idealisovat. Víte, co je ‚idealisovat‘? — Karel Moor musí zuřit a křičet jako nikdo nedovede, a Amalie má milovati, jak žádný člověk milovati nemůže. V tom je to celé tajemství. Rozumíte? musíte křičet, až se vzduch zachvěje, musíte nohama dupat, až se prach zvedne a všickni červi z prken utekou — asi takhle!“ A počal hrát a deklamovat. Snažil jsem se, abych ho napodobil. Opět vystavoval nové chyby. Za každé ponaučení jsem se poděkoval, a když skrčený napověda tropil si ze mne blázny, i jemu jsem se uctivě poděkoval. Já nebyl sebe mocen — já byl zuřivcem. Nevěděl jsem, zdali jsem Karel Moor nebo David. Amalii jsem tisknul vroucně na prsa, což ona — mimochodem řečeno — nechala si ráda líbit; ‚bratra‘ Františka byl bych málem vlastnoručně uškrtil.

„Bravo, bravissimo!“ volal po zkoušce ředitel. „Ale nejmocnější affekty si nechte vždy na konec. Pozoruji, že už při druhém jednání jste ochraptěl.“

„A tímto polibkem posvěcuji vás za umělce!“ pravila Elisa, s plnou důstojností mne líbajíc.

Kollegové se potutelně usmívali — snad mi toho vyznamenání nepřáli. Ostatně jsem byl nejsměšnějším člověkem na širošírém světě, a přec jsem byl — šťasten. Co mi po všem, co se kolem děje! Já byl v přístavu svých tužeb, já vstoupil na jeviště. Cítil jsem, jak v prsou mi bouří genius a jak mysl má unešena.

Ó vy krásní dnové! Ó ty drahá moje tehdejší nevědomosti! Ó léta mladá, nevinnosti mé duše! Teď už nemám ani slz, abych nad vaším hrobem zaplakal. Jen slova kletby mám ještě pro ty, kdo mne o vás oloupili!

III.

Konečně nastal večer.

Ach, jak toužebně a zas bojácně jsem jej očekával! Tento boj mezi nadějí a strachem přiváděl mne skorem k zoufalství. Jak krásnou byla by smrt v takových okamžicích, jaké sny zalidnily by můj hrob! Ach, umřít na prahu svého povolání, od něhož ještě všecko dobré doufáme, usnout v té posvátné chvíli povzbuzení, bez klamu, bez přeludů, bez nenávisti a cynismu a nemusit vzíti s sebou ty trpké upomínky na ztracený život, necítit, že požehnání boží obmezilo se pro nás na kletbu, neptat se proč žijeme, abychom nemusili slyšet posměšnou odpověď neuprosného rozumu.

Kdo vylíčí moje pocity, když poprvé jsem četl jméno své na rozích ulic! A jak mi bylo, když jsem slyšel šum scházejícího se obecenstva, — když pak zvonek zazněl!

Tam v pozadí za kulisami jsem stál nehybně, ztrnule ale podoben žhavému, plamennému sloupu.

S potleskem jsem byl uvítán — však jsem byl švarný, hezký hoch! A koho pak neuchvátí sláva. Pro mne byl potlesk nyní vším a já cítil démonickou jeho sílu jako Faust, když uzavřel smlouvu s andělem hříšných, ohnivých mladických náruživostí.

Vy nevíte, co je potlesk herci! — co pro válečného hrdinu hřímání děl, bitevní ryk, sténání umírajících a vítězný zpěv těch, kdo na živu zbyli, co pro archeologa ssutiny Halikarnaské, čím křesťanu Řím, tím herci potlesk. On je mu bohem, peklem, snem, láskou, poesií — vším.

Herec je králem a zároveň otrokem obecenstva, jež on brzy zbožňuje, brzy proklínati musí. Často vidí obecenstvo u svých nohou, častěji však sebe u nohou posluchačstva . . .

Po druhém aktu byl lid ještě hlučnější a krásná kytice přiletěla ke mně na jeviště. Byla to událost tuze jednoduchá, ale na mne to působilo, jako chvála padesáti kritiků.

As deset kroků od jeviště seděla malá, nevinná dívka, která po celé představení mne pozorně sledovala. V některých stisněných okamžicích povzbuzovaly mne její slzy, tak jako její applaus. Ona to byla právě, která pohnuta mým uměním nebo útrapami lupiče „Moora“, svoji kytici

mi hodila. Ty květiny — nosím je posud na srdci rovněž jako ji v srdci nosím.

Ty ubohé, nevinné, malé děvče! Jen perutě ti chyběly, abys se mohla k nebi vyšinout. Byl to jeden z andělů lorda Byrona, kteří s nebe k zemi sestoupili.

Na čele božský odlesk, v srdci erb Kainova hříchu. Ó ty krásná, podvodná ženo! Proč jsem tě tak měl rád? Proč se tě nyní bojím? — O půlnoci se mi zjevuje v bílém rouše a štká s rukama sepjatýma: „Zítra mne zabij, dnes mne nech ještě žíti!“ A ty suché květiny na mém srdci se pohybují a jakoby ostny měly, mne bodají a dusí mne jako vůně jedovatých bylin . . .

Kde pak jsem přestal? — — Ano, pravda. Z toho se tedy vyvinula ještě dlouhá historie. V divadle povstal hluk. „Kdo je to?“ volalo se; „nestydí se? Před očima všech diváků mu hodí kytici. Ach, Bože, ta nynější mládež!“

Hrál jsem právě jednu z nejlepších scén, volaje ve svém hněvném rozčilení: „Pomsta, pomsta tobě, ty tak krutě uražený, zneuctěný starče! Tak prokleju každou krůpěj bratrské krve před tváří Boha! Takble přetrhnu od nynějška každý svazek pokrevenství!“ při čemž jsem sáhnul po širokém límci svém, abych dle instrukce jej roztrhal. Ale za kulisami volal rekvisitér: „Neroztrhejte ho, je pouze vydlužený od milostpaní notárovy, sic jej zaplatíte!“

Já ztratil ducha, ohlížím se nepokojně a před úplným ještě fiaskem padlo oko mé poznovu na tu malou, nevinnou dívku. Já nevím: plakala, nebo se smála — ale pohled její na mne silou kouzelnou účinkoval, že jen v ní viděl jsem svoji Amalii, která zasluhuje, abych kletbu svoji opakoval a límec paní notárovy roztrhal.

Posluchačstvo vypuklo v jásot, výsledek byl nepochybný.

Ostatní scény dopadly ještě lépe a já byl bezpočtukrát volán a chválou zasypáván. Kollegové mne měřili závistivým zrakem. Elisa novým políbením mne posvětila na umělce a pan Bodágy se vyjádřil, že za šestnáct let se mu mohu vyrovnat.

Stal jsem se slavným mužem.

Celé město mne znalo, o mně se mluvilo v celém komitátu. Ovšem — ale jinde by mne byli považovali za nějakého židovského hausírníka aneb německého kudličkáře. Ale o to jsem se nestaral. Já byl hrdý a v domněnì, že každý na ulici se za mnou ohledne, ve společnostech že se musí mluvit jen o mně. Však jsem měl k té domněnce příčinu. Nosil jsem klobouk na stranu, zpíval veselé písně a byl jsem nejšťastnější mezi smrtelníky. Byl to krásný život, podoben duze neb pavímu péru. Škoda, věčná škoda, že tak krátce trval! Ach, ten život náš podoben snu lovce, jenž za jasných červánků v přírodě usne a za prudké bouře se probudí. Proč jsem miloval umění víc, než se na poctivého komedianta sluší!

Brzy jsem se nasytil té slávy a potlesk byl mi protivným. Byl jsem pyšným, pýcha přešla v bol, já se stal pojednou nespokojeným, vyhledával jsem samotu a přírodu. Slzy už nezmírnily můj bol, — ony hořely — věnce na hlavě mé mne snižovaly, — bublání potůčku mne zlobilo a ty šedé skály se na mne s výsměchem dívaly: „Jsi opravdu tak velkým umělcem, Davide, jak si myslíš?“

(Dokončení.)

FEUILLETON.

„Na přástkách.“ Napsal *Adolf Heyduk*. „Poet. Besedy“ číslo XVIII. V čísle tomto podává Heyduk řadu ballad a zkazek psaných v duchu čistě národním, jimiž se zajisté zavděčí i nejširším kruhům čtenářstva „Besed poetických“. Vše v sbírce této jest lehké a zpěvné, ton ballady národní je výborně postižen a jestli jen jediná výtka by mohla zkaziti naši radost, byla by to ta, že motiv trestající vinu jest podkladem skoro většímu počtu těchto skladeb. Leč i to pomíjejíce co věc vedlejší, ukazujeme rádi ku plynosti a lahodě formy, v níž rhythmy lehké převládají a často děj ku dramatické úsečnosti se stupňuje. Zejména výtečná jsou čísla humoristická, a přání naše, by jich bylo více, jistě budou s námi sdíleti četní čtenáři. Uvádíme z těchto čísel „Vodníkovu botu“, „Na zámku“, „Bratr Ivan“, „Upoutaný za nohy“ a zvláště duchaplnou závěreční „Roubovaná baba“, kteráž jest ukázkou skvostného humoru národního. Z čísel vážných dáváme přednost „Kamarádům“, „Dvěma snům“, „Odpros“, „Kovkopu Šedivci“, přesvědčeni, že jiným zase jiná čísla více líbiti se budou. Lyrik tak eminentní jako Heyduk dokázal již dávno své mistrovství v balladě prostonárodní, doufejme, že tato kniha není tvrzení toho dokladem posledním.
—o.

„Z kroniky chudých.“ Básně *M. A. Šimáčka*. V malém úhledném svazku předstupuje autor před obecenstvo. Nelze ovšem tvrditi, že by druh poesie, jakou nám podává, byl výlučně jeho vynálezem, hráliť i u nás na struně chudiny básníci různí, připomínáme jen nešťastného Fr. Šimečka; uznati však dlužno, že způsob hry, celá intonace její, ano i konečné cíly jsou u básníka našeho zcela jiné než u jeho předchůdců, řekněme určitější a tím i umělecky vyšší. Básníci doby minulé, již vybírali si látku z ovzduší bídy, spokojili se prostě načrtnutím děsného obrazu, který obyčejně rozrušoval a zanechával jen dojem trapný. M. A. Šimáček je rovněž realistou, ale pojí ku svým chmurným obrázkům vždy, když ne paprsk naděje, aspoň slzu soucitu neb konečně zrnko dobré rady a tím končí skoro vždycky harmonickou perspektivou. Tato ethická, ryze humanní, místy až paedagogická stránka Musy Šimáčkovy vtiskuje rázovitou pečeť celé jeho poesii, která tím přirozeně povrhá cetkami běžných epithet a obrazů, v jakých se kochá obyčejně mladé pokolení. Je to již teď poesie mužná, vážná, někdy i trochu drsná jako ta mozolná dlaň, kterou tiskne a velebí, místy i trochu prosaická, jako to celé ovzduší továren a dílen, odkud vyšla a kde se se zdarem pohybuje. Máme za to, že má autor i jiných strun na své lyře, však dnes hraje jen na jediné, ale hraje dobře. Vytkneme nejlepší čísla jeho knihy, dobrými jsou i ta, o nichž se nezmíníme, úplně slabou neb skreslenou není báseň ani jediná, pěkné to svědectví o přísné autokritice autorově. V cyklu prvním, výlučně lyrickém, velebí se hlavně práce co zdroj síly a blaha, co jediná tepna života. Nám nejvíce se líbila čísla I., III., VI. a VII., a kdybysme i z těchto měli vybírati, pak bysme palmu přiřkli číslu I. a VII., v nichž těžké závažné myšlénky se vyslovují formou plnou a bezúhonnou. Cyklus druhý obsahuje řadu venkovských obrázků, z větší části stručně načrtnutých, takže se nám zdá, že tato příliš hledaná stručnost někde zavdává podnět k nejasnosti. K nejlepším číslům počítáme zde: „Krajina“ (v „Lumíru“ druhdy uveřejněná), „Horský mlýn“ a „Růže s poupátkem“. Třetí část obsahuje jednotlivé typy z dělnického života, sem tam balladicky přiostřené. Odsud nejlépe se nám líbily básně: „Přiznání“, výtečná „Bez hnízda“, v níž střídáním pravidelným mužských i ženských rýmů docílen pěkný effekt, „Hoch“ a „Popelář“. Formou vládne celkem bás-

nik správně a jadrně, sem tam bysme mohli poznamenati některé drsnosti verše a rhythmu, však se přiznáváme, že nevadí tak v této poesii skutečnosti, jakoby snad vadily v růžových básních erotických, přispívajíť i zde ku charakteristice autora, o němž lze se vysloviti, že jede sice všední kolejí života, ale povozem věru nevšedním. —ǫ.

— *„Výboru cizojazyčných děl básnických“*, jejž pořádá Lad. Arietto, vyšel nákladem Jos. R. Vilímka svazek druhý, obsahující výbor básní Tom. Cannizzara, překladem Jaroslava Vrchlického. Čtenáři „Lumíra“ znají Tom. Cannizzara z některých překladů, uveřejněných tu porůznu. Jest to básník převahou spekulativní, kladoucí těžké zrno myšlénky i do velké části lyrických drobností, básník ryze moderní, obmezující se na pouhý cit jen tam, kde tento nejmocněji volá a pak ovšem i spekulující rozum od sebe odmítá. Literarní činnost Cannizzarova jest velmi obsáhlá. Vrchlický podal nám výbor jeho básní a zajisté to nejlepší co nalezl a uvedl tak italského básníka k nám důstojně.

— Dva čeští nakladatelé, pp. Jan Otto a Otto Čermák, podnikli zároveň vydání skvostných biblí i jest nesnadno říci, které z nich dáti přednost. Bible Ottova jest celým **„Písmem svatým Starého i Nového zákona“**, vydání to pro katolíky řízené V. Štulcem a drem. A. Lenzem s illustracemi Gustava Doréa. **„Zlatá bible“** Otty Čermáka přináší „úplný schválený text se svolením arcibiskupské konsistoře“ a obrazy náležejí různým a nejpřednějším mistrům malířského umění křesťanského novověku. Jest na vkusu čtenáře, které z obou těchto vpravdě nádherných děl volí. Illustrace Doréovy poskytují zvláštní jednotnost v koncepci i provedení, kdežto rozmanitost podávaná „Zlatou biblí“ Čermákovou představuje jaksi celou galerii náboženského malířství křesťanstva. V prvních dvou sešitech „Zlaté bible“ nalézáme obrazy: „Proměnění Kristovo“ od Rafaela, „Ježíš od ďábla pokoušen“ od Scheffera, „Kázání Janovo na poušti“ od Salvatora Rosy, a „Svatba v Káně“ od Paola Veronese. Bible Doréova přináší v prvních sešitech také celou řadu výborných rytin. Počet předplatitelů obou těchto nádherných děl není, jak se dovídáme, valný, ač se dalo očekávati, že hlavně kněžstvo k nim sáhne. Na chudého kaplana neb faráře nelze ovšem si stýskati, ale máme u nás také dost kněžstva bohatého a to by mělo přece valněji podporovati vydání této „knihy knih“.

— **Divadlo**. Jako na pokyn kouzelného prutu čaroděje shromáždilo se velečetné obecenstvo v neděli ku prvnímu provozování Kolárovy *„Umrlčí hlavy“*. Genialní kmet rozpoutal v nové hře svojí, kterou ovšem dle běžných forem a škatulek klassifikovati nelze, takou sílu svěžího humoru, že i tam, kde všecky meze obvyklosti přeskakuje a takřka sebe sama parodovati se zdá, baví diváka, faktum, které se odmluvit a upříti nedá. Nová hra Kolarova jest fraška velkého slohu, kde nelze hledět pravděpodobnosti na prsty, je bacchanal a orgie šibeničného humoru, s výstřelky divoké satiry, je něco tak originalně smělého a groteskně bizarrního, že si to může dovoliti jen autor „Magelony“ a „Pražského žida“. Nechť spojitost celku vázne, nechť vazba kusu nehoví pedantickým požadavkům, i tato nespontanost patří v rámec bohaté činnosti Kolárovy, jež podstatným rysem v umělecké jeho bytosti, kde vedle pohřební scény „Smiřických“ jde ruku v ruce dražební scéna „Umrlčí hlavy“. A kdyby i celek byl těžiskem svým pošinut, přece klobouk dolů před mohutností ducha, který v sedmdesátém pátém roku dovede vytvořiti scénu tak eminentně poetickou, jakou jest konec druhého jednání, kde zpívající Miranda ukrotí bouř rozsápaného lidu. První dva akty novinky Kolárovy se udrží vnitřní cenou svou a překonají i částečnou grotesknost a nastavovanost dvou aktů ostatních. Výprava byla pěkná; s tancem umrlčím dělá se dle našeho mínění reklama příliš hlučná, divadla národního nedůstojná. Hra dělala celkem dojem hlavní zkoušky a mohla se, když již se tak dlouho odročovala, ještě odložiti, aby se získalo na souhře. Příští repertoir vykazuje Aboutovu jednoaktovku „Vrah“ a Stroupežnického tragedii „Velký sen“. Ještě slovo na konec. Doufali jsme, že ve velkém Národním budeme konečně ušetřeni tím chrchlavým „Mlynářem“ — ale nikoli, ani umělecká správa nynější nemá té síly zlomiti najednou vaz starému šlendrianu a podává nám *třikrát* děsnou a úplně zastaralou tragikomedii Raupachovu. Tři, celé tři večery jsou úplně ztraceny, nebo nelze přec mysliti si, že by herci se namáhali oživovati svým uměním plačtivé ty marionety a že by vzdělané obecenstvo těch dnů do divadla šlo. Nejveselejší pak je to, že s „Mlynářem“ vchází slavně do Národního divadla Musa německá, jíž se tak dlouho slavná správa bránila, a to Raupach dřív než Göthe a Schiller! Jsme přece jen velmi konsekventní!!

ǫ.

Nové knihy.

„Perspektivy.“ Básně Jaroslava Vrchlického. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

„Z kroniky chudých.“ Básně M. A. Šimáčka. V Praze 1885. Nákladem knihkupectví Fr. Šimáčka.

„Spisy Hálkovy.“ Pořádá Ferdinand Schulz. Díl sedmý. V Praze 1884. Nákladem Dra. Edv. Grégra.

„Šlechetnost v rouše příkladu veršem i prosou se sbírkou přísloví a průpovědí“, kterouž útlé i dospělejší mládeži předkládá Ant. Palice. Dvě třetiny čistého výnosu věnuji se fondu ku zřízení a vydržování opatrovny v Lužci u Mělníka. Nákladem vydavatelovým. V Praze 1884.

„Křetinářství.“ Návod ku pěstování ozdobných rostlin v pokoji a domácí zahrádce. Sepsal J. Kafka s přispěním M. Fulina. Druhé vydání. V Praze 1885. Nákladem knihkupce A. Reinwarta.

Sebrané spisy Václava Beneše-Třebizského. Dílu druhého svazek první: *„V červáncích a lesku kalicha.“* V Praze 1884. Nákladem knihkupectví F. Šimáčka.

„Život zvířat“ od A. E. Brehma. Díl III. (Plazi.) sešit sedmý. Překládá prof. Fr. Bayer. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

Učebné listy jazyka anglického pro samouky. Sepsal prof. Dr. V. E. Mourek. Nákladem Fr. A. Urbánka v Praze.

„Rusové doma.“ Obraz národopisný sepsal J. Mackenzie Wallace, přeložil dle třetího vydání angl. originálu J. Váňa. Díl V. Matice lidu ročníku XVIII. číslo 5. V Praze 1884. Nákladem spolku.

„Velký Slovanský kalendář na obyčejný rok 1885.“ Ročník XIV. Nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze.

„Vybrané hry divadelních ochotníků.“ Vydává Jos. R. Vilímek. Svazek 9.: „Souboj šlechetných.“ Komedie ve 4 jednáních od Severa (Maciejowského). Svazek 10.: „Divadelní vlak, aneb: Vzhůru do Prahy.“ Žertovná hra ve třech jednáních. Napsal Frant. Ferd. Šamberk. V Praze 1884.

Listárna redakce.

P. „J. K.“ (— 2 Ozvěny) uveřejníme. — „G. K. H.“ Račte zaslati. — Neuveřejníme: „V. K.“ (Světlo). — „Deukalion.“ — „Studie.“ — „R. R. 14.“ — „Fr. Doubravský.“ — „H. Můstecký.“ — „A. St. v Benešově.“ — „Chanson.“ — „L. Hoskovec.“ — „Světlý“. — „Fr. Statecký.“

Listárna administrace.

Ze starších úplných ročníků „Lumíra“ jsou ještě na skladě ročníky 1878 a 1880—1883. Ročníky 1878, 1880 a 1883 prodávají se i s poštovní dopravou za 6 zl. Ročníky 1881 a 1882 po 5 zl. Jednotlivá čísla k doplnění starších ročníků stojí 20 kr.

OBSAH: Dannemora. Z cest Josefa Štolby. — Nosarius. Obrázek z vesnice od Boženy Kunětické. — Pan Pipa z Ozory. Báseň od Jana Královce. — Z doby stolohybu. Novella od Sofie Podlipské. (Pokračování.) — Herec David. Napsal Pavel Gyulai. Z maďarštiny přeložil J. L. Hrdina. — Feuilleton: Literární zprávy. Divadlo.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek**. — Knihtiskárna **J. Otty** v Praze. — Papír z továrního skladu firmy **„Votoček & Rassl“**.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové

Listy přijímáme jen frankované

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. | 10. listopadu 1884. | ČÍSLO 32.

Ó lásko!

Báseň od *Jaroslava Vrchlického.*

Ó lásko, jak můj život celý
jsi vyplnila vesele,
jak rozlétnou se z jara včely
do rozkvětlého jetele.

Jak mezi vrbin tenké proutí
se velký svlačec zachytí,
stvol každý musí obepnouti,
když bílou hvězdou zasvítí.

Buď žehnáno, ty duší ráno,
ty srdce zóro obrovská,
ty roso, nektare a mano,
ty berlo v žití královská!

Vždy rozhazuješ a vždy zase
máš plné ruce, plný zrak,
a nasytí se při tvém kvase
duch bezmezný i malý pták.

Ó rajský chlebe lidem daný,
ó svite do tmy skanulý,
jímž nejhroznější srdce rány
v duh zlatolesku vzplanuly!

Mluv ke mně květem, básní, ženou
a z pohárů všech pít mi dej
a smrti že jsi zakukленou
mi v smrti teprv zašeptej!

K životopisu Bedřicha Smetany.

Z upomínek mistrova ctitele.

Dnes tomu jest arci docela jinak, ale před desíti lety kdokoli v Praze si všímal umění, zvláště divadla, byl Bedřichu Smetanovi buď nadšeným ctitelem — nebo rozhodným nepřítelem. A nepřátel, zatvrzelých a posměvavých bylo aspoň u veřejnosti o mnoho více než ctitelů, kteří pokládáni za zcela zvláštní sektu podivínskou, přepjatou, snad i trochu nepříčetnou, anebo dokonce neupřímnou. Nyní již nesnadno vpraviti se upomínkou do tehdejšího stavu věcí, nyní, kdy velikou řadou slavností radostných i smutných zpečetěno neobmezené uznání Smetanových zásluh vším národem, a přec tak nedaleka jest doba, kdy po Praze sháněny adressy, žádající, aby největší a nejnárodnější hudebník náš byl vzdálen od řízení české opery, kdy vynikající osoba pražská připsala k svému podpisu na jedné z těchto listin: „Žádám za okamžité odstranění neschopného kapelníka Smetany...“ a kdy ještě největší část obecenstva lhostejně neb útrpně krčila rameny nad „Prodanou nevěstou“, jíž neznati a nemilovati by se dnes ostýchal každý navštěvovatel českého divadla.

Několik různých živlů tehdy působilo na veřejné mínění, nejvíce ovšem prudký zápas o správu divadla, který po několik let se vznášel vzduchem, než konečně propukl. O málo kterém boji tou měrou platí pořekadlo „Inter arma silent Musae“, jako při těchto sporech. Boj veden opravdovým novinářským bombardováním všeho, co s tehdejší správou divadla souviselo, a kdo vypaloval, nic nedbal, zasahují-li rány jeho zlořády, jež odstraniti jest nezbytno, nebo umělce veliké, ano jediné v našem národě.

Smetana měl kromě toho i skutečné protivníky svého umění. Všichni opravdoví umělci uznávali Smetanu za svého prvního mistra, ale lidé, kteří rozvojem skutečného umění patrně přicházeli o bývalou „národní“ popularnost, tu nerozumějíce, tu nechtějíce rozuměti velikým účelům jeho, snižovali a tupili jej neunavně, zvláště když kynula i naděje, že by za nastávajících všeobecných změn v divadle mohli dosíci svého ideálu, aby Smetana jako skladatel i jako kapelník byl z českého jeviště vypuzen. Útoky s různých těch stran byly namnoze tak nezřízené, že i u těch, kdo Smetanovi nepřáli, a kdo měli jiskru šlechetného citu, způsobily nevoli. Smetanovým přesvědčením, jeho velkými záměry arci nepohnulo vše to vlnobití ani o vlas; když nepřátelé jeho nejvíce tupili sloh jeho „Dali-

bora“ (dnes již sotva uvěříme, co vše se mohlo psáti o této opeře), Smetana dokončoval „Libuši“. Věděl dobře, že by byl přímo kamenován, kdyby někdo z jeho protivníků mohl nahlednouti do nové partitury, — ale jemu ani nepřipadlo mysliti na to, co ti řeknou o některém jeho díle. A tak málo seslabila všechna protivenství jeho tvůrčí sílu, že sotva dokončil „Libuši“, již se měl k jinému dílu. Bylo mu vytýkáno veřejně, že od roku 1868 ničeho divadlu nenapsal. Vskutku od té doby pracoval Smetana o „Libuši“ s nejhlubší rozvahou, krok za krokem si otvíraje cesty docela nové: nemoha však ukázati skvělého toho plodu několikaleté práce, protože „Libuše“ určena byla k otevření Národního divadla, chopil se ihned, jak ji dokončil, libretta komického a napsal „*Dvě vdovy*“, překypující lehounkým, svěžím humorem, právě když se protivníci jeho těšili, že jej konečně již uštvali do mdloby na vždy nečinné.

Tělesné ústrojí Smetanovo arci nezůstalo stejně nedotknuto. Muž silného zdraví a povahy ofensivní při uvědomělosti své ceny a svých cílů, kterou měl Smetana, a při jeho duševní statečnosti by se byl nepřátelům svým postavil směle, ale Smetana při geniální síle svých ideí, při svém uměleckém hrdinství, které neznalo překážek a nelekalo se žádného odporu, již následkem svého téměř dětsky něžného ústrojí tělesného nebyl bojovné povahy. Časté churavění, jmenovitě rozechvělost čivů, způsobená stálým napjetím neunavně činného ducha, — činilo jej velmi citlivým ke každému útoku. Tělo trpělo každým rozčilením, třeba duch pracoval neochable dále. Vnějšímu světu jevil se v praktickém životě vždy passivním, jakmile povstal jakýkoli spor; hmotně zápasiti s násilím neuměl nikdy. Hlavní příčinou toho byla vrozená mu mírumilovnost; své ceny, o niž byl v nitru přesvědčen, neuměl se dovolávati, aby si zjednal osobní převahu, nýbrž vyhýbal se všem sporům. Právě ve chvíli, kdy Smetana konečně na vždy hmotně podlehl všem svým útrapám, dověděl se pisatel této velmi charakteristické příhody z jeho minulosti: Jako ředitel „Hlaholu“ (za prvních let spolkové činnosti) řídil Smetana kdysi ve zkoušce jeden z mužských sborů svých. (Vypravovatel, očitý svědek, nepamatoval se na určitější data.) Tu stalo se, že někomu ze zpěváků v jakési bezděčné bujnosti napadlo napodobiti vřeštivou trubku. Smetana zbledl, odložil ihned taktovku a stísněným hlasem se tázal: „Pro Boha, pánové, kdo je tu proti mně? Co máte proti mé skladbě?“ Vinník, dospělý muž vážného postavení, byl tak dojat účinkem své nezbednosti, že se okamžitě přihlásil, žádaje za odpuštění. Ale s rukama sepjatýma a zaslzenýma očima musil ujišťovati, kterak si váží ředitele i jeho skladeb, než Smetana uvěřil, že jeho chvilková nevázanost nebyla úmyslnou demonstrací proti němu. Tak srdečným důkazem oddanosti byl však docela upokojen a na odchod, k němuž se z počátku již chystal, dale nemyslil. Jako kapelník uměl Smetana zajisté sebevědomě zastávati své umění a dovedl ředitelství nejednou přinutiti k činům ryze uměleckým; ale vypravuje se, když v poradách divadelních povstávaly prudké a často dosti divoké hádky, že prý Smetana při prvním příliš pádném slově měl se vždy k odchodu. Výbojným nebyl. Tato citlivost, pocházející z křehkosti tělesné, účinkovala opět sama na chatrné zdraví jeho a proto nelze diviti se, že když ve veřejnosti zasypáván byl zlehčováním, když konečně ani jeho churavost sama neušla poznámkám ve veřejných listech, že Smetana, ač přes to vše dále pracoval a to s jasnou myslí, upadal v těžkou, velikou chorobu nervovou.

Touto smutnou dobou, která jest počátkem nové, přímo zázračné činnosti Smetanovy i jeho tragických osudů, počínají se mé upomínky, z nichž některé budou snad vděk mistrovým ctitelům.

V kruhu „Smetanovském“ arci byla nemalá skličenost, jednak z důvodné bázně o zdraví a další činnost mistra samého, jednak z nejistoty dalších osudů národní zpěvohry a vůbec umělecké stránky při divadle, v němž se patrně chystaly převraty neznámého ještě rozměru a dosahu. Jak o Smetanu a jeho díla, šlo tehdy také o ostatní zpěvohry jeho stoupenců, kteří tím pevněji se vinuli ve svorný, pevný celek — Skuherský, Bendl, Dvořák, Fibich a Bella, nyní u nás pozapomenutý a snad i sám na nás zapomínající, toť byla přední jména, jež zastancové národního směru Smetanova stavěli proti obecnému pohrdání domácím uměním. Čím více však veřejnost podněcovala domácí umělce, čím prudčí útoky děly se na Smetanu, tím vřeleji lnuli k němu zvláště ctitelé jeho ze společnosti jemu blízké i z dalšího obecenstva. Znal jsem studentika, který, kdykoli mohl, zašel ke kavárně u stavby Národního divadla, tehdy Bendlově, nynější staré Slavii, aby mohl pozdraviti Smetanu, který tam sedával za odpoledních hodin v prvním okně u schodů vedoucích do Divadelní ulice. Obrácen jsa směrem k „Uršulinkám“, opíral hlavu o samý rámec okna pravicí zabořenou do dlouhých, tehdy ještě většinou tmavých vlasů, a pohnul sebou jen když obracel list v novinách, do nichž býval hluboko pohřížen. Zvedl-li však někdy právě hlavu a pokynul-li vlídně, spatřiv náhodou studentskou postavičku, hluboko se klonící, bylo radosti od středy do soboty, že „Smetana viděl, jak ho přec mají v Praze rádi“. A takových blouznilků bylo bezpochyby více.

Ostatně měla i tato neutěšená doba několik chvil radostných, ano slavných. Prvním okázalým projevem smýšlení hudební společnosti bylo nadšené a zřejmě demonstrativní přijetí „*Dvou vdov*“ při prvním provozování jejich dne 27. března 1874. Smetanovi uchystány ovace nad tehdejší zvyky daleko vynikající: na pultě očekávaly jej dva nádherné věnce se slovanskými trikolorami, na nové partituře ležela skvostná taktovka, a když první jednání šťastně proplulo bouřemi potlesku, jež povstávaly po každém skvostném čísle nového díla, vyvolán jest na jeviště jásotem tehdy neslýchaným a kromě celé řady věnců vavřínových obdržel věnec stříbrný od solistů operních. Dojem slavnosti té představiti si možno nyní, jen když uvážíme, že byly té doby divadelní ovace podobného rázu velikou vzácností, a takových rozměrů že tehdy nenabývaly skoro nikdy.

Na sklonku prozatímního divadla ovšem staly se zcela oprávněnými veřejné nářky na plýtvání podobnými poctami. Na každé tváři — divadlo bylo přeplněno — bylo znáti radost, že Smetana přes patrnou chorobnost a přes skličenost a rozechvění pocházející z veřejných útoků zachoval mysl tak čilou, ducha tak pružného a takový humor, jaký se jevil v nové opravdu mistrovské práci jeho. Nebylo sice možno si tajiti, že tato jeho knížecí odpověď na všecko, co se proti němu dělo, nezastaví změn, které se chystaly a hrozily, že učiní konec Smetanovu blahodárnému působení při divadle: ale také

nikomu nepřipadlo ani ve snu, že tento slavný večer jest v divadle posledním dnem jeho nezkalené radosti, že „Dvě vdovy“ jsou poslední zpěvohrou, kterou Smetana sám uvádí na jeviště, a posledním novým dílem, jehož zvuky sám slyší, jehož jásavý ohlas z obecenstva zaznívá v duši jeho, útěchy a osvěžení vždy tak potřebnou! Tanula-li tohoto šťastného, radostného večera jemu samému na mysli předtucha hrozného neštěstí, které již čekalo za dveřmi?

O měsíc později súčastnil se Smetana jako pianista koncertu, kterým oslaveny sté narozeniny *Václava Tomáška*. Slavnost pořádal sbor musejní, a koncert, ač ve všední den sobotní, měl ráz opravdu slavnostní: Žofínský sál byl přeplněn vybraným, namnoze znamenitým posluchačstvem. Na velikém programu měly skladby klavírní přirozeným způsobem místo zvláště vynikající: na počátku hrála pianistka slč. H. Röslerová některé Eklogy Tomáškovy, před závěrkem pak do programu vřaděny byly ukázky z jeho rhapsodií, které hrál Smetana. Zdálo se mi tehdy, že jest sám překvapen srdečným, ano nadšeným přijetím, které svědčilo o tom, jak jest si obecenstvo vědomo vzácnosti těch chvil, kdy Smetana sedá ke klavíru. A když dohrál, bouřil potlesk sálem tak mocně a tak dlouho, že se stalo nevelké číslo Smetanovo vrcholem celé znamenité produkce, ač již před tím velmi vyznamenáváni všichni účinkující umělci; na místo posavadního vážně povzneseného naladění nyní nastoupilo skutečné nadšení. Slavili jsme tak nevědomky vážnou chvíli dějin naší výkonné hudby. Vždyť se toho dne končila jedna veliká cesta Smetanovy umělecké dráhy, největší český pianista posledně hrál u veřejnosti jako virtuos, slyšící svou hru . . .

Po několika nedělích, 25. května, byl Smetana hlavní osobou hudební slavnosti docela jiného rázu. Byla to slavnostní akademie při jubileu akademického čtenářského spolku, která shromáždila v novoměstském divadle nejvzácnější naši společnost a hojné slovanské i cizí hosti. V čele slavnostního výboru byl Vítězslav Hálek, v pořádání akademie měli přední účastenství Smetana s drem. Procházkou. Jak vzácné shromáždění, tak i pořadí umělců, které program zastupoval, činilo dojem skvělé olympské hry: kromě Smetany byli na programu Bendl, Měchura, mladičký tehdy Fibich a — Antonín Dvořák. Toto jméno bylo tehdy známo u veřejnosti pouze „Hymnem“, kterým ovšem proniklo v hudební společnosti dokonale; obecenstvo širší o něm nevědělo skoro ničeho, a hudební strana, která u veřejném mínění měla převahu, ze všech mladších skladatelů právě na Dvořáka pohlížela s největší nedůvěrou, ano s útrpností. Od Dvořáka bylo na programu scherzo, které Smetana sám řídil, uváděje Dvořáka poprvé do veřejnosti jako skladatele instrumentalního. Od Smetany samého bylo první číslo, které zahajovalo akademii velmi slavně; bylať to — předehra k „*Libuši*“. Bylo to její druhé koncertní provedení, ale největší část obecenstva slyšela tu poprvé vážné, velebné zvuky, určené posvětiti Národní divadlo naše. Nelze vypsati dojmů, jaké tehdy naplňovaly posluchače, vědomé si uměleckého i národního významu této hudby. Pisateli těchto upomínek nikdy nevymizí z paměti krásná ta chvíle, která Smetanovi mohla býti náhradou všech útrap a svízelů, za nevlídnou přítomností mu slibně ukazujíc vzdálený ještě, ale skvělými nadějemi ozářený okamžik, kdy před prvním shromážděním národa v nádherném novém divadle on první pozvedne taktovku . . .

Mohl-li kdy umělec krásněji sníti? Ne, to byl nejšťastnější sen velikého umělce, velikého vlastence, velikého člověka. A v osudech bylo psáno, že zůstane snem.

Po tomto nezapomenutelném dni nespatřil jsem Smetany dlouho, velmi dlouho. Boj proti němu v hudební společnosti nepřestával, divadelní záležitosti zrály k převratu. Smetana sám zmizel z veřejného života. Byl by se za každých okolností poděkoval z úřadu při divadle, jehož ředitelem byl dávný jeho odpůrce, ale jemu činila všechno veřejné zaměstnání nemožným choroba, stálým duševním napjetím rostoucí. Dověděli jsme se s ustrnutím, že jest to choroba čivní, působící na jeho sluch.

Dne 4. dubna roku 1875 dával velký koncert ze svých skladeb, „Vyšehrad“ a „Vltava“, jež byly mezi nimi, ale neřídil. Věděli jsme všichni, že Smetana jest hluchý. Také jsme však věděli, že píše dále.

Toto povznášející vědomí, že síl jeho nezlomilo neštěstí, pokládané tehdy ještě za pomíjející, za nedlouho bylo potvrzeno zprávou o nové zpěvohře Smetanově. Její dokončení a uvedení na jeviště připadá do nedlouhé přestávky mezi prvním a druhým ředitelstvím Mayrovým. Ředitelem byl za tohoto intermezza cizinec, ale muž do té míry znalý pražských poměrů, aby pochopil samozřejmou pravdu, že české divadlo největší popularnosti dosíci může právě českým uměním a co nejobratnějším těžením z národních svých stránek.

Této nejpřirozenější spekulaci divadla přály okolnosti posud vždycky a zvláště tehdy, když se mohla divadelní správa okázale přirovnávati k předešlé a ukazovati hrdě k svému vlastenectví. Skladatelé nenechali našeho divadla posud nikdy v nouzi a tehdejšímu ředitelstvu ihned prispěli dvěma zpěvohrami, které mohly věru způsobiti něco hluku. Dvořák přinesl velkou „*Vandu*“, své podnes nejvážnější operní dílo, a Smetana malou — „*Hubičku*“.

Jaký to byl večer, večer první „Hubičky“! Jako bychom světili slavné vzkříšení! Ba světili jsme je vskutku, bylo to zářivé vzkříšení ducha, na jehož hrobě viděli jsme již kámen. Jeho síla jej svalila, nám bylo znova se radovati. Tuto radost bylo čísti na všech našich tvářích, třeba se mnohému v nitru ozývaly trapné pochybnosti. Divadlo se naplnilo, znamení se ozvalo, na místo Smetanovo zasedl kapelník Čech. Začíná se. Jaké to jásavé, k nebi vzlétající zvuky! Tyto první akkordy dávaly všem otázkám odpověď, pochybnosti a obavy zmizely rázem. A jaké to ryze české zvuky! Skladatel „Prodané nevěsty“ a „Dalibora“ žije, žije nám dále! Ještě skanula horoucí slza do číše této radosti, když po hřímavém vyvolávání Smetana vystoupil. Vážně se kloně, stál po straně jeviště, viděl skvostné věnce, padající k jeho nohám, ale o burácejícím jásotu obecenstva ničeho nevěděl.

V několika dnech následovalo benefiční představení. Tehdejší přátelé Smetanovi připravili slavnost, jež zastiňovala všechny starší upomínky. S galerie padala deštěm báseň Jaroslava Vrchlického, na jevišti objevila se nedohledná řada deputací s věnci, za jevištěm podán mu značný čestný dar . . . „Hubička“ stala se symbolem všeho, co máme svého nejnárodnějšího a nabyla od samého počátku popularnosti, jakou si získala „Prodaná nevěsta“ teprve, když její opakování sklánělo se ke stu.

*

Takový byl účinek Smetanova díla, po jistou míru i jeho slavnostního uvedení do světa. Když tehdy ještě „Prodaná nevěsta", padesátkrát již provozovaná, namnoze zápasila s předsudky, a valné části obecenstva byla nesrozumitelna nebo lhostejna, byla by mohla také „Hubička" za jiných okolností déle čekati na tak všeobecné pochopení, jakého se jí vskutku dostalo hned z počátku. Tu zásluhu měli tenkrát o Smetanu jeho přátelé, kterým jeho dílo vykonalo službu nevyrovnanou, ba neocenitelnou. Smetana také často vzpomínal dnů těch — budu však vypravovati také o chvíli, ve které si jich připomněl s nevýslovnou bolestí. (Pokračování.)

Nosarius.

Obrázek z vesnice od *Boženy Kunětické.*

(Pokračování.)

Začali o pouti a přešli velmi snadno k manželskému ráji. Dopomohl jim k němu chalupník Lukáš, který v loni o pouti, jsa napilý, svou ženu před celou veřejností hanebně zbil.

„Není nad manželství, totiž, když se vyvede," nadýmal se Lavička, jehož špičatá brada pohybovala se vždy takovým způsobem, jakoby někoho chtěla klofnouti. „Já nejsem nikdy proti ženění, ale musí se ženit rozumně, abych tak řekl, s citem, sluchem, zrakem i s —"

„— čichem," dodával Nosarius zlomyslně a okolo očí naskočil mu vějířek.

„A to byste se nejlépe oženil vy," rozkřikl se Lavička a nastrčil zuřivě bradu proti jeho ubohému vážnému nosu.

Pan farář se jeho vtipu zasmál, ale pan učitel se u něho déle pozdržel s tváří nikterak škodolibou.

Podívav se na Nosariusa pohledem, který myšlénky nepropouští, pravil tak udiveně, jakoby teprve včera do Bezděkova přišel, a tak důtklivě, jakoby rázem chtěl starobylý ráz bezděkovské hospody rubem obrátiti:

„Ale ovšem, ovšem, proč se neoženíte?"

Proč se neožení!? — — Kámen byl do klidné hladiny stojatého potoka vržen. Hladina se zvlnila nejprve u stolu bezděkovské elity a vlnky šířily se dál a dál, šířeji a šířeji, až po celé hospodské světnici nabyli náležitého ponětí o velké důležitosti této otázky páně učitelovy, která po tak dráhnem čase nepozorované staromládenectví Nosariusovo objevila před zrakem veřejnosti, která dokázala, že skutečně může se oženit, ba která naznačila, třeba dosud jako hučení vzdálené bouře, že se Nosarius oženit musí.

Nosarius byl starý mládenec! Nebylo více o tom pochyby, nebylo sporu, Nosarius byl ve svém čtyřicátém roku dosud svobodný, a po tomto poznání není divu, že jediná otázka chvěla vzduchem celé hospody, otázka nikdy netušená, nikdy neočekávaná, a přece dnes tak nutná, povinná, znějící nadmíru překvapeně, ba zděšeně, otázka, při které se stahují rty, svraští čelo a hlas zní přidušeně, temně, nejistě, jakoby zatajoval rozrušené nitro, z kterého vychází.

„Proč se neožení!?"

Zraky všech upíraly se mimovolně na kulatou jeho osobu v zelenavém hábitě, jakoby se přesvědčiti chtěly, že to skutečně on, Nosarius, že opravdu jest svobodný i se svým velkým nosem, který se stal životním štítem jeho úst.

Umlkl na chvíli pan farář, ztrnul i představený, pootevřev poněkud uschlé rty, jakoby čekal, až mu nějaká nová řada rázných slov se vzduchem do hrdla přiletí, a Nosarius, který při prvním pronešení osudné otázky rychle hlavu obrátil, snad hledaje náležitých dokumentův oprávněnosti její, zůstal s rukama v kapsách nehybnýma, dýmkou mezi zuby se klátící, leknutím ohromený, rozpálený, v hlavě s chaosem různých myšlének.

Na tuto otázku nebyl nikdy připraven! Jemu samotnému nezavzněla duší ani jedinkrát, aby pevné jádro jeho spokojenosti a svrchovaného klidu bezbožně porušila.

A teď se objevila! Ne jako meteor, jenž přiletí, zapadne, zmizí, ztratí se — otázka ta měla se zajisté stát skvoucí stálicí na vesmíru bezděkovských úvah, jichž celkem vždycky napočitalo se pět: úvaha o upravení vozové cesty, úvaha o bezdětném manželství jejich představeného, úvaha o porušení školního zákona od měsíce května až do polovice září, nedělní úvaha o katolickém náboženství a pravé zbožnosti duše, kterou sdíleli poslušně s panem farářem, a úvaha o založení spolku vojenských vysloužilců, aby vesnice za probudilým, uvědomělým a pokročilým svým okolím pozadu nezůstávala. Teď vynešena z hluboké tůně jejich duševního života úvaha šestá, důležitější a zajímavější všech ostatních, poněvadž neměla s obecními financemi pranic společného, ani příbuzného. Nosariusovi se rázem rozbřesklo v hlavě a ten náhlý jas oslepil tak jeho zrak, že jej sklopil a zaplavil jeho obličej od aksamítové čepičky až po dovádivý druhý lalůček pod bradou temným ruměncem. Chudák, styděl se. Otázka páně učitelova nejenom že jej upamatovala na jeho povinnost vůči ženám a statistice vůbec, ale dokázala mu zároveň, a to věru již v příštím okamžiku Nosariusa nejvíce těšilo, že se ženit může, a proto také, že se ženit má.

Konečně pozvedl poněkud rozpačitě ukazováček pravé ruky a přejel si jím nos. Byla to známá ouvertura k jeho jednání vůbec a ku každému slovu zvlášť.

„Takra," pravil šeptem, což ovšem postačovalo, aby hlas jeho slavnostním tichem pronikl, „takra, na to jsem zapomněl!"

Představený lapnuv rychle po vzduchu a vykasav si rukávy na důkaz, že chce zase porážet, pravil jízlivě:

„Silně vyvinutý čich má prý vliv na paměť — to je pravda a takovým nosem jako má soused se asi toho mnoho vyčichá."

Ubohý Nosarius měl dnes špatný den. To byl druhý kámen, jenž hladinu zčeřil. Uplynulo mnoho, mnoho let

od té doby, co na jeho nos bylo pohlíženo ještě s obdivem, jako na dvouhlavé kůzle, nebo na třínohé kuře, kdy se mu všecky ženy vyhýbaly na několik sáhův a klopily ustrašeně oči potkajíce ho z nenadání, a po celý ostatní čas až podnes nižádný se jeho nosu nedivil, stal se jim poněkud neobyčejným kamarádem, splynul s jeho osobou v jeden nerozlučný celek, nezdál se ani tak silně vyčuhovati, ani tak nesmírně dlouhým být, jak jsem již pravila. Nosarius musil míti svůj nos, až teď — teď — Představený věděl opravdu kam uhodit! Všeobecně uznáno slabým mrkáním, šťoucháním špičatého lokte, nebo tlápnutím na nohu sousedovu, že skutečně Nosarius má nesmírný nos, nos, jenž musil odloučiti každou možnost ženitby.

„Řádná hospodyně by vám vždycky slušela," opravoval mírně pan farář jedovatý šíp poznámky představeného, „a divím se skutečně, že jste na to posud nepomýšlel. Žena je skvostnou domácnosti okrasou, a spořádaná rodina jest vždycky Bohu i lidem milá. Jste poctivý, zachovalý člověk a nebylo vám třeba udělati ze své domácnosti neútulnou poušť. Mně samotnému nenapadlo nikdy rozjímati, proč se neženíte. Byl to už jakýsi zvyk viděti vás takového, jakým jste, nezměněného v zevnějšku i v životě. Nu, co není, může ještě být, že ne, pane učiteli? A bylo by to jenom naší zásluhou, kdybysme Nosariusa oženili."

„Já bych si, velebný pane, s ohněm nehrál a veverku jaktěživ nehonil," usmál se Lavička bradu nastrkuje. „Je něco jiného oženit člověka, jako mě kdysi nebožtík Dolejš ženil, pak snadno najde se tak dokonalá, rozšafná a rázná žena jako moje manželka je — ale — všecka ‚ale' prosím nejsou stejná. Kdo ví, jakou odplatu byste klidil za své namáhání. Já bych aspoň nos tuhle sousedův jaktěživ prodávat nechtěl."

„Víte, pane představený, nejedná se vždycky o zevnějšek, a jsou skutečně na světě ženy, které hodnotu duše cení výše než uhlazený zevnějšek. Ostatně je to záležitost sousedova a on zajisté nejlépe ví, co mu poslouží. Však k dnešní jeho svatbě přišli jsme jako slepý k barvám, že ne, pane učiteli? A co vy tomu říkáte, příteli?"

„I — takra, nevím honem kam s myšlénkami," odpovídal Nosarius, silně odfukuje. „Nejsem snad to ani já. — A jsem přece, na mou milou víru, jenom že pan učitel mně nasadil do hlavy štíra. Najednou si připadám jako lípa na kopečku, tak opuštěný. Ba že má pravdu velebný pán. Takra, já byl snop! Taková léta! A myslil jsem si někdy, že mně něco schází, že nejsem opravdu celý, že něco nemám, co bych měl mít, ale na konec jsem se domníval, že to asi bude velký honicí pes, kterého jsem si od jakživa přál. Na ženu jsem ani nevzdechl. A tu máš! — Nu, jsem aspoň rád, že vím, co nemám. Vím-li, mohu si snadno k tomu pomoci."

„Vsadil bych stovku proti zlatce, že to tak zlehka nepůjde, Nosariuse. Půjdeš na lov s nadějí a vrátíš se se svým dlouhým nosem nazpátky. Neoženil-lis se v třicátém, v čtyřicátém to už nedovedeš. Já jsem —"

„Takra — co pak ty? Máš svou ženu rozšafnou atd. Myslím, žes to chtěl dodati. Dobře, dobře, zkusíme to. Popálím-li si prsty, pofoukám si je a bude zase dobře. Nebudu už mít chuť na lusky ze sousedova pole, když jsem tam byl bit. Aspoň budu vědět pak, proč jsem se neoženil."

„Správně mluveno! Tak to má být!" pochvaloval mu pan učitel, tleskaje na jeho široké plece. „Kdo se vzdává bez boje, není hoden nosit štít. Na vaše zdraví, sousede!"

Vyjma představeného, který autoritu svého mínění hájil urputným mlčením a bradou ku klofnutí připravenou, ťukli si ostatní až sklenice zařinčely.

Kde pan farář a pan učitel, tam mínění celé vsi. S prvním k vůli latině, s druhým k vůli rákosce. Představený zůstal tentokráte sám.

„První kola vždycky snadno vyjedou," pravil hlasem břitkým jako nůž, „a zejtra povíme si o tom více. Já jsem tančil s mojí ženou poprvé o pouti a jeli jsme jako po másle. Umíte vy také tancovat?"

Nosarius rozevřel široko svůj kabát, jakoby chtěl zjednat svým nohám náležitého respektu, a odpověděl přesvědčivě:

„Nebožka matka tančívala jako vír, já jsem jí podoben jako vejce vejci. Zejtra dám si sólo a půjdu se svou vyvolenou do kola."

Bylo už pozdě v noci, když poslední sklenice vypita, ta vždycky ze všech nejlepší, a když poslední noby vrátké brázdily měkkou cestu od hospody, sledujíce nesrovnalý popěvek, jenž brdlem dral se jako výbuch překypujícího nitra. Tenkrát ovšem byl už dlouho velký dubový stůl v hlavním koutě prázdný. Byla krásná, krásná noc: jedna z těch, které vábí ku bdění jako v křišťálový palác plný netušených pohádek, k snivým monologům urychleným a sentimentalním, jedna z těch, jejichž dech neslyšíme, tichá, hovící si v sladkém snu, noc hvězdami skropená, měsícem zlacená, bledá, ale svěží, tajeplná, jakoby spala od věkův.

Nosarius neměl na spaní ani pomyšlení. Vyšel si na zápraží a sotva že octnul se tomu spícímu děcku, přírodě v nejkrásnějším rozpuku, tváří v tvář, slétlo se do jeho, beztoho už dnes dost zubožené hlavy hejno myšlének, jako roj včelušek, přilétající ssáti med jeho rozumu a důvtipu, probuditi jeho touhy, které ještě od první kanafasové peřinky jeho v něm klidně a neporušeně spaly, pobídnouti jeho vůli a přilákati v patách za ní uznání hodný čin. Nemohl vydržeti ve stavení, ten ubohý, dobrý muž, od té chvíle co poznal, jak neskonale osamocen jest v něm a že ne pouze honicí pes mu chybí, aby nemusil chovat nižádného přání více ve svém nitru, ale cosi jiného, sladkého jako zralá jahoda, pěkného jako květ neštěpované růže, veselého jako čtyrbarevné kotě, cosi něžného, povídavého, milování hodného, čemu by mohl říkat třeba ženuško, pohladit po líčku, vzíti za bradu a dát —

Nosarius se zachvěl. Mezitím co chtěl tomu vykouzlenému předmětu dát, co, to Bůh jen ví, našpulil rty a zavadil jimi důvěrně o nos, z něhož vyřinul se jim vstříc rozpálený jeho dech. To byl snad jediný, posud mu neznámý styk s jeho nosem — a proto zajisté nepříjemný. Nepříjemný tak velice, že Nosarius spravedlivě pohněván a roztrpčen štípnul se do něho zuřivě, aby se pomstil. Nedlouho na to srovnal jakž takž do pořádku své rozházené myšlénky, jako učitel děti staví do řad sám dobře věda, že je neudrží, aby hned to, a hned zase ono meze vytknuté nepřekročilo a seřadění neporušilo.

O jednom byl Nosarius přesvědčen: že se oženit chce stůj co stůj. Bylo to sice zvláštní, ale u něho zcela přirozené, že pochopiv svůj staromládenecký pustý život

a jsa povzbuzen farářem, učitelem, ba i odporem představeného, umínil si hoditi do nechutné číše svého života kousek cukru.

A ten kousek vyhledá si zítra! Kousek posud mladý, čilý, nezbrázděný vráskou, ani nezhyzděný předčasně vypadnutým zubem, kousek bělounký, sladounký, hezký a čistý jako korunka vodní lilie. Nosarius jakoby jej už viděl před sebou.

Ku podivu! Z ničeho nic, nevolaná, neočekávaná vynořila se z trochu řídkých pěn jeho fantasie podoba nadmíru známá — Manča, čečetka Mandelíkova, to děvče plné života a zdravého jádra! Viděl ji jasně, jak mu ruku líbá, slyšel její hlas — eh, čertova holka! Ta ne!

Bude mít sice věno jako vyfouknuté vejce, ale Nosariusa by si dozajista nevzala. Nemohl, připomena si ji, nikterak zapomenouti na onen trapný pocit při sešpulení rtů — ne, ne, o dům dál — anebo lépe nech toho a jdi spat!

Nosarius setřel si s čela pot najednou se na něm vyskytnuvší a rozhledl se po obloze. Napadlo ho, že by rád tam někam mezi ty světlé hvězdičky uprchl sám před sebou. Poprvé ve svém životě se snad svého nosu bál.

* * *

Vesnická pouť to je revoluce. Všecko to, co v srdci po celý rok dřímá, každá utlumená touha, každý umrtvený cit, ctnost i nectnost, marnivost, pomsta, vášeň i sebeopanování, co Bůh do nitra vesničanů vložil, totiž ty touhy a city nedělní, neboť práce jest přísným zákonem jejich po všecky ostatní dni všední, probouzí se v nich se silou báječnou, u nich nikdy nečekanou, unáší mysli, rozproudí krev, naplní vzduch jásotem, omamuje, povznáší, rozetíná pouta a posvěcuje svobodu slova a skutku.

To je víru až to vůkol praská jako hořící zvětralé trámy, křiku a hukotu jako valící se bouře, šumu a proudění, jako když v moři nastává katastrofa.

Strakatina pentlí, fáborů, sukní a fěrtochu, spletenina starých s vráskami ledabylo vyžehlenými, mladých s nevyličitelnou bájí v oku, s pýchou na čele a nadšením v duši, dětí s perníkovými koníky, cukrovými píšťalkami a doutníky s rudým na konci papírem, skupina záplatovaných i poctivě děravých bud, paňáca a panorama a konečně muzika — muzika, při které hlava třeští, nohy lítají a srdce k srdci se vine až dech se tají a oči vlhnou, muzika, při které není rozdílu stáří ani stavu, všeobecná hlučná, hromadný to kankan, největší to oběť zápalná, kterou Terpsichoře obětují ve světnici horkem spocené, v kouři a prachu, jehož modravé a šedé vlnky jako oblaka vznášejí se kolem křepčících a usazují se jim na líce, nos, na rty, šíje i oblek, lepkavé a mastné, ale jim lhostejné, ba příjemné.

Tam se to tančí! V učazených zrcadlech s růžovými kokardami, červené obličeje, oko rozplameněné, vlasy mokré. A přece jaká hrdost, jaké sebevědomí! To už dá se nazvat tancem, jemuž se dává v šanc vše i zdraví, krása i jmění a život! Taková muzika byla v Bezděkově a počala bez určitého programu, s prvním uhozením bubnu na návsi a zahlaholením junáků, jejichž kulaté klobouky vyletěly do výše jako rakety vyslané na počest blížící se noci plné kouzla, radovánek, lásky a blaha.

Hudba hrála, hoši výskali a děvčata ve svých komůrkách přetrhávala tkaničky jednu po druhé, kus po kuse samým spěchem, aby letěla už do náručí svého vytouženého štěstí, ruce se jim chvěly, ňadra dmula a srdce tlouklo až ohlas jeho bylo slyšet v úbělovém krku, pod růžovou stužkou a zlatým křížkem s červeným pravým korálem anebo kolečkem broušených českých granátův.

Ale to jsou věci, u kterých se dlouho zdržet nesmíme. Jsme povinni největší pozornosti našemu ctihodnému ženichu in spe, který už na účet svého mužného předsevzetí navlékl se do sametové vesty se zlatým vyšíváním, kterou mu zde zanechal nebožtík otec, chovaje ji v úctě, jako dárek vrchního kočího hraběte X.

Na krku měl hedbávný šátek, tak krásný jako nejčistší červencové nebe, a ostatní oblek černý, vyleštěný a bezvadný jako ke kopulaci.

Ach, jak velice vypadal dnes Nosarius sváteční! Každý jeho pohyb byl co jen nejvíce mohl ušlechtilý, lahodný a vějířek okolo očí nemizel ani na okamžik, škubaje toliko sebou po chvílích křečovitě, v zimničném rozčilení a očekávání. A jeho nos! Kdo by se byl nadál, že se tak elegantně nafouknout dovede, tak příjemně zčervenat, tak vyzývavě hledět vpřed a přece dovedně vyhnouti se každé kritičtější pozornosti. Nosarius, odhodiv svůj zelenavý, ohromný hábit, v němž vždycky uschován byl jako v hluboké jeskyni, byl docela jiným člověkem, takovým, o kterém můžeme okamžitě říci: „Ty něco zamýšlíš, ty něco chceš a ty něco dokážeš!“

(Dokončení.)

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

V.

Služebnictvo u černého koně pozorovalo poprvé, co Vanini v tomto hôtelu bydlil, kterak pozdě večer ještě vešel do pokojů Selminých. Bylo to večer před velkým představením, které mínil dávati pro chudé. Zavřel za sebou dvéře na klíč, což dráždilo zvědavost panské i sklepníka, avšak brzo slyšeli oba, že tam uvnitř se odehrával bouřlivý výstup. Bylo slyšeti vášnivý a hrozivý hlas jeho i její, a konečně pláč a vzlykání, nikoli však ženského, nýbrž mužského hlasu.

Když Vanini vztekle vrazil k Selmě, zasypal ji výčitkami, neboť dopustila se neopatrnosti, jež se stávala Vaninimu nejvýše nebezpečnou. Nedržela se přísně jeho instrukce při výrocích, pronešených téhož dne v tom magnetickém spánku, který dovedně simulovala. Bylo to v domě velmi vznešeném. Tam prozradila intriku jisté

vysoce postavené osobnosti, o které byla zpravena Vaniniho špehýřstvím, avšak kterou mínil zcela jinak zužitkovati než tímto nejapným způsobem. Na neštěstí nezavděčila se Selma dokonce touto zprávou, neb osoby v kruhu, kde provozovala své proroctví, byly do té věci také zapleteny, a jednalo se tu o čest a poctivé jméno, snad dokonce o soudní vyšetřování. Tu vyskočil jeden pán ze společnosti a vykřikl, že dá somnambulu zatknouti, načež ona hned ze svého spánku procitla. Vaninimu podařilo se svým hladkým a úlisným způsobem mysli utišiti a obrátiti vše tak, jakoby byla Selma vlastně o čemsi jiném mluvila.

Tak vyvázl pro tu chvíli i se Selmou, byl propuštěn, avšak nebylo mu nikterak odpuštěno. Osoby, účastné v řečeném tajemství, jehož bližší podrobnosti nemají nic společného s naším vypravováním a mohou býti vynechány, byly v rozpacích, nevědouce, zda by samy sobě neškodily udáním Vaniniho na policii. Nevěděly, mají-li jej raději uplatiti anebo učiniti neškodným nějakým dlouhým vyšetřováním, a pak odsouzením. K tomuto poslednímu bylo by jim bývalo třeba dříve učiniti nutné kroky, dáti v úřadech pokyny a navléci celou věc, aby chycený dobrodruh ani hnouti se nemohl. Tyto okolnosti zachránily jej tedy pro tu chvíli, ale on věděl dobře, v jakém nebezpečí vězel.

Selma to odnesla. To celé bylo nedorozuměním. Nejednalať úmyslně, myslila, že Vanini si žádá, aby takto mluvila; ale on neznal se zlostí, vrhl se na ni, zaťal nehty do jejího bílého krku a obvinul si její bohatou kštici kolem ruky, aby ji po zemi smýkal. Selma snášela klidně jeho surové jednání. Hleděla naň upřené svýma mandlovýma očima, a řekla tiše: „Chceš-li mne zabit, pospěš si. Chceš-li, abych ještě žila, pusť mne hned, jinak ti uteku ke své matce.“

Při těchto slovech pustil ji hned. Vrávoral nazpět. „Ty nemáš přece matky,“ řekl, a ona hodila hlavou a dívala se mu hrdě a bez bázně do očí.

„Tys mne jí ukradl, ale ona mne proto neztratila s očí. Bdí nade mnou. Trpí mne u tebe, protože myslí, že mám u tebe lepší živobytí, než u ní, ale kdybys mne trýznil, vezme si mne k sobě. Je tak chudá, jak tys bohat, tak bídná, jako ty slavný. Chodí nyní zase s cikány, cos ji od sebe zapudil, ale kam ty se hneš, tam táhne též ona se svou tlupou, a ty nejsi tak chytrý, aby ona tě nepřelstila. Vídáme se často, mluvíme spolu, líbáme se, a kdybys mne zavřel na devět zámků, ona našla by si ke mně průchod. Ví na tebe věci, které tě mohou přivésti v doživotní žalář. A nyní trýzni mne dále. Zab mne, chceš-li, ale boj se pak pomsty mé matky.“

Jemu sklesla mysl. Ruce a nohy chvěly se mu, byl nucen se posaditi. Zkusiltě již před tím mnoho strachu, který se cítil puzena vybouřiti. Nyní nemohl si pomoci, dal se do pláče. Nebál se nikoho na světě tak, jako krásné někdy Manuly, cikánky, jež mu byla porodila Selmu. To byla ta Marietta, o níž povídal půl báje, půl pravdy u Bučků, když se stavěl tak upřímným. Ale on, a upřímnost! Byl to jeden z těch lidí, kteří jsou nuceni lháti i tenkráte, když je zřejmo, že by je prostá pravda spasila.

Nyní byl v koncích. Tak zdálo se mu. S jedné strany hrozilo mu vyšetřování soudní, s druhé pomsta jeho bývalé milenky.

„Víš co, Selmo, prchneme spolu ještě této noci,“ pravil. „Prchneme, jak jsme před čtvrt rokem z Vídně uprchli, a před tím z Berlína, a před tím . . . však to víš. S obratností ujdeme zas všemu, co nám hrozí. Zas bude přítomnost naše skvělá a budoucnost zabezpečíme si přece jednou.“

„Tak budiž,“ odpověděla mu Selma svým netečným hlasem a sklonila se leně nazad. „Mně je to jedno, kde jsme. Maminka vyslídí si nás sama.“

Vanini vstal. Chtěl rychle vykonat svůj úmysl, jak jej byl pojal. Náhle ho něco zadrželo. „Rafaela,“ zaznělo mu v duchu. „Ji mám pustit? Tento nevídaný zázrak neměl by býti v mých rukou? Toho zlatodolu s ryzím zlatem, za něž by mne nesměl nikdo více stíhati jakožto podvodníka, toho měl bych se odříci já, kterého její stolek tak duchaplně nazval penězokazem? Můj bože! Míti Rafaelu, pak pustím rád Selmu k její matce, ať s ní chodí s cikány hádat. Vždyť není v ní jiskry magnetismu. Všemu musil jsem naučiti ji. Ani tolik ducha v ní není, co v její matce. Nuže, odvážil-li jsem se jakživ na tak mnoho, vzdoroval-li jsem skandalům, úřadům, pomstě jednotlivců, odvážím se i na to, abych vydobyl tento poklad, a zkusím vše, i svůdnictví, i pochlebenství i násilí.“

Jeho nesmírná samolibost dodávala mu odvahy a srdnatosti, která mu jinak od přírody scházela, a již u něho musila drzost nahražovati.

Zanechal lenivou Selmu na její pohovce a nepromluviv k ní více, nejednav s ní nic určitého, týkajícího se jejich útěku, odešel do svých komnat a odvážil se vyčkati ještě v Praze nutný čas ku svému úmyslu přese všecko nebezpečí, jež mu tu hrozilo.

Příštího poledne přišel k Bučkovům v plné gale, napuštěn voňavkami, s prsteny po dvou až po třech na každém prstu, s náprsní jehlicí o žlutém velkém brillantu a v černém dokonalém obleku. Jeho fysiognomie určitě jižního rázu neprozrazovala v nejmenším nepokoj a nebezpečí, ve kterém se ocitoval.

Přicházel optat se na zdraví celé vážené rodiny a zdali opravdu se chystají všickni k večernímu představení. Mluvil mezi tím také o tom, že jisté okolnosti jej bezpochyby donutí Prahu co nejdříve opustiti a dnešní představení že bude asi pro tentokráte jeho poslední. Při tom upřel zraky na Rafaelu s takovým výrazem, že cítila opět ono omámení, které jí jeho pohled už častěji byl způsobil.

„Tak tedy hledí láska, vášeň,“ myslila si bolestně. „Od toho člověka jsem tedy milována?“

Pan Buček pravil k němu: „Milý Vanini, odpusťte, ale my nepřijdeme na vaše představení, jakkoli nás nad míru zajímá, a víme, že tím mnoho ztratíme. Ale má žena, jak na ní snad pozorujete, jest churavá, a já nemohu ji na celý večer nechati o samotě.“

„A slečna?“ tázal se Vanini v rozčilení, jež dokonce nebylo přetvářené.

„Mne také omluvte,“ ona řekla. „Nepůjdu od rodičů.“

Bylot nápadné, jak Vanini zbledl.

„Vy nepřijdete?“ řekl hlasem, ve kterém se chvěla jako hlubina citů. „Tak vám vyzradím, co jsem vlastně říci nechtěl, že to celé představení pouze k vůli vám dnes dávám. Jinak byl bych je odvolal a byl bych dnes ráno již odejel přímo do Paříže, odkud jsem dostal tak

skvělá nabídnutí, že ani nevím, co se svým jměním pak počnu. Bylo však žádáno, abych hned a na místě odejel. Neučinil jsem toho. Nebylo by mi záleželo na celé Praze, záleželo mi jen na vás, kde jsem byl tak pohostinsky přivítán co neznámý ještě cizinec a kde jsem našel tolik povzbuzení, kde jsem seznal tolik ušlechtilosti a tak zajímavé povahy. Jen k vůli vám tedy odříkám se sledovati okamžitě onoho vyzvání tak čestného a výhodného: a vy mi nepřijdete. Zajisté je vaše dětinná láska krásná, ale dovolte, tentokráte vede vás přece daleko, neb jak vidím, není paní matka nebezpečně churava a Bůh dá, že také nebude."

„Rafaelo, ty musíš jíti," vpadl mu do řeči pan Buček. „Pan Vanini toho zasluhuje od tebe pro tolik pozornosti a pak potřebuješ trochu vyražení. Chci, abysi šla."

Paní souhlasila s ním a řekla určitým a přesvědčivým způsobem jí zvláštním: „Otec má pravdu. Ty jíti musíš. Bylo by to nevlídné a neslušné, kdybysi nešla. Romovských půjdou s tebou, a aby neměli obtíží s doprovozením tebe domů, bude na tebe čekati náš fiakr číslo 23. V něm budeš chráněna, jakobys již byla doma." Obraceje se k Vaninimu pan Buček, dodal spokojeně: „Tento fiakr totiž vozí nás už dvacet roků, jeho majitel je starý známý našeho domu; toho můžeme již zvoliti za gardedamu své dcery."

Zasmál se přece zas jednou. což se mu nebylo podařilo v poslední době ani když k tomu se nutil. A Vanini zasmál se s ním, ale tak podivně, že to bylo Rafaele nápadné. Obočí vytáblo se mu do půl čela a ústa rozšklebila se mu. Tento výraz jeho fysiognomie Rafaela při něm posud nebyla zpozorovala. Byl to ten úsměšek, který malíři od pradávna propůjčují tváři ďábelské.

Zůstalo tedy při tom, že Rafaela půjde na představení s Romovskými, a jelikož tito na Malé straně bydlili, že ji doprаví domů fiakr číslo 23.

Když bylo takto ujednáno, poroučel se Vanini rychle; měl nyní ještě do večera mnoho práce, chůzí, rovnání a zařizování.

Nevěděl v pravém smyslu slova, kde mu hlava stojí. Lítal s místa na místo až byl všecek uhřátý, a mezi tím bylo mu, jakoby měl v zádech policii, a do cesty jakoby mu každé chvíle vstoupila Manula. Potácel se zas jednou na samém pokraji té propasti podvodu, ze kterého své báječné důchody čerpal, a která jej hrozila již mnohokráte pohltiti. Již byl také často zakusil, co jest zahanbení, pokoření, a často byl zbaven všeho, co dříve získal. Býval pak zas na začátku a protloukal se polo žebrotou. Tak pomohl si opět za čas, a tu obdivoval se svému štěstí, potvrzoval se ve své drzosti a samolibosti. Šel dál a dále ve svých smělých kouscích, po své klikaté, dobrodružné cestě, za cílem zištnosti.

Nyní hrozila mu opět krise, ale uprostřed nebezpečí vykvétalo mu štěstí v podobě Rafaelině, a toho chtěl dosíci. Měl neslýchanou důvěru v úspěch, který by získal s pomocí její, a odvažoval se k vůli ní na všecko. Ona netušila, co jí hrozilo, jaké dobrodružství jí bylo chystáno. jí, vychované, vyhlídané takořka v bavlnce, jí, která nikam nikdy nepřišla z náručí rodičů, ani do školy, ani mezi družky, ani na návštěvu mimo Prahu. Nevycházelať nikdy sama bez matky anebo otce. Znala pouze kruh svých známých a jinam mezi lidi nepřicházela. Žila jen v těch pečlivě urovnaných poměrech zámožného měšťanstva, kde děvče bývá svěreno v nejužší kruh tiché a jednotvárné domácí činnosti. kterou u ní žádná hlučná zábava ani na jediný den nepřervala.

Časně z jara stěhovala se celá rodina vždy na zahradu a tam zapadla již dokonce v zátiší ničím nevyrušené. V Praze. zimního času, poutávala ji zas nějaká rýma neb trochu kašle na domov často po dlouhé týdny.

Jediné literatura. kterou se obírala, s vášnivou pílí otevírala jí vyhlídku do světa, v pestrost lidských povah, do divokých vírů, vášní, na neschůdné cesty lidí dobrodružných, do pelechů bídy, na stopy zločinů a do poměrů socialních, nejrůznějších. Čtouc o tom všem, podobala se však mladé klášternici, jež hledí za zamřížovaným oknem na rozbouřený oceau, na zmítající se na něm lodi, na davy lidstva hrnoucí se do blízkého přístavu, na ohromnou oblohu, jejíž mlhy a mračna bouřlivě se zasnubují s lačnými vlnami, jež jako věže vzhůru vstávajíce mžiknutím v bezedné propasti se hloubají.

Ona, skryta ve stínu klášterních zdí, za svým oknem vidí to, trne, ale jí jest, jakoby se jednalo tam venku o obyvatele zcela jiného světa. jakoby to byli tvorové, s nimiž jí nikdy nelze míti čeho společného.

Mysleme si pak tu klášternici vyrvanou nenadále z její cely. a kterak bez přípravy, bez tušení náhle by se ocitla na malé bídné lodi uprostřed bouře, zmítané jako třtina; přece nelze, aby zakusila toho, co čekalo na Rafaelu, jestliže se měl podařiti Vaninimu ďábelský jeho plán.

„Tak, dítě, jdi se obléci," řekla jí matka asi dvě hodiny před začátkem představení.

„Není ještě příliš brzo, maminko?"

„Ne, ne, úprava obleku vyžaduje svůj čas, má drahá. Vždyť slyšíš pořád, že bývá ve představeních Vaniniho nejvybranější společnost. Nemůžeš přece lišiti se od jiných. Ukaž, dnes nesvěřím tvé kadeře panské, rozvinu a upravím ti je sama."

Paní Bučková oživla a probrala se ze svého chorobného dumání. do něhož byla nyní stále pohřížena. Tou starostí o zevnějšek své dcery zapomněla na chvíli na své pochybnosti a trápení. Sama upravovala její oblek, starala se, aby nenastydla, hledala v šuplatech a šatnících, kde by našla co vhodného pro tento večer. Konečně otevřela svou velkou ebenovou, stříbrem kovanou skříň na šperky a zavěsila dcerušce do oušek a kolem krku, na ruce a na prsa své staré, rodinné památky. v jejichž drahokamech světlo se lámalo. a které jiskřily jako hvězdy v zářijové noci nad zemí drobným deštěm ještě zvlhlou, když před tím k večeru nebe se vyjasnilo a slunce bylo zapadlo jako do zlatého jezera.

Paní Bučková oživovala víc a více. Zpomínala svého mládí a žití v otcovském domě. toho lesku a nádhery, v jaké rodina žila. toho hejna služebnictva, vkusných toilett, stále množících se šperků a drahých věcí. Z toho byly tu jen ještě zbytky. Nynější komfort rodiny Bučkovy nebyl k porovnání s tím, co bývalo u rodičů. Paní Bučková toho opravdu neželela ani pro sebe, ani pro svou dceru. Bylať vskutku nad to povznešena. Její srdce bylo velké, její city ryzí. Ale nyní kochala se přece v oněch upomínkách a těšilo ji viděti miláčka celé rodiny ozdobeného.

Rafaela nechala se zdobiti s tou slepou poslušností, kterou k matce zachovávala, a vypadala v těch ozdobách jako beránek boží. Nemyslila na sebe, jen na matku a byla dojata její péčí, pozorovala ji s úzkostí, nevypukne-li náhle její trudomyslnost, jež ji tak děsila a takovými obavami skličovala. Panu Bučkovi bylo právě jako jí, s tím toliko rozdílem, že se dával rozptylovati dceřinou toilettou a starostí, aby jen byla dobře zaopatřena, aby měla nohy v kožešinách a kožich přes celý oblek, a její divadelní pláštík aby byl dosti teplý.

Tak uplynuly s přípravami těmi opravdu dvě hodiny a již byl čas k odchodu, když otec náhle si vzpomněl, že musí Rafaela nevyhnutelně dostati před odjezdem horkou vinnou polévku. Opravdu zdálo se, jakoby ji vypravoval na vzdálenou cestu.

Konečně žehnajíce to kochané dítě křížem rodiče ji propustili ve průvodu panské, jež s ní jela do cirku, kdež u vchodu měl na ni čekati její švagr Romovský. V případě, kdyby ho tam nebylo, měla panská rozkaz nehnouti se od ní a neopustiti jí dříve, než až by ji od ní Romovský přejal.

To vše podařilo se. Romovský byl na svém místě a dovedl Rafaelu šťastně do lože, kde její sestra už na ni čekala. Služka přinesla domů zprávu, jak Rafaela se dostala do cirku, a rodiče ji přijaly, jakoby jim byla Rafaela ujela kamsi za moře.

Prozatím byli však uspokojeni, že nebyla uvedena do žádných rozpaků u vchodu divadla, že nemohla nastydnouti, nebyvši nucena čekati někde v průvanu, a staří manželé usadili se opět dosti klidně vedle sebe.

Na štěstí nevěděli ještě, co se strojilo a chystalo Rafaele, ani ve snu nemohli přijíti na takovou romanticky děsnou událost, jak podobných od nepaměti se nebylo událo v našem rodném městě.

Za to byl Vanini člověk, jemuž nic se nezdálo nemožným, a byl by mohl svou odvahou a smělostí mnoho snad dokázati, kdyby nebyl býval při vší prohnané chytrosti zas ku podivu nejapným, při vší prolhanosti zas ku podivu lehkověrným.

„Tak bude tedy představení?“ tázala se ho nedbale jeho dcera, když přišel se přesvědčit, strojí-li se k němu.

„Ovšem, že bude.“

„A my neprchneme ještě dnes?“

„Dnes ne. Avšak doufám, že máš své věci složeny. Zítra odjedeš se svou služebnou ranním vlakem do Drážďan. Tam ubytuj se v hotelu ‚u Prahy‘ a čekej na mne. Zde máš potřebné peníze.“

„Ty nejedeš zároveň s námi?“

„Ne.“

„Proč ne? Bojím se jeti sama po výhrůžkách, které se nám činily.“

„Přivezu bezpochyby ještě někoho s sebou. Bude to dáma. Doufám, že jí neodepřeš svou úctu.“

„A k vůli té vydáváme se tomu nebezpečí? K vůli ní mám zůstati bez ochrany? Či chceš mne snad samu vydati soudu? Chceš prchnouti sám? Ó tomu je tak, vidím ti to na čele. Raději prchnu hned sama. Mám strach, že div neumírám. Nechci jíti do vězení, raději umru na místě.“

Byla tak poplašena, vyděšena, skoro bez sebe, že si nad ní zoufal. Jeho slovům a slibům nevěřila. Vzala si do hlavy, že ji chce obětovati.

Co nyní činit? Nemohl ji upokojiti ani přesvědčiti.

„Víš co?“ pravil k ní. „Hraj ještě jednou, naposled svou úlohu v mém představení. Zahraješ-li ji dobře, dám ti sto zlatých a ty si prchni tedy ke své matce, toužíš-li tak po ní.“

„Chci těch sto zlatých hned. Později nedal bys mi je. Dříve neustrojím se.“

„A pak půjdeš k matce? Najdeš ji?“

Ona usmála se. „Ona najde mne. O tom jsem jista. Ach, ona, ta chudá žebračka, ta bídná cikánka má srdce mateřské. Ale ty, ani mi nejde přese rty, abych tě otcem nazývala.“

„Také se tě o to neprosím. Nařídím Fanny, tvé služebné, aby tě s očí nepouštěla a nikam ti nedovolila odejíti, dokud mi večer nevystoupíš ve magnetickém spánku.“

Odešel a portiéra u alkovny odhrnula se. Za ní vystřel se hnědý obličej, v němž bílé zuby jako snih svitily.

„Ten jeho magnetický spánek, ten tomu rozumí,“ chechtala se. „Nic, nic neví o hadačství. Vše vymyslil si sám, vše je podvod, klam a lest u něho.“

Byla to matka Selmina, cikánka, bývalá milenka Vaniniho, kterou opustil ještě než Selma se narodila.

„Slyš, Selmo, co to mluvil o nějaké dámě? Kdo to je? Nevíš?“

Selma nevěděla a matka měla jí to velmi za zlé.

„Tak nevšímavá nesmíš býti. Našinec, jenž ze svého vtipu žije, musí ho napnouti, musí s ním konati divy Ale co na tom, jak já se dovím lehce kdo a co. Neboj se tedy ničeho, mé dítě, bdím nad tebou a kdyby něco se mělo státi, ještě dnes večer zamezím to, nebo budu na stráži. Odstraním si tě v čas. Vždyť víš, že jsi mého srdce drahokam. V noci pak budeme již na cestě do ciziny, zítra již budeš dýchati zcela volně.“

VI.

Představení začalo. Vanini objevil se ve přiléhajícím kabátci z černého aksamitu. Promluvil, přednášel, hovořil a byl skvělým. Již pouhý jeho zjev vzbouzel pochvalu celého domu. Nebylo možno pomysliti si obratnějšího a rozmilejšího člověka. Dámy navštěvující často jeho představení, jej zbožňovaly, sledovaly s obdivem každé jeho slovo a posuněk. On mluvil hlavně lámanou němčinou s měkkým přízvukem, avšak jeho zvykem bylo pronášeti mezi tím celé frase po italsku, a tohoto dne uznal za dobré honositi se také češtinou, tak zázračně rychle naučenou. Tím vzbudil u dobromyslného obecenstva, hlásícího se k české národnosti, hlučné ovace, jakých až posud přece nepoznal, a litoval, že dávno se neklonil k tomu vděčnému českému národu, a že ho také nevyužitkoval.

Provozoval nejtěžší a nejumělejší kousky svoje, při nichž, jako obyčejně se děje, přicházel s obecenstvem do styku. Krásné dámy půjčovaly mu důvěrně své batistové šátečky, brillantové prsteny, pánové své zlaté hodinky, což opět vycházelo na jevo po divném bloudění hlavněmi bambitek, kalíšky růžovými ku příkladu zavěšeno na krku bílé živé holubice. A to vše dělo se rychlostí takovou, že nejstřízlivější pozorovatel chvílemi si představoval, kterak ten čaroděj účtuje aspoň časem jinak než obyčejní smrtelníci.

(Pokračování.)

Herec David.

Napsal *Pavel Gyulai.* Z maďarštiny přeložil *J. L. Hrdina.*

(Dokončení.)

Já neměl pokoje. Jeviště stalo se mi mučírnou. Sám jsem se rděl, že jsem nedoukem, obecenstvo jsem nenáviděl, že je hloupé. Uprostřed potlesku jsem cítil, jak básník mne z jeviště vyhání, jak kritický znalec na mne volá: „Jdi pracovat na pole, hochu, jdi!“

Denně jsem nabýval nových zkušeností, denně nových útrap. Když jsem hrál opilce, bylo tělo mé střízlivé, jakožto Romeo byl jsem jen slovy milovníkem, místo Bruta byl jsem podoben Rákoczymu. Odehrávala-li se scéna v předešlém století, v salonu, na vojně — všecko jedno. Pořád jsem stejně deklamoval, jak mne Bodágy naučil. Brzy jsem seznal, že o charakterisování nemám ani ponětí — hrdinu, milovníka, zločince hrál jsem na jedno kopyto.

Lid a Bodágy to chtěli.

Já plakával a zoufal, brzy zase jsem doufal v nové síly. Pozoroval jsem lidi, zpytoval život a studoval Shakespeara. Ó jak jinak mi zněly ty řádky nyní. Teprv nyní jsem počal chápat, co to dramatické umění, teprv nyní chápal jsem postavy a charaktery. Byl jsem jak zdánlivě mrtvý, jenž při úplném vědomí všecko vidí, všecko slyší, ale pohnouti sebou nemůže. „Kdo mne zbaví té kletby!“ volal jsem v pláči a roztříštil zrcadlo, před nímž po dlouhé dny marně jsem se v charakterisování cvičil.

Jediná útěcha byla mi myšlénka: Vím, že nic nevím!

Nejen samota přinesla mi trýzně, byli to i moji kollegové a obecenstvo. Už jsem nebyl vítán s potleskem, jako dřív, a jen dřívější mé zásluhy zabránily, že jsem nebyl vypískán. Marně pátralo oko mé po onom malém děvčátku — sedadlo bylo prázdné. Odnikud jsem neviděl úsměvu, slzy, neslyšel povzdechu. Tisíce posměšků a zrady, tisíce jen úkladů na všech stranách.

Bodágy se stal mým nepřítelem od té doby, kdy jsem ztratil přízeň obecenstva, a dal mi výpověď. Ale poněvadž jsem byl hrozně zadlužen, musil jsem hráti ještě dva měsíce. Paní Elisa ochladla také ve své lásce ke mně a celý personál jakoby se byl proti mně spiknul, mimo napovědu. Ten malý človíček, jenž tvořil vždy ve společnosti naší opposici, přešel na moji stranu. Poctivý to chlap, poctivý!

Vždyť herec mezi svými kollegy může věrného přítele najít jen v soufflerovi. Mně aspoň byl dobrým, upřímným soudruhem — Bůh mu za to žehnej. Nejen moji úlohu, i dobré rady a návody mi našeptával. Bylo prý by dobře — povídal — abych se uskrovnil, abych nesnídal a nesvačil a za měsíc prý zaplatím dluhy; pak abych přešel k nějaké lepší společnosti.

Poslechnul jsem ho; trpěl jsem hlad a studoval jsem, což ostatně každý herec se snadno naučí.

Bydlil jsem u rozumného ševce, jenž mimo čižmy dělal i menší lichvářské obchody. Ten, jak se dověděl o mé výpovědi u divadla, dal mi výpověď zase z bytu — k vůli důslednosti.

Ať!

Šel jsem po ulicích a hledal papírové tabulky. Aha, tu je také jedna: „Zde se pronajme byt pro svobodného pána.“

Půjdu se tam podívat.

Dům ten patřil jisté vdově, která prý někdy bývala velmi krásnou. Snad. O to jsem se nestaral. Já najmul byt, přestěhoval se sem a cvičil se v hladu a v Shakespearovi jako dřív.

Když pak jednoho jitra mne zpěv ptactva časněji probudil, otevřel jsem okno a pozoruje vycházející slunko, zamyslil jsem se do daleké, daleké budoucnosti. Divné obrazy jsem spřádal ve své fantasii. Bože! — jsem jak ta vyprahlá země, jako sžehnutá květina — a myslil jsem dál.

Pod mým oknem byla krásná zahrada a tu poprvé jsem zpozoroval, že jakési hezké děvčátko tu květiny zalévá. Paní domácí to nemůže být, ta není tak štíhlá ani tak mladá. A jak dětinsky si poskakuje. Škoda, že ji nevidím do tvářiček!

V tom dívka se obrátila, jakoby slyšela mé myšlénky, pohledla na mne a plaše utekla za stromy a zmizela.

Rovněž já odskočil od okna jako stydlavé děcko.

Ano, je to ona, ta sličná, nevinná děvuška, která mi v divadle hodila kytici. Tedy z této zahrady pochází? — Jak jsem tak mohl na ni zapomenout! Ovšem, jaký div; vždyť nebyla už po kolik neděl v divadle.

Ale kdo je to dítě?

Později teprv jsem se dověděl, že je to dceruška mojí paní domácí a že právě se zotavuje po delší nemoci.

Událost ta vyburcovala mne z té zoufalé apathie a můj život nabýval určitějšího světla. Nebyl jsem ještě zamilován — já tonul pouze v divných pocitech, jež probudily se při spatření té mladičké bytosti.

Opony v oknech míval jsem od té doby spuštěny, ale vyřezal jsem do nich maličký otvor, jímž jsem pozoroval její příchod, každý pohyb, její odchod. Věděl jsem, který záhon nejdřív zalívá, s kterého keře trhává růže, kde sedává.

To byly nejkrásnější dny mého života, bohaty na sny, na radosti, na poesii. Byl jsem jak znova zrozen. Přede mnou otevřely se křišťálné prameny pocitů, v mém srdci rozhostilo se jaro, v mé duši máj . . .

Dávali jsme tragedii „Romeo a Julie“. Poprvé ve svém žití jsem byl sám s sebou spokojen. Jak vznešený to pocit pro umělce!

Jen kdybychom více milovali umění než obecenstvo, kdybychom méně marnivosti a více hrdosti měli!

V klidné myšlénky pohřížen kráčel jsem zvolna pustými ulicemi ku svému bytu. Noc byla jasná, měsíc a hvězdy pod stříbrným závojem uspávaly zemi. Chvíli jsem se na ně zadíval a zas šel dále — v tom pojednou octnul jsem se v zahradě, kamž až posud nikdy vkročit jsem se neodvážil. Jakási síla neviditelná pudila mne k onomu stromu, kde dívka obyčejně sedávala. Pozvednu oči a —

ona stojí přede mnou. Vzkřikla zděšeně — já prosil za odpuštění.

Jiný herec snad by jí byl deklamoval ty nejhezčí fráse ze svých rolí, ale já nebyl slova schopen.

„Krásná noc!" pravila konečně dívka, nevidouc nebezpečí žádného.

„Velmi krásná!"

„A což ty hvězdičky!"

„Právě jsem si z nich jednu vyvolil: vidíte tu jasnou, co nad mojí hlavou se třepetá?"

„To je večernice. Kdybych si mohla přáti, vyvolila bych tu vedlejší. Ty jsou spolu věčně na nebi a vždycky by mne upomínaly na dnešní noc!"

A dlouho, dlouho ještě dívali jsme se na ty dvě hvězdičky na nebi, na ty dvě hvězdičky pod naším čelem a nepozorovali jsme ani, že nedaleko půlnoc.

V tom matka, vrátivši se z návštěvy, volala svoji dcerušku.

Děvčátko leknutím vyskočilo a davši spěšně „dobrou noc" zmizelo. Já tu ještě stál a domníval se, že musí, jako Julie, ještě jednou přijít a ještě jednou „dobrou noc" dáti.

Později odešel jsem do svého pokojíku. Ale Bůh ví, kde byl můj spánek. Žádná vášeň — tiché štěstí to bylo, co mne zdržovalo spánku.

Ale ten slavík v zahradě tou tichou nocí tak dlouho kvílel v bolné jakési touze, až mne přec k spánku ukolébal.

IV.

„Bodágy si může hledat jiného herce, obecenstvo jiného blázna, moje paní domácí jinou dceru. Pobídni ty koně, hochu, povol jim opratě, ať letí, až jim z podkov jiskry budou sršet! Ty však, můj zlatý holoubku, podepři hlavinku svoji na prsa moje a sladce dřímej. Neboj se! Na nebi se hned ukážou ty naše dvě vyvolené hvězdičky, na zemi bdí nad námi dva přátelé: osmahlý, malý napověda a tmavá noc. Ať mi klne tvoje oloupená matka, — jsem kletbě už uvyklým!"

Já jsem to nevinné, malé dítě unesl.

Ach, ona tak rychle chápala a učila se bohužel ještě rychleji zákonům lásky. Nejprve mi říkala „příteli", potom „můj Romeo" a jako Julie mne líbala, konečně stala se z ní Io a spočívala v mé náruči, jako obětní beránek.

Čemu se smějete?

Zbožňoval jsem ji a kdykoliv jsem obejmul tílko její, šeptal jsem modlitbu. Ha, já blázen! Ona byla mou modlou, já pro ni trpěl hlad a bídu. Ještě dnes při svých letech jsem hezký, ale ty vlasy moje trochu časně sešedivěly, ta krev v srdci poněkud vystydla. Ale kdyby ještě jednou setkaly se zraky naše, kdyby po kolenou se plazila za mnou a krev místo slz plakala, přisahám Bohu, že bych pak — pak — —

Za tři dny byli jsme blízko Košic, u cíle své cesty. Cornelia, ano Cornelií budu nazývat milenku svoji, ne malým děckem — Cornelia spala. Lehounce jsem ji obemknul rukou a přikryl svým pláštěm a zahříval ručky její dechem svým. Vozka si zpíval veselou písničku vojanskou a přítel napověda kouřil pokojně ze své lulky.

„Slyš, tys moudrý člověk," povídám souffleroví, „řekni mi: smím důvěřovat lásce? Znáš divadlo rub na rub, co myslíš: může být herečka také dobrou, věrnou ženou?"

„Dobrou a věrnou ženou, blázne! S takovou se ti, Davide, všude vysmějou. Ostatně, co se mé moudrosti týče, — to víš také, že každá žena se dělá lepší než vskutku je."

„No, tys mi zkušený."

„A ty zamilován!"

V tom se Cornelia probudila. Otevřela jiskrné oči, byla veselá a povídavá. Já zůstal vážným, což se jí nemile dotklo. A když jsme vjížděli do města a rozhodný okamžik se blížil, tázal jsem se, zdali opravdu je odhodlána věnovati se divadlu, aneb zdali to byl nápad chvilkové vášně. Kladl jsem jí vše na srdce, by si ještě rozvážila, pokud čas; neboť kdo jednou překročí ten osudný práh, tomu není více návratu. — Pak jsem jí kreslil bídu divadelní se všemi obtížemi, která jest tak štědrá na hladové dny, tak bohatá bezednými propastmi, zvláště pro herečku dvojnásob obtížná.

„Zvláště u nás v Uhrách, kde herečka z každé lepší společnosti je vyloučena, nastala by ti cesta trnitá. Neboť každý, kdo u kasy platí své vstupné, nečiní pouze nároky na umění herečky, ne, i na srdce její. Ona nenáleží víc sobě, ona propadla obecenstvu, tomu rozmarnému, krutému obecenstvu, které jí dnes tleská, zítra ji vypíská; dnes o její přízeň závodí, zítra se jí mstí. Napřed herečku ověnčují, jako pradávní otcové svoji oběť, a pak ji zavraždí, oloupí o čest a štěstí, o jaro mládí a za zimy života jejího ji vypudí do tmavé, pusté noci. A to není ještě všecko! Herečka, ó běda, činí výjimku počestných paní. Každý svým způsobem se jí blíží, každý s jinými myšlénkami a zámysly. Mnohému světákovi má herečka nahradit promarněný život, mnohému manželu klid rodinného života. Herečka blýská se jen chvíli, jako duha, jen chvíli, a pak? — v předu posměšný lid, vzadu bolné upomínky, po stranách život skutečný v nahé prose. Co jí zbývá? co je útočištěm? — blázinec neb ruka samovražedná!"

Prosil jsem Cornelii, by nebyla herečkou, aby zůstala mou ženou.

„Já sám chci za nás oba bojovat a zápasit. Půl života ti dám, druhou půli má obecenstvo. Nedopustím starostí na tebe. Zůstaň pro mne, nevrhej se v ten vír, v ty ruce marnivého, zbabělého lidu. Já tě nikdy v bídě neopustím, jako oni by učinili . . ."

Cornelia vypukla v usedavý pláč.

„Již vidím, že jsem ti obtížnou, že mne nemiluješ!" naříkala; „jindy jsi mne sám povzbuzoval a nyní mne přemlouváš. I tvoje vyznání lásky bylo tedy lživé. Či jsi zapomněl na ty krásné dny právě uplynulé? Já miluji v tobě umění a v umění tebe. Jen pro tebe a pro umění jsem opustila svoji matku, své holoubky, své květiny, všecko, a ty nemáš nyní pro mne lásky, ty pochybuješ o mém nadání, i o mé cti pochybuješ: máš pravdu. Byla jsem marnivou a šla jsem s tebou. To jedinké moje provinění! Ale vše bych ráda snesla, jen kdybych ti nepřekážela, a nyní — ach, já už vím, že mne nemáš rád!"

Slzy přerušily slova její. Zahleděl jsem se bolně před sebe, až se mne hnědý napověda se smíchem ptal, co mne trápí.

Ale nevšímal jsem si ho. Cornelia mne obejmula, usušila slzy mé a počala mi hlasem sladkým, melodickým broukat jak hrdlička. Což já vím, co říkala? Ten díblík

mne tak očaroval, že jsem byl bídným jak otrok, politování hodný jak šílenec.

Ředitel, jemuž jsem byl odporučen — hezký, mladý muž, s tváří stále usměvavou — přijal nás s velkou radostí. Brzy jsme byli engažováni. Děkoval jsem mu za tu laskavost a prosil jeho paní, by ráčila přijmout Cornelii k sobě do bytu. Svěřil jsem se jí s celým tajemstvím, že jsem dívku unesl, že ji miluji a že ji hodlám vésti k oltáři, jen co dojdou za námi potřebné dokumenty, prozatím že jí chci být strážcem, učitelem, bratrem. Ředitelka ráda svolila. Ředitele pak to těšilo skoro víc než mne.

Jaký to šlechetný muž, — myslil jsem si.

Společnost, k níž jsme náleželi, byla jedna z nejlepších v Uhrách. Byl jsem tu spokojenější než kdy jindy. Velké město, intelligence vznešenější působila na mne blahodárně. S novým nadchnutím jsem pilně studoval a hrál s velkým úspěchem. Hvězda slávy mi počala vycházet. Moji rivalové bledli, obecenstvo applaudovalo, znalci se pronášeli o mně jen s chválou. I Cornelia studovala pilně a činila pokroky a jak se zdálo, zasvětila celý svůj život umění. Radoval jsem se z toho a když po prvém vystoupení svém, kdež docílila výsledku skvělého, nezměnila se v ničem povaha její, neznala radost má mezí. Vy marnivé, lehkomyslné ženy, vy bacchantky Thaliiny, chci vám hned ukázati, co je pravá umělkyně. Vy jen zneužíváte jména „umění". Maličko jen a uvidíte tu kněžku posvěcenou, tu panenskou nevěstu — Cornelii!

Všecko obecenstvo bylo do Cornelie zblázněno. Od gymnasisty počínaje až k salonním lvům bylo každé srdce v zimnici.

A těch návštěv, těch dopisů!

Návštěvy ovšem se nepřijímaly, ale dopisy — ty musila aspoň otevřít, aspoň přečíst. Vždyť mne tak za to prosila. Četli jsme je společně. Hahaha! — ty listy! Student psal básně, jež odcizil Petőfimu, nebo vyznání lásky, jež opsal z nějakého románu. Kupec „v uctivé pokoře" nabízel několik vzorků na hedvábné šaty — jen tak z čisté sympathie, rytmistr v ukrutném pravopisu prosil, by p. t. atd. nevykládala mu ve zlé, že se osměluje slečně nabídnouti se v prázdných hodinách za učitele jízdy a střelby z karabiny. Psaníčka kavalírů byla psána na hebounkém papíru se zlatou, různě rohatou korunkou a napuštěna drahým parfumem. Bylo v nich trochu hledaných slov aneb přání, osobně se seznámiti s oslavovanou umělkyní.

Často půldne jsme se tomu smáli. Pak jsem zotvíral já zase své dopisy; vždyť byl hezký počet Košických slečen i paní do mne zamilovaných a mezi těmi nejedna hraběnka. Znaly ocenit moji naivnost, moje skoro cudné způsoby.

Ale já miloval jen svoji Cornelii a jediná láska moje byla v její jizbičce aneb na prknech, jež představují svět. Ó lásko, ó umění! Ó vy bláhové dny mé mrtvé mladosti!

Od nějakého času byla Cornelia zcela změněna. — Zpočátku nechtěl jsem ničemu věřit, později zas domníval jsem se víc, než bylo vskutku pravda. Ona se nudila! Oh, znáte neštěstí, když se vaše milenka nudí? Často si mne sotva všímala; mluvil-li jsem o něčem, vstala, šla k oknu a smála se na ulici dovádějící mládeži. Brzy chtěla, abych ji vedl někam do společnosti, neboť nechtěla býti stále ve svém pokojíku, kamž jsem ji ze žárlivosti uzavřel. Měla pravdu, já žárlil, ale tu teprv vystupovaly v duši mé děsné příšery. Lekla se mého výrazu tváře a padla mi kolem krku.

„Ty mne chceš utrápit, jsi nedůvěřivý a přec víš, jak tě miluji!"

Když jsem viděl slzy její, mimovolně jsem si vzpomněl na slova v ústech Othella:

„Ó ďáble, ďáble! kdyby země
slzami žen se zúrodnila,
každá krůpěj v plodu byla
by krokodilem!"

V nejbližší chvíli zas už jsem jí padnul k nohoum a odříkával jí nejkrásnější místa z mých rolí, jednající o smíru, lásce a věrnosti. Strhněte ty opony z oken, ať zvědavý lid vidí, jak skvělé tragikomedie odehráváme. Shakespeare a Molière, Garrick a Ráchelka by musili ustoupit.

Cornelia mne začasté prosila, bych jí zjednal krásnější oděv. Musí prý se rovnat slunci. Ta černá maďarská atilla, která tak krásně jí slušela, je prý už obnošena a pro krásné tvary těla jejího prý se nehodí. Ovšem, — vzal jsem úsporu svoji a učinil jí po vůli. Ale šat ten se jí nelíbil, toužila po krásnějším. Jednoho rána vyšla mi vstříc v nové nádherné toilettě. Hněvivě jsem přiskočil s otázkou, odkud věci ty má. Bázlivě a chvějíc se, jakoby před soudcem stála, vyznala se mi, že nedávno jí uklouzlo jen slovíčko touhy po novém oděvu, ředitel to zaslechl a dnes prý už visely šaty v pokojíku. Na kusy jsem ty cáry roztrhal a Cornelia byla by z toho málem omdlela.

Teprv když jsem jí vysvětlil, že galantní ředitel vlastně nic nezamýšlí, než aby ji přivedl do dluhů, aby si ji pak jako otrokyni upoutal, tu padla v pláči na prsa má, jmenovala mne bratrem, miláčkem, svým drahým Davidem a prosila mne za odpuštění. Opravdu, já jí miloval.

A kdykoli jsme šli spolu městem, ohlíželi se lidé za námi, pozdravovali nás, nazývali nás „krásným párkem". Ale myšlénka žárlivosti zněla mi ještě stále v uších. Jiné myšlénky ji vyvolaly. Ona se mne bojí — zajisté ne bez příčiny. O čem přemýšlí, když u ní nejsem? jaké sny — —? Tyto myšlénky a sny její, všemocný Bože, mi zjev a vezmi si za to půl života mého!

Ale vždyť její tvář je tak nevinná, tak andělská! Kdo prohledl kdy duši ženy? Je na světě srdce, v němž by se mezi nejčistší pocity dovedly v zakuklení i jiné hříšné vloudit? Jen legenda maluje ďábla v tak děsně ošklivé podobě.

Je však krásný, okouzlující jako Cornelia.

Hlava se mi točí, jsem neschopen každé práce. Dejte mi jistotu, jistotu — abych ji mohl usmrtit anebo milovat a došel tak konečně klidu . . .

„Od prvního vystoupení svého dělá Cornelia značné pokroky —" říkal ředitel. Já viděl opak. Den ode dne byla slabší. Snad mne klamala ta její blízkost na jevišti, snad hra její podobna malbě dekorační: z blízka hrubá, z dálky krásná. Ale — nebyl to žádný pravý zápal umělecký; jen marnivost ji vedla k divadlu, jen krása, toiletta a nějaká stereotypní manýra tvořily celé její bytí a umění.

Prosil jsem ji snažně, aby upustila od svého nesmyslu, — odpověděla mi svým výsledkem, svými vavříny a ukonejšila mne polibky, přesvědčila, že se mýlím. Věřil jsem tomu skoro sám.

Jednoho večera jsem zašel do hlediště, abych se o jejím umění přesvědčil. Ale utekl jsem dřív, než představení skončilo. V celé své nahotě stála nyní přede mnou ta marnivá koketa. Její kostum, její mluva, její gesta, vše jen proto, aby se líbila. Spoluúčinkujících si skoro nevšímajíc mžourala brzy na pány v parterru, brzy zas deklamovala úlohu svou do loží. Snad ani nevěděla, co mluví, ten papoušek. Z naivního dítěte volné přírody, které měla představovati, učinila ženu podvodnou, svůdnou. Někteří počali syčeti, ale staří vyžilci v ložích potleskem je přehlušili. A ona pokračovala hrdě ve svém nesmyslu dál.

Šel jsem do jejího bytu, chtěje na ni počkat. Vysílen sklesnul jsem na židlici. Ó ty malá, bílá světničko, vy skvostné knihy, vy květiny vonné, vypravějte mi její sny! zvolal jsem a počal jsem tu pátrati po nějakém podezření. Prohledal jsem skříně, knihy, šatstvo. Ničeho jsem se nemohl dopátrat. „Proklatá lež!"

Prohlížel jsem každý papírek, — každý jsem znal.

V tom se mne dotknula lehce něčí ruka. Byla to Cornelia, nesouc plnou náruč věnců a kytic.

V hněvu jsem ji je vyrval a nohama rozšlapal.

„Tys marnivá žena, koketní komediantka! Miluješ jen potlesk, ne umění. Ty ani nevíš, co je láska, ty znáš jen zábavu. Ó slabé stvoření, kruté srdce, jsi nad propastí! — Jediný jen krok — a jsi ztracena!"

Vypukla v pláč.

Hovořil jsem o lásce, o umění. Pověděl jsem jí vše, čemu mne bol naučil, co mi rozum již dávno zjevil, ale jen útlocit že mne posud před vášní zdržoval. Nebyl jsem ovšem vybíravý ve výrazích, musil jsem si uvolnit.

Cornelia přestala plakat. Meze útlocitu byly rozbity. Jen rozpoutaná divoká vášeň zuřila. Já nemohl se dostati k slovu. Kdo zastaví proud mluvy ženy popuzené? Cornelia byla herečkou a herečka je dvojnásob ženou. Nepamatuji se už na jednotlivosti — nebyla sebe mocna a snížila mne do prachu země. Já zuřil neméně a udeřil jsem ji v tvář a vyrazil jsem do pusté noci.

Mimo divadlo jsme spolu po tři dny slovíčka nevyměnili, mimo jeviště jsme se neobejmuli. Ale střežil jsem ji zrakem orla Tatranského a miloval tím víc. Nemohu ji přec nechat bez ochrany, opuštěnou. Vím však, že se lekla své svobody.

Delší čas to trvalo, než se upokojila. Ani se neodvážila návštěvy přijímat a na procházce se ani neukázala. V očích stály jí slzy, na tvářích dřímal bol. Ředitel ji pravidelně doprovázel domů, ale jak vždycky zbledla, když jsem je potkal! Ba často pohledla na mne okem usmiřujícím, prosebným. Nemohl jsem déle odolati a na jevišti jsem ji vroucněji přivinul k prsoum než bylo mojí úlohou. Opětovala tisknutí mé a použivši chvíle mezi potleskem, šeptala mi:

„Střez mne, ředitel mne pronásleduje!" Zapomněl jsem na obecenstvo a stále jsem ji držel v pažích. Až když osmahlý souffleur mne zavolal, hrál jsem dál.

Druhý den jsem se rozhodl, že opustíme město. Ředitel ať zůstane pašou, ale Cornelia pro harem jeho nevyrostla. Vždyť Uhry jsou veliké, dvaapadesát komitátů, a svět celý je nám otevřen. Bodejť, v každém městečku nám sbijou z prken jeviště a všude rostou divadelní palmy, jež by tělu pokrm, hlavě lůžko daly. Veselá mysl přijde s námi, umění a láska nás neopustí. „Viď, drahá moje Cornelko, že mne máš ráda, ač si tebe nezasluhuji? Viď, ty malá hrdličko, že budeš brzy mojí milou ženuškou?"

Právě jsme hovořili o svých plánech budoucnosti, když vešla služka a oznamovala návštěvu jakéhosi pána, — prý hraběte.

„Cornelia nepřijímá vůbec návštěv!" řekl jsem. Ale hrabě už byl přede mnou.

„Prosím za odpuštění, ale musím s vámi mluvit o samotě."

„Račte se posadit."

Hrabě byl patrně zaražen, vida, že hraji roli domácího pána.

„Jsem ohromný ctitel dramatického umění," povídal, „a musím vám především radost svoji sdělit, že uherské divadlo takovou umělkyni, jako je slečna Cornelia, může zváti svou."

„Ó — prosím!"

„Ostatně návštěva moje má jiný účel. Jsem ze Sedmihrad. Divadlo Sibiňské je nyní nejlepší v naší vlasti, a bylo by velikou radostí mou, kdybych vás mohl pro Sibiň získat, poněvadž na ředitelství divadla mám značný vliv."

„Jsem ženichem té slečny a beze mne není o nějakém engagementu ani řeči."

„Tím lépe — zítra odcestuji a ve čtrnácti dnech budete míti oba shotovené smlouvy."

Nabídku jsme přijali, radostně přisvědčili a za tři neděle jsme slavili před Sibiňským obecenstvem první své vystoupení.

V.

No, jen ještě chviličku mne poslechněte, ještě malické „pokračování" a jsem s historií u konce. Nyní přijde scena, při níž galerie jásávají. Hřmot, křik, kletba, vražda. Můj Bože! jak je to často dobře, když se lidé navzájem vraždí! Jak malé působiště zbylo by pak básníkům a hercům! Zvláště v Uhrách by jich potřebí nebylo, kdež jsou známí „hladovci". Jaký bodrý rolník mohl ze mne být! Teď bloudím po vesnicích, děti kolem mne skáčou jako kol blázna. Ha, tak dlouho jsem představoval cizí charaktery, až jsem na svůj vlastní zapomněl; neboť je to kletba herce, že náruživosti z jeviště béře s sebou do života. Kdybych si byl osvojil povahu hrdou vévodů a imperatorů, — nu: ale Hamlet? — Othelo? — A moje Cornelia byla Desdemonou, ano, vím to jistě, že byla oddána hraběti. Aeb, máte pravdu, hrabě, ten šlechetný mecenáš — kde pak jsem přestal?

Hrabě a komediant! komu zdála by se ta volba těžkou?

Zde hadry a bledé vpadlé tváře — tam purpur a věčně usměvavý obličej; zde pozlátko a falešné perly, — tam zlato a diamanty; zde divá náruživost — tam sladké lichocení, zde jméno David — tam sáhodlouhý titul s erbem hraběcím; já mohl ji nabídnouti jen lásku a prosaický sňatek — hrabě ji obsype skvosty, uvede do milostných dobrodružství — — —

Cornelia vyvolila hraběte a pouze já a několik kapucínů a puritánských moralistů by tvrdili, že nevolila dobře.

Hrabě byl mocným pánem a při tom uměleckým kritikem a mecenášem. Měl abonnovanou loži, posýlal značné dary k beneficiím, a kolikrát nechal ve společnosti

kavalírů cirkulovat subskripční arch pro herečky. Mnohou oběť přinesl na oltář vlasti, ten šlechetný pán!

Býval rád ve společnosti herecek a i pro herce míval několik laskavých slov. Mně na př. docela podal ruku — ovšem na ulici ne.

Navštěvoval nás často. Mluvili jsme o umění a literatuře — hrabě byl znalcem všeho. Cornelia se k němu chovala jaksi odměřeně, což se mi nelíbilo. Vždyť je přec naším ochráncem, přítelem, a při naší brzké svatbě bude družbou. Potřebné dokumenty jsem měl již v rukou, ale Cornelia myslila, že bychom mohli sňatek ještě trochu odložit, až prý si uspoříme nějaký kapitálek. Pak prý také se přičiní o smír se svojí matkou.

Malý ten blázínek, na co vše ona pamatuje! Jak jsem ji mohl považovat za lehkomyslnou! Je pečlivější než já. A ten osmahlý přítel napověda ji pořád jmenuje marnivou a koketnou. Blázen, cynik! Nedávno ji podezříval dokonce ze známosti s hrabětem!

A přece mne slova přítele znepokojovala. Neměl nadarmo fysiognomii Mefistofelovu. Ovšem, je mým rádcem, přeje mi jen vše dobré. Styď se, Davide, chceš zase žárlit, aby se ti vysmáli? Ale něco se musilo přece přihodit. Celý svět se na mne dívá tak posklebně, tak soustrastně. Proč? — Hrome, já ty lidi nestydaté pobiju! No, a což to posluchačstvo? — zbláznilo se? Jen tu a tam mi hodí potlesk jako almužnu. Co se stalo? — tak daleko až jsem sklesnul? Ještě scházelo, abych si najmul placené klakéry. Co se to děje?

Hoj, sem moji nejlepší roli, ať obecenstvo vypukne v bouřlivý jásot, ať jim pak jejich věnce naházím pod nohy.

Cože? pro mne že už není žádné větší úlohy? — mně že ředitel strhne na gáži? Nejsem-li spokojen, že mohu jíti, kam chci? — Bidáku! Půjdu, ovšem ze Cornelia půjde se mnou, vždyť jsme jedna duše ve dvou tělech! Co pravíte? že Cornelia vám zde zůstane, že jí zvýšíte plat?

Jako divý jsem běžel ke Cornelii, vyprávěl jí vše a řekl, že zítra opustíme společnost. Byla zaražena a slíbila, že sama s ředitelem promluví. Kdyby ale prý nic nepořídila, mohu prý zde přec zůstat a hráti pohostinsky.

„I ty jsi se zbláznila? Já mám tedy jít na pohostinské hry, toulat se světem, a ty zde zůstaneš? Mluv, mluv všecko, chci vše vědět! Sbírej jen pilně poklady pro naši svatbu, aby byla hodně hlučná, aby posměch tvých nápadníků nezanikal až do naší ložnice! Sbírej poklady, střádej, ty sladké, nevinné dítě!"

Cornelia se ani dost málo neulekla slov mých.

„Davide, tys nemocen."

„Tedy mi poskytni léku, útěchy!"

Cornelia zazvonila a poručila služce, by do zítřka vše připravila k odchodu.

„V nejbližším městě se dáme oddat."

„Mlč, ty lžeš, ženo podvodná! Nevěřím ti, ale věřím tomu, co se o tobě vypráví. Chci mít jen jistotu! Spíš si dám vypálit na čelo znamení Kainovo, raději chci oslepnout, než stále slyšet: Ubohý Davide! ty sbíráš paběrky, ty miluješ to, co už jiné nudí! — Rozumíš mi? Modli se, aby tě Bůh střežil!"

Na ulici jsem potkal souffleura.

„Dobře, že tě vidím, Davide. Dnes dáváme ‚Othello'. Tu ti nesu úlohu. Konečně jedna lepší partie."

„Othello? — Dobrá! Dnes budu hráti znamenitě. Napovídat mi nemusíš, — umím vše z paměti . . ."

„Ještě něco, Davide!"

„No?"

„Chtěl jsem ti říci, že Cornelia —"

„Cornelia zůstane zde a já jdu na pohostinské hry!"

„Vím, hochu, vím, proč ti ředitel strhnul, proč ti dává jen slepé úlohy, proč malý souhlas — všecko vím."

„Opravdu? Sděl mi vše — kdo miluje Cornelii?"

„Hrabě a ředitel jsou tvými soky a obecenstvo béře na všem úděl —"

„Hrabě — obecenstvo —"

„Davide, už dávno jsem ti říkal, bys učinil všemu konec, než tě budu musit litovat. Hrabě prý dochází často k tvé nevěstě i když ty tam nejsi a proto jste byli v poslední dobu tak zřídka spolu zaměstnáni na jevišti. Tys hrál komedie a on —"

„Člověče, já tě uškrtím! Ven s pravdou, sic budu vrahem! Nezabiješ! — učila mne nebožka matka. Dej mi jistotu!"

„Ale neškubej mnou! — vždyť mi roztrháš kabát — vidíš, už mi ulítly dva knoflíky — a jiný mi nekoupíš a tvá Cornelia také ne!"

„Mluv pravdu!"

„Nekřič tak na ulici! Povím ti vše, co ví každý člověk, o čem si vypráví celé město!"

„Celé město? — každý člověk! Dobrá! dnes hraju ‚Othella'. Chci vám ukázat toho zrazeného milovníka. Shakespeare jej špatně vybásnil. Vzhůru! pryč — k hraběti!" — — —

„Milosti hraběcí!"

„Ach, odlož tituly a sedni si. Apropos! slyším na tě žaloby, že se bojíš o svoji nevěstu. Jdi mi k dasu! to děvče tě miluje jak boha, nevinná jak beránek, přísná jak jeptiška. On se o ni strachuje, hahaha!"

„Hahaha!" zasmál jsem se také, že hrabě počal být vážným.

„Nu, budeš se mnou přec snídati!"

„Děkuji. Přišel jsem si k vám jen pro radu!"

„Jsem žádostiv."

„Miluji to děvče — —"

„A ona tebe ještě víc. Brzy budete mít svatbu a já půjdu za družbu."

„Třeba. — Jistý urozený pán však uvedl ji ve špatnou pověst. Lidé povídají leccos, nevěřím všemu, ale člověka toho nenávidím. Šel jsem k němu, seděl jsem s ním vis-à-vis, jako s vámi, pane hrabě, a vynadal jsem mu podvodníků, sprostých betárů. Co myslíte, pane, vyzve mne na souboj?"

„Jsi-li šlechticem, Davide — —"

„Ne, to nejsem."

„Pak to není pro něho urážka, a on tě mohl nanejvýš dát vyhodit. A kdybys byl i šlechticem, jsi hercem, komediantem, a to víš, tací lidé u nás — Je to smutné, ale pravda."

„Zrovna tak mi odpověděl, a já nevím, co si mám počít."

„Vezmi si jinou dívku, k čertu, a nech mu tu, kterou zbožňuje; vždyť všecky dámy naše jsou po tobě zblázněny. Já bych věru chtěl být na tvém místě. Ostatně znám toho urozeného pána. Je hrdějším než aby tě chtěl

zničit. Ale urážek netrpí!“ řekl hrabě a odešel ode mne do jiné komnaty.

Odpoledne přišel souffleur ke mně. Přinesl mi úlohu.

„Nestopuji dobrodružství herců.“ povídal, „nejsem postillion d'amour, ale jedno bych rád vypátral Nechme toho zatím, pojď, odříkávej roli.“

„Při dnešní hře se uleknou žárliví, zachvějou se svůdcové! Čti!“

Napověda předčítal, já naslouchal s velkou pozorností. „Othello“ byl mým obrazem života, sklamané lásky; já chápal, jaká rozkoš je to, když zrádná milenka umírá, aby nikoho víc nemilovala, od nikoho víc milována nebyla než ode mne.

Nastal večer. Ještě jednou jsem si opakoval roli a spěchal do garderoby své milenky. Dvéře byly zamčeny.

„Otevři — někdo je u tebe!“

Otevřela.

„Nikdo zde? zaslechl jsem jakýsi šramot Studovala jsi úlohu svou? Jsi také Desdemonou?“

„Ano — jako Desdemona lekám se tvého černého obličeje, tvých žhavých očí!“

„Jsem Othello — pomodlila jsi se?“

„Davide, tys nemocen! — bylo by lépe, abys dnes nehrál.“

„Neslyšiš, jak obecenstvo je netrpělivo? Dnešní věnce budou pro nás poduškami, — dnešní noc zůstanu u tebe.“

„Žertuješ?“

„Po divadle tě doprovodím domů a více nás nikdo nerozloučí.“

„Opravdu půjdeš?“

„Nechceš? — čekáš snad na někoho jiného? Mluv!“

„Nezlob se, pojď, obejmi mne! — polib mne!“

„Teď ne — až v noci. Stroj se, už zvonili! Pojď; ale pamatuj, žes Desdemonou, já žárlivým Othellem!“

Představení započalo. První dva akty upomenuly mne na sny šťastné lásky naší. Jen obličej hraběte v loži mne dráždil. Často jsem chtěl dýku svou na něho vrhnouti. V aktu třetím pocítil jsem ty známé boly, jež přes rok svírají už duši mou. Každý básník má báseň jednu, do níž vdechl svoji duši, každý herec má jednu roli, v níž sám sebe hraje, sám sebe překonává. Pro mne byl tím „Othello“. Ne nadarmo už v třetím aktu se mne Cornelia tak bála. Hra její byla bídná. Ale mohla jinak hrát? — vždyť byla Desdemonou. A přec házeli jí kytice, kdežto mne odměnili ku konci čtvrtého aktu sykotem.

Pískejte, syčte! Ostatně přijde ještě pátý akt — ukážu vám své umění. Buď jsem nedouk, nebo srdce vaše jsou z kamene.

Před pátým aktem přišel souffleur ke mně ve spěchu.

„Tu máš konečně důkaz, — psaní, vyrval jsem je divadelnímu posluhovi. Teď musím dolů, pátý akt začíná!“

Dopis byl adressován hraběti — psán rukou Cornelie.

„Miláčku! Dnes nechoď, David bude u mne. Zdá se, že něco tuší. Zítra s ním však nepojedu, budu předstírat nemoc. Musí to vzíti konec — vysvoboď mne z rukou toho člověka. Půjdu s Tebou na Tvé statky, jen rychle pryč odtud. Se strachem očekávám zítřejší den. Připrav koně. Jen myšlénka na Tebe mne sílí. Děkuji za kytici, budu dnes o Tobě sníti. Tvá Cornelia.“

„Pátý akt, druhý výstup!“ volal inspicient. „Othello, rychle!“

Hřímavý potlesk mne přivítal — snad odměnou za předešlý sykot.

Rozhlednu se. Tam dřímá Cornelia.

„Bůh tomu chce, bůh tomu chce!“ šeptá napověda.

„Bůh tomu chce, srdce mé! — ona bdí!“

„Kdo je to? — Othello?“

„Ano, Desdemono!“

„Chceš jíti na lůžko, manžele můj?“

„Pomodlila jsi se ku spaní. Cornelie?“

„Ano.“

„Jsi-li sobě vědoma viny, modli se, pros nebe za usmíření, — hned!“

„Slituj se nade mnou — nikdy jsem Cassia nemilovala!“

„Ah, Cassio — hrabě — zde tvůj list, četl jsem jej!“

„Co, miláčku můj?“

„Že hrabě byl tvým přítelem!“

„V úmyslu hříšném?“

„Ano.“

„To nemohl říci.“

„Ne, ale dobrý Jago se o to postaral.“

„Ó moje bázeň mne neklamala. Je mrtev snad?“

„Kdyby byl, bylo by lépe pro tebe!“

„O bože, on je zrazen, já ztracena!“

„Přede mnou proč pláčeš?“

„Zapuď mne, miláčku, jen mne neusmrcuj!“

„Pryč!“

„Zítra mne usmrť, jen dnes mne nech žíti!“

„Ty se zdráháš — —“

„Jen půl hodiny!“

„Já neodkládám!“

„Jen co se pomodlím!“

„Už je pozdě!“

Vrhnul jsem se na ni a stisknul pevně měkkou šíji její. Za chvíli přestala dýchat. Rozumíte? — byla mrtva. Obecenstvo vypuklo v hromový jásot a jeviště bylo věnci pokryto. Byly to její podušky.

„Já zůstanu u tebe, Cornelie! — mrtva! Bože, co jsem to učinil! Ha, ten pan hrabě ve své loži!“

„Davide, tys ji zavraždil!“ šeptal úzkostlivě souffleur.

„Vrah!“ zavznělo to v obecenstvu.

„Vrah!“ volaly hlasy shora, zdola, se strany, všude. Ulekl jsem se, vyrazil jsem za kulisami, ven, na ulici, z města, do hor. Bloudil jsem po okolí, čas ze mne učinil starce, lid bláznivého Davida.

Nu, vy už jste všickni usnuli? Mám volat, jako onen Říman, „plaudite“! Ó vy zbožní posluchači!

Ale jednu úlohu bych si ještě rád zahrál — je v mnohých komediích, — jak oklamaný mstitel zabíje svůdce své milenky.

To by byla pro mne radost!

Hrabě snad je šťasten — jeho matka ho neproklínala, — a snad může i vraha odsoudit. Ale my se musíme ještě setkat; když ne dnes, snad zítra. Vždyť nejsem ještě tak starý, leda že vlasy trochu zbělely. Naše drama není u konce — ještě jedna scena. Potlesku bude dost, snad i věnce — na hrobě. Ale ať pak nikdo nepláče, jen ten malý souffleur.

Jen on jediný mne miloval na širém světě.

Tragedie je ukončena. Dejte znamení zvonkem, ať opona spadne.

~~~~~~
~~~~~~

FEUILLETON.

František Doucha,

narozen 31. srpna 1810.
zemřel 3. listopadu 1884.

Neunavný pracovník opouští nás na sklonku bohaté dráhy životní, a cit, který při tom svírá srdce, jest vedle vděčného uznání k práci vykonané spolu citem velkého soucitu a hluboké lítosti. Jestli kdy celý život cele věnován byl jednomu velkému cíli, byl to zajisté život Douchův, jiná myšlénka než literarní práce nevstoupila v čistou, ryzí jeho duši. Při tom nepoznal radostí a nezažil darův, jež život podává. Chorobné zdraví jeho, chatrné ústrojí tělesné a při tom chudoba skoro apoštolská spojily se, aby jeho celý život byl řadou a řetězem stálého odříkání. Jako poustevník žil ve své celi u Minoritů, jako stín se vláčel ulicemi pražskými, navštěvuje občas různé redakce neb knihkupectví, a přec jaké poklady vědomostí, jaká klenotnice ducha a citu tajily se pod tímto neúhledným zevnějškem! A při tom nezastavil se v kruhu myšlénkovém jisté doby, nýbrž kráčel s časem spolu, četl všecko, znal všecko, ač v poslední době velké bolesti tělesné i lekturu mu nesnesitelnou a trapnou činily. I ta maličkost že dostav křeč písařskou, naučil se psáti levou rukou, a písmo jeho bylo energické, stejné, pevné, ano někdy skoro i kaligrafické, jest jen novým svědectvím, jak láska k literatuře přemohla u něho všecky obtíže, jak během času dostoupila té výše idealní, že pomáhala mu heroicky snášeti trapný a bolesti plný život.

Velkou a obsáhlou činnost Douchovu lze rozděliti na tyto skupiny: 1. práce poetické, 2. vychovatelské a 3. sběratelské. V poetické práce zahrnujem ovšem též jeho překlady, které tvoří podstatnou část jeho činnosti básnické. Však i o původních básních Douchových dlužno se zmíniti a to tím více, že jsou posud *neoceněny*, ač tají v sobě velký poklad lyriky didaktické, plné pravdy a moudrosti životní. Básně tyto nejvíce blankversem psané a v různých listech rozptýlené („Lumír“, „Květy“, „Světozor“, „Blahověst“) stály by za souhrnné vydání, jeť v nich lyrik Doucha zcela svým a individuelním. Upozorňujeme naše firmy nakladatelské na tyto básně a uvádíme jen z paměti některé z těchto nejlepších rhapsodií: „Až umru“, „Jen jednou“, „Mečet a chrám“, „Koruna“ atd. Vedle této lyriky vážné hnula se občas v Douchovi perná žíla satirická, a jeho některé básně tohoto rázu jsou znamenité. I v balladě v duchu prostonárodním vynikal. Hlavně byl Doucha zdárný pěstitel formy a můžem říci, že on byl jedním z prvních, který těžké a při tom kouzelně krásné formy západního písemnictví uváděl do poesie naší. Tak tercina, sestina, ghazel, decima, tensona, rondeau, sonet, sicilian a jiné našly v něm pěstitele, jehož vytříbený vkus dovedl danou kostru formy vyplniti šťavnatým obsahem. *Úplnou sbírku básní Douchových jest si dlužna poesie naše*, neboť ať ve formě ať v obsahu podával Doucha vždy věci pozoruhodné a závažné. Těsně s činností poetickou původní jde ruku v ruce jeho nesmírná činnost překladatelská. Doucha byl po Jungmannovi první, který poznal důležitost cizí poesie pro nás, a který toliko v rozšíření obzoru hledal sílu a rozvoj, a ne v úzkostlivém se uzavírání před cizinou zdí čínskou. Díky jeho znalosti jazyků moderních i jeho klassickému vzdělání byly mu otevřeny všecky poklady poesie cizí a on z nich čerpal neúnavně rukou stále otevřenou. Shakespeare jako Ariost, Puškin jako Petrarca, Dryden jako Dante, Camoens jako Shelley, Thomson jako Hugo, Byron jako Kleist, Tibull jako básníci lužických Srbův, vše mu bylo domácí, ze všeho vybírala jeho umná ruka to nejlepší. A všecky tyto poklady jsou nesebrány, rozptýleny a vydány v zapomenutí v nejrůznějších časopisech; tu přistupuje na literaturu naši druhá povinnost *sebrati všecky rozptýlené Douchovy překlady básnické a vydati je v díle velkém, monumentalním*, které by bylo bohatým zdrojem básnických vzorů cizích a spolu nejlepším pomníkem jeho neúmorné, požehnané činnosti na tomto poli. Vydání toto by bylo „Svatoboru“ úlohou nejčestnější, nebo pochybujem, že by při nynější apatii k poesii vůbec a cizí zvlášť se odvážil některý nakladatel k podniku tomuto. Znajíce netečnost kruhů našich, vznášíme spolu k „Svatoboru“ tuto prosbu, majíce za to, že vydání díla tohoto by bylo nejlepším pomníkem Douchovým. Vynikajíť překlady Douchovy věrností až úzkostlivou, svědomitostí a při formalní správnosti jazykem přesným a ryzím.

Ponechávajíce vypsání jeho činnosti vychovatelské a sběratelské v nejširším slova smyslu listům odborným, zvlášť paedagogickým, jakož i bibliografii podrobné vyčtení jeho jednotlivých děl a dílek, skládáme naposled hold hluboké úcty vytrvalé energii, železné píli a neúmorné činnosti vzácného ducha tohoto, stavíce jej za světlý příklad generaci mladší i všem, jimž láska k literatuře a práci duchovní stala se potřebou a vlastním jádrem a cílem životním.

Jar. Vrchlický.

— **Divadlo.** („*Vrah.*“ Nejdříve konstatujem s radostí, že slavná správa ušetřila aspoň „Národní“ divadlo toho hnusného „Mlynáře“, ač vyznati musíme, že bysme již jednou rádi naprosté vyloučení této přežilé komedie z repertoiru českého divadla viděli. Repertoir posledních dnů vykazuje pouze čipernou jednoaktovku „Vrah“ z péra Aboutova v překladu Vrchlického. Známe dobře některé menší slabosti tohoto kousku, avšak myslíme, že stavěti se na stanovisko Aristarcha vůči hře této, bylo by jíti s palicí na lehkobravého motýla, a konstatujem, že se veselohra, dík vzornému představení všech účinkujících, líbila, a myslíme, že nechybíme, když jí stálou budoucnost na repertoiru našem předpovídáme. —ǫ

Nové knihy.

„*Dějepis všeobecný.*“ Pořádá Dr. Jos. Emler. Oddíl prvý. „*Dějiny středověké.*“ Od konce století pátého až do konce století patnáctého. Sepsal prof. Fr. Šembera. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

„*Děje israelitův od nejstarší doby až na nynější časy.*“ Zpracoval Adolf Stein. Díl prvý. Biblická dějeprava. V Praze 1885. Nákladem knihkupectví Fr. A. Urbánka.

Francouzská bibliotéka. Pořádá Dr. Jan Herzer. Sešit 4.: „*Misanthrop.*“ Veselohra v pěti jednáních od Moliéra. V Praze 1884. Nákladem knihkupectví Fr. Šimáčka.

Kalendář „Humoristických Listů“ 1885. Nákladem knihtiskárny Jos. R. Vilímka v Praze.

„*Na Východě.*“ Obrazy děje-, země- a národopisné. Překládá Vojtěch Mayerhofer. Sešit 24. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

„*Bibliotéka místních dějepisův pro školy a dům.*“ Svazek 11.: „*Okres dolno-kralovický v Čáslavsku.*“ Sepsal A. N. Vlasák. V Praze 1885. Nákladem knihkupectví Fr. A. Urbánka.

„*Paedagogické rozhledy po literatuře československé.*“ Vydává Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách. Redaktoři Ad. Frumar a Jos. Klika. Sešit 7.: „Dějepis.“ Referent. Fr. Kahlík. V Praze 1884. Nákladem knihtiskárny J. Otty.

Urbánkova Knihovna pro lid. Svazek V.: „*Loterista.*“ Sepsal V. Špaček. V Praze 1884.

Listárna administrace.

Ze starších úplných ročníků „Lumíra“ jsou ještě na skladě ročníky 1878 a 1880—1883. Ročníky 1878, 1880 a 1883 prodávají se i s poštovní dopravou za 6 zl. Ročníky 1881 a 1882 po 5 zl. Jednotlivá čísla k doplnění starších ročníků stojí 20 kr.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové
Listy přijímame jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. listopadu 1884. ČÍSLO 33.

Z básní A. E. Mužíka.

Kříž na vsi.

Stárne jak ta bida naše.
Kdo jde kolem, okem naň
vzhledne bojácně a plaše,
aneb k prosbě sepne dlaň.

„Což již není velká dosti.“
dí si chudý, „naše tíž?
Kdy a kdo nás bídy sprostí
a kdo sejme naši tíž?

Neví on, jak bída hrozná
dána v úděl věčný nám,
a než přec ji trochu pozná,
zvrácen klesne také sám.“

Podzimní píseň.

Nic živého, ni pták, jenž větev chudou
a bezelistou opustil již dříve,
ni zvěř, jež prázdnou povrhujíc hrudou
si v zem ustlala lože mlčenlivé!

Ni člověk, který nejvíc ze všech tvorů
pro hrstku zisku spěchá v trud vždy nový,
on domů zašel, zamknul na závoru
svou úrodu a u krbu si hoví.

Co zbylo? Nikde hlasu neslyšeti,
jen vítr bídně šumaří a zpívá
a v dálku nuznou za almužnou letí,
a holý strom jak v taktu větví kývá.

A ještě echo. Ono neustává,
na každý zvuk se neodbytně věší,
a jeho mluva tajemná a lkavá,
jak vrahy živé svědomí nás děsí.

Když zvoláš: „Bože, všady trud a bída,
a lásky, štěstí, míru nikde není!“
tu třikráte ti ono odpovídá:
„Není, není, není!“

Dub a palma.

Vedle dubu těsně štíhlá palma stojí,
kořeny s ním splétá, větve s jeho pojí,
šumí jemu píseň samý ples a ston,
jeho pádu chvíle její bude skon.

Snad že před sto lety jak dvě duše lidí,
které milují se, a se nenávidí,
žili kdes již spolu divých vášní shon,
jeho pádu chvíle byl i její skon!

Heliopolis.

Bez hvězd černé nebe, země beze ruchu,
ani šepot z nikad nedoléhá k sluchu.

Mlčky pustou plání času proud se řítí —
snad zde anděl smrti zdusil všecko žití.

Potom zvolna těžkým poušť se ozve stonem,
jak by noc si vzdychla posledním již skonem.

Ne — to vstává lev, král pouště, temnou dálí
jako rachot bouře jeho řev se valí.

Bez naděje srdce, nitro beze žele,
ani slzy v oku, ani chmury v čele.

Ani kmitu vášně hruď již nepocítí
snad zde anděl lásky zdusil všecko žití.

Potom zvolna ret se těžkým ozve stonem,
jak by hruď si vzdychla posledním již skonem.

Ne — to vstává smutek v duši, její dáli
jako trouby soudu jeho hlas se valí.

* * *

K životopisu Bedřicha Smetany.

Z upomínek mistrova ctitele.

(Pokračování.)

Osobní styk můj se Smetanou počal se roku 1877. Měla se provozovati poprvé „*Šárka*", i jednalo se o jeho svolení a o půjčení partitury. Dověděv se, že dlí právě v Praze, navštívil jsem jej s listem, kterým jsme jej žádali o „Šárku". Smetana byl tehdy bytem v Opatovické ulici, v domě, ve kterém bydlila také Eliška Krásnohorská. Ve světnici zcela vyprázdněné, protože Smetana byl již na odjezdu na venkov, stála pouze velká černá tabule na stojanu, červeně na noty linovaná, s houbou a křídou. Bratr Smetanův mne uvítal; vypravoval mi, že Smetanovi v Jabkenicích dobře svědčí, že však hodlá za několik neděl ještě vrátiti se do Prahy na léčení k dru. Zoufalovi. Smetanovi bylo zatím dodáno mé psaní. Přišel bystrým krokem. Bylo to od května roku 1874, kdy řídil předehru k „Libuši", poprvé, co jsem jej viděl z blízka a delší chvíli, a poznal jsem v jeho vzezření velikou změnu. Jeho tvář vypadala nyní silněji a zdravěji, než za dřívějších dob, ale jak její rysy tak i výraz byl velice proměněn. Kdo s ním tou dobou zacházeli stále, nemají asi tohoto živého dojmu, ač jest důkaz jeho podstatnosti velmi snadný. Srovnejme fotografii jeho od Lachmanna, která byla dlouho nejrozšířenějším obrazem Smetanovým a pochází tuším ještě ze šedesátých let (podle vyšívaného nákrčníku, který se později již nenosil), a srovnejme ji se všemi fotografiemi novějšími — neliší-li se tyto dvě podoby celým svým rázem? Proměnu tu způsobily v tváři jeho převraty, které se zatím zděly v jeho ústrojí. Rovněž mne překvapila síla jeho hlasu, který byl arci zároveň velmi ostrý a pozdější dobou čím dál tím více se zastíral chraptivostí stálého kataru. O své chorobě mluvil arci již tehdy před cizími docela lhostejně. Když jsem napsal na tabuli otázku, bude-li v Praze v čas koncertu, ve kterém se bude hráti „Šárka", odpověděl mi: „No, to víte, to není nic platné, já nic neslyším. Je to těžké s tou mou ušní chorobou." Mne sama však pohled na neslyšícího Smetanu tak dojímal, že jsem se co nejrychleji rozloučil; i podruhé ještě, když jsem jej navštívil v novém bytě bratří Jiránků v Divadelní ulici, odevzdávaje mu poděkování za „Šárku", musil jsem okamžitě zas odejíti, aby nepozoroval mého rozechvění. Potom však častějším stykem přivykl jsem jako všechno Smetanovo okolí jeho smutné chorobě a býval jsem s velikou radostí ve společnosti jeho, kdykoli jsme byli oba zároveň v Praze. Událo se mi tím způsobem býti svědkem některých důležitých dob jeho posledních let a slyšeti od něho v hovoru mnohé zajímavé vypravování. Vypravovalť Smetana až do posledního času svého zdraví s velkou zálibou, dotkl-li se hovor jeho minulosti neb vynikajících osob, s kterými se kdy setkal. Podávám zde, co veřejnosti posud neznámého vím o životě Smetanově z vlastního jeho vypravování. Opakuji to co možná jeho slovy, jak zvláště výroky význačné nalézám ve svých poznámkách; sestavuji však vypravování původně zcela rhapsodické v časový pořádek.

* * *

Z prvního mládí svého vypravoval mi Smetana o smutném pobytu svém v Jihlavě. Otec, žijící tehdy v Jindřichově Hradci, dal jej tam na gymnasium do druhé třídy, jak se říkalo, „na němčinu". Smetana bydlil s mladším bratrem a ještě jedním studentíkem u krejčího, který býval kaprálem. Jihlavská „batalácká" němčina (Smetana často ji tak nazýval) hochům, prý, nikterak nechutnala, nesmírný stesk je pojal: „tři dni a tři noci jsme proplakali". Bratr jeho zůstal tam rok, ale Bedřicha dal otec, když nemohl v Jihlavě nikterak uvyknouti, na jeho stálé prosby již po třech měsících na gymnasium do Německého Brodu.

Do čtvrté třídy dal jej potom na pražské akademické gymnasium, kde byl prefektem Jungmann. Toho překvapilo jméno, upomínající jej na plzenského professora, spisovatele Smetanu, i tázal se, jsou-li s ním příbuzni. Otec vypravoval, že jest professor Smetana synem jeho bratra, který by ho, jsa chudý bednář a maje dětí mnoho, nebyl mohl dáti do škol, a že jej on sám živil po celé studie. Jungmanna zprávy zřejmě těšily, díval se na vysvědčení Bedřichova, která dle jeho vlastních slov „byla dobrá", a slíbil, že promluví s professory, aby jej přijali do výhodnější „parallelky". To však se nestalo. Smetana dostal se do hlavní třídy. A tu se stal příběh, jejž si Smetana po celý život připomínal s velikou trpkostí. Professor Chýle, přeložený právě tehdy do Prahy z Jičína, vyzval žáky, aby se hlásili, kteří přicházejí z venkovských gymnasií. Hlásil se také Smetana, řka: „Ich bin ein Deutschbroder." — „Ich bin ein Deutschbroder," opakoval po něm professor, karikuje potupně jeho českou výslovnost. Celá třída smála se hlučně, spolužák, který seděl před Smetanou, obrátil se a smál se ubohému Čecháčkovi do očí. Jeho jméno jest zajímavé: Eduard Hanslick. A takovou švandu příběh činil všem hochům, že se Smetanovi smáli ještě po schodech. „Všechno snesu, jen potupu ne," pravil o sobě Smetana, když mi příběh ten vypravoval. Hluboce jsa uražen, nevrátil se do školy od té chvíle. O Hanslickovi zmínil se Smetana ještě jednou. Slyše Smetanu často po tichu pozpěvovati a pozoruje, že se zaměstnává hudbou, Hanslick jednou se ho tázal, u koho se učí. Smetana odpověděl, že u nikoho. „Na, da wird was g'scheidtes d'raus werden," zasmál se Hanslick. Časem arci věci se změnily a Smetanovo hudební zaměstnání přišlo do přísné školy.

Do prvního pražského pobytu Smetanova náleží asi též toto vypravování: Smetana miloval v mládí hru kvartetní — jest známo, že byl za mladých let také houslistou — a hrával s některými soudruhy. Všem se však nedostávalo peněz na noty; do společné pokladničky, k tomu zřízené, scházely se groše příliš pomalu proti veliké potřebě horlivých kvartetistů. Tu pomáhala Smetanova paměť, o které kdysi řekl sám, že „bývala fenomenální". Kamarádi ho posýlali na Žofín, kde hrávala vojenská hudba. Bývala té doby výborná zvlášť u dvou pluků, z nichž jeden byl Latourův. Kapelníci byli velmi obratní lidé, takže provozovali zdařile i nejnesnadnější věci. Beethovenovy

symfonie, Mendelssohnovy ouvertury ano i Berliozovy věci bylo tu slýchati za grošíček. Od rondelu, kde hudba hrála, až ke vchodu na ostrov bývalo nabito studentů. Tam se tlačíval i Smetana, poslaný od kamarádů s grošíčkem, a lapal, co se hrálo. Doma napsal pro kvartet, co si pamatoval, a bylo po nouzi. Při hochovi, jenž posud neměl soustavného hudebního vzdělání, bylo to věru znamení neobyčejného talentu. Spolužáku Butulovi, u kterého kvartetisté hrávali, tato paměť a obratnost pochopitelným způsobem tak imponovala, že Bedřicha za to přímo „fetišoval".

Otec Smetanův seznav po mnohých měsících, že Bedřich nechodí do školy a zabývá se jen hudbou, vzal jej, jak známo, na venkov, až jej na domluvy strýce professora dal na další studie do Plzně. Ale i zde byla hudba překážkou synovým studiím, namnoze i proti jeho vůli. Bydlil v samém premonstrátském klášteře. Nahoře bydlili professoři z konventu Tepelského, dole učitelé a on s nimi. Dům byl stále zamčen a Smetana měl bývati vždy o šesté večer doma; professoři vraceli se o desáté. Smetana připomínal si z nich zvláště známého Zaupra a jeho latinská přísloví; pak Beera, muže „kolosální postavy", který byl „veliký Němec" a Smetanu týrával pro český akcent, ale miloval hudbu a často přicházel k němu s professorem Smetanou, aby jim zahrál něco, „co by šlo k srdci". P. Beer však byl znám s nejbohatšími rodinami plzenskými a s předním úřednictvem a býval každého večera ve společnosti. Brzo začal Smetanu voditi s sebou, stavě na odiv jeho hru na klavír. Smetana ztrácel tím zhusta čas potřebný k učení: „druhý den jsem pak nemohl nic umět — až jsem mu to konečně musil dávat znát".

Po třech letech plzenských studií konečně se stal Smetana celý hudebníkem, a když dostal místo u hraběte Leopolda Thuna, u něhož vyučoval klavíru, začal se dle svého dávného přání vzdělávati soustavně a přísně v theorii hudební u váženého pražského učitele Prokše. Hovořil jednou o tom. Prohlíželi jsme partituru symfonické básně „Z českých luhů a hájů". Smetana ujišťoval mne, že se mu všecky kontrapunktické umělosti, které kdy provedl, vytvářely zcela hravě, protože se v mládí ve všem tom cvičil neunavně a do úmoru, prováděje nejnesnadnější úkoly, jež si mohl vymysliti. „Nyní to ti páni," mínil Smetana o nějakou hodinu později, když jsme se procházeli ulicemi, „obyčejně již neberou tak do opravdy. Zdá se jim, když prodělají ode všeho dvě tři úlohy, že to stačí; ale když pak má s tím zacházet v praxi, neví si rady." I vypravoval, kterak se učil u Prokše jako učitel v rodině Thunovské. Z jara o sv. Janě odjížděli vždy na venek a nyní Smetana celé léto psal úlohy, a když se vracel o vánocích do Prahy, vozil jich Prokšovi celé balíky.

O prvních letech jeho pražského působení bohužel ničeho nevím z vlastního vypravování Smetanova kromě osudů jeho triumfální symfonie, napsané 1854 na povzbuzení jeho tchána Kolára, o čemž však lépe bude jindy šíře mluviti; také o švédské době zmínil se mi jen jednou, připomínaje si s patrnou radostí, jak tam byl oblíben. Vypravoval, že kdykoli v Götheborgu hrál ve veřejném koncertě, vždy nalezl klavír zcela pokrytý drahým kvítím. Kéž by bylo z toho nadbytku nějaké kvítko zbylo na ten smutný večer, kdy na svého Smetanu zapomněli — Pražané!

Velmi drahou jest mi vzpomínka na Smetanovo vypravování o tom, jak dal renegát Herbeck podnět svým posměchem k jeho úmyslu, věnovati se všemi silami ideálu české národní hudby; ale příběh ten již jest vůbec znám, byv několikráte veřejně vypravován. Smetana skončil tehdy: „To byla příčina, že jsem opustil místo v Götheborgu, které bylo peněžitě skvělé. Vrátil jsem se do Prahy a začal psáti jen pro nás a tomu jsem věnoval od té doby celý život, ze všech svých sil ty nejlepší."

Jindy líčil živě, jak jej v Praze uvítala mladší společnost literární a žurnalistická, a jmenoval zvláště Hálka a Nerudu jako členy té společnosti, která jej objímala za to, že zanechav všeho v cizině, hodlá pracovati pro svůj národ.

Neměli jsme nikdy řeči o tom, jak se stal kapelníkem českého divadla, ale z doby své činnosti dirigentské dotkl se jednou zajímavého styku se dvěma skladateli. Byla řeč o tom, že přicházel Smetana několik let také do domu Palackého. Palackého paní nazýval dámou zvlášť v hudbě tak vzdělanou, jako bývá málo paní; dceru její, nynější choť dra. Riegra, vyučoval klavíru. Tím dotkl se hovor i skladatele Měchury, a Smetana, jenž o skladbách jeho mluvil s patrnou vážností, připomněl si, kterak jednou na žádost dra. Procházky, známého s Měchurou z Klatov, dával ve filharmonickém koncertě Měchurovu symfonii. Při zkoušce seděl Měchura mezi několika příbuznými a byl tak rozechvěn, že po každé otázce Smetanově, jest-li spokojen s tempy, povstal a třesoucím hlasem bázlivě odpovídal, ač byl jinak obratný a zkušený společník. Zároveň vzpomněl si Smetana, jak řídil v prozatímním divadle zkoušky na „Halku" za přítomnosti Moniuszkovy. I toho tázal se po každém odstavci, jsou-li tempa po jeho přání. Moniuszko byl tak roztomilý a přívětivý, že pořád jen tleskal, stále volaje bravo, bravi!

Netázal jsem se z úmyslu nikdy po artistickém řízení opery, které Smetanovi působilo mnohonásobné nepříjemnosti, poněvadž pro tento titul naň svalována často vina věcí, o kterých rozhodovati neměl moci. Podotkl však jednou o své kapelnické moci, že když měla býti vypravena nová opera, povoleno mu vždy všeho všudy vydání do dvou set zlatých. „Nyní arci," dodával, „nemá kapelník už vůbec ničeho." Líčil pak živě, jak míval boje s divadelními správami, když chtěly zmenšovati orchestr, aby získaly sedadla v přízemí, on pak chránil své umělecké stanovisko. Pro Národní divadlo navrhl Smetana v orchestru prostor pro šedesát dvě osoby, ale tak, aby se jich vešlo při slavnostních představeních *sedmdesát*, a nemálo jej zaleklo, když se vyskytla zpráva, že má býti v divadle orchestr jenom na padesát pět lidí . . .

Jeho přesvědčení bylo, že jest opera luxus, a luxus že nesmí být chudý. Proto zastával mínění, že se nemá v prozatímním divadle, chce-li se tam hospodařiti vůbec skrovně, provozovati než vaudeville, a že mají býti zcela propuštěni první zpěváci i s prvním kapelníkem, kterým byl — on sám.

Vědomí, že jako výkonný umělec platně pomáhal k rozkvětu hudebního života v Praze, náleželo k nejpříjemnějším Smetanovým vzpomínkám. Rád mluvil o svých komorních produkcích, připomínaje, že byl první, jenž se tu na ně odvážil po roce 1848, a že je pěstoval až po svůj odchod z Prahy; a rovněž rád připomínal si koncerty „Filharmonie", jichž byl tvůrcem a duší: „Věřte mi, podnes by byly, kdybych nebyl hluchý." Nemýlil se dojista. Smetana jediný byl by mohl svou váhou a svým vzletem

pražskou „Filharmonii“ přenésti přes nesnáze, kterými po léta živořila a z nichž se posud nemůže vybrati.

O koncertních poměrech pražských jednou vyslovil všechnu smutnou pravdu, stýskaje si na obecenstvo, že jde za velkými cizími jmény slepě, nedbajíc, co se skrývá za nimi. „To sem přijde každý rok z Vídně Walter, má hlas dávno horší než . . . . . a jiní cizí lidé přicházejí každý rok vybrat si od nás několik set a třeba tisíc. Domácí umělci pak nezmohou již ničeho, obecenstvo je vyssáté a nevšímá si ničeho.“ Bylo to den po Dvořákovu koncertě, o kterém jsem mu dal na jeho otázku zprávu, že s hmotné stránky nevypadl skvěle.

Ovšem že se dotkly hovory naše také prvních počátků jeho zpěvoherního tvoření.

Když úmysl Smetanův, psáti výhradně českou národní hudbu, dozrál k činu, uznával Smetana zpěvohru za jediný možný začátek velké hudební literatury a proto ihned ohlížel se po libretě. Dostal od K. Sabiny „Branibory v Čechách“. Před dokončeným téměř Národním divadlem, lesknoucím se v posledních paprscích zapadajícího slunce, pohlížeje brzo na nádhernou stavbu, brzo do hladiny Vltavské pravil mi o tom doslovně: „A teď, když jsem měl první libretto, teprve jsem začal přemýšleti, co s tím . . . Wagnerův směr ovšem již tehdy byl, ale věděl jsem, že s tím nesmím začít, nechci-li si zatarasit cestu na vždycky.“

Věděl, že s napodobením národních písní nevystačí v dramatické stránce zpěvohry, byl přesvědčen, že pravá česká deklamace musí učiniti zpěvohru národní, ale neznal tehdy ještě, jaká jest tato pravá česká deklamace. Sám do té doby nečinil pozorování, jak zní české slovo v správné, přirozené řeči lidu, a od jiných nemohl se tomu naučiti: víme ť, jak málo ponětí měli o tom dlouhý čas i naši filologové a starší básníci. Otázka ta potřebovala studii, jež Smetana vskutku vykonal s podivuhodným štěstím, tak že se jeho deklamace vůčihledě zdokonalovala od „Dalibora“ k „Libuši“, „Hubičce“ a „Tajemství“, ve kterém jest nejvěrnější a nejplastičtější. Nástupcové jeho nyní mohou již pouze myšlénku jim nalezenou napodobovati a provádění její zdokonalovati. O „Braniborech“ mám v upomínkách svých také ukázku Smetanova smýšlení v posledních dobách života jeho. Měl jsem kdysi při sobě arii do H-dur z „Braniborů“ a podal jsem mu ji. Smetana pozorně v ní četl a po chvíli se o ní rozhovořil: „Ta předehra se mi posavad líbí. Dnes bych jí asi nenapsal, musila by hned zpívat, ale to jsem chtěl naznačit (při tom ukazoval zvláště na harmonie na začátku předehry) její stav, když vyjde ze žaláře poprvé na volný vzduch, plna pochybnosti. Také dvě nebo tři čísla, která přijdou za tím, jsou dobře komponována.“

Po „Braniborech“ pronesena byla někde domněnka, že by Smetana nebyl schopen napsati komickou zpěvohru. I objednal si u Sabiny nové libreto a s velikou rychlostí napsal „*Prodanou nevěstu*“, která má tedy se „Dvěma vdovami“ podobný vznik: k oběma dal podnět nepříznivý hlas, jejž Smetana chtěl odzbrojiti. Kdežto ve vážné zpěvohře naší doby neuměl si představiti jiného ideálu krom slohu deklamatorního, dopouštěl Smetana až do konce života v opeře komické značnou volnost, jmenovitě opakování slov a trhání vět, ukazuje k tomu, že jsou to zhusta právě vhodné prostředky k účinkům velmi komickým. Z toho viděti, že theoretické jeho stanovisko bylo hned od počátku to, na kterém spatřujeme poslední jeho díla.

Důsledné bylo Smetanovo mínění o zpěvoherní předehře. Náhoda mu jednou dala podnět, vyložiti mi je zcela souvisle asi těmito slovy: „Nejsem přítel ouvertury. Na první slyšení, dokud se neví nic dál, nemůže ji obecenstvo ani rozuměti: tak potom není ouvertura než pouhá hra s tóny. Ke svým ouverturám, jako při „Hubičce“ a při „Tajemství“, jsem byl jenom *přinucen některými příznivci. Nejsem spokojen se svými ouverturami.* Také jsem k vážným operám žádných nepsal, pouze krátký úvod do prvního výjevu. U „Libuše“ to bylo arci jinak, ta pro svůj slavnostní ráz nemohla být bez delší předehry. (Smetana rád předehru k „Libuši“ jmenovával preludiem, jako na partituru její dal též vytisknouti Prélude.) Ale také při komické opeře jest docela na místě ouvertura jen tenkrát, když se může napsat jedno velké allegro, jako to bylo při „Prodané nevěstě“. Naskrze důvodné a důsledné to výroky — ale jednu výminku z jeho theorie nedá si praxe vzíti: předehry ke „Dvěma vdovám“, k „Hubičce“ a k „Tajemství“ přec jako roztomilé výtvory ducha jeho zůstanou našimi skvosty, třeba Smetana s nimi „docela nebyl spokojen“ v ideální výši svých požadavků.

A tak přicházím k největší umělecké maximě Smetanově, k jeho moderně pokrokovému stanovisku. Jeho hudební rozmluvy nejčastěji se vracely k předmětu tomu. Nejdůležitější vědomosti o vývoji moderních zásad jeho nabyl jsem při jedné z posledních větších zábav našich, měsíc před druhým otevřením Národního divadla. Tehdy řekl do slova: „*Sám jsem se na to přivedl, nikdo mi to neukázal*, že s posavadními formami už jest konec. Ty už dozpívaly.“ Že „dozpívaly“, neslyšel jsem arci poprvé od něho. Jeho největší umělecká zásada — jak se zdá, již od let dosti mladých — byla ta, že cokoliv umělec podniká, vše má míti za účel ustavičný pokrok jeho umění. Zdálo se mu naprosto zbytečným pracovati v mezích forem, které již klassická doba přivedla na vrchol dokonalosti. „Chce někdo napsati lepší symfonie, než napsali Beethoven a Schumann? To jsou teď pořád slabší odlesky Beethovenovy formy. Ale něco nového se může vyvést, co ještě oni neznali, však udělali již tak dost znamenitý pokrok; a o to se má každý snažit.“ Asi jeho vlastní slova. Nemohl si to ani pomysliti a bylo mu to komické, že by měl cokoli napsati se stanoviska absolutně hudebního, což u něho s pojmem čtyřvěté symfonie souviselo co nejtěsněji. Pamatuji se, jak komicky mnul a kroutil rukama, ukazuje: „To se udělá tady ‚engführung‘, tady to, tady zas to.“ Opět ona „hra s tóny“, o které poznal čtenář již při výrocích o ouverturách, jak ji Smetana zavrhoval. Jemu byly zcela určité básnické představy nezbytným podnětem každého tvoření hudebního: při tom arci zůstával umělcem hudebním a nemohl nikdy být ovládán svým programem ani sveden za skutečné meze hudby. Připomínám si, jak se vyslovil jednou nad partiturou „*Táboru*“, vykládaje mi svůj program k němu: „Arci do podrobností, kdyby se mne někdo ptal, proč jsem to nebo to napsal právě tak a ne jinak, nemohl bych říci, než že jsem to podle svého citu a vědomí musil tak napsat.“ Jeho nadvláda nad programem jest nejlépe zřejma z toho, že velmi mnohé programy docela sám vybásnil, tak jmenovitě při „Vyšehradu“ a „Vltavě“.

Utvořil si je tak, jak toho i hudební účely jeho žádaly. Jak se vyvíjela jeho symfonická báseň, podotkl jednou, navrhuje mi na program jistého koncertu svého „Richarda“: „Kdybych směl radit, byl bych pro to, aby se dávala některá z mých starších symfonických básní,“ pravil se svou nevyrovnanou skromností, dodávaje humoristicky, že prý „po nich už ani pes nekejchne, že kdy byly“. Od té doby byly ovšem již všechny znova veřejně provozovány, jak „Richard III.“, tak „Hakon Jarl“ i „Valdštýnův Tábor“. „To jsou arci pravé symfonické básně. Psal jsem je ve Švédsku zrovna po dojmu, který na mne učinily ve Výmaru Lisztovy symfonické básně. Mají zcela Lisztovu formu. Moji protivníci toho snad užijou také proti symfonickým básním „Vlasti“, ale s těmi jest to docela jinak: v těch jsem si dovolil určiti zvláštní formu, docela novou, ty mají vlastně již pouze jméno symfonických básní. Proto jsou arci přec na postrach těm, kteří nechtějí slyšet o pokroku v hudbě a jen v tom si libují, co je děláno pořád jen podle té staré boty.“ Nezbývalo již, měla-li být zachována authentičnost zajímavého výroku Smetanova, než prozraditi a zachovati také památku jeho stálého žertovného přirovnání skladeb psaných v tradicionelních formách k botám, které prý švec také naráží pořád „na to staré kopyto“. Obrazu toho užíval, kdykoli se věci té dotkl, ale nikdy nezněla slova ta pohrdlivě, vždy s veselou dobromyslností, a roztomilý humor obrážel se při tom v jeho jasných očích. Jednou řekl o své symfonii, že by prý „přes všechno, co jí vadí se stanoviska pouze uměleckého, mohla mít ještě budoucnost, kdyby nebyla také podle té staré boty“. Byl by vlastně v tomto zkrácení měl mluviti o starém kopytě, ale to bylo již jeho přísloví. Ostatně řekl o scherzu symfonie té jednou, že „vlastně nezasluhuje býti tak zapomenuto“, a dal je také jednou provozovati o sobě.

Konservativní úzkostlivost, aby se nevykročilo z klassických mezí, byla Smetanovi opravdu proti mysli a trochu ji podrážditi bylo mu požitkem. Na konci rozmluvy o symfonických básních, když ukázal, že se při „Vlasti“ protivníci pokroku lekají již jen pouhého jména, doložil vesele: „Ale tak z těch starých (symfonických básní jeho) jim něco ukázat! Takhle Richarda, ten je nejpeprnější, toho jim střeit!“ Radosti té se mu vskutku dostalo, „Richard III.“ první v koncertě roku 1881 obnovil památku prvních jeho symfonických básní.

Hlavní cena tohoto smýšlení Smetanova jest arci v jeho původnosti, citovaným výrokem zjištěné. Pamatuji se ostatně, že mne Smetana kdysi ujišťoval, kterak již v mládí při věcech, které psal pouze pro cvik, vždy užíval podnětů ze svého života, tak že již jeho studie byly do jisté míry programní. Proto také jest operní směr Smetanův přes všechnu shodu s Wagnerovým a přes patrný účinek, jejž Wagner měl na jeho rozvoj v té příčině, přece v podstatě nenaučený, nýbrž z jeho vlastní povahy umělecké vyrostlý a od mládí v něm vlastní silou vypěstovaný. A z té příčiny Smetana také nešel za Wagnerem slepě, nýbrž jen pokud se to shodovalo s jeho vlastními názory. To vyslovil mi též jednou sám a obrátil mou pozornost na rozdíl svého a Wagnerova zacházení se sborem, jemuž neodpíral souvislých melodických frasí. Z druhé strany arci sluší považiti, že Smetana nedočkal se toho, aby byl mohl na libretě dokonale dramatickém vtěliti svůj ideál vážné opery.

(Pokračování.)

Nosarius.

Obrázek z vesnice od *Boženy Kunětické.*

(Dokončení.)

Pouze my ovšem poslední můžeme s určitostí tvrditi, jelikož Nosarius k podobné konklusi posud nedospěl, ba, naopak byla mu vzdálena tím více, čím rychleji blížil se večer, a když konečně zavzněla hudba prvními akkordy, zuboženými, ale zajisté bezvadně slavnostními, zdála se mu ztráceti se v nekonečné dáli. V dáli tak ohromné, že zděšen tím, chopil se bílého hedvábného šátku, jehož jeden cíp ze zadní kapsy kabátu neskromně vyčuhoval, a utřel jim svůj obličej, ačkoliv šátek výhradně pro okrasu a k doplnění jeho toiletty sloužiti měl.

Muzika počala. Vytíněný sál bezděkovské stoleté hospody, papírovými růžemi červenými, bílými a co nejzvláštnější druh i modrými, ozdoben, tylem a mašlemi dekorován, s podlahou vydrhnutou, stoly vyklizenými a lavicemi oprášenými, byl záhy naplněn a brzy na to v pravém slova smyslu přeplněn.

Uprostřed stropu vznášela se bílá holubička se zlatými nožkami a dlouhým ocáskem, roztahujíc křídla jakoby jimi chrániti chtěla vášní zaslepené tanečníky zde, v každém jeho rohu bylo po jedné lampě, a u vchodu nápis lety už trochu vybledlý, ale vždycky přívětivý a tanečníkům nový a milý: „Vítejte nám!“

Provedl jej z dělaných růží asi před desíti lety pan učitel a od té doby zaskvěl se pokaždé ve své kráse a dovednosti, když mělo buď Terpsichoře holdováno být, anebo když měla se odbývati nějaká důležitá schůze obecních starších, věnovaná jedné ze tří úvah, jednajících o prospěchu obce Bezděkova.

Tenkrát, když představený Lavička cítil se opravdu při síle vlastního slova a chtěl mohutností jeho otřásti hospodou až po základy, tenkráte poručil, aby paní učitelová nápis vyndala z truhly na půdě, a aby přidělán byl nade dvéře. To však byly dny tak památné jako řídké a mluvilo se o nich obyčejně dlouho, jako o velkém větru, nebo o hrozném krupobití, při kterém padaly kroupy zvící holubího vejce.

Jediný pouze stůl měl právo zůstat na svém místě a nebýt přenešen do světničky s improvisovaným sálem sousedící, a to byl onen velký, dubový stůl, o němž jsem již tuším řekla, že byl trůnem bezděkovské elity. U toho, dnes obzvláště záhy, posadil se pan farář s učitelem a představeným Lavičkou, který občas zamhoural sivým okem po lavici, na které usadila se jeho dokonalá a rozšafná manželka v celé své objemné šíři, aby se přesvědčil, jaký jas kolem sebe vrhá a jak daleko oslňující jeho paprsky zasahují.

Poněvadž pak Nosarius výčep piva o pouti obyčejně pronajal, měl dosti volného času, aby přisedl na obvyklé své místo k panu učiteli. Rozhrnuv si šosy svého parádního kabátu a popošinu čepičku, bez které se tuším nemohl nikdy obejíti, drobet do zadu, pravil hlasem poněkud stísněným:

„Dnes to bude slavné.“

„Pro tebe jistě slavnější než jindy,“ odpověděl Lavička o stůl lehce bouchaje a věren jsa své zásadě nemiloval nikoho kromě sebe sama.

„Ani nevím, takra —“

„Cože? Já jsem si hned myslil, že vezmeš zaječí úmysl, ale vymlouval jsem si to. Tak vida! Moje manželka schválně přišla dříve, aby tvé sólo nezmeškala, a ty zatím máš těžké nohy.“

„Kdo se směje naposledy, ten se směje nejlépe. Na mé sólo není zmeškáno.“

„To se rozumí, že není,“ posmíval se důkladně Lavička „A tak přece kterou, kterou? Děvčat jako máku na záhoně. Ta je hezká, ta bohatá, ta pracovitá, tamhle ta má dobré srdce a ta zde je tatíka svého jedináčkem. Těžký výběr. Mně byl kdysi usnadněn, poněvadž moje manželka měla opravdu všecka p.“

„Řekl bych skoro, že má soused už některou na mušce, ale ta některá zde patrně ještě není, že ne, pane učiteli?“ vmísil se do hovoru pan farář.

V tom udála se v obličeji Nosariusově nápadná změna, jakoby spadla s něho temná rouška, jež výraz jeho činila nejasný a tajeplný. Oči utkvělé na vchodu sálu nabyly zvláštního lesku, který nemůžeme nikdy utajit, zamezit, jako nemůžeme poručit slunci, prodravšímu se skrze chmury šedých mračen, aby nepálilo a nesvítilo. Byl to skvoucí paprsek, jenž vyšlehnul z jeho duše a ozářil obličej i s nejpatrnější jeho částí takovou lahodou, že jen dobré si člověk mohl o té tváři mysliti. Ruce sháněјíce se marně po hlubokých podšívkových kapsách zelenavého hábitu, počaly rozčileně hrabat na lavici, a z prsou vynořil se mu vzdech hluboký a těžký, jako ten poslední, jenž odnáší člověku duši z těla.

Do sálu vstoupila Mandelíkova Manča. Nebyla to královna, jež zjevila se zde, aby okamžikem dobyla si koruny jednohlasného uznání pro celou noc a přicházela s vědomím, že pokoří rázem všecko, co zde ženského, to ne. Manča vmísila se do řad děvčat skromně, jednoduše, tiše, ale byla ve svých růžových batistových šatech s bílými poupátky skutečně roztomilá, nevýslovně půvabná a není se co diviti, že Nosarius, ani sám nechtěje, pojal upřímné přání přivinouti si její kadeřavou hlavu, z které svítily černé, velké a hluboké oči jako hvězdičky, na minutu k sobě, a říci jí, že vlastně si umínil se oženit, ale že, že, takra . . .

Ba, nevěděl Nosarius sám, co by jí byl řekl. Cítil hrozný tlak ve své hrudi, musil pryč, aby nestal se sám sobě směšným a mohl si oddychnouti řádně od srdce.

„Jářku, kterou,“ zatahal jej představený za šosy, právě když vstával s lavice. „Mám už zavolat? Muzikanti musí zahrát ti před sólem velkou fanfaru, vždyť to není žádná maličkost, to Nosariusovo sólo s jeho vyvolenou.“

„Nejsem proti tomu. Nosarius si nějakou ovaci zasluhuje, že ne, pane učiteli?“ přimlouval se také stařičký pan farář.

S Nosariusem zatím točila se světnice. Růže bílé, červené i ty modré splývaly v jeden celek, jenž v kruhu kolem něho vířil vždy rychleji a rychleji, nepravidelněji a nepravidelněji, podlaha se pod ním třásla, vzduch mu byl těžký a hustý k udušení. Cítil, že se stal předmětem všech pohledů. Nebylo ani možné, aby včerejší jeho úmysl nerozlil se po vsi jako zadržená voda, aby o něm teď nepřemítali, neposuzovali jej, neučinili ho terčem své poutové zábavy a příčinou tolika rozhovorů, nebylo ani možné, aby, opouštěje teď své místo, nedal sám podnět k domněnce, že kritický okamžik nastává.

Děvčata se krčila pod zatajeným smíchem, prohýbala se v pasu a schovávala se za šáteček se širokou vyšívanou krajkou a červeným jménem v rohu, některá méně ostýchavá vyceňovala zoubky zcela otevřeně a nenuceně, mrkala jedna na druhou i na švarné šohaje, kteří u vědomí své převahy nad jediným nepodařeným starým mládencem v celé vsi škodolibě se nafukovali, ohrnovali rty a házeli kučeravou hlavou jako bujní ořové. Ovšem, těm snadno být veselými! V nohách rtuť, v ústech med, na tváři mladost a na rtech úsměv.

Sál se okamžitě uprostřed vyprázdnil. To bylo šepotu a ševelu, jako v koruně drobnolisté osyky, to bylo podivných úsměvů na svadlých rtech i plných, pohledů v očích vyhaslých a posud ještě sopečných, šťouchání a štípání, vrtění a šeptění; každý chtěl být vpředu, každý vidět nejvíce a posuzovat nejjadrněji, každý přál si vědět nejdříve, půjde-li s ním která, a která to asi bude, vyhupováno na špičky, odstrkováno, mručeno a potaji reptáno.

Nosarius stál nepohnutě, jenom rty se mu horečně chvěly. Tak dlouho nepozorován, ignorován, sám sebe ani nikdy řádně nerespektuje, stal se najednou pyramidální, pozoruhodnou zvláštností. Octnul se ve velikých rozpacích.

Nejsa schopen myšlénky ani činu, ztráceje rozvahu a zase povznášeje se k vědomí, že něco udělat musí — přejel si vážně a důtklivě nos od hůry dolů až po bradu. To byla však střela z dřevěné pistolky vycvičené opičky — obecenstvu bylo dovoleno se smát, smát až k slzám a do únavy.

Zatím ale Nosarius zabloudil zrakem po růžovém šatě s bílými poupátky a Bůh ví co si v těch pěkných, černých očích Mančiných vyčetl, že najednou odhodlaně udělal krok ku předu a jakoby spěchal, kolem sebe si ničeho nevšímaje, za nějakou oživenou vidinou, pustil se směrem k Manči — k čečetce, která ještě včera odbyla ho slovy: „Eh, pfuj, kmotříčku!“

Fanfara spustila, ačkoliv Lavička samým překvapením nad náhlým rozhodnutím svého soupeře, kterého si umínil dnes jak náleží s vykasanými rukávy porazit, zapomněl ji rozkázat; spustila zvučně a slavně, jakoby vítala samého krále. Jsem aspoň přesvědčena, že ani toho by hudba bezděkovská lépe nedovedla uvítat. Šlo to ve fanfaře dolů a nahoru, bzučelo to a íkalo, velebně hlaholilo a jemně šeptalo, tu vrzly více housle, onde povznesl se klarinet, zde zahřměl buben jako vítězoslavný hlas hromu a trouba mu k tomu statně sekundovala, a zase zařinčely pokličky až uši zaléhaly — v přítomných se utajoval dech. Slýchávali sice často zníti ten samý zápas bojechtivých tonů velebnými klenbami jejich malého kostelíčka posvěceného sv. Josefu o velké mši, ale zde se fanfara vyjímala docela jinak, zde, ve vyfintěném sále, uprostřed rozhalených šijí, hlav rozpálených a mysli tan-

cem rozrušených, zde nabyla nového, čistě světského půvabu a kouzla. Náhle splynula, po několika divokých skocích, více smělých a hřmotných, než přirozených a dovedných u volnou polku, při které to škublo v nohou a zavířilo v hlavě.

Nosarius říkal Manči o tanec. Zdála se mu být dnes jinačí než jindy, jinačí než byla ještě včera, rděl se před ní jako školák, a dívaje se jí do očí, zapomínal celého světa vůbec a Bezděkova zvlášť.

Dnes by jí byl dovedl sotva říci „čečetko".

Řekl jí o tanec, ale Bůh ví jakými slovy. Sám je neslyšel.

Manča měla oči zakalené, ale pod tou mlhavou rouškou třpytilo se cosi jako hvězdička v pusté noci, tak krásně a smavě jako drobný démant v diadému královny.

Neodřekla mu. Usmála se na něho, jako se usmívá jarní slunko na únorovou krajinu. A Nosarius opravdu nabyl úsměvem tím odvahy letěti s Mančou třeba kraj světa, nebi blíž, až pod teplé slunko upřímné lásky.

Nosarius se sice nepamatoval, že by byl kdy tančil, ale to svědectví musili o něm všickni dát, že sólo mu sluší jak náleží dobře a že líp by se byla Manča nevznášela po žádném boku a byť byla tančila ze vsi s nejstatečnějším. Nejprve volná polka na zlomyslné znamení představeného stávala se vždy divočejší a divočejší, až konečně Nosarius necítě více nebohé své nohy pod sebou, za bouřlivého provolávání „sláva" v tanci ustal a vytřeštěným zrakem podíval se kolem. Slavil triumf, skutečný velký triumf. Dokázal patrně víc než tušil, než chtěl, toho nejlepším svědectvím bylo, že ani nechápal, proč pan farář o závod s panem učitelem mu hlučně tleskají a proč brada představeného tak zuřivě na něho je namířena. Na čele stály mu ohromné krůpěje potu, které potůčkem se řinuly podél nosu, třásl se na celém těle, tak že s vděčností chopil se ruky Manččiny, když mu ji podávala, aby ho vyvedla ven v tichý, svěží večer, který zvědavě se díval okny do hlučného sálu. Zbývající částku polky dotančili ostatní na počest sóla Nosariusova a jemu s Mančou poskytli tak příležitost nepozorovaně se vytratit ze sálu.

U hospody byla malá zahrádka, v které voněla rezeda, omamoval šalvěj, houpaly se naduté tulipány, kývaly karafiáty, rozvíjely se růže a na jedné její straně pod košatým bezem hovělo si drnové sedátko, které skrze skulinu chaosovitě propletených větví vynašel si jeden z bílých paprsků měsíce, aby se na něm rozložil a úplné temno pod bezem porušil. O tom všem nezmiňuju se snad proto, že by to bylo něco zvláštního, nebo neobyčejného — to ne! Podobných sedátek je tolik, kolik zahrádek na světě a kolik stinných stromů u stavení, ale musila jsem se o ní rozepsati, protože na chvíli vyhnali Nosarius s Mančou světlý paprsek z jeho příjemného klidu a ovinuli jej kolem sebe, jako krásnou, nebesky čistou pásku obapolného srozumění a dohodnutí.

Nosarius bojoval dlouhý, zuřivý boj ve svém nitru, nežli odhodlal se k těmto několika nadmíru střízlivým a otcovským slovům:

„Nezlob se, Mančo, že jsem právě tebe provedl," pravil tiše a něžně. „Sám jsem za to nemohl. Víš, Mančo — takra — jen kdybych věděl co ti říci. — Ano, víš, milé děvče, jsem už starší brach, ale uznej sama, že se mně může také zasesknout a že jsem také člověk a mám na štěstí právo. Mně se zdá, že si z mojí řeči nic nevybéřeš. Jsi dobré děvče, ty milá čečetko, ale nedělej, prosím tě, nic ze soucitu. Chci se totiž ženit a kdybys, Mančo, myslila, že bys mohla být se mnou živa, to jest — takra — ani nevím, neženu-li na tebe parou —"

„Neženete, kmotříčku," přejala mu Manča slovo právě, když mu začal vlhnout zrak a hlas nejistě se třásl, „ne, neženete. Děkuju vám za tu poctu, kmotříčku. Od té doby, co jste tenkrát jako anděl strážný naši rodinu od neštěstí zachránil, od té doby jste mně milejší než celý můj život a celý svět. Jsem chudé děvče, kmotříčku, ale poctivé, a postačí-li vám, že vás budu opatrovat jako oko v hlavě a ctít vás jako svatého, pak se spolehněte, že nebudete nikdy téhle chvíle litovat."

„Takra — děvče — ale vždyť už mluvit nemusím, viď, že ne? Ty víš co chci, a já vím teď, jak jsem pořídil. Chceš-li být ještě tak dobrá, dovol mně pohladit tě po líčku. Máš je hebká jako aksamit."

Nosarius přemáhaje násilně své prudké pohnutí, přivinul hlavu dívčinu k sobě a hladil jí po tvářích, čele i vlasech. Nezabraňoval tomu, když mu ruku políbila, ale v té chvíli, ucítě její měkké plné rty, kypré a lahodné jako višně, na své hrubé pravici, chopil se vášnivě její hlavy a právě hotovil se zlíbati jí je s velkou chutí a blahem, když trhl sebou zpátky, pustil její hlavu a sklonil svou smutně na prsa, v kterých to burácelo.

„Hahaha," ozval se za plotem křečovitý smích představeného, smích, který naplněn jest neodůvodněnou zášti, závistí a nepřízní, prosáklý jedem vlastní nicoty a naplněn pelyňkem egoistického hlupství, „hahaha. Vždyť se potrhám!"

Nosarius prudce vyskočil, ale Manča stáhla jej volně zpátky. Obracejíc se čile po nevčasném všetečkovi, za kterým nakupilo se polovic společnosti, odpověděla se smíchem, odmítajíc tak dělový útok raketami, hrubství humorem.

„Však my ještě něco dovedeme! Neutrhne-li si kmotříček jablka neuzavřená, vkradu já se mu na zapovězená a bedlivě hlídaná. Podívejte se!"

Nevzpamatoval se ještě ani Nosarius, ani představený, když Manča vzavši za ruku svého ženicha, políbila jej na rty tak hlučně, jakoby chtěla, aby celý svět byl svědkem této první její loupeže.

„Tak to tedy vypadá!" zamručel Lavička, pozbývaje půdy pod nohama.

Manča zasmála se zvonivě a táhla Nosariusa tolikerými dojmy úplně skličeného zpátky do hospody. Na cestě tam, když u všeobecné vítězoslávě ostatními následováni byli, pravil Nosarius svojí nevěstě, měkce, laskavě, trochu smutně a přece s úplným svědectvím své pýchy, že ji má, a že jí není nikde rovno pod sluncem, se štěstím, jež mu úžilo dech a háralo v srdci jako jarní příval:

„Tebe jsem potřeboval dávno, Mančo. Takra, vždyť já ani nevěděl, že mohu být také šťasten."

Manča stiskla mu jen ruku.

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské*

(Pokračování.)

Rafaela, zvyklá domácí samotě, jež až dosud nikdy neviděla umělce tohoto druhu, dívala se na celé to představení s jakýmsi chladným opovržením. Chvílemi kladla si čelo do ruky, jakoby jí hlava bolela. Nebyla s to obdivovati se tomu, co bez odporu zasluhovalo obdiv. Jí bylo to málo vážné. Viděla v tom jakési zlehčování pravdivosti a upřímnosti.

Vanini opojen výsledkem a slávou svojí, nedovedl si představiti ani dost málo obzor, v jakém žila Rafaela, ani smýšlení jejímu kruhu vlastní. Společenským stykem nedovtípil se dokonce toho rozdílu propastí společenských poměrů utvořeného a který záleží dílem v kastovnictví, dílem ve skutečném smýšlení; toho rozdílu, který jej odlučoval od Rafaely. Nebyl pozorovatelem a jakkoli sběhlý ve světě a velezkušený neznal přece veškerou houževnatost lidí usedlých, žijících v poměrech ustálených naproti všemu, co zavání dobrodružstvím. Myslil si to tedy dosti lehké dosíci Rafaely, neb přeceňoval sebe a podněcoval to, co nazýval šosáctvím.

Věděl, že Rafaela neměla žádného milence, že byla zcela nezadaná, a tu pochyboval, že by mohla odolati muži, jenž ohnivě o ni se ucházel a bohatstvím, slávou a skvělým duchem i zevnějškem se honosil. Byl toliko na trochu boje připraven, ale o konečném svém vítězství byl přesvědčen.

Domníval se, že každým slovem a pohybem Rafaelu okouzloval. Pátral dychtivě po jejím obdivu, a jeho oči obracely se často k ní. Její zamyšlené chování líbilo se mu a vzbouzelo jeho šílené naděje. Rafaela ani si nevšímala jeho pohledů. Za to zachycovala je Manula, jež seděla na nejvyšší galerii a jeho pozorovala s pohrdáním rovněž velkým, ač jiného druhu než Rafaela. Sledujíc, kam jeho zraky zaměřovaly, viděla krásnou, mladou dívku, ozdobenou malým jměním, jež bylo obsaženo v jejích šperkích. Mínila rozuměti svému někdejšímu soudruhu a nedivila se mu pranic. Byla přesvědčena, že se mu jednalo o únos a oloupení bohaté dědičky.

Rafaela nemyslila však ani dost málo na rozličné výjevy, jež kdy byla měla s tímto mužem a ve kterých se jí byl troufal kořiti. Jeho umění nebavilo jí dokonce. Byla snad jediná v celém shromáždění, jež se nudila. Ona toužila po nějaké milé knize a bylo jí líto, že nemohla užiti toho večera, aby v divadle se kochala ve čarodějství tisíckráte půvabnějším, kterým jest pravé ryzí umění. Cítila nechuť k Vaninimu, až posud nikdy nepoznanou, a tázala se rozhorleně pro sebe, proč její rodiče, jindy tak uzavření a úzkostliví, právě tohoto muže do svého domu připustili.

Ani posledním napjetím svého umění a bravurou nevídanou, jež mu vynesla sběsilý potlesk celého domu, nevyloudil ani slabého paprsku uspokojení na jejím vážném obličeji. Za to byl zahrnut potleskem celého domu, jakého posud nebyl ani slyšel. Děkoval za něj, vysýlaje po prstech hubinky na všecky strany. Odvážil se poslati jedno takové políbení též přímo do lože, kde Rafaela seděla, a ona vstala prudce, žádajíc švakra a sestru, aby s ní odešli.

„Co tě napadá?" odpověděla jí. „Teď přijde ještě Řekyně, a bude se vznášeti ve magnetickém spánku. To bude to nejzajímavější. Vše, co jsme viděli až posud, záleží na obratnosti umělcově, ale co nyní přijde, jest úkaz přírody, až posud nepochopitelný." Paní Romovská dodala, že sem přišla hlavně k vůli té Řekyni. To ostatní že se jí zdá přec jen dětinským šálením smyslů.

Rafaela posadila se zas. Též ji zajímala tato tak nazvaná Řekyně. Přemohla tedy svou velkou nechuť, jež se jí zmocnila, a čekala na zjev dcery Vaniniho.

On zatím vyvoláván, povzbuzen nekonečným potleskem, přidával stále ještě nové a nové kousky posud neprovozované a byl v tom nevyčerpatelný. Konečně promluvil. Děkoval ještě jednou za vzácnou a velkou přízeň jemu věnovanou, pak prosil však za laskavé shovění, že už ničím neposlouží ctěnému obecenstvu. Ohlásil, že jest nutná nyní delší přestávka, aby se mohl pohřižiti ve příští úkol a připraviti svou mysl ku magnetisování Řekyně.

S tím opustil jeviště a v síni nastalo napjaté ticho.

Hudba hrála, dohrála své banalní intermezzo a hudebníci flegmaticky odešli.

Obecenstvo bylo trpělivo, neb věřilo v magnetický spánek spanilé Řekyně, a připravovalo se na hodně dlouhou přestávku.

Avšak ta byla náhle skrácena. Opona vyhrnula se. Uprostřed jeviště stál štíhlý železný sloup, o který bylo Řekyni opříti se.

Za jevištěm zazvnělo několik akkkordů harmonia. Ty přešly v prostý nápěv zdlouha a důtklivě přednesený.

Z kulisy vystoupila Selma, oděná v bohatý novořecký kostum blankytný, oplývající zlatým vyšíváním.

Přicházela ku předu volným krokem. Její ebenové vlasy vlnily se jí zpod červené čapky kolem bledého, pravidelně utvořeného něžného obličeje. Její oči byly přimhouřeny a zahaleny dlouhými řasami. Výraz této krásné tváře byl polo dělaný, zpola opravdový a vyzrazoval nesmírné unavení, jakousi otrlost a lhostejnost ke všemu.

Veškerou síní ozvalo se pochvalné šeptání.

„Jak jest krásná," lidé pravili, „avšak ubohá dlouho asi nevydrží toto namáhání. Jest to na ní viděti, jak se toho představení bojí. Tím magnetickým spánkem mizí jí síla pravého žití z těla. Tak zdá se. Jak těžce jde. Ty malinké nožky v červených pantalonech a žlutých střevíčkách pohybují se jakoby proti vlastní vůli."

Pozornost obecenstva byla na ni horečnatě upjata, což jí však nedojímalo ani dost málo. Zůstala lhostejná; zdálo se, že nemá o své kráse ani nejmenšího vědomí.

Rafaela nahnula se zvědavě. Nemohla odkryti v jejím obličeji ani nejmenší podoby s jejím otcem. Též ona pozorovala se soucitem její duševní ztrnulost, cosi úzkostlivého, což přemáhala obvyklou netečností.

Též ona všimla si těžké chůze Selminy a zdálo se jí, že zvláště levou nohu v koleně neohýbala. Vleklať ji za sebou, jakoby byla bývala paralysována, však snažila se udržeti též druhou nohu v podobných pohybech.

Vanini přicházel za ní, avšak zdálo se, že Selma o jeho přítomnosti nevěděla. Přicházela ku předu s obličejem a pohyby, jakoby byla duchem zjevujícím se po smrti. Vanini sledoval ji po špičkách, nespouštěl ji s očí a jeho obličej měl děsný výraz. Obecenstvo bylo bez dechu. Mnozí, kteří před tím už byli přítomni představení s Řekyní, pravili, tak děsné že to posud nebylo.

Selma zastavila se u sloupu, o nějž lenivě se opřela. Skřížila ruce na prsou, sklopila hlavu a zdála se hluboce zadumána.

Náhle zachvěla se po celém těle. Toto hnutí nebylo hrané. To bylo zajisté bezděčné, avšak bylo výsledkem toho, že Vanini přiblíživ se na tři kroky k ní obě ruce nad její hlavou pozdvihl.

Dnes bála se ho Selma do opravdy. Jindy napodobovala v pouhé komedii různé pocity, o nichž se předpokládá, že magnetickému spánku předcházejí. Dnes vzbudila v obecenstvu výkřik soustrasti a bylo slyšeti některé hlasy: „Netrapte to děvče. Nepokračujte.“ Ale Vaninimu líbilo se právě, že to tak dobře šlo. Přiblížil se Selmě a jeho obličej, neposlušen jeho vůle, rozšklebil se tak ďábelsky, jak Rafaela byla to již viděla při něm tohoto dne. Ale účinek toho všeho byl stále mocnější.

Vanini vložil nyní ruce Selmě na skráně a přejížděl jí je. Ona vyškubla se mu a chtěla mu utéci. To nebylo v její úloze. Bylo to následkem toho, co mezi ním a ní se bylo událo před představením, ale mělo to opět účinek ještě vyvýšený. Leč ona prchati nemohla. Bylo viděti, že chce, že má strach a že ji cosi poutá. Což jiného než magnetická síla, jež vycházela z jeho rukou.

Tak zůstala ubohá oběť státi a oddala se jeho kejklím.

„Toť vysoce zajímavé. Hleďme, hleďme,“ lidé někteří volali a Rafaela poutána nad míru tímto divadlem šalby, nahnula se co mohla k jevišti. Ona viděla více než kdokoli. Bylať bystrozraká, viděla do dálky pouhým okem lépe než kdokoli s nejlepším kukátkem. Pak měla nedůvěru k tomuto kejklíři, podezření a jakýsi vnitřní interess, aby přišla na jeho klam.

Slyšelať něco zachrastit a zařinčet, když učinila Selma pokus prchnouti, jakoby nosila pod oděvem pouta. Nyní byla Rafaela tak napjata, že nic jí neušlo z té tragikomedie.

Selma nechala se již dobrovolně magnetisovati a dovésti ku sloupu. Zamhouřila oči a její obličej přijal ještě ztrnulejší výraz, tak že se masce podobal. Ruce sklesly jí.

Vanini potřel jí skráně ještě jednou. Pak ustoupil. Byl spokojen. Obrátil se s vítěznou tváří k obecenstvu, položil prst na ústa, jakoby prosil za udržení ticha, a kýval hlavou na znamení, že experiment zas jednou se podařil. Selma opírajíc se o sloup zdála se z mramoru.

To bylo tak dobře hráno, že i Rafaela tím byla málem oklamána. Čekala nyní opravdu s úžasem, co bude dále se díti. V síni bylo ticho. Vanini byl blažen. Věřil sám, že byl magnetisérem, jakým zdáti se chtěl. Tak vžil se do své úlohy.

Tu zazněl smích z nejvyšší galerie ne právě hlasitý, který však panující ticho nemile vyrušil. Byl to chechtot tak posměšný, jakoby od ptáka pocházel. Umlkl hned zas, ale Vanini při něm zbledl. Neohledl se, odkud hlas vycházel, ale chopil Selmu zlostně kolem pasu a šeptal k obecenstvu obrácen: „Nyní bude se vznášeti mou vůlí puzena.“ Načež opět ten chechtot se ozval a on vztekle zuby zaťal.

Selma setrvala lépe než on ve své úloze. Smích ji neprobudil ani nepůsobil nejmenší hnutí svalů, avšak Rafaela viděla dobře, jak její rty zcela malounko se roztáhly jako v odpověď onomu hlasitému posměchu. Nyní byla Rafaela zas jista, že bylo všecko hráno v tomto výjevu.

Selma dala se pozdvihnouti jako pírko, a hle, jaký to zázrak, zůstala viseti ve vzduchu. Vanini odstoupil daleko od ní a ona vznášela se malebně a vskutku překrásně o loket lehounce opřena na vrcholu sloupu, kolem něhož se jala zvolna kroužiti se. Hudba hrála živěji a obecenstvo vypuklo v jásot. Ale Selmin obličej prozrażoval trapné fysické utrpení těžce přemáhané, a Rafaela přála jí, že opona konečně se shrnula nad tímto výjevem, jí skoro tak trapným, jako samé Selmě.

Tleskání nemělo konce. Opona zdvihala se a Vanini objevil se, aby se děkoval. Ve křesle ležela však Selma natažena a dřímala ještě.

Rafaela obrátivši se k Romovským, kteří byli plni úžasu a obdivu, řekla: „Což jste neviděli, že mělo to děvče pod oděvem železný přístroj, kterým ji ten kejklíř upravil ke sloupu a na němž ji vyhoupl, tak že ležela na jakémsi vznášejícím se šínu?“

Že jí nebylo volno na takovém lůžku, jež se pod ní prohýbalo, a s nímž dokonce točiti se musila, lze sobě pomysliti. Rafaela brala to dokonce tragicky a nazvala to celé ďábelskou hrou.

Hrnula se po boku své sestry a švakra ke vchodu v davech četného obecenstva, rokujícího hlasitě o tajeplné té věci, jakou jest magnetický spánek a ten stolohyb, který posud se provozoval, pak klepání stolů, jež dokazovalo zřejmě nesmrtelnost duše, ale spolu, že duše nejsou právě v žádné glorii, v žádném klidu blaženém. „Inu, jsou v očistci,“ tvrdili někteří lidé, „a odtamtud zjevují se nám.“

Pak bylo vypravováno, co se proslýchalo o tom, co Selma byla zjevovala v jistých vznešených společnostech, a jaké nesnáze z toho pocházely.

Tím byly mysli velké části obyvatelstva evropského zaměstnány mezi tím, co reakce se rozšiřovala a panovala po skvělých výjevech dobývání svobody národů v polovině tohoto století.

Ovšem všickni neběželi s tímto proudem. U nás vedl Havlíček velkým hlasem svým poctivé duše ku předu, vztyčoval prapor sešlapané svobody a ukazoval cestu skrze bahno malátnosti a duševní lenosti, přes útlak tyranie a absolutismu, přes pokrytectví a špatnost.

VII.

„Fiakr číslo 23.“ bylo voláno z předsíně dřevěného cirku ven na velké prostranství, vysoce položené, tehdáž ještě zpustlé, kde vichr se rozletěl, jakoby tam slavil kvas se všemi záhubnými živly. Metal do předsíně spousty sněhu, a bylo dopuštění takové, že lidé, kteří neměli objednané povozy, se rozmýšleli jíti domů. Konečně každý se vzchopil jak k osudnému skoku jakémusi, a vrhal se

do metelice, pro niž nebylo viděti konce prostranství a vůbec žádných hrází. Mužové takořka odnášeli své ženy, jiní halily děti do svých plášťů a uháněli s nimi, vzdorujíce zlému povětří. Paní Romovská chvěla se o svou sestru strachem, ani o vlastní dítě nebyla by se tak bála. Již viděla, že bude míti útlé, vyhejčkané to děvče smrt z toho průvanu, a rodiče že nepřečkají ztráty tohoto mazlíčka, na němž tkvěli oba všemi city a myšlénkami.

Držela ji v náručí, jakoby se byla bála, že ji ten vítr odfoukne. Romovský se své strany činil se také seč byl, aby fiakra se dovolal, a nemyslil ani na svou ženu tak, jako na Rafaelu. Volal číslo 23. až celý ochraptěl. Ale jeho hlasu bylo tak málo slyšeti, jak mnohého jiného volajícího, také marně v té vřavě a v tom zmatku lidí stižených nepohodou.

Tu protlačil se skrze davy mačkající se u vchodu obratný a smělý člověk. Byl to sám Vanini. Křičel hlasem, který vše přehlušil: „Fiakr 23." a jeho hlas pronikl hned. Již stál tu povoz a předejel tak prudce, že vzbudil mezi pěšími nevoli, jelikož by byli málem přišli někteří pod kola.

Vanini obrátil se k Rafaele, vzal ji z náručí paní Romovské, pak její ruku sobě pod paždí, a řekl: „Váš fiakr je zde." Romovským uklonil se spěšně a zmizel jim mezi hlavami obecenstva. Rafaela nic zlého se nedomýšlejíc dala se k povozu dovésti. Ani jí nenapadlo podívati se na číslo, je-li to ten pravý vůz, ani na kočího, je-li to opravdu ten starý známý jejich domu, jemuž mohla býti svěřena. Bylať omámena nezvyklým hlukem, ve kterém se byla ocitla. Skočila hbitě do kočáru, a byla teprve zaražena, když Vanini, netázaje se, smí-li či ne, za ní tam vstoupil, dvířkami bouchl a naproti ní se posadil. Nicméně nebylo jí ani to ještě nápadné. Považovala to sice za vtíravost od něho, ale ve snu nemohlo ji napadnouti, co vlastně zamýšlel. Mělať ovšem za to, že ji chtěl doprovoditi k domu jejímu z veliké úslužnosti.

Nebyla však s to k němu promluviti. Čekala, že on něco řekne, buď omluvou anebo jakoukoli frasí. Okna u kočáru byla zamrzlá, avšak dle toho, jak blízko svítilny se odrážely v nich, soudila Rafaela, že zahnul z Dobytčího trhu do Vodičkové ulice, kudy bylo nejblíže.

Najednou vjeli však do temného prostoru, kde rachot kočáru o klenbu duněl, a Rafaela křikla: „Kam to jedeme?" Nedostalo se jí odpovědi. Klepala na okna, usilovala roztlouci jedno. Dvířek nebyla s to otevříti. Mezi tím vyjeli z temného dunícího prostoru, zážeh jakéhosi světla padl ještě do okna povozu, a pak kmitalo se jen noční šero venku čerstvě napadlým sněhem trochu osvětlené.

„My jsme vyjeli z městské brány," Rafaela zas volala. „Jaký jest to žert? Co to má býti?"

Vanini byl němý.

Jí podařilo se roztlouci okno, poranila si při tom ruku a sníh vletěl jí do obličeje tak prudce, že ji na chvíli oslepil. Sami živlové spikli se s dobrodruhem proti ní. Ona snažila se zvenku dvířka otevříti a vyskočiti z vozu, ale ony nepovolily a okno bylo příliš malé, aby byla mohla vyskočiti.

A kdyby jí byl Vanini při tom bránil, anebo jí aspoň domlouval, aby se nebála, kdyby jí byl podal nějaké vysvětlení, snad nebylo by se jí zdálo její postavení tak pekelně hrozné. Ale on nechal ji poranit se, nelekal se, když chtěla dvířka vyraziti a v rychlé jízdě vyskočiti, neměl soucitu s jejím strachem. Nevěděl sám, když zůstal tak němý a nečinný, jak ji přiváděl na vrchol zoufalství. Přece měl úmysl namluviti jí, že ji miluje, ale tím chováním, že jí to nedokazuje, ani sobě nepomyslil. Choval se také jednou bez přetvářky a prozrazoval svou chladnou necitelnost ke každému člověku.

Byl ostatně příliš zaměstnán jedinou myšlénkou, a sice tou, že Rafaelu měl ve své moci. Dlouho k tomu se připravoval, avšak do poslední chvíle pochyboval, podaří-li se mu jeho plán. Nyní teprv věděl, jak velice o něm pochyboval, neb co Rafaelu skutečně měl, byl v rozpacích, bylo mu až úzko, jak dále prováděti svoje úmysly. Tím byl zaměstnán a neměl ani času dosti těšiti se ze své kořisti, jak již bývá v podobných případech, že člověk neví, co sobě počíti s tím, co mu osud poskytl po dlouhém ždání a toužení.

„Co nyní dělat?" Rafaela pomyslila si, a vrhla sebou zas na sedadlo. Naproti sobě viděla temné obrysy postavy Vaniniho, jinak byla by myslila, že snad nějak z kočáru zas zmizel. Pohrdala naň promluviti a opakovati své otázky. Věděla dosti. Vždyť ji unášel. Nemohloť býti o tom pochybnosti. Co zamýšlel s ní? Bála se to domysliti. Jak se to vše mohlo skončiti? Bůh to věděl. Kam vezl ji?

Náhle dostavil se v její mysli klid, jaký se člověka náhle zmocňuje v zoufalosti. „Nic mi nezbývá, než bråniti se do poslední krůpěje krve a míti duchapřítomnost, abych vyslídila vhodný okamžik, kde se dá něco činiti v mém postavení." Takové bylo její rozhodnutí a v tom zanechala prozatím dalších marných pokusů osvoboditi se.

Kočár zatím spěchal ku předu, stále ku předu. Jí zdály se ty chvíle celými roky, neb za jedinou chvíli takovou projíždělo jí hlavou vždy celé hejno myšlének, obav a děsných obrazů.

Pomýšlela na rodiče, jak asi na ni čekají, jí se nedočkávají, a jak nastává hledání a zmatek doma. Tázala se, co budou rodiče činiti, aby ji zas našli. Romovských daji jim zprávu, že zmizela s Vaninim. Budou tedy po tomto pátrati policejně. Aby ho policie nevypátrala, nebylo možno. Ale kdy, a kde? A co udá se do té doby? Rafaela doufala, že zatím umře. Lámala si hlavu, jakou zbraní, jakým způsobem by se mohla nejbezpečněji usmrtiti. Byla však nezkušená v těchto věcech, nikdy nemyslila na nic takového jakživa. Jako meteor zjevila se jí v děsné noci těchto myšlének také ještě upomínka na Lista.

Ještě to ji musilo děsiti. Umřít, umřít, umřít, přála si vroucně. I rodičům bylo jen toto ke přání.

Mezi tím upírala zrak ven do zimní krajiny. Vítr utišil se trochu, sníh padal tiše. Sem a tam zakmitlo se světélko jakéhosi osamělého domu. Rafaela snažila se uhodnouti, kde to byli, kam jeli, ale to bylo naprosto nemožno. Věděla jen s jistotou, že vyjeli Žitnou branou. Zajisté minuli tedy tu milou zahradu na Přibylce, ten útulek rodinný, na nějž myslívala, chtěla-li si nebe představiti. Maně přilétla jí tu zas ona sladká zpomínka na její dětství, na onen zeleně ozářený chladný pokoj zahradní. Oči zamhouřily se jí. Cítila, že omdlévá. Probůh! Tomu nechtěla. Buď umříti neb míti sílu. Zase vzchopila

se a čekala, co se bude díti. Bylo to však příliš hrozné. Či bylo to pravda? Mohlo to býti, že se jí toto dělo.

Konečně dočkala se. Kočár zastavil se. Vanini až posud nepromluvil. Nyní otevřel dvířka, jež pod jeho rukou ihned povolily, vyskočil napřed a nabídl ruku ku sestoupení Rafaele.

Ona nehnula se. „Zavřete," pravila suše a velitelsky, a pošlete mne domů hned na místě, ať je ten žert skončen. Jinak budete zaň pykati těžce."

Zas nepromluvil, stál u dvířek jako socha. Co mohla činit. Byla v jeho moci. Když natáhl ruku, jakoby ji chtěl obejmouti a z kočáru vynésti, volila raději sestoupiti sama. Nyní uložila si co jedinou zbraň mlčeti, jako on, a slíditi jen po příležitosti, jak by se zbavila života.

Sestoupivši s kočáru viděla před sebou zahradní dům dosti podobný co do výstavnosti onomu na Přibylce. Pocházel zajisté z téže doby. Kol něho rozkládala se v šeru zahrada zasněžená. Dům byl neosvětlený. S kozlíku byl dříve již seskočil Vaniniho sluha s velkou lucernou, jež vrhala pruhy světla brzo na dům, na zahradu, na ubohou Rafaelu. Sluha odemknul vrata a otevřel je. Kočár odhrčel. Rafaela byla by se málem uvrhla jemu pod kola anebo by kočího byla zapřisáhala, aby ji vzal s sebou a odtud vyrval. Ale ku podivu svému neztrácela přítomnost ducha, které jí bylo třeba, a jížto si přála míti. Nahledla úsudkem zbystřeným v tomto nebezpečí, že tento kočí málo o její záležitosti dbáti může, rovněž tak usoudila, že by byla v nebezpečí tím větším, kdyby byla poraněna. Chtěla si zvoliti smrt toliko jistou a měřila nyní okem výšku prvního patra tohoto domu, zdali by bylo radno seskočiti, kdyby příležitost se naskytla.

Takto pevná až ku podivu vstoupila odhodlaně do domu, když Vanini jí tam ukázal cestu a kyvnutím rukou ji vyzýval, aby vstoupila.

I vnitřek domu pamatoval ji na zařízení domova jejího na Přibylce. Vstoupili do prostorné přízemní jizby, zcela podobné té její, kde k životu druhdy se vzkřísila, k tomu životu, který měl nyní pro ni tak nemilosrdný obrat z největšího klidu a pohodlí, z náručí nejupřímnější lásky v hanbu a potupu, v nebezpečí, do rukou ďábelského člověka.

Přičiněním sluhy zaplál v okamžiku oheň ve velkých kamnech. Vanini přišoupl k nim křeslo, a Rafaela nedávajíc se pobízeti, posadila se do něho. Zahleděla se do ohně, a tenkráte měl pohled jejího oka skoro šílený výraz.

Takhle vyskočit, otevříti dvířka u kamen a strčiti do nich oděv. Uhořeti a zapáliti celý dům! Zarděla se radostí, blouznivý úsměv přeletěl jí rty.

Vanini posadiv se naproti ní, pozoroval ji, a hle, toť bylo neočekávané, co nyní viděl. Rafaela usmívala se. Bylo by jeho štěstí tak snadno k dosažení? Svezl se se židle na zemi, a pokleknuv na jedno koleno, řekl: „Nyní teprv prosím vás, odpusťte mi."

Rafaela stále zaměstnána myšlénkou svojí, jež vzrůstala s úžasnou silou v utkvělou představu, usmívala se nyní docela. Kdo by byl pozorně na ni hleděl, byl by se děsil toho úsměvu a pohledu, ve kterém plál divý oheň. Neodvracela ho od plamene v kamnech, a odpověděla: „Především musí se více dříví přiložiti do kamen, aby byl co možná velký žár."

„Ano, ano, stane se, jako vše, co budete rozkazovati," Vanini řekl ochotně a pokorně. Zavolal sluhu, který přinášel náručí plno dříví. Rafaela mu nařizovala, jak má přikládati. „Ještě více, hodně, hodně, hodně!" volala s takovou živostí, že Vanini klamati se dal, a za veselost považoval hrdinskou odvahu tohoto děvčete. Když sluha odcházel, nařizovala mu Rafaela: „Ale za chvíli ať jste tu zas, abyste přiložil ještě do kamen. Doufám, že máte dříví dosti."

„Plnou kůlnu," sluha odpověděl, a slíbil, že učiní, jak slečna žádala, neb pán jeho tomu tak chtěl.

Vanini nalézal zcela přirozeno, že si přála Rafaela se zahřáti, neb jeli až sem s roztlučeným oknem u kočáru. Též jemu bylo zima dosti.

„Jak dlouho zůstaneme zde?" tázala se Rafaela s tím svým podivně veselým přízvukem.

„Tak dlouho, má zbožňovaná, dokud bude třeba, aby nám nepřišli naši pronásledovatelé na stopu."

Začal býti důvěrným. Rafaela otřásla se.

„Zůstanu zde jen pod tou podmínkou," řekla, „že bude stále velký oheň v kamnech a já blízko toho ohně. Jak pozoruji, budeme zde při nejmenším celou noc. To nesmí však oheň vyhasnouti, neboť mne mrazí až v kostech."

Poprvé pozoroval konečně Vanini cosi chorobného při Rafaele, avšak přičítal to jakémusi zachlazení, a dbal nyní sám bedlivě na ten oheň. Bál se o svůj zlatodol, o to ryzí zlato, na kterém by nemusil nic falšovati, a byl opojen myšlénkou, že by mohl své umění beze všeho klamu provozovati. Rafaela nevěděla, jak malé nebezpečí hrozilo její cti na blízku tohoto šarlatana, jak by jej byla mohla ovládati, kdyby byla hned pochopila, jak věci se měly.

Seděla tak blízko ohně, že ji několikrát prosil, aby byla pozornější, že by jí mohly šaty chytiti. Ale ona nedbala jeho výstrah. Měla nepřemožitelnou nechuť podívati se mu do obličeje a nespustila s očí oheň.

Tam byla její ochrana a spása. Tomu čistému živlu na blízku cítila se bezpečnou. Počítala v duchu čas od svého zmizení, a doufala ještě, že by mohla býti od rodičů pomocí policie nalezena. Proto odkládala ještě svou vlastní popravu upálením. Skoro rozmarně řekla Vaninimu: „Nuže, a proč jste mne vlastně unesl? Co počnete si nyní se mnou?"

„Kladu vám k nohoum své srdce, ruku, jméno a jmění."

„Děkuji," odvětila mu Rafaela ironicky. „Nuže dále. Tak potáhneme spolu světem. Budu vaší druhou Selmou a budu dávati představení ve stolohybu."

„Žádné představení nebudete dávati. Budete doma trůniti ve příbytku knížecího zařízení. Knížata, velci mužové všech tříd, ženy krásné i škaredé budou šťastni, předpustíte-li je k sobě. Budete jim raditi, zjevíte jim skryté a budoucí věci pomocí svého velkého daru."

„Výborně! Jsem opravdu hrdá na ten ducha dar. Víte co? Naučím se také hádati z karet a z kávové usedliny. To bude vskutku krásné."

„Nesmějte se mi, drahá, zbožňovaná Rafaelo, prosím vás, ale vyslyšte mne."

„Dříve musíte přiložiti do ohně." Rafaela skoro křičela.

*

„Hned, vždyť už jdu sám vám sloužit, ale věřte mi, že ta kamna prasknou.“

„Tím lépe. Jen čiňte, čeho žádám. Pak nechám vás tedy mluviti.“

„Ano, budu mluviti, a zjevím vám všecko. Povím vám celou pravdu svého života, abyste se podivila své divinaci. Jen proto. Není možno, abyste pak nenabyla důvěry v tuto vlastnost svého ducha a ji nezužitkovala. Věru, není to možno, a jsem jist, až vám vše dopovím, že odevzdáte svůj osud ráda do mé řídící a pěstující ruky. Ano, ještě více, jsem jist, že mi někdy budete děkovati a nazývati mne svým dobrodincem, jenž vytáhl na světlo divy vašeho ducha, které vy byste byla utlumila.“

„Co mi zas chcete zjevit? Vždyť jste už jednou vypravoval svůj životopis u nás zcela dle pravdy?“

„Jenom něco změnil jsem, neb nemohl jsem se odhodlati říci to komukoli. Záleží mi na tomto tajemství všecko. Avšak přes to všecko lákalo mne stokráte říci vám to, vám jediné, a nyní kde vás mám, kde vím, že vás už ztratiti nemohu, nyní musíte to věděti. Jen slyšte. Onen Josef Vaněk, jehož jméno jste napsala, nadána jsouc věštím duchem, když jsem na své jméno se ptal, ten jsem já sám. Jsem opravdu narozen v Praze, jak jste také zjevila, ačkoli nebylo dokonce možno, abyste to byla mohla věděti způsobem obvyklým a přirozeným. Ano, byl jsem pražským uličníkem, nechtěl jsem se ničemu učiti, nikoho poslouchati, byl jsem dán do semináře dobrodincem naší rodiny, uprchl jsem s děvčetem... to vše nevybájil jsem. Jenom jméno a původ svůj zapřel jsem, abych jakožto syn národa velkého a slavného v Evropě zajímavějším se stal. K tomu oprávnila mne také moje fysiognomie, kterou mám bůh ví odkud. Můj nebožtík otec aspoň, týral-li mne pro mou rozpustilost, vyčítával mi, že nejsem beztoho jeho vlastní krví. Ale na tom všem pranic nezáleží. Oč se jedná, to jest, abyste sama užasla nad tím, co ve vaší zázračné mysli dřímá.“

Rafaela nebyla však v rozpoložení, aby něco dala na tento svůj dar. Mezitím, co mluvil, dívala se upřeně do ohně. Když domluvil, a chvíli na její odpověď čekal, pokrčila chladně rameny, a řekla: „Kdy lhal jste? nyní? anebo minule, anebo pokaždé?“

„Ale že jsem Čechem, přece poznáváte dle toho, že s vámi zde stále po česku mluvím, že jsem tento jazyk tak rychle uměl.“

„Též s tím provozoval jste kejkle. Možná tedy, že jste v Praze narozen, že jsem jakousi náhodou napsala vaše pravé jméno. Tím však odstrašujete mne od sebe více než jindy. Má ubohá vlasti! Jaké syny to rodíš mezi těmi, kteří tě milují? Oni stydí se za tebe, kdežto jsou tobě ku potupě. Nuže, nech je běžet, ať tě zapírají.“

Vanini hleděl na ni s udivením. Nerozuměl dobře, co myslila. Nepochopil vůbec za svého nynějšího pobytu v Praze ani dost málo ideu vlasteneckou. Zaslechl o tom velmi mnoho, zvláště v domě Bučkových, avšak bral to se stanoviska nejvulgarnějšího, jemu obvyklého, a hleděl kořistiti jak mohl z téhož původu svého, který jindy tak drze zapíral. Jinak nepřipouštěl si to ani na mysl, ani do srdce. Bylať to věru jeho poslední starost. Přeslechl tedy, co mu Rafaela urážlivého pravila, a byl jen udiven a dojat její chladností. Očekával nesmírný effekt, až jí učiní toto vyznání, jež stálo toho odrodilce veliké přemáhání. Myslil, že ji tím úplně získá pro tu věc. Dle jejího chování měl za to, že necítila žádného odporu k němu, a že se vpravila v myšlénku býti společnicí jeho útoků na úžas obecenstva, jeho vydírání peněz pomocí vyzrazených tajností, což provozoval až posud lstí a podplacováním služebnictva, špehýřstvím nejhrubšího způsobu. Tuto práci měla mu Rafaela uspořiti. K tomu měl sloužiti ten zvláštní, nepochopitelný ducha dar. Hleděl jí nyní ve dlouhé řeči vyložiti výhody jeho, jak by z něho mohla kořistiti, jak skvěle žíti. Byl přesvědčen, že se budou o ni trhati všecky evropské vlády, aby získaly věštkyni, jež by řídila šťastně jejich politiku. Krom toho rolníci, bursovníci a všeho druhu spekulanti, nešťastní milenci musili hrnouti se k jejímu orakulu, jako druhdy lid do Delf putoval. Vanini, čili Vaněk byl výmluvný. Hovořil dlouho, a byl by snad kamenem pohnul. Avšak šlechetné srdce bývá nad kámen, nad ocel tvrdší vůči zjevnému podvodu a sprostým chtíčům.

Rafaela však uznala za dobré mlčeti. Vyčítala si, že řekla tolik v tomto postavení tak bezbranném a zoufalém. Tak myslil Vanini, že ji pozvolna přesvědčuje. Mluvil dále, přicházel víc a více do ohně, ale když ona stále jen mlčela, mírnil se a jeho oheň uhasínal bezděčně. Vanini opakoval se nejednou, ale několikrát. Konečně musil zívnouti. Vložil si ruku na čelo. Bylo mu náhle, jakoby mu byl někdo přehodil závoj přes hlavu. Přetřel si oči, ale mlha, kterou měl před nima, proto nezmizela. Minulé noci nebyl oka zamhouřil, celý den běhal a upravoval vše, dílem ku představení, dílem k útěku a únosu Rafaely. Konal chůze a práce za tři lidi.

(Pokračování.)

Na „Osamělé hvězdě“.

Napsal *Bret Harte.*

I.

Bylo málo pochybnosti, že kutací podíl na „Osamělé hvězdě“ dohrál. Nebyl vykopán, nebyl vyčerpán, nebyl vyryžován, — ale dohrál. Za dvě léta prošlo jeho pět horkokrevných majitelů rozmanitou stupnicí zlatodolské horečky; zkoumali, činili plány, kopali a pochybovali. Dlužili se penize se srdečnou, ale nic neslibující prostoduchostí, otevírali si úvěr s nesobeckým odříkáním se veškeré zodpovědnosti a snášeli sklamání svých věřitelů s veselou resignací, jakouž poskytovati mohlo pouze vědomí, že čeká ještě někde v šeru za všechno náhradu slibující budoucnost. Poněvadž ale neplatili skoro ničím jiným, než těmito vyhlídkami, zmocnila se pánů obchodníků nápadná nespokojenost, a když pak přistoupilo k této i zdráhání se poskytnouti i nadále něco na úvěr, dojalo to konečně i prostomyslný stoicismus majitelů samých. Mladistvé nadšení, kteréž hledělo

z počátku na praobyčejný pokus, — na nejzbytečnější zkoušku, — již jako na skutečný úspěch, nadšení to vyhaslo, zůstavujíc za sebou pouze tupou, prosaickou upomínku na polo dokončené příkopy, bezúčelné štoly, neudržitelné důly, opuštěné stroje a bezvýznamné rozrytí půdy na kutacím podílu „Osamělé hvězdy“ a na prázdné moučné pytle a masné sudy v hornickém domku na téže „Osamělé hvězdě“.

Snášeli svou chudobu, — mohlo-li se tak zváti nepříliš kruté odříkání se všech zbytečností ve stravě, šatu a ozdobách, zlepšované kromě toho prostomyslným děláním dluhů, o kterém jsme se již zmínili, — se skromnou lehkomyslností. Ba, více než to, odloučivše se od svých soudruhů v dolování zlata na „Červené strži“ a uvázavše se v držení malého, manzanillovým křovím zarostlého údolí, as na hodinu odtud, začali hleděti na svůj zmařený podnik jako na povšechný úpadek celé obce, kterýžto sproštoval je veškeré osobní zodpovědnosti. Přicházelo jim to snadnějším pomysliti si, že podíl na „Osamělé hvězdě“ „dohrál“, než přiznati se k osobnímu bankrotu. Nicméně zůstavili si ještě posvátné právo kritisovati vládu a povznášeti se svým soukromým míněním na výši své moudrosti společné. Jeden každý z nich kochal se vděčným pocitem, že čtyři ostatní jsou zodpovědni za osud jejich podniku.

Dne 24. prosince 1863 padal ještě drobný déšť po celé délce a šíři „Osamělé hvězdy“. Pršelo již několik dní a déšť vyvolal již slabý nádech jarní zeleně na vyprahlé krajině, napravuje útlými tony spousty učiněné od majitelů a zakrývaje milosrdně jejich bezúčelné dílo. Rozervané ovruby náhonů a strží ztratily své drsné obrysy, a tenký, zelený plášť pokrýval zlehka rozrytou a prstě zbavenou stráň. Ještě několik neděl, a všechny ty nezdary na „Osamělé hvězdě“ býval by pokryl závoj zapomenutí. Roztomilí opuštěnci sami, naslouchajíce dešťovým krůpějím, padajícím na střechu jejich malého domku, dívali se filosoficky z otevřených dveří a uznávali mokré ty vyhlídky za moralní sproštování jich veškerých povinností. Čtyři z pěti společníků byli přítomni. Byli to „Pravý“ a „Levý Bower“, „Spolkový Mills“ a „Sudí“.

Není snad ani třeba dokládati, že ani jeden z těchto titulů nebyl pravým jménem svého majitele. Pravý a Levý Bower byli bratři a jich přízvi byla rozmarně odvozena od oblíbené hry v karty „Jůkra“ a vyjadřovala jich dotyčné postavení v této hře a vážnost, v jaké stáli u celé společnosti. Pouhé faktum, že si „Spolkový Mills“ vyspravil jednou kalhoty záplatou ze starého moučného pytle, na němž bylo čísti nápis spolkové továrny, z které pocházel, bylo tak svůdným vyzváním ku pokřtění jej tímto názvem, že si je ostatní soudruzi darovati nemohli. Jméno „Sudí“ udělené vynikajícně strannému Missouřanu, jenž neměl ani pojmu o právnictví, bylo výronem okamžité rozjařenosti a blažící ironie.

Spolkový Mills, který byl nějaký čas v blahé spokojenosti, seděl na prahu s jednou nohou vystavenou dešti jen proto, že byl tak naprosto líným odsednouti, stáhl konečně toto nepohodou bičované chodidlo a vstal. Tento pohyb porušil více nebo méně také postavení ostatních soudruhů a byl přijat s cynickou nevolí. Byloť u nich pozoruhodno to, že ačkoliv všichni vypadali jako bujaří a úplně zdraví mladíci, každý z nich, bez výminky, bral si na sešlého věkem a chorobou a tak tedy pokulhavše si kolem na několik okamžiků, usadili se každý opět na svou palandu neb židli a byli zas jako dřív. Levý Bower přiložil si opět líně obvazek, který nosil již několik neděl kolem kotníků, bez jakékoliv zjevné potřeby a Sudí prohlížel si s něžnou pečlivostí zacelenou jizvu, kteráž mu byla zbyla na ruce po nepatrném se škrábnutí. Nehybná, trpná hypochondrie, vzniklá v jejich osamělosti, byla poslední rozmarně pathetickou stránkou v jejich situaci.

Bezprostřední příčina tohoto pohnutí, Spolkový Mills, pocítila nutnost podati vysvětlení.

„To's mohl zrovna tak hezky zůstati venku s tou svou fabriční nohou a netahati ji sem do soukromého života tím pohoršlivým způsobem,“ odvětil Pravý Bower, „ale to tvé nadlidské namáhání nám do kuchyně nic nepřinese. Kupec v Daltonu povídá — co že řekl?“ — i obrátil se líně na Sudího.

„Řekl, že počítá, že je Osamělá hvězda v koncích, a že se mu už nechce dále krmiti — děkuji pěkně!“ odvětil Sudí s mechanickým napjetím paměti, úplně prázdným všeho osobního i časového interessu.

„Já tomu člověku nevěřil už od té doby, co s ním ten Grimshaw začal mít co dělat,“ řekl Levý Bower. „Jsou oba zrovna dosti sprostí, aby se proti nám spolčili.“ — Byloť to pevným přesvědčením podílníků na Osamělé hvězdě, že jsou pronásledováni osobními nepřáteli.

„A to zvláště od toho času, co ti cizinci tam ve Forku začali mu platit hotovými a učinili z něho domýšlivce,“ řekl Spolkový Mills, pokoušeje se osušiti si nohu střídavým tlučením jí a otíráním jí o stěnu. „Začněte si jenom jednou něco s takovou slukou a stáhnete pak za sebou všechno do bařiny.“

Tento neurčitý závěrek byl přijat mrtvým tichem. Všechny začal zajímati zvláštní způsob mluvčího, usušiti si nohu, tak, že dřívější předmět hovoru úplně vypadl jim z mysli. Někteří začali kritisovat, ale pomoci nepřispěl nikdo.

„A kdo to kupci o nás řekl, že jsme v koncích?“ tázal se Pravý Bower, vraceje se konečně k prvotní záležitosti.

„Starý“ — odpověděl Sudí.

„I toť se rozumí,“ zvolal Pravý Bower sarkasticky.

„I toť se rozumí,“ opakovali jako ozvěnou ostatní společníci. „To se mu na vlas podobá. V tom je Starý celý!“

Nejevilo se určitě, kdo vlastně ten „Starý“ jest a proč se mu to tak na vlas podobá, ale to bylo patrno, že on má na svědomí, že se k nim kupec tak neskonale nešetrně zachoval. Spolkový Mills formuloval to přesněji:

„To je z toho, že ho tam pustíte! Vždyť jest to čirou vyzývavostí, k někomu Starého poslati. Lidé se ho zrovna zděsí. Takový člověk by připravil Rothschildy o kredit.“

„Ba že“ — vpadl Sudí. „A jen uvažme jeho vyhledávání půdy k novému kutání. Minulý týden byl dvě noci pryč, celé noci, a hledal při měsíčku slepé olovo — to je učiněné bláznovství.“

„Já už tedy měl dost,“ ozval se Levý Bower, „když onehdy — vy se na to pamatujete — učinil nám, lidem bílé pleti návrh, abysme se dali do ryžování z říčního náplavu, za mzdu, jako nějací Číňané. V tom se ukazuje nejlépe, co myslí o Osamělé hvězdě.“

„Nuže, já to ještě nikdy a nikomu neřekl,“ dokládal Spolkový Mills: „ale když sem tenkrát přišel ten jeden Mattisson, aby si prohlednul náš podíl, a chtěje ho koupit, tu byl to „Starý“, který mu to vymluvil. Řekl mu, že by bylo zapotřebí ještě nesmírně mnoho práce, než by se nalezlo zlato a věc se vyplácela. Ba ani sem k nám do domu jej nepozval, abysme si po přátelsku zahráli v karty; — slovem, abych tak řekl, Starý nechal si Mattissona sám pro sebe, a toť se rozumí, Mattisson se nepřišel na Osamělou hvězdu ani podívat.“

Následovalo mlčení, rušené toliko jednotvárným padáním deště na střechu a tu a tam roubeným komínem, tak že to v hasnoucích uhlech na ohništi zasyčelo a popel se rozlétával.

Pravý Bower v náhlém návalu energie přitáhl k sobě prázdný sud a vyjav z kapsy hru řádně opotřebovaných karet, začal si na víku vykládati passians. Druzi dívali se naň s unuděnou zvědavostí.

„Dělá se to k něčemu?“ tázal se Spolkový Mills.

Pravý Bower kývnul hlavou.

Sudí a Levý Bower, kteří byli napolo leželi na svých palandách, sedli si, aby na hru lépe viděli.

Spolkový Mills odloupl se od stěny a nahnul se přes vykladače karet.

Pravý Bower obrátil poslední kartu za všeobecného, skoro trnoucího napnutí a vyložil ji na víko s osudným důrazem.

„Vyšlo to!“ řekl Sudí hlasem stlumené úcty. „A na co jsi myslil?“ dodal skoro šeptem.

„Chtěl jsem vědět, máme-li učinit, o čem jsme již mluvili, a opustit to hnízdo zde. Jest to dnes už po páté,“ pokračoval Pravý Bower hlasem pochmurně významným. „A vždycky to vyšlo.“

„Nejsem pověrčivým,“ řekl Sudí a při tom hledělo mu ustrnutí a fatalismus z každého rysu tváře, „ale znamenalo by to udeřiti prozřetelnost ve tvář, vzpírati se takovým znamením.“

„Udělej to ještě jednou, ať vidíme, zdali Starý musí jít,“ navrhoval Levý Bower.

Návrh byl uvítán příznivě a všichni tři téměř ani nedýchajíce obstoupili Millse. Věštící karty promíchány velmi vážně poznovu, a rozloženy v tajemnou kombinaci s týmtéž osudným výsledkem. Zdálo se, že si každý volněji oddechnul, jakoby se s něho svalila nějaká těžká zodpovědnost, a Sudí přijal toto zjevné znamení prozřetelnosti s resignovaným vědomím své vlastní rozšafnosti.

„Ano, pánové,“ ujal se opět Levý Bowers slova tak lehkodušně, jakoby si klidně zaznamenával spravedlivý výrok soudní, „nesmíme dopustit, aby se nám nějaká pošetilost neb citlivůstkářství pletly do této věci, ale hleďme na to jako lidé střízliví. Jediná rozumná věc jest zvednouti se a dostati se odsud pryč.“

„A Starý?“ tázal se Sudí.

„Starý. — tiše! — on přichází.“

Dvéře se zatemnily lehkým, štíhlým stínem. Byl to domů se vracející společník, jinak zván „Starý“. Musíme dodati, že to byl hoch devatenáctiletý, jemuž začalo se právě na hořejším rtu ukazovat hebounké pýří!

„Potok vystoupil přes brod a musil jsem vylézti na vrbu na břehu a přehoupnouti se,“ řekl s bystrým srdečným smíchem; „ale to nic nedělá, hoši, za hodinu se vyčasí, za to vám ručím. Tam na Lysé hoře se mraky trhají a na Lone Peaku se zalesklo už slunce na sněžných ladech. Jen se podívejte, je to odsud vidět. Vypadá to pod tou zataženou oblohou zrovna jako Noemova holubice když se snesla na horu Ararat. To je dobré znamení.“

Z čirého zvyku vyjasnily se na okamžik tváře mužů při vstoupení „Starého“. Ale ta, tak bez ostychu projevená pověrčivost, jak bylo ji viděti v poslední, od Starého pronešené větě, zatáhla opět ty tváře spravedlivým závojem přísnosti. Jeden na druhého pohledl významně. Mills zamručel beznadějně sám do sebe: „Čert má plno takových znamení!“

Jsa příliš zaujat tím co chtěl říci, než aby pozoroval toto mnoho dobrého nevěštící přivítání, pokračoval Starý: „Myslím, že jsem uhodil na čerstvou žílu rudy u nového kupce tam na druhé straně. Povídá, že dá Sudímu pár bot na dluh, ale že je sem nemůže poslat; a v uvážení, že si je Sudí přece musí nějak zkusit, nezdá se to neslušné, žádá-li, aby si tam došel sám. Povídá, že nám dá soudek nasoleného masa a pytel mouky, když mu dovolíme používati našeho náhonu a vyčistíme jej na dolejším konci.“

„To je práce pro Číňana a trvalo by to čtyři dny,“ vpadl Levý Bower.

„Bělochu trvalo to jenom dvě hodiny a vycídil celou třetinu náhonu,“ odtušil Starý vítězně, „neboť já dal jsem se do toho hned motykou a lopatou, kterou mi dal na úvěr; udělal jsem to dnes ráno a řekl mu, že vy, hoši, doděláte ostatní odpoledne.“

Slabý pohyb Pravého Bowera utlumil hněvivé zvolání Bowera Levého. Starý nezpozoroval jednoho ani druhého, ale svraštiv své hladké, mladistvé čelo otcovsky přemýšlejícím způsobem pokračoval: „Ty dostaneš nové kalhoty, Millse, ale protože on sám hotové šaty na skladě nemá, vezmeme jenom kus látky a ušijeme ti je. Za fazole, které mi dal, vyměnil jsem si ve skladu trochu tabáku pro Pravého Bowera i dali mi k tomu také hru nových karet. Ty zde jsou už celé obehrány. Budeme potřebovat trochu chrastí na oheň: tam v rokli je ho hromada. Kdo je přinese? Dnes je tuším den na Sudím. Ale — což pak vám všem je?“

Zdrženlivost a patrný neklid jeho soudruhů staly se mu konečně nápadny. Upřel na ně své upřímné, mladé oči; oni dívali se bezpomocně jeden na druhého. Jeho zarazilo to v první chvíli, — k vůli nim; jeho první téměř otcovská a do ochrany je beroucí starost byla o ně. Pohlednul rychle s jednoho na druhého: byli tu všichni a zdánlivě v téže míře, jako obyčejně. „Stalo se nám něco v dolech?“ pravil.

Aniž by se naň podíval, Pravý Bower vstal a opřev se o veřeje s rukama za sebou a s tváří obrácenou do krajiny, řekl jak se zdálo do dalekého vzduchu: „Doly dohrály, — společnictví dohrálo — a čím dříve půjdeme od sebe, tím lépe. Chceš-li ty,“ dodal, obraceje se na Starého, „chceš-li ty dělat čínskou práci za čínskou mzdu, chceš-li ty viset na dobročinnosti kupčíků tam na druhé straně, můžeš to učinit a těšit se vyhlídkou na Noemovu holubici sám. Ale my počítali jsme, že necháme býti tak.“

„Ale vždyť jsem neřekl, že máte tu práci udělat *sami*,“ protestoval Starý celý udiven.

„Jsou-li to tvoje povšechné představy o našem společenství,“ pokračoval Pravý Bower, dovolávaje se vý-

znamně podpory ostatních soudruhů, „nejsou to naše, a jediný způsob, jakým bychom ti to dokázali, jest, udělat tomu bláznovství konec hned zde, na místě. Zamýšlíme rozpustiti spolek a hledati si štěstí jinde. Ty nejsi více zodpověden za nás a my ne za tebe. A myslím, že to je docela poctivé, když ti necháme celý podíl i tu chajdu zde se vším, co je v ní. Abychom tě zbavili všeho tahání se s kupčíky, napsali jsme zde list — “

„To jest poukázku na padesát tisíc dollarů hotově a ostatek k vyplacení mým dětem,“ přerušil jej Starý s napolo nejistým smíchem. „Arciť, — ale —“ tu se zamlčel a krev ustoupila z jeho svěží tváře, jak se opět rychle rozhlednul po všech kolem. — „Nemyslím — já, já — nechci věřit, hoši“ — doložil, a hlas a rty se mu lehce chvěly. „Chcete-li žertovat, mohli byste to snad učinit méně trpce.“

Každá váhavá pochybnost, kterou snad mohl ještě míti o jejich mínění, byla zaplašena Sudím.

„Je to ten nejměkčí polštář, na který můžeš padnout, Starý,“ řekl důvěrně. „Kdybych já nebyl slíbil ostatním hochům, že půjdu s nimi a kdybych nepotřeboval rady nejlepšího lékaře v Sacramento pro své plíce, opravdu, velmi rád bych zůstal s tebou.“

„Dává to krásnou volnost mladému chlapíku, jako jsi ty, Starý, když vstoupí do světa se svým vlastním kapitálem. To se každému mladíku v Kalifornii hned tak nestane,“ řekl Spolkový Mills jako otec.

„Toť se rozumí, že je nám to kruté, toť víš, vzdáti se tak říkaje všeho; ale jest to k tvému dobru, a my tě neošidíme,“ dodal Levý Bower. „Viďte, že ne, hoši.“

Krev se vrátila do tváře Starého poněkud rychleji a volněji než obyčejně. Zvedl klobouk, jejž byl od sebe odhodil, posadil si jej bedlivě přes hnědé kadeře, ohnul střechu na straně obrácené ku svým soudruhům a strčil ruce do kapes. „Dobrá,“ řekl trochu změněným hlasem. „Kdy půjdete?“

„Dnes,“ odpověděl Levý Bower. „Hodláme se vydat na procházku při měsíci tam přes Křižovatky a setkati se o půlnoci s dostavníkem jedoucím dolů. Času jest ještě nazbyt,“ dodal s lehkým smíchem, „jsou teprv tři hodiny.“

Nastalo mrtvé ticho. I dešť ztichnul ve svém ustavičném šplouchání a němá, šedá vrstva pokryla popel vyhaslého ohniště. Ponejprv za celou tu dobu ukazovala se na Pravém Bowerovi slabá rozpačitost.

„Myslím, že se to vytahuje,“ řekl zkoumaje ostentativně počasí, „a my bychom si snad mohli ještě obejít náš podíl a podívat se, zdali jsme ničeho nezapomněli. Arciť, že se ještě vrátíme, než odejdem, toť víš,“ dodal chvatně, na Starého se ani nepodívav.

Ostatní začali se ohlížet po svých kloboucích, ale tak nemotorně a v tak očividné zaujatosti mysli, že zprvu ani neviděli, jak má Sudí svůj klobouk již na hlavě. To vzbudilo smích zrovna tak, jako když Spolkový Mills klopýtnul o soudek, ačkoliv se tento pán hleděl spasit ze svého zmatku a snažil se slušně se z něho vyvléci tím, že až hrůza začal přehánět svou belhavost, jak se dal do kulhání za Pravým Bowerem. Sudí si lehce pohvizdoval. Levý Bower u více ctižádostivém úsilí dodati si při odchodu zdání veselosti, stanul na prahu a řekl jako v arcidůvěře ku svým soudruhům: „Ďas mne vezmi, jestli Starý nevypadá o dva palce vyšší co se stal majitelem;“ usmál se jako dobrotivý ochránce a zmizel.

Byl-li nově učiněný majitel dolů vyrostl postavou, nezměnil se zajisté nijak ve svém chování. Zůstal tak, jak byl, až poslední postava zmizela za ovrubou křoví, jež zakrývalo vzdálenou silnici. Potom popošel zvolna k ohništi a opřev se o komín, shraboval poslední uhly nohou. Něco skráplo a zabořilo se do vrstvy horkého popele. Jistě — že ten déšť ještě nepřestal!

Plamenný ruměnec byl mu již s tváře zmizel až na skvrny nad lícními kostmi, což činilo mu oči lesklejšími. Rozhledl se po jizbě. Vypadala známá a přece cizí. Vypadala cizejší právě tím, že byla známá a proto v odporu s novým ovzduším, které v ní nastalo; — tak v nesouhlasu s ozvěnou jich posledního se setkání a tak trapně naň upomínajíc. Tam byla ta čtyry lůžka jeho soudruhů, každé ještě ulehlé a svědčíc svou věrností zrovna jako němou výčitkou proti jejich necitelnému opuštění chalupy.

Tam v šedém popeli z dýmky Sudího, rozházeném na stojanu žila ještě stará jeho ohnivost; ve vroubkovaných a ořezaných okrajích prkené palandy Levého Bowera byly ještě památky zašlých dnů blažené lenosti; v děrách od střelných kulí, jako navrtaných v jednom hroznu kolem suku na jednom z trámů byla ještě památka bývalé zručnosti a cvičení se Pravého Bowera; v několika črtách ženských tváří vyrytých na každém prkně u hlav utkvěly ještě důkazy jejich bývalých výstředních lásek — slovem vše bylo němým vzporem proti nastalé změně.

On si vzpomínal, jak co osiřelý, nezvedený školák zabočil do jejich dobrodružného, potulného života, tak nezřízeného v jejich mužném věku, jako nedbalý byl život jeho ve škole, — a stal se členem té cikánské rodiny. Jak oni v jeho chlapecké fantasii zaujali místa příbuzných a pokrevných, hrajíce si s ním jako s dítětem, ač byl již dospělým; — to všechno věděl velmi dobře. Ale jak, jsa jejich hračkou a chovancem, poznenáhla a nevědomky dospěl k poznání a projevování své vlastní individuality, jak to přišlo, že začal za ně nazírat do hlubokosti života a přijal na svá mladší bedra i všechnu skutečnou zodpovědnost, o tom neměl tušení. On ve své vřelosti myslil, že jest ve způsobu jejich života nováčkem, — novicem nějaké blažící a bezstarostné víry, a oni povzbuzovali ho u víře té; teď mohlo býti jenom zřeknutí se této víry omluvou, zřeknutí se *jeho*. Poesie, která po dvě léta odívala v jeho očích hmotné a mnohdy i dosti nízké podrobnosti jejich života, byla příliš srostlá s ním, než aby se dala hned tak rozptýlit. Ale oni učili jinak a jednali jinak, mluvili o přátelství a teď je spřetrhali; — to zarylo se mu do duše jako osten křivdy a vědomí to vstoupilo mu teď do tváře a do očí. Přicházelo pomalu, ale neméně prudce proto, že mu předcházelo omračující vědomí zahanbení a pýchy.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— **„Perspektivy.“** Básně *Jaroslava Vrchlického.* (Ottovy „Salonní bibliotéky“ číslo 34.) V Praze 1884. Pod titulem „Perspektivy“ spořádal Vrchlický sedmadvacet epických básní ve velkém stylu, vesměs s hlubokým myšlénkovým pozadím. Titul zprvu poněkud nejasný vynikne zcela určitě hned po přečtení několika prvních čísel. Jako mezi těžkými, olověnými mraky objeví se pojednou kus čistého, modrého nebe, jako husté ranní mlhy proráží zářící paprsk vítězného slunce, tak do víru dravých vášní svítí láska; — láska k ženě, k trpícímu lidstvu, láska k idealu, vždy stejná, vždy vítězící. Její kouzelný lesk ozáří bojiště i zříceniny, její sladký hlas přehluší třesk zbraní i pokřik válečný a trpícímu lidstvu otevírá utěšenou perspektivu v lepší budoucnost. Tak velký Buddha opouští královský palác svůj a v náručí žebráka hledá potravu pro svoji láskou k lidstvu žíznící duši, tak sličná Savîtri jde bez rozpaků za milovaným mužem, ač ví, že on do roka zemříti má, a když přijde ona hrozná chvíle, tu velikou svoji láskou vítězí i nad smrtí; tak přísný Aram uprostřed samých otroků jediný muž svobodný kárá ve jménu lidskosti tyranského krále a neleká se smrti. Láska Hypermnestry přehluší hlas pomsty a zadrží k ráně napřažený nůž; láska Sallyho pohrdá trůnem a na srdci krásné Dewie nalézá bohatou náhradu za všechny poklady světa. — Mezi nejúchvatnější čísla celé sbírky patří hned báseň první: „Ekloga andělská“. Jeden z andělů, Bohem vyslaných, aby ze Sodomy vyvedli spravedlivého Lotha, vzplane láskou k jeho dceři a na jejím milujícím srdci neslyší ani bouřící hněv Hospodinův. Také básně „Assoka-mala“ a „Laïs“ jsou podobnou hymnickou oslavou krásy a lásky. „Probuzení Pana“ jest allegorický triumf renaissance v umění i člověku: líčí vítězství volné myšlénky, návrat člověka k přírodě jakožto první počátek lepší doby příští. Báseň „Balvan“ otvírá pohled do lidského srdce. V prsou starého hříšníka probouzí se pojednou ta lepší jeho stránka, lítost, a zasedá nad ním k hroznému soudu. A tak nalezne čtenář v každé básni „Perspektiv“ toto myšlénkové jádro. Jedné věci zvláště si ceníme při „Perspektivách“: že totiž básník nikde nedal se strhnouti k dlouhým reflexím, ačkoliv látka často k tomu lákala, nýbrž že dovede vždycky, až na některá hymnická čísla, zachovati básním těm charakter ryze epický. Hlavní myšlénka není často ani vyslovena: básník nakreslí mohutnými rysy obraz a ten mluví sám za sebe. Tím že naproti hrubé síle staví se láska a vlídnost, naproti barbarství humanita, naproti tyranům proroci, docílil básník velikých effektů. Styl je vždy látce přiměřený: u látek indických co možná sytý a pestrý, při látkách hellenských klassicky prostý, při látkách mythicky barbarských místy skoro až drsný, plný smělých obrazů a překvapujících přirovnání. Svou obvyklou obratnost formální dokázal Vrchlický snad nejvíce „Eklogou andělskou“, kde nakupené trojzvuky a místy i čtyřzvuky nejen na koncích, nýbrž i uprostřed veršů zvonící, výtečně charakterisují jednak předchozí sodomské orgie, jednak strašnou pomstu Hospodina. Podobně v básni „Slib“ mimo umělé kombinované rýmy působí veliký effekt opakování některých slov, jako ve verších líčících kouzlo, které zahubilo Thorkela, totiž onen nekonečný les kvetoucích lilií: „A lilije ty stále kvetly, kvetly, kvetly —“ toto případné opakování zrovna maluje kupící se květy a působí také na čtenáře jaksi kouzelně. V tom hlavně jeví se ruka mistra, že dovede vždycky a pro všecko nalézti tu pravou formu: tak svědčí o vzácném taktu uměleckém ta okolnost, že „Balvan“ psán jest v tercinách, které velice pomáhají koloritu oné básně; zdáť se nám místy, že čteme kapitolu z Danteho. Na staré kroniky upomíná „Zpověď“, na staré legendy „Pouť za hrobem sv. Patrika“ nejen látkou, ale i šťastným tonem svým. A tak mohli bychom při každé básni vytknouti jakousi zvláštní přednost, svědčící jednak o duševní hloubce autorově, jednak o jeho formalním mistrovství, ale vždy o velkém jeho a všestranném vzdělání. Nejsou to nikde prázdné verše, ale vždy chovají v sobě těžké zrno, tak že snesou, ano místy vyžadují kolikerého čtení, aby je člověk ocenil a jim porozuměl. Kniha dělí se ve tři oddíly nadepsané: „Staré fresky“, „Kniha idyll“, „Mezi řádky kronik“. Mnohé jsou našim čtenářům známy, jako: „Laïs“, „Zbroj Alexandrova“, „Savîtri“, „Pouť za hrobem sv. Patrika“ a jiné. *Redakce*

— **Divadlo.** *„Mnoho povyku pro a nic za nic.“ — Výroční jubileum Národního divadla.* Shakespearova v každém vzhledě klassická veselohra „Mnoho povyku pro nic a za nic“ vyplnila všecky prostory divadla Národního při prvním provozování a došla i přes velké pausy v meziaktích a místy nevyrovnanou souhru přijetí nadšeně jásavého. Hlavní zásluhu přičítati dlužno mistrné hře pana Seiferta a slečny Pospíšilové. Pan Seifert podal studii hluboce založenou, ve všem vyrovnanou, výkon v každém ohledu dokonalý. Slečna Pospíšilová závodila s ním celkem vítězně až na místa, kde hraje si na příliš naivní dívčinu, jakou Blažena přece asi nebyla. Z ostatních účinkujících pěkné figury podali pp. Bittner, Slukov a co dobří konšelé pp. Mošna a Frankovský. Výprava byla skvělá, zařízení kusu vykazovalo šťastné momenty, zvlášť zavedení úlohy kněze (pan Pulda) a odehrání scény svatební v kapli dlužno jen pochváliti. Nejvíce v souhře vázla scéna zahradní, patrný to nedostatek zkoušek. V příčině této dovolujeme si opětně poukázati k *nutnosti zkoušek celkových a hlavních, kde by se vše provádělo jako při představení samém.* Jak nyní obyčej panuje, bývá autor původního kusu vydán na milost a nemilost posledního momentu, neví a nemůže si ani přibližnou představu udělati o tom, jak večer kus dopadne. Máme za to, že slavné ředitelstvo, jež jinde již tolik dobré vůle ukázalo, snad i zde zavede tuto nutnou nápravu, a umělci naši zajisté mají tolik lásky k umění, že nebudou si stěžovat *hráti při poslední zkoušce tak, jako při večerním představení.* Moment tento je veledůležitý a důsledné provádění návrhu našeho by zachránilo zajistě spisovatele i ředitelstvo mnohých pozdějších nehod, nedorozumění, klamů a jiných nemilých případů. Odporučujeme tudíž v úmyslu nejlepším návrh náš slavnému ředitelstvu. — Od otevření divadla Národního uplynul rok a ředitelstvo hodlá oslaviti památný den slavnostním představením. Rozumí se samo sebou, že jen *opera* je důstojná k tomuto výkonu, a tak uslyšíme opět „Dimitrije“. Událost sama vybízela by k různým úvahám, my jen konstatujeme u této příležitosti, že dobré vůle u organů výkonných zajisté nescházelo, že rádi věříme nesčetným překážkám začátku, ale spolu chováme přesvědčení, že by trochu čilejší, veselejší krve mělo druhým divadelním rokem vjeti do celého ústrojí divadelního. Nevíme, kde jest vina, proč mnohé vázne, proč při tolika silách repertoir přece jen se vleče, proč ustavičnými návštěvami operních hostů se vývoj domácí produkce na obou polích zdržuje. Co zde pravíme, pochází z vůle nejlepší a z lásky k divadlu nejryzejší a vyhražujeme si, aby nám podkládány nebyly úmysly osobní a nekalé. Máme *jen* rozvoj divadla na srdci; snad myslíme si celek příliš idealně majíce na zřeteli čilé pěstování hlavně *domácí* produkce, pestré střídání novinek domácích a cizích, obratné a případné zaměstnávání všech sil, souhru vždy hbitou a ráznou, memorování úloh důkladné, celkem žádajíce vzorné výkony v každém ohledu. My se nehodláme vzdáti tohoto idealu divadelního v naději, že většina soudného obecenstva jde s námi, v naději, že i slavná správa v hlavních konturách nám přisvědčí a o provedení toho se přičiní. Tak provázíme zahájení druhého roku v divadle Národním přáním zdaru nejvyššího. — ϱ.

— Z divadelních referatů v „Lumíru“ uveřejňovaných jsou z péra pana Jana Liera pouze ty, které znamenány jsou jeho chiffrou: „J. L.“

Listárna redakce.

Rukopisy nevracíme. Pány zasylatele rukopisů prosíme, aby své listy frankovali, jinak jich nepřijímáme. „V. Z. v B.“: Opsal jste báseň Heydukovu. — „G—a.“: Prvního června. — „Most.“: Nelze. — „Fr. B—ý.“: Uveřejníme. — Neuveřejníme: „Xe.“ — „dx.“ — „A. —ý.“

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zasylkou po poště.
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 1. prosince 1884. ČÍSLO 34.

Kontuš pana Křištofa.

Z „Litevských črt“ *Edvarda Jelinka.*

„...a dobře mu ten kontuš slušel.“
Mickiewicz.

(Kontuš. Návštěva u pana Křištofa. Helcia. Proč pan Křištof svůj kontuš tak šetřil a proč Helcia při pohledu naň plakala.)

Nádherného kontuše barvy amarantové, granátové, safírové neb i papouškové, tak jak v obyčeji byly v Miňsku, Krakovsku, Vilensku, Plocku a jinde, lze do dnes dopíditi se tu a tam na polské zemi. Ale velmi pořídku je již těch, kdož dovedou ještě řádně, po staropolsku v kontušich choditi. Však to není jen tak. Nová pokolení polské šlechty jaksi zapomněla na kontušům příslušné chůze a pohyby. To je nyní ňákého máchání a klácení se zbytečného i podivného! Tak žádný starý kontušovec si nevedl! Chtěli mně dokonce namluviti, že jediným dosud žijícím *znalcem* kontušovské chůze a s ní spojených ruchů je Josef Rychter, známý dramatický umělec polský; ten prý když se postaví na jeviště, řádně ještě umí přehazovati „výloty“, držeti kloudně karabelu a slušně vkládati ruku za slucký pás. Také chůze a pohyby jeho jsou řádny, slovem kontušovsky správny. Ale to tak prý jen u Rychtra. Ti ostatní — dejte pokoj.

Avšak přese všechnu osobní úctu, jakou chovám k uměleckým výkonům páně Rychtrovým, musím slavně osvědčiti, že očím mým popřáno bylo spatřiti, díky zvláštním okolnostem, kontušovce ještě — lepšího!

Abych pravdu řekl a dramatickému umění neubližoval, nerozhodoval tu sám o sobě kontuš, ani jaká zevní obřadnost, nýbrž spíše vnitřní podstata okolností, pomocí kterých se mně ten „lepší“ kontuš z nenadání zjevil.

Divadelní obraz páně Richtrův vytratí se snad někdy z mé paměti, ale tam ten — nikdy!

To se přihodilo tak.

Vyhledávaje rodiště nesmrtelného pěvce Mickiewicze, potuloval jsem se miňskou gubernií nedaleko novogrodského újezdu. Na té potulce ocitnul jsem se jednoho dne po nemalé zatáčce na prahu nepatrného šlechtického dvoru, do něhož jsem měl na radu přátel stůj co stůj zajeti. Poznám tam prý kontušovce starého řádu, muže sice trochu již mrzutého a nepříliš veselého, ale nesmírně zajímavého. Byl to prý „poslední z posledních“, jeden z těch, na jejichž bedrech dosud ležela zachovalost starých tradic a obyčejů. To bylo arci lákavé, tím spíše, jelikož i na Litvě každým dnem víc a více mizí vše to, co druhdy dělilo pokolení od pokolení. Pan Křištof — tak se jmenoval — přechovával také prý pravý staropolský kontuš, kterýž však úzkostlivě skrýval před božím světlem a nerad jej ukazoval. Prosím vás, kdyby o tom zvěděla policie, hned by vpadla do dvoru, kontuš by sebrala a dědice osvědčila Bůh ví z jakého spiknutí. Ale pan Křištof nechránil úzkostlivě svůj kontuš jen k vůli policii — *šetřil* ho dětinskou opatrností, jakoby ještě po tisíci letech sloužiti měl okázalé strojivosti polského šlechtice. Inu, pomyslil jsem si, to bývají slabosti starých lidí; šetří, šetří... a pak tu vše zůstavují.

Tedy takové okolnosti přivedly mne do neznámého litevského zátiší. Pan Křištof zvěděv patrně již před tím o mém příchodu, otevřel mi dokořán dům svůj i srdce své. Poznal jsem v něm záhy muže sice zádumčivého, ale rozšafného a ctihodného. Vše, co mně přátelé jeho o něm vyprávěli pěkného, shodovalo se úplně ve skutečnosti a nejvíce mne dojímalo, že se všemožně snažil, ukrývati přede mnou svou (snad dědičnou již) smutnou náladu. Lety nebyl snad ani tak stár, jak by se na pohled mohlo hádati, ale ty litevské bouře, které od roku 1820 stíhají polskou šlechtu, zůstavují téměř na všech tvářích zjevné stopy strasti a bolesti. Osud zaryje si svůj *cejch* do takových tváří a není také bez vlivu na chování...

A bylo by ve dvoře pana Křištofa zajisté ještě smutněji a tišeji, kdyby jej alespoň poněkud neoživovala Helcia, jedinačka sesivělého šlechtice, dívka sličná a velmi příjemná. Roztomilost její ozařovala bezděky zachmuřené vůkolí. Než i její skráně byly pokryty jakýmsi tichým zármutkem, jejž sice také snaživě přede mnou skrývala, ale ne tak dovedně, abych nerozeznával pravdivost od líčení.

Vůbec se mi zdálo, jakoby se tito dobří lidé jen k vůli mně do jakés veselosti nutili. Ten jejich smích nevytryskal z duševních hlubin a byl spíše darem pohostinnosti, než ozvěnou skutečné nálady. Příčin k tomu bylo arci s dostatek. Jednak oplakávali nedávno zesnulou

choť a mateř, jinak i neutěšené poměry na Litvě nemálo přispívaly k rozmaru nepřiliš utešenému. —

Celý den jsem projezdil a prochodil. Pan Křištof provázel mne po vůkolí seznamuje mne důkladně s novým koutkem Litvy, i Helcia snažila se všemožně, abych poznal vše, všecičko, co bodno bylo podívání. Zavedla mne i do své zahrádky a nemalou z toho měla radost, že jsem ji pochválil. Dostal jsem za to hezkou kytku.

Rozumí se samo sebou, že jsem toho dne nemohl již mysliti na další cestu. Nutili mne upřímně, abych aspoň přes noc zůstal. Do rána prý sprchne a pak bude cesta snadnější.

Z večera seděli jsme při čaji v malém salonku. Z celodenního chození unaven, byl jsem v duchu srdečně povděčen, že na ten večírek nikoho nezvali a že jsme byli samotni. Byla to pěkná chvíle důvěrných, přátelských rozmluv.

Děkoval jsem při té příležitosti panu Křištofovi i slečně Helcii za laskavost po celý den mi osvědčovanou i uznal jsem také za povinnost omluviti se, že jsem jim nadělal tolik nepohodlí a porušil tím každodenní pořádek.

Omluvu tuto dobří lidé rozhodně odmítli, tvrdíce, že jim jest děkovati za návštěvu, která prý spestřila jednotvárný život v osiřelém a odlehlém šlechtickém dvorku.

Mluvili jsme pak o všem možném na světě a bavili se dobře. Tu pojednou vzpomněl jsem si na kontuš. Dotknul jsem se té záležitosti mimochodem a sice v chvíli, kdy se mluvilo o „polských časech“. Hovor zavedl nás mimoděk do společnosti starých kontušovců a tu ovšem nemohl jsem nezminiti se o — kontušich.

„Ba, ba!“ vydechl zasmušile pan Křištof a sklopil hlavu, „minuly časy, kdy litevská šlechta mohla choditi v kontušich. Dnes . . . jinak, ach jinak!“

A zadumal se. Teprv po chvíli zvednul zas šivou hlavu a pohlednuv mně dobrotivě do očí, ptal se sdílně: „Nemáte snad představu, jak vyhlíži litevský kontušovec?“

Zavrtěl jsem váhavě hlavou.

„Tak počkejte!“ To řekl a vstal. Přikročil nejdřív k oknům, zavřel okenice, rozhlednul se a — odešel. Dříve však, než překročil práh přítulného salonku, vybídl Helciu, aby mně zahrála něco: „Můžeš zahrát naše polské písně . . . zavřel jsem okenice, je pozdě již a nikdo nešpehuje . . .“

Po té zmizel ve dveřích.

Helcia nepromluvivši ni slova, přisedla k pianu, ráda vyhovujic žádosti otcově i prosbě mé.

Bílé její ruce přebíhaly klaviaturu a vyluzovaly božské hymny patriotické vřelosti. Ve čtvrt hodině vyslechl jsem tolik krásných písní a tak významných, že bezděky sám jsem upadl v hluboké zadumání. Bylo to poprvé, co jsem slyšel na Litvě vlasteneckou hudbu. Všady jinde se obávali a jen na rtech šeptali si takové písně . . .

Ale mohli si to dnes dovoliti: vždyť bylo pozdě a okenice byla zavřena!

Tu v okamžiku, kdy z piana vyzněly první akkordy slavné polonézy Ogińského, rozevřely se dveře.

Důstojným krokem, jak z mrtvých vstalý, tiše a vážně vešel pan Křištof. Oděn byl v nádherný kontuš barvy vilenské. Po boku měl lesklou šavli a v životě pravý slucký pás!

K nepoznání! Při zvucích Ogińského polonézy třikráte obešel pan Křištof salonek. Tu skláněl hlavu, jak by na uvítanou — děkuje a vítaje, kýval rukou, přehazoval „výloty“, točil si kníry, hlavu hrdě vztyčil, pak zas, jakoby udobřen, usmívavě se kořil. To vše beze slov činilo dojem neobvyklý i bylo mi věru již tak, jako bych se byl ocitnul za prahem jednoho z těch „pánů bratří“, jejichž kosti již dávno tlejí v prsti litevské země.

Ale nejtklivější byla chvíle, kdy stařičký pan Křištof kouzelně jaksi vzpružen téměř mladicky přistoupil k své dceři a ukloniv se jí staropolskou dvorností, sejmul konfederatku. Tu položil pak usmívavě dceřinu ruku na červenou desku čapky a milostně ji — políbil.

Ach, toť kus dvornosti, dávno již zapomenuté . . .

Mezi tím umlkla plná kouzel melodie, dozněly poslední zvuky Ogińského polonézy a dříve než jsem se nadál, zmizel pan Křištof zase za dveřmi, v nichž teprv před chvílí se byl objevil.

Spatřil jsem tedy pravého kontušovce!

Ale krásný ten obraz zmizel jako krátký sen. Ještě dříve než se pan Křištof vrátí, chtěl jsem přisednouti k Helcii a také jí poděkovati lichotivým slovem za ty krásné písně, kteréž bílé její ruce právě přehrály. Ale jaké bylo mé překvapení, když přiblíživ se k dívce, spatřil jsem ji všecku zalitou slzami. Skanuly po tváři její, jako ručej vytrysklý z tajůplných hlubin smutku a stesku.

„Proč ty slzy?“ tázal jsem se v duchu sama sebe ustupuje a nechtěje býti nemilým zbytečnými otázkami. Takové slzy vysvětlují se člověku maně . . .

A vysvětlilo se to skutečně brzy.

Pan Křištof složiv kontuš, vrátil se zas k nám. Otevřel opět okenice, rozhlednul se po vůkolí a spatřiv vše v pořádku, usednul na svém starém místě. Opřel hlavu o vysokou pelesť lenošky.

Rozmluva naše utuchla téměř úplně. Promluvili jsme sice každý několik slov, leč vše to dohromady se nepojilo a nemělo žádné souvislosti. Pan Křištof i Helcia zalétli myšlénkami kamsi daleko — daleko! Ten večer nestála zábava naše již za mnoho.

* * *

Druhého dne krátce před mým odjezdem byl jsem chvíli o samotě s panem Křištofem, Helcia odběhla kamsi do zahrady.

Použil jsem toho vhodného okamžiku, abych zvěděl, proč včera zalila Helcia své snivé oči proudem slzí právě v okamžiku, když pan Křištof v kontuš jsa oděn — odcházel. Ptal jsem se přímo.

Stařec potřásl hlavou, trpce se usmál a vzdychl: „Dobré dítě!“ Vedl mne pak stranou, jakoby mi chtěl svěřiti veliké tajemství, i uchopiv mne důvěrně za ruku, pověděl stlumeným šeptem tato slova: „Inu vidíte, jsem trochu dětina a k tomu neopatrný. Napsal jsem do *poslední vůle*, aby mne oblekli do toho kontuše, až s Litvou navždy se rozžehnám . . . no . . no . . . když nám není volno nositi kontuše *za živa*, ať je máme aspoň *po smrti* . . . Tedy napsal jsem to, jak si to přeji a *Helcia ví o tom* . . . A tak kdykoli mne nyní v kontuši spatřuje, vždy vidí a připomíná si ubohá, *jakým budu, až odejdu za — matkou!*“

„To se bohdá nestane ještě dlouho . . .“ dodal jsem rovněž šeptem, chtěje zaplašiti ponuré myšlénky.

Stařec zavrtěl povážlivě hlavou, mávnul rukou a zadumal se. — —

Za nedlouho rozloučil jsem se srdečně se svými dobrými přátely.

Věděl jsem již, proč Heleia, ta dobrá dívka litevská, při pohledu na otcův kontuš lká, a proč pan Křištoř to staropolské roucho tak úzkostlivě *šetří!*

Ba! Přec nelze pod litevskou zemi v kontuši ledasjakém, snad ošumělém a rozedraném!

A zavítám-li ještě kdy pod tichou jejich střechu, tak pohostinnou a přívětivou — nebudu již žádostiv spatřiti to, co snivé oči Heleiiny zalévá slzami a čeho šetřiti třeba — jako *křestní svíčky!*

„Pátý květen."

Óda *Alessandra Manzoniho.**) Studie a překlad *Jaroslava Vrchlického.*

I. Úvod.

Málo jest básní lyrických, jež napsal Alessandro Manzoni. Obdivuhodný tento muž, kterého síla ducha, neodvislost poměrů osobních a proudění celé doby učinily hlavou školy „romantiků" v Italii, liboval si v tom, že kladl na každém poli písemnictví pouze základy. — Ovšem základy obrovité a imponující. Proto právě celá jeho stejně slavená i osočovaná činnost má jakýsi ráz fragmentarní, tak že právem, co pravil Sainte-Beuve o jeho dvou tragédiích, platí o celém jeho díle. Jsou to vždy jen ohromné sloupy, na nichž měl spočívati portikus chrámu, který nebyl nikdy vystavěn. V každém odvětví literatury vztyčil Manzoni takové sloupy. V dramatu nazývají se „Adelchi" a „Carmagnola", v románu „Zasnoubenci", v lyrice „Hymny posvátné" a „Pátý květen". Jest věru podivno, jak duch tak eminentně nadaný, vzdělaný a bohatý ustal vždy v dalším tvoření, kdykoliv se osvědčil na některém poli písemnictví nějakým dílem znamenitým. Jaký to byl lyrik, co mohl ještě napsati po svých „Hymnách" a po „Pátém květnu"! S jakou nedočkavostí očekávala celá Italie nový historický román po „Zasnoubencích"! Co tu kolovalo pověstí, co nadějí! Zatím lyrik dávno byl umlkl a románopisec zavraždil se vlastními falešnými theoriemi, které si zbudoval o románu historickém. Několik prací z dob mladistvých, množství začátků a část dějin revoluce francouzské — toť vše, co našlo se po jeho smrti.

Jaký taj psychologický naskytá se tu zvědavé mysli? Byla to nedůvěra vzbuzená častými útoky strany jemu nepřející, která otravovala další jeho činnost tvůrčí? Či bylo to plné uspokojení genia, který byl si jist, že podav v každém druhu uměleckého tvoření nedostižné vzory, může — jako to učinil Alfred de Vigny — dívati se klidně dvacet let, jak věnčí potomstvo jeho dílo? Či veden studiemi a rozvojem svých idei autor odvracel se pomalu od umění ku přísné vědě; touhou po pravdě veden, zanedbával krásu? Ovšem vždy jen studia vyplnila celý ostatní klidný život Manzoniho, ale studia ta obracela se pomalu z pole umění na pole vážné vědy historické a filosofické. Avšak positivních výsledků po práci tak dlouholeté zde nezbylo, jen výpisky, jen začátky. Či snad autor skutečně vyčerpal svůj poetický tvůrčí fond a u vědomí toho ani nedělal nových pokusů k dílům jiným? A kdyby ze všech těchto otázek poslední s pravdou se setkala, mohl by někdo míti mu za zlé? Musí vždy, jak trefně podotýká jeden jeho biograf, po Iliadě následovati Odyssea? Ovšem jinde jest autor slavným na základě jediného sonetu, proč by nestačil Manzonimu k nesmrtelnosti jeden román, který se jmenuje „Zasnoubenci", jedna óda, která se jmenuje „Pátý květen"? Obecenstvo v ohledu tom všady stejné, není těchto náhledů; podobno hydře stohlavé, hltá v zimničném chvatu knihu po knize, aniž by zažilo krásy jedné, odsuzuje již druhou, a spisovatel jest věru podoben v mnohém starému filosofovi, který otevřel žíly své — zde teče moje krev, nasyťte se: až doteče, hodíte mne beztoho mezi mrchy a zapomenete v cynismu svém, že jsem vám obětoval život.

Leč buď jak buď, ať delikatnost přílišná, ať nedůvěra, ať vyčerpáni tvůrčí síly zavinily neplodnost Manzoniho v druhé polovici jeho života — co platno nám hádati se o to. Po všech křižovatkách směrů, po všech bojích stran s uctivou pobožností vrátí se každý Vlach k čarovné knize „Zasnoubenců", a byť i právě s citem náboženským nedeklamoval jeho „Posvátné hymny", zastaví se vždy s podivem nad klassickou ódou „Pátého května".

Básni této, u nás posud nepovšimnuté, chceme věnovati několik slov průvodních: k závěrku podáme její překlad.

II. Vznik básně.

Svobodné hnutí v letech 1820 a 21, uvítané zprvu upřímným jásotem, přineslo hořké ovoce a stalo se zdrojem nekonečných vyšetřování a odsuzování, internování a žalářování. Osud ten stihnul i četné soudruhy Manzoniho. On sám rozladěn a smuten uchýlil se v samotu své villy v Brusuglio a hleděl studiemi a stykem s několika důvěrnými přátely skonejšiti a v rovnováhu přivésti ducha rozbolněného.*) V zahradě villy došla jej zvěst o úmrtí Napoleona. Byl neobyčejně dojat a pod prvním vlivem zprávy té odebral se do studovny, kde začal psáti svou ódu. Napsal ji ve dvou dnech, třetí den ji místy upravil: praví sám,**) že tyto tři dny byly pro něho dny „křečovitého záchvatu" (di convulsione). Přiznání toto charakterisuje nejlépe tvůrčí způsob Manzoniho. Báseň ne velkou, čítát osmnáct slok, psal celé dva dny, třetí den ji upravoval, jaký to pozvolný process

*) *C. A. Meschia:* Sedmadvacet překladů do různých jazyků „Pátého května" od Al. Manzoniho. (C. A. Meschia: Ventisette traduzioni in varie lingue del cinque Maggio di Aless. Manzoni. — Foligno, Campitelli).

*) Benedetto Prina: Scritti biografici: Aless. Manzoni.
**) Giov. Sforza: Epistolario di Al. Manzoni.

*

tvůrčí! A to byl ještě pod dojmem události ohromné, výrazu a významu světodějného. Jakou pouští pochyb prošel jeho duch, než definitivně ustanovil tvar jedné sloky! Jaký zápas myšlénky a formy!

Nastaly starosti nové. Manzoni věděl napřed, že censura báseň nepropustí, ano co horšího, že vydá se sám v nebezpečí vyšetřování a soudního stíhání. Dobrá taktika mu pomohla.*) Podal censuře báseň ve dvou opisech v naději, že některý z úředníků censury neodolá pokušení a že odnese jeden opis z úřadu a v taji zapůjčí jej svým známým. Tak se i stalo. Censura báseň zakázala, druhého dne však tato již kolovala v nesčetných opisech městem a to pomocí censury, a Manzoni byl ušetřen všeho stíhání. Rychle přelétla báseň hranice a brzy stihl autora německý překlad, v němž vyšla dříve než v originale. Překladatelem nebyl nikdo jiný než Göthe. První vydání originalu stalo se teprve koncem roku 1822 v Luganě, v něm připojen k originalu překlad latinský v hexametrech z péra doktora Pietra Solettiho (Erifante Eritense) s dopisem autora překladateli.

III Jiné současné básně téže látky.

Událost rázu tak tragického, jakou byla smrt Napoleonova na ostrově sv. Heleny, byla tak vysoce cennou látkou poetickou, že vzrušila struny nejčelnějších současných básníkův. Byron a Lamartine v čele zapěli hymny, první zpěv titanské síly, z kterého vyznívá neuprosný hněv člověka svobodného vůči tyranovi, kde snoubí se tragika osudu Napoleonova s tóny rozhněvaných symfonií Beethovenových. Jen ještě o jeho básni lze říci, co pravil Manzoni o své, že snad nezemře „forse non morrà“. Báseň Byronova jest velkolepý výkřik, zdá se, že psána byla v letu a blesky. Jestli jí něco schází, je to smírný akkord, je to perspektiva harmonického zakončení. Báseň Lamartineova má místa plného, sytého koloritu, ale ztrácí se v řečišti široké rhetoriky a v nejasné mlze neurčité sentimentalnosti. Hned vedle ódy Byronovy kladl bych silné verše Viktora Huga**) upomínající v detailech na některé řádky ódy Manzoniho. Z básníků menšího řádu všimněme si ještě Delavignea a Bérangera. Delavigne nezvedá se nad své obyčejné niveau deklamační lyriky, ač není právě báseň ta z jeho nejslabších, roztomilý Béranger však po svém způsobu, jak dobře praví Benedetto Prina, „zmenšuje hrdinu, co bylo látkou hymny a ódy, těsná v chansonu plnou gracie a souzvuku, co mohlo býti epopejí neb dramatem, je mu národní legendou a idyllou Virgilovskou.“

Jaký jest poměr ódy Manzoniho k těmto vytčeným básním? Jedno upříti nelze, že Manzoni jediný ze všech v básni své má největší perspektivu historickou a svrchovaný klid. Hněv tribuna, který schvátil Byrona, něha troubadoura, jíž se neubránil Lamartine, netkly se ducha jeho. Stojí v své básni jaksi nad stranami, cítí tu událost světodějnou, nesoudí, nezatracuje, líčí jen dojem úmrtí velkého bohatýra se stanoviska všelidského. A má k tomu plné právo neb:

Jej duch můj zřel a mlčel vždy
když s trůnu v bleseích vládnul,
a v neustálém střídání
kdy kles' a vstal a padnul!
Ve tisíc hlasů bouřný ruch
on nevmísil svůj hlas:

Čist, bez otrockých popěvků
i mrzkých pohrdání
teď pohnut, hvězda taková
když hasne z nenadání,
nad popelnicí píseň lká,
jíž nesltí snad čas.

Báseň je prosta veškeré rhetoriky. Po objasnění stanoviska, jaké zaujímá básník vůči předmětu svému, rozvíjí se v slokách plastických a úsečných život Napoleonův pln změn štěstěny, plu převratů, vítězství a pádů, truchlý exil jeho a smrt, z které vypředl Manzoni zakončení plné harmonie a smíru.

Aby lépe vynikl rozdíl obou geniů, Huga a Manzoniho, kladu sem v překladu jedno místo, kde oba se stýkají; líčení upomínek Napoleonových na Heleně.

Viktor Hugo:

Když jeho kalný zrak podvečer jizbou tmavou
tak bloudí bez cíle, nač kývá lysou hlavou,
proč v minulosti tmu duch jeho pohřížen?
— — — — — — — — — — —

To, Sire, nebyla tvá báseň dozpívána,
jež celou Evropou tvou dýkou byla psána
v trub blaholu a bouře útoku,
ni výška pyramid, ni vlny bouřných moří,
ni paša kahirský, ni rychlí jeho oři,
co hryže tebe v duše hluboku:

To hukot nebyl bomb, kartáčů nebyl příval,
jenž zemí pod tebou rok dvanáctý zachvíval,
když černé víry své rozpoutal boj,
když k moři jeho ryk hnal vojsko tvé jak běsy;
šumící prapory k tě skláněly se směsí,
jak stožárů les nad ztemnělý voj:

Ni Madrid nebyl to, ni Kreml na severu,
ni bubnů jasný břesk ve prvním jitra šeru,
ni spící tábory, když hvězdy v plápolu,
tys nezřel dragóny ni svoje kopiníky,
jenž mezi vojskem tvým své rudé nesli píky,
jak mezi obilím ční květy koukolu!

Alessandro Manzoni:

Ó častokrát když v mlčení
den umíral již liný,
na prsa ruce skřížené,
zrak zářný sklopen v stíny,
on stával, až jej vzpomínky
nes' v dávné časy let!

*) De Gubernatis: Aless. Manzoni. V tom všichni biografové M. se shodují.

**) Viz můj překlad: „Poesie francouzská nové doby“, strana 105.

Na pohyblivý myslil stan,
na valy, jak se boří,
na příval divých komoňů,
na voje v slunce zoři,
na prudký rozkaz královský,
na poslechnutí hned!

Srovnejme široké, obrazné líčení Hugovo, kde obraz jako v kaleidoskopu se věší na nový a nečekaný — a tuto plastickou jednoduchost, kde sama forma podobá se pochodu válečnému! Ano forma jest vedle myšlénkového obsahu, vedle klidu mudrce, jenž celkem ovládá, největším faktorem, rozhodujeme-li o ceně této básně v porovnání s jinými jí současnými.

Šťastná volba veršů krátkých, ranám dláta v své úsečnosti podobných, kde střídá se verš nerýmovaný s rýmovaným, a v rýmovaných opět rým ženský s mužským s virtuosností neobyčejnou, kde zdánlivě opozděný poslední rým každé druhé sloky působí jak ohlas sloky předcházející. Případně přirovnal M. Sauer *) první sloky této ódy k ouvertuře velkolepé symfonie. Připomínám tu ono takřka již klassické a v přísloví přešlé: „Ei fu.“ Mistrovsky užitá tato dvě slova v prostotě své jsou zde celým epitafem, z kterého až satiricky vyznívá marnost slávy světské. On byl — více říci se nemůže o velkém světovládci.

Tento effekt nedal sobě ujíti také Lamartine, ovšem teprve po Manzonim, jeho óda začíná analogicky: Ci git... point de nom!

III. Úsudky domácí a cizí.

V boji klassiků s romantiky vedeném tenkráte s vášnivostí strannickou, nalezla óda Manzoniho na jedné přijetí nadšené, na druhé lhostejnost, ba i zjevné nepřátelství. Paride Zaiotti, učený a snad nejobratnější kritik staré školy, otevřel boj proti Manzonimu. Za ním se vyhrnuly celé davy: Biblioteca Italiana, Gazzetta di Milano, Giornale ufficiale v Neapoli neušetřily ani stavbu sloky, ani pořad rýmu, ani sled slov. Leč i někteří vážní spisovatelé a ctitelé talentu Manzoniho byli na rozpacích a sám Giordani psal v listu k příteli jednomu: „Nehádám se o látce, každý píše o tom, o čem chce, však mně se zdá, že básník nevěděl místy, co chce říci a místy nevím já, co on chtěl říci.“ U jiných — a to posud i dnes zakaluje mnohým jasný soud — překážely náboženské názory Manzoniho. Nepřipomínám ani prostředků podlých, jakých užíváno v boji tom. Zráželi tak jistého nakladatele francouzského, aby nevydával spisy Manzoniho, které prý vůbec za překlad nestojí atd. Těmto fanatikům svobodomyslnosti nebyl po chuti ryzí vírou dýšící závěrek ódy, apostrofa ta zdála se jim zbytečným přívěskem (coda appiccata). I rozvážný Settembrini, ač obdivoval vzácný talent Manzoniho, cítil k jeho plodům velkou antipathii jedině z ohledů náboženských. Scrugli nevěděl proti básni nic jiného, leda že nazval „Pátý květen“ ódou bez nominativu (!), jakoby pouhý nadpis její a obsah nestačily pověděti čtenáři, o kom se píše a jedná.

Z přirozeného odporu ani ne tak proti Manzonimu, jako spíše proti směru školy jím vzbuzené a zahájené, nenachází „Pátý květen“ ani u nejmodernější školy kritické zaslouženého ocenění. Jednak tendence náboženská, jednak předsudek školy tomu překáží. Carducci *) vytýká, že básník v ódě své zapomněl na Italii, a rád by škrtnul dvě sloky první a poslední: proč první, dobře nechápeme, poslední ovšem se příčí jeho pohanskému stanovisku.

Obrátíme se k posudkům objektivnějším. Lamartine psal takto svému příteli De Virieu: „Óda Manzoniho mne uspokojila mnohem více, než jsem očekával; jeho tragedie (hrabě di Carmagnola) mne právě neokonzlila, jeho óda však je dokonalá. Vše je tu, myšlénka, sloh i cit, schází jen péro trochu bohatší a skvělejší ve stránce básnické; všimni si jedné věci, óda ta jest stejně krásná v prose, a snad ještě krásnější — ale což na tom, *chtěl bych ji napsati*.“ Výrok ten, již proto, že chválou příliš neplýtvá, jest zajímavý pro Lamartinea více ještě než pro Manzoniho. Vidíme, jak Lamartine neměl smyslu pro krásu plastickou, pro jednoduchost, jak jemu bohatství poetické frase šlo nade všecko. Mohl bych doložiti tvrzení toto důvody jinými, mnou již jinde uvedenými, na př. jak oceňoval Byrona, Dantea bibli a Homera. Nicméně slova poslední „chtěl bych ji napsati“, ukazují více než všecko, jak podmanila i jej báseň tato.

Göthe, který ihned ódu přeložil, přál Manzonimu, stopoval s účastí jeho činnost a vyslovil se několikrát o lyrice jeho velmi případně a pochvalně. „Jeho poesie, praví, jest obrazem celé lidské povahy, a byť i užíval málo obrazů, vzlétá v lyrice k nádherné výši, což mu ani kritika nepřátelská upříti nemůže, jednoduchá velikost jest formou jeho básní.“

Domácích úsudků hymnických jest řada nekonečná. Uvádím jen dva. Benedetto Prina ve spise námi již citovaném praví: „Óda tato, která je bez odporu arcidílem lyriky moderní, jest snad nejzářnější a nejmohutnější manifestací genia Manzoniho. V lyrické síle, v smělém letu obraznosti jak vycvičený orel zůstává básník vždy pánem vkusu a srdce svého; v postupu tolika homerických obrazů není víru urážlivého, leč síla zmírněná, plnost světla, která ohlašuje přítomnost genia. „Pátý květen“ spíš než ódy Pindarovy lze nazvati básní epickou, čarúplným dramatem, které rozvíjí se pouze v 18 slokách, a které lze srovnat s oněmi obrazy divuplnými, jakými jsou vidění Ezechiela, kde jsme unešeni v závratnou výši, zkad udivený zrak vidí dole mizeti zemi a otvírati se kolem nekonečné, valné obzory.“

De Sanctis,**) nedávno zemřelý esthetik, praví o této ódě mezi jiným: „Pátý květen jest báseň epická ve formě lyrické. Je to devět (De Sanctis počítá vždy dvě a dvě rýmem posledním spojené sloky za jednu) slok, z nichž každá hloubkou perspektivy je jaksi malým světem, a z každé vane dojem na tebe, jakoby byla pyramidou. V každé sloce mění socha svůj vzhled, ale obrovskou zůstává vždycky. Hluboké a rychlé oko měří tu ve svém nadšení prostor, sbližuje a hromadí roky, rozkládá události a dává celku illusi nekonečnosti. Rozměry básně této rostou perspektivou její, která má kouzlo své v jasnosti a jednoduchosti dojmů. Obrazy, dojmy a city mohutní tím valným obzorem, v kterém dýší, barvy mají v něm větší sytosti a rozměry. Je tu celý život velkého

*) Sauer: Eine Studie über Aless Manzoni.

*) Carducci: Confessioni e battaglie.

**) De Sanctis: Storia della letteratura italiana II. r. 1879. p. 438—439.

toho člověka, jeho posuňky, jeho život intimní i historický, jeho působení na současníky, jeho zamyšlená samota, ohromná ta synthesa, kam řítí se události a věky jako strnulé a přivábené vyšší mocí v těchto uhánějících ostrou uzdou rýmů spjatých verších."

Nám vzdáleným půtek stran z jedné i přílišného hymnického vychvalování z druhé, jest snadněji vyřknouti soud definitivní o této památné básni. Jak leží tu před námi v originalní plastické síle, jak častým studiem a několikerým překladem (nejsme ani úplně spokojeni s tím, jejž dnes podáváme čtenářstvu svému) stala se majetkem naším v každém nejmenším detailu svém, po uvážení všeho co příznivého i nepříznivého o ní napsáno bylo, musíme vysloviti svůj nelíčený obdiv, jakožto vskutku před dílem vysoce uměleckým. Jedno zde imponuje, onen jas, ono svrchované ovládání tak veliké látky; kdežto Byronova óda podobá se srázné bystřině v propast letící, činí na nás óda Manzoniho dojem ústí velkých amerických řek, na nichž leží plný polední svit a s ním velkolepý poklid valné, panenské přírody. Nejčistší mramor řecký je tu spracován několika genialními údery dláta v tvar neskonalé krásy, že tento tvar na hrotu svém končí křížem, nemůže přece ničeho ubrati jeho lesku a jeho olympické velebnosti. A jako řekl Napoleon o Götheovi: „Ejhle člověk!" lze říci o „Pátém květnu" — byť bychom i nebyli Manzoniany — „Ejhle báseň!"

IV. Překlady „Pátého května".

Zmíníme se krátce o překladech do cizích jazyků, jak je sebral C. A. Meschia v knize námi již uvedené. Jsou to:

I. Překlady do latiny:

1. *Pietro Soletti*, pseudonymem Erifante Eritense. První otisk ódy té v Italii vyšel v Luganě bez udání roku; list Manzoniho, k němu připojený, je datován 20. června 1822. Překlad jest zdělán hexametrem.
2. *Angelo Bonuccelli* zaslal svůj překlad Manzonimu v rukopise, kniha námi citovaná poprvé jej otiskuje. Překlad je zdělán slokou alkaickou.
3. *Francesco Pavesi* (zemřel 1883) přeložil veškeré básně Manzoniho do latiny; vyšly v samostatné knize v Milaně roku 1858. Překlad je hexametrem.
4. *Antonio Rota* rovněž přeložil do latiny všecky lyrické básně Manzoniho, vyšly v Bergamě roku 1865. Překlad rovněž jest hexametrem.
5. *Federico Callori*, hrabě, rovněž přeložil všecku lyriku Manzoniho, překlady ty vyšly v Turině roku 1880, překlad jest v distichách antických.
6. *Giuseppe Vaglica*, kanovník, přeložil do latiny „Hymny posvátné", které vydal s přídavkem překladu této ódy v Palermě roku 1876. Překlad je slokou asklepiadickou.

II. Překlady do frančiny:

1. *Antoine de Latour* přeložil ódu Manzoniho prosou a vydal ji s překlady divadel a poesií ostatních v Paříži roku 1841.
2. *Marc-Monnier* přeložil ódu veršem, formu ovšem změnil, nemoha napodobiti italských sdrucciolů, rýmuje pořadem abb, acc. Překlad vydán v knize: „Je Italie zemí mrtvých?" v Paříži 1860.
3. *Villemain*, známý kritik a historik literarní, přeložil též ódu prosou a vydal překlad v knize: „Studie o geniu Pindara a o poesii lyrické" v Paříži roku 1859.

III. Překlady do španělštiny:

1. *Sr. Rubí*. Překlad volný, ve formě jakési kanzóny z roku 1844.
2. *Cañete* překlad ještě volnější z roku 1846.
3. *Garcia de Quevedo Venezolano*, překlad z roku 1847 ve formě originalu mnohem bližší, než překlady jeho předchůdců.
4. *Eug. Hartzenbusch*, překlad rovněž z roku 1847. Hartzenbusch jest jedním z nejlepších tragických básníků moderního divadla španělského. Později podal druhý překlad téže básně.
5. *Martí y Folguera*, překlad z roku 1868 ve formě originalu; taktéž i překlad
6. *Dona José Llausàs*, který jest z roku 1879. Překlady tyto jsou vesměs do kastilštiny. Do katalonštiny přeložil ódu tuto rovněž *Martí y Folguera*.

IV. Překlady do portugalštiny:

1. *José Ramos Coelho* podal jeden z nejlepších překladů ódy Manzoniho ve formě originalu roku 1866.
2. *Pedro de Alcantara*, císař brasilský, osobní přítel a ctitel Manzoniho, podal překlad ve formě originalu; překlad nebyl posud tištěn, v knize námi uvedené jest reprodukován poprvé, povstal 15. listopadu 1871.

V. Překlady do němčiny:

1. *Göthe*; překlad povstal ihned pod dojmem originalu. Je nerýmovaný, forma sloky však aspoň přibližně zachována i rhytmus poněkud napodoben. I přes nedokonalost formální jest stopa veleducha v každém verši patrna.
2. *August Ferdinand Ribbeck*, překlad bez rýmu, spád originalu více již postižen.
3. *Karl de la Motte Fouqué*, překlad ve formě originalu, rýmovaný, místy trochu smysl jest pošinut, hlavně v sloce poslední.
4. *Karl Giesebrecht*, plynný překlad ve formě originalu. Jemu na rovni jest překlad, jejž podal
5. *August Zeune*.
6. *Fr. Rempel* přeložil ódu naši bez rýmu, zachovávaje pouze spád rhytmický prostředních obě sloky spojujících veršů (z roku 1847).
7. *Emilie Schröder* připojila rovněž nerýmovaný překlad ódy této svému překladu Manzoniho románu „Zasnoubenci".
8. *Paul Heyse* podal nejlepší, originalu nejbližší, jej dostihující překlad roku 1873 a vytiskl jej poprvé ve studii Marquarda Sauera o Manzonim; podruhé připojil jej ku svým výtečným překladům básní Giustiho.

VI. Překlady do angličiny:

1. *Edvard Derby* podal překlad volný rhytmy i pořádkem rýmů; vyšel ve sbírce jeho jiných překladů básnických v Londýně roku 1868.

Dva překlady armenské pro nedostatek písmen nemohly býti otištěny.

Doufáme, že příští vydání zajímavé této publikace přinese již překlad český, který zatím sem podáváme. Náš překlad povstal roku 1879, od té doby dvakrát byl přepracován, nyní předkládáme jej ostýchavě znova prohlednutý svému čtenářstvu:

V. Český překlad „Pátého května“.

On byl. A jako bez hnutí
po sledním dechu jeho
bez paměti tu zůstala
skrýš ducha takového:
tak ohromena, zdrcena
tou zvěstí byla zem.

Na chvíli myslíc poslední
člověka, poloboha,
a nevědouc zda podobna
zas smrtelníka noha
se osmělí prach krvavý
jí deptat v letu svém.

Jej duch můj zřel a mlčel vždy,
když v bleseích s trůnu vládnul,
a v neustálém střídání,
když kles' a vstal a padnul.
Ve tisíc hlasů bouřný ruch
on nevmísil svůj hlas.

Čist, bez otrockých popěvků
i mrzkých pohrdání,
teď pohnut, hvězda taková
když hasne z nenadání,
nad popelnicí píseň lká,
již nezhltí snad čas.

Ku pyramidám s vrchu Alp
od Rýna k Mansanaru,
bez mýlky hřímal jeho hrom
po blýskavice žáru,
ku Tanais až od Scilly,
od moře ku moři.

Zda sláva jeho pravdivá? —
Ať vnukové to určí!
Před Nejvyšším, jenž zlíbil si
v něm sled své síly tvůrčí
ukázat nejvíc, naše skráň
se v bázni pokoří!

Tu chvějnou slast a bouřlivou
velkými plány vzpláti,
trud srdce, které sloužit má,
jež touha vlády schvátí,
palmu, v níž doufá šílenost,
si urvat bez strachu:

To zkusil vše a slavnější
se z tísně pozved' v pýše,
nes' útěk, vládu, vítězství,
šel v smutný exil tiše,
na oltáři on dvakrát byl
a dvakrát ve prachu.

On vystoupil: A věky dva
se postřehnuly v zbroji,
jak na osud naň patřily,
až zjeví vůli svoji.
On kázal: Ticho! mezi ně
jak rozsudí si sed'.

On šel — a zbytek života
na úzkém strávil břehu,
tu závist vzbudil nesměrnou,
tam soucitu zas něhu,
tu nejvěrnější lásku zas,
tam zášti věčný jed.

Jak tonoucímu nad hlavou
tíž bouřných vln se valí,
vln, které zrakem ubohým
stih' sotva z mračné dáli,
že jemu darmo v zoufalství
lze zahlédnouti břeh:

Tak tížil jemu ducha též
obrazů starých příval,
tu sebe světu vylíčit
on častokráte chtíval,
však ruka mdlá vždy klesla mu
na věčných stránkách těch!

Ó častokrát, když v mlčení
den shasínal již líný,
na prsou ruce skřížené
zrak zářný sklopen v stíny,
on stával, až jej vzpomínky
nes' v dávné časy let.

Na pohyblivý myslil stan,
na valy, jak se boří,
na příval divých komoňů,
na vojska v slunce zoři,
na prudký rozkaz královský,
na poslechnutí hned.

Ach, ovšem podleh' přesile
duch unavený mukou,
již zoufal; když tu mohutnou
kdos jal ho s nebes rukou
a umdleného soucitně
do čistší sféry vnes';

Na stezky veď' jej naděje,
které jsou v stálém květu,
ku luhům, tam kde odměna
předstihne přání v letu,
kde v pouhou tmu a v mlčení
ruch slávy pod ním kles'.

Ó věčná! krásná! blaživá
ty víro vítězící,
i to si zapiš s jásáním:
Pyšnější, vzdorující
před hanbou tvojí Golgoty
dřív nesklonil se duch.

Nad prachem jeho ztýraným
kaž stichnout každé zlobě!
Jenž poráží a pozvedá,
trudí a sílí v mdlobě,
na sirém lůžku úmrtním
na srdci dlel mu — bůh!

K životopisu Bedřicha Smetany.

Z upomínek mistrova ctitele.

(Pokračování.)

Konečně i o hrozné době svého největšího neštěstí vypravoval mi Smetana něco veřejnosti posud asi neznámého.

V den, kdy stav jeho byl nejkritičtější, kdy jej lékař úplně odloučil od lidí, zapověděv mu dokonce mluviti sebe méně, v ten den vznikl zárodek „Vyšehradu“. Smetana v největším rozčilení přecházel po pokoji, v hlavě mu vířilo a hučelo a stále se mu ozýval v uších neodbytný malý motiv. Krise se skončila, Smetana sluch ztratil zúplna. Malý motiv, jenž mu byl osudného dne společníkem, vštípil se mu v paměť a stal se základem hlavního motivu „Vyšehradu“. Motiv ten totiž jest psán na tento napřed určený bas. To bylo před koncem října — a již v listopadu Smetana počal psáti ten velebný, majestátní hymnus vlastenecký. V prosinci byl „Vyšehrad“ hotov.

My, kdož cítíme nebetyčný vzlet jeho, žasneme nad velikostí jeho myšlénky a slavíme v něm nejvznešenější uměleckou apotheosu českého národa, ale neprocítili jsme hrozné, zničující rány a nevýslovných muk, jež svíraly tvůrcovu duši před samým jeho vznikem, nikdy nepojmeme gigantské síly, nezměříme nedohledné výše ducha, který se zjevil tímto činem. Jak jasné, neochablé mysli potřebí jen k tomu, aby se zrodila sama myšlénka takového uměleckého díla, co dále chladné rozvahy bylo potřebí ke koncepci v hlavních obrysech, co k návrhu jejich dalšího provedení, co železného klidu k promyšlení a vyplnění podrobností, co čilosti k hmotnému vyvedení a co houževnaté vytrvalosti posléze k napsání samé orchestrové partitury, která nad to u Smetany vždy vyniká čistotou a správností přímo typografickou! Toho všeho dostávalo se mu v zápětí po neštěstí, nad něž větší ho nemohlo potkati: takový vykonala příroda národu českému na Bedřichu Smetanovi dobročinný zázrak!

* * *

Data těchto upomínek Smetanových jsou hlavní části kořisti z mých poznámek o jeho hovorech, vedených buď na procházkách po ulici neb nejčastěji v místnostech veřejných a zvláště v kavárně „Slavii“, kde za svých pražských návštěv denně snídával i odpoledne trávíval několik hodin. Často mohla mu býti společnost obtížná, protože přes všechny prosby, aby se šetřil, neustále se nutil do hovoru; ale přece pokládal každý z jeho známých za svou povinnost, co možná všude s ním setrvati, kde se objevil sám, a provázeti jej. Pozoroval každý, že toho jest potřebí, kdo jej potkal na ulici samotného a viděl, jak se rozhlíží v hlučných ulicích a na křižovatkách, než se pustí napříč přes ulici. Bylť svou hluchotou na ulicích vždy v nebezpečí.

Pobyt v Praze Smetanovi za jeho choroby vždy patrně prospíval. Užívaje výhod venkovského života dostatečnou měrou v Jabkenickém zátiší, kde jej zaměstnávala hlavně práce, nahradil si v Praze, čeho se mu na venkově nedostávalo. Bylo patrno, jak jej baví a těší pouhý pohled na mnoho lidí, jak blahodárně vůbec dojmy zrakové oživují odloučenost a osamělost způsobenou jeho hluchotou a ještě rozmnožovanou tím, že nesměl, ano ani nemohl příliš mnoho čísti, zvláště když byl slabším a churavějším, ač by toho byl právě tehdy potřeboval, když nesměl pracovati.

V Praze, tuším, poslední dobou velmi málo pracoval, užívaje zdejšího pobytu k tomu, aby se osvěžil co nejrozmanitější zábavou. Ráno čítal v kavárně něco novin, odpoledne trávíval tam delší dobu a s oblibou chodil pod večer procházkou po živých ulicích, jmenovitě Ferdinandovou třídou a po Příkopech. Večer chodil rád do divadla dívat se se stejnou zálibou na jeviště, jako po hledišti. Hluchotě své časem přivykl tak, že činil veselé poznámky i při zpěvohrách, jichž hudby neslyšeti by mu bylo mohlo býti trapným. Jednou díval se v Novém českém divadle na představení „Kouzelné flétny“, sledoval hudbu dle taktovky kapelníkovy a činil poznámky o tempu. Po prvním jednání zvedl se: „Já tuhle operu už trochu znám, tak už mohu jít.“ Déle než přes první jednání vůbec zřídka zůstal, leč když jsme mu slibovali nějakou zábavnou podívanou, dekoraci, komparserii, bitvu nebo balet. Při premiéře „Dětí kapitána Granta“ vytrval se mnou až do konce: — takové byly nyní jeho největší divadelní požitky!

O své hluchotě mluvil k nám vždy zcela lhostejně a nejednou s nestrojeným humorem, při kterém bylo se co přemáhati, aby našich citů nemohl čísti v tvářích. V březnu r. 1880 pobouřily pokusy s „dentifonem“ naše mysli: zdálo se na chvíli, že jest naděje v pomoc. Jednoho dopoledne loučil se se mnou takto: „Tedy dnes odpoledne se to prý rozhodne. Přijďte večer do Konviktu; uslyším-li, budeme pít plzeňské, ne-li, zůstaneme při smíchovském!“ — — Nešel jsem schválně, boje se, že by v případě nešťastném sklíčenost má byla příliš zjevna. Ale Smetana potkal mne druhého dne a vypravoval mi, že „s tím nic není a kdyby byl slyšel, že by byl musil chodit všude s celou velikou bednou na zádech“, a při tom žertovně ukazoval, rozkládal a smál se. Kdo však ví, co přetrpěl v nitru za deset let svého neštěstí?

Brzo po tom, kdy se počal osobní styk můj se Smetanou, počaly se divadelní poměry poněkud měniti, a když se dostala na jeviště druhá zpěvohra jeho, napsaná za jeho choroby, „Tajemství", měly se věci již docela jinak než při „Hubičce". Jakýsi obrat k lepšímu v tom záležel, že divadlo již nebylo míčem, po němž politické strany lapaly a střílely, a když divadlo přestalo býti výhradně věcí jedné národní strany, také obecenstvo přestalo se děliti a zapomínalo se nenáhle, že činěny před časem již rozdíly nejenom mezi herci a zpěváky, ale také mezi tvořícími umělci dle politických stran. To vše působilo dosti značnou měrou i na Smetanovo postavení k divadlu a k veřejnosti.

Nastaloť nyní aspoň po jistou míru dorozumění mezi ním a divadelní správou, která byla opět v rukou ředitelstva, dosazeného v čas onemocnění Smetanova, a co důležitějšího, k jeho zpěvohrám hledělo nyní zase všechno pražské obecenstvo bez rozdílu politických stran. Ovšem veliká část obecenstva měla mnoho zanedbáno v příčině jeho zpěvoher a tu i tam zbývala tedy silná stopa předsudku proti němu; ale předsudek ryze osobní byl valně oslaben, jak dokazovala všeobecná vážnost a oblibenost „Prodané nevěsty", asi od té doby již nepopíratelná. Arci nelze proto přece tvrditi, že by se bylo nyní umění Smetanovu od divadelní správy dostávalo nějaké podpory a od obecenstva celého uznání: divadlo provozovalo kromě „Prodané nevěsty" všechna ostatní díla jeho jen jako z milosti, ano prostě umlčovalo je i nyní, a obecenstvo již proto nemohlo jich snadně oceniti více než „Prodanou nevěstu", kterou si arci zamilovalo, a „Hubičku", která za nových okolností, ač dosti zřídka dávána, neztratila okouzlující moci své. „Dvě vdovy" pochopeny jen obecenstvem umělecky uvědomělým, a „Dalibor" zůstával téměř neznám. V koncertní síni ovšem symfonické básně „Vyšehrad", „Vltava", Šárka" a „Z českých luhů" té doby již úplně si podmanily užší, hudební obecenstvo.

Za takových okolností „*Tajemství*" dostalo se na jeviště v září roku 1878. Přijetí, jehož se mu dostalo při prvním provedení, bylo velmi srdečné a uctivé, a třetí večer, Smetanův beneficní, byl velmi nadšený. Smetanovi dostalo se skvělých ovací, sice ne tak okázalých jako při „Hubičce", za to však ode všeho obecenstva, kdežto o prvních oslavách „Hubičky" větší část obyvatelstva pražského nevěděla nebo nechtěla věděti. Ale mezi prvním a třetím představením bylo druhé, nad míru slabě navštívené, jednak pro déšť, jednak asi proto, že obecenstvo čekalo na slavnostní třetí představení. Večer ten na Smetanu činil patrně trapný dojem. „Tajemství" samo rázem okouzlilo hudebně vzdělanou část obecenstva, která mu ihned svorně přisoudila jedno z předních míst mezi Smetanovými zpěvohrami. Na širší obecenstvo působily neodolatelně některé jednotlivosti, jmenovitě píseň Blaženčina, která nabyla zcela podobné oblibenosti jako v „Hubičce" ukolébavka, ale seznámiti se tak se složitým celkem, aby jej pochopilo, mohlo širší obecenstvo teprve delším provozováním, kterého se zpěvohře nedostalo. Za krátko „Tajemství" zanedbáváno a od té doby podnes ještě neuznáno hodným, aby bylo postaveno do pevného repertoiru.

Smetanu toto umlčování skutečně hnětlo, zvláště když viděl, jak vřele oceňují dílo jeho všichni přátelé skutečného národního umění. Však jest se diviti, že si na zanedbávání nestýskával o mnoho více. Zvláště bylo by pochopitelno, kdyby jej odstrkování „Dalibora" bylo přivádělo z míry. Že zůstával přes to vše klidným a sotva kdy slovem si postěžoval, toho příčinou byla bezpečná víra, že jeho dospělá díla nejsou jen platnosti pomíjející, nýbrž že mají cenu trvalou, které několika lety neubude. Na zanedbávání „Tajemství" měl spíše příčinu si stýskati, poněvadž mu takto divadelní správa nemoudrým hospodařením svévolně činila také hmotnou škodu.

Ale dobrá vůle, „Tajemství" pochopiti, a patrná vážnost k osobě Smetanově, kterou jevilo tehdy obecenstvo i veřejné hlasy, byly známky poměrů velmi změněných. Nadšení pro Smetanu již ve společnosti pražské přestalo býti zjevem tak překvapujícím ano zarážejícím, jako bylo kdysi, šetrnost k osobě jeho pak nyní byla pravidlem, a každý tuším by se byl ostýchal té doby veřejně se vytasiti s takovými nájezdy naň, jaké byly o čtyři léta před tím výjevem zcela všedním. Ano i v obecenstvě, kdo nerozumějíce „Tajemství" domnívali se, že jest pro to dílem zbloudilým, počali pochybnosti a námitky své pronášeti s jakýmsi patrným ostýcháním, které se velmi lišilo od dřívějšího pohrdavého a sebevědomého odsuzování Smetanových zpěvoher. Té doby arci počínala národní hudba již ujímati ve veřejnosti naší místo poněkud závažnější, zvláště pomocí úspěchů Ant. Dvořáka v cizině, jež přemnohým vlastencům vzbudily jakési tušení, že práce domácí hudební školy snad nejsou docela bez ceny. Časem obnovil se i hudební list, zastávající národní hudbu, a kolem něho sestoupili se na některý rok přední zastancové Smetany a jeho školy, a co více, skladby české a jmenovitě Smetanovy počaly měrou před tím nevídanou vycházeti tiskem na neocenitelný prospěch českého umění. A Smetana těšil se tomu srdečně, ne pro sebe, ale pro národ a jeho umění: vždyť i to dobrodiní, že se nám dostalo jeho skladeb tištěných, vykoupil nezměřitelnou obětí hmotnou, obětí největší, jakou svým ideálům učinil od svého odchodu z Götheborgu.

Velcí nakladatelé němečtí, kteří by byli mohli práce jeho slušně honorovati a náležitě rozšířiti v cizím hudebním světě, Smetany tou dobou vůbec neznali. Dle vlastních slov svých byl by mohl kdysi pracím svým zjednati značné rozšíření, kdyby byl nepřestal zasýlati rukopisy do Lipska; „ale tehdy měl jsem zde co dělat a také jsem měl tenkrát jiné starosti."

Od té doby pak ztratil spojení s cizinou, od své choroby také s uměleckými přáteli v cizině, a byl příliš hrdý, aby se byl komukoli nabízel sám. Jmenoval to doprošováním. „To se mi hnusí, když přijde komponista k takovému nakladateli: Pro Boha vás prosím, vezmte si tohle!" Uznával sice, že by to byl i národní prospěch, aby se jeho větší skladby staly známými v cizině, a věděl, že by ablé Liszt, ve velké straně německé hudební společnosti všemohoucí, na nejmenší podnět jeho v té věci mnoho způsobil. Chovať Smetanu posud v paměti tak milé, že ještě před jeho samým úmrtím k němu posýlal přátele své do Prahy jedonci. Ale Smetana nepokládal za slušné ani jemu připomenouti nějakou potřebu svou. To se poslední dobou stalo k tomu konci, aby si jeho prací povšimli cizí nakladatelé, o to přičinili se spíše přátelé jeho než on, jako před lety věnována klavírní úprava „Prodané nevěsty" ruskému velkoknížeti bez jeho vědomí a zcela proti jeho zásadám, jež budou

v příhodnější dobu vyloženy. Kromě toho všeho nelze mlčeti, že formová originálnost hlavních prací Smetanových nemálo překáží jejich uznání v cizině a že rychlému pochopení jejich brání ještě více jejich výhradně české látky. Jeho „Vlast“, jeho národní zpěvohry jsou věci psané českému národu do srdce, a Smetana byl by konečně býval spokojen, i kdyby byl věděl, že zůstanou jenom českému národu. Ale nedojde k takové oběti jeho snah: velmi nenáhle, ale jistě pokračuje uznání toho, co vykonal pro umění v hudebním světě kromě naší vlasti.

Za příznivého obratu, který se jevil ve smýšlení obecenstva a učinil možným vydávání Smetanových skladeb, zmohutněl i český koncertní život v Praze na sklonku sedmdesátých let, jmenovitě začaly se množiti naše velké koncerty orchestrové, o které po roce 1874 byla taková nouze, že se velké skladby našich mistrů sotva dostaly na veřejnost. Bylo mnoho povznešených, svátečních okamžiků mezi našimi koncerty okolo roku 1880, kdy se zrovna spousta skvostných orchestrových skladeb českých vysypala z rohu hojnosti našich umělců: ale tklivější chvíle jsme tehdy neznali, nez když 4. ledna roku 1880 Smetana velkým koncertem oslavil padesátileté jubileum svého koncertního působení. Tehdy slyšeli jsme poprvé „Tábor“ a „Blaník“, tehdy zazněly nám poprvé jeho prosté, srdcem hýbající písně na slova Hálkova. Kdo neslzel, když Smetanova musa zapěla: Kdo v zlaté struny zahrát zná, jej ctěte víc než sebe, neb tak vás pán Bůh miloval, že seslal vám ho s nebe!? A tehdy nám Smetana naposled veřejně zahrál. Jak jinak, hrál svého Chopina. Co tu bylo vzpomínek! Bez ustání jsa vyvoláván znova zasedl k pianu a začal hráti svou polku, tak českou, tak česky bolnou, jako poslední dík za lásku, kterou byl zahrnován . . .

(Pokračování.)

V opuštěném atelieru.

Báseň od *Bohdana Kaminského.*

Ty ruce pilné klesly jen a ztuhly —
co umřel nám, to je už kolik dní . . .
a zde ještě ta paleta a uhlí
a náčrtky, jež sbalil kdysi v role,
či zavěsil si na té stěně holé
a zde ještě ten obraz poslední,
a na podstavci z nedávné té chvíle
je dosud plátno bílé.

A jak mi oči na to plátno klesly,
mně zvlhnul zrak a tak mi bylo v snách,
že něčí ruka kontury tam kreslí —:
Je před nocí a na podzimní lada
tak v dáli mha a noc a smutek padá
a vítr chví se v stromů korunách
a s obzorem, kam s hrůzou zrak se dívá,
stín něčí mlčky splývá.

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

Pak přišlo večer představení, při kterém napjal Vanini celé své umění a mezi tím měl tolik obav a starostí. Jízda ve kruté zimě a větru až k tomuto domku dodala mu. Jeho unavené a skřehlé údy, jeho pobouřený mozek cítily účinek nesmírného vedra, jež sálalo z kamen. Umlkl na chvíli. Chtěl však ihned pokračovati. Tu zpozoroval skrze jemnou tu mlhu, již unavení kolem něho utkávalo, že Rafaela naň se podívala. Byl to první pohled zde v tomto pro ni hrozném místě, ku kterému se přemohla. Jeho náhlé ochabnutí a mlčení povzbudilo ji k němu. Viděla jeho umdlenost. Sama necítila žádnou. V očích zajiskřila se jí jakási divá radost, obnovená naděje o možnost osvobození odtud, a on zachytil ten pohled. Nerozuměje jeho významu, měl za to, že ji snad úplně přesvědčil, aniž k tomu se chce přiznati. Otevřel ústa, aby ještě dotvrdil všecky důvody svoje. Ale divno, měl jazyk jako přimražený. Nechtěl se mu obraceti, a jeho fysiognomie vyzrazovala marný jeho zápas s náhlým ochabováním síly tak protivným způsobem, že se ho Rafaela znova zhrozila. Nicméně neodvracela nyní zraku s něho. Její velké oči měly pronikavý pohled. Vanini začal báti se jich. Přesvědčen jsa o jakési té magnetické síle, kterou byla nadána, domníval se, že jej chce magnetisovati opravdu, jeho, který tyto úkazy vylhával a jimi klamal tak, že někdy sám ani nevěřil v jejich opravdovost. Teprv Rafaela potvrdila jej znova ve víře v tyto divy. Nyní považoval svou ospalost za počátek jakéhosi magnetického spánku. Měl za to, že Rafaela jej fascinovala tím svým přísným až hrozným pohledem. Chtěl se mu vyhnouti, nemohl promluviti, nebylo možno. Musil hleděti jí do očí, až se mu jeho oči zamhouřily. Za chvíli usnul skutečně a sklesl nazpátek do křesla naproti Rafaele.

Ona, beze všeho ovšem úmyslu, jaký Vanini u ní předpokládal, sledovala pokroky jeho ospalosti, a když usnul nadobro, pojala ji divá radost. Byl nyní v její moci. Zde byl oheň k záhubě jeho pohotově. Ó hrozno! Snad by nevraždila? Byla by to jen obrana, ale vražditi někoho ve spaní! A tak hrozně, tak krutě!

Kdyby jí byl ještě před několika hodinami někdo předpovídal, že se octne v takovém postavení, že v ní, v té něžné duši se ozve pud vraždy! Jak závisíme od okolností! Jak snadno oživí v naší krvi vášeň nenávisti, byť byla to krev zkrotlá v holubičí něžnosti!

Rafaela byla povstala a posadila se zas. Hle, příznivý okamžik byl tu k obraně anebo k uniknutí hanbě

a nešťastné budoucnosti samovraždou, a ona váhala. Kdyby byl Vanini na ni činil útoky, byla by bývala schopna rozhodného činu, ale nyní bylo jinak. Zahubiti jeho, či sebe? Či oba najednou? Snad nebylo to přece ještě nutné, nevyhnutelné? Snad byla tu ještě jiná pomoc? Jen jaká? Rafaela naslouchala napjatě, neuslyší-li přihrčeti vůz. V něm doufala, že by mohl přijeti někdo jí na pomoc. Či nějaká jiná šťastná náhoda mohla nastati a osvoboditi ji. Představovala si různé příběhy. Mezi jiným vykouzlila jí obraznost také obraz Listův, a myslila si jeho co svého osvoboditele. Brzo však nahledla, že maří takovým zbytečným sněním čas a duševní síly. Pravila k sobě, že je tu třeba jednati rychle a rozhodně, nikoli čekat a rozmýšleti, co by se mohlo státi, aby jednati nemusila.

Slyš! Z velké dáli zaslechla rachot, zajisté že od nějakého povozu. Úzkost zbystřila jí sluch. Onen rachot byl zajisté velmi daleko. Rozeznávala to. Zdali pak se přibližuje? Je-li to pomoc pro ni? Ať je neb není. Vždy je možno dovolati se aspoň pomoci třeba u cizích lidí. Kéž jen se blíží ten rachotící vůz! Vstala opatrně, aby Vaniniho nevzbudila. Pozorovala jej. Srdce tlouklo ji jako jazyk zvonu. On spal jako zabitý, či jakoby byl magnetisován. Rafaela plížila se k oknu a zkusila otevříti okenici. To nepodařilo se jí bez hluku. Když ji otevřela, a okenice při tom vrzala a vybuchla jako výstřel, ohledla se nešťastná dívka rychle ku spícímu dobrodruhu. Ani tento hluk neprobudil jej. Rafaela zpomněla na sluhu jeho, a čekala, nebude-li tento zvenčí přilákán, kde asi v nějaké kuchyni meškal.

Nic nehnulo se, a Rafaela otevřela nyní i okno, podporována jsouc touto přízní náhody. Obávala se, že okno vede do zahrady, což by bylo zmařilo její naději volati o pomoc. Avšak nikoli. Před ní rozestírala se velká, sněhem pokrytá rovina, kterou osvětloval ubývající měsíc, jenž příšerně se šklebil nad pustou krajinou.

A což onen vůz? Ano, posud bylo jej slyšeti při otevřeném okně ovšem mnohem zřetelněji než prve, ale posud z velké dálky. Rafaela naklonila se z okna, zadržela dech, naslouchala. Dlouho, dlouho naslouchala. Hrčení bylo stejné, neblížilo se. Ani o slabý odstín nebylo silnější. A nyní. O velký Bože. Nyní ztrácelo se dokonce, ztrácelo, ztrácelo. Již nebylo slyšeti praničeho, ať sebe více sluch napínala. Tato chvíle byla jedna z nejzoufalejších té celé zoufalé situace.

Usoudila, že veřejná cesta vedla asi kolem tohoto domu, avšak ve vzdálenosti značné, tak že nebylo pražádné naděje dovolati se někoho z tohoto okna. Co nyní činit? Vrátit se k prvnímu pološílenému plánu, a zapálit? Ne, ne, byla tu přece jen jiná pomoc. Okno bylo přízemní. Bylo možno prchnouti tudy. Ovšem, v noci, ve kruté zimě, v krajině, kterou nikterak poznati nemohla. Ale o tom již ani nerozjímala. Byla nyní rychle a určitě rozhodnuta.

Kožich byla prve odložila, nehodlala se nyní s ním obtěžovati. Uchopila se jen šálu, který byla měla na hlavě, a zahalila se do něho. Krom toho byla v hedvábných šatech a v kažmirovém pláštíku divadelním.

Tak vyskočila na okno a odvážila se venku ke skoku dolů. Skočila do sněhu na povrchu lehce omrzlého. Nebylo jí možno posouditi, ve kterou stranu by se měla dáti, aby přišla do Prahy. Ale myslila, na tom že ani tak mnoho nezáleží. Jen dostane-li se mezi lidi, ať by to bylo kdekoli. Snažila se rozeznati někde nějaké stavení a uslyšela ze vzdálí psí štěkot. Tu nerozmýšlela se už pranic a obrátila kroky v tuto stranu.

VIII.

Sotva však učinila několik kroků, zavrávorala leknutím. Do cesty vkročila jí ženská postava; při záři měsíce nebylo pochyby, že jest to cikánka. Již viděla se Rafaela podruhé obětí, procítila napřed hrůzu býti zavražděnu. Měla se za ztracenu a nečinila více pokusů, aby se zachránila.

Cikánka podívala se zblízka do obličeje v šálu zakukleného a řekla: „Ajhle, nemýlila jsem se. Je to ta krásná slečinka s tím skvostným šperkem. Ale jak to přichází, že vás nechal Josef uprchnouti? Viděla jsem vás skočiti přece s okna.“

Rafaela neodpovídajíc jí, zkoušela jíti dále, dokud jí nebylo násilí činěno. Cikánka nebránila jí, ale sledovala ji v patách.

„Tak jej slečinka nesledovala dobrovolně?“ pravila dále. „Byl to únos. Ale že byl tak neopatrný a nechal slečinku ve přízemní světnici.“

Rafaela pozdvihla hlavy k nebi, hledajíc pomoci, podpory a posily. Bála se té cikánky, že jí zuby cvakaly. Jak bylo to hrozné blouditi v té poušti, kde nebylo posud viděti lidského obydlí, a míti v patách jako fantom tu vtíravou cikánku, která patrně Vaniniho znala a snad s ním byla spolčena!

„Jak se to skončí se mnou?!“ volala v duchu, a přála si, aby ten konec raději už nastal, ať by byl jakýkoli. Šla ku předu a nevěděla kam a co s ní díti se bude.

Cikánka nebyla jejím mlčením uražena. Doprovázela ji nadále a hovořila sama. Tazala se: „Již obral vás, slečinko, z vašich šperků?“

„Ne, ne, mám ty šperky,“ odpověděla nyní Rafaela, „a dám vám je dobrovolně, chcete-li je!“

„Ručinku líbám, andílku drahý! Toho nemohu přijmouti. Vy byste to udala u soudu, řekla byste, že jsem vás proto pronásledovala, a já přišla bych do chládku. Nejsem však ráda zavřena. Zakusila jsem toho jen jednou, a od té doby umínila jsem si, že si dám dobrý pozor, abych nebyla více svobody zbavena. Však mi není tak zle, abych musila loupiti na veřejných cestách. Umím něco, více než celý Vanini, více než ta ubohá, hloupá Selma.“

„Co tedy chcete ode mne, matko?“ Rafaela tazala se jí.

„Já, od vás? Což jsem vám říkala o něco? Jdu s vámi, protože si myslím, že vy mne můžete potřebovati. Kam pak vlastně jdete, srdéčko?“

„Chci do Prahy.“

Cikánka zasmála se nahlas, a Rafaela upamatovala se, že slyšela tento ptačí smích již jednou, a sice minulého večera při představení Vaniniho.

„Do Prahy,“ cikánka posmívala se. „Ale Praha je za vašimi zády. Musíte jíti hezky nazpátek okolo tam toho domku, ze kterého jste sotva utekla.“

*

„Tam se nevrátím, raději uteku někam jinam. Snad se do Prahy přece dostanu. Jsou ještě dobří lidé na světě. Ustrnou se nade mnou.“

„Ubožátko! Tak jste mi přece pověděla, co jsem věděti chtěla. Vy se bojíte toho člověka. O máte pravdu, on není hoden laskavého pohledu, natož abyste byla jeho milenkou. Je to člověk nevděčný a ukrutný. Hleďte na mne. Jsem teď stará žena, ale před šestnácti roky byla jsem krásná. K vůli mně utekl ze semináře a přísáhal mi věčnou lásku. Ale ta věčnost netrvala ani celý rok. Pak odhodil mne a zanechal mne v bídě.“

Rafaela ohledla se na ni plaše. Nebylo u ní na čase něčemu se diviti, a historie Vaniniho ji nezajímala. Byla by chtěla na to všecko zapomenouti jako na hrozný sen. Nicméně vzpomněla si bezděčně na tu jeho bajku o Mariettě, jež prý zemřela, a pro niž uprchl ze semináře.

Mezitím kráčela váhavým krokem ku předu s tím smutným vědomím, že se vzdaluje svého cíle. Opět slyšela psí štěkot a nyní mnohem bližší. Hleděla upřeně v tu stranu, odkud vycházel pohostinný ten zvuk, a doufala, že rozezná nějakou dědinu, ale měsíc vynořil se ze mraků, osvětlil okolí ostřeji, a ona viděla asi pět vozů státi v polích o samotě, jakoby sem byly zabloudily. Za každým vozem byl přivázaný kůň a pes hlídal tuto malou cestující osadu. V tomto okamžiku vystoupilo několik temných podezřelých postav z vozové skupiny, a zdálo se, že přicházejí jí v ústrety.

Rafaela zastavila se. Ohledla se s novou opět úzkostí na vše strany, a nevěděla, kam by utekla. Již byla ta celá romantika nad její síly, vypěstované toliko pro pohodlí všedního, jednotvárného žití.

„To jsou cikáni, slečinko, jako já,“ řekla stará žena, ukazujíc své sněhobílé zuby. „Ale nebojte se, nic zlého vám neudělají, zvláště nebudu-li já chtíti. Táhli jsme sem za panem Vaninim, abychom znali jeho brloh. Neprojde mu jen tak, že svou a mou dceru odhodil jako vymačkaný citron. Mne ovšem nikdo nepomstil, ale Šelmu pomstím já. Proto jsem zde. Teď pojedeme nazpět ku Praze a brzo budou věděti úřady, kde se ten podvodník skrývá.“

Rafaela zhrozila se jí neméně než Vaniniho. Přece dodala si zmužilosti a odvážila se na všecko.

„Jedete-li ku Praze,“ řekla, „vezměte mne s sebou. Svěřím se raději vám nežli jemu. Odměním se vám dobře.“

„Inu, inu, to je něco,“ cikánka smála se zas. „Vy se nám svěřujete, a sice se vším šperkem svým? To je velká, velká čest a důvěra. Podobného hosta jsme ještě neměli.“

„Kde jsem se to octla!“ Rafaela pomyslila si. Přece však buď již zvykala svému osudu anebo se cítila bezpečnější než před tím, řekla dosti klidně: „Chcete to učinit? Nechcete-li, vyveďte mne aspoň kousek cesty až tam, odkud bych se už dostala pěšky do Prahy anebo do nějaké dědiny.“

„My vás vezmeme s sebou, slečinko, pojďte,“ cikánka řekla, a vzala ji prudce za ruku táhnouc ji rychle za sebou.

Vlekla ji do záhuby, do nového neštěstí? Kdož mohl to věděti? Rafaela odevzdávala se již bez odporu tomu, co díti se mělo, a dala se vésti do tábora cikánského.

Netrvalo dlouho, a octla se uprostřed lidu tohoto zajímavého, polodivého kmene kultuře naší vzdorujícího.

Ženy a děti spaly ve vozích pod plachtami. Jen muži bděli a blížili se své náčelnici, kterou byla Rafaelina vůdkyně, cikánka Manula. Promluvila k nim několik slov, oni odpověděli s přízvukem skromným, skoro uctivým ve svém jazyku, a Manula řekla pak Rafaele po česku: „Vy pojedete se mnou, na mém voze. Můžeme si hned sednout než se zapřáhne a pojede.“

Rafaela poslechla a vyhoupla se na vůz, kde Manula se posadila vedle ní na otep slámy.

„O tom nezdálo se slečince nikdy, že pojede někdy s cikány,“ řekla Manula se smíchem.

„Bojí se slečinka?“ tázala se zase za chvíli.

„Děj se se mnou co děj,“ Rafaela odpověděla temným hlasem.

„Nu, vždyť se vám nic nebude díti. Ukažte mi ruku. Zde, při té lucerně chci v ní přečísti budoucí váš osud, a povím vám jej. Zaplaťte mi pak za to a za tu jízdu co sama uznáte.“

„Zaplatím napřed za jízdu,“ Rafaela děla a odepjala si náramky a vyňala si z uší náušnice. Vsypala to všecko cikánce do dlaně a dodala: „Ale hádat nedám si.“

„Proč? Bojíte se znáti budoucnost?“

„Bojím se všeho hadačství. Mně přineslo to neštěstí. Nevím, zdali to kdy koho oblažilo.“

Cikánka prohlížela si sperky u světla lucerny.

„Velký dar jste mi učinila, slečno. Ale přisáhejte mi a zaklínejte se, že mne zaň neudáte, jako bych vám jej byla vyloudila.“

„Přisáhám, zaklínám se.“

„Při kostech svého praděda.“

Rafaela učinila jí po vůli, a cikánka okouzlena jejím darem, rozhovořila se krom obyčej žen toho kmene, které jindy každé delší rozmluvě s cizími lidmi se vyhýbají.

„Vy pravíte,“ řekla, „že vám hadačství přineslo neštěstí. Mně také. Věru. Ani jsem si na to nikdy tak nepomyslila jako teď. Jednoho dne před šestnácti roky táhli mladí seminaristé na procházku. V posledním párku šel jakýsi Josef Vaněk. Já stála u rohu ulice na Malé Straně. Viděla jsem Josefa, a mně bylo, jakoby byl z mého kmene. Takové byl krásy.

„Nastavte mi ruku, mladý velebníčku,“ pravila jsem k němu. „Budu vám hádati.“

On podíval se na mne, a hned mne musil míti rád. Nemohl jinak. Podal mi ruky, a já předpovídala jsem mu, že procestuje celý svět, prorokovala jsem mu jeho slávu, bohatství nesmírné, ale že vezme špatný konec. A to se také stane, uvidíte. Mám ten dar po matce, bábě a mnohých prabábách, že vyčtu skutečně lidem budoucnost ze dlaně. To díváme se do té ruky, díváme, a najednou je nám, jakoby nám něco šeptalo: „To řekni.“ a my říkáme po tom vnitřním hlase.

Proto byla jsem také zvolena za královnu své tlupy, neb mám ten vzácný dar, a proto není mi třeba lhát a krást, a loupiti na cestách. Vím, co nemůže nikdo věděti, a náš lid je ten vyvolenec mezi jinými národy, který tímto darem u svých žen se honosí. Proto nechceme mezi vámi bydlit, nechceme učiti se ve vašich školách, protože víme sami od sebe více než vy lopocením a učením. My jsme těmi pravými králi země, neb víme, čemu se nikdy nepřiučíte.

Avšak neměla jsem se zaboditi s tím člověkem. Měla jsem zůstati věrnou synům svého lidu. Já, která mám ten dar.

On objednal mne do jedné zahrady, abych se dostavila ráno časně. Přišla jsem, milovali jsme se. Opustila jsem svoje lidi, a když Josef utekl ze semináře, žila jsem s ním. Chodili jsme po hospodách, on dělal své umělé kousky, já zpívala a hádala jsem. Lidé myslili všude, že jsme oba cikáni. On, kdo ví, není-li také z naší krve, ale není v něm čistá krev. Není to pravý cikán. Umí jen lhát a podvádět, ale o tom našem velkém daru nemá ani ponětí.

Divíval se mi velmi, když jsem hádala, a tázal se mne, jak to dělám. Není-li to k smíchu, a při tom špatnosti, tak se tázati? Což dělám to já? Není to dech velkého ducha samého?

Najednou měl mne dosti a pověsil se na jiné děvče. Já samadruhá utekla jsem ke svým lidem a snesla jsem pokorně jejich výčitky. Byla jsem ráda, že jsem byla zas mezi svými. Narodila se mi moje malá Kalika, kterou Josef pokřtil Selmou, když mně ji ukradl. Bylo jí deset let, když nás jednou o výročním trhu ve Valašské Meziříčí potkal. Byl tehdy v bídě, jak se mu přes tu chvíli děje. Jednou je boháčem a obcuje s knížaty, jindy spadá se své výše a bývá rád, dostane-li nocleh se žebráky. V tom postavení byl tehdy, lichotil se ke mně, a já mu dala, aby se najedl. Za to odnesl mi Kaliku, když jsem ji nechala spící v hospodě, a sama jsem chodila po svém, po trhu. Trvalo dlouho než jsem ho vyslídila až v Italii. Tenkráte vydával se za Persana a měl perské jméno. Byl právě bohatým. Moje Kalika, která je kdo ví komu z jeho příbuzenstva podobná, tak že jí nikdo za cikánku nemá, byla skvostně oblečena, měla se dobře, jedla drahá jídla, kdežto my se živíme z padlého dobytka a ze scíplé drůbeže. Nechala jsem mu ji. Ale jak on ji týral! Chtěl z ní míti hadačku a ona toho daru nemá. Teď zapudil ji k vůli vám a já vás jemu zas unesu. Opustíme ho všecky, ať si lže a podvádí sám, zbude-li mu k tomu ještě času."

Rafaela naslouchala jí, slyšela, rozuměla všemu, ale myslila, že jest ve snách. Tak podivné bylo to vše, tak k neuvěření její postavení, tak úžasné bylo, co jí cikánka vypravovala. Více než kdy jindy cítila nyní nechuť k tomu tak nazvanému daru věšteckému, který byl též jí udělen a do takových neslýchaných nesnází ji přivedl.

Cikánka umlkla, neb bylo zapřaženo do vozů, do každého po jednom vysokém a hubeném, ale čilém koni. Manula a Rafaela jely v prvním voze a vedly průvod. Vyřítily se do úvozu s rachotem a řinkotem řetezů. Uháněli, jakoby se jednalo o nějaké dostihy.

Rafaela pozorovala s nepokojem, že se vracejí k onomu domu, kde byla ještě před chvílí uvězněna. Viděla dvě mužské postavy, jež obcházely s lucernou v ruce. Jela těsně kolem nich a poznala Vaniniho a jeho sluhu. Bezděčně chytila se hrubého šátku Cikánčina. Ale Manula volala svým křehovatým stračím hlasem: „Děvče za děvče. Tys mi vzal Kaliku, já beru ti tvou milenku. Nyní jest má."

Rafaela slyšela vzteklý řev, viděla blesk a slyšela ránu, padla do slámy před sebe, nad její hlavou tičela kulka.

Nebyla však raněna. Zpamatovala se brzo. Zatím vozy ujely daleko a po Vaninim nebylo více památky.

Rafaela ani cikánka nemluvily více ani slova. Měsíc bledl, šero rozhostilo se. Bledé mrákavé jitro vysýlalo kmit ospalejší než bylo noční osvětlení.

Náhle Rafaela zaštkala radostí. Před ní rozestírala se Praha ve sporém osvětlení, jež dennímu světlu ustupovalo. Mlha ležela nad otčinou drahou a v ní jevily se temné věže. Bylo pozorovati ruch na cestě, bylo živo, Rafaele bylo vše tak povědomo, a bylo jí, jakoby z daleké cesty se vracela z dálných poušti. Nevěřila ani, že jest to pravda.

Cikánské povozy zastavily se.

„Zde musíme zůstati, nesmíme do města," cikánka řekla, „ale vy a já vejdeme pěšky do Prahy. Jen si vezměte můj šátek."

Rafaela sestoupila s vozu, zahalila se do cikánčina šátku a prošla v průvodu cikánky Koňskou branou. Již viděla dům svých rodičů a potácela se k němu. Vrata byla již otevřena. Obratila se ještě jednou k cikánce, chtěla jí děkovati nyní teprv od srdce a dát jí ještě nějaký dar, ale ona zatím zmizela a nebylo jí více k spatření.

Rafaela letěla tedy sama na schody ku dveřím svého obydlí, trhla zvoncem a padla na práh dveří. Tam našli ji otec a matka, kteří oba vyběhli.

IX.

Rafaela otevřela oči a nemohla rozpomenouti se kde jest. Bylo třeba rozhlédnouti se. Poznala s rozkoší svůj zamilovaný přízemní pokoj zahradní. Ku svému úžasu zpozorovala, že kývaly do oken větve stromů bledě zelené, jakoby už bylo jaro. Kaštany už kvetly a v pokoji panoval ten klid a chládek, ten svěží hojivý vzduch, ve kterém bylo tak milo okřívati, kde chorá hlava dítěte již jednou se byla vzkřísila, tak že to zůstalo pro celý život utěšenou upomínkou a nejmilejším Rafaelinym snem. Zamhouřila oči zas s pocitem nejvyššího blahobytu a nyní počala diviti se. Vždyť byla přece ještě zima? Byl sníh. Jela do cirku na představení Vaniniho, pak děly se přehrozné věci. O zajisté, že bylo pouhým snem, co nyní kolem sebe viděla. Zatím seděla vlastně posud v pokoji jiném, také přízemním, posud, posud trvala ta muka. Vanini seděl proti ní, a ona usnula tam trochu a zdálo se jí o tom zeleném pokoji. Bála se otevříti oči podruhé, aby se neprobudila nyní k té děsné skutečnosti. Zas přemítala dále, co by měla činiti, vzíti život sobě, či co?

Jen zdali hořelo ještě v kamnech? Ten oheň byl jejím jediným ochráncem. Vzchopila se prudce. A hle, zas viděla svůj příjemný domov a pranic děsného kolem sebe. Byltě to neodbytný živý sen. Ale tu zpomínala více. Vždyť uprchla tam z onoho domu, skočila z okna, prišla do rukou cikánů. Konečně posadila se na vůz, a poslouchala, co jí cikánka vyprávěla. Pak jeli, jeli dlouho, seděla na žebřinovém voze ve společnosti cikánů, a nevěřila jim, že ji zavezou opravdu domů, jak cikánka slibovala. Nejistá byla každá budoucí chvíle. Bylo to utrpení, jež ji pronikalo až do kosti. Bylo to tak citelné jako tělesná muka. Ale ona umdlením usínala, a tu zdál se jí ten její nejmilejší sen. Bohužel, měla však vědomí o tom, že to jest pouhý sen, a že ji jen trápil, protože skutečnost tím více byla trapnou, čím on byl sladší.

Vždyť slyšela rachot vozů, hovor cikánů, rincení řetězů u vozů připevněných. Jak mohla klamati se? Hleděla se probuditi. Zas procitla. Ale, ku podivu! Zas zdálo se jí skutečností to, o čem byla přesvědčena, že nemůže býti leda pouhým snem. Nebo kde bylo by se vzalo nyní už jaro? Takhle bývá v máji. Ale ona věděla dobře, že bylo dvacátého února. Posadila se na loži a znova divila se. Již bolela jí hlava z toho, že nemohla a nemohla rozeznati sen od skutečnosti, a že ji pronásledoval ten příjemný sen tak, až se stával nesnesitelným.

(Pokračování.)

Na „Osamělé hvězdě“.

Napsal *Bret Harte.*

(Pokračování.)

Doufám, že nebudu jednati na úkor čtenářovy sympathie, když jako prostý kronikář, konaje pouze svou povinnost, konstatuji, že první střízlivá myšlénka našeho jemnocitného poety byla zapáliti domek na místě se vším, co bylo v něm. To však mělo v zápětí rozhodnutí mírnější: čekati, až se družina vrátí, vyzvati Levého Bowera na souboj na život a na smrt, padnouti snad sám za oběť a zemříti se zdrcujícím povzdechem: „Bylo nás o jednoho příliš mnoho. Co na tom, teď je to vyrovnáno. S Bohem!“ — Avšak upamatovav se mlhavě, že něco takového stálo v poslední velmi známé novelle, kterou spolu byli četli, a že by to snad jeho protivník poznal, nebo, co snad ještě horší, že chtěl by se obětovat sám, vzdal se této myšlénky velmi brzo. Kromě toho byla již příležitost k sebeobětovací apotheose minula. Nezbývalo teď ničeho, než odmítnouti nabízený úplatek domkem a pozemkem v psaní, neboť teď se mu zdálo, že se jejich návratu dočkati nesmí. Vytrhl list z pokaňkaného denníku, který si byl před dlouhým časem zařídil, a jehož zase nechal, a začal psát. Věta po větě byly zase vytrženy, až se jeho rozhořčenost ochladila na mrazivou třetí osobu. I začal psát: „Pan John Ford dovoluje si s politováním oznámiti svým bývalým společníkům, že jejich laskavé mu nabídnutí domku a nábytku — — —“ v tom ale napadlo mu, že se slova nábytek sotva užíti může o sudu od nasoleného masa, na kterémž psal pro nedostatek stolu, a když byl ještě chvíli črtal sem a tam, brzo v slohu suše obchodnickém, brzo opět sentimentalně, odhodil péro a mrštil celým svým denníkem do vyhaslého popele v krbu.

Jak ticho bylo! Jak přestal déšť, ulehl také vítr a vanul sotva dechem otevřenými dveřmi. Vyšel na práh a zahleděl se do stichlé krajiny. Tu zdálo se mu, jakoby zaslechl daleké zachvění, — pouhý přelud zvuku — snad výbuch nějakého vzdáleného zakopu v horách: tichost byla potom ještě nápadnější a tíživější. Jak se opět vrátil do jizby, zdálo se mu, jakoby se byla proměnila. Vypadala již stará a sešlá. Zdálo se, že mnoholetá osamělost a opuštěnost se v ní byla usídlila, trámy a paženi páchly trouchnivostí. Jeho rozčilené fantasii zdálo se, že i těch několik rozházených pokrývek a různý šat rozpadávají se na kusy. Na jednom z loží podobala se hromada naházeného šatstva spuchřelé mumii. Tak to bude asi vypadat za léta, až nějaký bludný cizinec, — ale teď stanul ve svých myšlénkách. Pocit hrůzy z tohoto místa začal jej ovívati: pocit hrůzy před oněmi budoucími dny, až jednotvárný svit slunce bude ležeti na pusté osamělosti těchto stěn, a blankytné prázdné nebe den co den stejně bude se klenouti nad nimi, a vítr potáhne tou prázdnou skořápkou kvílícím hlasem. Sebral na rychlo těch několik věcí, které byly výlučně jeho, nebo spíše, které mu všeho společně užívající soudruzi ponechali z lhostejnosti, nebo náhodou. Na okamžik váhal nad svou ručnicí, ale jsa až přecitlivělý ve své zraněné pýše, odvrátil se a nechal stát tu milou mu zbraň, která za neblahých dnů tak často opatřila malou domácnost obědem a snídaní. Pravdomluvnost ukládá mi říci, že těch jeho věcí nebylo mnoho, aniž že byly vybraně praktické. Jeho malý vak byl lehký i pro jeho mladé plece, ale on myslil spíše na to, jak utekl by se před minulostí, než jak by se staral o svou budoucnost.

S tímto neurčitým, ale jediným úmyslem opustil domek a obrátil své kroky skoro mechanicky k potoku, přes který byl přešel ráno. Věděl, že touto cestou vyhne se potkání svých soudruhů: obtížnost a křivolakost cesty dá mu času k chladnějšímu rozmýšlení. Byl odhodlán opustit toto místo, ale kudy ještě nevěděl. Přišel na břeh potoka, kde byl stál před dvěma hodinami: zdálo se mu to dvě léta. Podíval se zvědavě sám na sebe v jedné z širých zátok a zdálo se mu, že sestárnul. Díval se na tok a let kalného proudu, jenž ubíhal k South Forku, aby se dále ztratil v žlutých vodách řeky Sacramento. I v tomto zanjetí mysli zdálo se mu, že ten potok podobá se jemu a jeho soudruhům v tomto rozvodnění, kteréž vyhnalo jej z klidné dráhy. V plovoucích prknech jednoho z jejich žlabů, odneseného od břehu, domníval se viděti znamení úpadku a ztroskotání se Osamělé hvězdy.

Podivné ticho ve vzduchu, které již dříve byl pozoroval, — klid, jenž se tak nesrovnával s hodinou dne ani dobou roční, tak že se zdál věštit něco neobyčejného, — stával se ještě nápadnějším u porovnání s prudkým šumotem bouřlivé vody. Několik oblaků nakupených na západě odešlo patrně spat se sluncem na záhony uspávajícího máku. Všude kolem po obloze byl rozlit lesk jako zlaté vody, omývaje chladné sněhové útesy hor a zaplavuje i sám vycházející měsíc. Také potok oblil se zlatem i bylo to jako krutá ironie, když ten zlatý proud odnášel zpřelámané žlaby a rozbité stroje zlatokopeův, a s tím jich všechny naděje na dobytí zlata skutečného. Avšak nějakou náhodou ve vzduchu stalo se, že nejplnější odraz nádherného západu slunce utkvěl na rozrytých stráních a zubatém vrcholu Osamělé hvězdy. Tato osamocená hora, mez jejich pozemku, šerý pomník jejich pošetilosti, proměnila se večerním leskem a svítila skvělou září ještě dlouho potom, když hořící záplava zmizela s okolní oblohy a konečně vycházející měsíc krok za krokem shasínal

planoucí ruměnec v klikatých údolích a na pláních a šplhal se dolů po křovitých stráních, až zůstal západem ozářen pouze vrchol „Osamělé hvězdy“, jako zlatá koruna.

Oči mladého muže utkvěly na ní, jakoby je tam poutala více než pouhá malebnost pohledu. Tam nalézalo se nejoblíbenější jeho místo, kde kutával: stráň byla na dolejší části za bývalých dnů nadšenosti rozryta hydraulickými stroji a prokopána šachtami, ale s prostředku hory a s jejího vrcholu býval vždy překrásný a plný rozhled po celém jejich údolí a všech přístupech do něho, a tento vrchol jej nyní vábil. Věděl, že s neho bude moci rozeznati postavy svých soudruhů, jak budou v měsíčném světle přecházeti údolí blíže domku. Tak mohl se vyhnouti setkání se s nimi cestou k silnici a přece spatřiti je, snad naposled; neboť jakkoliv zraněn se cítil, ležela proň v tomto pomyšlení zvláštní útěcha.

Stoupání na horu bylo namáhavé, ale vše kolem bylo známé. Po celé té v pološvětlo zahalené cestě byl provázen vlídnými upomínkami na minulost, kteréž zdály se dýchati mu v duši jako mdlá vůně páchnoucího lupení a vonných travin, jež mokry jsouce deštěm, povolovaly pod jeho vzhůru vstoupajícím krokem. Zde bylo to manzonitové houští, kde spolu obědvali; zde balvan vedle jejich první šachty, kde si v prvním nadšení očekávaného štěstí bratrsky připili; a zde výstupek, na němž zavlál před udivenými zraky dole první jejich prapor — bohatýrsky obětovaná červená košile, nastrčená místo žerdě na lopatu s dlouhou rukojetí. Když konečně dospěl vrchole, bylo to tajemné utišení stále ještě ve vzduchu, jakoby jej bez dechu provázelo na jeho výpravě. Na západě byla pláň slabě ozářena, ale ničeho se tam nepohnulo. Obrátil se k vystupujícímu měsíci a bral se zvolna dále k východnímu pokraji. Tu rázem stanul. Ještě jeden krok a býval by to jeho poslední! Stál na trolícím se pokraji propasti. Bylať se sesula celá východní stráň a vychrtlá žebra a kosti „Osamělé hvězdy“ strměly tu holé ve svitu měsíčním. Teď věděl, co znamenal ten zdušený rachot a vzdálené chvění, jež byl, stoje na prahu domku, zaslechl; teď rozuměl tomu podivnému stichnutí ptáků i zvěře v trávě a houštinách!

Ačkoliv se jediným bleskorychlým pohledem přesvědčil, že se hora shrotila na straně nikdy nenavštěvované a nad nepřístupnou strží, i ačkoliv věděl, že jeho soudruzi nemohli na těchto místech ještě být, když se pohroma stala, hnal jej přece horečný popud sestoupiti nějaký kus dolů drahou, kudy se byla hrnula lavina. Hojné prohlubně a výstupky poměrně mu to usnadňovaly. Stanul a zavolal hlasitě: jenom slabá ozvěna jeho vlastního hlasu mu odpovídala. Obrátil se a vystupoval opět vzhůru: rozbrázděný bok hory ležel před ním v měsíčné záři. Jeho rozčilené fantasii zdálo se, že se ve skalných průrvách objevují lesklé, hvězdám podobné body, jak díval se tam. Zachytiv se nahoře rukou, opřel se na okamžik o něco, co zdálo se mu býti výstupkem pevné skály. Chvělo se to slabě. Když se k tomu vyšplhal, přestalo mu srdce tlouci. Byl to pouze chladný krušel hmoty ležící volně v prsti, ale udržující jej svou vlastní váhou. Prohlížel to s třesoucími se prsty; zem s toho odpadla a hladké, jako omleté vypukliny zaleskly se v měsíci. Bylo to ryzí zlato!

Vzpomínaje si na tento okamžik, později pamatoval se, že nebyl omráčen, oslněn, ale že se pouze zarazil. Nepřicházelo mu to jako nález, náhoda, nějaká vrtkavá hra štěstěny. Hned v prvním okamžiku měl to všechno jasně před sebou; — příroda provedla sama to, o co oni marně usilovali. Co oni svými slabými stroji podnikali v prsti poklad skrývající nervosně a rady sobě nevědouce, provedli živlové mohutnějšími a trpělivějšími silami. Pozvolné prosakování se zimních dešťů uvolnilo půdu na zlatonosné skále právě, když povodeň odnášela jejich bezmocné a roztříštěné stroje do moře. Co na tom, že jediné rámě nemohlo pozvednouti nalezený poklad, co na tom, že k vydobytí oněch skvoucích hvězd bylo stále ještě zapotřebí dovednosti a trpělivosti! Dílo bylo vykonáno — cíl byl dostižen! — I jeho dětinská nedočkavost byla tím uspokojena. Zvedl se zvolna na nohy, odepjal se zad svou dlouhou lopatu, zarazil ji do skalní průrvy a vystoupil klidně nahoru.

Bylo to všechno jeho! — jeho právem nálezu, chráněným zákonem země, bylo to jeho bez jakékoli přízně *jejich*. Ano vzpomněl si i na to, že to byl on, jenž první kutal v těchto končinách a vyslovil tušení, že se zde zlato skrývá, i navrhl užiti hydraulických strojů. *On* se nikdy nevzdal té víry, ať si ostatní činili cokoliv. Na této myšlénce utkvěl až tvrdě a nevědomky obrátil se vzdorovitým pohledem tam dolů k pláni. Ale ta dřímala pokojně v plné měsíčné záři bez života a pohnutí. Pohledl na hvězdy, — do půlnoci bylo ještě daleko. Jeho soudruhové se bezpochyby již vrátili domů a chystali se k svému půlnočnímu odchodu. Mluvili asi o něm, snad se mu smáli, anebo, co ještě hůře, litovali jej i s celým tím odkazem, jejž mu byli postoupili. Ale zde jest jeho odkaz! Slabé usmání, které mu vyšlo ze rtů, jej zarazilo; bylo tak tvrdé, tak neveselé, a tak nepodobné všemu, co si v hloubi duše myslil. Ale na co si myslil?

Na nic podlého a pomstychtivého: ne. — toho o něm nikdy neřeknou! Až vybere všechno to zlato na povrchu a zařídí celý dol, pošle jim každému poukázku na tisíc dollarů. Arciť bude-li kdo z nich chud nebo nemocen, učiní pro něho více. První, ano to nejprvnější co udělá bude, že pošle každému z nich krásnou ručnici a řekne jim, že si žádá nazpet jen tu starodávnou pušku, která bývala jeho. Hledě po letech na tento okamžik zpět, divil se, že až na tuto výminku nečinil žádných plánů pro svou vlastní budoucnost i ani nepomyslil, jak naloží s tímto svým nově nabytým jměním. To bylo v nápadném odporu s dřívějším obyčejem všech pěti společníků; když v noci bděli, povídali si jeden druhému, co by učinili, kdyby nalezli zlato. Vzpomněl sobě, jak jednou málem by se byli rozešli následkem svých různých náhledů o vydání sumy stotisíc dollarů, kterých neměli, aniž očekávali, že míti budou. Vzpomínal si, jak Mills vždycky začínal svůj millionářský život „řádným obědem“ u Delmonika v New-Yorku; jak Pravý Bower nastupoval vždycky tuto dráhu „podíváním se domů na svou matku“, jak Levý Bower „obdaroval své rodiče a své milené věcmi nesmírné ceny“ (mimochodem podotýkám, že rodiče i ti všichni „milení“ byli mu už tak neurčitým pojmem, jako jeho bohatství) a jak konečně Sudi se těšil, že jako řádný kapitalista vyhodí napřed jistou hernu v Sacramento do povětří. Co jeho sama se týče, on býval zrovna tak výmluvným o svých fantastických plánech za dnů, kdy neměl v kapse haléře; — teď však když se mu nejskvělejší naděje vyplnily, zůstal chladným a lhostejným.

Jak jinak všechno mohlo být! Kdyby jen byli čekali ještě den! kdyby mu byli jen řekli svůj úmysl laskavě a rozešli se s ním v dobré vůli! Jak byl by se rozběhl a pozdravil je tou radostnou novinou! Jak by se byli dali do tance, jak by se byli uzpívali až do ochraptění, jak by se byli vysmáli svým nepřátelům a vztyčili vítězně svou vlajku na temeni Osamělé hvězdy! Jak byli by jej, Starého, korunovali za hrdinu táboru! Jak by jim byl vypravoval, jak se to stalo, jak jej nějaký zvláštní pud vedl vzhůru na ten vrch a jenom ještě krok na této hoře by jej byl uvrhl dolů do propasti! A co by se bylo dělo, kdyby někdo jiný, Mills nebo Sudí, byli učinili tento nález? Nebyli by snad nepoctivě ukrývali toto tajemství před ním? — nebyli by snad sobecky pomohli sobě a učinili —

„Co činíš ty teď sám?“ (Pokračování.)

FEUILLETON.

— **„Ze zašlých a nových dob.“** Básně Josefa Kuchaře. Autor po době dlouhého odmlčení se vystupuje s malým svazkem elegických písní a vystupuje rozhodně šťastněji než před lety. Život vedl básníka k nejlepšímu zdroji poesie, k srdci lidskému, a byť za drahou cenu, ukázal mu na dně skryté perly bolesti, jež on nyní vylovil šťastně, byť rukou chvějící se a zoufalou. V nové knize svoji neimituje Kuchař nikoho, je svým jako každá bolest je svou a to je vzácné vůči plodům nejnovější naší generace básnické. Struna jeho je sice trochu monotonní, jako struna bolesti a dumy, ale jednotlivé písně jsou dojemné a prostou krásou svou přesvědčující. Uvádíme básně na straně 25., 29., 30., 31., 32., 34., 35., které jsou vesměs lyrickými perličkami. I „Jarní motivy“ vykazují pěkná čísla zvlášť na straně 45. a 46. Z písní mrtvému děcku věnovaných jsou 1., 2., 3., 4., 6. velmi krásné a cituplné, některé i pointou zcela původní. Formou vládne básník obratně až na některé mužské slabé rýmy. Na konci přidané básně příležitostné rázu zcela osobního mohly slušně odpadnout.

— **„Malý Vesmír“.** Obrázková kniha pro zábavu a poučení mládeže dospělejší. Upravil J. Katka. Nákladem prof. dra. Ant. Friče. V Praze 1884. V kommissi knihkupectví A. Reinwarta. Česká literatura pro mládež jest u porovnání s jinými druhy našeho písemnictví až dosud nepoměrně chudá. V povídce pracoval kromě jiných zdárně Fr. Doucha a psala i píše Sofie Podlipská díla vzácné ceny; v básni jsou od V. Štulce spracované bájky dosud jednou z nejmilejších knih v pokoji dětském; — ale dobrých knih pro mládež, nespadajících do belletrie, máme dosud tak málo, že by je na prstech spočítal. Velmi vzácným obohacením v tomto ohledu jest právě vydaná velmi úhledná knížka „Vesmír“, dílko obrázkové s příslušnými texty, psanými slohem jasným, přístupným a ryze věcně bez velkých didaktických náběhů. Nalézáme tu z velké části obrazy, jež během let přinášel přírodovědecký časopis téhož jména, obrazy živočichů, rostlin a vzácných přírodních úkazů jako severní záře, ledové jeskyně Dobšinské, ssutin města Aricy v Peru po zemětřesení a j. v. Není pochyby, že dítě, vidouc tu na př. obraz ze života mravenčův, čihavé lupinky mucholapky, život rostlin a hmyzu ve vodě atd., nabude jasnější, trvalejší a cennější představy o přírodě než z pouhého suchého přírodopisu, jak tradoval se až do nedávných dob a jak dosud snad se mu učí na většině škol. Dítě nahlédne také do domácnosti našich živočišných sousedů a pozná záhy, že také oni mají svá hospodářství, své zákony, ano organisované válečné výpravy jako člověk. Knihami takovými budí se skutečná láska k přírodě a náklonnost k dalšímu jí zkoumání. Obzor dětské mysli valně a hravě se tak rozšíří.

— **Divadlo.** Doeziho *„Hubička“* došla vlídného přijetí velmi animovaného obecenstva, kteréž každou jen trochu vzrušující scénu přijímalo vděčně a uznale. Jemné předivo hry této, v níž ovšem více vypočítaná duchaplnost a lesku plná gracie převládá než intimní teplo a srdečnost, bohužel vystupuje ještě více při čtení než při hře, kde prosa jeviště mnohé zastře, mnohé přitlumí a mnohé do zcela jiného osvětlení staví. Sofistické a kasuistické takřka hříčky vtipu, protimluvy, jimiž dialog jen srší, rozjímavé, do šířky rozpředené, třpytivým kouzlem obetkané monology — vše to při trochu volném tempu dějovém spíše je balastem na jevišti než předností a dlužno uznati tenkráte, že všecky škrty dramaturgické či regisseurské byly jen dobrodiním hře, že osvěžily místy její váznoucí tempo a přivedly ji názorům našeho obecenstva o hodný kus blíže. Umělecké síly naše podaly na poprvé co mohly nejlepšího. Zvlášť líbila se nám paní Bittnerová, v jejímž výkonu krása s gracií se překonávaly, pan Slukov, který šťastně stihl ton hrdého a přece dětinsky naivního mladého vladaře, a pan Seifert, který z dosti nevděčné úlohy Adolara vytvořil postavu plnou zajímavosti. Méně nás uspokojilo pojmutí Sobrina panem Frankovským. Řekneme upřímně, zavánělo trochu operettou, ani ne tak v slovu mluveném, jako v mimice slovo to provázející; skoro totéž platí o Maritě, která měla i kostum zcela falešný. Jinak hrála paní Pštrossová s routinou a vrozenou jí roztomilostí. Úloha Fidelia, ač jí pan Šmaha věnoval všemožnou péči, na jevišti tak nevynikla, jak jsme si představovali. Úloha Angely byla v pečlivých rukou slečny Rottovy, Carla dobře propracoval pan Sedláček. Souhra šla ještě dosti rychle, patrně věnována hře péče všemožná. Překlad Brábkův, jejž Vrchlický divadelní potřebě přizpůsobil, lze jen pochváliti. *ϱ.*

Nové knihy.

„Česká bibliotéka rodinná.“ Pořádá Jan V. Vesel▯. Ročníku II. Svazek 5.: A Michajlov: *„Nad propastí.“* Část II. M. V. Gogol: *„Starosvětští statkáři“*, *„Štědrovečerní noc“*, *„Výroční trh v Soročincích“*. V Praze 1884. Nákladem knihkupectví Al. Hynka.

Ottova „Laciná knihovna národní“ Číslo 60.: *„Po velké události.* Tré obrazů z těžkých dob. Nakreslil Václav Řezníček. V Praze 1884.

Vybrané hry divadelních ochotníků. Vydává Jos. Rich. Vilímek. Svazek 13: *„Královna plesu.“* Veselohra ve 4 jednáních. Napsal Ant. Lokay. V Praze 1884.

Listárna administrace.

Ze starších úplných ročníků „Lumíra“ jsou ještě na skladě ročníky 1878 a 1880—1883. Ročníky 1878, 1880 a 1883 prodávají se i s poštovní dopravou za 6 zl. Ročníky 1881 a 1882 po 5 zl. Jednotlivá čísla k doplnění starších ročníků stojí 20 kr.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9. nové
Listy přijímáme jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 10. prosince 1884. ČÍSLO 35.

Láska Vasiljova.

Vypravuje chorvatský *Václav Novák.*

I.

Pan farář vešel do temné, zakouřené světnice. Hned při prvém kroku přes práh tohoto začazeného příbytku pátral po posteli, na níž by nemocná ležela. Olejová lampička vrhala mdlé světlo na stěnu a na obraz v rámci, na němž bys i při jasné svíce jméno a podobu svatého stěži rozeznal. U velikých kamen stál hošík as sedmiletý a v koutě, téměř v čiré tmě, sotva lze bylo rozeznati ženskou postavu, stařenu žlutého, vráskovitého obliceje.

Jakmile pan farář do jizby vešel, vstrčil hošík prsty do úst a s dřevěné lavice váhavě zdvihla se stařena a poznamenavši se křížem, řekla nahlas: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus," což hošík, nevyňav prsty z úst, šeptem opakoval.

Farář pokynul a stařena, setřevši s oka slzu, zavolala dítě a oba odstranili se ze světnice do ještě temnější kuchyně.

Odkašlav si, protřel si farář oči, jakoby chtěl rozptýliti dým a popošel k posteli.

Na posteli ležela žena. Jemná, bílá pleť odnímala jí aspoň deset let věku, neboť bychom jí hádali dvacet, ač vpravdě byla Luca před třiceti roky křtěna. Vysoké čelo, podlouhlý nos, jemné líce a malounká brada — vše to činilo Lucu dívkou, jak jsem pravil dvacetiletou, nikoliv však matkou onoho dítěte a vdovou, která již před šesti roky muže pochovala.

Farář vykonal svou povinnost a usedl pak na postel.

„Jak je vám, Luco?"

„Dobře . . . Lépe . . . Lépe . . ."

„Doufejte v Boha. Já vzpomenu na vás při modlitbě, snad se nemoc obrátí k lepšímu."

„Díky . . . Bude lépe . . . Jen v hrdle, jen zde . . . v hrdle."

„Těšte se Bohem, posilujte se jím. — Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!" pozdravil nemocnou a vzdálil se.

„Vydrží ještě tuto noc?" pravila v kuchyni stařena, pohlížejíc tázavým zrakem na faráře.

„Bděte nad ní," odvětil farář a obrátiv se, dal dobrou noc a odešel.

Stařena otevřela ztícha dvéře a vešla belhajíc se do jizby.

„Matko!" pravila nemocná slabým hlasem.

„Co si přeješ, Luco?"

„Já umru . . ."

„Nikoli, Luco . . ."

„Ach, umru . . ."

V tom otevřely se dvéře a sousedka Ika, vcházejíc jaksi bázlivě do jizby, přeje dobrý večer.

„Ika?" zašeptala nemocná a zavřela oči, jakoby jí překáželo světlo lampičky, jež kmitalo se, jako zemdlená krev v těle, z něhož již za chvíli má duše vyjíti.

„Ano, přišla jsem tě navštívit. Nevím, vskutku nevím, jak tak lidé mnohdy jsou. — Voláte kněze a proč? Tebe bolí na prsou a zítra opět zdráva povstaneš."

„Nikdy, jako nepovstal nebožtík Marko," povzdechla stařena.

„Ji bolí na prsou," pokračuje Ika pořád hlasitěji, „bolí ji u sleziny. Uvnitř se jí něco stalo a zdvihlo se to do prsou; nyní ji to tlačí a dusí. Tak to je," praví sousedka jistícím hlasem a vysvětlujíc nemoc Lucinu příklady ze života, pokračuje v řeči neustále, až zpozorovala, že ani nemocná, ani stařena výkladu jejího nedbají.

„Luco!" praví stařena.

„Matko?"

„Cítíš, že je ti lépe?"

„Na prsou bolí . . . v hrdle, dusí jako . . ."

„Dokud můžeš ještě, učiň něco pro dítě. Jak to s ním bude?"

„Nijak, nijak! Moje dítě! Ó muko . . .!"

„Mlč, Bůh se o ně postará a dobří lidé. A máš mladšího bratra, ten bude mu otcem i matkou."

„Není takový," pravila nemocná s povzdechem, „Byl, ale . . ."

„Když ho odvedli na vojnu, když se stal kaprálem . . ."

„Naučil se k svému i našemu zlu čísti a psáti, stal se pánem . . ."

„Zloděj!"

„Dareba!"

„Ničema!"

„Bůh mu odpusť! Co si počnu? Nebožtík Marko mi umřel, já jsem se roznemohla. Nemohla jsem pracovati a musilo se jísti . . . Prodala jsem z domu vše do poslední košile . . . Přišel bratr a bil mne, abych mu

dala penize, tedy jsem i ten kousek pole prodala... Ničeho nemám, kam půjde dítě?... Dítě?!..."

Nemocná slabě zakašlala a zavřela oči.

„Luco! Luco moje!" zaúpěla stařena.

Luca otevřela oči a pohledla kolem sebe...

„Luco!..."

Nohy nemocné jakoby se pohnuly, oči podivně vzhledly a dechu nebylo více slyšeti: skonala.

II.

Po pohřbu přišel k panu faráři Vasilj Sertić, hezký, silný muž, as třicetiletý.

„Pane, dovoluji si vás prositi, abyste vešel na chvíli pod mou střechu. Rád bych vám několik slov pověděl."

Farář se nezdráhal. Kuchyně a sklep Vasiljovy bývaly dobry a to dvojí přišlo mu po cestě na daleký vesnický hřbitov velice vhod, zvláště pak dnes — v pozdní jeseni, když již vzduch sněhem čpí.

„Máro!" pravil Vasilj ke své ženě, když byli on a farář vešli do domu; „pan farář a já zůstaneme ve světnici. Přilož do kamen, natoč vína z oné malé a připrav nám na ohništi něco teplého."

Dopověděv to, obrátil se hned k panu faráři a pobízel ho, aby vstoupil do světnice, nestaraje se o to, zdali žena všechny jeho rozkazy dobře slyšela. On vůbec nikdy se o to nestaral, zdali mu Mára rozuměla čili nic. Kdyby se ho dvakrát ptala, neodpověděl by jí, spíše místo odpovědi dostalo by se jí něčeho hrubšího. Vasilj byl na ženu přísný, mnohdy až zlý, a kdo ho dobře znali, říkali, že jí nejen nikdy nemiloval, nýbrž že ji i bil. Štěstí, že Mára byla dobromyslná a mírná žena, sice by Vasiljův dům den co den byl pln křiku a vády. Nezapamatovala-li si vše, co jí přikazoval, tedy učinila to, co věděla, a po tom druhém se Vasilj obyčejně více neptal.

„Pane," pravil Vasilj, když byli oba ke stolu zasedli, „dnes jsem na hřbitově plakal a toho neučinil jsem od té doby, co jsme nebožtíka tatíka pochovali."

„Ty?"

„Ano, pane, a abych vám pravdu pověděl, pozval jsem vás k sobě proto, abych předně si posteskl, a za druhé — nu to vám povím později."

„Pro Lucu jsi plakal?"

„Pro ni, Bůh jí buď milostiv! Nebožtík velebný pán věděl vše a nyní je na mně, abych to pověděl i vám. Od té doby, co jsme ony dva pochovali, doprovodil jsem již zase sto jiných ke hrobu. Kdo by si to byl pomyslil v oné době! Ale tak tomu bývá: když je člověk mlád, myslí, že není na světě zármutku a zla kromě toho, jež se jeho duše dotkne: později — to víte sám, jak člověku bývá. Ale můj zármutek pochází ještě z mladých let."

„Proto jsi tedy plakal?"

„Proto. Povím vám, co mne tíží, vy jste dobrá duše; nebudete se zlobiti?"

„Proč pak, Vasilji?"

„Tedy dobře. Poslyšte. Já jsem se do nebožky Lucy zamiloval jako šílený. Ale ona také byla hezká dívka, hodná milování, duše její byla jako vosk. Jak jsem pravil: byl jsem po ní celý blázen."

„To tě rozplakalo? Ej, Vaso, ty jako bys dnes slzami svými staré rány otevřel. Tys dospělý, rozumný muž a to — to?" při tom položil si farář ukazováček na čelo.

„Právě to, pane. Smějte se, libo-li, ale vyslechněte mne do konce a pak teprve suďte podle svědomí!"

Vasilj mluvil žalostným, ale jistým hlasem a při posledních slovech přitiskl pravou ruku k prsoum.

„Nuž povídej tedy," pravil farář, zapaluje si doutník.

„Moje vypravování bude dlouhé, ale až vás omrzí poslouchati, řekněte: Vasilji, dost! a já umlknu."

„Vyslechnu tě až do konce. Vidím na tobě, že je ti snášeti těžká muka, a vím, že je člověku volněji, když svou tíseň jinému sdělí, pak je mu, jakoby se s ním o břímě rozdělil."

„Díky vám za to! — Zamiloval jsem se tedy do ní tak, jak jen mužské srdce ženou zaujato býti může. Byl jsem však mlád a hloupý, neuměl jsem to tak, jako jiní moji soudruzi: miluji a lichotí. A žena to chce. Není dosti, říci jí pohledem: já tě miluji, nýbrž celý svět musí napřed mluviti: vezmou se — pak teprve jdi a řekni: vzal bych si tě! Poslyšte jen. Minulo mi tehdy osmnácte roků. Jednoho dne vstal jsem časně ráno a šel jsem k dělníkům. Cesta vedla mne právě kolem staré studně a když jsem došel na padesát kroků k ní, poznal jsem u ní Lucu. Seděla tam samotna, hlavu měla skloněnou a byla zamyšlena. Se mnou vše se počalo točiti. Byl bych skočil, objal ji a vzav ji do náručí, byl bych běžel s ní Bůh ví kam, běžel bych třeba kraj světa, jen kdyby ona byla se mnou. Celý jsem se chvěl, něco tisklo mi prsa, poutalo ruce, ochromovalo nohy a tak došel jsem až k ní. — Ještě mne nespatřila.

„Dobré jitro, Luco!"

Ona pozdvihla hlavu a zvolá: „Vasilji!"

„Já jsem to, holubičko. Šťastná-li mne pozdraví zora!"

„Proč?"

Nedostávalo se mi slov, abych jí odpověděl.

„Kam jdeš?" táže se mne opět ona.

„Do lesa."

„Mezi vlky nebo hajduky?"

„Kamkoli, ale jen s tebou."

Ona dala se do smíchu.

„Ty se směješ?"

„Jak by ne, když takto mluvíš?"

„Ale já bych se usmrtil, když ti povídám, co mi srdce praví, a ty se mi směješ!"

„A co ti praví srdce?"

„Co? Luco? Praví mi, že budu nejšťastnějším člověkem na zemi, budeš-li mou: praví mi, že nevzejde mi ani jeden radostný den, půjdeš-li za jiného."

„A já půjdu."

„Za koho? Kdo má ve vsi větší chalupu?"

„Nikdo."

Více jsem ze sebe vypraviti nemohl. Ona vstala, popošla ke mně a položila mi ruku na rámě: „Vasilji! Já jsem pozorovala dávno, že obcházíš náš dům, že v kole jsi vždy u mne. Nevzdalovala bych se tě a byla bych tvojí, kdybys byl jen před půl rokem přišel a řekl, co se sluší. Tys však nechtěl, nýbrž červenal jsi se přede mnou jako dítě, a na mou věru, chtěla jsem již jednou zapomenouti, že jsem žena a chtěla jsem ti říci: Vasilji, přijď, přines jablko! — Nechtěl jsi jednati tak, jak jiní jednají; i matka moje si tě všimla, pak ale řekla: ‚Dcerko,

on je bohat, zdá se, že jest hodný, ale je hrdý!' Pak jsem se ti počala vyhýbati. Jak bylo tobě, nevím — ale proč bych zapírala, že jsem já po tobě často vzdychala?"

„Luco!" zvolal jsem a chtěl jsem ji objati.

„Poslyš!" praví ona, vymknouc se mi z náručí. „Komušali*) jsme kukuřici a matka pozvala také Marka Nikšiće. Komušalo se vesele, zpívalo se, vypravovalo, hádalo, ale když si Marko potřetí nacpával dýmku, pravila moje matka: ‚Střez se, Marko, dýmky, nemáš prsa k tomu!' Ochuravělť již tehdy, když na zimu byl dva měsíce na cvičení a otec jeho také na prsa stonal a zemřel.

„Ano, matko! Ale nyní, co mi sňali pušku s ramene, mám já jiná prsa." — A zpívali jsme dále, najednou však počal Marko chrliti krev. Svlékli ho a položili do mé postele. Dali mu píti mléko, obložili mu prsa vlhkými klocy — a krev přestala, ale Marko ležel v posteli, jako živý umrlec.

Všichni se rozešli, přišla Markova sestra a poněvadž byl Marko velmi sláb, že nebylo možno za mrazivé noci domů ho odnésti, prosila nás, abychom ho opatrovali, ona že nemůže zanechati dům prázdný. — Později odešla moje matka s dítětem na lože a poručila mi, abych zůstala u Marka, a kdyby se opět objevila krev, abych ji zavolala.

Seděla jsem při kahanci dlouho do noci a on spal klidně, jako zdravý člověk. Dlouho jsem na něho patřila a patříc tak na něho, o všelicem jsem rozjímala. Vzpomněla jsem si, jak plakal a na čelo mne líbal, když ho odvedli na vojnu. Byla jsem tehdy ještě dítě a on již muž, vzal mne za ruku, líbal mne a přinášel mi pak z města rozličné maličkosti. A když se vrátil z vojenské nemocnice, potkal mne jednoho dne, vzal mne za ruku a přivinul mne k sobě řka: ‚Sirotečku můj!' — Zdá se mi, že jsem viděla v oku jeho slzu; ale náhle se obrátil a odešel svou cestou. Pohlížejíc tak na bledý jeho obličej, na všecko jsem se upamatovala, jakés blaho a zároveň tíseň zmocnily se mého srdce, vyhrkly mi z očí slzy. V tom se probudil. Otevřel oči a pohledl na mne.

„Luco?"

„Co chceš, Marko?"

„Pojď sem!"

Šla jsem k posteli.

„Sedni si!"

Když jsem i to učinila, vytáhl zpod pokrývky ruku a podával mi ji. Dala jsem mu svou a on přitiskl ji ke rtům.

„Luco! Ty jsi již dívka, již ti mohu říci, co jsem si dávno předsevzal."

„Nemluv mnoho, nesmíš v té nemoci!"

„Mlč! mohu mluviti. — Ještě jsi byla malým děvčetem, když jsem tě již miloval více než všecky dívky. Pak jsi rostla, odrostla jsi a moje srdce zamilovalo si tě ještě prudčeji a prosil jsem matičku boží, aby mi vrátila zdraví jen pro tebe. Již jsem myslil, že mne vyslyšela, již jsem měl v úmyslu jíti k vám na námluvy a hle dnes večer! — Nešťastná nemoc! — Jsem sláb, snad ani dne nedočkám, ale ještě než skonám, chtěl jsem ti to říci. — Nuž tedy, Luco? Nebudeš nikdy moji?"

*) Komušati = ulamovati listy z klasů kukuřicových, při čemž podobně jako při přástvách, dračkách atd. se zpívá, vypravuje a p. Pozn. překl.

Mně se zatmělo před očima, vyhrkly mi slzy z očí, sklonila jsem hlavu k němu a pravila jsem jako beze smyslů: „Tvoje jsem, Marko, tvoje!"

Vyčkala jsem pak u něho až do rána. Krev se již nevrátila, potom se poněkud zotavil, povstal z postele a já jsem mu slíbila, že budu jeho ženou. — Hleď, Vasilji! Marko je sláb, sotva duše v něm, ale vzal mi srdce, a dokud je živ, nenáležím nikomu jinému než jemu."

To řkouc, odkvapila ode mne jako vítr.

„A vzali se?" táže se farář.

„Vzali."

„Povídej tedy dále."

„Od toho dne svíral mé srdce nevýslovný bol. Nedbal jsem hospodářství, nedbal jsem otcových a matčiných slov ani sebe. Jako bych se byl minul s rozumem. Jen v noci, když měsíc tamto nad pahorkem se vynořil, vracel se mi život, ale život, jaký mezi lidmi ani žíti nelze. Ještě za svého dětství slýchal jsem vypravovati, že na hoře Velebitu žijí víly, překrásné to ženy, a kdo zabloudí do jich kruhu, že buď se s ním pobratří, aneb ho usmrtí. A když tak samoten jsem sedával, tu zdávalo se mi, že přicházím k vílám, ony že mne vítají a přivádějí mi Lucu, a já že jí pravím: Po celém světě jsem tě hledal. Otec i matka a celá ves mne zapudili, jen když ale tebe jsem našel! — Tu pak se mi vždy vyvykradla z oka slza, vstal jsem a povzdechnuv, odebral jsem se domů na lože; pak jsem plakal a volal Lucu po celou noc. Tak mijel den po dni, otec a matka počali již na mne nedůvěřivě pohlížeti.

„Synu! pravila mi jednoho dne matka. Tebe někdo uřkl, ty jsi se na duši i těle celý změnil. Ani slova od tebe neslyším, ani se neusměješ, přepadáš se v obličeji, vezme zkázu i duše, neodejme-li se nečistému duchu. Co je ti? Posteskni si mi, synáčku můj!"

Matka dala se do pláče, bylo mi jí líto a položil jsem jí hlavu do klína.

„Matko! Neposedl mne zlý duch, ale rozbolelo mne srdce a není mu léku."

„Pro srdce Sertićova syna je dosti léku. — Která pak by tě nechtěla?"

„Všecky by mne chtěly, ale ona mne nechce."

„Která, dítě mé?"

„Luca . . ."

„Ta nahota! V zimě by zahynula hlady, kdyby se do jeseni nevdala."

„Ale mne nechce, matko!"

„A kdo pak by ji také přijal do Sertićova domu? Celý svět by mne pohanil. Počkej, ty pávice! Již dvě léta čekám na deset tolarů, jež jsem její matce po smrti nebožtíka jejího Ondřeje půjčila. Počkej! Ještě do vánoc počkám, a pak zaplať aneb se kliď z chalupy! Tak to uděláme!"

„Nikoli! Pro Boha, matko, toho nečiňte! Učinite-li to, ztratili jste syna!"

„Tedy ať jdou k šípku oba!" zvolala matka zpola zlostně, zpola bolestně, neboť jsem mluvil z duše."

„A pak?" tázal se farář.

„Tak ani onak. Já jsem se roztrpčil na celý svět, lidé říkali, že jsem pozbyl rozumu a otec vyhlídl pro mne Máru Žunićovu, kteráž je dnes mou ženou."

„A tys řekl, že ji chceš?" divil se farář.

„Ale Bože! Řekl jsem: Nechci!"

*

„A otec?"

„Byl řádný muž a pravil mi: ‚Dobrá, synu! Nechceš té, kterou jsem ti já našel, budiž tedy po tvé vůli. Jsi sám, statek, chvála Bohu, není z nejmenších, nesmíš ho jenom promrhati. Taž se srdce, ale nezapomínej rozumu a ruka boží bude ti žehnati.'

Co však mi to platno? Srdce i rozum žádaly si jediné Lucy — ale Luca je Markova! — Marko se pozdravil, ale nemoc napsala mu na obličeji i v oku, že je v moci její: Luca, ježto byla rozumná žena, bezpochyby mu nikdy neřekla, že já si na ni myslím. Jinému jsem toho neřekl a naši by se byli studem do země propadli, kdyby se bylo rozneslo, že jejich synu dala Luca košem. A tak hádali lidé o mně všelicos, nikdo však neuhodl, ba ani netušil, že by neštěstím mým mohla býti vinna Luca.

Bylo to jednoho večera. Napadl sníh, přituhla zima, vše se uzavíralo v domech. Já po zvyku svém bloudím venku: zvenčí dotírá na mne zima, ale uvnitř hoří: ve hlavě, ve srdci, jakoby obé bylo v jednom plameni. — Doma myslili, že jsem někde na přástvě. Obloha byla zachmuřena, mraky zakrývaly měsíc. Nikde ani živé duše a já jsem se tak častěji nepozorovaně přikradl k domu Luciny matky. Podobně i toho večera. Došel jsem ke plotu, podepřel jsem se o něj a myslil jsem na ni tak bolně a mile, jako vždycky jsem na ni myslíval. — Dlouho jsem tak stál, najednou zaskřípaly dvéře u domu a v nich objevil se Marko a za ním Luca. Zůstal jsem jako bleskem omráčen. Litá zmije ovinula se mi okolo srdce a neustále hryže: Marko! A ty, Vasilji?! . . . Luca praví k němu:

„Dej pozor, Marko, ať v lese nenastydneš!"

„Neboj se o mne! Jsem silen, silnější než bouře a led."

„Ty vždycky děláš hrdinu a přijde něco dost málo a hle nemoc!"

„Neměj starosti!"

Pak přivinul ji k sobě, řka:

„Dobrou noc, Luco!"

„Dobrou noc! Vrať se brzy!"

„Do snídaně jsem doma."

A odešel.

„Luco! Luco!" vzdychl jsem nahlas. „Tys jeho! A já? Abych žil bez tebe a patřil na tě v jeho náručí?! Vy abyste se milovali a líbali a já abych byl před světem otrhaným žebrákem, jemuž z milosti házejí kůrku chleba, jako mně Žuničovu Máru? Aby tvoje oko, tvoje líce, ústa, vlasy, krk, ruka — ty celá abys neustále až do smrti tanula mi na mysli a aby mi pukalo srdce při pohledu na tě, jak líbáš a miluješ Marka? Aby se mi svět vysmíval a prstem na mne ukazoval: Bláznivý Vasilj? — Ne! On půjde z rána na dříví, les je slepý a hluchý, nevidí ani neslyší! Kříž nepoví, vlk v něm také nezavyje: Vasilj zabil Marka!"

„Vy, Vasilji?!" zvolal farář a vyskočil se stolice.

„Ano, pane. Umínil jsem si to a šel jsem do lesa v tom úmyslu, že si tam na něho počíhám: na rameno vzal jsem si sekeru. Minula půlnoc. Nebe se zatím vyjasnilo, na něm třpytí se hvězdy, pod ním však živý mráz, až uši mrznou. Měsíc svítí jako rybí oko, že je ve vesnici světlo jako ve dne. Pod opánkami chrupá sníh, ruka se chvěje — uvnitř hoří, krev vře, hrne se k mozku, v uších zní, oči se kalí.

Nikdež ani živé duše, nikdo tě nevidí . . . rychle, Vasilji! . . . Došel jsem do lesa, usedl jsem na sníh a utíraje pot s čela, zabral jsem se do nových myšlének, jakých Bůh každého křesťana chrániti račiž! Ani v pekle nemůže býti hůře, než jak mně tehdá bylo! Dlouho jsem tak přemýšlel a čím dále, tím více měklo mé srdce a rozum předváděl mi před oči všechna zla, která přijdou na matku, na otce, na rod a na celé pokolení, dokáže-li soud, že jsem já ho zabil! Strach i stud zmocnily se mé duše a již jsem se zdvihl, že se vrátím domů.

Kamže? — Domů? Do pekla?! Opět, Vasilji, do pekla a z něho přec hledíš do otevřeného pro tebe nebe. Ty pláčeš, on se směje, ty se otravuješ trpkým jedem: Nikdy tvoje! — On ji objímá a miluje: Moje jsi, Luco, moje! Tobě puká srdce žalem — a on? Směje se: Hloupý Vasilj! — a děti pokřikují za tebou: Bláznivý Vasilji! — Vždyť ti sama řekla, že po tobě vzdychala; dle božího práva je tedy tvoje a nikoli jeho — nikdy! Usedl jsem opět. Přede mnou tu keříček černá se zpod sněhu, jenž ho byl k zemi přitiskl. — To jsi, Vasilji, ty! Tebe shroutila bolest, jako jeho zima, tebe tísní žal, jako jeho sníh. Keříček však opět bude pučeti a kvésti — ale ty? Stenej, stenej jen pod tíží osudu, dokud tě nezahubí žal a lítost. Ne tak, Vasilji! Kdyby tě ohřály rty Luciny, i ty bys ožil, i ty bys poskočil si a zazpíval! Luca náleží tobě a nikomu — nikomu více! Umři, Marko — ty nebo já! Aneb umřeme oba, takto ale žíti nemůžeme!"

„Anděli strážný!" vyrazil ze sebe farář, jenž byl téměř ani nedýchal.

„Svítalo. Padla první rána sekerou, spěchám hned tam. On je to — Marko! Něco mi neustále říkalo: Ne — nečiň toho! Srdce mého zmocnil se strach, nohy pode mnou klesaly, chvěl jsem se . . . Musíš: umřeme oba! Ty mnou, já právem. A Luca? Ona bude žíti, najde muže. Potom ale budiž tomu jakkoli — když mne nebude.

„Dobré jitro, Marko!"

„Ó Vasilji! Dobré jitro!"

„Ty jsi si přispíšil!"

„Byl bych ale lépe udělal, kdybych byl zůstal doma."

„Proč pak?"

„Nastydl jsem, bolí mne na prsou. Máchal jsem sekerou, abych se rozehřál, ale marně. Když už jsem zde, tedy dříví nasekám, pak ať si to odvezou, budou-li chtíti."

Máchne sekerou, ale pustí topůrko z ruky, neboť uchvátil ho kašel. Podepřel se o buk a kašle. Já naň patřím, ponouká mne to: Udeř ho do týle! — A byl bych tak učinil, ale pod Markem začervenal se sníh krví.

„Vasilji! Pro Boha, bratře!" — Přiskočil jsem k němu.

„Zle, zle! Hleď, opět krev. Co budu dělati? Pohledl na mne, až jsem se zachvěl. Oči jeho jakoby mi pravily: Smiluj se, ještě nějaký den, ještě nějaký okamžik — a nebude mne, smiluj se! . . ."

„Na," pravil jsem mu, svlékaje se sebe kožich. „Já jsem, chvála Bohu, zdráv. Dám ho na tebe a odnesu tě domů."

Tak se i stalo.

Donesl jsem jej k Luce, neboť jeho obydlí bylo až na druhém konci vesnice.

Když ho položili do postele a já jsem odcházel domů, zastavila mne Luca. Oči měla uplakány.

„Vasilji! Ty jsi muž! Díky tobě! Co živa budu, nezapomenu na tebe!“

Oběma rukama stiskla mi ruku a položivši hlavu na mé rámě, usedavě plakala.

Odešel jsem domů. Něco svíralo mi prsa, ale bylo mi dobře, volno, jako nikdy ještě od té doby, co jsem se do Lucy zamiloval.“

„Bůh ti žehnej!“ vzdychl farář.

(Dokončení.)

K životopisu Bedřicha Smetany.

Z upomínek mistrova ctitele.

(Pokračování a dokončení.)

Smetana ale ještě potom hrál mezi přáteli svými v „Umělecké Besedě“. Jest povědomo, že ve schůzích hudebního odboru besedního, kterým býval často přítomen za svých pražských návštěv, nejednou vyhověl prosbám, aby přisedl ke klavíru, ano stalo se také jednou, že si dal sám piano postaviti do síně, ve které právě se společnosti, seděl a dal se s chutí do hry. Bavil tehdy shromážděni historií sonaty a hrál sonat nejrůznějších dob celou řadu, načež skokem přešel k vývoji polky a přehrál druhou řadu nejrozmanitějších polek až po — Straussovu. Byla tedy fenomenalní paměť jeho ještě za choroby dlouho neoslabena, když mohl zcela nenadále hráti celé množství skladeb, kterých po léta neslyšel a bezpochyby ani nespatřil!

Ještě rok po koncertě, kterým se jako pianista veřejně rozloučil s obecenstvem, hrál v „Umělecké Besedě“ při dámském večeru své klavírní trio. Zachovával podivuhodným způsobem souhru s ostatními dvěma umělci, kteří arci musili hráti velmi opatrně.

S neochablými duševními silami, chystaje novou zpěvohru, dočkal se takto Smetana dne, jenž mu před mnohými lety zdaleka zářil blažící nadějí jako nejradostnější svátek jeho života. Otevření Národního divadla se blížilo, nastával veliký den jeho „Libuše“. Ale od té doby, kdy na základy velkého toho národního pomníku kladl svého „Dalibora“, jaká to byla změna s prvním umělcem Národního divadla! Do temné noci života Smetanova zasvitla zoře tohoto slavného dne jen dusivou clonou zasmušilého mraku.

Přesvědčil jsem se z vlastních slov jeho, že bývalo největší touhou jeho, aby sám řídě „Libuši“ otevříti mohl Národní divadlo. Těšíval se nadějí tou s přáteli již tehdy, když ji psal, doufal v šťastnou tu chvíli jako v „odměnu, že věnoval národní věci své nejlepší síly“, a nyní radost všeho života odňata byla od něho nelítostnou chorobou. Při barvitém jarním západu slunce, kdy mi vypisoval také své postavení při skladbě „Braniborů v Čechách“, rozhovořil se o tom u břehu Vltavského před Národním divadlem, které se vznášelo před našim zrakem v dokonané kráse. Bylo znáti, že se odtrhoval s velikou bolestí od nejdražšího snu svého, ač citů svých neprojevil ani jediným rozechvělým slovem, mluvě o všem svém sklamání klidně jako o věci dávno minulé. Ale připojil, že by přece mohl aspoň preludium řídit, třebas neslyšel, protože jsou „tempa veskrz pomalá“. Aspoň tu čestnou upomínku že toužil zachrániti z trosek svých nadějí!

Divadlo blížilo se i uvnitř k dokončení. Smetanův „Vyšehrad“ první zazněl klenbami jeho, ještě nevyzdobenými. Byla to akustická zkouška. Při druhé zkoušce zavířila předehra k „Prodané nevěstě“, na nehotovém jevišti sestoupil se sbor. „Proč bychom se netěšili“ rozlehlo se širými prostory a zdálo se, že ty zvuky jistě prorážejí mohutné zdi a letí do všech krajů českých, hlásajíce: Jsme u cíle! Ale Bedřich Smetana neradoval se s námi, byl vzdálen v lesním zátiší venkovském . . .

Počaly se porady o nastávajících slavnostech. Měl jsem Smetanovo přání stále na paměti, čekaje na příhodnou dobu, abych přispěl k jeho splnění. Tu změnily se věci úplně, když ohlášena k otevření Národního divadla návštěva korunního prince, kterou se všechny osobní pocty staly nemožnými.

Začaly se zkoušky na „Libuši“ napřed v Novém českém, pak v Národním divadle. Smetana sedával v temném hledišti na křesle přímo za kapelníkem, kukátkem pohlížeje do partitury. Sledoval nejen tempa, ale i tahy smyčcem, které nejednou opravoval. Byl nadšen chutí, kterou umělci jevili, ale nemálo jej hněvalo počínání divadelní správy. Orchestr nebyl dlouho náležitě sesilován, o dostatečném sboru byla ještě větší pochybnost a s nákladem na výpravu slavnostní zpěvohry činily se takové obtíže, že posýlán sám Smetana k řediteli, aby každou maličkost vymohl zvláště.

Konečně nastal nezapomenutelný ten den 11. června roku 1881, kdy jsme se poprvé shromáždili v českém Národním divadle. Velebné zvuky „Libuše“ šířily nám prsa, jen Smetana jich neslyšel. Díval se z ředitelské lože a zdálo se, že jest slavnostně rozechvěn. Působila-li mu hluchota tenkráte muka Tantalova, vně jevil úplnou resignaci. Mezi představením mluvil jsem s ním na chodbách; byl zcela klidný.

O audienci, kterou měl zároveň s prof. Zítkem, stavitelem Národního divadla, u korunního prince, vypravoval téhož večera a ještě jednou později takto:

Povolání do královské lože Smetanovi přišlo zcela nenadále. Nebyl na nic podobného uchystán, zejména neměl klobouku, který byl kdesi na jevišti zamčen. Hledati jej nebylo času, nastal okamžik nesnáze, jíž učinil konec někdo ze sousední lože, podav Smetanovi svůj „chapeau claque“. Tak šel Smetana do královské lože v čamaře s cylindrovým kloboukem, nač později vždy velmi vesele vzpomínal. Klobouk stal se však zbytečným. Pánové je odložili v přední síni a byli do lože uvedeni hofmistrem, na jehož zvláštní dvornost Smetana vždy kladl důraz při vypravování. Korunní princ přehledl vstoupivší a oslovil architekta Zítka. Již mezi rozmluvou s ním pohledl několikráte na Smetanu; tázal se asi po jeho chorobě a nesrozuměl jejímu stupni, neboť přistoupil na to těsně, „na píď“ k Smetanovi a oslovil jej, načež s tá-

zavým pohledem čekal na odpověď. Smetana pravil: „Císařská Výsosti, já jsem tak nešťasten, že neslyším.“ Korunní princ byl slovy těmi patrně nanejvýš překvapen: domnívaje se, že nemluvil dosti hlasitě, promluvil znova. Tu pravil Smetana: „Já jsem úplně hluchý už šest let.“ Princ obrátil se na to k předsedovi družstva divadelního, panu Skramlíkovi a dlouho s ním mluvil, se zřejmou soustrastí pohlížeje na Smetanu; také při další rozmluvě s prof. Zítkem ještě se po něm ohlížel s účastenstvím, načež byli pánové velmi přivětivě propuštěni.

Následkem přítomnosti korunního prince nebylo při prvních jednáních žádných projevů, teprve po třetím jednání, když o jeho odchodu vědělo již všechno obecenstvo, volně se rozpoutal potlesk dříve dusený a Smetana vyvolán mnohokráte — první v Národním divadle.

Po představení nalezl jsem jej v místnostech Měšťanské besedy. Seděl ve velké společnosti pražských i venkovských umělců a přátel a byl upřímně vesel. V paměti mi utkvělo, jak pohnutě se v tento svůj velký den loučil s oddaným soudruhem svým, ředitelem Lukesem, objímaje jej.

Uvedení „Libuše“ na jeviště pak Umělecká beseda oslavila hostinou „u černého koně“, při níž byli přítomni skladatelé Dvořák, Bendl, Rozkošný, Fibich, intendant divadla dr. Škarda, četní umělci a mnozí přátelé umění. Hostina měla ráz slavnostní a přece oživoval ji duch nejsrdečnější. Přípitků byla celá řada, první podán Smetanovi jako adressa; největší měl dr. O. Hostinský.

Smetana povstal k odpovědi, která jest nezapomenutelná:

„Pánové, mám se vám za to vše poděkovat a musím se přiznat, že se chvěju, neb mi nic není tak obtížného, jako souvisle mluvit. Sotva vyslovím větu, nevím v příštím okamžiku, co jsem prve myslil, protože se neslyším. Schází mi copia verborum, pohřbil jsem ji v copii tonorum, která mne obklopuje po celý život. *Pánové, jsem tak dojat dnešní poctou, a ona jest tak veliká, že ji přijímám jenom jménem svých kollegů. Doufám, že se jim dostane podobné cti za jejich výkony, které stojí na stejné výši.*“

Tak mluvil Bedřich Smetana k svým ctitelům!

Počaly se přípravy k slavnostnímu konečnému otevření Národního divadla, a nyní zdálo se, že bude lze splniti přání Smetanovo, aby před slavným shromážděním národa zahájil hry vlastním řízením předehry.

Pomýšlelo se již na to, když v tom nešťastný dvanáctý srpen zničil všechny mnoholeté naděje. Povědomo, že Smetana přijížděl téhož dne do Prahy, chtěje se účastniti nových příprav k „Libuši“: cestou přišla mu zdrcující zpráva o požáru divadla a sám by byl na kolejích železničních přišel o život. Jak bylo mu asi toho večera v Praze, když byl tak blízko místům svého mnoholetého působení pro rozkvět divadla a viděl řítiti se ve zkázu, co bylo nejnádhernějším, téměř jediným idealem jeho života!

Bylo mu souzeno, říditi ještě jednou předehru k „Libuši“, ne však při slavném otevření Národního divadla, nýbrž při koncertě ve prospěch divadla shořelého na den svatováclavský osudného roku.

Toto jeho nenadálé poslední vystoupení koncertní jest posud v čerstvé paměti. Méně známo však jest Smetanovo oslovení orchestru při zkoušce, která byla den před koncertem v Novém českém divadle. Zde spatřili jsme Smetanu poprvé zase dirigovati. Více než sedm let uplynulo od té doby, co řídil tutéž předehru k „Libuši“ několik set kroků odtud v Novoměstském divadle.

Smutné to byly upomínky, dvojnásob neutěšené po divadelním neštěstí — ale Smetana sám byl i tentokráte statečnější než jeho přátelé. Byl dobré mysli, ano měl při zkoušce i v den koncertu všechen svůj humor.

Vystoupiv v orchestru k pultu dirigentskému, promluvil Smetana několik slov, která jeho povahu a způsoby, jmenovitě jeho skromnost a dvornost k jiným ukazují lépe, než by s to byla zevrubná charakteristika.

Napřed omlouval se, že jest mu nesnadno souvisle mluviti, i pravil do slova: „Nebylo to mé mínění, abych řídil v koncertě, zřekl jsem se navždy všech takových věcí, vím, jaká je se mnou při tom obtíž. Dělám to jen proto, že jsem byl požádán, abych to učinil ve prospěch Národního divadla. To jsem chtěl říci, abyste, pánové, nemyslili, že vás diriguju pro hračku. Musím se vám arci úplně oddat, vy hrajete, a já vlastně nevím, co hrajete. Proto vás musím prosit, abyste to nepokládali za drzost, že se opovážím řídit takové umělce, já, který neslyším. Prosím vás tedy, byste ze šetrnosti na mne dali pozor. Bylo arci moje přání, otevřít Národní divadlo a řídit poprvé ‚Libuši‘, ale osud to překazil.“ Dodal ještě, že béře širší tempo, než jest možné v divadle, a v tom si připomněl, že se v českém divadle úřaduje obyčejně dvěma jazyky. Doložil tedy s humorem po německu: „Ich glaube, dass die herren mich verstanden haben, ich muss meine schöne rede nicht vielleicht von neuem halten.“ Orchestr vpadl nadšeným voláním „sláva mistru Smetanovi!“

V létě po těchto událostech nastalo sté představení „Prodané nevěsty“. Netřeba připomínati nadšeného oslavování Smetany při této příležitosti: každý pamatuje se posud živě na radostné ty chvíle. Slavnosti ty byly Smetanovi prvním nepopíratelným dostiučiněním za bývalé křivdy: veřejnost česká odvolala jimi slavně dva své omyly, prvotní omyl, kterým skvostné dílo Smetanovo z počátku naskrze bylo zneuznáno, i druhý, kterým, když jeho oblíbenost již sáhala do veliké části obecenstva, aspoň snižován jeho národní význam tím, že pokládáno za něco zcela nedůležitého, za dílo, jehož autorovi se mohlo říci, že se vůbec „jen tato jediná opera jeho vůbec udržela na repertoiru“. Tyto omyly jsou odvolány a Smetanovi z obecného jásotu vyznívala naděje, že odvolány budou i ostatní. Druhé dostiučinění bylo velké vyrovnání dluhů osobních. Tak prvním, kdo na jevišti před tisíci obecenstva Smetanovi se poklonil a vedl řadu deputací jej oslavujících, byl ředitel divadla, muž, který po mnohá léta byl jeho nejprudším protivníkem.

Ze slavností těchto Smetana nabyl přesvědčení, že se „Prodané nevěstě“ za šestnáct let jejího života vskutku porozumělo. Byla to skvělá odpověď všeho národa na malou satyrickou poznámku, kterou učinil, když jsme spolu na podzim před tím byli přítomni prvnímu jednání „Prodané nevěsty“ v Novém českém divadle. Tehdy se na chvíli zamyslil, jakoby přehlížel dávné vzpomínky a pojednou obrátil se ke mně. „Rád bych věděl, jsou-li obecenstvu tyhle melodie už jasné!“ Trpký tento žert vyplynul z dávné a mnoholeté i přebolestné zkušenosti,

která ovšem tehdy již se obracela v utěšený výsledek, že skutečná krása, jako pravda, třeba sebe pomaleji konečně přece vítězí.

Několik měsíců po slavném jubileum „Prodané nevěsty“ dospěla k prvnímu provedení nová zpěvohra Smetanova, „*Čertova stěna*“.

V upomínkách těchto není místo kritiky, ale také nelze smlčeti překvapující různosti hlasů, které se ozvaly po prvních provozováních „Čertovy stěny“. Že část obecenstva nepronikla ihned nepopiratelných krás Smetanovy nové hudby, není překvapujícím zjevem; ale přímo paradoksní bylo, že některá část posluchačstva hudbu „Čertovy stěny“ prohlašovala za příliš nepřístupnou, kdežto naopak mnozí z nejlepších přátel Smetanových divili se přílišné jednoduchosti v jejím provedení, jmenovitě v orchestrovém průvodu, nevědouce, jak si vyložiti zjev takový, nevídaný u Smetany. Orchestrový průvod v poslední zpěvohře Smetanově naproti šumivému orchestru všech ostatních skutečně jest z velké části nad míru prostičký. Místa lyrická oblíbil si tenkráte Smetana provázeti z velké části jen akordy, prokládaje je pouze drobnými soly jednotlivých nástrojů. Jest pravda, že na místech takových pohřešujeme výmluvnou hovořivost, myšlénkovou bohatost a technickou umělost Smetanových průvodů v jiných operách obvyklou a ostatně i na mnohých místech „Čertovy stěny“ se objevující pro kontrast velmi účelný; ale krásná invence, ano nevyrovnaná ohnivost myšlének, bohatství drobných, prostonárodně svěžích zpěvů, charakteristika co nejúčinnější a veskrz do podrobna jdoucí namnoze se vší silou Smetanovou, nade vše pak humor, pronikající zde na některých místech s drastičností od „Prodané nevěsty“ nevídanou, slovem vše ostatní v „Čertově stěně“ jeví tak jarou mysl skladatelovu, že není snadno, vykládati podivnou jednoduchost průvodu v lyrických místech za první známku unavenosti a ochablosti ducha jeho, prací a strastmi přepínaného. Zdá se mi, že skladatel, z jehož fantasie plynou zpěvy, jaké Smetana klade v ústa Jarkovi a Rožmberkovi, a hudební vtipy, jakými zrovna překypuje partie hradního a jakým jest illustrace intrigujícího čerta třemi zvětšenými trojzvuky za sebou (či se může ďábel objeviti v ještě drastičtějších hudebních barvách?), že skladatel ten dovede pod zpěvy své také ještě podložiti průvod instrumentalně sytý a polyfonicky zajímavý, zvláště když mu jako mistru v technice právě tyto věci po všechen život bývaly hračkou. Mnohem podobněji vysvětluje se záhadná zvláštnost „Čertovy stěny“ tím, že Smetana, klada váhu na to, že to má býti výpravná národní báchorka, určená zvláště také pro lid, zdržoval se úmyslně složitého mísení barev a splétání čar v orchestru, aby posluchač sebe prostší a sluch sebe nezkušenější zároveň s obecenstvem nejvzdělanějším pozornosti co možná nerozdělenou chápal jeho hudební řeč. Ať to bylo zamýšleno nebo snad přece následkem proměněného vnitřního stavu skladatelova, účinek opravdu jest ten, že vše, co Smetana říci chce v „Čertově stěně“, posluchači podává takořka jako na talířku. A ta část obecenstva, která před tím při „Libuši“, přesahující daleko nynější obecné pojmy, zůstala v němém úžase nad závratnou výší Smetanovy hudby, nyní tuto „Čertovu stěnu“, psanou slohem v české operní literatuře nejprostším, vyhlásila — také za příliš nesnadnou a laickému sluchu nepřístupnou.

Jak to bylo možné?

Tím, že celá řada nejrůznějších činitelů, o nichž by dnes bylo ještě příliš časně mluviti, působila v neprospěch Smetanova díla. Stačí dotknouti se některých příčin, které měly nepříznivý účinek na naladění obecenstva. Hlavní vadou, která přímo zničovala dojmy Smetanovy hudby, vinno bylo ředitelstvo divadla. Inscenování a výprava „Čertovy stěny“ má nevyhladitelnou pověst v pražském obecenstvu. Považíme-li, že Smetana psal hudbu ke kusu, který měl okouzlovati obecenstvo poetickou, čarovnou výpravou, a připomeneme-li si, že při jejím prvním provádění viděti bylo na jevišti jen ošumělost a úplnou neschopnost, vtělovati myšlénky libreta a popraviti, co bylo v samé básni pochybného, ano vzpomeneme-li si dále, že některé dle libreta nezcela zřetelné výjevy provozovány byly způsobem přímo nemožným a že se děly na jevišti věci, které vzbuzovaly všeobecnou veselost při vážných výjevech, nebudeme se diviti, že celkový dojem novinky tím vším klesal velmi citelně. Kdyby se byla „Čertova stěna“ provozovala toho večera, kdy se dávala poprvé „Hubička“, obecenstvo bylo by arci již vědělo, kam obrátiti hlavní zřetel, a ve svátečním naladění nebylo by ani cítilo sebe rušivějších dojmů vedlejších. Jsem přesvědčen, kdyby se byl někdo při premieře „Hubičky“ nahlas jen pousmál nějaké nehodě na jevišti, že by jej byli jeho sousedé v největší tichosti ihned vynesli z divadla; ale při premieře „Čertovy stěny“, když se objevily osudné ovce, pasoucí se při čertově pastýřské písni, smálo se obecenstvo hlasitě po celý výjev, a roztomilé pastorale bylo úplně přeslechnuto. Na obsazení partie čertovy reptáno tak hlasitě, že zvláště účinek jeho nanejvýš působivého zpěvu ve druhém jednání, pokud byl možný i přes nezdařilou interpretaci, zmařen tím úplně. S divadelní správou dělila se tedy o zásluhu nedosti důstojného naladění ta okolnost, že obecenstvu tenkráte nebyla náležitě ukázána důležitost každé nové zpěvohry Smetanovy. To činili někteří přátelé jeho, dokud jim osobně na tom záleželo, aby se Smetanovi dostalo zaslouženého uznání; při „Čertově stěně“ věc Smetanova nebyla již věcí jejich, nyní se o Smetanu již nestarali, a když měl benefici na tuto zpěvohru, upozorňoval list, mající z dřívější doby největší zásluhy o Smetanu, na současný koncert některé cizí pianistky.

Těmito nehodami stalo se, že jen malá část obecenstva pochopila „Čertovu stěnu“; ostatní posluchačstvo, milující sice již i „Hubičku“, nesrozumělo mnohem průhlednější novince, a vniknouti do ní několikerým poslechnutím nedopustila opět divadelní správa. Tyto křivdy napraviti bude velmi snadno a vděčno; Smetanovi způsobily jeden z nejbolestnějších dní, jehož odčiniti nelze.

První provedení „Čertovy stěny“, jakkoli bylo nepříznivo samé novince, pro skladatele samého mělo ráz velmi čestný. Divadlo bylo přeplněno a obecenstvo, jakkoli se dalo snadno strhnouti k roztržitosti a tím většině skladby nemálo ukřivdilo, přece mnohými částmi bylo pohnuto k hojné, hlučné pochvale, a po jednáních skladatel vždy dlouho a nadšeně vyvoláván.

Účinek představení byl přece takový, že se mluvilo mnohem více o dojmech nepříznivých než o tom, co se hned na první pohled obecenstvu zalíbilo. Na úpravu všude v pravém smyslu slova láno, v libretě kritisováno, co se komu nelíbilo, obsazení partie čertovy všelijak vy-

kládáno, až nezbylo ani chvíle, pověděti si, jaký dojem činila hudba Smetanova. Přemnozí z přítomných by nebyli k této otázce vůbec mohli odpověděti, nebyvše vůbec posluchači, nýbrž pouze diváky. A tak mluveno veskrz nepříznivě o „Čertově stěně", ač proti samé hudbě nebylo tolika positivních námitek, jako musily snésti mnohé z předchozích Smetanových zpěvoher při svém prvním objevení.

Ze všech těchto příčin i následkem vnějších okolností, o kterých nechceme již nyní se šířiti, konečně snad také náhodou stalo se, že se k dalším představením neobracela zasloužená pozornost, a tak připraven Smetanovi den, jehož trapných dojmů nedovedl skrýti. Byl to benefiční večer jeho. Za doby, kde čestné večery všech členů divadla spojeny bývaly s ovacemi více méně okázalými a z veliké části vskutku přepínanými, jmenovitě kdy se kruh osob takto vyznamenaných ustavičně šířil a kdy z druhé strany projevy při těchto večerech pojímány vždy více za výrazy sympatií a všeobecného uznání osobě beneficiantově než za odměnu výkonu toho večera, čemu nejrozhodněji svědčila již také uvítání hlučná a zdobená množstvím kvítí, někdy přímo báječným: za té doby zcela přirozeno bylo, že takový večer skladatele, nedávno skvělými slavnostmi prohlášeného za prvního umělce českého divadla, bude nezbytně oslaven způsobem nad obyčejné benefiční konvenience aspoň jistou měrou vynikajícím. Ale divadlo se ani zcela nenaplnilo, a když Smetana vyvoláván, stalo se, čeho se asi nikdo nenadál: ani kvítku neobjevilo se na jevišti. Byla to jinak náhoda, ale z větší části účinek „nešťastné" shody okolností. Vždyť tomu bylo sotva několik měsíců, co byl Smetana poctami přímo zasypáván: nebylo-li to příliš, dospěti s jednou zpěvohrou k stému provedení a hned zase přicházeti s novou? Ano, na pražské poměry bylo to příliš, tolik zásluh míti nedovolili jsme tehdy ani svému nejpřednějšímu umělci.

Trapnost této nehody představí si každý, kdo zná z vlastních upomínek onu periodu benefičních slavností, výše několika slovy vylíčenou: cítili jsme všichni, jakou urážku působí Smetanovi tato nevšímavost v čestný jeho večer. Účinek na všechno obecenstvo byl očividný. Pohřešujíc nyní i poslední a hlavní znak všech jen poněkud důležitých divadelních večerů, bylo zřejmě ochlazeno i zaraženo. Bylo-li přijetí zpěvohry i dále vlídné a srdečné, bylo to pouze důkazem, že mohla býti za jiných okolností přes všechny své posavadní nehody v tento večer přijata s nadšením; když však od toho dne o „Čertově stěně" vznikl předsudek nanejvýš politování hodný, byl to účinek nehod vnějších touto obecnou nešetrností k novince zpečetěných mnohem více než úsudek o samé Smetanově skladbě, který by sice právě v tomto případě nebyl mohl dopadnouti tak zvráceně.

„Čertova stěna" sama utrpěla tím arci jen okamžitý ústrk; překážky jejího prvotního neúspěchu, — jejž dlužno nyní, po smrti skladatelově, přiznati zcela bez obalu — dají se odstraniti z části úplně a z části aspoň tak, aby nebyly s to, životní síly zpěvohry dusiti, načež bude veřejnosti stejně odvoláno nedorozumění, jí se týkající, jako již odvolána celá řada křivd, jiným Smetanovým pracím po celá desetiletí činěných.

Nenapravitelný jest ovšem nevýslovně trapný účinek, jejž měly tyto příhody na Smetanu, do hloubi duše uraženého. Jako umělec s divadelními zvyky ode dávna srostlý spatřoval ve všedním odbytí benefičního večera osobní pokoření, po nedávných oslavách mnohonásobně citelné. Když posledně spadla opona po vyvolávání na konci prvního jednání, nalezen prý po chvíli za prospektem s lesklými slzami v očích a kdosi slyšel, jak praví sám k sobě: „Tak jsem tedy už tuze starý, už tedy nemám nic psát, už ode mne nic nechtějí!..."

Když jsem se s ním poprvé setkal po smutném tom večeru, Smetana neskrýval svého rozčilení, vzniklého již při zkouškách, když poznával, že provedení novinky bude co nejméně důstojné. Slovy při něm neslýchaně silnými vyšlo na jevo pobouření, způsobené v něm generalní zkouškou. Ale zklamání nehodným osudem zpěvohry samé bylo při něm docela zastíněno neočekávaným průběhem benefičního večera. Té chvíle to bylo, kdy Smetana s nevýslovnou trpkostí si připomněl, jak jej oceňovali bývalí jeho přátelé, dokud jeho národní zásluhy prospívaly nejprve jim, srovnávaje premieru „Hubičky" s jejich nynějším chováním. „Kdybych nebyl býval nikdy uznán, šel bych jednou do hrobu s vědomím, že jsem dělal poctivě, co jsem uměl; ale to mne napřed vynášeli až Bůh ví kam a teď mne nechají slavně padnout." Smetana věděl, jakou mravní podporou byl někdejším svým přátelům, a neslýchaný nevděk spojený s křiklavou nedůsledností nejvíce jej bolel. Bylo by marno bývalo jej upokojovati: zdálo se mu neustále, že jen s člověkem pro přítomnost již docela ztraceným může se zacházeti tak, jako se stalo jemu. A přec byl měl hluboko v nitru vědomí, že mu ještě nastávají veliké národní úkoly. Přesvědčili jsme se o tom vlastními jeho slovy, když rychlým obratem nastala šťastná změna v jeho rozpoložení.

Netrvaloť bolestné roztrpčení bohudíky dlouho: dobročinná náhoda v zápětí Praze poskytla příležitost, pokud možná napraviti, co bylo zaviněno. V několika dnech po smutném večeru divadelním nastal den zároveň s otevřením Národního divadla Smetanovi nejčestnější: dne 5. listopadu 1882 poprvé provedena jeho celá „*Vlast*". Co se v oné chvíli dělo v nitru tvůrce tohoto největšího a nejnárodnějšího uměleckého díla našeho, on sám vypravuje soukromým listem, psaným brzo po tom dirigentovi onoho kolosalního koncertu: „Bylo mi, jako bych kus po kusu slyšel, duševně skorem skutečně . . . Byl jsem pohnut Vaším činem a udatností Vašich bojovníků. A co snilo jen v nitru mém, co žilo v pohnutém srdci mém, to jste odkryli světu Vy všickni Vaším mistrovstvím. Nemohl jsem Vám děkovati ještě v Praze, byl jsem tuze pohnut, ale dal jste mně zase důvěru, že se zase ozvou ty tajůplné zvuky vnitř mého srdce — až do konce života."

Kdo ví, čím jest nám Smetanova „Vlast", rozumí těmto slovům. Ve velkém tom okamžiku mistr dojista zcela zapomínal na vnější svět, a přec bylo mu dvojnásob radostným poznati, že největší dílo jeho jest již pochopeno a oceněno. Označilať veřejnost naše první provedení „Vlasti" jako velkou národní slavnost hudební okázalými poctami jejímu skladateli. Obecenstva bylo jako bývá jen při nejvzácnějších příležitostech, každá symfonická báseň, hudební společnosti nyní již dokonale pochopená, způsobila pravé vytržení, a Smetana, jenž po každém čísle chtěj nechtěj sám musil přijímati nadšenou pochvalu, překvapen byl zcela neočekávaným účastenstvím předních vlasteneckých spolků, které úctu k velikému dílu

jeho projevily ovaci chvíle té důstojnou. Moment ovšem byl umění našemu historický a byl již přítomnosti uznán, čeho se Smetana v té míře nenadál, netušiv, jakou měrou „Vlast“ již tehdy pronikla v obecenstvu koncertním. Z citovaného listu víme, v jakém rozpoložení odjížděl po tomto dni z Prahy: čím větší důležitost v jeho vědomí měla oslavovaná „Vlast“ nad ignorovanou „Čertovu stěnu“, tím jasnější vzpomínky z Prahy odvážel.

Trapná episoda byla zastíněna a nemohla dále kaliti dnů mistrových; ale pražský pobyt přece tenkráte neměl obvyklého a osvěžujícího účinku. Kdežto v prvních letech osmdesátých tělesný stav Smetanův byl dosti potěšitelný, ústrojí jeho nyní hynulo uvnitř, třeba se na pohled ještě po delší dobu zdál velmi zdravým.

Již před událostmi posledně vypravovanými dosti silně churavěl, ač jen chorobou krční, nehrozící dalším nebezpečím. Přijel tehdy do Prahy — před zkouškami na „Čertovu stěnu“ — 26. září roku 1882; sešli jsme se ještě u večer téhož dne. Neviděv ho téměř celý rok vyslovil jsem radost z jeho kvetoucího vzezření, ale Smetana stěžoval si, že již po několik měsíců mnoho trpí bronchialním katarem, pro nějž často nemohl ani mluviti. Vypravoval, že jej někdy při hlasitějším promluvení, — které u něho bylo zcela bezděčné — tak silně píchlo v krku po celé šířce hrtanu, že pak nemohl po mnoho hodin pracovati pro bolestné otřesení. Zvláštní nehodou hluchoty jeho bylo při tom, že když jej při práci fantasie živěji unášela, hlasitě zpíval a to někdy velmi silně, nevěda o tom, až to poznal z úplného ochabnutí mluvidel. Nejvíce ovšem stěžoval si také tehdy na svou nervosnost. Při tom vypisoval obtíže, jaké mu hluchota činí při práci, vypravoval, jak si nepamatuje, co píše, zapomínaje vždy, co stojí napřed, tak že musí vždy čísti znova, i pravil, že napíše takto sotva čtyry periody denně. „Za to jsem k své práci objektivní. Co dnes napíšu, hned zas zapomenu. Za několik dní čtu to znova a tu jest mi to již úplně cizí.“

Po odjezdu na venkov v listopadu roku 1882 zhoršil se však stav Smetanův nemálo. Počátkem března r. 1883 vrátil se do Prahy a hned při prvním setkání dne 9. března vypravoval, že byly proň měsíce zatím uplynulé úplně ztraceny, protože pro churavost měl zakázáno nejenom psáti, ale i čísti; ba ani mysliti nesměl namáhavě. „Přec jsem ale navzdor lékařům udělal kvarteto.“ Paměti jeho nedařilo se nyní arci lépe, než před půl letem. „O tom nemá nikdo ponětí, jak hluchému člověku hudební myšlénky utíkají. Nenapíšu-li novou myšlénku ihned, nevím za chvíli, neřku-li za půl dne, jaká byla. A já přece býval vyhlašován za fenomen, co se týče paměti.“ Na to vypravoval známou již shora historii, jak psával z mládí pro kvartet, co slýchal na Žofíně. Stýkali jsme se tehdy jen po kratičkou dobu — za několik dní po jeho příjezdu odcházel jsem z Prahy. Den před odjezdem mým strávili jsme spolu několik hodin a Smetana byl velmi hovorný. Mluvil obšírně o novém kvartetě a měl do budoucnosti plno plánů. Těšil se tehdy, že napíše k nastávajícímu otevření Národního divadla veliký, skvělý pochod, který by se hrál při slavnostní akademii, pak se obíral mnoho dávnou zamilovanou myšlénkou „Pražského karnevalu“, těše se, že její provedení již nastává. Měla to býti velká orchestrová skladba, obsahující tance české národní i cizí, v Praze obvyklé. A mimo to rozhovořil se i o nové opeře, kterou měl před sebou. Byla to „Viola“, skoro již po deset let odkládaná, kterou nyní hodlal jistě napsati. Tuším, že právě „Violou“ chtěl uskutečniti své přání, napsati ještě komickou operu asi jako „Lazebník Sevilský“.

Na rozchodu přál jsem mu nejlepšího zdraví na pochod, karneval i na operu. Rozešli jsme se tuším 19. března. Až na podzim spatřil jsem Smetanu zase. Změnil se za půl léta dosti značně, jeho vzezření bylo patrně skleslé. Byl i tehdy ještě velmi hovorný — veselé i smutné upomínky z Jihlavy slyšel jsem od něho 16. října minulého roku — ale právě jeho hovor první prozradil mi, že se s ním počíná zvláštní jakási změna. Měl chvíle, kdy řeč jeho nabývala téměř rázu monologu, jehož souvislost místy jen jemu byla zřejma. Stýkal jsem se s ním však tehdy jen na krátké chvíle, náš hovor zmíněného dne 16. října zůstal poslední delší naší zábavou.

Všechnu truchlivost Smetanova stavu objevil nám jediný večer. Byl to večer, jejž jsme v hudebním odboru „Umělecké Besedy“ pořádali 10. října 1883 na poctu svého místopředsedy dra. O. Hostinského, jmenovaného tehdy professorem na universitě. Smetana pospíšil zvláště z Jabkenic, aby na tento večer byl v Praze, a zcela z nenadání objevil se ve dveřích jako jeden z nejprvnějších hostí. Začal hovořiti velmi vesele, ale za chvíli vypravoval o cestě z Nymburka do Prahy, kterou toho odpoledne vykonal způsobem, který mi byl úplně nepochopitelný. Zatím sešla se větší společnost a byl jsem od Smetany odloučen. Přiblíživ se později ke stolu, u něhož seděl s několika staršími umělci, slyšel jsem, jak vypravuje živě i s humorem o viděních, která míval na venkově. Líčil, jak do jeho světnice zavřenými dveřmi vstupovala dlouhá řada neznámých a velmi rozmanitých postav, zvláště krásných a skvostně oděných dám, jak nemohl pochopiti, odkud všechna ta veliká společnost přichází do jeho samoty a čeho tu pohledává, jak jmenovitě dámy žertovně posýlal do Prahy, kde se budou lépe baviti . . . Nevěděl jsem, vypravuje-li sen, či jak tomu rozuměti: ale od těch, kdo byli přítomni celému vypravování, dostal jsem skličující odpověď, že Smetana vypravuje o halucinacích, které měl za bílého dne, a co ještě smutnějšího, že věří ve skutečnost domnělých zjevů . . .

Za takových okolností jest pochopitelno, že se neděly již pokusy, aby se při konečném otevření Národního divadla splnilo dávné jeho přání, říditi při slavnostním prvním představení předehru k „Libuši“. Nebyl by krom toho, jak si přával, býval první v novém divadle veřejně dirigující, poněvadž před „Libuší“ v poledne byla slavnostní akademie. Tu zahájila jeho malá, ale vskutku slavnostní předehra: jeho zamýšlený pochod zůstal již v počtu nesplněných přání!

Některý den po otevření Národního divadla šel jsem asi o desáté hodině ranní mimo palác Lažanského. Přicházeje asi k obchodu Lehmannovu potkal jsem Smetanu. Byl den jasně slunečný a dosti teplý: Smetana měl na sobě kožich a bylo viděti, jak jest mu obtížný. Na mé pozdravení poděkoval hlubokým smeknutím klobouku, zcela cize se na mne dívaje. „Což mne nepoznal?“ hnula mnou prudká otázka. Bezděky jsem se za ním obrátil a s překvapením jsem pozoroval, že jeho chůze všechna jest proměněna od časů, kdy jsme se spolu procházívali. Ba, zdálo se mi, tak přec nekráčel ještě ani ondy po

jevišti Národního divadla, když byl vyvoláván při slavnostním představení „Libuše"! Jak váhavě míjela nyní noha nohu, nepružně dopadávalo jeho celé tělo při každém kroku! Hleděl jsem za ním, až zmizel ve dveřích kavárny. Byl pohled nevýslovně bolestný na jeho změnu, ač jsem té chvíle nemohl tušiti, že vidím Bedřicha Smetanu již naposled živého . . .

Dostal jsem od něho ještě poslední list, datovaný 6. prosince. Písmo bylo zcela obvyklé, i stručnost odpovědi jeho byla zcela obyčejná, neboť Smetana za nemoci své velmi namáhavě psával; a přec prozrazoval list podivnou roztržitost. Mělť formu, jakoby byl psán osobě pisateli úplně neznámé.

Okolo nového roku počaly se porady, jak oslaviti blízké šedesáté narozeniny Smetanovy, a ustanoveno vydati klavírní úpravu jeho „Dalibora". Aspoň malé dostiučinění dávalo se tím krásnému dílu jeho, dlouho zneuznávanému; ale tisk „Dalibora" počal bez vědomí Smetanova. Byltě ton dobou již zcela nevšímavým všeho, co se dělo mimo něj. A když nastával den šedesátých narozenin jeho, již ničeho nevěděl o vnějším světě. Osud jeho byl neodvolatelně rozhodnut. Jako Prometheus nesáhl bez trestu po nebeském ohni. —

S takovými myšlénkami kráčeli jsme na Žofín 2. března t. r. Byly šedesáté narozeniny Smetanovy, byl velký koncert, jako při jeho padesátiletém jubileum před čtyřmi lety, ale on sám, jenž se tu tehdy s námi loučil, dnes již nebyl mezi námi. Na místě důkazů lásky, které tehdy přijímal v hlubokém pohnutí, dnes ověnčeno vavřínem jen jeho poprsí. Program koncertu otvíral před námi knihu jeho života: tu „Valdštýnův tábor" z doby nejstarší, tu „Vyšehrad" jako zářící vrchol, tu „Polonéza", sotva navržený počátek „pražského karnevalu", labutí hudba mistrova. A mezi tím, aby upomínka tím bolestněji vrývala se do duše, i klavírní skladby jeho i zlatoznělé písně. Jaký to nesmírný život končil se na vždy před našimi zraky! Zdálo se, že každý ton mluví ke svému tvůrci: Viz, mistře drahý, jak zcela jiný mohl býti osud tvůj! Jen trochu měl jsi myslit na sebe sama a mohls býti slaven po celém světě, — a tys nechtěl. Viz, drahý mistře, - — jaks byl nepraktický!

Dověděli jsme se až po smrti Smetanově, že psal, dokud měl vědomí. Psal o „Viole". Připomínám si, jak nám řekl téhož večera, kdy vypravoval o svých tajemných zjevech: „Píšu ještě něco, ale to už píšu jenom proto, aby se jednou vědělo, co se děje v hlavě muzikanta, který je v takovém stavu jako já." Tehdy jsme mu ještě vesele odporovali, doufajíce, že konec nemůže býti tak blízký. A nyní Smetana psal o „Viole" snad již bez vědomí. Jednou, začínaje nový půlarch, napsal na něj: „*Poslední arch*", jsa však teprve v začátcích prvního jednání. A vskutku na tomtéž listě ustal na vždy.

Neměli jsme v Praze téměř žádných zpráv o stavu nemocného mistra, až v dubnu přišla hrozná novina. Kalich jeho mučennictví měl býti vyprázdněn až na dno: Smetana octl se v pražském ústavě choromyslných.

Věda, že jest v tak smutné blízkosti naší, ihned jsem se pokoušel, zjednati si k němu přístup, abych pohleděl vlastníma očima na jeho poslední utrpení. Z mnohých stran bylo mi však určitě tvrzeno, že sotva nejbližší příbuzní mohli by ho viděti; i vzdal jsem se konečně myšlénky, spatřiti ještě Smetanovu tvář. Po některém témdni však ukázalo se, že bylo možno proniknouti k Smetanovi i bez nejmenších jakýchkoli svazků s ním. Zároveň vyskytovaly se zprávy čím dále tím určitější, že nastává konec jeho útrap. Bylo to v sobotu, 10. května u večer, kdy se pravilo, že Smetana jest na skonání. Od té chvíle neměl jsem klidu. V pondělí o čtvrté hodině odpolední zvonil jsem u železných vrat v Kateřinské ulici. S laskavým doporučením dra. V. K. ohlásil jsem přání své primáři panu dru. B. Čumpelíkovi, jenž mne s největší ochotou vedl zahradou do druhého domu k dru. Fűstlovi, Smetanu ošetřujícímu. Ten však nebyl doma. Sestoupili jsme zpět do zahrady, očekávajíce jeho návratu. Byl krásný, teplý květnový den. Nemocní procházeli se zahradou, hovoříce, čtouce, zalévajíce stromy. Teskně uplynulo čtvrt hodiny. Vešli jsme opět do domu, správce Smetanova oddělení právě nám přicházel vstříc. Svolil bez rozpaků, abych Smetanu mohl viděti a jsa zaměstnán, požádal dra. Čumpelíka, by mne doprovodil. „Ale nepospíšíte-li si nahoru, nezastanete ho na živu."

Spěchati jsme měli! Nesmírná tíže sklíčovala údy: několik schodů — a jako bez konce! Primář zazvonil: „K panu Smetanovi," pravil k otvírajícímu. „Číslo 172.," byla odpověď. Došli jsme chodbou k otevřeným dveřím. Dva lidé v nich stáli. „Pan Smetana?" „Právě skonal."

Vešli jsme z malé předsíňky dveřmi dokořán otevřenými. V jasné světničce na prostičkém loži již Bedřich Smetana počínal dobročinný věčný sen. Tvář zcela pokojná, bez stopy smrtelného zápasu. Hlava spočívala hluboko v podušce, od jejíž bělosti sotva se lišila stříbrná barva dlouhého vousu. Po čele kroužil se šedivý vlas dlouhými prameny. Jenom pěsti na prsou sevřené svědčily, že se nevzdalo zmořené tělo bez posledního odporu.

Tak sám, odloučen od rodiny, vzdálen od přátel, odtržen ode všech, kdo jej milovali, mistr náš vykročil ze slavného života. Ale ještě nezchladla jeho divotvorná ruka a již na ni kanula tichá slza nejbolestnějšího rozloučení.

K trůnu.

Dva jezdci, pláť jak bylo vidět lunu,
zčernalým hvozdem potkali se v zbroji.
„Kam cestou?" — dí, jak proti sobě stojí,
a z obou úst to vzdorně zazní: „K trůnu!"

A mečů třesk je slovům odpovědí, —
v tom luna bleskla v hloub temnoty lesa:

„Ó bratře!" — jeden vzkřik' a zraněn klesá,
a druhý strnule mu ve tvář hledí.

„Lžeš!" usmál se a koně bodnul k jetí;
však ještě jednou pohléď v bledé líce:
„Máš pravdu!" děl; — „tím překážel bys více!"
a v bok mu vrazil meč až k rukojetí.

J. V. Sládek.

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Pokračování.)

Zdálo se jí pak temně, že trápení oné jízdy s cikány přece již vzalo konec, že spatřila Prahu a s plesem cítila, jak ji miluje, že sestoupila s vozu cikánského, a že přiběhla domů v Praze, tam že padla na prahu příbytku svého. Ano, a slyšela hned na to hlasy rodičů. To nebylo snem. Ach, ta radost! Otec odnesl ji v náručí do pokoje, položil ji na divan, klekl vedle ní a zlíbal ji. Matka vrhala se na ni s vášnivým pláčem, jakoby z mrtvých vstávala. Bylať skřehlá tak, že se nemohla hýbati. Brzo ocitla se v posteli, ale klepala se zimou. Zahřívali, ošetřovali ji, podávali jí horkého vína.

Mezi tím tázali se: „Ach bože, dítě moje, kde jsi byla, co se to stalo, probůh?“

Rafaela vypravovala jim všecko do podrobna. Nyní věděla to dobře. Nebylo tedy snem, že byla doma u svých. Bylo jen divno, že zatím nastalo jaro. Pamatovalať také ještě, když rodičům vše dopověděla, že usnula. Probudila se a cítila neskonalou vděčnost, pak usnula zas, a to nemohlo býti jindy leda včera.

Teď otevřely se dvéře vedlejšího pokoje a k ní vešla tichým krokem matka. O běda! Jak zatím sestárla. Co dělo se s časem? Snad uplynulo několik roků a snem vlastně bylo dobrodružství s Vaninim? Rafaela byla si nyní vědoma, že asi dlouho stonala. Vždyť byl den a ve vedlejším pokoji právě obědvali. Zahledla to dveřmi, když matka vcházela. Slyšela nyní také cinkat vidličky a nože o talíře. Natáhla ruku k matce a nemohla nepozorovati, že ji měla vyzáblou. Usmála se něžně. „Ty ubohá maminko,“ řekla. „Což jsem už zase stonala?“ Vzala ji za ruku, líbala ji a vtáhla ji k sobě. „Pamatuji se,“ řekla, „že byla ještě zima, když jsem se roznemohla, a nyní kývá mi do oken kvetoucí zelený máj. Nevím nic, jak jste mne dostali sem. Vím jen, že jsem byla v cirku na tom hloupém, opravdu nejapném představení. Tam nastydla jsem bezpochyby. Vidíš, jak jsem takořka jen perníková. Nic nevydržím. Jak pak jsem přijela domů, prosím tě? Nevím o tom pranic. Měla jsem pouze dlouhý a hrozný sen, a ten začínal tím, že Vanini ke mně do našeho fiakru se posadil. Brrr! To bylo ošklivé. Seděl proti mně a nic nemluvil, a já jsem viděla, že mne odváží bůh ví kam.“

„Má Rafaelo, ty dítě tisíckrát od boha vymodlené, vykoupené, a nikdy příliš drahé. Utiš se. Nemluv tak mnoho. Jak jsem šťastna, že jsi konečně při sobě. Je vskutku máj a ty jsi stonala od února. Ale co na tom. Již několik dní minulo veškeré nebezpečí, a lékař věří, že se rychle zotavíš.“ Teď uvěřila Rafaela zas, že bylo vše pouhým snem co zažila a přetrpěla, a přičítala svou nemoc nachlazení v cirku. Ale jak ji ten sen trápil. Věděla, že se jí po dlouhou její nemoc mnohokráte opakoval, že jej prožila mnohonáctekrát. Přála si viděti otce a matka jí ho zavolala. Při tom zůstaly dvéře trochu déle pootevřené a ona rozeznala ve vedlejší jídelně Lista sedícího za stolem. Při zprávě, že Rafaela přišla k sobě a že mluví, vzchopil se a učinil několik kroků jako ke dveřím, ale váhal vejíti a zůstal v jídelně.

„Vy máte hosta?“ Rafaela tázala se rodičů, když s otcem se přivítala a pomazlila.

„Ne, jsme sami,“ otec odpověděl. „Ale je neděle a máme tu u oběda svoje lidi z obchodu jako obyčejně.“

Přec viděla Rafaela mezi těmito Lista. Či byl to opět nějaký sen? Její unavený mozek potácel se takto ještě celý den mezi uvědomělostí a tvořením její obraznosti. Poslechla napomínání rodičů a nemluvila mnoho, netázala se nic více. Avšak dávala stále pozor na to, co kolem ní se dělo, a tu rozeznávala bez omylu Listův dobře povědomý hlas ve vedlejším pokoji. Zkoumala úzkostlivě, není-li to opět nějaký sen, a nemohla pochopiti, proč jí rodiče jeho přítomnost upírají. Mezi jiným slyšela docela dobře, kterak jednou pravil k panu Bučkovi: „Přeji vám z celého srdce štěstí k uzdravení slečny dcery.“ A vyřkl to takovým vřelým výrazem, že jej nebyla měla takového schopna.

Pak opět spala a při probuzení zas byla pomatena, zas pletly se jí sny a skutečnost a sice tak, že sama k sobě pravila: „Raději nemysliti na to více. Vždyť celý život je beztoho snem. Dávno lidé to vyslovili a měli pravdu. Hlubší pravdy ani není.“

To konejšilo ji a napjetí mozku v tom povolovalo. Živořila pak opět jako květina, jejíž vznik a vzrůst, rozkošný rozkvět, jejíž láska ke slunci a volné umírání takovým jest snem.

Niéméně probouzí se i ve květině všecka síla životní v té lásce a touze, které jest schopno její ústrojí, když se ku světlu vzpíná, a rovněž tak probouzelo se Rafaelino vědomí a zaplálo vždy jasně, slyšela-li opět Listův hlas.

List byl jí posud drahým, posud v něm viděla zosobnění rozumu a moudrosti lidské, posud věřila jeho úsudku, jeho mravnímu citu a důvěřovala jeho povaze. Mezi všemi lidmi, jež kdy poznala, zdál se jí on, krom rodičů, nejspolehlivějším. Jeho nehezký, trochu zanedbaný zevnějšek zdál se jí zajímavým, a nyní co tu ležela ještě nemocna a vedle ho slyšela mluviti, nyní vnikal jí jeho hlas do útrob.

Příštího dne již ho nebylo v domě. Byla s rodiči sama. Paní Bučková řekla: „Viď, drahý muži, že dnes nepůjdeš do obchodu? Zůstaneš u nás?“

Otec odpověděl: „O ano, mohu tu zůstati. List ubezpečil mne o tom. Jsem tomu rád.“

List jej o tom ubezpečil? Rafaela netroufala si tázati se, co to znamenalo, že List otci jejímu určoval, co může činiti? Byla ještě tak sesláblá, měla takové pochybnosti o tom, co jest skutečností, že měla za to, jakoby byla slyšela něco, čím její obraznost opět ji šálila. Tak zdálo se jí v jakémsi polosnění, že List se stal báječnou osobou, že přicházel a odcházel jako nějaký duch.

Rafaele přibývalo síly co den, ale duševně cítila se posud pomatenou, a aby rodičům toho nedala znáti, vyhýbala se otázkám o svých pochybnostech.

Tak uplynul týden a v sobotu směla poprvé z lože vstáti a poseděti na slunci v zahradě.

V neděli žádala si hned po ránu, aby ji dopravili na totéž místo do rondelu utvořeného z kvetoucího šeříku.

Seděla tam s matkou. Tu zbledla a byla by málem omdlela. Cestičkou přicházel vskutku List a vypadal tak střízlivě a klidně, že nemohl býti považován za přízrak, zač byla Rafaela nakloněna jej považovati.

Když ji spatřil, urychlil krok a již byl u ní. Byl to opravdu on, ale v chování byl velmi změněn. Jeho přízvuk, pohled, úsměv byl srdečný a beze vší ironie. Zvláště k paní Bučkové byl změněn. Nejen že se k ni nestavěl více hrdým, chladným a urážlivým jako jindy, nýbrž byl k ní šetrným a vážným jako syn k matce. K Rafaele natáhl radostně ruce, že ji div neobjal radostí.

„Tak daleko už jsme, drahá slečno?“ zvolal. a kdo by tomu uvěřil? Měl slzu v oku.

Paní Bučková také nebyla více k němu tak odmítavá a chladná jako druhdy. Vyzvala jej kynutím ruky, aby u nich se posadil. List podržel smeknutý klobouk v ruce a zadíval se Rafaele do obličeje.

„To jsme se nastrachovali o vás,“ řekl, a jeho oči byly nyní krásné. „Jen budte nám nyní aspoň vždycky a hodně zdráva.“

Rafaela podala mu beze slova ruku. Nemohla však pochopiti, co se dělo. Za jedno byl to List a nebyl to, za druhé nevěděla, jakým právem mluvil tak, jakoby náležel k rodině. Myslilať nyní, že žije v bájce. Nevěřila, že by to vše bylo pravda.

List obrátil se k paní Bučkové. Pozorovalť s bolem ztrnulý, chorobně udivený výraz na tváři Rafaelině. Ptal se jí, jak včera Rafaele svědčilo, že vstala a venku pobyla, zdali se jí zlepšila chuť k jídlu, co jedla a pila, a čeho by bylo potřebí. Byl hotov dojíti do města hned na místě, kdyby si paní Bučková něčeho pro Rafaelu přála. Ona musila jej násilně zdržovati, aby tu zůstal, a hádali se spolu po přátelsku.

Rafaela musila každé chvíle potírati si čelo.

List tázal se starostlivě: „Bolí vás hlava? Je vám snad horko zde? Anebo nesnesete vůně šeříku?“

Čekal dychtivě na odpověď, neb posud neslyšel jí promluviti.

Rafaela řekla, že je jí dobře, zcela dobře. Pak odvrátila od něho oči a hleděla jinam.

List pomyslil si: „Což mne více nemá ráda, anebo byl bych se klamal, když se mi tak zdálo tenkráte, dokud mi byla lhostejnou? Avšak lépe bude to snad. Byla by to přece pošetilost s mé strany.“

Nemohl úplně potlačiti slabý vzdech.

Rafaela ohledla se naň a řekla: „Vy jste ke mně velmi laskav. Jak zasluhuji tolik pozornosti od vás?“

Jemu zdála se velmi chladna, když to řekla. Jindy byla celá jiná.

Paní Bučková řekla: „Rafaela nesměla až posud mnoho mluviti a my jsme jí snad až příliš šetřili celý ten týden. Tak jsme jí ani neřekli, pane Liste, že jste se stal naším, mezi tím co těžce churavěla, a ostatní také ještě neví. Jeť na to času dosti. Bojíme se tak velmi u ní každého rozčilení, ba každého napjetí pozornosti její. Ale co vás se týče, můžeme jí nyní už říci. Vždyť by jinak nepochopila, co se děje, pak je to tak potěšitelné pro nás, že Rafaela bude rozumnou a nepoleká se tím, co předcházelo u vás.“

„Mám to tedy vypravovati?“ List tázal se, skloniv se něžně k Rafaele, a ona ožívla. Již viděla, že mohla té krásné, mnohoslibné skutečnosti důvěřovati, že uslyší přirozené vysvětlení úkazů, jež ji znepokojovaly. Úsměv vrátil se jí na rty a vřelost do očí. List byl šťasten a nemohl pochopiti, že jí nemiloval od prvního s ní se setkání.

„Neviděli jsme se dlouho, slečno, není-li pravda?“ tak zahájil, co říci chtěl. „Nepamatujete se snad ani, kdy jsme se viděli naposled.“

Rafaela kynula mlčky hlavou. Pamatovala to dobře. „Zapomněl jste nás navštíviti,“ řekla.

„Slyšel jsem, že se dobře bavíte stolohybem, že míváte společnosti. U Romovských mluvívali jsme o vás. Pak, nevím už sám kdy to začalo, míval jsem mrzutosti v úřadě a mezi tím, co jsme se neviděli, přišel jsem do soudního vyšetřování, do vyšetřovací vazby na čtrnácte dní za příčinou, že se v mém bytu nalezly Kutnohorské epištoly a Duch Národních novin. Byl jsem sice opět propuštěn z trestního vyšetřování, ale za to zbaven úřadu a zůstal jsem bez chleba. Nemohl jsem najíti hned jiného místa. Bylo to trochu krušné, ale nikoli nesnesitelné. Stojím tu sám, nikdo k vůli mně netrpěl. Jediný můj dobrý přítel, Romovský, nemohl viděti moje nehody. Zapověděl jsem, aby o nich nikde nemluvil, ani své choti aby o nich neřekl, a on mi to učinil k vůli. Měl jsem to zvláštní neštěstí, že jsem byl všude odbyt, kde jsem místo hledal. Moje prostředky byly vyčerpány. Byl jsem již odhodlán ke službě nádennické třeba, jen abych z té nečinnosti vyšel a s Romovským stálé hádky neměl o tom, že jsem nechtěl přijmouti jeho velkomyslné podpory. Prosím vás, smějte se tomu, slečno, jak jsem se tomu smál, věřte mi, aniž bych byl sklesl na mysli, neb nezdá se mi, že bych byl měl příčiny k tomu.

Následkem zmíněných hádek s Romovským přestával jsem navštěvovati i jeho dům. Nevím sám, jak dlouho jsem tam nebyl, když jsem potkal náhodou na ulici Romovského. Tu slyšel jsem o vaší nemoci a o příčině její. Romovský vypravoval mi všecko. Vy snad nevíte, jak zle s vámi bylo, co lékařů se vystřídalo u vašeho lože. Ale to víte, jak vás vaše rodiče zbožňují. Oba byli na pokraji zoufalství. Pan otec váš nebyl schopen všímati si obchodu. Byl okrádán. Nebyl s to sám to vše napraviti. Romovský neměl k tomu času, nicméně ujímal se záležitostí pana Bučka, jak mohl. Váš švagr, pan Dohodil, naopak, který má více času, radil jen stále, aby pan otec vše prodal a soukromníkem se stal. Tato rada nebyla dobrá. Romovský měl jinou pohotově. Navrhoval mně, abych přijal dozor a vedení v obchodě tom. Ví, že jsem syn obchodníkův. Než jsem studoval, že jsem dva roky byl v obchodě, a tvrdil krátce, že se do toho vpravím, že je tu hlavně třeba člověka poctivého. Řekl jsem, že to mohu aspoň zkusiti, a hned jsme vašeho drahého otce navštívili. Vešel jsem do vašeho domu, který byl tehdy domem smutku. Tatínek, chudák, ve svém hoři padl mi kolem krku, když jsem mu nabízel své služby tak dlouho, dokud by jiného vhodného člověka nenašel, a od té doby stali jsme se přátely. Později dovíte se, jaké věci se udály ve vašem domě za ten čas, a budete si svých rodičů, možno-li, ještě více vážiti než až posud.

Já podotýkám jen, že se jim hluboce klaním. A nyní nedivte se více, že mi leží na srdci i vaše zdraví, že vás považuji jako za svou dcerušku, když jsem k vašim rodičům již tak přilnul.“

Byl hluboce pohnut, když domluvil. Na Rafaelině obličeji zračily se všecky dojmy její a on viděl její cit. Oceňoval nyní vysoce její sympathii, uznával, jaká to velká věc, žije-li člověk takořka dvakrát a to lepším žitím svým v srdci jiném, jež touží obětovati se zcela tomu, jehož miluje.

Rafaela děkovala mu se slzami za jeho přátelství k rodičům jejím a on jí ještě povídal, jak se o ni všickni starali, jak on sám každou hodinu se dával tázati, jak ji jest. Tak našel je pan Buček a všickni šli konečně k obědu. Rafaela zasedla dnes poprvé uprostřed mezi rodiči za stůl k jídlu společnému.

Okřívala toho dne, jakoby jí krásný máj nalil svěžesti a síly do všech údů, jako mízy do stromů. Chodila po zahradě, vedena Listem a sledována otcem a matkou. Občas jenom tázala se ještě Lista důvěrně, není-li to štěstí dnešního dne pouhým snem. Jemu svěřila se také, když byli trochu dále od otce a matky, že posud tak trpí, nemohouc rozeznávati sen od skutečnosti, a jeho positivní mysl byla jí tolik, jako skála břečťanu. Dovedl jí tak jasně dokázati, co se děje opravdu, co je snem, že by bylo žádoucno mnohému člověku, jenž v pochybnostech se zmítá, aby vždy nalezl takové duševní podpory.

Tak uplynul ten krásný den, a k večeru List odešel, hluboce dojat, a divil se, jak vše tak přišlo a kterak se změnil. Již nerozebíral kriticky každý tah Rafaelina obličeje, ale celek jej poutal. Byla mu drahá. Kdy obrátilo se to v jeho srdci? Kdy začala jej tak dojímati? Nemohl si na to vzpomenouti. Přišlo to pozvolna s obdivem a úctou k jejím rodičům, s leknutím o její žití, se stálým strachem o ni. Přišlo to s jakýmsi rodinným citem, který v něm se vzbudil, když se sdílel s panem Bučkem o jeho starosti, když svou sílu a práci jeho rodině věnoval a při tom s blažeností cítil, že se stal dobrodincem všech, že je zachránil svým bystrým duchem, pílí a rozumem záhuby. Tu poznal život lidský z jiné stránky než až posud. Odkryl v sobě velké poklady upřímnosti, věrnosti a obětivosti; viděl že byl dříve sobcem toliko, protože sebe neznal a o žití našem příliš mudroval. Tak došel nyní k jiným názorům a jiný člověk zrodil se na místě bývalého, jak již se děje co den u věčném přeměňování všech věcí a nejvíce mysli lidské.

Divil se sám, že hlas jeho nyní jinak zněl, že se ozvaly v něm nikdy neslýchané přízvuky, že měl trpělivost všecko vyslechnouti od osob jemu milých, a nic že mu více nebylo při nich ku posměchu.

Ale čemu nejvíce se divil, to bylo nyní, že Rafaela v něm tušila toho člověka lásky a oddanosti schopného, jehož sám v sobě ani neznal, že jej dříve milovala, než mohla doufati v opětování jeho lásky. Za to cenil ji nyní nade vše na světě. Za to viděl v ní div světa mnohem zázračnější, než jaký v ní viděl Vanini. Tato divinace její byla mu vskutku svatou.

Tak smýšlel nyní o ní, když odcházel ze zahrady a ku Praze se obracel, nad níž slunce ve slávě a nádheře zacházelo, pozlacujíc Hradčany a všecky věže, vyčnívající nad moře domů, splývající v povltavském údolí v jasný obraz.

Příštích dnů Rafaela dověděla se také ještě druhou část událostí, jež rodinu její potkaly za její nemoci.

Ani otec, ani matka nechtěli jí líčiti v plné hrůze svoje leknutí za oné noci, co zmizela, když dlouho nadarmo čekali jejího návratu, a pak místo ní se dočkali majitele fiakru č. 23., jenž přišel se optat, zdali slečna šťastně se dostala domů, jelikož se domníval, že pěšky snad nemohouc ho nalézti. Co dávný známý rodiny měl za svou povinnost omluviti se ještě téhož večera za to, ačkoli byl přesvědčen, že jeho vinou se to nestalo.

Bučkovi viděli tedy, že Rafaela s ním nebyla jela. Neměli pokoje, ačkoli měli za to, že Romovských vzali Rafaelu k sobě na noc, nemohouce ji dopraviti domů. Pan Buček použil ochoty fiakristy a dojel na místě k Romovským. Ti vyplašili se z prvního spánku a polekali jej zprávou, že Rafaely u nich není, že viděli, kterak Vanini sám ji dopravil do kočáru, o němž pravil, žeť to číslo 23.

Pan Buček s Romovským jeli úprkem k „černému koni“, kdež uslyšeli, že Vanini hned po představení odcestoval, když byly jeho věci již před tím poštovním vlakem odeslány.

Pan Buček zpěčoval se líčiti, jak mu bylo při této zprávě, a byl by nadarmo ten výjev popisoval. Nevýslovný byl pohled, kterým na Romovského se ohledl.

Uháněl na policii, kde komisaře vyburcoval ze spaní. Tam bylo mu slíbeno okamžité zakročení a pátrání po lupiči, ale on tu stál a nemohl ničeho činiti, leda čekati na výsledek pátrání. Vskutku byl ještě svědkem, kterak na komisariatu zvonek svolával detektivy a jak jim byly rozkazy dány. Pak odešel bez útěchy, prose za dovolení, aby se směl za dvě hodiny přijíti optat, není-li posud nic vypátráno. Pak nastala mu krutá úloha vrátiti se domů a sděliti ženě, že Rafaela jest ztracena, unešena, snad zhanobena.

Ale paní Bučková jevila tehdy nadobyčejnou duševní sílu. Nemohouc hledati sama dceru ve všech koncích světa, nebyla nečinnou. Jak to? Zaměstnávala se slibem, že se zbaví svého a své rodiny majetku závětí bezprávně odkázaného, soudem přiřknutého dle slepé spravedlnosti a necitelných paragrafů, že vrátí vše, co jejímu bratranci patřilo i s úroky jeho dědicům. Tou myšlénkou exaltovala se, tou držela sebe a svého muže, jenž si vlasy na hlavě rval, tou bojovala s neviditelným osudem, s ideou spravedlnosti o svou dceru. Ta byla její modlitbou, když se vrhala na zem, až se jí čelem dotýkala.

Pan Buček byl mezitím dvakráte ještě na policii. Jednou doprovodila jej tam paní sama v tom osudném fiakru 23.

Tak dočkali se ubozí manželé rána a návratu své dcery. Jak ji vítali! Ona to věděla a cítila ještě! To nebylo k zapomenutí. Když jim vše vypravovala, byli radosti a vděčnosti plni, že se jí nestalo to nejhorší, čeho se obávali, že ji tu zas mají. Krátká byla však vděčná radost jejich, neb roznemohla se jim už příští noci.

Za hrozícího nebezpečí její dlouhé nemoci paní Bučková usilovala, aby se vykonal její slib.

Tehdy to bylo, co Romovský Lista potkal, a jeho žádal, aby se ujal jeho tchána. List vypravuje o tom, zamlčel okolnosti, o nichž Rafaela nyní od rodičů se dovídala. Oba zeťové, Romovský jak Dohodil, byli nejvýše rozhořčeni počínáním paní Bučkové, a Romovský žaloval

svému příteli to rodinné neštěstí, kterýmžto se viděla celá rodina skrácena skoro o veškeré jmění, neboť při pořádání a oddělování onoho podílu, který paní chtěla nahraditi skráceným dědicům, vyšlo na jevo, že vlastní jmění rodinné bylo poslední dobou valně stenčeno nesprávností účetního. Tento člověk nadělal za nemoci Rafaeliny ještě mnoho škody v obchodě, tak že musil býti okamžitě odstraněn.

Že List přijal návrh Romovského, Rafaela ovšem už věděla, avšak nyní dověděla se mnohem více, a co vznítilo její mírnou náklonnost k tomuto ráznému muži v lásku skutečnou a v nadšení, ve kterém jej přímo zbožňovala.

List totiž uslyšev o jednání paní Bučkové, byl uchvácen obdivem a sympathií k této paní, jakého jindy tak snadno schopen nebyl. Již zmizela jeho malá antipathie, kterou k ní dříve měl, a jež u něho škodila Rafaele, když pozoroval její podobu s matkou.

Dal si od Romovského dvakráte vypravovati všecky okolnosti onoho dědictví a pak rozhodnutí paní Bučkové. Načež udivenému Romovskému řekl, že ho nechápe, kterak může té šlechetné paní zazlíti její čin? Hájil ji před ním, pak před Dobodilem co nejvřeleji, a způsobil vlivem svým, že umlkli a s rodiči svých žen se smířili, že se vpravili do svého osudu.

Jak neměl dobrý pan Buček padnouti mu kolem krku, když k němu přišel jako anděl spásy? Pan Buček sám byl rozerván tou záležitostí. Co praktický muž souhlasil se svými zeti, co oddaný manžel, jenž nezapomněl nikdy, že měl všecko od ženy, měl za povinnost svou, neprotiviti se jí déle. Ostatně nemohl také jinak než ctíti její mravní cit, a slib, který v úzkostech mateřských učinila, byl mu posvátný.

List zbavil jej pochybností všech a potvrdil jej v jeho shovívavosti k manželce, kterou mu oba zeťové tak ostře vyčítali.

Tak utkal se sám sebou nejkrásnější na světě svazek mezi těmito vzácnými lidmi, kteří by si nebyli nikdy porozuměli přes příbuznost duševní, kdyby divné tyto okolnosti nebyly podaly příležitosti, aby se poznali ve pravé podstatě a ve pravém světle.

„Nyní jsme skoro chudí,“ řekla paní Bučková ku konci, když s otcem střídavě Rafaele vše pověděli.

„Chudí!“ opravoval ji její muž. „Chudí, pravíš, protože nevíš, má milá Rafi, co je chudoba. Máme méně než jsme měli, budeme bydleti v menším bytě, zváti méně nebo žádných hostů, nebudeme míti drahou kuchařku, ani vyšňořenou panskou, ani třetí kuchyňskou, jež za ty dvě vlastně pracuje. Budeme míti služku za všecko. A tuto zahradu, dítě . . . tuto drahou památku musíme prodati.“

Rafaela líbala otce a matku a řekla: „A já vám za to vše děkuju.“

(Dokončení.)

Na „Osamělé hvězdě“.

Napsal *Bret Harte.*

(Pokračování.)

Horká krev rozlila se mu do tváří, jakoby mu nějaký cizí hlas byl zazněl do uší. V první okamžik nemohl ani uvěřit, že ten hlas přichází s jeho vlastních bledých rtů a že přistihl se, jak mluví sám k sobě. Zachvěl se studem a jal se rychle sestupovati s vrchu dolů.

Ano, on půjde k nim, řekne jim o svém nálezu, dá jim jejich podíl a opustí je pak navždy. To bylo jediné, co mohl učinit; — podivno, že na to nepomyslil hned. Ale bylo to krušné, velmi krušné, ano kruté, musiti se s nimi opět setkati. Čím zavinil si toto pokoření? Na chvíli skutečně nenáviděl ten sprostý poklad, jenž svou surovou váhou na vždy pochoval volnou a bezstarostnou minulost a naprosto rozdrtil poesii jejich bývalého, nečinného, šťastného života.

Byl si jist, že nalezne je čekající na křižovatce, kudy jezdila pošta. Bylo tam přes hodinu cesty, ale mohl se tam ještě dostat v čas, pospíší li si. To byl moudrý a praktický konec jeho přemýšlení, ale chabý, bezmocný konec jeho rozhořčenosti. Co na tom. Oni si snad zprvu pomyslí, že jako slaboch chce jíti s nimi, — snad budou i o pravdivosti jeho nálezu pochybovat. Co na tom. Zabryzl se do rtů, aby udržel pošetilé, do očí se deroucí slzy, ale šel stále vpřed jako slepý.

Neviděl krásnou noc ulehlou v těch tmavých pahorcích, zahalenou v světlavou mlhu a stichlou v němém úžasu nad svou vlastní půvabností! Tu a tam zdálo se, jakoby se měsíc nořil do jezera a rozvodněné tůně, jakoby v nich usínal, a vše pozvedalo se v nekonečný klid. Šel jako ve snu, a černé, neproniknutelné hráze ustupovaly náhle neurčitým, odlehlým vzdálenostem, jichž dosíci zdálo se býti nemožno, — šerým prohledům, jež zdály se býti nepřístupny. Poznenáhla bylo mu, jakoby sám splýval v jedno s tou tajemnou nocí. Ani tepnu bíti necítil, tak klidný byl, tak rozechvění prost, jako ta noc.

Co to bylo? — Výstřel tam od domku! ale tak slabý, bez ozvěny, tak stlumený v té nesmírné tichosti, že by jej byl měl za přelud své vlastní fantasie, kdyby se byl nedotknul s tak podivnou rušivostí jeho citlivých čivů. Byla to náhoda, nebo zúmyslně mu dané znamení? Stanul; výstřel nebyl opětován, — ticho bylo zase neporušené, ale teď jakoby věstilo něco osudného, smrtelného. Náhlá a hrozná myšlénka projela mu hlavou. Odhodil vak a všechnu překážející mu tíž, oddechl zhluboka, schýlil hlavu a jako štvaný jelen vrhl se směrem, odkud výstřel zazněl.

II.

Odchod nevěrných soudruhů zpod Osamělé hvězdy mohl se sotva nazvati imposantním. V prvních pěti minutách po opuštění domku vypadal průvod vrávoravě a rozháraně. Nezvyklé namáhání zvětšilo belhavost jedněch a duševní ochablost naladila druhé k mimoděké hudební produkci. Spolkový Mills pokulhával a pohvizdoval si

v líčené roztržitosti; Sudí hvízdal a pokulhával s líčenou vážností; Pravý Bower šel v čele, stavě na odiv nějaký pevný úmysl; Levý Bower ubíral se za ním s rukama v kapsách. Obě druhé, slabší povahy, Sudí a Mills, táhnouce se k sobě v bezvědomé sympathii, dívali se jeden na druhého nejistým, o podporu žádoucím pohledem.

„Tak to vidíš," řekl Sudí náhle, jakoby končil celou učenou rozpravu; — „nic na světě není pro mladého člověka lepší, než neodvislost. Sama příroda k tomu poukazuje. Pohledni na zvířata."

„Cítím zde někde tchoře," odpověděl suše Spolkový Mills, o němž platila domněnka, že jest nadán aristokraticky citlivými nozdrami; „je někde as na deset mil odsud. Mám už takové štěstí na tchoře. Nevím vůbec, proč zde ještě pobudujeme, když chceme pryč."

Oba mužové čekali, povšimnou-li si Pravý a Levý Bower loudající se zamyšleně napřed, jejich slov. Když se tak nestalo, opustil Sudí hanebně svého soudruha.

„Nuže," pravil Sudí, „viděl jsem, že Starý bere tu medicinu dobromyslně — ale pomalu, a počítám, že nejlepší, co jsme učiniti mohli, bylo zvednout se a jít, dokud to nespolkne." Sudí pravil to hlasem povznešenějším, aby také ti dva napřed z toho něco měli.

„Neřekl," děl Pravý Bower, náhle se zastaviv a obraceje se k druhým, — „neřekl, že mu ten nový kupčík dá nějaké potraviny, ať už tak neb tak?"

Mills obrátil se, jakoby dovolával se podpory, na Sudího, který byl nucen odpověděti: „Ano, pamatuji se určitě, že to řekl. Těšilo mne to obzvláště k vůli němu," pokračoval Sudí, zrovna jakoby to byl s tím kupcem vyjednal sám. „Pamatuji se, že mi pak bylo volněji u srdce."

„Ale nepovídal," tázal se Levý Bower, také nyní se zastaviv, „že to závisí na nějaké práci, kterou máme udělat tam dole v náhonu?"

Sudí obrátil se o podporu na Millse, který však pod ničemnou záminkou, že snad tato věc bude vyžadovati delší porady, usadil se velmi pohodlně na pařez. Sudí usedl také a řekl váhavě: „Ano, pravda. My, nebo on."

„My, nebo on," opakoval Pravý Bower s pochmurnou ironií. „A tobě se snad konečně zdá, že jsi už tu práci udělal sám? Ty se zrovna ubíjíš tou hroznou nadlidskou prací, do které se vrháš jako lev; tak je to s tebou."

„Zdá se mi, že jsem slyšel někoho povídat něco, jako že to je třídenní práce pro Číňana," vložil se stejně ironicky do rozmluvy Levý Bower; „ale už se docela dobře na to nepamatuji."

„Bude to učiněná zábava pro Starého," prohodil Mills ostýchavě, „zrovna jako stvořeno k rozptýlení mysli v jeho samotě."

Vida, že si jeho poznámky nikdo ani sebe méně nevšímá, natáhl Mills nohy pohodlněji a vyndal dýmku. Byl sotva hotov, když Pravý Bower, náhle se otočiv, zaměřil k potoku. Levý Bower po krátkém přemýšlení dal se za ním. Sudí pokládaje to moudře za výhodnější přiraziti ku straně silnější, hopkoval za ním a zbylý Mills odhodlal se ihned k tomu, sloužiti za umdlený a vrávoravý zadní voj.

Jejich cesta odbočujíc od Osamělé hvězdy, vedla je k zátočině u potoka; — tam, kde byli druhdy začali svou bezvýslednou práci. Zde začínal proslulý náhon, jenž se táhnul kolem pozemku kupcova a potom ztrácel se v bažinaté tůni. Byl zatarasen štěrkem a dřívím a malý žlutý proud vody, jenž tudy někdy tekl, zastavil, jak se zdálo, svou práci současně s nimi a proměnil se v zelenavou tekutinu.

Na tom krátkém kousku cesty sotva promluvili a Pravý Bower, jenž je vedl, nedal jim jiného vysvětlení, než němým příkladem, když se ocitili na konci své poutě. Pravý Bower totiž skočil rovnýma nohama do kaluže, a začal co mu síly stačily vyhazovat naplavené dříví a chrastí. Rozehřáti podíváním na něco, co se jim zdálo býti naprosto novou a rozpustilou hrou, skočili druzí vesele za ním a brzo překonával jeden druhého v okouzlujícím zápasu se zanešenou strouhou. Sudí zapomněl na svou ochromlost, jak skákal přes rozlomený žlab; Spolkový Mills zapomněl na hvízdání a broukal si šťastné napodobení čínské dělnické písně. Nicméně, když se byli takto bavili asi deset minut, začala je ta veselá kratochvíle přecházet; Spolkový Mills začal si tříti nohu, — když tu vzdálený rachot otřásl zemí. Mužové podívali se jeden na druhého; bylo po zábavě; následoval mdlý hovor o možnosti, že to bylo snad zemětřesení, nebo nějaký výbuch, když pojednou Pravý Bower, jenž pracoval něco málo před ostatními, výstražně vykřikl a vyskočil ze strouhy. Jeho společníci měli sotva času vyskočiti za ním, když tu pojednou a bez vysvětlitelné příčiny přivalil se mohutný proud vody do náhonu. V okamžiku bylo zatarasené koryto vyčíděno, náhon byl volný a zdvižené dříví, kmeny a prkna plynula dále volným proudem. Pochopivše ihned výhodu této práci usnadňující situace, vskočili podílníci na Osamělé hvězdě hned zase do vody a odstranivše překážející ještě závady, dokončili své dílo.

„Starý tu měl být, ten by otvíral oči!" řekl Levý Bower; „to by se tak zrovna hodilo do jeho básnického krámu, po kterém se tak ustavičně shání. Lehko hádat, co se asi stalo. Někdo z těch nadutých jepic tam na dolu Excelsior vyhodil zákop na blízku potoka. Srazil břeh do vody a zpáteční proud se k nám přehrnul a vyklidil nám náhon. To nazýváme přece poetickým díla vedením."

„A kdo že nám to radil, abychom zatarasili potok sami a přinutili jej, aby vykonal tutéž práci?" tázal se Pravý Bower mračivě.

„Zdá se mi, že to byla jedna z myšlének Starého," odvetil Levý Bower pochybovačsky.

„A vy se pamatujete," vpadl Sudí živě, „že jsem vám vždycky povídal: Jen pomalu, jen pomalu. Jen vytrvejte, a něco se stane. A vidíte, teď se něco stalo," dodal vítězně. „Ti tam na Excelsioru nejsou blázni a vědí, proč to dělají."

„A co, když náhodou vím, že tam na Excelsioru dnes skály netrhají?" řekl Pravý Bower sarkasticky

Sudí, který zakládal svou mlhavou hypothesu na domnělém výbuchu ve skolách, obrátil rychle hovor jinam. „Já neříkám, že má Starý v hlavě všechno v pořádku; schází mu ještě trochu více znalosti světa. Poslední dobou zdokonalil se velice v Jukru a také v jiných hrách. Začal se dívat do světa tak snivě, tak andělsky, že jste nikdy nevěděli, co má vlastně za lubem. Není-li pravda, Millse?"

(Dokončení

FEUILLETON.

Stáří egyptských dějin.

Jediným domácím pramenem pro dějiny starého Egypta — ovšem vedle nesčíslných památek umění výtvarného — jest, jak známo, *Manetho*, onen egyptský kněz, který na rozkaz krále Ptolomaea Filadelfa sepsal historii své vlasti a sice od nejstarších dob až do časů Alexandra Velikého. Manetho žil v třetím století před Kristem, byl písařem, čili knihovníkem při chrámě v Heliopoli a měl po ruce úřední archivy chrámové, takže, kdyby se nám bylo jeho dílo zachovalo celé, mohli jsme míti o dějinách starého Egypta zprávy mnohem četnější a spolehlivější. Bohužel zbyly jenom úryvky citované v dílech dvou autorů pozdějších, kteří žili teprve v třetím stol. po Kristu, takže mezi originalem a těmito citaty leží pět století. Dle těchto nám známých zápisků Manethonových byla by historie egyptská starší o celé tři tisíce let nežli biblické stvoření světa: bible totiž klade stvoření světa asi na r. 4000 př. Kr., kdežto počátky dějin egyptských sahaly by až na rok 7000 před narozením Kristovým.

Této veliké cifry se badatelé ulekli a prohlásili zápisky Manethonovy za pramen zcela nespolehlivý, ukazujíce zejména k té okolnosti, že mnohá jména v jeho seznamu faraonů, pokud souditi můžeme dle nápisů na chrámech a hrobech, jsou skroucená a že v pořadí jejich objevují se mnohé mezery zvláště za dynastií šestou, kde celých 436 let není vyplněno. Podobně chronologický papyrus v museu Turinském, který uvádí všechny krále od nejstaršího Mena až do dynastie devatenácté, a který se s Manethonem úplně shoduje, mnoho neplatil. Tak sám Mariette*) praví o něm doslova (ovšem v r. 1867.): „Papyrus Turinský ztratil skoro všechen kredit, a jen zřídka bývá citován v dílech egyptologických.“ Badatelé odloživše Manethona, obrátili zřetel svůj výhradně k památkám stavitelským, kteréž jsouce ovšem prameny současnými pro jednotlivé doby historické mají spolehlivost poměrně největší.

Ve zříceninách Karnackých objeven byl obraz, na němž král Tutmosis III z dynastie osmnácté (1703—1680 před Kr.) obětuje svým předkům, kterých se tam uvádí 61; dále nalezena v Abydu deska (nyní v britickém museu), na níž vyobrazen jest Ramses II. vzdávající poctu svým předchůdcům, která svými zprávami již dosti se blíží Manethonovi, a konečně objevil sám Mariette známou desku Sakkarskou (nyní v museu bulackém), pocházející z hrobu kněze Tunaroi, rovněž z časů Ramsových, na níž uvádí se 58 králů egyptských, mezi nimiž šest prvních dynastií shoduje se úplně s výpisem Manethonovým. A tak stoupala vážnost Heliopolského písaře každým rokem, až nezbylo nic jiného nežli přijmouti jej za základ všech podobných studií. Nicméně jeho vítězství nebylo ještě úplné.

Jak známo, bývaly doby, kde Egypt nebyl spojen pod jedinou vládou a kde tedy vládlo několik dynastií najednou. A tak namítali nedůvěřiví odpůrci Manethona, že snad mnohé dynastie, které on uvádí ve svém seznamu, vládly zároveň, a takže není třeba pošinouti počátky dějin egyptských do doby tak vzdálené. Mariette tuto námitku slavně vyvrátil. Praví mezi jiným: „Víme bezpečně, že Egypt nebýval vždy královstvím jediným, nýbrž že častěji panovalo současně několik rodin královských. Ale všechny okolnosti dosvědčují tomu, že již Manetho sám dynastie současné ze svého seznamu vyloučil.“ A nyní cituje některé známé současné vlády, jež v seznamu Manethonově jsou vynechány, a pokračuje: „Manetho zařadil do svého seznamu pouze ony dynastie, které považovány byly za legitimní, ostatní pak sám potlačil. Neboť jinak musil by počítati na místě oněch svých jedenatřiceti dynastií, které následovaly za sebou na trůně egyptském až do času Alexandra Velikého aspoň šedesát. Žádnému z učenců, kteří se snažili obmeziti počty Manethonovy, se nepodařilo nalézti památku, z které by vysvítalo, že dvě jeho dynastie panovaly v Egyptě současně. Naopak staré památky jednosvorně dokazují, že dynastie Manethonovy vládly jedna za druhou.“

Zcela jistou a bezpečnou jest chronologie egyptská teprve od století sedmého před Kristem; při dynastiích dřívějších nelze často udati jistého letopočtu, ale že vládly v Egyptě, upříti nelze, neboť památky často jejich péči zdělané bezpečné svědectví o nich vydávají. Za prvního krále egyptského považuje se Menes, který žil dle biblického počtu 2781 let před Kr., dle Bunsena 3623, podle Lepsia 3894, dle Brugsche 4455 a dle Manethona, jehož tvrzení také Mariette i Lenormant se přidržují, 5004 léta před Kristem. Tento Menes, zakladatel Memfidy, způsobil asi velký převrat v poměrech egyptských. Před ním vládli prý — dle kněžských pověstí — v Egyptě celých 18 tisíc let bozi a polobozi, rozuměj kněží — a zdá se tudíž, že Menes tyto různé kněžské státečky spojil v jedinou říši. Dějiny egyptské jsou starší nežli se obyčejně za to má, veliké pyramidy Gizehské pocházejí ze čtvrtého tisíciletí před Kr.; pyramida Sakkarská jest ještě starší, a tak musíme klásti počátky státu egyptského aspoň na rok 5000 př. Kr. ne-li více, neboť jsou ony kolossalní stavby dílem civilisace velice pokročilé. Bezděky vzpomínáme na původní cifru Manethonovu. Kde asi bývaly ty drobné státy kněžské, jež Menes spojil, nelze přesně určiti, ale jistě byly v Egyptě horním, neboť geologové tvrdí, že prý ještě před 8000 lety byl dolní Egypt pod vodou, jako na př. Dánsko, a že teprve usazováním se bahna nilského nynější delta z moře vystoupilo.*) Jak se asi nazývali ti nejstarší kněžští králové ještě před Menem, zůstane asi navždy tajemstvím; snad stali se bohy pozdějších generací a jména Ammon, Horus, Osiris jsou jedinou památkou těch dávno zašlých dob.

Počínáme-li tedy chronologii egyptskou Menem, můžeme sestaviti asi tento pořádek: 1 *Stará doba* (5004—3064 let před Kr.) V době té následovalo po sobě 10 dynastií Známé pyramidy Gizehské pocházejí z dob dynastie čtvrté. 2. *Doba střední* (3064—1703 před Kr.), v níž vládly dynastie 11 - 16. Mezi léta 2100 - 1580 spadá vláda asijských kočovníků známých pode jménem Hyksos. Srovnáme-li to se známým letopočtem biblickým, můžeme říci, že dynastie 11. vládla dříve nežli byl živ Abraham, a za dynastie 17. že byl náměstkem faraonovým Josef, syn Jakubův. 3. *Doba nová* (1703 - 332 před Kr.), kde vládly dynastie 17—31 Za dynastie 18—20. stál Egypt ve vrcholu slávy. Jména Tutmosis III, Amemfis III., Seti a Ramses II. zná celý svět. Za téhož Ramsa Velikého narodil se Mojžíš. R. 332 značí dobu, kdy Egypta dobyl Alexander Makedonský. K vůli úplnosti můžeme uvésti ještě: 4. *Dobu řeckou* (332—30 př. Kr.), kde vládli v Egyptě Ptolomaeovci (dynastie 32., 33.), a konečně 5. *dobu římskou* (30 před Kr. — 381 po Kr.), kde začíná císařem Augustem dynastie poslední t. j. 34. R. 381 po Kr. stal se Egypt provincií byzantskou a rokem tím končí dějiny starého Egypta, neboť touž dobou zavřel císař Theodosius bývalé chrámy a vyhlásil křesťanství za jediné náboženství státní.

Takový jest asi nynější stav chronologie egyptské a lze souditi, že aspoň v základech jest správný. Byla to práce ohromná umístiti oněch 34 dynastií, kam náležely, neboť staří Egypťané neměli smyslu pro chronologii. „Největší překážkou,“ dí Mariette, „při stanovení letopočtu egyptského jest ta okolnost, že Egypťané neznali žádné chronologie. Neměli určité éry; stanovili čas jenom dle panujícího krále. Jednou začali počítati od smrti krále předchozího a podruhé ode dne, kdy nový král byl korunován, a tak nebylo v tom bezpečného pořádku.“ Můžeme směle říci, že rozluštění hieroglyfů a spořádání této zmatené a nekonečné chronologie egyptské náleží mezi největší triumf moderní vědy.

B. F.

*) *Mariette*, Aperçu de l'Histoire ancienne d'Egypte. Paris 1867.

*) *H. Le Hon*. L'homme fossile en Europe.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Votoček & Rassl“

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 65 kr.
na půl léta . . 3 » 30 »
na celý rok . . 6 » 60 »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zasylkou po poště
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Salmova ulice číslo 9 nové
Listy přijímáme jen frankované
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 2. hod. odpolední.

ROČNÍK XII. 20. prosince 1884. ČÍSLO 36

Vánoční píseň mému dítěti.

Báseň od *Jaroslava Vrchlického.*

„Buď lidem pokoj na zemi
a Bohu v nebesích chvála!“
Svět jásá — ty to nechápeš,
tys ještě tak malá, tak malá!

Ty nechápeš ten shon a chvat, —
ten tají cos, ten šuká;
a pak tu radost — tváří v tvář
když ruku stiská ruka.

Dnes ořech zlatý s cukrovím,
jenž v světla záři kývá,
a úsměv náš ti v jeden sen,
ač vyzlacený splývá.

A duch můj, svět jejž nezkojil,
u tebe žáčkem je hbitě
a nyní chápe po letech,
jak mohlo svět spasit — dítě!

Povídka vánoční.

Napsal *Fr. Herites.*

Teplo bylo a útulno v příjemně vytopené světnici, co zatím vichr, studený a nevlídný, burácel venku a se střechy shazoval sníh a v kotoučích metal jej do oken.

Kristovo narození ohlašovalo se bouří, zuřivou, zlou bouří, porážející vše, nic nešetřící, vše ničící; pravý to paskvil na okamžiky, jež památkou jsou na toho, který světu přinesl mír, pokoj svatý, lásku a smíření . . .

Ale zde, u bíle pokrytého a osvětleného stolu, na nějž právě kladla se ryba a zákusky štědrovečerní v podobě jablek a ořechů a zlatožluté vánočky plné mandlí a hrozinek — zde sotva povšimnuli si, když okno zatřáslo se a zařinčelo, a hřejícími kamny zahvízdl táhlý vzlykot Melusiny. Jen děti obracely se někdy k oknu a ke dveřím a pak vždy přitulily se k sobě — nikoli však bázní neb strachem: očka mžourala šelmovsky a rtíky špulily se k úsměvu, kdykoli k sobě přiblížily se dvě ty roztomilé hlavinky a tajemně spolu šeptaly . . .

Konečně obě maličké vyskočily se svých sedadel a od stolu, a ručkama tleskajíce, jaly se běhati a skákati a tančiti po světnici.

„Ježíšek! Přichází Ježíšek!“

Z venku, z ulice, byl zazvněl hlas zvonku.

A nyní ozval se podruhé a potřetí, ozval se jasněji na blízku, v samém domě, těsně za dveřmi.

„Ježíšek! Ježíšek jest zde — — — “

Nastalo utišení. Děti stanuly prstíky v ústech, ani nemukajíce, oči obrácené napnutě a nedočkavě ke dveřím, za nimiž slyšeti bylo tajemný šustot a šelest, jakoby křídel andělů, který pak na konec ovšem skončil odměřeným, prapozemským klepotem, podobným valně dvojzpěvu Barčiných dřeváků.

Avšak matka nedala vzniknouti nijakým pochybnostem a hbitě otevřela dvéře.

Aj, hle! Vánoční stromek plný cukrovinek a ovoce, ověšený pozlacenými řetězy, s hořící svíčičkou voskovou na každé větvi . . .

Úžas změnil se v radost, mlčení vystřídáno jásotem.

„Stromek vánoční! Stromek vánoční!!“ — —

A slavnostně vnešen byl dar Ježíškův dovnitř, do světnice, pomocí Barušky, která se z čista jasna byla z pozadí, z úkrytu odkudsi vynořila.

„Tak dobrou noc, paničko!“ — řekla pak, jako se loučí někdo, kdo úlohu svou vykonal a hotov s prací svou sám nahlíží, že nemá zde více co činit. Štědrá ko-

leda sklouzla ještě do hrubé, kanafasové zástěry. „Šťastné a veselé svátky!"

A štěstí a veselí snad na daleko ve chvíli té tolik nebylo, jako mezi těmito stěnami.

Děti nemohly dost se vynadívati na zářivá světélka vánočního stromku a nemohly nasytiti se obdivu všech těch věcí, které byly přineseny jim z nebe. Žvatlaly o překot a jásaly do únavy...

Na vzájem ukazovaly si své hračky. Jak božsky krásná zdála se děvčátku jeho vyfintěná panenka, co zase hošík strakatého svého paňácu s úžasem obracel na všechny strany! — Však také na věci užitečnější nebylo zapomenuto. Byly pod stromkem nalezeny teplé šatečky a punčošky, a střevíce pro malý párek a jako koruna všeho roztomilý sametový čepeček a pro hocha fešácká čapka s pérem a hnědým kožíškem, tvořícím obrubu. —

„Byl to bohatý Ježíšek!" — podotknul malý mudrc, pokrývaje koketně své černé rozcuchané kučery.

A nápadu tomu nebyl s to odolati ani otec, i přeletěl úsměv rty jeho. Pojednou však zarazil se a otřásl, jakoby mráz byl políbil jeho duši a rozhledl se po světnici, chudobné, opatřené nábytkem jen nejnutnějším a zadíval se pak na sebe, na ošumělý svůj šat, i sáhl pak do kapsy, odkud ozval se zvonivý hlas peněz: ale hlas nebyl oním smíchem, kterým cinkají o sebe zlato a stříbro — byl to mdlý zvuk drobných peněz.

Upřel tázavý pohled na tvář své ženy.

Ale ona svá ramena, s nichž rukávce byly sklouzly a ukázaly je bílé a čisté a oblé, v celé lahodě a libeznosti nahoty, obemknula se okolo jeho šíje a skryla oči své na prsou jeho, k nimž tiskla se prosebně, jakoby chtěla říci: ó neptej se! Netaž se dále! — —

Až po chvíli pozdvihla zase hlavu. Usmívala se láskyplně a rty její dotknuly se jeho rtů i spočinuly zde dlouho, jakoby žíznivě pily. „Můj drahý! — Můj drahý!" — zvolala. „Oddej se požitku, který jsem ti připravila! Či není to — " pokračovala tónem veselým a rozmarným — „není to rozkoš, dívati se na tu drobotinu naši a ssáti do sebe jejich štěstí, čísti na bezmračných jejich čílkách celý ten vířivý ples nevinných jejich dušinek...? — Jak se veselí, jak se radují ze svého stromku vánočního, jak obdivují se těm jednoduchým hračkám a laciným cetkám rozvěšeným a kterak milují Ježíška, který to vše jim nadělil... a kterým jsem byla já" — podotka paní se smíchem. „Ano — já a nemotorná služka domácích, kterou jsem požádala o pomoc, a která řídila celé představení, za kulisami, za dveřmi — — salonu žádného nemáme" — doložila s povzdechem, z kterého však vykukoval dobrý rozmar.

„A na všem já neměl žádného podílu" — zašeptal muž.

„Ale drahý Karle! Můj drahý!" — zvolala žena s živostí. „Což není co jsem učinila dílem také tvým? Nebo jsi žárlivým snad naposled! — Ach, to jest dobré!" — mluvila zas rozmarně — „to jest dobré! Tu podívejme se na toho zuřivce — on žárlí na svou ženu a probodává ji svými zraky — — hu! — Jak to studí! Jak to mrazí! — — — Jako bys mě ani nemiloval..." doložila, a zvuk jejího hlasu zněl ku podivu opravdově.

„Jak? Co to mluvíš? Vždyť tě miluji!" — —

„Miluješ! Miluješ? — — Mám roztrhat sedmikrásku? Ano — ne — — ano — ne — — jako Markétka! — Ach, škoda, že nekvetou teď květiny... jest zima! Ó zima — —" A zatřásla se jakoby opravdu její dech byl těla jejího se dotknul. Ale hned zase vrátila se k tónu méně vážnému. „Jak možno mluviti o zimě" — pravila, hledíc laskavě na svého muže — „tam kde jest tolik hřejících paprsků lásky, kde jest tolik štěstí..."

A ubohá paní byla by asi přála si, aby ten, k němuž obracela své zraky i slova svoje, vzal ji, popadl v teplou svou náruč a do růžova ji zlíbal...

Ale muž seděl tu vážně a chladně, a díval se jen na své děti. „Štěstí — štěstí..." zašeptal pak trpce.

„Nuž — v jejich srdcích aspoň jest! —" zvolala žena skorem vášnivě a měla oči plny slz. „Jim přece neschází!" — A dala se opravdu do pláče. „Pohleď, jak jsou šťastny..." dodala opět mírněji a nutíc se potlačiti své rozčilení.

„Šťastny na chvíli" — promluvil muž — „nežli se rozbije sklo, kterým se dnes dívají na život... nežli prchnou vidiny, které jsi ty před oči jim dnes nakreslila... zítra opět — zítra" — opakoval — „poznají snad celou bídu postavení svého v tom životě, který dnes zdá se jim tak růžovým..."

„Probůh, muži, co to mluvíš — — co myslíš?" —

„Dívám se ve tvář skutečnosti" — řekl se vší rozhodností. „A tážu se: kdo to učinil? Kdo to vše zavinil? — — A odpovídám: já!" — —

„Karle, drahý můj Karle!" — —

„Já! Ano — já!" — potvrzoval muž. „Či nebyl jsem to já, který tebe vzal od tvých rodičů, vytrhl z lůna, v kterém jsi v blahobytu a v pohodlí žila, a připoutal tě k sobě, k osudu svému, k osudu tuláka, který nemá jmění ani postavení, vlastního nemá přístřeší — nemá zkrátka nic..."

„Má ruce, jež dovedou pracovat... Ó Karle! Z mých úst nikdy nevyšlo slovo výčitky..."

„Nebyl jsem to já" — mluvil muž dále, nevšímaje si poznámky — „který ubohým těm dvěma dal život? — — Jak málo budou mně vděčni! Kam dospějou? Co z nich bude? — — — Ale ne!" — vyrušil se s hlasitým výkřikem. „To nepřipustím! Tomu zabráním! Chci zbohatnout! Musím státi se boháčem! Za každou cenu! Stůj co stůj! Musím! V tom jedině vidím štěstí!" — —

„Karle! Karle! Karle! Zase ty přízraky — — Ty ošklivé myšlénky, které tě nám odcizují... Proč nejsi jako jsi byl dříve? Tenkráte, když jsem šla za tebou, ve všem ti důvěřujíc, vše ti svěřujíc — ach, tenkráte bylo jaro! I léto bylo krásné! Léto naší lásky, když klín můj přinesl ovoce tak půvabné, jako jsou děti naše. — — Ale pak přišel podzim... Tys přestal chvíle odpočinku tráviti u nás a s námi, přestal jsi útěchu a radost hledati a nalézati v práci — začals choditi do krčem, mezi špatné soudruhy, zasedati ke stolu hráčskému — — — "

„Ano! Abych vyhrál! Abych přivodil obrat v našem postavení! — Kde jest můj klobouk?"

„Jak? Co pravíš?" — zvolala žena v leknutí. „Dnes nepůjdeš! Nesmíš odejíti!" — dodala prosebně.

„Proč? Právě dnes..."

„Jest pozdě.“

„Tím spíše. Snad promeškal jsem již příhodnou chvíli.“ — I povstal prudce od stolu.

Žena vrhla se mu k nohám. „Pro lásku boží! Pro boží milosrdenství! — Nerouhej se! Nechoď! Zůstaň s námi! U nás!!!“

„Půjdu!“ — rozhodnul a učinil několik kroků ke dveřím. Ale pak se zastavil.

„Nemám peněz“ — řekl, obrátiv se.

Žena pokrčila rameny.

Stál chvíli mlčky, váhaje, rozpačitě mačkaje klobouk v ruce, nerozhodnut patrně, má-li jíti neb zůstati.

„Což nezbývá už pranic, co by mělo cenu?“ otázal se zlobivě a po chvíli řekl, zašeptal skorem nesměle: „Dej mně křížek!“

Dívala se na něho, a oči leskly se v slzách; kolena třásla se pod ní, že div neklesla, a celé tělo nalézalo se v chvění.

„Ty víš, Karle“ — pravila pomalu a vážně — „ty víš, jak drahým byl mi ten skvost — jediný, který zbyl mně po mé matce . . .“

„Nuže — co na tom?“ — vyrazil ze sebe muž. „Koupím ti jiný!“ Znělo to surově. „Dej sem jen ten kus zlata! Musím mít do hry! A dnes vyhraju! Dnes jest den štěstí . . . den, v který spaseno bylo lidstvo . . . snad i nás čeká — spasení.“

Žena dala se do pláče. „Ach, spasení! spasení! — — V to jsem doufala! V to jsem věřila pevně! Proto jsem obětovala i to, s čím jsem při vší své bídě, vzdor všemu nedostatku, dosud nemohla se nikdy rozloučit . . . ano, Karle, prodala jsem křížek po matce . . . prodala jsem jej, abych koupila zaň toto zde — abych koupila vánoční večer . . . takový, jaký jsme slavívali druhdy — tenkráte, když byli jsme tak šťastni! Učinila jsem vše proto, abychom zase jimi byli . . . aby tobě aspoň dnes zalíbilo se mezi námi . . . a ty — ty přece půjdeš? Půjdeš i dnes? Jsi vědom si toho, co činíš, Karle? . . .“

Stál chvíli nerozhodnut ještě. Také zazvonilo v tom v kapse několik jeho měďáků. S tím přece nemohu jít! — přišla mu myšlénka. Ale v tom zmocnila se ho vášeň, šílenost . . . Popadl dětské hračky i šatečky, co mohl sebrati a utrhnouti se stromku, vzal surově vše z dětských ruček . . . Pak otevřel dvéře a bouchnul jimi za sebou.

„Zima!“ — zaúpěla žena. — „Zima . . .“

A tu teprve zpozorovala, jak jest venku, jak vítr tam skuhrá a stená a jeČí, a zdálo se jí, že bouřlivý ten dech táhne jejím tělem, proniká všemi kostmi, prsoma se dere a srdce zatáčí ve vířivý vír . . . a z hlavy odnáší na svých divokých křídlech všechny myšlénky . . .

V herně přivítali známého hosta, jako se vůbec v místech podobných vítá příchozí: s radostí sice ale málo viditelnou. Zde panuje ticho a klid, a nemilují se jakékoli projevy hlučné. Avšak dnes pojednou celá společnost propukla v smích, v nezbedný, rozpustilý smích . . . To bylo ovšem příliš komické! Taková sázka zde nebyla viděna ještě nikdy! Paňáca se špičatou čepicí a s rolničkami v sousedství ulízané panenky s porculánovou hlavičkou a dětská čapka se sametovým čepečkem, lemovaným bílými krajkami . . . Toť opravdu originalní nápad!

„Nuž — přijato?“ — otázal se ten, který byl všechny tyto věci položil na zelený stůl. A sáhl do kapsy a hodil i několik měďáků před sebe, k ostatnímu. — „Přijato?“ — opakoval zcela vážně, jakoby nebyl vědom sobě toho nikterak, jak směšnou nápadem svým přivodil situaci

A bankéř v náladě jsa výborné i maje mžouravá očka plná slz od smíchu, že tekly po nadulé jeho tváři a ztrácely se v ježatých vousech — považuje vše to za podařený žert, ochotně přistoupil na návrh.

„Proč ne? Jsem také otcem rodiny“ — — řekl rozmarně, ačkoli slova ta z těchto úst a při této příležitosti činila jedině dojem frivolnosti. A slavnostně položil dva stříbrné zlatníky proti učiněné sázce.

Byly prohrány.

A znova tažena zas na ně karta.

Prohrány opět a opět prohrány. Hrálo se již zas penězi proti penězům; na intermezzo nikdo více nemyslil. — Panna s paňácou válely se již po zemi . . .

Pozdní host dnešní měl zvláštní štěstí. Vyhrával stále. Zdvojnásoboval, ztrojnásoboval své sázky a mohl vsaditi nač chtěl, bral pokaždé.

Měl před sebou kopici stříbrných peněz i bankovek a několikrát byl takovou již vecpal do kapes

Rozčilení bylo všeobecné a ozývaly se již hlasy podezřívající. Na štěstí v čas ještě hra skončena.

Hráči vstávali od stolu a rozcházeli se. Hezký dívčí čepeček i koketní čapka dávno byly již k nepoznání rozšlapány . . .

Ani ten, který je byl přinesl, nevzpomněl na ně. Vyrazil ze síně a z domu, a utíkal po ulici. Zapnul se až ke krku a tisknul ruce k prsům, jakoby se bál, že mu peníze z kapes kabátu vítr roznese. Každý nerv jeho se chvěl. „Nuž — neříkal jsem to, že dnes jest den štěstí?“ —

„Den štěstí! Den štěstí!“ — — Slova odrážela se od vysokých domů ulice, jíž kráčel. „Den štěstí!“ — — A v tom se zastavil.

Pohledl náhodou nahoru, k obloze. Bylo již ráno a tam za střechami polévaly luh i sad červánky vycházejícího slunce — ale z úzké ulice nebylo je viděti. Nad ní klenul se jen pruh nebe, čistého a jasného. A na něm hvězda jedna, jakoby se byla opozdila, jakoby schválně ještě byla čekala na chodce. Shlížela dolů s výše a upírala k němu matné, umdlévající světlo své . . .

„Den štěstí! Den štěstí!“ — — Zdálo se, že posměšně zavznělo s hůry . . .

A paprsky hvězdné zlomily se těsně před očima poděšeného muže a vykreslily mu obraz — obraz, který byly snad opodál zachytily před chvílí . . . Obraz ženy plačící a zoufalé, která tisknouc k sobě ubohé své děti, kráčí pomalu tmavou ulicí a zastavuje se na mostě . . . a v noci vánoční, v noci veselí i vykoupení, myslí na hloubku Vltavy a jak by ve vlnách jejích spočívalo se měkce . . .

Adamův štědrý den.

Zimní pohádka od *J. L. Hrdiny.*

Ani jsme nemyslili, že ještě dnes přijde. A byl by to opravdu div, aby o štědrý den Adam s námi nevečeřel. Co se pamatuji, nechyběl Adam nikdy v ten den. Byli jsme tomu již uvykli, a spíše bychom se byli obešli bez vánočního stromku o štědrý večer než bez Adama. Jakoby patřil k rodině naší. A nebyl ani z dálky příbuzným. Jakoby neměl kam jít. A přece jej zvali o štědrý den po celé vsi k večeři. Adam vždycky slíbil a vždy přišel k večeři — k nám.

„To už je tak jako jeho výměnek," pravil mi otec, když jsem se tázal, proč Adam má o štědrý den naši chaloupku nejraději; „jeho otec míval kdysi náš domek a Adam se tu narodil. A kdyby celý rok ne, o štědrý večer si jistě každý vzpomene na domov. To máš celou tu příčinu. Adam rodičů svých ani neznal, když mu umřeli, a teprv když vyrostl, dověděl se, že otec jeho míval naši chaloupku, že tuhle u okna stála jeho kolébka. Kdyby někoho měl na světě, vzpomínal by si naň, když nikoho nemá, vzpomene aspoň na místo, kde bývali jeho rodiče. Adam už není žádný mladík, je dobře čtyřicátník, ale to se mi od něho líbí. A dnes bude s námi zase večeřet. Ale divím se, že nejde. — Je přec už sedm hodin. Buď se mu někde daří tuze dobře nebo tuze špatně."

„Já se nedivím," pravila matka, „než vše oběhá, vyřídí a roznese, to uplyne hezká chvíle. A Adam má dnes pochůzek dost. Ze mlýna nesl výsluhu na Smečno, odtud má zajít do Želenic — dobré dvě hodiny cesty. Pak má nakupovati leccos v Slaném, aby tam zítra selky nemusily. Než to obejde! — a den je krátký jak dlaň. Ti lidé si nechají od Adama sloužit jako biskup u oltáře, že by tomu nikdo ani nevěřil. A Adam běhá jako divý. Že už toho posličkování nenechá!"

„Také jsem mu to říkal, ale ten už jiným nebude."

A zase jsme čekali s večeří na Adama, aby neřekl, že jsme nedočkaví.

Čekali jsme do půl osmé, do osmi — Adam nepřicházel.

Už táhlo na devátou — — otec se zadíval na hodiny.

„Nu, děti, pomodleme se k večeři. Já myslím, že už Adam nepřijde. Snad večeří dnes někde jinde. Ale pro všechno mu schovej, matko, jeho díl a nech to na teple — kdyby přece přišel."

A po tiché modlitbě jsme zasedli k večeři — poprvé bez Adama. Však jsme ho pohřešovali. Jeden přes druhého jsme se dívali kolem stolu, jako bychom se počítali, kdo tu chybí.

Kde jen bloudí dnes ten Adam!

A ani nám večeře tak nechutnala jako jindy. Třeba v chaloupce bylo na našem dubovém stole jídla dost v ten večer, ale zbylo skoro všecko.

„No, vy k vůli Adamovi ani nebudete jíst!" vytýkala matka.

„Mně samotnému dnes nechutná!" zastával se nás otec.

„Aspoň kousek vánočky."

„Opravdu už nechceme."

Matka sklidila se stolu, svinula bílý ubrus, jímž pokrývala stůl jen o největší svátky, a my vyhrabali z truhly balíček karet. Byly tak pěkné zavinuté, jak jsme je tam v loni po štědrém dnu uložili.

„Co budeme hrát?"

„Mariáš!"

„Maminko, podejte sem ten košík s ořechy."

Ale nerozdal jsem ještě ani všem, když se ozvaly na zápraží kroky. V síně vrzly dvéře a hned na to šourala se ruka po dveřích světnice, hledajíc kliku.

„Maminko, skočte otevřít!"

Už byla klika nahmátnuta: cvakla, dvéře se otevřely, a vešel Adam. Až z něho zima čišela.

„Adame, kde jste tak dlouho vězel?" volali jsme a šli mu naproti. „Vždyť už jsme po večeři!"

„Dobře jste udělali."

„A celý jste zavátý. Což se tam sněží?"

„Sněží, a jak! — musím se napřed venku trochu otřepat."

„Jen tu zůstaňte."

„Ne, máte tu tak hezky umyto — —"

„Nevídáno!"

„Aspoň z těch bot musím oklepat sníh."

A vyšed na zápraží počal tak hřmotně dupat, až psy vyplašil, až okna světničky naší řinčela.

„I dost už, Adame, vždyť nám sbořite chaloupku. Dost už. Pojďte do tepla. Tak. A tu večeři sem dej Adamovi, matko!"

Adam se svléknul z kalmuku, nabřál ruce o kamna, zasedl za stůl na své staré místo. Chutnalo mu znamenitě. A my, abychom tak naň nekoukali, reklamovali jsme u matky jídla svoje, jichž jsme se prve ani nedotekli. Matka ochotně vyhověla, — a opravdu, s Adamem přišla nám i chuť na večeři.

„Což jste ještě nevečeřeli?" divil se Adam.

„Večeřeli, ale jen tak na polovic, bez vás."

Adam zavrtěl hlavou a sehnul se znova nad svůj talíř. A vyprávěl mezi jídlem, co zkusil, než došel ze Smečna domů, jaké jsou „u brůdku" závěje a u Trpoměšské louky že mu skákalo přes cestu hejno modravých bludiček. Tam je bahno i za největších mrazů. A na starých šachtách Lotoušských prý obchází dnes černé Jezule.

Udiveně jsme se podívali na Adama.

„Černé Jezule? — co to je?"

„Počkejte, až po večeři."

Dlouho jsme nečekali. Adam s upřímným „zaplať Pánbůh" odšoupnul talíř, odstrčil židli od stolu, narovnal se a složil nohy přes trnož.

„Já mám slavit dnes dva svátky, jmeniny a narozeniny," povídal.

„Což vy jste se narodil na štědrý den?" ptal jsem se.

„Narodil jsem se vlastně na den Dušiček — proto jsem tak chudým, ale na štědrý den jsem se zrodil skoro jako podruhé. Opravdu. To bylo před dvaceti lety. Byl jsem tehdáž mladík ještě, ale pracovat jsem musil jako

muž, chtěl-li jsem se uživit. A že havíři nemají lehkého zaměstnání, to si domyslíte. Bylo mi šestnáct let a já už byl havířem. Pracoval jsem v uhelné „Cecilii". Tenkrát to vypadalo nad Kutrovicemi v té lesnaté stráni jak v mraveništi. Země rozryta, rozvrtána — lid se zbláznil a počal tam dolovat uhlí. Někde je nalezli, někde ne. Šachta naše byla do vánoc od jara vybrána. A to bylo zrovna na štědrý den, když jsme ráno slézali pod zem. Dozorce si nás zavolal a sdělil nám tiše, smutně, že si od zítřka máme hledat práci jinde.

„A kam máme jít?"

„Nevím. Uhlí je vybráno, páni tu nechtějí dál dolovat. Ba já sám nevím, co si počnu!" povzdychnul dozorce a odcházel.

Mlčky jsme slezli dolů a dlouho se nám nechtělo do řeči. I skromný oběd, který jsme si přinesli v uzlíčku z domova, nám nechutnal. Ale když se blížil večer, počal se probouzet hovor. Havíři povídali si, co budou mít k večeři, co kdo koupil dětem štědrého večera, a těšili se na světlou, vytopenou světničku doma.

„Nebuďte smutni, hoši!" povídal havíř Řehoř z Plchova; „máme ještě silné ruce, a kdo má ty, ten si práci najde jako magnet třísku železnou. Nebuďte smutni! Dnes se má radovat celý svět. A ty také vyjasni tvář, Adame!"

„Ba, vyjasnit tvář! Vám se to snadno řekne, vy máte domov, rodinu, večeři, ale já? — Věřte mi, že je mi dnes k pláči."

„Proč?"

„Když jsem tak opuštěn."

„Pojď se mnou do Plchova, budeš s námi večeřet. Pojď; ta radost prý je nejlepší, kterou jinému učiníme . . ."

„Vždyť jste sám chudý."

„Někdy, o štědrý den havíř jako pán."

„A máte pět dětí."

„Kde se jich nají pět, nají se i šestý. Jen pojď!"

A vzav mne za ruku, řekl, abych vzal své náčiní a šel s ním nahoru. Beztoho už prý zvoní signál: „Nahoru." Jeden za druhým stoupali jsme po kolmém řebříku z té černé propasti vzhůru. Dnes prý naposledy. Jeden po druhém přijali jsme týdenní mzdu z rukou dozorce. Byli jsme tu už všichni, jen Tuřanští havíři zůstali pozadu. Co tam ještě kutí?

Ale za chvíli vylezli také.

Podali jsme si navzájem ruce mozolné, přáli si šťastné svátky a rozešli se, jeden sem, druhý tam.

Já s Řehořem k Plchovu.

Byli jsme as na půli cesty, když jsem si vzpomněl, že bych měl něco dáti Řehořovým dětem k štědrému večeru. Ba, mám malý zlatý penízek, který jsme vykopali, když se zakládala šachta. Tu jej mám uschovaný, zašitý v podšívce kabátu, — tu v rohu. Sáhnu v to místo, — teprv teď vidím, že kabátu nemám na sobě. Jak jsem mohl býti tak zapomětlivý, že jsem nechal kabát v šachtě!

„Řehoři, já se musím vrátit!"

„Kam?"

„Do šachty."

„Proč?"

„Zapomněl jsem tam nejlepší svůj kabát."

„Jdi tedy, ale pospěš si, ať mne dohoníš."

Obrátil jsem se a sotva dechu popadaje přiběhl jsem k šachtě. Rukou už jsem se chopil řebříku. Ale v tom objevilo se přede mnou podivné děťátko. Hezounké bylo, bělounké vlásky, ale obličej a ručičky tak černé jako uhel. A hrozilo mi černým prstíčkem: „Nechoď pod zem."

„Zapomněl jsem tam jediný teplý kůček můj."

„Nechoď tam!"

„A v tom kůčku zlatý penízek."

„Vrať se!"

„Nemohl bych ničeho dáti Řehořovým dětem."

„Nechoď!"

Ale já se nebál. Rozsvítil jsem kahanec a stoupal mrštně dolů. Černé to děťátko za mnou. Dlouhými chodbami jsem běžel k místu známému — černý ten zjev se mi stavěl do cesty.

„Kdo jsi?" tážu se zlostně.

„Černé Jezule!"

„Jezule? Vždyť jsem vídal Jezulátko jen bílé?"

„Ano, pozemčanům bílé, podzemčanům černé. — Vrať se!"

„Jen co najdu ten penízek —"

„Vrať se!"

Já běžel dál.

V tom zachvěla se země, mocný blesk ozářil podzemní chodby uhelné, hromová rána zaduněla okolím a se mnou se svět točil. Co se dále dělo, nevím.

Ale když jsem procitnul, nevěřil jsem, že žiju ještě. Bylo už k půlnoci, a lidé jdouce do Kvilic na půlnoční, zastavovali se u šachty „Cecilie".

„Co se tu stalo?" ptali se.

„Adama jsme vytáhli z šachty. Zasypal se tam."

„To je neštěstí!"

„Neštěstí, zlomyslnost. — Tuřanští havíři nasypali do rozsedliny nevypotřebovaný prach, zapálili doutnák a odešli. A Adam se vrátil, slezl dolů a — nu, štěstí, že to nedopadlo hůř, Adame!"

A omývali mne studenou vodou studánky, vedle níž jsem ležel.

„Adame, máš bolest?"

„Ne, jen hlava mi víří. A zima je mi."

Odnesli mne do Plchova — —

To byl můj štědrý den!

„Nu, a teď zas půjdu!" — doložil Adam vstávaje od stolu.

„Kam?"

„K té studánce při uhelnách. Na tu nezapomenu nikdy na štědrý den. A nějaký ořech, jablíčko, kousek vánočky ji tam musím hodit co dárek štědrovečerní. Však já vím, že ta studená voda její mne probudila znova k životu."

A vzal si opravdu bez pobídky něco ovoce a vánočku do kapsy a oblékl se.

„Což bude-li tam to černé Jezule zas?"

„Bude, rok co rok je tam vídám. Nadzvedne černou hlavičku s bílými vlásky, dívá se chvíli, zdali nejdu k šachtám. Ale vidouc, že nesu dary studánce, zmizí zas pod zemi."

Z doby stolohybu.

Novella od *Sofie Podlipské.*

(Dokončení.)

X.

Byla jednou deštivá chladná neděle letní. Zahrada byla deštěm zaplavena.

„Dnes není možno, aby nás živá duše navštívila,“ pravila paní Bučková ráno, dívajíc se oknem na bujné větve stromů, kloníci se pod tíží deště až k zemi. Ale kdo přece přišel celý promoklý, jakoby jej z vody vytáhl, to byl List. Nemusil litovati brodění se deštěm pro přivítání, jehož se mu dostalo. Bylo mu teplo až do duše, měl-li jakou totiž, neb citoval rád Havlíčkův výtečný epigram:

Ach, bože milý,
jsi-li,
zachraň duši mou,
mám-li jakou.

Ale ať pochyboval o všem i o své duši, o sympathii, kterou cítil k rodině Bučkově, a již byl navzájem předmětem, nemohl pochybovati. To bylo pevné, budovalo mu půdu pod nohama a otvíralo mu obzor do světa. Byl tak promoklý, že se musil celý převléci a nasaditi do šatů páně Bučkových.

Když se opět objevil po této metamorfose, Rafaela mu řekla: „A vy jste přišel v té nepohodě.“ Bylo by však třeba nějakých not neb známek, čili písmen posud nevynalezených, aby naznačily přízvuk upřímné vděčnosti ne-li více, který ta slova hostila.

„Jak nebyl bych přišel?“ List odpověděl, nakloniv se k ní a zardívaje se radostí: „Vím, že budeme dnes sami.“

Takové malé, na oko obyčejné věty vyměňovaly se mezi nimi, a nikdo nebyl by uvěřil, jak dlouho pak oba takového slova zpomínali a jak pevně jimi se utahovala ta páska, kterou obapolná jejich náklonnost utkávala pevněji každým dnem, až by jednou uznati musili, že je to dílo pro život, že je utahuje a upevňuje každý den a každá tohoto dne událost ať dobrá, ať zlá.

Když List tak mimo očekávání přišel, vyběhla mu Rafaela z kuchyně vstříc s velkou bělostnou kuchyňskou zástěrou před sebou. Učilať se vařiti, aby se připravila na tu „chudobu“, ve které bylo rodině budoucně žíti. Chystala se pracovati a šetřiti, aby rodičům ulehčila odříkávání se obvyklého pohodlí. Teď o tom žertovala a pracovala dále, přicházela občas z kuchyně do pokoje, ozbrojena měchačkou neb šlehadlem na sníh neb s třešněmi, ze kterých pecky se loupaly.

Pak musil Listovi i rodičům chutnati oběd tak zvláště, že je jídla takořka nadšením opojovala, a jelikož déšť neustal plácati do oken a šustiti ve stromech ani na chvíli, zůstala rodina po obědě za stolem seděti, a hovor těch čtyř spokojených, ba šťastných lidí pršel a šplouchal, šuměl a linul se jako venku ten úrodný déšť.

Znova přišli na Rafaelinu nemoc v hovoru, na její uzdravení, těšili se, že byla nyní tak čerstva a zdráva, že sílila a každé namáhání snesla.

Ona sama přivedla řeč na příčinu té nemoci.

„Co asi stalo se s tím Vaninim?“ hádala. „Není ničeho o něm slyšeti, není známo snad novinami zdali jinde své umění provozuje? Či pomstila se mu bývalá jeho milenka a je on zde v některém vězení?“

List neslyšel o tom ničeho, nemohl o tom podati Rafaele zpráv ani toho dne, ani později, a podnes Rafaela neví, jak dále žili ti tři lidé Vanini totiž, Manula a Selma, nikdy nedověděla se, zdali Vanini skutečně vzal ten zlý konec, který cikánka mu prorokovala, anebo-li jej posud očekává, či ušel-li tomuto proroctví dokonce. Vanini zmizel, buď že se potloukal po Evropě anebo přeplul do Nového světa, kde snad byla proň půda ještě úrodnější. Možná dosti, že jeho sláva ještě neuhasla, že se nadále dařilo jeho kejklím, avšak doba ona nebyla již způsobilá k tomu, aby nosila světlo takové slávy dále než na několik kroků. Vzduch našeho století, ač dosti ještě naplněný chorobnými látkami, přece již nenesl slávu takovou od města k městu, od země k zemi. Nebyla to již doba Cagliostrů, jehož slabým odleskem byl Vanini. Tak zmizel tedy navždy z obzoru Prahy, svého rodiště, jež neměla příčinu rmoutiti se, že tento její syn byl odrodilcem. O Manule a Selmě nebylo už dokonce možno dopíditi se nějakých zpráv. Obě táhly světem dále se svou tlupou toho národa polobáječného, jehož duch a nadání v mysticismu se rozplývá.

Rafaela nebyla dokonce tak nedůtklivá, aby nebyla mohla mluviti o nehodách, jež za jednu noc prožila a které tvořily tak křiklavě dobrodružnou protivu s jejím žitím, jinak tak klidným a nepohnutým, tak že nebylo divu, zdála-li se jí posud ona noc ještě jedním žitím, jež trvalo půl věčnosti.

Nyní dovedla se již dokonce i zasmáti tomu, co zakusila a co nyní za ní leželo. Ale List byl zamyšlen a zasmušen jejím utrpením a hrozil se toho všeho. Nechtěl Rafaelu pobuřovati sdělením, že jej soudně hledal a stíhal, aniž přišel k nějakým výsledkům, neb Vanini nebyl více k nalezení. „A to je možno v našem století!“ volal nyní rozčilen. „To může se díti v policejním státu! To troufá si učiniti bídný dobrodruh.“

„Myslím, že je to člověk vlastně šílený,“ Rafaela podotkla. „Ta jeho magnetická věda popletla mu rozum, věřte mi, a já byla jsem v moci nebezpečného monomana. Mým štěstím byla ještě jeho úcta ke mně, totiž k mému nadání, jak on to nazýval, k tomu zvláštnímu prý ducha daru, který patrně sdílím s cikánským plemenem. Viděl ve mně opravdu jako světici jakousi, ale tu světici chtěl chytiti do klece, jako divotvorného ptáka, z jehož zlatého peří chtěl těžiti moc, slávu a bohatství.“

Paní Bučková dívala se na svou dceru s hlubokým pohnutím a řekla obracejíc se k Listovi:

„Řekněte mi však, drahý Liste, nyní upřímně, co soudíte o této schopnosti, co říkáte tomu, co napsal stolek Rafaelin a čím Vanini ztratil skoro rozum, měl-li jaký?“

„Cože tomu říkám? Že bych tomu všemu skoro nevěřil, kdybych neznal povahu slečny Rafaely. O ní však vím, že není schopna klamu. Nicméně nepřivede mne žádný úkaz být sebe podivnější k tomu, abych uvěřil, že něco se může díti, co se nesrovnává se zdravým rozumem. Nepřipouštím tedy nikterak, že mohl stolek pod rukou slečninou něco napsati, o čem ona dříve nedostala poněti zcela přirozeně a pomocí svých smyslů. Jisto jest, že u některých lidí účinkuje nápadně nevědomělé žití jejich duševní, a zdá se mi, že se to děje tehdy, je-li tu velké nadání, jemuž se nedostalo dosti potravy positivním věděním. Obdivuji se věru, jak důmyslně cikánka Manuela to vysvětlila slečně Rafaele. Hádá-li taková cikánka z ruky, čte jaksi nevědoměle bystrozrakem, jehož vědoma si není, z obličeje neb z celého zjevu osoby jeho vlastnosti a důslednosti jejich, ze kterých osud její se tvoří.

Co se týče orakulu vysloveného psaním stolku slečnina, dovoluji si vysvětliti věc takto. Slečna slýchala zajisté, třeba co dítě, mluviti vás o onom processu rodinném, o výčitkách svědomí milostivé paní. Jako dítě slyšela o tom a zdánlivě si to nepamatovala, avšak mnohá věc utkví v paměti naší tak, že ji tam máme dobře schovanou, aniž o ní víme. Ve snu anebo maně připadá nám pak najednou k našemu podivení. Tak dělo se slečně, když psala onen orakul, který vás, milostivá paní, k nejkrásnějšímu činu vašeho žití povzbudil."

„Ale jak mohla věděti Rafaela pravé jméno a rodiště Vaniniho?" paní Bučková horlivě zvolala.

„Nějakým zázračným vnuknutím zajisté ne. Připouštím to, že se dá těžce vysvětliti a přece pokusím se o to. Což nebylo by možno, aby byla slečna, co dítě snad, od nějaké pradleny neb nádennice v zahradě, anebo kdekoli slyšela o nějakém člověku, který tak a tak se jmenoval, svým rodičům utekl a světem se potloukal, dělaje ze sebe kouzelníka? Snad jí to přišlo na mysl podivuhodným zajisté kombinováním nevědomělých dojmů a toho nevědomělého úsudku, který novější psychologové dosti pilně studovati nemohou. Zdá se vám moje vysvětlení za vlasy přitaženo, není-li pravda, milostpaní? Ale odpusťte, nemohu si to jinak mysliti, nemám-li sám sebe míti za blázna."

Paní Bučková nebyla patrně přesvědčena a pokrčila rameny, ale Rafaela prohlásila se docela za srozuměnu s těmito náhledy. Jí naopak hnusily se výsledky této činnosti duševní, která až posud jen ke klamům a k pošetilostem lidí zaváděla. Sama nechtěla nikdy více pokoušeti se o nic podobného. Její poctivou mysl dokonce nelákalo žádné tajnůstkářství.

„Ať je to s tou magnetickou vědou jak chce," zvolala vesele, „nechme ji badatelům. Možnáť že jest předchůdkyní čehosi velkého a nového, jako astrologie, z níž se zrodilo hvězdářství se svými skvělými zázraky, jako temná alchymie, z níž vyšla lučba s klíčem k netušeným pravdám. Ale Vaniniové tu vědu nevynesou z bahna pod — vodu."

„A Rafaely nepodají jim k tomu ruky, není-li pravda?" List řekl s pohledem takovým, jenž se pojil k pokladu upomínek, který její srdce si střádalo a zbožně hlídalo.

„Přece však," paní Bučková řekla trochu svéhlavě, „kdyby skutečný badatel o to se interessoval, nesměla by mu Rafaela odepříti pokus svého zvláštního nadání."

„Stálo by mne to příliš velkou oběť, maminko, raději ať se tedy ten badatel beze mne obejde. Myslím na jiné věci a mám jiných starostí." Rafaela řekla a zas to bylo slovo takové, jemuž spolu s Listem tak velký význam podkládali. Oběma zářily oči a patrně nemyslila Rafaela na žádné tísnicí a zlé starosti.

Paní Bučková však potřásala hlavou. Jí leželo pravé rozluštění těchto tajností posud velmi na srdci. Za to dříml si spánkem spravedlivých dobrý, roztomilý pan Buček a byl šťasten, že mu zas hověti mohl, anať byla mysl jeho choti konečně utišena skutkem přísné spravedlnosti.

Příjemně probudilo jej ze spánku, když byla svačina přinešena, které malá, příjemně naladěná společnost se dočkala za jídelním ještě stolem.

„Myslím, že jsem spal?" pravil se smíchem, hladě si tabatěrku. „Odpusťte mi to všickni, ale když jste začali mluviti o tak nudných věcech, tak se mi nedivte."

Nedivili se mu pranic, ačkoli paní naň uvrhla poněkud přísný pohled. Tu chvíli rozešlo jí to však a vzala jej něžně za ruku, což jej skoro k slzám pohnulo a jisto bylo, že se ti manželé nyní ještě sblížovali.

Rafaela povzbudila tatínka, aby jim zas jednou povídal, jak poprvé se setkal s maminkou zde v zahradě.

Učinil to rád, ale tenkráte skončilo se vypravování elegicky. Vždyť musili tu přemilou starou zahradu prodati a rozloučiti se s ní, s jejími starými stromy, s jejím přízemním pokojem, kde Rafaela vždy se uzdravovala.

Avšak Rafaela nedopustila lítosti, aby se vzmohla mezi nimi. Vždyť měla za všecky ztráty tolik náhrady a věděla, že rodiče té náhrady pocítí s ní.

Při té příležitosti vzpomněla Rafaela opět také na onen dům, kam Vanini jí byl unesl a který byl podoben tomuto zde. „Jak asi k němu přišel?" hádala.

Ani to nedalo se nikdy vysvětliti, a nikdy Rafaela ho nenašla i když později schválně podnikala výlety, aby jej odkryla.

Vanini byl schopen jej koupiti schválně k tomu cíli, aby Rafaelu tam unesl. Snad byl onen dům se zahradou ve dražbě k dostání. Snad chtěl jej Vanini povýšiti na svůj letohrádek. Rafaela neměla poněti, jak daleko vlastně mohl býti Prahy vzdálen, jak dlouho tam jela, v něm pobyla a konečně domů se vracela. Tak zůstala i tato okolnost v tajemství zahalena.

Náhle vystřelil zlatý skvělý paprsek z mraků a Rafaela běžela k oknu ho přivítat. Byloť možno ještě téhož večera konati procházku po písčitých cestách zahrady.

Byl to nezapomenutelný večer a celé to léto bylo Rafaele i Listovi nezapomenutelné.

Kdy že si řekli, že se mají k smrti rádi a že chtí býti navždy svými? Nevěděli to určitě. Věděli jen, že se milovali dávno a nesmírně. Listovi bylo to větším zázrakem než stolohyb a orakuly. Uvěřil v lásku, již před tím měl za prostý pud, a za pověrečné fantasie, co o ní kdy se básnilo, a nyní viděl v ní základ a útočiště dobra a jediné možného štěstí na tomto světě.

Trochu List ještě váhal a pochyboval, bude-li co zeť od Bučka dobře přijat, ale ta šlechetná matka, ten dobrý otec usnadnili mu vyznání, že Rafaelu miluje.

Tak stali se svými a obohatili naše žití národní tehdy tak smutné a uhnětené o jeden domácí krb, kde

láska k vlasti se pěstovala, udržovala a utužovala, kde se vyvinovaly nadále výtečné charaktery a nové se tvořily.

Zatím přešla doba stolohybu jako matný sen a sotva kdo zpomínal za několik roků na onen úkaz. Zpomněl-li, zdálo se mu k neuvěření, jaká to byla tehdy závrať. Sledovalať po nadšené závrati roku osmačtyřicátého jako noc po skvělém, v bouři a mrákotách ukončeném dni.*)

*) Zdá se mi nutno podotknouti, že veškeré úkazy stolohybu a psaní stolku jsou věrně líčeny dle skutečnosti.

Láska Vasiljova.

Vypravuje chorvatsky *Václav Novák.*

(Dokončení.)

III.

Marko za měsíc belhal se opět po vesnici. Byl ještě slabší než po prvé nemoci. Šat visel na něm jako na bidle, uši odchlipovaly se mu od hlavy a pod očima vystupovaly mu kosti. Já jsem se byl zatím upokojil. Aspoň mne to již tak netrápilo jako dříve. Každého dne vzpomínal jsem si na to, jak Luca v mém náručí plakala, a pokaždé jsem vzdychal. Zdálo se mi, že Luca přece bude moji. Její oči, její neklid, když jsme se potkali, jakoby mi pravily: Tvoje budu. — Marko se velmi pomalu pozdravoval, neboť ho mořil kašel; co požil, to zase vykašlal; proto jsem myslil, že se ženiti nebude.

Ale po svatém Jiří bylo mi souzeno opět jedna muka přestáti: tehdy je nebožtík pan farář s kazatelny prohlašoval. Za měsíc na to bloudil jsem po dva dni po lese — to byla svatba.

Znenáhla přivykl jsem však svému osudu. Snad pomohlo i to, že nebožka matka každou sobotu večer naplnila lampičku před Matkou boží. — Při práci jsem nejsnáze zapomínal. Naši dělníci sekali v lese a já s nimi. Byl jsem řádný dělník, pracoval jsem za dva. Ani dnes ještě nedal bych se zahanbiti mnohým mladíkem, ale měl jste mne viděti tehdy! Červené tváře, holá brada, široká prsa a ramena, ruce jako dvě kovářská kladiva a nohy — zajíce by zahanbily.

Právě toho roku minulo mi devatenáct let a ježto se mi pobyt v domově a v naší vesnici nějak znechutil, těšil jsem se, že půjdu na vojnu. Když jsem svůj úmysl zjevil otci, pokrčil on jenom rameny a mlčel.

Jednoho dne přitáhli do naší vesnice vojáci a před kostelem se cvičili. Nějakého suchého muže týrali tam, až mi ho bylo líto. On ubožák mlčel a skoro měl slzy v očích. — Velí se jim, aby mířili, ale ten suchý má slabé ruce a puška kloní se mu k zemi pořád níž a níže.

„Krejčí! Rovně pušku!" zlobí se desátník, a přiskočiv k němu, udeří ho puškou do ramene až to zazvoní.

Nemohl jsem se zdržeti, a zvolal jsem, stoje mezi lidem: „Netýrej, padouchu, toho člověka! Kdyby mohl, však on by držel pušku rovně!"

To je popudilo a týrají lidi ještě více. Všichni konají svou věc dobře, jen krejčí ne. Všichni v pravo, krejčí v levo — každý na svém místě, krejčí neví kudy kam. Poručík uchopí ho za límec a zalomenje jím.

„Nezlobte se, pane! Já nevím, jak to mám dělati."

„E, aby tě, ty jedno . . . Jsem já tím vinen, že tě svatý Sáva udeřil palicí do hlavy?"

„Což pak se smí takto zacházeti s lidmi?" táží se Ilije Bielca, jenž sloužil osm let na vojně.

„Ještě hůře, milý Vasilji: tohle je hračka."

„Ať to žaluje tomu staršímu."

„To by mu neprospělo: pánové jeden na druhého nedopustí."

„Což kdyby tak v něm vzkypěla krev a . . ."

„Pak by ho zastřelili."

„Ne, bratře! Tento chléb není pro Vasilja Sertiće."

„A kdo tě k němu nutí?"

„Nikdo, sám jsem chtěl."

„Sladší je, milý synku, domácí koláč."

Viděl jsem, že nelže.

„Otče," pravil jsem večer: „já jsem se rozmyslil."

„Nechceš již na vojnu?"

„Nechci."

„Díky tobě, rodičko boží," vzdychla matka.

„Díky Bohu, jenž ti rozum osvítil, zvolal otec. Byl bys odešel někam do ciziny a co bych byl dělal já? Ještě jsem však silen, nebyl bych ti aspoň dovolil, abys se jim sám nabídl — To jednáš rozumně, milý Vaso!"

„Anděl strážný ti to pošeptal! Věru, žádná matka nemůže se honositi takovým synem, jako je můj Vasa! Ej, Vaso, zlato moje! mám přinésti ještě džbánek?"

„Jen přines, stará," pravil otec se smíchem.

„Na zdraví, stará! Na zdraví, Vaso!" zvolal pak a napiv se podal mně.

„Na vaše zdraví!" pravil jsem já a napil jsem se také.

„Vaso, nebylo-li by ti to nepříjemno, poslal bych pro starého Žuniće. Zítra je neděle, nepracuje se, a já bych dnes na tu radost rád vypil číšku vína."

„Proč pak?" odvětil jsem, pokrče rameny.

Otec pokynul a matka vzavši si na hlavu šátek, odkvapila z domů. Za chvíli přivedla Žuniće, jeho Stanu a jich dceru Máru. Seděli jsme při víně dlouho do noci a já jsem je pak vyprovázel domů. Nejspíše schválně za tou příčinou, abych byl s Márou samoten, nechali nás staří daleko před sebou, a věřte mi, pane, kdyby nebylo toho večera, nikdy by nebyla moji."

„Jak to?"

„Víno mne rozjařilo, zapomněl jsem na svůj zármutek a počal jsem u sebe rozumovati, že je Mára také dívka, že i ona má ženské srdce, jako Luca. — Hlupáku! pomyslil jsem u sebe, Lucu ti vzali a dávají ti

Máru! Což ona ubohá může za to, že ji křtili Mára a nikoliv Luca? Jedna souzena je Markovi, druhá zase tobě.

„Nuže, Máro“ — pravil jsem, vezma ji okolo pasu — „již to nebude dlouho trvati a budeme svoji. Ej, kdybychom raději již dnes šli k oltáři!“

Mára se smála — žensky, na mou duši! A od té chvíle nebylo večera, abychom se na sadě spolu nesešli. — Později jsme se vzali a jak pak bych jí byl mohl také nechati? Nebylo by to sneslo srdce. Ano, vzali jsme se . . .“

Vasilj vzdychl. Oči se mu zaleskly a hned na to pokryl je kalný mráček, který by se byl i v slzy proměnil, kdyby mužnějším věkem nebylo se zatvrdilo jeho srdce. Zahleděl se do džbánku, vypouštěl husté kotouče dýmu z nevelíké dýmky, a přejev rukou čelo, pravil:

„Ale nechtsi! Díky Bohu!“

Hlas jeho prozrazoval trpkost, jež skrývala se v jeho duši.

„Jest ti ženou, milý Vasilji. Bůh vás spojil, prohřešil bys se, kdybys jí nebyl upřímným druhem.“

„Pravda, svatá pravda, pane. Ale slyšte. Všeho mi Bůh nadělil, čeho nemá sto jiných ve vesnici. Nevím co je bída, co je hlad, co jsem boží světlo spatřil. Ale nyní ještě, když tak sám o sobě rozjímám, vzpomínám na Lucu a na svá mladá léta. Muž jsem, hanbou by bylo, kdybych oplakával to, po čem holobradí mladíci vzdychají, ale zdá se mi, že bych opět omladl, že bych byl jiným Vasiljem, že bych si poskočil a ze srdce se zasmál, a toho neučinil jsem od té doby, co jsem se s Márou oženil.“

„Vzdej se takových myšlének, Vaso! Luca je ve hrobě a Mára je tvou ženou — hodnou ženou.“

„Nemyslím tak, ale jedno mi schází: dítě . . . kdybych byl otcem! . . . Luca měla syna . . .“

Vasiljovi kanuly po lících slzy.

Farář se zachmuřil. Nemohl v duchu zatajiti pravdy. Vasilj je neštasten. Nešťastně miloval, dobré jeho srdce vysvobodilo ho od zlého skutku, oženil se, nevěděl jak, a ani tu mu Bůh nežehnal — žena je bezdětná! Statek je veliký, první ve vsi. Po faráři jsou ještě jen rychtář a notář, u nichž žije se tak jako u Vasilja. Ale rychtář i notář byli by chuďasy, kdyby nebylo luzy, jež práva svá zakupuje úplatky od jich pyšných žen. Vasilj je dobrý, počestný, všichni ho mají rádi, všichni ho poslouchají, on zachránil rychtáře od hanby, ale sám za to trpěl, neboť lidé vykřikovali na něho, že je ve srozumění se zlodějem, jenž je okrádá. I Sáva Milić měl na něho svrchu; na něho i na rychtáře, poněvadž musil platiti čtrnáct zlatých, o nichž Bohu přísahal, že je bratr jeho Štěpán panu notáři do rukou odevzdal. Sávu odsoudili a na Vasovi možná že se vylije hněv jeho a jeho rodu. Trpí Vasa — spravedlivý Vasa! A on pláče, je mi ho líto, potěšil bych ho. Ale jak? Jsou okamžiky, kdy rád bys někoho těšil, ale těše, sám sobě bys lhal. —

Farář myslil, že nejlépe upokojí Vasu, obrátí-li řeč na nedokončené vypravování. Proto se ho otázal:

„Jak dlouho žil Marko v manželství?“

„Tři roky — ano tři roky a nějaký měsíc,“ pravil Vasilj, přepočítav čas.

„A žili spolu v míru?“

„Jako dva holubi — jak se praví. Ale jeho nemoc pohltila chalupu. Již v prvém roce po svatbě se vrátila a ještě více po ní seslábl. Nemohl pracovati, musili se ku práci jednati cizí lidé a to víte, jaké je to hospodářství, kde není hlavy. A což léčení! Není báby na tři vesnice od nás, jež by ho nebyla léčila. Když ty nepomohly, šel k lékařům a dlužil se na léky — marně. Umřel a zanechal na zadlužené chalupě Lucu s synáčka.“

„Bůh mu odpusť,“ pokračoval Vasilj, „neměl se ženiti. Viděl, že má prsa strouchnivělá jako dřevo, jež prohryzl červ. Každé nemoci unikneš a devaterou horečku přestojiš, jsou-li však dotknuta prsa, nezbývá ti, než čekati, dokud nevykašleš maso a krev a nevydechneš duši z kůže a kostí, jež ti nemoc nechala.

Luca po Markově smrti vypařila a vyprala šaty i peřiny, ale nespomohlo to. Počala pokašlávati, chřadnouti, nemohla pracovati, vyprodávala co měla a hle dnes — hodil jsem i do jejího hrobu hroudu země. — A plakal jsem, a jak bych neměl plakati?“

Znova zatřpytila se slza na Vasiljových řasách, on ji setřel a vypil náhle číši vina, jakoby v ní své vzpomínky mladých let topil.

„Ty, Vasilji, máš srdce: jiný by dávno zapomněl . . . Ano, ty máš srdce, ale jsi muž, máš svou domácnost, svou ženu — “

„Ale rodiny nemám. Ano, mám chalupu, pole i hotové peníze. Naučil jsem se hospodařiti, nemohl bych žíti bez práce. Ale pro koho pracuji? Komu odkáži otcovu i svou práci? Jsem samotinký, se mnou klesne do hrobu můj rod a lidé zblízka i zdaleka budou se po mé smrti souditi o mé jmění, budou proklínati i moje kosti ve hrobě, vše to jen proto, že nezanechám na tomto světě své krve živoucí. Dával jsem na mše, a sliby činili jsme oba, já i Mára, ale potomka žádného. — Slyšel jste mne, řekl jsem vám, co mne souží, ale to jsem vám nepověděl, proč vlastně jsem vám to vše vypravoval. Poslyšte, pane! Umínil jsem si, že přenesu své jméno na Lucinu krev, že jejího sirotka přijmu za syna. — Myslím, že to bude Bohu milé, řekněte mi, jednám-li dobře?“

Těch slov nebyl se pan farář nadál. Onen cit, jenž naplnil srdce, cit, v němž mísila se radost a láska, překvapení i vše jiné, čeho slovo nepostihne, přemohl duši a teprve, když v uších opakovala se mu slova: Přijmu Lucinu krev za svou — tu skočil, objal Vasu a přivina ho k sobě, zvolal:

„Vaso — ty jsi muž, ty jsi poctivec! Učiníš šťastným sirotka a s ním i sebe. — Vaso, to slovo! — to slovo pošeptal ti tvůj anděl — — — “

Pili dlouho do noci. Pan farář byl rozjařen „do nebe“, jak sám říkává. — „A nyní teprv budeme opravdu veseli,“ pravil, přiváděje do jizby i Vasiljovu polovici, a pozdvihl ruce k požehnání a manželé se pod nimi srdečně objali a třikrát vřele políbili.

Ještě v posteli, v onom polosnění, dříve ještě než te sen tobě samému odejme, šeptal farář: „Vasilj je muž, poctivec!“

Z „Vienca“ přel. *K. Stejskal.*

Na „Osamělé hvězdě".

Napsal *Bret Harte.*

(Dokončení.)

Tento pán však, pozoruje zasmušilou tvář Pravého Bowera, uznal za lepší přidati se k straně tohoto. „O to se nejedná," řekl rozhodně. „My jsme zde dnes nepracovali jako Číňané pro sebe. Ne, pane, my jsme chtěli Starému jen ukázat, jak se má pracovat, aby byl ve světě samostatnějším a uměl řídit svou lodku sám." Nedocházeje sympathické odpovědi, kterou očekával od tváře Pravého Bowera, obrátil se k Levému.

„Myslím, že jsme ho naučili jen tomu, že naše vlastní lodka je přeplněna," byla neočekávaná odpověď Levého Bowera. „Tak to je."

Pravý Bower pohledl zpod obočí kosmo na svého bratra. Tento, s rukama v kapsách, díval se upřeně a jako lhostejně do proudící se vody; potom se klidně odvrátil. Pravý Bower obrátil se k němu. „Máš něco proti nám?"

„Máš ty?" odvětil druhý.

„Ne!"

„Tedy ne," odpověděl Levý Bower klidně. Starší bratr váhal napolo rozhořčen a jako v rozpacích.

„Cos tedy tím myslil, když jsi řekl, že my se domníváme, že je naše lodka přeplněna?"

„Což jsme to tak nemyslili?" řekl Levý Bower lhostejně. Poražen tímto praktickým vyslovením toho, co sám měl na mysli, Pravý Bower ztichnul.

„Mluvíme-li o Starém," vpadl Sudi s charakteristickou nešťastností, „počítám, že nás bude pohřešovat v těch nynějších težkých časech. My jsme ho vždy podněcovali a honili do práce, jen aby se udržoval v dobré míře a bavil se, a teď bude mu taková pobudka krušně scházet. Myslím, že tak nějak bude on scházet také nám. Což se nepamatujete, hoši, jak jsem jednou přišel naň s tím malým kruščem zlata a namluvil mu, že jsme nalezli celý poklad v břehu potoka, a on se tak nadul, že chtěl hned jít a zaplatit všechny naše dluhy?"

„A jak já jsem padl jako celý bez sebe do jizby s pánví plnou kyzu a černého písku," chechotal se Mills pokračuje v těchto pamětech, „a jak mu ty jeho velké šedé oči div nevyskočily z hlavy. Nuž, je nám to aspoň malou útěchou, že jsme konali svou povinnost vůči té mladé krvi i v takových malounkých věcech." Obrátil se o potvrzení jejich společné nesobeckosti na Pravého Bowera, ale tento již odcházel s nepohodlným vědomím, že následován jest Levým Bowerem, jako lenivým svědomím. To uvedlo v pohyb také Millse a Sudiho, i utvořivše zase vrávoravý zadní voj, loudali se od potoka k domovu.

Sešeřilo se. Jejich cesta šla stínem Osamělé hvězdy, jenž temnil se tu a tam křovinatými výběžky, které táhly se od úpatí hory do pláně jako kořeny obrovského kmene. Stín černal se a černal, jak vystupující měsíc nabýval vlády v ostatním údolí. Tu zastavil se náhle Pravý Bower na jednom výběžku. Levý Bower se k němu doloudal a zastavil se také, až došli také ostatní dva a doplnili skupení. „V domku není světla," řekl Pravý Bower potichu, napolo k sobě a napolo jakoby odpovídal na jejich očekávání. Mužové sledovali směr jeho prstu. V dáli vystávaly černé obrysy domku určitě v osvětleném prostoru. Bílý, neprůhledný, zevnější lesk měsíce odrážel se od oken, prázdných vlastní záře, tepla a pohnutí.

„To je podivné," řekl Sudi s ustrnulým šepotem. Levý Bower, změniv pouze polohu svých rukou v kapsách, vzmohl se na podotknutí, že ví docela dobře, co to znamená, že to vždycky viděl, ale teď, když tomu osud tak chtěl, že ho to už nedojímá. Tolik viděl také jeho bratr z celého jeho chování. Ale převládající pocit, jenž zmocnil se v této chvíli Pravého Bowera, byla úzkost, a neurčité, pověrčivé hnutí opanovalo druhé dva, tak že nedbajíce lhostejnosti Levého Bowera, zaměřili rychlým krokem k domovu.

Došli tam beze slova právě když měsíc, pluje teď po vysokosti nebes, zdál se dotýkati se domku měkkým půvabem a stlumeným klidem hrobovým. S takovým asi pocitem otevřel Pravý Bower zlehka dvéře; s něčím jako s bázní takovou váhali druzi dva na prahu a Pravý Bower, pokusiv se marně vyhrabati nohou z uhaslého popele na ohništi jeden žhavý uhel, rozsvítil sirku a jedinou jejich svíčku. V jejím plápolavém světle objevila se jizba nezměněna až na jednu věc. Na loži, kde spával Starý, nebylo pokrývek; několik laciných ozdůbek a fotografií bylo pryč; — nahá chudoba, holé zdi a neustlaná lože dívaly se na ně, nejsouce ozářeny tou veselou, půvabnou, mladistvou tváří, která je činívala snesitelnými. Zbavili se ho a jako ironií byli si teď dvakráte vědomi své nuznosti. Malý vak, kotlík na čaj a konévka na kávu, které visívaly u jeho postele, byly také ty tam. Nejtrpčí výčitky, nejcituplnější list, jejž pokoušel se psát a jejž opět zahodil a jehož roztrhané kousky ležely ještě na zemi, nebývaly by mohly říci to, co výmluvnost tohoto prázdného místa! Nikdo nehlesnul slovem; opuštěnost jizby, na místě co měla je táhnouti k sobě zdála se je odlučovati každého sobeckou nedůvěrou k druhému. I sama bezmyšlénková žvatlavost Millsova a Sudiho uvázly. Za chvíli později, když Levý Bower vstoupil do síně, byla jeho přítomnost sotva zpozorována.

Ticho bylo přerušeno radostným zvoláním Sudiho. Nalezl v koutě ručnici Starého, kterou z počátku nebyli pozorovali. „On neodešel, pánové — neboť zde jest jeho ručnice!" vzkřikl rozčileným diskantem, poskočiv ku předu s čiperností, které by se byl od něho nikdo nenadál. „Svou ručnici by tu byl nenechal. Ne! Já to věděl hned. Vyšel jenom na chvíli ven někam na dříví a pro vodu. Nu, pánové! Což jsem to hned nepovídal Millsovi, jak jsme sem šli? Nepovídal jsem? Na to můžete vzíti jed, že Starý není daleko, ba je možná, že se schoval někde tady. Hned, jak jsem vstoupil —"

„A já to také povídal," vpadl Mills s tou samou občerstvující prolhaností. „Bude, mrška, někde na blízku a chce nás překvapit. Hej, ho!"

„Odešel nadobro a nechal zde ručnici naschvál," řekl Levý Bower tiše, bera zbraň do ruky skoro něžně.

„Nech ji tedy být!“ řekl Pravý Bower, bratr jeho, ale hlasem náhle změněným náruživostí. Oba druzi společníci couvli instinktivně ze strachu, co se bude dít.

„Nenechám ji zde pro prvního, kdo přijde,“ řekl Levý Bower klidně, „protože nejsme blázni a on také ne. Na to je to příliš dobrá zbraň.“

„Nech ji být, povídám,“ řekl Pravý Bower divoce proti němu vykročiv.

Mladší bratr nadzvedl pušku napolo k výstřelu s tváří bledou, jako křída, ale s pevným okem.

„Stůj, kde jsi!“ řekl tiše. „Nezačínej si se mnou. Nevíš, co mluvíš. Tys nás sem vedl a zde jsme! Je po naší společnosti. Starý odešel a my jdeme též. A co se týče té proklaté ručnice —“

„Nech ji být, slyšíš!“ vykřikl Pravý Bower, drže se té jedné myšlénky slepou křečovitostí vzteku a vědomí, že proti zbroji je slabším: „Pusť ji!“

Levý Bower couvnul, ale jeho bratr chytil již hlaveň oběma rukama. Nastal okamžitý zápas, pak zašlehl blesk polou osvětlenou jizbou a zahřměl výstřel. Oba mužové couvli od sebe; ručnice padla na zem mezi ně.

Vše stalo se tak rychle, že oba druzí společníci neměli ani času poslechnouti svého prvního popudu a roztrhnouti je od sebe, ba i teď ještě sotva byli s to chápat, co se stalo. Bylo to skončeno tak rychle, že oba bratři sami ustoupili, každý na své místo, sotva věda, co byl učinil.

Následovalo mrtvé ticho. Sudí a Mills zadívali se na sebe v omráčenosti a potom šel každý po svém ve vrozeném takovým povahám domnění, že takto nejlépe ignorují trapnou situaci. Sudí přitáhl k sobě soudek a začal si vykládati svůj oblíbený passians a Mills díval se naň s okázalou zvědavostí, ale s očima, které kradmo viděly vzpřímenou, jako ztuhlou postavu Pravého Bowera u krbu a do čira bledící tvář Levého Bowera u dveří. Tak přešlo deset minut. Sudí a Mills hovořili šeptem jako děti, když se strhne domácí svár. Tu ozval se na chrastí venku lehký krok a s hořící, uřícenou tváří objevil se na prahu Starý. Radostný výkřik jej přivítal; v témž okamžiku byl příchozí již jako napolo pohřben na prsou košile Pravého Bowera, napolo stažen do klína Sudího, jenž chtěje vyskočit soudek převrhl a úplně pohlcen od Levého Bowera a Millse. Pouhým rozjařeným vyslovením jeho jména byl led proražen.

Na štěstí nevěda o předcházejícím rozčilení, které vyvolalo tak svorné a nadšené ho uvítání, cítil také Starý, jakoby mu kámen spadl se srdce, a hned jal se v horečném chvatu vypravovati o svém nálezu. Líčil podrobnosti jak se obávám poněkud přehnanou barvitostí, způsobenou dílem vlastním rozčilením, dílem nedočkavostí jejich. Avšak to s podivením pozoroval, ze tito na mizinu přivedení lidé, jak se zdálo, byli méně rozjařeni svým osobním interessem v tomto náhlém obratu štěstí, než jeho vlastním úspěchem. „Vždyť jsem to říkal, že to provede,“ řekl Sudí s nestydatou prolhaností, nad kterou všichni oněměli. „Jen se na něho podívejte, to malé vyžle.“ — „Nu, jsi ty mi z toho pravého plemene, ty!“ opakoval Mills ozvěnou a Pravý Bower a Levý Bower podavše si ruce tiskli si je hrdým, ale němým pozdravem, který mu byl napolo nový, ale zajisté krásný. Nikoliv bez namáhání podařilo se mu konečně přemluviti je, aby se s ním vrátili na místo nálezu, a sotva se jich mohl ubránit, když chtěli ho tam donésti na ramenou pod záminkou, že je beztoho už tak uondán. Jenom chvíli byli všichni jakoby je studenou vodou polil. „Tedy vy jste to vystřelili, abyste mne zavolali zpět?“ řekl Starý vděčně. Za rozpačitého ticha, které následledovalo, hledaly, nalezly se a tiskly ruce obou bratří poznovu a kajícně. „Tak jest,“ vložil se do toho Sudí s jemným taktem, „jak vidiš, Pravý a Levý Bower se skoro pohádali o to, kdo má vystřelit. Já už se nepamatuji, který . . .“ „Já se spouště nedotknul,“ řekl Levý Bower chvatně. Sudí, hrábnuv nohou nazpět, po něm dodal: „Spustilo to samo.“

Různost pocitů celého průvodu, jenž se opět vydal na cestu z domku, jevila se na každém ze společníků vedle jeho povahy. Spolkový Mills s obzvláštním taktem a chtěje vyjádřiti svou nastávající úctu ke šťastnému soudruhu, oslovil jej nevědomky: „Pane Forde“ — což způsobilo jakousi nevolnost; ale i toho zapomenuto v bezdechém rozčilení, jak blížili se úpatí hory. Když přešli potok, zastavil se Pravý Bower zamyšleně.

„Pravils, že slyšels ten rachot dříve, než odešel jsi z domu?“ řekl obrátiv se k Starému.

„Ano; ale nevěděl jsem ještě, co to je. Stalo se to asi za půldruhé hodiny potom, když jste odešli,“ zněla odpověď.

„Tedy se podívejte, hoši,“ pokračoval Pravý Bower s pověrčivým jásotem. „To se tedy ta stráň sesula do potoka, zastavila jej a pomohla tak *nám* vyklidit náhon!“

Zdálo se to býti tak patrné, že Prozřetelnost sama ujala se řízení osudu družiny na Osamělé hvězdě, že vystupovali namáhavou cestou vzhůru s bezpečnou ujištěností vítězů. Zastavili se až na samém vrcholu, odkud je Starý měl vésti ku srázu, kde nalézal se jejich poklad. Mladík postoupil opatrně až na pokraj trolícího se srázu, stanul, pohledl kolem sebe jako vyjeven, postoupil zase a pak zůstal státi bled a bez hnutí. V okamžiku byl Pravý Bower u něho.

„Stalo se něco? Jen se tak nedívej, Starý, tak se nedívej, pro živého Boha!“

Starý ukázal na tupý, hladký, tmavý bok hory, bez balvanu, trhliny a výstupku a řekl, rty maje jako popel bledé:

„Je to zasypáno!“

* *
*

A bylo to zasypáno. Podruhé sesula se tu zem s boku hory a pohřbila poklad pod spoustou kamení a prsti.

„Díky Bohu!“ — Ustrnulé tváře jeho soudruhu obrátily se rychle na Pravého Bowera. „Díky Bohu!“ opakoval ovinuje rámě kolem šíje Starého. „Kdyby tu byl zůstal, bylo by ho to zasypalo též.“ Umlknul a ukazuje vážně do hloubky dolů pravil: „A díky Bohu, že ukázal nám, kde můžeme ještě pracovat v naději a trpělivosti jako počestní lidé!“

Mužové schýlili mlčky hlavy a scházeli zvolna dolů. Ale když byli dole na pláni, jeden z nich zavolal na ostatní, aby se podívali na hvězdu, která se zdála vycházet a blížiti se k nim tichým a spícím údolím.

„Jest to jenom pošta, hoši,“ řekl Levý Bower s úsměvem; „dostavník, který nás měl odsud odvézti.“

*

V bezpečnosti svého nově utvrzeného bratrství řekli si, že počkají a podívají se na ni, jak pojede kolem. Jak ujížděla s leskem světla, dusáním kopyt a zvoněním rolniček, jako jediné živoucí zjevení ve snícím kraji, zavolal vozka na soudruhy, stojící tu jako vyrostlé stíny, lomozem jízdy tlumený pozdrav, jejž ale zaslechl pouze Sudi, jenž stál nejblíže.

„Slyšeli jste, — slyšeli jste, co povídal, hoši?“ vyhrknul ze sebe, obraceje se ku svým soudruhům.

„Ne! Podejme si ruce, všichni, jeden po druhém. Bůh nám dej všechno dobré, hoši, všem! A pomyslete si, že jsme do té chvíle ani nevěděli —“

„Co?“

„Že je dnes Štědrý den. — Aj, tedy veselé vánoce!“

FEUILLETON.

Večernice.

Dětem netřeba ohledův. Hošík vodil si ku svému vánočnímu stromku mladistvou, krásnou židovinku, a srdečněji nebyl by se mohl těšiti ani s andělíčkem. Dívka radovala se z radosti jeho a bavila jej jak nejlépe uměla, a čas plynul lahodně, jako melodie vánoční písně až do šera večerního. Nad střechami protějších domů pod třásnémi oblaku zatřpytila se první hvězda večerní, a spanilá malá židovka se vzchopila. „Hvězda vychází!...“ a ponořivši na okamžik své hluboké, zádumčivé, dlouhými řasami stíněné oko do paprsků večernice, odkvapila.

Později divil se jinoch dívčině opojné kráse i její bezděčné, tajuplné zádumčivosti. Někdy zdálo se mu, že černé, zářivé oko židovčino jest jeho světem, tak krásným a dalekým — jako večernice, ale ten smutek dcery cizího, vlasti nemajícího národa jej skličoval.

Žádal jednou kohosi, aby mu vysvětlil, proč oči mladých, krásných židovek bývají tak dojemně — tak neskonale smutny? „Když se dívá na dětský Betlem — prosta předsudku, přichýlna učení lásky... velké oko její nepohnutě stojí a září jako hvězda betlemská, a duše její zdá se blouditi daleko... Skráně její — zdá se mi, že ovívá dech té přepůvabné, velikolepé poesie dějin hebrejských — a přec je mojí soucitné duši nějak cizí.“

„Tomu se divíte?“ odvětil tázaný. „Všichni národové ctí spasitele od chvíle poznání, a Židé? zneuznali učitelé lásky, zahubili jej. Stesk po ztracené lásce utkvěl jim v oku.“

Zima.

Milenci blahopráli si k veselým svátkům.

„Zvu vás ku štědrému večeru,“ dívka připojila, „matinka mi nařídila, abych vás nepropustila, aniž byste přislíbil, že se dostavíte.“

„Nelze mi...“

„Jste zadán?!“

„Nikoliv, tu rozhoduje zásada.“

„Nechápu; není li o vánocích dovoleno radovati se, není tak nikdy.“

„Nikdy.“

„Jste trudomyslný.“

„Jen lidsky pamětliv. Jak se mám smáti, naslouchaje úpění sběsilé meluziny, jež do chat pohorských a zavátých zaléhá plnou silou svého umrtvujícího dechu? Je mi zima u hřejícího krbu, zpomenu-li, že mám od osudu výsadu. Tisíce šlechetných lidí mého národa mrzne zimou, české chaloupky v těch našich horách i na dolinách jsou svědkyněmi nejkrutší a nejdojemnější bídy. Národ náš trpěl vždy a trpí stále. Náš lid je mučeníkem. Zima je nepřítelkyní chudého lidu, a proto ji nemám rád. Nezměním to, jsem malomocen, a proto si ošklivím požitky a klid bez podílu druhých. Jsem hrd na svůj lid a nechci ho být menším v utrpení. Vyčítal bych si blaho. Je příliš drsná zima, je příliš mnoho pláče...“

„Tedy nepřijdete?“ zaštkala dívka v slzách.

Jemu sevřela hruď útrpnost... odvraceje tvář řekl tiše: „Přijdu...“

Irma Geisslova.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna J. Otty v Praze. — Papír z továrního skladu firmy „Voloček & Rassl“.